OKYANUS

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

cem yayınevi

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Pars TUĞLACI

Dil, sözlük ve ansiklopedi uzmanı, araştırmacı, yazar. İstanbul'da doğdu (1933). İlk öğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra yurt dışına gitti. Kıbrıs'ta Melconian Educational Institute'u (1951) ve ABD'de Michigan Üniversitesi'nin İngiliz Filolojisi Bölümü'nü bitirdi (1955). Yurda döndükten sonra Ankara Askerî Tıp Akademisi'nde (1955 - 1958), İstanbul'da orta ve yüksek okullarda (1958 - 1961) İngilizce okuttu. Genç yaşta başladığı sözlük ve ansiklopedi çalışmalarını başarıyla sürdürdü ve bu dalda uzmanlaştı. Sözlük alanında verdiği ilk eser Halide Edib Adıvar'ın takdir yazısını taşıyan **«İngilizce - Türkçe Deyimler Sözlüğü»**dür. Bundan sonra Cumhuriyet Türkiyesi'nin ilk Tıp Sözlüğü'nü hazırladı. Bunu çeşitli dil ve meslek sözlükleri izledi. 1966'da İsmet İnönü ve zamanın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dan takdirname alan Pars Tuğlacı, Türkiye Türkçesi'nin en geniş sözlüğünü hazırladı (OKYANUS Ansiklopedik Sözlük). Türkçe'nin temel kaynağını oluşturan bu eseri için Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Çankaya'ya davet edilerek kutlandı (17 Nisan 1974). Bu tarihten sonra geniş çapta bilimsel araştırmacılığa yönelen Pars Tuğlacı, bu kez Türkiye'nin 1071'den önceki ve sonraki tarih ve kültürünü konu alan en geniş ansiklopediyi hazırladı. **«Türkiye Tarih ve Kültür Ansiklopedisi»** adını taşıyan 24 ciltlik bu eser için dünya arşiv, kütüphane ve müzelerini dolaşıp araştırmalar yaptı. Türkiye'nin yaklaşık bin yıllık tarihiyle ilgili çok sayıda belgeyi adı geçen eserde toplamayı gerçekleştirdi. **«20. Yüzyılda Türkiye»** adlı incelemesi yazarın halen basılmakta olan eserleri arasındadır.

ESERLERİ

1 — **İngilizce - Türkçe Deyimler Sözlüğü** (1961); Onikinci baskı 1983); 2 — **Tıp Sözlüğü** (1964; Beşinci genişletilmiş baskı 1983); 3 — **İktisadî ve Hukukî Terimler Sözlüğü / İngilizce - Fransızca - Türkçe** (1966; İkinci baskı 1979); 4 — **İngilizce - Türkçe Resimli Sözlük** (1965; Beşinci baskı 1983); 5 — **Türkçe'de Anlamdaş ve Karşıt Kelimeler Sözlüğü** (1965; İkinci baskı 1982); 6 — **Büyük İngilizce - Türkçe Sözlük** (1966; Dördüncü baskı 1983); 7 — **Büyük - Türkçe - Fransızca Sözlük** (1968; Üçüncü baskı 1983); 8 — **OKYANUS Ansiklopedik Sözlük** (10 cilt, 1974; Altıncı baskı 1983); 9 — **Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi** (1981); 10 — **Ayvazovski Türkiye'de** (1983); 11 — **20. Yüzyılda Türkiye** (1983); 12 — **Bulgaristan ve Türk - Bulgar İlişkileri** (1983); 13 — **Tarih Boyunca Türkiye'de Kadın** (1983).

Pars TUĞLACI

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

1

cem yayınevi

CEM YAYINEVİ
SÖZLÜK DİZİSİ 1

Birinci baskı : 1974
İkinci baskı : 1978
Üçüncü baskı : 1979
Dördüncü baskı : 1980
Beşinci baskı : 1981
Altıncı baskı : 1982
Yedinci baskı : 1983
Sekizinci baskı : 1985

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye kurulunca incelenerek kabul ve ilgililere tavsiye edildiği Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 6 Mart 1972 gün ve 660/02389 sayılı emriyle bildirilmiştir.

Basaş Ofset
1985 İstanbul

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖNSÖZ IX
AÇIKLAMALAR VE KULLANMA ESASLARI X
» » » » . . XI
» » » » . . XII
KISALTMALAR XIII
» XIV
SÖZLÜKTE KULLANILAN İŞARETLER . XV

SÖZLÜK 1-2500
EK BÖLÜM . . . . . .
(a) TÜRK KADIN ADLARI . . .
(1659 Adet) . . . . . .
(b) TÜRK ERKEK ADLARI . .
(6687 Adet) . . . . . .
(c) ŞEKİL VE TABLOLARIN SAYFA
NUMARALARINI BELİRTEN
DİZİN . . . . . .
(c) BİBLİYOGRAFYA . . . . .

RENKLİ LEVHALAR

Abstre Sanat
Amfibyumlar
Atlar
Ay
Bakteriler
Balıklar
Bayraklar
Böcekler
Çiçekler
Deniz Kabukları
Derisi Dikenliler
Dışavurumculuk Sanatı
Eklembacaklılar
Gelecekçilik
Gerçeküstücülük
İslam Mimarisi
İslam Sanatı
İzlenimcilik
Kediler
Kertenkeleler
Kınkanatlılar
Köpekler
Kuşlar
Kübizm
Kümes Hayvanları
Kürkler
Mantarlar
Mineraller
Orkideler
Örümcekler
Pulkanatlılar
Sığır Irkları
Yılanlar
Yumurtalar
Zehirli Bitkiler

TABLOLAR

ALMAN ALFABESİ
ARAP ALFABESİ
ATOM REAKTÖRÜ
BİRİMLER
BİTKİLER ÂLEMİ
BÖCEKLER SINIFI
ÇİN ALFABESİ
ÇİVİ YAZISI
DAĞLAR
DÜNYADA KONUŞULAN BAŞLICA DİLLER
DİNLER
ENZİMLER
ERMENİ ALFABESİ
FENİKE ALFABESİ
FRANSIZ EDEBİYATI
GOTİK ALFABE
GÖLLER
HAYVANLAR ÂLEMİ
HAYVANLARIN HIZI
HORMONLAR
İBRANİ ALFABESİ
İNGİLİZ EDEBİYATI
KİMYA ELEMENTLERİ
KUŞ TAKIMLARI
MİNERALLER
MORS ALFABESİ
NEHİRLER
ÖLÇÜLER
ÖMÜR (**CANLILARIN ORTALAMA YAŞAMA SÜRESİ**)
PARALAR
RUS ALFABESİ
SANSKRİT ALFABESİ
TÜRK ALFABESİ
TÜRK EDEBİYATI
TÜRK TOPLULUKLARI
TÜRKÇE
ULUSLAR
ÜLKELER
YUNAN ALFABESİ

ÖNSÖZ

OKYANUS 20. YÜZYIL ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK'ün hazırlama işine giriştiğimiz ilk zamanlar, birtakım çözümlenmesi güç sorunlarla karşılaştığımızı burada belirtmek yerinde olur.

Türk Dil Devrimi'nin asıl amacı, türkçeyi çağdaş sanat, bilim ve tekniğin, kısacası çağdaş uygarlığın bütün gereklerini karşılayacak bir dil haline getirmek ve dünya dilleri arasında değerine yaraşır düzeye ulaştırmak olduğu gibi, bizim de ülkümüz, gerekli çabayı harcayarak, türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkaran bir türkçe sözlük hazırlamak olmuştur. Ancak, bu konudaki tasarımlarımızı uygulamaya koyulduğumuz sırada, bizde geniş kapsamlı bir türkçe sözlük hazırlama işinin, çeşitli yönlerden ne derece çetin bir iş olduğunu kavramış olduk. Bu durum başlıca şu iki maddeye bağlanabilir :

1 — Türkçe özellikle son yarımyüzyıl içinde büyük bir gelişme hamlesine girişmiştir. Bu hamlenin başında, türkçeyi yabancı dillerin, özellikle Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtararak, özleştirme ve sadeleştirme akımı gelir. Örneğin : *iltisak, umde, iltihak, iltica, muharebe, imbisat, memnu, mekruh, memul, meşkük, mesrur* gibi kelimelerin yerini bugün artık *kavuşma, ilke, katılma, sığınma, savaş, yayılma, yasak, iğrenç, umulur, şüpheli, sevinçli* kelimeleri almıştır. Bu arada, atılmak istenen yabancı kelimelerden çoğuna uygun karşılık bulabilmek için yeni kelimeler *(neolojizm)* türetilmiştir. Örneğin: *münasebet, mefküre, vasıta, ilim, sarf etmek, irtibat, izafi, nazariye, kaide* gibi kelimelerin yerine *ilişki, ülkü, araç, bilim, harcamak, bağlantı, bağıl, kuram, kural* kelimeleri kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar çoğunlukla T.D.K. ve zaman zaman da edebiyatçılarla basın mensupları tarafından teklif halinde halka iletilen kelimelerdir. Bu tutum kimi tarafından hemen ve kolaylıkla benimsenmiş, kimi tarafından da tepkiyle karşılanarak kınanmıştır. Sonuç olarak ortaya çeşitli düşünce ve görüş ayrılıkları çıkmış ve dil ile uğraşan hemen herkeste bir duraksama, bir kararsızlık hali belirmiştir. Çeşitli meslek ve bilim dallarında çalışanların, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bulunan üniversite ve yüksek okullardaki öğretim görevlilerinin, kendi alanlarında geçen belirli bir yabancı kelime veya terim için kullandıkları türkçe karşılık konusunda aralarında birlik bulunmamaktadır. Orta öğretimde, kimya terimi olan «*mahlûl*» karşılığı olarak «eriyik», biyoloji terimi olarak «*göze*» kelimesi geçer. Yüksek öğretimde ise öğrenci bu kelimeleri aklından tamamen silip «*çözelti*» *ve* «*hücre*» kelimelerini öğrenmek zorundadır Bir fakültenin aynı bölümünde çalışan öğretim görevlilerinin kendi aralarında dahi terim birliği konusunda genellikle anlaşamadıkları bir gerçektir. Ders kitaplarında sayısız aykırılıklara rastlanmaktadır.

2 — Bütün bu aksaklıkları giderecek, bilim ve meslek terimlerini kesinlikle oturtarak türk diline kesin bir yön verecek olan yetkili bir *Dil Akademi*'si henüz Türkiye'de kurulmuş değildir.

Bu yüzden, Sözlük'ün hazırlanmasında bizce tutulan yol, *yaşayan türkçe*'yi temel olarak kabul edip onun üzerinde önemle durmak oldu. Madde başı olarak, yüzyıllar öncesinden türkçeye girmiş, fakat çok eskimiş olduğundan, bugün artık kullanılmayan Osmanlıca kelimelere fazla yer verilmedi. Bunun yerine, halen *Batı Literatürü*'nde rastlanan ve uluslararası nitelik taşıyan, bizde de çokça kullanılmakta olan terimlerin artık türkçeye mal edilmesi zorunlu hale gelmiş olması gerekçesiyle, onbinlerce teknik ve bilimsel kelime ve terim, türkçenin yapı ve imlâsına uygun olarak Sözlük'e alındı. Bunların tanımı yapıldı ve etimolojik çözümlemeleri eklendi. Böylece Sözlük kapsam olarak oldukça zenginleşmiş oldu. Sözlük'te türk konuşma ve yazı dilinde kullanılan 200'den fazla bilim ve meslek dallarıyle ilgili yaklaşık olarak 150.000 kadar kelime ve terim, eş, karşıt ve yakınanlamlılarıyle birlikte; 20.000 deyim, 10.000 atasözü ve argo ile bunların 200.000 kadar Osmanlıca, Latince, İngilizce ve Fransızca karşılıkları yer almaktadır.

Çeşitli bilim ve meslek dallarında çalışanlara yardımcı olmak amacıyle türkçe madde başı kelimelerin, deyimlerin, terimlerin, bazı atasözlerin İngilizce, Fransızca ve Osmanlıca karşılıklarını mümkün olduğu kadar vermeye çalıştık Bunun dışında sadece, botanik, zooloji, anatomi ve hukuk terimlerinin latince karşılıklarını da verdik. Sözlük'ün hazırlanmasında tutulan yollar, «*AÇIKLAMALAR ve KULLANMA ESASLARI*» başlığı altında ayrıntılı olarak belirtildi. Sözlük'ün arkasındaki «*EK BÖLÜM*»de, Sözlük hazırlanırken yararlanmak üzere başvurulan kaynaklara ait oldukça zengin bir bibliyografya bulunmaktadır.

Pars TUĞLACI

AÇIKLAMALAR VE KULLANMA ESASLARI

«OKYANUS» 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük, kapsadığı geniş kelime hazinesi ve derin bilgi kaynağıyle bir okyanusa benzetilerek, esere *OKYANUS* adı verildi. Halen yaklaşık olarak otuzbeş milyon kişi tarafından kullanılan, yaşayan Türkiye Türkçesinin en büyük sözlüğü sayılabilecek nitelikte olan bu eser: Türk konuşma ve yazı dilinde geçen 200'den fazla meslek ve bilim dallarıyle ilgili 200 000 kelime, terim, deyim, atasözü ve argoyu, Osmanlıca, İngilizce ve Fransızca karşılıklarıyle birlikte; eş, yakın ve karşıt anlamlı kelimeleri; Doğu ve Batı dillerinden Türkçe'ye geçmiş olan binlerce kelimenin etimolojik çözümlemelerini; 1000'i aşkın siyah-beyaz ve renkli öğretici resmi, 149 renkli levhayı ve 39 tabloyu bir arada kapsamaktadır. *«OKYANUS» 20. Yüzyıl. Ansiklopedik Sözlük*'ün hazırlanmasında tutulan yollar ve kullanma esasları şu şekilde açıklanabilir:

● Madde başı kelimeleri, 6 punto minüskül siyah, açıklamalar 6 punto beyaz harflerle dizilmiştir.

● Kelimelerin seçimi, derlenip alfabetik sıraya göre düzenlenmesi işi çağdaş uygarlığın kaydettiği dev gelişmeler göz önünde bulundurularak, bugünün ve geleceğin Türk aydınının başvurabileceği doyurucu ve güvenilir bir bilgi kaynağı haline getirmek amacıyle yapılmıştır.

● Her kelimenin gramerce hangi söz bölüğünden olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir [**adam**, i. (=*isim*), **güzel**; s. (=*sıfat*); **yavaşça**, z. (=*zarf*) gibi].

● Yabancı kelimelerin hangi dilden geldikleri kısaltmalarla gösterilmiştir. [**Kitap**, i. *Ar.* (=Arapça); **hane**, i. *Fars.* (=Farsça); **fonetik**, i. *Yun.* (=Yunanca); **haç**, i. *Erm.* (=Ermenice) gibi]; başka bir dilden bir ek veya kelime ile birleşmiş olanları da her iki dilin kısaltması ile belirtilmiştir. [**biyografi**, i. *Yun. bios*, hayat + *graphe*, yazı, gibi].

● Kelimelerin kökleri ve asılları belirtilmiştir. [**mutemet**, i. (aslı=) Ar. *mutemed* (kökü=) < *itimad;* **şüt**, i. (aslı=) *İng. Shoot;* **laboratuvar**, i. (aslı=) *Fr. laboratoire;* **kepeng**, i. (aslı=) *Erm. gapang;* **kerata**, i. (aslı=) *Yun. keratas;* **kil**, i. (aslı=) *Fars. gil;* **makina**, i. (aslı=) *It.* macchina; **akım**, i. (kökü=) *akmak;* **artık**, i. (kökü=) *artmak;* **silik**, s. (kökü=) *silmek;* **oturak**, i. (kökü=) *oturmak* gibi].

● Yabancı bileşik kelimelerin temel unsurları, açıklanmıştır.

● Söylenişleri bir olup anlamca ayrı olan kelimeler ayrı maddeler halinde (¹'²'³) rakamlarıyle alınmıştır. [**bez**¹; **bez**² gibi]; ancak asılları bir olduğu halde çeşitli kelime bölüklerine giren, çok yer tutan veya anlamları çok ayrılmış bulunan kelimeler de ayrı maddeler halinde gösterilmiştir [**açık, yüzmek, çalmak, doğru** gibi].

● Kelimelerin çeşitli anlamları numaralanmıştır. [**çalmak**, f. ❶ vurmak; ❷ üzerine sürmek; ❸ hırsızlık etmek gibi]. Tanımlamalarda çok anlamlı kelimeler geçtiğinde, hangi anlamın düşünüldüğü, o kelimenin üst yanına ufak punto rakamla anlamının numarası yazılarak belli edilmiştir. Örneğin, **hırsız** kelimesinin: — «çalmak[5] huyunda olan kimse» şeklindeki tanımlamasında geçen çalmak kelimesinin üst yanındaki (⁵) rakamı bu sözün çalmak fiilinin beşinci anlamıyle kullanıldığını gösterir.

● Kelimeler ve onların türlü anlamları ayrı ayrı birer cümlede kullanılarak, ayrımların kavranılması kolaylaştırılmıştır.

● Bitişik yazılan bileşik kelimelerin belirgin olabilmesi için, parçaları birbirinden bir nokta ile ayrılmıştır [**ayak.kabı, can.kurtaran, pis. boğaz, ak.örtü, şah.eser** gibi].

● Özellikle son yarımyüzyıl içinde Türkçeye girmiş olan yeni kelimeler (*) işaretiyle belirtilmiştir.

● Yabancı asıllı kelimelerden hemen hepsinin okunuşunu, göstermek amacıyle aşağıda belirtilen özel bir fonetik sistemi uygulanmıştır.

Ⓐ Uzun heceli a, u, i harfler *a, u, ı* şeklinde bar / / içinde belirtilmiştir. [*nâdır, nâkıs, hâlik, hamız; hulûl, hulûs, kabûl; iktisâdi, mâlî, hâlım* gibi].

Ⓑ İmlâsından ince veya kalın okunacağı belli olmayan **k** ile **l** sesleri (*k*=kalın), (*l*'=ince) şeklinde belirtilmiştir. [ince *l* = **hil'âl'**, **hâl'â, bil'al'**, **nihal'**, **hal'uk**, **kabul'**, **makul'**; kalın *k* = gibi].

● Madde başı kelimelerden özel isim olanlar terilmiştir [**kukule:te, fiyas:ko, hâ:lâ, ha:len, al:to** gibi].

● Madde başı kelimelerden özel isim olanlar majüskül olarak dizilmiştir.

● Aslında uzun iken kapalı olduğu için uzatılmadan söylenilen kelimelerin son hecesi ünlü ile başlayan bir ek alınca uzatılarak söylendiğini hatırlatmak için uzun olarak işaret edilmiştir.

● Ünsüzle sona eren ve isim hallerinde sonuna bir ünlü gelince son hecesinin ünlüsünü düşüren kelimelerin bu özelliği gösterilmiştir. Bu türden olan **filim, vakit** kelimeleri **filim, -lmi; vakit, -kti** şeklinde alınmıştır.

● Ağız, alın, karın gibi, belirtilen durumunda olunca veya bir iyelik eki alınca son ünlüsünü düşüren türkçe kelimeler **ağız, -ğzı; alın, -lnı; karın, -rnı** şeklinde alınarak «onun ağzı», «sizin alınınız» v.b. halinde değil de, baştan ikinci ünlünün düşmesiyle **onun ağzı, sizin alnınız** halini aldıkları gösterilmiştir.

● Sert ünsüzle sona erdiği halde ünlü ile başlayan bir ek alınca yumuşamayan (**ak, saç, top, demet, millet** gibi) sıfat ve isimler **ak, -kı; saç, -çı...** şeklinde belli edilmiştir.

● Fiiller geçişli, geçişsiz v.b. diye gösterilmektense bunların özne, nesne *(tümleç)* alıp almadıklarının, nesne *(tümleç)* alanların **-ın,-i'li,-den'li** veya **-le'li** şekillerden hangileriyle kullanıldıklarının belirtilmesi bakımından önemli görülmüştür. Bu konuda T.D.K. nun tuttuğu yol aynen izlenmiştir.

● Fiillerde geniş zaman kipini meydana getiren «ünlü+r» ekindeki ünlünün tek heceli fiillerde açık *(a* veya *e)* olduğuna göre kural dışı olarak kapalı *(ı* veya *u, ü)* olanlar (**alır, bilir, bulur, görür** gibileri) **almak, -ır; bilmek, -ir; bulmak, -ur; görmek, -ür; dinlemek, -er;** tarzında belirtilmiştir.

● Sert ünsüzlerle sona eren fiil köklerinde veya gövdelerinde bu ünsüzlerin ünlü ile başlayan bir ek alınca yumuşayanları (**etmek, gitmek** gibileri) **etmek, -der; gitmek, -der** şeklinde gösterilmiştir.

● Büyük harfle başlayan özel isimlerden sonra gelen ilk harf veya heceden önce bir «apostrof» (') konulmuştur. [**Hasan'a, İstanbul**'dan **Avusturya**'da, **Türkiye**'nin gibi].

● Çeşitli anlamlı kelimelerde, kelimenin ilk anlamı tanımlandıktan sonra ikinci anlama geçmeden önce «paragraf (§) işareti konmuştur.

● Bir Türkçe kelimenin türlü anlamları tanımlandıktan sonra, edebiyat, güzel sanatlar ve çeşitli bilim ve teknik dallarıyle uğraşanlara yardımcı olmak için, kelimenin Osmanlıca, İngilizce ve Fransızcadaki karşılıkları - mümkün olduğu kadar verilmeye çalışılmıştır.

● Sözlük'te geçen hukuk terimlerinin ve Biyoloji dallarından zooloji, botanik ve anatomi terimlerinin hemen hepsinin Latince karşılıkları verilmiştir.

● Terim niteliğindeki kelimelerin hangi bilim ve meslek terimlerinden olduğu kısaltmalarla işaret edilmiştir [*mat.* (=matematik); *bot.* (=botanik); *mar.* (=marangozluk) gibi.

● (◘) işareti «Bakınız» anlamında kullanılmıştır.

● (~) işareti madde başı olan kelimenin yerini tutar.

● Kelimenin tanımı yapıldıktan sonra, varsa onun eş, yakın veya karşıt anlamlı kelimeleri ayrıca kısaltmalarla belirtilmiştir.

● İsimler hangi şekil, tablo veya levhada yer almışsa, ayrıca gösterilmiştir. [**göknar** ◘ *LEVHA: 4.* — **AĞAÇLAR; kemik** ◘ *ŞEKİL: 301* —**KEMİKLER** gibi].

● Kelimenin türlü anlamları gösterildikten sonra deyimlere geçilmiş ve araya (◉) işareti konulmuştur.

● Deyimler hangi kelime ile başlıyorsa o kelimeye alınmış ve alfabe sırasına göre alt alta sıralanmıştır.

● Terim niteliğinde olan takım halindeki deyimler, kendilerini meydana getiren kelimelerden kavramda temel olan kelimeye alınmıştır. [**kalın ünlü, ince ünlü; temel cümlecik, yan cümlecik** gibi].

● Sözlük'ün hacmini gereksizce büyütmekten kaçınıldığından, kitapta sadece öğretici nitelikte seçme resim ve şekillere yer verilmiştir.

● *«OKYANUS» 20. yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, aşağıda belirtilen Türk imlâ kuralları esaslarına uygun olarak hazırlanmıştır. Önemle göz önünde bulundurulan esaslar şöylece sıralanabilir:

● ***TÜRKÇE'nin İMLASI*** için 29 harf kullanılır. Bunlardan sekizi ünlü (a,e,ı,i,o,ö,u,ü) ve yirmi biri ünsüz (b,c,ç,d,f,g,ğ,h,j,k,l,m,n,p,r,s,ş, t,v,y,z) olup büyük ve küçük olmak üzere iki şekilde yazılır.

● ***BÜYÜK HARFLERİN KULLANILIŞI:***

(a) Söz başı olan her cümle;

(b) Özler adlar *(insan, hayvan, kent, şehir, köy, semt, akarsu, nehir, deniz, göl, ova, orman, ülke* adları) ve benzerleri *(dil, mezhep, din, ulus, tarikat* adları);

(c) Bütün yazı başlıklarının her kelimesi;

(ç) Mısra başları;

(d) Yazıda belirtilmek istenen kelimelerin başları;

(e) Gezegenlerden **Merkür, Mars, Satürn, Neptün, Venüs, Jüpiter, Uranüs, Plüton** adı büyük harfle başlar;

(f) Cümle sonunda nokta (.), iki nokta (:), ünlem (!) ve soru (?) işaretlerinden sonra gelen sözler;

(g) Özel adlardan türetilmiş her çeşitten kelimeler;

(ğ) Saygı ve meslek unvanlarının başları;

(h) kısaltmaların çoğu;

(ı) Sayfaların üst veya alt sağ köselerine ayrıca konulan tarihlerde ay, gün adları.

(i) Zooloji ve Botanik dallarında geçen, Hayvan ve Bitkilerin cins, sınıf, familya ve takım adları.

● ***BAZI BENZEŞMELER VE AYKIRI DURUMLAR:***

Ⓐ **İlgi** eki «*-ki*» ünlü uyumlarına bağlanmaz. Yalnız ince ünlüsü olan bazı kelimelerde «*-ki*» ekinin ünlüsü yuvarlaklaşır: **Dün-kü, öbür-kü, bugün-kü**... gibi.

Ⓑ **Fiil** çekimlerinde «*a*» ve «*e*» ile biten fiil gövdelerinden sonra, ünlü ile başlayan «*-ecek*» ,«*-er*», «*-e*», «*-erek*» gibi bir ek gelirse, araya «*y*» koruma ünsüzü girer ve fiil gövdesi bozulmadan kalır: **Anlayan, anlayacak, anlayarak, bekleyen, bekleyecek, bekleyerek**... gibi. Yalnız «*-yor*» eki köklere veya gövdelere bağlanırken **fiilin** sonundaki *a, e* geniş ünlüleri darlaşır. fiil ünsüz ile bitiyorsa dar ünlü araya girer: **Anlıyor, bekliyor**... gibi.

Ⓒ Kelimelerin sonunda bulunan «*p,ç,t,k*» ünsüzlerinden sonra ünlü ile başlayan bir ek gelirse, bunlar birçok kelimede yumuşayarak «*b,c,d,ğ*» ye çevrilir: **Dolap, dolabı; dalgıç, dalgıcı; geçit, geçidi; kitap, kitabı; kapak, kapağı; tuzak, tuzağı**... gibi.

Ⓓ Bu değişmeye uğramayan veya her iki şekilde de kullanılabilen kelimeler Sözlük'te gösterilmiştir. Sonunda süreksiz ünsüz bulunan bir kelimeye «*c,d,g*» ile başlayan bir ek gelirse, ekin ilk harfi «*ç,t,k,*» olur: **Sabah-çı, saf-ça, açık-ça, balık-çıl, kafes-te, güneş-ten**. ... gibi.

Ⓔ «*ile*» bağlacı, ünsüzle biten kelimelere ek olarak getirilince basındaki «*i*» ünlüsünü kaybeder ve ünlü uyumlarına bağlanır: **kömür-le, ateş-le**... gibi.

Ⓕ Ünlü ile biten kelimelere «*ile*» getirilince «*i*» düşer, araya «*y*» koruma ünsüzü girer ve sonuna eklendiği kelimenin ünlü uyumuna bağlanır: **Araba-yla, burgu-yla**.

Ⓖ Sonunda üçüncü şahıs iyelik eki bulunan kelimelere «*ile*» getirildiği zaman, bu kelime ekleşerek «*-yle*» biçimini alır ve ünlü uyumlarına bağlanmaz: **Atı-yle, arabası-yle, kuzusu -yle, sürü-yle**... gibi.

● ***BİTİŞİK YAZILAN KELİMELER:***

Ⓐ Bileşik kelime iki veya daha çok kelimenin aralarına ek giremeyecek kadar kalıplaşmış, donmuş olması suretiyle meydana gelir ve bitişik yazılır: **Aslanağzı, hanımeli, akbaba, karakalem, önsöz, kırkayak, beşbıyık, gelişigüzel, alışveriş, dedikodu, çalçene, karyağdı**... gibi.

Ⓑ «*Baş*» kelimesi ile kullanılan bileşik kelimelerde «*baş*» kelimesi gerçek anlamında değildir ve bitişik yazılır: **İşbaşı, yüzbaşı, binbaşı, kolbaşı**... gibi.

Ⓒ **Asbaşkan, üsteğmen, cumartesi, pazartesi**... gibi bileşik kelimelerde, ya birinci kelimenin son sesi ya da ikinci kelimenin ilk sesleri düştüğü için bileşme olmuştur.

Ⓓ **Büsbütün, kapkara, besbedava**... gibi pekiştirmeli sıfatlar da bitişik yazılır.

Ⓔ Birden fazla kelime ile meydana gelmiş terimler de bitişik yazılır: **Ortaokul, kızılkuyruk, akdiken**... gibi. *(Terim, bir varlığın yaşadığı yeri belirten veya gerekli olmadığı halde cinsini* açıklayıcı bir kelime ile kullanıldığı takdirde bu kelimeler bitişik yazılmaz: **Sazan balığı, tatlı su balığı**... gibi)

Ⓕ Yeterlik, tezlik, yakınlık, sürerlik fiilleri de bitişik yazılır: **Bakadurmak, şaşakalmak, olagelmek, gelivermek, düşeyazmak, yapabilmek**... gibi.

● ***ÖZEL ADLAR:***

Ⓐ İnsan ad ve soyadları, nüfus kütüğüne geçtikleri şekilde yazılır.

Ⓑ Birden çok kelimeden kurulan yer adları bitişik yazılır: **Afyonkarahisar, Şebinkarahisar, Eskişehir, Yenimahalle**... gibi.

Ⓒ Şehir, dağ, deniz, nehir adları Türk dilinde tanındığı şekilde imlâya geçirilir: **Türkiye, Ankara, Tarsus, Uludağ, Karadeniz, Sakarya**. ... gibi.

● ***TÜRK İMLASINDA KULLANILAN İŞARETLER:***

Ⓐ **Düzeltme** (uzatma) işareti (^):

(a) İki kelime aynı harflerle yazıldığı halde, bir ünlünün uzun okunmasıyle, ayrı ayrı anlamlara gelirlerse uzun okunan ünlünün üzerine konur: **Alem, âlem; adet, âdet; hala, hâlâ**... gibi.

(b) Bir «*a*» veya «*u*» dan önce gelen «*k,g*» seslerini düzeltmek gerekince bu «*a*» veya «*u*» nun üzerine inceltmeyi göstermek üzere (^) işareti konur: **Kâğir, rüzgâr, menkûp**... gibi.

(c) *L* ünsüzünden sonra gelen ünlünün uzun okunmasını belirtmek için ünlü üzerine konur: **Lâzım, lâkin**... gibi.

(ç) Yabancı kelime köklerinden yapılan bir çeşit yabancı sıfat da üzerine düzeltme işareti konulan nisbet eki «*-î*» ile kurulur: **Medenî, millî, ahlâkî**... gibi.

(d) Nispet «*-î*» si ile türemiş sıfatlardan, başka sözbölüğünde kelimeler türetilince (^) işareti korunur: **Millileşmek, medenilik**... gibi.

Ⓑ **Kesme** işareti (') :

(a) Bir kelimeyi benzeri kelimeden ayırt etmede: **Tav'an, kat'an**... gibi.

(b) Bütün özel adlara «*-i,-e,-de,-den,-in,-le, -ce*» ekleri getirilince: **Ahmet'in, Lütfü'nün, Ali'nin, Memduh'un; Ahmet'i, Lütfü'yü, Ali'yi, Memduh'u; Edirne'de, Ankara'da; Edirne'den, Ankara'dan; Edirne'nin, Ankara'nın; Ahmet'le**... gibi.

(c) Türkçe ve yabancı kelimelerin bölge ağızlarında ve eski metinlerde kaybolan seslerini göstermede: **Sun'î, kat'î, Eş'ar, is'af**... gibi.

(ç) Rakamlardan sonra kullanılan ekleri ayırmada: **1963'te, 1910'da, 1958'li**... gibi.

(d) Bir harf veya ekten sonra gelen eki ayırmada: **a'nın, -li'den**... gibi.

(e) Romanlarda ve tiyatro eserlerinde, genellikle konuşmayı olduğu gibi aktarmaya çalışan özel yazılarda kullanılır: **N'olur? - Ne olur?, N'apsınlar - Ne yapsınlar?** gibi.

● ***NOKTALAMA İŞARETLERİ VE KULLANILIŞLARI:***

Ⓐ **Nokta (.):**

(a) Tamamlanmış bir cümlenin sonuna konur.

(b) Bazı kısaltmalardan sonra konur: **Dr.** (doktor) **B.** (bay)... gibi.

(c) Sıra gösteren rakam ve harflerden sonra konur: **1., 2., a., b.**, ... gibi. Nokta, (-i) nci ekinin yerini de tutar: Beşinci yerine **5.**, altıncı yerine **6.** .. gibi.

(ç) Günü gösteren tarih rakamlarında gün, ay yıl sayılarını ayırır: **17.1.1964** ... gibi.

(d) Saat ve sayı rakamlarının arasına konur: **Saat 11.30'da, 11.335.73** lira... gibi.

Ⓑ **Virgül (,):**

(a) Cümlede birbiri ardınca sıralanan isimler, sıfatlar, zamirler veya birbirine bağlı fiiller v.b. arasına;

(b) Mektuplarda hitap sözlerinden sonra;

(c) Ayraç cümlelerinin başında ve sonunda;

(ç) Uzun cümlelerde, özneden sonra;

(d) Günü gösteren tarih rakamlarında gün, ay, yıl sayılarını ayırmak için kullanılır. **17.1.1964**... gibi.

Ⓒ **Noktalı virgül (;):**

(a) Birbirine bağlı, ama her biri kendi içinde bağımsız cümleleri;

(b) İçinde virgüllerle ayrılmış parçalar bulunan kelimeleri veya cümleyi:

(c) Bir cümlenin hükmünden ayrılan ve **ancak, fakat, lâkin, şu kadar ki, bununla birlikte**... gibi bir bağlaçla başlayan cümleleri ayırmaya yarar.

Ⓓ **İki nokta (:):**

(a) Bir cümleden sonra sıralanacak örnekleri, açıklamaları göstermek üzere cümlenin veya sözlerin sonuna konur. Bundan sonraki iki kelimenin büyük harfle başlaması gerekir.

(b) Bir sözde birkaç ihtimal belirince, bu ihtimalleri saymak veya sıralamak gerektiği zaman, bu sayma veya sıralamadan önce konur.

(c) Söz arasında bir yerden veya bir kimseden alınan ve tırnak içinde gösterilen sözden önce konur.

Ⓔ **Sıra Noktalar:**

Sıra noktalar iki türlüdür

(a) Üç nokta (...): Cümle bitmeden sözün maksatlı bir kesilişini göstermek veya birtakım kısımlar, örnekler sayıldıktan sonra, benzerlerinin de o hükme sokulacağını anlatmak için kullanılır.

(b) Sıra noktalar (.....): Bir konudan başka bir konuya geçişi veya söylenmeden geçilen birtakım şeyleri belli etmek üzere bir iki kelimenin veya satırın nokta ile geçilmesinde kullanılır.

Söz arasında bir ismi söylemeden işaretlemek için birkaç nokta veya bir harfle, birkaç nokta kullanıldığı gibi bunların yerine yıldız (*) konduğu da olur.

Ⓕ **Ünlem İşareti (!):**

Şaşma, acıma, heyecan gibi duyguları veya emirleri ünlem olarak bildiren sözlerden sonra konur.

Yazıda, söz arasında parantez içinde kullanılan ünlem (!) işareti söylenilen söze inanılmadığını, şaşıldığını anlatır.

Ⓖ **Soru işareti (?):**

Soru anlamını gösterer cümle veya kelimeden sonra konulur.

Yazıda, söz arasında parantez içinde kullanılan soru işareti (?) söylenilen sözün şüpheli göründüğünü, ne demek istenildiğinin anlaşılmadığını gösterir.

Beğenilmeyen, şaşılan, ne demek istenildiği sorulan yerlerde bu gibi duyguların aşırılığını göstermek üzere birkaç soru (???) ,veya ünlem (!!!) işareti veya hem soru, hem ünlem işareti (?!) konulduğu da olur.

Ⓗ **Çizgi işareti (—):**

Çizgi işareti üç türlüdür: 1. Kısa çizgi işareti. 2. Uzun çizgi işareti, 3. Noktalı çizgi işareti.

Ⓘ **Kısa çizgi (-):**

(a) Satır sonunda tam bitmeyen kelimenin öteki satıra geçen heceleriyle birleşeceğini anlatmak üzere satır sonuna konur.

Bu gibi ayırmalarda, satır sonunda hecenin tam bitmesine dikkat edilmelidir.

(b) İki kelimenin anlamının gösterdiği başlangıç ile sonu veya bunların bildirdikleri varlıklar arasındaki ilişkiyi belirtmek için kullanılır. **1914-1918 savaşı, Ankara - Haydarpaşa treni, İngiliz - Fransız antlaşması**... gibi.

(c) Arapçada tanım harfi denilen *el*'li tamlamalar, bu tanım harfinin başına ve sonuna birer küçük birleştirme çizgisi konularak yazılır. Böyle yazıldığı zaman tanım harfini belli etmek üzere çizgiler arasında sadece *—al,—el* yazmak veya tanım harfinden sonra gelen harfin Arapçada okunuşunu göstermek yollarından biri tutulur: **Keşf-al-zunum, Et-Tuhfet-el -zekiyye** veya **Et-Tuhfet-üz-zekiyye**... gibi.

(ç) Farsça kurallara göre yapılan isim ve sıfat tamlamalarının birinci kelimesi sonuna gelen ve uyuma göre dört türlü okunabilen ünlüden önce çizgi konabilir. Böyle yapıldığı zaman çizgiden sonra gelen ünlü önceki kelimenin ünlülerine uyarak dört türlü veya sadece ı, i, olarak gösterilir: **Mekteb-i Mülkiye, tul-i kamet** veya **tul-ü kamet**... gibi.

(d) Günü gösteren tarih rakamlarında gün, ay, yıl sayılarını ayırabilir: **17-1-1964**... gibi.

Ⓙ **Uzun çizgi (—):**

(a) Cümle içinde ayrıca bir duygu veya düşünceye dikkati çekmek üzere, araya sokulan sözlerin iki tarafına uzun çizgi işareti konur.

(b) Karşılıklı konuşma veya birinin ağzından

bir söz aktarma hallerinde bu çizgi, tek olarak konuşma sözlerinin başına konur.
(c) Yazıda, konuşanların adları veya adlarının kimi harfleri gösterilirse, çizgi bu adlardan, veya harflerden sonra gelir.

Noktalı çizgi (.—):
Konu başlarını ayırmak için satırbaşındaki başlıklardan sonra konur.

Tırnak işareti (« »):
Tırnak işareti, bir başkasının yazısından veya sözünden aktarılan kısımların başına ve sonuna konulduğu gibi, cümle arasında geçen ve ayrı bir punto ile belli edilmeyen kitap, makale başlıklarıyle cümlede dikkati çekmesi istenilen sözler bu işaret içinde yazılır.
Bir yerden aktarılan uzunca cümlelerin başlangıcından başka, her satırının başına tırnak işaretinin açma şekli («), sonunda kapama şekli (») nin konulduğu da olur. Ayrıca, üstte yazılı olan kelimeyi altta tekrarlamamak için tırnak işaretinin kapama şekli kullanılır. Buna denden işareti denir.

Parantez ( ):
(a) Cümle içinde geçen bir sözün, o cümleden ayrı bir açıklamasını veya başka bir dilden bir karşılığını içine alır. Cümleden büsbütün ayrı bir sözü veya dipnota baş vurmak için konulan rakamı çerçeveler.
(b) Birtakım maddeler sayıldığı sırada 1,2, 3... gibi rakamlar veya *a.b.c...* gibi harfler konuldukça bunlardan sonra yalnız parantezin kapama şekli kullanılır.

Köşeli parantez [ ]:
Köşeli parantez, parantezin kullanıldığı yerlerde kullanılır. Ayrıca parantez içine yerleştirilmiş sözlerle dışındakileri çerçevelemede kullanılır.

Paragraf işareti (§):
Paragraf işareti, ayrı maddeleri; az çok değişik olan konuları veya örnekleri birbirinden ayırmak için kullanılır.
Küçük bölümleri ayırmada **1., 2., 3.; A., B., C.; a., b.,c.** sayı ve harfleri kullanılır.

GÜN BİLDİREN TARİHLERİN YAZILIŞI:
Gün bildiren tarihler çeşitli şekillerde yazılmaktadır. Bunların en uygunu ve yaygını şu üç şekildir: **11 Ocak 1970, 11.X.1970** ve **11.10.1970.**

SÖZLÜK'TE KULLANILAN KISALTMALAR

KISALTMA	TÜRKÇE	INGILIZCE	FRANSIZCA
A	Anadolu	Anatolia	Anatolie
A. a.	Atom ağırlığı	Atomic weight	Poids atomique
A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri	United States of America	États Units
ağaç.	Ağaççılık	Arboriculture	Arboriculture
ağ. iş.	Ağaç işleri	Woodwork	Fusterie
ahl.	Ahlâk	Morals	Morale
akust.	Akustik	Acoustics	Acoustique
alay.	Alaylı, alay yollu	Ironical	Ironique
Alm.	Almanca(dan)	German	Allemand
Amer.	Amerikanca	American(-English)	Américain
A. n.	Atom numarası	Atomic number	Numéro atomique
anat.	Anatomi	Anatomy	Anatomie
antr.	Antropoloji	Anthropology	Anthropologie
Ar.	Arapça	Arabic	Arabe
arg.	Argo	Slang	Argot
arıc.	Arıcılık	Apiculture	Apiculture
ark.	Arkeoloji	Archeology	Archéologie
Arn.	Arnavutça(dan)	Albanian	Albanien
ask.	Askerlik	Military	Militaire
astr.	Astronomi	Astronomy	Astronomie
aşç.	Aşçılık	Cookery, cooking	Cuisine
atç.	Atçılık	Horse breeding	Manège
avc.	Avcılık	Hunting, chase	Chasse
ayakb.	Ayakkabıcılık	Shoemaking	Cordonnerie
b.	Bileşik	Compound	Composé
bağ.	Bağlaç	Conjunction	Conjonction
bağc.	Bağcılık	Viniculture	Viticulture
bahç.	Bahçecilik	Gardening	Jardinage
bahçv.	Bahçıvanlık	Horticulture	Horticulture
bakt.	Bakteriyoloji	Bacteriology	Bactériologie
balıkç.	Balıkçılık	Fishery, fishing	Pêche
bank.	Bankacılık	Banking	Banque
bayınd.	Bayındırlık	Public works	Travaux publics
berb.	Berberlik	Hair dressing	Coiffure
bg.	Beygir gücü	Horse power	Puissance en chevaux
binic.	Binicilik	Horsemanship, horse-riding	Équitation
biy.	Biyoloji	Biology	Biologie
biyokim.	Biyokimya	Biochemistry	Biochimie
bors.	Borsa	Bourse	Bourse
bot.	Botanik	Botany	Botanique
Bulg.	Bulgarca(dan)	Bulgarian	Bulgare
camc.	Camcılık	Glassmaking	Verrerie
Cerm.	Cermence(den)	Germanic	Germanique
cerr.	Cerrahlık	Surgery	Chirurgie
ciltç.	Ciltçilik	Book-binding	Reliure
cimn.	Cimnastik	Gymnastics	Gymnastique
ç.	Çoğul	Plural	Pluriel,-elle

KISALTMA	TÜRKÇE	İNGİLİZCE	FRANSIZCA
Çin.	Çince(den)	Chineese	Chinois
coğr.	Coğrafya	Geography	Geographie
demir.	Demiryolu	Railway	Chemin de fer
den.	Denizcilik	Nautical	Marine
(-den)	-den li tümleç alan fiil		
deriç.	Dericilik	Leather manufacturing	Travail en cuir
dev. huk.	Devletler hukuku	Law of nations	Droit des nations
dey.	Deyim	Idiom, expression	Locution, expression
dilb.	Dilbilim	Linguistics	Linguistique
dinm.	Dinamik	Dynamics	Dynamique
dişç.	Dişçilik	Dentistry	Odontologie
dok.	Dokumacılık	Textile industry	Textile
dokb.	Dokubilim	Histology	Histologie
döş.	Döşem	Installation	Installation
e.	Edat	Particle	Particule
(-e)	-e li tümleç alan fiil		
ecz.	Eczacılık	Pharmacy	Pharmacie
eğt.	Eğitim	Education	Education
elek.	Elektrik	Electricity	Electricite
elektr.	Elektronik	Electronics	Electronique
elektroakust.	Elektroakustik	Electroacoustics	Electroacoustique
elektrokim.	Elektrokimya	Electrochemistry	Electrochimie
elektromagn.	Elektromagnetik	Electromagnetics	Electromagnetique
embriy.	Embriyoloji	Embriology	Embriologie
E. n.	Ergime noktası	Fusion point	Point de fusion
epist.	Epistemoloji	Epistemology	Epistemologie
Erm.	Ermenice(den)	Armenian	Armenien
esk.	Eski, eskimiştir	Old	Ancien
esk. T.	Eski Türkçe(den)	Old Turkish	Turc ancien
est.	Estetik	Esthetics, aesthetics	Esthétique
eşanl.	Eşanlamlı kelime	Synonym	Synonyme
etnol.	Etnoloji	Ethnology	Ethnologie
falc.	Falcılık	Fortune-telling	La bonne aventure
Fars.	Farsça(dan)	Persian	Persan
fels.	Felsefe	Philosophy	Philosophie
fişekç.	Fişekçilik	Pyrotechnics, pyrotechny	Pyrotechnie
fitopatol.	Fitopatoloji	Phytopathology	Phytopathologie
fiz.	Fizik	Physics	Physique
fizyol.	Fizyoloji	Physiology	Physiologie
folk.	Folklor	Folklore	Folklore
fonet.	Fonetik	Phonetics	Phonetique
fot.	Fotoğrafçılık	Photography	Photographie
Fr.	Fransızca(dan)	French	Français
Frenkç.	Frenkçe(den)	Europian language	Langue Europeen
geod.	Geodezi	Geodesy	Géodésie.
geom.	Geometri	Geometry	Geometrie
gram.	Gramer	Grammar	Grammaire
Gürc.	Gürcüce(den)	Georgian	Georgien
hat.	Hattatlık	Calligraphy	Calligraphie
hava.	Havacılık	Aviation	Aviation
h. d.	Halk dili	Vernacular	Langage populaire
h. ed.	Halk edebiyatı	Popular literature	Littérature populaire
heyk.	Heykelcilik	Sculpture	Sculpture
hidr.	Hidroloji	Hydrology	Hydrologie
Hint.	Hintçe(den)	Indian	Indou
Hitç.	Hititçe (Etice)	Hittite	Hittite
hk.	Hakkında	For, about	Pour
hkr.	Hakaret yollu	Insult term	Terme d'insulte
Hz.	Hazret	Holiness	Sainteté
(-i)	-i li tümleç alan fiil		
İbr.	İbranice(den)	Hebrew	Hébreu
id. huk.	İdare hukuku	Administrative law	Droit administratif
ikt.	İktisat	Economy	Économie
İng.	İngilizce(den)	English	Anglais
inş.	İnşaat	Construction, building	Construction
ipekç.	İpekçilik	Silk industry	Soierie
Isl.	Islavca(dan)	Slavic	Slave
istat.	istatistik	Statistics	Statistique
istihk.	istihkâm	Fortification	Fortification
işl.	İşlemecilik	Embroidery	Broderie
Jap.	Japonca(dan)	Japanese	Japonais
jeofiz.	Jeofizik	Geophysics	Geophysique
jeol.	Jeoloji	Geology	Geologie
jeom.	Jeomorfoloji	Geomorphology	Géomorphologie
kab.	Kaba söz	Vulgar word	Mot vulgaire
kâğıtç.	Kâğıtçılık	Paper manufacturing	Industrie du papier
kardiyol.	Kardiyoloji	Cardiology	Cardiologie
karş.	Karşıt kelime	Antonym	Antonyme
kayn.	Kaynak	Welding	Soudage, soudure
Kelt.	Keltçe(den)	Celt, kelt	Celtique
kgm.	Kilogram	Kilogramme	Kilogramme
kıyf.	Kıyafet	Costume	Costume
km.	Kilometre	Kilometer	Kilomètre
K. n.	Kaynama noktası	Boiling point	Point d'ébullition
kuşb.	Kuşbilim	Ornithology	Ornithologie
kuymc.	Kuyumculuk	Jewellery	Orfèvrerie
kültb.	Kültebilim	Petrology	Pétrologie
küt.	Kütüphanecilik	Profession of a librarian	Profession de bibliothecaire
kw.	Kilovat	Kilowatt	Kilowatt
Lat.	Latince(den)	Latin	Latin
(-le)	-le li tümleç alan fiil		
Lehç.	Lehçe(den)	Polish(language)	Polonais

KISALTMA	TÜRKÇE	İNGİLİZCE	FRANSIZCA
m.	Metre	Meter	Mètre
Mac.	Macarca(dan)	Hungarian language	Hongrois
mad.	Madencilik	Mining; metallurgy	Métallurgie
mad. oc.	Maden ocağı	Mine	Mine
magn.	Magnetizma	Magnetism	Magnétisme
mah.	Mahallî	Local	Local,-ale
mant.	Mantık	Logics	Logique
mat.	Matematik	Mathematics	Matematique
matb.	Matbaacılık	Printing	Imprimerie, typographie
mec.	Mecazî	Figurative	Figuratif,-ive
mek.	Mekanik	Mechanics	Mecanique
met.	Metallürji	Metallurgy	Métallurgie
meteor.	Meteoroloji	Meteorology	Meteorologie
metrol.	Metroloji	Metrology	Metrologie
meyvc.	Meyvecilik	Fruit production	Production de fruit
mikr.	Mikrobiyoloji	Microbiology	Microbiologie
mim.	Mimarlık	Architecture	Architecture
min.	Mineraloji	Mineralogy	Minéralogie
mit.	Mitoloji	Mythology	Mythologie
mm.	Milimetre	Millimeter	Millimetre
Moğ.	Moğolca	Mongolian language	Mongol
muh.	Muhasebe	Accounting	Comptabilité
mutf.	Mutfak	Kitchen	Cuisine
nsz.	Nesnesiz *(tümleçsiz)* fiil		
nüm.	Nümismatik	Numismatics, numismatology	Numismatique
oft.	Oftalmoloji	Ophthalmology	Ophtalmologie
oky. bil.	Okyanusbilim	Oceanography	Oceanographie
opt.	Optik	Optics	Optique
ortaklş. f.	Ortaklaşma fiili	Collective verb	Verbe collectif
orm.	Ormancılık	Forestry	Sylviculture
Osm.	Osmanlıca(dan)	The Ottoman Turkish language	Langue Ottoman
otom.	Otomobilcilik	Automobile	Automobile
oym.	Oymacılık	Engraving, carving	Gravure
ösz.	Öznesiz *(özne almayan)* fiil		
öz.	Özel	Proper; special	Propre; special
öz. i.	Özel isim	Proper noun	Nom propre
paraz.	Parazitoloji	Parasitology	Parasitologie
pat.	Patoloji	Pathology	Pathologie
petr.	Petrografi	Petrography	Pétrographie
petrokim.	Petrokimya	Petrochemistry	Pétrochimie
Port.	Portekizce(den)	Portuguese language	Portugais
p. t.	Posta terimi	Posting	Poste
psik.	Psikoloji	Psychology	Psychologie
psikan.	Psikanaliz	Psychanalysis	Psychanalyse
psikopatol.	Psikopatoloji	Psychopathology	Psychopathologie
psiky.	Psikiyatri	Psychiatry	Psychiatrie
pulc.	Pulculuk	Philately	Philatélie
rad.	Radar, radyo	Radar, Radio	Radar, radio
radyotekn.	Radyoteknik	Radiotechnics	Radiotechnique
res.	Resim	Painting	Peinture
Rom.	Romence(den)	Roman	Romain
Rum.	Rumca(dan)	Modern Greek	Greque moderne
Rus.	Rusça(dan)	Russian	Russe
saatç.	Saatçılık	Clock and watch-making	Horlogerie
san.	Sanat	Art	Art
Sansk.	Sanskritçe(den)	Sanscrit	Sanscrit
san. tar.	Sanat tarihi	History of art	Histoire d'art
saraç.	Saraçlık	Saddlery	Sellerie
seram.	Seramik	Ceramics	Céramique
sil.	Silâhçılık	Manufacture of arms	Armurerie
sin.	Sinemacılık	Cinematography	Cinématographie
sit.	Sitoloji	Cytology	Cytologie
siy.	Siyaset	Politics	Politique
Slov.	Slovence(den)	Slovenian	Slovène
sm.	Santım(etre)	Centimeter	Centimètre
sny.	Sanayi	Industry	Industrie
sp.	Spor	Sports	Sport
S.S.C.B.	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği	Soviet Union	Union Soviétique
Süm.	Sümerce	Sumerian	Sumérien
süsl.	Süsleme	Decoration, ornamentations	Décoration, ornementation
şak.	Şaka yollu	Joke	Plaisenterie
şehirc.	Şehircilik	Urbanism	Urbanisme
T.	Türkçe	Turkish	Turc
tar.	Tarih	History	Histoire
tekn.	Teknoloji	Technology	Technologie
telekom.	Telekomünikasyon	Telecommunication	Telecommunication
telg.	Telgrafçılık	Telegraphy	Telegraphie
telvz.	Televizyon	Television	Télévision
terat.	Teratoloji	Teratology	Tératologie
term.	Termik	Thermics	Thermique
terz.	Terzilik	Tailoring, dressmaking	Couture
tıp.	Tıp	Medicine	Medicine
tic.	Ticaret	Commerce	Commerce
tiy.	Tiyatro	Theatre	Théâtre
tkz.	Teklifsiz konuşmada	Familiar talk	Familier
topogr.	Topografya	Topography	Topographie
trm.	Tarım	Agriculture	Agriculture
tur.	Turizm	Tourism	Tourisme
Uyg.	Uygurca	Ouigoure	Ouigoure
ünl.	Ünlem	Interjection	Interjection
vet.	Veteriner	Veterinary	Vétérinaire

KISALTMA	TÜRKÇE	İNGİLİZCE	FRANSIZCA
yak. anl	Yakın anlamlı kelime	Analogy	Analogisme
Yakut.	Yakutça(dan)	Yakut language	Yakut
yans.	Yansıma	Onomatopoeia	Onomatopée
yar. f.	Yardımcı fiil	Auxiliary verb	Verbe auxiliaire
Yun.	Yunanca(dan)	Greek	Grecque
z.	Zarf	Adverb	Adverbe
zam.	Zamir	Pronoun	Pronom
zooj.	Zooloji	Zoology	Zoologie
zool.	Zootekni	Zootechny	Zootechnie

SÖZLÜK'TE KULLANILAN İŞARETLER

[.] Bileşik kelimeleri böler.

[:] Vurgulu heceleri gösterir.

['] İnce okunan harfi gösterir.

[-] Uzun okunan heceyi gösterir.

[~] Madde başı olan kelime yerine kullanılır.

[§] Kelime, terim veya deyimlerin birden fazla olan anlamlarını ayırmakta kullanılır.

[◉] Madde başı olan kelimenin anlamlarından deyimlere geçildiğini gösterir.

[●] Ayrı maddeleri, az çok değişik olan konuları veya örnekleri birbirinden ayırmak için kullanılmıştır.

[◐] Kelime ve deyimlerin anlamlarını ayırmakta kullanılır.

[◘] Bakılması gereken kelime veya deyimi gösterir.

[•] Kelimenin baş tarafının üst hizasında bulunan bu işaret kelimenin Türkçeye yeni girdiğini gösterir.

[☆] Es, yakın ve karşıt anlamlı kelimelerin kısaltmaları önünde yer alır.

[<] Yabancı kelimelerin Türkçeye geçtiği dil ile ilk kaynağı olan dilin kısaltması arasına konur; kelimenin hangi dilden veya kökten geldiğini gösterir.

[>] Kelimenin sonradan aldığı şekli gösterir.

a, **A** § ❶ Türk alfabesinin ilk harfi; Sesbilim *(fonetik)* bakımından kalın ünlülerin düz ve geniş olanı. [*Ing.* The first letter of the Turkish alphabet; *Fr.* La premiere lettre de l'alphabet turc]. § ❷ **A** sınıflama ve sıralamalarda, sayı yerine kullanıldığı zaman 1 sayısını gösterir: *A kursu, A vitamini, A sınıfı.* [*Ing.* As number, stands for *1* ; *Fr.* Comme chiffre, il designe *1*]. § ❸ *ask.* **A** *alay*'ın sembolüdür: *1. P. A.: Birinci Piyade Alayı.* [*Ing.* Abbreviation of regiment ; *Fr.* Abreviation de regiment]. § ❹ *fiz.* **A** *amper*'in sembolüdür.. [*Ing.* Symbol of ampere; *Fr.* Symbole de l'ampere]. § ❺ *kim.* : (a) **A** argon'un sembolüdür. [*Ing.* Symbol of Argon; *Fr.* Symbole de l'Argon] ; (b) Çoğu zaman bir atomun kütle sayısını göstermeye yarar § ❻ *müz.* **A** *alto*'nun kısaltılmışı olarak kullanılır ve nota işaretlerini harflerle gösterme usulünde «*la*» sesini gösterir. [*Ing.* In music means Alto and designates «*la*» ; *Fr. Il indique* Alto et dans la notation alphabétique il désigne «*la*»] § ❼ Sınıflama ve sıralamalarda, maddelerin sırası harfle gösterildiği vakit, ilk maddenin başına getirilir: *A vitamini, A kursu, A takımı, A sınıfı (grupu). A millî takımı* § ❽ *sp.* **A** Birinci takımı gösterir. *Esas millî takım.* [*Ing.* Main team; *Fr.* Première equipe] § ❾ *mant.* **A** *insanlar fanidir* örneğinde olduğu gibi, olumlu tümel bir önermeyi veya *Ahmet dürüsttür* gibi, olumlu tikel bir önermeyi gösterir. § ❿ *metrol.* (a) Latince *area* (alan) kelimesinin sembolü olarak yüz ölçümü birimidir § ⓫ *metrol.* **A** uzunluk ölçüsü *angström*'ün sembolüdür § ⓬ *müz.* **A** Almanya ve Büyük Britanya gibi bazı memleketlerde *ut* majör gamının altıncı notası (*la* minör gamının da birinci notası) olan *la*'yı gösterir (870 titreşimli Fransız diyapazonunun *la*'sı) ⓭ *ikt.* Ticarette **A** harfi, «*Açık*» kelimesinin kısaltması olarak kullanılır: *A/h, açık hesap.*

A'dan **Z**'ye kadar, *dey.* Başından sonuna kadar, bütünüyle, toptan: *Kadro A'dan Z'ye kadar değiştiriliyor.*

a, **e**. § ❶ Fiillerden sonra anlamı kuvvetlendirmek ve işin tabiî bir şey olduğunu belirtmek için kullanılır: *Satar a, kendi malı.* [*Ing.* After a verb it indicates affirmation *;* *Fr.* Il exprime l'affirmation quand il suit un verbe] § ❷ Şartlardan sonra aceleyi ve teşviki gösterir: *Haydi yazsan al* [*Ing.* After the conditional it indicates haste *;* *Fr.* Il traduit l'impatience apres les modes conditionnels] § ❸ *gram.* Cümlede, sonunda bir sessiz bulunan yüklemden sonra gelerek söylenilen şeyin olağan veya belli olduğunu, soru tonu ile söylendiği vakit ise o şeyin umulduğunu anlatır: *Çocuktur, oynar al, sen bu işten memnunsun al* § ❹ Dilek-şart kipinin tekil ve çoğul ikinci şahıslarından sonra geldiği zaman fiilin dilek anlamını kuvvetlendirerek buyruk derecesine çıkarır, bu halde ince heceli fiillerde o da inceleşir: *Okusan al, baksan al*

a /â/, ünl. § ❶ Okşayarak seslenme anlamı verir: *A çocuk!, a canım!, a gözümün bebeği!* § ❷ İtiraz, sitem, uyarma gibi düşünceler ifade eden cümlelerde, seslenilen kimseye verilen adın başına getirildiği vakit sözü pekiştirir: *A (mübarek adam) bu ne hal! A birader, öyle şey olur mu? Nerede kaldın, a canım! A çocuk rahat dursan al A be kardeşim, nerdesin?* [*Ing.* As interjection it designates caress, surprise or reproach; *Fr.* Comme interjection, il exprime la caresse, la surprise ou le reproche] § ❸ Beğenme, şaşma, öfkelenme, üzülme gibi duyguları ifade eder: *A, bu ne güzel resim! A, işte bu çok oluyor! A, sen burada mı idin! A bak, ben böyle şakadan hoşlanmam!* [*Ing.* Indicates admiration, trouble and reproach; *Fr.* Il traduit l'admiration, le trouble et le reproche] § ❹ Cümlede, sonunda bir ünsüz bulunan yüklemden sonra gelerek söylenilen şeyin olağan veya belli olduğunu, soru tonu ile söylendiği vakit ise o şeyin umulduğunu anlatır: *Çocuktur, oynar al Sen bu işten memnunsun a? (Bunun yerine çok defa «ya» şekli kullanılır: O da işi anladı ya! Bir tarafın incinmedi ya?)* § ❺ Dilek-şart kipinin tekil ve çoğul ikinci şahıslarından sonra gelince fiilin dilek anlamını berkiterek buyruk derecesine çıkarır; bu durumda ince heceli fiillerle kullanılınca o da incelir: *Gelseniz el*

a a, ◘ **Aah**.

aah, ünl. *h.d.* Hayır, değil, yok. [*Ing.* ve *Fr.* No!).

Å /Angström/, Milimetrenin on milyonda biri.

aabam, i. *kim.* Simyacıların kurşuna verdikleri ad.

âb /âb/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Su, Türkçede bileşik kelime halinde kullanılmıştır *(âb-ı revan gibi)* ◉ **—ı hayât**, § ❶ Hayat suyu, içene ebedî hayat bağışlayan efsanevî su § ❷ *mec.* Çok tatlı ve hafif su ◉ **—ı hayat içmek**, *dey.* § ❶ Ölümsüzlüğe kavuşmak § ❷ Yaşlandığı halde dinç kalmak ◉ **—ı revân**. § ❶ Akar su. § ❷ *mec.* Hayat. ◉ **—ı rû**, § ❶ Yüzsuyu § ❷ *mec.* Irz, nâmus, şeref, haysiyet.

aba[1] /abâ/, i. *Osm.* < *Ar. a'bâ.* § ❶ Bir çeşit kaba ve kalın kumaş. [*Ing.* Stout coarse woolen cloth; *Fr.* Etoffe grossière, étoffe de laine, feutre]. § ❷ Dövme yünden ve kaba kumaştan yapılan uzun, yakasız bir çeşit palto: *Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım* § ❸ Dervişlerin elbise üstüne giydikleri kalın kumaştan ve geniş kollu giyim. [*Fr.* Manteau de derviche] § ❹ Peygamber neslinden gelen ve 8 veya 12 göbek süren bir soy. Alevîlere göre bunlar İslâmlığın «*imam*»larıdır § ❺ s. Bu kumaştan yapılmış: Aba terlik. ◉ **—yı atmak**, dey. Bir yükten ve sorumluluktan sıyrılmak, ferahlamak ◉ **— yı sermek** ◘ **Postu sermek** ◉ **— yı tutuşturmak**, ◘ **Abayı yakmak** ◉ **— yı yakmak**, *h.d.* Sevmek, gönlünü kaptırmak, âşık olmak, tutulmak: *Senin kız bizim oğlana abayı yakmış.* [*Ing.* To fall desperately in love; *Fr.* Tomber amoureux, devenir amoureux]. **— altından değnek göstermek**, *dey.* Yumuşak görünmekle birlikte, dolayısiyle göz korkutmak. [*Ing.* To use an iron hand in a velvet glove].

— gibi, *dey. (Kumaşlar hk.)* kaba ve kalın. [*Ing.* Stout, coarse ; *Fr.* Grossier,-ière].

— giymek, *dey.* Dervişliğe intisap etmek.

— vakti yaba, yaba vakti aba, *at.* Bir işin vaktini iyi seçemeyen, kışın yaz işi, yazın kış işi yapan kimseler için kullanılır.

aba[2], i. < *apa.* Anne, abla.

âbâ, ç.i. *Osm.* < *Ar. eb, baba* < *âbâ. esk.* Baba ve ata'nın çoğulu.

abacı, i. § ❶ Aba veya abadan giyecek şeyler yapan, diken veya satan kimse § ❷ *h.d.* Bedavacı, asalak.

— kebeci, *tkz. dey.* Olur olmaz kimseler.

— kebeci, sen neci? *h.d., dey.* Senin bu işle ne ilgin var? [*Ing.* Where do you come in? What concern is this of yours?].

âbad, ◘ **Abat**.

âbadan /abâdan/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Bayındır, mamur, şen [*Ing.* Flourishing, prosperous ; *Fr.* Florissant, -ante].

abâdana /ābâdana/, i. *mim.* Eski Iran hükümdarlarının taht salonlarına ve bu salonu içinde bulunduran saray binalarına verilen ad. [*Fr.* Apadâna].

abadî /ābâdî/, i *Osm,* < *Fars.* Ipekten yapılan bir çeşit çok değerli Hint kâğıdı. Yarı mat, kalınca ve açık saman renginde olup en çok yaldız, süsleme, işlerinde kullanılırdı. [*Ing.* Kind of much valued yellowish glazed paper; *Fr.* Sorte de papier de soie].

abaju, i. *Fr. Abajoue. zool.* ve *biy.* Maymun, yarasa ve farelerde ağız boşluğunun içinde her iki yanağın altında bulunan kese, avurt kesesi.

abajur, i. *Fr. abattre,* kırmak + *jour,* gün > *abat-jour.* Lamba siperi, karpuz. Bir lamba veya mumun ışığından gözleri korumak için veya o ışığı hafifleştirmek amaciyle, etrafa veya aşağı taraflara yaymak için kumaştan, kâğıttan, madenden, renkli ve buzlu camdan yapılmış çeşitli şekillerde külâh ve örtü. [*Ing.* Lampshade].

abak,-ğı, i. *Fr. abaque* < *Lat. abacus.* § ❶ *mim.* Başlık tablası. Sütun başlıkları üzerine konulan ve sütunun gövdesinden daha genişçe olarak dışarıya doğru taşan bir mimarlık unsuru. Taştan veya mermerden yapılan bu tabla şeklindeki parçalar, sütun üstüne binecek olan baş kirişle bunun üstündeki bina kısmının ağırlığını taşırlar. [*Ing.* Idol; *Fr.* Idole]. § ❷ Eski Türklerde ölmüş cetlerin, yani aba'ların, tapılan suret ve heykelleri. Birer totem mahiyetinde olan bu suretler çoğunlukla bir direğin baş tarafına oyularak ev ve çadırların önüne dikilirdi. [*Osm.* Sanem, put *;* *Ing.* Idol *;* *Fr.* Idole]. § ❸ Karagöz resimleri gibi deriden veya başka bir maddeden kesilmiş resim ve şekiller. [*Osm.* Resm-i - Hayalî; *Ing.* ve *Fr.* Silhouette, image]. § ❹ Üzerinde kolaylıkla hesap yapabilmek için kullanılan tespih gibi ortası delik yuvarlakların ince bir demir veya tel geçirilerek sıralanması suretiyle yapılmış

bir hesap âleti. [*Osm.* Addad, mihsap ; *Ing* Abacus ; *Fr.* Abaque].
~ **mahmuzu**, *mim.* Bazı sütun abaklarının köşelerinde bırakılan küçük boynuz şeklinde kıvrımların köşeye gelen kısmı. [*Fr.* Corne d'abaque].

abakı, i. Ilkel kavimlerde kötü gözden ve kötü ruhlardan korunmak için evlerin önüne ve tarlalara dikilen tılsım mahiyetindeki heykel veya bir kabilenin taptığı ata ve tanrı heykeli. [*Fr.* Fétiche ; *Ing.* Fetish].

abaks, i. *Lat. abax. zool. Carabidae* familyasından, Avrupa'nın mutedil ve dağlık bölgelerinde yaşayan, kınkanatlı bir böcek.

abakteryel, s. *tıp.* Bakteriden muaf. [*Ing.* A-bacterial].

abakulus, i. *Lat. abaculus.* Eski Romalıların döşemelerinde kullandıkları çeşitli renkli ve küp şeklinde küçük taş parçalarına, yani mozaiklere verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Abaculus].

abakus, i. *Yun. abax* > *Lat. abacus.* § ❶ ◘ **Abak.** § ❶ Üzerinde talih oyunları oynanan tabla. [*Ing.* ve *Fr.* Abacus]. § ❷ *Triklinium* denilen ve üstüne uzanılacak üç sedirli yemek odalarının duvarlarını kaplamak için kullanılan mermer safihalara Romalılarca verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Abaculus]. § ❶ *mat.* ◘ **Çörkü.**

abalı, s. § ❶ Aba giyen. [*Ing.* Wearing a homespun cloak]. § ❷ *mec.* Himayesiz, fakir, kimsesiz. «Vur abalıya» deyiminde kullanılır. [*Ing.* Poor, wretched, weak]. ◉ **vur ~ ya**, *dey.* Aciz, zavallı ve suçsuz olana yapılan haksızlığı ifade etmek için kullanılır.

abalı.memeliler, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* bölümünün böcekçil bir takımı. Boyunlarından başlayarak bacaklarını ve kuyrukları boyunca paraşüt görevi olan bir deri gerilidir. Uçarmakigiller *(Galeopithecidae)* familyası vardır. [*Osm.* Zu-l-cenah-ı mücelled ; *Lat. Dermoptera ; Ing.* Flying lemurs; *Fr.* Dermopteres].
☆ *Eşanl.* **derikanatlılar .**

abalon, i. *zool.* Kabuğu düğme ve süs eşyası yapımında kullanılan böcek. 70 kadar türü olan bir deniz kabuklusu. Kabukları, vaktiyle kızılderililer arasında para yerine kullanılmıştır. Akdeniz'de **Deniz kulağı** *(Haliotis)* cinsinden bir türü bulunur.

abambulakral, s. *Lat. ab,* + dış, ayırt + *ambulare,* dolaşmak. *zool.* Bazı derisidikenliler *(Echinoidea)* grupunda hareketi sağlayan esnek zar *(Ambulacrum)* ın uzantısını ifade etmek için kullanılan terim. [*Ing.* Abambulacral]

abamper, i. *Fr. abampère. elek.* Elektromanyetik birimler sisteminde akım birimi. Serbest uzayda birbirine paralel, aralarındaki mesafe 1 sm. olan düz iki telin beher sm.'de 2 dinlik kuvvet meydana getiren akım. 1 abamper 10 ampere eşittir. [*Ing.* Abampere].

A bandı, ◘ **Anizotropik bölge.**

abandırmak (-ı, -e), f. § ❶ Çökertmek, yüzüstü düşürmek, yere kapandırmak: *Bir elenseyle rakibini mindere abandırdı.* [*Ing.* To make kneel; *Fr.* affaisser, faire agenouiller]. § ❶ *(Deveyi)* ıhlamak, yere çöktürmek: *Deveyi ancak sahibi abandırır.*

abandone edilen yarış, *den. sp. (Yat yarışlarında)* Start işaretinden sonra herhangi bir anda yarış komitesinin hükümsüz ilân ettiği ve isteğine göre tekrar edebileceği yarış.

abandone etmek, *sp. (Boksta)* dövüşemeyecek duruma gelen sporcunun yarışmayı terk etmesi. [*Ing.* To abandon ; *Fr.* Abandonner].

abanî /ābānî/, i. *Fars. ağbanî.* Üstüne sarı ipekle süs motifleri işlenmiş, turuncuya çalar açık sarı renkte bir çeşit bez olup, eskiler bundan sarık, bohça, yorgan yüzü, kundak ve örtü gibi şeyler yaparlardı.

abanma, i. *sp. (Boks'ta)* Iki boksörden birinin karşılaşma sırasında rakibine yaslanması. [*Osm.* Dayanma; *Ing.* Lean against].

abanmak(-ı-e), f. § ❶ Ağırlığını bir şey üzerine vermek. Bir şeyin üzerine kapanmak, eğilip yaslanmak, üstüne çöküp çullanmak: *Yolcu küpeşteye abanmış, denize bakıyordu.* [*Ing.* To lean over or against ; *Fr.* S'appuyer, se pencher par ou sur]. § ❷ *mec.* Birine yük olup sırtından geçinmek, [*Ing.* To live at someone's expense ; *Fr.* Vivre au détriment de quelqu'un, accaparer].

☆ *Eşanl.* ❶ **istinat etmek; yaslanmak; dayanmak, yüklenmek; Çullanmak; Sarkmak; kapanmak.** ❷ **asalak olmak, askıntı olmak.**

abanoz, i. *Osm.* < *Fars. âbnûs.* < *Lat. ebenus* § ❶ *ağ. iş.* Abanoz ağacından elde edilen sert ve koyu renkli, iyi cilâ kabul eden tahtaya verilen ad. Iç odunu kara dış odunu külrengi, hava kurusunun özgül ağırlığı 1.08 gr. sm^3 olan iri gözenekli, üstün değerli ağaç. [*Ing.* Ebony ; *Fr.* Ebène]. § ❶ Uzun süre su içinde kalarak siyahlaşan ve sertleşen ağaç. § ❶ Koyu, parlak siyah, simsiyah: *Abanoz saçlı kız.* § ❷ *h.d. Genelev.* ◉ ~ **ağacı**, *bot.* Kapalı tohumlular *(Angiospermae)* ın, ikiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Ebenales* takımının, Abanozgiller *(Ebenaceaa)* familyasından, sık dokulu, koyu renkli, siyah ağır ve sağlam odunu marangozlukta makbul bir ağaçtır. Çoğunlukla sıcak ülkelerde ve özellikle Hindistan ve Seylan'da yetişir. Benzerleri Afrika'da da vardır. [*Lat. (Seylan'da) D. melanoxylon* ve *(Hindistan'da) Diospyros ebenum; Ing.* Ebony tree ; *Fr.* Ebenier].
~ **gibi**, *dey.* § ❶ Simsiyah: *Abanoz gibi saçı var.* [*Ing.* Black as ebony]. § ❷ Pek sert. [*Ing.* Hard as ebony].
~ **kesilmek**, *dey.* § ❶ Sertleşip çok dayanıklı duruma gelmek. [*Ing.* To become as hard as ebony; *Fr.* Devenir dur comme l'ébène]. § ❷ Kirden matlaşmak, siyahlaşmak, rengini kaybetmek.
~ **yürekli**, *dey,* Katı yürekli. [*ing.* Hard-hearted ; *Fr. Insensible, immiséricordieux, inflexible, impitoyable, au cœur dur*].

abanozgiller, ç.i. *bot.* Ağaç veya ağaççık halinde altı cinse *(Diospyros, Royena, Euclea, Maba, Tetraclis, Oncotheca)* ait 400 kadar türü bulunan, ikiçeneklıler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, *Ebenales* takımından bir familya. Odunları çok sert, ağır, koyu kahverengi veya siyah renklidir. Familya mensupları Tropikal ve Subtropikal bölgelerde yetişir.Yapraklar almasık, basit derimsi, çiçekler aktinomorf ve bir eşeylidir. Meyva bakkadır. Türkiye'de yenilen meyvesi için kültürü yapılan iki türü *(Diospyros kaki* = **Kaki**, D. lotus = **Trabzon hurması** vardır. [*Osm.* Abanoziye; *Lat. Ebenaceae* veya *Diospyraceae; Ing.* Ebony family; *Fr.* Ebenacees, diospyracees].

abanozlaşmak, nsz. f. *(ağaç hk.)* Uzun süre suda kalmak veya bırakılmak suretiyle sertleşmek ve siyahlaşmak.

abara, i. § ❶ Su değirmenlerinde, suyun basıncını arttırmak için kullanılan huni biçiminde hazne. § ❶ Tarla sulamasında kullanılan tahta oluklar. § ❸ Tarlalarda açılan su yolu. § ❶ Köy evlerinin tavanlarında, iki direk arasında kalan boşluk.

abarognoz, i. *Yun.* a- + *baros,* ağırlık + *ignosis,* bilgi. *tıp* Bir şeyin ağırlığını takdir ve sezme meleke *(yeti)* sinin kaybı. [*Ing.* Abarognosis ; *Fr.* Abarognose].

abartılı oynamak, *tiy.* Bir rolü aşırı biçimde oynamak. Rolün getirdiği ölçüyü aşmak. [*Ing.* To over-play].

abartma, i. Bir şahsın ayırıcı niteliklerini göstermek üzere karikatüre yakın olarak mübalâğalı bir surette yapılan insan ve yüz resmi. [*Ing.* Exaggeration; *Fr.* Charge].

abartmak(-ı), f. Bir şeyi olduğundan fazla göstermek. [Osm. Mübalâğa etmek ; *Ing.* To exaggerate ; *Fr.* Exagerer].
☆ *Eşanl.* **obartmak, büyütmek, izam etmek, şişirmek** *(arg.).*

abası, i. *mit.* Yakut Türkleri inanışında kötü ruhların adı.

abaşo /abaşo/, e. *It. abasso.* § ❶ *den.* «*Aşağıya indir*», «*dur*», «*bekle*», «*tut*» komutu: *Abaşo babafingo, abaşo gabya.* § ❷ s. Alt, alttaki, aşağı. [*Ing.* Lower; *Fr.* Bas, inférieur). § ❸ i. Gemiyi baştan veya kıçtan halatla karaya bağlama.
~ **babafingo**, *den.* Çift babafingolardan alttaki.
~ **gabya**, *den.* Çifte gabyalardan alttaki.
~ **yakası**, *den.* Bir yelkenin alt yakalarına verilen ad.

abat[1] /ābāt/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Bayındır, mamur. § ❶ *coğr.* Iran ve Hindistan'da birçok bölge ve ülke adlarına girer, *Firuzabat, Haydarabat* gibi. § ❸ Şen, neşeli, mutlu, bahtiyar, müreffeh.

âbat[2], ç.i. *Osm.* < *Ar. abd,* kul > âbâd, Kul'un (köle'nin) çoğulu.

abataj, i. *Fr. Abattage.* ◘ **Kazı.**

abaza, *i.* Abhazlas'a Türkçede verilen ad.

abataj, i. *Fr. abattage.* ◘ **Kazı.**

abazan, i. < habazan *(Çingene dili)* § ❶ *arg.* Uzun süre cinsel temastan uzak kaldığı için aşırı istek duyan (kimse). [*Ing.* Craving, desperately hungry *(sexual desire)*]. § ❷ Aç, çıplak, yoksul.

abazanlık,-ğı, i. § ❶ *arg.* Uzun süre cinsel temastan uzak kalma hali. Cinsel doymamışlık, cinsel açlık. [*Ing.* Hunger, craving, libido ; *Fr.* Desir ardent, libido, faim]. § ❷ Cinsel istek. [*Ing.* sexual desire ; *Fr.* Desir sexuel].

abazi, i. *Fr. Abasie* < a,-sız + *Yun. basis,* yürüyüş, *tıp.* kas kuvveti ve duygularda herhangi bir bozukluk olmadan, yürümenin kısmen veya tamamen kaybolması; Merkezî veya periferik olur, fakat bazan büsbütün psikojendir. [*Ing.* Abasia].
△ *Eşanl.* **yürüyememe.**

abba, i. *Aram dilinde «baba» demektir.* Doğu kilisesinde piskoposlara verilen san.

abbâs, s. *Ar.* § ❶ *esk.* Sert, haşin, boyun eğmez, çatık kaşlı *(kimse).* § ❷ i. Arslan. § ❷ öz. i. Erkek adı.
~ **armudu**, ◘ **Abbasî armudu.**
~ **yolcu** *(yolcudur Abbas bağlasan durmaz) dey.* Yolculuğu aklına koyanı kimse durduramaz.

Abbâsî, s. § ❶ Abbas ile ilgili. § ❷ Bir Iran parası.
~ **armudu**, *bot.* ◘ **Armut.**

Abbâsîler, ç.i. Emevî hanedanının yıkılmasından sonra Islâm devletinin başına geçen hanedan (750-1258).

âbbaz, i. *Fars. âb,* su + *bâz,* oynayan. *esk.* Su cambazı.

abbefetel armudu, *bot.* ◘ **Armut.**

ABC metodu, ◘ **Alfabetik metot.**

ABC Profili, *tar.* A, B ve C horizonlarını içine alan tam bir toprak profili.

A.B.D., Amerika Birleşik Devletleri sözünün kısaltılmışı.

abd, i. *Osm.* < *Ar. (ç: ibâd, abâd, abîd)* Kul, köle, bende. [*Ing.* Slave ; *Fr.* Esclave].

Abdal[1], i. § ❶ Afganistan'ın kuzeyindeki **Aktele** *(Bizans kaynaklarına göre* Eftalit) denilen bir Türk boyunun adı ve bu boydan olan kimse. § ❷ Anadolu'da göçebe bir halkın adı ve bu halktan olan kimse; Anadolu Selçuklularının son zamanında Horasan'dan gelen dervişlerden Kalender'ler, Baba'lar, Ahî'ler, Erenler, Alperenler gibi Abdal'lar da görülüyor. Kelime, dünyadan elini çekmiş derviş anlamında iken, dinle ilgisiz olarak sarsak ve az akıllı anlamında kullanılmıştır. ◉ ~ **a malum olur**, *at.* Bir olayı olmadan haber verenlere söylenir. ◉ ~ **ın karnı doyunca gözü pabucundadır**, *at.* Misafirliğe yalnız yemek için giden görgüsüz kimseler için söylenir. ◉ ~ **ın yağı çok olursa gâh borusuna çalar gâh gerisine**, *at.* Görgüsüz kimsenin eline fazla mal veya para geçince, olur olmaz işlere harcar.
~ **düğünden çocuk oyundan usanmaz** *at.* Herkes kendine uygun işlerden hoşlanır.
~ **tekkede hacı Mekke'de bulunur**, *at.* Her insan kendisine uygun bir yerde oturur.

abdâl[2], i. ç. abdalan. Eskiden bazı gezgin dervişlere verilen san; alender, derviş, evliya taklitçisi: *Dağ yürümezse, abdal yürür.*
~ bekçi, Bir karagöz oyunu.

abdera, i. *Lat. zool.* Kınkanatlıların *(Melanrydae)* familyasından, çürümeye yüz tutmuş kuru dallarda yaşayan 4 mm. boyunda bir böcek.

ABDERHALDEN, Emil, öz.i. Isviçreli fizyoloji bilgini. Mayalar, vitaminler, hormonlar üzerine incelemeler yapmıştır.
~ **reaksiyonu**, *tıp* Fizyolojik *(gebelik)* veya patolojik *(kanser, virüs bakteri, parazit)* bir ajan tarafından sokulan protein cinsinden bir yabancı maddeye karşı savunabilmek için, organizmanın saldığı proteolitik mayanın serumda ortaya çıkmasını sağlayan reaksiyon. Gerçekleştirmede karşılaşılan zorluklar yüzünden bu reaksiyondan her zaman kesin sonuç alınamaz.

abdest, i. *Fars. âb*, su + *dest*, el. ◘ **Aptes.**
abdestbozan, ◘ **Aptesbozan.**
abdesthane, ◘ **Apteshane.**
abdestlik, ◘ **Apteslik.**

abdomen, i. *Lat. anat.* ve *zool.* ◘ karın
abdominal, s. *Fr. abdominale. anat.* Karna ait, karınla ilgili, karın yoluyle. [*Osm.* Batnî; *Lat. abdominalis; Ing.* Abdominal].
~ **stiğma**, *zool.* Böceklerin solunum organlarını teşkil eden trakea boruları vücudun belli yerlerinde dışarı açılırlar. Bü açıklıklara **stiğma** adı verilir. Abdomende bulunan stiğma **abdominal stiğma** adını alır.
abdominohisterektomi, i. *Fr. abdominohysterectomie. tıp.* Karın yolu ile uterusun çıkarılması. [*Ing.* Abdominohysterectomy].
abdominohisterotomi, i. *Fr. abdominohysterotomie. tıp.* Karın yolu ile histerotomi *(çocuğun çıkarılması).* [*Ing.* Abdominohysterotomy].
abdominosentez, i. *Fr. abdominocentèse. tıp.* Karın parasentezi. [*Lat. Paracentesis abdominis; Ing.* Abdominocentesis].
abdominosistik, s. *Fr. abdominocystique. tıp.* Karın ve idrar kesesine ait. [*Ing.* Abdominocystic].
abdüksiyon, i. *Fr. Abduction* < *lat. abductio. tıp.* Bir uzvu veya uzuv parçasını bedenden uzaklaştırma hareketi. [*Osm.* Tebit; *Ing.* Abduction].
abdüktör *(kas)* i. *Fr. Abducteur.* ◘ **Uzaklaştırıcı.**
Abdülleziz, i. *Osm.* < *Ar. habülleziz*, tatlı tane *bot.* Akdeniz bölgesiyle tropik Afrika'da yetişen, yağ ve şekerce zengin yumruları bulunan, Köşelisaplılar familyasından bir bitki türü. [*Lat. Cyperus esculentus ; Ing.* Earth almond].
abdüsselâm (otu), i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Adamotu.**
abe, ünl *Rumeli ağzı.* Dikkati çekmek için «hey» anlamında söylenir: *Abe kardeş buraya bak! Abe cankom!* [*Ing.* Used to call attention: Hey! *; Fr.* S'emploie pour attirer l'attention: Hein qu'en dites-vous?].
abeci, s. *arg.* Aptal; sersem denecek kadar saf olan *(kimse)*, budala, bön, ahmak, şaşkın: *Buraya bak abecil* [*Ing.* Fool, simpleton, idiot; *Fr.* Sot, niais,-aise].
☆ *Eşanl.* **Aval, bangoboz, cacıklık, dilgoz, düdük makarnası, gebeş, gebeşâki, hafız. halalım, hırbo, hırt, hışır, hıyar, kanser ilâcı, kaşkaval, kereste, korodyo, mayın, pangodoz, pilâki ,saloz, tereyağı, yanbolu.**
☆ *Karş.* **akıllı, zeki, kurnaz, anasının gözü, çakal, it oğlu iti, hin oğlu hin.**
ABEL, Nies Henrik, öz. i. (1802-1829). Norveçli matematikçi. Findöe'de doğdu. Abel integralleri diye ünlü olan buluşlarına rağmen güçlükle hayatını kazanmış ve Oslo Üniversitesi astronomi profesör vekili olduktan sonra ölmüştür.
~ **denklemi**, *mat.* Her kökü öbür köklerinden herhangi birinin fonksiyonu olarak rasyonel bir şekilde ifade edilebilen denklem. *(Bu denklemlerin çözülmesi, daha küçük dereceden denklemlerin çözümüyle olur).*
~ **grupu**, *mat.* Komütatif bir bileşim yardımıyle belirlenen grup. (Toplamalı olarak kaydedilen her grupun bir *abel grupu* olduğu kabul edilir).
~ **halkası**, *mat.* Çarpma kanununun komütatif olduğu, toplama kanununun zorunlu olarak komütatif bulunduğu halka.
~ **integrali**, *mat.* R. (x, y)'-nin rasyonel bir fonksiyon olduğu ve y'nin f (x, y) = o şeklinde bir bağlantı ile tanımlandığı

$$\int_{xo,\ yo}^{x,\ y} R\ (x, y)\ dx$$

şeklinde integral.
abelit,-ti, ı. *Fr. Abelite. kim.* Esas olarak amonyum nitrat ve trinitrotuluenden bileşik patlayıcı bir madde. [*Ing.* Abelite].
abelya, i. *Lat. abelia. bot.* Çin, Japonya ve Himalaya'da yetişen, bazı türleri süs bitkisi olarak kullanılan ve 70 kadar türü bulunan Hanımeligiller familyasından bir bitki.
abemus, i. *Lat. zool.* Dağ ormanlarındaki ağaç yapraklarının altında yaşayan, boyu 10 mm. civarında, Kınkanatlılar *(Staphylinideae)* familyasından bir böcek cinsi.
aberant, s. *Fr. aberrant.* § ❶ Sapmış, sapıtmış, sapıntılı. Tabiî ve genellikle bilinen halden uzaklaşan. § ❷ *biy.* Az veya çok nadir bir özellik gösteren *(tür).* § ❷ *Gram.* Bazı özelliklerle ana şekilden veya dahil olduğu gruptan ayrılan *(kelimeler hk.)* § ❸ *istat.* Genellikle bilinenden ayrı özellikte olan *(istatistik durum ve sonuçları).*
aberasyon, i. *Fr. aberration* < *Lat. aberrare.* § ❶ *fels.* Sapma, sapınç. [*Osm.* Inhiraf; *Ing.* aberration]. § ❷ *mec.* Sapıtma. § ❸ *tıp* Sapıklık, yarı delilik, mantık noksanlığı, akıl hastalığı. § ❹ *fiz.* Optik sapınç; bir lensin eksik kırınımı veya fokalizasyonu. § ❺ *astr.* Sapınç; yeryüzündeki gözlemcinin, ışığın hızına göre ihmal edilemeyecek bir hızla yer değiştirmesi sonucu meydana gelen optik olay. ⊙ **Kromozom** ~ **u**, *biy.* Mitozis ve meyozis *(hücre bölünme tipleri)* sırasındaki kromozom dağılımında meydana gelen düzensizlik. ⊙ **mercek kromatik** ~, *fiz.* Bir mercek üzerine düşen beyaz ışık mercek ortamında ayrışarak farklı ışınlara ayrılması. [*Ing.* Chromatic aberration; *Fr.* Aberration chromatique]. ⊙ **sferik** ~, *fiz.* ve *astr.* Bir merceğe düşen bir paralel ışın demetinin bir noktada toplanmayıp bir yüzeye teğet olmaları. [*Ing.* Spherical aberration; *Fr.* Aberration spherique].
aberometre, i. *Fr. aberrometre. tıp.* ve *fiz.* § ❶ Hassas denet ve müşahedelerde hataları ölçmekte kullanılan cihaz. § ❷ Optik sapıncı ölçmekte kullanılan cihaz. [*Ing.* Aberrometer].
aberoskop,-pu i. *Fr. aberroscope. tıp.* Gözde sapınç *(aberasyon)* ı incelemekte kullanılan âlet. [*Ing.* Aberroscope].
aberya, i. *Lat. aberia. bot.* Tohumları tüylü ve albüminli iki evcikli, halen 5 türü bilinen, Afrika ve Yeni Zelanda'ya özgü ağaç veya ağaçsılar olup, Kuzeybatı Akdeniz'de çit yapımında kullanılır.
abes, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *mant.* Akla, sağduyuya aykırı olan; ne doğru ne yanlış olan bir önerme veya beyandır. *(«Sokrat bir dik açılı üçgene eşittir» gibi)* [*Ing.* absurd; *Fr.* absurde]. § ❷ Lüzumsuz, gereksiz, nafile, yersiz. § ❸ Münasebetsiz. § ❹ Karışık, düzensiz. ⊙ ~ **le geçirmek**, *dey.* Boş şeylerle vakit geçirmek. ⊙ ~ **le iştigal etmek**, *dey.* Boş ve gereksiz işlerle uğraşmak.
☆ *Eşanl.* **saçma.**
abeslik,-ği, i. Saçmalık, olmazlık, abes olma hali, akla ve sağduyuya aykırı olanın özelliği.
abeyi, i. *Fr. abbaye* < *Lat. abbatia.* § ❶ Bir basrahibin yönetiminde bulunan manastır. § ❷ Bir manastırın binaları.
âb.hayat,-tı, /âbıhayat/, b.i. *Osm.* < *Fars. âb.* su + *Ar. hayât.* Hayat suyu. İçene ölümsüzlük sağladığı efsanelerde söylenen su, ölmezlik suyu. [ing. Elixir, water of life ; Fr. Eau *(fontaine)* de jouvence].
☆ *Eşanl.* **bengisu.**
~ **içmiş**, *dey.* Yaşı çok ilerlemiş olduğu halde ihtiyarlık hali göstermeyen. Gençleşmiş, dirilmiş. [*Ing.* Healthy and young. Loo - King inspite of advanced age].
âb.kevser /âbıkevser/, b.i. *Osm.* < *Fars.* âb, su + *Ar.* kevser. Cennetteki Kevser ırmağının suyu.
âbı.revan /âbırevân/, i. *Osm.* < *Fars.* Akarsu
âbıru /âbırü/, *Osm.* < *Fars. âb, su* + *rû, rüy*, yüz. § ❶ Yüzsuyu. § ❷ *mec.* Yüz aklığı, şeref, namus, haysiyet.
~ **dökmek**, *dey.* Yalvarıp yakarmak. [*Ing.* To abase oneself by toadying, to truckle; *Fr.* supplier, implorer, adjurer].
☆ *Yak.anl.* **istemek, rica etmek, talep etmek, istirham etmek.**
âbı.zülâl /âbızül'âl/, b.i. *Osm.* < *Fars.* Sâf, hafif tatlı su.
abi[1], i. *Fr. habit.* Siyah renkte olan uzun ceketinin ön tarafı kesik olan ve törenlerle ziyaretlerde giyilebilen elbise.
abi[2] /âbi/, **«ağabey»** sözünün bir söyleniş şekli.
abia, i. *zool. tenthredinidae* familyasından bir cins yaprak arısı.
âbide /âbide/, i. *Osm.* < *Ar. ebed.* § ❷ Bir insanın veya olayın hatırasını yaşatmak, devam ettirmek için dikilen heykel veya mimarî eser: *Sanat âbidesi, hürriyet âbidesi, âbide dikmek.* [*Ing.* ve *Fr.* Monument]. § ❷ *mec.* Şaşırtıcı büyüklükte, nitelikte eser.
☆ *Eşanl.* **anıt.**
âbideleşme, i. Abideleşmek eylemi. [*Ing.* Immortalization; *Fr.* immortalisation].
âbideleşmek, f. *Ar.* âbide + T. leşmek. *mec.* Abide değeri almak, geleceğe kalacak bir
âbideleştirme, i. Abideleştirmek eylemi. [*Ing.* To be immortalized; *Fr.* S'immortaliser].
âbideleştirme, i. Abideleştirme eylemi. [*Ing.* immortalization; *Fr.* immortalisation].
âbideleştirmek(-i), f. *mec.* Abide değeri vermek, kazandırmak; ölümsüzleştirmek. [*Ing.* To immortalize; *Fr.* Immortaliser].
âbidevî /âbîdevî/, s. *Osm.* < *Ar. ebed.* § ❶ Abide gibi, âbideye ait, âbideyi andırır. § ❷ Çok büyük görkemli, muazzam, anıt değerinde. [*Ing.* ve *Fr.* Monumental].
☆ *Eşanl.* **anıtsal.**
âbidin, ç.i. ve s. İbadet edenler.
abila, i. *zool.* Selenterelerden, biri oldukça küçük, diğeri çok büyük dikenli iki yüzme çanı ile tanımlanan ve büyük sıcak denizlerde rastlanan sifonofor.
abis, i. *Fr. abysse* < *Yun. abyssos. coğr.* 900 metreyi aşan deniz derinliği. [*Osm.* Ka'r-ı nâyâb; *Ing.* Abyss].
abisal, i. *Fr. abyssal.* § ❶ *jeol.* 1000 m.yi aşan derinliklerdeki tortul külteler. § ❷ s. Abisle ilgili.
~ **bölge**, *coğr.* Dipsiz denizlerin 3000-6000 m. arasındaki derinliklerine verilmiş olan ad; bu bölgeler, deniz hayvanlarının coğrafî dağılışı, yaşadıkları yerin doğal şartları *(tuzluluk, basınç, sıcaklık, ışık durumu)* bakımından özel bir durum gösteren yerlerdir. [*Ing.* Abyssal region ; *Fr.* Region abyssale].
abiş, i. *Fr. abich. jeol.* Madenleri toz haline getirmeye yarayan küçük, çelik havan.
abişit,-ti, i. *Fr. abichite* < *jeolog H. Abich'in adından. min.* ve *jeol.* Hidratlı doğal bakır arsenyatı.
☆ *Eşanl.* **afanes, afanesit, klinoklaz.**
abit[1],-bdi, /abît/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* abid. **Abd.**
âbit[2] /âbit/, s. *Osm.* < *Ar. ibâdet* > âbid. Tapınan, ibadet eden. [*Ing.* Whorshipper, devotee ; *Fr.* Dévot].
abiyetik, s. *Fr. abietique* < *Lat. abies.* Köknar. *kim.* Kolofanın esas maddesini teşkil eden asidin ($C_{19}H_{28}$ — CO_2H) ayırıcı sıfatı.
abiyetin, i. *Fr. abiétin(e). kim.* Çeşitli çam ve köknar türlerinden elde edilen bir reçine. $C_{53}H_{78}O_8$ = 248.2; 2 abietene, diterebentyl, $C_{19}H_{30}$ = 258.3. *(Sıvı bir hidrokarbon).* [*Ing.* Abietin].
abiyetomaleik, s, *Fr. abiétomaleique.* Kolofan ve maleik anhidrit bazlı bir reçine.
abiyogen, s. *Fr. abiogène, biy.* Abiyogeneze ait. [*Ing.* Abiogenetic, abiogenous].
abiyogenez, i. *Fr. abiogénèse* < *Yun. a, -sız* + *bios*, hayat + *genesis*, üretme. *biy.* Canlıların kendi kendilerine, cansız maddeden meydana geldiklerini kabul eden teori. Aristo (M.Ö. 2000) zamanından 19. Yüzyıla kadar taraftarları olmuş ve Pastör'ün biyogenez teorisini ileri sürmesinden sonra ortadan kalkmıştır. Kendiliğinden oluş; spontane döl. [*Ing.* Abiogenesis].
☆ *Eşanl.* **anşibiyoz, arşigoni.**
☆ *Karş.* **biyogenez.**
abiyojen, ◘ **Abiyogen.**
abiyojenez, ◘ **Abiyogenez.**
abiyotik, s. *Fr. abiotique* < *Yun. abiotikos.* Hayatın mümkün olmadığı bir ortamı ifade eder. *Güneşin yüzeyi abiyotiktir.*
abiyotrofi, i. *Fr. abiotrophie* < *Yun. a, -sız* + *bios*, hayat + *trofe, besin. tıp.* Vücut hücrelerinde hayatiyetin yavaş yavaş azalması ve yok olması. Sinir hücrelerini ve diğer doku elemanlarını, görünür hiç bir sebep olmadan, sadece hayatları sona erdiği için bozan değişim. [*Ing.* Abiotrophy].
abiyoz, i. *Fr. abiose* < *Lat. abiosa, biy.* Yaşama şartlarında olan değişiklik yüzünden hayatın durgunlaşması. [*Ing.* Abiosis].
abla /ab:la/ , i. < *ağa* + *bula.* § ❶ Bir kimsenin kendinden büyük olan kız kardeşi. [*Ing.* Elder sister ; *Fr.* Soeur ainée]. § ❷ Büyük kız kardeş gibi saygı gösterilen kız veya kadın. § ❷ *esk.* Saray ve konaklarda cariyelerin eskisi, yaşça büyüğü. § ❸ *tar.* Eski Türk-

lerin daha yaşlı göbekten olan kadınlara verdikleri ad. (= Aba). § ❺ *arg.* Kadın eş.

ablak, s. *Osm.* < *Ar. eblak,* alacak. § ● Dolgun, yuvarlak, dairesel *(yüz).* [*Ing.* Round, circular; *Fr.* Rond,-e, circulaire]. § ❷ Kaba, kocaman, ahmak görünüşlü *(yüz).*

ablaktasyon, i. *Fr. ablactation* < *Lat, ab* + *lactere,* süt vermek. § ❶ *tıp.* Sütten (memeden) kesme *(çocuğu),* çocuğun sütten kesilmesi. § ❷ Memelerin akamete uğraması, sütün kesilmesi *(emzikli kadında).* [*Ing.* ablactation].

ablalık,-ğı, § ❶ Abla olma hali: *Ona ablalık etti.* § ❷ Abla gibi davranma: *Kızcağıza bir ablalık et de elbisesini dikiver.*

ablasyon, i. *Fr. ablation* < *Lat. ablatio.* § ❶ *jeol.* Yüzden erime. Atmosferik olayların etkisiyle buzulların üstten erimesi olayı. § ❷ Yüzden erime. Hipersonik hızlarla arzın atmosferine yeniden giriş sırasında uzay araçları ve diğer araçların burun konisi maddelerinin erimesi. § ● *tıp.* Çıkarma, alma, ayırma, kesme, kesip atma. *Bir tümörün ablasyonu.* [*Ing.* Ablation].

ablatif, i. *Fr.* < *Lat. ablativus. gram.* Bazı gramerciler «-den hali» için bu sözü kullanmışlardır.

ablatya /ablat:ya/, i. Lüfer, palamut ve torik balığı avında kullanılan, 150 kulaç uzunluğunda 5 - 10 kulaç genişliğinde bir ağ çeşidi. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Ablatia*].

ablefari, i. *Yun. a,-sız* + *blepharon,* gözkapağı. *tıp. (doğuştan veya sonradan).* Gözkapağı yokluğu *(tam veya kısmî).* [*Ing.* Ablepharia ; *Fr.* Ablépharie].

ablepsi, i. *Fr. ablépsie* < *Yun. a,-sız* + *blepsis,* görme. *tıp.* Körlük. [*Ing.* Aplepsia, ablepsy].

abli, I. *It. den.* Yelkenlilerde, yatay serenleri, sağa sola veya ortaya getirmek için seren uçlarına takılan palanga. [*Ing.* Vang; *Fr.* Palan de garde]. ◉ **~ yi kaçırmak (veya bırakmak),** *arg.* Şaşırmak, soğukkanlılığını kaybetmek, ne yapacağını bilemez hale gelmek. [*Ing.* To lose control of oneself; *Fr.* Être troublé, se déconcerter, perdre son sangfroid, se troubler].

abluka /ablu:ka/, i. *It. a. blocco.* § ● *huk.* Bir devletin dış ülkelerle olan ilişkilerinin ve özellikle ticaretin zora başvurarak kesilmesi. Bir ülkenin abluka altına alınması, çoğunlukla denizden yapılır: *Abluka etmek, Ablukaya almak, Ablukayı kaldırma, Ablukayı yarmak.* § ❷ *mec.* Bir yerin, bir insanın etrafını çevirme. § ● *hava.* Bugünün hava harbinde hava yoluyle yapılan ithalâta karşı yasaklayıcı tedbir alınması. ◉ **~ dan firar etmek,** *den.* Abluka eden kuvvetlere görünmeksizin abluka hattından çıkarak abluka edilmiş sahadan uzaklaşması. ◉ **~ nın feshi,** *den.* Herhangi bir sebep dolayısiyle yapılmış olan ablukanın kaldırılmak istenmesi. ◉ **~ nın nakzi,** *den.* Herhangi bir devletin abluka koyan devlet aleyhine abluka hattını sezdirmeden geçerek muhasaradakilere yardım etmesi olup, bu hal sezildiği anda tarafsızlarca abluka fiilen bozulmuş addolunur. ◉ **~ ya almak,** Abluka etmek. ◉ **~ yı bozmak,** Ablukayı yarmak, kuvvet kullanarak abluka hattının dışına çıkmak. ◉ **~ yı kaldırmak,** Abluka kararından ve uygulanmasından vaz geçmek. ◉ **~ yı yarmak,** *den.* Abluka edilen bir kuvvetin abluka eden kuvveti zorlayarak ve karşı koyarak abluka sahasından çıkması ve serbest sahaya açılması.

~ etmek, *dey.* Kuşatmak, muhasara etmek: *Düşman kuvvetleri şehri abluka ettiler.*

~ hattı, *ask.* Abluka altına alınan bölgenin sınırlandığı hat.

~ ilânı, *den.* Ablukaya kalkışacak devletin niteliği tarafsız bulunan ve akden alâkadar olan hükümetlere bildirmesi.

~ kaçağı, *ask.* Gizlice abluka hattını aşan.

abobra, i. *Lat. bot. Kabakgiller (Cucurbitaceae)* familyasından bir sarmaşık cinsi [*Ing.* ve *Fr.* Abobra].

abolisyon, i. *Fr. abolition. tıp.* (a) Harabiyet; (b) Bir fonksiyonun durması veya durdurulması. [*Ing.* Abolition].

abolisyonist,-ti, i. *Fr. abolitioniste.* § ● *huk. ve fels.* Köleliğin kaldırılmasına taraftar olan § ❷ *siy.* Bir kanunun kaldırılmasını isteyen kişi. [*Ing.* Abolitionist].

abolisyonizm, i. *Fr. abolitionisme* < *Lat. abolere,* yoketme, kaldırma. *fels.* Esirliğin kaldırılması taraftarlarının doktrini. [*Osm.* ilga etme ; *Ing.* Abolitionism].

abolla, i. *Lat.* Romalılarda iki kat keten kumaştan yapılmış bir çeşit manto; bu elbiseyi esasen askerler giyerdi.

abom, i. *elek. ve fiz.* Elektromanyetik birimler sisteminde direnç birimi. 1 abom 10 ohm'dur. Rezistans'ın elektromanyetik birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Abohm].

abomasit,-ti, i. *F. abomasite. tıp.* Mayalık *(abomasum)* iltihabı [*Ing.* Abomasitis].

abone /abo:ne/, i. *Fr. abonné,-ée.* Peşin para ile bir şeye belli bir süre için müşteri olma veya böyle bir müsteri; Abonman ile bağlanan *(kimse): Bu gazetenin abonesi çoktur.* [*Ing.* Subscriber]. ◉ **Aylık ~,** *demir.* Bir demiryolu şebekesinin tümü veya bir bölgesinde bir ay için geçerli, indirimli taşıt bileti. [*Ing.* Monthly season ticket ; *Fr.* Abonnement mensuel]. ◉ **Genel ~,** *demir.* Bir veya birden çok şebekenin tümü için geçerli abone. [*Ing.* Railway pass, Railroad pass. (A.B.D.) ; *Fr.* Abonnement général]. ◉ **Tatil ~si,** *demir.* Bir devre ve belirli bir yol için *(normal olarak tatil süresince)* geçerli indirimli abone. [*Ing.* Holiday ticket, vacation season ticket (A.B.D.) ; *Fr.* Abonnement de vacances]. ◉ **~ yi kesmek,** *dey.* Abonman anlaşmasına tek taraflı olarak son vermek. [*Ing.* To discontinue (To drop, to cancel) a subscription; To withdraw one's subscription ; *Fr.* Cesser son abonnement, se désabonner]. ◉ **~ yi yenilemek,** *dey.* Abonman anlaşmasını bir süre için daha uzatmak. [*Ing.* To renew (continue) a subscription ; *Fr.* Renouveler l'abonnement].

~ olma, Abonman anlaşmasıyle bağlanma. [*Ing.* Subscription; *Fr.* Souscription].

~ olmak, § ● Abonman anlaşmasıyle bağlanmak. [*Ing.* To be subscribed to ; *Fr.* Souscrire, s'abonner]. § ❷ *mec.* Dadanmak: *Abone olmuş gibi her hafta bizim eve damlıyor.*

~ ücreti, Abonman bedeli. [*Ing.* Price of subscription ; *Fr.* Prix de l'abonnement].

abonit,-ti, i. *den.* Kükürtle muamele edilmiş bir çeşit siyah lastik olup, sanayide kullanılır.

abonman, i. *Fr. abonnement.* § ❶ Bir satıcı veya kamu hizmeti müessesesiyle müşterileri arasında, bir malın düzenli olarak teslimi veya bir hizmetin sağlanması için yapılan anlaşma: *Havagazı, su, elektrik abonmanı.* [*Ing.* Subscription]. § ❷ Abone olanlara verilen karne: *Gazete, sinema, tiyatro abonmanı.* [*Ing.* Ticket-book ; *Fr.* Carte d'abonnement].

~ poliçesi, *ikt.* Abonman tarzında yapılan sigorta sözleşme kâğıdı. [*Ing.* Floating policy; *Fr.* Assurance Courante, assurance abonnement.

☆ *Eşanl.* **dalgalı poliçe.**

~ sigortası, *huk.* Muhtemel bir veya birkaç rizikonun belli bir zaman için belli bir para karşılığı ile sigorta edilmesi [*Ing.* Floating insurance; *Fr.* Assurance sur abonnement].

☆ *Eşanl.* **dalgalı sigorta.**

~ sözleşmesi, *ikt.* Abonmanla ilgili sözleşme.

abool, abuul, abovl, e. Şaşma, korkma, hayret ifade eden ünleme edatı: *Abool ne adammış bel*

aboral, s. *Fr. aboral* < *Lat. ab,* uzaklaştırma + *os,* ağız. *zool.* Ağızdan uzakta, ağızın karşıt bölgesinde bulunan. [*Ing.* Aboral].

aborda /abor:da/, i. *It. abbordo. den.* Bir geminin başka bir gemiye, bir iskele veya rıhtıma yanını vererek *(bordasından)* yanaşması: *Gemi rıhtıma aborda etmişti.*

~ etmek (veya olmak), § ● *den. (Bir gemi kıyıya veya başka bir gemiye)* yandan yanaşmak. [*Ing.* To go alongside another ship, to accost.; *Fr.* Aborder]. § ❷ *arg.* Bir kimse yavaş yavaş birinin yanına sokulmak, yanaşmak, yaslanmak.

abortif, s. *Fr. abortif, -ive.* < *Lat. abortivus.* § ❷ *tıp.* Kısa süren, tam oluşmayan; mutad devrini tamamlamadan geçen *(hastalık): Abortif tifo.* [*Ing.* Abortive]. § ● *bot.* Gelişmesini tamamlamayan *(bitki veya organ).* § ● i. Çocuk düsürme amacıyle kullanılan ilâç ve usullerin genel adı.

~ çiçek, *bot.* Tohum tutmadan düşen çiçek.

abortin, i. *(Brucella abortus)*'un gliserindeki hülâsası; Bu madde sığırların bulaşıcı yavru atma *(abortus enzocoticus)* hastalığında, tüberkülin gibi bir teşhis aracı olarak kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Abortin].

abortus, i. *Lat. tıp.* ◘ Düşük.

abosa, i. *It. den.* «*Dur*» ve «*tut*» anlamında kullanılan bir kumanda; bu kumanda, yisa edilmekte olan bir halatı, vira edilmekte olan bir zinciri durdurtmak istendiği [illegible] bir de zincir bosaya vurulmak arzu edildiği zamanda verilir. [*Ing.* Avast; *Fr.* Tiens bon! tenez bon! bastel].

~ etmek, *den.* Bir halat veya zinciri bosalarla sıkıştırıp tutmak, bir yere bağlamak. [*Ing.* To stop to half].

abra, i. § ❶ Teraziyi ayarlamak için hafif gelen tarafa konan ağırlık. [*Ing.* Weight ; *Fr.* Pesanteur, poids]. § ❷ Bir değiş tokuşta üste verilen şey.

abrak,-ğı, i. Orta Asya'da dokunan bir çeşit elbiselik alaca kumaş.

abrakadabra, i. *Fr. abracadabra* < *Yun. abrasaks.* Kabalistlerde bir büyü sözü *(üçgen şeklinde yazılıp ilk çağda bazı hastalıklara karşı muska olarak kullanılırdı).*

abraksas, i. *zool.* Tırtılları frenk üzümünün yapraklarını yiyen, Mühendis böceğigiller familyasının, Pulkanatlılar takımından bir kelebek. [*Lat. Abraxas grossulariata ; Ing.* ve *Fr.* Abraxas].

abraliyopsis, i. *zool.* Karın kısmındaki iki uzantının ucunda, 3-4 ışık organının varlığı ile tanımlanan, kafadan-ayaklılar sınıfının, Onayaklılar takımından, Akdeniz ve Orta Atlantik planktonunda rastlanan bir yumuşakça. [*Lat. Abraliopsis morisii*].

abramak(-i), f. < *abra. den.* Fırtınalı ve deniz li havalarda bir sandal, gemi veya yelkenliyi en doğru ve ihtiyatlı tarzda kullanmak ve idare etmek: *Gemiyi abramak.* [*Ing.* To control ; *Fr.* Contrôler].

abrams denemesi, *inş.* Belli bir beton kütlesinin kendi ağırlığı altında biçim değiştirmesini ölçerek dayanıklılık derecesini gösteren deneme.

abrastol,-lü, i. *kim.* Suda ve alkolda eriyen, şarapları dayanıklı yapmak için ve antiseptik olarak kullanılan, kül renkli toz halinde bir organik bileşim.

abraş /abraş/, s. *Osm.* < *Ar. bereş* > *ebreş.* § ❶ Hayvanlarda alaca, benekli, yapraklarda klorofil azlığından dolayı açık renkte beneklerı olan. [*Osm. Beraslı ; Ing.* Speckled, piebald; *Fr.* Tachetee, marquete, grivelé]. § ❷ i. Atlarda ağız, burun, göz, ferç ve serç gibi organlarda şekil ve genişliği değişen, pigmentsiz ve kılsız beyazımsı kısımlar. § ❸ *dok.* Dokuma ham maddelerinin veya mamullerinin fena boyanmalarından meydana gelen açık veya koyu lekeler.

abraşlık,-ğı, i. Abraş olma hali. [*Osm.* Beras].

abraz, s. Doğuştan kısır. [*Osm.* Akim ; *Ing.* Sterile, barren ; *Fr.* Sterile].

abrazif, s. ve i. *Fr. abrasif,-ive.* Sürtünme ile maddelerden ufak parçalar koparabilen ve bileği taşlarının yapımına yarayan sert madde.

abrazyon, i. *Fr. abrasion* < *Lat. ab,* çıkarıp almak + *radere,* kazınmak. § ❶ *Abrazif* denilen sert bir madde yardımıyle, kazıyarak çıkarıp alma. § ❷ *tıp.* (a) Dişin sert dokularının yıpranarak tahrip olması; (b) Genişliği derinliğinden çok olan *(sathî ülserasyon);* (c) Kökü oluşmuş yara izlerini, bir motörle hareket ettirilen freze veya bileme taşıyle tahrip metodu: (d) Cerrahlıkta, küçük mukoza parçalarının alınması: *Bir yaranın abrazyonu.* § ❸ *Jeomorfoloji.* Sert madde döküntüleri taşıyan suyun sebep olduğu mekanik aşındırma *(özellikle deniz suyu hk.).*

☆ *Eşanl.* **deniz aşınımı.**

~ yüzeyi, *jeomorfoloji.* Yalın yarların *(falez)* gerilemesi sonucunda, kıyıdan açığa doğru düzenli bir eğim göstererek kayaları kesen yüzey.

abreje, i. *Fr. abrégé,-ée. müz.* Org klavyelerinin tuşlarıyle yatak supaplarını birbirine bağ-

layan mekanizmanın bir parçası. [*Ing.* Trackers *(of organ)*].

abrile, i. *It. den.* Tirinket ve mayıstra yelkenlerinin istinga edilmeleri için verilen kumanda: *Abrile tirinket! abrile mayıstra!*

abrin, i. *kim. Abrus precatorius* adındaki bitkinin tohumunda bulunan ve trahom tedavisinde kullanılan zehirli bir madde.

abrinus, i. *Lat. zool.* 2.5-3 mm. boyunda, ağaçlarda yaşayan, Kınkanatlılardan bir böcek cinsi.

abroma, i. *Lat. bot.* Tropikal Asya'da yaşayan, çalılar halinde bulunan, Kolaağacıgiller familyasından bitki cinsi. [*Ing.* Abroma ; *Fr.* Abrome].

abronya, i. *Lat. abronia. bot.* Bazı türleri süs bitkisi olarak kullanılan ve 12 türü bulunan Gecesafasıgiller *(Nyctaginaceae)* familyasından otsu bir bitki. [*Ing.* ve *Fr.* Abronia].

abrosoma, i. *Lat. zool.* Silindirçekirgelerden bir cins. [*Ing.* Abrosoma ; *Fr.* Abrosome].

abrostola, i. *Lat. zool.* Pulkanatlıların *(Noctudiae)* familyasından bir kelebek cinsi.

abrotanella, i. *Lat. bot.* Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından bir bitki.

abrotanum, i. *Lat. bot.* 1 m. ye kadar boylanan, yaprakları ince dilimli, bazan ev ilâcı olarak ta kullanılan Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından bir yavşan türü.

brotin, i. *Lat. kim. abrotanum* bitkisinden çıkan, tonik ve kurt düşürücü olarak kullanılan, acı lezzetli bir alkaloit.

bröväj, i. *Fr. abreuvage. mad.* Bir döküm üzerinde maden ve kum karışımından ileri gelen çapak.

bruptinervis, i. *Lat. bot.* Damarları kollara ayrılıp incelenerek devam edecekleri yerde, birdenbire kesiliveren organlardaki veya yapraklardaki damarlanma şekli.

brus, i. *Fr. < Yun. abros. bot.* Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, sıcak ülkelerde yetişen ve küçük çalılar halinde, sarmaşıcı, küçük, pembe veya ak çiçekli, 12 türü bulunan ağaççık.

bsans, i. *Fr. absence. tıp.* Bilincin geçici olarak yitirilmesi. Çoğunlukla bir çeşit sar'a belirtisidir. [*Ing.* Absence].

bsent, i. *Fr. absinthe<Lat. absinthium < Yun. absinthion.* § ❶ *bot.* ◘ Pelin otu. § ❷ Pelin'den yapılan içki. [*Ing.* Absinth].

bsenteizm, i. *Fr. absenteisme.* § ❶ *trm.* Çiftliklerinde oturmayan büyük arazi sahiplerinin topraklarını bir inal veya mültecim aracılığıyle işlettirmeleri. § ❷ *siy.* Alınan göreve devam etmeme; daha çok teknik karakterde olan görüşmelerin yirmi kadar üye arasında yapıldığı parlamento toplantıları için kullanılır. [*Lat. Absens; Ing.* Absenteeism].

absentizm, i. *tıp.* Fazla absent içmekten ileri gelen hastalık hali. [*Ing.* Absinthism; *Fr.* Absinthisme].

☆ *Eşanl.* pelin zehirlenmesi.

absentol,-lü, i. *Fr. absénthole. kim.* Pelinotu yaprak ve çiçeklerinde bulunan kâfuri sınıfından bir madde, vermut kâfuresi. [*Ing.* Absinthol].

absidya, i. *Lat. absidia. bot.* Bazı türleri at gübresinde yaşayan ve 20 türü bulunan, *mucorales* takımından bir toprak mantarı. [*Ing.* ve *Fr.* Absidia].

absintat,-tı, i. *kim.* Artemisin *absinthium* bitkisinde bulunan absintik asidin tuzları. [*Ing.* ve *Fr.* Absinthate].

absisyon, i. *Fr. abscission < Lat. abscindere* fiilinden: *ab,*-den *acindere,* ayırmak. § ❶ *tıp.* Kesme *(bir organ veya hastalıklı oluşumu).* § ❷ Kesilme. § ❸ *bot.* (a) Bir bitki parçasının ayrılma tabakası vasıtasıyle gövdeden ayrılması; (b) Mantar sporlarının, spor sapının steril kısmının kopması suretiyle serbest kalışı. [*Ing.* Abscission].

absit,-di, i. *Fr. abside < Lat. absida < Yun. hapsis, hapsidos.* § ❶ Kiliselerde koronun ardındaki uç. § ❷ *min.* İçinde uranyum ve titan bulunan bir çeşit torit. § ❸ *mim.* Roma bazilikalarının kapılarına karşı gelen yöndeki duvarın ortasında yarım daire şeklinde bina kısmı olup, burada *(Fr. autel)* denilen ibadet kürsüsü bulunur. [*Ing.* Apse].

absolüsyon, i. *Fr. absolution < Lat. absolutio fels.* Günahlarını çıkartarak dince bağışlanma. [*Ing.* Absolution].

absolütizm, i. *Fr. absolutisme.* ◘ Saltçılık.

absorplayıcı, i. § ❶ *elek.* Yüksek gerilime karşı koruyucu araç. § ❷ *fiz.* Işınım *(radyasyon)* ları veya nükleer partikülleri kısmen veya tamamen durduran madde. [*Ing.* Absorber ; *Fr.* Absorbeur].

absorpsiyometre, i. *Fr. absorpsiometre. kim.* Kimya analizlerinde gazların sıvılar tarafından soğurulmasını ölçen âlet. [*Ing.* Absorpsiometer].

absorpsiyon, i. *Fr. absorption < Lat. ab,*-den + *sorbere,* emmek. § ❶ *fiz.* Işık, ısı ve diğer ışınların bir maddeden geçerken kısmen veya tamamen emilmesi. § ❷ *kim.* Bir gazın sıvı veya katı bir cisim içinde dağılması [*Osm.* Mas, imtisas ; *Ing.* Absorption]. ☆ *Eşanl.* soğurma. § ❸ *zool.* ◘ Emme² ◉ atmosferik —, *fiz.* ◘ Atmosferik, ◉ ışık —u, *astr.* Işığın bir ortamdan geçtikten sonra şiddetinde meydana gelen azalma. [*Ing.* Absorption of light; *Fr.* Absorption de lumiere].

— borusu, *kim.* Bir gaz akımının içinde bulunan maddeye göre, nemini veya diğer karışımlarını emen bir cihaz.

— eğrisi, *fiz.* Bir ışının *(radyasyon)* demeti şiddetinin içinden geçtiği maddî ortamın kalınlığına bağlı olarak azalmasını gösteren eğri. [*Ing.* Absorption curve ; *Fr.* Courbe d'absorption].

— katsayısı, *fiz.* Bir foton veya partikül demetinin maddî bir ortamdan geçmesi sırasında şiddetindeki azalmanın birimi olup, atom fiziğinde lineer ve masik absorpsiyon katsayısı olmak üzere iki katsayı kullanılır. [*Ing.* Absorption coefficient ; *Fr.* Coefficient d'absorption].

— pipeti, *kim.* Gazları emmeye yarayan bir cihaz.

— spektrumu, *fiz.* Bir spektroskopta ışık demetinin yolu üzerine bir eriyik koyarak elde edilen kesikli tayf.

abstinans, i. *Fr. abstinence < Lat. abstinens.* § ❶ Mayalanmış ve damıtılmış içkileri içmeme. [*Ing.* Abstinence]. § ❷ *fels.* ◘ Perhiz, zühd.

abstraksiyon, i. *Fr. abstraction. fels.* Duyumlar ve hayalleri niteliklerinden sıyırarak genel ve tümel kavramlar haline getirmek. [*Osm.* Tecrit ; *Ing.* Abstraction].

☆ *Eşanl.* soyutlaştırma, soyutlama.

abstraksiyonizm, i. *Fr. abstractionisme. fels.* Soyut resim akımı; Abstre resim; Yirminci yüzyılın başlarında ortaya atılan, sanatta konunun yalnız soyut genel biçimini hatırlatacak anlatış araçları kullanan bir sanat çığırı. [*Ing.* Abstractionism].

☆ *Eşanl.* soyutçuluk.

abstrakt, abstre, s. *Fr. abstrait < Lat. abs,*-den uzak + *trahére,* çekmek. *fels.* Soyut, [*Osm.* Mücerret; *Ing.* Abstract].

abstre, s. *fels.* ◘ Soyut.

— sanat, *san.* Duyulur gerçeğin görünüşlerini değil de, soyut gerçeği göstermek isteyen sanat.

— sayı, ◘ Sayı.

absürt, s. *Fr. absurde < Lat. ab.*, -den uzak + *surdus,* sağır, saçma, akıl almaz. [*Lat. Absurdus ; Ing.* Absurd].

abu /abû/, ünl. *h.d.* Şaşma ve korku bildirir: *Abu neler oluyormuş!*

abu.hava /abuhava/, b.i. *Osm.<Fars. ab,* su + *Ar.* hava. İnsan sağlığı bakımından iklim şartları: *Abuhavası lâtif bir yer.*

abuk sabuk, b.s. ve z. Akla, mantığa uymayan, düşünmeden söylenen, saçma sapan *(lâkırdı): Abuk sabuk konuşmak. Abuk sabuk söyler.* [*Ing.* Incoherent nonsense; *Fr.* Paroles incohérentes].

abuli, i. *Fr. abulie < Yun. a,* sız + *boule,* istek. *psik.* ve *tıp.* ◘ Irade yitimi.

abull.abut, b.s. *abul+abut.* Hantal, kaba, anlayışsız *(kimse).* [*Ing.* Loutish ; *Fr.* Rustre, lourdaud].

☆ *Yak. anl.* kabasaba, hamhalat, kubat, hırbo *(arg.),* ◘ Angut.

☆ *Karş.* zarif, ince, nazik, kibar.

abulomani, ◘ Abuli.

abur.cubur, b.s. *< abur + cubur.* § ❶ Sırası, tadı, yararlığı gözetilmeksizin rastgele yenilen şeyler: *Çocuklara abur cubur yedirmekten sakınmalıdır.* § ❷ *mec.* Saçma sapan. § ❸ Karmakarışık ve münasebetsiz *(yiyecek ve iş).* [*Ing.* Incongruous ; *Fr.* Embrouillee].

Aburel metodu, *tıp.* Ölü yumurtanın tutukluğu halinde rahmi harekete getirmek için, yumurtalık içine hipertonik tuzlu serum zerk etme metodu.

abus /abûs/, s. *Osm.<Ar.* ubûset. § ❶ Somurtkan *(kimse).* § ❷ Çatık *(asık)* suratlı. [*Ing.* Frowning; *Fr.* Renfrogne, rechigne].

abusus, i. *Lat. huk.* Bugün bu terim bir hakkın kötüye kullanılması anlamına gelmektedir. Roma hukukunda bir eşyayı kullanma hakkına sahip olan kimse bu hakkını kötüye kullanamaz. Bu anlamda Abusus bugün anlaşılan anlama uymaktadır.

abuta, i. *Lat. bot.* Tropikal Güney Amerika'da 14 türü bulunan, bazıları süs bitkisi, bazıları da tıpta kullanılan, Balıkağızotları familyasından bir bitki cinsi.

abuzambak, ◘ Abuksabuk.

abuzettin.bey, b.i. *arg.* Züppe: *Abuzettinbeyin biridir, yançiz.* [*Ing.* Snob, dandy ; *Fr. Snob*]

☆ *Eşanl.* Çarliston «marka», didon.

abyans, i. *Fr. abience tıp.* Uyarma *(Stimulus)* etkisiyle hareket etme, uyarıma cevap verme. [*Ing.* Abience].

Ac, *kim.* Aktinyum'un sembolü.

acaba /a:cabâ/, z. *Osm.<Ar. aceb.* Merak, kararsızlık ve kuşku ifade eder: *Acaba gelecek mi? Acabanın sırası değil. Acele lâzım. Acaba kim geldi? Acaba gitsem mi? Acaba gelmeyecek mi?* [*ing.* is it so? ; *Fr.* Est-il possible?].

acaibat,-tı, ç.i. § ❶ Acayip şeyler. § ❷ Teratoloji.

acaibi.sebai.âlem /acaibisebâiâlem/, b.i. *Osm. <Ar.* Dünyanın yedi harikası: *Mısır ehramları, Babildeki asma bahçeleri. Zeus heykeli, Rodos heykeli, Diana tapınağı, Mausolos'un anıt kabri, Iskenderiye feneri.* [*Ing.* Seven Wonders of the World ; *Fr.* Les Sept. Merveilles du monde].

acaip, ◘ Acayip.

acalya, i. *Lat. azalea. bot. Ericaceae* familyasından bir bitki; komarlara pek yakındır; ağaççık halindedir; çeşitli renkte, güzel çiçekleri vardır; apartıman ve seraları süslemeye, kümeler şeklinde yetiştirilmeye elverişlidir. [*Ing.* Azalea ; *Fr.* Azalée].

acap, z. «*Acaba*» gibi merak, duraksama, kararsızlık ifade eder.

— ağacı, *bot.* Flacourtia familyasından, sıcak bölgelerde yetişen almaşık yapraklı, dikenli ağaç veya çalı. Etli, kapçık şeklinde olan ve yenebilen meyvasının ortası özlü bir maddeyle doludur. Başlıca türü: **Madagaskar erik ağacı** *(F. ramontchi)* dir. [*ing.* Malagasy (Madagascan) plum-tree; *Fr.* Prunier malgache].

acar, s. *Ar.* § ❶ Becerikli, gözüpek, kuvvetli, tuttuğunu koparır; atılgan, kabına sığmaz. [*Ing.* Smart, hardy, plucky, bold; Powerful, Precipitate ; *Fr.* Debrouillard]. § ❷ Yeni: *Eskisi olmayanın acarı olmaz.* [*Osm.* Müceddet ; *Ing.* New ; *Fr.* Nouveau].

☆ *Eşanl.* § ❷ Açıkgöz, atak, hareketli, girgin, güçlü. § ❷ Çiçeği burnunda.

☆ *Karş.* § ❶ güçsüz, beceriksiz ,sakin, durgun, kendi halinde, pasif. § ❷ eski, kullanılmış, müstamel.

acayip,-bi, /acayip/, s. Acibe'nin çoğulu. *Osm. < Ar. aceb> acâib.* Kelimenin Arapça anlamı olağanüstü *(hârika)* demek iken çoğulu Türkçenin kullanış dilinde pejoratif bir anlam almıştır: «*Bu ne acayip adam*» gibi. § ❶ Akla ve alışkanlığa aykırı, sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, yadırganan: *Acayip kıyafet. Acayip hava.* [*Ing.* Queer, strange, wonderful, curious ; *Fr.* Bizarre, etrange], § ❷ Şaşılacak, başka türlü, şaşmaya değer: *Acayip şeyler söyledi, inanmak istemedim.* [*Ing.* Surprising, astonishing, incredible; *Fr.* Etonnant,-ante, incroyable]. § ❸ ünl. Şaşma, hayret ifade eder: *Acayip, böylesini hiç görmemiştim, öyle dedi ha? Acayip!* [*Ing.* How strange! You don't say sol; *Fr.* Allonc donc! pas possible! vraiment? vous m'en direz tant]. ◉ acayibine gitmek, *dey.* Tuhafına gitmek, o şeyi yadırgamak, tuhaf karşılamak.

☆ *Yak.anl.* § ❶ garip, görülmemiş, yabancı, mantıksız, gayrimantıki, değişik, anti-

ka, tuhaf, anormal, gayritabiî. § ❶ **hayret verici.**
☆ *Karş.* **normal, tabiî, olağan.**
acayipleşmek, f. Acayip bir hal almak, bir tuhaf olmak.
acayiplik,-ği, i. Şaşılacak hal, tuhaflık, gariplik: *Bunda bir acayiplik var mı?*
acceleranndo /açceleran:do/, z. *İt. müz.* Bir parçanın çalınırken hızlandırılacağını gösterir.
Accra, öz. i. Gana'nın başkenti. Gine körfezinin kıyısındadır.
acelâcayip, s. *Osm.<Ar.* Çok aykırı ve gülünç. [*Ing. Very curious ; Fr.* Très curieux, drôle].
acele, i. *Osm.<Ar. acl.* § ❶ Tez davranma: *Bu iş biraz acele ister.* [*Osm.* istical *; Ing.* Haste; *Fr.* Empressement]. § ❷ Çabuk davranma zoru: *Acelesi vardı, bekleyemedi. Aceleden çantasını almadan gitti.* [*Ing.* Precipitancy *; Fr.* Précipitation]. § ❸ s. Telâşla ve sabırsızlıkla yapılan. ⊙ **~ si var,** *dey.* Bekleyemez. ⊙ **~ si yok,** *dey.* Bekleyebilir. ⊙ **~ ye gelmek,** *dey.* Aceleyle yapıldığı için gerektiği gibi olmamak. ⊙ **~ ye getirmek,** *dey.* Aceleden yararlanarak birini aldatmak: *Satıcı aceleye getirerek elmanın çürüklerini vermiş.* [*Ing.* To profit by another's haste *; Fr.* Profiter de la hâte de quelqu'un].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **çabukluk, tezlik, ivedilik.** § ❷ **acelecilik, telaş, evecenlik, aculuk.** § ❸ **hızlı, telâşlı, yollu, serî, tez, müstacel.**
☆ *Karş.* **ağır, yavaş, âheste, sakin, telâşsız, sabırlı, istifini bozmadan.**
~ etmek, *dey.* § ❶ Çabuk davranmak: *Acele etmezsen treni kaçıracaksın.* § ❷ Telâşlanmak, sabırsızlanmak: *Acele etme daha vaktimiz çok var.*
~ işe şeytan karışır, *at.* Acele yapılan işten hayır gelmez.
~ itiraz, *huk.* Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı kararlara karşı kısa süreyle bağlı tuttuğu itiraz. [*Ing.* Ex parte application *; Fr.* Pourvoi immédiat].
~ konuşma, *tıp.* Kelimeleri, aralarını açmadan birbiri peşine sıralayarak söylemekten ileri gelen konuşma bozukluğu; bir kelimenin ilk hecesi kendinden öncekinin son hecesi ile birleşir ve karışır.
acele acele, z. Çabuk çabuk.
aceleci, s. Hep aceleyle iş görme alışkanlığında olan, çabuk sabırsızlanan. [*Ing.* Impatient *; Fr.* Impatient,-ente].
☆ *Yak. anl.* **telâşçı, evecen, işi tez, eli tez, acul, sabırsız.**
☆ *Karş.* **ağır, yavaş, sabırlı, geniş.**
acelecilik,-ği, i. Hep aceleyle iş görme alışkanlığı, çabuk sabırsızlanma. [*Osm.* Istical *; Ing.* ve *Fr.* Impatience].
☆ *Yak. anl.* **evecenlik, sabırsızlık, telâş, çabukluk, tezlik.**
☆ *Karş.* **sabırlılık, yavaşlık, ağırlık.**
aceleleştirmek, f. Çabuklaştırmak.
acelesiz, s. Yavaş davranan, acele etmeyen.
Acem[1], öz. i. ç: **acâm.** i. *Osm. < Ar.* § ❶ islâmlığın ilk yayılma yıllarında Arapların genel olarak, Arap olmayan Müslüman uluslara verdikleri ad veya sıfat. § ❷ i. ve s. Eskiden Iranlılara verilen ad veya sıfat. [*Ing.* Persia; persian; *Fr.* Perse; persique].
~ ağzı, *folk.* Doğu Anadolu'da Azerî Türklerinin söyleyişi taklit edilerek söylenen ezgiler.
~ aslanı, *dey.* Sahte Kahraman.
~ bahçesi, *dey.* Iran'da yüksek duvarlarla çevrili, ortası havuzlu, renk renk güllerle bezenmiş bahçe.
~ borusu, *bot.* Ağustos - Eylül aylarında canlı kırmızı çiçekler açan, sarmaşık bir süs bitkisi. [*Lat. Bignonia radicams*].
~ çapkını, *dey, esk.* Şehrin etrafını dolaşmak için kira ile tutulan at.
~ gömleği, Uzun ve geniş iç gömleği.
~ güzellemesi, *folk.* Doğu Anadolu'da şen, neşeli, sevda duygularını dile getiren türkü ezgisi.
~ halayı, *folk.* Güney Anadolu'da, özellikle Adana dolaylarında davul-zurnanın çaldığı havalarla yürütülen bir halay.
~ halısı, ◘ **Halı.**
~ işi işleme, *dey.* Rengârenk ipekten yapılma, maden, altın veya gümüş boncuklarla bezenmiş döşeme işlemesi.
~ kaması, *dey.* Ince keskin kama.
~ kılıcı, § ❶ Iki tarafı da keskin kılıç. § ❷ *mec.* Iki yüzlü hareket eden: *Acem kılıcı gibi iki tarafa çalar.* [*Ing.* Double - dealer, double - faced; *Fr. (Homme â)* double face, à deux visages, fourbe, faux hypocrite].
~ koşması, *ed.* ölçü olarak «Fâilâtün fâilâtün» kalıbıyle söylenen koşma.
~ kösteği, *ciltç.* Ciltçilikte sayfaları bağlamak için kitabın arkasına yapıştırılan ince deri bant.
~ külâhı, i. *bot.* Doğu Hindistan'da yetişen bir bitki; yürek biçiminde yaprakları vardır; bunlar tabiatı yumuşatırlar. Çiçekleri, tekil ve sarkık, çan biçiminde ve sarı renklidir; yaprak ve çiçekleri çeşitli renkte, lekeli veya abraşlı olabilir; toprak neminden korkar; güneş gören, killi topraklardan hoşlanır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Abutilon]. § ❷ *kıyf.* Siyah kuzu derisinden yapılmış serpuş.
~ lâlesi, *bot.* ◘ **Lâle.**
~ mannası, *bot.* ◘ **Manna.**
~ mübalâğası, *dey.* Mübalâğa ve palavranın daha da fazlası, aşırısı, ipe sapa gelmezi.
~ palavrası, *dey.* ◘ **Acem mübalâğası.**
~ perdesi, *müz.* Türk musikisinde tiz sekizlideki *fa* notasının adı.
~ pilavı, *mutf.* ◘ **Pilav.**
~ sarmaşığı, *bot.* ◘ **Sarmaşık.**
~ şikestesi, *folk.* Hazin ve dokunaklı bir ezgi ile söylenen türkü makamı.
acem[2], i. *Osm. < Ar. müz.* Türk musikisinde «*mi*» notasına yakın bir perde.
acem.aşiran /acemaşirân/, b.i. *Osm.<Ar. müz.* Türk musikisinde bir -şed makamının adı.
acem.buselik,-ği /acembüselik/ b.i. *Osm. < Ar.* ve *Fars. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam.
acemce /acem:ce/, i. *h.d.* Farsça.
acemi /acemî/, s. ç: **acemiyân.** *Osm. < Ar.* § ❶ Bir işe yeni başlamış, eli yatmamış, tecrübesiz,işinde, mesleğinde ilerlememiş: *Acemi bir marangoz.* [*Ing.* Untrained, inexperienced, raw; *Fr.* Inexperimenté, inexpert, inexercé]. § ❷ Bir işe yeni başlamış kimse [*Osm.* Müptedi; *Ing.* Novice, beginner; *Fr.* Novice]. § ❸ Bir yerin yabancısı olup oranın türlü hallerini bilmeyen: *O zaman ben bu şehrin acemisi idim.* § ❹ Türkçe bilmeyen esir.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Maharetsiz, hünersiz, eksin, yetsiz, eli yatmayan, usta olmayan, çolpa, âciz.** ❷ **Acemi çaylak ,müptedi.** § ❸ **Bilgisiz, vukufsuz, geri kalmış, malûmatsız.**
☆ *Karş.* § ❶ **becerikli, hünerli, iş ehli, tecrübeli, eli yatkın, usta, yetkili, mâhir.** § ❷ **usta, emektar,** § ❸ **bilgili, malûmatlı, vukuflu, ileri, ilerlemiş, müterakki.**
~ çaylak, *dey.* § ❶ Birinin beceriksizliğini şaka yollu ifade etmek için kullanılır: *Acemi çaylak bu kadar uçar.* [*Ing.* Awkward *; Fr.* Maladroit]. § ❷ Yavru çaylağın doğru uçamaması hali.
~ er, *ask.* Yeni askere alınan, eğitim, öğrenim görmemiş er.
~ katır kapı önünde yük indirir, *at.* Işi münasip şekilde yapmayanlarla alay etmek için söylenir.
~ nalbant kürt eşeğinde dener kendini, *at.* Acemi ve tecrübesiz kimseler fakir fukarada tatbikat görürler
~ oğlan, *tar.* Acemi ocağına yeni alınmış, daha eğitim görmekte ve yetişmekte olan genç yeniçeri adaylarına verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Novice].
~ oğlan mektebi, *fels.* Osmanlı öğretim sisteminde önemli yeri olan bir teşkilât.
~ öğretmeye vaktim yok: «*Yeterliği olmayan biriyle tartışamam*» anlamında.
Acemi, i. § ❶ *esk.* Iranlı § ❷ Araplara göre Arap olmayan; araptan başka kavim, kimse; § ❸ Araplara göre Arapça'daki yabancı kelimeler; § ❹ s. Cahilliği veya tutukluğu sebebiyle doğru ve düzgün konuşamayan; § ❺ Dilsiz, ahraz.
acemice, z. Tecrübesizce, beceriksizce, toyca: *Bu işte çok acemice davrandı.* [*Ing.* Clumsily, ineptly, awkwardly *; Fr.* par maladresse].
acemileşmek, f. Bilgi ve tecrübe sahibi olduğu halde çeşitli etkilerle beceriksizlik göstermek, bocalamak. [*Ing.* Awkwardness. clumsiness *; Fr.* Maladresse].
acemilik,-ği, i. ❶ Bir işte yenilik, tecrübesizlik, görgüsüzlük, acemi olma hali, toyluk, [*Ing.* Noviciate, inexperience *; Fr.* Noviciat, inexperience]; ❷ Yabancılık, beceriksizlik, çekingenlik, ürkeklik.
~ çekmek, *dey.* Henüz alışamadığı veya maharet kazanamadığı bir işte veya meslekte zahmet çekmek, bocalamak. [*Ing.* To suffer from inexperience].
~ etmek, *dey.* Düşüncesizce davranmak, gaflet göstermek, acemi olmadığı halde acemice davranmak.
Acemistan, i. Iran'ın eski adı. [*Ing.* persia *; Fr.* Perse].
acem.kürdî /acemkürdî/, b.i. *Osm. < Ar.* ve *Fars. müz.* Türk musikisinde bileşik makam.
acem.perest, b.ş. *ed.* ve *san.* § ❶ Klasik Türk edebiyatında uslûp, tarz ve eda bakımından Iran taklitçisi § ❷ Sanat ve edebiyatta Iran hayranı, Iran kültürüne düşkün.
acem.perestlik,-ği, b.i. *esk.* Osmanlı devrinde, sanat ve edebiyatta, Iran hayranlığı ve taklitçiliği.
acenta, ◘ **Acente.**
acente /acen:te/, i. *İt. agente < Lat. agere,* yapmak > agens. *tic.* § ❶ (a) Ücret karşılığında başkalarının işlerini gören kurum: *İş bulma acentesi, ilân acentesi, emlâk alım satım acentesi;* (b) Vapur ortaklığı veya banka gibi kurumların dalları; [*Ing.* Agency; *Fr.* Agence]. § ❷ (a) Bu kurum veya dalların başında bulunan kimse; (b) Ticarî mümessil, ticarî vekil satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde süreklice ticarî işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları işletme adına yapmayı meslek edinen kimse. [*Ing.* Agent; *Fr.* Agent,-ente].
~ kuponu, ◘ **Paspartu.**
~ makbuzu, *ikt.* Bir turistik yükümü yerine getirmek amacıyle bir seyahat acentesi tarafından çıkarılan kredi bildirisi. [*Ing.* Exchange voucher *; Fr.* Bon d'echange].
~ sözleşmesi, *ikt.* Acenteye acente sıfatını veren ve acente ile müvekkil arasında yapılan anlaşma. *(şekle bağlı değildir).*
~ vekili, *ikt.* Acente adına işlem yapan kimse. [*Ing.* Sub-agent; *Fr.* Sous-agent].
acep, e. *Osm. < Ar. aceb.* Acaba? [*Ing.* Is it so *; Fr.* Est-ce vrai?].
aceze, ç.i. **âciz**'in çoğulu. *Osm. < Ar.* Çalışıp hayatını kazanamayacak derecede düşkün olanlar. Bu işi becerecek değerde olmayanlar. [*Ing.* The destitute, waifs and strays *; Fr.* Les faibles, les indigents].
acı[1], i. *< açığ.* § ❶ Dil ile aldığımız duyguların bir çeşidi. [*Ing.* Acrid; bitter *; Fr.* Amer,-ere]. § ❷ Dışardan gelen şiddetli bir etkiden veya vücudumuzdaki bir bozukluktan ileri gelen ve etkinin ortadan kalkmasıyle geçen kesin rahatsızlık; *Yara acısı, diş acısı, yanık acısı. Acı duyurmadan diş çekmek.* [*Osm.* Veca, elem; *Ing.* Ache, pain; *Fr.* Mal, douleur]. § ❸ *psik.* Duygusal hayatın başlangıç olayları; sevilen birinin veya bir şeyin kaybedilmesinden, ümidin kırılmasından, kötü bir haber veya söz gibi sebeplerden doğabilen ruh hali: *Çocuğunun acısına dayanamadı.* [*Osm.* Elem *; Ing.* Sorrow, grief; *Fr.* Douleur]. § ❹ Acılık, acı olan şeyin hali: *Şeker ye, ağzının acısını alır.* [*Ing.* Bitterness *; Fr.* Amertume]. § ❺ Öç, intikam. [*Ing.* Revenge *; Fr.* Vengeance]. ⊙ **~ ları dindirmek,** *dey.* Dertleri, sıkıntıları, üzüntü veren şeyleri ortadan kaldırmak. ⊙ **~ sı içine çökmek,** *dey.* Bir şey için çok acı duymak. ⊙ **~ sını almak,** *dey.* § ❶ Acı tadını gidermek. § ❷ Sızıyı dindirmek. § ❸ *mec.* Kederini azaltmak. ⊙ **~ sını bağrına basmak (içine gömmek),** *dey.* Şikâyet etmeden üzüntüye katlanmak. ⊙ **~ sını çekmek,** *dey.* Yapılan bir tedbirsizliğin cezasına uğramak. [*Ing.* To pay the penalty of something *; Fr.* Subir les conséquences désastreuses d'un acte]. ⊙ **~ sını çıkarmak,** *dey.* § ❶ Bir zararı telâfi etmek. [*Ing.* To make amends for *; Fr.* Dédommager]. § ❷ Öç almak. [*Ing.* To avenge

to take revenge for something ; *Fr.* Se venger]. ◉ ~ sı içine *(yüreğine)* çökmek *(işlemek), dey.* Bir şeyin acısını pek zorlu bir halde duymak. ◉ ~ sını sırtından çıkarmak, *dey.* Bir şeye içerleyip *(birini)* dövmek. ◉ Kuyruk ~ sı, *dey.* Açığa vurulmak istenmeyen kin.

☆ *Yak. anl.* § ❶ ağrı, sancı, sızı. § ❷ kahır, üzüntü, esef, ıstırap, cefa, teessür, hayıflanma, hüzün, keder, gam, dert, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, gaile, dağdağa :yas, matem, keder.

☆ *Karş.* § ❷ tatlı. § ❸ sevinç, neşe. § ❹ tatlılık.

~ acıyı bastırır, su sancıyı, *at.* Yeni felâketler eskilerinin acısını unutturur. [*Ing.* One fire burns out another's burning ; one's pain is lessened by another's anguish].

~ basmak, *dey.* Birdenbire acı duymak, çok acıklanmak.

~ çekmek (duymak), *dey.* § ❶ Acımak. [*Ing.* To have (feel, suffer) pain ; *Fr.* Avoir douleur, avoir mal à, faire du mal]. § ❷ Üzülmek, ıstırap çekmek. [*Ing.* To suffer ; *Fr.* Souffrir].

~ çıkarmak, *dey.* Öç almak, bir kötülüğe karşılık yapmak. [*Ing.* To avenge ; *Fr.* Sevenger].

~ dil, *dey.* İncitici ve kırıcı konuşma. [*Ing.* Bitter words; *Fr.* Langage acerbe, mots acerbes].

~ fren, *dey.* Vasıta hızlı giderken aniden yapılan fren.

~ görmek, *dey.* Bir yakınının ölümünü görmek.

~ görmüş, *dey.* Felâketler geçirmiş, kötü günler görmüş. [*Osm.* Felâketdide, felâketzede ; *Ing.* Sufferer, victim of a disaster, gone through suffering ; *Fr.* Désolé].

~ ile sarsılmak, *dey. Çok* acı duymak, üzülmek.

~ patlıcan, *dey.* Hayırsız, bir işe yaramaz.

~ patlıcanı kırağı çalmaz, *at.* Cefakeş kimselerin ufak tefek rahatsızlıklardan, sıkıntılardan müteessir olmadığını anlatır.

~ söylemek, *dey.* İkaz etmek, sözünü sakınmamak: *Dost acı söyler.* [*Ing.* To tell the painful truth unsparingly].

~ söz insanı dininden, tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır, *at.* Onuru yaralanan insan çok şiddetli olarak karşı koyar.

~ tatlı, *dey.* İyi kötü.

~ tırfıl, *bot. Gentianaceae* familyasından, çok yıllık otsu bir bitki; Hepsi, bataklık ve sulak yerlerde bulunur; *Su tırfılı* veya *bataklık tırfılı* adlı bir türü tanınmıştır.

~ yitimi, *tıp.* ve *psik.* Acı duyumunun kaybolması, ağrı duymazlığı. [*Osm.* Ziya-ı elem; *Ing.* Analgesia; *Fr.* Analgésie, analgie].

☆ *Eşanl.* analjezi, ağrısızlık.

acı², s. < *açığ.* § ❶ Şuurda kötü etki yapan. § ❷ *mec.* Keskin, hoşa gitmeyen, hoş gelmeyen, rahatsızlık veren, sert, kaba: *Acı soğuk, acı söz, acı çığlık.* [*Ing.* Painful, bitter; *Fr.* Piquant, navrant, pénible]. § ❸ incitici, dokunaklı, kırıcı.

☆ *Yak. anl.* § ❶ üzüntülü, acıklı, hüzünlü, hazin, yürekler acısı, dokunaklı, içe işleyici, elim, firaklı, suzişll. § ❷ nahoş, sıkıcı, müzlç.

☆ *Karş.* § ❸ sevinçli, neşeli, şen, şakrak § ❷ hoş, eğlendirici, ferahlatıcı.

~ balık, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 8-10 sm. Dişi, yumurtalarını, yumurtlama borusu aracıyle bazı midye türlerinin *(Unio, Anodonta)* solungaçları arasına bırakır. Erkek de spermatozoonlarını bunların yanına boşaltır. Bir ay sonra yavrular midyeyi terkederler. İki hayvan arasında ortakyaşay vardır. Orta ve Doğu Avrupa ile Türkiye göllerinde yaşar. [*Lat. Rhodeus amarus; Ing.* Bitterling; *Fr.* Bouvière].

☆ *Eşanl.* kiraz balığı.

~ çaça balığı, *zool.* ◘ Çaça balığı .

~ patlıcanı kırağı çalmaz, *dey.* «İşe yaramayan kimselere zarar gelmez» anlamında [*Fr.* Mauvaise herbe ne périt pas].

~ söz, *dey.* Kırıcı söz. [*Ing.* Bitter words; *Fr.* Parole amère,mot acerbe, mot blessant, mot insultant].

acı.ağaç,-cı, b.i. *bot.* Odunu kaynatılarak elde olunan suyu iştah açıcı ve böcek öldürücü olarak kullanılan, Acıyoncagiller *(Simarubaceae)* familyasından, Brezilya'da yetişen bir ağaç. [*Lat. Quassia amara ; Ing.* Quassia (tree); bitter Wood. ; *Fr.* Quassia, quassier].

☆ *Eşanl.* kavasya .

acı.badem, b.i. § ❶ *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, tadı acı olan bir badem çeşidi. [*Lat. Amygdalus communis amara ; Ing.* Bitter almond; *Fr.* Amande amère]. § ❷ *arg.* Kurnaz, açıkgöz: *Nafile uğraşma bir şey yemez, herifçioğlu acıbadem;*

☆ *Eşanl.* bitirmiş, çakal, hapetmez, kaşar, kaşarpeyniri.

acı.bakla, b.i. *bot.* 1,5-2 m. ye kadar inen çok kuvvetli kökleri olan 100-120 sm. boyunda, salkım halinde mavi, beyaz ve sarı çiçekli, çeşitli renk ve şekillerde tohumları bulunan, kapalıtohumlular *(Angiospermae)ın,* ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Rosales* takımının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından bir veya çok yıllık, otsu bir bitki. Tohumlarında *Lupinin, lupinotoksin, lupanin* v.b. alkaloitleri bulunur. İdrar söktürücü, kan temizleyici ve kurt düşürücü olarak kullanılır. Daryapraklı (Mavi) acıbakla *(L. Angustifolius).* Beyaz acıbakia *(L. Albus),* tüylü acıbakla *(L. Hirsutus)* ve Sarı acıbakia (L. *Luteus)* adlı türleri vardır. [*Osm.* Termiye ; *Lat. Lupinus; Ing.* Lupin; *Fr.* Lupin].

☆ *Eşanl.* Yahudi baklası.

acı.balık,-ğı, b.i. *zool.* ◘ Acı.

acı.çaça, b.i. ◘ Acı çaça balığı.

acı.çiğdem, b.i. *bot.* ◘ Güz çiğdemi.

acı.çiğdemgiller, ç.b.i. *bot.* Örneği çiğdem olan bitki familyası. [*Osm.* Lâhlahiye ; *Lat. Colchicaceae ; Fr.* Colchicacées].

☆ *Eşanl.* çiğdemgiller.

acı.çürüklük,-ğü, b.i. *trm. Glomerulla cingulata* adlı mantarın, ayva ağacı meyvalarında meydana getirdiği hastalık.

acı.dülek,-ğİ, b.i. *bot.* Mayıs - Eylül ayları arasında, açık sarı renkli çiçekler açan, viraneliklerde, arsa ve yol kenarlarında rastlanan, çok yıllık, gövde etli, yatık, üzeri sert, kaba ve çengelli tüylerle örtülü, Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın ikiçenekliler *(Dicotyledones)* sınıfının, *Cucurbitales* takımının, Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, boyu 1-2 m. kadar olabilen otsu ve bir evcikli bir bitki; meyva suyunda *elaterin* adlı bir bileşik vardır; kökleri eskidenberi halk arasında dahilen, müshil ve idrar söktürücü olarak ve hemoroidlere karşı kullanılır. İstanbul'da, haricen ağrı dindirici olarak *Mandragora* kökleri yerine *adamotu* adı altında satılmaktadır.[*Osm.* Kısat-ül-himar; *Lat. Ecballium elaterium; Ing.* Squirting cucumber; *Fr.* concombre d'âne, giclet, étaler].

☆ *Eşanl.* eşek hıyarı .

acı.elma, ◘ Ebucehil karpuzu.

acı.hıyar, b.i. *bot.* Elma büyüklüğündeki meyveleri kokusuz ve acı, tohumları sert kabuklu ve yağlı, meyveleri müshil olarak kullanılan Baklagiller*(Leguminosae)* familyasından yıllık, sürüngen bir bitki. [*Lat. Citrullus colocynthis, ; Ing.* Colocynth ; *Fr.* Coloquinte].

☆ *Eşanl.* ebucehil karpuzu, kara döleği.

acık,-ğı, i. < *Acımak.* § ❶ Acı, ağrı. [*Osm.* Istırap ; *Ing.* Suffering ; *Fr.* Douleur, pain]. § ❷ Yas. [*Ing.* Mourning, sorrow, grief ; *Fr.* Chagrin, deuil, tristesse, affliction, désolation]..

~ gelmek, § ❶ Etkilenmek, acı duymak. § ❷ Öfkelenmek.

acı.kavak, b.i. ◘ Dağ kavağı.

acıkılmak, f. Herhangi biri acıkmak: *Bu saatte acıkılır mı?*

acıklanmak, f. Yaslı olmak.

acıklı, s. < *acımak.* § ❶ Acındıracak, manevî acı verecek *(şey): Acıklı haber, acıklı piyes, acıklı hikâye.* [*Osm.* Elîm ; *Ing.* Sorrowful, touching ; *Fr.* Triste, touchant, navrant]. § ❷ Acı görmüş, felâkete uğramış, yaslı, matemli: *Acıklı anne, kadıncağız acıklıdır.* [*Ing.* Mourning ; *Fr.* Chagriné, malheureux,-euse].

☆ *Yak. anl.* üzüntülü, acı, hüzünlü, üzücü, hazin, yürekler acısı, dokunaklı, içe işleyici, firaklı, suzişll.

☆ *Karş.* sevinçli, neşeli, şen, şakrak.

~ başta akıl olmaz, *at.* Acı çeken *(ıstıraplı)* insan makul bir şekilde düşünemez.

~ komedi, *tiy.* Gülünç durumların, acıklı durumlardan çıktığı, durumları gülünç durumlarından fazla olan tiyatro türü. [*Ing.* Tragicomedy ; *Fr.* Comedie larmoyante].

acıklılık,-ğı, i. < *aç.* Acıklı olma hali.

acıkma, i. Açlık duyma, acıkma hali: *Acıkmasına acıkmıştım ama işi de bırakamıyordum.*

acıkmak, nsz. f. < *aç.* § ❶ Açlık duymak. [*Ing.* To feel hungry ; *Fr.* Avoir faim]. § ❷ *mec. (Birine veya birşeye karşı)* aşırı istek veya özlem duymak. [*Ing.* To desire, to long for; *Fr.* Desirer, envier] ◉ Acıkan doymam, susayan kanmam sanır. *at.* ihtiyaçları karşılanmadan önce insan onlar hakkında mübalâğalı düşünür.

☆ *Yak. anl.* § ❶ karnı acıkmak, aç olmak, aç kalmak, yüreği *(içi)* bayılmak veya ezilmek. § ❷ Arzulamak ,arzu etmek, İmrenmek, özenmek.

☆ *Karş.* § ❷ tok olmak, doymak, § ❷ gözü olmamak, gözü tok olmak.

acıksınmak, ◘ Acınmak².

acıktırmak, f. § ❷ Yemek yeme isteğini uyandırmak: *Bu hava, bu su insanı çabuk acıktırır.* § ❷ Aç bırakmak. § ❸ Açlık vermek, iştah uyandırmak. [*Ing.* To make hungry, to give a keen appetite ; *Fr.* Affamer, provoquer l'appetit].

acılandırmak, f. İçe acı vermek, yazıklandırmak.

acılanma, i. § ❶ Tatlılığını kaybedip acı hale gelme. § ❷ *mec.* Titiz ve aksi olma.

acılanmak, nsz. f. § ❶ Acı hale gelmek, tadı acı olmak: *Ağzım acılandı, biberi fazla geldi, yemek acılandı.* [*Ing.* To become bitter; *Fr.* Devenir amer]. § ❷ *mec.* Öfkeli ve huysuz hale gelmek.

acılaşma, i. § ❶ Acı hale gelme, acılık kazanma. § ❷ Kırmızı şaraplarda ve yağlarda görülen bir hastalık; hastalık ilerleyince şarapların esmerleştiği ve kaba bir tortu peyda olduğu görülür.

acılaşmak, nsz. f. § ❶ Tadı acılık kazanmak, acı hale gelmek *(yiyecek, içecek maddeleri hk.): Biberler kızardıkça acılaştı.* [*Ing.* To turn sour or rancid ; *Fr.* Devenir amer]. § ❷ *mec.* Dokunaklı, kırıcı hal almak *(söz): Konuşması bir noktadan sonra acılaştı.* [*Ing.* To become irritated, to grow angry, to get annoyed].

acılaştırmak, f. Acı hale getirmek [*Ing.* To make bitter; *Fr.* Rendre amer; donner de l'amertume].

acılatmak, f. Bir şeyin tadını acı hale koymak.

acılı¹, s. § ❷ Tadı acı olan, içine acı katılmış: *Turşu suyunu, hele biraz acılısını çok severim.* § ❷ Acısı fazlaca olan *(yiyecek): Lahmacunlar acılı mı olsun?* [*Ing.* Bitter ; *Fr.* Amer,-ère].

~ gicili, *dey.* Acılı, ekşili, baharatlı: *Acılı gicili bir çorba istiyorum.*

acılı², s. § ❶ Acısı olan. [*Osm.* Mustarip; *Ing.* Bitter, painful; Grieved]. § ❷ Yaslı, kederli. [*Ing.* Sorrowful, mourning].

☆ *Yak. anl.* ıstıraplı, hüzünlü, kederli, üzüntülü, dertli, sıkıntılı, mükedder, mağmum, gaileli, gamlı.

☆ *Karş.* Dertsiz, tasasız, kedersiz, gamsız, sevinçli, neşeli, mutlu, mesut.

acılık,-ğı, i. § ❶ Acı olma hali. [*Ing.* Bitterness, acridity, acrimony ; *Fr.* Amertume, aigreur, acrimonie]. § ❷ *mec.* Sertlik, şiddet. [*Ing.* Violence, severity, intensity, austerity, vehemence, rigour ; *Fr.* Violence, vivacité, intensité, véhémence, severite, impétuosite, rigueur, austerite].

acıma, i. § ❶ *fels.* Acımak hali. Ahlâk erdemi. Düşkün insanlara karşı duyulan yardım duygusu. Hıristiyan ahlâkının esasıdır. [*Osm.* Merhamet; *Ing.* Mercy, pity; *Fr.* Pitié]. § ❷ Acımak anlıklığı: *Bu adamın hiç acıması yok.* § ❸ Esirgeme.

acımak, nsz. f. § ❷ Ağrısı, acısı *acılı ağrılı)* olmak: *Dokunma, kolum acıyor, yaram acıyor.* [*Ing.* To hurt ; *Fr.* Avoir mal]. § ❷ Başkasının kötü hali için acı duymak, merhamet etmek: *Bu felâketin kurbanlarına çok*

acıdım. Zavallıya pek acıdım, düşüncesizce davrananlara acımalı. Acıyan çok ama ekmek veren yok. [*Ing.* To pity; *Fr.* Avoir pitié]. § ❸ Kıyamamak, esirgemek: *Sağlık için paraya acınmaz. Doğrusu emeklerime acıdım. Çantayı kaybettiğime acımam ama, içinde evrak vardı.* [*Ing.* To spare, to grudge: *Fr.* Regretter]. § ❹ nsz. Tadı değişmek, acılık kazanmak, acılaşmak *(yiyecek ve içecek hk.): Yağ acıdı.* [*Ing.* To become bitter; *Fr.* Devenir amer, prendre une saveur amere].

Yak. anl. § ❷ **merhamete gelmek, yüreğine dokunmak, rikkate gelmek, yüreği yumuşamak.**

Karş. **merhametsizlik göstermek, katı yürekli olmak.**

acı.marul, b.i. *bot.* Gelincik kokulu, acı lezzetli, dişli yapraklı, sütününden çıkan sütü uyuşturucu ve yatıştırıcı olarak kullanılan, Kapalı-tohumlular *(Angiospermae),* İkiçeneklıler *(Dicotyledones)* sınıfının, *Campanulatae* takımının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından iki yıllık bitki. [*Lat. Cichorium endiva; Ing.* Wild chicory, succory; *Fr.* Chicoree sauvage, chicoree].

☆ *Eşanl.* **yabani marul, zehirli marul.**

acımaz, s. Acıması olmayan, acıma bilmeyen, katı yürekli. [*Ing.* Pitiless; *Fr.* Impitoyable, sans pitie, sans coeur].

acımık,-ğı, i. *bot.* ◘ **Pelemir.**

acımsı, s. Az acı, pek az acı, biraz acı, acı gibi. [*Ing.* A little bitter ; *Fr.* Peu amer].

Yak anl. **acımtrak, acırak, acıca.**

Karş. **tatlımsı, tatlı gibi, biraz tatlı,**

acımtırak, ◘ **Acı ...ak.**

acın, z. **Aç olarak:** *Acın, acın yola çıkılmaz.*

acınacak, s Çok zavallı, merhamet edilecek halde. [*Ing.* Pitiable, miserable ; *Fr.* Pitoyable].

acınaklı, s. Acındırır hali olan. [*Osm.* Suzişli ; *Ing.* Pitiable ; *Fr.* Mélancolique].

acındırmak(i e), f. Başkasının acımasına yol açmak, merhamete getirmek, merhamet uyandırmak: *Herkesi kendisine acındıracak sözler söyledi.* [*Ing.* To excite pity ; *Fr.* Attrister] ⊙ **Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur,** *at.* Anneler ve babalar cocuklarının maddî ve manevî ihtiyaçları karşısında makul davranmazlarsa onların ahlâkını bozmuş olur.

acınmak(-ı-e), ösz. f. § ❶ Acı duyulmak, merhamet edilmek: *Zavallının haline acınır. Hayırlı bir iş için verilen paraya acınmaz.* § ❷ Üzülmek. [*Osm.* Esef etmek, müteessir olmak ; *Ing.* To be sorry, To regret ; *Fr.* S'attrister, s'affliger]. § ❸ Başkasının hesabına üzülmek, yazıklanmak, yerinmek: *İki arkadaşın bozuşmasına çok acındım.*

acı.ot.-tu, b.i. *bot.* Sarı çiçekli bileşikgiller *(Compositae)* cinsi olup, kırlarda ve yollarda biten çok sayıda türleri vardır. [*Lat Picris ; Ing.* ox-tongue ; *Fr.* Picride].

acırak, ◘ **Acımtırak.**

acırga/acır:ga/, i. *bot.* Yaban turpu. [*Lat. Raphanus raphanistrum ; Ing.* Horse radish; *Fr.* Radis sauvage, radis ravenelle].

☆ *Eşanl.* **turp otu.**

acırgamak, f. Acımak, merhamet etmek. [*Ing.* To feel compassion ; *Fr.* S'attendrir].

acı.su, b.i. *coğr.* Tuzluca olan kuyu veya pınar suyu: *Acısu sabunu köpürtmez* [*Osm.* Âb-ı sûr; *Ing.* Hard water, brackish water; *Fr.* Eau dure, eau saumâtre].

acıtmak(-ı), f. § ❶ Acı, ağrı vermek: *Kolunu acıttınız.* [*Osm.* Istırap vermek ; *Ing.* To cause pain or suffering ; *Fr.* Faire mal, faire souffrir]. § ❷ Acılık vermek: *Kekik yağı acıtır.*

☆ *Eşanl.* § ❶ **can yakmak,** § ❷ **acı yapmak.**

☆ *Karş.* § ❶ **okşamak,** § ❷ **tatlandırmak, tat vermek**

acı.yonca, b.i. *bot.* Acıyonca *(Simarubaceae)* familyasından, ... ılu ve çok acı, yaprakları tıpta ... bir bitki. [*Lat.* Simaruba amara; ; *Ing.* ve *Fr.* simar(o)uba].

acı.yoncagiller ç.b.i. *bot.* Çiçekleri çoğunlukla bir cinsli, aktinomorf, 4-5 parçalı, kabukları acı, sıcakça bölgelerde yetişen 130 kadar türü bulunan, *Geraniales* takımının odunsu bitkiler familyası. [*Lat.* ve *Ing. Simarubaceae; Fr.* Simarubacees].

acibe/acîbe/, i. *Osm.* < *Ar.* Şaşacak şey, alışılmamış şey, pek seyrek görülen şey. [*Ing.* Strange or wonderful thing; *Fr.* Chose etonnante, merveille].

☆ *Eşanl.* **olağanüstü, hârika.**

acil[1], s. *Osm.* < *Ar. ecel.* İleriye bırakılma zamanı gelince yapılacak olan, vadeye bağlı. [*Ing.* Delayed, deferred ; *Fr.* Remis, renvoyé].

âcil[2] /âcil/, s. *Osm.* < *Ar. acele.* § ❶ Acele olan, çabuk, gecikmeye gelmez, geciktirilemez, ivedili: *Acil tedbirler almak.* [*Ing.* Urgent ; *Fr.* Presse]. § ❷ Tez. *Acil şifalar dilemek.*

☆ *Yak. anl.* **tezelden, hızlı, yollu, seri, acele, müstacel.**

☆ *Karş.* **ağır, yavaş.**

~ durum, *dey.* Hemen müdahaleyi veya tedbir almayı gerektiren kritik durum. [*Ing.* Emergency ; *Fr.* Urgence].

~ frekansı, *hava.* Yalnız âcil hallerde kullanılması gereken frekans. [*Ing.* Emergency frequency ; *Fr.* Frequence d'urgence].

~ ışıklandırması, *hava.* Normal olarak ışıklandırma tesisatı olmayan bir aerodromda bir uçağın mecburî olarak inmesi halinde konulan ışıklar. [*Ing.* Emergency lighting ; *Fr.* Installation lumineuse *(balisage lumineux)* de secours].

~ işareti, *hava.* Acil halin varlığını göstermek amacıyle kullanılan belirli işaret. [*Ing.* Emergency signal ; *Fr.* Signal d'urgence].

~ vaka, *dey.* Tıbbın veya zabıta kuvvetlerinin derhal müdahalesini gerektiren olay.

acil[3], i. *kim.* Organik asitlerde karboksil grupundan fikren OH çıkarılmakla geri kalan kök.

âcilane, z. § ❶ Acele olarak, aceleyle. § ❷ Acele edenlere mahsus, aceleci kimselere yakışır şekilde.

âcilen, z. *Osm.* < *Ar. acele.* Acele olarak, geciktirilmeden, gecikmeden: *Acilen tedbir almak lâzım.* [*Ing.* Promptly ; *Fr.* Promptement, au plus vite, rapidement, à toute vitesse].

☆ *Yak. anl.* **tezelden, müstacelen, derhal, süratle.**

acip /acîp/, s. *Osm.* < *Ar.* Tuhaf, garip, yabansı, ayrıksın, şaşılacak. [*Ing.* Wonderful, strange; *Fr.* Etonnant,-ante curieux,-euse].

acir /acîr/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. ecr. huk.* Kiraya veren kimse. [*Ing.* Renter ; *Fr.* Loueur].

☆ *Eşanl.* **kiralayan, mucir.**

acitato, ◘ **Agitato.**

aciyo, ◘ **Acyo.**

aciz[1],**-czi,** i. ç: *aceze. Osm.* < *Ar. acz.* § ❶ *(Fiil, akıl veya ödeme bakımından)* iktidarsızlık, güçsüzlük, eksinlik, gücü bir işe yetmez olanın hali: *Onu işe alırken aczine dikkat etmediniz mi?* [*Ing.* Weakness, insufficiency ; *Fr.* Faiblesse, insuffisance]. § ❷ Beceriksizlik. [*Ing.* Helplessness, clumsiness, maladroitness ; *Fr.* Gaucherie, maladresse. § ❷ Bir tüccarın veya müessesenin borçlarını ödeyememesi hali. [*Ing.* Insolvency ; *Fr.* Insolvabilité].. ⊙ **Acze karşı sigorta,** *huk.* Bir kimsenin veya bir tüccarın borçlularının aciz haline düserek borçlarını ödeyememeleri tehlikesine karşı yaptırdığı sigorta.

~ vesikası, *huk.* Ödenmeyen borç belgesi; haciz yoluyle takibedilen bir borçludan alacağını kısmen veya tamamen alamayan alacaklıya ödenmeyen alacak için verilen belge. *Muvakkat* ve *kat'î* olmak üzere iki çeşittir. [*Fr.* Certificat de defaut de paiement].

âciz[2] /âciz/, s. *Osm.* < *Ar. acz.* § ❶ Gücü bir işe yetmez olan, eli ermez. [*Ing.* Weak, insufficient incapable, unable; *Fr.* Impuissant,-ante, incapable, inhabil]. § ❷ Beceriksiz. [*Ing.* Maladroit, clumsy; *Fr.* Maladroit, gauche]. § ❸ *huk.* Borçlarını ödeyemez durumda. [*Ing.* insolvent ; *Fr.* Insolvable, faillite]. § ❹ Fakir, düşkün, zavallı, himayesiz. [*Ing.* Poor ; *Fr.* Pauvre].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **iktidarsız, güçsüz, zayıf, eksin.** § ❷ **Sarsak, maharetsiz.** § ❸ **Müflis, batkın.**

☆ *Karş.* § ❶ **güçlü, eli erer.** § ❷ **becerikli, yetkili.**

~ beyânı, *huk.* Borçlunun iflâsını istemek üzere borçlarını ödeyemeyecek durumda bulunduğunu yazılı veya sözlü olarak hakime bildirmesi.

~ bırakmak, *dey.* Birini bir şey yapamaz hale sokmak, güç duruma düşürmek: *Kredinin kesilmesi onu âciz bıraktı.*

~ hali, *huk.* Bir kimsenin ödevlerini yerine getirememesi, borçlarını ödememesi veya ödeme imkânlarından yoksun bulunması hali.

~ kalmak, *dey.* Bir işle uğraşıp sonunda yapamamak, yılmak, eksinmek: *Bu adama meram anlatmaktan âciz kaldım.* [*Ing.* To be unable, to be at a loss ; *Fr.* Tomber dans l'impuissance].

~ olmak, *dey.* Bir şeye gücü yetmemek.

âcizane /âcizâne/, *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* «*Acizlere yakışacak şekilde*» demek olup, eskiden nezaket gereğince, söz söyleyen kimse kendi yaptıklarını bu kelime ile nitelendirirdi: *Ben de âcizane bu vadide bir eser kaleme almıştım. Size âcizane bir hediye takdime cesaret ettim.* [*Ing.* Humbly, modestly; *Fr.* Humblement, modestement]

acizleri, s. Eskiden tevazu için «*ben*» diyecek yerde kullanılırdı. [*Ing.* Your humble servant ; *Fr.* votre humble serviteur]

acuk,-ğu, i. *bot.* Türkiye'de yabani elmaya bu ad verilir. [*Ing.* Bitter apple ; *Fr.* Pomme de coloquinte].

acul,-lü /acül/, s. *Osm.* < *Ar. acele.* Evecen, aceleci, içidar, tez canlı, içi tez. [*Ing.* Impatient: *Fr.* Impatient,-ente].

☆ *Eşanl.* **telaşçı.**

acun, i. *Soğdakça* < *ajun. astr.* Düzenli ve uyumlu bir bütün olarak düşünülen evren. [*Osm.* Kâinat ; *Ing.* ve *Fr.* Cosmos].

☆ *Eşanl.* **kozmos**

acun.bilim, b.i. ... nin yapısını ve gelişimini incel... [*Ing.* Cosmology ; *Fr.* Cosmolo...

☆ *Eşanl.* **kozmoloji.**

acun.bilimsel, s. *astr.* ... bilimle ilgili. [*Ing.* Cosmological ; *Fr.* Cosmologique].

acun.doğum, ... evrenin yaratılışını inceleyen bilim. [*Osm.* ilm-i tekvin ; *Ing.* Cosmogony ; *Fr.* Cosmogonie].

acunsal, s. *astr.* Acunla ilgili olan. [*Osm.* Kevnî ; *ing.* Cosmical ; *Fr.* Cosmique].

acur, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kumaş ve bezlerin dikey iplilerinin türlü şekiller alacak biçimde çekilmesiyle meydana getirilen aralık. [*Ing.* Openwork embroider, hemstitch; *Fr.* Ajour]. § ❷ Kafesoyma. § ❸ *bot.* 30-50 sm. boyunda ve 4-8 sm. kalınlığında, düz veya eğri şekilde, kabuğu beyazımsı yeşil renkte, üzeri uzunlamasına çizgili, Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, eti sert bir sebze. [*Lat. Cucumis flexuosus; Ing.* Russian cucumber; *Fr.* Concombre russe]. § ❹ *arg.* Münasebetsiz, şirret belâlı.

acuz, ◘ **acüze.**

acuze /acüze/, i. *Osm.* < *Ar. acz.* Kocakarı, cadı karı, çirkin ve huysuz kadın. [*Ing.* Old Woman, hag ; *Fr.* Vieille femme, mechante femme,vieille sorciere].

☆ *Eşanl.* **pirezen.**

acyo /ac:yo/, i. *It. aggio. ikt.* (a) Herhangi bir paranın gerçek değeriyle sürüm değeri arasında veya bir ticaret senedinin üzerinde yazılı miktar ile iskontodan sonraki tutarı arasında beliren fark. (b) Bir ticaret senedinin yenilenmesinde alınan komisyon. (c) Bankacılar tarafından alınan masraf karşılığı ve ücretlerin tümü. [*Ing.* ve *Fr.* Agio].

acyocu, i. *ikt.* Borsa veya piyasada tahvil ve hisse senetlerinin değerlerini düşürmek için entrikalar çeviren kimse. [*Ing.* Speculator; *Fr.* Speculateur].

acyotaj, i. *Fr. agiotage. ikt.* Acyo işi.

aç[1],**-çı,** s. § ❶ Yemek ihtiyacını duyan, karnını doyurmamış olan: *Aç kurt aslana saldırır. Tok açın halinden anlamaz.* [*Ing.* Hungry; *Fr.* Affamé]. § ❷ Yiyecek bulamayan, yoksul: *Memlekette aç kalmadı.* [*Ing.* Destitute; *Fr.* Depourvu,-e]. § ❸ *mec.* Gözü doymaz. [*Osm.* Haris, tamahkâr ; *Ing.* Insatiable, covetous, greedy ; *Fr.* Avide]. § ❹ Çok istekli, hevesli: *Bu halk bilgiye açtır.* [*Ing.* Desirous]. ⊙ **~ın gözü ekmek teknesinde olur,** *at.* Aç insan yalnız karnını doyurmayı düşünür. ⊙ **~ın imanı olmaz,**

at. Aç insan yüksek kıymetlere değer vermez. ◉ **— ın kabadayısı,** *arg.* Parasız olduğu halde, cömert, eliaçık kimse: *Meteliğe kurşun atar ama, açın kabadayısıdır vesselâm...* ◉ **— ın karnında ekmek durmaz,** *at.* İhtiyacı çok olan kimse elinde birşey saklayamaz.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **acıkmış.** § ❷ **fakir, fukara, muhtaç, sefil, düşkün, kopuk, züğürt, kokoz, meteliksiz, parasız, cebi delik.** § ❸ **muhteris, ihtiraslı, açgözlü.** § ❹ **arzulu, susamış.**

☆ *Karş.* § ❶ **tok,** doygun, doymuş, § ❷ **paralı, zengin, hali vakti yerinde, sırtı pek (kalın), sırtı yere gelmez,** varlıklı. § ❸ **kanaatkâr, gözü tok, tok gözlü.** § ❹ **isteksiz.**

— aç ile yatınca arada dilenci doğar, *at.* Evlenenlerin maddî şartları hesaba katmaları lâzımdır.

— açık, *dey.* Yoksulluk içinde, evsiz barksız.

— açına, *dey.* Aç olarak, birşey yemeksizin, yemesi gerekirken hiç birşey yemeden: *Çocuk acelesinden aç açına gitti.* [*Ing.* Fasting ; *Fr.* A jeûne].

— aman bilmez, çocuk zaman bilmez, *at.* Aç da çocuk da akla göre hareket etmezler.

— ayı oynamaz, *at.* Kendisinden iş beklenilen kimseden emeğinin karşılığını esirgememe gerekliğini anlatır. [*Ing.* A hungry bear will not dance; *Fr.* Un ours affamé ne danse pas].

— bırakmak, *dey.* Yiyecek vermemek veya karnını doyurmasına engel olmak. [*Ing.* To starve ; *Fr.* Affamer, réduire par la faim].

— bîilâç, *dey.* Sürekli olarak aç ve bakımsız: *Babaları öldü, zavallı çocuklar aç bîilâç kaldılar.* [*Ing.* Starving, utterly destitude; *Fr.* Sans pain ni secours].

— çıplak, *dey.* Sefalet ve yoksunluk içinde.

— doymam tok acıkmam sanır, *at.* İnsan içinde bulunduğu halin değişmeyeceğini sanır.

— doyurmak, *dey.* Yoksulları beslemek. [*Ing.* To nourish the poor; *Fr.* Nourrir les affamés].

— durmak, *dey* Yememek. [*Ing.* To remain without food: *Fr.* Jeûner].

— gezmek, *dey.* Sefalet içinde gün geçirmek, ömür sürmek.

— gezmektense tok ölmek yeğdir, *at.* Yoksulluğun ölümden daha yaman bir hal olduğunu anlatan bir söz.

— gözlü. ◘ **Açgözlü.**

— ile eceli gelen söyleşir, *at.* Aç insanla münakaşa etmek tehlikelidir.

— kalmak, *dey.* § ❶ Karnını doyuramamak. [*Ing.* To hunger]. § ❷ Yoksulluğa düşmek. [*Ing.* To starve, to be left without food].

— karnına, *dey.* Mide boşken, henüz birşey yiyip içmemişken: *Bu ilâç aç karnına içilir.* [*Ing.* On an empty stomach].

— komak, *dey.* Aç bırakmak.

— köpek fırın deler, *at.* Aç insan ahlâk ve kanun tanımaz. [*Ing.* A hungry dog will break through the wall of the oven].

— kurt arslana saldırır, *at.* Açlar hiç bir şeyden korkmaz. [*ing.* A hungry wolf will attack a lion].

— kurt gibi, *dey.* Azgın bir istekle. [*Ing.* Ravenous as a wolf].

— kurt yavrusunu yer, *at.* Açlık insanı en yakınlarına karşı bile vahşice davranmaya sevkeder. Açlık hiç bir şeye karşı saygılı değildir. [*Ing.* A hungry wolf will eat his own cub].

— ne yemez tok ne demez, *at.* İhtiyacı olan bir insan müsküpesent değildir, tatmin edilmiş olan bir kimse hiç bir şeyi beğenmez.

— susuz, *dey.* En zor durum. [*Ing.* Deprived of food and water, starving].

— tavuk kendini arpa (buğday) ambarında sanır, *at.* İnsanların yoksulluğunu çektikleri seyler için olmayacak kuruntulara kapıldıklarını anlatır. [*Ing.* A starving hen imagines that she is in a barley-store; *Fr.* Un poulet affamé se croit dans le grenier a orge].

aç²,-cı, i. Açlıktan ölmek ve mecaz olarak çok acıkmak anlamına gelen **acından ölmek** deyiminde «açlık» anlamında kullanılmıştır.

açalya /açal:ya/, i. *Yun. bot.* Fundagiller *(Ericaceae)* familyasından türlü renkte, kokusuz fakat pek güzel çiçekleri olan bir bitki. [*Ing.* Azalea; *Fr.* Azalee].

☆ *Eşanl.* **azalea.**

açan, i. § ❶ *biy.* Beden ekseninden uzaklaşan yönde ve oynaklarda kemiklerin yaptığı açıyı genişletici hareketleri yapan kas veya kas grupu. [*Osm.* Mümeddit; *Ing.* Tensor; *Fr.* Tenseur]. ☆ *Eşanl.* **gerici.** § ❷ Açmak işini yapan. § ❸ Ülke ele geçiren, fetheden, zapteden. [*Osm.* Fatih; *Ing.* Conqueror; *Fr.* Conquerant]. § ❹ *mat.* Üzerine sarıldığı eğriye bir ucu bağlı bulunan bir ipi boşaltıp gergin duracak şekilde çekerek öbür ucuyle çizebileceğimiz eğri.

açar, *i.* § ❶ Anahtar. § ❷ Iştahı açmak için yenilen veya içilen şey, aperitif. [*Ing.* Appetizer; *Fr.* Aperitif].

açevele, i. *It.* den. (a) Bir yere asılan veya çekilen veya su üzerinde yüzdürülerekten getirilen herhangi bir cismin bir yere çarpmaması veya kendine yakın bir cisimle çarpışmaması için yapılan bir donanım. (b) Yatak burandalarının baş veya ayak uçlarına burandanın gergin durması ve içindekinin gömülmemesi için konan ağaçlar. [*Ing.* Sprit; sprit rigging; *Fr.* Livarde, baleston]. (c) tutulmak, açık bulundurulmak için alınan tedbir.

— gönderi, *den.* Bumbası olmayan yelkenlerin kolay rüzgârla kullanıldıkları vakitlerde veya pupasına seyirlerde iskota yakasını bordadan dışarıya doğru açmak için bazan kullanılan gönder. [*Ing.* Sprit boom].

açgı, i. *dok.* Kilim, halı gibi yaygı.

aç.gözlü, b.s. Mala veya yiyecek içecek şeylere doymak bilmeyen, gözü aç, doymaz. [*Osm.* Tamahkâr, haris; *Ing.* Covetous; Insatiable, greedy; *Fr.* Avide, insatiable, cupide].

aç gözlülük,-ğü, b.i. Açgözlü olma hali veya açgözlüye yakışacak davranış, doymazlık. [*Osm.* Tamah, tamahkârlık; *Ing.* Covetousness, overgreediness, Insatiableness; *Fr.* Avidité, insatiabilite, cupidite].

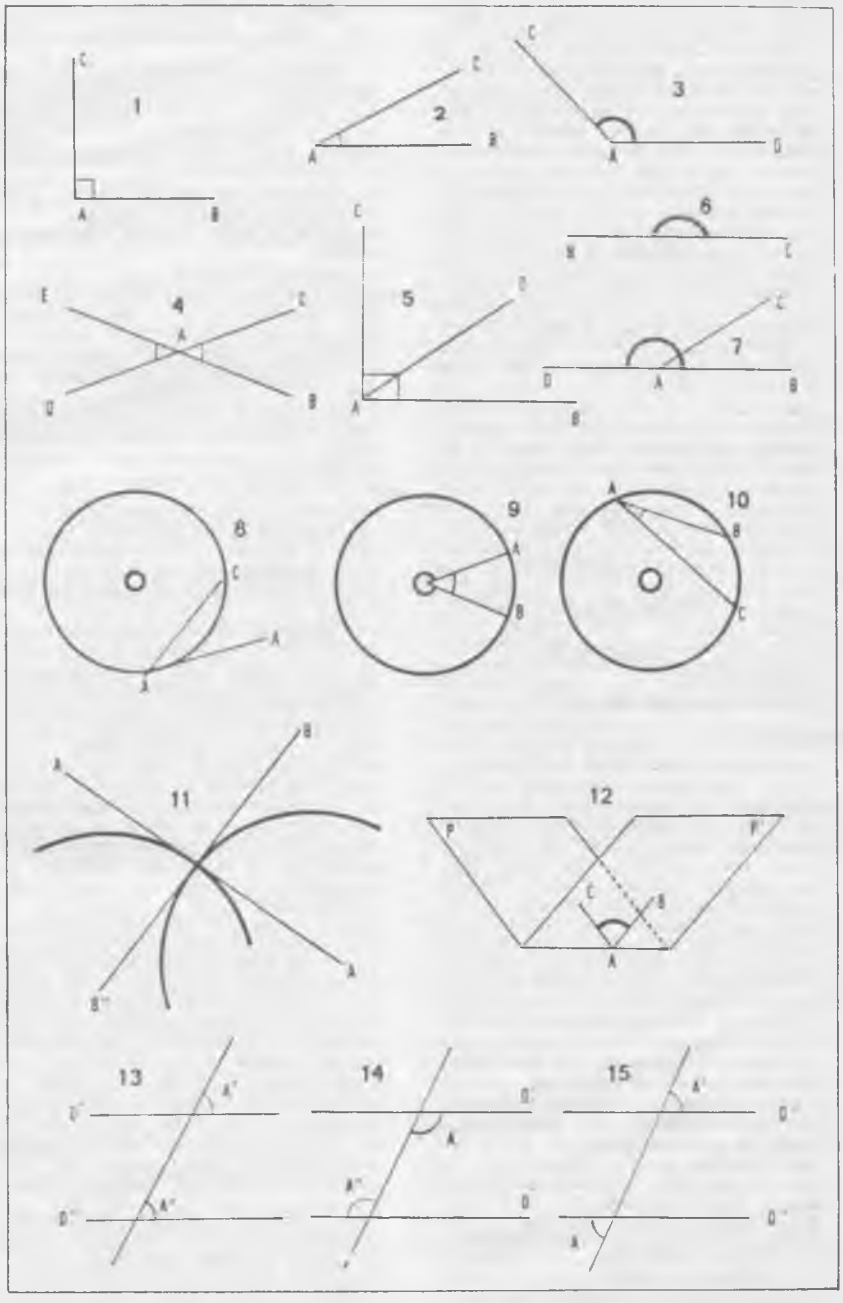

ŞEKİL: 1. — **AÇILAR.** 1.Dik açı. 2.Dar açı. 3. Geniş açı. 4.Ters açılar 5.Tümler açılar 6. Doğru açı 7.Birbirini bütünleyen açılar. 8. Kiriş teğet açısı. 9.Merkez açısı. 10. Çevre açısı. 11.Iki eğrinin açısı. 12.Iki düzlemli açı. 13.Yöndeş açılar. 14. Iç ters açılar. 15.Dış ters açılar.

aç.gözlülükle, z. Doymazcasına. [*Ing.* Covetously, greedily; *Fr.* Avidement].

açı, i. < *açmak*. § ❶ *mat.* Bir noktadan çıkan iki yarım doğru arasındaki açıklık. O noktaya *açının tepesi* ve iki yarım doğruya *açının kenarları* denir. [*Osm.* Zaviye; *Ing.* ve *Fr.* Angle]. § ❷ Herhangi bir görüş açısı. ◉ **~ lar aldanması**, *psik.* Optik ve geometri'ye dayanan bu göz aldanmasında, kenarlarına gerçekten daha küçük değer biçilen dar açı olduğundan daha geniş, kenarlarına gerçekten daha büyük değer biçilen geniş açı da olduğundan daha dar görünür. ◉ **~ lı duruş**, *cimn.* Topuklar bitişik, ayak uçlar bir ayak genişliğinde açık duruş. [*Ing.* Toes sideways; *Fr.* Poser les pointes des pieds dehors]. ◉ **asimptot ~**, *mat.* ◘ **Asimptot**: ◉ **atış yükseliş ~sı**, *ask.* ◘ **Atış** ◉ **bağıl ıraklık ~sı**, *astr.* ◘ **Bağıl** ◉ **bahar ~sı**, *astr.* ◘ **Açılım**[1] ◉ **bileme ~sı**, *ağ. iş.* ◘ **Bileme** ◉ **Bütünler ~**, *mat.* Bir açıyı, iki dik açı değerine çıkaran açı: *Toplamı iki dik açıya eşit olan iki açı, birbirinin bütünleridir.* [*Osm.* Zaviye-i munzama; *Ing.* Supplementary angle; *Fr.* Angle supplémentaire]. ◉ **Çıkıntılı ~**, *mat.* Ağzı içe dönük açı. ◉ **Çok düzlemli ~**, ◘ **Çok düzlemli**. ◉ **Dar ~**, *mat.* Bir dik açıdan daha kapalı olan açı. [*Ing.* Acute angle; *Fr.* Angle aigu]. ◉ **Dışters ~ lar**, *mat.* iki koşut *(paralel)* doğruyu kesen üçüncü bir doğrunun iki yanında ve koşutların *(paralellerin)* dışında *(içinde de olduğu gibi)* altlı üstlü dört açı meydana gelir [*Ing.* Alternate external angle; *Fr.* Angles alterne-externe]. ◉ **Dik ~**, *mat.* Birbirine dik olan iki doğru arasında kalan açı. [*Osm.* Zaviye-i kaime; *Ing.* Right angle; *Fr.* Angle droit]. ◉ **Doğru ~**, *mat.* Kenarları birbirinin uzantısı olan açı. [*Ing.* Straight angle; *Fr.* Angle plate]. ◉ **eğim ~sı**, *mat.* Düzlem yatay olduğu zaman, doğru ile düzlem arasındaki açıya verilen ad [*Ing.* Angle of inclination; *Fr.* Angle d'inclinaison]. **Fırçaların kalaj ~sı**, *elek.* Kollektörlü bir makinede fırçalar hattı ile nötr hattın meydana getirdiği açı ◉ **Gelme ~sı**, ◘ **Gelme**. ◉ **Geniş ~**, *mat.* Bir dik açıdan daha açık olan açı. [*Ing.* Obtuse angle; *Fr.* Angle obtus]. ◉ **Girintili ~**, *mat* Ağzı dışa dönük açı. [*Ing.* Deep-set angle; *Fr.* Angle renfoncé]. ◉ **Hücum ~sı**, *hava.* Bir kanat profili kirişiyle kanada çarpan hava akımlarının yönü arasındaki açı. [*Ing.* Angle of attack; *Fr.* Angle d'incidence]. ◉ **İçters ~ lar**, *mat.* İki koşut *(paralel)* doğruyu kesen üçüncü bir doğrunun ortaya çıkardığı açılardan, üçüncü doğrunun iki yanında, fakat paralellerin içinde kalan dört açıdan biri. Bu dört açı ikişer ikişer birbirine eşittir [*Osm.* Zâviye-i dâhilen mütebâdil; *Ing.* Alternate internal angle. *Fr.* Alterne interne] ◉ **iki düzlemli ~**, *mat.* Ortak bir doğruyle sınırlanan iki düzlemin meydana getirdiği açı. [*Osm.* iki vecihli zâviye; *Ing.* Dihedral angle *Fr.* Angle dièdre]. ◉ **İniş ~ sı**, *demir.* Hattın profili; yanı eğri döşenen ray'ın üst kısmı ile yatay düzlemin meydana getirdikleri açı. ◉ **Karma ~**, *mat.* Bir kenarı doğru, bir kenarı eğriden ibaret açı. ◉ **Kırılma ~sı**, ◘ **Kırılma**. ◉ **Komşu ~**, *mat.* Tepeleri ve birer kenarları ortak olan iki açıdan her biri. [*Ing.* Adjacent angle; *Fr.* Angle adjacent]. ◉ **Konum ~sı**, *astr.* Bir A yıldızına çevrilmiş ekvator dürbününde, A'nın saat dairesiyle A ve ikinci bir B yıldızından geçen büyük dairenin yaptığı açı. ◉ **Kontenjans ~sı**, *mat.* Bir eğrinin sonsuza yakın iki teğeti arasındaki cok küçük açı. ◉ **Merkez ~sı**, *mat.* Tepesi çember merkezinde olan iç açı. [*Ing.* Angle of center; *Fr.* Angle au centre]. ◉ **Ölü ~** *ask.* Tabiî veya sunî bir sütre dolayısiyle, atışın veya gözetlemenin imkânsız olduğu arazi bölgesi. [*Ing.* Dead angle; *Fr.* Angle mort]. ◉ **Paralaktik ~**, *astr.* Bir gök cisminin merkezinde, bu gök cisminden geçen düşey düzlemle saat dairesinin meydana getirdiği açı. [*Ing.* Parallactic angle; *Fr.* Angle parallactique]. ◉ **Rota ~sı**, *hava.* ve *den.* Uçağın uçuş yönü veya geminin ekseniyle kuzey yönü arasındakl açı. ◉ **Saat ~sı**, *astr.* Gök ekseni ve yerin meridyen düzlemiyle, bir yıldızın saat dairesi arasındaki iki yüzlü açı. ◉ **Sınır ~ sı**, *opt.* Bir ortamdan gelip daha kırıcı başka bir ortama, meselâ havadan suya, geçerken kırılan ışının normalle meydana getirebileceği en büyük açı. [*Ing.* Limiting angle, critical angle; *Fr.* Angle limite]. ◉ **Tam ~**, *mat.* Bir açının bir kenarını tepesi etrafında döndürerek elde edilen acı. [*Ing.* Perigone, perigonium;*Fr.* Périgone]. ◉ **Ters ~ lar**. *mat.* Birinin bir kenarı öbürünün bir kenarının uzantısı olan açı. [*Ing.* Opposite angle; *Fr.* Angle opposé par le sommet]. ◉ **Tümler ~**, *mat.* Bir dar açıyı dik açı değerine çıkaran açı. [*Ing.* Complementary angle; *Fr.* Angle; complementaire]. ◉ **Üçdüzlemli ~**, ◘ **Üçdüzlemli**. ◉ **Yan ~ sı**, *balistik.* Hedefle nişan noktası arasındaki yön sapması. ◉ **Yöndeş ~ lar**, *mat.* Açı ortayları olan açılar. [*Ing.* Corresponding angles; *Fr.* Angles correspondants.]. ◘ *ŞEKİL : 1* = **AÇILAR**.

~ birimleri, *mat.* Başlıca dört açı birimi vardır: *Derece, Grad, Radyan, Tam.*

~ bölünmesi, ◘ **Bölünme**.

~ çekimi, *sin.* Alışılmamış bir açıdan çevrilen çekim. [*Ing.* Angle shot; *Fr.* Plan d'angle].

~ karşı açı, *sin.* Birbirlerinin karşıtı iki açıdan çevrilmiş iki ayrı çekimin ortaya koyduğu durum. En çok karşı karşıya konuşan iki kişiyi sırayla göstermede kullanılır. [*Ing.* Reverse angle, reverse, over-the-shoulder; *Fr.* Champ-contre-champ].

~ ölçülmesi, *mat.* Her açı, merkezi o açının köşesinde duran keyfî yarıçaplı dairenin bu açının iki kenarı arasında kalan yayı ile ölçülür.

~ uzaklığı, ◘ **Uzaklık**.

açıcı, s. § ❶ Açan, açma işini devamlı yapan: *İştah açıcı, hamur açıcı, yol açıcı, gönül açıcı, iç açıcı.* § ❷ Gümrükten gelen eşyayı açıp kontrol eden görevli. § ❸ *biy.* Uzatıcı, gerginleştirici. [*Osm.* Bâsıta; *Lat.* ve *Ing.* Extensor; *Fr.* Extenseur].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **ferahlatıcı, memnun edici (söz), kıvanç verici, güzelleştirici** § ❷ **gümrükçü**.

☆ *Karş.* **kapatıcı**.

açık[1], i. < *açmak*. § ❶ Kapalı olmayan yer: *Eti açıkta bırakma, kedi kapar.* § ❷ Bir yerin biraz uzağı: *Tren yolu şehrin açığından geçer.* § ❸ Denizin kıyıdan uzakça olan yeri *(bu anlamda daha çok çoğul şekli kullanılır): Marmara açıklarında, Bakırköy açıklarında.* [*Ing.* Open sea; *Fr.* Large]. § ❹ Boş yer, boş görev: *Açıklara kimse alınmayacak, bu dairede hiç açık yokmuş.* [*Ing.* Vacancy; *Fr.* Vacant,-ante]. § ❺ *İkt.* Hesap sonunda meydana çıkan para veya mal eksikliği; hesapta giriş ve çıkışların birbirine uymaması: *Buyıl bütçe açığı bir milyar liradır.* [*Ing.* Deficit; *Fr.* Deficit]. ◉ **açığa almak**, *dey.* § ❶ Bir memura geçici olarak işten el çektirmek. § ❷ *den.* Bir deniz taşıtını sahilden bir miktar uzaklaştırmak. ◉ **Açığa çekme**, *den.* Açığa doğru seyretmek. ◉ **Açığa çıkarmak**, *huk.*, *dey.* İdarenin teşkilât kadrolarında gerekli değişiklikler sebebiyle, memuriyetlerini kaldırarak memurlarını kadro dışı bırakmak. [*Ing.* To remove from office; *Fr.* Dessaisir]. ◉ **Açığa çıkmak**, *dey.* § ❶ *(durum hk.).* Belli olmak, meydana çıkmak. § ❷ İşten çıkmak, çıkarılmak. [*Ing.* To be removed, discharged; *Fr.* Se dessaisir]. § ❸ *din.* (a) Bir geçitten, bir kanaldan dışarıya çıkmak. (b) iskele, rıhtım veya sahilde yatan bir geminin yattığı yerden bağlantısını keserek evvelki yerine göre daha uzağa gitmesi veya mendirek içinde yatan bir geminin mendireğin dışına çıkması. ◉ **Açığa imza**, *huk* ve *ikt.* Metni kısmen veya tamamen yazılmamış olan bir belgeye atılan imza. ◉ **Açığa vurmak**, *dey.* Gizli kalması gereken bir şeyi meydana çıkarmak, belli etmek. [*Osm.* İfşa etmek; *Ing.* To divulge, reveal; *Fr.* Divulguer, révéler]. ◉ **Açığı çıkmak** *(birinin)*, *dey.* Hesabında tutarsızlık eksiklik görülmek; saklamakla görevli bulunduğu paranın veya malın eksik olduğu anlaşılmak. [*Ing.* To have a deficit *(employee)*]. ◉ **Açığını bulmak**, *dey.* Bir hesapta, bir işte hilesini, zararını, dengesizliğini meydana çıkarmak. ◉ **Açığını örtmek**, *dey.* Bir hesaptaki açığını, bir işteki hilesini bir yolla kapamak. ◉ **Açığını yakalamak**. *dey.* Bir hesaptaki hilesini, bir işteki yalanını, düzenini farketmek. ◉ **~ lar livası**, *dey.* İşsiz takımından, bosta gezen. [*Ing.* The unemployed]. ◉ **Sağ ~**, **sol ~**, *sp.* Futbolda hücum hattının sağ ve sol kanatlarında oynayan oyuncular. [*Ing.* Right (left) Wing; *Fr.* Ailier droit (gauche)].

~ çıkmak, *dey.* Hesapta eksik görünmek.

~ düşmek, *sp.* Yağlı güreşte, rakibin uyguladığı bir oyun veya kendi hatası yüzünden, bir pehlivanın arka üstü düşmesi ve göbeğinin yukarı bakması.

~ gelmek, § ❶ *dey.* Büyük, bol, fazla gelmek *(elbise hk.).* § ❷ *arg.* Yaklaşmamak, uzaklaşmak, yanaşmamak. ☆ *Eşanl.* **alarga etmek**.

~ kapamak, *dey.* Bir şeyin, birinin yerini doldurmak.

~ maaşı, ◘ **Maaş**.

~ oynamak, *sp.* Futbolda ve birçok ekip oyununda müdafaaya fazla önem vermeden oynamak.

~ veren bütçe, *ikt.* Ticarî firmalarda zarar anlamında; muhasebede bu zarar kâr ve zarar hesabının borçlu bakiyesi şeklinde ifadesini bulur.

~ vermek, § ❶ *ikt.* Hesapta gelir gider dengesini tutturamamak. § ❷ Hesabı açık çıkmak. § ❸ *sp.* Güreşte, hasma oyun imkânı verecek açık yer bırakmak. § ❹ Dama ve satranç oyunlarında veya mücadele sporlarında hücuma elverir müdafaasız nokta bırakmak.

açık², s. < *açmak*. § ❶ Açılmış, kapalı olmayan: *Açık pencere, pencere açık kalmış.* [*Ing.* Open; *Fr.* Ouvert]. ☆ *Karş.* **kapalı**, § ❷ Engelsiz: *Yol açık değil.* § ❸ Geniş: *Açık meydan.* § ❹ Örtüsüz veya çıplak: *Başı açık, göğsü açık.* [*Ing.* Bare; *Fr.* Découvert]. § ❺ Boş veya boşalmış: *Kâğıtta açık yer kalmadı. Açık memuriyet.* § ❻ Aralığı çok: *Açık adımlarla, kaşları açık.* § ❼ İşler halde olan: *Açık dükkân.* [*Osm.* Faal; *Ing.* Working]. ☆ *Eşanl.* **çalışan, işleyen**. § ❽ Kolay anlaşılır, şüphe bırakmayan; söylenişinde, yazılışında açıklık bulunan *(anlatış özelliği): Açık ibare.* [*Osm.* Vâzıh, sarih, müsteban, bedihi, muvazzah; *Ing.* Clear, open, intelligible, plain, distinct; *Fr.* Precis, -ise, net,-tte, distinct,-te]. ☆ *Eşanl.* **sade, çözülür belgin, seçik**. § ❾ Gizli olmayan; *Bu adamın her işi açıktır.* [*Osm.* Aleni, asikâr, ayan, bâhir, derkâr, zâhir, bâriz, mütebariz, hüvveyda; *Ing.* Open, public(ly); *Fr.* En public, manifeste). ☆ *Eşanl.* **meydanda belli, besbelli, ortada, görünürde, göz önünde**. § ❿ Rengi koyu olmayan: *Açık yeşil, açık mavi.* [*Ing. Light;* *Fr.* Clair,-e]. § ⓫ Uygun, elverişli: *Talihin açık olsun.* [*Osm.* Müsait]. § ⓬ Sevişme sahnelerini örtüsüzce anlatan *(kitap, resim, sinema, filim v.b.).* [*Osm.* Müstehcen; *Ing.* Obscene, loathsome; *Fr.* Obscène, impudique]. ☆ *Eşanl.* **açık saçık**. § ⓭ Düşmana karşı berkitilmemiş: *Açık kale, açık şehir.* § ⓮ *fels.* Şuurun âleme bağlı oluşu hali. Günümüz felsefesinde bu kavram önem kazanmıştır. Husserl'e göre insanın varlığı «âlemde var oluş» dur. [*Ing.* Open; *Fr.* Ouvert,-erte]. § ⓯ Açıklanmış, izah edilmiş. [*Osm.* Muvazzah; *Ing.* Explained; *Fr.* Explique,-ée]. ◉ **Ağzı ~**, Saf, saşkın, budala. ◉ **Ağzı ~ kalmak**, *dey.* Şaşkınlıktan hayretten aptala dönmek. ◉ **Baş ~**, *dey.* Derbeder, perişan, çıplak. ◉ **Eli ~**, *dey.* Cömert.◉ **Kapısı ~**, *dey.* Misafir ağırlamaya, ikrama hazır ev. ◉ **~ta işyeri**, *iş huk.* Üstü ve her yanı açık, yol, köprü, bina inşaatı gibi açık havada çalışılan işyeri. ◉ **~ tan açığa**, *dey.* ◘ **Açıktan**.

☆ *Karş.* **gizli, saklı, bellisiz, pinhan, müphem; karışık, ağdalı. müşevveş, gizlide. saklıda, kimse görmeden.**

~ açık, *dey.* Gizlemeden; açık yürekle, samimiyetle. [*Ing.* Frankly *Fr.* Ouvertement, franchement].

~ adım, Aralıkları geniş adım.

~ ağız aç kalmaz, *at.* Bir şeyi ısrarla isteyenler onu elde ederler.

~ ahlâk, *fels.* H. Bergson'un «Ahlâk ve Dinin İki Kaynağı» adlı eserinde, katı toplum tabularının *(kapalı ahlâk)* ötesinde, yaratıcı hamleyi, sevgiyi ve kutsallığı bulmasını bi-

len kişilerin, özgür, kişisel ve insanî ahlâkını belirtmek için kullandığı terim.
~ **alın**, *dey.* Kusursuz, suçsuz durum.
~ **alınla**, *dey.* Başarı ve övünç ile, şerefle. [*Ing.* With frank face, with a clear conscience; *Fr.* À front decouvert].
~ **alınlı**, *dey.* Şerefli.
~ **arazi**, *ask.* Düşmanın gözetlemesini engelleyecek sütresi az olan veya hiç bulunmayan arazi. [*Fr.* Terrain ouvert, libre].
~ **arttırma**, *ikt.* Bir malın en yüksek değerini bulabilmesi için, herkesin önünde satışa çıkarılması. [*Osm.* Müzayede; *Ing.* Sale by public auction; *Fr.* Enchere, vente aux encheres, adjudication, surenchère].
~ **ateş**, *ask.* Sipere girmeden, açıktan ateş etme.
~ **(gergin) atlama**, *cimn.* Atlama araçları üzerinden, bacakları kollar dışında iki yana gergin açarak aşma [*Ing.* Astride vault, straddling vault; *Fr.* Saut à l'écart].
~ **baş**, Dazlak, başın tepesi düşmüş *(kimse)*. [*Ing.* Bareheaded, bald, licentious; *Fr.* Chauve].
~ **batarya**, *den.* ◘ Batarya.
~ **bilet**, ◘ **Bilet**.
~ **bono**, § ❶ *ikt.* Para hanesi boş bırakılarak imza edilen bono. [*Ing.* Blank cheque; *Fr.* Chèque en blanc]. § ❷ *mec.* Geniş yetki.
~ **bütçe**, *ikt.* Geliriyle gideri denk olmayan bütçe [ing. Deficient budget; *Fr.* Budget déficitaire].
~ **celse**, *huk.* ◘ Celse.
~ **ciro**, *ikt.* Bir senedin arkasına hiçbir kayıt koymadan sadece imza edilerek yapılan ciro. [*Ing.* Blank endorsement, general endorsement; *Fr.* Endossement en blanc].
~ **deniz**, *huk.* (a) Bir devletin kıyılarına bitişik olan, kendi ülkesinden sayılan deniz parçasından sonra gelen ve hiç bir ülkenin sayılmayan deniz parçası, (b) Denizin, kara sularının dışında kalan kısmı. (c) *coğr.* Etrafı yakın karalarla çevrili olmayan deniz, engin. [*Ing.* High seas; *Fr.* Pleine (haute) mer].
~ **deniz balıkçılığı**, Memleketlerin millî karasuları *(3-12 mil ve bazan daha fazla)* dışında, genellikle Kuzey denizi, Hint okyanusu ve Güney Afrika kıyıları açığında yapılan büyük çapta balıkçılık.
~ **denizlerin serbestliği**, *huk.* İç denizler ve kara suları dışında kalan denizden, bütün devletler eşit olarak yararlanırlar.
~ **devre**, *elek.* İçinden sürekli akım geçemeyecek bir yalıtkanla kesilmiş elektrik devresi.
~ **dil**, *hava.* Kod veya şifre kullanılmayan muhabere. [*Ing.* Plain language; *Fr.* Langage clair].
~ **diş**, *ağ. iş.* Dişlerinin biçimi iki yandan görünen birleştirme.
~ **doğal sesler**, *müz.* Teneke sazlarda dudak yordamının kıvrımlarıyla çıkarılan sesler.
~ **dolaşım sistemi**, *zool.* Arterler ve kan boşluğundan meydana gelmiş olan açık bir dolaşım sistemi. Hemen bütün eklembacaklılarda ve birçok yumuşakcalarda bulunur [*Ing.* Open circulatory system; *Fr.* Circulation lacunaire].
~ **drenaj**, *trm.* Gerek yüzey ve gerekse toprakaltı drenajı sağlamak maksadıyle yapılan açık hendekler.
~ **durmak**, *dey.* § ❶ Bir işe karışmamak, seyirci olmak. § ❷ Mesafeli durmak. [*Ing.* To stand aside, Not to interfere].
~ **duruş**, *cimn.* Vücudun, gergin ve yana açık bacaklarla ayakta bulunduğu durum [*Ing.* Astrid standing pos; *Fr.* Station debout écartée].
~ **düşme**, *sp.* Yağlı güreşte pehlivanın kıç üstü düşerek yenilmiş sayılması.
~ **düşmek**, *den.* Herhangi bir yere *(noktaya)* istenilen mesafeden uzakta kalmak.
~ **eksiltme**, *ikt.* Satıcılar arasında yapılan karşılıklı eksiltme. [*Ing.* Public auction by underbidding; *Fr.* Adjudication].
~ **elbise**, *dey.* Göğüs, sırt, omuz veya kolları açıkta bırakan kadın elbisesi. [*Fr.* Robe décolletée].
~ **fikirli**, *dey.* § ❶ İleri görüşlü, mütaassıp olmayan. Hayat olaylarını iyi anlayıp gereği gibi karşılayabilen. [*Ing.* Broad-minded, enlightened, liberal-minded]. § ❷ Düşündüğünü olduğu gibi söyleyebilen kimse.
~ **fonksiyonlar**, ◘ **Fonksiyon**.
~ **gagalı leylek**, *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes) takımının*, Leylekgiller *(Ciconiidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 80 sm. Tropik Afrika'da sulak yerlerde yaşar. [*Lat. Anastomus lamelligerus; Ing.* Shell-ibis; *Fr.* Bec-ouvert à lames].
~ **giyinmek**, *dey.* Yakasını, kolunu, omuzunu, sırtını normal ölçülerden fazlaca göstererek giyinmek.
~ **gözlü**, *dey.* İş bilir, fırsat kaçırmaz, becerikli, uyanık.
~ **gözlülük**, *dey.* Beceriklilik, uyanıklık.
~ **gün**, Bulutluluk ortalamasının ikinin aşağısında *(yani on eşit kısma ayrılan gökyüzünün ikiden az kısmının bulutlu olduğu günlük rasatlarda görüldüğü haller)* olduğu günler.
~ **haşhaş**, *bot.* Olgunlaşan kabuklarının üst kısımları açılan, daneleri çabuk dökülen, kör haşhaştan daha verimli bir haşhaş çeşidi.
~ **hava**, § ❶ Güneşli, aydınlık, bulutsuz hava. § ❷ *mec.* Orta, meydan, aleniyet. § ❸ Bina dışı olan yer: *Açık hava tiyatrosu.* [*Ing.* Open-air, out-door].
~ ~ **aydınlatması**, *sin.* Açık hava şartları içinde ayrı bir aydınlatma tekniği gerektiren aydınlatma. [*Ing.* Exterior lighting; *Fr.* Eclairage en extérieur].
~ ~ **okulu**, *fels.* Yeni eğitim sistemlerinde dersleri sınıfta değil, bahçede, kırda ve tarlada uygulama ile birlikte vermeden ibaret olan okul tarzı.
~ ~ **resimi**, *res.* Konu olarak doğayı gösteren resim. [*Osm.* Manzara; *Ing.* Landscape; *Fr.* Paysage].
~ ~ **ressamı**, *res.* Konu olarak doğayı gösteren resimler çizen sanatçı. *(Ing.* Landscape drawer painter *; Fr.* Paysagiste].
☆ *Eşanl.* **açık havacı**.
~ ~ **sineması**, *sin.* Yazları, veya iklimi elverişli yerlerde sürekli olarak çalışan, üstü açık sinema salonu. [*Ing.* Open air theatre, (A.B.D.) drive-in-theatre, drive-in; *Fr.* Cinema en plein air].
~ ~ **tiyatrosu**, Üstü kapalı olmayan tiyatro. [*Ing.* Open-air theatre *; Fr.* Théâtre en plein air].
~ **hece**, *ed.* Kısa bir sesli ile biten hece; en kısa, en süreksiz hecelerdir; Aruzda bir nokta (.) ile gösterilir: *A-na-do-lu* (....), *o-kur-sun* (.--), *mer-dâ-ne* (--.) *gibi.* ◘ Aruz.
☆ *Eşanl.* **muallâk, yarım hece**.
~ **hendek drenajı**, ◘ **Açık drenaj**.
~ **imza**, *ikt.* İmzası söz konusu olan bir belge metninin tamamen veya kısmen yazılmadan önce verilen imza.
~ **itibar**, *ikt.* Bu durumda kendisine itibar ettiği kimseden, başka bir kefalet ve teminat talep edilemez. [*Ing.* Overdraft *; Fr.* Decouvert].
☆ *Eşanl.* **serbest itibar, beyaz itibar**.
~ **kaba it değer**, *at.* Muhafaza edilmeyen şey kaybolur.
~ **kadın** *(kız)*. *dey.* İffet bakımından lâubali davranan kadın veya kız.
~ **kanal seyir ölçmeleri**, *trm.* Açık kanallarda, taşkın dalgasının zamanını ve yüksekliğini, kanalın belirli bir noktasında ölçme. [*Ing.* Open-channel routing].
~ **kapı**, *dey.* § ❶ Bütün veya belli devletlerin bir ülkede serbestçe davranabilmeleri: *Açık kapı siyaseti.* [*Ing.* Open door; *Fr.* Porte ouverte]. § ❷ Konuksever, konuk ağırlar ev. § ❸ Kesin olmayıp fırsat, bahane yeri bırakma.
~ **kapı bırakmak**, *dey.* Gereğine göre davranabilmek için yol bırakmak, kesip atmamak; başkalarının işine yarayabilecek imkânlar bırakmak.
~ **kapı bırakmamak**, *dey.* Her türlü tedbiri almak; başkalarına, kendisi için kötülük yapabilmek imkânı bırakmamak.
~ **kapı siyaseti**, *huk.* Dış ticarete devletlerin hiçbir kayıt koymamaları prensibi. 18-19 uncu yüzyıl liberalizmine özgü bir usul olup bugün tamamen terkedilmiş bulunmaktadır. [*Ing.* Open diplomacy].
~ **kompozisyon**, *res.* Şekillerin tamamen tablo sınırı içine sığmadığı kompozisyon türü.
~ **konuşmak**, *dey.* Gerçeği çekinmeden söylemek. [*Ing.* To be frank, To talk frankly *Fr.* Parler franchement].
~ **kredi**, *ikt.* krediyi alanın şahsi itibarından başka, diğer bir karşılık aranmaksızın açılan kredi. Bankaların seyrek olarak kullandıkları bir kredi usulü olup bu krediye en yüksek faiz haddi uygulanır. [*Fr.* Crédit en blanc (ouvert à decouvert)].
☆ *Eşanl.* **dekuver**.
~ **kuvertür**, *huk.* Denizde taşıma sigortalarında, sigortacı, bazı yollar veya bazı ticarî mal için bütün yararları veya bütün yüklemleri tesbit edilen veya ilerde kararlaştırılacak fiyatlarda garanti etmeyi taahhüt eder.
~ **hesap**, *ikt.* Peşin para veya bono vermeden yapılan alışveriş.
~ **işletme**, *mad.* Maden yatağını örten verimsiz topraklar kaldırıldıktan sonra açık havada yapılan işletme.
~ **kaba it değer**, *at.* Muhafaza edilmeyen şey kaybolur.
~ **kabul**, *ikt.* Muhatabın, yalnız imza ederek, başka bir ilâve yapmaması, tavassutla kabul de mümkündür. [*Ing.* Blank acceptance; *Fr.* Acceptation en blanc].
~ **kalb ameliyatı**, ◘ **Kalb**.
~ **kalbli (yürekli, gönüllü)**, *dey.* Samimî, dürüst, hoşgörür. [*Ing.* Sincere *; Fr.* sincère].
~ **kalblilik**, *dey.* ◘ **Açık yüreklilik**.
~ **kart**, *dey.* Bir kimseye belli bir konuda verilen tam yetki. [*Fr.* Carte blanche].
~ **koleteral**, *bot.* ◘ **Kolateral**.
~ **koy**, *den.* Rüzgâra, düşman saldırısına ve açıktan gelen denizlere karşı korunuk olmayan demirleme yeri.
~ **koyu**, *res.* Resimde belirtilecek önemli yerlerin koyu-açık lekeler zıtlığı içinde anlatımı. [*Ing.* Clear-obscure; *Fr.* Clair-obscur].
☆ *Eşanl.* **ışık, gölge**.
~ **küme**, *astr.* Dağınık olarak bir arada bulunan yıldızlar yığınağı. Ülker, Arıkovanı, Samanyolu dizgesinin açık kümeleridir. [*Osm* Küme-i kevâkib; *Ing.* Open cluster; *Fr.* Amas ouvert].
~ **liman**, *ikt.* § ❶ Gümrük işleri serbest olan liman. § ❷ *coğr.* Tabiî olarak korunmamış veya mendireksiz liman. [*Ing.* Unprotected port; *Fr* Port ouvert].
~ **maaşı**, *huk.* ve *sosy.* Geçici olarak açığa çıkarılan memurun başka bir kadroya alınıncaya kadar maaşının belli bir kısmını açıktan alması. [*Osm.* Mazuliyet maaşı; *Ing.* Half-pay; *Fr.* Appointement de disponibilite].
~ **magnetik devre**, *elek.* Bir demir aralığı, yani magnetik akımın geçtiği hava sahası olan demir devresi.
~ **mektup**, *dey.* § ❶ Yazıldığı kimseye gönderilmeyip basın yoluyle yayımlanan mektup. § ❷ Zarfı yapıştırılmamış mektup. [*Ing.* Open letter *; Fr.* lettre ouverte].
~ **meşrep**, § ❶ Neşeli, hovarda *(kimse)*. § ❷ Serbest davranışlı *(kadın)*.
~ **okumak**, *dey.* Sesli okumak.
~ **olmak**[1] *(bir yer birine)*, *dey. (O yerde)* kendisi her zaman iyi karşılanmak.
~ **olmak**[2], *dey.* Açık kalbli, samimî olmak.
~ **ordugâh**, *ask.* Barışta ve savaşta dinlenmeye geçen birliklerin açık havada kullandıkları yer. Çadırlı ordugâh. [*Ing.* Bivouac; *Fr.* Camp ouvert, bivouac].
~ **oturum**, *huk.* ve *ed.* Açık ve herkesin takip edebileceği oturum. Siyasî ve genellikle sosyal ve ideolojik sorunlarda tartışmak üzere az sayıda kimse arasında yapılan toplantılara verilen addır. Teknik açıdan bakıldığı zaman, **panel**, **sempozyum** ve münazara karışımı bir tartışma çeşidi olarak gözükmektedir. *(Çok defa geniş halk kitlelerini ilgilendiren sorunlar ele alınır ve bir forumla sonuçlanır)* [*Ing.* Public audience *Fr.* Audience publique].
~ **oynamak**, *arg.* Oyunda hile yapmak.
~ **pazar**, *ikt.* ve *sosy.* Hiç bir gümrük kaydı konmadan her devletin malını getirip serbestçe satabileceği yer, şehir. [*Ing.* Open market; *Fr.* Marche ouvert].
~ **piyasa**, *ikt.* Bir çeşit kredi kontrol aracı olup, merkez bankalarının senet *(daha çok*

hamile yazılı hazine tahvilleri) alım satımı suretiyle, ticaret bankalarının kredi hacmini etkileyen işlemler.

~ **poliçe**, *huk.* Nakliyat sigortalarında kullanılan bir poliçe tipi. Sigorta ettirenin yaptırdığı bir poliçe ile başka başka zamanlarda yollayacağı değişik mallar sigorta edilmiş olur.

~ **pusula**, *huk.* Götürecek gemisi henüz tesbit edilmemiş bir malı, belli bir bedele kadar sigorta eden sigortacının yaptığı anlaşma.

~ **raf**, *küt.* Kütüphanede okuyucunun okuyacağı kitapları görerek seçmesini, kitaplarla okuyucunun doğrudan doğruya temasa gelmesini sağlamak amacıyla kitapların yerleştirildiği kapalı ve kilitli olmayan raf sistemi. [*Ing.* Open shelf].

~ **renk**, İçinde beyazı çok ve aydın olan renk: *Açık kırmızı, açık yeşil.* [*Fr.* Couleur claire].

~ **resim**, Ahlâk ve mevzuatına aykırı, cinsel arzuyu ve şehveti uyandıracak şekilde yapılmış resim ve fotoğraflar. [*Osm.* Bahî resim; *Fr.* Dessin pornographique].

~ **saçık**, *dey.* Göreneğe aykırı derecede çıplak ve örtüsüz, yarı çıplak: *Açık saçık dolaştı, hastalandı.* [*Osm.* Müstehcen; *Ing.* Halfnaked; *Fr.* A moitié nu, indécemment vêtu].

~ **saçıklık**, § ❶ *ed.* Sözde, yazıda gelenek ve göreneğe aykırı kavramları öz kelimeleriyle anlatma hali. [*Osm.* Vuzuh; *Ing.* Clarity; *Fr.* Clarté]. § ❷ *sosy.* Kadınların örf ve âdetlere aykırı derecede açık giyinmeleri hali. [*Osm.* Telebbüs-ü bîedebâne; *Fr.* Tenue hors de moeurs].

~ **satış**, *huk.* Açık artırmalı satışlar Herkesin alıcı olmasına imkân veren satış şekli. *Ing.* Public sale; *Fr.* Vente Publique]

~ **söylemek**, *dey.* Anlaşılmamış nokta bırakmadan anlatmak veya çekinmeden söylemek. [*Ing.* To speak clearly, openly, frankly; *Fr.* Parler clairement, franchement, ouvertement].

~ **sözlü**, *dey.* Tok sözlü, lakırdısını esirgemeyen. [*Ing.* Outspoken].

~ **süre**, *ağ. iş.* Bir yapıştırıcının yüzeye sürülmesinden, yapıştırma işlemine kadar geçen süre.

~ **şehir**, *ask.* ve *huk.* Düşmanın, karadan, denizden veya havadan saldırılarına karşı, içinde hiçbir savunma imkânı bulunmayan şehir; eskiden Avrupalılara bırakılan ve konsolosların yönettiği, gümrük kurallarının geçerli olmadığı şehir. [*Ing.* Open city; *Fr.* Ville ouverte].

~ **tarlalar**, *coğr.* Başka başka işletmelere ait olan, fakat herhangi bir çitle ayrılmayan bitişik topraklar.

~ **taşıt**, Üstü örtülmemiş taşıt *(araba, otomobil v.b.).*

~ **tekne**, *den.* Güvertesiz gemi.

~ **telde**, *müz.* Yaylılarda yay ile çalınırken tellere basmıyorsak bu yoldaki fıkrada «açık teller» kaydı var demektir. [*Fr.* Cordes à vide].

~ **teşekkür**, *dey.* Herhangi bir sebeple bir kimseye yapılacak teşekkürün basın yoluyle duyurulması. [*Ing.* Public acknowledgment]

~ **tohumlular**, *bot.* Çiçekli bitkilerin ayrıldığı iki büyük familyadan biri. Tohumlugillerin *(Spermatophyta* veya *phanerogamae)* bir alt bölümü olup, bunlarda tohumlar açık olarak yaprak üzerinde bulunur. [*Osm.* Üryanülbüzur; *Lat.* ve *Ing. Gymnospermae; Fr.* Gymnospermes].

~ **tribün**, ◘ **Tribün.**

~ **vagon**, *demir.* Tavansız, düz, kenarlı veya kenarsız, hava şartlarından zarar görmeyecek yükleri taşıyan vagon.

~ **vermek**, § ❶ *ikt.* Gideri gelirinden fazla olmak, sorumlusu olduğu devlet parasını harcamak. § ❷ *tiy.* Tuluatta karşısındaki oyuncunun nükteli söz söylemesine, cevap vermesine elverişli bir kelime veya cümle söylemek.

~ **yaka**, Boyun ve sırt kısmını normal ölçülerin dışında açıkta bırakan, elbise yakası. [*Fr.* Col ouvert].

~ **yara**, *tıp.* Kapanmamış, işleyen yara, [*Ing.* Open Wound; *Fr.* Plaie ouverte].

~ **yaraya tuz ekilmez**, *at.* Acı çeken *(ıstıraplı)* insanlara daha fazla acı vermemelidir.

~ **yazılış**, *mat.* Bir sayının içinde kaç tane birlik, kaç tane onluk, kaç tane yüzlük... varsa bunların toplama şeklinde yazılışı. [*Fr.* Décomposer en decimaux].

~ **yürek**, *dey.* Gizli düşüncesi olmayan.

~ **yürekle**, *dey.* Özü sözü bir olarak, hiç bir şey saklamaksızın. [*Ing.* Open-heartedly, frankly; *Fr.* Sincèrement. à cœur ouvert, en toute franchise].

~ **yürekle konuşmak**, *dey.* Yalana kaçmadan, olanları olduğu gibi anlatmak.

~ **yürekli**, *dey.* Özü sözü bir olan, hiç bir şey saklamayan.

~ **yüreklilik**, *dey.* Açık yürekli olma hali. [*Ing.* Sincerity, frankness; *Fr.* Sincérite].

~ **zihinli**, *dey.* Kavrayışı fazla olan, her şeyi çabuk kavrayan. [*Ing.* Open-minded; *Fr.* À esprit ouvert].

~ **zincir serisi**, ◘ **Yağ serisi.**

açık açık, z. Saklamaksızın, gizli yer bırakmaksızın, samimî olarak. [*Ing.* Openly, frankly; *Fr.* Ouvertement, franchement].

açıkça /açık:ça/, z. § ❶ Gizli yer kalmaksızın. [*Osm.* Alenen; *Ing.* Openly, publicly; *Fr.* Ouvertement, en public]. § ❷ Kolayca anlaşılır bir şekilde: *Düşüncenizi açıkça söyleyin.* [*Osm.* Sarahaten; *Ing.* Clearly, distinctly, plainly, explicitly, evidently; *Fr.* Apertement, clairement, nettement, distinctement]. § ❸ Samimi olarak, samimiyetle. [*Ing.* Frankly; *Fr.* Franchement].

☆ *Yak. anl.* **net, sarih olarak, vazıh olarak açık açık.**

☆ *Karş.* **üstü kapalı, gizlice.**

açıkçası, z. En anlaşılır şekli, gizli kapaklı olmayan şekli. [*Ing.* To tell the truth, frankly; *Fr.* Ouvertement, franchement, carrément].

açıkçı, i. ve s. *ikt.* Borsada fiat dalgalanmalarından yararlanarak, tahvil alım satım yoluyle açıktan para kazanan kimse.

açık.göz /açıkgöz:/, b.s. ve i. işini bilen, uyanık, kurnaz, uyanık davranıp çıkarını sağlayan, fırsatlardan kurnazca yararlanmasını bilen: *Açıkgözün biriydi, güvenemedik.* [*Ing.* Vigilant, cunning; *Fr.* Vigilant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **çok bilmiş, hinoğlu, hinoğlu hin, fenlenmiş, anasının gözü** *(argo),* **çakal** *(argo).*

☆ *Karş.* **saf, budala, ahamk, aptal, safderun.**

açık.gözlük,ğü, açık.gözlülük,-ğü, b.i. Açıkgöz olanın hali, açıkgöze yakışacak davranış, kurnazlık. [*Ing.* Vigilance, shrewdness; *Fr.* Vigilance].

açık.hava, b.i. ◘ **Açık hava.**

açık.havacı, b.i. *res.* Açık hava ressamı.

açıklama, i. § ❶ Belirtme, izah etme, anlatma, meydana vurma. [*Ing.* Explication, manifestation, concealment; *Fr.* Explication, manifestation, proclamation]. § ❺ Bir olayı, ilgili bilimin kurallarına dayanarak ortaya koyma, çözme işi. [*Osm.* Izah; *Ing.* Explanation; *Fr.* Explication]. § ❸ *sin.* Bir filmin görüntülerini açıklamak üzere yapılan konuşma. [*Ing.* Commentary; *Fr.* Commentaire]. § ❹ Yetkili makam veya kimselerce, herkesi veya bir kısım insanları ilgilendiren konularda verilen aydınlatıcı bilgi: *Görüşmelerden sonra herhangi bir açıklama yapılmadı.* § ❺ Öğretici yayınlarda, metinlerden ayrı olarak verilen tamamlayıcı ve aydınlatıcı bilgi, şerh, not. § ❻ Düzeltme, doğrulama: *Başbakan, doğru olmayan son haberler hakkında bir açıklama yaptı.* [*Osm.* Tavzih; *Ing.* An explicit declaration, explanatory correction; *Fr.* Declaration explicite]. § ❼ *müz.* Bir müzik eserinde çeşitli tema unsurlarının ilk defa olarak ortaya konduğu bölüm.

~ **seslendirmesi**, *sin.* Açıklamanın ses yolu üzerine alınması. [*Ing.* Recording of commentary; *Fr.* Enregistrement du commentaire].

açıklamak(-i), f. § ❶ Belirtmek, anlatmak. [*Osm.* izah etmek; tefsir etmek, şerhetmek; *Ing.* To explain, *Fr.* Expliquer[1]. § ❷ Bir sorunun örtülü kalan yönlerini aydınlatmak: *Bakan bu konuda açıklamada bulundu. Yaptığı açıklama iyi karşılandı.* [*Osm.* Tafsil etmek, tavzih etmek; *Ing.* To manifest, reveal; *Fr.* Faire connaître, manifester].

☆ *Yak. anl.* **aydınlatmak, açmak, yorumlamak.**

açıklanabilir, s. Açıklanması mümkün olan olaylar için kullanılan kelime. [*Osm.* Kabil-i izah; *Ing.* ve *Fr.* Explicable].

açıklar, ç.i. § ❶ *tar.* Tanzimat zamanında geçici olarak işsiz bulunan zabitler. § ❷ *tar.* Osmanlı İmparatorluğu zamanında Tuna'daki nehir savaş filosu. § ❸ *mec.* Yanlışlık yapma, kusur etme şeklindeki davranışlar.

~ **livası**, İşi gücü olmayan, açıkta gezen kimse. [*Ing.* The unemployed; *Fr.* Chaumeur,-euse].

açıklaştırmak, f. Bir rengin koyuluğunu gidermek, tonunu hafifletmek, açmak. [*Ing.* To lighten; *Fr.* Éclaircir].

☆ *Karş.* **koyulaştırmak.**

açıklayıcı, s. § ❶ Aydınlatıcı, tamamlayıcı, izah edici, ilâve: *Açıklayıcı bilgi için büromuza başvurunuz.* [*Osm.* Mütemmim, tenvir edici; *Ing.* Explanatory, complementary, additional; *Fr.* Explicatif,-ive, complementaire]. § ❷ i. Açıklamayı yapan kimse. [*Ing.* Commentator, annotator; *Fr.* Commentateur, -trice].

açıklık,-ğı, i. § ❶ Ayrılık: *İki arkadaş arasındaki bunca yıllık açıklık sona erdi.* § ❷ Meydan: *Çocuklar evin yanındaki açıklıkta oynuyorlar.* [*Ing.* Open space; *Fr.* Place]. § ❸ Karşılıklı iki şeyin birbirine göre olan uzaklığı. [*Osm.* Mesafe; *Ing.* ve *Fr.* Distance]. § ❹ *astr.* Yeryüzündeki bir noktadan geçen meridyen düzlemiyle bir yıldızdan o noktaya indirilen düzlem arasındaki açı. [*Osm.* Semt; *Ing.* ve *Fr.* Azimuth].

☆ *Eşanl.* **güney açısı.** § ❺ *fiz.* Irakgörür fotoğraf makinesi gibi optik araçlarla ağız çapı; ışığın girebildiği deliğin çapı. [*Osm.* Derece-i rüs'at; *Ing.* Aperture; *Fr.* Ouverture]. § ❻ Rengin koyu olmaması. [*Ing.* Lightness; *Fr.* Clarté]. § ❼ Bir yerin uzaklara kadar bakabilecek ve bakanın içinde ferahlık doğuracak halde olması. *Kırlardaki açıklık insanın kafasını dinlendirir.* § ❽ *sin.* Alının önünde bulunup mercekten geçerek filim üzerine düşen ışık miktarını düzenleyen delik. [*Ing.* Aperture; *Fr.* Ouverture]. § ❾ *ed.* Kolay anlaşılır olma; sözün ve yazının ne demek istediği hemen anlaşılacak derecede yerinde kelimelerden meydana gelmiş bulunma hali. [*Osm.* Vuzuh, sarahat; *Ing.* Clarity; *Fr.* Clarte]. § ❿ *fels.* Aleme açık olma hali. [*Ing.* Open-heartedness, frankness; *Fr.* Ouverture]. § ⓫ Çıplaklık: *Göğsü bağrı açık.* [*Ing.* Bareness, nudity; *Fr.* Nudité]. § ⓬ *otom.* Boşluk, delik. § ⓭ *teknol.* Bir delik ağzının genişlik derecesi. § ⓮ *zool.* Yosun hayvanlarının dokunaçlarını dışarı çıkarmalarını sağlayan zoesyum deliği. § ⓯ *inş.* (a) Bazı bölümleri tarafından taşınan bir inşaat unsurunun dayanak noktaları arasındaki uzaklık; (b) Bir ucu ankastre bir kirişte, bu kirişin ankastre olduğu nokta ile boşta kalan ucu arasındaki uzaklık; (c) iki dayanak noktasına oturan veya iki ucundan ankastre edilmiş bir kirişte, iki dayanak noktası veya ankastre olduğu iki nokta arasındaki uzaklık. § ⓰ *mim.* (a) Pencere, kapı boşluğu; bir yapının içiyle dışarısı arasında bir geçit sağlamak için duvar kalınlığında bırakılan herhangi bir boşluk; (b) Bir açıtın genişliği; (c) Duvarda bir çatlak; (d) Yan yana iki yapı arasındaki uzaklık; (e) Bir yapının iki bölümü arasındaki boşluk; (f) Bir yapıda başlıca iki dayanma noktası arasındaki boşluk. § ⓱ *opt.* Aynaların gözlük camlarının ışınlarla temas eden yüzeği. ⓲ **Ağız açıklığı**, *fonet.* (a) Çeşitli fonemleri çıkarabilmesi için çenelerin birbirinden az veya çok ayrılması; (b) Bir fonemin çıkışında ses yolunun açıklık derecesi. ⓳ **Atkı açıklığı**, *inş.* İki ana kiriş arasındaki kirişleme aralığı ⓴ **ayak açıklığı** *ağ. iş.* ◘ **Ayak** ⓵ **bağıntılı** →, *sin* ve *fot.* ◘ **Bağıntılı** ⓶ **cinsiyet açıklığı**, *biy.* ve *zool.* ◘ **Eşey açıklığı**, ⓷ **Çatı arası** açıklığı, *inş.* iki çatı makası arasında kalan boşluk ⓸ **eşey açıklığı**, *biy.* ◘ **Eşey.** ⓹ **genital** →, *biy.* ◘ **Eşey açıklığı.** ⓺ **Tırabzan açıklığı**, *inş.* ikiayak arasında kalan tırabzan bütünü. ⓻ **Magnetik** →, *fiz.* Yerin coğrafi meridyeniyle magnetik meridyen arasında bulunan açı. ⓼ **Taşıyıcı açıklığı**, *telg.* Telgraf

hatlarında, iki taşıyıcı arasındaki mesafe.
~ **hızı,** *fiz.* ◘ **Açısal hız.**
~ **oranı,** *astr.* Optik araçlarda açıklığın odak uzaklığına oranı. [*Ing.* Aperture ratio; *Fr.* Ouverture relative].
~ **ölçer,** *fiz.* Bir mikroskopun açıklığını ölçme âleti. [*Ing.* Apertometer; *Fr.* Apertomètre].

açıkta, z. § ❶ Üstü kapalı olmayan yerde, sahilde, uzakta. § ❷ Işsiz.
~ **bırakmak,** *dey.* Işsiz, himayesiz bırakmak, yardım etmemek.
~ **çalışmak,** *res.* Atölye dışında ve doğrudan doğruya gökten gelen hava ışığı altında çalışarak resim yapmak.
~ **durmak,** *dey.* Çekingen durmak, sokulmamak, uzak kalmak.
~ **eğlenmek,** *den.* Bir geminin, bir sahilden uzakta veya liman dışında yatmaksızın vakit geçirmesi.
~ **kalmak (olmak),** *dey.* § ❶ Evsiz, barksız, işsiz güçsüz kalmak. § ❷ *(memuriyette)* kadro dışı kalmak. § ❸ Başkalarının yararlandığı şeyden yoksun kalmak.

açıktan, z. § ❶ Emek harcamadan, emeksizce: *Açıktan para kazanmak.* [*Ing.* Unearned; *Fr.* Profiter du quelque chose sans aucune peine]. § ❷ Bir yerden uzak, bir yerin uzağından. [*Ing.* From far off; *Fr.* Du large]. § ❸ Aşikâre, gizlemeden, ulu orta. § ❹ Yabancı.
~ **açığa,** *dey.* Doğrudan doğruya, düpedüz, saklamaksızın, göz göre göre, gizli olmayarak, kimseden sakınmayarak. [*Ing.* Quite openly, publicly; *Fr.* Ouvertement].
~ **almak,** *dey.* Belli bir yere veya başka bir araça göre uzaktan geçmek.
~ **kazanmak,** *dey.* Emek ve sermaye koymadan kazanç sağlamak.
~ **para almak,** *dey.* Bir iş veya mal için ödenen, kararlaştırılmış ücret veya bedelin dışında para almak.
~ **satış,** *huk.* Akit yapılırken satılan şey satıcının elinde değildir. Ancak belirli bir süre içinde malı teslim edeceğini taahhüt eder.
~ **transit,** *post.* Doğru posta yapılmayan memleketler varışlı posta maddelerinin, aracı memlekete düzenlenen postalar içinde yollanması. [*Ing.* ve *Fr.* Transit à découvert].
☆ *Eşanl.* **açıktan tavassut.**
~ **vermek,** *dey.* Bir mala veya emeğe karşılık olmaksızın para ödemek.

açılama*, i. *sin.* Güç bir sahnenin çevrilmesinde işi sağlama bağlamak için, bu sahnenin akla gelebilecek değişik açılardan saptanması. [*Ing.* Different camera set-ups; *Fr.* Couvrir].

açılım*, i. < *açılmak.* § ❶ *astr.* Bir yıldızla gök ekvatoru arasındaki uzaklık olup, kuzeye doğru olanı artı, güneye doğru olanı da eksi işaretiyle ölçülür: *Güneşin bir yıldaki açılımı – 23 derece 27 dakikadan + 23 derece 27 dakikaya kadar değişir.* [*Osm.* Metabi-i mustakime; *Ing.* Declination; *Fr.* Ascension, droite, déclinaison]. ☆ *Eşanl.* **yükselim.** § ❷ *mat.* Açılmaya elverişli bir yüzeyin ardışık elemanlarını ayni düzlem üzerine aktarmaya yarayan grafik işlem. [*Osm.* Inkişaf; *Ing.* Development; *Fr.* Développement]. ◉ **akarsu ~,** *coğr.* ◘ **Akarsu; asimptotik ~** ◘ *mat.* ◘ **Asimptotik.**

açılır, s. Açılabilir, açılabilen. [*Fr.* Ouvrable].
~ **kapanır bölme,** *inş.* ◘ **Bölme.**
~ **masa,** *ağ. iş.* Açılarak büyüyen masa. Tablaları çekilen ve orta tablaları döndürülerek büyüyen masa. [*Fr.* Table à rallonges].

açılış, i. § ❶ Açılmak hali, hareketi: *Bir çiçeğin açılışı.* [*Ing.* Opening; *Fr.* Ouverture]. § ❷ Bir kurum veya binanın işe başlaması, yeni bir tesisin hizmete girmesi: *Bir baraj veya yolun açılışı.* [*Osm.* Küşat resmi; *Ing.* Official Opening; *Fr.* Inauguration).
☆ **Karş. Kapanma, kapanış.**
~ **bilânçosu,** *ikt.* Hesap dönemi başındaki durumu tespit eden bilanço. [*Ing.* Annual opening balance; *Fr.* Bilan d'ouverture].
~ **mizanı,** *ikt.* İşlemlerin başlangıcında çıkarılan mizan.
☆ *Eşanl.* **başlangıç mizanı, küşat mizanı.**
~ **töreni,** Bir tesisin hizmete girişini veya yeni bir bina, heykel veya anıtın açılmasını kutlamak amacıyle yapılan özel toplantı. [*Osm.* Küşat resmi; *Ing.* Official opening; *Fr.* Inauguration].

açılma, i. § ❶ Açılış. [*Ing.* Opening, inauguration; *Fr.* Ouverture]. § ❷ *ask.* Savaş alanında düşmanla bir çatışma ihtimalinin bulunduğu durumlarda birliklerin hazırlıklarını artırmak amacıyle küçük parçalara ayrılması. [*Osm.* Inficar; *Fr.* Déhiscence]. § ❸ *sin.* Bir çekimin karanlıkta başlayıp gittikçe aydınlanarak görüntülerin belirmesine dayanan noktalama çeşidi. [*Ing.* Fade-in; *Fr.* Ouverture en fondu, fondu en blanc, fondu à l'ouverture]. § ❹ *bot.* Tohumların yayılması için meyva kabuğunun yarılması. [*Osm.* Inficar; *Ing.* Dehiscence; *Fr.* Déhiscence]. ☆ *Eşanl. çatlama.* § ❺ *cimn.* Bir grupta, sıraların cimnastik alıştırmaları için dağınık düzene girmesi. ◉ **Kredi ~sı,** ◘ **Kredi.**

açılmak, nsz. f. § ❶ Açık hale gelmek, açmak işine konu olmak veya bu işe kendiliğinden uğramak: *Sandık, kapı, paket açıldı. Yeni bir yol açıldı. Dükkân açıldı. Renk açıldı.* [*Ing.* To be opened; *Fr.* S'ouvrir]. § ❷ Kendine gelmek, ferahlamak, biraz iyileşmek: *Ateşi düşünce hasta açıldı, ilâç içince açıldı.* [*Ing.* To recover, to be refreshed]. § ❸ Uzaklaşmak: *Gemi epey açıldı, Sandal açıldı.* [*Fr.* S'eloigner, s'ecarter]. § ❹ Utangaçlıktan kurtulup serbestleşmek: *Konferansçı gittikçe açıldı.* [*Ing.* To become more easy in manner; *Fr.* Se degourdir]. § ❺ Temizlenmek, sıyrılmak: *Hava açıldı, Rengi açıldı.* [*Ing.* To clear; *Fr.* S'eclaircir]. § ❻ Sırrını meydana vurmak: *Birkaç kadehten sonra açıldı. Herkese açılmak (güvenmek) doğru olmaz.* [*Ing.* To open one's heart to; *Fr.* Se confier]. § ❼ Işini gereğinden geniş tutmak: *Fazla açıldığı için iflâs etti.* [*Ing.* To be prodigal; *Fr.* Prodiguer]. § ❽ *(Okul tiyatro gibi genel yerler hk.)* yeniden işe başlamak: *Okullar bu yıl erken açıldı.* § ❾ *(Pencere, kapı gibi şeyler hk.)* geçit vermek: *Bu kapı bahçeye açılıyor.* § ❿ *(Kadınlar)* köçgöçe karşı gelmek. § ⓫ Birbirlerine bitişik iki kısmın arasında bir açıklık meydana gelecek şekilde ayrılması. ◉ **Açılan solar, ağlayan güler,** *at.* Hayatta hiç bir şey aynı şekilde devam etmez. ◉ **açılıp kapanmak** *,dey.* Bir halden, karşı hale geçmek, zıt haller arasında değişmek. ◉ **açılıp saçılmak,** *dey.* Kıyafet ve davranış itibariyle fazla serbest ve pervasız hale gelmek *(kadın).* [*Ing.* To dress immodestly «woman»]. ◉ **açılır kapanır,** *dey.* Katlanarak hacmi küçülen ve taşınır hale gelen eşya ve edevat için genel olarak kullanılan söz: *Açılır kapanır iskemle.* ◉ **Arası ~,** *dey.* Birisiyle bozuşmak, darılmak. ◉ **Bahis ~,** *dey.* Herhangi bir konu üzerinde söz edilmek. ◉ **Bahtı (şansı) ~,** *dey.* Kötü talihi değişmek, işleri kolaylıkla ve iyi şekilde sonuçlanmak. ◉ **Başına belâ (dert) ~,** *dey.* Zorlu ve çözülmesi güç bir durumla karşılaşmak, güçlüğe uğramak. ◉ **Beli ~,** *dey.* Ağır yük kaldırmaktan beli incinmek. ◉ **Çenesi (dili) ~,** *dey.* Karşısındakine söz fırsatı vermeyecek derecede devamlı ve çok konuşur halde olmak. ◉ **Gönlü (içi, yüreği) ~,** *dey.* Neşelenmek, ferahlamak. ◉ **Gözü ~,** *dey.* Gafletten kurtulmak, hak ve menfaatlerini bilir ve korur hale gelmek. ◉ **Gözleri faltaşı gibi ~,** *dey.* Hayrete düşmek, hayretten dona kalmak. ◉ **Kabak çiçeği gibi ~,** *dey.* Terbiye, ağırbaşlılık ve usluluktan uzaklaşmak; iyi hal ve hareketlerini değiştirmek. ◉ **işler ~,** ◘ **iş.** ◉ **kapı ~,** *dey.* Fırsat düşmek (doğmak), imkân genişlemek. ◉ **Lâf ~,** *dey.* Herhangi birsey üzerinde konuşulmak, sözü geçmek. ◉ **Perdeler ~,** *dey. (Tiyatrolar)* yeni mevsime girmek. ◉ **Toprak (yer) ~,** *dey.* Toprak için yarılmak, çukur meydana gelecek şekilde ayrılmak. ◉ **Yakası açılmadık (küfür),** *dey.* Değişik, herkesin bilmediği kötü söz. ◉ **Yüzü gözü ~,** *dey.* Utangaçlığını, masumiyetini kaybetmek. ◉ **Açılabilir yüzey,** *mat.* Yırtılmadan ve katlanmadan bir düzlem üzerine açılabilen yüzey. ◉ **Açılamaz yüzey,** *mat.* Açılabilir olmayan yüzey. ◉ **Açılmış tarla,** *trm.* Her kesimden sonra açılarak yerinde ziraat yapılan baltalık.

açım, i. § ❶ Açılış, açılma. [*Osm.* Teşrih; *Ing.* ve *Fr.* Dissection]. § ❷ *mim.* Bir binanın veya kuruluşun törenle açılması: *Dün resim sergisinin açımı yapıldı.* [*Osm.* Küşat; [*ing.* Opening, inauguration; *Fr.* Ouverture].

açımlama*, i. § ❶ *huk.* Bir yazıyı, sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatma; yorum. [*Osm.* Izah; tefsir; *Ing.* Explanation; *Fr.* Explication]. § ❷ *ed.* Bir yazının anlaşılmasını kolaylaştırmak için orada geçen bazı kelime ve deyimleri aydınlatma. Açımlamada kelimelerin anlamı, edebî sanatlar, metnin ana fikri, yardımcı fikirler, tema, sanatçının anlattığı, duyurduğu şeyler belirtilir. [*Osm.* Şerh etme; *Ing.* Commentary; *Fr.* Commentaire].

a mlamak*(-i), f. § ❶ Yorumlamak. [*Osm.* efsir etmek, şerh etmek; *Ing.* Explain; *Fr.* E pliquer]. § ❷ Bir yazıyı, sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatmak. Bir yazının anlaşılmasını kolaylaştırmak için orada geçen bazı kelime ve deyimleri aydınlatmak. [*Osm.* Teşrih etmek; *Ing.* To examine minutely; *Fr.* Examiner minutieusement]. § ❸ Açıklama yapmak.

açımlayıcı*, i. *ed.* Açımlamayı yapan. [*Osm.* Şârih; *Ing.* Commentator, annotator; *Fr.* Commentateur].

açın*, i. < *açmak* § ❶ Bilinmeyeni bulma [*Osm* Keşif; *Ing.* Discovery; *Fr.* Découverte]. § ❷ Kalem.
~ **ve dolunlar,** Bir binanın cephelerindeki pencere boşlukları ve duvarların dolu kısımları ve bunlar arasındaki oran

açındırma*, i. § ❶ *mat.* Açındırmak eylemi. [*Ing.* Developing, expanding; *Fr.* Action de développer]. § ❷ Bir yüzeyin bir düzlem üzerine açılıp serilmiş şekli.

açındırmak(-i), f. *mat.* Bir yüzeyi bir düzlem üzerine sermek: *Konileri açındırabiliriz, fakat küreyi açındıramayız.* [*Osm.* Inkişaf ettirmek; *Ing.* To develop; *Fr.* Développer].
☆ *Eşanl.* **geliştirmek.**

açınım*, i. § ❶ *mat.* Düzlemsel olmayan bir şeklin bir düzlem üzerine serilmesi: *Bir kübün bir dikdörtgenler prizmasını açınımı.* [*Osm.* Inkişaf; *Ing.* Development; *Fr.* Développement]. § ❷ *psik.* Bir organizmada, oğulcuktan yetişkinliğe kadar olan ilerleyici gelişme.
☆ *Eşanl.* **gelişim .**

açınmak*, nsz. f. § ❶ *biy.* Gelişmek. § ❷ *(Tohum hastalık gibi şeyler)* içindeki yetenekler uyanmak yoluyle son ereğine varmak. [*Osm.* Inkişaf etmek; *Ing.* To develop; *Fr.* Se développer].

açınsama*(-i), f. *coğr.* Bir yerin özelliklerini meydana getirmek için orada araştırma, inceleme yapma. [*Osm.* Istiksaf; *Ing.* ve *Fr.* Exploration]. § ❷ *psik.* Genç çocukların, hayvanların veya aşağı organizmaların, öğretim işinin başlangıcında kendini duruma uydurmanın ilk zamanındaki davranışları.

açınsamak*, i. § ❶ *coğr.* Bir yerin özelliklerini meydana çıkarmak üzere araştırma ve inceleme yapmak. [*Osm.* Istikşaf etmek; *Ing.* To explore; *Fr.* Explorer].

açı.ortay*, b.i. *mat.* Bir açıyı ikiye ayıran yarım doğru. [*Osm.* Munassıf, nâsıf; *Ing.* Bisector; *Fr.* Bissecteur,-trice].
~ **çizme âleti,** *mat.* Açıların ortayını çizmeye yarayan bir âlet.
~ **düzlem,** ◘ **Düzlem.**

açısal*, s. Açı ile ilgili. [*Ing.* Angular; *Fr.* Angulaire].
~ **çap,** *astr.* Ay ve güneş gibi gök cisimlerinin gerçek çap uçlarını gözlemciye birleştiren iki doğru arasındaki açı. [*Osm.* Kutr-ı zâhirî; *Ing.* Angular diameter; *Fr.* Diamètre angulaire, diamètre apparent].
~ **hız,** § ❶ *mek.* Sabit bir eksen etrafında dönen bir cisimde, eksenden birim uzaklığında bulunan noktaların hızı. § ❷ *astr.* ve *fiz.* Devinen bir cismi duran bir noktaya birleştiren doğru parçasının *(yarıçap vektörü)* birim zamanda taradığı açı. [*Osm.* Zâviyevî sür'at; *Ing.* Angular velocity; *Fr.* Vitesse angulaire].
☆ *Eşanl.* **açıklık hızı.**
~ **ivme,** § ❶ *mek.* Sabit bir eksen etrafında, bir yarı doğrunun veya hareketli bir noktanın açısal hızındaki değişimi belirten sa-

yı. § ● *fiz.* ve *astr.* Açısal hızın birim zamanda değişim niceliği. [*Osm.* Zâviyevî ta'cil; *Ing.* Anguiar acceleration; *Fr.* Accélération angulaire].

~ **uzaklık**, *astr.* Iki cismi gözlemciye birleştiren doğrular arasındaki açı. [*Osm.* Bu'd-ı zâviyevî; *Ing.* Angular separation; *Fr.* Distance angulaire].

açış, i. § ❶ Açmak işi, açmak hareketi: *Kapıyı açışı bile insan gibi değil.* § ❷ Giriş, başlangıç: *Toplantıda açışı vali yaptı.*

☆ *Eşanl.* açım.

~ **konuşması**, *dey.* Herhangi bir toplantı münasebetiyle yapılan ilk konuşma, açış nutku.

açıt*,-tı, i. < *açmak, inş.* Kapı ve pencere gibi bina kısımlarının kanatlarda kapanan boş kısımları veya bir odayı bir salondan ayıran bölmelerde kenarları muntazam şekilde peryazılı kapısız boşluklar. [*Osm.* Fürce, fethe; [*Ing.* Opening, bay; *Fr.* Baie, ouverture].

◉ **Yalancı** ~, *inş.* Bir binanın cephesinde dendurma *(tenazur)* sağlanması için yapılan ve hakiki bir pencere olmayıp pencere veya kapı taklidi olarak yapılan içi dolu ve sağır açıtlar. [*Fr.* Fausse baie].

~ **ayağı**, *mim.* Bir açıtın üstündeki kiriş veya kemeri tutan duvarın o açıta ayak vazifesini gören düşey kısmı. [*Ing.* Pier; *Fr.* Pied-droit].

~ **dikmesi**, *mim.* Pencere veya başka açıları çevrelemeye yarayan dikme.

~ **tepeliği**, *mim.* § ❶ Bir açıt kemeri üzerine yerleştirilen ve onu çerçeveleyen hafif, üçgen duvar. § ❷ Bir çatı penceresinin iki yanlamasından meydana gelen üçgen.

açkı, i. <*açmak. h.k.* § ❶ Bir cismin yüzeyi üzerine sert bir madde veya bir âlet sürterek onu düzleştirip parlatma işi. [*Osm.* Perdah; [*Ing.* Polish; *Fr.* Lustre, Brunissure]. § ❷ Demircilikte delik büyütmekte kullanılan âlet. § ❸ Anahtar ve her türlü açma âleti. [*Ing.* Key; *Fr.* Clé]. ◉ **ağız** ~ **sı**, *balıkç.* ◘**Ağız**[1].

~ **çubuğu**, Tabaklanmış deriyi parlatmada kullanılan, kalın camdan yapılmış silindir.

~ **makinası**, *mak.* Perdah tornası [*Ing.* Polishing machine].

~ **tahtası**, Kuyumculukta altın varak yapımında kullanılan tahta, masa [*Ing.* Goldsmith's board in making gold leaf].

açkıcı, i. ve s. Açkı yapan kimse, perdah yapan, cilâcı. [*Ing.* Polisher; *Fr.* Polisseur, -euse, adoucisseur].

açkılama, I. Açkılamak eylemi. [*Ing.* Glossing, glazing, lustring; *Fr.* Lustrage].

açkılamak(-ıl), f. Açkı ile parlatmak, perdahlamak, cilâlamak: [*Ing.* To polish; *Fr.* Lustrer, polir].

açkılı, s. Perdahlı, parlatılmış, cilâlı. [*Ing.* Polished; *Fr.* Poli].

açlık,-ğı, i. § ❶ *tıp.* Beslenme ihtiyacının, geriliminin artmış olduğu, besin alma gereğinin, isteğinin dayanılmazlaştığı durum. Kanda şekerin azalmasıyle beynin belirli bölgelerinin uyarılması sonucu varılan duygu. [*Ing.* Hunger; *Fr.* Faim]. § ❷ *fels.* ve *psik.* Susuzlukla birlikte iki temel eğilim olup, ruh hayatında esaslı rol oynar. § ❸ *sosy.* Sefaletin doğurduğu sonuç olup, sosyal sınıflar arasında gerginliği meydana getirir. Kıtlık devirleri açlık doğurur. ◉ ~ **tan nefesi kokmak**, *dey.* Yoksulluk *(sefalet)* içinde olmak, yiyecek bir şey bulamamak. [*Ing.* To be poverty-stricken; *Fr.* Se trouver dans une misère noire]. ◉ ~**tan ölmek (bayılmak, başı dönmek)**, *dey.* Dayanılmaz derecede acıkmak. [*Ing.* To perish from hunger, to starve; *Fr.* Mourir d'inanition]. ◉ **Kısmî** ~, Bazı gıdaların tam veya kısmî yokluğudur.

☆ *Yak. anl.* § ❶ ve ❷ **doymamışlık.** § ❸ **kıtlık; darlık, yoksulluk, ihtiyaç, pahalılık, sıkıntı, fıkdan, zaruret.**

☆ *Karş.* § ❶ **bolluk ,varlık, bereket, rahmet.**

~ **beyne** *(beynine)* **vurmak**, *dey.* Çok fazla acıkmak, açlıktan âdeta sersemleşmek.

~ **çekmek**, *dey.* Yoksulluk ve mahrumiyet içinde bulunmak. [*Ing.* To hunger, to endure poverty].

~ **duymak**, *dey.* Acıkmak. [*Ing.* To be hungry; *Fr.* Avoir faim].

~ **grevi**, *dey.* Bir kimsenin kendisine veya başkalarına yapılan bir haksızlığı protesto için kendi kendini aç bırakması. isteklerini siyasî bir kuvvete karşı zor kullanmadan kabul ettirebilmek için baş vurulan pasif bir direnme şeklidir. [*Ing.* Hunger strike; *Fr.* Grève par la faim].

~ **ile tokluğun arası yarım yufka**, *at.* Maddî ihtiyaçların giderilmesi sanıldığı kadar güç değildir. Insan karnı az bir şeyle de doyar.

~ **ödemi**, *tıp.* Uzun süren açlık veya kötü beslenme sonucu daha çok el ve ayaklarda olmak üzere dokularda su birikmesi ve şişmeler.

~ **tifüsü**, *tıp.* Kıtlık yıllarında, yoksullarda salgınlaşan lekeli humma.

açma, i. < *açmak.* § ❶ Açmak işi. [*Ing.* Opening; *Fr.* Action d'ouvrir, degagement]. § ❷ Üstündeki bitkiler sökülmek ve toprağı kazılmak yoluyle yolsuzluktan kurtarılıp tarıma elverişli bir hale getirilen arazi: *Orman açması, Fundalık açması, Bozkır açması.* § ❸ Girecek veya çıkacak yer [*Osm.* Menfez; *Ing.* Aperture; *Fr.* Ouverture]. § ❹ Bir çeşit susamsız yağlı simit. § ❺ *trm.* Tarıma elverişli olup uzun süre orman, fundalık, çayır, otlak gibi başka maksatlarla kullanılmış veya hiç işlenmemiş olan araziden bozulup işlenerek meydana getirilen tarla. [*Ing.* Deforestation; *Fr.* Déboisement]. § ❻ *mim.* Bir duvar yapılırken onun bedeninde pencere, kapı geçit gibi açık ve boş bırakılan veya sonradan duvarın bir kısmı yıkılarak muntazam şekilde açılan kısım. [*Osm.* Fetha; *Ing.* Aperture; *Fr.* Tour, regard]. ◉ **arazi** ~, *trm.* ◘ **Arazi**[1]; ◉ **ayna** ~ , *orm.* ◘ **Ayna**. ◉ **bloku** ~, *demir.* ◘ **sakar** ~, *orm.* ◘ **Ayna açma.**

açmacılık,-ğı, i. *coğr.* Orman açma ve aralama yoluyle tarla, yerleşme yeri elde etme. [*Ing.* Clearing; *Fr.* Essartage, déracinement].

açmak(-i), f. § ❶ Kapalı olmaktan kurtarmak, bir şeyin örtü veya kapağını kaldırmak: *Şişeyi, sandığı kitabı açmak.* [*Ing.* To open; *Fr.* Ouvrir]. § ❷ Genişletmek: *Anıtın çevresini açmak, Adımlarını açmak, meydanı açtılar.* [*Ing.* To widen; *Fr.* Élargir] § ❸ Yakışmak, güzel göstermek: *Bu renk odayı açtı, Bu kostüm sizi açtı.* [*Ing.* To suit, to fit, to become; *Fr.* Aller bien]. § ❹ Anlatmaya başlamak: *Söz açmak.* [*Ing.* To start a conversation about something; *Fr.* Entamer une conversation]. § ❺ Sakladığı şeyi, avunmak veya danışmak üzere söylemek: *Bana sırrını açtı.* [*Ing.* To reveal or confide *(a secret)*; *Fr.* Confier]. § ❻ Bir bütünün bu işe yarayan kısımlarını bu maksatla kullanmak: *Kapıyı pencereyi açmak, Kutunun, sandığın kapağını açmak.* § ❼ Sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak: *Paketi, mendili açmak, Başını göğsünü açmak, Gömleğinin yakasını açmak.* § ❽ Oyarak veya kazarak *(bir şey)* meydana getirmek: *Delik açmak, Çukur açmak.* § ❾ Tıkalı veya engelli olan bir şeyi bu durumdan kurtarmak: *Tıkanmış boruyu açmak, Karla kapanan yolu açmak.* § ❿ Birbirinden uzaklaştırmak: *Kollarını, bacaklarını açmak.* § ⓫ *anat.* Yarıp içindekini çıkarmak: *Çıbanı açmak, Urlu hastanın karnını açmak.* § ⓬ Düğümü veya dolaşmış bir şeyi çözmek: *Yumağı açmak.* § ⓭ Bir kuruluş meydana getirmek: *Okul açmak, Lokanta açmak.* § ⓮ Açılış törenini yapmak: *Yeni yolu vali açacak.* § ⓯ Çalışır hale getirmek, işletmek: *Radyoyu açmak, Elektriği açmak, Dükkânı açmak.* § ⓰ Ferahlık vermek: *Burası beni açmadı, başka yere gidelim.* § ⓱Açıklamak: *Bir ibareyi açmak.* § ⓲ Savaşla almak. [*Osm.* ·Fethetmek]. § ⓳ Avunmak veya danışmak üzere söylemek: *Sırrını bana açtı, Meseleyi kime açmalı?.* § ⓴ *res.* Resim ve yazıda kullanılan kalemlerin ucunu çakı ve kalemtraş gibi keskin bir âletle sivriltip düzelterek resim veya yazıya elverişli bir şekle getirmek: *Kalem açmak.* [*Ing.* To trim; to sharpen; *Fr.* Tailler]. § ㉑ *res.* Bir renk içine su, beyaz veya başka açık bir renk katarak o rengin kuvvetini düşürmek: *Bu boyayı biraz daha açmalı.* [*Fr.* Eclaircir, attenuer]. § ㉒ *mim.* Duvarlarda kapı ve pencere yerleri için boşluklar bırakmak veya delip boşaltmak: *Kapı açmak, Pencere açmak, Tünel açmak.* § ㉓ *arg.* Gitmek, defolmak. § ㉔ *mat.* ◘ **Açındırmak.** ◉ **Aç gözünü, açarlar gözünü**, *at.* Insanın aklını başına toplaması gerektiğini toplamazsa büyük zararlara uğrayacağını anlatır. ◉ **Aç ağzını, yum gözünü**, *dey.* Birisini aldatmak için, gözünü yumdurup ummadığı bir şeyi yedirmek. ◉ **Açtı ağzını yumdu gözünü**, *dey.* Ağzına geleni söyledi. Hakaret edici mahiyette konuşmak, azarlamak anlamında kullanılan bir deyim. ◉ **Adımlarını** ~, *dey.* Hızlıca yürümek, yürüyüşünü hızlandırmak. ◉ **Ağzını** ~ **(veya açmamak)**, *dey.* Konuşmak, cevap vermek, karşılık vermek. ◉ **Ağzını bıçak açmamak**, *dey.* Üzüntü veya kızgınlığından hiç konuşmamak. ◉ **Ağzını hayra** ~, *dey.* Iyi şeyler söylemek. ◉ **Avuç** ~ **(el** ~**)**, *dey.* Dilenmek, yardım istemek. ◉ **Başına iş** ~, *dey.* Derde sokmak, kötü bir duruma düşürmek. ◉ **Borç** ~, *dey.* Borçlanmak. ◉ **Bayrak** ~, ◘ **Bayrak.** ◉ **Çiçek** ~, ◘ **Çiçek.** ◉ **Dava** ~, ◘ **Dava.** ◉ **(Başına) dert** ~, *dey.* Belâya sokmak, kötü bir duruma düşürmek. ◉ **Devreyi** ~, *elek.* Bir akımın geçmesini sağlayan iletici bağıntıları kesmek. ◉ **Dilini** ~, *dey.* Konuşmasını sağlamak, mümkün kılmak. ◉ **Ev** ~, ◘ **Ev.** ◉ **Göz** ~, ◘ **Göz.** ◉ **Hava** ~, ◘ **Hava.** ◉ **Hesap** ~, *dey.* Ticarî ilişkiler kurmak üzere, birini borçlu veya alacaklı olarak defterine geçirmek. ◉ **İçini** ~, *dey.* Derdini dökmek. ◉ **Kapı** ~, **-den kapı**~, **kapıyı büyük** ~, ◘ **Kapı.** ◉ **Kesenin ağzını** ~, *dey.* Bol bol masraf etmek, harcamak. ◉ **Kitap** ~ **(açmamak)**, *dey.* Okumak, çalışmak, ders çalışmak (çalışmamak). ◉ **Kredi** ~, *dey.* Bir şahsa kasadan belli miktarda, veya sınırsız olarak para çekmek hakkını tanımak. ◉ **Kucak** ~, *dey.* Himayesine almak, kol kanat germek. ◉ **Kulağını** ~, *dey.* Büyük bir dikkatle dinlemek. ◉ **Mendil** ~, *dey.* Dilenmek. ◉ **Musluğu** ~, *dey.* Masraftan kaçınmamak, masrafa kararlı olmak. ◉ **Oruç** ~, *dey.* Akşam olunca, bir şey yiyerek veya içerek orucunu sona erdirmek. ◉ **Oyun** ~, *dey.* Birini çıkmaza sokmak, zor, kötü bir duruma düşürmek. ◉ **Parantez** ~, *dey.* § ❶ Yazıda istenen yere [C] işareti koymak. § ❷ *mec.* Konuşma arasına ayrı bir söz veya konu sıkıştırmak. ◉ **Sinyali** ~, *demir.* Demiryolu üzerindeki bir işareti, yolun açık olduğunu gösterecek renge veya duruma getirmek. ◉ **Söz** ~, *dey.* Bahsetmek. ◉ **Telefon** ~, *dey.* Telefon etmek. ◉ **Ufuk** ~, *dey.* Daha geniş düşünme, görme, yapma imkânları sağlamak. ◉ **Yara** ~, *dey.* Üzüntüye sokmak, keder vermek. ◉ **Yer** ~, *dey.* Yer vermek, yer boşaltmak. ◉ **Yol** ~, *dey.* Bir şeye sebebiyet vermek, alışkanlık haline getirmek, herkesin yapmasına, tekrarlamasına zemin hazırlamak. ◉ **Yolunu** ~, *dey.* Geçilir, ulaşılır, kullanılır hale getirmek. ◉ **Yüzünü, gözünü** ~, *dey.* Birinin ahlâkının bozulmasına veya bazı şeyleri vakitsiz öğrenmesine, yüzgöz olmasına sebep olmak.

açmalık,-ğı, i. Kir çıkarmaya yarayan sabun veya başka madde. [*Ing.* Soap, detergent; *Fr.* Detergent, Savon à detacher].

açmaz, i. § ❶ Dama ve satrançta içinden çıkılması zor durum. § ❷ Genellikle içinden zor çıkılır durum: *Açmaza düşmek, açmaza getirmek.* [*Ing.* Difficult situation; *Fr.* Embarras]. § ❸ Karşısındakine bir nükte veya tekerleme söylemek vesilesini veren söz. § ❹ *arg.* Hile, dalavere. ☆ *Eşanl.* **Mandepal, tonga, zoka.** ◉ ~ **a düşmek**, *arg.* Içinden çıkılması güç duruma düşmek, oyuna gelmek. [*Ing.* To get into a tight corner; *Fr.* se mettre dans l'embarras]. ◉ ~ **a gelmek**, *arg.* Hileye düşmek. ☆ *Eşanl.* **tongaya düşmek, tora düşmek.** ◉ ~ **a getirmek**, *arg.* Hile yapmak, oyuna getirmek, zor duruma sokmak. [*Ing.* To deceive, to dupe; *Fr.* Tromper].

~ **yapmak**, *dey.* § ❶ Karşısındakine bir nükte veya tekerleme söylemek vesilesini veren söz söylemek. § ❷ Genel olarak içinden zor çıkılır durum yaratmak.

açmazlık,-ğı, i. § ❶ Açmaz olma hali. § ❷ Ağzı pek olma hali. [*Osm.* Ketumiyet; *Ing.* Secretiveness; *Fr.* Secretivité, discrétion].

☆ *Yak. anl.* § ❷ **ağzı sıkılık, ketumluk.**
☆ *Karş.* § ❷ **boşboğazlık.**

açraşık*, s. *mant.* İki ucu gittikçe birbirinden uzaklaşan *(halatlar hk.)*. [*Osm.* Müstebait; *İng.* ve *Fr.* Divergent].

açraşıklık;-ğı, i. Açraşık olma hali. [*İng.* ve *Fr.* Divergence].

açraşmak*, nsz. f. Birbirinden uzaklaşmak. [*Osm.* Tebaüdetmek; *İng.* To diverge; *Fr.* Diverger].

açtırmak(-i,-e), f. Açmak işini yaptırmak. ◉ **Göz açtırmamak**, *dey.* Fırsat vermemek,

ad, i. § ❶ Bir kimseyi veya bir şeyi belirtmeye yarayan kelime: *Adı, sanı bellisiz. Çocuk, kedi, ağaç, düşünce, iyilik, Ahmet, Ertuğrul birer addır.* [*Osm.* Isim; *İng.* Name; *Fr.* Nom]. § ❷ Ün, şöhret: *Adı çıktı dokuza, inmez sekize.* [*İng.* Reputation; *Fr.* Réputation]. ◉ **~ ı karışmak** *(bir işe)*, O işe birinin karışmış olduğu söylenilmek. ◉ *(Bir şeyin veya bir kimsenin* **~ ına**, O şeyin veya o kimsenin yerinde olarak onun hesabına: *Birinin adına konuşmak, kanun adına birini tutmak, Türk ulusu adına hüküm veren yargıç. Birinin adına bir yere para yatırmak.* ◉ **~ ını almak**, *dey.* Ün almak. ◉ **~ ını anmak**, *dey.* Birinden bahsetmek. ◉ **Öz** *(ön)* **~**, *huk.* Soy adından başka taşınan ve ayni soydan geleni birbirinden ayırdetmeye yarayan ad. [*İng.* Christian name]. ◉ **Soy ~**, *huk.* Öz addan sonra taşınması zorunlu olan ve soyları birbirinden ayırdetmeye yarayan ad. [*Lat. Nomen gentile, gentilicium; İng.* Surname, family name; *Fr.* Nom de famille]. ◉ **~ ı anılmak**, *dey.* Adı söylenmek, unutulmamış olmak. ◉ **~ ı batası, ~ ı batasıca, ~ ı batsın!**, *dey.* «Yok olsun», «yok olası» anlamında bir ilenme olup, çoğu bazı ağır hastalıkların adını ağıza almamak için isim gibi de kullanılır: *Ahmet de o adı batasıya tıutuldu.* ◉ **~ ı batmak**, *dey. (Sevilmeyen bir şey veya bir kimse hk.)* Unutulmak, sözü edilmemek. [*İng.* To pass into oblivion]. ◉ **~ ı belirsiz**, *dey.* Şöhreti olmayan, kim ve ne olduğu bilinmeyen. ◉ **~ ı bile okunmamak**, *dey.* Ona hiç önem verilmemek. [*İng.* To be of no importance]. ◉ **~ ı bozulmak**, *dey.* Ünu sarsılmak, itibardan düşmek. ◉ **~ ı çıkmak**, *dey. (Daha çok kötü bir ün)* kazanmak: *Onun adı çıkmış, yoksa fena adam değil. İnsanın adı çıkacağına canı çıksın.* [*İng.* To have a bad name, an ill-fame; *Fr.* Acquérir une Mauvaise néputation]. ◉ **~ ı çıkmış dokuza, inmez sekize**, *dey. «Birinin adı bir kere çıktıktan sonra onun hakkındaki genel kanı artık düzelemez.»* anlamında. ◉ **~ ı kalmak**, *dey.* Bir şey veya bir kimse ortadan çekildikten sonra dillerde yalnız adı dolaşmak. ◉ **~ ı olmak**, *dey.* Yersiz ünü olmak: *Kiminin adı var, kiminin tadı var.* ◉ **~ ı sanı**, *dey.* Bir kimsenin herkesçe bilinen adı ve sıfatı: *Adı sanı bellisiz.* ◉ **~ ı var**, *dey.* Vücudu olmayıp ancak hayalde yaşayan. ◉ **~ ını ağzına almamak**, *dey.* Birinden hiç bahsetmemek. ◉ **~ ını anmamak**, *dey.* Birinden hiç bahsetmemek. ◉ **~ ını bağışlamak**, *dey.* Adını söylemek: *Adınızı bağışlar mısınız?* ◉ **~ ını koymak**, *dey.* Karşılığını veya fiatını kararlaştırmak. ◉ **~ ını vermek**, *dey.* § ❶ Birine haber vermek. § ❷ Biri tarafından salık verildiğini söylemek: *Benim adımı ver, o senin işini yapar.* ◉ **ay ~ ları**, *coğr.* ◘ **Ay**[1] ◉ **birleşik ~**, *gram.* ◘ **Birleşik.** **~ almak**, *dey.* Ad seçmek, beğenmek, kabul etmek. [To make a name for oneself]. **~ çekme**, *sp.* (a) *(Tenis'de ve ping-pong'da)* oyunun başlangıcında oyuncular arasında yarı alan seçimi ve başlama atışı veya karşılama hakkı için öncelik sağlayan eylem [*İng.* Toss, lot; *Fr.* Sort]. (b) *(Boksta)* ayni ağırlık sınıfında karşılaşacak boksörlerin eşleştirilmesi için ad veya numara çekme işi. [*Osm.* Kur'a; *İng.* Lot; *Fr.* Sort]. **~ çekmek**, nsz. Her birinde birer ad yazılmış bulunan kâğıtlardan rastgele birini çekmek suretiyle bir belirtme yapmak. [*Osm.* Kur'a çekmek; *İng.* To draw lots; *Fr.* Tirer au sort].

~ çekmeyi kazanmak, ◘ **Döngü atlama.**
~ değişimi, *ed.* Öz ve tüm anlamıyle kullanılmayıp onun bir özelliği göz önünde bulundurularak öne sürülen söz. ◘ **Mecaz.**
~ kaydı, *sin.* Bir filim adının, başkalarınca kullanılmasını önlemek üzere, ilgili makamlara yazdırılması. [*İng.* Titre registration; *Fr.* Dépôt de titre].
~ koymak, *dey.* Bir varlığa, bir nesneye onu başkalarından ayıracak ismi vermek. [*İng.* To give a name; *Fr.* Donner un nom].
~ oyunu, *ed.* Söz sanatlarından, bir özel adın anlamından yararlanarak yapılan cinas.
~ tabusu, *sosy.* Bazı kutsal varlıkların adlarını söyleme yasağı. *(Anadolu'da bazı alevî köylerinde «tavuşan» demek yasak olduğu gibi).* [*Fr.* Tabou nominal].
~ takmak, *dey.* Bir varlığa, bir nesneye çeşitli maksatlarla ikinci bir isim vermek [*İng.* To give a surname; *Fr.* Donner un surnom].
~ *(isim)* yapmak, *dey.* Bir konuda, başarı kazanmak, adını duyurmak, kabul ettirmek.
~ verme, ◘ **Adverme.**
~ vermek, *dey.* § ❶ Ad koymak, adlandırmak. § ❷ Bir işi kimin yaptığını söylemek: *Nafile üzerime varmayın, ad vermem.*

ada[1], i. § ❶ *coğr.* Deniz veya göl sularıyle çevrili küçük kara parçası. [*Osm.* Cezire; *İng.* Island; *Fr.* Ile]. § ❷ Kadastro haritalarında parseller topluluğu. § ❸ Etrafı yol, dere v.b. gibi belli sınırlarla çevrili arsa veya meskûn yer. § ❹ Kümelenerek etrafındaki şeylerden ayrılan tepecik, yığın. ◉ **ıssız ~**, Meskûn olmayan ada. ◉ **Hayırsız ~**, Iskâna elverişli olmayan ada. ◉ **Takım ~**, Irili ufaklı adalar topluluğu. ◉ **Yarım ~**, Bir tarafı karaya bağlı, üç tarafı su ile çevrili kara parçası. ◉ **~ lar yayı**, *coğr.* Karaların kimisinin önünde sıra sıra yaylar biçiminde uzanan ve kara gövdesinin öncüleri gibi olan ada dizileri. [*İng.* Island arcs; *Fr.* Girlande].
~ balığı, ◘ **Amber balığı.**
~ soğanı, *bot.* ◘ **Soğan.**
~ tavşanı, *zool.* Adi tavşandan kulaklarının, arka ayaklarının daha kısa olması ve yavrularının tüysüz olarak doğmasıyle, sarımsı ve esmer renkleriyle ayırdedilen bir tavşan. [*Lat. Cuniculus cuniculus*].
~ yavrusu, Iki veya üç çifte kürekli küçük balıkçı kayığı. *(Boğaziçi'nde).*

ada[2], i. *bot.* Kolombiya dağlarında bulunan, soğuk yerlerde de yetiştirilen bir orkide. [*Lat. Ada aurantiaca*].

âdâb, ç. i. **edeb'in** çoğulu. ◘ **Adap.** ◉ **~ ı mua şeret**, Toplumsal yaşayış bilgisi usulleri. [*İng.* Rules of good manners]. ☆ *Eşanl.* **görgü.** ◉ **~ ı umûmiyye**, Genel ahlâk kuralları. [*İng.* Common decency].
~ ve erkân, Sıra ve saygı, yol iz, yöntem.

adacık,-ğı, i. § ❶ *coğr.* Küçük ada. [*Osm.* Cüzeyre; *Lat. Insula; İng.* Islet; *Fr.* Ilot]. § ❷ *biy.* ◘ **Insula.**

adaco, ◘ **Adagio.**

ada.çayı,-nı, b.i. *bot.* Haziran-Temmuz ayları arasında mavimsi-mor renkli çiçekler açan, 30-60 sm. boyunda, 70 kadar türü bulunan, güzel kokulu, tüylü ve beyazımsı olan, kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın ikiçenekliler *(Dicotyledones)* sınıfının, *Tubiflorae* takımının, ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, çok yıllık otsu bir süs bitkisi. Yapraklarında *tanen*, acı maddeler ve bir uçucu yağ bulunmaktadır. Uçucu yağında *tuyon (salvion) pinen, borneol, sineol* v.b. vardır. Yapraklarının kurusu çay gibi haşlanarak içilir. Anadolu'da, **Çayır adaçayı** *(S. pratensis).* **Tıbbî adaçayı** *(S. officinalis),* **Misk adaçayı** *(S. sclarea),* **Yabani adaçayı** *(S. Verbenaca),* **Yünlü adaçayı** *(S. aetniopis)* ve **Yeşil adaçayı** *(S. viridis)* adlı türleri bilinmektedir. [*Lat. Salvia; İng.* Sage, Orval, Salvia; *Fr.* Sauge]. ☆ *Eşanl.* **bahçe adaçayı.** ◉ **Tıbbî ~**, *bot.* Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, Akdeniz çevresinde yetişen ve memleketimizde bahçelerde yetiştirilen bir çalı. Yaprakları gri yeşil renkli, sık tüylü ve yumuşak olup, *Folvia Salviae* adı altında boğaz ağrılarında gargara halinde ve yara iyi edici olarak kullanılır. Antiseptiktir. Uçucu yağı *(Oleum Salviae)* % 15 sineol taşır. [*Lat. S. officinalis; Fr.* Sauge officinale].

adadiyoz, s. *arg.* Külhanbeyi tavırlı *(kimse).* ☆ **Eşanl. bitirim, dragon, kopuş, mırmır, pırpır.**

adagietto /adaciet:to/, i. *It. müz.* Kısa süreli yavaş parça.

adagio /ada:co/, z. *It. Adagio. müz.* § ❶ Yavaşça. § ❷ i. Ağır ve yavaş beste. [*İng.* ve *Fr.* Adagio].

adagregat, s. *Lat. ad,* yakınında + *agregatus,* birleşik. *zool* ve *bot.* Ayni türden gelen, uzviyetlerinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını kaybetmeksizin biribirine yapışık durumda olan canlılara veya organlara denir.

adak,-ğı, i. < *adamak.* § ❶ Adamak işi ve adanılan şey: *Bu koyun benim adağımdır.* [*Osm.* Nezir; *İng.* A vowing or devoting, thing vowed; *Fr.* Vœu, cose vouée]. § ❷ *fels.* ve *sosy.* Bir dileğin tanrısal güç tarafından yerine getirilmesini sağlamak için bir yatır veya eren türbesine adanan şey; adak insanın kendi kendine verdiği bir inanç sözüdür. Kurban, mum, yiyecek adanabilir.
◉ **basit ~**, *din.* ◘ **Basit .**
~ adamak, *dey.* Bir dileğin yerine getirilmesi için kurban kesmek, mum yakmak gibi niyetlerde bulunmak. [*İng.* To vow, to make a vow; *Fr.* Faire vœu].
~ aşı, *folk.* Kurak zamanlarda çocuklar tarafından yağmur yağması için yapılan tören sırasında toplanan yiyeceklerle pişirilen yemek.
~ kurbanı, Kurban bayramlarında kesilenden ayrı olarak, bir dileğin Tanrı katında kabulü veya doğmasından korkulan bir felâketin uzaklaşması halinde, teşekkür ve Allah rızası için kesilen kurban. [*Fr.* Victime votive].
~ mevlidi, Doğum, evlenme, ev sahibi, iş sahibi olma gibi dileklerin gerçekleşmesi halinde, şükran ifadesi olarak okutulan mevlid.
~ taşı (adak köşesi), *mim.* Eski tapınaklarda adakların konulduğu yer.

adaklamak, f. Küçük çocuklar için, yürümeye başlamak.

adaklı, s. § ❷ Bir kimse ile çok önceden nişanlanmış, birbirleriyle evlenmesi kararlaştırılmış. [*İng.* Fiancé]. § ❸ *fels.* Bir türbeye adak adayan kimse. § ❹ Henüz yerine getiremediği bir adağı olan, adak vaadeden. [*İng.* Vowed, promised; *Fr.* voué].

adaklık,-ğı, i. *mim.* Bir dileğin veya niyetin yerine gelmesi halinde inşaası vadedilen ve o işin olması üzerine yaptırılan kilise. [*İng.* Votive, offering; *Fr.* Votif,-ive].

adakna, i. *Lat. adacna. zool. Cardiidae* familyasından bir cins midye. Karadeniz, Hazar denizi, Ural gölünde, sularında az tuz olan nehir ağızlarında yaşar.

adaktil, s. *Fr. adactyle* < *Yun.* a,-sız + *daktylos,* parmak, *tıp.* Doğuştan parmaksız. [*İng.* Adactylous].

adaktila, i. *Lat. zool.* Üyeleri simetrik olmayan Neştere balığı *(Amphioxus)* ve Yuvarlakağızlılar *(Cyclostomata)* gibi hayvanlar grupuna verilen ad.

adaktili, i. *Fr. adactylie. tıp.* Doğuştan parmaksızlık. [*İng.* Adactylia].

adalât, ç.i. **adale'nin** çoğulu.

adale, ç: **adalât.** *Osm.* < *Ar. anat.* Kasılarak vücudun hareketlerini sağlayan organlardan her biri ve bu organların telsi olan dokusu. [*Lat. Musculus; İng.* ve *Fr.* Muscle].
☆ *Eşanl.* **kas.**

adaleli, s. Kasları sıkı ve gergin, gelişmiş. [*İng.* Muscular, strong, brawny; *Fr.* Musculeux,-euse, muscle,-ee].

adalet,-ti, /adalet/, i. *Osm.* < *Ar. adl.* § ❶ İnsanların bütün haklarına saygı gösterme ve herkese hakkını verme: *Adalet, insan toplumlarının temelidir. Adalet insanların birbirine yaptıkları haksızlıkları düzeltmeye çalışır.* [*İng.* ve *Fr.* Justice]. § ❷ Adaleti uygulayan devlet teşkilâtı, her şekil ve derecedeki mahkemeler. hakimler kurulu: *Suçlular adaletin pençesinden kurtulamazlar.* [*İng.* Whole of courts of justice, of magistrates; *Fr.* Ensemble des tribunaux des magistrats]. § ❸ *fels.* Haklılık, hak ve hukukun gerçekleşmesi; Siyasî veya kamusal bir gücü temsil eden kimsede *(hükümdar, deflet kuvveti, yargıç, öğretmen, subay, v.b.)* esaslı ahlâkî, hukukî ve fikrî değerdir. Hatta bu geniş anlamda kişisel olan ve olmayan bütün değerlerin merkezi ve zirvesidir: *Hizmetçiye yaptığınızı adaletinize yakıştıramadım.* [*İng.* Equity, Justice; *Fr.* Equité, justesse, justice]. ◉ **~ e tesli metmek**, *huk.* Zan altında bulunan kimsenin adlî makamlara götürülmesi. ◉ **~ e teslim olmak**, *huk.*

Zan altında bulunan kimsenin adlî makamjustesse, justice]. ◉ ~ **e teslimetmek**, *huk.* Suç işleyen veya zan altında bulunan kimsenin adalete teslim olmaması. [*Fr.* Echapper à la Justice, se soustraire à la Justice]. ◉ ~ **ten kaçınma**, *huk.* Bir dâvaya bakmama. ◉ **askerî** ~, *ask. huk.* ◘ **Askeri.**

☆ *Yak. anl.* **hak, tüze, denkserlik, hakkaniyet, madelet, nafset, vicdan, alicenaplık, insaniyet, insanlık, adillik, doğruluk, insaf.**

☆ *Karş.* **İnsafsızlık, adaletsizlik, zulüm.**

~ **asâsı**, Ucunda (yedi adalet) yani adalet elini temsil eden bir el şekli bulunan kısa bir baston olup, bunu adalet icra eden hükümdarlar ellerinde tutarlardı. [*Fr.* Bâton ou maine de Justice].

~ **Bakanlığı**, *huk.* Devletin adalet organlarını: yöneten bakanlık. [*Osm.* Adliye Vekilliği, Adliye nezareti; *Ing.* Ministry of Justice; *Fr.* Ministère de la justice].

~ **divanı**, *huk.* Devletler arasındaki bazı hukuk anlaşmazlıklarına bakan ve merkezi La Haye'da bulunan uluslararası bir mahkeme. [*Ing.* Court of justice; *Fr.* Cour de Justice].

~ **duygusu**, İnsanda varlığını korumak ve savunmak özleminden doğan duygu. İlkel şekilde âdeta bir öç alma ve benzerleriyle karşı koyma demek olan bu duygu yavaş yavaş yükselerek fikrî nitelik kazanmış ve eşitlik duygusu haline gelmiştir.

~ **emri**, *tar.* Eskiden halka zulüm ve haksız muamele edilmemesi için sadrazam tarafından valilere gönderilen yazılı emir.

~ **göstermek**, *dey.* § ● Adaletli olmak. § ● Hakkı tanımak. § ● *mec.* Cömert davranmak.

~ **kapısı**, *dey.* Hak ve hukukun aranması için başvurulan merci.

~ **sarayı**, *huk* Mahkemelerin bulunduğu büyük yapı. [*Ing.* court of justice; *Fr.* Palais, cour de justice].

adaletçilik,-ği, /adâletçilik/, i. *fels.* Hakların tam ve eşit dağıtılma taraflısı olma.

adaletli /adâletli/, s. *Osm.* < *Ar.* Adâlete uygun olan: *Adaletli bir hüküm.* [*Osm.* Adil; *Ing.* Just; *Fr.* Juste].

adaletname, i. *tar.* İdare amirlerinin halka zulmetmelerini ve haksız muamelelerini önlemek veya tahta çıktığı zaman programını bildirmek için, padişahların kadılara gönderdiği yazılı emir.

☆ *Eşanl.* **adalet fermanı.**

adâletsiz, s. Adalete aykırı düşen veya adaletli olmayan: *Adâletsiz karar.* [*Osm.* Gayriâdil; *Ing.* Unjust, inequitable; *Fr.* Injuste].

adaletsizlik,-ği /adâletsizlik/, i. (a) Adalete aykırılık; (b) Adalet noksanlığı. [*Ing.* ve *Fr.* Injustice].

adalı, s. ve i. § ● Ada halkından olan. [*Ing.* Islander; *Fr.* Insulaire]. § ● Ege adaları halkından.

adalılaşma, i. Bir ada halkının kendi adasına kapanma ve diğer halklarla ilgisini azaltma eğilimi.

adalî /adalî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Kaslara ait, kaslarla ilgili: *Adalî bir ağrı.* [*Ing.* Muscular; *Fr.* Musculaire]. § ● Kasları iyi gelişmiş, kaslı. [*Ing.* Musculous, muscled; *Fr.* Musculeux,-euse, musclé,-ée].

☆ *Eşanl.* § ● **kasıl, müsküler.** § ● **adaleli.**

adam, i. *Osm.* < *Ar. âdem* < *ibr.* § ● İnsan: *adam adama lâzım olur, Adam da var adamcık da var, adam evlâdı, adam kıtlığında, adam olana bir söz yeter, adam sarrafı, adama benzer, adam başına bir ekmek.* [*Osm.* Beşer; *Ing.* Man; *Fr.* Homme]. § ● Mert ve namuslu kimse, erkek kimse: *Adam odur ki sözünden dönmeye.* [*Ing.* Good, fine man; *Fr.* Homme de bien, brave ou honnête homme]. § ● Memur, uşak, hizmetçi: *Hiç adamı olmadığı için işlerini kendi görüyor.* [*Ing.* Manservant, employee; *Fr.* Domestique]. § ● İyi yetişmiş, değerli kimse: *Bu okul şimdiye kadar çok adam yetiştirdi.* § ● Birinin hizmet ve maiyetinde bulunan kimse: *Sen kimin adamısın?.* § ● Birinin tarafını tutan kimse: *Karşı tarafın adamları çoktur.* § ● Kayırıcı: *Falanca benim adamımdır, hiç bir ricamı geri çevirmez.* § ● İyi huylu, insaniyetli kimse: *Arkadaşın adammış ki seni yalnız bırakmadı.* § ● *(Belirsiz zamir yerine)* herkes, kim olursa olsun: *Adamın kalkıp gideceği geliyor, Adamı kukla gibi oynatıyor.* § ● Görevli kimse: *Buranın işine bakacak bir adam lâzım.* ◉ **Ardına (peşine)** ~ **takmak**, *dey.* Taraftar toplamak, peşinden birilerinin gelmesini sağlamak. ◉ **Büyük** ~, *dey.* Dehası, eserleri, davranışlarıyle insanlığa yol göstermiş, çığır açmış, toplumda üstün yer tutmuş kimse. ◉ **Devlet** ~**ı**, *dey.* Devlet yönetiminde görev alan siyaset adamı. [*Fr.* Homme d'État]. ◉ **Elin** ~**ı**, ◘ El. ◉ **Eyyam** ~**ı**, *dey.* Çıkarcı, dalkavuk. Zemine zamana uymayı alışkanlık edinen kimse. ◉ **Günün (yılın)** ~**ı**, *dey.* ◘ **Gün; yıl.** ◉ **iş** ~**ı**, *dey.* İş hayatında tecrübe ve başarı kazanmış, mesleği bakımından ticaret, sanayi v.b. ile ilgili kimse. ◉ **Küçük** ~, *dey.* İnsana büyüklük kazandıran niteliklerden yoksun *(kimse).* ◉ **Salon** ~**ı**, *dey.* Yüksek sosyeteye mensup, bu çevrelerde yadırganmayan, beğenilen *(kimse).* ◉ ~ **a benzemek**, ◘ **Adama dönmek.** ◉ ~ **a dönmek**, *dey.* Düzelmek, yola girmek, derlenip toplanmak. ◉ ~ **dan saymak**, *dey.* Birini herhangi bir işte yetenekli saymak, adam yerine koymak. ◉ ~**ı olmak**, *dey.* Bir işin ustası, ehli veya bir kimsenin hizmetinde, emrinde olmak. ◉ ~ **ın iyisi**, *dey.* Herkesçe beğenilen, herkesin iyiliği için çalışan kimse. ◉ ~ **ın kötüsü olmaz meğer züğürt ola**, *at.* Servet ve para insana itibar kazandırır. ◉ ~ **ın yere bakanından suyun sessiz akanından kork**, *at.* Korkak ve çekingen görünen insanlar işlerini gizli yürütürler. ◉ ~ **ına düşmek**, *dey.* ◘ **Adamını bulmak.** ◉ ~ **ını bulmak**, *dey.* Ehlini, ustasını bulmak.

☆ *Yak. anl.* § ● **sözünün eri, insan, yiğit, erkek.**

☆ *Karş.* § ● **iki yüzlü, alçak, dönek, korkak, kancık.**

~ **adama savunma**, *sp. (Basketbol'de)* her oyuncunun karşı takımdan belli bir oyuncuyu tutarak, sayı yapabilme gücünü engellemesi amacını güden bir savunma yöntemi. [*Ing.* Man to man defence].

~ **adama yük değil, can gövdeye mülk değil**, *at.* Ölümü düşünerek insanlara katlanmalıdır.

~ **adamdan korkmaz, utanır**, *at.* İnsanları ahlâklı davranmaya sevkeden korku değil, küçük görülme duygusudur.

~ **adamdır, olmasa da pulu; eşek eşektir olmasa da çulu**, *at.* Maddî şeyler değer ölçüsü değildir. Asıl olan şahsiyettir.

~ **aktarmak**, *dey.* Güreşte adam yenmek, alt etmek.

~ **almamak**, *dey.* Çok kalabalık olmak, yer bulunmamak: *Bayramlarda caddeler adam almıyor.*

~ **avlamak**, *dey.* Bir kimseyi kandırmak, baştan çıkarmak.

~ **azmanı**, *dey.* Tabiî ölçülerin çok üstünde gelişmiş, çok iri insan.

~ **başına**, *dey.* Her birine, her ferde.

~ **beğenmemek**, *dey.* Herkesi değersiz görmek, herkeste kusur bulmak. [*Ing.* To be hypercritical *(of persons)*].

~ **boyu**, *dey.* Yaklaşık olarak normal insan boyu. [*Ing.* Man's height].

~ **değil cüdam**, *dey.* «İnsandan sayılmaz, adam yerine koymaya değmez» anlamında.

~ **değiştirme**, *sp. (Basketbol'de)* Oyun sırasında bir takımın oyuncu değiştirmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Substitution].

~ **eti yemek**, *dey.* Dedikodu yapmak.

~ **etmek**, *dey.* İyi yetiştirmek, iş güç sahibi etmek, iyi bir hale koymak: *Yeni öğretmen çocukları adam edeceğe benziyor, Bahçıvan ağaçları adam etti.*

~ **evlâdı**, İyi öğretim görmüş bulunan ve iyi aileden olan biri, soylu, asil, helâl süt emmiş, mert, kişizade. [*Ing.* A person of good family and upbringing].

~ **gibi**, *dey.* Terbiyeli, akıllı, uslu, efendice. [*Ing.* As an honest man, mannish].

~ **içine çıkmak**, *dey.* Topluluğa karışmak, eşe dosta gitmek. [*Ing.* To go out in public, to mix with people].

~ **kaldırma**, *huk.* Adam kaldırmak eylemi. [*Ing.* Kidnapping, abduction].

~ **kaldırmak**, *huk.* Ceza kanunumuzda yağma suçunun bir çeşidi. Bir kimseyi, para, eşya, veya hukukça geçerli bir senet elde edebilmek için dağa veya tenha bir yere zorla veya hileyle götürüp, çıkarını sağlayana kadar onu orda tutmak suçu. [*Ing.* To kidnap, to abduct].

~ **kayırmak**, *dey.* ◘ **Adam seçmek.**

~ **kıtlığı**, *dey.* Herhangi bir iş için yetenekli kimselerin pek az sayıda bulunması hali.

~ **kökü**, *bot.* ◘ **Adamotu.**

~ **kullanmak**, *huk. (İşçi, müstahdem, memur)* çalıştırmak. [*Osm.* İstihdam etmek; *Ing.* To employ, to have in one's service; *Fr.* Employer].

~ **oğlu**, *dey.* ◘ **Adam evlâdı.**

~ **olana bir söz yeter**, *at.* Anlayışlı ve hayasiyetli olan bir kimseye bir kere söylemek kâfidir.

~ **olmak**, *dey.* İyi yetişmek, iş güç sahibi olmak, iyi bir hale gelmek. [*Ing.* To be well-educated, to have a career or good situation, to become a fine, upstanding man].

~ **olmaya yüz tutmak**, *dey.* Yetişmeye, iyi bir insan olmaya başlamak: *O haylaz demek adam olmaya yüz tutmuş, desene!*

~ **olmaz**, *dey.* Düzelemez, islah olmaz. [*Ing.* Incorrigible, bad beyond hope of improvement].

~ **öldürme**, § ● Adam öldürmek eylemi. [*Osm.* Katletme, katl; *Ing.* Murder, manslaughter, killing]. § ● Dinî bir inancın sonucu olarak yaşayan birinin hayatına son verme. [*Ing.* ve *Fr.* Homicide].

~ **öldürmek**, *huk.* Hayatta olan bir kimsenin hayatına son verme suçu. [*Osm.* Katletmek. [*Ing.* To commit homicide manslaughter; To murder, to kill, to assassinate; *Fr.* Tuer, assassiner].

~ **sarrafı**, *dey.* İnsanların karakterini çabuk anlayacak hale gelmiş kimse. [*Ing.* A fine judge of character, a good judge of people].

~ **seçmek**, *dey.* Taraf tutmak. [*Osm.* İltimas etmek; *Ing.* To favour, protect; *Fr.* Favoriser, appuyer, pistonner].

~ **sendel** *(veya sadece)* **adamı adasamı** *dey.* Bir işin önemsenmediğini anlatmak için söylenir. [*Ing.* Never mind, don't worry, come along, take it easy].

~ **sendeci** ,*dey.* Hiç bir şeyi kendine iş veya dert edinmeyen, gününü gün etmekten, kendi çıkarından ötesini düşünmeyen. [*Ing.* Abstentionist; *Fr.* Abstentionniste].

☆ *Eşanl.* **nemelâzımcı.**

~ **sendecilik**, *dey.* Herşeye «adam sende» diyerek ilgilenmekten kaçınma. [*Ing.* Abstentionism; *Fr.* Abstentionnisme].

☆ *Eşanl.* **nemelâzımcılık.**

~ **sırasına geçmek**, *dey.* Pek değeri yokken adam sayılmak, itibar kazanmak.

~ **tanımak**, *dey.* § ● İnsanlar hakkında bilgi ve tecrübe sabihi olmak. § ● Tanıdığı, itibarlı tanıdığı çok olmak.

~ **yerine koymak**, ◘ **Adamdan saymak.**

~ **yerine koymamak**, *dey.* Saymamak: *Demek beni adam yerine koymuyorsun öyle mi?*

adamak(-i,-e), f. < *ad.* § ● Bazı inançlara göre, bir dileğin yerine gelmesine yardım etmeleri için kutsal sayılan ölülere bir şey niyet etmek. [*Ing.* To vow, to make a vow; *Fr.* Vouer]. § ● Birine bir şey vermeyi üstüne almak. [*Osm.* Nezretmek; *Ing.* To vow, to make a vow; *Fr.* Faire voeu, promettre un sacrifice]. ◉ **Ada bana adayım sana**, *at.* Her şey karşılıklı olur. ◉ ~ **la mal tükenmez**, *at.* Vaatte bulunmakla hiç bir kayıp söz konusu olmayacağı için insan vaat ederken korkusuzdur.

adam.akıllı /adam.akıllı/, b.s. ve z. § ● Tam, dört başı mamur, yerli yerinde, iyi, uygun, gereği gibi: *Adamakıllı bir yağmur, Adamakıllı bir ev, Adamakıllı bir yol, Adamakıllı bir söz, Adamakıllı ıslattım, Adamakıllı yorulmuş.* [*Ing.* Proper, reasonable; *Fr.* Comme il convient, convenable]. § ● Tamamiyle, iyice. [*Ing.* Properly, thoroughly, fully; *Fr.* Parfaitement, complètement, entièrement, tout à fait].

☆ *Yak. anl.* **yetkin, eksiksiz, mükemmel, kabadayı** (h.d.), **helâl** (arg.).

☆ *Karş.* **yarım yamalak, eksik.**

adamantin, s. *Yun. adamantinos.* **sert, katı.** § ● *min.* Elmas parlaklığında. § ● *anat.* Dişlerin minesini meydana getiren **madde** için kullanılır: *Adamantin hücre.*

adamantinom, i. *Fr. adamantinome* < *Lat. ada-*

mantine + oma, ur, *tıp.* Dişten başlangıç alan çene tümörlerine verilen ad. [*Ing.* Adamantinoma].

adamantoblast,-tı, b.i. *Yun. adamas, antos*, elmas + *blastos*, tomurcuk. *Histol.* Diş minesini salgılayan diş folikülünün iç tabakasının yüksek hücresi [*Ing.* Adamantoblast; *Fr.* Adamantoblaste].

adamca, z. § ● Adam bakımından, adam olarak: *Rakiplerimiz adamca bizden üstündür.* § ❷ İnsana yakışır şekilde, insan gibi: *Ha şöyle, adamca konuş da dinliyelim.* [*Ing.* Like a human being, in a proper manner; *Fr.* Humainement, virilement].

☆ *Eşanl.* **insanca**.

adamcağız, i. § ❶ Acımaya veya sevilmeye ve korunmaya lâyık adam. [*Ing.* The poor fellow, the poor chap; *Fr.* Pauvre homme]. § ● Kendisine karşı sevgi veya acıma duyulan bir kimseden söz edilirken şahıs zamiri gibi kullanılır: *Adamcağız daha ne yapsın!*

adamcasına, z. ◘ Adamca².

adamcık,-ğı, i. Yerilen, küçümsenen adam. [*Ing.* Unworthy man, fellow; *Fr.* Homme à avoir pitié].

adamcıl, s. § ● İnsan yiyen. [*Osm.* Mürdamhâr; *Ing.* Anthrophagous; *Fr.* Anthropophage]. § ❷ *fels.* İnsandan ürkmeyen, insana çabuk alışan, insana sokulan, insana yakın. [*Osm.* Munis; *Ing.* sociable, tame, domesticated; *Fr.* Apprivoisé].

☆ *Yak. anl.* **sokulgan, evcil, ehil.**

☆ *Karş.* **çekingen, vahşi, yabani.**

adamelit,-ti, i. *Fr. adamelite. jeol.* Takriben eşit miktarlarda alkali feldspat ve plajioklas ihtiva eden bir granit tipi. [*Ing.* Adamelite].

adamin, i. *Fr. adamine. min.* Hidratlı tabiî çinko arsenik [$Zn_2AsO_4(OH)$]. Ortorombik simetrili, mor, sarı, pembe veya yeşil kristaller veren bu cisim, olivenitle izomorftur. [*Ing.* Adamin].

adamit,-ti, i. *Fr. adamite.* Ortorombik sistemde kristalleşen bal sarısı renkte sulu çinko arsenat. [*Ing.* Adamite].

adam.kökü, b.i. ◘ **Adamotu.**

adamlık,-ğı, i. İnsana yakışır hal ve hareket: *Senin bu yaptığın adamlığa sığar mı?* [*Ing.* Humanness, humanity, decent and honest behaviour; *Fr.* Humanite].

☆ *Eşanl.* **insanlık.**

adam.otu,-nu, b.i. *bot.* Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın ikiçenekliler *(Dicotyledones)* sınıfının, *Tubiflorae* takımının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından geniş yapraklı, çok yıllık, mavimsi renkli, otsu ve gövdesiz bir bitki olup, kökü insan şeklini andırdığı için kendisinde birtakım garip nitelikler bulunduğuna inanılırdı. Türkiye'nin Güney bölgesinde yetişir. Kök ve meyvalarında *hiyosiyamin, skopolamin, hiyosin, mandragorin* ve *atropin* alkaloitleri vardır. Kökü şehvet uyandırıcı *(afrodizyak)*, uyuşturucu ve spazm ve ağrı giderici olarak kullanılır. **Dövülmüş avrat otu** ve **Acıdülek** adlı bitkiler İstanbul'da «adamotu» ismi altında satılmaktadır. [*Lat. Mandragora officinarum; Ing.* Mandrake; *Fr.* Mandragore].

☆ *Eşanl.* **kankurutan, adamkökü, abdüsselâmotu, köpek elması, hacılar otu.**

adamsız, s. § ● Yardımcısız, hizmetçisiz: *Bu koca ev adamsız çevrilemez.* [*Ing.* Without help, without servants]. § ❷ *h.d.* Erkeksiz, kocasız.

☆ *Yak. anl.* **bırakılmış, atılmış, mehcur, cüda; yalnız, münferit, tek, gayri.**

☆ *Karş.* **kalabalık, beraber, birlikte.**

adamsızlık,-ğı, i. § ● Yardımcısız, hizmetçisiz olma hali. § ❷ İş görecek adam yokluğu, personel azlığı. [*Ing.* Lack of domestic help].

Adana, öz.i. Güney Anadolu'nun bir ili.

— **patlıcanı**, *bot.* ◘ **Patlıcan.**

adanmak, adanılmak(-e), nsz. f. Adama işi yapılmak. [*Ing.* To be vowed, to be devoted; *Fr.* Se vouer].

adansonya, i. *Lat. adansonia. bot. Bombacaceae* familyasından, 10 türü bulunan bitki cinsi, [*Ing.* ve *Fr.* Adansonia].

adap /ädap/, **Edep**'in çoğulu. *Osm.* < *Ar. edeb* >ädāb. § ● Usul, töre, yol. [*Ing.* Customs; *Fr.* Convenances]. § ● Yol yordam, yol yöntem. ◉ **— a mugayeret,** Ahlâk ve edep dışı, terbiyeye ve sosyal ahlâka aykırılık. **Adabı muaşeret,** Terbiyeli ve nazik davranmak için tutulması gereken yollar. ◉ **Adabı umumiye,** *huk.* Örf, âdet ve kanunlarla meydana gelmiş genel ahlâk kuralları. ◉ **Adabı umumiye aleyhine suçlar,** *huk.* Genel ahlâka ve iffete aykırı olan davranışlar. [*Lat. Delictum contra bonos mores (contra pudorem); Ing.* Offence against good morals, immoral offence, indecent assault; *Fr.* Attentat aux moeurs, attentat à la pudeur publique].

adapis, i. İlkel karakterli fosil bir maki cinsi. Oligosen devrinden beri kaybolmuş *Adapidae* familyasının örnek hayvanı. [*Ing.* ve *Fr.* Adapis].

adaptasyon, i. *Fr. adaptation.* § ❶ Bir şeyin başka bir şeye uydurulması. Bir varlığın başka bir varlıkla veya içinde yaşadığı çevreyle bağdaştırılması. § ❷ *biy.* ◘ Uyma. [*Osm.* intibak]. § ● *ed* ve *san.* (a) Başka türden bir edebiyat eserinin sahneye veya perdeye aktarılması; (b) Bir yabancı eserin, aslına tam manasıyle bağlı kalınmadan aktarılması; (c) Tercüme edilen bir metnin orijinal bir müzikle bağdaştırılması; (d) Eski bir eserde, dilin yenileştirilmesi ve düzenin değiştirilmesi. § ❸ *müz.* (a) Bir eserin başka bir maksatla kullanılmak üzere değiştirilmesi; (b) Belli bir müzik parçasının bir piyes veya bir bale müziği olarak kullanılması. [*Ing.* ve *Fr.* Adaptation]. § ❹ *opt.* Işığı gittikçe azalan nesneleri gözün algılamasını sağlayan olguların bütünü. [*Ing.* ve *Fr.* Adaptation].

☆ *Eşanl.* **uyarlama, uyma, uyum.**

— **filtresi**, *fot.* Belli bir ışık bileşiminin bir başka ışık bileşimine benzemesini sağlayan renkli cam ve jelatin yaprak.

adapte, s. *Fr. adapté* < *Lat. adaptare* < *aptus*, elverişli. *ed.* ve *san.* Yabancı bir eserden yerlileştirilerek çevrilmiş: *Adapte piyes veya hikâye.* [*Ing.* Adapted].

☆ *Eşanl.* **uyarlanmış.**

— **eser**, *küt.* (a) Bir dilden diğerine, mahalli renk, töre ve geleneklere uygun gelecek şekilde, kişi ve yer adlarının da değiştirilmesi suretiyle aktarılan eser; (b) Daha önce meydana getirilmiş telif eserdeki konunun yeniden kaleme alınması suretiyle ortaya çıkan eserlere verilen ad. [*Ing.* Adapted work *(novel, play)*].

— **etmek**, *dey.* § ❶ Bir şeyi başka bir şeye uygulamak, uydurmak: *Bir musluğu boruya adapte etmek.* § ❷ *ed.* ve *san.* Bir edebiyat, sinema v.b. eseri bir türden öbürüne aktarmak: *Bir romanı sinemaya adapte etmek.*

adaptör,-rü, i. *Fr. adaptateur,-trice* § ❶ *mim.* Farklı büyüklük ve yapılarda olan parçaları bir araya tutturmak için kullanılan herhangi bir araç *(rekor gibi).* § ❷ Bağlama parçası, raptiye, uydurucu. § ❸ *hava.* Paraşüt kolan ayar tokası. § ❹ *fot.* Fotoğrafik malzemeyi *(meselâ filimleri)*, yapılmış oldukları kamerada kullanmaya elveren düzen; cam plakla çalışan bir fotoğraf makinasının filimle çalışmasını *(veya tersi)* sağlayan âlet. [*Ing.* Adapter]. § ❺ *sin.* (a) Bir kamerada farklı mercekler kullanılmasını mümkün kılan parça; (b) Uyarlayıcı. Uyarlama işini yapan kimse. [*Ing.* Adapteur].

adaş, s. < *ad* + *daş*. Adları ayni olanlardan her biri. [*Ing.* Namesake; *Fr.* Homonyme].

adaşlık,-ğı, i. Adaş olma, ayni adı taşıma hali.

âdât, ç.i. **âdet**'in çoğulu.

ada.tepe, b.i. *coğr.* Çevresindeki düzce yerler ortasında yükselen tepeler. [*Ing.* ve *Fr.* Inselberg].

— **yöresi**, *coğr.* Adatepelerin yanyana, çok sayıda bulundukları yer.

adatmak(-i,-e), f Adamak işini yaptırmak. [*Ing.* To let vow; *Fr.* Faire vouer, faire promettre].

adavet,-ti /adavet'/, i. *Osm.* < *Ar.* Düşmanlık, sevmeme. [*Ing* Enmity, hostility; *Fr.* Inimitié, hostilite].

☆ *Yak. anl.* **yağılık, buğz, hasımlık, husumet, kin hınç, öcük, garez ,nefsaniyet, kuyruk acısı.**

☆ *Karş.* **dostluk, yakınlık, samimiyet, candaşlık.**

aday*, i. *Halk dilinde = nişanlı, yavuklu.* Herhangi bir toplum görevi veya iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen veya yetiştirilmekte olan kimse. [*Osm.* Namzet; *Ing.* Candidate; *Fr.* Candidat]. ◉ **Merkez — ı**, *siy.* Seçimlerde parti merkezleri tarafından gösterilen aday.

— **adayı**, *siy.* Milletvekili ve senatör seçimlerinde partinin adayı olmak için, parti içinde yapılan ön seçimlere adaylığını koyan kimse.

— **göstermek**, *dey.* Aday olarak birini ileri sürmek.

— **yoklaması**, *siy.* Genel seçimlere katılacak parti adaylarını tespit etmek üzere parti içinde yapılan seçim.

adaylık*,-ğı, i. Aday olma hali: *önümüzdeki devre adaylığımı koyacağım.* [*Osm.* Namzetlik; *Ing.* Candidateship; candidacy; *Fr.* Candidature].

— **süresi**, *siy.* Bir memuriyete tayin, bir mesleğe girme, bir rütbeye yükselme öncesi adayın geçirmek zorunda bulunduğu yetişme ve denenme devresi.

ad.çekme, b.i. ◘ **Ad.**

ad.çekmek, b.f. Rastlantı veya talihe bağlı bir ayırma yapmak için, her birinde birer ad yazılı kâğıtlardan birini çekerek seçme yapmak. [*Ing.* To draw lots; *Fr.* Tirer au sort].

adçı*, s. § ❶ *fels.* Adcılık doktriniyle ilgili *(şey)*. [*Ing.* Nominalistic; *Fr.* Nominaliste]. § ❷ i. Bu doktrine bağlı kimse. [*Osm.* İsmiyundan olan; *Ing.* Nominalist; *Fr.* Nominaliste].

— **gezimcilik**, *fels.* Genel kavramları gerçek saymayıp birer ad'dan ibaret bulan Ortaçağ **Aristotelesçiliği**. [*Osm.* İsmiyeci Mesâiye; *Ing.* Nominalist peripathetism; *Fr.* Peripatetisme Nominaliste].

adçılar, ç.i. *fels.* Skolastık çağda adcı teoriye bağlı olanlara verilen ad.

adcılık*,-ğı, *fels.* Cins ve tür gibi toplayıcı kavramların ancak adlarının var olduğunu, yoksa bu gibi tümeller *(külliyat)* içinde toplanılan şeylerin gerçekte birbirinden ayrı nesneler olduğunu ileri süren doktrin; Ortaçağ felsefesinde «gerçekçilik» karşısında doğan eğilimdir. G. d'Occam başlıca tamsilcisidir. Bu iki zıt eğilimi uzlaştırmak üzere «kavramcılık» doğmuştur. [*Osm.* İsmiye; *Ing.* Nominalism; *Fr.* Nominalisme].

☆ *Eşanl.* **nominalizm, isimcilik.**

addaks, i. § ❶ *Lat. addax. zool.* Çift parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzgiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Büyük ve açık renkli bir antilop olup Kuzey Afrika'da yaşar. [*Lat. Addax nasomaculata; Ing.* Addax; *Fr.* Addax à nez tachete, antilope de Mendes].

add.etmek, b.f. *Osm.* < *Ar. add. (öyle)* Saymak, kabul etmek: *Sizi yabancı addetmem, bunu olmamış addetmeli.* [*Ing.* To count, to consider, to enumerate; *Fr.* Considérer].

Addis - ababa, öz. i. Habeşistan'ın baskenti.

ADDISON, Thomas, öz.i. (1793-1860). İngiliz hekimi. «*Böbrek Kapçıkları Hastalığının Bünyevî ve Mahallî Etkileri*» adlı eserinde incelemiş olduğu hastalığa kendi adı verilmiştir.

— **hastalığı**, *tıp.* ◘ **Hastalık.**

additiflik,-ği, i. *Fr. additivité.* § ● *mat.* Bir sayılar veya büyüklükler cümlesinde ortak olan ve bunların toplama ile çıkarmaya elverişli olduklarını belirten özellik. § ❷ *fot.* Belli bir aydınlatmanın fotoğraf filmi üzerinde yaptığı etkinin poz sayısına göre değişmesi. [*Ing.* Additivity].

add.olunmak, nsz. b.f. *Osm.* < *Ar.* Sayılmak. [*Ing.* To be counted; *Fr.* être considéré].

addüktör,-rü, i. *Fr. adducteur. Bayınd.* Bir kaynağın suyunu depoya getiren kanal. [*Ing.* Adductor].

aded, i. ◘ **Adet.**

adedî, s. *Ar.* § ● Sayılabilen, sayılır. [*Ing.* Numerable; *Fr.* Nombrable]. § ● Adetle ilgili, rakamla ifade edilebilen, sayıca, sayı bakımından *(Portakal, limon, yumurta gibi.)*. [*Ing.* Numerical; *Fr.* Numérique]. § ❷ Sayı *(adet)* gösteren, sayı ifade eden, sayılardan ibaret. [*Ing.* Numeral; *Fr.* Numéral,-ale].

☆ *Eşanl.* **sayısal.**

adefaji, i. *Fr. adephagie.* § ● Oburluk, doymazlık, bir türlü tatmin edilemeyen açlık duygusu. [*Ing.* Adephagia].

adefolit,-ti, i. *Fr. adépholite. kim.* Tetragol sisteminde kristalleşen yağlı demir-magnezyum kolumbat. [*Ing.* Adepholite].

adela, i. *Lat. bot.* Çamlarda urlar yapan, Flok-

sera'ya benzeyen, *Aphidae* familyasından bir böcek cinsi.

adele, i. ◘ **Adale.**

adelf, s. *Fr. adelphe* < *Yun. adelfos,* Kardeş. *bot.* Filamentleri vasıtasıyle kısmen veya tamamen birleşmiş stamenler için kullanılan terim. [*Ing.* Adelphous].

adelfi, i. *Fr. adelphie* < *Yun. adelphos,* kardeş. *bot.* Birkaç erkeklik organı *(stamen)* nın, telcikleriyle bir araya gelmesi. [*Ing.* Adelphia].

adelfogami, i. *Fr. adelphogamie* < *Yun. adelphos,* Kardeş + *gamos,* birleşme. § ❶ *zool.* Bazı karınca cinslerinde olduğu gibi erkek ve kız kardeş arası birleşme. § ❷ *bot.* Bitkisel bir hücre ile bundan meydana gelmiş başka bir hücrenin birleşmesi. [*Ing.* Adelphogamy].

adelit,-ti, i. *Fr. adelite. min.* Ortorombik simetrili formülü $CaMgAsO_4(OH)$ olan doğal kalsiyum ve magnezyum arseniyatı. [*Ing.* Adelite].

adelj, i. *Fr. adelge.* Filoksera'ya benzer bir fidan biti.

adelomorf, s. *Fr. adelomorphe* < *Yun. adelos,* gizli + *morfe,* şekil. § ❶ *zool.* Belirsiz şekle sahip. § ❷ *fizyol.* Belirsiz şekilli; midede pepsin guddelerinin merkez hücrelerini belirtmekte kullanılan terim. [*Ing.* Adelomorphic, adelomorphous].

adeloser, i. *Fr. adelocère* < *Yun. adelos,* Karanlık + *keras,* boynuz. *zool.* Avrupa ve kuzey Amerika'da yaşayan, kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Elateridae* familyasından, kara ve griye çalar iri bir çiçek böceği.

adelya, i. *Lat. adelia, bot.* Sütleğengiller (Euphorbiaceae) familyasından tropikal Amerika'da yetişen bir bitki cinsi. [*Ing.* ve *Fr.* Adelia].

Âdem /âdem/, öz.i. *Ar.* < *Ibr.* Din kitaplarına göre ilk yaratılan insan ve peygamber: *Adem oğlu çiğ süt emmiştir.* [*Ing.* ve *Fr.* Adam].
☆ *Eşanl.* **ebülbeşer.**
~ elması, *anat.* Boynun ön tarafında bulunan gırtlak çıkıntısı. [*Osm.* Tuffah-ı âdem; *Ing.* Adam's apple; *Fr.* Pomme d'Adam].
◘ *ŞEKİL: 262.* **INSAN VÜCUDU.**

ademi, i. *Osm.* < *Ar.* Yokluk, bulunmama: *Onun vücudu ile ademi birdir.* [*Ing.* Non existence, absence; *Fr.* Manque, absence]; Farsça dil kuralına göre «siz-lik» ekinin karşılığı: *Ademi riayet, ademi iktidar, ademi tecavüz.* ◉ **~i iktidar,** ◘ **iktidarsızlık.** ◉ **~i istimâ,** *huk.* Davanın dinlenmemesi. ◉ **~i itimat,** ◘ **Güvensizlik, itimatsızlık.** ◉ **~i itimat reyi,** ◘ **Güvensizlik oyu.** ◉ **~ i kabul,** *huk.* ve *ikt.* Kabul etmeme. Üzerine keşide edilmiş bir poliçeyi muhatabın kabulden çekinmesi. [*Lat. Denegatio acceptationis; Ing.* Non-acceptance; *Fr.* Non-acceptation, non-paiement]. ◉ **~ i kifaye kararı,** ◘ **Yetersizlik kararı.** ◉ **~ i lüzum,** ◘ **Gereksizlik, lüzumsuzluk.** ◉ **~ i kifayet,** ◘ **Kifayetsizlik, yetersizlik.** ◉ **~ i merkeziyet,** *huk.* Bir devletin yönetiminde, merkeze ait bir takım genel hizmetlerin, merkezin denetimi altında az veya çok bağımsızlığa kavuşturulması. [*Ing.* Decentralisation (self-government), regionalism, devolution, autonomous government; *Fr.* Décentralisation]. ◉ **~ i merkeziyet sistemi,** *huk.* Merkezdeki iktidarın işlerini bozmamak şartiyle yöre idarelerine geniş bir özerklik *(muhtariyet)* sağlama usulü. ◉ **~ i mesuliyet,** ◘ **Sorumsuzluk.** ◉ **~ i ifa,** *huk.* § ❶ İfa etmeme, üzerine düşeni yapmama. § ❷ Ödememe. ◉ **~ i ifa defi,** *huk.* İki taraflı borç yükleyen akitlerde, bir tarafın borcunu ödememesi halinde, diğer tarafın da edasını yerine getirmeme hakkı. ◉ **~ i müdahale,** *huk.* İki devlet arasındaki silâhlı ve silâhsız bir anlaşmazlık veya çatışmada, diğer devletlerin bu anlaşmazlıkta taraf tutmamak ve karışmamak kararına varmaları. ◉ **~ i salâhiyet,** ◘ **Yetkisizlik.** ◉ **~ i tahsis,** *huk.* Bir geliri, belli bir yer için ayırmama. ◉ **~ i takip,** ◘ **Takipsizlik.** ◉ **~ i tecavüz,** ◘ **Saldırmazlık.** ◉ **~ i tecavüz paktı,** ◘ **Saldırmazlık paktı.** ◉ **~ i tediye,** *huk.* Ticarî senetlerin vâdeleri geldiği halde asıl borçlu tarafından senet bedelinin son hâmile ödenmemesi; çeklerde ve görüldüğünde ödenmesi şart koşulan poliçelerde, senedin ibrazında ödenmemesiyle «adem-i edive» durumu meydana gelir. [*Ing.* Non-payment, refusal of payment; *Fr.* Non paiement]. ◉ **~ i tenasüp,** ◘ **Oransızlık.**
☆ *Yak. anl.* **hiçlik.**
☆ *Karş.* **varlık, mevcudiyet, vücut.**

âdem.baba, b.i. *arg.* Afyonkeş, hapishanelerde haraççılara yardakçılık eden.

Âdemcilik, ◘ **Âdemizm.**

âdemiyet /ademiyet/,-ti, i. *Osm.* < *Ar. âdemiyyet.* § ❶ İnsanlık, adamlık. [*Ing.* Humanity; *Fr.* Humanite]. § ❷ İnsan hali.

Âdemizm, i. *Fr. ademisme* < *Ar. Adem. ed.* Yirminci yüzyılın başında ortaya çıkan bir edebiyat çığırı. Sembolizme karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu edebiyat ekolüne bağlı olanlar, eşyayı sanki Âdemin gözüyle görüyormuş gibi, mistikçilikten uzak bir kavrayışla kavrayarak gerçek anlamında kullanılmış kelimelerle anlatmaktadırlar.
☆ *Eşanl.* **Âdemcilik, dorukçuluk.**

âdem.oğlu, b.i. insanlar, insan takımı. [*Ing.* Mankind; *Fr.* Le genre humain].

âdem.önceliği, b.i. *fels.* Adem'in yaratılan ilk insan olmadığını ileri süren doktrin. [*Fr.* Preadamisme].

aden, eden, i. *Ibr.* Eski Ahit'e göre, yeryüzü cenneti.

adenalji, i. *Fr. adenalgie* < *Yun. tıp.* Bez ağrısı *(glandüler ağrı);* merkezî gangliyonlarda bulunan ağrı. [*Ing.* Adenalgia].

adenasteni, i. *Fr. adénasthénie* < *Yun. tıp.* Bezlerin faaliyet noksanlığı. [*Ing.* Adenasthenia].

adenaz, i. *Fr. adenase. fizyol.* Su tutmak suretiyle adenin'i hipoksantin'e çevirerek, nükleoproteidlerin sindiriminde rol oynayan ve pankreas tarafından üretilen enzim.

adendum, i. *Lat.* § ❶ Bir dış-iç diş temel silindiriyle hatve silindiri arasındaki radyal uzaklık; dişlilerde temel dairesi. § ❷ İlâve edilecek şey veya söz. § ❸ Ekleme. [*Osm.* Zeyilname; *Ing.* Addendum].

adenektomi, i. *Fr. adenectomie* < *Yun. aden,* bez, gudde + *ek,* dış + *temnein,* kesmek. § ❶ *dişç.* Bir bez'in cerrahî müdahale ile çıkarılması. § ❷ Adenoit vejetasyonların alınması. [*Ing.* Adenectomy].
☆ *Eşanl.* **adenoidektomi.**

adenektopi, i. *Fr. adenectopie* < *Yun. tıp.* Bezin normal yerinden başka yerde bulunması. [*Ing.* Adenectopia].

adeni, i. *Fr. adenie* < *Yun. aden,* bez, gudde. *tıp.* Lenf(a) bezlerinde lenfoit dokunun bölünüp çoğalmasıyle belirlenen kronik bir hastalık. [*Ing.* Adenia].
☆ *Eşanl.* **lenfadeni.**

adenil, i. *Fr. adényle. kim.* Adeninde bulunan $C_5H_4N_4$ - kökü. [*Ing.* Adenyl].

adenin, i. *Fr. adénine,* § ❶ *biyokim.* 6-aminopürin $C_5H_3N_4NH_2$. Genetik kodun formülasyonunda önemli bir rol oynayan nükleik asitlerde rastlanan pürin bazı. Bu maddeye adenosin trifosfat'da da rastlanmaktadır. § ❷ *kim.* Bitki ve hayvan dokularında bulunan bir lökomisin : $C_5H_5N_5$. [*Ing.* Adenine].

adenit,-ti, i. *Fr. adénite* < *Yun. aden,* bez. *tıp.* Lenfa boğumları *(gangliyon)* iltihabı. [*Ing.* Adenitis]. **boyun ~i,** *patol.* ◘ **Boyun.**

adenoblast,-tı, i. *Fr. adénoblaste* < *Yun. aden,* bez, gudde + *blastos,* tohum, tomurcuk. § ❶ *biy.* Bez özelliği taşıyan veya salgı ödevli hücre. § ❷ Bez dokunun başlangıç aldığı embriyonik hücre. [*Ing.* Adenoblast].

adenofarenjit,-ti, i. *Fr. adénopharyngite. tıp.* Farenks lenfoit dokusunun iltihabı. [*Ing.* Adenopharyngitis].

adenofibrom, i. *Fr. adénofibrome. tıp.* Hem konjonktif dokunun, hem de bezemsi yapılı epitel hücrelerin bölünüp çoğalmasıyle meydana gelen selim *(iyi)* tümör. [*Ing.* Adenofibroma].

adenofil, s. *Fr. adénophile* < *Yun. bot.* Yaprak üzerinde beze taşıyan, yaprağı üzerinde bezeler bulunan. [*Ing.* Adenophyllous].

adenoflegmon, i. *Fr. adénophlegmon. tıp.* Cerahatli adenit, gangliyon apsesi.

adenofor, i. *Fr. adénophore* < *Yun. bot.* Nektar bezindeki sap, nektar bezesinin sapı. [*Ing.* Adenophore].

adenogen, ◘ **Adenojen.**

adenografi, i. *Fr. adénographie* < *Yun. tıp.* Bezlerin filimle incelenmesi bilimi; bezlerin anatomi, fizyoloji, histoloji ve patolojisi. [*Ing.* Adenography].

adenogram, i. *Fr. adénogramme. tıp.* Gangliyon ponksiyonu ile elde edilen materyalin yayılması ve boyanarak hücrelerin incelenmesi. [*Ing.* Adenogram].

adenohipofiz, i. *Fr. adénohypophyse* < *Yun. aden,* bez + *hypo,* Altında + *physis,* büyüme. *biy.* Hipofizin iki bölümünden biri olup, embriyoda ağzın tavanından dorsal olarak dışa doğru büyüyerek gelişir: *Lobus glandularis.* Bu bölge *pars intermedia, pars distalis, pars infundibularis* kısımlarından yapılmıştır. [*Ing.* Adenohypophysis].

adenoidektomi, i. *Fr. adénoïdectomie. tıp.* Adenoit vejetasyonların alınması. [*Ing.* Adenoidectomy].
☆ *Eşanl.* **adenektomi.**

adenoidit,-ti, i. *Fr. adénoïdite. tıp.* Adenoit iltihabı. [*Ing.* Adenoiditis].

adenoit, s. *Fr. adénoïde, tıp.* Adenom'a benzeyen. [*Osm.* Guddevî; *Ing.* Adenoid].

adenojen, s. *Fr. adénogène* < *Yun. tıp.* Bez dokusundan meydana gelen. [*Ing.* Adenogenous].

adenokanser, i. *Fr. adénocancer. tıp.* Adenom tipinde bir epitelyoma'dan ileri gelen kanser çeşidi.

adenokarsinom, i. *Fr. adénocarcinome. tıp.* Kötü adenom. Histolojik bakımından adenom karakteri taşıyan ve özellikle karaciğer seviyesinde gelişerek siroz ile de iştirak gösteren bir kanser çeşidi. [*Ing.* Adenocarcinoma].

adenokrom, i. *Fr. adénochrome. biy.* Böbrek-üstü bezinin renkli maddesi. [*ing.* Adenochrome].

adenolenfosel, i. *Fr. adénolymphocèle. tıp.* Lenfa damarı varislerine verilen ad. [*Ing.* Adenolymphocele].
☆ *Eşanl.* **kistli lenfanjiyektazi.**

adenoloji, i. *Fr. adénologie. tıp.* Bezler teorisi. [*Ing.* Adenology].

adenom, i. *Fr. adénome.* < *Yun. aden,* bez. *tıp.* Dış salgı bezlerinin dokularından gelişen, kötü olmayan urlar. Kötüleşip kansere değişebilir. [*Lat. Adenoma; Ing.* Adenoma].

adenomatoz, i. *Fr. adénomatose. tıp.* Adenomların bez dokusundaki oluşumu. [*Ing.* Adenomatosis].

adenomektomi, i. *Fr. adénomectomie. tıp.* Bir adenomun çıkarılması. [*Ing.* Adenomectomy].

adenomiyom, i. *Fr. adénomyome.* ◘ **Andometriyoz.**

adenopati, i. *Fr. adénopathie* < *Yun. aden,* bez. + *pathos,* hastalık. *tıp.* Lenf(a) düğümleri veya bezlerinin kronik iltihaplarını ifade etmekte kullanılan terim. [*Ing.* Adenopathy].

adenopot, s. *Fr. adénopode* < *Yun. aden,* bez + *podus,* ayak. *bot.* Bezleri çiçeksapı veya yaprak sapı üzerinde bulunan, sapları bezcikli. [*Ing.* Adenopodous].

adenosarkom, i. *Fr. adénosarcome.* < *Yun. aden,* bez + *sarx,* et + — *oma,* ur. Bir bezin esas elemanları zararına gelişen ve katılgan dokunun embriyoner tipte gelişimi yüzünden sarkom stroması da taşıyan tümör çeşidi. [*Ing.* Adenosarcoma].

adenosel, i. *Fr. adénocèle. tıp.* Bezlerin kistik tümörü. [*Ing.* Adenocele].

adenoselülit,-ti, i. *Fr. adénocellulite. tıp.* Bez ve etrafında bulunan hücresel dokunun iltihabı. [*Ing.* Adenocellulitis].

adenoskleroz, i. *Fr. adénosclérose* < *Yun. aden,* bez + *sclerosis,* sertleşme. *tıp.* Katılgan doku hipertrofisi sebebiyle bir bezde görülen katılaşma; bez sertleşmesi. [*Ing.* Adenosclerosis].

adenotom, i. *Fr. adénotome* < *Yun. tıp.* Bezleri deşmeye yarayan âlet. [*Ing.* Adenotome].

adenozin, i. *Fr. adénosine* < *Yun. aden,* bez. *kim.* İçinde adenin bulunan bir nükleotit. [*Ing.* Adenosine].
~ di fosfat, *kim.* Hücrede mitokondrilerde bulunan ATP'nin metabolizma sırasında enerjisini sarfettikten sonra dönüştüğü şekil. ATP terminal fosfat grupunu vererek iki fosfat grupu ile kalır. ADT. [*Ing.* ve *Fr.* Adenosin di phosphate].
~ trifosfat, *kim.* Hücrede mitokondrilerde bulunan bir molekül. Üç fosfat grupu taşır ve özellikle üçüncü fosfat grupunun yüksek enerji bağını teşkil eder. Hayatsal olaylar sırasında bu molekül terminal fosfat grupunu vererek sahip olduğu yüksek

enerjiyi kullanılmak üzere açığa verir. ATP. [*Ing.* ve *Fr.* Adenosine triphosphate].

— **trifosfataz,** *kim.* ATP'yi etkileyen enzim; ATP az. [*Ing.* ve *Fr.* Adenosine triphosphatase].

adenozintrifosforik, s. *Fr. adenosintriphosphorique. biyokim.* Kasların kasılmasında rol oynayan fosforik asidin organik bir türevi.

aderans, ◘ **Adezyon.**

adermi,-yi, i. *Fr. adermie* < *Yun. tıp.* Derisizlik, ciltsizlik. [*Ing.* Adermia].

adermin, i. *kim.* B_6 vitamini, $C_8\ H_{11}\ O_3\ N$. Maya ve karaciğerde bulunur. [*ing.* Adermin(e); *Fr.* Adermine].

adermojenez, i. *Fr. adermogenese* < *Yun. tıp.* Cildin eksik oluşumu. [*Ing.* Adermogenesis].

adese, i. ç: **adesât.** *Osm.* < *Ar. ades.* § ❶ *fiz.* Mercek. § ❷ *bot.* Kovucuk. § ❸ Büyüteç. [*Osm.* Pertavsız]. § ❹ *fot.* Objektif. ◉ **— vi bulut,** *hava.* Takriben çift taraflı içbükey merceğe benzeyen bir bulut. [*Ing.* Lenticular cloud; *Fr.* Nuage lenticulaire].

adet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. aded.* § ❶ *fels.* Sayı. Pythagore'un felsefi mesleğinin temeli 10 sayısı adetlerin en yetkinidir. [*Ing.* Number; *Fr.* Nombre]. § ❷ Tane. [*Ing.* Piece; *Fr.* Piece]. ◉ **aslî —.** *mat.* ◘ **Aslî.**

âdet,-ti, /ädet/, i. ç: **âdât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Her zaman yapılan, alışılan şey: *Âdet ikinci tabiattır, Çok söylemek onun âdetidir.* [*Ing.* Habit; *Fr.* Habitude]. § ❷ *fels.* ve *sosy.* Toplumda ötedenberi uyulagelen kural. Yazılı olmayan ve gelenekle nesilden nesile gecen halk ahlâk ve hukukudur; *Eskiden güveyden ağırlık istemek âdetti, Bir memleketin âdetlerine saygı gösterilmelidir.* [*Osm.* Örfü âdet; *ing.* Custom; *Fr.* Coutume]. ◘ **Töre.** § ❸ *fizyol.* Kadınlarda çoklukla 28 günlük devreler halinde tekrarlanan, dölyatağının 2-6 gün süren kanama hali. [*Ing* Menses, periods, menstruation, menstrune, *Fr.* Menstruation, règle]. ◉ **— ler bilimi,** *fels.* Bir toplumda, iyilik ve kötülük değer hükümlerine göre yapılması veya yapılmaması gereken hareketleri belirten kuralları inceleyen bilim. ◉ **Eski köye yeni —** *dey.* Alışılmış usul ve kurallara aykırı.

☆ *Eşanl.* § ❶ **alışkanlık, alışkı, itiyat, huy.** § ❷ **örf ve âdet ,gelenek, töre, anane.** § ❷ **aybaşı, hayız, regl.**

— bilgisi, *sosy.* Topluma ait âdet olaylarının bilimsel yöntemle incelenmesi. [*Ing.* Moral sciences; *Fr.* Science des moeurs].

— çıkarmak, *dey.* Yeni yeni huylar edinmek. [*ing.* To start a custom].

— etmek (edinmek), *dey.* Bir şeyi alışkanlık ve huy haline getirmek. [*Ing.* To be habituated, to be accustomed; *Fr.* S'habituer, s'accoutumer].

— görmek, *(Kadınlar)* aybaşı olmak. [*Ing.* To menstruate; *Fr.* Avoir la menstruation, avoir ses règles, être réglée].

— hali, *fizyol.* Sağlık durumu iyi olan kadında ergenlik çağından menopoza kadar devam eden fizyolojik hal.

— kesilmesi, *fizyol.* Kadınlarda aybaşlarının bitmesi. [*ing.* Menopause; *Fr.* Ménopause].

☆ *Eşanl.* **menopoz.**

— öncesi sendromu, *tıp.* Kadında âdet'ten önceki günlerde ortaya çıkan hastalık belirtilerinin tümü.

— üzere, *dey.* Alışıldığı gibi, her zaman yapıldığı gibi. [*Ing.* According to practice, customarily, as usual].

— yerini bulsun (diye), *h.d.* Gerekli görüldüğü için değil, sırf alışılmış olduğu için; olayların ve hareketlerin yerli yerinde yapıldığını anlatmak için söylenir. [*Ing.* For form's sake, as a mere formality, as a gesture; *Fr.* Par pure forme].

âdeta /ä:detä/, z. *Osm.* < *Ar. âdet.* § ❶ Her zamanki gibi, hemen hemen, sanki. [*Ing.* As usual, simply nearly; *Fr.* Ordinairement, comme d'ordinaire]. § ❷ Bayağı, basbayağı: *Âdeta karnım acıktı, Çocuğun sözüne âdeta inandınız.* § ❸ *(Binicilikte atın yürüyüşü hk.)* bayağı yürüyüşle.

adezyon, i. *Fr. adhesion* < *Lat. adhesio,* i. § ❶ *tıp.* Seröz zarların iltihabî vetireleri sonunda meydana gelen yapışma. [*Ing.* Adhesion; *Fr.* Adhérence]. § ❷ *fiz.* Birbirine değmekte olan iki cismi ayırmaya karşı gelen kuvvet.

Adhara, öz. i. *astr.* Büyük Köpek'in ε yıldızı. [*Osm.* Furi; *Ing.* ve *Fr.* Adhara].

adım, i. < *atmak.* § ❶ Yürümek için bir ayağı ötekinin önüne koymak hareketi: *Ne mal olduğu adım atışından belli.* [*Ing.* Step, pace; *Fr.* Pas]. § ❷ *ask.* Türk ordusunda adım uzunluğu 75 sm. olup dakikadaki sayısı 114'tür. Geçit törenlerinde uzunluk ve hız bando ile ayarlanarak beraberlik sağlanır. § ❸ *müz.* (a) Danstaki ayak ve vücut hareketleri; (b) Küçük veya büyük ikili olarak melodik gidiş. Yanaşıklık. § ❹ *cimn.* Ayakta temel duruştan, bir ayağın, türlü yönlerde iki ayak boyu kadar ara ile yer değiştirmesi. [*Ing.* Step; *Fr.* Pas]. ◉ **— lı sıçrama,** *cimn.* Çift ayakla sıçrayıp havada bir bacağı öne, ötekini geriye açarak geniş adım durusu alma. ◉ **— ını açmak,** *dey.* Uzun adım atarak yürümek, hızlanmak. ◉ **— ını denk atmak,** *dey.* Tedbirli, uyanık, dikkatli olmak. ◉ **— ını geri almak,** Başladığı işten geri dönmek. ◉ **— ını tek (denk) atmak,** *dey.* Bir işte iyi düşünüp dikkatli davranmak. [*Ing.* To proceed with caution]. ◉ **— ları sıklaştırmak,** *dey.* Daha küçük ve çabuk adım atarak hızlı yürümek. ◉ **— larını açmak,** *dey.* Yürürken hızlanmak. ◉ **âdi —,** § ❶ *ask.* Tabii normal adım. § ❷ *cimn.* Adımda beraberlik gerektirmeyen ve grupça yapılan yürüyüş türü. ◉ **Attığı — dan dönmemek,** *dey.* Geri gitmemek, sözünden, kararından vazgeçmemek. ◉ **Büyük bir — atmak, büyük — lar atmak,** *dey.* Merhaleler aşmak, ilerlemeler kaydetmek. ◉ **Dev — larla,** *dey.* Büyük mesafe alarak. ◉ **İlk —,** *dey.* Henüz girme, başlangıç. ◉ **ölçülü — larla,** *dey.* Tedbirli olarak, kararlı olarak. ◉ **Yanlış — atmak,** *dey.* Ayağı uygunsuz bir yere basarak tökezlenmek; *mec.* Davranışta yanılmak, tökezlenmek, tedbirsizlik etmek. ◉ **... — lık yer,** *dey.* Bir mesafenin fazla uzun olmadığını belirtmek için söylenir. ◉ **Bir — ayrılmamak,** *dey.* Bırakmamak *(peşini),* her dakika beraber olmak. ◉ **Kaz — ı,** *ask.* Nazi askerlerinin dizlerini kırmadan attıkları adım. ◉ **Koşar —,** *ask.* Yürüyüşle koşma arası atılan adım. ◉ **Sert —,** *ask.* Geçit törenlerinde dizi kırmadan kalçadan atılan ve ayağın yere sert vurulduğu adım. ◉ **Uygun —,** *ask.* Belirli bir ritm ve ölçüyle, birlikte yürüyenlere uydurularak atılan adım.

— adım, Ağır, ağır. Yavaş, fakat sağlam olarak: *Ereğime adım adım yaklaşıyorum.* [*Ing.* Step by step, slowly; *Fr.* Doucement, pas à pas].

— atlamaca, Bir çocuk oyunu; yere çizilen bir çizgiye basıp bir adımda ileriye sıçrama yarışı şeklinde oynanır.

— atmak, § ❶ Yürümek için ayak atmak. § ❷ Bir teşebbüste kısım kısım başarılar elde etmek: *Yurdun bayındırlığı yolunda hergün yeni adımlar atılıyor.* [*Ing.* To take steps; *Fr.* Faire un pas].

— (adımını) atmamak, *dey.* Gitmemek, uğramamak, aramamak.

— başı (başına, başında), *dey.* Sık sık, birbirine yakın yerlerde: *Adım başında bir nöbetçi.* [*Ing.* in every corner, at every step; *Fr.* À chaque pas].

— uydurmak, *dey.* Beraber hareket edebilmek, başkalarına yetisebilmek.

adımlamak(-i), f. § ❶ Adımla ölçmek. [*Ing.* To pace, to measure by pacing; *Fr.* Faire des pas, arpenter]. § ❷ Gayesiz dolaşmak, gezinmek.

adım.sayar, b.i. *coğr.* Bir yandan yürürken ve çevrede gözlemlerde bulunulurken, bir yandan da gerçeğe yakınca değerler verecek şekilde geçilen yerin uzunluğunu veren araç. [*Ing.* Pedometer; *Fr.* Podomètre].

âdi /ädî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aşağı. [*Ing.* Inferior; *Fr.* Inferieur,-e]. § ❷ *fels.* Aşağılık, bayağı, sıradan. [*Ing.* Ordinary, vulgar; *Fr.* Ordinaire, vulgaire, devulgue,-ée, commun, -une, banal,-ale].

☆ *Eşanl.* § ❶ **beşpara etmez, değersiz, hor, aşağılık, kıtipiyos, soysuz, paçavra.**

☆ *Karş.* § ❶ **kıymetli, değerli, seçkin, erdemli, soylu, asil, semin, zikıymet.**

— adım, *cimn.* ve *ask.* ◘ **Adım.**

— alacaklar, *huk.* İflâsta teminatlı olmayan alacaklar. [*Lat. Creditum (nomen) chirographarium; Ing.* Unsecured debt; *Fr.* Creance chirographaire].

— ardıç, *bot.* ◘ **Ardıç.**

— bakla, *bot.* 60-70 sm. boylanan, danesi yassı ve büyük, esmer sarı ve beyaz renkli bir bakla çeşidi.

— borç, *huk.* Teminatsız borç.

— buğday, *bot.* Ilımlı iklimlerde yetişen, başağı nisbeten uzunca ve başakçıkları seyrek oturmuş, başakçığı kaplayan dış kavuzun alt kısmı kubbeli ve üst kısmı ise keskin bir buğday türü. [*Lat. Triticum vulgare*].

— cehri, *bot.* ◘ **Cehri.**

— ceviz, *bot.* ◘ **Ceviz.**

— çitlenbik, *bot.* ◘ **Çitlenbik.**

— deniz hıyarı, *zool.* Derisidikenliler *(Echinoderma)* alt filumunun, Denizhıyarları *(Holothuroidea)* sınıfından bir tür. Uzunluğu 30 sm. kadar olur. Ambulakral ayakcıkları vardır. [*Lat. Holothuria tubulosa; Fr.* Holothuride normal].

— deniz kestanesi, *zool.* Derisidikenliler *(Echinoderma)* alt filumunun. Denizkestaneleri *(Echinoidea)* sınıfından bir tür. Vücudu az çok küre biçimindedir. Pediselleri küre biçiminde olur. Kıyılarda yaşar. [*Lat. Echinus esculentus; Fr.* Échinide régulière].

— dişbudak, *bot.* ◘ **Dişbudak.**

— duglas, *bot.* ◘ **Duglas**

— engerek, *zool.* ◘ **Engerek.**

— fındık, *bot.* ◘ **Fındık.**

— fiğ, *bot.* Baklagiller *(Leguminosæ)* familyasından, sapı dört köşeli ve içi boş, karşılıklı dizilmiş yaprakçıklardan ibaret yaprağa sahip yuvarlak sarı ve kahverengimde tohumlu, 1 yıllık yem bitkisi. [*Lat. Vicia sativa vulgaris*].

— gün, *dey.* İş günü, tatil ve bayrama rastlamayan gün, hafta arası günlerine verilen ad. [*Ing.* Ordinary day; *Fr.* Jour ordinaire]

— gürgen, *bot.* ◘ **Gürgen.**

— hisse senedi, *huk.* Şirketlerin, alelâde zamanlarda çıkardıkları ve özel bir tercih hakkı vermeyen senetler. Sahiplerine Genel Kurul toplantılarında, esas sözleşmede belirtilen oranlarda oy hakkı verir. [*Ing.* Ordinary share; *Fr.* Action ordinaire].

— icar *(kira), huk.* Konusu ürünsüz veya ekime yaramayan, taşınır veya taşınmaz bir mal olan icar.

— içtima, *huk.* Bir derneğin, Cemiyetler Kanununa veya tüzüğüne göre belli zamanlarda yapacağı toplantılar.

— iflâs, *huk.* Hileli ve taksiratlı olmayan iflâs. [*Ing.* Non-fraudulent bankruptcy; *Fr.* Faillite simple].

— ikrar, *huk.* Taraflardan birinin ileri sürdüğü olayı, diğer tarafın aynen tasdiki, kabulü.

— iskarmoz, *den.* Filikalarda özellikle patalyalarda ve botlarda kürekleri kayışlıklar vasıtasıyle bağlamak ve kullanılırken mesnetlik etmek üzere küpeştelere konulan ağaç veya maden çelikler.

— itiraz, *huk.* Basit, süreye bağlı olmayan itiraz.

— kadın tuzluğu, *bot.* ◘ **Kadın tuzluğu.**

— kara kurbağası, *zool.* ◘ **Kurbağa.**

— karınca, *zool.* ◘ **Buğday karıncası.**

— kartopu, *bot.* ◘ **Kartopu.**

— kefalet, *huk.* Adi kefalette borcun kefilden talebedilebilmesi için, kefalet akdinden sonra borçlunun iflâs etmesi veya hakkında tâkibat yapılıp da alacaklının hatâsı olmaksızın sonuçsuz kalması veya borçlu aleyhalinde Türkiye'de takibat yapılmasının imkânsız hale gelmesi şarttır.

— kefil, *huk.* Borçlu iflâs ederse veya borçlu aleyhine yapılan takibat alacaklının kusuru olmadan sonuçsuz kalırsa, veya borçlu için Türkiye'de takibat yapılamaz bir durum meydana gelirse, alacaklı tarafından kendisine başvurulabilecek kimse.

— kendir, *bot.* 1,5-3 m. ye kadar boylanan, yan dalları kısa, yaprakları kısa çenepli, çok tohum veren, Kendirgiller *(Cannabinaceae)* familyasından bir bitki türü. [*Lat. Cannabis sativa*].

— kesir, *mat.* ◘ **Kesir.**

— kızılağaç, *bot.* ◘ **Kızılağaç.**

— kira, *huk.* Kiralayanın, kiracıya, kiralanan seyin sadece kullanılmasını terk etmesi.

~ **kolza**, *bot.* Kışa dayanıklı ve erkenci bir kolza çeşidi.
~ **köpekbalığı**, *zool.* ◘ **Köpekbalığı**.
~ **kumru**, *zool.* ◘ **Üveyk**.
~ **kurtbağrı**, *bot.* ◘ **Kurtbağrı**.
~ **küçük yapraklı maydanoz**, *bot.* Yaprakları ufak olan bir maydanoz çeşidi.
~ **küçük yapraklı semizotu**, *bot.* Az verimli, beğenilmeyen bir semizotu çeşidi.
~ **küçük yeşil yapraklı nane**, *bot.* En çok yetiştirilen nane çeşidi.
~ **leylâk**, *bot.* ◘ **Leylâk**.
~ **mayıs-böceği**, *zool* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, yaprak boynuzlu böcekler *(Scarabaeidae)* familyasından, kurtları toprak altında yaşayan bir böcek. Fidanlık ve kültürleri tahrip eder. Erginleri yaprak ve ibreleri yiyerek zararlı olurlar. [*Lat. Melolontha vulgaris; Ing.* Forest maybeetle].
~ **mersin** *(balığı)*, *zool.* Mersin balığıgiller *(Acipenseridae)* familyasından bir balık türü. [*Lat. Acipenser stellatus*].
~ **muhakeme usulü**, *huk.* Kanunun özel muhakeme usulüne bağlı tutmadığı bütün dâvalarda yürütülen kovuşturma ve muhakeme şekli.
~ **muşmula**, *bot.* ◘ **Muşmula**.
~ **müruruzaman**, ◘ **Müruruzaman**.
~ **nişangâh**, *den.* Gez ile arpacığı olan nişangâhlardır. Geceleri bunların uçlarında görülebilmek için kendilerine özgü elektrik lambası kullanılır.
~ **orman asması**, *bot.* ◘ **Asma**.
~ **orman sarmaşığı**, *bot.* ◘ **Sarmaşık**.
~ **ökseotu**, *bot.* ◘ **Ökseotu**.
~ **palanga**, *den.* Arma doldurmakta ve daha bir çok işlerde kullanılmakta olan ve tornasiyle makarası kancalı olan bir palanga.
~ **papatya**, *bot.* ◘ **Papatya**.
~ **papaz külâhı**, *bot.* ◘ **Papaz külâhı**.
~ **porsuk**, *bot.* ◘ **Porsuk**.
~ **sarısalkım**, *bot.* ◘ **Sarısalkım**.
~ **semender**, *zool.* ◘ **Semender**.
~ **senet**, § ❶ *ikt.* Yalnız aleyhine sonuç doğuracak kimse tarafından imza edilen senet. § ❷ *huk.* Ticarî olmayan, gayri resmî hususî senet; yalnız borçlu tarafından imza edilen senet.
☆ *Eşanl.* **gayri resmî senet, hususî senet, mabeyn senedi**.
~ **servi**, *bot.* ◘ **Servi**.
~ **sürme**, *bot.* Buğdaylara musallat olarak danelerin balık kokan yağlımsı bir kitle ile dolmasına, başakçıkların düzensiz dağılışına, bitkilerin kısa kalmasına sebep olan *Tilletiaceae* familyasından *Tilletia tiritici* ve *Tilletia foetida* adında iki mantarın yaptığı hastalık.
☆ *Eşanl.* **kör karamuk**, karadoğu.
~ **şebboy**, *bot.* Turpgiller *(Cruciferae)* familyasından makbul bahçe çiçekleri. [*Lat. Cheiranthus cheiri*].
~ **şimşir**, *bot.* ◘ **Şimşir**.
~ **şirket**, *huk.* İkiden fazla sahsın, ortak bir amaca erişmek için emeklerini ve mallarını birleştirmeleriyle meydana gelen ortaklık. Kuruluş formalitesi basit, tescil zorunluğu olmayan, sermaye konulması ve sözleşme yapılması ihtiyarî olan bir şirket çeşididir. [*Ing.* Ordinary partnership, incorporated association; *Fr.* Societe simple, societe privee].
☆ *Eşanl.* **hususî şirket**.
~ **tasfiye**, *huk.* İflâs dairesinin, iflâs kararını ilânı ve müflisin mallarının tesbit ve muhafazası için gerekli tedbirlerin alınması ile başlayıp masaya ait hiç bir mal bulunmadığı takdirde «Tasfiyenin tatili» ile biten, iflâsın normal tasfiye şekli.
~ **tütün mozayiği**, *tıp.* Tütünlerde yaprakların türdes olmayan bir renk alması suretiyle kendini belli eden, *Nicotiana virus* adındaki virüsün yaptığı bir hastalık.
~ **üvez**, *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, güzel görünüşlü, nemli, kumsal toprakları sever, yemişini kuşların yediği bir süs bitkisi. [*Lat. Sorbus ancuparia*].
~ **yeke**, *den.* Filikalarda dümeni istenilen tarafa basmak için kullanılan bir tarafı dümen boğazına göre oyulmuş ağaç veya demir çubuklar.
~ **yeşil kıvırcık salata**, *bot.* Göbek kısmı ufak, beğenilmeyen bir salata çeşidi.

adigeit,-ti, i. *Fr. adigeite. min.* Hidratlı doğal magnezyum silikatı.
adil[1], i. *Osm.* < *Ar. adl.* § ❶ Doğruluk, tarafsızlık, adalet. [*Osm.* Hakkaniyet; *Ing.* ve *Fr.* Justice]. § ❷ *huk.* Rehinde, rehin verenle alanın birlikte güvenerek rehni teslim ettikleri kimse.
adil[2], /ädil/, s. *Osm.* < *Ar. adl.* § ❶ Doğru, adaletle iş gören, adalet sahibi, adaletten, haktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren: *Âdil bir mahkeme.* [*Ing.* Juste, equitable, fair, righteous; *Fr.* Juste, equitable]. § ❷ Hakka uygun, haklı. [*Ing.* Right, justified, rightful; *Fr.* Juste, exact, correct].
☆ *Yak. anl.* **adaletli, haklı, insaflı**.
☆ *Karş.* **adaletsiz, haksız, insafsız, gayriâdil**.
~ **fiyat**, *huk.* Bir malın değişme değerine eşit fiyat. Gerçek değere uygun olan fiyat. [*Ing.* Equivalent (Fair) price; *Fr.* Pris equitable (juste)].
~ **harb**, *huk.* Haklı harb, haklı savaş. Eskidenberi hukukçu düşünürler harblerin haklı veya haksızlığı üzerinde fikirler ileri sürmüşlerdir. Grotius, ancak işlenmiş bir haksızlığı tamir için girişilecek harbin haklı olabileceğini savunmuştur. Daha başkaları, bir hakkın korunması veya savunulması için girişilen harbin haklı olacağını savunurlar. Bu görüşler devletlerarası hukuka hattâ millî mevzuata girmiştir.
~ **pay**, *iş huk.* Millî üretimden, işçinin emeği oranında ve üretime katılan diğer sermaye, teşebbüs gibi unsurlar yanında adalete uygun pay alması görüşünü anlatır.
~ **ücret**, *iş huk.* Emeğin gerçek değerine uygun ücret; emek-ücret ilişkisinde sosyal adaleti sağlayıcı bir ücret baremini anlatır. Âdil ücretin tahakkuk edip edemeyeceği veya hangi ekonomik sistem içinde tahakkuk edebileceği uzun bilimsel tartışmalara konu olan bir sorundur.
adil[3] /ädil/, s. *Osm.* < *Ar. adl.* Esit, eş, müsavi.
âdilâne /ädilâne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Doğrulukla, âdilce, adalete uygun: *Mahkemenin kararı âdilânedir.* [*Ing.* Equitably; *Fr.* Equitablement].
☆ *Yak. ani.* adaletle, adaletçe, adaletlice, hakça, insaflıca.
Karş. adaletsizce, haksızca, insafsızca, gayriâdilâne.
âdilik /ädilik/,-ği, i. *Osm.* < *Ar.* Bayağılık, düşüklük. [*Ing.* Vulgarity, meanness; *Fr.* Bassesse, vulgarite, trivialite, banalite].
âdillik, ◘ **Adalet**.
adinami, i. *Fr. adynamie* < *Yun. a,*-sız + *dynamis,* kuvvet. *tıp.* Aşırı kas yorgunluğu. [*Ing.* Adynamy].
adinamik, s. *Fr. adynamique* < *Yun. tıp.* (a) Adinami ile belirlenen, Adinamik hal; (b) Zayıf düşkün, kudretsiz; (c) Adinami ile seyreden *(hastalıklar hk.)* [*Ing.* Adynamic].
adipektomi, i. *Fr. adipectomie. tıp.* Yağ dokusunu kesip çıkarma ameliyatı. [*Ing.* Adipectomy].
adipik, s. *Fr. adipique. kim.* Adipik asit ile ilgili veya bu asitten türeyen. [*Ing.* Adipic].
Eşanl. **heksandioik**.
adipogen, s. *Fr. adipogene. tıp.* Yağ meydana getiren. [*Ing.* Adipogenous].
adipogenez, i. *Fr. adipogenese. fizyol.* Organizmada yağ üretimi. [*Ing.* Adipogenesis, adipojen, s. Adipogen].
adipojen, s. ◘ **Adipogen**.
adipoliz, i. *Fr. adipolyse. fizyol.* Yağları hazmetme; yedek yağlarını kullanmak için organizmanın bu yağlarda meydana getirdiği değisiklik. [*Ing.* Adipolysis].
adipolökosit,-ti i. *Fr. adipoleucocyte* < *Lat. adeps,* yağ + *Yun. leukos,* beyaz + *kytos,* hücre. *biy.* Böceklerde yağ damlaları taşıyan lökositlere verilen ad. [*Ing.* Adipoleucocyte].
adiponekroz, i. *Fr. adiponecrose. tıp.* Yağ dokusu nekrozu. [*Ing.* Adiponecrosis].
adiponitril, i. *Fr. adiponitrile. kim.* Adipik dinitril [CN $(CH_2)_4$ CN]'e verilen ad.
adipopeksi, i. *Fr. adipopexie* < *Lat. adeps,* yağ + *Yun. pexis,* tespit. *fizyol.* Organ ve dokuların yağ tutması. *(karaciğer, bazı organ ve dokular hk.).* [*Ing.* Adipopexia].
adiposel, i. *Fr. adipocele* < *Lat. adeps,* iç yağ + *Yun. kele,* ur. *tıp.* Fıtık kesesinde yağ veya yağ dokusu bulunması. [*Ing.* Adipocele].
☆ *Eşanl.* **yağ dokusu uru**.
adiposerit,-ti, i. *Fr. adipocerite. min.* Gal'ler ülkesinde rastlanan fosil balmumu veya mineral iç yağı. [*Ing.* Adipocerite].
☆ *Eşanl.* **hacetin**.
adiposir, i. *Fr. adipocire.* Cesetlerin çürümesi sırasında lipidlerin bozulmasından doğan amonyaklı sabun. [*Ing.* Adipocere].
☆ *Eşanl.* **ölü yağı**.
adipoz, i. *Fr. adipose* < *Lat. adeps,* yağ. § ❶ *tıp.* Hücreli dokuda aşırı yağ toplanmasından ileri gelen hastalık hali. [*Ing.* Adipose]. § ❷ *biy.* Hayvan yağ hücresi. [*Ing.* Adipose cell; *Fr.* Cellule adipose].
adipozit,-ti, i. *Fr. adiposite. tıp.* Yağ dokusu iltihabı. [*Ing.* Adipositis].
adipozite, i. *Fr. adiposite. tıp.* Şişmanlık, yağlılık. [*Ing.* Adiposity].
aditif, i. *Fr. additif. otom.* Otomobil yakıtlarına belirli özellikler kazandırmak üzere katılan malzeme. [*Ing.* Additive].
aditon, i. *esk.* Roma ve Yunan tapınaklarında gizli ve özel oda.
aditron, i. Seri dijital kompütörlerde **çiftli biner** toplayıcı olarak kullanılan, elektrostatik olarak odaklayan çift hüzmeli radyal lamba. Üç kontrol ızgarası, iki akım toplama elektrodu, ekran ızgarası ve merkezî bir katodu vardır. [*Ing.* Additron].
adiyabatik, s. *Fr. adiabatique* < *Yun. adiabatos,* girilmez. *fiz.* ve *meteor.* (a) Isı iletmeyen, ısı iletimine engel olan. (b) Bir cisimler sisteminde dışarıya ısı vermeden veya dışarıdan ısı almadan meydana gelen dönüşüm için kullanılır. (c) Isı iletimi olmayan herhangi bir olayla ilgili şeylere denir. [*Ing.* Adiabatic].
~ **çizgi**, *fiz.* ve *meteor.* Adiyabatik bir dönüşümü itibarî *(nominal)* olarak gösteren çizgi, bir Carnot çevrimi ve izotermle iki adiyabatik eğriden meydana gelir. [*Ing.* Adiabatic line].
~ **değişme**, *coğr.* Gazların ısı alışverişi olmadan genişlemesi. Hava ile dışarısı arasında ısı alıp verme olmadan beliren ısınma veya soğuma. [*Ing.* Adiabatic change; *Fr.* Transformation adiabatique].
~ **gradyan**, *hava.* Hareket alış verişi olmadığı zaman yükselen havanın soğuma veya alçalan havanın ısınma oranı. [*Ing.* Adiabatic lapse; *Fr.* Gradient adiabatique, decroissance adiabatique].
adiyabatizm, i. *Fr. adiabatisme. fiz.* Isı alıp vermeyen cisimler sisteminin durumu. [*Ing.* Adiabatism].
adiyaforetik, s. *Fr. adiaphoretique, kim.* Metil alkolün eski adı. [*Ing* Adiaphoretic].
adiyaforez, i. *Fr. adiaphorese* < *Yun. a,*-sız + *diaphoresis,* salgı. *tıp.* Terleyememe, terlemenin azalması veya kaybolması. [*Ing.* Adiaphoresis].
☆ *Eşanl.* **adiyapnösti**.
adiyagnostik, i. *Fr. adiagnostique. min.* Mikroskopla bile görülemeyen mineral komponentleri. *(Işığı polarize etme özellikleri olmasaydı, varlıkları anlaşılamazdı).* [*Ing.* Adiagnostic].
adiyaktinik, s. *adiactinique. fot.* Işık kaynaklarının aktinik değerlerini düşüren filtreler için kullanılan terim. *(kullanılan emülsiyon tipi ile ilgili olarak seçilen karanlık oda lambalarında kullanılan filtreler gibi).* [*Ing.* Adiactinic].
adiyon, i. *kim.* Bir yüzey üzerinde adzorplanan ve buradan uzaklaştırılamayan bir iyon. [*Ing.* Adion].
adiyö, ünl. *Fr. à dieu,* Allah. İki veya daha fazla insanın birbirinden ayrılırken kullandıkları vedalaşma sözü. «Allahaısmarladık» ın karşılığıdır.
adl, ◘ **âdil**[1].
adlandırmak(-i), f. Ad vermek. [*Ing.* To name; *Fr.* Donner un nom].
adlanmak, nsz. f. Kendisine ad verilmek. [*Osm.* Tesmiye olunmak; *Ing.* To be named *Fr.* S'appeler].
☆ *Yak. anl.* **isim konmak, isimlenmek, vasıflanmak, nitelenmek**.
adlı, s. § ❶ Adı olan, adında: *Ahmet adlı biri.* [*Ing.* Named; *Fr.* Nommé-é]. § ❷ Herkesin bilip tanıdığı. [*Ing.* Well-known, famous; *Fr.* Renommé].

— adınca, *dey.* Olduğu gibi, bütün açıklığıyle [*Ing.* Each one by name]

~ sanlı, Ünlü, şöhretli. [*Ing.* Well-known, noted, reputed, famed; *Fr.* Fameux,-euse].

adlî /adlî/, s. *Osm.* < *Ar. adalet* < *adl.* Adaletle veya adliye ile ilgili. [*Ing.* Judicial; *Fr.* Judiciaire, legal,-ale]

☆ *Eşanl.* tüzel.

— altın, *tar.* II. Mahmut zamanında 1808 de basılan altın para.

~ âmir, *huk.* Askerlik adliyesinde duruşma dışındaki soruşturma işlerini yapmak, ilk ve son soruşturmanın açılmasına karar vermek ve cezaları infaz etmekle görevli komutan. [*Ing.* President of Court Martial; *Fr.* Chef de la juridiction militaire].

~ hata, *huk.* Mahkemelerce verilip kesinleşmiş olan ve kanun yolu kalmamış bulunan bir kazaî kararındaki hukukî hata. [*Ing.* Error in law, legal error; *Fr.* Erreur judiciaire].

~ heyet, *huk.* Adlî kurul. Birden fazla hakimden kurulu *(toplu)* mahkemeleri ifade eder.

~ imtiyaz, ◘ **Kapitülasyon.**

~ kaza, ◘ **Kaza**

~ muamele, *huk.* Adlî muamele, *huk.* Bir davanın açılışından kesinleşmesine kadar süren dönemde, yargıcın ve tarafların yaptıkları her çeşit işler, varılan her türlü karar. *(Dava açmak, dilekçe vermek, keşif, bilirkişi v.b. işlemleri gibi).* [*Lat. Actus judiciarius (judicialis); Ing.* Procedural act; judicial proceedings; *Fr.* Acte judiciaire de procedure].

~ müzaheret, *huk.* Dava açan veya aleyhine dava açılan birinin ekonomik durumu, davayı yürütmek, savunmasını yapmak gibi konularda yetersizse, o şahsa devletçe yapılan yardım. [*Lat. Beneficium, adnotationis; Ing.* Legal aid, action in forma pauperis; *Fr.* Assistance judiciaire].

~ psikoloji, *psik.* Adalet *(suç ve ceza)* konuları ile uğraşan psikoloji dalı.

~ rapor, *huk.* Hukuki bir olayda *(gerek meslekî görevini yaparken, gerekse kendisine havale edilen)* tıbbî ilgilendiren konular hakkında doktorun vereceği yazılı belge.

~ sicil, *huk.* Bir suçtan mahkûm olan kimse hakkında tutulan fiş. [*Ing.* Record of previous convictions; *Fr.* Casier judiciaire].

~ subay, *huk.* Alay komutanları yanında adlî hakim görevinde bulunan subay. [*Ing.* Provost-Marshall; *Fr.* Officier de justice militaire].

~ tasfiye, *huk.* Bazı ülkelerde yalnız tüccar ve bazılarında her borçlu için ödemelerini kasmek durumuna düştükleri tarihten başlayarak belli bir süre içinde, istekleri üzerine işlemlerinde hile bulunmamak şartıyle, iflâs yerine uygulanan ve borçlu hakkında iflâstan daha elverişli hükümleri kapsayan bir çeşit tasfiye usulü. Bu yoldaki tasfiye konkordato akdiyle sonuçlanır. [*Ing.* Winding up, liquidation; *Fr.* Liquidation judiciaire].

~ tatil, *huk.* Yılın belirli günlerinde mahkemelerin faaliyetlerini durdurmaları. Adlî tatilde acele işler nöbetçi mahkemeler tarafından yürütülür.

~ teşkilât, *huk.* Yargı organları ve bu organların birbirleriyle olan ilişkilerini, derecelerini, görev ve yetkilerini düzenleyen ve yürüten mekanizmanın tümü.

~ tevbih, *huk.* Adlî azarlama. Kanundaki cezası en çok derecesi bir ay hapis veya 30 lira para cezası olan hallerde, mahkemelerin verdiği cezanın infazı yerine mahkûma adlî tevbih yapılmasına karar verebilmesi. [*Fr.* Réprimande judiciaire].

~ tıp, § ❶ *tıp.* Biyoloji ve fizik bilginlerinden, kanunların uygulanması ile ilgili olarak yararlanan özel bir bilim dalı. [*Osm.* Tıbbı adlî; *Lat. Medicina forensis; Ing.* Forensic medicine, medical jurisprudence, legal medicine; *Fr.* Medecine legale, medecine juridique]. § ❷ *huk.* ve *sosy.* Bir suç konusu olan yaralı veya ölüyü hukukî ve tıbbi bakımdan inceleyen kurum.

~ yardım, *huk.* «Adlî müzaheret» kavramından ayrı olan bu terim istinabe yolu ile mahkemelerin birbirlerine ve devlet zabıta makamlarının mahkemelere ve savcılara karşı yükümlü oldukları yardım anlamına gelir. [*Ing.* Commission to take evidence; *Fr.* Commission rogatoire (assistance judiciaire)].

— yıl, *huk.* Mahkemelerin bir yıl içindeki çalışma süresi.

~ zabıta, *huk* Suç işlemesi üzerine hareket geçen, suçu, suçluyu ve delilleri tahkik, tespit ve muhaza ederek adlî makamlara vermekle görevli zabıta. Suçların işlenmesinden önce gerekli tedbirleri almakla görevli önleyici zabıtadan ayrı düşünülmektedir.

adliye, i. *Osm.* < *Ar. adalet* > *adliyye.* Dava *(mahkeme)* ve yargılama işleriyle uğrasan adalet teşkilâtı ve binası. ◉ **askerlik** —si, *huk.* ◘ **Askerlik.**

~ aleyhinde suçlar, *huk.* Adalet organlarının çalışmalarında onları yanıltan, kanunsuz olarak oyalayan, zorluk çıkarıcı nitelikteki suçlar

— çavuşu, *huk.* ◘ **Mübaşir.**

~ encümeni, *huk.* § ❶ Adliye Nezareti teşkilâtında temyiz ve istinaf mahkemeleri arasından veya bidayet mahkemesi reislerinden Adliye Nezaretince seçilecek beş hâkimin kurduğu heyet. § ❷ Eskiden vilâyet ve liva merkezlerinde ve şimdi ağır ceza mahkemesi bulunan yerde en yüksek dereceli hâkimin başkanlığında seçilen beş kişilik kurul.

~ mahkemeleri, *huk.* Özel kanunlarıyle görevlendirilen mahkemelere düşen işler dışındaki bütün dava ve uyuşmazlıkları çözmek üzere Hâkimler Kanununa bağlı hâkimlerle kurulmuş mahkemeler. [*Ing.* Ordinary courts of justice; *Fr.* Tribunaux ordinaires].

~ teşkilâtı, ◘ **Adlî teşkilât.**

~ vekâleti, ◘ **Adalet bakanlığı.**

~ ve mezahip nezareti, *huk.* Osmanlı idare teşkilâtında Adalet Bakanlığının bugünkü hizmetleri ve Osmanlı Saltanatındaki azınlıkların mezhep ve ayrıcalık işleriyle uğraşan bakanlık.

adliyeci, i. Adliyede meslek görevlisi. [*Ing.* A jurist, a legal authority; *Fr.* Juriste].

administratör,-rü, i. *Fr. administrateur.* Yönetici, idareci. [*Ing.* Administrator].

admiralti demiri, *den* ◘ *Demir.*

admitans, i. *Fr. admittance. elek.* Bir devreden geçen elektrik akımındaki etkin şiddetin, bu devrenin uçlarına verilen almaşık akımın şiddetiyle bölünmesinden elde edilen bölüm veya harici kısmet. [*Ing.* Admittance]

adnat, s. *Lat. ad,* yanında + *natus,* doğmuş. *bot.* § ❶ Bir organın başka bir organla, tek bir parça teşkil edecek şekilde birlesik olusunu belirten sıfat: *Adnat anterler.* § ❷ Bir mantar şapkasının altını kaplayan levhacık, tüp veya iğnelerin, enlerinin büyük veya küçük bir kısmıyle mantarın sapına yapışık olduklarını belirten sıfat. [*Ing.* ve *Fr.* Adnate].

adneks, i. *Lat. adnex, tıp.* Uterus eklentileri. *(Tuba ve yumurtalıklar).* [*Ing.* Adnexa; *Fr.* Adnexes].

adogmatizm, i. *Fr. adogmatisme. fels.* Dogmaları kabul etmeyen din felsefe sistemi. [*Ing.* Adogmatism].

adonidin, i. *Fr. adonidine. ecz. Adonis vernalis*'ten çıkarılan, fazla zehirli olmayan, kalbi kuvvetlendiren ve idrar veren glükozid. [*Ing.* Adonidine].

Adonis, öz.i. *mit.* Yunan mitolojisinde tanrılaşmış güzel bir delikanlı.

adonis, i. *Yun.* < *Finikece. adon,* hâkim. § ❶ *bot.* Düğüncicegigiller *(Ranunculaceae)* familyasından 20 türü bulunan bir bitki. [*Lat. Adonis vernalis*]. § ❷ *zool.* Parlak mavi renkli, likena *(lycaenide)* cinsinden bir gündüz kelebeği. [*Lat. Belargus; Ing.* ve *Fr.* Adonis].

adonitol, adonit, i. *kim.* $CH_2OH-(CH\ OH)_3-CH_2OH$ formülündeki uzun zincirli pentitollerden biri.

adopsiyanizm, i. *Fr. adoptianisme. fels.* Teslis'le ilgili mezhep sapıklığı; bazı tarafları ile Nasturîliği hatırlatır. Bu mezhebe göre İsa, Babanın sadece evlâtlığıdır.

adoral, s *Lat. ad, ya* + *os,* ağız. *zool.* Ağıza ait veya ağzın çevresinde bulunan [*Ing.* ve *Fr.* Adoral].

☆ *Eşanl.* epinefrin.

adrenal bez, ◘ **Böbreküstü bezi.**

adrenalektomi, i. *Fr. adrenalectomie* < *Lat. ad,* ya + *Yun. ek,* dışarı + *temnein,* kesmek *tıp.* Böbreküstü bezlerinin birinin veya her ikisinin ameliyat ile çıkartılması. [*Ing.* Adrenalectomy].

adrenalin, i. *Fr. adrenaline.* < *Lat. ad,* üzerinde + *ren,* böbrek. *biyokim.* ve *zool.* Böbreküstü bezi hormonu; böbreküstü bezinin medüller kısmının yaptığı ve damarları büzücü karakterde doğal hormon. Dioksi-fenil etanal-metilamin'den ibarettir. [*Ing.* Adrenaline, epinephrine]

adrenalinemi, i. *Fr. adrenalinemie. fizyol.* Kanda adrenalin bulunması. Kandaki adrenalin miktarı. [*Ing.* Adrenalinemia]

adrenerjik, s. *Fr. adrenergique* < *Lat. ad,* yanında + *ren,* böbrek + *Yun. ergon,* iş. *fizyol.* Sempatomimetik etkili, adrenalin ile aktive edilmiş. Sempatik sinirlerle, bunların yayıldığı organlar arasında *stimulus*'un intikalinde adrenalinin bir ara madde rolünü oynadığı kabul edilir ve otonomik sinir sisteminde, faaliyetleri bu yönde olan sinirler bu terimle ifade edilir. [*Ing.* Adrenergic].

adrenokortikotropik, i. *Fr. adrenocorticotropique* < *Lat. ad,* ya + *renes,* böbrek + *cortex,* kabuk + *Yun. trope,* dönme, *biy.* Hipofiz bezinin ön lobu tarafından salınan ve böbreküstü bezinin korteks bölgesini kontrol eden hormon. [*Ing.* Adrenocorticotropic].

adrenolitik, s. ve i. *Fr. adrenolytique.* Adrenalin'in etkilerini giderebilecek ve onu yok edebilecek madde. [*Ing.* Adrenolytic].

adrenomegali, i. *Fr. adrénomegalie. tıp.* Böbreküstü bezinin anormal şekilde büyümesi. [*Ing.* Adrenomegaly].

adrenopati, i. *Fr.* adrenopathie. *tıp.* Böbreküstü bezi hastalıklarının genel adı. [*Ing.* Adrenopathy].

adrenotropin i. *Fr. adrénotropine, kim.* Erkeklerin idrarından elde edilmiş ve Langerhans adacıklarının kontrolü ile ödevli bir hormon.

adres, i. *Fr. adresse* < *Lat. ad,* -ye, -ya + *dictum (directum),* doğru. § ❶ Bir kimsenin bulunduğu yer, bir kimsenin kendisini aradıkları zaman bulabilmeleri için gösterdiği yer: *Mektup adresleri açık yazılmalı.* [*Ing.* Address]. § ❷ Gönderilen şeyin üzerine, alacak olan kimsenin adını ve bulunduğu yeri bildirmek üzere yazılan yazı. [*Ing.* Address, suscription]. ◉ **bibliyografik** - , *küt.* ◘ **Bibliyografik** .

~ bırakmak (göstermek, vermek), *dey.* Arandığında bulunabileceği, (oturduğu) yeri bildirmek.

— değiştirmek, *arg.* Ölmek, dünyasını değiştirmek. [*Ing.* To go west, to kick the bucket].

~ kitabı, rehberi, Daha çok belli bir iş veya meslek mensuplarının iş veya ev adreslerini topluca veren kitap. [*Ing.* Address book; *Fr.* Livre d'adresses].

~ makinesi, Üzerine basılacak yazıların kazılmış olduğu plastik veya madenî plakaları bulunan ve zarf, gazete veya katalog postalama şeritlerini süratle basan bir makine. [*Ing.* Addressograph; *Fr.* Adressographe].

◘ *ŞEKİL:* 2. — **ADRES BASKI MAKİNESİ.**

~ plakası, Adres makinalarında kullanılan kazılı madenî plaka. [*Ing.* Address plate].

adresograf, i. *Fr. addressographe.* ◘ **Adres baskı makinesi.**

adsız, s. § ❶ Adı olmayan. [*Ing.* Anonymous; *Fr.* Anonyme]. § ❷ Tanınmamış, adı sanı

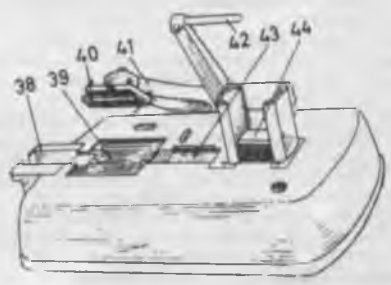

ŞEKİL: 2. — **ADRES BASKI MAKİNESİ** [*Adresograf*]: 38. Alıcı plaka. 39. Mürekkepli şerit. 40. Baskı plakası. 41. Baskı kolu. 42. Çalıştırma kolu. 43. Kabartma baskı plakası. 44.Verici plaka.

işitilmemiş sıradan *(kimse).* [*Ing.* Unknown; *Fr.* Inconnu]. § ❶ *tar.* ve *sosy.* Türklerin uruk halinde yaşadıkları eski çağlarda, uruğundan ayrıldığı için artık onun adını taşımak, onun adı ile anılmak hakkı kaybolmuş olan ve ancak bir yararlık gösterince ad kazanabilen delikanlı.

adsız parmak,-ğı, b.i. Küçük parmağın yanındaki parmak. [*Ing.* The ring finger; *Fr.* Annulaire].

☆ *Eşanl.* **yüzük parmağı.**

adsorpsiyon, i. *Fr. adsorption* < *Lat. ad,* ya + *sorbere,* emmek, *biy.* Moleküllerin katı bir yapıya yapışmaları. [*Ing.* Adsorption].

adstra, i. *Fr. adstrat.* Birbirinden ayrı, fakat coğrafya bakımından birbirine bitişik dil veya ağızlarda görülen benzer olayların tümü.

adu, i. *Osm.* < *Ar.* Düşman.

adüktör (kas), ◘ **Yaklaştırıcı (kas).**

advèksiyon, i. *Fr. advection. hava.* Aynı yatay düzlem içinde sıcaklık değişiklikleri dolayısıyle havanın hareketi. [*Ing.* Advection].

☆ *Eşanl.* **yatay hareket.**

~ **sisi,** *hava.* Sıcak ve nemli havanın soğuk bir yüzey üzerinden geçmesinden meydana gelen sis. [*Ing.* Advection fog; *Fr.* Brouillard d'advection].

adventif kök, *bot.* ◘ **Ekkök, kök.**

adventif organlar, *bot.* ◘ **Organ.**

adventis, i. *Fr. adventice* < *Lat. adventicius.* ❶ *dokb.* Genellikle boru şeklinde organları kaplayan bağ dokusunun özel yapısı; ❷ *anat.* ◘ **Damar dış gömleği.**

adventist,ti i. *fels.* (a) 1831'e doğru A.B.D. de, William Miller tarafından kurulan ve İsa'nın pek yakında dünyaya ikinci defa gelmesini bekleyen bir protestan mezhebi; (b) Bu mezhepten olan kimse. [*Ing.* Adventist; *Fr.* Adventiste].

ad.verme, b.i. *tar.* ve *sosy.* Eski Türklerde delikanlının bir yiğitlik gösterdikten sonra kendisine toplumun ad vermesi. *(Eski Türklerde doğuştan verilmiş olan ad asıl ad sayılmazdı).* [*Osm.* Tesmiye; *Ing.* ve *Fr.* Denomination].

adversif, i. Bir hareketin yöneldiği hedefi gösteren kelimenin gramer bakımından hali. [. *Ing.* Adversative; *Fr.* Adversatif,-ive].

aeginetya, i. *bot.* Hindistan'da diş etlerini güçlendirmek ve ağız kokusunu gidermek için kullanılan canavarotugiller *(Orobanchaceae)* familyasından bir bitki. [*Lat. Aeginetia indica*].

aegle, i. *Yun. aigle,* parlaklık, *bot.* Limon ağacına benzeyen, meyvası Hindistan'da çok yenilen, odunundan da faydalanılan, Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından en küçük ağaç. [*Lat. Aegle marmelos*].

aeglea, i. *Yun. aigle,* parlaklık. *zool.* Özellikle ipliksi solungac keseleriyle nitelenen kabuklu bir deniz hayvanı.

aegopodyum, i. *Yun. aigopodes,* keçi ayaklı. *bot.* Sürünücü rizomlu Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından çıplak bir bitki. Nikris hastalığını iyi eder. [*Lat. Aegopodium*].

aejirin, i. *Fr. aegirine, aegyrine. jeol.* ve *min.* Nefelinik siyenitler gibi bazı püskürük kayalarda bulunan, piroksenler ailesine ait, monoklinik simetride, yeşil renkli doğal demir ve sodyum silikatı ($NaFeSi_2O_6$) çeşidi: Akmit.

aenigmatit,-ti, i. *Fr. aenigmatite. min.* Amfiboller ailesinden, triklinik simetride ve siyah renkte mineral *(Demir titan ve sodyum silikatıdır).*

☆ *Eşanl.* **kossirit.**

aeremi, i. *Fr. aeremie* < *Yun. aer,* hava + *haima,* kan. *tıp.* Kanda serbest gazların bulunması. [*Ing.* Aeremia].

aerenkima, i. *Lat.* < *Yun. bot.* Hücre arası boşlukları büyük olan ve bazı su bitkilerinin su içindeki organlarında görülen bir doku *(nilüfer çiçeklerinin sapı, saz gövdesi).* [*Ing.* Aerenchyma; *Fr.* Aërenchyme].

aerikol, s. *Fr. aericole. bot.* Bazı orkidelerde olduğu gibi, tamamı havada yaşayan *(bitkiler hk.).* [*Ing.* Aericole].

aeroambolizm, i. *Fr. aeroembolisme. tıp.* Doku ve kılcal damarlarda serbest gaz kabarcıklarının varlığı. [*Ing.* Aeroembolism].

aeroangranjör,-rü, i. *Fr. aeroengrangeur. trm.* Buğday, arpa demetlerini hava akımıyle toplayıp taşıyan makina.

aerobi, i. *Fr. aerobie* < *Yun. aer,* hava + *bios,* hayat. *biy.* Yalnız oksijen varlığında üreyen hava ile yaşayabilme; yaşamak ve üreyebilmek için hava veya serbest oksijene muhtaç olma. [*ing.* aerobium, aerobe].

aerobik, i. *Fr. aerobique. biy.* Ancak hava veya oksijen varlığında yaşayabilen *(organizma).* [*Ing.* Aerobic].

~ **bakteri,** *biy.* ◘ **Bakteri.**

~ **organizma,** *zool.* Ancak oksijenli ortamda yaşayan organizma. [*Ing.* Aerobe organism: *Fr.* Aerobe organisme].

~ **solunum,** *bot.* ◘ **Solunum.**

aerobiyoloji, i. *Fr. aerobiologie. biy.* Atmosferde süspansiyon halindeki canlı organizmaların dağılışını konu alan biyoloji dalı. [*Ing.* Aerobiology].

aerobiyont, i. *biy.* Aerob olarak yaşayan organizma. [*Ing.* Aerobiont; *Fr.* Aerobionte].

aerobiyoskop,-pu, i. *Fr. aerobioscope. bakt.* Hava veya diğer gazlardaki bakterilerin sayımı için kullanılan âlet. [*Ing.* Aerobioscope].

aerobiyoz, i. *Fr. aerobiose* < *Yun. aer, aeros,* hava + *bios,* hayat. *biy.* Oksijen varlığında yaşama. [*Ing.* Aerobiosis].

aerobiyozi, i. *Fr. aerobiosie. biy.* Hava ile yaşayan organizmaların yaşama tarzı. [*Ing.* Aerobiosis].

aerodin, i. *Fr. aerodin. hava.* Havadan ağır hava gemisi. [*Ing.* Aerodyne].

aerodinamik[1], i. *Fr. aerodynamique* < *Yun. aer,* hava + *dinamis,* dalı. § ❶ *fiz.* Gazların hareketini inceleyen fizik bilimi dalı. [*Osm.* Mebhas-ı kuvvet-i hava; *Ing.* Aerodynamics]. § ❷ Hava basınç ve dayanmasına karşı gelecek şekilde yapılmış karoseri. ◉ **Deneysel** *(tecrübî)* **~,** Fizik metotlarıyle bir cismin etrafındaki veya bir boru içerisindeki akım çizgilerini inceler. ◉ **Teorik** *(nazarî)* **~,** Bir taraftan, havanın fizik özelliklerini ve belirli şartlarda havanın katı çeperler civarındaki davranışını ele alan bazı hipotezlerden yararlanarak matematik analizler yapar, diğer taraftan cisimlerin uğradıkları etkileri hesaplar.

aerodinamik[2], s. *Fr. aerodynamique.* Hareket halindeki bir cisim üzerinde havanın yaptığı etkiye ait. [*Ing.* Aerodynamic]. ◉ **Kanat profilinin ~, merkezi,** *hava.* Bütün hücum açıları için moment katsayısının sabit kabul edileceği ve kanat kirişi üzerinde hücum kenarından yaklaşık olarak dörtte bir mesafede bulunan bir nokta. [*Ing.* Aerodynamic centre of an aerofoil section; *Fr.* Foyer. centre de poussee].

~ **akım,** *hava.* Bir cisme çok yakın olanlardan başka bütün ipçiklerin zamanla değişmediği bir akış. [*ing.* Streamline flow; *Fr.* Écoulement fuséiforme].

~ **şekil vermek,** *hava.* Bir cisme hava içinde hareketine karşı direnci azaltacak bir şekil vermek. [*Ing.* To streamline; *Fr.* Fuseler].

aerodinamikçi, i. *Fr. aerodynamicien* veya *aerodynamiste.* Hareket halindeki havayı ve çeşitli cisimler üzerindeki etkisini inceleyen uzman. [*Ing.* Aerodynamician, aerodynamist].

aerodrom, i. *Fr. aerodrome* < *Yun. aer,* hava + *dromos,* koşu. Uçakların kalkıp kondukları yer. Hava meydanı. [*Ing.* Aerodrome].

~ **bikını,** *hava.* Bir aerodromun yerini göstermek için kullanılan havacılık bikını. [*Ing.* Aerodrome beacon; *Fr.* Phare d'aerodrome].

~ **civarı haritası,** *hava.* Bir aerodrom etrafında bulunan havacılık tesisleri ile havacılık bakımından tehlike teşkil eden engelleri gösteren harita. [*Ing.* Aerodrome environment chart; *Fr.* Carte d'environs d'aerodrome].

~ **diyagramı,** *hava.* (a) Bir aerodromun etrafında bulunan havacılık tesisleriyle havacılık bakımından tehlike teşkil eden engelleri gösteren harita. [*Ing.* Aerodrome environment chart; *Fr.* Carte d'environs d'aerodrome]. (b) Bir aerodromun uçuş pistlerini, bina ve tesisleri kroki şeklinde gösteren şema. [*Ing.* Aerodrome diagram; *Fr.* Schéma d'aérodrome].

~ **kontrol arabası,** *hava.* Bir hava meydanında uçuş pisti ve taksi yolu durumunun ve uçuş kolaylıklarının kontrolünü sağlamak için kullanılan motorlu araç [*Ing.* Aerodrome control van; *Fr.* Vehicule de contrôle d'aerodrome].

~ **kontrol kulesi,** *hava.* Aerodrom trafiğine hava trafik kontrol servisi sağlamak üzere kurulan tesis. [*Ing.* Aerodrome control tower; *Fr.* Tour de contrôle d'aerodrome].

~ **kontrolu,** *hava.* Aerodromdaki hava trafik kontrolünü sağlamak için kurulan servis. [*Ing.* Aerodrome control; *Fr.* Contrôle d'aérodrome].

~ **kontrolü radyo istasyonu,** *hava.* Bir aerodrom kontrol kulesi ile hava gemisi veya seyyar bir havacılık istasyonu arasında radyo haberleşmesini sağlayan istasyon. [*Ing.* Aerodrome control radio station; *Fr.* Station radio de contrôle d'aerodrome].

~ **meteorolojik minimumları,** *hava.* İster kalkış, ister iniş için olsun bir aerodromun kullanabilme imkânını ölçmek amacıyle tesbit edilen bulut kaidesinin minimum yüksekliği ve minimum görüş mesafesi. [*Ing.* Aerodrome meteorological minima; *Fr.* Minima météorologiques d'aerodrome].

~ **rakımı,** *hava.* İniş sahasının en yüksek noktasının rakımı. [*Ing.* Aerodrome elevation; *Fr.* Altitude d'un aerodrome].

~ **referans noktası,** *hava.* Bir aerodromun tesbit edilmiş olan coğrafi yeri. [*Ing.* Aerodrome reference point; *Fr.* Point de référence d'aérodrome].

~ **seviyesi,** ◘ **Aerodrom rakımı.**

~ **tanıtma işareti,** *hava.* Bir aerodrom veya civarına konulan ve aerodromun havadan tanınmasına yardım eden bir işaret. [*Ing.* Aerodrome identification sign; *Fr.* Signe d'identification d'aerodrome].

~ **titreşim,** *hava.* Özellikle kanat-kuyruk takımı arasındaki karşılıklı tepkilerden meydana gelen, yardımcı kanatlara veya kuyruk takımına etki yapan titreşim.

~ **trafiği,** *hava.* Bir aerodromun manevra sahasındaki bütün trafik ve bir aerodromun civarında uçan bütün hava gemileri. [*Ing.* Aerodrome traffic; *Fr.* Circulation d'aérodrome].

~ **tünel,** İçinde kuvvetli bir hava akımı meydana getiren ve cisimler üzerindeki aerodinamik etkileri tayin etmekte kullanılan cihaz veya tesis.

aerodük,-kü, i. *hava.* Atmosferin dış uzaya yakın kısımlarındaki iyonlar ve elektronları toplayıp bu iyonlar ve elektrotlardan kimyasal olarak türetilmiş partiküllerden ibaret tahrik edici bir jet akımı meydana getirecek şekilde yapılmış ramjet motörü. [*Ing.* Aeroduct].

aeroelastisite, s. *Fr. aeroelasticite. hava.* Hava'da hareket ederken meydana gelen bükülme, burulma gibi şekil değişikliklerini inceleyen bilim. [*Ing.* Aeroelasticity].

aeroelektronik, i. *Fr. aeroelectronique.* Elektronik tekniğinin havacılık alanında uygulanması.

aerofaji, i. *Fr. aérophagie* < *Yun. aer, aeros,* hava + *phagein,* yemek. *fizyol.* Hava yutma. [*Ing.* Aerophagia].

aerofit,-ti, s. *Fr. aérophyte. bot.* Hava bitkisi. Başka bir bitkinin havaî kısmına sarmaşarak gelişen (bitki) [*Ing.* Aerophyte].

☆ *Eşanl.* **epifit, aerokol.**

aerofizik, i. *Fr. aerophysique. fiz.* ve *hava.* Arz *phoros,* taşıyan. § ❶ *tıp.* hava iletici *(araç).* ların proje, imal ve çalıştırılmasına uygulanan fizik dalı. [*Ing.* Aerophysics].

aerofobi, i. *Fr. aerophobie.* < *Yun. aer, aeros,* hava + *fobos,* korku. *tıp.* Hava akımından, büyük esintilerden duyulan sıkıntılı hal, hava korkusu. [*Ing.* Aerophobia].

aerofor, i. *Fr. aerophore* < *Yun. aer,* hava + *phoros,* taşıyan. § ❶ *tıp.* hava iletici *(araç).* § ❷ ölü gibi doğmuş çocuklarda akciğerlere hava iletiminde kullanılan cihaz. [*Ing.* Aerophore].

aerogastri, i. *Fr. aerogastrie. tıp.* Midede hava toplanması, hazım bozukluklarına, bazı kalp ve solunum hastalıklarını andıran belirtilere sebep olur. [*Ing.* Aerogastry].

aerogastrokoli, i. *Fr. aerogastrocolie. tıp.* Mide ve kolonda gaz bulunması. [*Ing.* Aerogastrocolia].

aeroglisör,-rü, i. *Fr. air,* hava + *glisser,* kaymak > *aeroglisseur.* Hava yastıklı, kara veya deniz taşıtı

aerograf, i. *Fr. aérographe.* § ❶ *hava.* Barometrik basınç, sıcaklık, nem gibi meteorolojik şartları aynı anda otomatik olarak kaydetmek üzere balon, uçurtma veya uçak üzerine konan bir âlet. § ❷ *res.* Boya tabancası. Boya tatbiki için basınçlı havadan yararlanan bir âlet. § ❸ *fot.* Fotoğraflar üzerine boya tatbik etmek veya rötuş yapmak için kullanılan basınçlı hava ile çalışan bir fırçaya verilen ticarî ad. [*Ing.* Aerograph].
☆ *Eşanl.* § ❶ **meteorograf**. § ❷ ve ❸ **hava fırçası, pistole**.

aerografi, i. *Fr. aérographie. hava.* Atmosferin özelliklerini, boyutlarını, v.b. ni inceleyen bilim. [*Ing.* Aerography].

aerogram, i. *Fr. aérogramme.* § ❶ *hava.* Telsiz telgraf. § ❷ *hava.* Aerografın kaydettiği grafik. Bir adyabatik grafik. Bunun üzerindeki, sağa ve yukarı değerler, hararet ve basıncın logaritmik fonksiyonlarına dayanır. [*Ing.* Aerogram].

aerohidroterapi, i. *Fr. aérohydrothérapie* < *Yun. aér, aeros,* hava + *hydro,* su + *pathos,* hastalık + *therapeia,* tedavi. *tıp.* Hava ve su tatbikatı için yapılan tedavi, hava-su tedavisi. [*Ing.* Aerohydrotherapy].

aerohiperoksi, i. *Fr. aérohyperoxie. hava.* ve *tıp.* Muhit havasının hiperoksisi. [*Ing.* Aerohyperoxia].

aerojel, i. *Fr. aérogele. kim.* Bir gaz fazın katı bir faz içindeki kolloidal eriyiği. [*Ing.* Aerogel].

aerokist,-ti, i. *Fr. aérocyste* < *Yun. aér, aeros,* hava + *kystis,* kese. *bot.* Bazı su yosunlarının *talus*'larında bulunan ve yüzmelerini sağlayan, gaz *(azot)* dolu hava kesecikleri. [*Ing.* Aerocyst].

aerokoli, i. *Fr. aérocolie* < *Yun. aér, aeros,* hava + *kolon,* bağırsak. *tıp.* Bağırsaklarda ağır veya hafif bozukluklara yol açabilecek bir miktar gazın toplanması.

aerokolpos, i. *Yun. aér, aeros,* hava + *kolpos,* vagina. Vaginanın gazla gerilmesi. [*Ing.* Aerocolpos].

aerokondansör,-rü, i. *Fr. aérocondenseur.* Tertibatında soğutma suyu yerine soğuk hava bulunan yüzeyli kondansör [*Ing.* Aerocondenser].

aerolastik, s. *Fr. aérolastique. hava.* Aerodinamik elastik ve eylemsizlik kuvvetleri etkisiyle gerilmelere uğrayan parçalar ve malzeme için kullanılan terim. [*Ing.* Aerolastic].

aerolik, i. *Fr. aéraulique* < *Yun aér.* hava + *aulos,* yol. *fiz.* ve *kim.* Gazların borularda akışını inceleyen bilim. [*Ing.* Aerolics].

aerolit,-ti, i. *Fr. aérolithe* < *Yun. aéra,* hava + *lithos,* taş. Arasıra gökten yeryüzüne düşen maden yığını. [*Ing.* Aerolith, aerolite].
☆ *Eşanl.* **hava taşı**.

aeroloji, i. *Fr. aérologie. coğr.* Hava araştırmaları bilimi. Atmosferin yüksek tabakalarıyle uğraşır. [*Ing.* Aerology].

aeromanyetik, s. *Fr. aéromagnétique. fiz.* ve *jeol.* Arz manyetik alanının havadan yapılan etüt ve ölçüleriyle ilgili. [*Ing.* Aeromagnetic].

aerometre, i. *Fr. aérometre.* Havanın yoğunluğunu ölçmede kullanılan âlet. [*Ing.* Aerometer].
☆ *Eşanl.* **havaölçer**.

aeronomi, i. *Fr. aéronomie. jeol., astr.* ve *hava.* Atmosferin, güneş ışınımının sebep olduğu fizik ve kimya reaksiyonlarının meydana geldiği üst kısmını inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Aeronomy].

aeronot,-tu, i. *Fr. aéronaute.* § ❶ Uzay pilotu. § ❷ Baloncu. [*Ing. Balloonist*]. § ❸ Havacı uçucu. [*Osm.* Tayyareci; *Ing.* Aeronaut].

aeronotik, s. *Fr. aéronautique. hava.* Hava seyrüseferi veya havacılıkla ilgili. [*Ing.* Aeronautical].

aeronöroz, i. *Fr. aéroneurose. tıp.* Profesyonel uçucularda meydana gelen mide rahatsızlığı, aşırı asabiyet, uykusuzluk şeklinde beliren bir hastalık durumu. [*Ing.* Aeroneurosis].

aeroplan, i. *Fr. aéroplane.* Uçak için ilk karşılık olan «tayyare» kel'mesi bulununcaya kadar bu söz kullanılmıştır. [*Ing.* Aeroplane, airplane].

aeroport,-tu, i. *Fr. aéroport.* Bir şehrin hava ulaştırmasını sağlan kuruluşların tümü, hava limanı. [*Ing.* Air-port, air-station].

aeropoz, i. *Fr. aéropause. hava.* Atmosferin sebep olduğu aerodinamik etkilerin pratik amaçlar için sona erdiği sınırı tayin eden yüksekliğin üzerinde kalan atmosfer kısmı; yeryüzünden 20-200 km. yukardaki uzay bölgesi. [*Ing.* Aeropause].

aerosel, i. *Fr. aérocèle* < *Yun, aer, aeros,* hava + *kele,* ur. *tıp.* Organizmada bir boşlukta gaz birikimi. [*Ing.* Aerocele].

aerosepsi, i. *Fr. aérocepsie. biy.* Böcek antenleri vasıtasıyle havadaki ses ve kokuların alınması.

aerosepsin, i. *Fr. aérocepsin. biy.* Böcek antenlerinde mevcut olduğu farzedilen bir duygu.

aerosfer, i. *Fr. aérosphère* < *Yun. aér,* hava + *sphere,* küre. § ❶ *hava.* Halen pilotlu uçuşlar için elverişli atmosfer kısmı. § ❷ *jeol.* ve *astr.* Arzın atmosferini de içine alan, arz ile ayni merkezli küre. [*Ing.* Aerosphere].

aerosinüzit,-ti, i. *Fr. aérosinusite. tıp.* Sinüs boşluklarında tıkanıklığın doğurduğu ve irtifa kazanma veya kaybetme sırasında basınç değişikliklerinden doğan sinüs ağrıları. [*Ing.* Aerosinusitis].

aeroskop,-pu, i. *Fr. aéroscope. fiz.* Havadaki toz miktarını ölçme cihazı. [*Ing.* Aeroscope].

aerosol, i. *Fr. aérosol* < *Yun. aer.* hava + *sol,* çözelti. *kim.* Bir sıvının veya bir çözeltinin havada veya bir gaz içinde çok ince tanecikler halinde dağılması *(duman gibi).* [*Ing.* Aerosol].

aerosondaj, i. *Fr. aérosondage.* Yüksek atmosfer tabakalarının balonlarla incelenmesi.

aerosporin, i. *Fr. aérosporine. biy. Bacillus aerosporus* gibi toprak mikroorganizmalarından elde edilen bir antibiyotik. [*Ing.* Aerosporin].

aerostasyon, i. *Fr. aérostation.* ◘ **Balonculuk**.

aerostat,-tı, i. *Fr. aérostat* < *Yun. aer, aeros,* hava + *statis,* tutma veya *statos,* durma. § ❷ *biy.* İki kanatlılar *(Diptera)* familyasından, böceklerde karın altında bulunan bir çift büyük hava emici; hava kesesi § ❷ *fiz.* ve *hava.* Havada yükselmesi, havadan daha hafif bir gazla sağlanan araç.Uçuş sırasında havanın kaldırma etkisiyle kendisini tutabilen hava gemisi. [*ing.* Aerostat, lighter-than-air craft; balloon; airship].

aerostatik,-ği, s. *Fr. aérostatique.* § ❶ *fiz.* Balonculukla ilgili. [*Ing.* Aerostatic(al)]. § ❷ i. Hava ile gazların durgun haldeki durumlarını inceleyen bilim dalı. [*Ing. Aerostatics*].

aeroteknik, i. ve s. *Fr. aérotechnique. hava.* § ❶ Havada hareket eden cisimleri, gerek aerodinamik, gerek imalât bakımından inceleyen teknik dalı. [*Ing.* Aerotechnics]. § ❷ s. Bu dalla ilgili olan. [*Ing.* Aerotechnical].

aeroterapi, i. *Fr. aérothérapie* < *Yun.* Hastalıkların ışık ve hava ile iyi edilmesi. [*Ing.* Aerotherapeutics].

aerotermik, s. *Fr. aérothermique. hava.* Hem aerodinamik, hem de termodinamikle ilgili. [*Ing.* Aerothermic].

aerotermodinamik,-ği, i. *Fr. aérothermodynamique. fiz.* ve *hava.* Çok hızlı aerodinamik akışlardan ileri gelen ısı olaylarını inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Aerothermodynamics].

aerotermoterapi, i. *Fr. aérothermothérapie.* Vücudun bütününe veya belli yerlerine sıcak hava göndererek yapılan tedavi. *(Eklem rahatsızlıklarına iyi gelir).* [*Ing.* Aerothermotherapy].

aerotonometre, i. *Fr. aérotonomètre* < *Yun. aer,* hava + *tonos,* gerilim + *metron,* ölçü. *tıp.* Kanda ve organizmanın diğer sıvılarında gaz basıncı ölçmekte kullanılan cihaz. [*Ing.* Aerotonometer].

aerotriyangülasyon, i. *Fr. aérotriangulation.* ◘ **Havadan nirengi**.

aerotropizm, i. *Fr. aérotropisme* < *Yun. aer,* hava + *tropein,* çevirmek. § ❶ *bot.* Bir bitki üyesinin, oksijen konsantrasyonuna göre tek taraflı büyümesi vasıtasıyle meydana gelen eğriliği. § ❷ *biy.* Havaya yönelim. Hücre protoplazmasının oksijene karşı gösterdiği reaksiyon kabiliyeti. [*Ing.* Aerotropism].

aerozin, i. *Fr. aérozine. hava.* Füze motorlarında kullanılan bir yakıt. *(Yarı hidrozin, yarı dimetilhidrozin'den meydana gelen bir karışımdır).*

aerujit,-ti, i. *Fr. aérugite. min.* Susuz tabii nikel arsenyat.

aeskinit,-ti, i. *Fr. aeschynite. min.* Ortorombik simetride toryum, seryum, demir, ittriyum, lantan, kalsiyum titano-niyobat'ı. [*Ing.* Aeschynite].

aesteziyometre, i. *Fr. æsthesiomètre* < *Yun. aisthesis,* duyma + *metron,* ölçü. *fizyol.* Derinin duyma derecesini ölçme âleti. [*Ing.* Aesthesiometer].

aetit,-ti, i. *Fr. aétite* < *Yun. aetos,* kartal. *min.* Hidratlı demir-3 oksidinin bir çeşidi. [*Ing.* Aetites, eagle-stone].
☆ *Eşanl.* **kartal taşı**.

aetriyoskop,-pu, i. *Fr. aethrioscope* < *Yun. aitrios,* açık havada + *skopein,* incelemek. Yeryüzünün ısı ışımasını ölçme âleti.

af,-ffı, i. *Osm.* < *Ar. afv.* § ❶ Kusur, suç veya ceza bağışlama, bağışlanma: *Af, husumetin kılıcıdır.* [*Ing.* Pardon; *Fr.* Pardon, grâce]. § ❷ Mâzur görme veya görülme: *Rahatsızdım, gelemedim, affımı dilerim.* [*Ing.* Excuse; *Fr.* Indulgence, excuse]. § ❸ İşten veya memuriyetten çıkarma: *Bakanlık sizi memuriyetinizden affediyor, Falancanın vazifeden affı kararlaştırılmış.* [*Ing.* Dismissal; *Fr.* Congédiement]. ◉ **— fını istemek** *(dilemek v.b.), dey.* Bir iş veya görevi yapamayacağını nezaketle bildirmek, istifa. ◉ **— fınıza mağruren**, *dey. (eskiden),* Affedeceğinize inanarak ve bundan gurur duyarak anlamında nezaket sözü. ◉ **— fınıza sığınarak**, *dey.* Merhamet edeceğinize, bağışlayacağınıza güvenerek anlamında nezaket sözü. ◉ **Genel** *(umumî)* **—**, *huk.* Kamu yararına uygun gelince belli bir veya birkaç suç çeşidi için yapılan kovuşturmaların durdurulması, verilmiş cezaların kaldırılması veya azaltılması. [*Ing.* Amnesty; *Fr.* Amnistie]. ◉ **Özel** *(hususî)* **—**, *huk.* İhtiyarlık, hastalık gibi sebeplerle bir suçlunun cezasının kaldırılması.
☆ *Eşanl.* § ❶ **suç bağışlama, kusur bağışlama**. § ❷ **memuriyetten çıkar(ıl)ma, at(ıl)ma, işten el çektir(il)me**.
☆ *Karş.* § ❶ **cezalandırma, affetmeme**. § ❷ **Ata(n)ma, tayin**.
— buyurunuz, *dey.* Bağışlayınız, özür dilerim.
— hakkı, *huk.* Affetme yetkisi; bu yetki genel olarak yasama organına aittir.
— kanunu, *sosy.* ve *huk.* Cezaların ağırlaştığı ve halk vicdanı üzerinde büyük baskı yaptığı zaman bunu hafifletmek veya siyasal bir amaçla kamu sanısının sempatisini kazanmak için cezaların kaldırılmasından ibaret kanun. [*Osm.* Af-vı umumî; *Ing.* Amnesty; *Fr.* Amnestie].

afacan, s. < *Fars. âfet-i* + *can.* § ❷ Çok hareketli, yaramaz ve sevimli *(çocuk).* [*Ing.* Naughty; *Fr.* Enfant vif]. § ❷ Zeki, muzip. § ❸ i. Sevilen çocuk.

afacanlaşmak, nsz. f. Yaramaz, ele avuca sığmaz, söz dinlemez hale gelmek *(çocuklar hk.).*

afacanlık,-ğı, i. Afacan çocuğun hali; yaramazlık haşarılık.

afaji, i. *Fr. aphagie. tıp.* Yutamama, yutma yitimi. [*Ing.* Aphagia].

afak, s. *Fr. aphake* < *Yun. a,*-sız + *phakos,* mercek. *tıp.* Lensi *(billûr cismi)* olmayan *(göz).*

âfak /âfâk/, ufk'un çoğulu.

afakan /afakân/, i. *Osm.* < *Ar. hafakan.* Yüerk oynaması, sıkıntı, fenalık. ◉ **— ı kalkmak**, *dey.* Çarpıntısı tutmak, yüreği oynamak. ◉ **— ları basmak (boğmak)**, *dey.* Sıkılmak, bunalmak.

afakî¹, i. *Fr. aphakie. tıp.* Gözde lens *(billûr cisim)* yokluğu. Doğuştan veya sonradan olabilir. [*Ing.* Aphakia].

afakî- /âfâkî'/, s. ç: **âfâkıyyât**. *Osm.* < *Ar. âfâk.* § ❶ Belirli bir konu veya maksattan uzak, rastgele, şuradan buradan, dereden tepeden *(konuşma).* § ❷ *fels.* Benliğin dışında olan. [*Ing.* Objective; *Fr.* Objectif]. § ❸ i. *fiz.* Fotoğraf makinası gibi optik cihazlarında, cisimlerden gelen ışınları alıp ekran üzerine yansıtan mercek veya mercek dizgesi.
☆ *Eşanl.* § ❷ **objektif, nesnel**.
☆ *Yak. anl.* ◘ **şeyl**.

☆ *Kars.* § ❶ **sabit, ciddî.** § ❷ **sübjektif, öznel.**
— **hukuk,** *huk.* Objektif *(nesnel)* hukuk.
— **iyiniyet,** *huk.* Dürüstlük kuralı. **Objektif iyiniyet, objektif hüsnüniyet.**

afaklik,-ği /afâklik/, i. ◘ **Nesnellik.**

afal.afal, z. Şaşkın şaşkın, bön bön: *Bana öyle afal afal bakma.* [*Ing.* Bewildered, Astonished; *Fr.* Ahuri].

afalanjiyaz, i. *Fr. aphalangiase. tıp.* Falanksızlık hali. [*Ing.* Aphalangiasis]

afallamak, nsz. f. Şaşkınlıktan sersemleşmek. [*Ing.* To be astonished; *Fr.* être ahuri].
☆ *Yak. anl.* **şaşalamak, şaşakalmak, hayret etmek, tahayyür etmek, istiğrabetmek.**

afallaşmak, ◘ **Afallamak.**

afallaştırmak(-i), f. **Şaşkınlığa düşürerek sersemleştirmek, şaşırtmak, sersemletmek.**

afallatmak, ◘ **Afallaştırmak.**

afanes, i. *Fr. aphanes* < *Yun. min.* Monoklinik sistemde, doğal bakır hidrat arseniyatı. [$Cu_5AsO_4(OH)_3$].

afanipter, s. *Fr. aphaniptere. zool.* Görünüşte kanadı bulunmayan. [*Ing.* Aphanipterous].

afaptotropizma, i. *Lat. bot.* Temas uyarımına karşı reaksiyon göstermeme durumu. [*Ing.* Aphaptotropism; *Fr.* Aphaptotropisme]

afar, i. Kuşî dillerinden biri. Habeşistan'da Danakil'ler tarafından konuşulur.

afara, i. *trm.* Harman yerindeki tahılın taş ve toprakla karışık kalıntısı *(Mersin, Malatya v.b.).*

afaroz, ◘ **Aforoz.**

âfat, ç.i. **âfet**'in çoğulu.

afazi, i. *Fr. aphasie* < *Yun. a-,* olumsuz *(yokluk ifade eden)* önek + *fazis,* konuşma *psik.* ve *tıp.* Beyinde belirli bölgelere ait hastalıklar sonucu olarak, ses ve hece parçacıklarından kelimeler yapabilme yeteneğinin ortadan kalkması, düzenli konuşamama veya söylenenlerin doğru işitildikleri ve algılandıkları halde anlaşılamaması, tekrarlanamaması. Hafıza hastalığı, kelimeyi söyleyememe veya düşünememe. [*Osm.* Ziyâ-ı kelâm; *Ing.* Aphasia].
☆ *Eşanl.* **söz yitimi.**

afazik, s. *Fr. aphasique. tıp.* § ❶ Afaziyle ilgili. § ❷ Afaziye tutulmuş.

afekt,-ti, i. *Fr. affect. psik.* İlk duyum sarsıntısı: *Temel afektler.*

afeli, i. *Fr. aphelie* < *Yun. apo,* uzak + *helios,* güneş. *astr.* Bir gezegenin veya bir komet'in yörüngesinde, güneşten en uzak olan nokta.
☆ *Eşanl.* **günöte.**
☆ *Karş.* **günberi, periheli.**

afemi, i. *Fr. aphemie. psik* ve *tıp.* Konuşma bozulması; heyecandan veya psikonevrozisten ileri gelen sözle duygu ve fikirleri ifade etme güçsüzlüğü. Bu hastalık «agnozi» *(anlayış bozulması)* ve «apraksi» *(icra bozulması)* olarak ikiye ayrılır. [*Ing.* Aphemia].

afengoskop,-pu, i. *Fr. aphengoscope. fot.* Eski model bir epitiyaskop. [*Ing.* Aphengoscope].

aferez, i. *Fr. aphérèse* < *Yun. aphairein, aphairesis,* kaldırmak. *fonet.* Kelime başındaki bir fonemin düşmesi. [*Ing. Apheresis*].

âferin /aferîn/, ünl. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Beğenme, takdir ve okşama ile benzeri duyguları belirtir. [*Ing.* Bravo, well-done; *Fr.* Bravo]. § ❷ Eskiden öğrencilere verilen beğenme kâğıdı.
— **almak,** Değerli görülüp beğenilmek. [*Ing.* To receive an honourable mention].

aferist,-ti, i. *Fr. affairiste.* Her şeyden çıkar sağlamaya çalışan kimse, vurguncu.

âfet,-ti /afet/ i.ç: **âfât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Büyük felâket. [*Ing.* Disaster, calamity; *Fr.* Fléau, désastre]. § ❷ *mec.* Güzelliğiyle insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan kadın veya kız: *Güzel de söz mü âfet, âfet!* § ❸ *tıp.* Hastalıkların dokularda yaptığı bozukluk. ◉ **— i can,** *dey.* Çok güzel kadınlar için söylenir. ◉ **Tabiî —ler,** önlenmesi insan elinde olmayan tabiat kuvvetlerinin yarattığı *(sel, dolu, deprem gibi)* felâketler, büyük kazalar.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **yıkım, belâ, kaza, musibet, varta, badire, nikbet.**
☆ *Karş.* **huzur, refah, meserret.**
— **teorisi,** *jeol.* Yeryüzünde meydana gelen bütün değişmeleri ve bu arada, birbirini takip eden devirlerde çeşitli hayvan topluluklarının *(favna)* uğradığı değişmeleri, âfet niteliğindeki olaylarla açıklamak isteyen kuram. [*Ing.* Catastrophism; *Fr.* Catastrophisme].
☆ *Eşanl.* **katastrofizm.**

âfet.dide, b.s. Afete uğramış, büyük dert görmüş.

âfet.zede /afetzede/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Afete, belâya, felâkete uğramış. [*Ing.* Stricken by disaster; *Fr.* Victime d'un desastre].

affedersiniz, ünl. § ❶ Özür dilemek için sözün başında söylenir: *Affedersiniz, size birşey soracağım.* [*Ing.* I beg your pardon, excuse me, I am sorry; *Fr. (Je vous demande)* Pardon! mille excuses, pardonnez moi]. § ❷ İtiraz yolunda söylenir: *Affedersiniz bu ne biçim söz!, Siz onu affedersiniz!* [*Ing.* Get along with you!].

affektif, s. *Fr. affectif,-ive. psik.* Ruhu duygulandıran, ruha işleyen, duygusal. [*Osm.* Teessürî; *Ing.* Affective].
— **oluşum,** *psik.* Bireyin duygu hayatıyle ilişkili olan oluşum.
— **yorgunluk,** *psik.* İç dünyamızdaki duygusal çatışmaların ve engellenen isteklerin sonucu meydana gelen yorgunluk.

affektiflik,-ği, i. *psik.* Duygu ve heyecanla tepki gösterme yönelişi, duygululuk.

afferens, ◘ **Getirgen.**

afferent, ◘ **Getirici.**

aff.etmek(-i), b.f. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Suç veya kusur bağışlamak. [*Ing.* To forgive, to pardon; *Fr.* Pardonner, gracier]. § ❷ Mazur görmek [*Ing.* To excuse; *Fr.* Excuser, disculper]. § ❸ İşten veya memuriluktan çıkarmak. [*Ing.* To dismiss; *Fr.* Renvoyer, congedier]. § ❹ İtiraz yolunda söylenir: *Siz onu affedersiniz.*

affetmemek, f. Karşısındakinin hatasından, zararından doğacak fırsatları kaçırmamak, ona acımadan değerlendirmek: *Babası oğlunun hiç bir kusurunu affetmez.*

affetmez, s. § ❶ Müsamaha etmez. § ❷ Öldürücü.

affettuoso /affettüo:so/, z. *It. müz.* Bir müzik parçasının tatlı ve duygulu bir şekilde çalınacağını gösterir.

aff.eylemek, b.f. ◘ **Affetmek.**

affuziyon, i. *Fr. affusion* < *Lat. affusio. tıp.* Vücudun herhangi bir yerine soğuk veya sıcak su dökerek yapılan tedavi. [*Ing.* Affusion].

Afgan, öz. i. § ❶ *(İsim takımı halinde)* Afganistan'la ilgili, Afganistanlı: *Afgan kralı, Afgan ulusu.* [*Ing.* Afghan]. § ❷ Afganca, Afganistan'da konuşulan peştu dili. [*Ing.* Afghan language, Pushtu, Pashto].

Afganistan, öz. i. Asya'da Hindistan'la İran arasında 650.000 km² genişliğinde bir ülke. Sovyet Türkistan'ın güneyinde ve Bülûcistan'ın kuzeyindedir. Başkenti Kâbil'dir. [*Ing.* ve *Fr.* Afghanistan].

Afganlı, i. Afganistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* An Afghan]

afi, i. *Yun. arg.* Çalım, gösteriş, caka. [*Ing.* Showing-off; pretension ostentation, swaggering; *Fr.* Parade].
☆ *Yak. anl.* **tören, merasim, alay, gösteri, kurum, caka** *(argo),* **alâyiş, afurtafur.**
— **xesmek** [**satmak, yapmak**], *arg.* Gösteriş yapmak, caka *(çalım)* satmak. [*Ing.* To swagger; to give oneself airs, to show off; *Fr.* Faire l'avantageux,-euse, parader, se pavener].

afibrinojenemi, i. *Fr. afibrinogénemie. tıp.* Kanda fibrinojen eksikliğinden ileri gelen ve pıhtılaşmayı engelleyen hastalık. Doğuştan veya sonradan olabilir. [*Ing.* Afibrinogenemia].

afif /afîf/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İffetli, nâmuslu. [*Ing.* Chaste, honest; *Fr.* Chaste, honnête]. § ❷ i. Erkek adı
☆ *Yak. anl.* **akman, sili, temiz.**
☆ *Karş.* **iffetsiz , kirli, nâmussuz.**

afifâne /afifâne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Temiz olarak, temizce, tertemiz.

afili, s. *arg.* Afisi olan, afi ile yapılan, gösterişli, cakalı. [*Ing.* Swaggering; ostentatious showy; *Fr.* Fastueux,-euse].
☆ *Eşanl.* **aynalı, fiyakalı, vardakosta.**

afinite, i. *Fr. affinite.* § ❶ İlgi, bağ. [*Ing.* Affinity]. § ❷ *mat.* Düzlemle noktasal dönüşüm tipi.

afisit,-di, i. *Fr. aphicide. trm.* Yaprak bitlerini öldürmek için kullanılan ilâç. [*Ing.* Aphicide].

afiş, i. *Fr. affiche.* Çoğunluğun görebileceği yerlere asılan ve çoğu resimli olan duvar ilânı. [*Ing.* Posting-bill, poster, placard, advertisement]. ◉ **— te kalmak,** *dey.* Uzun süre başarıyle oyuna devam etmek. *(piyesler hk).* ◉ **— ten inmek,** *dey.* Bir piyes sahneden kaldırılmak.
— **asmak,** Duvarlara afiş yapıştırmak afişe etmek, *dey.* § ❶ Kumar oyununda usulsüz davranan kimseye yolsuz saymak; § ❷ Kendini fena tanıtacak davranıştan çekinmemek.

afişe etmek, *dey.* § ❶ Kumar oyununda usulsüz davranan kimseyi yolsuz saymak. § ❷ Kendini fena tanıtacak davranıştan çekinmemek.

afişe olmak, *dey.* Teşhir edilmek, gizlediği meydana çıkmak.

afitap,-bı /âfitâp/ i. *Osm.* < *Fars. âf.* güneş + *tâb,* aydınlık. Güneş, pek güzel kimse, pek parlak yüz. [*Ing.* Sun, beautiful face; *Fr.* Soleil, visage tres beau].

afiyet,-ti /âfiyet/, i. *Osm.* < *Ar.* Sağlık, esenlik. [*Ing.* Health; *Fr.* Sante].
☆ *Yak. anl.* **sıhhat.**
☆ *Karş.* **hastalık, sıhhatsizlik,** maraz.
— **olsun! afiyetler!** *dey.* Bir şey yiyip içenlere bir nezaket dileği olarak söylenir.

aflörman, i. *Fr. affleurement.* § ❶ Yüzeye gelme. § ❷ *jeol.* Jeolojik bir tabakanın yeryüzündeki görünen kısmı. § ❸ *min.* Bir tabaka, bir damar veya bir yatağın, yer yüzeyiyle meydana getirdiği ara kesit. [*Ing.* Outcrop, basset].

afoni,- i. *Fr. aphonie* < *Yun.* a,-sız + *phone,* ses. *psik.* ve *tıp.* Yapısal, sinirsel veya psikojenik sebeplerle periferal değişme sonucu meydana gelen ses kaybı. [*Osm.* Ziyâsavt; *Ing.* Aphonia].
☆ *Eşanl.* **ses yitimi.**

aforizm(a), i. *Fr. aphorisme* < *it. aforisma* < *Yun. aphorismos. fels.* ve *sosy.* Bir düşünce veya ideolojiyi veya bir konuda bilinmesi esas olan şeyi en az kelimeyle anlatan söz, özlü söz. Kısa ve veciz cümleler halinde ifade. [*Osm.* Nusus, vecize; *Ing.* Aphorism].

aforoz, i. *Yun. aphorizein. tar.* ve *sosy.* Hıristiyanlıkta, özellikle Ortaçağda geçerli olan geniş anlamlı bir boykot - lânetleme usulü. *(Katolik kilisesinde Papaların bir kimseyi kiliseden kovma haklarıdır).* [*Ing.* ve *Fr.* Excommunication].
— **etmek,** § ❶ Kilise birliğinden çıkarmak. [*Ing.* To excommunicate; *Fr.* Excommunier qn].
§ ❷ *mec.* Darılıp biriyle konuşmamak, adını duymak bile istememek. [*Ing.* To be offended; *Fr.* se fâcher, s'offenser, bouder, prendre la mouche].

aforozcu, i. Ötekini berikini aforoz etme huyunda bulunan.

aforozlamak, f. § ❶ ◘ **Aforoz etmek,** § ❷ *arg.* Kovmak: *Herifi yerinden aforozlamışlar.*

aforozlu, i. § ❶ Hakkında aforoz kararı verilmiş olan kimse. § ❷ s. Rasgele hakkında olumsuz hüküm verilmiş, aforozlanmış gibi sayılan [*Ing.* Excommunicated; *Fr.* Excommunié].

afortiori /afortio:ri/, z. *Lat. fels.* Haydi haydi.

afotik, s. *Fr. aphotique* < *Yun.* a,-sız + *photos,* ışık. *bot.* Pek az ışık ile veya hiç ışıksız olarak yetişebilen *(bitki).* [*Ing.* Aphotic].
— **bölge,** *coğr.* Yarı saydam bölgenin altında bulunan, yani yaklaşık olarak 200 m. den derin olan deniz sularının tümü.

afotometrik, s. *Fr. aphotometrique. bot.* (a) Işığı reaksiyon göstermeyen *(yaprak hk.);* (b) Işığa karşı daima aynı ucunu gösteren *(hareketli bir organizma hk.).* [*Ing.* Aphotometric].

afototaktik, s. *Fr. aphototactique. bot.* Işık şiddetine karşı reaksiyon göstermeyen. [*Ing.* Aphototactic].

afototrop, s. *aphototropique.* § ❶ *bot.* Işıktan uzakta yetişen. § ❷ *zool.* Işık uyarımına karşı aktif fakat negatif reaksiyon gösteren. [*Ing.* Aphototropic].

afototropizm(a), i. *Fr. aphototropisme.* § ❶ *bot.* Işıktan uzağa göçüm. § ❷ *zool.* Hareketli bir organizmanın ışığa daima aynı tarafını göstermesi. [*Ing.* Aphototropism].

afrazi, i. *Fr. aphrasie. tıp.* Tasavvur yeteneğinin bozulması yüzünden cümle yapamama. [*Ing.* Aphrasia].

Afrika, öz. i. Dünyanın üçüncü kıtası. [*Ing.* Africa; *Fr.* Afrique].
~ **ceylânı**, *zool.* ◘ **Keseli antilop.**
~ **cırtlak sıçanı**, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımından Sıçangiller *(Muridae)* familyasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 35 - 40 sm. Koyu kahve-külrengi veya kırmızı olur. Hububat depolarına zarar verir. Tropik Afrika'da yaşar. [*Lat. Cricetomys gambianus; Fr.* Rat goliath, rat de Gambie cricetomys].
~ **çekirgesi**, *zool.* ◘ **Afrika göçmen çekirgesi.**
~ **devekuşu**, *zool.* Öz-devekuşları *(Struthinones)* takımının Öz-devekuşugiller *(Struthionidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 2.5 m. Yaşayan kuşların en büyüğüdür. Tüyleri süs olarak kullanılır. Arabistan ve Afrika steplerinde toplu halde yaşar. [*Lat. Struthio camelus; Ing.* Ostrich; *Fr.* Autruche].
~ **domuzu**, *zool.* Yabandomuzuna benzeyen Afrika'da yaşayan, kalın derili bir tür. [*Lat. Phacochoerus*].
~ **düzensiz kuyruklusu**, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımından, Düzensiz kuyruklu giller *(Anomaluridae)* familyasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 30 kuyruğu 20 sm. Uçar-sincaba benzer. Sırtı pas kırmızısıdır. Kuyruğunun alt bölgesindeki dikenli tellerle ağaca tırmanır. Batı Afrika'da yaşar [*Lat. Anomalurus fraseri; Fr.* Anomalure].
~ **fili**, *zool.* Hortumlu-memeliler *(Proboscidae)* takımının, Filgiller *(Elephantidae)* familyasından bir memeli türü. Yüksekliği 3 m. den çoktur. Afrika'nın güney ormanlarında yaşar. [*Lat. Elephas africanus; Ing.* African elephant; *Fr.* Eléphant d'Afrique].
~ **gergedanı**, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Gergedangiller *(Rhinocerotidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 3.40 m., yüksekliği 1.40 m. dir. İki boynuzu vardır. Afrika'da yaşar. [*Lat. Diceros bicornis; Ing.* Black rhinoceros; *Fr.* Rhinoceros bicorne d'Afrique].
~ **göçmen çekirgesi**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Düzkanatlılar *(Orthoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. [*Lat. Locusta migratoria; Ing.* African migratory locust; *Fr.* Criquet migrateur].
~ **ıhlamuru**, *bot. Acanthaceae* familyasından bir bitki; portakal çiçeklisi, Avrupa'da en fazla yetiştirilen bir tür olup, portakal sarısı renginde veya kırmızı çiçekler açar. Sıcak sera bitkisidir. Kış döneminde de çiçek açar. [*Ing.* African hemp; *Fr.* Sparmania].
~ **kamış fareleri**, *zool.* Afrika'nın geniş bataklıklarıyle bütün yıl boyunca, kısmen suya batmış kilometrelerce karelik kamışların bulunduğu yerlerde görülürler. [*Lat. Thrynomidae*].
~ **manatisi**, *zool.* ◘ **Manati.**
~ **menekşesi**, *bot.* ◘ **Menekşe.**
~ **misk kedisi**, *zool.* ◘ **Misk kedisi.**
~ **muzculu**, *zool.* Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Muzculgiller *(Musophagidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 54 sm. [*Lat. Turacus fischeri; T. Persa; Ing.* Fischer's touraco; *Fr.* Touraco de Fischer].
~ **nohudu**, *bot.* ◘ **Nohut.**
~ **sümbülü**, *bot.* ◘ **Sümbül.**
~ **yaban eşeği**, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Yüksekliği 115 sm. Yaban olup Afrika'da yaşar. [*Lat. Equus asinus africanus; Ing.* Wild ass; *Fr.* Âne sauvage d'Afrique].

Afrikanizm, i. *Fr. Africanisme. fels.* Afrika incelemelerine uygulanan beşerî ilimlerin *(Etnografya, arkeoloji, dilbilimi v.b.)* bütünü. [*Ing.* Africanism].

afrodisyak, s. *Fr. aphrodisiaque.* § ❶ Cinsel iştah *(şehvet)* uyandırıcı; cinsel isteği kamçılayan. § ❷ i. Bunu meydana getirebilecek madde. [*Ing.* Aphrodisiac].

Afrodit, öz.i. *Fr. aphrodite.* § ❶ Romalıların «Venüs» dedikleri mitolojinin güzellik tanrıçası. § ❷ Yunanlıların büyük tanrılarından biri. [*Ing.* Aphrodite].

afronatron, i. *Fr. aphronatron. min.* Sodyum karbonattan ileri gelen tuz çiçeksimesi.

afsun, i. *Osm.* < *Fars. efsun*, büyü, sihir, tılsım.

afsuncu, i. Büyücü, üfürükçü.

afsunlamak(-i), f. Büyülemek, etkilemek.

afsunlu, s. Büyülü, sihirli, tılsımlı.

afşarî, i. Nadir Şahın icadı olan bir çeşit post kalpak.

aft,-tı, i. *Fr. aphte* < *Yun. aphthe, aptein*, yanmak. Ağız mukozasında görülen ufak, kirli sarı lekeler. Mukozaların yüzeysel ülserasyonu. [*Ing.* Aphtha].
~ **humması**, *tıp.* İnsanlara da geçebilen bir çeşit hayvan hastalığı. [*Ing.* Aphthous fever; *Fr.* Fievre aphteuse].

aftonji, i. *Fr. aphthongie. psik.* Dildeki kas kasınmasından ileri gelen söyleme güçsüzlüğü. [*Ing.* Aphthongia].

aftos, i. *Yun. autos. arg. (Kadın)* Dost, sevgili, metres. [*Ing.* Sweetheart, lover, paramour, sultor, mistress; *Fr.* Amoureuse, amante, maîtresse].
☆ *Eşanl.* **gaco, oynaş, âşık, sevdalı.**

aftos.piyos, b.i. *Yun. arg.* Önemsiz, değersiz, dermeçatma, uyduruk *(kimse, şey).* [*Ing.* Worthless, unimportant; *Fr.* Sans valeur, sans importance].
☆ *Eşanl.* **fasafiso, kırtıpil, külüstür, mıcır, moloz, pofyos, tapon, zımbırtı.**
~ **iki tavuk bir horoz**, *dey.* Hokkabazlık. [*Ing.* Hocus pocus; *Fr.* Passe-passe].

afur.tafur, *b.i.* Ağzı kalabalıklık, övünücülük, kibirlilik.

afyon, i. *Fars. efsun* < *Yun. opos* > *opion* özsu > *afioni. bot.* Haşhaş adlı bitkinin olgunlaşmamış kapsüllerinin çizilmesiyle akan ve kısa bir süre sonra katılaşan beyaz süt kütlelerinin toplanıp biraraya getirilip yoğurulmasıyle elde edilen drog. Taşıdığı, morfin, kodein, narsein, tebain, papaverin, narkotin v.b. gibi birçok uyuşturucu alkaloitler dolayısıyle, yatıştırıcı, uyutucu, ağrı dindirici, öksürük kesici, peklik verici, çırpınmayı gideren etkileri vardır. Şiddetli bir zehir olmakla birlikte tıpta ve eczacılıkta çok yararlanılan bir ilâçtır. [*Lat., Ing* ve *Fr.* Opium]. ◉ ~ **u başına vurmak**, *dey.* ölçüsüz hareket edecek kadar öfkelenmek, öfkeden ne yaptığını bilememek, saçma sapan konuşmak, ipe sapa gelmeyen şeyler söylemek. Aşırı davranışlara geçecek kadar öfkelenmek. ◉ ~ **u patlatmak**, *arg.* Rahatsız edip öfkelendirmek. [*Ing.* To frighten into consciousness, to startle].
~ **kaçakçısı**, *huk.* Yasaklanmış olan afyonu gizli olarak alıp satan kimse.
~ **ruhu**, *kim.* Afyon tentürü. [*Ing.* ve *Fr.* Laudanum].
~ **tiryakisi**, Afyon'a düşkün olan, fazlaca afyon kullanan kimse. [*Ing.* Opium addict; *Fr.* Fumeur d'opium, opiomane].
~ **yutmak**, Afyon kullanmak.

afyoncu, i. ◘ **Afyonkeş.**

afyon.keş, b.i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun.* Afyon kullanan, afyon tiryakisi. [*Ing.* Opium addict, opiomaniac, opium smoker; *Fr.* Opiomane; fumeur d'opium].

afyon.keşlik,-ği, b.i. Afyon tiryakiliği, düşkünlüğü. [*Ing.* Opium habit, opium eating, opium smoking; *Fr.* Opiomanie].

afyonlu, s. ❶ İçinde afyon bulunan, afyon taşıyan. [*Ing.* Opiated; *Fr.* Opiace. ❷ Afyon yutmuş *(kimse);* [*Ing.* Showing the effects of opium intoxication;]. ❸ *mec.* Afyon yutmuş gibi dalgın, uyuşmuş, baygın *(kimse);* ❹ Afyonkarahisar'lı.

Ag, *kim.* Gümüş elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of silver; *Fr.* symbole d'argent].

aga, s. Babacan tavırlı, mert ve kalender *(kimse).*

agafit, i. *Fr. agaphyte. min.* Acem türkuazının konkoidal türü. [*Ing.* Agaphyte].
☆ *Eşanl.* **şark firuzesi.**

agâh /agâh/, ç: **âgâhân** *Osm.* < *Fars.* Bilgili, haberli, uyanık. [*Ing.* Informed, aware; *Fr* Informe, connaiseur,-euse]
☆ *Yak. anl.* **bilir, anlar, görgülü.**
☆ *Karş.* **bilgisiz, kafasız, habersiz.**

agalaksi, i. *Fr. agalaxie, agalactie* < *Yun. a-* olumsuz *(yokluk ifade eden)* önek + *gala, galaktos*, süt. *tıp.* Süt salgısının durması. Sütlenme sırasında memelerde süt yokluğu. [*Ing.* Agalactia].

agalaktos, i. *Yun. a,-sız* + *galaktos*, sütsüzlük. *vet.* Dişi koyun *(marya)* ve keçilerde görülen mikrobik hastalık. Meme, göz ve eklemlerde iltihaplanmalar olur. Hasta hayvanın sütü azalır veya kesilir. [*Ing.* Agalactia].

agalit,-ti, i. *min. Talk*'a benzeyen mineral cisim. *Enstatit*'in bozulmasından meydana gelir ve onu kaplar. [*Ing.* ve *Fr.* Agalite].

agalmatolit,-ti, i. *Yun. agalma, agalmatos*, heykel + *lithos*, taş. *min.* Bir kil çeşidi. Çin'de ufak heykeller ve çeşitli eşya yapımında kullanılan, yağlı görünüşlü, açık yeşil renkte bir hidratlı alüminyum silikat. [*Ing.* ve *Fr.* Agalmatolite].

agalya, i. *Yun. agalia.* Yavaş, sessiz, gürültüsüz.

agama, i. *(Karaib dilinden) zool.* Agamagiller'den kertenkele türlerinin çoğuna verilen cins adı. [*Ing.* ve *Fr.* Agama]. ◉ **çöl ~sı**, *zool.* Pullu - sürüngenler *(Squamata)* takımının, Agamagiller *(Agamidæ)* familyasından bir sürüngen türü. Kuzey Afrika çöllerinde yaşar: [*Lat. Agama mutabilis; Ing.* Agama; *Fr.* Agame]. ◉ **diken kuyruklu ~**, *zool.* Pullu - sürüngenler *(Squamata)* takımının, *(Agamidæ)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 35 sm. Mısır'da yaşar. [*Lat. Uromastix spinipens; Fr.* Uromastix]. ◉ **yakalı ~**, *zool.* Pullu - sürüngenler *(Squamata)* takımının, Agamagiller *(Agamidæ)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 30 sm. Avustralya'da yaşar. [*Lat. Chlamydosaurus kingi; Ing.* Frilled lizard; *Fr.* Lezard à collerette].

agamagiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullusürüngenler *(Squamata)* takımının, Kertenkeleler *(Lacertilia)* alt takımının 300 türü bulunabilen bir familyası. Eski dünyanın sırtları taraklı olan kertenkeleleridir. Otçul ve böcekçildirler. **Yakalı agama** *(Chlamydosaurus Kingi)*, **diken-kuyruklu agama** *(Uromastix Spinipes)*, **çöl agaması** *(Agama mutabilis)*, **hardun** *(A. Stellio)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Agamidae; Ing.* Agamas; *Fr.* Agamides].

agami, i. *Fr. agamie.* § ❶ *tıp.* Cinsel özelliklerden, işlemlerden yoksunluk. § ❷ *zool. (Karaib dilinden)* göğüs kısmı parlak yansımalı, uzun bacaklı, sülün boyunda, Guyana ve Amazon bölgesi ormanlarında yaşayan Borazankuşugiller *(Psophidae)* familyasından siyah ve kızıl renkli bir kuş. [*Lat. Psophia crepitans; Ing.* Agami, trumpeter; *Fr.* Agami].
☆ *Eşanl.* **borazan kuşu.**

agamik, s. *Fr. agamique. bot.* Erkek organının katkısı olmadan meydana gelen *(üreme hk.).* [*Ing.* Agamic].
☆ *Eşanl.* **eşeysiz, kriptogamik, partenojenetik, genç.**

agamobyum, i. *Lat. zool.* Metajenezde, eşeysiz üreme, sporofit. [*Ing.* Agamobium].

agamogenetik, s. *Fr. agamogenetique. bot.* ve *zool.* Eşeysiz meydana gelen, eşeysiz üreyen. [*Ing.* Agamogenetic].

agamojenetik, s. ◘ **Agamogenetik .**

agamotrop, i. *Fr. agamotropique. bot.* Bir kere açıldıktan sonra kapanmayan *(çiçekler hk.).* [*Ing.* Agamotropic].

aganta, i. *It. agganta. den.* Çekilen veya salınan bir halatı elde tutup koyvermeme, yisa veya laçka edilen gemi halatını elde zaptetme: *Aganta borina (Orsaya geçecek gemide son emir).* [*Ing.* Hold on; *Fr.* Avast].
~ **borina borinata**, *den.* Borina ve borinataların aganta edilmesi için verilen kumanda [*Ing.* To haul out the bowlines; *Fr.* Quitter la ligne].
~ **etmek**, *den.* Aganta kumandasını yapmak. Orsa alabanda manevrası yapılırken gemi istendiği kadar döndükten sonra iskotayı laçka edildiği payda bırakmak ve gemi yi yollandırmak için *(aganta iskota)* kumandası verilir. Büyük armalarda bu zaman iskotalar volta edilir. [*Ing.* To hold fast, to haul taut; *Fr.* Raidir, embraquer, souquer].
~ **iskota**, *den.* Iskotanın aganta edilmesi için verilen kumanda [*Ing.* All sheets aft!].

agar-agar, i. *(Malaya dilinden)* Bir takım deniz yosunlarından elde edilen helmeli bir madde. Gıda ve kâğıt sanayilerinde, tekstilde, bakteriyolojide ve eczacılıkta *(müshil olarak)* kullanılır. [*Fr.* Agar-agar; *Ing.* Agar-agar, Bengal isinglass, Ceylon moss].
~ **şekerlemeleri**, Şeker, glikoz ve meyve

esansı ile bitki jelatini olan Agar-Agar katılmasıyle yapılmış ve çoğunlukla meyve şeklinde olan şekerleme veya karamela.

agaris, i. *Fr. agarice, agaric. jeol.* Beyaz ve süngerimsi bir kalker çeşidi. Bazı kayaların yarıklarından çıkarılır. [*Ing.* Agaric].

☆ *Eşanl.* **mineral mantar, kaya sütü.**

agat,-tı, i. *Fr. agate* < *Yun. akatis, jeol.* İçiçe daireler şeklinde bir kuvars. [*Osm.* Akik; *ing.* Agate].

agatidi, i. *Yun. agathis,* yumakcık. *zool.* Kınkanatlıların *Silphideae* familyasından, küçük türleri çürük tahtalarda yaşayan bir böcek.

agatis, i. *Yun. agathis,* yumakcık. § ❶ *zool.* Çeşitli güve tırtıllarının paraziti olan, Zarkanatlılar *(hymenoptera)* takımının Brakongiller familyasından bir böcek. § ❷ *bot.* Avustralya kozalağı. ☆ *Eşanl.* **dammara.**

agav, i. *Yun. agaue, agauos,* hayranlığa değer. *bot.* Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın, Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Liliiflorae* takımının. *Amaryllidaceae* familyasından, anayurdu Amerika olan, Akdeniz çevresinde de tabiileşmiş olarak yetişen, alkollü içkilerin hazırlanmasında kullanılan, rozet yapraklarından elde edilen lif dokumacılıkta, halat ve sicim yapımında kullanılan, sürünücü rizomlu, gösterişli bir süs bitkisi. *A. Americana* adlı türü Türkiye'de tabiileşmiş olarak yetişir. *A. Sisalana* adlı türünün Meksika'da kültürü yapılmakta ve elde edilen elyafa «sisal» adı verilmektedir. [*Lat. Agave; Ing.* ve *Fr.* Agave].

âgaz /āgāz/, i. *Osm.* < *Fars.* Başlama.

— **etmek,** Başlamak.

agenezi, i. *Fr. agenesie* < *Yun. a,*-sız + *genesis,* üreme. *tıp.* Bir organın doğuştan yok oluşu. [*Ing.* Agenesia].

agenosomya, i. *Yun. a-,* olumsuz *(yokluk ifade eden)* önek + *gennan,* doğurmak + *soma,* beden gelişmesi. *tıp.* Üreme organlarının noksan gelişmesi. [*Ing.* Agenosomia].

ageotropik, i. *Fr. ageotropique. bot.* Geotropik olmayan. [*Ing.* Ageotropic].

ageotropizm, i. *Fr. ageotropisme. bot.* Yer çekimine reaksiyon gösterme durumu. [*Ing.* ageotropism].

agılor, i. *sin.* Sinemada bir renkli filim türü.

agilarit,-ti, i. *Fr. aguilarite.* § ❶ *kim.* İskelet onikiyüzlü kristaller halinde bulunan gümüş selenit: Ag_2Se, Ag_2Se_2. Kolayca kesilebilir. § ❷ *min.* Doğal gümüş sülfoselenür. [*Ing.* Aguilarite].

agitato /acitā:to/, i. *It. müz.* Bir parçanın canlı ve hareketli çalınacağını ifade eder.

aglenis, i. *Yun. aglenos,* kör. *zool.* Ağaç kırıntıları altında yaşayan, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının *Colydiideae* familyasından kör bir böcek. [*Lat. Aglenus brunneus*].

aglikon, aglükon, i. *kim.* Bir heterozidin hidrolizinde, bir veya birkaç oz ile birlikte oluşan bileşik. [*Ing.* Aglycon; *Fr.* Aglycone].

agliya, i *Yun. aglia zool.* § ❶ ◘ inci balığı. ❷ Günesli havalarda ormanlarda süratle uçan, tırtıllı kayın, dişbudak, gürgen ve mese ağaçlarının yapraklarıyle beslenen, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının *Saturnideae* familyasından bir kelebek. [*Lat. Aglia tau*].

aglomera, i. *Fr. agglomerat.* § ❶ *jeol.* Külümsü bir metris içinde köseli kaya parçalarının gömülmesiyle oluşan, volkanik püskürme faaliyeti sonucu meydana gelen sertleşmiş bir kaya. § ❷ *bot.* Yığın halinde, bir demet teşkil edecek şekilde bir araya gelmiş. [*Ing.* Agglomerate].

aglomerasyon, i. *Fr. agglomeration.* § ❶ *fiz.* Bir sıvı ortamında süspansiyon halinde bulunan küçük partiküllerin ses dalgaları etkisiyle birlesmesi. § ❷ Toplama. § ❸ Yığın § Toplanmış şeyler. [*Ing.* Agglomeration].

aglossa, i. *zool.* § ❶ Kurbağaların alt takımı; özellikleri dilleri olmamasıdır. Bunda sadece Petekli-kurbağagiller *(Pipidae)* yer alır. § ❷ Tırtıllı evlerde yağlı maddeler üzerinde yaşayan, Pyralidae familyasının pulkanatlılar *(Lepidoptera)* cinsinden bir kelebek. [*Lat. Aglossa pinguinalis*].

aglossi, i. *Fr. aglossie patol.* § ❶ Doğuştan dil yokluğu. Çoğunlukla alt çene yokluğu ile beraberdir. § ❷ Konusamazlık, dil tutukluğu [*Ing.* Aglossia].

aglütinan, s. *Fr. agglutinant* < *Lat. agglutinare,* yapıştırmak + *glutinum,* tutkal. *biy.* Bakterilerin aglütinasyon'una sebep olan madde.

aglütinasyon, i. *Fr. agglutination* < *Lat. agglutinatio. bot.* ve *zool.* Normal şartlarla bir sıvı içinde homojen olarak dağınık bir durumda bulunan bakteri, protozon, sperma tozon, alyuvar gibi hücrelerin küçük ve büyük kümeler halinde bir araya toplanması. [*Osm.* Tegarrı; *Ing.* Agglutination].

☆ *Eşanl.* **birikişme.**

aglütinin, i *Fr. agglutinine.* (a) *biy.* Hastalığa karşı aşılanmış veya hastalık geçirmiş bir canlının kanında bulunan o hastalığın mikroplarını yapıştırıp kümeleştiren madde, yapıştırıcı, toplayıcı serum; (b) *zool.* Birikişmeye sebep olan bir organik madde veya özel bir antikor. [*Osm.* Cevher-i lâsık; *ing.* Agglutinin].

aglütinojen, i. ◘ **Aglütinojen.**

aglütinojen, i. *Fr. agglutinogene* < *Lat. aglutinare,* yapıştırmak + *gennan,* doğurmak. *biyokim.* Aglütinin meydana getiren herhangi bir madde. [*Ing.* Agglutinogen].

agmatin, i *biyokim.* Arjinin'in karboksil kökünden arınmasıyle meydana gelen, ringa balığı tohumu *(sütü)* içinde, bazı kafadanayaklılar ve sürüngenlerde rastlanan bir amin.

agnati, i *Fr. agnatie* < *Yun. a,*-sız + *gnathos,* çene. Alt çenenin doğuştan yokluğu. [*Ing.* Agnatia].

agnostik,-ği i. *Fr. agnostique.* ◘ **Bilinemezci.**

agnostisizm, i. *Fr. agnosticisme* < *Yun. agnostos.* Bilinmeyen. *fels.* ◘ **Bilinemezcilik.**

agnozi, i *Fr. agnosie* < *Yun. a-,* olumsuz *(yokluk ifade eden)* önek + *gnozya,* cahillik. *psik* ve *tıp.* Algılananı kavrama yeteneğinin, eşyayı tanıma yetisinin, çoğunlukla bir beyin hastalığı sonucu olarak yitirilmesi. [*Osm.* Fıkdan-ı marifet-i hissiye; *ing.* Agnosia].

☆ *Eşanl.* **tanısızlık.**

agon, i. *Yun. tiy.* § ❶ Sporcular arasında olduğu gibi, sanatçılar, ezgiciler, yazar ve oyuncular arasındaki dereceleme ile sonuçlanan yarışma. § ❷ Dram sanatında olaylar dizisi içindeki çatışma *(aşama yarışması).* [*Ing.* Agon].

agoni, i. *Fr. agonie* < *Yun. agon.* çekişme. *tıp.* Ölmeden az önce bilincin yitirilmesi ve sadece en gerekli bazı beden fonksiyonlarının *(dolaşım. solunum)* da zorlukla yapılabilmesi. [*ing.* Agony].

agora,-yı, i. *Yun. mim.* Eski Yunan sitelerinde pazar yeri olarak kullanılan çevresi revaklı meydan. Bu meydanda aynı zamanda genel memleket sorunları görüşülürdü. [*Ing.* Agora].

agorafobi, i. *Fr. agoraphobie* < *Yun. agora,* meydan + *phobos,* korku. *psik.* ve *tıp* Boş bir bölgeye *(alan, sokak, v b.)* girdiğinde insanın aşırı ve hastalık derecesinde korku duygusuna kapılması, hareket etmek yürümek, istediği eylemleri gerçekleştirmek yeteneğini büsbütün veya belirli bir derecede yitirmesi. [*Osm.* Havf-i füshat; *ing.* Agoraphobia].

☆ *Eşanl.* **meydan korkusu, açık yer korkusu.**

☆ *Karş.* **Klostrofobi, kapalı yer korkusu.**

agözi, i. *Fr. agueusie* < *Yun. a,-sız* + *geusis,* tat. *psik.* Tat almak duygusunun azalması veya tamamen kaybolması. (Doğustan veya sonradan olabilir.) [*Ing.* Ageusia].

agraf, i. *Fr. agrafe.* § ❶ Çengel, kenet, kopca, kanca. [*Ing.* Hook]. § ❷ *mim.* Kemerlerde kilit taşı. § ❸ Broş, iğne. ◉ **Michel —** ı, *tıp.* Kesiklerin veya yaraların iki dudağını karşılaştırmaya yarayan ve yerine özel bir pensle yerlestirilen iki ucu kıvrık ve iğneli ince madenî küçük levha. ◉ **Dujarier —** ı, *tıp.* Osteosentez için kullanılan küçük madenî süyek.

— **pensi,** *tıp.* Her ucu ile bu işlemlerden birini yapabilen çok maksatlı bir pens.

agrafaj, i. *Fr. agrafage.* § ❶ Agraflama, agraflar koyma işi. § ❷ *tıp.* Kırılmış kemik uçlarını agraflardan yararlanarak birleştirme işi. [*Ing.* Fastening, hooking up]. ◉ **Madenlerin —** ı, *mek.* iki madeni levhanın kenarları üzerinde açılmış kıvrımların birbirine geçirilip yassılaştırılarak birlestirilmesi. ◉ **Şişelerin —** ı, Şampanyaların hazırlanışında, köpüğün alınmasından önce, çekme sırasında, U şeklinde bir agraf yardımıyle mantarı şişenin ağzına yerleştirme işi.

agrafi, i. *Fr. agraphie* < *Yun. a,*-sız + *graphein,* yazma. *psik.* Bir şeyin hastalığı sonunda düşündüklerini yazarak anlatma gücünün kaybolması. [*Osm.* Ziya-ı tahrir; *ing. Agraphia*]

☆ *Eşanl.* **yazma yitimi.**

agramatizm, i. *Fr. agrammatisme* < *Yun. a,*-sız + *grammata,* harfler. § ❶ *psik.* Bir kelimenin bir veya birkaç harfinin karıştırılması veya atlanması şeklinde görülen karışık ve anlasılmaz konuşma. § ❷ Kelime ve cümlelerin gramere uygun olarak kurulamaması. [*Ing.* Agrammatism].

agrandisman, i. *Fr agrandissement. fot.* (a) Fotoğraf veya resmi büyültme. [*Ing.* Enlargement]; (b) Büyültülmüş fotoğraf veya resim.

agrandisör, i. *Fr. agrandisseur. fot.* Büyülterek resim basmak için fotoğrafçılıkta kullanılan âlet. [*Ing.* Enlarger].

agranülosit,-ti, i. ◘ **Granülsüz lökosit.**

agranülositoz, i. *Fr. agranulocytose* < *a,*-sız + *Lat. granulum,* granül + *Yun. kitos,* hücre. *tıp.* Had ve ateşli bir hastalık olup, mukosa *(ağız ve genital organların)* larda genis nekrotik yaralar yapar. Lökositlerin yapıları ağırlaşmış ve parçalanması hızlanmıştır *(bazı ilâçlarda agranülositoz yapabilir: Pyramidon, Salvarsan, Sulfanilamitler gibi).* [*Ing.* Agranulocytosis].

agravik,-ği, i. *Fr. aggravique. fiz.* Hiçbir çekim alanı veya kuvveti bulunmaması şartı. Teorik olarak, kelimenin tam manasıyle mutlak agravik şartlar evrende yoktur. [*Ing.* Agravic].

agregasyon, i. *Fr. agregation* < *Lat. agregatio.* § ❶ Birleştirme, toplayıp yığma. § ❷ Fransa'da *agrefe* unvanını almak için adayların katıldığı yarışmalı sınav. § ❸ Taş kümeleriyle karıştırıldığı zaman su geçirmez bir yol kaplaması meydana getirmeye yarayan taş ocağı kumu veya taş döküntüsü esasına dayanan ince malzeme. § ❹ *fiz.* Tek çeşitli parçaların bir bütün olacak şekilde bir araya getirilmesi. § ❺ *jeol.* ve *trm.* Birkaç ayrı toprak parçasının ikinci bir yapı, agregat veya granül oluşturmak üzere, birbirleriyle sıkıca çimentolaşması veya bağlanması. [*Ing.* Aggregation].

agregat,-tı, i. *Fr. agregat. jeol., trm.* ve *sosy.* ◘ **Katışmaç.**

— **meyva,** *bot.* ◘ **Meyva.**

— **parçalanması,** *trm.* Yağmur damlası erozyonu ile agregatların küçülmesi veya kendilerini teşkil eden zerrelere ayrılması. [*Ing.* Detachment of soil].

agreje, i. *Fr. agrege.* Fransa'da lise veya fakülte profesörü olmak için sınav geçiren kimse. [*Ing.* Aggregate].

agreman, i. *Fr. agrement.* Yeni atanan bir elçi için gideceği devletin verdiği kabul izni, gideceği devletin kabul ettiğini gösteren izin. [*Osm.* Tasvip; *Ing.* Approbation].

agresin, i. *Fr. agressine.* § ❶ tıp. Bazı bakteriler tarafından salgılandığı ve organizmanın savunma mekanizmasını, özellikle lökositleri felce uğrattığı düşünülen madde. § ❷ *zool.* Patojen organizmalar tarafından meydana getirilen ve bu organizmaların yerleştiği hayvanların koruyucu reaksiyonunu önleyen zehirli madde. [*Ing.* Aggressin].

agrikolit,-ti, i. *Fr. agricolite. min.* Monoklinik sistemde kristallesen renksiz veya sarı renkte adamantin bizmut silikat: $Bi_4Si_3O_{12}$. [*Ing.* Agricolite].

agrikültür, i.. *Fr. agriculture* ◘ **Tarım.**

agrimonya, i. *Lat. agrimonia* < *Yun. argemone, argemon. bot.* Orman kenarlarında rastlanan, güneşi seven, meyvaları taşıdığı çengellerden kolayca yayılan Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından bir bitki. [*Lat Agrimonia eupatoria; Ing.* Agrimony; *Fr.* Agrimoine].

☆ *Eşanl.* **koyun otu.**

agrobiyoloji, i. *Fr. agrobiologie. trm.* Bitki yetiştirme ve besleme bilimi. [*Ing.* Agrobiology].

agrojeoloji, i. *Fr. agrogeologie. jeol.* Toprağın, tarım bakımından fizik ve kimya bünyesini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Agrogeology].

agroloji, i. *Fr. agrologie trm.* Ürün verimliliği ile ilgili olarak toprakların oluşum, yapı, analiz, sınıflandırma, v.b. konularını inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Agrology].

agronom, i. *Fr. agronome. trm.* Çiftçilik bilgi-

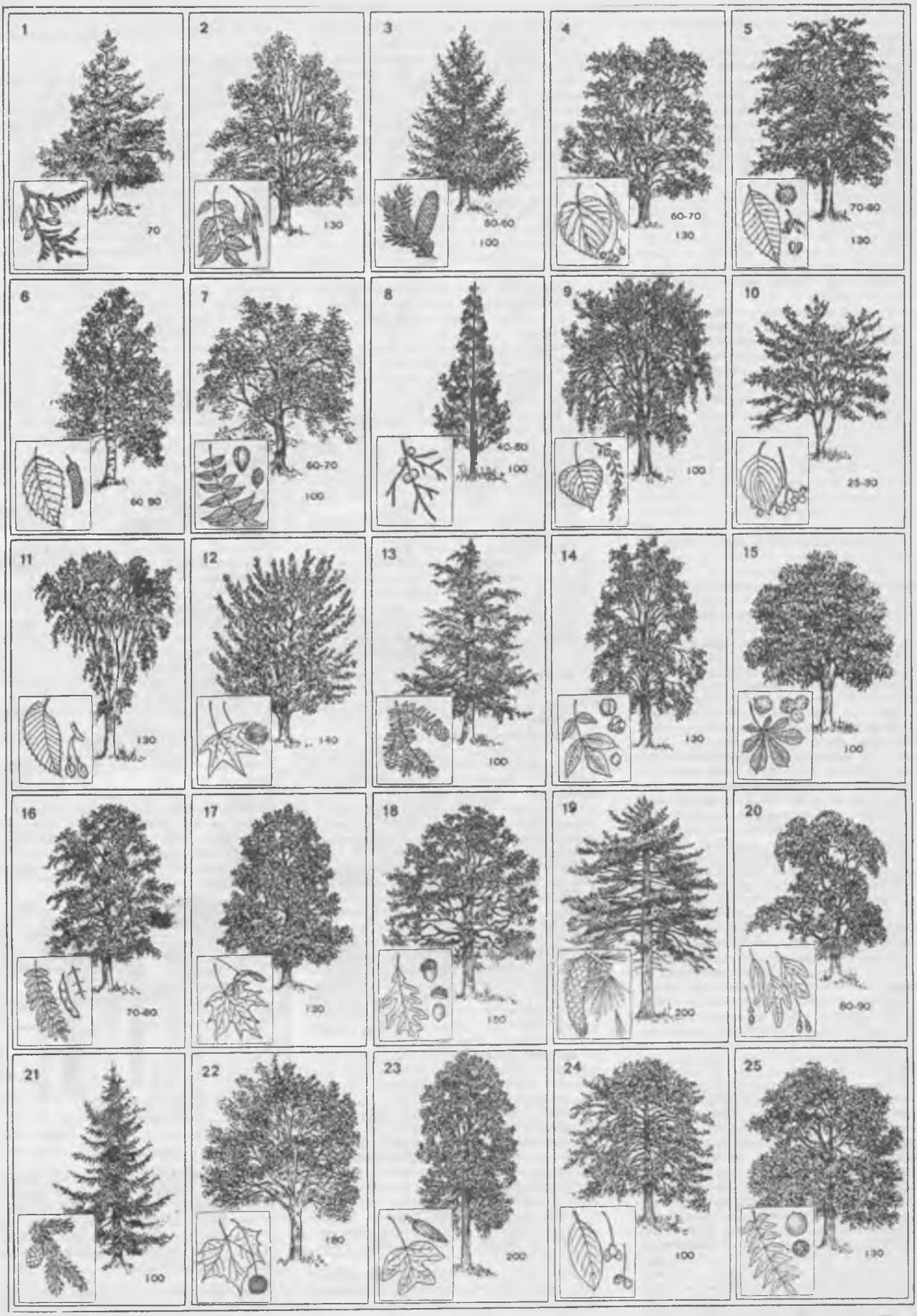

BAZI AĞAÇ ÖRNEKLERI. **1**. Mazı, **2**. Dişbudak, **3**. Amerikan göknarı, **4**. Ihlamur *(ağacı)*, **5**. Kayın, **6**. Huş, **7**. Tüylü ceviz *(ağacı)*, **8**. Ardıç, **9**. Kavak, **10**. Yabani kızılcık, **11**. Karaağaç, **12**. Sığla, **13**. Tsuga çamı, **14**. Karya, **15**. At kestanesi, **16**. Yalancı Akasya, **17**. Akçaağaç, **18**. Meşe, **19**. Lâdin, **20**. Sasafras, **21**. Kara lâdin, **22**. Çınar, **23**. Lâle agacı, **24**. Tupelo, **25**. Kara ceviz.

ni. Tarım uzmanı. [*Ing.* Agronomist; agricultural expert].

agronometri, i. *Fr. agronometrie. trm.* ve *jeol.* Toprağın verim gücünü ölçmeyi sağlayan bilim. [*Ing.* Agronometry].

agronomi, i. *Fr. agronomie. trm.* Çiftçilikle ilgili bilgilerin toplandığı bilim. Tarım bilimi. [*Ing.* Agronomy, agronomics].

agrostamin, i. *Fr. kim. Agrostemma githago* denilen bitkinin tohumlarından elde olunan, sarımtrak renkte, toz halinde, zehirli Saponin çeşidinden bir glikozit.

agrostis, i. *bot.* ◘ **Çayır güzeli.**

agrostoloji, i. *Fr. agrostologie. bot.* Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasının bitki türlerini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Agrostology].

agu, ünl. Süt çocuklarının sevindikleri zaman çıkardıkları ses. [*Ing.* Little darling *(baby)*].

~ bebek, *dey.* Kundak çocuğu. [*Ing.* Darling little baby].

agucuk, ünl. § ❶ Kundak çocuklarını oyalamak için söylenen söz. § ❷ i. Süt çocuğu.

~ bebek, ünl. Kendini küçük göstermeye çalışan çocukca davranışlarda bulunanlara karşı kullanılan alaylı söz. [*Ing.* Darling little babe].

~ yavru *dey.* ◘ **Agucuk bebek.**

agulamak, f. *(bebek)* Agu agu diye söylenmek.

âguş /ăgüş/, i. *Osm.* < *Fars.* Kucak.

aguti, i. *Brezilya'da konuşulan guarani dilinden zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Agutigiller *(Agoutidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 45-50 sm. Bacakları uzun ve kuyruğu küttür. Yirmi kadar türü bilinmektedir. Güney Amerika'da ve Antiller'de yaşar. Yer altında tünel açar. Eti yenir. [*Lat. Dasyprocta agouti; Ing.* Agouty; *Fr.* Agouti].

☆ *Eşanl.* **Amerika tavşanı.**

agutigiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Oklu-kirpimsiler *(Hystricomorpha)* bölümüne giren bir familyası. Uzun bacaklı ve küçük kulaklıdırlar. Kuyrukları küttür. Kahverengi-esmer derili kara hayvanlar olup, Orta ve Güney Amerika'da yaşarlar. Aguti *(Dasyprocta aguti)* ve Paka *(Paca)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Agoutidae; Ing.* Agouties; *Fr.* Dasyproctides].

ağ, i. § ❶ İplik veya telle kafes şeklinde yapılmış örgü: *Balık ağı, örümcek ağı.* [*Ing.* Web; *Fr.* Reseau, fillet]. § ❷ Balık tutmak için kullanılan iplik, sicim veya naylondan örülmüş araç. *Ağ atmak, ağ örmek, ağ toplamak.* [*Ing.* Net; *Fr.* Filet]. § ❸ Don veya pantolonun apış arasına giren kısmı, apışlık. [*Ing.* Crotch; *Fr.* Fourche, fourchet]. § ❹ *mec.* Tuzak. *Ağ kurmak, ağa düşmek.* [*Ing.* Trap; *Fr.* Lacet, trappe]. § ❺ *anat.* Damar, sinir v.b. örgüsü. [*Osm.* Şebeke; dafire; *Lat., Ing.* ve *Fr. Plexus*]. § ❻ *bot.* Bazı cins mantarların şapka kenarlarında görülen ve sap kısmına kadar devam eden iplikçiklerin tümü. § ❼ *elek.* Yolları veya geçitleri yüksek gerilim hatlarından korumaya yarayan büyük boyutta madenî örgüler bütünü. [*Osm.* Şebeke]. § ❽ *hava.* Balonu çevreleyen ve sepeti balona bağlayan halat örgüsü. § ❾ *mat.* Kuruluşu bir sıra bağıntısiyle belirlenen çeşitli türlerden gelme elemanların tümü. § ❿ *sp.* (a) *(Teniste ve bazı diğer oyunlarda)* Oyun alanını ortadan ikiye bölen ve ortasında yerden yüksekliği 91 sm. olan ipten kafes örgü; (b) *(Ping-pong'da)* Alanı iki eşit bölüme ayıran, uzunluğu 1.83 m., üst kenarının masa yüzeyinden yüksekliği 15.5 sm. olan ipekten kafes örgü. (c) Tehlikeli akrobasi hareketleri sırasında havadaki cimnastik araçlarının altına gerilen file; (d) *(Futbol'da)* kale direklerinin arkasına takılan ipten örme kafes. [*Ing.* Net; *Fr.* Filet]; § ⓫ *astr.* Beyaz ışığı renklere ayırmak için nesne merceklerinin veya aynaların önüne konulan koşut teller örgüsü. Tel yerine ince çizgiler de kullanılır. [*Osm.*, Şebeke; *Ing.* Grating; *Fr.* Réseau]. ☆ *Eşanl.* **optik ağ.** ◉ **Çevirme ~,** *balıkç.* Balık sürüsünü çevirdikten sonra kurşun yakasını büzerek torba sekline getirmek için kullanılan dik ağ. ◉ **Çekirdek ~ı,** *biy.* Tespitten ve boyanmadan sonra çekirdeğin az boyanabilen ağı. ◉ **Çember ~ı,** *mat.* Kuvvet merkezleri aynı kalacak şekilde, mümkün olan bütün tarzlarda üçer üçer alınan çember ailesi. ◉ **Örümcek ~ları,** *zool.* Örümceğin karnının arka tarafındaki siliudir borucuklardan meydana gelen özel bir uzvun çıkardığı kuru ve yapışkan ipek ipliklerden yapılan ağ. Ağın şekli örümceğin cinsine göre değişir. ◉ **Topu ~ lara göndermek,** *sp.* Gol atmak. ◉ **~ ı çekmek,** Yakalanan balıkları toplamak üzere ağı sudan çıkarmak. [*Ing.* To draw the net]. ◉ **~ ına düşürmek,** *dey.* Kurduğu tuzağa düşürmek. **~ atmak (bırakmak),** *balıkç.* Balık avlamak üzere denize ağ salmak. [*Ing.* To cast a net; *Fr.* Jeter les filets].

~ ayaklar, *sp.* (a) *(Tenis'de)* aralarına ağın gerildiği, tel veya çift oyun alanının yan çizgilerinden 91,5 sm. uzaklığa dikilen 1,06 m. yüksekliğinde iki direk; (b) *(Ping-pong'da)* ağın aralarına gerildiği çubuklar. [*Ing.* Netposts; *Fr.* Poteaux].

~ biçimi, *mim.* Zarif ve kolay birleşmelere elverişli, dikdörtgen moloz taşından yapılan bir çeşit mimarî süsleme türü. [*Lat. Opus reticulatum*].

~ çırpmak, *balıkç.* Balık avcılığında iş bittikten sonra ağın üzerindeki yosun v.b. maddeleri temizlemek ve fazla suyu silkmek için yapılan ritmik hareket. Ağ çırpılırken, sandal üzerindeki balıkçı, suya sarkıttığı ağı hızlı hızlı su yüzeyine vurur ve sandalın güvertesine istif eder.

~ dökmek, *balıkç.* Balık avcılığında ağın av sahasında bırakılması.

~ gemisi, *ask.* Harb gemilerinin yardımcı sınıfına dahil bir cins gemi. 600 - 800 tonluktur ve 10 - 12 mil süratlidir.

~ gözü, *balıkç.* Balık ağlarında dört düğüm arasındaki açıklık. [*Ing.* Mesh; *Fr.* Maille].

~ iğnesi, *balıkç.* Tahtadan veya plastikten yapılmış, arasındaki yarığa ağ ipliği sarılarak ağın dokunması veya merametinde kullanılan iğ şeklinde özel iğne. [*Ing.* Netting needle; *Fr.* Navette].

~ kat, *biy.* ◘ **Ağkat.**

~ kayığı, *balıkç.* Az su çeken, balık ağı dökmek ve toplamak için kullanılan, kıçüstü bu maksatla geniş tutulmuş kayık.

~ kurdu, *zool.* Daha çok elma ve erik ağaçlarının yapraklarına zarar veren böcek. Toplu ve ağ içinde yaşar. [*Lat. Hayponomenta malinellus*].

~ kurdugiller, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının bir familyası. Meyva ağaçlarına zararlıdır. [*Lat. Hyponomeutidae; Ing.* Ermine moths; *Fr.* Hyponomeutes].

~ oyunu, *sp. (Tenis'de)* vuruşların çoğunlukla ağ yakınında uçarak ve sıyırma vuruşlarla karşılandığı oyun biçimi. [*Ing.*. Netplay; *Fr.* Jeu de filet].

~ören böcekler, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının bir familyası. Tropik bölgelerde yaşarlar. [*Lat.* Embioptera; *Ing.* Webspinners].

~ören yaprak arısıgiller, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, *(Hymenoptera)* Zarkanatlılar takımına giren bir familyası. Uzunluğu 15 mm. den küçük, kalın vücutlu türler. Larvaları bir ipekle yaprakları bağlar veya kıvırır. [*Lat. Pamphiliidae; Ing.* Web-spinning-sawflies; *Fr.* Pamphiliides].

~ reisi, *balıkç.* Çevirme ağlarda kancabaşta veya skif'te ağın gerektiği şekilde döküImesine kumanda eden balıkçı reisi.

~ serpmek, *balıkç.* Serpme veya saçma ağının, sırta yerleştirildikten sonra kurşun yakası bir daire biçiminde açılacak şekilde savrularak suya atılması.

~ sıklığı, *coğr.* Bir akarsunun yağış alanının sularının bütün uzunluğunun, bu alanın yüzeyine olan oranı. Akarsuların toplama bölgesi içindeki sular, ayrı şekilde birer uzanış, sıklık, birbirleriyle olan durum ayrılığı gösterirler. [*Ing.* Mesh; *Fr.* Densité de réseau de mailles].

~ şeridi, *sp. (voleybol'de)* Ağın alt ve üst kenarlarını belirten, içinden germe ipleri geçen 5 sm. eninde beyaz uçkurluk. [*Ing.* Strap; *Fr.* Bande].

~ tayfı, *astr.* Optik ağlardan elde edilen tayf. [*Ing.* Grating spectrum, diffraction spectrum; *Fr.* Spectre de réseau].

~ teli, *sp. (Tenis'de)* Ağ ayakları arasına ağı germeye yarayan en çok 1 sm. çapındaki tel. [*Ing.* Net-cord; *Fr.* Corde de filet].

~ vinci, *balıkç.* Ağın çekilmesine yarayan ve av teknesinin güvertesine yerleştirilen vinç.

~ yatak, Hamak.

ağa, i. *Moğ. aka.* § ❶ Anadolu'da halk arasından yaşlı veya hatırlı olanlara denir: *Ağa evde mi? Ağa borç eder, uşak harç.* [*Ing.* Master; *Fr.* Maître]. § ❷ Büyük erkek kardeş. [*Ing.* Elder brother; *Fr.* Frere aine]. § ❸ *tar.* Eskiden Anadolu'da derebeyi gibi nüfuzlu olanlara ve Osmanlı saray, askerlik ve idare teşkilâtında başta bulunanlara verilen unvan: *Kızlarağası, Yeniçeri ağası, Silahtarağa.* [*Ing.* ve *Fr.* Notable]. § ❹ Köy zengini, zengin § ❺ *tar.* (a) Vezir olmamış büyük memur; (b) Ocak, kurum, sarayda ileri gelen kimse, baş; (c) Tanzimat'tan sonra okuma yazması bulunmayan önemli işlerde kullanılan kimse; (d) Okuma yazması olmadan alaydan yetişme zabit. § ❻ Kibar uşağı. Uşakların kibarcası. [*Ing.* Head male servant in a great man's household]. ◉ **~ nın gözü ata tımardır,** *at.* Ağanın ilgilenmesi işleri yoluna koyar. ◉ **~ nın gözü öküzü semiz eder,** *at.* İyi kontrol işte başarı sağlar ◉ **~ nın gözü yiğidin sözü,** *at.* Ağa çevresinde bulunan insanların halini bilmeli, yiğit sözünde durmalıdır. ◉ **~ nın malı çıkar uşağın canı,** *at.* Zenginler sıkıntılı durumdan paraları ve malları ile kurtulabilirler, fakir ise canlarını feda etmekle. ◉ **~ sı güçlü olanın kulu suçlu olur,** *at.* Kuvvetli kimselerin suçları maiyetindekilere yüklenir. ◉ **baş~,** *tar.* ◘ **Baş; bölük ~ sı,** *tar.* ◘ **Bölük.**

~ çadırı, Muharebe zamanlarında yeniçeri ağasının oturduğu çadır. [*Ing.* Tent of the Agha of the janissaries].

~ kapısı, Eskiden yeniçeri ağasının oturduğu yer. [*Ing.* Office and official residence of the Agha of the Janissaries]

ağa.baba, b.i. Dede, büyük baba. [*Ing.* Grand father; *Fr.* Grand-pere].

ağa.bey, abi, b.i. § ❶ Büyük erkek kardeş. [*Ing.* Elder brother; *Fr.* Frère aine]. § ❷ Kardeş olmayanlar arasında da bir saygı hitabı olarak kullanılır.

ağa.beylik,-ği, b.i. § ❶ Ağabey olma hali. [*Ing.* Elder brotherhood] § ❷ Ağabeyce davranış, koruyuculuk: *Doğrusu o bana ağabeylik etti.*

~ etmek, *dey.* Ağabey gibi davranmak, birini korumak, sakınmak, gözetmek. [*Ing.* To act as an elder brother *(toward)*, to father].

ağaç,-cı, i. < *ığaç, ığaç, yığaç.* § ❶ *bot.* Çoğunlukla 5 m.'den daha yüksek boylara ulaşabilen ve tek gövdesi bulunan; anasürgünün büyüme enerjisi, yan sürgünlerden daha fazla ve daha uzun süreli olan odunsu bitkilere verilen ad: *Ağacın altında oturmak.*

ŞEKİL: 3. — **BİR AĞAÇ GÖVDESİNİN KESİTİ** [*Bir 4 yıllık ağaç gövdesinin iç yapısı*]: **A.** Mantar doku. **B.** Pa.ankima. **C.** Öz ışını. **Ç.** Katman doku *(Kambiyum)*. **D.** İlkel ksilem. **E.** Floem ve lifler. **F.** Öz ışını. **G.** Mantar. **Ğ.** Öz. **H.** Öz ışını. **1. 2. 3. 4.** Yıllık halkalar. *(ikinci ksilem)*

[*Osm.* Şecer, şecere; *Lat. Arbus, arbor; Ing.* Tree; *Fr.* Arbre]. § ❷ *ağ. iş.* Gövdesi büyük bitkilerden elde edilen, işlenmeye elverişli, yapılarda, mobilya ve eşya yapımında kullanılan ham malzeme. [*Osm.* Tahta; *Ing.* Wood; *Fr.* Bois]. § ❸ Kereste. [*Ing.* Lum-

DÜDEN'den

ŞEKİL: 4. — **AĞAÇLAR** [*YAZIN YEŞİL AĞAÇLAR*]: ① Meşe. **2.** Çiçekli sürgün. **3.** Meyvalı sürgün. **4.** Meyva **5.** Kadeh. **6.** Dişi çiçek. **7.** Brakte. **8.** Erkek çıçek durumu *(kurulu)*. ⑨ Huş **10.** Çiçekli sürgün. **11.** Meyvalı sürgün. **12.** Samara *(kanatlı nuks)*. **13.** Dişi çiçek, **14.** Erkek çiçek. (15]. Karakavak. **16.** Çiçekli sürgün. **17.** Çiçek. **18.** Meyvalı sürgün. **19.** Meyva **20.** Tohum. **21.** Kavak yaprağı. **22.** Meyva kurulu. **23.** Akkavak yaprağı. **(24).** Keçi söğüdü **25.** Çiçek tohumcuklu sürgün. **26.** Erkek kedicikli sürgün *(tek bir erkek çiçek yanda)*. **27.** yapraklı sürgün. **28.** Meyva. **29.** Yapraklı sepetçi söğüdü. **(30).** Kızılağaç. **31.** Meyvalı sürgün. **32.** Geçen yılkı meyva kurullarını taşıyan sürgün. **(33).**Kayın sürgünü. **34.** Çiçekli sürgün. **35.** Dişi çiçek kurulu. **36.** Meyvalı sürgün. **37.** Meyva. **(38).** Dişbudak. **39.** Çiçekli sürgün. **40.** Çiçek. **41.** Meyvalı sürgün. **(42).** Üvez. **43.** Çiçek durumu. **44.** Meyva kurulu. **45.** **(46).** Ihlamur. **47.** Meyvalı sürgün. **48.** Çiçek durumu. **(49).** Karaağaç. **50.** Meyvalı sürgün. **51.** Çiçekli sürgün. **52.** Çiçek. **(53).** Dağ akçaağacı *(Çınar yapraklı akçaağaç, Norveç akçaağacı)*. **54.** Çiçekli sürgün. **55.** Çiçek. **56.** Meyvalı sürgün. **57.** Kanatlı meyva. **58.** At kestanesi. **59.** Genç meyvalı sürgün. **60.** Tohum. **61.** Olgun meyvalı *(kapsül)*. **62.** Çiçek *(boyuna kesiti)*. **(63).** Gürgen. **64.** Meyvalı sürgün. **65.** Meyva. **66.** Çiçekli sürgün. **(67).** Çınar **68.** Yaprak. **69.** Meyva kurulu ve meyva. **(70).** Yalancı akasya. **71.** Çiçekli sürgün. **72.** Baklalar. **73.** Kulakçıkların dikene gelişmesi.

ber, timber; *Fr.* Bois de construction, bois de charpente]. § ❹ Odun. [*Ing.* Wood, firewood; *Fr.* Bois de chauffage]. § ❺ Sopa, sırık, değnek, direk. [*Ing.* Cudgel, pole, stick; *Fr.* Bâton, gaule, baguette, poutre]. § ❻ s. Bu gibi bitkilerin gövdesinden ve dallarından yapılan: *Ağaç tekne.* [*Ing.* Wooden; *Fr.* De bois, en bois]. ◉ **Akasya ağacı,** *bot.* ◘ **Akasya.** ◉ **Çıralı — lar,** Yağmur ve neme karşı dayanan ve içinde reçine olan ağaçlar. ◉ **Amerikan biberi ağacı,** *bot.* ◘ **Yalancı biber ağacı.** ◉ **At kestanesi ağacı** *bot.* ◘ **At.** ◉ **Avize ağacı,** *bot.* ◘ **Avize.** ◉ **Ayva ağacı,** *bot.* ◘ **Ayva.** ◉ **Bakkam ağacı,** *bot.* ◘ **Bakkam.** ◉ **Barut ağacı,** *bot.* ◘ **Barut.** ◉ **Bergamot ağacı,** *bot* ◘ **Bergamot.** ◉ **Ceviz ağacı,** *bot.* ◘ **Ceviz.** ◉ **Çay ağacı,** *bot.* ◘ **Çay.** ◉ **Çınar ağacı,** *bot.* ◘ **Çınar.** ◉ **Çitlembik ağacı,** *bot.* ◘ **Çitlembik.** ◉ **Defne ağacı,** *bot.* ◘ **Defne** ◉ **Dişbudak ağacı,** *bot.* ◘ **Dişbudak.** ◉ **Erik ağacı,** ◘ **Erik.** ◉ **Fındık ağacı,** ◘ **Fındık.** ◉ Gül ağacı, Pek beğenilen ağaçlardan olup marangozlukta kullanılır. ◉ **Günlük ağacı,** *bot.* ◘ **Günlük.** ◉ **Gürgen ağacı,** Sert ve işlenmesi kolay bir ağaç. ◉ **Hint yağı ağacı,** *bot.* ◘ **Hint yağı.** ◉ **Hurma ağacı,** *bot.* ◘ **Hurma.** ◉ **Huş ağacı.** ◘ **Huş.** ◉ **Istakoz çiçeği ağacı,** *bot.* ◘ **Istakoz.** ◉ **Idris ağacı,** *bot.* ◘ **Idris.** ◉ **Iğ ağacı,** *bot.* ◘ **Iğ.** ◉ **Iğde ağacı,** *bot.* ◘ **Iğde.** ◉ **Ince — lar,** Sert ağaçlar kadar ve hatta daha fazla bir sertliğe malik olup taneleri daha sıkı ve mütecanistir. ◉ **Incir ağacı,** *bot.* ◘ **Incir.** ◉ **Inek ağacı,** *bot.* ◘ **inek.** ◉ **Kâfur ağacı,** *bot.* ◘ **Kâfur.** ◉ **Kahve ağacı,** *bot.* ◘ **Kahve .**◉ **Kakao ağacı,** *bot.* ◘ **Kakao.** ◉ **Karadut ağacı,** *bot.* ◘ **Karadut.** ◉ **Karagünlük ağacı,** *bot.* ◘ **Karagünlük.** ◉ **Katran ağacı,** *bot.* ◘ **Katran.** ◉ **Kavun ağacı,** *bot.* ◘ **Kavun.** ◉ **Kayacık ağacı,** *bot.* ◘ **Kayacık.** ◉ **Kayın ağacı,** *bot.* ◘ **Kayın.** ◉ **Kayısı ağacı,** *bot.* ◘ **Kayısı.** ◉ **Kaymak ağacı,** *bot.* ◘ **Kaymak.** ◉ **Kestane ağacı,** ◘ **Kestane.** ◉ **Kınakına ağacı,** *bot.* ◘ **Kınakına.** ◉ **Kızıl —,** *bot.* ◘ **Kızılağaç.** ◉ **Kızılcık ağacı,** *bot.* ◘ **Kızılcık.** ◉ **Kiraz ağacı,** Güzel kırmızımtrak renkli bir ağaç. Ondan baston, çubuk ve bu gibi ince eşya yapılır. ◉ **Kokar —,** *bot.* ◘ **Kokarağaç.** ◉ **Lâle ağacı,** *bot.* ◘ **Lâle.** ◉ **Lastik ağacı,** *bot.* ◘ **Lastik.** ◉ **Leylâk ağacı,** *bot.* ◘ **Leylâk.** ◉**Limon ağacı,** ◘ **Limon.** ◉ **Mandalina ağacı,** *bot.* ◘ **Mandalina.** ◉ **Manolya ağacı,** *bot.* ◘ **Manolya.** ◉ **Mahun ağacı,** Sert ve çok beğenilen bir ağaç olup, bunun en iyisi Haiti ve Küba'da yetişir. ◉ **Maymun ağacı,** *bot.* ◘ **Maymun.** ◉ **Meşe (ağacı),** *bot.* ◘ **Meşe.** ◉ **Muşmula ağacı,** *bot.* ◘ **Muşmula.** ◉ **Mürver ağacı,** *bot.* ◘ **Mürver.** ◉ **Nar ağacı,** *bot.* ◘ **Nar.** ◉ **Pamuk ağacı,** *bot.* ◘ **Pamuk.** ◉ **Porsuk ağacı,** *bot.* ◘ **Porsuk.** ◉ **Portakal ağacı,** *bot.* ◘ **Portakal.** ◉ **Sabun ağacı,** *bot.* ◘ **Sabun.** ◉ **Sakız ağacı,** *bot.* ◘ **Sakız.** ◉ **Sandal ağacı,** *bot.* ◘ **Sandal.** ◉ **Sert — lar,** Yoğunluk ve dayanıklılığı fazla olan ağaçlar. ◉ **Sedir ağacı,** *bot.* ◘ **Sedir.** ◉ **Servi ağacı,** ◘ **Servi.** ◉ **Servi ağacı,** ◘ **Servi.** ◉ **Seyyah ağacı,** *bot.* ◘ **Seyyah.** ◉ **Sığala ağacı,** *bot.* ◘ **Sığala.** ◉ **Sıtma ağacı,** *bot.* ◘ **Okaliptüs.** ◉ **Şeftali ağacı.** *bot.* ◘ **Şeftali.** ◉ **Şimşir ağacı,** ◘ **şimşir.** ◉ **Taflan ağacı,** *bot.* ◘ **Taflan.** ◉ **Tarçın ağacı,** *bot.* ◘ **Tarçın.** ◉ **Tereyağı ağacı,** *bot* ◘ **Tereyağı.** ◉ **Tespih ağacı,** *bot.* ◘ **Ayı fındığı** ◉ **Tik ağac,** *bot.* ◘ **Tik.** ◉ **Turunç ağacı,** *bot.* ◘ **Turunç.** ◉ **Vişne ağacı,** *bot* ◘ **Vişne.** ◉ **Yalancı biber ağacı,** *bot.* ◘ **Biber.** ◉ **Yemiş ağacı,** *bot.* ◘ **incir ağacı.** ◉ **Zeytin ağacı,** ◘ **Zeytin.** ◉ **Zakkum ağacı,** *bot.* ◘ **Zakkum.** ◉ **Ağaca balta vurmuşlar «neyleyim? Sapı bendendir» demiş,** *at.* Insana en yakını bile kötülük edebilir. ◉ **Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur,** *at.* Anne ve baba her davranışlarında çocuklara örnek olurlar. ◉ **Ağacı kurt insanı dert yer,** *at.* Teselli için her şeyi kendine dert etme anlamında kullanılır. ◉ **Ağacın kurdu içinde olur,** *at.* Hastalık sebepleri dışarıdan belli olmaz. ◉ **Ağacın meyvesi olunca, başını aşağı salar,** *at.* Olgun insanlar alçak gönüllü olur. ◉ **— tan maşa, abdaldan paşa olmaz,** *at.* Her şey (herkes) her ise kullanılmaz. ◉ ◘ *ŞEKİL: 3.* — **BIR AĞAÇ GÖVDESININ KESITI** *ŞEKİL: 89.* — **BITKI;**

— **açıksa, pabucu yerde kalmaz**, *at.* «*Davranışlarına engel olacak hiçbir takıntısı yok*» anlamında.
— **balı**, *bot.* Erik, kayısı gibi ağaçlardan sızan zamk [*ing.* Resin; *Fr.* Resine].
☆ *Eşanl.* **kedi balı.**
— **bayramı**, Daha çok meyva ağaçları için, ürün zamanları düzenlenen ve meyvaların adıyle anılan şenlikler. [*Ing.* Arbor day].
— **bilgisi**, *bot.* Dendroloji. Ağaç ve ağaççıkları inceleyen botanik dalı. [*Ing.* Dendrology; *Fr.* Dendrologie].
— **biti**, *zool.* ◘ **Bit**.
— **budamak (dikmek kesmek)**, ◘ **Budamak**.
— **cetvel**, *inş.* ◘ **Cetvel** .
— **çileği**, ◘ **Ahududu**.
— **çivi**, *ağ. iş.* § ❶ Marangozlukta ağaç ve tahtaları birbirine bağlamak veya sıkıştırmak için kullanılan çivi ile yapılmış ağaç parçaları. [*Ing.* Wooden peg, tree-nail; *Fr.* Fiche] § ❷ Kunduracıların kullandıkları tahtadan küçük çiviler. [*Ing.* Timber (wood) nail; *Fr.* Clou en bois].
— **damarı**, *den.* Ağaçların içinde bulunan çeşitli tabakaların meydana getirdiği yol yol çizgiler olup, marangozlukta bunlardan bir süs olarak istifade edilir ve yapılan eşyayı süslerler. [*Ing.* Grain of wood; *Fr.* Madrure, veinure].
— **delgisi** ağ. iş. Kesici ağzı, talaş iletici kanalları ağacı delecek özellikte delme aracı. [*Osm.* Ağaç matkabı; *Ing.* Auger, wimble; *Fr.* Meche à bois].
— **fulü**, *bot.* Bahçelerde yetiştirilen, iri beyaz çiçekli ağaççık. [*Lat. Philadelphus; Ing.* Mock orange, syringa].
— **fundası**, *bot.* ◘ **Funda**.
— **garnitür**, *matb.* Mürettiplikte sayfa ve satır aralarını doldurmak için kullanılan yazıdan daha alçak yapıda, büyük ara boşları. [*Ing.* Wooden fittings].
— **hamuru**, Odundan elde edilen ve kâğıt yapımında kullanılan lifli madde. [*Ing.* Wood pulp; *Fr.* Pâte de bois].
— **hatmi**, *bot.* ◘ **Hatmi**.
— **heykelciliği**, *heyk.* Ağaç tomruğundan heykel yontma işi. [*Yun.* Xoanon; *Fr.* Sculpture en bois].
— **incir kuşu**, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Kuyruksallayangiller *(Motacillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 17 sm. Sırtı yeşil-kahverengi, karnı beyazımsıdır. Avrupa'da, ön ve orta Asya ormanlarında yaşar. [*Lat. Anthus trivialis; Ing.* Treepipit; *Fr.* Pipi d'arbre].
— **iskelet**, Semer veya eyerlerin ağaç çatısı.
— **işkence**, *ağ. iş.* Ağaçtan vidası ile sıkıştırma yapan el aracı.
— **işleme makinası**, ◘ **Ağaç işleri makinası**.
— **işleri**, Bir binada yapılan bütün dülgerlik, doğrama ve marangozluk işleri. [*Osm.* Haşebiyat; *Ing.* Woodwork; *Fr.* Fusterie].
— **kabuğu**, *bot* Ağacın mantar kambiyumundan meydana gelen dış örtüsü (dokusu). [*Ing.* Bark; *Fr.* Ecorce].
— **kabuğu böceğigiller**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımına giren bir familyası. Küçük vücutlu ve iri başlı olurlar. Hortumları körelmiştir. Ağaç kabuklarının altında galeriler açarak yaşarlar. Türü çoktur. [*Lat. Scolytidae; Ing.* bark beetles; *Fr.* Scolytides].
— — **makinesi**, *ağ. iş.* Genellikle elektrik enerjisiyle çalışan ve ağacın biçimlendirilmesinde kullanılan makine. [*Ing.* Woodworking machine; *Fr.* Machine a travail du bois].
— **kama**, *den.* İki ağaç kısım arasına sokularak onları sıkıştırmağa veya biçilen ağaçların aralıklarına çakılarak testerenin kolay işlemesini sağlamaya yarayan ağaç parçası. [*Ing.* Wooden wedge; *Fr.* Bondieu, languette].
— **kangurusu**, *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının, Kangurugiller *(Macropodidae)* familyasından bir memeli türü. Boyu 60, kuyruğu 25 sm. iyi tırmanır. Yeni Gine'de ağaçlarda yaşar. [*Lat. Dendrolagus ursinus; Ing.* Tree kangaroo; *Fr.* Dendrolague noir].
— **kaplama**, *mim* Binaların üzerine gerek içten ve gerek dıştan tahta latalar kaplamak suretiyle yapılan örtü. [*Lat. Lamina; Ing.* Veneer, wainscot; *Fr.* Plaquage en bois, boiserie, lambris].
— **karası**, Bazı ağaçlardan sızan koyu renk zamka, halk arasında verilen ad. [*Ing.* Black resin exuded from certain trees].
— **kasnak**, *mek.* Fabrikalarda döner bir eksen üzerinde tesbit edilmiş enli kasnak şeklinde tekerlek olup, üzerine kayış geçirilerek çevrilir ve o ekseni döndürdüğü gibi ona bağlı diğer bir kasnak vasıtasıyle de bu hareketi başka çarka nakleder. [*Fr.* Toue en bois].
— **kavela**, *den.* Meşe veya Danzing çamından yapılan üstüvanî şekilde ağaç çivileri. Su kesimlerinden aşağıdaki kaplama tahtaları iskarmozlara, döşemeler güvertelere, bunlarla bağlanır. Bu ağaç kavelaların vuruldukları yerlerde imtizaçlı bulunmalarını sağlamak için dış uçlarına daha sert ağaçtan yapılmış dört köşeli bir kama vurulur, iç uçlarına da bir sığil sıkıştırılır.
— **kavunu**, *bot.* Ağaç kavunu ağacının yumurta biçiminde sarı ve kokulu meyvası. [*Ing.* Citron; *Fr.* Cedrat].
☆ *Eşanl.* **kitra, sitra**.
— **kavunu ağacı**, *bot.* Turunçgiller *(Rutaceae)* familyasından, meyvaları büyük 1-2 kilo ağırlığında, meyva yüzeyi kırışık, beyaz kısmı kalın olan, şambe çiçekli, reçel yapımında kullanılan ağaç. [*Lat. Citrus medica; Ing.* Citron tree; *Fr.* Cedratier].
— **kazık**, *mim.* Yere ve toprağa saplanacak kısmının ucu sivri olarak yontulan ağaç sırıklar. [*Ing.* Pile, piling; *Fr.* Pieu, pilotis].
— **kemer**, *mad.* Yeraltı taş ocağının tavanını taşıyan, ağaçtan yapılmış kemer.
— **kesiti**, *bot.* Ağaçların boylarına dikey olarak kesilmesinden meydana gelen yuvarlak yüzey. [*Fr.* Coupe d'un arbre].
— **kısmı**, Bir karyola, bir kanape veya bir koltuğun kumaş ve döşemelerinden başka olan ahşap kısmı, çatması, iskeleti. [*Fr.* Bois].
☆ *Eşanl.* **ağaç**.
— **koruma**, *ağ. iş. Ağacı* yıkımlayan bitki, böcek, kurtçuk v.s. yaratıklardan ve ateşten korumak için zehirli-kimyasal maddeler sürme, içirme işlemi, empreyne.
— **kömürü**, *kim.* Odunun kömürleşmesinden elde edilen katı kalıntı. [*Ing.* Charcoal; *Fr.* Charbon (de bois)].
— **kurbağası**, *zool.* Kurbağalar *(Anura)* takımının, Ağaç-kurbağasıgiller *(Hylidae)* familyasından bir amfibyum türü. Boyu 3-5 sm. Sırtı yaprak yeşili, karnı sarımsı akdır. Avrupa, Kuzey Afrika ve Asya'da yaşar. [*Lat. Hyla arborea; Ing.* Tree toad; *Fr.* Rainette vert].
— **kurbağasıgiller**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Amfibyumlar *(Amphibia)* sınıfının, Kurbağalar *(Anura)* takımının, Obruk-önlüler *(Procoela)* alt takımına giren bir familyası. Ağaçlarda yaşayan geniş bir gruptur. **Ağaç kurbağası** *(Hyla arborea)*, **keseli kurbağa** *(Nototrema marsupiatun)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Hylidae; Ing.* Tree frogs; *Fr.* Hylidés].
— **kurdu**, *zool. Cassidae* familyasından, tırtıllı 90-100 mm. boyunda, sırtı kırmızı sarı renkte, ağaç gövdesini besin olarak kullanıp, içten yıkımlayan kurtçuklara verilen genel ad. [*Lat. Cossus cossus; Ing.* Wood-boring maggot; *Fr.* Demodex].
— **kurutma**, *ağ. iş.* Doğal veya yapay metotlarla ağacın bünyesindeki suyu buharlaştırmak, nemini azaltmak.
— **kütüğü**, Kesilen bir ağacın topraktan biraz yukarı kalan kısmı. Bu kısım topraktan çıkarılmış bulunursa ona sadece **kütük** ve uzunca olanlara **tomruk** denir. [*Ing.* Tree stump; *Fr.* Tronc d'arbre].
☆ *Eşanl.* **kesit**.
— **listesi**, *ağ. iş.* Kereste listesi. Bir işin yapımı için gerekli ağaçların sayı, boyut, tür v.b. özelliklerinin yazıldığı belli düzendeki liste
— **metre**, *ağ. iş.* Genellikle ağaç işlerinde kullanılan, cehe girecek ölçüde, küçük parçalardan katlanır sekilde yapılmış, uzunluk ölçme aracı.
— **minesi**, *bot* Camekân ve saksılarda yetiştirilen, ömürlü bir çiçek. [*Lat. Lantana camara*].
— **ne kadar uzasa göğe ermez**, *at.* Her insan, kendinden çok yüksek varlıklar olduğunu bilerek böbürlenmemelidir.
— **oyma**, *res.* Oyma baskı sanatlarından bir düzbaskı tekniği. Düz yüzeyli bir tahtanın üzerine çizilen resmin basılacak yerleri bırakılıp basılması istenmeyen bölümleri oyulur ve tahtanın yüzeyi mürekkeplenip üzerine bir kâğıt konarak basılır.
— **oymacılığı**, İşlenmiş, şekil verilmiş ağaç işlerinin süslenmesi için geliştirilmiş olan bir sanat kolu. [*Ing.* Xylography; *Fr.* Xylographie].
— **örtülü gideryol**, İki tarafına dikilmiş ağaçların dallarıyle üstü örtülmüş, gölgeli uzun ve geniş yol. [*Osm.* Hıyaban; *Fr.* Allée couverte].
— **patta**, Hafif gem dizginlerine takılan, tokanın veya gem taşıyıcının yerini tutan, kıvrık ağaç parçası.
— **sakızı**, Bazı çıralı ağaçların kabukları arasından damlayan bir cins sakız. Bunu toplamak için ağaçları yararak o kısımlara kaplar asılır ve bu sakız o kapların içinde birikir. [*Ing.* Resin; *Fr.* Résine].
☆ *Eşanl.* **reçine**
— **sanayii**, *ağ. iş.* İmalât ve inşaata gereken ağaçları kesip hazırlamak ve ağaçlardan her türlü eşya yapmak sanayii. [*Ing.* Wood industry; *Fr.* Industrie du bois].
— **sansarı**, *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Sansargiller *(Mustelidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 55, kuyruğu 30 sm. Sırtı koyu esmer, karnı daha açık, gerdanı sarıdır. Çok iyi tırmanır. Zararlı olup, postu çok değerlidir. Avrupa ve Kuzey Asya'da ağaç kovuklarında yaşar. [*Osm.* Zerdeva; *Lat. Martes martes; Ing.* Pine marten; *Fr.* Marte commune].
☆ *Eşanl.* **zerdeva**.
— **sınırı**, Dağların yüksekliğinde ve kutup bölgelerinde, ağaçların çalılaştığı ve ormanla çalıların ortadan kalkarak otsu bitkilerle örtülü yerlerin başladığı sınır bölgesi. [*Ing.* Timber line].
— **sakayıkı**, *bot.* Düğün-çiçeğigillerden değişik renkte çiçek veren bir bitki. İlkbahar başlangıcında, koruluk kıyılarında biter. [*Lat. Anemone coronaria; Ing.* Tree peony; *Fr.* Pivoine].
— **samandıra**, *den.* Genellikle demir samandırası olarak kullanılmak üzere çoğunlukla konik şekilde yapılan ağaç şamandıralar.
— **tarla kuşu**, *zool.* ◘ **Ağaççıl tarla kuşu**.
— **tavuğugiller**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Tavuklar *(Galli)* alt takımından bir familya. Kanatları iyi gelişmiştir. Amerika'nın sıcak bölgelerinde yaşar. Hokko *(Crax alector)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Cracidae; Ing.* Curassows; *Fr.* Hokkos].
— **taze (yaş) iken eğilir**, *at.* Çocukluk çağından çıktıktan sonra bir kimsenin eğitilemiyeceğini anlatır.
— **usturmaça**, *den.* Ağaçtan yapılan usturmacalar olup, çoğunlukla duba, mavna ve salapurya gibi araçlarda kullanılır.
— **üzümü**, *bot.* ◘ **Dut**.
— **yılanı**, *zool.* ◘ **Yılan**.

ağaççık,-ğı, i. *bot.* ve *trm.* Gövdesi dibinden itibaren dallara ayrılan, boyu ancak 1 metre kadar yükselen ağaçsı bitki. [*Osm.* Süceyre; *Ing.* Pet tree, shrub; *Fr.* Arbrisseau, arbuste].

ağaççıl, s. *zool.* Ağaçlarda yaşayan veya beslenen *(hayvanlar hk.)*. [*Ing.* Arbivorous; *Fr.* Arbivore].
— **kurbağa**, *zool.* Kurbağalar *(Anura)* takımının, Kısabaslı-kurbağagiller *(Brachycephalidae)* familyasından bir amfibyum türü. Uzunluğu 3 sm. Salgı bezlerinden zehir salar. Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Dendrobates tinctorius; ing.* ve *Fr.* Dendrobate].
— **tarla kuşu**, *zool.* Ötücükuslar *(Passeriformes)* takımının, Tarlakuşugiller *(Alaudidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 15 sm. Sırtı pas kahverengisi, karnı krem renginded'r. [*Lat. Lullula arborea; Ing.* Woodlark; *Fr.* Alouette lulu].

ağaççılık,-ğı, i. Ağaç yetiştirme. [*Ing.* ve *Fr.* Arboriculture].

ağaç.kakan, b.i. *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Ağaçkakangiller *(Picidae)* familyasının örnek kuşu olup ağaçların kabukları altındaki kurtlarla yaşar. Sivri gagalı, renkli, küçük bir kuştur. [*Lat. Picus; Ing.* Woodpecker; *Fr.* Pic]; **büyük alaca ~**, *zool.* Uzunluğu 21 sm., sırtı kara, karnı krem rengi olan bir ağaçkakan türü. Palearktik bölgede orman ve bahçelerde yaşar. [*Lat. Dryobates major; Ing.* Great-spotted woodpecker; *Fr.* Pic épeiche] ◉ **kara ~**, *zool.* Uzunluğu 45 sm. olan kara renkli bir ağaçkakan türü. Avrupa ve Kuzey Asya'da ormanlarda yaşar. [*Lat. Dryobates martius; Ing.* Black woodpecker; *Fr.* Pic noir]. ◉ **küçük alaca ~**, *zool.* Uzunluğu 14 sm., sırtı beyaz ve enine çizgili olan bir ağaçkakan türü. Kuzey Afrika, Avrupa, Ön ve Kuzey Asya'da aydınlık ormanlarda yaşar. [*Lat. Dryobates minor; Ing.* Lesser spotted woodpecker; *Fr.* Pic épeichette]. ◉ **külrengi ~**, *zool.* Uzunluğu 30 sm. tüyleri kahverengi, alnı kırmızı, ayakları yeşil olan bir ağaçkakan türü. Orta ve Kuzey Avrupa ve Asya'da ovalarda yaşar. [*Lat. Picus canus; Ing.* Grey-headed woodpecker; *Fr.* Pic cendré] ◉ **yeşil ~**, *zool.* Uzunluğu 32 sm., başı kırmızı, vücut tüyleri yeşil olan bir ağaçkakan türü. Avrupa ve Ön Asya'da ovalarda yaşar. [*Lat. Picus viridis; Ing.* Green woodpecker; *Fr.* Pic vert].

ağaç.kakangiller, b.ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan, Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ağaçkakanlar *(Pici)* alt takımının bir familyası. Kama biçiminde gagalı, sert kuyruklu, ağaçlara tırmanan kuşlardır. Böcek v.b. yerler. **Yeşil ağaçkakan** *(Picus viridis)*, **Külrengi ağaçkakan** *(P. canus)*, Kara ağaçkakan *(Dryocopus martinus)*, **Büyük alaca ağaçkakan** *(Dryobates major)*, **Küçük alaca ağaçkakan** *(D. minor)*, **Döner-boyun ağaçkakan** *(Jynx torquilla)* iyi bilinen türleridir. [*Osm.* Nekkariye fasilesi; *Lat.* Picidae; *Ing.* Woodpeckers; *Fr.* Picidés].

ağaç kakanlar, b.ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının bir alt takımı. Gagası kama biçiminde, dili ince, tırnakları kuvvetli olur. Orta kuyruk tüyleri sert olup destek görevi vardır, bu sayede ağaçlara tırmanırlar. **Ağaçkakangiller** *(Picidae)*, **Parlak-kuşgiller** *(Galbulidae)*, **Tukangiller** *(Rhamphastidae)* gibi familyaları vardır. [*Lat.* Pici; *Ing.* Woodpeckers; *Fr.* Pics]. ◉ ◘ *ŞEKİL* 24. **KUŞ TAKIMLARI**

ağaç kesen, b.i. *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımından, kurtçukları en çok gül fidanlarında bulunan ve bunların yapraklarını yiyen genellikle siyah fakat karnı sarı olan bir böcek. [*Lat. Hylotoma*].

ağaçlama i. § ❶ *inş.* Kuyuların, temel çukurlarının ve maden galerilerinin topraklarını tutmak için cidarlarına tahta ve ağaç kaplama. [*Osm.* İksa; *Ing.* Timbering, tubbing; *Fr.* Boisage]. § ❷ *trm.* ◘ **Ağaçlandırma**.

ağaçlamak(-ı), f. § ❶ Bir yeri ağaçlı hale sokmak. [*Osm.* Garsetmek; *Ing.* To plant with trees; *Fr.* Arboriser]. § ❷ Bir odanın duvarlarına ağaç kaplamak ve maden galerilerinin yüzlerine ağaç ve tahta kaplamak. § ❸ Sopa ile dövmek.

ağaçlandırma, i. Ağaç yetişmemiş yerlerde ağaç yetiştirmeye çalışma. [*Osm.* Teşcir; *Ing.* Afforestation; *Fr.* Boisement, boisage]. § ❷ Ormanları kesilmiş, yok edilmiş veya seyrekleştirilmiş bölgelerde ağaç yetişmesine yardım etme.

ağaçlandırmak(-ı), f. Ağaçsız yerlerde ağaç, ağaççık, çalı yetiştirmek: *Bir bahçeyi ağaçlandırmak.* [*Ing.* To Afforest; *Fr.* Boiser, arboriser].

ağaçlaşma, i. *fiz.* § ❶ Bitki sekilleri gösteren ve akiklerde olduğu gibi, maden filizlerinin gerek yüzeyinde, gerek içlerinde rastlanan tabii desen. § ❷ Don olunca, bazı kristallerin ve camların üzerinde dallanmalar teşekkül etmesi hali.

ağaçlı, s. Ağacı olan, üzerinde veya kenarında dikili ağaçlar bulunan. [*Ing.* Having trees, wooded; *Fr.* Boisé].
~ **bozkır**, *coğr.* Sıcak bölgelerde, yüksekçe boylu geniş otluklar arasında tek tek veya öbek öbek serpili ağaçlardan meydana gelmiş bir çeşit bitki örtüsü.
~ **yol**, İki tarafına ağaçlar dikilmiş şehir dışı yolları. [*Ing.* Road lined with trees, avenue; *Fr.* Route boisée].

ağaçlık,-ğı, i. § ❶ Ağaçlı yer, ağaç kümesi, koru, ormanlık, koruluk. [*Ing.* Wooded place, copse; *Fr.* Lieu boisé]. § ❷ s. Ağaçla örtülü, içi ağaçlandırılmış: *Ağaçlık bir yer.* [*Ing.* Afforested, wooded; *Fr.* Boisé,-ée].

ağaçsı*, s. § ❶ Ağaçla ilgili, ağaç soyundan, ağaç gibi olan. [*Osm.* Haşebî; *Ing.* Woody; arboreal; *Fr.* Ligneux-euse, arbustif,-ive]. § ❷ Ağaçlardan meydana gelen.
~ **bitki**, *bot.* ◘ **Bitki**.

ağaçsıl*, s. ◘ Ağaçsı.

ağaçsılaşma, i. *bot.* Bir bitkinin dallarına benzeyen anatomik görünüş.

ağaçsızlanma, i. *coğr.* Ağaçsız kalma. [*Ing.* Deforestation; *Fr.* Déboisement].
☆ *Eşanl.* **kelleşme**.

ağalanmak, f. § ❶ Büyüklük taslamak, ağalık satmak, ağa tavrı takınarak çalım satmak. [*Ing.* To assume airs, to give oneself airs; *Fr.* Faire l'important]. § ❷ Kibirlenmek, kasılmak.

ağalık,-ğı, i. § ❶ Ağa olana yakışan davranış. Eli açıklık, zenginlik. Kibarca ve cömertçe davranış. § ❷ *fels.* Örf ve âdetlerden gelme nüfuz. Servete dayandığı kadar sırf geleneğe ve servetsiz bir manevi nüfuza da dayanır. § ❸ Olgunluk, büyüklük: *Kusur bağışlamak ağalık gereğidir.* [*Ing.* State and condition of being an Agha; *Fr.* Seigneurie, titre d'aga].
~ **etmek**, *dey.* Büyüklük, olgunluk, cömertlik göstermek.
~ **hakkı**, *dey.* ve *sosy* Eskiden *(Osmanlı yönetiminde)* miri arazinin, başkasına ihale ve tefvizi halinde Timar, Zeamet ve Has sahiplerinin bir defaya mahsus olmak üzere aldıkları bir vergi. [*Osm.* Resm-i zemin, salâriye; *Ing.* Due received by the agha in the case of escheat and reissuance of state land; *Fr.* Droit de notable].
~ **vermekle, yiğitlik vurmakla**, *at.* Ağa cömert, yiğit, cesur olmalıdır.

ağalmata, i. Eski Türklerde bazı heykellere verilen ad.

ağan, i. < *ağmak.* Akanyıldız, ağma. [*Osm.* Şehab-ı sakıp; *Ing.* Shooting star; *Fr.* Etoile filante].

ağanlar, i. Bir insanın dede ve nine kolları. [*Osm.* Usûl].

ağaran, s. Ağarmakta olan.

ağarık, s. Ağarmış, ak olmuşa benzer.

ağarma, i. < *ak.* § ❶ Beyazlaşma. [*Ing.* Growing grey]. § ❷ Tan atma, [*Ing.* Daybreak, dawn; *Fr.* Aube, l'aurore].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **aklaşma**, **beyazlaşma**. § ❷ **aydınlanma**.
☆ *Kars.* § ❶ **koyulaşma, kararma**. § ❷ **kararma**.

ağarmak, f. *kökü «Ak» tır.* § ❶ Ak olmak, ak hale gelmek, beyazlanmak. [*Ing.* To grow grey; *Fr.* Blanchir, devenir blanc]. § ❷ Aydınlanmak: *Tan yeri ağardı, ortalık ağarmış.* [*Ing.* To dawn, to grow light; *Fr.* S'éclaircir]. § ❸ Yaşlanmak. § ❹ Renk bozulmak. § ❺ Beniz atmak. ◉ **Ağarmış kat**, *bot.* Podzolik toprakların A_1 horizonunu teşkil eden, odun külü renginde, 25-30 sm. kalınlığında hemen hemen hümüssüz toprak katı.

ağartan, s. *kim.* Ağartma işinde kullanılan [*Ing.* Whitening; *Fr.* Blanchissant].

ağartı, i. § ❶ Uzaktan ancak seçilebilen belli belirsiz aklık. [*Ing.* Whiteness, a growing grey; *Fr.* Blancheur]. § ❷ Peynir, yoğurt, gibi süt ürünleri. [*Ing.* Milk residues; dairy products; *Fr.* Produit laitiers].

ağartma, i. *sin.* Duyarkatın evrilme sırasında aldığı koyu rengi gidermek için filmi kimyasal işlemden geçirme. [*Ing.* Bleaching; *Fr.* Blanchiment, blanchissage].
~ **banyosu**, *sin* ve *kim.* Ağartmak için hazırlanan kimyasal çözelti ve bu çözeltide yapılan iş. [*Ing* Bleaching bath; *Fr.* Bain de blanchiment].

ağartmak(-ı), § ❷ Ak hale getirmek, beyazlatmak. [*Ing.* To bleach; *Fr.* Blanchir]. § ❶ *res.* Renklere beyaz boya katarak aydınlatmak ve açmak. Madenî eşyanın üzerindeki leke ve pasları gidererek beyazlatmak. § ❷ *(Kararmış gümüşü)* parlatmak, cilalamak § ❸ Kirden temizlemek. § ❹ Rengini açmak. § ❺ Soldurmak. ◉ **Yüz ~**, *dey.* Takdir edilir davranışlarda bulunmak.

ağbani /ağbânî/, i. § ❶ ipektan sarımtrak dallı nakışlarla işlenmiş bir çeşit beyaz kumaş: *Bursa ağbanisi.* § ❷ s. Bu kumaştan yapılmış: *Ağbani hırka.*

ağbeneklilik,-ği, i. *trm.* Arpa bitkisine musallat olarak yaprakların uç tarafında kahverenginde, köşeli, odunsu lekeler meydana getiren *Pleosporaceae* familyasından *Pyrenophorateres* adındaki mantarın meydana getirdiği bir hastalık.

ağcık,-ğı, i. § · ❶ *zool.* Gevişgetiren hayvanların ikinci midesi. [*Osm.* Şebeke; *Lat.* ve *Ing. Reticulum; Fr.* Reticule]. § ❷ *bot.* Palmiyelerde çiçeklerin dibi çevresindeki telli kın. [*Osm.* Şebeke; *Ing.* Reticulum; *Fr.* Reticule].
☆ *Eşanl.* **retikül**.

Ağcık,-ğı, öz. i. *astr.* Bir takımyıldızın adı. [*Osm.* Şebeke; *Lat.* ve *Ing.* Reticulum *(=Ret); Fr.* Reticule].

ağda, i. *Osm.* < *Ar. akide.* Kaynatılarak çok koyu ve yapışkan bir macun haline getirilen pekmez veya limonlu şeker çözeltisi. [*Ing.* Semisolid confection made of sugar or grape juice, thick syrup; *Fr.* Sucre fondé, caramel, melasse].
~ **yapmak** *(yapıştırmak); (Kadınlar)* deriden tüyleri söküp almak için ağda kullanmak.

ağdacı, i. § ❶ Şekerleme ve macun yapıp satan kimse. § ❷ Deriden tüyleri söküp alan kimse.

ağdalandırmak(-ı), f. Ağdalanmasına sebep olmak.

ağdalanmak, ◘ **Ağdalaşmak**.

ağdalaşmak, f. Ağda haline gelmek: *Reçel ağdalaştı.* [*Ing.* To become consistent; *Fr.* Epaissir, s'epaissir, se coaguler].

ağdalı, s. § ❶ Ağdalanmış, koyulaşmış: *Ağdalı reçel.* [*Ing.* Semisolid, consistent; *Fr.* Epaissi]. § ❶ *ed.* Bellisiz. Cümleleri dolambaçlı ve kelimeleri çok yabancı olduğundan anlaşılması güç *(deyiş).* [*Ing.* Flourished, florid, bombastic, highflown; *Fr.* Pompeux,-euse]. § ❸ *arg.* Ağır, galiz, okkalı *(küfür): Herif ağdalı tarafından bir küfür savurdu.*

ağdalık,-ğı, i. *fiz.* Düzgün akışlı ve türbülanssız bir sıvının direnci. ◉ **Mutlak ~**, Düzlem sıvı yüzeyi biriminin, aynı sıvının, bundan birim uzaklıktaki paralel bir başka düzlem yüzeyine göre birim hızla yer değiştirmesi için gereken kuvvet; verilen bir sıcaklığın Engler ağdalığı, bu sıcaklıkta belirli bir miktar yağın akış süresinin, 20°C'deki aynı miktar suyun akış süresine oranı.

ağdık, i. < *ağduk. esk.* § ❶ Eksiklik, noksan, kusur. [*Ing.* Fault; *Fr.* Défaut]. § ❷ s. Bozuk, kusurlu, aksak. [*Ing.* Blemish, faulty; *Fr.* Defectueux,-euse, imparfait]. § ❸ Çetin sarp, ağır. [*Ing.* Very heavy; *Fr.* Très lourd].

ağdırmak(-ı), f. § ❶ Suyunu ateşte çektirerek bir sıvıyı koyulaştırmak. [*Ing.* To coagulate, to curdle; *Fr.* Condenser]. § ❷ Bir şeyin bir yanı alçalıp bir yanı yükselmek. § ❸ *(Hayvan yükü hk.)* bir yanı ağır gelmek.

ağı, ağu, i. < *ağu. esk. h.d.* Organizmaya girince kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde. [*Osm.* Zehir; *Ing.* ve *Fr.* Poison].
— **ağacı**, ◘ **Zakkum ağacı**.
— **böceği**, h.d. *zool.* Çam kese böceği.
~ **gibi**, Pek acı, keskin, sert.
— **kurdu**, *zool.* İspanyol sineği. [*Lat. Lytta vesicatoria; Ing.* Spanish fly].
— **otu**, *bot.* ◘ Baldıran.

ağıl, i. < *ag.* § ❶ Koyun ve keçilerin *(davarların)* barındıkları, üstü açık, etrafı çit veya duvarla çevrili yer. *(Üstü kapalısına* **mandıra** *denir).* [*Ing.* Sheepfold; *Fr.* Bercail] § ❷ *astr.* Ayın ve bazı yıldızların çevresinde görülen aydınlık. [*Osm.* Hale; *Ing.* ve *Fr.* Halo]. § ❸ *sin.* Bazı görüntülerdeki çok ışıklı cisimleri çerçeveleyen ışıklı teker. Duyarkatı etkilemek üzere gelen ışığın tabanına çarpıp yansıyarak aynı duyarkatı ikinci kez etkilemesinden ileri gelir. § ❹ Sürü *(hayvan hk.).* [*Ing.* Herd, flock; *Fr* Troupeau]. ◉ ~ **da oğlak doğsa, ovada otu biter**, *at.* Tanrı herkesin nasibini verir inancını anlatır. ◉ **ay ~ı**, *astr.* ◘ **Ay**[1].

~ **resmi**, *tar.* Koyun ve keçi vergisi. [*Ing.* Tax on sheep folds].

ağılamak(-i), f. < *ağılamak*. § ● Zehirlemek, öldürmek için ağı vermek *(yedirmek, içirmek, koklatmak, zerk etmek)*. [*Ing.* To poison; *Fr.* Empoisonner]. ● *h.d.* Haşarata karşı meyva ağaçlarını, sebzeleri ve tarım bitkilerini ilaçlamak; ● *mec.* Aldatmak, yanlış yola sevketmek.

ağılanmak, f. Zehirlenmek. [*Ing.* To be poisoned; *Fr.* S'empoisonner].

ağılı, ağulu, s. Zehirli, içinde ağı olan şey. [*Ing.* Poisonous, venomous; *Fr.* Veneneux, -euse].

~ **bitkiler**, *bot.* İçindeki maddenin az bir parçası ile insanı, hayvanı ağılamıya yeten bitkiler. [*Osm.* Semmî nebatat, zehirli nebâtat; *Ing.* Poisonous plants; *Fr.* Plantes veneneuses].

~ **böcek**, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımından olup, başka böcekleri yediği için faydalı sayılan bir böcek. [*Lat. Carabus*].

ağıllamak, f. *h.d.* Sürüyü toplayıp ağıla sokmak.

ağıllanmak, f. § ● Toplanıp bir arada durmak. § ● Çevresinde ayla (hale) meydana gelmek: *Ay ağılandı.* [*Ing.* To be sourrounded by a halo].

ağılmak, ◘ **Ağınmak**.

ağıl.önler, b.i. *sin.* Duyarkattaki ağılı önlemek üzere boş filim tabanına sürülen özel yapıda kimyasal madde. [*Ing.* Anti-halo, non-halation; *Fr.* Anti-halo].

ağım, i. < *ağmak, h.d.* Ayağın üst tarafındaki tümsek yer. [*Ing.* Instep; *Fr.* Cou-de-pied].

ağımlı, s. Üst tarafı fazlaca tümsek olan *(ayak)*. [*Ing.* High in the instep; *Fr.* Pied dont le cou-de-pied est trop haut]

ağınmak, f. *h.d. (At, v.b.)*, Yere yatıp debelenmek. Toprak veya çayır üzerinde yuvarlanmak. [*Ing.* To wallow; *Fr.* Se vautrer].

ağır[1], s. < *ağmak*. § ● Tartıda çok gelen: *Ağır taş yerinden oynamaz, taş yerinde ağırdır, kurşun ağır bir madendir.* [*Ing.* Heavy; *Fr.* Pesant, lourd]. § ● Değeri çok olan: *Ağır hediyeler, ağır bir kumaş.* [*Ing.* Valuable; *Fr.* De grand prix]. § ● Çapı, boyutları büyük: *Ağır top, ağır tank.* § ● Çetin, tehlikeli, güç: *Ağır iş, durum pek ağır, ağır hastalık.* [*Ing.* Severe, serious; *Fr.* Grave]. § ● Sıkıntı veren: *Ağır hava, ağır koku.* [*Osm.* Muz'iç; *Ing.* Dull]. § ● *mec.* Yavaş: *İş ağır yürüyor, ağır otâr ki molla desinler, ağır yürüyüş, işler ağır gidiyor.* [*Osm.* Müteenni; *Ing.* Slow; *Fr.* Lent]. § ● Güce gider: *Ağır söz.* ◉ **Bir kimseyi ~ basmak**, *dey.* Bir kimse karabasana *(kâbusa)* uğramak. ◉ **~a satmak** *(kendini)*, *dey.* Nazlanmak, değerini olduğundan fazla göstermek. ◉ **~dan almak**, *dey.* § ● Aşırı davranışlardan çekinmek. [*Ing.* To avoid excess, not to be too keen]. § ● İsteksizlik göstermek, aldırmamak. ◉ **~ına gitmek**, *dey.* Onuruna dokunmak veya gücüne *(zoruna)* gitmek, kırılmak. [*Ing.* To give offence, hurt the feelings]. ◉ **~ latıcı sebepler**, *huk.* Kanun çok defa bir cezanın en yüksek ve en düşük sınırlarını bildirir. Bu sınırlar arasında düşünürken ağırlatıcı sebepler hâkimin vereceği ceza miktarında rol oynar. Bunlar suçun asıl niteliğini değiştirmemekle beraber ağırlık derecesini gösterirler.

☆ *Yak. anl.* § ● **yüklü, kilosu fazla.** § ● **fiyatlı**, pahalı. § ● **oturaklı, yerinden kalkmaz, hantal, battal, geniş.** § ● **zor, zahmetli, şiddetli, vâhim, ciddî.** § ● **boğucu, sıkıcı, rahatsız eden.** § ● **aheste.** § ● **dokunaklı, fenasına giden, giran, koyan.**

☆ *Karş.* § ● **kilosu az, yüksüz, hafif.** § ● **değersiz, beş para *(metelik)* etmez, aşağılık, bayağı.** § ● **küçük, ufak tefek.** § ● **kolay.** § ● **ferahlatıcı, iç açıcı.**

~ **adam**, *dey.* § ● Davranışlarında yavaş hareket eden kimse. [*Ing.* Bore, dull person]; § ● Ağır başlı kimse. [*Ing.* Serious-minded man; *Fr.* Homme serieux]. § ● Geniş yürekli adam.

~ **ağır gel**, *den.* Dümenin herhangi bir tarafa birdenbire basılması yüzünden geminin hızla savrulmasının önüne durmak ve bu hale daha fazla meydan bırakmamak için serdümene dümeni yavaş yavaş basması için verilen kumanda. [*Ing.* Ease the helm].

~ **aksak**, *dey.* § ● Pek yavaş. § ● *müz.* Türk müziğinde 9/4'lük usûl

~ **almak** *(bir işi)*, Herhangi bir düşünce ile bir işte yavaş davranmak, ihmal göstermek, ciddiye almamak. [*Ing.* To be slow (lazy) in doing something].

~ **anlamak**, *dey.* Kalın kafalı olmak, geç intikal etmek.

~ **ayak**, *dey.* Doğumu yakın hamile. [*Ing.* Heavy with child, pregnant; *Fr.* Enceinte, grosse].

~ **basmak**, *dey.* § ● Ağır gelmek. [*Ing.* To weigh heavily, to overpower]. § ● *mec.* Kâbusa uğramak. § ● Üstün gelmek, dediğini yaptırmak, daha fazla etkili olmak, nüfuzunu kullanmak. [*Ing.* To weigh heavily, to be influential; *Fr.* Faire sentir tout son poids et imposer ainsi sa volonte].

~ **başlı**, *dey.* ◘ **Ağırbaşlı.**

~ **bir gece**, *dey.* İnsana bir iç sıkıntısı veren gece.

~ **bombardıman**, *aşk.* ◘ **Bombardıman.**

~ **canlı (ağır kanlı)**. *dey.* Bir şey yapmasa bile yalnız varlığı ile insana sıkıntı veren *(kimse)*. [*Ing.* Lazy, inactive, sluggish; *Fr.* Lente, inerte; lourde].

~ **cezâ**, *huk.* ◘ **Ceza.**

~ **ceza işleri**, *huk.* Usul hukukuna göre ölüm, ağır hapis ve beş yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili davalar. [*Lat. Res (causae) capitales, (crimen, maleficium capitale); Ing.* Indictable offences; *Fr.* Affaires criminelles].

~ **ceza mahkemeleri**, *huk.* Bu mahkemeler, ölüm, ağır hapis ve beş yıldan çok cezaları gerektiren suçlarla, ödev sınırları içindeki ceza hakimi ve mahkemeleri arasında çıkan yetki ihtilâflarını, bazı reddi hakim taleplerini ve bazı hakim kararları aleyhine yapılan itirazları inceler. [*Fr.* Cours d' assises].

~ **çekmek**, *dey.* Tartıda fazla gelmek.

~ **davranmak**, *dey.* Bir işe gereken önemi vermemek. [*Ing.* To act slowly, move slowly; *Fr.* Proceder lentement; faire lentement].

~ **deniz**, *den.* Dalgaları arasında büyük çukurlar meydana gelen ve gemiyi hırpalamaya başlayan denizin durumu.

☆ *Eşanl.* **kaba deniz.**

~ **dil kullanmak**, *dey.* Sert, kırıcı, küçültücü, tehdit edici tarzda konuşmak.

~ **dilli**, *dey.* Küfürbaz, kırıcı konuşan. [*Ing.* Foul-mouthed, vituperative, scurrilous].

~ **divan rahtı**, Altın işlemeli, uzun eyer örtüsü.

~ **durmak (olmak)**, *dey.* Sakin ve telâşsız durmak

~ **duymak**, *dey.* Kulağı iyi işitmemek.

~ **elli**, *dey.* Vuruşu kuvvetli olan. [*Ing.* Heavy-handed; *Fr.* A la main lourde].

~ **ezgi, fıstıki makam**, *arg.* Çok yavaş ve istifini bozmadan. [*Ing.* Slowly, slow and sure, unhurriedly, taking one's time, ponderously].

~ **gel**, *dey.* Ayağını denk al! haddini bil!

~ **gelmek**, *dey.* § ● Gücüne gitmek, onuruna dokunmak. § ● Bir iş gücünün üstünde olmak, zor gözükmek. [*Ing.* To come hard (to), to be found difficult].

~ **gemi**, *den.* Güçlükle ilerleyen veya denizde iyi yüzmeyen gemi.

~ **gitmek**, *dey.* Normal temposunda yürümemek, aksamak.

~ **giyinmek**, *dey.* Pahalı kumaşlardan yapılmış elbise giymek.

~ **hapis *(cezası)***, *huk.* Türk Ceza Kanununun 11. maddesinde sıralanan hürriyeti bağlayıcı ve ölünceye kadar veya yirmi yıla kadar süren, dört devrede çeşitli şekillerde çektirilen ceza. [*Lat. Ergastulum vincula; Ing.* Penal servitude; *Fr.* Prison lourde, peine de reclusion].

~ **hasta**, *dey.* Durumu tehlikeli hasta. [*Fr.* Gravement malade].

~ **hastalık**, *dey.* Tehlikeli *(öldürücü)* hastalık. [*Ing.* Severe illness; *Fr.* Maladie grave].

~ **hava**, *den.* Kuvvetli esen rüzgâr. [*Ing.* Unhealthful climate; *Fr.* Atmosphère lourde].

~ **hidrojen**, *kim.* Bir hidrojen izotopu olup, bu elementin aşağı yukarı iki yüzde bir kısmını teşkil eder. Normal olarak gaz halinde bulunan ağır hidrojen, hidrojeninkine çok benzeyen kimyasal özelliklere sahiptir.

~ **ihmal**, *huk.* Bir işi görürken halin ve şartların gerektirdiği en az dikkati dahi göstermemiş olmak. [*Ing.* Gross negligence; *Fr.* Le grand laisser-aller].

~ **işçi**, *arg.* Fahişe.

~ **işitmek**, Kulakları iyi duymamak. [*Ing.* To be slightly deaf, to be hard of hearing; *Fr.* Etre dur d'oreille].

~ **kaçmak**, *dey.* Ölçüyü aşmak.

~ **kanlı**, Davranışı yavaş, tembelce olup, olur olmaz şeylere aldırmayan, uyuşuk. [*Ing.* Indolent, sluggish, slow, torpid; *Fr.* Paresseux, -euse, indolent, -ente, torpide].

~ **kasırga**, *den.* Ağır rüzgâr, bir gemiyi aşırı derecede bir tarafa yatıracak kadar şiddetli kasırga, rüzgâr

~ **kayıp**, *dey.* Büyük kayıp. [*Ing.* Great loss; heavy loss. *Fr.* Grosse perte].

~ **kazan geç kaynar**, *at.* Olgun adam geç hiddetlenir. [*Ing.* A heavy caldron boils late; great things are done slowly].

~ **kusur**, *huk.* En az dikkatli olan bir kimsenin dahi yapmıyacağı şekilde kusurlu hareket etmiş olma. [*Ing.* Gross negligence; *Fr.* Le grand laisser-aller].

~ **lokma**, *dey.* Altından kalkılması, başarılması güç iş, mesele.

~ **lori**, *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Lorigiller *(Nycticebidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 25 sm. Gece hayvanıdır. Yavaş hareket eder. Hindistan'da yaşar [*Lat. Nycticebus coucang; Ing.* Slow lori; *Fr.* Nycticèbe].

~ **ol!** *dey.* Ciddî ve ağırbaşlı ol, sabırlı ve soğukkanlı ol. [*Ing.* Go slowly; *Fr.* Lentement; doucement!].

~ **ol batman gelesin**, *at.* Kendilerine güven duygusu verecek şekilde davrananlar itibarlı olurlar. Hafifmeşrep olmayanlara itibar edilir.

~ **ol da molla desinler**, *at.* Ağırbaşlı davranan itibarlı olur.

~ **otlatma**, *trm.* Bir meranın bir mevsimde ürettiği yemin yarısından fazlasının hayvanlara yedirilmesi

~ **oturmak**, *dey.* Pahalıya mal olmak. [*Ing.* To be costly, to work out to be expensive].

~ **para cezası**, *huk.* Mahkemece karar altına alınan belli miktarda paranın devlete ceza olarak ödenmesi. [*Ing.* Fine; *Fr.* Lourde amende].

~ **sanayi**, Üretim için gerekli *(maden, maden kömürü, petrol, makina, motor, yapı malzemesi gibi)* araçları meydana getiren sanayi. [*Ing.* Heavy industry; *Fr.* Grosse industrie, industrie lourde].

~ **siklet**, *sp.* Boks veya güreşte maça katılan yarışmacıların kilolarının ağır olması. [*Ing.* Heavy weight; *Fr.* Poids lourd].

~ **silâh**, *aşk.* Silâhlar çaplarına, yapılışlarına ve etki alanlarına göre **hafif** ve ağır olmak üzere ikiye ayırır. [*Ing.* Heavy arms; *Fr.* Arme lourde].

~ **söylemek**, *dey.* Acı konuşmak, ağır *(Kırıcı)* dil kullanmak. [*Ing.* To use hard [*Ing.* To use hard words].

~ **sözler**, *dey.* Kırıcı *(aşağılatıcı)* sözler. [*Ing.* Hard words; *Fr.* Des paroles blessantes, dures].

~ **su**, *kim.* Bir molekül hidrojen ve bir molekül oksijen birleşimiyle meydana gelen su. (HO).

~ **taş yerinden oynamaz**, *at.* Ağırbaşlı olanlar kararlarını kolay kolay değiştirmezler.

~ **tat**, *trm.* Dinlendirme mahzeninin temiz olmamasından dolayı birarada meydana gelen bir kusur.

~ **tekne**, *den.* Biçimi, yapısı kaba, sürati az, manevrası yavaş olan tekne.

~ **toprak**, *trm.* Tıkız, killi veya ince bünyeli sürülmesi güç toprak. [*Ing.* Heavy soil].

~ **uyku**, *dey.* Derin uyku, kolayca uyanılamayan uyku. [*Ing.* Heavy sleep; *Fr.* Sommeil lourd].

~ **ve tehlikeli işler**, *iş huk.* Yapımı fazla insan gücü isteyen veya tehlike derecesi çok olan işler demektir. Bu hususta tüzükte ne gibi işler olduğu ayrı ayrı gösterilir ve kimler tarafından yapılmaması gerektiği belirtilir.

~ **yaralı**, *dey.* Ciddî olarak yaralanmış olan

[*Ing.* Severely wounded; *Fr.* Gravement blessé].

~ yongayı yel kaldırmaz, *at.* Kendine güvenenler dış etkilere kolay kapılmazlar. [*Ing.* The wind will not sweep away a heavy chip: he who has power weathers the storm].

~ yürüyüş, *day.* Acele etmeden, yavaş yavaş yapılan yürüme.

~ zeybek, *folk.* Dokuz dörtlük, bazan da dokuz ikilik, ağır hareketli, dört zamanlı aksak ölçüde, tanınmış bir Türk halk oyunu ve bu oyunun oynanışında çalınan ezginin adı. *(Daha çok Ege ve Ankara bölgesinde oynanır).*

ağır², i. *sp.* Ağır siklet: *Ağırda arkadaşım gür şecek.*

ağır ağır, b.z. Yavaşça, acelesiz. [*Ing.* Slowly; *Fr.* Lentement].

ağır.başlı, *b.s.* Kendisinde hafiflik ve aşırılık bulunmayan, ciddî. [*Osm.* Vakur; *Ing.* Sedate, sober, serious-minded, dignified; *Fr.* Sérieux,-euse; grave; sevère; digne; respectable].

☆ *Yak. anl.* **ciddî.**

☆ *Karş.* **hafifmeşrep, hoppa, gayri ciddî.**

~ konuşmak, *dey.* Hafiflik ve aşırılığa kaçmadan, ciddî bir şekilde konuşmak.

ağır.başlılık,-ğı, b.i. § ❶ İnsanın davranışlarında hafiflik ve aşırılık bulunmama, kendini başkalarına saydırma hali. [*Osm.* Vakar; [*Ing.* Seriousness, sedateness; soberness; *Fr.*Gravité]. § ❷ Arayıp sormadan hüküm vermemeyi ve işe girişmemeyi sağlayan **hal**; § ❸ **Bir kimsenin veya bir şeyin hafifliği, yapmacıklığı, yalanı olmaması, doğruluğuna güvenilir olması hali.** [*Osm.* Temkin]. § ❹ *sosy.* ve *tar.* Roma'da senato üyelerinden beklenen başlıca erdem. [*Ing.* ve *Fr.* Gravitas].

☆ *Yak.anl.* **ciddilik.**

☆ *Karş.* **hoppalık, şımarıklık, hafifmeşreplik, gayri ciddilik.**

ağırca, z. § ❶ Tartıda biraz ağır. § ❷ *(Hasta)* **kötüleşmiş, daha fena olmuş.** § ❸ Bir derece daha artarak. [*Ing.* Somewhat heavy].

ağır.kanlı, b.s. ◘ **Ağır kanlı .**

ağır.kanlılık,-ğı, b.i. Ağır kanlı olma hali [*Ing.* Indolence, sluggishness; *Fr.* Indolence].

ağır.küre*, b.i. *coğr.* ve *jeol.* Yerin çok derinliklerindeki ağır bölüme verilen ad. [*Osm.* Küre-i sakîle; *Ing.* Barysphere, bathysphere; *Fr.* Barysphère].

☆ *Eşanl.* **ağıryuvar.**

ağırlama, i. < *ağır.* § ❶ Ağırlamak işi. [*Osm.* Tebcil; *Ing.* Entertainment; *Fr.* Action de combler d'égards]. § ❷ *folk.* ve *müz.* (a) Gelin veya güvey karşılanırken çalınan kıvrak hava; (b) Bar, halay, köçekçe gibi oyunların ağır oynanan ilk bölümünün adı; (c) Klasik musikide ritmik tarz; *Yeni gelenlere bir ağırlama şarkısı söylediler;* (d) Orta oyununda, oyun başlamadan önce, zurna, çifte bara ile çalınan parça. § ❸ *ed.* Saygıyı belirtmek için bir şiirin sonuna eklenen mısralar. Balad'ların sonundaki sunu bölümü.

~ günü, *res.* Bir sergiinin kamuya açılmadan önce, çağrılanlara gösterildiği gün [*Ing.* Private view; *Fr.* Vernissage].

ağırlamak(-i), f. Birine *(misafire)* **karşı yüksek saygı göstermek üzere onu çok iyi karşılayıp her türlü rahatını, ihtiyacını sağlamak, ikramda bulunmak.** [*Osm.* Izaz etmek, itibar göstermek; *Ing.* To entertain, to show hospitality to; *Fr.* Honorer, combler d'égards].

☆ *Yak. anl.* **tekrim etmek, yüceltmek, ikram etmek.**

☆ *Karş.* § **kötü karşılamak, küçültmek.**

ağırlanmak, f. § ❶ Ikram görmek. [*Ing.* To be shown hospitality; *Fr.* être comblé d'égards, être honoré]. § ❷ Ağırbaşlı davranmak, ağır oturmak.

ağırlaşmak, f. § ❶ Ağır hâle gelmek, kilosu (tartısı) artmak: *Kömür ıslanınca ağırlaşır.* [*Ing.* To become heavy; *Fr.* Devenir lourd, s'alourdir]. § ❷ Ağırbaşlı olmak; *Bu genç gittikçe ağırlaşıyor.* [*Ing.* To become dignified; *Fr.* Devenir sérieux]. § ❸ Bozulmaya yüz tutmak *(yemek), Süt ağırlaşmış.* [*Fr.* Commencer à se gâter, à pourrir]. § ❹ Tehlikeli hal almak. *(Durumu)* ciddileşmek: *Hasta ağırlaştı.* [*Ing.* To become serious; *Fr.* S'aggraver]. § ❺ *mec.* Hareketi ve temposu yavaşlamak, hızı ve sürati azalmak: *Ayaklarım gitgide ağırlaşıyor.* § ❻ *(Hamile kadın hk.).* Doğum vakti yaklaşmak: *Hatice ağırlaştı, doğumevine kaldırmalı,* § ❼ *(İnsan uzuvları hk.)* Görevini yapamaz hale gelmek: *Dili ağırlaşmak, kulağı ağırlaşmak, göz kapakları ağırlaşmak.*

ağırlaştırmak(-i), f. § ❶ Ağır hale getirmek, bir şeyin ağırlaşmasına yol açmak. [*Ing.* To make heavier, to slow down; *Fr.* Alourdir]. § ❷ *mec.* Çalışmayı, bir işi, hareketi yavaşlatmak: *Son siyasî olaylar piyasayı iyiden iyiye ağırlaştırdı.*

ağırlatmak(-ı,-e), f. § ❶ Yükünü çoğaltmak. § ❷ Ağırlama işi yaptırmak. ◉ **Ağırlatıcı sebep**, *huk.* Suçun vasfı değişmediği halde, sanığın durumu veya suçun işleniş şekli bakımından kanunun belirttiği cezanın arttırılmasını gerektiren hal.

ağırlığınca, z. *h.d.* Ağırlığı kadar: *Damattan kızın ağırlığınca para istediler.*

ağırlık,-ğı, i. § ❶ *fiz.* Bir cismi yere doğru çeken kuvvet. Bu kuvvet cismin kütlesine bağlıdır. [*Osm.* Vezin; *Ing.* Gravity, weight; *Fr.* Poids]. § ❷ Ağır olma hali: *Taşın ağırlığı, hediyenin ağırlığı, ağırlığı takınmak, hastalığın ağırlığı, havanın ağırlığı.* [*Ing.* Weight, heaviness; *Fr.* Pesanteur, lourdeur]. § ❸ *ask.* Bir savaşta birliklerin muhtaç oldukları cephane, akaryakıt ve yiyeceğini taşıyan ve bir komuta altında toplu bulunan en küçük ikmal kademesi. [*Ing.* Heavy transport; *Fr.* Train]. § ❹ Isteksizlik, durgunluk, uyuşukluk ve gevşeklik: *Yemekten sonra üstüme ağırlık çöktü.* § ❺ Sıkıntı: *Kalbimin üstünde bir ağırlık var.* [*Ing.* Discomfort; *Fr.* Tracas, ennui, gêne]. § ❻ *mim.* Siklet ve yük. Temele binen duvarların ağırlığı, kubbenin ağırlığını taşıyan fil ayakları gibi. [*Ing.* Weight, load; *Fr.* Poids]. § ❼ *res.* Bir rengin içine birçok renk daha katıldığı zaman saydamlığını kaybetmesi olup, böyle bir renk için ağırlaştı denir. § ❽ Makara tertibatı ile yukarıya sürülerek kaldırılan pencere çerçevelerinin ağırlığını denleyerek azaltmak için yan sögelerin arkasında aşağıya yukarıya hareket etmek üzere takılan tel kaytanların ucuna bağlanan madeni ağırlık. [*Ing.* Counter-weight, counterpoise; *Fr.* Contrepoids]. § ❾ *hd.* Çeyiz düzmesi için güveyin geline verdiği para, başlık: *zavallı genç, ağırlık vermediği için sevdiği kızı alamadı.* [*Osm.* Cihaz; *Ing.* Dowry, dower; *Fr.* Dot]. § ❿ Mücevherat: *Kadın bütün ağırlığını takıp banyoya öyle gitti.* § ⓫ *mec.* Yavaşlık: *Bir kaplumbağa yürüyüşü ağırlığıyle yol alıyor.* § ⓬ Yük, külfet: *Bütün ailenin ağırlığı omuzlarındadır.* § ⓭ Sorumluluk: *Bu işin ağırlığını tek başıma yüklenmiş bulunmaktayım.* [*Osm.* Mesuliyet; *Ing.* Responsibility; *Fr.* Responsabilité]. § ⓮ Baskı, etki: *Gözlerinin ağırlığından kurtulamıyorum.* [*Osm.* Tesir; *Ing.* Effect, influence; *Fr.* Influence]. § ⓯ Ciddiyet: *Büyüdükçe kızın üstüne bir ağırlık geldi.* § ⓰ Canlılıktan, incelikten yoksun olma hali, kabalık, hantallık. [*Ing.* Coarseness, clumsiness; *Fr.* Grossierete]. § ⓱ Rahatsızlık, ağrı: *Şarabın ağırlığı bana dokundu, sıkıntı verdi.* [*Ing.* Illness, uneasiness; *Fr.* Indisposition]. § ⓲ Kütle veya ağırlık ölçmeye yarayan ve kanunî birimlerle açık olarak itibarî kütlesini bildiren bir damga taşıyan belirli şekildeki katı cisim. § ⓳ *tekn.* Düşüşü bir mekanizmayı harekete getiren ağırlıklı parça. § ⓴ *ikt.* Denge halindeki bir terazinin kefelerinden birine bu dengeyi bozmak için eklenmesi gereken şey. ㉑ *sp. (Boks'ta).* Boksörün kilosuna göre girdiği sınıf. *(48, 51, 54, 57, 60, 63, 5-67, 71, 75, 81'den yukarı).* [*Osm.* Siklet; *Ing.* Weight]. ◉ **atom ağırlığı**, *fiz.* ve *kim.* ◘ Atom; ◉ **atomal ~**, *kim.* ◘ Atomal; ◉ **atomik ~**, *kim.* ◘ Atomik. ◉ **birim kuru ~**, *trm.* ◘ **Birim** ◉ **boş ~**, *hava.* ◘ Boş. ◉ **brüt ~**, *tic.* ◘ Brüt. ◉ **ölü ~**, *tekn.* Bir âletin, bir taşıtın faydalı işin bir kısmını yutan ağırlığı. ◉ **özgül ~**, *fiz.* Bir cismin bir santimetre küp hacmindeki parçasının ağırlığı. [*Ing.* Specific gravity, specific weight; *Fr.* Poids spécifique].

~ basmak, *dey.* § ❶ Kâbus basmak, uykuda korkunç rüyalar görmek. [*Ing.* For a nightmare to oppress one; *Fr.* Avoir un cauchemar]. § ❷ Gevşeklik, uyku hissetmek, uyku basmak: *Bir ağırlık bastı ki gözlerimi açamıyorum.* [*Ing.* For a sleepiness to overcome one; *Fr.* Éprouver de lassitude].

~ bendi, *trm.* Devrilmesine, kaymasına veya arkasından biriken su kitlesinin girdap hareketine sadece ağırlığı ile karşı koyabilen baraj.

~ dereceleri, *post.* Posta maddelerinin, ücret alınmasında esas tutulan ağırlık kademeleri. [*Osm.* Siklet kademeleri; *Ing.* Weight Step; *Fr.* Échelon de poids, coupure de poids].

~ kuleleri, *mim.* Büyük cami kubbelerinin ve bunları taşıyan büyük kemerlerin itme kuvvetlerini karşılamak üzere kubbelerin dış taraflarına ve ayakların üzerine ağırlığı arttırmak için yapılan içi dolu kısa ve ağır kuleler.

~ merkezi, § ❶ *fiz.* ve *mat.* Bir cismin her zerresini yere doğru çeken yerçekimi kuvvetlerinin denk geldiği nokta olup, o cismin bir yüzey üzerinde devrilmeden durabilmesi için adı geçen noktadan geçtiği düşünülen dikey çizgisinin o cismin kaidesi dışına geçmemesi lâzımdır. [*Osm.* Merkez-i sıklet; *Ing.* Center of gravity; *Fr.* Centre de gravite]. § ❷ *atom.* Bir maddenin kütlesinin dengede olduğu nokta: *Tekerleğin ağırlık merkezi tekerlek göbeğinin merkezidir.* Bu merkez cismin şekline ve çeşitli kısımlarının yoğunluğuna göre değişir. [*Osm.* Merkez-i sıklet; *Ing.* Center of gravity; *Fr.* Centre de gravite]. § ❸ Bir işin en önemli noktası.

~ ölçme, *kim.* ◘ **Tartma (gravimetri).**

~ tablosu, *hava.* Bir uçaktaki çeşitli parçaların ağırlığını gösteren çizelge.

~ tektoniği, *jeol.* Dağ silsilelerinde görülen şaryaj örtülerinin, hatta kırmaların, maddelerin yamaçlar boyunca inmesinden ileri geldiğine dayanan faraziye.

ağırlıksızlık,-ğı, i. Ağırlık etkilerinin yok edildiği durum.

ağırsamak, f. Birine karşı soğuk davranarak sıkıntı verdiğini anlatmak. [*Osm.* Istiskal etmek *Ing.* To give someone a cold reception; *Fr.* Mal accueillir].

ağır.semai, b.i. *müz.* Klasik Türk musikisinde *sengin semai* veya *aksak semai* usullerine verilen ad. Bu form, daima terennümlü olur. Hanelerden sonra terennüm kısmı gelir. Iki haneli olanlarına *Nakış*, her mısradan sonra terennüm gelen dört hanelilere *Ağır semai* denir. Klasik fasılda yeri, II. Beste'den sonra ve şarkılardan öncedir. [*Ing.* A rhythmic pattern of 10 beats].

ağır.su, b.i. *kim.* Bazı atom pillerinde kullanılan renksiz, kokusuz tatsız bir sıvı. [*Ing.* Heavy water; *Fr.* Eau lourde].

ağırşak,-ğı, i. < *ağır* + *şak.* § ❶ *dok.* Iğı ağırlaştırmak için alt ucuna geçirilen, yarım küre biçiminde, ortası delik tahta ve kemik parça. [*Ing.* Spindle whorl; *Fr.* Disque de fuseau]. § ❷ Tekerlek veya yassı şey. [*Ing.* Disk; *Fr.* Peson]. § ❸ *h.d.* Memenin uç kısmı, tepesi. [*Ing.* Nipple; *Fr.* Mamelon]. ◉ **çadır ağırşağı**, Çadır direğinin tepesine gerilen baslık tekerleği. ◉ **Çıban ağırşağı**, Çıbanın etrafında beliren yuvarlak sertlik. ◉ **Değirmen ağırşağı**, Değirmen taşını tutan milin topu. El değirmeninde iki taş arasına yatay olarak konulan madenî veya tahta parça. ◉ **Diz ağırşağı**, Diz kapağı kemiği. ◉ **Domuz ağırşağı**, Deve tabanı; Meryem tütsüsü kökü. ◉ **Emzik ağırşağı**, Emzikle sapı arasına takılan, çoğu zaman mikadan yapılmış yuvarlak parça. ◉ **Kağnı ağırşağı**, Kağnıda tekerleklerin üzerine konan ağaçları germek maksadıyle kullanılan parça. ◉ **Kandil ağırşağı**, Fitilli lamba ve kandillerin içine oturtulduğu askılı yuva. ◉ **Kürek ağırşağı**, Kayık ve sandal küreklerinde, iskarmozla kürekçi arasında kalan top kısmı.

☆ *Eşanl.* **ağırsak, ahırşak, arşak.**

ağırşaklanmak, f. Çıbanda veya *(erinlik sırasında)* **memede ağırşak biçiminde bir tümsek meydana gelmek.** [*Ing.* To become round and more or less prominent, to produce a round prominence].

ağır.yağ, b.i. *kim.* **Yüksek sıcaklık derecesinde petrolün damıtılmasından elde edilen**

akaryakıt. [*Ing.* Creosote; *Fr.* Créosote, huile lourde].

ağır yuvar, b.i. ◘ Ağırküre.

ağış, i. < *ağmak.* § ❶ Su buharının ve öteki gazların yerden yukarı doğru çıkışı. [*Osm.* Tebahhur; *Ing.* Vaporization; *Fr.* Vaporisation]. § ❷ Çıkış, yükseliş. [*Osm.* Sâid hareket; *Ing.* Rising; *Fr.* Mouvement ascendant]. § ❸ *ed.* Yunan tartısında zayıf zamanı işaretleyen elin veya ayağın kalkışı: Latin nazmında ise kuvvetli zamanı gösteren sesin yükselişi. ☆ *Eşanl.* **arsis.**

ağıt,-tı, i. < *ağmak.* § ❶ Bir ölünün ardından duyulan acıyı ve onun nice bir insan olduğunu anlatmak için, çalgı eşliği olmadan, sarkı şeklinde söylenen bir şiir türü. [*Osm.* Mersiye; *ing.* Dirge, Elegy; *Fr.* élegie]. ☆ *Eşanl.* sagu, eleji. § ❷ Ağlama, sızlama, feryat. [*Osm.* Nevha; *Ing.* ve *Fr.* Lamentation].

~ düzmek *(koparmak, söylemek, yakmak),* Bir ölü veya acıklı bir olay için şiir, mersiye yazmak, söylemek.

~ etmek *(tutmak), dey.* ◘ Ağıtlamak.

ağıtçı, s. Bazı yerlerde ölüye ağıt söylemek için tutulan kimse. [*Ing.* Professional mourner; *Fr.* Personne louee pour pleurer les morts].

ağıtlama, i. *ed.* Ölüm yıldönümü törenlerinde ölenin anılarına saygı için yapılan konuşma. [*Ing.* Elegy; *Fr.* élegie].

ağıtlamak, f. Ölünün ardından makamla övgü söylemek. [*Ing.* To wail, lament for the dead; *Fr.* Dire une elegie].

ağız¹,-ğzı, i. § ❶ *biy.* Sindirim ve solunum kanalının *(borusunun)* başlangıcı *(giriş deliği): (İnsanda)* yüzün ön ve aşağı kısmında *(avurtlarla iki çene arasında)* olup, nefes alıp vermeye, sesin çıkmasına ve besinlerin alınmasına yarar; *(Hayvanda)* suratın ön ve yukarı ucunda bulunur: *İki gündür ağzıma bir lokma koymadım. Ağzından çıkanı kulağı işitmez.* [*Osm.* Fem; *Lat. Stoma; Ing.* Mouth; *Fr.* Bouche]. § ❷ Ağzın dış sınırı olan dudaklar: *Küçük bir ağız.* § ❸ Testi, şişe gibi şeylerin açık tarafı: *Bardağın ağzı, mağaranın ağzı, fırının ağzı.* ☆ *Eşanl.* **delik.** [*Osm.* Fevha; *Ing.* Aperture, opening; *Fr.* Orifice, ouverture]. § ❹ Koy, körfez, liman, yol gibi yerlerin açık yanı: *Körfez ağzı, yol ağzında.* § ❺ Birkaç yolun birbirine kavuştuğu yer. *Dört yol ağzı, altı yol ağzı.* ☆ *Eşanl.* **kavşak.** [*Ing.* Crossroads; *Fr.* Carrefour]. § ❻ Başlangıç kısmı, ön, uç, kenar, sınır, ¹kıyı: *Beyoğlu caddesinin Taksim ağzı.* § ❼ *dilb.* (a) ¹Bir lehçe veya şivenin coğrafî bölgelere göre farklı etnik gruplar tarafından değişik konuşulması, o bölgeye ait dil özellikleri; (b) Bir ana dilin sınırları içinde, belli bölge veya topluluklara özgü anlatım yollarının bütünü. Bölgelere ve sınıflara göre değişen söyleyiş ve kelime hazinesi: *Rumeli ağzı, İstanbul ağzı, külhanbeyi ağzı.* [*Osm.* Şive; *Ing.* Manner of talking, idiom; *Fr.* Parler, langage]. § ❽ Kandırmak için kullanılan mantık özelliği: *Satıcı ağzı, bana karşı bu ağzı kullanma.* § ❾ *müz.* Bir bölge melodilerinde görülen özelliklerin topu: *Urfa ağzı, Eğin ağzı, Harput ağzı.* [*Ing.* Musical character; *Fr.* Caractere musical]. § ❿ Defa, kere: *İlk ağızda paranın yarısını ödedi, sobayı günde iki ağız yakıyoruz.* § ⓫ *(Tehlikeli şeyler hk.)* Pek yakın yer: *Tehlikenin ağzında, topun ağzında, uçurumun ağzında.* § ⓬ *coğr.* Bir ırmağın denize veya göle döküldüğü yer: *Çay ağzı.* ☆ *Eşanl.* **kavşak.** [*Osm.* Munsap; *Ing.* Mouth; *Fr.* Embouchure]. § ⓭ Doğumdan sonra ilk gelen koyu süt. [*Ing.* ve *Fr.* Colostrum]. § ⓮ İçi boş bir deliğin veya borunun delik başlayan yeri: *Boru ağzı, testi ağzı, namlu ağzı, kuyu ağzı.* [*Osm.* Fem, menfez; *Ing.* Aperture; *Fr.* Bouche, ouverture]. § ⓯ Kılıç, bıçak ve çakı gibi kesici âletlerin keskin ve kılağılı tarafı, koparacak ve ısıracak yanı. [*Ing.* Edge; *Fr.* Tranchant, fil]. § ⓰ *trm.* Doğuran hayvanların doğumdan sonra verdikleri, sarı veya kırmızımtrak sarı renkte, hafif tuzlu ve yapışkan kıvamındaki süt. § ⓱ *balıkç.* Ağlarda balığın girmesi için açık bırakılan kısım *(dalyan ağzı, voli ağzı, voli torbasının açıklığı v.b. gibi).* § ⓲ *fiz.* Bir kapta bulunan bir akışkanın akmasını sağlayan açıklık. § ⓳ *inş.* Kesik koni biçiminde yapı boşluğu *(Bir ocağı, bacayı, bir yolu yağmur suyu kanalına bağlayan ağızlar).* § ⓴ *jeol.* Bir volkanın krateri. § ㉑ *mutf.* Bal veya kaynak kısmı. ㉒ Sepet ve küfelerin daha sağlam olması için sıkıca örülmüş uç kısımları. ☆ *Eşanl.* **kenar.** § ㉓ *zool.* (a) Bir hayvanın besisini aldığı açıklık; (b) Dudaklar arasındaki açıklık. [*Osm.* Fem; *Ing.* Mouth; *Fr.* Bouche]. ◉ **~ a alınmadık,** *dey.* Çok ağır, çirkin, kaba, işitilmedik *(söz).* ◉ **~ a alınmamak,** *dey.* Bahsedilmemek, sözü edilmemek. ◉ **~ a alınmaz,** *dey.* Çok çirkin ve kaba *(söz),* küfür. ◉ **~ a almak,** *dey.* Anmak, sözünü etmek. ◉ **~ a almamak,** *dey.* Bahsetmemek, sözünü etmemek. ◉ **~ a düşmek,** *dey.* Dedikodu konusu olmak, herkesçe konuşulur hale gelmek. [*Ing.* To become a matter of common talk]. ◉ **~ a koyacak bir şey,** Yiyecek bir şey. ◉ **~ a tat, boğaza** *(mideye)* **feryat,** *dey.* Yenecek bir şeyin miktarı pek az olduğu vakit kullanılan bir anlatış. ◉ **~ dan soluk alma,** *cimn.* Soluğu ağız yoluyle alma. [*Fr.* Aspirer par la bouche]. ◉ **~ dan soluk verme,** *cimn.* Soluğu ağız yoluyle verme. [*Fr.* Respirer par la bouche]. ◉ **~ dan konuşmak,** *dey.* Başkası adına veya birini taklit ederek konuşmak. ◉ **Ağzı açık,** *dey.* Şaşkın, alık, bön. [*Ing.* Gaping idiot]. ◉ **Ağzı açık ayran delisi,** *dey.* Yeni gördüğü her şey karşısında alıklaşan, şaşkına dönen. ◉ **Ağzı (bir karış) açık kalmak,** *dey.* Şaşakalmak, hayret etmek, şaşırıp kalmak. ◉ **Ağzı aya, gözü çaya bakmak,** *dey. h.d.* Bir işi gelişigüzel, rastgele yapmak, dikkatli olmamak. ◉ **Ağzı bozuk,** *dey.* Sövücü, küfürbaz, sövüp saymayı huy edinmiş olan. [*Ing.* Foulmouthed, scurrilous]. ◉ **Ağzı bozulmak,** *dey.* Kaba ve galiz konuşur olmak. ◉ **Ağzı burnu yerinde,** *dey.* Güzel, yakışıklı. ◉ **Ağzı büyük,** *dey.* Yüksekten atarak kendini öven. [*Ing.* Pretentious, talking big; *Fr.* Pretencieux, -euse]. ◉ **Ağzı çelikli,** *dey.* Çok ve etkili söz söyleyen. [*Ing.* Inveterate talker]. ◉ **Ağzı çiriş çanağına dönmek,** *dey.* Ağzı kuruyup acılaşmak. ◉ **Ağzı değişmek,** *dey.* Başka türlü söylemek. [*Ing.* To change one's attitude]. ◉ **Ağzı dili bağlanmak,** *dey.* Bir takım etkilerle konuşamaz hale gelmek. ◉ **Ağzı dili kurumak,** *dey.* Çok susamak. [*Ing.* To talk oneself dry]. ◉ **Ağzı eğri,** *dey.* Uğursuz, münafık. ◉ **Ağzı gevşek,** *dey.* Geveze, sır tutmaz (saklamaz). ◉ **Ağzı havada,** *dey.* Şaşkın, dünyadan habersiz. ◉ **Ağzı ile ... tutsa ....,** *dey.* «Ne yapsa, ne kadar gayret ve ustalık gösterse...» anlamında. [*Ing.* With head in the air, braggish]. ◉ **Ağzı kalabalık,** *dey.* Gürültülü, çok ve birbirini tutar sözler söyleyen. [*Ing.* Garrulous, babbling out many things at a time]. ◉ **Ağzı kara,** *dey.* § ● Kara haber vermekten hoşlanan, şom ağızlı. § ● Bir yerde konuşulanı veya yapılanı duyup görmesi istenmeyen *(kimse).* [*Ing.* Who enjoys giving bad news; *Fr.* Mauvaise langue]. ◉ **Ağzı kilitli** *(kenetli), dey.* § ● Dudakları beyazlı *(at).* § ● Sır saklayan *(kimse).* ◉ **Ağzı kulaklarına varmak,** *dey.* Aşırı derecede hoşnut olmak, çok sevinmek. [*Ing.* To grin from ear to ear, to be extremely pleased]. ◉ **Ağzı kurusun,** *dey.* Felâket dileğinde bulunanlara karşı kullanılan ilenme. [*Ing.* Shut-up, stop it]. ◉ **Ağzı öpülecek adam,** *dey.*

ŞEKİL: 5 — **AĞIZ.** 1. Burunaltı oluğu *(Filtrum)* 2. Tüberkül. 3. Üst dudak. 4. Üst damak. 5. Yumuşak damak. 6. Küçük dil. 7. Dudak birleşeği. 8. Yanak. 9. Yutak boşluğu. 10. Alt dudak. 11. Alt çene. 12. Üst dişler. 13. Damak dikişi. 14. Damak - Yutak kemeri. 15. Bademcik. 16. Damak - Dil kemeri. 17. Dil. 18. Alt dişler.

Ağzından güzel sözler çıkan adam. ◉ **Ağzı paça olmak**, *arg.* Keyiften aptallaşmak. ◉ **Ağzı pek (sıkı)**, *dey.* Sır vermez, sır saklar, ketum. ◉ **Ağzı pis**, *dey.* Sövmeyi *(açık saçık konuşmayı)* huy edinmiş olan. [*Ing.* Foul-mouthed]. ◉ **Ağzı sulanmak**, *dey.* İmrenmek, canı çok çekmek, özenmek. [*Ing.* To make one's mouth water]. **Ağzı süt kokmak**, *dey.* Çok genç, tecrübesiz, toy olmak. [*Ing.* To be immature, young]. ◉ **Ağzı tenekeyle kaplı**, *dey.* Çok sıcak veya soğuk veya çok acı şeyleri kolaylıkla içebilen veya yiyebilenler için şaka yollu söylenir. [*Ing.* Insensitive to hot food]. ◉ **Ağzı torba değil ki büzesin** *(âlemin, herkesin)*, *dey.* Herkesin dedikodusu önüne geçilemeyeceğini anlatır. ◉ **Ağzı torba değil ki dikeyim**, *dey.* «Susturmak elimden gelmez» anlamında. ◉ **Ağzı var, dili yok**. *dey.* Çok sessiz ve sakin, hiç bir şeye karışmayan, uysal, yumuşak huylu. [*Ing.* Quiet]. ◉ **Ağzı varmak**, *dey.* Bir şey hakkında söz söyleme kudretinde olmak. [*Ing.* To be reluctant to say something, not to have the heart to say it]. ◉ **Ağzı varmamak**, *dey.* Söylemeye, açıklamaya gönlü elvermemek. ◉ **Ağzı yanmak**, *dey.* Bir şeyden zarar veya kötülük görmek. [*Ing.* To have a painful experience]. ◉ **Ağzın (ağzım) kurusun**, *dey.* Kötülük dileyenlere, olanları daima kötüye yoranlara edilen beddua *(söylenen bir sözden sonra duyulan pişmanlığın bir ifadesi)*. ◉ **Ağzın laf yapması**, *dey.* Güzel konuşma, cerbezeli olma. ◉ **Ağzına aptesle almak** *(bir şeyin adını)*, *dey.* O şeyi anarken pek saygılı davranmak. ◉ **Ağzına bakakalmak** *(birinin)*, *dey.* Sözlerine hayran olmak. ◉ **Ağzına bakmak** *(birinin)*, *dey.* § ❶ Ne söyleyeceğini beklemek. § ❷ Onun sözüne göre davranmak. [*Ing.* To hang one's lips, to obey blindly]. ◉ **Ağzına baktırmak**, *dey.* Kendini beğeni ile dinletmek. [*Ing.* To have great harm in talking]. ◉ **Ağzına bir kemik atmak** *(birinin)*, *dey.* Susturmak için az birşey vermek. ◉ **Ağzına biber korum ha**, *dey.* Genellikle çocukları tehdit için söylenir. ◉ **Ağzına bir parmak bal çalmak**, *dey.* Birini tatlı sözlerle veya şöyle böyle bir iyilikle oyalamak. ◉ **Ağzına bir şey** *(bir çöp)* **koymamak**, *dey.* Hiç bir şey yememek. ◉ **Ağzına bir zeytin verir, altına tulum tutar**, *dey.* Yaptıkları küçük iyiliklere karşılık büyük çıkar bekleyenler için söylenir. ◉ **Ağzına burnuna bulaştırmak**, *dey.* Bir işi beceremeyip berbat etmek. ◉ **Ağzına çöp** *(bir şey)* **koymamış olmak**, *dey.* Hiç bir şey yememiş olmak. ◉ **Ağzına geldiği gibi**, *dey.* Ölçüsüz, önünü ardını düşünmeden *(söylemek)*. ◉ **Ağzına geleni söylemek**, *dey.* § ❶ Nezaket dışına çıkarak ağır söylemek. § ❷ Çok ve düşüncesizce sövlemek. [*Ing.* To talk without thinking, to prattle]. ◉ **Ağzına (ağzının içine) girmek**, *dey.* Çok yaklaşmak. ◉ **Ağzına göre olmak**, *dey.* Baş edilebilir, hakkından gelinebilir olmak. ◉ **Ağzına kadar**, *dey.* İyice, tıka basa dolu. ◉ **Ağzına lâyık**, *dey.* Bir yiyeceğin tadı anlatılırken «*sen de yesen bğenirsin*» anlamı ile söylenir. [*Ing.* Delicious; *Fr.* Délicieux,-euse]. ◉ **Ağzına sakız olmak** *(birinin)*, *dey.* Onun dedikodusuna konu olmak [*Ing.* Subject of constant talk]. ◉ **Ağzına sıçmak** *(birinin)*, *kab.* **Birine karşı** ağır bir karşılıkta bulunmak. ◉ **Ağzına sürmemek** *(bir şeyi)*, *dey.* O şeyden hiç yememek, tatmamak. ◉ **Ağzına taş almak**, *dey.* Söze karışmayıp susmak anlamında söylenir. ◉ **Ağzına tükürmek** *(birbirinin)*, *dey.* § ❶ *(Her biri)* Aynı düşünceyi ayrı ayrı ileri sürenler için kullanılır: *Bunlar birbirinin ağzına tükürmüşler. üçü de aynı şeyi söylüyor.* § ❷ Birini küçültmek maksadıyle küfür olarak kullanılan bir çeşit uygunsuz söz: *Ağzına tükürdüğümün adamı.* ◉ **Ağzına verilmesini beklemek (istemek)**, *dey.* Kendi çalışmayıp işlerinin başkaları tarafından yapılmasını beklemek. ◉ **Ağzına (başına) vur, lokmasını al**, *dey.* Uysal ve sessiz kimseler için söylenir. ◉ **Ağzına yakışmıyor**, *dey.* Senden bu gibi sözler beklenmez, böyle konuşman uygun ve sana göre değil. ◉ **Ağzında bakla ıslanmaz**, *dey.* Hiç (bir) sır saklamaz. [*Ing.* Not able to keep a secret]. ◉ **Ağzında bir bakla olmak**, *dey.* Birinin söylemek istediği halde çekindiği bir şeyi olmak. ◉ **Ağzında büyümek** *(bir yiyecek)*, *dey.* Sevmediğinden veya içi alamadığından yutamamak. ◉ **Ağzında torba mı var?**, *dey.* Niçin konuşmuyorsun veya cevap vermiyorsun anlamında söylenir. ◉ **Ağzında tükürüğü kurumak**, *dey.* Bir şeyi defalarca tekrarlamak zorunda kalmak. ◉ **Ağzından ateşler saçılmak**, *dey.* Öfkeli sözler söylemek, küfretmek. ◉ **Ağzından baklayı çıkarmak**, *dey.* Sabrı tükenip o zamana kadar sakladığı şeyleri söylemeye başlamak. [*Ing.* To put aside considerations and speak out]. ◉ **Ağzından bal akmak**, *dey.* Çok güzel ve tatlı konuşmak. [*Ing.* To talk sweetly]. ◉ **Ağzından, burnundan getirmek**, *dey.* Yaptığına pişman etmek, yaptığını fazlasıyle ödetmek. ◉ **Ağzından çıkanı kulağı duymamak (işitmemek)** *dey.* Sözlerini tartmadan ağır söylemek. [*Ing.* Not to realize what one says, to be carried away by one's temper]. ◉ **Ağzından dirhemle çıkmak** *(söz, lakırdı)*, *dey.* Sözünü sanki kıskanırcasına söylemek. ◉ **Ağzından dökülmek**, *dey.* Açıkça söylemekten çekindiği şey sözlerinden belli olmak. [*Ing.* To be said unconvincingly]. ◉ **Ağzından düşürmemek**, *dey.* Bir şeyin her zaman lakırdısını etmek. [*Ing.* To talk about constantly]. ◉ **Ağzından emdiğini burnundan getirmek**, *dey.* Bir kimseyi, yaptığı bir işten pişman ettirmek. ◉ **Ağzından girip burnundan çıkmak**, *dey.* Diller dökerek *(tatlı sözlerle)* birini kandırmak. [*Ing.* To get around someone with persuasive words]. ◉ **Ağzından kaçırmak**, *dey.* İstemediği halde boş bulunup söyleyivermek. [*Ing.* To let slip words]. ◉ **Ağzından kapmak**, *dey.* Bir kimseyi gafil avlayarak onun gizlemek istediği şeyi ustalıkla öğrenmek. ◉ **Ağzından laf (söz, lakırdı) kapmak**, *dey.* § ❶ Birini ustalıkla konuşturup gafil avlayarak, gizlemek istediği şeyi öğrenmek. [*Ing.* To snatch a secret out of one]. § ❷ Sözünü kesmek, yarıda bıraktırmak. ◉ **Ağzından laf (söz, lakırdı) dirhemle çıkmak**, *dey.* Sözünü kıskanırcasına konuşmak. ◉ **Ağzından lokmasını almak** *(birinin)*, *dey.* Birinin hakkı olan şeyi ondan almak. ◉ **Ağzından sakat bir söz kaçırmak**, *dey.* Küfretmek *(istemeden)*. ◉ **Ağzından yel alsın**, *dey.* «Ağzını hayra aç» deyimi gibi, kötü ihtimaller den söz edenlere söylenir. [*Ing.* Heaven forbid]. ◉ **Ağzını açacağına gözünü aç**, *dey.* Dikkatsizlik yüzünden zarara uğrayıp da acınanlara söylenir. [*Ing.* Don't stand gaping, open your eyes]. ◉ **Ağzını arayıp uslup ile işi anlamak**, *dey.* Muhatabın ağzından istenilen şeyleri öğrenmek. ◉ **Ağzını açıp gözünü yummak**, *dey.* Öfkelenip kaygıları bir yana bırakarak ağır sözler söylemek. [*Ing.* To pour out an unrestrained diatribe]. ◉ **Ağzını açmak**, *dey.* Konuşmaya başlamak. ◉ **Ağzını açmamak**, *dey.* Hiç konuşmamak, susmak. ◉ **Ağzını bıçak açmamak**, *dey.* Üzüntüsünden söz söyleyecek halde olmamak. [*Ing.* To be too distressed to talk, have one's mouth sealed with grief]. ◉ **Ağzını bozmak**, *dey.* Kötü sözler söylemek. [*Ing.* To use bad language; *Fr.* Injurier]. ◉ **Ağzını** *(suratını)* **çarşamba pazarına çevirmek**, *arg.* Tokat, yumrukla yüzünü darmadağın etmek anlamında söylenir. ☆ *Eşanl.* **ağzını burnunu dağıtmak**. ◉ **Ağzını düzeltmek**, *dey.* Edeple konuşmak: *Ağzını düzelt.* [*Ing.* To watch one's way of talking, to shift to politer talk]. ◉ **Ağzını faraş gibi açmak**, ◘ **Faraş**. ◉ **Ağzını havaya** *(poyraza)* **açmak**, *dey.* Umduğunu elde edememek. [*Ing.* To be left in the cold, not to get a thing]. ◉ **Ağzını hayıra açmak**, *dey.* İyi söylenmek. [*Ing.* Don't say such an ill-omened thing]. ◉ **Ağzını kapamak** *(başkasının)*, *dey.* § ❶ Bir kimseyi susturmak için ona susmalık vermek. [*Ing.* To close someone's mouth, silence]. § ❷ Susmak. [*Ing.* To close the mouth, shut up, be silent]. ◉ **Ağzını kiraya vermek**, *dey.* Susmak. ◉ **Ağzını koklamak**, *dey.* Yalvarmak, minnet etmek. ◉ **Ağzını kullanmak (satmak)** *(birinin)*, *dey.* Haberi yokmuş gibi birinin düşüncelerini kendi kafasında doğan düşünceler diye göstermeye çalışmak. ◉ **Ağzını öpeyim (seveyim)**, *dey.* Sevindirici bir haber verene *(söz söyleyene)* alkış için söylenir. [*Ing.* I should like to kiss your mouth *(for bringing such good news)*]. ◉ **Ağzını pek (sıkı) tutmak**, *dey.* Sır vermemek. [*Ing.* To hold one's tongue]. ◉ **Ağzını sulandırmak**, *dey.* İmrendirmek. ◉ **Ağzını toplamak**, *dey.* Söylemekte olduğu kötü söz veya küfürleri kesmek. ◉ **Ağzını tutmak**, *dey.* İleri geri konuşmamak, boşboğazlık etmemek. [*Ing.* To hold one's tongue; *Fr.* Fermer la bouche]. ◉ **Ağzını tutmamak (tutamamak)**, *dey.* Sonunu düşünmeden uluorta konuşmak. ◉ **Ağzını yoklamak**, *dey.* Birinin bir şey hakkında bildiğini kendine sezdirmeden söyletmeye çalışmak. [*Ing.* To sound out a person]. ◉ **Ağzını yaymak**, *dey.* Ağzını yaya yaya (konuşmak), söylediklerinden pek memnun bir halde ve uzata uzata anlatmak. ◉ **Ağzının kaşığı (halibı) olmamak** *(bir şey birinin)*, *dey.* § ❶ O şey söyleyenin, rasgele ağzına alamayacağı değerde bir konu olmak. § ❷ Erişilmez, yüksek mevkide olmak. ◉ **Ağzının kokusunu çekmek (dinlemek)** *(birinin)*, *dey.* Bir kimsenin çekilmez hallerine katlanmak. [*Ing.* To put up with someone's caprices]. ◉ **Ağzının mührüyle**, *dey.* Oruçlu olarak. ◉ **Ağzının ölçüsünü (payını) almak**, *dey.* Konusulanlardan bir meseleyi veya karakteri anlamak. [*Ing.* To be reproved for saying something, to get as good as one gives]. ◉ **Ağzının ölçüsünü vermek**, *dey.* Haddini bildirmek, paylayıp susturmak. [*Ing.* To give someone the deserved answer]. ◉ **Ağzının payını vermek**, *dey.* ◘ **Ağzının ölçüsünü vermek**. ◉ **Ağzının perhizi yok**, «Ağzına (aklına) geleni söyler» anlamında. ◉ **Ağzının suyu akmak**, *dey.* Çok imrenmek. [*Ing.* To have strong desire for something]. ◉ **Ağzının tadı bozulmak**, *dey.* Bir kimsenin kurulu düzeni bozulmak. ◉ **Ağzının tadını almak** *(bir şeyden)*, *dey.* O şeyin acı tecrübesini geçirmiş bulunmak. [*Ing.* To have a bitter experience]. ◉ **Ağzının tadını bilmek**, *dey* Güzel yemeklerden anlamak. [*Ing.* To be a gourmet]. ◉ **Ağzının tadını vermek** *(birine)*, *dey.* Verilen karşılıkla bir kimseyi yaptığına pişman etmek. ◉ **Ağzıyle kuş tutmak**, *dey.* Çok becerikli olmak, bir şeyde maharet göstermek. ◉ **Ağzıyle konuşmak (söylemek)**, *dey.* Bir başkası adına, onu taklit ederek, konuşmak. ◉ **Ağzıyle kuş tutsa**, Ne yapsa, ne kadar gayret etse faydasız, anlamında söylenir. ◉ **Boşalma ağzı**, *bayınd.* Bir hazne veya tulumba suyunun dışarı döküldüğü boru ağzı. ◉ **Akarsu ~ ları**, *coğr.* Akarsuların denize veya göle döküldüğü yer. **aslan ağzı**, *bot.* ◘ **Aslan** ◉ **baca ağzı**, *inş.* ◘ **Baca**. ◉ **balık ağzı**, *astr.* ◘ **Balık**. ◉ **bıçak ağzı**, ◘ **Bıçak**. ◉ **hücre ağzı**, *zool.* ◘ **Hücre**. ◉ **ilk ~**, *zool.* ◘ **İlkağız**. ◉ **Lağım ağzı**, *bayınd.* Yol kenarlarındaki mecra sularının lağımlara aktığı delik. ◉ **sarı ~**, *zool.* ◘ **Sarıağız**. ◉ **Sulama ağzı**, *bayınd.* Bir su alma borusu ile bir musluğu olan ve gerek yolun kenarına, gerek bir bahçenin içine konan, dökme demirden yapılmış kutu. ◉ ◘ *ŞEKİL: 5.* — **AĞIZ**; *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ**.

~ açıcı, *tıp.* ◘ **Stomatoskop**.

~ açıklığı, ● *zool.* Ağız boşluğuna girilen açıklık. [*Ing.* Mouth opening; *Fr.* Orifice buccale]; ❷ *tonet.* ◘ **Açıklık**.

~ açkısı, *balıkç.* Çene kasları kuvvetli balık türlerinde ağıza saplanan iğneyi çıkartmak için ağızı açık tutmaya yarayan telden yapılmış araç.

~ açmak (ağzını açmak), *dey.* § ❶ Söylemek, konuşmak, söz söylemek: *Kimsenin ağzını açmasına vakit bırakmıyor, ağzını hayra aç.* [*Ing.* To talk; *Fr.* Parler, dire]. § ❷ Kötü kötü söylenmek, azarlamak, paylamak. § Şaşırmak, şaşırıp durmak.

~ açmamak, *dey.* Konuşmamak, tek kelime söylememek, susmak. [*Ing.* To be silent; Not to open one's mouth, to hold one's tongue; *Fr.* Garder le mutisme].

~ açtırmak, *dey.* İçinde sakladığı şeyleri söylemeye zorlamak, boşaltmak. [*Ing.* To cause to talk, to make talk].

~ açtırmamak, *dey.* Karşısındakinin konuşmasına imkân vermemek, başkasına söz hakkı tanımayacak kadar çok konuşmak. [*Ing.* To silence; to give no opportunity to talk; *Fr.* Empêcher de parler].

~ ağza, *dey.* Tam ağzına kadar, hiç boş yer kalmayacak surette, çok dolu: *Bardak*

ağız ağıza dolu. [*Ing.* Full to the brim, brim-ful; *Fr.* Plein,-e].
~ **ağza konuşmak (vermek)**, *dey.* İki kişi birbirine pek yakın durup başkaları işitmeyecek şekilde konuşmak. [*Ing.* To put heads together and talk; *Fr.* Sentretenir confidentiellement].
~ **alanı**, *zool.* Bazı bir hücreli hayvanlarda ağızı çeviren bölge, ağız çevresi. [*Ing.* Peristome; *Fr.* Péristome].
☆ *Eşanl.* **peristom**.
~ **alışkanlığı**, *dey.* Farkında olmayarak söyleme. [*Ing.* Habit of saying].
~ **(ağzını) aramak (yoklamak)**, *dey.* Bir işi, doğrudan doğruya sormayıp dolayısıyle anlamaya çalışmak; bir kimseden her hangi bir konuda bir şeyler öğrenmeye çalışmak. [*Ing.* To sound out *(a person)*; *Fr.* Sonder].
~ **arayıcı**, *dey.* Bir kimsenin fikrini kurnazlıkla öğrenmeye çalışan kimse.
~ **atmak**, *mah. dey.* Övünmek.
~ **bağı**, *den.* Açılma kuvvetine karşılık vermek için kanca ağızlarına vurulan ağ. Bu bağın, kancanın takıldığı yerden çıkmamasına da yardımı vardır.
~ **bağı yapmak**, *den.* Bir kanca veya çengelin ağzını, gırala ile sıkıca sararak halka haline sokmak.
~ **banyosu**, *diş.* ◘ **Banyo**.
~ **biriktirmek**, ◘ **Ağız birliği etmek**.
~ **birliği**, *dey.* Birkaç kişinin aynı şeyleri söylemek üzere anlaşması. [*Ing.* Agreement].
~ **birliği etmek (ağız bir etmek)**, *dey.* Bir konu üzerinde aynı şeyleri söylemek üzere önceden konuşup karar vermek. [*Ing.* To agree *(to say the same thing)*; *Fr.* S'unir; se concerter].
~ **borusu**, *zool. Sternum*'un en üst parçası. *Malleus*'un alt bölümü. [*Lat. Manubrium*; *Fr.* Manubrie].
☆ *Eşanl.* **ağız sapı**.
~ **boşluğu**, *zool.* Ağız açıklığı ile yutak arasında kalan boşluk. [*Osm.* Cevf-i fem; *Ing.* Mouth cavity; *Fr.* Cavite de la bouche, cavité buccale]. ◉ ◘ *ŞEKİL:* — **SINDIRIM SİSTEMİ**.
~ **bozmak**, *dey.* Sövmek, sövüp saymak. [*Ing.* To swear, to vituperate; *Fr.* Tenir de vilains propos; insulter; injurier].
~ **bozukluğu**, *dey.* Sövücülük, sövüp sayma huyu. [*Ing.* Cursing, swearing; *Fr.* Jurons].
~ **burun birbirine karışmak**, *dey.* Yüzde yorgunluk, üzüntü veya öfke gibi hallerin izleri görülmek.
~ **burun ekşitip çehre etmek**, *dey.* Bir durumdan memnun olmadığını yüzünden belli etmek.
~ **dağıtmak**, *dey.* § ❶ Ağır, fena şeyler söylemek. § ❷ Ağzını bozmuş kimseyi çenesine vurmakla, gözünü korkutmak. [*Ing.* To swear, to hit someone in the mouth].
~ **dalaşı (dalaşması)**, *dey.* Bağırışma derecesini geçmeyen kavga, ağız kavgası, karşılıklı atışma, bağrışma. [*Ing.* Quarrel, row; *Fr.* Querelle].
~ **değişikliği**, *dey.* Alışılmış yemek çeşidinde değişiklik. [*Ing.* Variety in food].
~ **değiştirmek**, *dey.* Konuşurken birden dediklerinin tersini söylemeye başlamak; konuşmasını, tavır ve tutumunu yer ve zamana göre değiştirmek.
~ **dil vermemek**, *dey.* Konuşamayacak kadar ağır hasta olmak. [*Ing.* To be too ill to talk].
~ **dolusu**, *dey.* Ağzın alabileceği kadar; ağzından çıkabileceği kadar; birbiri ardınca ağızdan boşaltırcasına edilen *(küfür)*. [*Ing.* Unrestrained swearing; *Fr.* A pleine gorge].
~ **etmek**, *dey.* Hep aynı şekilde söz söylemek veya aynı şeyi yapmak üzere önceden aralarında anlaşmış bulunmak. [*Ing.* To tell the same tale; *Fr.* S'entendre pour dire la même chose].
~ **gevşekliği**, *dey.* Boşboğazlık, sır tutmama.
~ **kâhyası**, *dey.* Birinin söyleyeceği veya söylemeyeceği sözlere karışan kimse: *Ben istediğimi söylerim, siz benim ağzımın kâhyası mısınız?*
~ **kalabalığı**, *dey.* § ❷ Çabuk çabuk söylenen, birbirini tutmaz anlamsız sözler; lâkırdı bolluğu. [*Ing.* Loquacity; flow of words; *Fr.* Bavardage, un flot de paroles]. § ❷ Haklı görünmek için çok söyleme.
~ **kalabalığına getirmek**, *dey.* Birini çok ve anlaşılmaz sözler söyleyerek şaşırtmak. [*Ing.* To confuse by a flow of words].
~ **karası**, *dey.* Fitnelik, münafıklık. [*Ing.* Slander, calumny; *Fr.* Calomnie].
~ **kavafı**, *dey.* Satıcılar gibi, insanı kandırmak için çok ve gereksiz lâkırdı söyleyen. [*Ing.* Tough talker].
~ **kavgası**, *dey.* Ağır sözlerle, dövüşsüz yapılan öfkeli tartışma, atışma. [*Ing.* Quarrel; altercation, battle of words; *Fr.* Querelle].
~ **kokusu**, *dey.* § ❶ Ağzın fena kokması. [*Ing.* Foul breath; *Fr.* Mauvaise haleine]. § ❷ *mec.* Dayanılmaz kapris, huysuzluk, bir kimsenin çekilmez halleri, istekleri, sözleri. [*Ing.* Moodiness, caprice; *Fr.* Maussaderie, caprice].
~ **kullanmak**, *dey.* Hale göre idareli söz söylemek, sözünü amacına göre değiştirmek. [*Ing.* To explain away a matter; *Fr.* Menager ses expression].
~ **kuruluğu**, *tıp.* Tükürük salgısının azalması, hatta yok olmasından ileri gelen aşırı derecede ağız kuruluğu. *(Bazı psikopatlarda ve bazı ihtiyarlarda görülür).*
~ **kurumak**, § ❶ Ağızda tükürük kalmamak. § ❷ *mec.* Çok söylemek. [*Ing.* (one's mouth) To dry out].
~ **kuşağı**, *den.* Gemilerin ve filikaların borda kaplamalarının en üstte bulunanı. [*Ing.* Rail; *Fr.* Lisse, liteau]
~ **kuşağı tirizi**, *den.* Ağız kuşağı ile küpeşte kaplamasını birbirinden ayıran tiriz.
~ **marjı**, *matb.* Kitaplarda dış kenar boşluğu, kitabın ağız tarafı.
~ **mızıkası**, *müz.* Bir müzik âleti. [*Ing.* Mouth organ; *Fr.* Harmonica a bouche] ◉ *ŞEKİL:* **MÜZİK ÂLETLERİ III**.
~ **nişanı**, *dey.* Ancak sözle yapılan nişanlanma.
~ **otu**, Eskiden topları ateşlemek için, falya denilen ark deliğin ağzına konulan barut. [*Ing.* Priming, primer; *Fr.* Amorce].
~ **ölçüsü**, *dey.* Bir kimsenin sır tutarlık derecesi.
~ **parçaları**, *zool.* Eklembacaklı hayvanlarda mandibula, birinci maksil, ikinci maksil olmak üzere üç çift parçadan yapılmış ve delmeye, emmeye ve çiğnemeye göre farklılaşmış olan ve baş bölgesinde bulunan ekstremiteler. [*Ing.* Mouth parts; *Fr.* Pieces buccale].
~ **patırdısı yapmak**, *dey.* Sözle münakaşa etmek. [*Ing.* To quarrel; *Fr.* Se quereller, se disputer].
~ **patlangıcı**, *h.d.* Balonlu, patlayan sakız. [*Ing.* Bubble-gum]. ☆ *Eşanl.* **çiklet**.
~ **persengi**, *dey.* Konuşurken yerli yersiz, sık sık tekrarlanan söz. [*Ing.* Constant refrain; *Fr.* Ritournelle dans la conversation].
~ **plastiği**, *tıp. (Cerrahide)* Ağzın eski haline getirilmesi. *(Bir urun çıkarılmasından sonra olduğu gibi).*
~ **sapı**, *zool.* Bir medüzün alt yüzeyinden aşağı doğru sarkan ve ortasında ağız bulunan sap biçimindeki uzantı. [*Lat.* ve *Ing. Manubrium*; *Fr.* Manubrie].
☆ *Eşanl.* **manubriyum**.
~ **satmak**, *dey.* Yüksekten atarak kendini övmek; övünmek, atıp tutmak. [*Ing.* To boast; brag; *Fr.* Se vanter].
~ **sulandırmak**, *dey.* İmrendirmek. [*Ing.* To make one's mouth water].
~ **suyu**, *dey.* § ❶ Salya, tükürük. [*Ing.* Saliva; *Fr.* Salive]; § ❷ İmrenme. [*Ing.* Longing for, feeling an appetite (for), desiring; *Fr.* Action de désirer ardemment, bave].
~ **sütü**, *biy.* ve *trm.* Sütün haşı. Doğuran hayvanların doğumdan sonra yavrularına verdikleri yapışkan kıvamda süt. [*Osm.* Libâ; *Lat., Ing.* ve *Fr. Colostrum*].
~ **şakası**, *dey.* Sözle yapılan şaka, sözle takılma. [*Ing.* Joke, jesting].
~ **tadı**, *dey.* § ❶ Alledeki veya herhangi bir topluluktaki dirlik, düzenlik, hoş geçinme veya rahatlık hali: *Allah ağzımızın tadını bozmasın.* [*Ing.* Harmony, peace. General feeling of satisfaction; *Fr.* Tranquilité; confort, paix, harmonie]. § ❶ Yiyecek, içecek gibi şeylerden zevk alma. [*Ing.* Taste].
~ **tadıyla**, *dey.* Tadını duya duya, seve seve ve huzurla, rahatça: *Şurada ağız tadı ile bir yemek yiyelim.* [*Ing.* With full enjoyment, with no disharmony].
~ **tamburası çalmak**, *dey.* § ❶ Sözle avutmaya, oyalamaya çalışmak. § ❷ Boşboğazlık, gevezelik etmek. [*Ing.* To say disconcerting things].
~ **tavanı**, *dey.* ◘ **Damak**.
~ **tutmak**, *dey.* § ❶ Susmak. § ❷ Sır söylememek, ağzını sıkı tutmak. [*Ing.* To hold one's tongue].
~ **tüfeği**, Mermileri şiddetle üflenerek fırlatılan bir çeşit tüfek taslağı.
~ **tütünü**, *dey.* Keyif için ağızda çiğnenen bir çeşit tütün. [*Ing.* Chewing tobacco; *Fr.* Tabac à chiquer].
~ **yapmak**, *dey.* Duygularını, düşüncesini olduğundan başka türlü gösterecek yolda dil kullanmak, karşısındakini kandırmaya çalışmak. [*Ing.* To try to explain away a matter].
~ **yarı**, dey. ◘ **Ağız suyu**.
~ **yaymak**, *dey.* Dürüst konuşmaktan kaçınmak.
~ **yoklamak**, ◘ **Ağız aramak**.
~ **yolu**, *fonet.* Ön damak, ağzın yan çeperleri, dudaklar ve dil ile sınırlı olan alan.
~ **yormak**, *dey.* Boş yere söylenmek. [*Ing.* To talk uselessly].

ağız², i. Yeni doğmuş memelilerin ilk sözü.

Ağız, öz. i. *astr.* Irmak'ın α yıldızı. [*Ing.* ve *Fr.* Achernar].

ağızcıl, s. *zool.* Haşlamlılarda, ağız kısmındaki titreşmeli kirpik sacağı için kullanılır.

ağızdan, z. Sözle,yazılı olmayarak. [*Osm.* Şifahen; *Ing.* Verbally; *Fr.* Verbalement].
~ **ağıza**, Herkes birbirine söyleyerek. [*Ing.* from mouth to mouth; *Fr.* De bouche en bouche].
~ **artma**, Herkesin söylediği, onun bunun dilinde.
~ **doldurma**, *ask.* Ateşli silâhların eskiden namlularından doldurma usulü.
~ **dolma**, § ❶ Eskiden, namlusunun ağzından doldurulan *(top veya tüfek)*. [*Ing.* Muzzle-loading]. § ❷ Kulaktan, yani başkalarının konuşmalarından derme çatma bilgi edinen *(kimse)* veya bu yolda edinilen *(bilgi)*. [*Ing.* Hearsay information].
~ **dökülmek**, Duraksayarak laf söylemek. [*Ing.* To be said unconvincingly, half-heartedly].
~ **kaçırmak**, Farkında olmayarak söylenmesi gerekmez sözleri söyleyivermek. [*Ing.* To let slip (words)].
~ **kapmak**, Bir bilgiyi, başkalarından dinlemek yolu ile edinmek. [*Ing.* To snatch a secret out of one].

ağızlak,-ğı, i. *müz.* ve *folk.* Bazı nefes sazlarının ağızlığında dudaklara dayatılan hunimsi tepe çukurluğu. [*Ing.* Mouthpiece; *Fr.* Embouchoir].

ağızlamak(-i), f. § ❶ *den.* Bir çubuğu destemoraya, bir direği iskaçasına ve herhangi bir şeyi yuvasına geçmek üzere ayarlamak. § ❷ *h.d.* Bir hususta öğüt ve talimat vermek. § ❸ Başlanan işi kolaylamak. § ❹ Yemeği üstünden üstünden yemek. § ❺ *(Bitki hk.)* Yeşermeye başlamak. § ❻ *den.* Bir liman veya geçitten girmek için ortası hizasına gelmek. § ❼ *tekn.* Bir parçayı yuvaya oturtmak için, önce yuvanın ağzını ayarlamak. [*Fr.* Emboucher].

ağızlandırma, i. § ❶ *anat.* İki damarın veya iki sindirim kanalı parçasının birleşmesi: *Ilyum'un çekum'a ağızlaşması.* § ❷ *tıp.* (cerrahide), Termino-lateral veya termino-terminal anastomoz.

ağızlaşma, i. § ❶ *biy.* (a) İki damarın uçuca birleşmesi, iç içe geçmesi; (b) İki sinir lifinin birbirine yaslanması. [*Osm.* Mufagama; *Ing.* Anastomosis; *Fr.* Anastomose]. § ❷ *tıp. (cerrahide)* Tedavi maksadıyle organizmada iki yolun veya kanalın birleştirilmesi.

ağızlaşmak(-la), f. *anat. (iki kan damarı)* Birbiri içine açılmak. [*Ing.* To anastomose; *Fr.* S'anastomoser].

ağızlatmak, f. *h.d.* Ağzı körlenen kesici âleti bilemek, keskinleştirmek.

ağızlık,-ğı, i. § ❶ Sigara içme âleti, sigaralık. [*Ing.* Cigarette-holder; *Fr.* Fume-cigarette]. § ❷ *müz.* Nefesle çalınan musiki âletlerinde ağıza gelen kısım, maden kıvrık borucuk. [*Ing.* Bill, beak; *Fr.* Bec, bouquin]. § ❶ Ku-

yu bileziği. [*Ing.* Curb; *Fr.* Margelle]. § ❹ *h.d.* Meyva küfelerinin üzerine konulan dal ve yapraktan kapak. [*Ing.* Cover of leaves over a basket; *Fr.* Collier de la corbeille]. § ❺ *dok.* Çözgünün açılıp kapandığı ve içinden mekiğin geçtiği yer. § ❻ Huni. § ❼ Telefon ve benzeri cihazlarında ağıza yaklaştırılan kısım. § ❽ *tekn.* Bir borunun veya bir şeyin deliğinin başladığı kısma, yani ağzına takılan yuvarlak bilezik ve halka gibi şey. [*Fr.* Collier]. § ❾ Nargile marpuçunun, ağıza alınan uç kısmı. § ❿ Isırmasına veya zararlı şeyler yemesine engel olmak için, hayvanların ağzına takılan, iplik, meşin veya telden örülmüş kafes, torba. § ⓫ Ekmek pişirilirken fırının ağzına konulan bir miktar odun. § ⓬ *tıp.* Yerinden çıkarılabilen kısmı veya tam diş protezleri için kullanılan genel ad. ◉ **Anahtar ağızlığı,** § ❶ Anahtarın kilide girmesi için açılan oyuğun ağzı. [*Fr.* Entree de serrure]. § ❷ Kapı ve çekmece gibi şeylerde anahtarın deliğine girerken oyuk kısmının aşınmaması için deliğin dış tarafına üstü sade veya bezemelerle süslenmiş küçük madenî veya başka bir maddeden levhacık halinde yapılmış parça. [*Ing.* Size or span of jaw, key bit; *Fr.* Entrée de serrure]. ◉ **Kiremir ağızlığı,** *mim.* Eski Yunan şehirlerinde borsa ve pazar yeri vazifesini gören ticarî alışverişler yapılan etrafı kapalı meydan. Agoraların etrafında genellikle revaklar olup bunların altında mahkeme kurulur ve orada hâkimler davaları dinleyerek hüküm verirlerdi. [*Fr.* Agora].

— değneği, *dok.* Dokumacılıkta arışları ayırmak için kullanılan tahta.

— eğrisi, *dok.* Dokuma tezgâhında ipliğin bir tarafının gerilip, diğer tarafının gevşemesi.

ağızsı, s. *fonet.* Art damağın kalkarak burun boşluklarının deliğini tıkamasıyle söylenen bir fonem için kullanılır: «*b*», «*m*» ve oranla ağızsıdır.

— - boğazsı, *fonet.* Hem ağız boşluğunu hem boğazı ilgilendiren.

— yol, ◘ **Ağız yolu.**

ağızsılaşma, i. *fonet.* Bir geniz sesinin ağız sesine dönüşmesi.

ağızsılaştırma, i. *fonet.* Ağızsılaştırmak hareketi.

ağızsılaştırmak, f. *fonet.* Geniz sesi olmaktan çıkarmak.

ağızsız, s. Sessiz ve yumuşak huylu, az söyleyen. [*Ing.* Meek; *Fr.* Qui parle peu, taciturne].

— dilsizler, *dey.* Konuşamayan varlıklar.

— dilsiz anlatmak, *dey.* İşaret yoluyle anlatmak.

ağ.kanatlılar, ç.b.i. *zool.* ◘ Sinirkanatlılar.

ağ.kat,-tı, b.i. *biy.* ve *zool.* Göz yuvarının en içte bulunan ve sinirleri kapsayan katı. [*Osm.* Tabaka-i şebekiye; *Ing.* Retina; *Fr.* Retine].

☆ *Eşanl.* retina.

ağlama, i. < *yığlamak* > *ağlamak.* § ❶ Göz yaşı dökmek, ağlamak eylemi. [*Ing.* Weeping, crying, whining; *Fr.* Pleur]. § ❷ *mec.* Halinden şikâyet etme, sızlanma, dert yanma.

— duvarı, Kudüste Yahudilerin her Cuma günü, Kudüsün yıkılışını anarak önünde ağladıkları duvar. [*Ing.* Wailing wall; *Fr.* Mur des pleurs].

— duvarına dönmek, *dey.* Herkesin derdini döktüğü, dert dinlemekten baş alamaz hale gelmek.

ağlamak(-e), f. § ❶ Acı veya sevinçle, gözyaşı dökmek: *Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.* [*Ing.* To weep; *Fr.* Pleurer]. § ❷ Şikâyet etmek, dert yanmak: *Ağlamayan çocuğa meme vermezler.* [*Ing.* To complain, murmur; *Fr.* Se plaindre]. § ❸ *bot.* Ağacın kesilen yerinden besi suyu akmak. § ❹ Israrla istemek: *Ağlamayan çocuğa meme vermezler.* ◉ **Anası —, *dey.*** Çok zahmet ve sıkıntı çekmek. ◉ **Hıçkıra hıçkıra —, *dey.*** Sarsılarak, hıçkırarak ağlamak. ◉ **Hüngür hüngür —, *dey.*** Yüksek sesle, şiddetli bir şekilde ağlamak. ◉ **Kan —, *dey.*** Çok ıstırap çekmek. ◉ **Ağlama ölü için, ağla diri için, *at.*** Ölen için ağlamak beyhudedir, asıl acıyı çekenler geride kalanlardır. ◉ **— la yar ele girmez, *at.*** Aşk konusunda göz yaşının fazla etkisi yoktur. ◉ **Ağlamayan çocuğa meme vermezler, *at.*** Sesini çıkarmayanın işini görmezler. ◉ **Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar, *at.*** Annemizin dışında, kimse bizim için gerçekten üzülmez.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **gözleri yaşarmak, gözünden yaş akmak.** § ❷ **yakınmak, sızlanmak.** ☆ *Karş.* § ❶ **gülmek, kahkaha atmak, sırıtmak, gülümsemek, tebessüm etmek.** § ❷ **halinden memnun olmak, keyfi yerinde *(gıcır)* olmak.**

ağlamaklı, s. ve z. Ağlayacak gibi, ağlar durumda: *Bunu duyunca ağlamaklı oldu.* [*Ing.* On the verge of tears; feeling like crying; *Fr.* Aubord des larmes, pleureux,-euse].

— olmak, *dey.* Ağlayacak hale gelmek. [*Ing.* To be on the verge of tears; To feel like crying; *Fr.* Arriver en état de pleurer, être au bord des larmes].

ağlamalı, s. § ❶ ◘ **Ağlamaklı.** § ❷ Ağlamayı âdet edinen.

ağlamış, s. Daima ağlar gibi duran ve öyle konuşan, *(yüz ifadesi hk.)* asık, kederli. [*Ing.* Wept, tearful; whining; *Fr.* Pleurard].

ağlamsamak, f. Ağlar gibi yapmak. [*Ing.* To whine to snive; whimper; *Fr.* Pleurnicher].

ağlamsık, s. Yalandan ağlayan. [*Ing.* Whining, whimpering, tearful; *Fr.* Pleurnicheur].

ağlar, s. Ağlamakta olan.

ağlaşma, i. Ağlaşmak işi.

ağlaşmak(-le), f. § ❶ *(Birden fazla kimse hk.).* Birlikte veya aynı zamanda ağlamak. [*Ing.* To Weep together; *Fr.* Pleurer ensemble]. § ❷ Halinden veya birinden yakınmak, acı acı sızlanmak. [*Ing.* To complain, murmur; *Fr.* Se plaindre].

ağlatmak(-i), f. *(Birinin)* ağlamasına sebep olmak. [*Ing.* To cause to weep; *Fr.* Faire pleurer]. ◉ **Anasını —, *dey.*** Yormak, zora koşmak, eziyet etmek, mahvetmek. ◉ **Ağlatan gülmez, *at.*** Zulmedenin kendisi de rahat etmez, huzur içinde yaşayamaz.

ağlaya ağlaya, z. Ağlayarak.

ağlayan.çam, b.i. *bot.* ◘ **Çam.**

ağlayan.gelin, b.i. *bot.* Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın, Birçokeniler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Liliiflorae* takımının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, vertisillat olarak dizilmiş turuncu sarkık çiçekli otsu, soğanlı bir süs bitkisi. [*Lat. Fritillaria imperialis; Ing.* Imperial Fritillary, crown imperial; *Fr.* Fritillaire impériale, couronne impériale].

ağlayan.servi, b.i. *bot.* ◘ **Servi.**

ağlayıcı, i. Cenaze töreninde bulunmak ve ölünün ardından ağlamak üzere parayla tutulan kadın. [*Ing.* Hired mourner; *Fr.* Pleureuse].

ağlayık, s. *h.d.* Halinden memnun olmadığı yüzünden okunan, kederli, ağlamış halli. [*Ing.* Tearful, whining; *Fr.* Pleureux, -euse].

ağlayış, i. § ❶ Ağlamak işi ve şekli. [*Ing.* Weeping; *Fr.* Pleurs]. § ❷ *mec.* Şikâyet etme, feryat, sızlanma. [*Ing.* Complaint, murmur; *Fr.* Plainte, Complainte].

ağlı, s. Ağı büyük ve sarkık *(şalvar, don).*

— ayna, Prizma kullanılmadan beyaz ışığı renklere ayırmak için, üzerine ince koşut teller veya çizgiler yerleştirilmiş ırakgörür aynası. [*Ing.* Mirror grating; *Fr.* Reseau de miroir].

— tayfçeker, Optik ağlardan yapılmış, tayfçeker. [*Ing.* Grating spectrograph; *Fr.* Spectrographe à reseau].

ağma, i. < *ağmak.* Akan yıldız, ağan. [*Osm.* Şahap; *Ing.* Shooting star; *Fr.* Etoile filante].

ağmak(-e), f. § ❶ Yerden göğe doğru yükselmek, havalanmak: *Yolun tozları hayvanların ayakları altından dalga dalga ağmıyordu.* [*Ing.* To Rise; *Fr.* S'elever]. § ❷ Sarkmak, eğilmek.

ağnak,-ğı, i. Hayvanların yatıp yuvarlandıkları tozlu yer.

ağnam /ägnäm/, ç.i. **Ganem'in** çoğulu.

— vergisi, *huk.* Eskiden koyun ve keçiden adet üzerinden, önceleri aynen, sonraları kayırma usuliyle alınırdı. Koyun vergisi. [*Ing.* Sheep tax; cattle tax; *Fr.* Taxe de troupeaux].

ağnamak, f. < *ağınamak, (Hayvanlar hk.)* Yere yatıp yuvarlanmak, debelenmek. [*Ing.* To roll in the dust or grass].

ağ ören böcekler, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kanatlılar *(Pterygota)* alt sınıfına giren bir takımı. Küçük ve ince yapılı çoğunluk tropik olan böcekleri içine alır. Dişiler daima, erkekler bazan kanatsız olur. Topraktaki çatlaklar v.b., içinde veya taşların altında, ağaç kabuklarının altında ipek galeriler örerler. İpek bezleri ön tarsuslara yerleşmiştir. [*Lat.* Embiotera; *Ing.* Webspinners; *Fr.* Embioptères].

ağrı, i. < *ağrımak*> *ağrığ.* ❶ Vücudun herhangi bir yerinde derinden şiddetlice duyulan sürekli rahatsızlık: *Baş ağrısı, karın ağrısı, ağrısız baş mezarda gerek.* [*Osm.* Iztırap; *Ing.* Pain, ache; *Fr.* Souffrance, mal, douleur]. ◉ **— lardan göz ağrısı, her kişinin öz ağrısı,** *at.* Herkesi en çok ilgilendiren kendi derdidir. ◉ **— sız baş mezarda olur,** *at.* Dünyada dertsiz insan yoktur. İnsan ölünce huzura kavuşur. ◉ **baş —sı,** *tıp.* ve *dey.* ◘ Baş. ◉ **bel —sı,** *tıp.* ◘ **Bel**[3]. ◉ **boğaz —sı,** *patol.* ◘ Boğaz. ◉ **ilk göz —sı,** *dey.* İlk sevgili. [*Ing.* One's first love]; **Kalb — sı,** *dey.* Aşk ıztırabı. [*Ing.* Heartache, grief]. ◉ **Karın — sı,** *dey.* Can sıkıcı, başbelâsı kimse. [*Ing.* Tiresome person].

☆ *Yak. anl.* **sancı, acı, sızı, zonklama, sıkıntı.**

— duyumu, *psik.* Vücudun her tarafındaki serbest sinir uçları almaçlığı ile duyulduğu sanılan organik duyu. Ağrı uyarıcıya karşı en çok duygulu olan deri üzerindeki bu noktalara genel olarak ağrı **beneklerî** denir.

— eşiği, *akust.* Bir sesin yoğunluğu.

— tutmak, *(Kadının)* Doğum ağrıları başlamak. [*Ing.* For the pains of childbirth to come on; *Fr.* Ressentir les douleurs de l'enfantement].

— vermek, *dey.* Ağrıtmak, acıtmak. [*Ing.* To hurt; *Fr.* Faire (du) mal à, blesser qn].

— yitimi, Acı yitimi.

Ağrı *(dağı),* öz.i. *coğr.* Türkiye'nin doğusunda, Sovyet Ermenistan'ın başkenti Erivan yakınında, Anadolu'nun en yüksek dağı. [*Ing.* ve *Fr.* Ararat].

ağrık,-ğı, i. *h.d.* Ağrı.

ağrıklı, s. § ❶ Hastalıklı: *Ağrıklı göz.* [*Ing.* Diseased; *Fr.* Maladif,-ive] § ❷ Devamlı ağrıyan. [*Ing.* Continuously aching].

ağrılı, s. § ❶ Ağrıyan, ağrımakta olan. [*Ing.* Aching, painful; *Fr.* Qui fait mal]. § ❷ Ağrısı, ıstırabı olan.

— anestezi, *tıp.* ◘ **Anestezi.**

— aybaşı, *tıp.* Kadında aybaşıların sancılı geçmesi. [*Ing.* Menorrhalgia; *Fr.* Ménorrhalgie].

— nokta, *tıp.* Vücudun kendiliğinden veya üzerine bastırıldığı zaman ağrıyan sınırlı bölgesi.

ağrıma, i. § ❶ Ağrılı olma hali. § ❷ *h.d.* Yara, çıban gibi sancı verici rahatsızlıklar. § ❸ *vet.* Koyun ve sığırlarda sıcak ve yağlılık sebebiyle meydana gelen ve hastalık halini alabilen rahatsızlık. [*Ing.* Sheep disease causing loss of wool].

ağrımak, f. Ağrılı olmak, sancımak, acımak, sızlamak. [*Ing.* To ache; *Fr.* Avoir mal]. ◉ **Çiğ yemedim ki karnım ağrısın,** «Hatalı bir iş yapmadım ki bana kötülük gelsin» anlamında söylenir. ◉ **Yemin etsem başım ağrımaz,** «Sözüm tahmine ve kanaata dayanmakla beraber, doğruluğundan eminim» anlamında söylenir.

ağrın ağrın, z. Yavaş yavaş, ağırca.

ağrısız, s. § ❶ Ağrısı olmayan, dertsiz: *Azıcık aşım, ağrısız başım.* [*Ing.* Painless; *Fr.* Indolore, sans douleur]. § ❷ z. Ağrı vermeden, ağrısızca: *ağrısız diş çekmek.*

— başa kaş bastı, *at.* Dertsiz adam başına dert arar, derdi olmayan dert bulur. [*Ing.* A head with no ache is troubled by the eyebrow; he who has no worries invents them].

— baş mezarda gerek, *at.* Bütün dertler, sıkıntılar yalnız ölümle sona erer. [*Ing.* Only death ends all troubles].

— baş yasık istemez, *at.* Sıhhatli kimse bakım istemez. [*Ing.* A healthy person needs no coddling].

ağrıtmak(-i), f. Acıtmak, ağrımasına sebep olmak: *Bu koku başımı ağrıttı.* [*Ing.* To give or cause pain; hurt; *Fr.* Faire mal, causer de la douleur].

ağsı*, s. *anat.* Ağa benzeyen, ağa ait, ağ gibi örülmüş *(şey).* [*Osm.* Şebekevî, dafirevî; *Lat. Reticularis, plexiformis; Ing.* Reticular; *Fr.* Reticulaire].

— damarlanma, *bot.* ◘ **Damarlanma.**

— tel, *zool.* Bağ dokusunun bir tip teli olup

ince ve ağ biçiminde yapılmış ipliklerden oluşmuştur. [*Ing.* Reticular fibre; *Fr.* Fibre réticulaire].

☆ *Eşanl.* retikuler tel.

ağ.tabaka, b.i. *biy.* ve *zool.* Göz yuvarlağının iç yüzeyinde, görme sinirinin yayılması ile beliren ağsıbölüm. Bu bölüm, gözün içinde görmeyi sağlayan sinirlerle beyni bağlantı haline getirir. Oraya kadar fizik ve fizyolojik olan görme olayı oradan sonra psikolojik olmaya başlar. [*Osm.* Tabaka-i şebekiye; *Ing.* Retina; *Fr.* Retine].

— **izlenimi,** *sin.* Gözün ağtabakasındaki görme noktasına düşen görüntülerin kendilerini meydana getiren olay sona erdikten sonra da bir süre kalması. Genel olarak bu süre, saniyenin 1/12 sidir. [*Ing.* Persistance of vision; *Fr.* Persistence retinienne].

ağtonoz, i. *mim.* Gotik mimarlığında kullanılmış, ağ biçiminde parçalı tonoz.

ağu.otu,-nu, b.i. *bot.* ◘ Baldıran.

Ağustos, öz.i. *Lat. augustus.* Yılın sekizinci ayı. [*Ing.* August; *Fr.* Août]. ◉ — **ta boku donmak,** *dey.* Çok sıcak havada soğuktan şikâyetin yersizliğini belirtmek için söylenir. ◉ — **ta gölge kovan, zemheride karnın ovar,** *at.* Zamanında tedbir almayan sonra sıkıntı çeker. ◉ — **ta suya girse balta kesmez buz olur,** *dey.* Talihsizliği ve tutulan her işin ters gitmesini belirtmek için kullanılır. [*Ing.* He is always unfortunate, he has no luck at all; *Fr.* Il a toujours des malheurs, il n'a jamais de chance]. ◉ — **böceği,** § ❶ *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımının, Ağustosböceğigiller *(Cicadideae)* familyasından, 3 sm. boyunda, yapraklarla beslenen, özellikle söğüt sürgünlerinin özsuyunu emen, sonbahar sonlarına doğru çıkardığı özel sesiyle tanınan bir eklembacaklı böcek türü. Tropik bölgelerde yaşayan *C. plebeja, C. ornİ* ve Amerika'da *C. septemdecim* adlı türleri tanınmıştır. [*Lat. Aphrophora salicis, cicada; Ing.* Cicade, cicada; *Fr.* Cigale]. § ❷ *mec.* Geveze, ömrü çene çalmakla geçen *(kimse).* [*Ing.* Chatterbox; *Fr.* Babillard,-arde]. ◉ **yeşil cüce — —,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımının, Cüce-ağustos-böceğigiller *(Jassidae)* familyasından bir tür. Erkek 6, dişi 8 mm. Nemli çayırlarda yaşar. [*Lat. Tetigoniella viridis; Fr.* Cigale cylindrique verte].

— **böceğigiller,** *zool.* Hortumlu böcekler *(Rhynchota)* takımının, Eşkanatlılar *(Homoptera)* alt takımından bir familya. Erkeklerinde ses çıkarma organı vardır. [*Lat. Cicadidae; Ing.* Cicadas; *Fr.* Cigales chanteuses, cicadides].

— **cevizi,** *bot.* Meyvası sarı, yuvarlak ince kabuklu, yağlı ve makbul bir yerli ceviz çeşidi.

— **zambağı,** *bot.* ◘ Zambak.

ağyar /ağyar/, **gayr**'in çoğulu.

ağzamak (-i), f. *Teke Türkmenleri.* < *ağız.* Sesleri belirterek söylemek [*Osm.* Telâffuz etmek; *Ing.* Pronunciate; *Fr.* Prononcer, articuler].

ah, ünl. § ❶ Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem veya beğenme, sevgi gibi duygular ifade eder: *Ah, ben ne ettim! Ah, onu bir ele geçirsem! Ah, o eski günler! Ah, ne güzel yer!* [*Ing.* Ah! oh! alas!; *Fr.* Oh, Ah!]. § ❷ Acı duyulduğu zaman söylenir: *Ah başım!.* § ❸ İnleme, ilenç: *Ah etmek, aha gelmek, birinin ahını almak, ahını çekmek, ahına uğramak, birinin ahı tutmak.* [*Osm.* Beddua, inkisar; *Ing.* Malediction, cursing; *Fr.* Malediction]. ◉ — **a gelmek,** Bedduaya uğramak, perişan olmak. [*Ing.* To get one's deserts for wicked deeds; *Fr.* Tomber dans une malheur par suite d'une malediction]. ◉ — **ı göklere çıkmak,** *dey.* Yanıp yakılması son haddine gelmek. [*Ing.* For one's sighs reach heaven]. ◉ — **ı (yerde) kalmamak** *(birinin), dey.* Ettiği beddua ergeç etkisini göstermek. [*Ing.* For the tears of the oppressed not to go in vain]. ◉ — **ı tutmak,** *dey.* Beddua edenin dileği yerini bulmak, isabet etmek. [*Ing.* For the tears of the injured to turn against the evil doer]. ◉ — **ını çekmek,** *dey.* Bir bedduanın, bir hatanın manen bedelini ödemek. [*Ing.* To suffer for the tears one has caused to others]. — **u feryat etmek,** *dev.* İnleyip ağlamak. [*Ing.* To sigh and lament].

— **aksi şeytan,** *dey.* İşin ters gitmesi karşısında söylenir.

— **alan onmaz,** *at.* Kötülük edenin kendi de iflâh olmaz, rahat etmez.

— **almak,** *dey.* Birinin acısına sebep olup kötü dileğine uğramak. Bedduaya *(lânete)* uğramak. [*Ing.* To be cursed by someone for one's cruelty, to have caused tears; *Fr.* être maudit par qn qu'on a rendu malheureux].

— **çekmek,** *dey.* Derin bir kederin veya özlemin ifadesi olarak içten gelen bir sesle ah demek. [*Ing.* To sigh; *Fr.* Soupirer, gémir].

— **deme ki düşmanın oh demesin,** *at.* Ağlama ki düşmanın sevinmesin; derdini kimseye açma; içi seni yaksın dışı eli; dosta düşmana karşı iyi görünmeye çalış. [*Ing.* Don't cry lest your enemies rejoice].

— **deyip ah işitmek,** *dey.* Feryadı, yanıp yakılması fayda vermemek [*Ing.* To be left to one's grief, to sigh and moan].

— **etmek,** § ❶ Acı ile içini çekmek, yakınmak, inlemek [*Ing.* To sigh, to moan, to groan; *Fr.* Gémir]. § ❷ *mec.* İlenmek, beddua etmek. [*Ing.* To curse, damn; *Fr.* Maudire].

— **vah (ahu vah) ile,** *dey.* Şikâyet ve dertlenmelerle. [*Ing.* With sighs and laments].

aha, e. *h.d.* İşte, burada, hazır: *Bizim köy aha şu tepenin ardında.* [*Ing.* Look! Here! there! *Fr.* Le voici, le voilà; tiens; tenez]. ◉ — **dı nas.** *Osm.* ve *Ar.* Halktan biri, halkın aşağı tabakası. [*Ing.* The common people; *Fr.* Le bas peuple, le commun].

ahali /ahālī/, i. **ehl**'in çoğulu. *Osm.* < *Ar. ehl* > *ehālī. sosy.* Bir ülke, şehir veya semtte (bölgede) oturanların hepsi. Oranın sakinleri: *Ankara ahalisi, Yenişehir ahalisi.* [*Ing.* People, population, inhabitants; *Fr.* Peuple, peuplement, population, habitant].

— **mübadelesi,** *Osm.* < *Ar. huk.* Türk ve Rum ahalinin karşılıklı olarak Yunanistan'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Yunanistan'a taşınmaları zorunluğuna ait, Lozan antlaşmasına ekli olarak kabul edilen hükümlere uygun olarak ahali değiştirilmesi. [*Ing.* Exchange of population; *Fr.* Échange de population].

âhar[1] /āhār/, i. *Osm.* < *Fars.* Hattatların kullandıkları eski meşk kâğıtları üzerine sürülen, nişasta ile yumurtadan yapılmış, bir karışım olup, kâğıdın yüzü üzerinde cilâlı bir tabaka teşkil eder ve bunun üstüne mürekkeple yazılan yazıları ıslak bir süngerle silip çıkarmak mümkün olur. [*Fr.* Vernis à papier].

ahar[2] /ahar/, s. *Osm.* < *Ar.* Başka, başkası: *Bu işi vakti ahara bırakalım.* [*Ing.* Other, different; *Fr.* Autre].

aharcı, i. Kâğıt perdahçısı.

aharlamak(-i), f. Bir kâğıdın üzerine sürerek, yüzünü yazı yazabilecek ve silinebilecek parlak bir hale getirmek. [*Ing.* To finish; size, dress; *Fr.* Vernir le papier].

aharlı, s. Ahar yapılmış, parlatılmış. [*Ing.* Furnished; *Fr.* Fini, apprêté].

— **kâğıt,** Eski hattatların kullandıkları renkli ve aharlı kâğıtlardan olup, bunlar yaş bir süngerle silindikten sonra mühürlenerek üzerine yeniden yazı yazılabilirdi. Bu suretle hazırlanmış aharlı kâğıtları birçok defalar kullanmak mümkün olurdu. [*Ing.* Dressed (sized, finished) paper; *Fr.* Papier vernissé].

ahbap /ahbap/, ç.i. *Osm.* < *Ar. habib* > *ahbāb.* § ❶ Senlibenli dost, arkadaş. [*Ing.* Friend; *Fr.* Ami] § ❷ Seslenme sözü olarak kullanılır; *Baksana ahbap* § ❸ Bildik, tanıdık, tanış. [*Ing.* Acquaintance].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **sevgili,** yar ahibba, yâran, sevdik, muhip, bildik, tanıdık, aşina, yakın, tanış *h.d.*, eş-dost.

☆ *Karş.* **düşman, hasım.**

— **çavuşlar,** *dey.* Her vakit birlikte görülen ve birbirlerine çok bağlı olan arkadaşlar. [*Ing.* Pals, cronies, chums].

— **olmak,** *dey.* Arkadaş olmak, dostluk kurmak. [*Ing.* To strike up a friendship with].

ahbapça, z. Samimi bir şekilde, teklifsizce: *Gel senle ahbapça konuşalım.* [*Ing.* Friendly; friendlike, in a friendly way; *Fr.* Amicalement].

ahbaplık,-ğı, i. Arkadaşlık, yakınlık: *Kısa zamanda ahbaplıkları arttı.* [*Ing.* Acquaintance, friendship; *Fr.* Amitié].

— **etmek,** § ❶ Yakın ilişki kurmak, sıkı fıkı arkadaş ve dost olmak. § ❷ *mec.* Öteden beriden konuşmak. [*Ing.* To be on friendly terms *(with)*].

ahbar, i. *Erm. yeğpayr.* Erkek kardeş.

ahçı, i. < *aş* + *çı.* Yemek pişiren, aşçı. [*Ing.* Cook; *Fr.* Cuisinier,-ere].

— **dükkânı,** *mutf.* Mutfağında tek kişinin çalıştığı, küçük, basit lokanta. [*Ing.* Small restaurant, eating-house; *Fr.* Restaurant, salle de restaurant].

— **güzeli,** *dey.* Bazı çorba ve yemeklerin üzerine dökülen yağ ve kırmızı biberden yapılmış sos.

— **yamağı,** Sebze ayıklamak, bulaşık yıkamak yoluyle ahçılığına yardım eden, gelecekte ahçı olacak çırak. [*Ing.* Kitchen boy].

ahçı.başı, b.i. < *aşçıbaşı.* Birkaç ahçının birlikte çalıştığı yerdeki birinci ahçı, aşçıbaşı. [*Ing.* Head-cook; chef; *Fr.* Chef cuisinier, chef-coq].

ahçılık,-ğı, i. Yemek yapma işi, zanaatı. [*Ing.* profession of a cook, art of cooking, cookery, cuisine; *Fr.* L'art culinaire, cuisine].

— **etmek,** *dey.* Ahçı olarak çalışmak, ahçılığı meslek edinmek. [*Ing.* To be a cook by profession, to work as a cook, to be a chef].

ahd, i. ç: **uhûd.** § ❶ Söz verme. § ❷ *h.d.* Yemin.

ahd.etmek(-e), b.f. *Osm.* < *Ar.* Andetmek, bir sevi yapma yolunda kendi kendine söz vermek. [*Ing.* To take a solemn oath; to pledge, vow; *Fr.* Faire vœu].

☆ *Yak. anl.* andetmek, yemin etmek.

ahde vefâ, b.i. *Osm.* < *Ar. huk* Devletlerin imzaladıkları uluslararası anlaşmalara uygun hareket etma zorunluğunu belirten kural. Verilen söze, yapılan vaade sadakat. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Pacta sund servanda*].

ahdî /ahdî/, s. *Osm.* < *Ar. ahd.* Ahda dayanan, ahde bağlı, ahd ile ilgili, antlaşmaya göre olan, antlaşma gereğince. [*Ing.* Contractual; *Fr.* Contractuel,-elle].

— **tarife,** ◘ Gümrük tarifesi.

Ahdi.atik, b.i. *Osm.* < *Ar.* Isa'dan önceki kutsal kitaplar *(Tevrat, Zebur, Mezâmir v.s.).* [*Ing.* The Old Testament; *Fr.* Ancien Testament].

Ahdi.cedît, b.i. *Osm.* < *Ar. ahdicedîd.* Isa'nın kitabı *(inciller ve ekleri).* [*Ing.* The New Testament; *Fr.* Nouveau Testament].

âhen, i. *Osm.* < *Fars.* Demir.

âhenin, s. *Osm.* < *Fars.* Demirden, demir gibi.

ahenk,-gi /āhenk/, i. *Osm.* < *Fars.* āheng § ❶ *ed.* Manzum ve mensur bir sözün kulağa güzel, pürüzsüz gelmesi, âdeta bir müzik etkisi yapması. *Kelime ahengi, cümle ahengi, taklit ahengi* olmak üzere üçe ayrılır. [*Ing.* ve *Fr.* Accord]. ☆ *Eşanl.* **uyum, armoni.** § ❷ Çalgı, eğlence. [*Ing.* Recreation; *Fr.* Concert, divertissement]. § ❸ *res., mim.* ve *müz.* Estetik: Bir sanat eserinin çeşitli kısımları arasındaki uygunluk. Renklerin birbirine uyması. Bir tablodaki terkibin estetik bakımdan denkli ve güzel olması. [*Ing.* Harmony; *Fr.* Harmonie]. ☆ *Eşanl.* **meşk.** ◉ **Ahenge uymak,** *dey.* İntibak etmek, alışmak, katılmak. ◉ **Ahengi bozulmak,** Dirliği, düzeni bozulmak. ◉ **Ahengini bozmak.** *dey.* Huzur ve rahatını kaçırmak. ◉ **Ezeli —,** *fels.* Tanrı tarafından kurulan kâinat düzeni. ◉ **Renk ahengi,** *dey.* Yanyana bulunan renklerin birbirine uyarlığı ve bu uyarlığın bağlı olduğu kuralları gösteren bilgi. [*Fr.* Harmonie des couleurs].

— **düsturu,** *mim.* Binaların çeşitli kısımları arasındaki nispetlerden çıkan matematik düstur. [*Fr.* Équation du beau].

— **düzmek,** *dey.* Musiki toplantısı düzenlemek.

— **etmek (eylemek, yapmak),** *dey.* Sazlı, içkili eğlence düzenlemek. [*Ing.* To set about, to enjoy oneself, to tune an instrument, to prepare for; *Fr.* Accorder].

— **kaidesi,** ◘ Uyum.

— **kapağı,** *müz.* Uyum tahtası, piyanonun içinde tellere göğüs veren tahta levha. [*Ing.* Sounding-board; *Fr.* Table d'harmonie].

— **katmak,** *dey.* (Bir toplantıya) yeni ve güzel bir çeşni vermek, neşesini arttırmak.

~ kurmak, *dey.* Uyuşmak, anlaşmak, bağdaşmak.
~ lâmbası, *den.* Telsiz telgraf mürsele cihazının anten devresiyle ilkel raks devresi beyninde ahengi tam mevcut olup olmadığını gösteren küçük bir elektrik lâmbası.
~ sağlamak, *dey.* Düzene sokmak, birliği sağlamak.

âhenkdar, ◘ **Âhenkli.**

âhenkleştiren, s. Düzen veren, birbirine uygun hale getiren

âhenkleştirmek, f. Birbiriyle uygun hale getirmek, âhenk vermek. [*Ing.* To bring into accord, to harmonize; *Fr.* Harmoniser].

âhenkli, s. *müz., res., mim.* ve *ed.* Uyumlu, düzenli, makamlı: Sesleri veya renkleri arasında uygun olan. [*Ing.* Harmonious in tune, in accord, in order; *Fr.* Harmonieux, -euse].
☆ *Eşanl.* **âhenkdar.**

âhenklilik,-ği, i. *müz.* Seslerin ahenklice bileşimi veya sıralanışı, uygunluk. [*Ing.* Euphony; *Fr.* Euphonie].

âhensiz, s. Düzensiz, bozuk. Aralarında uyum bozukluğu olan. [*Ing.* Inharmonious, discordant; *Fr.* Inharmonieux, -euse, discordant, -ante].
☆ *Yak. anl.* **uyumsuz.**

âhensizlik,-ği i. Ahenk yokluğu, uyumsuzluk *(estetik deyimdir).* [*Ing.* Cacophony, discord; disharmony, discordance; *Fr.* Cacophonie, désaccord].
☆ *Eşanl.* **kakofoni.**
☆ *Karş.* **ahenktarlık.**

aheste /aheste/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Yavaş, acelesiz: *Erişir menzili maksuduna aheste giden.* [*Ing.* Slow, calm, gentle; *Fr.* Lent, doux]. § ❷ Sakin, durgun. § ❸ Yumuşak. [*Osm.* Mülâyim]. § ❹ Hafif, alçak *(ses).* § ❺ *müz.* Bir musiki parçasının yavaş ve hafif çalınması veya söylenmesi. § ● z. Ağır ağır, yavaşça.
☆ *Yak. anl.* **ağır, yavaş yavaş.**
☆ *Karş.* **hızlı, çabuk, tez.**
~ beste, Yavaş yavaş, ağır ağır, kırıla döküle, nazlı nazlı. [*Ing.* Slowly, taking one's time].

aheste aheste, z. Ağır ağır, yavaş yavaş, sakin sakin. [*Ing.* slowly; gently; softly].

ahfat,-dı, ç.i. **hafid'**in çoğulu. *Osm.* < *Ar.* hafîd > *ahfâd.* Torunlar, zürriyet, nesil: [*Ing.* Grandsons, descendants; *Fr.* Petits fils, postérité].

ahı, i. ◘ **Ahi.**

ahılgan, i. Kovan içinde delik ve çatlak yerleri kapatmak, petekleri tespit etmek, iç yanlarını sırlamak için arıların kullandığı reçineli veya zamklı madde. (Arılar bu maddeyi kavak, kızılağaç v.b. nın tomurcuk kabuklarından toplar.)
☆ *Eşanl.* **propolis.**

ahım.şahım /âhım + şahım/, b.s. Beğenilecek, değer verilecek şekilde. (*Ah çekilecek bir üstünlüğü, olağanüstü bir durumu olmayan şeyler için olumsuz olarak kullanılır.*). [*Ing.* Beautiful, bright; *Fr.* Fastueux,-euse; luxueux, -euse; somptueux,-euse].
~ birşey değil, *dey.* Değer verilecek beğenilecek bir şey değil. [*Ing.* Of no particularly striking beauty, value, quality; *Fr.* Cela n'a rien d'extraordinaire].

ahır, i. *Fars. âhûr.* Öküz, at, esek gibi hizmet hayvanlarını barındırmaya yarayan üstü kapalı yer, hayvan damı. [*Ing.* Stable; *Fr.* Écurie]. ◉ **At çalındıktan sonra ~ın kapısını kapamak**, *dey.* İş işten geçtikten sonra davranmak, tedbir almak. ◉ **Dingo'nun ~ı**, *dey.* Girenin çıkanın belli olmadığı yer. ◉ **Eşeğin büyüğünü ~da unutmak**, *dey.* Bir meselede asıl önemli olanı ihmal etmek, hesaba katmamak. ◉ **~a çekmek**, *dey.* Bir sürüyü ve hayvanı ahıra kapamak (bağlamak). ◉ **~a çevirmek**, *mec.* Bir yeri pis, bakımsız, dağınık, harap hale getirmek. ◉ **~a gelmek**, *dey. (hayvan hk.)* Alışmak, yumusamak.
~ aktarması, *trm.* Tarlanın ilkbaharda ilk defa sürülmesi
~ bölmesi, Ahırlarda yanyana duran at ve inek gibi hayvanları birbirinden ayırmak için aralarına yapılan insan boyunda sabit veya devingen bölmeler. [*Ing.* Stall; *Fr.* Stalle].
~ gibi, Eşyası karmakarışık veya görünüşü çirkin olan *(yer).*
~ sineği, *zool.* ◘ **Sinek.**

ahırlamak, f. *(hayvanlar hk.)* Ahırda fazla kalarak hamlaşmak.

ahi, ahı, i. *Ar.* ahî, erkek kardeş. § ❶ Eski ahilik ocağından olan kişi. § ❷ Eli açık, cömert, yiğit. [*Ing.* Generous; *Fr.* Généreux, -euse, brave].
~ baba, Eskiden ahilikte birliklerin başı.

ahibba /ahibbâ/, Habîb'in çoğulu.

ahiler, ◘ **Ahilik.**

ahilik,-ği, i. *Ar. fels.* ve *sosy.* Türkler arasında eskidenberi var olan sosyal ve toplumsal bir dayanışma düzeninin, Anadolunun Türkleşmesi, İslâmlaşması sırasında yeni ve daha ileri düzende belirmesi sonucu doğan geniş bir ocak. Ortaçağ Türk iktisadî-dinî teşkilâtı olup, bu niteliği ile başka dinî tarikatlardan ayrılır. [*Osm.* Fütüvvet; *Ing.* Trade-guild; *Fr.* Compagnonnage].

ahimsa, i. *fels.* ve *sosy.* Hint'de zora baş vurmadan kullanılan kötülüğe karşı dayanma şeklindeki bir dinî ahlâk görüşü olup, başlıca son zamanda Gandhi tarafından Avrupa baskısına karşı dayanmak için ileri sürülmüş ve kullanılmıştır.

ahir /ahır/, s *Osm.* < *Ar. uhur. esk.* § ❶ Son, en son, en sonraki. [*Ing.* Last; *Fr.* Dernier]. § ❷ *esk. huk.* Başkasının nikâhlısıyle cinsel temasta bulunan; ❸ z. Sonunda, en sonda. [*Ing.* At the end; *Fr.* A la fin].
~ ömür, Yaşamanın son zamanları.
~ vakit, ◘ **Ahir ömür.**
~ zaman, § ❶ Son zaman, şimdiki zaman. [*Ing.* The latest time; *Fr.* Derniers temps]; § ❷ Kıyametin kopmak üzere bulunduğu dünyanın son zamanı. [*Ing.* The end of time; *Fr.* La fin du Monde].
~ zaman peygamberi, Müslümanlarca son peygamber olduğuna inanılan Muhammed.

ahiren /ahîren/, z. *Osm.* < *Ar.* Son zamanda. [*Ing.* Lastly, recently; *Fr.* Dernièrement].

ahiret /âhiret/, ◘ **Ahret.**

âhiretlik, ◘ **Ahretlik.**

ahit[1],-di, i. *Osm.* < *Ar. ahd.* § ❶ Söz verme, kendi kendine söz vererek bir işi üzerine alma: *Ahdim olsun, bu işi yapacağım.* [*Ing.* Oath, engagement; *Fr.* Promesse, engagement]. § ❷ *esk.* Devir, zaman. [*Ing.* Epoch, age; *Fr.* Époque].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **yemin, ant, kasem, peyman.** § ❷ **dönem.**

ahit[2], s. *Osm.* < *Ar.* Sözleşenlerden her biri.

ahitleşme, i *sosy.* Karşılıklı kurallara uyma şartına bağlı uzlaşma. *(Daha çok toplumlar ve devletler arasında olur).* [*Ing.* Pact; *Fr.* Pacte].

ahitleşmek(-le), f. Antlaşmak, sözleşmek. [*Ing.* To make an agreement; *Fr.* S'engager].

ahitli, s. Söz vermiş, taahhüt altına girmiş. [*Ing.* Bound by a promise, obligation, treaty or oath; *Fr.* Qui a pris un engagement].

ahit.name /ahitname/, b.i. *Osm.* < *Ar* ve *Fars.* Bir taahhüt veya antlaşmanın resmî kâğıdı. [*Ing.* Pact, agreement; *Fr.* Pacte].
☆ *Eşanl.* **anlaşma.**

ahize, i. *Osm.* < *Ar. ahz. fiz.* Elektrik enerjisini, başka alıcı bir enerji şekline çeviren araç, alıcı âlet. [*Ing.* Receiver; *Fr.* Récepteur, cornet].
☆ *Eşanl.* **almaç, alıcı.**

ahkâm /ahkâm/, i. **hükm'**ün çoğulu. ◉ **~ı adliye**, *huk.* Adlî hükümler. ◉ **~ı âmire**, *huk* Amir hükümler. [*Ing.* Imperative provisions]. ◉ **~ı şahsiye**, *huk.* Kişinin hal ve ehliyetiyle ilgili olup onu yabancı ülkelerde de takibeden kanun hükümleri. [*Ing.* Personal statute; *Fr.* Statut personnel]
☆ *Eşanl.* **şahsî *(kişisel)* statü.** ◉ **~ı şeriye**, *huk.* Eski İslâm hukukunda, şeriatta, itikat, ibadet, muamelât, münakehat ve ukubata ait hükümler. Şer'î hükümler. [*Ing.* Statutes of the Muslim canonical law]
~ çıkarmak, *dey.* Kuruntulu yorumlarda bulunmak. [*Ing.* To draw arbitrary conclusions; *Fr.* Tirer presages].

ahlât /ahlât/, **halef'**in çoğulu.
☆ *Karş.* **eslât.**

ahlâk,-kı /ahlâk/, i. *Osm.* < *Ar.* **hulk'**un çoğulu. § ● *fels.* Bir toplum içinde insanların uymak zorunda bulundukları davranış kuralları. [*Ing.* Good qualities, virtues; *Fr* Morales, moeurs]. § ❷ Bu kuralları inceleyen bilim. [*Osm.* Ilm-i ahlâk, ahlâkıyat; *Ing.* Ethic; *Fr.* Éthique]. ☆ *Eşanl.* **törebilim.** § ❶ *fels.* ve *sosy.* Bir kimsenin yaşadığı çevrenin törelerine uymak yetisi; **teorik ahlâk** ve **pratik ahlâk** olmak üzere ikiye ayrılır: *Bu adamın ahlâkını beğenmiyorum.* [*Osm.* Teamül, anane, örf ve âdet; *Ing.* ve *Fr.* Morale]. § ❷ Huy, alışkanlık, davranış. [*Osm.* Itiyat, âdet, fıtrat, tabiat, mizaç, cibilliyet, meşrep, ira, seciye; *Ing.* Character, conduct, manners; *Fr.* Caractere, conduite]. ☆ *Eşanl.* **yaradılış, karakter.** ◉ **~a aykırı,** ◘ **Ahlâksız.** ◉ **~a aykırılık,** *fels.* Bunu ahlâk kurallarına aykırı davranıştan ayırmalıdır. Çünkü burada klasik ahlâk kuramlarına saldıran *Nietzsche*'nin doktrini anlaşılır. ◉ **açık ~,** *fels.* ◘ **Açık**[2].
~ bilimi, *fels.* (a) Toplu halde yaşayan insanların uymak zorunda bulundukları eylem ve davranış kurallarını inceleyen bilim; (b) Emperatif kuralları anlatan normatif bilim: Mantık, estetik, hukuk gibi normatif ilimler adı altında tabiat bilimlerine karşı yer alan bir zümreye girer. [*Ing.* Ethics, moral science; *Fr.* éthique, morale, Science de la morale]. (c) Eylem meselesini inceleyen felsefe dalı. [*Osm.* Amel; *Ing.* ve *Fr.* Action].
~ antropolojisi, *fels.* Akıl ve bilgeliğin, âdet ve geleneklerin metafizik ilkelerine uygun olarak oluşumu için gerekli şeyleri inceleyen bir bilim dalı. [*Ing.* Moral anthropology; *Fr.* Anthropologie morale].
~ bilgisi, *fels.* Ahlâkî ilke, sorun ve konuları öğretmeyi amaç edinen özel derse verilen ad. Toplumun iyi, doğru, güzel bulduğu davranışlar hakkında konuşma, onları benimsetmek için çalışma. [*Osm.* Ahlâkıyat; *Ing.* Morals; lessons in moral behaviour.
~ bozukluğu, *fels.* Toplumun iyi, güzel ve doğru saydığı ahlâk kurallarının terkedilmesi. [*Ing.* Moral corruption; *Fr.* Depravation des mœurs].
~ dışı, *fels.* Doğru, güzel ve iyi bilinen ahlâk prensiplerine aykırı. *(söz, davranış).* [*Ing.* Amoral; *Fr.* Amoral,-ale].
~ dışıcılık, *fels.* Bütün evrensel ahlâkların reddedilmesi *(Nietzsche gibi).* [*Ing.* Amoralism; *Fr.* Amoralisme].
~ duygusu, *fels.* Ahlâk töre ve kurallarına uygun olanla olmayanı seçme duygusu.
~ felsefesi, Ahlâkî olayların yalnız öznel yönlerini ele alan ve onları akıl veya duygu metotlarıyle inceleyen bir filesefe dalı. [*Ing.* Moral philosophy; *Fr.* Philosophie morale].
~ hükmü, *fels.* Bir gidiş veya davranışın doğru veya yanlış olduğu yolundaki yargı.
~ kuralı, *fels.* Bir toplumun hayatında devirler uzunluğunca veya zamanla yerleşen ve toplum hayatının olgunlaşmasına ve gelişmesine yaradığından dolayı toplum çoğunluğunun uymaya kendilerini yükümlü tuttukları kuralların topu. [*Lat. Praeceptum de moribus «de virtute», praeceptum morale; Ing.* Rule of morals, moral principle; *Fr.* Norme morale].
~ pedagojisi, *fels.* Genel ahlâk ilke ve teorilerinden bahseden ve ahlâk'ın eğitimle olan ilgisi üzerinde duran pedagoji dalı.
~ problemi, *fels.* İnsanların iş ve hareketlerini düzenleyen kuralları ve ilkeleri arama sonucu meydana gelen sorun.
~ sosyolojisi, *fels* Ahlâkî tasavvurların gelenek ve göreneklerin ve ahlâk kurallarının sosyal olaylarla olan ilişkilerini inceleyen sosyoloji dalı. [*Ing.* Moral sociology].
~ tanımaz, *fels.* Bir seyin ahlâk çercevesinde bulunduğuna veya onun dışında olduğuna hüküm veremeyen. Ahlâkî olmayan eylem, tavır ve hükümleri belirtmek için kullanılan terim.
Eşanl. **amoral, töre dışı.**
~ ve âdap, *fels.* Ahlâk kuralının uyulması gerekli saydığı, başka deyimle bir toplumda dürüst ve normal insanların çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olduklarından dolayı uyulması zorunlu olan ahlâk esaslarının bütünü. Türk hukuk sistemi bu deyimi ayrı ayrı kullandığı halde de aynı anlamı almaktadır. [*Lat. Boni mores (honestas, virtus) moralitas; Ing.* Morals; *Fr.* Bonnes moeurs, moralité].
~ ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzerleri, *iş huk.* İşçi veya işverenin hizmet akdini bildirimsiz fesh edebileceği

ve iş Kanununda belirtilmiş olan hal ve benzerleridir.
~ **yetisi,** *fels.* Doğru ile yanlış arasında ayırdetme yeteneği.
~ **zabıtası,** *huk.* Toplumda ahlâk kurallarının **ihlâlini** önlemek, dolayısıyle ahlâk düzenini korumakla görevli idarî ve adlî bir güvenlik teşkilâtı. [*Fr.* Police des mœurs].

ahlâkça, z. Ahlâk yönünden, ahlâk bakımından. [*Ing.* Morally; *Fr.* Moralement].

ahlâkçı, i. § ❶ Ahlâk bilgini. Törebilimle uğraşan, ahlâk dersi veren filozof. [*Ing.* Moralist, teacher of ethics; *Fr.* Moraliste]. § ❷ Ahlâk kurallarına çok önem veren.

ahlâkçılık,-ğı, i. *fels.* ve *sosy.* § ❶ Toplum düzeninde ahlâk sorusunun birinci derecede yeri olduğunu ve toplum işlerinin çözülmesinin ona bağlı bulunduğunu ileri süren görüş. Bir doktrinde ahlâk unsurunun üstünlüğünü, ağır basmasını isteme. Öğretimde veya rehberlikte ahlâka üstünlük verme. [*Ing.* Moralism; *Fr.* Moralisme]. § ❷ Din hayatından ayrı olarak ahlâkî bir hayat sürme.
☆ *Eşanl.* **törecilik, moralizm.**

ahlâkdışçılık,-ğı, i. *fels.* Ahlâkla ilgisiz olma. Böyle bir davranış ahlâka ne uygun ne de aykırıdır *(nefes almak gibi).* [*Osm.* Lâahlâkiye; *Ing.* Amoralism; *Fr.* Amoralisme].

ahlâkdışı[a], s. *fels.* ve *sosy.* Ahlâkla ilgisi olmayan. [*Osm.* Lâ-ahlâkî; *Ing.* Amoral; *Fr.* Amoral,-ale].
☆ *Eşanl.* **töre dışı.**

ahlâk-dışılık,-ğı, b.i. *fels.* Ahlâk dışı olma hali. [*Ing.* Amoralism; *Fr.* Amoralisme].
☆*Eşanl.* **amoralizm.**

ahlâkiyat,-tı, /ahlâkıyat/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Ahlâk bilgisi. [*Ing.* Morals, ethics; *Fr.* Morale].

ahlâkıyun, ç.i. *fels.* Ahlâkçılar. ahlâk bilginleri.

ahlâkî /ahlâkî/, s. *Osm.* < *Ar.* (a) Ahlâka ait, ahlâkla ilgili. (b) Ahlâka uygun, ahlâk kurallarına uyan; (c) Ahlâk konularını kapsayan. [*Ing.* Moral, ethical; *Fr.* Moral,-ale].
☆ *Eşanl.* **törel.** ◉ **Gayri ~,** Ahlâka uymayan *(davranış, hareket).*
~ **karakter,** *fels.* Bir kimsenin, bağlı bulunduğu sosyal grupun ahlâkî standart ve kurallarına uymak veya uymamak durumunda görülen alışkanlıkları, idealleri, tavırları ve inançları kapsayan oluşum.
~ **olgunluk,** *fels.* Bir şahsın veya grupun, içinde yaşadığı toplumun ahlâk ilkelerine göre doğru ve yanlış davranımlar hakkında akıl yoluyle kararlar verebilmesi için ulaşması şart olan gelişme basamağı.
~ **sensüalizm,** *fels.* Duyumların tatmin edilip edilmemesini ahlâkî iyilik ve kötülük için tek kreter olarak kabul eden bir ahlâk görüşü.

ahlâkîlik,-ği, i. Ahlâk prensiplerine uygunluk. [*Ing.* Good conduct, decency; *Fr.* Moralité].

ahlâklı, s. § ❶ Ahlâk kurallarına bağlı, bunlara uygun hareket eden, iyi ahlâkı olan. [*Ing.* Of good conduct, decent; *Fr.* De bonne mœurs]. § ❷ Şu veya bu ahlâkta olan: *Acayip ahlâklı adam.*

ahlâklılık,-ğı, i. *fels.* § ❶ Gerçek veya idealize edilmiş doğru ve yanlış davranışlar hakkında bazı kural veya ilkeler sistemi. § ❷ Davranımlarda doğru veya yanlış davranış *(ahlâk)* kural veya ilkelerine uyma. [*Osm.* Ahlâkıyet; *Ing.* Good conduct, decency; *Fr.* Moralité].

ahlâksız, s. § ❶ *fels.* ve *sosy.* Ahlâk kurallarına aykırı davranan, karşı gelen *(kimse).* [*Osm.* Gayri ahlâkî; *Ing.* Immoral; *Fr.* Immoral,-e]. § ❷ Cinsel eğilimlerini ahlâk kurallarına aykırı bir şekilde yerine getiren. § ❸ Huysuz.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **sefil, ahlâk yoksulu.** § ❷ **iffetsiz, namussuz, fahişe, orospu, kaltak.** ☆ *Karş.* § ❶ **iyi ahlâklı.** § ❷ **iffetli, namuslu.**

ahlâksızlık,-ğı, i. *fels.* Ahlâk kurallarına uymama, aykırı hareket etme, ahlâksızca davranış. [*Osm.* Gayri ahlâkîlik; *Ing.* Immorality; *Fr.* Immoralité].

ahlat[1],-tı, i. *Yun. akherdos, akhladi.* § ❶ *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından kendi kendine yetişen ve üzerine armut aşılanan ağaç ve bu ağacın armuda benzeyen ve ancak iyice olduktan sonra yenebilen meyvası, yaban armudu. [*Lat. Pirus elaegrifolia, piraster; Ing.* Wild pear-tree; *Fr.* Poirier sauvage]. § ❷ *arg.* Kaba adam, yol iz bilmez kimse: *Ahlatın biridir, boş ver!* ◉ ~ **ın** *(armudun)* **iyisini ayılar yer,** *at.* Kendilerine yaraşmayan iyi bir şeyi ele geçirmiş kimseler için söylenir. [*Ing.* Fortune favors fools].
—**ağa,** *arg.* Kaba, ahmak, budala. [*Ing.* Boor, fool, clown].
☆ *Eşanl.* **hırt, hışır, hıyar, kereste, keş, yanbolu.**
~ **ağacı,** *bot.* ◘ **Ahlat**[1].

ahlât[2],-tı /ahlât/, ç.i. **hılt'**in çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Suyuk.
~ **ı erbaa,** «Dört suyuk» anlamında olup eski hekimlerce insanın mizacını meydana getirir sanılan *kanı, balgamı, safrayı* ve *sevda* dedikleri bir unsuru anlatır.

ahmak,-ğı, s. *Osm.* < *Ar. humk,* veya *hamakat.* Kalın kafalı, pek akılsız, zekâsı iyi gelişmemiş olan. [*Ing.* Fool, idiot; *Fr.* Imbecile].
◉ **Ahmağa yüz, abdala söz vermeye gelmez,** *at.* Akılsız veya dengesiz kimselerle fazla samimi olmak, vaatte bulunmak insanın başına iş açar.
☆ *Yak. anl.* **sersem, şaşkın, saloz, beyinsiz, alık, aptal, ebleh, anlayışsız, gabi, sâf, sâfdil, sâdedil, avanak, bön, enayi, aval, andavallı, armut** *(argo),* **sâfderun, dangalak, habenneka, hımbıl, salak, görgüsüz.** ☆ *Karş.* **akıllı, zeki, kurnaz, anasının gözü.** *(h.d.),* **çakal** *(h.d.),* **it oğlu iti** *(h.d.),* **hin oğlu hin,** malın gözü.
~ **gelin yengeyi halayığı sanır,** *at.* Akılsız insan kime iş buyurulacağını bilmez.
~ **ıslatan,** ince, belirsiz yağmur. [*Ing.* Drizzle; *Fr.* Pluie fine].

ahmakça, s. ve z. § ❶ Biraz ahmak. § ❷ z. Ahmak gibi, ahmak olanlara yakışır şekilde, bönce, anlayışı kıt olarak. [*Ing.* Foolishly, stupidly; *Fr.* Bêtement, sottement, stupidement, imbecilement].

ahmaklaşmak, f. Zekâsı işlemez olmak, aptallaşmak. Bir an için ahmaklık göstermek, şaşalayıp bocalamak. [*Ing.* To become foolish; *Fr.* Devenir bête].

ahmaklık,-ğı, i. Zekâsı az gelişmişlik, budalalık, akılsızlık, anlayışsızlık. [*Ing.* Stupidity, foolishness; *Fr.* Betise, sottise].

ahmaksı, s. Az ahmak, ahmağı andırır.

ahmediye, i. *dok.* III. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa devrinde Üsküdar ve Bursa'da yapılan ve çatma denilen kumaşlara verilen ad.

ahmer, s. *Osm.* < *Ar. hamret.* Kırmızı, kızıl *(renk).* [*Ing.* Red; *Fr.* Rouge].

A-Horizonu, *trm.* Mineral toprakların üst horizonu.

A_{00}-Horizonu, *trm.* A_1 ve A_{00} Horizonları arasında kısmen ayrışmış ve solmuş bitki artıklarından ibaret kat.

A_1-Horizonu, *trm.* Nisbeten fazla organik madde ile mineral maddelerin karışmasından meydana gelen koyu renkli toprak katı.

A_2-Horizonu, *trm.* Yüzde ve yüzün altında bulunan yıkanmış horizon.

A_3-Horizonu, *trm.* Sürülmüş toprak tabakası.

Ap-Horizonu, *trm.* Sürülmüş toprak tabakası

ahrâr /ahrâr/, «**hürr**»**ün** çoğulu. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hürler, başkasının buyruğu altında olmayanlar. § ❷ Siyasî parti; hürriyet fikrini temel prensip sayan demokratik parti. Bu kelime 2. Meşrutiyetin bazı partilerinde kullanılmıştır. [*Ing.* Liberalism; *Fr.* Liberalisme].

ahreb, i. *Osm.* < *Ar. ed.* Rubâî adlı dört mısralı manzumelerin mef'ûlü ile başlayan çeşidi.

ahreç don. *vet.* Atlarda beyaz ve kırmızı kıllarla siyah ve koyu renkli kılların karışmasından meydana gelen don. [*Ing.* Piebald, black and white in patches].

ahrem, i. *Osm.* < *Ar. ed.* Rubâî'nin âhengi ağır olduğu için pek kullanılmayan, mef'ûlün ile başlayan çeşidi. [*Ing.* Verse starting with a measure shortened by one syllable].

ahret,-ti, i. *Osm.* < *Ar. ahiret.* Ölümden sonraki âlem. [*Ing.* The next world; *Fr.* L'autre monde]. ◉ ~ **e gitmek,** ölmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]. ◉ ~ **e göre yönetim,** *sosy.* ve *fels.* Öteki dünya mutluluğu *(selâmeti)* ile ilgili yaptırıcı gücün uygulanmasından ibaret bir toplum tipi. [*Ing.* Hierocracy; *Fr.* Hierocratie]. ◉ ~ **ini yapmak** *(zenginleştirmek).* Çok sevap kazanmak. [*Ing.* To acquire merit in God's sight]. ◉ ~ **te on parmağı yakasında olmak,** *dey.* Ahrette birinden davacı olmak. [*Ing.* To claim something from someone at the last judgment].
☆ *Eşanl.* **öbür dünya, âhiret.**
~ **adamı,** Dünya işlerinden el çekip ahret kaygıları ile davranan kimse. [*Ing.* Other worldly person].
~ **bilgisi,** *fels.* ve *sosy.* Dogmatik din görüşünde dünyanın yaratılışı ve sonu anlamına gelir. [*Ing.* Eschatology; *Fr.* Eschatologie].
~ **evlâdı,** Evlât edinilmiş olan çocuk. [*Ing.* Adopted child].
~ **kardeşi,** *(Sofu kadınlar)* arasında kardeş gibi tutulan kimse. [*Ing.* Adopted brother, adopted sister; *Fr.* Frère de sang].
☆ *Eşanl.* **kardeşlik.**
~ **suali,** *dey.* § ❶ Gereksiz ve usandırıcı *(sıkıcı)* sorular. § ❷ Zor sorular. [*Ing.* Harassing interrogation].
~ **yolculuğu,** *mec.* Ölüm. [*Ing.* Death].

ahretlik-ği, i. *Osm.* < *Ar. sosy.* § ❶ Besleme, evlâtlık. [*Ing.* Adopted orphan brought up as a servant; *Fr.* Fille adoptive]. § ❷ Ahrete ait işlerle uğraşan, sofu [*Ing.* Devout man; *Fr.* Devot]. § ❸ Ahretle ilgili. [*Ing.* other worldly].

ahretsizlik,-ği, i. Ahret duygusundan uzak olma.

ahşa /ahşa/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* haşa. Bağırlar. İnsanın, hayvanın göğsü ve karnı içindeki organlar. [*Ing.* Intestines, bowels, guts].
☆ *Eşanl.* **içirik.**

ahşap,-bı, s. **haşeb'**in çoğulu. *Osm.* < *Ar. ahşap* < *haşeb.* § ❶ Ağaçtan yapılmış, tahtadan yapılmış. [*Ing.* Wood, wooden; *Fr.* De bois, en bois]. § ❷ i. Ağaçtan yapılmış ev. [*Ing.* Wooden construction; *Fr.* Construction en bois].
☆ *Eşanl.* **ağaç, tahta.**
☆ *Karş.* **taş, taş olan, kârgir.**
~ **bina,** ◘ **Ağaç yapısı.**
~ **çatı,** *mim.* Üzeri keresteyle çatılmış, kapatılmış dam.
~ **inşaat,** *mim.* Tamamiyle ağaçtan yapılmış olan binalara ve yapılara verilen ad. [*Ing.* Wooden construction; *Fr.* Construction en bois].
~ **iskele,** *mim.* Demir, kârgir, betonarme inşaatta çalışmak için kurulan geçici köprü.
~ **iş,** *inş.* Dülgerlik işleri. Binaların ağaçtan yapılmış kısımları. [*Osm.* Neccarî; *Ing.* Carpentry; *Fr.* Charpenterie].
~ **işçilik,** *mim.* Ağaçtan bina yapmak sanatı, dülgerlik. [*Osm.* Neccarî, neccarlık; *Ing.* Carpentry; *Fr.* Charpenterie].
~ **köprü,** *mim.* Ayakları, taban kaplaması, korkulukları veya bunların büyük kısmı ağaçtan olan köprü.
~ **kubbe,** *mim.* Çatısı ahşaptan çatılan kubbe.
~ **yapı,** ◘ **Ahşap inşaat.**

ahtapot,-tu, i. *Yun.* < *octo,* sekiz + *podos,* ayak. § ❶ *zool.* Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının, Kafadanayaklılar *(Cephalopoda)* sınıfının, Sekizayaklılar *(Octopodidae)* familyasından, boyu 3-4 sm. den 10 m. ye kadar olabilen, kolları sekiz sayıda, vücudu kısa ve yuvarlak, vantuzlu bir deniz hayvanı cinsi. [*Ing.* Octopus; *Ing.* Devilfish; octopus, cuttlefish; *Fr.* Pieuvre, poulpe]. § ❷ *tıp.* En çok burun zarı üzerinde çıkan ur. [*Ing.* Polyp; *Fr.* Polype]. § ❸ *arg.* Parazit, başkasının sırtından geçinmek isteyen: *Şu ahtapotu sepetleyiver.* [*Ing.* Hanger-on, sponger; *Fr.* Parasite]. ☆ *Eşanl.* **tırtıl.**
~ **gibi,** *dey.* Sırnaşık, insanı rahatsız edecek kadar ısrarlı *(kimse).*
~ **gibi kanını emmek,** *dey.* Birini pençesine alıp iyice sömürmek, maddî ve manevî anlamda varını yoğunu tüketmek.

ahter, i. ç: **ahterân.** *Osm.* < *Ar. Fars.* Yıldız.

ahu /âhû/, i. ç: **âhuvân.** *Osm.* < *Fars.* § ❶ Ceylân, karaca. § ❷ *mec.* Güzellerin gözü, zarif, latif delikanlı. § ❸ Güzel, cazip, latif kız, kadın. § ❹ Kadife gibi parlak, güzel *(bakışlı)* göz. [*Ing.* ve *Fr.* Gazelle].
~ **bakışlı,** *dey.* Ceylân bakışlı, tatlı, yumuşak, kadife bakışlı. [*Ing.* Gazelle-eyed, velvet-eyed].
~ **gibi,** *dey.* Çok güzel ve temiz *(kız).*
~ **gözlü,** *dey.* Ahu gibi güzel gözleri olan.

[*Ing.* Gazelle eyed; *Fr.* Avec des yeux de gazelle (biche)].

☆ *Eşanl.* **ceylân gözlü.**

ahu.dudu,-nu /ahududu/, b.i. *Osm.* < *Fars. ahu, ceylân + dudu*, papağan. § ❶ *bot.* Haziran - Temmuz ayları arasında beyazımtrak renkli çiçekler açan, 30-150 sm. boyunda, kırmızı renkli, sulu ve kokulu meyvaları olan, Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın, İkiçeknekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, *Rosales* takımının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından çok yıllık, dikenli, çalı görünüşünde bir bitki. Yapraklarında *tanen*, meyvalarında *organik asitler (malik, sitrik v.b.)*, şeker *(özellikle levüloz)*, *pektin, uçucu* ve sabit yağ bulunmaktadır. Yaprakları boğaz hastalıklarına ve çiçekleri terletici olarak nikris ve romatizmaya karşı kullanılır. [*Lat. Rubus idaeus; Ing.* Raspberry bush; *Fr.* Framboisier commun]. § ❷ Ahududu ağacının meyvası. [*Ing.* Raspberry; *Fr.* Framboise]. ◉ ◘ *ŞEKİL:* — **ETLI MEYVALAR**.

ahududulaşma, i. Tatlı elma saraplarının mikrobik bozulması. Hastalık, özel bir koku ve lezzetin belirmesi, etilik aldehit oranısının yükselmesi, sonra da sütü andıran ve kaybolmayan bir bulanıklıkla kendini belli eder.

ahund, i. *sosy.* Iran'da **Şiy'i doktrininin** üstadları sayılan hocalar ve müderrislere verilen ad. [*Fr.* Jurisconsulte chiite].

ahüvah /ähüvah/, b.i. İnleyip ağlama. [*Ing.* Sighs and laments].

A hücresi, *zool.* ◘ Hücre.

ahval,-li /ahvâl/, ç.i. *Osm.*<*Ar. hal*'in çoğulu. Haller, olan şeyler, olaylar: *Dünya ahvalinden haberi yok.* [*Ing.* Conditions, circumstances; *Fr.* Situations, affaires]. ◉ **— i şahsiye belgesi**, *huk.* Nüfus hüviyet cüzdanı. [*Ing.* Civil status; *Fr.* Registre de l'etat civil]. ◉ **— i şahsiye komisyonu**, *huk.* Uluslararası bir kuruluş olup, ahvali şahsiye ile uğraşan kuruluşların gelişimi ile ilgili teknik ve hukukî imkânları araştırır. ◉ **— i şahsiye sicili**, *huk.* Ferdin hukuk bakımından haiz olduğu durum ve varlığı üzerine etki yapan olayları tescile yarayan resmi sicil. Bu sicil, resmî mahiyette olmak itibariyle, doğru olmadığı sabit oluncaya kadar mündericatı heyyine kuvvetini haizdir. [*Ing.* Register of births, deaths and marriages; *Fr.* Registre de l'etat civil].

☆ *Eşanl.* **durumlar, oluşlar, bulunuşlar.**

ahzar, s. *Osm.* < *Ar.* Yeşil.

☆ *Eşanl.* **ahdar**, sebz.

ahz.etmek, b.f. Almak.

ahzisâr, b.i. *Osm.* < *Ar.* Öç alma, intikam alma.[*Ing.* Taking revenge; *Fr.* Vengeance].

ahzü girift, b.i. *huk. (Bir suçluyu)* yakalama, ele geçirme.

ahzü itâ, b.i. *Osm.* < *Ar* Alışveriş, aksata. [*Ing.* Buying and selling, commerce; *Fr.* Commerce].

aidat,-tı /aidat/, i. *Osm.* < *Ar. âide'nin çoğulu.* § ❶ Gelirler, kâr, fayda, kazanç, irat: *Kızılay aidatı, tekaüt aidatı.* [*Ing.* Income, allowance; *Fr.* Bénéfice, allocation]. § ❷ Bir kimsenin belirli sürelerde bir derneğe ödemeyi üzerine almış bulunduğu para, ödenti. [*Ing.* ve *Fr.* Contribution].

aidiyet,-ti, /aidiyet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ait olma hali, ilgi, münasebet. [*Ing.* A belonging to; *Fr.* Appartenance, rapport]. § ❷ *mant.* Önermeler mantığında bir kavramın bir sınıfı içinde bulunması hali. Hilbert'in Axiomatic'inde matematiğin esaslı mantık kurallarındandır. § ❸ *fels.* Bir zümreye veya mesleğe mensup olma. Bir fikre ait olma. [*ing.* A state of belonging, interest, concern].

☆ *Eşanl.* § ❶ **alâka, ilinti, ilişki, ilişik, bağlantı, bağlılık, bağ, mensubiyet, taallûk.** § ❷ **içinde bulunma.**

☆ *Karş.* **ilgisizlik, aldırmazlık, lâkaydî.**

aile /aile/, i.ç: **âilât.** *Osm.* < *Ar.* iyâl. § ❶ **Birlikte** oturan veya aynı soydan olan veya aralarında yakınlık bulunanlar. Kandaşlıkla bağlı en küçük zümre; toplum şekillerine göre üyelerinin sayısı değişen ve cinsel bağlantı ve soy üzerine kurulmuş zümre. [*Ing.* Family; *Fr.* Famille]. § ❷ Temel özellikleri bir olan, dil, hayvan ve bitki topluluğu. § ❸ Zevce, bir kimsenin karısı. [*Ing.* Wife; *Fr.* Femme]. ◉ **ata buyruklu —**, *fels.* ve *sosy.* ◘ **Ata.** ◉ **Büyük —**, *sosy.* Aynı çatı altında oturan veya birbirine bağlı küçük evler topluluğunda yaşayan bir çok özel ve ya «çekirdek» ailelerinden kurulu aile. [*Ing.* Grand family; *Fr.* Famille grande, grosse famille]. ☆ *Eşanl.* **geniş aile, birleşik aile.** ◉ **Dar —**, *sosy.* Baba, ana ve bazen başka bekâr akrabadan kurulmuştur. [*Lat Familia pequena, Fr.* Famille restreinte]. ◉ **Çağdaş —**, *sosy.* Karı, koca, evden ayrılmamış çocuklardan ibarettir. [*Ing.* Conjugal family, *Fr.* Famille conjugale]. ◉ **İğreti —**, *sosy.* Kocanın savaş ve uzun yolculuk gibi sebeplerle evden ayrıldığı zamanlarda ve bu zamana bağlı olarak kurulan oğreti aile şeklidir. [*Osm.* Nikâh-ı müt'a; *Fr.* Famille taisible]. ◉ **Baba ocağı — si**, *sosy.* Karı ve koca ile onların bütün erkek nesilleri ve evlenmemiş çocuklarından kurulmuştur. [*Ing.* Paternal family; *Fr.* Famille paternelle]. ◉ **Kök —**, *sosy.* Hepsi aynı çatı altında yaşayan koca, karı, evli oğul ve bütün neslinden kurulmuş olan aile. [*Fr.* Famille-souche]. ◉ **Siklon — si**, *meteor.* Aynı akıma bağlı ve ardarda gelen üç, beş siklonluk dizi.

— bahçesi (gazinosu v.b.), Aile halinde rahatlıkla gidilebilecek, genellikle içkisiz veya hafif içkilerin içilebildiği gazino. [*Ing.* Amusement place where only soft drinks should be served]

— bileti, ◘ Bilet.

— bütçesi, *ikt.* Kısa bir süre içinde bir işçinin veya işçi ailesinin hayat seviyesinde meydana gelen değişmeleri tespit amacıyle yapılan istatistik çalışması.

— cüzdanı, *ikt.* § ❶ Tasarruf mevduatına bazı bankalarca verilen ad. [*Ing.* Savings account]. § ❷ Bu hesap için açılan banka defteri. [*Ing.* Savings account book].

— doktoru, *tıp* Aile fertlerinin sağlık durumlarını takip, hastalıklarını tedavi eden, ailenin sağlık meselelerini yakından bilen doktor [*Ing* Family doctor; *Fr.* Médecin de (la) famille].

— dostu, Ailece tanışılan ve evlerine gidilip gelinen ahbap, yakın

— efradı, Bir aileyi meydana getiren kişiler. [*Ing.* Members of a family; *Fr.* Membres de la famille].

— ekonomisi, *huk.* Ev ekonomisi. Ulusal ekonominin hücrelerini teşkil eden münferit ekonomilerden olup, ev idaresi içinde cereyan eden ekonomik faaliyetlerdir.

— faciası, § ❶ Aile fertleri arasında geçen, öldürme, yaralama v.b. facialar. § ❷ Bir evin bütün fertlerini etkileyen acıklı olay

— fideikomisi, *huk.* Bir şahsın, devir ve terağ edilmemek ve *(kendisinin veya mal tahsis ettiği kimsenin)* ailesi arasında, tâyin ve tesbit ettiği sıraya uygun bir şekilde nakledilmek üzere bir kimseye tahsis ettiği mal veya mal topluluğu.

— hukuku, *huk.* Aile üyesinin hak ve görevlerini düzenleyen hukuk. [*Lat. Ius familiae: Ing.* Family law, law of the family, law of domestic relations; *Fr.* Droit de famille, droit familial].

— incelemesi, *fels.* Topluluğu bir bütün olarak sıhhatli bir şekilde tanımak için onu teşkil eden ailelerin yapısal ve fonksiyonel özelliklerini araştırma.

— kurmak, *dey.* Evlenerek çoluk çocuk sahibi olmak.

— malları, *huk* Aile topluluğuna giren kimselerin menfaatlerini ve ailenin devamını sağlamak maksadıyle çeşitli şekillerde tahsis edilen mallar. [*Lat. Res familiares, bona familiara; Ing.* Family property, settled property, entailed property; *Fr.* Biens de la mille].

— malları şirketi (Aile şirketi emvali), *huk.* Aile birliğini kuvvetlendirmek, ailenin iktisadi parçalanmasını önlemek, malların daha verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak gibi amaçlarla hısımların, terekedeki hisselerinin bir kısmını veya tamamını bırakmak veya başka mallar koymak suretiyle ve resmî bir senetle aralarında meydana getirdikleri iştiraktır. [*Lat. Communio, consortium, indivisa successio, indivisum patrimonium, societas ercto non cito; Ing.* Family joint property family settlement; *Fr.* Indivision (des biens de famille)].

— meclisi, *huk.* Vesayet altında bulunan bir kimsenin, vasiliğe ehil kan veya sıhrî hısımlarından, Asliye Mahkemesince vesayet makamının *(Sulh Mahkemesi)* yerine geçmek üzere *(ve dört yıl süreyle)* tayin olunan en az üç kişiden kurulu topluluk. [*Ing.* Family council].

— nizamı aleyhine suçlar, *huk.* Aile kuruluşunu ilgilendiren esasların ve eşlerin karşılıklı sadakat, müzaheret ve yardım yükümlülüklerinin ihlâlinden doğan suçlar. [*Ing.* Offences affecting the family; *Fr.* Délits contre la constitution de la famille].

— ocağı, *dey.* Ailenin kurduğu, yerleştiği, geliştirdiği ev. [*Ing.* The family hearth, home; *Fr.* Foyer].

— pansiyonu, Mütevazı kategoriye ait olup servis ve hizmetleri bir otelkinden çok ailevî mahiyet gösteren tesis. [*Ing.* Boarding house, guest house; *Fr.* Pension de famille].

— reisi, *fels.* Bir arada oturan aile mensuplarının iyiliğini sağlamak ve aile düzenini korumaya yetkili bulunan kimse. [*Ing.* Head of the family. *Fr.* Chef de famille].

— reisi beyanı, *ikt.* Vergi Usul Kanununa göre aile gelirlerinin, Maliye'ye aile reisi olarak koca tarafından bildirilmesi.

— saadeti, *dey.* Genellikle karı koca, bazan da büyükler ve çocuklar arasındaki ahenk, anlaşma, sevgi.

— tatil evi, Bir aileye yardım teşekkülünün hizmetiyle kırda, deniz kıyısında veya dağda tatil süresince bir araya gelmiş ana baba ile çocuklarını avantajlı şartlarda barındıracak şekilde düzenlenmiş mülkiyet.

— tazminatı, *iş huk.* İhtiyaca göre ücret kesintisinden hareketle işçinin bakmakla yükümlü bulunduğu her [illegible] için ücretinin belirli bir miktarı arttırılmış olarak ödenmesi sistemi.

— terbiyesi, Ailede kazanılan eğitim alışkanlıklar.

— vakfı, *huk.* Aile fertlerinin eğitim ve öğretimine, her türlü yardımına yaramak ve bunlara benzeyen amaçlar için gereken mal[illegible] ratları sağlamak maksatlarıyle miras ve [illegible] hıslar hukukunun koyduğu hükümlere uygun olarak kurulan tesis. [*Ing.* Trust for benefit of family; *Fr.* Fondation de famille].

— vesayeti, *huk.* Vesayet altındaki kimsenin menfaati ve özellikle şirketin sınaî bir teşebbüsün devamını gerektirdiği takdirde vesayetin, vesayet makamlarının yerine aileye tevdi edilmesi. [*Ing.* Family guardianship; *Fr.* Tutelle de Famille (Tutelle privee].

— yardımcısı, *huk.* Kanuni bir zorunluluk olsun, olmasın, bir diğerine maddî nafaka sağlayan veya muntazam yardımda bulunan veyahut ilerde bir yardımda bulunmaya kanunen zorunlu addedilen kimse. Zarar görenler bu duruma tabi değildir. [*Lat. Altor; Ing.* Supporter, bread-winner; *Fr.* Soutien de famille].

— yurdu, *huk.* Aile fertlerinin iaşe ve ikametini sağlamak amacıyla ve ancak bu maksada yetecek kadar tarım veya sanayi icrasına yarayacak gayrimenkullerin veya ikamete yarayacak mesken ve müştemilâtının tahsis suretiyle kurulan aile malları. [*Lat. Larfamiliaris; Ing.* Family home; *Fr.* Asile de famille].

— yuvası, ◘ Aile ocağı.

ailece, z. § ❶ Bütün aile birden. [*Ing.* Together with the whole family; *Fr.* Avec toute la famille]. § ❷ Aile bakımından, aileye göre. [*Ing.* As a family].

ailelik,-ği, i. § ❶ Aile olma durumu. § ❷ Aile için, aileye göre: *Ancak bir ailelik abonman kaldı.* [*Ing.* Regarding the family, private, domestic].

ailevî /ailevî/, s. *Osm.* < *Ar.* Aile ile ilgili. [*Ing.* Family, domestic; *Fr.* Familial].

aion, i. *Yun. fels.* Yeni platoncular ve gnostiklerde varlıktan türeyen ve varlığın nesneler üzerinde etkisini mümkün kılan sonsuz güçler.

aira, i. *Yun. bot.* Buğdaygillerden, kısa yapraklı, ince, zarif bir bitki. Yaşama süresi bir yıldır. Ovalarda ve kumlu yerlerde yetişen birçok türü vardır. [*Ing.* ve *Fr.* Aira].

airopsis, i. *Yun. aira*, delice + *opsis*, görünüş. *bot.* Kumlu yerlerde, kurumuş bataklıklarda görülen, çok küçük başakçıklı, Buğdaygillerden ince ve zarif bir bitki.

aislometre, i. *Fr. aislomètre. elek.* Yüksek ge-

rilim şebekesindeki kusurlu yalıtkanları kontrol için kullanılan ve elektroskopun çalışma prensibine göre yapılmış bir kontrol âleti. [*Ing.* Aislometer].

ait /ait/, s. *Osm.* < *Ar.* < *avdet* > *aid.* § ❶ Dair, hakkında [*Ing.* About, having to do with; *Fr.* Au sujet de, touchant, sur]. § ❷ Malı olma: *Bu kitap bana ait.* [*Ing.* Belonging to; *Fr.* Appartenant]. § ❸ İlgili, ilgilendiren: *Bu bana ait bir mesele, sen karışma.* [*Ing.* Pertaining to; *Fr.* Concernant]. ◉ **Size ~ bir vazife,** Size düşen bir ödev.

~ olma duygusu, Ailedeki çocukların ve yetişkinlerin biribirine ait olduklarını bilmeleri, kendilerine ihtiyaç duyulduğunu hissetmeleri hali.

aitlik,-ği, i. Ait olma, ilgilendirme hali.

aitonya, i. *bot.* Tespih ağacıgiller *(Meliaceae)* familyasından Avrupa'da bazan süs diye yetiştirilen bir Orta Afrika çalısı. [*Lat.* ve *Ing. Aitonia; Fr.* Aitonie].

ajan, i. *Fr. agent,* < *It. agente.* § ❶ Uluslararası çeşitli kurumlarda devlet adına davranan yetkili temsilci. § ❷ Bir kurumdan diğer bir kuruma gönderilen ve iki kurum arasında ilişki kurup işleri yürüten kimse. § ❸ Haber alma işlerinde özel kuruluşlar tarafından kullanılan türlü araç ve gereçler. § ❹ Ulusa, orduya, ırk, din ve reji... kanunlarında ayırıcı, bozucu etkilerde bulunan, gizlice görevlendirilmiş kişi, casus. § ❺ Beden terbiyesi bölgelerinde bir spor dalının resmî yöneticisi. § ❻ *huk.* (a) Uluslararası mahkemelerde mensup oldukları devletin ve kendi vatandaşlarının haklarını savunmakla görevli kimse. [*Ing.* Government agent before the Mixed Arbitral Tribunals; *Fr.* Agent du gouvernement]. (b) Deniz müsadere mahkemelerinde devletin hak ve menfaatlerini savunma ile görevli kimse. [*Ing.* Agent; *Fr.* Agent]. ◉ **borsa ~ı,** *ikt.* ◘ Borsa.

ajanda, i. *Lat. agenda.* Akıl defteri. [*Osm.* Muhtıra; *Ing.* Agenda, memorandum; *Fr.* Agenda]. ☆ *Eşanl.* andıç.

ajanlık,-ğı, i. Ajanın yaptığı iş, görev. [*Ing.* Agency *Fr.* Agence].

ajans, i. *Fr. agence.* § ❶ Çeşitli işlerle uğraşan büro. § ❷ Bir merkeze bağlı olarak çalışan ve bağımsız bir muhasebesi olmayan bölge şubesi. § ❸ Haber alma, haber toplama, haber yayma kuruluşu: *Haber ajansı, Anadolu ajansı, Basın ajansı.* § ❹ *ikt.* Bir ticaret veya sanayi işletmesi mümessilliğinin veya ajanının ikametgâhı. § ❺ Bankaların küçük ölçüdeki şubeleri. § ❻ Haber, *haber bülteni (daha çok radyoda belli saat lerde okunan haber bülteni): Ajans dinlemek.* [*Ing.* Agency, news agency, news bulletin]. ◉ **basın ~ı,** ◘ Basın.

ajansçı, i. *ikt.* Bir ajansta çalışan kimse.

ajitasyon, i. *Fr. agitation.* § ❶ Çalkalanma, çalkantı. § ❷ Karışıklık. § ❸ Can sıkıntısı. § ❹ *tıp.* Çırpınma, az veya çok tutarsız, devamlı hareket. ◉ **Psikomotris ~ı,** *tıp.* Bir ruhî uyarma durumu ile birlikte az veya çok düzensiz, sürekli hareket hali.

ajmalin, i. *Fr. ajmaline. ecz. Rauwolfia*'nın alkoloit'lerinden biri. Sadece kalb atışı üzerinde yatıştırıcı etkisi vardır.

ajovan, i. *Hintç. kim.* Carumajowan denilen, Maydanozgillerden çıkarılan ve içinde özellikle talkım ve kekik bulunan bir esans.

ajuga, i. *bot.* Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, otlaklarda ve nemli korularda yetişen bitki. [*Lat. Ajuga reptans; Fr.* Bugle].

ajur[1], i. *Fr. ajour.* Kafesli veya delikli işleme veya kumaş.

ajur[2], s. *Fr. a jour. ikt.* Günü gününe. İşlerin günlük yapılmış olması, askıda kalan bir işin bulunmaması. [*Ing.* Openwork].

ajurlu, s. Ajuru olan veya her yanı ajur tarzında işlenmiş bulunan, gözenekli: *Ajurlu çorap.*

ajut, i. *(sabunculukta)* sabundaki may asidi oranını düşürmek suretiyle, imalâtın verimini arttıran işlem.

ajüstaj, i. *Fr. ajustage.* Düzleme, tesviye.

ajüste, s. *Fr. ajuste.* Pens veya büzgülerle bedene oturtulan ve vücudu iyice saran elbise.

ak, s. § ❶ Beyaz; rengi beyaz olan *(şey)* [*Osm.* Ebyaz, beyza; *Ing.* White; *Fr.* Blanc]. § ❷ Temiz, lekesiz, pak, namuslu: *Alnı açık, yüzü ak.* § ❸ Beyaz leke: *Bir gözünde ak var.* § ❹ *(Kimi şeylerde)* beyaz kısım: *Yumurta akı, gözün akı.* ◉ **~a çekmek,** *res.* Bir yazı veya resim müsveddelerinden alarak temiz kâğıda yazmak veya resmetmek; temize çekmek. [*Osm.* Tebyiz etmek; *Fr.* Mettre en propre]. ◉ **~ı ak, karası kara,** *dey.* Beyaz tenli, kara gözlü, kara saçlı. ◉ **~ı kara, karayı ak göstermek,** *dey.* Olayları ve sorunları ters aksettirmek. ◉ **~ı karadan seçmek,** *dey.* İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırmak. ◉ **~ı karası geçitte belli olur,** *at.* Lâfla hiç bir şeyin ispat edilemeyeceğini, bir savdaki doğruluğun ancak iş sırasında belli olacağını anlatmak için söylenir. ◉ **~ım derken bokum demek,** *kab.* Bir hatayı örtmeye çalışırken daha büyük bir hata işlemek. ◉ **~ın adı, karanın, tadı,** *dey.* Esmerleri övmek için söylenir. ◉ **~la karayı seçmek,** *dey.* Çok zahmet çekmek, zorlukla karşılaşmak.

~ akçe kara gün içindir, *at.* Daha önce biriktirilen paranın sıkıntılı günlerde kullanılabileceğini anlatır. [*Ing.* White money is for a black day; *Fr.* L'argent acquis honnêtement sert dans les jours de detresse].

~alaca, *dey.* Beyaz benekli. [*Ing.* Having white spots].

~ alınlı deniz kırlangıcı, *zool.* ◘ Kırlangıç.

~ altın, *kim.* ◘ Altın.

~ arap, Arap kelimesi «Zenci» anlamına da geldiğinden, asıl Arapların söz konusu olduğu anlatılmak istenirken kullanılır. Beyaz tenli Arap. [*Ing.* Arab].

~ balıkçıl, *zool.* ◘ Balıkçıl.

~ balina, *zool.* ◘ Balina.

~ başlı maymun, *zool.* ◘ Maymun.

~ başlı yelve, *zool.* ◘ Yelve.

~ benizli, Solgun, kansız. [*Ing.* Pale; *Fr.* Pâle].

~ bıyıklı deniz kırlangıcı, *zool.* ◘ Kırlangıç.

~ boya, *res.* Süt rengindeki boya. [*Ing.* White colour; *Fr.* Blanc].

~ dağ keçisi, *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzluçiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 160 sm. yüksekliği 100 sm. Büyük başlı, kısa boyun, bacak ve kuyrukludur. Çok uzun, ak tüylü olur. Kuzey Amerika'da dağlarda yaşar. [*Lat. Oreamnos montanus; Ing.* Mountain goat; *Fr.* Creamne montagnard].

~ don kara don geçitte *(geçit başında)* belli olur, *at.* Bir şeyin iyisi kötüsü denemeyle *(yerinde)* belli olur.

~ düşmek *(saça, sakala),* § ❶ Tek tük ağarmaya başlamak. § ❷ *mec.* İhtiyarlamak. [*Ing.* To begin to turn gray, to have a white speck].

~ elli jibon, *zool.* ◘ Jibon.

~ gergedan, *zool.* ◘ Gergedan.

~ gözlü, Gözlerinin rengi pek açık olup nazarının hemen değdiğine inanılan *(kimse).* [*Ing.* Hard-hearted, cruel, deceitful].

~ gün ağartır, kara gün karartır, *at.* Neşeli günler insanı canlandırır, kederli günler çökertir.

~ kanatlı deniz kırlangıcı, *zool.* ◘ Kırlangıç.

~ kanatlı tarla kuşu, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Tarlakuşugiller *(Alaudidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 17 sm. Sırtı kül kahverengi, karnı beyazdır. [*Lat. Melanocorypha leucoptera; Ing.* White-winged lark; *Fr.* Alouette de Sibérie].

~ karınlı sağan, *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Sağangiller *(Cypselidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 22 sm. Sırtı kahverengi, karnı aktır. Güney Asya, Güney Afrika ve Palearktik bölgede kayalıklarda yaşar. Göçücüdür. [*Lat. Micropus melba; Ing.* Alpine swift; *Fr.* Martinet alpin].

~ kavak, *bot.* ◘ Akkavak, kavak.

~ kazayağı, *zool.* ◘ Akpazı.

~ kirpani, *dey.* Ak, fakat kirli.

~ koyun kara koyun *(geçit başında belli olur), dey.* Kimin ne olduğu, mühim bir denemede anlaşılır.

~ koyunu gören içi dolu yağ sanır, *at.* Görünüş insanı aldatır.

~ koyunun kara kuzusu da olur, *at.* İyi insanın kötü işi de olur. İyi kimsenin çocuğu kendine benzemeyebilir.

~ köpek kara köpek, *dey.* Çeşit çeşit münasebetsiz insanlar.

~ kulaklı bülbül, *zool.* ◘ Bülbül.

~ kuyruklu deniz kırlangıcı, *zool.* ◘ Kırlangıç.

~ kuyruklu kartal, *zool.* ◘ Kartal.

~ kuyruksallayan, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Kuyruksallayangiller *(Motacillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 19.5 sm. Sırtı külrengidir. Avrupa ve Asya'da her yerde yaşar. [*Lat. Motacilla alba; Ing.* White wagtail; *Fr.* Bergeronette grise, bergerette, lavandiere hochequeue].

~ kuyruklu soreks, *zool.* ◘ Soreks.

~ lâdin, *bot.* ◘ Lâdin.

~ mı kara mı, önüne düşünce görürsün, *dey.* «Boşuna kafanı yorup durma, sonuç belli olduğu vakit anlarsın» anlamında.

~ pak, § ❶ Tertemiz. § ❷ Saçı sakalı ağarmış.

~ sakaldan yok sakala gelmek, *dey.* Çok yaşlanıp bütün bütün kuvvetten düşmek.

~ sakallı, *dey.* Yaşlı, ihtiyar

~ sıcak, Şiddetli, kavurucu güneş sıcağı.

~ söğüt, *bot.* ◘ Söğüt.

~ süt, Namuslu, iffetli annenin helâl sütü.

~ süt emmiş, *dey.* Soyca temiz, ahlâklı, asil.

~ tavus otu, *bot.* 60-90 sm. boyunda, dik ve yatık, Buğdaygiller familyasından çok yıllık bir mera bitkisi. [*Lat. Agrostis alba*].

~ yahudi baklası, *bot.* Kazık köklü, kalın ve tüylü saplı, 7-9 yaprakçıktan ibaret toplu yapraklı, çok büyük, yassı, yuvarlak, köşeli veya dört köşeli, beyaz krem renginde tohumları bulunan, Baklagiller familyasından yıllık yem bitkisi. [*Lat. Lupinus albus*].

~ yakalı sinekkapan, *zool.* ◘ Sinekkapan.

~ zambak, *bot.* ◘ Zambak.

aka, i. Türkçede bazı lehçelerde **«Ağa»** yerine kullanılan bir söz.

akabe, i. ç: **akabât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sarp (*zorlu*) geçit. § ❷ *mec.* Muhatara, tehlike: *Bu akabeyi de atlatırsak, ötesi kolay.* § ❸ Tepe, yokuş. [*Ing.* Steep mountain road, pass].

akabinde, z. *Osm.* < *Ar.* Arkasından, hemen ardından, ardından. [*Ing.* Immediately; *Fr.* Tout de suite].

☆ *Kars.* önünden, önceden, evvelden, bidayette.

akaç,-cı, i. < ak + aç. § ❶ Birikmiş suyu veya herhangi bir sıvıyı akıtmak için kullanılan boru ve oluk gibi şey. Pis su, kirli su, yağış suları v.b. suları zararsız hale getirmek için dışarı akıtan boruların tümü. [*Ing.* ve *Fr.* Drain]. § ❷ Kanal, ark, su yolu § ❸ Çok nemli arazide suyu akıtmaya yarayan yeraltı su oluğu.

akaçlama, i. *coğr., jeol.* ve *trm.* Toprakta, ekilen bitkilerin yetişmesine yaramayan veya zararlı olan fazla suların, yeraltındaki avgınlarla, akaçlarla, veya yerüstünde açılmış su yolları ve arklarla başka yere akıtılması işi. [*Osm.* Sun'î tefcir; *Ing.* ve *Fr.* Drainage].

~ havzası, *coğr.* Suları kurutulan bölge. [*Osm.* İskân havzası; *Ing.* Draining basin; *Fr.* Bassin de drainage].

~ pulluğu, *trm.* Akaçlama hendeklerinin yönünü çizmek için kullanılan pulluk.

~ teknesi, *coğr.* Akaçlama, kurutma yoluyle fazla suları başka yere akıtılan yer. [*Osm.* Tefcir havzası; *Ing.* Basin of drainage; *Fr.* Bassin de drainage].

akademi, i. *Fr. academie.* < *Lat. academia* < *Yun. akademia. tar.* § ❶ Eflatun'un eski Yunanistan'da kurduğu felsefe okulunun adı. [*Osm.* Encümen-i dânış; *Ing.* Academy]. § ❷ Fransız akademisi. § ❸ *fels.* Fikir veya bilim adamlarının toplanmasıyle meydana gelmiş topluluk. Sanat, edebiyat ve bilim konularını inceleyen uzmanlar grupu. [*Osm.* Encümen-i dâniş; *Ing.* Academy]. § ❹ Yüksek okul. § ❺ *res.* ve *heyk.* Çıplak modelden yapılmış resim. [*Ing.* ve *Fr.* Figure]. ◉ **Güzel Sanatlar ~si,** *eğt.* § ❻ Sanatçılardan kurulan ve güzel sanatların gelişim ve yayımına çalışan heyetler. § ❼ Güzel sanatlar öğretilen okul ve kuruluşlar. [*Ing.* Aca-

demy (school) of fine arts *Fr.* Ecole des Beaux Arts].

☆ *Eşanl.* bilimtay.

~ **açıklığı**, *sin.* Akademi örtüsünün çevrelediği alan. Perde üzerindeki görüntüde eski dikdörtgenliği sağlamak, aynı zamanda ses yolunu perde dışında bırakmak için kullanılan belli boy ve biçimdeki örtüye verilen ad. [*Ing.* Academy aperture; *Fr.* Ouverture de l'Academie].

~ **armağanı**, Yurdumuzda ve dünyada «Oscar» Akademi Armağanı adıyle bilinen sinema armağanı.

~ **büyüklüğü**, Güzel Sanatlar Akademisinde ve okullarda sırf öğrenmek için yapılan belirli boydaki resimler büyüklüğünde olan insan resimleri. [*Fr.* Grandeur d'Academie].

~ **kılavuzu**, *sin.* Piyasaya çıkan bütün makaralarda filmin bas ve sonuna takılan, filmin göstericiye takılmasını kolaylaştıran ve gösterimci bilgiler taşıyan kılavuz çeşidi. [*Ing.* Academy leader; *Fr.* Amorce de l'Academie].

~ **nispeti**, Akademi büyüklüğü anlamında. [*Fr.* Proportion academique]

~ **öğrencisi**, Bir Güzel Sanatlar Akademisine devam eden öğrenci. [*Fr.* Eleve d'une academie].

~ **örtüsü**, *sin.* Sesin sinemaya girmesi, 35 mm lik filmin bir yanına ses yolunun konmasına, bundan dolayı da görüntü boyunun değişmesine yol açtı. Perde üzerindeki görüntüde eski dikdörtgenliği sağlamak, aynı zamanda ses yolunu perde dışında bırakmak için kullanılan belli boy ve biçimdeki örtü olup, perdedeki görüntüye yaklaşık olarak 3,4 oranı verir. [*Ing.* Academy mask; *Fr.* Cache de l'Academie].

~ **sonrası şüpheciliği**, ◘ Yeni pironculuk.

~ **üyesi**, ◘ Akademisyen.

~ **yapmak**, Akademik resimler ve heykeller yapmağa denir. Akademi tarzında bir vaziyet verilmiş modellerden yapılan veya duruşlara benzeyen resim ve heykeller yapmak. [*Fr.* Faire une academie].

akademici, i. *res.* ve *heyk.* Kurallara bağlı resim ve heykel çalışması yapanlara verilen ad. [*Ing.* Academist; *Fr.* Académiste].

akademicilik,-ği, i *ed.* Eski eser kopyacılığı. Eski klasik eserleri tam tamına benzetmek ve onlardaki vaziyet ve sekilleri olduğu gibi taklid ederek gerçek hayattaki şekillerini itibara almayarak resim ve heykel yapmak tarz ve mesleği. [*Ing.* Academism; *Fr.* Académisme].

☆ *Eşanl.* akademizm.

akademik, s. ve i. res. *Fr. academique.* § ❶ Güzel Sanatlar okul ve akademilerinde öğrenmek için yapılan insan resimleri *(figürler)* gibi gayet doğru ve tabiat ve gerçeğin aynı olarak yapılan fakat bir ibda ve yaratma eseri olmayan ve onu yapan sanatçının heyecanını taşımayan mektep işi tarzında figürler. § ❷ Tabii vaziyetlerde durdurulmayıp sırf talim ve mümareseye elverişli olmak üzere itibarî ve bellenmiş duruslardaki figürler. § ❸ Bir akademide söylenecek nitelikteki söz, yazı ve fikirler. § ❹ s. Ana dil, yabancı diller, tarih, iktisat, matematik ve tabiî ilimler alanına giren. § ❺ Fikir ve soyut düşünce ve çerçevesinde kalan.

~ **çalışma**, *san., res. ve heyk.* Akademilerdeki desen ve klasik örneklere göre yapılan etütler.

~ **figür**, *res.* Tablonun bütünü dikkate alınmadan yapılan çıplak resmi.

~ **hazırlık**, *eğt.* § ❶ Liberal veya teknik yüksek öğretim dallarında araştırma ve öğretim yapmak için gereken hazırlık § ❷ Belli bir bilim dalında çalışmak üzere gereken öğrenimi tamamlama.

~ **istidat**, *eğt.* Öğrencinin derslerde özellikle matematik, fen, ana dili ve yabancı dil derslerinde başarı elde etme yeteneği. Bu yetenek doğuştan gelen ve sonra elde edilen yeteneklerin bir birleşimidir.

~ **kariyer**, *eğt.* Üniversite öğretim üyeliği.

~ **kostüm**, *eğt.* Üniversitelerde ve bazı yüksek okullarda öğretim üyeleri ile öğrencilerin belli gün ve törenlerde giydikleri akademik derece ve ünvanlara göre sapkası, yaka şekli ve renkleri değişik olan özel elbise.

~ **kurul**, *eğt.* Fakültelerde öğretim üyeleri ve görevlileriyle uzmanların toplu adı.

~ **özerklik**, *sosy.* Devlet, din ve politika etkilerine karşı düşünce hürlüğünü sağlamaya yarayan bilim kurumlarının özgürlüğü.

~ **özgürlük**, *eğt.* Bir öğretim üyesinin ve öğrenim yapan bir öğrencinin sansürden, baskıdan ve korkudan uzak bir şekilde öğretme ve öğrenme imkânına kavuşması hali.

~ **psikoloji**, *eğt.* ve *psik.* Amaçları sadece bilimsel çalışma olan psikoloji dallarına verilen ad. *(Genel psikoloji, jenetik psikolojisi, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik psikolojisi, mukayeseli psikoloji, anormaller psikolojisi gibi.).*

~ **ressam**, *san.* Akademizme sıkı sıkıya bağlı ressam.

~ **yapmak**, *san., res.* ve *heyk.* Akademik resimler ve heykeller yapma. Akademi tarzında bir vaziyet verilmiş modellerden yapılan veya duruslara benzeyen resim ve heykeller yapmak. [*Fr.* Faire une academie].

~ **zekâ**, *eğt.* ve *psik.* Soyut kavramları kolayca hazmeden zekâ tipi. Bu türlü zekâya sahip olanlar özellikle okul hayatlarında başarılıdırlar. Derhal sınıf seviyesinin üstüne çıkarlar.

akademisel*, s. *res.* ve *heyk.* Geleneksel bir görüş içinde yapılmış, kişilikten yoksun *(resim veya heykel çalışması).* [*Ing.* Academical; *Fr.* Academique].

akademist,-ti, i. *Fr. academiste.* Fransızlarca Güzel Sanatlar Akademisiyle bir ilgisi olmayıp yalnız binicilik akademisi veya okulu öğrencilerine verilen ad.

akademisyen, i. *Fr. academicien.* § ❶ Bilim çalışmalarında ve kitaplara bağlı öğrenim faaliyetinde ün kazanan kimse. § ❷ Akademi üyesi. (*Ing.* Academician]

akademizm, i. *Fr. academisme* < *Yun.* ◘ Akademicilik.

akademya, i. *It. academia fels.* ◘ Akademi.

akadiyen, i. *jeol.* Kambriyum devrinin, *Paradoxides triloibit'i* ile nitelenen orta katı.

ak.ağa, b.i. Eskiden harem dairesi hizmetlerinde kullanılan, zenci olmayan hadımlara verilen unvan. [*Ing.* White eunuch of the sultan's palace; *Fr.* Eunuque blanc].

ak.ağaç,-cı, b.i. Kayın ağacı cinsinden kerestelik bir ağaç. [*Lat. Betula alba; Ing.* A kind of birch; *Fr.* Bouleau blanc].

akait,-di /akait/, i. akîde'nin çoğulu. *Osm.* < *Ar. akâid.* § ❶ Bir dinin inançlarını ve tapınma kurallarını toplayan bilim. [*Ing.* Theology; *Fr.* Theologie]. § ❷ İnanılan şeyler, inanlar, akideler. [*Ing.* Catechism; *Fr.* Catechisme].

akaju, i. *Fr. acajou.* < *Port. acaju. bot.* Kırmızı kerestesi çok sert ve güzel cilâ alan ve tropik Amerika'da yetişen, Tespihağacıgillerden bir cins ağaç. Kaplama ve ince marangozluk işlerinde kullanılır. [*Lat.* Swietenia mahogany; *Ing.* Mahogany; *Fr.* Acajou].

☆ *Eşanl.* maun, mahun.

~ **rengi**, Açık ve koyu damarlı, kırmızıkestane rengi.

akak,-ğı, i. *h.d.* Su, hava gibi akışkan cisimlerin geçip gitmesine yarayan her çeşit yol. [*Osm.* Mecra; *Ing.* Canal; *Fr.* Canal, conduit].

akala, i. *trm.* Orta yükseklikte, nisbeten az odun dalı ve kuvvetli dik gövdesi olan, altı meyva dalları üsttekilerden daha uzun, yaprakları ve kapsüller orta büyüklükte, erkenciliği orta, kozalar sarkık ve rüzgâra dayanıklı, «Upland» grupundan bir pamuk türü.

akalliyet, ekalliyet, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar veya bunların bu hali. § ❷ *huk., fels.* ve *sosy.* Bir devlet otoritesi altında yaşayan, aralarında ırk, dil, ve din farkı bulunan ve egemen ulusa göre sayıca az olan topluluk. [*Ing.* Minority; Fr. Minorite]. ◉ ~ **in hakları**, *huk. fels.* ve *sosy.* Tüzel kişilerde, heyetlerde, meclislerde v.b. azınlıkların sahip oldukları haklar. Alınan kararlara karşı azınlıkta kalanların itiraz hakkı gibi. [*Ing.* Minority rights; *Fr.* Droits de la minorite]. ◉ ~ **ler hukuku** *huk., fels.* ve *sosy.* Aralarında ırk, dil ve din birliği olup beraberce yaşama arzusuna bağlı olan ve bir devlet ahalisinin çoğunluğu içinde toplanmış bulunan haklar. [*Ing.* Law and rights of minorities; *Fr.* Droit des minorites]. ◉ ~ **lerin temsili** *(seçimde), huk.* Bazı memleketlerin özellikle yasama seçimi için kabul ettikleri bir sistem olup, bu sistemde oyların çoğunluğunu kazanamamış olan aday listelerine de belirli miktarda üyelik sağlar. [*Ing.* Minority representation; *Fr.* Representation des minorités].

☆ *Eşanl.* azınlık, azlık.

☆ *Karş.* çoğunluk, çokluk, ekseriyet.

ak.amber, b.i. *T. ak* + *Ar. amber.* § ❶ Amber balığının bağırsaklarından çıkarılan, kül renginde yapışkan, bükülgen ve misk gibi kokulu olan bir madde. [*Ing.* Ambergris; *Fr.* Ambre gris]. § ❷ *Himena* denilen ağaçtan toplanan güzel kokulu bir reçine.

akamet,-ti, /akamet/, i. *Osm.* < *Ar. ukm.* § ❶ Kısırlık, verimsizlik. [*Ing.* Sterility; *Fr.* Sterilite]. § ❷ Başarısızlık, sonuçsuzluk, yarı yerde kalma. [*Ing.* Lack of success; *Fr.* Insucces].

☆ *Eşanl.* ademi muvaffakiyet ,neticesizlik.

☆ *Karş.* verimlilik, başarılı olma, başarı, muvaffakiyet, sonuç verme.

akan, s. Akmakta olan: *Gözlerden akan yaşlar.* [*Ing.* That runs, flowing].

~ **sular durur**, *dey.* Mazeret veya delil ileri sürüldüğünde söylenir. [*Ing.* That leaves no place for objection, that clinches the argument].

~**toprak**, *coğr.* Yağmur sularının dağlardan sürüklediği toprak.

~ **yıldız**, *astr.* ◘ Akanyıldız.

akant, i. *Lat. acanthus* < *Yun. acantha*, diken. *mim. süsl.* Korint üslûbu sütun başlıklarında görülen ve ayı pençesi yapraklarını temsil eden bir süs motifi.

akantefir, i. *Fr. acanthephyre. zool.* Özellikle testere biçiminde dişleri ve pek uzun bir mahmuzu bulunan, derin deniz diplerinde yaşayan uzun kuyruklu önayaklılardan bir kabuklu cinsi.

akantin, i. § ❶ *kim.* Köpekbalığı *(Squalus acanthias)* nın karaciğer ve «*embryo*» sından elde edilen ve $C_{15}H_{22}N_4O_4$ yapısında bazik bir madde § ❷ Bazı ışınlılar *(Radiolaria)* da iskeletin yapısında geniş ölçüde yer alan ve stronsiyum sülfattan zengin madde. [*Ing.* ve *Fr.* Acanthine].

akantit,-ti, i. *kim.* Ortorombik sistemde kristalleşen bir gümüş cevheri, doğal gümüş sülfür. (Ag_2S). [*Ing.* ve *Fr.* Acanthite].

akantiyon, i. *Yun. akantha*, diken. *tıp.* Ön burun çıkıntısı üzerindeki en sivri nokta. [*Ing.* Acanthion].

akantokarp, s. *Fr. acanthocarpe* < *Yun. akantha*, diken + *karpos*, meyva. *bot.* Meyvaları dikenli, dikenle kaplı *(bitkiler hk.).* [*Ing.* Acanthocarpous].

akantoker, i. *Fr. acanthochere. zool.* Balıcıgiller'den, Ardıç kuşu büyüklüğünde, boynundaki sarkık etcikler ve uzun kuyruğu ile dikkati çeken bir Avustralya kuşu.

akantometra, i. *zool.* Kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının, Işınlılar *(Radiolaria)* takımından bir hücreli cinsi; Bütün sıcak denizlerde rastlanan bir dikenli olup, enine kesitinde silindir biçimi, birbirine aşağı yukarı eşit yirmi iğne bulunur. [*Lat.* ve *Ing.* Acanthometra; *Fr.* Acanthometre].

akantonozomitler, ç.i. *Fr. acanthonozomides. zool.* Vücut zarları kalın ve sert, ön duyargası ek bir kamçı ile donanmış ve genel olarak derince yarık bir telzon taşıyan amfipodlardan bir kabuklular familyası.

akantosefal, s. *Fr. acanthocephale* < *Yun. akantha*, diken + *kephale*, baş. *zool.* Kancalı, hortumlu. [*Ing.* Acanthocephalous].

akantosefaller, ç.i. İpsi solucanlar *(Nemathelminthes) in* bir kolu. Başı dikenliler, kılçıkbaşlılar, çengelli kurtlar. Bu parazitlerin gelişmesinde «*embryon*»un bir kaç «*host*» değiştirmesi lâzımdır, yetişkinler çeşitli memelilerin bağırsaklarında yaşar. [*Lat.* ve *Ing.* Acanthocephala; *Fr.* Acanthocéphales].

akantoseras, i. *Fr. acanthocéras. zool.* Tebeşirli toprakların ammoniti; kalın dolaşımlı kabuğu, diken sıraları veya yumrularla donatılmıştır.

akantoz, i. *Fr. acanthose.* § ❶ *vet.* Özellikle köpekte görülen deri kırışıklıklarında hiperkeratoz *(nasırlaşmaya benzer hal)* ve alt deride pigmentlerin yığılması ile belirlenen bir deri hastalığı. [*Lat.* ve *Ing.* Acanthosis]. §

❷ *tıp.* Derinin pürtüklü hali ile belli olan, papilomatöz vejetasyonlarla ve anormal pigmantasyonla bir arada bulunan hastalık. [*Lat. Acanthosis nigricans*].

akantozoitler, ç.i. *Fr. acanthozoïdes.* Hidroit kolonilerinde bulunan ve orada oynayacakları role göre değişikliğe uğrayan, dikenleşmiş, ağızsız, dokunaçsız, üretim organından yoksun bireyler.

akan.yıldız, b.i. *astr.* Yer'in havayuvarına girince sürtünmeden dolayı akkor duruma gelen ve ardından bir ışık çizgisi bırakarak geçen meteor. [*Osm.* Şihab-ı sakıp; şahap; *Ing.* Shooting star, meteor; *Fr.* Etoile filante].

— **yağmuru,** *astr.* Bir meteor sürüsünün Yer'in havayuvarına girmesinden doğan çok sayıda akanyıldız. [*Osm.* Bârân-ı şehâb; *Ing.* Meteor shower; *Fr.* Pluie meteorique, averse meteorique, plui des etoiles filantes].

akap,-binde, i. *Osm.* < *Ar. akab* < *akıb.* Hemen arkadan gelen şey. Ark, art.

~ **mağara,** İçinde bir su kaynağı veya fıskiye olan veya kayalarından su damlayan ve akan tabiî veya suni mağara. [*Fr.* Grotte].

akapni, i. *Fr. acapnie* < *Yun. akapnos,* buhar, duman. (Mosso) kanda karbon dioksit azalması. Bunun sonucunda solunum merkezi «inhibition» u görüldüğü gibi solunum kesilmesi de mümkündür. (Dağ tutması, bazı ameliyelerde anesteziklerin etkisi ve karbon gazı zehirlenmesinde görülen solunumsuzluk bununla izah olunur). [*Ing.* Acapnia].

akar /akâr/, i. ç: **akarât, akair.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Gelir *(para)* sağlayan mülk. *(ev, dükkân, tarla, bağ, bostan v.b. gibi);* bir vakıf tarafından kurulmuş ve geliri bu vakfa ait belirli bir takım masraflar için kullanılan binalara verilen ad. Özel mülkler için de «akar» denebilir. [*Ing.* Landed property; *Fr.* Fond, immeuble]. § ❷ *zool. Acarina* takımından, 0.05 sm. boyunda, beyazımsı, kırmızımtrak veya yeşilimsi renkte, bitkilerin özünü emen, hafif ağ ören böcek [*Ing.* Acarus, itch-mite; *Fr.* Acare]. § ❸ Akıcı madde sıvı. [*Osm.* Mayi; *Ing.* Fluid; *Fr.* Fluide]. ◉ ~ **a kakara bakma çuvala girene bak,** *at.* İyiye kötüye değil elde edilene önem ver. ◉ ~ **ı yok, kokarı yok,** *dey.* Belli başlı görülür ve duyulur bir kusuru yok. [*Ing.* Having no special fault, quite all right, it's fine].

- **oluk gibi,** *dey.* Bol bol, arkası kesilmeden.

— **su,** ◘ **Akarsu.**

~ **su pislik tutmaz,** *at.* Hareket kötü şeyleri de alır götürür.

~ **suya inanma el oğluna dayanma,** *at.* Başkalarına fazla güvenmemek lâzımdır, dostluklar geçici olabilir.

~ **yakıt,** ◘ **Akaryakıt.**

akar. amber, b.i. *bot.* (a) Asya ve Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen, kabuğundan sıvı asilbent çıkarılan, ağacının odunu değerli olan büyük ağaç. [*Lat. Liquidambar orientalis;* (b) Meksika ve Kuzey Amerika'da yetişen *Liquidambar styraciflua*'dan elde edilen sıvı amber.

akarca, i. *h.d.* § ❶ Akarsu. [*Ing* Running water, permanently flowing fountain; *Fr.* Source intermittente]. § ❷ Kaplıca. § ❸ *tıp.* (a) Çıban, fistül; (b) Bir dokuda ya doğuştan, ya da travma veya hastalık sonucu veya ameliyat ile meydana gelen kanal; (c) Devamlı akan yara, sıraca; (d) *(Belsoğukluğu, kemik veremi gibi)* akıntılı hastalık.

akâr.çeşme, b.i. Musluğu olmayan ve suyu devamlı olarak akan çeşmelere denirse de akarçeşme terimi bazen suyu olan çeşme anlamında da kullanıldığından bu gibi suya devamlı akan çeşmelere eskiden verilen akarca deyimini kullanmak daha uygun olur.

akardiotrofi, i. *Fr. acardiotrophie.* < *Yun. akardia. tıp.* Kalb atrofisi. [*Ing.* Acardiotrophia].

akaret /akaret/, i. *Osm.* < *Ar. huk.* Gelir sağlayan mülk, *(ev, arsa, bahçe, çiftlik gibi).* Sultan Aziz zamanında irat getirmek üzere «*Akaretler*» yapılmıştı. [*Ing.* Landed properties; *Fr.* Proprieté, immeubles].

akarisit,-di, i. § ❶ *tıp.* Parazit veya böcekleri öldüren ilâç. § ❷ Uyuz ilâcı. [*Ing.* ve *Fr.* Acaricide].

akarit,-di, i. *Fr. acaride. tıp.* Kene veya parazit gibi bir hayvancık, vücudu istilâ eden küçücük bir organizma. [*Ing.* Acarid].

akarlar, ◘ **Akaryenler.**

akarofobi, i. *Fr. acarophobie* < *Yun. akarus,* uyuz böceği + *phobos,* korku. *fiz.* Marazî uyuz korkusu. [*Ing.* Acarophobia].

akarp, s. *Yun. a* -sız + *karpos,* meyva. *bot;* Meyvasız, meyva vermeyen *(bitkiler hk.).* [*Ing.* Acarpous; *Fr.* Acarpe].

akar.su, b.i. § ❶ *coğr.* Yağışlarda yeryüzüne düşen, kaynaklardan çıkıp belirli bir yatakta akan, sonra denize, göle dökülen *(sel, dere, nehir v.b.)* sular. [*Osm.* Ma-i cârî; *Ing.* Running water; *Fr.* Eau courante]. § ❷ Akış halinde bulunan su. [*Ing.* Stream; *Fr.* Cours d'eau]. § ❸ Tek sıra elmastan veya inciden gerdanlık. [*Ing.* A single necklace of diamonds or pearls; *Fr.* Collier]. ◉ **ana** —, *trm.* ◘ Ana. ◉ **boyuna** —, *coğr.* ◘ Boyuna.

— **açılımı,** *coğr.* Akarsuyun asıl uzunluğunun, bu suyun kaynağı ile ağzı arasındaki doğru uzunluğa oranı. [*Ing.* Stream development; *Fr.* Developpement du cours d'une riviere].

~ **ağı,** *coğr.* Bir ırmak veya kollarıyla bunlara karışan çok sayıdaki dere ve dereciklerin birleşmesinden doğmuş akan su yolları ağı. [*Osm.* Şebekei-miyahiye; *Ing.* River systems; *Fr.* Reseaux fluviaux].

— **ağızları,** *coğr.* ◘ Ağız[1].

— **arası,** *coğr.* İki akarsu arasındaki bölgeye verilen ad.

~ **aşındırması,** *coğr.* Akarsuyun geçtiği yatağın yanlarını kemirmesi, dibini de sürüklediği parçaları sürterek yıpratması olayı. [*Osm. Akarsu itikâli; Ing.* Erosion of running water, fluvial erosion; *Fr.* érosion fluviale].

~ **bilimi,** *coğr.* Akarsuların araştırılması, incelenmesi, özelliklerinin ortaya konulması yollarını gösteren bilim. [*Osm.* Mebhas-ı enhâr; *Ing.* Potamology; *Fr.* Potamologie].

☆ *Eşanl.* potamoloji.

— **buzul** *(şekilleri), coğr.* Buzulların erimesinden doğmuş, buzun altında, önünde akmış bulunan suların biriktirme işi ve bunlarla ilgili şekiller. [*Ing.* Fluvio glacial; *Fr.* Fluvio-glaciale].

— **havza developmanı,** *trm.* Bir akarsu havzasını gerek toprak, gerek su kaynakları olarak çok amaçlı bir proje için geliştirme. Havzanın tamamı olabileceği gibi bir kısmı da olabilir. [*Ing.* Basin pooling].

— **işlemesi,** *coğr.* Bir yatak içinde akan suyun akışı sırasında geçtiği yeri oyması, aşındırması olayı. [*Osm.* Normal itlkâl; *Ing.* Normal erosion; *Fr.* Erosion normale].

— **kasisi yapmak,** Akarsuyun sığ yerlerinde geçitler açmak ve bunların bakımını sağlamak.

— **kesimi,** *trm.* Akarsuyun, hidrolik ve başka araştırmalar için kullanılmak üzere ayrılmış olan kısmı. [*Ing.* Stream reach].

~ **kıyısı,** *coğr.* Bir akarsuyun gerek kabarık zamanında, gerekse dar yatağına çekilmiş bulunduğu sıralardaki kıyısı. [*Osm.* Nehir sahili; *Ing.* Bank; *Fr.* Rive].

~ **mecrası,** *coğr.* Akarsu yatağı.

— **projesi,** *trm.* Bir akarsu kaynağının kontrolu, kullanımı veya developmanı ile ilgili projeler. [*Ing.* River valley project].

~ **rasatları,** *trm.* Verdi tayin etmek maksadıyle bir akarsuyun süratini ve yatak kesitini ölçme işlemi. [*Ing.* Stream gauging].

~ **rejimi,** *trm.* Akarsuyun mevsimlere göre değişiklikleri.

— **sekisi,** *coğr.* Akarsuların çoğunun boyunda, her iki yakada görülen basamak biçimli yer şekilleri. [*Osm.* Nehir taraçası; *Ing.* River terrace; *Fr.* Terrasse fluviale].

— **sıklığı,** Bir havzada birim alana düşen akarsu sayısı.

— **yatağı,** *coğr.* Bir akarsuyun aktığı yer. [*Osm.* Akarsu mecrası; *Ing.* Water course; *Fr.* Cours d'eau].

— **yatağının konkav şekli,** trm. Yatay eğiminin mansap yönünde azalması. [*Ing.* Upconcavity].

akar.yakıt[2], b.i. *kim.* Petrol, mazot, gazyağı, benzin gibi yanıcı sıvıların genel adı. [*Osm.* Mahrukat--ı mayi'a; *Ing.* Liquid fuel*Fr.* Combustible liquide].

akaryenler, ç.i. *zool.* Örümceksiler *(Arachnoidea)* sınıfındandır. İnsan ve hayvanların, bitkilerin ve bazı organik maddelerin paraziti olarak yaşarlar. Ufak, yumurta veya yuvarlak, veya kurt şeklindedirler. Baş, göğüs ve karınları, üç ayrı kısım halinde mevcut değildir. Vantuz veya sivri bir şekilde 4 çift ayağı vardır. Ağız parçaları emici veya ezicidir. Bir çok tür ve çeşitlerine rastgelinmektedir. İnsana, peynire, hayvanlara, bitkilere saldıran akaryenler vardır. [*Ing.* itch mites; *Fr.* Acares, acariens].

☆ *Eşanl.* **akarlar.**

akaryot,-tu, s. *tıp.* Çekirdeksiz, nüvesiz. [*Ing.* ve *Fr.* Acaryote].

akaryoz, i. *zool.* Akaryenlerin meydana getirdiği hastalık. [*Ing.* ve *Fr.* Acariose].

ak.asma, b.i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledonæ)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından beyaz, mavi, morumsu ve güzel kokulu çiçek veren yabani bir bitki olup, tırmanıcıdır ve süs bitkisi olarak yetiştirilir. Rusya ve İtalya'da bazı türleri haşlanarak veya sirkede salamura yapılarak yenir. Sapları hasır örgü işlerinde kullanılır. Türkiye'de **küçük akasma** veya **İtalyan akasması** *(C. viticella)* ve **kokulu akasma** *(C. flammula)* adlı türleri yetişmektedir. [*Lat. Clematis; ing.* Clematis, white climbing rose; *Fr.* Clématite, vigne blanche, rosier grimpant].

☆ *Eşanl.* **orman asması, örengülü, binkulaç.**

akasya /akas:ya/, i. *Lat. acacia* < *Yun. akakia. bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasının, *Mimosaceae* alt familyasından, tropikal ve subtropikal bölgelerde yetişen, 500 kadar türü bulunan, çoğunluğu ağaç, bazıları da ağaççık veya çalı halinde olan bitkilere verilen genel ad. Güzel kokulu küçük çiçekleri başçık veya başak durumunda kurulları meydana getirirler. Akasyaların çeşitli maksatlar için kullanılan odunlarından başka,tanence zengin kabuklarından ve zamkından faydalanılır. Kokulu çiçekleri distile edilerek eczacılıkta kullanılır. Akdeniz çevresinde kumulların durdurulmasına hizmet etmektedirler. En temiz ve makbul zamk; *A. senegal, A. glaucupylla, A. abyssinica A. decurrens,* türlerinden elde edilir. *A. arabica* türünün henüz olgunlaşmamış olan meyveleri siyah ve kahverengi boyalarda kullanılır. *A. melanoxylon* adlı türünün ise çilek gibi güzel kokulu kıymetli odunu vardır. Bazı türleri de süs bitkisi olarak yetiştirilir. Türkiye'de doğal örneği bulunmayan Akasya'nın birkaç türü süs bitkisi /**Gümüşi akasya** *(A. dealbata), A. farnesiana, A. cyanophylla*)/ bazıları da Anadolu'daki sahil kumullarının durdurulması maksadiyle yetiştirilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Acacia]. ☆ *Eşanl.* **gerçek akasya.** ◉ **arabistan** — **sı,** *bot.* Mısır, Senegal ve Somali'de yetişen, gövde ve meyva kabukları sepileyici madde olarak kullanılan bir gerçek akasya türü. Arabistan zamkı *(Gumma Arabica)* nı verir. [*Lat. A. Arabica; Ing.* Acacia of Arabia; *Fr.* Acacia d'Arabie]. ☆ *Eşanl.* **Kırmızı (beyaz) zamk ağacı.** ◉ **Gümüşi** —, *bot.* Anayurdu Avustralya olan, Güney ve Orta Avrupa'da ve Türkiye'nin sahil şehirlerinde süs bitkisi olarak kültürü yapılan, çoğunlukla ağaççık, bazen de ağaç halinde olan bir gerçek akasya türü. Sarı renkli küre biçimindeki çiçekleri İstanbul'da yanlış olarak «Mimoza» adı altında satılır. Mavi yeşil, çok küçük yaprakları çift kat tüysüdür. Dekoratif bir park bitkisidir. [*Lat. A. dialbata*]. § ❷ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından Kuzey Amerika ve Meksika'da yayılmış 10 türü bulunan, kışın yaprağını döken ağaç ve ağaççık halindeki bitkiler. Yaprakları yalın kat tek tüysüdür. Çiçekleri ince bir eksen üzerinde aşağıya sarkan salkım durumunda toplanmıştır. Taç beyaz, sarımsı beyaz veya pembe kırmızıdır. Türlerinden birçoğu renkli ve kokulu çiçeklerinden dolayı süs bitkisi, bazı türleri de hızlı büyüdüklerinden ve odunları kıymetli olduklarından orman ağacı olarak yetiştirilmektedir. Türkiye'de *R. pseudoacacia, R. hispida, R. viscosa* adlı türleri yetiştirilir. [*Lat. Robinia; Ing.* Robin a; *Fr.* Robinier]. ☆ *Eşanl.* **yalancı akasya.** ◉ **beyaz çiçekli yalancı** —, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika'nın doğu sahilleri olan, Türkiye'nin

her tarafında yetiştirilen, 20-25 m boyunda dikenli bir yalancı akasya türü. Çiçekleri beyaz, güzel kokulu ve sarkık salkımlar halindedir. Sert ve çok dayanıklı bir odunu vardır. Gölge vermek için, yol kenarlarına dikilir. Çiçekleri bal bakımından zengin olup arıcılık için çok makbuldür. Çiçeklerinde *robinin* adlı glikozit, *mum*, *asparagin* ve uçucu yağ, yapraklarında *tanen*, *indikan* ve *akasiin* adlı glikozit vardır. [*Lat. R. pseudoacacia; Ing.* False acacia, bastard, locust-tree; *Fr.* Robinier, faux acacia]. ☆ *Eşanl.* **beyaz salkım, salkım ağacı.** ◉ **tüylü yalancı —**, *bot.* Anayurdu Amerika olan, birkaç metre boyunda bodur çalı halinde bir yalancı akasya türü. Gövde, dallar ve yaprak sapları kaba tüylüdür. Çiçekleri gül renginde veya soluk kırmızıdır. Çiçek kurulları salkım durumundadır. Daha çok süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. R. hispida; Ing.* Hispid acacia; *Fr.* Robinier hispide]. ◉ **yapışkan yalancı —**, *bot.* Anayurdu Amerika olan, 10-12 m ye kadar boylanabilen bir yalancı akasya türü. Sürgünleri ve çok kere yaprak sapları bol sayıda yapışkan bezlerle örtülmüştür. Salkım durumundaki çiçek kurullarında pembe renkli 6-16 çiçek bulunur. Süs bitkisi olarak park ve bahçelerde yetiştirilmektedir. [*Lat. R. viscosa = R. glutinosa; Ing.* Viscous acacia; *Fr.* Robinier visqueux] ◉ ◘ *ŞEKİL: 4.* — **AĞAÇLAR.**

— **ağacı,** *bot.* ◘ **Akasya.**

— **biti,** *zool.* ◘ **Bit.**

akatafazi ,i. *Fr. acataphasie* < *Yun. a,* -sız + *kataphasis,* doğrulama. *tıp.* ve *psik.* Sözlü ifadenin bozulması, hasta, çok yapmacıklı konuşmakla beraber, cümle kurmaktan az veya çok habersiz olduğunu gösteren dil alışkanlıkları içindedir. [*Ing.* Acataphasia].

akatalepsi, i. *Fr. acatalepsie. tıp* (a) Anlama yetersizliği *(güçlüğü).* (b) Duraksama; kararsızlık [*Ing.* Acatalepsy].

akatapoz, i. *Fr. acatapose* < *Yun. a-kata,* aşağı + *posis,* itme. *tıp.* Yutma güçlüğü, yutamama. [*Ing.* Acataposis].

akatarsi, i. *Fr. acatharsie. anat.* Bir müshil ile bağırsakların boşaltılması *(purgation)* sırasında görülen güçlük. [*Ing.* Acatharsis, acatharsy].

akatastazi, i. *Fr. acatastasie* < *Yun. akatastasis,* sebat. Normal düzenini kaybetme *(özellikle salgılar hk.)* düzensizlik. [*Ing.* Acatastasia].

akateksi, i. *Fr. acathexie* < *Yun. tıp.* Vücut salgılarını tutamama. [*Ing.* Acathexia].

akatektik, s. *Fr. acathectique* < *Yun. a,*-sız + *kathesis,* tutma. *tıp.* Safra pigmentlerini tutma yeteneğini kaybeden karaciğer hücreleri bu terimle nitelendirilir. [*Ing.* Acathectic].

akatinagiller, ç.i. *zool.* Önceleri tropik Afrikasında dar bir bölgeye sıkışmış olan, son zamanlarda Kuzey Amerika'ya götürülmüş akciğerli toprak salyangozları familyası.

akatizi, i. *Fr. acathisie* < *Yun. a,*-sız + *kathizein,* oturmak. § ❶ *psik.* Bazı sinir ve ruh hastalıklarının oturur vaziyette kalmakta çektikleri zorluk. § ❷ *tıp.* Oturma vaziyetinde uyanan veya artan bir nevralji, veya *myoclonia* sebebiyle bazı hastalarda görülen oturma güçlüğü. [*Ing.* Akathisia].

akatyum, i. Vaktiyle korsanların kullandığı burnu mahmuzlu yelken ve kürekle giden gemiye Romalıların verdiği ad. Bunun iki başı içeriye doğru kıvrıktı.

ak.baba, b.i. § ❶ *zool.* Akbabagiller *(Vulturidae)* familyasından, başı ve boynu çıplak olan, dağlık yerlerde yaşayan, leşle geçinen, *Aegypius monachus* ve *Gypaetus barbatus grandis gibi* türleri olan iri ve yırtıcı bir kuş. [*Lat.* Vultur; *Ing.* Vulture; *Fr.* Vautour]. § ❷ *mec.* ihtiyar, yaşını başını almış kimse. ◉ **Hint —sı,** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Yenidünya - akbabasıgiller *(Cathartidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 68 sm. Kara kahverengidir. Amerika,-nın ılık ve tropik bölgelerinde yaşar. [*Lat. Rhinogryphus aura; Fr.* Turkey vulture]. ◉ **Kara —** *zool.* ◘ **Akbaba kralı;** ◉ **Karga —sı,** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Yeni - dünya - akbabasıgiller *(Cathartidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 60 sm. Tüyleri karadır. Orta ve Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Coragyps atratus; Ing.* Black vulture; *Fr.* Vautour noir]; **Kızıl —,** ◘ **kızılakbaba** ◉ **leş — sı,** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Akbabagiller *(Vulturidæ)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 57 sm. Tüyleri beyaz, kanatları karadır. Boynunda açık sarı renkte yaka tüyleri bulunur. Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Hindistan'da çıplak dağlarda yaşar. [*Lat. Neophron percnopterus; Ing.* Egyptian vulture; *Fr.* Percnoptere stercoraire]. ◉ **rahip —,** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Akbabagiller *(Vulturidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 116 sm. Tüyleri kahverengi karadır. Kuzey Afrika, Güney Avrupa, Orta ve Doğu Asya'da kayalık ve ağaçlık yerlerde yaşar. [*Lat. Vultur monachus; Ing.* Black vulture; *Fr.* Vautour moine]. ◉ **tepeli —** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Yenidünya - akbabasıgiller *(Cathartidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 102 sm. Tüyleri kara, boynu beyaz olur. Uçan kuşların en büyük ve kıymetlilerinden biridir. [*Lat. Sarcorhamphus gryphus; Ing.* ve *Fr.* Condor]. ☆ *Eşanl.* **kondor.** ◉ **yılan — sı,** *zool.* ◘ **Sekreter kuşu.**

— **kralı,** *zool.* Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Yenidünya-akbabasıgiller *(Cathartidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 90 sm. Tropik Amerika'da yaşar. [*Lat. Cathartes papa; Ing.* King vulture; *Fr.* Urubu]. — **tırnağı,** *ark.* Kuş pençesi biçiminde işlenmiş, Orta çağda kullanılan bir sırt kaşağı çeşidi. Balaban kuşu tırnağı.

ak.babagiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Gündüz-yırtıcıları *(Accipitres)* alt-takımının bir familyası. Kanatları geniş ve büyük olan ve iyi uçan büyük kuşları içine alır. Baş ve boyunları az çok çıplaktır. Leş ve benzeri yerler. **Rahip akbaba** *(Vultur monachus),* **Leş akbabası** *(Neophron percnopterus),* **Kızıl akbaba** *(Gyps fulveus)* iyi bilinen türleridir. [*Osm.* Nesriye fasilesi; *Lat. Vulturidae; ing.* Old World vultures; *Fr.* Vulturides, vautours de l'ancien monde].

ak.balık,-ğı, b.i. *zool.* ◘ **İnci balığı.**

ak.balıkçıl, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü Uzunluğu 104 sm. tamamen ak renklidir. Güney doğu Avrupa, Afrika ve Asya'da bataklık, ırmak ve göl kenarlarında yaşar. [*Lat. Egretta alba; Ing.* Great white heron; *Fr.* Aigrette blanche, grande aigrette]. ☆ *Eşanl.* **tepeli balıkçıl.** ◉ **küçük —,** *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 1 m. kadardır. Kar gibi beyazdır. Güney Avrupa, Güney Asya ve Afrika'da ağaç bulunan bataklıklarda yaşar. [*Lat. Egretta garzetta; Ing.* Little egret; *Fr.* Petite aigrette, héron garzette, crosse, petit heron blanc]. ◉ ◘ *LEVHA:* — **SU KUŞLARI.**

ak.balina, i. *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Küçük yüzgeçli-Yunusbalığıgiller *(Delphinapteridae)* familyasından, kalın ve 3-5 m. uzunluğunda, kutup denizlerinde yaşayan bir memeli türü. Sırt yüzgeci yoktur, göğüs yüzgeçleri ise kısadır; rengi beyazdır. Eti yenir. [*Lat. Delphinapterus leucocephala (leucas); Ing.* White whale; *Fr.* Delphinaptère (Dauphin) blanc].

ak.ballıbaba, b.i. *bot.* ◘ **Ballıbaba.**

ak.basma, b.i. *h.d. tıp.* § ❶ Gözdeki merceksi *(billür)* cismin, doğuştan az saydam olması veya ileri yaşlarda saydamlığını yitirmesi, ağarması. [*Ing.* Cataract; *Fr.* Cataracte]. § ❷ *patol. (Gözlere)* beyaz leke inmesi hali. [*Ing.* Cataract; *Fr.* Cataracte].

☆ *Eşanl.* **aksu, katarakt.**

ak.basmak, nsz. b.f. *h.d. (Gözlere)* beyaz leke inmek, boz inmek.

ak.baş, b.i. *zool.* § ❶ (a) Yazın kutuplarda, kışın ılık kıyılarda yaşayan kısa ve ince gagalı bir kaz türü. Deniz kazı. [*Lat. Bernicla; Ing.* ve *Fr.* Bernacle]. (b) Maymunlar *(Primates)* takımının, Yeni-dünya-maymunugiller *(Cebidae)* familyasından, uzun sakallı, uzun ve gür kuyruklu, orta boylu bir memeli türü. Güney Amerika'da yaşar. En tanınmış cinsleri: **Brezilya'nın keşiş akbaş'ı** *(Pithecia monaca)* ile Amazon bölgesinin uzun sakallı ve simsiyah **şeytan akbaş'ı** *(Pithecia leucocephale).* [*Ing.* White-headed saki; *Fr.* Saki]. § ❷ *bot.* (a) Tane tutmamış olan çavdar başağı *(Kayseri);* (b) Karnabahar *(Aydın, İzmir);* (c) Bir çeşit tahıl hastalığı *(Konya, Ankara].*

— **maymun,** *zool.* ◘ **akbaş**[h].

ak.başak,-ğı, b.i. *bot.* Sonbaharda ekilen, kısa dayanıklı ve yumuşakça bir buğday çeşidi *(Trakya).*

ak.benek,-ği, b.i. *patol.* Gözün saydam tabakasında bir yaralanma veya iltihaptan sonra kalan, zamanla ilerleyip, göz bebeğini örterek, görmeyi engelleyebilen beyaz benek görünüşündeki leke. [*Ing.* White speck in the eye, leucoma; *Fr.* Leucome].

akbenekler, ç. b.i. *res.* ◘ **Boya aralıkları.**

ak.bez, b.i. Beyaz pamuk bez.

akboseptor, i. *tıp.* Bir yandan bakteri, diğer yandan serumdaki komplement ile birleşen bağışıklık maddeleri. [*Ing.* Acboceptor].

ak.buğday, b.i. *bot.* Sonbaharda ekilen, kabuğu ak, yumuşak bir buğday çeşidi. *(Kayseri, Ankara, Gaziantep).*

ak.burçak,-ğı, b.i. *bot.* Kapalı-tohumlular *(Angiospermae)* ın, İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Rosales* takımının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından 1 m ye kadar boylanabilen, âdi burçaktan pek az farklı bir burçak çeşidi. Burçağa çok benzer. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Orobus].

lentille d'Espagne].

☆ *Eşanl.* **Kanada mercimeği.**

ak.ceylan, b.i. *zool.* ◘ **Ceylan.**

ak.ciğer, b.i. *biy.* ve *zool.* İnsanın ve karada yaşayan memeli hayvanların göğüs kafesinin bir kısmını dolduran ve solunum aygıtının temel kısmı olan, sağlı sollu iki parçadan ibaret organ. [*Osm.* Rie; *Ing.* Lung; *Fr.* Poumon]; ◉ **kitap —i,** *biy.* ve *zool.* Akreplerde ve örümceklerde ince yarıklar aracılığıyla dışarısı ile bağlı olan ve hava ile solunuma yarayan akciğer ve trakea arasında bulunan özel bir solunum organı. [*Ing.* Book lung; *Fr.* Sac pulmonaire]. ◉ **su — i.** *zool.* Deniz - hıyarlarında, dışkılıktan sölöma doğru uzanan iki dallanmış kanal olup anüs yolu ile alınıp verilen su aracılığı solunum ve boşaltım görevini görür. [*Ing.* Respiratory tree; *Fr.* Poumon]. ☆ *Eşanl.* **Solunum ağacı.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 6.* — **AKCİĞER;** *ŞEKİL: 485.* **SINDIRIM SİSTEMİ VE İÇORGANLAR.**

— **ağları,** *anat.* Akciğer göbeğinde vagus ve sempatik dallarından meydana gelen sinir ağları.

— **ambolisi,** *tıp.* Akciğer atardamarı veya bunun dallarından birisinin bir tıkaç *(embolus)* la tıkanması. [*Ing.* Pulmonary embolism; *Fr.* Embolie pulmonaire].

— **amfizemi,** ◘ **Amfizem.**

— **apsesi,** *tıp.* Akciğer dokusu içinde sınırlı bir bölgede irin toplanması. [*Ing.* ve *Fr.* Pneumopyothorax].

— **atardamarı,** *zool.* Kanı temizlenmek üzere, yürekten akciğere taşıyan damar. [*Osm.* Şiryan-ı rievî; *Ing.* Pulmonary artery; *Fr.* Artère pulmonaire].

— **bilimi,** *tıp.* Akciğeri, patolojik akciğer bozukluklarını ve bu bozuklukların tedavisini inceleyen tıp dalı. [*Ing.* Pneumology; *Fr.* Pneumologie].

☆ *Eşanl.* **pnömoloji.**

— **borucuğu,** *anat.* Akciğer borularının bitim dallarının her biri. [*Osm.* Kuseybe; *Ing.* ve *Fr.* Bronchiole]. ☆ *Eşanl.* **bronşçuk.**

— **borusu,** ◘ **Bronş.**

— **cerrahisi,** *tıp.* Cerrahlığın göğüs kafesi, özellikle akciğerler konusunda uzmanlaşmış dalı. [*Ing.* Pneumonotomy, pneumotomy; *Fr.* Pneumonotomie, pneumotomie].

— **çıkarılması,** *tıp.* Verem, kronik apse, akciğer kanseri gibi ağır hastalıklarda uygulanan bir ameliyat. [*Ing. (Complete or partial)* Pneumonectomy; *Fr.* Pneumonéctomie]

☆ *Eşanl.* **pnömonektomi.**

— **enfarktüsü,** *tıp.* Tıkanan akciğer atardamarının kanlandırdığı akciğer bölümünde meydana gelen kanamalı kondansasyon. [*Ing.* Pulmonary infarction; *Fr.* Infarctus pulmonaire].

— **fıtığı,** *tıp.* Akciğer dokusunun şişmesi. [*Ing.* Pneumatocele; *Fr.* Pneumatocèle].

☆ *Eşanl.* **pnömosel.**

— **gangreni,** *tıp.* Akciğer apsesinin şiddetli ve yaygın olduğu vakalar. [*Ing.* Pulmonary gangrene; *Fr.* Gangrène pulmonaire].

~ göbeği, *biy.* Akciğerin iç yan yüzünün hemen ortasındaki bronş, sinir ve damarların çıktığı yer. [*Osm.* Sürre-i rie; *Ing.* Pulmonary hilum; *Fr.* Hile pulmonaire].

~ hastalıkları, *tıp.* Akciğerle ilgili hastalıklar. [*Ing.* Pneumonopathy; *Fr.* Pneumonopathie].

~ iltihabı, *tıp.* Akciğerin tümünün veya bir bölümünün ateşli, mikroplu hastalığı. [*Ing.* Pneumonia; *Fr.* Pneumonie].

☆ *Eşanl.* zatürree, pnömoni, pülmoner konjestiyon.

~ inmesi, *tıp.* Bir yaralanma, bir bulaşıcı hastalık, bir atardamar veya toplardamar lezyonu sonucu, nefes darlığı ve kan tükürmesiyle beraber akciğer parankiması içinde kan dolması.

~ kanaması, *tıp.* Çok kere akciğer veremi sonucu, bronşlara açılan bir kan damarının örselenmesiyle akciğer dokusuna kan dolması, kanın ağızdan gelmesi. [*Ing.* Pneumonemia, pneumorrhagia; *Fr.* Pneumonemie, pneumorrhagie].

~ keseciği, *biy.* Akciğer lopçuğunun parçaları. Bronşcukların son kısmı. [*Osm.* Hüveysal-i rievî; *Ing.* Pulmonary vesicle; *Fr.* Vesicule pulmonaire].

~ lopcuğu, *biy.* Bir çok akciğer keseciğinin birleşerek meydana getirdikleri parça. [*Ing.* Pulmonary Lobule; *Fr.* Lobule pulmonaire]

~ mantar hastalığı, *tıp.* Hastalık yapıcı mantarların akciğeri kaplaması ve birtakım belirli hastalıklara *(aspergiloz, sporotrikoz v.b.)* sebep olması. [*Ing.* Pneumomicosis; *Fr.* Pneumomicose].

☆ *Eşanl.* pnömomikoz.

~ mide sinir, *biy.* Kökü soğanilikte bulunan ve kafatasının arka yırtık deliğinden çıkan iki sinire verilen ad. [*Osm.* Asab-ı rievi-i midevi; *Fr.* Nerf vague]

~ peteği, *anat.* Solunumda, kanın gaz alışverişine yarayan en küçük akciğer bölümü. [*Ing.* Pulmonary alveoli; *Fr.* Alveoles pleurales]. ☆ *Eşanl.* akciğer keseciği. ◉ ◘ *ŞEKİL: 7* — **AKCİĞER KESECİKLERİ**

~ taşı, *tıp.* Bazan akciğer parankiması içinde rastlanan ve balgamla dışarı atılabilen sert cisim. [*Ing.* Pneumolith; *Fr.* Pneumolithe].

☆ *Eşanl.* pnömolit.

~ toplardamarı, *anat.* Temiz kanı akciğerden yüreğe taşıyan damar. [*Osm.* Verid-i rievî; *Ing.* Pulmonary vein; *Fr.* Veine pulmonaire].

~ travmaları, *tıp.* Ya basit kesilmelerdir, ya da kesici âletlerin, kurşun, tahta veya maden parçalarının yaptığı yaralardır. [*Ing.* Pulmonary traumatism; *Fr.* Traumatisme pulmonaire].

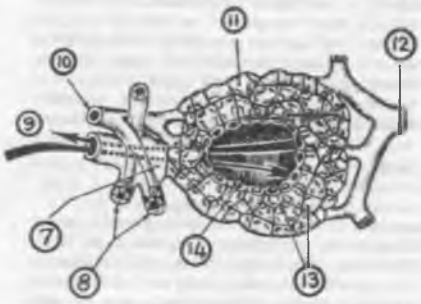

ŞEKİL: 7. — **AKCİĞER KESECİKLERİ** 7. Alveol kanalı. 8. Alveol kanalları. 9. Çıkarılan hava. 10. Göğüs atardamarı. 11. Solunum epiteli. 12. Göğüs toplardamarı. 13. Alveollerin kılcal ağı. 14. Hunimsi boşluk.

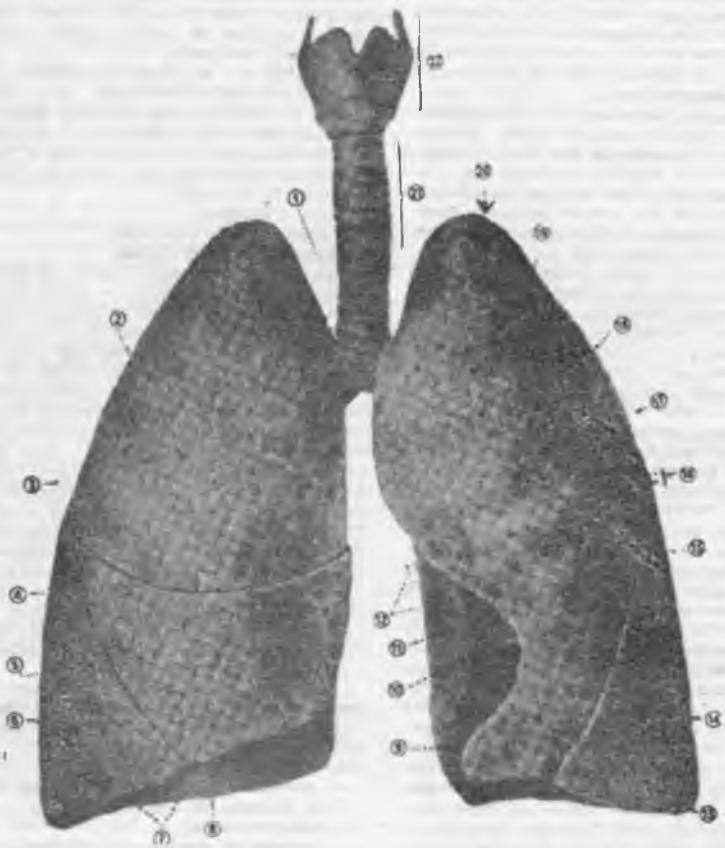

ŞEKİL: 6 — **AKCİĞER.** 1. Hiyoid kemik. 2. Sağ ana karotis atardamarı. 3. Soluk borusu. 4. Akciğer tepesi. 5. Sağ köprücükaltı atardamarı. 6. Kol - boş atardamar kütüğü. 7. Plevra *(Akciğer zarı).* 8. Üst ana toplardamarı. 9. Sağ akciğer. 10. Plevra. 11. Plevra boşluğu. 12. Kaburga. 13. Hançersi çıkıntı. 14. Kalkan kıkırdak. 15. Yüksük. 16. Sol ana karotis atardamarı. 17. Sol köprücükaltı, atardamarı. 18. Aort kemeri. 20. Plevra. 21. Sol akciğer sapı. 22. Sol akciğer. 23. Plevralararası aralığı. 24. Kalb. 25. Akciğer ucu. 26. Plevra.

~ tüberkülozu, *tıp.* Akciğer hastalıklarının en sık görülenidir. Had, müzmin gibi çok değişik görünümlerde seyreder. [*Ing.* Pneumonophthisis, lung trouble, pulmonary tuberculosis; *Fr.* Pneumonophthisie].

☆ *Eşanl.* verem.

~ urları, *tıp.* (a) Zararsız akciğer urları da vardır; bronş akciğer kanserleri. (b) Zatürrie, pnömoni.

~ veremi, *tıp.* ◘ Akciğer tüberkülozu.

~ zarı, *anat.* Göğüs kafesinin iç yüzeyini ve akciğerlerin dışını örten ve arada solunumla genişleyip daralan bir boşluk bırakmış iki katlı zar tabakası. [*Osm.* Gışa-i cenp; *Ing.* Pleura; *Fr.* Plèvre]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 6* — **AKCİĞER**

☆ *Eşanl.* göğüs zarı, plevra.

~ zarı iltihabı, *tıp.* İki zar katı arasındaki boşluğa çok kere irin veya kan sızıntısı birikmesi. [*Ing.* Pleuritis; *Fr.* Pleurite, pleuresie].

☆ *Eşanl.* satılıcan, zatülcenp, plörezi, plörit.

~ zarı kovuğu, ◘ Göğüs zarı boşluğu.

akciğergiller, ç.i. ◘ Akciğerli salyangozlar.

akciğerli, s. Akciğeri olan *(balıklar hk.).*

~ balıklar, *zool.* Omurgalı hayvanlardan balıklar *(Pisces)* sınıfının, Tükel-ağızlılar *(Teleostomi)* alt sınıfına giren bir tür. Hem solungaçlar, hem de kısa bir tüple yemek borusunun alt bölgesine bağlı bir veya iki sayıda akciğerleri olan çok ilginç türleri içine alır. Çoğunun soyu tükenmiştir. Bugün yaşayan türlerinin hepsi tatlı suda bulunur. İskelet kısmen kıkırdaklı kısmen kemiklidir. Fosillerine Devon'dan beri rastlanır. Tek-akciğerliler *(Monopneumona)* ve çift-akciğerliler *(Dipneumona)* alt takımlarını içine alır. Çok eski kemiklibalıklar alt sınıfı. Çağımızda, bunları temsil eden türler, Tropikal Afrika'sında Senegal balçık balığı, Avustralya'da Akciğerli barramunda ve Güney Amerika'daki Karamaru'dur. *(Bu balıkların hem solungaçları, hem de akciğerleri vardır).* [*Lat. Dipnoi; Ing.* Pulmonata, Lung fishes; *Fr.* Dipneustes].

~ barramunda, *zool.* Akciğerli balıklar *(Dipnoi)* takımının, Boynuz-dişliginler *(Ce-*

ratodidae) familyasından, yaşayan tek cinsin iki türünden biri. Uzunluğu 2 m. Eti kırmızı olur ve yenir. Avustralya'da Burnett ve Mary ırmaklarında yaşar. [*Lat. Neoceratodus forsteri; Ing.* Ceratodus; *Fr.* Cératodus].

~ salyangozlar, *zool.* Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının, Karındanayaklılar *(Gastropoda)* sınıfından bir takımı. Ktenidyumları yoktur. Önde bulunan manto boşluğunun bol damarlı tavan bölgesi solunum organı görevini taşır. Kabuk, ya sade bir biçimde kıvrılmış, ya da yoktur. Hepsi erdişidir. Gelişmelerinde başkalaşma görülmez. **Bağ salyangozu** *(Helix pomatica),* **bahçe salyangozu** *(Cepaea hortensis),* **sülük salyangozu** *(Limax),* **tabak salyangozu** *(Planorbis)* iyi bilinenleridir. [*Osm.* Rieviye; *Lat.* Pulmonata; *Ing.* Pulmonates; *Fr.* Pulmonés].

akciğerliler, ç.i. *zool.* ◘ **Akciğerli** balıklar.

akciğersiz, s. Akciğeri olmayan *(balıklar hk.)*

~ semender, *zool.* Kuyruklular *(Urodela)* takımının, Akciğersiz-semendergiller *(Plethonidae)* familyasından bir amfibyum türü. Vücut yüzeyinden bolca mukus salınır. Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Plethon glutinosus; Ing.* Slimy salamander; *Fr.* Plethon].

~ semendergiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan **Amfibyumlar** *(Amphibia)* sınıfının, Kuyruklular *(Urodela)* takımından bir familya. Ergin hallerde ne akciğerleri ne de solungaçları vardır. Kuzey Amerika'nın ırmaklarında yaşayan küçük boylu semenderlerdir. Akciğersiz semender *(Plethon glutinosus)* türü iyi bilinir. [*Lat. Plethonidae; Ing.* Lungless salamanders; *Fr.* Plethonidés].

akça[1], i. Osmanlı devrinde gümüş paranın ölçü birimi: *Mağuş akça.* [*Ing.* Coin; *Fr.* Argent].

☆ *Eşanl.* **akçe**[2].

akça[2], s. Oldukça beyaz, beyazımsı, beyaza çalar [*Ing.* Whitish; *Fr.* Blanchâtre].

☆ *Eşanl.* **beyazca.**

~ armudu, *bot.* Açık yeşil renkte, küçük çapta makbul bir cins armut. [*Ing.* Fine-flavoured summer pear]

~ pakça, *dey.* Beyaz tenlinin güzelcesi, eli, yüzü temiz [*Ing.* Rather pretty; *Fr.* Assez joli].

~ yel, *coğr.* Güneydoğudan esen ılık rüzgâr, keşişleme.

akça ağaç,-cı, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae) sınıfının.* Akçaağaçgiller *(Aceraceae)* familyasından, Kuzey Amerika, Avrupa, Kuzey Afrika ile Asya'da, tropik bölgeler dışında yayılmış olan 100'ü aşkın türü, birçok alt tür, varyete ve formları bulunan, çoğunluğu kışın yaprağını döken, en çok 600 yıl yaşayabilen ağaç, bazıları ağaççık halindeki odunsu bitkilere verilen ad. Yapraklar sade, loplu veya tüysü olup bazılarının sapından koparılınca süt çıkar. Kabuk paransimi, yaprak mezofilinde kalsiyum oksalat kristalleri bulunur. Çiçekler bir cinsli ve salkım durumundadırlar. Meyva uzun kanatlı (nuks) dır. Odunları çoğunlukla ağır, beyaz ve serttir. Sonbaharda yedek madde olarak nişasta depo ederler. Sürgün uçlarında nişasta tanenli, şekerli *(Sakkaros)* madde salan türleri de vardır. Odunları, başta tornacılık ve mobilyacılık olmak üzere, çeşitli maksatlar için kullanılır. Bazı türlerinin besin suyundan şuruplar yapılır. Park ağacı olarak da önem taşırlar. Türkiye'de yetişen veya kültürü yapılan önemli türleri: **Dağ akçaağacı, Çınar yapraklı akçaağaç, Ova akçaağacı, Fransız akçaağacı, Doğu akçaağacı, Tatar akçaağacı, Şeker akçaağacı, Gümüşi akçaağaç, Kırmızı akçaağaç, Diş budak yapraklı akçaağaç.** [*Osm.* Isfendan; *Lat. Acer; Ing.* Maple (-tree); *Fr.* Érable]. ◉ **Çınar yapraklı ~,** *bot.* Orta ve Güney Avrupa ile Balkanlar, Türkiye ve Kafkasya'da yaygın olan, çoğunlukla 20, bazen de 30 m. ye kadar boylanan, sık dallı, yuvarlak tepeli bir akçaağaç türü. Yaprak sapı koparılınca süt çıkar. Yeşilimsi sarı renkli çiçekleri şemsiyemsi salkım halindedir. Odunu kaba yapılı ve düşük değerlidir. Orman ve park ağacıdır. [*Lat. A. platanoides = A. platanifolium = A. rotundum*]; ◉ **Dağ akçaağacı,** *bot.* Pirene, Alpler, Karpatlar, Batı Kafkaslar ve Türkiye'de yaygın olan, 30-40 m. boylanabilen yüksek yerlerde yetişen bir akçaağaç türü. Sarımsı yeşil renkli çiçekleri bileşik salkım halindedir. Odunu mobilyacılıkta kullanılır. Bir orman ve park ağacıdır. [*Lat. A. pseudo-platanus = A. montanum = A. opulifolium; Ing.* Great maple, sycomore maple; *Fr.* (érable) faux platane, érable blanc, (érable) sycomore, grand erable]. ◉ **Dişbudak yapraklı ~,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan ve Türkiye'nin her tarafında yetişen, boyu 10-15, bazen de 20 m. ye ulaşan, anemogam çiçekli bir akçaağaç türü. Odunu makbul değildir. Parkçılık bakımından değerli bir ağaçtır. [*Lat. A. negundo = Negundo fraxinifolium = N. aceroides = A. n. trifoliatum*]. ☆ *Eşanl.* isfendan ◉ **Doğu akçaağacı,** *bot.* Doğu Akdeniz bölgesinde ve Türkiye'nin Batı ve Güney bölgelerinde rastlanan, kışın yaprağını döken veya yarı herdem yeşil, boylu çalı, bazen de 5-10 m. boylanabilen bir akçaağaç türü. Çiçekleri şemsiyemsi salkım halindedir. [*Lat A. orientale = A. creticum = A. sempervirens = A. heterophyllum; Ing.* Oriental maple; *Fr.* érable orientale]; ◉ **Fransız akçaağacı,** *bot.* Akdeniz cevresi, Kafkasya, Kuzey Iran ve Türkistan'da yaygın olan, Türkiye'de Batı, Güney ve Güney Doğu Anadolu'da raslanan, 8-10 m. boyunda ufak bir ağaç veya çalı halinde bulunan bir akçaağaç türü. Sarı yeşil çiçekler şemsiyemsi salkım durumundadır. Güzel bir süs bitkisidir. [*Lat. A. monspessulanum = A. trilobatum = A. rectangulum = A. trilobum; Fr.* Erable de Montpellier] ◉ **gümüşî ~,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, 30-40 m. ye kadar boylanabilen bir akçaağaç türü. Yeşilimsi sarı renkli çiçeğin petali yoktur. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. A. saccharinum = A. dasycarpum = A. ericarpum = A. rubrum; Ing.* Silver maple; *Fr* érable du Canada]. ◉ **Kırmızı ~,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, 30-40 m. ye kadar boylanabilen, parkçılıkta makbul olan bir akçaağaç türü. Kokulu ve demetler halindeki çiçekleri ve taze meyveleri kırmızı renklidir. Istanbul'un park ve bahçelerinde rastlanır. [*Lat. A. rubrum; Ing.* Red maple; *Fr.* érable rouge]; ◉ **Ova akçaağacı,** *bot.* Avrupa, Kuzey Afrika, Türkiye, Kafkasya ve Türkistan'da yaygın olan 15-20 m. ye kadar boylanan, çok kere sık dallı ağaççık halinde bulunan bir akçaağaç türü. Yaprakları koparılınca süt çıkar. Sarı yeşil çiçekleri şemsiyemsi salkım durumundadır. Odunu kıymetlidir. [*Lat. A. campestre = A. trilobum = A. collinum = silvestre; Ing.* Field maple; *Fr.* érable champêtre, acerraille, bois de poule, petit érable]. ◉ **Şeker akçaağacı,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, Avrupa ve Türkiye'de park ve orman ağacı olarak yetiştirilen, 30-40 m. boyunda. Çınar yapraklı akçaağaca çok benzeyen bir tür. Alt yüzleri açık yeşil ve tüysü olan yaprakları 3-5 lobludur. Çiçeklerin çanak yaprakları çan biçiminde olup taç yaprakları yoktur. Gövdeye yapılan deliklerden akan usare sakaroz bakımından zengin olduğundan şeker elde edilmekte kullanılır. [*Lat. A. saccharum = A. saccharuphorum = A. barbatum; Ing.* Sugar maple; *Fr.* érable à sucre]. ◉ **Tatar akçaağacı,** *bot.* Güneydoğu Avrupa, Macaristan, Kırım, Kafkasya ve Küçük Asya'da yaygın olan, Türkiye'nin orman bölgelerinde raslanan, çoğunlukla boylu çalı, bazen de 8-10 m. ye ulaşan bir akçaağaç türü. Poligam çiçekleri bileşik salkım halindedir. Değerli bir park bitkisidir. [*Lat. A. tataricum = A. cardifolium*]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 4 —* **AĞAÇLAR.**

~ yapraklı çınar, *bot.* ◘ **Çınar.**

~ yapraklı üvez, *bot.* ◘ **Üvez.**

akça ağaççiller, ç.b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının *Sapindales* takımından, çoğu Kuzey Yarımkürenin dağlık bölgelerinde yetişen ağaç veya ağaççık halindeki odunsu bitkileri kapsayan, 2 cins *(Acer* ve *Dipteronia)* ve yaklaşık olarak 150 türü bulunan, örneği **akçaağaç** olan bir familya. Yapraklar çoğunlukla loplu, bazılarında da sade veya tüysüdür. Çiçekler aktinomorf, erdişi veya bir eşeylidir. Meyva kanatlı 2 merikarpa ayrılan bir şizokarptır. Türkiye'de **akçaağaç** *(Acer)* cinsinin 10 a yakın türü yetişmektedir [*Osm.* Isfendaniye fasilesi; *Lat.* ve *Ing. Aceraceae; Fr.* Acéracees, aceriinees].

akça kavak,-ğı, b.i. *bot.* Dalları yukarı doğru çıkan beyaz kavak ağacı. [*Lat. Populus alba; Ing.* White poplar; *Fr.* Peuplier blanc].

akça kesme, b.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Zeytingiller *(Oleaceae)* familyasından, bazı türleri parkçılıkta makbul süs bitkisi olan, kışın yaprak dökmeyen, herdem yeşil çalı veya ağaççık halindeki bitkilere verilen genel ad. Kenarları düz veya dişli olan yaprakları karşılıklı dizilmiştir. Beyaz renkli, güzel kokulu küçük çiçekler demetler halinde bulunur. Yumurta biçimindeki çekirdekli sulu meyve tek tohumludur. Türkiye'de **Geniş yapraklı akçakesme** ve **Defne yapraklı akçakesme** türleri doğal olarak yetişir. [*Lat. Phillyrea; Ing.* Phillyrea; Jasmine-box, mock privet; *Fr.* Phillyrea, alavert, filaria]. ☆ *Eşanl.* **kesme.** ◉ **Defne yapraklı ~,** *bot.* Anayurdu Batı Asya olan, Kafkasya'da ve Türkiye'de Rize, Artvin dolaylarında doğal olarak rastlanan, 2-3 m. ye kadar boylanan, daimi yeşil, çalı halinde bir akçakesme türü. Yaprakları tam kenarlı, uzun, rozet biçimindedir. Beyaz renkli çiçekleri sık demetler halinde bulunur. Dekoratif bir süs bitkisidir. [*Lat. P. vilmoriniana = P. laurifolia = P. decora*]. ◉ **Geniş yapraklı ~,** *bot.* Güney Avrupa, Suriye, Filistin ve Türkiye'de bulunan, 4-5 m. ye kadar boylanabilen, seyrek dallı, daimi yeşil bir çalı, ender olarak da ağaççık halinde bulunan bir akçakesme türü. Yaprakları yumurta biçiminde ve kenarları batıcı dişli olup beyaz renkli çiçekleri ufak salkımlar halinde toplanmıştır. [*Lat.* P. latifolia].

akçalı, s. Paralı, malî. [*Ing.* Having money, financial; *Fr.* Riche, financier].

ak çam, b.i. *bot.* Kuzey Amerika'da yetişen bir çam türü. Boyu 35-50 m. kadardır. Beyaz, yumuşak, süngerimsi, hafif odunu, **gemi, parke,** hafif ambalaj materyali, kibrit çöpü, kâğıt hamuru ve odun yünü yapımlarında kullanılmaktadır. [*Lat. P. strobus; Ing.* White pine, Weymouth pine; *Fr.* Pin de weymouth, pin du lord, sapin blanc].

☆ *Eşanl.* **beyaz çam, veymut çamı.**

akçe, i. < *ak* + *çe.* § ❶ Para: *Geçer akçe.* § ❷ *tar.* Eskiden kullanılan ve bir paranın üçte biri değerinde olan ufak para. [*Ing.* Small silver coin, asper; *Fr.* Monnaie, argent]. ☆ *Eşanl.* **akça.** ◉ **~ si ucuz olanın kendisi kıymetli olur,** *at.* Parayı esirgemeyen hürmet kazanır; ◉ **ana ~,** *ikt.* ◘ **Ana.**

~ akıl öğretir, don yürüyüş, *at* Zengin olan mevkiinin gerektirdiği muhitlere gire çıka yol yordam öğrenir, yeni elbise giyen de oturup kalkışına dikkat eder. [*Ing.* Money makes one wise].

~ bozulması, *sosy.* Gümüş paranın kenarından kesilerek ağırlığını azaltmak ve para miktarını çoğaltmak üzere baş vurulan malî denge tedbirine verilen ad. [*Ing.* Devaluation; *Fr.* Devaluation].

~ kesesi, Madenî para koymak için çeşitli şekillerde meşinden, kumaştan veya ibrişimden örülerek yapılmış torbalar. [*Fr.* Sac (d'écu); *Ing.* Money-bag].

~ rayici, Paranın geçerlik değeri.

~ tahtası, *esk.* Üzerinde para saymağa yarayan bir ucu gittikçe darlaşan ve oluk teşkil eden kenarlı tahtaya benzer bir tahta. Bunun sedef ve bağa işlenmiş veya oymalı olarak yapılmış oldukça süslüleri vardı. Büyük alışverişlerde paralar hep bu tahta üzerinde sayılırdı.

ak çeltik,-ği, b.i. *bot.* Kılçıkları beyaz, hastalıklara dayanıksız bir pirinç çeşidi.

akçıl, s. < *ak* + *çıl.* § ❶ Akça, az ak, beyazımsı: *Akçıl bir teni vardı.* Resimde lâzım gelen tondan daha beyaz olan ve âhengi bozan beyaz kısımlar hakkında kullanılır: *Bu renkler çok akçıl olmuştur.* [*Ing.* Whitish, unpleasantly white; *Fr.* Tirant sur le blanc; blanchâtre]. § ❷ Soluk solmuş. [*Ing.* Faded; *Fr.* Flané, flétri, decoloré]. § ❸ *res.* (a) Soluk ve beyaz renkleri çok olan çiğ renkli *(tablo): Bu tablo biraz akçıl olmuş;* (b) Gerekli tondan daha beyaz olan ve ahengi bozan *(kısımlar.)*

akçıllanmak, f. *res.* Boyalı resimlerin üzerine

ABSTRE SANAT

Jackson POLLOCK (1912-1956). Mavi direkler, 1953. Özel koleksiyondan, New York.

Alberto MAGNELLI (1888). İki yönlü konuşma, 1956. Milli Modern Sanat Galerisi

Karel APPEL (1921). Güneş ışığı, 1960. Özel koleksiyondan, Paris.

Piet MONDRIAN (1872-1944). Kompozisyon, 1921. Özel koleksiyondan, Blarium.

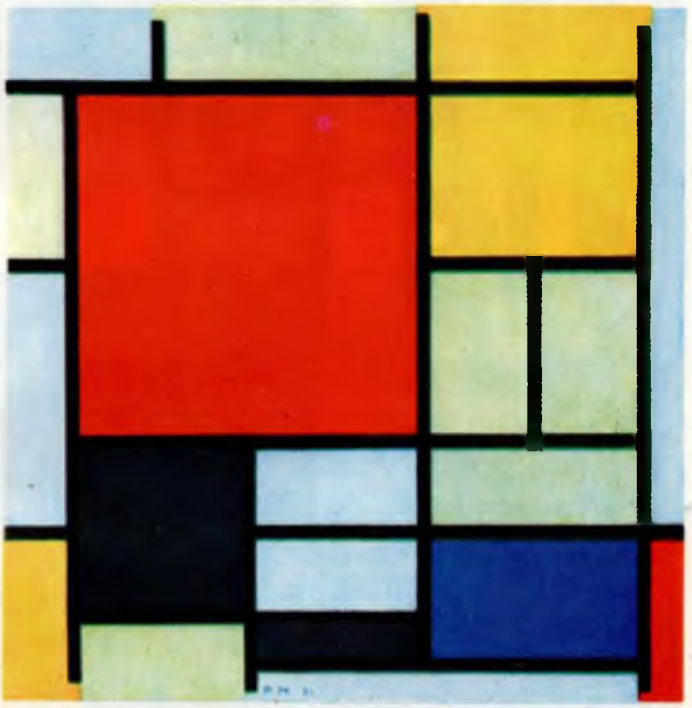

Vassili KANDINSKY (1866-1944). Siyah yaylı kompozisyon, 1912. Modern Sanat Müzesi, Paris.

Auguste HERBIN (1882-1960). Gece yarısı, 1953. Denise René Galerisi, Paris.

Richard MORTENSEN (1910). Propriano, 1960. Denise René Galerisi, Paris.

Alfred MANESSIER (1911). Ihtiras, 1955. Özel koleksiyondan, Düsseldorf.

Roger BISSIÈRE (1888). Resim, 1955. Özel koleksiyondan, Paris.

Edouard PIGNON (1905). Tersane, 1953. Özel koleksiyondan, Paris.

Yeşil ağaç kurbağası (Hyla cinerea)

Öküz kurbağası

Bufo cognatus

Rana pipiens sphenocephala

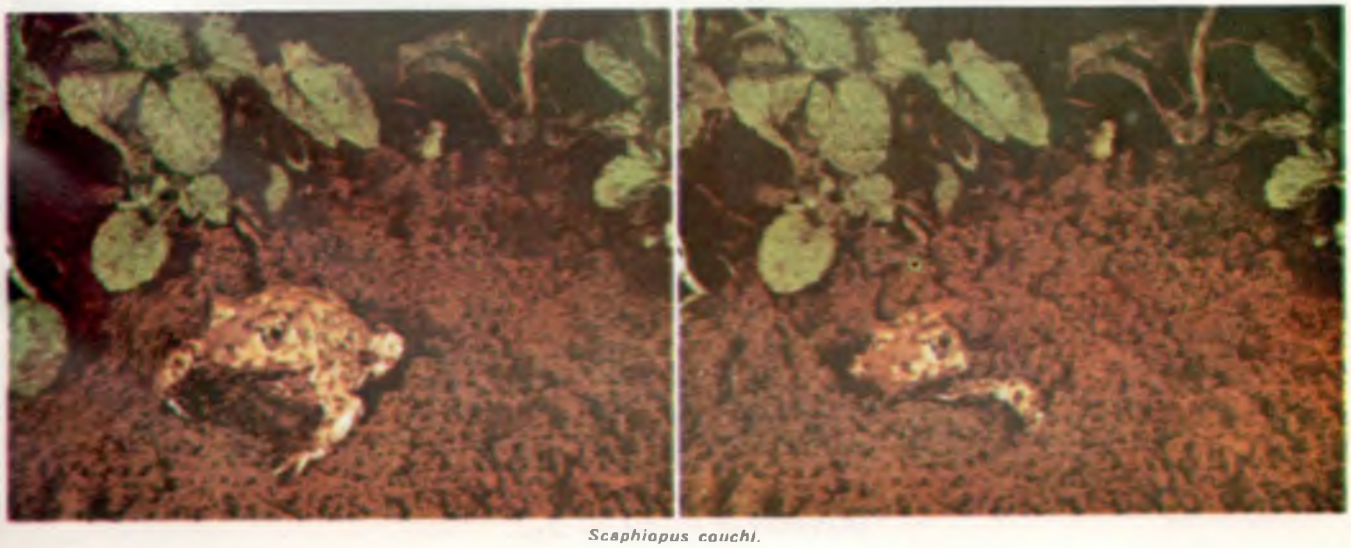

Scaphiopus couchi.

AMFİBYUMLAR

Schistometopum thomense (Bir kertenkelemsi).

Iki-çizgili semender *(Eurycea bislineata)*.

Küt-ağızlı

Akciğersiz semender.

Avrupa semenderi *(Salamandra salamandra)*.

ATLAR

«*CLEVELAND*» INGILIZ DORU ATI

(*SUFFOLK*) BODUR ATI

FRANSIZ (*PERCHERON*) KISRAGI VE TAYI

INGILIZ (*SHIRE*) ATI

BELÇIKA ATI

ATLAR

TENNESSEE YÜRÜYEN ATI

SAFKAN CINS AV ATI

«*PALOMINO*» ARAP ASILLI ATI

«*LIPIZZANER*» AVUSTURYA DAMIZLIK ATI

STANDART CINS ATI

BİNEK VE KOŞUM ATLARI

ATLAR

«*MORGAN*» AMERIKAN SAFKAN DAMIZLIK ATI

SAFKAN AT

ARAP ATI

AMERIKAN BINEK ATI

«*APPALOOSA*» KUZEY AMERIKA BINEK ATI

BİNEK ATLARI

ATLAR

ERKEK EŞEK

SHETLAND (ADALAR) MIDILLISI

DIŞI EŞEK

GAL MIDILLISI

ve yargılanmanın bir bütünlük birimi içinde gerçekleşmesine ait insan yeteneği. ◉ ~ dakalmak *(bulunmak, tutmak)*, *dey.* Hatırlamak, unutmamak. ◉ ~ dan atmak *(çıkarmak)*, *dey.* Unutmak, düşünmemeye çalışmak. ◉ ~ dan (bulmak, çözmek, söylemek), *dey.* Başka bir araça *(yola)* başvurmadan, zihin yoluyle çözmek, halletmek. [*Ing.* From memory, by imagination]. ◉ ~ dan gayri müsellah, *arg.* Kaçık, zayıf akıllı. ◉ ~ dan geçmek *(geçirmek)*, *dey.* Düşünmek, bir an için hatırlamak. ◉ ~ dan gitmemek *(söküp atamamak)*, *dey.* Unutamamak. ◉ ~ dan yana züğürt olmak, *at.* Aptal, budala olmak. ◉ ~ lara durgunluk vermek, *dey.* Çok şaşılacak bir şey olmak, şok etkisi yapmak, düşünemeyecek hale getirmek. ◉ ~ lar gelin olmuş, herkes kendininkini beğenmiş, *at.* İnsanın kendi aklını başkasınınkinden üstün gördüğünü anlatır. ◉ ~ ları pazara çıkarmışlar, herkes yine kendi aklını almış (beğenmiş), *at.* İnsanın kendi aklını başkasınınkinden üstün gördüğünü anlatır. ◉ Akla dokunmak, *dey.* Şaşırtmak, sarsmak. ◉ Akla gelmek *(getirmek)*, *dey.* Hatırlamak, düşünmek. ◉ Akla *(hayale)* gelmez, *dey.* İnanılmaz, korkunç, dehşet verici. ◉ Akla yakın (uygun, sığar), *dey.* Aklın kabul edebileceği. [*Osm.*, Mâkul; *Ing.* Plausible, Reasonable; *Fr.* Raisonnable, logique, plausible]. ◉ Akla (akıllara) zarar, *dey.* Pek şaşılacak, akla, mantığa sığmayacak *(şey)* ◉ Hangi (ne) akla hizmet ediyor, Ne umuyor veya neye güveniyor? ◉ Aklı almamak *(Birinin bir şeyi)*, *dey.* § ❶ Anlamamak. § ❷ Bir şeyin olabileceğine inanmamak. ◉ Aklı başına gelmek, *dey.* § ❶ Uslanıp akılsızca davranışlardan vaz geçmek. § ❷ Ayılmak, kendine gelmek. ◉ Aklı başında, *dey.* Makul, temkinli; daima akıllıca davranan. [*Ing.* Intelligent, serious-minded; *Fr.* Intelligent,-ente]. ◉ Aklı başında kalmamak, *dey.* Ne yapacağını bilememek, şaşırmak. ◉ Aklı başında olmak, Derli toplu *(normal ve iyi)* düşünebilmek, makul olmak. [*Ing.* To be reasonable, sober-minded; *Fr.* Avoir toute sa raison, toute sa lucidité]. ◉ Aklı başında olmamak, *dey.* Derli toplu düşünememek, normal ve iyi düşünememek. [*Fr.* N'être pas dans son bon sens, ne savoir où donner de la tête]. ◉ Aklı başından (tepesinden) bir karış yukarda, *dey.* Delişmen, düşünmeden aklına geleni yapan. [*Ing.* Thoughtless, foolish, absent-minded; *Fr.* *Fou, sot*]. ◉ Aklı *(başından)* gitmek, *dey.* Ne yapacağını şaşırmak, kendinî kaybetmek, aklı başka yerde olmak (dolaşmak), o anda meşgul olması gereken meselenin dışında kalmak, başka şeyler düşünmek. ◉ Aklı bokuna karışmak, *kab. dey.* Korkudan şaşırıp ne yapacağını bilememek. ◉ Aklı çıkmak, *dey.* Çok endişe etmek, çok korkmak. ◉ Aklı dağılmak, *dey.* Düşüncelerini belirli bir mesele üzerinde toplayamamak. ◉ Aklı durmak, *dey.* Şaşakalmak, hayret etmek. ◉ Aklı eren, *dey.* Anlayan, idrak eden. ◉ Aklı ermek (yetmek), *dey.* § ❶ Anlayabilmek. § ❷ Akılca olgunlaşmak. [*Ing.* To understand, to grasp; *Fr.* S'expliquer les raisons d'une chose]. ◉ Aklı evvel, dey. Çok akıllı, aklı erik, çok zeki ◉ Aklı fikri, *dey.* Hep düşündüğü. [*Ing.* All his thoughts (are fixed on something]. ◉ Aklı gide yazmak, *dey.* Düşünme gücünü kaybetme durumuna girmek. ◉ Aklı gitmek, *dey.* Şaşırmak, korkmak. [*Ing.* To be perplexed]. ◉ Aklı işletebilmek, *dey.* Aklını yerinde kullanabilmek. ◉ Aklı karışmak (dolaşmak), *dey.* Ne yapacağını bilememek, şaşırmak. [*Ing.* To be perplexed, to get one's mind]. ◉ Aklı kesmek, *dey.* Bir şeyin olabileceğine kanmak. [*Ing.* To decide, judge or form an opinion]. ◉ Aklı kısa (kıt), *dey.* Ölçülü, sınırlı, idrak ve anlayış sahibi. [*Ing.* Half-witted]. ◉ Aklı kurusun, *dey.* Yersiz fikirler ileri sürene yapılan ilenme. ◉ Aklı okkadan dört yüz dirhem eksik, *arg.* Akılsız, kafasız. [*Ing.* Whose intelligence lacks 400 dirhems in the okka, feeble-minded]. ◉ Aklı oynamak, *h.d.* Korkmak.[*Ing.* To get afraid].◉ Aklı saplanmak (takılmak), *dey.* Devamlı olarak belirli bir şeyi düşünmek. ◉ Aklı sıra *(birinin)*, *dey.* Aklınca, sandığına göre, umduğuna göre. [*Ing.* According to his intelligence, according to his own lights]. ◉ Aklı terelelli, *dey.* Delişmen. [*Ing.* Freakish, frivolous]. ◉ Aklı yatmak *(bir işe)*, *dey.* Bir işin olabileceğine inanmak, uygun bulmak. [*Fr.* Croire à la possibilité de]. ◉ Aklı zıvanadan fırlamak, *dey.* Normal ve düzenli düşünememek. ◉ Aklım başıma geldi, *dey.* Olmasından korkulan bir şey gerçekleşince söylenir. ◉ Aklına bir şey takılmak, *dey.* Bir şeyi devamlı ve ısrarla düşünmek. ◉ Aklına esmek, *dey.* Bir şey yapmak hevesine kapılıvermek. ◉ Aklına geleni (eseni) yapmak, *dey.* İçten geldiği gibi, ani davranışlarda bulunmak. ◉ Aklına gelmek, *dey.* § ❶ Hatırlamak. § ❷ Birinin kafasında bir fikir doğmak. ◉ Aklına hiffet getirmek, *dey.* Delirmek. ◉ Aklına koymak¹ *(bir şeyi)*, *dey.* Bir şeyi kesin olarak kararlaştırmak. Başlı başına bir kudret olmayıp zihnin doğru işlemesinden ve muhakemenin düzgülü olmasından ileri gelen bir niteliktir. Akıl, zihnimizin hiçbir güç harcamadan tümel ve zorunlu olan ilkelere uymasını sağlar. [*Ing.* To make up one's mind, to come to a decision; *Fr.* Se mettre qch. dans l'esprit]. ◉ Aklına koymak² *dey.* Ona bir şey telkin etmek. ◉ Aklına sığdıramamak, *dey.* İnanmamak, tasavvur edememek. ◉ Aklına sığdırmak, *dey.* Aklı almak, bir şeyin olabileceğine inanmak. ◉ Aklına şaşmak, *dey.* Bir kimsenin akılsızca bir davranışta bulunduğunu anlatır. ◉ Aklına turp sıkmak, *arg.* Birinin fikrini veya yaptığını beğenmemek. ◉ Aklına uymak, *dey.* Başka birinin işe yaramayacak bir tavsiyesini tutmak. ◉ Aklına yalken etmek, *dey.* Düşüncesizce davranmak veya aklına geleni hemen yapmak. [*Ing.* To go crazy]. ◉ Aklında kalmak, Unutmamak. [*Ing.* To bear in mind, to remember; *Fr.* Ne pas oublier]. ◉ Aklında tutmak, *dey.* Bellemek. [*Ing.* To keep in mind, to learn by heart; *Fr.* Apprendre par cœur, retenir]. ◉ Aklından çıkarmak, *dey.* Unutmak. ◉ Aklından geçirmek, *dey.* Düşünmek, aklına getirmek. ◉ Aklından geçmek, *dey.* Düşünüp bir şeye ihtimal vermek veya niyetlenmek. ◉ Aklından zoru olmak, *dey.* Arada bir, delice davranışları olmak, sapıtmak, akılsızca işler yapmak. ◉ Aklını almak, *dey.* Birinin aklını kendisiyle meşgul etmek. [*Ing.* To scare out of one's wits, to cause one to lose one's head]. ◉ Aklını başına almak (toplamak, devşirmek), Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak. [*Ing.* To come to one's senses, to collect oneself]. ◉ Aklını (başından) almak, *dey.* Ani bir korku ve şaşkınlığa düşürmek. Düşünemeyecek bir hale koymak. [*Ing.* To cause one to lose one's head]. ◉ Aklını *(bir şeyle)* bozmak, *dey.* Bir şey üzerine düşerek hep onunla uğraşıp durmak, delirmek. [*Ing.* To go mad]. ◉ Aklını çalmak *(bir şey birinin)*, İlgisini aşırı derecede çekmek. [*Ing.* To enchant, fascinate, charm, captivate]. ◉ Aklını çelmek *(birinin)*, *dey.* § ❶ Niyetinden, kararından vaz geçirmek. § ❷ Ayartmak, baştan çıkarmak, yanıltmak. [*Ing.* To dissuade from a good intention, to cause one to give up a decision, to lead astray; *Fr.* Égarer, séduire, induire en erreur]. ◉ Aklını işletmek, *dey.* Aklını kullanmak, akıl etmek. ◉ Aklını kaybetmek. § ❶ ◘ Aklını oynatmak (kaçırmak). § ❷ Bunamak. [*Ing.* To become a dotard, to lose one's reason; *Fr.* Perdre la raison, n'avoir plus toute sa tête, son bon sens]. ◉ Aklını oynatmak (kaçırmak), *dey.* Çıldırmak. [*Ing.* To go mad; *Fr.* Devenir (être) fou]. ◉ Aklını peynir ekmekle yemiş, *dey.* Şaşkınca ve akılsızca işler görenler hakkında söylenir. [*Ing.* Who has lost h's head, who acts foolishly]. ◉ Aklının terazisi bozulmak, *dey.* Akıl kârı olmayan davranışlarda bulunacak bir hale düşmek. ◉ Aklınla bin (çok) yaşa, *dey.* Akla yakın görülmeyen bir düşünce veya teklif ileri sürene alay yollu söylenir. [*Ing.* What a bright idea]. ◉ aıvrı ~ lı, *dey.* Acayip fikirleri olan ve kendinden başkalarının aklını beğenmeyen. ~ akıldan üstündür, *at.* Bir kimsenin aklına gelmeyen bir çarenin herhangi başka birinin aklına gelebileceğini anlatır. [*Ing.* There is always another mind that is superior, it always pays to consult others].

~ almak¹, *dey.* Tavsiyesini istemek. [*Ing.* To consult; *Fr.* Demander conseil à qn.]

~ almak² (ermek, kesmek, yatmak), *dey.* Anlamak, anlaşılır olmak. [*Ing.* To comprehend, to understand; *Fr.* Comprendre].

~ almamak, *dey.* Akla uygun olmamak.

~ almaz, *dey.* İnanılacak gibi olmayan. [*Ing.* Unbelievable, inconceivable, incredible; *Fr.* Incroyable].

~ ayırımı, *mant.* ◘ Ayırım.

~ cihetiyle iflâsa çıkmak, *dey.* Herşeye aklı ermez, düşünemez olmak.

~ çalmak, *dey.* Baştan çıkarmak, cezbetmek. [*Ing.* To enchant, fascinate, charm, captivate; *Fr.* Seduire].

~ çelmek, *dey.* Yolunu şaşırtmak, yanlış yola saptırmak. Birinin fikrini değiştirtmek, caydırmak, bir şeyden vaz geçirmek. [*Ing.* To dissuade from a good intention, to cause one to give up a decision, to lead astray; *Fr.* Égarer, induire en erreur].

~ danışmak, ◘ Akıl almak¹ .

~ defteri, *dey.* Hatırlanıp yapılması gereken şeylerin yazıldığı küçük defter veya kâğıt. [*Ing.* Note-book; *Fr.* Carnet].

☆ *Eşanl.* muhtıra defteri, ajanda.

~ dışı, *dey.* Bilgi konusunda sadece akıl ile açıklanmayan, akla uygun olmayan.

~ dişi, *biy.* Yirmi, onyedi-otuz yaş arasında altlı üstlü ve sağlı sollu, en içeride çıkan üçüncü azıdişi. [*Ing.* Wisdom tooth; *Fr.* Dent de sagesse].

☆ *Eşanl.* yirmi yaş dişi.

~ durdurucu ,*dey.* Hayret verici, şaşırtıcı

~ duyuları, *psik.* Dış dünya hakkında insana en fazla bilgi veren görme, dokunma ve işitme duyuları.

~ edilir, ◘ Akılla kavranan.

~ eksikliği, *dey.* Yargılama yetersizliği.

~ erdirememek, *dey.* Anlamaya çalıştığı halde anlayamamak [*Ing.* To be unable to grasp].

~ erdirmek, *dey.* Anlamak, kavramak: *Akıl erdirebilirsen aşkolsun.* [*Ing.* To comprehend; *Fr.* Comprendre].

☆ *Yak. anl.* akıl etmek, taakul etmek, idrak etmek, derketmek, ...e vakıf olmak.

~ ermek, *dey.* ◘ Akıl almak².

~ etmek, *dey.* Herhangi bir tedbir veya çareyi vaktinde düşünebilmek. [*Ing.* To think of a plan, etc; *Fr.* Y penser].

~ fukarası, *dey.* Başkasının yol göstericiliğine, tavsiyesine muhtaç. [*Ing.* Idiot, stupid; *Fr.* Idiot,-e, stupide].

~ hasta(ha)nesi, *tıp.* Akıl ve ruh hastalarının tedavi edildiği, yatırıldığı yer. [*Osm.* Bimarhane, bimaristan, timarhane; *Ing.* Hospital for mental diseases, lunatic asylum; *Fr.* Maison des aliénés].

~ hastalığı, *tıp.* Delilik, cinnet. [*Ing.* Lunacy; *Fr.* Aliénation mentale, folie].

~ hastalıkları, *tıp.* Akıl hastalıkları ile uğraşan tıp dalı. [*Osm.* Emraz-ı akliye; *Ing.* Mental diseases; *Fr.* Maladies mentales].

☆ *Eşanl.* akliye.

~ hastalıkları uzmanı, *tıp.* Akıl hastalıklarını inceleme ve onları tedavi etme işinde uzmanlaşmış kimse. [*Osm.* Akliye mütehassısı; *Ing.* Mental specialist, psychiatrist; *Fr.* Psychiatriste].

~ hastası, ◘ Deli.

~ hocası, *dey.* § ❶ Herkese akıl öğretmek iddiasında olan *(kimse)*. [*Fr.* Présomptueux, -euse]. § ❷ Bir kimseye akıl öğreten kimse. [*Ing.* Adviser; master, mentor; *Fr.* Maître de sagesse].

~ için yol *(tarik)* birdir, *at.* İyi düşünülünce ayrı ayrı kimselerce varılacak sonucun hep aynı olduğunu anlatır. [*Ing.* There is only one way for the wise].

~ kârı, *dey.* Düşünceli bir insanın işi. [*Ing.* John of an intelligent man; *Fr.* Affaire d'un homme sage].

~ kârı değil, *dey.* Düşünceli bir insanın işi değil, mânasız, saçma. [*Ing.* Nonsensical; unreasonable, unwise; *Fr.* Ceci dépasse les bornes de la raison, c'est insensé].

~ kesmek, *dey.* ◘ Akıl almak².

~ kişiye sermayedir, *at.* Mühim olan para değil akıldır. Akıllı olan para kazanır.

~ kumkuması (kutusu), *dey.* Yaşına nazaran fazla akıllı ve bilgiç *(çocuk)*. [*Ing.* A

mine of wisdom].
~ öğretmek (vermek), *dey.* Yol göstermek, tavsiyede bulunmak. [*Ing.* To give advice].
~ para ile satılmaz, *at.* Akıl doğuştandır, sonradan elde edilemez.
~ sağlığı, *tıp.* (a) Aklın sağlam, sıhhatli oluşu; (b) Kişiliğe bütünlük kazandıran bütün yönlerin sağlam ve dengeli bir halde bulunması; (c) Normal ruhî fonksiyonların sağlanması ve korunması için alınan fizik, fizyolojik, psikolojik tedbir ve bilgilerin bütünü. [*Osm.* Akıl hıfzıssıhhası; *Ing.* Mental hygiene; *Fr.* Hygiene mentale].
~ satmak, *dey.* Birine ukalâca nasihatte bulunmak. [*Ing.* To give unwanted advice].
~ sır ermemek *(Bir şeye), dey.* O şeyin sırrı hikmeti *(bilinmeyen tarafları)* anlaşılmamak.
~ sormak, *dey.* ◘ Akıl almak[1].
~ terelelli *(bir kimsede), dey.* O kimsenin pek delişmen olduğunu anlatır.
~ tohumu, *fels.* Stoa sistemine göre, bütün canlı varlıklardan önce gelen, bu varlıkların gelişmeleri boyunca bir bir ortaya çıkacak bütün özelliklerini kendinde yaşayan tohum.
~ var, izan var *(akıl var, yakın var), dey.* «Bunda anlamayacak ne var» anlamında. [*Ing.* White a little bit of intelligence one can understand it).
~ yaşatmak, *dey.* ◘ Akıl almak[2].
~ yaşta değil, baştadır, *at.* Aklın yaşa bağlı bir hal olmayıp insanın her yasta akıllı olabileceğini anlatır. [*Ing.* Intelligence does not go by age].
~ yormak, *dey.* Düşünmek, hatırlamaya çalışmak, zihnini zorlamak.
~ yürütme, Mantık ilkelerine uygun bir şekilde düşünme veya bu ilkeleri uygulayarak problem çözme, yargılama, uslamlama, usa vurma. ◉ bilimsel ~ ~, *fels.* ◘ Bilimsel.
~ zayıflığı, *huk.* Hukuk süjesinin medeni hakları kullanma *(muamele)* ehliyetinin şartlarından birisi olan mümeyyizliği *(temyiz kudretini)* kaldırıcı fizyolojik unsurlardan birisi. Akıl zayıflığına tutulanlar gayrimümeyyiz sayılmakla, bunların hukuki muameleleri hüküm ifade etmez. [*Lat. imbecillitas, ingenii infirmitas; Ing.* Mental infirmity, feeble mindedness; mental deficiency; *Fr.* Faiblesse d'esprit].

âkıl, s. ç: ukalâ, âkılân, âkılûn. *Osm.* < *Ar. akl.* Aklı başında olan, akıllı: *Akıl isen açma sırrını dostuna, dostunun dostu vardır, o da söyler dostuna.* [*Ing.* Wise; *Fr.* Sense].
☆ *Eşanl.* uslu, kafalı.
~ baliğ, Döl vermek yetkinliğine eren. [*Ing.* Who possesses legal discretion].
☆*Eşanl.* ergin ,yetişmiş ,yetişkin .
~ isen açma sırrını dostuna, çünkü dostun dostu vardır, o da söyler dostuna, *at.* Bir sırrı en yakınına bile açsan, artık gizli kalmaz.

âkılane, z. *Osm.* < *Ar. âkıl* + *Fars. âne.* Akıllıcasına, akıllıya yakışırcasına. [*Ing.* Intelligently; *Fr.* Intelligemment].

akılcılık[*],-ğı, i. *fels.* ◘ Usçuluk.

akılga, i. *inş.* Suların akması için bir duvarda düşey olarak bırakılan yarık.

akılık,-ğı, i. ◘ Ahlık.

akıllandırmak, f. Uslandırmak, eğitmek., aklını başına getirmek, yola getirmek.

akıllanmak, nsz. f. Yola gelmek, uslanmak, hadiselerden ders alıp tedbirli ve doğru davranır olmak. *Bu gidişle akıllanacağı yok.* [*Ing.* To become wiser after some bitter experience; *Fr.* Retourner à la raison, à la bonne voie; devenir sage].

akıllanmaz, s. Islâhı imkânsız, söz anlamaz, nasihat dinlemez. [*Ing.* ve *Fr.* Incorrigible].

akıllı, s. § ❶ Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, aklını kullanan: *Akıllı adam.* [*Osm.* Akıl; *Ing.* Clever, intelligent, prudent; *Fr.* Sage]. § ❷ Doğru düşünen, sağduyulu, anlayışlı. § ❸ Dikkatli, temkinli, ağırbaşlı: *Akıllı bir adım atmalısın.* ◉ Sivri ~, Acayip fikirleri olan ve kendinden başkalarının aklını beğenmeyen.
☆ *Yak. anl.* § ❶ zeki, hiretmend. § ❷ makul, usalır. § ❸ uyanık, müteyakkız.
☆ *Karş.* § ❶ aptal, akılsız. § ❷ dar görüşlü, anlayışsız. § ❸ gözükapalı.
~ davranmak, *dey.* Tedbirli hareket etmek [*Ing.* To act wisely; *Fr.* Agir en homme sage].
~ düşman, akılsız dosttan yeğdir (hayırlıdır), *at.* Akıllı düşmanın ne yapacağı bellidir, ona göre tedbir alınır. Akılsız dostun beklenmedik bir davranışı daha kötü sonuç verebilir. [*Ing.* A Wise enemy is better than a foolish friend].
~ düşününceye kadar deli oğlunu everir, *at.* Kendini akıllı sananların çok defa akılsız diye tanınanlardan daha az başarı gösterdiğini anlatır.
~ geçinmek, *dey.* Kendisini akıllı sanmak, öyle göstermek. [*Ing.* To pass for a wise man].
~ uslu, *dey.* Ağırbaşlı ve derlitoplu [*Ing.* Sober-minded, Wise; *Fr.* Serieux, -euse, sain d'esprit, de caractere sobre, pondere, sage].

akıllıca, z. Doğru, akla yatkın ve yakın. [*Ing.* intelligently, wisely, cleverly; *Fr.* Intelligemment].

akıllılık,-ğı, i. § ❶ Akıllı olma hali. [*Ing.* Intelligence, cleverness; *Fr.* Bon sens; sagesse; raison]. § ❷ Akıllıca iş. [*Ing.* Intelligence, cleverness, wisdom; *Fr.* Intelligence, prudence, raison, bon sens, sagesse].
~ etmek, Yerinde ve isabetli hareket etmek. [*Ing.* To act intelligently; *Fr.* Agir avec sagesse, être raisonnable].
~ taslamak, Akıllı olduğunu zannederek bununla böbürlenmek, akıllılığını ileri sürmek.

akılsız, s. Aklı, gerçeği görüp ona göre davranmaya elverişli olmayan, anlayışsız. [*Ing.* Unreasonable, foolish; *Fr.* Insensé, imprudent, bete, déraisonnable, irrationel].
☆ *Yak. anl.* kafasız, beyinsiz, şaşkın, alık, sersem, patavatsız, sallaparti, muhakemesiz.
☆ *Karş.* akıllı, düşünceli, mantıklı.
~ başın cezasını (zahmetini) ayak çeker, *at.* Düşüncesizlik veya tedbirsizlik yüzünden gereksiz yere gidip gelme zahmetine katlananlar için söylenir. [*Ing.* Little wit in the head makes much work for the feet].
~ iti (köpeği) yol kocaltır, ◘ Akılsız başın cezasını ayak çeker.

akılsızlık,-ğı, i. § ❶ Akılsız ve düşüncesiz olma hali. § ❷ Aptallık, akılsızca iş. [*Ing.* Foolishness, folly; *Fr.* Bêtise, imprudence, inintelligence, deraison].
~ etmek, Düşüncesizce ve isabetsiz hareket etmek. [*Ing.* To make follies; *Fr.* Faire une bêtise].

akım[*], i. < *akmak.* § ❶ *fiz.* Bir sıvının *(su)*, bir gazın *(hava)*, bir enerjinin *(elektrik)* belli bir yönde akışı, yer değiştirmesi. [*Osm.* Cereyan; *Ing.* Flow, current; *Fr.* Courant].
☆ *Eşanl.* akıntı. § ❷ *res., heyk., mim.* ve *siy.*, Sanatta, siyasette, fikir hayatında ortaya çıkan yeni bir görüş, tarz, sistem: *Gerçekçilik akımı, sosyalizm akımı.* [*Osm.* Cereyan; *Ing.* Tendency; *Fr.* Tendence]. § ❸ Akış yönü eğimi: *Suyun akımı, saçağın akımı.* § ❹ *ikt.* (a) Çeşitli iktisadî birimler tarafından yapılan mübadelelerin toplamı; (b) Hizmetler piyasası ile nihaî mal piyasasını, yani tüketicileri, üretim amili alıcılarına bağlayan iki taraflı hareket. § ❺ *mek.* Aerodinamik üfleme tünellerinde *(ve havada hareket eden her cismin etrafında)* meydana gelen hareket. § ❻ *psik.* Ruhun hayat akışkanlığına yaptığı tepki. § ❼ *fiz.* Bulunduğu yeri ilerleye ilerleye terk eden bir sıvının hareketi; ◉ aerodinamik ~, *hava.* ◘ Aerodinamik[2] ◉ aşağı ~, *otom.* ◘ Aşağı; ◉ Dalgalı ~, *fiz.* Belli ve eşit zaman aralıkları ile şiddeti aynı değer ve yönde olarak değişen elektrik akımı. [*Fr.* Courant electrique]. ◉ Doğru ~, *fiz.* iletken bir devre üzerinde hep aynı yöne doğru giden elektrik akımı. *Fr.* Courant continu]. ◉ Hava ~ı, *coğr.* Yüksek basınçlı bölgedeki havanın alçak basınçlı bölgeye doğru akması. [*Fr.* Courant d'air] ◉ Devam ~ı, *elek.* Aşırı gerilim dalgası kaybolduğu zaman, aşırı gerilimden dolayı parafudr'da meydana gelen ark'a tağdiye sebebesinin sağladığı akım. ◉ Kol ~ı, *fiz.* Bir elektrik akımına yol olan bir devrenin iki noktası arasına eklenen ikinci bir devre üzerindeki akım. [*Fr.*[1] Courant derive]. ◉ Sinir ~ı, *fizyol.* Bir uyarımın sinir boyunca yayılmasını sağlayan olaylar dizisi. ◉ Taşıyıcı ~, *telekom.* Sinyal göndermek için modüle edilen yüksek frekanslı alternatif akım. ◉ Trafik ~ı, (a) Bir yoldan geçen motörlü araçların miktarı; (b) Araçların gidiş yönü. [*Ing.* Traffic distribution].
~ durması, *meteor.* Troposferin büyük ölçüde kalın bir tabakası boyunca, batı hava akımının kesintiye uğraması.
~ kesici nokta, *elek.* ve *otom.* Yanma sisteminde yüksek gerilimli bir endüksiyon akımı meydana getirmek maksadı ile manyeto ana devresini inkıtaa uğratan gümüş, plâtin veya tungsten kaplı birbirinden ayrılabilen iki nokta. [*Ing.* Breaker point].
☆ *Eşanl.* ayırıcı kontak noktası.
~ saati, ◘ Akış metre.

akımlama, i. *tıp.* Tedavi amacıyle akım kullanılması.

akın, i. < *akmak.* § ❶ Savaş tutumuna yarayacak kaynakları vurmak, silâhsız halka korku salmak, silâhlı kuvvetleri şaşırtmak, dağıtmak gibi amaçlarla ve çevik kuvvetlerle düşman ülkesinde yapılan saldırış. [*Ing.* Raid; *Fr.* Incursion]. § ❷ Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş halinde bulunması: *Balık akını, misafir akını.* [*Ing.* Stream; *Fr.* Afflux]. § ❸ *sosy.* Göçebe kavimlerden hereketli ülkelere doğru çevrilen yayılmalar. [*Osm.* İstilâ; *Ing.* ve *Fr.* Invasion]. ◉ Ekolojik ~, *sosy.* Belirli bir bölgeye, eski halkı yerinden sökmeye çalışan yeni nüfusun hücumu ve yerleşmeye çalışması. *(Köyden şehre akın «gecekondu» tipini meydana getirmiştir).*
~ balıkları, Ömürleri, denizin belli bir yerinde geçmeyen, mevsimlere göre, bölge değiştiren balıklar.
~ bölgesi, *sp. (basketbol'de)* Bir takımın akın yaptığı çemberin altındaki dip çizgisiyle orta çizgi arasındaki alan. [*Ing.* Front court].
~ etmek, *dey.* § ❶ Kalabalıklar halinde gitmek, üşüşmek. § ❷ Çeşitli maksatlarla düşman ülkesine saldırmak, baskın yapmak. [*Ing.* To make a raid, to attack and pillage].
~ kayası, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Kayabalığıgiller *(Gobiidae)* familyasından, ince uzun, iri başlı ve karnında bir çekmen bulunan, deniz ve ırmaklarda yaşayan yüzlerce çeşidi bilinen bir balık. [*Lat. Gobius quadrimaculatus; Ing.* Goby; *Fr.* Gobie].
☆ *Eşanl.* salyangoz kayası, tatlısu kayası, tokmakbaş kaya.
—yapmak, *sp.* Özellikle futbolda rakip sahaya toplu halde hücuma geçmek.

akın akın, z. Birbiri ardınca ve kalabalıkla, arkası kesilmeyen kalabalık öbekler halinde: *Halk akın akın geçiyordu.* [*Ing.* In crowds; *Fr.* En foule].

akıncı, i. Düşman ülkesinde akın yapmaya çıkan savaşçı. [*Ing.* A special corps of light cavalry whose duty was to pillage the the enemy; *Fr.* Soldat irregulier et pillard, soldat qui va en incursion, en raid].

akıncılık,-ğı, i. *sosy.* ve *tar.* § ❶ Ordudan önce düşman saflarına saldıran ve yağma eden öncü kuvvetler: Akıncılık, çapulculuk, yağma kabile bünyesindeki bütün toplumlar gibi eski Türklerde ayıp değildi. [*Ing.* Pillage, looting; *Fr.* Pillage]. § ❷ Osmanlı İmparatorluğunun yayılma devrinde ordudan önce düşman ülkelerine saldıran kuvvetler.

akındırık,-ğı, i. *h.d.* Reçine, çamsakızı. [*Ing.* Resin; *Fr.* Resine].

akıntı, i. < *akmak.* § ❶ Hava veya suyun bir yere doğru akması: *Musluğun akıntısı bir türlü kesilmedi.* [*Osm.* Cereyan; *Ing.* Current; *Fr.* Courant]. ☆ *Eşanl.* akım. § ❷ *tıp.* Bir hastalıktan dolayı vücudun bir tarafından sulu madde akması. [*Osm.* Seyelân; *Ing.* Discharge; *Fr.* Ecoulement]. § ❸ *ağ. iş.* (a) Çam türü ağaçlarda bulunan reçinenin eriyerek akması olayı; (b) Sıvı yapıştırıcıların ağaç yüzeylerine gereğinden çok sürülmesiyle oluşan durum. § ❹ *inş.* Yağmur sularının akması için damlara, dam derelerine, su borularına ve saçaklara verilen eğiklik. [*Osm.* Meyil; *Ing.* Slope; *Fr.* Pente]. § ❺ *astr.* Bir topluluğun *(yıldız veya cisimler)* belli bir doğrultudaki devinmesi. [*Osm.* Cereyân; *Ing.* Stream; *Fr.* Courant]. ◉ ~ya bırakmak *(kendini), dey.* Olayların gidişine

direnememek, sonuçlarını kabullenmek. ◉ **~ ya kapılmak (kaptırmak)**, *dey.* Bir akıntının eski alanına girmek, akıntıyla birlikte sürüklenmek. ◉ **~ ya kürek çekmek**, *dey.* Boşuna çalışmak, faydasız ve sonuçsuz olan bir iş üzerine düşmek. [*Ing.* To waste one's efforts; *Fr.* Aller contre le fil de l'eau, aller à contrecourant]. ◉ **çamur ~ sı**, *jeol.* Suya boğulmuş çamur yığınının hamur halinde akışı. ◉ **Deniz ~ sı**, Deniz suyunun belirli bir yönde yer değiştirmesi. ◉ **Kütle ~ sı**, Kütleler bakımından özellikle zengin olan buz tutması ve çözülmesinden meydana gelen suya boğulmuş toprak yüzeyinin yığın halinde yer değiştirmesi. ◉ **Kutup hava ~ sı**, *meteor.* Batı gezegen rüzgârlarını yatay düzlemde harekete geçiren dalgalanma'nın alçak enlemlere doğru yayılmasından doğan soğuk istilâsı.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **akma, akış, akım, cereyan.** § ❷ **akı.** § ❸ **eğim.**

☆ *Karş.* § ❶ **durma ,duruş.** § ❹ **düzlük.**

~ çağanozu, *arg.* Vücudunda göze çarpacak bir çarpıklık bulunan kimse. [*Ing.* Current crab].

~ demiri, ◘ **Tonoz demiri.**

~ hatti, *inş.* Akıntılı bir yüzeyin eğiklik derecesini gösteren çizgi. [*Ing.* Steep gradient; *Fr.* Ligne de pente].

~ ıraklık açısı, *astr.* Bir yıldız kümesinin toplu devinmesinden elde edilen ıraklık açısı. [*Osm.* Cereyân ihtilâf-ı manzarı; *Ing.* Moving cluster parallax; *Fr.* Parallaxe de courant stellaire, parallaxe de groupe].

~ kanalı, *coğr.* Bir sel yatağında asıl taşıma işlerinin olduğu kısım; kabul havzasına düşen yağış bu kanalda toplanır. [*Ing.* Flowing canal; *Fr.* Canal d'écoulement].

~ ölçme âleti, *coğr.* Akışkan parçacıkların hızını veya yer değiştirme yönünü tayin eden cihaz. [*Ing.* Current-meter; *Fr.* Courantomètre].

☆ *Eşanl.* **kuranometre .**

~ payı, *den.* Seyredilecek iki yer arasında maruz kalınacak akıntı etkisi hesap edilerek akıntının gemiyi sürükleyeceği miktar kadar kullanılması gereken rüzgâr açısı farkı. [*Ing.* Leeway; *Fr.* Dérive].

~ seyri, *den.* Akıntı etkisine uğrayacak bir rota takip etmek zorunda bulunan bir geminin uğrayacağı etki hesap edilerek yol verilmesi usulü.

~ vermek, *dey.* Durgun veya birikmiş suyun akmasını sağlamak için kanal, ark v.b. ile çıkış yolu, menfez açmak.

akıntılar, ç.i. *coğr.* Deniz sularının yer değiştirmesi.

akı.ölçer, b.i. *fiz.* Magnetik endüksiyon akısındaki bir değişmeyi ölçmeye yarayan, karşı koyucu çifti fazla önemli olmayan ve sönüm çifti pek büyük olan döner çerçeveli bir galvanometreden kurulu âlet. [*Ing.* Flow-meter; *Fr.* Indicateur d'écoulement, de debit].

akış, i. < *akmak.* § ❶ Akmak hareketi, akma: *Suyun akışı.* § ❷ *mec.* İlerleyiş, devam ediş: *Hadiselerin akışı.* § ❸ Düşünce akımı: *Sosyalizm akışı.* [*Osm.* Fikir cereyanı; *Ing.* Tendency; *Fr.* Tendence]. § ❹ Nüfuz ediş, giriş, etkileyiş: *O kızın içime akışını gün geçtikçe hissediyorum.* [*Osm.* Nüfuz; *Ing.* Penetration; *Fr.* Penetration]. § ❺ *coğr.* Yağışın toprak yüzünde veya hemen altında bir yöne doğru yer değiştirmesi. [*Osm.* Cereyan; *Ing.* Flowing off, run off; *Fr.* Écoulement, cours]. ◉ **~ lı bölge**, *coğr.* Sınırları içinden doğan akarsuların denize ulaşabildiği bölgeler. [*Osm.* Harice cereyanlı mıntıka; *Ing.* Drainage area, exoreic drainage; *Fr.* Region éxoreique]. ◉ **~ sız bölge**, *coğr.* Akarsu bulunmayan veya bulunup ta ancak belirsiz zamanlarda akarak denize ulaşamayan bölgeler. [*Osm.* Cereyansız mıntıka; *Fr.* Region areique].

~ ağzı, *trm.* Sızma olayının etüdünde, akış yollarının ve eş basınç hatlarının grafik usulü ile gösterilmesi. [*Ing.* Flow net].

~ aşağı, *coğr.* Akışın gittiği, akmanın olduğu yön, bir akarsuyun ağzına doğru olan yönü. [*Ing.* Downstream; *Fr.* En aval, vers l'aval].

☆ *Karş.* **akış yukarı.**

~ bobini, *elek.* ◘ Bobin.

~ hızı, *coğr.* Akarsuyun yer çekimi etkisiyle, geçtiği yerin inişine uyup, bir yatak eğimi boyunca aşağı inmesi. [*Osm.* Sürat-i cereyan; *Ing.* Speed of flow; *Fr.* Vitesse des eaux].

~ katsayısı, *coğr.* Akışın yağışa oranı. [*Ing.* Runoff coefficient; *Fr.* Coefficient d'écoulement].

~ metre, *fiz.* Pervane veya tekerleğinin dönme süratine göre bir akarsuyun hızını ölçen âlet [*Ing.* Flow-meter; *Fr.* Indicateur d'écoulement, de debit].

~ profili, *trm.* Akan suyun seviyesindeki tedrici değişmeler, akıtılabileceği maksimum mesafe. [*Ing.* Flow profile].

~ rasadı, *fiz.* Derenin seçilen belirli yerlerinde akış-metreler, savaklar veya diğer usullerle dere akımı miktarını tayin etme.

~ tanzim havuzu, *trm.* Tarla sulama kanalında normal olarak bulunan su miktarını gerektiği anda arttırmak maksadıyle meydana getirilen küçük bir düzenleyici havuz.

~ tarağı ıslâhı, *trm.* Taşma kapasitesini arttırmak için temizleme, kazı veya diğer tedbirlerle tabiî veya sunî bir akış yatağına ait hidrolojik akış özellikerinin ıslâhı.

~ uzunluğu, *trm.* Suyun bir tarla içerisinde karık veya borderle akıtabileceği maksimum mesafe. [*Ing.* Length of run].

~ yatağı, *trm.* Tabiî bir derenin normal olarak su akan kısmı veya suyun akması için hazırlanmış bir kanal.

~ yolu, *trm.* Çalkantısız akıntılarda, su zerresinin sızma ânında takip ettiği hat. [*Ing.* Flow line].

~ yönü, *coğr.* Bir akarsu çığırının, belli bir noktaya göre, bu nokta ile ağız *(mansap)* veya kavşak yeri arasındaki kısmı.

☆ *Eşanl* **akım aşağı.**

☆ *Karş.* **kaynak yönü.**

~ yukarı, *coğr.* Bir akarsuyun kaynak yerine doğru olan yönü. [*Ing.* Upstream; *Fr.* Amont (en amont), vers l'amont].

akışkan*, s. < *akmak.* § ❶ fiz. Kendilerine özgü bir şekilleri olmayıp içinde bulundukları kabın şeklini alan ve yığın meydana getirmeyen. [*Osm.* Seyyal; *Ing.* Fluid; *Fr.* Fluide]. § ❷ i. Akabilen, yapışkanlığı olmayan madde [*Osm.* Seyyale; *Ing.* Liquid, fluid; *Fr.* Fluide, liquide]. ☆ *Eşanl.* **akız.**

akışkanlaştırıcı, i. *inş.* Bir asfaltın veya bir bütünün dayanıklılık özelliklerini veya ergime noktasını değiştirmede kullanılan madde.

akışkanlaştırma*, i. *inş.*, Toz halindeki bir katı'yı hava akımı içinde askıda tutma. [*Ing.* Fluidization, liquefaction; *Fr.* Liquefaction].

akışkanlaştırmak*(-ı), f. *met.* Sıvı haline geçirmek, ergimiş bir metal cürufu daha akışkan bir hale getirmek için fluks ilâve etmek [*Ing.* To Fluidify; *Fr.* Fluidifier, liquefier].

akışkanlık*,-ğı, i. < *akmak. fiz.* Sıvı veya gaz halindeki cisimlerin kendilerine özgü bir sekillerinin olmaması ve içinde bulundukları kabın şeklini almaları özelliği. [*Osm.* Seyyaliyet; *Ing.* Fluid; *Fr.* Fluidite].

akışsız, s. *coğr.* Akışı olmayan *(bölge ve alanlar hk.).* [*Ing.* Areical; *Fr.* Areique].

☆ *Eşanl.* **areik.**

akıta akıta, z. Akıtarak, akıtmak suretiyle.

akıtma, i § ❶ Akıtmak eylemi. [*Ing.* Pouring; *Fr.* Coulage]. § ❷ At, öküz gibi büyük baş hayvanların alınlarından burunlarına doğru uzanan beyaz leke. [*Ing.* Blaze; *Fr.* Étoile, pelote, marque, chanfrein]. § ❸ *h.d. mutf.* Yassı kadayıfa benzer bir çeşit tatlı. [*Ing.* Pancake; *Fr.* Crêpe]. § ❹ *h.d.* Alçıdan yapılmış tavan süsü. § ❺ Birkaç dizi halinde altın zincirle işli gerdanlık § ❻ Üzerine belli motifler işlenmiş, özellikle doğu illerinde yapılan enli altın bilezik. § ❼ *h.d.* Çam ormanlarında elde edilen reçine. § ❽ *tıp.* Çok sulandırılmış ilâçlar kullanarak toksinlerin boşaltma organları yoluyle akıtılmasını sağlama.

~ arkı, *trm.* Suları akıtmaya yarayan küçük hendek.

~ çizgisi, *trm.* Ekilmiş bir tarlada fazla suların akıtılmasını kolaylaştırmak için çeşitli yönlerde açılmış pulluk çizgileri.

~ demir, Dökme demir. [*Ing.* Cast iron; *Fr.* Fonte].

akıtmacık, i. *h.d.* Kilim, yün, çorap ve heybelere işlenen bir çeşit motif.

akıtmak(-ı,-e), f. § ❶ Bir sıvının akmasını sağlamak veya buna meydan vermek, dökmek. [*Ing.* To make or let flow; *Fr.* Faire couler]. § ❷ *mec.* Esirgemeden bol bol sarfetmek. ◉ **içine ~.** *(Göz yaşını, derdini, kederini)* Kimseye belli etmemek, göstermemek. ◉ **Su gibi ~**, *dey.* Cömertçe, bol bol harcamak. [*Ing.* To lavish; *Fr.* Prodiguer].

☆ *Eşanl.* **dökmek.**

☆ *Karş.* **durmasını sağlamak, durdurmak.**

akıtmalık,-ğı, i. *inş.* Örtü işlerinde yedirmelik veya kurşun şeritle örtülü bir birleşme veya tonoz geçmesi.

akız, i. < *akmak.* ◘ **Akışkan².**

akide¹ /akîde/, i. ç: **akâid.** *Osm.* < *Ar. akd.* § ❶ İnanç, dinî inanış, inanılan şey. [*Osm.* Iman, itikat; *Ing. (Religious)* faith, creed; *Fr.* Foi, croyance. § ❷ *fels.* ve *huk.* Akla dayanan ilke ve kuram; Hukuk kuralları bilgisi. [*Ing.* Dogma; *Fr.* Dogme]. ◉ **~ sı bozuk**, *dey.* inanışı, bağlanışı sağlam olmayan *(kimse)* [*Ing.* Loose in religious convictions]. ◉ **~ yi bozmak**, *dey.* Doğru bilinen bir inanış veya gidişten ayrılmak. [*Ing.* To act contrary to one's faith].

akide² /akîde/, i. *Osm.* < *Ar.* Ağdadan yapılmış renkli, kokulu, katı ve ağızda güç eriyen şeker. [*Ing.* Sugar-candy; *Fr.* Sucre candi].

~ şekeri, ◘ **Akide².**

âkif /âkif/, s. *Osm.* < *Ar. akf.* § ❶ Bir işte sebat ve ısrar eden, bir iş üzerinde devamlı olarak duran, bir yerde devamlı oturan. [*Ing.* Assiduous, persevering, assiduous in devotion; *Fr.* Perséverant; endurant; persistant]. § ❷ i. Erkek adı.

akifer, i. *Fr. aquifere* < *Lat. aqua*, su + *fere*, taşıyıcı. *jeol.* Pompalı kuyuları ve tabiattaki kaynakları besleyecek kadar su iletebilen jeoloji oluşu, yapısı. [*Ing.* Water-conduit].

~ sistemi, *biy.* Derisidikenliler *(Echinoderma)* de bulunan bir kanal sistemi.

akihiloa, i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Elbise-kuşugiller *(Drepanididae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 17.5 sm. Sırtı zeytin yeşili, karnı sarı, kanatları kahverengidir. Sandviç adalarında yaşar. [*Lat. Hemignetus obscurus; Ing.* ve *Fr.* Akihiloa].

akik,-ği, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. akhates. jeol.* Yüzük taşı, mühür gibi şeyler yapmakta kullanılan, türlü renklerde, saydam, parlak ve değerli bir taş olup, kalseduan kuvarsının bir çeşididir. [*Ing.* ve *Fr.* Agate]. ◉ ◘ *LEVHA:* — **DEĞERLİ TAŞLAR**

☆ *Eşanl.* **agat** (h.d), **hakik.**

akikleşmiş, s. *res.* Zamanla akik gibi düz ve parlak bir yüzey haline gelmiş yağlıboya resim için kullanılır.

akikültür, i. *trm.* Su hayvanlarını ve bitkilerini yetiştirmek, çoğaltmak yöntem ve sanatı. [*Ing.* ve *Fr.* Aquiculture].

akil /âkil/, s. *Osm.* < *Ar. ekl.* Yiyen, yiyici. [*Ing.* Eater; *Fr.* Qui mange, qui se nourrit].

~ kalmak, Yarıda kalmak, sonu gelmemek.

âkilül.haşayiş /âkilülhaşâyiş/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Otla beslenen, otçul.

âkilül.kül /âkilülkül/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Hem et, hem ot yiyerek beslenen, hepçil.

âkil.ül.lühum /âkilüllühûm/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Et yiyerek beslenen, etçil.

akim /akîm/, s. *Osm.* < *Ar. akamet.* § ❶ Kısır, döl vermeyen. [*Ing.* Sterile, barren; *Fr.* Stérile, infructueux,-euse]. § ❷ Sonuçsuz, başarısız. [*Ing.* Unsuccessful, fruitless].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **verimsiz, meyvasız.** § ❷ **neticesiz, muvaffakiyetsiz.**

☆ *Karş.* § ❶ **verimli, bitek, mümbit.** § ❷ **neticeli, başarılı ,muvaffakiyetli.**

~ kalmak, Sonu çıkmamak, başarı sağlayamamak, suya düşmek. [*Ing.* To fail, to come to nought *(plan)*; *Fr.* Echouer; rester sans resultat].

akinet,-ti, i. *bot.* Filamentli bazı algler tarafından teşkil edilen ve bitkisel çoğalma görevi yapan yağ ve diğer yedek besin maddeleri ihtiva eden kalın çeperli bir hücre. [*Ing.* ve *Fr.* Akinete].

akinezi, i. *Fr. akinesie. tıp.* Bir organda, gerçek bir paralizi olmadan, hareket işleminin kaybı. [*Ing.* Akinesia].

akis ,-ksi, i. *Osm.* < *Ar. aks¹.* § ❶ Yankı: *Bu haberin akisleri dünyayı tuttu.* [*Ing.* Echo; *Fr.* Écho]. § ❷ Bir ışığın veya bir seklin bir yüzey üzerine çarpıp orada görünmesi: *Mehtabın suda akisleri. Filmin perde üze-*

rindeki aksi. [*Ing.* Reflection; *Fr.* Reflection]. § ❸ ed. Önce geçen kelimelerin sırasını, değişik veya karşıt bir anlam verecek şekilde tersine çevirerek onları tekrarlama sanatı. *Bu, bir zekâ buluşuna dayanır. «Yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemelidir» gibi.* § ❹ s. Ters, karşıt: *Ben aksini iddia etmiyorum.* [*Ing.* Reverse, contrary, opposite; *Fr.* Contraire, oppose,-ee].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **yankı.** § ❷ **yansı.** § ❸ **zıt.** § ❹ **çaprazlama.**

~ bulmak, Etki uyandırmak, olumlu cevap almak.

~uyandırmak (yapmak), Tepki uyandırmak, şöyle veya böyle karşılanmak: *Bu mesele orada hiçbir akis uyandırmadı.*

âkis*, s. *Osm.* < *Ar. aks.* Akseden, çarpan, vuran

akit.-kdi, i. *Osm.* < *Ar. akd.*> *akid* § ❶ (a) *huk.* Sözleşme; iki kimsenin bir konuda anlaşmaları. [*Ing.* Treaty, contract; *Fr.* Contrat]. (b) Borçlar kanununun 1. maddesine göre tarafların birbirine uygun irade beyanlarıyle doğan ve onlara karşılık borçlar yükleyen anlaşma. § ❷ Evlenme. [*Osm.* Nikâh; *Ing.* Marriage; *Fr.* Mariage]. ◉ **~ ten doğan borçlar,** *huk.* İki veya daha çok tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyle onların leh ve aleyhinde ihdas edilen borç ilişkileri. [*Lat. Obligationes ex contractu (conventionales); Ing.* Contractual obligations, obligations arising from contracts (or under agreement); *Fr.* Obligations contractuelles]. ◉ **ayni ~ ler,** *huk.* ◘ **Ayni** ◉ **iki taraflı ~ ler,** *huk.* Bunlar iki tarafa da borç yüklerler. Burada akdi yapanlardan her biri diğerine göre hem alacaklı, hem borçlu sıfatını alır. Satış iki taraflı akittir. [*Lat. Contractus bilateralis; Ing.* Bilateral contracts; *Fr.* Contrats bilateraux]. ◉ **Çok taraflı ~ ler,** *huk.* İkiden fazla kimselerin taraf sıfatıyle tek bir akit mevzuu üzerinde birleşmeleriyle meydana gelir. [*Lat. Contractus multilateralis; Ing.* Multilateral contract; *Fr.* Contrat multilateral ou plurilateral]. ◉ **Nakıs karşılıklı ~ ler,** *huk.* Vekâlet ve ida akitleri gibidir. [*Lat. Contractus bilateralis inaequalis; Fr.* Contrat inegalement (eventuellement) bilateral]. ◉ **Tam karşılıklı ~ ler,** *huk.* Trampa, beyi ve istisna akitleri. [*Lat. Contractus bilateralis aequalis, contractus reciprocus; Ing.* Contract containing reciprocal promises, commutative contract; *Fr.* Contrat synallagmatique]. ◉ **Tek taraflı ~ler,** *huk.* Bunlar yalnız bir tarafa borç yüklerler. (*Kefalet, hibe vâdi gibi*). [*Lat. Contractus unilaterales; Ing.* Unilateral contracts]. ◘ **Akd.**

☆ *Eşanl.* § ❶ **mukavele.** § ❷ **nikâh.**

☆ *Yak. anl.* **mukavele, sözleşme, anlaşma.**

~ fesih hakkını kullanma öneli, *iş. huk.* İşçi veya işverenin hizmet aktini bildirimsiz fesih hakkını kullanabilmesi için, zorlayıcı sebepler dışındaki sebepleri, öğrendikten sonra kendisine İş Kanunu'nun tanıdığı önel.

~ serbestisi, *huk.* Akitlerin mevzu ve sonuçlarının kanunun bu konularda, taraflarca serbestçe tâyin edilmesi. [*Lat. Libertas contrahendi; Ing.* Freedom of contract; *Fr.* Liberte contractuelle].

~ yapılırken işlenen kusur, *huk.* Akdin görüşülmesi sırasında taraflardan birinin iyi niyet kurallarına aykırı olarak diğer tarafın alacağı karara etki yapabilecek vakaları kasıtla bildirmemesi ve onu bu suretle yanlış bir yola götürmesi. Bu, tazmin yükümlülüğünü doğuran bir kusurdur. [*Lat. Culpa in contrahendo; Ing.* Fraud, misrepresentation or mistake in the conclusion of a contract; *Fr.* Culpa in contrahendo].

~ yapma zorunluğu, *huk.* Kanunî bir hükümden veya idarî bir tasarruftan *(imtiyaz mukavelesi)* doğan akit yapma zorunluğu. [*Lat. Obligatio contrahendi; Ing.* Obligation to contract; *Fr.* Obligation de contracter].

~ yapma va'di, *huk.* Bir akdin ilerde inşa edilmesi için yapılan sözleşme. Burada taraflardan biri ilerde, çok defa üçüncü bir şahısla ve pek ender hallerde diğer tarafla, bir sözleşme yapmayı taahhüdeder. [*Lat. Pactum de contrahendo; Ing.* Preliminary contract; *Fr.* Promesse de contracter].

~ yeri kanunu, *huk.* Hukukî bir işlemin yapılmış olduğu memleket kanununu ifade için kullanılan bir terim. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Lex loci actus *(contractus)*].

âkit /âkit/, s. *Osm.* < *Ar. akd* > **âkid.** Akdeden, sözleşen, *(sözleşme)* yapan. [*Ing.* Contracting party; *Fr.* Contractant, *-ante, stipulant, -ante*].

☆ *Eşanl.* **bağıtçı.**

akite (etmek), f. *Fr. acquitter. ikt.* Ödemek, ödeme makbuzu vermek, ibra etmek. [*Osm.* Tediye etmek, tebriye etmek; *Ing.* To receipt].

akkâm, i. *Osm.* < *Ar. akm. tar.* Eskiden Hicaz'a «Sürre» gönderilirken alayın hizmetinde bulunanlar.

ak.kan*, b.i. *anat.* ve *zool.* ◘ **Lenf.**

ak.kavak,-ğı, b.i. *bot.* ◘ **Kavak.**

ak.kefal, b.i. *zool.* Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından, bir tatlı su balığı. [*Lat. Alburnus; Ing.* Muge, grey-mullet; *Fr.* Alburnus].

ak.kılıf, b.i. *anat.* Kasları saran lifsel kılıf. [*Lat. Fascia; Ing.* Fascia; *Fr.* Fascia, aponevrose].

☆ *Eşanl.* **fasya, akzar.**

ak.kor, b.s. *fiz.* ve *kim.* Aşırı ısıtılarak kızgın hale getirilmiş; ışık saçacak beyazlığa varıncaya kadar ısıtılmış olan: *Akkor kömür.* [*Osm.* Nâr-ı beyzâ, müteşehhip; *Ing.* Incandescent; *Fr.* Incandescent].

~ ışık, *sin.* ve *tiy.* Madenden bir tel parçasının akkor duruma geçinceye kadar ısıtılması sonunda elde edilen ışık. [*Ing.* Incandescent light; *Fr.* Lumiere à incandescence].

~ ışıldak, *sin.* ve *tiy.* Akkor ışık veren güçlü lâmba. [*Ing.* Inky, incandescent lamp, arc lamp; *Fr.* Projecteur à incandescence, casserole, lampe à arc, arc, lampe à incandescence].

~ lâmbası, Bir şeyi akkor haline gelinceye kadar ısıtmak suretiyle ışık veren bir lâmba.

ak.korluk,-ğu, b.i. *fiz.* ve *kim.* § ❶ Kırmızı-beyaz derece denilen ve aşağı yukarı 1800 santigrat yüksekliğinde olan ısı derecesinde ısıtıldığı halde ergimeyen cismin bu sıcaklıktaki hali. [*Osm.* Teşehhüp; *Ing.* ve *Fr.* Incandescence]. § ❷ Işık saçan bir cismin durumu.

ak.kömür, b.i. Beyaz huy madeni, beyaz taşkömürü. [*Ing.* White pit-coal; *Fr.* Houille blanche].

akkubitum, i. *tar.* Roma'da imparatorluk devrinde *triklinium* yatakları yerine kullanılan özel şekilde yatak gibi bir kerevet. Bunlara yalnız bir kişi uzanırdı. [*Fr.* Accubitum].

ak.kuş, i. Beyaz güvercin.

ak.kuyruk,-ğu, b.i. *trm.* Lezzet vermek için çay harmanına katılan ve genellikle Rusya'da yetişen akçıl bir çay. [*Ing.* Green tea; *Fr.* Thé vert].

ak.kuyruksallayan, b.i. *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Kuyruksallayangiller *(Motacillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 19.5 sm. Sırtı külrengidir. Avrupa ve Asya'da her yerde yaşar. [*Lat. Motacilla alba; Ing.* White wagtail; *Fr.* Bergeronette grise].

ak.küf, b.i. Daha çok çiçek tozu bulunan peteklerde rastlanan bir küf. Hastalığı bir cins mantar *(Pricystrin alevi)* yapar.

aklamak(-i), f. *h.k.* § ❶ Ağartmak, beyazlaştırmak. § ❷ Birinin suçsuz veya borçsuz olduğu hükmünü vermek, temize çıkarmak. [*Osm.* Tebriye etmek; *Fr.* Acquitter]. § ❸ Temizlemek, kirden arıtmak.

aklan, i. < *ak+mak. coğr.* § ❶ Bir ülkenin denize doğru genel eğimi, bir dağın eteğine, bir vadinin tabanına doğru alçalışı. [*Osm.* Mâile, sath-ı mail; *Ing.* Slope, declivity; *Fr.* Versant]. § ❷ Damların kenarındaki su oluğu. § ❸ Sularını bir denize veya göle gönderen bölge. § ❹ Bir vâdide taban çizgisini *(talvegi)* doruk çizgisine birleştiren yüzey.

~ düzü, *coğr.* Küçük bir akarsuyun açtığı derin yatak veya alan; sarp vâdi.

~ yarıntısı, *topoğr.* Bir aklanda, iki sert eğim arasındaki hatif iniş.

aklanmak, nsz. f. § ❶ Ak olmak: *Bu çamaşır ne aklanır, ne paklanır.* § ❷ Bir dava veya hesap sonunda temiz ve ilişiksiz çıkmak, temize çıkmak. [*Osm.* Beraet etmek, teberri etmek; *Fr.* Se blanchir, s'acquitter]. § ❸ Temizlenmek, temizlenip beyazlanmak.

☆ *Eşanl.* § ❶ **ağarmak, temizlenmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **kararmak, kirlenmek.** § ❷ **suçlu kalmak** *(veya çıkmak).*

aklen /ak:len/, z. *Osm.* < *Ar.* Akıl yoluyle, akılca, akıl gereğince. [*Ing.* By reason and judgment; *Fr.* D'apres la raison, raisonnablement].

ak.leylek,-ği, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Leylekgiller *(Ciconiidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 53-63 sm. Kendi ak olup kanatları karadır. Gaga ve ayakları kırmızı olur. Kuzey Afrika, Avrupa, Güney Asya'da sulak yerlerde yaşar. Göçücüdür. [*Lat. Ciconia ciconia; Ing.* White stork; *Fr.* Cicogne blanche].

aklı.evvel, b.s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yaradılıştan çok akıllı olan. [*Ing.* Brilliant; *Fr.* Intelligent, ente inné]. § ❷ Tanrı. [*Ing.* Divine-wisdom; *Fr.* Sagesse divine].

aklık,-ğı, i. § ❶ Ak olanın hali. § ❷ Yüze sürülen beyaz düzgün. § ❸ *astr.* Işınım yapmayan bir gökcisminin yansıttığı ışığın aldığı ışığa oranı. [*Osm.* Tenevvür-i sath; *Ing.* ve *Fr.* Albedo].

aklımda, z. Lâdes oyununda kanmadığını bildirmek için elden bir şey aldığı zaman söylenilen söz.

aklı.selim /ak:lıselîm/, b.i. *Osm.* < *Ar. fels.* İlimden değil, gerçek duygusundan gelen anlayış gücü; iyiyi kötüden iyice ayırma yeteneği. [*Ing.* Common sense; *Fr.* Bon sens].

☆ *Eşanl.* **sağduyu, hissiselim.**

aklî /aklî/, s. ç: **akliyyat.** *Osm.* < *Ar.* Akılla ilgili, akılca, akıl yollu. [*Ing.* Mental; *Fr.* Rationnel, -elle].

☆ *Eşanl.* **ussal, rasyonel.**

~ prensip, *huk.* Genel olarak, akla dayanan esas. Düşünce ve harekette aklın gösterdiği yol. Hukuk felsefesinde aklın egemenliğini sağlayan rasyonalizm. Hukukta aklî prensibe dayanan iki metot: (a) Transandantal metot. (b) Diyalektik metot.

aklileştirme mekanizması, *psik.* Problemlerini çözmekte veya hayata uymada başarı göstermeyen bireyin bu başarısızlığını gerçeğe uygun olmayan fakat akla uygun bir sebeple açıklaması.

☆ *Eşanl.* **görünüşü kurtarma davranışı.**

aklimatizasyon, i. *Fr. acclimatisation. tıp.* Bir yaratığın değişen ve yenilenen dış çevre şartlarına kendini uydurması. [*Ing.* Acclimatization].

aklinal, s. *Fr. aclinal* < *Yun. a.*-sız + *klinein. coğr.* Tabaka eğiminin tersine yönelmiş akarsular için kullanılır.

☆ *Eşanl.* **obsekan.**

aklinik, s. *Fr. aclinique* < *Yun. aklines. jeol.* Eğimi olmayan, eğimsiz. Pusla ibresinin eğim göstermediği yerde bulunan. [*Ing.* Aclinic].

~ çizgi, Yeryüzünde eğilme açıları sıfır olan noktaların geometrik yerini ve magnetik ekvatoru meydana getiren, büküntülü bir çizgi.

akliyat,-tı, /akliyat/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Akıl yoluyle kazanılan bilgiler. Ussal bilimler. [*Ing.* Matters solved by reasoning and not by tradition; *Fr.* Science basee sur la raison].

akliye, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ ◘ **Akıl.** § ❷ *tıp.* Akıl hastalıkları. § ❸ *fels.* ◘ **Akılcılık.**

~ mütehassısı, i. *esk. tıp.* ◘ Akıl hastalıkları uzmanı.

akliyeci, i. *tıp.* ◘ **Akıl hastalıkları uzmanı.**

akloropsi, i. *Fr. achloropsie. tıp.* Dalton körlüğü, yeşil renk körlüğü. [*Ing.* Green-blindness, achloropsia].

akma, i. § ❶ Akmak eylemi, akmak hali, akış. [*Ing.* Flowing, gliding; *Fr.* Ecoulement]. § ❷ Sızma, damlama: *Dam akması.* [*Ing.* Dripping, oozing; *Fr.* Guttation, infiltration]. ◉ **boyanın ~ sı,** Bir kumaşın boyanmasında boyanın iyi tutmaması, dalga yapması veya renklerin birbirine karışması. ◉ **Kulak ~ sı,** ◘ **Kulak.** ◉ **yara ~ sı,** *tıp.* Herhangi bir yarada biriken iltihabın dışarı çıkması.

~ borusu, Bir suyun veya başka sıvı şeylerin akmasına yarayan boru. [*Osm.* Mecra borusu; *Ing.* ve *Fr.* Conduit].

~ hastalığı, *trm.* Üzümlerde bazı tanelerin büyümemesi.

~ noktası, *otom.* Yakıtın donmaya başladığı sıcaklık.

ak.madde, b.i. < *ak* + *Ar. madde. anat.* ve *zool.* Beynin iç, omuriliğin dış tabakası olup, sinir liflerinden ibarettir. [*Osm.* Cevher-i

ebyaz; *İng.* White matter; *Fr.* Substance blanche, matière blanche].

akmak, f. § ❶ *(Sıvı veya kum gibi bir madde).* Bir yerden daha aşağı bir yere gitmek: *Dere akar. Çuval delikmiş, buğday aktı.* [*İng.* Flow; *Fr.* Couler]. § ❷ Aşağıya, yere düşmek: *Üstünden sular akıyor.* [*Fr.* Tomber en bas]. § ❸ *(Bir kap veya bir yer)* içindeki veya üstündeki sıvıyı kaçırmak, sızmak, süzülmek, damlamak, boşalmak: *Kova akıyor, Dam akıyor.* § ❹ *arg.* Çabucak savuşmak: *Baktım ki dayı bey geliyor, aktım, kapağı bizimkinin evine attım.* § ❺ Birbiri arkasından ve bol miktarda gelmek: *Halk akıyor. Para akıyor.* § ❻ *(Kumaş hk.)* Yıpranıp iplikleri erimeye başlamak. [*İng.* To become frayed or unravelled; *Fr.* Se filer]. § ❼ *(kan)* Dışarı çıkmak: *Kanım durmadan akıyor.* § ❽ *(zaman)* Kolayca geçmek: *Vakit akıp gidiyor.* ◉ **akacak kan damarda durmaz,** *at.* Herhangi bir zarar karşısında bunun kaçınılmaz olduğunu anlatarak avundurmak için söylenir. ◉ **akan sular durmak** ,*dey.* İtiraza, söyleyecek söze yer kalmamak. ◉ **akmasa da damlar,** *at.* «*Çok değilse bile az çok yarar sağlar*» anlamında.

akmalık,-ğı, i. *inş.* (a) Duman, sıcak hava, buhar v.b. akışkanların akışını yöneten tepe deliği, kanal, boru, baca, kılıf gibi unsurların bütünü; (b) Sokak ve bahçe yollarının iki tarafında suların akıp gitmesi için yapılan üstü açık ve oluk şeklinde bırakılan çukurca yollar. [*Osm.* Mecra; *İng.* Canal, conduit, water-course; *Fr.* Conduit].

akman, s. Temiz. [*Osm.* İffetli; *İng.* Clean, decent, chaste; *Fr.* Propre, chaste].

ak.mantar, b.i. *bot. Agaricus*'lardan tadı güzel ve besleyici bir mantar. Çoğunlukla yosunlarda bulunur ve yetişir. [*Lat. Agaricus campestris; İng.* Common mushroom].
☆ *Eşanl.* **keçi mantarı.**

akmatit,-ti, i. *min.* Ural dağlarındaki bazik kristal kayalarda bulunan bir epidot çeşidi. [*İng.* ve *Fr.* Acmatite].

akmaz, i. § ❶ *coğr.* Çok düz çukur ovalarda ırmakların menderesler çizerek aktığı yerlerden zamanla menderes halkalarının kopup at nalı, yarım ay biçiminde beliren çanaklarda birikmiş sular. [*Osm.* Metrûk menderes; *İng.* Oxbow lake; *Fr.* Méandre délaissee lac croissant]. § ❷ *dok.* Kullanılış sırasında çözgü veya atkı yönünde kendiliğinden yırtılmayan ipekli kumaş.

ak.mika, b.i. *jeol. (Muskovit)* Gri beyaz ve açık sarı renkli, bazen kahve rengi ve yeşil bir mineral, beyaz evren pulu. [*Osm.* Beyaz mika; *Fr.* Mica blanc].

akmit,-ti, i. *Fr. acmite* < *Yun. akme,* uç. *jeol.* Esas olarak demir ve sodyum silikattan ($NaFeSi_2O_6$) ibaret, piroksen grupunun önemli bir üyesi olan mineral. [*İng.* Acmite].

ak.mukallit,-di, b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öteğengiller *(Sylviidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 13 sm. Avrupa ve Ön Asya'da ormanlarda yaşar. Sırtı soluk kül-kahverengi, karnı akımsı olur. [*Lat. Hippolais pallida; İng.* Olivaceous warbler; *Fr.* Hypolais pâle]

akne, i. *Fr. acné* < *Yun. akme,* uç. *tıp.* Deride, yağ bezlerinden veya kıl diplerinden iltihapla başlayan, daha çok yüzde olan ufak sivilcikler. [*İng.* Acne].

aknodal, s. *Fr. acnodal* < *Lat. nodus,* düğüm. *mat* **aknodal nokta:** Bir eğrinin, birbirinin harmonik eşleniği olan iki kolunun kesim noktası. [*İng.* Acnodal point]

aknot,-du, i. *mat.* Teğetlerin sanal ve birbirinden farklı olduğu düğüm noktası, eşlenik bir nokta. [*İng.* ve *Fr.* Acnode].

akokantera, i. *bot.* Zakkumgiller *(Apocynaceae)* familyasından, Afrika menşeli ve Wa-Nyika, Wa Gyriama ve Wa Kamba kabileleri ile Aden körfezi üzerinde Obok yerlileri tarafından «wabayo» adlı ok zehirinin hazırlandığı çeşitli türleri bilinen bir ağaç. [*Lat. Acocanthera ouabaio; İng.* Acocanthera, akokanthera; *Fr.* Acocanthera].

akokanterin, i. *kim. Acocanthera abyssinica*'dan Frazer tarafından elde edilmiş olan bir glükozit: $C_{13}H_{24}O_{12}$ Arnaud'un «ouabain» i ile identiktir ve izomeri gibi görülür. [*İng.* Acocantherin].

akoli, i. *Fr. acholie* < *Yun. a,* -sız+ *khole,* safra. *tıp.* Safra salgısının yokluğu veya çok azalması. [*İng.* Acholia].

akolüri, i. *Fr. acholurie. tıp.* İdrarda safra pigmentlerinin yokluğu. [*İng.* Acholuria].

akolürik, s. *Fr. acholurique. tıp.* Safra pigmentleri idrarda değil de kanda bulunan sarılık için kullanılır. [*İng.* Acholuric].

akolyoz, i. *Fr. acauliose. tıp.* Stopp'un akolum'u *(acaulum)* denilen bir mantardan ileri gelen hastalık. [*İng.* Acauliosis].

akomodasyon, i. *Fr. accomodation* < *Lat. ad,* yönelme + *commodus,* uygun. *psik.* ve *tıp.* Gözün bakılan eşyanın uzak veya yakınlığına, ışık durumuna göre kendini ayarlaması; gözün değişik uzaklıklara uyması, merceğin eğriliğinin değişmesiyle sağlanır. [*İng.* Accomodation].
☆ *Eşanl.* **ayarlama, uyum.**

akompanyatör,-rü, i. *Fr. accompagnateur. müz.* Bir parça çalındığı sırada ses veya bir âletle ona katışan kimse, eşlik eden. [*İng.* Accompanist].

akompanye, i. *Fr. accompagné müz.* Bir sese veya melodiye âletle katılmış, eşlik etmiş. [*İng.* Accompanied].
~ **etmek,** *müz.* Eşlik etmek Bir sese veya melodiye âletle katılmak. [*İng.* To accompany; *Fr.* Accompagner].

akompanyıman, i. *Fr. accompagnement. müz.* Eşlik etme. Bir sese veya melodiye âletle katılma. [*Osm.* Refakat; *İng.* Accompaniment].

akon, i. *biy.* Bazı böceklerin petek göz şekli.

akondrit,-ti, i. *astr.* Bünyelerinde enstatit veya krizolit bulunmaması ile nitelenen taş meteorlar. [*İng.* ve *Fr.* Achondrite].

akondroplastik, s. *Fr. achondroplastique* < *Yun. zool.* Vücudu normal fakat yanlar *(kollar ve bacaklar)* ı ve kuyrukları kısa kalmış *(hayvanlar).* [*İng.* Achondroplastic].

akondroplaz, i. Akondroplazi'ye tutulmuş kimse.

akondroplazi, i. *Fr. achondroplasie* < *Yun. a,* sız + *chondros,* kıkırdak + *plassein,* teşkil etmek. Cücelik. Yanlar *(kollar ve bacaklar)*ın kısa kalmasıyle ortaya çıkan cücelik durumu. [*İng.* Achondroplasia].

akonin, i. *ecz.* Kurtboğan otundan elde edilen bir alkaloit. [*İng.* ve *Fr.* Aconine].

akonit,-ti, i. *Fr. aconite. bot.* ◘ **Kaplanboğan.**

akonitin, i. *Fr. aconitine. ecz.* Boğanotu'nun başlıca alkaloidi. [*İng.* Aconitin].

akont,-tu, i. *Fr. acompte.* Bir borç karşılığı olarak ilerde hesaplaşmak üzere yapılan ödeme. Bir meblâğa mahsuben bir kısmının ödenmesi. [*İng.* Installment, partial payment].

akorde krediler, *ikt.* Yalnız Genel Müdürlüğün izniyle kullanılabilen krediler.

akordeon, i. *Fr. accordeon* < *Alm. akkordion.* § ❶ Körüklü bir el çalgısı olup, üstündeki sıra sıra düğmelere veya dişlere basıp içinde maden dilcikleri titretip seslendirmek yolu ile çalınır. [*İng.* Accordion]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 407.* **MÜZİK ÂLETLERİ** § ❷ Kumaşlarda makine ile yapılmış kırma. [*İng.* Accordion pleats]. § ❸ *arg.* Körük gibi katlanmış, ezilmiş, buruşmuş.

akordeoncu, i. Akordeon çalan sanatçı. [*İng.* Accordion - player; *Fr.* Accordeoniste].

akord.etmek(-i), b.f. Müzik âletlerinin seslerini ayarlamak, düzenlemek. [*İng.* To tune a musical instrument; *Fr.* Accorder].

akordiyon, ◘ **Akordeon.**

akori, i. *Fr. acorie* < *a,* -sız + *Yun. kore,* göz bebeği. *tıp.* İrisin ve gözbebeğinin doğuştan yokluğu. [*İng.* Acoria].

akort,-du, i. *Fr. accord* < *It. accordo. müz.* § ❶ Müzik âletlerinde ses ayarı [*İng.* Pitch, tune]. § ❷ Uyum *(harmoni)* sağlamak için yararlanılan ses gruplarından her biri. [*İng.* Chord]. ◉ ~ **u bozuk orkestra gibi,** *dev.* Üyelerinin düşünce ve işleri birbirini tutmayan topluluklar hakkında söylenir.
~ **anahtarı,** *müz.* Piyano tellerini gevsetmeye veya germeye yarayan âlet. [*İng.* Tuning-key; *Fr.* Accordier]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 406.* **MÜZİK ÂLETLERİ II.**
~ **bobini,** *radyotekn.* ◘ **Bobin.**
~ **bozmak,** *rad.* Salınımlı bir devrenin frekansını, ona uygulanan sinyalin frekansından ayrı frekansa getirmek. [*İng.* To tune-out].
~ **bozukluğu,** *rad.* Salınımlı bir devrenin ona uygulanan sinyalden başka bir frekansa ayarı. [*İng.* ve *Fr.* Discordance].
~ **düzeni,** *rad.* İstenen frekanslara ayarlanabilen bir salınım devresini meydana getiren düzenin bütünü. [*nlg.* Tuning device, tuning attachment].
~ **endikatörü,** *rad.* Bir radyo yayınında doğru akort durumunu gösteren cihaz. [*İng.* Tuning indicator].
~ **etmek,** ◘ **Akordetmek.**
~ **ücret,** *ikt.* Parça başına, işçinin iş verimine, ürettiği mal birimine göre hesaplanıp ödenen ücret.

akortçu, i. *müz.* Piyano ve org gibi müzik âletlerini ayarlamayı meslek edinmiş kimse. [*İng.* Piano tuner; *Fr.* Accordeur].
☆ *Eşanl.* **akordacı.**

akoryon, i. *Fr. achorion. tıp.* İnsanda kel hastalığını yapan mantar. [*İng.* Achorion].

akova, i. *den.* Göz demirinin griva kaponunda asılı olduğu ve fundaya hazır bulunduğu vaziyet olup bu zamanda demirin memesi su ile beraber bulunur. Demirlemek üzere olan bir gemide çıpanın ucunun *(meme)* suya değecek kadar indirilmesi. [*İng.* Awash].

akoz etmek, *arg.* Susmak, sükût etmek: *Herif-çioğlu, bal gibi kalaylarken akoz edilir mi be abi?* [*İng.* To shut up].
☆ *Eşanl.* **uskutlamak.**

akozlamak, f. *arg.* Gizlice söylemek.

akozmizm, i. *Fr. acosmisme* < *Yun. a.* -sız + *kosmos,* dünya, *fels.* Dünyayı reddeden felsefe sistemi. [*İng.* Acosmism].

ak.örtü, i. *anat.* Katılgan doku liflerinden meydana gelen, vücudun bazı yerlerinde bulunan, beyaz, parlak ve dayanıklı bir zar. [*Osm.* Sıfak; *İng.* Aponeurosis; *Fr.* Aponévrose].
☆ *Eşanl* **aponevroz, akderi.**

ak.pazı, b.i. *bot.* İkiçeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Centrospermae* takımının, Ispanakgiller *(Chenopodiaceae)* familyasından bir bitki. [*Lat. Chenopodium album; İng.* White orache; *Fr.* Chénopode, chénopodium].
☆ *Eşanl.* **ak kazayağı.**

akr, i. *Fr. acre. tar.* Eskiden Fransa'da kullanılan ve yer değişen ekili toprak yüzey ölçüsü. [*İng.* Acre].

akraba /akraba/, ç.i. *Osm.* < *Ar. kurb* > *akribā.* ◘ **Hısım.**
~ **çıkmak,** *dey.* Aynı soydan, aileden oldukları anlaşılmak.
~ **diller.** Çeşitli evrimler sonunda, daha önce konuşulan bir dilden türemiş diller.
~ **olmak,** *dey.* Aralarında kan veya aile münasebeti olmayan iki kişinin veya kişilerin evlilik ve dolayısiyle aynı aileye girmesi.
~ **sayılmak,** *dey.* Akraba olmadıkları halde, yakınlıklarından ötürü öyle kabul edilmek.
~ **sistemi,** *sosy.* Belirli bir toplumda kendilerini aynı soydan geliyor sayan veya aynı ilgi *(alâka)* ile bağlı gibi gören insanlar arasındaki ilişkileri gösteren toplum görevleri ve adlandırmaların bütünü. [*İng.* System of relationship; *Fr.* Système de parenté].
~ **ve taallukat,** *dey:* Soy, sop; akrabalar ve onların yakınları.

akrabalık,-ğı, i. ◘ **Hısımlık.**

akran /akrān/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **Karîn**'in çoğulu. Yaş ve işçe denk *(eşit)* olan. Aynı yaşta bulunanların teşkil ettiği zümre *(yaş grupları).* [*İng.* Equals, peers; *Fr.* Egaux, groupe d'âge, pairs].
☆ *Eşanl.* **yaşdaş, yaşıt, boydaş, öğür.**

akrancılık,-ğı, i. Sadece kendi akranlarıyle düşüp kalkma, ülfet etme.

akrani, i. *Fr. acranie. tıp.* Ana rahminde dâl gelişmesi aksaklığı sonucu olarak kafatası-yokluğu. [*İng.* Acrania].

akranlık,-ğı, i. Yaş ve durumca eşitlik, akran olma hali. [*İng.* Equality in age or standing, Contemporaneousness; *Fr.* Contemporanéité].

akreb, i. ç: **akarib.** *Osm.* < *Ar.* ◘ **Akrep.**

akrebayer, s. *Fr.* Dağ tırmanmak için yapılmış özel yolda işleyen tekerlekleri dişli lokomotif.

akreditif, i. *Fr. accréditif.* § ❶ Kredi açan: *Akreditif mektubu.* § ❷ *ikt.* ve *huk.* (a) Bir bankanın taşrada veya yabancı ülkedeki muhatabına, kredi açması için yazdığı ve bu krediden yararlanacak müşterisine verdiği mektup. (b) Satış bedelinin tamamı veya bir kısmı için bir bankanın satıcıya kefil olma-

sı. (c) Bir bankanın taşrada veya yabancı ülkedeki muhatabına açtığı kredi. [*Lat. Mandatum credendae pecuniae, mandatum crediti, mandatum qualificatum; Ing.* Letter of credit; *Fr.* Ordre de crédit, lettre de credit]. ◉ **~ te âmir banka,** *ikt.* Akreditif âmirinin (müşteri) talimatı üzerine akreditifi açan banka. ◉ **~ te taraflar,** *ikt.* Genellikle akreditifle ilgili iki banka ve iki şahıs vardır. Şahıslar, akreditif âmiri *(ithalâtçı-alıcı-müşteri)* ve lehdarı *(ihracatçı-satıcı)* bankalar ise; âmir *(akreditifi açan)* ve aracı *(lehdarın bankası)* banka olup bunlar akreditifte tarafları teşkil ederler. ◉ **Basit ~,** *ikt.* ve *huk.* Bankanın tediyesi şartsız olan usul. [*Ing.* Payment against documents credit; *Fr.* Lettre de credit sans garantie]. ◉ **Kabul edilmemiş ~,** *ikt.* Satıcının doğrudan doğruya bankaya karşı bir talep hakkının bulunmaması hali. [*Ing.* Unconfirmed credit; *Fr.* Credit non confirmé]. ◉ **Kabul edilmiş ~,** *huk.* ve *ikt.* Satıcının doğrudan doğruya bankaya karşı bir talep hakkı bulunması hali. [*Ing.* Confirmed credit; *Fr.* Credit confirmé]. ◉ **Teminatlı ~,** *huk.* ve *ikt.* Bankanın tediyesi, malların veya emtiayı temsil eden senetlerin teslimine bağlı olan akreditif. [*Ing.* Payment against documents credit, export commercial credit; *Fr.* Lettre de credit sur garantie].

~ âmiri, *ikt.* Lehine akreditif açılan kimse *(ihracatçı-satıcı).*

~ çeşitleri, *ikt.* § ❶ Basit akreditif. § ❷ Belgeli akreditif: (a) müeyyet (b) gayrimüeyyet (c) dönülebilir (d) dönülmez akreditif. § ❸ Devir veya temliki kabil akreditif. § ❹ Kabili nakil akreditif. § ❺ Kabili taksim akreditif. § ❻ Karşılıklı akreditif. § ❼ Devreden *(rotatif)* akreditif.

~ mektubu, *ikt.* Akreditifi açan bankanın, akreditifi açtığını bildiren, çoğunlukla bankanın muhabiri vasıtasıyle bazan da doğrudan doğruya lehtara tebliğ olunan mektup. [*Ing.* Letter of credit; *Fr.* Lettre de credit].

~ mukavelenamesi, *ikt.* Akreditif emrini veren müşteri *(ithalâtçı-alıcı)* ile banka arasında akdolunan ve bankanın müşteriye açacağı kredinin şartlarını tesbit eden sözleşme.

~ talepnamesi, *ikt.* Akreditif açtırmak isteyen müşterinin *(akreditif âmiri)* akreditifin şartlarını ve akreditif talebini bankaya bildiren mektup.

akrep,-bi, i. *Osm.* < *Ar. akreb* < *kurb.* § ❶ *zool.* Örümcekler familyasından, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli bir iğnesi olan böcek. [*Lat. Scorpius, heterometrus longimanus; Ing.* ve *Fr.* Scorpion]. § ❷ Saatin iki ibresinden küçüğü. § ❸ *mec.* İnsanı akrep gibi sokan kimse; **kara ~,** *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Örümceğimsiler *(Arachnoidea)* sınıfının, Akrepler *(Scorpionidea)* takımına giren bir tür. Uzunluğu 5-6 sm. kadardır. Anadolu ve Kuzey Afrika'da yaşar. [*Lat. Scorpio maurus).* ◉ **sarı ~,** *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Örümceğimsiler *(Arachnoidea)* sınıfının, Akrepler *(Scorpionidea)* takımına giren bir cins. Uzunluğu 8 - 10 sm. Birçok türleri Balkanlar, Anadolu, Suriye ve Kuzey Afrika'da yaşar. Çok zehirlidir. [*Lat. Buthus occitanus; Ing.* Yellow scorpion, buthus; *Fr.* Buthus, scorpion jaune]. ◉ **su ~,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Yarım-kanatlılar *(Hemiptera)* alt-takımının bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 12-20 mm. Vücudu geniş ve yassıdır. Durgun sularda yaşar. [*Lat. Nepa cinerea; Ing.* Water-scorpion; *Fr.* Nèpe cendrée].

~ gibi, *mec.* Her fırsatta sözleriyle başkalarını inciten veya onlara kötülük eden kimseler hakkında söylenir.

~ kuyruğu, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, kırmızımsı sarı çiçekli küçük bitki. Kendi merkezi çevresinde halka halka sarılmış, meyvası olgunlaştığında boğum, boğum parçalara ayrılır. [*Lat. Coronilla scorpioides; Ing.* Scorpiurus; *Fr.* Scorpiure, chenillette].

~ kuyruğu bıyık, Uçları yukarı doğru kıvrılmış bıyık. [*Ing.* Mustache with ends curved upwards].

~ sinekleri, *zool.* ◘ **Sinekler.**

Akrep,-bi, öz.i. *astr.* Zodyak üzerinde Terazi ile Yay burçları arasında yer alan takımyıldızın ve burcun adı. [*Osm.* (Burc-u) akreb; *Lat. Scorpio, scorpius (= Sco); Ing.* ve *Fr.* Scorpion]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

~ yüreği, *astr.* Akrep α yıldızı. [*Osm.* Surh, kalb-ül Akrep; *Ing.* Antares, the scorpion's heart; *Fr.* Antares, cœur de scorpion].

akrepgiller, ç.i. *zool.* Tanınmış en geniş türleri içine alan akrep familyası. [*Osm.* Akrebiye; *Lat. Scorpionidae; Fr.* Scorpionides].

akrepler, ç.i. *zool.* Eklem-bacaklılar *(Arthropoda)* takımının, Gerçek-eklembacaklılar *(Euarthropoda)* alt dalının, Örümceğimsiler *(Arachnoidea)* sınıfının bir takımı. Vücudun karın bölgesi önde geniş, arkda dar olmak üzere iki kesim olup dar bölgenin art ucunda zehirli bir iğne taşırlar. Doğururlar. Nemli, sıcak yerlerde bulunurlar ve geceleri faaldirler. 10 sm. kadar olurlar. Silur devrinden beri yaşarlar. **Sarı-akrep** *(Buthus),* **kara-akrep** *(Scorpio maurus)* iyi bilinirler. [*Lat. Scorpionida; Ing.* Scorpions; *Fr.* Scorpions].

akresent, s. *Fr. accrescent* < *Lat. accrescens. bot.* Büyüyen, döllenmeden sonra meyvanın olgunlaşmasına kadar büyümekte devam eden. [*Ing.* Accrescent].

akridil, i. *Fr. acridyle. kim.* Akridinden gelen • bir değerli $C_{13}H_8N$ kökü. [*Ing.* Acridyl]

akridin, i. *Fr. acridine* < *Lat. acer,* ekşi. $C_{13}H_9N$. Orta halkalardaki CH gruplarından birinin yerine *N* gelmesiyle antasenden türetilen antibakteriyel olarak kullanılan bir kristal alkaloit. [*Ing.* Acridin].

~ boyaları, *biy.* Renksiz, kristal, zayıfça bazik bileşikler olup sun'î boyaların temelini teşkil eder. [*Ing.* Acridine dyes].

akridinik, s. Akridinden türeyen.

akriflavin, i. *Fr. acriflavine. kim.* ($C_{14}H_{14}N_3Cl$). Akridinden türetilen sarı renkte, antiseptik ve dezenfektan olarak kullanılan turuncu renkte toz bir madde. [*Ing.* Acriflavine].

akril, i. *Fr. acryle. kim.* —CH : CHCHO veya CH_2 : C(CHO)— kökü. [*Ing.* Acryl].

akrilik, s. *Fr. acrylique. kim.* Akrilik asit (CH_2 : $CH—CO_2H$) ile ilgili veya bu asitten türeyen, tip formülleri C_nH_{2n-1} COOH olan asitler serisiyle ilgili veya bu serideki asitlerden türeyen. [*Ing.* Acrylic].

akrilonitril, i. *kim.* Vinil siyanür : CH_2CH . CN . K . n. 78°C olan ve plastik, sentetik kauçuk ve sunî dokuma elyafı yapımında kullanılan renksiz bir sıvı. [*Ing.* ve *Fr.* Acrylonitrile].

akrini, i. *Fr. acrinie* < *Yun. a.*-sız + *krinein,* salgılamak, *tıp.* Bir salgının yokluğu. [*Ing.* Acrinia].

akrinil, i. *Fr. acrinyle. kim.* p-hidroksi-benzen kökü, OH—C_6H_4—CH_2— [*Ing.* Acrinyl].

akroamatik, s. *Fr. acroamatique* < *Yun. akroama. fels.* Yunan felsefe sistemlerinde ve özellikle Aristo felsefesinde, ancak sözlü olarak anlatılabilen en gizli ve kavranması en güç kısımlara denir. [*Ing.* Acroamatic, esoteric].

☆ *Eşanl.* **esoterik.**

akroatik, s. *Fr. acroatique.* ◘ **Akroamatik.**

akrobasi, i. *Fr. acrobatie* < *Yun.* § ❶ Cambazlık, özellikle uçak cambazlığı. [*Ing.* Acrobatics, trick-fly]. § ❷ *tiy.* Oyuncunun göz pekliğini ve gövdesel esnekliğini arttıran, aynı zamanda önemli sahnelerde hiç düşünmeden güç bir davranışı başarabilme.

akrobat,-tı, i. *Fr. acrobate* < *Yun. akros,* uç + *batos,* yürüyüş > *akrobatos.* Cambaz. [*Ing.* Acrobat].

akrobatik, s. *Fr. acrobatique.* (a) Cambazlarla veya cambazlıkla ilgili. (b) Zor hareketlere ait. [*Ing.* Acrobatic].

~ katsayı, *hava.* Yapımı sırasında geçirdiği deneyler sonucu, benzerlerine oranla bir uçağa tanınan emniyet ve hareket üstünlüğü derecesi.

~ uçuş, *hava.* Bir hava gemisi tarafından vaziyetini âni olarak değiştirmek, anormal bir vaziyet almak veya anormal bir hız değişimi meydana getirmek için isteyerek yapılan manevralar. [*Ing.* Acrobatic flight; *Fr.* Vol acrobatique].

akrobatlık,-ğı, i. Cambazın yaptığı hareketlerin biri veya tümü. [*Ing.* Acrobatics].

☆ *Eşanl.* **akrobasi .**

akroblast,-tı, i. *zool. Spermatogenezis*'de *akrozom*'un meydana gelmesine hizmet eden kısım. Spermatitlerde akrozomu meydana getiren bir cisim. [*Ing.* Acroblast; *Fr.* Acroblaste].

akrodermatit, i. *Fr. acrodermatite, tıp.* Uzuv uçlarının ağrılı olduğu bir deri hastalığı. [*Ing.* Acrodermatitis].

akrodini, i. *Fr. acrodynie. tıp.* Sebebi bilinmeyen bir çocuk hastalığı. Uzuv uçlarında, dolaşım bozukluklarında ve bazan ruhi bozukluklarda görülen vazomotör *(sinir)* belirtileri vardır. [*Ing.* Acrodinia].

akrodont,-tu, i. *biy.* ve *zool.* Kendisini taşıyan kemiğe kaynamış olan diş. [*Ing.* Acrodont].

akrodrom, s. *bot.* Ana damarlar, yaprak uzunluğunun büyük bir kısmı boyunca paralel gittikten sonra, yaprak ucunda birleştiği zaman damar sistemi için kullanılan nitelendirici terim. [*Ing.* Acrodromous].

akrofobi, i. *Fr. acrophobie. psik.* Yükseklik korkusu. Yüksek yerlerde(n) korkma hastalığı. [*Ing.* Acrophobia].

akrofoni, i. *Fr. acrophonie. dilb.* Bir kelimenin ilk hecesini vurgulu olarak söyleme. [*Ing.* Acrophony].

akrofonik, s. *Fr. acrophonique. dilb.* Akrofonik yazıda, bir düşünce yazısındaki kelimelerin bütünü değil, sadece ilk heceleri işaretle gösterilir. [*Ing.* Acrophonic].

akrogin, s. *Fr. acrogyne. bot.* Ciğer otunda, arkegonların ana dal üzerinde bulunduğunu anlatmak için kullanılır. [*Ing.* Acrogynous].

akroglobin, i. *Yun. a.* -sız + *Khros,* renk. *zool.* ve *kim.* Bazı Gömlekliler *(Tunicates)* ve Yumuşakçalarda solunum pigmenti rolünü oynayan renksiz protein. [*Ing.* Achroglobin].

akroit,-di, i. *Fr. acroïde* < *Yun. a,* -sız + *khros,* renk. § ❶ Kokulu reçine. Avustralya'da yetişen, *Liliaceae* familyasından birtakım bitkiler tarafından salgılanır. **Sarı akroit** ve **kırmızı akroit** adında iki çeşidi vardır. Bunlar, cilâ, mühür mumu, kokulu sabun yapımında kullanılır. § ❷ *min.* Renksiz, hafif pembe veya açık yeşil turmalin. [*Ing.* Acroid].

akrokarp, s. *Fr. acrocarpe. bot. (Bir kara yosununda)* meyvası *(arkegonlar)* sap *(gövde)* veya dal tepesinde bulunan. [*Ing.* Acrocarpous].

☆ *Karş.* **plörokarp.**

akrokordal, i. *zool.* Kuşlarda kondrokranyumun çift olarak ayrılmamış kıkırdağı. [*Ing.* Acrochordal].

akroks, i. Oksik horizonlu oksisoller olup (oksik horizon yüzeyden başlayarak 125 sm. derinlik dahilindedir). Nötr veya pozitif yüklüdürler, süspansiyon içerisinde zerreler, katoda yönelirler veya hareketsizdirler. [*Ing.* ve *Fr.* Acrox].

akrolein, i. *Fr. acroléine. kim.* (a) CH_2=CH —CHO. Tahriş edici bir kokuya sahip, renksiz bir sıvı, k.n. 52,5 C. Gliserinin bir katalizör karşısında dehidrasyonu vasıtasıyle elde edilir; (b) Gliserinin ayrışmasından açığa çıkan uçucu sıvı. (C_2H_4O). [*Ing.* Acrolein].

☆ *Eşanl.* **akrilik aldehit, propenal.**

akrolit,-ti, i. *Fr. acrolithe* < *Yun. akros,* uç + *lithos,* taş, *heyk.* Başı, ayakları ve elleri mermer, vücudunun geri kalan kısmı yaldızlanmış tahtadan heykel. [*Ing.* Acrolith].

akromait,-ti, i. Mikrokesitlerinde mükemmelen renksiz olan bir horublent türü. [*Ing.* Achromaite].

akromasit,-ti, i. *Fr. achromacyte* < *Yun. a-,* + *chroma,* renk + *kytos,* hücre. Renksiz. *(rengini kaybetmiş)* alyuvar. [*Ing.* Achromacyte].

akromatik, s. *Fr. achromatique* < *Yun. a,*-sız + *khroma,* renk. § ❶ *fiz.* Işığı ayrıştırmadan geçiren. Eşyanın görüntülerini yanar döner parçalar olmadan gösteren optik sistem: *Akromatik dürbünler.* [*Ing.* Achromatic]. ☆ *Eşanl.* **renksemez** § ❷ *bot.* ◘ **Boyanmayan.**

~ iğipiik, *biy.* Mitoz'un ilk evresi sonunda bütün hücrelerde beliren ve hücre boyalarıyle pek boyanamayan iğ biçimindeki oluşum.

akromatin, i. *Fr. achromatine. biy.* Hücre çekirdeği içindeki ince iplikçiklerden yapılmış kromatin ile boyanmamış olan, kromozomları meydana getiren kısım. [*Ing.* Achromatin].

☆ *Eşanl.* renksemez çekirdek özü.

akromatinik, s. *Fr. achromatinique. biy.* Akromatinle ilgili veya özellikleri bakımından akromatine benzeyen. [*Ing.* Achromatinic]

akromatizm, i. *Fr. achromatisme* < *Yun. a,*-sız + *khroma,* renk. *phys.* ve *opt.* Akromatlık. (a) Optik âletlerin, kromatik sapıncı düzeltmeyi mümkün kılan özellikleri; (b) Bir rengin nüanslarından ârî olduğunu ifade eden karakteristiği; (c) Işığın dağılmasından ileri gelen «boyuna kromatik sapınç» veya «akromatik büyütme farkı»nın veya her ikisinin birden giderilmesi. [*Ing.* Achromatism].

akromatofil, s. *Yun. a-, + philos,* sevgi. § ❶ Boyalara karşı ilgi göstermeyen, kolay boyanmayan. § ❷ Akromatin gibi bazik boyalarla kolay boyanmayan (*hücre veya doku hk.*) [*Ing.* Achomatophil].

akromatoliz, i. *Yun. a-, + lysis,* erime, çözünme. *biy.* Akromatin erimesi (*hücre hk.*) [*Ing.* Achromatolysis].

akromatopsi, i. *Fr. achromatopsie* < *Yun. a,*-sız + *khroma,* renk + *opsis* görme. *tıp* ve *psik.* ◘ Renk körlüğü.

akromatosit,-ti, i. *tıp.* Rengini kaybetmiş (*dekolorize*) alyuvar. [*Ing.* Achromatocyte].

akromazi, i. *Fr. achromasie* < *Yun. a,*-sız + *khroma,* renk. *tıp.* (a) Derinin rengini kaybetmesi, kaşektik solukluk; (b) Doku veya hücrelerin boya tutmaması; çekirdekten kromatinin çekilişi (*kaçışı*). [*Ing.* Achromasia].

☆ *Eşanl.* renksizlik.

akromegal, i. *Fr. acromegale. tıp.* Akromegali hastalığına tutulmuş kimse. [*Ing.* Acromegalic].

akromegali ,i. *Fr. acromégalie.* < *Yun. akros,* uç + *megalon,* büyük. *biy.* Hipofiz bezinin, başta kemikler ve kaslar olmak üzere organların büyüyüp gelişmesini sağlayan hormonunun, gelişme yaşından sonra da salgılanması sonucu olarak ellerin, ayakların, çene, burun gibi uzantılı beden bölgelerinin düzensiz olarak büyüyüp uzaması. [*Inc.* Acromegaly].

akromelalji, i. *Fr. acromelalgie. tıp.* Uzuv uçlarına yerleşen ağrı; nöbet halinde, baş ağrısı ve kusma ile birlikte gelir. [*Ing.* Acromelalgia].

akromi, i. *Fr. achromie* < *Yun. a,*-sız + *khroma,* renk. *tıp.* (a) Derinin bazı bölgelerinde küçük, sınırlı, renkli çevrecikler belirmesi, leke; (b) Deride mikroskopik bir mantar olan *Hormodendrum fontoynonti* tarafından meydana getirilen parazitin sebep olduğu baş ve boyun hastalığı; cilde beyazımsı bir görünüş verir. (*Sıcak ülkelerde zenciler arasında doğuştan rastlanır.*)

akromiyo-klaviküler, s. *Fr. acromio-claviculaire. anat.* Köprücük kemiğiyle kürek kemiği arasındaki ekleme ve bu iki kemiği birleştiren bağa ait. [*Ing.* Acromioclavicular].

akromiyo-korakoidiyen, i. *Fr. acromio-coracoidien. anat.* Korakoid çıkıntıyle akromiyon arasında çapraz uzanan bir bağ.

akromiyon, i. *Fr. acromion* < *Yun. akros,* uç + *omos,* omuz. *anat.* İnsanda kürek kemiğini nihayetlendiren köprücük kemiğinin dış yan ucu ile eklemleşen ve trapez ile deltoid kasların yapıştıkları yerlerden birini teşkil eden kemik çıkıntısı. [*Osm.* Nütuu ahramî; *Lat.* ve *Ing.* Acromion].

☆ *Eşanl.* omuzucu, omuz çıkıntısı.

akromiyo-torasik, s. *Fr. acromio-thoracique. anat.* (a) Küçük göğüs kasıyle köprücük kemiği arasında koltukaltı arterinden çıkan bir atardamar; (b) Aksi yönde olmak üzere aynı yolu takip eden bir toplardamar. [*Ing.* Acromiothoracic].

akronikt,-ti, i. *Fr. acronycte. zool.* Pulkanatlılar (*Lepidoptera*) takımının,Gece kelebekleri familyasından bir gece kelebeği. Bu cinsin tırtılı parlak renkte kılların meydana getirdiği fırçalarla süslüdür ve genel olarak ağaçlar üzerinde görülür. Polifajdır ve Avrupa'da yaygındır. [*Lat. Acronycta psi; ing.* Acronych].

akroodekstrin, i. *Yun. achroos,* renksiz + *dextrin.* kim. Nişasta veya dekstrin hidroliziyle «*erysthrodextrin*» yanında: $H_{16}H_{62}O_{31}=990.7$. Akroodekstrinler iyotla maviye boyanmadıkları gibi seyreltik asitle kayınatılınca glükoz ayrışmazlar. [*Ing.* Achroodextrin].

akroparestezi, i. *Fr. acroparesthésie. tıp.* El ve ayaklarda uyuşma ve karıncalanma. [*Ing.* Acroparesthesia].

akropati, i. *Fr. acropathie. tıp.* Kol ve bacak uçlarındaki hastalıklara verilen genel ad. [*Ing.* Acropathy].

akropetal, s. *Fr. acropete. bot.* Bir eksenden gelişen ve en gençleri tepede bulunan (*yapraklar veya çiçekler hk.*). [*Ing.* Acropetal; *Fr.* Basifuge].

— **büyüme**, *bot.* Gövdenin uçtan büyümesi.

akroplörojen, s. *bot.* Sporlarını hif ucu ve kenarı boyunca taşıyan. [*Ing.* Acropleurogenous].

akropod, i. *Fr. acropode. zool.* Omurgalı hayvanlarda beş yarıçap veya parmakla temsil edilen ve gerçek parmak kemikleri ardından bir eltarağı (*veya ayaktarağı*) ile tekrar bölümlenmiş olan el veya ayak kısmı. [*Ing.* Acropode].

akropodyum, i. *Lat. acropodium* < *Yun. akron,* uç + *podos, podus,* ayak. *san.* Bir heykeli taşıyan ve çoğu zaman onunla aynı parçadan yapılmış olan alçak ayaklı. (*Eski çağda Yunan ve Roma heykelcilik sanatında en güzel örnekleri görülür*). [*Ing.* ve *Fr.* Acropodium].

akropol,-lü, i. *Fr. acropole* < *Yun. akros,* yüksek + *polis,* şehir. Eski Yunan şehirlerinde, en önemli yapıların ve tapınakların bulunduğu iç kale. [*Ing.* Acropolis].

— **mağaraları**, Akropolün Kuzey sırtında 1896 yılında Kavadias tarafından meydana çıkarılmış mağaralar.

akrosist,-ti, i. *biy.* Jeneratif hücrelerin olgunlaşması sırasında gonoforlar tarafından teşkil edilen küresel, jelatinli kist. [*Ing.* Acrocyst].

akrosiyanoz, i. *Fr. acrocyanose. tıp.* El ve ayaklardaki hafif ağrılı, sürekli deri morarması. (*Raynaud hastalığının bir belirtisidir*). [*Ing.* Acrosianosis]

akroskopik, s. *Fr. acroscopique. bot.* Tepeye doğru olan tarafta, tepe (*apeks*) ye doğru bakan. [*Ing.* Acroscopic].

akrospor, i. *Fr. acrospore. bot.* Mantarlarda, bir sap tepesinde oluşan spor. (*Konidyumlar, bazidiyosporlar gibi*). [*Ing.* Acrospore].

akrostiş, i. *Fr. acrostiche* < *Yun. acros,* uç + *stikhos,* doğru. *ed.* Her mısraının ilk harfi yukarıdan aşağıya doğru okununca bir söz meydana çıkacak biçimde düzenlenmiş manzume (*koşuk*). [*Osm.* Teşvih, istihraç; *Ing* Acrostic].

☆ *Eşanl.* uçlama.

akroşaj, i. *Fr. accrochage.* § ❶ *radyotekn.* Bir elektronik cihazın devrelerinde meydana gelen anî salınım. § ❷ *post.* Belli bir dalga uzunluğundaki yayının net ve istikrarlı olarak alınması için hassas ayar. [*Ing.* Picking up of a station].

akroter, i. *Fr. acrotere* < *Yun. akroterion. mim.* Yunan mimarlığında üçgen şeklinde olan tapınak alınlıklarının iki uçlarıyle ortasındaki sivri tepesine süs olarak konulan küçük kürsü taşları. Dam, kiremitle örtülmüş olursa akroterler pişmiş topraktan yapılır, eğer dam örtüsü taştan ise bunlar mermerden yapılırdı. [*Lat.* ve *Ing.* Acroterium].

akrotrofik, i. *Fr. acrotrophique.* Böceklerde, besleyici hücrelerin tepede meydana geldiği yumurtalar için kullanılan terim. [*Ing.* Acrotrophic].

akroz, i. *Fr. acrose* < *acr* ve *ose. kim.* Glikoz ile levülozun çıkarıldığı ozlar (*özellikle heksozlar*) karışımı.

akrozom, i. *Fr. acrosome* < *Yun. akros,* uç + *soma,* vücut. *biy.* ve *zool.* Genellikle spermaların uçlarında bulunan ve lizozom karakterinde olan bir yapı; spermatozoid'in baş düğmeciği (*Spermatozoid'in başına kılıf gibi geçerek çekirdeğin bir kısmını da örter*). [*Ing.* ve *Fr.* Acrosome].

aks[1], i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Akis.

aks[2], i. *Fr. axe,* ◘ Dingil.

aksa, s. Bir iş yapılırken hiç beklenmeden ortaya çıkarak o işi geri bıraktıran engel. [*Osm.* Arıza; *Ing.* Hitch, difficulty; *Fr.* Accroc, difficulté].

☆ *Eşanl.* çapariz.

☆ *Yak. anl.* mahzur, sakınca, zorluk, güçlük, müşkülât, pürüz, mâni.

aksa /aksâ/, s. ç: **ekasi**. *Osm.* < *Ar.* kāsi < *kasv.* En uzak, en son. [*Osm.* Kusva; *Ing.* Most distant; *Fr.* Extrême].

☆ *Karş.* en yakın, ilk.

aksâde, i. Eskiden giyilen bir çeşit beyaz hırka.

aksak, s. < *aksamak.* § ❶ Aksayan, hafifçe topallayan, seken: *Aksak Timur.* [*Ing.* Limping, lame; *Fr.* Boiteux, -euse]. § ❷ *mec.* Bozuk, iyi gitmeyen (*işlemeyen*), kesintiye, arızaya uğramış: *işin aksak tarafı,* [*Ing.* Languid; *Fr.* Languissant,-ante]. § ❸ *müz.* Türk musikisinde oldukça kıvrak bir usul. [*Ing.* Arhythmic pattern of nine beats with a signature of 9/8].

☆ *Eşanl.* § ❶ kusurlu, sakat; ❷ düzensiz, intizamsız, bozukdüzen, hurda, külüstür, ingin, tapon, yatkın, kurada.

☆ *Karş.* § ❶ ve ❷ sağlam, kullanışlı, işe yarar, alverişli, düzenli, muntazam, intizamlı.

— **döğüşü** (**seksek döğüşü**), *cimn.* İki kişinin tek ayak üstünde, kollar göğüste kavuşuk durumda birbirlerini itme ve aldatma ile dengelerini bozarak öteki ayaklarını bastırmaya çabalamaları biçiminde yaptıkları eşli alıştırma.

— **eşekle (yüksek) dağa çıkılmaz**, *at.* Eksik araçlarla temiz iş yapılmaz; bütün hazırlıklar tamamlanmadan işe girişilmez.

— **gönye**, *mat.* Tam 90 derecelik bir açıdan başka açılar çizmeye de yarayan açılır kapanır gönyeli cetvel. [*Fr.* Équerre faux].

ak.sakal, b.i. Köyün veya mahalle ihtiyar heyetinden olan kimse. [*Ing.* Village elder; *Fr.* Ancien du village].

aksaklık,-ğı, i. § ❶ Topallık; bir veya birkaç uzvun ağrılı lezyonuna veya mekanik çalışma bozukluğuna bağlı yürüyüş düzensizliği: *Atın ön ayağında aksaklık.* [*Ing.* Lameness, limping, lopsidedness; *Fr.* Claudication]. § ❷ *mec.* Bozukluk, uygunsuzluk: *İşlerdeki aksaklık.* [*Ing.* Vice, disorder; *Fr.* Defaut, trouble, derangement].

aksam /aksam/, i. **kısm**'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar. kısm.* Kısımlar, bölümler, parçalar. [*Ing.* Parts; *Fr.* Portions, parties, divisions].

aksamak,nsz. f. < *ağmak.* § ❶ Hafifçe topallamak. [*Ing.* Limp, falter; *Fr.* Boiter]. § ❷ *mec. (Bir iş)* engele uğramak, gereği gibi yürümemek, geri kalmak, arızaya uğramak, yolunda gitmemek: *Trafik aksadı.* [*Ing.* To be defered, postponed; *Fr.* être remis].

aksan, i. *Fr. accent.* § ❶ Bir ülkenin insanlarına, bir çevreye özgü ses perdesi değişiklikleri: *Amerikan aksanı.* [*Ing.* Accent]. § ❷ *gram.* Vurgu; bazı seslilerin üzerine konan işaret. [*Ing.* Accent, stress]. ◉ ~ ı bozuk, *dey.* Bir dildeki kelimeleri doğru, normal sesleriyle söyleyemeyen, iyi telâffuz edemeyen. ◉ ~ ı düzgün, *dey.* Bir dildeki kelimeleri normal sesleriyle söyleyebilen, iyi telâffuz eden.

aksata ,i. *Osm.* < *Ar. ahzütâ.* Alışveriş, [*Ing.* Buying and selling; *Fr.* Commerce].

~ **etmek**, *dey.* İş yapmak, alışveriş etmek. [*Ing.* To do business, to buy and sell; *Fr.* Commercer, faire du commerce].

aksatma, i. § ❶ Tıpalı etme. § ❷ *mec.* Eksik bırakma, bitirmeme.

aksatmak(-ı), f. Aksamasına sebep olmak, (*işi*) gereği gibi yürütmemek: *Havanın bozulması ekim işini aksattı.* [*Ing.* To hinder, delay; *Fr.* Retarder, accrocher].

akse, i. *Fr. acces. tıp.* Zaman zaman ortaya çıkan aynı cinsten hastalık nöbeti. [*Ing.* Fit, attack].

ak.sedir, i. *ağ. iş.* ve *bot.* Kök kaplaması mobilyacılıkta kullanılan, açık kahverengi özodunlu, hava kurusunun özgül ağırlığı 0.40 gr/cm³ olan ağaç. [*Ing.* White cedar; *Fr.* Cèdre blanc].

akselerasyon, ◘ İvme, hızlanma.

akseleratör,-rü, i. *Fr. accélérateur,-trice.* Bir motorun hızını arttırmaya yarayan mekanizma, [*Ing.* Accelerator].

☆ *Eşanl.* hızlandırıcı.

akselerograf, i. *Fr. accélérographe. hava.* ve *jeol.* Depremler sırasında arz üzerindeki bir noktanın akselerasyonunu veya diğer herhangi bir tip akselerasyonu kaydetme düzenini taşıyan bir akselerometre. [*Ing. Accelerograph*].

akselerometre, i. *Fr. accélérométre. hava.* Sürat ölçme âleti. Akselerasyonun bir veya daha fazla bileşenini ölçen âlet. Elektronik tipte olanları, çoğunlukla, hız değişmesi ile orantılı bir voltaj meydana getiren bir tra-

asdüser kullanılır. Başlıca tipleri göstergeli, azamî değeri gösteren ve kaydedici tiplerdir. [*Ing.* Accelerometer].

☆ *Eşanl.* hız ölçer, ivme ölçer.

akseptasyon, i. *Fr. acceptation. ikt.* Kabul. [*Ing.* Acceptance]. ◉ **banka ~ u**, *ikt.* ◘ **Banka.**

~ kredisi, *ikt.* Bankanın kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmesi olup, bankanın kabulü ile kuvvetlenen ve kolaylıkla tedavül yeteneği kazanan poliçeyi, keşideci veya hamili başka bankaya iskonto ettirir.

akseroftol, i. *tıp.* ve *kim.* A vitamininin bilimsel adı. [*Ing.* ve *Fr.* Axeropthol].

aksesuar, i. *Fr. accessoire.* § ● *tekn.* Bir şeyi tamamlayan parça, yedek parça. [*Ing.* Accessory, appurtenance, fitting, attachment]. § ❷ Katılan, eklenen şey. § ● *tiy.* ve *sin.* (a) Tiyatro ve sinemada konunun gerektirdiği ölçüde kullanılan ve bir sahne içinde yer alan çeşitli eşya. Sahne, dekor eşyası; [*Ing.* Properties]. (b) Küçük rollere verilen ad: *Aksesuar aktörü.* § ❸ Kadın giyiminde kıyafeti tamamlayan ve bütünleyen ayakkabı, çanta, kemer, şapka, eldiven, corap, mücevherat v.b. eşya

~ masası, *tiy.* Oyuncuların el altında bulundurdukları sahne takımları masası. [*Ing.* Stand-bye table].

aksesuarcı, i. *Fr. tiy.* ve *sin.* Tiyatro veya sinemada aksesuarın, yapıma uygun biçimde sağlanmasından ve bakımından sorumlu olan görevli. [*Ing.* Property man; *Fr.* Accessoiriste].

aksesuarist,-ti, i. *Fr. accessoiriste.* ◘ **Aksesuarcı**

aksesyon, i. *Fr. accession.* § ● Erişme, ulaşma. § ❷ Katılma.

~ bölümü, *küt.* Bir kütüphanenin satın alma, bağış, mübadela, demirbaş işlerinin yapıldığı kısım. Kitap ve materyalin kütüphaneye giriş yeri, bölümü.

~ kayıtları, *küt.* Kütüphanede mevcut ve kütüphaneye ait kitapların kütüphaneye giriş sırasını gösteren kayıt. Aksesyon kayıtlarının yapılması için her kitaba ayrı bir bölüm ayrılır. Buradaki aksesyon numarası aynı zamanda kitabın da yer numarasıdır. Her kitaba aksesyon numarası yazılır.

~ sırası, *küt.* Kitapların ve kütüphane malzemelerinin kütüphaneye girişine göre yapılan kayıt sırası.

~ yerleştirme, *küt.* Kütüphanede bulunan kitapların boyları dikkate alınarak ayrı ayrı giriş sırasına göre tertiplenmesi. Bu yerleştirmede kitabın adı ve konusu dikkate alınmaz.

aks.etmek, nsz. b.f. *Osm.* < *Ar. aks*[1] + *T. etmek.* § ❶ *(Ses hk.)* Bir yüzeye çarpıp geri dönmek, yankı vermek: *Kubbeli yerlerde ses akseder, Sesler ta uzaklara kadar aksediyordu.* [*Ing.* To be echoed; *Fr.* Repondre en écho]. § ❷ (-e) *(ışık hk.)* Bir yere vurmak: *Lambanın ışığı karşı eve aksediyordu (vuruyordu).* [*Ing.* To be reflected; *Fr.* Se réfléchir]. § ● (-e) *(Bir cisim veya şekil hk.).* Düz ve parlak bir yüzeye çarpıp orada aynen görünmek, yansılanmak: *Durgun suya akseden ağaçlar.* [*Ing.* To be reverberated; *Fr.* Se reverbérer]. § ❶ nsz *mec. (haber, olay hk)* Yayılmak, intikal etmek, ulaşmak, duyulmak; *Mesele oralara kadar aksetmiş.* § [*Ing.* To be heard or informed; *Fr.* Se Parvenir]. § ● Evirmek, tersine çevirmek.

☆ *Eşanl.* § ❶ yankılanmak. § ❷ yansılanmak.

aks.ettirmek(-i,-e), b.f. § ❶ *(Sesi)* yankılatmak. [*Ing.* To echo; *Fr.* Retentir, résonner]. § ❷ *(ışığı)* yansıtmak. [*Ing.* To reflect, reverberate; *Fr.* Reflechir, refleter]. § ● *(haberi, meseleyi)* ulaştırmak, duyurmak. [*Ing.* To make hear, inform; *Fr.* Informer, faire parvenir].

aksırık,-ğı, i. < *aksırmak.* Burun zarlarının gıcıklanması sonunda ağız ve burundan öksürük gibi sesli ve hızlı bir nefes çıkması. [*Ing.* Sneeze; *Fr.* éternuement].

☆ *Eşanl.* hapşırma.

~ tozu, İnsanı aksırtan maddeden yapılma ve muziplik için kullanılan toz.

aksırıklı, s. Her vakit veya sık sık aksıran. [*Ing.* Sneezing].

aksırmak, nsz. f. Burun zarlarının gıcıklanmasıyle solunum kaslarının birdenbire ve zorluca kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı ve gürültülü bir nefes boşaltmak. [*Ing.* To sneeze; *Fr.* éternuer].

☆ *Eşanl.* hapşırmak.

aksırtmak (-i), f. Birinin aksırmasına sebep olmak. [*Ing.* To cause to sneeze].

aksi /aksî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Ters: *Gemi aksi istikamette seyretmekteydi, İşi pek aksi gitti, Aksi bir cevap.* [*Ing.* Contrary; *Fr.* Contraire]. § ● İnatçı, geçimsiz, huysuz, uğursuz. [*Ing.* Stubborn, obstinate, ill-natured; *Fr.* Obstiné, revêche]. ◉ **~ ne çizgiler**, *res.* Resimde aksine tarama gibi kazı resimlerde de kazılan çizgilere eğik veya dikey olarak çizilen çizgiler. [*Fr.* Contre taille]. ◉ **~ ne tarama**, *res.* Bir resimde tarama çizgileri yönüne dikey veya eğik olarak yapılan diğer tarama çizgiler olup, resmin o kısmındaki koyuluğu kuvvetlendirmek için yapılır. [*Ing.* Cross-hatch(ing); *Fr.* Contre hachure].

☆ *Yak. anl.* § ❶ zıt, karşıt, kontr. § ● dik kafalı, asi, kavgacı, afacan, asabi, serkeş, geçimsiz, uymayan, münasebetsiz, ters, maküs.

☆ *Karş.* § ❶ düz, doğru. § ● uygun, münasebetli, düz, iyi huylu, yumuşak başlı, uysal, halim selim, mülâyim.

~ gibi, *dey.* Yazık ki, maalesef. [*Ing.* Unfortunately; *Fr.* Malheureusement].

~ gitmek, *dey. (İş hk.)* Umulan sonucu alamamak, olumlu yönde gelişmemek. [*Ing.* To go wrong].

~ halde, *dey.* Yoksa, öyle olmazsa. [*Ing.* in the contrary case, otherwise; *Fr.* Dans le cas contraire, sinon].

~ şeytan, *dey.* İşler yolunda gitmediği zaman söylenilir ve «ne kadar münasebetsiz» anlamındadır. [*Ing.* Damned; *Fr.* Fichtre au diable!].

~ takdirde, ◘ **Aksi halde.**

~ tesadüf, *dey.* «Şanssızlığa bak» anlamındadır. [*Ing.* Unfortunate coincidence, by an unfortunate coincidence; *Fr.* Rencontre malencontreuse].

~ tesir, Bir şey üzerine yapılan etkinin geri dönmesi. *Geri tepme, geri vurma.* [*Ing.* Counteretfect; *Fr.* Contre-coup, reaction].

☆ *Eşanl.* reaksiyon, tepki, aksülamel.

aksidental, i. *Fr. accidentale.* § ❶ *müz.* Armür dö kle'den sonra tesadüfî olarak gelen diyez veya bemol. § ❷ s. *jeol.* Yabancı. Püskürme ile meydana çıkan taşlarla veya püskürme bacasının açıldığı diğer püskürük, rotul veya metamorfik kayalarla aynı menşeli olmayan volkanik kayalardan türemiş piroklastik malzeme. § ❸ s. Kazaen, arızî, tesadüfî, kazara, esaslı olmayan. [*Ing.* Accidental].

aksil, i. *Fr. axille* < *Lat. axiller. zool.* Kanadın, göğüs ile birleşen yere rastlayan alt kısmı. [*Ing.* Axil].

aksilenmek, nsz. f. Huysuzlanmak, birine karşı ters davranmak. [*Ing.* To show resentment; *Fr.* Contrarier qn.].

aksilik,-ği /aksîlik/, i. § ❶ Terslik huysuzluk, inatçılık [*Ing.* Obstinancy; *Fr.* Contrariete, mauvais augure]. § ❷ Talihsizlik, uygunsuzluk, ◉ **Aksiliği tutmak**, *dey.* İnat etmek, inadında ısrar etmek, güçlük çıkarmak, direnmek.

~ bu ya, *dey.* Bak sen şimdi şu olanal görüyor musun şu olanı? anlamında.

~ etmek, *dey.* Güçlük çıkarmak, uyuşmaya yanaşmamak. [*Ing.* To make difficulties; *Fr.* Faire des difficultes].

aksine, z. Tersine. [*Ing.* On the contrary; *Fr.* Au contraire].

~ gitmek, *dey.* Yapılması gerekenin tam tersine hareket etmek, aksini yapmak. [*Ing.* To go exactly contrary, to run counter].

aksinit,-ti, i. *Fr. axinite* < *Yun. aksine*, balta. *min.* Trinklinik sisteme ait çok keskin sivri kristaller halinde bulunan alüminyum, demir, manganez, kalsiyum borosilikatı. [*Ing.* Axinite].

aksinli, i. *folk.* Güney ve Orta Anadolu bölgelerinde, özellikle Konya çevresinde oynanan bir kaşık oyunu.

aksi.seda /aksiseda/, b.i. *Osm.* < *Ar. aks-i* + *Fars. sada esk.* Yankı.

aksi.seğirdim, b.i. *den.* Topun seğirdiminden sonra tekrar yerine gelmesi. [*Ing.* Recoil; *Fr.* Recul].

~ üstüvanesi, *den.* Topun altında ve yanlarında bulunan ve içerlerinde kuvvetli yay düzeni olan üstüvaneler; topun seğirdiminde bu yaylar sıkışır ve seğirdimden sonra yaylar açılarak topu yerine getirir.

aksiyolit,-ti, i. *Fr. axiolite. min.* Lifleri eksene dikey olarak uzanmış bir çeşit uzun sferolit. [*Ing.* Axiolite].

aksiyoloji, i. *Fr. axiologie.* ◘ **Değer kuramı.**

aksiyom, i. *Fr. axioma* < *Yun. aksioma. mant.* ve *mat.* Apaçıklığı herkes tarafından kabul edilen önerme. [*Osm.* Mütearife; *Ing.* Axiom].

☆ *Eşanl.* **belit.**

aksiyomatik, s. *Fr. axiomatique.* § ● Bir aksiyom niteliği taşıyan, önermelerle ilişiği olan, aksiyom ile bağlantılı. [*Ing.* Axiomatic(al)]. § ❷ i. Bir matematik dalının düzenli bir biçimde açıklanabilmesi için yapılan analitik ön çalışma.

~ yöntem, *mat.* Verilen bir kuramı aksiyomatik sistem biçimine koyma yöntemi.

aksiyon, i. *Fr. action.* § ● *ikt. (Anonim şirketlere mahsus)* Hisse senedi, *(medenî hukukta)* iratlı borç senedi. [*Osm.* Sehim, ç: *Esham; Ing.* Share, stock; *Fr.* Action]. § ● *siy.* ve *fels.* Eylem, iş, kişinin etki yapacak fiili. Değişiklik yapabilecek düşünce veya hareket. § ● *tiy.* (a) Bir oyuncunun sahnedeki hareketi; (b) Baş olgu; oyunun temasını geliştiren başlıca olay, öykü, gelişim; (c) Sıra olaylar; bir oyunun metninde yer alan arka arkaya sıralanmış durumlar ve olaylar. § ❶ *ed.* Yürüyüş. Bir eserin konusu, o konunun içinde geçenler. Bir edebiyat eserinde olguların gidişi. Romanda tasvir, düşünce, moral öğelerden geriye kalanı. Tiyatro eserlerinde sergileme, peripesiler, düğüm ve çözülüş bölümlerindeki olayların akışından aksiyon doğar. § ❷ *fiz.* ve *fels.* Başkasında değişiklik yapma gücü. ◉ **~ a dayanan oyun**, *tiy.* Karakter oyununun tam tersi olan, kişilerin yaratılışından değil, durumların gerektirdiği veya istem dışı davranışlardan, eylemlerden gelişen oyun. ◉ **Dış ~**, *tiy.* Oyunun olaylarında var olan hareket ve durumların gelişimi. ◉ **İç ~**, *tiy.* Oyunun havasını kuran gelişim. ◉ **Konuşma ~ u**, *tiy.* Oyunun konuşmalarında var olan devingenlik.

☆ *Eşanl.* eylem.

☆ *Karş.* edilgi.

~ akımı, *tıp.* Çalışan kaslarda meydana gelen cereyan. [*Ing.* Action current; *Fr.* Courant d'action].

~ potansiyeli, *biy.* Bazı uzun dendritli nöronların gösterdiği bir elektriksel potansiyel. [*Ing.* Action potential; *Fr.* Potentiel d'action].

aksiyoner, i. *Fr. actionnaire. tic.* Bir ortaklıkta bir veya birçok payı olan kimse. [*Osm.* Hissedar; *Ing.* Shareholder].

☆ *Eşanl.* hisse sahibi, paydaş.

aksolemma, ◘ **Schwann kını.**

aksolotl, i. *zool.* Amfibyumların, Kuyruklular *(Urodela)* takımının, Küt-ağızlıgiller *(Ambystomidae)* familyasına giren türlerin lârvasına verilen ad. 20 sm. kadardır. Kuzey Amerika ve Meksika'da dağ göllerinde yaşar. Başın iki yanında püskül biçiminde solungaçları vardır. Yenir. Lârva evresinde iken erginleşerek *aksolotl* biçiminde birçok döl verir. [*Ing.* ve *Fr.* Axolotl].

☆ *Eşanl.* sukulu.

akson /aksɔn/, i. *Yun. axon. biy.* (a) Sinir hücrelerinin uyarımını ileten ve sinir liflerinin ekseni olan plazma uzantısı; (b) Sinir hücresinin çalışması. [*Ing.* ve *Fr.* Axone].

☆ *Eşanl.* silindir-eksen.

aksonometri, i. *Fr. axonométrie. mat.* Üç boyutlu bir şeklin gösterilmesi. Mimarlıkta ve makine yapımında, şeklin basit perspektif görünüşünü çizmeye yarar. [*Ing.* Axonometry].

aksonometrik, s. *Fr. axonométrique. mat.* Aksonometriyle ilgili. [*Ing.* Axonometrical].

aksoplazma, i. *Fr. axoplasme* < *Yun. akson*, dingil + *plasma*, şekil. *biy.* İçinde nöronun ipliklerinin bulunduğu silendraks'ı meydana getiren, homojen ve hiyalin ince protoplazma tabakası; nöroplazmanın akson içindeki devamına verilen ad. [*Ing.* Axoplasm].

aksopot,-du, i. *Fr. axopode. zool.* Güneş hayvancıklarının v.b. nin bükülmez eksenli yalancı ayakları. [*Ing.* Axopode].

ak.söğüt,-dü, b.i. ◘ **Söğüt**.

ak.su /ak:su/, b.i. *tıp.* Göz merceğinin saydamlığını kaybederek ağarmasından ileri gelen körlük. [*Ing.* Cataract, amaurosis; *Fr.* Cataracte].
☆ *Eşanl.* **akbasma, katarakt**.
~ **gülü**, *bot.* ◘ **Nilüfer**.
~ **inmek** *(gözlere), dey.* Perde inmek, kör olmak.

ak.sungur, b.i. *zool.* Türkiye'de Kartalgiller *(Falconidae)* familyasından, doğan, atmaca türünden bir çeşit kuşa verilen yerli ad. [*Ing.* White falcon].

aksül.amel /ak:sülamel/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Bir olay veya etkinin uyandırdığı karşı olay veya etki. [*Ing.* Reaction; *Fr.* Reaction].
☆ *Eşanl.* **tepki**.

ak.sülümen, b.i. *kim.* Civa ile klorun bileşimi olan, beyaz renkte, çok zehirli bir toz. [*Osm.* Sübline; *Ing.* Sublimate; *Fr.* Sublimé].

ak.sünger, b.i. *jeol.* Yapısı süngere benzeyen bir çeşit taş olup, çok serttir. Fildişi ve madenleri parlatmakta kullanılır. [*Ing.* Pumice; *Fr.* Pierre ponce].
☆ *Eşanl.* **ponza taşı**.

ak.süyek, b.i. *sosy.* Eski Türklerde asiller sınıfı anlamında kullanılırdı. Osmanlılar zamanında buna karşılık «havass» ve «avam» kelimeleri kullanılmıştır.
☆ *Eşanl.* **akkemik, akkamık**.
☆ *Karş.* **karasüyek, karakamık**.

akşam, i. *Osm.* < *Fars. hşām.* § ❶ Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri: *Bu iş akşama kalmasın, Akşamdanberi yağmur yağıyor.* § ❷ z. Akşam vaktinde: *Geçen akşam, dün akşam, bu akşam, yarın akşam, öbür akşam.* § ● Akşam kelimesi, belirli vakit bildiren başka kelimeler gibi cümledeki fiilin zamanına göre, geçmişi ve geleceği anlatır: *Akşam bizde misafir vardı* (dün akşam), *Akşam size geleceğim* (bu akşam). § ❹ *astr.* Gün batmasıyle tam karanlık olması arasındaki zaman. [*Osm.* Şâm, mesâ; *Ing.* Evening; *Fr.* Soir]. ◉ ~ **a doğru**, *dey.* Gündüzün akşama yakın bir zamanında. ◉ ~ **a sabaha**, *dey.* Neredeyse, pek yakında, kısa bir zaman içinde. [*Ing.* Very shortly, at any moment; *Fr.* Très prochainement]. ◉ ~ **dan kalma** (— dan **kalmış**), *dey.* Geceki sarhoşluğun mahmurluğunu taşıyan. [*Ing.* Having a hangover]. ◉ ~ **dan kavur, sabaha savur**, *dey.* Kazandığını hemen harcayan tutumsuz kimselerin halini anlatır. [*Ing.* Said of those who spend all their earnings thoughtlessly]. ◉ ~ **dan sonra merhaba** *dey.* Gecikmiş ve bundan dolayı gereksiz kalmış şeyler için söylenir. [*Ing.* Rather late, why didn't you say it at time?]. ◉ ~**ı bulmak (etmek)**, *dey.* Akşamlamak. ◉ ~**ın hayrından sabahın şerri yeğdir**, *at.* Bir işe sabah başlanılmasının daha uygun olacağını belirtmek için kullanılır. ◉ ~**lar** *(akşam şerifler)* **hayrolsun!** *dey.* Akşam vakti kullanılan esenleme sözü, iyi akşamlar!
~ **ahıra, sabah çayıra**, *dey.* Hayatta yiyip içip yatmaktan başka kaygısı olmayanlar için söylenir. [*Ing.* Said of those who have no thought in life except eating and sleeping].
~ **balığı**, *dey.* Akşam tutulup, ertesi sabah satılan balık.
~ **demez, sabah demez**, *dey.* Zamana kayıtlı değil, yol sıra düşünmez.
~ **ezanında**, *dey.* Güneşin battığı sıralarda.
~ **garipliği**, *dey.* Akşam saatlerinde duyulan hüzün, efkâr.
~ **gazetesi**, öğleden sonra çıkan günlük gazete. [*Ing.* Evening paper; *Fr.* Journal du soir].
~ **güneşi**, § ❶ Etkisi azalmış, fersiz gün ışığı. [*Ing.* The evening sun, the setting sun]. § ❷ *mec.* Ömrün yarıyı çoktan geçmesi. § ● Sarımtrak pembe. § ❸ Güvercin göğsü renginde eski bir kumaş adı.
~ **ise yat sabah ise git**, *at.* Her işi zamanına uygun olarak yapl zamanına göre hareket et!
~ **karanlığı**, *dey.* Alacakaranlık. [*Ing.* Dusk, twilight; *Fr.* Crépuscule].
~ **kavil, sabah savul**, *at.* Sözünde durmayan için söylenilir.
~ **kırmızılığı**, *coğr.* Akşamları güneşin batması sırasında o yandaki bulutlarda görülen kırmızılık. [*Ing.* Evening glow; *Fr.* Coucher du soleil].
~ **kızıllığı**, *astr.* Gün batarken ve battıktan sonra ufkun kızıl hali. [*Osm.* Şafak; *Ing.* Sunset colours, Sunset glow; *Fr.* Couleurs du couchant].
~ **oldu**, *dey.* Gün bitti, güneş battı.
~ **pazarı**, *dey.* Seyyar pazarlarda, işportalarda, toplanma saatine yakın, tezgâhta kalmış malların götürü ve ucuz fiatla satışı.
~ **piyasası**, *dey.* Belli bir yolda akşam üzerleri yapılan gezinti.
~ **saati**, *dey.* Akşam vakti, akşamleyin. [*Ing.* In the evening; *Fr.* Le soir, au soir].
~ **safası**, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, Gecesefasıgiller *(Nyctaginaceae)* familyasından, beyaz, kırmızı, pembe, sarı renkte çiçekler açan, anayurdu Meksika olan, 25 türü bulunan, yaprağı çıban deşmede de kullanılan, çok çiçekli bir yıllık bir süs bitkisi. [*Lat. Mirabilis jalapa; Ing.* Pretty-by-night, marvel of Peru; *Fr.* Belle-de-nuit].
~ **serifler hayrolsun**, *dey.* Akşam üzeri birbirlerine rastlayanların selâmlaşma şekli. [*Ing.* Good evening; *Fr.* Bonsoir].
☆ *Eşanl.* **tünaydın**.
~ **tanı**, *astr.* ◘ **Gün kızarması**.
~ **tavus kelebeği**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. Vücudu kalın, ön kanatları dar ve uzundur. Alaca karanlıkta uçar. [*Lat. Smerinthus ocellata; Ing.* Eyed hawk moth; *Fr.* Sphinx demi-paon].
~ **üzeri**, ◘ **Akşamüstü**.
~ **vakti**, ◘ **Akşam saati**.
~ **yemeği**, *dey.* Akşamleyin yenilen yemek. [*Ing.* Dinner; *Fr.* Dîner].
~ **yıldızı**, *astr.* Venüs gezegeninin başka bir adı. [*Osm.* Zühre; *Ing.* Evening star; *Fr.* Étoile du soir, etoile du Berger].

akşam akşam, z. Akşamın bastırdığı şu sıkışık saatte.

akşamcı, s. ve i. § ● Işini akşamdan veya akşamları yapan kimse. [*Ing.* Worker on a night shift]. § ❷ Her akşam içki içmeyi alışkanlık haline getirmiş olan *(kimse)*. [*Ing.* Habitual drinker, one who drinks every evening; *Fr.* Buveur du soir, pochard]; § ❸ s. Nöbeti veya iş sırası akşama rastlayan; 4. Fakültelerde geceleri ders gören öğrenci.

akşamcılık,-ğı, i. Her akşam içki içme alışkanlığında olma. [*Ing.* The habit of drinking every evening; *Fr.* Pochardise].

akşamlamak, nsz. f. § ● Gününü bir yerde veya bir işte geçirip akşamı bulmak: *Ben sana çabuk dön dedim, sen ise orada akşamladın.* § ❷ Akşamı bir yerde geçirmek. [*Ing.* To pass the night at a place; *Fr.* Passer les soirées quelque part]. § ❸ *(Ay)* dolun halinden sonra geç doğmak.
☆ *Eşanl.* § ❶ **akşamı bulmak, akşamı etmek**. § ❷ **gecelemek, yatıya kalmak**.
☆ *Karş.* § ❸ **sabahı bulmak, sabahı etmek** § ❷ **sabahlamak, günü birlik kalmak**.

akşamlatmak, f. Akşama kadar oyalamak, akşama erdirmek.

akşam.leyin /akşam:leyin/, b.z. Akşam saatlerinde, akşam olunca, akşam üzeri, akşam vakti, akşam olduğunda. [*Ing.* In the evening; *Fr.* Vers le soir].

akşamlı, s. «Her akşam ve her sabah» anlamında kullanılan **akşamlı sabahlı** deyiminde geçer. [*Ing.* Morning and evening, always; *Fr.* Toujours].

akşamlık, s. ve z. § ❶ Akşama özgü olan, akşam için: *Bu akşamlık bu kadar yeter. Bir akşamlık yiyeceğimiz kaldı.* [*Ing.* Particular to evening; *Fr.* Particulier au soir]. § ❷ i. Akşam elbisesi. [*Ing.* Evening dress; *Fr.* Habit au soir].
~ **sabahlık**, *dey.* Kaçınılmaz sonuç, pek yakın, nerede ise: *Hasta akşamlık sabahlık Gebe akşamlık sabahlık.*

akşam.üstü, b.z. Güneşin battığı sıralarda, ikindi vakti. [*Ing.* Toward evening; *Fr.* Pendant la couchée du soleil, au soir tombant].

akşam.üzeri, ◘ **Akşamüstü**.

akşın, s. § ❶ Az ak, akımsı. § ● i. *biy.* Derisinde, kıllarında ve gözlerinde doğuştan boya maddesi bulunmadığı için her yanı beyaz olan *(hayvan veya insan)*. [*Osm.* Adem-i levn; *Lat. Albus; Ing.* Albino; *Fr.* Albinos].
☆ *Eşanl.* **çapar, akşar**.

akşınlık,-ğı, i. *biy.* Doğuştan renk maddesi eksikliği veya renksiz renk hücreleriyle meydana gelen bir aklaşma durumu. [*Osm.* Adem-i levn; *Ing.* Albinism; *Fr.* Albinisme].
☆ *Eşanl.* **albinizm**.

akt, i. *Fr. acte.* § ● *tiy.* Tiyatro eserinde perde. § ❷ *fels.* Fiil. Aristo felsefesinin temel kavramı. [*Ing.* Act]. ☆ *Eşanl.* **edim**. *Karş.* **kuvve, güç**.

aktar /aktar/, i. *Osm.* < *Ar. ıtır* >**attâr** § ● Güzel kokular, kokulu şeyler, baharat, iğne, iplik v.b. satan kimse. [*Ing.* Herbalist, drysalter; *Fr.* Herboriste, droguiste]. § ❷ Bu gibi şeylerin satıldığı dükkân. [*Ing.* Dealer in small wares; *Fr.* Mercier].

aktarıcı, i. § ● Dam kiremitlerini aktarıp kırılmışlarını yenileyen kimse. § ❷ Delikli kartlar makinesi. § ● *sp. (Voleybol'de)* Öbür oyuncuların vurması için topu ağın üzerine yükselten oyuncu. [*Ing.* Play-maker; *Fr.* Passeur].

aktarım, i. < *aktarmak. müz.* Bir müzik parçasını veya fıkrasını yazılı bulunduğu dizinin derecelerini indirerek veya yükselterek aktarış. [*Ing.* ve *Fr.* Transposition].

aktarımcı ,i. *müz.* Hareketli bir klaviyeden ibaret olup özellikle harmoniuma uygulanan düzen oluş, bir parçayı aktararak çalmayı mümkün kılar. [*Ing.* Transposing instrument; *Fr.* Transpositeur].
~ **sazlar**, *müz.* Çalındığı zaman notada yazılı sesten farklı bir ses veren bütün sazlar. [*Fr.* Instruments transpositeurs].

aktarlık,-ğı, i. § ● Aktarın mesleği, işi. [*Ing.* The trade of a herbalist; *Fr.* Mercerie]. § ❷ s. Aktar dükkânında satılan *(maddeleri)*.

aktarma¹, i. § ❶ Yolculukta tren veya vapur değiştirmek işi. [*Ing.* Transshipment, correspondence of trains; *Fr.* Transbordement. § ❷ (a) Bir maddeyi bir kaptan ötekine geçirme; (b) Biranın esas fermantasyonundan dinlendirme kaplarına akıtılması işlemi; (c) Şıranın bir havuzdan diğerine akıtılması; (ç) Şarabın bir kaptan diğerine akıtılması işlemi. § ● *inş.* Yerinden oynamış veya kırılmış kiremitleri kaldırıp yeniden sıralamak ve düzeltmek işi. [*Ing.* Retiling *(of a roof)*; *Fr.* Réfection des tuiles]. § ● Taşıma, nakletme, yerini değiştirme. [*Ing.* ve *Fr.* Transportation, transposition].
§ ❺ *ikt.* Devretme; *(bütçede)* ödeneğin bir fasıldan veya bir maddeden diğerine, *(bankalarda)* bir hesaptan diğerine belirli tutarın nakledilmesi, devredilmesi. [*Ing.* Transfer, a turning over; *Fr.* Transfert]. § ❸ Altüst etme. § ❷ *trm.* Tarlayı ilk veya ikinci defa sürme. § ❽ *ed.* Bir kitabı baştan sona okuma, devretme. § ● Gözden geçirme, arama. § ● Arıların bir kovandan diğerine aktarılması. § ⓫ *biy.* Ana babadan aktarılabilen bazı özelliklerin çocuklara geçmesi. § ● *den.* Açıkta demirlemiş gemiden rıhtıma veya aksi yönde, dubalarla yük taşıma. § ⓭ *fonet.* Bir fonem'deki niceliklerin, kendisinden önceki veya sonraki bir foneme yüklenmesi. § ⓮ Gümrükten muaf, transit. § ⓯ *dilb.* Bir dilin başka dilden bir kelimeyi kabul etmesi; bu kelimenin kendisi. § ⓰ *müz.* Bir bestenin veya bir müzik parçasının, nota aralıklarını değiştirmeden bir perdeden başka bir perdeye geçirilmesi. § ⓱ *psik.* Bir duygusal durumu, bu durumu ilk olarak doğuran nesneden bir diğer nesneye bağlama. § ⓲ *sp.* (a) bir sporcunun bağlı bulunduğu bir kulüpten diğerine resmen geçmesi, transfer; (b) *(voleybol'de)* bir oyuncunun topu kendi takımından bir başka oyuncuya göndermesi [*Ing.* Pass; *Fr.* Passe]. ◉ **bütçe** ~ **sı**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe**.
~ **arabası**, *demir.* ◘ **Araba**.
~ **eşyası**, *huk.* Bir yabancı memleketten gelip gümrük resmi verilmeksizin Türkiye limanlarının birinden diğerine veya bir yabancı limana sevkolunan eşya. [*Ing.* Goods in transit; *Fr.* Marchandises en transit].
~ **etmek**, ◘ **Aktarmak**.
~ **yapmak**, *dey.* § ● Bir taşıttan ötekine geçmek. [*Ing.* To change *(Trains, etc.)*; *Fr.* Changer *(de train)*]. § ● *ikt.* Bütçede bir fasıldan başka bir fasıla ödenek geçirmek; § ● Bir şeyi, bir yerden alıp başka bir yere koymak. [*Ing.* To transport; displace, transpose; *Fr.* Déplacer, transporter].

aktarma², s. Nakledilmiş, bir yerden alınmış: *Aktarma bilgiyle kitap yazılmaz.*

aktarmacılık,-ğı, i. *ed.* Anlatılan, istenilen düşünceleri alma, anlamı temel olarak tutma. [*Osm.* Mealen tercüme; *Ing.* Translation with regard to the meaning].

aktarmak(-i,-den,-e), f. < *ağtarmak.* § ❶ Bir yerden veya kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek. Bir yerden diğer bir yere nakletmek, götürmek, taşımak. [*Ing.* To transport; *Fr.* Deplacer, transporter]. § ❷ (-i) Bir şeyi elden veya gözden geçirerek içindeki bozukları kaldırıp yerlerine sağlamlarını koymak: *Kiremitleri aktarmak.* [*Ing.* To retile (a roof); *Fr.* Remanier (le toit)]. § ❸ Bir şeyin yolunu değiştirmek, başka yöne sevketmek. [*Ing.* To transpose; *Fr.* Transposer]. § ❹ Altüst etmek, karıştırmak. [*Ing.* To turn to topsyturvy; *Fr.* Mettre tout sens dessus dessous]. § ❺ *trm.* Sürülmemiş tarlayı altı üstüne gelecek biçimde iyice bellemek, sürmek. [*Ing.* To plough; *Fr.* Labourer]. § ❻ *ed.* Bir kitaptan veya bir metinden başka bir metine bölüm *(parça)* almak. [*Osm.* İktibas etmek; *Ing.* To quote; *Fr.* Citer]. § ❼ Gözden geçirmek, arayıp taramak. § ❽ *esk.* Tercüme etmek. [*Ing.* To translate; *Fr.* Traduire]. § ❾ İçindekini boşaltmak: *Bütün ceplerini aktarıp aradı, bulamadı.* ◉ **Cep ~**, *dey.* Cebi boşaltmak, içindekini çıkarmak, yere dökmek. ◉ **Kiremit ~**, Damın bozuk kiremitlerini kaldırıp düzelterek yerine koymak. ◉ **Yolcu ~**, Yolcuları bir trenden öbürüne nakletmek. [*Ing.* To transboard; *Fr.* Transborder].

aktarmalı, s. *(Taşıtlar hk.).* Belli bir süre sonra inilip başka bir taşıta binilmesini gerektiren: *Aktarmalı tren.* [*Ing.* Having a connection].

ak.tavşan, b.i. *zool.* ◘ **Arap tavşanı.**

ak.tavusotu, b.i. *bot.* 60-90 sm. boyunda, dik ve yatık, Buğdaygiller familyasından çok yıllık bir mer'a bitkisi. [*Lat. Agrostis alba*].

ak.tel, b.i. *biy.* ◘ **Kollagen tel.**

aktı, i. Götürü iş için verilen ücret, el emeği. [*Ing.* Fee for piecework; *Fr.* Salaire d'un forfait].

aktif¹, s. *Fr. actif,-ive,* § ❶ Etkin, canlı, hareketli, çalışkan. [*Osm.* Faal]. § ❷ Etkili, etken. [*Osm.* Müessir].

~ akım, *elek.* Kendisini meydana getiren gerilimle aynı faz'da olan alternatif akım.

~ borç, *ikt.* Pasif borca karşılık, alacaklı olunan miktar.

~ boşaltım, *biy.* Böbreklerde kanalcık hücrelerinin, bazı maddeleri, çevrelerindeki kılcal damarlardan kanalcık içine aktif taşıma ile geçirmesi. [*Ing.* Active excretion; *Fr.* Excretion active].

~ depo, *fiz.* Radyoaktif bir gazla temas halinde bulunan bir yüzeyde biriken radyoaktif bozunma ürünleri. [*Ing.* Active deposit; *Fr.* Dépôt actif].

~ güç, *elek.* Alternatif akım geçiren bir devrede ortalama güç.

~ hesap, *ikt.* Prensip itibariyle zimmet bakiye gösteren hesaplar. *(Kasa demirbaş hesabı gibi).*

~ kelime haznesi, *ed.* (a) Bir kimsenin sözlü ve yazılı ifadede kullandığı kelimeler; (b) Bir dilin en çok kullanılan kelime ve deyimlerin tümü. [*Ing.* Active treasury of words].

~ kök bölgesi, *bot.* Kılcal köklerin en yoğun bulunduğu bölge.

~ kömür, *kim.* Gerek absorpsiyon, gerekse adsorpsiyona elverişlilik derecesi büyük olan, kemik, kan veya odunun kömürleştirilmesi ve sonra yüksek derecede su buharı veya alkali karbonlarla işlem yapmak suretiyle elde edilen bir cins kömür. [*Osm.* Fahm-ı fa'al; *Ing.* Active carbon; *Fr.* Carbone actif].

~ materyel, *elek.* ve *otom.* Bataryada pozitif kutuptaki kurşun peroksit *(kahverengi)* ve sülfirik asid ile reaksiyona giren negatif kutuptaki koyu renkteki kurşuna verilen ad.

~ metot, *psik.* Öğrencilerin kişisel çalışmalarını ve kendilerinden iş yapma yeteneklerini geliştirmeyi sağlayan pedagoji metodu.

~ muamele, *ikt.* Kaynakların, ödünç para veya kredi vermek şeklinde kullanılmasıyla ilgili muameleler. *(Bankayı alacaklı duruma sokar).*

~ müdahale, *ikt.* İçinde bulunulan iktisadî durum nasıl olursa olsun, normal zamanlardaki gibi buhranlı ve durgun devirlerde de, işletmecinin faaliyetini idame ettirmesi, ticarî ve iktisadî faaliyetlerinde atılgan ve hareketli olarak çalışması, kendi branşındaki her faaliyete girişip, karışması.

~ rol oynamak, *dey. (Bir işte)* Birinci planda yer almak, etkili olmak.

~ su, *kim.* İyonize edici ışınların içinden geçmesiyle kimyaca aktif iyon, atom ve moleküller ihtiva eden su. [*Ing.* Activated water; *Fr.* Eau radioactivee].

~ tabaka, *coğr.* ve *jeol.* Donmuş toprağın üzerindeki tabakalar.

~ taşıma, ◘ **Aktif transport.**

~ transport, *biy.* Maddelerin, hücre zarından içeri ve dışarı aktif olarak, bir enerji sarfı ile taşınması. [*Ing.* Active transport; *Fr.* Transport actif].

~ ürünler, *fiz.* Radyoaktif bir atomun parçalanması sonucu meydana gelen aktif cisimler. [*Ing.* Active products; *Fr.* Produits actifs].

aktif², i. *Fr. actif.* § ❶ *fiz.* Bir ortama radyoaktif özellikler geçirme eylemi. § ❷ *kim.* Kataliz işleminin yapılmasına özel bir şekilde elverişli bazı metaller için kullanılır. § ❸ *mim.* Bazı cevherlerin yüzdürülmesini kolaylaştırmak için öze katılan kimya maddesi. § ❹ *ikt. (muhasebede)* Bir mal varlığının veya bir hukukî bütünlüğün parçalarını teşkil eden ve değerlendirilmesi mümkün bulunan mallar ve hakların tamamı. [*Osm.* Mevcudat, matlûbat; *Ing.* Assets; *Fr.* Actif]. § ❺ *ikt.* Pasife göre aktifteki fazlalık. [*Ing.* Credit excess on liabilities; *Fr.* Excedent de l'actif sur le passif]. ◉ **gerçek ~**, *ikt.* Muaccel pasif üzerinden cari rayice göre yeniden değerlendirilmiş aktif fazlası. [*Ing.* Actif réel]. ◉ **itibarî ~**, *ikt.* Bilançonun aktif kısmına sokulan, değersiz veya fazla değerlendirilmiş hak veya malların bütünü. [*Fr.* Actif fictif]. ◉ **Net ~**, *ikt.* Teşebbüsün kendi sermayesinin azalmış pasifinden arta kalan ve muhasebe hesaplarından çıkan aktif fazlası. [*Fr.* Actif net].

aktif³, i. *psik.* Heymans ve Wiersma'nın karakterolojisinde, güttüğü amaca uygun olarak bir nesne üzerinde etki yapan kimse.

aktifleştirici, i. § ❶ *sanayi.* Kauçuğun veya benzer elastomerlerin kükürtle işlenmesini hızlandırabilen, hızlandırıcıları daha etkili hale getirebilen veya bazı karışım unsurlarının aksi etkilerini giderebilen madde. [*Ing.* Activator; *Fr.* Activateur]. § ❷ *fiz.* Bir maddenin gazışını arttırmak etkisi gösteren yabancı cisim veya atom. § ❸ *kim.* Bir katalizöre genellikle az miktarda karıştırılarak, bu katalizörün aktifliğini arttıran madde.

☆ *Eşanl.* promotör.

aktiflik,-ği, i. *mant.* ve *fels.* Etki veya eylem gücüne sahip olma hali; canlılık, hareket halinde oluş. [*Osm.* Faaliyet; *Ing.* Activity; *Fr.* Activité].

☆ *Eşanl.* etkinlik.

aktin, i. *Fr. actine* < *Yun. actis,* ışın. *biy.* ve *kim.* Kas tellerinin kimyasal yapısına giren kasılma yeteneğine sahip bir kas proteini olup miyozinle beraber aktomiyozin halinde bulunur. [*Ing.* Actin].

aktinidya, i. *bot. Actinidiaceae* familyasından, Anayurdu Asya olan, güzel yaprakları iki veya çok evcikli olan sarılıcı bir ağaççık. 6-7 türü vardır. Bunlardan *A. chinensis C vitamini bakımından* çok zengin meyvalar verir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Actinidia].

aktinifer, s. *Fr. actinifere. fiz.* Radyoaktif ışınlar salan. [*Ing.* Actiniferous].

aktinik, s. *Fr. actinique. kim.* Çeşitli maddelerde kimyasal etki meydana getiren *(ışınımlar hk.).* [*Ing.* Actinic].

aktinit,-ti, i. *Fr. actinite* < *Yun. kim. Aktinyum, plutonyum, amerikyum, toryum. protaktinyum, tunyum, küryum* ve *berkelyum* radyoaktif elementlerinin ortak adı. [*Ing.* Actinit].

aktinit'ler, i. *Fr. actinides. kim.* Aktinyum'a benzeyen maddeler grupu *(toryum, protaktinyum, uranyum v.b.).* [*Ing.* Actinide series].

aktinizm, i. *Fr. actinisme. kim.* Güneş v.b. ışınlarının kimyasal değişiklikler meydana getirme özelliği. [*Ing.* Actinism].

aktinobasiloz, i. *Fr. actinobacillose. vet.* Gevişgetiren hayvanların aktinomikoz'a benzer hastalığı. [*Ing.* Actinobacillosis].

aktinobiyoloji, i. *Fr. actinobiologie* < *Yun. aktis,* ışın + *bios,* hayat + *logos,* bilim. Işınımların canlı varlıklar üzerindeki etkisini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Acinobiology].

aktinodrom, s. *Fr. actinodrome. bot.* Ana damarların petiyol ucundan çıkıp birbirinden uzaklaşması. [*Ing.* Actinodromous].

aktinoelektrik, s. *Fr. actinoelectrique. fiz.* Foto iletkenlik özelliği olan. [*Ing.* Actinoelectric].

aktinofarenks, i. *zool.* Işınsı yutak. Deniz şa kayıklarının yutaklarını anlatmakta kullanılan terim. [*Ing.* Actinopharynx].

aktinoform, s. *Fr. actinoforme. biy.* Işıklı şekli olan. [*Ing.* Actinoform].

aktinofris, i. *Fr. actinophrys. zool.* Tek hücreli hayvan. Küre biçiminde, merkezi çekirdeği pek iri olan, çok kabarık atımlı kabarcığı ve aksopotları ile tanınır. Tatlı ve tuzlu sularda bulunur.

aktinogen, i. *Fr. actinogene. kim.* Radyoaktif element. [*Ing.* Actinogen].

aktinograf, i. *Fr. actinographe.* Kaydedici aktinometre. [*Ing.* Actinograph].

aktinografi, i. *Fr. actinographie.* Aktinik ışınların kuvvetinin aktinograf vasıtasıyle kaydedilmesi sanatı veya bilimi. [*Ing.* Actinography].

aktinogram, i. *Fr. actinogramme.* Aktinograf tarafından çizilen grafik. [*Ing.* Actinogram].

aktinojen, i. *kim.* ◘ **Aktinogen.**

aktinolit,-ti, i. *Fr. actinolite. jeol.* Demir tasıyan yeşil renkte, genellikle iğne biçiminde kristaller teşkil eden monoklinik bir anfibol. Şistler içerisinde ve değişmiş bazik püskürük kayalar içerisinde bulunur. [*Ing.* Actinolite].

aktinometre, i. *Fr. actinometre.* § ❶ *fot.* Belirtilen dalga uzunluğundaki ışınların fotoğrafik malzeme nümuneleri üzerindeki aktinik etkilerini ölçmek için kullanılan âlet. § ❷ *fiz.* Kimyasal veya diğer araçlarla ışınım şiddetini ölçmek için kullanılan âlet, [*Ing.* Actinometer].

aktinometri, i. *Fr. actinométrie, fiz.* Kimyasal ışımaların ve özellikle güneş ışımalarının şiddetini ölçme. [*Ing.* Actinometry].

aktinomiçes, i. *bot. Actinomycetaceae* familyasından *Mycelium* ışınsı mikroskopik mantarlar cinsi. Tahıl başakları ve ağaç yaprakları üzerinde gelişen ve genel olarak kükürt sarısı renkte olan bu mantarlardan bir kısım insan ve hayvanlar için parazit olabilirler. [*Ing.* Actinomyces].

aktinomikoma, *tıp. Actinomyces* etkisi altında beliren bir tümör. [*Ing.* Actinomycoma].

aktinomikoz, i. *Fr. actinomycose. tıp.* Aktinomiset *(Actinobacteria veya Nocardia)* grupundan bir mantarın insan ve hayvanlarda meydana getirdiği kronik bir hastalık. (Örnek: *Madura ayağı, öküz aktinomikozu).* [*Ing.* Actinomycosis]. — ——

aktinomisetaller, ç.i. *Fr. actinomycetales. bakt.* Bir mantarın miselyumunu hatırlatan, dallanmalı görünüşleriyle belirlenen bakteriler takımı *(difteri, cüzzam ve tüberküloz basilleri gibi).* [*Ing.* Actinomycetales].

aktinomisetler, ç.i. *bot.* Bakterilerden yüksek tek hücreli bitkiler. [*Ing.* Actinomycetes].

aktinomisin, i. *Fr. actinomycine. bakt. Streptomyces antibioticus* (mantar) kültürlerinden çıkarılan antibiyotik. [*Ing.* Actinomycin].

aktinomorf, s. *Fr. actinomorphe.* § ❶ *bot.* Bir eksene göre ışınsal simetrik olan. *(Muntazam şekilde olan çiçekler hk.).* [*Osm.* Şuâ'î; *Ing.* ve *Fr.* Radial]. § ❷ *zool.* Yıldız biçiminde. Bu sebepten radyal olarak simetrik olan ve merkezden geçen birden fazla düzlem tarafından birbirinin aynı iki parçaya bölünebilen. [*Ing.* Actinomorphic].

☆ *Eşanl.* ışınsı.

aktinon, i. *Fr. actinon. kim.* (a) An sembolü ile bilinen A n. 86 olan aktinyum emanasyonu. *Radon*'un aktinyumun bozulmasiyle meydana gelen ve yarı ömrü 3.92 saniye olan 223 kütle adetli bir izotopu; (b) Argon sınıfından ağır, radyoaktif gaz halinde bir element [*Ing.* Actinon].

aktinopot'lar, ç. i. *Fr. actinopodes. zool.* Işınsal dizilen ince psödopotların *(yalancı ayak)* ve bazan aksopotların varlığıyle tanımlanan tek hücreli rizopotların alt kolu. *(Acatharia, radiolaria* ve *heliozoa'*ları kapsar). [*Lat. Actinopoda; Ing.* Actinopods].

aktinorubin, i. *tıp.* Streptomyces türlerinden elde edilmiş (1947), gram pozitif (GP) ve negatif(GN) bakterilere aerop ve anaeroplara karşı etkili fakat çok toksik, karaciğer üzerinde zararlı bir antibiyotik. [*Ing.* Actinorubin].

aktinosferyum, i. *zool.* Bir hücreli hayvanlardan Kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının, Güneş-hayvancıkları *(Heliozoa)* takımından bir cins. Tatlı sularda yaşar. Küre biçimindedir. *A. cichhorni* adlı türünde iç plazmada 200 kadar çekirdek, dış plazmada 14 kadar kontraktil koful bulunur. Çapı 1 mm. dir. [*Lat. Actinosphaerium*].

aktinoskopi, i. *Fr. actinoscopie. biy.* Bir organ veya dokunun yayınma veya saydamlıktan yararlanarak, parlak ışınlar veya ültraviyole yardımıyle muayenesi. [*Ing.* Actinoscopy].

aktinosporit'ler, ç.i. *Fr. actinosporidies. zool. Sporozoa* sınıfından, üç zehirli organa veya polar kapsüle sahip olmalarıyle tanımlanan ve yer solucanının paraziti olan tek hücreliler.

aktinot,-tu, i. *Fr. actinote. min.* Zeytin yeşili ile koyu yeşil arası renkte, tremolit'te izomorf, monoklinik, kalsiyumlu, magnezyumlu ve demirli bir amfibol. [*Ing.* Actinote].

aktinoterapi, i. *Fr. actinotherapie. tıp.* Güneş tedavisi. Güneş ışınları ve özellikle ültraviyole ışınlarıyle tedavi şekli. [*Ing.* Actinotherapy].

aktinotoksemi, i. *Fr. actinotoxemie. tıp.* X ışınları veya radyoaktif etkisi altında beliren kan zehirlenmesi. [*Ing.* Actinotoxemia].

aktinotropizm, i. *Fr. actinotropisme. biy.* Bitkilerin tek yönlü bir ışımanın etkisiyle bükülerek gelişmesi. *(sap, ışınların geldiği tarafa, kök ise aksi yöne yönelir).* [*Ing.* Actinotropism].

aktinyum /aktin:yum/, i. *Yun. kim.* **Ac** sembolü ile bilinen A.n. 89, A.a. 227 olan kimyasal element. Uranyum cevherinde bulunan, periyodik sistemin üçüncü grupunda yarı ömrü 20 yıl olan ve Debierne tarafından bulunan radyoaktif bir madde. [*Ing.* ve *Fr.* Actinium].

— **serisi**, *kim.* Uranyum 235'in bozunmasından doğan çekirdeklerin toplamı.

aktivasyon, i. *Fr. activation. kim.* Bir cismin nötron bombardımanı ile radyoaktif hale getirilmesi. [*Ing.* Activation].

☆ *Eşanl.* **etkinleştirme** .

~ **yolu ile analiz**, *kim.* Bir cismi nükleer partiküllerle bombardıman ettikten sonra içinde oluşan karakteristik radyoaktif atomları detekte etmek suretiyle yapılan kimyasal analiz. [*Ing.* Analyse par activation].

aktivimetre, i. *Fr. activimetre. fiz.* Radyoaktif bir elementin aktifliğini ölçen âlet. [*Ing.* Activimeter].

aktivite, i. *Fr. activite. kim.* ve *fiz.* Birim zamanda radyoaktif bozunmaya uğrayan atom sayısı. [*Ing.* Activity; *Fr.* Activité].

☆ *Eşanl.* **etkinlik**.

~ **eğrisi**, *fiz.* Radyoaktif bir cismin aktivitesini zamanın fonksiyonu olarak gösteren eğri. [*Ing.* Activity curve].

aktivizm, i. *Fr. activisme.* ◘ **Etkincilik**.

aktograf, i. *Fr. actographe. zool.* Faaliyeti incelenmek istenilen bir böceğin hareketlerini grafik biçiminde otomatik olarak kaydeden cihaz. [*Ing.* Actographer].

akto-miyozin, i. *Yun. aktis.* ışın + *myos.* kas. *biyokim.* Kas tellerinin kimyasal yapısında bulunan ve miyozin ile aktinin birleşmesinden meydana gelen kasılma yeteneğine sahip kas proteini. [*Ing.* Actomyosin; *Fr.* Acto-myosine].

aktör,-rü, i. *Fr. acteur* < *Lat. actor.* § ❶ *tiy.* ve *sin.* Sahne ve perde için yazılmış eserlerin temsillerinde rol alan erkek. Yaşatmasını bilen kimse. Tiyatro sanatının canlı öğesidir. [*Osm.* Şa'bedebaz; *Ing.* Actor]. ☆ *Eşanl.* **oyuncu**. § ❷ *mec.* Kendisini olduğundan başka türlü gösterebilen, duruma ve şartlara göre tavır takınan kimse. § ❸ *tar.* Eskiden İslâm dünyasında ciddî gözle görülmediği için, yalnız sarayı ve vezirleri eğlendirerek maskaralık yapanlara verilen ad.

aktöre, b.i. İyi ahlâk.

aktörlük,-ğü, i. § ❶ Aktörün yaptığı iş, meslek. [*Ing.* The art and profession of an actor]. § ❷ Yaşatmasını bilmek sanatı.

~ **etmek**, *mec.* Rol yapmak, olduğundan başka türlü görünmek.

aktris, i. *Fr. actrice. tiy.* ve *sin.* Sahne ve perde için yazılmış eserlerin temsilinde rol a'an kadın. [*Ing.* Actoress].

aktrislik,-ği, i. Aktrisin işi, mesleği.

aktüalite, i. *Fr. actualité.* § ❶ Günün olayı veya konusu, günlük olay veya durum. § ❷ *sin.* Bir çeşit haber ve röportaj özelliği taşıyan, yedigün içindeki toplumu ilgilendiren önemli olayları, mümkün olduğu oranda yerinde ve meydana geldikleri sırada tesbit eden kısa metreli filim [*Ing.* Actuality, newsreel]. § ❸ *fels.* Gerçek; doğru, gerçek durum. § ❹ Aristo'ya göre tamamiyle gerçek olma hali. § ❺ Şimdiki an'a uygun olma niteliği. § ❻ Şimdiki hal ve şartlar.

☆ *Eşanl.* **güncellik**.

— **ilkesi**, *eğt.* Öğretim faaliyetlerinde öğrenciyi aktüel problemlerle karşı karşıya getirmeyi, onun çevre, yurt ve dünya olaylarına karşı ilgisini canlı ve uyanık tutmayı, bunun için de ona dinamik hayatın gerçeklerini tanıtmayı amaç edinen bir eğitim ilkesi. Aktüalite ilkesi bireysel farklara göre öğretim anlamına da gelebilir.

aktüalizm, i. *Fr. actualisme.* § ❶ *jeol.* Yerkabuğunun gelişmesinin, bugünkü olaylarla açıklanabileceğini ileri süren bir jeoloji görüşü. [*Ing.* Actualism]. § ❷ *fels.* Kuvveden fiile geçmiş olan hal. Bütün kuvvelerin fiile geçmesinden ibaret üstün derece *(Aristo felsefesi).*

☆ *Eşanl.* § ❶ **üniformitarizm**. § ❷ **halcilik**.

aktüatör,-rü, i. *Fr. actuateur.* § ❶ İşletme mekanizması, tahrik mekanizması. (a) İşletme kolu ara, ara vidası, genellikle düz bir hat üzerinde uzaktan kumanda edilen mihaniki hareketi sağlayan bir düzen. Çizgisel aktüatörler motör, hız düşürme dişlisi, trapez veya kare bir vida ve hareket tahdit şalterinden ibarettir; (b) Diğer bir parçaya hareket veren bir elektrik motörü, mil veya parça. § ❷ *ask.* (a) Otomatik silâhlarda tetiği harekete getiren âlet; (b) Tetik tahrik parçası, tetik kurma parçası. Bazı otomatik silâhlarda mekanizma yatağındaki bir parça, tetik kurma parçası; (c) İşletme parçası. Bir ise, bir etkiyi veya kuvveti uygulayan veya intikal ettiren veya bir hava aracının bir düzenini veya düzenin bir kısmını harekete getiren herhangi bir mekanik, elektrikli veya hidrolik cihaz. [*Ing.* Actuator].

aktüel, s. *Fr. actuel* < *Lat. actualis.* § ❶ Günlük, şimdiki. [*Ing.* Modern, contemporary].

☆ *Eşanl.* güncel. § ❷ *fels.* Gerçek, doğru, fiili, asıl, elle tutulabilir olan. [*Ing.* Actual].

☆ *Eşanl.* Edimsel .

aktüellik, i. *fels.* (a) Fiil halinde olma; (b) ◘ **Aktüalite**. [*Ing.* Actuality; *Fr.* Actualite].

aktüer, i. *Fr. actuaire* < *Lat. actuarius. ikt.* Hayat sigortası sözlesmelerinin esaslarını ve hayat sigortası tarifelerini ihtimali hesaplarla tesbit eden teknik eleman. [*Ing.* Actuary].

akuadag, ◘ **Akvadag**.

akuamanil, i. *Lat. aqua*, su + *manius*, el. El suyu. Orta Çağlarda içine su konularak ibadetten veya yemekten önce ve sonra elleri yıkamak için kullanılan bakır veya tunç el leğenlerine ve taslarına denirdi. [*Ing.* ve *Fr.* Aquamanile].

akuastat,-tı, i. *Fr. aquastat.* Özellikle bir ısıtma devresinin çıkışında, su sıcaklığını kendi kendine ayarlamaya yarayan termostat. [*Ing.* Aquastat].

akumba, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Makigiller *(Lemuridae)* familyasından bir memeli türü. Büyüklüğü kedi kadardır. Erkek kara, dişi pas kırmızısı olur. Kuyruğu oldukça uzundur. Madagaskar'da yaşar. [*Lat. Lemur macaco; Ing.* Black lemur].

akuminat, s. *Lat. acuminatus.* § ❶ *bot.* Lamina tepesi aniden daralmış ve sivrilmiş olan *(yapraklar hk.).* [*Ing.* Acuminate; *Fr.* Pointu, alené]. § ❷ *patol.* Sivri uçlu *(tümörler hk.).* [*Ing.* Acuminate; *Fr.* Acumine, acumineux, -euse].

akuple, i. *Fr. accouple. fiz.* ◘ **Çift bağlama**.

akupleman, i. § ❶ Ağaçtan yapılan herhangi bir gergi veya bağ. [*Ing.* ve *Fr.* Accouplement]. § ❷ *otom.* Mekanik, elektriksel veya hidrolik olarak hareketi bir yerden öbür yere nakletmeye yarayan araç.

—**biyeli**, *mek.* ◘ **Biyel**.

akusmatik, i. *Fr. acousmatique* < *Yun. akusma,-atos*, dinleme. *fels.* Pythagoras'in bazı tilmizlerine verilen ad. [*Ing.* Acousmatic].

akusmi, i. *Fr. acousmie.* Seslerin doğru olarak algılanmasını engelleyen işitme sanrısı. [*Ing.* Acousmia].

akustekstil, i. *dok.* Akustik kumaş. Duvarlarda akustik absorpsiyonu artırmak için özel olarak imâl edilmiş kumaş. [*Ing.* Acoustextile].

akustik,-ği, i. *Fr. acoustique* < *Yun. akoustikos. fiz.* § ❶ Fizik biliminin, sesi inceleyen dalı. [*Osm.* Ilm-i savt; *Ing.* Acoustics]. § ❷ Kapalı bir yerde seslerin dağılım ve duyulma tarzı: *Bir tiyatro salonu yapılırken akustiğine önem verilir.* § ❸ s. Sese ait, işitme ile ilgili: *Akustik olay.* [*Ing.* Acoustical, acoustic].

~ **boru**, *fiz.* Sesin şiddetini arttıran, sağırların kullandığı araç. [*Ing.* Ear trumpet, speaking trumpet, speaking tube].

~ **mayın**, *ask.* Denizin dibine atılan ve yakınından geçen gemilerin pervanelerinin çıkardığı gürültüyle patlayan mayın. [*Ing.* Acoustic mine].

~ **siniri**, *anat.* İçkulağı, beyine bağlayan sinir demeti. [*Lat.* Nervus acusticus; *Ing.* Acoustic nerve; *Fr.* Nerf acoustique].

akuşör,-rü, i. *Fr. accoucheur. tıp.* Doğurtma yapan erkek doktor. [*Ing.* Obstetrician].

akut, i *Lat acutus.* § ❶ *tıp.* Hâd; kısa sürede şiddetle ilerleyen *(hastalık).* § ❷ *bot.* Lamina tepesi sivri olan *(yapraklar hk.).* [*Ing.* Acute; *Fr.* Aigu,-uë].

akutifoliat, s. *Lat. bot.* Yapraklarının ucu sivri olan *(bitkiler hk.).* [*Ing.* Acutifoliate; *Fr.* Acutifolié].

akü, ◘ **Akümülatör**.

ak.üç.gül, b.i. *bot.* Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından bir yem bitkisi. Dalları yerde sürünür, yatık büyür. Kuvvetli bir ana kök sisteminin tepesinde bulunan kök tacından saplar ışın halinde etrafa yayılır. Mayıstan Temmuza kadar çiçek açar. Tohum, kalb biçiminde ve soluk kahverengi veya sarıdır. [*Lat. Trifolium repem*].

aküdük,-ğü, i. Kaynağından esas dağıtım noktasına kadar suyun taşındığı bir kanal, boru veya tünel veya bunların birleştirilmesinden ibaret olan su yolu. [*Ing.* Aqueduct; *Fr.* Aqueduc].

aküept,-ti, i. *trm.* Bazı mevsim su ile doyan inseptisoller olup, umbrik veya okrik horizonları vardır. Fracipen veya duripen olabilir. Normal olarak rombik horizonları da vardır. [*Ing.* Aquept].

aküert,-ti, i. *trm.* Üst 30 sm. de kroması 1.5 veya daha az olan vertisollardır. Bazı mevsim suyla doyar. Üst 75 sm. de bariz benekler vardır. [*Ing.* Aquert].

aküfer, i. Kuyulara ve kaynaklara tabansuyu veren geçirgen bir toprak veya jeolojik formasyon. [*Ing.* Aquiferous; *Fr.* Aquifère].

akümetre, i. *elek.* ve *otom.* Az yüksek dirençli voltmetre; akümülatör bataryasının kutuplarına bağlandığı takdirde onun gerilimini ölçer. [*Ing.* Accumeter; *Fr.* Accumetre].

akümülasyon, i. *Fr. accumulation.* § ❶ *tıp.* Üst üste verilen ilâçların birikimi. § ❷ Birikim, tortulanma, yığılma, toplanma. [*Osm.* Teraküm; *Ing.* Accumulation].

~ **kuramı**, *coğr.* Elevasyon kuramını ortadan kaldırmış ve yanardağların kendi çıkardıkları parçaların yığılmasından doğduğunu ortaya koymuştur. [*Osm.* Teraküm nazariyesi; *Ing.* Theory of accumulation; *Fr.* Théorie d'accumulation].

akümülatör,-rü, i. *Fr. accumulateur. fiz.* Elektrik kuvvetini gerektikçe akım halinde harcamak üzere toplamaya yarayan cihaz. [*Ing.* Accumulator). ⊙ **Elektrik** ~ ü, *elek.* Elektrik akımı geçirilerek doldurulan, sonra, istenildiği anda aksi yönde akım vererek kimyasal enerji halinde saklı olan bu enerjiyi sınırlı bir süre için iade eden bir cins tersinir pil. ⊙ **Isı** ~ ü, Isıyı depo ederek istenildiği zaman iade eden âlet. ⊙ **Termik** ~, ◘ **Isı**

akümülatörü. ◉ ◘ *ŞEKİL: 8* — **AKÜMÜLATÖR.**
☆ *Eşanl.* akü.
— **boşalması,** *elek.* ◘ **Boşalma.**

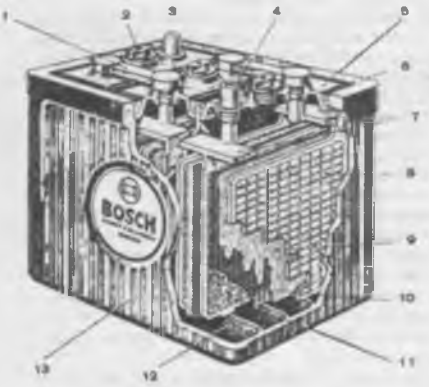

ŞEKİL: 8. — **AKÜMÜLATÖR.** 1. Kutup irtibat köprüsü. 2. Kapak. 3. Negatif kutup. 4. Pozitif kutup. 5. Akü kapağı. 6. Akü blok kutusu. 7. Plak bağlantı köprüsü. 8. Negatif kurşun levha. 9. Tahta separatör. 10. Separatör. 11. Pozitif levha. 12. Destek. 13. Batarya kalıbı.

akü̈ol,-lü, i. *trm.* Albik horizonları olmayan fakat hidromorfik olan molisollar olup, bazı mevsim su ile doymuşlardır. [*Ing.* Aquoll].
akvadag, i. *kim.* İnce olarak öğütülmüş grafitin su içindeki kolloidal dispersiyonuna verilen ticarî ad. Yağlama maksatları ile ve elektronikte kullanılır. [*Ing.* Aqueduct; *Fr.* Aqueduc].
akvalf, i. *tar.* Bazı mevsim su ile doyan alfisollardır. Suyla ilgili karakteristikler arzederler *(pas lekesi gibi).* [*Ing.* Aqualf].
akvam /akvam/, ç.i. **kavm**'in çoğulu.
akvamarin, i. *jeol.* Soluk mavi-yeşil renkli bir zümrüt çeşidi. [*Ing.* Aquamarine; *Fr.* Aiguemarine].
akvaral, i. *Fr. aquarelle. res.* Sulu boya resim. [*Ing.* Water-colour *(painting),* aquarelle].
akvaritler, ç.i. *astr.* Işıma noktaları Kova burcu içinde bulunan meteor sağnakları. [*Ing.* Aquarida].
akvaryum /akvaryum/, i. *Lat. aquarium.* Suda yaşayan hayvanları ve bitkileri, tabiatta olduğu gibi canlı olarak korumak için kullanılan cam kap. [*Ing.* ve *Fr.* Aquarium]. ◉ ◘ *LEVHA:* 136. — **TROPİK BALIKLAR.**
akvatinta, i. § ❶ *matb.* Bir çukur baskı resim kalıbı hazırlama tekniği olup, gravüre benzer ve asitle ve asfalt ile yedirmeye dayanır. Yalnız bunda çizgiler ve noktalar değil, düzeyler yedirilir. § ❷ *res.* I. B. Le Prince adındaki kimse tarafından onsekizinci yüzyılda «Lavi» denilen usûlde yapılan ve sulu boya resimlerini andıran bir çeşit **Ofort** kazı *(kezzap kazı)* usulü. [*Ing.* Aquatint; *Fr.* Aquatinte].
akya /ak:ya/, i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Uskumrugiller *(Lichidae, Scombridae)* familyasından, pulları küçük, 10-15 bazen de 50-60 kilo gelen bir balık türü. Eti çok lezzetlidir. Dişsizdir. Büyük boyludur. Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Lichia amia; Ing.* Glaucus; *Fr.* Liche]. ☆ *Eşanl.* **akbalık.**
ak.yarma, b.i. Keskin kokulu, yerli bir şeftali çeşidi. Meyva yuvarlak, tatlı, mayhoş lezzette, sulu ve beyaz renklidir. Ağustos başında olgunlaşır.
ak.yel, b.i. *h.d. coğr.* Kurutucu ve toprağın içindeki suyu çok buharlaştırıcı, batıdan veya güneybatıdan esen rüzgâr. [*Ing.* West or southwest wind; *Fr. (Vent du)* sud-ouest].
ak.yemler, ç.b.i. *zool.* Derisi beyaz renkte olan izmarit, istrongilo, istavrit, uskumru, kolyoz, kolaridya, uskumru vonozu, zargana, çinakop, palamut, torik gibi balıklar olup, köstek veya zoka ucundaki iğnelere yaprak, çatalkuyruk, şakşak, tekgöz, kuyruklu parça halinde takılır.
Ak.yıldız, b.öz.i. *astr.* Büyükköpek'in *α* yıldızı. [*Osm.* Şi'râ-yi yemânî; *Ing.* ve *Fr.* Sirius].
ak.yuvar°, b.i. *biy.* ve *zool.* Renksiz kan hücresi; insanı bulaşıcı hastalıklardan korumakla görevli, kan ve lenf gibi vücut sıvılarında bulunan, beyaz, çekirdekli yuvarlak hücre. [*Osm.* Küreyve-i beyzâ; *Ing.* White corpuscle, white blood-cell, leucocyte; *Fr.* Globule blanc, leucocyte]. ☆ *Eşanl.* **lökosit** ◉ **loplu** —, *biy.* ve *zool.* Çekirdeği loplu ve dolayısiyle çok çekirdekli gibi görünüşlü olan akyuvarlar. ◘ **bazofil lökosit, eozinofil lökosit, nötrofil lökosit.** [*Ing.* Polynuclear leucocyte; *Fr.* Leucocyte polynucleaire]; ◉ **nötrofil** —, *biy.* ve *zool.* Bir loplu akyuvar tipi olup stoplazmasında nötrofil tanecikler ile 3-4 loplu bir çekirdek bulunur. [*Ing.* Neutrophile leucocyte; *Fr.* Neutrophile leucocyte].
— **azalması,** ◘ **Lökopeni.**
— **çoğalması,** ◘ **Lökositoz.**
— **yapımı,** ◘ **Lökositogenez, lökopoiez.**
— **yıkıcı maddesi,** ◘ **Lökositolizin.**
— **yıkıcı serumu,** ◘ **Lökotoksik.**
— **yıkımı,** ◘ **Lökositoliz.**
ak.zambak,-ğı, b.i. *bot.* ◘ **Zambak.**
ak.zar, b.i. *anat.* ◘ **Akkılıf.**
al[1], s. § ❶ Kızıl alev rengi, nar çiçeği rengi: *Al çuha, Al bayrak.* [*Ing.* Red, vermilion; *Fr.* Vermeil,-ille; vermillon]. § ❷ *(At hk.)* Dorunun açığı, kızıla çalan. § ❸ Kırmızı. [*Ing.* Red; *Fr.* Rouge]. § ❹ i. Yüze sürülen pembe düzgün allık. ◉ — **a bulanmak,** *dey.* Kanlanmak, kırmızı renk almak. ◉ — **ı al, moru mor,** *dey.* Telâştan yüzü kızarmış olarak. — **basmak** *(loğusayı). dey.* Loğusa albastı hastalığına uğramak.
— **elmaya taş atan çok olur,** *at.* «Kendinde yüksek değerler bulunan kimseyi kıskanıp ona kötülük etmek isteyenler daima bulunur» anlamında. [*Ing.* There are always those who will be jealous of and try to harm a worthy person].
— **giyen alınır,** *at.* Gösterişli olan kendini satar.
— *(kırmızı, kanlı)* **gömlek gizlenemez,** *at.* Gizli tutulması elde olmayan şeyler hakkında söylenir.
— **ile aslan tutulur,** *at.* Hileyle en kuvvetli bile yakalanır. Hesaplanarak *(planlı bir şekilde)* en güç işler bile başarılır.
— **kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunsun,** *at.* Bir işi umumî yerde konuşan o kalabalıktaki muhtemel suçludan korkmamalı. [*Ing.* Take the currycomb and go into the stable = let him who has an itch scratch himself; evil be to him who thinks it].
— **kiraz üstüne kar yağmış,** *at.* Hatıra gelmeyen, beklenilmeyen şeylerin de olabileceğini anlatır. [*Ing.* A most unexpected thing may happen].
— **kuşaklı ördek,** *zool.* ◘ **Ördek.**
— **malın iyisin çekme kaygısın,** *at.* İyi mal al rahat kullan.
— **pehlivan üzümü,** *bot.* ◘ **Üzüm.**
— **renkli ibis,** *zool.* Pırıl pırıl bir koyu kırmızı rengi ve mavimsi siyah kanat uçları vardır. Bazı bölgelerde gayet bol olup yüzlerce başlık sürüler halinde toplaşırlar. Venezuela içlerinde binlerce al renkli ibisten meydana gelmiş sürülere rastlanmıştır. [*Lat. Eudocimus rubra*].
— **renkli şakrak kuşu,** *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, İspinozgiller *(Fringillidae)* familyasından bir kuş türü. Erkeğin sırtı kırmızı-kahverengi, dişininki yeşil-kahverengidir. Asya'da ormanlarda yaşar. Göçücüdür. [*Lat. Carpodacus erythrinus; Ing.* Scarlet gross-beak; *Fr.* Roselin cramoisi].
— **yanaklı maymun,** *zool.* ◘ **Maymun.**
al[2] /âl/, i. Aldatma işi. [*Osm.* Hile; *Ing.* Trick; *Fr.* Ruse].
Al, i. *kim.* Alüminyum elementinin sembolü.
âl /âl/,-li, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aile. § ❷ s. Yüce.
ala[1], s. § ❶ Karışık renkli, alaca. § ❷ Açık kestane renginde olan. § ❸ *tar.* Romalılarda sofa ve salon gibi misafir kabul edilen büyük ve ziynetli baş odalara verilen ad. [*Fr.* Ala].
— **keçi her vakit püsküllü oğlak doğurmaz,** *at.* Her zaman *(her işten)* beklenilen sonuç elde edilemez.
ala[2] ,i *zool.* Alabalığın kısaltılmış adı. ◘ **Alabalık.** ◉ **Dağ** — **sı,** ◘ **Dağ.** ◉ **Deniz** — **sı,** ◘ **Deniz.** ◉ **Göl** — **sı,** ◘ **Göl.**
alâ, i. *Osm.* < *Ar. (Rütbece)* Yükseklik, yücelik, şeref, şan. [*Ing.* Height; *Fr.* Hauteur].
âlâ /ālā/, s. *Osm.* < *Ar. âli.* Pek iyi, mükemmel, güzel, nefis, iyi, uygun. *Âlâ bir yemek, Barıştılar ha, âlâ! Bu iş çok âlâ oldu.* [*Ing.* Very good, allright, excellent; *Fr.* Bien, très bien] ◉ **Ne** —. Ne iyi, diyecek bir şey yok: *Gelirse ne âlâ, gelmezse hakkını kaybeder.*
☆ *Eşanl.* **daniska** *(argo),* **kıyak** *(argo),* **kimya** *(argo).*
☆ *Karş.* **Kötü, kalitesiz, âdi, değersiz, aşağılık.**
ala.ala, *ünl.* Kimi vakit halk kalabalığı tarafından gösteri için bağrışarak söylenen «*ala ala hey*» ünleminde geçer. [*Ing.* Exclamation used to produce prolonged nose, esp. during a circumcision].
— — **ya kalkmak,** *dey.* Bağrışarak gürültü etmeye kalkmak.
alababula, i. *it. den.* Birbirleriyle anlaşamayan, her biri ayrı hava çalan tayfa. Genel davranışlarında birlik ve düzenlik görülmeyen gemi mürettebatı hakkında da kullanılır.
ala.bacak,-ğı, b.s. Ayağı sekili *(at).* [*Ing.* With white socks *(horse); Fr.* Balzane].
ala.balık,-ğı, b.i. *kısaltılmışı:* **ala.** *zool.* Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasından, 8-10 türü olan, eti turuncu ve lezzetli, 2 kg. kadar olabilen tatlı su balığı. Türkiye'de **göl alası, deniz alası, dağ alası** adlı türleri vardır. [*Lat. Salmo trutta, fario; Ing.* Trout; *Fr.* Truite commune]. ◉ **Anadolu alabalığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25-50 sm. üstündeki lekeleri büyüktür. Abant gölünün tipik bir balığıdır. [*Lat. Salmo trutta macrostigma; Ing.* Trout; *Fr.* Truite à grande tache]; ◉ **Avrupa alabalığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller *(salmonidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 20-30 sm. üstü lekelidir. Avrupa ve Türkiye tatlı sularında yaşar. [*Lat. Salmo trutta* var. *fario; Ing.* Trout *Fr.* Truite commune] ◉ **çelik-baş** —, *zool.* Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25 sm. Kaliforniya'da yaşar. [*Lat. Salmo irideus; Ing.* Rainbow trout; *Fr.* Truite arc-en-ciel]. **deniz alabalığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller *(Salmonidæ)* familyasından bir balık türü. Denizde yaşar ve tatlı sulara göç eder. Kuzey denizlerinde bulunur. [*Lat. Salmo trutta; Ing.* Black sea trout; *Fr.* Truite de la mer Noire]. ◉ **dere alabalığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller familyasından bir balık türü. Eti çok lezzetli olduğu için değerli bir av balığıdır. Kuzey Amerika tatlı sularında çok yaygındır. [*Lat. Salmo fontinalis; Ing.* Brook trout; *Fr.* Saumon de fontaine]. ◉ **gök-kuşaklı** —, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller *(Salmonidæ)* familyasından bir balık türü. [*Lat. Salmo shasta).* ◉ **göl alabalığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Alabalıkgiller *(Salmonidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 40-70 sm. Orta Avrupa ve Anadolu sularında yaşar. [*Lat. Salmo lacustris; Ing.* A kind of salmon trout; *Fr.* Salmon de lac].
ala.balıkgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Yumuşak-yüzgeçliler *(Malacopterygii)* alt takımına giren bir familyası. Uzun vücutlu, küçük pulludurlar. Yağ yüzgeçleri karakteristiktir. Yumurtlamak için tatlı sulara geçerler. **Deniz alası** *(Salmo trutta),* **Avrupa alabalığı** *(S. trutta* var. *fario),* **Anadolu alabalığı** *(S. trutta* var. *macrostigma),* **dere alabalığı** *(S. fontinalis),* **çelik-baş alabalık** *(S. irideus),* **göl alası** *(S. lacustris),* **som balığı** *(S. salar),* **gök-kuşaklı alabalık** *(S. schasta),* **Tuna som balığı** *(Hucho hucho),* **gölge balığı** *(Thymallus thymallus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Salmonidae; Fr.* Salmonidees].
alabamin, i. *kim.* Ab sembolü ile bilinen, A.n. 85 ve A.a. 221 olan bu element 1931 de Alabama Polytechnic institude de Allison ve arkadaşları tarafından «monatize» içerisinde «magnetooptic» metotla keşfedilmiş tir. Bu element iyodun bir «homotope»udur.

Bu bakımdan halogenler familyasında yer alır. [*Ing.* ve *Fr.* Alabamine].

☆ *Eşanl.* ekaiodin.

alabanda /alaban:da/, i. *It. alla + banda* < *Alm. 1. den.* (a) Deniz teknelerinin iç yanı; (b) Geminin bir tarafındaki toplarıyle ateşi; (c) Gemi dümeninin sağa veya sola sonuna kadar çevrilmesi; (d) Gemi kaplamalarının iç yüzeyleri. [*Ing.* Bulwarks, broadside, *Fr.* Bord d'un vaisseau]. § ● *arg.* Musallat; *O da sana alabanda;* ◉ ~ yı yemek, *arg.* Adamakıllı azarlanmak: *Alabandayı yiyince muma döndü.* ☆ *Eşanl.* paparayı yemek.

~ **astarı**, *den.* Yalı kütüklerinden lumbarların alt ağızlarına kadar vurulan kaplamalar. Lumbarı olmayan gemilerde yalı kütüğünün üzerine gelen ilk alabanda kaplaması. [*Ing.* Side Sheeeting].

~ **ateş**, *den.* Geminin bir yanında bulunan toplarla birden ateş edilmesi. [*Ing.* Broadside; *Fr.* Decharge simultanée de tous les canons de l'un des bords d'un vaisseau de guerre].

☆ *Eşanl.* meze borda ateş.

~ **etmek**, *den.* Dümeni tam sağa *(sancak)* veya tam sola *(iskele)* sonuna kadar basmak *(kırmak)*. [*Ing.* To put hard over].

~ **iskele**, *den.* Dümeni sol tarafa sonuna kadar çevirme. Bu konuda serdümene verilen kumanda. [*Ing.* Hard a-portl:. *Fr.* Babord-toutel].

~ **iskele etmek**, *den.* Dümeni basılabildiği kadar iskeleye basmak, bastırmak. [*Fr.* Tourner le gouvernail à gauche toute].

~ **kaplaması**, *den.* Geminin iç kısmında iskarmozlar üzerine kaplanan kaplamalar.

~ **kürek**, *den.* Harb gemisi filikalarında veya kürekli bir teknede, kürek çekmeyi durdurarak, küreklerin yerlerinden çıkarılması ve filika içine oturaklar üzerine istif edilmesi kumandası.

~ **olmak**, *arg.* Musallat olmak: *Kalantora alabanda olunca, elli papeli uçlandı.*

~ **sancaklı**, *den.* Dümeni sağ tarafa sonuna kadar çevirme. Bu konuda serdümene verilen kumanda. [*Ing.* Hard a-starboard; *Fr.* Tribord-toutel].

~ **sancak etmek**, *den.* Dümeni basılabildiği kadar sancağa basmak, bastırmak. [*Fr.* Tourner le gouvernail à droite toute].

~ **şıpkası**, *den.* Alabandalara gerilen şıpkalar. Bunlarla alabandalara temas önlenir.

~ **tirizl**, *den.* Alabandalarda don ağacı hizasında baştan kıça kadar uzayan tek veya çift sıra tirizler.

~ **vermek**, *arg.* Azarlamak, paylamak [*Ing.* To scold severely].

~ **yemek**, *arg.* Adamakıllı azarlanmak.

alabandin, i. *Fr. alabandine. jeol.* Koyu kırmızı renkte süleyman taşı. [*Ing.* Alabandine].

alabandit,-ti, i. *kim.* Romanya ve diğer yerlerdeki damarlarda raslanan masif, granüler manganez sülfür. [*Ing.* ve *Fr.* Alabandite].

alabaster, i. *jeol.* (a) Su mermeri. Alçının masif ve hoş biçimde lekeli şekli: $CaSO_4 \cdot 2H_2O$; (b) Kaymaktaşı, albatr. [*Ing.* Alabastar].

alabastra, i. *esk.* Eski zamanlarda ıtriyat *(güzel kokular)* koymaya yarayan armut şeklinde küçük vazolar. Bunlar çoğunlukla yumuşak mermer veya *(albâtre)* denilen bektaşi taşından yapıldığı için bu adı almışlardır. [*Ing.* Alabaster; *Fr.* Albâtre].

alabildiğine, z. ve s. § ● Bütün hızı ile, olanca hızı ile. [*Ing.* At full speed; *Fr.* En toute vitesse]. § ● *dey.* Sınırsız, uçsuz bucaksız. *Hayat alabildiğine pahalılaşıyor.* [*Ing.* To the utmost; *Fr.* A bride abattue] § ● Aşırı derecede, aşırıca, gereğinden fazla, ölçüsüzce. [*Ing.* Beyond measure, inordinately, over-; *Fr.* Outre mesure].

☆ *Eşanl.* olanca gücüyle, en çok, âzamî.

☆ *Karş.* asgarî, en az.

alabora /alabo:ra/, i. *It. albura.* § ● *den.* (a) Denizde bir teknenin devrilerek ters dönmesi: *Sandal alabora oldu;* [*Ing.* Capsizing, overturn; *Fr.* Renversement, retournement]. (b) Bir serenin yatay durumdan düşey duruma getirilmesi: *-Babafingo serenini alabora etmek:* [*Ing.* Crossing *(yard)*]. (c) Selâm için filika küreklerinin yukarıya kaldırılması. [*Ing.* Hoisting *(flag);* (ç) Balığı toplamak için dalyan ağının yukarıya alınması. § ● *mec.* Normal gıden herşeyin aksaması, altüst olması.

~ **etmek**, *dey.* ● *den.* (a) Denizde bir tekneyi devirmek, ters çevirmek. [*Ing.* To overturn; *Fr.* Renverşer, retourner]. (b) Bir sereni yatay durumdan düşey duruma getirmek, çevirmek. [*Ing.* To cross *(yard); Fr.* Croiser]; (c) Bir filikayı kalastrasından kaldırıp veya içeri durumda iken basıp dışarı çevirmek. (d) Selâmlamak için filika kürek lerini yukarıya kaldırmak. [*Ing.* To hoist *(flag); Fr.* Hisser]. § ● *mec.* Zihni karışmak, altüst olmak.

~ **kamçısı**, *den.* Babafingo serenlerini alabora etmek için kandilisaları kaplama başına çekip bağlayan, halattan yapılmış kısa kamçı.

~ **olmak**, *den.* Ters çevrilmek; bir filika veya gemi bir tarafına yataraktan devrilmek. [*Ing.* To capsize, to turn turtle, to keel over; *Fr.* Tomber à la renverse,se verser capoter].

~ **savlosu**, *den.* Büyük gemilerde babafingoyu aşağıya alabora ederken alt kapelesini çıkarmak için güverteye kadar donatılıp uzatılan savlolara verilen ad.

alaborina, i. *Fr. à la + It. bolina*, halat. *den.* (a) Rüzgârın önünde olmak (b) Bir çeşit gemici düğümü, izbarço bağı. [*Ing.* Before the wind, on a bowline; *Fr.* Près du vent, vent-arrière, vent en poupe].

ala.böcekgiller, ç.b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımına giren bir familya. Çok güzel renkli ve çoğu tropik olan böcekleri içine alır. [*Lat. Cleridae; Ing.* Checkered Beetles, clerid beetles; *Fr.* Clerides]

alabrigan, i. *Fr. à la brigand.* Haydut işi.

alabros, s. *Fr.* à la brosse. Fırça ile dik taranmak üzere kısa kesilmiş *(erkek saçı).*

ala.bura, ◘ Alabora.

alaca, s. *ala + ca.* § ● Karışık renkli. [*Ing.* Motley; *Fr.* Bigarre]. § ● Karışık *(renk).* § ● i. *mec.* Huy, karakter: *Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içindedir.* § ● *res.* Birbirine uyumlu olmayan renklerin parça parça yanyana gelmesinden meydana gelen renkler. Birbirini tutmayan allı yeşilli çiy renklerle boyanmış şeyler veya tablolar hakkında da kullanılır. [*Osm.* Elvan; *Ing.* Medley of colours; *Fr.* Bariolage]. § ● *dok.* (a) Anadolu'da giyilen çeşitli renkte çubuklu entarilik kumaş; (b) Bir kaç renkli dokuma. § ● Ben, benek, leke. § ● *mec.* Kötü, bulanık, karışık huy. ◉ Deli ~ gibi, Üzerinde çeşitli ve birbirini tutmaz renkler bulunan *(kumaş).*

~ **akik**, *jeol.* ◘ Kadıköy taşı.

~ **aydınlık**, ◘ Aydınlık.

~ **balıkçıl**, *zool.* ◘ Balıkçıl.

~ **baykuş**, *zool.* ◘ Baykuş.

~ **bulaca**, *dey.* Karmakarışık renkli. [*Ing.* Blotched and daubed incongruously; *Fr.* Confusion de couleurs].

~ **çalışmak**, Karışık ve düzensiz çalışmak. Bir ara çalışıp bir ara çalışmamak.

~ **don**, Atlarda bedende iki donun parçalar halinde, sığırlarda bedende beyaz ve koyu renklerin kezalik parçalar halinde bulunmaları hali.

~ **gök**, *astr.* Gün battıktan sonra alaca karanlığa bürünmüş olan gök. [*Ing.* Twilight sky; *Fr.* Ciel crépusculaire].

~ **gölge**, *res.* Bir gölgenin başka taraftan gelen ışık akisleriyle açıklaşan kısmı. Bir cismin gölgesi, düştüğü vakit o gölgenin etrafında merkezî kısmından daha fazla ışıklı olarak açıklaşan kısımlardaki gölge. [*Ing.* Penumbra; *Fr.* Pénombre].

~ **karanlık**, ◘ Alacakaranlık .

~ **kök**, *bot.* ◘ Fil kulağı.

~ **lâdin**, *bot.* ◘ Lâdin.

~ **menekşe**, *bot.* ◘ Hercayi menekşe.

~ **verece**, *dey.* İki kimsenin arasında bir şeyin vasıfları, hali, miktarı belirtilerek alınıp verilme işi. [*Osm.* Teslim tesellüm muamelesi].

alacak,-ğı, i. < *almak.* § ● *ikt.* Bir hesap veya işten kalma alınmamış para, mal veya başka şey: *Bütün alacaklarımı topladım.* [*Ing.* Money owing, credit; *Fr.* Créance à recevoir. § ● *huk.* Bir hak olup, bir kimseye, diğer bir kimseyi, halde veya gelecekte bir şey vermeye veya bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlama yetkisi verir. ◉ **alacağı** *(alacağın, alacağınız)* **olsun**, «*Günün birinde öcümü alırım*» anlamında göz korkutma sözü. ◉ **alacağın temliki**, *huk.* Kanunda engelleyici bir hüküm bulunmadıkça, borçlunun rızası gereklisi olmaksızın, alacaklının alacağını üçüncü bir şahsa devri. [*Lat. Cessio nominis (actionis); Ing.* Assignment (of contracts, of choses in action, of obligations], transfer of claims]. ◉ **alacağın evalüasyonu**, *huk.* Alacağın değerlendirilmesi, alacaklının alacağının veya alacak hakkının belirli bir andaki değerinin takdir edilmesi. ◉ **alacağın haczi**, *huk.* Cebri icra yoluyle takip olunan borçlunun üçüncü şahıslardaki alacağının, takipte bulunan alacaklı lehine haczedilmesi. ◉ **alacağı olmak**, Birinden alınacak parası yahut malı olmak. ◉ **alacağı, vereceği,** Herhangi bir hesabı, bir davası. ◉ **alacağına şahin, vereceğine karga**, *dey.* Alacağını koparıp alan, borcunu ihmal eden için. [*Ing.* An eager creditor but a laggardly debtor]. ◉ **alacağına tutmak**, Bir şeyi borca karşılık tutmak. [*Ing.* To take an account]. ◉ **alacağını almak**, *dey.* § ● Hakkı olan para veya malı tahsil etmek. § ● *mec.* Hakettiği şekilde azarlanmak, ikaz edilmek. ◉ ~ **la verecek ödenmez**, *at.* Alacağa fazla güvenilmez. Borçlu borcunu vermeyebilir. ◉ **âdî ~**, *huk.* Rehinle teminat altına alınmamış olan alacak. ◉ **Likid ~**, *huk.* Miktarı belli alacak. ◉ **muaccel ~**, *huk.* Ödenmesi derhal istenebilen alacak. ◉ **müeccel ~**, *huk.* Belli bir süre sonra istenebilecek alacak. ◉ **müteselsil ~**, *huk.* Bir alacağın tamamının birden fazla kimse tarafından talep edilebilmesi hali, alacaklılar tarafından talep edilmesi hali, alacaklılar arasındaki teselsül bir sözleşmeden doğar. ◉ **nizamsız ~**, *huk.* Geçerliliği söz konusu olmayan alacak. ◉ **rüçhanlı ~**, *huk.* Diğer alacaklılara karşı öncelik tanınmış alacak.

~ **dâvası**, *huk.* Bir alacaklının bu alacağın yerine getirilmesi konusunda borçlu aleyhine açtığı dâva [*Ing.* Personal action; *Fr.* Action personelle].

~ **senedi**, *ikt.* ve *huk.* Alacak hakkını tesbit eden senet. [*Ing.* Document evidencing the debt].

~ **üzerinde intifa hakkı**, *huk.* Bir alacaktan sadece intifaı kapsayan bir hak [*Lat. Ususfructus nominis; Ing.* Usufruct of claim (of obligation, of debt]; Fr. Usufruit d'une créance].

~ **üzerinde rehin hakkı**, *huk.* Bir alacak üzerinde tesis edilen rehnin alana verdiği hak. [*Ing.* Pledge of claim; *Fr.* Droit de gage sur la créance].

~ **verecek**, *dey.* Alışveriş ilişiği. [*Fr.* L'actif et le passif].

~ **verecek meselesi**, *huk.* ihtilâflı bir borç olayı.

~ **zamanaşımı**, *huk.* Bir alacağın, borçlunun rızası olmadıkça dâva yoluyle takip edilememesi.

☆ *Eşanl.* dâva müruruzamanı.

~ **zamanaşımı süresi**, *huk.* Kanunda özel bir zamanaşımı süresi mevcut olmadığı takdirde, zamanaşımı süresi 10 yıldır. Taraflar aralarında anlaşarak bu süreyi değiştiremezler.

alaca.karanlık,-ğı, b.i. § ● *astr.* Güneş doğmadan önce ve battıktan sonra, biraz süren yarı aydınlık. [*Osm.* Fecir, şafak; *Ing.* Twilight; *Fr.* Crépuscule, pénombre]. § ● *tıp.* Beynin belirli bölgelerinin yaralanma, sar'a veya ruhsal sebeplerden çalışamaması sonunda ortaya çıkan yarı uyku durumu. § ● *coğr.* Çoğunca puslu, nemli havalarda gün doğarken, gün batarken görünen ışık.

alacaklandırmak(-ı), f. Birisinin hakkına alacak yazmak.

alacaklı, s. § ● Birinden alacağı olan. § ● *huk.* Birinden alacağı olan kimse; alacak hakkına sahip olan gerçek veya tüzel kişi: *Alacaklılar mahkemeye başvurdular.* [*Osm.* Dayin; *Ing.* Creditor; *Fr.* Créditeur, créancier, -ère]. ☆ *Eşanl.* garim; *Karş.* **verecekli, borçlu.** ◉ ~ **lar hesabı**, *ikt.* Bir teşebbüsün, yılda bağlı olmayan şahıs borçlarının toplamını ifade eder. Yani teşebbüsün kendi muhasebesinde borçlu bulunduğu şahıslar için açtığı hesap. [*Fr.* Compte créditeurs]. ◉ ~ **lar toplantısı**, *huk.* İflâs masasının idare ve tasfiyesi için gerekli kararları vermek üzere alacaklıların yaptıkları toplantı. [*Fr.* Assemblée des créanciers]. ◉ ~ **nın tamer-**

rüdü, *huk.* Alacaklının, borçlunun iflâsını kabul etmemesi veya borçlunun borcunu ifa edebilmesi için alacaklının evvelce yapması gereken muameleleri yapmaması.
— **bakiye,** *ikt.* Bir hesabın, alacak miktarının borç miktarından fazla kısmı. [*Ing.* Credit balance; *Fr.* Solde crediteur].
— **çıkmak,** *ikt.* Alacağı vereceğinden çok olmak.
— **hesap,** *ikt.* Esas itibariyle daima matlup bakiye veren, yani sahibinin her an alacaklı bulunması gereken hesap *(mevduat hesabı gibi).*
— **toplantısı,** *huk.* Borçlunun iflâsı üzerine veya konkordato halinde, alacaklılarının tasfiyesi için tutulacak yol üzerinde tartışmak üzere kanun usullerine uygun olarak yaptıkları toplantılar.
— **ve borçlu sıfatının birleşmesi,** *huk.* Bir ödevden doğan alacaklılık ile borçluluk sıfatının bir kişide birleşmesi hali. [*Lat. Confusio; Ing.* Merger; *Fr.* Confusion].

alacalamak(-ı), f. Renk renk, benek benek boyamak. [*Ing.* To speckle, spot, blotch, to mark with variegated colors; *Fr.* Bigarrer].

alacalanmak, nsz. f. § ❸ Alaca olmak. [*Ing.* To become speckled, variegated; *Fr.* Devenir bigarré]. § ❷ *mec.* Herhangi bir heyecan dolayısiyle benzi kızarıp bozarmak, renkten renge girmek. § ❶ *(Eşya)* Pul pul çillenip lekelenmek. § ❹ *h.d.* Gözün bulanması.

alacalı, s. § ❶ Türlü *(karmakarışık)* renkli. [*Ing.* Motley, speckled, piebald; *Fr.* Bigarré]. § ❷ *res.* Birbirine zıt renklerle karma karışık boyanmış *(kumaş ve başka şeyler).* [*Fr.* Bariole]. § ❸ *mec.* Birbirine karışmış, bulanık.
— **bulacalı,** *dey.* Çok karışık ve çiğ renkli. [*Ing.* Mixed colored; *Fr.* Multicolore; couvert de taches, bariolé,e].
— **kelebek,** *zool.* ◘ **Kelebek.**
— **kumtaşı,** *jeol.* Renkli kuvars parçalarının birleşmelerinden oluşmuş bir çeşit renkli kumtaşı. [*Ing.* Grit; *Fr.* Gres bigarree].

alacalık,-ğı, i. § ❶ Çok renklilik, karışık renklilik. [*Ing.* Variegation; *Fr.* Bigarrure]. § ❷ Akşam karanlığı. [*Ing.* Dusk; *Fr.* Crepuscule]. § ❷ *mec.* İki yüzlülük, döneklik. [*Ing.* Double-dealing, falseness, double-facedness; *Fr.* Duplicite]. § ❸ *dokb.* Değişik renkteki fonlar üzerinde çizgi veya lekelerin bulunması hali. Çok defa yapraklar üzerinde alacalara rastlanır. Bazı defa yeşil bir fon üzerinde beyaz veya sarımtrak lekelere rastlanır, ki bunların, klorofilin olmayışından ileri geldiği sanılmaktadır. [*Ing.* Variegation; *Fr.* Panachure].

alacık.-ğı, i. § ❶ Göçebelerin kullandıkları etrafı açık bir çeşit çadır. [*Ing.* Felt-covered round tent of the nomads; *Fr.* Tente]. § ❷ Ağaç dallarından ve kalınca çalılardan yapılmış kulübe. [*Ing.* Hut made of brush wood; *Fr.* Hutte de feutre et de baguettes flexibles].

alaçuk. ◘ **Alacık**

aladı, i. İpek böceklerinde başlıca iki yaş için kullanılan bir deyim. Üçüncü yaştan çıkan böcek dönemine küçük aladı, dördüncü yaştan çıkan böcek dönemine de büyük aladı adları verilir.

alafranga /alafran:ga/, s. *It. Alla + franca.* Frenk *(Avrupalı)* tarzında olan, Avrupalıca: *Alafranga yemekler, Alafranga şarkılar.* [*Ing.* European style, in the occidental way, European; *Fr.* A la française]. ☆ *Karş.* **alaturka.** ◉ **— nın bebesi,** *arg.* Toy, cahil, bilgisiz, tecrübesiz kimse: *Alafranganın bebesi, adam olmana on fırın ekmek lâzım senin,* ☆ *Eşanl.* **çaylak, rafadan, toy.**
— **saat,** 1910 yılında kabul edilmiş olan öğle zamanı saatin on iki olması ile hesaplanan saat. [*Ing.* European hour; *Fr.* L'heure européenne, occidental].

alafrangalık,-ğı, i. Alafranga oluş, alafranga yaşayış. [*Ing.* imitation of European ways; *Fr.* Manière d'agir comme un européen].

alafranez, s. *Fr. à la française.* Fransız usulü.

alagarson, s. *Fr. à la garçonne.* Erkek saçı biçiminde kesilmiş *(kadın saçı).* [*Ing.* Boyish bob].

ala geyik,-ği, b.i. § ◉ *zool.* Gevişgetiren Memeliler *(Ruminantia)* sınıfının, Çiftparmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Geyikgiller *(Cervidae)* familyasından bir tür. Uzunluğu 1.40, yüksekliği 90 sm. Yazın ak benekler taşır. Erkekleri boynuzludur. Her yıl boynuz değiştirir. Bir yavru yapar. Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'da yaşar. [*Lat. Dama dama; Ing.* Fallow deer; *Fr.* Daim]. § ❷ *mit.* Eski Türk masallarında Bozkurt efsanesine göre kapalı kalanların yolunu gösteren geyik.

alagrek, s. *Fr. à la grecque.* Yunanlı tarzında.

ala.gün, b.i. Yazın güneş bulut arkasında kaldığı zaman meydana gelen gölgeli hava.

alâimi.sema /alâimi:semâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Gökkuşağı.

alajapone, i. *Fr. à la japonais.* Japonlara benzer yolda

alâka /alâka/, i. ç: **alâik, alâkat.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ ilgi, ilişik, ilişki. [*Ing.* Relation, connection; *Fr.* Relation, rapport]. § ❷ *psik.* Gönül bağı. [*Ing.* Love; *Fr.* Sympathie]. § ❸ *ed.* Bir kelimeyi gerçek anlamından mecaz anlamına geçirmek için bulunan sebep. (Edebiyat sanatlarının çoğunda tekrarlanan ilginin, teşbih ve mecazlarla sıkı bir bağlılığı vardır). § ❹ Yakınlık: *ona karşı alâka duyuyorum.* [*Ing.* Concern; *Fr.* Souci]. ◉ **Toplum —sı,** *sosy.* Bir koca ile evlendiği kadının akrabası arasında kurulan birlik. [*Ing.* Social affinity; *Fr.* Affinite sociale].
☆ *Eşanl.* **değginlik, ilinti, ilişik, bağlantı, bağlılık, bağ, mensubiyet, münasebet, taallûk, takıntı, rabıta, merbutiyet.**

alâka.bahş /alâkabahş/, b.s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* İlgilendiren, ilgi çeken, ilgilendirici. ☆ *Eşanl.* **ilginç.**

alâka.dar /alâkadâr/, b.s. ç: **alâkadârân.** *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* İlgili, ilişikli, ilintili. [*Ing.* Interested; *Fr.* Interesse].
— **olmak,** İlgilenmek, alâkalanmak. [*Ing.* To be interested (in); *Fr.* S'interesser].

alâkalanmak(-la), f. § ❸ İlgilenmek. [*Ing.* To be interested; *Fr.* S'interesser]. § ❷ Gönül bağlamaya başlamak. [*Ing.* To love; *Fr.* Sympathiser, aimer].
☆ *Karş.* § ❸ **lâkayıt kalmak.** § ❷ **nefret etmeye başlamak.**

alâkalı /alâkalı/, s. İlgili. [*Ing.* Interested; *Fr.* Interessé].

ala.karga, b.i. *zool.* ◘ **Kestane kargası.**

alakart,-tı, i. *Fr. à la carte.* Yemek listesinden seçerek beğendiğini yemek. [*Ing.* A la carte].
— **yemek,** Fiat ve muhtevası lokanta sahibi tarafından tayin edilmiş olup tercihli yemekleri de kapsayabilen yemek listesi. [*Ing.* ve *Fr.* Menu à la carte].

alâkasız /alâkasız/, s. İlgisiz, umur etmeyen. [*Ing.* Indifferent, disinterested; *Fr.* Indifferent,-ente, desinteresse, insouciant, -iante].
☆ *Yak. anl.* **kayıtsız, yabancı, aldırışsız, duygusuz, vurdumduymaz, adam sendeci, kalbsiz, bencil, yad, lâkayt, katı yürekli, nemelâzımcı, hodbin, hodkâm, umursamaz.** ☆ *Kars.* **ilgili, alâkalı, alâkadar, tez canlı, duygulu.**

alâkasızlık,-ğı, i. Alâkasız olma hali. [*Ing.* Indifference; *Fr.* Indifference].

alakok,-ku, s. *Fr. à la coque.* Yalnız beyazı katılaşıp sarısı sıvı kalacak şekilde pişirme, bu şekilde pişirilmiş *(yumurta).* [*Ing.* Soft-boiled *(egg)*].

alakomak, alakoymak. ◘ **Alıkomak.**

alâkülli.hal /alâkül:lihâl/, b.z. *Osm.* < *Ar.* Olabildiği *(olduğu)* kadar, şöyle böyle, mümkün mertebe.

alalamak (-e), f. Beneklerle, çizgilerle veya renklerle bezeyerek görünüşünü değiştirmek: *Uçaklara karşı alalanmış bir fabrika.* [*Ing.* Camouflage; *Fr.* Camoufler].
☆ *Eşanl.* **kamufle etmak, değiştirerek saklamak.**

alali, i. *Fr. alalie. tıp.* Sinir merkezlerinde herhangi bir bozukluk, doğuştan veya erken sağırlık gibi sebepler yüzünden sesleri belli ve anlaşılır olarak çıkaramamak hali. [*Ing.* Alalia].

alalman, i. *Fr. à l'Allemand.* Alman biçimi.

âlâm, ç.i. **âlem**'in çoğulu.

alâm, ç.i. **alem**'in çoğulu.

Alaman, ◘ **Alman.**

alaman, i. *arg.* Bütün on liralık: *Herif amerika (çok zengin), çarığında (cüzdanında) alamanın bini bir paraya.*
☆ *Eşanl.* **bütün, evlek.**

alamana /alama:na/, i. Balık avlamakta veya odun taşımakta kullanılan büyük kayık. [*Ing.* Small lugger, fishing smack, large trawlnet; *Fr.* Petit bateau pour transporter de bois].
— **ağı,** Derin sularda avlanmak için iki alamana kayığı ile kullanılan, uzunluğu 200 - 250, eni 7 - 25 kulaç olan balık ağı.
— **yelkeni,** *den.* Topuğu direğin güverte iskaçasına dayayarak mailen kaldırılan serenin cundasından direğe alınan vento üzerine açılan dörtköşe yelken olup, üst yakası vento üzerinde hareket ederek direğe toplanır.

alamaroken, s. *Fr. à la Marocaine.* Faslı gibi.

alâmat, ç.i. **alâmet**'in çoğulu.

alâmelein.nas /alâme:leinnâs/, b.z. *Osm.* < *Ar.* Göz önünde, herkesin içinde, herkesin karşısında (önünde), açık. [*Ing.* In public, before the world].

alamerikan, i. *Fr. à l'Americain.* Amerikalı gibi.

alâmet,-ti /alâmet/, i. ve s. ç: **alâmât, alâim.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(soyut kavramlarda)* Belirti. [*Ing.* Mark; *Fr.* Marque]. § ❷ s. İri olan büyüklük, irilik bakımından şaşılacak bir halde olan şey. [*Ing.* Enormous, monstrous; *Fr. Énorme*]. § ❸ Bir olayın veya durumun anlaşılmasına yardım eden hal. § ❹ Anlam çıkarılan iz veya davranış, anlam yakıştırılan şey. § ❺ El, göz veya başla yapılan ima. § ❻ Tanımayı veya bulunmayı kolaylaştırmak için bir şeye konulan im. § ❼ Danışıklı bir anlamı olan resim, harf, bitki gibi bir şey. § ❽ Bir kimseyi benzerlerinden ayıran onu belli eden yüksek ve değişmez özellik. ◉ **— i farika,** *ikt.* Ayırıcı belirti, bir firmanın yaptığı malların başka firmaların mallarıyle karışmasını önlemek için malın üstüne konan resim, harf gibi özel işaret. [*Ing.* Trademark; *Fr.* Marque de fabrique]. ☆ *Eşanl.* **marka.**

alaminüt, s. *Fr. à la minute.* Anında, hemen, şipşak. [*Ing.* Prepared in a minute (dish)].

alamod, i. *Fr. à la mode.* Modaya göre.

alan°, i. § ❶ Düz, açık ve geniş yer, meydan: *Hava alanı. Uçak alanı.* [*Osm.* Saha; *Ing.* Open space; *Fr.* Espace]. § ❷ Orman içindeki ağaçsız, düz yer. [*Ing.* Glade; *Fr.* Clairiere]. § ❸ *mec.* Bir konu veya çalışma çevresi: *Bilim alanı. Siyaset alanı. Ticaret alanı.* [*Ing.* Field, scope; *Fr.* Domaine]. § ❹ *mat.* Bir şeklin yüzölçümü, kapladığı yer. [*Osm.* Saha; *Ing.* Area; *Fr.* Aire, superfice]. § ❺ *fiz.* İçinde kuvvet çizgilerinin yayılmış olduğu varsayılan uzay parçası. [*Osm.* Saha; *Ing.* Field; *Fr.* Champ]. § ❻ *tiy.* Eski Roma açıkhava gösterisine özgü geniş yer *(elips biçimi).* § ❼ *sp.* Tenis'in oynandığı, boyu 23.77 m. eni tek oyunu için 8.23 m., çift oyunu için 10.97 m. olan dikdörtgen biçimindeki yer. [*Ing.* ve *Fr.* Court]. ◉ **ağız — ı,** *zool.* ◘ **Ağız'**; ◉ **ateş — ı,** *ask.* ◘ **Ateş**; ◉ **bahçe —,** *bahç.* ◘ **Bahçe**; ◉ **cimnastik — ı,** *cimn.* ◘ **Cimnastik.** ◉ **Gideren —,** *fiz.* Bir demiri mıknatıslադıktan sonra bunun bir noktasından çıkan indükleme akışını sıfıra indirmek için gereken şiddetteki magnetik alan. [*Ing.* Coercive field or space; *Fr.* Champ coercitif]. ◉ **magnetik —,** *fiz.* Bir mıknatısın N ucundan dışına çıkıp dağıldıktan sonra yine toplanıp S ucundan içeri giren kuvvet çizgilerinin yayılmış bulunduğu alan. [*Ing.* Magnetic field; *Fr.* Champ magnetique].
— **araştırması,** *sosy.* Coğrafî bakımdan dağılmış nüfusta belirli bir bölgeye ait toplum *(Köy, kasaba, küçük şehir, yarı yerleşmiş göçebe)* araştırma yolu. [*Ing.* Field work, social survey; *Fr.* Ouvrage de campagne, etude du terrain].
— **borusu,** *magn.* ◘ **Boru'.**
— **cimnastiği,** *cimn.* Açık havada yapılan cimnastik alıştırmaları. [*Ing.* Outdoor gymnastics].
— **derinliği,** *sin.* Üzerine odaklama yapılan bir cismin önünde ve ardında yer alan seçiklik uzunluğu. Belirli bir uzaklıkta bulunan cisim üzerine odaklama yapıldığı zaman, yalnız o noktada bulunan cisimler değil, onun önünde ve ardında belirli bir uzaklıkta yer alan cisimler de seçiktir. [*Ing.* Depth of field; *Fr.* Profondeur de champ].
— **genişletici,** *sin.* Alıcıdaki merceğin odak uzunluğunu yarıya indirerek normal bir merceği geniş açılı mercek durumuna getiren,

böylelikle asıl merceğin alanını genişleten bir ek mercek çeşidi. [*Ing.* Wide-angle supplementary lens; *Fr.* Doubleur de champ]

~ **hızı**, *astr.* Devinen bir cismi duran bir noktaya *(konsayı başlangıcı)* birleştiren doğru parçasının *(yarıçap vektörü)* birim zamanda süpürdüğü alan. [*Osm.* Sürat-i sâhavî; *Ing.* Areal velocity; *Fr.* Vitesse areolaire].

~ **kanunu**, *astr.* İkinci Kepler kanununun genel ifadesi; iki cisim probleminde alan hızının değişmez olması. [*Ing.* Law of areas; *Fr.* Loi de aires].

~ **tiyatrosu**, *tiy.* Açık alanda kurulan tiyatro. [*Ing.* Arena theatre, Open-air theatre; *Fr.* Théâtre en plein air].

~**topu**, *sp.* (a) Yerden yüksekliği 0.91 m. olan ağla ortasından ikiye bölünen bir alanda tek veya çift oyuncuların tokaçla karşılıklı vurdukları veya çeldikleri topu, belli kurallara göre, karşılanamayacak biçimde birbirlerinin alanına düşürerek sayı kazanmaları temeline dayanan oyun. [*Ing.* Tennis]. (b) Alan topu oyununda kullanılan, çapı 6,67 sm. ile 6,35 sm. arasında, ağırlığı 56,70 gr. ile 58,47 gr. arasında, üzeri yünlü bezle kaplı lastik yuvarlak. [*Ing.* Ball; *Fr.* Balle].

☆ *Eşanl.* (a) **tenis**; (b) **tenis topu**.

~ **yönetmeni**, *sp. (Boks'ta)* Alanın disiplin ve düzeninden sorumlu olan kişi. [*Osm.* Saha amiri; *Ing.* Superintendant].

alanap, i. *bot., trm.* ve *kim.* Çim ve geniş yapraklı yabani ot tohumlarının çimlenmesine engel olan, selektif, kristal katı halde, açık renkte, organik herbisitler grupuna bağlı bir ziraî mücadele ilâcı.

alançа, i. Bahçelerde ağaçlıklar arasında bırakılan çimenli veya çimensiz küçük alanlar. [*Fr.* Salle].

alangle, alanglez, i. *Fr. à l'Anglais, à l'Anglaise.* İngilizvarî.

alanin, i. *Fr. alanine. kim.* Tabiatta serbest olarak bulunan kristale benzer bir aminoasit olup, proteinlerin parçalanması ve diğer yollarla oluşur. $C_3H_7O_2$. [*Ing.* Alanine; *Fr.* Acide amino propionique].

☆ *Eşanl.* **aminopropyonik asit**.

alanjin, i. *Fr. alangine (Alangium Lamarckii Thawaites). biyokim.* Kara-angolem kabuk, gövde ve köklerinden elde edilen bir alkaloit. Ateş düşürücü ve kusturucu bir etkidedir. [*Ing.* Alangine].

alanlamak, nsz. f. Boşluk bırakmak, çekilmek, arada mesafe ve saha bırakmak. [*Fr.* Prendre du champs].

alan talan (alan taran), b.s. *dey.* Karma karışık, allak bullak. *Odadaki eşya hep alan talan olmuş.* [*Ing.* In utter confusion; *Fr.* Sens dessus dessous].

~ **talan etmek**, *dey.* Allak bullak etmek, yağma etmek: *Çapulcular bütün mahalleyi alan talan ettiler.* [*Ing.* To mess up, to make amess].

alantoid, s. *Fr. allantoïde. biy.* Alantua gibi veya ona benzer, sucuk seklinde, sucuksu, sucuğumsu *(organ).* [*Osm.* Usayb; *Ing.* Allantoid].

alarga, ünl. *It. Alla +larga. den.* § ❶ Açıktan geç! yaklaşma! [*Ing.* Push off! keep away! Keep clear; *Fr.* Au large!]. § ❷ *arg.* Geri çekil! uzaklaş. [*Ing.* Keep off!] § ❸ i Açık deniz, engin. [*Ing.* Offing, open seas *Fr.* Haute mer, pleine mer]. ⊙ ~ **ya çıkmak**, *den.* Bir geminin sahile bağlantısını keserek sahilden uzaklaşması, açığa çıkıp yatması.

~ **durmak**, *dey.* Karışmak istememek, ilgisiz davranmak. [*Ing.* To keep off].

~ **etmek**, § ❶ *den.* Açık denize çıkmak, engine açılmak. [*Ing.* To put out to sea (ship); *Fr.* Prendre le large]. § ❷ *arg.* Geri çekilmek, uzaklaşmak.

alarm, i. *Fr. alarme.* § ❶ Tehlike haberi veren *(düdük veya çan)* işaret. § ❷ *ask.* Silâh başı anlamına gelir. [*Ing.* Alarm, state of alarm, state of emergency].

alarus, i. *Fr. à la Russe.* Rus biçimi, Rusvarî.

alassotonik, s. *Fr. alassotonique.* § ❶ *zool.* Kasların kasılması ile ilgili olarak. § ❷ Azalan kuvvet ile ilgili veya azalan kuvvete karşı. [*Ing.* Alassotonic].

ala.sulu, b.s. Ham ile olgun arası.

al.aşağı etmek(-i), b.f. § ❶ Elbirliği edip birini yerinden indirmek. [*Osm.* Iskat etmek; *Ing.* To depose; *Fr.* Déposer]. § ❷ Kapıp yere vurmak. [*Ing.* Beat (knock) down; *Fr.* Renverser].

☆ *Eşanl.* § ❶ **düşürmek, devirmek**. § ❷ **yıkmak**.

☆ *Karş.* **kaldırmak**.

alaşık,-ğı, i. < *ala.* Elbiselerin eteklerine süs olarak dikilen bir çeşit kenar ve pervaz. [*Ing.* Border. *Fr.* Bordure].

alaşım, i. < *ala* + *şım. kim.* Birden fazla ergimiş metalin karıştırılarak soğutulmasından sonra elde edilen madde. [*Osm.* Halita; *Ing.* Alloy; *Fr.* Alliage]. ◉ **bakırlı** ~, *kim.* ◘ Bakırlı.

alât,-tı /älät/, i. Âlet'in çoğulu. *arg.* Erkeklik organı. [*Ing.* Penis, cock, dick, prick, power; *Fr.* Penis, verge; membre virile].

☆ *Eşanl.* **babafingo, bombili, kereste, maslahat, matrakuka, saksafon, zurna**.

alaturka, s. *It. alla* + *Turca.* Türk usulü; doğulu tarzda olan: *Alaturka yemekler.* [*Ing.* Turkish style, in the Turkish way; *Fr.* Orientalement, à la turque].

☆ *Karş.* **alafranga**.

alaturkacı, i. *müz.* (a) Türk musikisini seven [*Ing.* Lover of Turkish music]. (b) Türk musikisinden yana olan. [*Ing.* Partisan of Turkish music].

alaturkalık,-ğı, i. Alaturka olma hali.

alavalyer, i. *Fr. à Lavalliere. mod.* Bir çeşit kravat bağlama.

ala.vere, b.i. *almak* + *vermek.* § ❶ Kargaşalık. [*Ing.* Utter confusion; *Fr.* Trouble]. § ❷ Bir şeyin elden ele geçmesi. § ❸ Bir şeyi elden ele vererek aktarma etme: *Karpuzları alavere ile mavnadan sergiye taşıdılar.* [*Ing.* Passing a thing from hand to hand; *Fr.* Porter de main en main]. § ❹ Vapurlarda bu şekilde taşıma işi için bordalarda kurulan basamaklı iskele. § ❺ *ikt.* Borsa oyunu.

~ **dalavere çevirmek** (oynamak, yapmak), *dey.* Kirli, hileli bir iş yapmak. [*Ing.* To play a dirty trick].

~ **dalavere Kürt Mehmet** nöbete, *dey.* Bir işi veya bir sorumluluğu, gürültüye getirerek daima aynı insanın üzerine yıkmak ve işin içinden sıyrılmak anlamında kullanılır.

~ **paleti**, *den.* Sabit armaların lüzum görülen yerlerine uygun bir tarzda yapılan ve bağlanan tüylü paletler. Yelkenlerin buralara süründükçe aşınıp yıpranmamalarına yarar.

~ **tulumbası**, Emme basma tulumbası. [*Ing.* Suction pump; *Fr.* Pompe aspirante, suceuse].

alavereci, i. *ikt.* Piyasa fiyatı düşünce yükselir ümidiyle mal alan ve fiyat yükselince malı satan dalavereci toptancı, spekülatör. [*Ing.* Stock jobber, speculator; *Fr.* Spéculateur, -trice].

alay[1], i. *Yun. alagion. (Bir şey veya kimse ile)* Eğlenme: *Alay etme kötü bir huydur.* [*Osm.* Istihza; *Ing.* Making fun; *Fr.* Raillerie]. ◉ ~ **a almak**, Alay etmeye kalkmak, eylenmek. ◉ ~ **a kalkmak**, *dey.* Bağırarak gürültü etmeye kalkmak. ◉ ~ **ında olmak** *(bir işin)*, Ciddiye almamak, işi önemsemeyerek şaka konusu yapmak. [*Ing.* Not to take a matter seriously; *Fr.* Ne penser qu'à s'égayer].

~ **etmek**, (a) Bir kimsenin herhangi bir halini ele alıp onu gülünç bir şekle sokarak hafifseme veya gülme konusu yapmak. (b) Birisinin saflığından faydalanarak onu aslı olmayan şeylere inandırmak ve böylece kendine zevk sağlamak. (c) Birinin beğenilmeyen bir haliyle ince, dokunaklı kelimelerle çoğu tersini kasteden övücü sözlerle kınama şeklinde alay etmek. [*Ing.* To make fun (of), to ridicule, to mock; *Fr.* Se moquer, s'égayer aux depens du quelqu'un].

☆ *Eşanl.* **aşağsamak, maskaraya almak, tefe koymak, tezyif etmek, ketibe etmek, *(argo)* zevklenmek, çalıştırmak, işletmek, makara geçmek, maytap etmek, matrak geçmek, peliz kesmek, maytaba (sarakaya, matrağa, kesintiye) almak. İstihza etmek, hicvetmek**.

~ **etmek**, *dey.* Eğlenmek, maytaba almak. [*Osm.* Istihza etmek; *Ing.* To make fun *(of)*, to ridicule, to mock *(at)*; *Fr.* Se moquer de qn., railler, ridiculiser].

~ **geçmek**, *arg.* Alay etmek.

~ **gibi gelmek**, İnanılacak gibi olmamak.

alay[2], i. *Osm* < *Fars. âlây.* § ❶ Herhangi bir törende veya gösteride yer alan kalabalık: *Gelin alayı, Cenaze alayı, Mitingciler alayı.* § ❷ Kalabalık: *Tembel alayı.* [*Ing.* Crowd; *Fr.* Bande]. § ❸ Hepsi: *Alayımızı sorguya çektiler.* § ❹ *ask.* Genel olarak üç tabur *(süvarilerde dört veya beş bölük)* ve bunlara bağlı birliklerden meydana gelen asker topluluğu: *Piyade alayı.* [*Ing.* Regiment; *Fr.* Regiment]. § ❺ Tören. [*Ing.* Procession; *Fr.* Parade, cortege]. ◉ Bir ~, Bir çok, bir sürü: *Bir alay işçi. Bir alay eşya.* [*Ing.* A great quantity, a large number]. ◉ **cenaze** ~**ı**, *din.* ◘ Cenaze.

☆ *Eşanl.* § ❶ **tezahürat**. § ❷ **nümayiş**. § ❸ **miting**. § ❹ **tören, merasim**. § ❺ **ayin, gösteriş**.

~ **beyi**, *tar.* Eskiden *(Osmanlı ordusunda)* jandarma alay komutanı. [*Ing.* Military rank connected with fief; *Fr.* Colonel de gendarmerie].

~ **böcekleri**, *zool.* Kınkanatlılar familyasından gruplaşarak yer değiştiren, arka arkaya kalın şeritler halinde yürüyen tırtıllar. Bunlar, alay gezisine çıkmış gibi yürürler. Siyah ve kıllı tırtıllardan ibarettirler. Özellikle orman ağaçlarına çok zarar verirler. [*Ing.* Processionaries; *Fr.* Processionnaires].

~ **elbisesi**, Alaylarda giyilen resmî elbise. Büyük üniforma. [*Ing.* Uniform, parade kit; *Fr.* Grande uniforme].

~ **gösterme**, Eskiden resmigeçit anlamında kullanılan bir deyimdir. Askerlerin veya esnaf heyetlerinin toplu olarak geçmeleri törenine verilen ad. [*Fr.* Revue].

~ **göstermek**, *tar.* Geçit resmi yapmak. [*Ing.* To pass in review].

~ **mahkemesi**, *huk.* Alay ve eşiti makamlarda kurulan ve kanunda belirtilen suçlarından dolayı yalnız er ve erbaşları yargılamaya yetkili iki subay *(teğmen, binbaşı)* ve bir astsubaydan ibaret askerî mahkeme. [*Ing.* Military tribunal of a regiment].

~ **malay**, *dey.* Hep birden, takımıyle. [*Ing.* All together, the whole lot].

~ **meydanı**, Bir bayrağın veya büyük bir resmî binanın önünde askerî geçitler yapmağa ve tören için toplanmağa mahsus geniş saha ve meydan. [*Ing.* Parade ground; *Fr.* Esplanade].

~ **sancağı**, *ask.* § ❶ Alayların önünde taşınan sancak. § ❷ *den.* Resmî günlerde gemileri donatmak için asılan renk renk bayraklar. [*Ing.* Regimental flag; *Fr.* Drapeau du regiment].

alay alay, z. Kalabalık takımlar halinde: *Halk alay alay geçiyor.* [*Ing.* In troops, in companies; *Fr.* En foule]. ☆ *Eşanl.* **güruh gürûh, yığın yığın**.

alay.bozan, b.i. *tar.* Eskiden kullanılan fitilli tüfek çeşitlerinden biri.

alaycı, s. Alay etme huyu olan. [*Ing.* Joking, mocking; *Fr.* Railleur, moqueur, blagueur].

~ **kuş**, *zool.* ◘ Alaycıkuş.

alaycı.kuş, b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Alaycıkuşgiller *(Mimidae)* familyasından bir kuş türü. Tüyleri kahve-külrengidir. Amerika'da yaşar. [*Lat. Mimus polyglottus; Ing.* Mocking bird; *Fr.* Moqueur, oiseau moqueur]. ◘ **Afrika alaycı kuşları**.

alaycı.kuşgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öz-ötücüler *(Oscines)* üst familyasından bir familya. Amerika'da yaşayan uzun gagalı kuşlardır. **Alay cıkuş** *(Mimus polyglottus)* türü iyi bilinir. [*Lat. Mimidae; Ing.* Mocking birds; *Fr.* Mimidés].

alaycılık,-ğı, i. Öteki berikiyle alay etme huyunda olma. [*Osm.* Istihza; *Ing.* Raillery, irony; *Fr.* Raillerie, ironie].

alâyiş /alâyiş/, i. *Osm.* < *Fars.* Gösteriş, süs: *Onun yaptığı hep alâyişten ibarettir.* [*Ing.* Display, showiness; *Fr.* Pompe, luxe].

☆ *Eşanl.* **debdebe, tantana**.

☆ *Karş.* **alçak gönüllülük, tevazu, gösterişsizlik**.

alaylı[1], s. § ❶ Eğlenceli. [*Ing.* Amusing, entertaining; *Fr.* Amusant,-e]. § ❷ Küçümseyici. [*Osm.* Müstehzi]. § ❸ *ed.* içinde alay *(istihza)* bulunan *(söz)*. [*Ing.* Ironical); *Fr.* Ironique]. ◉ İçi ~, **dışı kalaylı**, *dey.* Dış görünüşü iyi, fakat içi bozuk *(kimse)*.

alaylı[2], i. § ❶ *(Eskiden)* erlikten ilerleye ilerleye yetişmiş subaylara denirdi. § ❷ s. *mec.* Kendi kendine yetişmiş olan veya meslekten

yetiştiği halde bilgisi az olan *(kimse)*. [*Ing.* Officer risen fromthe ranks; *Fr.* Soldat devenu officier , officier de fortune].

alaylılık,-ğı, i. Alaylı olanın hali. Okul görmemiş, pratikle yetişmiş olma. [*Fr.* Absence d'instruction reguliere].

alaysı, s. Tam alaylı değil, alaya yakın, ciddî olmayan.

alaz, i. Alev, ateş dili. [*Ing.* Flame; *Fr.* Flamme].

alazlama, i. § ❶ Alazlamak eylemi. [*Ing.* Scorching; *Fr.* Flambage]. § ❷ *tıp.* Deride kızıllık veya kızıl lekeler belirmesi. [*Ing.* Erythema; *Fr.* Zona].

alazlamak (-i), f. § ❶ Aleve tutmak, alevde kızartmak, alevden geçirmek. [*Ing.* To scorch; *Fr.* Flamber]. § ❷ Kızgın demirle dağlamak. [*Ing.* To cauterise; *Fr.* Cauteriser].

alazlanmak, alazlaşmak, nsz. f. § ❶ Alazlamak işine konu olmak. § ❷ *(İnsan derisi hk.)* Üstünde kızıllık veya kızıl lekeler belirmek. [*Ing.* To be scorched, to be signed, to be branded, to become inflamed].

albardak eriği, *bot.* Al kırmızı renkli, yumurtamsı şekilli, tatlı, sulu, kokulu bir sofra eriği çeşidi.

al.basma, b.i. *tıp.* (a) Doğumdan sonra loğusada meydana gelen ateşli hal; (b) Loğusayı basan sıkıntı, kâbus. [*Ing.* To be stricken with puerperal fever, to be troubled by a nightmare].

al.bastı, b.i. *tıp.* Doğum sıralarında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden loğusanın tutulduğu ateşli hastalık. [*Osm.* Hummayı nifasî; *Ing.* Puerperal fever; *Fr.* Fievre puerperale].

☆ *Eşanl.* **lohusa** *(loğusa)* **humması**.

albatr, i. *Fr. albâtre.* ◘ **Su mermeri.**

~ **kalkeri**, *jeol.* Hacıbektaş taşı.

albatros, i. *Fr.* < *Isp.* ve *Port. alcatraz, pelikan. zool.* Fırtınakuşları *(Tubinares)* takımının, Fırtınakuşugiller *(Procellariidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 1 m.'den çoktur. Kanatları dışta kalmak üzere tüyleri akdır. Atlantik okyanusunda geniş topluluklar yaparak yaşar. [*Lat. Diomedea exulans; Ing.* ve *Fr.* Albatros].

albay*, i. Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üssubay. [*Osm.* Miralay; *Ing.* Colonel; *Fr.* Colonel].

albaylık,-ğı, i. Albay rütbesi ve görevi; *Albaylığa yükselmek.* [*Ing.* Colonelcy, colonelship; *Fr.* Grade de colonel].

albedo, i. § ❶ *fiz.* ve *astr.* Işığı yansıtan bir yüzeyin yansıltma gücü. § ❷ *tıp.* Beyazlık derecesi. Beyaz doku veya madde. [*Osm.* Hilâl; *Lat. Albedo unguum; Ing.* ve *Fr.* Albedo].

al.beni, b.i. *h.d.* Gönül çeken hal. [*Osm.* Cazibe; *Ing.* Attractiveness, charm; *Fr.* Charme, sexappel].

☆ *Eşanl.* **alım ,çekicilik, gelgel ,sempati.**

☆ *Karş.* **soğukluk, donukluk, antipati.**

alberaber, i. *den.* Puta kürek ve alma kürek durumuna getirilen küreklerin birden işletilmesi için verilen kumanda.

albik horizon, *jeol.* Killerin ve demir oksitlerin yıkanarak ayrılmış olduğu horizon. [*Ing.* Albic horizon].

albinizm, i. *Fr. albinisme* < *Lat. albus*, ak. § ❶ *tıp.* Insanlarda ve hayvanlarda görünür bazı dokulara rengini veren pigment adlı maddenin tüm veya bir dereceye kadar olmaması. [*Ing.* Albinism]. § ❷ Değişik soydan gelen vasıf.

☆ *Eşanl.* **akşınlık, akşarlık.**

albino(s), i. *Port. albo*, akçıl, beyazca < *Lat. albus*, ak, beyaz. § ❶ *biy.* ◘ **Akşın²**. § ❷ Albinizm hastalığına tutulmuş *(insan veya hayvan)*.

albinotik, s. *Fr. albinotique. bot.* ve *zool.* Albino karakteri gösteren. [*Ing.* Albinotic].

albit,-tİ, i. < *Lat. albus. min.* Feldspat grupu minerallerin son üyesi. ($Na\,AlSi_3O_8$). [*Ing.* ve *Fr.* Albite].

albitit,-ti, i. *jeol.* Hemen hemen tamamen albitten ibaret, çok az miktarda renkli silikatlar ihtiva eden nadir bir sodasiyenit tipi. [*Ing.* ve *Fr.* Albitite].

albitleşme, i. *jeol.* Değişik kayalardaki feldspatların albit'e dönüşmesi.

albora, i. ◘ **Alabora** .

albugine, ◘ **Akgömlek.**

albugo, i. *Lat.* § ❶ *tıp.* (a) Gözün saydam tabaka dokusunda meydana gelen beyaz leke; [*Ing.* Leucoma; *Fr.* Leucome]. *(b)* Beslenme bozukluğu sonucu, tırnaklarda görülen beyaz lekeler. [*Ing.* ve *Fr.* Albugo]. § ❷ *bot.* Beyaz pas mantarının cins adı. [*Lat. Albugo candida; Ing.* ve *Fr.* Albugo].

albüm, i. *Lat. albus. mim.* Eski Romalılarda bir binanın duvarı üzerine alçı sıvanarak yapılmış düzlükler olup, oraya halk için ilânlar yazılırdı. [*Fr.* Album].

albura, i. *It. den.* ◘ Alabora.

albüm,-mü, i. *Fr. album* < *Lat.* § ❶ Fotoğraf, pul, kartpostal, resim gibi şeyleri yerleştirmek için özel olarak hazırlanmış ciltli defter. § ❷ Sayfalarında, belli bir konuda resimler ve kısa açıklamalar bulunan kitap: *Bitki albümü, Kelebek albümü, Bursa albümü.* [*Ing.* Album].

albümin, i. *Fr. albumine* < *Lat. albumen. kim.* Hayvan ve bitki dokularında ve sıvılarında bulunan *(süt, kan serumu, yumurta akı, v.b. de)* karbon, oksijen, azot, hidrojen ve genellikle kükürtten bileşmiş, ısıtılınca pıhtılaşan, suda eriyebilen sade bir protein maddesi. Bunun en iyi örneği *yumurta akı*'dır. [*Osm.* Zülâl; *Ing.* Albumin]. ◉ **bikromatlı —**, *matb.* ◘ **Bikromat.**

☆ *Eşanl.* **protein.**

~ **işeme**, *tıp.* Idrarda fazla miktarda albümin bulunması durumu, çoğunlukla böbreklerin aşırı bir yük altında olduğunu veya hastalanıp iyi çalışamadıklarını anlatır. [*Ing.* Albuminuria; *Fr.* Albuminurie].

☆ *Eşanl.* **aktutma, proteinüri.**

~ **usulü**, *matb.* Ofset levhaların yapım usulü.

~ **zamkı**, *tekn.* Kan albümininin amonyaklı ve kireçli su ile karıştırılmasıyle elde edilen tutkal.

albüminat,-tı, i. *Fr. albuminate. kim.* Albüminlerin çoğunlukla bazik karakterli *(bizmut, demir, manganez, civa gibi metaller ve kreozot, iktiyol, kinin, tanen, v.b. gibi cisimler)* maddelerle meydana getirdiği bileşim. [*Ing.* Albuminate].

albüminatlar, ç.i. *kim.* Albüminlerin alkali bileşikleri. [*Ing.* Albuminates].

albüminimetre, i. *Fr. albuminimetre.* Fizyolojik bir sıvıdaki albümin miktarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Albuminimeter].

albüminli, s. § ❶ İçinde albümin bulunan. § ❷ Albümine benzer. [*Ing.* Albuminous].

~ **fotoğraf kâğıdı**, *fot.* Sodyum klorür ihtiva eden bir albümin tabakasıyle kaplı kâğıt. Sodyum klorür, gümüş nitrat yardımıyle gümüş klorüre çevrilir.

~ **su**, Yumurta akı ile karıştırılmış su, civa tuzlarının panzehiri.

albüminoit,-di, s. *Fr. albuminoïde; kim* Albümine benzer, albümin şeklinde, albüminimsi *(madde)*. [*Ing.* Albuminoid].

albüminüri, i. *Fr. albuminurie. tıp.* Albümin işeme, idrarda albümin bulunması. [*Ing.* Albuminuria].

☆ *Eşanl.* **proteinüri.**

albüminürik, s. § ❶ Albüminüriyle ilgili. [*Ing.* Albuminuric; *Fr.* Albuminurique]. § ❷ Albüminüriye tutulmuş.

albümoit,-di, i. ve s. Bünye bakımından albüminlerden farklı olan, dolayısıyle bunların bütün tepkilerini göstermeyen bazı proditlere verilen ad. *(Jelatin, keratin fibrin, bu grupa girer).* [*Ing.* Albumoid; *Fr.* Albumoïde].

albümoz, i. *Fr. albumose. biyokim.* Hidroliz sırasında albüminlerin verdiği bir yıkılma ürünü. Protein hazmı sırasında beliren ilkel madde. [*Ing.* Albumose].

albümozemi, i. *Fr. albumosemie. tıp.* Kanda albümoz bulunması. [*Ing.* Albumosemia].

albümozlar, ç.i. *biyokim.* Suda eriyebilen, ısı etkisiyle pıhtılaşmayan, fakat amonyum veya çinko sülfat ile doyurulduğunda çökelen protein türevleri. [*Ing.* ve *Fr.* Albumoses].

albümozüri, i. *Fr. albumosurie. tıp.* Albümoz işeme; idrarda albümoz bulunması hali. [*Ing.* Albumosuria].

alçacık /al:çacık/, s. Oldukça *(pek)* alçak¹. [*Ing.* Rather low; *Fr.* Assez bas].

alçak, s. < *alt* + *çak.* § ❶ Yerden uzaklığı az olan: *Alçak iskemle, Alçak bina, Alçak dağ.* [*Ing.* Low; *Fr.* Bas]. § ❷ *mec.* En kötü işleri bilerek yapan, ahlâksızca davranan. [*Osm.* Deni, sefil; *Ing.* Craven, coward; *Fr.* Lâche]. § ❸ *müz.* (a) Az, basık ve hafif çıkan ses, keskin inip çıkışlar göstermeksizin mırıltıdan kabarıkça işitmelikte söyleyen ses. [*Fr.* Bas, basse]; (b) Sesler merdivenînin alt kısmı «alçak sesler». ◉ ~ **tan (aşağıdan) almak**, *dey.* Sinirli veya öfkeli biriyle anlaşma imkânlarını ortadan kaldıracak şekilde konuşmamak, yatıştırıcı bir ton kullanmak. ◉ ~ **tan uçmak**, *dey.* Büyüklük iddiası taşımamak, alçak gönüllü olmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ aşağı. § ❷ **mel'un, nâmert, pespaye, bayağı, âdi, soysuz, yırtlaz, leîm, nakes, şeni, fürumaye, esna, kötü, pis, soytarı, rezil, rusvay, maskara, redi, kepaze, terbiyesiz, küstah.**

☆ *Karş.* § ❶ **yüksek.** § ❷ **iyiliksever, mert, adam** (h.d.). **asil, soylu, terbiyeli.**

~ **arazi**, *trm.* Civarına göre nisbeten düşük ve düz arazi.

~ **basınç**, § ❶ *hava.* Bağlı rüzgâr sistemiyle beraber bir alçak barometrik basınç alanı. [*Ing.* Low pressure; *Fr.* Depression]. § ❷ *meteor.* ve *kim.* ◘ Basınç.

~ **basınç alanı**, *hava.* Alçak arz derecelerinde nisbeten alçak basınçlı ve yer yüzünde Beaufort 4 kuvvetinde veya daha düşük rüzgâr esen bir geniş bölge. [*Ing.* Low pressure area; *Fr.* Region de basse pression].

~ **basınç bölgesi**, *coğr.* Çevresine göre daha düşük bir basınç değeri gösteren, buradan yanlara doğru basıncın arttığı bölge. [*Osm.* Asgarî tazyik-i nesimî mıntıkası; *Ing.* Depression; *Fr.* Dépression barometrique].

~ **budama**, *trm.* ◘ Budama.

~ **bulut**, *meteor.* ◘ **Bulut.**

~ **dağ**, *coğr.* ◘ Dağlar. [*Ing.* Low mountain *Fr.* Basse montagne].

~ **eşeğe herkes biner**, *at.* «Zayıf, uysal kimseleri herkes ezmeye, onlara bir iş yüklemeye kalkışır» anlamında [*Ing.* It's the willing horse that gets exploited].

~ **eşek binmeğe kolay, öksüz çocuk dövmeğe kolay**, *at.* Insanların küçüklere, âcizlere gücü kolay yeter.

~ **frekans**, *elek.* Işitilebilir sesler düzeyinde bulunan frekans. [*Ing.* Low frequency; *Fr.* Basse frequence].

~ **gönüllü**, Daha aşağı olanları kendisiyle eşit tutan veya kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, kibirsiz. [*Osm.* Mütevazi; *Ing.* Humble; *Fr* Modeste].

~ **gönüllü olmak**, *dey.* Daha aşağı olanları kendisiyle eşit tutmak veya kendi değerini olduğundan aşağı göstermek. [*Osm.* Tevazu göstermek. [*Ing.* To be humble].

~ **gönüllülük,-ğü**, Alçak gönüllü olanın hali veya ona yakışacak davranış. [*Osm.* Tevazu; *Ing.* Humility, modesty; *Fr.* Bonté de cœur, modestie].

~ **gerilim**, *elek.* Kıymeti az olan potansiyel farkı. [*Ing.* Low tension; *Fr.* Basse tension, faible tension]

☆ *Karş.* **yüksek gerilim.**

~ **kabartma**, *heyk.* (a) Bağlı olduğu zeminden hafif bir kabartma ile ayrılan heykel. (b) Heykel sanatında, yüzeyden dışarı çıkıntısı az olan kabartma. [*Ing.* Low-relief; *Fr.* Bas-relief].

~ **kemer**, *mim.* Yüksekliği açıklığının yarısından daha küçük olan kemer. [*Ing.* Surbased; *Fr.* Arc surbaisse].

~ **kıyı**, *coğr.* Kıyıların enine profili gözönüne alınarak yapılmış bir bölünüşe göre, kıyıdaki düzlük, belirsizce denize doğru dalar ve çok ilerilere kadar böylece uzanırsa, böyle kıyılara alçak kıyılar denir. [*Osm.* Münhat sahil; *Ing.* Low coast; *Fr.* Côte plate, côte basse].

~ **pedal**, *otom.* Fren sisteminin bir noktasından aşırı bir klerans olması hali olup frenlerin tatbiki için aşırı pedal hareketine ihtiyaç vardır. [*Ing.* Low-pedal].

~ **ses**, § ❶ Zor işitilecek kadar hafif ses. [*Ing.* Low voice; *Fr.* Voix basse]. § ❷ *müz.* Kalın ses. [*Ing.* Low tone, deep tone; *Fr.* Son grave, ton secondaire].

~ **sis**, *hava.* Zemin seviyesinden bir metreye kadar yükselen ve ışının dolayısıyle arzın soğumasından meydana gelen sis. [*Ing* Ground fog; *Fr.* Brouillard au ras du sol].

~ **su seviyesi**, *hava.* Su seviyelerinin en alçak su seviyesi veya met ve cezirin cinsine göre, alçak su kaynaklarının ortalama

seviye veya en alçak suların en alçak durumu. [*Ing.* Low water level; *Fr.* Niveau des basses eaux].

~ **sürat,** *otom.* Otomobilin tekerleklerinin süratine göre en yüksek motor devrini sağlayan dişli düzeni. [*Ing.* Low -speed; *Fr.* À petite vitesse, à vitesse reduite].

~ **takım,** *matb.* Kalın çinkolu tire klişelerde kullanılan takım.

~ **tekne,** *den.* Su hattı üstünde kalan kısmı yüksek olmayan tekne.

~ **top sürme,** *sp.(Basketbol'de)* topu, yerden az bir yükseklikte zıplatarak götürme. [*Ing.* Drag dribble].

~ **uçara,** *sp. (Futbol'da).* Top ağın üst sınırının altında iken yapılan uçara vuruşu. [*Ing.* Low volley; *Fr.* Volee basse].

~ **uçuş,** Bazı kuşların az yüksekten, yere yakın uçuşu (Aladoğan).

~ **yer yiğidi hor gösterir,** *at.* Bulunduğu mevki kötü ise, bir insanın değerini yanlış gösterir, bir insanın değeri yerini bulunca belli olur.

~ **yerde tepecik kendisini dağ sanır,** *at.* Gerçek büyüklerin olmadığı yerde biraz sivrilenler kendini bir şey sanır. [*Ing.* A small hill on a low plain imagines itself a mountain].

~ **yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır,** *at.* Her işte orta yol hayırlıdır. Çok yüksekte olmanın da, çok aşağıda bulunmanın da ayrı ayrı mahzurları vardır. [*Ing.* Don't be at the top or at the bottom, or you will suffer].

alçakça /alçak:ça/, s. § ❶ Oldukça alçak, az alçak, pek yüksek olmayan. [*Ing.* Rather low; *Fr.* Assez bas, peu élevé]. § ❷ z. *mec.* Alçak² kimselere yakışırcasına. [*Ing.* Meanly, in a cowardly way; *Fr.* Ignoblement].

alçaklamak (-i), f. Birinin serefini kıracak söz veya harekette bulunmak, tahkir etmek. [*Ing.* To despise, to treat with contempt; *Fr.* Insulter].

alçaklanmak,nsz. f. Birine yaltaklanmak, tenezzül etmek. [*Ing.* To stoop to baseness, to become mean and vile; *Fr.* S'abaisser].

alçaklaşmak,nsz. f. § ❶ Bulunduğu bir yükseklikten aşağıya doğru yavaş yavaş inmek, yere doğru yaklaşmak. [*Ing.* To descend; *Fr.* Descendre]. § ❷ *mec.* Adileşmek,düşük bir hale gelmek. [*Ing.* To degrade; *Fr.* S'avilir].

alçaklık,-ğı, i. § ❶ Alçak olma hali, yüksekliğin az olması. [*Ing.* Lowness; *Fr.* Manque de hauteur, petitesse]. § ❷ *mec.* Ahlâkça çok kötü görülen fiilleri yapmaya elverisli olma; alçakça davranış, âdilik, asağılık, kahpelik. [*Osm.* Denâet, zillet; *Ing.* Despicableness, vileness; *Fr.* Bassesse, lâcheté, abject on, infamie, vilenie].

alçalış, i. *sosy.* Toplumun belirli bir evrim devresini tamamladıktan sonra içine girdiği ve evrimin sona ermesiyle biten safha. [*Ing.* Decadence, decline, decay; *Fr.* Décadence].

alçalma, i. § ❶ Alçalmak eylemi. [*Ing.* Abasement, descending; *Fr.* Abaissement]. § ❷ *mec.* Bayağılaşma, kendini küçük düşürme. [*Ing.* Humiliation; *Fr.* Humiliation]. § ❸ *coğr.* (a) Kabaran suyun çekilmesi, normal düzeyini bulması; (b) Suyun normal düzeyinden daha aşağı inmesi, çekilip kuruyacak hale gelmesi; (c) Bir toprak parçasının çöküp yerleşmesi. [*Osm.* Inhitat; *Ing.* Subsidence, settling down; *Fr.* Affaissement, baisse]. § ❹ *fiz.* Bir büyüklüğün değerinin azalması. § ❺ *hava.* Yüksekliğin düzenli bir şekilde azalması § ❻ *coğr.* Kabarma-alçalma olayında suların indiği dönem. [*Osm.* Cezr, tedenni; *Ing.* Ebb, low-tide, reflux; *Fr.* Marée basse, reflux, descente]. ⊙ **Ufuk ~ sı,** *astr.* Bir noktanın ufuk düzlemi altında, bu düzlem ile ufuk dairesinin her hangi bir noktası arasında ölçülen açı. ⊙ **Denizin ~ sı,** *den.* Deniz düzeyinin inmesi. ⊙ **Gelgit ~ sı,** *den.* Gelgit'in iki devresi arasında suların inmesi. ⊙ **Barometrenin ~ sı,** *fiz.* Civa sütununun inmesi. ⊙ **Sıcaklık ~ sı,** *tiz.* Soğuma. ⊙ **Sesin ~ sı,** *fiz.* Akustikte ses kalınlaşması [*Fr.* Action de baisser la voix]. ⊙ **Mihver (şarniyer) ~ sı,** *jeol.* Tektonik bir hareket *(senklinal oluşması)* veya dış olaylar *(tabii ve sunî boşlukların çökmesi)* sonucunda yeryüzünün çukurlaşması.

~ **konisi,** Drenaj dolayısiyle tabansuyu seviyesinde olan düşme. [*Ing.* Drawdown].

~ **usulü,** *hava.* Ilk yaklaşma yüksekliğine geçiş usulü. [*Ing.* Letting down (procedure); *Fr.* (Procedure de) descente].

~ **zaman eğrisi,** *trm.* Su seviyesindeki alçalmanın, zamanla olan münasebeti. [*Ing.* Time of equilibrium].

~ **zamanı,** *trm.* Piyk yüzey akış nisbetinin % 100 den % 20 ye düştüğü zaman fasılası. [*Ing.* Time of drawdown].

alçalmak,nsz. f. § ❶ Alçak hale gelmek, yüksekten aşağıya doğru inmek. [*Osm.* Inhitat etmek; *Ing.* To descend, to sink, to become low; *Fr.* Descendre]. § ❷ *mec.* Bayağılaşmak. [*Osm.* Tenezzül etmek; *ing.* To abase oneself, to degrade oneself, to become vulgar; *Fr.* S'abaisser].

☆ *Eşanl.* § ❶ **soysuzlaşmak, âdileşmek, kötüleşmek, pespayeleşmek.** § ❷ **inmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **soylanmak, iyileşmek, yücelenmek.** § ❷ **çıkmak, yükselmek.**

alçaltma, i. Alçak hale getirme.

~ **tavan,** *mim.* Bir odanın tavanını daha alçaltmak için mevcut olan tavandan veya o katın diğer tavanları seviyesinde bulunması gereken tavan yüksekliğinden daha aşağıda ve asıl tavanın altında olmak üzere yapılan ikinci bir tavan olup, bununla asıl tavan arasında bir boşluk bulunur. [*Ing.* Low ceiling; *Fr.* Faux-plafond].

alçaltmak(-i), f. § ❶ Alçak hale getirmek. [*Ing.* To lower; *Fr.* Abaisser]. § ❷ *müz.* (a) *(Sesini)* kısmak, yavaşlatmak, azaltmak; (b) Bir sazın seslem veya düzenini belirli tonundan aşağıya indirmek [*Ing.* To reduce; *Fr.* Reduire].§ ❸ *(Bir kimsenin)* şerefini, haysiyetini düşürmek. [*Ing.* To humiliate, abase; *Fr.* Humilier, mortifier qn].

alçarak, s. Az alçak¹. [*Ing.* Lowish; *Fr.* Peu bas].

alçı, i. < *yal. jeol.* Pişirilip toz haline getirilmiş alçı taşı. Alçı su ile karılınca çabuk donma özelliği olduğundan yapılarda ve kalıp çıkarma işleri için heykelcilik ve dişçilikte kullanılır. [*Ing.* Plaster of Paris; *Fr.* Plâtre]. ⊙ ~ **dan dökme heykel,** *heyk.* Bir kalıp içine dökülerek dondurulmuş plastik *(kabartma)* suret. [*Fr.* Figure moulee en plâtre]. ⊙ ~ **ya almak,** *tıp.* Genellikle kemik kırıklarında ve bazı eklem hastalıklarında, hareketsizliği sağlamak için belirli bir vücut bölgesinin yumuşak gaz bezleri ve alçıdan yapılmış sert bir kalıp içine alınması. [*Ing.* To put in a plaster cast; *Fr.* Mettre dans le plâtre, appliquer un appareil plâtre]. ⊙ ~ **ya koymak,** *tıp* ◘ Alçıya almak.

~ **dökmeci,** *mim.* Alçıdan kabartma süsleme ve heykel gibi kabartma şekiller döken sanatçı. [*Ing.* Gypsoplast; *Fr.* Gypsoplaste].

~ **eleği,** Alçı elemeğe yarayan ince kıl elek. [*Ing.* Sieve, bolter, screen, riddle; *Fr.* Sas].

~ **fırını,** *inş.* Alçı taşlarını pişirmeye yarayan fırın. [*Ing.* Plaster - kiln, gypsum - kiln; *Fr.* Platriere].

~ **iş bozuntusu,** Alçı işlerinin sökülüp bozulmasından meydana gelen biçimi bozuk parçalar ve enkaz. [*Ing.* Debris of plaster work, broken bricks and mortar; *Fr.* Platras].

~**işi,** *inş.* Alçıdan yapılmış inşaat isleri. [*Ing.* Plaster-work; *Fr.* Plâtrage, plâtrerie].

~ **kabartmacılığı,** *inş.* Tavan ve duvarlara alçıdan kabartma olarak bezeme, süsleme sanatı. [*Ing.* Gypsoplasty; *Fr.* Gysoplastie].

~ **kalıp,** *heyk.* Alçıdan dökülmüş kalıp. [*Ing.* Mould; *Fr.* Moule en plâtre].

~ **kayıt,** *mim.* Eski alçı pencerelerde alçıdan yapılan ve küçük cam parçalarını tutan ince çerçeve çubuklarına denir. Bunlar küçük camları tutmak için çerçevenin içine alçıdan bir şebeke teşkil edecek surette tutturulmuş olup bu kayıtlar küçük parça camların iki tarafına dökülerek camı tesbit ederler. [*Fr.* Vergette en plâtre].

~ **kazıma resim,** *res.* Alçı üzerine yapılan kazıma resim.

~ **korsası,** *tıp.* Genellikle omurga hastalıklarında ve kırıklarında, korsa biçiminde hastanın üstünde taşıdığı alçıdan ve gaz bezlerinden sert kalıp

~ **örme,** *inş.* Taş ve lata kullanmadan, elle yüksek mutfak bacalarının ve sandıkların yapımında kullanılan alçı bölme.

~ **örmek,** *inş.* Alçıyı mala ve elle fırlatmadan ve yapıştırmadan kullanmak.

~ **pencere,** ◘ Revzen.

~ **silme,** *mim.* Alçı ve ustuka *(bir çeşit macun)* dan yapılmış silmeler, [*Fr.* Moulure en plâtre].

~ **silmeci,** *mim.* Alçı silmeler yapan işçi. [*Fr.* Gypsoplaste].

~ **süslemeler,** *mim.* Odaların tavanlarını süslemek için alçı ve ustukadan yapılmış kabartma bezemeler ve süsler. Bunları yapan ve takan işçilere ustukacı veya alçı kabartmacı denir. [*Ing.* Gypsery; *Fr.* Pâtisserie, gypserie].

~ **taş ocağı,** Alçı taşı çıkarılan taş ocağı. Alçı taşı ya üstü açık taş ocaklarından ya da galerili, yani dehliz açılmış taş ocaklarından çıkarılır. [*Ing.* Gypsum-quarry, chalk pit; *Fr.* Plâtrière].

~ **taşı,** *jeol.* Kalsiyum sülfat *(sulu)* Ca $SO_4 2H_2O$ bileşiminde bir tortul kütle; pişirilip toz haline getirilerek alçı yapmaya yarar. [*Ing.* Gypsum; *Fr.* Pierre à plâtre, gypse].

☆ *Eşanl.* **jips.**

~ **teknesi,** içinde alçı hamuru yapılan çamur teknesi. [*Ing.* Wooden bowl; *Fr.* Sebile].

~ **yatağı,** *tıp.* Bazı omurga hastalıklarında ve yaralanmalarında, o bölgenin hareketsiz kalmasını ve dolayısıyle yük altında kalmayıp çabuk iyileşmesini sağlamak için, alçıdan ve gaz bezlerinden yapılmış, hastanın sürekli olarak içinde kaldığı kalıp yatak.

alçıcı, i. *inş.* § ❶ Alçı taşını çıkaran kimse. § ❷ Alçı hazırlayan veya satan kimse. § ❸ Tavan ve duvarların alçı ile kaplanmasında, alçı bölmelerin yapımında çalışan işçi. [*Ing.* Plasterer; *Fr.* Plâtrier].

alçılama, i. Alçılamak eylemi. [*Ing.* Plastering, plaster - work; *Fr.* Plâtrage].

alçılamak (-i), f. Alçı ile sıvamak. Alçı sürerek veya alçı karıştırarak bir işlem yapmak. [*Ing.* To cover with plaster of paris; *Fr.* Plâtrer].

alçılı, s. § ❶ İçinde alçı bulunan, alçı ile karışık olan. [*Ing.* Plastery, gypseous; *Fr.* Plâtre, seléniteux, -euse, plâtreux, -euse]. § ❷ Alçı ile sarılmış *(kırık organ hk.)*

aldaç,-cı, i. Aldatmak için kullanılan düzen. [*Osm.* Desise; *Ing.* ve *Fr.* Intrigue].

aldamak (-i), f. < *aldatmak.* Hile ve oyun ile zihin çelmek.

aldanç, s. < *aldanmak.* Çabuk ve kolay aldatılır. [*Osm.* Sâf; *Ing.* Credulous, easily deceived, dupe, soft; *Fr.* Credule].

aldangıç, i. Aldatıcı şey, hile, aldaç. [*Ing.* Trick; *Fr.* Tromperie].

aldanık, s. Aldanmış. [*Ing.* Deceived, duped; *Fr.* Trompe, dupe].

aldanış, i. § ❶ Yalana inanma, kanma, [*Ing.* Deception, being deceived; *Fr.* Action d'être trompe, de se tromper. § ❷ Yanılma. [*Ing.* Being mistaken; *Fr.* Action de faire erreur].

aldanit,-ti, i. *Fr. aldanite. min.* Kübik sistemde kristallesen, toryum, uranyum ve kurşun tabiî oksidi. [*Ing.* Aldanite].

aldanma, i. ◘ Aldanış.

aldanmak,nsz. f. < *al.* § ❶ Düzene kapılmak, oyuna gelmek, aldatılmak. [*Ing.* To be deceived; *Fr.* Être trompé]. § ❷ (-e) Yanılmak, görünüşe kapılarak yanlış bir yargıya varmak: *Tatlı sözlere kanarak aldandım.* [*Ing.* To be mistaken; *Fr.* Se tromper]. § ❸ *(Bitkiler hk.)* Havanın sıcaklığı yüzünden vakitsiz çiçek açmak. § ❹ Hayal kırıklığına uğramak.

☆ *Eşanl.* § ❶ **açmaza gelmek** *(argo),* **basmak** *(argo),* **boğulmak** *(argo),* **kafeslenmek** *(argo),* **tava düşmek** *(argo),* **yemek** *(argo).* § ❷ **iğfal edilmek, aldatılmak.**

aldanmış, s. Doğru veya gerçek olmayan bir şeye inanmış *(kimse).* [*Ing.* Deceived; *Fr.* Trompé].

aldatan, s. § ❶ Bastan çıkaran. [*Ing.* Seducer; *Fr.* Seducteur,-trice, corrupteur, -trice]. § ❷ Yalan söyleyen. [*Ing.* Cheater, impostor; *Fr.* Trompeur]. § ❸ Göz boyayan. [*Ing.* Fraud; *Fr.* Fraudeur].

aldatıcı, s. Aldatma niteliği olan, kandıran, ya-

nıltan, aldatan. [*Ing.* Deceptive; *Fr.* Trompeur].

☆ *Eşanl.* **bomcu** *(argo)*, **dubaracı** *(argo)*, **kalleş** *(argo)*, **kazıkçı** *(argo)*, **kıtırcı** *(argo)*, **madikçi** *(argo)*.

aldatılmak,nsz. f. Aldatma işine konu olmak.

☆ *Eşanl.* **zokayı yutmak** *(argo)*.

aldatış, i. ◘ Aldatma.

aldatma, i. § ❶ Aldatmak eylemi. [*Ing.* Deception, fraud; *Fr.* Tromperie, fraude, imposture]. § ❷ *sp. (Basketbol'de)* Bir oyuncunun karşı takım oyuncusunu şaşırtmak ve kendi hareketini gizlemek için yaptığı değişik hareket. [*Ing.* Fake; *Fr.* Trucage, chiqué].

~ **savaşı**, *ask.* Günlerce süren bir savaşta, birliklerin kısa bir süre dinlenmelerini sağlamak amaciyle düşmanın dikkatini başka yöne çekmek veya kullanılan taktik hakkında şaşırtıcı, aldatıcı ve yanıltıcı olmak için yapılan savaş.

aldatmaca, i. Hile, aldatıcı oyun, aldatmak için yapılan oyun: *Aldatmaca politikası.* [*Ing.* Trick, sell, catch; *Fr.* Ruse, astuce, supercherie].

aldatmak(-ı), *f. aldamak.* < *al.* § ❶ Birini doğru olmayan bir fikre veya yola bilerek düşürmek: *Düşmanı aldatıp zayıf bıraktığı yerden saldırdılar.* [*Ing.* To deceive; *Fr.* Tromper]. § ❷ Bilgisizliğinden yararlanarak birinin zararına kazanç elde etmek: *Bazı satıcılar insanı aldatmaya kalkar.* [*Ing.* To abuse; *Fr.* Abuser]. § ❸ Yalan söylemek, birine verilen sözü tutmamak: *Arkadaş bizi aldattı, toplantıya gelmedi.* § ❹ Bir şeyin görünürdeki bir hali o şeyin niteliği hakkında yanlış bir kanı vermek: *Bu elmanın rengi insanı aldatır.* § ❺ Bir gereksinmeyi karşılar kuruntusunu vermek: *Çerezle açlık aldatmak.* § ❻ *(Karı veya koca)* eşine karşı sadakatsizlik etmek. § ❼ *(Gazetecilik argosunda)* bir haberi rakibinin almasına fırsat bırakmayarak kendisi almak. § ❽ Birine oyun oynayarak onu içinden kolay çıkamıyacağı bir duruma sokmak. § ❾ Baştan çıkarmak, iğfal etmek: *Zavallı kızı aldatmış sonra da ortada bırakmış.* ◉ **Kendini ~**, Olmayacak bir şeye kendini inandırarak oyalanmak, teselli bulmak. ◉ **Nefsini ~**, Açlık v.b. ihtiyaçlarını geçici tedbirlerle gidermek.

☆ *Eşanl.* § ❶ **kandırmak, oyun etmek, avutmak, atlatmak.** § ❷ **iğfal etmek, kâzip etmek.** § ❷ **yutturmak.** § ❹ **dolandırmak.** § ❺ **oyun oynamak, al etmek, madik oynamak.** § ❽ **tuzağa düşürmek, kafese koymak.** § ❼ **ve** ❽ **tongaya (faka, mantara, mandepsiye] bastırmak** *(argo)*, **külah giydirmek** *(argo)*, **kazık atmak** *(argo)*, *(bir işte)* **kayışa çekmek** *(argo)*, **kazıklamak** *(hocayı)*, **morfin koymak** *(argo)*, **madik atmak, madik oynamak, mandepsiye düşürmek, çaparize getirmek, mantarlamak, tongaya düşürmek** *(argo)*.

aldatmazlık,-ğı, i. Doğruluk, doğruculuk. [*Ing.* Veracity; *Fr.* Veracite].

aldazin, i. *Fr. aldazine. kim.* Hidrazin'in aldehitlere etkimesiyle meydana gelen cisimlere verilen ad.

Aldebaran, i. *Fr. aldebaran, astr.* Boğa takımyıldızında bulunan birinci kadirden, turuncu renkte, parlak bir yıldız. [*Osm.* Debran; *Ing.* Aldebaran].

aldehit,-di, i. *Fr. aldehyde* < *Lat. alcohol dehydrogenatum. kim.* Alkolün mutedil bir oksitlenme ürünü, aynı zamanda benzerlikleri yüzünden yine aldehitler adı verilen bir takım maddeleri belirten CH_3-CHO formülündeki uçucu sıvı. [*Ing.* Aldehyde].

☆ *Eşanl.* **asetaldehit, asetik aldehit, âdi aldehit, etanal** .

~ **alkol**, *Fr. aldehyde — alcool. kim.* Hem aldehit, hem de alkol fonksiyonlarına sahip maddelere verilen ad.

~ **amonyak**, *Fr. aldehyde — ammoniaque. kim.* Amonyak gazının kuru olarak aldehide etkisinden meydana gelen ürün.

☆ *Eşanl.* **amonyum aldehidat**.

~ **fenol**, *kim.* Bir aldehit grupu ile bir veya birkaç fenol grupuna sahip maddelere verilen ad. [*Fr.* Aldehyde-phenol].

aldırış, i. < *aldırmak* < *almak.* Aldırmak eylemi, ilgi gösterme, önem veriş [*Ing.* Paying attention; *Fr.* Donner de l'importance].

~ **etmek**, *dey.* Ilgilenmek, önem vermek. [*Ing.* To be interested; *Fr.* S'interesser]

~ **etmemek**, *dey.* Önem vermemek. [*Ing.* Not to mind, not to pay any attention; *Fr.* Montrer de l'indifference, rester indiffe rent].

☆ *Eşanl.* **boşlamak** *(argo)*, **boş vermek** *(argo)*, **dalga geçmek** *(argo)*, **haspi geçmek** *(argo)*, **haylamamak** *(argo)*, **ıska geçmek** *(argo)*, **keşlemek** *(argo)*, **kumpas sallamak** *(argo)*, **omuz vermek** *(argo)*, **tonel geçmek** *(argo)*, **yan çizmek** *(argo)*, **yan sallamak** *(argo)*.

aldırışsız, s. Bir şeye önem vermeyen, umursamayan, kayıtsız. [*Osm.* Lâkayt; *Ing.* Indifferent; *Fr.* insouciant, -ante].

☆ *Eşanl.* **umursamayan, kayıtsız, aldırmaz, lâkayt.**

☆ *Karş.* **alâkalı.**

aldırışsızlık,-ğı, i. Aldırışsız kimsenin hali, önem vermeme hali. [*Ing.* Indifference; *Fr.* Indifference].

aldırmak (-ı,-e), f. § ❶ Almak işini başkasına yaptırmak: *Pazardan öteberi aldırmak, Resim aldırmak.* [*Ing.* To make receive, to let buy; *Fr.* Faire prendre, faire acheter]. § ❷ (-e) *mec.* Önem vermek, dikkat etmek: *Onun sözlerine aldırmamalısınız.* [*Ing.* To care, to mind, to take notice of, to pay attention; *Fr.* Se soucier]. § ❸ Bir yerden bir yere getirmek, nakletmek: *Arkadaşımı Ankara'dan İstanbul'a aldırdım.* § ❹ Vücutta işe yaramaz ve zararlı hale gelen bir organı veya bir fazlalığı operasyonla çıkartmak: *Bademcik aldırmak, ur aldırmak, diş aldırmak.* [*Ing.* To let extirpate; *Fr.* Faire extirper, faire arracher]. § ❺ Bir yere kabul ettirmek: *İşe aldırmak.* § ❻ Sığdırmak: *Bu kadar kitabı bu odaya nasıl aldıracaksın.* [*Ing.* To make a thing go into; *Fr.* Faire entrer, faire tenir]. ◉ **Çocuk ~**, Kürtaj yaptırmak. ◉ **nefes** *(soluk)* **~**, *dey.* Rahat bırakmak, dinlendirmek.

dirmek.

aldırmamak (-e), f. Önem ve değer vermemek, kulak asmamak, tınmamak, dikkat etmemek.

aldırmaz, s. Hiç bir şeye aldırmamak huyunda olan *(kimse)*, tasasız, vurdum duymaz, ciddiye almayan, bir şeye önem vermeyen, umursamayan. [*Osm.* Lâkayt, kayıtsız, kaygısız; *Ing.* Indifferent; *Fr.* Indifferent, -ente].

aldırmazcı, i. *fels.* Determinizm aleyhtarı, aldırmazlık özgürlüğünden yana olan.

aldırmazlık,-ğı, i. § ❶ Aldırmaz olanın hali veya ona yakışacak davranış, vurdum duymazlık, ilgisizlik. [*Osm.* Kayıtsızlık; *Ing.* Indifference; *Fr.* Indifference]. § ❷ Tasasızlık, gamsızlık. [*Ing.* Light-heartedness. *Fr.* Insouciance].

aldimin, i. *Fr. aldimine. kim.* Aldehit'lerin amonyakla yoğunlaştırılmasından çıkan ürünlerin tür adı. Genel formülü: R—CH= NH. [*Ing.* Aldimine].

aldoheksoz, i. *Fr. aldohexose. kim.* Aydehidik fonksiyonu olan heksoz *(glikoz, galaktoz gibi)*. [*Ing.* Aldohexose].

aldoketenler, ç.i. *kim.* Keten, ketenin monoalki sübstitüsyon türevleri ve karbon süboksitten ibaret bir grup. [*Ing.* Aldoketens].

aldoksim, i. *Fr. aldoxime. kim.* Hidrosilamin'in aldehitlere etkisiyle elde edilen bileşiklerin adı. [*Ing.* Aldoxime].

aldoksimler, ç.i. *kim.* Dehidrasyon vasıtasiyle hidroksilamin ($H_2N.ON$) ve bir aldehitten türetilen ve genel formülleri R . CH : N . OH şeklinde olan bileşikler grupu. Aldehit grupu oksijenin yerine: N . OH kökü geçmektedir. [*Ing.* Aldoximes].

aldol,-lü, i. *Fr. aldehyde + alcool* > *aldol. kim.* Beta-hidroksibütiraldehit. Asetaldehitin kondansasyonu ile oluşan koyu kıvamda yağımsı bir sıvı. ($CH_3-CHOH-CH_2-CHO$). [*Ing.* Aldol].

aldolizasyon, i. *Fr. aldolisation. kim.* Bir aldehitten itibaren bir aldol'ün meydana gelmesi. [*Ing.* Aldolization].

☆ *Eşanl.* **aldolleşme.**

aldonik, s. *Fr. aldonique. kim.* Aldozların, alkalik ortamda brom suyuyla oksitlenmesi sonucunda meydana gelen monoasit polialkoller için kullanılır. [*Ing.* Aldonic].

aldopentoz, i. *kim.* Basit bir monosakarit: $CH_2OH(CHOH)_3.CHO$ Bünyesinde aldehit (—CHO) gruplar vardır. Çeşitli reçinelerde *(Arap zamkı)* doğal olarak bulunur. [*Ing.* Aldopentose; *Fr.* Aldopentose].

aldosteron, i. *Fr. aldosterone. biyokim.* Az miktarda salgılanan, fakat plazmanın elektrolik dengesi üzerinde şiddetli bir etkisi olan böbrek üstü bezi kabuğu hormonu. [*Ing.* Aldosterone].

aldotriyoz, i. *kim.* Üç karbon ve üç oksijen bulunan bir monosakkarit: $CH_2OH.CHOH.CHO$. [*Ing.* ve *Fr.* Aldotriose].

aldoz, i. *Fr. aldose. kim.* Aldehit fonksiyonlu oz. [*Ing.* Aldose].

aldrey, i. *Ing. hava.* Takriben % 0,5 magnezyum ihtiva eden alüminyum-magnezyum alaşımı. Havai nakil hatlarında iletken olarak kullanılır.

aldrin, i. *kim.* ve *trm.* Kontak ve mide yoluyle etkileyen katı, oda sıcaklığında kokusuz, yüksek sıcaklıkta çam kokulu, beyaz renkte, klorlanmış hidrokarbonlar grupuna bağlı bir tarım ilâcı. [*Ing.* Aldrin; *Fr.* Aldrine].

ale, i. *Fr. allee.* Ağaçlıklı yol. [*Ing.* Walk, lane, avenue].

aleddevam /aled:devâm/, z. *Osm.* < *Ar.* Sürekli(ce), devamlı olarak. [*Ing.* Continuously; *Fr.* Continuellement].

☆ *Eşanl.* **boyuna, artsız arasız, biteviye.**

☆ *Karş.* **aralı, zaman zaman.**

alegori, i. *Fr. allegorie* < *Lat. allegoria* < *Yun. allegorein.* Soyut bir fikri heykel veya resimle gösterme. [*Osm.* istiare; *Ing.* Allegory].

☆ *Eşanl.* **mecaz, sembol.**

alegorici, i. Bir metni, bir yazarı alegori yöntemine göre yorumlayan. [*Ing.* Allegorist; *Fr.* Allegoriste].

alegorik, s. ve z. *Fr. allegorique.* Alegoriye dayanan, alegoriyle ilgili. [*Ing.* Allegoric].

aleksandren, i. *Fr. alexandrin.* Fransızların on iki heceli bir manzume şekli. Onyedinci yüzyılda klasikler, ondokuzuncu yüzyılda romantikler tarafından değiştirilerek Fransa'da kullanılan bir nazım şekli. [*Ing.* Alexandrin].

~ **dizisi**, tiy. Ortaçağda, Fransa'da **büyük** İskender üzerine yazılan destan türünün dizesi, altı uzun-kısa hecelerden oluşmuş dize türü. [*Ing.* Heroic couplet; *Fr.* Vers alexandrin ou heroique].

aleksandrit, i. *Fr. alexandrite. min.* Tabii ışıkta koyu yeşil, sunî ışıkta kırmızımtrak görünen bir simofen çeşidi. [*Ing.* Alexandrite].

aleksi, i. *Fr. alexie* < *Yun. a,*-sız + *legein,* okumak. *tıp.* Kelime körlüğü; yazıyı okuyup anlayamamak hastalığı. [*Osm.* Ziya-ı kıraat; *Ing.* Alexia, word blindness].

☆ *Eşanl.* **okuma yitimi.**

aleksifarmik, i. *Fr. alexipharmique. tıp.* Zehire zıt (karşı) panzehir, zehiri önleyen (zehire karşı) ilâç. [*Ing.* Alexipharmic].

alekto, i. *Yun. zool.* Dokumacıkuşugiller'den Afrika'nın kuzeydoğusunda yaşayan çulhakuşu. [*Lat. Textor albiros*].

alel.acayip /alel:acâyip/, b.s. *Osm.* < *Ar. alelacâib.* Aykırı, pek acayip, tuhaf. [*Ing.* Strange; *Fr.* Bizarre].

☆ *Eşanl.* **yabancı, pek acayip, garip, tuhaf.**

☆ *Karş.* **normal, tabiî.**

alel.acele /alel:acele/, b.z. *Osm.* < *Ar.* Acele, pek acele ederek. [*Ing.* In haste; *Fr.* En hâte].

☆ *Eşanl.* **çarçabuk, çabucak ,ivedilikle.**

☆ *Karş.* **ağır ağır, aheste.**

alelade /alel:âde/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Basbayağı, olağan, görülegelen. [*Osm.* Tabiî; *Ing.* Ordinary, usual; *Fr.* Ordinaire, normal]. § ❷ Bayağı, sıradan.

☆ *Eşanl.* § ❶ **olağan, görülegelen, tabiî, normal.** § ❷ **bayağı, sıradan.**

☆ *Karş.* § ❶ **görülmemiş, ender, nadir, az bulunur.** § ❷ **seçkin.**

alelamya, z. *Osm.* < *Ar. alelımıyâ.* Körükörüne, düşüncesizce. [*Ing.* Blindly; *Fr.* Aveuglement].

alelekser, z. *Osm.*< *Ar.* Çok defa, sık olarak. [*Ing.* For the most part; *Fr.* Souvent].

☆ *Eşanl.* **ekseriya.**

alel.gen, b.i. *biy.* ◘ *Gen.*

alelhusus /alel:husûs/, z. *Osm.* < *Ar.* Hele, en çoğu, özellikle. [*Ing.* Especially; *Fr.* Surtout].

☆ *Eşanl.* **hususiyle**

alel.ıtlak /alel:ıtlâk/, b.z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Genel olarak. § ❷ Nasıl olursa olsun, kayıtlı olmayarak. § ❸ Mutlak.

alel.infirat, b.z. *Osm.* < *Ar. alelinfirâd.* Ayrı ayrı, teker teker, birer birer. [*Ing.* Seperatly one by one; *Fr.* Isolément, un à un].

alel.iştirak, b.z. *Osm.* < *Ar.* İştirak yoluyle

alelokataliz, i. *Fr. allelocatalyse. tıp.* Bir bakteri kültürünün aynı tip hücre katılmasıyle aktivasyonu. [*Ing.* Allelocatalysis].

alelumum /alel:umûm/, z. *Osm.* < *Ar.* Genel olarak, genellikle, genelce. [*Ing.* Generally, in general; *Fr.* En general, généralement].

alelusul /alel:usul/, s. *Osm.* < *Ar.* Usule göre.

alelûya, i. *Fr. alleluia.* «Tanrıya hamdolsun» anlamında olup birini aşırı övme için kullanılır.

alem , i. ç: **alâm**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bayrak. [*Ing.* Flag; *Fr.* Drapeau, etendard]. § ❷ Özel ad. [*Osm.* Ism-i has; *Ing.* Proper name; *Fr.* Nom propre]. § ❸ Minare, kubbe, sancak direği gibi şeylerin tepelerindeki maden. [*Ing.* Peak of a minaret; *Fr.* Ornement des minarets et des coupoles]. § ❹ Bir şeyi tanıtmak için kullanılan işaret, alâmet ve bayrak. [*Fr.* Enseigne, symbole]. § ❺ Osmanlılarda hem alem ve hem silâh olarak kullanılan bir çeşit teber. [*Fr.* Pertuisan, esponion]. § ❻ *mim.* Cami, türbe, medrese, çarşı, imaret (aşhane), kapalı çarşı v.b. gibi dinî, sosyal ve resmî binaların tepesine takılan madenden yapılmış tepelik. [*Ing.* Topraffter: *Fr.* épi de faitage]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 9* — **ALEM.**

~ bileziği, *mim.* ◘ **Bilezik.**

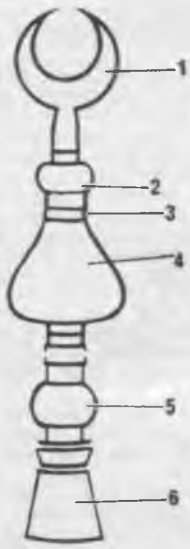

ŞEKİL: 9. — **ALEM.** 1. Ay. 2. Bilezik. 3. Boyun. 4. Armut. 5. Alt bilezik. 6. Küp.

âlem /ālem/, i. ç: **âlemin, âlemûn, avalim.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Dünya, cihan, varlık, acun, evren. [*Osm.* Kâinat; *Ing.* World, univers; *Fr.* Monde, univers]. § ❷ El gün, çevredeki insanlar. [*Ing.* ve *Fr.* Public]. § ❸ Eğlence, topluluk. [*Ing.* Party; *Fr.* Distraction]. § ❹ Çevre: *Ticaret âlemi, Edebiyat âlemi.* § ❺ Hal ve şartlar: *Evlilik âlemi.* § ❻ Kendine özgü birçok nitelikleri bulunan şey: *Burası bir âlem, bizim arkadaş bir âlem.* § ❼ *bot.* ve *zool.* Bütün bitki ve hayvanları kavrayan topluluk; canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, sınıflandırmanın ilk basamağını meydana getirir. Böylece **Hayvanlar âlemi** ve **Bitkiler âlemi** olmak üzere iki büyük âlem vardır. [*Lat. Regnum; Ing.* Kingdom; *Fr.* Règne]. ☆ *Eşanl.* **regnum** . ◉ **~ i var mı?** (... etmenin). «Yakışık alır mı, uygun olur mu? anlamında yadırgama sözü ◉ **hayvanlar ~ i** *zool.* ◘ **Hayvanlar.**

alembik,-ğil, i. *Fr. alembique. tıp* Imbik, damıtma cinazı. [*Ing.* Alembic].

alemci, i. *mim.* Cami kubbeleri ve minare külâhları üstüne alem takan usta.

alemdar /alemdār/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* § ● Sancak veya bayrağı taşıyan. [*Ing.* Standard bearer; *Fr.* Porte–drapeau]. § ● Bir işin başına geçen. [*Ing.* Chief, leader; *Fr.* Chef, pionnier].

☆ *Eşanl.* ❶ **bayraktar, sancaktar** ❷ **önder.**

âlem.şümul /ālemşümul/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Evrensel, dünyaya yaygın, dünya çapında *(ölçüsünde).* [*Ing.* World embracing, universal, mondial; *Fr.* Universel,-elle, mondial,-ale].

☆ *Eşanl.* **dünya çapında, dünyaya yaygın, evrenle ilgili, cihanşümul.**

alenen /al:enen/, z. *Osm.* < *Ar.* Ortada, herkesin gözü önünde, gizlemeden, başkalarının görebileceği şekilde, açıktan açığa. [*Ing.* Publicly, openly; *Fr.* Publiquement].

☆ *Eşanl.* **açıkça.**

~ hayasızca vaz'ı hakaret, *huk.* Açık ve herkesin görebileceği yerlerde toplumca hayasız sayılan hareketlerde bulunma suçu.

alengir, i. *arg.* Gösteriş, fiyaka.

alengirli, s. *arg.* Yakışıklı, fiyakalı, gösterişli: *Alengirli bir adam, alengirli bir selâm çaktı.*

☆ *Eşanl.* **afili, cakalı, fiyakalı.**

alenî /alenī/, s. *Osm.* < *Ar. alen.* Açık, meydanda, herkesçe anlaşılır ve bilinir, gizli olmayan, herkesin içinde yapılan: *Alenî bir iş, Alenî muhakeme.* [*Ing.* Public, openly said or done; *Fr.* Ouvert, en public].

☆ *Yak. anl.* **aşikâr, hüveyda, ayan, bâhir, derkâr, bedihî, zâhir, belli ,vazıh, müsteban, göz önünde, ortada.**

☆ *Karş.* **gizli, saklı, bellisiz, pinhan, müphem, karışık, ağdalı, müşevveş, gizlide, saklıda.**

~ celse, *huk.* Açık celse, açık oturum, gizli olmayan toplantı.

~ muhakeme, *huk.* Gizli olmayan, herkes tarafından dinlenilebilen, açık yargılama.

~ müzayede, *huk.* ◘ **Açık arttırma.**

~ satış, *ikt.* Herkesin müşteri olabileceği, açık artırma ile yapılan satış. [*Ing.* Public sale].

alenik, i. *Fr. allenique. kim.* Alen türevi: *Alenik hidrokarbon.*

alenîlik,-ği, i. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Açık ve meydanda oluş, açıklık. [*Ing.* Publicity; *Fr.* Publicite].

☆ *Eşanl.* **sarahat.**

~ prensibi, *huk.* Açıklık esası. Kamu görevini yapan bazı müessese işlerinin aksi kanunda yazılı olmadıkça, halkın malûmatı dahilinde ve gözü önünde yapılmasıdır ki bundan halkın o müesseseye karşı güvenini kazanmak kasdedilir. [*Lat. Publica fides; Ing.* Principle of publicity; *Fr.* Principe de publicite].

aleniyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Alenilik.**

alergen, i. ◘ **alerjen** .

alergografi, i. *Fr. allergographie. tıp.* Alerjinin incelenmesi. Çeşitli tepkimeleri *(deri içi, altderi tepkimeleri)* ele alarak alerjiyi meydana çıkarma yöntemi. [*Ing.* Allergography].

alerjen, i. *Fr. allergène.* Alerji yapan ve organizmaya girmesi astma krizi, saman nezlesi, ürtiker, ekzama gibi hastalıklara yol açan madde. [*Ing.* Allergen].

alerji, i. *Fr. allergie* < *Yun. allos*, başka + *ergon*, tepki, eylem. § ❶ Bir maddeye karşı duygunlaşmış bir kimsenin, sonradan buna karşı aşırı bir tepki göstermesi hali; bazı canlıların bir takım yiyeceklere veya ilâçlara karşı hastalık derecesinde gösterdikleri ters tepki. [*Ing.* Allergy]. § ❷ *mec.* Herhangi bir şeye veya kimseye karşı olumsuz yönden duyulan aşırı hassasiyet.

alerjik, s. *Fr. allergique.* § ❶ Alerjiyle ilgili. § ❷ Herhangi bir maddeye veya kimseye karşı alerjisi olan. § ❸ i. Alerjisi olan kimse. [*Ing.* Allergic].

alerjit-di, i. *Fr. allergide.* Hassaslaşma veya alerji sonucu deride meydana gelen değişme ve bozukluk.

aleryon, i. Armalarda kullanılan ayaksız ve gagasız olarak kanatları açık vaziyette kartal şekli. Arma lisanında yabancılar üzerine seferin sembolüdür. [*Ing.* Allerion; *Fr.* Alerion].

alesital, s. *Fr. alécithale. tıp.* Yumurta sarısı olmayan veya protoplazma içersine dağılmış bulunan yumurta tipi. [*Ing.* Alecithal egg; *Fr.* Oeuf alécithale]

alessabah /ales.sabāh/, z. *Osm.* < *Ar.* Sabah erkenden.

alesta /ales:ta/, s. ve z. *İt. allesta. den* ve *yatç.* Harekete hazır, tetikte; yapılacak bir işin yapılması, hazırlanılması için verilen kumanda: *Alesta yürya beş çifte, Alesta albura matafora, Alesta tramola. Alesta kavança.* [*Ing.* Ready, prepared; *Fr.* Prêt, prompt, tout prêt].

☆ *Eşanl.* **anık, hazırlıklı, tetikte, amade, müheyya, aleste, tedarikli, müstahzar.**

~ beklemek, *dey.* Hazır vaziyette beklemek.

~ boca alabanda tıramola, *den.* Rüzgâr önüne düşerek, rüzgârı kıçtan alıp rota değiştirmek için «*yelkenleri hazır bulundur!*» kumandası.

~ durmak, *dey.* Tetikte beklemek, emir almaya hazır olmak.

~ fero, *den.* Demir atmaya hazır oll kumandası.

~ liga camadan, *den.* Yelkenleri bir kat camadana vurmağa hazırlanılması için verilen kumanda.

~ orsa alabanda tıramola!, *den.* Rüzgârı bastan alarak gemi rotasını değiştirmek için «*yelkenleri hazır bulundur!*» kumandası.

~ tıramola! *den.* Tıramola etmeğe hazırlanılması anlamında bir kumanda. [*Ing.* About ship! ready about!].

~ tıramola mayıstıra, *den.* Tıramola manevrası yapılacağı sırada girandi direğindeki yelkenlerin pirasya edilip rüzgâra uydurulmasına hazırlanılması anlamında bir kumanda.

~ tumba tirinket, *den.* Orsa alabanda tıramola manevrası yapılacağı sırada pruva serenlerinin prasya edilip bir kunturadan diğer kunturaya geçirilmesine hazırlanılması anlamında bir kumanda.

~ tutmak, *den.* Hazırlamak, hemen kullanılabilecek halde bulundurmak.

alestezi, i. *Fr. allesthesie.* Dokunma duyusunun, dokunan yerin tam simetriğinde duyulması şeklinde beliren hassasiyet bozukluğu. [*Ing.* Allesthesia].

âlet,-ti /ālet/, i.ç: **âlât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir işte veya sanatta kullanılan el aracı: *Orak bir tarım âletidir.* [*Osm.* Vasıta; *Ing.* ve *Fr.* Instrument]. § ❷ Bir makineyi meydana getiren ve işlemesine yardım eden parçalardan her biri. [*Ing.* Array, apparatus; *Fr.* Appareil]. § ❸ *mec.* Vücuttaki organlardan her biri. [*Ing.* Organ; *Fr.* Organe, membre]. § ❹ Aracı; hoş görülmeyen bir işe yardımcı veya aracı olmayı kabul eden kimse: *Ben bu işe âlet olmak istemem.* [*Osm.* Vasıta; *Ing.* Mediator; *Fr.* Mediateur]. § ❺ *esk.* Oyuncak: *Onun elinde âlet olamam.* ◉ **~ le iniş sistemi**, *hava.* Hava gemilerinin inişini kolaylaştırmak için yatay ve düşey yönlerde yol gösteren ve en elverişli iniş noktasından olan mesafeyi bildiren bir radyo seyrüsefer yardımcı tesisi. [*Ing.* Instrument landing system (ILS); *Fr.* Système d'atterissage aux instruments]. ◉ **~ le uçuş derecesi**, *hava* Aletle uçuş şartları altında uçuş yapabileceğine dair lisans sahibinin lisansına konulan kayıt. [*Ing.* Instrument rating; *Fr.* Qualification de vol aux instruments]. ◉ **~ le uçuş kaideleri**, *hava.* Görerek uçuş yapmak imkânları olmadığı zaman veya hava trafik kontrolünün gösterdiği lüzum üzerine hava gemisinde bulunan özel âletleri kullanarak yapılan uçusta uygulanan kurallar. [*Ing.* Instrument flight rules; *Fr.* Regles de vol aux instruments, regime]. ◉ **~ le uçuş kanalı**, *hava.* Görerek uçuşa ait olmayan yardımcı tesisler kullanarak işletmede kullanılan kanal. [*Ing.* Instrument channel; *Fr.* Chenal aux instruments]. ◉ **~ le uçuş pisti**, *hava.* Görerek uçuşa ait olmayan yardımcı tesislerden yararlanarak işletmede kullanılan uçuş pisti. [*Ing.* Instrument runway; *Fr.* Piste aux instruments]. ◉ **~ le uçuş saati**, *hava.* Bir pilotun bir uçakta sadece âletlere bakarak ve hiç bir dış referans noktası kullanmadan uçuş saati miktarı. [*Ing.* Instrument flight time; *Fr.* Temps de vol aux instruments]. ◉ **~ le yaklaşma haritası** *hava.* Aletle yaklaşmada kullanılan har[illegible] [*Ing.* Instrument approach chart; *Fr.* Carte d'approche aux instruments] ◉ **~ le yaklaşma usulü**, *hava.* Aletle uçuş vaziyetinde olan bir hava gemisinin ilk yaklaşma vaziyetin-

den inişe veya görerek iniş yapabileceği bir noktaya gelişe muntazam geçişini sağlamak için önceden karar verilmiş manevralar. [*Ing.* Instrument approach procedure; *Fr.* Procedure d'approche aux instruments]. ◉ **~ i câriha,** *huk.* Yaralayıcı âlet. [*Ing.* Any object used for wounding or stabbing].

~ çantası, Küçük âletler konulan çanta. [*Ing.* Tool - kit; *Fr.* Trousse d'outils].

~ etmek, *dey.* Bir işte meşru olmayan şekilde kullanmak.

~ işler el övünür, *at.* Çokluk, şeref, övünme, işi yapandan başkasına ait olur. [*Ing.* The tool does the work; the hand gets the credit]

~ olmak, *dey.* Bilerek bir menfaat karşılığı veya bilmeyerek kötü bir işte aracılık etmek, vasıta olmak. [*Ing.* To be an instrument, to lend oneself, to act as a stooge; [*Fr.* Être l'instrument docile de qn].

~ sapı, Âletlerin tutulacak yeri. [*Fr.* Manche d'outil].

~ tablosu, *otom.* Otomobil, otobüs ve kamyonlarda emniyetli bir sevk ve idareyi sağlamak üzere şoförün karşısına ön camın altına, direksiyon kolunun üstüne yerleştirilmiş bulunan âletlerin bütününü taşıyan tablo. [*Ing.* Dash-board; *Fr.* Tablier]. ◉ ◘ *ŞEKİL:* **OTOMOBİL KAROSERİSİNİN YAPISI.**

âletçilik,-ği, i. *fels.* Düşünce ve kuramları eylem için gerekli âletler olarak gören, Amerikan düşünürü pragmacı John Dewey'nin felsefe doktrini. [*Osm.* Aliye; *Ing.* Instrumentalism; *Fr.* Instrumentalisme].

☆ *Eşanl.* **enstrümantalizm.**

âletlik,-ği, i. § ❶ Vasıta olma hali: *Ben kimseye âletlik edemem.* § ❷ s. Alet kullanmayı gerektiren: *Bu âletlik iş değil.*

alev, i. § ❶ Yanan ve ışık veren gazların türlü biçimlerde uzanan dili, yalım, yalaz. [*Ing.* Flame; *Fr.* Flamme]. § ❷ Mızrak uçlarına takılan küçük bayrak, flama. § ❸ *kim.* Ateş, hararet, kıvılcım. [*Ing.* Fire; *Fr.* Feu]. § ❹ *mec.* Aşk ateşi, sevda. [*Ing.* Love; *Fr.* Amour]. ◉ **~ in damarları sarması,** *dey.* Herkesin heyecanlanması, hırslanması. ◉ **~ li yürek,** Hıristiyanlarda imana sembol olmak üzere bir kalb üzerinden alevler çıkarır şekilde yapılan resim ve kabartmalar. [*Fr.* Coeur enflamme].

~ ağacı, *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, Güney ve Doğu Asya'da doğal olarak 40 kadar türü yetişen, kışın yaprağını döken veya herdem yeşil, boylu çalı, veya ağaç. Parlak yeşil renkli büyük yaprakları dökülmeden önce alev gibi güzel kırmızı bir renk alır. Beyaz renkli çiçekler şemsiye vaziyetinde kurullar teşkil eder. Meyva küçüktür. Istanbul'da süs bitkisi olarak yetişen en önemli türleri: *P. villosa, P. Parviflora, P. serrulata.* [*Lat. Photinia*].

~ alev yanmak, *dey.* Alevler halinde, ateşler içinde yanmak.

~ almak, *dey.* Tutuşmak, yanmaya başlamak. [*Ing.* To catch fire; *Fr.* Prendre feu, s'enflammer, s'allumer].

~ çiçeği, *bot.* Mızrakotugiller *(Polemoniaceae)* familyasından birçok makbul türleri kapsayan bir veya çok yıllık otsu bir süs bitkisi cinsi. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Phlox].

~ gömlek, Insanı bir gömlek gibi saran iç acısı, sevgi.

~ gürlemesi, Sıvı yakıt kullanılan kazanlarda, alevin gürültülü yanma hali. [*Ing.* Flame roar].

~ hücreleri, *biy.* Ilkel yapılı solucanlardaki protonefridyum tipi boşaltım organında bulunan özel amiboyit hücreler. [*Ing.* Flame cell; *Fr.* Cellule flamme].

~ kesilmek, *dey.* Çok sinirlenmek, pek çok öfkelenmek. [*Ing.* To blaze up, to flare up in a passion].

~ lambası, Ucundan bir alev püskürterek yanan ve kurşun boru işlerinde kullanılan bir cihaz. Gaz veya benzin yakılan türleri vardır. [*Ing.* Blowlamp, blowtorch].

~ makinesi, *ask.* Birinci dünya savaşında yalnız Almanların, ikinci dünya savaşında ise hem Almanların hem de Amerikalıların kullandığı bir çeşit silâh.

~ (veya ateş) saçağı sarmak, *dey.* Iş çok tehlikeli ve önüne geçilmesi pek güç bir hale gelmek. [*Ing.* The fire has reached the roof, things have gone too far; *Fr.* Prendre de grandes proportions, être divulgué].

alevcik,-ği, i. § ❶ Küçük alev. § ❷ *mec.* Parıltı, parlaklık, canlılık.

Alevi /alevî/, i. *Osm.* < *Ar. ali* + *Fars. vi.* Alevilik mezhebinden olan kimse. [*Ing.* Alawi; *Fr.* Alawite].

Alevilik,-ği, /alevîlik/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. sosy.* ve *fels.* Muhammed peygamberin damadı Ali'yi ilk üç halifeden üstün tutmak temeline dayanan mezhep ve tarikatların genel adı. [*Ing.* Alawiism; *Fr.* Alévisme].

alevlendirmek (-i), f. § ❶ Alevlenmesini sağlamak veya buna yol açmak, tutuşturmak: *Ateşi alevlendirmek, Uyuşmazlığı alevlendirmek* [*Ing.* To inflame; *Fr.* Enflammer]. § ❷ *mec.* Şiddetini arttırmak, çoğaltmak. § ❸ *mec.* Unutulmuş, önemini kaybetmiş bir duygu veya meseleyi yeniden başlatmak, tazelemek. [*Ing.* To refresh, to stir up; *Fr.* Renouveler, rendre frais].

alevlenirlik,-ği, i. Bir şeyin alev alev yanabilme niteliği. [*Ing.* Combustibility; *Fr.* Combustibilite].

alevlenme, i. *kim.* Alevlenmek eylemi. [*Osm.* Iştial; *Ing.* ve *Fr.* Inflammation].

~ noktası, *fiz.* Bir yakıtın yüzeyindeki sıcaklığın artması ile ve çok küçük bir alevin etkisi ile patlayacak fakat alevin devam etmeyeceği bir gaz karışımının doğurduğu sıcaklık. [*Ing.* Flash point; *Fr.* Point d'inflammation spontanee].

alevlenmek, nsz. f. § ❶ Alev çıkarmaya başlamak. [*Ing.* To break out in flame, to become blazing; *Fr.* S'enflammer]. § ❷ *mec.* Zorlu veya heyecanlı bir hal almak, patlak vermek: *Mesele gittikçe alevlendi.* [*Ing.* To increase in intensity, to become intensive or serious; *Fr.* Éclater].

☆ *Eşanl.* § ❶ **yanmaya başlamak, alev almak.** § ❷ **ateşlenmek** *(mecaz),* **körüklenmek** *(mecaz).*

☆ *Karş.* § ❶ **sönmek.** § ❷ **sakin olmak, sakinleşmek, durgunlaşmak.**

alevlenmez, i. *kim.* Alev almaz, alevlenme özelliği bulunmayan. [*Osm.* Gayr-i kabil-i iştial; *Ing.* Nonflammable; *Fr.* Ininflammable].

alevli, s. § ❶ Alevi olan, alevlenmiş. [*Ing.* In flames, flaming; *Fr.* Flambant -ante, flamboyant,-ante, enflamme,-ee]. § ❷ *mec.* Şid. detli, hararetli, öfkeli. [*Ing.* Furious, violent, ardent; *Fr.* Ardent, emporte, passionné].

alevriyospor, alöriyospor, i. *Fr. aleuriospore. bot.* Mitelyum'dan çıkan ve kendini taşıyan ipliğin yırtılmasıyle serbest hale gelen spor.

alevron, i. *Fr. aleurone. bot.* ve *kim.* Gerek kotiledonlarda, gerek albüminde *(protein tabakası)* rastlanan ve tohumlarda bulunan azotlu yedek besin maddesi. Ince çeperli hücrelerde bulunan ve globoit ve kristaloit taşıyan proteinli madde. [*Ing.* Aleurone, proteid grains].

aleyh, i. *Osm.* < *Ar.* alâ. Karşı, zıt, karşıt. [*Ing.* Against; *Fr.* Contre]. ◉ **~ e dönmek,** *dey.* Karşı durum almak. [*Ing.* To take up a contrary position; *Fr.* Tourner contre]. ◉ **~ inde olmak** *(birinin), dey.* Birine karşı olmak ◉ **~ inde söylemek** veya **bulunmak** *(birinin), dey.* Çekiştirmek, yermek, kötülemek. [*Ing.* To be hostile (to), to tale a contrary stand, to talk against, to backbite; *Fr.* Dire du mal de quelqu'un]. ◉ **~ ine dönmek,** *dey.* Önceden zarar vermeyen bir işin veya kimsenin daha sonra karşı duran, zarar veren bir hale gelmesi. [*Ing.* To turn against one, turn to one's disadvantage]. ◉ **~ ine olmak** *(birinin), dey.* Bir iş birinin zararına olmak, onun için iyi olmamak. ◉ **~ te konuşmak,** *dey.* Birini çekiştirmek, yermek. ◉ **~ te olmak,** *dey.* Karşı durum almak. [*Fr.* Être contre].

☆ *Karş.* leh.

aleyhtar /aleyhtar/, b.s. *Osm.* < *Ar. aleyh* + *Fars. dâr.* Aleyhte olan, birine veya bir şeye karşı olan, karşıt duran. [*Ing.* Opponent; *Fr.* Oppose,-ee,, opposant,-ante].

☆ *Eşanl.* **karşı olan, karşı duran, aleyhte olan.**

☆ *Karş.* **taraftar, leyhte olan.**

aleyhtarlık,-ğı, i. Bir işe harekete veya fikre karşı olma hali: *Yurtta kapitalizm aleyhtarlığı gittikçe yayılmaktadır.* [*Ing.* ve *Fr.* Opposition].

aleykümselâm /aleykümselâm/, ünl. *Osm.* < *Ar.* «Esenlik üzerinize olsun» demektir. [*Ing.* A peace be upon you *(said in reply to the Muslim greeting selâmünaleyküm); Fr.* Réplique du salut arabe «esselâm-ü aleyküm» et qui veut dire littéralement, et le salut sur vous].

alfa[1], i. *Yun. alpha.* § ❶ Grek alfabesinin birinci harfi. § ❷ *(Bilim dilinde)* ilk, birinci.

~ dezentegrasyonu, *fiz.* Bir atom çekirdeğinin alfa pertikülleri yaymak suretiyle radyoaktif bozunması. [*Ing.* Alpha disintegration; *Fr.* Desintegration alpha].

~ emetörü, *fiz.* Alfa partikülleri yayınlamak suretiyle radyoaktif bozunmaya uğrayan atom çekirdeği.

~ hücresi, *zool.* ◘ **Hücre.**

~ ışını, *fiz.* Radyoaktif cisimlerin saldıkları üç ışından biri. [*Ing.* A-ray; *Fr.* Rayon alfa.

~ klorofil, *biyokim.* Böceklerde renk meydana getiren bir klorofil sekli.

~ parçacığı, *fiz.* ◘ **Alfa partikülü.**

~ partikülü, *fiz.* Iki proton ve iki nötrondan meydana gelen pozitif yüklü nükleer bir partikül olup radyoaktif atomlarının bazılarının bozunmaları sırasında yayılır. [*Ing.* Alpha particle; *Fr.* Particule alpha, helion]

☆ *Eşanl.* **alfa taneciği, alfa parçacığı.**

~ sayıcısı, *fiz.* Alfa partikküllerini saymak üzere bir sayıcı tüb. amplifikatör, empülsiyon diskriminatörü ve bir eşelle kaydedici bir düzenden meydana gelen cihaz.

~ testi, *psik.* Binet ve Simon tarafından icat edilerek sonradan geliştirilmiş zekâ testlerinden biri.

alfa[2], i. *Ar. halfa. bot.* Kuzey Afrika bölgesinde, Ispanya'da v.b. yerlerde yetişen, Buğdaygiller familyasından bir bitki. Kâğıt, ip, küfe, halı, örme kundura tabanı yapımında kullanılır. 50-60 yıl süreyle ürün verebilir. [*Lat. Stipa tenacissima*].

alfabe, i. *Fr. alphabet* < *Yun. alfa* + *beta.* § ❶ Bir dilin seslerini gösteren harflerin kararlaştırılmış bir sıraya göre dizilmiş takımı. [*Ing.* Alphabet]. § ❷ Okuma öğreneceklere harfleri ve okuma yolunu gösteren kitap. [*Ing.* A primer, first reading-book for children]. § ❸ *mec.* Bir işin başlangıcı. [*Ing.* Primer]. ◉ **Mors ~ si,** Morse adında birinin, telgrafçılıkta kullanılmak üzere, çizgi ve noktalardan ibaret olarak düzenlediği harf sistemi.

~ dışı, Bir ulusun alfabesinde bulunmayan harf. Türk alfabesinde bulunmayan w, x, q harfleri gibi. [*Ing.* Analphabetic; *Fr.* Analphabetique].

~ düzeni, Harf sırası. [*Ing.* Alphabetical order; *Fr.* Ordre alphabetique].

~ öğretimi, Çocuklara okuma ve yazmayı öğretmeyi amaç edinen bir öğretim alanı.

alfabetik, s. *Fr. alphabetique.* § ❶ Alfabe sırasına göre dizilmiş. § ❷ Alfabeyi ilgilendiren. [*Ing.* Alphabetical; *Fr.* Alphabetique].

~ katalog, *küt.* Kitabın veya yazarın adı bilindiğine göre, kütüphanede varsa aranan kitabın bulunmasını sağlayan katalog.

~ metot, Okumayı, öğrenciye göre harfleri, sonra ab, ac, ad, gibi bileşimleri, en sonunda da kelimeleri tanıtarak öğretme sanatı.

~ sıra, *küt.* Türk alfabesinin yazılış sırasına göre, kütüphanede kitap ve yazar adına göre yazılmış fişleri *(kayıtları)* kataloglarda önden arkaya doğru sıralama. [*Ing.* Alphabetical arrangement, alphabetical order, chronological order; *Fr.* Classement alphabetique].

alfamerik,-ği, i. *Fr. alphamerique. ask.* Harf - rakam düzeni. Alfabe harfleriyle rakamların veya adların yanyana bulunması. Makina tarafından işlenebilen alfabe harfleri, sayısal basamaklar ve özel harfler için kullanılan genel terim. [*Ing.* Alphameric].

alfaterapi, i. *Fr. alphatherapie. tıp.* Alfa ışınlariyle yapılan tedavi. [*Ing.* Alphatherapy].

alfatopik, s. *Fr. alphatopique.* Kütleleri arasındaki fark alfa daneciği kütlesi kadar olan iki çekirdeği tanımlamak için kullanılan terim. [*Ing.* Alphatopic].

alfenit,-di, i. *Fr. alfenide.* Çatal, bıçak gibi yemek takımları yapımında kullanılan ve 1850 yılında kimyacı Halfen tarafından bu-

lunmuş olan bir gümüş alaşımı. [*Ing.* Alphenide].

alfisol,-lü, i. *trm.* ve *jeol.* Genellikle ıslak olan mineral topraklar. Molik epidedan oksik veya sporodik horizonlar yoktur. Arcilik veya natrik horizon olabilir. Baz absorpsiyonu % 35 den fazladır. [*Ing.* Alfisol].

alfol,-lü, i. *inş.* Çok ince alüminyum yapraklarından meydana gelen ısı yalıtkanı *(tecrit maddesi)*.

alfons, i. *arg.* Pezevenk.
☆ *Eşanl.* asılzâde, astik, dasnik, geyik

algarina /algarina/, i. *It.* § ❶ Ağır bir şeyi denizden çıkarmak veya oraya indirmek işinde kullanılan büyük vinçli deniz teknesi. [*Ing.* Sheer hulk, floating crane, crane barge; *Fr.* Ponton à mâture]. § ❷ *den.* (a) Baş veya kıç taraflarında eğik olarak uzatılmış bastıkalı veya makaralı kısa dikme veya makaslar taşıyan filika veya işkampavyalar; (b) Özellikle, daha ayrıntılı olarak bu çeşit düzenli tekne veya dubalar.

algedonik, s. *Fr. alghédonique* < *Yun. algos*, acı + *hedône*, haz. *psik.* Aynı zamanda hem haz hem de acıyle ilgili. [*Ing.* Algedonic].

al.gerdan, b.i. *zool.* Serçegiller *(Turdidae)* familyasından, 15 sm. boyunda, tüylerinin üstü kestane renginde, altı beyaz, boynu ve göğüs kısmı kızıl-turuncu *(gençleri benekli kestane renginde)* olan bir kuş. [*Lat. Erithacus rubecula*]. ☆ *Eşanl.* nar bülbülü.

algı[1], i. < *almak.* Afyon toplamakta kullanılan kaşık.

algı[*2], i. < *almak. fels.* ve *psik.* (a) Uyarımların duyu organlarını uyarmaları sonunda meydana gelen duyumların, beyne iletildikten sonra, daha önceki izlenimleri yardımıyle, bu uyarımları doğuran etkenlerin tanınması; (b) Zihinle olan ilgisi bakımından duyum; (c) Bir duyumdan edinilen yalın bilinç. [*Osm.* İdrâk; *Ing.* ve *Fr.* Perception, comprehension].
☆ *Eşanl.* anlayış.
~ zamanı, Bir parçanın okunması sırasında gözlerin yaptığı tesbitin *(duraklamanın)* bütün süresi.

algıcılık*,-ğı, i. *fels.* Algılama'da, zihnin bir dış gerçeği, dolaysız ve doğru olarak kavradığını ve bunun bilincine vardığını ileri süren felsefe doktrini. [*Ing.* Perceptionism; *Fr.* Perceptionisme].

algılamak*(-i), f. *fels.* Algının meydana gelmesi fiili; bir nesne, bir olay veya durum, duyum, anı ve çağrışımın katıldığı bir refleks gelişme içinde bilinçleşmek. Eskiden duyumların toplamından doğduğu kabul edilirdi. Gestalt kuramı algının şekle ait ve aktif olduğunu gösterdi. [*Osm.* İdrak etmek; *Ing.* To perceive; *Fr.* Percevoir].

algılanabilirlik*,-ği, i. *fels.* Algılanabilir olma niteliği. [*Ing.* Perceptibility; *Fr.* Perceptibilite].

algılanmak*, nsz. f. idrak edilmek. [*Ing.* To be perceived].

algılayıcı*, s. *fels.* Algı yetisi olan. [*Ing.* Perceptive; *Fr.* Perceptif,-ive].

algodonit,-ti, i. *min.* Şili'deki Algodone gümüş madeninde altıköşeli sistemde kristalleşen doğal beyaz bir kabuk halinde rastlanan bakır arseniyür. (Cu_3As). [*Ing.* ve *Fr.* Algodonite].

algofili, i. *Fr. algophilie. psik.* Acı verici duyumlardan hoşlanma. *(Bu hal, bazı psikopat ve dejenerelerde görülür).* [*Ing.* Algophilia].

algofobi, i. *Fr. algophobie* < *Yun. algos*, acı, elem + *phobos*, korku. *psik.* Elem korkusu. Elemli sahneler veya ağrı verecek bir olayda gösterilen marazi duyarlık. Yalnız acı verici duyuma karşı değil *(ki normaldir)*, aynı zamanda acı verici duyum meydana getirebilecek her şeye karşı duyulan marazî bir korku. [*Ing.* Algophobia].

algoit,-di, i. *Fr. algoïde. bot.* Alglere benzeyen veya alglerin karakterini taşıyan. [*Ing.* Algoid].

algojenik, s. *Fr. algogénique, tıp.* Sızı veren, acı doğuran, titreten, üşüten. [*Ing.* Algogenic].

algol,-lü, i. *mat.* Bilim ve mühendislik maksatlarıyle kullanılan kompütörler için belirli bir kompütörün normal koduna başvurulmadan matematiksel problemleri programlamak üzere özel şekilde düzenlenmiş sembolik dil. [*Ing.* ve *Fr.* Algol].

Algol,-lü, öz. i. *astr.* Perseus takımyıldızında bulunan ikinci kadirden bir yıldız. Bir örten çift yıldız olan Algol bütün gece değişik parlaklıklarda görülür. [*Ing.* ve *Fr.* Algol].
☆ *Eşanl.* umacı.

algolagniya, i. *Yun. algos*, acı, elem + *lagneia* heves, *cinsel temas. psik.* ve *tıp.* (a) Karşı cinse elem verme, hırpalama isteğiyle beliren şehvet duygusu; (b) Zevkini çektiği acıdan alan cinsel sapıklık şekli. [*Ing.* Algolagnia].

algoloji, i. *Fr. algologie. bot.* ◘ Yosunbilim.

algolojik, s. *Fr. algologique. bot.* ◘ Yosunbilimsel.

algoritma /algorit:ma/, i. *Fr. algorithme* < *Ar. alharezmi. mat.* IX. yüzyılın başında yaşamış olan Türk matematikçilerinden Musaoğlu Horzum'lu Mehmet'e Arapların san olarak verdiği «Alharezmi» kelimesinden Frenklerin yaptığı bir terim olup, ortaçağda ondalık sayı sistemine göre yapılan *(ve son zamanlarda ise, belirli herhangi bir kurala bağlı bulunan her türlü)* hesap işlemine ad olmuştur. [*Osm.* Harzemiye; *Ing.* Algorithm].
☆ *Eşanl.* horzumlu yolu.

algorizm, i. *Fr. algorisme. mat.* Modern matematikte, hesaplama için kullanılan herhangi bir metot veya usûl. [*Ing.* Algorism].

algostaz, i. *Fr. algostase. psik.* ve *tıp.* Büyük bir trauma sırasında ağrıya karşı duyarlığın azalması veya kaybolması [*Ing.* Algostasia].

algotron, i. *fiz.* Doğrusal hızlandırıcı; bu hızlandırıcıda, taneciklerin hızlandırılması bir dalga yöneticisinin içinde sağlanır. *(Bu yönetici, sıkıca bağlanmış ve bir tek titreşim üreteciyle çalıştırılan bir seri rezonatör'den meydana gelmiştir).*

algrafi, i. *Fr. algraphie. matb.* Litografik taş yerine aluminyum plâka kullanılarak yapılan baskı. [*Ing.* Algraphy].

alıcı, i. < *almak.* § ❶ Satın almak isteyen kimse. [*Osm.* Müşteri; *Ing.* Customer, buyer; *Fr.* Client]. § ❷ Ölüm aracı olduğuna inanılan melek azrail. [*Ing.* ve *Fr.* Azrael]. § ❸ *fiz.* Elektrikle çalışan ve elektrik enerjisini alıp başka bir enerjiye çeviren araç. § ❹ Talip, istekli. [*Ing.* Taker; *Fr.* Acheteur]. § ❺ Kendisine bir şey gönderilen kimse: *Posta ücreti alıcıya aittir.* [*Ing.* Receiver; *Fr.* Recepteur]. § ❻ *sin.* Sinema filmi çevirmekte kullanılan cihaz. [*Ing.* Motion picture camera, cine camera; *Fr.* Appareil de prise de vues]. § ❼ Almaç. [*Osm.* Ahize; *Ing.* Receiver; *Fr.* Recepteur]. § ❽ *astr.* Işığı, elektromanyetik dalgaları alıp değerlendiren araç *(Göz, fotoğraf plağı, radyo, radyo teleskopu gibi).* [*Osm.* Cihâz-ı âhiz; *Ing.* Receiver; *Fr.* Recepteur]. § ❾ *kim.* Bir bileşikte yarı kutupsal bir bağlantı ile duran ve verici denilen başka bir atomdan elektronlar alan atom. § ❿ *mek.* Bir türbinde, hareket ettirici bir akışkanın *(su, buhar, gaz)* etkisinde kalan kanatların herbiri. § ⓫ *radyotekn.* Elektromagnetik dalgalar yardımıyle iletilen işaretleri almayı ve yeniden yayınlamayı sağlayan âlet. § ⓬ *tıp.* Nakil yoluyle kan alan kişi. § ⓭ *biy.* Çevre ile ilgili bilgileri almaya yarayan organlar, duygu organları. [*Lat.* ve *Ing. Receptor; Fr.* Recepteur]. § ⓮ *post.* Posta maddelerinin, üzerindeki adrese göre teslim edileceği özel veya tüzel kişiler. [*Osm.* Mürselünileyh; *Ing.* Addressee; *Fr.* Destinataire]. ◉ ~ lara oynatma, *sin.* Filimlerin kiralama ve satışını sağlamak için dağıtımcı ve oynatımcılara yapılan gösterim. [*Ing.* Trade show; *Fr.* Présentation corporative]. ◉ ~ sız filim, *sin.* Alıcı kullanmaksızın laboratuvar işlemlerine başvurmaksızın, doğrudan doğruya filim üzerine elle çizilerek meydana getirilen filim. [*Ing.* Hand painted animation, film without camera; *Fr.* Film sans camera, dessins animés à la main]. ◉ canlı ~ resim, *sin.* ◘ Canlı[1] ◉ ◘ ŞEKİL: 94. TELEFON CIHAZI.
~ açısı, *sin.* Sinema filmi çevirmekte kullanılan cihaz. [*Ing.* Camera angle, angle, shooting angle; *Fr.* Angle de prise de vue, angle, champ].
~ eksen, *sin.* Doldurmalıkta filmin sarıldığı madenden küçük silindir. [*Ing.* Take-up axis; *Fr.* Axe recepteur].
~ görüş noktası, *sin.* Alıcının, çevrilen cisme göre durumu. [*Ing.* Camera viewpoint; *Fr.* Point de vue de camera].
~ gözüyle bakmak, *dey. (Kendine birşey alacak müşteri gibi)* inceden inceye gözden geçirmek. [*Ing.* To look carefully with interest].
~ gürültüsü, *sin.* Alıcının çalışırken çıkardığı gürültü. [*Ing.* Camera noise; *Fr.* Bruit de camera].
~ hareketleri, *sin.* Alıcının, filim çevrilirken, olduğu yerde ekseni üstünde veya hareketli bir araç üzerinde yer değiştirerek yaptığı çeşitli hareketler. [*Ing.* Camera movement; *Fr.* Mouvements de camera].
~ hızı, hız, *sin.* Bir alıcıda filmin pencere önünden saniyede geçiş sayısı. [*Ing.* Camera speed, speed, speed of shooting, speed of taking; *Fr.* Cadence, vitesse].
~ kalem, *sin.* Sinemanın, resim, roman gibi bir anlatım aracı olduğu, bundan dolayı sinema sanatçısının, duygu ve düşüncelerini ortaya koymakta, alıcıyı tıpkı bir kalem gibi özgürlük ve rahatlıkla kullanabileceğini ileri süren Fransız yönetmeni Alexandre Astruc'ün ortaya attığı bir terim. [*Ing.* ve *Fr.* Camera-stylo].
~ kuş, Avcı kuş. [*Ing.* Bird of prey].
~ makara, *sin.* Alıcı, gösterici, basıcı gibi cihazlarda filmin pencere önünden geçtikten sonra sarıldığı makara. [*Ing.* Take-up spool; *Fr.* Bobine receptrice].
~ melek, *dey.* Can alıcı melek. [*Ing.* The Angel of death; *Fr.* L'ange de la mort].
~ penceresi, *sin.* Alıcının önünde, mercekle filim arasında yer alan ve görüntüleri duyarkat üzerine belli boyda dikdörtgen biçiminde düşürecek yapıda olan açıklık. [*Ing.* Picture gate, camera gate; *Fr.* Fenêtre d'exposition, fenêtre de prise de vue, fenêtre de l'image].
~ takımı, *sin.* Bir filmin görüntülerini elde etmekle görevli teknikçiler topluluğu. [*Ing.* Camera crew; *Fr.* Équipe de camera, équipe de prise de vues].
~ uzaklığı, *sin.* Alıcının, üzerine odaklandığı cisme olan uzaklığı. [*Ing.* Camera distance; *Fr.* Distance de caméra].
~ verici, *dey.* Bağışladığını geri alan. [*Ing.* One who takes back a present he has given].
~ yerleştirmesi, *sin.* Alıcının, çevrilecek çekim için en uygun uzaklık, açı ve görüş noktasına konması. [*Ing.* Camera set-up, set-up; *Fr.* Installation d'appareil, installation de caméra].
~ yönetmeni, *sin.* Alıcıyı doğrudan doğruya çalıştıran ve yöneten kimse. [*Ing.* Cameraman; *Fr.* Operateur, cameraman].
~ yönetmeni yardımcısı, *sin.* Alıcı yönetmenine bütün çalışmalarında yardımcı olan kimse. [*Ing.* Assistant cameraman, second cameraman, assistant operator; *Fr.* Assistant operateur, operateur adjoint].

alıç,-cı, i. *Osm.* < *Fars. bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, yaprakları 3-7 loplu olan, dikenli ağaççık. Çiçekleri beyaz, meyvası kırmızı, siyah veya sarıdır. Türkiye'de yetişen *C. monogyna* ve *C. oxyacantha* adlı türleri, Nisan-Mayıs ayları arasında pembemsi beyaz renkli ve kokulu çiçekler açan 2-4 m. yüksekliğinde, çalımsı ağaç veya ağaççıklardır. Çiçeklerinde *tanen, trimetilamin*, glikozite benzer birleşikler, *flavonlar, antosiyan* türevleri ve organik asitler bulunmaktadır. Kalb kuvvetlendirici ve yatıştırıcı olarak, ayrıca damar sertliği ve göğüs nezlesinde de tansiyon düşürücü olarak kullanılır. [*Lat. Crataegus; Ing.* Hawthorn, white- thorn, may-bush; *Fr.* Aubépine, epine blanche]. ◉ ◘ ŞEKİL: SÜS BİTKİLERİ II.
☆ *Eşanl.* yemişen.

alığımsı, s. ◘ Alıkça.

alık, s. < *almak.* § ❶ Aklı alınmış, beceriksiz ve şaşkın, aptal. [*Ing.* Imbecile, stupid; *Fr.* Imbecile]. § ❷ Kuzuların, koyun ve keçilerin tanınması için vücutlarının belli bir yerine, yün kırpılarak vurulan işaret.
☆ *Eşanl.* § ❶ akılsız, beyinsiz, budala, sersem, salak .
☆ *Karş.* akıllı, düşünceli, mantıklı.

alık alık, z. Çok aptalca: *Öyle alık alık etrafına bakınmasana!* [*Ing.* As an idiot or imbecile, stupidly, as a fool, surprisedly, ama-

zedly, confusedly; *Fr.* Stupidement, sottement, bêtement].

alıkça, s. Biraz alık, alık gibi. [*Ing.* Somewhat stupid or idiot, as an imbecile or simpleton, foolishly; *Fr.* Stupidement, sottement, bêtement].

alıklamak, f. Kuzuların ve koyunların karın tüylerini kırkmak.

alıklaşmak, f. Alık hale düşmek, alık gibi duraklamak, bir şey karşısında aptallaşıp şaşırmak. [*Ing.* To become imbecile; *Fr.* Devenir stupide, devenir bête].

alıklık,-ğı, i. Alık olma hali veya alıkça bir iş, saflık, bönlük, aptallık. [*Ing.* Stupidity, imbecility; *Fr.* Imbecillite, betise, sottise].

alıko(y)ma, i. *trm.* Arazi yüzünde akmakta olan yüzey akışın, küçük çukurluklar içerisinde kalan kısmı. [*Ing.* Detention; *Fr.* Détention].

alıko(y)mak (-ı,-e), f. § ❶ Bir süre için bir yerde (yanında) tutmak: *Birini yemeğe alıkoymak. Arkadaşım beni yemeğe alıkoydu.* [*Ing.* To keep, to detain; *Fr.* Retenir, garder]. § ❷ Gecikmesine sebep olmak. [*Ing.* To stop, to cause to be late; *Fr.* Arreter]. § ❸ (-ı,-den) Birini, yapmakta olduğu veya yapmak istediği işten geri tutmak, ona engel olmak: *Beni yolumdan alıkoymasaydınız, şimdiye kadar varmıştım. Bunu söylemekten sizi kim alıkoymuş.* § ❹ (-ı) Ayırıp bir kenarda tutmak: *Bu kitabı sizin için alıkoydum.*

☆ *Eşanl.* § ❶ **kapatmak, misafir etmek.** § ❷ **engel olmak, mani olmak.** § ❸ **saklayıvermek.**

☆ *Karş.* **serbest bırakmak.**

alıksı, s. ◘ **Alıkça.**

alım, i. < *almak*. § ❶ Almak eylemi. [*Ing.* Taking, receipt; *Fr.* Action de prendre, de recevoir]. § ❷ Satın almak eylemi. [*Ing.* Purchase; *Fr.* Acquisition, achat]. § ❸ Gözü gönlü çeken hal. [*Osm.* Cazibe; *Ing.* Charm, spell; *Fr.* Charme, attrait]. § ❹ Bir şeyin içine akabilme, taşıyabilme haddi, kapasite. [*Ing.* Capacity, quickness of mind]. ◉ **~ı da, çalımı da yerinde olmak,** *dey.* Göz alıcı ve gösterişli olmak. *(Bazen alay gayesiyle kullanılabilir.*

☆ *Yak. anl.* § ❶ alma. § ❷ **mübayaa etme.** § ❸ **çekicilik, alımlılık, albeni, gözenlik, sevimlilik, sempatiklik, çekim.**

☆ *Kars.* § ❶ **verme.** § ❷ **satım.** § ❸ **sevimsizlik, alımsızlık, cazibesizlik.**

~ satım, *ikt.* ve *sosy.* Satın alma ve satma işi, alış veriş. Ticaret hayatında bir kimsenin bağlı olduğu iktisadî faaliyet düzeni. [*Ing.* Purchase and sale, business, trade; *Fr.* Achat et vente, se dit plus particulièrement pour les immeubles].

alımca, i. Biri için ayrılan ve belli zamanlarda alınan para. [*Osm.* Avait, aidat; *Ing.* Income, allowance; *Fr.* Allocation, revenu].

alımcı, i. Başkasının hesabına alacak toplayan veya kabul eden kimse. [*Osm.* Tahsildar; *Ing.* Tax, collector; *Fr.* Encaisseur].

alımlı, s. Alımlı[3] olan, göz alıcı, cazibeli: *Onun pek alımlı bir hali var.* [*Osm.* Cazip; *Ing.* Attractive; charming; *Fr.* Charmant,-ante, gracieux, -euse, attirant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **sevimli, gözenli, çekici, sempatik, güzel, hoş, cici.**

☆ *Karş.* **sevimsiz, donuk, soğuk, cazibesiz, ilgi çekmeyen, nahoş.**

alımsa, i. § ❶ Bir memurun iş görmek için işin sahibinden para veya mal alması. [*Osm.* Irtişa; *Fr.* Prévarication]. § ❷ Bu şekilde alınan para veya mal. [*Osm.* Rüşvet; *Ing.* Bribe; *Fr.* Present donné pour corrompre].

alımsak, s. Alımsa alarak iş gören. [*Osm.* Mürteşi; *Ing.* Who accepts bribes; *Fr.* Prevaricateur,-trice.]

alım-satım, b.i. ◘ **Alım.**

alımsız, s. Alımlı[3] olmayan: *Alımsız bir yüz.* [*Ing.* Unattractive, ugly, plain; *Fr.* Peu attrayant, sans attrait, depourvu d'attrait, laid, disgracieux,-euse].

alımsızlık,-ğı, i. Alımlı olmama , hoşa gitmeme. [*Ing.* Ugliness, inattractiveness; *Fr.* Laideur].

alın,-ını, i. § ❶ *(insanda)* Yüzün, saçlarla kaşlar arasında kalan bölümü. [*Osm.* Cephe; *Lat. Frons; Ing.* Forehead; *Fr.* Front]. § ❷ *(bina v.b.)* Ön, ön yüz; cephe. [*Ing.* ve *Fr.* Front, façade]. § ❸ *trm.* Yerde veya daha yükseklerde sıklık, sıcaklık bakımından iki ayrı hava yığınının karşılaştıkları yerde beliren yer. § ❹ *zool.* (a) *(Memelilerde)* Kafanın tepesiyle gözler arasındaki üst bölüm; (b) *(Kuşlarda)* Gagadan başın tepesine kadar uzanan bölüm; (c) *(Kabuklularda)* Başın ön bölümü göğüs kabuğu şeklinde devam etmiyorsa, bu bölümle gözler arasındaki mesafe; (d) *(Böceklerde)* Ağız, gözler ve başın arka bölümü arasındaki ön üst bölüm. [*Osm.* Cephe; *Ing.* ve *Fr.* Front]. § ❺ *ark.* Bir sunağın tepeliğinden sarkan süs. § ❻ *mad. oc.* Bir ayak veya bacada cevher kömürünün kazıldığı yer. § ❼ *mad. oc.* Kazı yapan işçilerin çalıştığı yer. ◉ **Alnı açık gezmek,** *dey.* Çekinecek bir hali veya ayıbı olmadan rahatlıkla dolaşmak. ◉ **Alnı akıtmalı,** *vet.* Atlardaki nişanelerden, alında az miktarda beyaz kılın bulunması hali. ◉ **Alnı açık, yüzü ak (pak),** *dey.* Çekinecek hiç bir hali veya ayıbı olmayan. [*Ing.* Having nothing to be ashamed of, blameless]. ◉ **Alnında beyaz nişane,** *vet.* Atlarda, alında biraz daha fazla beyaz kılın bulunması hali. ◉ **Alnında beyaz eser,** ◘ **Alnı akıtmalı.** ◉ **Alnında kartopu,** *vet.* Atlardaki nişanelerden, alında bulunan beyaz nişanenin yuvarlakça olması hali. ◉ **Alnında yazılmış olmak,** *dey.* Ezelden hakkında takdir edilmiş olmak. ◉ **Alnını karışlamak,** *dey.* Meydan okumak. [*Fr.* Défier quelqu'un de faire quelque chose, mettre au défi, parier dix contre un]. ◉ **Alnını karışlarım,** *dey.* «*Bu işi yapanın alnını karışlarım*» gibi cümlelerde kullanılarak meydan okuma anlatır. [*Ing.* I'll show you *(used for a threat)*, I dare you]. ◉ **Alnını karışlayayım,** *dey.* Birini hafifsemek için söylenir. ◉ **Alnının karayazısı,** *dey.* Talih: *Alnımın karayazısı böyleymiş.* [*Ing.* My luckless destiny; *Fr.* Mauvais sort, mauvaise destinée, mauvaise étoile]. ◉ **Sıcak ~,** *coğr.* Önündeki soğuk havaya sokulan sıcak hava yığını. ◉ **Soğuk ~,** *coğr.* İleri doğru sokulan soğuk hava yığını. ◉ ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.**

~ açmak, *dey.* Her aşağılık hareketi kolayca kabullenmek.

~ akı, *dey.* Şerefli ve itibarlı olma hali: *Bu işten alnımın akı ile sıyrıldım.*

~ cenderesi, Eskiden sorguya çekilen insanları zorla söyletmek için alnına bağlanarak bir âletle sıkıştırılan ve üstünde düğümleri bulunan bir ipten yapılmış işkence âleti. [*Fr.* Frontal].

~ çatısı, *anat.* İki kaşın ortası.

~ çatkısı, § ❶ Eski zamanlarda alna bağlanan ve saçları tutmaya yarayan bağ. [*Ing.* Fillet, band round the head; *Fr.* Frontal]. § ❷ Katolik rahibelerin saçlarını göstermemek için alınlarına örttükleri kolalı beyaz keten örtü. [*Ing.* Frontlet; *Fr.* Fronteau].

~ damarı çatlamak, *dey.* Utanma duygusu kalmamak: *Alnının ar damarı çatlamış.* [*Ing.* To lose all sense of shame; *Fr.* Être effronté].

~ derisi, Alnı kaplayan deri.

~ doğrusu, *mat.* Düşey izdüşüm düzlemine paralel olan doğru. [*Osm.* Hatt-ı cebhiye; *Ing.* Frontal line; *Fr.* Ligne frontale].

~ düzlemi, *mat.* Düşey izdüşüm düzlemine paralel olan düzlem. [*Osm.* Cephe müstevisi; *Ing.* Frontal plan; *Fr.* Plan de front].

~ falı, Alındaki çizgilerden bir kimsenin geleceğini okumak iddiasında bulunan bir falcılık çeşidi.

~ karşılamak, § ❶ Beğenmek. § ❷ Meydan okumak.

~ kası, *anat.* ◘ **Kas.**

~ kemiği, *anat.* ◘ **Kemik.**

~ siniri, *anat.* ◘ **Sinir.**

~ sinusu, *anat.* ◘ **Sinus.**

~ teri, *dey.* Emek, güçlü çalışma, çaba: *Ben hayatımı alnımın teriyle kazanırım.* [*Ing.* The sweat of the brow; *Fr* Travail personnel,sueur de front, grand effort].

~ teri dökmek, *dey.* Emek vermek, zahmetli, meşakkatli bir iş görmek. [*Ing.* To sweat (over), to toil; *Fr.* Se Peiner, suer sang et eau].

~ teriyle kazanmak, *dey.* Hak ederek, çalışarak, emek harcayarak kazanmak. [*Ing.* To earn with hard work, to earn with the sweat of one's brow; *Fr.* Gagner son pain à la sueur de son front].

~ yazısı, *mec.* Bir insanın başına gelmesi ezelden Tanrı tarafından kararlaştırılmış iyi ve kötü haller. [*Osm.* Mukadderat, kader; *Ing.* Fate, destiny; *Fr.* Destin, destinée, fatalite].

☆ *Eşanl.* **talih.**

~ yeri, İki hava yığını arasındaki bölge geçiş alanları.

alınç,-cı, i. Borçlu tarafından yatırılan veya satıştan toplanan para. [*Osm.* Tahsilât, mehuzât, makbuzat; *Ing.* Dues, moneys collected; *Fr.* Recette].

alındı, i. § ❶ Bir para veya malın alındığını gösteren belge. [*Osm.* Makbuz; *Ing.* Receipt; *Fr.* Reçu]. § ❷ *post.* Posta servislerinde tevdi olunan kayda tabi posta maddelerine karşılık göndericilerine posta servislerince verilen makbuz. [*Osm.* Makbuz; *Ing.* Receipt; *Fr.* Récépissé].

alıngan, s. < *alınmak*. Alınmak[2] huyunda olan, çabuk alınan, her sözü veya hareketi kendine karşıymış gibi yorumlayan. [*Ing.* Touchy; *Fr.* Susceptible].

☆ *Yak. anl.* **duygun, hassas ,içli, fazla hisli, vesveseli, kuruntulu, seriülinfial, müvesvis.**

☆ *Karş.* **vurdum duymaz, aldırmaz, duygusuz, alınmaz, gamsız, fütursuz, soğukkanlı, istifini bozmaz.**

alınganlık,-ğı i. Her sözün,her davranışın,kendisine karşı olduğunu sanarak alınıp küsme hali. [*Ing.* Touchiness, susceptibility; *Fr.* Susceptibilite].

alınlı, s. § ❶ Alnı geniş. [*Ing.* Who has a large forehead]. § ❷ *(Bina hk.)* Cephesi, ön yüzü geniş. § ❸ *mec.* Arsız, yüzsüz, küstah *(kimse)*. [*Ing.* Brazen faced, impudent, shameless].

alınlık,-ğı, i. *alın* + *lık*. § ❶ Alna takılan altın, inci gibi mücevherlerle süslü zincir. [*Ing.* Ornament worn on the forehead; *Fr.* Diadème]. § ❷ *mim.* (a) Binaların cephelerindeki süsler. [*Ing.* Inscription on the front of a building]; (b) Yunan ve Roma yapılarının ön yüzlerinde, çatı üçgeni ile sütunların üzerindeki kiriş arasında kalan üçgen biçimindeki bölüm. [*Ing.* Pediment; *Fr.* Fronton]. § ❸ Zırhın alnı örten kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Frontal]. § ❹ Savaşta atların

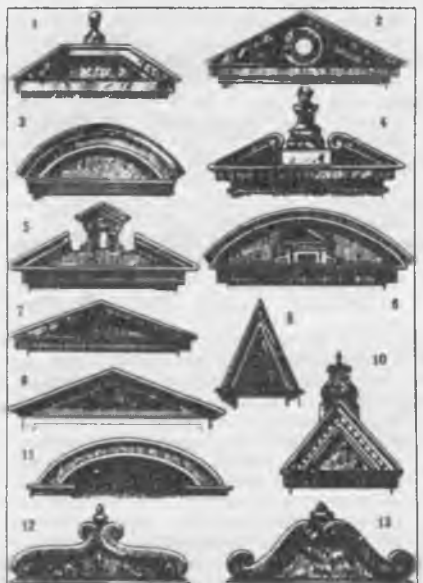

ŞEKİL: 10. — **ALINLIKLAR. 1.** Düz tepeli alınlık. **2.** Halkalı alınlık. **3.** Yuvarlak alınlık. **4.** Kıvrımlı kesik alınlık. **5.** Kesik alınlık. **6.** Çifte alınlık. **7.** Basık alınlık. **8.** Sivri alınlık. **9.** Eteksiz alınlık. **10.** Üçgen alınlık. **11.** Tabansız alınlık. **12.** ve **13.** Kıvrımlı alınlık.

burunları üzerine takılan ve başlarını kılıç ve silâh darbesinden koruyan zırhın alna gelen kısmı. [*Fr.* Frontail]. § ❺ Bir koltuk veya kanepede oturma yeriyle kol arasındaki boşluğu dolduran kumaş. § ❻ Döşemede arkalığın kabarık bölümü. ◉ **At alınlığı,** Muharebelerde atların kafalarını korumak için kullanılan zırh. [*Fr.* Chanfrein, frontail]. ◉ **Basık ~,** Üst açısı çok açık olan bir çeşit yatık ve basık alınlık olup, uzunluğu çok olan binalarda kullanılır. [*Fr.* Fronton surbaissé]. ◉ **çift ~,** Birbiri içine yapılmış, biri küçük öbürü büyük, iki alınlıktan vücuda gelen çift alınlık. Büyük alınlık çoğunlukla dairesel bir kavis şeklinde olup küçük alınlık bunun tablası içine yapılmıştır. [*Fr.* Fronton double]. ◉ **Düz tepeli ~,** İki tarafındaki eğik kenarları belirli bir yükseklikten sonra yatay bir kornişle birleşen ve bu yatay kısmın üstüne de bir tepelik konan alınlık. [*Fr.* Fronton à Pans]. ◉ **Eğrili ~,** Kenar çizgileri kavisli olan alınlık. [*Fr.* Fronton curviligne]. ◉ **Eteksiz ~,** Alt kornişi olmayan alınlık. [*Fr.* Fronton sans retour]. ◉ **Halkalı ~,** Tablasının ortasında yuvarlak bir şekil olan alınlık. ◉ **Kesik ~,** Kenar kornişleri tepeye yakın yerlerinden kesilerek ayrılmış olan alınlık. [*Fr.* Fronton entrecoupe]. ◉ **Kırma ~,** İki yandaki eğik kornişi tepede birbirine bitişmiyerek kesik olan ve orada boş kalan aralık kısma bir kürsü taşı konulup üstüne de süslemelik bir vazo veya bir heykelcik v.b. bir bezeme motifi oturtulan alınlık. [*Fr.* Fronton brisé]. ◉ **Kıvrımlı ~,** Yan kornişleri konsol gibi kıvrılan alınlık. [*Fr.* Fronton par enroulement]. ◉ **Pencereli ~,** Tablası ortasına yuvarlak bir pencere açılmış alınlık. [*Fr.* Fronton à jour]. ◉ **Tabansız ~,** Kornişin alttaki yatay kısmı olmayan alınlık. [*Fr.* Fronton sans base]. ◉ **üçgen ~,** Her dil'i eşit bir üçgen teşkil eden eşkenar üçgen şekilde alınlık. [*Fr.* Fronton triangulaire]. ◉ **Yuvarlak ~,** Etrafını çeviren kornişler bir daire kavsi şeklinde olan alınlık. [*Fr.* Fronton circulaire]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 10.* — **ALINLIKLAR;** *ŞEKİL: 195.* — **EV ~ tablası,** *mim.* (a) Bir alınlığın iki eğik kenarı ile alttaki yatay kaidesi arasındaki üçgen kısım. [*Fr.* Tympan]; (b) Kemerli pencere veya kapıların silmeli çerçevelerinin üst kısmı ile kemer eğrisi arasında kalan doldurulmuş bölüm. Yunan mimarlığında bu Kısım genellikle kabartma resimlerle süslenirdi. [*Ing.* Tympanum; *Fr.* Tympan].

alınma, i. § ❶ Alınmak[1] eylemi; [*Ing.* Hold, grasp, grip; *Fr.* Prîse]. § ❷ Alınmak[2] eylemi. [*Ing.* Susceptibility; *Fr.* Susceptibilite]. ☆ *Yak.anl.* **işkillenme, kuşkulanma, pirelenme, gocunma, kocunma, huylanma, vesvese, evham, vehim, mallıhulya.**

alınmak(-e,-den),nsz. f. § ❶ **Almak işine konu olmak,** biri tarafından ele geçirilmek. [*Ing.* To be taken; *Fr.* Être pris]. § ❷ (-e, -den). Bir söz veya davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak incinmek veya öfkelenmek. [*Ing.* To take offence; *Fr.* Se formaliser, se choquer]. § ❸ Zaptedilmek.

alırlık,-ğı, i. § ❶ *psik.* Algılama yeteneği. [*Osm.* Kabiliyet-i ahz; *Ing.* Receptivity; *Fr.* Receptivité]. § ❷ *fels.* Bilgide pasiflik, edilgenlik.

alış, i. < *almak.* § ❶ Almak işi, bir şeyi kabul etme tarzı. [*Ing.* A taking, receiving; *Fr.* Reception]. § ❷ Satın alma. [*Ing.* Purchase, buying; *Fr.* Achat]. § ❸ Bir noktanın etrafı görüş hali.

alışık, s. < *alışmak.* § ❶ Bir şeye alışmış olan. [*Ing.* Accustomed to; *Fr.* Accoutume]. § ❷ Yatkın: *Eli alışık, gözü alışık.* [*Ing.* Working smoothly; *Fr.* Apprivoisé, habitue]. ☆ *Eşanl.* **alışkın, idmanlı, şerbetli** *(argo)*

alışıklık,-ğı, i. Alışık olma hali. [*Ing.* Habit; *Fr.* Habitude].

alışılagelen, s. Adet olduğu üzere. [*Osm.* Bermutad, mutad-ı veçhile; *Ing.* As usual; *Fr.* Comme à l'ordinaire, comme d'habitude, comme de coutume].
☆ *Yak. anl.* **alışıldığı gibi, her zamanki gibi, bilindiği gibi, bermutad.**
☆ *Karş.* **âdetten ayrı, alışılandan başka, her zamankinden değişik, bilindiğinden ayrı.**

alışılmak(-e), ösz. f. Bir şeye alışmış hale gelinmek: *Bu işe kolay alışılır.* [*Ing.* To get accustomed; *Fr.* S'habituer, s'accoutumer].

alışılmış, s. Her zamanki: *Alışılmış hareket.* [*Osm.* Mutat; *Ing.* Usual; *Fr.* Habituel,-le].

alışım*, i. ◘ Alışma.

alışkan, s. < *alışmak.* Bir şey yapmaya alışmış olan. [*Osm.* Melûf; *Ing.* Accustomed; *Fr.* Accoutume,-ée, habitue,-ée]
☆ *Eşanl.* **alışık.**

alışkanlık,-ğı, i. § ❶ Bir şeye alışmış olma hali. [*Osm.* Itiyat; *Ing.* Custom, habit, habitude; *Fr.* Habitude]. § ❷ Bir edim veya etki karşısında canlı bir varlığın kazanmış olduğu değişmez tavır. § ❸ Bir şeyin sık sık tekrarlanması sonucu meydana gelen huy ve âdet, itiyat. § ❹ *psik.* ve *fels.* (a) Bir çevreye, bir ortam şartlarına uyma, ona ait işlemleri kolayca yapabilme hali; (b) Duyu izlenimlerinin sinir dokusunda sürüp gitmesi. [*Osm.* Itiyat, âdet]. § ❺ *tıp.* Dış uyarımların sürekliliği veya tekrarlanışı sonunda ortaya çıkan izlenimlerin sinir sistemi dokusunda yer edişi. [*Osm.* istinas; *Ing.* Familiarization, being accustomed (to); *Fr.* Accoutumance]. ☆ *Eşanl.* **yatkınlık.**
~ çatışması, Bir maharetin öğrenilmesinde daha önce öğrenilmiş olan bir faaliyetin olumsuz *(negatif)* şekilde etkide bulunması hali.

alışkı*, i. < *alışmak.* Yapmaya alışılıp bir kural gibi uyulan şey: *Bu adamın tuhaf alışkıları var.* [*Osm.* Adet, itiyat; *Ing.* Custom, habit; *Fr.* Habitude,coutume]; (a) İnsanın belirli bir işine her vakit uygulamaya alıştığı tarz; (b) İçgüdü halini almış alışkı; (c) Bir kimsenin başkalarını ilgilendiren alışkılar; (ç) Bir kimsenin davranışı üzerine etki yapan ve doğuştan gelme olup bilinç dışı kalan anılıkları; (d) İnsanın yaradılışındaki ruh özellikleri; (e) İnsanın gönlüne uyarak seçtiği yaşama yolu; (f) Doğuştan gelen ve sonradan edinilen niteliklerin meydana getirdiği özellik. [*Osm.* Adet]. ☆ *Eşanl.* (a) **alışkanlık, âdet.** (b) **itiyat, huy.** (c) **ahlâk.** (ç) **yaradılış, fıtrat.** (d) **tabiat, mizaç, cibilliyet.** (d) **meşrep.** (f) **ıra, seciye, karakter.**

alışkın, s. ◘ Alışkan.

alışkınlık,-ğı, i. ◘ Alışkanlık.

alışma, i. § ❶ Alışmak hali. [*Ing.* ve *Fr.* Accomodation]. § ❷ Bir şeyi tekrarlayarak kolayca yapabilme, intibak etme. [*Osm.* Mümarese; *Ing.* Getting accustomed (used) to, becoming acquainted or familiar, practice, training, exercise; *Fr.* Exercice]. § ❸ Yabancılık duymama. § ❹ Bir âlet iyi işlemeye hazırlanma.

alışmak(-e), f. § ❶ Bir şeyi tekrar ede ede onu kolaylıkla yapabilme yetkisini edinmek: *Uzun yol yürümeye alışmak, erken kalkmaya alışmak.* [*Ing.* To be accustomed (used) to; *Fr.* S'accoutumer]. § ❷ Tutuşmak, alevlenmek. § ❸ Uyar hale gelmek, havaya, çevreye uymak: *Anahtar kilide alıştı.* [*Ing.* To become acclimatized; *Fr.* S'acclimater]. § ❹ Daima ister olmak: *Tütüne alışmak.* § ❺ Hoşlanmak, yadırgamaz hale gelmek: *Havaya alışmak, bulunduğu yere alışmak.* ◉ **Alışmış kudurmuştan beterdir,** *at.* Alışılan bir şeyden kolayca vaz geçilemez. [*Ing.* «Addictedness is worse than madness», it is difficult suddenly to lay aside an old passion].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **ısınmak** *(mecaz),* **âdet edinmek, ülfet etmek, ünsiyet etmek, istinas etmek.** § ❷ **kaşarlanmak ,duygusuzlaşmak.** § ❸ **dadanmak.**
☆ *Karş.* § ❶ **soğumak** *(mecaz),* **yabancı olmak.**

alışmaz, s. Başı sert, gem almaz.

alışmış, s. § ❶ Yabancılığı kalmamış. § ❷ Huy edinmiş. [*Ing.* Accustomed (used) to, acquainted or familiar (with), got the habit of, styled, initiated, addicted; *Fr.* Habitué, accoutumé].
~ kudurmuştan beterdir, *at.* Alışılan şeyden kolayca vaz geçilemez.

alıştıra alıştıra, z. Yadırgamaz hale getirmek suretiyle, yavaş yavaş.

alıştırma, i. § ❶ *mat.* Alıştırmak eylemi. [*Osm.* Mümarese; *Ing.* Exercise, making accustomed (to), making familiar (with), training; *Fr.* Exercice]. § ❷ Bir işe iyi bir şekilde alıştırmak için yapılan veya yaptırılan çalışma. [*Osm.* Idman, temrin; *Ing.* Training exercise; *Fr.* Exercice, preuve]. § ❸ Güzel yazı veya müzik işinde el alıştırma. [*Osm.* Meşk; *Ing.* Model; *Fr.* Modele, exercice]. § ❹ *eğt* (a) Üzerinde çalışılmış olan konu, ünite veya bölümün tam olarak kavranması amaciyle düzenlenen ve yapılması veya cevaplandırılması istenilen ödev; (b) İlkelerin uygulanmasına ve maharetlerin geliştirilmesine imkân veren soru ve ödevler; (c) Öğrencilerin öğrendiklerini yeni durumlar *(problemler)* içinde kullandırmak yoluyle kusursuz bir şekilde benimsemelerine yardım eden çalışma ve tekrarlar. § ❺ *cimn.* Vücudun, biyolojik yönden gelişimini sağlayan hareket çalışması. [*Osm.* Temrin; *Ing.* Exercise; *Fr.* Exercice] ◉ **araçlı ~ ları,** *cimn.* ◘ **Araçlı;** ◉ **araçsız ~ ları,** *cimn.* ◘ **Araçsız.** ◉ **bacak ~ ları,** *cimn.* ◘ **Bacak;** ◉ **baş ~ ları,** *cimn.* ◘ **Baş;** ◉ **beceri ~ ları,** *cimn.* ◘ **Beceri.** ◉ **benzetme ~ ları,** *cimn.* ◘ **Benzetme;** ◉ **boyun ~ ları,** *cimn.* ◘ **Boyun.**
~ defteri, Alıştırmaların düzgün bir şekilde yapılması ve saklanması için özel bir şekilde hazırlanan ve tutulan defter. [*Ing.* Exercise book; *Fr.* Cahier *(d'exercices, de devoirs)*]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 411.* — **OKUL.**
~ problemleri, Yeni bilgiler kazandırmak yerine, yeni öğrenilmiş bilgileri tekrarlamak amaciyle düzenlenen problemler.
~ testeresi, *ağ. iş* İnce parçalarla alıştırılması gereken ek yerlerini kesmede kullanılan ince dişli testere.
~ ve uygulama kitabı, Temel okuma kitaplarına paralel olarak düzenlenen ve öğrencilerin bu kitaplar yardımiyle edindikleri maharetleri kullanmalarına imkân hazırlayan materyallere verilen ad.

alıştırmak(-i,-e), f. § ❶ Başkasının bir şeye alışmasını sağlamak, başkasının bir şeye alışmasına yol açmak. [*Ing.* To accustom; *Fr.* Accoutumer, habituer]. § ❷ Uyar hale getirmek: *Anahtarı kilide alıştırmak.* [*Ing.* To adapt; *Fr.* Adapter]. § ❸ *res.* Boya resimde bir şeklin kenar çizgilerini ve renklerini yanındaki şekillerin veya arka zeminin renkleri içinde eriterek çevre çizgilerini belirsiz hale getirmek ve onlarla kaynaştırarak kaybetmek. [*Fr.* Noyer, fondre]. § ❹ *inş.* Yanyana bitişecek olan iki doğrama parçasını veya iki taşı aralıksız bitişecek surette tesviye edip birbirine uydurmak ve iyice intibak edebilmeleri için gerekli kusurlarını yontup düzeltmek. [*Ing.* To adjust; *Fr.* Ajuster]. § ❺ *müz.* Sazlara düzen vermek, özellikle, sazın yeni takılan tellerini düzene ısındırmak, teneke sazları salonun veya nefesin ısısına alıştırmak ve hem de üşüyen veya duraklamış parmakları işletmek anlamlarında kullanılır.

alış.veriş, b.i. § ❶ Alım satım işi, ticaret; ticarette bireyler veya toplumlar arasında istek ve sürüm temeline göre girişilen, karşılığında para veya eşya bulunan değişimler: *Son günlerde alışveriş çok durgun.* [*Ing.* Commerce, buying and selling; *Fr.* Commerce, marché]. § ❷ *mec.* İlişik: *Benim seninle hiç bir alışverişim yok.* [*Osm.* Münasebet; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. ◉ **Vâdeli ~,** *huk.* Satış anlaşmasının özel bir çeşidi. Satan ile alan gerek satılan şeyi gerek değerini kararlaştırmakla beraber, anlaşmalarını hemen değil, kararlaştırdıkları belli bir süreden sonra yerine getirirler. ◉ **~ i kesmek,** *dey.* Maddî manevî alâkayı kesmek.
☆ *Eşanl.* § ❷ **aksata.** § ❸ **ilişki.**
~ etmek, *dey.* § ❶ Ticaret yapmak, mal alıp vermek. [*Ing.* To do business, traffic; *Fr.* Faire du commerce, commercer]. § ❷ *(Biriyle)* ilişki kurmak, münasebeti olmak: [*Ing.* To have dealing *(with)*; *Fr.* Avoir les relations *(avec qn)*].
~ yapmak, *dey.* Bir şey satın almak, mal almak. [*Ing.* To do shopping, to buy; *Fr.* Faire des achats, des emplettes].

alış.verişçilik,-ği, b.i. Küçük ticaret işi.

âlî /ăli/, s. *Osm.* < *Ar. ulüvv.* Yüce, yüksek. [*Ing.* Exalted, high; *Fr.* Haut, elevé,-ée].
☆ *Eşanl.* **ulu.**
☆ *Karş.* **alçak, denî.**
~ Askerî Şûra, *huk.* Askerlikte terfi ve taltif esaslarını tesbit ve tümen ve kolordu komutanlarıyle eşdeğerlerinin tâyin ve emekliye sevkleri gibi özlük işlemler üzerinde karar veren ve eğitim ve öğretim esaslarıyle askerî kanunlar ve memleketin savunması-

nı ilgilendiren askerlik işleri hakkında da danışma niteliğinde olarak mütalâa bildiren ve yalnız barış zamanında hükümet merkezinde toplanan yüksek askerî bir heyet. [*Ing.* Army council, Supreme Defence Committe].

âli.aba /âliabâ/, b.i. Muhammed Peygamberin en yakın saydığı ailesi. (Kızı Fatma, damadı Ali ve torunları Hasan ve Hüseyin).

âli.cenap /âlîcenap/, b.s. *Osm.* < *Ar.* Fırsat elinde iken öç almayan, düşmanı ocağına düşecek olursa, onu elinden tutan, gönlü ulu, gönlü yüce, yüce gönüllü. [*Ing.* Magnanimous, generous; *Fr.* Magnanime].

☆ *Yak. anl.* **cömert, yiğit, mert.**

âlicenaplık,-ğı, i. Yüce gönüllülük. [*Ing.* Nobleheartedness, magnannimity; *Fr.* Magnanimite].

âli.cengiz, b.i. Kurnazca ve haince düzen.

~ **oyunu**, *dey.* Çok kurnazca hazırlanmış hile, oyun. [*Ing.* A dirty trick].

alidat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. alidada. mat.* Açı ölçmede kullanılan, dönme hareketli cetvel.

alienist,-ti, i. *Fr. alieniste.* Ruh hastalıkları uzmanı hekim. [*Ing.* Alienist].

alifatik, s. *Fr. aliphatique* < *Yun. aleiphar* + *atos*, yağ. *kim.* Açık zincirli organik maddelere verilen ad. [*Ing.* Aliphatic; *Fr.* Aliphatique].

~ **seri**, *kim.* Açık zincirli, içinde karbon iskeleti bulunan bileşikler serisi. Yağ sınıfı bileşikleri.

alikıran, s. Aşırı zorba. [*Ing.* Bully, despot; *Fr.* Brigandeau].

☆ *Eşanl.* **kabadayı, külhanbeyi.**

~ **baş kesen**, *dey.* Aşırı derecede zorba. [*Ing.* Bully, despot; *Fr.* Coupeur d'oreille,

alil /âlîl/, s. *Osm.* < *Ar. illet.* Sakat, hastalıklı. [*Ing.* Invalid, blind; *Fr.* Infirme].

☆ *Eşanl.* **iğcil, iğdir, hastalıklı, sakat mariz.**

☆ *Karş.* **esen, sağlam, sıhhatli, sağlıklı.**

alilbarbital, i. *Fr. allylbarbital.* Bünyeden kolayca atılabilen ve 0,1 gr. dozunda uyku veren bir madde. [*Ing.* Allylbarbital].

☆ *Eşanl.* **diyalilmalonilüre.**

alilbenzen, i. *Fr. allylbenzene. kim.* 157° C'de kaynayan, formülü $C_6H_5 - CH_2 - CH = CH_2$ olan aromatik hidrokarbon. Alil iodürün fenilmagnezyum bromüre etkisiyle elde edilir. [*Ing.* Allylbenzene].

alilen, i. *Fr. allylene. kim.* Asetilenik bir hidrokarbon, formülü $CH_3 - C \equiv CH$.

☆ *Eşanl.* **metilastilen, propin.**

alillik, s. *Fr. allylique* < *Lat. allium. kim.* § ❶ İçinde alil kökü bulunan. § ❷ Bu kökün homologları ile ilişkisi bulunan. [*Ing.* Allylic].

âlim /âlim/, s. ve i. ç: **ulemâ**. *Osm.* < *Ar. ilm.* § ❶ Bilgili, çok okumuş. Bilgisinin gücünü eserleriyle isbat eden. [*Ing.* Learned, scholar; savant; *Fr.* Savant,-ante, instruit] § ❷ i. Bir bilim dalında yetişmiş kimse. [*Ing.* Scientist; *Fr.* Homme de science].

☆ *Eşanl.* § ❶ **malûmatlı, bilen ,vakıf, danişment, bilge, allâme, derya, mütebahhir, ayaklı kütüphane, münevver, marifetli, arif, mütefennin, irfan sahibi, görgülü, entellektüel.** § ❷ **bilgin.**

☆ *Karş.* **bilgisiz, hünersiz, okumamış, cahil, acemi, toy, tecrübesiz, ümmi, vukufsuz, malûmatsız, görgüsüz, mektep medrese görmemiş.**

~ **unutmuş, kalem unutmamış**, *at.* Yazılmayan *(yazı ile tespit edilmeyen şeyler)* unutulmaya mahkûmdur.

alim.allah, ünl. *Osm.* < *Ar.* «*Çok bilir olan Allah*» demek olup söylenen bir sözün doğruluğuna inandırmak için kullanılır. Allah bilir ki: *Bunu yaparsa alimallah bir daha yüzüne bakmam.* [*Ing.* God knows, by God; *Fr.* Ma foi, je jure que, au nom de Dieul, par Dieu!).

âlimane /âlimâne/, z. ◘ **Âlimce.**

âlimce, z. Alim gibi, âlime yakışır. [*Ing.* Scholarly, in a scholarly manner; *Fr.* Savamment].

âlimlik,-ği, i. Bilginlik, bilirlik. [*Ing.* Learning, scholarship; *Fr.* Érudition].

alisiklik, s. *Fr. alicyclique. kim.* Tek çevrimli fakat kokusuz olan zincirli organik maddelerin toplandığı sınıfa verilen ad. [*Ing.* Alicyclic].

alit,-ti, i. *Fr. allite.* § ❶ *jeol* Silis seskioksitler oranının 1'den aşağı düştüğü topraklara verilen ad. § ❷ *kim.* ◘ **Alitol.**

☆ *Karş.* **sialit.**

aliterasyon, i. *Fr. alliteration* < *Lat. ad*, -ye doğru + *littera*, harf. *ed.* Birbirine benzeyen seslerin, hecelerin bir mısrada, bir cümlede kulağa hoş gelecek bir âhenkle tekrarlanması. [*Ing.* Alliteration].

alitik, s. *Fr. allitique. jeol.* İçinde büyük ölçüde alüminyum ve demir oksit bulunan *(toprak hk.).* [*Ing.* Allitic]

alitol,-lü, i. *Fr. allite, allitol. kim.* CH_2OH -- $(CHOH)_4$ CH_2OH formülüyle belirtilen 10 izomer heksitolden biri. *(doğal olarak inaktif niteliği olan iki cisimden biri ve grupun en son bulunanıdır. İkincisi: dulstol).*

alivre, s. *Fr. à livre*, sonra teslim. ileride elde edildiği zaman teslim edilmek üzere, tarladaki ürün üzerine önceden yapılan *(satış).* [*Ing.* To be delivered]

~ **muameleler**, *ikt.* İtimada dayanan muameleler.

~ **satış**, *ikt.* (a) Satış sözleşmesine göre satıcının satılan malı belirli bir vâde içinde teslimi taahhüdetmesi; (b) Akdin yapıldığı sırada mevcut olmayıp fakat teslimi zamanında tedariki mümkün mallar üzerine yapılan satış muamelesi. [*Ing.* Agreement (contract) to sell future goods, time bargain; *Fr.* Vente à livrer].

☆ *Eşanl.* **vâdeli satış.**

aliyül.âlâ, b.z. *Osm.* < *Ar.* En iyi, çok mükemmel, en âlâ. [*Ing.* The very best; *Fr.* Tres bien, superbe].

alizarin, i. *Fr. alizarine* < *Ar. al* + *uşâra, usare. kim.* Kökboya bitkisinin *(parçalanmamış halde olan)* kökü; antrasenden elde edilen ve canlı dokuları boyamakta kullanılan bir boya maddesi. [*Ing.* Alizarin].

~ **kırmızısı**, ◘ **Kökkırmızısı** .

alize /ali.ze/, i. *Fr. alize. coğr.* Tropikal bölgelerdeki denizlerde kesiksiz ve düzenli olarak esen bir takım rüzgârların genel adı: *Alizeler, ekvatorun kuzeyinde kuzey-doğudan, ekvatorun güneyinde ise güney-doğudan eserler.* [*Ing.* Trade wind].

~ **rüzgâr düzeni**, *coğr.* Her iki Ross enlemleri arasındaki kuşakta esen rüzgârlar düzeni. Buna **Ekvator kuşağı ve çevresinin rüzgâr düzeni** de denir. [*Ing.* Trade winds (system); *Fr.* Regime intertropical (vents)].

~ **rüzgârları**, *coğr.* Yaklaştırma olarak 30° kuzey, 30° güney enlemlerindeki yüksek basınç kuşaklarından Ekvator alçak basınç kuşağına doğru esen düzenli sürekli rüzgârlar. Bunlar kuzey yarımkürede kuzeydoğudan eser. Güney yarımkürede güney-doğudan eser. [*Ing.* Trade-winds; *Fr.* Vents alizes].

~ **tozları**, *coğr.* Alize rüzgârlarıyle sürüklenip uzaklara götürülen tozlar. Bu tozlar en çok çöllerden alınıp sürüklenirler.

alizeler, ç.i. ◘ **Alize rüzgârları.**

aljezi, i. *Fr. algesie. tıp.* Ağrıya karşı aşırı duyarlık. [*Ing.* Algesia].

alji, i. *Fr. algie* < *Yun. algos*, ağrı. *tıp.* Tam organik bir sebep gösterilemeyen ağrı duyarlığı. Sebebi ne olursa olsun, bir noktada veya bir bölgede toplanan ağrı. *(Nevralji, Psikalji).* [*Ing.* Algia].

aljin, i. *Fr. algine. biy.* Su ile temas eden bazı esmer deniz yosunlarının *(özellikle laminerlerin)* özünden meydana gelen, yumurta kıvamında, renksiz madde. [*Ing.* Algin].

aljinat,-tı, i. *Fr. alginate. kim.* Aljinik asit tuzu. [*Ing.* Alginate].

aljinik, s. *Fr. alginique. biy.* Sodyum tuzu;bazı deniz yosunlarında bulunan bir asit için kullanılır. [*Ing.* Alginic].

alkadiyen, i. *Fr. alcadiene. kim.* Dietilenik asiklik hidrokarbonlara verilen ad.

☆ *Eşanl.* **diyen.**

alkalemi, i. *Fr. alcalemie. tıp.* Kanda hidrojen iyonu dengesinin bozulması ile ilgili aşırı alkalenlik. [*Ing.* Aikalemia].

alkalesans, i. *Fr. alcalescence. kim.* İçinde kendi l'iğinden amonyak meydana gelen maddelerin durumu. [*Ing.* Alkalescence, alkalescency].

alkali, i. *Fr. alcali* < *Ar. al* + *kilyi*, soda. *kim.* Alkali metallerin *(lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum)* hidroksitleriyle amonyum hidroksite verilen grup adı. Bu maddelerde, asitlerin kırmızıya çevirmiş olduğu bitkisel mavi rengi eski haline döndürme özelliği vardır. [*Osm.* Kalevî; *Ing.* Alcali].

~ **yedeği**, *biyokim.* Plazmada bikarbonat şeklinde bulunan alkali miktarı.

alkalik, s. *Fr. alcalique. kim.* (a) İçinde alkali bulunan; (b) Alkalilerle ilgili olan. [*Osm.* Kalevî; *Ing.* Alcalic].

☆ *Eşanl.* **antiasit.**

~ **hidrolaz**, *biy.* Hafifçe alkali olan sindirim enzimleri. [*Ing.* ve *Fr.* Alkalin hydrolase].

~ **kayalar**, *jeol.* İçinde % 10'dan fazla alkali bulunan endojen kayalar *(bazı özel minerallerin özellikle sodyumlu piroksenlerle amfibollerin, feldispatoitlerin varlığı böylece anlaşılmaktadır). (Nefenilik siyenit gibi).*

~ **lekeler**, *trm.* Tarla içerisinde alkali veya fazla miktarda değiştirilebilir sodyum bulunmasından dolayı ıslanınca kaygan ve parlak bir durum gösteren küçük alanlar. [*Ing.* Slick spots].

~ **madenler**, *kim.* Oksijenle birleşerek alkali meydana getiren metaller *(Lityum (Li), sodyum (Na), potasyum (K), rubidyum (Rb), sezyum (Cs), fransyum).*

~ **ölçme**, ◘ **Alkalimetri.**

~ **tedavi**, *tıp.* Bazı organların, özellikle midenin asitliğini tadil etmeye yarayan tedavi. *(Bu konuda kullanılan maddeler alkalik kimyasal ilâçlar [karbonatlar], emici nötral cisimler. [amino asitlerin alkali tuzları] olabilir).*

~ **toprak**, *trm.* Yıllık yağış miktarı 200 mm. olan kurak bölgelerdeki parçalanma sonunda meydana gelen, değişebilen sodyum oranı % 15'ten fazla, pH'ları 8,5-10,0 arasında değişen veya ürünün büyümesini azaltacak kadar fazla değişebilir sodyuma sahip topraklar. [*Ing.* Alkali soil, alcaline earth].

alkalilendirmek(-i), f. § ❶ *kim.* Bir maddeye alkali özellikleri sağlamak. § ❷ *tıp* Bir hastanın idrarını alkalilendirmek, idrarın pH'ını yükseltmek için hastaya alkali vermek. [*Ing.* To alkalinize; *Fr.* Alcaliniser].

alkalileşme, i. *kim.* Sodyumun, baz değişmesi yoluyle, toprağın katı kil fraksiyonu üzerinde tutulması. [*Ing.* Alkalinization; *Fr.* Alcali-(ni)sation].

~ **derecesi**, *kim.* Toprakta mevcut sodyum ve potasyum nötr bir tuzu ile işlem yapıldığında toprağın meydana getirebileceği tek değerli en çok koloit miktarına olan oranı. [*Ing.* Degree of alkalinization].

alkalileştirici, s. *kim.* Bir cismi veya bir ortamı alkalileştirebilecek maddeler hakkında kullanılır. [*Ing.* Alkalifiant; *Fr.* Alcalifiant].

alkalili, s. ◘ **Alkalik.**

alkalilik,-ği, i. *kim.* Alkalilerin özelliklerine sahip bir maddenin karakteri. [*Ing.* Alkalinity; *Fr.* Alcalinité].

alkalimetre, i. *Fr. alcalimetre* < *Ar.* ve *Yun.* ◘ **Alkalölçer.**

alkalimetri, i. *Fr. alcalimetrie. kim.* Bir alkali çözeltisindeki OH iyonlarının miktarını belirtmek için kullanılan bir titrasyon metodu. [*Ing.* Alkalimetry].

☆ *Eşanl.* **alkali ölçümü.**

alkalinüri, i. *Fr. alcalinurie. tıp.* Alkali işeme, idrarın alkalik hali. [*Ing.* Alkalinuria].

alkalipeni, i. *Fr. alcalipénie. tıp.* Kanda yedek alkali azalımı. [*Ing.* Alkalipenia].

alkaliselüloz, i. *Fr. alcalicellulose. kim.* Alkali çözeltilerinin selüloz üzerindeki etkisinden meydana gelen ürün. *(Yıkanarak merserize selüloz haline geçer).* [*Ing.* Alkalicellulosis].

alkaloit,-di, i. *Fr. alcaloide* < *Yun. kim.* Bitkisel menşeli olan ve molekülünde tuz verebilecek en az bir azot atomu bulunan azotlu maddelere verilen grup adı. Halkaları azot taşıyan, çeşitli kimyasal yapıda heterosiklik bileşiklere verilen ad. Bitkiler âleminde bunların sayısı 1000 den fazladır. Özellikleriyle alkalileri andıran organik maddeler olup, afyon, morfin bu grupun en çok bilinen üyeleridir. [*Osm.* Şibih kalevî; *Ing.* Alcaloid].

alkalometri, i. *Fr. alcalometrie. tıp.* Kimya veya fizik yolu ile alkaloitlerin miktar tayini. Belirli bir dozaj sistemine dayanarak alkaloit verilmesi. [*Ing.* Alkalometry].

☆ *Eşanl.* dozimetri.

alkaloz, i. *Fr. alcalose* < *Yun. -osis,* hāl. *tıp.* Kanda ve vücut sıvılarında alkali yedeğinin artması. Tetani'de, akciğerin fazla hava almasında *(CO_2 kaybından)* ve pilor stenozunda *(HCl kaybından)* görülür. [*Ing.* Alkalosis].

☆ *Karş.* asidoz.

alkal.ölçer, b.i. *Ar.* ve *T. kim.* Sodyum veya potasyum hidroksitlerin tayinine yarayan âlet. Alkalilerin arılık derecesini belirtmeye yarayan âlet. [*Osm.* Mikyas-ı kalevî; *Ing.* Alkalimeter; *Fr.* Alcalimetre].

☆ *Eşanl.* alkalimetre.

alkan, i. *Fr. alcane. kim.* Doymuş alifatik hidrokarbonların grup adı. [*Ing.* Paraffin].

☆ *Eşanl.* parafin.

alkanin, i. *Fr. alcanine. kim.* Havacıva *(Alkanna tinctoria)* nın kökünde bulunan ve alkalilerle güzel bir mavi renk veren kırmızıboyar madde. [*Ing.* Alcanin].

alkanna, i. *bot.* ◘ Havacıva otu.

alkapton, i. *Fr. alcaptone. biyokim.* Tirozinin degradasyonundan meydana gelen şekilsiz, tatsız, sarı bir madde olup bazı hallerde idrarda görülür. [*Ing.* Alkaptone].

alkaptonüri, i. *Fr.* alcaptonurie. tıp. Doğuştan idrarda alkapton'un bulunması. [*Ing.* Alkaptonuria].

alkara, i. *h.d. trm.* Yaba.

alkara.kılçık,-ğı, b.i. *trm.* § ❶ Kılçıkları kara bir çeşit buğday *(Çorum, Yozgat, Samsun)*, § ❷ Kabuğu karamsı buğday *(Çorum, Samsun).*

alkarazza, i. *Isp. alcarazza* < *Ar. alkaraz.* testi, içine konan içkiyi buharlaşma yoluyle soğutan, gözenekli topraktan bir çeşit testi.

alkarna,argalya /alkar:na, argal:ya/, b.i. *den.* Istiridye, midye, tarak gibi kabuklu deniz hayvanlarını çıkarmak için, deniz dibini taramaya yarayan bir çeşit ağ.

alkarsin, i. *kim.* Potasyum asetat ve arsenik trioksidin reaksiyon ürünü. [*Ing.* ve *Fr.* Alkarsine].

alkazar, i. *Isp.* < *Ar. al-kasr. saray* (a) *tar.* Ispanya'da, Ortaçağda bir şehir valilerinin güvenliği için yaptırılan kale; (b) *mim.* Endülüs Araplarından kalma saraylara Ispanyolların verdiği ad. [*Ing.* ve *Fr.* Alcazar].

alken, i. *Fr. alcène. kim.* Alifatik grupun, bir ikili bağla nitelenen monoetilenik hidrokarbonlarına verilen sınıf adı. [*Ing.* Alkene].

☆ *Eşanl.* olefin.

alkım*, i. *astr.* ve *meteor.* Güneş ışınlarının düşmekte olan yağmur damlacıklarında kırılıp yansımasıyle havada ortaya çıkan kemer biçiminde ve yedi renkli görüntü [*Osm.* Alâimisemâ, kavs-i kuzah; *Ing.* Rainbow; *Fr.* Arc-en-ciel].

☆ *Eşanl.* **gök kuşağı, ebe kuşağı, yağmur kuşağı, eleğimsağma.**

alkış, i. < *alkamak.* Birini veya bir şeyi beğenip sevdiğini el çırparak veya seslenerek gösterme: *Onu alkışlarla karşıladılar.* [*Ing.* Applause; *Fr.* Applaudissement].

~ **kopmak**, *dey.* Birdenbire şiddetle el çırpılmak.

~ **toplamak**, *dey.* ◘ Alkışlanmak.

~ **tufanı (fırtınası)**, *dey.* Çok şiddetli alkış hareketi; bol ve sürekli alkış. [*Ing.* Great applause, torrent of applause; *Fr.* Un tonnerre d'applaudissements].

~ **tutmak**, *dey.* § ❶ El çırparak alkışlamak. § ❷ Toplu bir halde yüksek sesle «yaşa, var ol» gibi ululama sözleri haykırarak birini ululamak. [*Ing.* To cheer].

alkışçı, i. § ❶ Alkışlayan. [*Ing.* Applauder; *Fr.* Applaudisseur]. § ❷ *mec.* Birinin her yaptığını, her söylediğini beğenen, öven, kabul eden ve doğru diye herkese kabul ettirmeye çalışan *(kimse)*, şakşakçı. [*Ing.* A puffing admirer, yes-man, buffon, flatterer; *Fr.* Adulateur, flagorneur, flatteur]. § ❸ *tiy.* Eski tiyatrolarda bir eserin tutması için tiyatro idaresi tarafından parasız bilet verilerek eseri alkışlamak işini üstüne alan seyirci. [*Ing.* Clapper; *Fr.* Claqueur].

alkışlamak(-i), f. § ❶ Bir şeyin sevilip beğenildiğini, hoşa gittiğini belirtmek için el çırpmak veya o yolda söz söylemek. [*Ing.* To applaud; *Fr.* Acclamer, applaudir]. § ❷ *mec.* Takdir etmek, beğenmek. [*Ing.* To praise or admire, appreciate; *Fr.* Admirer, estimer, louer].

alkışlanma, i. Alkışlanmak eylemi.

alkışlanmak,nsz. f. Başkaları tarafından beğenildiği alkış v.b. ile belli edilmek. [*Ing.* To be cheered or applauded; *Fr.* être acclame, être applaudi].

alkışlatma, i. Başkasına yaptırılan alkışlama.

alkışlatmak(-ı,-e), Alkışlama işini yaptırmak.

alkışlayış, i. Alkışlama tarzı.

alkil, i. *Fr. alkyle. kim.* Alkol kökü. Karbonlu hidrojenlerden bir hidrojen çıkarılması ile türeyen kökler. [*Ing.* Alkyl].

alkilasyon, i. *Fr. alkylation. kim.* Kapalı halkalı bir organik bileşikte bir hidrojen atomunun yerine bir alifatik hidrokarbon kökünün geçmesi. [*Ing.* Alkylation].

alkilat,-tı, i. *Fr. alkylat. kim.* Alkilasyon ürünü. Alkilasyonla elde edilen ve uçak yakıtlarında kullanılan sentetik izooktan.

alkilen, i. *kim.* Iki değerli hidrokarbon kökleri için kullanılan genel terim. [*Ing.* Alkylene].

alkit,-di, i. *Fr. alkyd. kim.* Bir polialkolün bir poliasitle yoğunlaşmasından meydana gelen sunî reçinelerin genel adı. *(Bunların en tanınmışı, gliserin ve ftalikanhidrit'in bir türevi olan gliptaldir).* [*Ing.* Alkyd].

alkoilen, i. *Fr. alcoylène. kim.* Bir etilen grupu hidrokarbonundan türeyen tek değerlikli kök. *(vinil* $CH_2 = CH -$ *kökü bir alkoilendir).*

alkoilhalojen, i. *Fr. alcoylhalogène. kim.* Alkanların tek halojenli türevlerine verilen ad.

☆ *Eşanl.* alkoil halojenür.

alkoiliden, i. *Fr. alcoylidène. kim.* R'nin bir alkoil kök olduğu, R — CH = genel formülündeki çift değerlikli kök.

alkojel, i. *kim.* Bir alkosol'un pıhtılaşması ile beliren *«gel»*. [*Ing.* ve *Fr.* Alcogel].

alkoksi, i. *Fr. alcoxy. kim.* Bir alkolden bir hidrojen atomunun çıkarılmasıyle türeyen, tek değerli R - O - kökünün genel adı [*Ing.* Alcoxy].

alkoksil grupu, *kim.* Alkollerde hidroksil hidrojenini fikren kaldırmakla geride kalan grup.

alkol,-lü, i. *Fr. alcool* < *Lat. alkhol* < *Ar. el-küül, kim.* § ❶ Şarabın veya mayalanmış başka şekerli sıvıların damıtılmasıyle elde edilen sıvı madde. [*Osm.* Küul; *Ing.* Alcohol]. ☆ *Eşanl.* ispirto, etil alkol, etanol, metilkarbinol, şarap ruhu. § ❷ Her türlü alkollü içki: *Alkolün fazlası sağlığa zararlıdır.* [*Ing.* Spirits, alcoholic beverage]. ◉ **birinci** ~, *kim.* ◘ Birinci; ◉ **birincil** ~, ◘ Birincil.

~ **alışkanlığı**, *tıp.* Alkolün vücutta meydana getirdiği yıkıntı. Aşırı alkol kullanılması ile beliren alkol zehirlenmesi. [*Ing.* Alcoholism; *Fr.* Alcoolisme].

~ **hastalıkları**, *tıp.* Alkolizm sonucu kendini gösteren ruh-akıl ve beden hastalıkları.

alkolat,-tı, i. *Fr. alcoolate. kim.* Alkol fonksiyonunda hidrojenin yerini bir metalin almasıyle meydana gelen madde. [*Osm.* Kul-i muattar; *Ing.* Alcoholate].

alkolaz, i. *Fr. alcoolase. kim.* Lâktik asidi alkole çeviren enzim. [*Ing.* Alcoholase].

alkolcü, s. ◘ Alkolik¹.

alkolcülük,-lüğü, i. ◘ Alkolizm (a).

alkolemi, i. *Fr. alcoolemie. tıp.* Kanda alkol *(özellikle de etil alkol)* bulunması. [*Ing.* Alcoholemia].

alkolijen, s. *Fr. alcooligene. kim.* Alkol üretiminde kullanılan *Alkolijen bitkiler.* [*Ing.* Alcoholigenous].

alkolik, s. ve i. *Fr. alcoolique.* § ❶ Alkol düşkünü, alkolizme tutulmuş, alkollü içkilerin verdiği keyf ve sarhoşluğa tutkun olan, dolayısıyle o içkileri sık kullanmadan edemeyen alkol tiryakisi. [*Ing.* Alcoholic]. § ❷ Alkol ile ilgili, alkole ait, içinde alkol bulunan, alkollü. [*Ing.* Alcoholic].

☆ *Eşanl.* § ❶ esri, ayyaş, bekri, akşamcı, alkol tiryakisi, çakır keyif. § ❷ ayyaşlık, alkolizm.

☆ *Karş.* ayık.

~ **fermantasyon**, *kim.* ◘ Fermantasyon.

alkoliz, i. *Fr. alcoolyse. kim.* Bir esterdeki alkolün başka bir alkol tarafından klorhidrik asidin etkisiyle tersinir olarak göçertilmesi. [*Inn.* Alcoholysis].

alkolizlemek(-i), f. *kim.* Bir bileşiğin alkolizini sağlamak: *Bir yağlı maddeyi alkolizlemek.* [*Ing.* Alcoholize; *Fr.* Alcoolyser].

alkolizm, i. *Fr. alcoolisme. tıp.* (a) Alkol tutkusu (düşkünlüğü). Kendini alkollü içkilerle keyiflendirmek, sarhoş etmek eğiliminin önüne geçilemez bir tutku kertesine varması, dolayısıyle alkollü içkilerin sık ve çok kullanılması. Bundan doğan hastalık belirtileri; (b) Etilalkol veya âdi alkolle zehirlenme. [*Ing.* Alcoholism].

~ **zehirlenmesi**, *tıp.* Kısa sürede çok ve yoğun alkol alınması sonucu, bedende ortaya çıkan bilincin yitirilmesi, koma ve hattâ ölüme kadar varan kimyasal zehirlenme. [*Ing.* Alcoholism; *Fr.* Alcoolisme, ethylisme].

alkolleme, i. Bir içecek veya yiyeceğin içine alkol karıştırma. [*Ing.* alcoholization; *Fr.* Alcoolisation].

alkoller, ç.i. *kim.* Doymuş bir karbona bağlı bir hidrojen atomu yerine bir hidroksil (OH) geçirmekle elde edilen hidrokarbon türevleri.

alkolleştirme, i. ◘ Alkolleme.

alkolleştirmek (-i), f. Bir içecek veya yiyeceğin içine alkol karıştırmak [*Ing.* To Alcoholize; *Fr.* Alcooliser].

alkollü, s. § ❶ Alkolden yapılma. § ❷ Alkol karışımı, içinde alkol bulunan [*Osm.* Küulî; *Ing.* Alcoholic; alcoholized; *Fr.* Alcoolique, alcoolisé].

~ **şekerleme**, Rom, konyak ve benzeri içkilere yatırılmış meyve şekerlemesi.

alkolmetre, i. ◘ Alkolometre.

alkolomani, i. *Fr. alcoolomanie; tıp.* Alkollü içki ihtiyacı ve bunları içme konusunda dayanılmaz bir dürtü ile ortaya çıkan alkol zehirlenmesi devresi. [*Ing.* Alcoholomania].

alkolometre, i. *kim.* Alkol-su karışımlarındaki alkol oranını ölçmeye yarayan bir âlet. Alkol yüzeyini ölçme cihazı. [*Osm.* Mikyas-ı küul; *Ing.* Alcoholometer; *Fr.* Alcoometre, alcoolometre]. ◉ Gay-Lussac ~ **si**, *fiz.* ◘ GAY-LUSSAC.

alkol.ölçer, b.i. *kim.* ◘ Alkolometre.

alkolsüz, s. içinde alkol bulunmayan. [*Ing.* Non-alcoholized; *Fr.* Sans alcool, non alcoolisé].

alkomaks, i. Demir, nikel, alüminyum, kobalt ve bakır taşıyan bir alaşıma verilen ticarî ad. [*Ing.* Alcomax].

alkonit,-ti, i. *Fr. alconit.* % 14 nikel, % 8.5 alüminyum, % 23 kobalt ve % 3 bakır ihtiva eden ve mıknatısların manyetik özelliklerini önemli ölçüde mükemmelleştiren bir demir alaşımı.

alkor, i. *Ar. al-kur. astr.* Büyük ayı'nın yukarısında bulunan sönük bir yıldız. [*Ing.* ve *Fr.* Alcor].

alkosol,-lü, i. *Fr. alcosole. kim.* Alkol içersinde kolloidal çözelti. «Dispersion aracı alkol olan kolloidal bir sistemde «sol» halini anlatmak için kullanılan terim. [*Ing.* Alcosol].

alkotest,-ti, i. *Fr. alcotest.* Nefesteki alkol oranını hemen, fakat tam bir kesinlik sağlamadan ölçerek bir kimsenin ne dereceye kadar alkol aldığını belirtmeye yarayan âlet.

alkov, i. *Fr. alcôve.* Bir oda içinde yataklık için yapılmış bucak. [*Ing.* Alcove, (bed-) recess, bed-closet].

alkoyl, i. *Fr. alcoyle. kim.* Alkollerin hidroksillerinin alınmasıyle elde edilen tek değerli köklere verilen grup adı. [*Ing.* Alcoyl].

alkoylasyon, i. *Fr. alcoylation. kim.* Bir organik molekülde bir hidrojen atomunun yerini bir alkoyl kökünün alması. [*Ing.* Alcoylation].

Allah¹ /allah/, i. *Osm.* < *Ar. ilāh.* § ❶ Evreni yaratan üstün kudret. var olan her şeyin yaratıcısı ve koruyucusu olduğuna inanılan, yüce varlık: [*Ing.* God; *Fr.* Dieu]. ☆ *Eşanl.* Tanrı. § ❷ «Allah» kelimesi kimi isim tamlarına belirten halinde gelerek belirtilenin anlamını berkitir, *Allahın tembeli, Allahın kırı, Allahın ayazında.* ◉ —**a emanet**, *dey.* Birini överken söylenir: *Allaha emanet, iyi çocuktur.* ◉ —**a emanet olun (Allaha ısmarladık)**, *dey.* Ayrılanın kalana söylediği bir esenleme sözü. ◉ ~ **a ısmarladık**, *dey.* Bir yere giderken geride kalanlara «sizi Allaha emanet ettim» anlamında söylenilmesi gelenekleşmis bir dilek [*Ing.* Good-bye; *Fr.* Adieu]. ◉ ~ **a şükür**, *dey.* «Hamdolsun», «bereket versin» gibi, halden memnun olunduğunu anlatır. [*Ing.* Thank God; *Fr.* Dieu merci, grâce à Dieu]. ◉ ~ **a yalvar**, *dey.* Kendi kusuru yüzünden güç bir duruma düşüp yakınan kimseya karşı duyulan kayıtsızlığı anlatır. [*Ing.* Pray God]. ◉ —ı

çok, insanı az bir yer, *dey.* Pek tenha ve kuytu bir yer. ◉ **~ı(nı) seversen, *dey.*** «Allah aşkına» gibi, yerine göre ant verme, yalvarma için kullanılmakla birlikte şaşma veya usanç gibi duygular da anlatır. [*Ing.* For the love of God]. ◉ **~ım! *dey.*** Şiddetli bir duygulanma anlatan ünlem. [*Ing.* Oh, my God]. ◉ **~ın belâsı, *dey.*** Varlığı ortalığa üzüntü veren. [*Ing.* A curse of God, nuisance, pest; *Fr.* Fléau de Dieu]. ◉ **~ın bildiği kuldan saklanmaz, *at.*** Malum olan *(vaki olan)* bir şey gizli kalmaz. ◉ **~ın binasını yıkmak, *dey.*** Kendini veya başkasını öldürmek. [*Fr.* Se donner la mort, tuer quelqu'un]. ◉ **~ın cezası, *dey.*** Pek yaramaz, şirret. [*Ing.* Unbearable, dreadful]. ◉ **~ın emanetini geri alması, *dey.*** Hayatın sona ermesi. ◉ **~ ın evi, *dey.*** ◘ **Allah evi.** ◉ **~ ın gazabı, *dey.*** § ❶ Çok sıkıntı veren şey; büyük felâket. [*Ing.* The scourge of God]. § ❷ Çok kötülük eden kimse. [*Ing.* Evildoer]. ◉ **~ın günü, *dey.*** *(Bıkkınlık duygusu ile),* hemen hemen her gün. [*Ing.* Every single day; *Fr.* Tous les jour que Dieu fait, tous les jours, sans interruption]. ◉ **~ ın hikmeti, *dey.*** Beklenmeyen, nedeni anlaşılmayan veya kendisine şaşılan şeyler için kullanılır: *Allahın hikmeti, kayanın içinde kocaman bir ağaç bitmiş* [*Ing.* By divine deerce, strange coincidence; *Fr.* Chose inesperee, inexplicable]. ◉ **~ ın inayeti, *dey.*** Tanrının yardımı, iyiliği. ◉ **~ ın işine bak, *dey.*** «*Bak, işler ne hal aldı*» anlamında. ◉ **~ ından bulsun, *dey.*** «*Ben kendisine bir şey yapmayacağım, yaptığı kötülüğün cezasını Tanrı versin*» anlamında. [*Ing.* Let God punish him]. ◉ **~ tan,** § ❶ Bereket versin ki, iyi ki: *Hava soğudu. Allahtan kazağımı yanıma almışım.* [*Ing.* Thank Goodness; fortunately; *Fr.* Dieu merci]. § ❷ Yaradılıştan: *Gözleri Allahtan sürmeli.* ◉ **~ tan bulsun, *dey.*** Cezasını Allaha bırakmak. ◉ **~ tan kork, *dey.*** «Yapma, utan, yazıktır» anlamında. [*Ing.* Shame, don't do it]. ◉ **~ tan korkmaz, *dey.*** Can yakıcı, insafsız, acımasız. [*Ing.* Ruthless, cruel, impious, unjust; *Fr.* Qui est sans pitie, cruel(le)]. ◉ **~ ü âlem, *dey.*** «Galiba» anlamında.

☆ *Yak. anl.* **çalap, yaratıcı, yaradan, Râb, huda, bâri, hâlik,**

~ acısını unuttturmasın, *dey.* Büyük bir acı karşısında onun gibisinin bir daha olmamasını dilemek için söylenir. [*Ing.* My God, spare you from a greater sorrow].

~ akıl fikir versin, *dey.* ◘ **Allah akıllar versin.**

~ akıl(lar) versin, *dey.* Akılsızca bir davranışta bulunanlar için kullanılır.

~ Allah¹, *dey.* § ❶ Şaşma veya can sıkıntısını anlatan bir ünlem. § ❷ Türk askerinin hücum narası.

~ aratmasın, *dey.* Pek lüzumlu olan bir şeyin kusurunu anlatıp yakınanlara karşı söylenerek o şeyin hiç bulunmaması halindeki sıkıntı hatırlatılmış olur.

~ aşkına, *dey.* Birlikte söylendiği sözün anlamına göre ant vermek veya yalvarmak için kullanıldığı gibi, şaşma, usanç çeşidinden duyular da anlatır: *Allah aşkına söyle! Allah aşkına yapma! Allah aşkına, bunu söyledi mi? Çekil karşımdan Allah aşkına!* [*Ing.* For God's sake, for the love of God; *Fr.* Au nom de Dieu, pour amour de dieu].

~ bağışlasın, *dey.* Allah kazadan esirgesin. [*Ing.* God save (him), bless; *Fr.* Que Dieu vous le garde].

~ balmumu yakana balmumu, yağmumu yakana yağmumu verir, *at.* Allah herkese ihtiyacına göre verir.

~ belâsını versin, *dey.* İlenme sözü. [*Ing.* God curse you; *Fr.* Que Dieu maudise].

~ beterinden saklasın (esirgesin!), *dey.* Allah daha kötü duruma düşürmesin!

~ bilir, *dey.* § ❶ Belli değil: *Yağmur yağar mı dersin? Allah bilir!* § ❷ Bana öyle geliyor ki: *Allah bilir, bu iş karışacağa benziyor.* [*Ing.* God knows, who can tell?; *Fr.* Dieu sait si].

~ bir, *dey.* Yemin yerine kullanılır. [*Ing.* I swear; *Fr.* Je jure sur Dieu unique].

~ bir arada kocatsın, *dey.* Yeni evlenenlere «*bir arada ihtiyarlayın*» anlamında söylenen söz.

~ bir dediğinden gayri sözüne inanılmaz, *dey.* Birinin çok yalancı olduğunu anlatmak için söylenilir.

~ büyüktür, *dey.* Günün birinde hakkını alacağına, kendine yapılmış olan haksızlıkların düzeleceğine inanmak gerektiğini anlatır. [*Ing.* God is sure to punish one someday for an injustice, let us rely on God; *Fr.* Ne te desespere pas, ou ne desespere pas de Dieu].

~ canını alsın, *dey.* «ölsün» anlamında bir ilenme sözü. [*Ing.* God curse you; *Fr.* Dieu te fasse perir].

~ cezanı vermesin (Allah cezanı versin), *dey.* Yarı şaka, yarı şaşma yollu, kimi vakit de gerçek öfke ile söylenir. [*Ing.* God curse you; *Fr.* Dieu te punisse].

~ dağına göre kar verir, *at.* Allahın herkese, dayanabileceği kadar acı verdiğini anlatır. Allah herkese uygun geleni verir. [*Ing.* A person has enough strength for his troubles].

~ derim, *dey.* Pek bozuk bir iş hakkında sorulan «ne dersin?» sorusuna karşı «söyleyecek söz bulamıyorum» anlamında kullanılır. [*Ing.* Words fail me, it's hopeless; *Fr.* C'est tres etonnant, je ne trouve rien à dire].

~ dokuzda verdiğini sekizde almaz, *at.* Mukadder ne ise o olacak. [*Ing.* Nobody dies before his time, destiny cannot be altered].

~ dörtgözden ayırmasın, *dey.* Allah *(çocuğu)* yetim veya öksüz bırakmasın» anlamında bir iyi dilek sözü.

~ düşmanıma vermesin, *dey.* Anlatılan bir kötülüğün büyüklüğünü belirtmek için söylenir.

~ eksik etmesin, *dey.* Birinin yaptığı bir hizmet anılırken onun hakkında teşekkür yollu söylenir. [*Ing.* May we not suffer his loss].

~ eksikliğini göstermesin, *dey.* Pek gerekli olan bir şeyin kusuru anlatılırken, böyle de olsa, onun varlığına şükredildiğini anlatır: *Allah eksikliğini göstermesin ama, ekmekler pek siyah.*

~ emeklerini eline vermesin, *dey.* *Allah emeklerini boşa çıkarmasın* [*Ing.* May God grant that your effort be fruitful and not in vain].

~ esirgesin, *dey.* Allah korusun, sakınsın. [*Ing.* God forbid; *Fr.* À dieu ne plaise, dieu m'en garde, dieu m'en preserve].

~ etmesin, *dey.* Olması arzu edilmeyen bir olaydan söz edilirken söylenir. [*Ing.* God forbid].

~ evi, *dey.* Cami, kilise, mescit gibi. Tapınak. [*Osm.* Ibadethane; *Ing.* Sanctuary, temple, house of God; *Fr.* Sanctuaire, temple].

~ gecinden versin, *dey.* «Çok yaşa» anlamında bir dua. Ölümün gecikme dileğidir. [*Ing.* May God ordain it to be late].

~ gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar, *at.* Allah insanı bir şeyden mahrum ederse, daha iyi başka bir şeyle memnun eder.

~ hakkı için, *dey.* Ant içmek veya ant vermek için kullanılır. [*Ing.* In God's name].

~ hayırlı etsin, *dey.* «Allah uğurlu etsin» anlamında bir söz olup, genellikle bir olay başlangıcında söylenilir.

~ herkesin gönlüne göre versin, *dey.* Allah herkesin isteğini *(arzusunu)* yerine getirsin. [*Ing.* God gives to very person according to his heart's desire].

~ hoşnut olsun, *dey.* Bir kimsenin, kendisine iyiliği dokunan biri için kullandığı bir iyi dilek sözü.

~ için, *dey.* Gerçekten, doğrusu. *Allah için, güzel söz söylüyor.* [*Ing.* Verily, truly, impartially, to be fair; *Fr.* Il faut avouer que, il faut reconnaître que].

~ *(seni)* inandırsın, *dey.* İnanılması pek kolay olmayan bir şey anlatılırken yemin yerine söylenir.

~ kabul etsin, *dey.* Sevap sayılan bir iş yapıldığı zaman söylenir.

~ kardeşi kardeş yaratmış kesesini ayrı yaratmış, *at.* En yakınların bile hesabı *(bütçesi)* ayrıdır.

~ kavuştursun, *dey.* Bir aile üyelerinden biri, bulunduğu yerden ayrılınca geride kalanlara kavuşma dileğinde bulunmak için söylenir. [*Ing.* May God unite you again, I wish him (or her) a happy return home].

~ kerim, *dey.* Allah büyüktür, Allaha güvenmeli. [*Ing.* God is gracious, trust in God; *Fr.* Dieu est grand, il ne m'abandonnera pas].

~ kuru iftiradan saklasın, *dey.* Bir suçlama karşısında bunun sırf iftira olduğunu anlatmak için söylenir.

~ lâyığını (müstahakını) versin, *dey.* *(Ciddî olarak veya şakadan)* çıkışma anlatan bir söz. [*Ing.* May God give him his deserts, curse him].

~ manda şifalığı versin, *tkz. dey.* Çok veya ağır yemek yiyenler için şaka yollu söylenir.

~ ne verdiyse, *dey.* Ne varsa, ne bulunursa.

~ ömürler versin, *dey.* «Çok yaşa» anlamında, saygı gösterilen bir kimseye selâm veya teşekkür olarak söylenir. Bir bağış karşılığında söylenen dua. [*Ing.* May God give you a long life; *Fr.* Se dit pour remercier ou pour exprimer ses hommages, que Dieu vous accorde une longue vie].

~ övmüş de yaratmış, *dey.* Çok güzel olanlar için söylenir. [*Ing.* He (she) is marked out by God].

~ rahatlık versin, *dey.* Genellikle yatmaya giderken geride kalanlara söylenen hayır dileği. [*Ing.* Good night; *Fr.* Bonne nuit].

~ rahmet eylesin, *dey.* Ölüler anılırken iyi dilekle söylenir. [*Ing.* May God have mercy on him; peace to his ashes; *Fr.* Que Dieu ait son âme].

~ *(ecir)* sabır versin, *dey.* «*Allah dayanma gücünü arttırsın*» anlamında güç durumda olanlara söylenen dilek. [*Ing.* god give you patience; *Fr.* Dieu vous donne la patience].

~ sağ eli sol ele muhtaç etmesin, *dey.* Bir kimsenin, ne kadar yakını olursa olsun, başkasının eline bakmasının zorluğunu anlatır.

~ selâmet versin, *dey.* § ❶ Yola çıkanlara söylenen bir esenleme sözü. [*Ing. May God* protect (him, etc); *Fr.* Bon voyage]. § ❷ Yolda güçlük içinde bulunanlara iyi dilek sözü olarak kullanılır. § ❸ Uzaktaki tanıdıklar anılırken kullanılır. § ❹ Birinden pek yana olmayan bir söz söyleneceği zaman onun adından önce getirilen bir giriş sözü: *Allah selâmet versin, Ahmetin bu işe aklı ermez.* § ❺ «*Keyfin bilir, gidersen git*» anlamına da gelir.

~ senden razı olsun, *dey.* Tanrı seninle birlik olsun, iyiliğini senden ayırmasın, anlamında.

~ son gürlüğü versin, *dey.* «*Allah ihtiyarlıkta sıkıntı göstermesin*». [*Ing.* May God keep one healthy and in one's right mind in old age].

~ taksimi, *dey.* Eşitlik gözetilmeden yapılan üleştirme.

☆ *Karş.* **kul taksimi.**

~ utandırmasın, *dey.* Bir işe girişenlere söylenen bir başarı dileği.

~ vere*(de)*, Dilek anlatır: *Allah vere de yağmur yağmasa.* [*Ing.* God grant, I hope (that)].

~ vergisi, *dey.* Sonradan elde edilmiş olmayıp yaradılıştan olan. [*Ing.* God's gift, innate talent; *Fr.* Une qualite qui est un don innè].

~ verince kimin oğlu kimin kızı demez, *at.* Allah kulları arasında asalet, mevki veya zenginlik gibi bakımlardan bir ayrım yapmaz.

~ vermesin, *dey.* Bir şeyin olmaması dileğini anlatır. [*Ing.* God forbid; *Fr.* A Dieu ne plaise].

~ versin, *dey.* § ❶ İyi bir şey ele geçirenlere memnunluk anlatmak için, kimi vakit de takılma ve şaka için söylenir; *Allah versin, bu günlerde işler pek yolunda görülüyor;* § ❷ Dilenciyi savmak için kullanılır. [*Ing.* May God help you, may you enjoy it; *Fr.* Se dit pour refuser à un pauvre de lui donner de l'aumône. Dieu vous bénisse, Dieu vous assiste, Dieu vous entende, Dieu vous soit en aide].

~ yapısı *dey.* insanlar tarafından değil **da**

tabiat tarafından meydana getirilmiş *(eser)* [*Ing.* A work of God, not manmade].
~ **yarattı dememek,** *dey.* Ceza vermek işinde hiç acımamak. [*Ing.* To have no mercy (beating someone)].
~ **yazdı ise bozsun,** *dey.* Biri kendisine önerilen bir işi hiç bir zaman yapmayacağını anlatmak için söylenir. [*Ing.* May it never happen].
~ **yıldız barışıklığı versin,** *dey.* «Birbirinizle iyi geçinin» anlamında hayır dileği.
~ **«yürü ya kulum» demiş,** *dey.* Az zamanda ileri derecede zengin olanlar için söylenir.

Allah², *ünl.* Bir şey karşısında hayranlık duyulduğu zaman kullanılır: *Allah! ne de yakışmış. Allah ne de güzel olmuş.* [*Ing.* My God! Lord! By jove! Amazing! Surprising!; *Fr.* Oh mon Dieu!].

allahlık,-ğı, *s.* ve *i.* Kendisinden hiç bir işte yararlık umulmayan saf ve zararsız *(kimse);* kendini bırakmış, hiç bir işe yaramaz *(kimse): Bu adam allahlığın biri, elinden bir şey gelmiyor.* [*Ing.* Useless but harmless *(man)* simpleton; *Fr.* Credule, bonhomme].

allahsız, *s.* Allah'ı tanımayan, Tanrı'nın varlığına inanmayan [*Osm.* Mülhit; *Ing.* Atheist; *Fr.* Athee].
☆ *Eşanl.* **Tanrısız, ateist, dehri, zındık, ate**
☆ *Karş.* **dindar.**

allahsızlık,-ğı, *felс.* Tanrı'nın varlığına inanmayış. Allaha inanmama. [*Ing.* Atheizm; *Fr.* Athéisme].
☆ *Eşanl.* **ateizm, tanrısızlık, zındıklık**

allahuekber, *i.* «*Tanrı uluların ulusudur*», «*Tanrı en büyük*» anlamında Ezan'da geçen bir söz [Ing. God is most great].

allâk, *s.* § ❶ Sözünde durmaz, dönek, hileci, aldatıcı. [*Ing.* Tricky, deceitful; *Fr.* Trompeur,-euse]. § ❷ Güvenilmeyen kimse.
☆ *Yak. anl.* **alaca, mütelevvin ,hilekâr, kancık.**
☆ *Karş.* **sözünün eri.**

allak bullak, *b.s.* ve *z.* Karmakarışık, altüst, darmadağın. [*Ing.* Pell-mell, all over the place; *Fr.* Pêle-mêle].
~ ~ **etmek,** *dey.* § ❶ Darmadağın etmek, karıştırmak, bozmak. § ❷ *mec. (Başını, kafasını, zihnini, aklını v.b.)* Düşünemez hale getirmek. [*Fr.* Bouleverser].
~ ~ **olmak,** *dey. (Başı, kafası, zihni, aklı v.b.)* Şaşkına dönmek, zihni karışmak. [*Fr.* Être bouleversé, troublé, se boulverser, se troubler].

allâme /allâme/. *s. Osm.* < *Ar. ilm. felс.* (a) Çok ve geniş bilen, bir bilgi dalında çok derinlesmiş *(kimse)*; (b) Bir çok ilimleri kuşatacak tarzda geniş bilgiye sahip *(kimse): (Bu ikinci anlam daha çok Ortaçağ tipi bilgine aittir.)* [*Ing.* Very learned; *Fr.* Erudit].

allanit -ti, *i. Fr. allanite. min.* Kimya yapısı karmaşık ve bakışımı monoklinik doğal bir silikat; içinde alüminyumla beraber, demir, magnezyum, kalsiyum, seryum saltan, neodim ve praseodim bulunur. [*Ing.* Allanite].
☆ *Eşanl.* **ortit.**

allanmak, *f.* Kızarmak, kırmızı bir renk bağlamak: *Güneş doğarken allanır dağlar.* ◉ **allanıp pullanmak** *dey.* Süslenmek, beğenilir hale gelmek.

allantotoksikon, *i. Yun. allas,* sucuk + *toksikon;* zehir. *kim.* Sucuk zehiri; bozulmuş sucuklarda beliren bir ptomain.

allantoyis, *i. Yun. allas,* sucuk. *zool.* Amniyonlu olan omurgalı hayvanlarda (*sürüngen kuş, memeli*) sindirim kanalının ard ucundan meydana gelen zarımsı bir kese olup bir embriyon organıdır. Embriyona ait solunum ve beslenmede görevi olduğu gibi sidik kesesi görevi de vardır. [Ing. ve *Fr.* Allantois].

allasen /allâ:sen/, ünl. «Allahı seversen» sözünün aşınmış şekli: *Senin başka işin yok mu allasen?.* [*Ing.* For God's sake!; *Fr.* Pour l'amour de Dieu].

allegori, *i. Fr. allégorie.* Soyut bir fikri, heykel veya resimle gösterme. [*Ing.* Allegory].

allegretto /allegret:to/, *z. It. allegro. müz.* (a) Allegrodan daha ağır, daha az canlı, daha az hızlı; (b) *i.* Bir sonat, bir senfoni v.b. nın bu tempoda çalınan bölümü. [Ing. ve *Fr.* Allegretto].

allegro /alleg:ro/ *z. It. müz.* Bir parçanın canlı, neşeli ve hızlı çalınacağını anlatır. [*Ing.* ve *Fr.* Allegro].

allel, *i.* allelomorf'un kısaltması. *biy. Allel* gen. [*Ing.* Allele; *Fr.* Allèle].
~ **gen,** *bot.* ◘ **Gen.**

allelomorf, *s. Fr. allélomorphe* < *Yun. allelon,* birbirine + *morphé,* şekil. *biy.* Çeşitli şekiller gösteren. [*Ing.* Allelomorphic].

allelotrop, *i. Fr. allélotrope* < *Yun. allelotropoi. kim.* Desmetrop bir bileşiğin denge halindeki iki şeklinin karışımına verilen ad. [*Ing.* Allelotrope].

allem, *s.* Bu kelime **kallem** kelimesiyle birlikte «*her türlü kurnazca çareye baş vurmak*» anlamına gelen **allem etmek, kallem etmek** şeklinde kullanılır: *Allem etti, kallem etti, nihayet istediğini yaptırdı.*
~ **etmek, kallem etmek,** *dey.* Her türlü kurnazca çareye başvurmak, kandırma yollarına sapmak. [Ing To try all sorts of things; *Fr.* Courir tout les moyens, se servir de toutes les ruses pour convaincre ou tromper quelqu'un].

allen, *i. Fr. allène. kim.* Toplu dienlerin prototipi olan gaz halindeki $CH_2 = C = CH_2$ formüllü hidrokarbon.
☆ *Eşanl.* **propadien.**

allergen, *i. Fr. allergène tıp.* Allerji meydana getiren madde. [*Ing.* Allergen].

allergos, *i. tıp.* Alerji tepkileri sonucu ortaya çıkan hastalık.

allerji, *i. Fr. allergie* < *Yun. allos,* başka + *ergon,* eylem. *tıp.* insanlarda ve bazı hayvanlarda dokuların belirli maddelere karşı sabırsız derecede tepki göstermesi. Organizmada bir virüs etkisiyle olan değişiklik. Başka türlü (farklı) reaksiyon. [*Ing.* Allergy].
~ **bullak olmak,** *dey. (Başı, kafası, zihni, aklı v.b.)* şaşkına dönmek, izhni karışmak. *Fr.* Être bouleverse, troublé, boulverser, troubler, verser].

allerjik, *s. Fr. allergique. tıp.* Allerji ile ilgili, allerjiye tutulmuş. [*Ing.* Allergic].

allı, *s.* Rengi al olan, üzerinde al renk bulunan: *Allı basma.* [*Ing.* Mixed with red, partly red].
~ **pullu,** *dey.* Gösterişli, donanmış, göz alıcı renkler ve şeylerle süslenmiş. [*Ing.* Colorful and recked out with spangles, showily dressed].
~ **yeşilli (allı morlu),** *dey.* Çok renkli, karışık renkli, göze çarpan. [*Ing.* Red and green].

allık,-ğı, *i.* < *al.* § ❶ Kırmızılık, al renkte olmak hali. [*Ing.* Redness; *Fr.* Rougeur]. § ❷ Kadınların yanaklarına süs olarak sürdükleri kırmızı boya. [*Ing.* Rouge; *Fr.* Rouge à joues].

alligator, *i. Ing.* < *Isp lagarto,* kertenkele. *zool.* Amerika timsahı. [*Lat.* ve *Fr.* Alligator] ◉ **Mississippi** ~u. *zool.* Timsahlar *(Crocodilia)* takımının, Timsahgiller *(Crocodilidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 5 m. Derisi için avlanır. Kuzey Amerika'nın güneyinde yaşar. [*Lat. Alligator mississippiensis; Ing.* Alligator; *Fr.* Alligator du Mississippi].

allobar, *s.* ve *i. Fr. allobare. kim. Dağılışları* tabiî elementinkinden farklı olan izotopların karışımından oluşan bir element için kullanılır [*Ing.* Allobar].

alloerotizm, *i. Fr. alloérotisme* < *Yun. allos,* başka + *Eros,* aşk ilâhı. Kendi kendine yapılan cinsî tatmine karşılık olmak üzere başka bir obje ve şahsa çevrili cinsel eğilimi anlatmak için kullanılan terim. [*Ing.* Alloerotism].

alloestezi, *i. Fr. alloesthésie. psik.* Bazı duyuların gerçekten uyarıldığı yerden başka yerde kendini belli etmesi. [*Ing.* Alloesthesia].

allofon, *i. Fr. allophone. dilb.* Bir fonemin metne bağlı değişik biçimi. [*Ing.* Allophone].

allofonik, *s. Fr. allophonique. kim.* Tuzları, esterleri ve amit'i (*biüre*) bilinen, formülü NH_2 - CO - NH - CO_2 olan asit için kullanılır. [*Ing.* Allophonic].

alloftalmi, *i. Fr. allophthalmie. tıp.* Tek gözün veya iki gözün irisinde görülen renk anomalisi. [*Ing.* Allophthalmia].

allogami, *I.Fr. allogamie* < *Yun. allos,* diğer + *gamos,* evlenme, (a) *biy.* Karşılıklı döllenme. (b) *bot.* Bir çiçek tepeciğinin başka bir çiçek tozu ile tozlaşması. [*Ing.* Allogamy]. ☆ *Karş.* **otogami.**

allokarpi, *i. Fr. allocarpie. bot.* (a) Meyvenin allogamiden sonra oluşumu: (b) Çapraz aşılamadan sonra meyve belirimi, aşı meyvası. [*Ing.* Allocarpy].

allokinezi, *i. Fr. allocinésie* < *Yun. allos,* başka + *kinesis,* hareket. *tıp.* Aykırı duyarlık; Vücudun bir organını hareket ettirmek isteyince, onun yerine karşı yandaki organın hareket etmesi şeklinde beliren hareket bozukluğu. [*Ing.* Allocinesia].

allokiri, *i. Fr. allochirie* < *Yun. Allos,* başka + *kheir, el. tıp.* Deride herhangi bir noktada hissedilmesi ile vasıflı duygunluk boğukluğu. Hasta meselâ sağ kolunda bir iğnenin bıraktığı acıyı sol kolunun simetrik noktasında duyar, bu hâl en çok tabes ve isteride görülür. [*Ing.* Allochria, allocheiria].

alloklaz, *i. Fr. alloclase. kim.* Glokodot'un bizmutlu bir çeşidi olan kobalt maden filizi. [*Ing.* Alloclase].

allokorteks, *i. Fr. allocortex* < *Yun. allos,* başka + *Lat. cortex,* kabuk. *anat.* Beyin *(cerebrum)* de *lobus olfactorius*'e ait ilkel korteks aralığı veya korteks. [*Ing.* Allocortex].

allokromatik, *s. Fr. allocromatique. fiz.* Bir kristal içinde tabiî olarak bulunan mikroskopik partiküllerden ileri gelen veya belirli ışınım şekillerine uğrama sonucu ortaya çıkan fotoelektrik özelliklere sahip *(madde).* [*Ing.* Allochromatic].

allokromi, *i. Fr. allocromie. fiz.* Yayınlanan ışık dalga boyunun absorplanmış ışık dalgaboyundan farklı olduğu bir frekans tipi [*Ing.* Allochromy].

alloksan, *i. Fr. alloxane, kim.* Mesoksalik asidin, formülü $C_4H_2O_4N_2$ olan üreidi. [*Ing.* Alloxan].
☆ *Eşanl.* **mesoksaliküre.**

alloksanik, *s. Fr. alloxanique. kim.* Barit'in sıcakta aloksan'a etkisiyle baryum tuzu veren ve formülü NH_2 - CO - NH - CO - CO_2 H olan bir asit için kullanılır. Bu madde bir diasit rolü oynar. [*Ing.* Alloxanic].

alloksantin, *i. Fr. alloxantine. kim.* Aloksan'ın indirgenmesiyle elde edilen C_8 H_8 O_8N_4 formülündeki bileşik [*Ing.* Alloxanthin].

alloksüremi, *i. Fr. alloxuremie. tıp.* Kanda ksantin bazlarının görülmesi. [*Ing.* Alloxuremia].

alloksüri, *i. Fr. alloxurie tıp.* Idrarda ksantin bazlarının görülmesi. [*Ing.* Alloxuria].

alloksürik, *s. Fr. alloxurique kim.* Ürik asit le bağlantıları dolayısıyle, fizyoloji ve patolojide büyük bir önem taşıyan nükleik asidin bazik türevleri için kullanılır. [*Ing.* Alloxuric].

allokton, *s. Fr. allochton* < *Yun. allos,* başka, yabancı + *akton,* yer, toprak. (a) *biy.* Suda yaşayan bir toplulukta, dışarıdan gelen besin maddeleri için kullanılan terim; (b) Fazladan, artık, egzotik, kazanılmış. (c) *coğr.* Bulunduğu yerde meydana gelmemiş. [*Ing.* Allochtonous].

allomer, *s. Fr. allomère. kim.* Aynı kristal yapı fakat farklı kimyasal bileşime sahip cisimler için kullanılan terim. [*Ing.* Allomeric].

allomerlik,-ği *i. kim.* Farklı kimyasal bileşimlere sahip maddelerin kristal yapıları arasındaki benzerlik. [*Ing.* Allomerism; *Fr.* Allomérisme].

allometri, *i. Fr. allométrie. biy.* Bir organın büyüme oranı ve birim olarak alınan vücudun büyüme oranı arasındaki farkla nitelenen büyüme tarzı. [*Ing.* Allometry].
☆ *Eşanl.* **döl değişimi .**
☆ Karş. **İzometri.**

allometrik, *s. Fr. allométrique. biy.* Vücudun diğer kısımlarına göre daha hızlı veya daha yavaş büyüyen bir organın gelişmesi hakkında kullanılır. [*Ing.* Allometric].

allomorf, *i. Fr. allomorphe. dilb.* Bir morfemin metine bağlı değişik biçimi.

allomorf(ik), *s. Fr. allomorphique. kim.* Aynı kimyasal bileşime, fakat ayrı kristal yapıya sahip cisimler için kullanılan terim. [*Ing.* Allomorphous].

allomorfit,-ti, *i. Fr. allomorphite,* Anhidrit'in psödomorfozu olduğu sanılan bir baritin çeşidi [*Ing.* Allomorphite].

allomorfizm, *i. Fr. allomorphisme, kim.* Kimyasal olarak eşdeğer, fakat farklı kristal şekillerine sahip bazı maddelerin özelliği. [*Ing.* Allomorphism].

allomusik, s. *Fr. allomucique. kim.* Musik asidin izomeri olan, onun gibi tabiî sekliyle inaktif bulunan ve 170° C'ye doğru eriyen, formülü HOCO — $(CHOH)_4$ — CO_2 H olan asit için kullanılır. [*ing.* Allomucic].

allonj, i. *Fr. allonge.* § ❶ Bir şeye, onu uzatmak için yapılan ilâve, ek; § ❷ *tic.* Ticari bir senet üzerinde ciroların veya başka işlemlerin çoğalması dolayısiyle o senede eklenen kâğıt. [*ing.* Allonge, rider].

Eşanl. alonj.

allopalladyum, i. *Fr. allopaladium. min.* Altıgenli sistemde kristalleşen doğal palladyum. [*ing.* Allopaladium].

allopat, i. *Fr. allopathe. tıp.* § ❶ Allopati yoluyle tedavi yapan doktor; [*ing.* Allopath, allopathist]. § ❷ s. Allopatiyle ilgili. [*Ing.* Allopathic; *Fr.* Allopathique].

allopati, i. *Fr. allopathie. tıp.* (a) Vücuttaki bozuk olan bir faaliyeti karşıtı olan diğer faaliyetle uyarak düzeltme. (b) Bir hastalığı, tabiatinin karşıt karakterdeki bir hastalıkla yenme. [*ing.* Allopathy].

☆ *Karş.* homeopati.

allopelajik, s. *Fr. allopelagique. zool.* Denizin sıcaklık veya soğukluktan müteessir olmayan herhangi bir derinliğinde yaşayan *(organizmalar).* [*ing.* Allopelagic].

alloplast, i. *Fr. alloplaste. zool.* Birden fazla cins doku taşıyan morfolojik birim. [*ing.* Alloplast].

alloplazma, i. *Fr. alloplasme. zool.* Hücre protoplazmasının başkalaşmaya uğramakla beraber bağımsız organeller teşkil etmeyen kısmı. [*ing.* Alloplasm].

alloplazmik, s. *Fr. alloplasmique. zool.* Hücrenin farklılaşmış kısmı ile ilgili. [*ing.* Alloplasmic].

allopoliploidi, i. *Fr. allopolyploïdie.* < *Yun. allos.* diğer + *polys,* çok + *aploos,* bir katlı + *eidos,* şekil. *biy.* Çeşitli türlerden kromozomların kaynaşmasından meydana gelen poliploydi. [*Ing.* Allopoliploidy].

allopoliployit,-di, i. *Fr. allopolyploïde* < *Yun. allos,* diğer + *polys,* çok + *aploos,* bir katlı — *eidos,* şekil. *biy.* Farklı türlerin melezlenmesi ile elde edilmiş ikiden çok kromozom serisine sahip olan organizma. [*Ing.* Allopolyploid].

allopsikoz, i. *Fr. allopsychose. psik.* Başka kimselerde kötü niyetler ve istekler var diye bakan bir aldanış çeşidi. [*ing.* Allopsychosis].

allorispor, i. *bot.* Bir hif üzerinde bazı mantarlar, özellikle deri hastalıklarına sebep olan mantarlar tarafından teşkil edilen konidyum. [*Ing.* Aleuriospore, aleurisporc].

alloritmi, i. *Fr. allorythmie. tıp.* Nabzın düzeninin periodik bozulması. [*ing.* Allorhythmia].

allosindez, i. *Fr. allosyndese. biy.* Bir melezde, iki nöronun bağlanımı sırasında, ana-baba **A** kromozomlarının ana-baba **B** kromozomları ile eşlenmesi. [*Ing.* Allosyndesis].

☆ *Karş.* otosindez.

allosinnamik, s. *Fr. allocinnamique. kim.* Sinnamik asitin stereoizomeri olan bir asit (C_6H_5—CH=CH—CO_2H) için kullanılır. [*ing.* Allocinnamic].

allosom, i. ◘ Allozom .

allotip, i. *Fr. allotype* < *Yun. allos,* diğer + *typos,* örnek. *biy.* Holotip olarak tanımlanan eşeyden gayri olan paratip eşey. [*ing.* ve *Fr.* Allotype].

allotoksin, i. *Fr. allotoxine* < *Yun. allos.* başka + *toksikon,* zehir. *biy.* Organizma içinde zararlı zehirleri tahrip ederek koruyucu etki gösteren bir madde. [*ing.* Allotoxin].

allotonik, s. *Fr. allotonique. fiz.* ve *biy.* Geçişme basıncı veya molekül yoğunluğu bir başka çözeltisinkinden *(özellikle plazmadan)* farklı olan bir çözelti için kullanılır. [*Ing.* Allotonic].

allotötis, i. *Fr. alloteuthis. zool.* Özellikle erkeğinde, vücudun art kısmı sivri olan Kafadanayaklılar sınıfının Onayaklılar alt sınıfından bir çesit mürekkep balığı.

allotri, i. *Fr. allotrie, zool.* Larvası yaprak bitlerinin vücudu içinde gelişen, Zarkanatlıların Mazıböceğigiller familyasından çok küçük bir böcek.

allotriomorf, s. *Fr. allotriomorphe. jeol.* Kayaların ikinci bir sağlamlaşma safhasında, daha önce meydana gelen billürların şekline uymak zorunda kalmış mineraller için kullanılır. [*ing.* Allotriomorphic].

☆ *Eşanl.* ksenomorf.

allotriozmi, i. *Fr. allotriosmie. tıp.* Bir cismi koklarken, o cismin kendi kokusunu değil de başka bir cismin kokusunu alma şeklinde beliren, koku alma duyusu bozukluğu. [*ing.* Allotriosmy].

allotrofi, i. *Fr. allotrophie. biy.* Çeşitli gıdalarla beslenme imkânı. [*ing.* Allotrophy].

allotrofik, s. *Fr. allotrophique. kim.* Fizik ve kimya açısından niteliklerini sürdürmekle beraber besleyici özgülüklerini kaybeden, hattâ zararlı hale gelen gıda maddeleri için kullanılır; allotropiden ileri gelen. [*Ing.* Allotrophic].

allotrop, s. *kim.* Ayrı bir elementin fiziksel özellikleri bakımından farklı iki veya daha fazla şekilde oluşu. Sebebi: (a) Moleküldeki atom sayılarının farklı oluşu. (b) Elementin kristallenme şekillerinin farklı oluşu dolayısiyle. [*Ing.* Allotropic; *Fr.* Allotropique].

allotropi, i. *Fr. allotropie* < *Yun. allos.* başka + *tropos,* tarz. *kim.* Ortada kimyaca hiçbir değişiklik yokken bir cismin ayrı özellikler gösterebilmesi hali: *Kırmızı ile beyaz fosfor arasında, hiç bir bileşim farkı olmadığına göre, renk ayrılıkları bir alotropi halinden başka birşey değildir.* [*Ing.* Allotropy].

alloz, i. *kim.* Glükozun stereoizomeri olan bir aldoheksoz. [*ing.* ve *Fr.* Allose].

allozom, i. *Fr. allosome* < *Yun. allos,* diğer. + *soma,* vücut *biy.* Normal *(veya tipik)* olan kromozomdan başka herhangi bir kromozom. [*ing.* Allosome].

☆ *Eşanl.* heterokromozom.

☆ *Karş.* otozom .

allüvyal, s. *Fr. alluvial. jeol.* ◘ Allüvyonlu.

allüvyasyon, i. *Fr. alluviation.* ◘ Allüvyonlaşma.

allüvyon, i. *Fr. alluvion* < *Lat. alluvion* < *ad.* -e hali + *luere* yıkamak. *coğr.* ve *jeol.* Akarsular tarafından taşınan kil, kum, çakıl gibi kütle parçalarının, suyun akış hızının azalması sonucu elverişli yerlere birikmesiyle meydana gelen tortullar. [*Osm.* Lâhk; *Ing.* Alluvion].

~ **koni**, *trm.* Eğimin birdenbire azaldığı yerlerde, bir nehrin koni şeklinde meydana getirdiği kum, çakıl, ve ince materyal yığıntısı.

~ **toprak**, *trm.* Akarsular tarafından yığılmış toprak, kum, çakıl ve benzeri ufalanmış materyalden bileşik, profil bulunmayan tortul topraklar.

— **yelpaze**, *trm.* Nehrin yelpaze biçiminde yığdıkları allüvyonlu depozitler.

~ **yığılma**, *trm.* Şehir, göl veya bir akıntının tutulduğu yerde çakıl, kum, silt veya kilin yığılma yeri.

allüvyonlamak(-i), f. *jeol.* Allüvyon bırakmak [*Ing. To* Alluvionize, *Fr.* Alluvionner].

allüvyonlaşma, i. *coğr.* ve *jeol.* Allüvyonların oluşması. [*Osm.* Lâhiklenme; *Fr.* Alluvionnement].

☆ *Eşanl.* tortullaşma, allüviyal yığılma, kolmataj, doldurulma.

☆ *Karş.* Kazılma, aşınım, süpürülme.

allüvyonlu, s. *jeol.*, (a) Allüvyon ihtiva eden, allüvyondan ibaret, allüvyonla ilgili; (b) Sel ve ırmak sularının biriktirdiği çamurdan olan [*Osm.* Lâhkî *ing.* ve *Fr.* Alluvial].

allüvyum, i. *trm* Dördüncü zamanın üst ve yeni bölümü. [*ing.* ve *Fr.* Alluvium].

alma, i. Almak eylemi. [*Ing.* Taking, receiving, obtaining; *Fr.* Action de prendre, obtenir].

~ **haberi**, *post.* Posta maddelerinin alıcısına teslim edildiğini göndericisine bildiren örneğine uygun haber kartı. [*Osm.* iade ilmühaberi; *ing.* Advice of delivery; *Fr.* Avis de reception].

almaç*,-cı, i. *fiz* ve *elek.* Bir elektrik akımını alıp başka bir kuvvete çeviren âlet: *Telefon makinesinin, sesi kulağımıza veren kısmı bir almaçtır.* [*Osm.* Ahize; *ing.* Receiver *Fr.* Recepteur].

~ **lı düzen**, *mim.* Roman bazilikalarında, orta sahınları yan sahınlardan ayrılan sütun ve kemerlerin ya bir sütun bir kemer, ya da iki sütun bir kemer biçiminde sıralandığı düzen.

almak,-ır (-i), f. § ❶ Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak kendine eristirmek, bir şeyi bir yerden veya bir kimseden ayırmak yoluyle elde bulundurmak: *Ben şapkamı alıp gidiyorum, paltomu alamayacağım.* [*ing.* To take; *Fr.* Prendre]; § ❷ Kendine çekmek: *Zihnimi aldı, Gözümü ondan alamıyorum;* § ❸ Sağlamak, elde etmek: *iş almak, izin almak, ürün almak, söz almak.* [*Osm.* Temin etmek ; *ing.* To obtain, to get,*Fr.* Obtenir]. § ❹ Satın almak: *Ev almak, kumaş almak, Yemiş aldım.* [*Ing.* To buy; *Fr.* Acheter]. § ❺ İçine sığ(dır)mak: *Bu küp on kilo bal alır, Bu salon bin kişi alır.* [*Osm.* Istiab etmek; *ing.* To Contain; *Fr.* Contenir]. § ❻ Kabul etmek: *Evine kiracı almak, Rüşvet almak, Ziyaretçiyi yanına almak.* § ❼ Kendine ulaştırılmak: *Mektup almak, Haber almak.* [*ing.* To receive; *Fr.* Recevoir]. § ❽ İçeri sızmak: *Gemi su alıyor, Fotoğraf şasisi ışık almış.* § ❾ *(erkek hk. bazan da kadın hk.)...* ile evlenmek: *Ahmet komşusunun kızını aldı.* § ❿ Kapıp *(sürükleyip)* götürmek: *Öküzü sel aldı, harmanı yel aldı.* § ⓫ Yanında *(birlikte)* götürmek: *Eve giderken çocuğu da al.* [*ing.* To take with; *Fr.* Emporter]. § ⓬ Zararlı bir seye uğramak, tutulmak: *Soğuk almak, Hastalık almak, Bina ateş almak, Ceza almak.* [*Osm.* Maruz kalmak; *ing. (Hakaret, haksızlık, kaza, tehlike)* To be subjected to; *Fr.* Subir, courir, faire face, encourir, s'exposer, *(hastalık, ates)* To catch; *Fr.* Prendre, attraper; *(değişiklik) ing.* To undergo; *Fr.* Subir]. § ⓭ Bürümek; «*Dağ başını duman almış*», *Ortalığı bir kokudur aldı.* § ⓮ Kısaltmak, eksiltmek, *(bol şeyler hk.) Yanlarından biraz al; (Uzun şeyler hk.) Boyundan biraz al; (dolu şeyler hk.) Üzerinden biraz al.* [*ing.* To shorten, to curtail; *Fr.* Racourcir, rendre court, diminuer, amoindrir]. § ⓯ Saptamak: *Ölçüsünü almak, Resmini almak.* § ⓰ Yerini değiştirmek, çekmek: *Masayı ileri almak, Sandalyeyi biraz sağa almak.* § ⓱ Bir şeyin içinden fazla bir maddeyi çıkarmak: *Ur almak, Ameliyatla kurşun almak.* § ⓲ Görüş alanında bulundurmak: *Bu pencere denizi de alır.* § ⓳ Bir yeri savaşla elde etmek: *Türkler İstanbul'u 1453'de aldılar.* [*Osm.* Fethetmek; *ing.* To conquer; *Fr.* Conquérir]. § ⓴ Duymak: *Burnu koku almıyor.* § ㉑ (-i,-e) Eriştirmek, erdirmek: *Bir şeyi dikkate almak, Birini himayesine almak.* § ㉒ (-e)... gibi anlamak: *Bir sözü şakaya almak;* § ㉓ nsz. Şiddetle başlamak: *Biz yola çıkarken bir yağmurdur aldı;* § ㉔ (-den) Davranış veya makam değiştirmek: *Aşağıdan almak, Tizden almak;* § ㉕ Edinmek, kazanmak: *Nam aldı.* [*Ing.* To acquire, obtain; *Fr.* Acquerir, obtenir]. § ㉖ Anlamak, kavramak: *Hoca iyi ama, çocuk almıyor.* [*ing.* To comprehend; *Fr* Comprendre]. § ㉗ Yüklenmek tasımak: *Valizi, paketi almak.* [*ing.* To be loaded or charged, to carry; *Fr.* Se charger, porter]. § ㉘ Seçmek, tercih etmek [*Osm.* Intihabetmek; *ing.* To select, to choose; *Fr.* Choisir]. § ㉙ *(Sırtı veya omuzu üzerine)* koymak: *Mantosunu sırtına aldı, Şalı omuzuna aldı.* [*ing.* To take on, to put on; *Fr.* Prendre sur]; § ㉚ *(içki veya sigara)* İçmek: *Yemekten önce bir iki kadeh konyak alırmısınız?.* [*ing.* To have a drink; *Fr.* Prendre un verre]. § ㉛ Kullanmak: *ilâç almak.* [*ing.* To use, to take; *Fr.* Faire usage de]. § ㉜ Sağa, sola götürmek, çekmek: *Arabayı sağa al, sola al;* § ㉝ *(yol hk.)* Aşmak katetmek: *O eski vapur on mil zor alabiliyor.* [*Ing.* To meke way, to advance; *Fr.* Parcourir, avancer]. § ㉞ Çalmak: *Cebimden saatimi almışlar.* [*ing.* To steal; *Fr.* Voler]. § ㉟ Hizmete, işe başlatmak: *Yeni bir sekreter aldım. Eve bir hizmetçi alacağım.* [*Ing.* To take to work; *Fr.* Engager, prendre au service]. § ㊱ *mec.* Bürümek, kaplamak, sarmak: *Çocuğu eve gelmeyince aldı mı onu bir merak.* [*ing.* To cover; *Fr.* Couvrir]. ⊙ **al aşağı etmek**, *dey.* Yere vurmak, yere sermek, devirmek. ⊙ **Al benden de o kadar**, *tkz. dey.* «*ben de aynı haldeyim,* veya «*bende aynı düşüncedeyim*» anlamında. ⊙ **al beş paralıkta bundan**, *dey.* Hoşa gitmeyen bir sözün yersizliğini anlatmak için kullanılır. ⊙ **al birini vur birine** *(ötekine), dey.* İkisi de aynı derece kötü. ⊙ **al bundan da on paralık**: «*Bunun fikri değersiz, işe yaramaz*» anlamında küçümseme anlatır. ⊙ **al cevabını otur aşağı**, *dey.* «*Gördün mü, ağzının payını aldın*» anlamında ⊙ **al gülüm, ver gülüm**, *dey. Yapılan bir hiz-*

metin hemen karşılanmasının istenildiğini anlatır. ◉ **al iskeleyi,** *arg.* «Sıvış, çek git» anlamında. ◉ **al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunsun,** *at.* Sen doğru bildiğini yap, şikâyetlere aldırma. ◉ **al sana** *dey.* «*işte sana*» yerine kullanılır. ◉ **al sana bir daha!** *dey.* Yeni bir aksilik olunca bezginlik anlatılmak üzere söylenir. ◉ **al takke, ver külâh,** *dey.* § ❶ Uğraşa çekişe; § ❷ Aşırı derecede senlibenli olmayı gösteren bir anlatış: *Al mektup, ver mektup, muhabere yolunda.* ◉ **aldı yürüdü,** *dey.* «*Az zamanda* çok ilerledi veya genişledi, yayıldı» anlamında. ◉ **aldığı aptes ürküttüğü kurbağaya değmemek,** *at.* Sağladığı iyilik verdiği zarara değmemek ◉ **aldın mı?** *arg.* Beğendin mi? Gördün mü? anlamında ◉ **alıp gitmek,** *dey.* Koparmak, zorla bir yerden başka bir yere götürmek, sürüklemek ◉ **alıp verememek,** *dey.* Geçinememek, çekememek; ◉ **alıp verme merkezi,** *post.* Gelen postaları teslim alan ve gidecek olan postaları düzenleyen merkezler. [*Osm.* Mübadele merkezi; *Ing.* Office of exchange; *Fr.* Bureau d'echange]; ◉ **alıp vermek,** *dey.* Ilgisi olmak, yürek çarpıntısı geçirmek; ◉ **alıp yürümek,** *dey.* Gelişmek, çoğalmak, rağbeti artmak; ◉ **alır almaz,** *dey.* Hemen derhal, o dakikada; ◉ **alma mazlumun âhını çıkar aheste aheste,** *at.* Aciz kimselere eziyet etme, yavaş yavaş acısını çekersin; ◉ **almadan vermek Allah'a mahsustur.** at. Kullar arasında karşılık esastır; karşılıksız ihsanda bulunmak Allah'a mahsustur. ◉ **adam —,** *dey, (kadın)* Sevdiği erkeği gizlice evine kabul etmek. ◉ **boş —,** *den.* ve *inş.* ◘ Boş. ◉ **boşa —,** *inş.* ve *mek.* ◘ Boş. ◉ **boşluk —,** *den.* ◘ Boşluk. ◉ **boşunu —,** ◘ Boş. ◉ **canını** *(derdini, rengini, acısını, tadını, tuzunu v.b.)* **—,** *dey.* Yok etmek, gidermek, azaltmak. ◉ **eve —,** *dey.* Ev için, eve lâzım diye almak. ◉ **evine —,** *dey.* Evinde barındırmak, evine kabul etmek. ◉ **gıda —,** *dey.* Beslenmek, yemek. ◉ **hava —,** Teneffüs etmek, açık havada dolaşmak ◉ **içeri —,** *dey.* Tevkif etmek. ◉ **kuvvet —,** *dey.* Birine, bir şeye dayanmak, bir kimse veya bir şey tarafından desteklenmek, bir duruma sahip olmak. ◉ **şekil —,** *dey.* Bir karara doğru gitmek, belirmek. ◉ **üzerine —,** *dey.* Yüklenmek, kabullenmek, sorumluluk altına girmek.

almamak(-i), f. Verileni geri çevirmek. ◉ **almamış olmamak,** Mutlaka almak.

Alman, i. *Fr. allemand* < *allaman,* § ❶ Almanya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* German]; § ❷ *(Isim takımlarında)* Almanya, almanlar: *Alman hükümeti.* ◉ § ❷ s. Almanya ile ilgili. [*Ing.* Germanic; *Fr.* Germanique]

— **gümüşü,** *kim.* Çinko, bakır ve nikelden yapılan, gümüşü andırır bir alaşım. [*Ing.* German silver, nickel silver; *Fr.* Maillechort, argent blanc, argent d'Allemagne].

☆ *Eşanl.* **yenimaden**

— **hamam böceği,** *zool.* Hamamböceğigiller *(Blattidae)* familyasına giren düz kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 1 ½ sm. kadar olan açık kahve rengi bir böcek olup insanların oturduğu bütün yerleri istila etmiş çok tiksindirici bir hayvandır. [*Lat. Blatta germanica; Ing.* German cockroach; *Fr.* Blatte germanique].

— **muhasebe sistemi,** *İkt.* Uygun bir iş bölümünü gerçekleştirebilmek maksadiyle ortaya çıkmış bir sistemdir. Esas olarak kasa ve çeşitli işlemler yevmiyesi olarak iki defter kullanılır. Sonradan bu kayıtlar bir icmalle umumi yevmiyeye aktarılır. Buradan da defteri kebire işlenir. Kasa işlemleri fazla olan işletmelerde rağbet görür.

— **papatyası,** *bot.* ◘ Papatya.

— **usulü,** *dey.* Topluca yapılan bir masrafta herkesin kendine düşen payı ödemesi.

almanak,-**ğı,** /Almanak/, i. *Fr. almanach* < *Lat. almanach·s* < *Yun. salmenakhon* < *Ar. astr.* Yılın bölümlerinden başka, bayram yıldönümü gibi belli günleri ve birtakım astronomi, meteoroloji, istatistik bilgilerini gösteren kitap biçiminde takvim. [*Osm.* Salnâme; *Ing.* Almanac].

☆ *Eşanl.* **Gökbilim yıllığı.**

Almanca /almanca/, i. Alman dili; Germen grupundan Hint-Avrupa dili. [*Ing.* The German language].

almandin, *i. jeol.* ◘ Seylân taşı.

Almanya, öz. i. Orta Avrupa ülkelerinden biri. [*Ing.* Germany; *Fr.* Allemagne].

ALMAN ALFABESİ

MATBAA HARFİ	EL YAZISI		ADI
A a	𝔄	𝔞	a
B b	𝔅	𝔟	be
C c	𝔠	𝔠	se
D d	𝔇	𝔡	de
E e	𝔈	𝔢	e
F f	𝔉	𝔣	ef
G g	𝔊	𝔤	ge
H h	ℌ	𝔥	ha
I i	ℑ	𝔦	i
J j	𝔍	𝔧	yot
K k	𝔎	𝔨	ka
L l	𝔏	𝔩	el
M m	𝔐	𝔪	em
N n	𝔑	𝔫	en
O o	𝔒	𝔬	o
P p	𝔓	𝔭	pe
Q q	𝔔	𝔮	ku
R r	ℜ	𝔯	er
S s	𝔖	𝔰	es
T t	𝔗	𝔱	te
U u	𝔘	𝔲	u
V v	𝔙	𝔳	fau
W w	𝔚	𝔴	ve
X x	𝔛	𝔵	iks
Y y	𝔜	𝔶	ipsilon
Z z	ℨ	𝔷	zet

almasilyum, i. Aşınmaya karşı dayanıklılığı ve ilgi çekici mekanik özellikleri dolayısıyle kullanılan hafif bir alüminyum, magnezyum *(yüzde 1)* ve silisyum *(yüzde 1-2)* alaşımı.

almaş*, i. § ❶ İki veya daha çok şeyin sıra ile değiştirilerek kullanılması veya kendiliğinden değişerek çalışması, keşikleme. [*Osm.* Münavebe; *Ing.* ve *Fr.* Alternation]. § ❷ İki memurun istekleriyle yerlerinin değiş edilmesi. [*Osm.* Becayiş; *Ing.* ve *Fr.* Permutation]. § ❸ *fels.* Birinin doğru olması, ötekinin yanlışlığını gerektirecek şekilde tasarlanmış iki önermeden meydana gelen düzen. [*Osm.* Terdit; *Ing.* ve *Fr.* Alternative]. ◉ **döl —ı,** *biy.* Canlıların hayatında morfolojik bakımdan birbirine benzeyen veya benzemeyen esemli bir döl ile esemsiz bir *(Bazı hallerde birden fazla)* dölün düzenli *(veya periyodik)* şekilde birbirini takip etmesi. *Eşanl.* döl değişimi. ◉ **heterofazik döl —ı,** *bot.* Haploit gametofitle diploit sporofit arasındaki almaş *Eşanl.* antitetik döl almaşı. ◉ **homofazik döl —ı,** *bot.* Haplont ve diplontlarda mevcut olan almaş. ☆ *Eşanl.* **homolog döl almaşı.** ◉ **izomorf döl —ı,** *bot.* Gametofit ve sporofitin, gerek gelişme, gerek morfolojik bakımdan birbirine tamamen eşit olduğu heterofazik döl almaşı *tipi. (Örnek: Yeşil suyosunlarından Cladophora, ulva;* Esmer suyosunlarından *Dictyota).* ◉ **heteromorf döl —ı,** *bot.* Gametofit ve sporofitin organizmanın gelişmesinde eşit hisseye sahip olmakla beraber, morfolojik olarak birbirinden farklı olduğu bir heterofazik döl almaşı tipi. [*Örnek: Esmer suyosunlarından Cutleria*].

almaşık*, s. < *almak.* ❶ iki veya daha çok şeyin sıralanmalarında değişiklik olan. § ❷ *fiz.* Nöbetleşe, bir o bir öteki. [*Osm.* Mütenavip; *Ing.* Alternate, alternating; *Fr.* Periodique, alternatif, alternant, -ante]. § ❸ *bot.* Gövdeyi temsil eden silindirin üzerinde değişik yükseklikte, tek tek çıkan yaprak veya dalların dizilişi için kullanılır.

— **büyüklükler,** *mat.* ◘ Büyüklük.

— **çiçekli,** *bot.* Çiçeklerin dizilişi almaşık olan *(bitkiler hk.)*

— **yapı,** *bot.* Iki çenekli bitkilerde, taze köklerin tipik yapısı. Burada iki odun damarı bir soymuk damarını çevreler.

— **yapraklar,** *bot.* ◘ Yaprak.

almaşmak, nsz. f. § ❶ Karşılıklı alıp vermek. [*Osm.* Teati etmek; *Ing.* To exchange; *Fr.* Echanger]. § ❷ Değişe değişe iş görmek.

alnaç,-**cı,** i. § ❶ Yüze karşı gelen taraf; § ❷ Bir yapının başlıca yüzü. [*Osm.* Cephe; *Ing.* ve *Fr.* Face, front].

alo (al':o), *ünl. Fr. allô* < *ing. allo.* Telefon konuşmasında dikkati çekmek için seslenmede kullanılır: *Alo, alo, neresi orası?* [*Ing.* Hello].

alofor, i. *Fr. alophore* < *Yun. aloe,* çember + *phoros,* taşıyan. *zool.* Larvası çeşitli kınkanatlı ve yarımkanatlı böceklerin vücutlarında parazit olarak yaşayan geniş ve yassı vücutlu sinek. Bu cins, iki kanatlı sikloraflardan takinalar familyasına girer.

aloin, i. *Fr. aloïne, kim.* Çeşitli sarısabırlardan çıkarılan antrasen türevi çeşitli pürgatif glikozitlere verilen ad. [*Ing.* Aloin].

aloji, i. *Fr. alogie. tıp.* Zihin durgunluğu, aptallıkla ilgili afazi şekli [*Ing.* Alogia].

aloki, i. *Fr. alochie. tıp.* Doğum sonu *(lohusalık) akıntılarının kesilmesi.* [*Ing.* Alochia].

alopesi, i. *Fr. alopecie* < *Yun. alopekia. tıp.* Saçsızlık; kıl ve saçların geçici olarak dökülmesi veya yokluğu. Ya doğuştan ya da sonradan edinilir. [*Lat.* ve *Ing.* Alopecia].

alosa, i. *zool.* ◘ Tirsi balığı.

alökositoz, i. *Fr. aleucocytose. tıp.* Kanda akyuvar beliriminin azalması. [*Ing.* Aleukocytosis].

alörometre, i. *Fr. aleurometre.* Undaki gluten miktarını belirtmeye yarayan âlet. [*Ing.* Aleurometer].

alöron,-**nu,** i. *biy.* Katılaşmış, kristalleşmiş haldeki protein. Iki çenekli bitkilerin olmuş taneleriride bulunup, amidona benzeyen, azotlu bir yedek madde. Özellikle yağlı tohumlarda çok bulunur. Alöron tanecikleri yuvarlak veya yumurta biçimindedir. Çimlenme zamanında eriyerek bitkinin büyümesine yardım ederler. Eter, gliserin ve yağlarda ise erimezler. [*Ing.* Aleurone].

alösemi, i. *Fr. aleucemie. tıp.* Kan bileşiminde değişiklik olmadan kan yapıcı organların hastalıkları. [*Ing.* Aleukemia].

alösemik, s. *Fr. aleucémique. tıp.* Kanda dolaşan beyaz eleman miktarının artmadığı bir lösemi için kullanılır. [*Ing.* Aleucemic].

alp,-**pı,** i. ve s. < *almak.* § ❶ Kahraman, yiğit, cesur, bahadır. [*Ing.* Hero brave, heroic; *Fr.* Héros]. § ❷ Yüksek.

Alp, öz i. § ❶ *coğr.* Avrupa'nın başlıca dağ sırasının adı. [*Ing.* Alps; *Fr.* Alpes]. § ❷ s. Alp dağlariyle ilgili olan, Alplerde bulunan, Alplere özgü. [*Ing.* Alpine; *Fr.* Alpin]; **ışılıklı — tavşanı,** *zool.* ◘ Tavşan.

— **bahçesi,** *trm.* Yüksek dağlarda kurulan ve içinde bilimsel incelemeler için Alp bitkileri yetiştirilen bahçe.

— **berisi,** *coğr.* Romalılara göre Alp dağlarının berisinde bulunan bölüm.

☆ *Eşanl.* **subalpin** .

☆ *Karş.* **Alp ötesi.**

— **dağ keçisi,** *zool.* ◘ Keçi.

— **dağları,** *coğr.* Avrupa'nın tam ortasında kıtanın Kafkaslardan sonra en yüksek bölgesini meydana getiren dağ zinciri.

— **eteği,** *coğr.* (a) Bazı bitki coğrafyacılarına göre çengelli çamın bulunduğu yükselti kuşağı. (1800-2400 m. arası); (b) Alplerin eteğinde veya asıl Alp sıradağlarının kenarında, yer alan kesim.

— **gülü,** *bot.* ◘ Gül .

~ ırkı, *tar.* Cilâlıtaş devrinde Avrupa'ya yerleşmiş beyaz ırklardan biri.
~ iklimi, *coğr.* Yüksek dağlarda görülen iklim; sıcaklığın azalması, yağışların artması, kar oranının fazlalaşması v.b. gibi özellikleri vardır. Bu iklimin en fazla Alp dağlarında incelenmiş olması bu adı almasına yol açmıştır.
~ lâlesi, *bot.* ◘ **Lâle .**
~ ötesi, *coğr.* Alplerin ötesinde olan.
~ sarısalkımı, *bot.* ◘ Sarısalkım.
~ semenderi, *zool.* ◘ **Semender.**
~ sistemi, *jeol.* ve *coğr.* İkinci zaman başlarından üçüncü zaman sonlarına kadar geçen devre sırasında oluşmuş genç dağlar sistemi. [*Fr.* Système de plissents alpins].
~ şarkıcı kuşu, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Şarkıcıkuşugiller *(Prunellidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 18 sm. Sırtı ve karnı külrengi, yanları kahverengidir. Avrupa ve Asya'da çok çıplak olmayan yamaçlarda yaşar. [*Lat.* Prunella collaris; *Ing.* Alpine accentor; *Fr.* Accanteur alpin].

alpagut, i. < *alp.* Asılzade, derebey.

alpaka /alpa: ka/, i. *Fr. alpaga* < *Isp. alpaca. (Güney Amerika yerlilerinin dilinden).* § ● *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Devegiller *(Camelidae)* familyasından bir memeli türü. Deveden küçüktür. Tüyleri çok uzun ve yün gibidir. Guanako'dan evcilleştirilmiştir. Peru ve dolaylarında yaşar. [*Lat. Lama glama pacos;Ing.* Alpaca]; § ❷ Bu hayvanın yünü veya bu yünden dokunan kumaş.

alpaks, i. *Fr. alpax* < *Al.* alüminyum sembolü + *Lat. pax,* barış, *kim.* içinde yüzde 13 oranında sodyumla arıtılmış silisyum bulunan alüminyum alaşımı. [*Ing.* Alpax].
~ alpavut, i. ◘ **Alpagut .**

alpavut,-tu, i. ◘ **Alpagut.**

alpehlivan üzümü, b.i. *bot.* ◘ **Üzüm.**

alp.erenlik,-ği, b.i. *sosy.* Ortaçağda Hıristiyan dünyasında askerî tarikatlar gibi İslâm dünyasında da onun benzerleri vardı. Anadolu'da alp-erenler hem velî hem asker olarak bu görevi görmekte idiler.

alpin, s. *coğr.* (a) Konifer ormanların üst sınırı ile daimî karlar bölgesinin alt sınırı arasında kalan dağ bölgesinde bulunan veya bu bölge ile ilgili; (a) Alp dağlarına ait; (c) yüksek dağlara ait. [*Ing.* Alpine; *Fr.* Alpin]

alpinist,-ti, i. *Fr. alpiniste. sp.* Dağcı, dağa tırmanma sporu yapan kimse. [*Ing.* Alpinist].

alpinizm, i. *Fr. alpinisme, sp.* Yüksek tepelere tırmanma hareketi, dağcılık. [*Ing.* Alpinism].

alpinum, i. < *trm.* Düzlüklerde, ova ve engin yerlerde Alp bitkileri yetiştirmek için kurulan bahçeler veya botanik bahçelerinde Alp bitkileri yetiştirilen bölmeler.

alshedit,-ti, i. *Fr. alshédite, min.* İçinde itriyum bulunan bir sfen çeşidi.

alsin, i. *Fr. alcyne. kim.* Üçlü bir bağla nitelenen, alifatik sınıfa giren asetilenik hidrokarbonların grup adı. [*Ing.* Alcyn].

alsiyon, i. *Fr. alcyone. astr.* Boğa burcunda üçüncü kadirden bir yıldız. Pleiadlar adıyle bilinen grupun en parlak yıldızı. [*Ing.* Alcyon].

alsiyonlar, ç.i. *Fr. alcyonaires. zool.* Çift yüzgeçli sekiz dokunaç ve sekiz mezanteroit bölmeyle nitelendirilen selentereler takımı.

alstonit,-ti, i. *min.* Cumberland'da ortorombik simetride yapışık kristaller halinde bulunan kalsiyum ve baryum karbonat: $CaCO_3BaCO_3$)

alşimi, i. *Fr. alchimie* < *Ar.* Eski kimya. [*Osm.* Simya; *Ing.* Alchemy].

alşimist,-ti, i. *Fr. alchimiste.* Alşimi ile uğraşan kimse. [*Osm.* Simyager; *Ing.* Alchemist].

alt,-tı, i. *al* + *t.* § ❶ Bir şeyin aşağıya, yere bakan yanı *(yüzü): Tencerenin altı delinmiş. Alt kat.* [*Osm.* Esfel, taht; *Ing.* Lower (underpart) of a thing; *Fr.* Le bas, le dessous]. § ❷ Aşağı taraf, bir şeyin aşağı yüzü ile daha aşağıda olan cisim arasında kalan bölümü:*Tencerenin altında ateş var;* § ● Otururken oylukların yere gelen kısmı: *Altına sandalye çekmek. Çocuğun altını temizlemek;* § ❸ Arka, bir şeyin arkadan *(daha sonradan)* gelen kısmı: *Bu yazının altı yok mu?* § ● İç: *İyilik kisvesi altında her türlü kötülüğü yapıyor;* § ● Derinlik: *Şuur altında yerleşmiş bir duygu;* § ❷ s. Birkaç şeyden yere yakın olanı: *Alt kat. Alt köşe. Alt dudak;* § ❸ Birkaç şeyin içinden bize göre uzak olanı: *Bu duvarın alt köşesinden sapacaksınız;* § ● i. Alt kelimesi «..altı» şeklinde tamlanan halinde olduğu vakit tamlayan durumundaki kavramın değdiği, etki yaptığı yer anlamına gelir: *Top altı, Rüzgâr altı, Ayak altı;* § ❺ i. Alt kelimesi «..altında» şeklinde kullanıldığı vakit «bir şeyin etkisi içinde» anlamı verir: *Güneş altında çalışmak. Söz altında kalmak;* § ❻ Sınıflamalarda esas olarak alınan tipe göre ikinci derecede olan: *Altsınıf. Altcins. Alttakım;* § ❼ Otururken gövdenin yere gelen kısmı: *Mindere oturdu, bir ayağını altına aldı;* § ❽ Aşağı kısım: *Yazının altında imzası vardı;* § ❾ Ahiret, öteki dünya: *Bu dünyanın üstü varsa, altı da var;* § ❿ Geri kalan: *Ben hikâyenin alt tarafını unuttum;* § ⓫ Bir şeyin üstünde bulunan diğer şeye göre yerini tarif eden sıfat. Bir cisme göre aşağısında bulunmak hali. [*Osm.* Tahtânî, süflî]; **~ a itme,** *psik.* Hoşa gitmeyen veya suçluluk duygusu yaratan hatıra veya motiflerin itilip bir daha bilinç yüzüne çıkmasına engel olma. Bu alta itmeler ruh hastalıklarına yol açabilir; **~ ı alay üstü kalay,** h.d. içi dışı gibi özenilmiş olmayan *(şeyler hk.)* ◉ **~ ı çapanoğlu,** ◘ **Çapanoğlu.** ◉ **~ ı kaval üstü şişane,** *dey. h.d.* Altı üstüne uymaz. *(daha çok giyim h.k.).* [*Ing.* Wearing ill-assorted clothes]. ◉ **~ ına almak** *(ayağının), dey.* Dövmek, dövmek için sıkıca tutmak, üstüne çıkmak. ◉ **~ ına çekmek** *(at, araba), dey.* Atını, arabasını *(onun)* emrine tahsis etmek, hediye etmek. ◉ **~ ına etmek** *(kaçırmak), dey.* Yatağına veya donuna aptes etmek. ◉ **~ ında kalmak,** *dey.* Yenilmek. [*Ing.* To have no retort, to take a bad turn unexpectedly]. ◉ **~ında kalmak** *(Bir şeyin), dey. (bir şeyi)* Karşılıksız bırakmak. ◉ **~ ından çapanoğlu çıkmak,** *dey.* Beklenmedik bir şeyle karşılaşmak, karışık bir yola dökülmek. ◉ **~ ından girip üstünden çıkmak** *(Bir servetin), dey. (Bir serveti)* Düşüncesizce *(Gelişigüzel, hesapsız)* harcayıp tüketmek ◉ **~ ından kalkmak** *(bir zorluğun), dey. (Bir zorluğu)* yenmek, başarmak. ◉ **~ ını çizmek,** *dey.* Dikkati çekmek. ◉ **~ ını ıslatmak,** *dey.* Yatağına veya donuna küçük abdestini etmek. ◉ **~ ını üstüne getirmek,** *dey.* § ❶ Düzenini bozmak, karmakarışık etmek, § ❷ Aramadık yer bırakmamak. ◉ **~ ta kalanın canı çıksın,** *h.d.* «Gücü yetmeyen ne olursa olsun» anlamında. ◉ **~ ta kalmak,** *dey.* Mağlup olmak, karşılık verememek. [*Ing.* To get the worst of it; *Fr.* Être vaincu, malheur au vaincu]. ◉ **~ ta yok, üstte yok,** *dey.* Fakir, giyeceği olmayan. ◉ **~ tan akma,** *coğr.* Bir ırmağın dibindeki geçirimli allüvyonlar yığınında yer alan akma. ☆ *Eşanl.* **inferofluks.** ◉ **~ tan almak** (gelmek), *dey. (saygı duyulan veya korkulan kimseye karşı)* Yumuşak davranmak, ses çıkarmamak. ◉ **~ tan alta,** dey. Belli etmeden, sezdirmeden, gizlice. ◉ **~ tan görüş,** *sin.* Alıcının, yatay ekseni çevresinde ve merceği yukarıya doğru olmak üzere döndürülmesiyle meydana gelen durum. Böylelikle aşağıdan yukarıya doğru eğik bir görüş noktası ortaya çıkar. [*Ing.* Tilt shot, worm's eye view, frog's eye view, low shot; *Fr.* Contre-plongee]. ◉ **~ tan ışıklama,** *tiy.* Yere yakın ışık kaynağından şahneyi aydınlatma. [*Ing.* Lighting from below *Fr.* Eclairage en contre-plongee]. ◉ **~ tan sızdırarak sulama,** *trm.* Derin hendeklere su vererek, taban suyunu yükseltmek suretiyle yapılan sulama. ◉ **~ tan vuruş,** *sp. (boks'ta)* Kolun dirsekten 90° kıvrılmış durumunda rakibinin midesine, daha çok çenesine aşağıdan yukarı doğru vurulan yumruk; oyunun temel yumruklarından biridir. [*Ing.* Uppercut]. ◉ **ayağının ~ ına almak (yatırmak),** *dey. Dövmek,* ◉ **bıyık ~ ından gülmek,** *dey.* Gizli gizli alay etmek. [*Fr.* Rire dans sa barbe] ◉ **boynu ~ ında kalsın,** *dey.* Bir kimseye beddua ederken kullanılan bir söz. ◉ **el ~ ından,** *dey.* Gizli olarak ◉ **geminin ~ı,** *den.* Bir geminin su yüzeyi altında kalan bölümü. ☆ *Eşanl.* Su altı karina.◉ **rüzgâr ~ı,** *den.* Rüzgârın geldiği kıyının karşısına düşen kıyı; ◉ **sancak ~ında,** *den.* Geminin pupasındaki bayrak direğinde şu veya bu milletin bayrağını taşıyarak. ◉ **yelken ~ında,** *den.* Yelkenler açılmış durumda.
☆ *Karş.* üst.
~ ağacı, *dok.* Dokuma tezgâhında dokunan halı, kilimin sarıldığı veya çözgü ipliğini gergin tutan alttaki ağaç.
☆ *Eşanl.* **alt levent, alt mazısı.**
~ aksam, *demir.* Demiryolunun sağlamlığı balast döşeme malzemesinin konulmasından sonra yerleştirilmesi ve zeminin dayanıklılığıyle ilgili bütün maddî şartlar.
~ alta, *dey.* Birbirinin altında olarak. [*Ing.* One under the other; *Fr.* L'un sous l'autre].
~ alta, üst üste, *dey.* Birbirleriyle itişir kakışır bir halde. [*Ing.* Rough and tumble, in a close embrace, in a bear hug;*Fr.* L'un sur, après l'autre].
~ ana toplardamarı, *anat.* ◘ **Anatoplardamar.**
~ başı. Bir yerin bize göre aşağı veya uzak tarafı.
~ bölüt, ◘ **Bölüt.**
~ camadana arya, *den.* Serenlere açılan yelkenleri en alttaki camadan halat hizasına kadar indirmek ve camadana vurmak.
~ cüceler, *astr.* Işınım gücü ve oylum bakımından çok küçük yıldızlar. [*Ing.* Subdwarfs; *Fr.* Sous-naines].
~ çarmıklar, *den.* Ana direklerin çarmık ve donanımının tamamı.
~ çenesinden girip, üst çenesinden çıkmak, *dey.* Bir kimseyi ikna edici sözlerle kandırmaya çalışmak. [*Ing.* To get round someone with persuasive words].
~ damak sesi ,*müz.* Yumuşak damağın ön kısmından çıkarılan bir sese verilen ad.
~ değirmen güçlü akar, *at.* En aşağıdaki *(sondaki)* en güçlüdür.
~ devler, *astr.* Daha sönük ve küçük olan devler. [*Ing.* Subgiants; *Fr.* Sous-géantes].
~ dominant, *müz.* Diatonik gam'ın dördüncü derecesi.
~ durumlu, *bot.* Çanakla tamamen birleşmiş bir yumurtalığın durumu. Tamamen veya kısmen çanağa gömülü yumurtalığın durumu.
☆ *Eşanl.* **yapışık yumurtalık.**
☆ *Karş.* **üst durumlu, serbest yumurtalık.**
~ ~ yumurtalık, *bot.* ◘ **Yumurtalık .**
~ etmek, *dey.* Yenmek.
~ hava küresi, *meteor.* ve *coğr.* Dünya ile üst hava küresi arasındaki atmosfer tabakası. Ortalama 12 km. lik bir kalınlığı vardır. [*Ing.* Troposphere; *Fr.* Troposphère].
~ imdat istasyonu, *elek.* Bir elektrik üretme fabrikasının veya alt istasyonunun yetmezliği veya hizmet dışı kalışı halinde bir elektrik şebekesini beslemeye yarayan alt istasyon.
~ mahya kirişi ,*inş.* Çatıda mahya kirişinin altına konulan çatma parçası, çoğu zaman birbiri ardından gelen makas babalarına kuşaklarla bağlanarak, yatay kuvvetlerin karşılanmasında onları destekler.
~ mukoza tabakası, *anat.* Mukoza tabakasının altında bulunan telli bağ dokusundan yapılmış bir tabaka. [*Ing.* ve *Fr.* Submucosa].
~ olmak, *dey.* Yenilmek.
~ ölü nokta, *tekn.* Pistonun silindir içerisinde inebileceği en alt nokta. [*Ing.* Bottom dead center, crank dead center; *Fr.* Point mort bas].
~ plâstik limit, *trm.* Toprak, su karışımının plâstik katı şekilden yarı katı şekle geçebileceği minimum nem muhtevası. [*Ing.* Bower plastic limit].
~ tarafı, *dey.* § ● Geriye kalan; § ❷ İşin sonu, neticede.
~ toprak işlemesi, *trm.* Normal pulluk derinliğinin altındaki alt toprağın veya toprak horizonunun işlenmesi.
~ yaka, *balıkç.* Ağın dip tarafında genellikle kurşun v.b. ağırlıkların bulunduğu kenar. Bazı ağlarda *(kılıç ağı gibi)* bu yakada ağırlık bulunmaz.
~ yakası, *den.* Bir yelkenlinin filika güvertesine en yakın yeri.
~ yanı, *dey.* Devamı, olup olacağı: *Alt yanı on kuruşluk bir mesele.*

— yanı çıkmaz sokak, *dey.* Sonu gelmeyen, sonuç alınamayan işler hakkında söylenir.

alt.abaşo /altaba: şo/, b.s. *It. den.* § ❶ Alt ve aşağı, alttakinin aşağısında bulunan; § ❷ i. Bir seren ve yelkenin en alt kısmı. [Ing. Foot *(of a sail)*; Fr. Fond, bordure *(de voile)*].

altait,-ti, i. *min.* Kurşun tellürür, formülü: Pb Te; Altay dağlarında hemen hemen saf halde bulunur. [*Ing.* Altaite; *Fr.* Altaïte].

alt.âlem b.i. *bot.* ve *zool.* Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, âlemden daha küçük gruplar topluluğu anlamındadır. [*Lat. Subregnum; Ing.* Sub-Kingdom; *Fr.* Sous-règne].

altalf, i. *jeol.* Ortalama yıllık sıcaklığı 8,3°C olan alfisollardır. [*Ing.* Altalf].

altan, i. < *al.* § ❶ Hakanlara verilen bir arma § ❷ öz. i. Erkek adı.

altar, i. § ❶ Bir taş havuzun basamaklı yüzeyindeki basamaklardan herhangi biri; § ❷ Kurban taşı, sunak, mezbaha; § ❸ *(Kilise).* mihrap. [*Ing.* Altar; *Fr.* Autel].

alt.aydınlatma, b.i. *sin.* Filme alınan cismin, yere yakın bir ışık kaynağının yukarıya uzanan ışın demetiyle aydınlatılması. [*Ing.* Lighting from below; *Fr.* Eclairage en contre plongee].

altayistik,-ği, i. *dilb.* Altay filolojisi; Altay grupuna giren milletlerin dilleri, tarih, kültür ve edebiyatları ile uğraşan bilim dalı. [*Ing.* Altaic; *Fr.* Altaïque].

alt.azimut,-tu, b.i. *Lat altus,* yüksek + *azimut, astr.* Bir gök cisminin aynı zamanda yüksekliğini ve azimutunu ölçen âlet. [*Ing.* ve *Fr.* Altazimuth]. ◘ **Teodolit.**

alt.bacak,-ğı, b.i. *cimn.* Bacağın, diz ekleminden ayak bileğine kadar olan alt bölümü. [*Ing.* Calf of the leg; Fr. Mollet].

alt.baldır, b.i. ◘ **Altbacak.**

alt.batarya, b.i. *den.* Deniz yüzeyine en yakın top bataryası.

alt.bilezik, b.i. *mim.* Sütunların altına konulan bir çeşit kordon.

alt.bilinç*, b.i. *psik.* Bilinçte hiç yer almayan veya henüz yerleşmeyen zihin etkinliği. [*Osm.* Tahteşuur; *Ing.* Subsonsciousness; *Fr.* Subconscience].
☆ *Eşanl.* **bilinçaltı, bilinç dışı.**
☆ *Karş.* **bilinçüstü.**

alt.bilinçsel*, s. *psik.* Altbilinçle ilgili olan altbilince dayanan. [*Osm.* Tahteşuur: *Ing.* Subconscious: *Fr.* Subconscient].

alt.boya, b.i. *res.* Yağlı ve suluboya resimlerinde, üste gelecek renkleri daha iyi belirtmek ve onlara astarlık vazifesini görmek için altlarına sürülen boya. [*Fr.* Dessous].
☆ *Eşanl.* **taban boya.**

alt.bölüm, b.i. *biy., fels.* ve *sosy.* Toplum, zümre, sınıf, tabaka, birlik gibi bütün sosyal kuruluşlarda daha geniş bir bölüme bağlı olan ikinci veya üçüncü derecedeki bölümler. [*Ing.* ve *Fr.* Sub-division].

alt.büklüm, b.i. *sin.* Alıcı veya göstericide, pencerenin altına rastlayan büklüm. [*Ing.* Bottom loop; *Fr.* Boucle inférieur].
— **yakası,** *den.* Bir yelkenlinin filika güvertesine en yakın yeri.

alt.cins, b.i. *biy. (Hayvan ve bitkilerde)* Bir cins içinde kurulan ikinci derecede *(daha küçük)* bir cins. [*Lat.* ve *Ing.* Subgenus; *Fr.* Sous-genre].

alt.cisim, b.i. *mat.* Bir cismin aynı işlemlerle kendisi de cisim kuruluşunda olan alt cümlesi.

alt.cümle, b.i. *mat.* Bir E cümlesinin alt cümlesi, sadece E nin elemanlarıyle kurulan E' cümlesi.
☆ *Eşanl.* **parça.**

alt.çene, b.i. *anat.* İnsan ve hayvanlarda yiyecekleri çiğnemeye yarayan hareketli çene kısmı. [*Osm.* Fekk-i esfel; *Lat. Mandibulum; Ing.* Mandible; *Fr.* Mandibule].
— **kemiği,** *anat.* ve *zool.* ◘ **Kemik.**

alt.dal, b.i. *bot.* ve *zool.* Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, daldan *(kladus)* daha küçük gruplar topluluğu anlamındadır. [*Lat. Sub cladus*].

alt.deri, b.i. § ❶ *anat.* deriyi meydana getiren iki tabakadan içte olanı; derinin iç tabakası. [*Osm.* Edimme; *Ing.* Derm, true skin; *Fr.* Derme]. § ❷ *bot.* Bazı gövde ve yaprakların üstderileri *(epiderma)* altında bulunan, çok defa hücre zarları kalınlaşmış özel doku; [*Ing.* Hypoderm; *Fr.* Hypoderme]. *Eşanl.* **hipoderma.** § ❸ *zool.* (a) Özellikle eklembacaklılarda bulunan, salgıladığı kitin tabakasının altında yer alan veya kitin örtüsü olmayan hayvanların üst derisine tekabül eden hücre tabakası; (b) Omurgalı hayvanlarda derinin üstderi *(epidermis)* altında bulunan ikinci katı. [*Lat. Cutis, corium; Ing.* ve *Fr.* Corium]. ☆ *Eşanl.* **hipoderma.**

alt.dudak,-ğı, b.i. *zool.* Böceklerin ağız sisteminde tek tek olarak bulunan alt parça. İkinci çift maksillaların kaynamasından meydana gelmiştir. [*Osm.* Şefe-i süflâ: *Lat.* ve *Ing.* Labium; *Fr.* Levre inferieure].

alternans, i. *Fr. alternance, fiz.* Bir alternatif olayın yarı devri. Bu devir süresince yön değişmesi yoktur. [*Ing.* Alternation].

alternasyon, i. *Fr. alternation, tıp.* Hırçınlaşma, öfkelenme, gerginlik [*Ing.* Alternation]

alternatif, s. *Fr. alternatif, -ive. mant.* ve *fels.* § ❶ Birkaç şeyden birini seçme; bir düşünce yerini tutabilecek başka düşünce veya hareket tarzı. Seçilmesi mümkün olan zıt veya farklı kavramlardan her iki alternatif en azdan iki olur. Alternatif'lerden birini seçme iradî ve tesadüfidir. [*Osm.* Şık]; § ❷ *fiz.* Belli bir zaman içinde yön değiştiren *(akım, gerilim);* [*Ing.* Alternative]; § ❸ ◘ **Almaşık.**
— **akım,** *elek.* Bir devreden bazan bir yönde, bazan de ters yönde geçen akımlar; akış yönünde yön değiştiren elektrik akımı. [*Ing.* Alternating current; *Fr.* Courant alternant].
☆ *Eşanl.* **dalgalı akım.**
— **borç,** *huk.* Seçimlik borç. İçlerinden yalnız birisi ifa edilmek üzere birden çok eda mevzuunu kapsayan ödevler. Kaide olarak mevzulardan birini seçmek borçluya aittir. [*Lat. Obligato alternativa (disjunctiva); Ing.* Alternative obligation; *Fr.* Obligation alternative].
— **hareket,** *mek.* Bazen bir yönde, bazen ters yönde gelişen düzenli hareket *(buhar makinesinin silindirindeki pistonun veya çubuğa perçinlendiği nokta etrafında sallanan bir sarkacın hareketi).* [*Ing.* Alternative movement; *Fr.* Mouvement alternatif].

alternatör,-rü, i. *Fr. alternateur. Fiz.* Alternatif gerilim ve akım *(dalgalı elektrik akımı)* meydana getiren üreteç. [*Ing.* Alternator]. ◉ **asenkron —,** *elek.* ◘ **Asenkron.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 11.* — **ALTERNATÖR.**

ŞEKİL: 11. — **ALTERNATÖR.** 1. Rotor *(Dönen bobin).* 2. Stator *(Sabit bobin).* 3. Bobinaj *(Sargı).* 4. Boşaltıcı *(dinamo indüklecin uyarılması için gerekli doğru akımı sağlar)*

alternomotor, i. *Fr. alternomoteur. elek.* Alternatif akımlı motor.

altes, i. *Fr. altesse.* < *It. altezza.* § ❶ Prens ve prenseslere verilen şeref unvanı; § ❷ Bu unvanı taşıyan kimse. [*Ing.* His highnes].

alt.familya /*alt: famil: ya*/, b.i. *bot.* ve *zool.* Bir familyanın içinde kurulan ikinci derecede bir familya. Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, familyadan daha küçük gruplar topluluğunu anlatır. [*Osm.* Tahtı fasile; *Lat. Subfamilia; Ing.* Subfamily; *Fr.* Sous-famille].

alt.filum, b.i. *bot.* ve *zool.* Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, filumdan daha küçük gruplar topluluğu anlamındadır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Subphylum].

alt.geçiş, b.i. Yıldızların öğlenden en az yükseklik geçişi. [*Ing.* Lower culmination; *Fr.* Culmination inferieure].

alt.geçit,-di, b.i. Trafik akımını kesmemek için başka bir yolun altından geçirilen yol; bir karayolu veya demiryolunun altından geçen karayolunda, normal bir taşıt aracının yüklü olarak serbestçe dönebileceği kadar bir yükseklik sağlayan köprü, menfez veya benzeri tesislere verilen ad.

alt.gergi, b.i. *mim.* Çatımakası üçgeninde iki üstbaşlığı alttan birbirine bağlayan kuşak. [*Ing.* Collar-beam, tie-beam; *Fr.* Entrait].

alt.gerilim, b.i. *fiz.* Yönü ve değeri, periyodik olarak *(ardarda)* değişen gerilim.

alt.grup.-pu. b.i. *mat.* Bir G grupunda kendisi de ayni bileşim kanunu için grup kuruluşunda olan altcümle.

alt.hava.küre,b.i. *jeol.* Havakürenin 11 Km. kalınlıkta olanı, alt tabakası.

altı, s. § ❶ Beş artı bir: *Altı lira, altı yıl;* § ❷ i. Beşten sonra gelen sayının adı ve bu sayıyı gösteren rakkam: 6, VI. [*Ing.* ve *Fr.* Six); § ❸ *(Gün hk.)* Altıncı: *Ayın altısı;* § ❹ Altıncı: *Sayfa altıya bakınız;* § ❺ *(Saat hk)* Sabah veya akşam yediden evvel, beşten sonraki vakit, 24 saatin altıncı ve onsekizinci saatleri; — **dan yemek,** *dey.* Hastahanelerde hiç perhizi olmayan hastalara verilen tam yemek.
— **ay hastalığı,** *vet.* Köpeklerin doğduktan sonraki ilk altı ay içinde yakalandıkları ve öldürücü olabilen bir hastalık.
— **değerli,** *fiz.* Birleşme değeri (valans) altı olan bir atom, bir kök veya bir iyon için kullanılır.
— **kapıya almak,** *arg.* Sağlama bağlamak, kımıldamıyacak hale getirmek: *Seni altı kapıya almışım artık, parmağını bile kıpırdatamazsın, her zaman tependeyim.*
— **karış beberuhi,** *dey.* Kısa boylu olanlar hakkında alay yollu söylenir.
— **kemerli tatu,** *zool.* ◘ **Tatu.**
— **okka etmek,** *dey.* Oyun etmek; birini kimi kollarından veya omuzlarından, kimi bacaklarından tutup kaldırarak sallamak veya götürmek. [*Ing.* To man handle by litting repeatedly by arms and legs].
— **olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur,** at. Günler geçer, yine her işte Allah'ın dediği olur.
— **parmaklı,** *zool.* Ön veya art ayaklarında altı parmağı olan. *(Bu anormallik ferdidir).* [*Ing.* Six-toed; *Fr.* Sexdigital, -aux].
— **pas,** *sp.* Futbolda kale önündeki beş metre elli santimlik çizgilerle sınırlandırılan bölgenin adı.
☆ *Eşanl.* **kale sahası.**
— **sıralı arpa,** *bot.* ◘ **Arpa.**
— **yarıklı balık,** *zool,* Köpek balıkları *(Selachii)* takımının Altı-yarıklıgiller *(Hexanchidae)* familyasından, Akdeniz kıyılarında yaşayan, 6-8 m. boyunda ve altı çift solungaçları olan bir köpek balığı türü. Atlantik, Batı Hint Okyanusu ve Akdeniz'de yaşar. Derisi marokencilikte kullanılır. (*Lat. Hexanchus (Notidanus) griseus;* Ing. *Six-gill cowshark, young finch;* Fr. Griset].
— **yarıklıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar (*Pisces*) sınıfının, Köpek - balıkları (*Selachii*) takımının, Çift - omurlular (*Diplospondyli*) alt - takımına giren bir familyası Solungaçları 6-7 çifttir. Çoğu fosildir. Altı yarıklı balık *(Hexanchus griseus).* Yedi - yarıklı balık *(Heptanchias cinereus)* bugün yaşıyanların iyi bilinenleridir. [*Lat.* ve *Ing. Hexanchidae; Fr. Hexanchidés*].

altı.bölüm, b.i. *ağ. iş.* Mobilya buluşu yapılırken genellikle dikdörtgene benzeyen biçimlendirmelerde uyulan, kenarlar arasındaki 1: 1,6 lık oran. [*Fr.* Division en moyenne et extrême raison].

altı.dörtlük,-ğü, b.i. *müz.* Zaman birimi noktalı bir beyaz olan, iki zamanlı bir ölçünün adı. *Anahtara 6/4 kesiriyle işaretlenir).* Ölçüsü altı-dörtlük olan müzik parçası.

altı.gen, b.i. ve s. *T. altı* + *Yun. gon.* açı *mat.* Ardışık ve kapalı olarak uç uca eklenmiş altı kenardan meydana getirilebilen türlü şekil. [*Osm.* Müseddes; *Ing.* ve *Fr.* Hexagone]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 82.* — **BİLLÛRLAR.**

altık*,-ğı, i. *mant.* ve *fels.* Tümel bir önermeye yalnız nicelik bakımından karşı gelen tikel önerme: *«Bazı insanlar fanidir» önermesi «Bütün insanlar fanidir» önermesinin altığı olur.* [*Ing.* Subaltern; *Fr.* Subalterne].

Altı.kardeş, öz. b.i. *astr.* Kuzey yarım küresinde Büyükayı'nın karşısında bulunan 'a-

kımyıldız. [*Osm.* Zatülkürsi; *Ing.* The constellation of cassiopeia].

altı.köşe, b.s. Altı köşesi olan, altı köşeli.
☆ *Eşanl.* altıgen.

altılama, i. *müz.* Basit bir ölçü içinde ve üzerine 6 rakamı yazılan bir eğri ile gösterilen dört notanın yerini alma amacıyla altı eşit notadan meydana gelmiş ritm figürü. (*Altılamayı birleşik bir zaman olarak değil, iki üçleme halinde uygulamak gerekir).* [*Ing.* ve *Fr.* Sextolet, sixtolet, sixain].

altılamak(-e), f. Altıya çıkarmak, altılı yapmak.

altılı, i. *müz.* Herhangi bir diatonik dizinin perdeleri sırasından altı nota aşırımının hadleri arasındaki aralık. [*Ing.* Six; *Fr.* Sixte].

altılık,-ğı, i. § ❶ Altı taneden meydana gelmiş, altısı bir arada *(yarım düzine)* demet, sıra, dizi: *Altılık saflar halinde sıralandılar;* § ❷ *ed.* Şiirde beş-altılık, altı altılık şeklinde kullanılan ve hece sayısını belirten bir ölçü; § ❸ *matb.* Mürettiplikte kullanılan 6 puntoluk garnitür; § ❹ *astr.* Bir takımyıldızın adı. [*Osm.* Südüs-i daire; *Lat. Sextans; Ing.* ve *Fr.* Sextant]; § ❺ Açısal yükseklik ölçen bir araç. [*Osm.* Südüs-i dâire; *Ing.* ve *Fr.* Sextant].

altılıklama, i. *müz.* Iki tane üçer vuruşlu ölçünün kıymet tutarındaki ölçü. [*Ing.* ve *Fr.* Sextuple].

altın, i.< *al* > *altun.* § ❶ *kim.* Sembolü **Au,** A.n. 79 ve A.a. 197 olan kimyasal element. Parlak sarı renkte, 19, 26 yoğunluğunda, 1063 derecede ergiyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz maden: *Altın çok eski zamanlardan beri para basımında kullanılmıştır.* [*Osm.* Zer, zeheb; *Ing.* Gold; *Fr.* Or]; § ❷ *(Eskiden)* lira: *Iki Ingiliz altını;* § ❸ Altından yapılmış: *Altın saat.* [*Ing.* Golden; *Fr.* D'or, en or] § ❶ *mec,* Parlak, parlaklık. § ❺ *(Renk için)* Sarı, altın sarısı. ⊙ § ❻ *(ses için) Güzel, net,* pürüzsüz. ⊙ ~ **a batmış,** *dey.* Çok zengin, çok altını olan. ⊙ ~ **ı bakır etmek.** *dey.* Herhangi bir şeyin değerini düşürmek. ⊙ ~ **ın kıymetini sarraf bilir,** *at.* Kıymetli bir şeyin değerini ancak ondan anlayan takdir eder. [*Ing.* A good thing is appreciated by the expert] ⊙ **ağırlığınca** ~ **etmek,** *dey. (Kusursuz, mükemmel kimseler hk.)* «Değeri, kıymeti kendi ağırlığı kadar altınla ölçülebilir veya ölçülemeyecek kadar çok» anlamında ⊙ **Ak** ~, *kim.* Platine benzer renkte altın alaşımı olup, rengi beyazlatan elementler nikel ve palladiumdur. Nikelli alaşımda bakır ve çinko da vardır. Işlenmesi sarı altından çok daha zordur. Ziynet eşyası yapımında kullanılır. [*Ing.* White gold; *Fr.* Or blanc]. ⊙ **argental** ~ **ı,** Sibirya madenlerinde bulunmuş tabii altın ve gümüş alaşımı. ⊙ **boz** ~, Demir, gümüş ve bakırla karıştırılmış altın. [*Fr.* Or gris]. ⊙ **donuk** ~, Perdahsız altın. [*Fr.* Or mat]. ⊙ **dövme** ~, Varak halinde altın. [*Fr.* Or battu]. ⊙ **esmer** ~, Miskala ile parlatılmış altın. [*Fr.* Or battu]. ⊙ **haddeli** ~, Haddeden çekilmiş altın. [*Fr.* Or trait]. ⊙ **Ingiliz** ~ **ı,** Kuyumcuların kullandıkları altın, gümüş ve bakır alaşımı.*(Fr.* Or anglais). ⊙ **kırmızı** ~, Altın ve bakır alaşımı. [*Ing.* Red gold; *Fr.* Or rouge] ⊙ **kurşunî** ~, Altın, demir, gümüş ve bakır alaşımı. ⊙ **külçe** ~**ı** Potada erimeğe hazır toprak halinde altın. [*Fr.* Or en pâte]. ⊙ **mozayik** ~, Kükürt ve kalaydan ibaret altına benzer bir maddedir. Bunu alçı heykeller ve kabartmalar üzerine yaldız vurmak ve mozayikleri yaldızlamak için kullanılır. [*Fr.* Or mussif]. ⊙ **mühreli** ~, Müzehhipler ve mücellitlerin altın varaka yapıştırarak üzerine zermühre sürüp parlattıkları altın. [*Fr.* Or bruni]. ⊙ **neye değse** ~ **olur,** *dey.* Her el attığı iş para getirir, değerlenir. ⊙ **Radyoaktif** ~, ecz. (Au 108), karaciğerin sentigrafisi için kullanılır ve karaciğer özek dokusunun çalışan bölgeleriyle çalışmayan bölgelerinin belirlenmesine yarar. ⊙ **Saf** ~, Hiçbir şeyle karıştırılmamış altın. [*Fr.* Or fin]. ⊙ **Sarı** ~, Açık sarı renkteki altındır. [*Ing.* Pure gold; *Fr.* Or jaune]. ⊙ **Sıçan (fare) deliği bir altına,** *dey. (Saklanacak, sığınacak yer hk.)* Yokluğu, imkânsızlığı, güçlüğü anlatır. ⊙ **Som** ~, Kaplama olmayan ve tekmil altın olan işlere denir. Bir elektroliz işlemiyle yaldızlanmış gümüşten meydana gelir. [*Fr.* Or massif]. ⊙ **toz** ~, Yaldız için kullanılan toz halinde altın. [*Ing.* Gold dust; *Fr.* Or moulu]. ⊙ **Her tuttuğun** ~ **olsun!,** *dey. «Her işten para kazan, her el attığın iş değerlensin»* anlamında dua ve dilek. ⊙ **yarı som** ~, Yaldızlanmış veya gümüşlenmiş bakır. Sırmacılıkta kullanılır. ⊙ **yeşil** ~, Gümüşle karıştırılmış altındır. Rengi yeşile çalar. [*Ing.* Electrum; *Fr.* Or vert]. ⊙ ~ **anahtar her kapıyı açar,** *at.* Para olunca her güçlüğün yenilebileceğini anlatır.
~ **ateşte insan mihnette belli olur,** *at.* Altının ateşe dayanması gibi insanın da karakteri ıstıraba dayanmasıyle belli olur.
~ **ayvası,** *bot.* ◘ **Ayva.**
~ **babası,** *dey.* Çok zengin, umulmadığı halde parası çok olan kimse. [*Ing.* Moneybags, Croesus; *Fr.* Très riche, richard, richissime, il est tout cousu d'or].
~ **balık,** *zool.* ◘ **Havuz balığı.**
~ **beşik.** ◘ **Altınbeşik.** .
~ **bilezik,** *dey.* Para getiren sanat, meslek.
~ **çizgili gezgin kınkanatlı,** *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Gezgin - Kınkanatlıgiller *(Staphilinidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 15-20 mm. Karnında altın sarısı tüy demetleri vardır. [*Lat.* Staphilinus caesareus].
~ **çubuğu,** Külçe halinde altının çubuk halinde olanı.
~ **damarı,** Başka cinsten toprak tabakaları arasında dolanıp giden altın tabakası.
~ **devri,** En parlak, en mutlu devir. [*ing.* The most prosperous epoch].
~ **dolgusu** ,*tıp.* Oyuk bir dişin, silindir biçiminde yuvarlanmış altın yapracıkları ile doldurulması.
~ **eli bıçak kesmez,** *at.* Varlıklı kişilerin elini kimsenin bükemiyeceğini anlatır. [*ing.* The rich cannot be defeated].
~ **esası,** *ikt.* Bir memlekette para birimi ile altın arasında belirli ve sabit bir ilişki kuran para sistemi. Altın esasının yürürlükte olduğu bir ülkede para biriminin satın alma gücü, belirli ağırlıkta altının satın alma gücüne eşittir. [*ing.* Gold standard, gold basis].
~ **eşik gümüş eşiğe muhtaçtır,** *at.* Bir şey ne kadar kıymetli olursa olsun, yine daha az değerde başka şeylerle tamamlanır. insan ne kadar mükemmel olursa olsun yine kendisinden aşağı seviyedekilere muhtaçtır.
~ **gibi,** *dey.* Değerli. [*Ing.* Worthy, valuable; *Fr.* Précieux, euse].
~ **ışıklı gündüz,** *dey.* Mutlu, iyi günler.
~ **kambiyo sistemi,** *ikt.* Banknotların, sadece dış ticaret ihtiyaçları için, altına çevrilme yeteneği olan yabancı paralarla değiştirilebildiği para rejimi. [*Ing.* Gold exchange standard].
~ **kamışı,** *bot.* ◘ **Kamış.**
~ **karşılığı,** *ikt.* Genel olarak ihraç bankalarının tedavüle çıkardıkları banknotlara karşılık kasalarında bulundurdukları altın miktarı.
~ **karşılığı avans,** *ikt.* Karşılığında altın alınarak açılan kredi. Daha çok rehin bankaları tarafından açılan tüketim kredisi.
~ **keseği,** Yerden temiz külçe halinde çıkan altın.
~ **kesmek,** *dey.* Altın para basarcasına bol ve rahat para kazanmak. [*ing.* To be very rich].
~ **kıçlı kelebek,** *zool.* ◘ **Kelebek.**
~ **kıymeti şartı,** *huk.* Altın para değerinde meydana gelecek fark gözönünde tutularak ödeme yapacağına dair sözleşme şartları.
~ **koşar kınkanatlı,** *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Koşar-kın kanatlıgiller *(Carabidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 22-24 mm. [*Lat. Carabus auratus; Fr.* Carabe doré].
~ **kökü,** *bot.* ◘ **Ipeka kökü.**
~ **külçe sistemi,** *ikt.* Hiç bir altın paranın tedavülde bulunmadığı, fakat banknotların, belli bir asgarî ağırlıkta külçe altınla değiştirilebildiği para rejimi. [*Ing.* Gold bullion standard].
~ **küpü,** *dey.* Altın para biriktiren, parası çok olan.
~ **leğene kan kusmak,** *dey.* Varlık içinde hastalık veya azap çekerek yaşamak. [*Ing.* To live in misery in spite of great wealth].
~ **leğenin kan kusana ne faydası var,** *at.* Sağlığının derdinde olan bir kimseye kıymetli malların *(lüks eşyanın)* bir faydası olmaz.
~ **mucize,** *dey.* Büyük başarı.
~ **noktaları,** *ikt.* Altının bir ülkeye girmek veya bu ülkeden çıkmak eğilimi gösterdiği kambiyo haddi. [*Ing.* Gold - point].
~ **sarısı,** *dey.* Altının kendine özgü kızıl sarı renginde olan şeyler için kullanılır. [*Ing.* Golden blonde, golden yellow; *Fr.* Jaune d'or].
~ **suyu,** *kim.* Sıvı olarak kullanılan altın. Altını ve plâtini çözündüren nitrik ve klorhidrik asitler karışımı, [*Osm.* Ma-i zerrin; *Lat. Aqua regia; Ing.* Gilding wash, liquid gold; *Fr.* Eau régale, or liquide].
~ **şartı,** *huk.* Borçlunun borcunu altın para ile ödeyeceğini veya borcun altın değerine göre hesaplanacağını belirten şart. [*Ing.* Gold clause].
☆ *Eşanl.* **altın kaydı.**
~ **tedavisi,** *tıp.* Altın tuzlarının tedavide kullanılması. *(Eskiden tüberküloza karşı kullanılmıştır, bugün ise romatizmaya karşı uygulanmaktadır).* [*Ing.* Chrysotherapy].
☆ *Eşanl.* **krizoterapi, oroterapi.**
~ **topu** ,*dey. (Sağlıklı güzel bebekler hk.)* Güzel ve tombul olan kucak çocukları için bir benzetme sözü olarak kullanılır: *Maşallah, altın topu gibi.*
~ **tutsa toprak (bakır, pul) olur (altına yapışsa elinde bakır kesilir),** *dey.* Girıştiği işlerde büyük talihsizliklere uğrayan kimsenin halini anlatır. Kısmetsiz, talihsiz. [*Ing.* Said of a very ill-fortuned person].
~ **yağmuru,** *bot.* ◘ **Sarısalkım.**
~ **yaldızlama,** Altınla yaldızlama işi. [*Ing.* Gilding; *Fr.* Dorure].
~ **yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz,** *at.* Kıymetli ve sağlam şeyler *(kimseler)* dış etkilerden, bulundukları kötü durumlardan müteessir olmaz, değerinden kaybetmezler.
~ **yere düşmekle pul olmaz,** *at.* Kıymetli bir şey lâyık olmadığı bir duruma düşmekle değerinden kaybetmez.

altın.arıgiller, ç.i. *zool.* Iğneli ve zarkanatlı böcekler familyası. Orta veya ufak boylu türleri kapsar. Madenî parlak renkleri vardır. Genellikle yuvarlanıp topak haline gelebilir.

altın.balık,-ğı, b.i. *zool.* ◘ **Havuz balığı.**

altın.baş, b.i. § ❶ *bot.* ◘ **Altınbaş kavunu.** § ❷ s. Başı yaldızlı. [*Ing.* Gold-headed].
~ **kavunu,** *bot.* ◘ **Kavun.**
~ **kefal,** *zool.* ◘ **Kefal.**

altın.beşik,-ği, b.i. *cimn.* Bir elleriyle kendi bileklerini kavrayan iki kişinin, öteki elleriyle karşılıklı olarak birbirlerinin bileklerini tutmaları.

altın.bilezik,-ği, b.i. *dey.* Para getirir sanat. [*ing.* Gold bracelet, a craft on which one can rely in all circumstances to earn one's living].

altın.böcek,-ği, b.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. Yeşil-kırmızı janjanlı olur ve çiçekler *(özellikle güller)* üzerinde yaşar. [*Lat. Cetonia aurata; Ing.* Rose-chafer; *Fr.* Cétonie dorée].
☆ *Eşanl.* **gül böceği.**

altın.bölüm,-ü, b.i. *ağ. iş.* Mobilya buluşu yapılırken genellikle dikdörtgene benzeyen biçimlendirmelerde uyulan, kenarlar arasındaki 1: 1,6 lık oran. [*Fr.* Division en moyenne et extrême raison].

altıncı, s. Altı sıfatının sıra şekli, sırada beşinciden sonra gelen. [*Ing.* Sixth; *Fr.* Sixième].

altın.çağ. b.i. *tiy.* Aydınlanma devrinden sonra Avrupa'da yetisen büyük oyun yazarları için kullanılan bir terim. [*Ing.* Golden age; *Fr.* Âge d'or].

altın.çam, b.i. *bot.* ◘ **Çam.**

altın.çan, b.i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, anayurdu Çin ve Japonya olan, Zeytingiller *(Oleaceæ)* familyasından, sarkık kızılımsı dalları ve altın sarısı renkli çiçekleri bulunan, ağaççık halindeki süs bitkişi. Bahçelerde çok yetiştirilen türleri: *F. suspensa* ve *F. viridissima.* [*Lat. Forsythia; Ing.* Forsythia, golden-bell; *Fr. Forsythia,* forsythie].

altın.göz, b.i. *zool.* Eski ve yeni dünyanın kuzey kısımlarında bulunan göçücü bir ördek

türüdür. Dalıcıdır. Daha çok tatlı sularda yaşamayı tercih eder. Karadeniz Boğazı ve İzmir bölgelerinde görülür. Kışları Finlandiya gibi kuzey ülkelerde geçirir. Uçarken çok hızlı kanat vurmasından kesin ve berrak bir ses duyulur. [*Lat. Bucephala dangula*].

altın.guguk,-ğu, b.i. *zool.* Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Gugukgiller *(Cuculidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 19 sm. Tüyleri bakır yeşili olup ak çizgilidir. Tropik ve Güney Amerika'da dağlık ormanlarda yaşar. [*Lat. Chrysococcyx cupreus; Ing.* Dri-dric; *Fr.* Coucou émeraude].

altın.haşhaş, b.i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneæ)* sınıfının, Gelincikgiller *(Papaveraceae)* familyasından, gölgelik yerlerde yetişen, boyu 20-50 sm. i bulan, tabiî halde sarı veya turuncu çiçekli otsu bir bitki. Bahçelerde mavi veya kırmızı çiçekleri olan cinsleri de yetiştirilmiştir. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Meconopsis*].

altın.iplik,-ği, b.i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller (*Ranunculaceae)* familyasından kuzey bölgelerinde yetişen bir bitki; içinde sarı bir boyar madde vardır; Deri ve yünleri boyamada kullanılır. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Coptis*].

altın.işleme, b.i. Kumaş üzerine tel sıra ile yapılmış işleme.

altın.kafes, b.i. *dey.* Çok güzel, varlıklı, zengin bir ortamda olmasına rağmen hürriyetlerin kısıtlandığı, esir ve hapis hayatına benzer bir hayat tarzı.

altın.kakma, b.i. *met.* Tahta, maden v.b. herhangi bir madde üzerine altın parçaları veya altın tel gömerek yapılan süsleme. [*Ing.* Inlaid with gold].

altın.kaplama, b.i. Madenî eşyanın yüzünü ince bir altın tabakasıyle örtme; altının birçok kimyasal etkenlere karşı dayanıklılığı dolayısıyle, çevrenin hava şartları altında veya sıcakta oksitlenmesi istenmeyen veya aşındırıcı maddelerin etkisinden korunmak istenen parçalar için uygulanan bir işlem. [*Ing* Gold-plating; *Fr.* Dorure, dorage].

altın.kartal, b.i. *zool.* ◘ **Kaya kartalı** .

altın.kelebek,-ği, b.i. *zool.* ◘ **Kelebek.**

altın.kesit,-di, b.i. Bir doğru parçasının eşit olmayan iki parçaya bölünmesi, öyleki küçük parçanın büyük parçaya oranı, büyük parçanın tüm doğru parçasına oranına eşit olsun. [*Lat. Sectio aurea; Fr.* Section d'or, règle d'ordonnance].

altın.kitap,-bı, b.i. Eski zamanlarda bir şehrin soylu ailelerinin adını altın yazılarla kaydettikleri ve sakladıkları resmî kütük. [*Ing.* Golden book; *Fr.* Livre d'or].

altın.köstebek,-ği, b.i. *zool.* ◘ **Köstebek.**

altın.köstebekgiller, ç.b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Böcekçiller *(Insectivora)* takımına giren bir familya. Yapıları köstebeğe benzer. Kılları altın renginde janjanlıdır. Gözleri deri ile örtülü, kulakları, kılları arasında saklıdır. [*Lat. Chrysochloridae; Ing.* Golden moles; *Fr.* Chrysochlorides].

altın.kuyruk,-ğu, b.i. *zool.* Başka bir adı *Kıldöken* olan kuş.

altınlamak(-i) f. § ❶ Altın kaplamak; § ❷ Altın suyuna batırmak. [*Ing.* To gold; *Fr.* Dorer].

altın.oluk,-ğu, b.i. § ❶ İşlemeli kadın şalvarı; § ❷ Ustufa cinsinden altın sırma veya kılaptanla işlenmiş çizgili ipek kumaş ve bu cins kumaşların üzerinde bulunan sırma işlemeli yollar; § ❸ Kâbe'nin damında suların akması için yapılmış ve üstüne altın kaplanmış oluk; § ❹ Sarıkların üstüne sarılan sırma şerit. [*Ing.* Golden gutter]. ☆ *Eşanl.* **sarık teli.**

altın.penguen, b.i. *zool.* ◘ **Penguen.**

altın.saç, b.i. *dey.* Altın sarısı renginde olan saç.

altın.sayı, b.i. *mim.* ◘ **Sayı** .

altın.sırma, b.i. Kumaş üzerinde işlemede kullanılan altın *(bakır)* tel. [*Ing.* Gold thread; *Fr.* Fil d'or].

altın.sinek,-ği, b.i. *zool.* ◘ **Sinek.**

altın.taş, b.i. § ❶ *bot.* Erdek dolaylarında yetişen bir üzüm çeşidi. Asması dayanıklı ve verimli, salkımı orta büyüklükte ve seyrek taneli, taneleri uzun, oval ve beyazdır. Daha çok **şaraplık üzüm olarak kullanılır.** Alkolü yüzde 11-12 arasındadır; § ❷ *jeol.* Yeşil altın renginde değerli bir taş. [*Ing.* Chrisolite, olivin(e); *Fr.* Chrisolit(h)e].

altın.tavuk,-ğu b.i. *zool.* Himalaya ormanlarında ve Çin dağlarında, çok yükseklerde yaşayan kısa kuyruklu sülün. [*Lat. Lophophorus impeyanus; Ing.* ve *Fr.* Lophophore].

altın.tel, b.i. Haddeden çekilerek tel haline getirilmiş altın. [*Ing.* Gold thread; *Fr.* Fil d'or].

altın.top,-pu, b.i. *bot.* § ❶ Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından, anayurdu Hint Okyanusu adaları olan dikenli bir ağaç. **Kafkasya altın topu** *(Trallius caucasicus)* ve **yayık altıntopu** *(Trallius patulus)* adlı iki türü vardır. [*Lat. Citrus aurantium decumana; Ing.* Pomelo, Grape-fruit tree; *Fr.* Pamplemoussier, pomélo]. § ❷ Altıntop ağacının portakaldan daha iri kanarya sarısı renginde, tadı hafif acımsı, yenen meyvası. [*Ing.* Grape-fruit; *Fr.* Pamplemousse].
☆ *Eşanl.* **greypfrut, kız memesi.**

altın.varak,-ğı, b.i. Çekiçle dövüle dövüle oldukça ince, bir sigara kâğıdı haline getirilen altın olup, süsleme ve yaldız işlerinde kullanılır. [*Ing.* Gold leaf, gold foil; *Fr.* Or battue en feuille].

altın.yaldız, b.i. *matb.* Bir kitap cildinin üstüne altın varak, veya sunî metal yaldızlar kullanmak suretiyle sıcak el kumpaslar veya kalıplar yardımıyle süsler basma işi. [*Ing.* Gild, goldrag; *Fr.* Dorage, dorure].

altın.yaprak,-ğı, b.i. *bot. Sapotaceae* familyasından, özsuyu sütlü olan bir ağaç. Tropikal Amerika'da yetişir, meyveleri yenilebilir. [*Lat. Chrysophyllum; Fr.* Caïmitier].

altın.yazı, b.i. Altınla yazılmış yazılar. [*Ing.* Golden letter; *Fr.* Lettre dorée].

altın.yumurta. b.i. *bot.* ◘ **Imparator mantarı.**

altın.yüzük,ğü, b.i. *folk.* Bir halk oyununun adı.

altı.onaltılık,-ğı, b.i. *müz.* Zaman birimi bir noktalı çengelli olan iki zamanlı ölçünün adı; *(Anahtara 6/16 kesiri konarak işaretlenir).* Ölçüsü altı onaltılık olan müzik parçası.

altı.parmak,-ğı, b.s. § ❶ Ellerinde veya ayaklarında altışar parmağı olan (kimse). [*Ing.* ve *Fr.* Hexadactyle]; § ❷ b.i. *zool. Boyu* 65-70 sm. ağırlığı 5100-7000 gr. olabilen bir cins iri palamut balığı; § ❸ b.i. Ayrı renkte altı yollu olan kumaş.
☆ *Eşanl.* **sivri** .

altı.patlar, b.i. § ❶ Altı kurşunlu ve toplu tabanca; [*Ing.* Six-shooter, revolver; *Fr.* Pistolet à six coups, revolver]. § ❷ *arg.* Altı zedelenmiş ayakkabı.

altı.sekizlik,-ği, b.i. *müz.* Zaman birimi noktalı siyah olan iki zamanlı ölçünün adı. *(Anahtara 6/8 kesiri konarak işaretlenir).* Ölçüsü altı-sekizlik olan müzik parçası.

altışar, s. Altı sıfatının paylaşma *(üleştirme)* şekli; herbiri altı adet, altısı bir arada: *Altışar lira aldılar.* [*Ing.* Sixth at time, six each].

altışar altışar, z. Altı adetlik gruplar halinde.

altı.yarıklıgiller. b.ç.i. *zool.* ◘ **Altı** .

altı.yüzlü, b.s. *mat.* § ❶ Altı düzlem yüzü olan: *Altıyüzlü prizma;* § ❷ i. Altı düzlem yüzü olan katı cisim [*Ing.* Hexaedrous; *Fr.* Hexaèdre]. ◉ ◘ *ŞEKİL: —82.* **BİLLÛRLAR.**

altigraf, i. *Fr. altigraphe. hava.* Kaydedici altimetre. [*Ing.* Altigraph].

alt.iğne, b.i. *fiz.* Bir güneş saatinin miline dik olan ve mil ile saat kadranı düzlemine dik bir düzlem belirleyen doğru.

alt.iğnecik,-ği, b.i. *den.* Dümen bodoslama sının aşağı kısmındaki iğnecik.
☆ *Eşanl.* **topuk iğneciği.**

altimetre, i. *Fr. altimètre. hava. (Uçaklarda)* Bir karşılaştırma düzlemi veya referans noktasına göre yüksekliği ölçmeye yarayan bir âlet. [*Ing.* Altimeter].
~ **ayarı,** *hava.* Bir altimetrenin hava gemisi yere indiği zaman hava meydanının deniz seviyesine göre rakımını çok yaklaşık olarak göstermesini sağlamak için barometrik ıskalanın ayar edilmesi gereken basınç değeri. [*Ing.* Altimeter setting; *Fr.* Calage d'altimètre].

altiplanasyon, i. *Fr. altiplanation. jeol.* Yeryüzü şekillerinin, buzul öncesi etkilerle bir düzleşme yüzeyi haline gelmesi. [Altiplanation].
☆ *Eşanl.* **yüksekte düzleşme.**

alt.istasyon, b.i. *elek.* Bir elektrik şebekesinin bütününü veya bir kısmını beslemek için kurulan ve genel olarak gözetim altındaki bir yapı içinde veya açık havada bulunan dönüşüm veya dağıtım cihazlarının tümü.

altitüt.-dü, i. *hava.* Bir nokta olarak düşünülen bir seviye, bir nokta veya bir cismin deniz seviyesine göre düşey uzaklığı, [*Ing.* ve *Fr.* Altitude]. ◉ ~ **lerin tahsisi,** *hava.* Bir hava gemisinin seferde kullanacağı uçuş yüksekliğinin ölçülmesi. [*Ing.* Altitude assignment; *Fr.* Assignation des altitudes]. ◉ **asgarî emniyet** ~ **ü,** *hava.* ◘ **Asgarî**
~ **basıncı,** *hava.* Standart atmosferin basıncına tekabül eden altitüt cinsinden ifade edilen bir atmosferik basınç. [*Ing.* Pressure altitude; *Fr.* Altitude - pression, altitude barométrique].
~ **hastalığı,** *tıp.* Bir hava gemisinin çok yüksek irtifalarda uçuşu esnasında teneffüs edilen havadaki kısmî oksijen tazyikinin azalması sebebiyle hasıl olan bir had oksijensizlik halinin ve buna bağlı olarak karışık ârazın belirmesi. [*Ing.* Altitude sickness *Fr.* Maladie d'altitude].

alt.karın, b.i. *anat.* Karnın, bağırsakların bulunduğu alt bölümü. [*Osm.* Nahiye-i haseliye; *Ing.* Hypogastrium; *Fr.* Hypogastre]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 16.* — **INSAN ANATOMISI.**

alt.karşıtª**,-tı,** b.i. *mant.* Birbirine yalnız nitelik bakımından karşı gelen tikel önerme: «*Bazı insanlar bilgindirler*» ile «*Bazı insanlar bilgin değildirler*» gibi. [*Osm.* Taht-ı mütezat; *Ing.* Subcontrary; *Fr.* Subcontraire].

alt.kat, b.i. *inş.* Üstünde bir veya daha fazla kat bulunan bina katı. [*Fr.* Étage inférieur].

altkavuşma konumu, *astr.* İç gezegenlerin, Yer -gezegen - Güneş olmak üzere, ayni doğrultuya gelmesi. [*Osm.* Içtimâ-i süflâ; *Ing.* Inferior conjunction; *Fr.* Conjonction inférieure].

alt.kaynatıcı, b.i. *fiz.* Kaynatıcıları bir kazanın esas kısmına bağlayan, içi boş, büyük boru.

alt.kiriş, b.i. *inş.* Bir kirişi berkitmek için altına konulan bir başka kiriş.

alt.klorür,-rü, b.i. *kim.* Normal klorürlerden daha az klor kapsayan klorlu bileşiklere verilen genel ad.

alt.kol, b.i. *biy.* Bir hayvan veya bitki kolunun içindeki ikinci derecede kol. [*Lat.* ve *Ing.* Subfilum; *Fr.* Sous-embranchement].

altlamak(-i), i. (a) *mant.* Özel olarak kabul edilen bir şeye, genel bir kavramın altında yer vermek. (b) *fels.* Bir bireyi, bir türe veya bir türü bir cinse bağlamak. (c) *(Kant'ın felsefesinde)* Anlığın kavramlarından veya genel kategorilerinden birini özel duygusal bir seziye uygulamak. [*Osm.* idraç etmek; *Ing.* To subsume; *Fr.* Subsumer].

alt.levha, b.i. Alta gelen levha ve safiha. [*Osm.* Tahtanî levha; *Fr.* Plaque inférieure].

altlı, s. «*Alt ve üstü birlikte*» anlamına gelen **altlı üstlü** deyiminde geçer.
~ **üstlü,** *dey.* § ● Etek ve ceket gibi iki parça halinde olan: *Altlı üstlü giyecek.* § ❷ z. Alt ve üst katta olmak üzere: *Altlı üstlü oturuyorlar.*

altlık,-ğı, i. § ❶ Bir şeyin altına herhangi bir maksatla konulan şey; *Kâğıt altlığı, sahan altlığı.* [*Ing.* A support, stand; *Fr.* Support]. § ❷ Yün veya kalın iplikten örülen, yalnız taban ve parmakları örten konçsuz çorap; § ❸ *ağ. İş.* Bir marangoz işinde üzerine başka bir parça oturtulan kısım; § ● *matb.* Ağaçtan, kurşun, çelik, veya hafif maden karışımından yapılmış tabla. Basılacak klişeler, uygun yüksekliğe erdirilmek üzere bunun üzerine konur; § ❹ *mim.* ve *heyk.* Bir sütunun, bir dikili taşın, veya baş, gövde boy heykellerinin yerden yüksekçe durması için altlarına konulan taş veya ağaçtan taşıyıcı bölüm. [*Osm.* Kaide; *Ing.* Pedestal; *Fr.* Piédestal]. § ❺ Orman altındaki gevşek organik madde örtüsü; § ● Kadın elbiselerinde ana kumaştan ayrı olarak, onun altına konulan ince astar; buluz altlığı, dantela ile yapılmış bulüzlerde çamaşırın görünmemesi için kullanılan ve aynı zamanda ona renkli ve parlak bir fon veren ince kumaş dublör, etek altlığı, etek altına ve ona sadece belden tutturulmuş ikinci eteklik;

§ ● *(Yazı masasında)* El altı. [*Ing.* Writing pad; *Fr.* Sous-main].

alt.kuşak,-ğı, b.i. *demir.* Bujilerde beşik kirişini taşıyan kirişe verilen ad.

altmış, s. § ❶ Altı kere on, ellidokuzdan bir artık. § ❷ i. Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayıyı gösteren rakam, 60, LX [*Ing.* Sixty; *Fr.* Soixante].
~ **paralık,** *dey.* Değersiz, kıymeti düşük.

altmış.altı, b.i. En az altmış altı sayı almak suretiyle kazanılan bir iskambil oyunu. ◉
~ **ya bağlamak,** *arg.* Atlatmak, boş vaatlerle oyalamak. [*Ing.* To put someone off with promises].

altmışar, s. Altmış sıfatının paylaşma *(üleştirme)* şekli, her birine veya her defasında altmış tane, altmışı bir arada. [*Ing.* Sixty at a time; *Fr.* Chacun soixante].

altmış.dörtlük,-ğü *b.i. müz.* Birlik notanın altmış dörtte biri değerinde olan nota.
~ **es,** *müz.* Altmışdörtlük sesli notanın karşılığı olan «es» budur. Ayni süre ve kıymeti taşıyan sağır işaret. [*Fr.* Seizième de soupir].

altmışıncı, s. Altmış sayısının sıra bildiren şekli; elli dokuzuncudan sonra, altmış birinciden evvel olan. [*Ing.* Sixtieth; *Fr.* Soixantième].

altmışlamak, f. Altmış yaşına basmak, altmış yaşına girmek [*Ing.* To reach sixty].

altmışlı, s. *fels.* Eski medrese teşkilâtında Süleymaniye medreselerinden bir derecenin adı olup, müderris 60 akça gündelik aldığı için bu ad verilmiştir.

altmışlık, s. § ● İçinde altmış tane bulunan, altmış parçadan meydana gelen *(şey)*: *Altmışlık bir paket;* § ● Altmış yaşında olan *(kimse);* [*Ing.* Sexagenarian; *Fr.* Sexagénaire]. § ● *tar.* Altmış para değerinde.

alt.not, b.i. Olay ve rakamlarla ilgili olarak bir tablonun altına konan açıklamalara verilen ad.

alto (al : to), i. *It. müz.* § ● Viola; kemanla violonsel arasında büyük keman; § ● Pistonlu, madenî bir ağız çalgısı. Büğlü ile bariton denilen ağız çalgıları arasında ve orta büyüklüktedir. [*Ing.* Alto; *Fr.* Instrument de cuivre à vent et à piston]. § ● Kontralto; kadın seslerinin en pesi. [*Fr.* Contralto].

altobas, i. ve s. *It. alto- basso.* 16. yüzyılda yapılan ve üzerine traşlama veya sıcak baskı yoluyle kabartmalar yapılan bir cins Italyan kadifesi.

altocu, i. *müz.* Alto çalan icracı.

altokümülüs, i. *meteor.* ◘ Kababulut.

altoksit, -ti, b. i. *kim.* Normal oksitte olduğundan daha az oksijen kapsayan oksitlere verilen ad. Karbonaltoksit C_3 O_2.

altol,-lü, i. *jeol.* Yazların sıcak, kışların soğuk olduğu karasal iklim şartlarında bulunurlar. Ortalama yıllık sıcaklık 8,5° C den azdır. Molik epipedan vardır. Derinlik lere doğru benekler azalır. Molik epipedan arcilik, kambik veya C- horizonu üzerinde bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Altoll].

altometre, i. *Fr. altometre. astr.* Teodolit anlamında kullanılan diğer bir terim. [*Ing.* Altometer].

altostratüs, i. *meteor.* ◘ Katmanbulut.

alt.oyuk,-ğu, b.i. § ● Saat camları v.b. gibi altlı oyuk şeylere verilen ad. [*Osm.* Mücef]. § ❷ *inş.* Hamamın külhandan gelen sıcaklıkla ısınması için duvarların arasında bırakılan boşluk.

alt.palasarta, b. i. den. Ana çarmıklarla direkler arasındaki açıyı büyültmek suretiyle direklerin esnemesine karşı çarmıkların direncini artırmak için direkler hizasında bordaya kuvvetlice bağlanmış olan ve çarmıkları doldurmak için boğataları taşıyan yatay döşemeler.

alt.pencere. b.i. *inş.* Osmanlı mimarisinde iki sıra halinde, altlı üstlü yapılan pencere. Üstte olanlara ***kafa penceresi*** denir; üstünde başka bir pencere bulunan pencere. [*Osm.* Tahtanî pencere; *Fr.* Fenêtre inférieure].

altroz, I. *kim.* Glükozun stereoizomeri olan bir aldoheksoz. [*Ing.* ve *Fr.* Altrose].

altrüist, s. *Fr. altruiste.* Altruizmle ilgili, o duyguyu besleyen.
☆ *Eşanl.* özgeci.

altrüizm, i. *Fr. altruisme.* ◘ Özgecilik.

alt.sarkıt,-tı, b.i. *jeol.* Bir deprem sırasında meydana gelen düşey sarkıtlara verilen ad.

alt.satıh. b.i. ◘ Altyüzey.

alt.seren, b.i. *den.* ◘ Altyelken.

alt.sınıf (alt: sınıf), b.i. *T.* ve *Ar. biy. (hayvan, bitki hk.)* Bir sınıf içinde kurulan ikinci derecedeki *(daha küçük)* sınıf. *(Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terimdir).* [*Osm.* Taht-ı sınıf.; *Lat. Subclassis; Ing.* Subclass ; *Fr.* Sous-classe].

alt. şube, b. i. *biy.* (*Hayvan veya bitki hk.*) Bir şube içinde kurulan ikinci derecedeki (*daha küçük)* şube. [*Osm.* Taht-ı şube; *Ing.* Sub-phylum; *Fr.* Sous - embranchement].

alt.tabaka, b.i. § ❶ *fiz.* Bir tabakanın, içinde bulunan elektronun azimutal kuanta sayısı değerine tekabül eden bölümü. § ● *trm.* Asıl toprağın altında bulunan herhangi bir tabaka § ● *fot.* Duyarkattan önce tabana sürülen jelatin vernik v.b. katı. Görevi, halo'yu önlemektir. Yıkama (*developman*) sırasında yok olur ; § ● *jeol.* Yüzey toprağın altında, içinde köklerin normal şekilde geliştiği tabaka.

alt.taban, b.i. *inş.* Bir ahşap yapıda, zemin kata yatay olarak yerleştirilen, dikmelerle birleşen ve döşeme kirişlerini taşıyan ahşap parçalardan her biri.

alt.takım /alt:takım/, b.i. *biy. (Bitki ve hayvanlarda*) Bir takımın içinde kurulan ikinci *(daha küçük)* derecedeki takım. *Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terimdir).* [*Lat. Subordo ; Ing.* Suborder ; *Fr.* Sous-ordre].

alt.taşıyıcı, b.i. *radyotekn.* Modüle halde bulunan ve daha yüksek frekanstaki bir dalgayı modüle eden bir dalga için kullanılır.

alt.toprak,-ğı, b. i. § ● *trm.* Belirli horizonlar gösteren profiller içinde B horizonunda horizonların iyi oluşmamış olduğu hallerde yüzeydeki toprağın altındaki, içindeki köklerin normal surette geliştiği tabaka. § ❷ *jeol.* Yüzey toprağın altında, içinde köklerin normal şekilde geliştiği tabaka.

alt.tür, b.i. *biy.* Canlıların sınıflandırılmasında kullanılan bir terim olup, türden daha küçük bireyler topluluğunu anlatır. [*Lat.* ve *Ing.* Subspecies.; *Fr.* Sous-espèce].
☆ *Eşanl.* subspesyes.

altunî /altünî/, s. Altın renginde olan. [*Ing.* Golden; *Fr.* Doré,ée, d'or, en or]

alt.üst,-tü, b.s. Çok karışık ve dağınık. [*Ing.* Upside down, topsy-turvy; *Fr.* Sens dessus d essous].
☆ *Yak. anl.* karmakarışık, hercümerç.
☆ *Karş.* yerleştirilmiş. düzgün, muntazam, düzenli.
~ **böreği,** *mutf.* Peynirli, ıspanaklı veya kıymalı olarak hazırlanan içlerle yapılan börek. Tepsinin altına ve üstüne birer kat yufka döşenir. [*Ing.* Pastry turn over].
~ **etmek.** *dey.* § ● Karmakarışık etmek, alt tarafını üst tarafına getirmek. [*Ing.* To upset, to run upside down, to make untidy]. § ❷ Aramadık bir yerini bırakmamak.
~ **olmak,** *dey.* Karmakarışık bir hale gelmek, altı üstüne gelmek, karışmak, düzeni bozulmak, birbirine girmek. [*Ing.* To turn over, to be upsided down, to be upset].

alt.yapı, b.i. *fels.* ve *sosy.* Karl Marx'ın sosyolojisine göre toplum iktisadî-teknik olgulardan ibaret alt-bünye ve siyasî, hukukî, ahlakî, dinî olgulardan birleşik üst bünyeden ibarettir. Toplumun iktisadî yapısı; diyalektik dünya görüşüne göre bütün insanlık tarihinin ilk hareketi olan ekonomik temel. [*Ing.* ve *Fr.* Infra-structure].
☆ *Eşanl.* alt-bünye.
☆ *Karş.* üstyapı.

ait.yapraklar, ç. b. i. *bot.* Çimlenmekte olan bitki üzerinde toprağa yakın kısımda meydana gelen yeşil veya renksiz, pul şeklinde yapraklar.

alt.yazı, b. i. § ● Kitap sayfalarının altına yazılan not, dipnot. [*Osm.* Haşiye; *Ing.* Footnote; *Fr.* Nota]. ● *sin.* Yabancı dildeki bir filmin konuşmalarını çevirî olarak görüntünün alt bölümünde veren yazı. [*Ing.* Subtitle, strip-title; *Fr.* Sous-titre].

alt.yazılama, b.i. *sin.* Yabancı dildeki filmin konuşmalarını ana dilinde yazıyle verme işi. [*Ing.* Sub-titling; *Fr.* Sous-titrage].

alt.yalken, b.i. *den.* Güverteye en yakın yelken *(veya seren).*

alt.yüzey, b.i. Bir şeyin alt yüzü. [*Osm.* Sath-ı tahtanî; *Ing.* Inferior surface; *Fr.* Surface inférieure].

alt. zümre, b. i. *sosy.* Bir zümrenin içinde bulunan daha küçük zümre.

aluatta, i. *zool.* ◘ Uluyan maymun.

alûde /alüde/, s. *ç:* **âlûdegân.** *Osm.* < *Fars.* Bulaşık, kirli, bulaşmış.

aludel, i. *Ar. alutal* < *Yun. aithalu.* Birbirine eklenerek boru haline getirilen çanak parçaları.

aludur, i. kim. Elektrik iletkenleri için yapılan ve içinde yüzde 1 silisyum, yüzde 0,27 demir, yüzde 0,43 manganez bulunan alüminyum alaşımı.

alumag, i. *kim.* Mekanik özellikleri *(kopmaya ve uzamalara dayanma)*, yarı yumuşak çeliğinkilere yakın olmakla beraber büyük bir yoğunluk (2,65 - 2,70) ve nemli, tuzlu hava etkisiyle aşınmaya karşı iyi bir direnç gösteren, yüzde 5-7 magnezyumla hafif alüminyum alaşımı.

alumyan, i *Fr. alumiane. min.* Doğal sodyum şapı.

alundum, i. *kim.* Boksitin elektrik fırınında eritilmesiyle elde edilen ve zımpara *(metalürji, cam sanayii)* veya refrakter madde *(keramik sanayii)* olarak kullanılan kristalleşmiş alümin. [*Ing.* ve *Fr.* Alundum].

alüfte /älüfte/, s. ç: **âlüftegân.** *Osm.* < *Fars.* iffetsiz, orospu *(Kadın)* [*Ing.* Tart, cocotte; *Fr.* Prostituee].
☆ *Eşanl.* oynak, açık, saçık, aşüfte, namussuz, *arg.* esnaf. antin, kamyon, paçoz.
☆ *Karş.* ciddi, namuslu, iffetli.

alümin, i. *Fr. alumine. kim.* Alüminyum oksit. [Al_2 O_3 veya hidroksit ($Al(OH)_3$)] [*Ing.* Alumina].

alüminat,-tı, i. *Fr. aluminate.* § ● *kim.* Alümin'in asit anhidriti rolünü oynadığı tuz. § ● *min.* Bileşimlerinde alümin bulunan bazı maddelere (*simofan, spinel, yakut, herşinit v.b.*) *verilen cins adı.* [*Ing.* Aluminate].

alüminifer, s. *Fr. aluminifère.* Alümin kapsayan. [*Ing.* Aluminiferous].

alüminik, s. *Fr. aluminique. kim.* Alüminyum tuzlarına ve alümini anhidrit olan asitlere verilen ad. [*Ing.* Aluminic].

alüminit.-ti, i. *Fr. aluminite. min.* Dozal alüminyum sülfat Al_2 So_4 $(OH)_4$, $7H_2O$. [*Ing.* Aluminite].
☆ *Eşanl.* vebsterit.

alüminleme, i. *met.* Bir metal veya alaşıma yayınma yoluyle alüminyum emdirerek yüzeyinde alüminyumca zengin bir tabakanın meydana gelmesi için yapılan işlem. [*Ing.* Calorizing, calorization; *Fr.* Calorisation].

alüminli, i. ve s. İçinde alümin veya başka bir alüminyum bileşiği bulunan. [*Ing.* Aluminous; *Fr.* Alumineux,-euse].

alüminoflüörür,-rü, i. *Fr. aluminofluorure.* kim. M_3 Al F_6 formüllü tuzların genel adı.

alüminosilikat,-tı, i. *Fr. aluminosilicate. kim.* $MAlCl_4$ formülündeki tuzların genel adı; Silisle alüminin asit rolü oynadığı tuzlar. [*Ing.* Aluminosilicate].

alüminotermi, i. *Fr. aluminothermie.* Alüminyumun, yüksek sıcaklıklar elde etmek ve bazı metalleri hazırlamak için kullanılması. [*Ing.* Aluminothermy].

alüminyum, i. *Fr. aluminium* < *Alm.* < *Lat. kim.* Sembolü Al, A.n. 13, A.a. 27 olan kimya elementi; gümüş parlaklığında beyaz, 2.56 yoğunluğunda, 650 derecede ergiyen hafif bir maden: *Alüminyum mutfak kapları yapımında çok kullanılır.* [*Ing.* Alumin (i)um].

alüminyumlama, i. *Fr. aluminiage. met. Demir gibi ucuz bir metali, ince bir alüminyum tabakası ile kaplayarak gerek sulu ortamda, gerek yüksek sıcaklıklarda aşınmaya karşı koruma usulü.* [*Ing.* Aluminisation].

alün, I. *Fr. alun.* ◘ Şap.

alünit, -ti, I. *Fr. alunite. min. ve jeol* Piyasada kullanılan şapın büyük bir kısmını elde etmek için kullanılan, formülü KAl_3 $(SO_4)_2$ $(OH)_6$ olan doğal potasyum ve alüminyum sülfat. [*Ing.* Alunite].

alünitleşme, I. *jeol.* İçinde sulfat asidi bulunan suların etkisiyle aluminyum ve alkali metalleri ihtiva eden kayalarda alünit oluşumu. [*Osm.* Şaplaşma; *Ing.* Alunitization; *Fr.* Alunitisation].

alünojen, i. *Fr. alunogène. min.* Hidratlı doğal alüminyum sülfat $Al_2(SO_4)_3$, 16 H_2O. [*Ing.* Allunogen].

alüodit, -ti, i. *Fr. alluaudite. min.* Manganez ve demir doğal fosfatı.

alüvyon, i. *Fr. alluvion* ◘ **Allüvyon.**

alveoklazya, i. *Ing. alveoclasia. tıp.* Özellikle alveol kemiğinin ve sırtının haraplığıyla vasıflı piyore tipine Amerikalıların verdiği ad. *Fr.* Alvéoclasie].

alveol,-lü, i. *Fr. alvéole < Lat. alveolus.* § ● *anat.* ve *zool.* ◘ (a) Diş çukuru; (b) Akciğer keseciği. § ❷ *arıc.* ◘ **Petek gözü.**

alveolektomi, i. *Fr. alvéolectomie. tıp.* Bir dişi çıkarmak için diş çukurunun kemik kısmının kesilip çıkarılması. [*Ing.* Alveolectomy].

alveoler, s. *Fr. alvéolaire. anat.* Alveole ait. [*Ing.* Alveolar].

alveolin, i. *Fr. alvéoline. jeol.* Bazı topraklarda, özellikle *eosen* çağı topraklarında küresel veya iğsi kabuklarına çok rastlanan, hem fosil hem de canlı olarak görülen bir delikli. [*Ing.* Alveolin].

alveolit, -ti, i. *Fr. alvéolite.* § ● *tıp.* (a) Diş yuvası iltihabı; (b) Akciğer hava kesecikllerinin iltihaplanması. [*Ing.* Alveolitis]. § ❷ *jeol.* Silur ve Devon sistemi topraklarda pek yaygın olan *tabulae* grupu polip örneği.

alveoliz, i. *Fr. alvéolyse. tıp.* Diş çukuru dokularının fizyolojik veya patolojik bakımdan tahrip olması. [*Ing.* Alveolysis].

alveoloklazi, i. *Fr. alvéoloclasie. tıp.* Diş yuvasının iç cidarında görülen ve dişin *Luxation'una* sebep olan ayrışma veya erime. [*Ing.* Alveoloclasia].

alvit, -ti, i. *Fr. alvite. mad.* Toryum ve hafniyum bakımından zengin zirkon çeşidi.

al.yanak,-ğı, b.i. *zool.* ◘ **Çipura.**

alyans, i. *Fr. alliance.* Nişan yüzüğü. [*Ing.* Wedding-ring].

alyenasyon, i. *Fr. alienation.* ◘ **Yabancılaşma.**

alyenist,-ti, i. *Fr. aliéniste. tıp.* Deli doktoru.

al.yuvar, b.i. *biy.* Kana al rengini veren, çekirdeksiz, yuvarlak, küçük hücre. Kanın her milimetre küpünde beş milyon kadar alyuvar bulunur. [*Osm.* Küreyve-i hamra; *Lat.* Erythrocyte; *Ing.* Erythrocyte, red blood corpuscle; *Fr.* Globule rouge, érythrocyte].
☆ *Eşanl.* **eritrosit.**

am, i. *kab. (İnsanlarda)* Dişilerde üreme aygıtının dış kısmı. [*Osm.* Ferç; *Ing.* Vulva, pussy; *Fr.* Vulve].

Am, *kim.* Amerikyum elementinin sembolü.

âm[1] /âm/, i. ç: **avâm.** *Osm. < Ar.* Yıl, sene,

âm[2] /âm/, i. *Osm. < Ar.* Genel, umumî, ucuz, adî. [*Ing.* Common, ordinary; *Fr.* Général, -ale, commun,-une].

âmâ /âmâ/, s. *Osm. < Ar.* İki gözü görmeyen. [*Ing.* Blind; *Fr.* Aveugle].
☆ *Eşanl.* **kör.**

ama /a:ma/, **amma** / am: mâ/, bağ. *Ar.* § ❶ Anlattıkları düşünceler arasında aykırılık bulunduğu kabul edilen iki cümleyi birbirine bağlamaya yarar: *Yemek az, ama lezzetli. Bu adam zengin, ama cimri.* [*Ing.* But, yet. still; *Fr.* Mais]. § ● Uyarma veya koşul niteliğinde olan bir cümleyi başka bir cümleye bağlamaya yarar: *Yarın geleceğim diyorsun ama, ben evde bulunamıyacağım.* § ● Beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun nedeni durumunda olan cümleye bağlar: *Ben bu işe karıştım, ama pişman oldum.* § ❸ Bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek için de kullanılır: *Güzel, ama güzel bir söz söyledi. Sen de gel, ama gel!* § ❹ Kimi vakit dikkati çekmek için cümlenin sonuna getirilir: *Bu söz söylenmez ama! Böyle söylersen darılırım sana!* «*Ama*» bağlacı, belirtilmek istendiği zaman «*amma*» şeklinde iki «m» ile söylenir: *Yemek az, amma lezzetli, Herkes geldi, amma o gelmedi. Ben bu işe karıştım, amma pişman oldum.* § ● Söz başında bulunduğu ve bir aşırılığı anlattığı zaman, amma şeklinde söylenir: *Amma güzel şey!* [*Ing.* How; *Fr.* Comme]. ◉ *(Bir şeyin)* **amması var,** *Herkesin bilmediği bir kusuru veya kusurları var* anlamında.

amabile /ama: bile/, z. *It. müz.* Bir parçanın sevimli ve cana yakın bir şekilde çalınacağını anlatır.

amaç,-cı, i. *Fars.* **âmec** ise de kökü bilinmemektedir. § ● *esk.* Nişan alınan yer. [*Osm.* Hedef; *Ing.* Target, aim; *Fr.* Cible]. § ❷ *mec.* Ardından koşulan, erişilmek istenilen sonuç. [*Osm.* Gaye; *Ing.* Object; scope; *Fr.* But]. ◉ **~ lı cimnastik,** *cimn.* Vücudun başarı gücünü pratik yaşamamızın gereklerine uygun olarak, ölçülebilen bir biçimde artırmak amacıyla uygulanan alıştırmalar.
☆ *Yak.anl.* **güdü, erek, vargı, maksat, umay, murat, emel, ülkü, ideal, mefkûre, niyet.**

amaçlamak(-i), f. Amaç diye almak, amaç edinmek. [*Osm. İstihdaf etmek; Ing.* To aim;*Fr.* Viser].

amade /ämäde/, s. *Osm. < Fars. amaden.* Hazır, hazırlanmış. [*Ing.* Ready, prepared; *Fr.* Prêt]; ◉ **Emre ~,** Hazır.
☆ *Yak. anl.* **anık, hazırlıklı, tetikte, müheyya, aleste, tedarikli .**

amaksofobi, i. *Fr. amaxophobie < Yun. amaxo,* araba + *phobos,* korku. Araba korkusu; araba ve taşıma araçları önünde, özellikle yol geçme sırasında duyulan marazî ürküntü. [*Ing.* Amaxophobia].

amal[1]**,-li** /âmâl/, ç.i. *Osm. < Ar.* **emel'in** çoğulu.

amal[2]**,-li** /âmâl/, ç.i. *Osm. < Ar.* amel'in çoğulu.

amalgam, i. *Fr. amalgame < Lat. amalgama.* § ❶ *kim.* Civa ile bir başka metalin alaşımı; § ❷ *mec.* Ayrı cinsten unsurların karışımı. [*Ing.* Amalgame].

amalgamasyon, i. *Fr. amalgamation.* § ❶ *met.* Civa ile madeni karıştırma; [*Ing.* Amalgamation]; § ❷ Karışma. § ❸ *etnol.* ve *sosy.* Millet veya ırk veya ailelerin karışması [*Ing.* Amalgamation]. § ❹ Halita, imtizaçtan hâsıl olan cisim veya cemiyet, § ❺ Birleşme, füzyon. § ❻ *tic.* İki ticaret şirketinin birleşmesi. [*Ing.* Amalgamation]. § ❼ Birleştirme, katıştırma, tevhit, [*Ing.* Amalgamation].

amâlık,-ğı, /âmâlık/, i. Körlük [*Ing.* Blindness; *Fr.* Cécité].

aman, *ünl. Osm. < Ar. emân < emn.* § ❶ Yardım istendiğini anlatır: *Aman Allahım!* [*Ing.* Help; *Fr.* Au secours]. § ❷ Yalvarma, bir suçun bağışlanmasının istenildiğini anlatır: *Aman, bir daha yapmam!* [*Ing.* Pardon; *Fr.* De grâce]. § ● Usanç ve öfkeyi anlatır: *Aman bırak beni! Aman, artık bıktım!* [*Fr.* Ah mais]. § ❹ Beğenme ve hayranlık anlatır: *Aman ne güzel (şey)!* [*Fr.* Exprime l'admiration]. § ● Acıyı, elemi ve bir tehlikeyi belirtmek için kullanılır: *Aman başım!* [*Fr.* Exprime la douleur, le danger]. § ❻ *tar.* Kuşatılmış bir Hıristiyan kalesi veya şehri halkının, kuşatan Müslüman güçlerine savaş yapmaksızın teslim olmak istekleri. § ● Islâm ülkelerinde, müslüman olmayan halka, Islâm hükümdarları veya komutanlarınca verilmiş bir çeşit garanti. § ● Dikkat uyandırmak için kullanılır: *Aman, çocuğa iyi bakın!* § ● Rica anlatır: *Aman, öyle söylemeyin!* ◉ **~a gelmek,** *dey.* önce boyun eğmezken zor karşısında boyun eğmek. [*Ing.* To come to kerms, to give in]. ◉ **~ a getirmek,** *dey.* Karşı koyan birini boyun eğmek zorunda bırakmak. ◉ **~ ı kesilmek,** *dey.* Takati kalmamak.
~ aman, *dey.* § ❶ Bir şeyden çok şikâyet edildiği zaman: *Istemem, aman aman bırak!* § ❷ Fazla üzüntüde of, ofl anlamında.
~ bulmak, *dey.* Kurtulmak. [*Ing.* To escape, to be saved; *Fr.* Se sauver].
~ dedirtmek, *dey.* ◘ **Amana getirmek**
~ demek, *dey.* Sığınmak, af dilemek. [*Ing.* To ask for quarter; *Fr.* Demander pardon].
~ derim, *dey,* «**Sakın ha, olmaya ki böyle bir iş yapasın**» anlamında: *Evi satacakmışsın, aman derim!* [*Ing.* Don't you do it, be ware of doing such a thing].
~ dilemek, *dey.* Sığınıp canının bağışlanmasını dilemek, merhamet dilemek. [*Ing.* To ask for quarter; *Fr.* Demander grâce. (pardon, quartier)].
~ diyene kılıç kalkmaz, *at.* Teslim olana *(yardım dileyene)* el kaldırılmaz, zarar verilmez.
~ getirmek (aman dedirtmek), *dey.* Karşı koyan birini boyun eğmek zorunda bırakmak. [*Ing.* To bring to terms, to beat to their knees; *Fr.* Faire quartier à qn].
~ vermek, *dey.* Affetmek. [*Ing.* To grant quarter; *Fr.* Pardonner, grâcier, faire quartier à qn.].
~ vermemek, *dey.* § ● Göz açtırmamak. § ❷ Acımamak; canına kıymak. [*Ing.* To show no mercy; *Fr.* Ne point faire de quartier, ne pas épargner].
~ zaman, *dey.* Karşısındakini yumuşatmak için söylenen sözleri anlatır: *Aman zaman dedirtmemek, Aman zaman demeye kalmadı, Aman zaman bilmez.*

amanit,-ti, i. *Yun. amanitai. bot. Hymenomycetes'lerin Agaricaceae* familyasından, sporları beyaz birçok yenilebilir türleri yanında çok tehlikeli ve zehirli olan tipleri de bulunan çayır mantarları cinsi. [*Ing.* ve *Fr.* Amanita] ◉ ◘ *ŞEKİL: 98* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.**

amanitin, i. *Yun. amanitai.* bir cins mantar *kim.* (a) Amanita türleri ve özellikle *Amanita pantherina ve Amanita muscaria*'dan elde edilen bir alkaloit, $(CH_3)_3$ (OH) CHO CH_3. *(Neurin ile idantiktir),* (b) İzokolin: *Agaricus muscaria*'dan elde edilen bir alkaloit olup, oksidasyonla «*muscarine*» verir. [*Ing.* ve *Fr.* Amanitine].

amansız, s. § ● Aman vermez, hiç acımayan, cana kıyıcı, öldürücü; [*Ing.* Ruthless, merciless, pittiless, bitter or mortal *(enemy); Fr.* Sans grâce, sans merci]. § ❷ Müsamaha göstermeyen, affetmez; § ❸ Rahat vermeyen, uğraştırıcı; § ❹ Mahveden, bozan; § ❺ Çok şiddetli, ağır, şifasız.
☆ *Eşanl.* **aman vermez, hiç acımayan, cana kıyıcı, insafsız.**
☆ *Karş.* **iyi yürekli, insaflı, hamiyetli.**

amarantit,-ti, *Fr. amarantite. kim.* Hidratlı demir sülfat.

amarıl, s. *Isp. amarillo,* sarı, *paraz.* Sarı humma virüsü için kullanılır.

amarillit,-ti, i. *Fr. amarillite. kim.* Doğal demir ve sodyum hidrat. [*Ing.* Amarillite].

amarin, i. *amarine < Lat. amarus,* acı. *kim.* Hidramidin izomeri olan ve bu maddenin 130° C'de ısıtılmasiyle elde edilen, 133° C- de eriyen, formülü $C_2H_{18}N_2$ olan bileşik [*Ing.* Amarine].
☆ *Eşanl.* **trifenildihidrogliyoksalin.**

Amasya, öz.i. Türkiye'nin Kuzey Anadolu'daki illerinden biri.
~ bamyası, *bot.* ◘ **Bamya.**

amaterasu, i. *mit.* Göğe nur saçan Japon tanrısı olup, Japon imparatorlarının ataları sayılır. [*Fr.* Amaterasu].

amatör,-rü, i. ve s. *Fr. amateur < Lat. amator.* § ❶ Bir işi kârı için değil, sırf zevki için yapan kimse: *Amatör fotoğrafçı, Amatör güreşçi, Amatör ressam.* [*ing.* Amateur]. § ☆ *Eşanl.* **hevesli, meraklı, özenci.** § ❷ Mesleği olmamakla beraber kendini güzel sanatlara veren kimse.
~ koleksiyoncu, Ticarî amaçlar dışında pul biriktiren kişiler. Bunlar ticaret odalarında kayıtlı değildirler. [*Ing.* Amateur collector; *Fr.* Philateliste].
~ sokratçılar, *fels.* Filozof olmaktan ziyade Sokrat'ın fikirlerine hayran olan öğrencilere verilen ad. Bunlar Sokrat'ın fikirlerini kendi anlayışlarına göre açıklamış ve yazmışlardır.

amazon, i. *Fr. amazone < Yun. a,-sız + mazos* meme. § ❶ *(Eski çağların amazonlarına benzetilerek)* erkeksi kadın, § ❷ Ata binen kadın. § ❸ Ata binen kadının özel kıyafeti. § ❹ *fels.* Bir kısım ilkel kavimlerde kadınların siyasî ve askerî hayatta büyük nüfuzu vardır. Kelime aslında Yunan mitolojisine ait iken bu tipi ifade etmeye başlamıştır. [*Ing.* Amazon].
~ kaplumbağası, *zool.* ◘ **Kaplumbağa.**
~ papağanı, *zool.* ◘ **Papağan.**

amazonit.-ti, i. *Fr. amazonite. jeol.* Bazen mücevher taşı olarak traş edilen ve cilâlanan yeşil bir mikroklin türü. [*Ing.* Amazonstone].

ambak,-ğı, i. *bot.* Cevizin yeşil kabuğu. [*Ing.* Green shell; *Fr.* Enveloppe verte des noix brou, écale].

ambaklamak(-i), f. Cevizin yeşil kabuğunu soymak. [*Ing.* To shuck; *Fr.* Ôter l'écale, écaler].

ambalaj, i. *Fr. emballage.* § ● Eşyayı sararak, paket yaparak veya sandığa yerleştirerek taşınabilir bir hale koymak işi. [*Ing.* Packing, wrapping]. § ● *ikt.* (a) İhraç edilecek ürünlerin ambalajı için gerekli malzemenin

resimden muaf olarak ithali. [*Fr.* Entrée en franchise de matériel destiné à l'emballage de produits devant être exporté]. (b) Sevkedilen malın konulduğu, sarıldığı fıçı, şişe, kutu, çuval gibi eşya. [*Ing.* Package].

☆ *Eşanl.* **sarmalama, sandıklama.**

~ **kâğıdı,** *matb.* Elyaflı bitki ve maddelerden, kırpıntı ve paçavra artıklarından yapılan, kalın veya ince, fakat sağlam bir kâğıt *(veya karton)*; çoğunlukla cilt işlerinde kitapların arkalarına yapıştırmada kullanılır. [*Ing.* Packing paper; *Fr.* Papier paille pour emballage].

~ **paketleme,** *matb.* Kitap ve baskı işlerinin posta ve sevk ihtiyacına uygun bir şekilde paketlenmesi. [*Ing.* Packing; *Fr.* Embailage].

~ **yapmak,** Eşyayı sararak paket yapmak, sandığa koymak, taşınabilir bir hale koymak. [*Ing.* To pack, wrap; *Fr.* Emballer].

ambalajcı, i. Tahta sandık veya ambalaj yapımında ve gönderilecek malların düzenli biçimde yerleştirilmesi işinde ustalaşmış işçi. [*Ing.* Packer; *Fr.* Emballeur].

ambalajcılık,-ğı, i. Yolunca ambalaj yapma işi. [*Ing.* Packing, wrapping; *Fr.* Embailage].

ambalajlamak(-i), f. Bir eşyayı kâğıt, tahta, teneke v.b. gibi ambalaj işinde kullanılacak maddelerle düzgün ve sağlam bir şekilde sarmak. [*Ing.* To pack, wrap; *Fr.* Emballer].

☆ *Yak. anl.* **paketlemek, sandıklamak.**

ambale, s. *Fr. emballé.* Herhangi aşırı bir şeyden şaşırmış, bunalmış. [*Ing.* Crammed, blocked, stuffed].

~ **olma,** Bıktıracak, şaşırtacak kadar fazla olan, aşırı halde yüklenen bir şeyden bunalma, düşünemez, iş göremez bir hale gelme. [*Ing.* ve *Fr.* Emballement].

mbar, i. *Osm.* < *Fars. enbar, enbaş,* < *Ar. enabil, enabile* § ❶ Zahire koymaya yarar büyük ve yerli sandık. § ❷ Eşya saklanan yer. § ● *den.* Geminin üst güverte altında ve sintine üzerinde yük koymaya ayrılmış yeri. § ❸ Taş, kum, çakıl ve çimento gibi yapı malzemelerini ölçmekte kullanılan ve her kenarı yetmiş beş santimetre olan küp ölçek. § ❹ Eşya taşıma işleri yapan kurum veya ortaklık; ticarî veya şahsî eşyaların saklanmak, sahibine verilmek veya bir yere nakledilmek üzere bırakıldığı yer. § ● Emaneten mal *(eşya)* kabul eden yer. [*Ing.* Depôt; *Fr.* Dépôt]. ☆ *Eşanl.* **depo;** ◉ **baş ~ lar.** *den.* ◘ **Baş;** ◉ **nakliyat ~ ı,** *ikt.* Bırakılan eşyayı bildirilen yere nakleden, teslim eden müessese ◉ **zahire ~ ı,** Tahılın konulduğu ve saklandığı kapalı ve üstü örtülü bina. [*Ing.* Granary, storehouse; *Fr.* Grenier].

~ **ağzı,** *den.* Yük konması ve yük çıkarılması için güvertelerin ambar üzerlerine rastlayan yerlerine açılan methaller. [*Ing.* Hatchway].

~ **ağzı kafesleri,** *den.* Ambarları havalandırmak gerektiği vakitlerde veya geçici olarak içerlerinde iş görüleceği zamanlarda ambar ağızlarına konan ağaç veya demir kafesler. Bundan maksat ambar ağızlarını büsbütün açık bırakıp ta bir kazaya meydan vermemektir.

~ **ağzı paladoru,** *den.* Ambar kapaklarına yataklık etmek üzere ambar ağızlarına kemere ve omurga yönünde konan ağaçlar. Bunlar ambar mezarnalarının iç yüzeylerinde bulunan yuvalara oturtulur ve icabında kaldırılır.

~ **ağzı puntalı,** *den.* Ambar ağızlarının dayandığı kemerelerin altlarında bulunan puntallar.

~ **ağzı şıpkası,** *den.* Ambar ağzı kafesleri yerine kullanılmak üzere ambar ağızlarına gerilen halattan örülmüş ağlar.

~ **buğusu,** *den.* ◘ **Buğu.**

~ **döşemesi,** *den.* Ambarların sintinelerine raslayan posta aksamı üzerine döşenen kaplamalar.

~ **güvesi,** *zool,* ◘ **Güve.**

~ **ızgarası,** *den.* Gemi terlemesinden ve sintinelerde vukubulacak sızıntılardan birikecek suyun yükselme ihtimaline binaen ambarların altlarında bulunan eşyayı ıslanmaktan kurtarmak için ambar döşemeleri üzerine uygun aralıklarla konan kütükler. Bunlarla âdeta ikinci kat bir döşeme teşkil edilmiş olur ki bunların, ağır bir yük konduğu zaman esas ambar döşemelerinin zedelenmemelerine de yardımları olur.

~ **işçisi,** *den.* Ambar işlerinde yetişmiş uzman işçi veya gemici.

~ **kapağı,** *den.* Ambar ağızlarına yatay biçimde yerleştirilerek ambarı kapayan tahta veya sac kapaklar. [*Ing.* Hatch; *Fr.* Descente, écoutille].

~ **kâtibi,** *den.* Bir gemiye yüklenen veya gemiden boşaltılan yükü kaydetmekle görevli kişi. [*Ing.* Checker; *Fr.* Pointeur].

☆ *Eşanl.* **puvantör.**

~ **kemere Folkon pıraçolu,** *den.* Ahşap gemi teknelerine kuvvet vermek için postaların iç ve dış taraflarında çoğunlukla iç kaplaması üzerinden birbirine aykırı bir surette vurulan kaplamalar.

~ **kilidi,** *den.* Kapakları yerlerine konmuş ve kapatılmış bir ambarın kapakları kaldırılıp açılmaması için kapaklar yerlerine konduktan sonra üzerlerine boydan boya yatırılan bir ucu menteşeli diğer ucu kilitli demir kollar.

~ **memuru** ◘ **Ambarcı.**

~ **payı,** *den.* Ana direklerin gemi içinde kalan yani iskaçasından itibaren ana güverteye kadar olan kısımları.

~ **sintine döşemesi,** *den.* Yük ambarlarının dibinde, postaların sintineye doğru kıvrıldığı kısımla bordaya yükselmeye başladığı kısımdaki köşebentler arasında, sintinenin iki tarafına döşenen ve gerektiği zaman kaldırılan tahta veya ağaç döşeme *(bunlar yük balyalarının sintineye kaymasını önler).*

~ **sintine örtüsü,** *den.* Hububat yüklenecek geminin ambar dibine serilen branda örtü.

ambarcı, I. § ❶ *İnş.* İnşaat yerine gelen malzemeyi veya kürek, kazma v.b. gibi demirbaş eşya ve âletleri teslim alıp, ambar defterine yazan ve ambarlarda muhafaza ederek gerektikçe yapıya veren adam. [*Ing.* Storekeeper; *Fr.* Magasinier]. § ❷ Malzeme, ürün ve yedek parçanın stok edilmesinden ve dağıtımından sorumlu görevli. § ❸ *den.* Büyük ticaret gemilerinde, çeşitli küçük işler için gerekli malzemeyi korumak ve dağıtmakla görevli gemici. [*Ing.* Storekeeper; *Fr.* Magasinier].

☆ *Eşanl.* **mağazacı.**

ambarcılık,-ğı, i. Ambarcının işi. [*Ing.* Storing, store-keeping; *Fr.* Emmagasinage, emmagasinement].

ambar.doku, b.i. *biy.* içinde katı veya sıvı yedek besin maddeleri toplanan bitkisel dokular.

ambargo /ambar: go/, i. *Isp. embargo, huk.* ve *den.* (a) Bir geminin bir limana girişi veya bulunduğu limandan ayrılması, bir paranın veya ticaret eşyasının kullanılması veya başka bir yere götürülmesi yasağı: *Bu mallara ambargo konmuş;* (b) İki devlet arasında savaş çıkması halinde devletlerin karşılıklı olarak, kendi limanlarında bulunan düşman gemilerine el koymaları. [*Ing.* ve *Fr.* Embargo].

amber, i. *Osm.* < *Ar. anber.* § ❶ *kim.* Amber balığının bağırsaklarından çıkartılan reçine kıvamında külrenkli ve güzel kokulu bir madde olup, parfümeride kullanılır. [*Ing.* Ambergris; *Fr.* Ambre gris]; § ❷ Güzel koku. § ❸ Güzellerin saçı. § ❹ Himena adlı ağaçtan alınan güzel kokulu reçine. [*Ing.* Ambra; *Fr.* Ambre]. ◉ **akar ~,** «*Liquidambar*» denilen ağacın güzel kokulu özsuyu. ◉ **esmer ~,** Amber balığının bağırsaklarından çıkarılan amber. [*Osm.* Amber-i sayil; [*Ing.* Ambergris; *Fr.* Ambre gris].

~ **ağacı,** *bot.* ◘ **Sığla ağacı.**

~ **balığı,** *zool.* Boyu 25 m. kadar olan, kocaman başlı, ağzı dişli Etçil balinagiller familyasından, tropikal ve subtropikal denizlerde rastlanan yırtıcı bir balık. [*Lat. Catodon macrocephalus; Ing.* Spermaceti whale; *Fr.* Cachalot]. ☆ *Eşanl.* **ispermeçet balinası, kaşalot, ada balığı.**

~ **ruhu,** ◘ **Amberein.**

amberberis, i. ◘ **Amberparis.**

amberbu /amberbü/, i. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar. amberbû.* Hindistan'dan, Iran'dan gelen bir cins amber kokulu iri taneli pirinç. [*Ing.* Indian or Persian rice.; *Fr.* Riz parfumé de l'Inde].

amberî, s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. amberî.* Amber kokulu. [*Ing.* Perfumed with ambergris].

amberparis, i. *bot.* ◘ **Kadın tuzluğu**

ambil.anak,-ğı, b.i. *sosy.* Erkek çocuğu olmayan ailelerin kızlarını ana soyu ailesi ile evlendirmelerini sağlayan *(baba soyuna ait)* âdet.

ambipar, s. *bot.* Hem çiçek ve hem yaprakların başlangıcını ihtiva eden tomurcuklar için kullanılan terim. [*Ing.* Ambiparous].

ambiyopi, i. *Fr. ambiopie, tıp.* Tavuk karası hastalığı, çift görme. [*Ing.* Ambiopia].

amblem, i. *Fr. emblème* < *Yun. emblema.* (a) Bir soyut nesneyi, bir fikri belirten hikmet şeklinde bir uzlaşmalı işaret; (a) Bir niteliğin, bir soyut nesnenin sembolü olan varlık veya eşya. [*Ing.* Emblem, device]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 318 —* KİTAP.,

ambligonit, -ti, i. *Fr. amblygonite. kim.* Yeşilimsi beyaz ve pembemsi beyaz lameller şeklinde bulunan, triklinik simetride alüminyum ve lityum flüofosfatı: [Li Al (PO_4) (F, OH)]. [*Ing.* Amblygonite].

amblikromazi, i. *Fr. amblychromasie. tıp.* Donuk boyanma *(hücre çekirdeklerinin net olarak boyanmaması).* [*Ing.* Amblychromasia].

ambliyopi, i. *Fr. amblyopie* < *Yun. amblys,* körleşmiş + *ops, opos, göz. tıp.* Tedavisi mümkün olmayan göz donukluğu hastalığı. Zayıf görmenin bir çeşidi olup, hasta bulanık görür. [*Ing.* Amblyopia].

ambolali, i. *Fr. embolalie. tıp.* Bir konuşma sırasında söylenenlerle hiç bir bağıntısı olmayan kelimelerin sık sık araya katılıp tekrarlanması. [*Ing.* Embolalia].

ambolektomi, i. *Fr. embolectomie* < *Fr. emboli* + *Yun. ektome.* çıkarma. *tıp.* Acil bir ameliyat sırasında, bir atardamarı açıp içinde yeni duraklamış olan ambolusu çıkarma. [*Ing.* Embolectomy].

amboli, i. *Fr. embolie* < *Yun. embole,* tıkama. *tıp.* Kanın pıhtılaşması ve damarı tıkaması olup, anî ölüm vakalarına sebep olur. Bazan ur parçaları, yağ parçaları ve hava da amboliye sebep olur. [*Ing.* Embolism].

ambolus, i. *Fr. embole.* Yer değiştirmesi ve durmasiyle amboliye yol açan yabancı cisim.

amboseptör,-rü, i. *Fr. ambocepteur* < *Lat. ambo,* iki + *capere,* almak. *tıp.* Bir yandan bakteri diğer yandan serumdaki komplement ile birleşen bağışıklık cisimleri. [*Ing.* Amboceptor].

☆ *Eşanl.* **reagin, duygunlaştırıcı.**

ambotoksoit, -di, i. *Fr. ambotoxoide, tıp.* Antijen gücü bozulmamak şartiyle kimyasal-bir muameleye tâbi tutularak toksik gücü azaltılmış veya giderilmiş olan madde. [*Ing.* Ambotoxoid].

ambrein, i. *Fr. ambreine. kim.* Akamberde bulunan ve parfümeride kullanılan triterpenik alkol. C_{38} H_{52} O. [*Ing.* Ambrein].

☆ *Eşanl.* **amber ruhu.**

ambroit, -di, i. *Fr. ambroide.* Kendi başlarına değer ifade etmeyecek kadar küçük tabii kehribar parçalarının ısıtılması ve basınç altında birleştirilmesiyle elde edilen sentetik kehribar. [*Ing.* Ambroid].

ambrosya /ambros:ya/, i. *Yun. ambrosia. mit.* Olimpos tanrılarının yemeği. [*Ing.* Ambrosia; *Fr.* Ambroisie].

ambrotip, i. *fot.* Arkasına siyah vernik sürülmüş cam üzerindeki negatif. Yansıyan ışık ile pozitif olarak görünür. [*Ing.* ve *Fr.* Ambrotype].

ambulakral, s. *Fr. ambulacral* < *Lat. akbulare,* gezinmek. *zool.* Yapışıcı vantuzla ilgili. [*Ing.* Ambulacral].

~ **ayakcık,** *zool.* Deniz kestaneleri, Deniz yıldızları, Derisidikenlilerde ışınsal kanallara, küçük yan kanallarla bağlı vücut dışına uzanan deri çıkıntıları *(vantuzlar)* olup yer değiştirmeye yararlar. [*Ing.* Tube foot; *Fr.* Ambulacre].

~ **bölge,** *zool.* Derisidikenlilerde, Deniz kestanelerinde ambulakral ayakcıkların bulunduğu bölgeler. [*Ing.* Ambulacral area; *Fr.* Zone ambulacraire].

~ **kanal,** *zool.* ◘ **Zarlı esnek kanal.**

~ **kanal sistemi,** ■ **Su kanal sistemi .**

ambülan, I. *Fr. ambulant, -ante. tıp.* Dolaşıcı, sürekli ve temelli durak yeri olmayan. [*Ing.* Ambulant].

ambülans, I. *Fr. ambulance. tıp.* (a) Gezici,

ufak klinik, tedavi edici yardım yapılabilen, hasta taşıma otomobili; (b) Hastaların ayakta tedavi edildiği hastane bölümü, poliklinik. [*Ing.* Ambulance].

☆ *Eşanl.* **cankurtaran.**

amca /am: ca/, i. *Osm.* < *Ar. amm.* § ❶ Babanın erkek kardeşi. [*Ing.* Paternal uncle; *Fr.* Oncle paternel]. § ❷ Bir insanın babası yaşında olan kimselere saygı için kullandığı hitap. ◉ **~ mla dayım, hepsinden aldım payım,** *dey.* Yakınlarından beklediği ilgi ve yardımı görmeyen bir kimse tarafından artık yeni bir dilekte bulunmaya niyetli olmadığını anlatmak için söylenir.

amcalık,-ğı, /am: calık/, i. § ❶ Amca olanın hali. [*Ing.* Unclehood. *Fr.* Qualité de celui qui est oncle]. § ❷ Üvey amca. [*Ing.* Step uncle; *Fr.* Oncle paternel qui n'est pas le frère germain du père].

~ etmek, *dey.* Amca gibi davranmak.

amca.zade /amcazäde/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Amca oğlu veya kızı. [*Ing.* Cousin; *Fr.* Cousin, cousine].

amd, i. *Osm.* < *Ar.* Kast; Bilerek ve isteyerek yapma.

amden /am: den/, z. *Osm.* < *Ar.* isteyerek ve bilerek, bile bile, önceden hazırlanarak. [*Ing.* Intentionally, deliberately; *Fr.* Sciemment].

☆ *Eşanl.* **kasden, taammüden.**

amebüri, i. *Fr. amœburie. tıp.* Idrarda amiplerin bulunması. [*Ing.* Ameburia].

amedi /ämedî/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Geliş. § ❷ *tar.* Ametçi; eskiden Bâbıâlîde sarayla haberleşmeyi sağlayan dairenin başı ve Vükelâ Meclisinin başkâtibi. [*Ing.* The receiver general of provincial correspondence addressed to the Grand Vezier].

âmediye resmi, *tar.* Geliş vergisi. Eskiden şehre gelen eşyayı satandan alınan gümrük vergisine veya şehre gelen, devletin yüksek memurlarına yapılacak masrafı karşılamak üzere halktan alınan paraya denirdi.

amel, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İş, işlem. Bilerek yapılan iş ve fiil. Uygulama, meydana çıkarma. [*Ing.* Deed, action, practice; *Fr.* Action, opération, acte, pratique]. *Eşanl.* **fiil.** § ❷ Sürgün, iç sürmesi, [*Osm.* Ishal;*Ing.* Diarrhoea; *Fr.* Diarrhee].

amele, i. *Osm.* < *Ar. amel.* **amil'** in çoğulu. İnş. Yapı işlerinde toprak kazmak, taş taşımak, harç yapmak ve yapı ustalarına yardım etmek gibi ağır ve kaba işlerde kullanılanlar. [*Ing.* Worker, workman; *Fr.* Ouvrier, -ière].

☆ *Eşanl.* **işçi, ırgat.**

amelelik,-ği, i. İşçi olma, gündelikle bir yerde ırgatlık yapma. [*Ing.* Workmanship; *Fr.* Travail, façon].

amelî /amelî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İşe, eyleme dayanan, eylemli, iş üstünde: *Bir sanatı amelî olarak (eylemli olarak veya iş üstünde) öğrenmek.* [*Ing.* Practical applied, acquired by practice; *Fr.* Pratique]. ☆ *Eşanl.* **tatbikî, pratik;** ☆ *Karş.* **nazarî, teorik, kuramsal.** § ❷ İşçe, iş bakımından: *Bunun amelî (işçe) bir değeri yok.* § ❸ Elverişli, kolay, uygun, kestirme; *En amelî (en elverişli veya en uygun) usul. Amelî (kestirme) bir çare.*

~ pedagoji, *eğt,* ve *psik.* Değişik hal ve şartlara göre eğitim yöntem ve tekniklerinin nasıl uygulandığını veya uygulanabileceğini inceleyen çalışma alanı.

~ tecrübî usul, *eğt.* Her hangi bir eğitim olayının sunî olarak yaratılması, tekrar edilmesi ve ayni zamanda bazı araçlarla amelî olarak incelenmesi yolu.

~ zekâ, *eğt.* ve *psik.* Bir iş becermeyi sağlayan ve pratik konulara yatkın, zekâ tipi.

ameli.manda, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* İşten kalmış, çalışamaz, tembel, iş göremez. [*Ing* Incapable of work; *Fr.* Incapable de travailler].

☆ *Karş.* **işe yarar, iş görür.**

ameliyat,-tı /ameliyat/, ç.i. *Osm.* < *Ar. amel.* > *ameliyyat.* § ❶ Eylemler, işler, faaliyetler, işlemler; [*Ing.* Practical deeds, acts, performances; *Fr.* Pratique]. § ❷ Bir operatörün hasta üstünde yaptığı kesme, yarma ve dikme işleri: *Hasta ameliyat sonucunda öldü.* [*Ing.* Surgical operation; *Fr.* Opération]. ☆ *Eşanl.* **operasyon.** § ❸ Bir işin uygulanma şekli: *Ameliyatta muvaffak olamadı.* [*Ing.* Practice; *Fr.* Pratique]. ◉ **ABERNETHY ~ı,** *cerr.* Dış kalça atardamarının bağlandığı bir ameliyat ◉ **ADAM ~ı,** *cerr.* (a)Kalça ankilozunda uyluk boynunun kapsül içi kesilmesi ameliyatı; (b) DUPUYTREN kasılmasında elayası fasyasının kesilmesi: (c) Ektropiyonda gözkapağında yapılan bir ameliyat; (d) Burun bölmesinde çıkıntılı kısmın ezilmesi ameliyatı; (e) Yuvarlak bağların gerilmesi ameliyatı ◉ **ALANSON ~ı,** *cerr.* Konik ampütasyon şekli ◉ **ALBEE ~ı,** *cerr.* Kalça ankilozunda, uyluğun başı ve hokka çukurunun karşı noktasının gerektiği şekilde kesilmesi ile uygulanan ortopedik ameliyat: Tüberküloza bağlı bir spondilitte de kaval kemiği *(tibia)* nin bir kısmının omur çıkıntıları aralığına transplantasyonu ◉ **ALBEE-DELBET ~ı,** *cerr.* Uyluk boynu kırıklarında yapılan kemik transplantasyonu ◉ **ALDRICH ~ı,** *cerr.* Kadını geçici olarak kısır bırakan ve Fallope borusunun peritoneal ağzının enli bağ *(Ligamentum latum)* içine gömülmesi ameliyatı ◉ **ALEXANDER-ADAMS ~ı,** *cerr.* Rahmin yer değiştirmesi hallerinde yuvarlak bağ *(ligamentum teres uteri)*ın kısaltılması ameliyatı ◉ **ALLINGHAM ~ı,** *cerr.* Gövdenin geniş eksizyonu. (Kanser ve hemoroidlerde yapılır) ◉ **AMUSSAT ~ı,** *cerr.* Sun'i bir anus belirmesi amacıyla çıkan kalınbağırsakta yapılan kolotomi ◉ **ANAGNOS TAKIS ~ı,** *cerr.* Entropiyon ameliyatı ◉ **ANDERSON ~ı,** *cerr.* Kas kirişlerini uzatma ameliyatı ◉ **ANDREWS ~ı,** *cerr.* Kasık fıtığı ameliyatı ◉ **ANEL ~ı,** *cerr.* (a) Genişleme *(anevrizma)* gösteren bir atardamara, kalb yönünde olmak üzere ligatür konulması: (b) Büzücü bir çözelti şırıngasından sonra gözyaşı kanalının ince bir sonda ile genişletilmesi ◉ **ANNANDALE ~ı,** *cerr.* (a) Paytaklık tedavisi maksadı ile uyluk kemiği *(femur)* iç lokmasının kaldırılması: (b) Diz ekleminde yerini değiştirmiş veya gevşemiş kıkırdakların dikiş (sütür) ile tesbiti ◉ **ARGYLL ROBERTSON ~ı,** *cerr.* Glokomda ağrıyı azaltmak için sklera tabakasının delinmesi ◉ **ARMSBY ~ı,** *cerr.* ◘ **ANDREWS ameliyatı** ◉ **ASHTON ~ı,** *cerr.* Kanayan gövdenin dumanlı nitrik asitle dağlanması ◉ **atardamar ~ı,** *cerr.* ◘ **Atardamar** ◉ **BABCOCK ~ı,** *cerr.* Varisli toplardamarın çekilerek çıkarılması ◉ **BAER ~ı,** *cerr.* (a) Perine dikilmesi; (b) Supravaginal histerektomi ◉ **BALDWIN ~ı,** *cerr.* Sun'i vagina yapma ◉ **BARTON ~ı,** *cerr.* Diz ankilozunda şekil bozukluğunu düzeltmek için yapılan ameliyat ◉ **BASSINI ~ı,** *cerr.* Kasık fıtığında yapılan radikal bir ameliyat ◉ **BECLARD ~ı,** *cerr.* Kalça eklemi ampütasyonu ◉ **BILLROTH ~ı,** *cerr.* (a) Enine bir yarma *(ensizyon)* ile yapılan pilorektomi (b) ön gastroenterostomi ile birlikte yapılan pilorogastrektomi; (c) Bir dil ameliyatı ◉ **BISHOP ~ı,** *cerr.* (a) Kasık fıtığı ameliyatı; (b) Bağırsak dikilmesi ◉ **BLALOCK-TAUSSIG ~ı,** *cerr.* Doğuştan akciğer atardamarı darlığında köprücük kemiği altı atardamarı ile akciğer atardamarı arasında yapılan ağızlaştırma ameliyatı ◉ **BONNET ~ı,** *cerr.* (a) Göz küresinin çıkarılması; (b) Kasık fıtığı ameliyatı ◉ **boynuz ~ı,** *vet.* ◘ **Boynuz.** ◉ **BRAILEY ~ı,** *cerr.* Glokomda ağrıyı dindirmek için troklea üstü siniri üzerinde yapılan ameliyat ◉ **BRAUER ~ı,** *cerr.* Konstrüktif perikarditte yapılan kardiyoliz ameliyatı ◉ **BRAUN ~ ı,** *cerr.* ◘ **Nefrektomi** ◉ **BRUNSCHWIG ~ ı,** *cerr.* ◘ **Pankreatoduodenektomi** ◉ **BRYANT ~ ı,** *cerr.* (a) Dalak çıkarılması, splenektomi; (b) Varikosel ameliyatı ◉ **CARTER ~ı,** *cerr.* Bir kaburgadan alınan kemikle ve transplantasyon suretiyle burun köprüsünün yapımı ◉ **CHAMBERLAINE ~ı,** *cerr.* Koltukaltı atardamarının bağlanması ◉ **CHAPUT ~ı,** *cerr.* Sun'i anus açma ameliyatı ◉ **CHASSAIGNAC ~ı,** *cerr.* (a) Parmak ampütasyonu: (b) Gödeni çıkarma ameliyatı ◉ **CHOPART ~ı,** *cerr.* Ayak ampütasyonu ◉ **CLEVELAND ~ı,** *cerr.* Perine dikilmesi ◉ **COCK ~ı,** *cerr.* Sidik borusunda yapılan kesme ameliyatı. ☆ *Eşanl.* **Uretrotomi** ◉ **COOPER ~ı,** *cerr.* Dış kalça atardamarının bağlanması ◉ **CRÉDÉ ~ı,** *cerr.* Döl yatağının çıkarılması. ☆ *Eşanl.* **histerektomi.** ◉ **CUSHING ~ı,** *cerr.* Bağırsak dikilmesi ◉ **DELORME ~ı,** *cerr.* ◘ **Perikardiyektomi** ◉ **DELPECH ~ı,** *cerr.* Koltukaltı atardamarının bağlanması ◉ **DENONVILLIERS ~ı,** *cerr.* Burun kanatlarını plastik olarak düzelten ameliyat ◉ **DITTEL ~ı,** *cerr.* Prostat büyümelerinde yan lopların çıkarılması ◉ **DUBRUEIL ~ı,** *cerr.* El ampütasyonu ◉ **DUPLAY ~ı,** Doğuştan penis kötü oluşumlarını düzelten ameliyat ◉ **DUPUYTREN ~ı,** *cerr.* (a) Omuz eklemi ampütasyonu: (b) Vagina genişletme ameliyatı: (c) Bağırsak dikilmesi ◉ **ELLIOT ~ı,** *cerr.* Kronik glokomda en çok kullanılan fistülizan bir ameliyat. ☆ *Eşanl.* **trepanasyon** ◉ **ESMARCH ~ı,** *cerr.* (a) Ayak ampütasyonu: (b) Kalça eklemi ampütasyonu ◉ **FARABEUF ~ı,** *cerr.* Iskiye-pubiyotomi ◉ **FEHLING ~ı,** *cerr.* Döl yatağı düşüklüğünde yapılan düzeltici ameliyat ◉ **FINNEY ~ı,** *cerr.* ◘ **Gastroduodenostomi** ◉ **FREDET-RAMSTEDT ~ı,** *cerr.* Doğuştan pilor darlığında yapılan ameliyat ◉ **FREUND ~ı,** *cerr.* (a) Histerektomi; (b) Perine dikilmesi ◉ **FUKALA ~ı,** *cerr.* Yüksek miyoplarda saydam lensi çıkarma ameliyatı ◉ **GÉLY ~ı,** *cerr.* Bağırsak dikilmesi ◉ **GÉRARDIN ~ı,** Döl yatağı düşüklüğünü düzeltme ameliyatı ◉ **GONIN ~ı,** *cerr.* Retina dekolmanında elektrokoter ile yırtığın çevresinde bir sikatris barajı yapmaktan ibaret bir ameliyat ◉ **GOULD ~ı,** *cerr.* (a) Penis ampütasyonu: (b) Varikosel ameliyatı ◉ **GUERIN ~ ı,** *cerr.* (a) Dirsek eklemi ampütasyonu: (b) Üst çene kemiğine yapılan bir ameliyat: (c) Iris ameliyatı ◉ **HALSTED ~ı,** *cerr.* Kasık fıtığı ameliyatı ◉ **HARRIS ~ı,** *cerr.* Pubis üzerinden yapılan prostat ameliyatı ◉ **HILTON ~ı,** *cerr.* (a) Penis ampütasyonu: (b) Koltukaltı apsesini açma ameliyatı ◉ **HODGSON ~ı,** *cerr.* (a) Koltukaltı atardamarını bağlama (b) Uyluk *(femur)* atardamarını bağlama ◉ **HOFFA ~ı,** *cerr.* Doğuştan kalça eklemi çıktığında yapılan ameliyat ◉ **HOLMES ~ı,** *cerr.* Mesanenin dışarda olması halini düzeltme ameliyatı ◉ **HUFNAGEL ~ı,** *cerr.* Aort yetmezliğinde aort kapaklarını onarma ameliyatı ◉ **HUNTER ~ı,** *cerr.* Bir atardamar anevrizmasının proksimal ucundan bağlanması ◉ **JONES ~ı,** *cerr.* Kalın bağırsağı çıkarma ameliyatı ◉ **KAPPELER ~ı,** *cerr.* ◘ **Kolesisto-enterostomi** ◉ **KEHR ~ı,** *cerr.* Safra kesesinin ve kese yolunun çıkarılması ◉ **KIRSCHNER ~ı,** *cerr.* Dalak kanamasını durdurmak için yapılan ve yırtığı omentumla kapatan ameliyat ◉ **KLINEBERGER ~ı,** *cerr.* ◘ **Nefrektomi** ◉ **KOCHER ~ı,** *cerr.* ◘ (a) Bir çeşit tiroid ameliyatı; (b) Dilin çıkarılması ameliyatı; (c) Bir çeşit pilorektomi ameliyatı ◉ **LABBE ~ı,** *cerr.* ◘ **Gastrotomi** ◉ **LARREY ~ı,** *cerr.* Bacak ampütasyonu ◉ **LAWSON ~ı,** *cerr.* ◘ **Blefaroplasti** ◉ **LEE ~ı,** *cerr.* Bacak ampütasyonu ◉ **LEE ~ı,** *cerr.* Bacak ampütasyonu **LEMBERT ~ı,** *cerr.* Bağırsak dikilmesi ◉ **LERICHE ~ı,** *cerr.* Periarteryel sempatektomi ◉ **LISFRANC ~ı,** *cerr.* Ayakta ters ve metatars arasında yapılan ampütasyon ◉ **MAYO ~ı,** *cerr.* Pilorektomi ile birlikte yapılan gastrojejunostomi ◉ **Mc BURNEY ~ı,** *cerr.* Radikal bir kasık fıtığı ameliyatı ◉ **Mc. DOWELL ~ı,** *cerr* ◘ **Ovaryektomi** ◉ **Mc GILL ~ı,** *cerr.* Pubis üzerinde yapılan prostatektomi ◉ **Mc NAMARA ~ı,** *cerr.* Katarakt çıkarılması ◉ **MIKULICZ ~ı,** *cerr.* (a) Bademcik tümörlerinin çıkarılması; (b) Bağırsak ameliyatı; (c) Tortikolliste sternomastoid kasının çıkarılması ◉ **MOORE ~ı,** *cerr.* Atardamar anevrizmasının içine ince bir tel sokma ameliyatı ◉ **MOSCHCOWITZ ~ı,** *cerr.* Inguinal yoldan yapılan fıtık ameliyatı ◉ **MULLER ~ı,** *cerr.* Vaginal histerektomi ◉ **NELATON ~ı,** *cerr.* Enine bir kesitle omuz ekleminin kesilmesi ◉ **NEUGEBAUER ~ı,** *cerr.* Uterus düşüklüğünü düzeltme ameliyatı ◉ **NEWMAN ~ı,** *cerr.* Böbrek dikilmesi ◉ **OLSHAUSEN ~ı,** *cerr.* Vaginal yoldan yapılan histerektomi ◉ **OMBREDANNE ~ı,** *cerr.* Hipospadyas halinde yapılan ameliyat ◉ **PÉAN ~ı,** *cerr.* (a) Kalça eklemi ampütasyonu; (b) Fibromiyom sebebiyle yapılan histerektomi; (c) Pilor çıkarılması ◉ **PIROGOFF ~ı,** *cerr.* (a) Ayak ampütasyonu; (b) Kasık fıtığı ameliyatı ◉ **POLYA ~ı,** *cerr.* Midenin ucunun jejunum yanı tarafı ile ağızlaştırılması ◉ **QUÉNU-MAYO ~ı,** *cerr.* Göden kanseri ameliyatı ◉ **RAMSTEDT ~ı,** *cerr.* ◘ **FREDET-RAMSTEDT a-**

meliyatı ◉ **ROSSBACH** ~ı, *cerr.* Gırtlak tümörünü çıkarma ameliyatı ◉ **SANGER** ~ı, *cerr.* Bir çeşit sezaryen ameliyatı ◉ **SCHLATTER** ~ı, *cerr.* Mide kanserinde midenin tamamen çıkarılması ◉ **SCHRAMM** ~ı, *cerr.* Uterus boynu kanserinde yapılan lokal tedavi şekli ◉ **SCHROEDER** ~ı, *cerr.* (a) ◘ **Histerektomi:** (b) Vagina dikilmesi ◉ **SIMS** ~ı, *cerr.* (a) Uterus çarpıklığını düzeltme ameliyatı: (b) Vagina dikilmesi ◉ **SOUPART** ~ı, *cerr.* Dirsek eklemi ampütasyonu ◉ **STEINACH** ~ı, *cerr.* Sperma kanalını bağlayıp bir kısmını kesme ameliyatı ◉ **TALMA** ~ı, *cerr. Omentum majus*'un *vena cava* ile *vena porte* arasında anastomoz yapmak için karın ön duvarına dikilmesi; Karaciğer sirozuna dalak, karaciğer, omentum ve karın cidarı arasında sun'i olarak yapışıklıklar yapma ameliyatı ◉ **TALMA-MORISON** ~ı, *cerr.* ◘ **Omentopeksi** ameliyatı ◉ **TAUSSIG** ~ı, *cerr.* Fallop borusunun enli bağ *(ligamentum latum)* içine gömülmesi ◉ **TILLAUX** ~ı, *cerr.* ◘ **Kolesisto-anterostomi** ◉ **TRENDELENBURG** ~ı, *cerr.* (a) Düztabanlık ameliyatı; (b) Mesanenin dışarıda kalmış halini *(ectopia vesica)* düzeltme ameliyatı ◉ **VELPEAU** ~ı, *cerr.* (a) Iris ameliyatı; (b) Üstçene kemiği ameliyatı ◉ **VOLKMANN** ~ ı, *cerr.* (a) Kalça kemiği ampütasyonu: (b) Hidrosel ameliyatı: (c) Karaciğer kist hidatik ameliyatı ◉ **VORONOFF** ~ı, *cerr.* Maymun erbezi *(testis)* nin insanlara transplantasyonu ◉ **WERTHEIM** ~ı, *cerr.* (a) Radikal histerektomi: (b) Uterus prolapsusunda yapılan kaldırma ameliyatı ◉ **WILMS** ~ı, *cerr.* Tüberkülozda akciğer kompresyonu ameliyatı ◉ **WINCKEL** ~ı, *cerr.* Vagina yolu ile yapılan histerektomi ◉ **WINIWARTER** ~ı, *cerr.* ◘ **Kolesisto-enterostomi** ◉ **WYLIE** ~ı, *cerr.* Uterusun arkaya çarpıklığını düzeltme ameliyatı ◉ **ZIEGLER** ~ı, *cerr.* Sun'i gözbebeği meydana getirmek için yapılan (V) biçiminde iridektomi.

~ **blokları,** *tıp.* ◘ **Blok.**

~ **masası,** *tıp.* Hastalara üzerinde ameliyat yapılan masa. [*Ing.* Operating table; *Fr.* Table d'opération]. ◉ ◘ *ŞEKİL:12* — **AMELİYATHANE.**

~ **odası,** ◘ **Ameliyathane.**

~ **öncesi bilançosu,** *tıp.* ◘ **Bilanço.**

~ **tirapezesi,** *den.* Sahilden bir santrala elektrik kablolarıyle bağlı bulunan ve buradan yalnız bir veya bir kısmı veya hepsi birden istenildiği zaman ateşlenebilen tertibatlı, torpillerin gözleme yerlerinde numaralarını ve her numaranın ateş düğmelerini taşıyan masa.

ameliyat.hane /ameliyathane/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. tıp.* Bir hastaya ameliyat yapılan oda. [*Ing.* Operation room; *Fr.* Salle d'opération]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 12* — **AMELİYATHANE.**

ameliye, i. *Osm.* < *Ar. amel.* Eylem, iş: *Petrol arama ameliyesi.* [*Ing.* Process, procedure, operation; *Fr.* Opération].

amenajman, i. *Fr. aménagement,* düzenleme, tertip. *huk.* (a) Devlete ve kişilere ait ormanların, önceden hazırlanıp kabul edilmiş esaslara uygun olarak işletilmesi; (b) Rasyonel çalışmayı sağlamak bakımından işlerin tertiplenip düzene konması; (c) Gemi kısımlarının bütünü; (d) Tabiî kaynakların işletilmesi. [*Ing.* Management].

amenna /âmennâ/, *ünl. Osm.* < *Ar. emn.* ve *imân «inandık, diyecek yok»* anlamında ve çok defa konuşulan kimsenin sözlerinden bir noktaya itiraz edildiği zaman kullanılır. [*Ing.* Admitted, agreed; *Fr.* Bon alors nous le croyons, nous l'acceptons comme juste, je vous crois, il n'y a pas a dire, c'est juste].

amenore, *n. tıp.* Kadınlarda, değişik nedenlere bağlı olarak, aybaşı kanamasının olmaması. [*Ing.* Amenorrhea; *Fr.* Aménorrhée].

amentum, i. *bot.* ◘ **Tırtıl**[4].

amer, i. *Fr. amère.* Çeşitli bitki yaprak ve kabuklarıyle kokulandırılmış olan acımtırak bir içki.

Amerika, öz. i. § ❶ *coğr.* Dünyanın 5 kıtasından biri, 1492'de Kristof Kolomb tarafından keşfedilmiştir. Yüzölçümü 42 milyon km², uzunluğu 18.000 km. dir. [*Ing.* America; *Fr.* Amérique]. § ❷ *arg.* Zengin: *Duyduğuma göre amerikalıymışsın bugünlerde.* [*Ing.* Rich; *Fr.* Riche]. ☆ *Eşanl.* **kalın, yağlı.**

~ **anolu,** *zool.* Pullu - sürüngenler. *(Squamata)* takımının, Bukalemungiller *(Chamaeleontidae)* familyasından bir sürüngen türü. [*Lat. Anolis carolinensi*].

~ **antilopu,** *zool.* ◘ **Antilop.**

~ **armudu,** *bot.* ◘ **Armut.**

~ **bademî,** *bot.* ◘ **Badem.**

~ **bakır kelebeği,** *zool.* ◘ **Kelebek.**

~ **bıldırcını,** *zool.* ◘ **Bıldırcın.**

~ **Birleşik Devletleri,** Kuzey Amerika'da federal bir cumhuriyet. 50 federe Devletin birleşmesinden meydana gelmiştir. Yüz ölçümü 9.347.680 km² dir. Başkenti Washington'dur.

~ **bizonu,** *zool.* ◘ **Bizon**

~ **devekuşları,** *zool.* ◘ **Devekuşları.**

~ **devekuşu,** *zool.* ◘ **Devekuşu.**

~ **devekuşugiller,** *zool.* ◘ **Devekuşugiller.**

~ **doymazı,** *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Leylekgiller *(Ciconiidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 90 - 100 sm. Amerika'da sulak yerlerde yaşar. [*Lat. Tantalus loculator; Ing.* Wood-ibis; *Fr.* Tantale].

~ **fıstık çamı,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **gürgeni,** *bot.* ◘ **Gürgen.**

~ **ıstakozu,** *zool.* ◘ **Istakoz.**

~ **kaplan böceği,** *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Kum-kınkanatlıgiller *(Cicindelidae)* familyasına giren bir böcek türü. [*Lat. Cicindela sexguattata*].

~ **karaağacı,** *bot.* ◘ **Guazuma .**

~ **kerevidesi,** *zool.* ◘ **Kerevides.**

~ **kerkenezi,** *zool.* ◘ **Kerkenez .**

~ **kılıçgagalısı,** *zool.* ◘ **Kılıçgagalı.**

~ **kısa kuyruklu soreks,** *zool.* ◘ **Soreks.**

~ **kızılçamı,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **köpek kenesi,** *zool.* ◘ **Kene .**

~ **manatisi,** *zool.* ◘ **Manati.**

~ **mandası,** *zool.* ◘ **Amerika bizonu.**

~ **piresi,** *zool.* ◘ **Pire.**

~ **sarı-asması,** *zool.* ◘ **Sarı-asma.**

~ **sarı-asmasıgiller,** *zool.* ◘ **Sarıasmasıgiller .**

~ **sediri,** *bot.* ◘ **Sedir**[2].

~ **tapiri,** *zool.* ◘ **Tapir.**

~ **tavşanı,** *zool.* ◘ **Tavşan.**

~ **timsahı,** *zool.* ◘ **Timsah.**

~ **turnası,** *zool.* ◘ **Turna.**

~ **vizonu,** *zool.* ◘ **Vizon.**

~ **yaban ördeği,** *bot.* ◘ **Ördek.**

~ **yelken balığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dikenli - yüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımının, Uskumrumsugiller *(Scombresocidae)* familyasından bir balık. Yelken gibi bir sırt yüzgeci vardır. [*Lat. Istiophorus americanus; Ing.* Sailfish].

~ **yer elması,** *bot.* ◘ **Yer elması.**

~ **zeytin ağacı,** *bot.* Zeytingiller *(Oleaceae)* familyasından, kışın yaprakları dökülmeyen, küçük ve beyaz güzel kokulu çiçekleri olan, Asya, Amerika ve Okyanusya'da 10 kadar türü bilinmekte olan bir ağaç. Çinliler bunun çiçeklerini çaylarına hoş bir koku vermek için kullanırlar. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Osmanthus].

Amerikalı /ameri:kalı/, öz. i. A.B.D. halkından olan kimse. (*Ing.* American; *Fr.* Américain-aine].

Amerikalılaş(tır)ma, i. Amerikalı olma (yapma). [*Ing.* Americanization; *Fr.* Américanisation].

Amerikalılaşmak, f. Amerikalı olmak. [*Ing.* To be Americanized; *Fr.* S'américaniser].

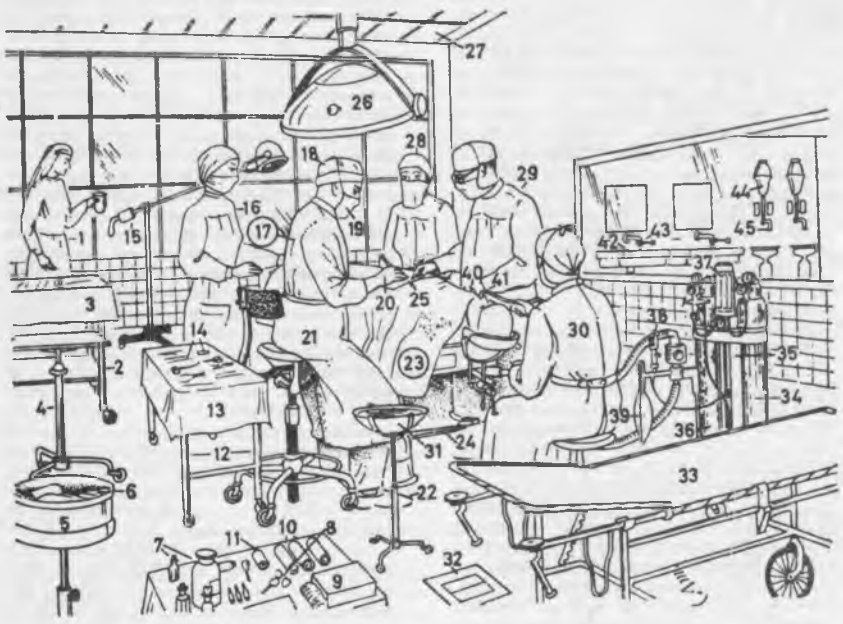

ŞEKİL: 12. — **AMELİYATHANE.** */1-45 Ameliyathane odası/:* **1.** Ameliyathane Hemşiresi. **2.** Dikiş masası. **3.** Lastik levha. **4.** Küçük ameliyat masası. **5.** Sterilize davulu. *(tromel).* **6.** Cerrahî sargı. **7.** Iğlâçlar. */8-11 Bandajlar (sargılar)/.* **8.** Yara tiftiği veya sargısı *(tampon).* **9.** Cerrahî pamuk *(emici ham pamuk).* **10.** Sterilize sargı tomarı. **11.** Gaz bezi tomarı. **12.** Alet masası. **13.** Sterilize bez. **14.** Sterilize âletler. **15.** Uzun ayaklı lamba. **16.** Ameliyat hemşiresi. **17.** Cerrah *(operatör).* **18.** Ameliyat başlığı *(ameliyat takkesi).* **19.** Maske *(Ameliyat maskesi).* **20.** *(Kauçuk)* ameliyat eldiveni. **21.** Ameliyat gömleği *(Cerrah kıyafeti).* **22.** Kauçuk ayakkabı. **23.** Ameliyat masası. **24.** Masa kaldırma ve indirme kolu. **25.** Ameliyat alanı. **26.** Ameliyat lambası. **27.** Tepe penceresi. **28.** Kadın asistan operatör. **29.** Asistan operatör. **30.** Anestezi uzmanı *(anestezist).* **31.** Süblime kâsesi *(Süblime kabı).* **32.** Yer sifonu. **33.** Tekerlekli sedye. */34-41 Anestezi cihazı/.* **34.** Azot monoksit gazı silindiri. **35.** Karbon asidi tüpü. **36.** Oksijen silindiri. **37.** Anestezimetre. **38.** Eter şişesi. **39.** Manometre *(Basınçölçer).* **40.** Kılavuz balon. **41.** Tüp. */42-45 Yıkama (banyo) odası/.* **42.** Banyo teknesi. **43.** Dirsek kollu *(Dirsekle çalışan)* musluk. **44.** Alkol tüpü. **45.** Alkol musluğu.

Amerikalılaştırmak(-i), f. Amerikalı yapmak. [*Ing.* To Americanize; *Fr.* Américaniser].

Amerikan, öz. s. *Ing. american.* § ❶. *Amerika (A.B.D.)* ile veya Amerikalılarla ilgili: *Amerikan malı, Amerikan yardımı.* § ❷. Amerikan kaynaklı, Amerika usulünce: *Amerikan eğitim sistemi, Amerikan fıstığı. (Fr.* Américain).

~ **amber ağacı,** *bot.* ◘ Sığla ağacı.

~ **bar,** Otel, lokanta gibi umuma açık yerlerde veya evlerde bulunan, önündeki yüksek taburelere oturarak veya ayakta içki içmek üzere yapılmış küçük bar.

~ **bezi,** *dok.* Pamuktan yapılmış bir çeşit dokuma. Ucuz ve dayanıklıdır. İç ve dış giyim eşyası olarak kullanılır. İktisaden gelişmiş ülkelerde ambalâj ve döşemelik astarı olarak kullanılır.

☆ *Eşanl.* **kaput bezi.**

~ **biberi ağacı,** *bot.* ◘ **Yalancı Biber ağacı.**

~ **bizonu,** *zool.* ◘ **Bizon.**

~ **çayı,** *bot.* ◘ **Çay.**

~ **elması,** *bot.* ◘ **Elma.**

~ **faytonu,** Dört tekerlekli fayton veya araba; iki oturacak yeri vardır *(biri körüklü);* bunlar yer değiştirebilir.

~ **fıstığı,** *bot.* ◘ **Fıstık.**

~ **fulu,** *bot.* ◘ **Ful.**

~ **geyiği,** *zool.* ◘ **Mus.**

~ **güldürüsü,** *sin.* ◘ **Amerikan komedisi.**

~ **kayısı ağacı,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Guttiferae* familyasından, ülkesi batı Hindistan olup, tropikal yerlerde yetişen 20 m. yüksekliğinde, iri, sarımtrak meyvalı, güzel kokulu beyaz çiçekli bir meyva ağacı. Meyvalar komposto halinde yenir. Avrupa şartları dahilinde serada yetiştirilen bir çok süs türleri vardır. [*Lat, Mammea americana; Ing.* Mamey; *Fr.* Abricotier de Saint-Dominique, abricotier des Antilles].

☆ *Eşanl.* **antil kayısısı.**

~ **komedisi,** *sin.* Hızlı gelişen, son derece hareketli bir oyun, yer yer tiyatroyu andıran sahne düzenlemeleri, çok zaman sudan, hafif ama renkli, esprili bir konuyle hazırlanan film türü. Avrupa vodvilleri ile sessiz film çağındaki Amerikan savruklamalarının birleşmesinden meydana gelmiş ve en önemli çağı 1934 - 39 arasında yer almış olan bir sinema türüdür. [*Ing.* American comedy; *Fr.* Comédie américaine].

☆ *Eşanl.* **Amerikan güldürüsü.**

~ **lâle ağacı,** *bot.* ◘ **Lâle ağacı.**

~ **muhasebe sistemi** *ikt.* Büyük defterli yevmiye sistemi de denir. İşlemleri yevmiyeli defteri kebire kaydetmek suretiyle hesap tutma usulü. Hesap adedi mahdut miktarda olursa, kullanışlı ve pratik bir usuldür. Malî vaziyetlerini memurlarından gizlemek isteyen işletme sahipleri ve kooperatifler bu sistemde kayıt tutmaktadırlar.

~ **planı,** *sin.* Sinemada görüntülerin veriliş düzenlerinden birinin adı.

~ **sarmaşığı,** *bot.* ◘ **Sarmaşık.**

~ **sediri,** *bot.* ◘ **Sedir²**.

~ **servis,** § ❶ Servis arabalarıyle getirilen veya daha önce bir servis masası üzerinde bulundurulan meze ve yemeklerin, bir masa etrafında toplanmamış davetlilere ayrı ayrı tepsiler veya tabaklar içinde dağıtılması; bu servis usulünde herkesin yemeğini bizzat alması da istenebilir; yemek ayakta veya bir yere ilişerek yenir. § ❷. Yemek masasında büyük bir örtü yerine, herkesin tabağının altına ayrı olarak konulan küçük örtü.

~ **sığla ağacı,** *bot.* ◘ **Sığla ağacı.**

~ **sumağı,** *bot.* ◘ **Sumak.**

amerikanca, i. A.B.D.'nin İngiliz ağzı. [*Ing.* American English].

amerikancılık,-ğı, i. *fels.* ◘ **Amerikanizm.**

amerikanizm, i. *Fr. américanisme. fels.* ve *sosy.* (a) Amerikalı gibi davranma. Birinci dünya savaşında zaferi sağladığı zamandan beri endüstri ve kapitalizmde en ağır kuvvet olan A.B.D.'yi her konuda taklit etme merakı; (b) Amerikan demokrasisi ve büyük teşebbüs hayatını, pratik dünya görüşünü ideal sayarak onu uygulamaya çalışanların tuttuğu yol; (c) Batı kültürünün ağır ritminden kurtularak pratiğe ve hareketliliğe üstün yer verme. [*Ing.* Americanism].

☆ *Eşanl.* **Amerikancılık.**

amerikyum /amerik:yum/, i. *(Amerika adından) Lat. americium. kim.* Sembolü Am, A.n. 95 ve A.a. 241 olan, radyoaktif kimya elementi. Yapma olarak elde edilen bir aktinittir. [*Ing.* ve *Fr.* Americium].

amerospor, i. *Fr. amerospore. bot.* Tek hücreli spor.

amerpikon, i. Amer çeşidinden bir içki.

ametabol,-lü, i. *Yun. a,* -sız + *metabole,* değişme. *zool.* ◘ **Başkalaşmasız gelişme.**

ametabolik, s. *Fr. ametabolique. zool.* Gözle görülür bir metamorfoza sahip olmayan *(böcekler hk.).* [*Ing.* Ametabolic].

ametal, i. *Fr. ametale. kim.* Metal olmayan cisim: *Oksijen bir ametaldir.*

ametalik, s. *Fr. ametallique. kim.* Ametallerle ilgili. [*Ing.* Ametallic].

ametamorfoz, i. *Fr. ametamorphose. biy.* Bir metamorfoz geçirmeden ergin hale geçen hayvanların gelişme olayı. [*Ing.* Ametamorphosis].

ametçi /ametçi/, i. *Osm.* < *Fars.* Osmanlı saltanatı devrinde, Babıalî'de, sadrazamla saray arasındaki yazışmayı sağlayan kalemin bası ve Vükelâ Meclisinin başkâtibi.

ametist,-ti, i. *Fr. améthyste.* < *Yun. jeol.* Mor renkte bir çeşit kuvars. [*Ing.* Amethist]. ◉ ◘ *LEVHA: 135.* — **DEĞERLİ TAŞLAR.**

ametrop, -pu, s. *Yun.a,* -sız + *metron,* ölçü + *ôps, opos* göz. *tıp.* Görmesi normal olmayan *(kimse).* [*Ing.* Ametropic; *Fr.*. Ametrope].

ametropi, i. *Fr. ametropie* < *Yun. ametros,* düzensiz, ölçüsüz + *ops,* göz. Gözde ağtabaka *(retina)* üzerinde esas foküsün oluşamaması ile beliren refraksiyon *(kırılma)* kusuru olup, miyopluğu, hipermetropluğu ve astigmatizmi çerçevesi içine alır. [*Ing.* Ametropia].

amezit, -ti, i. *Fr. amésite.* < *Yun. ametos,* aracısız, *min.* Sedef parlaklığında, açık yeşil, parlak façetalı mineral; billûrlu kütleler halindedir, kloritler grupuna girer *(Hidratlı magnezyum ve demir alüminosilikat).*

amfarister, s. *Fr. ampharistere* < *Yun. amphi,* iki yandan + *aristeros,* sakar. *tıp.* Her iki eli de sakar.

amferotoki, i. *Fr. ampherotocy* < *Yun. amphoteros,* her ikisi + *tokia, tokos,* doğurma. *zool.* Hem erkek hem dişi soyların birlikte türediği partenojenez şekli. [*Ing.* Amphierotoky].

amfetamin, i. *Fr. amphétamine. ecz.* Uyanma aminleri de denen ve efedrin'e yakın ilâçlar sınıfı. [*Ing.* Amphetamine].

amfi,anfi, i. *Fr. amphithéâtre* < *It. anfi* < *Yun. amphion.* Pozitif bilim öğretmenlerinin uygulamalarını ve genellikle de üniversite hocalarının derslerini yaptıkları, geriye veya ortadan kenarlara doğru yükselen sıraları olan salon: *Bir fakültenin matematik amfisi.* [*Ing.* Amphitheatre].

amfiartroz, i. *Fr. amphiarthrose. anat.* Yarı oynak eklem, kıkırdaklarla kaplı düz veya içbükey eklemlerin yüzeyleri, kemikler arası bir bağ, bir lif veya bir kıkırdaklı lifle ve kemikler arası bağın etrafını kaplayan bağlar aracılığıyle birleşir. [*Ing.* Amphiarthrosis].

amfiaster, i. *Yun. amphi,* iki taraflı + *aster,* yıldız, *biy.* Mitoz hücre bölünmesinde oluşan akromat vasıtasıyle birbirine bağlı yıldız. [*Ing.* Amphiaster].

amfiastral, s. *Fr. amphiastrale. biy.* Gerçek yıldızların iğ kutularında bulunduğu miton bölünme tipi için kullanılan terim. [*Ing.* Amphiastral].

amfibi, s. ve i. *Fr. amphibie* < *Yun. amphi,* her ikisi + *bios,* hayat. § ❶ *biy.* ◘ İki yaşayışlı. § ❷ Denizde ve karada yürütülebilen *(taşıt).* [*Ing.* Amphibious, amphibian].

~ **araç,** *otom.* Hem karada ve hemde aynı zamanda denizde gidebilen taşıt aracı. [*Ing.* Amphibious vehicle; *Fr.* Véhicule amphibie]

~ **harekât,** *ask.* Kara ve deniz orduları birlikleri tarafından, çok kere hava kuvvetlerinin de yardımıyle sevk ve idare edilen harekât: *Çıkarma harekâtı, amfibi harekâttır.*

~ **uçak** ,*hava.* Karaya ve denize inme düzeni olan hava aracı altında kolayca saklanan ve meydana çıkan iniş takımı ve yüzerek yere ve gerek suya inmesini, yerden ve sudan kalkmasını sağlar. [*Ing.* Amphibious plane; *Fr.* Avion amphibie].

amfiblastik, s. *Fr. amphiblastique. zool.* Tam fakat birbirinden farklı bölünme *(segmentasyon)* gösteren *(yumurta).* [*Ing.* Amphiblastic].

amfiblastula ,i. *Yun. amphi,* her ikisi + *blastos,* tomurcuk, *zool.* «Porifera» da görülen larva evresi. Bu devrede embriyonun arka kısmı granül halindeki arkeositten ve ön kısmı ise kamçılı hücrelerden ibarettir. [*Ing.* Amphiblastula].

amfibol,-lü, i. *Fr. amphibole* < *Yun amphibolos,* karışık. *kim.* ve *jeol.* Kimya ve fizik bileşimleri bakımından piroksenlerden farklı olan bir silikat grupu; **Antofilit, tremolit, hornblend** gibi mineralleri toplayan grupun adı. [*Ing.* Amphibol].

amfiboli, i. *Fr. amphibolie* < *Yun. amphibolia,* karışık, kaypaklık. *fels.* Kant tarafından ikircilliğin *(iki anlama gelebilme)* özel bir şekline verilen ad. [*Ing.* Amphiboly].

☆ *Eşanl.* **amfiboloji.**

amfibolifer, s. *Fr. amphibolifère. min.* Bir amfibol taşıyan. [*Ing.* Amphiboliferous].

amfibolik, s. *Fr. amphibolique.* § ❶ *zool.* Her iki yöne hareket edebilen *(bazı kuşların dış parmakları bu özelliktedir);* [*Ing.* Amphi*bolic*]. § ❷ İkiz anlamlı, ikiz anlamla ilgili § ❸ *tıp.* Müphem. *(Hastalığın başlangıcı ile iyileşme safhası arasındaki devre hk.)* § ❹ *min.* Amfibol'ün şekilli olarak bulunduğu mineraller için kullanılır. [*Ing.* Amphibolic].

amfibolit,-ti, i. *jeol.* Esas yapı elementi olarak amfibol ihtiva eden, bununla beraber feldspat ve çoğunlukla, garneti de bünyesinde bulunduran, kristal halde, kaba granüllü bir kaya. Hornblend şisti gibi, bazik püskürük kültelerin bölgesel metamorfizmi sonu meydana gelmekle beraber yaprak halde değildir. [*Ing.* ve *Fr.* Amphibolite].

amfiboller, ç.i. Koyu renkli, kaya teşkil eden, aralarında en tanınmış örnek olarak hornblend bulunan kristal halde çok önemli bir silikat grupu. [*Ing.* ve *Fr.* Amphiboles].

amfiboloit, s. *Fr. amphiboloïde.* Amfibol görünüşünde olan [*Ing.* Amphiboloid].

amfiboloji, i. *Fr. amphibologie. fels.* Bulanık anlamlılık. Çok-anlamlılık. [*Ing.* Amphibology].

amfibololit,-ti, i. *jeol.* Tamamen veya çok büyük ölçüde amfibol'den meydana gelen kayaç. [*Ing.* ve *Fr.* Amphibololite].

amfibyumlar, ç.i. *Yun. amphi,* her iki yandan + *bios,* hayat. *zool.* Omurgalılar *(Vertebrata)* dalının kurbağa ve semenderleri içine alan üçüncü sınıfı. Balıklarla sürüngenler arasında birçok karakterlere sahiptirler. Soğukkanlıdırlar. Yumurtlarlar ve tetari denilen bir lârva evresiyle metamorfoz geçirirler. Lârvalar solungaçlarla solunur, erginlerde akciğer meydana gelir. Doğuran tüyleri de vardır. Bugün yaşayan türler, genel olarak küçük boylu ve çıplak derilidirler. Bazıları zehirlidir. Ayaksızlar *(Gymnophiona),* Kuyruklular *(Urodela),* Kurbağalar *(Anura)* takımlarına ayrılır. 2000 kadar türü vardır. Zırhlıbaşlılar *(Stegocephali)* takımının türleri tükenmiştir. [*Lat.* ve *Ing. Amphibia; Fr.* Amphibiens, batraciens]. ◉ ◘ *LEVHA: 5* ve *6.* — II. ve III.

☆ *Eşanl.* **iki-yaşayışlılar .**

amfidiploit,-di, s. ve i. *Fr. amphidiploïde. tıp.* Ana babaya ait diploit genomlar taşıyan *(melez).* [*Ing.* Amphidiploid]

amfidiyartroz, i. *Fr. amphidiartrose. tıp.* Altçene eklemi gibi hem reze eklem, hem düz yüzlü eklem özelliği taşıyan oynak yeri, ikiz oynak. [*Ing.* Amphidiarthrosis].

amfidromik, s. *Fr. amphidromique.* Çevresinde eşit zamanlı gelgit çizgilerinin belli yönde döndükleri bir sıfır noktası. [*Ing.* Amphidromic].

amfigen, i. *Fr. amphigène. min.* Volkanik kayalarda kübik yamuk kenarlar şeklinde bulunan, $KalSi_2O_6$ kimyasal bileşiminde feldspatoit. [*Ing.* Amphigen].

amfigenez, i. *Yun. amphi,* her iki yandan + *genesis,* meydana gelme. *biy.* Eşeysel çoğalma. [*Ing.* Amphigenesis; *Fr.* Amphigenèse].

amfigoni, i. *Fr. amphigonie* < *Yun, amphi,* her iki yandan + *gonos,* döl. *biy.* İki bireyin birleşmesiyle meydana gelen bir eşeysel çoğalma tipi. [*Ing.* Amphigony].

amfijen, i. ◘ **Amfigen .**

amfijenez, i. ◘ **Amfigenez.**

amfijenik, s. *Fr. amphigenique. min.* Şuraya buraya dağılmış amfijen billûrları ihtiva eden mineraller için kullanılır. [*Ing.* Amphigenic].

amfikarp, s. *Fr. amphicarpe. bot.* Biçimi veya olgunlaşma zamanı bakımından iki türlü meyvası olan. [*Ing.* Amphicarpous].

Amfikaryon, i. *Yun. amphi,* her iki yandan + *karyon,* çekirdek. *biy.* İki haployid kromozom serisine sahip olan çekirdek. [*Ing.* ve *Fr.* Amphikaryon].

amfikon, i. *zool.* Soyları tükenmiş bazı memelilerin «*Metacone*» ve «*Paracone*» içinde gelişmiş olduğu kabul edilen azı dişi çıkıntısı. [*Ing.* ve *Fr.* Amphicone].

amfikreatin, i. *biyokim.* $C_9H_{19}N_7O_4$. Kaslarda bulunmuş olan bir lökomain. [*Ing.* ve *Fr.* Amphicreatine].

amfimiksi, i. *Fr. amphimixie* < *Yun. amphi,* her ikisi + *mixis,* karıştırma. *biy.* Dişi ve erkek nükleüslerin birleşmesiyle olan üreme şekli. Cinsi üreme, akraba arası evlenme, ırk karışması, psiko-seksüel olgunluk sırasında cinsiyet organlarında beliren «*Pregenital*» hareket ve faaliyet. [*Ing.* Amphimixis].
☆ *Eşanl.* **karışmalı cücüklenme.**
☆ *Karş.* **apomiksi.**

amfinükleolus, s. *biy.* Çift çekirdekçik. Bazofil ve oksifil komponentlerden ibaret bir çift çekirdekçik. [*Ing.* Amphinucleolus].

amfinükleus, i. *Yun. amphi,* Ikiz, çifte + *Lat. nucleus,* çekirdek. *zool.* Büyük bir karyozoma sahip bir çekirdek. [*Ing.* Amphinucleus]

amfipirenin, i. *Yun. amphi,* her iki yönde + *pyren,* meyva çekirdeği. *biy.* Çekirdek zarını teşkil eden madde. [*Ing.* Amphipyrenin].

amfipot, s. *Fr. amphipode. zool.* Hem yürüme ve hem yüzme ayaklarına sahip. [*Ing.* Aphipodous].

amfiprostil, i. *Yun. amphi,* iki taraflı + *prostylos,* önü sütunlu. *mim.* Iki cephesi sütunlu anlamındadır. Eski Yunan tapınaklarının ön ve arka cephelerinde sıra sütunlu revakları olan çeşitleri. [*Ing.* ve *Fr.* Amphiprostyle].

amfiprotik, s. *Fr. amphiprotique. kim.* Hem profilik ve hem protojenik özelliklere sahip. Proton almak veya kaybetmek yeteneğinde olan. [*Ing.* Amphiprotic].

amfirinal, s. *Fr. amphirhinale, zool.* Iki burun deliğine sahip, iki burun deliği olan. [*Ing.* Amphirhinal].

amfisel, s. *Fr. amphicœle* < *Yun. amphi,* iki taraftan + *koilos,* çukur. *anat.* Eklemli iki yüzü içbükey olan omurgaya veya omurları bu biçimdeki hayvanlara denir. *(Balıklarda olduğu gibi).* [*Ing.* Amphicoele].

amfisperm, s. *Fr. amphisperme, bot.* Tohumu perikarp ile sıkıca örtülü. [*Ing.* Amphispermous].

amfistilik, s. *Fr. amphistylique. zool.* Amfistil karakteri gösteren, yani çenesi kafatasına hem dil tabanı kemikleri ve hem de kuvadrat kemikleri ile bağlı olan. [*Ing.* Amphistylic].

amfistom, s. *Fr. amphistome. zool.* Vücudun her iki ucunda da vantuzu bulunan *(bazı kurtçuklarda olduğu gibi).* [*Ing.* Amphistomous].

amfistomatik, s. *Fr. amphistomatique. zool.* Her iki yüzünde de gözenekler bulunan. *(Bitki yaprakları).* [*Ing.* Amphistomatic].
~ **madde,** *kim.* Kuvvetli asit karşısında baz, kuvvetli baz karşısında asit görevini yapan madde *(çinko hidroksit gibi).*
~ **tip,** *bot.* Stomaların yaprağın hem alt, hem üst epidermasında bulunduğu stoma tipi [Örnek: Ökaliptüs *(Eucalyptus)*].

amfiteatr, i. *Fr. amphithéâtre* < *Lat. amphitheatrum* < *Yun. amphi,* iki yandan + *theatron,* tiyatro, § ❶ *mim.* Romalılarda oval veya dairesel şekilde yapılan ve derece derece yükselen basamaklı oturacak yerleri olan tiyatro, oyun, ders ve spora mahsus binalar. Bunların tiyatrolardan farkı, tiyatroların yarım daire olması ve bunların tam daire veya oval bir şekilde yapılmış olmasıdır. [*Ing.* Amphitheatre]. § ❷ *tiy.* Geleneksel tarzda yapılmış tiyatrolarda, sahnenin karşısında, locaların ve salonun üstünde sıra sıra yükselen bölüm. [*Ing.* Amphitheatre].
☆ *Eşanl.* **paradi** § ❶ Azar azar yükselerek uzanan arazi.

amfiten, i. *Fr. amphitène, biy.* Meyoz bölünmede spirem *(yumak düzeni)* iplikçiklerinin çiftler halinde birleştiği safha. [*Ing.* Amphitene].

amfitesyum, i. *Lat. amphitecium. bot.* Yosun kapsülünün dış ve çevre dokuları. [*Ing.* Amphithecium].

amfitip, i. *Fr. amphitype. fot.* Fotoğrafçılıkta kullanılan bir usûl. Herschel tarafından keşfedilen bu usûlde demir, civa veya kurşun bileşikleri kâğıda emprenye edilir, bu kâğıt daha sonra ağartılıp kızgın ütü ile terseltilir. [*Ing.* Amphitype].

amfitoki, i. *Fr. amphitochie.* < *Yun. amfoteros,* çift + *tokos,* döl. *biy.* Hem erkek ve hem dişilerin partojenik üremesi. [*Ing.* Amphitoky, ampherotoky].

amfitropal, s. *Fr. amphitropale. biy.* Yumurtacığı ters dönmüş ve tohum göbeği bir yanın ortasına düşmüş. [*Ing.* Amphitropal].

amfiyoksüs, i *zool.* ◘ **Batrak.**

amfizem, i. *Fr. amphisème. tıp.* (a) Bir organın veya vücut bölümünün hava ile şişmesi; hücreli dokularda, ya dışardan hava girmesi, ya da bu havanın orada oluşumu sonucu ortaya çıkan şişme; (b) Akciğer dokusunun hastalığı. [*Ing.* Emphysema] ◉ **akciğer ~i,** *patol.* Akciğer hava keseciklerinin ve lobüllerinin, bazen yırtılıp havanın hücreli dokuya yayılmasına sebep olabilecek kadar anormal genişlemeleri.

amfofil, s. *Yun. ampho,* ikili + *philein,* sevmek. *biy.* Hem asit, hem bazik boyaları alabilen. [*Ing.* ve *Fr.* Amphophile].

amfofiller, ç.i. *Fr. amphophiles. sit.* Hücre protoplazmasının, hem asit, hem baz boyarmaddeleri bağlayan taneciklerine verilen ad.

amfolit,-ti, i. *Fr. ampholyte. kim.* Çözücü *(medium)* nün PH değerine göre solüsyona H + veya CH − iyonları verebilen madde. Bir asit veya bir baz rolü oynayarak, ayni anda farklı tipte iki elektrolitik ayrışmaya uğrayan madde: *Aminoasitler amfolittir.* [*Ing.* Amfolyte].
☆ *Eşanl.* **anfoter elektrolit.**

amfolitoit,-di, i. *Fr. ampholytoide* < *Yun. kim.* Hem asit ve hem de bazik özellikler gösteren kolloit. [*Ing.* Ampholytoid].

amfor, i. *Fr. amphore. tar.* Eski Yunan ve Romalılarda karnı dar ve boynu uzun toprak testilere denirdi. Bunların boyunlarında iki kulpları olup dipleri sivri idi. Içlerinde şarap saklanan bu testilerin böyle dar ve uzun yapılmalarına sebep, mahzenlerde yan yana konulduğu vakit çok yer işgal etmemeleri içindi. Uçlarının sivri olması da o kısımların toprağa gömülerek devrilmeden durabilmesi içindir. [*Ing.* Amphora].

amforik,-ği, s. *Fr. amphorique. tıp.* Kavernler üzerinde sesin yankılanmasından doğan sulf ile ilgili olan. [*Ing.* Amphoric]. ◉ ~ **solunum,** *tıp.* Akciğer oksütasyonunda, ucu dar, kendi kalın bir kavanoz içine üfleninçe çıkan gürültüye benzeyen bir üfürümün duyulması.

amfoter, s. *Fr. amphotère.* § ❶ *tıp.* Iki yüzlü § ❷ *kim.* Hem asit hem baz karakteri taşıyan *(madde);* [*Ing.* Amphoteric, amphoterous].
~ **madde,** *kim.* kuvvetli asit karşısında baz, kuvvetli baz karşısında asit görevini yapan madde *(çinko hidroksit gibi).*
~ **reaksiyon,** *tıp.* Asit ve alkali reaksiyonu ayni zamanda göstermek.

amfotoni, i. *Fr. amphotonie, tıp.* Bütün sempatik sinir sistemi hipertonisi. Her iki nörovejetatif sistemi de *(sempatik ve pnömo gastrik)* kapsayan hipertoni. [*Ing.* Amphotony].

amfotonik, s. *Fr. amphotonique. tıp.* «*Vagotonii*» ve «*sempatikotonii*» ile ilgili, her ikisine ait. [*Ing.* Amphotonic].

amibiaz, i. *Fr. amibiase. tıp.* Amiplerin sebep olduğu hastalık. [*Ing.* Amibiase].
☆ *Eşanl.* **amiboz.**

amiboyit, s. *Fr. amiboïde. biy.* Amiplere ait *(özellikle amiplerinkine benzeyen hareketler hk.).* [*Ing.* Amoeboid].
~ **hareket,** *zool.* Amibin hareketine benzeyen hareket, yani yalancı ayaklarla hareket [*Ing.* Amoeboid movement; *Fr.* Mouvement amiboïde].
~ **hücreler,** *zool.* ◘ **Hücre.**

amiboyizm, i. *Fr. amiboïsme, biy.* Tek hücre lilerin *(amiplerde olduğu gibi)* yalancı ayaklar yardımıyle yer değiştirmesi. [*Ing.* Amoeboism].

amidaz, i. *Fr. amidase. kim.* Amid bağlantılarını parçalayan ferment. Aminli bileşimler ve üre gibi azotlu materyalden amonyak ayrışması sağlayan bir enzim. (Örnek: *Üreaz, üreyi, amonyak ve CH_2 ye parçalar).* [*Ing.* Amidase].

amidin, i. *Fr. amidine* < *Lat. amylum. kim.* Amitlerden, oksijen yerine iki değerli iminojen radikale NH'nin geçmesiyle türeyen bileşiklerin grup adı. [*Ing.* amidogen].

amidoksim, i. *Fr. amidoxime. kim.* Hidroksilamin'in nitriller, amidinler veya tiyoamidler üzerine etkisiyle meydana gelen maddelere verilen ad. (D, karbonlu bir radikal olmak üzere genel formülleri:

$$R - C(NH_2) = NOH.$$

Bu maddeler sabit değildir.). [*Ing.* Amidoxim].

amidojen, i. *Fr.* amidogene. *kim.* NH_2 formülünde tek değerli radikal [*Ing.* Amidogen; *Fr.* Aminogene]. ☆ *Eşanl.* **aminojen** .

amidol,-lü, i. *Fr. amidol, fot.* Fotoğrafçılıkta revelatör olarak kullanılan diaminofenol 1-2-4'e verilen ad. *(78° C'de erir ve alkali katılmaksızın vazife görür.).* [*Ing.* Amidol]

amidon, i. *Fr. amidon* < *Yun. a mulê, kim.* Nişasta. [*Ing.* Amidin; *Fr.* Amidon].

amidostom, i. *Fr. amidostome.* Kazlardaki katının ve yemek borusunun mukozasında yaşayan, çok defa palazlarda ölümle sonuçlanan bir hastalığa *(amidostonuaz)* yol açan ipliksi bir solucan *(nematot).* [*Ing.* Amidostoma].

amidür, i. *Fr. amidure. kim.* Bir metalin, bir hidrojen atomunun yerine geçmesiyle amonyaktan türeyen madde. [*Ing.* Amidure].

amigdal, i. *Fr. amygdale. tıp.* Bademcik. Beyinciğin yan yarımkürelerinin alt yüzeyinde bulunan yuvarlak çıkıntılardan biri. *(beyincik bademciği).* [*Ing.* Amygdala].

amigdalektomi, i. *Fr. amygdalectomie. tıp.* Bademciklerin ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Amygdalectomy].

amigdalin, i. *Fr. amygdaline. kim.* Acı badem, taflan ve diğer bazı meyva çekirdeklerinden elde edilen:
$C_6H_5-CH(CN)-OC_6H_{10}O_4 - OC_6H_{11}O_5,3H_2O$ formülündeki siyanojenetik bir glikozit. [*Ing.* Amygdalin].
☆ *Eşanl.* **amigdalosit** .

amigdalit,-ti, *Fr. amygdalite. tıp.* Bademcik iltihabı. [*Ing.* Amygdalitis].

amigdalotom, i. *Fr. amygdalotome. tıp.* Bademciklerin çıkarılmasına yarayan âlet. [*Ing.* Amygdalotome].

amigdalotomi, i. *Fr. amygdalotomie. tıp* Bademciklerin bir kısmının çıkarılması. [*Ing.* Amygdalotomy].

amik,-ki /amîk/, i. *Osm.* < *Ar.* Derin.

amikofobi, i. *Fr. amycophobie. tıp* Marazi tırmalanma korkusu. [*Ing.* Amycophobia].

amiksi[1], i. *Fr. amyxie* < *Yun. a,* -sız + *muxa,* mukoza. *tıp.* Normal mukoza salgısının yokluğu. [*Ing.* Amyxia].

amiksi[2], i. *Fr. amyxie* < *Yun. a,* -sız + *mixis,* karışmak, *biy.* Iki tür arasında çaprazlanma imkânsızlığı. [*Ing.* Amyxia].

amiktik, s. *Fr. amictique.* Yüzeyi her zaman donmuş göller için kullanılır. [*Ing.* Amictic].

amil, i. *Fr. amyle. kim.* C_5H_{11} formülünde, tek değerli hidrokarbon radikali. [*Ing.* Amyl].
~ **nitrit,** *kim.* ◘ **Amilnitrit.**

âmil /âmil/, i. ve s. *Osm.* < *Ar. amel.* § ❶ *fels.* ve *huk.* Etken. Bir olgu, davranış veya suçun asıl sebep ve şartları. [*Osm.* Müessir, müsebbip; *Ing.* Factor, agent; *Fr.* Mobile, facteur]. ☆ *Eşanl.* **etken, etmen. faktör.** ☆ *Karş.* **edilgen.** § ❷ Bir işi yapan, işleyen, üzerine alan *(kimse).* [*Ing.* Maker, manufacturer, workman; *Fr.* Fabricant, préparateur].

amilalkol, i. ◘ **Pentanol.**

amilasemi, i. *Fr. amylasémie. biyokim.* Kandaki amilaz oranı. [*Ing.* Amylasemia].

amilasetat,-tı, i. *Fr. amylacetate. kim.* Deri ve diğer sanayide selülolik örtü boyalarının eritilmesinde ve inceltilmesinde kullanılan güzel kokulu organik kimyasal bir sıvı. K. n. 100°-150° C.

amilaz, i. *Fr. amylase, kim.* ve *bot.* Nişastayı

parçalayarak *maltoz* veya *malt* şekline çeviren bir sindirim enzimi. [*Ing.* Amylase].

amilemi, i. *Fr. amylémie. tıp.* Hipotetik olarak kanda nişasta bulunması. [*Ing.* Amylemia].

amilen, i. *Fr. amylène. kim.* Amil alkolün, gerek sülfürik asit, gerek çinko klorür etkisiyle su kaybetmesi sonucu elde edilen hidrokarbon; bu madde gerçekte C_5H_{10} formülünde en az üç izomer etilenik hidrokarbonun karışımıdır. [*Ing.* Amylene].

amilik, s. *Fr. amylique. kim.* $C_5H_{11}OH$ formülünde alkollerin herhangi birine verilen ad. [*Ing.* Amylic].

amilnitrit,-ti, i. *kim.* Nitroz asidin amil esteri- $5_5H_{11}.O.NO$. Sarımsı renkli bir sıvı olup teneffüs edildikte vücudun üst kısmının damarları genişler. Bu sebeple tıpta göğüs anjini nöbetlerinde kullanılır. [*Ing.* Amyl nitrite; *Fr.* Nitrite d'amyle].

amilobakter, i, *Fr. amylobacter. bot.* Havasız yerde yetişebilen bir bakteri çeşidi. Çok yaygın olan bu bakteri, özellikle memelilerin sindirim borusunda bulunur. Asit bütirik çıkararak karbon hidratları yok eden şiddetli bir mayalayıcı etkisi vardır. [*Ing.* Amylobacterium].

amilodekstrin, i. *Fr. amylodextrine, biyokim.* Nişastanın amilaz etkisiyle bozunmasında geçici olarak meydana gelen madde. [*Ing.* Amylodextrin].

☆ *Eşanl.* **çözünür nişasta.**

amilodispepsi, i. *Fr. amylodyspépsie. tıp.* Nişastalı gıdalarla beslenme sonucu beliren sindirim bozukluğu. [*Ing.* Amylodyspepsy].

amilolitik, s. *Fr. amylolytique. biyokim.* (a) Nişasta molekülünü şekere çevirebilen, nişasta çözücü; (b) Hidrolitik maya özelliğinde olan. [*Ing.* Amylolytic].

amiloliz, i. *Fr. amylolyse < Yun. amylon,* nişasta + *lysis,* çözülme. *kim.* Seyreltik asitleri kaynatma *(hidroliz)* veya mayalar etkisiyle nişasta molekülünün şekere çevrilmesi. [*Ing.* Amylolysis].

amilopektin, i. *Fr. amylopectine < Lat. amylum,* nişasta. *biy. kim.* Nişastayı teşkil eden iki uzun polimer molekülden dallı olanı. [*Ing.* Amylopectin].

amiloplast, i. *Fr. amyloplaste < Yun. amylon,* nişasta + *plastos,* teşekkül etmiş. *bot.* Bitkilerde, renksiz olup nişasta oluşumuna yarayan granül. Nişasta biriktiren veya yapan bir plastid *(lökoplast)* tipi. Bitkisel hücrenin stoplazma kısmı. [*Ing.* Amyloplast].

☆ *Eşanl.* **amilolösit, lökoplast.**

amiloselüloz, i. *Fr. amylocellulose. biyokim.* Nişastanın müşekkillerinden. Iyot reaksiyonunu yalnız o verir. [*Ing.* Amylocellulose].

amilostatolit,-ti, i. *bot.* Statolit şeklinde vazife gören bir nişasta granülü. [*Ing.* ve *Fr.* Amylostatolith].

amilosüri, i. *Fr. amylosurie. tıp.* Idrarda nişasta bulunması [*Ing.* Amylosuria].

amiloyit,-di, I. ve s. *Fr. amyloide. biyokim.* (a) Organ dejeneresanslarında meydana gelen bir çeşit protein; (a) Iyotlu bir çözelti etkisiyle renk değiştiren *(maddeler).* [*Ing.* Amyloid].

amiloz, i. *Fr. amylose < Lat. amylum,* nişasta. § ❶ *kim.* Nişastayı teşkil eden iki uzun polimer molekülden hat şeklinde olanı. Nişasta tanesinin iç kısmı. [*Ing.* Amylose]. § ❷ *tıp.* Hücrelerin albüminoid reienerasyonu; dokuların özel bir maddeyle dolmasından doğan hastalık. [*Ing.* Amylosis]. ☆ *Eşanl.* **amiloit hastalık.**

amilüri, i. *Fr. amylurie. tıp.* Idrarda nişasta bulunması. [*Ing.* Amyluria].

amimi, i. *Fr. amimie. tıp.* ve *psik.* işaret ve jestlerle anlatma yeteneğinin kaybolması [*Ing.* Amimia.].

☆ *Eşanl.* **mimiksizlik.**

amin, i. *Fr. amine < amonyak. kim.* Amonyaktaki hidrojen yerine tek değerli hidrokarbonlu köklerin geçmesiyle meydana gelen ürünlerin genel adı. [*Ing.* Amine].

~ **giderme.** *kim.* (a) Bir organik bileşikten amonyak veya bir amin çıkarmak; (b) amino asitlerin NH_2 grupunu kaydetmesi. [*Fr.* Désamination].

âmin, *ünl. Ar. < Ibr.* Öyle olsun! Tanrı kabul etsin! *(Dua sonunda söylenir).* [*Ing.* ve *Fr.* Amen].

~ **alayı,** *t.* . Cumhuriyetten önce, 7 yaşından küçük çocukları mahalle okullarına başlatırken yapılan tören. [*Ing.* Ceremony observed by a school for a new pupil].

aminasyon, i. *Fr. amination. kim.* Organik bir cismin molekülüne NH_3 radikalinin sokulması. [*Ing.* Amination].

amino-, Organik bileşiklerde bir amin görevi bulunduğunu gösteren önek.

~ **sirke asidi,** *kim.* ◘ **Glikokor.**

amino.alkol,-lü, b.i. *Fr. aminoalcool. kim.* Ayni zamanda amin ve alkol gruplarına sahip bileşiklere verilen genel ad. *(Bunların en basitleri etanolaminlerdir).* [*Ing.* Aminoalcohole].

amino.asidemi, b.i. *Fr. aminoacidémie. tıp.* Kanda aminoasidin bulunması. [*Ing.* Aminoacidemia].

amini.asidüri, b.i. *Fr. aminoacidurie. tıp.* Idrarda fazla miktarda adinoasit bulunması. Ciddî bir karaciğer yetersizliğinin belirtisidir. [*Ing.* Aminoaciduria].

amino.asit,-di, b.i. *Fr. aminoacide. kim.* ve *zool.* Amin ve asit gruplarına sahip olan ve canlı maddelerin esas unsurlarını teşkil eden maddelerin genel adı. Protein hidroliziyle meydana gelen ve karboksil (COOH) gruplarını kapsayan sade bir bileşiktir. *(Bugüne kadar 20 den fazla amino asidi elde edilmiştir).* [*Ing.* Aminoacid].

☆ *Eşanl.* **aminli asit.**

amino.azobenzen, b. i. *Fr. aminoazobenzène. kim.* $C_6H_5{-}N = N{-}C_6H_4{-}NH_2$ formülündeki üç bileşikten herhangi birine verilen ad. [*Ing.* Aminoazobenzene; *Fr.* Jaune d'aniline]. ☆ *Eşanl.* **anilin sarısı.**

aminoazoik, s. *Fr. aminoazoïque. kim.* Bir diazo bileşiğinin bir anilinle kopülasyonundan doğan *(bileşikler hk.).* [*Ing.* Aminoazoic].

aminobenzoik, s. *Fr. aminobenzoïque. kim.* Benzenden çift ornatma ile türeyen $NH_2 - C_6H_4{-}CO_2H$ formülündeki üç izomer asitten herhangi biri için kullanılır. [*Ing.* Aminobenzoic].

amino.fenol, b.i. *Fr. aminophénol. kim.* Amin ve fenol gruplarına sahip bileşiklerin genel adı. [*Ing.* Aminophenol].

aminofenolik, s. *Fr. aminophénolique.* Aminofenollerle ilgili. [*Ing.* Aminophenolic].

aminofit, -ti, i. *Fr. aminoffite. min.* Kuadratik sistemde kristalleşen doğal berilyum ve kalsiyum alüminosilikat.

amino.guanidin, b.i. *Fr. kim.* Nitroguanidin'in veya nitrosoguanidin'in indirgenmesiyle elde edilen $NH = C(NH_2)NH - NH_2$ formülündeki baz. *(Bu madde aldehitlerle, ketonlarla, şekerlerle birleşerek kristalleşmiş ürünleri verir).* [*Ing.* ve *Fr.* Amino-guanidine].

aminojen, i. *Fr. aminogène.* ◘ **Amidojen.**

aminoksit,-ti, i. *Fr. aminoxide, kim.* Genel for. mülleri R_3NO olan azotlu organik bileşiklerin cins adı. [*Ing.* Aminoxide].

amino.naftalin, b.i. ◘ **Naftilamin.**

amino.piridin, b. i. *Fr. aminopyridine. kim.* Piridin çekirdeğine bir aminojen katmakla meydana gelen bazlara verilen ad. Genel formülleri: $(C_5H_4N)\ NH_2$.

amino.plast,-tı, b.i. *Fr. aminoplaste.* Sıcakta sertleşen, belli bir sertlikte tecrit özellikleri taşıyan ve amin veya amidlerin *(üre)* formaldehitle yoğunlaşması sonunda meydana gelen reçinelerin genel adı. [*Ing.* Aminoplast].

aminoz, i. *Fr. aminose. tıp.* Vücutta (kanda) aminoasit fazlalığı. [*Ing.* Aminosis].

aminüri, i. *Fr. aminurie. tıp.* Idrarda aminlerin bulunması. [*Ing.* Aminuria, aminosuria].

amip,-bi, b.i. *Fr. amibe < Yun. amoibe. zool.* Kök - ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının, Amipler *(Amoebozoa)* takımından bir cins. Sularda yaşayan tek hücreli hayvanlardır. *A. proteus* tatlı sularda özgür yaşayan küçük bir amip türüdür. [*Lat. Amoeba; Ing.* Ameba; *Fr.* Amibe]. ◉ **dizanteri ~i,** *zool.* Bir hücreli hayvanlardan Kök-ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının, Amipler *(Amoebozoa)* takımından bir tür. Asalak olup insanların bağırsaklarında yaşar ve amipli dizanteri hastalığını meydana getirir. Kistleri dört çekirdeklidir. [*Lat. Entamoeba dysenteriae; Fr.* Amibe dysenterique].

~ **şekli,** *zool.* Bir amibin manzara veya özelliklerini taşıyan.

amipler, ç. i. *zool.* Bir hücreli hayvanların Kök ayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfından bir takım. Bir veya bazan çok çekirdekli, yalancı ayakları top veya yaprak biçiminde olan, çıplak veya kendi saldıkları bir kabukla örtülü, özgür olarak tatlı su ve denizlerde, asalak olarak insanların bağırsağında yaşayan küçük hayvanlar. [*Osm.* Amibiye; *Lat. Amoebozoa; Ing.* Amebas; *Fr.* Amibiens]. ◉ **Kabuklu ~** zool. Kök-ayaklılardan Amipler *(Amoebozoa)* takımına giren bir alttakım. Hücre çevresinde kadeh, şişe, yumurta ve benzeri şekillerde olabilen bir kabuk meydana getirirler. Kabukta bir büyük ve bir veya iki küçük delik bulunur. Buralardan yalancı ayaklar dışarı uzatılır. *Arsella* iyi bilinen cinsidir. [*Lat. Thecamoeba; Ing.* Thecamœbas; *Fr.* Thécamoebes]. ◉ ◘ *TABLO: 18.* — **HAYVANLAR ÂLEMİ.**

amipli, s. *Fr. amibien.* Amiplerle ilgili; amiplerden ileri gelen *(hastalıklar hk.): Amipli dizanteri.* [*Ing.* Amoebic].

amir /âmir/ s. *Osm. < Ar. emr.* ç: **ümerâ.** § ❶ Buyurucu, emreden. [*Ing.* Commanding *Fr.* Qui commande] § ❷ Bir dairenin başı, müdür, şef. [*Ing.* Chief; *Fr.* Chef]; ~ **i ita** *(veya itâ âmiri),* Bir paranın ödenmesi için saymanlığa buyurma yetkisi olan üst. ◉ **adli** ~ *huk.* ◘ **Adlî.**

☆ *Eşanl.* § ❶ **buyuran** § ❷. **üst.**

☆ *Karş* § ❶ **buyurulan** § ❷ **alt.**

~ **hükümler,** *huk.* Tarafların karşılıklı iradeleriyle değiştirilmesi imkânı olmayan, zorunlu, emredici kanun hükümleri. [*Lat. Ius cogens; Ing.* Compulsive rule, imperative provisions; *Fr.* Dispositions impératives].

amiral,-li, i. *Fr. amiral < Ar. emir-ül-mâ. den.* Albaydan yüksek rütbeli deniz subaylarına verilen ad. [*Ing.* Admiral]. ◉ **büyük ~,** *ask.* ◘ **Büyükamiral.**

amirallik,-ği, i. *ask. den.* Amiralin görevi veya rütbesi. [*Ing.* Admiralship, admiralty; *Fr.* Amirauté].

amirlik,-ği, i. *Osm. < Ar.* ve *T.* § ❶ Amir olma durumu veya amir tavrı [*Ing.* Authority, superiority in rank; *Fr.* Autorité]. § ❷ Bir sosyal kuruluşun merkezi: *Emniyet âmirliği.*

amit, -di, i. *Fr. amide < ammoniaque kim.* Amonyağın hidrojeni yerine bir asit kökünün geçmesiyle meydana gelen bileşiklerin sınıfı adı. [*Ing.* Amid].

amitabha, i. **Ebedî nur'u** temsil eden Buda.

amitat, i. *Fr. amitate. sosy.* Bir kimse ile halası arasında özel bir önemi olan sözleşmeli bir ilişik. [*Ing.* Amitade].

amites, i. *tar.* Romalılarda tahtıravana verilen ad. [*Fr.* Amites].

amitler, ç. i. *kim.* Amonyakla organik asitlerin birleşmesi sonunda ortaya çıkan bileşiklerin genel adı.

amitotik,-ği, i. *Fr. amitotique. anat.* Mitoz bölünmesinde kromozomların gösterdikleri özellikleri meydana getirmeksizin bir Nukleus'un bölünmesi.

amitoz, i. *Fr. amitose < Yun. a.* -sız + *mitos,* iplik. *biy.* ◘ **Eşeysiz bölünme.**

amiyane /amiyâne/, z. *Osm. < Fars.* ve *Ar.* Bayağıca, ayaktakımına yakışır yolda. [*Ing.* Vulgarly, commonly; *Fr.* Vulgairement].

☆ *Eşanl.* **âdice, alçakça.**

~ **bilgi,** Eşya ve olaylar hakkında parça parça edinilmiş, tutarlıktan uzak, basit ve sathî bilgi.

~ **tâbiriyle,** Halk ağzı ile, halkın deyişiyle. [*Ing.* Colloquially, vulgarly, expressed in common language, familiarly]

amiyanelik,-ği, i. Adilik, bayağı oluş, bayağılaşma.

amiyeli, I. *Fr. amyélie. tıp.* Omurilik yokluğu ile beliren oluşum anomalisi. [*Ing.* Amyelia].

amiyokardi, i. *Fr. amyocardie. tıp.* Kalb kası gücünün azalması. [*Ing.* Amyocardia].

amiyostazi, i. *Fr. amyostasie. tıp.* Kaslarda görülen umumî titreme hali. *(Özellikle «Tabes» görülür).* [*Ing.* Amyostasia].

amiyotaksi, i. *Fr. amyotaxie. tıp.* Müsküler ataksi (reflekse bağlı irade dışı çırpınmalar). [*Ing.* Amyotaxy].

amiyotrofi, i. *Fr. amyotrophie. tıp.* Kas körelmesi, kas erimesi, adale atrofisi. [*Ing.* Amyotrophia, amyotrophy].

amiyoz, i. *Fr. ameiose. biy.* Sinapsis sırasında kromozomların çiftleşmemesi. [*Ing.* Ameiosis].

amma /am:ma/, bağ. *Osm. < Ar.* § ● ◘ **Ama.**

§ ● z. Yanına getirildiği kelimenin anlamına aşırılık katarak şaşma veya hayranlık ifade eder: *Amma güzel şey! Amma konuşuyor hal;* ~ da yaptın hal *dey.* Söylenen bir söze pek inanılmadığını ve şaşıldığını ifade eder. [*Ing.* How can it be, not really].

Amman, öz. i. Ürdün'ün başkenti.

amme /ämme/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. umūm.* § ● Genel. [*Osm.* Umum; *Ing.* Common, general; *Fr. Tout*(e), commun, général,-ale]. § ● i. ◘ Kamu².

~ **alacağı,** *huk.* ◘ Kamu alacağı.

~ **arazisi,** *huk.* ◘ Kamu toprağı.

~ **dâvası,** *huk.* ◘ Kamu dâvası.

~ **efkâr,** *huk.* ◘ Kamu oyu.

~ **hakları,** *huk.* ◘ Kamu hakları.

~ **hizmeti,** *huk.* ◘ Kamu hizmeti.

~ **hukuku,** *huk.* ◘ Kamu hukuku.

~ **hükmî şahısları,** *huk.* ◘ Kamu tüzel kişileri.

~ **hükmî şahıslarının malları,** *huk.* ◘ Kamu. tüzel kişilerinin malları .

~ **idaresi,** *huk.* ◘ Kamu idaresi.

~ **iktidarı,** *huk.* ◘ Kamu erki, kamu gücü.

~ **intizamı,** *huk.* ◘ Kamu düzeni.

~ **itimadı,** *huk.* ◘ Kamu gü[illegible]

~ **kudreti,** *huk.* ◘ Kamu [illegible]

~ **menfaati,** *huk.* ◘ Kamu ya[illegible] kamu çıkarı.

~ **müesseseleri.** *huk.* ◘ Kamu kuruluşları.

~ **nizamı,** *huk.* ◘ Kamu düzeni.

~ **selâmeti,** *huk.* ◘ Kamu esenliği.

~ **sigortası,** *huk.* ◘ Kamu sigortası.

ammi, i. Amca. *(Bugün halk ağzında emmi şeklinde söylenir).*

ammin, i. *Fr. ammine. kim.* Bir iyonda, bir metal ile birlikte bulunan amonyak veya ornatmaya uğramış bir amini içine alan karmaşık bileşim. [*Ing.* Ammine].

Ammon, i. *mit.* Eski Mısırlılarda en büyük sayılan bir tanrının adı olup, Yunanlılardaki Zeüs ve Romalılardaki Jüpiterin muadilidir. [*Ing.* ve *Fr.* Ammon].

ammonit,-ti, i. *Fr. ammonite. jeol.* ve *zool.* Ammonit diye ikinci zaman *(mesozoik)* topraklarında *(kayalar içinde)* pek bol olarak bulunan ve kıvrımlı şekli eski çağlar sanatçılarınca Jupiter Ammon'un *(Amon)* al[illegible] süslemekte kullanılmış koç boynuzlarını hatırlatan fosil kafadan-bacaklı kabukları. [*Ing.* Ammonite].

ammonitgiller, ç.i. *zool.* Gonyatit ve ammonitleri içine alan fosil kafadan ayaklı yumuşakçalar takımı. [*Lat.* ve *Ing.* Ammonitidae; *Fr.* Ammonitidés].

ammonitler, ç.i. *Fr. ammonites. zool.* Yumuşakçalardan, Kafadanayaklılar *(Cephalopoda)* sınıfının bugün tükenmiş olan türlerine ait birçok taşıl *(fosil)* olmuş kabuklar. Notilus'a benzer yassı ve yay gibi kıvrılmış olan bu kabuklar özellikle mezozoik devrinde boldur. [*Ing.* Ammonites].

amnestik, s. ve i. *Fr. amnestique, psik.* Hafıza kaybına sebep olan zehirli maddeler ve ve beyini etkileyen travmalar. [*Ing.* Amnestic].

amnezi, i. *Fr. amnésie* < *Yun. a,* -sız + *mnēsis,* hafıza. *tıp.* Hafıza kaybı veya azalması. Beyin fonksiyonlarının bozulması yüzünden hafızasını kaybetme. [*Ing.* Amnesia].

amniyografi, i. *Fr. amniographie* < *Yun amnion* + *graphein,* betim, *tıp.* Amniyon suyuna donuk *(opak)* madde verildikten sonra yapılan radyografi; bu usulle başka türlü görülemeyen dölüt'ün bazı yapı bozuklukları ortaya çıkarılabilir. [*Ing.* Amniography].

amniyojenez, i. *Fr. amniogénèse. tıp.* Amniyonun oluşumu. [*Ing.* Amniogenesis].

amniyon, i. *Yun. zool.* Amniyonlu hayvanlarda *(sürüngen, kuş, memeli)* bulunan ve dölütü örten bir iç zar. Omurgasız hayvanlardan böcekler ve akreplerde de vardır. [*Ing.* ve *Fr.* Amnion].

☆ *Eşanl.* **dölüt zarı .**

~ **boşluğu,** *biy.* Amniyon zarı ile embriyo arasında kalan dar boşluk. [*Ing.* Amniotic cavity; *Fr.* Cavité amniotique].

amniyonit,-ti, i. *Fr. amnionite. tıp.* Amniyon iltihabı. [*Ing.* Amnionitis].

amniyonlular, ç.i. *zool.* Embriyonlarında bir amniyona sahip olduklarından dolayı yüksek omurgalı hayvanlara *(sürüngenler, kuşlar, memeliler)* verilen genel bir ad. [*Lat. Amniota; Ing.* ve *Fr.* Amniotes, amniens].

amniyonsuz, i. ve s. *zool.* Ebriyonlarında amniyon zarı olmayan *(hayvan), (balıklar, amfibiyumlar gibi).* [*Ing.* ve *Fr.* Anamniote].

amniyonsuzlar, ç.i. *zool.* Embriyonlarında bir amniyona sahip olmadıklarından dolayı ilkel omurgalı hayvanlara *(yuvarlak-ağızlılar, balıklar, amfibyumlar)* verilen genel bir ad. [*Lat. Anamniota; Ing.* ve *Fr.* Anamniotes].

amniyoreksi, i. *Fr. amniorrhexie, tıp.* Amniyonun yırtılması. [*Ing.* Amniorrhexis].

amniyos /am:niyos/, i. *Yun. amnios,* kuzu. *biy.* Dölütü kaplayan zarların en iç taraftaki, blastodermin dış yaprağından meydana gelir ve bir sıvı ile *(amniyos suyu)* dolu tam bir kesedir. [*Osm.* Gışa-i amniyos; *Ing.* ve *Fr.* Amnios].

☆ *Eşanl.* **dölütü kesesi .**

~ **suyu (sıvısı),** *anat.* Amniyosun içini dolduran ve dölünü saran sıvı.

☆ *Eşanl.* **çağnak.**

amniyoskopi, i. *Fr. amnioscopie.* Yumurtanın alt kutbunda zarları arkadan aydınlatmak suretiyle amniyos sıvısının incelenmesi. [*Ing.* Amnioscopy].

amniyotom, i. *tıp.* Amniyonu kesme âleti [*Ing.* ve *Fr.* Amniotome].

amniyotomi, i. *Fr. amniotomie, tıp.* Amniyon ameliyatı. [*Ing.* Amniotomy].

amok koşusu *,tıp. (Malezya dilinde* «amok» *şiddetli öfke demektir).* Belirli bir etken olmadan, ölçüsüz ve dizginlenemeyen bir hırsla, elinde yerlilere has bir saldırma, önüne geleni kesip öldürerek durmadan koşmakla kendini belli eden bir çeşit ruh-akıl dengesizliği.

amonal, i. *Fr. ammonal. kim.* Bileşiminde amonyum nitrat, alüminyum tozu ve üçüncü madde olarak genellikle tolit bulunan patlayıcı. [*Ing.* Ammonal].

amonifikasyon, i. *Fr. ammonification, trm.* ve *kim.* Azot kapsayan organik maddenin parçalanması ve toprakta amonyum veya amonyak bileşimlerinin oluşumuna sebep olan mikrobyal bir işlem. [*Ing.* Ammonification].

amonitrat,-tı, i. *Fr. ammonitrate. kim.* Esası amonyum nitrat olan *(yarısı amonyak azotu, yarısı nitrat azotu),* kalsiyum karbonatla karışık olarak *Ammonitre, Nitrammo, Calcama* v.b. gibi çeşitli patentli adlarla satılan azotlu gübre. [*Ing.* Ammonitrate].

amoniüri, i. *Fr. ammoniurie* < *amon* + *Yun. uron,* idrar. *fizyol.* Idrarda amonyak bulunması. [*Ing.* Ammoniuria].

~ **deneyi,** *tıp.* Karaciğer hücresinin işleyişini araştırmaya yarayan deney.

amonyemi, i. *Fr. ammoniémie* < *amon* + *Yun. haima,* kan. *tıp.* Kanda amonyak bulunması. [*Ing.* Ammoniemia].

amonizasyon. i. *Fr. ammonisation. kim.* Toprak içinde bulunan proteinlerle amitler, organik asit, hipurik asit gibi kolay parçalanan azotlu bileşiklerin küçük canlılar araciyle inorganik hale sokularak amonyağa çevrilmeleri. [*Ing.* Ammonisation].

amonya, i. *kim.* Nitrojen ve hidrojen bileşimi bir gaz. [*Ing.* Ammonia].

amonyak,-ğı, i. *Fr. ammoniaque, ammoniac* < *Lat. ammoniacum* < *Mısır tanrısı Ammon adından. kim.* (a) Azot ve hidrojen bileşimi olan, keskin kokulu bir gaz; (b) İçinde bu gazın eritilmiş bulunduğu su, nişadır ruhu. [*Osm.* Nişadır; *Ing.* Ammonium].

~ **zamkı,** *kim.* ◘ zamk.

~ **zehirlenmesi,** *tıp.* Amonyak karışmış sıvıların içilince veya amonyak gaz. yutulunca ortaya çıkan, kusma, salya artması, ishal, nefes darlığı ile belli olan zehirlenme.

amonyakat,-ti, i. *Fr. ammoniacate. kim.* Amonyağın birçok tuzla verdiği, hidratlı tuzlara benzer katılma ürünlerinin genel adı. [*Ing.* Ammoniacate].

amonyaklaşma ,i. *bakt.* ve *bot.* Kompleks organik bileşiklerin *(albüminoitler gibi)* bakterilerin etkisiyle amonyum tuzları haline dönüşmesi. Azotlu bileşiklerdeki azotun mikrobiyolojik faaliyetlerle amonyak azotu haline gelmesi. Toprak nitratlaşmasında ilk safhadır. [*Ing.* ve *Fr.* Ammonisation, ammonification].

amonyoliz, i. *Fr. ammoniolyse. kim.* Bir maddenin, hidroliz olayını andıran bir şekilde, amonyak etkisiyle kimyasal bozunması. [*Ing.* Ammoniolysis].

amonyum /amon:yum/, i. *Fr. ammonium. kim.* Amonyaklı tuzlarda maden rolü oynayan tek değerli bir bileşim kökü: NH_4 [*Ing.* ve *Fr.* Ammonium.].

~ **fosfat,** *kim.* Fosforik asidin, suni gübre olarak kullanılan amonyum tuzları.

~ **karbonat** ,*kim.* Hamur kabartmada maya olarak kullanılan, Karbonik asidin amonyum tuzu. [*Ing.* Carbonat of ammonium; *Fr.* Carbonate d'ammonium].

~ **klorür,** *kim.* Boyacılıkta, kimyasal analizde, elektrolit olarak löklanşlı pillerinde kullanılan, Hidroklorik asidin amonyum tuzu. [*Ing.* Ammonium chloride; *Fr.* Chlorure d'ammonium].

~ **nitrat,** *kim.* Amonyum sulfatla karışımı suni gübre olarak kullanılan, Nitrik asidin amonyak ve amonyum karbonatla nötürleşmesinden elde edilen bir tuz. [*Ing.* Ammonium oxalate; *Fr.* Nitrate d'ammonium].

~ **sülfat,** *kim.* Suni gübre olarak kullanılan, amonyum sülfat ve süperfosfattan ibaret bir karışım. [*Ing.* Ammonium sulfate; *Fr.*Sülfate d'ammonium].

amonyür,-rü, i. *Fr. ammoniure, kim.* Amonyağın çeşitli metal oksitleriyle birleşmesinden doğan ürünlere verilen ad.

amor, i. § ● *san.* Resim ve heykellerde kanatlı bir çocuk görünüşünde yapılan aşk sembolü. [*Fr.* Amour]. § ● *astr.* 1932'de bulunan 1221 numaralı küçük gezegen. Yörüngesinin merkezden uzaklığı yüksektir. (0,44), günberi uzaklığı ise Eros'unkinden küçüktür. [*Fr.* Amore].

~ **mabedi,** *mim.* Rönesans devri bahçelerinde yapılan etrafı sütunlu ve ortasında bir Amor heykeli olan köşk niteliğinde tezyini bina. [*Fr.* Temple de l'amour].

amora, *ünl. It. ammora, den.* Gemide yelkenlerin açılması. [*Ing.* Amora].

~ **yakası,** *den.* Direk bedenlerine sarılı ve yana açılan yelkenlerin *(yan yelkeni)* direğe bağlanan alt köşesi.

amoral, s. *Fr. fels.* Ahlâka aykırılık veya uygunluğu düşünülemeyen (şey). [*Ing.* ve *Fr.* Amoral].

☆ *Eşanl.* **ahlâk-dışı. ahlâktanımaz.**

amoralizm, i. *Fr. amoralisme. fels.* ◘ Töredışıcılık, ahlâktanımazlık.

amorf, s. *Fr. amorphe* < *a,* -sız + *Yun. morphe,* biçim. Belli ve belirli biçimi olmayan. *(madde).* [*Ing.* Amorphous].

~ **maddeler,** *tıp.* Türlü organik dokuların yapısına ek elemanlar olarak giren ama doldurdukları aralıklardan başka özel biçimleri olmayan maddeler.

~ **olmak,** *arg.* § ● Mahcubolmak, bozum olmak: *Fransızca patırdatmak (çat pat konuşmak) senin nene, ustası çıkınca amorf olursun böyle;* ☆ *Eşanl.* **bozum olmak ,dut gibi olmak, ekşimek, foslamak, madara olmak.** § ● Dayak yemek. *Örümcek iboyu görünce alarga et, amorf olursun sonra!*

☆ *Eşanl.* **marizlenmek.**

amorfinizm, i. *Fr. amorphinisme. tıp* Morfinmanlarda ani olarak morfin kesilmesiyle beliren patolojik durum. [*Ing.* Amorphinism].

amorfognozi, i. *Fr. amorphognosie* < *a,* -sız + *Yun. morphe,* biçim + *gnosis,* -eos, bilgi. *tıp.* Şekil ve hacimlerin dokunma yoluyle tıkanmasından meydana gelen bozukluk. [*Ing.* Amorphognosis].

amorotik, s. *Fr. amaurotique. tıp.* Kör, bakar kör, körlükle ilgili. [*Ing.* Amaurotic].

amoroz, i. *Fr. amaurose. tıp.* Bakar körlük *(objektif sebebi belli olmayan);* dış bir değişiklik olmadan göze ârız olan körlük. [*Ing.* Amaurosis].

☆ *Eşanl.* **Karasu illeti .**

amorozo. z. *It. amoroso, müz.* Yumuşak, baygın bir biçimde. [*Ing.* ve *Fr.* Amoroso].

amors, i. *Fr. amorce* < *Lat. admordere,* ısırmak. *elek.* Bir magnetik bandın amorsu; Magnetik bir tabakası olmayan ve magnetik bantla aynı ende bulunan, uzun veya kısa bir şerit.

~ **musluğu,** *tekn.* Bir tulumba gövdesine yerleştirilen ve bunun amorsajına yarayan, hunili ufak musluk.

amorsaj, i. *Fr. amorçage, elek.* Bazı olayların daimi rejimden önceki değişken rejimi ◉

bir dinamonun ~ ı, *mek.* Endükleyici devrenin ilerleyici bir şekilde uyarılması için, durgunluk sırasında magnetik devrede kalan magnetizmadan yararlanma. [*Ing.* Starting, excitation]. ◉ **bir tulumbanın ~ ı,** *mek.* Bir tulumbayı ve emme borusunu su ile doldurma işlemi. [*Ing.* Priming].

amorse etmek, *Fr. amorcer, fiz.* Aşırı ergimiş bir sıvı veya aşırı doymuş çözelti içine, kristalleşmesini belirlemek için başlatıcı kristal bir cisim koymak. [*Ing.* To start; *Fr.* Amorcer].

amorti, i. *Fr.* § ❶ *tic.* Birden ödenerek faizinin işlemesine son verilen tahvil; [*Ing.* A paying off; *Fr.* Amortissement]. § ❷ Piyangoda küçük ikramiye. [*Ing.* The smallest prize; *Fr.* Mise recuperée d'un billet de loterie].

~ çarpmak, *arg.* Yanına yaşlı bir kadın düşmek: *Şans yok ki herifte, hep amorti çarpar da böyle nevri döner.*

~ etmek, *ikt. (Muhasebe ve Maliyede).* (a) Amorti edilebilir aktiflerin değerindeki kaybı tayin etmek ve bunları ya maliyet fiyatına ya da kâr ve zarar hesabına sokmak. (b) Bir borcun ana parasını önceden tesbit edilen yıllık ödemelerle geri vermek. [*Ing.* To amortize. to redeem, to pay off; *Fr.* Amortir].

amortisman, i. *Fr. amortissement ikt.* (a) Aşınma *(yıpranma)* payı; (b) Ana paranın azar azar kazançtan ayrılması; (c) Faizin işlemesine son vermek üzere, bir tahvilin birden ödenmesi; (d) *(Muhasebede)* Menkul ve gayrimenkul mallar için, kanunun tayin etmiş olduğu nispetler üzerinden malın değerini indirme; (f) *(Maliyede) Bir borcun* vâdesinde, faiziyle beraber tutarının taksitle ödenmesi; [*Ing. Amortization*] ◉ **borcun ~ı,** *mal, huk.* Borç miktarını indirmek için ya borcu yatırma ya da borsadan geri satın alma. ◉ **hızlandırılmış ~,** *ikt.* Sebepleri ne olursa olsun alışıla gelmemiş bir değer kaybı, ◉ **müeccel ~,** *ikt.* Gerçek ama uygulanmamış bir amortisman verisi. ◉ **vergi ~ı,** *mal. huk.* Yeni veya daha yüksek oranda vergilemeye tabi tutulan bir malın fiyatının düşmesi. ◉ **yıllık ~ ödeneği,** *ikt.* Amortismanı mümkün aktif unsurların amortismanı için gereken yıllık masraf. [*Ing.* Amortization].

~ akçesi, *ikt.* ◘ **Amortisman sandığı.**

~ sandığı, *huk.* İç ve dış devlet borçlarına ait tahvilleri satın almak ve bunların piyasasını tanzim için gereken malî ve iktisadî müdahaleleri yapmak amacıyle kurulmuş olup, Maliye Bakanının kontrolu altında Merkez Bankası genel müdürü ile banka idare meclisi üyesinden iki kişiden kurulu heyet tarafından yönetilen sandık. [*Ing.* Sinking fund; *Fr.* Caisse d'amortissement].

~ sigortası, *huk.* Yıllık ödemeleri gerekli kılan ipotek karşılığı bir istikraz sözleşmesini veya gayrimenkul satışı sözleşmelerini sağlamak amacı ile yapılan sigorta.

amortisör,-rü, i. *Fr. amortisseur.* (a) *tekn.* Bir çarpmanın, bir sesin veya gürültünün, makinelerde titreşimin şiddetini ve etkisini azaltmaya, yumuşatmaya yarayan cihaz; (b) *elek.* Bir senkron motörün kutup parçaları üzerine sarılan genellikle sincap kafesi şeklinde sargı; (c) *hava.* Uçakla iniş takımı arasında bulunan cihaz; rolü, iniş sırasında veya uçak kötü bir pist üzerinde yürüdüğü zaman sarsıntıları hafifletmektir. (ç) *otom.* Bazı parçaları çabucak hareketsizleştirmek için, bir motorun salınımlarını, tekerleklerin hareketini, sarsıntıları v.b. azaltan cihaz. [*Ing.* Shock absorber]. ◉ **paraşüt ~ü,** *hava.* Paraşütün açılmasiyle meydana gelen sarsıntıyı hafifletmek üzere paraşütçü ile paraşütü arasına konulan cihaz. ◉ ◘ *ŞEKİL: 13* — **AMORTİSÖR;** *ŞEKİL: 421* **OTOMOBİL;** *ŞEKİL: 422* — **OTOMOBİL ŞASE PARÇALARI.**

amosit.-ti, i. *kim.* Asbestin monolinik anfibol şekli. [*Ing.* ve *Fr.* Amosite].

amöbosit, i. *biy.* Yalancı ayaklar yardımıyle hareket eden serbest hücreler. [*Ing.* ve *Fr.* Amoebocyte].

ampelit,-ti, i. *Fr. ampélite < Yun. ampelos,* üzüm asması. *jeol.* Kömürlü madenlerden yana zengin olan ve içinde çoğunlukla pirit bulunan kara şist; bozularak demir sulfatı verir. [*Ing.* Ampelite].

ampelografi, i. *Fr. ampélographie < Yun. bot.* Asmagiller familyasının cins, tür ve çeşitlerinin niteliklerini inceleyen bilim. [*Ing.* Ampelography].

☆ *Eşanl.* **bağcılık bilimi.**

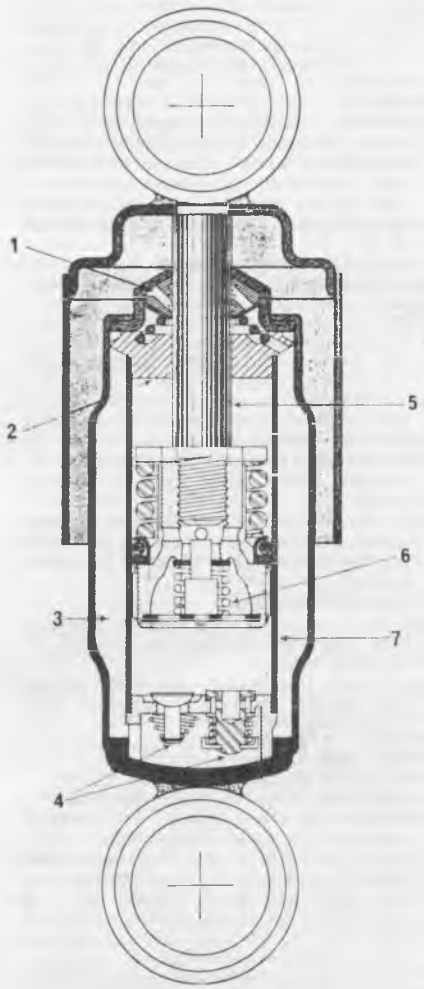

ŞEKİL: 13 — **AMORTİSÖR.** [*Bir hidrolik amortisörün enine kesiti*]. **1.** Piston kolu contası. **2.** Silindir başı. **3.** Yedek yağ hücresi. **4.** Kompresyon *(tazyik)* ve doldurma supapları. **5.** Piston kolu. **7.** Geri tepme *(seğirdim)* yayı. **7.** Silindir cidarı.

Amper, ◘ **AMPÈRE.**

amperaj, i. *Fr. amperage. elek.* Bir elektrik akımının şiddetini göstermek için yanlış olarak kullanılan terim. [*Ing.* Amperage].

amper.devir, b.i. *fiz.* (a) Magnetik kuvvetin M.K.S.A. sistemi (sembolü:At); (b) Magnetik potansiyel farkı; (c) Metrede amper devir, magnetik alanın M.K.S.A. birimi (sembolü:At/m). [*Ing.* Ampere-turn; *Fr.* Ampere-tour].

AMPÈRE, André-Marie, öz. i. (1775 - 1836) Fransız fizikçisi. Aynı zamanda bilimler sınıflaması ile tanınmış olan filozoftur. Elektrik ve mıknatısla uğraştı. Elektrik akımı birimine adını verdi.

~ deneyi, *fiz.* Bir akımın kendi üzerine olan elektromagnetik etkisini gösteren deney.

amper.metre, b.i. *Fr. ampèremètre < Yun. fiz.* ◘ **Amperölçer.** ◉ **döner çerçeveli —,** *fiz.* Kuvvetli bir mıknatısın iki kutpu arasına yerleştirilmiş dikdörtgen şeklinde ve içinden akım geçen bir çerçevesi olan ampermetre. [*Fr.* Ampèremètre à cadre mobile]. ◉ **hareketli mıknatıslı —,** *fiz.* Bir bobinin merkezine yerleştirilmiş küçük bir mıknatısı bulunan ampermetre. [*Fr.* Ampèremètre à aimant mobile].

amper.ölçer, b.i. *fiz.* Bir elektrik akımının şiddetini ölçmeye yarayan ölçü âleti; **amper** veya **kiloamper** olarak derecelenmiştir. [*Ing.* Ampermeter; *Fr.* Ampèremètre].

amper.saat, b.i. *Fr. ampère + Ar. saat. fiz.* 1 amper şiddetinde akım geçiren bir iletkenden 1 saat içinde geçen elektrik miktarı. [*Ing.* Ampere-hour; *Fr.* Ampère-heure].

amper.saniye, b.i. *fiz.* 1 amper şiddetinde bir akımın, 1 saniye içinde akıttığı elektrik miktarı.

ampes, i. *arg.* Esrar, duman: *Ampesin rengini bilirsem ampes gibi sapsarı olayım.* [*Ing.* Hashish, dope].

☆ *Eşanl.* **dalga, diş, hurda, nefes, kabza, konca, paspal, sarıkız, toprak.**

ampir. i. *Fr.* empire. § ❶ İmparatorluk; § ❷ ◘ **Ampir üslûbu;** ◉ **Türk ~ üslûbu,** *mim.* Türk ampir üslûbu Fransa, Almanya ve Rusya'daki Ampir üslûplarından çok farklı bir karakterdedir. Avrupa Ampirindeki üslûplanmış hayvan ve insan suretleri Türk Ampir üslûbunda yoktur. O zamanları Türklerde canlı yaratıkların kabartma resimleri dince iyi görülmediğinden, sanatçılar, insan ve hayvan yerine yalnız çiçek ve yaprak gibi süslemelerle yetinmişlerdir. [*Ing.* Turkish Empire style].

~ üslûbu, *mim.* Napoléon Bonapart zamanında (1804) başlayarak Restorasyon devrinde kral Louis-Philippe zamanına kadar takriben 30 yıl devam eden bir iç mimarlık *(mobilya, yapı, giyim. v.b.)* üslûbu. [*Ing.* Empire style; *Fr.* Style Empire].

ampirik, s. *Fr. empirique.* § ❶ *fels.* Tecrübeye *(deneye)* dayanan, metodlu bir öğrenime dayanmayan, sadece denemeye ve görgüye dayanan, görerek veya işiterek bellenen *(usûl).* § ❷ Matematikle değil de deneylerle bulunan *(formül).* [*Ing.* Empirical]. *Eşanl.* **tecrübî, görgül.**

~ bilgi, Tecrübe ve gözlemlerle edinilenbilgi.

~ bölünme, *istat.* ◘ **Bölünme .**

~ düşünce, *mant.* Deney ve görgünün telkin ettiği düşünce. [*Ing.* Empiric idea; *Fr.* Idée empirique].

~ fonksiyon, *mat.* Değerleri karşılıklı bağlılıkları matematik bir kanunla *(yani bir denklemle)* birbirine bağlı olmayan *(deneysel olarak birbirine bağlı bulunan)* fonksiyon. [*Ing.* Empirical function; *Fr.* Fonction empirique].

~ fonksiyonların grafikleri, ampirik eğrileri, *mat.* Değerlerin-karşılıklı bağlılıklarının — bunlar matematik bir kanunla yani bir denklemle birbirine bağlı olmasalar da — görünmesi istendiği zaman başvurulan bir grafik gösterme şekli. Mevcut matematik kanununun bilinmemesi gibi bir hal için de bu çeşit bir göstermeye başvurulabilir.

~ formül, *fiz.* Teori veya hesaba değil de deneye dayanan formül. [*Ing.* Empirical formula; *Fr.* Formule empirique].

~ metot, *mat.* Pozitif metot. Deneye dayanan usul. [*Ing.* Empirical method;*Fr.* Méthode empirique].

~ tanım, *mant.* Gözlem, karşılaştırma ve soyutlamaya dayanan tanım.

ampirist,-ti, i. *Fr. empiriste, fels.* Tecrübeci filozof. Gorgü ve deneye dayanan filozof veya hekim. [*Ing.* Empiricist].

☆ *Eşanl.* **deneyci. görgücü.**

ampirizm, i. *Fr. empirisme < Lat. empiricus < Yun. empeirikos.* ◘ **Görgücülük.**

ampiryokritisizm, i. *Fr. empiriocriticisme. fels.* Bilimin öznel *(sübjectif),* bağıl *(izafi)* olduğunu ve bilim teorilerinin, kolaylık sağlayan birer araçtan başka bir şey olmadığını savunan Avenarius'ün idealist doktrini. [*Ing.* Empiriocriticism].

ampiyem, i. *Fr. empyème < Yun. empyema. tıp.* Akciğer zarının akut ve kronik cerahatli bir iltihabı. [*Ing.* Empyema].

ampiyesman ,i. *Fr. empiècement.* **Bir gömlek,** korsaj ve benzerlerin üst tarafını çeviren parça. [*Ing.* Yoke].

ampleksikod, s. *Fr. amplexicaude < Lat. amp.*

lexus, saran + *cauda*, kuyruk. *zool.* Kuyruğu, arka bacakların üst tarafları arasında bulunan bir zar ile sarılmış olan *(yarasalar hk.)*

amplekton, i. *Yun (Eskiden)* Kesme taştan iki duvar örüp, arasına harç ve daha ufak taş parçaları doldurarak yapılan kalın taş duvar.

amplidin, i. *Fr. amplidyne*, § ❶ *elek.* Ayni faydalı elektrik gücüne karşılık besleme akımı paralel bir dinamoya göre çok küçük olan bir doğru akım üreticisi. § ❷ *rad.* Sadece küçük bir enerjileme gücüne ihtiyaç gösteren seri reaksiyonlu bir *de* jeneratörü esasına dayanan döner manyetik amplifikatör. Bir elektronik amplifikatör ile kombine edildiğinde durum, sürat, akselerasyon voltaj ve akımın sıhhatli şekilde kontrolüne müsaade eder. [*Ing.* Amplidyne].

amplifikasyon, i. *Fr. amplification.* § ❶ (a) *rad.* Yükseltme, şiddetlendirme. (b) Herhangi cins bir sinyalin büyüklüğünün elektronik bir tertibat vasıtasıyle artırılması için kullanılan terim. § ❷ Genişletme, tevsi. § ❸ Tafsilâtlı izahat. § ❹ ilâve. § ❺ Mübalâğa. § ❻ Görülen noktayı büyütme. § ❼ Mikroskopta görüş sahasının genişletilmesi. [*Ing.* Amplification].

~ azaltıcısı, *hava.* Alıcının fazla yüklenmesini önleyecek bir otomatik alıcı amplifikasyon ayarı. [*Ing.* Gain turn down; *Fr.* Abaisseur de gain].

~ kademesi, *hava.* Bir telsiz cihazında akım, veya voltajın arttırıldığı devre kısmı. [*Ing.* Amplifying stage; *Fr.* Étage d'amplification].

amplifikatör,-rü, i. *Fr. amplificateur.* § ❶ *tiz.* ve *rad.* (a) Çıkışı, girişinin yükseltilmiş bir fonksiyonu olan ve gücünü giriş sinyalinden başka kaynaklardan alan bir cihaz. Verilen bir sinyalin güç, voltaj, veya akımını arttırmak *(şiddetlendirmek)* için kullanılır. (b) Radyoda transmisyon sesini genişleten âlet. [*Ing.* Amplifier; intensifier]. § ❷ *fot.* Munzam mercek, amplifikasyon merceği. Bir kamera merceğinin odak uzaklığını değiştirmek için kullanılan ilâve veya tamamlayıcı mercek. [*Ing.* Enlarger].

☆ *Eşanl.* **yükselteç.**

amplitüt,-dü, i. *Fr. amplitude. tıp.* Oynama genişliği. Kan basıncında sistolik ve diyastolik basınçlar arasındaki fark. [*Ing.* Amplitude].

amplivizör,-rü *Fr. ampliviseur. tekn.* Sanayide kullanılan görme yükselteci. Montaj ve ince ayarlama işlerine yarar.

ampliyometre, i. *Fr. ampliomètre. fizyol.* Solunum hareketlerinin ve soğuk alma ile soluk verme sırasında göğüs çevresinin genişliğini ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Ampliometer].

ampul,-lü, i. *Fr. ampoule* < *Lat. ampulla. elek.* § ❶ İçinde, elektrik akımı ile akkor haline gelerek ışık verebilen bir iletkeni bulunan havası boşaltılmış cam şişe § ❷ *tıp.* Ağzı ateşte kapatılmış, en çoğu birkaç santimetre küp hacminde ilâç şişesi § ❸ *zool.* (a) Zardan yapılmış bir kesecik (b) Omurgalı hayvanlarda kulağın yarım çember kanallarının uçlarındaki genişlemiş yapılar; (c) Derisidikenlilerde su kanal sistemindeki ambulakral ayakçıkların çember kanal tabanında bulunan ve depo görevi olan küçük şişkinlikler. [*Osm.* Mecel; *Lat. Ampulla; Ing.* Ampulla; *Fr.* Ampoule;] § ❹ *arg.* Kadın veya kız memesi. ☆ *Eşanl.* **balkon, far, tampon.**

~ camı, *camc.* ◘ **Cam**[1].

ampülom, i. *Fr. ampullome.* Vater ampulu seviyesinde meydana gelen ur. [*Ing.* Ampuloma].

ampütasyon, i. *Fr. amputation. tıp.* Bir organın veya bir uzvun kesilip çıkarılması. [*Ing.* Amputation].

Amsterdam, öz. i. Hollanda'nın başkenti.

amuden /amü:den/, z. *Osm.* < *Ar.* Dikey olarak dikine, diklemesine, boyuna, [*Ing.* Perpendicularly, vertically, at right angles; *Fr.* Verticalement, perpendiculairement].

amudî /amudî/, s. *Osm.* < *Ar.* Dikey. dikine, dik. [*Ing.* Perpendicular, vertical].

~çember, *den.* Cayroskopun tertibatındaki dikey çember.

~ dümen, *den.* Denizaltı gemisinin ve torpitonun sancak veya iskeleye dönmesini sağlayan dümen.

~ kazan, *den.* Semaver kazan denilen bir cins kazan. Mevkilerine dikine olarak bağlanır. Çoğunlukla vinçler için bu cins kazanlar kullanılır.

~ makine, *den.* Piston rotları ufka dikey vaziyette hareket etmek üzere monte edilen makineler. Bu surette yerlerine konmuştur.

amudu.fıkarî /amü:dufıkārī/ b.i. *Osm.* < *Ar.* Omurga kemiği, belkemiği.

amut,-du. i. *Osm.* < *Ar. amûd* < *amd.* Dikme direk, sütun. [*Ing.* A perpendicular, an upright]. ◉ **amuda kalkmak**, *cimn.* İki eli üstüne dayanarak bacaklarını havada dikey tutmak.

amyant,-ti, i. *Fr. amiante* < *Yun. amiantos kim.* ve *jeol.* Hidratlı bir kalsiyum ve magnezyum silikattan meydana gelen, tabiî olarak lifli bir bünye gösteren mineral. Bir çeşit amfibolün ayrışmasından meydana gelen pamuk taşı. [*Ing.* Asbestos, amiant-(h)us]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 314* – **KIMYA ALETLERI II.**

☆ *Eşanl.* **yanmaztaş, asbest.**

amyantinit,-ti, i. *Fr. amiantinite. jeol.* Aktinot'un bir türü. [*Ing.* Amianthinite].

amyolit,-ti, i. *Fr. ammiolite* < *Yun. ammion*, zincifre + *litos*, taş, *jeol.* İçinde bakır ve civa antimonyat bulunan, fakat kesinlikle tanınmayan kırmızı mineral.

an, i. *psik.* ve *fels.* insanda bilinçli durumun topu; bilincin, irade ve heyecan karışmadan, algılama *(idrak)* ve düşünme kısmı: *An bulanıklığı. An dağılımı. An darlığı. An yorgunluğu.* [*Osm.* Zihin; *Ing.* Mind; *Fr.* Esprit].

an[1] /ān/, i. *Osm.* < *Ar.* Pek az bir zaman. Zamanın bölünemez en kısa parçası: *Bir an bile geri kalmadı.* [*Ing.* Moment, instant; *Fr.* Instant].

☆ *Eşanl.* **lâhza, dem.**

an[2] /ān/, i. *Osm.* < *Fars.* Güzellik çekimi, alım. [*Ing.* Attractiveness; *Fr.* Attrait].

☆ *Eşanl.* **câzibe.**

ana, i. *Hhç.* § ❶ Çocuğu olan kadın; yavrusu olan hayvan: *Bugünün kız çocukları yarın evlenip hep ana olacaklar* [*Ing.* Mother; *Fr.* Mère]. § ❷ Çocuğu, yavruyu doğurmuş olan kadın veya hayvan: *Bu çocuğun anası nerede?* § ❸ Dince aziz tanınan bazı kadınlara verilen saygı unvanı: *Fatma anamız, Meryem ana* § ❹ Saygı olarak ihtiyar kadın lara hitap için kullanılır § ❺ Velinimet: *Yoksullar anası* § ❻ Alacağın veya borcun faizden başkaca olan kısmı § ❼ s. Temel, esas. *Ana defter, Ana hatlar.* [*Osm.* Asıl]. § ❽ *mat.* Çizgilerden herhangi birini anlatan kelimeyi sıfat olarak geldiğinde o çizginin belirli bir kanun altında hareket ederek bir yüzey meydana getirmeye yaradığını anlatır; ◉ **~ dan doğma**, *dey.* § ❾ Çırılçıplak [*Ing.* Stark naked; *Fr.* Nu comme un ver]. § ❿ *fels.* Doğuştan olan. [*Osm.* Vilâdî; *Ing.* By birth, from birth, naturally, congenital *Fr.* Congénital,e, inné,-ée]. ◉ **~ dan doğmuşa dönmek**, *dey.* Yeni doğmuş bir çocukta olduğu gibi hastalıksız bir hale gelmek. ◉ **~ dan olur daya, hamurdan olur maya**, *at.* Ilk yaşlarında çocuğa annenin bakması gerektiğini belirtmek için söylenir. ◉ **~ ları ne ki danaları ne olsun**, *dey.* Kötü özellikleri olan bir annenin çocuklarının da kendisine benzeyeceğini belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Children take after their mothers] ◉ **~ lı kızlı**, *dey.* Annesi ve kızı birlikte. ◉ **~ lı kuzu kınalı kuzu**, *dey.* Annesinin yanında rahat ve mutlu yaşayan evlâtlar için kullanılan bir söz. ◉ **~ m!** § ❶ Kadın erkek, büyük küçük herkese karşı kullanılan teklifsizce bir sevgi seslenmesi: *Dur anam, saçını düzelteyim;* § ❷ Sese verilen tona göre şaşma, beğenme, acı, üzüntü gibi duygular anlatır. [*Ing.* Oh dear!]. ◉ **~ m avradım olsun**, *kab. dey.* Bir şeyi yapacağına karşısındakini kesin olarak inandırmak için kullanılan yeminlerden biri; [*Ing.* I swear]. ◉ **~ m babam**, *arg.* Candan sevilenlere karşı hitap yollu bir söz: *Anam babam amma da konuşurmuşsun sen.* [*Ing.* Dear! my! oh my!]. ◉ **~n yahşi, baban yahşi**, *h.d.* Birine çok yalvarıldığı başkasına anlatılırken güya bu sözler söylenmiş gibi gösterilir: *Anan yahşi, baban yahşi dediksə də para etmedi.* ◉ **~ nın ak sütü gibi helâl olsun**, *dey.* Birşeyi karşılıksız olarak bağışlanırken söylenen bir söz. [*Ing.* May it be as lawful a property to him as his own mother's milk] ◉ **~ nın aşı tandırın başı**, *dey.* Yemeklerin en güzeli annenin pişirdiği, evde oturulacak yerlerin en güzeli tandırın başı olduğunu belirtmek için kullanılır. ◉ **~ nın bastığı yavru incinmez**, *at.* Ananın şefkati o kadar çoktur ki yavrusuna asla zararı dokunmaz. ◉ **~ nın örekesi**, *kab.* Saçma bir söze karşı söylenen teklifsizce bir karşılık. ◉ **~ sı danası**, *dey.* Soyu sopu. [*Ing.* His mother and the rest of the family]. ◉ **~sı Kadir gecesi doğurmuş**, *dey.* Çok talihli, şanslı. [*Ing.* Fortunate, very lucky; *Fr.* Fortuné,-ée, chanceux, -euse]. ◉ **~ sı kılıklı**, *dey.* Görünüş ve huy bakımından annesine benzeyen ◉ **~ sı ağlamak** *(birinin)*, *dey.* Çok sıkıntı ve acı *(zahmet)* çekmek, bitkin hale gelmek. [*Ing.* To go through hardship]. ◉ **~ sı turp, babası şalgam**, *dey.* Ne idiği belirsiz kimselerin çocuğu. ◉ **~ sına bak kızını al, kenarına bak bezini al**, *at.* Kumaşın iyiliği kenarından belli olduğu gibi, bir kızın karakterinin de anasına bakılarak anlaşılabileceğini ileri süren bir atasözü. [*Ing.* When you marry consider the mother of the girl; when you buy cloth look at its border]. ◉ **~ sından doğduğu gibi**, *dey.* Kız oğlan kız, bâkire. ◉ **~ sından doğduğuna pişman etmek (olmak)**, *dey.* Birini bıktırmak, bezgin bir hale getirmek (gelmek). [*Ing.* To make (be) sorry somebody to have been born]. ◉ **~ sından emdiği süt burnundan (fitil fitil) gelmek**, *dey.* Çok sıkıntı ve eziyet çekmek. [*Ing.* To go through extreme hardship, to have one's mother's milk come out of one's nose like candle wicks; *Fr.* Suer sang et eau]. ◉ **~ sını ağlatmak** *(birinin)*, *kab. dey.* Sıkıntı ve eziyet çektirmek, bezdirmek bıktırmak, üzüntü vermek, işkence etmek. [*Ing.* To give one great trouble, to give one a hard time; *Fr.* Tancer vertement, châtier ou corriger sévèrement]. ◉ **~ sını bellemek**. *kab.* «Mahvetmek, büyük kötülük etmek» anlamında pek çirkin bir söz. [*Fr.* Tancer vertement, châtier ou corriger sévèrement]. ◉ **~ sını eşek kovalasını** *kab.* Sözü edilen kimse veya iş hakkında **«bıkkınlık»** ve **«umursamama»** anlatır. ◉ **~ sını satayım**, *arg.* **«Önem verme», «aldırma», «bunun için gam yeme(m)»** anlamında. [*Ing.* Damn it!]. ◉ **~ sının gözü**, *arg.* Pek kurnaz, becerikli, hinoğluhin, açıkgöz: *Herif anasının gözü bel* ◉ **~ sının ipini (ipliğini) satmış (pazara çıkarmış)**, *dey.* Kendisinden her türlü kötülük beklenilebilen *(kimse)* [*Ing.* Scoundrel, wretch *Fr.* Scélérat,-ate]. ◉ **~ sının kızı**, *dey.* Anasının huyları kendinde de görülen kız. [*Ing.* Like mother like doughter]. ◉ **~ sının nikâhını istemek**, *dey.* Bir şeye değerinden çok aşırı para istemek. [*Ing.* To charge an outrageous price; *Fr.* Demander des prix excessifs]. ◉ **~ sının rahminde babasına götünü dönmüş**. *arg.* İbne, orospu ruhlu *(erkek)*. ◉ **deniz ~ sı**, ◘ **Deniz** ◉ **vay ~ sını**. ◘ **Vay**. ◉ **süt ~**, ◘ **Sütana**. ◉ **üvey ~**, ◘ **Üvey**.

~ arı, *zool.* ◘ **Beyarı**.

~ arma donanımı, *den.* Oynar arma donanımının *(selviçeler)* tersine, direğe bağlanmış her türlü sabit donanım. [*Ing.* Lower rigging].

☆ *Eşanl.* **sabit donanım.**

~ atardamar, *anat*, ve *zool.* ◘ **Atardamar.**

~ avrat asfaltta koşmak, *arg.* Topuna birden sövüp saymak; çok ağır küfürler savurmak.

☆ *Eşanl.* **ana avrat dümdüz (düz) gitmek.**

~ avrat sövmek, *arg.* ◘ **Ana avrat asfaltta koşmak.**

~ bağlayıcı, *astr.* ◘ **Bağlayıcı.**

~ bir baba ayrı, *sosy.* Yalnız anaları aynı olup başka başka babadan olan *(kardeşler)*.

~ bucağı, *fels.* ve *sosy.* Evlilikte çocukların ana klanının bulunduğu yerde oturmaları hali. [*Ing.* Matrilocality; *Fr.* Matrilocalité].

~ buyruğu, *fels.* ve *sosy.* Ananın aile içinde egemen olduğu aile tipi olup bütün sosyal düzende ana soyu ön planda gelir. [*Osm.*

Maderşahilik; *Ing.* Matriarchy, matriarchate; *Fr.* Matriarcat].
☆ *Eşanl.* **maderşahlık, anaerkliği.**
~ **buyruklu,** *fels.* ve *sosy.* Anaerki temeline dayanan; ailede çocukları ana klanına mal eden ilkel bir toplum haliyle ilişkisi olan, soyda temel olarak anayı alma özelliği taşıyan. [*Osm.* Maderşahî; *Ing.* Matriarchal; *Fr.* Matriarcal,-ale].
~ **dili,** *sosy.* İnsanın çocukken anasından veya evindekilerden öğrendiği dil. [*Ing.* Mother tongue; *Fr.* Langue maternelle].
~ **evi,** *dey.* Bir kimsenin doğduğu ve annesiyle babasiyle birlikte büyüdüğü ev.
~ **gemisi.** *den.* Mayın arama tarama gemileri, hücum ve avcı botları, torpidobot, muhrip ve denizaltılar gibi hafif deniz kuvvetlerine ayrılmış gemiler. [*Fr.* Navire, bâtiment ravitailleur].
~ **gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz,** *at.* İnsana en yakın *(sevgili)* anne, en güzel memleket de vatanıdır. [*Ing.* No friend like a mother, no country like Bagdad].
~ **ile kız, helva ile koz,** *dey.* Genellikle birbirleriyle ilgili nesnelerin birbirine her bakımdan yakınlığını belirtmek için kullanılır.
~ **katili,** *huk.* ve *sosy.* Anasını öldüren kimse. [*Ing.* ve *Fr.* Matricide].
~ **katilliği,** *huk.* Kendi annesini öldürme suçu. [*Ing.* ve *Fr.* Matricide].
~ **karnına (rahmine) düşmek,** *dey.* Hayatın, bir bakıma kaderin başladığı ilk an.
~ **kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar (ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış,** *dey.* Kocası iyi bir adam olmayan bir kadının, kendi ne kadar zengin olursa olsun, mutlu olamayacağını anlatır; anne ne kadar fedakâr olsa kız, mutluluğunu kocasında arar ve koca evini ana evine tercih eder.
~ **kucağı,** *mec.* Ana yanı; annenin şefkat ve sevgi dolu çevresi. [*Ing.* Mother's bosom; *Fr.* Sein maternel].
~ **(anasının) kuzusu,** *dey.* § ❶ Toy, tecrübesiz, mahçup, aile çevresinin dışını tanımayan, anasının dizi dibinden ayrılmamış *(çocuk).* [*Ing.* Young puppy, green-horn, Johnny Raw, sucker; *Fr.* Blanc-bec]. § ❷ Ana ve baba tarafından korunmaya muhtaç küçük çocuk.
~ **makinesi,** *trm.* ◘ **Kuluçka makinesi.**
~ **meteoroloji bürosu,** *hava.* Hava haberlerini hazırlamaya ve hava personeline izahat ve diğer meteoroloji bürolarına meteorolojik haber vermeye yetkili büro. [*Ing.* Main meteorological office; *Fr.* Centre météorologique principal].
~ **mili,** *otom.* ◘ Mil[3].
~ **okulu,** *eğt.* Öğrenim çağına henüz gelmemiş çocukların okul düzenine hazırlanması için kurulmuş olan çocuk yuvası. [*Ing.* Kindergarten; *Fr.* Jardin d'enfants, école maternelle].
~ **pim eğikliği,** *otom.* Pim ekseninin düşeyle yaptığı açı. [*Ing.* King pin side inclination angle; *Fr.* Angle d'inclinaison latérale].
~ **soluk borusu,** *anat.* ◘ **Soluk borusu.**
~ **soyu yerliliği,** *sosy.* Karının evlenmeden önce oturduğu kendi ailesinin bulunduğu yere kocanın yerleşmesinden ibaret aile şekli. [*Ing.* Matrilocality; *Fr.* Matrilocalité].
~ **sulama kanalı,** *trm.* Çevirme noktasından veya depolama rezervuarından aldığı suyu bir grup sulu ziraat tarlalarına veya yan kollara veya tâli kanallara ileten kanal veya suyu. [*Ing.* Main irrigation canal].
~ **tarafı (tarafından)** *sosy.* Ana soyu (ana soyundan). [*Ing.* On the mother's side].
~ **uçuş pisti,** *hava.* Bir kara aerodromunda yetkili makam tarafından tâyin edilen uçuş pisti. [*Ing.* Main runway; *Fr.* Piste principale].
~ **uçuş pisti için seçilen esas uzunluk,** *hava.* Belirli bir kara aerodromu projesinin hazırlanmasında esas teşkil etmek üzere yetkili makam tarafından seçilen uzunluk. [*Ing.* Main runway selected basic length; *Fr.* Longueur de base choisie pour une piste principale].
~ **yüzüne hasret,** *dey.* Uzun zaman anasını görmemiş.

ana.adlılık,-ğı b.i. *sosy.* Yeni doğan kuşakların adı ananın veya ana soyundan gelen başka akrabanın adlarından gelen sistem. Çocuk ana soyundan birisinin adını alır. [*Ing.* Matronymy; *Fr.* Matronymie].
☆ *Eşanl.* **anasanlılık.**
ana.akarsu, b.i. *trm.* Bir havzada mevcut akarsu tali kollarının birleşerek meydana getirdiği en üst derecede akarsu yatağı. [*Ing.* Main stream].
☆ *Eşanl.* **maderşahlık, anaerkliği.**
ana.akçe, b.i. *ikt.* Faizle işletilen paranın faiz katılmamış bütünü, ana para. [*Ing.* Principal; *Fr.* Capital principal].
ana.arı, b.i. *zool. Arı,* termit ve karınca sosyetelerinde görülen ve üreme yeteneğinde olan dişi. Kovan'ın tek doğurgan dişisi olup, her kovanda bir tane bulunur. [*Osm.* Asûb; *Ing.* Queen-bee; *Fr.* Reine des abeilles, abeille mère, reine].
☆ *Eşanl.* **Kraliçe arı.**
ana.atardamar, b.i. *anat* ve *zool.* ◘ **Atardamar.**
ana.baba, b.i. *fels.* ve *sosy.* Ailenin iki temeli. Ana ile babanın meydana getirdiği tek kavramı anlatan bileşik bir isim olup bileşiği meydana getiren kelimeler hep bu sıra üzere kullanılır: *Ana baba terbiyesi, Anaya babaya sevgi.* [*Osm.* Ebeveyn; *Ing.* ve *Fr.* Parents].
~ **kuzusu,** *dey.* Ana ve baba tarafından korunmaya muhtaç küçük çocuk.
~ **bir,** Ayni ana ve babadan olan *(kardeşler)* [*Ing.* Having the same father and mother].
~ **günü,** *dey.* § ❶ Mahşer günü, [*Ing.* Doomsday; *Fr.* Jour de resurrection]. § ❷ Sıkıntılı, telâşlı, tehlikeli zaman veya durum. Kalabalık [*Ing.* Utter confusion, chaos, panic; *Fr.* Chaos, désordre].
ana.babulla, b.i. Karışıklık, kargaşalık, gürültülü yer.
ana.baca, b.i. İçinde birkaç ocağın duman deliği bulunan büyük baca. [*Ing.* Shaft, stack; *Fr.* Souche].
anabas, i. *zool.* Küçük kemikli balık. Çin Hindi'nde yaşar. Dikensi solungaç kapaklariyle akarsu kenarlarındaki çalı ve ağaçlara tırmanır. *(Brankia odacıklarında kıvrımlı şeritleri [labirent şekilli organlar] vardır. Hayvan bu sayede atmosferdeki havayı solunur ve böceklerle beslenerek günlerce ağaç üstünde kalabilir).*
anabasis, i. *Yun. bot. Salsolaceae* familyasından dünyanın soğuk ve ılıman bölgelerinde yetişen ağaççık. Bu cinsin takriben 15 türü vardır. Bazıları, Iran'da sofra örtülerinin ve yatak çarşaflarının beyazlatılmasında kullanılır. [*Ing.* Anabasis; *Fr.* Anabase].
anabatik, s. *Fr. anabatique* < *Yun. anabainein,* yükselmek. *meteor.* Yükselici bir bileşeni olan rüzgâr. *(Çok güneşli bir yamaç boyunca yükselen hava gibi).* [*Ing.* Anabatic.]
☆ *Karş.* **katabatik .**
anabatist,-ti, i. ve s. *Fr. anabaptiste* < *Yun.* ana, yeniden + *baptizein,* vaftiz etmek. *fels.* Anabatizm taraftarı, anabatizm'den yana olan. [*Ing.* Anabaptist].
anabatizm, i. *Fr. anabaptisme. fels.* Küçük çocuklara yapılan vaftizlerin değerini inkâr eden ve derin dinî tecrübesi olduğunu ileri süren büyüklerin de yeniden vaftiz edilmelerini şart koşan doktrin ve bu konuda yürütülen işler. [*Ing.* Anabaptism].
ana.bina, b.i. *mim.* Bir binanın esasını teşkil eden kısım. [*Fr.* Partie essensielle d'un bâtiment].
anabiyon, i. *biy.* Anabolik işlemlerin katabolik işlemlerden daha fazla olduğu organizma. [*Ing.* ve *Fr.* Anabion].
anabiyoz, i. *Fr. anabiose* < *Yun. ana,* yukarı + *bios.* hayat. *biy.* Uzun veya kısa bir süre sessizlik halinde yaşadıktan sonra hayata dönüş, tekrar canlanma, dirilme; bazı canlı varlıkların, tohumların ve sporların, kurudukları halde, kaybetmiş oldukları suya kavuşunca dirilmelerini sağlayan nitelik. [*Ing.* Anabiosis].
anabolizan, i. ve s. *Fr. anabolisant. biy.* Anabolizmayı kolaylaştıran madde. [*Ing.* Anabolitic].
anabolizm(a), i. *Fr. anabolisme* < *Yun. ana,* üstte + *bolos,* atma. *biy. fizyol.* ve *sosy.* Gıdayı yakma. Organizmada meydana gelen yapıcı olaylar; besin maddelerinden canlı protoplazmanın karışık yapılı maddelerinin meydana getirilmesi. [*Ing.* Anabolism].
☆ *Eşanl.* **Özümleme.**
☆ *Karş.* **Katabolizm(a).**
anaca. z. Anaya yakışır yolda, bir ana gibi.
ana.cadde. b.i. Şehirlerde çeşitli bölgeleri birbirine bağlayan ve bunlar arasındaki yürüyüş hareketlerine saha olan geniş yollar olup, bunların diğer caddelerden farkı, üzerlerindeki gidiş geliş hareketlerinin diğerlerine oranla yoğun olması ve en önemli merkezleri birbirine bağlamasıdır. [*Ing.* Main road; *Fr.* Artère, rue principale].
anacıl, s. Anasına düşkün. [*Ing.* Exceedingly loving one's mother].
ana.cıvadra, b.i. *den.* Cıvadranın destemoradan iskaçaya kadar olan kalan bölümü. [*Ing.* Main bowsprit].
☆ *Eşanl.* **bombirse .**
ana.cıvata, b.i. *den.* Çapa tahtasıyle iskarmozlardan geçtikten sonra iki ucu pullanıp perçin edilen büyük civatalar.
anaç, s. § ❶ Büyüyerek yavru veya yemiş verecek duruma gelen *(hayvan veya ağaç).* [*Ing.* Aged, mature; *Fr.* Mature]. § ❷ mec. Tecrübeli, kurnaz, pişkin. [*Ing.* Shrewd; *Fr.* Rusé]. § ❸ i. Iri. kart. § ❹ *bahç.* Kök üzerine kalemin aşılandığı bağ çubuğu. [*Ing.* Stock; *Fr.* Sujet].
ana.çizgi, b.i. § ❶ *tiy.* Oyunun bel kemiği, ana olaylar dizisi. [*Ing.* Main plot; *Fr.* Génératrice]. § ❷ *mat.* ◘ **Anadoğru.**
anaçlamak, nsz. f. Büyümek, anaç olmak, yetişmek, kocamak. [*Ing.* To be old; *Fr.* Vieillir, devenir mûr].
anaçlaşmak. nsz. f. ◘ **Anaçlamak.**
anaçlık,-ğı, i. Büyüklük, anaç olmak hali. [*Ing.* Maturity; *Fr.* Maturité].
anadan.doğma, i. § ❶ *biy.* Hayvanda, daha doğuştan var olan bir meziyet veya kusur. Sonradan kazanılmış niteliklerin tam karşılığıdır. [*Ing.* From (by) birth, congenital; *Fr.* Congénital, -ale]. § ❷ s. Çıplak; *Adamcağızı anadandoğma dövdüler.* [*Ing.* Stark-naked; *Fr.* Nu comme un vert, nu comme la main].
ana.defter, b.i. Esas defter, kütük, [*Osm.* Defter-i kebir; *Ing.* The principal book, ledger; *Fr.* Matricule, grand-livre].
ana.dil, b.i. *dilb.* Başka diller türetmiş olan dil. [*Ing.* Principal language; *Fr.* Langue principale].
anadipsi, i. *Fr. anadipsie. tıp.* Şiddetli susuzluk. [*Ing.* Anadipsia].
ana.direk,-ği, b.i. *den.* Direklerin alttan ilk parçaları, diğer parçalara göre en kalınıdır. [*Ing.* Lower mast; *Fr.* Poutre principale].
ana.doğru, b.i. *mat.* § ❶ Düzgün *(regle)* bir yüzey meydana getiren doğru. Dönel silindirin yanal yüzünü meydana getiren dikdörtgenin bir kenarına verilen ad: *Silindirin anadoğrusu* [*Osm.* Müvellit; *Ing.* Generatrix, generant; *Fr.* Génératrice]. ☆ *Eşanl.* **anaçizgi, doğuran.** § ❷ Bir yüzeyin anadoğrusu, hareketiyle bir yüzey meydana getiren, genellikle değişken eğri.
Anadolu, öz. i. *Yun. Anatole.* § ❶ Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan topraklarına verilen ad. [*Ing.* Anatolia; *Fr.* Anatolie]. § ❷ Doğu yönü, Doğu yönündeki ülke.
~ **alabalığı.** *zool.* ◘ **Alabalık.**
~ **kertenkelesi,** *zool.* ◘ **Kertenkele.**
~ **kestanesi,** *zool.* ◘ **Kestane.**
~ **mavisi,** *res.* Türklerce çok kullanılan bir çeşit koyuca mavi renk. [*Fr.* Turquin].
~ **sığla ağacı,** *bot.* ◘ **Sığla ağacı.**
anadrom, s. *Fr. anadrome* < *Yun. ana,* aşağıdan yukarıya + *dromos,* koşu. *zool.* Her yıl çoğalmak için *(som balığı, çiğa balığı, deniz alası gibi)* denizden *(tuzlu sudan)* nehirlere *(tatlı suya)* çıkan balıklar için söylenir. [*Ing.* Anadromous].
☆ *Eşanl.* **potamotok.**
☆ *Karş.* **katadrom.**
ana.durumlar, ç.b.i. *sin.* Bir canlı-resimde hareketin belli başlı noktalarını meydana getiren durumlar. [*Ing.* Key positions; *Fr.* Positions - clefs].
ana.duvar, b.i. *mim.* Bir yapının dört bir yönünü çevreleyen ve yükünü taşıyan esas kalın dış duvar. [*Osm.* Beden duvarı; *Ing.*

Main wall, principal wall; *Fr.* Mur principal, mur fondamental].

ana.dümen, b.i. *den.* Kıç tarafından başka baş tarafında dümeni bulunan gemilerin kıçta bulunan esas dümeni. [*Ing.* Main rudder; *Fr.* Gouvernail principal].

ana.erki*, b.i. *sosy.* Soyda temel olarak anayı alan ve ailede çocuklarını ana klanına mal eden ilkel bir toplum hali. [*Osm.* Madersahîlik; *Ing.* Matriarchy, matriarchate; *Fr.* Matriarcat].

ana.erkil, ◘ Ana buyruklu.

ana.erkliği, ◘ Ana buyruğu.

anaerob, s. *Fr. anaérobe* < *Yun. an,* -sız + *aer,* hava + *bios,* hayat. *biy.* Özgür oksijen olmadan *(havasız)* yaşayabilen *(organizma).* [*Ing.* Anaerobe].

~ **bakteriler**, *bot.* ◘ Bakteri.

~ **organizma**, *biy.* Serbest hava veya oksijen taşımayan bir ortamda yaşayan mikroorganizma. [*Ing.* Anaerobe organism; *Fr.* Organisme anaérobe].

~ **solunum**, *bot.* ◘ Solunum.

anaerobi, s. ve i. *Fr. anaérobie.* < *Yun. an,* -sız +*aer,* hava +*bios,* hayat. *biy.* § ❶ *Hava* veya serbest oksijenle temasta bulunmaksızın yaşayan ve üreyen *(gelişen)* mikro-organizmalar. *(Tifo basili, mammit mikrobu, Tavuk kolerası basilinde olduğu gibi)* § ❷ Havasız yerde oluşabilen mayalaşma için kullanılır § ❸ *hava.* Atmosferin sınırları dışında işleyebilen her türlü yürütücü. [*Ing.* Anaerobia].

☆ *Karş.* **aerobi**.

anaerobik, s. *Fr. anaérobique. biy.* Oksijensiz ortamda oluşan, yaşamak için oksijene ihtiyaç duymayan (organizmalar hk.). [*Ing.* Anaerobic].

~ **glikoliz**, *biy.* Glikoliz olayının oksijensiz şartlarda meydana gelmesi. [*Ing.* Anaerobic glycolysis; *Fr.* Glycolyse anaérobique].

~ **solunum**, *biy.* Bir canlının havanın serbest oksijenini kullanmaksızın yaptığı solunum. [*Ing.* Anaerobic respiration].

anaerobiyont,-tu, i. *Fr. anaérobionte. biy.* Anaerob olarak yaşayan canlı. [*Ing.* Anaerobiont].

anaerobiyoz, i. *Fr. anaérobiose* < *Yun. an.* -sız + *aer,* hava + *biosis,* yaşama, *biy.* Serbest hava veya oksijen taşımayan bir ortamda yaşama, serbest hava ihtiyacı duymadan yaşama (*bakteriler hk.*). [*Ing* Anaerobiosis].

anaeroz, i. *Fr. anaérose tıp.* Solunum fonksiyonunun durması, solunumun kesilmesi. (Ö *zellikle yeni doğan çocuklarda).* [*Ing.* Anaerosis].

ana.eser, b.i. *ed.* Klâsik eserler anlamında kullanılabilir. [*Ing.* Classics; *Fr.* Classique].

ana.faz, b.i. *Fr. anaphase* < *Yun. ana,* yukarı, ileri + *phasis,* görünüş, safha *biy.* Mitoz veya mayoz bölünmelerinin üçüncü evresi. Mitozda ortalarından yarılmış olan kromozomların herbir yarımının iğin kutuplarına doğru hareket etmesi, mayozda homolog kromozom çiftlerinin herbirinin bir kutba çekilmesi. [*Ing.* Anaphase].

☆ *Eşanl.* **hücre bölünmesi**.

ana.fikir, b.i. *ed.* Bir konudaki asıl fikir. Bir yazıda yardımcı fikirlerin etrafında toplandığı temel fikir. Bir konu üzerinde birçok kimselerin ileri sürdükleri ayrı ayrı fikirlerin özü. [*Ing.* Main thought; *Fr.* Esprit principal].

anafilaksi, i *Fr. anaphylaxie* < *Yun* ana, karşıt yönde + *phylaxis,* koruma, *fizyol.* Enjeksiyon yoluyle bedene verilen yabancı yumurta akı maddelerine karşı, bedende kendini gösteren ölçüsüz ve hastalık derecesine varan tepki. Kan veya başka lekelerin kime ait olduğunun tesbiti metodu. [*Ing.* Anaphylaxis; paresthesia; *Fr.* Paresthésie]. ☆ *Eşanl.* **aşırı duyarlık, parestezi**. ◉ **ruhi** ~ *psikopatol.* Bazı kimselerin bir durum karşısında, bundan önce kendilerini etkileyen başka bir durumu yaşıyormuşçasına gösterdikleri aşırı duyarlık tepkilerinin tümü. ☆ *Eşanl.* **ruh alerjisi**.

anafor, i. *Yun. anaphora* § ● Bir su veya hava akıntısının bir engele çarpması ile geriye dönerek meydana getirdiği ters akıntı. [*Osm.* Girdap; *Ing.* Eddy; *Fr.* Contre-courant, tourbillon] § ● *arg.* Yolsuzca veya emeksizce elde edilen sey, harac; [*Osm.* Kisbukâr; *Ing.* Illegitimate or extra profit, bribe; *Fr.* Acquisition ou gain illégitime]

☆ *Eşanl.* **vurgun, avanta, lüp** ◉ ~ **a kaptırmak** § ❶ Suyun veya havanın dönen, çevrilen, anaforlanan kısmına takılmak § ❷ anafor içinde kaybolur gibi harcanıp gitmek ◉ ~**a konmak**, *arg.* Bedavadan elde etmek *Anafora konmasına bayılıyorum be abi;*

☆ *Yak. anl.* **beleşe konmak, lüpe konmak,**

~ **dan gelmek**, *arg.* Bedavadan, parasız elde etmiş olmak: *Bu tabaka bize anafordan geldi.*

~ **bölgesi**, *hava.* Bir kanadın veya kuyruk takımının gerisinde meydana gelen anaforlu bölge.

anaforcu, i. *arg.* Yolsuz veya emeksiz kazanç peşinde koşan (*kimse*): *Anaforcudur, iyi dikiz etl.* [*Ing.* Parasite; *Fr.* écornifleur, -euse]

☆ *Yak. anl.* **avantacı, beleşçi, lüpçü, otlakçı,**

anaforculuk,-ğu, i. *arg.* Verilen bir işi yapmada gevşeklik göstericeş veya üstün körü yapış veya birlikte girişilmiş bir işte kendini fazla yormayacak şekilde hareket etmeyi kazanç sayma. [*Ing.* Drawing, advantage or making money, dexterously or illegitimately; *Fr.* écorniflerie].

~ **etmek**, *den.* Her ne işte olursa olsun gördüğü işe lâyıkıyle sarılmayıp etrafındakilere candan savaşıyormuş gibi görünmek.

anafordan, z. *arg.* Yolsuz veya emeksiz olarak. [*Ing.* Illegitimately; *Fr.* Gratuitement; pour rien].

anaforez, i *Fr. anaphorèse.* < *Yun. anaphoresis.,* yukarıya taşıma. *kim.* Bir sıvıda asıltı halinde bulunan koloidal taneciklerin, bir elektrik alanı etkisiyle anota gitmesi şeklinde beliren göçme olayı. [*Ing. Anaphoresis*]

anaforlamak(-i), f. § ❶ Hava veya suda anafor yaratmak. [*Ing.* To eddy; *Fr.* Creer de *la risse, revolin*] § ❷ *arg.* Yolsuzca veya emeksizce elde etmek. Çalmak, aşırmak: *Anaforladığın papelleri sökül bakalım:* [*Ing.* To make illicit gains, to profiteer; *Fr.* Agir en profiteur ☆ *Yak. anl.* **araklamak, bomba patlatmak, cebellezi etmek, işlemek, kaldırmak kaparoz etmek, kerizlemek, omuzlamak, sırıklamak, tırtıklamak, tufalamak tüydürmek, zula etmek**.

anafrodizya, i. *Yun. a,* -sız. + *Aphrodite,* Afrodit. *tıp.* Cinsel arzu veya orgazm yokluğu. [*Ing.* ve *Fr.* Anaphrodisia].

anafrodizyak, s. *Fr. anaphrodisiaque. tıp.* § ● Iktidarsız, cinsel birleşmeye ait cinsel arzuyu öldüren § ❷ Cinsel arzuyu gideren, şehvet söndürücü ilâç. [*Ing.* Anaphrodisiac].

anafront,-tu, i. *Yun. ana.* yukarı, + *front,* cephe, alın. *meteor.* Aktif havanın pasif havadan daha hızlı olduğu cephe yüzeyi.

☆ *Karş.* **katafront**.

ana.gemi, b. i. *den.* Mayın arama tarama gemileri, hücum ve avcı botları, torpidobot, muhrip ve denizaltılar gibi hafif deniz kuvvetlerine ayrılmış gemiler. [*Ing.* Ship, vessel; *Fr.* Navire].

anaglif, i. *Fr. anaglyphe* < *Yun. anaglyphos. san.*(a) Az kabartma olarak yapılan oyma resim ve süs; (b) Kabartma gibi görünecek surette ışık ve gölgeli olarak düz yüzey üzerine yapılmış resimler; (c) Eski Mısırlıların Firavunu takdis etmek üzere kazdıkları hiyeroglifler; (d) Kabartma gibi görülen resimler. Bunlarda sağ gözün gördüğü şekil bir beyaz zemin üzerine kırmızı renkle basılır, sol gözün gördüğü şekil de bu kırmızı renkli resim üzerine morumsu mavi ve saydam bir renkle (*iki resmin de vaziyetleri göze göre ayarlı olarak)* basılır. [*Ing.* Anaglyph].

anagliptik, s. ve i. *Fr. anaglyptique.* Körler için yapılan bir çeşit kabartmalı baskı usulü.

anagoji, i. *Fr. anagogie* < *Yun.* § ● *din.* Ruhun semavî âleme doğru yükselmesi; § ● *mant.* Tümevarım'ın bir şekli; bir ilk sebebe varmaya çalışan düşünce yolu.

anagram, i. *Fr. anagramme* < *Lat. anagramma.* Bir kelimenin harfleriyle başka bir kelime yapma. «Eczane» kelimesinden «cenaze» yapılabildiği gibi.

ana.güverte, b.i. *den.* Gemilerin en üstte bulunan güverteleri. [*Ing.* Main deck; *Fr.* Pont principal].

ana.hat, b.i. Diğer hatlara göre bir esas teşkil eden hat, ana çizgi. [*Ing.* Main line, trunk line; *Fr.* Ligne principale, génératrice].

ana.hesap, b.i. *ikt.* Bir işletmede ayni cinste, fakat ayrı ayrı evsaflı hesaplar için açılan toplu hesaplar. [*Ing.* Principal account; *Fr.* Compte principale].

anahtar, i. *Yun. anoikter.*§ ❶ Bir kilidi açıp kapamaya yarayan madensel araç, [*Ing.* Key; *Fr.* Clé, clef] § ❷ Kurma âleti, kurgu: Saat anahtarı § ● Şifre yazmak veya çözmek için kararlaştırılmış olan yol, kot § ❸ *müz.* (a) Notalarda bir portenin başına konan işaret; (b) Nota adlarının ve genel müzik skalasındaki yükseklik derecelerinin tanınmasına yarayan işaret. [*Lat.* Clavis; *Ing.* Key; *Fr.* Clé, clef] § ❹ *mec.* Bir meseleyi çözmeye, bir fikri açıklamaya yardım eden araç § ❺ *ask.* Şifre çözme ve şifreleme işlemleri için gerekli yazılı veya sözlü anlaşma. § ❻ *fiz.* Bir devreyi isteğe göre açıp kapamaya yarayan çevirgi. [*Osm.* Miftah; *Ing.* Interrupter, electric switch; *Fr.* Interrupteur] § ❼ *ağ. iş.* Kavramların karşılıklı iki ağaçlarını birleştirmek ve sıkıştırmak için kullanılan küçük ağaçlar olup, bunlar adı geçen ağaçlara karşılıklı açılan deliklere geçirilerek ucundaki bir deliğe de bir kavela sokmak suretiyle bağlanır. § ❽ *mek.* Vida veya somunları çevirerek sıkıştırıp gevşetmek için kullanılan saplı çelik âlet. [*Ing.* Wrench, spanner; *Fr.* Clé anglaise, cle plate]. § ❾ *otom.* Şaft ile göbek arasına konulan küçük bir blok olup çevresel harekete engel olur. ◉ ~**ı beline takmak**, *dey.* Evde bağımsız ve kendi başına buyruk olarak hareket ettiğini belirtmek, öyle hareket etmek ◉ ~ **ı donatmak**, *müz.* Anahtarı başlıklamak. Diyez bemol v.b.'ni anahtarın önüne yazmak. [*Fr.* Armer la clef]. ◉ **ayırıcı** ~, *elek.* ◘ Ayırıcı; ◉ **boru** ~, *tekn.* ◘ Boru[1]. ◉ **çağrı** ~ **ı**, *telekom.* Dinleme anahtarı, telefon santrallarını bürolarında standart olan ve olmayan cihazlarda kullanılan yaylı komütatörlerin adı. ◉ **somun** ~**ı**, *inş.* Vida somunlarını çevirerek sıkıştırmak veya sokmak için kullanılan saplı küçük çelik âlet. [*Ing.* Wrench, spanner; *Fr.* Clef]. ◉ **şehrin** ~ **larını vermek**, *dey.* Çoğu zaman devlet büyüklerine ve yabancı resmî misafirlere sembolik olarak yaptırılmış bir anahtar hediye ederek şehrin sahibi veya çok yakını olduğunu belirtmek. ◉ ◘ *ŞEKİL:* 14. — **ANAHTARLAR**; *ŞEKİL: 134.* — **ÇİLİNGİR ALETLERİ**; *ŞEKİL: 313.* — **KİLİT**; *ŞEKİL: 427.* — **OTOMOBİL TAMİR ALET ve TAKIMLARI**; *ŞEKİL: 481.* — **SIHHI TESİSAT ve TAKIMLARI**.

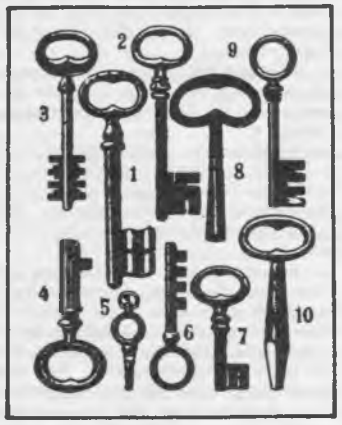

ŞEKİL: 14. — **ANAHTARLAR**. 1. Eğri dilli anahtar. 2. Oyma dilli anahtar. 3. Çifte dilli anahtar. 4. Kasa anahtarı. 5. Saat anahtarı. 6. Asma kilit anahtarı. 7. Asma kilit anahtarı. 8. Duvar saati anahtarı. 9. Fişeli anahtar. 10. Dilsiz anahtar.

~ **ağızlığı**, *inş.* Anahtarın , girmesi için bırakılan deliklerin aşınmaması ve anahtarın doğru girmesi için anahtar deliği ağzına

konulan ortası anahtar şeklinde delinmiş sade veya süslü maden levhalar. [*Ing.* Plate; *Fr.* Platine].

~ altı yüksekliği, *inş.* Kemer eyiminin tepe noktasından, kemerin başladığı yerden geçen yatay düzleme olan uzaklık.

~ deliği, *inş.* Anahtarları kilide sokmak için kapı, dolap ve sandık gibi şeylerin yüzüne açılan anahtar ucu şeklinde delik. [*Ing.* Keyhole; *Fr.* Trou de serrure].

~ deliği kapağı, *dey.* Anahtar ağızlıklarının anahtar girecek deliğini kapamak üzere, üst tarafından takılmış bir mil etrafında dönerek açılıp kapanacak surette ilâve olunan oynar küçük kapak. [*Fr.* Cache- entrée].

~ deliğinden bakmak, *dey.* Bir kimseyi gizlice gözetlemek.

~ dili, *inş.* Anahtarların demiri ucunda bulunan ve kilit sürgüsünü çalıştıran çıkıntı.

~ dili yarığı, *inş.* (a) Bir kilitte, silindir biçimindeki yarık parça; anahtar ağzında kilit tablasının kalınlığını arttırmaya ve anahtar çubuğuna destek olmaya yarar; (b) Anahtardaki yarıkların her biri.

~ dişi, *inş.* Anahtarların uc tarafındaki dilin üzerinde kilidin zembereğini kaldırmak için bırakılan dişler. [*Ing.* Notch, web *(on the bit of a key)*; *Fr.* Dent de clef, panneton].

~ kemiği, *anat,* ◘ **Köprücük kemiği.**

~ kovanı *,inş.* Oyuk silindir veya koni gövdesi; anahtar dişinin geçebileceği şekilde yarılmıştır. Bir anahtarın oyuk kısmı. [*Fr.* Cache-entrée].

~ memesi, Anahtar millerinin kilide giren yuvarlakça uçları.

~ taşı,*inş.* Kemerlerin en üstündeki kilit taşına verilen ad. [*Ing.* Keystone; *Fr.* Clef de voûte]. ☆ *Eşanl.* **kilit taşı.**

~ uydurmak, *dey.* Bir kilidi açmak için kendi anahtarından başka bir anahtar kullanmak. [*Ing.* To match up a key *(To a lock)*; *Fr.* Se servir d'une fausse cle].

~ vermek, *tiy. (Tuluat tiyatrosu argosunda)* Baş komiğe nükte yapması için lâf açmak. ☆ *Eşanl.* **dişi konuşmak.**

~ yolu,*otom.* Anahtarın yerine oturması için açılmış yuva veya delik.

anahtarlı, s. Anahtarı olan veya anahtarla işletilen.

anahtarlık,ğı, i. Anahtarların kaybolmasını önlemek ve kolayca kullanılmasını sağlamak için takıldığı maden, deri v.b. malzemeden yapılan halka veya kılıf.

anahtarsız, s. Anahtarı olmayan, anahtarla işlemeyen.

ana.hücre, b.i. ◘ Hücre; ◉ **eşey ~ si,** *biy.* ◘ Eşey. ◉ **Eşey sperma ~ si,** *biy.* ◘ Sperma; ◉ **yumurta ~ si,** *biy.* ◘ Yumurta.

ana.ırmak, b.i. *coğr.* Bir akarsu ağzında genişliği, derinliği, ve suyunun çokluğu bakımından başta gelen ırmak. [*Ing.* Master - stream; *Fr.* Rivière principale].

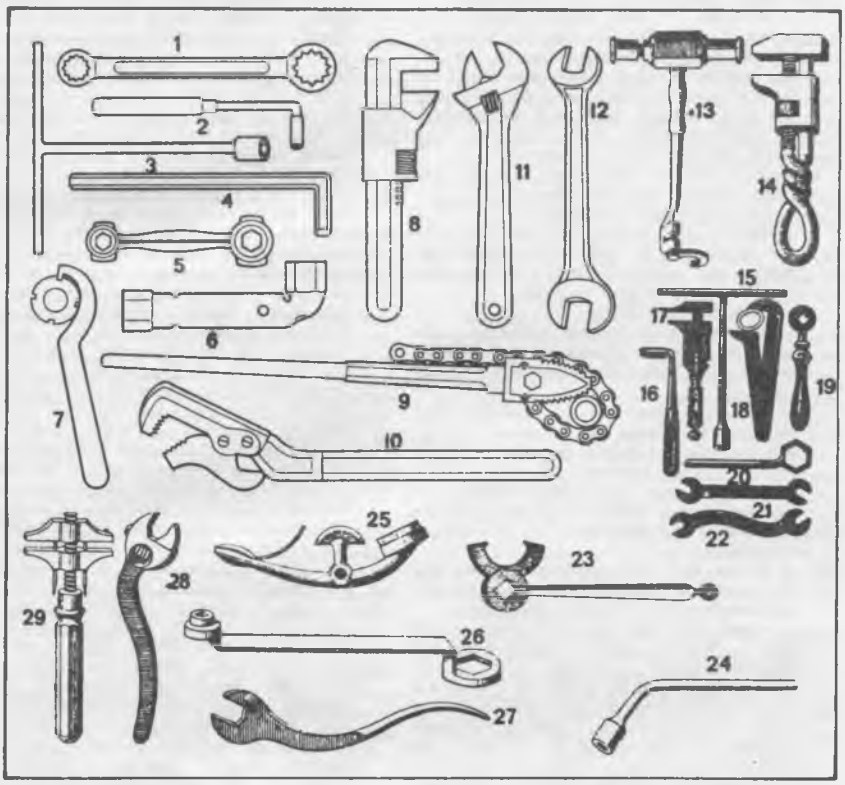

ŞEKİL: 15. — **SOMUN ANAHTARLARI. 1.** Yıldız anahtar. **2.** Erkek gömme anahtar. **3.** Manevra anahtarı. **4.** Lokma anahtar. **5.** Cırcır kolu. **6.** Pipo anahtar. **7.** Ay anahtarı. **8.** İngiliz anahtarı. **9.** Zincirli boru anahtarı. **10.** Maşa anahtar. **11.** Kurbağacık. **12.** İki ağızlı anahtar. **13.** Garengeot anahtarı *(Cerrahlıkta).* **14.** Bisiklet anahtarı. **15.** Kollu anahtar. **16.** Akord anahtarı. **17.** İngiliz anahtarı. **18.** Boru anahtarı. **19.** Musluk anahtarı. **20.** Dingil yağlama anahtarı. **21.** Düz çifte anahtar. **22.** Eğri çifte anahtar. **23.** Trikorna. **24.** Dirsekli anahtar. **25.** Su anahtarı *(Müzik âletlerinde).* **26.** Dingil anahtarı. **27.** Eğri anahtar **28.** Açılır tek dişli eğri anahtar. **29.** Çifte ağızlı anahtar.

ana.ışık,-ğı, b.i. *sin.* Herhangi bir cismin veya sahnenin aydınlatılmasında kullanılan temel ışık. [*Ing.* Key - light; *Fr.* Lumière de base].

ana.istasyon, b.i. *hava.* Bir radyo seyrüsefer kolaylığı sisteminde diğer istasyonları çalıştıran esas istasyon. [*Ing.* Master station; *Fr.* Station maîtresse].

anajenez, i. *Fr. anagenèse. biy.* Canlı varlıkların, karmaşmayle ve iş bölümüyle dereceli evrimi.

ana.kafiye, b.i. *ed.* Bir manzumenin bütün bentlerinde, düzenlice tekrarlanan kafiyeler. Bunlar vezinle birlikte şekil bütünlüğünü yaratırlar. Birinci dörtlükte ikinci ve dördüncü mısralarla, ikinci dörtlükte son mısranın kafiye örgüsü ana kafiyeye örnek olabilir.

anakampsis, i. *zool. Lepidoptera* cinsinin *Tineidae* familyasından, tırtılı Baklagillerin üzerinde yaşayan bir çeşit ağaç güvesi.

ana.kanal, *b.i. hava.* Bir su aerodromunda yetkili makam tarafından tâyin edilen kanal. [*Ing.* Main channel; *Fr.* Chenal principal].

~ için seçilen esas uzunluk, *hava.* Belirli bir su aerodromu projesinin hazırlanmasında esas teşkil etmek üzere yetkili makam tarafından seçilen uzunluk. [*Ing.* Main channel, selected basis length; *Fr.* Longueur de base choisie pour un chenal principal].

ana.kapı, b.i. *mim.* Bir yapının zengin biçimde süslenmiş, büyük önkapısı. [*Osm.* Cümle kapısı; *Ing.* Gateway; *Fr.* Portail].

ana.kara*, b.i. *coğr.* Yeryüzünün eski anlayışa göre 5, yeni anlayışa göre 7 büyük kara parçasından her biri. [*Osm.* Kıta; *Ing.* ve *Fr.* Continent].

ana.karter, b.i. *otom* Silindir takozları ve silindir flânşlarının takılmasına mahsus tesviye edilmiş yüzeyleri ihtiva eden kısım.

ana.kaya, b.i. § ❶ *coğr.* Dış etmenlerle yerinden oynatılmamış, kendi yapısına göre yerinde kalmış olan kayalar, taşlar, tabakalar; § ❷ *trm.* Toprakların profilinin en tabanındaki parçalanmamış kaya. [*Osm.* Sahre-i asliye; *Ing.* Bedrock, rock in place, parent; *Fr.* Roche en place, roche-mère].

ana.kilise, b.i. Başka kiliseleri kuran kilise.

ana.kiriş, b.i. *inş.* Binalarda bir yükü taşımak üzere iki taraftaki dayanak noktaları üstüne bindirilen demirden veya ağaçtan esas kiriş olup açıt veya bir açmanın üstüne konur. [*Ing.* Main brace; *Fr.* Poitrail].

anaklaz, i. *Fr. anaclase. tıp.* Kırık, ankilozlu bir oynakyeri *(eklem)* nin zorla bükülmesi. [*Ing.* Anaclasis].

anaklorhidri, i. *Fr. anachlorhydrie* < *Yun. ana,* çıkarak + *klorhidrik. patol.* Mide suyunda hidroklorik asidin azalması veya tamamen kaybolması. [*Ing.* Anachlorhydria].

anaklorhidropepsi, i. *Fr. anachlorhydropepsie. patol.* Mide suyunda hidroklorik asit ve pepsin yokluğu. [*Ing.* Anachlorhydropepsia].

☆*Eşanl.* **akili, apepsi.**

anakoli, i. *Fr. anacholie. tıp.* Safra salgısının azalması. [*Ing.* Anacholia].

ana.kolonlar, ç.b.i. *den.* Ana direk kepelelerinden sancak ve iskeleye sarkan tel halatlar. Çımaları radansalı olan bu halatlara gerektiğinde palanga koşularak direkler istenilen vaziyete alınır ve gerektikçe çarmıklar bunlar vasıtasiyle doldurulur.

anakolüt,-tü, i. *Fr. anacoluthe* < *Yun, dilb.* Bir cümlenin kuruluşunda kesiklik.

ana.konda, i. *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Boğagiller *(Boidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 8-10 m. Su kenarlarında bulunur ve arasıra suya girer. Tropik Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Eunectes marinus; Ing.* ve *Fr.* Anaconda].

ana.konu, b.i. *sin.* Bir öykülü filme çıkış noktası olacak kısa konu, başlıca düşünü. [*Ing.* Idea; *Fr.* Idée cinématographique].

ana.kopya, b.i. *sin.* Kurgusu tamamlanmış negatiften çıkarılan ilk kopya. [*Ing.* Original-language print; *Fr.* Copie standard].

anakoret,-tı, i. *Fr. anachorète* < *Yun.* Ana, uzakta, bir kenarda + *khorein,* çekilmek. § ❶ Keşiş veya ermit, § ❷ Dünyadan elini eteğini çekmiş kimse.

anakorez, i. *Fr. anachorese. tıp.* Sunî apse veya bir aşı enjeksiyonunun sonucu organizmanın bir noktasında mikropların birikmesi. [*Ing.* Anachoresis].

ana.kök, i. *bot.* (a) Tohumdan ilk meydana gelen kök olup, yer çekimi doğrultusunda uzanır. İkiçenekli bitkilerde uzun ömürlüdür ve üzerinden yan kökler çıkar. Birçenekli bitkilerde kısa ömürlü olup ortadan kalkar, yerini gövdenin alt kısmında oluşan ekkök *(adventif kök)ler alır.* (b) Kökün dik ve düz kısmı; (c) Mantarların ayak kısmına da yersiz olarak bu ad verilir; (ç) Demet şeklindeki kök sisteminin tersine, toprağa dikine giren merkezi kök. [*Osm.* Cezr-i asli; *Ing.* Principal root; *Fr.* Racine principale]. ◉ ◘ *SEKİL: 89.* — **BİTKİ.**

☆ *Eşanl.* **primer kök** .

ana.kraliçe, b.i. Tahtta bulunan hükümdarın annesi. [*Ing.* Mother queen; *Fr.* Reine mère].

anakreontizm, i. *Fr. anacreontisme. ed.* Şair Anakreon'a maledilen adların üslûbunu taklit. [*Ing.* Anacreontism].

anakromatik, s. *Fr. anachromatique. fot.* Renk hatası düzeltilmemiş bir objektife verilen ad. *(Bu kusur bazan fotoğraf estetiği sebebiyle arttırılır.* [*artistik flu*]*).* [*Ing.* Anachromatic].

anakronik, s. *Fr. anachronique. fels.* Anakronizmle dolu, devri geçmiş, eski. [*Ing.* Anachronical].

anakronizm, i. *Fr. anachronisme* < *Yun. ana,* geride + *khronos,* zaman *fels.* (a) Olay tarihinde yanılma işi. Zaman sırasına uymayan olgulara ait tarih yanlışlığı. Zaman sırasının karıştırılması; (b) Devrinin gelenek ve ahlâkına uymama. Çağdaş alışkanlıklara ayak uyduramama, eskilik. [*Ing.* Anachronism].

anakrotik, s. *Fr. anacrotique.* Anakrotizm gösteren nabız. [*Ing.* Anacrotic].

anakrotizm, i. *Fr. anacrotisme.* < *Yun. ana,* yukarıda + *krotos,* vurma. *tıp.* Aort yetmezliğinde ortaya çıkan ve sfigmografik eğrinin aşırı büyümesiyle meydana gelen durum. [*ing.* Anacrotism].

☆ *Eşanl.* **orta kubbe.**

anakruz, i. *Fr. anacrouse* < *Yun. ana.* ön + *krusis,* vurma eylemi.§ ❶ *esk. vezin.* Birinci tam ayağın ilk hecesinden önce gelen yarım ayağı belirtmek için kullanılan terim; § ❷ *müz.* Eski Yunan ritim düzeninde, bir kolon'un başında bulunan ve ilk kuvvetli zamandan önce gelen zayıf nota grubu.

anaks, i. *Yun. anax,* kral. *zool.* Kızböcekleri takımından, iyi uçan, etobur büyük kızböceği. Dişisi yumurtalarını su bitkilerinin saplarına bırakır. [*Ing.* ve *Fr.* Anax].

ana.kubbe, b.i. *mim.* Birçok kubbeleri olan bir binada en büyük ve en esaslı kubbe. Camilerde merkez yüzeyini örten büyük kubbe. [*Ing.* Principal dome; *Fr.* Coupole principale].

anal, i. *Fr. anat.* ve *psik.* Anusla ilgili. [*Ing.* Anal].

~ **bezler,** *vet.* Etle beslenen hayvanlarda anus'un kenarlarında bulunan, nohut iriliğinde, yuvarlak salgı bezleri; pis kokulu hayvanlarda *(kokarca gibi)* iğrenç kokulu pek koyu pıhtı gibi bir madde salgılarlar.

~ **büzgen,** *anat.* Göden bağırsağının son kısmını büzen ve dışkı maddelerinin tutulmasını sağlayan dairesel kas.

~ **delik,** *zool.* Bağırsağın son deliği.

~ **devir,** *tıp.* Cinsel enerji *(libido)* nin, makatta toplandığı dönem. Bu sebepten, bu çağda çocuk büyük abdestini yaparken bir çeşit haz duyar.

~ **kanal,** *anat.* ◘ **Anal büzgen.**

analagmatik, i. ve s. *Fr. anallagmatique* < *an,* -sız + *Yun. allagma,* değişme. *mat.* Kendi akisinin ayni olan veya karşıt ışın **vektörlerle** dönüşmüş bulunan geometrik bir **şekil için** kullanılır.

~ **geometri,** *mat.* Açıları muhafaza eden **uzay dönüşümleriyle** değişmeyen âdi geometrinin teoremler cümlesi.

ana.lağım, b.i. *şeh.* Birçok küçük lağımların gelip içine döküldüğü esas ve büyük lağım. [*Ing.* Main sewer; *Fr.* égout collecteur].

analatik, s. *Fr. anallatique* < *an,* -sız + *Yun. allattein,* değiştirmek, *fot.* Odak mesafesi değişebilen bir fotoğraf objektifi hakkında yanlış olarak kullanılır.

analatizm, i. *Fr. anallatisme* < *an,* -sız + *Yun. allattein,* değişmek. Stadimetre ve takometrenin optik özelliği. Bu özellik uyarınca, ek hesaplara lüzum kalmadan, cihazın merkeziyle nişan noktası arasındaki mesafe doğrudan doğruya okunabilir.

analekta, ç.i. *Fr. analecta, analectes* < *Yun. analektos,* derlenmiş, *ed.* Bir veya birkaç yazarın eserlerinden seçilmiş şiir veya nesir derlemesi.

analem, i. *Fr. analemme* < *Yun, ana,* yukarıda + *lemma,* alma, *astr.* Belli bir anda bir yıldızın yüksekliğini ve meridyenden geçiş saatini v.b. bulmayı sağlayan meridyen düzlemi üzerine küre dairelerinin dik *(ortografik)* izdüşümü. ☆ *Eşanl.* **düzlemküre.**

analepsi, i. *Fr. analepsie. tıp.* Nekahat, hastalıktan yeni kalkmış olma hali[*ing.*Analepsis]

analeptik, s. ve i. *Fr. analeptique.* § ❶ *tıp.* Hastalık sonrası toparlanma ile ilgili; [*Ing.* Analeptic]. § ❷ i. *ecz.* Beslenmeyi uyarıcı maddelere ve genel olanun ve dolaşım fonksiyonlarını yeniden düzenleyen ilâçlara verilen ad. [*Ing.* Analeptics].

analı, s. Anası olan. [*Ing.* Having a mother).

~ **kuzu kınalı kuzu,** *dey.* Öksüz olmayan çocukların mutluluğunu anlatır.

analık,-ğı, i. § ❶ Ana olanın hal ve sıfatı. [*ing.* Motherhood; *Fr.* Maternité]. § ❷ Ana yerini tutan kadın, üvey ana. [*Ing.* Step mother; *Fr.* Mere adoptive, belle-mère]. § ❸ Anaca davranış. § ❹ Ana duygusu ◉ **birine** ~ **etmek,** *dey.* Ona anaca hizmet etmek, ana gibi yakınlık göstermek, ana gibi bakmak, sevmek.

~ **etmek** *(birine), dey.* Ona ana gibi hizmet etmek. [*Ing.* To be a mother, to bring up (protect) as a mother].

~ **nahiyesi** *sosy.* İçten evlenme sistemini bırakmış ve Anasoyu yerliliğine bağlı bir dıştan evlenme rejimi kabul etmiş olan nahiyelere verilen ad. [*Fr.* Matrideme].

~ **sigortası,** *iş. huk.* Sigortalı kadının veya erkeğin sigortalı olmayan karısının analığı halinde sağlanan yardımlar. Bu sigortalar yardım birlikleri tarafından uygulanır. Bu birliklere dâhil bulunan kadınlar doğumdan sonra istirahat edebilmek için bir miktar tazminat alırlar. [*Ing.* Maternity insurance; *Fr.* Assurance de maternité].

analitik, s. ve i. *Fr. analytique.* Analizle ilgili. [*Osm.* Tahlilî; *Ing.* Analytical].

☆ *Eşanl.* **çözümsel, çözümlü.**

~ **diller,** *dilb.* Analize dayanan, yani çeşitli fikirleri ve bu fikirler arasındaki bağlantıları ayrı ayrı kelimelerle karşılayan diller: *Fransızca analitik bir dildir.*

☆ *Karş.* **Sentetik diller** .

~ **felsefe,** *fels.* B. Russel tarafından savunulan ve sembolik mantık şeklinde gelişen felsefe olup, Kant felsefesine karşı doğmuştur.

~ **fonksiyon,** *mat.* Bir dizi türevleri olan bir f (x) fonksiyonu, bu türevlerle Maclaurin serisi kurulduğunda, bu serinin toplamı yine f (x)'e eşit bulunur.

~ **geometri,** *mat.* Geometrik nicelikleri cebir formülleriyle gösteren matematik bilimi. [*Ing.* Analytical geometry; *Fr.* Geometrie analytique].

~ **kimya,** *kim.* Asal analiz ve eleman analiziyle uğraşan kimya dalı. [*Ing.* Analytical chemistry; *Fr.* Chimie analytique].

~ **metot,** *eğt.* § ❶ Öğretimde herhangi bir konuyu daha iyi ve tam olarak öğrenmek için kısım kısım ve ayrı ayrı yönlerden inceleme tarzı. § ❷ Bir cümlenin gramer bakımından incelenmesi. Bu metot başlıca üç türlü uygulanır. (a) İlkel analiz, (b) Sebepli analiz; (c) Mantıkî analiz. ☆ *Eşanl.* **çözümleme metodu.**

~ **önerme,** *dilb.* Nesnesi özneden saklı önerme tipi. «Bütün amcalar erkektir» önermesinde, nesneyi teşkil eden «erkek» in özneyi teşkil eden «amca» nın tanımı veya anlamı içinde olması gibi.

~ **sentetik metot,** *eğt.* Okuma öğretiminde kullanılan bir metodun adı. Bu metoda göre yapılan okuma öğretiminde her bir kelime önce bilinen parçalara ayrılır, sonra bütün olarak okutulur.

~ **sorular,** *eğt.* Öğretim sırasında öğrencileri analitik çalışmaya sevketmek, bâzı konuların kapsamına giren «bütün» ve «bileşik» haldeki fikirleri veya hükümleri çözümleyerek ayrı ve daha basit fikirler halinde ifade ettirmek, kuralları veya kanunları mantıkî analiz yolu ile daha tam ve doğru olarak benimsetmek ve bazı olayların sebep-sonuç ilişkilerini keşfettirmek maksadiyle sorulan sorular.

~ **uzatma,** *mat.* Bir nokta yakınında belirli, karmaşık değişkenli bir fonksiyonun varlık bölgesini bir Taylor açılımıyle genişletme işlemi.

~ **yargı,** *fels.* Kant'tan beri özne kavramının mantıkça ve zorunlulukla yüklemi; kapsadığı yargılara verilen ad.

~ **yöntem,** *tiy.* Çözümsel yöntem olayları oluş sırasında trajik çatışmaya görürmeyen tersine oyuna trajik çatışmadan girip bunun nedenlerini, geriye doğru giderek yavaş yavaş bulgulayan kuruluş yöntem.

analiz, i. *Fr. analyse* < *Yun. analysis. fels.* § ❷ Kompleks bir gerçek veya bir fikrin içinde bulunan unsurları en basitlerine varıncaya kadar açma; bileşikten yalına giden yöntem. [*Osm.* Tahlil; *Ing.* Analysis]. ☆ *Eşanl.* **çözümleme.** § ❷ kim. Bileşik bir cismin, kendini doğuran elementlerine ayrılması: *Kan analizi.* [*Osm.* Tahlil; *Ing.* Analysis]. § ❸ *mec.* Bir bütünün unsurlarını seçmek için yapılan inceleme. § ❹ *mat.* Aranan nicelikleri biliniyor sayıp, sonra da bu varsayımın sonuçlarını geliştirerek daha önceden ispatlanmış matematik olgulara uygun veya aykırı düşen bazı matematik olgulara varmaya yarayan problem çözme yolu. § ❺ *radyotekn.* Televizyonda iletilecek bir görüntünün, genellikle yatay şeritler şeklinde sıralanarak ayrı ayrı elemanlara ayrışması. ☆ *Eşanl.* **tarama.** [*Osm.* Tahlil; *Ing.* Analysis]. § ❻ *tıp.* Teşhis maksadiyle dokular veya salgılar üzerinde yapılan kimya, bakteriyoloji, sitoloji, seroloji ve histolojiyle ilgili çeşitli incelemeler; *Analiz laboratuarı.* [*Osm.* Tahlil; *Ing.* Analysis]. ◉ **cümle** ~**i,** *dilb.* Cümlenin cümleciklere ayrılması ◉ **belirsiz** ~, *mat.* Bilinmeyenler tam sayı olmak üzere, denklem sistemini çözme hedefi güden analiz. ◉ **boyut** ~ **i,** *fiz.* ◘ **Boyut.** ◉ **armonik** ~, *mat.* Matematiksel veya deneysel bir fonksiyonun Fourier trigonometrik serisine açılımı. ◉ **faktöriyel** ~, *istat.* Gözlem ve ölçü serilerinin sonuçlarını faktör veya etmen denilen ayrı terimlerin aşağı yukarı bir toplamı olarak yorumlamaya imkân veren metotların tümü. ◉ **iktisadî** ~ *ikt.* Her iki iktisadî olayın meydana gelmesinde rol oynayan etki ve tepkilerin incelenmesi. ◉ **istatistik** ~, *istat.* İstatistiklerin doğru olarak yorumlanmasiyle ilgili metotları kapsayan istatistik dalı. ◉ **kelime** ~ **i,** *dilb.* Bir cümlecikte gramer öğelerinin ayrılması. ◉ **Kombinatuar** ~, *mat.* İhtimaller hesabının permütasyonlar, aranjmanlar *(varyasyon)* ve kombinezonlar *(kombinasyon)* kuramını inceleyen kısmı. ◉ **matris** ~ **i,** *mat.* Matrisyel büyüklükler üzerinde yapılan işlemlerin tümü. ◉ **sayısal** ~, *mat.* Matematik analiz problemlerinin sayısal çözümünü sağlamak için kullanılan algoritmaların incelenmesi, ◉ **sembolik** ~, *mat.* Laplace dönüşünün özelliklerine dayanan, diferansiyel ve kısmî türevli bazı denklem tiplerinin çözülüş metodu. ◉ **tansörel** ~, *mat.* Tansörel büyüklükler üzerinde yapılan işlemlerin tümü. ◉ **varoluşçu** ~, *psik.* En çok Germen ülkelerinde yaygınlaşan psikoterapi türü. Temsilcileri: Almanya'da Binwanger, Fransa'da Minkowski, *(teorik dayanağı Heidegger'in varoluşçu felsefesidir).* Varyans (Kovaryans) ~**i,** *istat.* § ❶ Varyansı bir terimler bütününe ayıran hesapların metotla yürütülmesi § ❷ Analiz sonuçlarının bir tablo halinde gösterilmesi. ◉ **vektörel** ~, *mat.* Vektörel büyüklükler üzerinde yapılan işlemlerin tümü.

~ **edici,** ◘ **Analizleyen²**.

~ **raporu,** *ikt.* Akreditiflerde belgeler meyanında, alıcıya sevkedilen maldan alınan nümunenin tahlil ve incelenmesi ile malın kimyasal niteliklerini gösteren rapor.

analizci, i. *Fr. analyste.* § ❶ Analizde, özellikle matematik analizde uzmanlaşmış kimse: *Newton büyük bir analizciydi.* § ❷ Analizle uğraşan kimse. § ❸ Özellikle analizler yapan kimyacı. § ❹ Enformatik uzmanı. Hem programlamanın genel hatları, hem de meselelerini incelediği iktisadî ve ilmî sektörlerin alışkanlıkları ve metotları hakkında bilgisi vardır.

analizlemek, f. Analiz yapmak, çözümlemek. [*Ing.* To analyse; *Fr.* Analyser].

analizleyen, i. *Fr. analyseur.* § ❶ Analiz yapan cihaz veya organ. § ❷ *fiz.* Bir ışığın polarılmasını belirlemeye yarayan optik sistem; [*Osm.* Muhallil; *Ing.* Analyzer]. § ❸ *kim.* Kimya ve petrol sanayiinde kullanılan ve bir ürünün özelliklerinden birini belirtmeye yarayan cihaz. § ❹ *psik.* Dış dünyayı analiz eden organ, ❺ **ses** ~**i,** *fiz.* Bir sesin spektral yapısını yani bileşiminde hangi frekansların bulunduğunu tayin et-

meye yarayan cihaz, ◉ **titreşim ~i,** *fiz.* Bir mekanik titreşimin bileşiminde hangi frekansların bulunduğunu tayin etmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Analyser].

analjezi, i. *Fr. analgésie* < *Yun. an.* -sız + *algos,* ağrı, acı. *tıp.* ◘ **Acı yitimi.**

analjezik,-ği, s. ve i. *Fr. analgésique. tıp.* § ❶ Duyumsuzluğu, hissizliği meydana getiren. [*Ing.* Analgesic]. § ❷ i. Ağrı dindiren ilâç. [*Ing.* Analgesic].

analog, i. *Fr. analogue* < *Yun. analogia,* oran *biy.* (a) Kök bakımından değişik, fakat görev bakımından benzer olan yapı serilerinin herbiri. (Örnek: *Midye ve balık solungaçları);* (b) Dış görünüşleriyle birbirine benzeyen *(organlar hk.)* [*Ing.* Analogous].

analoji, i. *Fr. analogie* < *Yun. analogia.* § ❶ Bir sonuç çıkarma yolu, § ❷ *mant.* Andırışma, andırma, § ❸ *biy.* ve *psik.* Bazı ortak yönleri olan iki şey arasındaki benzeşme, § ❹ *fels.* ve *sosy.* (a) Aristo'nun Organonda bahsettiği aşağı dereceden kanıtlama yolu. İki şeyden birinin vasıflarının benzerini başka bir şeyde görünce, bu ikinci hakkında birinciye göre hüküm verme; (b) Bir kelime için, o kelimeye yakın sayılan başka bir kelimenin biçim veya anlam bakımından örnek tutulması. [*Osm.* Kıyas, temsil; *Ing.* Analogy]; § ❺ ◘ Örnekseme; § ❻ *mat.* İstenecek orantı. [*Osm.* Kıyas; *Ing.* Analogy].

analojik, s. *Fr. analogique.* Analoji ile ilgili, benzetme yolu ile yapılan, kurallı. [*Ing.* Analogical].

analojizm, i. *Fr. analogisme. mant.* Analoji ile yargı yürütme, örnekseme ile uslamlama. [*Ing.* Analogism].

analsit,-ti, i. *Fr analcite. min.* Tirol tüflerinde büyük billûrler halinde bulunan $NaAlSi_2O_6.H_2O$ formülünde sodyumlu zeolit. [*Ing.* Analcite].

ana.madde, b.i. § ❶ *trm.* Kendisinden toprağın oluştuğu kabul edilen malzeme. [*Ing.* Parent material; *Fr.* Matériel original]. § ❷ Hücrelerarası ortam.

ana.mal*, b.i. *ikt.* Bir ticaret işinin kurulması için gereken para veya paraya çevrilebilir mal. Büyük endüstri üretiminde üretimi yapan servet. Üretim araçlarından ibaret güç. *(Karl Marx'ın kapital adlı eseri bu konunun incelenmesine aittir.)* [*Osm.* Sermaye; *Ing.* ve *Fr.* Capital].

~ birikimi, *fels.* Tarihsel özdekçiliğe göre ilkel ekonomide mal değiştirilmesinin aracı olan ve genel ölçütlükle görevlendirilen para, gittikçe, değiştirmenin amacı olmaya dönüşmüştür. [*Osm.* Sermaye terakümü; *Ing.* Accumulation of capital; *Fr.* Accumulation du capital].

ana.malcı*, b.i. *sosy.* § ❶ Bir ticaret işine sermaye yatırmış olan kimse. [*Osm.* Sermayedar; *Ing.* Capitalist; *Fr.* Capitaliste]. § ❷ Anamalcılık sistemi taraftarı. [*Ing.* Capitalist; *Fr.* Capitaliste].

☆ *Eşanl.* **kapitalist.**

☆ *Karş.* **sosyalist.**

ana.malcılık,-ğı, b.i. *sosy.* Anamala dayanan üretim biçimi; ferdi teşebbüs elinde sermayenin artık - değer yardımı ile büyük oranda birikmesinden ibaret modern iktisat sistemi. [*Osm.* Sermayecilik; *Ing.* Capitalism; *Fr.* Capitalisme]. ☆ *Eşanl.* **kapitalizm.** ☆ *Karş.* **sosyalizm.** ◉ **tekelci ~,** *fels.* ve *sosy.* Bir ulusun siyasî ve iktisadî kuvvetinin taşması veya taşma eğilimi göstermesi. Başka devletler ve ulusları kendi siyasî ve iktisadî etkisi, egemenliği altına almak isteyen devletin politikası; bu politikayı uygulamak üzere girişilen işler; özellikle ulusun tabiî sınırlarından dışarı taşması veya yönetimin başka ırktan insanlar üzerine yayılması amacını güden genişlemeler. [*Ing.* Imperialism; *Fr.* Impérialisme]. ☆ *Eşanl.* **emperyalizm.**

ana.materyal, b.i. *trm.* Asıl toprağın altında ve üzerindeki kendinden oluşan toprağa benzeyen ve henüz dağılmağa başlamamış materyal. [*Ing.* Parent material].

anamnez, i. *Fr. anamnèse* < *Yun. anamnesis. tıp.* Hastalığın ve hastanın gelişmesine ve geçmişine ait kısa tarihçe. [*Ing.* Anamnesis].

anamnezi, i. § ❶ *Fr. anamnésie. tıp.* (a) Bir hastanın ailevî ve kişisel hikâyesi; (b) mevcut hastalık veya araştırmaya sebep olan şartların tümü. [*Ing.* Anamnesis, case history].

anamnezit,-ti, i. *Fr. anamnésite.* 1 mm. den ufak mineralli dolerit. [*Ing.* Anamnesite].

ana.model, b.i. Bir esere örnek olan esas ve ilk model. [*Ing.* Archetype; *Fr.* Archétype].

anamorf, s. *Fr. anamorphe. zool.* Yumurtadan çıkan, henüz eklemleri ve ayakları tamamlanmamış olan bazı çokayaklılar *(çift ayaklılar)* için söylenir. Bunlarda vücudun arka kısmı sonraları farklılaşır.

☆ *Karş.* epimorf.

anamorfoz, i. *Fr. anamorphose* < *Yun. ana.* bir yere doğru dönen +*morphe,* şekil. *opt.* § ❶ Bir cisim görüntüsünün görünen büyüklüğü yatay ve düşey olarak ayni olmadığı zaman meydana gelen olay. *(Sinemaskopta yararlanılan bu olay özellikle, silindir veya tor /simit/ şeklinde ayna veya merceklerle elde edilir)* § ❷ Bir cismin, eğri bir ayna tarafından verilen kaba, biçimsiz görüntüsü § ❸ *mat.* Bir şeklin, apsis ve ordinatları değişik çarpanlarla çarpılarak yapılan dönüşümü. § ❹ *biy.* Yumurtadan çıktıktan sonra bir böcekte vücut parçalarındaki artış. [*Ing.* Anamorphosis].

anamorfozcu, i. *sin.* Bazı geniş perde işlemlerinde kullanılan mercek çeşidi. Bu çeşit mercekler, çok geniş alanı bir görüntü çerçevesi içine «sıkıştırır». Daha sonra, gösterimde, göstericinin önüne takılan başka bir anamorfozcu, sıkışmış görüntüyü eski genişliğine getirir. [*Ing.* Anamorphotic; *Fr.* Anamorphoseur].

ana.motif, b.i. *res., heyk.* ve *mim.* Bir eserde sık sık tekrarlanarak ona özellik kazandıran motif. [*Ing.* ve *Fr.* Leitmotiv].

ana.muylu, b.i. *tekn.* Dirsekli milin *(krank milinin)* motor gövdesinde ana yataklara oturan bölümleri. [*Ing.* Main pin; *Fr.* Bouton principal].

ananabazi, i. *Fr. ananabasie* < *Yun. an,* -sız +*anabasis,* geri geri getirmek. *tıp.* Zaman zaman beliren yürüme imkânsızlığı. Bu durum, çoğu zaman bir saplantıdan ileri gelir.

ananas, i. *(Amerika yerlilerinin dilinden). bot.* Bir çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Ananasgiller *(Bromeliaceae)* familyasından, bütün tropik ülkelerde yetiştirilen, tepesinde bir demet yeşil yaprak bulunan meyvasının tadı ve kokusu çok beğenilen çok yıllık bir bitki. [*Lat. Ananassa comosus; Ing.* Pineapple; *Fr.* Ananas]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 388.* — **ILIMAN VE TROPIK BÖLGE MEYVALARI.**

ananasgiller, ç.i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Farinosae* takımından, sıcak ülkelerde yetişen, çoğu kısa gövdeli, otsu, epifit bitkileri kapsayan, 50 kadar cins ve 2000 kadar türü bulunan, örneği **ananas** olan bir familya. Yapraklar rozet şeklinde, kenarları çoğunlukla dikenli, çiçek durumu, spika, salkım veya panikuladır. Meyva kapsula, bakka veya bileşik meyvadır. [*Osm.* Ahnasiye; *Lat.* ve *Ing. Bromeliaceae; Fr.* Bromeliacées).

ananastazi, i. *Fr. ananastasie* < *Yun. ana,* tekrar +*astasis,* ayakta duramama. *tıp* Aralıklı astazi, çoğu zaman bir saplantıdan ileri gelir. [*Ing.* Ananastasia].

an'ane /an:ane/, i.ç.: **an'anât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *sosy.* ve *huk.* Eski çağlardan beri yerleşmiş olup kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh ve dolayısiyle sağlam bir bağ meydana getiren her türlü alışkı. [*Ing.* ve *Fr.* Tradition, routine]. ☆ *Eşanl.* **gelenek, görenek.** § ❷ *müz.* ◘ **Gelenek.** § ❸ Alışkanlık. § ❹ Tafsilât.

ananeci, i. *fels.* Eskiden gördüklerine bağlı, onları değiştirmek istemeyen kimse, ananeye bağlı. [*Ing.* Traditionist; *Fr.* Traditioniste].

an'anecilik,-ği, i. Geleneklerine bağlı olma hali. [*Ing.* Traditionism; *Fr.* Traditionisme].

ana.negatif, b.i. *sin.* Bir alıcıda kullanılıp kimyasal işlemden geçirildikten sonra elde edilen ilk negatif. Film basıma hazır duruma geldiği vakit, bu negatif, basıma hazır durumdaki filim örnek alınarak kurgusu yapılır, sonra özel depolarda saklanır. [*Ing.* Original negative; *Fr.* Négatif original].

anane.perest, b.s. ◘ **Ananeci.**

ananet, /anânet/, i. *Osm.* < *Ar.* Erkekte cinsel iktidarsızlık, güçsüzlük. [*Ing.* Impotence;*Fr.* Impuissance].

☆ *Eşanl.* **puluçluk .**

an'anevî /an:anevı/, s. *Osm.* < *Ar.* Geleneğe dayanan, gelenekli, an'ane ile ilgili. [*Ing.* Traditional; *Fr.* Traditionnel,-elle].

☆ *Eşanl.* **geleneksel.**

anangioplazi, i. *Fr. anangioplasie* < *Yun. a,* -sız +*angeion,* damar +*plassein,* oluşturmak, Vasküler sistem gelişiminin doğuştan yetersizliğine bağlı genel gelişim noksanlığı geri kalmışlık ve bazen de cücelik. [*Ing.* Anangioplasia].

anankit,-ti, i. *Fr. ananchyte* < *Yun. anankein,* sıkmak. Sihirbazların billûr veya aynalarla kehanette kullandıkları taş. [*Ing.* Anankchyte].

anansefal, i. *Fr. anencephale. terat.* Beyni bulunmayan ucube. [*Ing.* Anancephalus].

ana.omurga, b.i. *den.* Geminin temeli olmak üzere baştan kıça kadar uzanan ağaçtan veya demirden yapılmış başlıca bir bölüm.

ana.para, b.i. Nakdî bir borcun aslı olup, o borcun getirebileceği faizin karşıtı olarak kullanılır. [*Osm.* Resülmâl; *Ing.* Principal capital; *Fr.* Capital].

☆ *Eşanl.* **anaakçe.**

anapeiratik, s. *Fr. anapeiratique* < *Yun. anapeirân,* tekrar denemek. *tıp.* Bazı hareketlerin uzun uzadıya tekrarlanmasından ileri gelen telç.

anapera .i. *zool. Hippoboscidae* familyasının, kısa duyargalı çiftkanatlılar takımından bir pupipar sinek. Kısa ve dar kanatlıdır. Kırlangıçlar ve keçisağanlar üzerinde asalak olarak yaşar. [*Fr.* Anapère].

anapiyezma, i. *Yun. anapiesma. tiy. Antik* oyunlarda kişileri mekanik olarak yerden kaldırmaya yarayan makine.

anaplasmoz, i. *Fr. anaplasmose. vet.* Anaplasma cinsinden kan parazitlerinin meydana getirdiği intanî ve aşısı olan hastalık. Kene ile geçer. [*Ing.* Anaplasmosis].

anaplasti, i. *Fr. anaplastie. tıp. (cerrahide)* Sakatlanmış bir kısmı otogrefle düzeltme. [*Ing.* Anaplasty].

anaplazi, i. *Fr. anaplasie. tıp.* < *Yun. ana.* tersine + *plassein,* oluşmak. *patol.* (a) Hücrelerin embriyoner karakter alması; (b) Bazı hücre ve dokuların habîs tümör özelliğinde gelişmesi. [*Ing.* Anaplasia].

anapnograf, i. *Fr. anapnographe* < *Yun. anapnoe,* nefes alma +*graphein,* çizmek. Solunum sırasında çekilen ve verilen gaz hacimlerini bir kâğıt şerit üzerine kaydeder spirometre. [*Ing.* Anapnographer].

anapodoton, i. *Yun.* Karmaşık bir cümlenin kuruluşunda dengenin bozulması: *(Benim teklifimi reddederseniz, ki öyle görünüyorson sözünüz bu ise-, gerekli tedbirleri alırım.*

ana.pozitif, b.i. *sin.* Özel yapıda bir pozitif olup, kendisinden en az nitelik yitimiyle bir çok negatif kopya çıkarmakta yararlanılır [*Ing.* Master positive; *Fr.* Positif pour contretypage].

anaptiks, i. *Fr. anaptyxe* < *Yun, anaptyksis,* üreme. *dilb.* Bir kelimenin söylenmesini kolaylaştıran asalak bir ünlünün türemesi. Fransızca «sport» kelimesiyle kıyaslanınca Türkçe «*sipor*» kelimesinde bir anaptiks'in meydana geldiği görülür. [*Ing.* Anaptyx].

anar, i. *sosy.* Bir kabilenin *(boyun)* bölündüğü iki veya daha çok parçalardan her biri. [*Ing.* Phratry; *Fr.* Phratrie].

☆ *Eşanl.* **yarım, fratri .**

ana.rahibe, b.i. Rahibelerle manastır başrahibelerine verilen ünvan.

ana.renkler, ç.b.i. *sin.* Kırmızı, yeşil ve mavî renklere denir, çünkü bunların uygun oranda karışımından bütün öbür renkler elde edilebilir. [*Ing.* Primary colours; *Fr.* Couleurs primaires, couleurs fondamentales].

ana.resimler, b.i. *sin.* Bir canlı - resimde anadurumları gösteren resimler. [*Ing.* Keys; *Fr.* Extrêmes].

anarmoni, i. *Fr. enharmonie. müz.* § ❶ Yunanlılarda tetrakort'un, altta, toplamı diesis'e eşit iki aralık bulunan iki ses *(ton)* aralığına bölünmesi. § ❷ Sonraları 125: 128 oranına verilen ad *(comma magne).* [*Ing.* Enharmonic change].

anarmonik ,s. *Fr. enharmonique.* § ❶ *müz.* Ya bir notaya ya da bir türe uygulanan bir nitelik için kullanılır. [*Ing.* Enharmonic]. § ❷ *mat.* Yönlü bir x'x ekseni üzerinde alınan A, B, C, D gibi dört noktanın anarmonik veya iki kat oranı, başlangıç C, bitim noktaları A ile B olan iki vektör ölçüleri oranının, başlangıcı D, bitim noktaları A ile B olan iki vektör ölçüleri bölümü. [*Ing.* Enharmonic].

anarşi, i. *Fr. anarchie* < *Yun. anarkhia* < *an,* -sız + *archos,* baş. *fels.* ve *sosy.* (a) Bir toplumda otorite ve düzenin bulunmaması hali. Kişinin hiçbir toplumsal ve siyasî otoriteye boyun eğmemesi gerekliğini savunan ve devlet kuruluş sistemlerine düşman olan siyasî doktrin. Devlet baskısına lüzum görmeyen toplumcu hareket; (b) Karışıklık, düzensizlik, kargaşalık. [*Osm.* Fevza; *Ing.* Anarchy].

☆ *Eşanl.* **başsızlık, devletsizlik, nizamsızlık, kargaşa, erksizlik.**

anarşist,-ti, s. ve i. *Fr. anarchiste. Yun.* § ❶ Her türlü otoriteye karşı olan, anarşi taraftarı *(kimse);* Anarşi yaratan. [*Ing.* Anarchist]. § ❷ Karmakarışık, karışık, karışmış. [*Ing.* Anarchistic].

anarşizm, i. *Fr. anarchisme.* < *Yun. sosy.* ve *fels.* Egemenliğin merkezileştirilmiş bütün şekillerini reddeden ideoloji. Kişinin her türlü hükümet şeklinden kurtulmuş olma halini tasarlayan politika sistemi olup, egemen bir devlet yerine özgür kişiler arasındaki serbest işbirliği sistemini kabul eder. [*Ing.* Anarchism].

☆ *Eşanl.* **başsızcılık.**

anarti, i. *Fr. anarthrie* < *Yun. a,* -sız + *arthron,* telâffuz. *tıp.* Konuşmada harf ve hece seslerini çıkaramamak şeklinde görülen dil tutukluğu. [*Osm.* Suubet-i telâffuz; *Ing.* Anarthry].

ana.rüzgâr, *den.* Ana yönlerden esen rüzgârlar. (*Yıldız, kıble, gündoğusu, batı*).

ana.saat, b.i. *astr.* Bir rasathane veya kurumda, en doğru giden ve öbür saatlerin ayarlanmasında kullanılan saat. [*Ing.* Master clock; *Fr.* Horloge directrice].

ana.salaburun, b.i. *den.* Trinket ve mayıstra yelkenlerinin gradin yakalarını serene kaldırmak için, adı geçen yakalar üzerinde biri iç diğeri dış tarafında olarak ikişer adet salaburun vardır. «*Ana salaburun*» bunlardan iç taraftakidir, dış tarafta kalana «*boğma salaburun*» denir.

ana.sanlı, b.s. *sosy.* Soyadını ana tarafından alan. [*Osm.* Madernâmî; *Ing.* Matronymic; *Fr.* Matronymique].

ana.seren, b.i. *den.* Direkler üzerinde bulunan serenlerin en aşağıda olanı. [*Ing.* Lower yard; *Fr.* Basse vergue].

ana.ses, b.i. *fiz.* Bir âletin çıkardığı seslerden frekansı en düşük olan ses. [*Osm.* Savt-ı aslî; *Fr. Son* fondamental].

anasıl /anasıl/, s. *Osm.* < *Ar.* Aslında, kök veya soy bakımından. [*Ing.* By origin, originally; *Fr.* A l'origine, originellement].

anasır /anâsır/, ç.i. **unsur**'un çoğulu.

anasız, s. Anası ölmüş [*Ing.* Motherless (boy); *Fr.* Orphelin de mere].

anasızlık,-ğı i. Anasız olmak hali.

ana.silindir, b.i. *otom.* Fren uygulandığı zaman her bir tekerlek silindirine gidecek hidrolik sıvıya sevketmek üzere kullanılan tek hidrolik silindir.

anason, i. *Yun. anison. bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, kök oluşumu çok zayıf, sapı 50-60 sm. kadar yükselen, görünüşü topluca, tohumları açık yeşil renkte ve kokulu, çiçekleri beyaz ve küçük, bir yıllık otsu bir bitki. Tüylü, armut biçiminde olan meyvalarında *(Fructus anisi)* nişasta, müsilâj, sabit ve uçucu yağ bulunmaktadır. Yağda *(Oleum anisi) anetol* ile az miktarda *estragol,* bazı terpenler ve aldehitler vardır. Tıpta bağırsak gazlarının oluşumunu önleyici, hazmi kolaylaştırıcı ve göğsü yumuşatıcı olarak, ayrıca rakı imalinde ve hamur işlerinde kullanılır. [*Lat. Pimpinella anisum; Ing.* Anise, aniseed; *Fr.* Anis]. ◉ **Çin ~** u, *bot.* Manolyagiller *(Magnoliaceae)* familyasından bir ağaççık. Bunun sarı renkte olan çiçekleri anason kokar. [*Lat. Illicium anisetum (verum); Fr.* Anis étoilé].

~ yağı, *kim.* ◘ Yağ.

ana.soyluluk, ğu, b.i. *sosy.* Neslin ana tarafına göre düzenlendiği aile, klan, sob veya nesep teşkilâtı. [*Ing.* Matrilinearity; *Fr.* Matrilinéarite].

anaspis, i. *Yun. a,* -sız + *aspis,* kalkan. *zool.* Koruluklarda, şemsiyemsi çiçekler üzerinde yaşayan, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının *Mordellidae* familyasından ufak bir böcek. [*Ing.* ve *Fr.* Anaspis].

anastigmat, s. *Fr. anastigmate. opt.* § ❶ Astigmatizmi olmayan: *Anastigmat objektif.* § ❷ i. Astigmatizmi olmayan fotoğraf objektifi. [*Ing.* Anastigmat].

anastigmatizm, i. *Fr. anastigmatisme opt.* Bazı optik sistemlerin astigmatizmi önleme özelliği.

anastomoz, i. *Fr. anastomose. tıp.* Damar, sinir veya tendonların arasındaki birleşmeler. [*Osm.* Mufagama; *Ing.* Anastomosis].

☆ *Eşanl.* **ağızlaşma.**

~ ağzı, *tıp.* İçi boş iki organı *(meselâ mide ve bağırsağı)* birleştiren yapma delik.

anastrof, i. *Fr. anastrophe. dilb.* Bir cümlede alışılagelmiş kelime sırasının tersine çevrilmesi.

ana.şalter, b.i. *tiy.* Tiyatronun bütün ışıklarını kesip açan elektrik anahtarı. [*Ing.* Grand master; *Fr.* Volant generale].

ana.şehir, b.i. *sosy.* İktisatça ve teknikçe bir bölgeye hâkim olan şehir. [*Ing.* Metropolis, *Fr.* Metropole].

anataz, i. *Fr. anatase. kim.* Doğal titan oksit.

☆ *Eşanl.* **oysanit ,oktaedrit.**

anateksi ,i. *Fr. anatexie.* Derin bir mağmanın sağlamlaşma şekli. Bu sağlamlaşma sırasında mağma, yakınındaki migmatitleri etkiler veya anateksitlerin veya saf sağlamlaşma granitlerine daha yakın olan kayaların oluşmasına yol açar.

anateksit,-ti i. *Fr. anatexite.* Mineral yatakları dolambaçlı, çarpık veya az belirli olan gnays.

ana.tip,-pi, b.i. Bir tipin çıktığı esas, o tipin ilk şekli. [*Ing.* Archetype; *Fr.* Archetype].

anatoksin, i. *Fr. anatoxine,* < *Yun. ana,* karşıt + *Fr. toxine,* mikrop zehiri. Isı ve gormol ile değişikliğe uğrayan, böylece bağışıklık yaratabilen, zararsız antijen niteliğini muhafaza etmesine rağmen toksik kuvvetini kaybeden mikrop zehiri.

anatomi, i. *Fr. anatomie* < *Yun. ana,* boylu boyunca + *tome,* kesit, *biy.* § ❶ Hayvan ve bitkilerin yapısını, doku özelliklerini, organ ve dokuların birbirleriyle olan ilgilerini inceleyen biyoloji dalı. [*Osm.* Teşrih; *Ing.* Anatomy]. ☆ *Eşanl.* **yapı bilimi;** § ❷ Bu varlıkların dış organları arasındaki oran ve uyum. § ❸ Beden yapısı, gövde yapısı [*Ing.* Anatomy]. ◉ **bitki ~si,** *bot.* ◘ **Bitki.** ◉ **hayvan ~si,** *zool.* Hayvan yapı bilimi; hayvanların iç yapılariyle uğraşan bilim dalı. [*Ing.* Animal anatomy: *Fr.* Anatomie animale]. ◉ **karşılaştırmalı ~,** *biy.* Karşılaştırmalı yapı bilimi; çeşitli canlıların iç yapılarının birbirlerine göre durumlarını inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Mukayeseli anatomi; teşrih-i kıyasî; *Ing.* Comparative anatomy; *Fr.* Anatomie comparee]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 16* — **İNSAN ANATOMİSİ.**

anatomici, i. ◘ **Anatomist.**

anatomik, s. *Fr. anatomique,* Anatomi ile ilgili, anatomi yuluyle. [*Osm.* Teşrihî; *Ing.* Anatomical].

~ ölçü, Çocuğun kilosu, bazı kemiklerinin gelişimi, vücut nisbeti, diş çıkarması, duyu organlarının faaliyeti gibi anatomik büyüme özelliklerini esas alan ölçü.

~ yaş, Bedenin mukayese edilen bir kronolojik yaş seviyesindeki ortalama bedene göre gelişim durumu.

anatomist,-ti, i. *Fr. anatomiste.* Anatomiyle uğraşan kimse. [*Osm.* Teşrihçi; *Ing.* Anatomist].

ana.toplardamar, b.i. *anat.* ve *zool.* Kirli kanın tümünü yüreğin sağ kulakçığına boşaltan iki büyük toplardamardan her biri. [*Lat.* ve *Ing.* Aorta; *Fr.* Aorte]. ◉ **alt ~,** *anat.* Vücudun alt bölgesine ait toplardamarların birleşerek meydana getirdiği bir damar olup, yüreğin sağ-kulakçığına açılır. [*Osm.* Verid-i ecvef-i süflâ; *Lat.* Vena cava inferior; *Ing.* Inferior vena cava; *Fr.* Veine cave inférieure]. ◉ **üst ~,** *anat.* Vücudun üst *(veya ön)* bölgesine ait toplardamarın birleşerek meydana getirdiği bir damar olup sağ kulakçığa açılır. [*Osm.* Verid-i ecvef-i ulya; *Lat. Vena cava superior; Ing.* Superior vena cava; *Fr.* Veine cave superieure].

anatra, i. *zool.* Gecekelebekleri familyasının Pulkanatlılar takımından, küçük gece kelebeği. Avrupa'da yaşar. Parlak renklerle süslü kanatları vardır. Tırtıl, yabanî mersin ve süpürgeotu üzerinde yaşar.

anatrop,-pu, s. *Fr. anatrope* < *Yun. bot.* Funiculus'a doğru dönmüş olan *(yumurtalık hk.)* [*Ing.* Anatropous].

ana.trusa, b.i. *den.* Ana serenleri mensup oldukları direklere bağlayan zincirden veya kalın telden yapılmış hareketli trusalar.

ana.tüzük,-ğü, b.i. *huk.* Tüzel kişilerin ehliyet ve yetkilerini, kuruluş amaçlarıyle gelir kaynaklarını ve örgütlerini gösteren sözleşmeler.[*Osm.* **esas nizamname**

☆ *Eşanl.* **ana (esas) sözleşme.**

ana.vadî, b.i. *coğr.* Bir akarsu ağında ana ırmağın geçtiği vadi. [*Ing.* Principal valley; *Fr.* Vallee principale].

anavasya, i. *Yun.* Göçücü balıkların Akdeniz'den Karadeniz'e çıkması.

anavata, i. *Yun. anavaton.* Kaba iplik üzerine ince ibrişim sararak yapılan nakış şekli. [*Ing.* Raised satin stitch in colored thread].

ana.vatan, b.i. ◘ **Anayurt.**

ana.yapı, b.i. *mim.* Bir yapı bütünü içinde yükseklik ve biçim bakımından göze çarpan, önemli bölüm. [*Ing.* Main building; *Fr.* Corps de logis].

ana.yasa /ana:yasa/, b.i. *huk.* ve *sosy.* Devletin temel kuruluşunu, bu kuruluşa esas teşkil eden ideolojik prensipleri, kişilerin devletle olan ilişkilerindeki temel hak ve özgürlüklerini belirten ve anayasanın tanıdığı hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını engelleyecek yasama ve yargı sistemini kuran kanun. [*Osm.* Kanun-u esasiye, teşkilât-ı esasiye kanunu; *Ing.* ve *Fr.* Constitution]. ◉ **~ nın ihlâli,** *huk.* Anayasa hükümlerine aykırı davranış.

☆ *Eşanl.* **esas kanun, ana kanun.**

~ mahkemesi, *huk.* Kanunların ve T.B.M.M. içtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetleyen, Yüce Divan sıfatiyle, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyeleri ile bazı yüksek dereceli hakimleri görevleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılayan, Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getiren, toplu yüksek bir mahkeme.

ana.yatak,-ğı, b.i. *mek.* İçersinde dirsekli milin mil muylularının döndüğü yatak. [*Ing.* Crank-shaft bearing; *Fr.* Coussinnet de vilebréquin].

ana.yelkenler, ç.b.i. *den.* Ana serenler üzerine yani trinket, mayıstra, foa serenleri üzerine açılan yelkenler. [*Ing.* Main sails].

ana.yol, b.i. § ❶ Kendine birçok yollar açılan en büyük yol. [*Ing.* Main road; *Fr.* Grande -route]. § ❷ *hava.* Bir hava yolu şebekesinde tâli yollardan gelen trafik ile beslenen en önemli noktaları birleştiren şebeke hattı. [*Ing.* Trunk route; *Fr.* Route long courrier].

ana.yön /ana:yön/, b.i. § ❶ *coğr.* Kuzey, güney, doğu ve batı yönlerinden her biri. [*Osm.* Cihet-i asliye; *Ing.* Cardinal point; *Fr.* Point cardinal]. § ❷ *astr.* Bir yerin ufkundaki yönler.

ana.yurt,-du, b.i. İlk yurt, [*Osm.* Anavatan; *Ing.* Mother country, home; *Fr.* Mere patrie, pays natal].

ana.yün,-nü, b.i. *dok.* Tam gelişmiş dişi koyunlardan kırkılan normal tulup yünü. *(Bu yünler koç yünlerine nazaran daha yumuşak ve ince elyaflıdır).*

ana.zar, b.i. Tıkanık salgı bezlerinin veya boşaltıcı kanalları olmayan salgı bezlerindeki kapalı keselerin çeperini meydana getiren şekilsiz bir madde tabakası.

anazark, i. *Fr. anasarque* < *Yun. ana,* arasından + *sarks, sarkos,* et. *patol.* Bütün vücutta şişkinlik meydana getiren deri altı gözeli dokusuna yaygın sıvı sızması (ödem). [*Ing.* Anasarca].

anbar, i. ◘ **Ambar.**

anbean /an:bean/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Gitgide, vakit ilerledikçe. Dakikadan dakikaya, gittikçe. [*Ing.* From moment to moment; *Fr.* De minute en minute].

anber, i. ◘ **Amber.**

anca /an:ca/, bağ ve z. «*Ancak*» kelimesinin aşınmış şekli. [*Ing.* There, thither, that place; *Fr.* Seulement, tant, autant].
~ **beraber, kanca beraber,** *dey.* Bir işte iki veya daha çok kimsenin, o iş kötü de gitse, birbirinden ayrılmamaları gerektiğini anlatır.

ancak /an:cak/, e. < *anca* + *ak*. § ❶ Yalnız, tek, sırf, sadece: *Bu kapı ancak bu anahtarla açılabilir. Bu kapıyı şu anahtarların hiç biri açmaz, ancak bu açar.* § ❷ «Olsa olsa, en fazla, en çok, güçlükle» gibi bir şeyin daha fazlasının imkânsız olduğunu gösterir: *Bu kalem ancak beş lira eder, Ancak bu saatte gelebildim.* § ❸ Ne var ki, fakat, ama lâkin, yalnız: *Bu işe başlıyorum, ancak bugün bitiremem; Bu evi size veriyorum, ancak bugün boşaltamam.* [*Ing.* Only, just, barely; *Fr.* Seulement, à peine, mais]. § ❹ En sonunda § ❺ Kıt kanaat.

ancelika, i. *It. angelica* < *Yun. aggelikon.* ◘ Melekotu.

ançizlemek, nsz.f. *arg.* Ayrılmak, uzaklaşmak, gözden kaybolmak. [*Ing.* To go away, to leave].
☆ *Yak. anl.* açmak, cicozlamak, cızdam etmek, cızdamı çekmek, çözülmek, dümeni kırmak, fertiği çekmek, fertiklemek, ipini kesmek, kırmak, nokta olmak, palamarı çözmek, palamarı koparmak, panik kırmak, payandaları çözmek, tırlamak, tüymek, voltasını almak, zamkinos etmek.

ançu(v)ez, i. *Fr. anchois* < *Isp. anchoa.* § ❶ Genellikle hamsi, bazan çaça, sardalya veya tirsi balıklarından yapılan tuzlu ve yağlı balık ezmesi. ☆ *Eşanl.* **anşuva.** § ❷ Hamsiye verilen diğer bir ad.

and, i. ◘ Ant.

andaç,-cı, i. < *anmak.* < *anğ.* § ❶ Bir kimseyi veya bir olguyu hatırlattığı için saklanan veya hatırlatsın diye verilen şey, anmalık. [*Osm.* Hatıra, hatıralık, yadigâr; *Ing.* Souvenir; *Fr.* Objet donné par une personne pour qu'on se souvienne d'elle, souvenir].
☆ *Eşanl.* **anmaç, anmalık.** § ❷ *(çoğul halinde)* Önemi dolayısıyle hatırda tutulan veya bir yere yazılan olgular, anılar. [*Osm.* Hatırat; *Ing.* ve *Fr.* Souvenir].

andaluzit,-ti, i. < *Andaluzya, kim.* ve *jeol.* Ortorombik sistemde billûrlaşan 3.15 yoğunluğunda, pembe veya esmer renkte susuz alüminyum silikat. (Al_2SiO_5). Killi kültelerin *(kayaların)* kontak metamorfizminin karakteristik bir ürünü. Yüksek kalitede porselen yapımında kullanılır. [*Ing.* Andalusite; *Fr.* Andalousite].

andante /andan:te/, z. *It. andare. müz.* Orta derecede yürük hızda, yarı yavaş, *adagio* ile *andantino* arası. [*Ing.* ve *Fr.* Andante].

andantino /andanti:no/, z. *It. müz.* Andanteden daha canlı, daha yürükçe, daha hızlı. [*Ing.* ve *Fr.* Andantino].

andarterit,-ti, i. *Fr. endartérite* < *Yun. endo,* iç + *Fr. arterite. patol.* Atardamar çeperini kalınlaştıran ve bu şekilde çapını daraltan doku uzantısı.

andavallı, i. *arg.* ◘ Abeci .

andemi, i. *Fr. endémie* < *Yun. endemon. tıp.* Bir bölgeye özgü olan ve orada sık görülen hastalık. [*Ing.* Endemic disease; endemic].

andemik, s. *Fr. endémique.* Ayni bölgede devir devir ortaya çıkan *(hastalık hk.)* [*Ing.* Endemic].

andept,-ti, i. *jeol.* Alafan ve volkanik külçe zengin olan inseptisolleri içine alan grup. Okrik, molik veya umbrik epidedanları olabilir. Epipedan okrik olursa muhakkak suretle kambik horizonun bulunması gereklidir. [*Ing.* ve *Fr.* Andept].

and.etmek(-e), b.i. Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek. [*Osm.* Ahdetmek; *Ing.* To pledge one's word, to take an oath, to swear; *Fr.* Faire serment de, jurer].
☆ *Yak. anl.* **yemin etmek** .

andezin, i. *Fr. andésine. kim.* ve *jeol.* Plajyoklaz triklinik feldspatlar ailesinden, labradorla oligoklaz arasında yer alan doğal sodyum ve kalsiyum alüminosilikat. [*Ing.* Andesine].

andezit,-ti, i. *Fr. andésite. jeol.* Plajiyoklazlı *(dış püskürük)* bir yanardağ kültesi. *Andes* sıra dağlarının adından gelme bir kelimedir. [*Ing.* Andesite].
☆ *Eşanl.* **Ankara taşı.**

andıç,-cı i. Unutulmaması istenen şeyleri yazmaya yarayan, takvim şeklinde defter. [*Osm.* Muhtıra, ajanda; *Ing.* Memorandum, diary; *Fr.* Memorandum, agenda].

andık,-ğı, i. *zool.* ◘ Angıt.

andırak,-ğı, i. Unutulmaması gereken şeyler için konulan nişan. [*Ing.* Reminiscence mark; *Fr.* Marque de réminiscence].

andıran, s. *mant.* ve *fels.* Benzeyen, andırışlı, andırışa temel olabilen. [*Osm.* Mümasil; *Ing.* Analogous, reminiscent of; *Fr.* Analogue].
☆ *Yak. anl.* **eş, benzeş, benzer.**
☆ *Karş.* **apayrı, bambaşka, zıt.**

andırım, i. *res.* Bir şekil veya bir rengin diğer bir şekil veya rengi hatırlatması. [*Fr.* Rappel].

andırış, i. *mant.* ve *fels.* (a) İki şey arasında bazı noktalarda uygunluk hali; (b) Bu uygunluğa bakarak bunların başka noktalarda da uyuşabileceklerini ileri süren bir çeşit çıkarsama. [*Osm.* Temsil, kıyas, mümaselet; *Ing.* Analogy; *Fr.* Analogie].

andırış.bilim, b.i. *fels.* Bir şeye benzeterek yeni bir şey yapmak bilimi. [*Osm.* ilm-i müşabehet; *Ing.* Analogy; *Fr.* Analogie].

andırışma, i. *mant.* § ❶ İki şey arasındaki benzerlik hali. [*Ing.* Ambiguity; *Fr.* Ambiguité]. § ❷ Aralarındaki herhangi bir benzerlik yüzünden iki şeyden birinin öbürü sanılarak onun yerinde kullanılması: *Bir isim andırışması yüzünden. Aralarında andırışma bulunan iki kelime.* [*Osm.* Iltibas; *Ing.* ve *Fr.* Confusion].

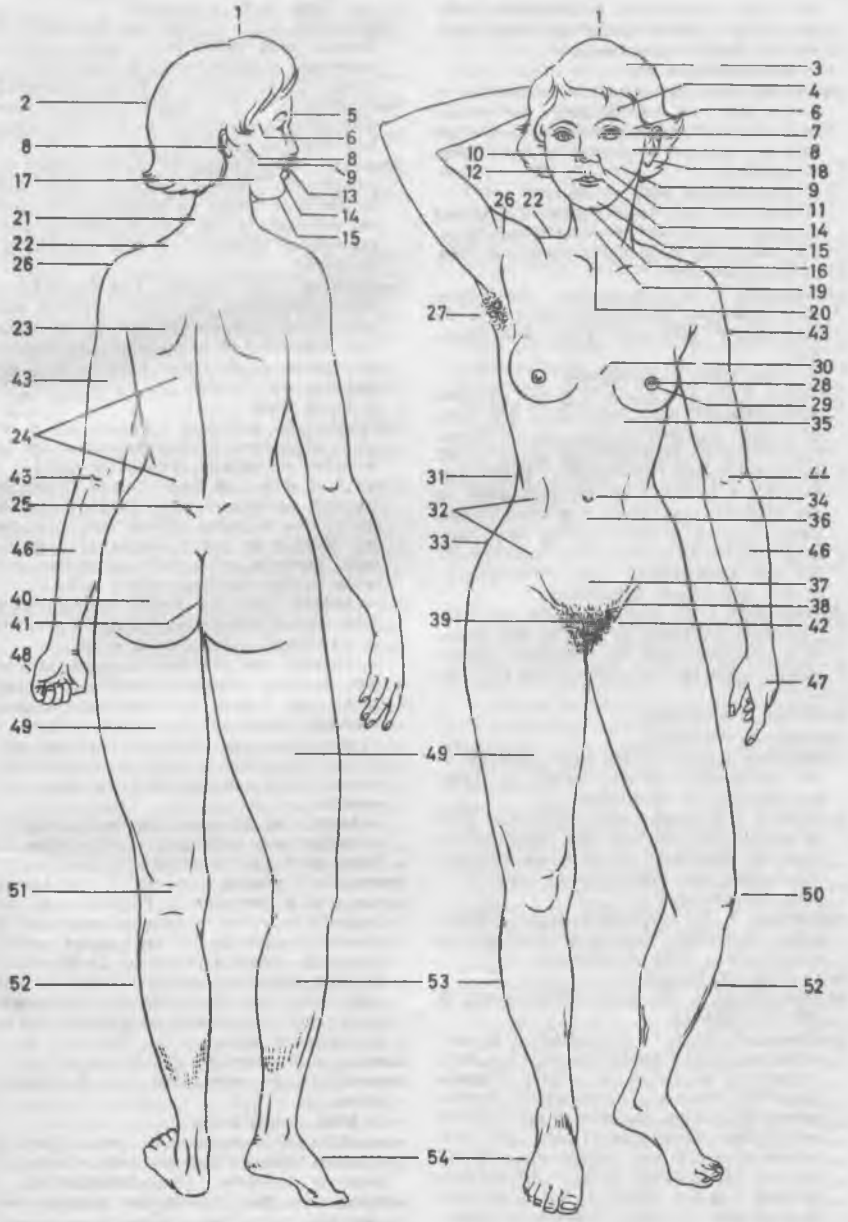

ŞEKİL: 16. — **İNSAN ANATOMİSİ: [1-18** *Baş*]: **1.** Başın tepesi. **2.** Başın arkası **3.** Saç. **[4-17** *Yüz*]: **4.** ve **5.** Alın *(Alın çıkıntısı).* **6.** Şakak. **7.** Göz. **8.** Elmacık *(Yanak)* kemiği. **9.** Yanak. **10.** Burun. **11.** Burun - dudak oluğu **12.** Burunaltı oluğu *(Filtrum).* **13.** Ağız. **14.** Gamze. **15.** Çene. **16.** Çene gamzesi. **17.** Çene kemiği. **18.** Kulak. **[19-21** *Boyun*]: **19.** Boğaz. **20.** Boğaz boşluğu. **21.** Ense. **[22-41** *Gövde, beden*]: **22.** Omuz. **23.** Kürek kemiği. **24.** Bel. **25.** Kuyruk sokumu. **26.** Koltukaltı. **27.** Koltukaltı kılı. **[28-30** *Göğüs, meme*]. **28.** Meme başı. **29.** Areol, ayla. **30.** Koyun, bağır. **31.** Bel. **32.** Karın. **33.** Kalça *(Kabaet).* **34.** Göbek **[35-37** *Karın*]: *35.* Üstkarın. **36.** Karın. **37.** Altkarın. **38.** Kasık. **39.** Edep yerleri. **40.** Kıç. **41.** Arka kırışığı. **42.** Uyluk üst kıvrımı. **[43-54.** *Uzuvlar*]: **43.** Üstkol. **44.** Kol kıvrımı. **45.** Dirsek. **46.** Önkol. **47.** El. **48.** Yumruk. **[49-54** *Bacak*]: **49.** Uyluk. **50.** Diz. **51.** Diz arka çukuru. **52.** Bacak. **53.** Baldır. **54.** Ayak.

andırışsız, s. Aralarında birbirini andıracak hiçbir nokta bulunmayan *(şeyler)*.

andırma, i. *mat.* (a) *(Özellikle Yunan matematikçilerinde)* Nicel oran, matematik oranı; (b) Nitel oran, benzerlik. Benzerlik suretiyle uslamlama demek, görülen bir benzerlikten görülemeyen bir benzerliğe atlamadır. [*Osm.* Temsil; *Ing.* Analogy; *Fr.* Analogie].

andırmak(-e,-i), f. § ● Anmak işini yaptırmak, hatırlatmak: *İnsan kendini kalanlara hayırla andırmalı.* [*Ing.* To bring to mind, to bear a striking resemblance *(to)*; *Fr.* Rappeler]. § ❷ (-i) Benzer tarafları olmak: *Bu kız anasını andırıyor, Bu çocuğun yürüyüşü babasını andırıyor.* [*Ing.* To resemble; *Fr.* Ressembler].

☆ *Eşanl.* **müşabih olmak** .

☆ *Karş.* **tamamen ayrı olmak, tamamen başka olmak.**

andız, i. *bot.* Kozalaklılar (Coniferae) takımının, Servigiller *(Cupressaceae)* familyasından, Güney Anadolu, Suriye, Lübnan, Antilübnan'da yaygın olan, 10 m. ye kadar boylanabilen, yaprak dökmeyen, iki evcikli, dekoratif bir ağaç. Birçok Botanikçiler tarafından Ardıç'ın bir türü *(Juniperus drupacea)* olarak kabul edilir. Birçok özellikleri Ardıç'a benzeyen bu bitki, tohumlarının serbest olmaması, tomurcuklarının pullarla örtülmüş olmasıyle Ardıç'lardan ayrılır. Yaprakları 1-2,5 sm. boyunda, subulat ve batıcıdır. Dişi çiçek üçer üçer çevrel dizilmiş pullardan meydana gelmiştir. Iki senede olgunlaşan kozalağın etli kısmı reçine ve şeker bakımından zengin olup *andız pekmezi*'nin hazırlanmasında kullanılır. Odunu çok sert ve dayanıklıdır. [*Lat. Arceuthos drupacea; Ing.* Juniper of Syria; *Fr.* Genévrier de Syrie].

~ otu, *bot.* Nemli yerlerde yetişen, sarı çiçekli, acı ve kokulu, İki çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller (Compositae) familyasından, çok yıllık otsu bir bitki. [*Lat.* ve *Ing. Inula; Fr.* Aunée inule].

and.içlrmek(-e), b.f. Andiçmek işini yaptırmak. [*Osm.* Tahlif etmek; *Ing.* To make swear an oath (someone); *Fr.* Assermenter, faire prêter serment].

☆ *Eşanl.* **yemin ettirmek** .

and.içme, b.i. *sosy.* Karşılıklı iki kişi veya iki zümrenin birbirlerine verdikleri sözle duracaklarına dair dinî bir merasim halinde sözleşme yapmaları. [*Osm.* Yemin, ahd-ü peyman; *Ing.* Taking an oath; *Fr.* Action de faire des serments].

☆ *Eşanl.* **yeminli iman.**

and.içmek, b.f. Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya ant ile söz vermek. [*Osm.* Yemin etmek; *Ing.* To take an oath, to swear in; *Fr.* Jurer, prêter serment, faire serment].

andigena ,i. *Fr. andigène. zool.* Andlarda yasayan Güney Amerika tukanı. Karnının rengi mavidir.

☆ *Eşanl.* **mavi tukan.**

andira, i. *Portekizce yoluyle tupi dilinden. bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından Amerika'da yetişen ağaç cinsi. 20 türü vardır. Kerestesinden faydalanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Andira].

andirin, *kim.* Amerika hurması, arek *(Andira Inermis)* kabuklarından elde edilen ve *«methyltyrosine»* yapısında olan bir alkaloit ($CH.C_6H_4CH_2$ (COOH). NH. CH_3). [*Ing.* ve *Fr.* Andirine].

andiroba, i. *Portekizce yoluyle tupi dilinden. bot.* Amerika boncuk ağacının *(Carapa guianensis)* kerestesi. Biraz yumuşak ve oldukça zarif olan bu kereste, doğramacılıkta ve kaplamacılıkta kullanılır.

andiv, i. ◘ **Hindiba.**

andoderm, i. ◘ **Endoderm.**

andofit, i. ◘ **Endofit.**

andofitik, s. ◘ **Endofitik.**

andoftalmit, i. ◘ **Endoftalmit.**

andojen, s. ◘ **Endojen.**

andokardit, i. ◘ **Endokardit.**

andokrin, i. ◘ **Endokrin.**

andokrinoloji, i. ◘ **Endokrinoloji.**

andolenf, i. ◘ **Endolenf.**

andometrik, i. ◘ **Endometrik.**

andometriyoz, i. ◘ **Endometriyoz.**

andoradyoterapi, i. ◘ **Endoradyoterapi.**

andorit,-ti, i. *Fr. andorite. kim.* Doğal gümüş, kurşun ve antimon sülfür.

andoskop, i. ◘ **Endoskop.**

andoskopi, i. ◘ **Endoskopi.**

andotoksin, i. ◘ **Endotoksin.**

andradit,-ti, i. Adi kalsiyum demir garneti. [*Ing.* ve *Fr.* Andradite].

andrakonya, i. *zool.* Kelebeklerde cinsel çekiciliği arttıran bir koku yayan değişime uğramış kanat pulları. [*Ing.* Andraconia].

andraz, i. *Fr. andrase* < *Yun. andros*, insan, erkek + *ase*, maya eki. *zool.* Enzim veya hormon şeklinde, erkeklik tâyin edici faktör. [*Ing.* Andrase].

androdedotoksin, i. *kim.* Ağı ağacı *(katmerli zakkum)* yapraklarından elde edilen zehirli bir madde. [*Ing.* Andrododedotoxin].

androfor, i. *Fr. androphore, bot.* Çiçekte erkek organ ipciklerinin birleşmesiyle meydana gelen demete Mirbel tarafından verilen ad. [*Ing.* Androphore].

☆ *Eşanl.* **stamen sapı.**

androgen, i. *Fr. androgene Yun. aner*, erkek + *genos*, döl. *anat.* Her iki cinste de bulunan ve büyük kısmı böbrek üstü bezi tarafından sağlanan erkeklik hormonu maddesi. [*Ing.* Androgen].

☆ *Eşanl.* **erkek eşey hormonu.**

~ bezi, *biy.* Bazı kabuklularda *(Crustacea)* bulunan ve androjen hormonu meydana getiren bez. [*Ing.* Androgenic gland; *Fr.* Glande androgénique].

androgenez, i. *Fr.* androgenèse. Yumurtanın veya döllenmiş yumurtanın yalnız sperma çekirdeğiyle gelişmesi. [*Ing.* Androgenesis].

☆ *Eşanl.* **erkek partenogenez.**

androgin, i. *Fr. androgyne.* § ❶ *biy.* Cinsiyeti belli olmayan; hem erkek hem dişi olan. Iki cinsin vasıflarını ambigü olarak birleştiren *(Freud'in psikanaliz'inde çocuk cinsel hayatında önemli rolü vardır).* [*Ing.* Androgyne]. § ❷ *bot.* Aynı zamanda erkek ve dişi çiçekleri olan *(bitki)*. § ● *sosy.* ve *fels.* Sosyal düzende ailenin erkek ve kadın soylarının karma rol oynadığı bazı ilkel toplumlar için kullanılabilir. [*Ing.* Androgyne]

☆ *Yak. anl.* **hünsa, hermafrodit.**

androginofor, i. *Fr. androginophore. bot.* Bazı çiçeklerde, müşterek bir sap ile dişi organla birlikte stamenler de perianttan yükselmiştir. Böyle bir sap androginofor adını taşır.

androjen, ◘ **Androgen.**

androjin, ◘ **Androgin.**

androkeum, i. *bot.* Çiçeğin erkek organları olan stamenlerin topuna verilen ad. [*Ing.* Androecium; *Fr.* Androcee].

androkoni, i. *Fr. androconie. zool.* Özel biçimi olan tüycük veya pul; bazı pulkanatlı böceklerde erkeklerin kanatlarında bulunur. *(Diplerinde koku çıkaran bezler vardır.)* [*Ing.* Androconia].

androkrasi, i. *Fr. androcratie, sosy.* Erkeğin kadına üstünlüğü üzerine dayanan toplum organlaşması. [*Ing.* Andocracy].

andromeda, ◘ **Andromet** .

andromedit,-di, i. *Fr. andromedide. astr.* ◘ **Meteor yağmuru.**

Andromet,-di, öz. i. *Fr. andromède* § ● *astr.* Kuzey yarım gök küresinin takımyıldızı. Andromeda'nın en parlak üç yıldızı, Pegasus Karesi'nin köşegen uzantısından, hemen hemen aynı doğru üzerinde ve eşit uzaklıktadır. [*Osm.* Elgavil, zat-ül kürsî, *Lat. Andromeda (=And); Ing.* Andromeda, chained woman]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 519* — **TAKIMYILDIZLAR.** § ❷ *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika ve Asya olan bir bitki. Yapraklarının dayanıklılığı ve çiçekleri için yetiştirilir.

— yağmuru, *astr.* Bir akanyıldız yağmurunun adı. [*Ing.* Andromedids; *Fr.* Andromedides].

andromonoik bitki, *bot.* ◘ **Bitki.**

andron, i. *Fr. andron* < *Yun. aner, andros*, erkek. *mim.* Eski Yunan evlerinde erkeklere mahsus olan kısım olup, Türk evlerinin selâmlığı gibi ayrı bir dairedir. [*Ing.* Andron].

andropogon, i. *Fr. bot.* Dünyanın bütün sıcak ve ılıman bölgelerinde yetişen Buğdaygiller familyasından kokulu bir saz çeşidi.

☆ *Eşanl.* **mekke sazı** .

andropoz, i. *Fr. andropause.* Erkeklerdeki yaş dönümünü adlandırmak için «menopoz» dan kıyas yoluyle yapılan kelime.

androsefal, s. *Fr. androcéphale.* İnsan başlı bileşik varlıklara denir: *Asur saraylarındaki kanatlı büyük boğalar androsefal cinslerdir.*

androsfenks, i. *Fr. androsphinx.* Erkek başlı sfenks.

androspor, i. *Fr. androspore, zool.* Eşeysiz küçük zoospor. *Oedosgoniaceae* familyasındandır. Erkek eşey hücresine dönüşebilir. [*Ing.* Androspore].

androsporangiyum, i. *Lat. bot.* Androsporları taşıyan bir spor kesesi. [*Ing.* Androsporangium].

androstan, i. *kim.* $C_{19}H_{32}$ formülüne uyan ve testosteron gibi bazı androgenlerin nüvesini teşkil eden doymamış hidrokarbon çatısı. [*Ing.* ve *Fr.* Adrostane].

androsteron, i. *Fr.* < *Yun. kim.* Erkeklerin idrarından elde edilen veya sentez yolu ile hazırlanan cinsiyet hormonu, androjenik bir steroit: $C_{19}H_{30}O_2$ [*Ing.* ve *Fr.* Androsterone].

androstiliyum, i. *trm.* Bitkilerde çiçeğin iğnesiyle erkek organların birbirine yapışmasından meydana gelen bir organ.

andung, i. *bot.* Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, *Monopetalanthus heitzii* ağacından elde edilen bir kereste. Koyu pembe, yumuşak ve lifli olan bu kereste, gemi yapımında kullanılır ve daha çok Gabon'da üretilir.

anekdot,-tu, i. *Fr. anecdote*, § ● Büyük bir olayın içinde başlı başına bir bütünlük gösteren küçük hikâyelerden biri. [*Osm.* Fıkra; *Ing.* Anecdote]. § ● Çocukların gelişme ve davranışlarına ait notlar tutarken esas alınan olay veya hareket

☆ *Eşanl.* **fıkra** .

anektazi, i. *Fr. anectasie* < *Yun. a.* -sız + *ektasis*, genişleme. Bir organın normal genişlemeden yoksunluğu. [*Ing.* Anectasia].

anele, i. *It. den.* § ● Demir *(çapa)* bedeninin tepesine açılmış yuvarlak deliğe takılan özel biçimde bir halka. *(Zincir veya halat, demir kilidiyle bu halkaya bağlanır).* § ❷ Babalar üzerinde, rıhtımlarda ve benzeri yerlerde bulunan sağlam madenî halka.

~ baklası, *den.* Bir zinciri demirin anelesine takmak için kullanılan özel biçimdeki zincir halkası.

~ harbisi, *den.* Kilitlerin açık taraflarındaki deliklere bağdaşık olarak geçmek üzere bir ucu yumru diğer ucu skurulu veya skurusuz olarak yapılmış demir miller.

~ kerpeten, *den.* Saplama civatalarını sökmede kullanılan bir ucu çatal diğer ucu yumru olarak yapılmış bir çeşit demir manivelâsı.

— kilidi, *den.* Zincirleri demirlerin anelelerine bağlamakta kullanılan ağızları diğer kilitlere göre daha açık olan kilitler.

anemi, i. *Fr. anemie* < *a.* -sız + *Yun. haima*, kan, *tıp.* ◘ Kansızlık. ◉ **Fanconi ~ si**, *tıp.* Isviçre'li çocuk hekimi **Fanconi** tarafından ilk olarak tanımlanan bir çeşit çocuk yaşları kansızlığı. Başın ufak oluşu *(mikrosefali)* arkeklik bezlerinin biçimsel körelmesi, bazı kere dalak uru, akyuvarların ve trombositlerin azlığı, alyuvarların da olağandan iri ve az olmasiyle belirlenir.

anemik, s. *Fr. anémique. tıp.* ◘ **Kansız.**

anemofil, s. *Fr. anémophile. bot.* ◘ **Anemogam.**

~ bitki, *bot.* ◘ **Bitki.**

anemofili, i. *Fr. anémophilie. bot.* Rüzgârla tozlaşan bitkilerin tozlaşma tarzı; rüzgâr vasıtasıyle tozlaşma. [*Ing.* Anemophily].

anemogam, s. *bot.* Tozlaşmaları rüzgârla olan *(çiçekler hk.)*. [*Ing.* Anemogamous; anemophilous; *Fr.* Anémogame, anémophile].

☆ *Eşanl.* **anemofil.**

~ bitki, *bot.* ◘ **Bitki.**

anemograf, i. *Fr. anémographe.* Yazıcı anemometre. Rüzgârın yönünü, esiş süresini ve hızını grafik çizerek gösteren âlet. [*Ing.* Anemographer].

anemogram, i. *Fr. anémogramme.* Anemografın çizdiği eğri. Rüzgâr hızının sürekli değişikliklerini gösterir.

anemokor, s. *Fr. anémochore. bot.* Esas itibariyle rüzgârla dağılan tohumlar için kullanılır. *(Yabani hindiba v.b.).*

anemometre, i. *Fr. anémomètre.* Rüzgârın hızını ölçen âlet. [*Ing.* Anemometer]. ☆ *Eşanl.* **yelölçer**.

anemon, i. *Fr. anémone* < *Yun.* ◘ **Dağ lâlesi.**

anemoskop,-pu, i. *Fr. anémoscope. hava.* Rüzgâr varlığını ve yönünü gösteren herhangi bir âlet. Rüzgâr pusulası. [*Ing.* Anemoscope]. ☆ *Eşanl.* **yelkovan.**

anensefal, s. § ❶ Beynin kısmen veya tamamen bulunmaması hali, [*Ing.* Anencephalic, anencephalous; *Fr.* Anencephalique]. § ❷ i. Beyni bulunmayan ucube. [*Ing.* Anencephalus; *Fr.* Anencéphale].

anemotaksi, i. *Fr. anémotaxie. biy.* Hava akımlarına karşı reaksiyon veya kanat hareketi.

anemotropizma, i. *Fr. anémotropisme. biy.* Rüzgâr çekimi, rüzgâra yönelim. Uçucu hayvanların rüzgâra göre yönelmesi. [*Ing.* Anemotropism].

anensefali, i. *Fr. anencéphalie, zool.* Beyine sahip olmama durumu, beyinsizlik. [*Ing.* Anencephaly].

anenteron, i. *zool.* Supranormal sıcaklığa maruz kaldığı için malformasyona uğramış olan blastula. [*Ing.* ve *Fr.* Anenteron].

anepigraf, i. *Fr. anépigraphe.* Üzerinde yazı bulunmayan madenî paralar.

aneritropsi, i. *Fr. anérythropsie* < *Yun. a,* -sız + *erytros,* kırmızı + *blepsis,* görüş. *tıp.* Kırmızıyı görmemek hastalığı.
☆ *Eşanl.* **kırmızı renk körlüğü.**

anerji, i. *Fr. anergie* < *an,* -sız + *Yun. ergon,* tepki. *tıp.* Cansızlık, takatsızlık, tembellik, organizmanın savunma yeteneğinin kaybolması. Alerji yokluğu veya daha önce bir antijene karşı edinilen duyarlığın kaybolması. [*Ing.* Anergia].

aneroidograf, i. *Fr. aneroïdographe. hava.* Yazıcı körüklü barometre. [*Ing.* Aneroidograph]

aneroid, i. . . *Fr. anéroïde.* < *Yun. a,* -sız + *neros,* nem. Civa yerine bir maden kutu kullanmak temeline dayanan kadranlı barometre. ~ **barometre,** ◘ **Barometre.**

aneroplasti, i. *Fr. aneroplastie. tıp.* Havadan tecrit, ayırma *(yara).* [*Ing.* Aneroplasty].

anerotizm, i. *Fr. anérotisme. psik.* ve *patol.* Cinsel tutukluk; erkekte ve kadında, cinsel temas sırasında zevk almamak şeklinde belirir; ruhî sebeplerden ileri gelir.

anestekinezi, i. *Fr. anesthécinésie* < *an,* -sız + *Yun. estezis,* duyarlık + *kinêzis,* hareket. *tıp.* Hareket ve duyarlıktan yoksun bir organın durumu

anestezi, i. *Fr. anesthésie* < *Yun. an,* -sız + *aisthesis,* duyum, duygu. § ❶ *tıp.* Dıştan veya bedenden gelen ağrı uyarımlarının algılanmasının bir sinir hastalığı sonucu, fakat genellikle cerrahî bir işlem için tıpça kaldırılması, § ❷ *psik.* Duyu sinirlerinin veya beyindeki duyu merkezlerinin herhangi bir etki altında kalarak duyum alamaması hali. [*Osm.* Ziya-ı his; *Ing.* Anaesthesis, anaesthesia]. ☆ *Eşanl.* **duyum yitimi.** ◉ **ağrılı** ~, *tıp.* Deride duyarlığın bölünmesi, derinin acıya karşı duyarlığı çok artarken aynı sinir bölgesinde dokunma duyusu yok olur. ◉ **bölgesel** ~, *tıp.* Anestezik madde, uyuşturulacak olan sinir sisteminde, ya sinir uçlarına *(yerel anestezi)* ya sinir kökleri hizasına *(kök anestezisi)* ya da omurga kanalı içinde omurilikten çıkan kökler hizasına *(anestezi raşidiyen veya raşianestezi)* doğrudan doğruya gönderilir. ◉ **genel** ~, *tıp.* Giriş yolu ne olursa olsun, bütün sinir sistemini etkileyen ve kişinin kendini kaybetmesiyle sonuçlanan sunî anestezi ◉ **kendiliğinden** ~, *tıp.* Belirli bir sinir bölgesinde bir sinir veya sinir merkezi hastalığına bağlı duyu kaybı.
~ **yapmak,** *tıp.* Bir anestezik aracıyle uyutmak ve ağrı duyumunu ortadan kaldırmak. [*Ing.* To Anaesthetize; *Fr.* Anesthésier].

anestezik, s. *Fr. anesthésique. tıp.* § ❶ Anestezi yoluyla ilgili, anestezi yapan. § ❷ Kloroform, eter v.b. gibi anestezi yapan maddeler için kullanılır. [*Ing.* Anaesthesic].

anestezist,-ti, i. *Fr. anesthésiste. tıp.* Anesteziyi uygulayan kimse. [*Ing.* Anaesthetist].

anesteziyoloji, i. *Fr. anesthésiologie. tıp.* Anestezi sağlanmasıyle uğraşan tıp dalı. Anestezi ve anesteziye bağlı tamamlayıcı faaliyetler bilimi. [*Ing.* Anesthesiology].
~ **uzmanı,** *tıp.* **Çeşitli** anesteziyoloji tekniklerinin uygulanmasında uzmanlaşmış hekim. [*Ing.* Anesthesiologist; *Fr.* Anesthésiologiste].

anetol,-lü, i. *Fr. anéthole. kim.* Anason ve rezene yağlarında bulunan ve Anol'ün metil eteri olan başlıca madde: $CH_3-CH=CH-C_6H_4-OCH_3$. [*Ing.* Anethol].

anevrizma, i. *Fr. anevrisme* < *Yun. aneurisma,* genişleme. *patol.* Bir atardamarın bozulmuş çeperlerinden meydana gelen ur biçiminde şişkinlik. [*Ing.* Aneurism]. ◉ **kurtlu** ~, *vet.* Bağırsak atardamarıyle yan dallarında meydana gelen anevrizma. Atlarda *strongilos* denilen kurtların kurtçuklarından ileri gelir ve şiddetli karın sancılarına, bağırsak kanamalarına yol açar.

anevrizmorafi, i. *Fr. anévrismorraphie. tıp.* Atardamar veya atardamar-toplardamar anevrizmalarında, anevrizma kesesinin dikilmesine dayanan tedavi metodu. [*Ing.* Aneurismorrhaphy].

anfantilizm, i. *Fr. enfantilisme. tıp.* Cüce, sıska, ufak tefek yapılı çocuklarda görüldüğü gibi hipofiz salgı bezinin az hormon çıkarmasından dolayı bedenî gelişmede aksaklık veya yetersizlik.

anfigoni, i. *Fr. amphigonie. biy.* Ayrı cinslilik. [*Ing.* Amphigony].

anfisi, i. *Fr. emphytie.* Bir bölgedeki sürekli bitki hastalığı. Normal şartlarda büyük bir yayılma göstermez ve genellikle büyük ölçüde zarara yol açmaz.

anfitoksi, i. *Fr. amphitoxie, biy.* Böceklerde aşılanmamış yumurtaların erkek veya dişi oluşu.

anfizem, i. *Fr. emphysème. tıp.* Alveolların arasındaki bölmelerin yırtılması ile genişlemesi ve bunun sonucu akciğer hacminin genişlemesine rağmen hematoz sahasının daralması. Dokular arasında hava toplanmasından şiş meydana gelmesi. [*Ing.* Emphysema].

anfolit,-ti, i. *Fr. ampholyte. kim.* Çözücü *(medium)* nün pH değerine göre solüsyona H + veya OH− iyonları verebilen madde. [*Ing.* Ampholite].
☆ *Eşanl.* **anfoter elektrolit.**

anfoter, s. *Fr. amphotère kim.* Hem asit hem baz karakteri taşıyan *(madde).* [*Ing.* Amphoteric, amphoterous].

angaje, i. *Fr. engage.* § ❶ Bağlanmış, söz vermiş, § ❷ Bağımlı, sözle veya yazılı olarak bir vaatte bulunan, kendini bir taahhüt altına sokan, belli zaman için, çoğunlukla geçici bir işe alınmış olan. [*Ing.* Engaged].
~ **olmak,** Bağlanmak, söz vermek. [*Ing.* To be engaged; *Fr.* S'engager].

angajman, i. *Fr. engagement.* Verilmiş söz, yapılması üste alınmış iş,taahhüt [*Ing.* Engagement].

angarya /angar:ya/, i. *it.* < *Yun. angareia.* § ❶ Bir borca karşılık gördürülen ağır iş; birine isteksiz ve ücretsiz olarak yaptırılan iş [*Ing.* Forced labour; *Fr.* Corvée]. § ❷ Hatır için yapılması teklif edilen veya yapılan oyalayıcı iş. [*Ing.* Drudgery; *Fr.* Chose qu' on est requis ou prié de faire]. § ❸ Devlet tarafından fevkalâde durumlarda vatandaşa ait araba, hayvan v.b. gibi taşıt araçlarının ücretsiz olarak kullanılması, § ❹ *huk.* (a) *(Devletler umumî hukukunda)* Bir gemiyi bir yükü almaya zorlamak, gemiyi alıkoyma; (b) Savaş halindeki devletin, kendi sularındaki yabancı devlet gemilerine asker, silâh, yiyecek maddeleri nakli gibi kamu hizmetleri için el koyması; (c) *(Özel hukukta)* Bir kimsenin hizmetinden veya bir malın menfaatinden, zor kullanarak ve bedava yararlanma. [*Ing.* Angary]. § ❺ *tar.* Derebeyi tarafından istenen kollektif hizmet, kölenin, köylünün ve toprak sahibinin derebeyi hesabına ücretsiz çalışmaya mecbur olduğu günler § ❻ *mec.* Usandırıcı, sıkıcı mecburiyetler, yükler § ❼ Isteksizce, istek dışı, istemeyerek. [*Ing.* Unwillingly, perfunctorily].

angerona, i. *zool.* Pulkanatlılar *((Lepidoptera)* takımından Avrupa gece kelebeği. Tırtılı çeşitli ağaçlar ve çalılar üzerinde yaşar. [*Lat. Angerona pruharia*].

angı, i. *mant., psik.* ve *fels.* Yaşanmış olgulardan belleğin sakladığı her türlü iz. [*Osm.* Hatıra; *Ing.* Memory; *Fr.* Souvenir, mémoire] ◉ ~ **ların saptanımı,** *mant.* ve *psik.* Ruhun angıları özümlemesi işi. [*Osm.* Tespit-i hatırat; *Fr.* Fixation des souvenirs] ☆ *Eşanl,* **anı.**
~ **çağrısı,** *fels.* Herhangi bir angıyı canlandırmak için çalışma. [*Osm.* Hâtıraların daveti; *Ing.* Reminding, recalling, remembrance; *Fr.* Remémoration].

angıç,-cı, i. Çitten döşemesiz araba. [*Ing.* Side panel of slats for a horse cart].

angıt,-tı, angut,-tu, i. § ❶ *zool.* Kazsılar *(Anseriformes)* takımının, Ördekgiller (*Anatidae*) familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 35 sm. Genel olarak pas kırmızısı renktedir. Gagası ve ayakları kısa olur. Orta Asya'dan Güney Doğu Avrupa'ya kadar yaygındır. [*Lat. Casarca ferruginea; Ing. Ruddy* sheld-duck; *Fr.* Canard roux, casarca roux]; ☆ *Eşanl.* **kazarka.** § ❷ *mec.* Budala, ahmak.

angın, s. Ünlü, anılmış.

angiyosperm, s. *Fr. angiospèrme.* < *Yun. angeion,* mahfaza + *sperme,* tohum. *biy.* Tohumları kapalı zarf içinde bulunan *(bitkiler hk.).* [*Ing.* Angiospermous].

angle, anglez, i. *Fr. anglais, anglaise.* Ingiliz biçimi anlamında olarak «*alangle, sup anglez*» gibi deyimlerde kullanılmıştır.

anglez, i. *Fr. anglaise.* § ❶ *matb.* Çizgileri sağdan sola yatık, işlek ve eğik yazı § ❷ *müz.* Tek bir erkek tarafından oynanan çok canlı bir dans.

anglezit,-ti, i. *Fr. anglésite. min.* ve *jeol.* Anglesey adasında bulunan doğal kurşun sülfat: $PbSO_4$. *(Ortorombik sisteme girer.)*

Anglikan, öz. i. *Fr. anglican.* Din bakımından Ingiliz kilisesine bağlı kimse. [*Ing.* Anglican].

Anglikancılık,-ğı, öz.i. *Fr. anglicanisme. fels.* Ingiliz protestanlığı; Ingiliz kilisesinin tuttuğu inanç yolu; bu kiliseye özgü ilke, doktrin ve kurumlar. [*Ing.* Anglicanism].
☆ *Eşanl.* **Anglikanizm.**

Anglikanizm, i. ◘ **Anglikancılık.**

anglikanlık,-ğı i. *Fr. anglicanisme. fels.* ◘ **Anglikancılık**.

anglisist, s. ve i. *Fr. angliciste* ◘ **Anglisizan.**

anglisizan, s. ve i. *Fr. anglicisant.* Ingiliz dilini ve medeniyetini inceleyen (kimse).

anglisizm, i. *Fr. anglicisme.* § ❶ Ingilizceye özgü konuşma şekli § ❷ Ingilizceye özgü olan ve başka bir dile aktarılan deyim.

Anglo-arap, öz i. *Fr. anglo- arabe.* Halis kan Ingiliz ve Arap atlarından yetişmiş at.

anglofil, i. ve s. *Fr. anglophile.* Ingiliz sever, Ingiliz dostu.

anglofob,-bu, i. ve s. *Fr. anglophobe.* Ingilizlerden hoşlanmayan kimse, Ingiliz düşmanı.

Anglosakson, öz. i. ve s. *Fr anglo-saxon.* § ❶ Ingiliz medeniyetine bağlı halklarla ilgili *(kimse)* § ❷ Ingiliz, Ingilizlere özgü § ❸ Beşinci ve altıncı yüzyılda Büyük Britanya'yı ele geçiren Cermen ırkından oymaklara verilen ad § ❹ Anadili Ingilizce olan kimse. [*Ing.* Anglo-saxon].

angob, i. *Fr. engobe.* Tabiî rengini gizlemek amacıyle çinilerin üzerine sürülen beyaz sır.

angoblama, i. *Fr. engobage.* Eski Yunanlılarca bilinen bir usuldü. Yer yer sırları kazıyarak çömlek hamuru üzerine resimler yaparlardı.

angofrazi, i. *Fr. angophrasie* < *Yun. ankhein,* boğmak +*phrasis,* söyleyiş. Cümleler arasına *aa, ee* gibi uzatılmış ünlüler katılması şeklinde beliren dil bozukluğu. [*Ing.* Angophrasia].

angram, i. *Fr. engramme. psik.* Sinir sisteminin işleyiş *(fonksiyonel)* bakımdan değişikliğe uğraması, bu değişiklik izinin, hatıranın yerleşmesini sağladığı ileri sürülür.

angrit,-ti, i. *min.* Titanlı kırmızı ojit ve biraz olivin'den meydana gelen, üstü tanecikli bir göktaşı. [*Ing.* ve *Fr.* **Angrite**].

Angstrom, i. *fiz.* Isveçli fizikçi *Angström* tarafından yapılmış olan bir uzunluk birimi olup, ışığın dalga boyu ölçümünde kullanılır. Milimetrenin on milyonda biri, sembolü: Å. [*Ing.* Angström; *Fr.* Angström].

angudî /angüdî/, s. *Angıt* kuşunun renginde. [*Ing.* Orange-b n; *Fr.* Ton de brique].

angulat, s. *Lat. angulatus. bot.* Lamina tabanı açı biçiminde olan *(yapraklar hk).* [*Ing.* Angulate; *Fr.* Angulé].
~ **yaprak,** *bot.* ◘ **Yaprak.**

angusturin, i. *kim.* Angustura kabuğundan elde edilen ve bu kabuğa acı lezzeti veren bir

alkaloit: ($C_{10}H_{40}N_{14}$). [*Ing.* ve *Fr.* Angusturine].

angut¹, ◘ **Angıt.**

angut², s. *arg.* Kalın kafalı, sersem, hödük, vurdumduymaz: *Şu angutu sövüşleyiverl*

☆ *Yak. anl.* **Abullabut, andavallı, armut, aval, bangoboz, cacıklık, denyo, düdük makarnası, gebeş, gebeşaki, hafız, halalım, hırbo, hırt, hışır ,hıyar, kanser illâcı, kereste ,keriz, keş, keroydo, mayın, pangodoz, pıllâkl, saloz, tereyağı, yanbolu.**

anğ, i. Fikir, zihin.

anhalamin ,i. *kim.* Mezkal. Lophophora Williamsil'den elde edilen kristal bir alkaloit: $C_9H_7(OCH_3)$ 20H.NH = 209.13. [*Ing.* ve *Fr.* Anhalamine].

anhalin, i. *kim.* Mezkal, Lophophora Williamsii'den elde edilen ve «hordenine» ile idantik olan bir alkaloit. [*Ing.* ve *Fr. Anhaline*].

anhalonin, i. *kim.* (1, 2, 3, 4-tetrahydro -6-methoxylmethyl -7.8.- methylenedioxyisoquinoline). C H NO = 221. 13. Anhalonium türlerinden elde edilen, çok zehirli, optik bakımdan inaktik, su, alkol ve eterde eriyen bir alkaloit. Solunum güçlüğü, göğüs anjini, astma ve «pneumothorax» da tavsiye edilmiştir. [*Ing.* ve *Fr.* Anhalonine].

anha minha /anhä minhä/ *Osm.* < *Ar.* «*Şu bu*» «*öteberi*» «*Şundan bundan*» anlamında kullanılan bir deyim: *Anha minha derken masraf yüz lirayı buldu.* [*Ing.* This, that, finally].

anhedral ,i. *Fr. anhedrale. hava.* Pozitif dihedral. [*Ing.* Anhedral].

anhematokromi, i. *Fr. anhematochromie* < *Yun. an.* -sız +*haima*, kan + *khroma*, renk. *tıp.* İçlerindeki hemoglobin miktarına bağlı olarak alyuvarların renginde meydana gelen önemli değişme.

anhemotigmik, s. *Fr. anhemothigmique. tıp.* Pıhtılaşmış kanla temasta bulunan dokuları anlatmak için kullanılan terim. [*Ing.* Anhemothigmic].

anhepati, i. *Fr. anhepatie* < *Yun. a*, -sız +*hepar, hepatos*, karaciğer, *tıp.* Karaciğer fonksiyonlarının büyük ölçüde azalması veya durması.

anhidr, s. *Fr. anhydre*, < *Yun. an*, -sız +*hydor*, su. Susuz maddelere verilen ad: *anhidr alkol.* [*Ing.* Anhidrous].

anhidremi, i. *Fr. anhydrémie. tıp.* Kanın su kısmının anormal bir şekilde azalması, kan koyulaşması. [*Ing.* Anhydramia].

anhidrit¹,-di, i. *Fr. anhydride. kim.* Asit OH'ler den su atılmasıyle formülü bir okzasit formülünden çıkarılan her türlü kimya maddesi

anhidrit²,-ti, i. *Fr. anhydrite. min.* Ortorombik simetrili, genellikle kaya tuzu ve alçı taşıyle birlikte bulunan doğal, susuz kalsiyum sülfat: $CaSO_4$. [*Ing.* Anhydrite].

anhidrobiyoz, i. *Fr. anhydrobiose* < *an*, -sız +*Yun. hudor*, su + *bios*, hayat, *fizyol.* Hayat belirtisi olmadan yaşama hali. Sudan büsbütün yoksun kalmaktan ve dokuların kurumasından ileri gelir. [*Ing.* Anhydrobiosis].

anhidromiyeli ,i. *Fr. anhydromyelie.* < *an*, -sız + *Yun. hudor*, su + *muelos*, ilik. *tıp.* Murdar ilik boşluğunda su yokluğu; beyin -murdarilik sıvısının yokluğu. [*Ing.* Anhydromyelia].

anhidromüskarin, i. *kim.* Kurbağa kalbi üzerinde etki göstermeyen sentetik bir alkaloit: OH (CH_3)$_3$ — NCH_3. CHO. [*Ing.* ve *Fr.* Anhydromuscarine].

anhidron, i. *Fr. anhydrone. kim.* Organik analizde su giderici olarak kullanılan magnezyum perklorat'a verilen ad. [*Ing.* Anhydron]

anhidroz, i. *Fr. anhidrose* < a, -sız + *Yun. hidros.* ter. Terlemenin anormal bir şekilde kesilmesi veya azalması. [*Ing.* Anhydrosis].

anhilognozi, i. *Fr. anhylognosie* < *an*, -sız + *Yun. hyle*, madde + *gnosis*, bilgi. *psik.* Dokunma duygusunda bozukluk *(dokunma agnoziya'sı)*: dokunmadan, ısıdan veya ağrıdan doğan uyarmaların yoğunlukları arasındaki farklarla, ağırlık ve dokular arasındaki farkların anlaşılmasında ortaya çıkan bozukluk. [*Ing.* Anhylognosis].

anhinga, i. *(Brezilya yerli dilinden). zool.* ◘ **Yılan kuşu.**

anhist,-ti ,s. *Fr. anhiste* < *an*, -sız + *Yun. histos.* doku. Belirli bir örgüsü bulunmayan anatomik kısımlar veya teşmil yoluyle, hücreden yoksun bir doku için kullanılır.

anhister, i. *Fr. anhyster* < *a*, -sız + *Yun. husterein*, geciktirme. *kim.* Magnetik özellikleri dolayısıyle bazan permalloy'e tercih edilen ve aşağı yukarı yüzde 50 nikeli olan çelik alaşımı.

anı*, i. < *anmak. psik.* ve *fels.* Hafızada hatırlama, yerleştirme, çağırma güçleri ile canlandırılan hafıza unsurları «hayal- anı» lar veya «hatıralar» dır. [*Osm.* Hatıra; *Ing.* Memory; *Fr.* Souvenir].

☆ *Eşanl.* **angı.**

anık*, s. < *anuk.* § ● *Hazır.* [*Ing.* Disposed, prepared; *Fr.* Prêt, dispose]. § ❷ Doğuştan yetenekli. [*Osm.* Müstait; *Ing.* Fit; *Fr.* Apte].

☆ *Yak. anl.* § ● **hazırlıklı, tetikte, amade, müheyya, aleste, tedarikli, müstahzar .**

anıklama, i. *kim.* ve *fels.* Hazırlama. [*Osm.* Istihzar, ihzar; *Ing.* Reproduction, preparation; *Fr.* Preparation; reproduction].

anıklamak(-i) f. § ● *Kim.* Anık kılmak § [*Osm.* Istihzar etmek; *Ing.* To prepare; *Fr.* Preparer]. § ❷ *psik (Angıları)* canlandırmak. [*Osm.* Ihzar etmek; *Ing.* To remind, to recall; *Fr.* Rémémorer].

anıklık,-ğı, i. *fels.* Hazırlık, doğal yetenek, doğuştan kabiliyet. [*Osm.* Istidat; *Ing.* ve *Fr.* Aptitude].

☆ *Karş.* **yeteneksizlik, kabiliyetsizlik, istidatsızlık .**

anıksama ,i. Belirsiz bir şekilde yeniden hatırlama. [*Ing.* Reminiscense; *Fr.* Réminiscence].

anıksız, s. Anık olmayan. [*Osm.* Istidatsız].

☆ *Eşanl.* **yeteneksiz, kabiliyetsiz.**

☆ *Karş.* **yetenekli, kabiliyetli, istidatlı.**

anıksızlık,-ğı i. Anık olmama hali. [*Osm.* Istidatsızlık].

anılamak(-i), f. Hatırlamak. [*Ing.* To remember; *Fr.* Se rememorer].

anılmak, nsz. f. § ● Hatırlanmak, kendisinden bahsedilmek. [*Ing.* To be mentioned, To be remembered; *Fr.* Être rappelé), § ❷ Hatırlanarak zikredilmek, adı dillerde gezmek.

☆ *Eşanl.* **adı geçmek, yadedilmek, hatırlanmak.**

anımsama*, i. § ● Bilinçsiz anı, hatıra; daha önce görülmüş bir şeye bağlanamayan bir hayalin zihinde tekrar canlanması, § ❷ Bulanık veya eksik anı, § ● *fels, ed.* ve *güzel san.* Anıların , aşırma maksadı olmadan aktarılması. [*Osm.* Müphem tahattur; *Ing.* Reminiscense; *Fr.* Réminiscence].

~ kuramı, *fels.* Önce Sokrates'in sonra da Eflâtun'un ortaya attığı kuram. Bu kurama göre bütün temel matematik oranlar bilgisi, vicdanımızın bütün verileri, insanda doğuştan vardır.

anımsamak*(-i), f. Anılamak. Geçmiş bir olayı yeniden yaşar gibi olmak, bir şeyi veya bir kimseyi unutmamış olmak. [*Osm.* Hatırlamak; *Ing.* To remember faintly].

anırmak, nsz. f. < *angır* + *mak. (Eşek)* Bağırmak. [*Ing.* Bray, boast; *Fr.* Braire].

anırtı, i. Eşeklerin çıkardığı ses.

anış, i. Hatırlayış, hatırlama. [*Ing.* Remembrance, commemoration; *Fr.* Remémoration].

anıştırma ,i. *tiy.* Bir olayı hatıra getirecek bir sözü, bilerek söyleme. [*Ing.* ve *Fr.* Allusion].

anıştırmak(-i), i. < *anmak.* Bir şeyi açıkça söylemeyip üstü kapalı anlatmak. [*Osm.* Ima etmek, ihsas etmek; *Ing.* To allude, hint; *Fr.* Faire allusion à, dire par allusions].

☆ *Eşanl.* **sezdirmek, hissettirmek.**

☆ *Karş.* **açıkça anlatmak.**

anıt*,-tı, i. < *anmak, sosy. ark. ve san. tar.* § ● Bir kişi veya olayın sürekli olarak anılması için dikilen büyük yapı veya heykel. [*Osm.* Abide; *Ing.* Memorial, monument; *Fr.* Monument]. § ❷ Yüzyıllarca yaşayan ve devam eden veya her zaman anılan eser § ❸ Büyük bir olayı veya ünlü bir adamı her vakit anmak ve hatırlamak için yapılan dikili taş veya zafer takı gibi sanat eseri. [*Osm.* Abide-i - tezkâriye]. ◘ **Megalitik anıtlar, Sanat anıtları, Tarihî anıt.** ◉ **megalitik ~ lar**, *mim.* Tarihten önce ve tarihten sonraki devirlerde kabaca yontulmuş gayet büyük taşların toprağa dikilmesi veya iri kaya parçalarının birbiri üzerine istif edilmesi suretiyle vücuda getirilen kaba ve ilkel şekilde inşaat. [*Fr.* Monuments mégalithiques]. ◉ **sanat ~ ları**, *mim.* Sanat tarihi bakımından büyük değeri olan sanat eserleri. Gerek mimarî, gerek resim ve gerekse kazı sanatlarıyle ilgili bütün büyük ve önemli eserler hakkında kullanılır. [*Fr.* Monuments de l'art] ◉ **tarihî ~**, *mim.* Gerek sanat gerekse insanlık tarihi bakımından önemli olan ve bu konulardaki araştırmalar ve incelemelere yarayan eserlere denir. [*Ing.* Historical monument; *Fr.* Monument historique].

~ mezar, *mim.* Görkemli, anıtsal mezar. [*Ing.* Mausoleum; *Fr.* Mausolée].

~ taşı, (a) Bir olgu veya şahsın hatırası olarak dikilmiş taş; (b) Bir yerde vukua gelen olay ve olguları hatırlatmak üzere o yere ve yollarla köprüler üzerine dikilen taşlar. [*Fr.* Pierre commémorative].

anıt.kabir, b.i. § ● Tarihî şahsiyetlerin mezarı olarak yapılan anıt niteliğinde bina. [*Ing.* Sepulchral monument, memorial mausoleum; *Fr.* Monument funeraire somptueux, mausolée]. § ● *(Türkiye'de)* Atatürk'ün mezarı.

anıtlaşmak*, nsz. f. Anıt haline gelmek. [*Osm.* Abideleşmek; *Ing.* To become memorialized; *Fr.* Se commémorer].

anıtsal*, s. § ● Anıtla ilgili, anıta benzer; [*Osm.* Abidevî; *Ing.* ve *Fr.* Monumental]. § ❷ Büyüklüğü, sağlamlığı ve güzelliğiyle gözü çeken. [*Ing.* Enormous; grand, majestic; *Fr.* énorme, majestueux,-euse].

☆ *Yak. anl.* **görkemli, muazzam, heybetli;**

☆ *karş.* **silik, ufak, sön ük.**

~ filim, *sin.* Kalabalık oyuncuları, göz alıcı dekorları, zengin elbiseleriyle görünüşte büyüklük duygusu veren fakat aslında kof filim. [*Ing.* Monumental film; *Fr.* Film monumental].

anıtsı, s. Anıtı andırır yelda, anıta benzer.

anız, i. < *angız. trm.* § ● Ekin biçildikten sonra toprakta kalan köklü sap; § ❷ Ekin biçildikten sonra sürülmemiş tarla. [*Ing.* Stubble; *Fr.* Chaume]. ◉ **~a ekim**, *trm.* Anız bozulmadan ve tarla işlenmeden tohumluğun doğrudan doğruya anız üzerine atılıp toprağa gömülmesi. ◉ **buğday ~ı**, *trm.* ◘ **Buğday.**

~ bozma, *trm.* Toprağın yüzden sürülmesi. [*Ing.* Stubble-ploughing; *Fr.* Déchaumage].

~ bozma pulluğu, *trm.* Aynı çatı üzerine saptanmış hafif ve çok demirli pulluk.

~ bozmak, *trm.* Toprağı yüzden sürmek. [*Ing.* To plough up the stubble of; *Fr.* Déchaumer].

~ böceği, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının hareketli duyargalılar türünden bir böcek. Yazın, akşam üzeri ağaçların çevresinde uçuşur. Avrupa ve Akdeniz çevresinde çok kıllı türleri vardır. [*Lat. Amphimallus solstitialis; Fr.* Amphimalle].

☆ *Eşanl.* **haziran böceği.**

~ malçı, *trm.* Toprak yüzeyinde veya içerisinde hasattan sonra bırakılan anız v.b. gibi kalıntı örtüsü.

~ tarla ,*trm.* Ekinler biçildikten sonra işlenmemiş tarla.

anızlık,-ğı, i. *trm.* Anızı sökülmemiş tarla.

~ tarla, *trm.* Hayvan otlatılan tarla.

anî /ânî/, s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* § ● Hemen o anda, bir anda *(veya bir an içinde)* oluveren: *Anî bir karar;* § ❷ z. Ansızın, birdenbire: *Bu iş pek anî oldu.* [*Ing.* Sudden, instantaneous, momentary, unexpected; *Fr.* Subit, soudain].

☆ *Yak. anl.* **apansız, umulmaksızın, hemen, bir anda, derhal.**

☆ *Karş.* **umulduğu gibi, yavaş yavaş, ağır ağır, zamanla .**

~ akustik basınç, *akust.* ◘ **Basınç.**

~ gamma ışınları, *fiz.* Atom çekirdeği fisyonu sırasında yayınlanan kısa süreli gamma ışınları. [*Ing.* Prompt gamma rays; *Fr.* Rayons gamma immédiats].

~ kızma, *psik.* Bir takılma veya durum karşısında gösterilen ve çoğu zaman psikolojik rahatsızlığa, budalalığa veya psikopatlığa bağlı olan öfke hali.

anî, i. *zool.* Gugukgiller *(Cuculidae)* familyasından, tamamen siyah, uzun kuyruğu kalkık ve basık gagalı bir kuş. Amerika'nın tropikal bölgelerinde bulunur. [*Lat. Crotophaga; Ani*].

anide /ânîde/, z. Hemen, hemencecik, bir an içinde, bir anda, birden. [*Ing.* Instantly; at once, all of a sudden; *Fr.* Instantane].

anidrit,-ti, i. *Fr. anhydrite* < *Yun. min.* ◘ **Anhidrit.**

anidroz, i. *Fr. anhidrose.* < *Yun. tıp.* ◘ **Anhidroz.** [*Ing.* Anhidrosis].

anikonik,-ği i. *Fr. aniconique.* Heykellerden önce ağaç kütüklerinden yapılan putlara tapıldığı devre arkeologlara verilen ad.

anikterik, s. *Fr. anicterique. patol.* İktersiz seyreden: *Anikterik hepatit.*[*Ing.*Unicterical].

anil, i. *Fr. anile. kim.* Anilin ve bir aldehit etkisiyle meydana gelen $C_6H_5-N=CH-R$ formülündeki imin. [*Ing.* Anile].
☆ *Eşanl.* **SCHİFF bazı.**

anilein, i. *Fr. anileine. kim.* Seyreltik sülfürik asitte çözünmüş bulunan anilinin potasyum bikromat etkisiyle oksitlenmesinden elde edilen mor renkte boyar madde.

anilin, i. *Fr. aniline* < *Port. anil, indigo. kim.* Yapma boyaların yapımında kullanılan ve çivit bitkisinden veya taş kömüründen çıkarılan bir sıvı. ; Benzenden, hidrojen yerine aminojen bir radikal geçmesiyle türeyen amin: *Anilin boyaları.* [*Ing.* Aniline; *Fr.* Aminobenzene, phenylamine].
☆ *Eşanl.* **aminobenzen, fenilamin.**
~ **baskısı,** *matb.* Bu baskı tekniğinde anilin boyaları kullanılır. Eskiden yalnız torba ve ambalaj kâğıtlarının baskısında kullanılırdı. Bugün hemen her türlü tire ve oto tipi klişeler, renkli ve renksiz basılabilmektedir. [*Ing.* Aniline printing; *Fr.* Impression à l'aniline].
☆ *Eşanl.* **lâstik baskısı.**
~ **boya,** *ağ.iş.* Genellikle katranın damıtılmasından elde edilen boyar madde. Katranboya. [*Fr.* Couleur aniline].
~ **boya cevheri,** *mat.* Organik boyalar olup, taş kömürünün katranından çıkarılır ve baz veya asitli olmak üzere iki grupa ayrılırlar. [*Ing.* Dye colour of aniline; *Fr.* Matière colorante d'aniline].
~ **boyaları,** *matb.* Taş kömürü eterinden elde edilen organik boya cevheri, fotoğrafçılıkta ve reprodüksiyon tekniğinde, boyaların yapımında çok kullanılır. Emülsiyonların bileşimine girer. Anilin boyaların bir kısmı ışığa dayanıklı, bir kısmı ise değildir. Bir kısmı suda, bir kısmı da alkol veya eterde erir. [*Ing.* Aniline dye; *Fr.* Encre d'aniline].
~ **mavisi,** *biy.* Mavi renkli bir boya maddesi olup sentetik olarak elde edilir. [*Ing.* Aniline blue].
~ **sülfat eriyiği,** *matb.* Kâğıdın içindeki odun miktarını anlamaya yarar. Damlatılan yerde sarı bir leke meydana gelir. [*Ing.* Aniline sulphate; *Fr.* Sulfate d'aniline].
~ **zehirlenmesi,** *tıp.* Anilin fabrikalarında ki işçilerde anilin dumanlarının solunması sonucu ortaya çıkan, hemoglobinin yapısını değiştiren, yüzde solukluk, yürüyüşte dengesizlik, güçsüzlük ve baş ağrısı ile kendini belli eden sürekli zehirlenme durumu. [*Ing.* Anilinism; *Fr.* Anilisme].
☆ *Eşanl.* **anilizm, anilinizm.**

anilinizm, i. *tıp.* ◘ **Anilin zehirlenmesi.**

anilinofil, s. *Fr. anilinophilique. tıp.* § ❶ Anilinle kolay boyanan, anilin sever; § ❷ i. Anilinle kolay boyanan bir unsur veya strüktür. [*Ing.* Anilinophil].

anilit,-di, i. *Fr. anilide. kim.* Anilinle elde edilen amitlere verilen ad. *(Asetanilit, benzanilit gibi).*

anllizm, i. *Fr. anilisme tıp.* ◘ **Anilin zehirlenmesi.**

anim, i. *Fr. anime.* Istakoz kuyruğu şeklinde, birbirine geçme çelik dilimlerden meydana gelen zırh. 16. yüzyılda piyadeler ve denizciler tarafından kullanılırdı. Italya'da ise, 17. yüzyıla kadar kullanılmıştır.

anima, i. *Lat., fels.* (a) Can, ruh. *(Bileşik kelimeler yapımında örnek olarak kullanılır).* (a) Aristo'ya göre içinde bulunduğu maddeye hareket veren iç kuvvet ve cevher olup, bitki, hayvan ve insanda üç derecesi vardır; (c) Bu anlamda biyolojik ve psikolojik bir cevher kabul eden ve Aristo'dan sonra Ortaçağ'da devam değerini kaybetmiş ilim görüşü. [*Osm.* Nefs; *ing.* Soul; *Fr.* Ame].

animalizm, i. *Fr. animalisme.* § ❶ *embriyol.* Hayvan embriyonunun çok gelişmiş bir sperma hayvancığından başka bir şey olmadığını savunan yanlış bir sistem. § ❷ *sosy.* Kutsal sayılan hayvanlara din bakımından saygı duyma. Hayvana tapınma. [*Ing.* Animalism].

animal.kutup,-tbu, b.i. *biy.* Telolesital yumurtanın üst tarafına rastlayan ve daha çabuk bölünen bölge. [*Ing.* Animal pole; *Fr.* Pôle animale].

animalkülizm, i. *Fr. animalculisme. biy.* (a) Bazı fizyolojik ve patolojik olayların belirimini mikroskopik hayvanlarla izah eden eski kuram; (b) «*spermatozoon*» un bütün *embrionu* taşıdığına inanan eski teoriye verilen ad. [*Ing.* Animalculism].

animatizm, i. f. *Fr. animatisme. sosy.* Cansız nesnelere hayat isnat eden ilkel görüş. Bazı önemli objelerin canlı ve kutsal enerjiye sahip sayılmasından ibarettir.

animato /anima:to/, z. *It. müz.* Bir parçanın canlı ve kıvrak çalınacağını gösterir. [*Ing.* Animato].

animatör,-rü, s. ve i. *Fr. animateur.* Canlandıran, canlandırıcı.

animist,-ti, s. *Fr. animiste.* § ❶ Animizmle ilgili olan; *Animist doktrin.* § ❷ i. Animizm taraftarı. [*Ing.* Animist].

animizm, i. *Fr. animisme* < *Lat. anima,* ruh. *sosy., etnol,* ve *fels.* ◘ **Canlıcılık.**

animograf, i. *Fr. animographe.* 1963'te gerçekleştirilen ve bir hareketi grafik olarak yaratan cihaz.

anionotropi, i. *Fr. anionotropie. kim.* Bir anion'un *(Cl., Br, I. OH v.b.)* gibi organik molekül içinde yer değiştirmesiyle gerçekleşen transpozisyon.

aniridi, i. *Fr. aniridie* < *an,* -sız + *Yun. iris. iridos. tıp.* Doğuştan iris yokluğu. Gelişimin duraklamasından ileri gelir. [*Ing.* Aniridia]

anisomyodi, i. *zool.* ◘ **Ses-kasları - gelişigüzel dizililer .**

anisopteriks, i. *Fr. anisoptéryx. zool.* Avrupa ormanlarında yaşayan Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, Mühendisböceğigiller familyasından bir gece kelebeği. Dişisi genellikle kanatsızdır. Tırtılı meşe ve akçaağaç üzerinde yaşar.

anisosfigmi ,i. *Fr. anisosphygmie. tıp.* Nabız bozukluğu. Vurumların aralıkları eşit, fakat genlikleri eşit değildir. [*ing.* Anisosphygmia].

anisotoma, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Kalkanböceğigiller familyasından genellikle mantar emeçleriyle kaplı yerleri seven. Avrupa'da taş mantarlarında yaşayan bir böcek. [*Lat. Anisotoma; Fr.* Anisotome]

anit,-ti, i. *Fr. anite. patol.* Anus iltihabı. [*Ing.* Anitis].

aniyonik, s. *Fr. anionique.* Anyon tutucu bir sentetik reçineye verilen ad. [*ing.* Anionic].

anizaldehit,-di, i. *Fr. anisaldehyde. kim.* Renksiz, 248° C de kaynayan, anasondan elde edilen, parfümeri imalâtında kullanılan bir sur. [*ing.* Anisaldehyde].

anizeikoni, i. *Fr. aniseiconie* < *an,* -sız + *Yun. isos.* eşit + *eikon, eikonos,* görüntü. *tıp.* Görme kusuru. Her iki gözde beliren hayalin büyüklüğü ve biçimi birbirinden farklıdır

anizet,-ti, i. *Fr. anisette.* § ❶ *bot.* İkiçeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, 50 sm. yüksekliğinde, şemsiye biçiminde çiçek durumlu, iki yıllık bir *pimpinella türü.* Meyvaları uçucu yağ bakımından zengindir. [*Lat.(P. anisetum);* § ❷ *kim.* Alkol, su, şeker ve yeşil anason esansının karışımıyle elde edilen likör. [*Ing.* ve *Fr.* Anisette].

anizidin, i. *Fr. anisidine. kim.* Bir aminofenolün metil eterine verilen ad.

anizik,-ği, i. *Fr. anisique. kim.* Fenolik bir eter grupu içine alan asit, aldenit veya alkollere verilen ad. [*ing.* Anisic].

anizil, i. *Fr. anisyle, kim.* § ❶ $CH_3OC_6H_4-$ formülünde tek değerli kök; § ❷ *Fr. anisile.* Anizoinden itibaren oksitlenme yoluyle de elde edilen $CH_3OC_6H_4-CO-CO-C_6H_4OCH_3$ formülündeki diketon. [*Ing.* Anisyl].

anizilik, s. *Fr. anisilique. kim.* Anizilin'in «*benzilik*» transpozisyonuyle elde edilen $(CH_3OC_6H_4)_2COH-CO_2H$ formülündeki aside verilen ad. [*Ing.* Anisiylic].

anizo, önek. *tıp.* Birbirine eşit olmak veya birbirinin aynı olmamak anlamına gelen önek. [*ing.* ve *Fr.* Aniso].

anizodaktil, s. *Fr. anisodactyle zool.* < *Yun. anisos,* eşit olmayan + *daktylos,* parmak. Üç parmağı önde bir parmağı geride olan ve parmakları eşit olmayan *(kuşlar hk.).* [*Ing.* Anisodactylous].

anizodaktili, i. *Fr. anisodactylie* < *Yun. anisos,* eşit olmayan + *daktylos,* parmak. *biy.* Parmakların eşit olmayan bir şekilde öne veya arkaya dönük oluşu. [*Ing.* Anisodactylia].

anizodont, s. *tıp.* Dişleri eşitsiz *(uygunsuz).* [*Ing.* Anisodont; *Fr.* Anisodonte].

anizofori, i. *Fr. anisophorie. tıp.* Iki gözde vertikal *(düşey)* kasların gerilim farkı yüzünden görüş hattının ayni yatay düzlem üzerine düşmemesi. [*Ing.* Anisophoria].

anizogam, s. *Fr. anisogame. biy.* Farklılaşmış gametler veya konjügasyona uğramış cisimler için kullanılan terim. [*Ing.* Anisogamous].

anizogamet,-ti, i. *Fr. anisogamete.* < *Yun. anisos,* eş olmayan + *gamos,* evlilik. *biy.* Eşolmayan gamet; Değişik yapı ve büyüklükte olan ve birleşen iki eşey hücresinden herbiri. [*Ing.* Anisogamet].
☆ *Eşanl.* **heterogamet.**

anizogami, i. *Fr. anisogamie* < *Yun. anisos,* eşit olmayan + *gamos,* evlenme, veya *gametes,* koca, eş, *biy.* ve *zool.* Eş olmayan gametlilik. Şekil veya boyca değişik gametlerin eşeysiz birleşmesi; **Makrogamet** ve **mikrogamet** gibi benzer yapıda olmayan eşey hücrelerinin birleşmesi hali. [*Ing.* Anisogamy].

anizognat, s. *Fr. anisognathe. zool.* Üst ve alt çenedeki dişleri farklı olan *(hayvanlar hk.)* [*Ing.* Anisognathous].

anizoin, i. *Fr. anisoine. kim.* Anizik aldehidin potasyum siyanür eşliğinde dimerizasyonuyle elde edilen fenolik ketonalkol. Formülü: $CH_3OC_6H_4-CO-CHOH-C_6H_4OCH_3$ tür. 113°C'de erir. Diparadimetoksibenzoin'den ibarettir.

anizokarp, s. *Fr. anisocarpe. bot.* Diğer çiçek çemberlerinden daha az sayıda karpele sahip. [*Ing.* Anisocarpous].

anizokori, i. *Fr. anisocorie. tıp.* Göz bebeklerinin aynı çap ve şekilde olmaması. Gözbebeklerindeki eşitsizlik. [*ing.* Anisocoria].

anizokotili ,i. *Fr. anisocotilie. bot.* Bir tohumcuktaki çenek *(kotil)* lerin farklı büyüklükte olması durumu. [*ing.* Anisocotyly].

anizokromatik, s. *Fr. anisochromatique. tıp.* Renk körlüğü denemelerinde kullanılan ve iki pigment karışımı taşıyan solüsyonları anlatmakta uygulanan terim. [*ing.* Anisochromia].

anizokromi, i. *Fr. anisochromie tıp.* Ciddî kansızlıklarda, alyuvarlarda beliren renk eşitsizliği. Alyuvarlarda hemoglobin miktarının esit olmamasından ileri gelir. [*Ing.* Anisochromis].

anizol, i. *Fr. anisole. kim.* Fenolun $C_6H_5OCH_3$ formülündeki metilik eteri. [*Ing.* Anisol].

anizomasti, i. *Fr. anisomastie. tıp.* Meme eşitsizliği *(memelerin birbirinden farklı büyüklükte olması).* [*ing.* Anisomastia].

anizomeli, i. *Fr. anisomélie. tıp.* Kol veya bacakların birbirinden farklı olması. [*Ing.* Anisomelia].

anizomer, s. *Fr. anisomérique. kim.* izomer olmayan. [*Ing.* Anisomeric].

anizomeri, i. *Fr. anisomérie, bot.* izomersizlik. [*ing.* Anisomery].

anizometropi, i. *Fr. anisométropie. tıp.* Iki gözde kırılma gücünün farklı olması; iki göz arasında görme gücü farkı. *(Meselâ bir göz normal, diğeri hipermetrop veya miyoptur).* [*ing.* Anisometropia].

anizonormositoz, i. *Fr. anisonormocytose. tıp.* Total lökosit sayısı normal kaldığı halde çeşitli lökosit tipleri *(mononükleer,polinükleer)* arasındaki nisbetin bozulması. [*Ing.* Anisonormocytosis].

anizoptera, i. § ❶ *zool.* Odonatların alttakımı. *Aeschnidae* ve Kızböcekleri familyaları bu alttakıma girer; § ❷ *bot.* Asya'da ve Malezya adalarında yetişen ağaç. Birçok türünden kereste ve reçine yağı elde edilir. Çiftkarpellilerden olan bu cinsin 12 türü vardır. [*ing.* ve *Fr.* Anisoptera].

anizoritmi, i. *Fr. anisorhythmie. tıp.* Kulakçık ve karıncıklar arasındaki ritmik «*synchronism*» bulunmaması ile vasıflı aritmi. [*Ing.* Anisorhythmia].

anizositoz, i. *Fr. anisocytose. tıp.* Ayni çapta (7 *μ*.) olması gereken alyuvarların , bazı hastalıklarda değişik büyüklükte olması. Hücre eşitsizliği *(özellikle eritrositler hk.).* [*Ing.* Anisocytosis].

anizospor, s. *Fr. anisospore. bot.* ve *biy.* Morfolojik ve «eşem» bakımından birbirinden farklı şekil ve büyüklükte olan *(Sporlar);* iki cins tohumlu; [*Ing.* Anisosporous, heterosporous; *Fr.* Hétérospore].

☆ *Eşanl.* **heterospor.**

anizostemon, s. *bot.* Stamen sayıları çiçek çemberindeki diğer parçalarla aynı sayıda olmayan. [*Ing.* Anisostemonous].

anizosteni, i. *Fr. anisosthénie. tıp.* Beyincik bozukluklarından ileri gelen, bazı kasların hipostenisi ve çelişiklerinin hipersteni'si. [*Ing.* Anisosthenia].

anizotoni, i. *Fr. anisotonie.* ◘ **izotoni.**

anizotonik, s. *Fr. anisotonique. fiz.* ve *biy.* içinde bulunduğu ortamla moleküler dengeye ulaşmamış olan çözeltiler için kullanılır. [*Ing.* Anisotonic].

anizotrop, s. *Fr. anisotrope.* < *Yun. anisos* + *tropikos,* dönme. § ❶ *zool.* Eksen veya eksenleri belirli olan *(bazı hayvan yumurtaları hk.);* § ❷ *fiz.* Kristallerde olduğu gibi çeşitli yönlerde fizik özellikleri farklı olan *(madde);* § ❸ Çift yansımalı, çift yansıma gösteren; § ❹ *biy.* Dış uyartı karşısında farklı durum gösteren *(bitki):* § ❺ *dokb.* Çizgili kasların telcikleri arasındaki koyu bölge gibi, ışığın çifte kırılmasına elverişli organik maddeler için kullanılır. [*Ing.* Anisotropic, anisotropal].

~ **bölge,** *biy.* çizgili kas telciklerinin üzerinde bulunan ve ışığı iki defa kırdığı düşünülen koyu bölge. A bandı. [*Ing.* Anisotropic region; *Fr.* Région anisotrope].

anizotropi, i. *Fr. anisotropie,* < *Yun. anisos,* eş olmayan + *tropikos,* dönme. § ❶ *biy.* Eksen veya eksenleri belirli olan *(Bazı hayvanların yumurtaları hk.).* [*Ing.* Anisotropy]. § ❷ *fiz.* Anizotrop bir maddenin niteliği.

anizotropik, s. *Fr. anisotropique* < *Yun. anisos.* eş olmayan + *tropikos,* dönme. ◘ **Anizotrop.**

anizüri, i. *Fr. anisurie. tıp.* İşeme denksizliği. İdrar miktarının bir günde vakit vakit azalıp çoğalması. [*Ing.* Anisuria].

anjanbman, i. *Fr. enjambement , ed.* Bir mısrada anlam tamamlanmadığı zaman onu tamamlayacak kelimelerin ikinci mısraya bırakılması.

☆ *Eşanl.* **ulantı .**

anjin, i. *Fr. angine. patol.* Boğaz mukozalarının şişmesi. Boğaz iltihabı; [*Ing.* Angina]. ◉ **göğüs —i,** Kalb bölgesinde ağrılı belirtilerin tümü.

☆ *Eşanl.* **boğak.**

anjiyektazi, i. *Fr. angiectasie. patol.* Küçük damarların genişlemesi. [*Ing.* Angiectasis].

anjiyoblast,-tı, i. *Fr. angioblaste. zool.* Kan damarlarının doğmasına yol açan embriyonik hücre. [*Ing.* Angioblast].

anjiyodermatit,-ti, i. *tıp.* Deri damarları iltihabı. [*Ing.* Angiodermatitis].

anjiyodiyaskopi, i. *Fr. angiodiascopie. tıp.* Işık kaynağını ardda tutmak yolu ile el ve ayak damarlarının doğrudan doğruya incelenmesi. [*Ing.* Angiodiascopy].

anjiyodiyatermi, i. *Fr. angiodiathermie. tıp.* İki *arteria ciliaris posterior longa*'nın diyatermi yoluyle koagülasyonu. [*Ing.* Angiodiathermy].

anjiyofibrom. ç.i. *Fr. angiofibrome. tıp.* Aşırı gelişmiş bağ doku gösteren «*angioma, telangiectatic*» bir fibrom tipi. [*Ing.* Angiofibroma].

anjiyogliyom, i. *Fr. angiogliome. tıp.* Anjiyom ve gliyom tabiatı gösteren ur tipi. [*Ing.* Angioglioma].

anjiyografi, i. *Fr. angiographie. tıp.* Kan damarlarının röntgenle resimlerinin alınması. [*Ing.* Angiography].

☆ *Eşanl.* **damar radyografisi.**

anjiyogram, i. *Fr. angiogramme. tıp.* Kan damarlarının röntgen filmi. [*Ing.* Angiogram].

anjiyohipertoni ,i. *Fr. angiohypertonie. tıp.* Damar büzülmesi, arter spazmı. [*Ing.* Angiohypertonia].

anjiyokardit,-ti, i. *Fr. angiocardite. tıp.* Kalbdamar iltihabı. [*Ing.* Angiocarditis].

anjiyokardiyografi, i. *Fr. angiocardiographie. tıp.* Işınlarını geçirmeyen bir maddenin damara şırınga edilmesiyle elde edilen kalb boşlukları ve kalb tabanındaki büyük damarlar radyografisi. [*Ing.* Angiocardiography].

anjiyokeratom, i. *Fr. angiokératome. tıp.* Kılcal damarların genişlemesi ve üstderinin kalınlaşması ile beraber, yer yer siğillerin belirmesi ile vasıflı bir deri hastalığı; kılcal damar genişlemesiyle ilgili siğillenme. [*Ing.* Angiokeratoma].

anjiyoklast,-tı, i. *Fr. angioclaste, dişç.* Kanayan bir arteri tazyik etmekte kullanılan forseps benzeri bir âlet. [*Ing.* Angioclast].

anjiyokok, i. *Yun. angeion,* kanal, boru + *kokkos,* tane, *bakt.* «*Mycoccaceae*» familyasından genellikle gübre ve dışkılarda raslanan ve başlıca iki türü bilinen bir mikroorganizma. [*Ing.* Angiococcus].

anjiyokolesistit,-ti, i. *Fr. angiocholécystite. tıp.* Safra kesesi ve safra yollarının bir arada iltihabı. [*Ing.* Angiocholoecystitis].

anjiyokolit,-ti, i. *Fr. angiocholite. tıp.* Safra yolları iltihabı. [*Ing.* Angiocholitis].

anjiyolit,-ti, i. *tıp.* Damar taşı, kan damarları duvarlarında görülen «*calculus*» ler. [*Ing.* Angiolith].

anjiyoloji, i. *Fr. angiologie.* ◘ **Damarbilim**

anjiyolökoloji, i. *Fr. angioleucologie. anat.* Lenf damarlarının incelenmesi. [*Ing.* Angioleucology]

anjiyom, i. *Fr. angiome,* < *Yun. angeion,* damar, *patol.* Kan ve lenf damarlarından başlangıç alan tehlikesiz urlar. [*Ing.* Angioma].

anjiyomalasi, i. *Fr. angiomalacie. tıp.* Kan damarı duvarlarının esnekliğini kaybetmesi, damar pörsümesi. [*Ing.* Angiomalacia].

anjiyomatoz, i. *Fr. angiomatose. patol.* Kan damarlarının müteaddit anjiyomlar belirmesiyle vasıflı patolojik durumu. [*Ing.* Angiomatosis].

anjiyomegali, i. *Fr. angiomégalie. tıp.* Damar hipertrofisi, damar şişmesi. *(Özellikle göz kapakları hk.).* [*Ing.* Angiomegaly].

anjiyometre. i. *Fr. angiomètre. tıp.* Kan damarlarının çapını ve tansiyonunu ölçmekte kullanılan bir âlet. [*Ing.* Angiometer].

anjlyonörotik, s. *Fr. angioneurotique. tıp.* Vazomotor sistem bozuklukları ile ilgili. [*Ing.* Angioneurotic].

~ **ödem,** *patol.* Derinin akut bir ödemi, vazomotör sinirlerin bozukluğuna bağlıdır; bazan alerjiden bazan histaminin serbest kalmasından ileri gelir.

anjiyonöroz, i. *Fr. angioneurose. patol.* Damar sinirlerinin nevrozu. Nörovejetatif sistemin fonksiyon bozukluklarına bağlı damar rahatsızlıkları. [*Ing.* Angioneurosis].

anjiyopati, i. *Fr. angiopathie. patol.* Damar hastalıklarına verilen genel ad. [*Ing.* Angiopathy].

anjiyoplast,-tı i. *Fr. angioplaste. anat.* Ana damar hücresi. [*Ing.* Angioplast].

anjiyorafi, i. *Fr. angiorraphie. tıp.* Bir damar dikişi yapmak veya iki damarı birleştirmek için yapılan ameliyat. [*Ing.* Angiorrhaphy].

anjiyoskop,-pu, i. *Fr. angioscope. tıp.* Kılcal damarların yakından incelenmesini sağlayan âlet. [*Ing.* Angioscope].

anjiyoskopi, i. *Fr. angioscopie. tıp.* Özel bir mikroskopla kılcal damarların incelenmesi. [*Ing.* Angioscopy].

anjiyoskotom, i. *Fr. angioscotome. tıp.* Ağtabaka *(retina)* kan damarlarının gölgelenmesi ile beliren skotom. [*Ing.* Angioscotoma].

anjiyospazm, i. *Fr. angiospasme. patol.* Bir kan- damarının, özellikle bir atardamarın spazmlı kasınması. [*Ing.* Anglospasm].

anjiyospazmodik, s. *Fr. angiospasmodique. patol.* Anjiyospazma ait. [*Ing.* Angiospasmodic].

~ **sendrom,** *patol.* Aynı şahısta çok çeşitli sebeplerle ortaya çıkan ve birbirlerinin yerine geçebilen değişik anjiyospazm.

anjiyosperm, s. ◘ **Angiyosperm.**

anjiyospermin, i. *kim.* Çiçekli bitkilerden elde edilen ve hormon özelliğinde olduğu ileri sürülmüş olan bir madde. [*Ing.* Angiospermin].

anjiyostomi, i. *Fr. angiostomie. tıp. (Dişçilikte).* Kan damarı içerisine sun'î fistül açılması. [*Ing.* Angiostomy].

anjiyotensin, i. *Fr. angiotensine. tıp.* Büyük bir damar daraltıcı gücü olan oktapeptid.

☆ *Eşanl.* **hipertensin .**

anjiyotomi, i. *Fr. angiotomie. tıp.* Kan alma, damar teşrihi, bir kan veya lenf damarının kesilmesi, damar anatomisi. [*Ing.* Angiotomy].

anjiyotonaz, i. *Fr. angiotonase. tıp.* Kan, çeşitli organlar ve özellikle böbrekte bulunan ve «*angiotonin*» inin etkisini gideren enzim. [*Ing.* Angiotonase].

anjiyotonin, i. *tıp.* Plazmada «*preangiotonin*» veya «*hipertansinojen*» adiyle anılan ve kan globülini üzerine «*renin*» inin etki yapması ile meydana gelen damar büzücü madde. [*Ing.* ve *Fr.* Angiotonin].

anjiyotrip,-bi, i. *Fr. angiotribe. tıp.* Kanı dindirmek için damarları sıkıştıran cerrahî âlet. [*Ing.* Angiotribe].

anjiyotripsi ,i. *Fr. angiotripsie. tıp.* Dokuları sıkıştıran sert bir pensle kanı dindirme usulü. [*Ing.* Angiotripsis].

anjiyotrofik, s. *tıp.* Damar beslenimiyle ilgili. [*Ing.* Angiotrophic].

Anka, öz. i. *astr.* Bir takımyıldızının adı; Boğa veya Tauri takımyıldızının *η* yıldızına verilen ad [*Lat.* ve *Ing.* Phoenix (= Phe), Phoenicis; *Fr.* Phenix]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518* — **TAKIMYILDIZLAR.**

anka /ankâ/, i. *İbr. anak.* § ❶ Masallarda adı geçen ve gerçekten var olmayan büyük efsanevî bir kuş. § ❷ *mec.* Yalnız ismi olan cismi olmayan nesne.

~ **gibi,** *dey.* Adı olup da kendi bulunmayan şeyler için söylenir.

ankadrman, i. *Fr. encadrement.* Çerçeveleme, pervazlama. [*Ing.* Framing.].

Ankara, öz.i. < *Ankyra* > *Engürü.* Türkiye Cumhuriyetinin başkenti.[*Ing.* ve *Fr.* Angora].

~ **çiğdemi,** *bot.* ◘ **Çiğdem.**

~ **keçisi,** *zool.* ◘ **Keçi.**

~ **kedisi,** *zool.* ◘ **Kedi.**

~ **taşı,** *jeol.* ◘ **Andezit.**

ankarip, z. *Osm.* < *Ar.* Pek yakın zamanda. [*Ing.* Shortly, soon; *Fr.* Très prochainement].

ankarp,-pı, i. *Fr. encarpe. mim.* Yapraklar, çiçekler ve yemişlerden ibaret aylama askı şeklinde düş veya kabartma süs. Yunan mimarlığında kullanılır.

ankastin, z. *Osm.* < *Ar.* Isteyerek. [*Ing.* Intentionally; *Fr.* Intentionnellement].

ankebut /ankebût/, i.b. ç:**anâkib** *Osm.* < *Ar. esk.* Örümcek. [*Ing.* Spider; *Fr.* Araignée],

ankebutiye, ç.i. **ankebût'un** çoğulu.

ankerit,-ti, i. *Fr. ankérite. min.* İçinde bir miktar demir karbonat bulunan ve havada esmerleşen dolomi cinsi.

ankes, i. *Fr. en caisse.* (a) Bir işletmenin kasasında mevcut olan para; (b) Emisyon bankalarının ihraç ettikleri banknotlara karşılık olarak kasalarında bulundurdukları altın veya gümüş paranın tutarı. [*Ing.* Cash in hand; cash balance].

ankesman, i. *Fr. encaissement.* Para veya değerli kâğıtları kasaya *(sandığa)* koyma. [*Ing.* incasing, encasing].

anket,-ti, i. *Fr. enquête.* < *Lat. inquirere* § ❶ (a) Bir işi aydınlatmak için tanıkların dinlenmesi yoluyle yapılan soruşturma; (b) Bir iş üzerinde çeşitli düşünceleri araştırma. [*Osm.* Tahkik; *Ing.* Investigation]. § ❷ *sosy., fels.* ve *psik.* Psikoloji ve sosyolojide kullanılan metod. Tecrübî psikoloji anketlere dayanır. Sosyolojide «*monografik anket*» şeklinde köy, kasaba, atölye, v.b. incelemeleri için kullanılır; § ❸ Belli kimselerin veya grupların çeşitli konulardaki bilgi, tecrübe ve ilgilerini anlamak için düzenlenmiş soru listesi. Sorular sözlü ve yazılı olabilir.

anketçi, i. Anket yapan kimse. [*Ing.* An interviewer, a canvasser; *Fr.* Enquêteur,-euse].

ankilit,-ti, i. *Fr. ankylite. kim.* Hidratlı doğal stronsiyum, seryum, lantan, didim karbonat. [*Ing.* Ankylite].

ankiloblefaron, i. *Fr. ankyloblépharon* < *Yun. ankylos,* sıkışık + *blepharon,* gözkapağı. *tıp.* Doğuştan veya arızî olarak gözkapaklarının kirpikler hizasında birbirine yapışması. [*Ing.* Ankyloblepharon].

ankilofobi, i. *Fr. ankylophobie. tıp.* Oynar *(eklem)* kaynaşması korkusu; mafsal ağrıları veya kırıklarda ankiloz olacağı hakkında beslenen marazî ürküntü. [*Ing.* Ankylophobia].

ankiloglosi, i. *Fr. ankyloglossie* < *Yun. ankulos,* sıkışık + *glossa,* dil. *patol.* Doğuştan veya sonradan meydana gelen bir tıkanmayle dil hareketlerinin kısmen veya tamamen azalması. [*Ing.* Ankyloglossia].

ankilokeili, i. *Fr. ankylocheilie* < *Yun. ankulos,* sıkışık + *kheilos,* dudak. *patol. Arızî* dudak yapışıklığı. [*Ing.* Ankyloheilia].

ankilorini, i. *Fr. ankylorrhinie* < *Yun. ankylus* sıkışık + *rhis, rhinos,* burun. *patol.* Burun deliklerinin arızî yapışıklığı. [*Ing.* Ankylorrhinia].

ankilostom, i. *Fr. ankylostome. tıp.* Kancalı kurt. [*Ing.* Ankylostoma].

ankilostomiyaz, i. *Fr. ankylostomiase. tıp Ankylostomia duodenale*'nin ve Amerikan nekator'unun sebep olduğu hastalık. [*ing.* Ankylostomiasis].

☆ *Eşanl.* **kancalı kurt hastalığı, St. Gotthard tüneli hastalığı, tünel kansızlığı, madenciler kansızlığı, Mısır kolorozu.**

ankilostomoz, i. *Fr. ankylostomose. tıp.* ◘ **Ankilostomiyaz.**

ankiloti, i. *Fr. ankylotie* < *Yun. ankulos,* sıkışık + *ous, otos,* kulak. *K.B.B.* işitme yolunun yapışması. [*Ing.* Ankylotia].

ankilotik, s. *Fr. ankylotique. tıp.* Ankiloz ile ilgili, ankilozlu. [*Ing.* Ankylotic].

ankilotom, i. *tıp.* Dil gemciğinin kesilmesinkullanılan âlet. [*Ing.* ve *Fr.* Ankylotome].

ankiloz, i. *Fr. ankylose,* < *Yun. ankylos,* sıkışık. *tıp.* Oynar eklemlerde oynaklığın kaybolması ile eklemin işlemez hale gelmesi. [*Ing.* Ankylosis].

☆ *Eşanl.* **eklem katılaşması, oynakların yapışması .**

ankimoz, i. *Fr. enchymose. tıp.* Dıştan bir etki olmadan deri damarlarında birdenbire kan toplanma hali. [*Ing.* Enchymosis].

ankistman, i. *Fr. encystement. tıp.* Kistleşme, dokuda yabancı bir maddenin yerleşmesi. [*Ing.* Encystation, encystment].

ankiteryum, i. *jeol.* Avrupa'da bulunan üç parmaklı bir at atası fosili. [*Ing.* ve *Fr.* Ankyterium].

ankizin, i. *Fr. anchusine, kim.* Eskiden ***hava cıva*** *(Anchusa tinctoria)* kökünden çıkarılan koyu kırmızı renkte, billûrî olmayan boyar madde.

☆ *Eşanl.* **ankizik asit .**

anklav, i. *Fr. enclave. coğr.* Bir devletin topraklarıyle çevrilmiş başka bir devlete ait arazi: *Suriye'de Türkiye'ye ait Caber anklav'ı* [*Ing.* Enclave].

anklavman, i. *Fr. enclavement. tıp.* Doğum sırasında havsalanın çok dar olan üst geçidinde çocuk başının ilerleyemeden takılıp kalması. [*Ing.* Impaction].

ankon, i. *Fr. ancon* < *Yun. agkon. mim.* § ❶ Bir saçak silmesini destekleyen bir çeşit taş konsol veya çıkma desteği; § ❷ *zool.* Kısa bacaklı bir koyun ırkı; 17 yüzyılda A.B.D.'de ortaya çıktı.

ankoneus, i. *Yun. ankoinê,* kıvrılmış şey. *anat.* ◘ **Dirsek kası.**

ankonsinyasyon, s. *Fr. en consignation. ikt.* Emanet olarak veya satılmak üzere bırakılan *(mallar hk.).* [*Ing.* On consignment].

~ **satış**, *ikt.* Bir malın emanet olarak veya satılmak üzere bir ticarî memur veya komisyoncuya bırakılması. [*Ing.* Selling on consignment; *Fr.* Vente en consignation].

ankostik,-ği, i. *Fr. encaustique. kim.* § ❶ Terebentin içinde eritilmiş balmumu; § ❷ Mermerden veya alçıdan yapılmış oyu eserlerine daha tatlı bir renk vermek için üzerlerine sürülen bileşik bir karışım olup, içinde balmumu vardır.

~ **resim**, *res.* Eski Yunanlılarda uygulanan bir renkli resim usulü olup, bunda boyalar hararetle balmumu içinde eritildikten sonra sıcak olarak sürülmek suretiyle kullanılırdı. Resim yapılacağı zaman bu boyalar sıcak bir boya tablası *(palet)* üzerine konarak eritilir ve sulandırılarak kolaylıkla sürülürdü. Mumlu boyalar soğuduğu vakit katılaşır. Bununla çok belirgin renkler elde edilir.

ankraj, i. *Fr. ancrage. tıp.* (a) Tesbit *(yer değiştirmiş iç organlar),* köprü çapası *(diş)* bir köprü *(briç)* de dayanmayı sağlayan kısım; (b) Düzeltimi sağlayan bir âlette dayanma hizmetini gören diş veya kısım. [*Ing.* Anchorage].

anlak°,-ğı, < *anlamak. psik.* ve *fels.* Zihnin anlama, sezme gücü. [*Osm.* Zekâ; *Ing.* Intelligence, mental faculty; *Fr.* Intelligence, faculte de comprehension].

anlak.alır, b.s. § ❶ *psik.* ve *fels.* Zihnin kavrayacağı *(şey).* [*Osm.* Mâkul; *Ing.* ve *Fr.* Intelligible]. § ❷ Yalnız andıkça kavranılır.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Akla uygun, akıllıca, mantıklı;** § ❷ **Anlaşılır ,idrâk edilir .**

☆ *Karş.* **anlakalmaz, anlaşılmaz, lâyukal.**

anlak.almaz, b.s. *psik.* ve *fels.* § ❶ Zihince kavranılmaz *(şey);* belli bir anlamı olmayan. [*Osm.* Lâyukal; *ing.* ve *Fr.* Inintelligible]. § ❷ Sırlı, bilinmeyen; § ❸ Karışık, belli bir şekil göstermeyen, müphem.

☆ *Eşanl.* **anlaşılmaz .**

☆ *Karş.* **anlaşılır, makul, anlakalır, idrak edilir.**

anlaklı, s. *psik.* Anlağı olan, yüksek anlak erki gösteren, anlayışlı. [*Osm.* Zeki; *Ing.* Intelligent; *Fr.* Intelligent,-ente].

☆ *Eşanl.* **anlayışlı .**

anlam°, i. < *anlamak,* § ❶ Bir söz, bir kelime, hatta bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların bize hatırlattığı düşünce veya nesne. [*Osm.* Mânâ; *Ing.* Sense, signification; *Fr.* Signification]. § ❷ *mant.* ve *ed.* Bir kelimenin, bir cümlenin veya bir sözün anlattığı düşünce veya imgeleme: *Bir çok kelimelerin bir öz, bir de mecaz anlamı vardır.* [*Osm.* Mânâ; *Ing.* Meaning; *Fr.* Sens]. ⊙ ~**a (~ına) gelmek.** *dey.* "Şu demektir, ondan bu anlaşılır" yerine kullanılır. ⊙ **bileşik** ~, *mant.* ◘ **Bileşik.**

~ **aykırılığı**, *tiy.* Karşıt anlamlı kelimelerin, sözlerin bir araya gelmesi. [*Ing.* Contrary sense; *Fr.* Contresens].

~ **bilgisi**, *dilb.* Kelimelerin anlamlarındaki gelişme üzerinde bilimsel, ayrıntılı ve eleştirici bir şekilde araştırma çalışması.

~ **birimi**, *psik.* ◘ **Birim.**

~ **eşliği**, *istat.* Verilen bir bilgiye gösterilecek güven derecesi.

~ **oyunu**, *ed.* Birinin söylediği bir kelimeyi öbürünün, önceki anlamdan ayrı bir anlamla tekrarlaması. Bir fiilin ayrı ayrı kelimelerle birlikte tekrarından ibarettir. [*Osm.* Müşakele].

anlama, i. § ❶ Anlamak eylemi. § ❷ *fels.* Bir şeyin ne olduğunu kavrama. Düşünme ve idrâk sahasına ait bir olayı, herhangi bir düşünme çabası sarfetmeden, doğrudan doğruya kavrama. Zihnî hayatın üstün bir melekesidir. Anlamak için önce algılama, hatırlama, duyum, hayal ve kavramlara sahip olmak lâzımdır. Fakat anlama olmadan algı da mümkün değildir. [*Osm.* Tefehhüm, fehm, idrâk; *Ing.* Comprehension; *Fr.* Comprehension]. § ❸ *psik.* İşleme halinde anlık, anlama erki veya işi. [*Osm.* Zekâ; *Ing.* ve *Fr.* Intelligence].

~ **metodu**, *fels.* Manevî ilimlere aittir. Tabiat ilimlerinin matematiğe dayanan açıklama metoduna karşı *«içebakış psikolojisi»* ne dayanan ilimlerin metodu. Hukuk, iktisat, ahlâk v.b. leri bu zümreye girer. [*Ing.* Comprehension method; *Fr.* Méthode de compréhension].

anlamak(-i), f. § ❶ Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret olduğunu kavramak, yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek: *Bu işten memnun olmadığını anlıyorum.* [*Osm.* Taakkul etmek; *Ing.* To comprehend; *Fr.* Comprendre; § ❷ Sorup öğrenmek: *Dışardaki gürültünün sebebini anlayıver.* [*Osm.* Fehmetmek; *Ing.* To inquire, investigate; *Fr.* S'enquérir, s'informer]. § ❸ Doğru ve yerinde bulmak: *Ben israfın bu derecesini anlamam.* [*Osm.* Idrak etmek; *Ing.* To understand, to apprehend; perceive; *Fr.* Comprendre, saisir, concevoir, percevoir]. § ❹ Birinin duygularını, isteklerini, düşüncelerini söylemeden anlayabilmek: *Rica ederim beni anlamaya çalış.* [*Osm.* Farketmek; *Ing.* To perceive, to notice, to realize; *Fr.* Remarquer, s'apercevoir, comprendre]. § ❺ (-den) Birşey üzerinde bilgisi bulunmak: *kumaştan anlarım. Böyle şeylerden anlamam.* [*Osm.* Malûmatî olmak, vukufu bulunmak, vakıf olmak; *Ing.* To know, to be aware of; *Fr.* Savoir]. § ❻ (-den) *(olumsuz veya soru şeklinde)* iyilik görmek, yararlanmak: *Bu ilâçtan hiçbir şey anlayamadım;* § ❼ *arg.* Almak, edinmek: *Oğlum, cebindekinden biz de anlayalım.* ⊙ **anladık**, *dey.* «*tamam, daha fazla bir şey söylemeye hacet yok, anlaşılıyor*» anlamında kullanılır. ⊙ **anladımsa Arap olayım**, *dey.* «*Hiç (hiçbirşey) anlamadım*» anlamında ⊙ **anlarsın yal** *dey.* Ortaya vurulmaması gereken bir meseleyi ima için kullanılır. ⊙ **anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az,** *at.* Anlayışlı insana en küçük ima veya soz yeter. ⊙ *(Bir şeyden birşey)* **anlamamak**, *dey.* Hoşlanmamak, ilgilenmemek. ⊙ **anlayıp dinlemek**, *dey.* Bir is, bir kimse hakkında biraz daha bilgi sahibi olmak, üzerinde fazla durmak, düşünmek. ⊙ **dünyanın kaç bucak olduğunu ~** *dey.* Birşeyden iyi bir ders almak; hayal kırıklığına uğramak. ⊙ **halden ~**, *dey.* Birinin içinde bulunduğu durum, hali fark etmek, ona anlayış gösterip, müsamahalı davranmak ⊙ **hanyayı konyayı ~**, *dey.* Bir takım ağır durumlara düşerek aklı başına gelmek, ⊙ **meram ~**, *dey.* § ❶ Karşısındakinin ne demek istediğini anlamak, kavramak, idrâk etmek, § ❷ Söz dinlemek, uslu olmak. ⊙ **senin anlayacağın**, *dey.* «Sonuç olarak kısaca anlamı budur ki, yani» anlamında bir deyim, ⊙ **şakadan ~**, *dey.* Bir şakayı hoş karşılamak, darılmamak, iştirak etmek, katılmak ⊙ **yanlış ~**, *dey.* Söylenilen bir sözü, yapılan bir hareketi ters yorumlamak, kırılmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Akıl etmek** § ❷ **Soruşturmak** § ❸ **Derketmek, akıl erdirmek** § ❹ **Sezmek ,hissetmek** § ❺ **Bilmek** § ❻ **İstifade etmek, faydalanmak .**

anlamaklık,-ğı, i. İdrâk edebilme, kavrama: *Bunun sebebini anlamaklığınız gerekirdi.*

anlamamak(-i), f. § ❶ Bir seyi kavramamak § ❷ Anlamakta zorluk çekmek, § ❸ Zihin kabul etmemek.

anlamaz, s. § ❶ Zihni işlek olmayan, farkına varmayan § ❷ Inatçı, hiç bir açıklamayı kabul etmeyen § ❸ Kavrayamayan.

anlamazlık,-ğı, i. Bir şeyi anlamama durumu ⊙ ~ **tan gelmek**, *dey.* Anlamamış gibi davranmak, anlamamış görünmek.

anlam.bilim, b.i. *dilb.* Dil yapılarını anlam bakımından inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Semantics: *Fr.* Semantique].

☆ *Eşanl.* **semantik.**

anlamdaş, s. *gram.* § ❶ Anlamları aynı olan, müşterek anlamlı. [*Osm.* Müteradif; *Ing.* Synonymous; *Fr.* Synonyme]. § ❷ i. Aynı anlamı taşıyan *(müşterek anlamlı)* birkaç kelime. [*Ing.* Synonym; *Fr.* Synonyme].

☆ *Eşanl.* **eşanlamlı** *(kelime).*

☆ *Karş.* **zıtanlamlı** *(kelime),* **ters anlamlı** *(kelime),* **karşıt** *(kelime)*

anlamdaşlık,-ğı, i. § ❶ *tiy.* Iki anlama gelen bir kelimenin bilinerek veya bilinmeyerek yanlış anlama alınmasından doğan güldürücülük. [*Ing.* Equivocal; *Fr.* Équivoque]. § ❷ *gram.* Anlameşliği. [*Osm.* Teradüf; *ing.* Synonymy; *Fr.* Synonymie]. ☆ *Eşanl.* **eşanlamlılık.**

anlamlandırmak(-i), f. Anlamını açıklamak, anlam vermek, anlam kazandırmak.

anlamlı, s. Belli bir anlamı olan, önemli birşey anlatan. [*Osm.* Mânalı, mânidar].

☆ *Karş.* **anlamsız, boş, mânasız.**

anlamsal° s. *fels.* Anlamla ilgili. [*Osm.* Mânâya müteallik; *ing.* Semantic; *Fr.* Sémantique].

anlamsız, s. Anlamı olmayan, önemli *(hiç)* bir şey anlatmayan. [*Osm.* Mânasız; *Ing.* Senseleşs, meaningless; *Fr.* Insensé, insignifiant,-ante].

☆ *Eşanl.* **boş ,kuru, yavan.**

☆ *Karş.* **anlamlı, mânalı.**

anlamsızlık,-ğı, i. *fels.* Hiç bir anlam taşımama, önemli *(hiç)* birşey anlatmama hali. [*Osm.* Mânasızlık; *Ing.* Meaningless sentence or action; *Fr.* Non-sens].

anlar, s. Bir işi veya bir şeyi anlayabilen. [*ing.* *(He)* Understands, *(dog)* it answers to].

anlaşık, s. ve i. Aralarında anlaşma bulunan

(lardan her biri). [*Osm.* Mutelif; *Ing.* Associated; *Fr.* Associé, d'accord].

anlaşıklık,-ğı, i. Fikir ve amaçlar arasında birlik olmak hali.

anlaşılan, s. § ❶ Anlamı belli olan. § ❷ e. «Belli ki, görünüşe göre, herhalde, galiba» anlamları anlatır.

anlaşılır, s. Anlamı belli olan, açık, meydanda olan. [*Osm.* Mâkul; *Ing.* ve *Fr.* Intelligible]. ☆ *Eşanl.* **aniakalır.**

anlaşılırlık,-ğı, i. *fels.* Anlaşılır olma hali; bir sözlü haberin, anlaşılma derecesi. [*Ing.* Intelligibility, comprehensibility; *Fr.* Intelligibilite, compréhensibilite].

anlaşılmak, nsz. f. § ❶ Anlaşılır hale gelmek, belli olmak, ortaya çıkmak. [*Ing.* To be seen or understood, to become clear of manifest; *Fr.* Être compris, être entendu, s'entendre, se comprendre]. § ❷ Taraflarca bir meselede anlaşmaya varmak. § ❸ Takdir edilmek, değeri kabul edilmek. ◉ **anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi,** *dey.* «Gizlenen maksat ortaya çıktı, şimdi her şey anlaşıldı» anlamında kullanılan bir deyim. ◉ **anlaşıldı sancağı,** *dey.* Gemiler arasında, işaret sancal ve flamalarıyle yapılan konuşmada, bir işaretin görülüp anlaşıldığını bildirmek için çekilen sancak.

anlaşılmaz, s. ◘ **Anlakalmaz.**

anlaşma, i. < *anlamak.* § ❶ **İki** veya daha çok tarafın yaptığı karşılıklı düşünce ve amaç birliği [*Osm.* İtilâf; *Ing.* Consent; *Fr.* Accord, entente, compréhension mutuelle]. § ❷ Belli bir konuda mutabakata varma, uyuşma olayı; [*Osm.* Mukavele; *Ing.* Agreement, contract; *Fr.* Contrat]. ☆ *Eşanl.* **sözleşme.** § ❸ *huk.* (a) Devletlerarası siyasal uzlaşma; birlikte çalışma; (b) Özel hukukta, taraflar arasında belli bir konuda uyuşma. [*Lat. Pactio, pactum, conventio; Ing.* Agreement, pact, protocol, treaty; *Fr.* Convention, arrangement, compréhension internationale mutuelle]. ◉ **endüstri ~ sı,** sosy. Şirketler arasındaki birlik kurma şeklinde türlü anlaşmalar olup, kartel, tröst, konzern ve başka birlikleri doğurur. [*Ing.* Industrial agreement; *Fr.* Entente industrielle]. ◉ **geçici ~,** *huk.* Mümkün olduğu takdirde sonradan uzun süreli sözleşmeyle değiştirilecek olan anlaşmaya verilen ad. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Modus vivendi*]. ◉ **mal ~ sı,** *ikt.* Belli bir malla ilgili milletlerarası anlaşma: *Buğday, şeker, kauçuk, kalay gibi.* Genellikle bu anlaşmanın amacı bir piyasayı istikrara kavuşturmaktır. ◉ **mukaddem ~,** *ikt.* İhracatçı, lisansın geçerli olduğu süre içinde malı teslim edemezse, yetkili makamın yeni bir ithalât lisansı vereceğine dair taahhüdü. ◉ **ödeme ~ sı,** *ikt.* Milletler arasında, mübadelelerin ödeme şartlarıyle ilgili anlaşma. ◉ **ticarî ~,** *ikt.* Ticaret sözleşmesi veya ticarî uzlaşma.

anlaşmak(-lə), nsz. f. § ❶ (a) İki taraf konuşarak bir düşüncede birleşmek; (b) Belli bir işte ortalama bir yol bulup anlaşmak; (c) Bir iş üzerinde iki taraf birbirine karşılıklı söz vermek; (ç) Her bakımdan birbirine uymak; (d) Bağdaşıp sıkı fıkı olmak; (e) Aralarındaki düşünce veya yarar ayrılığını gidererek uyuşmak; (f) Aralarındaki düşmanlık veya dargınlık durumunu kaldırmak; § ❷ *ikt.* Ödeme emirlerinin icrası için muhabirlerle anlaşma yapmak. [*Fr.* Passer des accords avec les correspondants pour l'exécution des ordres de paiement].

☆ *Yak. anl.* **Uyuşmak, mutabık kalmak; Sözleşmek, kavilleşmek; Bağdaşmak, imtizaç etmek; Kaynaşmak, samimileşmek, senli benli olmak, sulh olmak; Barışmak.**

anlaşmalı, s. Anlaşma yoluyle olan, anlaşmaya dayanan.

~ **hekim,** *iş. huk.* Doğrudan doğruya kadrosunda bulunmamakla beraber, Sosyal Sigortalar Kurumunca anlaşma yapılarak kendisine, kurum adına muayene ve tedavi yetkisi verilmiş hekime verilen ad.

~ **sağlık tesisi,** *iş. huk.* Sosyal Sigortalar Kurumunun anlaşarak kendi adına hasta muayene ve tedavisi yapma, rapor düzenleme yetkisi verdiği hastahane veya sair sağlık tesisini ifade eder.

anlaşmazlık,-ğı, *psik.* ve *sosy.* § ❶ Karşılaşan fikir amaçlarındaki ayrılık. İki kişi veya iki zümre, iki toplum arasında anlaşma imkânının kaybolması, düşünce ayrılığı; [*Osm.* ihtilâf; *Ing.* Difference, disagreement; *Fr.* Désaccord, incomprehension, conflit]; § ❷ *huk.* Daha önce, anlaşma yapılan veya yapılmamış bir konuda uyuşmazlık. ◉ **ruhsal ~,** *psik.* Birbirine karşıt içgüdü eğilimleri arasında veya bunlarla toplum ve ahlâk kuralları arasında beliren anlaşmazlık.

☆ *Yak. anl.* **uymazlık, aykırılık, ademi ittifak, imtizaçsızlık, geçimsizlik, geçinemezlik, birleşmezlik, ademiimtizaç.**

☆ *Karş.* **uyarlık, uyuşma, bağdaşma, bağdaşım, uzlaşma, kaynaşma, barışma, anlaşma, geçim, tetabuk, imtizaç, ittifak.**

anlaştırma, i. İki tarafı bir konuda anlaşmaya vardırma eylemi.

anlatı, i. Olay anlatma, hikâye etme. [*Osm.* Tahkiye; *Ing.* Narration, story-telling; *Fr.* Narration].

anlatılamaz, s. ◘ **Anlatılmaz.**

anlatılış, i. Anlatma şekli.

anlatılmak, f. Bildirmek, anlatma işi yapılmak. [*Ing.* To be recounted, be explained; *Fr.* Être explique, raconte].

anlatılmaz, s. Tasvir edilmesi, tarif edilmesi güç.

anlatım*, i. < *anlatmak.* § ❶ Düşüncenin duygunun, sözle, davranışla, yüz hareketleriyle açığa vurulması, belirtilmesi: *Acının, sevincin anlatımı. Anlatım hürriyeti.* [*Osm.* İfade; *Ing.* ve *Fr.* Expression]. § ❷ Konuşmada veya yazıda kullanılan terim veya biçim, anlatma şekli. [*Osm.* İfade]. § ❸ *müz.* (a) Org ve armoniyumlarda, pedalı veya kolu işleterek sesin şiddetini azaltıp çoğaltma imkânı; (b) Besteci veya yorumcunun bir müzik eserinin yapısında bulunan bazı fikir ve ruh hallerinin gücünü belirtme yeteneği. ~ **aracı,** *dey.* Bir şeyi anlatmada kullanılan malzeme veya eşya. [*Ing.* Means of expression].

~ **cimnastiği,** *cimn.* Müzik ve ritim yardımıyle yapılan, itici gücünü duygusal yaşantıdan alan ve bir anlam taşıyan cimnastik türü. [*Fr.* Gymnastique d'expression]

anlatımcılık,-ğı, i. *ed.* ve *san.* 20. yüzyılın ilk yıllarında, izlenimciliğe tepki olarak doğan sanat ve edebiyat akımı; dış dünyanın insan üzerindeki etkisini belirtmeyi bir yana bırakır, dış dünya gösterimini sanatçının kendi duyarlığına uydurmaya çalışır. [*Ing.* Expressionism; *Fr.* Expressionisme]. ☆ *Eşanl.* **ekspresyonizm.**

anlatımlı, s. § ❶ Söylemek isteneni güçlü olarak anlatan; § ❷ Duyguyu, niyeti, canlılıkla açığa vuran: *Anlatımlı bir söz;* § ❸ *dilb.* Bir duyguyu veya bir değer hükmünü anlatmaya yarayan bir kelime, bir morfem veya bir yapı. [*Fr.* Expressif,-ive].

~ **rakam,** *mat.* Sayma ve rakamlamada sıfırdan gayri her rakam.

anlatış, i. Anlatma tarzı. [*Ing.* Explication, Act of manner of explaining, describing, relating; *Fr.* Manière de se faire entendre, explication].

anlatışlı, s. Anlatması açık, kolay anlaşılır olan.

anlatışsız, s. Güç anlaşılır halde veya hiçbir şey anlaşılamaz şekilde olan *(söz, yazı).*

anlatma, i. § ❶ Anlatmak eylemi. [*Ing.* Telling, expressing, narrating, explaining]. § ❷ İzahname, anlatmalık.

anlatmak(-ı,-e), f. § ❶ Birinin anlamasını sağlamak için konuşmak, açıklama yapmak, bilgi vermek. [*Osm.* İzah etmek; *Ing.* To Explain; *Fr.* Faire comprendre, expliquer]. § ❷ Bildirmek, açığa vurmak. [*Ing.* To make known, to reveal; *Fr.* Informer, manifester]. § ❸ Hikâye etmek, nakletmek. [*Ing.* To narrate, te tell, to relate; *Fr.* Raconter]. § ❹ Uyarmak [*Osm.* Tenbih *(ikaz)* etmek; *Ing.* To warn, to enjoin; *Fr.* Avertir]. § ❺ Belirtmek. [*Osm.* Ima etmek; *Ing.* To hint at, to make an allusion to, to allude; *Fr.* Faire allusion à, dire par allusion]. § ❻ Betimlemek; Tanımlamak. [*Osm.* Tasvir etmek, ifade etmek; *Ing.* To describe, to express; *Fr.* Peindre, dessiner, decrire]. § ❼ (-e,-i) Ağır bir karşılıkta bulunmak: *Ben ona anlatırım.* [*Ing.* To reprimand; *Fr.* Réprimander]. ◉ **anlata anlata bitirememek,** *dey.* Tekrar tekrar zevkle anlatmak, övmek ◉ **gel de anlat,** *dey.* «Gücün yetiyorsa, sen ikna et, kabul ettir» anlamında.

anlattırmak(-ı), f. Anlatmak işini başkasına yaptırmak. [*Ing.* To let be understood, to let be explained; *Fr.* Faire expliquer].

anlayamamak(-ı), f. Anlama gücünde olmamak.

anlayıcı sosyoloji, *sosy.* ◘ **Sosyoloji.**

anlayış, i. < *anlamak.* § ❶ Anlama tarzı, anlama gücü, yeteneği. [*Osm.* Feraset, zekâ, idrak kabiliyeti; *Ing.* Understanding, intelligence; *Fr.* Comprehension, intelligence]. § ❷ Hoş görme, halden anlama. [*Osm.* Müsamaha; *Ing.* Indulgence; *Fr.* Indulgence, tolerance]. § ❸ *psik.* (a) Zihnin belli bir konuda bir sonuca varmak için yaptığı çalışma veya vardığı sonuç; (b) Bir kişinin alışkın olduğu fikirlerin ve inançların tümü. [*Osm.* Zihniyet; *Ing.* Mentality; *Fr.* Mentalite; § ❹ Görüş; § ❺ Bakış, ele alış tarzı. § ❻ *fels.* O anda algılanan şeye ait olmayan bir tasarım veya kavram için kullanılır. Genel fikirler, anılar ve yaratıcı hayal gücünün çeşitli kurguları birer anlayıştır. [*Ing.* Understanding; *Fr.* Intellection].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **idrâk, iz'an;** § ❷ **Düşünce;** § ❸ **Mantalite.**

☆ *Karş.* **anlayışsızlık ,düşüncesizlik, iz'ansızlık .**

~ **göstermek,** *dey.* İstenilen veya söylenen bir şeyi hoş görürlükle karşılamak. [*Osm.* Müsamaha etmek; *Ing.* To tolerate, to indulge; *Fr.* User indulgence envers qn, être indulgent pour qn].

~ **metodu,** *sosy.* Dilthey'in **manevî ilimler** adlı çığırı açmasını sağlayan yöntem. Buna göre tabiat ilimleri açıklama ve manevî ilimler anlayış yöntemine dayanarak kurulurlar. Tabiat ilimlerin temeli matematik, manevî ilimlerin temeli içebakış psikolojisidir.

anlayışlı, s, § ❶ Anlayışı *(anlama yeteneği)* kuvvetli olan. [*Osm.* Zeki, müdrik iz'anlı, ferasetli; *Ing.* Intelligent; *Fr.* Intelligent,-e]. ☆ *Eşanl.* **anlaklı, hoşgörür.** ☆ *Karş.* **anlayışsız, düşüncesiz, izansız.** § ❷ Hoş gören. [*Osm.* Müsamahakâr; *Ing.* ve *Fr.* Indulgent]

anlayışsız, s. § ❶ Anlayışı kıt olan. [*Ing.* Insensitive, inconsiderate; *Fr.* Bete, stupide, sot]. § ❷ Hoş görmeyen, müsamaha göstermeyen. [*Ing.* Intolerant; *Fr.* Intolérant,--ante].

☆ *Yak.anl.* **iz'ansız, düşüncesiz.**

☆ *Karş.* **anlayışlı, müdrik, izanlı, zeki, düşünceli, ferasetli.**

anlayışsızlık,-ğı, i. Anlayış kıtlığı, anlayışsız kimsenin hali. [*Ing.* Insensitiveness, inconsideration; *Fr.* Incompréhension].

anlayıvermek(-i), f. Hemen anlamak, çabuk kavramak.

anlı, s. «Güzel, gösterişli» anlamında kullanılan **anlı şanlı** veya **anlı şanlı** deyiminde geçer.

anlık*,-ğı, i. § ❶ *psik.* Duyu ve iradeden ayrı olarak düşünülen bilme yetisi; usa vurma, yargılama, anlama erki. [*Osm.* Fahime, müdrike; *Ing.* ve *Fr.* Intellect, entendement]. § ❷ Bir kimsenin anlama yeteneği, yargı [*Ing.* Mind, Intelligence, understanding; *Fr.* Esprit, intelligence]. ☆ *Eşanl.* **an.** ◉ **eyleyen (veya etkin) ~,** *mant.* Türleri belirten ve düşünceleri ayıran zihin yetisi ◉ **etkilenen veya edilgen ~,** *mant.* Dış nesnelerin türlerini edilgin olarak alan zihin yetisi. ◉ **~ lar doktrini,** *mant.* Abelard'ın sisteminde anlığımızda ele alınıp düşünülen tümellerin incelenmesi.

~ **enlem,** *astr.* Bir yerin herhangi bir andaki enlemi. [*Ing.* Instantaneous latitude; *Fr.* Latitude instantanée].

~ **hesap,** *mat.* Akıldan yapılan hesap. [*Osm.* Hesâb-ı zihnî; *Ing.* Mental calculation; *Fr.* Calcul mental].

anlıkçılık*,-ğı, i. *fels.* Bilginin ve gerçeğin ancak akılla elde edilebileceğini ileri süren doktrin. Duyu ve irade karşısında anlığın üstünlüğünü ileri süren doktrin. [*Osm.* Zihniye; *Ing.* Intellectualism; *Fr.* Intellectualisme].

☆ *Eşanl.* **entellektüalizm.**

~ **gösterimi,** *sin.* Geçmiş bir dönemin ölmüş veya artık çalışmayan bir sinemacının filimlerini, sinemanın gelişmesinde etkisi ol-

makla birlikte zamanında dikkati çekmeyen filmleri tanıtmak üzere yapılan gösterim.

anlıksal*, s. *fels.* Anlıkla ilgili. [*Osm.* Zihnî; *Ing.* Intellectual; *Fr.* Intellectuel,-elle].

anma, i. § ❶ Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etme. [*Osm.* Hatırlama; *Ing.* Remembering, recall; *Fr.* Rappel]. § ❷ Ölmüş bir insanı anımsamak için yapılan tören: *Anma günü.* [*Osm.* Ihtifal; *Ing.* Celebration, commemoration; *Fr.* Commémoration].

— **posta pulu**, post. Belirli bir olay veya yıldönümünü anmak yahut kutlamak için ilişkin olduğu olay veya kişiye ait resim ve motiflerle bastırılan pul. [*Ing.* Commemorative postage stamp; *Fr.* Timbre-poste commemoratif].

☆ *Eşanl.* **hatıra posta pulu.**

— **serisi**, *post.* Anma posta pullarından meydana gelen bir seri. [*Ing.* Commemorative set; *Fr.* Serie commemorative].

☆ *Eşanl.* **hatıra serisi .**

— **töreni**, *dey.* Bir şahıs veya olayı hatırlatmak için düzenlenen tören. [*Osm.* Ihtifal, hatırlama merasimi; *Ing.* Commemoration; *Fr.* Commémoration].

anmak(-i), f. § ❶ Birini veya bir şeyi akla getirmek, sözünü etmek veya onu düşünmek: *Dün akşam sizi andık.* [*Osm.* Hatırlamak, yad etmek; *Ing.* To call to mind; mention; *Fr.* Penser à qn, se souvenir]. § ❷ Bir sözü ağzına almak: *Hastalığın adını anmaktan korkuyor;* § ❸ (-i,-le) Bir hediye ile birinin hatırını sormak; § ❹ Bir kimseyi veya bir nesneyi hatırlayarak ondan bahsetmek, adını zikretmek. [*Ing.* To commemorate; *Fr.* Se remémorer]; § ❺ Bir büyüğün hatırası için toplanmak, ◉ **adını** —, *dey.* Bir şahıs veya bir şeyden bahsetmek. [*Osm.* Yad etmek; *Ing.* To speak of, to mention something; *Fr.* Parler de qn. ou qch]. ◉ **adını anmamak**, *dey.* Adını ağzına almamak, kararlı şekilde bahsetmemek. [*Ing.* To refuse to mention someone's name, to have nothing more to do with him; *Fr.* Ne jamais parler de qn.].

anmalık,-ğı, i. Anılmak için verilen şey. [*Osm.* Hatıralık, yadigâr. [*Ing.* ve *Fr.* Souvenir].

☆ *Eşanl.* **andaç.**

anna, i. Rupinin on altıda biri veya dört pis değerinde olan Hindistan parası.

anne /an:ne/, i. <*ana* < *ane.* § ❶ Çocuğu olan kadın. [*Ing.* Mother; *Fr.* Mère]. § ❷ *mec.* Bir şeyin kökü, kaynak noktası. ◉ **anne** —, ◘ Anneanne. ◉ **büyük** —, ◘ Büyükanne. ◉ **cici** — ,◘ Cici. ◉ **süt** —, ◘ Süt ◉ **üvey** —, ◘ Üvey ◉ — **ler günü**, Her yıl Mayıs ayında daha çok aileler arasında kutlanan bir gün.

anne.anne, b.i. Annenin annesi. [*Ing.* Grandmother, mother's mother; *Fr.* Grand-mere, grand maman, bonne maman].

anneksit,-ti, i. *Fr. annexite. tıp.* Yumurtalık ve Fallop kanalı gibi döl yatağı uzantılarının iltihabı.

annelik,-ği, i. Anne olma hali.

— **etmek**, *dey.* Bir kimseye annenin göstereceği şefkat ve yakınlığı göstermek,

anneroedit,-ti, i. *Fr. annéroedite. min.* Samarskit ve kolombit topluluğu.

annihilasyon, i. *Fr. annihilation. fiz.* Elektron ve pozitron gibi karşıt elektrik yüklü iki idantik partikülün daha fazla enerji fotonu haline dönüşmesi olayı. [*Ing.* Annihilation].

annona[1], i. *(Antil adalarındaki yerli dillerin birinden). bot.* Ekvator bölgelerinde yetişen ağaç veya ağaççık cinsi. Yenebilen nefis meyvaları vardır. [*Lat. Annona; Ing.* Annona; *Fr.* Annona, annone].

annona[2], i. *Lat. annus,* yıl. § ❶ *esk. Rom.* Yıllık hasat ürünü, § ❷ Devlet ambarları için buğday sağlanması, § ❸ Eyaletlerde mal olarak toplanan vasıtasız vergi, § ❹ Devlet ambarlarının ve parasız veya düşük fiyatla yapılan dağıtımların idaresi, § ❺ Ambar bonoları karşılığında IV. yüzyılda Roma İmparatorluğu memurlarına mal olarak ödenen ücret birimi.

anoa, i. *(Malezya dilinden) zool.* Celebes adasında yaşayan küçük manda. Çataltırnaklılar familyasından boynuzlu bir gevişgetirendir.

anodal, i. *Fr. anodale. bot.* Genetik spiral üzerinde yukarı doğru olan yön. [*Ing.* Anodal].

anoderm, i. *Fr. anoderme. tıp.* Anus kanalı epitel tabakası. [*Ing.* Anoderm].

anodik, s. *Fr. anodique* § ❶ *bot.* Dönük *(yarısı genetik spiral yönüne dönmüş yapraklar hk.).* § ❷ Yükselen, yukarı doğru çıkan, § ❸ *elek.* Anodla ilgili. [*Ing.* Anodic].

anodin, i. *Fr. anodin. tıp.* Ağrı dindiren ilâç.

anofel, i. *Fr. anophele* < *Yun. anofeles. zool.* ◘ **Sıtma sivrisineği.**

anoftalmi, i. *Fr. anophthalmie. tıp.* Doğuştan göz yokluğu. [*Ing.* Anophthalmia].

anokromazi, i. *Fr. anochromasie. tıp.* Doku veya hücrelerde her zamanki boyanma reaksiyonunun görülmemesi, eritrositlerde emoglobinin dış bölgeye yığılışması ile merkez kısmının renksiz *(Soluk)* kalması hali. [*Ing.* Anochromasia].

anoksemi, i. *Fr. anoxemie* < *an,* -sız + *Yun. oksus,* acı + *haima,* kan. *tıp.* Kanın oksijenlenmesinde beliren bozukluk. Kanda oksijen azlığı. [*Ing.* Anoxemia].

anoksi, i. *Fr. anoxie* < *an,* -sız + *Yun. oksos,* oksijen, *tıp.* ve *hava.* (a) Kanda, canlı hücre ve dokularda oksijen azalması veya yok olması. 50.000 ft. veya daha yüksek irtifalarda oksijen donanımı kullanılmadan yapılan uçuşlarda görülen bir husus; (b) Hipoksi. [*Ing.* Anoxia].

anoksia, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Domuzlangiller familyasından, meyva fidanlarının köklerini yiyen bir böcek. Erginleri 30 mm. boyundadır. Gövdesi kahverengidir. Dış kanatlarında uzunlamasına dört beyaz çizgi bulunur. Larvaları beyaz, kıvrık kurt şeklindedir. [*Lat. A. Meridionalis*].

anoksibiyont solunum, *bot.* ◘ **Solunum.**

anoksit,-ti, i. *Fr. anauxite. kim.* Kaolinit grupundan, hidratlı doğal alüminyum silikat.

anolit,-ti, i. *Fr. anolyte. fiz.* Bir elektroliz kabında, elektrolidin anot yakınındaki kısmı.

anomal, s. *Fr. anomal. fels.* Yolsuz, düzensiz, kurala uymaz, kurala aykırı, istisnaî. [*Ing.* Anomalous] — **yıl**, ◘ **Ayrıksı yıl.**

anomala, i. *zool.* Domuzlangillerden, dünyanın her bölgesinde yaşayan, 14 - 18 mm. boyunda madenî yeşil renkte bir böcek türü. Asmaların yaprak ve filizlerini yer. [*Lat. A. Vitis*].

anomali, i. *Fr. anomalie* < *Yun. anomalia* < *an,* -sız + *homalos,* benzer, eşit. *fels. psik., sosy.* ve *tıp.* Kurala uymazlık, kuraia aykırılık, istisna. Düzgüsüzlük, sapıklık. Normal halin veya şeklin dışında olma. [*Osm.* Maraz; *Ing.* Anomaly; *Fr.* Anomalie]. ☆ *Eşanl.* **anormallik.**

anomateka, i. *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Süsengiller *(Iridaceae)* familyasından, yaprakları oldukça geniş olup, yerden 15-20 sm. kadar yükseklikte, soğanları armut biçiminde ve kurşuni renkte olan bir süs bitkisi. Anayurdu Güney Afrika'dır. Ilkbaharda park ve bahçelere dikilerek yazın ve sonbaharda çiçek açar. [*Lat. Anomatheca*].

anomik,-ği, s. *Fr. anomique. sosy.* Kuraldışı kendini öldürme. [Japonlardaki gibi şövalyelik duygusundan ve şeref düşüncesinden doğan *(toplum bağlarının gevşemesi nedenine uymayan)* bir kendini öldürme tipi].

anomit,-ti, i. Bir biyotit şekli. Bütün karakterlerinde biyotitle aynı olup sadece optik oryantasyon bakımından ondan farklıdır. [*Ing.* ve *Fr.* Anomite].

anomofil, s. *Fr. anomophillique. bot.* Yaprakları düzensiz şekilde dizili *(bitkiler hk.)* [*Ing.* Anomophyllous].

anonim, s. *Fr. anonyme* < *Yun. an,* -sız + *onuma, ad.* § ❶ *mant,* ve *fels.* Isimsiz, adsız adı bilinmeyen. [*Osm.* Lâismileh; *Ing.* Anonymous; *Fr.* Anonyme]; § ❷ Yazar veya sanatçı adı konmadan yayımlanan veya yaratıcısı bilinmeyen; § ❸. Özelliği, kişiliği olmayan.

— **arter**, *anat.* Kol-baş atardamarı. [*Lat. Truncus brachiocephâlicus; Osm.* Cez'î şiryânîi adudli re'sî; *Ing.* Anonymous artery; *Fr.* Artere anonyme].

— **eser**, *ed.* ve *küt.* Yazarı olmayan veya bilinmeyen eser. [*Ing.* Anonymous work; *Fr.* Oeuvre anonyme].

— **halk edebiyatı**, *ed.* Halk arasında türeyip ağızdan ağıza dolaşan, yazanları, söyleyenleri belli olmayan, ortaklaşa, sözlü, çok kere besteli, yabancı etkilerden uzak, dili sade, nazım ölçüsü hece olan edebiyat kolu. **Mani, Türkü, Bilmece, Atasözü, Halk Hikâyeleri, Destan, Masal** gibi türleri vardır.

— **şirket**, *huk.* ve *sosy.* Sermayesi hisselere bölünmüş olan ve her ortağın sorumluluğu sermayedeki hissesiyle sınırlı bulunan ortaklık tipi. [*Ing.* Joint stock company, company limited by shares; *Fr.* Societe anonyme].

— **toplardamar**, *anat.* Kol-baş toplardamarı. [*Lat. Vena brachiocephalica; Osm.* Cez'î veridli adudli re'sî].

anonimlik,-ği, i. Anonim olma, ayırıcı özelliği, bulunmama hali. [*Ing.* Anonymity].

anons, i. *Fr. annonce.* § ❶ Halka, sözle *(Toplantılarda, radyoda, televizyonda)* veya yazı ile *(gazetelerde, ilânlarda)* verilen kısa haber. [*Ing. Announcement*]. § ❷ Iskambil oyunlarında oyuncunun, elindeki kartlarla ilgili olarak verdiği haber, § ❸ Briçte oyunu yükselttiğini bildirme ◉ —**e etmek**, *dey.* ◘ **Anons etmek.**

☆ *Eşanl.* **bildiri.**

— **etmek (veya yapmak)**, *dey.* Söz veya yazıyle halka bildirmek. [*Ing.* To announce; *Fr.* Annoncer].

anonsör,-rü,i. *Fr. annonceur.* Radyolarda kısa haberleri vermekle, daha çok reklâm cümlelerini okumakla görevli spiker;eğlence yerlerinde programları bildiren kimse,takdimci.

anopistograf, i. *Fr. anopisthographe* < *an,* -sız + *Yun. opisthon,* arka + *graphe,* yazı. Kâğıt tabakasının yalnız bir tarafına yazılmış yazı; ağaç üzerine yontularak yazılmış en eski kitaplar bu türdendir.

anopsi, i. *Fr. anopsie* < *Yun. ana,* yukarıda + *ops.* göz. *tıp.* Göz küresinin yukarı kayması şeklinde beliren şaşılık. [*Ing.* Anopsia].

anoreksi, i. *Fr. anorexie, tıp. (Gıdalara karşı)* iştahsızlık. [*Ing.* Anorexia, anorexy].

anoreksijen, s. ve i. *Fr. anorexigène.* Anoreksiye yol açabilecek, yani açlık duygusunu azaltacak maddeler için kullanılır.

anorganik, s. *Fr. anorganique.* § ❶ *tıp.* Bir organın maddî doku bozukluğuna bağlanamayan olayları için kullanılır § ❷ *kim.* Karbondan başka bütün elementlerden türeyen *(bileşikler).* [*Osm.* Gayrî uzvî; *Ing.* Inorganic; *Fr.* Inorganique].

anorganoloji, i. *Fr. anorganologie. biy.* Cansız şeyleri etüt eden bilim. [*Ing.* Anorganology].

anorkidi, i. *Fr. anorchidie* < *an,* -sız + *Yun. orkis, idos,* erbezi. *biy.* Bir canlıda erbezlerinin bulunmaması hali. [*Ing.* Anorchism].

anormal,-li, s. *Fr. anormal,-ale* < *Lat. anormalis* < *Yun. anomalos.* § ❶ *fizyol., psik.* ve *sosy.* Olağan dışı, genel örneğe, kurala aykırı olan; normal olmayan. [*Osm.* Gayritabiî; *Ing.* Abnormal]. § ❷ Deli, zihin dengesi bozuk. [*Ing.* Insane; *Fr.* Fou, dérangé, aliéné].

☆ *Eşanl.* § ❶ **düzgüsüz.** § ❷ **manyak.**

☆ *Karş.* § ❶ **düzgülü, normal, tabiî.** § ❷ **aklı başında,akıllı.**

— **değme**, *jeol.* Kırılma, kopma veya yerinden oynama sebebiyle iki kayanın birbirine değmesi.

— **değme çizgisi**, *jeol.* Anormal değmeli bir yüzeyin, özellikle, aşma örtülerini veya aşma örtülerinin unsurlarını birbirinden ayıran arızalardan birinin, toprağın yüzeyi ile aynı düzlemde olması.

— **erozyon**, *trm.* Hızlanmış erozyon.

— **profil**, *trm.* Alkali ve tuzlu toprakları da içersine alan ,normal toprakların özelliklerine sahip bulunmayan toprak profili. [*Ing.* Abnormal profile].

— **risk**, *ikt.* Bankacılık sanatının usul ve kurallarına uygun olarak açılmayan kredilere verilen ad.

anormaller psikolojisi, *psik.* Akıl ile duygular arasında çatışmalara sebep olan anormal zihnî oluşları ve çeşitli durumlar karşısında anormal tepkileri inceleyen psikoloji dalı.

anormallik,-ği, i. § ❶ Olağan dışılık, genel örneğe, kurala aykırılık; § ❷ Zihin dengesinde bozukluk, delilik; § ❸ *fels., psik.* ve *sosy.* Belirli bir tipin ortalama ve ortak vasıflarına göre sapınç yapan vasıflar. Anormallik canlı varlıklarda başlar. [*Osm.* Maraz; *Ing.* Anomaly, abnormality; *Fr.* Ano-

malie]. ◉ **toplumda ~,** *sosy.* Durkheim'a göre belirli bir toplum tipi içinde istisna olan olaylar anormal sayılmalıdır. Aynı olaylar başka bir toplum içinde çoğaldıkça normal olabilirler. Fakat para değerinin düşmesi *(enflasyon)* gibi bir olay, geçici olsa bile, bir tip içinde yaygın, bundan dolayı da istisna olmadığı halde anormal sayılabilir. [*Ing.* Social abnormality; *Fr.* Anomalie sociale].

anortik, s. *Fr. anorthique.* < *an,* -sız + *Yun. artos,* doğru. *min.* Simetri düzlemi ve ekseni olmayan kristallere denir.

anortit,-ti, i. *Fr. anorthite* < *an,* -sız + *Yun. orthos,* doğru, *jeol.* Triklinik sistemdeki plajioklaz feldispatlar ailesinden $CaAl_2$-Si_2O_8 formülünde tabiî kalsiyum alüminosilikatı.

anortoklaz, i. Kriptoperitik sodapotas feldspatı. Mavi rengi dolayısıyle bina duvarlarını kaplamada kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Anorthoclase].

anortoz, i. *Fr. anorthose* < *an,* -sız + *Yun. orthos,* doğru. *jeol.* Triklinik sistemde, psödomonoklin ve ortoz'a çok yakın, feldispatlar ailesinden; (K, Na) $AlSi_3O_8$ formülünde potasyum ve sodyum tabiî alüminosilikatı.

anortozit,-ti, i. *jeol.* Gabroik mağmadan türemiş hemen hemen tamamen plajyoklazdan ibaret, bileşim itibariyle labradorik yakın kaba daneli bir kaya. [*Ing.* ve *Fr.* Anorthosite].

anortropi, i. *Fr. anorthropie. psik.* Eşyanın görülmesindeki karışıklık.

anosmi, i. *Fr. anosmie. psik.* Koku uyarımına karşı duygu bozukluğu. Koku alamama.

anosodiyafori, i. *Fr. anosodiaphorie* < *a,* -sız + *Yun. nosos.* hastalık + *diaphora,* fark. *tıp.* Ağır bir organik hastalık karşısında esenlik duygusunu kaybetmemek, hastalığa aldırmamak. *(Bazı inmelilerde görüldüğü gibi).*

anosognozi, i. *Fr. anosognosie* < *a,* -sız + *Yun. nosos,* hastalık + *gnosis,* bilmek. *psik.* Hastalıklı bir durumu bilmemek; tüm olursa gerçek bir zih n bozukluğu halini alır.

anostoz, i. *Fr. anostose, tıp.* Kemik veremi, kemik zafiyeti *(atrofisi),* kusurlu kemikleşme. [*Ing.* Anostosis].

anoş, i. *arg.* Sevgili, dost: *Etme be anoşum, seviyoruz işte harcama bizi.*

anot.-du, i. *Fr. anode* < *Yun. ano,* Yukarı + *hodos,* yol. *fiz.* ve *kim.* Bir elektrolitte elektrik akımının gelip içeriye girdiği iletken uç. [*Ing.* Anode]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 203* ve *204.* — **FİZİK ALETLERİ.**

☆ *Eşanl.* **pozitif elektrot.**

anotlanma, i. *met.* Bir elektrolizde, anot yerini tutan bir maden parçasının yüzeyde oksitlenmesi.

anotron, i. *elek.* Katodu genellikle sodyum ve anodu kalsiyumdan yapılmış soğuk katodlu gazışıl boşalma diyodu. [*Ing.* Anotron].

anovülasyon, i. *Fr. anovulation. tıp.* Aybaşı dönemi içinde yumurta meydana gelmemesi.

anozmatik, s. *Fr. anosmatique. biy.* Koku duygusuna sahip olmayan, koku alma duygusu bulunmayan. [*Ing.* Anosmatic].

anöployid, s. *Yun. a,* -sız + *eu,* iyi + *aploos,* bir katlı. *biy.* Haployit kromozom sayısından bir kaç kromozom daha azına sahip olan. *(bitki ve hayvan türleri).* [*Ing.* Aneuploid; *Fr.* Aneuploide].

anöployidi, i. *Yun. a,* -sız + *eu,* iyi + *aploos,* bir katlı. *biy.* Haployit kromozom sayısından birkaç kromozom daha azına sahip olma. [*Ing.* Aneuploidy; *Fr.* Aneuploidie].

anörin, i. *Fr. aneurine,* Vitamin B_1.

anroşman, i. *Fr. enrochement. inş.* Taş ocaklarından çıkarılan çok ağır kaya blokları. Bunlar herhangi bir biçimde olabilir ve ağırlıkları birkaç yüz kilodur. Sanat eserlerinin su altında kalmış kısımlarını korumakta kullanılır.

ansal°, s. Anlıkla ilgili, anlıkta yapılan. [*Osm.* Zihnî; *Ing.* Mental; *Fr.* Mental,-ale].

ansambl, i. *Fr. ensemble.* § ❶ Bütünlük, takım elbise; § ❷ *müz.* Beraberlik, birlik.

ansefal, i. *Fr. encéphale* < *Yun. egkephalos* < *kephale,* baş. *anat.* Kafatası içindeki beyin ve yardımcı organların tümü. [*Ing.* Encephalon].

☆ *Eşanl.* **tümbeyin.**

ansefalik, s. *Fr. encéphalique. anat.* Ansefalle ilgili: *Ansefalik kitle, ansefalik damarlar.* [*Ing.* Encephalic].

ansefalit,-ti, i. *Fr. encephalite. tıp.* Beyin iltihabı. [*Ing.* Encephalitis].

ansefalitik, s. *Fr. encéphalitique.* Ansefalitle ilgili. [*Ing.* Encephalitic(al)].

ansefalografi, i. *Fr. encéphalographie. tıp.* Ansefalin anatomik tanımı. [*Ing.* Encephalography].

ansefalogram, i. *Fr. encéphalogramme* ◘ **Elektro - ansefalogram.**

ansefaloit,-di, s. *Fr. encéphaloïde.* Ansefal kıvam ve görünüşünde olan: *Ansefaloit ur.* [*Ing.* Encephaloid].

ansefalolit,-ti, i. *Fr. encephalolithe. tıp.* Beyinde taş.

ansefalomalasi, i. *Fr. encéphalomalacie. tıp.* Beyin yumuşaması. [*Ing.* Encephalomalacia].

ansefalomiyelit,-ti, i. *Fr. encéphalomyélite. tıp.* Ansefalin ve omuriliğin cerahatsiz iltihabı. [*Ing.* Encephalomyelitis].

ansefalopati, i. *Fr. encéphalopathie, tıp* Ansefal, tümbeyin hastalığı. [*Ing.* Encephalopathy].

ansefalopatik, s. *Fr. encéphalopatique. tıp.* Ansefalopatiyle ilgili. [*Ing.* Encephalopathic].

ansefalosel, i. *Fr. encéphalocèle. tıp.* Kafatası kemiklerinin birleşim yeri açıklarında beliren beyin fıtığı. [*Ing.* Encephalocele].

ansefaloz, i. *Fr. encéphalose. vet.* Gerçek bir ansefalit sanısı veren beyin hastalığı belirtileri; çeşitli iç ve dış zehirlenmelerden ileri gelir. [*Ing.* Encephalosis].

anselman, i. *Fr. ensellement. jeol.* § ❶ İki yükseklik arasında yerin alçalması; § ❷ Tektonik bir sebeple bozulmuş bir yerey tabakasının yüzeyinde, iki yüksek kısım arasında kalan alçak bölge.

anserin, s. *Fr. ansérine* < *Lat. anserinus, anser,* kaz. § ❶ *kim.* Kazların kasında bulunmuş olan ve *beta - alanyl - methylhistidine* yapısında ve *carnosine* ile homolog sayılan bazik bir madde; § ❷ Kaz benzeri, kaz gibi, kazla ilgili. [*Ing.* Anserine].

ansızın, z. Hiç hatıra gelmedik bir sırada, birdenbire, ani olarak. [*Osm.* Anîde, nagehanî; *Ing.* Suddenly; *Fr.* Soudain, soudainement].

~ vurma, sp. *(Boks'ta)* yakından birdenbire vurulan yumruk. [*Ing.* Sudden jolt].

ansibiyoz, i. ◘ **Abiogenez.**

ansiklopedi, i. *Fr. encyclopédie* < *Yun. en, -de* + *kyklos,* çevre + *paideia,* öğretim. Her türlü bilgileri veya bir bilim takımı ile ilgili bütün bilgileri içine alan ve bunları alfabe sırasıyle anlatan büyük eser. [*Ing.* Encyclop(a)edia].

☆ *Eşanl.* **genbilik .**

ansiklopedik, s. *Fr. encyclopédique.* Ansiklopediyle ilgili. [*Ing.* Encyclop(a)edic].

ansiklopedist,-ti, i. *Fr. encyclopédiste.* Ansiklopedi yazarı. Her türlü bilim, fen, sanat bölümlerinde bilgi edinip bu konularda eser veren yazar. [*Ing.* Encyclop(a)edist].

ansiklopedizm, i. *Fr. encyclopédisme.* Bilgiyi sadece toplamak ve çoğaltmak hevesi. Bilgileri ezberlemek, fakat hazmetmemek hali. [*Ing.* Encyclopaedism].

ansilit,-ti, i. *Fr. ancylite, min.* Seryum ve stronsyum'un hidratlı doğal karbonatı.

ansiroyit,-di, s. *Fr. ancyroïde. anat.* Beynin yan karıncıklarının art girintisi.

anşöviyman, i. *Fr. anchevillement. tıp.* Hastadan veya başkasından alınan bir kemik parçasını, kemik iliği boşluğuna sokarak kırılmış bir kemiğin iki parçasını oynamaz hale getirmek için yapılan ameliyat.

ant,-dı, i. < *Ar. and.* § ❶ *fels.* Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir şahsı, bir şeyi tanık göstererek, bir olayı doğrulama. [*Osm.* Yemin, kasem]. § ❷ Sözünde durmak için edilen yemin. Kendi kendine söz verme: *Andım var, bu işi yapacağım.* [*Osm.* Ahde vefa; *Fr.* La foi jurée]. ◉ **~ını bozmak,** *dey.* Ettiği yeminden, verdiği sözden dönmek, andına aykırı davranmak.

~ etmek (ettirmek), *dey.* ◘ **Ant içmek.**

~ içirmek, *dey.* Başkasının ant içmesini sağlamak, yemin ettirmek. [*Osm.* Tahlif etmek.[*Ing.* To administer an oath].

~ içmek, *dey.* Bir şey yapmaya veya yapmamaya ant ile söz vermek. [*Osm.* Yemin etmek; *Ing.* To take an oath; *Fr.* Jurer].

~ kardeşi, ◘ **Kan kardeşi.**

~ olsun, *dey.* Bir şeyi yapmaya niyet edince o niyeti kuvvetlendiren yemin.

~ verdirmek, *dey.* Bir şeyi yapması için bir kimseye andiçirmek, birine yemin ettirmek. [*Ing.* To late pledge or swear].

~ vermek, *dey.* **«Allah aşkına», «çocuklarının başı için»** gibi sözlerle karşısındakini bir şeye zorlamak.

antagonist,-ti, i. *Fr. antagoniste* < *Yun. anti,* karşıt, zıt + *agonisten,* boğuşan § ❶ *zool.* Karşıt olarak hareket eden, kasların kasılmasında iten ve çeken kasların birbirine karşıt hareketi; § ❷ *biy.* Birbirinin aksi iş gören *(zıt çalışma):* § ❶ Karşıt § ❷ *tıp.* (a) Karşıt etkili madde; (b) Zıt uyum. Bir çenedeki dişin diğer çenede aykırı bir dişle artikülasyon göstermesi. [*Ing.* Antagonist]. § ❸ *tiy.* Oyun kahramanı ile çatışan, karşıyanı tutan kişi. [*Ing.* Antagonist].

☆ *Eşanl.* **zıt, muhalif.**

antagonizm(a), i. i. *Fr. antagonisme* < *Yun. anti,* karşıt, zıt + *agonizesthai,* boğuşmak, *antagonisma.* § ❶ *fizyol.* (a) Karşıt etki *(kaslar, ilâçlar veya organizmalar arasında);* (b) Karşılıklı etki, engelleme *(özellikle bazı zehirli maddeler veya iyonların birbirinin etki yönünü bozmaları hk.);* § ❷ *bot.* Yüksek bitkilerde mikro -organizmaların, parazitlerin gelişmesini kontrol altında tutacak şekildeki karşılıklı etkileri. [*Osm.* Tezat; *Ing.* Antagonism; *Fr.* Antagonisme]; § ❸ *kim.* Zehirli bir tuzun, diğerinin etkisini azaltacak veya yok edecek şekilde etki yapması; § ❹ *fels., sosy., psik.* Uyuşturulamaz karşıtlık. İki zümre, iki sınıf arasındaki gerginlikten doğan çatışma. Bu kelime yalnız fikirler arasındaki çatışma için de kullanılır. Karşıtlığın özel ve aşırı biçimidir. [*Osm.* Zıddiyet, mübayenet; *Ing.* Antagonism, contrast; *Fr.* Contraste, antagonisme].

☆ *Eşanl.* **karşıtlık, zıtlık, geçimsizlik, muhalefet, rekabet, düşmanlık.**

antaljik, s. *Fr. antalgique* < *ant* + *Yun. algos,* ağrı. *tıp.* Ağrı dindirmeye yarayan.

~ duruş, *tıp.* Bazı hastaların ağrılarını dindirmek için aldıkları durum. *(Çok kez bu duruştan ağrının nereden geldiği anlaşılabilir).*

antant,-tı, i. *Fr. entente* < *Lat. intente.* Anlaşma, uyuşma.

~ kalmak, *dey.* Anlaşmak, mutabakata varmak.

antapeks, i. *astr.* Güneş dizgesinin, uzayda, yakın yıldızlara göre yaptığı harekette dizgenin gittiği ereğin bakışığı olan karşı yandaki nokta. [*Ing.* Antapex; *Fr.* Anti-apex].

Antares, ◘ **Akrep yüreği.**

Antarktik, s. *Fr. antarctique* < *Yun. anti,* karşıt + *Lat. arcticus,* ayı. *coğr.* Kuzey Kutbuna karşıt olan bölgeye, güney kutbuna ait olan. [*Ing.* Antarctic.].

~ bölge, *coğr.* Antarktika'yı içine alan Güney Kutup bölgesi. [*Osm. Mıntaka-i Kutb-ı* cenubî.[*Ing.*Antarctic region; *Fr.* Région antarctique].

~ kara, *coğr.* ◘ **Antarktika.**

Antarktika, öz.i. *Fr. Antarctique*<*Lat. Antarcticus* < *Fr. anti,* karşıt + *Yun. arktikos,* kutup > *antarktikos. coğr.* Hemen tamamiyle Güney Kutup dairesi içinde kalan kara olup, yaklaşık olarak 13 milyon km² dir. [*Osm.* Kutb-ı cenubî kıtası; *Ing.* Antarctic; *Fr.* Terres antarctiques].

☆ *Eşanl.* **antarktik kara.**

antartaj, i. *otom.* Motorün radyatör suyu borularının kalker deposu.

antartisit,-ti, i. *Fr. antarticite. min.* Antarktika da bulunan doğal hidratlı kalsiyum klorürü: $CaCl_2$, $6H_2O$.

antasis, i. *Yun. entasis. mim.* Bir sütun gövdesindeki şişme.

antasit,-di, i. *Fr. antacide. tıp.* Asitleri bağlayan araçlar. [*Ing.* Antacid].

ant.beti, b.i. Bir antlaşmanın şartlarını ve hükümlerini içine alan yazı. [*Osm.* Ahitname].

ante, i. *Fr. anté* < *Lat.* Katıldığı kelimeye **öncelik, iklik,** anlamı katan bir önek.

antedilüvien, i. *Fr. antédiluvien.* Tufan öncesi.

antedon, i. *zool.* Derisidikenliler *(Echinoderma)* altfilumunun, Deniz-lâleleri *(Crinoi-*

dea) sınıfından bir cins. Erginleri özgür hareketli olur. Kolları 10 tanedir. *A. mediterranea* türü 15 sm. kadar olup Akdeniz'de yaşar. [*Lat.* Antedon].

antedorsal, s. *zool.* Balıklarda sırt yüzgecinin önünde bulunan *(herhangi bir oluşum hk.)*.

antefiks, i. *Fr. antéfixe* < *Lat. ante*, ön + *Fr. fixe*, sabit. *mim.* Damlardaki kiremitlerin kenara gelen ağızlarını örterek oyuk kısımlarının görünmemesi ve buralardan içeriye rüzgâr girmemesi için ağızlarına kapatılan parçalar olup genellikle bir palmetle süslenmiş kabartmalı seramik levhalardır. Yapıların çatılarına veya frizlerine konan mimarî motiflere verilen ad.

antefleksiyon i. *Fr. antéflexion. tıp.* Dölyatağının biçiminin bozulması. Ya hazne kısmı dölyatağı boynuna doğru kıvrılır ya da boyun kısmı hazne üzerine bükülür.

antel, i. *Fr. anthele. astr.* Bir cismin güneş ışığı etkisiyle bir bulut veya sis bankı üzerine düşen gölgesi etrafında görülen hâle. [*Ing.* Anthelion].

anten, i. *Fr. antenne* < *Lat. antenna.* § ❶ *fiz.* Boşluktaki elektromanyetik dalgaları alan veya bunları yayımlayan iletken tel veya çubuk. [*Ing.* Antenna, aerial]. § ❷ *zool.* ◘ **Duyarga.** § ❸ Az çok gizli haber alma imkânı, duyarlık, sezgi; § ❹ *balıkç.* Balık olta şamandırasının alt ve üst kısmında bulunan ince uçlar. ◉ **~ in etkin** *(efektif)* yüksekliği, *rad.* Ayni dalga uzunluğunda ve aynı akım şiddetindeki bir antenle aynı gücü ışıyacak olan ideal bir dik antenin yüksekliği. ◉ **~ li mayın**, *den.* Denizin belirli derinliklerinde demirli olarak atılan ve üzerinde bulunan uzun antenlere bir geminin karın kısmı dokununca kendi kendine patlayan mayın. ◉ **anemometrik —**, *hava.* Statik ve dinamik basıncın dış prizi olup, nispî rüzgârın akış hızını belirlemek üzere tecrübe tünelinde veya bir uçakta kullanılır. ◉ **kollektif** *(toplayıcı)* **—**, *telev.* Birçok alıcının beslenmesini sağlayan televizyon anteni. ◉ **radyogonyometrik —**, *hava.* Bir uçağın üzerine konan helezon biçiminde bobin; verici bir radyogonyometri istasyonunu tespite imkân verir. ◉ **televizyon —i**, *telev.* Televizyon yayınlarını almaya yarayan anten. ◉ ◘ *ŞEKİL: 454.* ve *455.* — **RADYO.**

~ bezi, *zool.* Yengeç ve istakozların boşaltım organları. [*Ing.* Antenary gland; *Fr.* Glande antennaire].

~ direği, *rad.* Çarmıklarla donanıp verici veya alıcı anteni meydana getiren iletkeni taşımaya yarar. düşey uzun direk. [*Ing.* Aerial mast, antenna, pole, antenna mast; *Fr.* Pylône d'antenne, mât d'antenne].

~ tapınağı, *mim.* Ön ve arka yüzünde ikişer sütun bulunan Yunan tapınağı.

Antep, öz. i. Güney-doğu Anadolu bölgesindeki Gaziantep ilinin kısa adı.

~ fıstığı, *bot.* ◘ **Fıstık.**

~ fıstığıgiller, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Sapindales* takımından, 70 kadar cins ve 600 kadar türü bulunan, ekserisi pennat yapraklı olan reçineli ağaçları kapsayan bir familya. Çiçekler küçük, erdişi ve panikula durumlarda olup meyva, mezokarpında reçine taşıyan bir drupadır. Türkiye'de 3 cins ve 7 türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Anacardiaceae; Fr.* Anacardiacées].

anter, i. *Fr. anthère* < *Yun. anthēros, anthos. bot.* Içerisinde çiçek tozunun *(polen)* oluştuğu stamen *(ercik)* bölümü [*Osm.* Haşefe; *Ing.* Anther].

☆ *Eşanl.* **Çiçek tozu torbası, mikrosporangiyum, ercik başı, başçık.**

anteridyofor, i. *Fr. antheridiophore. bot* Anteritler *(başçıklar)* i taşıyan gametofor, bir veya daha fazla anterit taşıyan özel bir dal. [*Ing.* Antheridiophore].

anteridyum, i. *bot.* Sporlu bitkilerde erkek organ. *(Çiçekli bitkilerde anter karşılığı).* [*Lat.* ve *Ing.* Antheridium; *Fr.* Anthéridie].

anteriyör, i. *zool.* ◘ **Ön.**

~ lop, *anat.* ve *zool.* ◘ **Lop.**

anterlin, i. *Fr. interligne. matb.* Dizilmiş yazıların kurşun satırlarını birbirinden ayırmakta kullanılan ve kalınlığı yarım puntodan altı puntoya kadar değişen madenî *(pirinç veya kurşun)* levha.

☆ *Eşanl.* enterlin.

anterlinleme ,i. *matb.* Baskıda beraber basmayan, yazı yüksekliğinden alçak olan ve yalnız kelime, harf, satır aralarında boşluk yapmaya yarayan veya sayfa, forma bağlarken aralarındaki büyük boşlukları doldurarı, boş, espas, kadrat, anterlin ve garnitür gibi malzemeler. [*Ing.* Leads, blanks; *Fr.* Blancs].

anterograd, s. *Fr. anterograde. tıp.* ve *psik.* Amnezi'nin bir şekli olup bunda amneziye sebep olan kazadan sonraki olaylar unutulur.

anteroit, s. *Fr. antheroide. bot.* Anter gibi, anter biçimi, antersi. [*Ing.* Antheroid].

anterokinaz, i. ◘ **Enterokinaz.**

anteroklüzyon, i. *Fr. antérocclusion, tıp.* Öne kapanış. Çene kapatıldığı zaman alt dişlerin üst dişlerden önde bulunması hali. [*Ing.* Anterocclusion].

anterokolit,-ti, i. *Fr. entérocolite. tıp.* Bağırsak iltihabı. [*Ing.* Enterocol.tis].

anterokonioz, i. *Fr. enteroconiose. tıp.* Bağırsaklara toz dolmasından ileri gelen, daha çok bir meslek hastalığı. [*Ing.* Enteroconiosis].

anteroplasti, i. *Fr. entéroplastie. tıp.* Bağırsağı normal çapına indirmek için yapılan ameliyat. [*Ing.* Enteroplasty].

anteroptoz, i. *Fr. entéroptôse. tıp.* Sindirim borusunun anormal gevşekliği yüzünden bağırsakların karın boşluğunda aşağıya düşmesi. [*Ing.* Enteroptosis].

anterorafi, i. *Fr. entérorraphie. cerr.* Bağırsak yaralarını dikme ameliyatı. [*Ing.* Enterorrhaphy].

anteroraji, i. *Fr. entérorragie tıp.* Bağırsak kanaması. [*Ing.* Enterorrhagia].

anteros, i. *jeol.* Alacalı donuk akik'e benzeyen değerli taş.

anterosel, i. *Fr. entérocèle. tıp.* Incebağırsak fıtığı. [*Ing.* Enterocoele].

anterostomi, i. *Fr. entérostomie. tıp.* Bir bağırsak dirseğinin geçici veya kesin olarak karın çeperine yapışması.

anterotoksemi, i. *Fr. entérotoxémie. vet.* Genellikle havasız yaşar bakterilerden birinin meydana getirdiği toksinlerin bağırsakta emilmesiyle ortaya çıkan hastalık.

anterotomi, i. *Fr. entérotomie. tıp.* § ❶ Bir bağırsak büklümünün kesilip alınması; § ❷ Iyi kapanabilsin diye anus çıkıntılarının kesilmesi. [*Ing.* Enterotomy].

anterozoit,-di, i. *Fr. anthérozoïde* < *Yun. antheros*, çiçeklenmiş + *zoon*, canlı varlık. *bot.* Bitkilerdeki *(kendi kendine devimli)* erkek eşey hücresi. [*Ing.* Antherosoid].

antesedan, s. *Fr. antécédent. jeol.* Çığırı tektonik değişmelerden eski olan akarsuya veya akarsu parçasına denir.

antesedans, i. *Fr. antécédence. jeol.* Bir akarsuyun veya akarsu parçası çığırının, geçtiği topraklara, oranın tektonik değişmelerinden önce yerleşmiş olması.

antet,-ti, i. *Fr. en-tête.* Bir kâğıt üstüne basılmış, yazılmış olan adres, ad. Mektup ve kâğıt başlığı. [*Ing.* Heading, headline, headpiece, title inscription].

antetli, s. Isim veya adresi yazılı olan *(kâğıt, zarf).*

anteversiyon, i. *Fr. anteversion, tıp.* Dölyatağı haznesinin öne, boyun kısmının eğik durumu. [*Ing.* Anteversion].

antez, i. *Fr. anthèse. bot.* Çiçekte tomurcuğun açılması, bir çiçeğin tomurcuğun açmasından meyva oluşuna kadar olan ömrü. [*Ing.* Anthesis].

antheliks, i. *Lat. ante*, ön + *Yun. heliks*, helezon. *anat.* Dışkulağın iç kenarı. Kulak kepçesinin dış kıvrımının ön ve iç tarafında bulunan büklüm. [*Ing.* Anthelix; *Fr.* Anthélix].

anti, i. **Zıddı, aksi, karşıtı** anlamına gelen önek. [*Ing.* ve *Fr.* Anti].

antialkolizm, i. *Fr. antialcoolisme.* Alkolizm aleyhtarlığı. Alkollü içkiler kullanma ile savaşma. [*Ing.* Antialcoholism].

antiatomik, s. *Fr. antiatomique.* § ❶ *fiz.* Atom ışınlarının zararlı etkisine karşı olan: *Antiatomik elbise;* § ❷ *ask.* Atom mermilerinin etkisinde kalan bir bölgeye yerleştirilecek olan bir teşkilâta, bir silâha, bir tesise verilen sıfat: *Antiatomik sığınak.* [*Ing.* Antiatomic].

antibakteriyel, antimikrobik, s. ve i. *Fr. antibacteriel,-elle. tıp.* Bakterileri önleyen (ilâç). [*Ing.* Antibacterial].

antibaryon, i. *fiz.* Bir baryon'un antipartikülü.

antibiyogram, i. *Fr. antibiogramme. tıp.* Antibiyotiklerden hangisinin belli bir mikrop cinsinin gelişmesini önleyebileceğini belirtmeye yarayan biyolojik metot. [*Ing.* Antibiogramme].

antibiyotik,-ği, i. *Fr. antibiotique* < *Yun. anti*, karşı + *bios*, hayat. *kim.* Bitkilerde, özellikle küf mantarlarında bulunup birçok mikroplara karşı gelen oreomisetin, neomisin, penisilin, streptomisin ve teramisin gibi maddelerin ortak adı. [*Ing.* Antibiotic].

antibiyoz, i. *Fr. antibiose.* § ❶ *bakt.* Bakteri antagonizmi. Birbirleri için zararlı iki veya daha çok bakterinin aynı ortam (medium) da birleşmeleri; § ❷ *biy.* Karşılıklı antagonizma durumu. [*Ing.* Antibiosis].

antidemokratik, s. *Fr. anti-démocratique,* < *Yun. anti*, karşı + *demos*, halk + *kratos*, Iktidar, erk. Demokratik olmayan. Demokrasi usul ve kurallarına aykırı olan.

antidetonan, i. Detonasyon *(vuruntu)* önleyici madde. [*Ing.* ve *Fr.* Antidetonant].

antidifterik, s. ve i. *Fr. antidiphtérique. tıp.* Kuşpalazına karşı olan *(ilâç).*

antidim, i. *Fr. antidime. ask.* Koruyucu maske; göz camlarında buğulanma etkisini azaltan bir madde. [*Ing.* Antidim].

antidiüretik, s. *Fr. antidiurétique. tıp.* Sidik salgısını önleyen. [*Ing.* Antidiuretic].

antidogmatizm, i. *Fr. antidogmatisme. fels.* § ❶ Dogmacılığın karşısında olan görüş; § ❷ Akla dayanmayan her türlü ispatın reddi. [*Ing.* Antidogmatism].

antidot,-tu, i. *Fr. antidote* < *Yun. anti*, önek + *dotos*, verilen. *tıp.* Bir cismin toksik etkilerini önleyebilen, yani bu cismin canlı organizma ile fizik, kimya veya fizyoloji bakımlarından uyuşmasına engel olan, dolayısıyle de cismi etkisiz bırakan madde. [*Ing.* Antidote].

☆ *Eşanl.* **panzehir** .

antidotizm, i. *Fr. antidotisme.* Bir maddede bulunan, zehirin etkilerini önleyici özellik. [*Ing.* Antidotism].

antidromi, i. *Fr. antidromie. bot.* Aynı bitki türlerinde sağa ve sola sarılma. [*Ing.* Antidromy].

antidromik, s. *Fr. antidromique.* § ❶ *zool.* Belirli şartlar altında vazodilasyona sebep olan impulsler için kullanılan terim; § ❷ *fiz-yol.* Karşıt seyirli. Bir sinir lifinde iletim yönünün herzamankinin tersine olması, karşıt yön göstermesi. [*Ing.* Antidromic].

antiemetik, s. ve i. *Fr. antiémétique. tıp.* Kusmayı önleyen (ilâç). [*Ing.* Antiemetic].

antienfeksiyö, s. *Fr. anti-infectieux, -euse. tıp.*

antienzim, i. *Fr. antienzyme. biyokim.* Belli bir enzimin etkinliğini körelten madde.

antifading, i. ve s. *Ing. rad.* Kısa ve orta dalgaların yayılmasındaki düzensizlikten ileri gelen şiddet değişmelerini önlemek için alıcı radyo postalarına eklenen düzenek.

antifajin, i. *Fr. antiphagine tıp.* Yüksek virülanslı bakterilerde fagositlere karşı dayanmayı sağlayan özgül madde. [*Ing.* Antiphagin].

☆ *Eşanl.* **virülin** .

antifaşist,-ti, i. *Fr. antifasciste.* Italya'da 1922 de kurulmuş olan faşizm aleyhtarı kimse. [*Ing.* Antifascist].

antifebrin, i. *Fr. antifebrine. kim.* Tedavide ateş düşürücü olarak kullanılan asetanilit.

antiferromagnetizm(a), i. *Fr. antiferromagnétisme. elek.* Esas itibariyle düşük sıcaklıklarda vâki olan magnetizma. Bu şekildeki magnetizmada elemanter atomik mıknatıslar arasındaki karşılıklı etkiler komşu mıknatısların magnetik yönlerini birbirine aksi duruma getirmeye çalışır. Eğer atomik mıknatıslar eşit kuvvette ise manyetik momentler, çok düşük sıcaklıklarda birbirlerini yok eder ve magnetik süseptibilite azaldıkça küçülür. [*Ing.* Antiferromagnetism].

antiflojistik, s. ve i. *Fr. antiphlogistique.* Iltihabı azaltan (ilâç). [*Ing.* Antiphlogistic].

antiflüktüatör, i. *Fr. antifluctuateur.* Bir gaz borusuna güçlü bir motor bağlandığı zaman

meydana gelen basınç değişmelerini azaltan araç. [*Ing.* Antifluctuator].

antifriksiyon, i. *Fr. antifriction.* Bir makinenin hareketli parçalarının sürtünmesini azaltarak, zamanla aşınmasını önleyecek nitelikte maden veya alaşım. [*Ing.* Antifriction metal].

antifriz, i. *Ing. antifreeze.* Donmaya, buz tutmaya karşı *(çare, usul, âlet, ilâç)* Bir sıvıya katıldığı zaman, o sıvının donma derecesini bir hayli düşüren madde. [*Fr.* Antigel].

antigen, i. *Fr. antigène* < *Yun. anti,* karşı + *genos,* doğum, *kim.* ve *biy.* Kan hücrelerinde veya diğer hücrelerde bulunan zehir veya enzim gibi bir madde olup, bir seri fizikokimyasal olay sonucu antikorları meydana getirir. [*Ing.* Antigen].

antigeni, i. *Fr. antigenie. biy.* Bütün cinsiyetleri kapsayan ve cinsiyeti içine alan bir terim.

antigorit,-ti, i. *Fr. antigorite. jeol.* ve *min.* Kimyasal formülü $H_4Mg_3Si_2O_9$ veya $2H_2O.3MgO.2SiO_2$ olan pek açıktan çok koyu *(hemen hemen siyah)* yeşil renkte bir silikat mineral. Yılantaşının parlak façetalı bir çeşididir. [*Ing.* ve *Fr.* Antigorite].

antigravifik, s. *Fr. antigravifique. fiz.* Evrensel çekime, özellikle yer çekimine karşı bir engel olabileceği düşünülen, farazî maddeler için kullanılır.

antigravite, i. *Fr. antigravite. fiz.* Arzın gravitasiyonel çekimi yok edebileceği tasarlanan ve hâlâ keşfi için çalışılan bir enerji alanının roketler, insan vücudu, v.b. gibi kütleler üzerinde yapacağı düşünülen teorik etki. [*Ing.* Antigravity].

antihalo, s. *Fr. fot.* § ❶ Foto haleye engel olan. Fotoğraf plâkları üzerinde ışığın meydana getireceği lekeleri önleyen *(maddeler);* § ❷ i. Tabakanın kendisi; genellikle filmin üstüne sürülen, kırmızı, yeşil veya mavi bir tabakadır. Filim kalın olduğu ölçüde önemi artar.

antiheliks, i. *anat.* Kulak helezonu önündeki eğri çıkıntı. [*Ing.* Antihelix].

antihistamin, s. *tıp.* § ❶ *Histamin* etkisini önleyen; § ❷ i. Histamin etkisini gideren, tâdil eden ilâç. [*Ing.* ve *Fr.* Antihistamine].

antihistaminik, s. *Fr. antihistaminique. ecz.* Organizmada histaminin toksik etkilerini önleyen *(ilâçlar)* [*Ing.* Antihistaminic].

antihormon, i. *biyokim.* Sürekli olarak hormon tedavisine tabi tutulanlarda bazı hormonlara *(özellikle tirotrofin ve gonadotrofin gibi ön hipofiz hormonları)* karşı kanda beliren karşıt madde. [*Ing.* ve *Fr.* Antihormone].

antiizomorfizma, i. *Fr. antiisomorphisme. (Billûrbilimde)* Katyon ve anyonların (CaF_2 ve Li_2O'da olduğu gibi) birbirleriyle durum değiştirdiği kristalleşmiş maddelerde, atom yapılarının geometri bakımından benzerliğini ortaya koyan olaya bazı bilginlerce verilen ad. [*Ing.* Antiisomorphism].

antijen, ◘ **Antigen.**

antik, s. *Fr. antique* < *Lat. antiquus.* § ❶ Pek eski. Eski çağla ilgili, antika. [*Osm.* Atîk; *Ing.* Antique]; § ❷ i. *heyk.* ve *mim.* Eski Yunan ve Roma sanat eserlerinden olan binalar, heykeller, kabartmalar, kazılı taşlar ve bu gibi mimarlık ve heykelciliğe ait kabartma eserlere verilen ad. [*Osm.* Kadîm; *Ing.* Antique].

~ çağ felsefesi *fels.* M.Ö. 8. yüzyılda başlayıp M.S. 5. yüzyılda sona eren devrede Yunan ve Roma kültürlerini içine alan felsefe.

~ komedya, *tiy.* M.Ö. 500 yılına doğru başlayan ve 200 yılına kadar süren en eski Yunan ve Roma komedyası, [*Ing.* Antique comedy; *Fr.* Comédie ancienne].

~ örgü *mim.* Eski zaman eserleri tarzında taşlarının bitişgeleri düzensiz *(gelişigüzel)* örülmüş duvar örgüsü. [*Ing.* Antique Brickwork; *Fr.* Briquetage antique].

~ tiyatro, *tiy.* Eski Yunan ve Roma tiyatrosuna verilen ad. [*Ing.* Antique theater).

antika /anti:ka/, i. ve s. *It. antica* < *Lat.* § ❶ *res.* ve *heyk.* (a) Eski çağlardan kalma eser veya nadir ve değerli eşya. (b) Tarihî değeri olan eski eşya: [*Ing.* Antiquity; *Fr.* Antiquité]. § ❷ s. Eski, modası geçmiş; § ❸ *mec.* Kendine özgü tuhaf halleri olan: *Antika adam, antika yürüyüş;* § ❹ Mendil, örtü, yatak çarşafı gibi bezlerin kenarlarına paralel ipliklerden bir kısmı çekilip bunlara dikey olanların ikisi, üçü bir arada tire ile sarılarak meydana getirilen diş diş süs. ☆ *Eşanl.* **sıçan dişi.** § ❺ *arg.* Saçma hareketleri olan *(insan),* alışılana aykırı olup şaşma uyandıran.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **yıpranmış; yıllanmış; partal, önceki, kıdemli, aşnı, köhneleşmiş, sabık ,atik, kadim, bayat, fersude, dirin, dirine, eskimiş;** § ❷ **demode, sultan palamuttan kalma** § ❸ **acayip, garip, değişik, tuhaf.**

☆ *Karş.* **yeni, modern, asrî, normal, alışılan ,tabil.**

~ eşya ◘ **Antika**[1].

~ meraklısı, Eski sanat eserlerini veya o derece önemi olmayan antika eşyayı araştırıp toplayan ve bunlardan koleksiyon yapanlara verilen ad. Eski madalyaları ve kazılı mühürler ve taşları, bu gibi antikaları ve arkeolojiye yarayacak belgeleri inceleyen ve toplayan kolleksiyonculara denir. [*Ing.* A collector of antiquities; *Fr.* Collectionneur,-euse d'antiquité].

antikacı, i. Eski, sanat değeri olan eşyaları alıp satan kimse. Antika tüccarı. [*Ing.* Antiquarian, curio dealer, antique-dealer; *Fr.* Antiquaire].

~ dükkânı, Tarihî değeri olan eski eşyaların satıldığı dükkan. [*Ing.* Antiquity (Antique) shop; *Fr.* Maison des antiquites].

antikacılık.-ğı i. *fels.* Ark olojinin belgelerini teşkil eden eski tarihî eşya alım satımı ile uğraşanların işi. Eski paralar ilmi ve eski silâhlar ilmi antikacılığın bölümleridir. Fakat antika mobilyalar bunların dışında kalır. [*Ing.* Antique dealing].

antikal, i. *bot.* Bir dal, sap veya yaprağın üst yüzü. [*Ing.* ve *Fr.* Antical].

antikalaştırmak, f. Kitapların ciltlerini eski sanat işleri şeklinde yapmak ve onlara benzetmek. Bazı yeni eşyayı boya, ecza v.b. araçlarla eskileştirerek onlara eski zamanlar eseri halini vermek. [*Ing.* To Antiquate; *Fr.* Antiquer].

antikalık,-ğı, i. § ❶ Antika *(eski ve değerli) olma hali;* § ❷ *arg.* Tuhaflık: *Antikalığı bırak da, adam gibi konuş!*

antikanseröz, i. *Fr. anticancereuse. tıp.* Kansere karşı olan. [*Ing.* Anticancerous].

antikatafilâksi, i. *Fr. anticataphylaxie. tıp.* Vücutta enfeksiyon odakında koruyucu unsurların yığılaşmasından ibaret olan katafilaksi olayının durması, engellenmesi. [*Ing.* Anticataphylaxis].

antikatalaz, i. *Fr. anticatalase. biyokim.* Katalaza karşı antagonist etki gösteren bir antikor. [*Ing.* Anticatalase].

anti.katot,-du, i. *fiz., rad,* ve *elek.* (a) Bir x ışını lâmbasının, katot ışınlarının odaklandığı ve x ışınlarını yayan anot hedefi; (b) Bir vakum tübünde katot karşısında bulunan kısım, anot. [*Ing.* ve *Fr.* Anticathode].

antik.çağ ,b.i. Eski Yunan ve Roma uygarlıklarının gelişip yayıldığı çağ. [*Ing.* Antiquity; *Fr.* Antiquité].

antikikion, i. *Fr. anticyclone.* ◘ **Antisiklon.**

antikinaz, i. *fizyol.* Kinazların etkisini önleyebilen enzim; bağırsak asalaklarının dokularında görülmüştür.

antikite, i. *Fr. antiquite* < *Lat. antiquitas.* § ❶ Eski çağ, tarihte ilkçağ; § ❷ Eski çağlar, çok eski zamanlar, antik devir; § ❸ Eski heykel, madalyon, anıtlar, antik eşya.

antiklerikal, s. ve i. *Fr. anticlérical, -ale.* Fransa'da kilise aleyhtarı.

antiklerikalizm, i. *Fr. anticléricalisme. fels.* Kilise aleyhtarlığı.

antiklin, i. *Fr. anticline. jeo.* Bir kemer şekliyle kıyaslanabilecek bir kıvrım şekli. Böyle bir kıvrımda tabakalar kıvrım ekseninden dışarı doğru alçalır. [*Ing.* Anticline].

antiklinal, s. *Fr. anticlinale.* < *Yun. anti,* karşı + *klinein,* eğim. § ❶ *zool.* Primate'larda, vertebral sütun hareket merkezinde bulunan ve dik bir diken taşıyan onuncu göğüs omuru ile ilgili anlamında kullanılan terim; § ❷ *biy.* Dik hücrelerde tepe ile dik açı teşkil eden bölünme çizgileriyle ilgili; § ❸ Ters dönmüş; § ❹ *jeol.* Bir tabakanın kıvrımlarının aşağıya dönük olduğunu anlatmak için kullanılan terim. [*Osm.* Serc-i bâriz; [*Ing.* Anticlinal]. ☆ *Eşanl.* **yukaç.** ☆ *Karş.* **sinklinal.**

antiklinoryum, i. *Lat. anticlinorium. jeol.* Bileşik antiklin. Yan taraflarında birçok antik türleri oluşmuş büyük kıvrım. Büyük bir antiklinal şeklinde, birbirine az çok paralel kıvrımların tümü. [*Ing.* ve *Fr.* Anticlinorium]

antiklor, i. *Fr. antichlore. kim.* Ağartma işleminden sonra kumaşlar, v.b.'den kloru çıkarmak için kullanılan bir madde. *(sodyum tiyosülfat gibi).* [*Osm.* Muzad-ı klor; *Ing.* Antichlor].

antikoagulan, s. ve i. *Fr. anticoagulant. tıp.* Kanın pıhtılaşmasına engel olan *(madde).* Bu özellikte olan «*heparin*» veya «*dikumarol*» damar sisteminde trombozu önlemek, üzere verilir. [*Ing.* Anticoagulant].

antikoagulin, i. *Fr. anticoaguline. tıp.* Vücutta çekilmiş kanın pıhtılaşmasını önleyen herhangi bir madde *(hirudin gibi).* [*Ing.* Anticoagulin].

antikodon, i. *Fr. anticodon. kim.* Kodon'un karşıt tipi olan üç baz'lık grup.

antikolik,-ği, s. ve i. *Fr. anticolique. tıp.* Koliğe karşı (ilâç) [*Ing.* Anticolic]

antikolinesteraz, i. *Fr. anticholinesterase. biyokim.* Kolinesteraz etkisini önleyen madde. [*Ing.* Anticholinesterase].

antikomintern, i. *Fr. antikomintern.* Komintern politikası aleyhtarı.

antikomütatif, s. *Fr. anticommutatif. mat.* Bileşenlerin yer değiştirmesi, karşıt bir işareti veya yön değişmesini gerektiren bir işlem hakkında kullanılır: *Reel veya sanal iki sayının farkı, vektörel çarpım, antikomütatif işlemlerdir.*

antikor, i. *Fr. anticorps* < *Yun. anti,* karşı + *Fr. corps,* vücut, *biy.* Vücuda giren hastalık mikroplarını zararsız kılmak için organizmanın çıkardığı madde. Globülin grupundan protit. [*Osm.* Muzad-ı cisim; *Ing.* Anticorps].

antikostik, s. ve i. *Fr. anticaustique. tıp.* Yakıcı maddelere karşı *(ilâçlar).* [*Ing.* Anticaustic].

antikreatinin, i. *Fr. anticreatinine. biyokim.* Kreatininden başlangıç alan bir lökomisin. [*Ing.* Anticreatinin].

antikriptogamik, s. *Fr. anticryptogamique. tıp.* Kriptogamik hastalıklara karşı kullanılan maddelere verilen ad. [*Ing.* Anticryptogamic; *Fr.* Fongicide]. ☆ *Eşanl.* **fonjisit.**

antikütin, i. *Fr. anticutine.* Bazı tüberkülozlu şahısların kan serumundan ayırt edilmiş bir antikor. Bu antikor tüberküline ilâve edildiği zaman beliren nötralleşme yüzünden deri reaksiyonu meydana gelmez. [*Ing.* Anticutin].

antillsik, s. *Fr. antilissique. tıp.* Lisinlere karşı. [*Ing.* Antilissic].

antilog, s. *Fr. antilogue* < *Yun. antilogos,* çelişik. *elek.* Piroelektrik bir cisimde, sıcaklık yükseldiği zaman negatif, düştüğü zaman pozitif olan kutup için söylenir.

antilogaritma, i. *Fr. antilogarithme. mat.* Verilen bir logaritmaya tekabül eden sayı; logaritmanın ters fonksiyonudur.

antiloji, i. *Fr. antilogie.* < *Yun. antilogia. fels.* Fikir çelişmesi. [*Osm.* Tenafi-i akval; *Ing.* Antilogy].

antilojik, s. *Fr. antilogique. fels.* Mantığa aykırı olan. [*Osm.* Gayri mantıkî; *Ing.* Antilogical].

antilop,-pu, i. *Fr. antilope* < *Yun. antholops. zool.* Antilopgiller *(Antilopinae)* alt familyasından, sıcak ülkelerde yaşayan, çok hızlı koşan ve gevişgetirenlerin boynuzlu cinsinden olan memeli bir hayvan: *Ceylân bir antilop türüdür.* [*Lat. Anthilopus; Ing.* Antelope]. ◉ **Amerika ~ u**, *zool.* Çiftparmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Orta ve Kuzey Amerika'da ağaçsız yerlerde yaşar. Uzunluğu 120, yüksekliği 80 sm. Sırtı sarımsı tarçın rengi, karnı akdır. [*Lat. Antilocapra americana; Ing.* Pronghorn; *Fr.* Antilope chèvre]. ◉ **Boz ~**, Güney ve Orta Afrika'da yaşayan ata benzer antilop türü. ◉ **boğa ~ u**, *zool.* Çiftparmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 3, yüksekliği 2 m. olur. 1500 kilodur öküz biçiminde olup kı-

sa ve kıvrık boynuzludur. Koyu sarı renklidir. Antilopların en büyüğüdür. Güney ve Doğu Afrika'da yaşar. [*Lat. Taurotragus oryx, oreas canna; Ing.* Common eland; *Fr.* Canna, élend du Cap]. ☆ *Eşanl.* **büyük Afrika antilopu.** ◉ **bozkır ~ u,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 130, yüksekliği 80 sm. Rengi kırçıl sarıdır. Erkekte boynuzlar çemberli ve lir biçimindedir. Kulaklar ve gözler altında uzun tüyler bulunur. Sibirya ve Rusya'da yaşar. [*Lat.* Saiga tatafica; *Ing.* ve *Fr.* Saiga]. ☆ *Eşanl.* **sayga.** ◉ **cüce ~,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 60, yüksekliği 30, sm. En küçük geviş getiren hayvandır. Sırtı kırmızı - kahverengi, karnı ak olur. Batı Afrika'da yaşar. [*Lat. Neotragus pygmaeus; Ing.* Royal antelope; *Fr.* Antilope pygmée]. ◉ **derbi boğa ~ u,** *zool.* ◘ **Antilop.** ◉ **dört boynuzlu ~,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 100, yüksekliği 65 sm. Doğu Hindistan'da ormanlarda yaşar. [*Lat. Tetracerus quadricornis; Ing.* Four-horned antelope; *Fr.* Tétracère,]. ◉ **inek ~ u,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 230, yüksekliği 150 sm. Kuzey Afrika'da sürüler halinde yaşar. [*Lat. Bubalis buselaphus; Ing.* Hartebeast; *Fr.* Bubale]. ◉ **kara ~,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 115, yüksekliği 80 sm. Yalnız erkeklerde bulunan boynuzlar uzun olup, yay biçiminde kıvrılmıştır. Hindistan'da yaşar. [*Lat. Antilope cervicapra; Ing.* Black buck; *Fr.* Antilope cervicapre de l'Inde]. ◉ **kaya ~ u,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 100, yüksekliği 60 sm. Doğu Afrika'da dağlık yerlerde yaşar. [*Lat. Oreotragus oreotragus: Ing.* Klipspringer; *Fr.* Oréotrageus, antilope sassa]. ◉ **keçi ~ u,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli tütü. Boynuzu kısa ve hafifçe kıvrıktır. Kaba tüyleri külrengi olup yelesi vardır. Tibet'te yaşar. [*Lat. Nemorhaedus thar; Ing.* Serow; *Fr.* Nemorhède]. ◉ **keseli ~,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 130, yüksekliği 85, kuyruğu 20 sm. Sırtı koyu sarı-kahverengi olup ak bir çizgisi vardır. Karnı beyazdır. Hızlı hareketlidir ve iyi sıçrar. Güney Afrika'da yaşar. [*Lat. Antidorcas marsupialis, A. euchore; Ing.* Spring-bok; *Fr.* Antidorcas]. ☆ *Eşanl.* **Afrika ceylânı.** ◉ **kılıçlı ~,** *zool.* ◘ **Boğa antilopu.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 380.*

antilopgiller, ç.i. *zool.* Memeli-hayvanlardan Gevis-getirenler *(Ruminantia)* alt takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasının bir alt familyası. **Kara antilop** *(Antilope cervicapra),* **keseli antilop** *(Antidorcas marsupialis),* **kaya antilopu** *(Oreotragus oreotragus),* **boğa antilopu** *(Taurotragus oryx),* **bozkır antilopu** *(Saiga tatarica),* **dört-boynuzlu antilop** *(Tetracerus quadricornis),* **cüce antilop** *(Neotragus pygmaeus),* **ceylân** *(Gazella dorcas),* **Iran ceylanı** *(G. subgutturossa),* **Hint ceylânı** *(G. bennetti),* **inek antilopu** *(Bubalis buselaphus),* **addaks** *(Addax nasomaculata),* **kaama** *(Bubalis camaa),* **kudu** *(Strepsiceros strepsiceros),* **gnu** *(Connochaetes gnu),* **orongo** *(Pantholops hodgsoni)* gibi gerçek antilopları içine alır. Vücutları zarif olup boynuzları yukarı ve geriye doğru kıvrıktır. İyi koşarlar. Afrika'da ve Hindistan'da boldurlar. [*Ing.* ve *Lat. Antilopinae; Fr.* Antilopinés].

antimagnetik, s. *Fr. antimagnétique. elek.* Uzun süre magnetik olarak kalamayan alaşımlardan yapılmış *(parça veya âlet).* [*Ing.* Non magnetic, antimagnetic].

antimasonik, s. *Fr. antimaçonnique. fels.* Farmasonluk aleyhtarı. [*Ing.* Antimasonic].

antimem i. *Fr. enthymème. mant.* Iki önermeye irca edilmiş olan tasım. [*Ing.* Enthymeme].

antimer, i. *Yun. anti,* karşı + *meros,* parça. *biy.* Iki simetrili bir hayvanın sağ ve sol parçalarının herbiri; ışınsal simetrili hayvanların herbir simetrik kısmı. [*Ing.* Antimeres; *Fr.* Antimère].

antimeridyen, i. ve s. *Fr. antimeridien. astr.* Gök meridyeninin ufuk altında kalan ve ayakucu noktası *(nadir)* nı ihtiva eden parçası. [*Ing.* Antimeridian].

antimetabolit,-ti, i. *Fr. antimétabolite kim.* Kimyasal olarak nükleik asitlerin biyosentezi *(anabolizması)* için gerekli normal bazı metabolitlere benzer bir ilâç.

antimetropi, i. *Fr. antimétropie.* Iki gözde kırılma kabiliyetinin birbirine karşıt olması. Bir gözün hipermetrop, diğerinin miyop olması. [*Ing.* Antimetropia].

antimikrobik, s. *Fr. antimicrobique. tıp.* Mikrop gelişimini önleyen, mikrop kıran. [*Ing.* Antimicrobic].

antimilitarizm, i. *Fr. antimilitarisme* < *Yun. fels.* Askerlik ruhuna ve tutumuna karşı olan duygu ve düşünce. [*Ing.* Antimilitarism].

antimisil, s. *Fr. antimissile. ask.* § ● Düşmanın özel silâhlarının etkisine karşı koymaya yarayan silâhlara, düzeneklere ve daha genel olarak bütün tedbirlere verilen sıfat; § ❷ Özel silâhları tahrip veya yok etmeye yarayan silâh.

antimitotik, i. ve s. *Fr. antimitotique. tıp.* Hücre çoğalmasına engel olabilen ilâç. [*Ing.* Antimitotic].

antimon, i. *Fr. antimoine.* < *Yun. antimonion. kim.* **sb** sembolüyle bilinen, A.n.51, A. a. 121, 76 olan bir kimya elementi. 6,8 yoğunluğunda, 400 derecede ergiyen, haddede veya çekiç altında işlenemeyen bir maden. Beyaz, gümüş renginde eritilebilir bir maden olup, basma harfleri alaşımında çok kullanılır. Arseniğe çok benzeyen beyaz katı bir cisimdir. [*Ing.* Antimony].
☆ *Eşanl.* **antimuan.**

antimonit,-ti, i. *Fr. antimonite.* § ● *kim.* Antimonyöz asidin tuzu. Antimon ile kükürdün birleşmesinden meydana gelen bir mineral; § ❷ *min.* Bir stibin çeşidi.

antimonlu, s. Antimon bileşiklerinden birini taşıyan *(ilâç).* [*Ing.* Antimonial; *Fr.* Antimonié,-ée].
~ **cam,** *min.* ◘ **Cam¹.**

antimoral ,s. *Fr. fels.* Ahlâka aykırı. Ahlâk kurallarını çiğneyen ve herhangi bir ahlâk norm'una göre kötü ve çirkin görülen aylem, hareket veya söz. [*Osm.* Gayri - ahlâkî].

antimuan, i. ◘ **Antimon.**

antimutagen, i. *Yun. anti,* karşı + *Lat. mutare,* değişmek + *Yun, gennaein,* meydana getirmek. *biy.* Bir mutagenin faaliyetine zıt etki yapan veya mutasyon hızını azaltan herhangi bir madde. [*Ing.* Antimutagen; *Fr.* Antimutagène].

antin, i. § ● *arg.* Kötü, uygunsuz kadın, alüfte. [*Ing.* Prostitute; *Fr.* Prostituée].
☆ *Eşanl.* **aftos, ağır işçi, dalgamator, esnaf, gaco, paşoz, arka, ardı (kapı), lodos rüzgârı .**

antinefrit, s. ve i. *Fr. antinéphrite. tıp.* Böbrek hastalığına karşı (ilâç). [*Ing.* Antinephritic].

antinevraljik, s. *Fr. antinévralgique. tıp.* Sinir ağrılarını iyi eden, sinir ağrılarına karşıt.

antinevritik, s. *Fr. antinévritique.* § ● Yokluğu polinevrite sebebiyet veren *B* vitamini ihtiva eden besinler için kullanılan terim: § ❷ *tıp.* Sinir iltihabını önleyen. [*Ing.* Antineuritic].

antinomi, i. *Fr. antinomie* < *anti,* karşı + *Yun. nomos,* kanun. § ● *fels.* Çelişik iki önermeden meydana gelen sistem; iki düşünce, iki kavram arasındaki karşıtlık. Kant'a göre aklen diyalektik derecede ulaştığı son hükümler birbirini ayni derecede ortadan kaldıramayan eşit güçtedirler: *âlem sonludur, âlem sonsuzdur, gibi.* Akıl antinomileri çözemez. [*Osm.* Tesavi-i takizeyn; *Ing.* Antinomy]. § ❸ *huk.* Iki kanun arasında veya ayni kanunun iki hükmü arasındaki çelişme.
☆ *Eşanl.* **çatışkı.**

antinot,-du, i. *Fr. antinode,* § ● Eşit frekanslı dalgaların girişiminde, ortaya çıkan bozulmanın maksimum fakat mutlak surette *rn* büyük olmadığı yer; § ❷ *elek.* Uzay dağılma eğrisi üzerindeki maksimal bir nokta: § ● *fiz.* Karın noktası. Bir duraklı dalga sisteminde maksimum genlikli nokta. [*Ing.* Antinode].

antinötron, i. *fiz.* Nötronla birleştiği zaman çok fazla miktarda enerji evrimiyle her ikisinin de yok olmasına sebep olan danecik; nötron'un antipartikülü *(karşıt parçacığı).* [*Ing.* ve *Fr.* Antineutron].

antioksijen, i. *kim.* Az bir miktarı bile, kendinden oksitlenmeyi önleyen maddelere verilen ad. [*Ing.* Antiox.dant; *Fr.* Antioxygène].

antiparalel, s. *Fr. antiparallèle.* Paralel olmadan, bir üçüncüsüyle eşit açılar yapan iki doğru için kullanılır.

antiparallaks, i. *fot.* Eğik cam plâklar vasıtasiyle huzme ayıran kameralarda parallaksı minimuma indirmek için kullanılan düzen. [*Ing.* Antiparallax; *Fr.* Antiparallaxe].

antiparazit,-ti, s. ve i. *rad.* Radyo dalgaları alıcısında, tabii veya sun'i elektrik olaylarının meydana getirdiği parazit ve gürültüleri önleme amaciyle kullanılan düzenek. [*Ing.* Antinoise, anti interference; *Fr.* Antiparasite].

antiparlömanter, s. *Fr. antiparlementaire* < *Yun.* Parlamento tutumuna ve kurallarına aykırı veya karşı olan. [*Ing.* Antiparliamentary].

antipartikül,-lü, i. *Fr. antiparticule, fiz.* Elemanter bir gelişim sırasında birlikte meydana geldiği bir başka partikülün bir çeşit simetriği olan partikül. [*Ing.* Antiparticle].
☆ *Eşanl.* **karşıt parçacık.**

antipati, i. *Fr. antipathie* < *Yun. anti,* karşıt+ *pathos,* duygu > *antipatheia. psik.* Hoşa gitmeyiş duygusu. Sevimsiz bulma, sevemezlik, ısınamazlık, sevişmezlik, soğukluk. [*Osm.* Tenafür; *Ing.* Antipathy].
☆ *Eşanl.* **karşıt duygu.**
☆ *Yak. anl.* **nefret, iğrenme.**
☆ *Karş.* **sempati ,sevgi, duygudaşlık, teveccüh, tecazüp.**

antipatik, s. *Fr. antipathique* < *Yun.* Sevimsiz, iğrenç, hoşa gitmeyen, soğuk, antipati uyandıran: *Antipatik adam.* [*Ing.* Antipathetic].
☆ *Yak. anl.* **yadgözen, alımsız, cazibesiz, menfur.**
~ **bulmak,** Kanı kaynamamak.

antipepton, i. *Fr. antipeptone. biyokim.* Antialbümozdan sindirim sonucu meydana gelen pepton. [*Ing.* Antipeptone].

antipersonel, s. *Fr. antipersonnel. ask.* Özellikle personeli, saf dışı kılmak için kullanılan savaş araçlarına veya silâhlara verilen ad: *Antipersonel mayın.* [*Ing.* Antipersonal].

antipertit,-ti, i. *Fr. antiperthite. min.* Plâjyoklaz ile potaslı feldispatın birleşimi. [*Ing.* Antiperthite].

antipiretik, s. ve i. *Fr. antipyrétique. tıp.* Ateş giderici, ateş dindirici. [*Ing.* Antipyretic]

antipirin, i. *Fr. antipyrine. kim.* Tıpta ateş düşürücü ve yatıştırıcı olarak kullanılan, renksiz kristallerden ibaret, 1, 2, 3-dimetil-pyrazolon $C_{11}H_{12}N_2O$. [*Ing.* Antipyrin].

antipodlar, ç.i. Arz üzerinde çap yönünde karşılıklı bulunan iki nokta.

antipot,-du, i. *Fr. antipode* < *Yun. anti,* karşı, karşısı + *podos,* ayak. § ● *coğr.* Yeryüzünde birbirinin tam tersi olan enlemlerin, boylamların uzandığı yerlerde oturan insanları belirtir. [*Osm.* Mütekabil-ül-kadem; *Ing.* Antipode]. § ❸ *bot.* Kapalı tohumlukların, embriyo kesesinde, yumurta hücresinin karşısında bulunan üç hücreden biri. [*Ing.* Antipode].

antiproton, i. *fiz.* Uzun zamandan beri mevcudiyetinden şüphe edilen ancak son zamanlarda varlığı gösterilebilen negatif proton. Protonun antipartikülü *(karşıt parçacığı).* [*Ing.* ve *Fr.* Antiproton].

antiprotrombin, i. *kim.* Protrombinin trombin haline geçişini önlemek için kullanılan inhibitör. [*Ing.* Antiprothrombin].

antiptoz, i. *Fr. antiptôse* < *Yun. anti,* önek + *ptosis,* hal > *antiptosis. dilb.* Latince ve Yunanca'da ad harflerinin gramer mantığı

gereklerinden farklı şekillerde kullanılması.

antiradar, s. *Fr. ask.* Bir radarın askerlik alanında kullanılmasını kösteklemeye yarayan düzenek için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Antiradar.].

antirezonans, i. *Fr. antirésonance. elek.* Daimi rejimde, genliği bilinen bir sinüsoidal kuvvetin etkisi altındaki titreşimli mekanik bir sistemde meydana gelen olay. Bu kuvvetin frekansında ufak bir değişiklik, kuvvetin uygulama noktasında yer değiştirme süratinin veya genliğinin yükselmesine yol açar.

antisemit,-ti, i. *Fr. antisémite. fels.* Yahudilik aleyhtarı *(kimse)*, Yahudi düşmanı. [*Ing.* Anti-semite].

antisemitik, s. *Fr. antisémitique. fels.* Yahudilere karşı, yahudi düşmanı (aleyhtarı) olan.

antisemitizm, i. *Fr. antisémitisme.* Yahudi aleyhtarlığı, yahudi düşmanlığı. Yahudilerin, Batı iktisadî hayatındaki üstün başarıları yüzünden bazı devirlerde onlara karşı uyanan tepki ve girişilen yoketme hareketleri. [*Ing.* Antisemitism].

antisepsi, i. *Fr. antisepsie* < *Yun. anti*, karşı + *sepsis*, çürüme, kokuşma. *tıp.* Mikropları ilâçla öldürme yolu. [*Ing.* Antisepsis].

antiseptik, s. ve i. *Fr. antiseptique* < *Yun.* Mikropları öldürmek için kullanılan veya antisepsi özelliği olan (madde). [*Osm.* Muzad-ı taaffün; *Ing.* Antiseptic].
☆ *Eşanl.* **mikrop öldürücü.**

antiserum, i. *Fr. antisérum.* Yabancı serum şırıngalarıyle hazırlanmış bir kimsenin serumu. Parenteral yolla verilmiş olan özel antijene karşı özgül antikorları taşıyan serum. [*Ing.* Antiserum].

antiset, i. *ask.* Koyulaşmayı, dolayısıyle akıcı ve yayıcı etkilerde kaybı önlemek üzere, bulaşıcı maddelerden temizleyici kireç kaymağına katılan kimya maddesi. [*Ing.* Antiset].

antisifilitik, s. ve i. *Fr. antisyphilitique. tıp.* Frengiye karşı (ilâç), sifilizi önleyen *(ilâç)*. [*Ing.* Antisyphilitic].

antisiklojenez, i. *Fr. anticyclogenèse. meteor.* Bir antisiklonun oluşmasıyle sonuçlanan olayların tümü. [*Ing.* Anticyclogenesis].

antisiklon, i. *Fr. anticyclone* < *Yun. coğr.* Yüksek basınçlı atmosfer kütlesi. Bu terimle havanın sarmal *(helezonî)* şeklide döne, döne hareket ettiği ifade edilmek istenmiştir. [*Ing.* Anticyclone].

antisiklotron, i. *elek.* Bir tip hareketli dalga lâmbası. [*Ing.* Anticyclotron].

antisimetri, i. *Fr. antisymétrie. mat.* Antisimetrik bir kanunun özelliği. [*Ing.* Antisymetry].

antisimetrik, s. *Fr. antisymétrique. mat.* Bir cümlenin elemanları arasındaki ikili bağıntı için kullanılır.
~ **determinant**, *mat.* Elemanları antisimetrik bir matrisin elemanlarının bağlı olduğu kanuna aynen uyan determinant.
~ **matris**, *mat*, Asal köşegene göre simetrik elemanlarının işareti karşıt olan kare matris.

antisitotoksik, s. *Fr. anticytotoxique* < anti, karşı + *Yun. kytos*, hücre + *toksikon*, zehir. Bazı hastalıkların etkisi altında kaybolmaya yönelen şu veya bu hücrelerin yok olmasını önleyen seruma denir.

antisiyantizm, i. *Fr. antiscientisme. fels.* ilim zihniyetine karşı olan akım. Mantık-öncesi zihniyet, mucizeyi tabiat kanununa karşı savunan görüş. Baz metafizikler antisiyantistdirler. Genel olarak mistisizm de bu arada zikredilebilir.

antiskorbütik, s. ve i. *Fr. antiscorbutique tıp.* İskorpiti önleyen (C vitaminli besin maddeleri). [*Ing.* Antiscorbutic].

antisoler, s. *Fr. antisolaire.* Güneşe karşı.

antisosyal, s. *Fr. antisocial. fels.* ve *sosy.* (a) Sosyal olmayan, cemiyet dışı; (b) Toplumа karşı; (c) Toplum olaylarına aykırı; (c) Toplum düzenine aykırı olan *(olaylar veya eylemler)*. Tam antisosyal olay azdır. Bunu ancak delilikte görürüz. Çünkü olayların çoğu asosyaldir. [*Osm.* Gayri - içtimaî; *Ing.* Antisocial].
~ **tipler**, *sosy.* Her türlü kural, disiplin veya otoriteye karşı gelme eğilimi gösteren kimseler. Bu tip çocuklar, ana-babaya, öğretmene, okula karşı isyan ederler. Bazan dine, bazan toplumun kuruluş düzenine saldırırlar. Çok kere acımak, sevmek ve saygı duymak hissinden yoksundurlar. Bu tiplerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde soyaçekim ve çevre büyük rol oynar.

antisosyalist, i. *Fr. antisocialiste. fels.* Sosyalizm aleyhtarı. [*Ing.* Antisocialist].

antisosyalizm, i. *Fr. antisocialisme.* (a) *tıp.* Sosyalizm aleyhtarlığı, psikiyatride cemiyetin gelenek ve göreneklerine aykırı veya ahlâk dışı hareket etme *(sadizm gibi)* eğilimini anlatmak için kullanılan terim: (b) *fels.* Sosyalizm denen ve kapitalizm'den doğmuş sosyal buhranları önleme veya ortadan kaldırma amacını güden fikir ve iktisat akımlarına karşı olan akım. Bu yalnız kapitalizm olmayıp, liberalizm, solidarizm, kooperatizm, v.b. da olabilir. [*Ing.* Antisocialism]

antispazmodik, s. ve i. *Fr. antispasmodique. tıp.* Çırpınma ve kasınmaları giderici (ilâç ve maddeler). [*Ing.* Antispasmodic].

antistatik, s. ve i. *Fr. antistatique.* Bazı plâstik maddelere, yüzeylerinde statik elektriğin oluşmasını önlemek veya sınırlamak böylelikle de tozu çekmelerini engellemek için katılan madde. [*Ing.* Antistatic.].

antistereografik, i. *Fr. anti-stéréographique. mat.* Bir kürenin bir noktasını kutup ve bu kutba karşılık olan ekvator düzlemi üzerinde çizili bir eğriyi taban kabul eden bir koninin, bu kürenin yüzeyi üzerindeki iz eğrisi.

antişambr, i. *Fr. antichambre* < *It, ante*, ön + *camera*, oda. Bir dairede salon veya çalışma odasının hemen önünde bulunan hol, bekleme odası. [*Ing.* Antichamber].
☆ *Eşanl.* **giriş odası, sofa.**
~ **yapmak**, *dey.* Görüşmek istenilen kimse tarafından içeri alınmayı beklemek.

antite, i. *Fr. entité, fels.* Bir yaratığın ruhu. [*Osm.* Ayn, künh, mahiyet; *Ing.* Entity].

antiteizm, i. *Fr. antithéisme. fels.* Tanrısal tabiat ile insan tabiatını aslında birbirine karşıt olarak gören sistem. [*Ing.* Antitheism].

antitez, i. *Fr. antithèse* < *Yun.* ◘ **Karşısav.**

antitiroidyen, i. ve s. *Fr. antithyroïdien. tıp.* Tiroid bezi çıkarılmış koyunların kanından hazırlanan (serum). Bu serum Basedow hastalığı ve tiroid bezinin diğer aşırı salgılama hallerinde kullanılır. [*Ing.* Antithyroid].

anti.tiyatro, b.i. *tiy.* Kabul edilmiş tiyatro kurallarının her yönden dışına çıkan, gerçekçiliğe karşı olan tiyatro türü. [*Ing. Anti - theatre; Fr.* Anti-théâtre].

antitoksik, s. *Fr. antitoxique. tıp.* Toksin giderici. [*Ing.* Antitoxic].

antitoksin, i. *Fr. antitoxine* < *Yun. anti*, karşı + *toxikon*, zehir. *biy.* ve *zool.* İnsan ve hayvan vücudunun, içine giren bakteri zehirlerini zararsız duruma getirmek ve onlardan korumak için çıkardığı madde veya antikor, panzehir. [*Osm.* Muzad-ı sem; *Ing.* Antitoxin].
~ **birimi**, *ecz.* ◘ **Birim.**

antitoksinojen, s. *Fr. antitoxinogène. tıp.* Organizmada antitoksin belirimini sağlayan madde. [*Ing.* Antitoxinogen].

antitragus ,i. *Lat. anat.* Dışkulakta kulakkepçesi çukuru *(konka)* nın, tragus karşısında bulunan en alttaki ard çıkıntısı. [*Osm.* Mukabil-i hınta; *Ing.* ve *Fr.* Antitragus].

antitripsin, i. *Fr. antitrypsine kim.* Sindirim sıvılarının proleazlar tarafından sindirimini önleyen bir antienzim. [*Ing.* Antitrypsin].

antitrombin, i. *Fr. antithrombine. kim.* Karaciğer tarafından meydana getirilen ve kanın damarlar içinde pıhtılaşmasını önleyen bir antienzim. [*Ing.* Antithrombin],

antitrop,-pu, i. *Fr. antitrope* < *Yun. anti*, karşı + *trepein*, çevirmek, § ● *zool.* Bir organın simetrik kısmı, karşı taraf. [*Ing.* Antitrope]. § ● *bot.* Ekseni dik olan bir yumurtacıkta, mikropil'i karşı kutupta bulunan embriyonlar için kullanılır. Sola doğru bükülü, sola doğru sarılan § ● *zool.* Simetrik durumda, karşılıklı. [*Ing.* Antitropic].

antitüberkülin, i. Tüberkülin enjeksiyonu ile beliren antikor. [*Ing.* Antituberculin; *Fr.* Antituberculine].

antivirüs, i. *Fr. biy.* Eskitilmiş bakteri kültürlerinde meydana gelen ve mikroplardan süzme veya santrifüj yolu ile ayırdedilebilen spesifik madde. Antivirüsler menşe aldıkları patojen unsurun gelişimini durdurur, özellikle lokal bağışıklık aracı olarak faydalı sonuç verirler. [*Ing.* ve *Fr.* Antivirus].

antivitamin, i. *Fr. antivitamine* < *Yun. anti*, karşı + *Lat. vita*, hayat + *ammoniacum*, zamk. *tıp.* (a) Patojen unsurların gelişim faktörünü köstekleyen madde; (b) Bir vitaminin etkisini gideren madde. [*Ing.* Antivitamin].

antivual, i. *Fr. antivoile, fot.* Yıkanmadan ileri gelen sis'i *(vual)* azaltmak veya bu sis'ten kaçınmak için yıkamaç'a *(revelatör)* katılan madde.

antlaşma, i. § ❶ Antlaşmak eylemi; § ❷ Tarafların, aralarında kararlaşan yola *(esaslara)* uygun olarak davranmayı kabul etmeleri. [*Osm.* Muahede; *Ing.* Treaty; *Fr.* Traité, pacte]. ◉ **barış ~ sı**, ◘ **Barış.**
☆ *Eşanl.* **ahitleşme, bağıt.**

antlaşmak(-le), nsz. f. Bir uyuşmayı benimseyip şartlarını yerine getirmeyi kabul etmek. [*Osm.* Ahitleşmek; *Ing.* To make a treaty; *Fr.* Conclure un pacte].

antlerit,-ti, i. *Fr. antlérite. min.* Doğal bakır hidrosülfat.

antlı, s. Andiçmiş veya andiçirilmiş, yeminli. Ettiği yeminle birine veya bir işe bağlı olan *(kimse)*. [*Ing.* Pledged, sworn; *Fr.* Assermenté,-ée].

Antlia, öz.i. *astr.* Güney yarım gök küresindeki Pompa takımyıldızının adı. [*Lat. Antlia (=Ant); Ing.* ve *Fr.* Antlia]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518* — **TAKIMYILDIZLAR.**

antodyum, i. *Lat. anthodium. bot.* Bileşik bir bitkide çiçek tepesi. [*Ing.* Anthodium].

antofag, i. *zool.* Çiçeklerle beslenen hayvanlar. [*Ing.* Anthophagous; *Fr.* Anthophage].

antofil, s. *Fr. anthophile. zool.* Çiçek seven. Çiçekler üzerinde beslenen, yaşayan *(böcekler hk.)*. [*Ing.* Anthophylous].

antofilit,-ti, i. *Fr. anthophyllite, jeol.* Gri kahve renkte, genellikle masif ve normal olarak metamorfik kayalarda rastlanan ortorombik amfibol. Magnezyum ve demirin bir meta silikatıdır. [*Ing.* Anthophyllite].

antofor, i. *Fr. anthophore. bot.* Çiçek zarfının çanak *(kaliks)* ve taç arasında uzaması. [*Ing.* Anthophore].

antogenez, i. *Fr. antogénèse. biy.* Hem erkek ve hem dişilerin eşeysiz şekiller tarafından meydana getirilişi; (a) *bot.* Normal olarak çiçek vermemesi gereken bir dokudan çiçek meydana gelmesi; (b) *zool.* Bazı böceklerin üreme evrelerindeki bir dönem *(filoksera gibi)*. [*Ing.* Anthogenesis].

antogenezik, s. *Fr. anthogénésique. bot.* Antogenez ile ilgili. [**Ing.** Anthogenesic].
~ **üreme**, *bot.* Eşeyli bireyler veren bir üreme şekli. Asmanın topraküstü kısımlarına göçen ve orada yumurtlayan filokseranın döllenmesiz üreme sonucu meydana gelen kanatlı bir şekli vardır. Büyük yumurtalardan dişiler, küçük yumurtalardan erkekler meydana gelir.

Antoine'cılık,-ğı, i. *Fr. antoinisme. fels.* Tanrıya ermişliği ülkü edinen din; kendinde hastaları iyi etme yeteneği olduğunu ileri süren, ispritizma meraklısı, Belçikalı maden işçisi **Louis** Antoine tarafından kurulmuştur.

antokarp,-pı, i. *Fr. anthocarpe. bot.* Olgunlaşmış yumurtalıkla tohumdan ibaret meyva. [*Ing.* Anthocarp].

antokiyan, i. *Yun. anthos*, çiçek + *kyanos*, mavi. *bot.* Hücre kofullarında eriyik halde bulunan, çiçek ve meyvaların mavi, mor ve erguvani rengini veren, önemli bir boya *(renk)* maddesi. Kimyasal bakımından glikozitler halindedir. [*Ing.* Anthocyan(in)].

antoksantin, i. *Fr. anthoxantine. bot.* Sarı renkli çiçeklerde, tane şeklinde veya erimiş halde bulunan, glikozit tabiatında soluk sarı renkli bir boya maddesi. [*Ing.* Anthoxantin].

antoloji, i. *Fr. anthologie* < *Yun. anthos*, çiçek + *legein*, seçmek. *ed.* Seçme şiirleri veya düz yazıları bir araya toplayan kitap. Seçme nesir veya manzum yazılar dergisi. [*Osm.* Müntahabat; *Ing.* Anthology].
☆ *Eşanl.* **seçmeler, güldeste, derimlik, seçki.**

antomoloji, i. ◘ **Entomoloji.**

BALIKLAR

TATLISU KEFALİ (Bir camgöz türü)
(Squalius cephalus)

DENİZ ALASI

BIYIKLI BALIK

BARBUNYA

SOM BALIĞI

KILIÇ BALIĞI

TATLISU LEVREĞİ

GÖLGE BALIĞI

TURNA BALIĞI

İNCİ BALIĞI

BALIKLAR

YAYIN BALIĞI

TATLISU LEVREĞİ = SUDAK
(Lucioperca lucioperca)

MERSİN BALIĞI *(Acipenser sturio)*

TON BALIĞI TÜRÜ *(Thunnus alalunga)*

UÇAN BALIK *(Exocoetus volitans)*

ALABALIK TÜRÜ *(Salmo clarki)*

HANİ BALIĞI TÜRÜ *(Lutjanus blackfordi)*

GOBENE BALIĞI *(Euthynnus pelamis)*

OKYANUS KILIÇ BALIĞI TÜRÜ =
YELKEN BALIĞI *(Makaira indica)*

ARAPAYMA *(Arapaima gigas)*

SİNAGRİT TÜRÜ *(Dentex rupestris)*

USKUMRU

BRITANNICA'dan

BALIKLAR

SAZAN

TON BALIĞI TÜRÜ *(Thunnus albacares)*

PASİFİK SARDALYASI *(Sardinops sagax)*

PİSİ BALIĞI TÜRÜ *(Hippoglossus hippoglossus)*

PASİFİK ALABALIĞI *(Anoplopoma fimbria)*

TATLISU LEVREĞİ (Sudak) TÜRÜ *(Stizostetdion vitreum)*

MORİNA

TATLISU LEVREĞİ (Sarı levrek)
(Perca flavescens)

KEMİKLİ TURNA BALIĞI TÜRÜ *(Lepisosteus spatula)*

MERSİN BALIĞI TÜRÜ *(Acipenser fulvescens)*

TURNA BALIĞI TÜRÜ *(Esox masquinongy)*

BRITANNICA'dan

BALIKLAR

BALİNA KÖPEK BALIĞI

SAPAN BALIĞI *(Alopias vulpinus)*

BÜYÜK CAMGÖZ

İSKARMOZ BALIĞI TÜRÜ *(Scarus vetula)*

TON BALIĞI TÜRÜ
(Thunnus thynnus)

KARHARİAS

PASİFİK ALABALIĞI TÜRÜ *(Oncorhynchus tshawytscha)*

RİNGA BALIĞI

KULAKLI FOLYA BALIĞI *(Manta birostris)*

GÖKKUŞAĞI ALABALIK *(Salmo gairdneri)*

BRITANNICA'dan

BALIKLAR

DİL BALIĞI

ZARGANA

TRAKUNYA

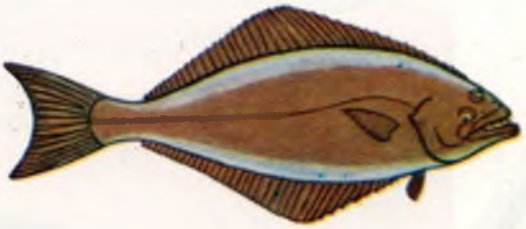

PİSİ BALIĞI

TARPON

TON BALIĞI (Orkinos)

ALTINBAŞ KEFAL

SANDIK BALIĞI *(Lactophrys quadricornis)*

KEDİ BALIĞI

YILAN BALIĞI

KIRLANGIÇ

BALIKLAR

İSTAVRİT
SARDALYA
TESTERE BALIĞI
KELER
DENİZATI (Deniz aygırı)
ÇEKİÇ BALIĞI
PAMUK BALIĞI
FENER BALIĞI

TÜRK BAYRAĞI

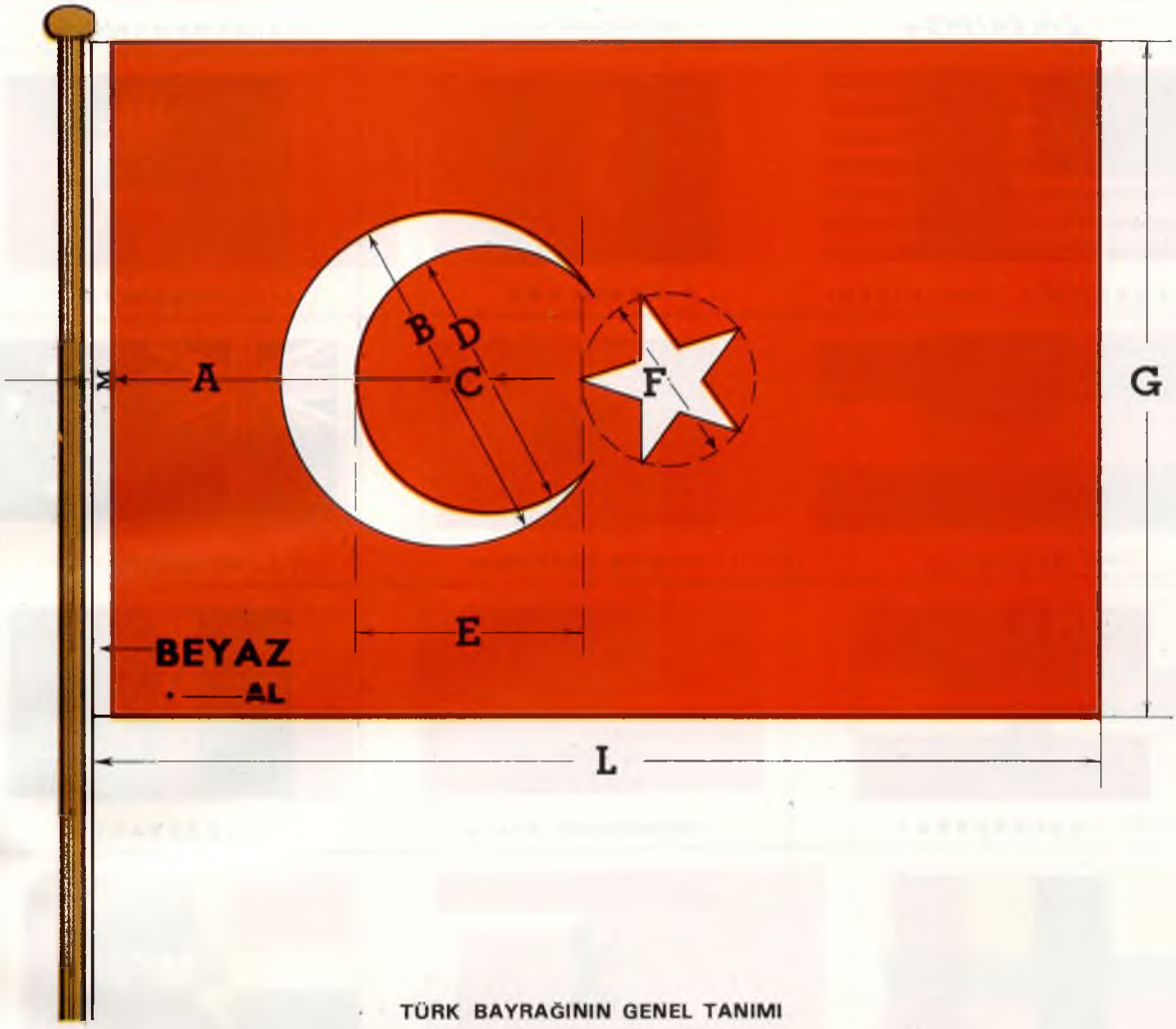

TÜRK BAYRAĞININ GENEL TANIMI

G	Genişlik	
A	Dış ay merkezinin uçkurluktan mesafesi	1/2 G
B	Ayın dış dairesi çapı	1/2 G
C	Ayın iç, dış merkezleri arası	0,0625 G
D	Ayın iç dairesinin çapı	0,4 G
E	Yıldız dairesinin ayın iç dairesinden olan mesafesi	1/3 G
F	Yıldız dairesi çapı	1/4 G
L	Boy	1 ½ G
M	Uçkurluk genişliği	1/30 G

NOT:
Yaprak genişliği 50 santimetredir. Bayrak genişliği ne olursa olsun (G) emsali değişmez.

Hazırlayan ve Renklendiren: Kemal S. HEKIMOĞLU

BAYRAKLAR

AFGANİSTAN

ALMANYA *(Batı)*

ALMANYA *(Doğu)*

AMERİKA B. DEVLETLERİ

ANDORRA

ANTİGUA

ARJANTİN

ARNAVUTLUK

AVUSTRALYA

AVUSTURYA

BAHREYN Adaları

BARBADOS

BELÇİKA

BERLİN

BHUTAN

B. ARAP CUMHURİYETİ

BİRMANYA

BOLİVYA

BOTSVANA

BREZİLYA

BRUNEİ

NOT: *1971 yılında bütün dünyada var olan 178 devletin bayrakları bu bölümde yer almaktadır. Bayraklarda en x boy ve renk özellikleri referanslarına uyularak değerlendirilmiştir.*

BAYRAKLAR

BULGARİSTAN

BURUNDİ

BİRLEŞİK KIRALLIK

CEBELİTARIK

CEZAYİR

ÇAT

ÇEKOSLOVAKYA

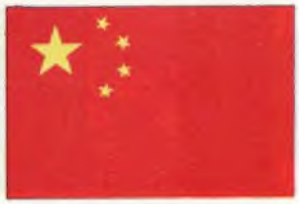

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

ÇİN *(Milliyetçi)*

DAHOMEY

DANİMARKA

FARÖER adaları *(Danimarka)*

DOMİNİKA CUMHURİYETİ

EBÛ — DHABİ

EKVADOR

EKVATORAL GUİNE

F A S

Fİji adaları

FİLDİŞİ SAHİLİ

FİLİPİNLER

FİNLANDİYA

BAYRAKLAR

ALAND adaları *(Finlandiya)*

FRANSA

GABON

GAMBİA

GANA

GİNE

GRENADA

GUATEMALA

GUYANA

GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ

GÜNEY YEMEN

HABEŞİSTAN

HAİTİ

HİNDİSTAN

HOLLANDA

HOLLANDA ANTİLLERİ

HONDURAS

IRAK

İNDONEZYA

İRAN

BAYRAKLAR

İRLANDA

İSPANYA

İSRAİL

İSVEÇ

İSVİÇRE

İTALYA

İZLANDA

JAMAİKA

JAPONYA

KAMBOÇYA

KAMERUN

KANADA

K A T A R

K E N Y A

KIBRIS

KOLOMBİA

KONGO *(Brazzaville)*

KONGO *(Kinşasa)*

KORE *(Güney)*

KORE *(Kuzey)*

KOSTA RiKA

KUVEYT

K Ü B A

L A O S

LESOTHO

LiBERYA

L i B Y A

LiNTENŞTAYN

LÜBNAN

LÜKSEMBURG

MACARiSTAN

MADAGASKAR

MALAVi

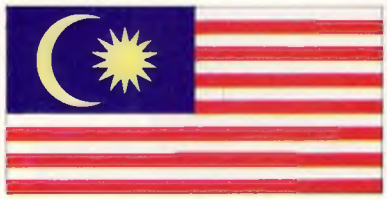

MALAYSiA

MALDiV adaları

M A L i

M A L T A

MASKAT ve UMMAN

M E K S i K A

MERKEZi AFRiKA CUMHURiYETi

M O Ğ O L i S T A N

BAYRAKLAR

MONAKO

MORİTANYA

MORİTİUS

NAURU

NEPAL

NİJER

NİJERYA

NİKARAGUA

NORVEÇ

PAKİSTAN

PANAMA

PAPUA ve YENİ GİNE

(Önyüz)

P A R A G U A Y

(Arkayüz)

P E R U

POLONYA

PORTEKİZ

PORTO RİKO

RODEZYA

ROMANYA

RUANDA

BAYRAKLAR

SALVADOR

SAMOA

SANTA LUCİA

SAN MARİNO

SENEGAL

SAİNT CHRİSTOFER VE NEVİS

SEYLAN

SİERRA LEONE

SİKKİM

SİNGAPUR

SOMALİ

SOVYETLER BİRLİĞİ

AZERBAYCAN S.S.C.

BEYAZ RUSYA S.S.C.

ERMENİSTAN S.S.C.

ESTONYA S.S.C.

GÜRCİSTAN S.S.C.

KAZAKİSTAN S.S.C.

KIRGISİSTAN S.S.C.

LETONYA S.S.C.

LİTUANYA S.S.C.

BAYRAKLAR

MOLDAVYA S.S.C.

ÖZBEKİSTAN S.S.C.

RUSYA FEDERAL S.S.C.

TAJİKİSTAN S.S.C.

TÜRKMENİSTAN S.S.C.

UKRAYNA S.S.C.

SUDAN

SURİNAM

SURİYE

SUUDİ ARBİSTAN

SWAZİLAND

ŞİLİ

TANZANİA

TAYLAND

TOGO

TONGA

TRİNİDAD VE TOBAGO

TUNUS

UGANDA

URUGUAY

ÜMM-ÜL KEYVEYN

BAYRAKLAR

ÜRDÜN

VATİKAN

VENEZUELA

VİETNAM *(GÜNEY)*

VİETNAM *(KUZEY)*

VİETKONG

YEMEN

YENİ ZELANDA

YUGOSLAVYA

YUKARI VOLTA

YUNANİSTAN

ZAMBİA

KIZILAY

KIZILASLAN

KIZILHAÇ

SOVYETLER B. KIZILHAÇI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

AVRUPA KONSEYİ

NATO *(Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)*

S.E.A.T.O. *(G. Doğu Asya Antlaşması Örgütü)*

OLİMPİYAD

ANTON belirtisi, *patol.* ◘ **Belirti**[3].

antomoloji, i. ◘ Entomoloji.

antonomazi, i. *Fr. antonomasie* < *Yun. antonomasia. tıp.* Afazi'nin bir şekli olan bu bozuklukta, hastanın asıl unuttuğu şeyler isimlerdir. [*Ing.* Antonomasia].

antosiderit,-ti, i. *Fr. anthosidérite. jeol.* Kummingtonit'in kuvars ve demir oksit halindeki psödomorfozu.

antosiyan, i. ◘ Antokiyan.

antosiyanidin, i. *Fr. anthocyanidine. kim.* Çiçeklerde bulunan boya maddesi. Antosiyaninlerin hidroliziyle elde edilen maddelerin genel adı. [*Ing.* Anthocyanidin].

antosiyanin, i. *Fr. anthocyanine. kim.* (a) Birçok bitki ve çiçeklerde, glükosid yapıda suda erir, renk verici madde; (b) Pancar kökündeki kırmızı boya maddesi. [*Ing.* Anthocyanin].

antotaksi, i. *Fr. anthotaxie. bot.* Çiçeklerin bir eksen üzerindeki dizilişi *(düzeni).* [*Ing.* Anthotaxis].

antraflavik, s. *Fr. anthraflavique* < *antrasen* + *Lat. flavus,* sarı. *kim.* Antrakinon disülfonatın alkalik eritişiyle elde edilen ve antraflavik asit adı verilen 2-6 dihidroksiantrakinon. [*Ing.* Anthraflavic].

antraflâvin, i. *Fr. anthraflavine. kim.* Betametilentrakinon'un 150° C da alkolik potas ile birlikte ısıtılmasından elde edilen bir boya maddesi. Pamuğu sarımtrak yeşile boyar. [*Ing.* Anthraflavine].

antraflavon, i. *Fr. anthraflavone* < *antrasen* + *Lat. flavus,* sarı. *kim.* Idrantren'e benzeyen ve 3 metilantrakinon'un oksitlenmesiyle elde edilen boyar madde.

antragallol, i. *Fr. anthragallol. 1-2-3trihidroksiantrakinon*'dan meydana gelen ve gallik asidin, sülfirik asit beraberinde benzoik asitle veya ftalik asidin pirogallol ile yoğunlaştırılması sonucunda elde edilen, kahverengi boyar madde.

antraglükozit,-ti, i. *Fr. anthraglucoside. kim.* Antrasen türevi glükozitler. Barutağacı, sarısabır, ravent, sinameki gibi çeşitil bitkilerde bulunur. Hepsinde müshil özelliği vardır.

antrakinon, i. *Fr. anthraquinone. kim.* Sarı iğneler veya prizmalar halinde kolaylıkla süblimleşen madde. Antrasenin sülfürik asit ve kromik asitle oksidasyonundan elde edilir. Alizarın dahil önemli bir boya grupunun ana maddesi: $C_{14}H_8O_2$ [*Ing.* Anthraquinone].

antrakinonik, s. *Fr. anthraquinonique. kim.* Antrakinon'dan türeyen.

antraknoz, i. *Fr. anthracnose. trm.* Tütün yaprakları üzerinde açık renkli birçok lekeler halinde görünen, *Colletotrichum* mantarının meydana getirdiği bir hastalık. [*Ing.* Anthracnosis].

antrakolit,-ti, i. *Fr. anthracolite. jeol.* Macaristan'da çıkan bir çeşit antrasit. [*Ing.* Anthracolite].

antrakolitik, i. ve s. *Fr. anthracolitique. kim.* Karbonifer ve permiyen sistemlerin tümüne verilen ad. [*Ing.* Anthracolitic].

antrakometre, i. *Fr. anthracomètre. kim.* Hava gibi bir gaz karışımında karbon dioksit miktarını ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Anthracometer].

antrakoz, i. *Fr. anthracose. tıp.* Solunum yolu ile giren kömür tozlarının akciğerlere sızması. [*Ing.* Anthracosis].

antraks, i. *Yun. anthrax,* § ❶ *tıp.* Şarbon, şirpençe; § ❷ *jeol.* Lâl taşı, kızıl yakut, şebçirağ. [*Ing.* ve *Fr.* Anthrax].

antraksilon, i. *Fr. anthraxylone* < *Yun.* Kömür bileşimine giren, dikişi teşkil eden bitkilerin linyin'inden türeyen madde. [*Ing.* Anthraxylon].

antrakt,-tı, i. *Fr. entracte.* § ❶ *tiy.* Tiyatro ve benzeri sahne sanatlarında iki parde arasında geçen zaman; *(oyunda)* perde arası; § ❷ Iki iş, çalışma arasındaki fasıla, dinlenme zamanı. [*Ing.* Intermission, interval].

antramin, i. *Fr. anthramine. kim.* Antrasen'den türeyen amin.

antranil, i. *Fr. anthranile. kim.* Ortonitrobenzaldehit'in indirgenmesiyle elde edilen C_7H_5ON formülünde heterosiklik bileşik. Antranilik asidin intramoleküler anhidriti olan bu madde indigo sentezinde ara maddedir. [*Ing.* Anthranil].

antranilik, s. *Fr. anthranilique. kim.* $H_2N - C_6H_4 - CO_2H$ formülünde olan bir aminoaside *(orto - aminobenzoik asit)* verilen ad. [*Ing.* Anthranilic].

☆ *Eşanl.* **karbanilik asit.**

antranol,-lü, i. *Fr. anthranol. kim.* Antrasenin γ hidroksilli türevi.

antrarobin, i. *Fr. anthrarobine. kim.* Alizarin'in indirgenmesiyle elde edilen dihidroksiantron.

antrarufin, i. *Fr. anthrarufine* < *antrasen* + *Lat. rufus, sarı. kim.* Antrakinon disülfonik 1,5 asidinin kireç sütüyle ısıtılmasından meydana gelen 1,5 dihidroksiantrakinon.

antrasen, i. *Fr. anthracene* < *Yun. antraks, akos,* kömür. *kim.* Formülü $C_{14}H_{10}$ olan polisiklik hidrokarbon.

antrasit,-ti, i. *Fr. anthracite* < *Yun. antraks, akos,* kömür. *jeol.* ve *coğr.* Karbonu en çok, kömürleşme derecesi en yüksek olan, duman çıkarmadan yanan, jeoloji bakımından en eski kömür. [*Ing.* Anthracite].

☆ *Eşanl.* **taş kömürü.**

antrasitler, ç.i. *Fr. anthracides.* Karbon cinsinden olan mineral familyası.

antrazin, i. *Fr. anthrazine. kim.* Indantren'in çinko tozu üzerinde damıtılmasıyla elde edilen, fenazin tipinde:

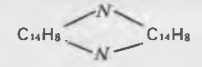

formüllü madde.

antre, i. *Fr. entrée.* § ❶ Bir binanın girilen ilk kısmı. Bir binaya veya daireye girmek için geçilen yer, bölüm, odacık: *Geniş antreli bir bina;* [*Ing.* Entrance]. § ❷ Bir yere girmek için ödenen para. [*Osm.* Duhuliye; *Ing.* Entrance fee]. § ❸ Rölöve ile ızgara arasında sofraya gelen salçalı veya salçasız *(etyahnisi, salam, sote, börek, kızartma, köfte, sufle, hamur işi v.b.)* yemekler. § ❹ *tiy.* (a) Sahneye giriş, bu girişin tarzı; (b) Aktörün veya aktrisin sahneye girdiği an.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Giriş,** § ❷ **Giriş parası.**

antrenman, i. *Fr. entraînement. sp.* Bir spor dalında hazırlık çalışması. [*Osm.* Idman; *Ing.* Physical training, exercise].

antrenör,-rü, i. *Fr. entraîneur. sp.* Bir spor dalında sporcu yetiştiren ve çalıştıran kimse: *Güreş antrenörü, futbol antrenörü.* [*Ing.* Trainer].

antrenörlük,-ğü i. Antrenörün işi, mesleği: *Antrenörlük kursu.*

antrepo /antre:po/, i. *entrepôt. ikt.* (a) Gümrüğü ödenmemiş malların konduğu depo; (b) Belirli bir ticarî firmaya veya belirli bir amaca ayrılmış olan yer, depo. [*Osm.* Ardiye; *Ing.* Bonded warehouse].

antrepocu, i. *ikt.* § ❶ Bir antrepo işleten; depolanmış malların muhafazasıyle yükümlü kimse. § ❷ Devletin tekelinde olan bazı malların muhafazası ve satışıyle yükümlü memur.

antrimolit,-ti, i. *Fr. antrimolite. min.* Irlanda'da Antrim kıyısında bulunan bir çeşit mezolit.

antrit,-ti, i. *Fr. antrite. tıp.* Midenin prepilorik bölgesinin *(antrum, kovuk)* iltihabı; gastridin sık görülen bir şeklidir. [*Ing.* Antritis].

antrkot,-tu I. *Fr. entrecôte.* Sığırın sırt ve boyuna yakın iki kürek arasından ve pirzolalık yerinden çıkartılan, kemiğinden sıyrılmış et dilimi. [*Ing:* Steak cut from the ribs *(of beef)*].

antrok,-ku i. *Fr. entroque* < *Yun. jeol.* Triyas devri katmanlarında bulunan birtakım taşıllara *(fosillere)* verilen ad.

~ **kalkeri,** *jeol.* Derisidikenlilerden deniz lâlelerinin yaptığı kalker. [*Fr.* Calcaire à entroque].

antrol,-lü, i. *Fr. anthrol. kim.* α veya β pozisyonlarında hidroksilli antrasen türevi.

antron, i. *Fr. anthrone. kim.* Antranol'un ketonik tautomer şekli. [*Ing.* Anthrone].

antropik toprak, i. *trm.* Tabiî topraklardan insan vasıtasıyle meydana getirilen ve insan karışmasıyle yeni özellikler kazanan topraklar. [*Ing.* Anthropical soil]

antropo-, i. *Yun. anthropo-,* Insan anlamında olan bu önekle bir takım bileşimler yapılmıştır.

antropobiyoloji, i. *Fr. anthropobiologie.* < *Yun.* Insanın hayat belirtilerinin ve kurallarının araştırılması. [*Ing.* Anthropobiology].

antropocoğrafya, i. *Fr. anthropogéographie. coğr., fels.* ve *sosy.* Insan coğrafyası. Coğrafî çevrelerine göre insan topluluklarının yeryüzündeki dağılışını inceleyen coğrafya dalı. Tabiatın insan toplumuna etkisini inceler. [*Ing.* Anthropogeography].

antropofil, s. *Fr. anthropophile.* Bir bölgeye insan eliyle getirilen veya yaşadıkları bölgedeki şartlar insan tarafından hazırlanan bitkiler için kullanılır.

antropofit,-ti, i. *Fr. anthropophyte. bot.* Kültivasyon sırasında kazaen *(arızî)* olarak ithal edilmiş bitki. [*Ing.* Anthropophyte].

antropografi, i. *Fr. anthropographie.* Insan ırklarını yer yüzündeki dağılışı, fizik, karakter, dil ve âdet ayrılıkları bakımından inceleyen antropoloji dalı. [*Ing.* Anthropography].

antropoit,-di, s. *Fr. anthropoïde.* Insana benzeyen, insansı, yüzü insan yüzünü andıran. [*Ing.* Anthropoid].

~ **maymun,** *zool.* ◘ **Maymun.**

antropojenez, i. *Yun. anthropos,* insan + *genesis,* soy. *biy.* Insanın gelişmesi. [*Ing.* Anthropogenesis; *Fr.* Anthropogénèse].

antropojeografi, i. *Fr. anthropogeographie* ◘ **Antropocoğrafya.**

antropokimya, i. *Fr. anthropochimie. kim.* Kimyanın, insan vücudundaki dokuları ve sıvıları inceleyerek yapımızın ana ilkelerini belirleyen bölümü. [*Ing.* Anthropochemistry] ◉ **diferansiyel** ~, *kim.* Insanın kimyasal bünyesinde ırklara göre meydana gelen değişiklikleri ortaya koyan dal.

antropoklimatoloji, i. *Fr. anthropoclimatologie.* Iklimin insan üstündeki etkilerini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Anthropoclimatology]

antropokrasi, i. *Fr. anthropocratie. tıp.* Hastalıkların seyrine şiddetle müdahale etmek gerektiğine inanan tedavi doktrini. [*Ing.* Anthropocracy].

antropolog, i. *Fr. anthropologue* < *Yun. fels.* Antropoloji uzmanı, bilgini. [*Osm.* Beşeriyatçı; *Ing.* Anthropologist].

antropoloji, i. *Fr. anthropologie.* < *Yun. anthropos,* insan + *logos,* bilim. *biy., fels.* ve *sosy.* Insanın yeryüzüne gelişinden itibaren bugüne kadar geçirdiği gelişmeyi inceleyen bilim dalı. Insanın kafatası ve beden yapısına göre fizikî niteliklerini inceleyen bilim. [*Osm.* Beşeriyet; ilm-ül-beşer; *Ing.* Anthropology] ☆ *Eşanl.* **insanbilim; ahlâk** ~ **sı,** *fels.* ◘ **Ahlâk.** ◉ **diferansiyel** ~, *sosy.* Belli bir ırka bağlılıklarına bakılmaksızın, insanların bireysel değişikliklerinin incelenmesi. [*Ing.* Differential anthropology]. ◉ **kültür** ~ **si,** *sosy.* Sosyal yapıların temeli olarak düşünülen ve kişilikle münasebetleri çerçevesinde ele alınan sosyal ve etnik bir grupun inanç ve kurumlarının *(Taylor'a göre «ilim, inanç, sanat, ahlâk, kanun ve âdetler» inin)* incelenmesi. [*Ing.* Cultural anthropology]. ◉ **iktisadî** ~, *sosy.* Çeşitli iktisadî sistemlerin kuramsal *(teorik)* olarak karşılaştırılması ve çözümlenmesi. [*Ing.* Economical anthropology]. ◉ **sosyal** ~, *sosy.* Bir grupta yapıların incelenmesi.

antropolojik, s. *Fr. anthropologique* < *Yun.* Antropolojiyle ilgili. [*Ing.* Anthropological].

antropolojizm, i. *Fr. anthropologisme. fels.* «Genel olarak» ele alınan insanı, sadece maddeci bir biyolojik açıdan, tabiatın bir parçası olarak inceleyen kuram (görüş). Başlıca temsilcileri Ludwig. Feuerbach ve Nikolay Çernişevski'dir. [*Ing.* Anthropologism].

antropomagnetizm, i. *Fr. anthropomagnétisme.* Insan ile bütün diğer cisimler arasındaki yakın ilişkiler açısından ele alınan hayvansı magnetizm. [*Ing.* Anthropomagnetism].

antropometre, i. *Fr. anthropomètre.* Insan vücudundaki çeşitli parçaların boyutlarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Anthropometer].

antropometri, i. *Fr. anthropométrie* < *Yun.* Insan vücudunun, özellikle kafatasının ölçü oranlarının incelemesi ve bu yoldan değişik insan tiplerinin ve onların birbirleriyle ilişkilerinin araştırılması. [*Ing.* Anthropometry].

antropometrik, s. *Fr. anthropométrique* < *Yun.*

Antropometriyle ilgili. [*Ing.* Anthropometric(al)].
— **ölçüler,** *biy.* Çocuğun somatik, yani beden gelişmesi bakımından değerlendirilmesine yardımcı olan ölçüler .

antropomorf, s. *Fr. anthropomorphe.* (a) Insana benzeyen, insan biçiminde *(hayvan);* (b) *bot.* Kol ve bacaklarını açmış bir insana benzedikleri için, bazı orkidelerin alt taç yaprağı hakkında kullanılır; (c) *bot.* Adamotu; (ç) *san.* Bir insan başı veya gövdesi biçimindeki vazolar veya içine ölü küllerini koymaya yarayan kavanozlar. [*Osm* Müşebbeh; *Ing.* Anthropomorphous].
☆ *Eşanl.* **insansı, insanımsı, insan biçimi.**

antropomorfi, i. *Fr. anthropomorphie. zool.* Bazı hayvanlarda insanı hatırlatan fizik benzerlik. [*Ing.* Anthropomorphy].

antropomorfizm, i. *Fr. anthropomorphisme* < *Yun. anthropo-,* insan + *morphe,* şekil. *fels.* ◘ **insanbiçimcilik.**

antropomorfoloji, i. *Fr. anthropomorphologie.* Insan vücudunun biçimini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Anthropomorphology].
☆ *Eşanl.* **biyotipoloji**

antroponimi, i. *Fr. anthroponymie. dilb.* Onomastik'in bir bölümü. Insan adlarını inceler. [*Ing.* Anthroponymia].

antroponomi, i. *Fr. anthroponomie. tıp.* Insanın gelişmesiyle ilgili kanunları çevresindeki diğer varlıklar ve şartlara kıyaslayarak inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Anthroponomy].

antroponozoloji, i. *Fr. anthroponosologie.* Yalnız insanda görülen hastalıklarla uğraşan bilim. [*Ing.* Anthroponosology].

antroposantrik, s. *Fr. anthropocentrique. fels.* insanı evrenin merkezi sayan, yani âlem'in yaratılmasına sebep sayan. Antroposantrizmle ilgili olan. [*Ing.* Anthropocentric].

antroposantrizm, i. *Fr. anthropocentrisme. fels.* ◘ **insaniçincilik.**

antroposkopi, i. *Fr. anthroposcopie. psik,* Bir kimsenin, yüz ifadelerine bakarak eğilimlerini anlama sanatı. [*Ing.* Anthroposcopy].

antroposomatoloji, i. *Fr. anthroposomatologie.* Insan vücudunun yapısını ve organik fonksiyonlarını inceleyen bilim. [*Ing.* Anthroposomatology.

antropoteizm, i. *Fr. anthropothéisme. fels.* Insanlığın tanrılaştırılması.

antropotekni, i. *Fr. anthropotechnie. sosy.* Insana, biyolojik bakımdan, sosyolojik gelişmesine ve eğitimine uygun bir düzey sağlama sanatı. [*Ing.* Anthropotechnics].

antropotoksin, i. *Fr. anthropotoxine* < *Yun. anthrôpos,* insan + *toksikon,* zehir. *biyokim.* insanda akciğerlerden çıkarıldığı sanılan bir toksin. [*Ing.* Anthropotoxin].

antropoyit, ◘ **Antropoit.**

antropozooloji ,i. *Fr. anthropozoologie.* Insanla öbür hayvanlar, özellikle maymunlar arasındaki anatomik, taksonomik ve filetik ilişkileri inceleyen bilim. [*Ing.* Anthropozoology].

antropyon, i. *Fr. entropion* < *Yun. en,* içinde + *tropein,* çevirmek. *tıp.* Göz kapaklarının içeriye kıvrılması.

antroskop,-pu, i. *Fr. anthroscope. tıp.* Sinüs muayene cihazı. [*Ing.* Anthroscope].

antrotimpanit,-ti, i. *Fr. anthrotympanite. tıp.* Antrum mastoideum ile orta kulak iltihabı. [*Ing.* Anthrotympanitis].

antrotom, i. *Fr. anthrotome. tıp.* Sinüs (bilhassa antrum Highmori) delmekte kullanılan bir çeşit trepan. [*Ing.* Anthrotome]

antrotomi, i. *Fr. anthrotomie. tıp.* Mastoit oyuğunun veya Highmore oyuğunun *(üst çene sinüsü)* açılmasıyla gerçekleştirilen cerrahî müdahale.

antrparantez, s. *Fr. entre parenthèses.* Arada, geçerken, hatıra gelmişken, asıl konu ile, biraz önceki veya sonraki ile, doğrudan doğruya ilgili olmaksızın anlamında kullanılır. [*Osm.* Istitraten].

antrum, i. *Lat. anat.* Organizmadaki bazı boşluklara verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Antrum]. ◉ **mastoit —u,** Mastoit çıkıntı içinde orta kulakta birleşen boşluk. ◉ **Highmore —u,** Üst çene kemiğindeki boşluk. ☆ *Eşanl.* **üst çene sinüsü.** ◉ **pilor —u,** Midenin pilordan önceki bölümü.

anus /an:us/, i. *Lat. anat.* Sindirim kanalının çıkış deliği, son bağırsak ve doğru bağırsağın bittiği bölge. [*Osm.* Şerç; *Ing.* ve *Fr.* Anus]. ◉ **hücre —u,** *zool.* Bazı bir hücreli hayvanlarda sindirilmemiş besin maddelerinin atıldığı geçici veya daimî bir açıklık. [*Ing.* ve *Fr.* Cytopyge]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 484.* **SINDİRİM SİSTEMİ.**
— **yüzgeci,** zool. Balıklarda anus bölgesinde tek halde bulunan yüzgeç. [*Ing.* Anal fin; *Fr.* Nageoire anale].

anuskop,-pu, i. *Fr. anuscope. tıp.* Anusu muayene için kullanılan göreç (spekülom). [*Ing.* Anuscope].

anuskopi, i. *Fr. anuscopie. tıp.* Anuskop ile anus kanalının muayenesi. [*Ing.* Anuscopy].

anut /anüt/, s. *Osm.* < *Ar. inâd* >*anüd.* Inatçı, ayak direyici. [*Ing.* Obstinate; *Fr.* Entêté].
☆ *Yak. anl.* **direngen, muannit.**
☆ *Karş.* **uysal, munis.**

anüri, i. *Fr. anurie* < *an,* -sız + *Yun. uron,* sidik. *tıp.* Idrarın kesilmesi. [*Ing.* Anuria].

anyon, i. *Fr. anion. kim.* Negatif iyon. Anoda giden negatif elektrikle yüklü iyon veya kök. [*Ing.* Anion].

anzarot,-tu, i. *Ar. enzerut.* § ❶ Eskiden yara tımarlarında kullanılan bir reçine; § ❷ *arg.* Rakı: *Anzarotu yuvarlamayınca işimiz rast gitmiyor be abi.* ☆ *Eşanl.* **carmak, carmakçur, düziko, imam suyu, istim,** pırna, **pirne, piyiz.**
—ağacı, *bot. Penaeaceae* familyasından, 1 m.ye kadar boylanabilen, Güney Afrika'da yetişen, *P. sarcocolla* ve *P. mucronata* adlı türlerinden **anzarot** adlı reçine elde edilen ağaççıklara verilen cins adı. [*Lat. Penaea*].

anzim, ◘ **Enzim.**

aorist,-ti, i. *Fr. aoriste* < *Yun. aoristos,* belirsiz. *dilb.* Yunanca fiil çekim zamanı [*Ing.* Aorist].

aort, i. *Yun. anat.* Vücut dokularının beslenmesi için gereken oksijenli kanı taşıyan atardamarların başlangıcı olup sol ventrikülden dördüncü bel omuruna kadar ilerler. [*Lat.* ve *Ing. Aorta; Fr.* Aorte]. ☆ *Eşanl.* **büyük atardamar, ana atardamar.** ◉ **göğüs —u.** *anat.* Dördüncü göğüs omuru cisminin sol yanından diyafragmanın aort deliğine kadar uzanan aort: soldan sağa ve pek az da arkadan öne doğru eğik olarak orta çizgiye yavaş yavaş yaklaşır. [*Lat. Aorta thoracica; Ing.* Thoracic aorta; *Fr.* Aorte thoracique]: ◉ **karın —u,** *anat.* Diyafragmanın aort deliğinden, arkasında göğüs kanalı *(ductus thoracicus)* ile geçerek, arkada dördüncü bel omuru hizasına kadar gelerek orada uç kollarına ayrılan parça. [*Lat. Aorta abdominalis; Ing.* Abdominal aorta; *Fr.* Aorte abdominale]. ◉ **sırt —u,** *zool.* Amfiyoksüslerde sırt bölgesinde uzanan 2 ana atardamar olup yutak hizasında birleşerek tek bir damar halinde vücudun ardına doğru ilerler. [*Lat. Aorta descendens; Ing.* Dorsal aorta; *Fr.* Aorte descendante].
— **darlığı** *(stenozu), tıp.* Aort deliğindeki darlık *(sistolik sufl).*
— **deliği,** *anat.* Aortu sol karıncığa birleştiren delik.
— **kemeri,** *anat.* Aortun sol ventrikülden dördüncü göğüs omuruna kadar olan bölümüne verilen ad. Bu kemerin doğrultusu önden arkaya, sağdan soladır. [*Lat. Arcus aortae; Ing.* Aortic arc; *Fr.* Arc aortique]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 6* — **AKCİĞER;** *ŞEKİL:* — **KALB.**
— **sinusu,** *anat. Aort* kapakçığının yarımay (sigmoid) velimlarının pariyetal yüzleriyle aort duvarı arasında kalan boşluklara verilen ad. [*Lat. Sinus aortae; Ing.* Aortic sinus; *Fr.* Sinus aortique].
☆ *Eşanl.* **Valsalva sinusları.**
— **sistemi,** anat. Aorttan çıkan damarların tümü.
— **yayı** *zool.* Yürekten çıkan ana atardamarın başlangıç parçası olup, kuşlarda sağa, memelilerde sola doğru kıvrılmıştır. [*Osm.* Kavs-i ebher; *Ing.* Aortic arch; *Fr.* Arc aortique].
— **yetersizliği,** *tıp.* Kalb ve aort arasındaki kapakların tam kapanmaması.

aortektazi, i. *Fr. aortectasie. tıp.* Aort genleşmesi [*Ing.* Aortectasia].

aortit,-ti, i. *Fr. aortite. tıp.* Aort *(duvarının)* iltihabı. Çoğunlukla frengi, daha seyrek olarak romatizmada görülür. [*Ing.* Aortitis].

aortografi, i. *Fr. aortographie. tıp.* Aort'un radyolojide kullanılan bir maddevle savdamsızlaştırıldıktan sonra alınan radyografisi. [*Ing.* Aortography].

aortostenoz, i. *Fr. aortostenose. tıp.* Aort daralması. [*Ing.* Aortostenosis].

apaçık /ap:açık/, s. < *açık.* Tamamen *(büsbütün)* açık, gizli yanı olmayan. Doğruluğu kolaylıkla kavranabilen ve zihinde hiç bir şüpheye yer bırakmayan. [*Osm.* Bedihî; *Ing.* Obvious, evident, clear; *Fr.* Évident, -ente].
☆ *Yak. anl.* **görünür, besbelli, belli, ayan, aşikâr ,sarih ,hüveyda.**
☆ *Karş.* **gizli, kapalı ,üstü örtülü, pinhan.**

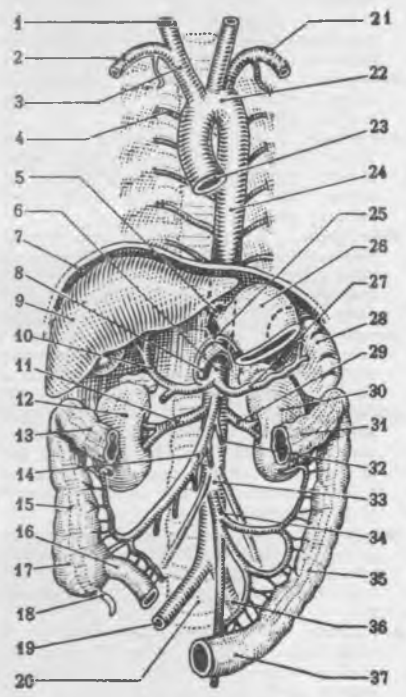

Şekil: 17. — **AORT VE DALLARI:**
1. Sağ ilkel şah damarı. **2.** Sağ alt anahtar halkası. **3.** Kafa-Baş atardamarı. **4.** Kaburgalararası atardamarı. **5.** Diyaframın yemek borusu ağzı. **6.** Bağırsak atardamarı. **7.** Diyafram. **8.** Diyaframın aort ağzı. **9.** Karaciğer. **10.** Karaciğer atardamarı. **11.** Sağ böbrek atardamarı. **12.** Sağ böbrek. **13.** Enine kolon. **14.** Karınzarı üst atardamarı. **15.** Inen kolon. **16.** Ince bağırsağın son bölümü. **17.** Kör bağırsak. **18.** Apandis. **19.** Sağ ilkel atardamarı. **20.** Beşinci bel omuru atardamarı. **21.** Sol alt anahtar halkası. **22.** Göğüs Aortu. **23.** Koroner mide atardamarı. **24.** Mide. **25.** Dalak atardamarı. **26.** Dalak. **27.** Sol böbrek atardamarı. **28.** Sol böbrek **29.** Enine kolon. **30.** Ince bağırsak atardamarı. **31.** Aort. **32.** Alt karın zarı atardamarı. **33.** Inen kolon. **34.** Sol ilkel ilyak atardamarı. **35.** Sigmoid *(Kalça - Leğen)* kolon.

apaçıklık,-ğı /ap:açıklık/, i. Apaçık olma hali veya özelliği. [*Osm.* Bedahet; *Ing.* Obviousness, evidence; *Fr.* évidence].
☆ *Yak. anl.* **bellilik, besbellilik, sarahat.**

apadana, i. *mim.* ◘ **Abâdana.**

apagoji, i. *Fr. apagogie* < *Yun. apagoge,* getirmek. *mant.* Bir önermenin doğruluğunu ispat etmek için karşıt önermenin saçmalığını göstermeye dayanan çıkarım tarzı. [*Ing.* Apagogy].

apalak, s. *h.d. (Kucaktaki veya memedeki çocuk hk.)* Gürbüz, iri ve tombul.
— **topalak,** *dey.* Tombul, sevimli, yüzü gözü temiz *(küçük çocuk).*

apandikosel, i. *Fr. appendicocèle. tıp.* Apandis fıtığı. [*Ing.* Appendicocoele].

apandikostomi, i. *Fr. appendicostomie. tıp. cerr.* Apandisin, boşluğu açıldıktan sonra deriye ağızlaştırılması. [*Ing.* Appendicostomy].

apandis, i. *Fr. appendice* < *Lat. ad*, -ya + *pendere*, asmak > *appendix*. § ❶ *anat.* Körbağırsağın 4-12 sm. uzunluğundaki körelmis solucansı son bölümü. [*Osm.* Zeyl; *Ing.* Appendix]. § ❷ *zool.* Daha iri kısımlara *(bacak, mandibula, anten, palpa, solungaç kesesi v.b.)* takılı ince uzun bölümlere verilen ad. [*Osm.* Zeyl; *Ing.* Appendix]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 485.* — **SiNDiRiM SiSTEMi ve iÇ-ORGANLAR**.

apandisektomi, i. *Fr. appendicectomie. tıp. cerr.* Körbağırsak apandisinin ameliyatla alınması. [*Ing.* Appendisectomy].

apandisit,-ti i. *Fr. appendicite. tıp.* Apandis iltihabı. [*Ing.* Appendicitis].

apansız, apansızın /ap:ansız/, z. Birdenbire, pek ansızın [*Ing.* Suddenly: *Fr.* Soudain].
☆ *Yak. anl.* **birden bire, aniden, ansızın, nagâh**.
☆ *Karş.* **yavaş yavaş, ağır ağır, aheste.**

apar, i. *Fr. à part. tiy.* § ❶ Oyuncuların sahnede, seyircilerin duyacağı ama sanki öbür oyuncuların duymayacağı biçimde kendi kendilerine konuşmaları. § ❷ Oyuncunun seyirciye dönerek konuşması *(seyirciye seslenişi)*.

aparey, i. *Fr. appareil.* Birçok parçalardan meydana gelmiş âlet. [*Osm.* Cihaz; *Ing.* Apparatus].

aparkat, aparkut, i. *Ing. upper-cut. sp.* Boksta kroşe yumruğun aşağıdan yukarıya doğru atılan şeklinin adı. Kol, dirsekten 45 derecelik bir açı teşkil eder ve yumruk mideye, karaciğere, kalbe veya çeneye atılır.

aparmak(-i), i. § ❶ kapıp kaçmak, Alıp götürmek. [*Ing.* To carry off; *Fr.* S'emparer]. § ❷ *arg.* Gizlice alıp kaçmak, aşırmak.
☆ *Yak. anl.* **sürüklemek, çekip götürmek.**

aparöni i. *Fr. apareunie* < *Yun. a*, -sız + *pareune*, çiftleşmek, *tıp.* Kadın cinsiyet organlarının kötü oluşmasından veya yokluğundan ileri gelen çiftleşme imkânsızlığı. [*Ing.* Apareunia].

aparte. i. *Fr. aparté* < *Lat. a. parte*, ayrı olarak. *tiy.* Bir tiyatro oyuncusunun yalnız seyirci tarafından duyulduğu fark olunan kendi kendine yaptığı konuşma.

apartman, i. *Fr. appartement.* Odaları ve diğer müştemilâtı bir kat üzerinde olan dairelerin meydana getirdiği taş veya beton bina. [*Ing.* Apartment(s), block of flats]: ⊙ **blok** —, Aynı tip birden fazla apartmanın birbirine bitiştirilmesiyle elde edilen kırk, elli dairelik büyük bina *(böyle yapılmış binalar topluluğu)*.
— **dairesi**, Bir apartman katında, çeşitli odaları, mutfak, banyo v.b. bölümleriyle başlıbaşına bağımsız bir ev sayılabilecek bölüm. [*Ing.* Flat].
— **katı**, Bir apartmanın bir veya birkaç daireyi içine alan katı. [*Ing.* Floor; *Fr.* Étage].

apar topar, z. Telâş ve acele ile. [*Ing.* With surprising suddenness, headlong].

apastron, i. *astr.* Bir çiftyıldız sisteminde, eşyıldızın başyıldıza en uzak olduğu nokta.

apaş, i. *Fr. apache. (Amerika'nın Apaş yerlilerinin adından).* Külhanbeyi, *hayta.* [*Ing.* Apache].

apatam, i. *Fr. apatame.* Afrika zencilerinin direkler üstüne calı çırpı örterek yaptıkları çardak gibi barınak.

apatelit,-ti ,i. *Fr. apatélite* < *Yun. apate*, aldatma + *lithos*, taş. Çömlekçi kilinde yuvarlak veya tozlaşma halinde bulunan demir hidrosülfat.

apati, i. *Fr. apathie.* < *Yun. a* + *pathos*, duygu > *apatheia. fels.* Dış izlenimlere karşı duyarsızlık. Duygusal hayatta başkalarına karşı duygu kapanıklığı. *(Ayni zamanda bir mizaç ve karakter tipidir);* Çevre ile patolojik ilgisizlik. [*Osm.* Lâkayıtlık; *Ing.* Apathy].
☆ *Eşanl.* **duygusuzluk.**

apatit,-ti, i. *Fr. apatite. min.* ve *jeol.* Kemik dokusunda bulunan, içinde flüor veya klor olan tabiî kalsiyum fosfat [$Ca_5(PO_4)_3$ F,Cl, OH].

apatozor, i. *Fr. apatosaure.* < *Yun. apatan.* Yanıltmak + *saura*, kertenkele. *jeol.* Dev boylu kertenkele ayaklı dinozor.

apaz, i. *Erm. ap.* § ❶ Avuç. [*Ing.* Palm; *Fr.* Paume]. § ❷ s. Avuç dolusu. Bir avuç miktarı: *Bir apaz para, bir apaz buğday;* [*Ing.* Handful; *Fr.* Poignée]. § ❸ *arg.* Ele geçirilmiş, bahşiş olarak alınmış şey.

apazlama, s. § ❶ *den.* Pupa ile orsa arasında esen ve yelkenleri dolduran, geminin omurgasına 45° açı ile esen *(rüzgâr): Rüzgâr apazlama esiyor.* [*Ing.* Abreast; *Fr.* Par le travers, à la hauteur]. § ❷ z. Böyle esen bir rüzgârla: *Apazlama gidiyoruz.*

apazlamak(-i), f. < *Erm. apaz*, avuç. § ❶ Avuçlamak; [*Ing.* To grasp with the hand; *Fr.* Empoigner]. § ❷ *den.* (a) *(yelken)* Rüzgârdan şişmek; (b) nsz. *(gemi)* Apazlama gitmek. [*Ing. (ship)* To have all sails set; *(sail)* To fill, draw; To stand out to sea; *Fr.* Avoir vent largue, porter au largue]. § ❸ *arg.* Zorla elde etmek, yakalamak.

apediyoskop ,i. *Fr. apédioscope.* Stereoskopik resimleri görmeğe mahsus âlet. Iki merceği olup, yan yana iki noktadan alınmış iki resme bununla bakıldığı vakit kabartma *(üç boyutlu)* görünür. [*Ing.* Apedioscope]:

apeks, i. *Lat. apex.* § ❶ *tıp.* Tepe, uç. § ❷ *tar.* Saliens'ler ile flamen'lerin takkesinde tepeye yerleştirilen yün sarılmış zeytin dalı. § ❸ *astr.* ◘ **Günerek.** § ❹ *dilb.* Latinlerin yazıtlarında kullandıkları ve uzun bir ünlüyü belirten vurgu işareti. § ❺ *teknol.* Bir siklonda koyulaşan sıvının boşaldığı delik.

apepsi, s. *Fr. apepsie* < *Yun. a*, -sız + *pepsis*, hazım, *tıp.* ◘ **Hazımsızlık.**

aperea, i. *Lat. zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Kobaygiller *(Caviidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 90 sm. Brezilya'da orman kenarlarında toplu halde yaşar. [*Lat. Cavia aperea; Ing.* Aperea; *Fr.* Aperea].

aperispermik, s. *Fr. aperispermique. biy.* Besleyici dokusu olmayan *(tohum)*.

aperitif, i. *Fr. aperitif* < *aperire*, açmak. iştah açmak için yemekten önce içilen alkollü içki. [*Ing.* Appetizer].

aperiyodik, s. *Fr. apériodique. elek.* Peryodik olmayan, zamansız, süresiz. Hareketli kısmı sarsıntısız çalışmaya başlamış bir cihaz için kullanılır: *Aperiyodik galvanometre.* [*Ing.* Aperiodic].
— **devre**, *rad.* Kendine özgü bir salınım periyodu olmayan devre. Aperiyodik devreler radyotelegram yayınlarının dinlenmesinde verici istasyonların aranmasını kolaylaştırır.

apersepsiyon, ◘ Tamalgı.

aperseptif, ◘ Tamalgısal.

apertometre, ◘ **Açıklıkölçer.**

apetal, s. *Fr. apétale. bot.* Taçyapraksız. [*Ing.* Apetalous].
— **çiçek**, *bot.* ◘ **Çiçek.**

apış, i. *anat.* Uyluğun iç tarafı, iki bacak arası, budun iç yüzü. [*Ing.* Stride, fork of the body; *Fr.* Partie interieure de la cuisse].
⊙ — **ını açmak**, *dey.* Iki bacağını açmak, bacaklarını açarak oturmak. [*Ing.* To open one's legs asunder, sit or stand astraddle].
— **oturuşu**, *sp.* Binicinin, vücudu öne eğilmiş durumda, bütün ağırlığını apışına vererek atın üzerine oturması *(Rahatsız bir oturuş şeklidir)*.

apışak, s. ◘ **Apşak.**

apış.arası, b.i. *anat.* Leğen çukurunu alttan örten yumuşak kısımların tümünü kaplayan bölge. [*Osm.* Ican; *Lat.* ve *Ing. Perineum; Fr.* Perinee]. ⊙ — **nda gezmek**, *dey.* Birinin yanında onu rahatsız edecek şekilde bulunmak, bıktıracak kadar ayağının altında dolaşmak.

apışık, s. ve i. § ❷ Yorulup, kuyruğunu apışları arasına alarak sünepe sünepe *(yılgın yılgın)* giden *(hayvan)*; [*Ing.* With legs astraddle]. § ❸ *mec.* Yorulup şaşırmış, âciz bir durumda kalmış *(kimse)*. [*Ing.* Too tired to move, weary, dejected].

apışlık,-ğı, i. *anat.* Külot veya pantalon gibi giyeceklerin ağ kısmı. [*Ing.* Gore, gusset; Gousset, godet].

apışmak, nsz. f. § ❶ *(Hayvan hk.)* Yorgunluktan apışlarını birbirinden ayırarak yere çökövermek. [*Ing.* To open the legs apart and stand or sit astraddle; *Fr.* Écarquiller les jambes]. § ❷ *mec.* Hayrete kapılmak, ne yapacağını bilememek, şaşırmak, âciz kalmak, yılıp, yorulup başlanılan bir işi bitirememek. [*Ing.* To give up, to stand helpless; *Fr.* Être abattu, exténué]. ⊙ **apışıp kalmak**, *dey.* Şaşırmak, ne yapacağını bilemez bir durumda kalmak. [*Ing.* To be completely bewildered; *Fr.* Rester indecis; rester perplexe; ne plus savoir oû donner la tête].
☆ *Yak. anl.* **hayret etmek, şaşakalmak, donakalmak.**
☆ *Karş.* **Aklını başına toplamak.**

apıştırmak(-i), f. § ❶ Hayvanı çok yorarak, yürüyecek kuvvet bırakmamak. Apışmasına sebep olmak. § ❷ *den.* Çifte demir atarak döndükçe geminin bir alan içinde kalmasını sağlamak. § ❸ *mec.* Yıldırmak, şaşırtmak. [*Ing.* To make stand a-straddle, to tire a horse out completely].

apiin ,i. *Lat. apium*, maydanoz. *kim.* Apijen'in, maydanoz ve kerevizde rastlanan glukozoit'i. [*ing.* Apiin; *Fr.* Apiine].

apijenin, i. *Fr. apigénine. kim.* Apiin'in kaynar klorhidrik asit etkisiyle ikiye ayrılmasında glükozla birlikte meydana gelen kristalleşebilir madde.

apikal, i. *Lat. apex*, zirve. *biy.* Bir organın tepe veya uç kısmı. [*Lat.* ve *Fr.* Apical].
— **meristem**, *bot.* ◘ **Meristem.**
— **plasentalanma**, *bot.* ◘ **Plasentalanma.**

apiko /api:ko/, i. *It. a picco.* § ❷ *den.* Geminin, zinciri toplayıp, demirini kaldırmaya hazır bulunması. [*Ing.* Ready; *Fr.* A Pic]. § ❷ s. *mec. arg.* Hazır, tetik, derli toplu. *Apiko bir delikanlı. Apiko giyinmek.* [*Ing.* On the qui vive, alert, smart; *Fr.* Prompt, pret, chic, paré). § ❸ *arg.* Derli toplu, düzgün kıyafetli: *Apiko bir kız.* [*Ing.* ve *Fr.* Excellent]
— **beklemek**, *arg.* Herhangi bir işe başlamak için her an hazır bulunmak.

apikoliz, i. *Fr. apicolyse* < *Lat. apex, apicis, uç* + *Yun. lysis*, çözme, ayırma. *tıp.* Akciğerin tepe kısmının çökmesi; plevra kubbesi iç bağlarından kurtarılarak ve göğüs kafesinin çeper kasları ile plevra dış dokusu arasındaki normal yerinden uzaklaştırılarak yapılır. [*ing.* Apicolysis].

apikül,-lü, i. *Fr. apicule. biy.* (a) *(bitkilerde)* Bir damarın uzaması ile oluşan, kısa, sivri ve oldukça sert bir nokta; (b) Bazı bir hücreli hayvanlarda tepe noktasında bulunan küçük bir çıkıntı. [*Ing.* Apiculus].

apiküllü, s. *biy.* Kısa, sivri ve bir uçla son bulan, sivri uçlu, dar tepeli. [*Ing.* Apiculate; *Fr.* Apiciforme].

apiol,-lü, i. *Fr. apiole* < *Lat. apium. kim.* § ❶ Formülleri.

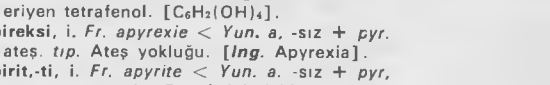

şeklinde olan bazı fenol türevlerine verilen ad. § ❷ Maydanoz tohumunun faal unsuru: *Apiol nöbetlere, aybaşı sancılarına karşı ve sıtma ilâcı olarak kullanılır.* [*Ing.* Apiol].

apion, i. *Yun. apios*, armut, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Buğdaybitigiller *(Curculionidae)* familyasından, Baklagiller üzerinde yaşayan ufak bit. [*ing.* ve *Fr.* Apion].

apionol,-lü, i. *kim.* Aminopirogallol klorhidratın su ile kaynatılmasından doğan ve 161°C'de eriyen tetrafenol. [$C_6H_2(OH)_4$].

apireksi, i. *Fr. apyrexie* < *Yun. a*, -sız + *pyr.* ateş. *tıp.* Ateş yokluğu. [*Ing.* Apyrexia].

apirit,-ti, i. *Fr. apyrite* < *Yun. a.* -sız + *pyr, pyros*, ateş. *min. Rengi*, içindeki aşırı miktardaki manganezden ileri gelen bir çeşit kırmızı turmalin. [*Ing.* Apyrite].

apirojen, s. *Fr. apyrogène. tıp.* § ❷ Ateş yükselmesini önleyen. § ❷ Ateş yapmayan *(Özellikle ilâçların içinde bulunan maddelerle sıvılar için kullanılır)*. [*Ing.* Apyrogenous].
— **çözeltiler**, *tıp.* Şırınga edildiği kişinin ısısını yükseltebilecek bütün mikroplu maddelerden temizlenmiş izotonik serumlar.

aplana, i. ve s. *Fr. aplanat*, < *a*, -sız + *Yun. plane*, hata. *fot.* Aplanetik objektif.

aplanatik, s. *Fr. aplanatique. fiz.* Küresel sapınçsız bir görüntü veren optik sistem için kullanılan terim. [*Ing.* Apianatic].

aplanetik, s. *Fr. aplanetique* < *a*, -sız + *Yun. plâne*, hata. Aletin ekseninden küçük uzaklıklarda bulunan bir nokta cisim için geometrik sapınç göstermeyen bir optik sistemi *(ayna, mercek, objektif v.b.)* hakkında kullanılan, yani aynı noktadan çıkan bütün ışık ışınlarının aynı noktada birleştiklerini gösterir. [*Ing.* Aplanetic].

aplanetizm, i. *Fr. aplanétisme. fiz.* Bir optik sistemin, hiç değilse küçük cisimlerde, basit ışınımların sapıncına yer vermeme nite-

liği: *Aplanetizm optik âletlerde görüntülerin netliği için gerekli bir şarttır.* [*Ing.* Aplanetism].

aplanogamet,-ti, i. *Fr. aplanogamete.* < *Yun. a,* -sız + *planos,* dolaşan + *gametes,* eş. *biy.* Hareket yeteneği bulunmayan veya hareket etmeyen gamet. [*Ing.* Aplanogamete].

aplanospor, i. *Fr. aplanospore, biy.* Bazı suyosunlar tarafından meydana getirilen kalın duvarlı spor. Hareket etmeyen *(hareketsiz)* spor. [*Ing.* Aplanospore].

aplasental, s. *Fr. aplacentale, biy.* Plasentasız. [*Ing.* Aplacental].

aplastik, s. *Fr. aplastique. tıp.* Alyuvarlarda yenileşme belirtisi görünmeyen bir çeşit kansızlık. [*Ing.* Aplastic].

aplazi, i. *Fr. aplasie* < *Yun. a,* -sız + *plassein,* biçim verme. *tıp.* Bir doku veya bir organın bulunmayışı veya gelişiminin durması. [*Ing.* Aplasia]. ◉ **miyeloit (medüler)** ~, *tıp.* Kan elemanlarını meydana getiren kemik iliğinin yok oluşu.

aplik,-ği, i. *Fr. applique,* § ❶ *süsl.* Bir şeye süs olarak takılan parça. § ❷ Duvar lâmbası, duvar şamdanı. [*Ing.* Bracket- lamp; wall-bracket].

aplikasyon, i. *Fr. application. süsl.* Bir kumaş üzerine başka bir kumaş parçasını veya bir danteli dikme yoluyle yapılan işleme, uygulama. [*Ing.* Application].

aplikatif, i. *Fr. applicatif. dilb.* Bazı dillerde, dolaylı nesne, eylemin kimin lehine veya aleyhine yapıldığını gösterdiği zaman kullanılan bir fiil çekimi. [*Ing.* Applicative].

aplikatör,-rü i. *Fr. applicateur. elek.* Dielektrik ısıtmada, ısıtılacak cismin etrafını saran ve aralarında yüksek frekanslı bir alan tesis edilen uygun şekildeki iletken yüzey. [*Ing.* Applicator].

aplike, i. *Fr. appliqué* . Düz veya işlemeli bir kumaştan kesilmiş motiflerin, bir başka kumaş üzerine işlenmiş hali. *(Bu işleme Paris puanı, sarma, fisto v.b. usullerle yapılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Appliqué].

aplit,-ti ,i. *Fr. aplite. jeol.* Çıplak gözle görülemeyen ve hemen hemen tamamiyle alkalik kuvars ve feldispatlardan meydana gelmiş, ince taneli granitin damarlı şekli: *Granit apliti.* [*Ing.* Aplite].

aplustre, i. *Lat. esk. roma.* Gemilerin kıçına takılan ve öne doğru eğilmiş balık kuyruğu biçimindeki süs.

apne, i. *Fr. apnée* < *a,* -sız + *Yun. pnein,* nefes almak. *tıp.* Solunumun geçici olarak durması. [*Ing.* Apnea].

apnömi, i. *Fr. apneumie* < *a,* -sız + *Yun. pneumōn,* akciğer. *zool.* Yalnız deri solunumu yapan bazı amfibyumlarda akciğer yokluğu. [*Ing.* Apneumia].

apnömon'lar, ç.i. *Fr. apneumones* < *a,* -sız + *Yun. pneumon,* akciğer. *zool.* Deniz hıyarları takımından Derisidikenliler *(Echinodermata)* grupu. Özellikleri, su akciğerleri denilen solunum organlarının olmayışı. [*Ing.* Apneumona].

apnöstik, s. *Fr. apneustique* < *a,* -sız + *Yun. pneuma,* soluk. *zool.* Böceklerdeki bir çeşit solunum sistemi için kullanılır. Bu sistemde solunum, herhangi bir dış organ yardımı olmaksızın ya kütikül zarı ya da solungaçlar vasıtasıyle sağlanır. [*Ing.* Apneustic].
☆ *Karş.* **hemipnötistik, hoiopnöstik.**

apoakonitin, i. *Fr. apoaconitine. kim.* Akonitin'in seyreltik ve kaynar asitler etkisiyle bir molekül su kaybederek uğradığı değişimden doğan bileşik. [*Ing.* Apoaconitin(e)].

apoatropin, i. *Fr. apoatropine. kim.* Nitrik asidin atropin'e etkisiyle elde edilen 61° C'de eriyen, $C_{17}H_{21}O_2N$ formülündeki alkaloit. [*Ing.* Apoatropin(e)].

apodem, i. *Fr. apodème* < *Yun. apo,* -den uzak + *demas,* vücut. > *apodema. zool.* (a) Eklembacaklılarda kütikülün iç iskelet teşkil edecek şekilde gelişmesi; (b) Böceklerde toraksın iç tarafında lateral olarak gelişmiş kitinli bir çıkıntı. [*Ing.* Apodema].

apoderus, l. *Yun. apoderein. zool.* Boynunun uzunluğuyla dikkati çeken Kınkanatlılar *(Coleoptera)* familyasından bir buğday biti.

apoditeryum, i. *tar.* Romalılarda hamamların soyunulan kısmı. Burada duvarlara sokulmuş sırıklar bulunur ve onlara elbiseler asılırdı. [*Ing.* ve *Fr.* Apodytérium].

apodoz, i. *Yun. apodosis, dilb.* Protaz denilen şartlı bir yardımcı cümleden sonra gelen sonuçlandırıcı bir ana cümle. [Meselâ: Beni görmeye gelmezseniz *(protaz),* güceniriim *(apodoz).* [*ing.* Apodosis; *Fr.* Apodose].

apodya, i. *Lat. apodia. zool. Diptera ve Hymenoptera*'ların rimleri.

apo-enzim, i. *Fr. apo-enzyme* < *Yun. apo,* uzak + *en,* içinde + *zyme,* bırakmak. *biy.* Bir enzimin spesifik bir protein kısmı. Faaliyet gösterebilmesi için co-enzime ihtiyaç gösterir. [*ing.* Apo - enzyme].

apofaz, i. *Fr. apophase. ed.* ◘ **Demezcilik.**

apoferritin, i. *Fr. apoferritine. biyokim.* Üç değerli demirle ferritin'i meydana getiren bir protein. [*Ing.* Apoferritin].

apofij, i. *Fr. apophyge. san.* Dorik sütunlarının üst tarafında yivlerin ucu ile başlık halkaları arasında bir geçit teşkil eden mukaar silme şeklindeki kısma verilen ad. Buna ancak bazı binalarda rastlanır.

apofil, s. *Fr. apophyllique* < *Yun. apo,* -den uzak + *phyllon,* yaprak. *biy.* Yaprakları birbirinden ayrı olan *(çiçekler hk.).* [*Ing.* Apophyllous].

apofillit,-ti i. *Fr. apophyllite* < *Yun. apo,* -den uzak + *phyllon,* yaprak + *lithos,* taş. *kim.* Kuadratik sisteme bağlı, $KCa_4(Si_4O_{10})_2F, 8H_2O$ formülünde hidratlı kalsiyum ve potasyum flüorosilikat. [*Ing.* Apophyllita].

apofiz, i. *Fr. apophyse* < *Yun. apo,* uzak + *phyein.* büyümek. *biy.* Kemiğin uç çıkıntısı. [*Ing.* Apophysis].

apoftegma, i. *Yun. apophthegma. ed.* Özlü ve açık olarak dile getirilen hatırlanmaya değer söz. [*Ing.* Apophthegm].
☆ *Eşanl.* **özdeyiş.**

apogami ,i. *Fr. apogamie* < *Yun. apo,* -den uzak + *gamos,* evlilik. *bot.* Cinsel işlemin normal ürünleri yok olmaksızın fonksiyonun kaybolması. Bir embriyonun genellikle diploit olan, yaşatkan bir hücreden doğarak gelişmesi olayı. Eşey organlarının dahil olmadığı bir üreme şekli. [*Ing.* Apogamy].
☆ *Eşanl.* **yumurtasız cücüklenme.**

apogeni, ◘ **Apojeni.**

apogeotropizm(a), i. *Fr. apogéotropisme* < *Yun. apo,* -den uzak + *gaia,* toprak + *trope,* dönmek. *biy.* Yer çekimi uyarımına karşı aktif fakat negatif reaksiyon. [*Ing.* Apogeotropism].

apogini, i. ◘ **Apojini.**

apogon, i. *Yun.* Levrekgiller *(Percidae)* familyasından, sıcak denizlerde yaşayan kemikli bir balık. Bir Akdeniz türü olan *Apogon imberbis* yumurtalarını ağzına alarak kuluçka çıkarır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Apogon].

apoje ,i. *Fr. apogée* < *Yun. apo,* -den uzak + *ge,* yer. § ❶ *mec.* Varılabilecek en yüksek aşama, derece: *Bir dil, apojesine büyük yazarlarla ulaşır.* [*Ing.* Apogee]. § ❷ *astr.* ◘ **Yeröte.**

apojeni, i. *Fr. apogénie. bot, zool* ve *biy.* Erkek ve dişi organlarda, eşeysel üreme yeteneğinin kaybolması. [*Ing.* Apogeny].
☆ *Eşanl.* **döl yitimi, sterililik.**

apojini, i. *Fr. apogynie, bot.* Dişi organlarda eşeysel üreme yeteneğinin kaybolması. [*Ing.* Apogyny].
☆ *Eşanl.* **döl yitimi .**

apojov, i. *Fr. apojove* < *Yun. apo,* uzak + *Lat. Jupiter, astr.* Jüpiter uydularından her birinin, bu gezegenin eliptik yörüngesi üzerinde vardığı en uzak nokta. [*Ing.* Apojove].
☆ *Karş.* **perijov.**

apokafein, i. *Fr. apocafeine. kim.* Kafeinin oksitlenmesiyle elde editen $C_7H_7O_5N_3$ formülündeki bileşik.

apokaliptik, s. *Fr. apocalyptique. ed.* Karışık, anlaşılmaz, karanlık , çok alegorik olan, Dünyamızla değil de, öbür dünya ile ilgilenen edebiyat. [*Ing.* Apocalyptic(al); *Fr.* Apocalyptique].

apokarp, s. *Fr. apocarpe* < *Yun. apo,* -den uzak + *karpos,* meyva. *bot.* Birbirinden tamamen farklı iki veya daha fazla karpelden ibaret olan. [*Ing.* Apocarpous].
~ **ovaryum**, *bot.* ◘ **Ovaryum.**

apokarpi, i. *Fr. apocarpie bot.* Apokarp olma hali. [*Ing.* Apocarpy].

apokop,-pu, i. *Fr. apocope* < *Yun. apokope, apokoptein,* çıkartmak. *dilb.* Fonetik bir aksaklık veya gelişigüzel bir kısaltma sonucu, kelime sonundaki bir fonemin veya bir hecenin düşmesi: *Sinematograf «yerine» sinema» denmesi bir apokop örneğidir.* [*Ing.* Apocope, elision].

apokrif, s. ve i. *Fr. apocryphe* < *Yun. apokryphos,* gizli tutulan. § ❷ *ed.* Doğru olmayan, doğruluğuna güvenilmez, inanılmaz, gerçekliği şüphe götürür söz ve yazı. § ❷ *din.* Halk için yazılmış olan inciller ve bunlardan alınmış dinî mevzular üzerine yapılan resimler. [*Ing.* Apokryphes].

apokrin, i. *Yun. apo,* uzakta + *krinein,* ayırmak. *biy.* Salgısını hücrelerinin bir kısım sitoplazmasının kaybı ile meydana getiren bez *(ter bezi gibi).* [*Ing.* Apocrine gland; *Fr.* Glande apocrine].

apokromat, i. *matb.* Spektrum'un bütün görünen renklerine karşı en iyi şekilde tashih ve ayar edilmiş olan anastigmat objektif olup, reprodüksiyon fotoğrafçılığına çok uygundur. Diğer üç ışın grupu için de odak noktası tamamen aynıdır. [*Ing.* ve *Fr.* Apochromate].

apokromatik, s. ve i. *Fr. apochromatique.* § ◉ *fiz.* ve *opt.* Kromatik küresel sapınçları mümkün olan en yüksek şekilde düzeltilmiş mikroskop objektifleri için kullanılan terim. [*Ing.* Apochromatic]. § ❷ *fot.* Tayf'ın bütün ışınımları hesaba katılarak kromatik sapınçları düzeltilmiş objektife denir. Renkli fotoğraf çekimi apokromatik objektiflerle yapılır. [*Ing.* Apochromatic].

apoler ,s. *Fr. apolaire* < *Yun. a,* -sız + *pôle,* uzantı. *biy.* Uzantısı olmayan nöronlar için kullanılır: *Apoler hücreler sadece gangliyonlarda bulunur.* [*Ing.* Apolar].

apolet,-ti i. *Fr. épaulette* < *épaule,* omuz. *ask.* Subay üniformalarının omuz kısmına takılan, yünlüden, ipekten veya sırmadan yapılmış saçaklı veya saçaksız kumaş parçası. [*Ing.* Epaulet]. ◉ ~ **leri sökülmek**, *dey.* Askerlikten çıkartılmayı gerektiren bir suç karşısında rütbesi alınmak, tard veya aşağı rütbeye indirilmek.
~ **kaytanı**, *ask.* Saçaklı apoletin püsküllerini meydana getiren katlı ve bükülü sırma.
~ **kazanmak**, *ask.* Rütbesi artmak.
~ **köprüsü**, *ask.* Apoleti tutturmak için üniforma ceketinin omuzbaşıyle yakası arasına takılan şerit.

APOLLON, febus, öz.i. *mit.* Eski Yunanlılarda ve Romalılarda güneşin, ışığın ve güzel sanatların tanrısı. [*Ing.* Apollo; *Fr.* Apollon].
~ **kelebeği**, *zool.* ◘ **Kelebek.**

apolog, i. *Fr. apologue* < *Yun. apologos,* hikâye. *ed* Ahlâki bir öğütle sonuçlanan, nesir veya şiir olarak yazılmış hikâye. [*Ing.* Apologue].

apomagmatik, s. *Fr. apomagmatique.* Magmadan uzak. Magmaya veya onunla diğer daha yaşlı formasyonların kontağına yakın bulunmayan. [*Ing.* Apomagmatic].

apomeyoz, i. *Fr. apoméiose. biy.* Meyoz bölünmeye uğramaksızın meydana gelen tetrasporların, sporlu bitki halinde gelişmesi. [*Ing.* Apomeiosis].

apomiksi, i. *Fr. apomyxie* < *Yun. apo,* -sız + *miksiz,* birleşme. *bot.* Bitkilerde görülen ve partenogeneze benzeyen bir üreme şekli. Meyoz bölünmeye uğramamış veya döllenmemiş hücrelerle üreme olup, üç şekli vardır: *Yumurtasız üreme, döllenmesiz üreme, sporlanmaksızın üreme.* [*Ing.* Apomyxis].
☆ *Eşanl.* **Karışmasız cücüklenme.**

apomorfin, i. *Fr. apomorphine, kim.* Dehidrasyon vasıtasıyle morfinden elde edilen, narkotik olmayan, balgam söktürücü ve kusturucu olarak kullanılan bir alkaloit. $C_{17}H_{17}O_2N$. [*Ing.* Apomorphine].

aponevrotik, s. *Fr. aponévrotique.* Aponevroza ait veya aponevroz cinsinden. [*Ing.* Aponeurotic].

aponevrotomi, i. *Fr. aponévrotomie.* Aponevroz ameliyatı. [*Ing.* Aponeurotomy].

aponevroz, i. *Fr. aponevrose* < *Yun. apo,* -den + *neuron,* sinir < *aponeurosis anat.* (a) Bir kas telinin, kasın yalnız uç tarafında değil orta kısmında görülen, geniş ve düz bir yaprak teşkil etmesi; (b) Bağ dokusu liflerinden yapılmış beyaz parlak ve dayanıklı

zar [*Osm.* Sıfak; *Ing.* Aponeurosis]. ◉ **boyun ~ ları,** *anat.* ◘ Boyun.
☆ *Eşanl.* **akörtü, akderi.**

aponevrozit, i. *Fr. aponévrosite. tıp.* Aponevroz *(akörtü)* iltihabı. [*Ing.* Aponeurositis].

aponogeton, i. *bot. Aponogetonaceae* familyasından, suda yaşayan uzun ömürlü bir bitki. Anayurdu Güney Afrika ve Avustralya'dır. *Aponogeton distachyon* adlı türü, limonluklarda ve açık havada su içersinde yetiştirilir. Zarif beyaz çiçekli, güzel kokulu bir süs bitkisidir. [*Ing.* Aponogeton].

apopetal, s. *Fr. apopétale* < *Yun. apo,* -den uzak + *petalon,* yaprak. *biy.* Petalleri noksan olan. *(çiçekler hk.).* [*Ing.* Apopetalous]

apoplʻeksi, i. *Fr. apoplexie* < *Yun. apo,* sonuç gösterir + *plessein,* vurmak. *tıp.* § ❶ Başlangıcı şiddetli koma, inme, beyin veya omurilik atardamarlarında patlama. [*Osm.* Nüzu.; *Ing.* Apoplexia]. § ❷ *bot.* Bitkilerin *'kayısı, asma)* çok çabuk solması; köklere ve sapa yapışan mantarların doğurduğu bir hastalıktır.

apoplektik, s. *Fr. apoplectique. tıp.* Felçli. [*Ing.* Apoplectic].

apor, i. *Fr. apports. İkt.* Anonim şirket mümessillerinin şirkete koydukları her türlü sermaye. *(Bu maddî ve gayrimaddî olabilir.* [*Ing.* Contribution of capital].

aporetik, i. ve s. *Fr. aporétique.* < *Yun. aporein,* şüphe etmek. *fels.* Pyrrhon'cu filozofların her doktrinin lehinde ve aleyhinde eşdeğerde deliller bulmaları yüzünden içine düştükleri kararsızlık durumunu nitelemek için benimsedikleri sıfat. [*Ing.* Aporetic].

apori, i. *Fr. aporie* < *Yun. aporia,* yol, geçit yokluğu. *mant.* Bir düşünce eyleminde ortaya çıkan çözülemez çelişme. [*Ing.* Aporia].
☆ *Eşanl.* **çıkmazlık.**

aporogami, i. *Fr. aporogamie. biy.* Çiçektozu borusunun başka yollardan yumurtalığa girerek döllenme yapması hali. [*Ing.* Aporogamy].

aport, ünl. *Fr. apporte.* Av köpeğine verilen «**getir**» buyruğu. [*Ing.* Fetch it].

aposafranin, i. *kim.* § ❶ Bir aminojen NH_2 kökünün kaybıyle fenosafraninden türeyen boyar madde. ☆ *Eşanl.* **benzindulin;** § ❷ Aposafranin tipinde boyar maddeler; *(rosin -dulinler, izorosin dulinler gibi)* verilen genel ad. [*Fr.* Aposafranine].

aposit,-ti i. *Fr. apocyte* < *Yun. apo,* -den uzak + *kytos,* çukur. *biy.* Hücre çeperleriyle bölünmemiş çok çekirdekli protoplazma kütlesi. [*Ing.* Apocyte].

apospori, i. *Fr. aposporie. biy.* Sporla çoğalan bir bitkinin eşeyli devreden sonra, meyoz bölünmeye uğramaksızın, yani sporlanmaksızın gelişmesi. [*Ing.* Apospory].

a posteriori /aposterio:ri/, z. *Lat.* ◘ Sonsal.

aposteriorizm, i. *Fr. aposteriorisme. fels.* § ❶ A posteriori düşünme yöntemi. § ❷ Her türlü bilgiyi a posteriori kazanılmış kabul eden doktrin. [*Ing.* Aposteriorism].
☆ *Eşanl.* **sonsalcılık .**

apostolik, s. *Fr. apostolique.* Havarilerle ilgili. [*Ing.* Apostolic].

apostomlar, ç.i. *Fr. apostomes* < *Yun. apo,* uzakta + *stoma,* ağız. *zool.* Kamçılı, tümkirpikli tek hücreliler takımı. Gerçek bir gelişme devresi boyunca bir sürü değişikliğe uğrarlar, kabuklular üzerinde asalak veya üstasalak olarak yaşarlar. (Başlıca cins: *Spirophyra*). [*Ing.* Apostoma].

apostrof, i. *Fr. apostrophe* < *Yun. apostrophos, dilb.* Türkçede koma veya kesme işareti (') dediğimiz işaretin Fransızcadaki adı. [*Ing.* Apostrophe].

apotaktik,-ği, i. *Fr. apotactique* < *Yun. apotattomesthai,* vaz geçmek. Dünya nimetlerinden vaz geçmek iddiasında olan IV. yüzyıl çilekeşlerine verilen ad.

apotem, i. *Fr. apothème* < *Yun. apotithenai,* indirmek. § ❶ *mat.* Düzgün bir çokgenin merkezinden kenarlardan birine indirilen dikme; § ❷ Düzgün bir piramidin tepesinden taban çokgeninin kenarlarından birine indirilen dikme. [*Ing.* Apothem].
☆ *Eşanl.* **İçyarıçap.**

apoteoz, i. *Fr. apothéose.* ◘ Tanrılaştırma.

apotek, i. *Fr. apothècie* < *Yun. apotheke, hazne. bot.* Likenlerin, içinde üreme cinsleri bulunan çiçekliği. Likenlerde suyosunları ile ortaklaşan mantarların üreme organıdır. Bunlarda alklarla parafizler karışıktır. [*Osm.* Cihaz-ı tenasül-i şehliye; *Lat. Apothecium; ing.* Shield; *Fr.* Apothecie].

apotesyum, i. ◘ Apotes.

apotoksin, i. *Fr. apotoxine. tıp.* Ch. Richet'ye göre, zehirlere karşı aşırı duyarlı bir kimsenin kanında, bir zehirin ilk şırıngasından meydana gelen koruyucu madde ile yeniden şırınga edilen aynı zehirin birleşmesinden doğan zehirli madde. [*Ing.* Apotoxin].

apozisyon ,i. *Fr. apposition.* § ❶ *dilb.* Belirlediği bir isim veya edatın yanına konan ve o isim veya edat ile aynı kimseyi, ayni şeyi belirten kelime veya kelime grupu. (Meselâ: Ankara Türkiye'nin başkenti). [*Ing.* Apposition]. § ❷ *bot.* Fazla kalınlaşmış hücre çeperleri *sekonder çeper* kalınlaşmalarıyle meydana gelir. Bu sırada yeni selüloz tabakaları primer çeperin iç yüzeyine ilâve olunur. Bu tip çeper büyümesine **apozisyon** denir.
~ **gözü,** *biy.* Böceklerde bulunan bir petek göz tipi. [*Ing.* Apposition eye; *Fr.* Oeil apposition].

appassionato /appassiona:to/, z. *It. müz.* Bir müzik parçasının coşkunca çalınacağını belirtir. [*Ing.* Appasionate; *Fr.* Appasionato;].

apragmatizm, i. *Fr. apragmatisme. tıp.* Yararlı davranışların gerçekleştirilmesinde rolü olan kısmî eylemler bütününü kavrama ve düzenleştirme yeteneksizliği. [*Ing.* Apragmatism].

apraksi ,i. *Fr. apraxie* < *Yun. a,* -sız + *praksis,* iş. *tıp., psik. ve fels.* Görmede bozukluk olmadığı halde, eşyayı ayırma ve nerede kullanılacağını bilme yeteneğinin yok olması. Beyin kabuğunun belirli bölgelerinin bozulması sonucu olarak düzenli ve isteğe uygun hareketler yapılmaması. [*Osm.* Amayı eşkâl; *Ing.* Apraxy].
☆ *Eşanl.* **İşlev yitimi, edi yitimi.**

apre, i. *Fr. apprêt.* § ❶ *dok.* Kumaş veya derinin cilâlanması, perdahlanması; daha sonra görecekleri işlemlere hazırlamak üzere veya satışı kolaylaştıracak yeni özellikler kazandırmak amacıyle, bazı sanayi ürünleri üzerinde yapılan teknik işlemler. [*Ing.* Finishing]. § ❷ *(Boyacılıkta)* Ara tabaka olarak kullanılan madde *(boyanacak şeyin dış yüzünü doldurmak için boya gibi sürülür): Karoseri boyasında aprelerin çok önemli bir rolü vardır.* § ❸ *san. (Cam boyamasında)* özellikle XVI. yüzyıl ortalarından itibaren vitray sanatında kullanılan renkli eriyebilir madde; ☆ *Eşanl.* **mine.** § ❹ *(Kürkçülükte)* Apreleme veya tabaklamada kullanılan karışım veya eriyik ◉ **deri ~si,** *(Dericilikte)* içinde albümin, zamk ve boyar madde bulunan sıvı. Bu sıvı fırça veya basınçlı hava ile işleyen bir tabanca ile deriye püskürtülür ve perdah makinesinde parlatılır. ◉ **selülozik ~,** Nitroselüloz ile organik eriticilerden meydana gelen çözelti. ◉ **pigmentli ~,** içinde erimez boya veya pigment bulunan apre.
~ **işleri,** *ciltç.* Ciltleme işinden önceki işlemlerin bütünü; Okurken kalınan yeri göstermek üzere konulan kurdele veya şeridin ve şirazenin yerleştirilmesi; Çift yapraklı kâğıtların, mukavvaların hazırlanması, kitap kabının çirişlenmesi *(zamklanması)* ve cilâlanması.
~ **kaldırma,** *dok.* Fazla miktarda aprelenmiş pamuk kumaşları, özel makinelerden geçirerek normal aprelenmiş hale getirme işlemi.
~ **maddeleri,** *dok.* Apre kaldırmada kullanılan kimyasal maddeler.
~ **makinaları,** *dok.* Apre kaldırmada kullanılan makineler.
~ **vermek,** *dok.* § ❶ Bir kumaşa, bir deriye v.b. apre vermek; § ❷ Kürk haline getirmek için derileri tabaklamak.

apreci, i. *dok.* Apre[1] yapan işçi. [*Ing.* Finisher, dresser; *Fr.* Finisseur,-euse, appréteur,-euse].

apremidi, i. *Fr. après-midi.* Öğle sonrası giyilecek biçimde elbise.

a priori / aprio:ri/, s. *Lat. fels.* ◘ Önsel.

aprioritik,-ği, i. ◘ Apriorite .

apriorist,-ti, s. ve i. *Fr. aprioriste. fels.* ve *mant.* ◘ Önselci.

apriorite, i *Fr. apriorité. fels.* ve *mant.* ◘ Önsellik.

apriorizm, i. *Fr. apriorisme* < *Lat. fels.* ve *mant.* Önsel *(a priori)* yargı metodu, önsel düşünme yöntemi. ☆ *Eşanl.* **aprioricilik.** ◉ **duygu ~i,** *fels.* Filozof Max Scheler'in kendi teorisini adlandırmak için kullandığı terim. Bu teoriye göre *a priori,* yalnızca akla özgü birşey değil, aynı zamanda bizim duygu hayatımızda da, yani sevme, iğrenme ve her çeşit duygulanma yeteneğimizde de geçerlidir.

apron, i. *ing. hava.* Yolcu bindirilmesi veya indirilmesi ve yük yüklenmesi veya boşaltılması, benzin doldurulması, park veya bakım yapılması maksadıyle bir hava gemisine elverişli bir yer sağlandığı bir kara aerodromunun belirli bir sahası. [*Ing.* Apron; *Fr.* Aire de stationnement].

aproseksi, i. *Fr. aprosexie* < *a,* -sız + *Yun. proseksis,* dikkat. *psik.* Bilinçli ve belli bir noktaya yönelmiş dikkatin azalmasiyle belirlenen sendrom; Hâfıza zayıflaması, dikkati bir şey üzerine toplayamamak, çalışmaya karşı isteksizlik, zihin tembelliği gibi hastalık belirtilerinin tümü. [*Ing.* Aprosexia].

aprotik, s. *Fr. aprotique. kim.* İçlerinde proton olmayan veya bunları yapamayan ortam veya eritenlere denir. [*Ing.* Aprotic].

apse, i. *Fr. abcès* < *Lat. abscessus,* bozulma *tıp.* Çıban, hayvansal dokularda cerahat *(irin)* toplanması, doğal bir çıkış yolu bulamadan birikmesi. [*Ing.* Abscess].

apsent.-ti, ◘ Absent.

apsidal, s. *Fr. apside, apsidal. mat.* Geometride bir yüzeyden aşağıdaki tarzda çıkarılan bir başka yüzey. [*Ing.* Apsidal].

apsis, i. *Fr, abscisse* < *Lat. abscissa. mat* § ❶ Yönlü bir eksen üzerinde bir noktanın başlangıç noktasına olan uzaklığının cebirsel değeri: *Bir eksen üzerindeki her nokta, apsisi ile belirtilir.* [*Osm.* Fazla; *Ing.* Abscissa]. § ❷ Bir noktanın uzaydaki yerini bulmaya yarayan ana çizgilerden yatay olanı. ◘ Koordinat. § ❸ *mim.* Kiliselerde koronun arkasındaki yarım çember tasarlı bölüm. [*Osm.* Absid; *Ing.* Apse; *Fr.* Abside].

apsişi, i. *Fr. apsychie. psik.* Ruhi cansızlık. [*Ing.* Apsychia].

apsit,-di, i. *Fr. apside, astr.* Bir gezegenin eliptik yörüngesinin büyük ekseni. [*Ing.* Apsis].

apşak, s. ve i. < *apışak.* § ❶ Ayakları yanyana durduğu halde bacak araları doğuştan açık kalan *(kimse).* § ❷ Yorgunluktan yürüyecek hali kalmayan. [*Ing.* Straddle legged; *Fr.* Qui a les jambes écartées].

aptal, s. *Ar.* ve *Fars. bedel, bedil* > *abdal. ebdal.* § ❶ Kişilik yapısı ve dolayısıyle aklı ve zekâsı gelişmemiş olan. § ❷ i. Genel zekâ bakımından normale yakın olmakla birlikte normalin altında bulunan kimse. § ❸ ünl. Küçümseme, hakaret v.b., teklifsiz hitap: *Aptal, külotla denize girilir mi?.* [*ing.* Imbecile, stupid; *Fr.* Imbécile].
☆ *Yak. anl.* **ahmak ,beyinsiz, alık, ebleh, kalın kafalı, anlayışsız ,gabi, sâf, sâfdil, sâdedil, avanak, bön enayi, aval, andavaldı, armut** *(argo),* **safderun, dangalak, habenneka, hımbıl, salak, görgüsüz, saloz.**
☆ *Karş.* **akıllı, zeki, kurnaz, anasının gözü** *(h.d.),* **çakal** *(h.d.).* **İt oğlu iti** *(h.d.).*
~ **yerine koymak (konmak),** *dey.* Bir şeyi anlamaz, bilmez zannetmek (zannedilmek): *Aptal yerine konmak istemem. Herifler beni aptal yerine koydular.*

aptal aptal, z. Çok bön bir tavırla: *Aptal aptal adamın yüzüne bakar.* [*Ing.* Stupidly; *Fr.* Sottement, bêtement, stupidement].

aptalca, z. Bönce, aptala yakışır yolda, aptal gibi, ahmakça: *Aptalcasına iş görür.* [*Ing.* As a fool, stupidly; *Fr.* Bêtement, sottement, stupidement].

aptallaşma, i. *tıp.* Zekâ ve düşünce yeteneklerini geçici veya sürekli olarak kullanmama. [*Ing.* Stupefaction; *Fr.* Stupefaction].

aptallaşmak, nsz. f. Aptal gibi zekâsını işletemez olmak. [*Ing.* To become stupid; Fr. Devenir stupide, sot, imbécile].
☆ *Yak. anl.* **alıklaşmak, ahmaklaşmak, eblehleşmek ,ağzı paça olmak, kapak kâğıdına pişti vermek, salozlaşmak, şabanlaşmak.**
☆ *Karş.* **akıllılaşmak, zekileşmek.**

aptallaştırmak(-i), f. Ahmaklaştırmak, bir se-

yi anlayamaz, bilemez hale getirmek. [*Ing.* To render stupid; *Fr.* Rendre stupide].

aptallık,-ğı, i. Aptal olma hali, bönlük, aptalca iş veya davranış. [*Osm.* Belâhat; *Ing.* Stupidity, imbecility; Fr. Imbécillite]. ◉ **aptallığa vurmak,** *dey.* Bir şeyi anlamazmış, bilmezmiş gibi görünmek.
☆ *Eşanl.* **alıklık, apamalık, kaşkavallık.**
☆ *Karş.* **akıllılık, zekilik.**
~ **etmek,** *dey.* Aptalca davranmak. [*ing.* To act foolishly or stupidly; *Fr.* Faire des bêtises].

aptalsı, s. Aptala benzer, ahmakça: *Köylüler aptalsı bir bakışla mini etekli turist kızı süzdüler.* [*ing.* Somewhat stupid, naive; *Fr.* Naïf, naïve].

apter, i. *Fr. aptère,* < *Yun. a,* -sız + *pteron,* kanat, *mim.* (a) Kanadı kesik şekildeki zafer heykelleri; (b) Yanlarında sütun bulunmayan Yunan tapınağı. [*Ing.* Aptere; *Fr.* Statue de Nike].
~ **tapınak,** *mim.* Yan tarafında sıra sütunları olmayan Yunan ve Roma tapınaklarına verilen ad. [*Fr.* Temple aptère].

apteriks, i. *Yun. a,* -sız + *pteryx.* kanat. *zool.* Kanatları yok denecek kadar güdük olan, tüyleri ipeğe benzeyen, uzun ve sivri gagalı bir Avustralya kuşu. [*Ing.* Apteryx; *Fr.* Apteryx]. ☆ *Eşanl.* **kivi** .

apteros, i. *Yun. a,* -sız + *pteron,* kanat. *heyk.* Bazı tanrıların kanatsız olarak yapılmış heykellerine verilen ad. *(Atina akropolis'indeki Apteros zaferi gibi).*

aptes, i. *Osm.* < *Fars, abdest.* § ❶ İslâm dini gereğince, belli kurallara göre yıkanma [*ing.* Ablution; *Fr.* Lavage du corps en tier apres la pollution ou l'acte sexuel]. § ❷ Gaita, dışkı, idrar. ◉ ~ **i, bozulmak,** *dey.* Yeniden aptes almak gerekliliği karşısında kalmak. [*Ing.* To lose the state of canonical ruinety ablution]. ◉ **~i gelmek (olmak),** *mec.* Aptes bozmak ihtiyacında olmak. [*Ing.* To want to relieve nature; *Fr.* Devoir aller au cabinet]. ◉ ~ **i kaçmak,** *mec.* Aptes bozmak ihtiyacı geri kaçmak. ◉ ~ **inden şüphesi olmamak,** *dey.* Herhangi bir işte kusuru olmadığını kesin olarak bilmek. ◉ ~ **ini vermek** *(birine), arg.* Azarlamak. ◉ ~ **siz yere basmamak,** *dey.* Din kurallarına aşırı titizlikle bağlı olmak, uymak. ◉ **arabaya ~ aldırmak,** *arg.* Kadınlı erkekli bir eğlencenin dönüşünde şoför arabayı yıkamak veya yıkatmak: *Oğlum şu arabaya bir aptes aldır bakalım.* ◉ **boy ~i,** Güsül. ◉ **bu ~ le çok namaz kılar,** *dey.* «Bu uyarma veya azarlamanın onun üzerindeki etkisi uzun süre devam edecektir.» anlamında söylenir. ◉ **büyük ~,** Gaita, dışkı. ◉ **küçük ~,** Idrar. ◉ **namazında ~ inde** *(~inde, namazında), dey.* Dindar, daha çok ibadetle meşgul.
~ **almak,** *dey.* Islâm dini gereğince belli kurallara göre yıkanmak, ibadetten önce yıkanmak. [*Ing.* To perfom an ablution; *Fr.* Faire ablution ou ses ablutions].
~ **bozan otu,** *bot.* ◘ **Aptesbozan¹.**
~ **bozmak,** *dey.* Ayakyoluna gitmek. [*Osm.* Defi hacet etmek; *ing.* To relieve nature, to ease oneself; *Fr.* Aller à la selle].
~ **iktıza etme,** *dey.* Su gerekme, düş azma. [*Osm.* Ihtilâm].
~ **tazelemek,** dey. Yeniden aptes almak.
~ **vermek,** *dey.* Paylamak, azarlamak, haddini bildirmek. [*Ing.* To scold; *Fr.* Gronder, reprimander].

aptes bozan, b.i. < *abdestbozan.* § ❶ *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, Kuzey yarım küresinde 30 türü bulunan, *Poterium* cinsi türlerinden, alçak bir çalı. Çiçekler kısa bir spika durumundadır. Meyva nukstur. Köklerinde tanen bulunduğu için kan dindirmede, sürgüne ve şeker hastalığına karşı ve idrar söktürücü olarak kullanılmıştır. Türkiye'de maki sahaları içerisinde çok yaygındır. [*Lat. Poterium spinosum; Ing.* Burnet, bloodwort; *Fr.* Pimprenelle]. § ❷ *zool.* ◘ **Sığır Tenyası** ◉ **küçük ~ otu,** *bot.* Gülgillerden, 60 sm. kadar boyunda, gömeç halindeki çiçekleri renksiz, yalnız dişi organının ucu kırmızı, püsküllü, köklerinde tanen bulunan bitkiler. [*Lat. Sanguisorba minor*].

apteshane /apteshāne/, b.i. *Osm.* < *Fars.* Ayakyolu. Aptes bozulan ve alınan yer. [*Osm.* Memşa; *Ing.* Water closet; *Fr.* Retrait, lieu d'aisance].

aptesli, s. ve i. Aptes almış olan *(kimse).* [*Ing.* One who has performed an ablution, canonically clean; *Fr.* Qui a fait ses ablutions].

apteslik,-ği, i. § ❶ Aptes alınacak yer. § ❷ Eskiden aptes alırken giyilen, kolları dirseğe kadar olan kısa cüppe. [*Ing.* Plain toiled coat; *Fr.* L'habit des ablutions].

aptessiz, s. Aptes almamış veya aptesi bozulmamış olan. [*Ing.* Not purified by an ablution].

aptiyali, i. *Fr. aptyalie. tıp.* Tükürük salgısının iltihap veya ruhî sebeplerden azalması veya ortadan kalkması. [*Ing.* Aptyalia].

aptiyalizm, i. *Fr. aptyalisme* < *a,* -sız + *Yun. ptyalon,* tükürük. *tıp.* Tükürük salgısının az veya çok azalması. [*Ing.* Aptyalism].

apukurya /apukur:ya/, i. *Yun. abokria.* Et kesimi yortusu. [*Ing.* Carnival; *Fr.* Carnaval].

apul apul, z. *(Anadolu halk ağızlarında abal abal, abıl abıl).* § ❶ Tombul çocukların bacaklarını açıp açıp salınarak yürüyüşlerini anlatan bir deyim: *Bu çocuk apul apul yürüyor.* [*Ing.* Waddingly, saunteringly; *Fr.* En se dandinant]. § ❷ Şişman, hantal.

ar¹, i. *Fr.* art Güzel sanat.
~ **dramatik,** *Fr. art dramatique.* Tiyatro sanatı.

ar², i. *Fr. are* < *Lat. area mat.* 100 m² lik yüzey ölçü birimi. [*Ing.* Are].

ar³ /ar/, i. *Osm.* < *Ar.* Utanç, Utanma, utanç duyma. [*Ing.* Shame, bashfulness; *Fr.* Honte]. ☆ *Eşanl.* **hayâ, hicap, şerm hacalet.** ◉ **~ı satmış, namusu kiraya vermiş,** *dey.* Utanma ve namus duygularından yoksun *(kimse)* ◉ ~ **ına dokunmak (gitmek),** *dey.* Gücüne gitmek, onuruna dokunmak.
~ **belâsı,** *dey.* Namus ve şerefine başkaları söz eder korkusu. [*Ing.* The curse of being forced to consider what people will say for the sake of one's reputation].
☆ *Eşanl.* **namus belâsı.**
~ **damarı çatlamak,** *dey.* Utanç duyulacak şeyleri hiç sıkılmadan yapar olmak. Yırtık ve yüzsüz olmak. [*Ing.* To lose all sense of shame; *Fr.* Avoir toute honte bue].
~ **etmek (etmemek),** *dey.* Utanmak (utanmamak). [*ing.* To be ashamed (not to be-)].
~ **namus,** *dey.* Utanç duygusu.
~ **namus hakgetire,** ◘ **Ar namus tertemiz.**
~ **namus tertemiz,** *dey.* Utanması, namus duygusu olmayanlar için söylenen bir ters deyim. [*ng.* Utterly shameless].
~ **yılı değil, kâr yılı,** *dey.* Birinin sıkılmayı bir yana bırakarak yalnız çıkarına baktığı anlatılırken söylenir. [*Ing.* Of course one wants to make a profit].

ar⁴, i. Alın.
— **ar ve - er, ek.** *dilb.* Üleştirme sayı sözü eki: bir - *er,* üç - *er,* dokuz - *ar,* on - *ar, iki, altı yirmi* gibi ünlü ile biten sayılarda ek, *beşer'e, altışar'a* benzeşme yoluyle *-şer, -şar* şeklinde eklenir: *iki-şer, altı-şar, yirmi -şer.* Bu ek sayı sıfatlarının yanında yine miktarla ilgili az, kaç, *tek* gibi sözlere de gelir: az-*ar,* kaç-*ar,* tek-*er.*
— **ar ve — er, ek.** *dilb.* Fiil çekiminde geniş zaman eki. Bugün Türkiye Türkçesinde tek heceli fiillerin çoğuna bu ek getirilir. Aç-*ar*-bak-*ar,* tut-*ar,* iç-*er,* yüz-*er.*
— **ar ve — er,** ek. *dilb.* Fiilden fiil yapma eklerinden ettirgen *(faktitif)* eki.-r-, -t-, -dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, -tür-, gibi islek faktitif eklerine göre nisbeten daha az örneği vardır: *çıkmak'tan* çık-*ar*-mak, *kopmak'*tan kop-*ar*-mak, *gitmek'*ten gid-*er*-mek gibi.
— **ar — ve — er,** (-R-) ek. *dilb.* Isimden fiil yapma eki. Daha çok renk adlarından fiil yapmakta kullanılır: *Ak'*tan ağ-*ar*-mak, *kara'* dan kar-*ar*-mak, *mor'*dan mor-*ar*-mak, *gök'*ten göğ-*er*-mek gibi. Renk adlarıyle yapılanların yanında baş-*ar*-mak, on-*ar*-mak, yaş-*ar*-mak, ev-*er*-mek gibi benzer fiiller de vardır.

Ar, *kim.* Organik bileşiklerin formüllerinde, bir aril kökü belirten sembol.

ara¹, i. § ❶ Iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık: *Iki şehir arasında, iki köyün arası, Kitabın yaprakları arasında.* [*Osm.* Mesafe; *Ing.* ve *Fr.* Distance]. § ❷ Iki olguyu birbirinden ayıran zaman: *Ara da neler olmadı, Ara vermeksizin.* [*Osm.* Fasıla; *Ing.* Interval;*Fr.* Intervalle]. § ❸ Kişilerin birbirine karşı olan ilgisi, dostluk, samimîyet: *Araları pek iyidir, Onunla aramız iyi değil, Onunla aramızı bozdular.* § ❹ İç: *Bunların arasında iyisi de var, kötüsü de, Aralarında hem güzeli hem çirkini var.* § ❺ *müz.* (a) Nota dizeğinin her çizgi açıklığı; (b) Iki nota arasındaki perde uzaklığı. [*Fr.* Espace]. § ❻ Lâtin arkeolojisine göre üzerinde kurban kesilen ve tanrılara nezirler sunulan yüksekçe yerlere ve bu konu için kullanılan taştan mezbah ve kurban taşları. [*Fr.* Ara, aute]. § ❼ *sp.* (a) *(Ping-pong*-da) üçüncü dönemle dördüncü dönem arasında dinlenme süresi. (b) *(Basketbol'*de) Takımların oyun arasında aldıkları birer dakikalık dinlenme ve yönelge alma süresi. [*Ing.* Time-out]. § ❽ *tiy.* Perde arası fasılası, antrakt. [*Ing.* Interval, drop-scene; *Fr.* Entracte]. § ❾ Yaş farkı: *Biraderle üç yaş aramız var.* § ❿ Çevre, yakın, yan: *Sizin aranızda durmaktan çekiniyorum.* § ⓫ *tiy.* Bir tiyatronun herhangi bir sebep dolayısiyle *(oyuncuların hastalanması, prova, yıllık tatil v.b.)* temsillerini geçici bir süre için ertelemesi. § ⓬ *cimn.* Toplu cimnastik dizilmelerinde, sıradakilerin birbirlerinden yanlamasına olan uzaklıkları. [*Ing.* Interval; *Fr.* Intervalle]. ◉ **bir ~, *dey.*** Vakit bulunca, fırsat olunca. ◉ **bu ara (bu arada),** *dey.* Bu sırada, tam bu zamanda. ◉ **iki ~ da bir derede,** *dey.* Iki şey veya kimse arasında şaşırıp kalmak. ◉ **iki ~da kalmak,** *dey.* Iki şey arasında tereddüt etmek. ◉ **~lı işler,** *huk.* Nitelikleri bakımından devamlı olarak yapılamayıp, zaman zaman yapılabilen işler. ◉ **~ da bir,** *dey.* Seyrek olarak, bazı bazı. ◉ **~ da çıkarmak,** *dey.* Başka işler arasında yapıp geçmek. ◉ **~ da kalmak,** *dey.* Araya girmek yüzünden zor duruma düşmek, ezilmek, bunalmak. ◉ **~ da kara çalı gibi bitmek,** ◘ **Aralarına kara çalı gibi girmek.** ◉ **~ da sırada,** ◘ **Arasıra** ◉ **~ dan,** *dey.* O zamandan bu zamana kadar. ◉ **~ dan çekilmek (çıkmak),** *dey.* Bir daha görünmemek, ilgisini kesmek. ◉ **~ dan çıkarmak,** *dey.* Ötekileriyle daha iyi uğraşabilmek üzere ortadaki işlerden birini bir ayak önce bitirivermek. ◉ **~ larına almak,** *dey.* Bir çevreye kabul etmek. [*Ing.* To let someone join(one's group]. ◉ **~ larına kara çalı gibi girmek,** *dey.* Iki kişinin arasına girip dostluklarını bozmak [*Ing.* To spoil the friendship between two people]. ◉ **~ larına karışmak,** *dey.* Büyümek, yetişmek ◉ **~ larında bir geldi geçti olmamak,** *dey.* Eskiden aralarında bir anlaşmazlık olmamak. ◉ **larında (bir) sır olmak** *dey.* Yalnız ikisinin bildiği ortak meseleleri olmak. ◉ **~ larında dağlar kadar fark var,** *dey.* Iki şeyi kıyaslarken aralarında çok fark olduğunu belirtmek için söylenir. [*Ing.* There are mountains of difference between them]. ◉ **~ larında kan olmak,** *dey.* Arada bir kan davası bulunmak. ◉ **~ larında karlı dağlar olmak,** *dey.* Aralarında pek büyük ayırım bulunmak. ◉ **~ larında su sızmamak,** *dey.* Çok samimi olmak. ◉ **~ larından kara kedi geçmek.** *dey.* Birbirlerine gücenmek, araları açılmak, kavga, münakaşa etmiş olmak. ◉ **~ larından su sızmamak,** *dey.* Birbirleriyle pek samimi dost olmak. ◉ **~ larını açmak (bozmak),** *dey.* Iki taraf arasındaki dostluğu zedelemek. ◉ **~ larını bulmak (düzeltmek),** *dey.* Iki tarafı uzlaştırmak, barıştırmak. ◉ **~lı basım aygıtı,** *sin.* Alıcıda olduğu gibi aralı hareketle çalışan bir çeşit basım cihazı. [*Ing.* Step printer, intermittent printer; *Fr.* Tireuse image parimage]. ◉ **~lı geçiş,** *sin.* Filmin alıcı ve göstericide aralı hareketle ilerleyişi. [*Ing.* Intermittent running]. ◉ **~lı hareket,** *sin.* Alıcı, gösterici veya basım aygıtında, filmin pencere önünde belirli bir süre durup yeniden yol alması. [*Ing.* Intermittent movement; *Fr.* Mouvement intermittent, mouvement saccadé, battement intermittent] ◉ **~sı (araları) açılmak veya açık** *(bozuk)* **olmak,** *dey.* Dostlukları sarsılmak *(bozulmak),* birbirine darılmak, gücenmek ◉ **~sı geçmeden (uzamadan, soğumadan)** *dey.* Araya çok zaman girmeden vakit geçmeden. ◉ **~sı iyi (hoş) olmak,** *dey.* Dos olmak, dostluğu, münasebeti bozmamak *(bir şey veya kimseden)* hoslanmak. ◉ **~sı (hoş) olmamak** *(Bir şeyle), dey.* Bir şey

den hoşlanmamak, zevk almamak. ◉ **~sı soğumak** *(Bir olayın), dey.* Aradan zaman geçerek önemini kaybetmek. ◉ **~sı şeker renk olmak**, *dey.* Dostlukları sarsılmış olmak. ◉ **~ sını bulmak (yapmak)**, *dey.* İki tarafı birbiriyle uyuşturmak, anlaşmalarını sağlamak,barıştırmak. ◉ **~ya almak**, *dey.* (a) Bir çevreye kabul etmek; (b) Çevirmek, etrafını kuşatmak. [*Ing.* To surround; *Fr.* Entourer]. ◉ **~ ya ekmek**, *trm.* Bir tarlaya ekilen asıl bitkilerin arasına çabuk yetişen başka bitkiler ekmek: *Lâhanaların arasına marul ekmek.* ◉ **~ya girmek**, *dey.* § ❶ İki kişinin arasındaki bir işe karışmak; § ❷ Bir iş yapılırken ona engel olacak birşey çıkmak ◉ **~ya gitmek (kaynamak)**, *dey.* Karışıklığa kurban olmak. ◉ **~ya karışmak**, *dey.* Kalabalıkta kaybolmak, belli olmamak. ◉ **~ya koyum**, *sin.* Çapraz kurgu meydana getirmek üzere, iki ayrı topluluk meydana getiren çekimlerin sırayla birbiri arasına yerleştirilmesi ◉ **~ ya koymak** *(birini), dey.* § ❶ Araya sokmak § ❷ Bir işte sözü geçer bir kimsenin aracılığına baş vurmak. ◉ **~ya lâf** *(lâkırdı, söz)* **karışmak**, *dey.* Bir konuda konuşulurken, o konu ile ilgisi olmayan söz söylemek, konuyu dağıtmak, ◉ **~ya soğukluk girmek**, *dey. Dostluk sarsılmak (taraflar)* birbirinden hoşlanmamaya başlamak. ◉ **~ya sokmak (koymak)**, *dey.* Bir meselede sözü geçer bir kimseyi aracı yapmak. ◉ **~ya vermek**, *dey.* Yararsız bir işe harcamak: *Parayı araya değil, paraya vermeli.* ◉ **~yı doğrultmak (bulmak)**, *dey.* Samimiyet kurmak, münasebeti düzeltmek. ◉ **~yı soğutmak (açmak)**, *dey.* Vakit geçmek, eski yakınlık, hararet kalmamak. ◉ **çatı ~ sı**, *inş.* ◘ **Çatı.**

~ açmak (bozmak), *dey.* İki kişi veya iki taraf arasındaki dostluğu, münasebeti bozmak. [*Ing.* To create a rift (between)].

~ alkışı, *tiy.* Perde kapanmadan veya oyunun bir bölümü bitmeden seyircinin alkışlaması.

~ ayı, Şeker Bayramı ile Kurban Bayramı arasındaki on birinci ay zilkadeye verilen ad. [*Ing.* The 11 th lunar month Zilka'de].

~ bırakmak, *dey.* İki sekil veya bina arasında mesafe ve açıklık bırakmak [*Ing.* To space; *Fr.* Espacer].

~ bindirmelik, ◘ **Bindirmelik.**

~ bulmak, *dey.* İki kişi veya tarafı birbirine ısındırmak, dost olmalarını sağlamak.

~ bulucu, ◘ **Arabulucu.**

~ çerçeve, *fot.* ◘ **Çerçeve**

~ çizgisi, *astr.* Ay kursunun aydınlanmış kısımlariyle karanlık kalan kısımlarını ayıran çizgi. [*Ing.* Interlinear].

~ dağlar, *coğr.* ***L. Kober'e*** göre olağan dağ oluşlarında iki yana yatan iki kanat ortasındaki sertçe yerlerde beliren dağlar. [*Ing.* Folded mountains].

~ danteli, *işl.* Bir elbise veya çamaşırın ayrı ayrı kesilmiş parçaları birbirine eklenirken aralarına dikilen şerit şeklinde uzun işleme veya örme dantel. [*Ing.* Insertion; *Fr.* Entre-deux].

~ değmeli basım aygıtı, *sin.* Aralı basım aygıtının değmeli çeşidi. [*Ing.* Step-contact printer; *Fr.* Tireuse par contact image par image].

~ dikişi, *ciltç.* İpliği, kitabın sol kenarındaki bosluktan geçirerek, ayrık yaprakları dikme tarzı.

~ dinlenmesi, *iş. huk.* Çalışma süresinin ortalama bir zamanında o yerin âdet ve işin gereğine göre ayarlanmak suretiyle işçilere verilen dinlenme zamanı.

~ dişli, *otom.* Otomatik transmisyonda 1 ve 3. vites dişlileri arasındaki dişli veya dişliler. [*Ing.* Intermediate gear].

~ duvarı, *inş.* İki oda veya saha arasında bulunan duvar. [*Ing.* Partition, partition wall; *Fr.* Mur intermediaire, mur mitoyen, mur de refend].

☆ *Eşanl.* **duvar ara bölmesi.**

~ eşeyli *biy.* ◘ **Eşey**

~ eşeylilik, *biy.* ◘ **eşeylilik.**

~ frekansı, *hava.* ve *rad.* ◘ **Frekans.**

~ işareti, *sp. (Basketbol'de)* Hakem veya bir çalıştırıcı tarafından ara almak için yapılan işaret. Yere paralel olan sağ elin parmakları altına sol el işaret parmağının dikey olarak konulmasıyle gösterilir. [*Ing.* Charged time out].

~ kâğıdı, *matb.* Kuşe kâğıtları üzerine, özellikle ototipi resimler basıldığı sırada her iki baskı kâğıdı arasına konan kaba kâğıt. Bu suretle resimlerin boyasının birbirine değip kirlenmesini önlemiş olur. [*Ing.* Waste paper; *Fr.* Papier de decharge].

~ kâğıdı koyma, *matb.* Renkli baskılarda, resimli işlerde yeni basılmış formadaki boyanın kendisinden sonra gelen formanın arasını kirletmemesi için araya kâğıt konması. Özellikle kuşe kâğıtlarında bu mutlaka yapılmalıdır. [*Ing.* Shoot-in; *Fr.* Intercalage].

~ kanunu, *huk. (ceza hukukunda)* Bir fiilin işlendiği tarihte yürürlükte olan kanundan sonra kabul edilen ve kendinden evvel yürürlükte olanlar kendinden sonra kabul edilecek daha yeni kanuna göre sanık yararına hüküm taşıyan ve uygulanması gereken kanun.

~kaplar tabaka ,*anat.* Orta-deri *(mezoderm)* köklü olan ve periton, plevra, perikart zarlarının yapısına giren özel bir örtü dokusu. [*Ing.* Mesothelium; *Fr.* Mesothelium].

~ kararı, *huk.* (a) Ceza ve hukuk mahkemelerinde verilen bir yargıyı sona erdirmeden davanın yürüyüsünü kolaylaştıran veya sonucu hazırlayan ve geçici olarak alınması gereken bir tedbiri zorunlu kılan kararlara denir; (b) Arama yapılabilmesi için hâkim tarafından verilmiş karar. [*Ing.* Provisional decision (of a court); *Fr.* Sentence interlocutoire].

~ limanı, *den.* ve *ikt.* (a) Deniz ticaretinde, çıkış limanı ile varış limanı arasında navlun sözleşmelerine göre boşaltma ve yüklemelerin yapıldığı liman. Ana limanlar arasında kalan ve bazı zorunluklara uğranılan ikinci derece limanlar. [*Ing.* Intermediate port, port of call; *Fr.* Entrepôt maritime, relâche].

~ mısralar, *ed.* Şarkı olarak söylemek için yazılan şiirlerde, nakarat gibi birkaç defa tekrarlanan mısralar.

~ muhaveresi, *tiy.* Karagöz'deki fasıl başlamadan önce Hacıvat ile Karagöz konuşurlarken araya başka şahıslar da girer. Karagöz'ün Hacivat'tan başka şahıs veya şahıslarla konuşmasına **ara muhaveresi** denir.

~ müziği, *müz.* Edebî veya lirik bir temsilin perde aralarında, «*intermezzo*» olarak kullanılmak için bestelenmiş orkestra müziği.

~ nağmesi, ◘ **Aranağme.**

~ oyunu, *tiy.* Çoğu zaman dans ve şarkılarla birlikte oynanan ve perde aralarında seyircileri oyalamaya yarayan gösteri. Küçük topluluklarda oynanmak üzere yazılan ufak tiyatro oyunu. [*Fr.* Intermezzo].

~ pası, *sp.* Karşı takımın iki veya daha çok sayıdaki oyuncusu arasından topu geçirtip kendi takım arkadaşına iletme.

~ payı, Birbirine bitişik iki parça arasında kalması gereken dar ve ince aralık [*Fr.* Interstice].

~ renk, *res.* Ne tam ışıkta, ne tam gölgede olan kısım. Açık gölge: *Ara renkler gölgeden ışığa geçişi sağlar.* [*Fr.* Couleur intermediaire, demi-teinte].

~ resimler, *sin.* Ana resimler arasında yer alan ve ana durumlar arasında köprü görevinde olan resimler. [*Ing.* Intervals, in-betweens; *Fr.* Intervalles, intermediaires].

~ resimleyici, *sin.* Ara resimlerini çizen kimse. [*Ing.* In-betweener; *Fr.* Intervalliste, intercaleur].

~ rondelası, *tekn.* Bir inşaatta veya bir arabada iki elemanı arasına yerleştirilmiş bağlantı parçası; direnci ve sertliği arttırır veya bu iki elemanı arasında aynı açıklığı muhafaza eder. [*Ing.* Spacer sleeve; *Fr.* Entretoise].

~ seçimi, *huk.* Genel oyla belirtilen senato üyeliği, milletvekilliği, belediye başkanlığı, belediye ve il genel meclis üyeliği veya köy ve mahalle muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği gibi görevlerde ölüm, istifa veya görevin gerektirdiği niteliklerin kaybedilmesi gibi sebeplerle boşalma olması halinde, müteakip seçim zamanı beklenmeksizin yapılan seçim. [*Ing.* Partial elections; *Fr.* Elections partielles].

~ sırığı, Binicilikte kullanılan direk özel bir yular ve iplerle bu direklere lanarak engel aşma hareketlerine alıştırılır.

~ ton, ◘ **Araton.**

~ tümdengelim, *fels.* Aristoteles tarafından ortaya konulan, Ortaçağda Hıristiyanlık ve Müslümanlık tarafından benimsenen düşünce metodu.

~ürünü, *trm.* Toprağı organik madde ve azotça zenginleştirmek için, ürün alındıktan sonra yeni ekime kadar geçecek zamanda veya bir ürünle birlikte ekilen tarım bitkisi. [*Ing.* Catch-crop; *Fr.* Culture dérobée].

~ verme, *huk.* Çalışmaların bir süre ertelenmesi.

~ vermek ,*dey.* Bir işi, tekrar başlatmak üzere kesmek, duraklamak, fasıla vermek. [*Ing.* To pause, to make a break, to stop (Working etc), to discontinue, to interrupt; *Fr.* Interrompre].

~ yatı, Yolculuklarda gecelenen konak yeri. [*Ing.* Halting place for the night].

~ yerde, *dey.* ◘ **Arada.**

~ yerden kaldırmak, *dey.* Ortadan kaldırmak, yok etmek.

~ yönler, *coğr.* Ana yönler arasındaki yönler. [*Ing.* Cardinal points; *Fr.* Points cardinaux].

~ yüzeyi, *kim.* Birbirine karıştırılamaz iki evreyi ayıran yüzey.

ara[2], i. *zool.* Papağangiller *(Psittacidae)* familyasından iri gövdeli bir papağan. Renk renk parlak tüyleri, kıvrık ve hacimli bir gagası, uzun katmerli kuyruğu vardır. Tropikal Amerika ormanlarında yaşar. [*Ing.* ve *Fr.* Ara].

ara[1], b.i. *mim.* İki süsleme motifi arasına yapılan tezyinat süsleri. [*Ing.* Partition; *Fr.* Entre-deux].

arab, ◘ **Arap.**

Ara, öz.i. *astr.* Güney yarım gökküresindeki bir takımyıldızın adı. [*Lat. Ara (=Ara); Ing.* ve *Fr.* Ara]. ◉ *~ ŞEKİL: 518* — **TAKIMYILDIZLAR.**

araba, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Tekerlekli kara taşıtı: Asgarî olarak bir dingil ile birbirine bağlı iki tekerleği bulunan ve bunların işlemesiyle yol alan bütün taşıt araçları için kullanılan özel terim: *öküz arabası, tramvay arabası, el arabası.* [*Ing.* Carriage, wag(g)on, coach; *Fr.* Voiture]. § ❷ Bir taşıtın *(atlı araba, kamyon v.b.)* yükü: *İki araba saman. Bir araba kömür.* § ❸ Atlı araba. [*Ing.* Horse wagon, cart; *Fr.* Voiture à chevaux]; § ❹ Otomobil: *Arabası otomatik viteslidir.* [*Ing.* Car; *Fr.* Automobile, auto, voiture]. § ❺ Buddha dini. § ❻ *mad.* Ocakta madenin taşındığı araç. [*Ing.* Wagon; *Fr.* Vagon, vagonnet] ☆ *Eşanl.* **vagonet.** § ❼ *matb.* Basımevlerinde forma çemberini pres makinesinin altına götürüp getiren, dişli tekerlekler veya rulmanlar *(bazılarında kızak ayaklar)* üstünde hareket eden özel taşıt. ◉ **aktarma ~sı** *demir.* Üzerindeki ray pençesine bir vagon veya lokomotifin yerleştirildiği araba. ◉ **asma ~,** ◘ **Asma**[1]. ◉ **at ~sı**, Atların çektiği çeşitli arabaların genel adı: [*Ing.* Cart; *Fr.* Voiture à chevaux] ◉ **bagaj (taşıma) ~sı**, *demir* Bir tren istasyonunda eşya ve bagajları taşımaya yarayan küçük taşıt. [*Ing.* Van, *Fr.* Furgon ◉ **bir ~,** Çok miktarda, bir yığın, bir dolu. ◉ **cankurtaran ~sı,** ◘ **Cankurtaran.** ◉ **cenk ~sı**, Ilk çağ milletlerinin harbde kullandıkları iki tekerlekli ve at koşulu arabalar; [*Ing.* Chariot; *Fr.* Char]. ◉ **cephane ~sı**, *ask.* ◘ **Cephane.** ◉ **çek ~ nı**, *arg.* Defoll çekil git! ◉ **çekçek ~sı,** ◘ **Çekçek;** ◉ **çöp ~ sı,** ◘ **Çöp.** ◉ **domuz ~ sı**, Ağır yükleri taşımaya yarayan küçük demir tekerlekli ve yere yakın araba. ◉ **el ~ sı**, Elle çekilen ve taş, toprak gibi şeyleri taşımaya yarayan tek tekerlekli ve iki kollu küçük araba. [*Ing.* Wheelbarrow; *Fr. Brouette*] ◉ **eşek ~ sı**, Tek eşeğin çektiği iki tekerlekli araba. ◉ **fıçı ~ sı,** Fıçıları taşımak için Avrupa'da kullanılan uzun araba. [*Ing.* Dray; *Fr.* Haquet]. ◉ **hasta ~sı**, Hastahanelerde hastayı bir yerden bir yere taşıyan dört tekerlekli araba. [*Ing.* ve *Fr.* Ambulance]. ☆ *Eşanl.* **cankurtaran arabası, ambülans.** ◉ **hususî ~,** Özel otomobil. [*Ing.* Private car; *Fr.* Voiture particuliere, privee]. ◉ **imdat ~ sı,** ◘ **Cankurtaran.** ◉ **kılavuz ~,** Rali veya koşular gi-

bi gösteriler veya turistik kervanlarda, gerek yol göstermek, gerekse yolun açık olduğunu işaret etmek için önde giden araba. [*Ing.* Pilot (leading) car, path finder; *Fr.* Pionnier ◉ **koçu ~sı**, İstanbul'da ve Türkiye'nin bazı şehirlerinde payton *(fayton)* ve kupa arabalarından önce binmek için kullanılan ve öküzle çekilen üstü örtülü, etrafı açık ve yanları oymalar ve nakışlarla süslü binek arabası. [*Ing.* Stage-coach; *Fr.* Coche]. ◉ **muhacir ~sı**, Rumeli'de kullanılan ve oradan İstanbul'a gelen göçmenlerin getirdikleri arabaların Türkiye'de yapılan çeşidi olup, bunlarla yük taşınır. ◉ **manda ~ sı**, ◘ **Kağnı**. ◉ **öküz ~ sı**, ◘ **Kağnı**. ◉ **saltanat ~ sı**, Hükümdarların resmî çıkışlarda, alaylarda ve törenlerde bindikleri süslü araba. [*Ing.* Royal coach; *Fr.* Carosse ou voiture de Gala]. ◉ **şoförlü ~**, Belli bir süre için sürücüsü ile birlikte kiralanan araba. [*Fr.* Voiture de grande remise]. ◉ **şoförsüz ~**, Bazı kurumlar tarafından bir yolcunun emrine verilerek karayolundan bir tren veya uçağın gelişine kadar kendisine şehirde oturduğu sürece yararlanma hakkı veren kiralık araba. [*Fr.* Voiture sans chauffeur]. ◉ **taş ~sı**, *arg.* Budala, sersem, ağır kanlı kimse. [*Ing.* Idiot, fool, stupid]. ◉ **yük ~sı**, Yük taşımağa yarayan araba. [*Ing.* Wag(g)on; *Fr.* Chariot, fardier]. ◉ **yük ~ kapısı**, ◘ **Kapı**. ◉ **~ nın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer**, *at.* Bir grupun öncüleri hangi yolu tutarsa gerisi de oradan gider ◉ **~ nın tekerine taş koymak**, *dey.* Bir işi zora sokmak, güçlük çıkarmak ◉ **~ yı çekmek**, *arg.* Defolup gitmek ◉ **~yı (arabasını) düze çıkartmak**, *dey.* İşinin güçlüklerini gidermek, selâmete çıkmak. ◉ **~ yı koşmak**, *dey.* Hangi hayvan çekiyorsa onu arabaya usulünce bağlamak. ◉ **~ yı sallamak**, *arg.* Yabancı şoför arabada birkaç saat çalışmak.

~ basamağı, ◘ **Basamak**.

~ burgusu, *ağ. iş.* Araba yapıcılarının ve dülgerlerin kullandıkları uzun saplı, elle döndürülen özel ağaç delgi aracı.

~ devrilince yol gösteren çok olur, *at.* İş işten geçtikten sonra verilen öğüdün değersizliğini anlatır. [*Ing.* After the cart is upset, there are many who offer advice].

~ falakası, Çift atlı arabalarda okun dibinde ve iki yanında bulunan ve uçlarına koşum kayışları bağlanan ağaç çomak. [*Ing.* Whiple-tree, swingle-bar, swingle-tree; *Fr.* Palonnier, volée].

~ kapısı, ◘ **Kapı**.

~ kırılınca yolu gösteren çok olur, *at.* İş işten geçtikten sonra öğüt veren çok olur. [*Ing.* After the cart is upset, there are many who offer advice].

~ kullanmak, *dey.* Otomobil sürmesini bilmek. [*Ing.* To drive a car; *Fr.* Conduire].

~ oku, Arabalar inişte giderken hayvanların onu zaptedebilmeleri için hamutlarından bağlı oldukları uzun sırık. [*Ing.* Neap, pole of a carriage; *Fr.* Flèche, timon].

~ sandığı, Arabaların tekne gibi olan ve tekerleklerin üstüne gelen sandık kısmı olup, oturulacak yerler onun içine yapılır. [*Ing.* Wagon box; *Fr.* Caisse].

~ şeytanı, *(maden ocağında)* Eğik düzlemdeki vinç veya varagel nakliyatında arabanın arkasına takılan ve yerde sürüklenen demir kanca.

~ vapuru, *den.* Yakın iki kıyı arasında kara taşıtlarını taşıyan gemi. [*Ing.* Passage boat, ferryboat; *Fr.* Bac].

~ yolu, Yol ve sokakların arabalara mahsus olan orta kısmı. Suların akması için genellikle enine kesiti balık sırtı olur ve iki tarafında yaya yolları bulunur. [*Fr.* Route carrossable, chaussée].

arabacı, i. § ❶ Arabayı süren kimse. [*Ing.* Coachman; *Fr.* Cocher, voiturier]. § ❷ Araba yapan veya satan kimse. [*Ing.* Coachwright; *Fr.* Charron].

Arabacı, öz. i. *astr.* Bir takımyıldızın adı. [*Osm.* Masik-ül-inan; *Lat.* Auriga (Aur); *Ing.* Charioteer; *Fr.* Cocher]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR**.

arabacılık,-ğı, i. § ❶ Araba sürmek işi. [*Ing.* Occupation of a coachman; *Fr.* Profession de cocher]. § ❷ Araba yapımı. [*Ing.* Coachwright; *Fr.* Charronnage].

arabalık,-ğı, i. § ❶ Araba konan yer. [*Ing.* Wagon-house, cart-shed, cart-house; *Fr.* Hangar remise, chartil]. § ❷ s. Araba doldurulacak miktar: *Bir arabalık insan.* [*Ing.* Cartload, Wagonload; *Fr.* Charretee, voituree]. § ❸ *mim.* Her çeşit arabaları yağmur ve güneşten korumak için çoğunlukla ahırların yanına yapılan üstü örtülü bina veya salaş. [*Ing.* Cart-house, garage; *Fr.* Remise, chartil, garage].

araban, i. *müz.* Alaturka musikide bir makam. [*Ing.* A mode in oriental music; *Fr.* Un mode de la musique Turque, mode araban].

~ kürdî, ◘ **Araban-kürdî**.

araban-kürdî, b.i. *müz.* Türk musikisinde şimdi kullanılmayan bir bileşik makam.

☆ *Eşanl.* **beyatî-Araban-kürdî, şevki Cedid, zevk-u Tarab**.

arabesk, i. *Fr. arabesque.* § ❶ Arap usulünde. § ❷ *mim.* ve *süsl.* Kıvrıla kıvrıla birbirinin içine geçerek uzayıp giden, yapraklı dalları andıran, geometrik görünüşte birtakım şekillerden meydana getirilmiş olan bezeme çizgileri, girişik bezeme. [*Osm.* Girift tezyinat]. § ❷ Koreografya *(rakıs şekilleri sanatı)* da birbirine girişik durumlar alarak dans eden iki kişinin hareketi. § ❸ Bazı çevre çizgilerini birleştiren, resmedilmiş veya oyma bir düzenlemenin temel ritmini meydana getiren ideal çizgi. § ❸ Bir ressamın «*çizgiyi*» kendisine özgü kullanışı. [*Ing.* Arabesque; *Fr.* Arabesque].

ara.beyin, b.i. *anat.* ve *zool.* Özbeyinden sonra gelen beyin lopu. Tümbeyinin altında, üçüncü beyinciğin yakınında bulunan beyin bölgesi. Bitkisel ve ruhsal hayatın birçok merkezi buradadır. Beyin kabuğundan artkafa bölgesine giden ve gelen sinirlerin geçit yeridir. [*Osm.* Aralık muh; *Lat. Diencephalon; Ing.* Between-brain; *Fr.* Diencéphale].

ara.bezeme, b.i. *mim.* İki süsleme motifi arasına yapılan tezyinat süsleri. [*Ing.* Insertion; *Fr.* Entredeux].

arâbî, i.ç. **eârib**. *Osm.* < *Ar.* Çölde yaşayan Arap. [*Ing.* Anomad Arab, Bedouin; *Fr.* Bédouin]. ☆ *Eşanl.* **bâdiyenişîn**.

Arabî /arabî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Arapça; § ❷ Arap kavminden olan.

ara.bilânço, b.i. *ikt.* Kanunen veya teamülen tayin edilen devrelerde bilânço düzenleyen işletmelerde bu devreler arasında işletmenin belirli zamanlardaki durumunu belirtmek için yapılan bilânço. [*Ing.* Interim balance-sheet; *Fr.* Bilan provisoir].

arabinoz, i. *Fr. arabinose. kim.* Arap zamkının seyreltik sülfürik asitle kaynatılmasından elde edilen monosakkarit. $CH_2OH-(CH\ OH)_3-CHO$. [*Ing.* Arabinose].

Arabistan, öz. i. Asya'nın güney batısında, çoğunlukla çölden ibaret bir yarımada. [*Ing.* Arabia; *Fr.* Arabie].

~ çayı, *bot.* ◘ **Çay**.

~ defnesi, *bot.* ◘ **Defne**.

~ yasemini, *bot.* ◘ **Yasemin**.

arabit(ol),-lü, i. *Fr. arabite, arabitol. Kim.* Arabinoza tekabül eden pentahidrik alkol. $(CH_2OH)-(CHOH)_3-(CH_2OH)$. [*Ing.* Arabitol].

arabiyat,-tı /arabiyât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Arap dili ve edebiyatı. [*Ing.* Arab literature and studies; *Fr.* Langue et littérature arabes].

arabonik, s. *Fr. arabonique. kim.* Arabinozların bromlu su ile oksitlenmesi sonucunda meydana gelen stereo-izomer asitlere verilen ad. [*Ing.* Arabonic acid].

ara.bozan, b.i. İki kişinin arasındaki dostluğu veya geçimi bozan. [*Osm.* Münafık, müfsit; *Ing.* Intriguer, agitator; *Fr.* Intrigant, séducteur, -trice, agitateur].

☆ *Yak. anl.* **fitneci, nifak sokan, fitnei fücur**.

☆ *Karş.* **arabulan, aracı, mutavassıt**.

ara.bozanlık,-ğı, b.i. İki kişi arasındaki dostluğu veya anlaşmayı *(geçimi)* bozma işi: *Arabozanlık yapma, Onun işi arabozanlık* etmek. [*Ing.* Subversive acivity, intrigue; *Fr.* Intrigue]. ☆ *Eşanl.* **fesatçılık, entrika**.

ara.bulucu, b.i. ve s. § ❶ Barıştıran, uzlaştıran kimse. [*Osm.* Vasıta mutavassıt; *Ing.* Mediator; *Fr.* Mediatur,-trice]. § ❷ (a) *dev. huk.* Uluslararasında çıkan her konudaki *(siyasî, iktisadî ve askerî)* anlaşmazlıkların silâha başvurmadan çözümlenmesini sağlamak için, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına bağlı Güvenlik Konseyi tarafından atanan kimse; (b) *iş. huk.* İşveren ve işçi grupları tarafından iş konusunda, işçi çoğunluğunu ilgilendiren bir anlaşmazlığı düzeltmek amacıyle seçilen kimse. [*Osm.* Mutavassıt; *Ing.* Intervener, peace-maker; *Fr.* Intervenant, -ante, entremetteur, -euse]. § ❸ *fels.* ve *psik.* Ruhlarla görüşebildiği iddia olunan kimse. [*Ing.* Medium; *Fr.* Médium].

☆ *Eşanl.* ❶ **aracı**, ❸ **medyum**.

ara.buluculuk,-ğu, b.i. *dev. huk.* ve *sosy.* (a) Devletler arasında siyasal gerginliği veya anlaşmazlıkları gidermek için baş vurulan barışçı ve ihtiyarî çözüm yolu. Devletlerarası bir uyuşmazlıkta üçüncü şahısların *(devlet, devletlerarası teşkilât, hatta özel kişi)* araya girmesiyle olur. (b) Evlendirmede kız ve oğlan tarafları birbirine yaklaştırmak için yapılan teşebbüs. (c) Gündelik hayatta düşman tarafları barıştırma davranışı. [*Osm.* Tavassut; *Ing.* Mediation; interposition; intervention; *Fr.* Intervention, médiation, entremise].

☆ *Eşanl.* **aracılık**.

aracı, i. § ❶ İki tarafı uzlaştırmak veya aralarındaki bir alışverişi kolaylaştırmak amacıyle araya giren kişi. § ❷ *iş. huk.* Bir işverenden belirli bir işin bir bölümünde veya eklentilerinde iş alan ve işçilerini münhasıran o işyerinde veya eklentilerinde çalıştıran işveren. [*Osm.* Mutavassıt, vasıta; *Ing.* Mediator, go-between, intermediary; *Fr.* Mediateur, entremetteur, intermédiaire]. § ❸ *ecz.* Bir formülün unsuru. Kendi başlarına homojen bir karışım meydana getiremeyen iki veya daha çok maddeyi birlestirmeye yarar; § ❹ *fels.* Eflâtun'un felsefesinde hem duyulabilen, hem de kavranılabilen; § ❺ *huk.* Bir akdin tarafları arasına bir hukukî işlemle giren.

☆ *Eşanl.* § ❶ **arabulucu**; § ❷ **talî işveren**.

☆ *Karş.* **arabozan, münafık, fitneci, müfsit**.

~ bordrosu, *ikt.* ◘ Bordro.

~ dil, *dilb.* Ana dili ayrı olan halkların ortak anlaşma dili.

~ memleket, *post.* Yurtdışı postalarının alınıp verilmesinde aracılık yapan memleket. [*Ing.* Intermediary country; *Fr.* Pays tiers].

☆ *Eşanl.* **mutavassıt memleket**.

~ merkez, *post.* Aracı memleketlerde, yurtdışı postaların alınıp verilmesinde aracılık yapan merkez. [*Ing.* Intermediary service; *Fr.* Services tiers].

☆ *Eşanl.* **mutavassıt merkez**.

aracılık,-ğı, i. § ❶ Aracının gördüğü iş: *Ben bu işi Ahmet'in aracılığı ile yaptırdım. O, ticaret işlerinde aracılık eder.* [*Osm.* Vasıtalık, tavassut, vesatet]. § ❷ *fels.* İki nesne arasında var olan bağ; § ❸ *huk.* Bir akdin tarafları arasında bir hukukî işlemle girme § ❹ *psik.* Düşüncenin, duyu verilerini genelleştirmesi ve duyusal bilgiden *(dolaysız bilgi)* soyut ve zihnî bir bilgiye *(dolaylı bilgi)* varması. [*Ing.* Mediation, intervention; *Fr.* Médiation].

~ etmek, *dey.* Arada aracı olmak, bir işin hallinde arada çalışarak yardım etmek. [*Osm.* Tavassut etmek; *Ing.* To intervene, mediate; *Fr.* Intervenir].

ara.cümle, b.i. Birleşik veya yalın cümlelerde anlamı biraz daha açıklamak için araya giren cümle: *Cihan yıkılsa, EMİN OL, bu cephe sarsılmaz.* [*Osm.* Cümle-i mutarıza; *Ing.* Parenthesis sentence; *Fr.* Phrase du parenthèse].

ara.cümlecik,-ği, b.i. § ❶ *dilb.* Genellikle pek uzun olmayan ve bir cümlenin içinde yer alan cümlecik; § ❷ *müz.* İçinde yer aldığı bütüne az çok bağlı olduğu halde gene de belirli bir bağımsızlığı olan ritim veya melodi parçası.

araç*,-cı, < aracı. § ❶ (a) Bir sonuca varmaya varayan şey: *İşini yaptırmak için her araca başvurdu. Harp bir erek değil, bir araçtır;* (b) Kisiler veya şeyler arasında bağlantı görevinde olan şey: *Mektubu hangi araçla gönderdiniz?.* [*Osm.* Vasıta; *Ing.* Means, medium; *Fr.* Moyen]. § ❷ *fels.* Bir şeyi meydana getirmek için kullanılan yardım-

cı. [*Osm.* Alet; *Ing.* ve *Fr.* Instrument]. § ❸ *huk.* Kendi etkisi olsun veya olmasın, sonucun meydana gelmesinde fiile dahil olan şey. [*Osm.* Vasıta]. ◉ ~ **ta denge alıştırmaları,** *cimn.* Dayanak yüzeyi sınırlı ve yerden yüksek araçlarda yapılan denge. [*Ing.* Balance exercises on apparatus; *Fr.* Exercises d'equilîbre elevé]. ◉ ~ **tan atlamalar,** *cimn.* Atlamanın, koyun, kasa, beygir, masa gibi engeller üzerinden uygulanan bir türü. [*Ing.* Vault; *Fr.* Sauts aux engins]. ◉ **boşaltma** ~ ı, ◘ **Boşaltma.** ◉ **canlı** ~ **lar,** *eğt.* ◘ **Canlı**[1] ◉ **cansız** ~ **lar,** *eğt.* ◘ **Cansız.** ◉ **dörtlük** ~ ı, *astr.* ◘ **Dörtlük.** ◉ **itici** ~, *otom.* ◘ **Itici.**

ara.çizgi, b.i. § ❶ Kazı resimlerinde çizgilerin arasına sonradan kazılan çizgiler. [*Ing.* Light stroke; *Fr.* Entre-taille]. § ❷ *astr.* Ay ve gezegenlerin görünen, aydınlık parçasıyla karanlık parçasını ayıran çizgi. [*Ing.* Terminator; *Fr.* Terminateur].

araçlı, s. *fels.* Araçla yapılan veya olan. Bilgide süje ile obje arasında bir takım hükümler zincirinin girmesinden ibaret düşünce yolu. [*Osm.* Bilvasıta; *Ing.* Indirect; *Fr.* Médiat, indirect].

☆ *Eşanl.* **vasıtalı, dolaylı.**

~ **alıştırmalar,** *cimn.* Araçla veya araç üzerinde uygulanan alıştırmalar. [*Ing.* Exercises on apparatus; *Fr.* Exercises aux engins].

~ **geçişli,** ◘ **Ettirgen.**

~ **kızak,** Kayakçıyı bir at veya motorlu bir araç vasıtasıyla bir yol veya karlı düz bir arazide çekmekten ibaret olan.

~ **vergiler,** *ikt.* Kaynaktan değil de tüccarın satmasıyle hükümetin aldığı vergi. [*Fr.* Impôts indirects].

araçsız, s. *fels.* Araç kullanılmadan, doğrudan doğruya yapılan veya olan. Bilgide objenin hüküm zinciri olmadan doğrudan doğruya kavranması: *Araçsız vergi.* [*Osm.* Bilâvasıta; *Ing.* Direct; *Fr.* Direct, immédiat,-ate].

☆ *Eşanl.* **vasıtasız, dolaysız.**

~ **alıştırmalar,** *cimn.* Hiç bir araç kullanmaksızın uygulanan alıştırmalar. [*Ing.* Free standing exercises; *Fr.* Exercises libres].

~ **üslûp,** *ed.* Yazıya, söze canlılık vermek için, bir fikri, bir duyguyu söyleyenin ağzından çıktığı gibi yazma. Diyaloglar, monologlar gibi manzum yazılarda da kullanılır.

aradan, z. Geçmiş zamandan bahsederken kullanılır: *Aradan yıllar geçti, hatırlayamıyorum.* [*Ing.* In between (of time), meanwhile; *Fr.* Dans l'intervalle].

ara.deniz, b.i. *coğr.* Karaların arasına iyice sokulmuş, okyanuslarla bağlantıları dar, az derin boğazlar. [*Ing.* Mediterranean Sea; *Fr.* Méditerrané].

ara.devre, b.i. *tıp.* Nöbetlerle gelen hastalıklarda *(sar'a, yarım baş ağrısı gibi)* belirtilerin olmadığı, bulgu vermeyen devre. [*Ing.* Intermediate circuit, interstage].

aradiyokroizm, i. *Fr. aradiochroïsme. fiz.* ve *tıp.* Bazı cisimlerde görülen, ayrı türden ışınları eşit olarak emme niteliği.

ara.doğru, b.i. *mat.* Yer eksenine dik olan ve aynı noktanın iki izdüşümünü birleştiren doğru. [*Osm.* Münebbih; *Ing.* Line of recall; *Fr.* Ligne de rappel].

ara.doku, b.i. *anat.* ve *biy.* Organların parankima hücreleri arasındaki boşlukları dolduran hücre oluşumlarına verilen ad.

ara.döllenme, b.i. *biy.* Döllenmemiş bir yumurtanın yabancı bir spermatozoitle kaynaşarak, üreyip çoğalabilecek ergin bir canlıyı oluşturmaya elverişli bir zigot meydana getirmesi.

ara.durak,-ğı, b.i. *hava.* Son ve ana şebeke noktaları arasında tarifeye göre herhangi bir durak. [*Ing.* Intermediate stop; *Fr.* Escale intermediaire].

ara. eşeyli, b.s. ve i. *biy.* ◘ **Eşey.**

ara.eşeylilik,-ği, b.i. *zool.* ◘ **Eşeylilik.**

Araf /ârâf/, öz. i. *Osm.* < *Ar. urf.* Din kitaplarında cennet ile cehennem arasında bulunduğu bildirilen yer. [*Ing.* Purgatory; *Fr.* Purgatoire].

Arafat /arafât/, öz. ç.i. *Osm.* < *Ar.* Mekke'ye altı saatlik mesafede bir dağ. Islâm geleneğinde hacıların oraya çıkıp dua etmeleri gereklidir. [*Ing.* A (sacred) hill near Mecca].

ara faz, b.i. *biy.* Iki-mitoz bölünmesi arasındaki evre. [*Lat. Interphasis; Ing.* ve *Fr.* Interphase].

☆ *Eşanl.* **Interfaz .**

aragonit,-ti, i. *Fr. aragonite. (Ispanya'da Aragon eyaletinin adından). jeol.* Kristalleşmiş bir çeşit kalsiyum karbonat. ($CaCO_3$). [*Ing.* Aragonite].

aragoz, i. *tiy.* Mısır'da eskiden oynatılan bir kukla türü.

ara.görüntü, b.i. *sin.* Asıl filimle birlikte çevrilmeyip sonradan meydana getirilen ve iki çekim arasına yerleştirilen ayrıntı çekimlerinden meydana gelen görüntü. [*Ing.* ve *Fr.* Insert].

ara.güverte, b.i. *den.* Eskiden güverteler arasına yerleştirilen, önceleri kaldırılabilen, sonraları gemiye tesbit edilen ara güverteler.

ara.ışınlar, ç.b.i. *fiz.* Mor ötesinin sınırı ile en yumuşak X ışınları arasında bağlantı kuran elektromagnetik ışınımlar.

arak, i. § ❶ *müz.* Türk musikisinde, bir makam; § ❷ *trm.* Pirinç, şekerkamışı melâsı, şeker palmiyelerinin çiçek saplarındaki tatlı usarenin fermantasyonu ile elde edilen şarabın damıtılması ve 3-7 yıl fıçılarda dinlendirilmesiyle elde edilen bir içki; § ❸ *arg.* Çalma, sirkat, hırsızlık. ☆ *Eşanl.* **aşirement, kaparoz, pandufla.**

araka, i. *bot.* Iri taneli bezelye. [*Ing.* Variety of peas].

ara.kalıtım, b.i. *biy.* Bir özelliğin tamamiyle ağır basmadığı ve melezin, çekinik özellikle baskın özellik arasında bir ara özellik gösterdiği kalıtım biçimi.

ara.kapak,-ğı, b.i. *cilt.* Kitabın cilt arakapağı veya dış kapak ile içkapak arasında ve yalnız bir yüzünde bazan sadece eserin, bazan da hem yazarın hem de eserin adı bulunan yaprak. ◉ **cilt arakapağı,** *matb.* ◘ **Cilt.**

ara.kapı, b.i. *inş.* Bir binanın iki dairesi, iki apartman, veya iki oda arasına kolayca girmek için açılmış olan kapı [*Ing.* Communicating door; *Fr.* Porte intermédiaire].

ara.kaplar.tabaka, b.i. *biy.* Orta-deri *(mezoderm)* köklü olan ve periton, plevra, perikart zarlarının yapısına giren özel bir örtü dokusu. [*Ing.* Mesothelium; *Fr.* Mésothélium].

☆ *Eşanl.* **mezotelyum.**

arakari, i. *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Tukangiller *(Rhamphastidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 44 sm. Madensel yeşil renktedir. Brezilya'da yaşar. [*Lat. Pteroglossus aracari; Ing.* Arakari; *Fr.* Aracari].

ara.kat, b.i. § ❶ *mim.* Bir binanın iki katı arasında, tavanı diğer katlarınkinden daha alçak olarak yapılan kat. § ❷ *mad. (Maden ocağında)* Bir katın bölümü.

☆ *Eşanl.* **tali kat.**

arakçı, i. ve s. *arg.* Bir şeyi habersizce alan aşıran kimse, hırsız. [*Ing.* Thief, pilferer; *Fr.* Voleur].

☆ *Eşanl.* **kaldırımcı, muslukçu, tırnakçı tırtıkçı .**

arakçılık,-ğı, i. *arg.* Hırsızlık: *Arakçılıktan kodesi boyladı.* [*Ing.* Theft; *Fr.* Vol].

arakçın, i. § ❶ Keçeden yapılmış bir çeşit takke olup, üzerine sarık sarılırdı; § ❷ Eski zamanlarda gelinlerin başına giydirerek üzerine duvak geçirdikleri taç gibi gümüş başlık. [*Ing.* Linen cap worn under a turban].

ara.kesit,-ti, b.i. *mat.* Düzlemsel veya hacimsel geometri şekillerinin birbiriyle kesişmesi sonunda ortaya çıkan çizgi veya yüzey. [*Osm.* Fasl-ı müşterek; *Ing.* ve *Fr.* Intersection].

arakiye, i. *Osm.* < *Ar. arakiyye.* § ❶ *tar.* Eski dervişlerin giydikleri, tiftikten yapılmış ince külâh; § ❷ Bir çeşit küçük zurna.

araklamak(-ı), f. *arg.* Herhangi bir şeyi sahibi görmeden almak, kimseye sezdirmeden aşırmak, çalmak. [*Ing.* To steal, pilfer; *Fr.* Voler].

☆ *Eşanl.* **anaforlamak, bomba patlatmak, omuzlamak, sırıklamak, tırtıklamak, tufalamak, zula etmek.**

araknidizm, i. *Fr. arachnidisme. tıp.* Örümcek ısırmasından zehirlenme. [*Ing.* Arachnidism].

araknofobi, i. *Fr. arachnophobie. tıp.* Örümcek korkusu. [*Ing.* Arachnophobia].

araknoit,-di, i. ve s. *Fr. arachnoïde.* § ● *anat.* Beyin zarlarından biri. [*Osm.* Ankebutî; *Ing.* Arachnoid]. § ● *bot.* Örümceksi, örümceğe benzeyen, ağımsı. § ❷ *zool.* (a) Örümcek ağına benzeyen; (b) i. Omurgalıların beyin ve omuriliğini örten üç zardan biri. [*Ing.* Arachnoid].

☆ *Eşanl.* **1. ve 3. örümceksi zar.**

~ **zar,** ◘ **örümceksi zar.**

araknoloji, i. *Fr. arachnologie* < *Yun. arachne,* örümcek + *logos,* bilim. *zool.* Hayvanlar âleminin örümcekler ve benzeri hayvanlarla uğraşan bölümü. [*Ing.* Arachnology].

ara.konak,-ğı b.i. *zool.* Bir asalağın, asalak yaşayacağı canlıya geçmeden önce bir veya birçok gelişme evresini üzerinde geçirdiği hayvan veya bitki. [*Ing.* Intermediary host; *Fr.* Hôte intermediaire].

arakorelasyon, i. Bir testin çeşitli bölümleri veya bir test bataryasının çeşitli testleri arasındaki korelasyon katsayılarından her biri.

aral, i. *coğr.* Birbirine yakın adaların meydana getirdiği topluluk, takımada [*Ing.* Archipelago; *Fr.* Archipel].

aralama, i. *trm.* Kültür bitkilerinin ve ağaçlarının daha iyi yetişmelerini sağlamak için, bazı dal ve sürgünlerini kèserek ayıklama veya bazılarını söküp çıkarma. [*Osm.* Tefrih; *Ing.* Thinning; *Fr.* éclaircissage, éclaircie. ◉ **pencere** ~ **sı,** Barok ve rokoko üslûbunda iki pencere arasındaki basit veya süslü ayaklar. [*Ing* Pier; *Fr.* Trumeau]. ~ **duvarı,** mim. Iki pencere veya açıt *(boşluk)* arasında kalan duvar ayak kısmı. [*Osm.* Sedir].

☆ *Eşanl.* **aralamalık .**

aralamak(-i), f. § ❶ Yarı açmak, iki şey arasında az açıklık meydana getirmek: *Kapıyı araladım;* [*Ing.* To live ajar, to half open; *Fr.* Entrouvrir]. § ❷ Ayırmak, seyrekleştirmek: *Sıraları aralayın;* § ❸ matb. Dizilmiş satırları bir veya birçok enterlinle ayırmak. [*Ing.* To space, to open out, to spread; *Fr.* Espacer].

☆ *Karş.* § ❶ **Tüm açmak;** § ❷ **Sıklaştırmak.**

aralanma, i. *istat.* Iki olay arasındaki zaman farkı.

☆ *Eşanl.* **kayma.**

aralanmak, nsz. f. § ❶ *(Kalabalık dağılıp)* yalnız ve tenha kalmak; § ❷ *(Ortalık)* seyrekleşmek; § ❸ *arg.* Yavaş yavaş gitmek, çekilmek: *Buradan aralan bakalım;* § ❹ *(Göz v.b.)* Biraz açılmak: *Hafifçe aralanan gözlerini bana çevirdi;* § ❺ Biraz uzaklaşmak, arayı açmak: *Üstüme çamur sıçramasın diye aralandım;* § ❻ Araya fasıla girmek: *İşler biraz aralandı:* § ❼ Görünmek: *Kızın dudaklarında tatlı bir gülümseme aralandı.*

aralaşmak(-le), nsz. f. ◘ **Aralanmak.**

aralaştırmak(-i,-e), f. Aralık bırakmak, iki şeyi birbirinden az ayırmak. [*Ing.* To half open, to leave ajar; *Fr.* Entrouvrir, entrebâiller].

aralatmak(-i,-e), f. Aralık ettirmek, yarı *(biraz)* açtırmak: *Rüzgâr girsin diye pencereyi aralattı.* [*Ing.* To let a space, to let separate].

aralık,-ğa,-ğı, i. < *ara* + *lık.* § ❶ Iki şey arasındaki açıklık: *Kapının aralığından rüzgâr geliyor. Pencerenin aralığından soğuk geliyor.* [*Osm.* Mesafe; *Ing.* Space, opening; *Fr.* Entrebâillement]. § ❷ Sıra, vakit, fırsat: *O aralık Ankara'daydım. Aralık bulamadım.* [*Ing.* Time, interval, moment; *Fr.* Moment, époque, interstice]. § ❸ Koridor, evin iki bölümü veya iki oda arasındaki dar geçit. [*Ing.* Gap, corridor; *Fr.* Brèche, corridor]; § ❹ s. Tam kapanmamış, yarı açık, yarı kapalı: *Kapıyı aralık bırak;* [*Ing.* Ajar, half-open; *Fr.* Entrebâillé]. § ❺ Apteshane, helâ, ayakyolu. [*Ing.* Toilet, water closet; *Fr.* Toilette]. § ❻ *fiz.* ve *müz.* Bir sesi bir başka sesten kalına veya inceye doğru ayıran uzaklık. [*Osm.* Fâsıla; *Ing.* Interval; *Fr.* Intervalle]. § ❼ Çatlak, yarık, geçit. [*Ing.* Gap; *Fr.* Fente]. § ❽ *ask.* Yürüyüş halindeki bir birliğin bölükleri arasındaki mesafe; § ❾ *(bağcılıkta)* Bağ kütük sıraları arasında bırakılan mesafe; § ❿ *demir.* Paralel iki hattın iç rayları arasındaki açıklık; § ⓫ *inş.* (a) Döşeme, parke, kaplama v.b. yan yana gelen tahtalar arasındaki dar açıklık; ☆ *Eşanl.* **döşeme aralığı;** (b) Duvar taşlarının bitişme yerleri arasında kalan açıklık.

☆ *Eşanl.* **taş aralığı**; (c) Kapı, pencere, dolap v.b. kapandığı vakit kanatlar arasında kalan dar boşluk; § ⓲ *istat.* a ve b kapalı aralığındaki sayıların tümü. § ⓳ *müz.* Portenin iki komşu çizgisi arasındaki boşluk. *Porte'nin beş çizgisi arasında dört aralık vardır;* § ⓴ *tiy.* Seyircilerin kuliste olup bitenleri görmesine imkân veren iki dekor parçası arasındaki aralık; § ⓯ *trm.* Dikimde bitkiler arasında bırakılan mesafe; § ⓰ *cimn.* Toplu cimnastiklerde, biri birinin ardı sıra durarak dizilenleri ayıran derinliğe **açıklık** [*İng.* ve *Fr.* Distance] ◉ **Bir ~**, *dey.* Bir an, bir süre. ◉ **~ta**, *dey.* Öbür şeyler arasında. ◉ **bir dağılımın ~ğı**, *istat.* Bir serinin çeşitli terimleri arasındaki fark. ◉ **bezemo ~ları**, *mim.* Bezemelerle süslenmis yüzeylerin bezemesiz olan yanı boş bırakılan zeminleri. [*Fr.* Réserves]. ◉ **Bogros aralığı**, *anat.* Karındaki birçok zarların *(altkarınzarı, enine akzar, karın zarı)* arasında bulunan üçgenimsi aralık. ◉ **boya ~ları**, *res.* Suluboya resimde boyasız olarak pul pul bırakılan kâğıt kısımları. Bu boya aralıkları renklerin etrafını kâğıdın beyazlığıyle kuşatarak o rengi soyut bırakan ve değerinin daha belirgin olmasını sağlayan bırakıntılardır. [*Fr.* Réserves]. ☆ *Eşanl.* **akbenekler.** ◉ **bu ~**, *dey.* Bu sırada. ◉ **dağılım ~ğı**, *istat.* Artan değerlerine göre sıralanan iki istatistik serisinin mininium ve maksimum değerleri arasındaki fark. ◉ **değişim ~ğı**, *istat.* Küçük bir örneğin, iki uç değeri arasındaki fark. ◉ **gözenek ~ğı**, *bot.* Gözenek hücreleri arasında kalan ve daralıp genişleyen aralık. ☆ *Eşanl.* **stoma aralığı.** ◉ **güven ~ğı**, *istat.* Bir örneğin verilerinin anlam eşiği. ◉ **giriş ~ğı**, *mim.* Sokak kapısı yanında bırakılan aralık. ◉ **hat ~ğı**, *demir.* ◘ **Aralık**[19]. ◉ **hata ~ğı**, *istat.* Bir büyüklüğün örnekleme yoluyle değerlendirilmesinde kararlama veya değişkenlik derecesi. ◉ **kapı ~ğı**, *mim. Karşılıklı iki* odanın kapıları arasında kalan boşluk. ◉ **mabeyn ~ğı**, *mim.* Eski konaklarda harem ile selâmlık arasındaki boşluk. ◉ **satır ~ğı**, Yazıda iki satır arasında kalan bosluk [*Osm.* Beynessütür; *Fr.* Entre-ligne]. ◉ **sınıf ~ğı**, *istat.* Bir sınıfın alt ve üst sınırları arasında bulunan aralık. ◉ **sütun ~ğı**, *mim.* Bir sıraya yanyana konulmuş iki sütunun merkezleri arasındaki mesafe. ◉ **tabaka ~ğı**, *mad.* Iki maden kömürü veya mineral tabakası arasındaki tabiî toprak katınlığı ◉ **tahmin ~ğı**, *istat.* Bir parametrenin yaklaşık değerini belirtmeye yarayan alt ve üst sınırlarla belirlenen aralık.

— **ayı**, ◘ **Aralık.**[2]

~ **bırakmak**, *dey (kapı, pencere, v.b.)* Tam kapatmamak. [*İng.* To leave a space, to leave ajar; *Fr.* Entrebâiller, entrouvrir].

~ **bitkileri**, *trm.* Çok gübreli toprak, yol kenarları, arsalar, dolma arazi ve benzeri azotça zengin topraklar üzerinde çok yetişen bitkiler. [*Lat. Nitrophyt*].

~ **bulamamak**, *dey.* Fırsatı olmamak.

~ **etmek**, *dey. (Perde, pencere v.b.)* Aralamak, yarı açmak. [*İng.* To half open, to set ajar; *Fr.* Entrouvrir, entrebâiller].

~ **oyun**, *ed.* Eskiden tiyatroda, perde aralarında yapılan koro, balet, dans gibi eğlendirici oyun. [*İng.* Interlude; *Fr.* Interlude, intermede].

~ **ürünü**, *trm.* Nöbete giren ürünlerden biriyle veya iki ürünün gelişme süresi arasındaki devrede, toprağı organik madde ve bazı hallerde azot bakımından zenginleştirmek amacıyle yetistirilen ürün. [*İng.* Catch-crop; *Fr.* Culture dérobee].

~ **vermek**, *dey.* Arada kesmek, duraklamak. [*İng.* To stop (working, etc.), to discontinue, to interrupt; *Fr.* Discontinuer, cesser].

Aralık,-ğa,-ğı, i. § ❶ Yılın on ikinci, son ayı olup, 31 gün sürer. [*Osm.* Kânunuevvel; ilkânun; *İng.* December; *Fr.* Decembre]. § ❷ Zilkade ayı.

aralık aralık, z. Zaman zaman, vakit buldukça. [*İng.* From time to time, (Every) now and then; *Fr.* De temps en temps, de temps à autre].

aralıklı, s. § ❶ Birbirine bitişik olmayan: *Ağzını açınca aralıklı dişleri göründü;* § ❷ z. Aralarında mesafe olarak: *Masalar aralıklı olarak dizilmişti.* [*Osm.* Fâsılalı; *İng.* Spaced, having intervals; *Fr.* Entrecoupe, à intervalle].

~ **tekrar**, Alıştırma saatlarının aralıklı olarak düzenlenmesi esasına dayanan bir laboratuar tekniği veya öğretim usulü

aralıksız, s. § ❶ Aralığı olmayan; § ❷ Devamlı, sürekli olarak, hiç kesılmeden. [*Osm.* Bilâfasılâ; *İng.* Uninterrupted, ceaseless; *Fr.* Sans intervalle, sans interruption, sans suspension, continu, consecutif,-ive, continu,-e]. ☆ *Eşanl.* **fâsılasız.**

aralıtüysü, b.i. *bot.* Yaprakçıkları eşit büyüklük ve şekilde olmayan bileşik yaprak.

araltı, i. Ahırlarda iki hayvan yeri arasında, bölmelik diye konulan kalın sırık.

aralya, i. *Lat. aralia. bot.* Aralyagiller *(Araliaceae)* familyasından, uzun ömürlü, otsu veya ağaçsı bir süs bitkisi; Asya ve Amerika'nın sıcak ve ılıman bölgelerinde yetişir. 20 kadar türü vardır. *A cachemirica, A chinensis, A Cordata* türleri ılık limonluklarda yetiştirilir. [*İng.* ve *Fr.* Aralia].

arama, i. § ❶ Aramak eylemi. [*İng.* The act of searching]. § ❷ *huk. (ceza mahkemesi hukukunda)* saklanan sanığın ve suç delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin ev, işyeri gibi kapalı yerlerinde, üzerinde ve eşyasında yapılan araştırma işlemi. [*Lat. Scrutatio, perscrutatio; İng.* Search, domiciliary visit; *Fr.* Perquisition]. § ❸ *res.* Yapılacak bir tabloya gerekli resimleri tabiattan parça parça yaparak hazırlama ve bunlar üzerinde incelemelerde bulunma. [*İng.* Study; *Fr.* Étude]. § ❹ Bir şeyi bulmak için yapılan çalışma. [*Osm.* Taharriyat; *İng.* Research, exploration; *Fr.* Recherche].

~ **değneği**, *coğr.* Yeraltındaki suları veya madenleri arayıp bulmak düşüncesiyle işe yaradığı ileri sürülen, kimi yerde de faydalanılmış olan çatal bir ince daldan ibaret sade bir araç. [*İng.* Divining-rod; *Fr.* Baguette divagatoire].

~ **emri**, *huk.* Saklanan sanığın veya delillerin elde edilmesi için bir kimsenin ev, işyeri gibi kapalı yerlerinde, üzerinde ve eşyasında yapılacak araştırma için yetkili makamdan alınan emir. [*İng.* Search warrant; *Fr.* Mandat de perquisition].

☆ *Eşanl.* **arama müzekkeresi, arama emirnamesi.**

~ **tarama**, § ❶ *huk.* Polisin *(Emniyet kuvvetlerinin)* şüpheli kimseler üzerinde bıçak, silâh, esrar gibi yasak şeyler araması. [*İng.* Search, searching; *Fr.* Perquisition]. § ❷ *den.* Bir deniz bölgesinde gemilerin tehlikesizce yol almalarını sağlamak için mayınları toplamak veya tahrip etmek işi.

aramak(-i), f. § ❶ Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak: *Kitabını arıyor.* [*İng.* To search, to seek,to look around, to ask (for or after); *Fr.* Chercher, demander] § ❷ Bir şeyi ısrarla istemek: *Hakkını aramak;* § ❸ Araştırmak, yoklamak, karıştırmak: *Ceplerini aramak;* § ❹ Özlemek, bir şeyin yokluğunu hissederek geri gelmesini istemek: *Beni çok ararsın, Sen bu günleri çok ararsın, Tütünü bıraktım, hem hiç aramıyorum;* § ❺ Önem verip istemek: *Ben böyle şeyleri aramam, Rahatımı aramam;* § ❻ nsz. *h.d.* Belâyı zorla kendine çekmek: *Sen ne arıyorsun, şimdi dayağı yersin;* § ❼ Ziyaret etmek, hatır sormak, mesgul olmak: *Komşular bizi eskisi gibi aramaz oldular;* § ❽ Hatırlamaya çalışmak: *Sabahtan beri sokağın adını arıyorum;* § ❾ *(Bir yerde)* Bulunmak: *Sen burada ne arıyorsun?* ◉ **aramal** *(olumsuz buyruk):* «*Yok*», «*bulunmazı*», «*bulunduğunu sanma*»: Bizde para pul arama. ◉ **arayan mevlâsını da bulur belâsını da**, *at.* Insanın başına gelen iyilik ve kötülükler kendi kusuru veya marifetidir. ◉ **arayıp sormak** *(birini), dey.* Biri hakkında haber sormak veya birinin ziyaretine giderek ona karşı ilgi göstermek. ◉ **arayıp yatmak**, *dey.* Durmadan aramak. ◉ **arayıp da bulamamak**, *dey.* Çok değerli olmak. ◉ **arayıp sormamak**, *dey.* Hiç ilgilenmemek, alâkayı kesmek. ◉ **arayıp taramak**, *dey.* Dikkatlice, inceden inceye araştırmak. ◉ **~la bulunmaz**, *dey.* Çok nadir olan şeyleri tanımlarken kullanılan bir deyim.

Aramca, i. Batı Samî lehçelerin bütünü.

Aramî /arâmî/, s. *Osm.* < *Ar. etnol.* Samî ırktan bir kavimden olan. [*İng.* Aramean; Aramaic; *Fr.* Arameen,-enne, Aramaïque].

aran, i. *kim.* Ozon'un alotropu, oksijenli bileşik.

ara.nağme, b.i. § ❶ *müz.* Türk musikisinde şarkı, türkü, köçekçe gibi küçük güfteli formlarda, güftenin sonuna, bazan başına ve iki kıtası arasına gelen saz kısmı. [*İng.* Instrumental ritornello in a vocal piece; *Fr.* Coda; interlude]. § ❷ *mec.* Tekrar tekrar konuşulan şey, ikide bir söylenen söz veya açılan sorun. [*İng.* Refrain, oft-repeated words; *Fr.* Refrain].

aranılmak, ösz. f. § ❶ Herhangi biri aranmak[4] [*İng.* To go through one's pockets; *Fr.* Se fouiller]. § ❷ nsz. Aranmak. [*İng.* To be searched, to be looked for; *Fr.* Être recherché].

aranış, i. Kendi kendini arama işi.

aranjman ,i. *Fr. arrangement.* § ❶ Nesneleri belli bir düzene göre yerleştirme eylemi; § ❷. *müz.* Belirli sesler, çalgılar veya topluluklar için yazılmış bir eserin, başka sesler, çalgılar veya topluluklar tarafından söylenip çalınabilmesi için o eserde yapılan değişiklik; § ❷ *mat. m.* harfin (eşyanın) *p'şer p'şer* aranjmanı, verilen *m* harf arasından *p* harf olarak, her grup kendini meydana getiren harflerin gerek türü, gerekse sırası bakımından birbirinden ayrılmak üzere, kurulabilen gupların cümlesi. [*İng.* Arrangement].

aranmak, nsz. f. § ❶ Aramak işine konu olmak: *Bir şey aranmadan bulunamaz;* § ❷ Çok istenen şey olmak, arzu edilmek: *Çok aranan bir kitap;* § ❸ Bir şeyin ,okluğu *(eksikliği)* duyulmak: *Bu günlerde soba aranıyor;* § ❹ Kendi üstünü (başını) kaybettiği bir şeyi veya ortalıkta kendi kendine bir şeyler aramak; [*İng.* To search one's own clothes and pockets; *Fr.* Se fouiller]. ☆ *Eşanl.* **araştırmak, taharri etmek, yoklamak.** § ❺ *arg.* Aramak[4], belâyı kendine çekmek: *Bu adam aranıyor.* [*İng.* To look for trouble; *Fr.* Chercher son malheur]. ☆ *Eşanl.* **kaşınmak.**

ara.oyun, b.i. *tiy.* Ek gösteri. Eskiden, Avrupa tiyatrosunda, esas oyunun perde aralarında sahnede yer alan koro, bale, dans, müzik ve tiyatro gösterisi. [*İng.* Interlude].

Arap,-bı, öz.i. ve s. *Ar. arab.* § ❶ Arabistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse; [*İng.* Arab; *Fr.* Arabe]. § ❷ *(isim takımlarında)* Arabistan, Araplar: *Arap aşiretleri;* § ❸ *(yanlış olarak)* Zenci, derisi siyah olan kimse; [*İng.* Negro; *Fr.* Negre]. § ❹ s. Koyu esmer veya kara; § ❺ Çocukları korkutmak için uydurulan mevhum bir varlık; § ❻ *h.d.* Fotoğrafın negatifi; § ❼ Rengi esmer olan. ◉ **ne Şamın şekeri ne arabın yüzü**, *dey.* Faydası olsa bile istenmeyen kimseler için söylenir.

— **araba yüzün karadır demiş**, *dey.* Kendi kusurlarını görmeyip, başkalarının kusurlarını bulmaya çalışan kimseler için söylenir.

~ **bacı**, *dey.* Zenci hizmetçi ve mürebbiyeler için kullanılır. [*İng.* Negro nurse, mammy; *Fr.* Négresse bonne d'enfants].

~ **bezemeleri**, *süsl.* ◘ **Bezeme.**

~ **bocisi**, *den.* Bidon, fıçı v.b. eşyayı her hangi bir araca kaldırmak veya bir araçtan indirmek için kullanılan tertibat. [*İng.* Parbuckle; *Fr.* Trevire].

~ **bülbülü**, *zool.* ◘ **Bülbül.**

~ **bülbülügiller**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuslar *(Aves)* sınıfının, ötücü-kuslar *(Passeriformes)* takımının, öz-ötücüler *(Oscines)* üst familyasına giren bir familya. Kuyrukları yuvarlaktır. Eski dünyanın tropik bölgelerinde ağaçların tepelerinde yaşarlar. Sırt tüyleri arasında daima kıl tüyleri vardır. Sesleri çok güzeldir. **Arap bülbülü** *(P. xanthopygus),* **ak-kulaklı bülbül** *(P. leucotis),* **Nil bülbülü** *(P. arsinoë),* **tepeli bülbül** *(P. jecosus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *İng. Pycnonotidae; Fr.* Pycnonotidés].

~ **cevizi**, *den.* Halat kollarını yeteri kadar açarak bedeni üzerine yatırdıktan sonra her kolun kendinden sonraki iki kolun altından yukarı doğru alınarak çekilip sıkıştırılması suretiyle meydana getirilen ceviz.

☆ *Eşanl.* **gerdel cevizi.**

~ **çakmağı**, Sürterek ates alan kav çakmak. [*İng.* Wooden apparatus for producing fire by friction].

ARAP ALFABESİ

HARFLER				ADI	Transkripsiyon	
ا	ـا			al-alif	(elif)	a(ʾ)
ب	ـب	بـ	ـبـ	al-bā	(be)	b
ت	ـت	تـ	ـتـ	at-tā	(te)	t
ث	ـث	ثـ	ـثـ	aṯ-ṯā	(se)	ṯ
ج	ـج	جـ	ـجـ	al-cim	(cim)	c
ح	ـح	حـ	ـحـ	al-ḥā	(ha)	ḥ
خ	ـخ	خـ	ـخـ	al-ḫā	(hı)	ḫ
د	ـد			ad-dāl	(dal)	d
ذ	ـذ			aẕ-ẕāl	(zel)	ẕ
ر	ـر			ar-rā	(re)	r
ز	ـز			az-zā	(ze)	z
س	ـس	سـ	ـسـ	as-sin	(sin)	s
ش	ـش	شـ	ـشـ	aş-şin	(şın)	ş
ص	ـص	صـ	ـصـ	aṣ-ṣād	(sat)	ṣ
ض	ـض	ضـ	ـضـ	aż-żād	(dat)	ż
ط	ـط	طـ	ـطـ	aṭ-ṭā	(tı)	ṭ
ظ	ـظ	ظـ	ـظـ	aẓ-ẓā	(zı)	ẓ
ع	ـع	عـ	ـعـ	al-ᶜayn	(ayın)	c
غ	ـغ	غـ	ـغـ	al-ġayn	(gayın)	ġ
ف	ـف	فـ	ـفـ	al-fā	(fe)	f
ق	ـق	قـ	ـقـ	al-ḳāf	(kaf)	ḳ
ك	ـك	كـ	ـكـ	al-kāf	(kef)	k
ل	ـل	لـ	ـلـ	al-lām	(lam)	l
م	ـم	مـ	ـمـ	al-mim	(mim)	m
ن	ـن	نـ	ـنـ	an-nūn	(nun)	n
ه	ـه	هـ	ـهـ	al-hā	(he)	h
و	ـو			al-vāv	(vav)	v
ى	ـى	يـ	ـيـ	al-yā	(ye)	y

~ **çorap**, *dey*, Değerli değersiz, gelişigüzel kimseler. [*Ing.* Negroes].
~ **dilini çıkarmış gibi**, *dey.* Çok parlak, göze çarpıcı kırmızı. [*Ing.* Loud red].
~ **filozofları** ,*fels.* Araplar ve bazı Batılı yazarlar *(Gustave le Bon gibi)* bütün islâm filozoflarına bu adı verirler. Oysaki eserlerini arapça yazmış olan filozoflardan birçoğu Hintli, Türk veya Iranlı'dır. Arapça, Latince gibi ölü dil olarak alınınca bu tâbir doğru olur. [*Fr.* Philosophes arabes].
~ **gibi olmak**, *dey.* Simsiyah olmak. Güneşten yanıp kararmak.
~ **harfleri**, Türkiye'de Islâmiyet'in kabulünden 1928'e kadar kullanılan arap alfabesi.
~ **inciri**, ◘ **Hint inciri**.
~ **olayım**, *dey.* Şaka yollu söylenen bir inandırma deyimi olup bundaki Arap kelimesi zenci anlamında kullanılmıştır: *Yalan söylüyorsam arap olayım.*
~ **otu**, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneæ)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, güzel çiçeklerinden dolayı bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen bir bitki. [*Lat. Muscari*].
~ **rakamları**, *mat.* ◘ **Rakam**.
~ **sabunu**, *kim.* ◘ **Sabun**.
~ **saçı**, § ❶ *dey.* İçinden çıkılmaz derecede karışık şey. [*Ing.* Fuzz hair, tangled affair; *Fr.* Grande confusion, chose embrouillée comme les cheveux des nègres, pêle-mêle, désordre]. § ❷ *bot.* ◘ **Binyaprak otu; civan perçemi**.
~ **saçına dönmek** *(bir iş)*, *dey.* İçinden çıkılmaz hale gelmek, karmakarışık olmak.
~ **sinamekisi**, *bot.* ◘ **Sinameki**.
~ **tavşanı**, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Arap-tavşanıgiller *(Jaculidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 20, kuyruğu 22 sm. Ismine karşın sıçrayan bir sıçandır. Kuzey Afrika ve Arabistan'da tahıl kemirerek yaşar. Sıçrayıcıdır. [*Lat. Jaculus jaculus; Ing.* Jerboa; *Fr.* Gerboise].
☆ *Eşanl.* **aktavşan**.
~ **tavşanıgiller**, *zool.* Omurgalı-hayvanlardan kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Sıçanımsılar *(Myomorpha)* bölümüne giren bir familya. Ön bacakları kısa, art bacakları çok uzun olan ve kanguru gibi sıçrayabilen sıçanlardır. Güney Avrupa, Afrika, Asya ve Kuzey Amerika'da steplerde yaşarlar. Kum rengindedirler. Kuyrukları çok uzun ve püsküllüdür. Gece hayvanlarıdır. **Arap tavşanı** *(Jaculus jaculus)*, **sıçrayan sıçan** *(Zapus hudsonius)*, **Sibirya sıçrayan sıçanı** *(Alactaga saliens)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Jaculidae; dipodidae; Ing.* Jumping rats; *Fr.* Dipodidés].
~ **tavuğu**, *zool.* ◘ **Tavuk**.
~ **tümdengelim**, *fels.* Aristoteles tarafından ortaya konulan, Ortaçağda Hıristiyanlık ve Müslümanlık tarafından benimsenen düşünce metodu.
~ **uşağı** *dey.* Güney ve Güneydoğu Anadolu'da arap asıllı fellâhlara verilen ad.
~ **uyandı (arabın gözü açıldı)**, *dey.* Geçen bir olaydan ders alındığını anlatır.
~ **yasemini**, ◘ **Ful**[2].
~ **zamkı**, *biy.* ◘ **Zamk**.
~ **zamkı ağacı**, *bot.* ◘ **Arabistan akasyası**.

arapayma, i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, Kemik-dilliler *(Osteoglossidae)* familyasından bir balık türü. En büyük tatlı su balıklarından biridir. Uzunluğu 5 m., ağırlığı 200 kg. olur. Eti yenir. Güney Amerika'nın kuzeyindeki ırmaklarda yaşar. [*Lat. Arapaima gigas; Ing.* ve *Fr.* Arapaima].

arapça /arap:ça/, i. Arap dili. Samî dillerin güney öbeğine giren bu dil, Kur'an ve Islâmlık sayesinde büyük bir gelişme ve yayılma göstererek, Islâm âleminin dinî dili, Asya ve Afrika'da geniş alanları kaplayan birçok toplumun da edebî dili oldu. [*Ing.* The Arabic language ; *Fr.* Langue Arabe].

ara.renk, ◘ **Ara**

ararot,-tu i. *ing. arrow*, ok + *root*, kök > *arrowroot*, § ❶ *bot.* Amerika yerlilerince, okun meydana getirdiği yarayı tedavi etmekte kullanılan, sıcak iklimlerde yetişen fazla güneşten hoşlanmayan, Zencefilgiller *(Marantaceae)* familyasından 60 türü bulunan ri

zomlu bir süs bitkisi. [*Lat. Maranta arundinacea);* § ❷ Ararot kamışı *(Maranta)* ndan ve başka bitkilerden çıkarılan ve çocuk maması yapmaya yarayan bir un *(nişasta).* [*Fr.* Arrow-root].

~ **kamışı,** ◘ **Maranta.**

Arasat,-tı, /ara:sät/, i. *Osm.* < *Ar. arsa.* Islâm inanışına göre, kıyamet günü bütün ölülerin dirilerek toplanacağı yer. [*Osm.* Mahşer meydanı; *Ing.* The supposed place of assemblage; *Fr.* Le champ où les morts seront rassemblés au jour du jugement dernier, selon la foi chrétienne il s'appelle, «vallée de Josaphat» et se trouve entre Jérusalem et le mont des Oliviers].

arasıl, s. < *ara.* Birbirini kesmeden uzanan (iki doğru). [*Osm.* Müvazi; *Ing.* Parallel; *Fr.* Parallèle].

☆ *Eşanl.* **koşut, paralel.**

☆ *Karş.* **kesişen.**

ara.sıra, b.z. Seyrek olarak, zaman zaman. [*Ing.* At intervals, now and then; *Fr.* De temps à autre, de temps en temps].

☆ *Yak. anl.* **fâsılayla, bazan, gehi geh, nadiren, gâhi gâh, ahyanen.**

☆ *Karş.* **arasız, süreli** olarak, **aravermeden, her zaman.**

arasız, z. Devamlı, sürekli olarak, arkası kesilmeden. [*Ing.* Continued, without a break, uninterruptedly; *Fr.* Sans interruption, consecutif,-ive, continu,-e].

☆ *Yak. anl.* **ara vermeden, her zaman, arnlıksız, lâyenkati, bilâfasıla, süreklice.**

☆ *Karş.* **aralı, zaman zaman, aralıklı.**

ara.söz*, b.i. Asıl konudan olmayıp dolayısıyle arada söylenen veya yazılan şey. [*Osm.* Istitrat; *Ing.* ve *Fr.* Digression].

arasta, i. *Osm.* < *Fars. raste.* Üstü örtülü veya dükkânlarının önü saçaklı, ayni çeşit esnafın bulunduğu çarşılara eskiden verilen ad. [*Ing.* Shops of the same trade built in a row; *Fr.* Bazar].

arastak,-ğı, i. *Osm.* < *Erm. arastağ* < *Fars. mim.* Binaların üstlerine yapılan süslü sacak ve sakaf. [*Ing.* Ceiling, beams supporting the flat roof; *Fr.* Plafond, plafonnage].

araşit,-ti, i. *Fr. arachide* < *Yun. bot.* ◘ **Yer fıstığı.**

~ **yağı,** *kim.* ◘ **Yağ.**

araştırıcı, s. § ❶ Araştıran, inceleyen, tetkik eden *(kimse).* [*Ing.* Searching; *Fr.* Chercheur,-euse]. § ❷ i. Bilim adamlarından kendilerini yalnız laboratuvar ve saha incelemesi veya rasathane işlerine vermiş olan kimselere verilen ad. Amerika'da araştırıcı profesör ayrı bir tip teşkil eder. Felsefe, filoloji tarihi v.b. bilimlerde bu kelimenın anlamı değişir. [*Ing.* Searcher, investigator; *Fr.* Chercheur,-euse, Investigateur,-euse]. § ❸ Meraklı. [*Osm.* Mütecessis]. § ❹ *tıp. cerr.* (a) Bazı organların durumunu anlamaya yarayan: *Araştırıcı ponksiyon, araştırıcı laparotomi;* (b) i. Insan, bedeninde madenî yabancı cisimleri bulmaya ve oradan çıkarmaya yarayan bazı âletlere verilen ad.

araştırma, i. § ❶ Bilim, edebiyat ve sanat alanlarında yapılan metotlu çalışma: *Araştırmalarda bulunmak.* [*Osm.* Taharri, tetebbu, tefahhus; *Ing.* Research, investigation; *Fr.* Recherche]. § ❷ Saklı bir şeyi bulmak için uğraşma; § ❸ *fels.* ve *sosy.* Tabiat ve insan bilimlerinde konuyu işleme ve meydana çıkarma metodu; beşeri coğrafya, paleontoloji, fizik, biyoloji, psikoloji, sosyoloji, v.b. gibi bilimler araştırmaya dayanır. § ❹ *sp.* ve *tekn.* Bir yüzücünün spor veya bilimsel araştırma yapmak amacıyle denizin derinliklerini incelemesi; § ❺ *tıp.* Organların durumunu doğru olarak öğrenmek amacıyle baş vurulan yolların tümü ◉ **bölge ~ sı,** *coğr.* ◘ **Bölge;** ◉ **fonksiyon ~ sı,** *tıp.* Bir organın çalışma durumunu meydana çıkarmak amacıyle uygulanan klinik ve biyolojik yöntemlerin tümü. ◉ **deneysel ~,** *psik.* ◘ **Deneysel.** ◉ **işlem ~ sı,** *sosy.* ◘ **Işlem.** ◉ **meclis ~ sı,** *huk.* ◘ **Meclis.**

☆ *Eşanl.* **irdeleme.**

~ **filmi,** *sin.* ◘ **Film.**

~ **gezileri,** *coğr,* Yeryüzünün yeteri kadar bilinmeyen bölgelerinde yapılan geziler. [*Ing.* Exploring; *Fr.* Voyages d'exploration].

~ **hücreleri,** *küt.* Kütüphane depolarında üç tarafı rafla çevrili olarak özel bir şekilde meydana getirilmiş olan bölümlerdeki çalışma yerlerine verilen ad.

~ **ve soruşturma kâğıdı,** *post.* Posta merkezlerinde posta düzenlemelerinde veya postanın kapsadığı maddelerde görülen hataların, noksanlıkların, yanlışlıkların görüldüğü serviste bir heyetçe tesbit edilerek keyfiyeti çıkış merkezine bildiren tutanak. [*Osm.* Tahkik kâğıdı; *Ing.* Bulletin of verification; *Fr.* Bulletin de verification].

~ **metodu,** Yeni gerçeklere varmaya, bilinenleri yeni maksatlar için kullanmak amaciyle yapılan **«keşfetme»** niteliği taşıyan incelemelerde izlenen yol.

araştırmacı, i. Bilim, edebiyat ve sanat alanlarında araştırma yapan kimse. [*Ing.* Researcher; *Fr.* Chercheur,-euse, faiseur(-euse) de recherches].

araştırmak(-i), f. § ❶ Bir şeyi bulmak amacıyle bir yeri gözden geçirmek veya elle yoklamak: *Odayı iyice araştırdım, ama aradığımı bulamadım;* § ❷ Bir gerçeği gün ışığına çıkarmak için araştırmalarda bulunmak: *Sorunun aslını araştırmalı.* [*Osm.* Tefahhus etmek, tetebbu etmek; *Ing.* To investigate; *Fr.* Rechercher]. § ❸ Incelemek. [*Osm.* Tetkik etmek; *Ing.* To examine closely; *Fr.* Examiner minutueusement].

☆ *Eşanl.* **aramak, taharri etmek.**

aratmak(-i,-e), f. § ❶ Arama işini başkasına yaptırmak; § ❷ Arzu ettirmek, istetmek, *(eskisini)* aratmamak, yenisi eskisinin yerini doldurabilmek, yokluğunu duyurmamak.

ara.ton, b.i. *res.* Ayni tonda olmayan iki renk arası renk tonu. [*Ing.* Semitone; *Fr.* Demi-ton].

arattırmak(-i), f. § ❶ Buldurtmak: *Çocuk için başka mürebbiye arattırdılar.* § ❷ Özleyiş uyandırmak, arzu ettirmek: *Doğrusu kendisini arattırıyor.*

ara.ürün*, b.i. *biy.* Herhangi bir kimyasal olay sırasında ilk ürünlerle son ürünler arasında meydana gelen ürünler. [*Ing.* Intermediate product; *Fr.* Produit intermédiaire].

aravul*, i. Açınsamada bulunan asker kıtası. [*Osm.* Istikşaf kıtası; *Fr.* Détachement de decouverte].

arayıcı, i. § ❶ Bir şeyi aramayı meslek edinen kimse: *Gümrük arayıcısı, Deniz arayıcısı.* [*Ing.* Seeker, searcher; Fr. Chercheur,-euse]. § ❷ Projektör; [*Ing.* Projector; *Fr.* Projecteur]. § ❸ *astr.* Istenilen yıldızı ırakgörür içine getirebilmek için büyük ırakgörürlere paralel olarak bağlı, görüş alanı geniş olan küçük ırakgörür. [*Osm.* Müteharrî dürbini; *Ing.* Finder, finding telescope; *Fr.* Chercheur]. § ❹ s. Bir şeyi bulmak için dönüp dolaşan. [*Ing.* Seeking, searching; *Fr.* Celui qui cherche].

~ **bobin,** *elek.* ◘ **Bobin.**

~ **fişeği,** Yakıldığı zaman dört tarafı dolaşan donanma fişeği. [*Ing.* Jumping, cracker; *Fr.* Serpenteau, petard].

arayış, i. Arama işi veya tarzı. [*Ing.* A. seeking, a searching; *Fr.* Action de chercher].

araz[1], i.ç. **arâz, âraz.** *Osm.* < *Ar. arz.* § ❶ Belirti. [*Ing.* Symptom; *Fr.* Symptôme]; § ❷ Raslantı; § ❸ *mec.* Kazâ, felâket. [*Ing.* ve *Fr.* Accident]. § ❹ *fels.* Cevher'e katılan bütün değişik kategorilere verilen genel ad. Zâtî ve aslî olmayan, gelip geçici, muvakkat hal ve sıfat.

☆ *Eşanl.* § ❸ **işaret, alâmet;** § ❷ **Tesadüf;** § ❸ **Musibet;** § ❸ **Illnek.**

âraz[2], /ârâz/, i. ◘ **Araz'ın** çoğulu.

arazbar /arazbar/, i. *müz.* Türk musikisinde bileşik bir makam olup, nevada beyatî ile rast beşlisinin çargâhta şeddi ve uşşak dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelmiştir. [*Ing.* **A makam starting with «g» and ending on«a»** *Fr.* **Un mode de la musique Turque, mode arazbar.**

~ **buselik,** *müz.* Türk musikisinde şimdi kullanılmayan bileşik bir makam adı. [*Ing.* **A makam** Starting like arazbar and ending like buse**lik**].

arazi[1] /arâzi/, i. arz'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar. arz.* § ❶ *jeol.* Yeryüzü parçası, yer, toprak: *arazi taşlıktır. Arazi sahibi.* [*Ing.* Territory; *Fr.* Terrain, territoire]. ☆ *Eşanl.* **yerey;** § ❷ *sosy.* Arsa. Üzerine şehir kurulabilecek veya bina, bahçe, koşu meydanı v.b. gibi her çeşit tesisat ve inşaat yapılabilecek olan büyük ve boş toprak sahaları. [*Ing.* Site; *Fr.* Terrain]. § ❸ *coğr.* ve *trm.* Üzerinde bina bulunmayan, dağ, dere, ova, çayır, tarla, orman gibi boş sahalar. [*Fr.* Terre]. § ❹ *fels. (Bazan zihine ait konularda)* Saha, alan; § ❺ *ask.* (a) Kışla, köy, şehir v.b. otrulan yerler dışındaki açık alan; (b) Meydan, muharebe meydanı, savaş alanı; askerî eğitim, atış veya harekâtın yapıldığı toprak. ◉ ~ **den faydalanma,** *ask.* Ilerlemek için arazinin en küçük arızalarından dahi yararlanmak; düşman ateşinden korunmak ve kendi ateşlerini azamî etki yapacak şekilde kullanmak sanatı. ◉ ~ **nin değerlendirilmesi,** *ask.* Bir komutanın, aldığı göreve ve belli bir düşmanın durumuna göre, belirli bir arazinin arz ettiği imkân ve güçlükleri kısa zamanda kavrama niteliği. ◉ ~ **nin tahkimi,** *ask.* üzerinde sun'î olarak siperler, bağlantı ve yaklaşma yolları, engeller v.b. meydana getirerek kendi çıkarına araziyi değiştirme sanatı. ◉ ~**ye uymak,** *arg.* Saklanmak, gizlenmek: *Üç gün araziye uyduk, sonra enselendik.* ◉ **açık ~,** *ask.* ◘ **Açık**[2]. ◉ **amme ~ si,** *huk.* ◘ **Kamu toprağı.** ◉ **arızalı ~** *coğr.* ◘ **Arızalı.** ◉ **değişik ~,** *ask.* Mermi çukurları, siperleri v.b. olan arızalı ve dolayısıyle geçilmesi güç arazi. ◉ **kamu ~ si,** *huk.* ◘ **Kamu.** ◉ **kapalı ~,** *ask.* Gerek hava gözetlemesini, gerek uzaktan veya yakından yapılan kara gözetlemesini engelleyen koruluk veya ormanlık arazi. ◉ **kesik ~,** *ask.* Üzerinde fundalıklar, ağaçlar, çukurlar v.b. gibi siperler veya tabiî engeller bulunan ve yakın mesafeler içinde kara gözetlemesine ve yatık mermi yollu silâhların kullanılmasına imkân vermeyen arazi. ◉ **talim veya tatbikat ~si,** *ask.* Devletin verdiği veya özel kişiler tarafından askerî makamlara kiralanan ve çok kere birliklerin eğitimi için kullanılan arazi.

~ **açma** *trm.* Fundalık, koruluk, sazlık arazilerin temizlenerek açılması. [*Ing.* Land clearing].

~ **düzeltimi** *trm.* Sulama verimini artırmak ve iyi bir yüzey drenajı sağlamak için daha uygun eğimli bir toprak yüzeyi elde etmek amacı ile arazi yüzeyinin düzeltilmesi [*Osm.* Tesviye-i Türabiye; *Ing.* Land leveling; *Fr.* Nivellement de terrain].

~ **etüdü** *topogr.* Havadan arazi etüdü dışında yalnız arazi metodları kullanılarak yapılan kadastro ve kontrol etüdleri, topografik ölçmeler. [*Ing.* Land surveying; *Fr.* Arpentage, géodésie].

~ **hukuku** *(toprak hukuku), huk.* Arazi hakkında konulan hüküm ve kaideler olup, arazinin çeşidine göre değişir. [*Ing.* Land law, real property law; *Fr.* Droit foncier].

~ **icarı** *huk.* Bir arazinin, belirli bir bedel ve süre ile kiraya verilmesi hali.

~ **kabiliyetli araç,** *ask.* Gerek yollar, gerek değişik arazi üzerinde hareket edebilen araç.

~ **kesimi,** *ask.* Bir ırmak, derin bir vadi veya coğrafî diğer bir arızanın meydana getirdiği tabiî engel; kara ve özellikle tank birliklerinin ilerlemesini durdurur.

~ **keşfi** *ask.* Arazinin yapılacak muharebe şekline göstereceği etkinin önceden öğrenilmesi.

~ **kullanışlılık değeri** *trm.* Arazi veya toprağın üretim yeteneğine veya ekonomik bir verim sağlamak için gerektirdiği tedbirlere göre sınıflandırılması. [*Ing.* Capability ratings].

~ **kullanma plânlaması,** *trm.* Uzun bir süre içersinde halk refahına etkisi dokunacak arazi kullanmasının ve araziden faydalanma şekillerinin sağlanması için plânları hazırlama işi. [*Ing.* Landuse planning].

~ **kullanma yeteneği,** *trm.* Hiçbir zarar vermeksizin, araziyi bir maksat için kullanma yeteneği. [*Ing.* Landuse capability].

~ **kullanma yeteneği haritası,** *trm.* Arazi kullanma yeteneği ünitelerini, alt sınıfları ve sınıfları gösteren bir harita veya arazi kullanma yeteneği sınırlarını göstermek için renklendirilmiş toprak muhafaza etüd haritası. [*Ing.* Landuse capability survey].

~ **kullanma yeteneği sınıfı,** *trm.* Arazi kullanma yeteneği sınıflandırılmasındaki 8 arazi sınıfından biri.

~ **kullanma yetenek sınıflandırılması,** *trm.*

Toprak muhafaza etütlerinde haritalama ünitelerini ve arazi kullanma yeteneğinin ünitelerini alt sınıflar, sınıflar ve genel kısımlar halinde sınıflandırma.

~ **otomobili**, *otom.* Karayollarında yolcu veya yük taşıyabilecek nitelikte olmakla beraber, yüksek motör takati sayesinde yol dışında ve engebeli arazide çalışabilecek yetenekte veya arazi vitesiyle donatılmış ve sür'ate elverişli olmayan motörlü taşıt araçlarına verilen ad.

~ **ölçümü**, Araziyi bilinen usullarle ölçme birimi. [*Osm.* Fen-ni mesaha; *Ing.* Surveying, land measuring; *Fr.* Arpentage].

~ **prensibi**, Su gibi, bir sıvı içine konulan her şeyin yukarı doğru itildiğini ve bu itme kuvvetinin, yer değiştiren *(taşan)* sıvının ağırlığına eşit olduğunu savunan prensip.

~ **sınıflandırılması**, *topog.* Arazilerin kullanılabilecekleri maksatlara uygunluk dereceleri bakımından sınıflara ayrılması. [*Ing.* Land classification].

~ **terki**, *huk.* Bir arazinin, sahip devlet tarafından, diğer bir devlete kesin olarak devri. [*Ing.* Cession of territory; *Fr.* Cession de territoire].

~ **tesviyesi**, *topog.* Sulama yapılacak arazilerde suyun toprağa tek türlü uygulanmasını sağlamak maksadıyle tarla yüzüne gereken topografik şekli verme.

~ **üzerine tatbik**, Bir haritadaki nokta ve hudutların toprak üzerine geçirilerek yerlerinin tesbit ve kontrol işlemi. [*Ing.* Application on land; *Fr.* Applicuation sur le terrain].

~ **vergisi**, *ikt.* Araziden ve üzerinde bina olmayan iratlı ve iratsız arsalardan alınan, vasıtasız vergi. [*Ing.* Land tax; *Fr.* Impôt foncier].

~ **vitesi**, *otom.* Daha fazla bir çekiş kuvveti sağlamak ve araçların engebeli arazilerde de normal çalışmasının sağlanması için eklenen vites kutusu. [*Ing.* Auxiliary gearshift; *Fr.* Changement de vitesse auxiliaire].

~ **yönetimi**, *sosy.* Az çok geniş arazi kadrosunu, bu işle uğraşan ekipler yardımıyle değerlendirir. El emeğini, yerin tabiî kaynaklarını rasyonel olarak inceler ve ilgili nüfusun ihtiyaçlarını doyurmaya çalışır. [*Ing.* Menagement of territories (lands); *Fr.* Aménagement des territoires].

arazi[2] /arāzī/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Belirti üzerine olan; § ❷ *fels.* Ilinekli. Cevher gibi sabit olmayıp değişen. [*Ing.* Accidental; *Fr.* Accidentel,-elle].

arbede, i. *Osm.* < *Ar.* Gürültülü kavga. [*Ing.* Noisy quarrer, uproar, riot, row, tumult; *Fr.* Rixe, tumulte].

☆ *Yak. anl.* **çekişme, kavga, patırdı, dırıltı, hır, hırıltı, zırıltı, atışma, hırlaşma, didişme, dövüş, dalaş, boğuşma, tatsızlık, maraza, niza, münazaa, muaraza, cidâl.**

arbitraj, i. *Fr. arbitrage.* § ❶ *ikt. (Bankacılık ve borsada)* Hisse senedi, tahvil, yabancı para gibi değerli kâğıtları, daha kârlı oldukları umulan başka kâğıtlarla değiştirme işlemi. [*Ing.* Arbitration]. § ❷ Kambiyo tahdidatı bulunmayan çeşitli piyasalarda ayni zamanda kote edilen döviz kurları arasındaki farklardan kazanç sağlamak maksadıyle yapılan kambiyo işlemleri; § ❸ *(ticarette)* Tellâlların, teslim edilen malları, örneğe uygunsa kabul etmesine, değilse alış fiyatında indirim istemesine dayanan işlem.

☆ *Eşanl.* **kârcılık.**

arboreal, s. *Lat. arbor,* ağaç. *biy.* Ağaçlarda yaşayan. [*Ing.* Arboreal; *Fr.* Arboréal].

arboretum, i. *trm.* Ağaçları çeşitli yönden incelemek amacıyle birçok ağaç türünden meydana getirilen ağaç bahçesi [*Ing.* ve *Fr.* Arboretum].

arborikültür, i. *bot.* Ağaç ve ağaççıkların yetiştirilmesi, üretimi bilgisi. [*Ing.* ve *Fr.* Arboriculture].

arborizasyon, ◘ **Ağaçsılaşma.**

arbutin, i. *kim.* Mesane hastalıklarında idrar söktürücü olarak kullanılan ayı üzümü yapraklarından elde edilen bir glikosit. [*Ing.* Arbutin; *Fr.* Arbutine].

Archimedes /Arşimet/, öz.i. (M.Ö. 287-212) Tarihin en büyük üç matematikçisinden birincisi. *(İkinci* Newton, *üçüncü* Gauss) Düşünmesini bilen biricik Yunan matematikçisi. Astronom Pheidas'ın oğlu olup Sicilya'nın Sirakusa şehrinde doğdu. İskenderiye'ye giderek Öklit'ten ders aldı. Önemli buluşları: (a) Mekanik bir hidrostatiğin gerçek kurucusu; (b) İntegral hesabın temellerinin kurucusu; (c) Çemberin uzunluğunun çapına oranını hesaplayarak π sayısını buldu; (d) Silindir, koni, parabol parçasının, elipsin, elips parçasının alan formüllerini; paraboloid ve hiperboloidin alan ve hacım formüllerini buldu; (e) Ağır yükleri kaldıran makaranın sonsuz vidanın, dişlinin bulucusu; (f) Diafontos denklemleriyle uğraştı; (g) Yaklaşık karekök almasını buldu, hesapladı; (h) Koni kesitlerini kübik denklemlerin çözümünde kullandı; (i) Serilerin toplamıyle ilgili önemli sonuçlar buldu; (j) Arşimet prensibini buldu.

~ **burgusu**, *fiz.* Alçak bir yerden yükseğe su çıkarmaya yarayan araç.

~ **prensibi**, *fiz.* Sıvı veya gaz içine konan katı bir cisim, batırılan kısmının hacmine eşit hacimdeki sıvı veya gazın ağırlığına eşit bir kuvvetle yukarı doğru kaldırılır.

ard, i. ◘ **Art.**

arda, i. § ❶ İşaret olarak yere dikilen çubuk. [*Ing.* Aiming rod, a pole, wand staff, target pole; *Fr.* Baguette, bâton]. § ❷ Çıkrıkçı kalemi. [*Fr.* Ciseau de tourneur]. § ❸ Vaktiyle bazı çavuşların ellerinde tuttukları uzun değnek; § ❹ Çıkrıkçıların çevirdikleri trabzan, kehruba ve çubuk gibi şeyleri yontmak ve kütükleri silmek için ona tuttukları keskin çelik kalem; § ❺ Hükümdar veya kumandan asası.

ardak,-ğı i. *ağ. iş.* Ağaçta mantarların oluşturduğu bir tür çürüme başlangıcı. Genellikle kırmızı gürgen ve kızılağaçta kahverengi veya külrengi lekeler halinde belirir.

ardaklamak(-i), f. Hayvan yetiştirmek, terbiye etmek. [*Osm.* Tedrip; *Ing.* To train; *Fr.* Dresser].

ardala, i. § ❶ Deve katarının en sonundaki deveye takılan büyük çan; [*Ing.* Large camel bell]. § ❷ Hayvan sağrısına konulan şilte. [*Ing.* Pillion, cushion for a beast's back].

ardardalık,-ğı, i. *fels.* Zihinde izlenimler veya tabiatta olguların zaman sırasında dizilmesini ifade eder. [*Osm.* Teselsül, tevali, teâkup; *Ing.* ve *Fr.* Succession].

ardena, i. Bir cins devamlı, mat renkli sunî iplik, devamlı viskoz ipliği.

ardenit,-ti, i. *Fr. ardennite. min.* Siliko vanadat ve sulandırılmış alüminyum ve manganez arseniyatı. [*Ing.* Ardennite].

ardep,-bi, i. *trm.* Değeri 5,6189 buşel olan ve Mısır'da kullanılan kuru madde kapasite ölçüsü.

ardıç[1]**,-cı**, i. *bot.* Kozalaklılar *(Coniferae)* sınıfının, Çamgiller *(Pinaceae)* familyasından, 60 türü bulunan, kışın yaprak dökmeyen, bir veya iki evcikli çiçekleri bulunan, çok dallanan ağaççık, bazen boylu bir ağaç veya dik duran, yerde sürünen çalı halinde bitkilerin cins adı. Ardıçlar Kuzey Yarımküresinde çok geniş bir coğrafî yayılışa sahiptir. Avrupa, Amerika, Asya ve Türkiye'de yaygın olan başlıca türleri: **Katran ardıcı** *(J. Oxycedrus),* **Boylu ardıç (Yüksek ardıç)** *(J. excelsa),* **Bodur (cüce) ardıç** *(J. communis* var. *saxatilis),* **Kokar ardıç** *(J. foetidissima)* **Adi ardıç** *(J. communis),* **Sert yapraklı ardıç** *(J. rigida),* **Katran ardıcı** *(J. oxycedrus),* **Küçük kozalaklı katran ardıcı** *(J. O. var, rufescence).* **Büyük kozalaklı katran ardıcı** *(J. O.* var *macrocarpa),* **Porsuk yapraklı ardıç** *(J. taxifolia),* **Sedir ardıcı** *(J. cedrus),* **Kurşun kalemi ardıcı** *(J. Virginiana),* **Sabina ardıcı** *(J. sabina)* **Finike ardıcı** *(J. phoenicea),* **Kaliforniya ardıcı** *(J. californica),* **Batı Amerika ardıcı** *(J. occidentalis),* **Kalın kabuklu ardıç** *(J. pachyphloea),* **Yatık ardıç** *(J. horizontalis);* [*Osm.* Arız; *Lat. Juniperus; Ing.* Juniper; *Fr.* Genévrier]. ◉ **adi** ~, *bot.* Kuzey yarımkürede en yaygın olan, 15 m'.ye kadar boylanabilen ardıç türü. Çok kere çalı halinde bulunur. Çiçekleri çoğunlukla iki eviciklidir. Yaprakları subulat ve batıcı, bakka mavimsi siyah renkli ve 3 tohumludur. Meyvaları *(Fructus Juniperi)* idrar söktürücü ve uyarıcı olarak kullanılır. Yapraklarından **ardıç yağı** *(Oleum Juniperus)* elde edilir. Odunu tornacılıkta kullanılır. Çeşitli formları makbul süs bitkisi olarak kullanılır. Amerika, Avrupa ve Asya ülkelerinde, Akdeniz bölgesinde yetişir. [*Lat. J. communis; Ing.* Common juniper; *Fr.* Genévrier commun]. ◉ **Batı Amerika Ardıcı**, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika'nın batı kısımları olan. 1840'da Avrupa'ya getirilmiş olan, çoğunlukla 10-15, bazen 20-25 m'.ye kadar boylanan, 1 m. çap yapan, geniş tepeli bir ağaç. Dallar gövdeden yatay olarak uzanır. Gri yeşil renkli yaprakları yaşlı bireylerde pul halindedir. Hafif fakat fevkalâde dayanıklı odunu telefon, telgraf direği ve demiryolu traversi olarak kullanılır. [*Lat. J. occidentalis*= **i. excelsa**= *J. fragrans;* [*Ing.* Occidental Juniper; *Fr.* Genevrier occidental]. ◉ **bodur** ~, *bot.* Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın kutup bölgelerinde ve yüksek dağlarında yaygın olan ve Türkiye'de 1800-2000 m.nin üstünde geniş alanlar kaplayan bir ardıç türü. Yerde sürünen 30-40 sm. boyunda, bir evcikli, sık dallı bir çalı halinde bulunur. Bakka mavimsi siyah renkli olup yenir ve idrar söktürücüdür. Toprak ve arazi kaymalarını, çığ oluşumlarını önler. Parkçılıkta makbul bir süs bitkisidir. [*Lat. J. communis* var. *saxatilis* = *J. communis nana* = *J. nana* = *J. c. montana; Ing.* Dwarf Juniper; *Fr.* Genevrier nain]. ☆ *Eşanl.* **cüce ardıç.** ◉ **boylu** ~, *bot.* Kokar ardıçın yetiştiği bölgelerde, hatta birlikte yetişen, 15-20 m. boyunda, önceleri piramidal, yaşlanınca yuvarlaklaşan tepeye sahip, bir evcikli bir ardıç türü. Dallar yukarı doğru yönelmiş veya yatay olarak uzanırlar. Yaşlı bitkilerde pul halinde bulunan mavi yeşil renkteki yapraklar sürgünlere tamamen yatmış vaziyette olup sırtlarında yağ bezeleri vardır. Dizilişleri karşılıklı, bazen de üçlü çevreldir. Kokar Ardıca çok benzer. Odunu çok dayanıklı ve güzel renklidir. [*Lat. J. excelsa* = *J. sabina* var. *taurica* = *J. foetida excelsa; Ing.* High juniper. ☆ *Eşanl.* **yüksek ardıç.** ◉ **cüce** ~, *bot.* ◘ **Bodur ardıç.** ◉ **finike ardıcı,** *bot.* Akdeniz havzasında, Güney Avrupa, Kuzey Afrika ile Kanarya adalarında yaygın olan ve Türkiye'de Güney ve Batı Anadolu'da yetişen, iki evcikli, çalı veya 2-6 m.ye kadar boylanan ağaççık halinde bir ardıç türü. Uzaktan bakılınca serviye benzer. Yeşil renkli yaprakları genç bitkilerde iğne yaprak, yaşlılarda pul halinde olup sürgünlere karşılıklı veya üçlü çevrel yerleşmiştir. Bakka kahverengi ve pulları liflidir. [*Lat.* J. phoenicea = *J. lycia, J. tetragona, Sabina phoenicea; Ing.* Phoenician juniper; *Fr.* Genevrier phoenicien] ☆ *Eşanl.* **servi ardıcı.** ◉ **kalın kabuklu** ~, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, 20 m. boy, 1-1,5 m. çap yapan geniş piramit tepeli, iki evcikli, ağaç halinde bir ardıç türü. Mavi yeşil renkli, pul halindeki yaprakları çift çift, gayet sık olarak sürgünlere yerleşmiştir. Hafif ve açık kırmızı renkli odunu kolay işlenir. Avrupa'da dekoratif park bitkisi olarak yetiştirilmektedir. [*Lat. J. pachyphloea* = *J. plochderma*]; ◉ **Kaliforniya ardıcı,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika'nın batısı olup 1853'te İngiltere'ye getirilmiş olan, konik yapıda, 12 m. ye kadar boylanan ufak ağaç halinde bir ardıç türü. Çok kere eğri gövdeli, geniş tepeli boylu bir çalıdır. Sarı yeşil renkli, pul yaprakları üçlü çevrel dizilmiştir. Kolay işlenebilen hafif fakat çok dayanıklı olan odunu direk ve kazık olarak kullanılır. [*Lat. J. californica* = *J. cerroslanus; Ing.* Californian Juniper; *Fr.* Genévrier californien]. ◉ **katran ardıcı,** *bot.* Akdeniz ülkelerinde, Suriye, Küçük Asya, Kafkasya, Kuzey İran'da ve Türkiye'de Trakya ve Anadolu'da yaygın olan, iki evcikli, çoğunlukla sık bir çalı, bazan da küçük bir ağaç halinde olan bir ardıç türü. Uçları sivri batıcı olan iğne yaprakları üçlü çevrel dizilmiştir. Bakka kızılımsı kahverengidir. Dallarından **ardıç katranı** *(Pix juniperi = Oleum cadinum)* elde edilir. **Küçük kozalaklı Katran ağacı** *(J. O.* var. *rufescens)* ve **Büyük Kozalaklı Katran Ağacı** *(J. O.* var. *macrocarpa)* olmak üzere iki varyetesi vardır. [*Lat. J. oxycedrus; Ing.* Oxycedral juniper; *Fr.* Genévrier oxycèdre, cade]. ◉ **kokar** ~, *bot.* Yunanistan dağlarında, Makedonya'da, Küçük Asya ve Suriye'-

de yaygın olan ve Türkiye'de Güney Anadolu'da Toroslarda bulunan, 10-15 m. ye kadar boylanan, düzgün gövdeli, piramidal tepeli, ufak ağaç halinde bir ardıç türü. Yaprakları oğulunca fena bir koku verir. Çiçekleri bir veya iki eviciklidir. Özü koyu, güzel kokulu, kolayca işlenen, dayanıklı, makbul bir odunu vardır. Bakka mavimsi siyah renklidir. [*Lat. J. foetidissima = J. orientalis foetidissima = J. foetida squarrulosa = Sabina foetidissima; ing.* Foetid Juniper; *Fr.* Genevrier fetide]. ◉ **kurşun kalemi ardıcı,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika'nın Doğu bölgeleri olan, 20-30 m.ye kadar boylanan, dar veya geniş tepeli, iki evcikli, ağaç halinde bir ardıç türü. Mavi yeşil renkteki pul yaprakların uçları sivridir. Genç bitkilerde, hatta çok kere yaşlılarda iğne yapraklara rastlanır. Keskin kokulu ve çok dayanıklı, aynı zamanda kolay işlenebilen odununun kırmızı renkli öz odunu vardır. Kurşun kalemi yapımında çok makbuldür. Bu ardıcın odununda, eczacılık ve endüstride kullanılan %2,5-4,3 eterik yağ bulunur. [*Lat. J. virginiana = Sabina virginiana; Ing.* Virginian Juniper; *Fr.* Genevrier de Virginie]. ☆ *Eşanl.* **Virjinya ardıcı.** ◉ **porsuk yapraklı ~,** *bot.* Anayurdu Bonin Adaları olan, boylu çalı veya 10-15 m.ye kadar boylanabilen, ağaç halinde bir ardıç türü. Dallar gövdeden yatay olarak uzanır. Yaprakları iğne biçiminde olup üçlü çevrel dizilmiştir. Ilıman yerler için elverişli bir süs bitkisidir. [*Lat. J. taxifolia*]. ◉ **sabin ardıcı,** *bot.* Anayurdu Güney Avrupa'nın dağlık yerleri olan, Türkiye'de Kuzey ve Batı Anadolu'da yetişen, 3-4 m.ye kadar boylanan eğri gövdeli büyük bir çalı halinde veya yerde sürünen yatık bir bitki durumunda bulunan, sık dallı bir ardıç türü. Yaprakları *(iğne veya pul yaprak)* oğulduğu zaman çok fena kokar. Ana türden başka parkçılıkta çok makbul olan çok çeşitli formları vardır. [*Lat. J. sabina = J. lusitanica = J. foetida sabina = J. officinalis*]: ◉ **sedir ardıcı,** *bot.* Anayurdu Kanarya adaları olan, halen Palma adasında az sayıda kalmış, boyu 30 m.ye ulaşan, kalın gövdeli, iki evcikli, dağınık dallı bir ardıç türü. Mavi yeşil renkli iğne yaprakları üçlü çevrel olarak dizilmiştir. Yüksek kaliteli ve çok dayanıklı bir odunu vardır. [*Lat. J. cedrus*]. ◉ **sert yapraklı ardıç,** *bot.* Anayurdu Japonya, Kore ve Mançurya olup 1861 de Avrupa'ya getirilmiş olan, sütun gibi bir çalı veya 10-12 m. boyunda ufak bir ağaç halinde bulunan bir ardıç türü. Yaprakları iğne halinde, sert, yeşilimsi sarı, sivri uçlu çiçekleri iki eviciklidir. Çok dekoratif ve her türlü iklim şartlarına dayanıklı bir ardıç olup bahçe ve parklarda yetiştirilebilir. [*Lat. J. rigida = J. communis; Ing.* Rigid Juniper; *Fr.* Genevrier rigide] ◉ **servi ardıcı,** *bot.* ◘ **Finike ardıcı.** ◉ **Virjinya ardıcı,** *bot.* ◘ **Kurşun kalem ardıcı** ◉ **yatık ~,** *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, toprak üzerinde yatan, dalları etrafa uzanan çalı halinde bir ardıç türü. Kültüre alınmış olanların yaprakları iğne biçiminde olup, pul yaprakların uçları sivri, sırtları yağ bezelidir. Genel olarak **Sabin ardıcı'na** çok benzer. Parkçılıkta çok makbul bir süs bitkisidir. [*Lat. J. horizontalis = J. prostrata = J. repens; Ing.* Horizontal Juniper; *Fr.* Genévrier horizontal]. ◉ **Yüksek ~,** *bot.* ◘ **Boylu ardıç.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 331.*— **KOZALAKLILAR.**

~ ağacı, *bot.* ◘ **Ardıç¹.**

~ katranı, *kim.* **Katran ardıcı** *(J. oxycedrus)* adlı bitkinin kabuk ve dallarının kuru distilâsyonu ile elde edilen ve deri hastalıklarında antiseptik olarak ve sanayide sepileyici madde olarak kullanılan katran. [*Lat. Pix juniperi = Oleum cadinum; ing.* Juniper tar, oil savin; *Fr.* Huile de cade].

~ likörü, Yabani meyvelerle sekerden yapılan, ardıç yemisi ve pelin ağacının tepe tomurcuklarıyle kokulandırılan mayalanmış içki.

~ rakısı, ◘ **Rakı.**

~ tohumu, *bot.* Istiha açmak, terletmek, âdet söktürmek ve idrar arttırmak için kullanılan, **Adi ardıc'ın** kurutulmuş olgun meyvaları. [*Ing.* Juniper berries; *Fr.* Baie de genévrier].

ardıç²,-cı, i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Avrupa ve Asya ormanlarında yaşar. Uzunluğu 26 sm. Sırtı kahverengi, karnı ak, kuyruğu kara olur. [*Lat. Turdus pilaris; Ing.* Field-gare; *Fr.* Grive litorne]. ◉ **bataklık ardıcı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öteğengiller *(Sylviidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 14 sm. Sırtı kirli sarı-kahverengi, karnı açık pas sarısıdır. Avrupa ve Ön Asya'nın bataklık ve söğütlük bölgelerinde yaşar. [*Lat. Acrocephalus palustris; Ing.* Marsh warbler; *Fr.* Rousserolle verderolle]. ◉ **çil ardıcı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öteğengiller *(Sylviidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 20 sm. Sırtı pas sarısı, karnı açık renktir. Palearktik bölgede ve Avustralya'da su kenarlarında, sazlıklarda yaşar. [*Lat. Acrocephalus arundinaceus; Ing.* Great reed warbler; *Fr.* Rousserolle]. ◉ **gök ~,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 23 sm. Tüyleri erkekte külrengi-mavi, dişide kül-kahverengidir. Akdeniz ülkeleri ve Batı Asya'da kayalık yerlerde yaşar. [*Lat. Monticola solitarius; Ing.* Blue rock thrush; *Fr.* Merle bleu]. ◉ **güzel sesli ~** *zool.* Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasına giren ötücü bir kuş türü. Uzunluğu 22 sm. olur. Sırtı zeytin yeşili kahve rengi, karın tarafı beyaz, kursak bölgesi pas sarısıdır. Bütün karın tarafında pas kırmızısı lekeler vardır. Avrupa ve Asya'da ormanlarda yaşar. Yaşadığı yere göre yerli veya göçücü olur. [*Lat. Turdus ericetorum*]. ◉ **kaya ardıcı,** *zool.* Ötücü kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 22 sm. Sırtı ak, karnı ve başı mavidir. Dişileri kahverengi alacalı olur Akdeniz ülkeleri ve Batı Asya'da kayalık yerlerde yaşar. [*Lat. Monticola saxatilis; Ing.* Rock thrush; *Fr.* Merle de roche. ◉ **kolyeli ~,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 27 sm. Erkeği kara, dişisi kahverengidir. Avrupa ve Ön Asya'da dağlarda yaşar. [*Lat. Turdus torquatus; Ing.* Ring. ouzel; *Fr.* Merle à plastron, merle à collier]; ◉ **ökse ardıcı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 27 sm. Sırtı kül-kahverengi, karnı krem rengidir. Kuyruğu uzundur. Avrupa ve Asya'da yüksek ormanlarda yaşar. [*Lat. Turdus viscivorus; Ing.* Mistle thrush; *Fr.* Grive viscivore, draine]. ◉ **pas rengi ~,** *zool,* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 22 sm. Sırtı yeşil-kahverengi, karnı beyazdır. Kuzey Avrupa ve Kuzey Asya ormanlarında yaşar. [*Lat. Turdus musicus; Ing.* Redwing; *Fr.* Grive mauvis]; ◉ **saz ~lık ardıcı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öteğengiller *(Sylviidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 13 sm. Sırtı kirli sarı-kahverengi, karnı açık pas sarısıdır. Kuzey Afrika, Avrupa ve Ön Asya'da sazlıklarda yaşar. [*Lat. Acrocephalus scirpaceus; Ing.* Reed warbler; *Fr.* Rosserelle effarvette]. ◉ **su ardıcı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öteğengiller *(Sylviidae)* familyasından bir kuş türü. Sırtı ve karnı sarı-kahverengidir. Orta ve Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'da bataklıklarda yaşar. [*Lat. Acrocephalus paludicola; Ing.* Aquatic warbler; *Fr.* Phragmite aquatique]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 351.* — **KUŞLAR.**

~ bülbülü, *zool.* ◘ **Bülbül.**

~ kuşları, *zool.* Karatavukgiller *(Turdidae)* familyasından, *Turdus* ve *Monticola* cinslerinin çeşitli türlerine birarada verilen bir ad. **Kaya ardıcı** *(Monticola saxatilis),* **Gök-ardıç** *(Monticola solitarius),* **pasrengi ardıç kuşu** *(Turdus musicus),* **ardıç kuşu** *(T. pilaris),* **kolyeli ardıç** *(T. torquatus)* ve **Ökse ardıcı** *(T. viscivorus)* iyi bilinen türleridir. [*Ing.* Thrush; *Fr.* Merle].

~ kuşu, *zool.* ◘ **Ardıç².**

~ kuşugiller, *zool.* ◘ **Karatavukgiller.**

ardıl*, s. < *art. mat.* § ❶ Art arda gelen, sonradan gelen *(sayı);* [*Osm.* Müteakip; *Ing.* Successive, consecutive; *Fr.* Successif,-ive, consécutif,-ive]. § ❷ i. Birinden boş kalan bir yere geçenin veya geçecek olanın, kendinden öncekine göre adı. [*Osm.* Halef; *Ing.* Successor; *Fr.* Successeur,-euse]. ◉ **belgisiz ~,** *gram.* ◘ **Belgisiz.**

☆ *Karş.* § ❶ **Önöne,** § ❷ **öncel, selef.**

~ cümlecik, *dilb.* Esas cümleciğe bağımlı ve mantıkî veya gerçek bir sonucu gösteren cümlecik.

~ görüntü, § ❶ *tıp. (oftalmolojide)* Daha önce seçilen eşyanın görüntüsünü tamamlayan bir rengin görüntüsü. Eşya mor ise görüntü sarı olur, yeşil ise kırmızı olur v.b. § ❷ *psik.* Bir duyumun kaybolmasından sonra arda kalan görüntü.

ardılmak(-e), f. § ❶ Birisinin sırtında asılmak § ❷ *mec.* Musallat olmak, dadanmak. [*Ing.* To fall upon, worry, pester].

ardın ardın, z. § ❶ Geri geri. [*Ing.* Backwards; *Fr.* En arrière]. § ❷ Geriden geriden. [*Ing.* Backwards; *Fr.* À reculons].

ardınca /ardın:ca/. z. Bir şeyin arkası sıra, hemen arkasından, ardı (peşi) sıra. [*Osm.* Akabinde, müteakiben; *Ing.* In a series; *Fr.* Tout de suite].

☆ *Karş.* **önünde, başında, bidayette,**

ardışık*, s. < *art.* Birbirinin peşi sıra gelen aralıksız olarak süren, birbiri ardından gelen. [*Osm.* Mütevali, müteakip; *ing.* Consecutive, successive; *Fr.* Consecutif,-ive].

~ görüntü, § ❶ *(oftalmolojide)* Daha önce algılanmış olan bir nesnenin rengini tamamlayan rengin görüntüsü. Nesne mor ise bu görüntü sarı, yeşil ise kırmızı v.b. dır; § ❷ *psik.* Bir duyumun kaybolmasından sonra da süren görüntü.

~ olgular, *tıp.* Bir hastalıktan sonra veya hastalığın sonuna doğru beliren, fakat hastalığın kaçınılmaz sonuçları olmayan olgular. [*Ing.* Consecutive cases; *Fr.* Les cas consecutifs].

~ sayılar, *mat.* Ardarda gelen sayılar. -8, -7, -6...-1,0,1,2,3... [*Ing.* Consecutive numbers; *Fr.* Nombres consécutifs].

ardil, i. Yer fıstığının bitkisel proteinlerinden itibaren elde edilen sentetik iplik veya elyaf.

ardiye, i. *Osm<Ar. arz.>arziye>ardiyye.* § ❶ Ticaret eşyasını saklamak için kullanılan yer, antrepo. [*Ing.* Warehouse; *Fr.* Magasin, entrepôt]. § ❷ Böyle bir yerde saklanan eşya için ödenen ücret. [*Ing.* Storage; *Fr.* Magasinage].

~ mukavelesi, *ikt.* Ardiye sahibiyle mal sahibi arasında yapılan bir anlaşma olup, ardiye sahibi mal sahibine malları teslim eden bir senet verir.

~ ücreti, ◘ **Ardiye².**

ardiyeci, i. Başkalarına ait eşyayı ücret karşılığında saklamayı meslek edinmiş kimse. [*Ing.* Storekeeper, warehouseman; *Fr.* Emmagasineur, magasinier, entreposeur].

ard.oda, ◘ **Artoda.**

ard.oluşum, ◘ **Artoluşum.**

arduvaz, i. *Fr. ardoise. jeol.* Sert, içinde demir bulunan, kolayca ince tabakalara ayrılabilen, gri ve siyahımsı renkte killi bir şist. [*Ing.* Slate].

☆ *Eşanl.* **tas tahtası, kayagantaş.**

~ çekici, *tekn.* ◘ **Çekiç.**

ard.ülke, ◘ **Artülke.**

ard.yer ,b.i. *coğr.* Kıvrım dağlarının içe bakan yakasındaki içbükey yerinin önündeki çukur. [*Ing.* Hinterland; *Fr.* Arrière pays].

arefleksi, i. *Fr. areflexie. tıp.* Reflekslerin doğuştan yokluğu veya sonradan kaybedilmesi. [*Ing.* Areflexia].

arek, i. *Port. areca. bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneæ)* sınıfının,Hurmagiller *(Palmae)* familyasından, Güneydoğu Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen ince uzun gövdeli bir palmiye. Güneydoğu Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişir. Zeytine benzeyen meyvesi lifli yapıda ve ince çekirdeklidir. 10-20 m. yüksekliğindeki, *A. catechu* adlı türünün tohumları **(Arek cevizi)** tanence zengin olup, başta arekolin olmak üzere birtakım alkaloitler taşır. Veteriner hekimlikte solucan düşürücü olarak kullanılır. Tomurcukları yenir. Kabuğu ip yapımında kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Areca]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 95.* — **TIBBİ BİTKİLER.**

arekoiin, i. *Fr. arecoline.* Arek cevizinden çıkarılan solucan düşürücü ve baytarlıkta salgıları uyarıcı olarak kullanılan alkaloit. [*Ing.* Arecoline].

arena, i. *Lat.* § ❶ Amfiteatr, sirk gibi yerlerin ortasında, güreş, yarış, oyun gibi çeşitli gösteriler yapılan, ince kum dökülmüş alan. [*Ing.* Arena; *Fr.* Arene]. § ❷ Boğa güreşi alanı; § ❸ *jeol.* Granitli kayaçların ufalanmasından oluşan madde. [*Ing.* Scouring sand, grit; *Fr.* Arène]. § ❹ *mec.* Çoğu zaman siyasî çekişmelere sahne olan yer.

arenalaşma, i. *jeol.* Kristal *(billurî)* kayaçların arena halinde ayrışıma uğraması.

arenalı, s. *jeol.* Kumlu.

arenikol(a), i. *zool.* Kıllıayaklılar *(Chaetopoda)* sınıfının, Çokkıllılar *(Polychaeta)* takımından bir halkalı solucan cinsi. Uzunluğu 10-15 sm. olabilir. Vücudunun orta parçasının sırt bölgesindeki belirli bölütlerde kırmızı renkli dallı solungaçlar bulunur. Kumların içinde U biçimi borularda yaşar. Olta yemi olarak kullanılır. [*Lat. Arenicola; ing.* Lugworm; *Fr.* Arénicole].

arenoblastom, i. *Fr. arrhénoblastome. tıp. (jinekolojide)* Yumurtalığın erkekleştirici uru. [*ing.* Arenoblastoma].

arenotoki, i. *Fr. arrhénotoquie. biy.* Yalnız erkek bireyler veren döllenmesiz cücüklenme. Bu olay arılarda görülür ve içinde yalnız erkek arıların bulunduğu kovanlar meydana getirebilir [*Ing.* Arrhenotoky, arrhenotokia]

areodezi ,i. *Fr. aréodésie. astr.* Merih gezegeni yüzeyindeki noktaların, şekillerin ve geniş bölgelerin hakiki yerini veya Merih gezegeninin biçim ve çapını rasat ve ölçme ile, tayin ve tesbit eden matematik dalı. [*Ing.* Areodesy].

areografi, i. *Fr. aréographie, astr.* Mars'ın yüzeyini inceleyen astronomi dalı. [*Ing.* Areography].

areol,-lü, i. *Fr. aréole* < *Lat. areola, area,* alan. § ❶ *anat. Tel* demetleri, bir dokunun lamelleri, örgüleri arasındaki küçük boşluk. [*Osm.* Hâle]; § ❷ Meme çevresindeki daha koyu renkli ayla. [*Osm.* Hâle. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 16* **—İNSAN ANATOMİSİ.** § ❸ *tıp.* Bir yangılı noktayı sınırlayan ve çevreleyen, genellikle kırmızı renkte yuvarlak kesim; § ❹ *zool. Ichneumonidae*'lerde ikinci kübital hücreye verilen ad. Kanat damarları arasındaki küçük sahalar veya halka şeklinde etrafı başka renkle çevrilen küçük bir yer. [*ing.* Areola].

— aşınımı, *jeol.* Aşınımın yüzeydeki etkisi.

areometre, i. *Fr. aréomètre* < *Yun. araios,* sulu, az koyu + *metron,* ölçü. *kim.* Sıvıların yoğunluk derecesini ölçme âleti. [*ing.* Areometer].

☆ *Eşanl.* **sıvıölçer.**

areopaj, i. *Fr. aréopage* < *Yun.* Eski Atina'da mahkeme.

areopiknometre, i. *Fr. aréopicnomètre. kim.* Viskoz sıvılarının özgül ağırlığını ölçmek için kullanılan âlet. [*ing.* Areopicnometer].

areosel, i. *Fr. aréocèle* < *Yun. araios,* hafif + *kele,* fıtık. *tıp.* Boyunda gazlı tümör. [*Ing.* Areocele].

areostil, i. *Fr. aréostyle* < *Yun. araios,* sık olmayan + *stylos,* sütun. *mim.* İki sütun arasındaki mesafe sistemi olup, bu sisteme göre yanyana olan iki sütun arasındaki merkezden merkeze olan mesafe o sütunların çaplarının 3,5 ilâ 4 misli veya 7 ilâ 8 mimar çapı olur. [*ing.* Areostyle].

argaç,-cı, i. § ❶ *dok.* Dokuma tezgâhında enine atılan iplik, atkı. [*ing.* Woof, Weft; *Fr.* Trame] § ❷ Bir iplik topunun bir çalıya sarılarak aldığı kavun biçimi.

☆ *Karş.* **arış.**

argaçlamak, nsz. f. *dok.* Dokumada argaç *(enine iplik)* atmak. [*ing.* To woof *(a cloth); Fr.* Tramer].

argaçlık,-ğı, i. § ❶ Dokuma tezgâhlarında mekikteki ip; § ❷ Kıl veya yün dokuma parçası, çuval parçası; § ❸ Dokumada argaç olmaya elverişli ip; § ❹ Kıl veya yünden dokunarak su tuluğuna sarılan veya ocak kenarlarına serilen küçük kilim.

argaküol,-lü, i. *trm.* Arcilik horizonu olan fakat natrik horizonu veya duripeni olmayan aküollar. [*ing.* Argaquoll].

argalbol,-lü, i. *Fr. argalbole, trm.* Molik epidedanı, albik ve arcilik horizonları olan molisollardır. Bu horizonlar zaman zaman ıslaklığa mâruz kalma özellikleri arzederler. [*ing.* Argalbole].

argali, i. *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü; Sibirya'nın doğu ve Güney kesiminden Altay'a kadar uzanan dağlık bölgede ve Hindistan'da yaşayan yabanî bir koyun olup, erkeğinin boyu 1,20 m. boynuzları 1,20 m. yi bulur. 15-20 kilo ağırlıktadır. **Yeleli argali** *(O. Jubata)* türü Moğolistan'da yaşamaktadır. [*Lat. Ovis ammon; ing.* ve *Fr.* Argali].

☆ *Eşanl.* **yaban koyunu.**

argaltol,-lü, i. *trm.* Arcilik horizonu olan fakat natrik horizonu olmayan altollardır. [*ing.* Argaltoll].

argentina, i. *Lat. argentum,* gümüş. § ❶ *balıkç.* Alabalıkgiller *(Salmonideae)* familyasından Akdeniz'de, eti ve parlak pulları için avlanan bir balık cinsi. [*Lat. Argentina sphyraena*]. § ❷ *bot.* ◘ **Kaz ayağı.** § ❸ *min.* Bir çeşit karbonatlı kireç. ☆ *Eşanl.* **şistli spat**

argentit,-ti, i. *kim.* Ag_2S bileşiminde, koyu gri renkli bir mineral. [*Ing.* Argentite, silver glance; *Fr.* Argentite].

argeziyen, i. *Fr. argésienne. mat.* Bir eğri noktalarının sabit bir üçgene göre evriklerinin geometrik yeri.

— dönüşüm, *mat.* Verilen bir eğrinin her noktası yerine bunun evriğini koyma: *Bir doğrunun argeziyeni bir elipstir.*

argın, s. < *armak.* Gücü tükenmiş. [*Osm.* Bitap; *ing.* Tired; *Fr.* Fatigué].

☆ *Eşanl.* **dermansız, yorgun, yorgun argın, cansız, bitkin, bitik, takatsız, mecalsiz .**

☆ *Karş.* **canlı, diri, dinç, zinde.**

argınlık,-ğı, i. Gücü tükenmiş olma hali. [*Osm.* Bitabî; *ing.* Exhaution, over-working, over-exertion; *Fr.* Surmenage].

☆ *Eşanl.* **bitaplık, takatsizlik, halsizlik, bitkinlik, aşırı yorgunluk.**

argıt,-tı, i. Dağ geçidi. [*Osm.* Derbent; *ing.* Mountain pass; *Fr.* Col de montagne].

arginin, i. *Fr. arginine* < *Lat. argenteus,* gümüşi. (a) *zool.* Ornitin devrinde, üre oluşması sırasında, bir molekül sitrülin'in bir molekül amonyak ile birleşmesinden meydana gelen ara ürün; (b) *biyokim.* Guanidin'den türeyen bir aminoasit. Büyümede önemli rol oynar. [*ing.* Arginine].

argirodit,-ti, i. *kim.* Gümüş ve germanyumun çifte sülfidi. Germanyum ilk defa bu mineral içinde keşfedilmiştir. [*ing.* ve *Fr.* Argyrodite].

argirol,-lü, i. *biyokim.* Proteinli gümüş bileşiği. Tıpta antiseptik olarak kullanılır. [*ing.* Argyrol].

argiya, i. *zool.* Timalyakuşugiller *(Timellidae)* familyasından, Afrika ve Asya'nın yarı çöl bölgelerinde küçük sürüler halinde yaşayan, tüyleri kum renginde ötücü bir kuş. Örnek tipi *Argya fulva*'dır. [*Fr.* Argye].

argo, i. *Fr. argot.* § ❶ Bir meslekten olanların aralarında kullanılan özel söz; § ❷ *mec.* Kaba konuşma, serseri ve külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim. [*Osm.* Lisan-ı erazil, lisan-ı hezele; *ing.* Slang]. ☆ *Eşanl.* **hırsız dili, kayış dili.**

argol,-lü, i. *Moğ.* Tibet öküzü *(yak),* deve gibi hayvanların kurutulmuş dışkısı olup, Tibetliler bunu yakıt olarak kullanırlar. [*ing.* ve *Fr.* Argol].

argon /argon/, i. *Yun. kim.* **A** sembolüyle bilinen A.n. 18, A.a.40 olan kimya elementi. Renksiz, tatsız ve kokusuz, basit gaz. Atmosferimizin yaklaşık olarak yüzde birini meydana getirir. ◘ **Kimya elementleri tablosu.** [*Ing.* ve *Fr.* Argon].

argonit,-di, i. *Fr. argonide. kim.* Havadaki soy gazlara verilen ad. En tanınmışı argon'dur. [*Ing.* Argonide].

argonot,-tu, i. *Yun. zool.* Kafadan-ayaklılar *(Cephalopoda)* sınıfından bir yumusakça. Erkek kabuksuz olur. Dişinin heliks şeklinde kabuğu vardır. Ahtapota benzerler. Akdeniz ve Atlantik Okyanusu'nda yaşarlar. [*Lat. Argonauta argo; Ing.* Argonauta; *Fr.* Argonaute].

Argus tavusu, *zool.* ◘ **Tavus.**

argustol,-lü, i. *trm.* Molik epidedan ve arcilik horizonları olan natrik horizonları veya duripenleri olmayan topraklar. Hatta arcilik horizonun üst kısmında kalsik horizonları da yoktur. [*ing.* Argustol].

arguştek,-ği, i. Hastalıktan ve kötü gözden korunmak için insan ve hayvanlara tılsım olarak takılan, taş, boncuk, put v.b. şeklinde nazarlıklar ve katır boncuğu, boynuz, diş ve kemik gibi şeyler. [*Osm.* Tılsım, nusha; [*ing.* Amulet, charm; *Fr.* Amulette].

argüman, i. *Fr. argument.* § ❶ *astr.* (a) Bir denklem, bir esitsizlik veya bir gök cisminin hareketine ait herhangi bir elemanının bağlı bulunduğu belli bir değer; (b) Bir cetvelde diğer biri sayıyı bulmak için yararlanılan sayı; § ❷ *mat.* (A+bi) şeklinde gösterilen bir kompleks sayıda, bi:a oranı. Bir fonksiyonun değerlerini veren cetvelde. bunların karşılığı olan değişkenin değerleri. [*ing.* Argument].

☆ *Eşanl.* **temel değişken, kanıtlama.**

argüs, öz i. *Fr. argus* < *argos. mit.* Grek mitolojisinde yüz gözü olup ellisi her zaman açık bulunan bir prensin adından alınarak herşeyi görür, çok dikkatli anlamında kullanılır olmuştur. [*Ing.* Argus)

arhont,-tı, i. *Fr. archonte.* Eski Grek cumhuriyetlerinde başhâkim. [*Ing.* Archon].

arı[1], i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Arıgiller *(Apidae)* familyasından, bal ve balmumu yapan, iğnesiyle sokan bir eklembacaklı türü. Sosyete yaparlar. Sosyetede bir arı beyi *(kraliçe),* birçok işçi ve birçok da erkek bulunur. [*Osm.* Zenbur, nahl; *Lat. Apis mellifica; ing.* Bee, honeybee; *Fr.* Abeille]. ☆ *Eşanl.* **bal arısı.** ⊙ **—nın yuvasına kazık sokmak,** *dey.* Belâyı üzerine çekmek. ⊙ **armut yaprak —sı,** *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının,Yaprakarısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 2-3 mm. Armut, gül, erik ağaçlarına zarar verir. [*Lat. Neurotoma flaviventris, hoplocampa brevis; Fr.* Hoplocampe]. ⊙ **badem —sı,** *zool. Böcekler (Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, *Tenthredinidae* familyasından, bir eklembacaklı türü. Bir yaprak arısı olup, yumurtalarını bademe ve armut ağaçlarına bırakır. [*Lat. Cimbex quadrimaculatus; ing.* Cimbex; *Fr.* Cimbèce]. ⊙ **bal —sı,** *zool.* ◘ **Arı**[1]. **bektaşi üzümü yaprak — sı,** *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Yaprakarısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasından bir böcek türü. Bektaşi üzümünün yaprak altlarında yaşar. Zararlıdır .[*Lat. Pteronidea ribesi*] ⊙ **çam yaprak —sı,** *zool.* Yaprakarısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasından zarkanatlı bir böcek türü. Çam iğneleriyle beslenirler. [*Lat. Lophyrus pini; ing.* Conifer sawfly; *Fr.* Lophyre du pin] ⊙ **çamur eşek —sı,** *zool.* Zarkanatlılar takımının, *Sphecidae* familyasından 3.81 sm. boyunda, tas veya binaların altlarında, çamurdan yuva yapan, örümcek ve tırtıllar üstünde beslenen böceklere verilen ad. [*Lat. Sceliphron; Ing.* Mud wasp]. ⊙ **çiçek — sı,** *zool.* Arıgiller *(Apidae)* familyasına giren zar kanatlı bir böcek cinsi. Vücutları tombul ve sık tüylü olur. Yuvalarını toprak altındaki oyuk ve deliklere kurarlar. Bu cinsin **Toprak çiçek arısı** *(Bombus terrestris),* **Bahçe çiçek arısı** *(B. hortorum),* **yosun çiçek arısı** *(B. muscorum),* gibi türleri vardır. [*Lat* Bombus; *Ing.* Bumble bees; *Fr.* Bourdons]. ⊙ **Dazlak kâğıt — sı,** *zool.* Esekarısıgiller *(Vespidae)* familyasına giren bir zar-kanatlı böcek türü. Sarımsı beyaz süsleri olan siyah bir arıdır. Yuvasını açığa yapar. [*Lat. Vespula maculata; Ing.* Bald-faced hornet]. ⊙ **dilini eşek — sı soksun,** *dey.* Fena bir söz sarf etmis olanlara azarlama kasdıyle söylenir. ⊙ **duvar — sı,** *zool.* Yaprak-kesenarıgiller *(Megachilidae)* familyasına giren zarkanatlı bir böcek türü. Duvar deliklerinde yuvalar açar. [*Lat. Osmia cornuta; Fr.* Osmie]. ⊙ **ekin sap — sı,** *zool.* (a) Saparısıgiller *(Cephidae)* familyasına giren bir zarkanatlı böcek türü. Parlak siyah renkli olup, sarı bandları ve lekeleri vardır. Uzunluğu 9 mm. dir. Buğdayın sapını larvaları deler. Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Cephus cinctus; Ing.* Wheat stem, saw fly]. (b) Yine aynı familyadan aynı isimde diğer bir tür olup Av-

rupa'da yaşar. [*Lat. Cephus pygmaeus; Ing.* Wheat joint worm]. ◉ **elma testere ~ sı,** *zool.* Yaprak.arısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasına giren zar kanatlı bir böcek türü. [*Lat. Hoplocampa testudinea*]. ◉ **erik testere ~ sı,** *zool.* Yaprak.arısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasına giren zar kanatlı bir böcek türü. Larvaları eriğin çekirdeği içinde gelişerek olgunlaşmadan düşmesine sebep olur. [*Lat. Hoplocampa, fulvicornis*]. **erik yaprak ~ sı,** *zool.* Ağ-ören-yaprakarısıgiller *(Pamphiliidae)* familyasından zar kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 12 mm. olup erik ve kiraz yapraklarını ağ örerek birbirine yapıştırır. [*Lat. Neurotoma inconspicua*]. ◉ **eşek ~ sı,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Eşekarısıgiller *(Vespidae)* familyasından bir eklembacaklı türü. Dişi 30 mm., işçi 23mm., erkek 24 mm. olur. Yuvasını ağaç kovuklarına, duvar oyuklarına yapar. Zehir dikeni vardır. Sokar. Erginleri yapraklı ağaçların *(dişbudak, kızılağaç, söğüt, kavak)* kabuklarını yer yer soyarak zarar yaparlar. [*Lat. Vespa crabro; Ing.* Vesp; *Fr.* Frelon]: ◉ **gül terzi ~sı,** *zool* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının,Yaprakarısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 1 sm. Larvaları gül yaprağı yer. [*Lat. Arge rosae; Fr.* Hylotome de la rose]. ◉ **Harç ~ sı,** *zool.* Yaprak.kesen-arıgiller *(Megachilidae)* familyasına giren kın kanatlı bir böcek türü. Dişisi siyah, erkeği kahverengi, çok tüylü bir arı. Tükrüğü ile toprak parçacıklarını karıştırarak yuva yapar. [*Lat. Chalicodoma muraria; Ing.* Mason bee; *Fr.* Abeille maçonne]. ◉ **incir eşek ~ sı,** *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımından bir tür. Uzunluğu 2 mm. Baba incirin içinde gelişir. Erkekleri kanatsızdır. Kanatlı olan dişiler, baba incirden aldığı polenleri dişi incire taşıyarak döllenmeye ve meyva meydana gelmesine yardım eder. [*Lat. Blastophaga psenes; Ing.* Fig-vespe; *Fr.* Blastophage]. ◉ **işçi ~,** *trm.* ve *zool.* Kovanın iç ve dışındaki bütün işleri gören, küçük yapıda, karnının son kısmı, sivri şekilde olan, iğnesi bulunan,eşey organı körleşmiş bir kısır dişi arı. [*Ing.* Worker-bee]. ◉ **kâğıt ~ ~ sı,** *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının,Eşekarısıgiller *(Vespidae)* familyasına giren bazı arılara verilen bir ad. Bu eşek arıları sosyal olup yuvalarını odun ve yaprağın çiğnenmesinden meydana getirdikleri kâğıtsı bir maddeden yaparlar. [*Ing.* Paper wasps]. ◉ **lahana yaprak ~ sı,** *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Yaprakarısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasından bir böcek türü, Uzunluğu 6-8 mm. Larvaları sebzelerin yapraklarını yer. [*Lat. Athalia colibri; Ing.* Athalia; *Fr.* Athalie]. ◉ **maskeli ~,** *zool.* Sarı.yüzlüarıgiller *(Colletidae)* familyasına giren zarkanatlı bir böcek türü. Kuluçka odacıklarını kuru bitki sapları içine yapar. [*Lat. Prosopis variegata*]. ◉ **mazı ~ları,***zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familya. Kurtları bitkilerin yaprak, çiçek, tomurcuk, meyve ve köklerinde yumrular *(mazılar)* yapar. [*Lat. Cynipidae; Ing.* Gallwasps, gallflies, cynipids; *Fr.* Cynipides]. ◉ **odun ~ sı,** *zool.* Arıgiller *(Apidae)* familyasına giren zar kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 2,5 sm. olur. Dişi eski ve yumuşamış odunların içine galeriler açar. [*Lat. Xylocapa violacea; Ing.* Carpenter bee; *Fr.* Xylocape violacé]. ☆ *Eşanl.* **haber böceği;** ◉ **parazit ~ lar,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familya. Çeşitli böceklerde parazit olarak yaşarlar. [*Lat. Ichneumonidae; Ing.* Ichneumon flies, ichneumonids; *Fr.* Ichneumonides]. ◉ **testere ~ sı,** *zool.* Yaprak.arısıgiller *(Tenthredinidae)* familyasına giren zarkanatlı böceklere verilen genel bir ad. [*Ing.* Saw-fly; *Fr.* Mouche à scie]. ◉ **toprak ~ sı,** *zool.* Madenci.arıgiller *(Andrenidae)* familyasına giren zarkanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 1 mm olur. Toprakta galeriler açar. [*Lat. Andrena cineraria; Fr.* Abeille des sables]. ◉ **toprak çiçek ~ sı,** *zool.* Arıgiller *(Apidae)* familyasına giren zar kanatlı bir böcek türü. Uzunluğu 15-24 mm. olup toprak altına yuva yapar. [*Lat. Bombus terrestris; ing.* Bombini; *Fr.* Bourdon terrestre]. ◉ **toprak yaban ~sı,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımından bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 15-24 mm. Tıknaz vücutludur. Yuvasını toprak altına yapar. Ard bacaklarının tarsuslarının iç tarafı fırça gibi tüylü olur. [*Lat. Bombus terrestris; ing.* Bombusbee; *Fr.* Bourdon terrestre]. ◉ **yaban ~ sı,** *zool.* Zarkanatlılardan, arıya benzeyen, iğneli bir böcek olup, meyvelere, ete ve yiyeceklere saldırması bakımından zararlı sayılır. [*Lat. Vespa vulgaris*]. ◉ **Yaprak.kesen ~,** *zool.* Yaprak.kesenarıgiller *(Megachilidae)* familyasına giren zarkanatlı bir böcek türü. Toprakta açtığı hücrelerin içersini kestiği yeşil yaprak parçaları ile döşer. [*Lat. Megachile centuncularis; Ing.* Leaf-cutter bee; *Fr.* Megachile du rosier]. ◉ ◘ *LEVHA: 34.* — **BÖCEKLER;** *ŞEKİL: 18.* — **ARICILIK.**

~ bal, ◘ Bal.

~ bal alacak çiçeği bilir, *at.* Isinin ehli olan kimse nereye baş vuracağını bilir. Usta olan, verimli olacak şeyi anlar. [*Ing.* A clever person knows where his profit lies].

~ beyi, *zool.* ◘ Beyarı.

~ biti, *zool.* ◘ Bit.

~ bitigiller, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının,İkikanatlılar *(Diptera)* takımına giren bir familya. Göz ve kanatları olmayan başı iri böcekleri içine alır. [*Lat.* ve *Ing. Braulidae; Fr.* Braulidees].

~ böceği, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Alaböcekgiller *(Cleridae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 8-15 mm. [*Lat. Trichodes apiarius; Fr.* Clairon des abeilles].

~ canavarı, *zool,* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, *Sphegidae* familyasından, esmer veya siyah böcek. Dişisi bal arılarına saldırır. [*Lat. Philanthus triangulum*].

~ gibi, *dey.* Çok çalışkan, durmadan işleyen. [*ing.* Like a bee, very actively; *Fr.* Travailleux,-euse, laborieux,-euse].

~ gibi sokmak, *dey.* Iğnelemek, acı vermek. [*Ing.* To sting like a bee].

~ gibi vızıldamak, *dey.* Monoton bir ses çıkarmak, devamlı sızlanmak. [*Ing.* To buzz like a bee].

~ kapanı, *arıc.* Erkek arıları yakalamaya yarayan kapan.

~ kızdıranı sokar, *at.* Bir insanı kızdırırsak ondan zarar gelir. Kötülük yapınca iyilik beklenmez.

~ kolibri, *zool.* ◘ **Kolibri.**

~ kovanı, § ❶ *trm.* Arı ailelerini beslemek için çeşitli şekillerde ve çeşitli malzemelerden insanlar tarafından yapılmış barınaklar. [*Ing.* Beehive; *Fr.* Ruche]. § ❷ *bot.* ◘ **Yüsük otu;** § ❸ öz. i. astr. Yengeç takımyıldızı yöresinde bir yıldız kümesi. [*Osm.* Şada; *Ing.* ve *Fr.* Praesepe].

~ ~ gibi, *dey.* Çok kalabalık. [*Ing.* Crowded, thronged; *Fr.* Tres peuplé].

~ ~ gibi işlemek, *dey. (Bir yerin)* gireni çıkanı çok olmak: *Bu dükkân arı kovanı gibi işler.* [*Ing.* To be greatly frequented, to buzz like a beehive].

~ kuşu, *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Arı-kuşugiller *(Meropidae)* familyasından bir kuş türü. Sırtı sarı, karnı mavi-yeşil, kuyruğu yeşildir. Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Ön ve Orta Asya'da az ağaçlı, açık yerlerde yaşar. [*Lat. Merops apiaster; Ing.* Bee-eater; *Fr.* Guêpier commun]. ◉ **yeşil ~ ~,** *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Arıkuşugiller *(Meropidae)* familyasından bir kus türü. Uzunluğu 24 sm. Tüyleri yeşildir. Afrika, Anadolu ve Hindistan'da az ağaçlı açıklık yerlerde yaşar. [*Lat.* Merops viridis; *Ing.* Green bee-eater; *Fr.* Guêpier vert].

~ kuşugiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımından bir familya. Yalnız eski dünyada, Afrika ve Güney Asya'da yaşarlar. Gagaları uzun ve hafifçe yay biçimindedir. Kanatları uzun ve sivri olur. Orta kuyruk tüyleri daha uzuncadır. **Arı kuşu** *(Merops apiaster),* **Yeşil arı kuşu** *(Merops viridis)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Meropidae; Ing.* Bee-eaters; *Fr.* Méropides].

~ sokmak, *dey.* Aniden öfkelenmek, kızmak.

~ sütü, Arıların besin bezlerinin salgıladığı madde. Arılar bununla kurtçuklarını ve ana arıyı beslerler.

~ şahini, *zool.* **Şahin.**

arı², s. < *arık* > *arığ.* § ❶ Temiz. [*Osm.* Pirüpâk; *Ing.* Clean; *Fr.* Propre]. ☆ *Eşanl.* **arık;** § ❷ Katışıksız, katıksız, su katılmamış. [*Osm.* Saf, sırf, halis; *ing.* Pure; *Fr.* Pur,-e]. ☆ *Eşanl.* **salt;** § ❸ Günahsız, suçsuz. [*Osm.* Masum; *ing.* Innocent; *Fr.* Innocent,-ente]. § ❹ Yabancı kelimelerden temizlenmiş.

☆ *Kars.* § ❶ **Kirli, pis, murdar;** § ❷ **Katışık, karışık;** § ❸ **Suçlu, günahkâr.**

~ duru, *dey.* Tertemiz, çok temiz. [*Ing.* Very clean; *Fr.* Tres propre].

~ sili, *dey.* Temiz, pak. [*Ing.* Clean; *Fr.* Propre].

~ sinema, *sin.* Öbür sanatların etkisinden sıyrılmış, sinemaya yabancı öğelerden arınmış, salt sinemaya özgü bir dilin geliştirilmesi gerektiğini savunan görüş. [*ing.* Pure cinema; *Fr.* Cinéma pur].

arıcı, i. Bal almak üzere arı yetiştiren kimse. [*Ing.* Bee-keeper; *Fr.* Apiculteur].

arıcıl, s. *zool.* Arıları yiyen, yok eden *(böcekler veya kuşlar).* [*Lat. Apivora; Ing.* Apivorous; *Fr.* Apivore].

arıcılık,-ğı, i. § ❶ *trm.* Bal veya balmumu elde etmek, özel surette ana arı yetiştirmek için ve bunun ticaretini yapmak amacıyle arı yetiştirme sanatı. [*Ing.* ve *Fr.* Apiculture]; ◉ ◘ *ŞEKİL: 18.* — **ARICILIK.** § ❷ *ed.* Dilin canlı oluşumuna aldırmayıp, kuralların dar çerçevesi içinde o dilin arılığına titizlikle bağlılık. [*Ing.* Purism; *Fr.* Purisme]. ◘ **Arıtmacılık.**

arı.döl,-lü, b.i. *biy.* Bir bitki veya hayvanın bir özellik bakımından arı olması. Homozigot bir bireyin kendileşmesiyle veya aynı genetik yapıda başka bir bireyle birleşmesi sonucunda meydana gelen döl. *(Tabiatta arıdöl ender olarak bulunur).* [*Osm.* Hatt-ı saf; *Ing.* Pure breeding; *Fr.* Ligne pur].

arıgiller, ç.i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familyası. 2000 kadar türü olan esas arılar bu familyaya girerler. Arka bacakta ve karında çiçek tozu toplamaya yarayan kıllar bulunur. [*Lat. Apidae; Ing.* Bees; *Fr.* Abeilles]. ◉ **maden ~,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının,Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familyası. Saliter arı olmalarına rağmen toprakta galeriler açarlar. [*Lat.* Andrenidae; *Ing.* Mining bees; *Fr.* Andrènes].

arık, s. < *arımak.* § ❶ Cılız, eti yağı erimiş, zayıf. [*Ing.* Lean]. § ❷ Temiz, arınmış; § ❸ Çorak. [*Ing.* Clean, pure].

~ ata kuyruğu da yüktür, *at.* Güçsüze kendi işleri bile ağır gelir. [*Ing.* To the lean horse even its own tail is a burden].

~ etten yağlı tirit olmaz, *at.* Iyi iş iyi malzemeden çıkar.

~ öküze bıçak çalınmaz (olmaz), *at.* Zayıfa, âcize el kaldırılmaz. [*Ing.* A lean ox need not fear the butcher's knife].

~ toprak, *trm.* (a) Yalnız mera olmaya elverişli, kolay işlenebilir ve derinliği az toprak; (b) Bağlık arazinin verimini arttırmak için meralardan getirilen humuslu toprak. [*Ing.* Arid soil; *Fr.* Terre aride].

arı.kil, b.i. Porselencilikte kullanılan, içinde alüminyum, silis ve potas bulunan, beyaz ve gevrek kil *(toprak).* [*Ing.* China clay, porcelain clay; *Fr.* Kaolin].

☆ *Eşanl.* **kaolin.**

arı.killeşme, b.i. ◘ **Kaolinleşme.**

arıklanmak, nsz. f. *Arık olmak;* Zayıf hale gelmek, cılızlaşmak. [*Ing.* To grow lean (scraggy); *Fr.* S'affaiblir].

arıklaşmak, nsz. f. ◘ **Arıklanmak.**

arıklaştırmak(-i), f. ◘ **Arıklatmak.**

arıklatmak(-i), f. Zayıflatmak, arık hale getirmek. [*Ing.* To deprive of flesh, to emociate; *Fr.* Affaiblir].

arıklık,-ğı, i. § ● Zayıflık § ❷ ◘ **Arılık².**

arıkmak, nsz. f. *h.d.* Zayıflamak.

arılamak(-i), f. Bir şeyde herhangi bir ayıp veya kusur bulunmadığını bildirmek [*Osm.* Tenzih etmek; *Ing.* To absolve; *Fr.* Absoudre].

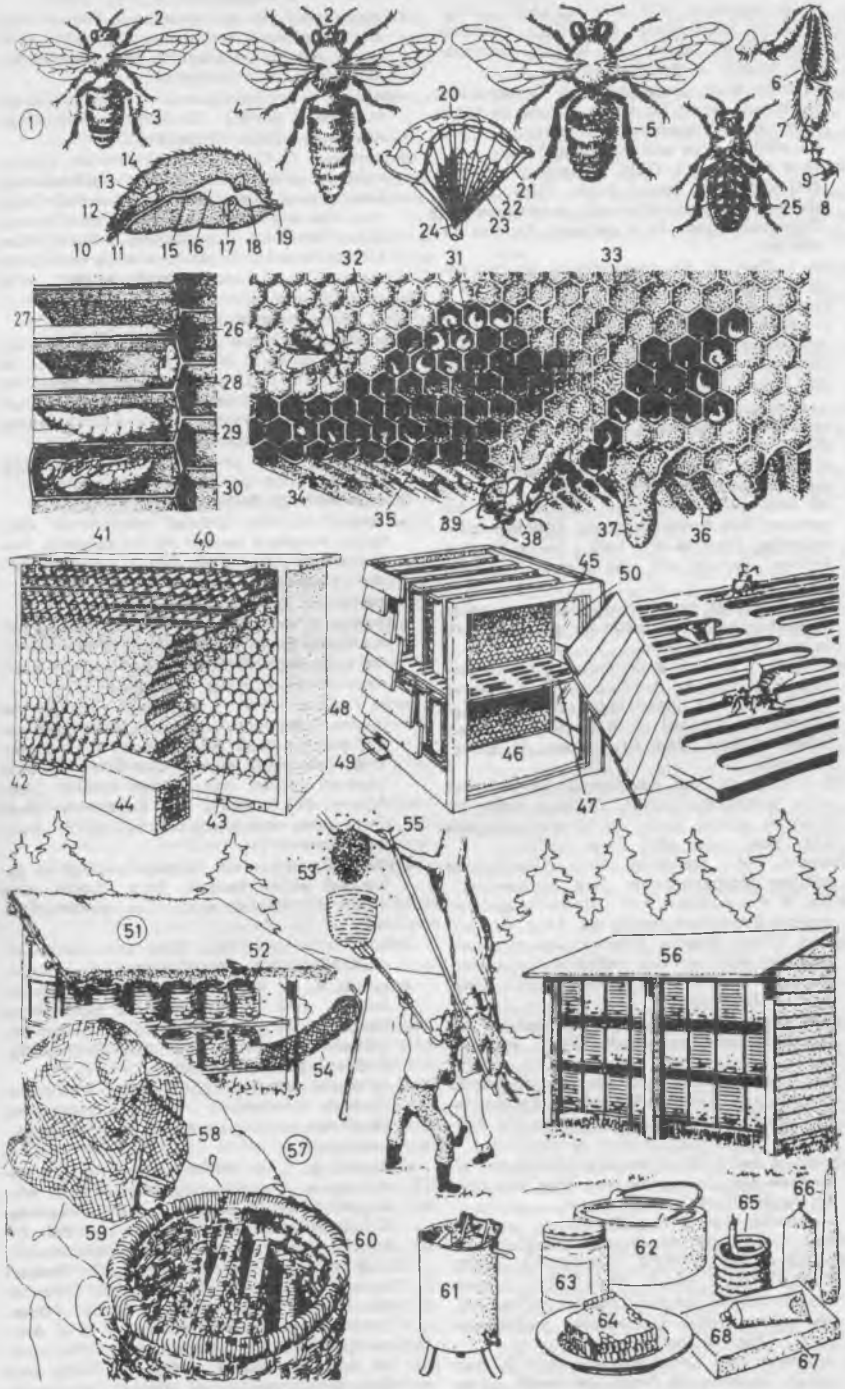

DUDEN'den

ŞEKİL: 18. — **ARICILIK.** */1-25. Arı (Balarısı)/:* **(1)** İşçi arı *(Dişi arı)* **2.** Üç basit gözler **3.** Arka bacakta polen torbası **4.** Kraliçe arı *(Ana arı)* **5.** Erkek arı **6.** Polen torbası **7.** Tüyler **8.** Çift çengel **9.** Emici taban */10-19 işçi arının karnı/:* **10.** Ramus **11.** Iğne **12.** Iğne kılıfı **13.** Zehir torbası **14.** Zehir bezi **15.** Bağırsak **16.** Mide **17.** Büzülen kas veya doku **18.** Bal torbası **19.** Özofagus. */20-24 Petek göz/:* **20.** Faset *(Petek gözü oluşturan gözlerden herbiri)* **21.** Billûr koni **22.** Duyarlık bölümü **23.** Görme siniri lifi. **24.** Görme siniri **25.** Küçük mum pulları **26.** Yumurta **27** Yumurtalı hücre **28.** Kurtçuk **29.** Larva **30.** Pupa. */31-43 Petek (Bal peteği, gümeç)/:* **31.** Petek gözü. **32.** Pupalı örtük petek gözü **33.** Bal gözü **34.** İşçi arı gözleri **35.** Polenli depo gözleri **36.** Erkek arı gözleri **37.** Kraliçe *(anaarı)* gözü **38.** Çıkan kraliçe **39.** Kapak *(Başlık, örtü)* **40.** Çerçeve **41.** Ara parça **42.** Sun'î petek. **43.** Sıkıştırılmış temel *(dip, alt kısım)* **44.** Kraliçeyi nakletme kutusu **45.** Petekli üst kovan **47.** Kraliçe arı çıkarıcısı **48.** Giriş **49.** Arıların giriş çıkış yeri *(tahtası)* **50.** Pencere **51** Eski tip bir arılık **52.** Saman kovan **53.** Arı sürüsü **54.** Ağ. **55.** Kancalı sırık **56.** Modern bir arılık **57** Arıcı **58.** Maske **59.** Maskenin hava borusu **60.** Tabiî petek. **61.** Bal süzücüsü *(ayırıcısı)* **62.** Bal kovası **63.** Bal kavanozu **64.** Petekli bal **65.** Mum tapa **66.** Mum kandili **67.** Balmumu kalıbı **68.** Arı zehiri merhemi.

arılanmak, nsz. f. Temizlenmek, katışıksız hale gelmek, saflaşmak: *Türk dili günden güne arılanıyor.* [*Ing.* To be cleaned, purified; *Fr.* être purifié être nettoyé].

arılar, ç.i. *zool.* ◘ **Zarkanatlılar.**

arılaşmak, nsz. f. ◘ **Arılanmak.**

arılık,-ğı, § ❶ Kovanların konduğu yer; [*Ing.* Bee-shed, apiary; *Fr.* Rucher] § ❷ Temizlik [*Ing.* Cleanliness; *Fr.* Proprete] § ❸ Katışıksızlık. [*Ing.* Pureness, purity; *Fr.* Purete] § ❹ Günahsızlık. [*Ing.* ve *Fr.* Innocence] § ❺ *(anlatımda)* Yabancı kelimelerden, süslerden temizlenmiş olma özelliği. [*Osm.* Sadelik; *Ing.* Plainness, simpleness, unadornedness, simplicity; *Fr.* Simplicité].

arılmak, nsz. f. § ❶ ◘ **Arılanmak.** § ❷ Hastalanmak.

arımak, nsz. f. § ❶ Temiz olmak, paklanmak; [*Ing.* To become clean or pure, to wash up]. § ❷ Hastalıktan kalkmak.

arınma, i. Temizlenme: *Her türlü kötülükten arınma.* [*Ing.* Becoming olean, purified].

arınmak, nsz. f. < *ar*². Arı hale gelmek, temizlenmek. [*Osm.* Saflaşmak; *Ing.* To become clean; *Fr.* Se nettoyer, se purifier].
☆ *Yak. anl.* **ayıklanmak, temize çıkmak, aklanmak .**
☆ *Kars.* **kirlenmek, pislenmek, karalanmak.**

arısek,-ği, i. *Osm.* < *Fars.* Süslemecilikte kullanılan yeşil ve pembe dalgalı bir sedef cinsi.

arış, i. < *ar.* § ❶ Kolun dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısmı; [*Ing.* Cubit; *Fr.* Coudée]; § ❷ Çözgü; § ❸ *h.d. trm.* Kağnı oku, araba oku, düven oku; [*Ing.* Pole; *Fr.* Timon, fleche]. § ❹ *dok.* Dokuma tezgâhlarında yukarıdan aşağıya doğru birbirine koşut olarak yanyana uzatılan iplikler olup, bunların arkasından mekik geçirilerek mekiğin bıraktığı iplikler tarakla sıkıştırılmak suretiyle kumaş vücuda gelir. [*Ing.* Warp; *Fr.* Chaîne]. ☆ *Eşanl.* **ariş, eric.** ☆ *Kars.* **argaç.** § ❺ Bir ulusun ufak bir oymağı.

arı.şahin, b.i. *zool.* ◘ **Arı.**

arışlamak, f. *dok.* Argaçları *(enine atılan iplikleri)* atmak [*Ing.* To set with a warp].

arıtıcı, s. *kim.* Demir oksit özlü katı madde. Gazın kimyasal arıtılmasında, hidrojen sülfürü tutmak için kullanılır.
☆ *Eşanl.* **arıtıcı madde.**

arıtılma, i. *kim.* Arıtma işlemine tabi tutulma. [*Osm.* Tasfiye; *Ing.* ve *Fr.* Purification].

arıtlamak(-i), f. Birinin doğru ve güvenilir bir kimse olduğuna tanıklık ederek onu iyi diye tanıtmak. [*Osm.* Tezkiye etmek; *Ing.* To clear someone's character; to ascertain the antecedents and character of a witness].

arıtma, i. § ❶ Temizlemek eylemi; § ❷ *kim.* Sanayide elde olunan bir maddeyi içinde kalan diğer maddelerden temizlemek için yapılan işler. [*Osm.* Tasfiye; *Ing.* Refining; *Fr.* Raffinage].

arıtmacılık,-ğı, i. § ❶ *dilb.* (a) Bir dilin gelişmesini keyfe bağlı olarak neolojizm *(yeni kelime)* veya anlam değişikliği sayılabilecek her şeyi reddederek, safhalarından birinde durdurmak eğilimi; (b) Bu doktrinin ilk şeklinde yapılacak her değişikliği sistemli olarak reddedenlerin davranışı. ☆ *Eşanl.* **tasfiyecilik, arıcılık.** [*Ing.* Purism; *Fr.* Purisme]. ◘ **Arıcılık².** § ❷ *san.* Kübizm'den çıkmış bir estetik eğilim; Işık ve gölgenin göze hoş gelen, aldatıcı etkilerini bir yana bırakarak, nesneleri belirli yapısal kuruluşları içinde göstermeyi amaç edinen sanat akımı. [*Ing.* Purism; *Fr.* Purisme].

arıtmak(-i), f. < *arı.* § ❶ Temizlemek, kirlerini akıtmak. [*Ing.* To clean; *Fr.* Nettoyer]; § ❷ Katıksız hale getirmek. [*Osm.* Tasfiye etmek; *Ing.* To Purify; *Fr.* Purifier].

ârız /ârız/, s. *Osm.* < *Ar. araz.* Gelip çatan, musallat olan, yapışan: *Çocuğa bir öksürük arız oldu.* [*Ing.* Accidental; *Fr.* Accidentel.-elle].

ârıza /ârıza/, i.ç.: **ârızat.** *Osm.* < *Ar. araz.* § ❶ *coğr.* Engebe, yerdeki girinti, çıkıntı, tümsekler, görmeye engel olan şey; § ❷ Aksaklık, aksama: *Vücuttaki ufak tefek ârızalar giderilebilir.* [*Ing.* Hitch; *Fr.* Accroc]. § ❸ Pürüz: *Onun yaptığı işlerde hiç bir pürüz çıkmaz.* [*Ing.* Difficulty, trouble; *Fr.* Difficulte, entrave, obstacle]. § ❹ Bozuk-

luk: *Otomobil yarı yolda arıza yaptı.* [*Ing.* Disturbance; *Fr.* Trouble, dérangement]. § ❻ Sakatlık: *Eski Ispartalılar arızalı doğan çocukları kaos'a atarlardı.* [*Ing.* Defect, infirmity; *Fr.* Défaut, défectuosité, infirmité]. § ❼ *müz.* Bir notanın sesini yarım ton yükseltmek veya alçaltmak veya eski haline getirmek için önüne konan bemol, bekar ve diyez işaretlerinin ortak adı; § ❽ *ikt.* ve *fels.* Birinciden titremek üzere özel anlamda bir makina, organizma, veya insanda maydana gelen bozukluk. [*Ing.* ve *Fr.* Accident]. § ❾ *mad.* Maden yatağında sürekliliğin kesilmesi; ☆ *Eşanl.* fay. § ❿ *telekom.* Iki posta arasındaki haberleşmeyi engelleyen olay. ◉ **— ya uğramak,** *dey* Bir engelle karşılaşmak, işlemez, çalışmaz olmak. ◉ **beden —sı,** ◘ **Beden.**

☆ *Yak. anl.* çaparız, uymazlık, çekinecek, sakınca, mâni, mania, beis, zarar, pürüz, mahzur, kaza .

☆ *Kars.* serbesti, serbestlik, olanak, imkân, uyarlık, düzgünlük, sıhhat, doğruluk, sağlamlık.

— tesbiti, *otom.* Otomobilcilikte denemeler ve gözlemler yardımıyla arıza yapan yerlerin tesbiti. [*Ing.* Trouble shooting, tracing trouble].

— yapmak, *dey.* Bozulmak, işlemez hale gelmek. [*Ing.* To go wrong, to fail; *Fr.* S'avarier, se détériorer].

arızalı /arızalı/, s. § ❶ Aksamalı, engebeli; [*Ing.* Hilly, broken, eventful; Fr. Accidenté]. § ❷ *(Makine v.b. hk.)* Bozulmuş İşlemez hale gelmiş. [*Ing.* Defective, out of order; *Fr.* Mauvais, dérangé, trouble].

☆ *Yak. anl.* dalgalı, çaparızlı, bozuk.

☆ *Karş.* düz, çaparızsız, sağlam.

— arazi, *coğr.* Düzlüğü az, inişi çıkışı çok olan dağlık yerler için söylenir. [*Ing.* Mountainous region; *Fr.* Région montagneuse].

arızasız, s. § ❶ Düz, engebesiz, çaparızsız. [*Ing.* Even, smooth; *Fr.* Plat]; § ❷ İşlemesinde sakatlık olmayan.

arızî /arızî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aslında olmayan, dıştan gelen, sonradan olan. [*Ing.* Fortuitous; *Fr.* Fortuit]. § ❷ Eğreti, gelip geçici, devam etmeyen *(olay): Arızî bir dostluk.* [*Ing.* Momentary; *Fr.* Passager, -ère, accidentel,-*elle*].

☆ *Yak anl.* § ❶ Edinsel, edinik, § ❷ Eğreti ,geçici, muvakkat.

☆ *Karş.* § ❶ Yaradılıştan, doğuştan, konjenital; § ❷ temelli, durağan, sabit.

ârî /ârî/, s. *Osm.* < *Ar. üryân.* § ❶ Çıplak, soyunmuş, yoksun; § ❷ Boş; § ❸ Hür; § ❹ e. Türkçe «sız» karşılığı: *Sudan ari, susuz, içinde su bulunmayan;* § ❺ Uzak.

Ari /ârî/, öz. i. ve s. *Sansk.* § ❶ Dili, Hint-Avrupa dil ailesinden olan ırk, topluluk veya kimse. [*Ing.* Aryan language; *Fr.* Langue Arien]. § ❷ s. *(küçük a ile)* Bu topluluğa bağlı. [*Ing.* Aryan, arian; *Fr.* Arien,-enne].

aria, i. *It.* ◘ **Arya.**

ariboflavinoz, i. *Fr. ariboflavinose, tıp.* Yemeklerde riboflavin yokluğunda görülür, dudaklarda, ağız köşelerinde, burun çevresinde, gözde lezyonlar yapar. [*Ing.* Ariboflavinosis].

arid, s. *Fr. aride. trm.* Kurak, çorak *(toprak, arazi).* [*Ing.* Arid].

— bölge, *trm.* Buharlaşma ve transpirasyonla olan potansiyel su kaybı yağışla sağlanan su miktarından fazla olan sahalar. [*Ing.* Arid zone; *Fr.* Zone aride].

— iklim, *trm.* Soğuk bölgeler için 250 mm. den, tropik bölgeler için 500 mm. den az yağış alan çöl veya yarı çöl bölgeler iklimi. [*Ing.* Aride climate; Climat aride].

— kahverengi topraklar, *trm.* Çöl veya yarı çölleri sınırlandıran, açık kahverengi, organik maddece fakir, kalkerli, zonal bir toprak grupu.

aridisol,-lü, i. *Fr. aridisole. trm.* Esas itibariyle kuru saha toprakları. Okrik epipedan bulunmaz. Teşhislerine esas olan horizonları ise rombik, arcilik, natrik, kalsit, jipsik ve salik horizonlarla, duripenlerdir. Spodik veya oksik horizonlar bulunmaz. [*Ing.* Aridisol].

arietta /aryet:ta/, i. *It. aria. müz.* Hafif opera ve kantatlarda rastlanan, sevimli karakterde, fakat bir arya gibi işlenmiş küçük melodi. [*Ing.* Arietta; *Fr.* Arietta].

arif /ârif/, s. *Osm.* < *Ar. irfân.* § ❶ Pek anlayışlı, kavrayışlı, sezgili *(kimse): Ben bu kadar söylerim, arif olan anlasın.* [*Ing.* Wise; *Fr.* Intelligent]. § ❷ Bilgili, tecrübeli [*Ing.* Expert, adept; *Fr.* Instruit, connaisseur, sage]. § ❸ Erkek adı.

— olan anlar (anlasın), *dey.* Tamamı söylenmemiş, imalı bir sözün gerçek ve bütün anlamını kavrayanlar için kullanılır. [*Ing.* He who is wise will understand].

arifane /ârifâne/, z. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* § ● Arif kimselere yakışır yolda. [*Ing.* Skilful, clever; *Fr.* Ingénieusement, habilement]. § ❷ Ortaklaşa. [*Ing.* As a partner:; *Fr.* Par cotisation].

arife, i. *Osm.* < *Ar. arefe.* Belirli bir gün veya olaydan bir önceki gün. [*Ing.* Eve of a festival etc.; *Fr.* Veille].

— çiçeği, *dey.* § ● Arife günü bayramlıklarını giyen *(alay etmek için söylenir)* [ing. One who wear his Bairam presents on the day before Bairam]. ●. Çok süslü gezen.

— divanı, *tar.* Sarayın ikinci avlusunda arife muayedesi yapılırken Enderun'da toplanan divan. [*Ing.* Court reception on the eve of a religious feast].

— günü yalan söyleyenin bayram günü yüzü kara çıkar (olur), *at.* Malûm olan bir gelecek olay hakkında yanlış konuşan mahcup olur. [*Ing.*He who telis a lie on the day before Bairam will be shamed the next day].

— muayedesi, *tar.* Osmanlı sarayında şeker ve kurban bayramlarından bir gün önce, arife günü yapılan tören.

ârîflik,-ği, i. *sosy.* § ❶ Dinlerin içe ait hakikatına bilgi yoluyle değil, özel bir duygu ve anlama yoluyle ulaşılacağı sanısı. [*Ing.* Gnosis; *Fr.* Gnose]. § ● Bu yolu savunan felsefe görüşü. [*Ing.* Gnosticism; *Fr.* Gnosticisme].

aril, i. *Fr. aryle. kim.* Fenollerden bir hidroksil veya hidrokarbonlardan, nüveye bağlı bir hidrojen atomu kaybı ile türeyen aromatik kök: *fenil, naftil gibi.* [*Ing.* Aryl].

arilamin, i. *Fr. arylamine. kim.* Anilin tipinde nükleer aromatik amin. [*Ing.* Arylamine].

arilik, s. *Fr. arylique. kim.* Aromatik serideki organik bileşiklere verilen ad. [*Ing.* Arylic].

arillus, i. *bot. (kapcık, tohum):* Tohum tomurcuğunun dip kısmında gelişmiş olan şişkin, etlenmiş örtü. *(Taxus ve benzerleri).* [*Ing.* Arillus; *Fr.* Arille].

arioso /aryo :so/, i. *It. müz.* Bir resitalin ortasındaki veya sonundaki küçük, melodili parça. [*Ing.* Arioso].

arista, i. *trm.* Özellikle *Cylorhapha* sineklerde antenin son parçasından çıkan, karakteristik, büyük bir sert kıl. [*Ing.* Arista; *Fr.* Arête].

aristalı, s. *bot.* Lamina tepesi sakal *(arista)* biçiminde olan *(yapraklar hk.)* [*Ing.* Aristate; *Fr.* Aristé, barbu].

— yaprak, *bot.* ◘ **Yaprak.**

aristat, s. *Lat. aristatus. bot.* ◘ **Aristalı.**

ARISTO (ARISTOTELES, ARISTOTE, ARISTOTLE), öz. i. *(M.Ö. 284 - 322).* Yunanlı filozof. Bilgiyi sınıflandırarak meteoroloji, biyoloji ve jeoloji alanlarında incelemeler yaptı. [*Ing.* Aristotle].

— feneri, *zool.* Deniz kestanelerinin 20 parçadan yapılmış ve fenere benzeyen çiğneme âleti. [*Ing.* Aristotle's lantern; *Fr.* Lanterne d'Aristotle].

— ile İrfan satmak, *dey.* Kendini bilgili göstermek.

Aristocu, s. *fels.* § ❶ Aristo'nun doktrinine uygun § ❷ i. Bu doktrinden yana olan kimse; Aristoculuk taraftarı. [*Ing.* Aristotelian; *Fr.* Aristotélicien,-enne].

— olmayan tiyatro, *tiy.* **Aristoteles**'in önerdiği kurallara ters bir yolda davranılarak ortaya çıkarılan tiyatro türü.

— tiyatro, *tiy.* Üç-Birlik Kuralı. *(yer, zaman, olay)* ile kurulu, dinsel niteliği olan tiyatro.

Aristoculuk,-ğu, İ. *Yun.* ve *T. fels.* (a) Yunan filozofu Aristo'nun *(Aristoteles)* doktrini.. Aristo felsefesini Ilk ve Ortaçağ'da çeşitli şekillerde devam ettiren çığırlar. Aristoculuğun bir çok çeşitleri vardır: *Abâikinisaiye, Meşşâilik, saint thomas v.b. gibi);* (b) Bu felsefe yolunda bulunma hali. [*Osm.* Aristetalisiye, meşaiye; *Ing.* Aristotelianism; *Fr.* Aristotélisme].

☆ *Eşanl.* Aristotelesçilik, gizemcilik, aristotelizm, peripatetizm.

aristogenez, i. *Fr. aristogenèse* < *Yun. aristos,* en iyi, *genesis,* nesil, soy. *biy.* Evrimi açıklamak için H.F. Osborn'un ileri sürdüğü kuram. [*Ing.* Aristogenesis].

aristojen, i. *Fr* aristogène. fot. Klorür baskılara mahsus derisiş *(konsantre)* hidrokinon developer. [*Ing.* Aristogen].

aristokrasi, i. *Fr. aristocratie* < *Yun. aristos,* mükemmel + *kratos,* iktidar > *aristokratia. fels.* ve *sosy.* Üstün soylular yönetimi; Üstün durumda olan bir zümrenin *(asiller sınıfı)* siyasî iktidarını, egemenliğini ifade eden bir devlet şekli. Seçkinlerin veya en iyilerin egemenliği. [*Osm.* Zadegânlık; *Ing.* Aristocracy].

☆ *Eşanl.* beyerki ,aristokratlık.

aristokrat,-tı, s. ve i. *Fr. aristocrate* < *Yun. aristos,* en iyi + *kratos,* iktidar, erk. *fels.* ve *sosy.* Sınıf farkı güden ülkelerde soylu sayılan (kimse). Siyasi iktidarı elinde bulunduran seçkin zümreye *(asiller sınıfı)* mensup kimse. [*Ing.* Aristocrat].

aristokratik, s. *Fr. aristocratique.* Aristokratça. Aristokratlıkla ilgili. [*Ing.* Aristocratic].

aristokratlık, ◘ **Aristokrasi .**

aristol,-lü, i. *Yun. aristos,* mükemmel. *kim.* Iyotlu fenollere verilen ad. En tanınanı, iyodoform'un kokusuz eş etkilisi iyotlu timol'dur. [*Ing.* ve *Fr.* Aristol].

aristotelizm, ◘ **Aristoculuk .**

aristotip, s. *Fr. aristotype.* Içinde, gümüş nitrat fazlalığı ile gümüş klorür sitratı *(tartarat veya oksalat)* bulunan bir jelatinle kaplı kaymak kâğıdı. [*Ing.* Aristotype].

ariş, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Asma çardağı. Yemende Tehamede ince çubuk ve çalıdan sepet gibi örülerek yapılan oda ve kulübeler; § ❷ Bazı kâgir evlerin düz damı üzerinde geceleri yatmak için yapılan kulübe. [*Ing.* Alcove; *Fr.* Alcôve]. § ● Sundurma. [*Ing.* Penthouse, open shed; lean to roof; *Fr.* Hangar, appentis].

arişe, i. Asma kerevit, Yükseğe yapılan ve yukarıdan asılan kerevit. [*Ing.* Trellis, vine arbor; *Fr.* Estrade suspendue, estrade haute].

arit,-ti, i. *Fr. arite. kim.* Nikel arsenyoantimoniyür Ni(As,Sb). Pirene dağlarında bulunur.

aritenoit,-di, i. *Fr. aryténoïde* < *Lat. arythenoidos. anat.* Yüzüksü gırtlak halkalarının üstündeki iki gırtlak kıkırdağına verilen ad. [*Osm.* Gudruf-u tarcifali; *Ing.* Arytenoid].

☆ *Eşanl.* ibriksi kıkırdak.

— bezler, *anat.* Aritenoit gırtlak kıkırdaklarının ön tarafındaki bezemsi cisimcikler. [*Ing.* Arytenoid glands; *Fr.* Glandes aryténoïdes].

aritmetik,-ği, i. *Fr. arithmétique* < *Yun. arithmos,* sayı < *arithmetike. fels.* ve *mat.* Matematik biliminin sayıları, bunların arasındaki bağıntıları ve işlemleri konu alan dalı. Fisagorla başlar. Archimèdes geliştirmiştir § ● Islâm devrinde Hintden gelen «gnbarî hesap» ile yeni bir safhaya girdi. Giyasüddin Cemşid «Âşarî hesapı» buldu. [*Osm.* ilm-i hesap; *Ing.* Arithmetic]. § ● s. Aritmetiğe dayanan, aritmetikle ilgili; *Aritmetik işlem* ◉ **elleme —ği,** *mat.* Ünlü âmâ Saunderson tarafından bulunan, en çapraşık işlemlerin kolayca yapılabildiği ustalıklı sistem. ◉ **ikili —,** *mat.* Ikili sayılama sistemi üzerine kurulan aritmetik ◉ **konum —ği,** *mat.* Rakamlara, mutlak değerlerinden başka, konumlarına göre bir değer veren yazılı sayılama sistemi; ◉ **ondalık —,** *mat.* Ondalık sayılama sistemi üzerine kurulan aritmetik ◉ **on ikili —,** *mat.* On ikili sayılama üzerine kurulan aritmetik ◉ **transandant —,** *mat.* Bütün özel sayılama sistemleri dışında, sayıların özelliklerinin incelenmesi.

☆ *Eşanl.* sayı bilimi .

— akıl yürütme, *mat.* Sayılar arasındaki ilişkilere ait sözsel problemlerin çözümünde veya sayılar arasında ilişki kurmada başvurulan düşünme tarzı.

— dil, Harflerden meydana gelen yazı.

— dizi, *mat.* Bir sayıyı değişmeyen bir sayı ile toplayarak elde edilen sayı dizisi. [*Osm.* Aded-i silsile-i alelvilâ; *Ing.* Arithmetic sequence; *Fr.* Série (progression) arithmétique].

~ **oran**, *mat.* İki nicelik arasındaki fark. [*İng.* Arithmetical ratio].

~ **ortalama**, *mat.* Bir dizideki gözlem değerlerinin toplamının diziyi meydana getiren gözlem sayısına bölünmesiyle elde edilen değer. Genellikle ($x = \frac{L}{N}$ şeklinde ifade edilir. [*İng.* Simple average, arithmetic average].

~ **öğretimi**, *mat.* İlk okulun birinci devresinde ve daha çok sayısal ilişkiler üzerinde duran bir öğretim dalı.

aritmetikçi, i. Aritmetiği bilen, aritmetikle uğraşan kimse. [*İng.* Arithmetician; *Fr.* Arithméticien,-enne].

aritmetizm, i. *Fr. arithmétisme.* ◘ **Sayıcılık.**

aritmetograf, i. *Fr. arithmétographe.* Hesap makinası. Mühendis Dubois tarafından 1860 yılında icat edildi.

aritmi, i. *Fr. arythmie* < *Yun. a*, -sız + *rhythmos*, ritim. *tıp.* Kalb ve nabzın düzeninin bozulması. [*İng.* Arythmia].

aritmik, s. *Fr. arythmique.* § ❶ Ritimli olmayan. § ❷ Düzensiz: *Aritmik nabız.* [*İng.* Arythmic].

aritmograf, i. *Fr. arithmographe.* Hesap işlerini mekanik olarak yapan makine. [*İng.* Arithmographer].

aritmografi, i. *Fr. arithmographie.* Ampère tarafından, bileşimi belli olan nicelikleri uzlaşmalı işaretlerle anlatma sanatına verilen ad. [*İng.* Arithmography].

aritmoloji, i. *Fr. arithmologie.* Ampère'in kendi yaptığı bilimler sınıflamasında, genel sayı bilimlerine ve her türlü büyüklük ölçüsüne verdiği ad. [*İng.* Arithmology].

aritmoman, i. *Fr. arithmomane* < *Yun. arithmos*, sayı + *mania*, cinnet. *tıp. (Psikiyatride)* Hesap manisine tutulmuş kimse. [*İng.* Arithmomaniac]

aritmomani, i. *Fr. arithmomanie. tıp. (Psikopatolojide)* Hastayı rakamları saymaya, hesaplamaya, hareketlerini sayılara göre ayarlamaya iten sabit fikir. [*İng.* Arithmomania].

Ariusçuluk,-ğu, i. *fels.* İskenderiyeli **Arius** (280-336) tarafından kurulan ve Hıristiyan inanışının **tersine olarak** İsa'nın *(Kelâm'ın)* tanrılığını tanımayan mezhep. [*İng.* Arianism; *Fr.* Arianisme].

☆ *Eşanl.* **Aryanizm.**

ariva, ünl. *Isp. arriba* > *It. arriva, a riva. den.* Yelkenli gemilerde direk ve serenlere çıkarak yelken açıp saracak olanlara yukarı çıkmaları için verilen kumanda. [*İng.* Up aloft, away aloft!; *Fr.* En haut les gabier!].

arivist,-ti, i. *Fr. arriviste.* İyi bir durum elde etmek için hiçbir ahlâk kaydı tanımayan kimse. [*İng.* Arrivist(e)].

ariyet,-ti /ariyet/, s. *Osm.* < *Ar. âriyyet.* Eğreti, geçici, emanet, ödünç. [*İng.* A borrowed thing; loan; *Fr.* Emprunté].

~ **akdi**, *huk.* Belirli bir malın, bedelsiz olarak kullanılması için, bir başka şahsa bırakılmasını ve kullanıldıktan sonra geri verilmesini gerektiren akit. [*Lat. Commodatum; İng.* Loan for use, gratuitous loan, commodate, bailement; *Fr.* Prêt à usage].

~ **almak**, *dey.* Ödünç almak. [*İng.* To take for temporary use, to borrow; *Fr.* Emprunter].

ariyeten, z. *Osm.* < *Ar. âriyyeten.* Eğreti olarak, ödünç olarak [*İng.* As a loan, for temporary use; *Fr.* A titre de prêt; en location].

ariz /ariz/, s. *Osm.* < *Ar. arz.* Enli, geniş. [*İng.* Broad, wide; *Fr.* Vaste, large].

~ **amik**, z. *Osm.* < *Ar.* Derinliğine, iyice: *Bu konu üzerinde ariz amik duruldu.* [*İng.* At great length, in great detail].

ariza, i. *Osm.* < *Ar.* Sunulan mektup veya dilekçe gibi kâğıt. [*İng.* Petition, letter; *Fr.* Pétition, supplique, placet, requête].

Arizona, öz.i. *coğr.* A.B.D.'ni meydana getiren eyaletlerden birinin adı. Kaya dağları bölgesindedir. Başkenti *Phoenix*'dir.

~ **servisi**, *bot.* ◘ **Servi.**

arizonit,-ti, i. *Fr. arizonite. kim.* ve *min.* Doğal demir ve titan oksidi: $Fe_2Ti_3O_9$. [*İng.* Arizonite].

arjante, s. *Fr. argenté.* § ❶ Gümüş renginde olan, gümüş gibi parlak beyaz. [*Osm.* Gümüşî; *İng.* Grey]. § ❷ Elektrotlarla gümüş kaplama yapılmış: *Arjante tabak.* [*İng.* Silvered].

arjantimetri, i. *Fr. argentimétrie. kim.* Hacim dozajı yöntemi; gümüş nitratla titre edilmiş bir çözelti kullanarak yapılır. [*İng.* Argentometry].

Arjantin, öz. i. Güney Amerika'da federal bir cumhuriyet. Yüzölçümü 2,795,000 km² dir. Başkenti *Buenos Aires*'dir. [*İng.* Argentina; *Fr.* Argentine].

~ **karıncası**, *zool.* ◘ **Karınca.**

arjantin, i. *Fr. argentin. kim.* ve *min.* Antrakinon B sodyum sülfonat denen tuz. Alizarinin hazırlanmasında kullanılır. [*İng.* Argentine].

arjantit,-ti, i. *Fr. argentite. kim.* Ag_2S. Doğal gümüş sülfür, gümüşün en önemli cevheri. [*Osm.* Ruh-ı fıdda; *İng.* Silver-glance].

☆ *Eşanl.* **arjirit , arjiroz,**

arjantobizmutit,-ti, i. *Fr. argentobismutite. kim.* Doğal gümüş ve bizmut sülfür.

☆ *Eşanl.* **matildit.**

arjantojarozit,-ti, i. *Fr. argentojarosite. kim.* Sulandırılmış doğal demir ve gümüş sülfat [*İng.* Agentojarosite].

arjantopirit,-ti, i. *Fr. argentopyrite. kim.* Doğal demir gümüş sülfür $AgFe_2S_5$. Gri ortorombik kristaller şeklinde bulunur.

☆ *Eşanl.* **sternberjit.**

arjentaffin hücre, *biy.* Mide bezlerinde bulunan bir tip hücre. Sitoplazmaları gümüşle boyanabilen granüllerle doludur. [*İng* Argentaffin cell, *Fr.* Cellule argentaffine].

arjilolit,-ti, i. *Fr. argilolite. jeol.* Felsit tüflerinden *(feldispatlı küller)* oluşmuş kaya.

☆ *Eşanl.* **arjilofir.**

arjinaz, i. *biyokim.* Arjininleri parçalayan bir karaciğer enzimi. [*İng.* ve *Fr.* Arginase].

arjiri, i. *Fr. argyrie. tıp.* Uzun zaman gümüş tuzlarının kullanılmasıyle deri ve mukozanın bir yerinde veya her tarafında beliren gümüsî renk. [*İng.* Argyria].

arjirit,-ti, i. *Fr. argyrite.* ve *min.* ◘ **Arjantit.**

arjiritroz, i. *Fr. argyrythrose. kim.* ve *min.* Doğal gümüş sülfoantimonyür. Kristalleri eşkenar paralel yüzlüdür: Ag_3SbS_3.

☆ *Eşanl.* **pirarjirit, antimonlu kızılımsı gümüş .**

arjirizm, i. *Fr. argyrisme. tıp.* Ağız yolu veya dokunmayla vücuduna gümüş giren kimselerin durumu. [*İng.* Argyrism].

☆ *Eşanl.* **arjiroz.**

arjirodit,-ti i. *Fr. argyrodite. kim.* ve *min.* Doğal gümüş ve germanyum sülfür. Ortorombik sistemde kristallesir. [*İng.* Argyrodite].

arjirofil hücre, *biy.* Mide bezlerinde bulunan bir tip hücre. Sitoplazmaları gümüşle boyanabilen küçük granüllerle doludur. [*İng.* Argyrophilic cell; *Fr.* Cellule argyrophile].

arjiropirit,-ti, i. *Fr. argyropyrite. kim.* ve *min.* $Ag_3Fe_7S_{11}$ formüllü gümüs ve demir sülfür.

☆ *Eşanl.* **esnek gümüş sülfür.**

arjiroseratit,-ti, i. *Fr. argyrocératite. kim.* Doğal gümüş klorür.

☆ *Eşanl.* **serarjirit.**

arjiroz, i. *Fr. argyrose. kim.* ve *min.* Doğal gümüs sülfür. [*İng.* Argyrose].

☆ *Eşanl.* **arjantit ,arjirit.**

ark[1]**,-kı** i. *Fr. arc.* § ❶ Yay. § ❷ *elek.* Bir elektrik kaynağına bağlanmış olan ve birbirine değmeyen iki iletkenin arasında elektrik akımının, atlama yaparak, devresini kapaması olayı. [*İng.* Arc.].

~ **fırını**, Isıyı elektrik arkından alan fırın. [*İng.* Arc-type furnace].

~ **lâmbası**, *fiz.* Aslında istenmeyen bir olay olan arkı, ışık kaynağı olarak yararlı bir şekilde kullanılan lâmba. [*İng.* Arc lamp; *Fr.* Lampe a arc].

ark[2]**,-kı**, i. < *arık.* § ❶ Su iletilmesi ve sulamada kullanılması için açılan uzun ve dar oluk. [*Osm.* Cetvel; *İng.* Furrow, irrigation trench, canal; *Fr.* Rigole, canal d'irrigation]. ☆ *Eşanl.* hark, karık, su yolu. § ❷ Bir köprünün ayakları üzerine binen ve ortası çukur olan kemer şeklindeki tonozlarının her biri. [*İng.* Arch; *Fr.* Arche]. § ❸ *inş.* Suların akması için toprak kazılarak veya taslar oyularak yapılan küçük su yolları. [*Osm.* Kınat; *Fr.* Arche]; § ❹ *trm.* Tarla, çayır ve bostanlarda fazla suların akıtılması veya bataklık bir arazinin kurutulması için açılan küçük kanal, oluk; [*İng.* Drain, drain-furrow; *Fr.* Rigole]. § ❺ *mad.* (a) Bir şantiyede galeri tabanında açılan uzunlamasına oluk. Ya bir taban döşeği için ya da suyun akmasını sağlamak için yapılır; (b) Bir kuyunun çeperinde açılan uzunlamasına oluk. Üstten sızan suyu toplamaya yarar. ☆ *Eşanl.* **hark.**

arka, i. § ❶ *anat.* Vücudun ense ile kuyruk sokumu arasındaki kısım. [*Osm.* Half, zahr; *İng.* Posterior; *Fr.* Postérieur]; § ❷ Bir şeyin esas tutulan yüzünün tam ters tarafı: *Evin arkasında bahçe var;* § ❸ Koruyucu, kayırıcı. [*Osm.* Hami); § ❹ Bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi: *Evin arkası sıvasız Çocuğun arkası ağrıyormuş;* § ❺ Öte yan, öte yüz: *Dağın arkası, bulutların arkası,* § ❻ Geri kalan kısım: *Hikâyenin arkası, Yazının arkası;* § ❼ Otururken sırtın dayandığı yer: *Bu sandalyenin arkası pek alçak;* § ❽ s. Bu kelime ilk üç anlamı ile sıfat olarak kullanılır: *Evin arka yüzü, Evin arka bahçesi, Dağın arka yanı.* [*Osm.* Halfi]; § ❾ Arka taraf, arka bölüm; § ❿ *cmn.* Vücudun ortasından geçen çizginin sırt tarafında gösterdiği yön ve sırt yüzeyi. [*İng.* Backward]. ⊙ ~ **da bırakmak** *(birini),* § ❶ Birinden daha ileri gitmek. § ❷ *(bir şeyi)* Bir şeyden epey uzaklaşmış bulunmak. ⊙ ~ **da kalanlar veya (arkadakiler)**, Bir kimsenin ölümü veya uzaklaşması halinde ayrılmış olduğu yakınları. ⊙ ~**dan arkaya**, *dey.* Gizli gizli, el altından. ⊙ ~**dan** *(arkasından)* **söylemek**, *dey.* Bir kimsenin bulunmadığı yerde kendisini çekiştirmek; ⊙ ~**dan vurmak** *(birini), mec.* Bir kimse kendisine güvenen ve inanan birine gizlice kötülük etmek. ⊙ ~**sı kalın,** ◘ **Arkasıpek.** ⊙ ~ **sı yere gelmemek**, *dey.* Sarsılmamak, onurundan düşürülememek. ⊙ ~ **sına bakmadan gitmek**, *dey.* Arkada kalanlarla hiç ilgilenmeden bir yerden ayrılmak. ⊙ ~ **sına düşmek** *(bir işin), dey.* Bir işi sona erdirmek için sıkıca çalışmak. ⊙ ~ **sına düşmek**. *(birinin), dey.* Gözden ayırmayarak arkasından gitmek; [*İng.* To go in pursuit of]. ⊙ ~ **da kalanlar (arkadakiler)**, *dey.* Bir kimsenin ölümü veya uzaklaşması halinde ayrılmış olduğu yakınları. ⊙ ~ **dan arkaya**, *dey.* Gizli gizli, el altından. [*İng.* Behind the back, secretly]. ⊙ ~ **dan asılma**, *dey.* Sırtın araca dönük tutulduğu asılma durumu; [*İng.* Backward hanging]. ⊙ ~ **dan** *(arkasından)* **konuşmak (söylemek)**, *dey.* Bir kimsenin bulunmadığı yerde kendisini çekiştirmek, aleyhinde konuşmak, ⊙ ~ **dan vurmak**, *dey.* Kendisine inanan, güvenen birine fark ettirmeden kötülük yapmak. ⊙ ~ **sı gelmek**, *dey.* Devamı olmak. ⊙ ~ **sı kesilmek** *(bir şeyin), dey.* Devamı olmamak, bitmek, sonu gelmek, tükenmek. [*İng.* To cease, to be cut off]. ⊙ ~ **sı mihrapta**, *dey.* Kuvvetli yerde [*İng.* Who has strong support]. ⊙ ~ **sı olmak**, *dey.* Koruyucusu, güveneceği bir kimsesi bulunmak. [*İng.* To be protected, backed; *Fr.* Être protégé]. ⊙ ~ **sı olmamak**, *dey.* Kayıracak kimsesi olmamak. ⊙ ~ **sı pek,** ◘ **Arkasıpek.** ⊙ ~ **sı sıra**, *dey.* Arkasından gelerek, hemen arkasından, peşinden. [*İng.* Following right after]. ⊙ ~ **sı var**, *dey.* § ❶ Devamı var. [*İng.* To be continued]. § ❷ Koruyanı, dayanağı var. ⊙ ~ **sı yere gelmemek**, *dey.* Sarsılmamak, onurundan düşürülememek. [*İng.* Not to be defeated, invincible; *Fr.* Être invincible, imbattable]. ⊙ ~ **sı yufka**, *dey.* Verilen bir yemeğin arkasından başka yemek bulunmadığını anlatmak için söylenir. [*İng.* There is not much to follow]. ⊙ ~ **sına almak**, *dey.* Taşımak, sırtına bindirmek. [*İng.* To shoulder, to take on one's back]. ⊙ ~ **sına bakmadan gitmek**, *dey.* Arkada *(geride)* kalanlarla hiç ilgilenmeden bir yerden ayrılmak ⊙ ~ **sına düşmek** *(takılmak) dey.* Peşinden gitmek, takip etmek; bir seyin gerçekleşmesi için sıkı çalışmak. [*İng.* To follow]. ⊙ ~ **sına sığınmak**, *dey.* Bir şeyi veya kimseyi kendine siper etmek, saklamak. ⊙ ~ **sında yumurta küfesi** *(sepeti)* **yok ya**, *dey.* Döneklik etmekte sakınca görmeyenler için söylenir. [*İng.* There is nothing to prevent him from changing his mind]. ⊙ ~ **sından** *(birinin), dey.* Birinin orada hazır bulunmaması halinde: *Birini ar-*

kasından övmek. [*Osm.* Giyabında, giyaben; *İng.* By default, in one's absence; *Fr.* En l'absence de, en son absence]. ⊙ ~ **dan dolaşmak**, *dey.* Bir işi sonuçlandırmaya çalışmak, takip etmek. ⊙ ~ **sından koşmak**, *dey.* İş yaptırmak için birinin arzusunu kollamak. ⊙ ~ **sını almak** ,*dey.* Geri kalanını tamamlamak, bitirmek. [*İng.* To bring to an end; *Fr.* Achever, finir, terminer]. ⊙ ~ **sını** *(peşini)* **bırakmak**, *dey. (kovuşturmaktan)* vaz geçmek. ⊙ ~ **sını bırakmamak**, *dey.* Yaptığı işe devam etmek, soruşturmaktan vaz geçmemek. ⊙ ~ **sını getirmek**, *dey.* Bir şeyi tamamlayabilmek, becermek. ⊙ ~ **sını getir(e)memek**, *dey.* Giriştiği bir işi iyi sonuçlandıramamak. ⊙ ~ **sını sıvamak** *(birinin)*, *dey.* Okşamak, iltifat etmek. ⊙ ~ **sını** *(birine)* **vermek**, *dey.* § ❶ Dönmek; § ❷ Birinin koruyuculuğuna güvenmek. [*İng.* To lean one's back]. ⊙ ~ **ya adım**, *dey.* Ayakta temel duruştan arkaya doğru atılan adım. ⊙ ~ **ya atmak**, *dey.* Umursamamak, aldırmamak. [*İng.* To put off, delay]. ⊙ ~ **ya bırakmak** *(komak)*, *dey.* Sonraya, başka zamana veya işin sonuna bırakmak. ⊙ ~ **ya düşmek**, *dey.* Arkadan gelmek, arkadan takip etmek, arkaya kalmak. ⊙ ~ **ya takla**, *dey.* Vücudun, öne yumulu omurga ile arkaya yuvarlanması. [*İng.* Backward roll; *Fr.* Culbute en arriere]. ⊙ ~ **ya kalan dona kalır**, *at.* «*Geciken hava alır*» anlamında. ⊙ ~ **ya kalmak**, *dey.* § ❶ İlerleyememek, geride kalmak; § ❷ Giden veya ölen bir kimsenin arkasında yaşamaya devam etmek. ⊙ **bir işin arkasında dolaşmak (arkasında gezmek)**, *dey.* Bir işi bir sonuca bağlamaya çalışmak.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Sırt, zahr**; § ❸ **Yardımcı, muzahir**; § ❹ **Art**; § ❺ **Mâbâd, son** § ❻ **Kıç, geri.**

☆ *Karş.* § ❶,❷ **önyüz, cephe**; § ❺ **Ön**; § ❻ **Başlangıç, baş, bidâyet**; § ❼ **Baş taraf, burun** *(gemide).*

~ **arka**, z. Geriye doğru, ters olarak. [*İng.* Backwards; *Fr.* En arrière, à reculons].

~ **arkaya**, *dey.* Hemen birbirinin arkasından, art arda. [*İng.* One after the other; *Fr.* L'un après l'autre].

~ **arkaya çift sütun**, *mim.* Arka arkaya konulmuş çift sütun. [*Fr.* Colonne double].

~ **arkaya vermek**, *dey.* Birbirini korumak *(birbirine yardım)* için birleşmek. [*İng.* To back each other, to join forces].

~ **baskı**, *matb.* Ön tarafı, ön yüzü basılmış olan bir forma tabakasının arka yüzünün baskısı.

~ **baskılı makina**, *matb.* Yaprağın bir geçişinde sayfanın iki yüzünü birbiri arkasından basan makine.

~ **beyin**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Artbeyin.**

~ **boşluk**, *anat.* Burun deliklerinin arka boşluğu, yutağın buruna bitisik kısmı.

~ **cep**, *kıyf.* ◘ **Cep.**

~ **cephe**, *mim.* ◘ **Cephe.**

~ **çantası**, *ask.* ◘ **Çanta.**

~ **çapraz**, *sp.* Güreşte bir oyun. Arkada bulunan güreşçinin öndeki rakibine kaptırdığı ellerini kurtarıp hasmının koltuğu altından geçirerek kle takması.

~ **çevirmek**, *mec.* Eski ilgiyi göstermez olmak. [*İng.* To turn one's back (on), to shun; *Fr.* Tourner le dos à qn.].

~ **çıkmak**, *dey.* Bir kimseyi korumak. [*İng.* To befriend, to back; *Fr.* Appuyer, soutenir, proteger].

~ **çizgi**, *sp. (Tenis'de)* Alan dikdörtgeninin kısa kenarlarını sınırlayan çizgilerin her biri. [*İng.* Base line; *Fr.* Ligne de fond].

~ **çözgü**, *dok.* Bir dokuma tezgâhında, gücülerle çözgü köprüsü arasında kalan, çözgü iplikleri kısmına verilen ad.

~ **kapak**, *matb.* Bir kitabın üstüne takılan cildin veya karton kabın arka parçası. [*İng.* Back, cover].

~ **kapıdan çıkmak**, *dey.* Okuldan başarısızlıkla ayrılmak.

~ **mengene**, *ağ. iş.* Marangoz tezgâhının arkasında bulunan, uzun vidalı sıkıştırma düzeni. [*İng.* End-screw; *Fr.* Presse de derriere].

~ **müziği**, *tiy.* Bir oyunda hareket ve sözlerin yanısıra etkiyi artırmak için yer alan hafifçe çalınan müzik. [*İng.* Background music; *Fr.* Musiqe de fond].

☆ *Eşanl.* **fon müziği.**

~ **olmak**, *dey.* Koruyucu, kayırıcı olmak.

~ **perde**, *tiy.* On perdenin gerisindeki perde.

~ **plân**, *tiy.* Seyircinin gözünden en uzakta bulunan perspektif çizgisi. [*İng.* Background; *Fr.* Fond, arriere-plan].

~ **planda**, *dey.* Geride. [*İng.* In the back ground, of minor importance; *Fr.* Dans le fond, à l'arrière-plan].

~ **resim**, *tiy.* (a) Bir kapının, pencerenin veya bir açıklığın arkasına yerlestirilen dekor veya boyalı kumas parçası; (b) Dekorun derinliğini destekleyen resimli bir pano. [*İng.* Backing; *Fr.* Marouflage; rentoilage].

~ **sahne**, *tiy.* Ön sahnenin gerisindeki sahne düzeyine verilen ad. [*İng.* Backstage; *Fr.* Derriere la scene].

~ **şeritler**, *matb.* Stok silindirli, tipo baskı makinelerinde, basılan formaları taşıyarak dışarı çıkmasını sağlayan ve formaları çıkartma masası üzerinde istif eden sonsuz şeritlerin makina arkasındaki kısmı. [*Fr.* Cordons inferieurs].

~ **taraf**, *mim.* Bir şeyin ön taraf mukabili ve ardı. Bu yöne gelen şey: *Arka kapı, arka bahçe, arka cephe.* [*Osm.* Zahr; *İng.* The back; *Fr.* Derriere].

~ **üstü** *(veya arkası üstü)*, *dey.* Arkası yere gelmek üzere, sırt üstü. [*İng.* On one's back, *Fr.* Sur le dos].

~ **vermek**, *dey.* Desteklemek. [*İng.* To support, back; *Fr.* Supporter].

~ **yutak**, *anat.* Bademciklerle damak eteğinin hareketli kenarı arkasında kalan yutak kısmı.

~ **yüz**, *san.* Bir panonun, bir mihrap kanadının arka yüzü.

~ **zemin**, *res.* Bir manzara resminde en uzakta bulunan plân. [*İng.* Background; *Fr.* Fond].

arka.beyin, b.i. ◘ **Metenkefal.**

arkacı, i. *mec.* Taraftar, arka çıkan, koruyucu [*İng.* Supporter, backer; *Fr.* Souteneur,-euse, défenseur].

arkad, i. *Fr. arcade* < *It. arco* < *arcata*, yay. *mim.* Aralarındaki mesafenin üst kısmı yay şeklinde olan sütun veya direk topluluğu.

arkadaş, i. < *arka* + *daş.* § ❶ Bir işte birlikte bulunanların her biri: *Yol arkadaşı, Okul arkadaşı, Hayat arkadaşı.* [*Osm.* Hempâ; *İng.* Companion; *Fr.* Compagnon]. § ❷ Birbiriyle anlaşıp, dostluk edenlerin her biri. [*Osm.* Refik; *İng.* Friend; *Fr.* Ami,-e, camarade]. ⊙ **hayat** ~ **ı**, Eş, karı kocadan her biri. [*İng.* Life-comrade, (one's) wife or husband, consort]. ⊙ **silâh** ~ **ı**, Bir savaşa beraber katılan ve kader birliği edenler. [*İng.* Brother-officer, fellowsoldier]. ⊙ **yol** ~ **ı**, Beraber seyahat eden kimseler. [*İng.* Companion; *Fr.* Compagnon, camarade, collegue, ami].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Koldaş, ayaktaş** *(h.d.)*, **enis**; § ❷ **Yoldaş, omuzdaş, kafa dengi, kafadar, hemdem, demsaz .**

~ **canlısı**, *dey.* Arkadaşlığa değer veren ve arkadaşlarına düşkün olan kimse.

~ **değil, arka taşı**, *dey,* Zarar veren arkadaşlar için söylenir. [*İng.* Harmful companion].

~ **hücreler**, *biy.* ◘ **Hücre.**

~ **olmak**, *dey.* Bir kimseyle dostluk kurmak, samimi olmak. [*İng.* To become friends; *Fr.* Devenir amis].

arkadaşça, z. Dostça, samimî bir şekilde. [*İng.* Like friends, in a friendly manner; *Fr.* Amicalement].

arkadaşlık,-ğı, i. § ❶ Arkadaş olma hali, arkadasa yakışır davranış: *Onun arkadaşlığı iyi, Sizin arkadaşlığınıza güveniyorum, Onun bu yaptığı arkadaşlık mı?* [*İng.* Friendship; *Fr.* Amitie]. § ❷ *Sosy.* Aynı meslekten olanlar, aynı mahalle mensupları veya okul, kışla, kulüp v.b. zümreler içinde meydana gelen fertlerarası samimî ilişki. Bu, meslekdaşlık, yaşdaşlık, veya komşuluk ilişkilerinden ayrılır. [*Osm.* Refakat; *İng.* Comradeshio; *Fr.* Camaraderie].

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Bir işte beraber bulunmak, huyları ve düşünceleri birbirine yakın olmak. [*İng.* To be friendly with someone, to collaborate; *Fr.* Être ami avec qn., collaborer avec qn.]. § ❷ Bir süre beraber bulunmak, eşlik etmek. [*İng.* To accompany; *Fr.* Accompagner].

arkadyen, i. *Yun. ed.* Tabiatın, kırların yalınlığını anlatan manzum ve mensur yazı. [*İng.* Arcadian; *Fr.* Arcadien,-ienne].

arkaik, i. *Fr. archaique.* § ❶ Kadim ve ilk devirler ve eserleri hakkında kullanılır § ❷ Yapıldığı tarihten daha eski zamanların işine benzeyen eserler. Eski klâsik devir üslûbundan onceki üslûblara benzetilerek yapılan şeyler. [*İng.* Archaic].

~ **oyun**, *tiy.* Tiyatro eyleminin daha çok tören olduğu çağlardaki gösteriler türü. [*İng.* Archaic theatre; *Fr.* Theâtre archaïque].

arkaizm, i. *Fr. archaisme* < *Yun. arkhaios* eski. (a) Kullanıldığı çağdan daha eski bir çağa ait bir biçim, bir yapı, bir kelime v.b.nın ayırıcı özelliği. (b) Bu özelliği taşıyan kelime, yapı. (c) Geçerliğini kaybetmis başka bir çağa özgü şeylerin niteliği. [*İng.* Archaism].

☆ *Eşanl.* **aşırıcılık, ilkecilik .**

arkalamak (-i), f. § ❷ *(Bir şeyi veya bir kimseyi)* Arkasına almak. [*İng.* To take on one's back]. § ❸ *mec.* Bir kimseye güven vererek yardım etmek. [*Osm.* Müzaheret etmek; *İng.* To back, to support; to protect; *Fr.* Proteger, soutenir, **appuyer**].

☆ *Eşanl.* **korumak ,himaye (vikaye) etmek. el uzatmak .**

arkalanmak, nsz. f. § ❶ Kendisine yardım edilmek. §❷ (-e) Birinin yardımına güvenmek. [*İng.* To lean (upon), to find support; *Fr.* Être protégé, **être appuyé**].

☆ *Yak. anl.* **sırtını dayamak, sığınmak korunmak.**

arkalı, s. Koruyucusu olan *(kimse)*. [*Osm.* Mültemes; *İng.* Backed, supported, protected; *Fr.* Protegé, appuye,].

☆ *Eşanl.* **arkasıpek.**

arkalıç,-cı, i. < *arka* > *arkaluç.* Hamal semeri. Sırt hamallarının yük taşırken kullandıkları arka yastığı, arkalık. [*İng.* Porter's saddle, porter's frame; *Fr.* Bât de **portefaix**].

arkalık,-ğı, i. § ❶ Sırt dayamaya yarayan şey: *Sandalyenin arkalığı* § ❷ Eskiden ev içinde giyilmesi âdet olan bir çeşit hırka § ❸ Sırt hamallarının yükü daha kolay taşımak için sırtlarına yerleştirdikleri raflı tahta, destek, yastık veya semer [*İng.* Porter's saddle]. § ❹ Hırka, zıbın, salta gibi yelek üstüne giyilen eski biçim elbise. [*Fr.* Veste]. § ❺ Sandalye, koltuk, kanape, mastâba ve peyke gibi üstüne oturulacak eşyanın *(mobilyaların)* arka dayamaya yarayan kısmı. [*İng.* Back, support; carrier *(of a bicycle)*; *Fr.* Dossier, porte-bagage *(bicyclette)*].

arkalıksız, s. § ❶ Arkası olmayan § ❷ *mec.* Koruyanı olmayan.

arkası.pek, b.s. *mec.* Kuvvetli bir arkası, güvendiği sağlam bir yer veya kimsesi olan *(kimse)*. [*Osm.* Mültemes].

☆ *Eşanl.* **arkalı.**

☆ *Kars.* **arkasız, tek başına, kimsesiz.**

arkasız, s. *mec.* Koruyacak kimsesi olmayan.

☆ *Eşanl.* **tek başına, kimsesiz .**

☆ *Karş.* **arkalı, arkasıpek.**

arkebüz, i. *Fr. arquebuse* < *Alm.* XVII. yüzyıla kadar kullanılmış olan bir çeşit tüfek. [*İng.* Arquebus, harquebus].

arkeen, i. *Fr. archéen* < *Yun. jeol* Kambriyum denen en eski jeolojik kattan önceye ait oluşumların bütünü. [*İng.* Archaean formation].

arkegon, i. *Fr. archégone* < *Yun. bot.* Açıktohumlularda ve daha ilkel bitkilerde *(Yosunlar ve eğreltiotlarında)* yumurta hücresini meydana getiren ve içerisinde taşıyan dişi organ. [*Osm.* Uzv-u tenis; *İng.* Archegonium].

arkegonlular, ç.i. *bot.* Arkegonu bulunan bitkiler olup, karayosunları ile eğreltileri kapsar. [*İng.* Archegoniates; *Fr.* Archegoniates].

arkegonyofor, i. *Fr. archégoniophore* < *Yun. arki,* başlangıç + *gonos,* soy + *pherein,* taşımak. *bot.* Bir tal taşıyan arkegonların bir dalı. [*İng.* Archegoniophore].

arkenkefal, i. *Yun. arkhe,* emretme + *enkephalos,* tümbeyin. *antr.* Yapısı ve girinti çıkıntılarının çokluğu ile diğer hayvanlarınkinden üstün olduğu için insan beynine ant-

ropolojide verilen ad. [*Ing.* Archencephalon *Fr.* Archencéphale].

arkenteron, i. *Yun. arke*, başlangıç + *enteron*, bağırsak. *zool.* ◘ **İlk bağırsak çatısı.**

arkeografi, i. *Fr. archéographie. res.* Karakalem, yağlıboya, heykelle eskiçağ sahnelerinin canlandırılması. [*Ing.* Archeography].

arkeolog, i. *Fr. archéologue* < *Yun.* Arkeoloji uzmanı veya bilgini. [*Osm.* Atikiyyatçı; Archaeologist].

☆ *Eşanl.* **asârı atika âlimi.**

arkeoloji, i. *Fr. archeologie* < *Yun. arkaios* eski + *logos* bilim > *arkeologia sosy.* Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma anıtları, özellikle tarih ve sanat bakımından inceleyen bilim. İlk çağ'a ait eserleri toprak altından çıkararak *(kazı)* araştırmak. Tarihin en önemli yardımcı bilgisidir. Para ilmi, eski silâhlar ilmi ve eski yazılar ilmi bunun dallarıdır. [*Osm.* Atikiyyat; *Ing.* Archaeology].

☆ *Eşanl.* **asârı atika ilmi.**

arkeolojik, s. *Fr. archéologique* < *Yun.* Arkeolojiyle ilgili, arkeoloji bakımından. [*ing.* Archaeological].

arkeomagnetizm, i. *Fr. archéomagnétisme.* Arkeolojik geçmişteki yeryüzü magnetik alanının değerini *(büyüklük ve yön)* bulmaya çalışan yöntem. [*Ing.* Archeomagnetism].

arkeopterigiformlar, ç.i. *zool.* Jeolojik devirlerde yaşamış bir kuş takımı olup bugün yaşamamaktadır. [*Lat.* ve *Ing. Archeopterygiformes; Fr.* Archéoptérygiformes].

arkeopteriks, i. *Fr. archéoptéryx* > *Yun. zool.* İkinci zamanın jura devrinde yaşamış iki dişli kuş fosili. [*Ing.* Archaeopteryx].

arkeosit,-ti, i. *Fr. archéocyte* < *Yun. archaios*, ilkel + *kytos*, boşluk. *biy.* Süngerlerde ilkel hücreler olup eşey hücrelerini meydana getirirler. [*Ing.* Archaeocyte].

arkeostomat, s. *Fr. archeostomatique. biy.* Ağzın oluşumu ile sonuçlanan ilkağız *(blastopor)* ı olan. [*Ing.* Arch(a)eostomatous].

arkespor, i. *Fr. archespore. bot.* (a) Çiçekli bitkilerde polen kesesinin en iç kısmını oluşturan ve poleni meydana getiren tabaka. (b) Karayosunlarında spor kapsülünün sporları veren iç tabakası. [*Ing.* Archespore].

arkestetizm, i. *Fr. archesthetisme* < *Yun. arkhe*, başlangıç + *aisthanestha*, duymak. *fels.* Hayat ve duyarlığın kendi organlarını yaratmış olduğunu ileri süren doktrin. [*Ing.* Archesthetism].

arketip,-pi, i. *Fr. archétype* < *Yun. arkhetupos. fels.* ◘ **İlkörnek.**

arkeyen, s. ve i. *Fr. archeen* < *Yun. arkhalos*, eski. *jeol.* Prekambriyum'un en eski alt bölümüne verilen ad. [*ing.* Archaean, archean].

☆ *Eşanl.* **arkeozoik, azoik.**

Arkhimides, öz. i. ◘ **Arşimed.**

arkiblast,-tı, i. *Fr. archiblaste* < *Yun. arki*, ilk + *blastos*, tomruk. *biy.* Yumurta protoplazması. [*Ing.* Archiblast].

arkikarp,-pi, i. *Fr. archicarpe* < *Yun. arki*, ilk + *karpos*, meyva. *biy.* Askomisetlerin dişi dalı veya bunun türü. [*Ing.* Archicarp].

arkitektonik, s. *Fr. architectonique* < *Yun. arkhitektonein.* (a) *mim.* Mimarlık kurallarına uygun olan, mimarlıkça, mimarilik; (b) İnşaat sanatı ve mimari tertip ve kurallarına uygun ve ilgili olan: *Arkitektonik görüş.* [*Ing.* Architectonic].

~ **düşünüş**, *fels.* Bir sistemin değişik bölümlerini bağdaştırma yetkisi.

arkitomi, i. *Fr. architomie. biy.* Hayvanlarda ikiye bölünme suretiyle bir çeşit eşeysiz çoğalma. [*Ing.* Architomy].

arkoplazma, i. *biy.* Hücre bölünmesinde santrozomun çevresini saran ve kısmen hiyoloplazma ile kısmen akromatinden ibaret radyasyon *(ışıma)* maddesi. [*Ing.* Archoplasm].

☆ *Eşanl.* **idyoplazma.**

arkosolyum, i. *mim.* Hıristiyan katakomblarında kayaya oyulmuş ve üstü kemerli hücre şeklinde yapılmış mezar. Bu kemere bazan resimler de yapılırdı. [*Ing.* ve *Fr.* Arcosolium].

arkoz, i. *Fr. arkose. jeol.* Feldispatlı kum taşı. Ayrışmış kuvars ve feldispat tanelerinden meydana gelmiş olup dağıldığı zaman bir çeşit katışık ve mikalı arıkil veren kütle: *Değirmen taşları sert arkozdan yapılır.* [*Ing.* Arkose].

arksutit,-ti, i. *Fr. arksutite, min.* Saf olmayan kiyolit.

arktik, s. *Fr. arctique* < *Lat. arktikus. coğr.* Kuzey kutupla veya kuzey kutup bölgesiyle ilgili; Kuzey Kutup yakınında olan: *Arktik kuşak.* [*Ing.* Arctic].

~ **bölgeler**, *coğr.* Arktik topraklar ve çoğunlukla bankizle kaplı Kuzey Buz denizinin meydana getirdiği bütün. [*Osm.* Mıntaka-i kutb-i şimali; *Ing.* Arctic region; *Fr.* Region arctique].

~ **devir**, *jeol.* Bugünkü ılımlı bölgelerde kutupsal çevre ikliminin hüküm sürdüğü ve tundra'nın yayıldığı Dördüncü zaman devri.

~ **topraklar**, *coğr.* Kuzey Kutup dairesi içinde yer alan kıta veya ada topraklarına verilen genel ad. [*Ing.* Arctic soils, arctic territory].

arktolit,-ti, i. *Fr. arctolite. min.* Kalsiyum ve magnezyum alüminosilikat.

Arktürüs, *öz. i. astr.* Çoban'ın α yıldızı. [*Osm.* Semâk-ı Râhim; *Lat., Ing.* ve *Fr.* Arcturus].

arkuerit,-ti, i. *Fr. arquérite. (Şili'de Arqueros şehri adından) min.* Gümüş alaşımı (Ag_2Hg). Küp biçiminde sekizgenler veya gümüşten daha yumuşak küçük kütleler halinde bulunur. [*Ing.* Arquerite].

arkuru, i. < *ark*, kavis + *kur*, kuşak. *den.* Hamaylı ve çaprast bir şekilde makasvari olarak konulan şeylere denir. [*Osm.* Çapraz münharif; *Ing.* Slantwise; *Fr.* En écharpe]. ◉ **merdiven ~ su**, *inş.* Devir merdivenlerde dönen iç kenarların oluşturduğu kavisli ve helisel kısım.

arlanmak, nsz. f. *Osm.* < *Ar.* ār + *T.lanmak.* Utanmak, sıkılmak: *(Genellikle olumsuz olarak veya olumsuz anlamlı cümlelerde kullanılır.)* [*Ing.* To feel ashamed; *Fr.* Avoir honte, rougir].

arlanmaz, s. Arlanması olmayan, utanmaz. [*Ing.* Shameless, brazen-faced, unabashed; *Fr.* Éhonté, au front d'airain].

arleken, i. *tiy.* Elbiseleri yamalı bohça gibi türlü renkte küçük parçalardan yapılmış pantomima ve kukla komiklerine verilen ad [*Ing.* Harlequin; *Fr.* Arlequin].

~ **perdesi**, *tiy.* Tiyatro sahnelerinin ön perdesi kalkıp toplandığı zaman görülmemesi için sahne ağzının etrafına farbelalı ve süslemeli bir şekilde katlamalı olarak yapılan perde. Sahneye verilmesi gereken büyüklüğe göre perde yukardan ve yanlardan açılıp kapanmak suretiyle büyük veya küçük bir çerçeve teşkil eder. [*Fr.* Manteau d'Arlequin].

arlekino, i. *tiy.* Aydınlanma çağında İtalyan tulûat tiyatrosunun uşak tipi. [*Fr.* Arlequin]

arma[1] /ar:ma/, *It.* § ❶ Bir şehir, hanedan veya devletin sembolü olarak kabul edilmiş resim, çizgi veya harflerden ibaret şekil. *(işaret).* [*Ing.* (Coat of) arms; *Fr.* Armoiries) ☆ *Eşanl.* **ongun;** § ❷ Eskiden şövalyelerin savaşta ve cirit oyunlarında tanınmak için silâhları üzerine koydukları işaret ve resim olup, sonradan ailelere mahsus bir sembol olmuştur. § ❸ Hükümdar ve prenslerin kendilerine seçtikleri sembolik şekiller Avrupa armaları, çoğunlukla taç, manto, taht sayvanı, gerdanlık ve hükümdarların asalet ve markası gibi şeylerin süslemeli bir şekilde düzenlenmesinden meydana getirilmiştir. [*Ing.* Armorial bearings; *Fr.* Armoiries].

arma[2], i. *It. den.* (a) Bir geminin silâhları; (b) Geminin yürümeşine yarayan direk, seren, halat, ip ve yelken takımı. [*Ing.* Rigging *(of a ship); Fr.* Gréement, agrès). ◉ **kaba sorta ~**, *den.* Her iki tip yelkenle donatılmış gemi. ◉ **sabit ~**, *den.* Bir yere daimî olarak bağlanmış donanım, çarmık, istiralya v.b. ◉ **sübye ~lı**, *den.* Bütün direkleri yan yerkenlerle donatılmış gemi. ◉ **tam ~ lı**, *den.* Bütün direkleri seren yelkenleriyle donatılmış gemi.

☆ *Eşanl.* **ongun.**

~ **budamak**, *den.* Top ateşiyle düşman gemisinin yelken ve direklerini parçalamak.

~ **bozuntusu**, *den.* Dayanıklılıklarını kaybettiklerinden dolayı yerlerinden alınmış çarmık ve selviçeler gibi donanım eskileri. Bunlar atılmaz, yarayacakları başka işlerde kullanılır.

~ **budatmak**, *den.* ◘ **Arma uçurmak.**

~ **doldurmak**, *den.* Direk ve çubukları istenilen vaziyette tutmak için ana armanın boşluğunu almak. Bu boşluk alma direk ve çubukları sert rüzgârlarda fazla esnetmez. [*Ing.* To tauten the standing rigging; *Fr.* Etarquer].

~ **donatmak**, Armayı yerli yerine koymak. [*ing.* To rig; *Fr.* Gréer, équiper].

~ **etmek (yapmak, donatmak)**, *den.* Bir filikayı bütün takım ve donanımıyle hazırlamak. *(bir tenteyi germek, bir vasıtayı yelkenlemek, bir brandayı yerine asmak gibi).* Bu yolda hareket istendiği zamanda *(arma filika, arma yelken, arma tente, arma branda)* diye kumanda edilir. [*Ing.* To rig; *Fr.* Gréer].

~ **gırandi**, *den.* Mayıstra yelkeninin borinası. Bu borina küçük ölçüdeki bir mantikapanla adi palangadan ibarettir.

~ **levhası, plakası**, Arma kalkanlarına bir özel şekil ve anlam vermek için ortalarına ilâve olunan ve tıpkı bir kalkan şeklinde olan levha. [*Fr.* Écusson].

~ **soymak**, den. Limanda kışlamak için veya başka bir gereklik üzerine armayı sökmek. [*Ing.* To unrig; *Fr.* Degarnir un vaisseau de ses agrès, dégréer, désagréer].

~ **tarafı**, Madenî paraların resim ve tuğra tarafı olup, bunun arka tarafında yazı bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Pile].

~ **uçurmak (veya budatmak)**, *den.* Armayı rüzgâra kaptırmak. Fırtına etkisiyle arma, seren ve yelkenlerin kopup uçması hali. [*Ing.* To carry away the rigging].

~ **yelken**, *den.* Direkleri yerlerine dikmek ve yelkenleri açılmaya hazırlamak için verilen kumanda.

arma.bilim, b.i. ◘ **Armacılık.**

armacılık,-ğı, i. Armaları doğru bir şekilde temsil ve tasvir etmeyi sağlayan kurallar. [*Ing.* Heraldry; *Fr.* Héraldique].

☆ *Eşanl.* **heraldik, armabilim.**

armadillo, ◘ **Üç kemerli tatu.**

armador, i. *Isp. den.* Geminin direk, seren, yelken ve ip gibi donanımını düzenleyen usta. [*Ing.* Rigger; *Fr.* Gréeur, mâteur].

~ **mağazası**, *den.* Armadorların çalıştığı, armalarla donanımlara ait levazım ve araçların bulundurulduğu yer.

armadora /armado:ra/, i. *It. armadura.* § ❶ *inş.* İskele, çatı § ❷ *den.* Gemide direklere takılı halatları bağlamak için kullanılan ve küpeştenin iç yanında bulunan delikli, çubuklu levha. [*Ing.* Pinrack]. ◉ **cıvadra ~ sı**, *den.* ◘ **Cıvadra.**

~ **çeliği**, *den.* Selviçelerin bağlanması için armadoraya geçirilmiş olan çubuklar. Bunların ağaçtan, demirden, pirinçten olanları vardır. [*Ing.* Belaying pin; *Fr.* Cabillot, chevillot, taquet].

~ **çemberi**, *den.* Direklerin güverteye yakın kısmı üzerinde bulunan demirden veya pirinçten yapılmış çemberler.Bunlar bir çeşit armadoradırlar, bu çeşit çemberler üzerine geçirilmiş çeliklere direk diplerine alınan selviçeler bağlanır. [*Ing.* Spider hoop].

armadorluk,-ğu i. *den.* Armadorların yaptıkları işler. [*Ing.* Rigging; *Fr.* Gréage; greement, capelage].

armagedon, i. *din.* Mahşer gününde iyilik ve kötülük orduları arasında olacak savaş meydanı. (İncil, Vahiy 16 : 16). [*Ing.* ve *Fr.* Armageddon].

armağan, i. < *yarmak*, para + (a) n. > *ermegan* > *yarmağan.* § ❶ Birini memnun etmek ve saymış olmak için karşılıksız olarak verilen seçme şey; [*Osm.* Hediye; *Ing.* Gift, present; *Fr.* Cadeau, présent]. § ❷ Lûtuf, ihsan. § ❸ Ödül, mükâfat: *Nobel armağanı,* ◉ **çam sakızı çoban ~ ı**, *dey.* Küçük bir hediye verilirken değerine bakılmaması için söylenen bir söz.

~ **etmek**, Armağan olarak vermek, hediye etmek. [*Ing.* To make a present; *Fr.* Faire cadeau].

armak ,f. Yorulmak, zayıflamak.

arma.kalkan, b.i. Orta çağda da asılzade ve prenslerin belgi *(alâmet)* olarak kullandıkları kalkan şekli. [*Fr.* Écu d'armoire].

arma.kartuş, b.i. *mim.* İçine oyma veya kabartma olarak bir arma veya bir arma kalkanı şekli yapılmış veya bir armakalkanı gibi işaret olmak üzere yazılar ve resimlerle bezenmiş süslemeli kartuşlar. [*ing.* Escutcheon; *Fr.* Écusson].

armanjit,-ti, i. *Fr. armangite. kim.* ve *min.* Hegzogonal sistemde kristalleşen doğal manganez arsenit $Mn_3 (As O_3)_2$. [*Ing.* Armagite].

armatör,-rü, i. *Fr. armateur. ikt.* Ticaret gemisi işleten kimse. [*Osm.* Mücehhiz; *ing.* Rigger, ship-owner]. ☆ *Eşanl.* **donatan** .

armatur, i. ◘ **Armatür** .

armatür,-rü, i. *Fr. armature* < *Alm.* ve *Lat. fiz.* (a) Bir miknatısın iki kutbu arasına konan ve kuvvet çizgilerini toplayan demir; (b) Bir kondansatörün iletken iki yüzeyinden biri. [*Osm.* Hafiza; *Ing.* Armature].

armet,-ti, i. *Fr. armet.* Orta çağda Avrupalıların kullandığı bir çeşit zırh başlık. [Osm. Tulga; *Ing.* Helmet]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 610.* — **ZIRH** .

Arminiusçuluk,-ğu, i. *fels.* Calvin'in doktrinlerinden bir kısmını çürütmeye çalışan Arminius taraftarlarınca benimsenen doktrin. [*Ing.* Arminianism; *Fr.* Arminianisme].

armoda, armuda, i. *It. armato.* < *Yun.* Silâhlanmış. *den.* Eski yelkenlilerde demir vira edilirken, sudan kesilen demiri, griva ve fışka mataforaları ile birlikte küpeşte hizasına kadar kaldırarak kapona vurmak için, matafora palangalarının alt kancalarına bağlanmış halatlar. [*Ing.* Rope to guide the tackle for catting or fishing the anchor].

armoni, i. *Fr. harmonie* < *Lat. harmonia* < *Yun. müz.* ve *san.* (a) Ses düzenliliği. Bir akort meydana getiren birkaç sesin çalınmasıyle ortaya çıkan beste; (b) Sanat eserlerinde parçalarla bütün arasındaki âhenk, mimarlık, resim, heykel, şiir, sahne eseri, hatta bir felsefe eserinde aranır. [*Osm.* Ahenk; *Ing.* Harmony]. ◉ **dökük** —, *müz.* ◘ Dökük.

☆ *Eşanl:* **ritim, uyum.**

— **dışı,** *müz.* Armoni kurallarına aykırı. [*Fr.* Contre-harmonique].

— **eli,** *müz.* Bu el, musiki ve solfej öğretiminde kullanılmaktaydı. [*Fr.* Main harmonique].

— **hısımlığı,** *müz.* Düzenler arasındaki türeyiş yakınlığı. [*Fr.* Parenté d'harmonie].

— **koordinasyon kanunu,** Her organın kendi başına gelişirken, veya geliştikten sonra diğer organlarla işbirliği yapmasının şart olduğunu ifade eden ilke. Meselâ, kolun biri ne derece gelişirse, diğeri de ayni şekilde gelişir.

— **pedalı,** *müz.* Bir nota sesinin uzaması ve bu sese yabancı perdelerle kurulu birçok düzenlerin üst veya alttan geçmeleri. [*Fr.* Pedale harmonique].

— **sazı,** *müz.* Birkaç sesi düzenleyen ve armoniler halinde birlikte işittirmek imkânını sağlayan âlet.

☆ *Eşanl.* **melodi sazı** .

— **tedvini,** *müz.* Her zaman sesler marifeti demek olan **«armoni»** bilimine ait prensiplerin tümünü her türlü kurallarını içine alan kitap. [*Fr.* Traite d'harmonie]

— **yürüyüşü,** *müz.* Tenazurla çıkan veya lerin tümünü, her türlü kurallarını içine alan siki fıkracığı ve bu cümlenin ardıllığı. [*Fr.* Marche d'harmonie].

ırmonici, i. *r. z.* § ❶ Armonist. Kendini armoni işine vermiş olan musikici. § ❷ Armoni kurallarını bilen. [*Osm.* Ahenkçi; *Ing.* Harmonist; *Fr.* Harmoniste].

☆ *Eşanl.* **armoni uzmanı.**

ırmonik, s. *Fr. harmonique.* § ❶ *müz.* (a) Ana sese katılan *(ses);* (b) Armoniyle ilgili. [*Osm.* Ahenkli; *Ing.* Harmonical]. § ❷ *fiz.* Frekansları, aynı frekansın katları olan sesler için kullanılır. § ❸ *müz.* Telli bir çalgının uygun bir noktasından *(titreşim düğümü),* telin salınımını o noktada yok edecek şekilde, fakat hareketin, seçilen noktanın iki yanında kalan uçlara ulaşmasını engellemeden çıkarılan sesler için söylenir. ☆ *Eşanl.* **doğuşkan.** § ❹ *mat. Fourier* serisinde devirli bir fonksiyonun açılımındaki terimlerin her biri. § ❺ *fonet.* Bir ünlünün temel sesine eklenen ve o ünlüye kendi tınısını sağlayan ek ses.

— **analiz,** *mat.* ◘ Analiz.

— **aralık,** *müz.* Armoni bilgisince her düzen üst üste konulu birkaç aralıktan kuruludur.

— **değirmi,** *müz.* Beşliler aşamalığı dairesinde olmak üzere majör ve minör tonların diyez ve bemollere yönelerek her iki taraftan ardıllanışları.

— **değiştirim,** *müz.* Bir düzenin notalarından bir tanesini çıkıcı değiştirimle yükseltmek veya inici değiştirimle kromatik yarımton indirmek suretiyle o düzeni baskalaştıran değiştirimdir. [*Fr.* Alteration harmonique].

— **musiki,** *müz.* Armoni teşkil ed ek surette birkaç partili olarak icra edilen musiki. Eskiler, sunî musikinin bir kısmı addettikleri ve organizmamızdaki organlarla *(yanî, boğaz, dil, damak, dişler, dudaklar ve ciğerler vasıtasiyle)* elde edilen musikiye armonik musiki diyorlardı. [*Fr.* Musique harmonique].

— **sesler,** *müz.* (a) Ses veren bir cisim, gerili bir kiriş, bakır boru veya bir org borusu titreşimlendirilince esas bir sesten başka *(herbiri bir öncekinden daha hafif işitilen)* bir takım ikincil sesler de duyulur; (b) Telli ve yaylı sazlarda, ve harpta armonik sesler.

armonik(a) /armoni:ka/, i. *It. armonica* < *Alm. harmonika* < *Lat. harmonieus. müz.* § ❶ Akordeon § ❷ Yan yana sıralanmış deliklerinden her biri üflenince, ayrı notada sesler çıkaran küçük ağız çalgısı. [*Ing.* Harmonica, mouth-organ; *Fr.* Harmonica]. ☆ *Eşanl.* **ağız armonikası.**

armonikort,-du, i. *Fr. harmonicorde. müz.* Kauffman'ın yaptığı piramit şeklinde bir çeşit dikey piyano. [*Inig.* Harmonichord]

armonileme, i. *müz.* Armoni kurallarına uydurma. [*Ing.* Harmonization; *Fr.* Harmonisation].

armonilemek, f. *müz.* Verilen melodiye bir veya birkaç armoni kısmı uzlaştırmak. Armoni kurallarına uydurmak. [*Ing.* To Harmonize; *Fr.* Harmoniser].

armonileşmek, f. *müz.* Armoni bakımından aralarında uyarlık bulunmak. [*Ing.* To be harmonized; *Fr.* S'harmoniser].

armonileyen, i. *müz.* Armoniyi yazan. [*Ing.* Harmonizer; *Fr.* Harmonisateur,-trice].

armonisiz, i. *müz.* **«Armonili»** mefhumunun karşıtıdır. [*Fr.* Antharmonique].

armonisizlik,-ği, i. *müz.* ◘ **Anarmoni.**

armonist,-ti, i. *Fr. harmoniste. müz.* ◘ **Armonici.**

armonize, s. ve i. *Fr. harmonisé. müz.* Tamamlayıcı sesler eklenmiş *(müzik parçası): Armonize türkü.* [*Ing.* Harmonized].

— **etmek,** *müz.* Bir melodiye eslik edecek bölümleri bestelemek, bu şekilde müzik parçaları meydana getirmek. [*Ing.* To harmonize; *Fr.* Harmoniser].

armonometri, i. *müz.* Armoni bilimi. [*Osm.* Ahenk ilmi; *Ing.* Harmonometry; *Fr.* Harmonometrie].

armonyum /armon:yum/, i. *Fr. harmonium. müz.* Salon orgu denen klavyeli bir çalgı. Serbest dilli çalgı. [*Ing.* Harmonium].

armoz, i. *Yun.* ◘ **Armuz.**

armudi /armüdi/, s. § ❶ Armut biçiminde olan *(şekiller),* armut biçimi. [*Ing.* Pear-shaped; *Fr.* Piriforme]. § ❷ *mim.* Mimarlıkta ve marangozlukta kullanılan silmelerin kesiti armut biçiminde olanlara denir. [*Fr.* Doucine droite].

armur, i. *dok.* İpek dokumacılıkta bir kumaşın üzerine işlenen örnekler. [*Ing.* ve *Fr.* Armure].

armut,-du, i. *Fars. emrûd* > *armud.* § ❶ Armut ağacının meyvası. [*Ing.* Pear; *Fr.* Poire]. § ❷ *arg.* ◘ **Abeci.** § ❸ *mim.* Cami kubbeleri ve minare külâhlarının tepesine süs olarak konulan alemlerin armut biçiminde olan kısmı. [*Fr.* Poire]. ◉ **Abbâsî** — **u,** *bot.* Ankara'da yetişen bir cins armut. ◉ **abbefetel** — **u,** *bot.* Türkiye'de ayva asısiyle yetiştirilen bir yabancı armut türü. Meyvası konik, iri, sulu, tatlı, kokulu, kumsuz, kehribar sarısı renklidir. Eylülde olur. [*Fr.* Abbé fetel]. ◉ **Amerika** — **u,** *bot.* Armuda benzer yemişi olan ve Amerika'da yetişen, Defnegiller familyasından bir ağaç [*Lat. Persea gratissima*]. ◉ **Hint** — **u,** Mersinlerden, sıcak bölgelerde yetişen, meyvesi yenen, tahtası sert bir ağaç. [*Lat. Psidium*]. ◉ — **tan kundura olmamak,** *dey.* Bir şeyin imkânsızlığını anlatmak için kullanılır. ◉ — **u soy da ye, elmayı say da ye,** *at.* Armudu kabuğu ile yemek iyi değildir, elmayı da çok yemek. ◉ — **un önü, kirazın sonu,** *at.* İlk çıktığında güzeldir, kiraz sonradan tatlanır. Bazı şeyler yeni iken, bazıları eskiyince değerlenir. ◉ — **un sapı var, üzümün çöpü var demek,** *dey.* Her şeyde kusur bulmak.

— **ağacı,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, beyaz çiçekli bir meyve ağacı. [*Lat. Pirus communis; Ing.* Pear-tree; *Fr.* Poirier]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 387.* — **ETLİ MEYVALAR.**

— **ağacı kerestesi,** *ağ. iş.* Kırmızıya çalan açık veya koyu kahverengi, hava kurusunun özgül ağırlığı 0,75 gr./cm³ olan ve aynı adlı meyva ağacından elde edilen kereste. İnce marangozlukta ve mobilya imalinde kullanılır. [*Fr.* Bois de poirier]

— **gibi,** *dey.* Pek anlayışsız. [*Ing.* As a fool or boor, awkwardly, thoughtlessly; *Fr.* Étourdiment].

— **göz kurdu,** *zool.* ◘ **Kurt.**

— **kabağı,** *bot.* ◘ **Kabak** .

— **kaplanı,** *zool.* ◘ **Kaplan.**

— **koşnili,** *zool.* ◘ **Koşnil.**

— **otu,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Pyrolaceae* familyasından, çoğunlukla ormanlarda yetişen salkım durumunda beyaz çiçekli, rozet ve basit yapraklı, ağaç veya ağaççık şeklinde, çok yıllık otsu bir bitki cinsi. 5 türü vardır. Bunların büzücü etkisi vardır. [*Lat. Pyrola,*].

— **piş ağzıma düş,** *dey.* Bir işe hiç bir emek harcamaksızın onun kendiliğinden olmasını bekleyenlerin durumunu anlatır. [*Ing.* Pear, get ripe and fall right into my mouth; *Fr.* Les alouettes ne nous tomberont pas toutes rôties dans le bec].

— **tripsi,** *zool.* Tripsler *(Thysanoptera)* takımından bir böcek türü. Armuda dadanır. [*Lat. Taeniothrips inconsequens; Ing.* Pear thrips].

— **yaprak arısı,** *zool.* ◘ **Arı.**

— **yaprak piresi,** *zool* ◘ **Pire.**

— **yaprak uyuzu,** *zool.* ◘ **Uyuz.**

armut.biçim, *b.s.* Armut biçiminde olan. [*Osm.* Ehramî, armûdî; *Lat. Piriformis; Ing.* Pear-Shaped; *Fr.* Piriforme].

armut.top,-pu, b.i. *sp. (Boks'ta).* Boksörün boksu çalışmalarında kullandığı içi havalı, dışı deri, armut biçiminde top. [*Ing.* ve *Fr.* Punching -ball].

armuz, i. *Yun. armos. den.* Gemi teknelerinde yanyana gelen kaplama tahtalarının birleşme yeri. [*Ing.* Seam joint (between planks); *Fr.* Couture de bordage].

— **açmak,** *den.* Kalafat etmek için kaplama aralarını açmak.

— **kaplama,** *der.* Kaplama tahtalarının veya saç levhalarını kenar kenara birleştirilerek kaplanışı. [*Ing.* Carvel-build, carvel-work; *Fr.* Bordage franc]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 101.* — **BOT** .

— **tapası,** *den.* iki parça ağaçtan yapılmış ıskarmozlarda ıskarmozu teşkil eden parçaları yekdiğerine bağlamakta kullanılan ağaç kaveleleri.

armür,-rü, i. *Fr. armure. dok.* Kumaş örgü deseninde tekrar edilen en küçük birim. [*Ing.* Draught; armure; *Fr.* étirage].

Arnavut,-du, i. *Yun.* § ❶ Arnavutluk halkından ve bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Albanian; *Fr.* Albanais,-aise]. §❷ *(isim takımlarında)* Arnavutluk, Arnavutlar: *Arnavut dili.* [*Fr.* Albanais].

— **bacası,** *mim.* Damlarda, çıkıntılı pencere. Tavan arasının ışık aldığı çatı penceresi. [*Ing.* Dormer window; *Fr.* Lucarne].

— **besası,** *dey.* Çabuk bozulmayan, kesin yemin. [*Ing.* An agreement sure to be quickly broken].

— **biberi,** *bot.* ◘ **Biber.**

— **ciğeri,** *mutf.* Koyun ciğeriyle yapılan bir çeşit ciğer sotesi.

— **derzi,** *inş.* Moloz taşlariyle yapılan duvarlarda taşların ara kesitlerine harç doldurarak üzerlerine düzensiz ufak çizgiler yapmak suretiyle yapılan derz. [*Ing.* Pointing of a rough stone wall].

— **kaldırımı,** Yollarda dere taşlarıyle yapılan eski usul kaldırım. [*Ing.* Rough cobblestone pavement].

— **zarı,** Top biçimi; beş yüzü olan zar. [*Ing.* Kind of top-shaped, five-faced die].

Arnavutça, i. Arnavut dili. [*Ing.* Albanian, (language); *Fr.* Albanais].

Arnavutluk,-ğu, öz. i. Balkan yarımadasında, Yugoslavya'nın güneyinde, Yunanistanın ku-

zeyinde, Adriya denizi kıyılarında bir ülke. Yüzölçümü 29.000 k² dir. Başkenti Tiranadır. [*Ing.* Albania; *Fr.* Albanie].

arni, ◘ Hint mandası.

arnika /arni:ka/, i. *Lat. arnica.* < *Yun. bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, turuncuya çalar sarı renkli kapitulumları bulunan, çayır ve ormanlarda yetişen, papatyayı andıran çok yıllık bir bitki. **Dağ arnikası** *(A. montana)* adlı, Orta Avrupa dağlarında yetişen türünün yaprakları, kökleri ve bilhassa çiçekleri *(Flores Arnicae)* kusturucu ve sinir sistemini uyarıcıdırlar. Çiçekleri haricen yara iyi edici ve romatizma ağrılarına karşı kullanılır. [*Osm.* Ayn-ül-bakar; *Lat.* ve *Ing. Arnica; Fr.* Arnica, arnique]. ☆ *Eşanl.* öküzgözü. ◉ ◘ *ŞEKİL: 95* — **TIBBİ BİTKİLER.**

arnimit,-ti, i. *Fr. arnimite, min.* Tabiî bakır hidrosülfat. [*Ing.* Arnimite].

arokarioid, s. *Fr. araucarioïde. bot.* Traheidler üzerindeki kenarlı geçitler *Araucaria*'larda olduğu gibi, çok sık, üçlü durumda birbirlerine yakın ve bu sebeple, daire şeklinde değil adeta poligon biçiminde olan *(kenarlı geçitler hk.).* [*Ing.* Araucarioid].

arokarya, i. *bot.* Kozalaklılar *(Coniferae)* takımının, *Araucariaceae* familyasından, Güney yarım küresinin ılıman bölgelerinde yayılmış olan, 15 türü bulunan, 50-60 m. kadar boylanabilen, çok yıllık, değerli ve zarif bitkilere verilen genel ad. Bu cinste erkek çiçekler silindirik bir kozalak simalandırır. Dişi kozalaklar ise büyük ve yuvarlaktır. Nişasta bakımından zengin olan iri tohumlar serbest olmayıp kozalak pulu ile kaynaşmıştır. Yapraklar yassı, sert veya biz gibidir. En önemli türleri: **Şili arokaryası** ve **Salon arokaryası**'dır. [*Lat.* ve *Ing. Araucaria; Fr.* Araucaria, araucarie]. ◉ **salon ~ sı,** *bot.* Anayurdu olan Norfolk adasında 50-60 m. ye kadar boylanabilen, Akdeniz bölgesinde ve Türkiye'de Güney Anadolu'da yetiştirilen bir arokarya türü. Odunu fazla dayanıklı ve kıymetli değildir. Dekoratif bir süs bitkisidir. [*Lat. A. excelsa; Ing.* ve *Fr.* Araucaria de salle]. ☆ *Eşanl.* **salon çamı.** ◉ **Şili ~ sı,** *bot.* Anayurdu olan Şili'de ve Güney Batı Arjantin'de 25-30 m. ye kadar boylanan, soğuğa en dayanıklı olan arokarya türü. Sert ve batıcı yaprakları sarmal olarak dizilmiştir. Tohumları yenir. Park ve bahçeleri süsleyen fevkalâde dekoratif bir ağaçtır. Odunu değerlidir. [*Lat. A. araucana = A. imbricata; Ing.* Chile pine].

arokaryagiller, ç.i. *bot. Coniferae* sınıfından, Güney Yarımkürede yetişen, yaprak dökmeyen, genellikle iki, seyrek olarak bir evcikli, yüksek ağaçları kapsayan bir familya. Erkek durumlar çok stamenli, brakteli, büyük bir kozalak biçiminde, dişi kozalaklar yuvarlak, brakteli ve büyüktür. Tohumlar büyük olup, embriyo 2, seyrek olarak 4 kotiledonludur. 2 cinsi ve yaklaşık olarak 32 türü bulunur. Türkiye'de yalnız **Arokarya** cinsi yetişir. [*Lat.* ve *Ing. Araucariaceae; Fr.* Araucariacées].

aroma, i. *It. Yun.* § ❶ Bitkisel ve hayvansal çeşitli maddelerden yayılan koku. Güzel koku. § ❷ Yiyecek ve içecekleri kokulatmak için katılan baharat. [*Ing.* Aroma; *Fr.* Arome].

aromatik, s. *Fr. aromatique.* < *Yun. aroma. Kim.* Güzel kokulu, baharlı, baharatlı. [*Osm.* Itrî; *Ing.* Aromatic].
☆ *Eşanl.* Itırlı.
~ **seri,** *kim.* Kapalı zincirli içinde karbon iskeleti olan bileşikler serisi, kokulu sınıf.

aromatizasyon, i. *Fr. aromatisation.* § ❶ Kokulama § ❷ *kim.* Doğru zincirli bir hidrokarbonu kokulu hale getiren tepkime. [*Ing.* Aromatization].

aromit,-ti. i. *Fr. aromite. min.* Tabiî magnezyum ve alüminyum hidrosülfat.

arozöz,-zü, i. *Fr. arroseuse. otom.* Araba ve kamyon gibi bir taşıt aracının üzerine doldurma ve boşaltma düzeni bulunan bir su deposunun yerleştirilmesiyle meydana gelip, cadde, sokak ve başka yerlerin sulama ve temizlenmesinde kullanılan araç. [*Ing.* Watering-engine, sprinkler-sprayer vehicle]. ☆ *Eşanl.* **sulamaç, sulama arabası.**

arpa, i. *Hint. Avrupa dillerinden müşterek bir köktendir. bot.* § ❶ Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(Graminaceae)* familyasından, kuvvetli, yaygın köklü, gövdesi 60-150 sm. boy alan, başağı 8-17 sm. boyunda daneleri sarı ve siyah renkte, bir yıllık bitki. [*Lat. Hordeum; Ing.* Barley; *Fr.* Orge]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 525.* **TARLA ÜRÜNLERİ.** § ❷ Bunun ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri. ◉ ~ **sı az gelmek,** *dey.* Yeter derecede azarlanmamak, gereği kadar ceza görmemek. ◉ ~ **sı çok gelmek,** *dey.* Azmak, coşmak. ◉ **altı sıralı ~,** *bot.* Buğdaygiller *(Graminaceae)* familyasından, hepsi ayrı ve muntazam altı sıraya sahip, başak kesiti altı köşeli yıldıza benzeyen, başaklar dik ve sık başakçıklı bir arpa türü. [*Lat. Hordeum hexasticum; Ing.* Hexastic barley; *Fr.* Orge hexastique]. ☆ *Eşanl.* **erkenci, kış arpası.** ◉ **iki sıralı ~,** *trm.* Dört ve altı sıralı arpalardan daha uzun boylu, daneleri daha büyük, biracılığa elverişli bir arpa türü. [*Lat. Hordeum disticum; Fr.* Orge distique].
~ **ağzı söz söylemek,** *dey.* Çok az söz söylemeyi belirtmek için kullanılır.
~ **boyu (kadar) gitmek,** *dey.* Pek az ilerlemek. [*Ing.* To go (advance, improve, proceed) very short distance; *Fr.* S'avancer à deux pas].
~ **eken buğday biçmez,** *at.* Herkes ne kadar çalışıyor ve ne iş yapıyorsa, ona göre sonuç alır. [*Ing.* He who sows barley cannot reap wheat].
~ **ektim, darı çıktı,** *dey.* Ters sonuç veren işler için söylenir. [*Ing.* It was a disappointment, I did not get what I expected].
~ **güvesi,** *zool.* ◘ **Güve.**
~ **küspesi,** ◘ **Arpa posası.**
~ **posası** *(Biracılıkta)* Bira yapımından arta kalan madde; birçok yerlerde bu maddeyi hayvanları beslemek konusunda kullanırlar. [*Ing.* Draff; *Fr.* Drêche].
~ **samanıyle, kömür dumaniyle,** *at.* Her varlığın kendisini belli eden bir özelliği vardır:
~ **suyu,** *dey.* Eskiden biraya verilen ad. [*Ing.* Beer; *Fr.* Biere].
~ **sürmesi,** *tıp. Tilletiaceae* familyasından *Tilletia pencicii* mantarının meydana getirdiği bir hastalık.
~ **şehriye(si),** Arpa biçiminde kesilmiş şehriye. [*Ing.* Grain-shaped macaroni; *Fr.* Orge mondé].
~ **unun yoksa tatlı dilin de mi yok?** *dey.* «Memnun etmek için tatlı dilli olmak yeter» anlamında.
~ **unundan kadayıf olmaz,** *at.* Bir şeyi meydana getirirken ona gerekli olan malzemeyi kullanmalıdır. [*Ing.* It does not cost anything to be nice; even if you don't have any barley flour, don't you have at least a sweet tongue?].

arpacı, i. § ❶ Arpa satıcısı. [*Ing.* Seller of barley; *Fr.* Marchand d'orge]. § ❷ *arg.* Hırsız, arpaksi (aşıran). ☆ *Eşanl.* **kapkaççı.**
◉ ~ **ya borç üden ahırını tez satar,** *dey.* Borçlu zengin olmaya kalkan, elindekinden de olur.
~ **kurnusu gibi düşünmek,** *dey.* Ne yapacağını bilmeyerek derin derin düşünmek. [*Ing.* To be deep in thought, to brood; *Fr.* Se trouver dans l'impossibilité d'agir, s'abandonner à une résignation douloureuse, se ronger de soucis].

arpacık,-ğı, i. § ❶ *patol.* Göz kapağında çok kere iç köşede çıkan ufak kan çıbanı. [*Ing.* Sty(e); *Fr.* Orgelet]. ☆ *Eşanl.* **it dirseği.** § ❷ Tüfek, tabanca gibi ateşli silâhlarda namlunun ucunda bulunan kabartı. [*Ing.* Front sight; *Fr.* Grain de mire]. § ❸ *süsl.* Eskiden erkek entarilerine yapılan bir çeşit küçük danecikler şeklinde nakış.
~ **soğanı,** *bot.* ◘ **Soğan.**

arpacılık,-ğı, i. *Rum. arpaks,* kapan, gaspeden. *arg.* Açıkça hırsızlık, çanta, paket v.b. eşyaları kapıp kaçma.

arpagan, i. < *arpa* + *gan, bot.* Arpaya benzer bir bitki.

arpağ, i. < *arbağ.* Eski Türklerde ruhanî reislerin hastalara okudukları dua ve yaptıkları büyü. [*Osm.* Sihir; efsun; *Ing.* Magic; *Fr.* Magie].

arpağcı, i. Eski Türklerde arpağ yapan kimse. [*Ing.* Magician; *Fr.* Magicien].

arpalama, i. *vet.* Atların ayaklarında görülen iltihaplı bir hastalık. [*Ing.* Foot-Founder *(disease of horses feet); Fr.* Fourbure; sole battue].

arpalamak, f. Hayvan yemden hastalanmak. [*Ing.* To be sick of overfeeding].

arpalı, s. Besli, şişko *(hayvan).*

arpalık,-ğı, i. < *arpa* + *lık.* § ❶ *huk.* Eskiden müftü ve kazasker gibi din görevlilerine maaş yerine verilen ayniyat veya para § ❷ Hayvan dişlerinde bir nişan olup, yaşla silindiği için hayvanın yaşını tahmin etmeye yarar § ❸ *trm.* Genellikle ve sürekli olarak arpa yetiştirilen toprak. [*Ing.* Field suitable for growing barley, fertile soil; *Fr.* Terre forte].

arpej, i. *Fr. arpège.* > *It. arpeggio. müz.* Bir akort ortaya çıkaran seslerin birbiri arkasından çalınması. [*Ing.* Arpeggio].

arpejlemek, f. *It. arpeggiare. müz.* Bir akortu, her noktasını ayrı ayrı ve art arda duyurarak çalmak [Ing To Arpeggio; Fr Arpéger].

arrenotoki, i. *Fr. arrhénotoquie, arrhénotokie. biy.* Arılar ve karıncalar gibi toplum halinde yaşayan bazı zarkanatlı böceklerde döllenmemiş yumurtalardan partenogenez yoluyle yalnız erkeklerin meydana gelmesi olayı. [*Ing.* Arrhenotokia].

arroba, i *kim.* Değeri 4,263 galon olup İspanya, Küba ve Venezüella'da kullanılan sıvı ölçüsü. [*Ing.* Arroba].

arsa /ar:sa veya arsa:/, i. ç.*arsât. Osm.* < *Ar.* Üstüne herhangi bir bina yapılacak durumda olan veya bu işe ayrılan toprak parçası. [*Ing.* Site; *Fr.* Terrain à bâtir].
☆ *Yak. anl.* **meydan, yer.**

arsacı, i. Arsa alım satımı işleriyle uğraşan kimse. Arsa spekülatörü.

arsalaşmak, nsz. f. Arsa haline gelmek.

arsalaştırmak, nsz. f. Şehrin park veya bahçesi olarak ayrılmış yerleri arsa haline getirmek.

arsalayıcı, i. Arsa haline getirme isteklisi.

arsel, i. *Fr. arcelle* < *Lat. arcella. zool.* Bir hücreli Kökayaklılardan Kabuklu - amipler *(Thecamoeba)* alttakımına giren bir cins. iki veya çok sayıda çekirdeklidir. Sarı veya kahverengi olan kitinli kabuğu yassı bir saat camına benzer. [*Ing.* Arcella].

arsen, ◘ **Arsenik.**

arsenarjantit,-ti, i. *Fr. arsénargentite. min.* Gümüş arsenür: Ag_3As.

arsenbizmut,-tu, i. *Fr. arsenbismuth. min.* Doğal bizmut arsenür. [*Ing.* Arsenobismite].

arsenik,-ği, i. *Fr. arsenic* < *Lat. arsenicum* ve *Yun. arsenikon. kim.* As sembolü ile bilinen. A.n. 33, A.a. 74,91 olan 5,7 yoğunluğunda, demir kırı renginde, bayağı sıcaklıkta katı iken 400 dereceye doğru gaz haline geçen bir basit element. Ateşe atılınca etrafa sert bir sarmısak kokusu yayarak uçup gider. Oksitlenince zehir olur. [*Osm.* Zırnık; *Ing.* Arsenic]. ☆ *Eşanl.* **sıçanotu.** ◉ **beyaz ~,** *kim.* ◘ **Beyaz.** ◉ ~ **li cam,** *min.* ◘ **Arsenik oksit.**
~ **zehirlenmesi,** *tıp.* Kusma, mide ağrısı, ishal, çılgınlık belirtileriyle kendini belli eden zehirlenme. [*Ing.* Arsenism; *Fr.* Arsenicisme, arseniciase].

arsenikli, s. § ❶ İçinde arsenik bulunan. [*Ing.* Arsenious; *Fr.* Arsénieux,-euse]. § ❷ Arsenikle ilgili. [*Ing.* Arsenical; *Fr.* Arsénical, arsénique].

arsenikofaj, i. ve s. *Fr. arsenicophage. kim.* Arsenik yiyen.
☆ *Eşanl.* **toksikofaj.**

arsenikoksit,-di, i. *Fr. arsenicoxyde. kim.* İçinde arsenik trioksit bulunan minerallere verilen ad. [*Ing.* Arsenic oxide].

arsenit,-ti i. *Fr. arsenite* ◘ **Arsenolit.**

arsenolamprit,-ti, i. *Fr. arsénolamprite. kim.* İçinde bizmut bulunan tabiî arsenik.

arsenolit,-ti, i. *Fr. arsénolite. kim.* Doğal arsenik oksit As_2O_3; Kübik sisteme girer. [*Ing.* Arsenolite].
☆ *Eşanl.* **arsenit.**

arsenomelan, i. *Fr. arsénomélane. kim.* Kurşun arsenyosülfür.
☆ *Eşanl.* **sartorit, skleroklaz.**

arsenostibit,-ti, i. *Fr. arsénostibite. min.* Hidratlı tabiî antimon arsenyatı.

arsenotellürit,-ti, i. *Fr. arsénotellurite. min.* Iyi tanımlanmamış tabiî arsenyosülfürü.

arsenuran, i. *Fr. arsénurane. min.* Tabiî uranyum arsenürü. *(Çok az bulunan bir mineraldir).*

arsenyat,-tı, i. *Fr. arséniate. min.* Arsenik asitten türeyen tuz.: *Kurşun, demir arsenyat v.b.*

arsenyofosfat,-ti, i. *Fr. arséniophosphate. kim.* Arsenyat ve fosfat bileşimi.

arsenyomolibdat,-tı, i. *Fr. arseniomolybdate kim.* Arsenik asitten ve molibdik anhidritten türeyen karmaşık tuz: *Amonyum arsenyomolibdat, arseniğin dozunu belirtmeye yarar.*

arsenyopleit,-ti, i. *Fr. arséniopléite. min.* Hidratlı tabiî manganez, magnezyum, kalsiyum, kurşun ve demir arsenyat. [*Ing.* Arseniopleite].

arsenyosiderit,-ti, i. *Fr. arseniosidérite, min.* Bir araya gelmiş kütleler şeklinde rastlanan hidratlı demir ve kalsiyum arsenyat. [*ing.* Arseniosiderite].

arsenyosülfür, i. *Fr. arseniosulfure. min.* Arsenik, kükürt ve bir metal bileşiği. [*Ing.* Arseniosulfur].

arsenyotungstat,-tı, i. *Fr. arseniotungstate. kim..* Arsenik asit ve tungstik anhidritten türeyen karmaşık tuz.

arsenyöz, s. *Fr. arsénieuse. kim.* Arsenik trioksit'e veya türevlerine verilen ad: *arsenyöz asit.* [*Ing.* Arsenious].

arsenyum, i. < *ars.* + *enik* ve *am* + *onyum. kim.* Amonyuma benzer kök. Tek değerli dört hidrokarbon grupu ile birleşmiş arsenikten meydana gelir. [*ing.* ve *Fr.* Arsenium.].

arsenyür,-rü, i. *Fr. arséniure. kim.* Arseniğin basit cisimlerle verdiği bileşik: *Hidrojen nikel arsenyürü.* [*ing.* Arsenide, arseniuret].

arsı.ulusal /ar:sıulusal/, b.s. Birden fazla ulus arasında geçen, veya olan *(şey, iş).* [*Osm.* Beynelmilel; *Ing.* ve *Fr.* International].

☆ *Eşanl.* **uluslararası, milletlerarası, enternasyonal.**

arsız, s. *Ar.*ār, utanç + *T.*-sız. § ❶ Sıkılması, utanması olmayan *(kimse),* yılışık, yüzsüz *(insan).* [*Ing.* Shameless, impudent; *Fr.* Sans honte] § ❷ *mec.* Her yerde kolayca **yetişip üreyen** *(bitki).* § ❸ Sırnaşık: *Her önüne gelene âşık olacak kadar arsız bir gönül taşıyor.* § ❹ Şımarık, terbiye görmemiş: *Arsız çocuklar sevilmezler.* ◉ **— ın yüzüne tükürmüşler «yağmur yağıyor» demiş,** *at.* Yüzsüz, hakareti anlamaz.

☆ *Yak. anl.* **cıvık ,densiz, görgüsüz, terbiyesiz, kaba, sıkılmaz, utanmaz.**

☆ *Karş.* **denli ,eğitimli, görgülü .**

— pirsiz, *dey.* Utanması olmayan. [*Ing.* Shameless].

arsız arsız, z. Utanmaz bir şekilde, sırnaşarak: *Arsız arsız ağzımın içine bakıp duruyor.* [*Ing.* Shamelessly; *Fr.* éhonte].

arsızca, z. Utanmayarak, utanmadan. [*Ing.* Unabashedly, impertinently; *Fr.* Impertinemment, insolemment].

arsızlanmak, arsızlaşmak, nsz. f. Arsızca bir davranışta bulunmak, arsızlık etmek, arsız hale gelmek. [*Ing.* To become impudent; *Fr.* Devenir impudique; devenir effronté].

☆ *Yak. anl.* **yüzsüzleşmek, bîarühayâ olmak.**

arsızlık,-ğı. i. Arsız olanın hali veya arsıza yakışacak davranış. [*Ing.* Shamelessness, impudence; *Fr.* Impudeur, impudicité].

☆ *Eşanl.* **utanmazlık, şımarıklık .**

— etmek, *dey.* Yüzsüzce davranmak, utanmamak, sıkılmamak. [*Ing.* To behave importunately or unscrupulously, to importune, to hang on].

arsin, i. *Fr. arsine. kim.* Renksiz ve çabuk alevlenir ve zehirli bir gaz olup, sanayide zehirleyici olabilir: AsH_3. [*Ing.* Arsine].

arsinler, i. *Fr. arsines. kim.* Arsindeki bir veya daha fazla hidrojen yerine alkil köklerinin geçmesiyle türeyen bileşikler. [*Ing.* Arsines]

arslan, i. < *ars.* ◘ **Aslan.**

arsonvalizasyon, i. *tıp.* 300.000 ilâ 600.000 frekanslı elektrik akımıyle tedavi. [*Ing.* ve *Fr.* Arsonvalisation].

arş[1], ünl. Eskiden askerlikte komutanların **«Yürü»** komutu olarak **«Marş»** yerine verdikleri komut. [*Ing.* March; *Fr.* Marche].

arş[2], i. *Osm.* < *Ar.* Gökyüzünün Müslümanlıkta varlığı kabul edilen en yüksek yeri: *El elden üstündür ta arşa kadar.* [*Ing.* Ninth heaven].

arş[3],i. *Fr. arc.* Elektrikli taşıtlardan yukarıya doğru uzanan demir yay. Havadaki telden elektrik akımı almaya yarar. [*Ing.* Arc].

arşe, i. *Fr. archet* < *Lat, arcus,* halk + *arca,* yay. § ❶*müz.* Keman çeşidi bazı telli sazlar yayı § ❷ Elektrik telinden akım almak için tramvayların ve elektrikli trenlerin üstünde olan kol. § ❸ *fels.* ◘ **Ilk.**

arşetip, i. *Fr. archétype, sosy. Freud'*un psikanaliz yöntemini eleştirerek ve düzelterek kullanan C.G. Jung'a göre «Arşetipler» öyle bir takım bileşik hayaller ve tasavvurlardır ki, «Kollektif dışsuuru oluşturan cetlerden gelme hayaller'i yaratırlar. [*Ing.* Archetype].

arşın, i. < *ar* + *şın.* § ❶ Türkiye'de eskiden kullanılan 68 sm. lik uzunluk ölçüsü; *Her kesin arşınına göre bez vermezler.* [*Ing.* Ell; *Fr.* Archine]. § ❷ Bir adımlık mesafe: *Yolu birkaç arşınla bitiriverdik* ◉ **Halep orda ise — burada,** *dey.* Birini iddiasını iş halinde isbat etmeye çağırmak veya bir iddianın ortadaki gerçeğe uymadığını göstermek için kullanılır. ◉ **mimar —ı,** Eski Türk mimarlarının kullandıkları m. 757, 738 uzunluğunda bir ölçü. ◉ **— a vurmak,** *dey.* Arşınla ölçmek. ◉ **— ları açmak,** *arg.* Büyük adımlarla yürümek. [*Ing.* To walk with big-strides]. ◉ **çarşı — ı,** Çarşılarda kumaş ölçmek için kullanılan arşın.

arşın arşın, z. § ❶ Arşınlarca, parça parça: *Kumaşları arşın arşın kesip dağıttılar* § ❷ *mec.* Pek çok: *Nişanlılar birbirlerine arşın arşın öpücük yolladılar.*

arşın.kare, b.i. *fiz.* Değeri 5,44 ayakkare olan ve Sovyetler Birliğinde kullanılan yüz ölçüsü.

arşınlamak(-e), f. § ❶ Arşınla ölçmek. [*Ing.* To measure by the yard; **Fr.** Mesurer avec l'archine] § ❷ Uzun adımla yürümek, geniş adımlarla yürüyerek bir yeri geçmek. [*ing.* To walk with big strides, to stride along, pace out; *Fr.* Arpenter; faire de grandes enjambées].

arşınlık, s. § ❶ Arşınla ölçülen, satılan § ❷ Bir arşın boyunda olan. [*Ing.* Anything sold by the yard].

arşidük,-kü, i. *Fr. archiduc* < *Yun.* Eski Avusturya'da imparator ailesi prenslerine verilen ünvan. [*Ing.* Archiduke].

arşidüşes, i. *Fr. archiduchesse.* Arşidük karısı. [*Ing.* Archiduchess].

arşifonem, i. *Fr. archiphoneme. dilb.* Karşıtlıkları yansızlaşabilir iki fonemin belirgin ortak özelliklerinin tümü: «e» *ve «ə»nin arşifonemi* «E» dir. [*ing.* Archiphoneme].

arşigoni, . ◘ **Abiyogenez .**

arşimandrit,-ti, i. *Fr.* Yüksek rütbeli papaz. [*Ing.* ve *Fr.* Archimandrite].

arşitektonik, s. *Fr. architectonique. mim.* Mimarlık kural ve sanatlara uygun yapı sanatı anlamında kullanılan terim. [*Ing.* Architectonics].

arşiv, i. *Fr. archives* < *Yun.* Tarihi aydınlatmaya yarayan, eski ferman, berat, mektup gibi yazılı belgelerin saklandığı yer. [*Osm.* Mahzeni evrak, hazinei evrak; *Ing.* Archives]. § ❷ Belli bir konu üzerine biriktirilmiş yazılı belgeler.

☆ *Eşanl.* **belgelik .**

arşivci, i. (a) Arşiv işleriyle uğraşan kimse; (b) Arşiv yapmaya meraklı kimse. [*Ing.* Archivist; *Fr.* Archiviste].

arşivolt,-tu, i. *Fr. archivolte.* § ❶ *mim.* Yuvarlak kemerin görünen dış kısmı § ❷ Roman ve Gotik katedrallerinin kapısı üzerini örten kemer *(kemer içi heykel figürlerle kaplıdır)* § ❸ Baş kemer. Bir kemeri çerçeveleyen silme, bütün süsleri ve silmeleriyle bir portalin kemeri. § ❹ *res.* Bir kemer yüzünün etrafına süsleme amacıyle konulan pervaz. [*ing.* Archivolt].

arşövek, i. *Fr. archevêque.* Kilise vilâyet kurulunun başpapazı. [*Ing.* Archbishop].

☆ *Eşanl.* **başpiskopos.**

art,-dı, i. ve s. § ❶ Arka, geri, sırt: *Dağın ardı, Bu sözün ardı var, Ardına düşmek, Ardı kesilmek, Ardı sıra gitmek, Art arda gelmek.* [*Osm.* Zahr; *Ing.* Back; *Fr.* Derriere, dos]. § ❷ *zool.* Bir hayvanın veya bir bölgesinin bir eksene göre geri kısmı. [*Lat. Posterior; Ing.* Posterior; *Fr.* Posterieur]. § ❸ Bir şeyin öbür tarafı: *Güneş dağların ardında kayboldu.* § ❹ *fonet.* Ağız boşluğunun arka tarafından çıkarılan fonem için kullanılır. ☆ *Eşanl.* **posteriyör.** ◉ **ardı arası kesilmemek,** *dey.* Aralıksız sürüp gitmek, hiç ara vermeden devam etmek. ◉ **ardı sıra,** *dey.* Arkasından, pesinden. ◉ **ardı sıra gelen,** *dey.* Birbiri ardı sıra gelen, birbirini takibeden. [*Osm.* Müteakip]. ◉ **ardına düşmek,** *dey.* Peşinden, arkasından gitmek, takip etmek. ◉ **ardına kadar açık,** *dey. (kapı, pencere v.b.)* Sonuna kadar açık bulunma. ◉ **ardında yüz köpek havlamayan kurt, kurt sayılmaz,** *dey.* Önemli kimseleri çekemeyip onlara dil uzatanların çok olduğunu anlatır. [*Ing.* No strong man is without his critics]. ◉ **ardından atlı kovalamak.** ◘ **Ardından sapan taşı yetişememek,** *dey.* Bir şeyin çok hızlı gittiğini anlatmak için kullanılır ◉ **ardını almak (getirmek),** *dey.* Tamamlamak, bitirmek. ◉ **ardını boşlamak,** *dey.* Peşini bırakmak, vaz geçmek. [*Ing.* To give up, abandon; *Fr.* Renoncer à qch., se desister de qch., abandonner]. ◉ **ardsız arasız,** *dey.* Sürekli, devamlı [*Ing.* Continual; *Fr.* Continuel,-elle]. ◉ **tonoz ardı,** *mim.* Üstü tonozlu kapı ve pencere gibi açıtların arka taraflarındaki kemer ve tonozun genişletilerek açılmasından meydana gelen huni ağ zı gibi olan kısım. [*Fr.* Arrière voussure].

☆ *Eşanl.* § ❶ **akap** § ❶ **mâbâd, son** § ❸ **öteyan, öteyüz, peypes** § ❹ **Kıçı.**

☆ *Karş.* § ❷ **Önyüz** § ❷ **Başlangıç, baş, bidayet** § ❸ **Buyan, buyüz** § ❹ **Baş taraf** § ❺ **burun** *(gemide)* § ❻ **Yüzyüze olarak.**

— arda, *dey.* Arka arkaya, birbirinin peşisıra: *Sokakta ard arda yürüyen bir sıra insan göze çarpıyordu; Kapılar art arda kapanmaya başladı.* [*Osm.* Müteakiben; *Ing.* Successively; *Fr.* Successivement].

— ayaklı kertenkele, *zool.* ◘ **Kertenkele.**

— ayaklı-kertenkelegiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Kertenkeleler *(Lacertilia)* alt takımının bir familyası. Yılanlara benzerler. Ön bacakları yoktur. Art bacakları körelmiştir. Avustralya ve Tasmanya'da yaşarlar. **Art ayaklı kertenkele** *(Pygopodus lepidopodus)* iyi bilinen türüdür. [*Lat.* ve [*Ing.* Pygopodidae; *Fr.* Pygopodidés].

— düşünce, *dey.* Açıklanmayan ve açıklanandan farklı olan düşünce. [*Ing.* Mental reservation, dissembled thought; *Fr.* Arrière pensée].

— elden, *dey.* Birini oyalayıp ondan gizli olarak.

— eteğinde namaz kılınır, *dey.* Çok temiz ve iyi huylu kadınları anlatmak için ölçü olarak kullanılır. [*Ing.* She is of exemplary virtue; one might perform the ritual prayer on the back skirt of her dress.

— göğüs, ◘ **Artgöğüs.**

— kapıdan çıkmak, *dey.* Başarı gösteremek.

— omuzlular, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının bir alt takımı. Yüzme keseleri kapalıdır. Solungaç kapakları iyi gelişmiş ve deri ile örtülüdür. Karın yüzgeçleri yoktur. Küçük bir gruptur. Geri-çenelibalıkçiller *(Mastacembelidae)* familyası vardır. [*Lat. Opishomi*].

— plân, *res.* Bir resimde en geride ve uzaklardaki seylerin bulunduğu en arka plân. [*Fr.* Arrière plan].

— yapı, *mim.* Bir yapının, çekül doğrultusu ardında kalan kısımları.

artağan, s. Alışılandan veya beklenilenden çok verimli olan. [*Osm.* Bereketli; *Ing.* Fruitful, fertile, abundant; *Fr.* Abondant, -ante, fertile].

artağanlık,-ğı, i. Fazla ürün verme hali. [*Osm.* Bereket; *Ing.* Abundance; increase, fruitfulness; *Fr.* Abondance, fertilité].

arta.kalan, b.s. § ❶ Artarak kalan § ❷ *sosy.* Yaşama değeri kalmadığı halde eski çağlardan beri görenekle sürüp gelen *(alışkı veya inanç).* [*Osm.* Peszinde; *Ing.* Surviving, yet living; *Fr.* Survivant,-e].

☆ *Yak. anl.* § ❷ **Artık, artmış, fazla, ziyade, zait, geri kalmış, bâkiye.**

☆ *Karş.* § ❷ **yetişmemiş, eksik kalmış.**

arta.kalmak, nsz. b.f. § ❶ Bir şeyden artıp kalmak, elde kalmak, geriye *(arkaya)* kalmak § ❷ Çağdaşları öldüğü veya yok olduğu halde, kendi hayatta veya var olarak kal-

mak. [*Ing.* To survive; *Fr.* . Demeurer en vie après une autre personne, survivre].

artam*, i. Yararlı olan veya beğenilen artıklık ve üstünlük. [*Osm.* Meziyet; *ing.* Virtue, merit, excellence, good quality; *Fr.* Mérite, vertu].
☆ *Yak. anl.* **fazilet.**

artamak, nsz. f. Artıp kalmak, artakalmak. [*Ing.* To remain over; *Fr.* Rester].

artamlı, s. Bir veya birçok artamı olan. [*Osm.* Meziyetli. [*Ing.* Virtuous, excellent, capable; *Fr.* Méritoire].

art.beyin, b.i. (a) *zool.* Embriyon halinde iken beynin arka kısmı. İlkel beynin üçüncü kabarcığından oluşmuştur; (b) *anat.* Beyinciğe karşılık olan beyin lopları olup, *Varoli* köprüsünü ve dördüncü beyin karıncığının bir parçasını taşır. [*Lat. Metencephalon; Ing.* Hindbrain, metencephalon; *Fr.* Métencéphale].
☆ *Eşanl.* **arka beyin.**

art. bölge, b.i. *coğr.* Bir limanın, işlek bir pazarın gerisindeki yerler. [*Ing.* Hinterland; *Fr.* Arrière-pays].

artçı, i. § ❶ *ask.* Yürüyüş halindeki askerî birliklerin güvenliğini sağlamak için, arkada bırakılan kıta. [*Osm.* Dümdar; *Ing.* Rear guard; *Fr.* Arrière-garde). § ❷ *ask. den.* Denizde gemiler savaş düzeninde seyrederken bu düzenin arkasında bulunan büyük gemilerden kurulu filo. § ● *tar.* Tulumbacılar yangına giderken arkadan gelenlere verilen ad.

art.damaksı*, s. ve i. *fonet.* Telâffuz noktası sert ve yumuşak damağın ayrıldığı noktaya rastlayan damaksı türden fonemlere denir.

art.dissi*, s. ve i. *fonet.* Dilin ucunu üst dişlerin iç yanına dayayarak telâffuz edilen ünsüze denir. *(İngilizce «th»).*

artel, i. *fiz.* Değeri 1,12 libre olan ve Fasta kullanılan ağırlık ölçüsü.

artene /arte:ne/, i. *It. den.* Gemilerde, üzerine üçgen şeklinde yelken asmak üzere, direğin ortasına yakın bir yerde ve eğik olarak asılan seren.

arter, i. *Fr. artère.* < *Lat. arteria* ◘ **Atardamar.** ◉ **anonim —,** *anat.* ◘**-Anonim.**

arterit,-ti, i. *Fr. artérite. tıp.* Atardamar iltihabı. [*Ing.* Arteritis].

arteriyektomi, i. *Fr. artériectomie. tıp.* Arterin ameliyatla çıkarılması, atardamarı çıkarma ameliyesi. [*Ing.* Arteriectomy].

arteriyograf, i. *Fr. artériographe. tıp.* Atardamar atımını kaydetmeye yarayan âlet. [*Ing.* Sphygmograph, arteriograph].
☆ *Eşanl.* **Sfigmograf .**

arteriyografi, i. *Fr. arteriographie. tıp.* Arter radyografisi. (a) Röntgen ışınlarını geçirmeyen bir maddenin atardamar içine şırınga edilmesinden sonra alınan radyografi; (b) Sfigmograf veya arteriyograf aracılığıyle atardamar atımlarının incelenmesi. [*Ing.* Arteriography)

arteriyogram, i. *Fr. artériogramme. tıp.* Anjiyografi ile elde edilen arter radyogramı. [*Ing.* Arteriogram].

arteriyol,-lü, i. *Fr. artériole* < *Lat. arteriola,* küçük arter. *biy.* Arter ve kılcal damarlar arasında bulunan daha ince arterler. [*Ing.* Arteriole].

arteriyoloji, i. *Fr. artériologie. tıp.* Atardamarlardan bahseden ilim, arterbilim. [*Ing.* Arteriology].

arteriyoskleroz, i. *Fr . artériosclérose* < *Lat. atrium,* oda + *Yun. skleros,* sert. *biy.* (a) Arterlerin duvarlarındaki yapının yaşlanma ve yıpranma sonucu, değişip sertleşmesi; (b) Arterlerin duvarlarının kireçlenme veya sifilitik değişmelerden dolayı kalınlaşması sonucu, kan dolaşımının güçlüğü ve kan basıncının artması. [*Ing.* Arteriosclerosis].
☆ *Eşanl.* **damar sertliği.**

arteriyotomi, i. *Fr. artériotomie. tıp.* Damar kesme ameliyatı, damar anatomisi. [*Ing.* Arteriotomy].

artezyen, i. *Fr. artésien (Fransa'da Artois eyaletinin adından) tekn.* Yeraltında biriken suları burgu ile açılan delikten yukarı fışkırtan kaynak. [*Ing.* Artesian].
— **basıncı,** *trm.* Yer altındaki kapalı suyu yukarı çıkmaya zorlayan basınç. [*Ing.* Artesian pressure; *Fr.* Pression artésienne].
— **havzası,** *tekn.* Suyun, artezyenin basıncı altında tutulduğu bir jeolojik formasyon. [*Ing.* Artesian basin].
— **kapasitesi,** *tekn.* Artezyen aküferi içerisine açılmış bir kuyunun verdisi. [*Ing.* Artesian capacity].
— **kuyusu,** *coğr.* Altından ve üstünden su geçirmeyen tabakalarla çevrili geçirimli tabaka içinde biriken, buradan basınçlı olarak yüze çıkan su. [*Ing.* Artesian well; *Fr.* Puits artésien].
☆ *Eşanl.* **burgu kuyusu .**
— **suyu,** *trm.* Aküferin üzerini kaplayan hapsedici tabakadaki bir yarık veya açıklıktan yükselebilecek yeterlikte basınca sahip yeraltı suyu. [*Ing.* Artesian water; *Fr.* Eau artésienne].

art.göğüs, b.i. *zool.* Bir böceğin üçüncü göğüs halkası. [*Ing.* Metathorax; *Fr.* Metathorax].
☆ *Eşanl.* **metakoraks.**

artı* i. <*artmak.* § ❶ *mat.* Aritmetikte kullanılan toplama (+) işareti. [*Osm.* Zâit; *Ing.* ve *Fr.* Plus]; § ❷ *fiz, kim,* ve *mat.* Sıfırdan büyük. [*Osm.* Müspet; *Ing.* Positive; *Fr.* Positif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **pozitif.** ☆ *Karş.* **eksi.**
— **kutup,** *fiz.* Doğru akımlı bir makinede kutuplardan, potansiyeli en yüksek olan kutup. [*Osm.* Kutb-u müspet; *Ing.* Positive pole; *Fr.* Pôle positif].
— **sayı,** *mat.* Sıfırdan büyük sayı. [*Osm.* Müspet aded; *Ing.* Positive number; *Fr.* Nombre positif].
☆ *Eşanl.* **pozitif sayı.**
☆ *Karş.* **negatif sayı.**
— **sonsuz.** *mat.* Düşünebildiğimiz pozitif sayıların en büyüğünden daha büyük olan sayı (+∞) [*Osm.* Zâit nâmütenâhî; *Fr.* Plus infini].
— **yön,** *astr.* Saat göstergesinin dönme yönünün karşıt yönü. Yer'in dönme yönü. [*Ing.* In counter -clockwise direction; *Fr.* Dans le sens inverse de celui des aiguilles d'une montre].

artık,-ğı, s. § ❶ Daha fazla, daha çok olan: *Bu ondan artık. Artık eksik helâl olsun.* [*Ing.* ve *Fr.* Plus]; § ❷ Yenip içildikten sonra sofrada veya kapta kalan: *Artık yemek. Artık ekmek, Artık su.* [*Ing.* Remaining, left; *Fr.* Restant, -ante § ❸ i. Bir şeyi herhangi bir şekilde harcadıktan sonra, ondan kalan kısım veya kısımlar: *Yemek artığı, kumaş artığı.* [*Osm.* Bakıye; *Ing.* Rest, remnant; *Fr.* Reste] § ● z. /ar:tık/ içinde bulunulan durum veya yapılan işin yettiğini veya yeni bir durumun başladığını anlatmak için kullanılır: *Artık gidelim* (= oturduğumuz yeter, gidelim), *Artık yaz geldi* (= kış bitti, yaz geldi). *Artık yeter* § ❹ *müz.* Bir bü yük aralık veya tam bir aralık üst noktası çıkıcı değişimle bir yarımton yükseltilerek artık haline getirilebilir § ❺ *kim.* Posa, tortu. [*Osm.* Rüsûb; *Ing.* Residue; *Fr.* Résidu]. ◉ **erkek — ğı,** *dey.* Çeşitli erkeklerle düşüp kalkmış olan *(kadın).* ◉ **yeter —,** *dey.* «Daha fazla tahammül edemem» anlamında. [*Ing.* Enough now].
☆ *Yak. anl.* **artakalan, ziyade, artmış, bakiye, fazla, zait.**
☆ *Karş.* **noksan, eksik, yetmez, gayrikâfi.**
— **çalışma (emek),** *ikt.* Marksçı teoride, işçinin, aldığı ücrete eş bir değer ürettikten sonraki çalışması.
— **çok oluyorsun,** *dey.* «*Münasebetsizliğin had dereceye vardı*», «*iyice azıttın*» anlamında.
— **gaz,** Maden kömürü gazından sentetik amonyak elde etmek için hidrojen çıkarıldıktan sonra arta kalan metan.
— **hava,** *fizyol.* Kuvvetli bir soluk verdikten sonra, akciğerlerde arta kalan hava miktarı.
— **heceli,** *dilb.* Latince ve ona benzer çekimli dillerde, sonlarına çekim eki katılınca, yalın halin dışındaki hallerden bir veya iki hece daha uzayan isim ve sıfatlara denir.
— **ikilli,** *müz.* Türk musikisinde 12.13. seyrek olarak 14 komalık ikili aralığı.
— **ikili aralığı,** *müz.* Türk musikisinin büyük özelliklerinden birini teşkil eder. Hicaz dörtlü ve beşlisinin bulunduğu bütün makamları karakterize eder.
— **magnetizma,** *fiz.* Magnetik alan dışında da devam eden mıknatıslanma. [*Osm.* Mıknatisiyet-i mütebakiye; *Ing.* Remnant magnetism; *Fr.* magnétisme restant].
— **mal,** *ikt.* Piyasanın talebini aşan ve piyasaya sürüldüğü takdirde fiyatın fazlasıyla düşmesine yol açabilecek mal miktarı.
— **malzeme,** *ask.* Bir savaş sonunda, kullanılmadan elde kalan askerî malzeme.
— **parça (döküntü),** *(dericilikte)* Bir giyim eşyası biçilirken derilerden arta kalan ve işe yarayabilen küçük parçalar.
— **şekil,** *jeol.* Bugünkü morfoklimatik şartlara uymayan yer şekli.
— **tuz,** Tuzlalarda, ertesi yıl çıkarılacak tuz çökeltilerinin tabanını meydana getirmek üzere işlenmeden bırakılan tuz tabakası.
— **yığını,** Maden fabrikalarında, çeşitli maden artıkları, cüruf, hurda ve döküntü yığını.

artık.alan*, b.i. *(Tenis'de)* Çiftlerde oyun içi sayılan ve tekler alanının iki yanında, tek ve çift oyun alanlarının yan çizgileri arasında kalan 1,37 m. enindeki alan bölmeleri. [*Ing.* ve *Fr.* Corridor].

artık.ay*, b.i. *astr.* Yunanlıların güneş yılı ile uygunluğu sağlamak için, bazı ay yıllarına ekledikleri ay.

artıkçı, s. ve i. Artık toplamakla geçinen *(kimse).*

artıkçılık,-ğı, i. Artık toplayarak geçinme.

artık.değer*, b.i. *fels.* ve *sosy.* Tarihi özdekçiliğe göre iş gücünün satın alınması karşılığında ödenmemiş emekten elde edilen değer. Marx'a göre işçinin ürettiği şeyden kendi eline geçen gündelik ile kapital sahibinin kazancı arasındaki fark olup, patronun hesabına geçer. [*Osm.* Fazla-i kıymet; *Ing.* increase in value, increment value; *Fr.* Plus-value]

artık.göl*-lü, b.i. *coğr.* ◘ **Kalık göl.**

artık.gün*, b.i. *astr.* Artık yıllarda Şubat ayına eklenen 29' uncu gün. [*Osm.* Yevm-i kebis; *Ing.* Leap day, odd day *Fr.* Jour intercalaire, bissexte].
☆ *Eşanl.* **ekgün.**

artıklama, i. *ed.* Yazıyı, sözü gereksiz ve boş yere uzatan fazla lâkırdı. Yazının bütünlüğünü bozacak hayaller ve fikirler, eşanlamlı sözler, etkisiz kelimeler, ayni anlamı bildiren cümle tekrarları artıklamayı ortaya çıkarır. [*Osm.* Haşiv; *Ing.* Perissology, tautology redundancy; *Fr.* Perissologie, tautologie].

artıklık,-ğı, i. § ❶ Daha çok olma hali. [*Ing.* Superabundance; *Fr.* Surabondance]. § ❷ Üstünlük. [*Ing.* Superiority; *Fr.* Superiorité].

artık.üretim*, b.i. *sosy.* ve *ikt.* Bir memlekette artan ürünlerin, dış pazarda yeteri kadar alıcı *(müşteri)* bulamaması. Bu durum toplum hayatında bunalma doğurur. [*Ing.* Overproduction; *Fr.* Surproduction].

artık.yıl*, b.i. *astr.* Dört yılda bir gelen ve Şubat ayını 29 yapan yıl. 365 yerine 366 günden meydana gelen yıl. [*Osm.* Sene-i kebîse; *Ing.* Leap year; *Fr.* Année bissextile].
☆ *Eşanl.* **ekliyıl.**

artılı.pul, b.i. *post.* Posta ücretlerine karşılık olan değere ilâve olarak geliri belirli dernek veya hayır kurumlarına yardım olarak ödenecek değerleri de taşıyan pullardır. [*Ing.* Surcharge; *Fr.* Surtaxe].
☆ *Eşanl.* **munzam değerli pul, sürtaksli pul.**

artım*, i. < *artmak.* § ❶ Artma, fazlalaşma, çoğalma: *Nüfus artımı.* [*Ing.* Increase, augmentation; *Fr.* Accroissement]. § ● *trm.* Bir ağacın veya ağaçlığın çap, kesit yüzeyi, boy, hacim,kitle veya değer bakımından artımı.

artımlama, i. *ed.* Söz sanatlarından; söze kuvvet vermek için, bir fikri gereksiz gibi görünen kelimelerle tekrar etme: «*Kulağımla duydum*», «*Gözümle gördüm*» gibi. [*Osm.* Haşv-i melih; *Ing.* Pleonasm, *Fr.* Pléonasme].

artımlamalı, s. *ed.* Artımlama ile ilgili: İçinde artımlama bulunan. [*Ing.* Pleonastic; *Fr.* Pléonastique].

artımlı, s. Pişince miktarı artar gibi görünen: *Artımlı pirinç.* [*Ing.* Fully swelling (rice, ete); *Fr.* Se dit surtout pour le riz qui après la cuisson paraît avoir augmenté].
☆ *Yak. anl.* **çoğalan, kabaran.**
☆ *Karş.* **eksilen, sinen.**

artırıcı, s. Çoğaltan. [*Fr.* Qui fait excéder].

artırılmak, nsz. f. Artırma işine konu olmak.

[*Ing.* To be increased or augmented; *Fr.* Être augmenté].

artırım°, i. < *artırmak*. Bir şeyi idareli harcayarak bir kısmını elde tutma, tutumla biriktirme. [*Osm.* Tasarruf; *Ing.* Economy; *Fr.* Économie].

☆ *Eşanl.* **tutum.**

☆ *Karş.* **harvurup harman savurma, müsriflik, israf .**

art(t)ırma, i. § ● Artırmak eylemi, çoğaltma. [*Ing.* Increasing, augmenting]. § ● Bir satışta istekliler arasında fiyatı yükseltme. Alıcılar arasındaki yarışmaya dayanan ve en yüksek fiyatı sürene malın verilmesiyle biten bir satış usulü. [*Osm.* Müzayede; *Ing. (Sale by)* Auction; *Fr.* Enchère]. ☆ *Karş.* **eksiltme.** § ● Artırım. ◉ **açık ~** ve **eksiltme.** *huk.* Pey ve tekliflerin herkesin iştirâk edebileceği rakipler önünde açıkça sürülmesiyle yapılan artırma ve eksiltme. [*Lat. Subhastatio, venditio sub hasta; Ing.* Public (official) auction; *Fr.* Vente aux enchères publiques]. ◉ **cebrî ~**, *huk.* ◘ Cebrî. ◉ **ihtiyarî ~**, *huk.* Mal sahibinin nef'ine yapılan satışlarda cereyan eder. Mal sahibinin arzusu ile veya bir terekenin tasfiyesi için yapılan satışlarda olduğu gibi. [*Ing.* Voluntary sale by auction; *Fr.* Encheres volontaires et publiques]. ◉ **kapalı zarf usulüyle ~**, *huk.* Pey ve tekliflerin rakiplerden gizli ve yazılı olarak arz edilmesi. [*Ing.* Sealed tender; *Fr.* Soumission dans l'adjudication] ◉ **mahdut ~**, *huk.* Şahsen belirli kimselerin katılabileceği artırmalar. [*Ing.* Sealed tender; *Fr.* Soumission dans l'adjudication].

☆ *Karş.* § ● **eksiltme,** § ● münakasa.

~ ve eksiltme, *huk.* Devlet mallarının alım ve satımında en istifadeli alım satım şartlarını elde edebilmek için yapılan alım ve satım şekli. [*Ing.* Auction; *Fr.* Encheres].

art(t)ırmak(-ı), § ● Bir şeyin artmasını sağlamak, çoğaltmak, fazlalaştırmak. § ❷ Herhangi bir malın fiyatını yükseltmek § ❸ Tutumlu davranarak biriktirmek. § ❹ nsz. *mec.* Bir davranışta aşırı *(ileri)* gitmek: *Sen adamakıllı arttırdın.* [*Ing.* To increase, to augment; *Fr.* Augmenter].

artış, i. ◘ Artma.

artifisiyel, s. *Fr. artificiel,-le.* ◘ Sun'î.

artikl, i. *Fr. article.* Tüccarın sattığı eşya çeşidi grupları.

artikülatör,-rü i. *Fr. articulateur. tıp.* Diş hekimliğinde protez yapımında kullanılan cihaz. Alçıdan diş kalıbı modellerine çiğneme hareketleri yaptırır. [*Ing.* Articulator].

artiküler, s. *Fr. articulaire. anat.* Ekleme *(eklemelere)* ait. [*Ing.* Articular].

artinit,-ti, i. *Fr. artinite. min.* Hidratlı tabiî magnezyum karbonat. [*Ing.* Artinite].

artist,-ti, i. *Fr. artiste, fels.* § ● Güzel sanatlardan birini iş edinen kimse, sanatçı [*Osm.* Sanatkâr; *Ing.* Artist; *Fr.* Artiste]. § ❷ *h.d.* Eğlence yerlerinde numara *(gösteri)* yapan kimse *(özellikle kadın).* [*Ing.* Show-girl; *Fr.* Figurante]. § ● Sinema ve tiyatro sanatçısı. [*Ing.* Actor, actoress; *Fr.* Acteur, actrice].

~ gibi, *dey.* Gösterişli güzel kadın veya kızlara verilen bir sıfat.

artistik, s. *Fr. artistique.* § ● *tiy.* (a) Doğal olmayan, eğitimle elde edilen gövde hareketlerinin tümüne denir; (b) Kimi yorumculara göre, tiyatroda daha çok dış görünüşe, yani edeblyat dışı göstermeci öğelerin tümünü kapsayan genel kavram. § ❷ Sanatlı, sanatça, sanatlıca. Güzel sanatların gerektirdiği niteliğe uygun. [*Ing.* Artistic].

~ zekâ, Madde, hareket, ses, çizgi, renk gibi motifleri kullanarak insan ruhunun çeşit -zekâ tipi.

artistlik,-ği i. Sanatçılık, sanatkârlık.

art.izlenimcilik,-ği b.i. *res.* İzlenimcilerden doğayı yapısal bir kuruluş içine oturtmayı deneyen ve izlenimcilerin güneş renklerinin yanında kara ve beyaz renkleri de kullanan bir resim akımı. [*Ing.* Post-impressionism; *Fr.* Post-impressionnisme].

art.kafa, b.i. *anat.* Kafanın arka, alt ve orta kısmı. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Occiput].

~ kemiği, *anat.* ve *zool.* Kafatasının art parçasını meydana getiren bileşik bir kemik. [*Osm.* Azm-ı kafa; *Ing.* Occipital bone; *Fr.* Os occipital]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 108* — **BURUN BOŞLUĞU.**

☆ *Eşanl.* **oksipital kemik**

art.kök,-kü, b.i. *biy.* Omuriliğin kelebek biçiminde olan boz-maddesinin dorsal çıkıntıları. [*Ing.* Ventral root; *Fr.* Corne postérieure].

artlarınca, z. Arkalarında, peşlerine düşerek.

art-lop,-pu, b.i. *biy.* Hipofiz bezinin art parçası. [*Ing.* Posterior lobe; *Fr.* Lobe postérieure].

artma, i. § ● Artmak eylemi § ❷ Artmış şey § ● *mat.* Değişken bir niteliğin çoğalması. [*Osm.* Tezayüt. *Ing.* Increase, augmentation, rise; *Fr.* Accroisement] § ❸ sosy. Belirli bir zaman süresinde bir nüfus kütlesinde doğumların ölümlere göre artışı [*Ing.* Growing. *Fr.* Croissance].

artmak, nsz. f. § ● Çoğalmak, eskisinden fazla olmak, bir ölçüyü geçmek *Soğuk arttı. masraf arttı.* [*Ing.* To increase; *Fr.* Croître, s'augmenter]. § ● Harcanandan geri kalmak. [*Ing.* To remain over; *Fr.* Rester]. § ❸ Yükselmek: *Ateşi birdenbire arttı. Altın fiyatları alabildiğine arttı.* [*Ing.* To rise; *Fr.* S'élever, se hausser]. ◉ **arttıkça ~**, *dey.* Git gide çoğalıp fazlalaşmak.

☆ *Karş.* **azalmak, eksilmek.**

art.oda, b.i. *biy.* ve *anat.* Göz merceği ile iris arasındaki içi özel bir sıvı ile dolu dar boşluk. [*Ing.* Posterior aqueous chamber; *Fr.* Chambre postérieure].

artofor, i. *Fr. artophore.* Ortodoks kiliselerinde mukaddes hamur konulan gümüş kap. [*Ing.* Artophorion].

art.oluşum°, b.i. Önceden değil de sonra meydana gelen oluşum. Bireylerde, ancak bu bireyler olgunlaştıktan sonra meydana gelen tohumlar için kullanılır.

☆ *Karş.* **önoluşum.**

artospor, i. *Fr. artospore. biy.* Bazı Algler'de koloniden ayrılan ve yeni bir kolonînin başlangıcını teşkil eden hücre.

artrektomi, i. *Fr. arthrectomie. tıp.* Eklemin hasta kısımlarının ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Arthrectomy].

artrit,-ti, i. *Fr. arthrite. tıp.* İnsan veya hayvanda eklem iltihabı. [*Ing.* Arthritis].

artritik, s. *Fr. arthritique. tıp.* § ● Eklem oynaklığıyle ilgili. [*Ing.* Arthritic]. § ❷ i. Eklem iltihaplı hasta. [*Ing.* Arthritic].

artritizm, i. *Fr. arthritisme. tıp.* Çeşitli bozukluklarla kendini gösteren hastalık belirtisi. [*Ing.* Arthritism].

artrodez, i. *Fr. arthrodèse. tıp.* Bir eklemin kaynaşıp bitişmesini sağlamak için yapılan ameliyat. Artifisiyel ankiloz. [*Ing.* Arthrodesis].

artrodi, i. *Fr. arthrodie* < *Lat. athrodia. anat.* ◘ Düz eklem.

artrodini, i. *Fr. arthrodynie. tıp.* Eklemlerde duyulan ve yeri kesinlikle sınırlanamayan ağrı: *(eklemde şişkinlik görülmez, ateş yükselmez).* [*Ing.* Arthrodynia].

artrojen, s. *Fr. arthrogène. biy.* Ana bitkilerden ayrılmış parçalardan gelişmiş. [*Ing.* Arthrogenous].

artroksilon, i. *Fr. arthroxylon. Calamariae* grupundan fosil ağaç.

artrolit,-ti, i. *Fr. arthrolithe. tıp.* Oynakta serbestçe hareket eden cisimler. [*Ing.* Arthrolith].

artroliz, i. *Fr. arthrolyse. tıp.* Ankiloza uğramış bir ekleme hareketlilik vermek için eklem bağlarının ve eklem kapsülünün kesilmesi. [*Ing.* Arthrolysis].

artroloji, i. *Fr. arthrologie. tıp.* Anatominin eklemlerle ilgili bölümü. [*Ing.* Arthrology].

☆ *Eşanl.* **eklembilim .**

artropati, i. *Fr. arthropathie. tıp.* Oynak hastalığı. En çok sinir sistemindeki değişiklikler sonucu görülür. [*Ing.* Arthropathy].

artroplasti, i. *Fr. arthroplastie. tıp.* Eklemler üzerinde yapılan plâstik ameliyatlar. [*Ing.* Arthroplasty].

artropter, s. *Fr. arthroptère* < *Yun. arthron,* eklem + *pteron,* kanat. *biy.* Eklemli yüzgece sahip *(hayvanlar hk.).* [*Ing.* Arthropterous].

artroriz, i. *Fr. arthrorise. tıp.* Bir eklemin hareketlerini kemikle veya başka bir destekle sınırlandırmak amaciyle yapılan ameliyat.

artrosel, i. *tıp.* Eklem şişmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Arthrocele].

artrospor, i. *Fr. arthrospore. biy.* Eklemli spor. Segmentasyon veya ayrılma suretiyle ana hücreden meydana gelen spor. [*Ing.* Arthrospore].

artrotomi, i. *Fr. arthrotomie. tıp.* Eklem ameliyatı. [*Ing.* Arthrotomy].

artroz, i. *Fr. arthrose. tıp.* Çeşitli bozukluklar gösteren fakat iltihaplı olmayan eklem hastalığı. [*Ing.* Arthrosis.

arttan solungaçlılar, ç.b.i. *zool.* Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının, Karından - ayaklılar *(Gastropoda)* sınıfının bir takımı. Solunum organları *(ktenidyum)* yüreğin art bölgesinde yer almıştır. Kabuk küçük veya hiç yoktur. Hepsi erdisidir. **Saçaklı sümüklü böcek** *(Aeolis papillosa),* **Doris** *(Doris);* **Deniz tavşanı** *(Aplysia)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Opisthobranchia; Ing.* ve *Fr.* Opisthobranches].

artuç, i. Ucu sivri bir demirle donanmış, uzunca çubuk seklinde mızrak çeşidinden eski bir silâh. [*Ing.* ve *Fr.* Lance].

art.ülke, b.i. *coğr.* Bir bölgenin, kıyı veya limanlara göre içeride kalan kesimi. [*Ing.* ve *Fr.* Hinterland].

arûs, i. *Osm.* < *Ar.* Yeni evlenen kadın, gelin.

arusek,-ği, /arüsek/ s. *Ar. arus* + *Fars. ek.* § ● Yeşil ve pembe renkte menevişli ve helisel şeklinde kabuğu olan bir çeşit deniz hayvanı olup, kabuklarıyla mobilyalar ve marangoz işleri üzerine kaplamalar ve süsler yapılır. § ● Düşmana taş atmağa yarayan küçük mancınık. [*Ing.* A small kind of catapult].

arusekli /arüsekli/, s Arusek denilen sedef cinsinden kakmaları olan *(eşya).*

aruz /arûz/, i.ç. *eârîz. Osm.* < *Ar.* § ● Çadırın ortasına dikilen, çadıra destek olan kazık. § ❷ *ed.* Hecelerin uzunluğu ve kısalığı temeline dayanan söz kalıplarından ibaret nazım ölçüsü. [*Ing.* Prosody; *Fr.* Prosodie, règles de versificat'on].

aruzcu, s. Aruz vezniyle şiir yazan veya aruz vezni taraflısı. [*Ing.* A. prosodian or prosodist; *Fr.* Prosodiste].

arvana, i. *Fars. zool.* Dişi deve. [*Ing.* She-camel; *Fr.* Chamelle].

arya[1] /ar:ya/, i. *It. aria. müz.* Operalarda bir kişi tarafından söylenen uzun dramatik şarkı. [*Ing.* ve *Fr.* Aria]

arya[2] /ar:ya/ i. *den.* Sancağı, yelkeni veya sereni direkten aşağı alma. [*Fr.* Aria]

~ direk, *den.* Bir kaza sonucu yüksek direkleri kırılan bir gemiye takılan küçük boy direk.

~ dümen, *den.* Denizlerden veya herhangi bir sebepten dümen yelpazesi parçalandığı veya büsbütün yok olduğu zamanlarda mümkün olduğu kadar gemiyi idare edebilmek üzere bir seren üzerine tahtalar bağlamak suretiyle yapılan iğreti dümen.

~ kuşak cıvatası, *den.* Forma kuşaklarını iskarmozlara bağlamak üzere kullanılan başları halkalı cıvatalar.

☆ *Eşanl.* **forma cıvatası.**

~ kuşak çırpısı, *den.* Postaların karga borinasını resme göre tesviye etmek üzere tutulan çırpı. Bu çırpı yardımıyle postalar nişanlanır ve bu nişanlar üzerine formalar bağlanır.

~ kuşaklar, *den.* Çapa tahtaları kaplanıncaya kadar iskarmozları istenilen vaziyette tutmak üzere dış taraftan postalara baştan kıça doğru forma civatalariyle vurulan kuşaklar.

~ kürek, *den.* İşletilmeyip puta vaziyetinde tutulan küreklerin usulünce içeri alınıp palaları başa bakmak ve alabandalara yakın bulunmak üzere oturaklar üstüne konması için verilen kumanda. [*Ing.* Boat the oars!]

~ sancak; *den.* Gemilerin uyrukluk işaretini gösteren, kıç gönderlerine veya gizlice çekilen sancağın akşamları özel törenle aşağı alınması.

~ seren, *den.* Ufak yelkenli gemilerin rüzgârı kıçtan aldıkları zaman daha hızlı gitmek için pruva direklerine çektikleri ve üzerine dört döşe yelken taktıkları seren.

~ vermek ,*dey.* Geriye almak üzere ödünç olarak vermek. [*Ing.* To give for temporary use, to lend. *Fr.* Prêter].

~ yelken, *den.* Sakin havalarda rüzgâra fazla yüzey sağlamak ve hızı arttırmak için açılan ince bezden yapılmış ek yelken.

aryanizm, i. *Fr. arianisme. fels.* ◘ Ariusçuluk.

ar.yapma, b.i. *tekn.* Derilerin, tabaklamadan önce ve yapağı yolma işleminden sonra, kavaleta üzerinde iki saplı kör bir kavaleta bıçağı ile kıl diplerinin temizlenmesi.

arz[1], i. *Osm.*<*Ar.* § ❶ Gösterme, sunma, sunu. [*Ing.* Presentation, demonstration; *Fr.* Présentation]. § ❷ *ikt.* Belirli bir süre içinde, belirli bir piyasada ve belirli fiyatlarla satılmak istenen mal ve hizmet miktarı. Satmak üzere müşteriye yapılan teklif. [*Ing.* Supply, Offer; *Fr.* Approvisionnement; Offre]. § ❸ *tar.* (a) Osmanlı Padişahlarına divan görüşme ve kararları hakkında bilgi sunulması. (b) Abbasîlerden itibaren Müslüman devletlerinde askerin teftişi ve yoklaması. ◉ ~ ı, **cemal**, *dey.* Yüzünü gösterme. [*Ing.* A. showing one's fair face]. ◉ ~ ı **endam etmek**, *dey.* Görünmek, boy göstermek, ortaya çıkmak. ◉ ~ ı **hal**, *dey.* § ❶ Halini sözle anlatma. § ❷ Dilekçe. [*Ing.* An offering of one's services]. ◉ ~ ı **hürmet**, *dey.* Saygı sunma. [*Ing.* A presenting one's respects].

~ **dairesi**, *coğr.* ◘ Enlem .

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Yüksek bir mevkide bulunan veya nezaketen yüksek mevkide olduğu kabul edilen veya saygı duyulan birisine bir şeyi bildirmek, göstermek. ☆ *Eşanl.* **sunmak**. [*Ing.* To submit, to lay before, to present; *Fr.* Soumettre, présenter]. § ❷ Söylemek, anlatmak. [*Ing.* To explain; *Fr.* Expliquer].

~ **odası**, Eskiden padişahların devlet ricali ve sefirleri kabul ettikleri ve onların maruzatlarını dinledikleri büyük oda. [*Ing.* The sultan's audience hall in the Grand Palace; *Fr.* Salle d'audience].

~ **ve talep**, *ikt.* Sunu ve istek. Belirli bir anda, belirli bir piyasada satıcıların belli bir fiyattan satmak isteyecekleri mal miktarı. [*Ing.* Supply and demand; *Fr.* L'offre et la demande].

arz[2], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Toprak, yer. § ❷ Dünya, yer küresi, yeryüzü. § ❸ Ülke, memleket ◉**coğrafi** ~, *coğr.* ◘ Coğrafi.

arz[3], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Genişlik, en. § ❷ *astr.* ve *coğr.* Enlem dairesi.

arzanî /arzânî/, s. *Osm.* < *Ar.* Enine olarak. [*Ing.* Transversal; *Fr.* Transversale].

Arzıtlek,-ği, öz. i. *astr.* Güneşe en yakın gezegenin adı. [*Ing.* Mercury; *Fr.* Mercure].

☆ *Eşanl.* **Utarit, Merkür.**

arzî, s. Arza ait, yeryüzüyle ilgili. [*Ing.* Earthly, terrestrial; *Fr.* Terrestre].

arziyat,-tı /ârziyât/, i. *Osm.* < *Ar. arziyyât. esk.* Jeoloji.

arzu /ârzû/, *Osm* < *Ar, arzu. fels.* ve *psik.* § ❶ (a) Bir şeyi elde etmek için duyulan istek: *Bir şey arzu etmek, Gitmek arzusunda bulunmak, Arzum yoktur;* (b) Organik veya fiziksel ihtiyaç, cinsel istek. [*Ing.* Wish, want, desire; *Fr.* Désire, envie]. § ❷ öz.i. Kadın adı. ◉ ~ **ya düşmek**, *dey.* Istemek arzulamak. [*Ing.* To desire, to wish (for), to want, to long (for); *Fr.* Désirer].

☆ *Yak. anl.* **istek, dilhah, dilek, matlûp, gönül isteği, temenni, heves**, sevda, **iştah (iştaha), şevk**, irade, ihtiras, **düşkünlük, intimah, iptilâ, tiryakilik**.

~ **buyurmak**, *dey.* Istemek, emretmek *(saygı duyulan kişiler için kullanılır).* [*Ing.* To require, need, want; *Fr.* Vouloir, commander].

~ **doğmak**, *dey.* istek duymak. [*Ing.* To feel desire; *Fr.* Avoir le desir].

~ **duymak**, *dey.* Bir şeye veya birine karşı içinde bir istek duymak, ihtiyaç duymak *Ing.* To long for, to wish (for), to desire, want; *Fr.* Vouloir, desirer, avoir le desir].

~ **etmek**, § ❶ Istemek. [*ing.* To desire, to wish; *Fr.* Desirer, avoir -le désir].

§ ❷ Cinsel istek duymak. [*ing.* To have a sexual desire]

~ **uyanmak**, *dey.* Istek duymak.

~ **vermek** *dey.* Istek duygusu uyandırmak.

arzu.hal,-li /arzuhâl/, b.i. *Osm.* < *Ar. arz.* bildirme + *hâl, durum*, > *arz-ı hâl.* Dilekçe.

☆ *Eşanl.* **istida**.

~ **gibi (kadar)**, *dey.* Bir mektubun çok uzun olduğunu anlatmak için söylenir.

arzuhalci, i. Okuma yazma bilmeyenlere dilekçe, mektup v.b. yazan ve bu iş için para alan kimse. [*Ing.* Writer of petitions].

~ **dükkânı**, Ötekinin berikinin arzuhallerini yazan kimsenin oturduğu yer.

arzuhalcilik,-ği, i. Arzuhal yazma işi.

arzu.keş /arzûkeş/, b.s. *Osm.* < *Fars.* Yürekten, can atan, fazla isteyen. [*Ing.* Desirous; *Fr.* Desireux].

☆ *Yak. anl.* **özleyen, arzulu, istekli, heveslî, ârzûmend, ârzûdâr, hâhiş ar, hâhişger.**

arzulama, i. Isteme, istekli olma. [*ing.* Desiring, wishing].

arzulamak(-i), /arzûlamak/, f. Arzu duymak, özlemek, istemek. [*Ing.* To desire, to wish, to miss; *Fr.* Vouloir, désirer; a pirer à qch, à qn].

arzulanmak, nsz. f. Özlenmek, bir şeye karşı istek duyulmak. [*Ing.* To be desired].

arzulatmak, f. Özletmek, kendisine karşı istek duyurmak.

arzulu /arzûlu/, i. Hevesli, istekli. [*Ing.* Desirous, wishing, longing; *Fr.* Désireux,-euse, envieux, -euse].

arzusuz, s. Isteksiz, gönüllü olmayan. [*Ing.* Disinclined, unwilling, reluctant, indifferent, apathetic; *Fr.* Sans plaisir, à contrecœur].

arzusuzluk,-ğu, i. Isteksizlik, gönülsüzlük. [*Ing.* Disinclination, reluctance; *Fr.* Répugnance, aversion].

as[1], i. *Lat.* § ❶ Iskambil kâğıtlarının birlisi. [*Ing.* Ace; *Fr.* As]. ☆ *Eşanl.* **aso.** § ❷ Bir işte başta gelen kimse.

as[2], s. Önek olarak, ast sıfatının kısaltılmış şekli. *Assubay, asteğmen* gibi birçok sözlerin başına gelerek onların bir alt derecede olduğunu anlatır. [*Ing.* Assistant, deputy, vice; *Fr.* Prefixe qui designe le subalterne].

as[3], i. *zool.* ◘ **Kakuz**.

as[4], *kim.* Arsenik elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of arsenic; *Fr.* Symbole de l'arsenic].

âs, i. *Osm.* < *Ar. bot.* ◘ **Mersin ağacı.**

asa /asâ/, i. *Osm.* < *Ar. asâ* § ❶ Eskiden ihtiyarların dayanmak için kullandıkları uzun değnek. [*Ing.* Stick; *Fr.* Bâton]. § ❷ Bazı ülkelerde, törenlerde, din adamlarının taşıdıkları uzun, hükümdarların ve mareşallerin ellerinde tuttukları kısa ve üzerleri süslü sopa. [*Ing.* Staff; *Fr.* Crosse]. § ❸ *sosy.* Dervişlerin taşıdıkları sopa. Abâ ile birlikte sufi veya dervişin iki esaslı sembolik unsurudur. Dervişler, başlıca geçgin olanları *(Horasan erenleri, Kalenderîler gibi)* uzun yollara asâ ile inilerler. Bunu fakirlerinde bu bir çeşit keramet âleti halini alır. [*Ing.* Rod; *Fr.* Bâton du derviche]. ◉ **hükümdar ~ sı**, Eski hükümdarların hükümet ve iktidar işareti olarak ellerinde taşıdıkları kısa veya uzun, üstü oymalı ve süslü, bazıları gümüş ve altınla kaplı, değerli taşlarla tarsi edilmiş değnek. [*Ing.* Scepter; *Fr.* Sceptre].

~ **otu**, *bot.* Kökünden elde olunan zamk tıpta yatıştırıcı, veterinerlikte peklik verici olarak, kesilen dallarından akan ratenç, ve kı yapmak için kullanılan, *Umbelliferae* familyasından bir bitki.

âsâ, e. *Osm.* < *Fars. Gibi.* Eski edebiyat eserlerinde kelime takımlarında kullanılırdı. *Cennet âsâ.*

☆ *Yak. anl.* **mânend, veş.**

asab, ◘ **Asap**.

asâb /âsâb/, asab'ın çoğulu. ◉ ~ **güş**, Kulağın sinirleri.

asaba, asabe, i. *Ar. asab.* § ❶ *sosy.* Akrabalık terimi. Erkek *(baba)* tarafından akrabalar. [*Fr.* Agnat]. § ❷ *san.* ve *mim.* (a) Bir yüzey üzerinde veya kenarında dışarıya doğru yuvarlak veya köşeli bir çubuk şeklinde yapılan süsleme nitelikteki kısımlar; (b) Silmelerin ince ve düz kısımları. [*Ing.* Reglet; *Fr.* Reglet]. ◉ **soy ~ sı**, *sosy.* Ölen kimsenin fiilî patronu. *(ki mutlak azatlı sayılır).*

asabât, ç.i. **asabe**'nin çoğulu.

asabî /asabî/, s. § ❶ *anat.* ve *biy.* Asap ile ilgili: *Asabî hastalık.* [*Ing.* Neural, tendinous; *Fr.* Nerveux,-euse, tendineux, neural]. § ❷ Sinirli, hırçın: *Asabî mizaç.* [*Ing.* Nervous; *Fr.* Nerveux,-euse]. § ❸ Çabuk öfkelenen, parlayan, hiddetli, sinirli: *Asabî adam.* [*Ing.* ve *Fr.* Irritable].

☆ *Eşanl.* § ❶ **sinirsel**. § ❷ **aksi, ters, huysuz, asi, kavgacı, afacan, serkeş, geçimsiz**. § ❸ **Öfkeli.**

☆ *Karş.* § ❷ **iyi huylu, yumuşak başlı, uysal, halim selim, mûlayim.** § ❶ **soğukkanlı** .

~ **sistem**, *tıp.* Sinir sistemi. [*Osm.* Cümle-i asabiye; *Ing.* Nervous system; *Fr.* Système nerveux].

asabilik,-ği, i. Sinirlilik, sinirli olma hali. [*Ing.* Nervousness, irritability; *Fr.* Nervosite].

asabiye, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sinirle ilgili, sinire ait. § ❷ *tıp.* Sinir hastalıkları. [*Ing.*. Nervous diseases; *Fr.* Maladies nerveuses].

asabiyeci, i. *tıp.* Sinir hastalıkları uzmanı. Sinir doktoru. [*Ing.* Neorologist, nerve specialist; *Fr.* Neurologue].

☆ *Eşanl.* **nörolog, asabiye mütehassısı.**

asabiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. asabiyyet.* Aşırı ve kontrolsüz tepkiler, öfkelenme, erginlik ve bunlara eşlik eden organ belirtileri *(damar basıncı değişmeleri, ellerde titreme, kaslarda irade dışı gerginlik v.b.)* ile birlikte davranış. [*Ing.* Nervousness, irritability; *Fr.* Nervosite].

☆ *Eşanl.* **sinirlilik.**

asabîleşmek, nsz. f. *Osm.* < *Ar. sabî* + *T. leşmek.* kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek. [*Ing.* To become(get) nervous or uneasy, to be irritated; *Fr.* S'énerver, devenir nerveux].

asacak,-ğı, i. Askı: *Duvardaki asacak bu dar çok ağırlığı taşıyamaz.*

asadolu, i. A. Çobanların çaldığı ıslık. [*Fr.*

asaf, i. *Osm.* < *aşaf. bot. esk.* ◘ **Kebere.**

âsaf, i. *ibr.* *âşaf. esk.* § ❶ Hz. Süleyman'ın ünlü vezirinin adı. § ❷ Vezir. § ❸ öz. i. Erkek adı.

âsafane, z. Vezire yakışırcasına.

asal[*], s. *Fars. mat.* Başlıca, esaslı, temel niteliğinde olan: *Asal sayı.* [*Osm.* Aslî, esasî [*ing.* Fundamental; *Fr.* Fondamental]. § ❷ *mat.* Çevrimsel *(siklik)* bir grupta, tüm olarak grupu doğuran bir eleman için söylenir.

☆ *Karş.* yardımcı.

~ **cisim**, *mat.* Bir K cismi üstüne birim elemanıyle bu elemanın katlarından meydana gelen 5 cismi.

~ **çokterimli**, *mat.* Bir K cismi üzerindeki bir çokterimli, aynı cisim üzerinde iki çokterimli çarpımı halinde yazılışı.

~ **doğru**, *mat.* Projektif düzlemde üçgenlerinin asal bir noktaya bağlayan doğru.

~ **eksen**, *mec.* Bir konik kesitten keyfi olarak geçirilen eksen.

~ **gazlar**, *kim.* Atmosferdeki soy gazlar. [*Osm.* Gâzât-ı necibe; *Fr.* Gaz nobles].

~ **ışın**, *mat.* Görüş noktasından geçen gerçek ışını.

~ **metaller**, *kim.* Eskiden oksijenle birleşmedikleri sanılan altın ve platin gibi metaller.

~ **nokta**, *mat.* Bir tablonun görüş noktası. Gözün bu tablo üzerindeki izdüşümü.

~ **sayı**, *mat.* Yalnız kendisi ve bir sayısıyla bölünebilen tam sayı. [*ing.* Prime number].

☆ *Eşanl.* **bölünmez sayı.**

~ **şekil**, *jeol.* Doğrudan doğruya tektonik bir değişme sebebiyle oluşmuş yerey şekli.

asalak,-ğı, i. ve s. < *asılmak.* § ❶ *biy., bot., zool., coğr.* ve *trm.* Başka bir hayvan veya bitkinin üstünde ve onun zararına yaşayan *(hayvan veya bitki).* [*Osm.* Tufeylî; tufeyl; *Ing.* ve *Fr.* Parasite]. § ❷ *mec.* Başkalarının sırtından geçinen *(kimse).* ◉ **dış ~**, *zool.* ◘ **Dışasalak.** ◉ **iç ~**, *zool.* ◘ **İçasalak.** ◉ **sıtma asalağı**, *zool.* Bir hücreli hayvanlardan Sporlular *(Sporozoa)* sınıfına giren bir cins. *P. vivax, P. malariae, P. falciparum* olmak üzere 3 türü insanlarda 3 değişik sıtma hastalığına sebep olur. Anofel denen sivrisinekle taşınırlar. [*Lat.* Plasmodium; *Ing.* Malarial parasite; *Fr.* Plasmodium]. ☆ *Eşanl.* **sıtma paraziti, plazmodyum.** ☆ *Eşanl.* § ❶ **Parazit,** § ❷ **beleşçi, parasız geçinen, cabacı, bâdıhavacı, lüpçü, otlakçı, vurguncu, karaborsacı, ekti, sığıntı.**

~ **bilimi**, ◘ **Asalakbilim.**

~ **bitki**, *bot.* ◘ **Bitki.**

~ **hastalığı**, *tıp.* § ❶ Bir canlının içinde veya üstünde yaşayan asalaktan ileri gelen

hastalık. § ❷ Bir asalağın aracılığıyla geçen hastalık.

asalak.arıgiller, ç.i. *zool.* Böcekler *(insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familya. Yumurtalarını başka böceklerin larvalarına bırakırlar. [*Lat. Ichneumonidae; Ing.* Inchneumon flies; *Fr.* Ichneumonides].

asalak.bilim*, b.i. *biy.* ve *tıp.* İnsan, hayvan ve bitkilerdeki asalakları inceleyen biyoloji ve tıp dalı. [*Osm.* Mebhas-ı tufeylât; *Ing.* Parasitology; *Fr.* Parasitologie].

☆ *Eşanl.* **parazitoloji.**

asalak.bilimsel*, b.s. *biy.* Asalakbilimle ilgili olan. [*Ing.* Parasitological; *Fr.* Parasitologique].

☆ *Eşanl.* parazitolojik.

asalakçılık,-ğı, i. *fels.* Başkalarının sırtından geçinmecilik. [*Osm.* Tufeylîlik; *Ing.* Parasitism; *Fr.* Parasitisme].

asalaklık,-ğı, i. *biy., bot.* ve *zool.* Başka başka iki canlı varlık arasında meydana gelen ve yalnız bir tarafın yararını gözeten yaşama tarzı. Bir ortak yaşama tipi olup, birarada yaşayan iki bireyden biri diğeri zararına ortaklıktan yararlanır. [*Osm.* Tufeyliyet; *Ing.* Parasitism; *Fr.* Parasitisme]. ☆ *Eşanl.* **tufeylîlik, ortakyaşama, ortakçılık, parazitlik.** ◉ **dış —**, *zool.* ◘ **Dışasalaklık.** ◉ **iç —**, *zool.* ◘ **İçasalaklık.**

asalet,-ti, /asalet/, i. *Osm.* < *Ar. asl.* § ❶ Soysop temizliği, soyluluk. [*Ing.* Nobility; *Fr.* Noblesse]. § ❷ Kendi nâmına hareket. [*Ing.* A performing the duties of an office, by right and not as substitute; definitive appointment; *Fr.* L'état de titulaire d'une fonction par opposition à celui de représentant] § ❸ *ed. (divan edebiyatında)* sözde ba yağı kelime ve deyimlerin bulunmaması hali. [*Osm.* Edeb-i kelâm; *Ing.* Euphemism; *Fr.* Euphemisme].

☆ *Karş.* § ❸ **âdilik, bayağılık.**

asaleten /asaleten/, z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Asil olarak, temelli olarak. § ❷ Kendi adına hareket ederek. [*Ing.* Acting as principal and not as a representative; *Fr.* Pas par représentant].

Karş. **vekâleten.**

tâyin, *huk.* Devamlı görev yapmak üzere bir hizmete atanma. [*Ing.* ve *Fr.* Titularisation].

asaletli, s. Soy ve nesep sahibi, soylu.

asaletmeap, i. *tar.* Hükümdarlara veya diğer asillere hitap ederken kullanılan saygı sözü. [*Ing.* Your majesty, your highness; *Fr.* Votre majeste].

as.altı.kat, b.i. ve s. *mat.* Başka bir sayı içinde altı defa bulunan bir sayı için kullanılır: *3 sayısı 18'in asaltıkatıdır.*

asamble, i. *Fr. assemblé.* Klâsik dansta temel adım. İki ayağını birleştirerek zıplama.

asansör,-rü, i. *Fr. ascenseur. inş.* ve *fiz.* Dik veya pek az eğik raylar arasında hareket eden ve makina ile çalışan bir kabin içinde insan, hayvan veya yükleri yüksek yerlere çıkarıp indirmeye yarayan araç: *Beşinci kata çıkmak üzere asansöre bindik.* [*Ing.* Elevator, lift]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 19* — **ASANSÖR**

asansörcü, i. Asansörün işletilmesiyle görevli otel müstahdemi. [*Ing.* Lift attendant; *Fr.* Liftier].

âsap /âsâp/, **asap**[1]'in çoğulu.

asap, ç.i. *Osm.* < *Ar. asâb.* Sinir: *Asap bozukluğu.* [*Ing.* Nerve; *Fr.* Nerf].

asır[1] /âsâr/, **asr**'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Yüzyıllar, asırlar. [*Ing.* Centuries; *Fr.* Siècles].

asar[2], **eser**'in çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Eserler, meydana getirilmiş şeyler veya işler. [*Ing.* Works; *Fr.* Oeuvres]. ◉ **—ı atika,** ◘ **Eski eserler.**

asayiş /asayiş/, i. *Osm.* < *Fars. âsûden,* dinlenmek, *fels.* ve *sosy.* Düzen ve dirlik. Bir yerin düzen ve dirlik içinde bulunması hali. Devlet gücünün toplum düzen ve dirliğini koruması hali. [*Ing.* Public order, public security; *Fr.* Sécurité, ordre public].

☆ *Eşanl.* **güvenlik ,emniyet.**

☆ *Yak. anl.* **düzenlik, rahat, huzur, baysallık.**

☆ *Karş.* **düzensizlik, rahatsızlık, güvensizlik, huzursuzluk ,yadgüven, anarşi.**

— berkemal, *dey.* Güvenlik yerinde, işler yolunda.

asayişli, s. Emniyetli, rahat ve huzur verici.

asayişsizlik,-ği, i. Kanun ve nizama aykırı hareket etme, karışıklık. [*Ing.* Want of order and security, disturbance; *Fr.* Trouble].

as.başkan*, b.i. İkinci başkan. [*Ing.* Deputy chief, vice-president; *Fr.* Sous-président].

asbest,-ti, i. *Fr. asbeste* < *Yun. asbestos. jeol.* Renksiz, yeşilimsi ve esmer renkli olan bir mineral. Lifli, az çok yumuşak ve ateşte niteliği değişmeyen madensel bir madde olup tremolitin bozulmasından meydana gelir. [*Ing.* Asbestos].

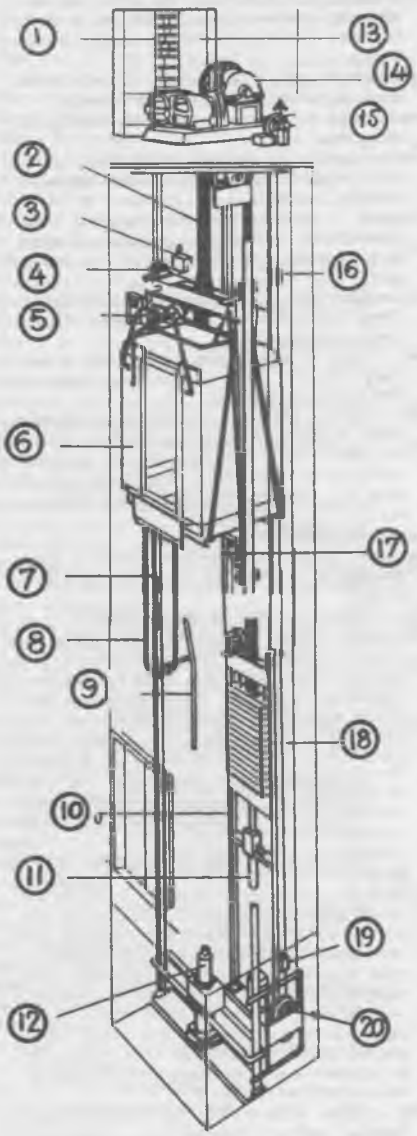

ŞEKİL: 19. — **ASANSÖR.** 1. Kontrol tablosu. 2. Askı halatı. 3. Kat şalteri. 4. Kabin rulmanı. 5. Otomatik kapı açma şalteri. 6. Kabin. 7. Kabin rayı. 8. Karşı ağırlık kumanda kablosu. 9. Kat aydınlatma anahtar kumandası. 10. Karşı ağırlık çubuğu. 11. Karşı ağırlık sönümleyicisi. 12. Sönümleyici. 13. Kat rölesi. 14. Makara. 15. Paraşüte kumanda eden düzenleyici. 16. Nihayet şalteri. 17. Paraşüt. 18. Karşı ağırlık 19. Nihayet şalteri 20. Düzenleyici akım gerilim bobini.

asbestoz, i. *Fr. asbestose. patol.* Amyant veya asbest tozlarının solunmasından ileri gelen akciğer hastalığı. [*Ing.* Asbestosis].

as.beşkat, b.i. ve s. *mat.* Başka bir sayı içinde beş defa bulunan bir sayı için kullanılır: *3 sayısı 15'in asbeşkatıdır.*

asbolan, i. *Fr. asbolane* < *Yun. asbole,* is + *lithos,* taş. *min.* Tabii hidratlı mangan oksit. İçinde yüksek oranda (%20-30) kobalt oksit bulunur. Toprak görünüşünde siyah bir kütle halindedir. Parmaklarda leke bırakır. [*Ing.* Asbolite, asbolane].

asbolit, ◘ **Asbolan.**

as.çekim, b.i. *fiz.* Yerin çekim alanından daha aşağı bir çekim alanının etkisi altında bulunan maddesel bir cismin durumu.

as.dört.kat, b.s. ve i. *mat.* Başka bir sayı içinde dört defa bulunan bir sayı için kullanılır: *3 sayısı 12'nin asdörtkatıdır.*

asefal[1], i. *Fr. acéphale.* Başsız heykel.

asefal[2], s. *Fr. acéphale.* Başsız. [*Osm.* Bî-rees; *Ing.* Acephalous].

aseksüalizasiyon, i. *Fr. asexualisation. tıp.* Bir cerrahi ameliyatla kadın veya erkeğin döllenme organlarının *(yumurtalıklar, hayalar, yumurta götüren yollar)* ortadan kaldırılması. [*Ing.* Asexualisation].

aseksüel, s. *Yun.* a, sız + *Lat. sexus,* eşey. *biy.* Eşeysiz. [*Ing.* Asexual; *Fr.* Asexuel, -elle].

— üreme, *bot.* ◘ **Eşeysiz üreme, üreme.**

asel, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bal.

asel.bent,-di, b.i. *Osm.* < *Ar. asel, bal* + *Fars. bend,* bağlamak. *kim.* ◘ **Asilbent.**

aselî /aselî/, s. *Osm.* < *Ar.* Balrengi. *(renk).*

asemboli, i. *Fr. asymbolie* < *Yun. a,* -sız + *symbolon,* sembol. *psik.* Düşünce ve duyguları anlatmak veya anlamak için işaretleri kullanmakta karışıklıklar doğuran zihin düzensizliği. [*Ing.* Asymbolia].

asellus, i. *zool.* Kabuklular *(Crustacea)* sınıfının, Eş.ayaklılar *(Isopoda)* takımına giren bir eklembacaklı cinsi. Tatlısularda yaşar. [*Lat. Acellus; Ing.* ve *Fr.* Acellus].

asem, asemon, i. *Yun. asêmos,* işaretsiz. *kim.* Mısır kaynaklı, bileşimi değişebilen az çok değerli metallerin taklidi olan alaşım.

asemi, i. *Fr. asémie* < *Yun. a,* -sız + *sema,* işaret. *psik.* ve *tıp.* İşaretlerin kullanılmasında, gerek başkalarının düşüncelerini anlamak, gerek kendi düşüncelerini açıklamak bakımından beliren dil bozukluğu. [*Ing.* Asemia].

asen, i. *Fr. ascène. kim.* Uzunlamasına zincirli, yoğunlaşmış çekirdekli aromatik karbürlere verilen sınıf adı. [*Ing.* Smoke].

asenaften, i. *Fr. acénaphtène. kim.* 95° C' de eiryen, 278° C'de kaynayan ve genellikle maden kömürü katranından çıkarılan hidrokarbon. [*Ing.* Acenaphthene].

asenklitizm, i. *Fr. asynclitisme* < *a,* -sız + *Yun, syn,* ile + *klinein,* eğmek. *tıp.* Doğum sırasında, leğen kemiği ekseniyle dölütün boş ekseni arasında meydana çıkan uyuşmazlık. [*Ing.* Asynclitism].

asenkron, i. *Fr. asynchrone* < *Yun. a,* -sız + *syn,* eş olarak, birlikte + *khronos,* zaman, kurun. Eş zamanlı *(senkron)* olmayan, başlama ve bitme anları ayrı ayrı olan *(olaylar).* [*Ing.* Asynchronous].

☆ *Eşanl.* **yadınkurun.**

~ alternatör, *elek.* Alternatör olarak çalışan asenkron makine. [*Ing.* Induction generator].

~ cihaz, Çalışma sür'atı bağlı olduğu sistemdeki herhangi bir frekans ile ilgili olmayan cihaz. [*Ing.* Asynchronous device].

~ kompütör, Senkron olmayan kompütör. Bir işlemin başlaması için gerekli sinyali bir evvelki işlemin tamamlanması vasıtasıyle veren kompütör. [*Ing.* Asynchronous computor].

~ kontrol *(kumanda),* Sabit bir makina çevriminin önceden tâyin edilmiş bir kesrinden çok, bir işlemin yapılması için gereken fiili zamanı ayırmak suretiyle yapılan kumanda metodu. [*Ing.* Asynchronous control].

~ lojik, Kompütör işlemlerinin zamandan bağımsız olarak, sıra ile olageldiği lojik. [*Ing.* Asynchronous logic].

~ makine, *elek.* Elektrik motorunun indüklenmiş gücünün frekansı, hız ile sabit oranda olmayan alternatif akımlı makine. [*Ing.* Asynchronous machine].

~ motor, *elek.* Çok fazla alternatif akımın meydana getirdiği magnetik döner alanla senkronize dönmeyen motor. [*Ing.* Asynchronous reactance].

~ mültipleks, İki veya daha fazla vericinin, ayni anda çalışmayı önleyecek bir düzen olmaksızın ayni kaalda bulundukları mültipleks transmisyon sistemi. [*Ing.* Asynchronous multiplex].

asepsi, i. *Fr. asepsie* < *Yun. a,* -sız + *sepsis,*

çürüme. *tıp.* (a) Illâç kullanmadan, yalnız ısı yardımıyle âlet, pansuman gereçleri gibi şeyleri mikropsuzlaştırma işi; (b) Hastalık yapan mikropların yokluğu. [*Ing.* Asepsis].
☆ *Eşanl.* **mikropsuzluk**.

asepsili, s. § ❶ Mikropsuz. § ❷ Asepsiyle ilgili. [*ing.* Aseptic, *Fr.* Aseptique].

aseptik, s. *Fr. aseptique. tıp.* Asepsi ile ilgili. [*Ing.* Aseptic].

aserdez, i. *Fr. acerdèse. min.* Hidratlı tabiî mangan oksit. MnOOH. [*Ing.* ve *Fr.* Manganite].
☆ *Eşanl.* **manganit**.

aseroz, i. *bot.* Iğne şeklinde. [*Ing.* Acerose, acerous; *Fr.* Acéré,-ée].

ases, i. *Osm.* < *Ar.* Osmanlı saltanatının ilk zamanlarında polis memurlarına verilen ad. [*Ing.* Night -Watchman; *Fr.* Veilleur (garde) de nuit].

ases-başı, b.i. *tar.* Osmanlı Imparatorluğunun ilk zamanlarında Istanbul'un güvenliğinden sorumlu olan yönetici. [*Ing.* Chief policeman, captain of the guard; *Fr.* Chef de gardes de nuit].

asestom, i. *Yun. akestos,* iyileşmiş + *oma,* < ur. *tıp.* Granülasyondan ibaret kütle. [*Ing.* Acestoma].

asetabulum, i. *Lat. acetabulum.* § ❶ *anat.* Uyluk kemiğinin ucunu kapsayan kalça kemiği çukuru. [*Ing.* Acetabulum; *Fr.* Acétabule].
☆ *Eşanl.* **hokka çukuru, çanakçık.** § ❷ *bot.* Mantarların, spor veren organlarına Hoffman'ın koyduğu ad. § ❸ *zool* (a) Polip kolonilerinde veya midye kabuğunda, hayvanın yapıştığı çukur; (b) Böceklerin arka bacağının bağlandığı çukur.

asetabüloplasti, i. *Fr. acétabuloplastie* < *Lat. acetabulum* + *Yun. plastein,* teşkil etmek. *cerr.* Hokka çukur üzerinde yapılan plâstik ameliyat. [*Ing.* Acetabuloplasty].

asetal,-li, i. *Fr. acétal. kim.* Aldehitlerin, eser miktarda hidroklorik asit karşısında alkollere veya aldehit ve ketonların ortoeterlere etkimesiyle elde edilen maddelerin sınıf adı. [*Ing.* Acetal].

asetaldehit,-di, i. *Fr. acétaldéhyde. kim.* Etil alkolün **oksitlenme** ürünü olan renksiz, uçucu keskin kokulu bir sıvı: CH_3CHO.E.n.-121° C, k.n.21° C, ve özgül ağırlığı 0. dır. Asetik asit üretiminde ara ürün ve organik bileşiklerin sentezinde önemli bir ham maddedir. [*Ing.* Acetaldehyde].

asetamit,-di, i. *Fr. acétamide. kim.* Asetik asidin primer amidi. Su ve alkolde eriyen, iğne şeklinde kristalleşen bir madde. CH_3-$CO.NH_2$ En.81° C, k.n. 222° C'dir. Renksiz ve saf iken kokusuz bir madde olan asetamit sanayide eritken olarak kullanılır. [*Ing.* Acetamide].

asetalleştirme, i. *Fr. acétalisation. kim.* Etil alkol üzerine aldehit ekimesi; asetal verir. [*Ing.* Acetalising].

asetanil, i. *Fr. acétanyle. kim.* Bir değerli CH_3 $CO.CH_2$. (veya Me $COCH_2$=146,2) kökü. [*Ing.* Acetanyl].

asetanilit,-di, i. *Fr. acétanilide. kim.* Anilin ve buzlu asetik asitten elde edilen ve tıpta ateş düşürücü olarak ve romatizmaya karşı kullanılan bir madde, C_6H_5NH $CO-CH_3$.E.n. 113° C, k.n. 304° C'dır [*ing.* Acetanilide].

asetarsol,-lü, i. *Fr. acétarsol, ecz.* Amibik dizanteri ve malarya tedavisinde kullanılan beyaz kristal madde, E.n. 240°–250° C'dır. [*Ing.* Acetarsol].

asetarson, i. *Fr. acétarsone, biyokim.* Amipli dizanteride ve trikomonas enfeksiyonlarında kullanılan beyaz toz: $C_8H_{10}ASNO_3$. [*Ing.* Acetarsone].

asetat,-tı, i. *Fr. acétate. kim.* Asetik asidin herhangi bir ester veya tuzu. [*Osm.* Halliyet; *ing.* Acetate].
— **taban**, *sin.* Isıya dayanıklı olduğundan çabuk alev alan selüloz asetatlı taban. [*ing.* Acetate base; *Fr.* Support acétate].

asetatlar, ç.i. *Fr. acétates. kim.* (a) Asetik asidin tuzları *(sodyum asetat gibi);* (b) Keza, asetik asidin asetilâsyon ürünleri *(sellüloz asetat gibi).* [*Ing.* Acetates].

asetazolamit,-di, i. *Fr. acétazolamide. ecz.* Sülfamidotiazol'un asetilenli türevi. Idrar söktürücü ve kan dolaşımı dengesini değiştirici özellikleri vardır. [*Ing.* Acetazolamide].

asetik, s. *Fr. acétique* < *Lat. acetum. kim.* § ❶ Ekşi, asitli. [*Ing.* Sour, tart, acid, acidic, acidiferous; *Fr.* Aigre, sur, acide]. § ❷ Asetik asit ile ilgili, asetik asitten türeyen. [*Ing.* Acetic].
— **asit**, *kim.* ◘ **Asit**.
— **ester**, *kim.* Alkol ve derişik asit karışımlarının damıtılmasıyle elde edilen ester. [*Ing.* Acetic ester].
— **koku**, Sirke kokusunu andıran koku.
— **mayalanma**, *kim.* Sirke ve asetik asit veren mayalanma. [*Ing.* Acetic fermentation; *Fr.* Fermentation acétique].

asetikleştirmek(-i), f. *kim.* Etil alkolü asetik asit haline getirmek. [*Ing.* Acetify; *Fr.* Acetifier].

asetikoseptör,-rü i. *Fr. Acéticocepteur. biyokim.* Asetik asit köküne ilgi duyan kimyasal cisim. [*Ing.* Aceticoceptor].

asetil, i. *Fr. acétyle. kim.* $CH_3-CO-C_6H_5$ formülünde tek değerli kök. [*ing.* Acetyl].

asetilasetik, s. *Fr. acétylacétique. kim.* Stabil olmayan bir ß- ketonik aside veya bunun stabil olan etil esterine (asetilasetik ester veya etil asetilasetat. $CH_3-CO-CH_2-CO_2-C_2H_5$) verilen ad. [*ing.* Acetylacetic].

asetilaseton, i. *Fr. acétylacétone. kim.* ß-diketon, formülü $CH_3-CO-CH_2-CO-CH_3$. Genellikle, asetonun ve etil asetatın, sodyum etilat etkisinde yoğunlaşmasıyle elde edilir. [*ing.* Acetylacetone].

asetilasyon, i. *Fr. acetylation. kim.* Bir organik bileşiğe asetil ithal etme etkisine sahip bir reaksiyon veya işlem. [*ing.* Acetylation]. ☆ *Eşanl* **asetilleme.**

asetilen, i. *Fr. acétylène* < *Lat. acetum,* sirke + *Yun, hyle,* odun. *kim.* Renksiz, sarmısak kokulu, kuvvetli ve beyaz bir ışık vererek yanan hidrokarbonlu bir gaz. Doymamış hidrokarbon. [*Ing.* Acetylene].

asetilenik, s. *Fr. acétylenique. kim.* (a) Asetilene ilişkin. Asetilenik seri; (b) Asetilenle aynı kimyasal rolü oynayan. [*Ing.* Acetylenic].

asetil.klorür, b.i. *kim.* Asetik asidin CH_3-COCL formülündeki asitklorürüdür. Fosfor oksiklorürün sodyum asetat etkisiyle elde edilir. Renksiz, boğucu, havada duman çıkaran ve 51° C'de kaynayan bir sıvıdır. [*ing.* Acetylchloride; *Fr.* Chlorure d'acétyle].

asetilit,-di, i. *Fr. acétylide. kim.* $C_2=$ veya CN_2 veya bu anyonlarından birini taşıyan bir bileşik. Metali bir tuz çözeltisi üzerine etki yapan asetilenin teşkil ettiği karbür. *(bakır karbür, gümüş karbür gibi).* Bu karbürler şiddetli patlayıcı maddelerdir. [*Ing.* Acetylide].

asetilkolin, i. *Fr. acetylcholine. kim. ve zool.* Sinir dokusunda raslanan bir kimyasal madde olup, sinir uyarmalarını ileten en önemli madde olarak düşünülür. [*ing.* Acetylcholine].

asetilleme, i. *Fr. acétylation, kim.* Bir molekülle, asetil grupunu katma işlemi. [*Ing.* Acetylation]. ☆ *Eşanl.* **asetilasyon.**

asetilselüloz, i. *Fr. acétylcellulose. kim.* Asetik anhidritin katalizörler *(sülfürik asit)* yardımıyle selüloza *(pamuk)* etkisinden meydana gelen ürün. [*ing.* Acetyl cellulose].

asetilür, i. *Fr. acétylure. kim.* Asetilenin madenî türevlerine verilen ad.

asetimetre, i. *Fr. acétimètre. kim.* Bir çözeltinin asetik asit kuvvetini ölçme âleti. [*ing.* Acetimeter, acetometer; *Fr.* Acétomètre].
☆ *Eşanl.* **asetometre,**

asetin, i. *Fr. acétine. kim.* Gliseril monoasetat. Patlayıcı maddeler yapımında ara ürün, bazik boya maddeleri için eritken ve debbağlama maddesi olarak kullanılan renksiz, higroskopik bir sıvı. $CH_3COO.C_3H(OH)_2$.K.n. 130°, Ö.a: 1.22'dir. [*Ing.* Acetin].

asetizm, i. *Fr. ascétisme.* ◘ **Çilecilik.**

asetobakter, i. *Fr. acétobacter . kim.* Şizomisetlerin bir cinsi olup etil alkolden asetik asit yaparlar. [*Ing.* Acetobacter].

asetobütirat,-tı, i. *Fr. acetobutyrate. kim.* Asetik asit ve bütirik asidin çift tuz veya esteri. [*Ing.* Acetobutyrate].

asetofenetidin, i. *biyokim.* Ağrı kesici ve ateş düşürücü beyaz toz: $C_{10}H_{12}NO_2$. [*ing.* Acetophenetidin].

asetofenon, i. *Fr. acétophénone. kim.* Asetil klorürün, susuz alüminyum klorür yardımıyle benzene etkimesinden elde edilen keton. Organik sentezler ve parfümeride kullanılan, organik eritkenlerin çoğunda eriyen, fakat suda erimeyen, renksiz kristal veya sıvı halinde bulunan bir madde. E.n. 21°C, k.n. 202° C. ve ö.a. 1.03'dür: $CH_3-CO-C_6H_5$ [*Ing.* Acetophenone.].

asetoin, i. *Fr. acétoïne. kim.* Asetik, asidin asiloini $CH_3-CO-CHOH-CH_3$. [*Ing.* Acetoin].

asetol,-lü, i. *Fr. acétol. kim.* $CH_3-CO-CH_2OH$ formülündeki ketonalkol. [*ing.* Acetol]
☆ *Eşanl.* **asetilkarbinol, hidroksiaseton,propanolon.**

asetolaz, i. *Fr. acetolase. biy.* Alkolü asetik asid haline çeviren bir maya *(ferment).* [*ing.* Acetolase].

asetoliz, i. *Fr. acetolyse, kim.* Asetil türevlerini sulu veya alkollü alkali solüsyonlarla muamele sonucu asetil gruplarının kaldırılması. [*Ing.* Acetolysis].

asetometre, i. *Fr. acetomètre. kim.* ◘ **Asetimetre.**

aseton, i. *Fr. acétone. kim.* Eter kokusunda uçucu, kolay parlayan bir sıvı olup, organik maddeleri eritmek için kullanılır. Ketonlar grupunun en yalınıdır: $CH_3-CO-CH_3$. [*Ing.* Acetone].
☆ *Eşanl.* **propanon, dimetilketon.**

asetonafton, i. *Fr. acetonaphtone. kim.* 34° C'de eriyen, $C_{10}H_7-CO-CH_3$ formülündeki keton. [*Ing.* Acetonaphthone].
☆ *Eşanl.* **asetilnaftalen, metilnaftilketon.**

asetonemi, *i. Fr. acetonemie. tıp.* Kanda aseton bulunması. [*ing.* Acetonemia].

asetonitril, i. *Fr. acétonitrile. kim.* Asetamid'in su kaybetmesi ile elde edilen $CH_3-C\equiv N$ formülünde 81° C'de kaynayan hoş kokulu sıvı. [*Ing.* Acetonitrile].
☆ *Eşanl.* **metilsiyanür, etannitril,** asetik **nitril.**

aseton-kloroform, i. *Fr. acetone-chloroforme. kim.* Üç klorlu alkol, asetonun kloroforma etkimesiyle elde edilir. Anestezik ve antiseptik özellikleri vardır. $(CH_3)_2COH-CCL_3$. [*Ing.* Acetone chloroform].

asetonüri, i, *Fr. acétonurie. tıp.* Idrarda aseton ve asetonik cisimlerin bulunması, aseton işeme. [*ing.* Acetonuria].

asetoz, i. *Fr. acetose. vet.* Geviş getiren hayvanlarda görülen bir hastalık. Kanda ve dokularda anormal miktarda keton cisimleri bulunur. [*Ing.* Acetosis].

asfalt,-tı, *i. Fr. asphalte* < *Yun. asfaltus.* § ❶ *jeol.* Esmer, siyah renkte, katı, içinde karbonlu hidrojenlerle oksijenli maddeler bulunduran organik bir külte. [*ing.* Asphalt, mineral pitch]. ☆ *Eşanl.* **maden zifti.** § ❷ Petrol katranı. § ❸ Esas maddesi petrol katranı olan ve yolların kaplanmasına yarayan karışım. [*ing.* Asphalt]. § ❹ Asfalt kaplanmış yol. [*Ing.* Asphalt road]. § ❺ s. Asfaltlanmış *(yer): Asfalt cadde.* [*Ing.* Asphalted].
— **beton,** ◘ **Beton.**

asfalten, i. *Fr. asphaltène. kim.* Asfaltta bulunan, molekül ağırlığı çok yüksek hidrokarbon. [*Ing.* Asphaltene].

asfaltlama, i. Asfalt dökme eylemi. [*Ing.* Asphalting; *Fr.* Asphaltage].
— **makinesi**, *bayınd.* Yollara asfalt dökmeye yarayan makine. [*Ing.* Paver finisher].

asfaltlamak(-i), f. Asfaltla kaplamak, bir yolu, bir yeri asfaltlı hale getirmek. [*Ing.* To asphalt; *Fr.* Asphalter].

asfaltlı, s. § ❶ İçinde asfalt bulunan. § ❷ Özellikle, bitümlerin yapımına yarayan yüksek asfalt oranlı ham petroller için kullanılır. [*Ing.* Asphaltic; *Fr.* Asphaltique].

asfigmi, i. *Fr. asphygmie* < *a,* -sız + *Yun. sphugmos,* nabız. *tıp.* Genellikle bir atardamar spazmı sonucunda nabzın geçici olarak kaybolması [*ing.* Asphygmia].

asfiksi, i. *Fr. asphyxie* < *a,* -sız + *Yun. asphyksia. tıp.* Boğulma, solunum durması. [*ing.* Asphyxia].

asgar, s. *Osm.* < *Ar. sagir.* Daha küçük, en küçük. [*ing.* Smaller, smallest; *Fr.* Plus petit, le plus petit].

asgarî, /asgarî/ *Osm.* < *Ar.* § ❶ En az, en aşağı: *Bana asgari üç gün izin veriniz.* [*Ing.* Smallest; *Fr.* Au moins]. § ❷ *mat.* Değişen bir büyüklüğün en küçük değeri, minimum. [*Ing.* ve *Fr.* Minimum]. ◉ — **ye (—hadde) indirmek,** *dey.* En aza, en aşağıya düşürmek. [*Ing.* To minimize, to reduce].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **En azdan, azay.** § ❷ **En küçük** .

☆ *Karş.* § ❶ **En çok, en fazladan.** § ❷ **En-büyük, maksimum.**

~ **emniyetli altitüt,** *hava.* Altında uçulması tehlikeli olan limit altitüt. [*Ing.* Minimum safe altitude; *Fr.* Altitude minimum de sécurité].

~ **fiyat,** *ikt.* Bir malın satılabildiği en aşağı fiyat. [*Ing.* Minimum price; *Fr.* Prix minimum].

~ **geçim haddi,** *ikt.* Bir kimsenin geçimi için gerekli gelir miktarı. [*Ing.* Minimum of subsistence].

~ **geçim indirimi,** ikt. Bir kimsenin gelirinden, geçimine yetecek kadarının *(miktarının)* vergi dışı bırakılması.

~ **sıcaklık ortalaması,** *trm.* Ay veya yıl içinde tesbit edilen günlük asgari sıcaklıkların ortalaması.

~ **uçuş hızı,** *hava.* Belirli şartlar altında ve standart atmosferde bir uçağın düz uçuşta tutabileceği asgarî hız. [*Ing.* Minimum flying speed; *Fr.* Vitesse minimum de vol].

~ **ücret,** *iş. huk.* Geçime ancak yetecek düzeyde bir ücret demektir. Hizmet akdi ile çalışan her türlü işçi, gemi adamı ve gazetecilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin en az gıda, mesken, giyim, sağlık, aydınlatma, taşıt, kültürel ve eğlenme gibi zorunlu ihtiyaçlarını, cari fiyatlar üzerinden karşılamaya yetecek miktarda olan bir ücrettir. [*Ing.* Minimum wage].

~ **ücret tesbit komisyonu,** *iş. huk.* Asgari ücreti saptayan ve bunu ilân eden komisyona verilen ad. Sosyal bir gaye ile asgari ücretler kanunla düzenlenir.

asgısar, ünl. *Erm. hasgısar.* Anladın mı?

ashab /ashâb/, **sâhib**'in çoğulu. § ❶ Sahipler: *Ashabı zekâ=Zekâ sahipleri.* § ❷ Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan kişilere Müslümanlıkta verilen ad.

asa, i. § ❶ Asmak eylemi. § ❷ Başka bir kimseden veya şeyden, birine veya şeye gelebilecek yararlık. [*Ing.* Profit, benefit; *Fr.* Utilité, profit. ◉ ~ **da olmak veya** ~ **da kalmak,** Bir işe sonuç verilmeyip öylece bırakılmış olmak veya kalmak: *Bu iş bundan fazla asıda kalan az.*

☆ *Eşanl.* § ❶ **Asma.** § ❷ **Çıkar, yarar, fayda (falde), menfaat** .

asıcı, i. ve s. < *asmak.* § ❶ biy. Asılı olarak tutan (kas). [*Osm.* Muallik, *Ing.* Suspensory; *Fr.* Suspenseur]. § ❷ Asmak işini yapan *(kimse).* § ❸ Cellât [*Ing.* Hangman; *Fr.* Bourreau].

asıcı.bağ, b.i. *anat.* Destek olan, asılı tutan bağ. [*Lat. Suspensor; Ing.* Suspensory (ligament); *Fr.* Ligament suspenseur].

asıcıl*, s. < *asığ.* Çıkarına düşkün, çıkarına bakan *(kimse),* [*Osm.* Menfaatperest; *Ing.* Self-seeking, utilitarian; *Fr.* Utilitaire, egoïste, interessé].

☆ *Eşanl.* **çıkarcı, menfaatçi.**

asık, s. < *asmak* § ❶ Asılmış *(yüz).* [*Ing.* Sulky; *Fr.* Boudeur,-euse, maussade]. § ❷ Asılarak öldürülmüş. § ❸ Asılmış olan şey. [*Ing.* Hanging; *Fr.* Suspendu, pendant].

~ **yüz,** *dey.* Memnuniyetsizliğini, kızgınlığını, yüzüne sert ifade vererek belirten, öfkeli görünüşlü yüz. [*Ing.* Sulky face].

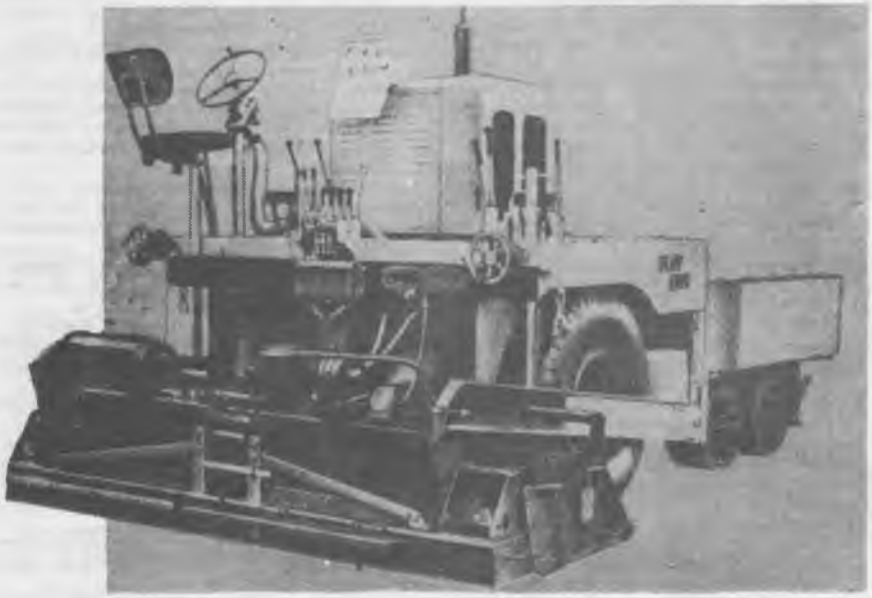

ŞEKİL: 20. — **ASFALTLAMA MAKİNESİ.**

~ **yüzlü,** *dey.* Yüzü asık olan. [*Ing.* Sulky (faced); *Fr.* Boudeur,-euse, maussade].

~ **yüzlülük,** *dey.* Yüzü asık olma hali. [*Ing.* Sulky facedness, sulkiness; *Fr.* Bouderie].

☆ *Eşanl.* **asıklık.**

asıklık,-ğı, i. § ❶ Asık olma hali. § ❷ Yüz hatlarının sertlik ifadesi. [*Ing.* Sulkiness; *Fr.* Bouderie].

asıl[1]**,-sı,** i. *Osm.* < *Ar. asl.* § ❶ Bir şeyin kendisi: *Bir belgenin aslı, Mektubun kopyasını değil aslını gördüm.* [*Ing.* ve *Fr.* Original]. § ❷ Bir şeyin temeli, esası, kökü, kaynağı, ana şekli: *Yazının aslı resimdir.* [*Ing.* Origin; *Fr.* Origine]. § ❸ Gerçeklik: *Bu haberin aslı yok.* ◉ **aslı astarı** *(bir işin), dey.* Gerçek şekli. ◉ **aslı astarı** *(aslı faslı)* **olmamak,** *dey.* Yalan, asılsız olmak. ◉ **aslı çıkmak,** *dey.* Gerçekleşmek, gerçek olduğu meydana çıkmak. ◉ **aslına bakmak,** *dey.* Esasını, kökünü araştırmak. ◉ **aslına dönmek,** *dey.* Köküne kaynağına gitmek, esası gibi olmak. ◉ **aslını aramak (araştırmak),** *dey.* Kaynağını, kökünü aramak. ◉ **aslını astarını öğrenmek (bilmek),** *dey.* Bir şeyin gerçek şeklini öğrenmek. ◉ **aslını bilmek,** *dey.* Birşeyin gerçeğini doğrusunu bilmek ◉ **aslını bulmak,** *dey.* Bir şeyin esasını, gerçeğini bulmak. ◉ **aslını saklayan haramzadedir,** *at.* Soyunu inkâr eden insan değildir.

~ **sayılar,** ◘ **Sayı.**

~ **toprak,** *trm.* Ana materyal üzerinde toprak teşekkül işleminin aktif bir vaziyette bulunduğu toprak profilinin üst kısmı.

asıl[2]**,** s. § ❶ Gerçek: *Asıl maksat bu değil.* [*Ing.* Real, essential, true; Fr. Vrai, propre, particulier]. § ❷ Aranılan vasıfları en çok kendinde toplamış olan: *Asıl sanat budur.* § ❸ Mahiyet ve esas anlamında: *Hiç bir aslı olmayan sözler, Bu işin aslı esası yok.* [*Ing.* Origin, fundament, base; *Fr.* Origine, source, fondement, base, fond]. § ❹ s. ve z. Başlıca, başta gelen; *İşin asıl tuhafı, kabahat asıl bundadır.* [*Ing.* Main, basic; principal; *Fr.* Principal]. § ❺ z. Gerçekte. [*Ing.* Really; *Fr.* Vraiment].

~ **taarruz,** *ask.* Kesin sonucu sağlayacak hedefi ele geçirmek için muharebe kudretinin mümkün olan en büyük topluluğunu kapsayan grupun yaptığı taarruza verilen ad.

asılacak, s. Asılma cezasına hak kazanacak derecede kötü *(kimse).* ◉ **asılacaksan ingiliz sicimiyle asıl,** *dey.* Canını veya malını tehlikeye koyarken, sağlam esaslardan hareket et.

asılak, i. ve s. ◘ **Asalak.**

asılaklık, i. ◘ **Asalaklık** .

asılanmak(-den), nsz. f. Herhangi bir şeyden çıkar sağlamak. [*Osm.* İntifa etmek; *Ing.* To profit; *Fr.* Bénéficier, profiter, tirer avantage].

☆ *Eşanl.* **yararlanmak, faydalanmak, istifade etmek.**

☆ *Karş.* **zarar görmek, zarara uğramak.**

asılı, s. § ❶ Asılmış olan *(kimse veya şey).* [*Ing.* Hanging, suspended; *Fr.* Pendu]. § ❷ Üst tarafından tutturulmak suretiyle sarkıtılmış ve altı boşta olan şeyler hakkında kullanılır: *Duvara asılı bir resim, tavana asılı bir lâmba.* [*Ing.* Pendent, suspended; *Fr.* Pendant,-ante, suspendu,-ue].

~ **çubuk,** *tiy.* Sahnede dekor asmada ve başka işlerde kullanılan demir çubuk. [*Ing.* Hanging-iron; *Fr.* Crochet].

~ **dekor,** *tiy.* Sahne tavanına asılmış olan dekor. [*Ing.* Flown-set; *Fr.* Décor équipe au cintre].

~ **hız almalı ilerleme** *(kollarla), cimn.* Asılmada, hız alarak sallanırken, ellerle birbiri ardınca öne-arkaya yer değiştirme. [*Ing.* Arm walks with body swinging; *Fr.* Progression en suspension avec balancement du corps].

~ **ışıldak dizisi,** *tiy.* Sahne tavanına asılmış dizili ışıklar. [*Ing.* Hanging -length; *Fr.* Portant -lumière].

~ **ilerleme** *(ellerle), cimn.* Asılmada, ellerin birbiri ardınca yer değiştirmesiyle ilerleme. [*Ing.* Hanging arm walks; *Fr.* Progression en suspension].

~ **sallanma,** *cimn.* Asılmada, hız alarak vücudun türlü yönlere sallanması. [*Ing.* Hang body swinging; *Fr.* Balancement en suspension].

~ **sarkaçlı ilerleme** *(kollarla), cimn.* Asılmada, hız olarak, iki yana sallanırken, birbiri ardı sıra ellerle yana yer değiştirme. [*Ing.* Arm walks with body pendling; *Fr.* Progression en suspension avec balancement pendulaire].

~ **sıçramalı ilerleme,** *cimn.* Asılmada, çift kolla hız alarak yer değiştirme. [*Ing.* Arm jumps with body swinging; *Fr.* Progression simultanée des mains avec balancement].

~ **taban suyu** ,*trm.* Nisbeten geçirimsiz bir kat sebebiyle normal taban suyu seviyesi üzerinde bulunan su. [*Ing.* Perched water table].

~ **takla** *(öne, arkaya), cimn.* Asılma araçlarında, vücudun, genişliğine ekseni üzerinde tam bir dönme yapması.

~ **vadi,** *coğr.* Buzul aşındırmasına uğramış bölgelerde, aşırı bir oyulmaya yer vermiş olan ana vâdiye bir basamakla ulaşan kol vâdi. [*Ing.* Hanging valley; *Fr.* Vallée suspendue].

~ **vadi basamağı,** *jeol.* ◘ **Basamak.**

asılıcı, s. Asılan, ısrarla üzerine düşen.

asılış, i. Asılma şekli. [*Ing.* Hanging; *Fr.* Pendaison, suspension].

asılma, i. § ❶ Asılmak eylemi. § ❷ *mec.* Israr ve inatla üzerine düşme. § ❸ *biy.* Üst tarafındaki bir desteğe bir an için takılı kalan hayvanın durumu. § ❹ İdam. § ❺ *cimn.* Vücut ağırlığının, kollar, bacaklar veya bir başka vücut bölümünde asılı tutulması. [*Ing.* Hanging; *Fr.* Suspension]. ◉ **ayaktan** ~, *cimn.* ◘ **Ayak.** ◉ **bacaktan** ~, *cimn.* ◘ **Bacak.** ◉ **baş aşağı** ~, *cimn.* ◘ **Baş.** ◉ **büküm** ~, *cimn.* ◘ **Büküm.**

~ **dayanma araçları,** *cimn.* Üzerinde asılma ve dayanma alıştırmaları yapılan yatar demir, koşut ağaç v.b. araçlar. [*Fr.* Engins de suspension et d'appui].

asılmak(-e), nsz. f. § ❶ Asmak fiiline konu olmak. [*Ing.* To be hung; *Fr.* Se pendre]. § ❷ Bir yere tutunup vücudunu sarkıtmak. [*Fr.* Se cramponner]. § ❸ Hızla eline al-

mak, tutup çekmek: *Hemen küreklere asıldı.* § ● Iple boğazından asılarak öldürülme [*Osm.* Idam olmak]. § ● *arg.* Sırnaşmak, ısrar etmek, ayak diremek: *Asılırsan, kurtarırsın yirmi papeli.* § ● İstimnada bulunmak: *Fazla asılma hasta olursun.* ◉ **Asılma depoya gider,** *arg.* İş çıkmayacak bir kadını tavlamaya uğraşan zamparaya söylenir. *(Otobüslerin, troleybüslerin müşteri almadan boş olarak depoya veya garaja gitmelerinden kinaye olarak)*

☆ *Eşanl.* § ● **sallanmak, asılıp sallanmak.** § ● **yapışmak.** § ● **idam olmak.** § ● *arg.* **ekşimek.** § ● *arg.* **otuzbir çekmek, el arabasına binmek, tek kürek yalova yapmak.**

asılmalık,-ğı, i. Tramvaylarda ayakta duranların asılmalarına yarayan kayış. [*Ing.* Armsling; *Fr.* Brassière].

asılmış.adam, b.i. *bot.* Salepgiller *(Orchidaceae)* familyasından, asılmış bir adamı andıran, çiçekleri yeşilimsi *(teke kokulu),* pembe veya firfirî *(süsen kokulu)* renkte, boyu 30 sm., 1 m. arasında, çorak yerlerde, çimenliklerde veya ormanlarda yetişen bir bitki türü. Köklerinden salep elde edilir. [*Lat.* ve *Fr. Loroglossum*].

asılsız, s. Doğru olmayan, köksüz *(haber): Asılsız söz sahibine yüz karası getirir.* [*Ing.* Without foundation. *Fr:* Sans fondement].

☆ *Eşanl.* **mesnetsiz.**

~ **fasılsız,** *dey.* Gerçeğe uymayan, doğru olmayan.

asıltı, i. § ● *fiz.* ve *kim.* Birbiri içinde çözünmeyen iki cismin dağılma sistemi. [*Ing.* ve *Fr.* Suspension]. § ● *jeol.* Ufalanmış materyalin hava, su gibi akıcı bir kütle içinde taşınma şekli. [*Ing.* ve *Fr.* Suspension].

asıl.zade, b.i. ◘ **Asilzade.**

asım, i. < *asmak.* Bir şeyin yukarı taraftan asılarak sarkması. [*Ing.* ve *Fr.* Suspension].

~ **takım,** i. § ● Gerdanlık, küpe gibi asılıp takılacak süs eşyası. [*Osm.* Huliyyat]. § ● Kadınların başlarına, kulak, bilek ve parmaklarına taktıkları kıymetli taş ve madenden süslü şeyler, bezenlik. [*Osm.* Ziynet eşyası; *Ing.* Ornament, pendant, adornment, jewellery; *Fr.* Parure, pendentif].

asımlık,-ğı, i. < *asmak.* Kadınların süs olarak takındıkları, küpe, gerdanlık gibi boyunlarına ve kulaklarına astıkları süs eşyası. [*Osm.* Ziynet; *Ing.* Pendant, adornment; *Fr.* Pendentif].

asıntı, i. < *asmak,* § ● Bir işi hemen yapmayıp bekleterek geri bırakmak: *İşi asıntıya bıraktı.* [*Osm.* Talik; *Ing.* Delaying; *Fr.* Action de faire retarder]. § ● *arg.* Birinin başına belâ *(tebelleş)* olan *(kimse),* sırnaşan. ◉ ~ **da bırakmak,** *dey.* Bir işi sonuca bağlamamak, havada bırakmak. [*Osm.* Talik etmek; *Ing.* To delay, to leave in the air; *Fr.* Retarder, remettre, ajourner, laisser en suspens]. ◉ **da kalmak,** *dey* Bir iş bir türlü sonuçlanmamak, bugün yarın diye geriye bırakılmak.

~ **olmak,** *arg.* Sataşmak, peşini bırakmamak.

asır,-srı, i. *Osm.* < *Ar. asr.* ç: **a'sâr, asûr.** § ● Yüzyıl, yüz yıllık zaman. [*Ing.* Century; *Fr.* Siècle]. § ● Çağ. [*Ing.* Age; *Fr.* Époque].

asır.dide, b.s. *Osm.* < *Fars. asrdide.* Asırlık.

asırlarca, z. Yüzyıllar boyunca.

asırlık, s. Yüzyıllık, en az yüz yıl geçirmiş, çok yaşlı: *Asırlık ağaçlar.* [*Ing.* (So many) centuries old; *Fr.* Séculaire].

âsım /âsım/, s. *Osm.* < *Ar.* İsmet. § ● Temiz, namuslu, iffetli. [*Ing.* Chaste, virtuous; *Fr.* Vertueux,-euse]. § ● Günahtan, haramdan çekinen. § ● Meneden. § ● öz.i. Erkek adı.

asi /âsî/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. isyan.* § ● Itaat etmeyen, söz dinlemeyen, baş kaldıran, isyan eden. [*Ing.* Rebellious; *Fr.* Désobéissant, -ante, Insurgé, revolté]. § ● Başkaldıran *(isyan eden)* kimse. [*Ing.* Rebel; *Fr.* Rebelle].

☆ *Eşanl.* **isyancı, isyankâr.**

☆ *Yak. anl.* **aksi, ters, kavgacı, afacan, asabî, serkeş, geçimsiz, huysuz, kazan kaldıran .**

☆ *Karş.* **iyi huylu, yumuşak başlı, uysal, halim selim, mülâyim .**

~ **gençlik,** *sosy.* Son yılların toplum olayları arasında göze çarpan, başlıca sosyal nedeni, İkinci Dünya Savaşının doğurduğu «*Yaşamanın anlamsızlığı*» duygusu olan, Batı ve Doğu ülkelerinde yayılan ve başlıca niteliği kurulmuş değerler düzenine karşı isyan olan bir kriz hali. [*Ing.* Rebellious youth; *Fr.* Jeunesse révoltée].

~ **olmak,** *dey.* Baş kaldırmak, günahkâr olmak.

asida, i. *Fr. aside.* Kınkanatlıların *Tenebrionidae* familyasından, gri veya siyah renkli böcek. Özellikle Akdeniz çevresinde, kumlu yerlerde yaşar. [*Ing.* Aside].

asidaminüri, i. *Fr. acidaminurie. tıp.* Idrarda aminoasit fazlalığı. [*Ing.* Acidaminuria].

aside, i. *Ar.* Un, et ve bamya ile pişirilen yemek. [*Ing.* Dish made of ground meat].

asidemi, i. *Fr. acidémie* < *acid* + *Yun. aima,* kan. *tıp.* Kanda hidrojen iyonu konsantrasyonunun artması. [*Ing.* Acidemia].

asider, asiderit,-ti, i. *Fr. asidère, asidérite. min.* İçinde demir bulunmayan göktaşı.

asidik, s. *Fr. acidique. kim.* (a) Asit özellikli; (b) Renklerinin esası asit olan (boyalar). [*Ing.* Acidic].

asidil, i. *Fr. acidyle. kim.* Bir asitten OH çıkarılmasıyle meydana gelen köklere verilen genel ad. *(asetil, benzoil v.b. gibi).* [*Ing.* Acydil].

asidimetre, i. ◘ **Asidölçer.**

asidimetri, i. *Fr. acidimétrie. kim.* (a) Titrasyon vasıtasıyle bir çözelti içinde asit miktarını ölçme; (b) Bir asit çözeltisinin ayarlı alkali çözeltisiyle titre edilmesi. [*Ing.* Acidimetry]. ☆ *Eşanl.* **asidölçme.**

asidite, i. *Fr. acidité.* ◘ **Asitlik.**

asidofil, i. *Fr. acidophile* < *Lat. acidus,* ekşi + *Yun. philein,* sevmek. *biy* Asit seven, asit boyalara karşı bir çekimi olan, asit ortamlarda yetişebilen. [*Ing.* Acidophil].

~ **lökosit,** *zool.* ◘ **Eozinofil lökosit.**

asidoit,-di, i. *Fr. acidoide.* kim. Asit özellikler gösteren kolloit. [*Ing.* Acidoid].

asidoliz, i. *Fr. acidolyse. kim.* Bir asit etkisiyle sağlanan hidroliz. [*Ing.* Acidolysis].

asidometre, i. *Fr. acidomètre, elek.* Bir akümülâtördeki elektrolitin özgül ağırlığını ölçmek için kullanılan hidrometre. [*Ing.* Acidometer].

asidoz, i. *Fr. acidose. tıp.* Vücutta olağanüstü asit yapılması sonucunda zehirlenme. Suyukta ve özellikle kanda asit fazlalığından ileri gelen hastalık hali. [*Ing.* Acidosis].

asid.ölçer, b.i. *kim.* Bir asidin derişme derecesini ölçmeye yarayan âlet. [*Osm.* Mikyâs-ı hamız; *Ing.* Acidimeter; *Fr.* Acidimètre].

☆ *Eşanl.* **asidimetre.**

asid.ölçme, b.i. *kim.* ◘ **Asidimetri.**

asiklik, s *Fr. acyclique.* § ● *bot.* Parçaları spiral halinde düzenli *(çiçek).* [*Ing.* Acyclic]. § ● (a) *elek.* Bir devreye bağlı olmayan; (b) *elek.* Akımı tamamiyle sürekli olan ve indüklenmiş iletkenlerin kestiği miknatıs alanı değişmeyen dinamo. [*Ing.* Acyclic].

~ **seri,** *kim.* Açık zincirli organik bileşiklerin tümü.

asikular, s. *Lat. aciculoris. bot.* ◘ **İğnemsi.**

~ **yaprak,** *bot.* ◘ **Yaprak.**

asil[1], ◘ **Acil**[2].

asil[2] /asîl/, s. *Osm.* < *Ar. asl.* < *asâlet.* § ● Soylu, temiz ve yüksek bir aileden gelen *(kimse): Asil bir hareket* [*Ing* ve *Fr.* Noble]. ☆ *Yak. anl.* **tözün ,aksoy, soydan, necip, yüce, duygulu** ☆ *Karş.* **adi, soysuz.** § ● *huk.* Bir görevde temelli olan, kendi adına hareket eden, bir işlemi kendi adına yürüten. [*Ing.* Occupant; *Fr.* Titulaire].

~ **azmaz, bal kokmaz,** *at.* Soyu belli olan bozulmaz, karakteri kuvvetli olan değişmez.

~ **ile taş taşı, bedasıl ile yeme aşı,** *at.* Asil insanla beraber bulunmak her şartta faydalıdır, kötü ve bayağı insandan, en iyi şartları önüne getirse de kaçmak gerekir.

asil[3], i. *Fr. acyle. kim.* R-CO- genel formülündeki organik köke verilen ad. Karboksilli asitlerle türevlerinde bulunur. [*Ing.* Acyl].

asilabi, i, *Fr. asyllabie. tıp.* Bir dil bozukluğu. Hasta bir hecenin bütün harflerini ayrı ayrı okuyabildiği halde bunları birleştiremez.

asilâne, z. Kibarca *(davranış),* asilce, soylulara yakışacak şekilde. [*Ing.* Nobly; *Fr.* Noblement].

asilâsyon, i. *Fr. acylation. kim.* Organik bir bileşiğe bir açil kökü ithal ettirmek için kullanılan usül veya reaksiyon [*Ing.* Acylation].

asil.bent,-ti, b.s. *Osm.* < *Ar. asel, bal.* + *ars,* bend, bağlamak. *kim.* Asya'nın tropikal bölgelerinde yetişen *Styrax benzoides, S. tonkinensis, S. benzoin* adlı ağaçların gövdelerinin yaralanmasıyle elde edilen, tıpta ve parfümeride kullanılan vanilya kokulu bir reçine. [*Lat. Benzoe; Ing.* Benzoin; *Fr.* Benjoin].

~ **balsamı,** *kim.* ◘ **Asilbent.**

asilik /âsîlik/, i. Asi olma hali, isyan etme, isyankârlık, [*Ing.* ve *Fr.* Rebellion].

asilleşmek, f. Asil olmak, yüksek bir değer kazanmak.

asillik,-ği, i. Asil olma hali, soyluluk. [*Osm.* Asâlet; *Ing.* Nobility; *Fr.* Noblesse].

asiloin, i. *Fr. acyloine. kim.* Simetrik iskeletli keton-alkol. R—CHOH—CO—R. Sodyumun $R-CO_2C_2H_5$ esterin veya R—COCl asit klorürün etkisiyle elde edilebilir *Ing.* Acyloin].

asil.zade /asilzade/, b.s. ve b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* § ● Yüksek soylu. Adam evlâdı, temiz ve görgülü bir aileden. [*Ing.* ve *Fr.* Noble]. § ● Eskiden Avrupa'da içindeki insanlarla birlikte bir ülke parçası kendi malı sayılan kimse. [*Ing.* Nobleman, aristocrat, peer; *Fr.* Gentilhomme].

☆ *Eşanl.* **zadegân, bay, kişizâde, aksüyek, eşraf.**

asilzadegân, ç.i. *esk.* Asilzadeler, soylular.

asil.zadelik,-ği /asilzadelik/, b.i. Asilzade olanın hali. Yüksek soyluluk. [*Ing.* Nobility, peerage; *Fr.* Noblesse].

asimetri, i. *Fr. asymétrie* < *Yun* ◘ **Bakışımsızlık.**

asimetrik, s. *Fr. asymétrique.* ◘ **Bakışımsız.**

asimilasyon, i. *Fr. assimilation* < *Lat. assimilatio,* benzer hale getirme. § ● Kendine benzetme, kendi gibi yapma. § ● *mec* Benimseme. § ● *biy.* ◘ **Özümleme.**

~ **kökleri.** *bot.* ◘ **Kök.**

~ **nişastası,** *bot.* Kloroplastlarda, fotosentez sonucu meydana gelen nişasta.

~ **parankiması,** *bot.* ◘ **Parankima.**

asimptot,-tu, i. *Fr. asymptote* < *Yun. a,* -sız + *syn,* ile + *piptein,* düşmek. *mat.* Bir eğriye gitgide yaklaşan, ama sonuna kadar uzatılsa bile eğriyi kesemeyen doğru. [*Ing.* Asymptote].

☆ *Eşanl* **sonuşmaz.**

~ **açısı,** *mat.* Bir hiperbolde asimptotun apsisler ekseniyle yaptığı açı.

asimptotik, s. *Fr. asymptotique. mat.* Asimptota ilişkin. [*Ing.* Asymptotic].

~ **açılım,** *mat.* Bir fonksiyonu yeter bir yaklaşıklıkla göstermeyi sağlayan uygun bir terimine kadar alınmış ıraksak seri.

~ **bölge,** *mat.* Bir eğriyle asimptotu arasında kalan bölge.

~ **yön,** *mat.* Bir asimptota paralel yön

asinapsis, i. *Yun. a,* -sız + *synapsis,* birleştirme hareketi. *tıp.* Meyoz bölünmede benzer kromozomların eşleşememeyişi. Dengesiz jenotip kimselerde sık görülür. [*Ing.* ve *Fr.* Asynapsis].

asinar hücre, *biy.* ◘ **Hücre.**

asindez, i. *Fr. asyndèse* < *Yun. a,* -sız + *syndesis,* birleşme. *tıp.* Bir melezde, kromozomların uyuşamaması yüzünden, meyoz bölünmede kromozomların eşleşemeyişi. [*Ing.* Asyndesis]

asinerji, i. *Fr. asynergie* < *Yun. a,* -sız + *syn,* birlikte + *ergon,* iş. *tıp.* Karmaşık eylemlerde, temel hareketleri birleştirme yetisinde bozukluk hali. [*Ing.* Asynergia].

asinetgiller, ç.i. *zool.* Kirpikli bir hücreliler familyası. [*Lat.* ve *Ing. Acinetidae; Fr.* Acinétidés].

asiniform, s. *Lat. acinus,* dut gibi taneli + *forma,* şekil *biy.* Üzüm salkımı veya dut şeklinde olan. [*Ing.* Aciniform; *Fr.* Aciniforme].

asiriyoloji, i. *Fr. assyriologie.* Eski Asur'u inceleyen bilim. [*Ing.* Assyriology].

asiriyolojist,-ti, i. *Fr. assyriologiste.* Eski Asur'u inceleyen bilgin. [*Ing.* Assyriologist].

asistan, i. *Fr. assistant.* § ● (a) Üniversite teşkilâtında profesör yardımcısı; (b) Kliniklerde uzmanlık öğretimini tamamlamakta olan, veya yardımcı olarak çalışan hekim. [*Osm.* Muid, mustahzir; *Ing.* Assistant]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 588.* — **ÜNİVERSİTE.** § ● *tiy.* Reji, dekor, müzik gibi işleri yönetenlerin yardım-

cısı, sahne yönetimine yardım edene verilen ad. [*ing.* Assistant - Director; *Fr.* Régisseur].

asistanlık,-ğı, i. § ❶ Asistanın görevi. § ❷ Bu görevin süresi. [*ing.* Assistantship; *Fr.* Poste, fonctions, d'adjoint, de substitut, de lecteur, de préparateur etc.].

asistoli, i. *Fr. asystolie. tıp.* Kalb kasılması *(sistol)* yokluğu veya yetersizliği. [*ing.* Asystole, asystolism].

☆ *Eşanl.* **dolaşım yetmezliği.**

asit.-di, i. *Fr. acide* < *Lat. acidus. kim.* § ❶ Turnusol'ün mavi rengini kırmızıya çevirmek özelliğinde olan, suda eriyince hidrojen iyonları meydana getiren ve bileşimindeki hidrojenin yerine maden olarak tuz meydana getirebilen hidrojenli bileşik. [*Osm.* Hamız; *Ing.* Acid]. § ❷ s. Asit özelliği olan *(madde): Asit çözelti.* [*Ing.* Acid]. ◉ **~ e dayanıklı,** *kim.* Bazı cisimlerin, özellikle basil grupunun ortak özelliği. Bunlar fenik asitli Garibaldi boyasıyle boyandıktan sonra, üçte bir nitrik asidin renk gideren etkisine karşı koyar. [*Ing.* Acidoresistant acid fast, acid-proof, acid-resistant]. ◉ **abiyetik** *~, kim.* ◘ **Çam asidi** .◉ **adipik** *~, kim.* Doymamış yağ asitlerinin oksitlenmesinden meydana gelen bileşik: $HOOC(CH_2)_4COOH$. Suda az çözünen iki bazlı, organik bir asit olup poliyester reçinelerinin hazırlanmasında kullanılır. Nylon, perlon gibi maddelerin yapımında bir ara maddedir. [*Ing.* Adipic acid; *Fr.* Acide adipique]. ◉ **amino** *~,* kim. $NH_2-R-COOH$ genel tipini taşıyan organik grup olup, burada **R** alifatik **1** kökü gösterir. Amino-asitler protein molekülünün yapı taşları olduğu gibi bu molekülün katabolizm ve anabolizm safhasında bıraktığı bir ara ürün olarak meydana gelirler, hem baz. **hem de asit özelliği gösterirler.** [*Ing.* Amino-acid; *Fr.* Amino acide]. ◉ **aminoasetik** *~ kim.* ◘**Glikokol.** ◉ **aminopropyonik** *~, kim.* ◘ **Alanin.** ◉ **asetik** *~, kim.* ◘ **Sirke asidi.** ◉ **asetilsalisilik** *~, kim.* Renksiz, billûrsu bir toz olup, ağrı kesici, ateş düşürücü ve romatizma giderici etkisi vardır: $C_9H_8O_4$. [*Ing.* Acetylsalicylic acid; *Fr.* Acide acetylsalicylique]. ◉ **askorbik** *~, kim.* Beyaz veya sarımtrak, billûrsu bir bileşik olup, domates ve limon, portakal gibi meyvalarda bulunur ve iskorbüt hastalığını tedavi eder: $C_6H_8O_6$. [*Ing.* Ascorbic acid; *Fr.* Acide ascorbique]. ☆ *Eşanl* **C vitamini.** ◉ **aspartik** *~, kim.* Asparjinden türeyen dibazik aminoasit olup, kanın pıhtılaşmasını önler. [*ing.* Aspartic acid; *Fr.* Acide aspartique] ◉ **barbitürik** *~, kim.* Barbitüratlar ailesinden bir asit: $C_4H_4O_3N_2$ [*Ing.* Barbituric acid; *Fr.* Acide barbiturique]. ◉ **benzoik** *~, kim.* Beyaz, billûrsu bir bileşik olup, mikrop ve mantarları yok eder. = $C_7H_6O_2$. [*Ing.* Benzoic acid; *Fr.* Acide benzoique]. ◉ **borik** *~, kim.* Renksiz, kokusuz bir asit olup bakterileri ve mantarları yok eder: H_3BO_3. [*Ing.* Boric acid; *Fr.* Acide borique]. ☆ *Eşanl.* **asit borik.** ◉ **bütirik** *~, kim.* Keskin kokulu bir asit olup, tereyağında, idrarda, dışkıda ve terde bulunur. $C_4H_8O_2$. [*Ing.* Butyric acid; *Fr.* Acide butyrique]. ◉ **çam** *~* i, *kim.* Çamsakızı*(reçine)*ndan çıkarılan billûrsu bir madde: $C_{20}H_{30}O_2$. [*Ing.* Abietic acid; *Fr.* Acide abiétique]. ◉ **damalik** *~, kim.* Idrarda bulunan bir asid: C_7H_8O. [*Ing.* Damalic acid; *Fr.* Acide damalique]. ◉ **desoksiri bonukleik** *~, kim.* Nukleusun kromatin kısmında, ayrıca bakteri ve mavi yeşil suyosunlarının nükleusa tekabül eden yapılarında bulunan nukleik asidi. Feulgen reaksiyonu ile kırmızı-mor *(erguvanî)* renk verir. Sembolü: DNA, Kromozomların temel kimyasal yapısını teşkil eder ve bir şeker *(dezoksiriboz),* bir fosfat ve bir azotlu baz *(timin, adenin, sitozin* veya *guanin'den biri)*'dan meydana gelmiş olan nükleotit birimlerinin çeşitli şekillerde sıralanması ile oluşmuş uzun bir organik moleküldür. [*Ing.* Desoxyribonucleic acid; *Fr.* Acide désoxyribonucléique]. ◉ **fenik** *~, kim.* ◘ **Fenol.** ◉ **folik** *~, kim.* Vitamin faaliyeti gösteren birçok bileşimlere genel olarak verilen ad. [*Ing.* Folic acid; *Fr.* Acide folique]. ◉ **formik** *~, kim.* Renksiz, keskin kokulu bir sıvı olup, karınca ve ısırgan otunun salgısından elde edilir: $HCOOH$. [*Ing.* Formic acid; *Fr.* Acide formique]. ◉ **fosforik** *~, kim.* Arı olduğu zaman billûrsu, fakat genellikle surup halinde bir sıvı: H_3PO_4. [*ing.* Phosphoric acid; *Fr.* Acide phosphorique]. ◉ **gallik** *~, kim.* Tanik asidin hidrolizi sonucu meydana gelen billûrsu asit: $C_7H_6O_5$; Organik asitlerden biri olup, havada bırakılmış ceviz gallerinde vardır. Meşe, çiğdem, elma, sumak, kırmızı şarap, sidr, çin çayı v.b. gibi bitkilerin çeşitli kısımlarında ve ürünlerinde bulunur. [*ing.* Gallic acid; *Fr.* Acide gallique]. ◉ **glukuronik** *~, kim.* Bağ dokusu elementlerinden olup, bazı bitkilerin polisakaritlerinde de bulunur: $CHO(CHOH)_4COOH$. [*Ing.* Glucuronic acid; *Fr.* Acide glucuronique]. ◉ **glutamik** *~, kim.* ◘ **Glutaminik asit.** ◉ **glutaminik** *~, kim.* Proteinlerin hidrolitik ayrışmasından elde edilen, billûrsu iki bazlı amino-asit olup, beyin metabolizmasını arttırır: $COOH(CH_2)_2=CH(NH_2)-COOH$. [*ing.* Glutaminic acid; *Fr.* Acide glutaminique]. ◉ **glutarik** *~, kim* Ayrışan irinde meydana gelen asit: $C_5H_8O_4$. [*ing.* Glutaric acid; *Fr.* Acide glutarique]. ◉ **glikokolik** *~, kim.* Safrada bulunan billûrsu bir asit olup, hidrolizinden kolik asit ve glisin ortaya çıkar: $C_{26}H_{43}-NO_6$. [*Ing.* Glycocholic acid; *Fr.* Acide glycocholique] ◉ **hipurik** *~, kim.* Ot yiyen hayvanların idrarında bulunan, billûrsu bir asit: $C_9H_9NO_3$. [*Ing.* Hippuric acid; *Fr.* Acide hippurique]. ◉ **hiyaluronik** *~, kim.* Vücut dokularında geniş oranda bulunan ve vücudun kayganlığını sağlayan sıvılarda ve bağ dokusunda önemli rol oynayan ve sülfat kökü taşımayan polisakarit. [*Ing.* Hyaluronic acid; *Fr.* Acide hyaluronique]. ◉ **hidnokarpik** *~, kim. Chaulmoogra* ve hidnokarp ağacının yağlarından elde edilen doymamış yağ asidi olup, lepra tedavisinde kullanılır. [*ing.* Hydnocarpic acid;*Fr.* Acide hydnocarpique]. ◉ **hidrobromik** *~, kim.* Solunum yollarını tahriş eden gaz şeklinde asit: HBr. [*Ing.* Hydromromic acid; *Fr.* Acide hydrobromique]. ◉ **hidroklorik** *~, kim.* Mide suyunda bulunan ve sindirime yarayan bir asit: HCl. [*Ing.* Hdyrochloric acid; *Fr.* Acide hydrochlorique] ☆ *Eşanl.* **klor asidi.** ◉ **hidrosiyanik** *~, kim.* Acıbadem, şeftali ve kiraz yapraklarından elde edilen, uçucu, zehirli bir sıvı: HCN. [*Ing.* Hydrocyanic acid; *Fr.* Acide hydrocyanique]. ◉ **hidroksibütirik** *~, kim.* Şeker hastalarının kanında ve idrarında bulunan bir asit: $C_4H_8O_4$. [*ing.* Hydroxybutyric acid; *Fr.* Acide hydroxybutirique]. ◉ **İnorganik** *~, kim.* Karbon atomu taşımayan asit. [*Ing.* Inorganic acid; *Fr.* Acide inorganique]. ◉ **iyodik** *~,* Tek bazlı asit: HIO_3 [*Ing.* Iodic acid; *Fr.* Acide iodique]. ◉ **kafeik** *~, kim.* Kahveden elde edilen billûrsu asit: $C_9H_8O_4$. [*Ing.* Caffeic acid; *Fr.* Acide caféique]. ◉ **kakodilik** *~, kim.* Psoryazis hastalığında kullanılan billûrsu bir bileşik: $AsO(CH_3)_2OH$. [*ing.* Cacodylic acid; *Fr.* Acide cacodylique]. ◉ **kamforik** *~, kim.* Kâfurdan elde edilen billûrsu asit: $C_{10}H_{16}O_4$. [*Ing.* Camphoric acid; *Fr.* Acide camphorique]. ◉ **kamforonik** *~, kim.* Kamforik asit oksitlenmesinden ileri gelen asit: $C_9H_{14}O_6$. [*Ing.* Camphoronic acid; *Fr.* Acide camphoronique]. ◉ **kaprik** *~, kim.* Tereyağdan elde edilen billûrsu asit: $C_{10}H_{20}O_2$. [*ing.* Capric acid; *Fr.* Acide caprique]. ◉ **kaprilik** *~, kim.* Tereyağı ve Hindistan cevizi yağından elde edilen yağ asidi: $C_8H_{16}O_2$ [*Ing.* Caprylic acid; *Fr.* Acide caprylique]. ◉ **kapron** *~* i, *kim.* Hafif sarımsı renkte yağlı fena kokulu bir sıvıdır. Suda çok az çözünür. İnek sütünde, koko yağında az miktarda vardır. $CH_3(CH_2)_4COOH$. [*Ing.* Capronic acid; *Fr.* Acide capronique]. ☆ *Eşanl.* **n-heksilasidi, butil asetasidi.** ◉ **karbamik** *~, kim.* Tam bazlı asit: NH_2-COOH. [*Ing.* Carbamic acid; *Fr.* Acide carbamique] ◉ **karbolik** *~, kim.* Mikroskopi ve histolojide dehidrasyon için kullanılan, billûrsu, renksiz, beyaz veya hafif pembe renkte, son derece higroskopik, suda, alkolde, gliserinde, eterde, kloroformda ve yağlarda eriyebilen bir bileşik. [*Ing.* Carbolic acid; *Fr.* Acide carbolique]. ☆ *Eşanl.* **fenol, asit fenik.** ◉ **karbonik** *~, kim.* Bir karbonla iki oksijenin birleşmesiyle meydana gelen bir gaz. Bu gaz, organik veya başka karbonlu maddelerin çürümesinden, yanmasından, bitkilerin ve canlıların solunumundan meydana gelir, havada az bulunup bu miktar çoğalınca yaşama için zararlı olur. Karbon dioksitin sulu çözeltisi: H_2CO_3. [*Osm.* Hâmız-ı fahm; *ing.* Carbonic acide; *Fr.* Acide carbonique]. ◉ **karınca** *~* i, *kim.* ◘ **Formik asit.** ◉ **kehribar** *~* i, *kim.* ◘ **Süksinik asit.** ◉ **kondroitin sülfirik** *~, kim.* Kollagen ve kıkırdak dokuları yapısına giren yüksek molekül ağırlıklı bileşik. [*ing.* Chondroitin sulfuric acid]. ◉ **kuzu kulağı** *~* i, *kim.* Oksalat asidi: COOK | COOK'$2H_2O$. Katı organik bir asit olup monoklin kristaller halindedir. Tuzları az miktarda olmak üzere insanların saçında, bitkilerin kabuk ve yaprak.larında bulunur. Derilerin beyazlatılmasında, mürekkep lekelerinin çıkarılmasında kullanılır. [*ing.* Oxalic acid; *Fr.* Acide oxalique].☆ *Eşanl.* **etan diasit, oksalik asit.** ◉ **laktik** *~, kim.* Laktoz üzerine *lactobacillus* etkisiyle *(süt ekşidiği zaman)* ve vücutta glikojen ve glikozun anaerobik metabolizmaları sonucu meydana gelen asit: $CH_3CHOH-COOH$. [*Ing.* Lactic acid; *Fr.* Acide lactique]. ☆ *Eşanl.* **süt asidi** ◉ **levülinik** *~, kim.* Nükleik asit ve timus bezinden elde edilen asit: $CH_3CO(CH_2)_2-COOH$. [*Ing.* Levulinic acid; *Fr.* Acide levulinique]. ◉ **linoleik** *~. kim.* Kuruyan yağlarda gliserit olarak bulunan asit: $C_{18}H_{32}O_2$. [*Ing.* Linoleic acid; *Fr.* Acide linoleique]. ◉ **malik** *~, kim.* Birçok meyve ve bitkilerin özsuyundan elde edilen billûrsu bir asit olup, vücuttaki karbon-hidrat metabolizmasında ara ürün teşkil eder: $C_4H_6O_5$. [*Ing.* Malic acid; acid of apples; *Fr.* Acide malique]. ◉ **mandelik** *~, kim.* Idrar yolları enfeksiyonlarında kullanılan beyaz billûrsu toz: $C_8H_8O_3$. [*Ing.* Mandelic acid; *Fr.* Acide mandelique]. ◉ **mekonik** *~, kim.* Afyondan elde edilen beyaz billûrsu asit: $C_7H_4-O_7$. [*Ing.* Meconic acid; *Fr.* Acide méconique]. ◉ **metafosforik** *~, kim.* Idrarda albumin olup olmadığını meydana çıkaran katı bir bileşik: HPO_3. [*Ing.* Metaphosphoric acid;*Fr.* Acide métaphosphorique]. ◉ **musik** *~, kim.* Sakız ve şekerlerden elde edilen asit: $C_6H_{10}O_8$ [*ing.* Mucic acid; *Fr.* Acide mucique]. ◉ **miristik** *~, kim.* Küçük Hindistan cevizinden elde edilen asit: $C_{14}H_{28}O_2$. [*Ing.* Myristic acid; *Fr.* Acide myristique]. ◉ **nikotin** *~* i, *kim.* Nikotinden izole edilen ve vücuttaki koenzimlerin yapılması için gerekli olan, beyaz billûrsu katı cisim: $C_5H_4N(COOH)$. [*Ing.* Nicotine acid]. ◉ **nitrik** *~, kim.* Renksiz, duman çıkaran ve sıvı halde bulunan yakıcı asit: HNO_3. [*ing.* Nitric acid; *Fr.* Acide nitrique]. ◉ **nükleik** *~, kim.* Nükleoproteinlerin prostetik grupunu teşkil eden asit. Şeker veya şeker türevinin fosforik asit ve bir bazla birleşmesinden meydana gelmiş olan ve hücre çekirdeğinde bulunan beyaz, amorf asitler. [*ing.* Nucleic acid; *Fr.* Acide nucléique]. ◉ **oksalik** *~, kim.* Renksiz, billûrsu, zehirli ve birçok bitkilerde bulunan ve vücutta askorbik asidin metabolizması sırasında meydana gelen asit: $C_2H_4H_2$. [*Ing.* Oxalic acid; acid of sugar; *Fr.* Acide oxalique]. ◉ **oleik** *~, kim.* Birçok katı ve sıvı yağlarda bulunan, renksiz, billûrlaşabilir yağ: $C_{17}H_{33}COOH$ [*Ing.* Oleic acid; *Fr.* Acide oléique]. ◉ **organik** *~, kim.* Karboksil grupu ihtiva eden asit: COOH. [*Ing.* Organic acid; *Fr.* Acide organique]. ◉ **palmitik** *~, kim.* Hurma yağında ve katı yağlarda bulunan bir asit: $C_{16}H_{32}O_2$. [*Ing.* Palmitic acid; *Fr.* Acide palmitique]. ◉ **pangamik** *~, kim.* Glukuronik asidin aminli türevi olup **B** grupu vitaminlerinden birini teşkil eder: $C_{10}H_{18}O_8N$. [*Ing.* Pangamic acid; *Fr.* Acide pangamique]. ◉ **pantotenik** *~, kim.* Birçok madde ve dokularda bulunan ve maya mantarlarının büyümesini arttıran organik asit: $C_{19}H_{17}O_5N$. [*Ing.* Pantothenic acid; *Fr.* Acide pantothénique]. ◉ **paraminobenzoik** *~, kim.* Karaciğerde ve bira mayasında bulunan **B** grupu vitaminlerinden biri: $C_7H_7NO_2$ [*Ing.* Paraaminobenzoic acid; *Fr.* Acide paraaminobenzoique]. ◉ **paraaminosalisilik**

—, *kim.* Tüberkülozda kullanılan bir asit: $C_7H_7NO_3$. [*Ing.* Paraaminosalicylic acid; *Fr.* Acide paraaminosalicylique]. ◉ **pektik** —, *kim.* Pektinden elde edilen asit: $C_{22}H_{48}O_{32}$. [*Ing.* Pectic acid; *Fr.* Acide pectique]. ◉ **penisilik** —, *kim.* Penisilin kültürlerinden izole edilen ve bakterileri öldüren bir bileşik. [*Ing.* Penicillic acid; *Fr.* Acide penicillique]. ◉ **perklorik** —, *kim.* Muharriş bir asit: $HClO_4$. [*Ing.* Perchloric acid; *Fr.* Acide perchlorique]. ◉ **pimelik** —, *kim.* Doymamış katı yağların oksitlenmesinde oluşan asit: $HOOC(CH_2)_5COOH$. [*Ing.* Pimelic acid; *Fr.* Acide pimelique]. ◉ **pikrik** —, *kim.* 2,4,6 trinitrofenol $C_6H_3N_3O_7$; Sarı renkli katı levhacıklar halindedir. Suda kolayca çözünür. Dokuları (bitkisel ve hayvansal olanları) kuvvetli sarıya boyar. Patlayıcı madde imalinde kullanılır. Nitrogliserin ve nitroselluloz gibi çarpma ve vurmaya hassastır. [*Osm.* Hamız-ı pikrik; *Fr.* Acide picrique]. ◉ **propiyonik** —, *kim.* Doğal propil alkolün oksitlenmesinden meydana gelen asit: CH_3CN_2COOH. [*Ing.* Propionic acid; *Fr.* Acide propionique]. ◉ **piroborik** —, *kim.* Borik asidin ısıtılmasından elde edilen bir bileşik: $H_2B_4O_7$. [*Ing.* Pyroboric acid; *Fr.* Acide pyroborique]. ◉ **pirofosforik** —, *kim.* Fosforik asidin bir şekli olan billûrsu asit: $H_4P_2O_7$. [*Ing.* Pyrophosphoric acid; *Fr.* Acide pyrophosphorique]. ◉ **piruvik** —, *kim.* Tartarik asidin ve potasyum bisülfatın damıtılmasıyle elde edilen bir bileşik: $CH_3-CO-CO_2H$. [*Ing.* Pyruvic acid; *Fr.* Acide pyruvique]. ☆ *Eşanl.* **asetilformik asit, propanonoik asit.** ◉ **ribonüklelik** —, *kim.* Bir nükleik asit olup, sitoplazmada bulunur. ◉ **ribonuklein** — **i,** *bot.* Nukleolus ve sitoplazma içinde bulunan, negatif Feulgen reaksiyonu gösteren bir nüklein asidi. ◉ **salisilik** —, *kim.* Antiseptik ve keratolitik etkisi olan billûrsu bir asit: $C_7H_6O_3$. [*Ing.* Salicylic acid; *Fr.* Acide salicylique]. ◉ **salisilürik** —, *kim.* Idrarda bulunan glikol ve salisilik asit karışımından ibaret bileşik. [*Ing.* Salicyluric acid; *Fr.* Acide salicylurique]. ◉ **sirke** — **i,** *kim.* Sirke kokusunda, sulandırıldığı zaman asit lezzetinde, su, alkol ve gliserinle karışabilen, dokuları sertleştirmek ve diğer histolojik maksatlar için kullanılan sirkeye karakteristik, sert lezzetini veren, organik asitlerden berrak ve renksiz bir sıvı. (CH_3-COOH). [*Ing.* Acetic acid; *Fr.* Acide acétique]. ☆ *Eşanl.* **asetik asit.** ◉ **stanik** —, *kim.* Stannatları oluşturan camsı kalay asidi: H_2SnO_3. [*Ing.* Stannic acid; *Fr.* Acide stannique]. ◉ **stearik** —, *kim.* Balmumu kıvamında bir yağ asidi: $C_{18}H_{36}O_2$. [*Ing.* Stearic acid; *Fr.* Acide stéarique]. ◉ **süksinik** —, *kim.* Kehribardan damıtılan asit: $C_4H_6O_4$. [*Ing.* Succinic acid, acid of amber; *Fr.* Acide succinique]. ◉ **sülfanilik** —, *kim.* Reaktif olarak kullanılan billûrsu asit: $C_6H_4NH_2-HSO_3$ [*Ing.* Sulfanilic acid; *Fr.* Acide sulphanilique]. ◉ **sülfürik** —, *kim.* Renksiz, zeytinyağı kıvamında yakıcı sıvı: H_2SO_4. [*Ing.* Sulfuric acid; *Fr.* Acide sulfurique]. ☆ *Eşanl.* **zaç yağı.** ◉ **süt** —**i,** *kim.* ◘ **Laktik asit.** ◉ **şeker** —**i,** *kim.* **Oksalik asit.** ◉ **ürik** —, *zool.* Memeli hayvanların sidiğinde az olarak, kuş ve sürüngenlerin sidiğinde çokça bulunan beyaz, kokusuz ve lezzetsiz bir kimyasal madde. [*Ing.* Uric acid; *Fr.* Acide urique].

— **borik,** *kim.* ◘ **Borik asit.**

— **damacanası,** *kim.* Kuvvetli asitlerin taşınmasında kullanılan cam veya toprak kap. [*Ing.* Acid egg, blowcase].

— **derecesi,** *kim.* 100 gr. yağı tadil için harcanması gereken santimetreküp normal alkali miktarı. [*Ing.* Acidity; *Fr.* Acidité].

— **emsali,** *kim.* 1 gr. yağdaki serbest asitleri tadil için harcanması gereken miligram, kalsiyum hidroksit miktarı. [*Ing.* Acid coefficient].

— **grupu,** *kim.* Bütün organik asitlerde bulunan bir değerli karboksil kökü [*Ing.* Acid group].

— **indeksi,** *kim.* Bitki veya hayvan menşeli yağlarda serbest yağ asitleri endeksi. [*Ing.* Acid number].

— **kabı,** ◘ **Asit damacanası**

— **hidrolaz,** *biy.* Hafifçe asit olan sindirim enzimleri. [*Ing.* Acid hydrolase; *Fr.* Acide hydrolase].

— **kaya,** Yapısında yüzde 65'ten fazla silis bulunan andojen kaya: *Granit asit bir kayadır.*

— **kökü,** *kim.* Bir veya çok değerli asitlerin bir veya birkaç proton *(hidrojen iyonu)* vermesiyle meydana gelen bir veya çok değerli kök. Organik asitlerin ($C_nH_{2n+1}CO-$) genel formülü ile gösterilen kısmıdır. Bu grup bir çok reaksiyonlarda olduğu gibi, değişmeden ürüne eklenir. [*Osm.* Cezr-ı hamız; *Ing.* Acid radical; *Fr.* Radical d'acide].

— **mayalanma,** *kim.* Bir maddeye etki ederek asıt haline getiren mayalanma. [*Osm.* İhtimar-ı hâmızi; *Ing.* Acidic fermentation; *Fr.* Fermentation acide].

— **oyma,** *kim.* Bir çukur baskı kalıp hazırlama tekniği. Bir bakır plâkanın üzerine asit işlemeyen bir reçine-mum karışımı sürülür, çelik iğne ucu olan bir kalemle, alttan bakır görünecek şekilde çizilmek suretiyle resim yapılır, sonra plâka bir asıt mahlûlüne *(asit nitrik veya klorür dö fer gibi)* içine batırılır ve çizilen yerlerin çukurlaşması sağlanır. Bu işlem derece derece yapılır. Bazı yerler daha çok, bazı yerler az yedirilir, bu da bazı yerleri elle, terebentinde erimiş asfaltla kapamak suretiyle sağlanır. Bu suretle çok güzel resimler elde edilir. Rembrandt ve Dürer bu usulde birçok eserler yapmışlardır. [*ing.* Etching; *Fr.* Gravure à l'eau forte].

— **sitrik,** *kim.* ◘ **Limon tuzu.**

— **topraklar,** *trm.* Süzülen sularla toprak kolloitleri üzerinde adsorbe edilmiş bazı iyonların yıkanıp yerini H iyonlarına bırakmasıyle meydana gelen pH ları 6,5 tan aşağı olan veya OH iyonlarından daha çok H iyonlarına sahip topraklar. [*Ing.* Acid soils; *Fr.* Sols acides].

— **tuz,** *kim.* Birden fazla asit grupu (H veya $-COOH$) bulunan inorganik veya organik asitlerin bir kısmı baz veya metalle nötralleştirilmiş hafif asit özellikte tuz. *($NaHCO_3$ sodyum bikarbonat gibi).* [*Osm.* Milh-i hamız; *Ing.* Acid salt; *Fr.* Sursel].

asitborik,-ği, i. *kim.* ◘ **Asit.**

asit.alkol,-lü, b.i. *Fr. acide-alcool. kim.* Aynı zamanda asit ve alkol gruplarına sahip olan bileşiklere verilen ad.

asitfenik,-ği, i. *kim.* ◘ **Asit.**

asit.fenol, b.i. *kim.* Asit grupu ile fenolik hidroksile sahip aromatik seri bileşiklerine verilen ad.

asit.keton, b.i. *kim.* Asit ve keton gruplarına sahip bileşiklere verilen ad.

asitleme, i. § ● ◘ **Asitleştirme**[2]. § ● *dok.* Dokumacılıkta kullanılan lifleri çeşitli asitlerle işleme.

asitleştirme, i. § ● *kim.* Asit hale getirme. [*Ing.* ve *Fr.* Acidification]. § ● Petrol arama kuyularına, üretici tabaka kalker olduğu zaman, geçirgenliği ve dolayısıyle üretimi arttırmak amacıyle, bu tabakaya hidroklorik asit püskürtme. [*Ing.* Acidization].

asitlik,-ği, i. § ● *kim.* Bir ortamın asit veya bazik olma niteliği. Bir cismin alkaliliğe karşıt olan asit niteliği [*Ing.* Acidity; *Fr.* Acidité]. § ● *biy.* Ortamın, dokuların ve bünyenin içlerindeki serbest H *(hidrojen)* iyonları miktarına göre gösterdikleri tepki. [*Osm.* Hâmiziyet; *Ing.* Acidity; *Fr.* Acidité].

☆ *Eşanl.* **asidite.**

— **ölçüsü,** *kim.* Bir ortamdaki asitlik veya alkaliliğin pH'nin belirlenmesi yoluyle ölçülmesi.

asit.sever, b.s. (a) *bot.* Asit topraklardan hoşlanan *(bitkiler hk.)* (b) *(Mikrobiyolojide)* Asit boyalarla boyanabilir. *(Özellikle akyuvarlar hk.).* [*Ing.* Acidophilic, acidophilous; *Fr.* Acidiphile].

asiyanopsi, i. *Fr. acyanopsie* < *Yun. a,* -sız + *kyanos,* mavi + *opsis,* görme. *tıp.* Mavi rengi seçememe hali. [*Ing.* Acyanopsia].

asiyap,-bı, i. *Osm.* < *Fars.* Değirmen. [*Ing.* Water-mill; *Fr.* Moulin à eau].

asiye /äsiye/, i. *Osm.* < *Ar. esk. bot.* Mersingiller.

âsiye /äsiye/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Direk, sütun. § ● Kederli kadın. § ● öz. i. Kadın adı.

ask, i. *Fr. asque* < *Yun. askos, tulum. bot.* Asklı mantarlara mahsus üreme organı. [*Ing.* Ascus].

☆ *Eşanl.* kozluk.

askaridiyoz, i. *Fr. ascaridiose. tıp.* Bağırsakta askarit bulunmasından ileri gelen hastalık. [*Ing.* Ascaridiosis].

askarit[1],-di, i. *Fr. ascaride* < *Yun. askaris, askaridos* < *askarizein,* kıpırdanmak. *zool.* iplik-solucanları *(Nematodes)* takımından iğ biçiminde asalak solucan. Pek çok türü vardır. İnsan ve domuzların ince bağırsaklarında yaşayan **Bağırsak solucanı** *(A. lumbricoides)* ve At ve sığırların bağırsaklarında yaşayan **At solucanı** *(A. megalocephala)* adlı türleri en önemlileridir. [*Lat.* Ascaris; *Ing.* Ascarid; *Fr.* Ascaris]. ◘ **Bağırsak solucanı, At solucanı.**

askarit[2],-ti, i. *Fr. ascarite. kim.* Sodalı amyant. Organik analizde karbon gazını emmeye yarar.

as.kat[a],-tı, b.i. *mat.* Herhangi bir ölçü biriminin bölündüğü eşit parçalardan herbiri: *Bir sayının her böleni bu sayının askatıdır.* [*Osm.* Ecza; *Ing.* Submultiple; *Fr.* Sous-multiple].

asker, i.ç: **asâkir.** *Osm.* < *Ar.* § ● Erden mareşale kadar orduda görevli bulunan herkes; [*Ing.* Soldier; *Fr.* Soldat]. § ● Askerlik görevi: *Askere gitmek, Askerden dönmek, Askere alınmak.* § ❸ *arg.* Para: *Bugün birkaç askerin yolunu buldum.* ☆ *Eşanl.* **dırav, dünyalık, mal, mangır, mangiz, pul, taş.** § ❹ Askerliğe ait, askerlere mahsus: *Asker sınıfı.* § ❺ Askerliğe meraklı, döğüşken, kahraman, cesur *(kimse): Türkler her seyden evvel askerdirler.* § ❻ Ordunun yalnız er rütbesinde olan kısmı: *Asker tayını, Asker postalı.* § ❼ Ordu, silâhlı kuvvet, ordu mensupları: *Ordu siyasetle uğraşmamalı.* § ❽ s. Topluluk düzenine saygısı olan: *Asker adam.* § ❾ Yurdun korunması yolunda iyi dövüşmesini başaran: *Asker millet.* § ❿ Askerlikle ilgili. § ⓫ Asker gibi, intizamlı ve düzenli: *Asker yürüyüşü:* [*Ing.* Soldier like, military; *Fr.* Militaire] § ⓬ *zool.* ◘ **Er** ◉ — **den dönmek (gelmek),** *dey.* Muvazzaf hizmetini bitirerek terhis edilip evine, varsa asıl mesleğine dönmek. ◉ — **den kurtarmak,** *dey.* Bir mazeret göstererek askerlik görevini yaptırmamak. ◉ — **e alınmak,** Askerliğini yapmak için asker edilmek. ◉ — **e alma,** *dey.* Kanun gereğince yükümlü oldukları askerlik görevini yapmaları için çeşitli personeli toplama eylemi. [*Ing.* Recruiting; *Fr.* Recrutement] ◉ — **e almak,** dey, Kanun, lara göre sırası gelmiş olanları veya ihtiyaç görülen sınıfları, kara, deniz, hava kuvvetleri birlikleriyle yurtiçi askerî kuruluş ve hizmet yerlerinden birinde göreve başlatmak. [*Ing.* To enlist, to recruit; Fr. Recruter, enrôler *(un soldat)*]. ◉ — **e çağırmak (çağırılmak),** *dey.* Son yoklamada sağlam veya sakat olarak ayrılan erleri muvazzaflık hizmetlerini yapmak üzere ordunun ihtiyacına ve çektikleri numara sırasına göre askerî göreve davet etmek. [*Ing.* To call up to military service, to call to enlistment]. ◉ — **e gitmek,** *dey.* Askerlik görevini yapmak üzere, evinden, işinden ayrılmak. ◉ — **den tecrit,** *huk,* Uluslararası anlaşmalarla, belli bir bölgenin askerden, askerî donanım ve müesseselerden yoksun bırakılması, askerî faaliyetlerin engellenmesi. ◉ **bayrak** — **i,** *esk.* ◘ **Bayrak.**

— **çağrılmak,** Askerliğini yapmak için çağırı kâğıdı gelmek veya gazete ile ilân edilmek.

— **çıkarmak,** *dey.* Bir devletin, sefer sırasında, asker alma kanunlarına göre silâh altına alacağı veya seferber edeceği ordunun sayısını belirtmek için kullanılan deyim.

— **gibi,** *dey.* Disiplinli, sert, muntazam yaşayan, böyle huylar edinen.

— **kaçağı,** *dey.* Askerlik görevini yapmamak için asker ocağından kaçan veya oraya gitmekten kaçan kimse. [*Ing.* Deserter; *Fr.* Déserteur].

— **kordonu,** *dey.* Bir şeyin etrafı dos doğru askerle çevrilmiş olması.

— **ocağı,** *dey.* Askerlik görevinin yapıldığı seyyar ordu birlikleri veya geri hizmet-

lerin yapıldığı kışla, ordugâh, kale, tahkimli bölge, gemi, tersane v.b. hizmet yerlerine verilen ad.

~ **olmak**, *dey.* Kara, deniz, hava kuvvetleri birlikleriyle yurtiçi askerî kuruluş ve hizmet yerlerinden birinde askerlik görevine başlamak. [*Ing.* To join the army, to be called up to military service; *Fr.* S'engayer, s'enrôler, se faire soldat].

~ **oynamak**, *dey.* Savaş oyunu oynamak, savaş gösterisi yapmak.

~ **rejimi**, *sosy.* Asker zümresine, orduya dayanan yönetim şekli olup, bazen ordunun kurduğu bir dikta rejimi halini alır. Bazen de sivil yönetimin ordu gücünden üstün faydalanması derecesinde kalır. [*Ing.* Militarism; *Fr.* Militarisme].

~ **sevki**, *dey.* Celpte, acemi erlerin kıtalarına, terhiste askerlik hizmetini bitirmiş olan eratın memleketlerine, hasta ve yaralı erlerin izinli, hava değişimli olarak ilgili yerlere gönderilmesi için yapılan ulaştırma.

~ **sınıfı**, *dey.* Köylü, işçi v.b. bir toplumu meydana getiren çeşitli meslek gruplarından, vatan savunmasını üzerine alan meslek sahipleri. [*Ing.* Military order; *Fr.* Ordre militaire].

~ **tayını**, Erlere verilen günlük azık. [*Ing.* Soldiers ration].

~ **tertip etmek (toplamak, toplatmak)**, *dey.* ◘ **Askere almak.**

~ **yazmak**, *dey.* ◘ **Askere almak.**

~ **yoklama kaçağı**, *ask.* Askerlik şubesinde kayıtlı bulunsun bulunmasın, nüfus kütüğünde kayıtlı olup da yaşıtlarıyle beraber son yoklamasını yaptırmamış olan.

~ **yönetimi**, *fels.* Egemenliğin asker tabakasının elinde bulunması. [*Ing.* Militarism; *Fr.* Militarisme].

askerce, s. § ❶ Asker gibi. § ❷ z. Askere yakışırcasına. [*Ing.* Soldierly, befitting a soldier, military (act); *Fr.* De soldat].

askerî /askerî/, s. *Osm.* < *Ar.* Askerce veya askerlikle ilgili, askerlere mahsus, askerliğe ait. [*Ing.* Military, pertaining to the army; *Fr.* Militaire].

☆ *Eşanl.* **aüel, ceyşî cündî, leşkerî, sipahî.**

☆ *Karş.* **sivil.**

~ **adalet**. *ask. huk.* Askerî Ceza ve Askerî Ceza Mahkemeleri usul kanunları hükümlerine tabi olan personele askerî kanunların uygulanması. [*Ing.* Military law; *Fr.* Loi militaire].

~ **adlî hâkim**, *huk.* Askerî kaza işlerinde hukukî ihtisası ilgilendiren belirli görevleri taşıyan meslek memurları. Bunlar adlî âmirlerin refakatlerine verilir ve adlî âmirlerin emir ve talebiyle hazırlık ve ilk soruşturmayı yaparlar. [*Lat. Ludex militaris, auditor; Ing.* President or member of Court Martial; *Fr.* Juge militaire (membre de conseil de guerre].

~ **akademi**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerin yüksek kademelerine gerekli kumandan ve kurmay subayları yetiştiren askerî kuruluş. [*Ing.* Military academy; *Fr.* Académie militaire].

~ **arazi**, *ask.* Askerî maksatlar için ayrılan arazi parçasına verilen ad. *(Genellikle bir askerî garnizonun sınırları içinde kalan arazi için kullanılır).*

~ **ataşe**, *ask.* ◘ Ataşe.

~ **ayaklanma**, *ask.* Birden fazla askerî şahsın gürültülü patırtılı ve açıkça toplanarak bir âmir veya üsse karşı koymaları veya taarruza kalkmaları. *(Bu olaya siviller de katılırsa onlar da askerî mahkemede yargılanır.).*

~ **bando**, *ask.* Askerî mızıkacılardan meydana gelen orkestra. [*Ing.* Military band; *Fr.* Fanfare militaire].

~ **bölge**, *ask.* ◘ Bölge.

~ **ceza**, *huk.* Askerî suç işleyen, askerî eğitim ve disiplini bozan, hiç bir ceza kanunu maddesine uymayan fiilleri işleyen ve tekâsül yapanlara verilen ceza.

~ **ceza hukuku**, *huk.* Askerlerin ve askerî hükümlerle bağlı bulunan kimselerin işleyecekleri suçlar ve bunların sorumluluk durumları ile ilgili genel kurulları belirten hukuk dalı. [*Lat. Jus criminale militare; Ing.* Military criminal (penal) law, military law; Fr. Droit pénale militaire (code de justice militaire].

~ **ceza kanunu**, *huk.* Askerî suçlara uygulanmak üzere askeri ceza hukukunun özel cezaî kural ve müeyyidelerini kapsayan kanun. [*Ing.* Military penal law].

~ **Ceza Usûl Hukuku**, *huk.* Askerî mahkemelere bağlı kimselerin askerî mahkemelerde yargılanması usulünü ve kurallarını gösteren hukuk dalı. [*Lat. Processus criminalis militaris; Ing.* Procedure of courts- martial; *Fr.* Droit de procédure pénale militaire].

~ **devriye**, *huk.* Hazâr ve seferde emniyet, muhafaza, disiplin ve gözetleme maksatlarıyle belirli bir bölgede gezerek görev yapan silâhlı asker. [*Lat. Cicitores, exploratores; Ing.* Patrol; *Fr.* Patrouille].

~ **disiplin**, *ask.* Askerî Kanunlara, nizamlara ve âmirlere mutlak bir itaatla astının ve üstünün haklarına saygı. [*Ing.* Military discipline; *Fr.* Discipline militaire].

~ **disiplin hukuku**, *huk.* 1961 Anayasasının kabulünden sonra, genel askerî ceza hukukunun dışında kalan ve askerî disiplinin gerektirdiği kurallara uymamaktan doğan disiplin suçlarını düzenleyen, müeyyidelerini ve yargı usullerini gösteren hukuk dalı.

~ **diş tabibi**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde, hastahaneler, birlikler ve kurumlarda görev yapan subay diş tabibi.

~ **eczacı**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde hastahaneler ve kurumlarda görev yapan eczacı. [*Ing.* Military pharmacist].

~ **eşya**, *ask.* Ordu malı olan her türlü eşya. [*Ing.* Military property].

~ **fesat**, *huk.* Birden çok askerin bir âmire veya üste hep birlikte itaatsizlik veya mukavemet etmek veya fiili taarruzlar yapmak için birleşmeleri. [*Lat. Conspiratio; Ing.* Mutiny;*Fr.* Mutinerie militaire].

~ **hâkim**, *ask.* Askerî mahkemelerde görev yapan yargıç subay. [*Ing.* Military judge; *Fr.* Juge militaire].

~ **hastahane**, *ask.* Subay, astsubay ve bunların emeklileri ve eşleri ve yönetmelik esasına uygun nitelikleri çocukları ve eratın, Millî Savunma Bakanlığındaki görevli hizmetlilerin sıhhî işlemlerine ve tedavilerine bakan hastahaneler. [*Ing.* Military hospital].

~ **idare**, ◘ **Asker yönetimi** .

~ **idare hukuku**, *huk.* Savunma kuvvetlerinin teşkilâtına ve bunların levazım ve donatımının sağlanmasına ve bütçe ve idare işlerini ilgilendiren ve askerî kaza dışında kalan hukuk. [*Ing.* Law of army administration; *Fr.* Legislation administrative militaire].

~ **ihtilâl**, *sosy.* ◘ **Hükümet darbesi.**

~ **imam**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde, kadrolarda gösterilen yerlerde din ve moral hizmetlerinde kullanılan imam subay.

~ **infaz**, *ask. huk.* Askerî mahkeme kararıyle bir suçun cezasına ait hükmün yerine getirilmesi.

~ **kantin**, *ask.* Kışlalarda askerlerin ihtiyaçlarını ucuz ve kolayca sağlamak amacıyla kurulan kantin.

~ **karakol**, *huk.* Güvenlik, koruma, disiplin ve gözetleme maksadıyle belirli yerlere konulan ve bir askerî âmirin emrinde bulunan silâhlı bir kısım asker. [*Lat. Vigilia (vigilae); Ing.* Military guard; *Fr.* Garde militaire].

~ **kaza**, *ask.* Askerî mahkemelerde, yargıçlar tarafından yapılan muhakeme, yargı.

~ **kıta**, *ask.* Askerî birlik veya ordu birliği. *Ing.* Troops; *Fr.* Troupes].

~ **kıyafet**, *ask.* Er, assubay ve subayların görev içinde, görev dışında özel kanuna göre belirtilmiş olan giyim ve kuşamları.

~ **kimyager**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde hastahane ve kurumlarda görev yapan subay kimyager. [*Ing.* Military chemist].

~ **mahfel**, *ask.* Subay ve ailelerine mahsus gazino.

~ **mahkemeler**, *huk.* 1961 Anayasasının sivil ve idarî yargı sistemlerinin dışında kabul ettiği, bağımsız askerî yargı sistemi. [*Ing.* Military court, court-martial; *Fr.* Tribunaux militaires, conseil de guerre].

~ **müfreze** ,*ask.* Ordunun çeşitli sınıflarına mensup birliklerinden herhangi bir amaç için özel olarak tertiplenen karışık birliğe verilen ad.

~ **mühendis**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde harb sanayii ve teknik işlerde görev yapan subay mühendis. [*Ing.* Military engineer].

~ **okul**, *ask.* Silâhlı kuvvetler için gerekli subay, yedek subay, tabip, veteriner, eczacı v.b. yetiştiren okul. [*Ing.* Military School; *Fr.* École militaire].

~ **ordugâh**, *ask.* Askerî birliklerin kışlalarından ayrılarak arazide konakladıkları yer. [*Ing.* ve *Fr.* Bivouac].

~ **ödül**, *ask.* Askerî disiplinin korunması ve hizmete ait konularda gelişmeyi sağlamak için üstün başarı gösteren askerî personele verilen ödül.

~ **öğrenci**, *ask.* Liselerden yukarı okul, yüksek okul ve üniversitede okuyan ve askerî yükümlülük altına girmiş bulunan öğrenci. [*Ing. ve Fr.* Cadet].

~ **öğretmen**, *ask.* Silâhlı kuvvetlerde, okullarda ve kadrolarda gösterilen diğer yerlerde görev yapan subay öğretmen.

~ **psikoloji**, Barış ve savaşta ordunun gücünü yüceltmek, karşı tarafı zayıflatmak için gereken ilke, teknik ve yöntemleri kapsayan psikoloji alanı. [*Ing.* Military psychology; *Fr.* Psychologie militaire].

~ **rejim**, ◘ **Asker rejimi.**

~ **rütbeler**, *ask.* Ordu mensuplarının ehliyet ve kazandıkları üstlük derecelerini gösteren işaret, aşama. [*Ing.* Military ranks; *Fr.* Rang militaire].

~ **strateji**, *ask.* Askerî gücün, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak uygulanması suretiyle millî stratejinin gerçekleşmesini sağlayan askerî kuvvetlerin geliştirilmesi ve kullanılmasının idaresi. [*Ing.* Military strategy; *Fr.* Stratégie militaire].

~ **suç**, *huk.* Askerî kanunlara göre işlenmiş suçlar. [*Lat. Delictum militare; Ing.* Military offence, offence against military law; *Fr.* Infraction militaire].

~ **şahıs**, *huk.* Askerliğin idarî mevzuatına ve askerî kazaya tâbi olan kimseler, mareşalden asteğmene kadar subaylarla, başgedikliden ere kadar erat ve bütün askerî memurlar, askerî adlî hâkimler, askerî müstahdemler ve askerî okullardaki öğrenci. [*Ing.* Person subject to military law. *Fr.*, Personne militaire].

~ **tabip**, *ask.* Silâhlı kuvvetlere ait hastahanelerde, birliklerde ve kurumlarda, görev yapan subay doktor. [*Ing.* Military physician; *Fr.* Médecin militaire].

~ **tatbikat**, *ask.* Askerlik bilgilerinin arazide uygulanması. [*Ing.* Military operations; *Fr.* Operations militaires].

~ **temyiz mahkemesi**, *huk.* Askerî kaza işlerinde en yüksek mahkeme. Bu mahkeme askerî mahkemelerden verilmiş olan hükümlerde kanuna aykırılık olup olmadığını araştırır. [*Ing.* Supreme Military Court; Army Council; *Fr.* Cour de cassation militaire].

~ **tören**, *ask.* Cumhuriyet ve Zafer Bayramı günleri, and içilmesi, alaya sancak verilmesi, sancağa madalya takılması, askerî binalara ve harp gemilerine bayrak çekilmesi, subay, assubayların nasp ve atanmaları, celp, terhis ve cenaze işleri için yapılan özel askerî tören. [*Ing.* Military ceremonies; *Fr.* Cerémonie militaire].

~ **yargıtay**, *ask.* Askerî mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeri. [*Ing.* Military Supreme Court of Appeal; *Fr.* Cour de Cassation militaire].

askerîleşmek, nsz. f. Askerî bir nitelik almak. [*Ing.* To become militarized].

askerîleştirmek(-i), f. Asker yönetimine geçirmek, *(bir şeye)* askerî bir nitelik vermek.

askeriye, ◘ **Askerî.**

askerlik,-ği, i. § ❶ Asker olma hali, askerlik ödevi, ordu hizmeti. § ❷ Özel kanun ve kurallara göre harb sanatını öğrenme ve yapma yükümü. ◉ ~ **ten tecrit**, *huk.* Belirli bir bölge içinde, her türlü askerî tesisat ve faaliyeti, bir antlaşma ile yasaklayan uluslararası güvenlik tedbiri. [*Ing.* Demilitarization; *Fr.* Démilitarisation].

~ **adliyesi**, *huk.* Ordulardaki askerî kaza işleriyle görevlendirilmiş teşkilât. [*Lat. Ju-*

risdictio militaris; Ing. Military jurisdiction; *Fr.* Justice militaire].

~ **çağı**, *huk.* Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda bulunan her erkeğin nüfus kütüğünde yazılı doğum tarihine göre 20 yaşına girdiği yılın Ocak ayının birinci gününden, 46 yaşına girdiği yılın Ocak ayının birinci gününe kadar en çok 26 yıl süren zaman.

~ **dairesi**, *huk.* Askere alınacakların işlerini yürütmekle görevli yer. [*Fr.* Circonscription militaire].

~ **etmek**, *dey.* Askerlik görevini yapmak, savaşmak. [*Ing.* To perform one's military service; *Fr.* Faire son service militaire].

~ **fenni**, *ask.* Orduda, fizik, kimya, matematik, biyoloji v.b. bilimlerle ilgili fenni hizmetler için kullanılan askerî terim.

~ **görevi**, Orduda belirli bir sürede yapılan yurt hizmeti. [*Ing.* Military service; *Fr.* Service militaire].

~ **gururu**, *dey.* Askerlik mesleğinin ve üniformanın, insana verdiği gurur.

~ **hatırası**, *dey.* Büyük şehirlerde askerliğini yapan köylü ve kasabalı erlerin sılaya göndermek üzere, sokak fotoğrafçılarında çektirdikleri resim.

~ **işi**, *dey.* Askerlik görevleriyle ilgili mesele, takıntı.

~ **meclisi**, *ask.* Askerlik çağına girenlerin son yoklamasını yapan askerî kurul. [*Fr.* Conseil de révision].

~ **mükellefiyeti**, *huk.* Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda olan her erkek vatandaşın yurt savunması ve harb sanatını öğrenmek amacıyla yapmakla yükümlü bulunduğu askerlik ödevi. [*Lat. Munus militae; Ing.* Compulsory military service, national service; *Fr.* Obligation militaire, service militaire obligatoire].

~ **sanatı**, *dey.* Elindeki askerî gücü, düşmanı yenilgiye uğratmak amacıyla, en doğru ve etkili biçimde kullanma sanatı.

~ **şubesi**, *ask.* Türkiye'de 20 yaşına giren erkek vatandaşların askerlik çağı dışına çıkıncaya kadar çeşitli askerlik işlemlerini yürüten askerî kurum. [*Ing.* Recruiting office; *Fr.* Bureau de recrutement].

~ **yoklaması**, Askerlik şubelerine kayıtlı kimselerin belirli zamanlarda yapılan durum yoklaması. [*Ing.* Roll-call; *Fr.* Appel *(nominal)*].

askersizleştirmek (-i), f. Bir bölgeyi içinde asker ve savaş aracı bulunmaz haline koymak, askerden arıtmak. [*Ing.* To demilitarize; *Fr.* Démilitariser].

askı, i. < *asmak.* § ❶ Üzerine herhangi bir şeyi asmağa yarar nesne: *Elbise askısı.* [*Ing.* Hanger, sling; *Fr.* Cintre]. § ❷ Pantolonun düşmemesi için omuzdan aşırılan bağ. [*Ing.* Suspenders, braces; *Fr.* Bretelle]. § ❸ Evlenme, artırma, eksiltme gibi resmî işlerin daire duvarlarında ilânı. [*Ing.* Banns; *Fr.* Bans]. § ❹ Saklanmak üzere asılmış dizi veya hevenk. § ❺ Yeni yapılan binaların çatısına ev sahibi tarafından usta için veya düğün arabalarına düğün sahibi tarafından arabacı için armağan olarak asılan kumaş. [*Ing.* Gift; *Fr.* Don]. § ❻ Gelinin oturacağı yerin üstüne asılan süsler. § ❼ Kadınların kullandığı altın dizisi veya zincirli mücevherat. [*Ing.* Pendant; *Fr.* Pendentif]. § ❽ İpek böceğinin kozasını sarması için yanına konulan çalı. [*Ing.* Silkworm's cocoon]. § ❾ Eskiden saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışında üstün gelene verilmek üzere duvara asılan kumaş, kılıç, tabanca gibi ödül § ❿ *mim.* (a) Bir binada bazı kısımların altını boş bırakmak gerektiği zaman oraya binen ağırlığı altı sağlam olan kısımlara bindirmek ve boşluğun üstüne gelen kirişi asmak için yapılan tertibat. [*Ing.* Kingpost; *Fr.* Poinçon]. (b) Camilerde süs olarak kubbelerden aşağıya doğru sarkan zincirler ve kandillikler veya deve kuşu yumurtası gibi yuvarlak ve ucu püsküllü çini veya tahta toplar. [*Ing.* Pendentive; *Fr.* Boule de suspension]. § ⓫ Halk tarafından bir hayır işi için yardım olarak verilen armağanların gerilmiş bir ipe asılması. § ⓬ *inş.* Bir asma köprünün taşıyıcı kablolarıyle kiriş tabanları arasındaki bağlantı organı. § ⓭ *biy.* Yumurtanın mikropil /yakınındaki üst hücresinin bölünmesinden doğan hücrelere verilen ad. § ⓮ (a) Üzerine palto, yağmurluk v.b. eşya geçirilen taşımalık. ☆ *Eşanl.* **portmanto**; (b) Çeşitli elbiselerin buruşmadan dolaba asılabilmesini sağlayan ortası çengelli tahta veya plâstik eşya. § ⓯ *huk.* Bir bildirimin kanunla belirtilen biçimde ve yerde asılmak suretiyle yapılması. § ⓰ *trm.* Böcekhanelerde, daha çok funda, katır tırnağı gibi bitkilerin dallarıyle hazırlanan kafes biçiminde yer. [*Fr.* Cabane]. § ⓱ *tiy.* Sahnenin yanlarına tesbit edilmiş dikme. Dekorları dayamaya veya aydınlatma araçlarını asmaya yarar. § ⓲ *sosy.* Nikâhtan önce, evleneceklerin halkça tanınmaları için nikâh dairesi levhasında ilân edilmeleri. Askı, nikâhta kanunî bir engel olup olmadığının toplumca kontrol edilmesini sağlar. [*Ing.* Banns; *Fr.* Annonce du mariage]. ⓢ ~ **da kalmak**, *dey.* § ❶ *(Bir iş)* Yukarıda kalmak, kesintiye uğrayarak sonuçlanamamak. [*Ing.* To remain in suspense; *Fr.* Être en suspens]. § ❷ *(Nikâh kâğıdı v.b.)* Resmî bir kâğıt dairesinde veya -belli bir yerde bir süre ilân edilmek. ⊙ ~ **ya alınmak**, *den.* Batmak tehlikesinde olan bir geminin diğer bir gemi tarafından emin veya emince bir yere kadar getirilmek üzere usulünce bordasına alınıp bağlanması. ⊙ ~ **ya alma**, § ❶ *mim.* Alt bölümlerinin onarılması gereken bir yapının üst bölümlerini alttan ağaç ayaklarla yerinde tutturma işi. § ❷ *vet.* Atlarda, kol ve bacaklarda görülen önemli yaralanmalarda veya genel bir felç olduğu takdirde sık sık baş vurulan tedavi şekli. ⊙ ~ **ya almak**, § ❶ *mim.* İnşa edilmiş bina kısımlarında onun bir tarafını yıkarak yeniden yapmak veya değiştirmek için üstdeki kısımları dayaklar ve bağlamalarla tutturup ağırlığı yukarıya ve başka kısımlar üzerine asmak ve bu suretle altını boşaltabilmek. [*Ing.* To prop up; *Fr.* Étayer, poser des étais]. ☆ *Eşanl.* **payanda vurmak**. § ❷ *dey.* Bir işi geciktirmek, çabuk yapmamak. § ❸ *den.* Batmak tehlikesinde bulunan bir tekneyi diğer bir geminin kendi bordasına veya iki gemi arasına alarak limana veya sığ bir yere götürmesi. ⊙ ~ **ya çıkarmak**, *dey.* § ❶ Evlenme kararının, evlendirme memurunca ilânı. § ❷ Arttırma ve eksiltmeye çıkarmak. ⊙ ~ **ya koymak (çıkarmak)**, *dey.* § ❷ Evlenme kararının, evlendirme memurunca ilânı. § ❷ Arttırma ve eksiltmeye çıkarmak ⊙ **~dan sökmek**, *dey.* İpek böceği kozalarını funda dallarından toplamak. ⊙ ~ **toplamak**, *dok.* Basit tarzda kurutma askısına asılan, boyanmış veya yıkanmış kumaş ve iplik çilelerini, kuruduktan sonra toplamak, havada kuruyan malı almak. ⊙ **aylama ~**, *süsl.* Yapraklar, çiçekler veya yemişlerden uzunca hevenk biçiminde tabiî veya düz resim halinde veya kabartma olarak yapılan ve süs olarak kullanılan bir bezeme olup, iki uçlarından asılmış ve bazen uçlarının fazla kısımları aşağıya sarkıtılmış bir hevenk gibi görünür. Eski Yunan ve Roma mermer işlerinin tezyinatında çok rastlanan bir süslemedir. Aylama askıların iki tarafından püskül gibi aşağıya doğru sarkan kısımlara **salkı** denir. [*Ing.* Festoon; *Fr.* Guirlande]. ⊙ **bağırsak ~ sı**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Bağırsak**. ⊙ **bilezikli ~**, *döş.* ◘ **Bilezik**. ⊙ **boru ~ sı**, *döş.* ◘ **Boru**[1]. ⊙ **branda ~ sı**, *den* ◘ **Branda**. ⊙ **duvar ~ sı**, Duvara çakılan veya duvardaki çiviye takılan elbise askısı. [*Ing.* Clothes-rack; *Fr.* Portehabits].

~ **ağacı**, Yay gibi eğri ağaç parçası, kasaplık hayvanların diz kirişine geçirilerek kesimden sonraki işlemler için gövdenin asılmasına yarar.

~ **çerçevesi**, *dok.* İndigo *(çivit)* boyamalarında, kumaşları boya küveti içinde asmaya ve oksitlenmeyi önlemek için havalandırmaya yarayan çerçeve.

~ **indirmek**, *ed.* Saz şairleri arasında yapılan yarışmada üstün gelip askıyı kazanmak.

~ **izbirosu**, *den.* Çımalarından biri kasalı diğeri cevizli veya her iki çıması da dikişli izbiro. Filika kürekleriyle gönderleri ve bu misillû âletleri askıya alarak bir yerde bulundurmakta kullanılmak üzere parça halatlardan yapılır.

~ **kancası**, *süsl. san.* Demir eşyalarda kullanılan bronz veya pirinçten, gül şeklinde parça.

~ **kayışı**, *vet.* Malhaut dolabı denilen cihaz içinde bir beygiri tutmaya yarayan geniş kösele kayış.

~ **topu**, *mim.* ◘ Tepe topu .

~ **üzümü**, *trm.* ◘ Üzüm.

askıcı, i. § ❶ Gelin odalarını askılarla süsleyen adam. § ❷ Pantalon veya elbise *(ceket)* askısı yapan veya satan kimse. [*Ing.* Dealer in suspenders or coat hangers]. § ❸ *arg.* (a) İşlerini geri bırakan; (b) Borcunu vermeyen: *Askıcıdır, oğlum, gözlerini iyi aç.* [*Ing.* One who hangs back and delays in payment of debts, slow in paying back].

askı.çelenk,-gi, b.i. *mim.* Yaprak, çiçek, meyva motiflerinden yapılan ve iki yanından asılı olarak gösterilen kabartma yapı süsü. [*Ing.* Garland; *Fr.* Guirlande].

askıda, z. § ❶ Gecik(tiril)miş, bekletilmiş. [*Osm.* Muallâkta; *Ing.* In abeyance, suspended. *Fr.* En suspens]. § ❷ Sonuca varılamamış, halledilememiş *(mesele, iş, dava).* [*Ing.* Unsolved; *Fr.* Non résolu].

~ **bırakmak**, *dey.* Çözüm yolu bulmadan bir işi yarıda bırakmak, bekletmek, geciktirmek. [*Ing.* To leave in suspense; *Fr.* Laisser en suspens].

askılı, s. § ❶ Askısı olan, askı takılmış *(giyecek): Askılı pantolon.* [*Ing.* Having a suspender or hanger]. § ❷ Askıyle süslenmiş yer.

~ **çan**, *elek.* ◘ Çan.

~ **yatak**, Hamak. [*Ing.* Hammock; *Fr.* Hamac].

askın, s. Asık: *Bugün yine suratı askın.*

askısız, s. Askısı olmayan *(giyecek).*

asklı, s. *bot.* Sporları «ask» denen torbalar içinde meydana gelen: *Asklı mantarlar.*

~ **mantarlar**, *bot.* ◘ **Askomiset**.

askogon, i. *Fr. ascogone. bot.* Asklı mantarların, genellikle çomak biçiminde olan eşey organı. Dişi gamete benzetilebilir. Askojen hifler halinde gelişir. [*Ing.* Ascogonium].

askojen, s. *Fr. ascogene. bot.* Uçlarında ask meydana getiren mantar miselyumları için kullanılır. [*Ing.* Ascogenous].

askomiset,-ti, i. *Fr. ascomycète. bot.* Askları vasıtasiyle çoğalan mantar grupu. Büyük ve önemli bir gruptur. Miselyumları bölmelidir. Sporları, ask adı verilen keseciklerin içinde bulunur. Askomiset sınıfı mantarlarının bir kısmı yenilebilir. Bir kısmı ise tamamen mikroskopik bir haldedir. Yine bunların arasında küf yapanları ve küllemede olduğu gibi, parazit halinde yaşayanları vardır. 1600 cins, 12000 tür ve çeşitli formlar kapsar. [*Ing.* Ascomycete].

askerbik asit, *kim.* ◘ **Asit**.

askospor, i. *Fr. ascospore* < *Yun. askos*, torba, kese + *sporos*, tohum. *bot.* Asklı mantarların sporu, üreme organı. Bir askın içinde eşeysel yoldan meydana gelen serbest spor. [*Ing.* Ascospore].

aslı, ◘ **Asıl**[1].

aslâ /as:lâ/, z. *Osm.* < *Ar.* Hiç bir zaman, hiç bir şekilde. [*Ing.* Never; *Fr.* Jamais].

☆ *Yak. anl.* **katiyen, cuda**.

☆ *Karş.* **herzaman, daima ,hep**.

aslan, i. *Osm.* < *ars.* > *arslan.* § ❶ *zool.* Etçiller *(Carnivora) takımının,* Kedigiller *(Felidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 1.60, kuyruğu 70 sm. ve ucu püsküllüdür. Rengi sarı esmerdir. Erkekleri yeleli olur. Asya ve Afrika'da yaşar [*Osm.* Esed; *Lat. Felis leo; Ing.* ve *Fr.* Lion]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 381.* — **MEMELİLER**. § ❷ *mec.* Cesur , gürbüz ve yiğit adam. Yaşlı kimselerin gençlere *(delikanlılara)* kullandıkları bir seslenme sözü: *Aslanım.* § ❸ öz.i. Erkek adı. ⊙ **Bir şey ~ağzında olmak**, Elde edilmesi pek güç olmak. ⊙ **deniz ~ ı**, *zool.* ◘ **Deniz**. ⊙ **gemi ~ ı**, § ❶ Eski ahşap gemilerin baş taraflarına süs olarak konulan kabartma arslan şekilleri. § ❷ *mec.* Gösterişli, kalıbı kıyafeti yerinde, fakat göründüğü kadar cesur ve kuvvetli olmayan insanlara denir ⊙ **yüz yüze çifte ~**, Armalarda yüzyüze ve ayakta olarak duran iki arslan şekil. [*Fr.* Lions confrontés]. ⊙ **~ ı tilkiye boğdurmak**, *dey.* Kendinden daha

güçsüzlere yenilmek, hasmından daha güçlü olduğu halde, onunla başa çıkamamak.
~ **ağzı**, i. § ❶ *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Aslanağzıgiller *(Scrophulariaceae)* familyasından türlü renkli, güzel fakat kokusuz bir çiçek ve bunun bitkisi. [*Lat. Antirrhinum; Ing.* Snapdragon, antirrhinum; *Fr.* Muflier, gueule-de-loup, gueule-de-lion]. ☆ *Eşanl.* **tavşan dudağı**. § ❷ Havuz kenarlarına konan ve ağzından su akan aslan başı biçiminde süs taşı. § ❷ *tıp.* Üst dudak ve damakta doğuştan yarık.
~ **ağızgiller**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Tubiflorae* takımından, çoğunluğu otsu, bir kısmı da küçük çalı veya asalak olan bitkileri kapsayan, yaklaşık olarak 210 cins ve 3000 türü bulunan bir familya. Yapraklar almaşık veya karşılıklı, tam veya parçalı, çiçekler zigomorftur. Meyva kapsüldür. Türkiye'de 25 cinsi ve 500 e yakın türü vardır. [*Lat.* ve *Ing.* Scrophulariaceae; *Fr.* Scrofulariacees].
~ **ağzında olmak** *(bir şey)*, *dey.* Elde edilmesi çok güç ve tehlikeli olmak. [*Ing.* To be in the lion's mouth].
~ **ayağı**, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından çok yıllık bir bitki. Özellikle yaprakları beyaz ve yünsü tüycüklerle kaplıdır. [*Lat. Leontopodium alpinum; Ing.* Lion's-leaf; *Fr.* Leontopodium, pied-de-lion, etoile d'argent, édelweiss].
~ **başı**, *mim.* Yunan mimarlığında saçaklık kornişlerinin üzerine boydan boya fasılalı olarak konulan arslan başı şeklinde süslemelik örge *(motif)*. [*Ing.* Lion's head; *Fr.* Tête de lion].
~ **başlı ilâh**, Başı arslan kafası şeklinde düşünülen tanrı. [*Fr.* Léontocéphale].
~ **dişi**, *bot.* ◘ **Karahindiba**.
~ **gibi**, dey. § ❶ Boylu boslu, güçlü kuvvetli ve yakışıklı. [*Ing.* Like a lion, strongly built; *Fr.* Brave comme un lion]. § ❷ Sağlığı yerinde. [*Ing.* Healthy; *Fr.* Sain].
~ **gibi kükremek**, *dey.* Çok fazla öfkelenmek, galeyana gelmek.
~ **kesilmek**, dey. Aslan gibi kuvvetli ve cesur hale gelmek.
~ **kuyruğu**, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, eskiden tıpta tonik, uyarıcı ve terletici olarak kullanılan çok yıllık otsu bir bitki. [*Lat. Leonurus cardiaca; Ing.* Commonmotherwort; *Fr.* Queue-de-lion].
☆ *Eşanl.* **yer prassası**.
~ **kuyruklu makak**, *zool.* ◘ **Makak**.
~ **kükrerse, atın ayağı kösteklenir**, *at.* Kuvvetli varlıkların sesi bile zayıf varlıkları ürkütmeye yeter.
~ **payı**, *dey.* En büyük pay, bir hissenin en büyüğü, en kuvvetlinin haksız olarak aldığı pay. [*Ing.* Lion's share; *Fr.* Part du lion].
~ **payı şirketi**, *huk.* Ortaklarından biri veya birkaçının zarara katılmaması şart edilmiş olan şirket.
~ **pençesi**, *bot.* Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından bir ot. *A. vulgaris* adlı türünün kuvvet verici, büzücü ve yaraları iyileştirici etkisi vardır. [*Osm.* Kef-i esed; *Lat. Alchimilla; Ing.* Alchemilla, lady's mantle; *Fr.* Alchémille, alchimilla, manteau de Notre-Dame, perce-pierre]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 90.* — BİTKİ; ALP, SU VE BATAKLIK BİTKİLERİ.
~ **postunda gönül dostunda**, *at.* Her şey kendi yerinde değer kazanır. [*Ing.* A person should keep his dignity; it befits a lion to sit still on his skin].
~ **sütü**, *şak*, *dey.* Rakı.
~ **sütü emmiş**, *dey.* Cesur, kahraman, kuvvetli. [*Ing.* Fed on lion's milk].
~ **yağmuru**, *astr.* Saçılma noktası aslan takımına rastlayan, 33 yılda bir Kasım ortalarında şiddetlenen, tanınmış bir akanyıldız yağmuru. [*Ing.* Leonids; *Fr.* Léonides].
~ **yatağından belli olur**, *at.* Bir kimsenin oturduğu yerin kendi saygınlığına uygun bir halde olması gerektiğini anlatır.
~ **yürekli**, *dey.* Çok cesur, yiğit. [*Ing.* Lion-hearted; *Fr.* Au cœur de lion].

Aslan, öz. i. *astr.* Zodyak üzerinde, Yengeç ile Başak burçları arasında bulunan burç. [*Osm.* (Burc-u) Esed; *Lat. Leo; Ing.* ve *Fr.* Lion]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518. ve 519.* — TAKIMYILDIZLAR.

aslanım, ünl. «Yiğit ve gürbüz adam» için kullanılır.

aslanlaşmak, nsz. f. Cesaretlenmek, aslan kesilmek. [*Ing.* To become a very lion of bravery].

aslen /as:len/, s. *Osm.* < *Ar. asl.* § ❶ Kök veya soy bakımından, asıl olarak. [*Ing.* Essentially; *Fr.* Essentiellement]. § ❷ Aslında, esasında: *Babası aslen Sivaslıdır.* [*Ing.* Originally, by origin; *Fr.* A l'origine, originairement]. ☆ *Yak. anl.* **temelden, kökten, soyca**.

aslık, s. *tıp.* Üreme organında ve idrar yollarında eksiklik veya aksaklık bulunan *(kadın)*. [*Ing.* Impervious; *Fr.* Imperméable].

aslî /aslî/, s. *Osm.* < *Ar. asl.* § ❶ Esas olan, asıl olan *(şey)* temel, temelli, köklü, baş: *Aslî görev.* [*Ing.* Fundamental, essent al, basic, principal; *Fr.* Principal, fondamental, particulier]. § ❷ Taklit eseri olmayarak sırf yaratmak ve ibda suretiyle yapılan eserlere denir: *Bu resim fiilen sanatkârın aslî veya özgün bir eseridir.* [*Ing.* ve *Fr.* Original]. § ❸ En önemli.
~ **adet**, *mat.* Bölünmez sayı. [*Ing.* Cardinal number; *Fr.* Nombre cardinal].
~ **aza**, *dey.* Bir cemiyetin, topluluğun esas üyesi. [*Ing.* True member].
~ **ceza**, *huk.* ◘ **Ceza**.
~ **cihetler**, *coğr.* Dört esas yön. [*Ing.* The cardinal points; *Fr.* Les points cardinaux].
~ **cümle**, *dilb.* Esas, ana cümle. [*Ing.* Main clause; *Fr.* Proposition principale].
~ **dâva**, *huk.* **Dâva**.
~ **fail**, *huk.* Iştirâk halindeki faillerden, suçta maddi unsuru teşkil eden hareketi bizzat yapan, fiili diğer faillerle birlikte doğrudan doğruya işleyen kimse.
~ **haklar**, *huk.* § ❶ Kamu gücünün veya hükümdarın da riayet ödevinde bulundukları, tek taraflı olarak kaldırılmalarına, değiştirilmelerine imkân olmayan esas haklar. [*Ing.* Fundamental rights, natural rights; *Fr.* Droits fondamentaux, droits publics, droits naturels]. § ❷ Müstakil ve başlıbaşına bir varlığı olan haklar. [*Ing.* Principal rights; *Fr.* Droits principaux].
~ **hat**, *ask.* § ❶ Burçlu bir tesisin dış ve iç açılarının açı ortayı. § ❷ Bir tesisin cephesinin orta kısmına konulan dikme.
~ **hesaplar**, *ikt.* Doğrudan doğruya işletmenin aktif ve pasifini ilgilendiren hesaplar. *(Kasa, kâr ve zarar hesabı gibi).*
~ **iktisap**, *huk.* Doğrudan doğruya bir malın mülkiyetinin kazanılması.
~ **maaş**, *huk.* ◘ **Maaş**.
~ **nüsha**, § ❶ Bir yazının çoğaltılmasına örneklik eden ilk nüsha. § ❷ *huk.* Hukukî bir işlemi tesbit eden ve ilgililerin veya mümessillerinin imzalarını taşıyan esas kâğıt. [*Lat. Authenticum, scriptura authentica; Ing.* Original (copy), original text; *Fr.* Original]. § ❸ Esas metin.
~ **releve**, Yığının özellikle istatistik amacıyle gözleme tabi tutulmasına verilen ad. ☆ *Eşanl.* **iradî releve**.
~ **sayı**, *mat.* ◘ **Aslî adet**.
~ **tabi**, *mat.* ◘ **Ilkel fonksiyon**.
~ **tabiiyet**, *huk.* Kanundan doğan, kan veya toprak esasına göre kazanılan ve doğumla iktisap olunan tabiiyet.
~ **teminat**, *ikt.* Başka bir teminatın mevcudiyeti aranmadan, doğrudan doğruya ipotek alınması.
~ **zilyetlik**, *huk.* Bir şeye malik olanın o şey üzerinde sahip olduğu zilyetlik hakkı.

asliye, s. Esas, temel.
~ **Ceza Mahkemeleri**, *huk.* Ceza Mahkemesinin ve Sulh Ceza Mahkemesinin görevi dışında kalan dâvalara bakan mahkemeler. [*Ing.* Court of first instance].
~ **hâkimi**, *huk.* Asliye mahkemeleri görevine giren dâvalara bakmak üzere yetki verilmiş hâkim. [*Ing.* Judge; *Fr.* Juge].
~ **Hukuk Mahkemeleri**, *huk.* Hukuk Usulü Kanununun belirttiği ve özel kanunların açıkça gösterdiği hallerde, hukuk anlaşmazlıklarını çözümlemekle görevli mahkemeler. [*Fr.* Tribunal de grande instance].

asliyet,-ti, i. Özellik, kendine özgü olma.
~ **kararı**, *müz.* Melodik sol notası.

asma[1], i. § ❶ Asmak eylemi: *Çamaşır asma. Adam asma.* § ❶ Bir kimseyi iple boğazından asarak öldürme. [*Osm.* Idam; *Ing.* Hanging]. § ❶ s. Asılmış, asılı: *(Asılmış olan ve askıda bulunan şeyler hk.): Asma saat. Asma lâmba.* [*Osm.* Muallâk; *Ing.* Suspended; *Fr.* Suspendu].
~ **ahır bölmesi**, *inş.* Ahırlarda hayvanları birbirinden ayırmak için yapılan ve yere kadar inmeyip yukarı taraftan asılı olan bölme sırıkları. [*Ing.* Swinging bail; *Fr.* Batflanc].
~ **araba**, Sandığı doğrudan doğruya dingiller üzerine oturmayıp bir uçları o dingillere bağlı olan büyük yaylara asılı eski zaman arabaları olup, bu suretle arabanın içindekiler sallanmaktan kurtarılırdı. [*Ing.* Barouche, calash; *Fr.* Calèche].
~ **baba**, *ağ. iş.* ve *inş.* Dülgerlikte çatıların mahya kirişini tutmak ve onun yükünü bırakma kirişi üzerine yüklemek için kullanılan ve baba denilen kalın direk parçalarının bırakma kirişi üzerine oturtmayıp altı boş olan ve iki tarafından makas kirişlerine kollarla asılı olanlarına denir. [*Ing.* Suspended kingpost; *Fr.* Poinçon suspendu].
~ **bahçe**, *mim.* Ayak ve kemerler üzerine kurulan teraslarda yapılmış bahçe *(tarihte Bâbil bahçeleri gibi)*. [*Osm.* Revza-ı muallâka; *Ing.* Hanging garden; *Fr.* Jardin suspendu].
~ **dere**, *inş.* Dam sularını toplayarak yağmur borularına akıtmak için bina saçaklarında dışarıya taşkın olarak yapılan çinko oluklar. [*Fr.* Chéneau suspendu].
~ **iskele**, *inş.* Binaların yüzlerini onarmak ve boyamak için yukarı taraftan iplerle asılan yapı iskelesi. [*Ing.* Suspended landing stage; *Fr.* Échafauds volants].
~ **kandil**, *mim.* Bir veya birkaç zincirle kubbe ve tavana asılan kandil. [*Fr.* Lampe suspendue].
~ **kandillik**, *mim.* Cami ve kiliselerde kubbe ve tavanlara asılı uzun zincir veya ince demir çubuklara bağlı çembersi veya başka şekillerde yapılmış üzerinde kandillerin takıldığı demirden süslü askı.
~ **kapı, asma parmaklık**, *mim.* Eski kalelerde düşmanın içeriye girmemesi, fakat içeriden görülerek savunulabilmesi için istenildiği zaman çabukça indirilebilen parmaklıklı demir veya tunç kapılar. [*Ing.* Saracen; *Fr.* Herse, sarrasine].
~ **kat**, *mim.* Bir binanın iki kapı arasına, tavanı daha alçak olmak üzere yapılan ara kat. [*Ing.* ve *Fr.* Mezzanine].
~ **kilit**, *inş.* Kapı, sandık, çekmece ve dolap gibi şeylerin kapağını başkalarının anahtarsız açmamaları için o kapaklara karşılıklı olarak tutturulmuş iki halkadan geçirilmek suretiyle takılan kilit. [*Ing.* Padlock; *Fr.* Cadenas].
~ **köprü**, *inş.* Bir nehir veya dereyi geçmek için iki tarafta inşa edilmiş yüksek kule şeklindeki ayaklara binen ve demir kollar ve zincirlerle asılı olan köprüler. [*Ing.* Suspension bridge; *Fr.* Pont suspendu]. ◉ **baş** ~ ~, *den.* ◘ **Baş**.
~ **lâmba**, *mim.* Tavan ve kubbelere asılan her çeşit basit veya süslü lâmbalar. [*Ing.* Swing lamp, pendant lamp; *Fr.* Lustre à suspension].
~ **makara**, *ağ. iş.* Ağır sürme kapı ve mobilya kapaklarında, ağırlığı askıya alarak işgören malzeme.
~ **merdiven**, *mim.* Yukarı ucundan bir yere asılarak kullanılan ip merdiven. [*Ing.* Gangway, hanging stairs; *Fr.* Escalier suspendu].
~ **oda**, *mim.* Yüksek tavanlı ev avlularında veya ahırlarda altı boş olarak bir köşeye inşa olunan küçük oda. [*Ing.* Elevated alcove; *Fr.* Chambre suspendue].
~ **peyke**, *mim.* Tiyatrolarda koltuk sıralarının yanlarına ilâve olunan ve geçmek gerektiği zaman sandık kapağı gibi bir menteşe etrafında kaldırılarak açılıp kapanan oturma yerleri. [*Ing.* Flap-seat, folding seat, bracket-seat; *Fr.* Strapontin].
~ **pusula**, *den.* Kemerelere, yalpa çemberleri içine alınmış, başaşağı asılmak üzere yapılmış pusulalar. Aksam ve teferruatça diğer pusulalardan biraz farklı ve basitçe bulunan bu cins pusulalar ticaret ve harb gemilerinde çoğunlukla hesap kamaralariyle süvari ve ikinci kaptan kamaralarında bu-

lunur. Istirahat için buralarda bulunulduğu zamanlarda geminin istenilen rotayı muhafaza ve takip edip etmediği kontrol edilebilir. [*Ing.* Tell tale compass, hanging compass; *Fr.* Compas renverse].

~ **saat,** Duvara asılan saat. [*Ing.* Wall clock, hanging clock; *Fr.* Pendule murale, cartel].

~ **salıncak,** Uçları bir ağacın dalına veya iki tarafa dikilmiş iki direğin üstüne mıhlanmış yatay bir kirişe bağlı iki ipe bağlı bir oturma tahtasından ibaret salıncak olup, çocuklar buna otururak sallanırlar. [*Ing.* Swing; *Fr.* Balançoire].

☆ *Eşanl.* **kolan salıncağı.**

~ **yatak,** ◘ **Hamak.**

asma², i. < *asmak. bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Asmagiller *(Vitaceae)* familyasından, Kuzey Yarımküresinde yaygın 60 kadar türü bulunan, kışın yaprağını döken, ender olarak da herdem yeşil olan, sarılıcı odunsu ve çok yıllık bitkilere verilen cins adı. Yapraklar sade, loplu ve kenarları dişli, çiçekler poligam-bir cinsli olup bileşik salkım halindedir. Üzümsü meyve 2-4 tohumludur. Meyvelerinden dolayı kültüre alınmış olan **üzüm asması** *(V. vinifera)* adlı türü Akdeniz ülkeleri için büyük ekonomik değer taşır. *V. silvestris* ve *V. orientalis* adlı türleri Türkiye'de yabanî olarak yetişir. [*Lat. Vitis; Ing.* Vine; *Fr.* Vigne]. ◉ **adi orman** ~ **sı,** *bot.* Güney, Orta Avrupa, Kuzey Amerika ve Batı Asya'da yayılmış olan, Türkiye'de Anadolu'da yetişen, tutunduğu ağaçlar üzerinde 7-8 m. ye kadar sarılıp yükselen, 3-4 sm. çap yapan odunsu bir orman asması türü. Tek tüysü yaprakları karşılıklı, tatlı kokulu çiçekleri kurullar halindedir. [*Lat. C. vitalba; Ing.* White climbing rose; *Fr.* Vigne blanche, clématite brulante]. ◉ **Amerika sarı** ~ **sı,** *zool.* ◘ **Sarıasma.** ◉ **doğu orman** ~ **sı,** *bot.* Anayurdu Asya olan, Türkiye'nin orman mıntıkalarında rastlanan, 6-7 m. ye kadar tırmanan, odunsu, sarılıcı bir orman asması türü. Yaprakları basit tüysü veya iki katlı tüysü olup sarı renkli çiçekleri teker teker veya birkaçı birarada bulunur. [*Lat. C. orientalis; Ing.* Oriental vine; *Fr.* Vigne orientale]. ◉ **frenk** ~ **sı,** *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Asmagiller *(Vitaceae)* familyasından, Kuzey Amerika ile Orta ve Doğu Asya'da yetişen 20 kadar türü bulunan, kışın yaprağını döken, sülükler yardımı ile tırmanan veya sarılan sarmaşıklara verilen genel ad. Yaprakları loplu veya tüysü olup poligam-bir evcikli ve çoğunluğu erdişi olan yesilimsi çiçekleri simoz vaziyetinde kurullar teşkil ederler. *A. cordata, A. heterophylla* adlı türleri Istanbul'da park ve bahçelerde, çardaklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. Ampelopsis; Ing.* Ampelopsis; *Fr.* Ampélopsis]. ◉ **mavi çiçekli orman** ~ **sı,** *bot.* Romanya, Balkan ülkeleri, Gürcistan, Iran, Suriye ve Türkiye'de Anadolu'da yayılmış olan, 3-6 m. boyunda uzun ömürlü odunsu bir orman asması türü. Yaprakları tek tüysü, çiçekleri kırmızı - pembe veya mor-mavi renklidir. [*Lat. C. viticella; Ing.* Clematis; *Fr.* Clématite]. *Eşanl.* **Italyan orman asması.** ◉ **orman** ~ **sı,** *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, çoğunlukla sarılıcı, ender olarak da dik duran bir gövdeye sahip çalı, yarı çalı halindeki odunsu bitkilere verilen cins adı. Yaprakları karşılıklı, çiçekleri aktinomorftur. Korolla 4 parçalı, meyva nuks tipindedir. Yaklaşık olarak 230 türü vardır. Bunlardan **adi orman asması, doğu orman asması, mavi çiçekli orman asması, yakıcı orman asması** ve *C. cirhosa* gibi türleri Türkiye'de doğal olarak yetiştirilmektedir. [*Lat.* ve *Ing.* Clematis; *Fr.* Clématite, Liane grimpante vivace]. ◉ **yakıcı orman** ~ **sı,** *bot.* Akdeniz çevresi, Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Türkiye'de yetişen, 4-5 m. boyunda, dip kısmı odunsu, sarılıcı bir orman asması türü. Yaprakları iki katlı tüysü veya basit tüysü, beyaz çiçekleri kurullar halindedir. [*Lat. C. flammula; Ing.* Creeping liana; *Fr.* Liane grimpante]. ◉ **üzüm** ~ **sı,** *bot.* Anadolu'da yabanî olarak yetişen ve Türkiye'nin birçok bölgelerinde kültürü yapılan bir asma türü. Yaprakları genellikle 5 lopludur. Meyvaları *(üzüm)* glikoz bakımından zengin pulpalı bir bakkadır. Besleyici bir gıda olmaktan başka, bu meyvalardan alkolik fermantasyon yoluyle hazırlanan şarap, tıpta kuvvet verici, iştah açıcı ve uyarıcı olarak kullanılır. [*Lat. Vitis vinifera; Ing.* Vine, grape-vine; *Fr.* Vigne]. ◉ **lâf** *(lâkırdı)* **kıtlığında asmalar budayım,** *dey.* Söylenecek bir söz bulunmadığı zaman saçmasapan konuşmak.

~ **biti,** *zool.* ◘ **Bit.**

~ **bıyığı,** *bot.* ◘ **Asma sülüğü.**

~ **çardağı,** *trm.* Asma filizlerini çardak teşkil edecek şekilde saldırarak yapılan yer.

~ **çubuğu,** *bot.* Asma bitkisinin körpe dalları. [*Ing.* Vine stem, Vine-shoot; *Fr.* Sarment].

~ **dalı,** *süsl.* Yaprak ve üzümleri birlikte süs olarak yapılan tezyinî örge *(motif)* olup, çoğunlukla burma sütunları bezemek için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Pampre].

~ **dikmek.** *arg.* Borcunu vermemek.

~ **filizi,** *mim.* Asmanın kıvrımlı filizleri sekli. [*Ing.* Tendril, clasper, cirus; *Fr.* Vrille].

~ **kabağı,** *bot.* ◘ **Kabak.**

~ **kütüğü** *trm.* Asma bitkisinin kalın gövdesi. [*Ing.* Vine-stock; *Fr.* Cep de vigne].

~ **sakal, tekma bıyık,** *arg.* Yalan dolan, palavra: *Ulan, hiç harbi konuşmazmısın, işin gücün asma sakal - takma bıyık.*

☆ *Yak. anl.* **Atmasyon ,bom dolma, dubara, eftamin-tokofti ,gır, kantin, kaşkariko, katakofti, kıtır, kıtırbom, kofti, madik, martaval, masal, maval, palavra, polim, şorolop, torpil, mantar.**

~ **sülüğü,** *trm.* Asma dallarının etrafa tutunmasına yarayan ince, yeşil uzantılar.

☆ *Eşanl.* **bıyık.**

~ **toprağı,** *trm.* Bağ yetiştirmeye elverişli kırmızı toprak.

~ **yaprağı süsü,** *san.* XIV. ve XV. yüzyılda minyatürlerde, çeşitli cam esya çevresinde taş oymalarda kullanılan asma yaprağı biçiminde kenar süsü. [*Ing.* Vine leaf; *Fr.* Feuille de vigne].

~ **yaprağı ve üzüm salkımı,** *mim.* Eski Yunan, Roma ve Bizans süslemeciliğinde şarap tanrısı Baküs'ün sembolü olarak çok kullanılan bir konu.

~ **yaprak böceği,** *bot. Coleoptera*'lardan, 0.42 sm. boyunda, ergini yapraklarda, larvası köklerde beslenen böcekler. [*Lat. Colaspidema; Fr.* Colaspidème].

☆ *Eşanl.* **tırfıl ,kök kurdu.,**

asma.bahçe, ◘ **Asma.**

asma.bilim*, b.i. Asmayı ve özelliklerini inceleyen bilim. [*Ing.* ve *Fr.* Viticulture].

asma.giller*, ç.i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Rhamnales* takımından, çoğunluğu sarılıcı, bazıları da dik duran çalı veya ağaççık halindeki odunsu bitkileri kapsayan, 11 cins ve 600 kadar türü bulunan, Türkiye'de bir cinsi ve 2 türü yabanî olarak yetişen bir familya. Yapraklar basit veya loplu, çiçekler erdişi, bir veya iki evcikli, diskuslu, çiçek çevresi *(korolla)* 4-5 parçalıdır. Ovaryum 2 karpelli, 2 gözlüdür. Meyva üzümsüdür. [*Osm.* Gurumiye; *Lat. Vitaceae=Ampelideae; Ing.* Vitaceae; *Fr.* Vitacées, Ampelidées].

asma.kilit,-di, b.i. Kapalı kancalara geçirilen madenî halkalı, oynak küçük kilit. [*Ing.* Padlock; *Fr.* Cadenas].

asmak(-i,-e), f. § ❶ Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak. § ❷ *sosy.* Bir kimseyi iple boğazından asarak öldürmek. En ağır suçlara karşı uygulanan cezadır. [*Osm.* Idam etmek; *Ing.* To hang, to execute, to put to death; *Fr.* Pendre, mettre à mort]. § ❸ *arg.* Borcunu ödememek. § ❹ *arg.* Yolda giderken bir vesileyle arkadaşından ayrılmak: *Onu yarı yolda astık.* § ❺ *arg.* Ihmal etmek, sürüncemede bırakmak: *Bu iş asmaya gelmez.* § ❻ *arg.* Gidilmesi gereken bir yere gitmemek: *Işini asarsan, sepetlerler seni sonra* [*Ing.* To neglect or delay (carelessly, not to attach due importance, to put off paying a debt, to cease work, to play truant from school]. ◉ **asıp kesmek,** *dey. (Iş başında bulunan bir kimse)* kanunu çiğneyerek yavuzca davranmak, zulmetmek. [*Ing.* To behave in an arbitrary and despotic manner]. ◉ **astığı astık, kestiği kestik,** *dey. (Iş başında bulunan bir kimse)* **«Davranışlarından dolayı kimseye hesap vermek zorunda değil»** anlamında. ◉ **yüzünü (suratını)** ~, *dey.* Somurtmak, kızgınlığını belli etmek.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Sarkıtmak.** § ❷ **Sallandırmak, idam etmek.** § ❸ **Kaynatmak, takmak.** § ❹ **Ekmek, satmak,** § ❺ **Sallamak.**

asmalık,-ğı, i. *trm.* § ❶ Bağ yapmak için ayrılmış toprak parçası. [*Ing.* Place planted with vines]. § ❷ Asma çubuklarının sardırıldığı çardak. [*Ing.* Vine suitable for climbing on a trellis]. § ❸ i. *mim.* Boya resim asmak için düz yüzey.

asmolen, i. *inş.* Pişmiş topraktan, cüruf ve beton karışımından yapılmış ve kirişler, putreller veya nervürler arasına konulan dolgu maddesi.

aso, i. ◘ **As¹.**

asonans, i. *Fr. assonance* < *Lat. assonare. ed.* Yarım kafiye, yarım uyak. Her mısraın sonunda gelen aynı aksanı veren sesli harfin, ondan sonra veya önce gelen sessizi hiç dikkate almadan tekrarlama şeklindeki kafiye şekli. [*Ing.* Assonance].

as.on.kat, b.s. Başka bir sayıda on defa bulunan bir sayı için kullanılır.

asorti, s. *Fr. assorti. (Daha çok giyimde).* Birbirine uygun, birbirini tutar renk ve yapıda. [*Ing.* Matched, paired].

asortiman, i. *Fr. assortiment. dok.* § ❶ Ipekçilikte, eğirmeye hazır bir fitil elde edebilmek için ham maddenin sırayla geçirildiği makine grupu. § ❷ Kamgarn iplikçiliğinde yün veya pamuğun fitil haline getirilerek eğirme makinelerinde *(vargel)* iplikleşmesini sağlayan makine serisi (hazırlama asortimanı). § ❸ *(Ştrayhgarn iplikçilikte)* **ikili veya üçlü tarak kompozisyonu.**

asosyasyon, i. *Fr. association.* § ❶ Ortaklık, bir çıkar için insanların kurdukları birlik. § ❷ *fels.* ◘ **Çağrışım.**

asosyasyonizm, i. *Fr. associationnisme.* ◘ **Çağrışımcılık.**

aspalazom, i. *Fr. aspalasome* < *Yun. aspalax,* köstebek + *soma,* vücut. *terat.* Karnın daha çok alt tarafında bulunan iç organları ordan veya yandan dışarı doğru fırlamış a cayip yaratık. Karnın bu kısmında birbirinden ayrı üç delik bulunur. Sidik deliği, eşeysel delik, bağırsak deliği.

aspalazomi, i. *Fr. aspalasomie.* Aspalazomların aykırılık ve acayipliği.

asparajin, i. *Fr. asparagine* < *Lat. asparagus. kim.* Aspartik asidin monoamidi. Taze kuşkonmaz sürgünlerinde ve birçok bitkilerde bol miktarda bulunan amidonlu bir madde. Hayvanları diri ve dinç bir halde tuttuğu sanılmaktadır. Tıpta daha çok idrar söktürücü olarak kullanılır. ($HOCO-CH(NH_2)-CH_2-CONH_2.H_2O$). [*Ing.* Asparagine].

☆ *Eşanl.* **aminokehlibar asidi.**

aspidistra /aspidist:ra/, i. *Lat.* < *Yun. bot.* Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, saksılarda ve bina içinde yetistirilen, yaprakları doğrudan doğruya topraktan çıkan bir süs bitkisi. [*Ing.* ve *Fr.* Aspidistra].

aspir, i. *bot.* Ikiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çançiçekleri *(Campanulatae)* takımının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, 1-2 yıllık tüysüz ve dikenli bir bitki. Hayli derinlere kök salar. Boyu 50-85 sm. dir. Çiçekleri soluk sarı, kırmızıdır. Meyvalarının yağca zenginliği % 15-30'dur. Dahilen müshil, haricen romatizma ve felce karşı kullanılır. Küspesi hayvanlara yedirilir. Çiçeklerinden boya *(Yalancı safran)* elde edilir. Asya, Afrika ve Amerika'da yetiştirilmektedir. **Yünlü aspir** *(C. lanatus)* adlı türü Türkiye'de yetişir. [*Lat. Carthamus tinctorius; Ing.* Safflower, bastard saffron; *Fr.* Carthame]. ◉ **yünlü** ~, *bot.* Türkiye'de Trakya bölgesinde yetişen, çiçekleri altın sarısı renginde, yaprakları yapışkan, derin parçalarının uçları dikenli ve üzerleri örümcek ağı gibi tüylü, bir yıllık, özel kokulu bir aspir türü. Terletici, kurt düşürücü, âdet söktürücü v.b. özelliklerinden dolayı tedavi alanında kullanılmaktadır. [*Lat. C. lanatus*].

☆ *Eşanl.* **boyacı aspiri, yalancı safran, papağan yemi.**

aspirasyon, i. *Fr. aspiration. tıp.* Hava veya sıvıların emilmesi. [*Ing.* Aspiration].

aspiratör,-rü, i. *Fr. aspirateur.* § ❶ Arı halde veya asıltı halinde katı cisimlerle yüklü akışkanlıkları *(hava, gaz, buhar, sıvı v.b.), tozları (testere talaşı, eğe talaşı v.b.)* emmeğe yarayan cihaz. [*Ing.* Exhaust - fan, suction - fan]. § ❷ Evlerde toz almak için kullanılan âlet. [*Ing.* Vacuum cleaner]. ◉ **buğu ~ü**, Düşük güçlü, helezon şeklinde, pencerenin tepe camına yerleştirilen vantilatör. ◉ **statik ~, *inş.*** Pis hava veya duman boşaltma borusunun üst kısmına yerleştirilen ve bu boşaltmayı hızlandırmak için rüzgâr etkisinden yararlanan cihaz.
☆ *Eşanl.* **emeç.**

aspirin, i. *Fr. aspirine* < *Alm. kim.* Asetil salisil asidi. Tıpta ağrı dindirici, iltihaplı vücut tepkilerini durdurucu özellikleri yüzünden pek yaygın olarak kullanılan beyaz, ekşimsi madde. [*Ing.* Aspirin].

asporosistit,-ti, i. *Fr. asporocystide. zool.* Zigotun sporosist oluşumu olmaksızın, sporozoitler teşkil etmek üzere bölündüğü «*sporozos*» için kullanılan terim. [*Ing.* Asporocystid].

aspur, i. *bot.* ◘ **Aspir.**

asran, ç.i. § ❶ İki yüzyıl. § ❷ İkindi namazının iki zamanı. § ❸ Gündüzün ilk zamanı. § ❹ Gece ve gündüz.

asrî /asrî/, s. *Osm.* < *Ar. asr.* § ❶ *fels.* Zamanın yeniliklerine uyan, çağa uygun. [*Ing.* Modern, up-to-date; *Fr.* Moderne]. § ❷ En son zevke uygun, yeni usul.
☆ *Eşanl.* **çağcıl**, yeni, modern.
☆ *Karş.* **eski usul**, demode.

asrîleşmek, nsz. f. Asrî olmak, çağın yeniliklerini benimsemek, geçerli olan modaya uymak. [*Ing.* To modernize; *Fr.* Se moderniser].
☆ *Eşanl.* **çağa (zamana) uymak, çağcıl olmak, modernleşmek.**
☆ *Karş.* **eski kafalı olmak, demode olmak.**

asrîleştirmek(-i), f. Asrî hale getirmek, çağa uygun, modern bir hale getirmek, modernleştirmek. [*Ing.* To modernize; *Fr.* Moderniser].
☆ *Eşanl.* **çağcıllaştırmak, yenileştirmek.**

asrîlik,-ği, /asrîlik/, i. Asrî olma hali veya asrice davranış, çağa uygunluk. Medeniyetin bugünkü seviyesine uygun yaşama. İlim ve kültür bakımından çağdaş medeniyet seviyesine erişme çabası ve eğilimi. [*Ing.* Modernness, modernism, fashionableness; *Fr.* Modernisme, modernité].
☆ *Eşanl.* **çağdaşlık, modernlik, çağcıllık.**

assai, z. *It. müz.* Notada kullanılan bazı İtalyanca kelimelere «**aşırılık**» anlamı ile eklenir: *Adagio assai* (=çok yavaş, çok ağır).

assosiyasiyonizm, i. *fels.* § ❶ Bilgimizi idare eden ilkelerin zihinde mevcut olmayıp uzun bir tecrube devresinde zihinde yerleşmiş çağrışımların verimi olduğunu ileri süren kuram. § ❷ Nedensellik *(illiyet)*, ereklik *(gaiyet)* gibi zihnî ilkelerin devamlı tecrübelerle teessüs etmiş alışkanlıklardan ibaret bulunduğunu kabul eden ampirist kuram. [*Ing.* Associationism; *Fr.* Associationnisme]

as.subay, b.i. *ask.* Özel bir kanunla silâhlı kuvvetlere katılan assubay çavuşdan, assubay kıdemli başçavuşa kadar rütbesi olan askere verilen ad. [*Ing.* Noncommissioned officer].

ast*,-tı s. § ❶ Alt; Derece bakımından altta olan. § ❷ i. Birinin buyruğu altında olan kimse. [*Osm.* Madun. *Ing.* Under, sub; *Fr.* Sub]. § ❸ *ask. (Birine göre)* Rütbe veya kıdemce küçük olan asker. [*Ing.* Inferior; *Fr.* Inférieur,-e].
☆ *Eşanl.* § ❶ **zir.** § ❷ **emir kulu.**
☆ *Karş.* § ❶ **üst.** § ❷**amir.**

astaksantin, i. *Lat. astacus,* istakoz + *Yun. xanthos,* sarı. *biy.* Proteinle birleşerek bazı kabuk ve böceklerde pigment maddesini teşkil eden bir karotenoyid. [*Ing.* Astaxanthin; *Fr.* Astaxanthine].

astar, i. < *Fars. āsdār.* § ❶ Elbise, perde, çanta, ayakkabı gibi şeylerde, kumaşın veya meşinin iç tarafına geçirilen ince kat. [*Ing.* Lining; *Fr.* Doublure]. § ❷ *inş.* Duvarlara sıva veya boyadan önce vurulan *(kaba)* kat. [*Ing.* Plaster, coat; *Fr.* Enduit]. § ❸ Gemicilikte bir şeyi sağlamlaştırmak için kullanılan bez, halat veya ağaç gibi şeyler. § ❹ *den.* Yelkenlerin müteharrik donanım halatlarına devamlı sürtünen kısımlarının kolayca aşınmaması için bu kısımlara eklenen bezler. § ❺ Bir manto, palto veya cekette astar ödevi görmek üzere özel şekilde hazırlanmış kürk. § ❻ *tar.* Resmî günlerde Yeniçerilerin bazıları ve otuzikinci Avcı ortasının iki tarafında yürüyen Kara Kullukçuların giydikleri serpuş. ☆ *Eşanl.* **erkalafatı.** ◉ **~ ı yüzünden pahalı olmak, *dey.*** § ❶ Bir işin ikinci derecede önemli kısmının gideri veya emeği birinci derecedekini aşmak. § ❷ Bir işe harcanılan para veya emek, elde edilen sonucun değerini aşmak. [*Ing.* The accessories cost more than the thing itself]. ◉ **çanaklık ~ ı,** *den.* ◘ **Çanaklık.** ◉ **Frenk ~ ı,** Fresko usuliyle yapılan duvar resimlerinde duvarın boyaları tutması için sürülen astar tabakası. ◉ **kemer ~ ı,** *den.* ◘ **Kemere.** ◉ **yüz verince ~ ını istemek, *dey.*** Biraz imkân verince daha fazlasını istemek *(beklemek)* gibi bir açgözlülük yapmak.
~ bodoslaması, *den.* ◘ **Baş.**
~ boyası, *res. (a)* Üzerine resim yapılacak bezin yağlıboyayı emmemesi için beze sürülen boya; (b) Duvar üzerine resim yapılmadan önce sürülen boya. [*Ing.* Priming *(ground colour); Fr.* Premiere couche de peinture].
~ çekmek, *inş.* Bir ağaç kaplama veya alçıyle sıvalı bir duvar üstüne esas boyaya zemin olacak ilk kat rengi sürmek. [*Ing.* To cover with a first coat (of cheaper paint].
~ geçirmek, *terz.* Bir giyeceği, bir eşyayı astarla kaplamak. [*Ing.* To put a lining (to)].
~ kaplama, ağ. iş. Kontra-tablalarda körağacın biçim değiştirmesini önlemek amacı ile iki yüzüne yapıştırılan kaplama katları. [*Ing.* Priming coat].
~ vurmak, *res.* Bir yüzey üstüne herhangi cins bir astar vurmak. [*Ing.* To cover with a first coat; *Fr.* Mettre le dessous, enduir].

astarlama, i. Bir şeyin altını astarlamak işi. [*Ing.* Laminating, steening; *Fr.* Doublage].

astarlamak(-i), f. § ❶ Astar geçirmek, astar kaplamak. Bir kumaşın altına daha âdî bez koymak: *Astarlanmış perdeler, Cepleri astarladı.* [*Ing.* To put a lining; *Fr.* Doubler]. § ❷ *inş.* Kapı, duvar v.b. ne ilk boyayı vurmak: *Duvarları astarlamadan boyama.* § ❸ *den.* Bir yelkeni, bir branda örtüyü, kenarları aşınmasın diye, içeriye bükerek içine lime lime edilmiş ispaolo doldurup astar yapmak. § ❹ *inş.* Bir taş veya mermer levhanın arkasına, dayanıklılığı arttırmak için bir başka cins taştan levha koymak. § ❺ *res.* Üzerinde çalışılan malzemenin gözeneklerini tıkamak için, tahta bir nesne üzerine ilk kat boyayı sürmek. [*Ing.* To apply of paint]. ◉ **gradin ~,** *den.* Yelkenlerin kenarlarındaki ince ipi, bu ipin kolları arasından geçirerek yelkene dikmek.

astarlanmak, nsz. f. Astar geçirilmek, astar vurulmak: *Yelekler astarlandı mı?.*

astarlatmak(-ı), f. Astar kaplatmak, astar geçirtmek: *Astarlatmadan giyme.*

astarlı, s. Astarı olan, astarlanmış, astar geçirilmiş bulunan. [*Ing.* Lined, having a lining; *Fr.* Doublé].

astarlık, s. ve i. § ❶ Astar olmaya elverişli: *(Astarlamakta kullanılan kumaş, deri v.b.).* [*Ing.* Material for lining; *Fr.* Toile pour doublure]. § ❷ i. *(Boyacılıkta)* Astarlı boyaların vurulmasından önce, elyaf üzerine çekilen madeni kılıf. [*Ing.* Paint used as undercoating]. § ❸ *dok.* Pamuklu bezlerin bir sınıfı, ceplik v.b. renkli bezler de bu sınıfa girer.

astarsız, s. Astarlanmamış, astarı olmayan: *Astarsız ceket.* [*Ing.* Unlined; *Fr.* Sans doublure].

astarya, i. *Fr. starie, estarie* < *Lat. Stare,* kalmak. *den. huk.* Yükleyici veya alıcıya bir gemiyi yüklemek veya boşaltmak için tanınan süre, yükleme süresi. [*Ing.* Lay-days].

as.tasım*, b.i. *mant.* Öncüllerinden bir önceki tasımın vargısı durumunda olan bir ek tasım. [*Osm.* Kıyas-ı mülhak. *Ing.* Episyllogism; *Fr.* Episyllogisme].

astata, i. *Yun. astatos,* kararsız, oynak. *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, Kazıcı arılar familyasından, kapıp kaçıcı bir böcek. Toprak içindeki yuvasını kalkanlı yarımkanatlıların kurtçuklarıyle doldurur. [*Ing.* ve *Fr.* Astata].

astatik, s. *Fr. astatique* < *Yun. astatos,* stabil *olmayan. § ❶ fiz. ve mek. (a)* Yönelme karakteristikleri olmayan, konumunu değiştirme eğilimi olmayan; (b) Süreli denge gösteren *(hal).* Belirli yeri veya yönü olmayan. [*Osm.* Gayrisabit; *Ing.* Astatic].
~ ibreler, *fiz.* ve *mek.* Eşit ölçüde mıknatıslanmış iki ibreden meydana gelen sistem. Bu ibreler, katı bir birleştirme düzenliğiyle birbirine bağlanmış ve yerin etkisinden kurtulacak şekilde yerleştirilmiştir.

astat(in), i. *Fr. astatine* < *Yun. astatos.* stabil olmayan. *kim. At* sembolüyle bilinen, A.n. 85, A.a. 211 olan kimya elementi. Bu element halojen grupunun son üyesi olup, stabil bir izotopa sahip değildir. Radyoaktif olan astat tabiatta serbest olarak bulunmaz. Son zamanlarda atom çekirdeği reaksiyonları yardımı ile eser miktarda elde edilen bu element metal karakteri gösterir, 275° de uçucudur. H_2S ile çöktürülebilir. [*Ing.* Astatine].

astazi, i. *Fr. astasie.* < *Yun. a,* -sız + *stasis,* ayakta durma. *tıp.* Otomatik koordinasyon bozukluğuna bağlı ataksi. Ayakta durma gücünün kısmen veya tamamen kaybedilmesi. Bir denge bozukluğudur. Genellikle abazi ile birlikte görülür. [*Ing.* Astasia].

astçölsü, s. İklimi ve biyolojik şartları bakımından çöle yakın olan bölgeyle ilgili.

as.teğmen*, b.i. *ask.* Orduda en küçük rütbeli ve asıl görevi takım komutanlığı olan subay. [*Osm.* Zabit vekili; *Ing.* Second lieutenant; *Fr.* Sous-lieutenant].

astekvatoral, s. *(klimatolojide)* Nitelikleri ekvator niteliklerine çok yakın olan.
~ iklim, Sıcaklığı aynı ölçüde yüksek olduğu halde, ekvatorun gerçek ikliminden daha az nemli olan iklim. *(Sudan bölgesinin güney bölümünde olduğu gibi).*

asteni, i. *Fr. asthénie.* < *Yun. -a,* -sız + *asthenos,* kuvvet. *tıp.* (a) Özellikle ruhsal ve sinirsel uyartıların yokluğu yüzünden vücut gücünün azalması; (b) Genel vücut zayıflığı, dermansızlık, vücut görevlerinde zayıflama. [*Lat. Habitus asthenieus; Ing.* Asthenia]. ◉ **nevrozlu ~,** Organik bir sebebi olmadan yorgunluk ve bitkinlik hali.
☆ *Karş.* **hiperasteni .**

astenik, s. *Fr. asthenique. tıp.* Asteni ile ilgili, asteniye tutulmuş. Astenili. [*Ing.* Asthenic]
~ tip, Kretschmer'in tanımına göre uzun kol ve bacaklı, göğüs kısmı geniş, fakat kas gelişimi zayıf bir insan tipi.

astenomani, i. *Fr. asthénomanie. tıp.* Gerçek asteniyi izleyen marazî asteni alışkanlığı. [*Ing.* Asthenomania].

astenopi, i. *Fr. asthenopie* < *Yun. a,* -sız + *stenos,* kuvvet + *ops,* göz. *tıp.* ve *psik.* Sürekli görme yetersizliği. [*Ing.* Asthenopia].

astenosfer, i. *Fr. asthénosphere. jeol.* Yerin yüzeysel kabuğu ile çekirdeğin dış bölgesi arasında yer alan ve gerilimi bulunmayan bölge. Bu bölgenin soğuma sonucunda birbirine karşıt güçlerin etkisinde kalmış olabileceği ileri sürülmüştür. [*Ing.* Asthenosphere].

aster[1], i. *bot.* Bileşikgiller *(Compositae)* den, genellikle uzun ömürlü, otsu bitki. Birçok türü vardır ve süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Ing.* ve *Fr.* Aster].

aster[2], i. *Fr. aster* < *Yun. asteriskos,* küçük yıldız. § ❶ Ortodoks papazların takdis edilmiş ekmek üstüne koydukları dört ayaklı ve üzerinde haç bulunan kutsal eşya. § ❷ *matb.* Bir metindeki eksikleri, göndermeleri belirtmek için basımcılıkta kullanılan yıldız (*) biçimi işaret. § ❸ Bütünüyle yazılması istenmeyen özel adların ilk harfinden sonra da, basit veya üçlü olarak bu işaret kullanılır. § ❹ *biy.* ◘ **Yıldız.**

astereognozi, i. *Fr. astereognosie.* < *Yun. a,* -sız + *stereos,* katı + *gnosis,* bilme. *tıp.* Eşyayı el yordamı ile tanıma gücünün kaybolması. [*Ing.* Astereognosis].

asterisk, i. *Fr. astérisque.* ◘ **Aster.**

asterit,-ti, i. *Fr. astérite.* Akikleşmiş madrapor. Yıldız biçiminde veya ışınlı taş.

asteriyon ,i. *Yun. asterios.* Küçük yıldız. *anat.*

Artkafa, yankafa ve şakak kemiklerinin birleştiği nokta. [*Ing.* Asterion].

asterizm, i. *Fr. astérisme. opt.* Ilk olarak safir'de gözlenmiş ışık olayı. Safir, kuvvetli ışık altında *asteri* adı verilen altı kollu bir yıldız meydana getirerek ışığı yayar. Çeşitli mineraller üstünde görülür. Ya çizgilerin büyümesinden veya kitledeki lekelerden meydana gelir. [*Ing.* Asterism].

asteroit[1]**,-ti,** *Fr. astéroïte. min.* Işınsal yapılı manganezli hedenberjit çeşidi. [*Ing.* Asteroid].

asteroit[2]**,-di,** i. *Fr. astéroïde, astr.* ◘ Küçük gezegen.

asterope, i. *zool. Alciopidae* familyasından çok kıllı, gezgin, halkalı bir solucan. Kocaman kırmızı gözleri, siyahımsı kahverengi veya koyu mor bölüt bezleri vardır. 25 sm. uzunluğunda olanları vardır. [*Fr.* Asterope].

astım, ◘ **Astma** .

astırmak(-ı,-e), f. Asmak işini yaptırmak. [*Ing.* To let hang, to cause to be hung up (or hanged) to let suspend; *Fr.* Faire suspendre qch., faire pendre qn.].

astigmat, i. ve s. *Fr. astigmate* < *Yun. a,* -sız + *stigma, atos,* nokta. *fiz.* ve *biy.* Duru göremeyen, astigmatizmi olan, astigmatlı *(göz, kimse).* [*Ing.* Astigmat].

astigmatizm, i. *Fr. astigmatisme.* < *Yun. a,* -sız + *stigma,* işaret. § ❶ *fiz.* ve *biy.* Gözün saydam tabakasının meridyenlerinin eşitsizliği ve dolayısiyle ışığı kırmasının bozukluğu sonucu, noktaların çizgi olarak görülmesi. [*Ing.* Astigmatism]. § ❷ *opt.* ve *fot.* Bir objektifteki sapınç. Görüntüde, yatay çizgilerle dikey çizgiler arasında, özellikle kenarlarda, netlik farkı doğurur.

astigmatlı, s. ◘ **Astigmat.**

astigmatlık,-ğı, i. *fiz., biy., opt.* ve *fot.* ◘ **Astigmatizm.**

astigmat.ölçer, b.i. *tıp.* Saydam tabakada ön yüzün astigmatizm derecesini ölçmeye yarayan âlet. Bununla ışığı en az ve en çok kıran meridyenler arasındaki eğrilik farkı ölçülür. [*Ing.* Astigmometer; *Fr.* Astigmomètre].

astigmometre, i. *Fr. astigmometre. tıp.* ◘ **Astigmatölçer.**

astik,-ğe, i. *Erm. arg.* Pezevenk.
☆ *Eşanl.* **asılzade, dasnik, esnaf.**

astika, i, *Fr. astic.* §❶ Ayakkabıcıların ayakkabı pençelerini parlatmak için kullandıkları geyik veya at kemiğinden veya şimşirden yapılmış âlet. § ❷ *ask.* Üstübeç, alkol ve sabun karışımı madde. Askerî donatımın madenî bölümlerini temizlemede kullanılır.

astiyen, *i. jeol.* Pliyosen devrinin orta katına verilen ad. Plesansiyen ve kalabriyen arasında yer alır. Kuzey Italya'da, içinde çok fosil bulunan ve az derin bir ortama çökelen sarı kumlardan meydana gelir.

ast.kol, b.i. Bir ırmak kolunun kolu.

astma, i. *Fr. asthme* < *Yun. asthma,* güç solunum. *tıp.* Bronşların daralmasından ileri gelen, boğulma veya *astma nöbeti* yapan nefes darlığı. *(Soluk vermenin zorlaşması ön plândadır).* [*Ing.* Asthma]. ☆ *Eşanl.* **yelpik.** ◉ **Timus ~ sı,** *tıp.* Timus bezinin aşırı irileşmesinden ileri gelen ve göğüs içi sinirlerini sıkıştıran astma. *(Çocuklarda görülür).* ◉ **yaz ~ sı (saman ~ sı),** *tıp.* Otların çiçeklendiği zaman bolca burun akıntısı ve ateşle birlikte görülür.

astmalı, s. ve i. Astmaya tutulmuş *(kimse): Astmalı ihtiyar.* [*Ing.* Asthmatic; *Fr.* Asthmatique].

astokit,-ti, i. *Fr. astochite min.* Tabiî magnezyum, kalsiyum ve demir silikat.
☆ *Eşanl.* **rihterit.**

astrafobi, i. *Fr. astraphobie. psik.* Işık ve şimşekten korkma fobisi. [*Ing.* Astraphobia].

astragan, i. *Astrahan* şehrinin adından. *Fr.* (a) Doğmadan anasının karnından çıkarılan kuzunun *(karakul)* kıvırcık ve parlak postu; (b) Bundan yapılmış kumaş ve kürk. [*Ing.* Astrakhan].

astrakanit,-ti, i. *Fr. astrakanite. min.* Tabiî hidratlı magnezyum ve sodyum sülfat. [*Ing.* Astrakanite].

astrantia, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledonese)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, basit şemsiye durumunda beyaz veya pembe çiçekli, yelpaze biçiminde yapraklı bir bitki. Büyük astrantiya *(A. major)* en tanınmış türüdür. [*Lat.* ve *Ing. Astrantia; Fr.* Astrantia, Astrance]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 131.* — **ÇIÇEKLER II.**

astrenjan, i. *Fr. astringent* < *Lat. astringere,* sıkıştırmak. *tıp.* (a) Peklık veren, büzen; (b) Lokal olarak doku ve damarları büzen ilâçlar. [*Ing.* Astringent]. ☆ *Karş.* **müshil.**

astreognozi, i. *Fr. astreognosie. psik.* Katı eşyanın şekillerini dokunma ile anlatma güçsüzlüğü. [*Ing.* Astreognosy].

astrobiyoloji, i. *Fr. astrobiologie. astr.* ve *biy.* Diğer gezegenlerde hayat olup olmadığını ve varsa bunların incelenmesini konu alan biyoloji dalı. [*Ing.* Astrobiology].

astrodinamik,-ği, i. *Fr. astrodynamique. astr.* Sunî gezegenler, uzay iskandilleri dahil, cisimlerin uzay içindeki hareketiyle hareket halindeki bu cisimler üzerine etki yapan kuvvetleri inceleyen dinamik dalı. [*Ing.* Astrodynamics].

astrodom, i. *Fr. astrodôme. hava.* Uçakta pilot mahallinin üst bölümüne konulan ve uçuş sırasında yer tesbitinin yapılmasına yarayan bazan da emercensi çıkış kapağı olarak kullanılabilen plâstik saydam bir kubbe. [*Ing.* Astrodome].

astrofillit,-ti, i. *Fr. astrophyllite* < *Yun. astron,* yıldız + *phyllon, yaprak. kim.* Doğal titan, zirkonyum, demir, manganez, sodyum ve potasyum silikat. Koyu sarı yapraklar şeklinde bulunur. [*Ing.* Astrophyllite].

astrofilmografi, i. *Fr. astrofilmographie.* Sinemanın, gök cisimlerinin hareketini inceleme işinde kullanılması. [*Ing.* Astrofilmography].

astrofizik,-ği, *Fr. astrophysique. astr.* Gök cisimlerinin, parlaklık, sıcaklık, radyasyon ve spektroskopik özellikleri, yapıları gibi fizik ve kimya şartlarına bağlı bütün olaylarını inceleyen astronomi dalı. [*Ing.* Astrophysics].
☆ *Eşanl.* **yıldızlar fiziği.**

astrofizikçi, i. *astr.* Astrofizik uzmanı; Astrofizikle uğraşan bilgin. [*Ing.* Astrophysicist; *Fr.* Astrophysicien,-enne].

astrofiziksel, s. *astr.* Astrofizikle ilgili olan. [*Ing.* Astrophysical; *Fr.* Astrophysique].

astrograf, i. *Fr. astrographe. astr.* Yıldızları gözlemeye ve özellikle onların gökteki durumlarını belirlemeye yarayan âlet. [*Ing.* Astrographer].

astrografi, i. *Fr. astrographie, astr.* Yıldızların konumlarını, bileşimlerini ve diğer karakteristiklerini konu alan astronomi dalı. Yıldızların haritasını yapma veya onları tanımlama bilimi. [*Ing.* Astrography].

astrokompas, i. *hava.* ve *den.* Yıldız puslası. Bir gök cismine yöneltildiği zaman uçak veya geminin hakiki başını gösteren âlet. [*Ing.* Astrocompass].

astrolap,-bı, i. *Fr. astrolabe* < *Yun. astron,* gök cismi + *lambanein,* almak. Eskiden çeşitli şekilleri bulunan, güneş ve yıldızların yüksekliklerini ölçmek veya çeşitli astronomi ve seyrüsefer problemlerini çözmek için kullanılan âlet. [*Osm.* Usturlâb; *Ing.* Astrolabe].

astrolatri, i. *Fr. astrolatrie, fels.* Yıldızlara tapma. Natürizm denen din tipinin özel bir şekli olup, canlı ve kutsal varlıklar diye kabul edilen yıldızlara ibadet edilir. *(Kildan ve Asur'da).* [*Ing.* Astrolatry].

astrolog,-ğu, i. *Fr. astrologue.* Yıldız falı ile uğraşan kimse; yıldız bakıcısı. [*Osm.* Müneccim; *Ing.* Astrologer].

astroloji, i. *Fr. astrologie* < *Yun. aster,* yıldız *logos,* bilim. *fels.* Eskiden yıldızlara bakarak yapılan falcılık. Yıldızlarla insanların kaderi arasında ilişik olduğu inancından doğan yanlış bilim. Astronomiden önce uzun bir süre devlet işlerinde rol oynamıştır. [*Osm.* Ilm-i nücûm; *Ing.* Astrology]. ◉ **hükmî ~,** Insan kaderi üzerine kehanetler ortaya koyar. ◉ **doğal ~,** Yıldızların yeryüzü unsurları üstündeki etkilerini inceler. ◉ **küresel ~,** Yıldızları, fayda gütmeden bilim açısından inceler. *(Bu deyim yerini astronomi'ye bırakmıştır.)*
☆ *Eşanl.* **müneccimlik.**

astrometri, i. *Fr. astrométrie, astr.* Yer dahil olmak üzere, gök cisimlerinin durumlarını ve hareketlerini belirtmeye yarayan metotların tümünü kapsayan astronomi dalı. [*Ing.* Astrometry].

astrometeoroloji, i. *Fr. astrométéorologie. astr.* Yer üzerindeki hava şartlarına gök cisimlerinin etkisini inceleyen bilim. [*Ing.* Astrometeorology].

astronef, i. *Fr.* Geleceğin, gezegenlerarası uzay aracına verilen ad. [*Ing.* Space-ship; *Fr.* Astronef].

astronom, i. *Fr. astronome* < *Yun. astr.* Astronomi bilgini. [*Osm.* Hey'et-şinas, müneccım; *Ing.* Astronomer].

astronomi, i. *Fr. astronomie* < *Yun. astron,* gök cismi + *nomos,* yasa. *astr.* Gök cisimlerinin uzaydaki durumlarının,hareketlerinin, fiziksel ve kimyasal yapılarını inceleyen bilim. [*Osm.* Ilm-i hey'et; *Ing.* Astronomy].
~ **birimi,** *astr.* Her türlü düzensizlik etkeninden sıyrılmış, kütlesi önemsenmeyecek kadar küçük ve yıldız ayı 365, 256 898, 326, 3 ortalama gün olan bir gezegenin, Güneş çevresinde çizdiği dairesel yörüngenin yarıçapına eşit olan uzunluk birimi. [*Ing.* Astronomical unit; *Fr.* Unite astronomique].
~ **tanı,** *astr.* Güneş, göz erimi *(ufuk)* nin altında 18° yüksekliğe indiği zaman biten (veya başlayan) tan olayı. Bu olay, aysız gecede, altıncı kadirden yıldızların çıplak gözle görülebilmesi demektir.

astronomik, s. *Fr. astronomique* < *Yun. astr.* Astronomiyle ilgili olan. [*Osm.* Hey'î; *Ing.* Astronomical].
~ **birim,** *astr.* ◘ **Astronomi birimi.**
~ **mevsimler,** *coğr.* Yer yuvarlağının, kendi yörüngesi, gündönümü çizgisi, gün-gece eşitliği çizgisiyle ilgili noktalardaki durumuna göre beliren bahar, yaz, güz, kış süresinin verdiği mevsimler. [*Ing.* Astronomical seasons].
~ **rakam,** *dey.* Insana şaşkınlık verecek derecede büyük *(yüksek)* rakam.
~ **sayı,** ◘ **Astronomik rakam.**

astronot,-tu, i. *Fr. astronaute* < *Yun. astron.* gök cismi, yıldız. + *nautes,* gemici. Yıldızlararası uzay yolcusu. Uzayda dolaşabilen, uzay aracını kullanan insan. [*Ing.* Astronaut].
☆ *Eşanl.* **uzay gemicisi.**

astronotik,-ği, i. *Fr. astronautique.* Amacı gezegenler arasında gidip gelmeyi incelemek ve gerçeklestirmek olan bilim dalı. [*Ing.* Astronautical].

as.tropikal, b.s. *Yun. meteor.* ve *coğr.* Tropikal bölgelere yakın ama daha yüksek bir enlemde olan: *Astropikal iklim.* [*Osm.* Taht-ı medarî; *Ing.* ve *Fr.* Subtropical].

astrosfer, i. *Fr. astrosphere* < *Yun. aster, yıldız* + *sphaira,* top. *biy.* ve *zool.* Sentrosferden uzanan ipliksel yapı. Aster. [*Ing.* Astrosphere].

astrosit,-ti, i. *Fr. astrocyte. anat.* ve *biy.* Sinir sisteminin boz madde hücresi. Işınsal uzantılarının çokluğundan dolayı bunlara *örümceğimsi hücre* de denir. [*Ing.* Astrocyte].

asude /āsüde/, s. *Osm.* < *Fars.* Rahat, dağdağasız, sessiz, sakin. [*Ing.* Tranquil; *Fr.* Tranquille].
☆ *Yak. anl.* **başı dinç, gönlü rahat, erinç, huzurlu, gailesiz, müsterih, mutmain.**
☆ *Karş.* **huzursuz, vesvese içinde, rahatsız.**

asudelik,-ği, i. Gamdan ve endişeden uzak ol-

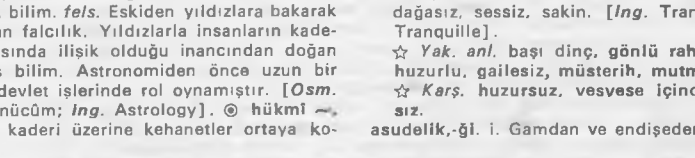

ŞEKİL: 21. — **ASTRONOMİ IŞARETLERİ. 1.** Merkür. **2.** Dünya. **3.** Jüpiter. **4.** Üranus. **6.** Ay. **7.** Güneş. **8.** Venüs. **9.** Mars. **10.** Satürn. **11.** Neptün. **12.** Kuyruklu yıldız.

ma hali, huzur. [*Ing.* Quiet, repose, rest; *Fr.* Tranquillité].

asuman /asüman/, i. *Osm.* < *Fars.* **asmân, esk.** § ❶ Gök, gökyüzü. [*Ing.* Sky; *Fr.* Ciel, firmament]. ☆ *Eşanl.* **sema.** § ❷ öz.i. Kadın adı.
☆ *Eşanl.* **sema.**

ast.subay, b.i, ◘ **Assubay.**

Asya, öz. i. *Yun. asia. coğr.* Dünyanın beş kıtasından en büyüğü ve nüfusu en kalabalık olanı. Yüzölçümü 44.167.350 km² dir. Tamamı Kuzey Yarımküredeydir. [*Ing.* Asia; *Fr.* Asie]. ⊛ **küçük** ~, *coğr.* Ön Asya'nın Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz arasında büyük bir yarımada meydana getiren en batı bölümü. [*Ing.* Asia Minor; *Fr.* L'Asie Mineure]. ⊛ **orta** ~, *coğr.* Kesin bir sınır çizilememekle birlikte, batıda Hazar Denizinden, doğuda Kingan dağlarına, kuzeyde Altay dağlarıyle Baykal gölü boylarından güneyde Hindukuş ve Karanlık dağlara kadar uzanan bölge.
~ **bahçe böceği,** *zool. Coleoptera*'lardan 0,8 sm. boyunda, ergini yapraklar, lârvası kökler üzerinde beslenen böcekler. [*Lat. Autoserica castanea*].
~ **çiçeği,** *min.* ◘ **Çiçek.**
~ **fili,** ◘ **Hindistan fili .**
~ **misk kedisi,** *zool.* ◘ **Misk Kedisi.**
~ **üretim tarzı,** *ikt.* Marksçılıktan gelen tarihi ve sosyolojik kavram. Bu tip üretim yapan toplumların ana özelliği, zanaat ve tarımla geçinen dağınık köy topluluklarının elde ettikleri üretim artığının, devlet tarafından alınması ve buna karşılık kamu hizmetlerinin *(sulama, ulaşım araçları)* devletçe yapılmasıdır.
~ **yaban atı,** *zool.* ◘ **At.**
~ **yaban eşeği** ,*zool.* ◘ **Eşek.**

Asyal /asyâl/, s. *Osm.* < *Fars.* Asyalılara özgü. [*Ing.* Asiatic; *Fr.* Asiatique].

Asyalı, öz.i. Asya kıtasından olan kimse. [*Ing.* Asiatic; *Fr.* Asiatique].

Asyanik. s. ve i. *Fr. asianique* < *Yun. asianos.* (a) Ön Asya halkından veya bu halkla ilgili; (b) Bu bölgede oturan kişi. [*Ing.* Asianic].

asyapısal, s. *jeol.* Aşınma yoluyle, daha geyşek bir tabakadan kurtulan dayanıklı bir tabakanın hafif dağılmasından meydana gelen arazi şekli.

asyedi.kat,-tı. b.i. *mat.* Bir başka sayı içinde yedi defa bulunan sayı için kullanılır: *3 sayısı 21'in asyeđikatıdır.*

as.yön /as:yön/, b.i. *coğr.* Iki anayönün ortasını gösteren yön: *Güney Doğu bir asyöndür.*

aş[1] i. *(Türkçe'den Farsça'ya da geçmiştir).* § ❶ Pişirilerek hazırlanan yemek: *Bulgur aşı. Nefis bir aş.* § ❷ Buğday ve unla pişirilen çorba: *Aşın koyusu makbuldür.* § ❸ Muharrem ayında pişirilen aşure: *Aş günü, Aş kazanı.* ⊛ ~**ı pişiren yağ olur, gelinin yüzü ağ olur,** *at.* Bir işin başarı sebebi her zaman onu yapan değildir. ⊛ ~ **ın koyusunda, işin kıyısında,** *dey.* Menfaatini gözeten, ama işten yardımdan kaçanlar için kullanılır. [*Ing.* Eager for food, but laggardly for work]. ⊛ ~ **ından yemedim, tütsünden kör oldum,** *dey.* Herhangi bir şekilde faydalanamadım, üstelik zararı dokundu, anlamında. [*Ing.* I have not eaten his (its) food, I have been blinded by his (its) smoke]. ⊛ ~ **ta** *(çorbada)* **tuzu bulunmak,** *dey.* Az da olsa bir işe emeği geçmek, hissesi bulunmak. [*Ing.* To make a contribution, however small]. ⊛ **ağzının** ~**ı olmamak,** *dey.* Kendisinden söz edenin küçük görüldüğünü anlatmak için kullanılır. ⊛ **ocakta** ~ **ın mı taştı?** *dey.* Acelen ne, anlamında ⊛ ~**ını, eşini, işini bil,** *at.* İnsan hayatında önemli olan üç şeye dikkati çekmek için söylenmiştir. ⊛ **ölü** ~**ı,** Ölenin arkasından, ruhunun selâmeti için yapılıp dağıtılan veya bir arada yenilen yemek. ⊛ **pişmiş** ~ **a soğuk su katmak,** *dey.* Yolunda, usulüyle giden bir işi bozmak. [*Fr.* Gâter la sauce]. ⊛ **sütlü** ~, ◘ **Sütlâç.**
~ **damı,** Kimi bölgelerde yemek pişirilen yer. [*Osm.* Mutfak; *Ing.* Kitchen; *Fr.* Cuisine].
~ **ermek veya yermek,** *dey.* ◘ **Aşermek.**
~ **evi,** ◘ **Aşevi.**
~ **olsun,** Çocuklara «afiyet olsun» anlamında, [*Ing.* Good appetite; *Fr.* Bon appétit].
~ **otu,** Yemeklere, çorbalara lezzet ve koku vermesi için konulan ot. [*Ing.* Herbs used in making soup].
~ **pişti bayram geçti,** *dey.* Şenlik bitti, artık herkes işine anlamında. [*Ing.* The festivities are over, back to normal].
~ **pişti kaşık üstüne dikildi,** *dey.* Her şey hazır anlamında. [*Ing.* All is ready; *(the food is cooked; the spoon is planted, on top of it)*].
~ **taşınca kepçeye paha olmaz,** *at.* Sıkışık zamanlarda önemsiz şeylerin çok değer kazandığını anlatır. [*Ing.* When the food has boiled over, the ladle is worthless].

aş[2], z. Aşağı.

Asyalı, öz. i. Asya kıtasından olan kimse. [*Ing.* Asiatic; *Fr.* asiatique].
~ **ya seyir,** *den.* Nehirde seyreden bir geminin nehir ağzına doğru gitmesi.

aşağı, i. < *aşmak.* § ❶ Bir şeyin yere yakın olan alt kısmı: *Kuyunun aşağısı karanlık.* [*Ing.* Low; *Fr.* Le dessous]. § ❷ Eğimli bir yerin daha alçak olan kısmı: *Biraz daha aşağılarda kırmızı çatılı evler görülür.* § ❸ Sözün, yazının geri kalan kısmı, devamı. § ❹ s. Altta olan, yere yakın olan, alt: *Aşağı kattan müzik sesi geliyor.* § ❺ Seviyece daha düşük: *Aşağı toplumdan insanlar.* § ❻ Fena, kötü: *Onlara hayvanlardan daha aşağı muamele ettiler.* § ❼ Bayağı, âdi: *En aşağı hakaretleri savurmaktan çekinmediler.* § ❽ s. Aynî cinsten olan şeyler arasında bulunan: *Aşağı kat, Aşağı mahalle.* [*Fr.* Partie basse]. § ❾ Niteliği düşük, kötü: *Aşağı mal, Aşağı terbiye.* [*Osm.* Dûn; *Ing.* Common; *Fr.* Ordinaire]. § ❿ Miktarı düşük, az: *Aşağı fiyat, Aşağı değer.* [*Osm.* Esfel; *Ing.* Inferior; *Fr.* Inférieur. § ⓫ z. Yere doğru, aşağ*ıya (inmek): Dalları tutup aşağı eğdiler.* § ⓬ *müz.* Inişli, iki noktası inceden kalına melodik olarak inen aralık. § ⓭ Yüksek bir yere göre daha alta doğru: *Bayırdan aşağı inerken ayak bileğim burkuldu.* § ⓮ *ünl.* Birini bulunduğu yere çıkartmak, indirmek için *«haydi», «çabuk»* v.b. ünlemlerle birlikte kullanılarak ünlem grupu teşkil eder: *Haydi aşağı.* § ⓯ *coğr.* Bir ülkenin bir akarsu kaynağına en uzak ve bu akarsu ağzına en yakın olan kısmı: *Aşağı Fırat.* § ⓰ *dilb.* (a) Bir dilin az yükseltili bölgelerindeki lehçesi için kullanılır: *Aşağı Almanca;* (b) Bir dilin klasik şekline göre daha geç devirlerde gösterdiği şekil için kullanılır: *Aşağı Latince;* (c) Ebedî dile göre halkın konuştuğu basit konuşma dili için kullanılır. ⊛ **al** ~ **etmek,** *dey.* Devirmek, mahvetmek. ⊛ ~ **dan almak,** *dey.* Sert konuşan bir kimseye karşı yumuşak bir dil kullanmak. [*Ing.* To sing small, to adopt a humble attitude]. ☆ *Eşanl.* **Alttan almak** . ⊛ ~ **dan görünüş,** Genellikle tavanlara yapılan resimlerde derinlik ve havaya doğru yükseklik görünüsü meydana getirecek şekilde kısalama olarak yapılmış şekil ve resimler hakkında kullanılır. [*Fr.* Plafonnement]. ⊛ ~ **dan güreşmek,** *dey.* Sertlikle elde edilemeyen bir işi tatlı dil ve kurnazlıkla elde etmek. ⊛ ~ **dan yukarıya (yukarıdan aşağıya),** *dey.* Bütün, tepeden tırnağa, ⊛ ~ **ıl yukarılı,** *dey.* Hem aşağı hem yukarı kısımlar.[*Ing.* Below and above, having a lower and upper part]. ⊛ ~**nın bayağısı,** *dey.* Kenar mahallelerde oturan basit halk tabakasından olan. ⊛ **başabastan aşağı,** *ikt.* ◘ **Başabaş.** ⊛ **bir** ~ **bir yukarı** *dey.* Bir yeri boydan boya katederek. ⊛ **en** ~ **(aşağısı),** *dey.* En az. ⊛ **paçasını** ~ **almak,** *dey.* ◘ **Aşağı almak.** ⊛ **üç** ~ **beş yukarı,** *dey.* Yaklaşık olarak, takriben.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **dip.** § ❷ **süfli. müptezel.** § ❸ **edna.**
☆ *Karş.* § ❶ **yukarı, yukarı taraf, üst.** § ❷ **iyi, seçkin.** § ❸ **üstte, yüksek.**
~ **akım,** *otom.* Bir karbüratör tipini gösteren deyim olup, bu tipte karışım aşağı doğru olarak motöre gider. [*Ing.* Down flow].
~ **almak,** *dey.* Devirmek, yıkmak, alt etmek. [*Ing.* To pull down, bring down].
~ **bitkiler,** *bot.* ◘ **Bitki.**
~ **değil,** *dey.* En az onun kadar.
~ **düşmek** ,*dey.* Seviyece alçalmak, değer ve niteliklerinden bazılarını kaybetmek. [*Ing.* To fall down; *Fr.* Tomber à la renverse].
~ **görmek,** *dey.* Küçük görmek, beğenmemek. [*Ing.* To look down*(upon)*, to despise; *Fr.* Mépriser].
~ **indirmek,** *dey. (fiyat hk.)* Ucuzlatmak, değerini azaltmak. [*Ing.* To lower; *Fr.* Baisser, abaisser].
~ **kalır yeri olmamak,** *dey.* Başka bir şayle karşılaştırıldığında hiçbir eksiği olmamak.
~ **kalmak,** *dey,* Diğerinden daha aşağı seviyede, değersiz durumda olmak. [*Ing.* To fall short (of)].
~ **kalmamak,** *dey.* Herhangi bir değer veya nitelik bakımından öbüründen geri olmamak.
~ **kesim,** *coğr.* Bir ırmağın ağzına yakın olan bölümü. Irmağın aşağı bölümü. [*Ing.* Lower parts of a river, lower course; *Fr.* Cours inferieure (fleuve)].
~ **kurtarmaz,** *dey.* § ❶ **«Bundan ucuza veremem»** anlamına. § ❷ **«Daha aşağısını kendine lâyık görmez»** anlamında. [*ing.* Nothing less will do].
~ **koşu.** Bir ok yarışması çeşidi.
☆ *Eşanl.* **salâ koşusu.**
~ **mahalle,** *dey.* Aşağı tarafta olan sokak.
~ **mal,** *dey.* Kalitesi iyi olmayan mal. [*Ing.* Goods of inferior quality; *Fr.* Marchandise de qualité inférieure].
~ **omurgalılar,** ◘ **Omurgalılar.**
~ **saymak (tutmak),** *dey.* Seviyesine uygun bulmamak; hor, küçük görmek
~ **tabaka,** *fels.* ve *sosy.* (a) Fransız ihtilâlinde egemenliği ele geçiren sosyal sınıf; (b) Genellikle okumamış halk; (c) Asillik bakımından eski soyu olmayan halk; (ç) Servet ve mülk bakımından, parasız ve topraksız halk. [*Osm.* Avam; *Ing.* The mob, populace, common people, lower class, *Fr.* Bas fond, tiers- etat].
~ **tıkveş,** *folk.* Halk oyunu.
~ **tükürsem sakal (sakalım), yukarı tükürsem bıyık (bıyığım),** *dey.* Iki taraftan biri tutulacak olursa ötekinin aksaması veya darılması gibi iki karşıt ve avnı derecede sakıncalı yol karşısında kalındığını anlatır. [*ing.* If I spit downwards there is my beard, if I spit upwards there is my mustache].
~ **yontulma seviyesi,** ◘ **Taban seviyesi.**
~ **yukarı.** *dey.* § ❶ Yaklaşık olarak, kesin değil. Tam değil de tama yakın: *Aşağı yukarı iki yıl önce.* [*Osm.* Takribî; *Ing.* Almost; *Fr.* A peu près]. § ❷ Boydan boya.

aşağıda, z. Bir şeyin altında. [*Ing.* Below, downstairs; *Fr.* En bas].
~ **tutuş,** *cimn.* Kolların kendi ağırlığıyle omuzlardan asağı sarkık bulunduğu durum. [*ing.* Arms downward].

aşağılama, i. Bir şeyi değerinden düşük gösterme, hor görme. [*Ing.* Looking down *(upon)*, treating as of no account].

aşağılamak(-i), f. § ❶ Değerinden veya niteliğinden daha aşağı seviyeye indirmek. [*Osm.* Tezellül etmek; *Ing.* To lower, to degrade, humiliate; *Fr.* Abaisser, humilier, dégrader]. § ❷ *(Karş.)* Değer ve saygıdan düşürücü, küçültücü davranışlarda bulunmak, küçültmek, hor görmek.
☆ *Karş.* **yükseltmek ,değer vermek, saygı göstermek.**

aşağılanma, i. Bayağı duruma düşme, değersizlenme. [*Ing.* ve *Fr.* Humiliation, degradation].

aşağılanmak, aşağılaşmak, nsz. f. Değer ve onurca bayağı duruma düşmek, hor görülmek. [*Ing.* To come down, deteriorate, to become cheap; *Fr.* S'abaisser, s'humilier, se degrader].

aşağılatmak(-i). f. Aşağılama işine uğratmak. [*Osm.* Tezlil etmek, tenzil etmek; *Ing.* To lower, to degrade, to treat as inferior; *Fr.* Avilir, abaisser].
☆ *Yak. anl.* **indirtmek, azalttırmak, aşağı düşürtmek,**

aşağılık,-ğı, i. § ❶ *fels.* (a) Aşağı olma hali. Sosyal tabakalarda altta olma hali, aşağı derecede olma durumu; (b) karakter ve kişilik bakımından düşük ahlâklılık. [*Osm.* Mâdunluk, âdilik; *Ing.* Inferiority, lowness;*Fr.* Infériorité, bassesse]. § ❷ s.

(a) Düşük nitelikte veya seviyede olan, adî: *Aşağılık mal, Aşağılık adam;* (b) Sosyal tabakalarda altda olan, karakter ve kişilik bakımından düşük ahlâklı olan. [*Osm.* Mâdun, âdi; *Ing.* Inferior, base; *Fr.* De mauvaise qualité, Inférieur].

☆ *Yak. anl.* **bayağı(lık), düşük(lük).**

☆ *Karş.* **değerli(lik), üstün(lük).**

~ **duygusu,** *psik.* § ❶ Özellikle rekabete dayanan ilişkilerde görülen kişisel güçsüzlük ve kendine güvenemeyiş duygusu. § ❷ Psikoanalizde, ödipal durumlarda karşılaşılan başarısızlığın sonucu meydana gelen duygu. Aşağılık duygusu çok defa aşağılık kompleksi ile karıştırılır.

~ **kompleksi,** *psik.* ve *sosy.* § ❶ Adler'in psiko-analitik kuramına göre, kökü herhangi bir organın başarısızlığında bulunan ve baskı altında tutulan bir duygu ve heyecanlar kompleksi. § ❷ Çocukluk döneminde kendini-sevmenin önlenmiş olmasından meydana gelen duygu. [*Ing.* Inferiority complex; *Fr.* Complexe d'infériorité].

aşağsamak(-i), f. Bir kimseyi veya bir şeyi aşağılık veya değersiz göstermek. [*Osm.* Tezyif etmek; *Fr.* Mepriser, déprecier, dedaigner].

☆ *Yak. anl.* **alaya almak.**

☆ *Karş.* **yüceltmek, ululamak.**

aşama, i. < *aşmak.* Değer veya önem bakımından gittikçe yükselen sıra halindeki basamakların her biri. Varılmak istenen bir amaca doğru, geçilmesi gerekli dönemlerden her biri. [*Osm.* Mertebe, rütbe, kademe, derece; *Ing.* Degree, rank, grade; *Fr.* Degré , grade].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Radde, basamak, kerte, dereke, menzile.**

aşar /âşâr/, i. *Osm.* < *Ar.* öşr'ün çoğulu. < *uşr.* § ❶ Eskiden toprak ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi. [*Ing.* Tithe ; *Fr.* Dîme]. § ❷ Onda birler. § ❸ Kurân-ı Kerim'in onar âyetlik parçaları.

aşarî /âşârî/, i. *Osm.* < *Ar. mat. esk.* Ondalık.

~ **kesir,** *mat.* ◘ **Ondalık kesir.**

~ **usul,** *mat.* ◘ **Metre sistemi.**

aşçı, i. < *aş.* + *çı.* § ❶ Mesleği yemek pişirmek ve hazırlamak olan kimse: *Ahmet beylerin evinde iki erkek aşçı var.* [*Ing.* Cook; *Fr.* Cuisinier,-ère]. § ❷ Yemek pişirip satan, aşçı dükkânının sahibi: *Köşebaşındaki ahçıda güzel yemekler bulunur.* [*Ing.* Restaurateur; *Fr.* Restaurateur,-trice]. § ❸ Aşçı dükkânı: *İstanbul'un aşçılarında genellikle ağız tadıyle yemek bulunabilir.* [*Ing.* Eating house, cook-house, cook-shop, restaurant; *Fr.* Restaurant, salle de restaurant]. § ❹ s. Yemek pişiren: *Aşçı kadın.* § ❺ *den. tar.* Bahriye azap bölüklerinde reis ve odabaşı'dan sonra gelen subay.

☆ *Eşanl.* **ahçı.**

~ **baltası,** *mutf.* Kemikli et kesmeye yarayan özel balta.

aşçı.başı. b.i. § ❶ Birden fazla aşçının çalıştığı yerde bunların başı olan kimse. [*Ing.* Head-cook, chef; *Fr.* Chef cuisinier]. § ❷ *mec.* Yalnız başına da olsa iyi yemek pişiren *(usta)* aşçı.

aşçılık,-ğı, i. Yemek pişirme zanaatı veya bilgisi. [*Ing.* Cooking, art or practice of a cook; *Fr.* Gastronomie, cuisson].

aşebiye, ç.i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Otsular.**

aşermek(-i,-e), b.i. *(Kadınlarda)* gebelik sırasında bazı yemeklerden tiksinip olmayacak şeyler için aşırı istek duymak. [*Ing.* To have capricious desires concerning food (pregnant woman); *Fr.* En cours de grossesse avoir une irresistible envie de certaines nourritures].

aş.evi,-ni, b.i. § ❶ Para karşılığında yemek yenilen yer, küçük lokanta. [*Ing.* ve *Fr.* Restaurant]. § ❷ Yoksullara parasız yemek dağıtılan veya yedirilen yer, aşhane. [*Ing.* Kitchen, cookshop; *Fr.* Restaurant, cuisine]. § ❸ Düğün gibi toplantılarda davetlilere verilecek yemekleri hazırlamak için iğreti olarak mutfak olarak kullanılan yer § ❹ Tekkelerde dervişlere yemek pişirilen yer. § ❺ Imaret.

aşgı, i. İçinde aş *(yemek)* pişirilen toprak kap, güveç. [*Ing.* Earthenware cooking pot; *Fr.* Pot en terre, casserole de terre].

aş.hane /aşhane/, b.i. *T.* ve *Fars* ◘ **Aşevi²**

aşı, i. § ❶ *trm.* (a) Bir ağacın dalı veya gövdesi üzerine, ayni familyadan ve daha iyi bir türden alınan kalem, göz, tomurcuk gibi parçaları ekleme işi. Bitkilerin çoğaltılması için uygulanan üretme şeklidir. [*Ing.* Grafting; *Fr.* Greffage, greffe]. (b) Böylece eklenen parça. [*Ing.* Graft; *Fr.* Ente, greffe]. § ❷ *tıp.* Organizmada belli bazı hastalıklara karşı bağışıklık sağlamak için kana verilen ve o hastalığın mikrobu ile hazırlanmış olan eriyik. Aşı maddesi. [*Ing.* Vaccine; *Fr.* Vaccin]. § ❸ Bu eriyiğin uygulanması: *Çiçek aşısı, Kolera aşısı, Tifo Aşısı.* [*Ing.* ve *Fr.* Vaccination]. ⊙ ~ **nın tutması,** *tıp.* Bağışıklığın sağlanması veya tedaviden olumlu sonuç alınması. ⊙ **çok değerli ~,** *tıp.* Ayni türden mikropların birçok çe şitleriyle hazırlanan aşı. ⊙ **doku ~ sı,** *bot. zool.* ve *tıp.* Bir bireyin vücudunun bir bölgesinin aynı veya başka bir bireyin vücudunun aynı veya başka bir bölgesine taşınması. [*Ing.* ve *Fr.* Transplantation]. ☆ *Eşanl.* **transplantasyon.**

~ **bağları,** *trm.* Bitkilerin aşılanmasında kullanılan bağlar.

~ **bıçağı,** *trm.* Aşıcılıkta kullanılan, **kalem çakısı** ve **göz çakısı** diye iki çeşidi olan bıçak. [*Ing.* Grafting-knife; *Fr.* Greffoir, entoir].

~ **boya,** ◘ **Boya.**

~ **boyalı,** Aşı boyası *(koyu kiremit)* rengine boyanmış.

~ **boyası,** *jeol.* § ❶ İçine karışan demir hidroksit miktarına göre pas sarısı, kızıl veya koyu esmer renk almış gevrek kil: *Koyu kırmızı toprak boya.* [*Osm.* Tıyn-i hadidî; *Ing.* Red ochre; *Fr.* Ocre rouge]. § ❷ s. Koyuca kırmızı kiremit rengi.

~ **çeliği,** *trm.* Aşı yerinden süren filiz. [*Ing.* Grafting shoot; *Fr.* Greffon].

~ **fajedenizmi,** *tıp.* Aşı sivilcesinin kemirici ülsere dönüşmesi.

~ **kâğıdı,** Aşı olanların aşılandığını bildiren resmî belge. [*Ing.* Certificate of vaccination].

~ **kalemi,** *trm.* Bitki aşılarında, esas gövdeye sokulan bir ucu sivri çubuk. [*Ing.* Cutter used for grafting; *Fr.* Scion].

☆ *Eşanl.* **kalem.**

~ **macunu,** *trm.* Bazı kalem aşılarında yara yerine sürülen yapışkan madde olup, aşıları iyice örterek, su ve havanın içeriye girmesini önler. *(Yaraları kurutmayan ve yakmayan; güneşte erimeyen, soğukta çatlamayan bir maddedir.* [*Ing.* Grafting wax; *Fr.* Mastic à greffe].

~ **memuru,** Aşı yapmakla görevli sağlık memuru. [*Ing.* Vaccination officer].

~ **neşteri,** *tıp.* Aşı yapmaya yarayan neşter.

~ **olmak,** *tıp.* Bağışıklık veya tedavi maksadıyle vücuda koruyucu madde şırınga ettirmek. [*Ing.* To be inoculated; *Fr.* Se faire vacciner, se faire inoculer].

~ **sandığı,** *trm.* Asma aşılarını çimlendirmek için kullanılan kutu.

~ **şahadetnamesi,** Sahibinin aşılanmış olduğunu gösteren belge. [*Ing.* Certificate of vaccination].

~ **taşı,** Aşı boyası çıkartmakta kullanılan taş. Taş halinde aşı boyası. [*Ing.* Red haematite;crude ochre; *Fr.* Ocre rouge].

~ **tedavisi,** *tıp.* Iyileştirici aşıların kullanılması esasına dayanan tedavi yöntemleri.

~ **tutmak,** *trm.* Eklenen parçanın, yerine kaynayıp filiz vermesi. [*Fr.* Prendre].

~ **vurmak,** *h.d.* Bir hastalığa karşı koruyucu sıvının vücude zerk edilmesi. [*Ing.* To Vaccinate; *Fr.* Vacciner].

~ **yapmak,** *trm.* **kalem** ve **göz** olarak adlandırılan parçaların esas bitkide açılan yarığa yerleştirilmesi. [*Ing.* To graft, bud; *Fr.* Greffer].

~ **yenileme,** *tıp.* Daha etkili bir aşı üretmek için insan aşısının danaya uygulanması.

~ **yeri,** *trm.* Kalemle esas bitkinin *(anacın)* birleştiği yer. [*Fr.* Enture].

aşıcı, i. Aşı yapan kimse, sağlık memuru. [*Ing.* Grafter, vaccinator; Fr. Vaccinateur, greffeur].

aşıcılık,-ğı, i. *trm.* Aşı yapma işi veya mesleği. [*Ing.* Occupation of a grafter or vaccinator].

aşık,-ğı, i. < *aşuk.* § ❶ *anat.* Ayak bileğindeki yedi küçük kemikten biri olup, baldır kemiğiyle eklemleserek bileğin belli başlı oynak merkezini meydana getirir. [*Osm.* Azm-ı kâab; *Lat.* ve *Ing. Talus; Fr.* Astragale].

☆ *Eşanl.* **astragal, aşırma.** § ❷ *inş.* Yapılarda çatının eğik ağaçlarını taşıyan yatay durumdaki uzun mertek. § ❸ *mek.* Organlarda her yönde hareketi sağlamak için kullanılan küresel parça. ⊙ **çatı aşığı,** *mim.* ◘ **Çatı.**

~ **atamamak,** *dey.* Biriyle herhangi bir sahada yarış edememek. [*Fr.* Ne pas arriver à la cheville de qn.].

~ **atmak,** *dey.* § ❶ Aşık kemiğiyle oyun oynamak. § ❷ *mec.* Rakipliğe kalkışmak, yarışmak: *Benimle aşık atmaya kalkıştı.* [*Ing.* To vie, to compete; *Fr.* Pretendre].

~ **çıkıntısı,** *anat.* Bacakla ayağın birleştiği yerde hem iç yanda hem de dış yanda deri altındaki kemiklerin yaptığı kabartı. [*Osm.* Kâ'b; *ing.* Malleolus, ankle; *Fr.* Malléole, cheville du pied]. ☆ *Eşanl.* **malleol.**

~ **kemiği,** ◘ **Aşık.**

~ **oynamak,** *dey.* Aşık kemikleriyle oyun oynamak. [*Ing.* To play at knucklebones; *Fr.* Jouer aux osselets].

~ **takozu,** *inş.* Aşıkların kaymaması için makas kirişleri üstüne mıhlanan küçük ağaç parçaları. [*Ing.* Cleat; *Fr.* Échantignole].

âşık /âşık/, i. ve s. ç: *âşık- an, Osm* < *Ar. aşk.* § ❶ Bir kişi veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan *(kimse),* delicesine tutkun: *Bir kıza âşık, Mesleğine âşık.* [*Ing.* In love, lover; *Fr.* Amoureux,-euse]. § ❷ *ed.* Diyar diyar dolaşarak hem saz çalan hem de şiirlerini okuyan halk şairi. Folklor edebiyatını meydana getiren klâsikleşmemiş şair. Batı'da Trubadur ve Truver adını alır. § ❸ Yolsuz ilişkileri olan bir çiftten erkeğe verilen ad. § ❹ Bilinen kimse. § ❺ Alay yollu dalgın birini anlatmak için de kullanılır: *Aşık mı nedir? Aşık yine geç kaldı.* § ❻ Arkadaş, ahbap gibi teklifsiz bir seslenme olarak da kullanılır: *Âşık anlat bakalım, neler yaptın?.* § ❼ s. Seven, aşka düşmüş. ⊙ ~ **a Bağdat sorulmaz,** *at.* Aşık her güçlüğe zevkle katlanır. ⊙ ~ **ısı olmak** *(bir şeyin), dey.* Bir şeyin meraklısı olmak, ondan vaz geçmemek.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Vurgun, meftun, muhabbetli, âşıklı, sevdalı, garam. düşkün.** § ❷ **Ozan, imre.** § ❸ **Dost.** § ❹ **Meşhur, ünlü kişi, maruf.**

~ **edebiyatı,** *ed.* XVI. yüzyıldan sonra Anadolu'da şehir ve kasabalarda, asker ocaklarında, esnaf teşkilâtı içinde, konaklarda, kahvehanelerde, kervansaraylarda, tekke ve bozahanelerde gelişen, halk edebiyatından farklı, anonim halk edebiyatı ile tekke edebiyatı ve klâsik edebiyatın etkisinde kalmış bir orta tabaka edebiyatıdır. ⊙ Âşıkların bağlama, cura, tambura gibi sazlarla söyleyip çaldıkları sözlü ve besteli bir edebiyat türü olup, Türkçede lirikleri «koşma», mistikleri ise «nefes» adını alır.

~ **faslı,** *folk.* Saz şairlerinin yaptıkları sazlı, sözlü sanat toplantısı, yarışması.

~ **hikâyeleri,** *folk.* Konusu aşk üzerine kurulmuş, genellikle adsız saz şairleri tarafından tertiplenen ve onlar tarafından sazla, sözle anlatılan halk hikâyeleri: *Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin v.b..*

~ **kahveleri,** *folk.* Aşıkların, toplum önünde birbirleriyle âşık fasılları yaptıkları kahvehaneler, semai kahvehaneleri. [*Ing.* Coffee house frequented by wandering minstrels].

~ **olmak,** *dey.* Çekici bir şeyi veya karşı cinsten bir kimseyi aşkla sevmek, ona bağlanmak. [*Ing.* To fall in love. *(with); Fr.* Être amoureux de qn. s'éprendre de qn. tomber amoureux de qn.].

~ **ozanı,** *sosy.* Ortaçağ Anadolu toplumunda mistik halk şairi.

~ **postu,** *din.* Bektaşîlikte nasip alacak derviş adayının oturduğu post. Kapının sağ veya solunda eşik dibine konurdu.

~ **şairi,** ◘ **Aşık².**

~ **yolu,** b.i. *süsl.* (a) Dik köşeli çizgilerin içe ve dışa bükülerek meydana getirdikleri geometrik kenar suyu, süsü; (b) Birbiri içine girip çıkan yuvarlak kıvrımların meyda-

na getirdikleri süs, su. [*Ing.* Fretwork; *Fr.* Grécques, méandre].
☆ *Eşanl.* **meandr.**
~ **yolunu şaşırmış (şaşırdı),** *(işlemecilikte),* Birbirini eşit aralıklarla keserek muntazam zikzaklar halinde işlenen bir nakış türü. [*Ing.* Meander; *Fr.* Méandre, frettes].

aşık.altı, b.ı. *anat.* Aşık kemiği altında bulunan.
~ **eklemi,** *anat.* Aşık kemiğinin topuk kemiği ile yaptığı eklem.

âşıkane /aşıkane/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars* Aşıkça. [*Ing.* Amorously; *Fr.* Amoureusement].
☆ *Yak. anl.* **sevdalıca, severekten, hayranlıkla, meftuncasına.**
☆ *Karş.* **nefret ederek, tiksinerek.**

âşıkbazlık,-ğı, i. Aşık nazı oyunu.

âşıklı /âşıklı/, s. *h.d.* Aşık, çok seven, Jüşkün: *Ben bu işin âşıklısı değilim.* [*Ing.* Lover; in love; *Fr.* Amoureux,-euse].

âşıklık /âşıklık/, i. Aşık olanın hali, âşık olma. [*Ing.* State of a lover, love, loving, amorousness; *Fr.* État de celui qui est amoureux].

âşıktaş, i. < *âşıkdaş.* tkz. Birbirlerivle âşıktaşlık eden kadınla erkekten herbiri. [*Ing.* Sweetheart, whom one flirts with; *Fr.* Chacun des amoureux par rapport à l'autre].

âşıktaşlık,-ğı, i. < *âşıkdaşlık. tkz.* Aşkı ciddiye almayarak sadece gönül eğlendirme. Kur yapma. [*Ing.* Flirtation, amourette, love affair; *Fr.* Amour légère, flirt, flirtage].
~ **etmek,** *dey.* Bir erkekle kadının karşılıklı birbirleriyle gönül eğlendirmesi.

aşılama, i. § ❶ *biy.* ve *tıp.* Aşılamak eylemi. [*Osm.* Telkih; *Ing.* ve *Fr.* Vaccination, inoculation]. § ❷ Yeni aşılanmış ağaç: *Aşılamayı hergün sulamalı.* § ❸ s. Aşılanmış *(ağaç).* § ❹ Kar, buz veya soğuk su içine oturtulup soğutulmuş: *Aşılama su.* § ❺ *mec.* Düşünce ve doktrinlerin başkalarına iletilmesi, yayılması. § ❻ Birbirine karıştırılmış şerbetler: *Aşılama limonata.* § ❼ *trm.* ve *bot.* Bitkilerin aşı yoluyle üretilmesi. [*Ing.* Grafting; *Fr.* Greffage].

aşılamak(-i,-e), f. § ❶ *tıp.* ve *biy.* Aşı yapmak: (a) Hastalık yapıcı ufak canlıların *(mikrop, virüs v.b.)* bedende karşılaştıkları savunma maddelerini *(antikor)* meydana getirmek için daha hastalık bulaşmadan önce asıl etkili olan zehirlerini bedene iğne veya ağız yoluyle vermek; (b) Gerek ilgili hastalığa karşı bağışıklık sağlamak *(aşıyle korunma)* ve gerekse yeni başlamış bir hastalığa karşı savunma gücünü arttırmak amacıyle *(aşı tedavisi)* bir canlıya aşı yapmak. [*Osm.* Telkih etmek; *Ing.* To vaccinate; *Fr.* Vacciner]. § ❷ Başkasına hastalık geçirmek. [*Osm.* Sirayet ettirmek; *Ing.* To infect; *Fr.* Infecter]. ☆ *Eşanl.* **bulaştırmak.** § ❸ *mec.* Birtakım düşünce ve duyguları başkasına benimsetmek. [*Osm.* Telkin etmek]. § ❹ (-i), Suyu veya başka içilecek şeyleri buz veya kar gibi soğuk şeylerin içine oturtarak soğutmak. [*Ing.* To refrigerate by putting into cold water or on ice]. ☆ *Eşanl.* **bulaştırmak.** § ❺ *trm.* ve *bot. (Bitki üretmede),* Göz, yaprak veya dal aşı parçasını anaç denen bir bitkiye yerleştirmek. [*Ing.* To graft; *Fr.* Greffer].

aşılanmak, nsz. f. § ❶ Aşılamak işine konu olmak. [*Ing.* To be vaccinated, to undergo vaccination, to be inoculated; *Fr.* Se faire vacciner, se faire inoculer]. § ❷ *mec.* Başkasının fikirlerini benimsemek.

aşılatmak(-i,-e), f. Aşılamak işini yaptırmak. [*Ing.* To make vaccinated, to make inoculated; *Fr.* Faire vacciner, faire greffer].

aşılı, s. ve i. § ❶ Aşılanmış, kendisine aşı yapılmış olan *(kimse ve ağaç).* § ❷ Mikroplu bir hastalığa karşı bağışıklık kazanmış olan *(kimse).* [*Ing.* Vaccinated; *Fr.* Vacciné].

aşılmak, f. § ❶ Yüksek ve geçilmesi zor bir yerden geçilmek: *Aşılması zor bir engel.* § ❷ Bir mesafe katedilmek.

aşılmaz, s. § ❶ Geçilmez: *Aşılmaz bir dağ.* § ❷ Uzak, gidilmesi zor: *Akrabalar aşılmaz yerlerde kalmışlar.* § ❸ Alt edilemez: *Aşılmaz askerî güç.*

aşım, i. § ❶ *trm.* Üreme bezlerinin gelişmeleriyle eşeysel olgunluk çağına giren erkek ve dişi hayvanların bir içgüdünün etkisi altında nesillerini devam ettirmek amacıyle çiftleşmeleri. § ❷ *müz.* Iki armoni partisinin birbirini aşması, yani aralarında çaprazlanış ve aykırı düşerlikle yol kesiş meydana gelmesi. [*Fr.* Croisement].

aşındıran, s. Aşınma işini yapan, yıpratan. [*Osm.* Ekkâl; *Ing.* Corrosive; *Fr.* Corrosif, -ive].

aşındırma. i. *kim., coğr.* ve *jeol.* Aşındırmak eylemi. [*Osm.* Itikal; *Ing.* Erosion, corrosion; *Fr.* Érosion, corrosion. ◉ **akarsu** ~ sı, *coğr.* ◘ **Akarsu** ◉ **buzul** ~ sı, *coğr.* ◘ **Buzul.** ◉ **yağmur** ~ sı, *jeol.* Yeryüzüne düşen yağmur damlalarının ufak maddeleri yerinden koparıp aşındırması. Bu maddeler sonra sellerle sürüklenir.

aşındırmak(-i), f. § ❶ *(Bir şeyi)* aşınma işine uğratmak. § ❷ *kim.* ve *coğr. (Bir madde)* Dokunduğu cisimleri kemirerek aşınmasına sebep olmak. [*Ing.* To erode, to wear off, to corrode, to etch; *Fr.* Corroder, eroder]. ◉ **eşik (kapı)** ~, *dey.* Çok gidip gelmek, usandırmak. [*Ing.* To pay too frequent visits to a person's house), to worry a person (by visiting him too often, and requesting a favour]. ◉ **kaldırım (sokak)** ~, *dey.* Çok yürümek ve dolaşmak.
☆ *Yak. anl.* **eskitmek, yıprandırmak.**

aşınık,-ğı, i. Oyu işlerinde kabarık kısımların delik ve temastan aşınmış yerleri. [*Ing.* Worn, defaced; *Fr.* Fruste].

aşınım, i. < *aşınmak,* § ❶ Aşınmak eylemi. § ❷ *jeol.* Arazinin ve kültelerin hava, su gibi etkilerle aşınması. [*Ing.* Erosion; *Fr.* Érosion].

aşınma, i. § ❶ *(Eşya v.b.)* Aşınmak işi: *Aşınma payı.* [*Ing.* Wear and tear; *Fr.* Usure]. § ❷ *kim., coğr.* ve *jeol.* Yıpranma, eskime, incelme, düzleşme. [*Ing.* Corrosion, erosion; *Fr.* érosion]. § ❸ *otom.* Ateşleme bujisi elektrotlarının, ateşleme sırasında meydana gelen elektrik kıvılcımı ve gaz yanmasından meydana gelen bazı ürünler tarafından aşındırılarak yıpranması. § ❹ El değiştire değiştire paraların eskimesi. § ❺ *res.* Boya tabakasının hem derinlik, hem yayılma yönünden yıpranması sonucu, zeminin göze görünür boşluklar halinde ortaya çıkması: *Unlanma, bir hafif aşınma şeklidir.* § ❻ *jeol.* Kültelerin çeşitli kuvvetlerle koparılması ve parçalanması sonunda meydana gelen taş parçalarının, dış kuvvetlerle süpürülmesi. Hareket eden su, rüzgâr ve jeolojik faktörler etkisiyle toprak veya kaya materyalinin yüzeyde primer parçalara ayrılarak taşınması. [*Osm.* Itikâl; *Ing.* Erosion; *Fr.* Érosion]. § ❼ *inş.* Bir maddenin üzerine diğer bir maddenin sürtülmesi sonucu olarak meydana gelen yıpranıklık ve yeniklik. [*Ing.* Wear and tear; *Fr.* Usure]. ◉ **areol** ~, *jeol.* ◘ **Areol.** ◉ **buzul** ~ sı, ◘ **Buzul.** ◉ **deniz** ~ sı, *jeom.* ◘ **Abrazyon**[3]. ◉ **farklı** ~, *jeol.* Yumuşak kayaların bulunduğu yerlerde çukurlar, sert kayaların bulunduğu yerlerde ise çıkıntılar meydana gelecek şekilde süpürülme. ◉ **gerileyen** ~, *jeol.* Taban düzeyinin alçalması sonucunda, akarsuyun yeniden tabanı oymaya başlaması ve kaynak tarafına doğru yayılması. ◉ **kimyasal** ~, *coğr.* ◘ **Kimyasal.** ◉ **normal** ~, *jeol.* XIX. yüzyıl sonunda W. M. David tarafından ortaya atılan kavram. Buna göre, yüzey şekillerinin evrimi, aşınma devrelerinin sonunda peneplenleşmeye varacaktır.
~ **dönemi,** *coğr.* Taşların aşınmaya dayanma dereceleri türlü bölgelerin iklim şartlarıyle ilgili bulunarak, dış kuvvetlerin türlü aşındırma tarzlarına bağlı şekilde yeryüzü biçimlerinin gelişmesindeki düzenliliği, gelişmeleri açıklayan devirlilik görünüşündeki dönemler. [*Osm.* Devre-i itikâl; *Ing.* Cycle of erosion; *Fr.* Cycle d'érosion].
~ **payı,** ◘ **Amortisman.**
~ **sistemi,** *jeol.* Çeşitli bölünüm ve taşıma süreçlerinin değişik bileşmeleridir. Bu bileşmeler belirli bir bölgede yerli kayanın dış etkenler etkisiyle süpürülmesini sağlar.
~ **topoğrafyası,** *jeol.* Deyimiyle, aşınma sonucu meydana gelen engebeli bir yüzey şekli de yanlış olarak kastedilir.
~ **yüzeyi,** *jeol.* Dış kuvvetlerin etkisiyle sürtünme sonucu meydana gelen topoğrafya.

aşınmak, nsz. < *aşmak.* § ❶ Sürtüne sürtüne incelmek: *Çabuk aşındığı için musluk günün birinde tutmaz oldu.* [*Osm.* Itikâl etmek; *Ing.* To be worn off; *Fr.* Être usé, s'user]. § ❷ Çıkıntıları silinmek, düzleşmek: *Dişli aşındı* [*Ing.* To be eaten away, to be worn away, to be etched; *Fr.* Être érodé, s'éroder]. § ❸ Eskimek, yıpranmak: *Seneler insanı yıpratıyor.* [*Ing.* To be depreciated, to be worn out; *Fr.* S'élimer, être détérioré râpé, usé]. § ❹ *kim.* Kimyasal etkiyle yavaş yavaş kemirilmek, yıpranmak: *Asitler madenleri aşındırır.* [*Ing.* To be corroded; *Fr.* Être corrodé, se corroder]. ◉ **dilin aşınmaz ya,** *dey.* Bir sözü söylemek istemeyen veya söz söylemeye üşenenlere karşı.
☆ *Karş.* **yenilenmek.**

aşınmaz, s. Kolay kolay yıpranmayan, eskimeyen, sağlam. [*Ing.* Incorrodible; *Fr.* Inattaquable, résistant à l'usure].

aşınmış, s. § ❶ Yıpranmış, eskimiş. [*Ing.* Eaten or worn away; *Fr.* Usé, détérioré]. § ❷ *mec.* Canlılığını, önemini, etkisini kaybetmiş.

aşıntı[4] ,i. < *aşınmak.* § ❶ Aşınmış yer. [*Ing.* A worn-off place]. § ❷ Aşınma hali. [*Ing.* Detritus].
~ **sekisi,** *jeol.* Eski vâdi tabanlarını gösteren bir çeşit kaya sekisi.
~ **yatağı,** *jeol.* Akarsu oyma-aşındırmasının doğurduğu bir yer şekli.

aşır,-şrı, i. *Osm.* < *Ar. aşr* > *aşer.* Bir din töreni sırasında veya cemaatle namaz kılındıktan sonra Kur'andan okunan birkaç ayet

aşıramento /aşıramento/, i. *T. aşırmak* + *it. mento. h.d. arg.* Hırsızlama, çalma, hırsızlık. [*Ing.* Stealing; *Fr.* Vol].
☆ *Yak. anl.* **arak, kaparoz, pandufla.**
~ **etmek,** *arg.* Çalmak, habersizce almak, hırsızlık etmek. *Bizim tabakayı gene aşıramento etmişler.* [*Ing.* To steal; *Fr.* Voler].
☆ *Yak. anl.* **araklamak, anaforlamak, bomba patlatmak, işletmek, kaldırmak, kaparoz etmek, kaparozlamak, omuzlamak, sıyrıklamak, tırtıklamak, tufalamak, tüydürmek, zula etmek.**

aşırı, s. < aşmak < aşırmak. § ❶ *Çok, pek.* Alışılandan fazla olan *(şey): Aşırı sevgi, Aşırı yaramazlık, Aşırı derecede hırçınlık, Aşırı uçlar, Aşırı fikirler, Aşırı söylemek.* [*Osm.* Müfrit; *Ing.* Extreme; *Fr.* Extrême]. § ❷ z. Ötede, uzakta. Isimden sonra gelirse bu ismin gösterdiği şeyin ötesini anlatan bileşik bir sıfat olur: *Deniz aşırı, Ev aşırı.* [*Ing.* Beyond, over (seas), trans, every other (day). ◉ **gün** ~, *dey.* Bir gün ara ile. [*Ing.* Every other day]. ◉ **magnetik** ~ **doyma,** *elek.* Mekanik bir etkiyle mıknatıslanmasının bir kısmını kaybedebilen bir mıknatısın içinde bulunduğu magnetik durum.
☆ *Yak. anl.* **taşkın, hiddetinden fazla, fahiş, müfrit, fart, artık, ziyade, bol, mebzul, külliyetli, tonla, kıyamet kadar** *(h.d.)* **sonsuz, sayısız, hadsiz, hesapsız, epey, hatırı sayılır.**
☆ *Karş.* § ❶ **çok az.** § ❷ **kıt, az, noksan, eksik.**
~ **bazik kaya,** *jeol.* Zeytintaşı, amfibol, piroksen, grena v.b. gibi ağır mineralli, parlak minerali bulunmayan, silisi az kaya. *(Örnek: Peridotit.)*
~ **derecede,** *dey.* Çok fazla. [*Ing.* Excessively; *Fr.* Excessivement].
~ **doyuran buhar,** *fiz.* Basıncı aynı ısıdaki doyuran buharınkinden daha yüksek olan, metastabl denge halinde buhar.
~ **duyu,** *psik.* ◘ **Aşırıduyu.**
~ **ergime,** *fiz.* Aşırı ergime halindeki bir cisim için kullanılır.
~ **gitmek,** *dey.* Sınırı, haddi aşmak, usandırmak. [*Ing.* To go too far, to exceed (the) limits, to become intolerable; *Fr.* Aller trop loin, dépasser toute mesure, passer toutes les bornes].
~ **hayvan sokma,** *trm.* Bir meraya otlatma sezonu boyunca aşırı otlatma yapmaksızın besleyebileceği miktardan daha fazla hayvan sokulması.
~ **ısınmış su,** Açıkhava basıncından daha yüksek bir basınç etkisindeki ve bu basınca karşılık olan kaynama ısısından daha yüksek bir ısıya kadar ısıtılmış suya yanlış olarak verilen ad. [*Ing.* Overheated water].
~ **ışıklı,** *sin.* Aşırı ışıklamaya uğramış fil-

min durumu. [*Ing.* Over-exposed; *Fr.* Surexposé].
~ klorlu, *kim.* Yapısında, alabileceği oranın en üst derecesinde klor bulunan.
~ olmak, *dey.* Normalden değişik, müfrit olmak.
~ sağ, ◘ Aşırısağ
~ soğumuş, *fiz.* Eritenin kristalleşmesi gereken bir ısıda tamamen sıvı halde bulunan seyreltik bir eriyik için kullanılır.
~ sol, ◘ Aşırısol.
~ taşırı, *dey.* Çok aşırı, fazla miktarda.
~ tuzlu, Tuz oranı çok yüksek olan. [*Ing.* Oversalted; *Fr.* Sursalé].

aşırı.akışkan, b.i. *fiz.* Aşırı akışkanlığı bulunan. [*Ing.* Overfluid].

aşırı.akışkanlık,-ğı, b.i. *fiz.* Sovyet bilgini Kapitsa tarafından 1938'de keşfedilen ve 2°,2 K'nin *(lamda noktası)* altında helyumda ortaya çıkan, ağdalığın önemli derecede azalması olayı. [*Ing.* Overfluid ty; *Fr.* Surfluidité].

aşırı.balıkçılık, b.i. *balıkç.* Bir bölgede balık stoklarının üreme kapasitesinden daha fazla yapılan ve stokların süratle azalmasına sebep olan avcılık şekli. [*Ing.* Over-fishing].

aşırı.basınç,-cı b.i. *fiz.* (a) Normal kabul edilen bir basınca veya bir mukayese basıncına göre basınç yüksekliği; (b) Değeri normal kabul edilen bir basıncı veya bir mukayese basıncını aşan basınç; (c) Birkaç bin atmosfere erişen çok yüksek basınç. [*Ing.* Over-pressure; *Fr.* Surpression].

aşırı.belleme*, b.i. *psik.* Belleme yetisinin olağanüstü bir halde gelişmiş olması. Kaybolmuş anıların dirilmesi, hiç bellenmemiş olduğunu sandığımız etkilerin gereksizce hatırlanması şeklinde kendini gösteren bir ruh hastalığı. [*Osm.* Fart-ı hıfız; *Ing.* Excessive intensity of memory, hyperamnesia; *Fr.* Hyperamnésie].
☆ *Eşanl.* hiperamnezi.

aşırı.belirleme, b.i. *mant.* Belirlemede aşırılık. Bir olayın ortaya çıkmasında rolü olan şartların çokluğundan ileri gelir.

aşırı.besi, b.i. *biy.* Olağanüstü miktarda yemek yeme veya yedirme. [*Osm.*. Fart-ı tağdiye; *Ing.* Over-feeding, superalimentation; *Fr.* Suralimentation].

aşırı.besleme, b.i. *tıp.* Bir kimseye *(çocuk veya hasta)* normalin üstünde besin verme.

aşırı.beslenme, b.i. *tıp.* Bir hastanın alacağı besin miktarını haddinden fazla artırmayı öngören tedavi yöntemi. [*Ing.* Superalimentation; *Fr.* Suralimentation].

aşırıcı, s. ve i. *fels.* § ● Bir doktrini aşırı sınırlarına kadar götüren *(kimse).* § ❷ Aşırı düşüncelerden ve kanılardan yana olan *(kimse).* [*Ing.* Etremist; *Fr.* Extrémiste].

aşırıcılık*,-ğı, i. § ● Pek ileri gitme, aşırılık. [*Osm.* İfrat; *Ing.* Excess, exaggeration; *Fr.* Outrance, exagération, excès]. § ❷ ◘ Aşırmacılık.

aşırı.doldurma, b.i. *otom.* Bir kompresör, motör dahiline daha fazla miktarda havanın doldurulmasıyle motörün daha fazla beslenmesinin sağlanması. Bu olayın sonucu olarak motörün gücü çoğalır. [*Ing.* Supercharging blower; *Fr.* Suralimentation].

aşırı.donma, b.i. *fiz.* Çok düşük ısıdaki son derece anî donma.

aşırı.duyarlık,-ğı, b.i. *tıp.* ◘ Anafilaksi..

aşırı.düzlem. b.i. *mat.* Sabit bir *O* başlangıç noktasına göre alınmış *n* boyutlu bir vektörel uzayda, *n* basamaklı $X_1X_2,...X_n$ koordinatının birinci dereceden bir $a_1x_1+a_2x_2+b..+a_nx_n+h=0$ bağıntısını gerçekleyen noktaların tümü. [*Ing.* ve *Fr.* Hyperplan].
☆ *Eşanl.* hiperplan.

aşırı. doyma. b.i. *fiz.* Belli bir sıcaklıktaki bir sıvı içinde, eriyebildiği kadar eriyen bir madde. Sıcaklık düştüğü halde bir sınıra kadar erimiş olarak kalır ki sıvının bu haline aşırı doyma hali denir. [*Osm.* Fevk-i işba; *Ing.* Over-saturation, supersaturation; *Fr.* Sursaturation].

aşırı.drenaj, b.i. *trm.* Suyun topraktan normal ürün tüketimi için kâfi su bırakmayacak süratte uzaklaşması. [*Ing.* Excessive drainage].

aşırı.duyu, b.i. *psik.* Duyma yeteneğinin olağandışı olarak çoğalması. [*Osm.* Fart-ı hassasiyet; *Ing.* Hyperaesthesia, excessive or morbid sensibility; *Fr.* Hyperesthesie].
☆ *Eşanl.* hiperestezi.

aşırı.ergime, b.i. *fiz.* Ergime noktasından daha aşağı bir ısı derecesine düştüğü halde kimi koşullar altında bir sıvının katılaşmaması hali. Bir cismin, ergime noktasının altında sıvı olarak kalması. [*Osm.* Fe..-i zeveban; *Ing.* Excess of fusion (or melting); *Fr.* Surfusion].

aşırı.hız, b.i. *fiz.* Normal hızın üstünde olan hız. [*Ing.* Overspeed; *Fr.* Excès de vitesse].
~ bozulması, *fiz.* Yüksek hızlarda bir uçağın veya bir uçak parçasının kısmen veya tamamen bozulması.

aşırı.ısıtıcı. b.i. *fiz.* Bir buharı, genellikle su buharını aşırı ısıtmaya yarayan cihaz. [*Ing.* Overheater; *Fr.* Surchauffeur].

aşırı.ısıtma, b.i. *metal.* Bir maddenin veya bir alaşımın kısmen de olsa ergimeksizin aşırı derecede ısıtılması. [*Ing.* Overheating; *Fr.* Surchauffage].

aşırı.ışıklama. b.i. *sin.* Şiddetli ışıkla aydınlatılmış bir cismin veya duyarkatın gereğinden uzun ışıklanmasının meydana getirdiği kusur. [*Ing.* Over-exposure; *Fr.* Surexposition].

aşırı.ışıklı, b.s. *sin.,* Aşırı ışıklamaya uğramış filmin durumu. [*Ing.* Over-exposed; *Fr.* Surexpose].

aşırı.iletkenlik,-ği, b.i. *fiz.* Elektriğe karşı öz dirençleri belirli bir ısıda birdenbire azalan ve daha düşük ısıda sıfıra eşit olan maddelerin gösterdikleri özellik.

aşırı.ince, b.i. *fiz.* Bir atomun enerji düzeyleri yapısında, atom çekirdeğinin özelliklerine bağlı zayıf etkiler.
~ geçiş, *fiz.* Bir izotopun aynı elektronik durumuna tekabül eden aşırı ince iki ayrı düzey arasındaki atomik geçiş.
~ yapı, *opt.* Ayırıcı özelliği yüksek tayfçeker *(spektrograf)* yardımıyle elde edilen bazı tayf çizgilerinin çok ince çizgiler halinde ayrılması.

aşırı.kısa, b.i. *fiz.* Dalga boyu birkaç santimetre basamağında olan dalgalar için kullanılır.

aşırı.küre, b.i. *mat. n* boyutlu ortonorme bir uzayda $(x_1,x_2,...,x_n)$ noktalarının, öyle bir cümlesidir ki $(a_1,a_2,...,a_n)$ sabit bir nokta olduğuna göre $\Sigma(x_i-a_i)^2$ toplamı sabit olur. [*Ing.* Hypersphere; *Fr.* Hypersphère].
☆ *Eşanl.* hiperküre, hiparsfer.

aşırılık,-ğı, i. § ● Aşırı olma hali. [*Osm.* ifrat; *Ing.* Excess; *Fr.* Excès]. § ❻ *gram.* Bir niteliğin bir şeyde aşırı derecede bulunması hali: «*pek*» ve «*çok*» *aşırılık anlatan zarflardır.* ◉ **aşırılığa kaçmak,** *dey.* Bir işte gereği ile yetinmemek. [*Ing.* Exaggeration, excess (of) unreasonableness].
☆ *Yak. anl.* § ● **aşkınlık, tefrit.**

☆ *Karş.* ölçülülük, itidal.

aşırılmak, nsz. f. § ● Üzerinden atlatılmak, geçirilmek. § ❷ *müz.* ve *ed.* Aktarılmak, çalınmak. [*Osm.* İntihal; *Ing.* To be pass over or beyond, larceny, theft; *Fr.* Être dérobé, enlevé, volé; Être chassé, congédié]. § ● *arg.* Çalınmak. ☆ *Eşanl.* araklanmak.

aşırı.mekanikleşme, b.i. *sosy.* İşin aşırı derecede mekanikleştirildiği ve makinelerin kontrolünün bile yine makinelere yaptırıldığı bir sistem. [*Ing.* ve *Fr.* Automation].

aşırıntı, i. Alınmış, çalınmış şey.

aşırı.modülasyon, b.i. < *aşırı* + *Fr. modulation. rad.* Bir radyo yayımının yüzde 100'ü aşacak şekilde modüle edilmesi.

aşırı.oyma, b.i. *jeol.* ve *coğr.* Değişik yapılardaki buzul yataklarının oyulması şeklinde ortaya çıkan olay. [*Fr.* Surcreusement]

aşırı.oyulma, b.i. *coğr.* Ana ırmağın, kol derelerden daha çok olarak yatağını oyması, derinleştirmesi olayı. [*Ing.* Over-deepening; *Fr.* Surcreusement].

aşırı.sağ. b.i. *fels., siy.* ve *sosy.* Siyasî partilerde en aşırı şekli totaliterlik ve faşizm olan partilerin aldığı ad. Siyasî partilerde, kralcılık, hanedanlık, faşizm, aşırı gelenekçillik, kurulmuş düzeni bozarak yine eski düzene dönmek isteyen eğilim. [*Ing.* Extreme right; *Fr.* Extrème droite].

aşırı.sapma, b.i. *istat.* Bir gözlemler bütününde, değeri ortalama değerden açıkça sapan bir büyüklüğün gösterdiği aykırılık.

aşırı.sigorta, b.i. ◘ Aşkın sigorta.

aşırı.soğumuş, b.s. *fiz.* Eritenin kristalleşmesi gereken bir ısıda tamamen sıvı halde bulunan seyreltik bir eriyik için kullanılır.

aşırı.soğutma, b.i. *fiz.* Yoğunlaşmış bir akışkanı, yoğunlaşma ısısından daha aşağı bir ısıdaki soğutma işlemi.

aşırı.sol. b.i. *fels., siy.* ve *sosy.* Siyasî partilerde, anarşizm şeklinde demokratik liberal düzeni bozarak yeni bir düzen kurmak isteyen akımlar. [*Ing.* Extreme left; *Fr.* Extrème gauche].

aşırı.solaklık,-ğı, b.i. Sol beynin gelişme geriliği ve sol beyinde meydana gelen bir zedelenme sebebiyle sağ eli hiç kullanamama hali.

aşırı.şüphe, b.i. *fels.* Descartes'in felsefe çalışmalarının başında her türlü yanılma ve ön yargıdan sıyrılmak için aşırılığa kadar vardırdığı şüphe.

aşırı. telâfî, b.i. Gerçek veya hayalî bir komplekstен kurtulmak yahut aşağılanma ihtilikesini önlemek için gösterilen olağanüstü çaba veya eğilim. Aşırı telâfinin ters bir şekli kendini aşağılamaktır. İltifat bekleyen bir kimsenin «ben çok çirkinim» demesi gibi. [*Ing.* Overcompensation; *Fr.* Surcompensation.].

aşırı.uyarılma, i. *psik.* Bir organ veya dokunun aşırı bir uyartı sonucu olarak etkinliğini artırması. [*Ing.* Overexcitation, overstimulation; *Fr.* Surexcitation].

aşırı.uzay, b.i. *mant.* Üsten fazla boyutlu var sayılı uzay.

aşırı.üretme, b.i. *coğr.* Satıştan ve kullanma miktarından çok daha fazla elde edilen ürün veya fabrikalarda yapılan eşya. [*Osm.* Fazla-i istihsal; *Ing.* Over-production; *Fr.* Surproduction].

aşırı.yıkama, b.i. *sin.* Yıkamacın duyarkat üzerinde gereğinden uzun etki göstermesinden meydana gelen yıkama kusuru. [*Ing.* Over-development; *Fr.* Surdéveloppement].

aşırı.yorgunluk,-ğu, b.i. Çok çalışmaktan meydana gelen güçsüzlük. *(Hem fikrî hem de bedenî olabilir).* [*Ing.* Over-working, overexertion; *Fr.* Surmenage].
☆ *Eşanl.* sürmenaj.

aşırı.yük¹, b.i. *jeol.* Nazarî olarak bir akarsuyun taşıma sınırını aşan alüvyon yükü. [*Ing.* Overcharge; *Fr.* Surcharge].

aşırı.yük², b.i. *nükl. fiz.* Bariyonik sayı ile yabancılığının cebirsel toplamına eşit kuanta sayısı. [*Ing.* Supercharge; *Fr.* Hypercharge]

aşırı.yükselme, b.i. *jeol.* Bir arızanın şarniyerinde en yüksek bölge.

aşırma, i. § ❶ Aşırmak eylemi. § ❷ Birbiri üzerinden geçirilip aşırılan şey. § ● Bir şeyin üzerinden geçirilerek bağlanan kolan, bağ, bend gibi şeyler: *Eğer aşırması.* § ❹ *arg.* Çalınmış şey. § ❺ *inş.* Çatılarda eğik ağaçları tutan uzun ve yatay direk, mertek. [*Ing.* Purlin, pantile; *Fr.* Panne]. ☆ *Eşanl.* aşık. § ● Yaşmakların üst kısımlarında bükülen ve üste gelen katı. [*Ing.* The part of a woman's veil wrapped around the forehead]. § ❼ *ed.* Kaynak göstermeden ve yazarın adını vermeden bir eserden parçalar almak, kendisininmiş gibi göstermek veya bütününü kendine mal etmek. [*Osm.* İntihal; *Ing.* Plagiarism; *Fr.* Plagiat]. § ● Üstünden suyun akmasına imkân verilecek şekilde yapılan bend. § ❾ s. Aşırılmış. [*Ing.* Passed over, conveyed over; *Fr.* Traversé]. § ● *arg.* Çalınmış. [*Ing.* Stolen; *Fr.* Derobé, volé]. § ❶ *sp. (Tenis'de)* Ağa yakın duran karşı oyuncunun üzerinden topu aşırıp arkasına düşürme. [*Ing.* ve *Fr.* Lob].
◉ **baştan ~,** *cimn.* ◘ Baştan.
~ bendi. *trm.* Üstünden suyun akmasına müsaade edilecek şekilde inşa olunmuş bir bent. [*Ing.* Overfall dam].
~ kayışı, *mek.* Bir çarkı döndürmek için ona bağlı kasnak üzerine geçirilen ve iki ucu birbirine bağlı olan kuşak şeklinde enlice uzun kayış.¹ [*Ing.* Belt; *Fr.* Courroie].
~ kürek, *den.* Bir filikada her oturakta bir kişi tarafından tek kürek çekilecek şekilde ve kürekçinin kürek lumları veya iskarmo-

zunun bulunduğu küpeştenin karşı tarafına oturması suretiyle küreklerin düzenlenmesi. ~ **yelken**, *den.* Bir serenle direğe asılan ve rüzgârın estiği bordanın karşısındaki bordaya aşırılan yelken.

☆ *Eşanl.* **pıraçire yelkeni**.

~ **sugra**, *den.* Kaplama bir güverte tahtalarının ek yerlerini ve hizaya getirilmek üzere döşenişi.

aşırmacılık*,-ğı, i. § ❶ Başkasına ait olan bir şeyi izinsiz alma. § ❷ *ed.* ve *tiy.* Başka yazarın eserinden konu veya biçim çalma. Başkasının eserini kendi eseri gibi yayınlama. [*Osm.* Intihal; *Ing.* Plagiarism, plagiary; *Fr.* Plagiarisme].

aşırmacı*, i. ve s. *ed.* ve *tiy.* Başka yazarın eserinden konu veya biçim çalan *(kimse).* [*Osm.* Müntehil; *Ing.* Plagiarist; *Fr.* Plagiaire].

aşırmak(-i,-den), f. < *aşmak.* § ❶ Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçirmek. [*Ing.* To pass over, to convey over; *Fr.* Faire passer, faire traverser]. § ❷ (-i) *arg.* Çalmak, çalıp götürmek. [*Ing.* To steal; *Fr.* Voler, dérober]. § ❸ (-i,-e) Tehlikede olan birşeyi çabucak kaçırmak. § ❹ Nakletmek, ötesine geçirmek. § ❺ *arg.* Savmak, atlatmak, *(hoşa gitmeyen birini)* uzaklaştırmak: *Saygısızı aşırdım.* § ❻ *müz.* Bir besteden diğerine geçmek.

☆ *Eşanl.* § ❷ **araklamak**, çarpmak, **vurmak, patlatmak, kaparoz etmek**, kapazozlamak, **kerizlemek, omuzlamak**, sırıklamak, **tırtıklamak, tufalamak, tüydürmek, zula etmek, götürmek, yürütmek**.

aşırmasyon, i. *T. aşır -mak + Fr. tion. arg.* ◘ **Aşıramento**.

aşırtı*, i. < *aşınmak.* Bir kimsenin kendisine inanılan bir paradan yaptığı hırsızlık [*Osm.* İhtilâs; *Ing.* Embezzlement, malversation; *Fr.* Detournement].

aşırtıcı, s. ve i. Aşırtı yolu ile para çalan *(kimse).* [*Osm.* Muhtelis; *Ing.* Embezzler, pilferer; *Fr.* Détourneur (de fonds), dépredateur, -trice].

aşırtma, ◘ **Aşırma**.

aşırtmak(-i,-den), f. § ❶ Bir şeyi yüksek bir yerden geçirmek, öteye atlatmak. [*Ing.* To make pass over or beyond, to let be taken away; *Fr.* Faire passer, faire traverser]. § ❷ *arg.* Çaldırtmak. [*Ing.* To have (get) stolen; *Fr.* Faire dérober, faire voler].

aşısız, s. § ❶ Aşılanmamış olan veya aşısı olmayan. [*Ing.* Unvaccinated, ungrafted; *Fr.* Non vaccine, non greffe, sans vaccin]. § ❷ *trm.* Aşı yapılmamış *(yabanî ağaç).*

aşıt,-tı, i. < *aşmak, inş.* Bir ufak suyu veya hendeği geçmek için yapılmış küçük köprü. [*Ing.* Foot-bridge; *Fr.* Passerelle].

aşifte, i. *Osm.* < *Fars. âşüfte.* § ❶ Delice seven, aşk yüzünden perişan olan kimse. [*Ing.* Violontly in love]. § ❷ Ahlâksız, iffetsiz, hafifmeşrep, baştan çıkmış kadın. [*Ing.* Prostitute; *Fr.* Prostituée, fille, fille de joie]. § ❸ s. Çekici, fettan.

☆ *Eşanl.* **âlüfte**.

~ **olmak**, *dey.* Aşırı derecede sevmek, hayran omak, akıl başından gitmek.

aşifteilik,-ği, i. < *âşüfte-lik.* § ❶ Aşifte olma hali, iffetsizlik. § ❷ *esk.* Aşk sebebiyle aklı başından gitme. [*Ing.* Playing the jilt, loose, coquetry].

~ **etmek**, *dey.* Hoşa gitmek için işveli kadınlara yakışır tarzda hareket etmek. [*Ing.* To play the jilt, behave too gaily or coquettishly].

aşikâr /aşikâr/, s. *Osm.* < *Fars. aşikâr, aşkâre,* § ❶ *esk.* Gözle görülebilir, meydanda. § ❷ Belirli, açık. § ❸ İnkâr edilemez. § ❹ İspatı gerekmeyen, bedihî. § ❺ z. Açıkça, saklamadan. [*Ing.* Manifest, evident, clear, open].

☆ *Yak. anl.* **besbelli, göz önünde, hüveyda, ayan, bâhir, derkâr, bedihî, zahir, vazıh, aleni, alenen, sarahaten, net, sarih (vazıh) olarak**.

☆ *Karş.* **gizli, saklı, bellisiz, hafi, pinhan, müphem, karışık, üstü kapalı, gizlice**.

~ **etmek**(**kılmak**), *dey.* Meydana çıkarmak, belli etmek.

~ **olmak**, *dey.* Belli olmak, ortaya çıkmak.

aşikârlık,-ğı, i. Açık ve belli olma hali. [*Ing.* Openness, publicity, manifestness].

asil*, i. *astr.* Küçük gezegenlerden, Truvalılar adı verilen grupun 588 numaralı üyesi.

aşil*, öz. i. *Fr. achille* < *Yun. akhilleus. mit.* § ❶ Tesalyalı efsane kahramanı, *Myrmidon*'ların kralı, *Thetis* ile *Peleus*'un oğlu. Yaralanmasını önlemek için annesi tarafından bir topuğundan tutularak *styx* nehrine daldırıldı. Bu yüzden de vücudunda yaralanabilecek tek yer topuğu kaldı. [*Ing.* Achilles]. § ❷ *anat.* Baldırın üç başlı kasının *(triceps),* kal kaneum'a yapışma kirişi.

~ **kas bağı**, *anat.* Ayak topuğu kemiğini, baldır kasları ile birleştiren bağ.

~ **kirişi**, anat. Baldır üçbaşlı kasının kirişi. [*Ing.* Achilles'tendon; *Fr.* Tendon d'Achille].

aşilorafi, i. *Fr. achillorhaphie* < *Yun. rhaphê* dikiş. *tıp. (Dişçilikte).* Aşil kirişine dikiş *(sütür)* koyma ameliyesi. [*Ing.* Achillorrhaphy].

aşilotenotomi, i. *Fr. achillotenotomie. tıp.* Aşil kirişini yarma işi. [*Ing.* Achillotenotomy].

aşilotomi, i. *Fr. achillotomie. tıp.* Aşil kirişinin kesilmesi. [*Ing.* Achillotomy].

aşina /âşinâ/, s. ve i. *Osm.* < *Fars. şinâh, işnâh,* tanımak, bilmek> *aşina, aşnâ.* § ❶ Bildik, tanıdık, yakın *(kimse).* [*Ing.* Friend; *Fr.* Ami, connaissance]. § ❷ Bilgisi olan, anlayan, bilen, tanıyan. § ❸ Bilinen, tanıdık olan, yakın gelen. § ❹ z. Tanıdık şekilde, dostça. [*Ing.* Knowing, familiar, aware; *Fr.* Versé dans]. ◉ **göz aşinalığı**, *dey.* Birbirini yalnız görerek tanımak, konuşmuş olmamak.

☆ *Yak. anl.* § ❸ **arkadaş, dost, ahbap, eş dost, sevdik, muhip, tanış** *(h.d.).* § ❹ **Bilgili, vukuflu**.

☆ *Karş.* § ❶ **düşman, hasım, yabancı.** § ❷ **bilgisiz, cahil.** § ❸ **yabancı, bilinmeyen.** § ❹ **düşmanca, hasmane**.

~ **çıkmak**, *dey.* Tanımak, bilmek.

~ **kılmak**, *dey.* İki kişinin veya şeyin birbirine ilgi ve yakınlık duymasını sağlamak.

~ **olmak**, *dey.* Ahbap, tanıdık olmak, bil mek

aşinalık /âşinâlık/, i. § ❶ Tanışıklık, birbirini tanıma. [*Ing.* Acquaintendness; *Fr.* Amitié, connaissance]. § ❷ Tanışıklığı gösterir davranış, tutum. [*Ing.* Greeting; *Fr.* Amitié, signe de connaisance].

~ **duymak**, *dey.* Tanımak, yakınlık duymak.

~ **etmek**, *dey.* Yakınlık duyduğunu, tanıdığını belli etmek. [*Ing.* To greet by a gesture, to bow; *Fr.* Saluer, faire signe de connaissance].

~ **göstermek**, *dey.* ◘ **Aşinalık etmek**.

aşiran /aşirân/, i. *Osm.* < *Fars. müz.* Hüseynî aşiran perdesinin ve makamının kısaltılmış şekli. [*Ing.* The note e'].

~ **buselik**, *müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. Bu makamdan bugün elimizde 55 parça vardır.

aşiret,-ti /aşîret/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Araplar, Türkler, Berberîler, eski Cermenler gibi kavimlerde bulunan soydaşlık zümresi. Göçebe. [*Ing.* Tribe; *Fr.* Tribu]. § ❷ Birlikte konup göçen halk topluluğu, boy.

☆ *Eşanl.* **kabile, boy, oymak, uruk**.

aşiyan /âşiyân/, i. *Osm.* < *Fars.* Kuş yuvası. [*Ing.* Nest; *Fr.* Nid]. § ❶ Ev, yuva, mesken.

aşili, i. *Fr. achilie. tıp.* Bir bezin salgı yapamaması. [*Ing.* Achylia].

aşk,-kı, i. *Osm.* < *Ar. ışk.* § ❶ Aşırı sevgi. güçlü bağlılık ve sevgi duygusu: *Yurt aşkı, bilim aşkı.* [*Ing.* Love, amor, passion; *Fr.* Amour, passion. ☆ *Yak. anl.* **muhabbet, vurgunluk, sevda, sevecenlik, şevkat, teveccüh, sempati, tutkunluk, alâka, iptilâ.** ☆ *Karş.* **nefret, tiksinme, iğrenme.** § ❷ Dervişlerin kendi aralarında selâm anlamında kullandıkları söz. § ❸ Arkadaşlık veya dostluğun cinsel özleme dayanan şekli. § ❹ Çekici bir kimseye veya bir şeye karşı kalbin atılışı. § ❺ Sevgi ilişkisi: *Büyük bir aşk.* § ❻ *(Hayvanlar hk.)* Cinsel içgüdü. ◉ ~ **a Bağdat yakın,** dey. Bir şeye pek istekli olan kimsenin o şeyi elde etmekteki zorlukları hiçe saydığını anlatır. [*Ing.* For one who is in love even Baghdad is not too far to go]. ◉ ~ **a dalmak**, *dey.* Aşk içinde kendini kaybetmek. ◉ ~ **a düşmek**, *dey.* Aşık olmak. ◉ ~ **a gelmek**, *dey.* Şevk ve heyecana kapılmak. [*Ing.* To become exalted or overzealous, to get excited. ◉ ~ **ı cuk oturmak**, *dey.* Her işi yolunda gitmek. [*Ing.* To throw the knucklebones into winning position, to strike it rich]. ◉ ~ **ını vermek**, *dey.* Bütün sevgisini bir kişiye hasretmek. ◉ ~ **ınla deli divane oluyorum**, *dey.* «*Seni pek çok seviyorum*» anlamında. ◉ ~ **ta kazanmak**, *dey.* Aşkına karşılık görmek. ◉ ~ **tan anlamak**, *dey.* Aşk ehli (erbabı) olmak. ◉ ~ **ü sevda**, *dey.* Derin aşk. ◉ **cismanî (fiziki)** ~, *dey.* Sadece cinsel ihtiyaçların karşılanmasına dayanan aşk. ◉ **ebedî** ~, *dey.* Sonsuz, ölmeyecek aşk. ◉ **ilâhî** ~, *dey.* Tanrı aşkı. ◉ **ilânı** ~ **etmek** ,*dey.* Sevgisini sevdiği kimseye açıklamak. ◉ **pir** ~ **ına**, *dey.* Karşılık beklemeden. ◉ **platonik** ~, *dey.* Yalnız duyguda kalan, fizik uygulamaya gelmeyen aşk. ◉ **sapık** ~ *dey.* Normal olmayan aşk. ◉ **serbest** ~, *dey.* Toplum kurallarını hiçe sayan, kayıt tanımayan ve resmî bir bağlantısı olmayan aşk. ◉ **Sokratça** ~ *dey.* Aynı cinsten bir kimseye karşı duyulan aşk. ◉ **ten** ~ **ı**, *dey.* Yalnız cismanî zevke dayanan aşk. ◉ **ümitsiz** ~, *dey.* Sonunda sevgiliye kavuşma ümidi olmayan aşk.

~ **ağlatır, dert söyletir**, *at.* Aşk insanı dertli eder, dert de geveze. [*Ing.* Love makes one cry; trouble makes one talk].

~ **ateşi**, *dey.* Aşkın yakıcı özelliği.

~ **çilesi**, *dey.* Aşktan çekilen ıstırap.

~ **deryası**, *dey.* Aşk denizi.

~ **ehli (erbabı)**, *dey.* Aşk sahibi, içi sevgiyle dolu kimse.

~ **elinden**, *dey.* Aşk yüzünden.

~ **gecesi**, *dey.* Aşkla geçirilen gece.

~ **günahı**, *dey.* Yasak aşk.

~ **ile**, *dey.* Kendinden geçerek, can-ü gönülden.

~ **izdiva**, *dey.* Aşk sonucu yapılan evlilik [*Ing.* Marriage of love; *Fr.* Mariage d'amour].

~ **komedyası**, *tiy.* Karakter ve töre komedyalarından değişik olarak aşkı, konusuna eksen yapan komedya türü. [*Fr.* Comédie d'amour].

~ **macerası**, *dey.* Gelip geçici olarak yaşanılan aşk. [*Ing.* Love affair; *Fr.* Affaire de cœur; amourette].

~ **olmayınca meşk olmaz**, *at.* Güçlü bir istek olmayınca hiç bir şeyin öğrenilmiyeceğini anlatır. [*Ing.* Without love and enthusiasm no real mastership can be attained].

~ **olsun** ,*dey.* § ❶ Aferin, bravo kelimesinden daha kuvvetli bir değerleme ünlemi ise de çok defa ters değişle kınama anlatır. [*Ing.* Bravo, well done, splendid]. § ❷ Dervişler arasında selâm sözü olarak kullanılır.

~ **pazarı**, *dey.* Aşk alınıp satılan, aşkın ortaya döküldüğü, başka alışverişin söz konusu olmadığı âlem.

~ **Tanrısı**, *res,* ve *heyk.* Yunanlıların Eros dedikleri tanrı. Resimlerde, taş mezarların üzerinde ve yapı yüzlerinde süs olarak kullanılan kanatlı çocuk şekilleri. [*Lat. Cupidon; Fr.* Eros].

~ **yapmak**, *dey.* Sevişmek. [*Ing.* To make love, to flirt; *Fr.* faire l'amour, flirter].

~ **yolu**, *dey.* Aşka giden yol. [*Osm.* Reh-i aşk, tarik-i aşk].

~ **yuvası**, *dey.* Sevgi ve saadetle dolu yer.

Aşkabat, öz. i. Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti.

aşketmek(-e), f. *h.d. (Birine veya birşeye)* Hızla vurmak: *Bir tokat aşketti.*

aşkın, s. < *aşmak,* § ❶ Seçkin, benzerlerini aşmış olan, üstün. [*Ing.* Passing over or beyond; *Fr.* Qui dépasse, à l'excès]. § ❷ Alışılandan çok. [*Osm.* Fazla; *Ing.* Excessive; *Fr.* Excessif,-ive]. § ❸ Geçmiş, geçkin: *Elli yaşını aşkın bir adam.* § ❹ *fels.* Şuur alanını aşan; (a) *met.* Dünyayı aşan üstün bir âleme ait *(Platon'un idée'leri gibi).* (b) *epist.* Deney alanını asan ve tecrübeden önce gelen bilginin apriori temellere dayandığı fikri. [*Osm.* Müteâl; *Ing.* Transcendent; *Fr.* Transcendant,-ante].

☆ *Eşanl.* § ❶ **ilerlemiş, müterakki, ileri,** § ❸ **mütecaviz**.

☆ *Karş.* § ❶ **geri kalmış.** § ❸ **gerilemiş, aşağı**.

~ **idealizm**, *fels.* Kant'ın idealizmine verilen ad.

~ **sigorta**, *huk.* Malın değerinden daha yük-

sek bir meblâğ için yapılan sigorta. [*İng.* Over-insurance; *Fr.* Surassurance].
~ **taşkın** *dey.* Çok fazla, iri, aşırı. [*İng.* Overexcitable, overemotional; *Fr.* Suréмotif, suréxcitable].

aşkına, aşkınıza, z. § ❶ «*uğruna, yoluna*» anlamında kutsal sayılacak bir değerin adı ile birlikte kullanılır. § ❷ «*Şerefine*» «*sıhhatinize*» anlamında içki meclisinde kullanılır.

aşklı, s. Aşk dolu, aşk içinde.

aşkınlık,-ğı, i. Aşkın olanın niteliği. [*Osm.* ifrat; *İng.* Excessiveness; *Fr.* Excessivetè].

aşkolsun, ◘ **Aşk olsun.**

aşlama, s. < *aşı-* *Aşılama*³'⁴ karıştırma: *Aşlama su, aşılama kiraz.* [*İng.* Cooled *(water);* grafted *(tree);* *Fr.* Rafraîchie *(eau);* greffé *(arbre)*].

aşlamak, f. ◘ **Aşılamak**¹.

aşlık,-ğı, i. *h.d.* § ❶ *aş.* + *lık.* Önce dövülüp sonra savrulup kurutulan buğday. § ❷ Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan yemeklik şeyler. [*Osm.* Zahire; *İng.* Foodstuff, provisions; *Fr.* Provision].

aşma, i. § ❶ *coğr.* Geniş ölçülü kıvrımlarda çok kıvrılmış tabakaların bir yana doğru iyice yatarak ileri doğru uzanması, böylece başka yerleri aşarak başka tabakaların üzerine yatması olayı. [*İng.* Overthrust, overfold; *Fr.* Charriage]. § ❷ *sin.* Konuşmanın kendine yabancı bir çekime geçmesi. En çok, karşılıklı konuşan iki kişinin seslerinin öbürkünün görüntüsüyle verilmesinde kullanılır. Böylelikle, konuşanlardan birinin sesi duyulurken, öbürünün de buna gösterdiği tepki görülür. § ❸ Aşmak' eylemi. [*İng.* Passing or leaping over, climbing over, to jump or leaping over, (or across); *Fr.* Franchissement]. § ❹ *jeol.* «Örtü» denilen geniş bir toprak parçasının başka topraklar üstünden kilometreler boyunca ilerlemesi. § ❺ *zool.* Evcil hayvanların çiftleşme eylemi: *Aygırın kısrağa, boğanın ineğe aşması.* ◉ ~ **lı yapı,** *coğr.* Uzak mesafelere kadar aşma *(şaryaj)* olayının belirmiş bulunduğu yersekilleri yapısı. [*İng.* Thrust structures; *Fr.* Structures charriées]. ◉ ~ **adası,** *coğr.* Aşınmalar yüzünden ana örtüden *(aşma örtüsünden)* ayrılmış, böylece tek başına yadırgı bir taban üzerinde yer tutmuş bulunan örtü bölümü. [*İng.* ve *Fr.* Klippe].
~ **bölgesi,** *coğr.* Aşmaların çok olmuş ve yerkabuğunun yapısına önemli etki yapmış olduğu yerlere denir.
~ **örtüsü,** *coğr.* Yatık ve devrik kıvrımların daha ileri giderek başka yerler üzerine aşıp binmesinden doğmuş tabakalar örtüsü. [*İng.* Nappe thrust-sheet; *Fr.* Nappe de charriage].
~ **örtüsünün alnı,** *coğr.* Bir aşmanın ön yerine denir.
~ **örtüsünün kökü,** *coğr.* Bir aşmanın ilk çıkış yerine denir.
~ **uzaklığı,** *coğr.* Bir aşmanın ilk oluştuğu yerle şimdiki yeri arasındaki uzaklığa denir.
~ **yüzeyi,** *coğr.* Aşmanın sürüklendiği, sokulduğu yüzey.

aşmak(-ı), f. § ❶ Geçilmesi güç, yüksek veya uzak bir şeyin, bir yerin ötesine geçmek: *Bu yolu aştım. Dağlar tepeler aşmak, Şimdiye kadar yarı yolu aşmıştır, Bu bina yanındakini aştı.* [*İng.* To pass over (or beyond), to climp over, to jump or leap over; *Fr.* Traverser, franchir (la frontière]. § ❷ Bir yandan öte yana geçmek: *Bir ormanı, Bir yolu aşmak;* § ❷ Atlamak, basmadan geçmek. § ❸ Ölçüyü, haddini geçmek. § ❸ Dışarıya taşmak. § ❻ *(süre, değer, nitelik bakımından)* geçmek. § ❸ Çok olmak: *Bu kitabın onbinleri aşan okuyucusu vardır.* § ❽ Önüne geçmek, arkasında bırakmak. [*İng.* To be more (over, to pass or go beyond (limits). § ❾ *(erkek, hayvan hk.)* Dişisiyle çiftleşmek. [*İng.* To cover; *Fr.* S'accoupler avec le femelle, couvrir]. § ❿ nsz. *arg.* Kimseye görünmeden kaçmak: *Herif çoktan aşmış.* ◉ **aşıp taşmak,** *dey.* Fazla olmak, çok gelmek.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **atlamak, ubur etmek, tecavüz etmek.** § ❿ **toz olmak** *(argo).*

aşna ,i. *Fars.* «*aşina*» kelimesinin kısa söylenişi.
~ **fişna,** *arg.* § ❶ Gizli dost, flört, oynaş. § ❷ Gizli dostluk. [*İng.* Coquetry, flirting; *Fr.* Jeux d'amour].
~ **fişna etmek,** *dey.* Gizli dostluk kurmak, iki kişinin birbirlerinden hoşlandıklarını gösterir hareketlerde bulunması, oynaşmak.

aşnı, s. Eski zamanda olan veya o zamandan kalan. [*Osm.* Atik, kadim; *İng.* Ancient, old; archaic; *Fr.* Archaïque].

aşnılama, i. *sin.* Bir dekora eskilik görünüşü vermek için tozlandırma, örümcek ağları takma, sıvasını dökme.. gibi çeşitli yollara başvurularak yapılan iş. [*İng.* Ageing; *Fr.* Vieillissement].

aşoz, i. *Yun. den.* Ahşap yapılı gemilerde kaplama tahtaları başlarının bindirilmesi için omurga ve bodoslamalara açılan yuva. Üçköşe olur. [*İng.* Rabbet; *Fr.* Feuillure, rainure, râblure]. ◉ **baş bodoslama** ~ **u,** *den.* ◘ **Baş.** ◉ **bodoslama** ~ **u,** *den.* ◘ **Bodoslama.** ~ **kaplaması,** *den.* Omurga aşozunun üst çenesi.

aşöleyen, s. ve i. *(Fransa'da Somme ilindeki Saint-Acheul'den)* tarih öncesi çağın eski paleolitik devri sanayiine verilen ad. Bu devre, yontmataş tekniğinin ikinci dönemidir. [*İng.* Acheulean; *Fr.* Acheuléen].
~ **devri,** *ark.* Tarihten önceki devirlerden dördüncü devrin ikinci kısmı olup, buna bu adın verilmesi Fransa'da **Saint Acheul** adı verilen yerde bu devre ait taştan badem şeklinde veya oval şekilde yontulmuş binlerce baltalar bulunmuş olmasıdır. [*İng.* Acheulean age; *Fr.* Époque archeuléenne].

aştaragdit,-ti, i. *(Sibirya'da bir akarsu olan Aştaragda'dan) min.* Helvin'in psödomorfozu, piramidli dörtyüzlüler şeklindeki silikatlar karışımı.

aştarandit,-ti, i. ◘ **Aştaragdit.**

aştırmak (-ı,-e), f. Aşmak³ işini yaptırmak. [*İng.* To pair *(beasts, in breeding)*].

aşuğ, i. < *âşık, folk.* Aşık unvanlı saz şairlerinin etkisi altında Türkçe veya Ermenice şiirler söyleyen. Ermeni saz şairlerine verilen ad.

aşure /aşüre/, i. *Osm.* < *Ar. aşer*> *aşür* > *âşûrâ.* § ❶ Başta buğday olmak üzere çeşitli taneleri ve kuru yemişleri şekerle kaynatarak yapılan bir çeşit tatlı yemek. [*İng.* Sweet dish made of cereals, sugar, reasins etc]. § ❷ Hicrî yılın ilk ayı olan Muharrem'in onuncu günü. [*İng.* 10th of Muharrem]. § ❸ *mec.* İçinde değişik unsurlar bulunduran karışım.
~ **ayı,** Muharrem ayı. [*İng.* The month of Muharrem].
~ **yemeğe giden kaşığını belinde taşır,** *at.* Bir şeyi elde etmek isteyen onun için zahmete katlanmalıdır *(hazırlıklı olmalıdır).*

aşüfte /aşüfte/; s. *Osm.* < *Fars. âşüfte.* ◘ **Aşifte.**

aşyermek, f. ◘ **Aşermek.**

at,-tı, i. § ❶ *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Küçük başlı ve kısa kulaklıdır. Uzun yıllardan yapılmış yele ve kuyruğu vardır. Geniş bir tırnakla çevrilmiş olan üçüncü parmağının ucu ile yere basar. Asya ve Avrupa yaban atlarından evcilleştirilmiştir. Bütün dünyaya yayılmıştır. Erkeğine **aygır,** dişisine **kısrak** denir. Birçok ırkları vardır. [*Osm.* Fers; *Lat. Equus caballus; İng.* Horse; *Fr.* Cheval]. ◉ *ŞEKİL: 22* — **AT.** § ❷ Satranç oyununda iki taşın adı. Her yönde, siyahtan beyaza ve beyazdan siyaha bir hane atlayarak **L** şeklinde hareket eder. ◉ ~ **a binmeden ayaklarını sallamak,** *dey.* Bir işin olmasına vakit varken zamansız yere harekete geçmek. [*İng.* To count one's chickens before they are hatched]. ◉ ~ **a (at) binmek,** *dey.* Atın üstüne binerek kendini taşıtmak. [*İng.* To ride a horse, to mount or ride on horseback, to get on a horse, to take a horse; *Fr.* Monter à cheval]. ◉ ~ **a da soy gerek ite de,** *at.* Soyun karakter üzerindeki etkisini belirtmek için söylenmiştir. ◉ ~ **a eyer gerek eyere er gerek,** *at.* Başarıda âletin ve insanın önemini belirtmek için söylenmiştir. ◉ ~ **a et, ite ot vermek (yedirmek),** *dey.* İş veya mal dağıtmakta amacı şaşırmak. [*İng.* To give the wrong thing to the wrong person]. ◉ ~ **ı alan üsküdarı geçmek,** *dey.* Fırsat kaçırılıp artık yapacak bir şey kalmamak. [*İng.* It is far too late]. ◉ ~ **ı atasıyle katırı anasıyle,** *at.* Erkek çocuk babasının, kız çocuk anasının eseridir, onların özelliklerini taşır. ◉ ~ **ın ölümü arpadan olsun,** *dey.* Çok hoşlanılan bir iş yapılırken veya sevilen bir yemekten fazlaca yenildiği zaman, sonucunu göze aldığını bildirmek için söylenir. [*İng.* It is not worth depriving oneself of something one likes, for fear of bad consequence]. ◉ ~ **ım tepmez, itim kopmaz deme,** *at.* Hiç bir şeye ve hiç kimseye güvenmemeli, daima tedbirli olmalıdır. ◉ ~ **ın bahtsızı arabaya düşer,** *at.* Adi işler bahtsız insanlara düşer. ◉ ~ **ın dorusu yiğidin delişi,** *at.* Atlardan doru at, yiğitlerden gözüpek olan iyidir. ◉ ~ **ın ürkeği yiğidin korkağı,** *at.* Ürkek attan, korkak insandan fayda gelmez. ◉ ~ **ın yörüğü kendi yemini arttırır,** *at.* Çalışkanlığın karşılıksız kalmadığını anlatır. ◉ ~ **ına bakan ardına bakmaz,** *at.* Atını iyi yetiştiren ona güvenebilir, iyi yetiştirilen varlık kendisini yetiştireni yolda bırakmaz. ◉ ~ **la arpayı döğüştürmek (dalaştırmak),** *dey.* Fesat karıştırmak, arabozanlık etmek. [*İng.* To sow discord among close friends]. ◉ ~ **lar nallanırken kurbağalar ayak uzatmaz,** *at.* Küçük insanların büyükler yanında hadlerini bilmeleri gerektiğini anlatır. ◉ ~ **lar tepişir, arada eşekler ezilir,** *at.* Büyüklerin çatışmasından küçüklerin zarar gördüklerini ifade eder. ◉ ~ **tan düşene yorgan döşek, eşekten düşene**

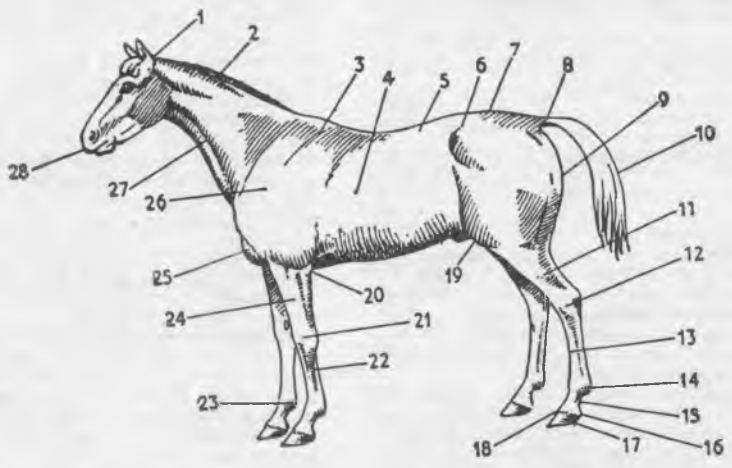

ŞEKİL: 21 — **AT. 1.** Baş. **2.** Yele. **3.** Cidav. **4.** Böğür. **5.** Sırt. **6.** Böğür üstü. **7.** Sağrı. **8.** Kuyruğun etli kısmı. **9.** Art ayaklar. **10.** Kuyruk. **11.** Bacak. **12.** İçdiz. **13.** İncik kemiği. **14.** Paça. **15.** Bukağılık. **16.** Topuk. **17.** Toynak. **18.** Toynak üstü. **19.** Artdiz. **20.** Dirsek. **21.** incik. **23.** Topuk. **24.** Önkol. **25.** Göğüs. **26.** Omuz. **27.** Boyun. **28.** Burun.

kazma kürek, *at.* Attan düşen yaralanır yatar, eşekten düşen genellikle ölür, onun için mezarını kazmaya kazma kürek lâzım. ◉ **~ tan inip eşeğe binmek**, *dey.* Üstün bir mevkiden aşağı bir duruma düşmek. [*Ing.* To lose a higher position, to change for the worse, to make a bad bargain; *Fr.* Accepter un emploi de moindre importance que sa dernière place]. ◉ **Asya yaban ~ ı**, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Yüksekliği 130 sm. Orta Asya'da yaşar. Soyu tükenmektedir. [*Lat. Equus caballus przewalskyii; ing.* Przewalski's horse; *Fr.* Cheval de Przewalski]. ◉ **binek ~ı**, Yalnız binmek ve yarışlarda koşturulmak için yetiştirilmiş, iyi cins at. [*Ing.* Saddle horse, riding horse; nag, hackney; *Fr.* Cheval de salle, chevale de monte]. ◉ **boynuzlu ~**, *astr.* ◘ **Boynuzlu**. ◉ **deniz ~ ı**, *zool.* ◘ **Deniz**. ◉ **koşu ~ ı**, ◘ **Koşu**. ◉ **talim ~ ı**, Askerlikte süvarilere ata binmek öğretilirken kullanılan sakin huylu at. ◉ **Tibet ~ ı**, *zool.* Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının, Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 2, yüksekliği 130 sm. koyu renklidir. Tibet'te sürüler halinde yaşar. [*Lat. Equus hemionus kiang; Ing.* ve *Fr.* Kiang]. ◉ **yanlış ~ a oynamak**, *dey.* Yanılmak, yanlış iş yapmak. ◉ **yarış ~ ı**, Yarışlara katılan at. [*Ing.* Race-horse; *Fr.* Cheval de course, courreur].

~ (atlar) anası *dey.* Iriyarı, erkek gibi *(kadın).* [*Ing. (Woman)* with large features].

~ arabası, Tek veya çift at tarafından çekilen araba. [*Ing.* Carriage; *Fr.* Char à cheval]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 23* — **AT ARABASI VE TEKERLEĞİ**; *ŞEKİL: 24* — **AT ARABALARI**.

~ arıklıkta yiğit gariplikte, *at.* Atı yorgunluk ve zayıflık, insanı gurbet, yalnızlık pişirir. [*Ing.* A horse's noble qualities come out when he is underfed, a man's when he is away from home].

~ arkasına gelmek, *dey.* Ata binmek. [*Ing.* To mount a horse]

~ askariti, *zool.* ◘ **At solucanı**.

~ baklası, *bot.* ◘ **Bakla**.

~ at oluncaya kadar sahibi mat olur, *at.* Bir varlığı eğitmek güçtür, yetiştiricinin kendisinden fedakârlık etmesi gerekir. [*Ing.* By the time a horse is broken in, the owner is worn out].

~ ayağı, § ❶ *dey.* Atın yürüyüşü. § ❷ *tıp.* Ayakta doğuştan veya sonradan olan şekil bozukluğu.

~ balığı, *zool.* ◘ **Yayın**.

~ başı, *dey.* § ❶ Bir at başı uzunluğu kadar. § ❷ *mec.* Pek az. [*Ing.* Horse's head].

~ başı gitmek, *dey.* Beraber gitmek, aşağı-yukarı aynı durumda olmak. [*Ing.* To be on a level with, to be neck to neck].

~ beslenirken, kız istenirken, *dey.* Herşey zamanında olmalıdır. [*Ing.* The horse should be sold while being fattened, the maiden should be given away in marriage while she has suitors].

~ başı beraber, *dey.* Ayni düzey *(seviye)* de, bir hizada. [*Ing.* Being on a level with; *Fr.* Au même niveau].

~ binenin kılıç kuşananın, *at.* Iş bilen başarı kazanır, ehliyetli kimse iş yapabilir. [*Ing.* The horse belongs to the one who mounts him, the sword to the one who girds himself with it].

~ binicisine göre eşinir, *at.* Insanların başlarında bulunan kimsenin etkisi altında kalarak ona göre davrandıklarını ifade eder.

~ boynuna düşmek, *dey.* Atı koşturuken düşmandan, engelden korunmak için atın boynuna yatmak. [*Ing.* To lean forward over the neck of the horse].

~ bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz, *at.* Birbirini tamamlayan şeyleri bir araya getirmek, her zaman mümkün değildir. [*Ing.* There is always something lacking. Opportunities do not come when they are needed *(When there is a horse, there isn't a polo field; when there is a polo field, there is no horse)*].

~ cambazhanesi, At üzerinde hünerler ve at cambazlıklarıyle her çeşit eğitim görmüş hayvanlar oynatılan ve buna benzer oyunlar ve cambazlıklar yapılan üstü çadır örtülü veya çatılı tiyatrolar. [*Ing.* Circus; *Fr.* Cirque].

~ cambazı, § ❶ Sirkte at üstünde akrobasi yapan cambaz. [*Ing.* Show-rider, equestrian performer; *Fr.* Écuyer de cirque]. § ❷ At alıp satan kimse. [*Ing.* Horse-dealer, horsemonger; *Fr.* Maquignon]. § ❸ At tımarcısı; at bakıcısı. [*Ing.* Horse trainer, Horse breaker; *Fr.* Entraîneur *(de chevaux de course)*; Dompteur, dresseur *(de chevaux)*].

~ cambazı (gibi), *dey.* Alışverişe alışkın, açıkgöz.

~ cambazlığı, *dey.* § ❶ At alım satımıyle uğraşma. [*Ing.* Horsedealing; *Fr.* Commerce de chevaux]. § ❷ Sirklerde at üzerinde çeşitli oyunlar gösterme. [*Ing.* Show-ride]. § ❸ At tımarcılığı, at bakıcılığı. [*Ing.* Horse-training; horse-breaking; *Fr.* Domptage, dressage].

~ çalındıktan sonra ahırın kapısını kapamak *(kilitlemek)*, *dey.* Iş işten geçtikten sonra tedbir almaya kalkmak. [*Ing.* To shut the stable door after the horse gone].

~ çatlatmak, *dey.* Atı öldürünceye kadar devamlı ve hızlı koşturmak. [*Ing.* To ride a horse to heath].

~ dizi, *vet.* Tekayaklı hayvanların arka ayaklarında diz kapağı ve ona yakın yumuşak kısımlar. [*Ing.* Stiflet; *Fr.* Grasset].

~ doldurmak, *dey. esk.* Atı doludizgin son hızla sürmek.

~ donu *(tonu)*, *dey.* § ❶ At tüyünün rengi. [*Ing.* Colour of a horse]. § ❷ Eskiden savaşlarda atlara giydirilen zırh. [*Ing.* Horse armor].

~ eri, *dey.* Binici.

~ evi, *dey.* Kervansaraylarda, tekkelerde, atların bakıldığı, barındığı yer.

~ gibi, *dey.* Vücudu iriyarı olan *(kadın)*.

~ hırsızı (gibi), *dey.* Kılık kıyafeti ve tutumu güven vermeyen iriyarı adam. [*Ing.* Like a horse thief].

~ ile avrat yiğidin bahtına, *at.* At ile kadının iyisi önceden pek belli olmaz, ne çıkacağı talihine.

~ izi it izine karışmak, *dey.* Iyiyi kötüden ayıramayacak halde bir karışıklık meydana gelmek, karışıklık, kargaşalık içinde olmak.

~ kafalı, *dey.* Aptal, ahmak, kafası işlemeyen *(kimse)*. [*Ing.* Horsefaced, dull, stupid; *Fr.* Stupide].

☆ *Eşanl.* **et kafalı**.

~ kafalılık, *dey.* Atkafalı olanın hali, ahmaklık. [*Ing.* Stupidity; *Fr.* Stupidite).

~ kaldırmak (koparmak, koşmak, koşturmak), *dey. esk.* Bir yere yetişmek için atı sürmek, hızla koşturmak.

~ kestanesi, *bot.* § ❶ Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, At kestanesigiller *(Hippocastanaceae)* familyasından, Kuzey Amerika, Güneydoğu Avrupa ve Asya'da yetişen 25 kadar türü bulunan, kışın yaprağını döken ağaç veya çalı halindeki bitkilere verilen cins adı. Uzun saplı, tüysü yaprakların kenarları düz veya dişlidir Beyaz veya pembe renkte, kokulu çiçekleri terminal durumlu, dik duran salkımlar meydana getirirler. Meyva üzeri dikenli veya düz, büyük bir kapsüldür. Süs bitkisi olarak park ve bahçelerde yetiştirilirler. **Beyaz çiçekli at kestanesi, Kırmızı çiçekli at kestanesi, Sarı çiçekli at kestanesi**, *A. pavia* sık rastlanan türlerindendir. [*Lat. Aesculus; Ing.* Horse chestnut; *Fr.* Aesculus, Marronnier d'Inde]. ☆ *Eşanl.* **Hint kestanesi**. § ❷ Bu ağacın kestaneye benzeyen meyvası. ◉ **beyaz çiçekli ~ ~**, *bot.* Anayurdu Balkan yarımadası olan, Türkiye'de süs bitkisi olarak yetiştirilen, 20-30 m. ye kadar boylanan, sık dallı, yuvarlak tepeli bir at kestanesi türü. Tüysü yapraklarının kenarları dişlidir. Beyaz renkli çiçekleri dik salkımlar meydana getirirler. Tohumları bol miktarda nişasta, şekerler,acı madde, tanen, yağ ve saponin, kabuğu *aeskulin* ve *fraksin* adlı 2 glikozit taşır. Kabukları tıpta ateş düşürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır. [*Lat. A. hippocastanum* = **Hippocastanum vulgare**; *Ing.* White-flowered horse chestnut]. ◉ **Kırmızı çiçekli ~ ~**, *bot.* Anayurdu Amerika olan, Türkiye'de bazen park ve bahçelerde raslanan, 15-20 m. ye kadar boylanabilen bir at kestanesi türü. Işınsal tüysü yaprakların kenarları kaba çift dişli ve kısa saplıdır. Çiçekleri açık-koyu kırmızı renklidir. Meyvaların üzerleri fazla dikenli değildir. [*Lat. A. carnea* = *A. intermedia* = *A. rubicunda; Ing.* Red-flowered horse chestnut]. ◉ **sarı çiçekli ~ ~**, *bot.* Anayurdu Kuzey Amerika olan, Türkiye'de raslanmıyan, 15-20 m. boyunda bir at kestanesi türü. Yaprak damarlarının birleşim noktalarında sakal gibi tüy demetleri vardır. Çiçekleri soluk sarı renktedir. [*Lat. A. neglecta; Ing.* Yellow-flowered horse chestnut].

~ kestanesigiller, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Sapindales* takımından, çoğunun anayurdu Amerika olan, kışın yaprağını döken ağaç veya ağaççık halindeki odunsu bitkileri kapsayan, 9 cins ve 25 türü bulunan, örneği **At kestanesi** olan bir familya. Yapraklar karşılıklı, palmat, 3-9 foliollü, çiçekler zigomorf, erdişi ve salkım halindedir. Meyva kapsuladır. Türkiye'de yerli türü yoktur. [*Lat.* ve *Ing. Hippocastanaceae* = *Aesculateae ; Fr.* Hippocastanacées].

~ kılı, *dey.* Atın sert, kuyruk kılı. [*Ing.* Horse hair]. ◘ **Bitkisel at kılı**.

~ kişnemesi, *dey.* Atın kendine özgü bağırması. [*Ing.* Neigh; *Fr.* Hennissement].

~ koşturmak, *dey.* Serbest olmak, istediği gibi hareket etmek. [*Ing.* To let (a horse) gallop or prance, to move freely; *Fr.* Être libre, être sans gêne].

~ koşusu, *dey.* Binici idaresinde veya yalnız olarak atları koşturmak, çalıştırmak. [*Ing.* Horse race; *Fr.* Concours hippique].

~ kulağı, *dey.* Uzun ayaklı kadeh.

~ kuyruğu, *bot.* § ❶ Atkuyruğugiller *(Equisetaceae)* familyasından, nemli ve sulak yerleri seven, çok yıllık, tropik ve subtropik bölgelerde yetişen, rizomlu, silis bakımından çok zengin, çiçeksiz, otsu bir bitki olup, idrar söktürücü, kan dindirici, verem ve şeker hastalıklarını tedavi edici olarak kullanılır. Avrupa, Kuzey Amerika'da ve Türkiye'de yetişen **küçük at kuyruğu** *(E. arvense)*, Orta ve Güney Avrupa'da Akdeniz Bölgesinde ve Türkiye'de yaygın olan **Büyük at kuyruğu** *(E. telmateia, E. maximum)*, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da ve Türkiye'de yetişen **Dallı at kuyruğu** *(E. ramosissimum)*, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika ülkelerinde ve Türkiye'de yetişen **Kış at kuyruğu** *(E. Hyemale)* ve hayvanlar için zehirli olan **Bataklık at kuyruğu** *(E. palustre)*, Kuzey yarımkürenin kuzey bölgelerinin ormanlarında sık rastlanan **Orman at kuyruğu** *(E. Sylvaticum)*, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen, 10 m. kadar boylanabilen **Dev at kuyruğu** *(E. giganteum)* ve **Çayır at kuyruğu** *(E.. pratense)* adlı türleri vardır. Türlerin çoğunun tozları tahtaların cilâlanmasında ve madeni eşyaların temizlenmesinde kullanılmıştır. [*Osm.* Zeneb-ül-hayl; *Lat. Equisetum; ing.* Mares's tail; *Fr.* Prêle]. ☆ *Eşanl.* **ekliot, ulama**. ◉ § ❷ *anat.* Omuriliğin son üç bel siniri ve sakral sinirlerinin meydana getirdiği demete verilen ad. [*Osm.* Zeneb-ül-feres; *Lat. Cauda equina; ing.* Horse tail; *Fr:* Queue de chevale]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 98; LEVHA: 149.* **ZEHİRLİ BİTKİLER**. § ❶ At kuyruğu saç.

~ kuyruğu saç, *(berberlikte)* Bir bağla tepede toplanarak at kuyruğu şeklinde sarkıtılan uzun saç biçimi. *(Daha çok genç kızların saçlarına uygulanır)*. [*Ing.* Horse-tail; Queue de cheval].

~ kuyruğugiller, *bot.* Eğrelti-otları *(Equisetales)* takımından, tropikal ve suptropikal bölgelerde yetişen çok yıllık, otsu, izospor, rizomlu ve silis bakımından zengin bitkileri kapsayan, bir cins ve 25 kadar türü bulunan bir familya. Gövdenin ortası boştur. Yapraklar sivri pul şeklinde, noduslarda çevrel dizilişli, tabanları vagina şeklinde birleşmiştir. Bu familyanın örneği olan **Atkuyruğu** cinsi Türkiye'de yerli olup 7 kadar türü vardır. [*Osm.* Zeyneb-ül-hayliye; *Lat.* ve *ing.* Equisetaceae; *Fr.* Equisetacées, equisétacinées].

~ larva sineği, *zool.* ◘ **Sinek**.

~ meydanı, Eski zamanlarda at oyunları yapılan meydan. [*Ing.* ve *Fr.* Hippodrome].

~ nalı, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)*

sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından sarı çiçekli bir bitki. Bileşik telekyapraklı ağaç ve ağaççıklar olup, çiçekleri şemsiye durumundadır. Düz ve basık meyvesinde at nalı biçiminde bir dizi oyuk bulunur. Koyunlar bu bitkileri büyük bir iştahla yer. [*Lat. Hippocrepis; ing.* Tufted horse shoe vetch; *Fr.* Hippocrépis, fer-à-cheval].

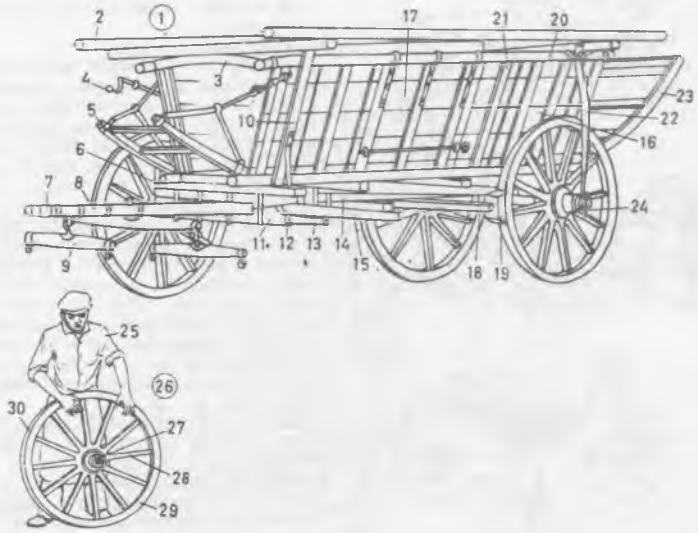

ŞEKİL: 23. — **AT ARABASI VE TEKERLEĞİ. (1)** Çiftlik arabası. **2.** Yük tutma kadronu. **3.** Travers *(ara çubuk)*. **4.** Fren sıkma kolu. **5.** Yemlik. **6.** Dingil yatağı. **7.** Çekme kolu. **8.** Ana kol. **9.** Falaka. **10.** Destek. **11.** Dingil. **12.** Dingil kovan demiri. **13.** Dingil kolları. **14.** Ok. **15.** Döner travers. **16.** Kasa kenarı. **17.** Hareketli pano *(kasa kanadı)* **18.** Fren çubuğu. **19.** Fren pabucu. **20.** Üst parmaklık. **21.** Ispat *(ağaç direk)*. **22.** Söve mesnedi. **23.** Arka yemlik. **24.** Kopilya *(Dingil pimi)*. **25.** Araba yapıcısı *(dülgeri)*. **(26)** Araba tekerleği. **27.** Göbek. **28.** Ispit *(tekerlek parmağı)* **29.** Jant. **30.** Tekerlek çemberi *(Lâstik veya demir)*.

~ **nalı biçiminde (gibi)**, *dey.* At nalına benzer, kesik elips gibi.

~ **nalı kadar**, *dey.* Nişan, madalya, elmas plâka gibi göğüse takılan şeylerin pek büyük olanları hakkında alay yollu söylenir.

~ **nalı kemer**, *mim.* Sütunlar üzerine binen bölümü yarım çemberden büyük kemer. Arap mimarlığında görülen bir kemer biçimi.

~ **olur meydan olmaz, meydan olur at olmaz**, *dey.* Gerekli koşulların her zaman bir arada bulunmadığını ifade eder.

~ **oynatmak**, *dey.* § ❶ Hüner göstermek. [*Ing.* To show his dexterity; *Fr.* Montrer son habileté]. § ❷ Bildiği ve istediği gibi davranmak. [*Ing.* To make a horse prance, to show one's skill; *Fr.* Faire caracoler, fringuer un cheval].

~ **ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır**, *at.* Değerli bir at ölünce yeri boş kalır, yiğit ölünce arkasında bir hatıra bırakır. [*Ing.* Fame only is permanent *(The horse dies, the polo field remains; the hero dies, his fame remains)*].

~ **pazarı**, *tic.* At alınıp satılan yer. [*Ing.* Horse market; *Fr.* Marché aux chevaux].

~ **pazarında eşek osurtmuyoruz**, *dey.* Biri laf anlatırken karşısındaki önem verip dinlemezse, kendisine söylenen teklifsiz ve kaba bir uyarma sözü.

~ **sahibine göre kişner**, *at.* İdare edilen, idare edene göre davranır. [*Ing.* The horse's speed depends on his rider].

~ **salmak**, *dey. esk.* At sürerek saldırmak.

~ **seğirtimi**, *dey.* Atı koşturmak için gerekli zaman.

~ **sineği**, *zool.* ◘ **Sinek**.

~ **sineğigiller**, *zool.* Pupipar ikikanatlı böcekler familyası. Vücut yassıdır. Ağız parçaları uzun ve iki çenetli mahmuz biçiminde, hortumu koruyacak durumdadır. Daima dış asalaktırlar. Memelilerin ve kuşların kanını emerler. Cinsleri: **Geyiksineği** *(Lipoptera)*, **at sineği** *(Hippobosca)*, **koyun kenesi** *(Malophagus)*, **kuş sineği** *(Ornithomyia)*, **kırlangıç sineği**. *(Stenopteryx)*.

~ **solucanı**, *zool* ◘ **Solucan**.

~ **sülüğü**, *zool.* ◘ **Sülük**.

~ **sürmek**, *dey.* § ❶ Saldırmak. § ❷ Atı koşturmak. [*Ing.* To urge on a horse]

~ **takımı**, ◘ **Koşum**.

~ **tonu**, *esk.* ◘ **At donu**[2].

~ **uşağı**, *esk.* Konaklarda atlara bakan kimse, seyis yamağı. [*Ing.* Groom, horse boy, stable-boy; *Fr.* Palefrenier, valet d'écurie].

~ **vebası**, *vet.* ◘ Veba.

~ **yapılı**, *dey.* İriyarı, iri kemikli. [*Ing.* Powerfully built, big, huge].

~ **yarışı**, *sp.* At neslini ıslâh etmek ve at yetiştiriciliğini desteklemek amacıyle atların yarıştırılması. [*Ing.* Horse-race; *Fr.* Course de chevaux].

~ **yedi günde it yediği günde**, *at.* At asildir huyunu hemen belli etmez. Köpeğin ne mal olduğu hemen anlaşılır.

~ **yiğidin yoldaşıdır**, *at.* İyi at binicisine yardımcı olur. [*Ing.* The horse is the hero's companion].

~ **yelesi**, *vet.* Atın ense kısmında olan uzun, sert tüyler.

~ **yemi**, *trm.* At, eşek v.b. hayvanlara yedirilen tahıl. [*Ing.* Fodder; *Fr.* Fourrage].

At, § ❶ *kim.* Astat *(astatin)* elementinin sembolü. § ❷ *müz.* a **tempo**'nun kısaltması.

ata, i. < *Hitç. ede*, bilge. § ❶ *fels.* ve *sosy.* Dede veya büyük baba. Aşiret bünyesinde toplumlar ataların geleneğine dayanır. [*Osm.* Cet; *Ing.* Ancestor; *Fr.* Ancêtre]. § ❷ Baba: *Atasını tanımayan Allahını tanımaz* [*Ing.* Father; *Fr.* Père]. § ❸ Atatürk kelimesinin kısaltılmış şekli. ⊙ ~ **lara tapınma**, *fels.* ve *sosy.* Aşırî kavimlerin site halini alanlarında atalara üstün saygı. Animizm dininden doğan ve ata soyluluğu ailesi ile ilgili bir tapınma şekli olup, tipik örneği Roma'da görülür. [*Osm.* Cetlere ibadet; *Fr.* Culte des ancêtres]. ⊙ ~ **dan oğula geçmek**, *dey.* Babadan, dededen evlâtlara kalmak. ⊙ ~ **ya çekme**, ◘ **Atacılık**.

~ **(atalar) bucağı (yurdu)**, *dey.* Türklerin atalarının yaşadığı Orta Asya toprakları.

~ **buyruklu aile**, *fels.* ve *sosy.* Bütün hakların babaya ait olduğu aile tipi. Bu ailede doğan çocuğu tanımak veya reddetmek, kadını boşamak ve kovmak, kızlarını, oğullarını dilediği gibi evlendirmek, evlât edinmek, azat etmek, ölürken karısına ve çocuklarına vasi tayin etmek hakları hep babanındır. Babanın mutlak otoritesine dayanan aile olup, tipik örneği Roma'da ve eski İsrail'de görülür. [*Ing.* Patriarchal family; *Fr.* Famille patriarcale].

~ **buyrukluğu**, *sosy.* En eski şekli yalnız babanın ocaktaki mutlak otoritesine, ata soyluluğuna, atasoyu yerliliğine değil, aynı zamanda genel olarak erkeklerin siyasî üstünlüğüne ve bunun sonucu olarak kadının erkeğe tabi olmasına ve kamu hayatından dışarıda bırakılmasına dayanan toplum organlaşması tipi. *(Esk. İsrail, Roma aileleri gibi)*. [*Osm.* Pederşahîlik; *Ing.* Patriarchate, patriarchy; *Fr.* Patriarcat].

☆ *Eşanl.* **pederşahlık, ataerkliği**.

☆ *Karş.* **maderşahlık, anaerkliği**.

~ **dostu oğula mirastır**, *at.* Baba dostu evlâda en büyük yardımcı ve koruyucudur. [*Ing.* A father's friend is the best inheritance].

~ **erkliği**, *sosy.* ◘ **Ata buyrukluğu**.

~ **malı mal olmaz**, *at.* Herkes kendi alın teriyle kazanmalıdır. Baba malı insana kendi malı kadar zevk vermez.

~ *(atalar)* **sözü**, ◘ **Atasözü**.

~ **yadigârı**, *dey.* Ecdattan kalmış olan yadigâr niteliğindeki şeyler.

atabek, ◘ **Atabey** .

ata.bey, b.i. < *atabek, tar.* § ❶ Selçuklularda, şehzadelerin eğitimiyle görevli erkek eğitici. [*Ing.* Name formerly given to a prince's tutor, title given to various small rulers; *Fr.* Sous le règne des Séldjoucides, précepteur des princes du trône, qui était vizir ou gouverneur général plus ou moins indépendant d'une province]. § ❷ Devlet yönetiminde yetkisi olan naip.

☆ *Eşanl.* **lala**.

ata.buyruklu, b.s. *fels.* ve *sosy.* Soyda temeli babaya dayanan ve ailede çocukları baba klânına mal eden. *(Eski Roma aile tipi atabuyrukludur)*. [*Osm.* Pederşahî; *Ing.* Patriarchal; *Fr.* Patriarcal,-aux].

☆ *Eşanl.* **ataerkil**.

atacılık*,-ğı, i. *boy.* ve *fels.* Atalara çekme ve benzeme: (a) Bir türde bulunup da bir kaç kuşak boyunca görülmemiş olan bir veya birkaç karakterin *(niteliğin)* yavruda aniden ortaya çıkması; (b) Özel olarak, tıpta çocukların ataya çekmesi; (c) *mec.* Kalıtımsal içgüdü, soya özgü davranış. [*Osm.* Ceddaniye; *Ing.* Atavism; *Fr.* Atavisme].

☆ *Eşanl.* **atavizm**.

ataç, s. *biy.* (a) Atalardan gelen. [*Osm.* Ceddâni]. (b) Ata (atacılık) ile, cetle ilgili. [*Ing.* Atavistic, atavic; *Fr.* Atavique].

☆ *Yak anl.* **sülâleden gelen, soydan kalma, soydan geçme, irsî**.

☆ *Karş.* **sonradan alınan, edinsel, edindik**.

ata.erki*, b.i. *sosy.* Temel olarak babayı alan topluluk görüşü. [*Osm.* Pederşahîlik; *Ing.* Patriarchate, patriarchism; *Fr.* Patriarcat].

ata erkil, b.s. ◘ **Atabuyruklu**.

atak[1], s. < *atmak*. Düşüncesizce ve saygısızca ortaya *(ileri)* atılan. [*Osm.* Cüretkâr; *Ing.* Audacious; *Fr.* Audacieux,-euse].

☆ *Yak. anl.* **yeğni, cevvâl**.

☆ *Karş.* **çekingen, muhteriz**.

atak[2], i. *Fr. attaque.* § ❶ Saldırı, hücum. § ❷ *sp. (Boksta)* Boksörün hasmı karşısında yaptığı ileri hareket. [*Osm.* Hamle; *Ing.* Attack].

atakamit,-ti, i. *Fr. atacamite* < *atacama*, Kuzey Şili'de bir yer adı. *min.* Hidratlı bakır oksiklorür. Zümrüt yeşili rengindedir. Bakır elde etmek üzere işlenir. [*Ing.* Atacamite].

ataklık,-ğı, i. Atak olanın hali veya atakça iş. [*Osm.* Cüret; *ing.* Rash, bold, venturous; *Fr.* Audace, imprudence, hardiesse].

ataksi, i. *Fr. ataxie* < *Yun. a*, -sız + *taksis*, düzenleme. *tıp.* Düzensiz hareket. İsteğimize bağlı hareketlerde kas gücünün birlik ve bütünlüğüne karşıt olarak beliren düzensizlik. [*Ing.* Ataxia]. ⊙ **sinir-damar ~ si**, *tıp.* Sinir bozuklukları ile damar bozukluklarının birlikte bulunduğu hastalıklı durum. [*Ing.* Ataxy].

atakso-adinami, i. *Fr. ataxo-adynamie. tıp.* Ataksi ve adinami özelliklerini bir arada taşıyan hastalıklar için kullanılır. [*ing.* Ataxo-adynamy].

ataktik, s. *Fr. atactique* < *Yun a,* -sız + *taktos,* düzenli. *kim.* Zincirleme yapıda bir yüksek polimerin niteliği. Çeşitli halkaları uzayda gelişigüzel yönlenmiştir. [*Ing.* Atactic].

atalet,-ti /atälet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❷ Tembellik. [*ing.* Laziness; *Fr.* Paresse]. § ❷ İşsizlik durumu, işsiz kalma, işlemezlik, hareketsizlik. [*Ing.* Work stoppage; *Fr.* Chômage]. § ❸ *fiz.* Ağırlığı olan cisimlerin, dengelerinin bozulmasını güçleştiren bir büyüklük. Hareketsiz bir cismi sabit olarak tutan veya harekette bulunan bir cismin hareketini koruyan fiziksel bir kanun.

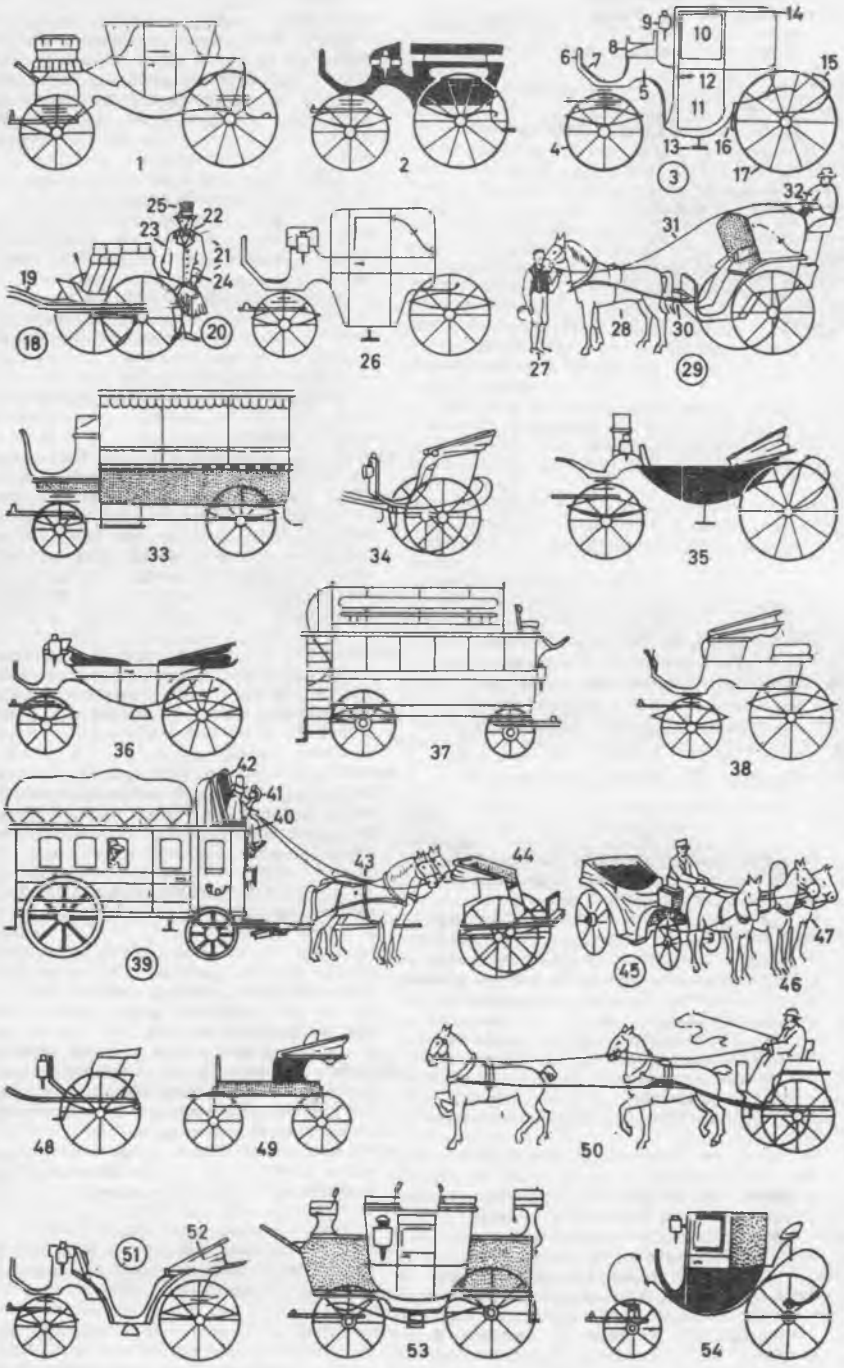

DUDEN'den

ŞEKİL: 24. — **AT ARABALARI. 1.** Berlin. **2.** Vagonet. **(3)** Kupa arabası. **4.** Ön tekerlek. **5.** Araba gövdesi. **6.** Çamurluk. **7.** Ayaklık *(Basamak tahtası).* **8.** Arabacı oturağı *(yeri).* **9.** Fener. **10.** Araba camı *(penceresi).* **11.** Kapı. **12.** Kapı kolu. **13.** Ayaklık *(Basamak tahtası).* **14.** Sabit tavan. **15.** Yay *(Makas yayı).* **16.** Fren. **17.** Arka tekerlek. **(18)** Tek atlı iki tekerlekli av arabası. **19.** Dingil. **(20)** Uşak. **21.** Uşak üniforması. **22.** Sırmalı yaka. **23.** Sırmalı ceket. **24.** Sırmalı kol. **25.** Silindir şapka. **26.** Kira arabası. **27.** Seyis. **28.** Fayton beygiri. **(29).** Arabacısı arkada oturan iki tekerlekli araba. **30.** Dingiller. **31.** Dizginler. **32.** Arabacı. **33.** Üstü örtülü gezinti arabası. **34.** İki tekerlekli ve tek atlı hafif araba **35.** Baruş. **36.** Lando. **37.** Yolcu arabası. **38.** Fayton. **(39).** Posta arabası. **40.** Posta arabacısı. **41.** Arabacı kornosu. **42.** Körük *(örtü).* **43.** Posta beygirleri. **44.** Tilburi. **(45).** Troika. **46.** En öne koşulmuş at. **47.** Tekerleğe yakın koşulmuş at. **48.** İngiliz bugisi. **49.** Amerikan bugisi. **50.** Tandem *(Birbiri ardına koşulmuş atlı araba).* **(51).** Viktorya. **52.** Körük. **53.** Posta arabası. **54.** Örtülü *(Kapalı)* şez.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **miskinlik, üşenç, üşengenlik,** § ❷ **çalışmazlık, işsiz kalma,** § ❸ **süredurum.**

☆ *Karş.* § ❶ **çalışkanlık,** § ❷ **işleme, faaliyet, çalışma, hareket, çalışırlık.**

atalık,-ğı, i. § ❶ Babalık. [*Ing.* Fatherhood, paternity, a fatherly act]. § ❷ *esk.* Vasiy, devlet naibi. [*ing.* Guardian, tutor, elderly man].

atan, i. *sp. (Tenis'de ve ping-pong'da).* Başlama vuruşunu yapan oyuncu. [*Ing.* Server; *Fr.* Serveur].

☆ *Eşanl.* **servis yapan.**

— ilerde, *sp. (Tenis'de)* Sayılar berabere iken başlama atışını yapan oyuncunun ilk sayıyı kazanması durumu. [*Ing.* Advantage to server; *Fr.* Avantage au serveur.].

atamak*(-i,-e), f. *neol.* < *at.* Birini bir işe vermek. [*Osm.* Tayin etmek; *Ing.* To appoint; *Fr.* Nommer (à une fonction)].

☆ *Eşanl* **nasbetmek.**

atanma*, i. § ❶ Bir kimsenin, bir işte görevli kılınması, bir göreve verilme: *Müdürlüğe atanması gün meselesidir.* [*Osm.* Tayin; *Ing.* Appointment, nomination; *Fr.* Nomination]. § ❷ *huk.* Yetkili kamu organlarınca bir kişinin veya kişilerin memur kadrosuna alınması veya onlara belli bir memuriyet makamının görev ve yetkilerinin verilmesi amacıyle yapılan idarî işlem. [*Osm.* Tasarruf, tayin].

atanmak(-e), nsz. f. Atanmak işine konu olmak. [*Ing.* To be appointed; *Fr.* Être nommé,-ée].

ataraksi(ya) /atarak:si/ i. *Yun. a,* -sız + *taraksis,* heyecan, karışıklık > *ataraksia.* § ❶ *fels.* Hiç bir heyecan veya zihin etkisiyle uyarılmayan ruh dinginliği, acıya olduğu kadar kıvanca karşı da ilgisizlik. **Epikür**'ün ahlâk sisteminde tanrıların haz ve elem üstünde olan ilgisizliğini örnek edinerek bilgeliğe ulaşmak isteyen görüş: *Mutluluk ataraksiya ile sağlanır.* [*Osm.* Sükûn ve huzur; *Ing.* Ataraxia]. § ❷ *tıp.* Tepki yokluğu yüzünden meydana gelen durgunluk hali. ◉ **cinsel —,** İktidarsızlık.

☆ *Eşanl.* **ilgisizlik, duygusuzluk durumu.**

ataraktik,-ği, i. *tıp.* Ataraksiya sağlayan ilâçlar. [*Ing.* Ataractic; *Fr.* Ataractique].

atar.damar*, b.i. *anat., biy.* ve *zool.* Kalbin sistolik kasılmasıyle karıncıklarındaki kanı bütün vücuda taşıyan zar ve kastan yapılan borulara verilen ad. [*Osm.* Şiryan; *Lat. Arteria; Ing.* Artery; *Fr.* Artère]. ☆ *Eşanl.* **arter.** ◉ **akciğer — ı,** *anat.* Sağ karıncığın toplardamar kanını akciğerlere ileten atardamar. [*Lat. Truncus pulmonalis; Ing.* Pulmonary artery; *Fr.* Artère pulmonaire]. ◉ **ana —,** *anat.* ve *zool.* Kanı vücuda taşımak üzere kalbten çıkıp akciğerden başka, vücudun her yanına dal salan ve iki kalça atardamarlarına ayrılarak sona eren büyük atardamar. [*Ing.* Aorta; *Fr.* Aorte]. ☆ *Eşanl.* **aort.** ◉ **ana karotis — ı,** *anat.* ◘ **Şahdamar:** ◉ **besleyici —,** *anat.* Uzun kemikleri besleyen atardamarlara verilen ad. [*Lat. Aorta; Ing.* Aorta; *Fr.* Aorte]. ◉ **beyin zarı küçük — ı,** *anat.* Üstçene alt atardamarının küçük bir kolu. Damağa ve kanatsı kaslara dal verdikten sonra oval delikten kafatasına girer, sert zarla *Gasser* sinir düğümüne dağılır. [*Lat. A. cerebri minor*]. ◉ **beyin zarı orta — ı,** *anat.* Üstçene alt atardamarının bir kolu. Küçük yuvarlak delikten kafatasına girer, kafatası boşluğunun yarı çeperinde dallara ayrılarak kemiklere ve sertzara kan götürür. [*Lat. A. cerebri media*]. ◉ **boyun — ları,** *anat.* Boyuna yayılan atardamarlar olup bunların hepsi köprücükaltı atardamarından çıkar. Üç tanedir: **Derin, Çıkan ve Yüzeysel enine boyun atardamarları.** [*Lat. A. jugularis; Ing.* Jugular arteries; *Fr.* Artères jugulaires. ◉ **böbrek — ları,** *anat.* Biri sağ, biri sol olmak üzere iki tane olup aorttan çıkar, böbreklere kan götürürler. [*Lat. A. renalis; Ing.* Renal arteries; *Fr.* Artères renales]. ◉ **burun — ı,** *anat.* Göz atardamarının uç dalı olup burnun dış kenarında göz-burun kanalı içersinde yüz atardamarı ile birleşir. [*Lat. A. nasalis; Ing.* Nasal artery; *Fr.* Artère nasale]. ◉ **büyük —,** *anat.* ◘ **Aort.** ◉ **dalak — ı,** *anat.* Bağırsak atardamarının bir dalı; çıktığı yerden itibaren pankreasın üst kenarını takip ede-

rek dalağa doğru yönelir. ◉ **damak ~ ları,** ***anat.*** Biri yüz atardamarından ötekisi üstçene atardamarından çıkan ve damağı besleyen iki küçük atardamara verilen ad. ◉ **dizardı ~ ı,** *anat. Hiatus adductorius* denilen *Hunter* **kanalı**nın alt deliğinden *arcus tendineus masolei*'ye kadar devam ederek buradan sonra iki uç dala ayrılan **Tibyal ön atardamar** *(A. tibialis anterior)* ve **Tibyal arka atardamar** *(A.* tibialis *posterior)*] atardamar. [***Lat.*** *A. poplitea;* ***Ing.*** Popliteal artery; ***Fr.*** Artère popliteale]. ◉ **hipogastrik ~,** *anat.* ◘ **Kalça iç atardamarı.** ◉ **kalça dış ~ ı,** *anat.* Sakro-iliak eklem *(Articulus sacroilicus)* hizasında *Poupart* bağının *(lig.inguinale)* ortasına kadar uzanan ve bundan sonra **uyluk atardamarı** (A. *Femoralis)* adını alan atardamar. [***Lat.*** *A. ilica externa:* ***Ing.*** External iliac artery; ***Fr.*** Artère iliaque extérne]. ◉ **kalça iç ~ ı,** *anat. A. ilica communis*'in iki uç dalından biri olup ortalama 4 sm. uzunlukta, beşinci bel omuru ile sakrum arasındaki *Discus intervertebralis*'in yanlarından başlayarak pelvis içine, *V. ilica interna*'nın önünde olarak inen ve büyük siyatik çentik *(Incisura ischiadica major)* hizasında sonlanan atardamar. [***Lat.*** *A. ilica interna = A. hypogastrica* ***Ing.*** Iliac (hypogastric) artery; ***Fr.*** Artère iliaque, artère hypogastrique]. ☆ *Eşanl.* **hipogastrik atardamar** ◉ **kol ~ ı,** *anat.* Kolun ve dirseğin ön bölgesinde bulunan, büyük pektoral kasın alt kenarından dirsek büklümüne kadar uzanarak burada **radiyal atardamar** *(A. radialis)* ve **ulnar atardamar** *(A. ulnaris)* adı ile iki uçkola ayrılan atarda-

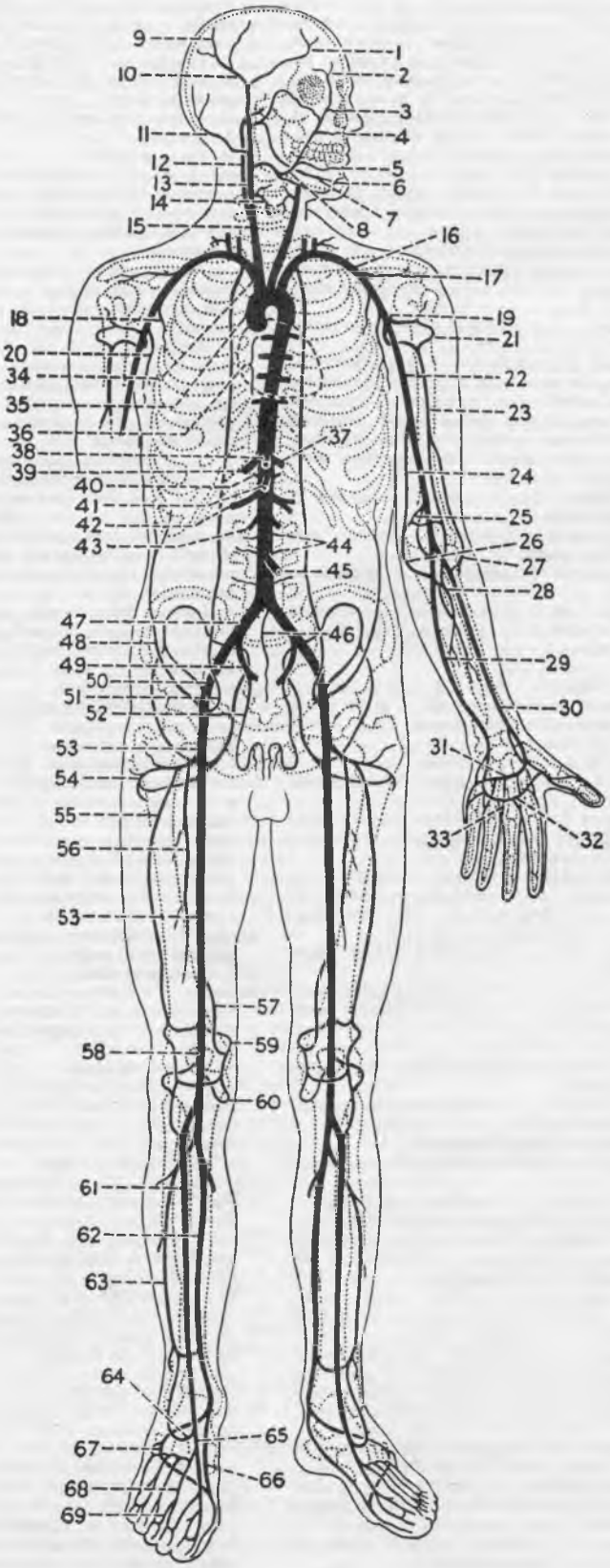

ŞEKİL: 25. — **ATARDAMARLAR**

1. Şakak yüzeysel atardamarın alın dalı.
2. Gökçukuru üstü atardamarı
3. Burun dışyan »
4. Dudak üst »
5. Dudak alt »
6. Çeneucualtı »
7. Çeneucu »
8. Yüz »
9. Şakak yüzeysel atardamarın çepersel dalı
10. Şakak yüzeysel atardamarı
11. Artkafa »
12. Karotis iç »
13. Karotis dış »
14. Tiroid *(Kalkansı)* üst »
15. Karotis ana »
16. Köprücükaltı »
17. Omuzucu *(akromyon)* göğüs atardamarı
18. Göğüs dışyan atardamarı
19. Koltukaltı »
20. Kürek »
21. Kol kıvrık »
22. Kol »
23. Kol derin »
24. Dirsek yan »
25. Makara *(troklea)* üstü »
26. Dirsek dönek »
27. Önkol »
28. Kemikleraası »
29. Dirsek »
30. Önkol »
31. Aya derin kavsi »
32. Aya yüzeysel kavsi »
33. Aya kemikleraası »
34. Adsız atardamar »
35. Aort »
36. Kaburgalararası »
37. Mide »
38. Dalak »
39. Karaciğer »
40. Böbreküstü »
41. Karın zarı *(Periton)* »
42. Böbrek »
43. Testis »
44. Bel »
45. Karın zarı *(Periton)* alt atardamarı
46. Kuyurksokumu orta atardamarı
47. Kalça ana »
48. Kalça derin kıvrık »
49. Kalça iç »
50. Kalca dış »
51. Üstkarın alt »
52. Edep alt »
53. Uyluk »
54. Uyluk kıvrık »
55. Uyluk atardamarının inen dalı
56. Uyluk derin »
57. Diz inen »
58. Dizardı »
59. Diz içyan-üst »
60. Diz içyan-alt »
61. Kaval ön »
62. Kaval arka »
63. Perona »
64. Ayak bileği dışyan »
65. Ayak sırt »
66. Aya içyan »
67. Aya dışyan »
68. Ayak tarağı sırt »
69. El ve ayak parmağı »

mar. [*Lat. A. brachialis: ing.* Brachial artery; *Fr.* Artère brachiale]. ◉ **koltuk ~ı,** *anat.* Köprücükaltı atardamarının klavikula altından geçtikten sonra aldığı ad. Bu atardamar *M. pectoralis major*'un alt kenarına kadar ilerler ve ondan sonra **kol atardamarı** *(A. brachialis)* olarak uzanır. [*Lat.* A. axillaris: *ing.* Axillary artery; *Fr.* Artère axillaire]. ◉ **radiyal ~,** *anat.* Kol atardamarının uç kolu olup dirsek büklümü hizasında başlar, önce kolun önünde, sonra bilek sırtında, daha sonra elayasına gelerek ulnar atardamarın *(A. ulnaris)* aya derin dalı *(ramus volaris profundus)* ile birleşir ve aya derin yayını *(Arcus volaris profundus)* yaparak sonlanır. Bu arter hekimlerin nabız atardamarıdır. [*Lat. A. Radialis; Ing.* Radial artery; *Fr.* Artere radiale]. ◉ **sağ akciğer ~ı,** *anat.* Sol akciğer atardamarından daha uzun *(5 sm.)*, daha büyük olup sağ atrium üzerinde enine ilerleyen atardamar. [*Lat. A. pulmonalis dextra; Ing.* Right pulmonary artery; *Fr.* Artère pulmonaire droite]. ◉ **sol akciğer ~ı,** *anat.* Sol atrium üzerinde aort kemerinin yatay bulümünün solunda, arkaya, sola ve yukarıya doğrultuda olarak ilerleyen, 3 sm. uzunluğunda olan atardamar. [*Lat. A., pulmonalis sinistra; Ing.* Left pulmonary artery; *Fr.* Artère pulmonaire gauche]. ◉ **tibiyal arka ~,** *anat. A. poplitea*'nın uçdallarından biridir. *Arcus tendineus m. solei*'den başlayarak bacağın arka lobunda yukarıdan aşağı ilerler ve iç malleol hizasında iki uçdalını *(A. plantaris tibialis* ve *A. plantaris fibularis)* verir. [*Lat. A. tibialis posterior; Ing.* Posterior tibial artery; *Fr.* Artere tibiale postérieure]. ◉ **tibiyal ön ~,** *anat. A. poplitea*'nın uçdallarından biri olup aşağı ve öne giderek *membrana interossea cruris*'in üstteki aralığından geçtikten sonra *regio cruris anterior*'a giren ve burada kemiklerarası zarının önünde olarak *lig. crusiforme*'ye kadar ilerleyerek ayak sırtı atardamarı adını alan atardamar. [*Lat. A. tibialis anterior; Ing.* Anterior tibial artery; *Fr.* Artère tibiale antérieure]. ◉ **ulnar ~,** *anat.* Dirsek büklümünden el ayasına kadar uzanan atardamar. [*Lat. A. ulnaris; Ing.* Ulnar artery; *Fr.* Artère ulnaire]. ◉ **uyluk ~ı,** *anat.* Kalça dış atardamarından sonra gelen atardamar olup kasıktaki *lig. inguinale*'den başlayarak *hiatus tendineus adductorius*'a kadar uzanır. [*Lat. A. femoralis; Ing.* Femoral artery; *Fr.* Artère fémorale] ◉ ◘ *ŞEKİL: 25* — **ATARDAMARLAR.**

~ ameliyatı, *tıp.* Bir atardamarın kesilmesi. (Bugünkü durumda atardamar ameliyatı, çoğu zaman kan pıhtısını çıkarmak için yapılır. [*Ing.* Arteriotomy; *Fr.* Artériotomie]. ☆ *Eşanl.* **arteriyotomi.**

~ bilimi, *anat.,* Anatominin atardamarları inceleyen dalı. [*Ing.* Arteriology; *Fr.* Artériologie].

☆ *Eşanl.* **arteriyoloji.**

~ hastalığı, *tıp.* Atardamar gömleklerinin iltihaplanması veya bozulması. [*Ing.* Arteriopathy; *Fr.* Artériopathie].

~ kanalı, *anat.* Dölütte akciğer atardamarı ile aortu birleştiren kanal. *(Doğumdan sonra bu kanal tıkanır ve ipliksi bir kordon halini alır).* [*Lat. Ductus arteriosus; Ing.* Arterial duct; *Fr.* Canal artériel].

~ kireçlenmesi, *tıp.* Aterom sırasında atardamar çeperinde kireç birikmesi. [*Ing.* Arterial calcinosis; *Fr.* Calcinose artériel].

atarca (yıldız), i. Yaptıkları radyo ışınımının şiddetinde kalb atışına benzer değişmeler görülen radyo kaynaklarına verilen ad. Atış aralıkları yani dönümleri 0,25 ile 1,34 saniye arasında olup, bu dönümlerden kimisi birkaç milyon yıl değişmez kalacak kadar kararlıdır. [*Ing.* Pulsar].

atar.damarcık,-ğı, b.i. *anat.* Küçük atardamar. [*Ing.* Arteriole; *Fr.* Artériole].

ataş, i. *Fr. attache.* Kâğıtları bir arada tutmak için yapılmış madenî çengel.

atasağun, i. *esk.* Doktor, hekim.

ata.sözü, b.i. *fels.* Çeşitli ve uzun denemeler ve gözlemler sonucunda özetlenerek ifade edilmiş ve kuşaktan kuşağa geçerek halka mal olmuş *«öğüt»* veya *«gerçek».* Halk bilgeliği ve töresinin temelini teşkil eder. [*Osm.* Darb-ı mesel; *Ing.* Proverb; *Fr.* Proverbe]. ☆ *Eşanl.* **atalar sözü.**

ataşe, i. *Fr. attaché* < *Alm. siy.* Bir elçiliğe bağlı uzman, elçilik uzmanı: *Askerlik ataşesi. Basın ataşesi. Deniz Ticaret ataşesi.* [*Ing.* Attaché]. ◉ **askeri ~, *ask.*** ve *siy.* Barış zamanında, elçiliğin askerî danışmanı. Diplomatik ilişkilere göre, kendi silâhlı kuvvetlerini temsil etmek üzere yabancı ülkelere gönderilen kara, hava ve deniz subaylarına verilen ad. Savaş zamanında, müttefik ülkede harekâtı takip ve her türlü bağlantıyı kurmakla *(birlik, haber, malzeme, gıda yardımı v.b.)* görevlidir. [*Ing.* Military attaché; *Fr.* Attaché-militaire]. ☆ *Eşanl.* **ataşemiliter.** ◉ **basın ~ si,** Basın, filim, radyo, televizyon organları, haber alma dalında uzmanlaşan ve halkla ilişkiler alanında danışmanlık yapan görevli. ◉ **kültür ~ si,** *eğt.* Görevli bulunduğu ülkeyle kendi ülkesi arasında entellektüel bağlar kuran veya varolan bu bağları sağlamlaştıran görevli. [*Ing.* Cultural attache; *Fr.* Attaché culturel. ◉ **ticaret ~ si,** *ikt.,* Bulunduğu ülkeyle kendi ülkesi arasında ticarî meseleleri inceleyen, değişim sorunları hakkında öğütler veren, ticarî anlaşmalar hazırlayan ve kendi ülkesinin iktisadî menfaatini koruyan görevli. [*Ing.* Commercial attaché; *Fr.* Attaché commerciale].

ataşelik,-ği, i. *siy.* Ataşenin görevi veya makamı.

ataşman, i. *Fr. attachement.* § ❶ Yardımcı donanım. Bir araç, makine veya cihaz üzerine monte edilmiş olan ve böyle bir araç, makine veya cihazın fonksiyonunu arttırmak için kullanılan tamamlayıcı *(veya ek)* cihaz. § ❷ Bağlantı, tesbit. § ❸ Mekanizma, tertibat. [*Ing.* Attachment].

ataşe.kültürel, b.i. *Fr. attaché culturel.* ◘ **Kültürataşesi .**

ataşe.militer, b.i. *Fr. attaché - militaire, ask.* ◘ **Askerî ataşe.**

ataşe.naval, b.i. *Fr. attaché naval.* ◘ **Deniz ataşesi .**

Atatürkçü, İ. ve s. *fels.* Atatürkçülüğe inanmış olan, Atatürkçülük yolunda olan *(kimse)* [*Ing.* Kemalist; *Fr.* Kemaliste].

Atatürkçülük,-ğü, i. *fels.* § ❶ Atatürk'ün açtığı devrim ve kalkınma yolu. § ❷ Bu yolda yürümenin gerektiğine inanış. [*Ing.* Kemalism; *Fr.* Kemalisme].

atavik, i. *Fr. atavique.* ◘ **Ataç**

atavizm, i. *Fr. atavisme* < *Lat. fels.* ◘ **Atacılık.**

atçı, İ. § ❶ Soy at yetiştiricisi. § ❷ At bakıcısı. [*Ing.* Horse-breaker; *Fr.* Dompteur, dresseur *(de chevaux)*].

atçılık,-ğı, i. Atlarla uğraşma, soy atlarla yapılan koşular ve at sergisi gibi işler veya bu yolda gösterilen çalışma. [*Ing.* Horse-breaking; *Fr.* Domptage, dressage].

ate, i. *Fr. athée* < *Yun. atheos. fels.* ◘ **Tanrıtanımaz.**

atebe, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *esk.* Eşik, basamak. *mim.* Halep evlerinde etrafı kapalı ve zemini taş döşeli sofa, katlardan bir iki basamak daha aşağı olup, çoğunlukla orta yerinde bir havuz bulunur. [*Ing.* Threshold, step, stair].

ateh, i. *Osm.* < *Ar. tıp. esk.* Yaşlılık bunaklığı, bunama.

~ getirmek, *dey.* Bunamak.

ateizm, i. *Fr. athéisme* < *Yun.* ◘ **Tanrıtanımazlık.**

atelye /atel:ye/, i. *Fr. atelier.* § ❶ Zanaatkârların veya sanatçıların çalışma yeri. Ressam, mimar ve heykeltraşların eserlerini yapmak için çalıştıkları iş odası. § ❷ Bir sanatçının bütün öğrencilerinin topu. [*Ing.* Workshop, factory studio]. ◉ **cer ~ si,** *demir.* ◘ **Cer.** ◉ **cilt ~ si,** *matb.* ◘ **Cilt.**

☆ *Eşanl.* **işlik, işyeri.**

~ başı, *res.* ve *heyk.* Bir resim ve heykel atelyesinde öğrencilerin verdikleri parayı top lamak ve atelyenin işlerinin idaresine bakmak üzere aralarında seçilmiş öğrenci. [*ing.* [*Ing.* Treasurer; *Fr.* Massier,-iere].

~ işi, *res.* Bir zanaatkârın tek başına çalışarak yalnız kendi elinden çıkmayan ve atelyesine mensup diğer öğrenci ve çıraklarının da yardımıyle vücuda gelip o üstadın gösterdiği yoldan ve verdiği krokî, eskiz ve poşatlardan işlenilmek suretiyle yapılan eserler. [*Fr.* Travail d'atelier].

~ ışığı, *res.* Bir tabloyu veya modeli en iyi surette aydınlatacak vaziyet ve şekilde kuzey tarafına ve tepeye açılmış geniş atelye pencerelerinden gelen ışık. [*Fr.* Jour d'atelier].

~ resmi, *ağ. iş.* Bir işin ayrıntılarını gösteren ve atelyede yapım sırasında kullanılan 1/1 ölçüdeki teknik resim. [*Fr.* Plan].

atelektazi, i. *Fr. atelectasie* < *Yun. ateles,* eksik + *ektasis,* genişleme. *tıp.* Genişleme noksanlığı veya yokluğu. Akciğerlerin bir kısmının kollapsı. [*ing.* Atelectasis].

atematik, s. ve i. *Fr. athématique. dilb.* Sonek veya çekim ekinin tematik bir ünlüye baş vurulmadan doğrudan doğruya köke bağlandığı bir kelime için kullanılır. *Örnek: Türkçe git-ti, kent-li, sav-cı v.b. Latince lego'nun ortaçı lec-tum v.b. atematiktir.* [*Ing.* Athematic].

☆ *Karş.* **tematik.**

atenüasyon, i. *Fr. attenuation.* § ❶ Parazitik bakteriler ve mantarların kültür içinde zayıflaması. § ❷ *fiz.* Zayıflama; bir elektrik sinyalinin azalması, şiddetinin düşüşü. [*Ing.* Attenuation].

~ düzeltmesi, *rad.* Transmisyon hatlarında olduğu gibi, değişen atenüasyonu düzeltmek için şebekelerin kullanılması. [*ing.* Attenuation compensation].

~ eşitleyicisi, § ❷ *rad.* Bir hat veya devrenin toplam zayıflamasını, transmisyon yapılan frekans sahası içindeki bütün frekanslar için eşit kılan bir cihaz. § ❷ Zayıflama eşitleyicisi. Bir sistemdeki genlik distorsiyonu denklemek için yapılmış eşitleyici. [*Ing.* Attenuation equalizer].

~ faktörü, *rad.* Zayıflama faktörü. Bir transmisyon hattı veya şebekesinde giriş akımının çıkış akımına oranı. Radyasyon malzeme tabakasından geçerken gelen radyasyon şiddetinin, radyasyon bu tabakadan geçtikten sonraki radyasyon şiddetine oranı. [*ing.* Attenuation factor].

~ frekans distorsiyonu, *elektr.* Bir dalganın farklı frekans bileşenlerinin bağıl *(relatif)* büyüklüklerinin değişik olduğu bir dalga distorsiyonu şekli. [*Ing.* Attenuation - frequency distortion].

~ katsayısı, *fiz.* Birim kalınlıktaki bir malzeme içinden geçerken bir ışık hüzmesinin sapma veya soğurma suretiyle uğradığı kayıp. [*Ing.* Attenuation coefficient].

~ şebekesi, *elek.* Bilinen bir kayıp ithal etmek veya empedans düzeyini yansıma olmaksızın düşürmek için bir devreye dahil edilen genellikle empedans elemanlarından ibaret devre elemanlarının düzenlendiği şekil [*Ing.* Attenuation network].

atenyum, i. *Fr. athénium. kim.* ◘ **Aynştaynyum.**

aterfon, i. *Fr. aterphone. inş.* Paslanmaz çelik çerçeve içine, aralarında kuru hava tabakası bırakılarak yerleştirilmiş çift cam.

aterman, s. *Fr. athermane* < *Yun. a,* -sız + *thermos,* ısı. *fiz.* Kızılaltı ışınları geçirmeyen cisimler için kullanılır. [*Ing.* Athermanous].

aterom, i. *Fr. atherome* < *Yun, athera,* bulamaç. *tıp.* Yer yer kolesterin ve kireç birikmesine sebep olan atardamar iç gömleği soysuzlaşması: *Atardamar ateromu.* [*Ing.* Atheroma].

☆ *Eşanl.* **gümüş balığı.**

ateş /ateş/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *kim.* Kömür, odun ve benzeri maddelerin yanarak çıkardıkları ısı ve ışık: *Uygarlık ateşten doğmuştur.* [*Osm.* Nâr; *Ing.* Fire; *Fr.* Feu]. ☆ *Eşanl.* od. § ❷ Ateş almış olan cisim. § ❸ Patlayıcı silâhların atılması: *Top ateşi uzun süre devam etti.* § ❹ Vücut sıcaklığının olağandan yüksek olması: *Hastanın ateşi düştü.* [*Ing.* Fever; *Fr.* Fièvre]. § ❺ Isıtma ve pişirme için kullanılan yer veya araç, ocak: *Yemeği ateşten indirdin mi?* § ❻ Sigara yakmak için kullanılan araç: *Sigarama ateş tutar mısınız?* § ❼ Yangın: *Dün geceki ateş ortalığı kasıp kavurdu.* [*Ing.* Fire; *Fr.* Feu] § ❽ Şiddet: *Onu bir aşk ateşidir sardı.* § ❾ Aşk: *Ateşi.göynüme bir kere girdi.* [*Ing.* Love; *Fr.* Amour]. § ❿ Tehlike, felâket: *Kendinizi ateşe atıyorsunuz, dikkat.* [*Ing.* Danger; *Fr.* Dangé]. § ⓫ Kırmızı renk, pembelik: *Yanaklarının ateşi gitmiş.* [*Ing.* Rosiness; *Fr.* Rougeur]. § ⓬ *mec.*

Hararet, coşkunluk hali: *O, bir zamanlar pek coşkundu, sonra sonra ateşini kaybetti..* § ⓭ s. Yakıcı: *Ateş bakışlarını bana doğru çevirdi.* § ⓮ Yakan, acı veren: *Sanki kalbime ateşten bir hançer saplanmıştı.* § ⓯ Kırmızı, alev renginde: *Ateş dudakları yarı açıktı.* [*ing.* Red; *Fr.* Rouge]. ⊙ **~ e atmak,** *dey.* Bile bile tehlikeli bir işe girişmek [*ing.* To throw into the fire, to sacrifice *(blindly); Fr.* Jeter au feu] ⊙ **~ e atılmak,** *dey.* ◘ **Ateşe atmak.** ⊙ **~ e atmak,** *dey.* Bilebile sonu kötü olacak bir işe girişmek. [*ing.* To throw oneself into the fire, to risk one's life blindly]. ⊙ **~ e dayanıklı,** *fiz.* Bu terim levha veya yapı elemanlarına uygulandığı takdirde aynı maksat için kullanılan alüminyum alaşımı kadar veya daha fazla sıcaklığa dayanıklı demektir. Bu terim sıvı sevkeden borular, rakorlar *(bağlantılar)* ve motor kumandalarına uygulandığı takdirde kendisinden istenilen görevi belirli yerdeki sıcaklık şartları ve diğer etkiler altında yapabilir demektir. [*ing.* Fire-resistant; *Fr.* Resistant au feu]. ⊙ **~ e kesmek,** *dey.* Yakmak, mahvetmek. ⊙ **~e** *(yangına)* **körükle** *(körekle)* **gitmek,** *dey.* Bir çatışmayı yatıştıracak yerde şiddetlendirecek şekilde davranmak. ⊙ **~ e tapınma,** *fels.* Başlıca tipini eski Iran'da Zend-Avesta dininde görürüz. Fakat Hint'de agna ve başka dinlerde de ateşin kutsallığı inançları görülmektedir. [*Osm.* Ateşperestlik]. ⊙ **~ e tutmak (göstermek),** *dey.* § ❶ Ateşli bir silâhla herhangi bir şeye kurşun atmak, aralıksız mermi atmak. [*ing.* To subject to a volley of bullets; *Fr.* Ouvrir le feu]. § ❷ Biraz ısıtmak. [*ing.* To heat slightly by holding to the fire; *Fr.* Chauffer]. ⊙ **~ e vermek,** *dey.* § ❶ Ateşlemek, yangın çıkartmak, yakmak, kundak sokmak, tutuşturmak. [*ing.* To set on fire; *Fr.* Mettre le feu]. § ❷ Aşırı telâşa düşürmek. § ❸ Savaş, kargaşa gibi nedenlerle bir ülkeyi sıkıntı ve yıkıma uğratmak, harap etmek, karışıklık çıkartmak. [*ing.* To play havoc with]. ⊙ **~ e vurmak** *dey.* Bir yemeği pişirmek üzere ocağa koymak. [*ing.* To set on fire, to burn up]. ⊙ **~ e vursan, duman vermez,** *dey.* Çok cimri, eli sıkı; § ❹ Hiç bir işe yaramaz. ⊙ **~e yakmak,** *dey.* Tutuşturmak, âşık etmek. [*ing.* To light a fire]. ⊙ **~ e yanmak,** *dey.* Mahvolmak, zarara uğramak. [*ing.* fortune]. ⊙ **~ e yürümek,** *dey.* Bile bile ölüme gitmek, cesurca davranmak. ⊙ **~ i başına vurmak,** *dey.* Coşmak, sinirlenmek. ⊙ **~ i düşmek.** *(hasta hk.)* Ateşi geçmek veya azalmak. [*Ing.* To fall into danger, ta get hustled]. ⊙ **~ i körüklemek,** *dey.* Işi kızıştırmak, kavgayı şiddetlendirmek. ⊙ **~ i sönmek (soğumak)** *dey.* Eski hararet, şiddeti kalmamak. ⊙ **~ i uyandırmak,** *dey.* Sönmek üzere olan bir ateşi canlandırmak. [*ing.* To make a fire burn up]. ⊙ **~ in ağzına atılmak,** *dey.* Kendini bir tehlikeye atmak. ⊙ **~ ine yanmak,** *dey.* Herhangi bir şeye tutku derecesinde bağlanmak, onun sıkıntı ve eziyetini çekmek. [*Ing.* To suffer because of someone else]. ⊙ **~ le barut bir arada olmaz,** *dey.* Biri kız, biri erkek toy iki gencin bir arada yalnız bulunmasındaki tehlikeyi işaret etmek için söylenir. [*Ing.* It is dangerous to leave young people together]. ⊙ **~ le oynamak,** *dey.* Tehlikeli bir işe girişmek. [*Ing.* To play with fire; *Fr.* Jouer avec le feu]. ⊙ **~ ten gömlek,** *dey.* Dayanılmaz güç ve sıkıntılı durum. [*Ing.* Ordeal]. ⊙ **~ ten indirmek,** *dey.* Yemeği ocaktan almak. ⊙ **açık ~,** *ask.* ◘ **Açık²**. ⊙ **beyaz ~,** *kim.* ◘ **Beyaz.** ⊙ **borda ~ i,** *den.* ◘ **Borda.** ⊙ **büyüme ~ i,** *tıp.* ◘ **Büyüme.** ⊙ **cephe ~ i,** *ask.* ◘ **Cephe. çapraz ~,** *ask.* ve *mec.* ◘ **Çapraz ¹.** ⊙ **iki (çifte) ~ arasında kalmak,** *dey.* İçinden çıkılması zor bir duruma düşmek.

~ açmak, *dey.* Ateşli silâhla mermi atmaya başlamak. [*Ing.* To open fire on; Fr. Ouvrir le feu].

~ alanı, *ask.* Silâh mermilerinin erişebileceği yerler. [*In.* Firing zone].

~ alır gibi (ateş almaya gelmiş gibi), *dey.* Çabukluk, acele olan bir şeyi ifade ederken kullanılır.

~ almak, *dey.* § ❶ Tutuşmak, yanmaya başlamak. § ❷ *(ateşli silâh)* Patlamak. [*ing.* To catch fire, to take fire, To get furious, to fall in love; *Fr.* Prendre feu].

~ almamak *,den.* Dolu bir silâhın iğne tertibatının harekete getirildiği halde barut hakkının ateşlenmemesi hali. [*ing.* To misfire, fail].

~ almaya mı geldin, *dey.* Uğradığı yerden hemen gitmeye kalkan kimseye sitem olarak söylenir. [*ing.* Why so soon?].

~ bacayı (saçağı) **sarmak,** *dey. (Tehlikeli bir iş)* önüne geçilmez bir hal almak. [*ing.* The fire has caught the chimney (or caves].

~ balığı *,zool.* Sardalya balığının büyük boylusuna verilen ad.

~ basmak, *dey.* § ❶ Ateşi yükselmek, [*ing* To have fever; *Fr.* Bouffer de chaleur]. § ❷ Sıkılıp başına kan hücum etmek (çıkmak), kızarmak. [*ing.* To go hot all over]. § ❸ Sıkılmak.

~ başı, (ateşin başı), *dey.* Ateş yanan yerin yanı, yakını. [*ing.* Fireside; *Fr.* Cheminée, foyer, coin du feu].

~ boyu, *ask.* Savaşın olduğu yerler.

~ böceği, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Ateşböceğigiller *(Lampyridae)* familyasından, rengi gri veya esmer olan uzunca bir böcek cinsi. Erkekleri kanatlı olup, gece uçar, Kanatsız olan dişisinin karnında sarı-yeşil ışık çıkaran *L. noctiluca* adlı türü 11-18 mm. boyundadır. Kurtçukları kendisinden daha büyüktür. [*Lat. Lampyris; Ing.* Fire-fly; *Fr.* Lampyre].

~ böceği görse yangın sanar, *dey.* Her şeyi büyüten mübalâğacı kimseler için söylenir. [*Ing.* He always makes the worst of things].

~ böceğigiller, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, yumuşak derili böcekler familyası. *Lampyris, phausis, luciola* gibi cinsleri kapsar. Bu familyadaki böcekler küçük veya orta boy böceklerdir. Vücut örtüsü oldukça yumusaktır. Bazı türlerin dişilerinde kanat ve elitra yoktur. Karnın son halkasındaki fosfor-ışıl organ, bazan kuvvetli bir ışık salar. Kurtçukları etcildir [*Lat. Lampyridae; Fr.* Lampyridees].

~ böcekleri, *zool.* Böcekler *(insecta)* sınıfının, kanatlı böcekler *(Pterygota)* altsınıfı, Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının bir familyası. Işık çıkartıcı organa sahiptir. Bitki, ufak böcek ve salyangozlarla beslenirler. *Campyris nervosa türü yaz aylarında* Akdeniz kıyılarında çok görülür. 2100 kadar türü vardır. [*Lat. Lampyridae; Ing.* Fireflies, glow-worms; *Fr.* Lampyres].

~ çanağı, Mangalların ateş konulan çanak seklindeki kısmı. [*ing.* Extinguishing box; *Fr.* Braisier].

☆ *Eşanl.* **mangal göbeği.**

~ çengeli, *tekn.* ◘ **Çengel.**

~ çıkmak, *dey.* Yangın çıkmak, yanmak..

~ çiçeği, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae) sınıfının,* Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, anayurdu Güney Amerika olan yazın çiçek açan, kaliks ve korolası ateş kırmızısı renginde bir çiçek. [*Lat. Salvia splendens; Ing.* Scarlet sage; *Fr.* Sauge éclatante].

~ çukuru, *demir.* ◘ **Çukur.**

~ dalgası, *dey.* Geçtiği her yeri kasıp kavuran, önüne geçilmez, büyük tehlike.

~ desteği, *ask.* Düşman karşısında bir birliğin kolay ve kayıpsız olarak ilerlemesini sağlamak amacıyle yapılan ateş yardımı.

~ duvarı, *otom.* Araçta bulunan kimseler ile motör arasındaki yalıtılmış bölme. [*Ing.* Firewall].

~ düşmek *(bağrına, gönlüne, içine), dey.* Çok şiddetli bir acı duymak. [*ing.* To fall into danger, to get hustled].

~ düştüğü yeri yakar, *at.* Birinin kederini aşırı bulanlara karş. onu bu kederinde haklı göstermek yolunda söylenir. [*ing.* The fire burns the place where it falls].

~ etmek, *dey.* Ateşli silâhla mermi atmak. [*Ing.* To fire (on); *Fr.* Tirer, faire feu].

~ gecesi, *dey.* Hıristiyanlarda, 24 Haziran a rastlayan Yahya yortusunun, meydanlarda ateş yakmak, bu ateşin üstünden atlamak ve çevresinde oynamak yolu ile kutlanan önceki gecesi.

~ geçmez, *dey.* Yanmaz, ateşten etkilenmez, ateşe karşı dayanıklı, ateşte yanmaz. [*ing.* Fire-proof; *Fr.* Incombustible, imbrûlable, ininflammable, ignifuge].

~ geçirmez, *hava.* Bu terim belirli bir malzemeye uygulandığı takdirde ayni maksat için kullanılan çelik kadar veya daha fazla sıcaklığa dayanıklı demektir. Bu terim, yangını, yangın tehlike bölgeleri içinde tutmaya yarayan malzeme ve parçalara uygulandığı takdirde bu malzeme veya parçanın bu görevi devamlı yangın dahil, bu bölgelerde vukua gelebilecek en ağır yangın şartlarında yapabilir demektir. [*ing.* Fireproof; *Fr.* A l'épreuve de feu].

~ gelberisi, *dey.* Külhan ve fırınlarda veya büyük ocaklarda ateşi çekmeğe mahsus ucu kürek şeklinde ve sapa dikey olarak çevrik uzun saplı demir âlet. [*ing.* (Baker's) Oven rake; *Fr.* Tire- braise].

~ gemisi *,den.* Yelken devrinde düşman gemilerini ateşlemek üzere kullanılmış içerleri patlama ve parlama maddeleriyle doldurulmuş ve bu maksada göre donatılmış tekneler. [*ing.* Fireship; *Fr.* Brûlot].

~ gibi, *dey.* § ❶ Fazla sıcak olan *(şey),* yakıcı, sert. [*ing.* Very hot; *Fr.* Très chaud]. § ❷ Çok akıllı, bilgili *(kimse),* canlı, hareketli, yerinde duramayan. [*ing.* Active; *Fr.* Ardent,-ente, vif, -ive].

~ gibi yanmak, dey. Ateşi yükseltmek, alev alev yanar gibi olmak.

~ gömleği, *dey.* Yılancık hastalığına verilen bir ad. [*ing.* Erysipelas; *Fr.* St'Anthony's fire].

~ hattı, *ask.* En ilerdeki birliklerin ellerindeki silâhlarla ateş ettikleri bir hat. [*ing.* Firing line; *Fr.* Ligne de feu].

~ idaresi, *ask.* Çeşitli maksat ve hedeflere göre ayrılmış bulunan silâhların, savaşın gereklerine uygun olarak kullanılması. [*Fr.* Conduite de tir].

~ iğnesi, *den.* Topun kaması ayrıntılarında olup, mekanik tertibatla hareket ederek funyaya çarpmasıyle funyayı tutuşturan iğne.

~ kafesi, Odaların ve salonların ocaklarında yanan ateşi dışarıya sıçratmamak için ocak önlerine konulan demir veya pirinç kafes. [*Fr.* Gardefeu].

~ karıncası, *zool.* ◘ **Karınca.**

~ kayığı, *balkç.* Ateş balığı avlamak için kullanılan ve içinde ateş yakılan kayık. [*ing.* Large rowing boat].

~ kesilmek, *dey.* § ❶ Canlanmak, birdenbire harekete geçmek. [*ing.* To blow one top]. § ❷ Ateşi *(harareti)* yükselmek. § ❸ *mec.* Kızmak, öfkelenmek.

~ kesmek, *dey.* Ateşli silâhlarla yapılan atışa son vermek. [*ing.* To cease fire; *Fr.* Cesser le feu].

~ kırmızısı, § ❶ Al, parlak kırmızı § ❷ *res.* Ateş renginde kırmızı boya. [*ing.* Vermilion; *Fr.* Vermillon].

~ kili, Ateşe dayanır kil. [*ing.* Fire clay, flint clay; *Fr.* Argile refractaire].

~ kilidi, *den.* Topların kuyruk kapakları üzerinde ateş iğnesi bulunan kilit.

~ kulesi, *tar.* Ilk ve Orta Çağda memleket sınırlarını aşan düşmanı merkeze haber vermek için üzerinde ateş yakılan kule.

~ manivelâsı, *den.* Torpito tüyübü üzerinde bulunan ve funyayı ateşleme düzeni olan manivelâ.

~ olmayan yerden duman çıkmaz, *at.* Küçük de olsa bazı belirtilerin önemli olaylara işaret olduğunu anlatır: *(Bazı söylentilerin asılsız olamayacağı gibi).* [*ing.* No smoke without fire].

~ olsa cürmü *(cirmi)* **kadar yer yakar,** *dey.* Karşısındakinin kudretsiz görüldüğü ve önemsenmediği zaman söylenen bir söz. [*Ing.* If he were fire he could not burn more than he reaches].

~ pahası, *dey.* Çok pahalı. [*ing.* Very expensive; *Fr.* Trop cher].

~ parçası, *dey.* § ❶ Çok canlı, hareketli kimse. § ❷ Yaramaz çocuk.

~ plânı, *ask.* Bir savaşta düşmanın aralıksız olarak ateş altına alınması için hangi silâhın nereye ve ne zaman ateş edeceğinin önceden tesbit edilerek bir harita veya kroki üzerinde belli edilmesi.

~ püskürtmek, *dey.* Aşırı derecede öfkelenmek, çok fazla kızmak. [*ing.* To be furio-

usly angry, to spit fire; *Fr.* (Du feu) être pris de colère].
~ saçağı sardı, ◘ Ateş bacayı sardı.
~ saçmak, *dey.* Kızmak. [*Ing.* To get angry; *Fr.* S'irriter, s'echauffer]
~ sahası, ◘ Ateş alanı.
~ sarmak (bürümek) ,*dey.* § ● Etrafı ateşle çevrilmek, § ● Heyecanlanmak.
~ siperi, *dey.* Çocukların ateşe düşmemesi için ocak ve şöminelerin önüne konulan telden kafes gibi örme levha ve siper. [*Ing.* Fire-guard; fender; fire-screen; *Fr.* Garde-feu].
~ taksimi, *den.* Tek bir geminin mevcut torpile birden fazla hedef üzerine veya bir hedefin çeşitli noktaları üzerine veya birden fazla gemilerin birçok gemiler üzerine ayrı ayrı ateş etmesi.
~ tapınağı, *mim.* Zerdüştlerin ateşe tapmak için yaptıkları tapınak. [*Osm.* Ateşgâh ve Ateşgede; *Fr.* Pyrée, Autel du feu].
~ tedavisi, *tıp.* Vücudun savunma gücünü arttırmak ve bazı hastalıklarla savaşmak için, kasıtlı olarak bazı özel ilâçlar veya zararsız duruma getirilmiş mikroplarla beden ısısının yükseltilmesi. *(sinir sistemi frengisini tedavi etmek amacıyle bedene, sıtma mikropları sokularak ateş yükseltilmesi gibi).*
~ tertibatı, *den.* Top hartuçlarında barutu tutuşturmak için müsademeli veya elektrikli olarak yapılmış düzen.
~ tevhidi, *den.* Çeşitli gemilerin ateşlerini bir hedef üzerinde toplaması.
~ tufanı, *dey.* Her tarafı kaplayan şiddetli yangın.
~ tuğlası, Fırınların yapımında kullanılan ateşe dayanır tuğla. [*Ing.* Fire brick; *Fr.* Brique refractaire].
~ vermek, *dey.* ◘ Ateşe vermek[1].
~ yağmak *(başına), dey.* Bir felâkete uğramak.
~ yakmak, *dey.* Yanabilen maddeleri tutuşturmak. [*Ing.* To light a fire; *Fr.* Faire un feu, allumer un feu].
~ yayı, *den.* Ateş iğnesini istenilen şiddette funyaya çarpmayı sağlayan yay.
~ yumurcağı, *zool.* Gümüşcüngiller *(Lepismatidae)* familyasına giren kanatsız böcek türü. Evlerde bütün nişastalı şeylerle, kitapların cilt nişastasıyle beslenirler. Hızlı hareketli ve 2 mm. kadar olurlar. [*Lat. Thermobia domestica; Ing.* Firebrat; *Fr.* Thermobia domestique].

ateş.baz /ateşbâz/, b.i. *Osm.* < *Fars.* Ateşle hokkabazlık eden oyuncu.

ateşçi, i. Fırın, kazan, fabrika, gemi, lokomotif gibi büyük ocaklara kömür atmakla görevli ve kazanın işlemesinden sorumlu olan kimse. [*Ing.* Fireman; *Fr.* Chauffeur].
~ gözlüğü, *den.* Kazan önlerinde ateşçilerin, gözlerini sıcaklıktan ve ateş ışığından korumak için kullandıkları camları renkli gözlükler.

ateşek,-ği, i. *ask.* § ● Küçük ateş. [*Ing.* Small fire]. ıS ● Ateş böceği. [*Ing.* Fire fly; *Fr.* Luciole]. § ● Şimşek. [*Ing.* Lightning; *Fr.* Éclairs, foudre]. § ● Frengi hastalığı. [*Ing.* ve *Fr.* Syphilis].

ateşgâh, i. *Osm.* < *Fars.* Zerdüşt dinine inananların taptığı ateşin bulunduğu kutsal yapı. [*Ing.* Fire temple].
☆ *Eşanl.* ateşgede .

ateşgede /ateşgede/, i. *Osm.* < *Fars.* Ateşe tapanlarda kutsal saydıkları ateşin yakıldığı yer. [*Ing.* Fire-temple; *Fr.* Temple de feu].

ateş.göz, b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Bağırganlar *(Clamatoros)* üst familyasının, Karıncakuşugiller *(Formicariidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 18 sm. Gözleri koyu kırmızıdır. Brezilyanın ormanlarında yaşar. [*Lat. Pyriglena leucoptera; Ing.* White - winged fire-eye].
☆ *Eşanl.* karınca kuşu .

ateşî, s.*Osm.* < *Fars.* § ● *esk.* Ateş renginde, kızıl. [*Ing.* Fire coloured; *Fr.* à la couleur du feu]. § ● Ateşli, dokunaklı. § ● Hiddetli. § ● Cehennem zebanisi.

ateşîn /ateşîn/, i. *Osm.* < *Fars.* § ● Ateşten. § ● Canlı, coşkun, ateşli *(kimse).* § ● *esk.* Yakıcı. § ● Parlak.

ateş.kes, b.i. § ● *ask.* Savaşan iki kuvvetin karşılıklı olarak ateş kesmeleri. [*Ing.* Cease fire; *Fr.* Cesser le feu].

ateşleme, i. § ● Ateşlemek eylemi. § ● otom. İçten yanmalı motorlarda, silindire emilen yakıt hava karışımını bir elektrik kıvılcımıyle patlatma. [*Ing.* Ignition; *Fr.* Allumage].
~ başı, *otom.* Ateşleme sisteminin bir kutu içinde bulunan akım kesicisi *(primer)* akım distribütörünü *(sekonder)* taşıyan kısım. [*Ing.* Ignition coil covers; *Fr.* Tête de bobine d'allumage].
~ bobini, *otom.* Batarya aracılığıyle ateşleme sisteminde alçak tansiyonlu akımı yüksek gerilimli akıma çevirmeye yarar. [*Ing.* Ignition coil; *Fr.* Bobine d'allumage]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 398. ve 399.* — MOTOR.
~ bujisi, *otom.* Yanma odasında *((kulas),* ateşleme sisteminden gelen elektrik aracılığıyle, karbüratörden verilen gaz karışımını ateşlemek için bir şerare çıkarmaya yarayan buji. [*Ing.* Ignition spark plug; *Fr.* Bougie d'allumage].
~ distr:bütörü, *otom.* Sekonder akımı bujilere dağıtan ateşleme uzvu; ana devresinde bir devre kesiciye sahip elektrik cihazı olup, gerektiğinde bujiye yüksek gerilimi veya sekonder akımı iletmeye yarar. [*Ing.* Ignition distributor; *Fr.* Distributeur d'allumage].
~ sistemi, *otom.* Yakıtı silindirlerde ateslemeye yarayan araçlar. *(Bujiler, devreler, ateşleme dağıtım cihazı, ateşleme bobini, elektrik akım kaynağı v.b. gibi).* [*Ing.* Ignition system; *Fr.* Système d'allumage].
~ barutu, ◘ Barut.

ateşlemek(-i), f. *Osm.* < *Fars.* ateş + *T. lemek.* § ● Yakmak, tutuşturmak, ateşe vermek: *Sobayı ateşlemek.* [*Ing.* To set fire, inflame; *Fr.* Mettre le feu, enflammer, aliumer]. § ❷ Top, tüfek gibi silâhları veya barut gibi patlayıcı maddeleri patlatmak. [*Ing.* To set fire, to ignite]. ıS ● *mec.* Coşturmak. [*Ing.* To make exuberant, enthusiastic; *Fr.* Enthousiasmer].
☆ *Eşanl.* alevlendirmek, hararetlendirmek, şiddetlendirmek.
☆ *Karş.* söndürmek, küllemek.

ateşlendirmek (-i), f. Coşturmak, şiddetlendirmek. [*Ing.* To set fire; *Fr.* Faire mettre le feu].

ateşlenmek, nsz. f. § ● Yakılmak, tutuşturulmak, alev almak. [*Ing.* To inflame; *Fr.* S'enflammer]. § ● *(Tüfek, barut, v.b. hk.)* Patlatılmak § ● Ateşi çıkmak, vücut hararetı yükselmek. ☆ *Yak. anl.* hararetlenmek, ateşi yükseltmek, ısısı artmak, hummalanmak. ☆ *Karş.* Sakinleşmek, sessizleşmek, hareketsizleşmek. § ● *mec.* Coşmak.

ateşletmek(-i,-e), f. § ● Bir şeyi bir kimseye yaktırmak. § ● *mec.* ◘ Ateşlemek[3].

ateşleyici, i. Patlayıcı maddeleri ateşlemeye yarayan âlet. [*Ing.* Igniter, squib; *Fr.* Allumeur].

ateşli, s. § ● Ateşi olan, içinde ateş bulunan: *Elleriniz çok ateşli.* § ● Isınmış, hararetı yükselmiş: *Serin bir el ateşli alnımı okşadı.* § ● *mec.* Coşkun, taşkın duygularla dolu. *Konuşmacılar ateşli, nutuklarla günün önemini belirttiler.* § ● *(Çoğunlukla kadınlar hk.)* Arzulu, cinsel duyguları kuvvetli: *Ateşli bir kız.* [*Ing.* Fiery, vivacious, fervent, connected with fever; *Fr.* Ardent, vif flevreux,-euse, emporte].
☆ *Yak. anl.* § ● Olağanüstü heyecanlı, müteheyyiç, canlı, etkili, hareketli. § ● Hararetli, hummalı, ateşin.
☆ *Karş.* sakin, durgun, soğukkanlı, ateşsiz, hareketsiz.
~ barut, ◘ Barut.
~ silâh, *ask.* Kullanılışına uygun uzunluk ve nitelikte bir namludan meydana gelen, gerek itici bir kuvvetin patlaması, gerek bir miktar barutun yanmasıyle fırlayan mermiyi hedefe yöneltmeye yarayan silâh. [*Ing.* Firearm; *Fr.* Arme à feu].

ateşlik,-ği, i. § ● Ateş yakılan veya konan yer. [*Ing.* Firepan, small brazier; *Fr.* Brasier]. § ● Ateş yakmaya yarayan *(madde). Ateşlik çalı.* [*Ing.* Fit for burning].

ateş.perest,-tl b.s. *Osm.* < *Fars,* Ateşi kutsal tanıyan, ateşe tapan. [*Ing.* Fireworshipper, zoroastrian; *Fr.* Adorateur, -trice *(du feu),* Ignicole, pyrolâtre].

atetoz | i. *Fr. athétose* < *Yun. athetos,* belli yeri olmayan. *tıp.* İrade dışı, yavaş veya hızlı hareketlerle beliren hastalıklı durum. Genellikle el ve ayakta görülür. [*Ing.* Athetosis].
☆ *Eşanl.* atezi.

atfen /at:fen/, z. *Osm.* < *Ar.* Yükleyerek, mal ederek: *Sana atfen söylediği sözler.* [*Ing.* With reference to; *Fr.* Avec attribution].
☆ *Yak. anl.* yaslayarak, üstüne atarak, hamlederek, azvederek, atfederek, atıf yaparak.

atf.etmek, b.f. *Osm.* < *Ar. atf, eğilme* + *T. etmek.* § ● Birine mal etmek, bir fikir, hareket veya işi, aslında kendisine ait olmayan bir şahsa aitmiş gibi göstermek. [*Ing.* To attribute, ascribe, refer, impute; *Fr.* Attribuer, imputer]. ☆ *Eşanl.* yüklemek, hamletmek, isnadetmek. § ● Sebep diye göstermek. § ● Yöneltmek, çevirmek: *Bakışlarını bana atfetti.* [*Ing.* To direct *Fr.* Adresser]. ıS ● *dilb.* Bir kelime veya cümleye başka bir kelime veya cümleye bağlamak.

atgıç, i. < *atmak, tar.* Eskiden mazgalların arkasına siper alarak düşmana ok atan askerler. [*Osm.* Tirendaz; *Ing.* ve *Fr.* Archer].

atgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Toynaklılar *Ungulata)* üst takımının, Tek-parmaklılar *(Perissodactyla)* takımından bir familya. Yaşayan bir cinsi *(Equus)* ve bunun atlar, eşekler, zebralar olmak üzere birçok türleri vardır. Vücut yapıları ince ve çeviktir. Orta parmakları çok gelişmiş olup bu parmak üzerinde yürürler. Diğer parmakları küçülmüş ve kaybolmuştur. Vücutları kıllarla kaplıdır. Bacakları uzundur. Atlar yele ve uzun kıllı kuyruklarıyle eşek ve zebralardan ayrılırlar. Otçuldurlar. At *(Equus caballus),* eşek *(E. asinus),* Afrika yaban eşeği *(E, asinus africanus),* Somali yaban eşeği *(E. asinus somaliensis),* Asya yaban atı *(E. przewalskii),* tarpan *(E. gmelini,* kulan *(E. hemionus,* Tibet atı *(E. hemionus kiang),* Asya yaban eşeği. *(E. hemionus onager),* dağ zebrası *(E. zebra)* iyi bilinen türleridir. At ve eşeğin birleştirilmesinden katır *(E. mulus)* ve bardo *(E. hinnus)* elde edilir. [*Osm.* Feresiye; *Lat. Equidae; Ing.* Horses; *Fr.* Équidés].

atıcı, i. < *atmak,* § ● Attığını vuran *(iyi nişan alan)* kimse. [*Ing.* Good shot, marksman; *Fr.* Bon tireur]. ıS ● *mec.* Asılsız, yalan şeyler uydurup söyleyen kimse. [*Ing.* Swaggerer; *Fr.* Blagueur]. § ● İşlenmiş pamuk veya yünleri atan kimse. [*Osm.* Hallaç; *Ing.* Cotton-dresser, cotton-carder; *Fr.* Cardeur de coton et de laine]. § ● s. Herhangi bir şeyi dışarıya atan. [*Ing.* Thrower; *Fr.* Jetteur,-euse, lanceur,-euse] ◉ bomba — sı, *ask.* ◘ Bomba.
☆ *Yak. anl.* § ● nişancı. § ● yalancı, palavracı, atan, atmasyoncu *(arg),* uydurmasyoncu, kıtırcı.
☆ *Karş.* ıS ● nişan alamayan, ıskacı. § ● doğrucu, sahici.

atıcı.kanal, b.i. *biy.* ◘ Atarkanal.

atıcılık,-ğı, i. § ● Herhangi bir silâhla iyi nişan alıp attığını vurma sanatı, nişancılık. [*Ing.* Marksmanship; *Fr.* Métier de tir]. § ● *mec.* Aslı olmayan şeyler uydurup söyleme. [*Ing.* Story-telling, mendacity; *Fr.* Blague, hâblerie]. ☆ *Eşanl.* palavracılık, yalancılık. ıS ● (a) Silâhlarla ateş etme; (b) *sp.* Bir hedefe ateş etmek esasına dayanan spor [*Ing.* Shooting; *Fr.* Tir].

atıf,-tfı, i. *Osm.* < *Ar. Atf.* § ● Bir şeyin oluşunu başka bir şeyin sonucu diye sayma veya bir şeyi falan şeyden çıkmış gibi gösterme. [*Ing.* ve *Fr.* Attribution, imputation]. § ● *huk. (Devletler hususi hukukunda)* bir hukukî bağlılığa alt dâvayı gören bir mahkemenin kanun ihtilâfları kaidelerine göre bu hukuki münasebete uygulanması gereken yabancı devlet kanununun, ihtilâfın hallini başka bir kanuna havale etmesi.

âtıf, s. *Osm.* < *Ar. atf,* meyletme + *âtıfet,* şefkat. § ● Meyleden, eğilen. § ● Yüzünü çeviren, birine sevgiyle bakan. § ● Bağlayan, bağlayıcı. § ● Şefkatli, merhametli. [*Ing.* Favorable, inclination, favor reference]. § ● öz. i. Erkek adı.

âtıfet,-tl, i. *Osm.* < *Ar. atfi,* § ● *esk.* Karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilikseverlik, ihsan. § ● Şefkat, merhamet, koruma. [*Ing.*

Affection, sympathy, pity]. § ❺ Kadın adı.

atık,-ğı, i. Yoğurdun veya sütün çalkalanmasına yarayan küçük yayık. [*Ing.* Small churn; *Fr.* Sorte de petite barrate].

âtıl /âtıl/, s. *Osm.* < *Ar. atâlet,* § ❶ Bos, tembel, işlemez. § ❷ Işsiz, hareketsiz çalışmaz. § ❸ Süreduran, süredurum halinde olan. [*Ing.* Idle, vacant, inactive, inert, composed of undotted letter. § ❹ Etkisiz, durgun, ise yaramaz. [*Fr.* Paresseux,-euse, oisif, chômeur,-euse].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Üşegen, üşengeç, battal, miskin.** § ❷ **Aylâk, avare, serseri, başı boş.** § ❸ **...süre gelen, sürüncemede.**

☆ *Karş.* § ❶ **Hamarat, çalışkan, içi tez, işler, çalışır, hareketli.** § ❶ **Çalışkan, meşgul.**

atılgan, s. < *atmak* < *atılmak.* § ❶ Yılmadan kendini tehlike ve güçlüklere atan *(kimse).* § ❷ Hevesli. [*Ing.* Dashing, bold, reckless, plucky; *Fr.* Agressif, audacieux,-euse, hardi].

☆ *Yak. anl.* **korkusuz, koşan, hamle yapan, aktif, cüretkâr, şitap**

☆ *Karş.* **korkak, sinik, duran, pasif.**

atılganlık,-ğı, i. Atılgan olma hali.

atılım, i. < *atılmak.* § ❶ Hızla ve birdenbire ileri doğru atılma. [*Osm.* Savlet, hamle, hücum; *Ing.* Dash; *Fr.* Elan]. § ❷ *sp. (Tenis'de ve ping-pong'da),* Doğrudan doğruya sayı kazanmak amacıyla yapılan hamle. [*Ing.* Attack; *Fr.* Attaque]. ⊙ **yaşama ~ ı,** *fels.* Bergson'un *l'Evolution. Créatrice*'indeki *(Yaratıcı Evrim)* temel düşüncelerinden birini anlatan felsefî formül. Bu görüşe göre varlıkların geçirdiği evrim, sürekli bir fışkırma halindeki bu yaşama gücüne bağlıdır. ⊙ **~ da gövdeyi yana bükme,** *cimn.* Öne atılım durusunda, gövdeyi önden arkaya eksende iki yana (sağa-sola) eğme. [*Ing.* Bending sideways in lunge pose; *Fr.* Flexion latérale en fente].

~ duruşu, *cimn.* Türlü cimnastik alıştırmalarına temel olan bir başlama durusu: türlü yönlere adım duruslarında, gövdenin bükülü bacak üzerine eğilmesi ve gerçin bacakla bir doğrultuya getirilmesiyle vücut ağırlığının o yöne aktarılması. [*Ing.* Lunge; *Fr.* Botte (fentes)].

~ yürüyüşü, *cimn.* Geniş-adımla ve ağırlığı öndeki bükük diz üzerine vererek yürüme.

atılış, ◘ **Atılım.**

atılma, i. § ❶ Atılmak eylemi, atmak işine konu olma. § ❷ Hamle yapma.

atılmak(-e,-den), nsz. f. § ❶ *(Eşya hk.)* Hızla ileri doğru fırlatılmak: *Arkasından taş atılar.* [*Ing.* To be thrown, to be cast; *Fr.* Être jeté, se jeter]. § ❷ Yok edilmek, ortadan kaldırılmak: *Türkceden Arapça ve Farsca kelimelerinin bazılarını atmalı.* § ❸ Kovulmak: *Arsız çocuk okuldan atıldı.* § ❹ Konmak, bırakılmak: *Üsümesin diye omuzuna bir yün kazak attılar.* § ❺ Girişmek: *Şimdilik yeni bir işe atılmayacağım, Tehlikeye atılmak istemem.* § ❻ Örtülmek: *Ölünün üzerine bir çarşaf atılmıştı.* § ❼ Havale edilmek: *Bu iş ona atılmalı, o becerir.* § ❽ Gözden çıkarılmak, yaz geçilmek: *Öyle atılacak bir teklif değildi.* § ❾ Kosmak, fırlamak: *Çocuk anasına doğru atıldı.* § ❿ (-e) Saldırmak, *(kendi)* kendini atmak: *Haydutlar yolcuların üzerine atıldılar.* [*Osm.* Şitabetmek, müsaraat etmek; *Ing.* To cast oneself (upon), to attack; *Fr.* Se précipiter]. § ⓫ Bırakılmak, terkedilmek: *Atılacak hiç bir şeyim yok.* § ⓬ *(Sert bir tavırla, birdenbire bir)* Söze karışmak: *İkisi bir ağızdan atıldılar.* [*Ing.* To interrupt, interfere; *Fr.* Interrompre brusquement la conversation, se lancer]. ⊙ **atıldı atılacak ~,** *dey.* İleri fırlamaya hazır. ⊙ **atılmış pamuk gibi ~,** *dey.* Kabarık, beyaz bir yığın halinde. ⊙ **boynuna ~,** *dey.* Birinin boynuna sarılarak sevincini, mutluluğunu belli etmek. ⊙ **hayata ~,** *dey.* Geçimini sağlamak, bir meslekte çalışmaya başlamak. ⊙ **kollarına ~,** *dey.* Kavuşmak. ⊙ **öne (ileri) ~,** *dey.* İleri geçmek, ortaya çıkmak. ⊙ **üstüne ~,** *dey.* Saldırmak, hücum etmek. [*Ing.* To Attack on, to assail]. ⊙ **yabana ~,** *dey.* Önem verilmemek. [*Ing.* To be thrown or discharged, to be cast, (cotton, etc.) to be carded, to be ejected; *mec.* To assail or attack, to interfere or interrupt (violently), to be abandoned or thrown away, to be discarded, (gun) to be fired (or shot). ⊙ *mec.* To be dismissed (sacked), to be discredited, to be dismissed from an office, to burst in upon a conversation, to rush, to hurt oneself on something].

atım, i. < *atmak.* § ❶ Atma, silâhı bir defa boşaltma. [*Ing.* Discharge, round; *Fr.* Decharge, depart]. § ❷ Ateş etme. [*Ing.* Firing, shooting; *Fr.* Tir, feu] § ❸ Silâhın menzili, ateşli silâhlarda barut hakkı, ok veya merminin gidebileceği belirli uzaklık. [*Ing.* (Shooting) range; *Fr.* Champ (de tir)]. § ❹ Herhangi bir silâhın atımıyle tesbit edilen uzaklık: *Bir kurşun atımı yer.*

atımcı, i. < *atmak.* Pamuk atıcısı. [*Osm.* Hallaç; *Ing.* Cotton or wool fluffer who works with bow and mallet; *Fr.* Cardeur de coton et de laine].

atımlık,-ğı, i. § ❶ Silâhı doldurabilecek veya en aşağı bir atım yapabilecek barut miktarı: *iki atımlık barut, Üç atımlık saçma.* [*Ing.* The quantity of powder for one charge]. § ❷ *mec.* Harcanacak son kuvvet: *İki atımlık canı var.*

atış, i. < *atmak,* § ❶ Atma tarzı: *Adım atışını beğendim.* § ❷ Yollayış, sevk ediş: *Onu sokak arasına itip attılar.* § ❸ *(Kalb, damar, nabız, şakak v.b. hk.)* Vurus, çarpış: *Başını göğsüne dayayıp kalbinin atışını dinledi.* § ❹ *(Ateşli silâhlar hk.)* Patlatma. § ❺ Atış yeri *(mahalli, meydanı),* Atış talimlerinin yapıldığı yer, poligon. § ❻ *ask.* Her çeşit ateşli silâhın mermisini hedefe ulaştırmak için gereken iş ve bilgi: *Topçu atış okulu.* [*Osm.* Endaht]. ⊙ **başlama ~ ı,** *sp.* ◘ **Başlama.** ⊙ **başüstü ~ ı,** ◘ **Başüstü.** ⊙ **birinci ~,** *sp.* ◘ **Birinci** ⊙ **kaleye ~,** *sp.* Futbolda topu kaleye yollamak için ayakla yapılan sert vurus. [*Ing.* Shoot; *Fr.* Manière de tir]. ☆ *Eşanl.* **şut.**

~ çizgisi, Okçuların hedefe doğru atış yapmak üzere duracakları yeri işaret eden çizgi.

~ demeti, *ask.* Atış durumundaki bir topçu bataryası toplarının atış plânlarının tümü.

~ idare cihazları, *ask.* Uçaksavar topçu ateşini düzenlemek için gerekli malzeme.

~ kavsi, *den.* Bir geminin ekseniyle meydana gelen kavis açısı. Bu açı içinde bir top hiç bir engele uğramadan nişan alabilir ve ateş edebilir.

~ koridoru, *ask.* Yatık mermi yollu silâhların atış hattı boyunca temizlenmiş şerit halindeki saha.

~ müfrezesi, *ask.* Askerî törenle defnedilen bir şahsın mezarı başında ihtiram atışı yapmak veya askerî mahkeme tarafından kursuna dizilmeye mahkûm edilen bir şahsa ateş etmek üzere görevlendirilen asker grupu.

~ noktası, *ask.* Hedefli atış eğitiminde, atesin açıldığı nokta. [*Ing.* Target; *Fr.* Cible].

~ plânı, *ask.* Atış esaslarının hazırlanmasında gerekli olan, üzerinde bataryaların düzeltme, düzenleme noktalarının, hedeflerin ve diğer teferruatın nispî yerlerini gösteren bir harita, fotoğraf haritası, şebekeli kâğıt veya düz bir kâğıt.

~ rampası, *ask.* Bir roketî atmak için sadece gerekli kızağı ve kızakla ilgili nişan ve tevcih, yükseliş ve yan düzenlerini kapsayan araç.

~ ucuşu, *ask.* Askerî maksatlar için özel olarak yapılan harb ucaklarını kullanan pilotların savas uçus eğitimini muhafaza veya o standarta ulasabilmek için yaptıkları çeşitli ucus görevleri.

~ yeri, Silâh atma alıştırmaları yapılan yer, poligon.

~ yükseliş açısı, *ask.* Başlangıç noktasında, yükselis hattı ile namlu ağız yatayının teskil ettiği düsey acı.

atışma[1], i. Vuruşma, tas veya silâhla birbirine vurma. [*Ing.* Altercation, dispute].

atışma[2], i. *h. ed.* Saz şairlerinin tartışmalı karsılasmaları.

☆ *Eşanl.* **beri, deyişme, karşı.**

atışmak(-e), nsz. f. § ❶ Birbirine birsey atmak: *İki ordu uzun süre ok atıştılar.* [*Ing.* To throw at each other; *Fr.* Se battre]. § ❷ Birbirinin üzerine binmek, karışmak: *Rüzgâr eser dallar atışır.* § ❸ (-le), Tartışmak, ağız kavgası yapmak: *Kaynanamla biraz atıştık.* [*Ing.* To abuse one another, quarrel; *Fr.* Se disputer]. § ❹ İki dargın kimseden birinin diğerine lâf atması: *Nafile atışma ben seninle barışmam.* § ❺ Zarif cevap vermeye düskün olmak, karşılıklı nükteli cevaplar vermek. § ❻ *h. ed.* Saz şairleri karşılıklı söyleşmek.

atıştırma, i. Acele ile yemek yeme. [*Ing.* Bolting, gobbling; *Fr.* Action d'avaler qch., manger vite *(en toute hâte, avec avidité)*].

atıştırmak(-ı), nsz. f. § ❶ Yemeği acele olarak yemek: Vaktimiz dar, hem atıştıralım hem anlatalım. [*Ing. To bolt (food), to* gobble (food). § ❷ *(Kar ve yağmur h.k.).* Tane tane serperek yağmak, serpiştirmek: *Kar atıştırmaya başladı.* [*Ing.* To begin to rain or snow slowly]. § ❸ *(içki hk.)* karşılıklı içmek: *İki tek atıştırdık.*

ati /âti/, i. *Osm.* < *Ar. ityân* Gelecek *(zaman),* ilerisi, yarın. [*Ing.* Future, following]

☆ *Eşanl.* **istikbal.**

☆ *Karş.* **geçmiş, gerisi, dün, mazi.**

atik[1], s. < *atılmak.* Çevik, çabuk davranan *(kimse).* [*Ing.* Agile, swift, alert; *Fr.* Agile, preste].

☆ *Yak. anl.* **hareketli, tetik, çalâk, kıvrak, oynak, cevval, kurtlu, kurtlu peynir gibi.**

~ davranmak, *dey.* Hemen hareket edebilmek, elini çabuk tutmak.

~ tetik, *dey.* Çabuk hareket edebilen çevik.

☆ *Karş.* **sakin, durgun.**

atik[2] /atîk/, s. *Osm.* < *Ar. atk.* < *tık* < *utk.* Eski, geçmis zamanla ilgili: *ahd-ı atîk.*

☆ *Yak. anl.* **geçmiş çağlardaki, yıpranmış, yıllanmış, partal, önceki, kıdemli, aşnı, köhnelesmiş, sabık, kadim, antika, bayat, fersude, dirin, dirine, eskimiş.**

☆ *Karş.* **Yeni, modern, asrî.**

atikleşmek, nsz. f. Çabuk davranmak, çevik olmak: *Adam heyecandan âdeta atikleşmisti.*

atiklik,-ği, i. Cabukluk, ceviklik, canlılık. [*Ing.* Briskness, liveliness, agility, swiftness, being on the alert; *Fr.* Vivacité, activité; rapidité, promptitude].

Atina, öz. i. *Yun. Athenai* veya *Athina.* Yunanistan'ın baskenti. [*Ing.* Athens; *Fr.* Athènes].

atipik, s. *Fr. atypique* < *a,* -sız + *typos,* tip. § ❶ *tıp.* Belirli bir tipi olmayan, bir hastalıkta her zaman görülen belirtileri sırasıyle göstermeyen: *Atipik hastalık.* § ❷ *natol.* Bir hastalıktan, bir urdan, bir dokudan bahsedildiği zaman normal tipten farklı anlamına.

ativye, i c. **atiyyat.** *Osm.* < *Ar. ata. esk.* § ❶ Bahsis, hediye, büyüğün küçüğe verdiği armağan. [*Ing.* Gift from a superior to an inferior, honorary office; *Fr.* Cadeau, présent]. § ❷ öz.i. Kadın adı.

atkı, i. < *atmak.* § ❶ *dok.* Dokumacıların mekikle enine attıkları iplik, argaç. [*Ing.* Woof, weft; *Fr.* Espule]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 549.* — **DOKUMA TEZGÂHI.** § ❷ *trm.* Demet halinde ki ekinleri yukarı atmaya yarayan ve yabadan üç kat büyük tahta âlet. § ❸ Cocuk patikleriyle bazı kadın pabuclarında köprü gibi duran dar, uzun parça. [*Ing.* Strap; *Fr.* Patte]. § ❹ Boyun ve omuzları örtmek için yünden, pamuktan veya ipekten uzunca veya dörtköşe sekilde örülmüs kumaslar. [*Ing.* Neckerchief, scarf; *Fr.* Fichu]. § ❺ *ins.* Kapı ve pencere gibi açıklıkların üstünü örtmek üzere iki tarafındaki ayaklar veya direkler üzerine uzatılan ve altı bos kalan ağaç, demir, tas ve beton kirisler. [*Ing.* Breastsummer; *Fr.* Sammier poitrail]. ⊙ ◘ *ŞEKİL:* — **EV.** § ❻ *din.* Hıristiyanların dinî törenlerde kullandığı, uçları geniş, ortaya geldikce daralan ipek bir kumas parcası. § ❼ *matb.* Defter ve cetvel çizgilerinde, yazı yazılacak yerlere düzgün yazmayı sağlamak için konan ince noktalı çizgiler.

☆ *Eşanl.* **tinta, rıqaj.** ⊙ **boyun ~ ı,** *kıyf.* ◘ **Boyun.** ⊙ **düz ~,** *mim.* Pencere, kapı ve geçit ağzı gibi her çeşit açıtların üzerine binecek olan duvar kısmını taşımak üzere yatay vaziyette konulan her çeşit atkılı insaat sistemi. [*Fr.* Plate-bande]. ⊙ **kilitli düz ~,** *mim.* Küçük taşların yanyana

bitiştirilerek kemer taşları gibi sıklaştırılması ve kilitlenmesi suretiyle yapılmış düz atkı. ◉ **parmaklık ~ sı**, *mim.* Demir parmaklıkların düşey çubuklarını tutmak ve sağlamak üzere onlara yatay olarak geçirilen demir lamalar. Bağlama atkısı. ☆ *Eşanl.* **üsteşik, lento** .

~ **açıklığı**, *inş.* ◘ **Açıklık**.

~ **aramak**, *dok.* Mekanik dokuma tezgâhlarında veya Çin tezgâhında, atkı kopunca kumaşta oluşabilecek kusurları önlemek üzere tezgâhı normal çalışma yönünün tersine döndürmek.

~ **atmak**, *dok.* Kumaş yapımında, atkı ipliğini çözgü iplikleri arasından geçirmek.

~ **hatası**, *dok.* Kumaşın bir kenarından diğer kenarına kadar geçen atkının bir kısmında bir hatalı desenin meydana gelmesi.

~ **ipliği**, *dok.* Kumaşın enine olan iplik. [*Ing.* Weft, filling (yarn), pick, woof, welt; *Fr.* Trame].

~ **işçisi**, *dok.* Dokuma tezgâhlarında, mekik içine konulan atkı ipliğini, ufak atkı masuralarına saran atkı makinelerinde *(kanet'lerde)* çalışan kadın veya erkek işçi.

~ **kaçığı**, *dok.* Herhangi bir kumaşın enlemesine *(bir kenardan diğer kenara)* uzanan atkı ipliklerinden birinin veya yarısının koparak yerinin boş kalması.

~ **masurası**, *dok.* Mekik içinde kullanılmak üzere atkı ipliğinin sarıldığı kâğıt veya tahtadan konik parça. [*Ing.* Pirn, filling bobbin; *Fr.* Cannette, sepoule, spoule].

~ **otomatı**, *dok.* Mekanik bir dokuma tezgâhında, atkı ipliği bittiği veya koptuğu zaman, tezgâhı durduran mekanizma.

~ **sarma**, *dok.* Dokuma tezgâhlarında, mekik içine yerleştirilen atkı masuralarının, özel makinelerle doldurulması. Atkı ipliğinin bu masuralara sarılması.

~ **teli**, *dok.* Bir dokumanın arışları, yani tezgâhta yukarıdan aşağıya gelen uzun iplikleri arasından mekikle geçirilerek bir taraftan öbür tarafa enine giden ve arışları bir alttan, bir üstten geçerken bağlayan iplikler.

atkılama, i. *dok.* § ❶ Bir kumaştaki atkı durumu. § ❷ Kumaş santimindeki atkı adedi.

atkılamak, nsz. f. *dok.* Mekikle atkı atmak. Atkı tellerini bir yandan öbür yana geçirerek kumaşı örmek ve dokumak. [*Ing.* To weave in the woof; *Fr.* Tramer].

☆ *Eşanl.* **argaçlamak**.

atkılı, s. Atkısı olan.

atkılık,-ğı, i. *dok.* § ❶ Sadece atkı ipliği olarak kullanılmaya elverişli az bükümlü ve az dirençli iplik. *(yüncülükte).* § ❷ Atkı ipliği yapımına elverişli oldukça kısa elyaflı Merinos yünü.

atlak,-ğı, i. *dok.* İmalât kusuru; özellikle epengle kadifede birkaç ipliğin atkıdan sonra düğümlenmeden serbest kalması. ◉ **çözgü atlağı**, *dok.* ◘ **Çözgü**.

atlama, i. § ❶ Atlamak eylemi: *Atlama şampiyonu.* [*Ing.* Jumping, leaping; *Fr.* Saut bond]. § ❷ *matb.* Metin içinde bir kelimenin, bir cümlenin, hattâ bütün bir bölümün unutulmasından doğan dizgi hatası. § ❸ *hava.* Uçmakta olan bir hava aracından paraşütle teker teker veya grup halinde boşluğa atılma. § ❹ *(Gazetecilikte)* Havadis kaçırma. § ❺ Yanılma. § ❻ *süs.* Bir bezeme motifinin sıra ile eşit mesafelerde devam eden diğer bir motif içinde arada bir gelmesi. [*Ing.* Jumping, leaping (over), thrust; *Fr.* Interséquence]. § ❼ *cimn. Vücudun,* sıçrama gücü ile bulunduğu dayanak yüzeyinden koparak ayrı bir düzeye konması. [*Ing.* Vault; *Fr. Saut*]. ◉ **açık (gergin) ~**, *cimn.* ◘ **Açık**[2] ◉ **koyun ~ sı**, *binic.* Bir engeli geçerken, atın, başını eğip, sırtını kamburlaştırarak ve ayaklarını karnı altında toplayarak yaptığı atlayış. ◉ **saksağan ~ sı**, *binic.* Atın geçislerde veya tırıs gidiste, art ayaklarından birini kullanmaksızın yaptığı sıçrama. ◉ **engel ~**, *sp.* ◘ **Engel**. ◉ **sırıkla ~**, *sp.* ◘ **Sırık**. ◉ **ski ile ~**, *sp.* Kayaklarda birlikte atlama. Bunda atlayış mesafesinin uzunluğu ile atlayıcının stili birlikte değerlendirilir. ◉ **suya ~**, *sp.* Su sporlarında, az veya çok yüksek bir yerden yapılan ve dalma ile sonuçlanan hareket veya yarışma. ◉ **uzun ~**, *sp.* Bir basış tahtasından mümkün olduğu kadar ileriye sıçrama esasına göre yapılan spor. ◉ **üç adım ~**, *sp.* Tek atlama içinde üç sıçrama ile en uzun mesafeye ulaşma esasına dayanan spor çeşidi. ◉ **yüksek, ~**, *sp.* Esası en yüksek noktayı aşma olan atletizm dalı. Denemeler, iki direk arasına, yatık ve her yeri eşit yükseklikte konulmuş bir çıtayı aşarak yapılır. ◉ *Yak. anl.* § ❶ **aşma, sıçrama, hemen binme, zühul etme**. § ❷ **unutma, unutsama**. § ❸ **aldanma, kanma, zannetme**.

~ **araçları**, *cimn.* Üzerinden türlü aşma ve atlamalar yapılan, koyun, kasa, masa v.b. araçlar. [*Fr.* Engins de saut].

~ **conta**, *demir.* Demiryolunu meydana getiren iki ray dizisi üzerindeki conta yerlerinin aynı yükseklikte yapılmayıp bir dizinin öbürüne oranla kaçık durumda bulunması.

~ **havuzu**, *sp.* Atletizm müsabakalarında uzun atlama, yüksek atlama, üçadım atlama ve sırıkla atlama yarışmalarında atlayışı yapan atletlerin içine düştükleri kum dolu havuz. *(son yıllarda plâstik köpüğü kullanılmaktadır).*

~ **ipi (sıçrama ipi)**, *cimn.* 2,80 m. uzunluğunda tutamaklı ipten alıştırma aracı [*Ing.* skipping rope; *Fr.* Corde à sauter].

~ **organları**, *zool.* ◘ **Organ**.

~ **sehpası**, *sp.* Yüksek atlama veya sırıkla atlama yarışmalarında atletlerin üzerinden asacakları çıtaları tutan karşılıklı direkler.

~ **taşı (tahtası)**, Derelerde ve eski sokaklarda yağmur suları aktığı vakit ayakları ıslatmaksızın bir taraftan öbür tarafa geçmek için birer adımlık veya daha kısa mesafelerde karşıdan karşıya kısa fâsılalı olarak bir sıraya konulan yüksekçe taşlar. [*Ing.* Stepping-stone; *Fr.* Pierre traversiere].

☆ *Eşanl.* **atlangıç**.

~ **taşı yapmak**, *dey.* Daha iyi bir yere geçmek için bir durumu araç olarak kullanmak.

atlamak (-den), nsz. f. § ❶ Ayakları bir an tamamen yerden keserek sıçramak. § ❷ Bir engeli üstünden geçerek aşmak: *Duvardan atlamak, Hendekten atlamak.* [*Ing.* To jump, to leap; *Fr.* Sauter]. § ❸ (-den,-e), Alçak bir yere, ayaküstü gelmek üzere kendini koyvermek: *Çukura atlamak, Pencereden atlamak.* § ❹ nsz. Sıçramak: *Uzun atlamak.* § ❺ *(vakit kaybetmeden)* Binmek: *Taksiye atlayıp geldim.* § ❻ (-i) *(Okuma, yazı, sayı sayma gibi işlerde bazı kısımları bırakarak)* geçmek: *Arada iki cümle atlamışım.* [*Ing.* To skip]. § ❼ nsz. *(gazetecilikte)* havadis kaçırmak. § ❽ (-de). *mec.* Yanılmak, aldanmak, kanmak: *Atladı gitti Genç Osman.* Bir işin bittiğini veya bir tehlikenin atlatıldığını anlatır. § ❾ *arg.* Vermek: *Bir çigara at da ciğerlerimiz bayram etsin.* § ❿ Saldırmak: *Haydutlar yolcuların üstüne atladılar.* § ⓫ Ayak basmak: *Çevik bir hareketle, gemiden rıhtıma atladı.* § ⓬ Göz önüne almamak, yok saymak: *O konuyu neden atlıyorsunuz.* § ⓭ Geçmek: *Sınıf atlamak.* ◉ **atlayıp gelmek**, *dey.* Hemen gelmek, çabuk yetişmek. ◉ **eşik ~**, *dey.* İçeri girmek. ◉ **ip ~**, *dey.* İki kişinin veya kendisinin çevirdiği ip üzerinden düzenli sıçramalarla geçmek. ◉ **kılıç ~**, *dey.* Yemin ederken, and içerken yapılan bir hareket *(eskiden).* ◉ **leş ~**, *dey.* Çok adam öldürmek. ◉ **mania ~**, *dey.* Engel geçmek, zorlukları yenmek.

atlambaç,-cı i. Çocukların atlama oyunu. [*Ing.* Leaping, jumping; *Fr.* Cheval fondu, saut de mouton].

atlandırmak(-i), f. Ata bindirmek veya binecek at vermek. [*Ing.* To furnish with a horse, to let get on horseback, to let start on journey; *Fr.* Mettre en selle, faire sauter en selle].

atlangıç,-cı, i. ◘ **Atlama taşı**.

atlanılmak(-den), ösz. f. Herhangi biri atlamak: *Bu kadar yüksekten atlanılmaz.*

atlanmak, nsz. f. § ❶ Atlamak işi yapılmak: *Burası atlanacak yer değil, Bu yazıda birkaç satır atlanmış.* § ❷ *nsz.* Ata binmek. [*Ing.* To mount horse; *Fr.* Monter à cheval, sauter en selle, acquérir un cheval]. § ❸ At edinmek. [*Ing.* To get a horse].

atlanta, i. *zool.* Karından-ayaklılar *(Gastropoda)* sınıfının, Önden-solungaçlılar *(Prosobranchia)* takımına giren bir yumuşakça cinsi. Kabuğu çok ince olup kabuk ağzının bir ucunda derin bir yarık bulunur, Sıcak ve ılıman denizlerde yaklaşık olarak 50 türüne rastlanır. [*Lat. Atlanta; Ing.* Atlanta; *Fr.* Atlante].

atlante, i. *mim. (Eski Yunanlılar'da gök kubbeyi omuzlarda taşıdığına inanılan Atlas ismindeki devi temsilen)* Binaların bazı çıkıntılı kısımlarını taşımak üzere sütun yerine konulan erkek şeklindeki heykeller. [*Ing.* Telamon; *Fr.* Atlante].

☆ *Eşanl.* **telamon**.

Atlantik[1], öz. i. *Fr. atlantique.* Avrupa ve Afrika'yı Amerikadan ayıran büyük deniz. *(Atlantik Okyanusu)* ile ilgili: *Atlantik kıyısı).* [*Ing.* Atlantic].

~ **zamanı**, *jeol,* (a) Ilıman bölgelerde, şimdiki iklimden biraz daha sıcak bir iklimin hüküm sürdüğü Dördüncü zaman bölümü; (b) Daha özel anlamıyle, Avrupa'da karma meseliklerin varlığıyle nitelenen ve −5000° den yaklaşık olarak −2500'e kadar süren en son zaman.

Atlantik[2],**ği**, s. ve i. *Ing. atlantic, demir.* yolcu trenlerini çeken bir lokomotif çeşidi.

Atlantozor, i. *Fr. atlantosaure. jeol. ve zool.* Dinozorlar takımından dev boylu fosil sürüngen. Kalıntıları, kayalık dağların alttebeşir tabakalarında bulunmuştur. [*Ing.* Atlantosaurus].

atlantozorgiller, ç.i. *jeol. ve zool.* Dinozorlar takımından fosil sürüngenler familyası; kapsadığı türler dev boyluydu. Atlantozor *(Kuzey Amerika alttebeşir fosili)* cinsi bu familyanın tipidir.

atlas[1], i. < *Yun.* ve *Lat.* § ❶ Belli bir konu *(dünyanın, bir ülkenin, bir bölgenin fizikî ve siyasî coğrafyası, iktisat, tarih)* üzerinde toplu ve tutarlı bilgi vermek için bir araya getirilmiş coğrafya haritaları derlemesi. [*Ing.* ve *Fr.* Atlas]. § ❷ Bir eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak için bir araya getirilmiş harita, tablo ve levhalar. § ❸ *anat.* ve *zool.* Boyun omurlarının, üstten birincisi. [*Osm.* Azm-ı atlas; *Ing.* ve *Fr.* Atlas] ☆ *Eşanl.* **eksen kemiği**. ◉ **gök ~ ı**, *astr.* Burçlara veya bahar açısı ve yükselim kuşaklarına göre yapılmış gök haritaları derlemesi.

~ **ağacı**, *ağ. iş.* Kerestesi açık veya koyu sarı parıltılı, ağır ve sert hava kurusunun özgül ağırlığı 0,8−1,0 gr/sm³ olan değerli bir kaplama ağacı.

~ **çiçeği**, *boy.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Atlasçiçeğigiller *(Cactaceae)* familyasından, yaprakları yayvan ve dikenli olan, Ocak-Şubat aylarında kırmızı sarkık, parlak ve güzel çiçekler açan bir kültür bitkisi [*Osm.* Sabbar; *Lat. Zygocactus bridgesi, cactus; Ing.* Cactus, satin-flower; *Fr.* Cactus, cactier].

atlas[2], i. *Osm.* < *Ar. talas. dok.* § ❶ Yüzü ipek tersi pamuk, parlak değerli bir cins ipekli dokuma. [*Ing.* Indian satin; *Fr.* Satin, atlas]. § ❷ Atlastan yapılmış: *Atlas yorgan.* § ❸ Parlak, pürüzsüz. § ❹ *esk.* Yıpranmış, eskimiş, düzleşmiş.

Atlas[3], öz. i. *mit.* Moritanya'nın efsanevî kralı ve Jüpiter'in oğludur.

atlasit,-ti, i. *Fr. atlasite, min.* Atakamit ve azürit karışımı bir mineral.

atlaslı, s. Atlasla kaplı, atlas süsleri olan. [*Osm.* Atlasî].

atlas çiçeğigiller, ç.b.i. *bot.* İki-çeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Opuntiales* takımından, Amerika çöllerinde yetişen, sukkulent, otsu veya odunlu bitkileri kapsayan, 150'den fazla cins ve 1800 kadar türü bulunan bir familya. Gövde etli, basit veya dallanmış, sütun veya top şeklinde, veya yassı ve boğumlu olup üzerinde diken demetleri bulunur, Yapraklar pul şeklinde veya eksik, ancak bir cinste gerçek bir yaprak şeklindedir. Çiçekler erdişi, aktinomorf, bazen zigomorf, meyva bakkadır. [*Osm.* Sabbariye; *Lat.* ve *Ing. Cactaceae; Fr.* Cactées, Cactacées].

~ **kelebeği**, *zool.* ◘ **Kelebek**

~ **kemiği**, *anat.* ◘ **Atlas**[1].

~ **Okyanusu**, *coğr.* Avrupa, Afrika ve Amerika kıtaları arasında bir okyanus, Kısa adı Atlantik'dir. Büyüklük bakımından Pasifikten sonra ikinci gelir. [*Ing.* Atlantic ocean; *Fr.* Océan Atlantique].

~ **sediri**, *bot.* ◘ **Sedir**.

atlaşmak, nsz. f. *mec.* Vücut için at gibi kalın ve adaleli olmak.

atlatılmak(-den), nsz. f. Atlatmak işi yapılmak veya bu işe konu olmak: *Tehlike atlatıldı, Deve hendekten atlatıldı.*

atlatış, i. Atlatma şekli. [*Ing.* Making jump or leap].

atlatma, i. *sosy.* Devlet işinde veya ticarî işlerde sözünde durmama, sözünü yerine getirmeme, kanunun gereği olan cevap yerine aldatıcı cevaplarla iş sahiplerini oyalama.

atlatmak (-i,-den,-e), f. § ❶ Atlamak işini başkasına yaptırmak. [*ing.* To make jump or leap, to let pass over; *Fr.* Faire franchir, faire, passer, faire sauter]. § ❷ (-i), *mec.* Tehlikeden kurtulmak, kötü bir durumu geçiştirmek: *Tehlikeyi atlattık.* § ❸ *mec.* Yolunu bulup bir kimseyi bulunduğu yerden uzaklaştırmak veya başından savmak: *Geveze adamın biridir, atlatmalı.* [*Ing.* To get rid of; *Fr.* Se tirer de]. § ❹ Kandırmak: *Yarın akşam gelirim dedi, atlattı gitti.*

atlayış ,i. § ❶ Atlamak işi: *Bir atlayışta hendeği aştı.* [*Ing.* Jump; *Fr.* Saut]. § ❷ *mec.* Kanma, aldatılış.

atlet,-ti, i. *Fr. Athlète* < *Yun. athlos*, güreş, dövüş. > *athletes.* § ❶ Atletizmle uğraşan *(atletik sporlar yapan)* kimse. [*Ing.* Athlete]. § ❷ s. Vücudu iyi gelişmiş, sağlam yapılı, güçlü *(adam)*, [*Ing.* Athletic; *Fr.* Athlétique]. § ❸ Erkeklerin giydiği kolsuz, pamuklu iç fanilası. [*ing.* Undershirt; *Fr.* Camisole] ◉ ~ **fanilası**, ◘ **Atlet**[3]. *müz.* (a) Bir sesten diğerine, bir tondan başkasına, bir anahtardan diğer bir anahtara geçiliş; (b) Atlamalı aralıkla bir sesten öbürüne aşma. [*Fr.* Saut]. ◉ **komple** ~, *sp.* Bütün kaslarını çalıştırmış ve atletik sporların hepsinde basarı gösteren kimse.

~ **ayağı**, *patol.* ◘ **Ayak.**

~ **tip**, *antr.* Kretschmer'in geniş omuzlu, gelişmiş göğüslü, ince boyunlu düz karınlı ve iri kaslı olarak betimlediği insan tipi.

~ **yapılı**, *dey.* Vücudu bir **atlet** gibi gelişmiş, kuvvetli, gösterişli. [*Ing.* Athletic; *Fr.* Athlétique].

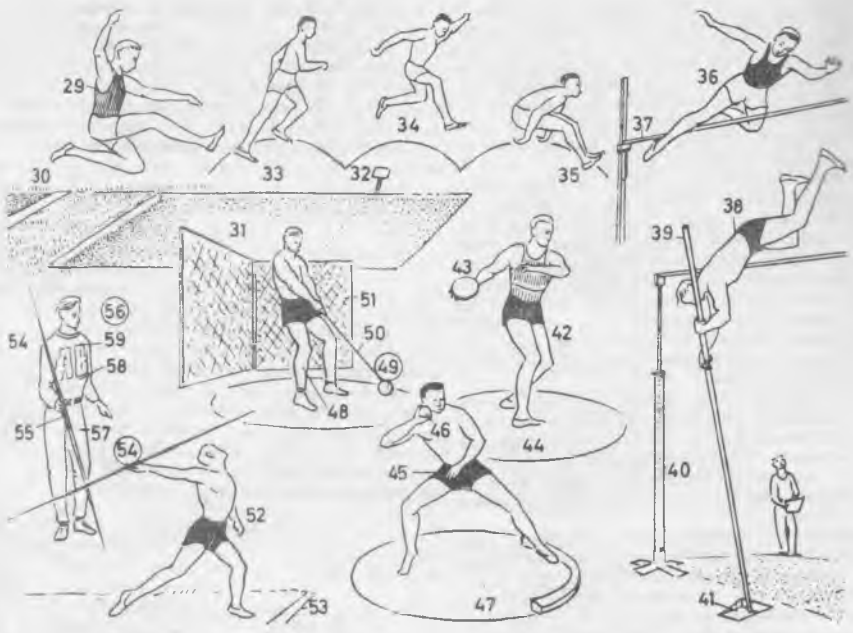

ŞEKİL: 27. — **ATLETIZM.** *II. /29-55 UZUN ATLAMA - YÜKSEK ATLAMA, GÜLLE ATMA, MIZRAK ATMA ve DISK ATMA/. /29-32 Uzun atlama/.* **29.** Uzun atlayıcı. **30.** Hareket tahtası. **31.** Atlama çukuru. **32.** Rekor işaretleyici. */33-35 Üç adım/.* **33.** Başlama. *(hareket).* **34.** Adım. **35.** Atlama. */36-37* Yüksek atlama/: **36.** Yüksek atlayıcı. **37** Atlama çubuğu. */38-41 Sırıkla yüksek atlama/.* **38.** Sırıkla yüksek atlayıcı. **39.** Sırık. **40.** Atlama direği. **41.** Hareket kutusu. */42-44 Disk atma/.* **42.** Disk atıcısı. **43.** Disk. **44.** Atış çemberi. */45-47 Gülle atma/.* **45.** Gülle atıcısı. **46.** Gülle. **47.** Gülle atma çemberi. */48-51 Çekiç atma/.* **48.** Çekiç atıcısı. **(49).** Çekiç. **50.** Çelik tel. **51.** Tel emniyet kafesi. */52-55 Cirit atma/.* **52.** Cirit atıcısı. 53. Cirit atma çizgisi. **(54)** Cirit. **55.** Ip. **(56).** Atlet */57-58 Atlet kıyafeti/.* **57.** Atlet pantalonu. **58.** Atlet ceketi *(gömleği).* **59.** Arma.

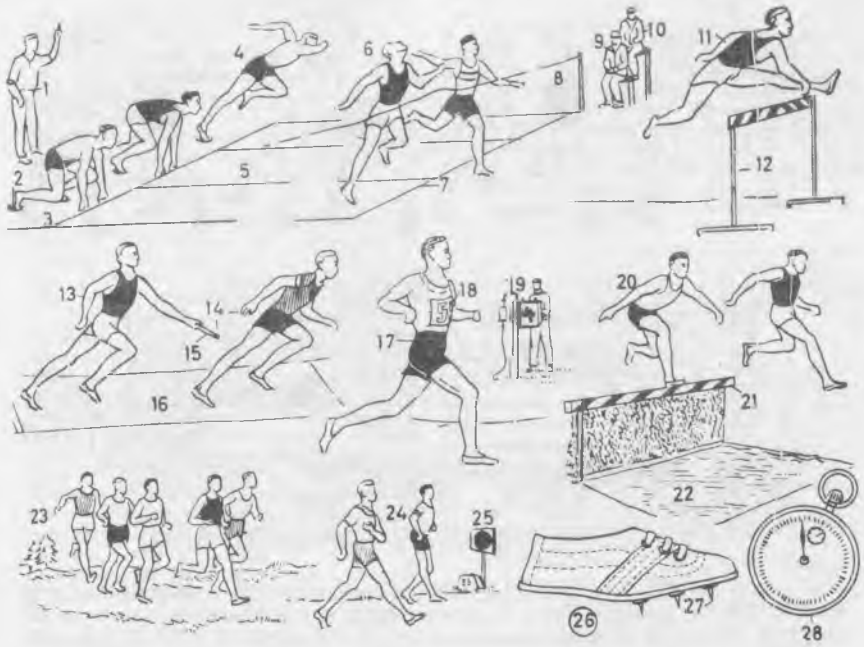

ŞEKİL: 26. — **ATLETIZM.** */KISA MESAFELI KOŞULAR/.* **1.** Başlatıcı. **2.** Hareket deliği. **3.** Hareket çizgisi. **4.** Kısa ve orta mesafeli koşular için hareket. **5.** Koşu yolu. **6.** Koşucu. **7.** Bitiş *(son).* **8.** Şerit *(ip).* **9.** Puantör. **10.** Hakem. */* **11.** ve **12.** Engelli *(manialı)* koşu/. **11.** Engel koşucusu. **12.** Engel *(Mania).* */13-16 Bayrak yarışı/.* **13.** Bayrak yarışçısı. **14.** Bayrak değiştirme. **15.** Bayrak *(beton).* **16.** Bayrak *(beton)* değiştirme. */17-19 Uzun mesafeli koşu (Maraton)/.* **17.** Uzun mesafe koşucusu. **18.** Yarış numarası. **19.** Tur sayma cihazı. */20-22 Engelli koşu/.* **20.** Engel koşucusu. */21-22* Engeller *(manialar)/.* **21.** Çubuk. **22.** Sudan atlama. **23.** Kır koşusu. **24.** Yürüyeın. **25.** Dönüş işareti. **(26)** Koşu ayakkabısı *(çivili ayakkabı).* **27.** Çivi *(kabara).* **28.** Duraklı saat *(sniye ölçer saat).*

atletik, s. *Fr. athlétique.* § ❶ Atletizmle ilgili. § ❷ Atlet gibi, vücudu gelişmiş, biçimli. § ❸ Atlete özgü, atlete uygun. [*Ing.* Athletic].

atletizm, i. *Fr. athlétisme* < *Yun.* Atiklik, çeviklik, kuvvet gibi beden yeteneklerini geliştirmeye yarayan ve koşu, atlama, ağırlık kaldırma ve atma gibi, tek başına yapılan vücut çalışmaları. [*Ing.* Athletism]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 26—27—28—* **ATLETIZM I, II, III**

atlı, i. ve s. § ❶ Ata binen *(kimse). (Osm.* Süvari; *Ing.* Horseman; *Fr.* Cavalier]. § ❷ Atla yapılan. § ❸ *ask.* Binek atı kullanan asker veya sınıf. ◉ ~ **yı attan, yaylıyı yoldan çevirmek**, *dey.* Herkesin hakkından gelmek.

~ **ases gibi gezmek**, *dey.* Gece gündüz demeden, korkmadan gezmek, istediği kapıyı çalmak.

~ **azığı**, *dey.* Bir at menziline ulaştıracak kadar hesaplanan yiyecek.

~ **birlikler**, *ask.* Süvari veya hayvanla taşınan piyade, topçu gibi bütün subay ve erleri atlı olan sınıf.

~ **heykel**, *heyk.* Bir şahsın at üzerinde olarak yapılmış heykeli. [*Fr.* Statue équestre].

~ **spor**, *binic.* At üzerinde yapılan bütün sporlara verilen genel ad.

☆ *Eşanl.* **konkurhipik.**

atlı karınca, b.i. § ❶ Meydan oyuncağı, bir merkezde birleşen eğik askıların uçlarına hayvanlar, arabalar, yapma gemi veya uçaklar takılıdır. Merkezi etrafında döner. [*Ing.* Merry-go-round; *Fr.* Manège de chevaux de bois]. § ❷ *cimn.* Ellerini karşılıklı birbirlerinin enselerinde kenetleyen iki kişinin kolları üzerinden, öteki çiftin aynı durumu alarak, alttakilerin kendi eksenlerinde hızlanıp dönmesiyle ayaklarının yerden kesilmesi ve savrulması biçiminde bir eğlenceli alıştırma. [*Ing.* Go-round; *Fr.* Carrousel].

atma, i. § ❶ Atmak eylemi. § ❷ *mim.* Bir taraftan öbür tarafa uzatılan ağaç, taş veya maddeden uzunca parcalar. [*Ing.* Throwing of casting, Pulsation; *Fr.* Traverse]. § ❸

dok. Pamuktan dokunmuş bir çeşit bez. § ● s. Atmak işiyle meydana gelmiş: *Atma kiriş.* [*Fr.* Décoloration]. § ❺ *bahç.* Aşı ve sürgünlerin kendiliğinden veya ârızî olarak ayrılması. § ❻ *demir.* Rayların tutturulması için enlemesine ve aralıklarla konulan uzun ağaç veya demir. § ❼ *mad.* Bir patlayıcı yardımıyle toprağı veya bir maddeyi dağıtarak parçalara ayırma. § ❽ *dok.* Kumaşın, kenarındaki ipliklerin gevşeyerek çözülüp saçaklanması. § ❾ *res.* Resim renginin uzun zaman güneş ışığı etkisinde kalarak uçması, açılması. ◉ **çiçek ~,** *bahç.* Döllenmeyi engelleyen sebeplerden dolayı çiçek veya körpe meyvelerin dökülmesi. ◉ **denize ~,** *den. huk.* Bir gemiden, yükün tümünün veya bir kısmının denize atılması. ◉ **volkan ~ sı,** *jeol.* Püsküren bir volkandan fırlayarak yere düsen madde parçası.

~ bölgesi, *ask.* Paraşüt ve hava indirme birliklerinin veya bunlara gerekli çeşitli ikmal maddelerinin atılması maksadıyle tesbit edilen arazi parça veya sahası.

~ manevrası, *demir.* Bir vagon veya bir kataın bir lokomotif yardımıyle anî olarak itilmesi.

atmaca, I. < *atmak, zool.* § ❶ Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Kartalgiller *(Falconidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 30 sm. kadar olur. Tüyleri kahverengi mavi-külrengi karışıktır. Palearktik bölgede yaşar. [*Osm.* Bese; *Lat. Accipiter nisus; Ing.* Sparrow hawk; *Fr.* épervier d'Europe, accipiter, épervier commun]. § ❷ ◘ **Sapan²**.

~ gibi atılmak, *dey.* Bir işin, bir paranın sahibi olabilmek için büyük bir hırsla harekete geçmek.

~ kelebeği, *zool.* ◘ **Kelebek**.

~ kartalı, *zool.* ◘ **Kartal**.

~ yetiştirici, ◘ **Atmacacı**.

atmacacı, I. Atmaca yetiştiren ve hayvanı av vasıtası olarak yetiştirmede ihtisası olan kimse. [*Ing.* Hawker; *Fr.* Fauconnier].

atmacalık,-ğı, I. Kara avcılığında, bir baska avcının kaldırdığı ava, o henüz ateş etmeden ates etmeye denir.

atmak(-ı,-e), f. § ❶ Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak: *Suya taş atmak.* [*Ing.* To throw, cast; *Fr.* Jeter]. § ❷ Bir seyi elden bırakarak yere düşürmek:*Sokağa çöp atmak ayıptır.* [*Ing.* To drop; *Fr.* Faire (laisser) tomber]. § ❸ *(Bir kimseyi)* Uzaklastırmak: *Adamcağızı, berbat bir yere attılar.* [*Ing.* To discard, to put away; *Fr.* Jeter]. § ❹ Koymak: *Yemeğe tuz atmak, imza atmak, Tarih atmak.* [*Ing.* To put; *Fr.* Mettre]. § ❺ Uzatmak: *Vapurdan iskele attılar.* [*Ing.* To extend, stretch; *Fr. Étendre,* allonger]. § ❻ Bir yerden bir yere taşımak: *Hazır araba varken eşyayı eve atalım.* § ❼ *(Sille, tokat, sopa, kılıç gibi nesnelerle kullanıldığı vakit)* Vurmak: *Tekme atmak, Satır atmak.* [*Ing.* To strike, beat; *Fr.* Frapper, battre]. § ❽ *(Top, tüfek gibi silâhlar hk.)* Patlatmak: *Havaya iki el silâh attı.* [*Ing.* To make burst, explode, to fire; *Fr.* Faire éclater]. § ❾ *(Kurşun, gülle, ok gibi nesnelerle)* üstüne veya yanına iletmek: *Ona üç kurşun attı, vuramadı.* [*Ing.* To shoot; *Fr.* Tirer]. § ❿ *(Zaman bildiren tümleçlerle)* Geri bırakmak: *Meselenin konusulmasını gelecek haftaya attılar.* [*Ing.* To postpone, put off; *Fr.* Remette, ajourner]. § ⓫ Örtmek: *Sırtına bir şat attı.* [*Ing.* To cover; *Fr.* Couvrir]. § ⓬ *(Yapılmış kötü bir işi birine)* yüklemek: *Kabahatı ona attılar.* [*Ing.* To charge;*Fr.* Charger, réjeter]. § ⓭ (-e) *(söz, lâf lâkırdı gibi tümleçlerle)* sözle sataşmak: *Ona lâf attılar.* [*Ing.* To molest, disturb; *Fr.* Adresser la parole à]. § ⓮ (-i,-den) ilgisini kesip uzaklastırmak: *Çalışmayan öğrenciyi okuldan attılar.* [*Ing.* To dismiss; *Fr.* Congédier, remercier]. § ⓯ (i) İstenilmeyen bir seyi kendi malı olmaktan çıkarmak: *Bu lüzumsuz eşyayı atmalı.* [*Ing.* To throw away (off); *Fr.* Jeter]. § ⓰ (-i), Bir şeyi kullanmaktan vazgeçmek. *Kadınlar çarşaflarını attılar.* § ⓱ Çıkarmak, dısarıya vermek: *Yabancı cisimleri vücut atar.* § ⓲ (-i) Patlayıcı maddelerle uçurup yıkmak. *Köprüyü attılar* [*Ing.* to blow up; *Fr.* Faire éclater, faire sauter]. § ⓳ (-i) *arg. (Yalan anlamına gelen tümleçlerle)* söylemek: *Kıtır atmak, Palavra atmak.* [*Ing.* To tell lies; *Fr.* Gasconner, blaguer]. § ⓴ (-i),*tkz.* İçki içmek. [*Ing.* To have a drink; *Fr.* Prendre un verre]. § ㉑ Yay ve tokmakla ditmek: *Pamuğu atmak.* § ㉒ (nsz.) *tkz.* Yalan veya obartmalı söz söylemek: *Gene atmaya başladı.* [*Ing.* To swagger; *Fr.* Fanfaronner, Exagérer]. § ㉓ (nsz.) Çatlamak veya yapışık olduğu yerden ayrılmak: *Mermer yontulurken attı. Kumaş, dikiş yerinden attı.* § ㉔ nsz. *(Yürek, nabız gibi kan dolaşımıyle ilgili organlar hk.)* Vurma halinde olmak: *Şakakları atıyor* [*Ing.* To pulsate, beat, throb; *Fr.* Battre, palpiter]. ◉ **adım ~,***dey.*

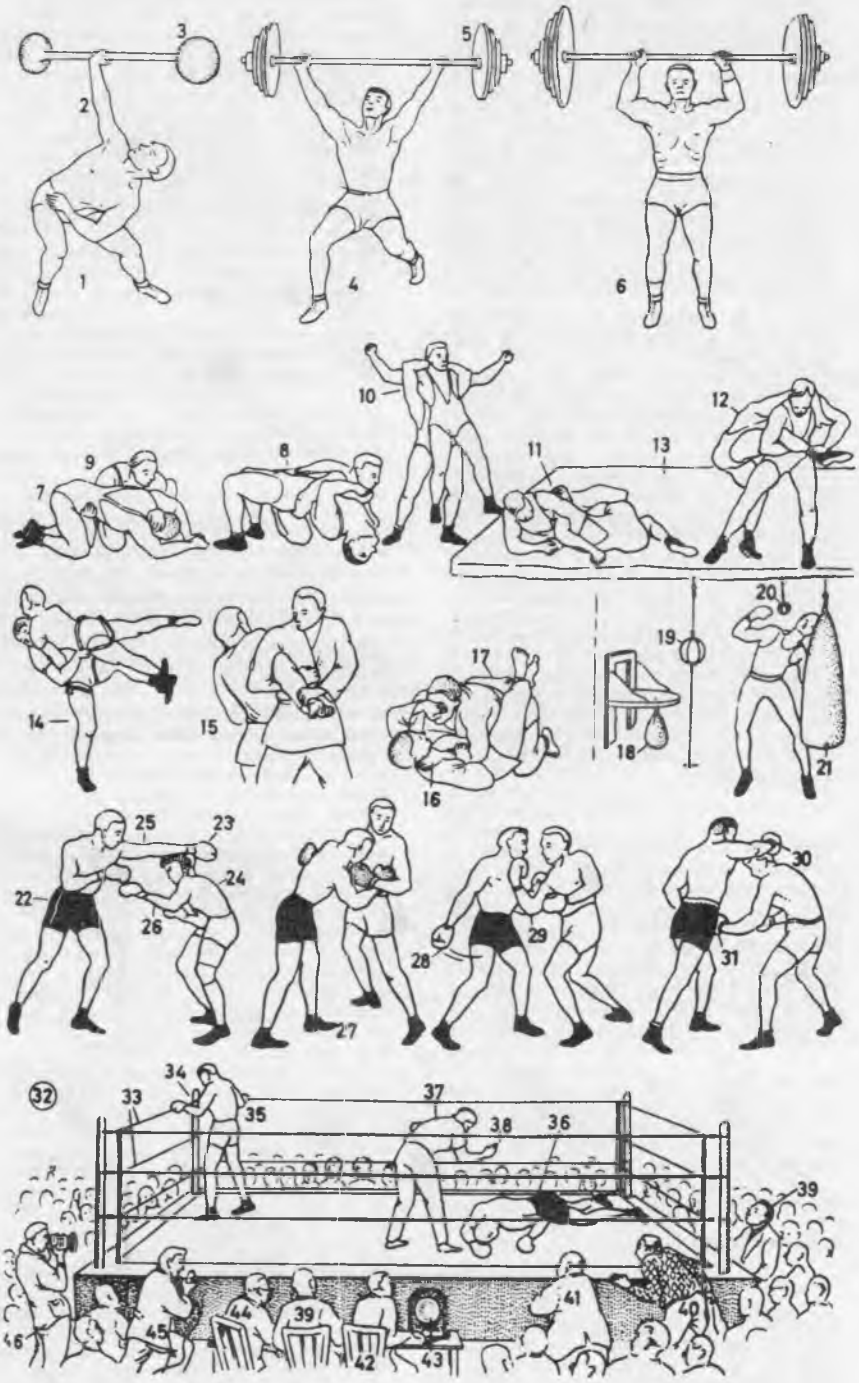

ŞEKİL: 28. — **ATLETİZM III.** [*HALTER, JAPON OYUNU ve BOKS*]. /**1-6** *Halter/.* **1.** Halterci. **2.** Tek elle kapma. **3.** Halter. **4.** Iki elle kapma. **5.** Diskli halter. **6.** Iki elle develope. /**7-14** *Güreş/;* /**7-10** *Greko-romen güreşi/.* **7.** Amatör güreşçi. **8, 9** ve **10.** Minder güreşi. **8.** Köprü. **9.** Bank. **10.** ve **12.** Serbest güreş. **10.** Çift elense. **11.** Kol kilitlemesi ve bacak levyesi. **12.** Çift bacak kilidi. **13.** Güreş minderi. **14.** Kemer güreşi. /**15-17** *Japon güreşi/.* **15.** Kol kavrama. **16.** Boğma durumu. **17.** Ayakla köstekleme. /**18.-46** *Boks (yumruk oyunu)/.* /**18-26** *Boks antrenmanı/.* **18.** Musta yastığı. **19.** Muşta topu. **20.** Küçük muşta topu. **21.** Kum torbası. **22.** Boksör. **23.** Boks eldiveni. **24.** Partöner *(Boksta rakip).* **25.** Direk vuruş *(Direk çıkış).* **26.** Dalış *(baş iğme).* **27.** Göğüs göğse döğüşme *(kapalı döğüşme).* **28.**Sving. **29.** Aparkat. **30.** Kroşe. **31.** Alttan vuruş. **(32)** Ring. **33.** Ring ipleri. **34.** Köşe. **35.** Galip. **36.** Nokautla yenilen boksör. **37.** Hakem, **38.** Sayım. **39.** Dış hakem. **40.** Ikinci hakem. **41.** Menajer *(menecer).* **42.** Puvantör *(Saat tutucusu).* **43.** Gong. **44.** Kaydedici *(kayıt tutucu).* **45.** Gazete muhabiri. **46.** Basın fotoğrafçısı.

◘ **Adım.** ◉ **ağzına lokma ~,** yemek. ◉ **aradan ~,** *dey. Çıkartmak,* karıştırmamak. ◉ **at nartini Debreli Hasan ~,** Atma Recep, din kardeşiyiz. ◉ **attığı tırnak (bile) olamamak,** *dey.* Hiç bir şekilde seviyesine erişememek. [*Ing.* Not to be wort even a nail clipping, to be very inferior (to someone)]. ◉ **attığını vurmak,** *dey.* «İyi nişancı» anlamında, giriştiği her işi başaran kimseler için kullanılır. [*Ing.* Always to hit the mark, to succeed in every enterprise]. ◉ **başından ~,** *dey.* ◘ **Baş** ◉ **bir yana ~,** *dey.* Vaz geçmek, bırakmak. ◉ **bol keseden ~ ,***dey.* Mübalâğa etmek. ◉ **boşa ~,** *dey.* Hedef tutturamamak. ◉ **boy ~,** *dey.* Büyümek. ◉ **çene ~,** *dey.* Heyecandan dişleri birbirine vurmak [*Fr.* Être à l'agonie, agoniser]. ◉ **düğüm ~,** *balıkç.* Bir ağı genişletmek veya onarmak için önceki düğümlere bir yenisini eklemek. ◉ **düşeş ~,** *dey.* Işini yoluna koymak. ◉ **el ~,** *dey.* Teşebbüs etmek. ◉ **felâkete ~,** *dey.* Mahvetmek. ◉ **geri ~,** *dey.* Önlemek, püskürtmek. ◉ **hangi rüzgâr attı? ~** *dey.* Beklenmeyen birinin gelişi üzerine söylenir. ◉ **içine ~,** *dey.* İçlenmek. ◉ **iftira** *(suçu, kabahati üzerine)* **~,** *dey.* Masum olan birini suçlamak. ◉ **ileri ~,** *dey.* Sürmek ◉ **işkembeden ~,** *dey.* Uydurmak, yalan söylemek. ◉ **kahkaha ~,** *dey.* Yüksek sesle gülmek. ◉ **kapağı ~,** *dey.* Gitmek, bir yere yerleşmek. [*Fr.* Déguerpir, sesauver se réfugier]. ◉ **karaya ~,** *dey.* Denizin, yüzen bir şeyi kıyıya vurması. ◉ **kendini** *(kendisini)* **~,** *dey.* Bir yere girmek veya çıkmak. ◉ **kesip** *(kestirip)* **~,** *dey.* İşi kısa tarafından halletmek. ◉ **kıtır** *(madik, martaval, polim)* **~,** *dey.* Yalan söylemek aldatmak. ◉ **kol** *(kollarını)* **~,** *dey.* Sarmak, dolamak. ◉ **kulaç ~,** *dey,* İlerlemek. ◉ **lâf** *(lâkırdı, söz, harf)* **~** *dey.* § ❶ Konuşmak, sohbet etmek. [*Ing.* To chat, to talk; *Fr.* Bavarder]. § ❷ Sözle satışmak. [*Ing.* To make remarks, to molest; *Fr.* Addresser la parole à]. ◉ *(iki)* **lâkırdı ~,** *dey.* Sohbet etmek.◉ **meklk ~,** *dey.* Gidip gelmek. ◉ **nara** *(çığlık)* **~,** *dey.* Heyecan, korku, sevinç v.b. duygularda bağırmak, duyguların coşkunluğunu belli etmek. [*Fr.* Pousser des cris]. ◉ **olta ~,** *dey.* Oltayı suya atmak. ◉ **ortaya ~,** *dey.* Meydana çıkartmak, göstermek. ◉ **rengi ~,** *dey.* Solmak. [*Fr.* Pâlir; perdre couleur]. ◉ **sokağa atmak ~,** *dey.* Evsiz bırakmak. ◉ **şafak ~,** *dey.* Korkmak. ◉ **taş ~,** *dey.* Bir şeyi ima etmek. [*Fr.* Jeter une ou des pierres]. ◉ **temel ~,** *inş.* ◘ **Temel.** ◉ **temelini ~,** *dey.* Kurmak, başlatmak. ◉ **tepesi** *(beyni, kafası)* **~,** *dey.* Kızmak. ◉ **topu ~,** *dey.* İflâs etmek. [*Fr.* Faire faillite]. ◉ **tozunu ~,** *dey.* Hırpalamak, dövmek. ◉ **üstünden ~,** *dey.* Kurtulmak. ◉ **üstüne ~,** *dey.* İşi, kabahat v.b. yi başkasına yüklemek. ◉ **yerinden ~,** *dey.* Bulunduğu yerden uzaklaştırmak. ◉ **yüksekten ~,** *dey.* Övünmek. ◉ **zar ~,** *dey.* Kumar oynamak. ◉ **atıp tutmak,** *dey.* § ● **Bir** kimseye veya bir şeye karşı kötü söylemek. [*Ing.* To rant, declaim, to boast, swagger, brag; *Fr.* Injurier quelqu'un]. ◉ ● Obartmalı konuşmak. ◉ **atma Recep, din kardeşiyiz,** *dey.* «*Bu söylediklerinin hep yalan (veya obartma) olduğunun farkındayız*» anlamında külhanbeyi deyimi. [*Ing.* Come, come don't swagger]. ◉ **atsan atılmaz, satsan satılmaz,** *dey.* Birinin tutmak ve ilgilenmek zorunda bulunduğu sıkıntılı şeyler için söylenir.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Savurmak.** § ● **Bırakmak.** § ● **Iraklaştırmak.** § ❹ **Eklemek, katmak, ilâve etmek, sokmak, tıkmak.** § ❺ **Vermek.** § ❻ **Götürmek, nakletmek.** § ● *(takat)* **indirmek, dövmek.** § ❼ **Ateş etmek.** § ❽ **Ulaştırmak.** § ❾ **Geciktirmek, tehir etmek.** § ❿ **Üstüne çekmek veya almak, giymek, kapatmak,** § ● **Yastamak, hamletmek, atfetmek ,azvetmek ,isnat etmek.** § ● **Söz söylemek.** § ● *(işten)* **Çıkarmak, kovmak, tardetmek, defetmek.** § ● **Gözden çıkarmak.** § ● **Kullanmamak.** § ● **İfraz etmek.** § ● **Berhava etmek.** § ● **Yalan konuşmak, mübalâğa etmek.** § ● **Çekmek, kafayı çekmek, işret etmek, bâde içmek, mey içmek.** § ● **Tiftmek.** § ● **Palavra sıkmak.** § ● **Yarılmak, inşikak etmek.** § ⓫ **Çarpmak.**

☆ *Karş.* § ● **Alıkoymak, saklamak.** § ● **Kaldırmak, almak.** § ❷ **Yakınlaştırmak.** § ❸ **Çıkarmak, ihraç etmek.** § ❺ **Çekmek.** § ❻ **Bırakmak, terketmek.** § ❼ **Sevmek, okşamak.** § ● **Çabuklaştırmak, ileri almak** § ● **Üstünden almak, çıkarmak, açmak.** § ● **İndirmek, almak.** § ⓫ **İçeriye almak, dahil etmek. kabul etmek.** § ● **Benimsemek.** § ● **Kullanmak.** § ● **Sokmak, alıkoymak.**

atman, i. *fiz.* Brahman metafiziğinde, her insanın «ben»i, hayat soluğu, ruhu.

atmasyon, i. ve s. *T. atmak.* + *Fr. tiyon. h.d. arg.* Yakıştırma bir söz olup, teklifsiz konuşmalarda «uydurma» **«asılsız», «mânasız»** «yalan söz veya haber» anlamında kullanılır: *Ne kadar hoşlanırmışsın atmasyondan.* [*Ing.* A. lie, swagger, a full invention; *Fr.* Fanfaronnade, gasconnade].

☆ *Eşanl.* **dolma, dubara, eftamintokofti kıtır, kıtırbom, kofti, martaval, palavra, polim, uydurma, yakıştırmaca, masal, mantar, uydurmasyon, bom, şarolop, kaşkariko, madik.**

☆ *Karş.* **doğru, gercek, hakikat, realite.**

atmasyoncu, i. ve s. Yalancı, yalan söyleyen *(kimse).* [*Ing.* Liar, swaggerer; *Fr.* Gascon, -onne, fanfaron, -onne].

atmasyonculuk,-ğu, i. Yalancılık. ◘ **Atmasyon.**

atmeydanı, i. *mim.* Bizanslıların araba ve at koşuları için yaptıkları alan. [*Ing.* ve *Fr.* Hippodrome].

atmık*,-ğı, i. < *atmak, biy.* Erkek tohum hücresi. [*Osm.* Menî; *Ing.* Sperm, semen; *Fr.* Sperme, semence].

☆ *Eşanl.* **bel suyu, sperma, er suyu, bel.**

~ **kanalı,***biy.* ◘ **Kanal** .

atmıksal*, s. Atmıkla ilgili. [*Osm.* Menevî; *Ing.* Seminal; *Fr.* Séminal,-ale].

Atmidometre, i. *Fr. atmidomètre* < *Yun. atmis, idos* + buhar + *metron,* ölçü. *kim.* Belli bir zaman içinde buharlaşan sıvı miktarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Atmometer].

☆ *Eşanl.* **atmometre.**

atmograf, i. *Fr. atmographe. fot.* Buhar veya duman ile develope etmek suretiyle elde edilen fotoğrafik imaj. [*Ing.* Atmograph].

atmoliz, i. *Fr. atmolyse* < *Yun. atmos,* gaz + *lysis,* ayrışma. *fiz.* ve *kim.* Yakıt-hava karışımını meydana getiren unsurların delikli bir çeperden geçerek yayınma yoluyle ayrılması. İki gazın teşkil ettiği bir karışımda bu gazları ayırmak için kullanılan işlem. Bu işlem, gazların gözenekli bir bölmeden difüzyonlarındaki farklı difüzyon hızı esasına dayanır. [*Ing.* Atmolysis].

atmometre, i. ◘ **Atmidometre.**

atmosfer, i. *Fr. atmosphère* < *Yun. atmos,* buhar + *sphaira,* küre. § ● *meteor.* Yeryuvarlağını saran ve daha geniş anlamda herhangi bir gök cismini çevreleyen gaz tabakası tabakası. [*Osm.* Havayı nesimî, küre-i havâ; *Ing.* Atmosphere]. ☆ *Eşanl.* **hava yuvarı ,hava küre, gaz yuvarı.** § ❷ Bir ülkenin, bir yerin havası. Genellikle içinde yaşanılan ve etkisi altında kalınan çevre. ◉ **kontrollü ~,** *mad.* Bir sıcak işlem fırınının havası yerine işlenecek maddeye göre başka bir gaz veya gaz karışımı konulmasıyle meydana gelen atmosfer. ◉ **standart ~,** *hava.* Sıcaklık derecesi ve basıncın yükseltiyle ilgili değişiminin kuramsal tanımlanması.

~ **basıncı,** *meteor.* Atmosferin atmosferik zarfın herhangi bir kısmı içinde herhangi bir kısım içinde herhangi bir yönde yapmış olduğu basınç veya uyguladığı statik kuvvet. [*Ing.* Atmospheric pressure; *Fr* Pression atmosphérique].

~ **çizgisi,** *meteor.* Atmosfer basıncını gösterge pistonu veya diyaframı üzerine tesir ettirerek bir gösterge diyaframı üzerine çizilen referans çizgisi. [*Ing.* Atmospheric line; *Fr.* Ligne atmosphérique].

~ **parazitleri,** *radyotekn.* Tabiî elektrik olaylarından doğan ve radyoelektrik alışları bozan parazit işaretler. [*Ing.* Atmospherics, atmospheric noise, natural static, starting disturbance, atmospheric interference].

atmosfer.bilim*, b.i. ◘ **Meteoroloji.**

atmosfer.bilimsel*, b.s. ◘ **Meteorolojik.**

atmosferik, i. *Fr. atmosphérique* < *Yun.* Hava küresiyle ilgili. [*Ing.* Atmospheric].

~ **absorpsiyon,** *fiz.* Bir ses dalgası şiddetinin hava içinden geçerken, normal ters kare bağıntısından gayri olan ve hakiki absorpsiyondan ileri gelen azalması. [*Ing.* Atmospheric absorption].

~ **ark redresörü,** *fiz.* Açık havadaki elektrotlar arasında meydana gelen bir arktan ibaret yüksek voltajlı bir redresör şekli. [*Ing.* Atmospheric arc-rectifier].

~ **boşalma,** *elek.* ◘ **Boşalma.**

~ **dolanım,** *meteor.* Havanın atmosfer içindeki dolanımı. [*Ing.* Atmospheric circulation].

~ **elektrik,** *fiz.* Atmosferde mevcut elektrik yükleri. [*Ing.* Atmospheric electricity].

~ **frenleme,** *hava.* Bir gezegene yaklaşmakta olan bir cismin yavaşlatılması bakımından atmosferik sürtünmenin etkisi. Bu etki, yeter miktarda atmosferin mevcut olduğu yerlerde, uzay araçlarının hızlarının büyük bir kısmının kaybetmek maksadiyle kasdî olarak kullanılabilir. [*Ing.* Atmospheric breaking].

~ **güdüm,** *hava.* Güdümlü bir füzeyi kumandaların etkili bir şekilde kullanılabileceği derecede yoğun bir atmosfer içinde yöneltmek için hareketli kumanda yüzeylerini çalıştıracak şekilde hazırlanmış bir cihaz veya sistem. [*Ing.* Asmospheric control].

~ **kanal,** *rad.* Belirli sıcaklık ve nem şartları altında radyo dalgalarını bir dalga kılavuzuna benzer tarzda ileten ve daha uzak mesafelerde sinyal alımını kolaylaştıran bir atmosfer tabakası. [*Ing.* Atmospheric duct].

~ **kırınım,** *rady.* Elektromanyetik radyasyon yolunun, radyasyon değişik yoğunluklardaki atmosfer tabakalarına eğik olarak geçtikçe bükülmesi. [*Ing.* Atmospheric refraction].

~ **radyo dalgası,** *rad.* Atmosferin iyonlaşmış üst tabakalarında yansıdıktan sonra hedefine varan radyo dalgası. [*Ing.* Atmospheric radio wave].

~ **sondaj,** Havada yapılan sondaj. [*Ing.* Atmospheric sounding].

atoksil, i. *Fr. atoxyle. kim.* Paraamino-fenilarsonik asidin $H_2N-C_6H_4-As\,O(OH)ONa$ formülündeki sodyum tuzu. Arsenik asidin aniline etkimesinden meydana gelir. [*Ing.* Atoxyl].

☆ *Eşanl.* **sodyum anilarsonat.**

atol,-lü, i. *Fr. atoll* < *coğr.* ve *jeol. Maldiv adalarındaki yerlilerin dilinden.* Ortasında sığ ve okyanusla bağıntılı göl bulunan, halka seklindeki mercan adacığı. [*Ing.* Atoll].

☆ *Eşanl.* **mercan ada,**

atom, i. *Fr. atome* < *Yun. atomos,* bölünmez. *fiz.* ve *kim.* Basit bir cismin, özelliklerini kaybetmeden bölünebileceği en küçük parça. Maddenin bölünemeyen en küçük parçası. [*Osm.* Cüz'i ferd; *Ing.* Atom.].

~ **ağırlığı,** *fiz.* ve *kim.* Bir elementin nötr atomunun, atom ağırlığı 16 olarak kabul edilen nötr oksijen atomuna göre bağıl *(rölatif)* ağırlığı. [*Ing.* Atom weight; *Fr.* Poids atomique, masse atomique]. ◉ **izafi ~ ~,** *fiz.* Hidrojen atomunun ağırlığı birim alınmak sartiyle, herhangi bir atomun ağırlığı. [*Osm.* İzafî, atom sıkleti; *Ing.* Relative atomic weight; *Fr.* Poids atomique relatif].

~ **ağırlığı birimi,** *fiz.* Tabiatta bulunan O^{16} 1.O^{17} ve O^{18}'in ortalama ağırlığının onaltıda birine eşit ağırlık birimi. 1.660 x 1^{-24} gr. a esittir. [*Ing.* Atom weight unit; *Fr.* Unité de poids atomique].

~ **bombardımanı,** *nükl. fiz.* ◘ **Bombardıman.**

~ **bombası,** *fiz.* Çekirdeğin parçalanması sırasında açığa çıkan enerjiyi, yakıp yıkmak için kullanılan silâh *(bomba).* Atomu oluşturan, elektronlardaki potansiyel enerjinin kinetik enerji haline konmasından meydana gelen üstün kuvvetten ibarettir. [*Ing.* Atomic bomb; *Fr.* Bombe atomique].

~ **çağı,** *dey.* Atom enerjisinin insanlığın hizmetine girdiği devir. [*Ing.* Atomic age (era); *Fr.* Epoque atomique].

~ **denizaltısı,** Atom piliyle çalışan deniz-

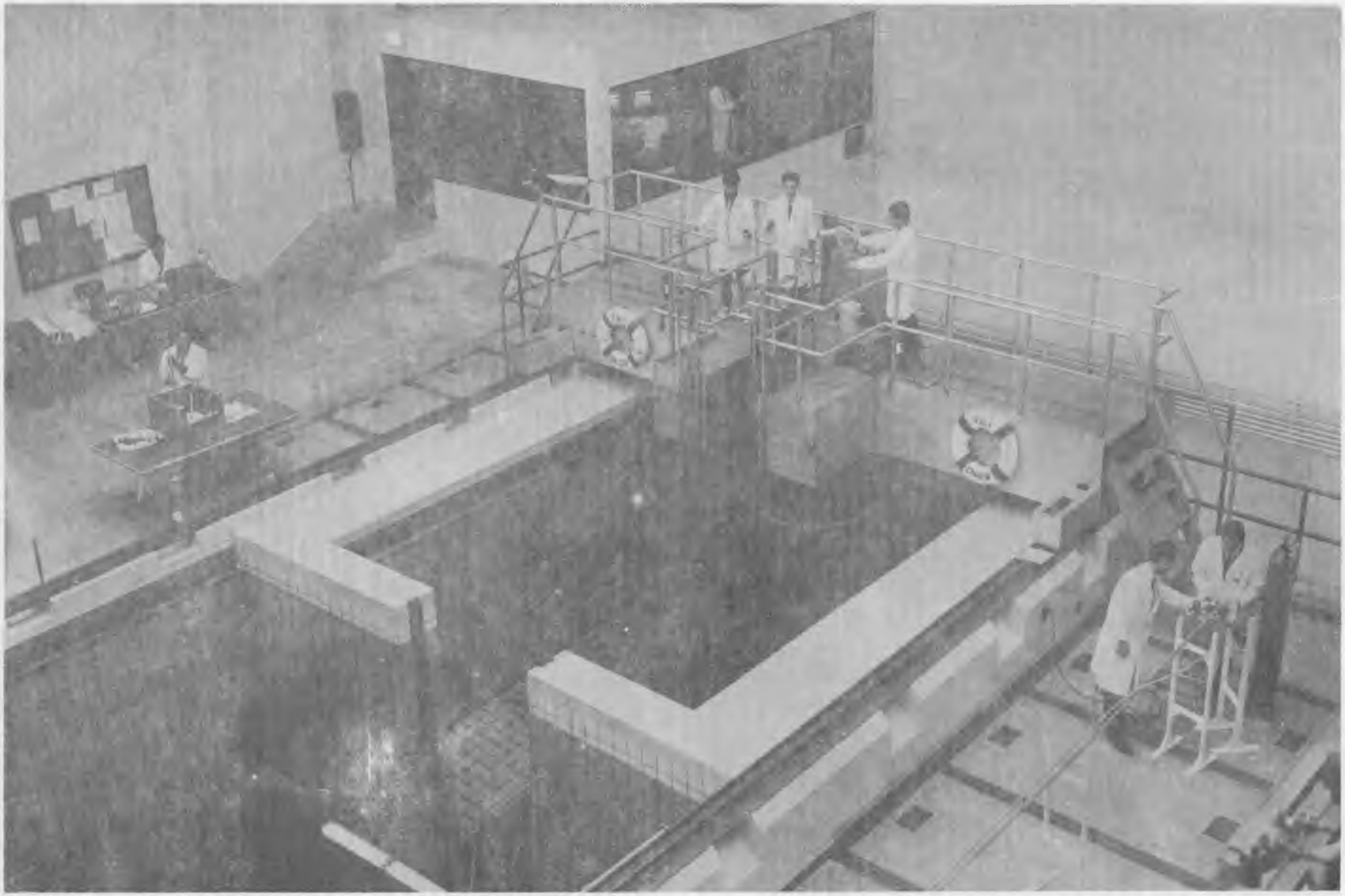

ŞEKİL: 29. — **ATOM REAKTÖRÜ.** Türkiye Atom Enerjisi Komisyonunun Çekmece Nükleer Araştırma Merkezindeki 1 mega watt'lık araştırma reaktörünün havuzu, salonu ve kumanda odasının genel görünüşü.

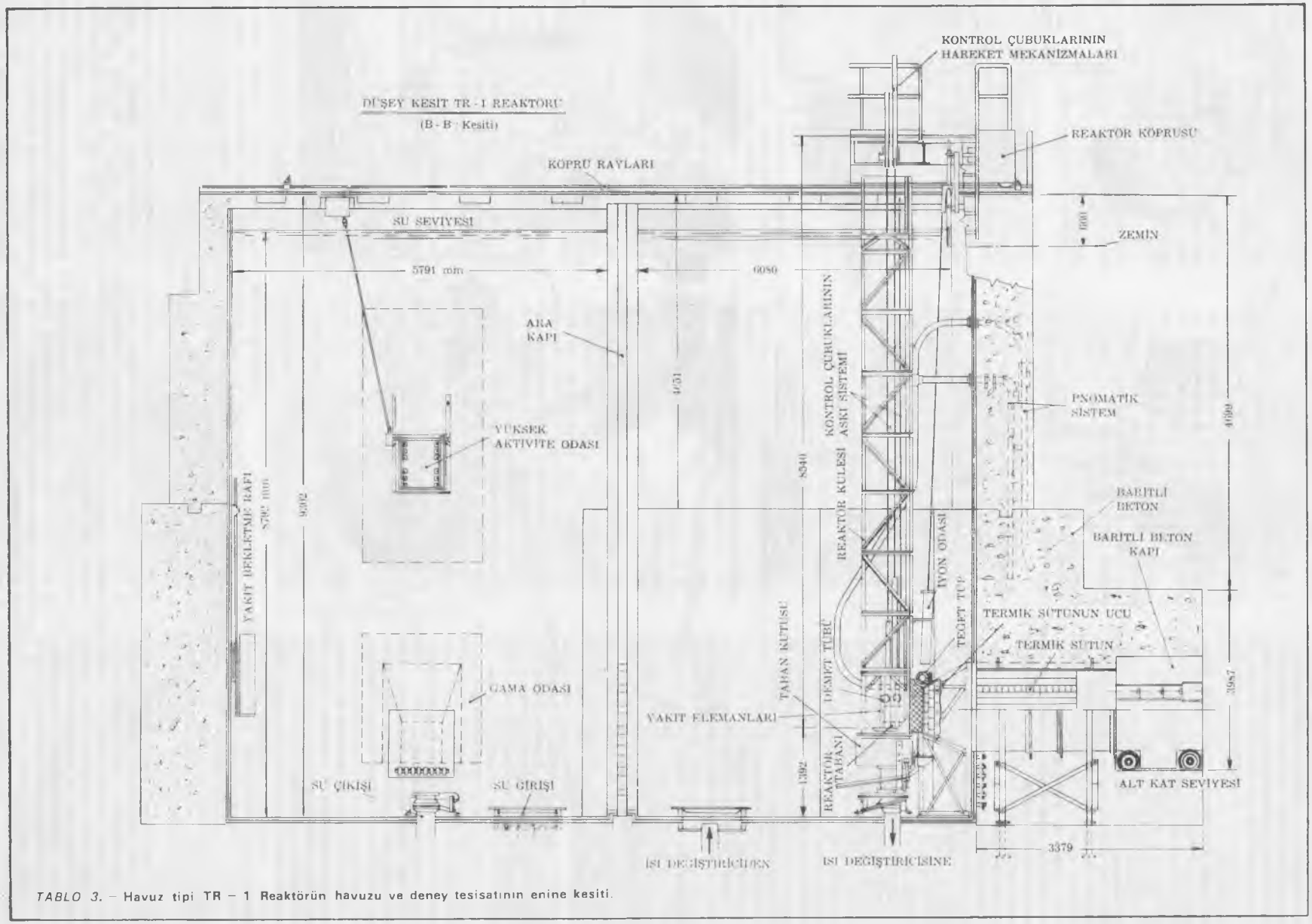

TABLO 3. – Havuz tipi TR – 1 Reaktörün havuzu ve deney tesisatının enine kesiti.

altı. [*Ing.* Nuclear submarine; *Fr.* Sousmarin nucléaire].

~ **dezentegrasyonu,** ◘ **Atomik dezentegrasyon.**

~ **enerjisi,** *fiz.* ve *kim.* Nükleer enerji, çekirdek enerjisi; bir atom çekirdeğinin ikiye ayrılmasıyle *(parçalanmasıyle)* ortaya çıkan çok büyük enerji. [*Ing.* Atomic energy, nuclear energy; *Fr.* Energie atomique, energie nucléaire].

~ **fiziği,** *fiz.* Atomun çekirdeğini inceleyen bir fizik dalı.

~ **frekansı,** ◘ **Atomik frekans.**

~ **füzesi,** ◘ **Atomik füze.**

~ **kütlesi,** ◘ **Atomik kütle.**

~ **kütlesi birimi,** ◘ **Atomik kütle birimi.**

~ **numarası,** *fiz.* ve *kim.* Bir atom çekirdeğinin içersinde bulunan protonların sayısı olup bu ayni zamanda nötral atomun çevre elektronlarının sayısına eşittir. [*Ing.* Atomic number; *Fr.* Nombre atomique].

~ **pili,** *fiz.* Atom enerjisini, patlamasız bir sekilde açığa çıkaran araç. [*Ing.* Atomic (nuclear) pile].

~ **radyasyonu,** *fiz.* ◘ **Atomik radyasyon.**

~ **reaktörü,** *fiz.* Nükleer parçalanma sonucu meydana gelen enerjiyi kontrol etmekte kullanılan düzen. [*Ing.* Nuclear reactor; *Fr.* Reacteur nucléaire]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 30.* — **ATOM REAKTÖRLERİ;** *ŞEKİL: 29.* — **ATOM REAKTÖRÜ.**

~ **saati,** *fiz.* Kuvars saatlerinin yeni bir türü; saatteki kuvars titreşimleri bir atomun veya molekülün *(örneğin amonyak molekülünün)* titreşimleriyle ayarlanır. [*Ing.* Atomic clock; *Fr.* Horloge atomique].

~ **ısısı,** *kim.* ... Bir elementin bir atomgramının sıcaklığını 10° yükseltmek için gereken ısı miktarı. [*Ing.* Atom heat; *Fr.* Chaleur atomique].

~ **savaşı,** ◘ **Atomik harb.**

~ **silâhı,** ◘ **Atomik silah.**

~ **teorisi,** *fiz.* Atomun pozitif yüklü bir çekirdekle bunun etrafında oldukça büyük uzaklıklardaki yörüngeler üzerinde hareket eden elektronlardan ibaret olduğunu kabul eden kuram. [*Ing.* Atom theory].

~ **zamanı,** *fiz.* Atom titreşimlerine göre işleyen saatlerin belirttiği zaman. [*Ing.* Atomic time; *Fr.* Heure atomique].

atomal, ◘ **Atomik.**

atom.altı, b.s. *fiz.* Atomu meydana getiren her parçacık için kullanılır.

atom.bilim*, b.i. *fiz.* Atomları inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Atomistics; *Fr.* Atomistique].

atom.bilimsel*, b.s. *fiz.* Atombilimle ilgili olan. [*Ing.* Atomistical; *Fr.* Atomistique].

atomcu, s. ve i. § ❶ Atomculuğu öğreten ve yayan *(kimse).* § ❷ Atomculukla ilgili, atomculuğa dayanan: *Atomcu görüş.* [*Ing.* Atomistic(al); *Fr.* Atomistique]. § ❸ *fiz.* Atom bilimiyle uğraşan, § ❹ Atomculuk taraftarı. [*Ing.* Atomist; *Fr.* Atomiste].

~ **felsefe,** *fels.* Bazı çağdaş İngiliz filozoflarının. XIX. yüzyıl başlarında düşüncenin genel akımını belirtmek için kullandıkları terim.

~ **kapitalizm,** *ikt.* XIX. yüzyılın ilk yarısında uygulandığı şekliyle kapitalist rejim. Bu devrede, birçok teşebbüs arasında tam bir rekabet hüküm sürmekteydi.

atomculuk,-ğu, i. *fels.* ve *fiz.* Maddenin veya evrenin, atomlardan *(bölünmez parçalardan)* meydana geldiğini ileri süren doktrin. Demokrit ve Lenkipos doktrini. M. Ö. 5 inci yüzyılda doğan bu doktrine göre tabiat sonsuz ve küçük atom denen inzülerden ibarettir. Hayal ve ruh atomların özel bir terkibidir. Atomların rengi, kokusu yoktur, fakat şekli vardır. Çengelli, sivri, yuvarlak atomlar gibi. [*Osm.* Cüz-ü ferdiye; *ing.* Atomism; *Fr.* Atomisme]. ☆ *Eşanl.* **atomizm.** ◉ **mantıkî ~,** *fels.* Russell'in kuramı. Buna göre dünya, tamamen mantıkî ilişkilerle birbirine bağlanmış duyu verilerinden kurulmuştur. ◉ **psikolojik ~,** *fels.* Düşünceyi birtakım unsurların kendi aralarında birleşmeleri olarak ele aldığı için çağrışımcılığa verilen adlardan biri.

atom.gram, b.i. *Fr. atome-gramme. kim.* Bir elementin atomgram'ı, elementin özel kütle ağırlığı. [*Ing.* Gram atom].

atomik, s. *Fr. atomique* < *Yun. fiz.* ve *kim.* Atomla ilgili, atoma ait. [*Osm.* Cüz'-i ferdî; *Ing.* Atomic].

☆ *Eşanl.* **atomal.**

~ **ağırlık,** *fiz.* ve *kim.* ◘ **Atom ağırlığı.**

~ **bulut,** *fiz.* Nükleer bir patlamadan sonra gökyüzüne yükselen ve sıcak gazlar, du-

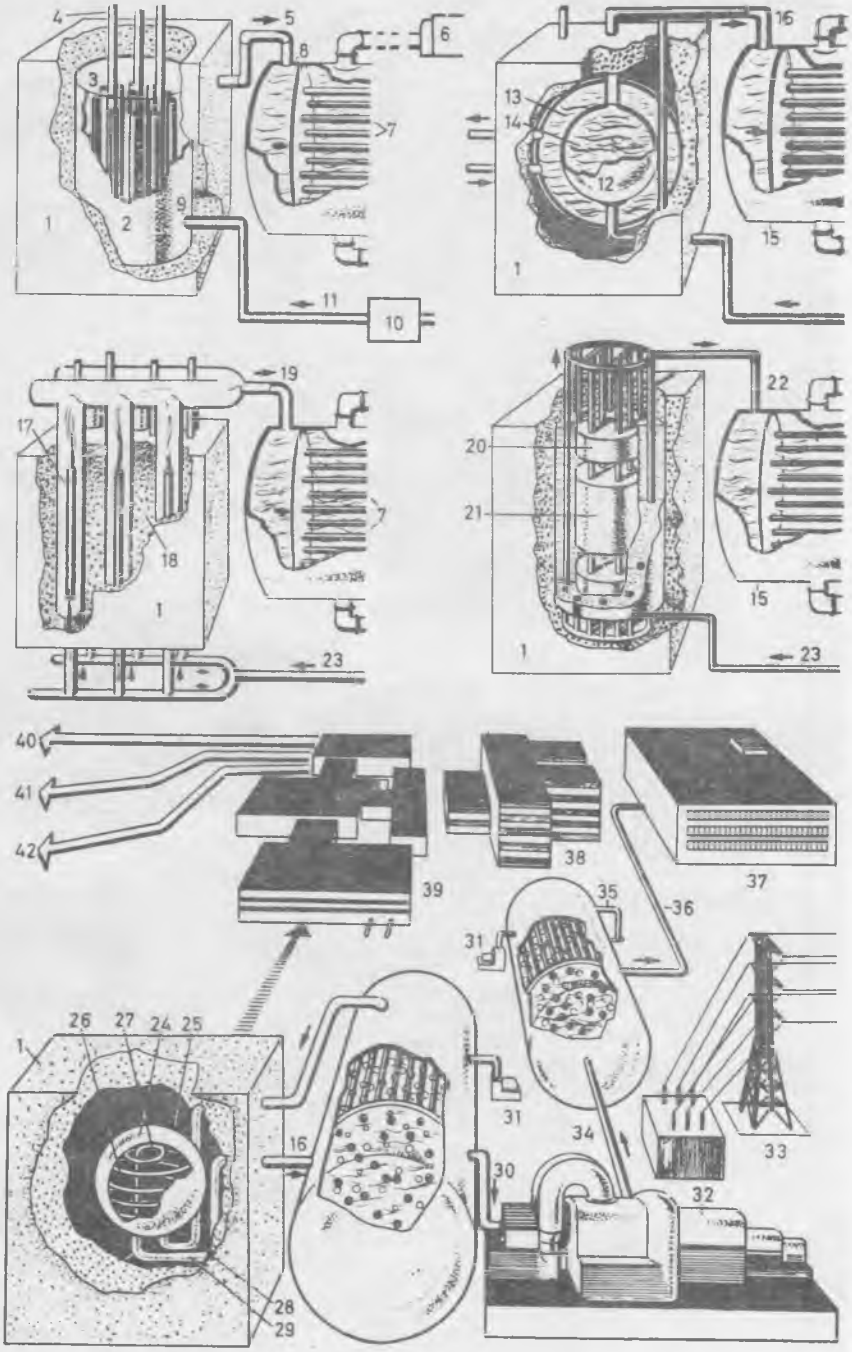

ŞEKİL: 30. — **ATOM REAKTÖRLERİ.** [**1-23** *Atom reaktörleri*]: /*1-11 kaynar su reaktörü*/: **1.** Radyasyona karşı koruyucu ekran. **2** .Su deposu. **3.** Nükleer yakıt. **4.** Kontrol çubuğu. **5.** Su buharı. **6.** Türbojeneratör. **7.** Hararet değiştirici. **8.** Buhar emme borusu. **9.** Soğuk su enjeksiyonu. **10.** Kondansör. **11.** Soğutma suyu dönüşü. /**12-16** *Homojen reaktör*/: **12.** Reaktör. **13.** Reflektör. **14.** Reaktör homojen sıvısı *(erimiş metal).* **15.** Kaynatıcı. **16** Isıtılmış yakıt. /**17-19** *Sodyum grafit reaktörü*/. **17.** Nükleer enerji çubuğu. **18.** Grafit. **19.** Erimiş sodyum. /**20-23** *deney reaktörü*/. **20.** Uranyum 238. **21.** Uranyum 235. **22.** Sıcakta sıvılaştırılmış metal. **23.** Soğukta sıvılaştırılmış metal. /**24-42** Reaktörün ideal *devresi*/. **24.** Basınçlı su reaktörü. **25.** Reaktör mahfazası. **26.** Uranyum yüklü çözelti. **27.** Soğutucu kangal *(Soğutma suyu sistemi).* **28.** Soğutma suyu enjeksiyonu. **29.** Soğutma suyu püskürteci. **30.** Yüksek basınçlı buhar. **31.** Su girişi *(Suyun gelişi)* **32.** Elektrojen türbin *(elektrik türbinli jeneratör).* **33.** Elektrik santralı. **34.** Türbinden gelen buhar. **35.** Buhar çıkışı. **36.** Sıcak su giriş borusu. **37.** Uzaktan ısıtılmış bina. **38.** Kimya ek tesisi. **39.** Izotop ayırma tesisi. /**40-42** *Plutonyumdan yararlanarak enerji üretimi*/. **40.** Gemi ve uçakların sevkinde kullanılan polutonyum. **41.** Sınaî enerji üretiminde kullanılan polutonyum. **42.** Askerî maksatlar için kullanılan polutonvum.

man, toz ve diğer maddelerden ibaret bulut. [*Ing.* Atomic cloud; *Fr.* Nuage atomique].

~ **çaplar**, *kim.* Bunlar, elementler arasında kimyasal özelliklerinde olduğu gibi, peryodik olarak değişirler. Her peryotta soygazlar en küçük, alkali metaller en büyük çaplara sahiptir. [*Ing.* Atomci diameters; *Fr.* Diamètres atomique].

~ **dezentegrasyon** *(bozunma)*, *fiz.* Bir elementin bir atomun çekirdeğinin diğer bir element atomu çekirdeğine dönüşmesi. [*Ing.* Atomic disintegration; *Fr.* Désintégration atomique].

~ **enerji**, *kim.* ◘ Atom enerjisi .

~ **enerji seviyesi**, *fiz.* Yalıtkan bir atomun duraklama hallerinden birine karşılık olan enerji. [*Ing.* Atomic energy level].

~ **frekans** ,*fiz.* Bir atomun tabii titreşim frekansı. [*Ing.* Atomic frequency; *Fr.* Fréquence atomique].

~ **frekans standardı** *(etalonu)*, *fiz.* Bir elektronik frekans konverterine *(pasif ise frekans, aktif ise faz)* kilitli olan kuvantum mekanik rezonatörden ibaret bir frekans etalonu. [*Ing.* Atomic frequency standard].

~ **füze**, *ask.* Atomik harp başlığı taşıyan füze. [*Ing.* Atomic missile; *Fr.* Fusée (projectile) atomique].

~ **granül**, *fiz.* Nükleer reaksiyon vasıtasiyle enerji veren herhangi bir maddenin granül şekli. [*Ing.* Atomic pellet].

~ **hacim**, *kim.* Bir elementin bir atom gramının işgal ettiği hacim. [*Ing.* Atomic volume; *Fr.* Volume atomique].

~ **harb**, *ask.* Termonükleer silâhların kullanılmasıyle yapılan savaş. [*Ing.* Atomic warfare; *Fr.* Guerre atomique].

~ **harb başlığı**, *ask.* Nükleer kabili fizyon radyoaktif maddeden ibaret harb başlığı. [*Ing.* Atomic hydrogen maser].

~ **hicret**, *fiz.* Bir atomun valans bağının aynı molekül içinde diğer bir atoma transferi. [*Ing.* Atomic migration].

~ **hidrojen kaynağı**, *kayn.* Bir hidrojen akımı içindeki tungsten elektrodlar arasında meydana gelen elektrik arkı ile yapılan kaynak usulü. [*Ing.* Atomic hydrogen welding].

~ **hidrojen maser'i**, *fiz.* Bir elektriksel deşarj kaynağından sağlanan disosye hidrojen atomlarının, selektif manyetik işleme tabi tutulan bir hüzme teşkil ettiği maser tipi. [*Ing.* Atomic hdygen maser].

~ **hüzme** ,*fiz.* Iyonlaşmış veya iyonlaşmamış atomlardan ibaret akım. [*Ing.* Atomic beam; *Fr.* Rayon atomique].

~ **kırılma**, *fiz.* Bir elementin spesifik kırılması ile atom ağırlığının çarpımı. [*Ing.* Atomic refraction; *Fr.* Réfraction atomique].

~ **kokteyl**, *tıp.* Bazı tip kanserleri tedavi etmek için yutulan veya içeriden verilen bir radyoizotop eriyiği. [*Ing.* Atomic cocktail].

~ **kütle**, *fiz.* Bir nüklidin nötr atomunun kütlesi; Bir atomun çekirdeğindeki proton ve nötron sayılarının toplamı. [*Ing.* Atomic mass; *Fr.* Masse atomique].

~ **kütle birimi**, *fiz.* Oksijenin tabiatte bulunan en hafif ozotopu olan «O» nın kütlesinin onaltıda birine eşit kütle birimi. 1.657×10^{-24} grama eşittir. Bağıl olarak oksijenin atom ağırlığı 16 olarak kabul edilirse, bunun onaltıda biri. [*Ing.* Atomic mass unit; *Fr.* Unite de masse atomique].

~ **kütle tahvil faktörü**, *fiz.* Atom ağırlığı birliminin, atom kütle birlimine, tecrübeyle tayin edilen oranı. [*Ing.* Atomic mass conversion factor].

~ **lâmba**, *fiz.* Enerji kaynağı radyoaktivite olan lâmba. Bu lâmbaların bir şeklinde çinko sülfürden ibaret bir fosfor, kriptonun yarı ömrü on yıl olan bir izotopu tarafından aktifleştirilir. [*Ing.* Atomic lamp; *Fr.* Lampe atomique].

~ **motor**, *fiz.* Yakıt olarak fizyonu kontrol edilebilen radyoaktif madde kullanan motor. [*Ing.* Atomic engine; *Fr.* Engin *(moteur)* atomique].

~ **orbital**, *fiz.* Bağımsız atomlar çevresinde toplandığı kabul edilen bir dalga fonksiyonu. [*Ing.* Atomic orbital].

~ **radyasyon**, *kim.* Kabili fizyon radyoaktif maddelerin bozunmasından veya atom çekirdeklerinin füzyonundan ileri gelen radyasyon veya radyoaktivite. [*Ing.* Atomic radiation; *Fr.* Radiation atomique].

~ **roket** ,*fiz.* Reaksiyon elemanı olarak atomik yakıt kullanan roket. [*Ing.* Atomic rocket; *Fr.* Fusée atomique].

~ **saptırma kuvveti**, *fiz.* X - ışınlarının verilen bir atom tarafından, ayni şartlar altında bir elektron tarafından saptırılmasına kıyas edilen saptırılma verimini temsil eden bir faktör. [*Ing.* Atomic scattering factor].

~ **silâh**, *ask.* Harb başlığı uran 235 veya plütonyum-239 gibi kabili fizyon radyoaktif maddeden ibaret bir bomba, mermi, güdümlü füze ve benzerleri. [*Ing.* Atomic weapon; *Fr.* Arme atomique].

atomikron, i. *Fr. atomicron, fiz.* Atomların salınım özelliğinden yararlanan ve zamanı 10^{-10} hassasiyetle ölçen cihaz: *(Atom saatlerinde kullanılır).*

atomisite, i. *Fr. atomicité. ikt.* Yeterince küçük ve kalabalık unsurlardan meydana gelen bir arz ve talep. [*Ing.* Atomicity].

atomist,-ti, i. *Fr. atomiste.* ◘ Atomcu.

atomizm, i. *Fr. atomisme.* ◘ Atomculuk. ◉ **mantıkî** ~, *mant.* ve *fels.* ◘ Mantıkî.

atomizör,-rü, i. *Fr. atomiseur.* Sıvıların, eriyiklerin ve asiltıların molekül halinde püskürtülmesine yarayan âlet. [*Ing.* Atomizer].

atomlamak, nsz. f. *arg.* Sınıfta kalmak: *Bizim Ali fizikten de atomlamış.*

☆ *Yak. anl.* **çakmak, çuvallamak, tırlamak, top atmak, torpillemek.**

atomlar.arası, b.s. Atomlar arasında bulunan: *Atomlararası boşluklar.* [*Ing.* Between the atoms, interatomic; Interatomique].

aton, i. *Fr. atone. tıp.* Ses çıkarmadan, kımıldamadan göz ve bakışla söyleyerek. [*Ing.* Atone].

atonal,-li, s. *Fr. atonal, -ale* < *Yun. müz.* Yeni bir bestecilik anlayışında, makam ve ton esasına bağlanmadan yapılan *(beste).* [*Ing.* Atonal].

~ **sapma**, *akust.* Verilen bir dinleyici ve belirli bir frekans için, işitme eşiğiyle tonal algılama eşiği arasındaki fark. [*Ing.* Atonal].

atonallik,-ği, i. *müz.* Batı'da Bach'tan önce gelenlerden XX. yüzyıl başlangıcına kadar kullanılmış olan klâsik denge çatkılarını terk eden ve uyuşumsuzluğun serbestçe kullanılması kuralına dayanarak kromatik dizinin sağladığı bütün imkânlardan yararlanan mâzik yazısı. [*Ing.* Atonalism; *Fr.* Atonalisme].

atoni, I. *Fr. atonie, tıp.* § (a) Kasılabilir bir organda normal kas gücünün azalması veya yok olması: *Kas atonisi hafif bir felçtir.* § (b) Bitkinlik, enerji yokluğu. [*Ing.* Atony, atonia].

☆ *Eşanl.* **gevşeklik, gevşeme.**

atopit,-ti, I. *Fr. atopite, min.* Tabiî kalsiyum, sodyum ve demir antimoniyat'ı. [*Ing.* Atopite].

☆ *Eşanl.* **romeit.**

atopognozi, i. *Fr. atopognosie* < *Yun. a*, -sız + *topos*, yer + *gnosis*, bilme. *tıp.* Bir dokunma veya acı uyartısı normal olarak algılandığı halde, uyartının hangi noktadan geldiğini doğru olarak bilememe hali. [*Ing.* Atopognosis].

atölye, ◘ Atelye.

atrafaksis, i. *Fr. straphaxis. bot.* Karabuğdaygiller *(Polygonaceae)* familyasından, Anadolu'dan Orta Asya'ya kadar 20 türü bulunan, dalları sarkık ve kısmen dikenli açık yeşil küçük yaprakları olan, çiçekleri kısa saplı ve açık kırmızı ağaç veya ağaççık biçiminde bir bitki. *A. billardieri* adlı türüne Orta Anadolu bozkırlarında rastlanır. [*Lat.* ve *Ing. Atraphaxis*].

atraksiyon, i. *Fr. attraction,* (a) Seyircilere, iyi vakit geçirtmek, eğlendirmek için yapılan numaralar; (b) Ilgi çekici, heyecan verici gösteri. [*Ing.* Show, floor show].

atras, I. *arg.* Kıç, makat.

☆ *Yak. anl.* **Bohça, boyata çukur, davul defans, defransiyel, ense, kâse, küfe, semer, tlz.**

atrepsi, I. *Fr. athrépsie* < *Yun. a*, -sız + *threpsis*, beslemek eylemi. § ● *vet.* Iki aylıktan küçük kedi ve köpeklerde görülen hastalık. Görünüşte normal bir beslenmeye rağmen, değişik sindirim bozuklukları ve gelişme duraklamasıyle birlikte aşırı bir zayıflama şeklinde belirir. *(Genellikle salgı bezi bozukluklarından ileri gelir).* § ● *tıp.* Bebeklerde, yiyeceklerin iyi özümlenememesinden ileri gelen ve gittikçe artan zafiyet. [*Ing.* Athrepsia].

atrezi, i. *Fr. atrésie* < *Yun. a*, -sız + *tresis*, delik açma. *patol.* (a) Tabiî bir kanal veya deliğin, kısmen veya tamamen tıkalı olması; (b) Çene kemiklerinin enlemesine gelişme yetersizliği. [*Ing.* Atresia]. ◉ **vulva** ~ **si**, Cinsel birleşmeyi imkânsız kılabilir. Bir çok durumlar ameliyatı gerektirir.

atriyopor, i. *biy.* Amfiyoksüslerde solungaç çevresi boşluğunun art bölgede dışarı açıldığı delik. [*Ing.* Atriopore; *Fr.* Pore abdominale].

☆ *Eşanl.* **brankiyal delik .**

atriyoventriküler, s. *Fr. atrioventriculaire.* < *Lat. atrium*, oda + *ventriculus*, karıncık. *anat.* Kulakçık *(atriyum)* ve karıncık *(ventrikül)* ile ilgili olan. [*Ing.* Atrioventricular].

~ **kapakçık**, *bit.* Kalbin kulakçık ve karıncıkları arasında bulunan kapakçıkların her biri. Ikili kapakçık ve üçlü kapakçık. [*Ing.* Atrioventricular valve; *Fr.* Valvule atrioventriculaire].

atriyum /at:riyum/, i. *Lat. atrium.* § ● *mim.* Eski Yunan ve Roma evlerinde etrafı odalarla çevrili, üstü açık, ortasında havuz bulunan avlu, iç avlu. [*Ing.* ve *Fr.* Atrium]. § ● *anat.* ve *biy.* Kalb kulakçığı. [*Osm.* Ozeyn-i kalb; *Ing.* Atrium; *Fr.* Oreillette]

~ **fibrilasyonu**, *tıp.* Atrium'ların çok sık, hemodinamik bakımdan etkisiz ve tamamiyle düzensiz, fibriler kontraksiyonları.

~ **flatteri**, *tıp.* Atrium'un, dakikada 250-350 arasında değişen *(ortalama 300 kadar)* süratli ve muntazam kontraksiyonlarıyle karakterlenen, nozolojik mahiyeti bakımından atrium fibrilasyonundan pek de farklı olmayan patolojik bir ritm.

atrofi, i. *Fr. atrophie* < *Yun a*, -sız + *trophe*, besin. § ● *patol.* (a) Bir doku veya bir organda, organın hacmini ve çalışma gücünü azaltan beslenme kusuru veya yetersizliği; (b) Hayvansal veya bitkisel bir dokunun, bir organın, bütün bir canlı varlığın unsurlarında büyüyememe hali. [*Ing.* Atrophy]. § ● *mec.* Bazı yetilerin zayıflaması veya kaybolması: *Zekâ atrofisi.*

atrolaktik, s. *Fr. atrolactique. kim.* Asetofenon'un siyanhidrin'inden itibaren elde edilen ve 93° C'de eriyen $C_6H_5-COH\ (CH_3)-CO_2H$ formülündeki asitalkole verilen ad.

☆ *Eşanl.* **α-fenillaktik.**

atrop, i. § ● *kim.* Simyacıların kurşuna verdikleri ad. § ❷ *(tohum tomurcuğu hk.)* ◘ Ortotrop.

~ **ovül**, *bot.* ◘ Ovül .

atropik, s. *Fr. atropique. kim.* Sinnamik asidin izomeri olan, tropik asidin veya atrolaktik asidin dehidratasyonu ile elde edilen ve 106° C'de eriyen $C_6H_5-C\ (CO_2H)=CH_2$ formülündeki etilenik aside verilen ad.

☆ *Eşanl.* **α-fenil akrilik.**

atropin, i. *Fr. atropine* < *Yun. kim.* Güzel avrat *(atrobelladona)* otunun başlıca alkaloidi olan hiyosiyamin'e tekabül eden rasemik bileşik. Gözbebeğini büyütür. [*Osm.* Lûfâhîn; *Ing.* Atropine].

atropoizomeri, i. *kim.* Serbest dönme sterik tutukluğundan doğan optik izomeri.

atropos, i. *zool.* ◘ Odun bîti.

attacca, I. *It. müz.* Bir parçanın kendinden önceki parçaya bağlanarak, yani ara vermeden çalınacağını belirten müzik terimi. [*Ing.* ve *Fr.* Attacca].

attacco, I. *It. müz.* Füg'de esas motife yabancı olan ve sadece motif'e giriş görevini yapan kısa bölüm. [*Ing.* ve *Fr.* Attacco].

attakolit,-ti, i. *Fr. attacolite* < *Yun. attakos*, yengeç + *lithos*, taş. *min.* Tabiî hidratlı alüminyum, manganez ve kalsiyum fosfat.

attapüljit,-ti, I. *Fr. attapulgite, min.* Tabiî hidratlı magnezyum silikat. [*Ing.* Attapulgite].

attar, ◘ Aktar.

attırılmak(-den), nsz. f. Başkası tarafından bir yerden uzaklaştırılmak.

attırmak(-ı,-e,-den), f. Atma işini başkasına yaptırmak. [*Ing.* To let throw; *Fr.* Faire jeter].

attikeci, s. ve i. *Fr. atticiste.* Attikeli yazarların üslûbunu taklide çalışan *(kimse).* [*Ing.* Atticist].

attikecilik,-ği, i. *Yun. attikismos, attikos, attike, dilb.* Attike lehçesine özgü biçim. [*Ing.* Atticism].

atu, i. *Fr. atout.* Iskambil oyununda koz. [*ing.* Trump].

atul, i. Doğuştan veya sonradan meydana çıkmış bir çeşit şehevi duygulardan yoksunluk hali.

au, i. *kim.* Altın elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of gold; *Fr.* Symbole d'or].

AUGER, Pierre Victor, öz. i. (1899-) Fransız fizikçisi. Sorbon Üniversitesinde fizik profesörlüğü yapmıştır. UNESCO Bilimler Dairesi başkanı olmuştur. Kozmik ışınlar uzmanıdır. 1925 yılında, sonradan kendi adını verdiği buluşu ile ün yapmıştır.

~ çukuru metodu, *trm.* Bu metot taban suyu seviyesi altında hidrolik kondüktiviteyi ölçmek için kullanılan seri ve basit bir işlemdir. Bu metodla taban suyu seviyesinden ortalama bir metre aşağı kadar uzanan toprak tabakalarının ortalama geçirgenlikleri elde edilir. [*ing.* Auger electron method].

~ elektronu, *fiz.* Auger olayında eksik (ikaz edilmiş) bir atomun yayınladığı elektron [*ing.* Auger electron].

~ katsayısı, *elek.* Auger veriminin floresans verimine oranı veya auger elektronlarının benzer şekilde eksite edilmiş çok sayıda atom tarafından yayınlanan X-ışını fotonları sayısına oranı. [*Ing.* Auger coefficient].

~ olayı, *fiz.* Bir atom içinde, eksite durumundan daha düşük bir enerji seviyesine doğru, bir elektron emisyonu ile sonuçlanan değişiklik. Emisyon olmakla beraber ışınım yoktur. [*Ing.* Auger effect].

auger, i. § ❶ *trm.* Toprak sondası. Toprak profilinden numune almada kullanılan kovalı veya burgulu sonda âleti. [*Fr.* Sonde, tarière]. § ❷ Burgu, delgi, matkap. [*Ing.* Auger; *Fr.* Perçoir, foret].

Augustinusçu, s. ve i. § ❶ *fels.* Aziz Augustinus ile ilgili. Aziz Augustinus doktrinlerine uygun. § ❷ i. Aziz Augustinus kuralını izleyen rahip, rahibe. [*Ing.* Augustinian; *Fr.* Augustinien,-énne].

Augustinusçuluk,-ğu, i. *fels.* § ❶ Aziz Augustinus'un düşüncesine uygun doktrin. § ❷ Çoğunlukla Janseniusçuların doktrinine verilen ad. [*Ing.* Augustinianism; *Fr.* Augustinisme]. ◉ **Siyasal ~**, *fels.* Aziz Augustinus'un bazı düşüncelerinden yersiz olarak türetilen siyasî-dinî doktrinler topluluğuna bazan verilen ad.

aurikalsit,-ti, i. *Fr. aurichalcite* < *Lat. aurum, altın* + *Yun. khalkos,* bakır. *min.* Bakır yeşili renkte tabiî bakır ve çinko hidrokarbonat. [*Ing.* Aurichalcite].

austenit,-ti, i. *Fr. austénite* < *Ingiliz madencisi Austen'den. met.* Çeliği meydana getiren mikrografik madde: γ *Demir ve karbon katı eriyiği.* [*Ing.* Austenite].

autokataliz, i. *Fr. autocatalyse. kim.* Özel bir kataliz olayı. Bu olaydaki tepkime sonucu meydana gelen ürün ayni tepkimede katalizör ödevi görür. [*Ing.* Autocatalysis].

av, i. § ❶ Karada ve denizde yabanî hayvan, kuş veya balık tutma işi. [*Ing.* Hunting; *Fr.* Chasse]. § ❷ Avcılıkta ele geçirilmiş hayvan: *Köpek olalı bir av avlamadı.* [*Ing.* Hunting game, shooting body]. § ❸ Yırtıcı hayvanların yemek için ele geçirdikleri hayvan. § ❹ *mec.* Tuzağa düşürülen veya elde edilen şey. [*Fr.* Le gibier, pris ou tué à la chasse, chasse, animaux qu'on prend à la chasse, gibier; *mec.* être à l'affut d'un coup, aller à la picorée]. ◉ **~ a çıkmak**, *dey.* Avlanmaya gitmek. [*Ing.* To go out hunting; *Fr.* Aller à la chasse]. ◉ **~ a gelmez kuş olmaz,başa gelmez iş olmaz**, *at.* Herkes tuzağa düşebilir, her insanın başına çeşitli işler gelebilir. ◉ **~ a giden avlanır**, at. Başkasına tuzak kuran o tuzağa kendisi düşer. ◉ **~ ı bastırmak**, *avc.* ◘ **Bastırmak**. ◉ **balık ~ ı**, ◘ **Balık**.

~ avlanmış, tav tavlanmış, *dey.* «Olan olmuş, iş işten geçmiş» anlamında.

~ avlayanın, kemer bağlayanın, *at.* Maharet olan başarıya ulaşır.

~ bıçağı, ◘ **Bıçak**.

~ havası, Puslu ve karlı hava. [*ing.* Good hunting weather; *Fr.* Temps de chasse].

~ hayvanları, *zool.* ◘ Hayvan.

~ hukuku, *huk.* Kanunun müsaade ettiği zaman ve şartlar içinde karada ve denizde yaşayan hayvanlardan av yapmak suretiyle iktisaba ve bu iktisabın mahiyet ve şumulüne ve zabıtasını ilgilendiren kuralların hepsini toplayan hukuk. [*Lat. Ius venationis; ing.* Game laws; *Fr.* Législation sur la chasse].

~ köpeği, *zool.* Tazı, kopoy ve zağar gibi ava yardımcılık etmeye alıştırılmış köpek. [*Ing.* Hunting dog; *Fr.* Chien de chasse].

~ köpekleri, *astr.* Kuzey yarım gökküresinde bulunan bir takımyıldızın adı. [*Lat. Canes venatici (= Cvn); Ing.* Hunting dogs; *Fr.* Chiens de chasse]. ◉ ◘ *ŞEKİL:519* — **TAKIMYILDIZLAR**.

~ tüfeği, *avc.* Avcıların kullandığı tüfek. [*Ing.* Shot-gun; *Fr.* Fusil de chasse].

ava, i. *bot.* Sosyete adalarında yetişen karabiber ağacı. [*Lat. Piper mathysticum*]. ☆ *Eşanl.* **hava, yangona**.

avadan, i. *Osm.* <*Fars.* âbâbân. *esk.* § ❶ Alet, edevat takımı, § ❷ Bu takımların konduğu kutu veya dolap.

avadancı, i. *Osm.* < *Fars. tar.* Osmanlı saraylarında, bir hademe sınıfına verilen ad.

avadanlık,-ğı, i. *Osm.* < *Fars.* âbâd veya âbâdân + *T. lık* § ❶ Dülger, marangoz, çıkrıkçı v.b. gibi işçilerin kullandıkları keser, çekiç, tokmak, testere, törpü, bıçkı, rende, burgu, matkap, gönye, kalem, eğe, kerpeten, kıskaç gibi küçük el âletleri. [*Ing.* Set of tools, box of emplements; *Fr.* Outil, ustensile]. § ❷ *ağ. iş.* Doğrama işlerinde silmeler avandanlıklarla yapıldığı için bazı doğramacılar silme karşılığı olarak bu terimi kullanırlar. [*Fr.* Moulure]. § ❷ Alet kutusu. § ❸ *esk.* Kadın mücevheratı. § ❸ İşlenmiş toprak. § ❻ Bayındır, mamur yer. § ❼ *arg.* Erkek üreme organının baş tarafı. Penisin başı. [*Ing.* Glans penis; *Fr.* Gland *(du pénis)*]. § ❽ Bir işi yapmak için kullanılan ufak tefek âlet ve araç. § ❾ *tekn.* Bir sanayi dalında teknik mesleklerde, tamir işlerinde gerekli âlet, edevat, araç v.b.. § ❿ *tekn.* Herhangi bir makinenin tamamlayıcı parçalarından biri olmadığı halde iyi çalışmasını sağlayan âlet veya takımlar.

~ takımı, Bir işe lüzumu olan bir çok avadanlıkların bir arada bulunması için bir kap veya bir kutu veya bir çantaya yerleştirilmek suretiyle vücuda getirilen takım. [*Fr.* Trousseau].

avait,-ti, i. *Fr. avaite. min.* Tabiî iridyum çeşidi.

aval[1]**,-li**, i. *Fr.* < *It. avallo* < *Ar. el-vala. ikt.* § ❶ Bir poliçe veya emre yazılı senet namiline, imzası bulunanların ödememesi halinde senet bedelini ödeyeceğine dair üçüncü bir kişi tarafından verilen teminat. § ❷ Böyle bir senetle, bu çeşit bir teminatı kabul eden kimse. [*ing.* Aval].

~ sigortası, *ikt.* ve *huk.* Kambiyo senedi alacaklısının, alacağını sigorta ettirmesi. Bir çeşit kredi sigortası olup, sigortacının müşteri üzerine çekilen poliçelerin vâdesinde ödenmesini sağlar.

aval[2], s. *Kürtçe, arg.* ◘ **Abeci**.

aval aval, z. *arg.* Aptal aptal: *Aval aval yüzüme ne bakıyorsun, maymun mu oynuyor?* [*Ing.* Stupidly; *Fr.* Stupidement, Sottement].

avalit,-ti, i. *Fr. avalite, min.* ◘ **Füksit**.

avam /avam/, ç.i. *Osm.* < *Ar. amm'in* çoğulu. > *avamm.* § ❶ *esk.* Okumamış, özel bir öğrenim görmemiş, cahil halk tabakası. § ❷ Aşağı tabaka halk. [*Ing.* The common people, populace, the vulgar; *Fr.* Le bas peuple, basse classe, tiers-etat]. ☆ *Karş.* havas. § ❸ Ayak takımı. [*Ing.* Rabble, mob, the commons; *Fr.* Populace, plèbe].

~ kamarası, Ingiliz parlâmentosunun milletvekilleri meclisi *(Asil olmayanlardan meydana gelmiştir).* [*Ing.* The house of commons; *Fr.* Chambre des communes].

~ takımı, *dey.* Düzensiz kalabalık, ayak takımı denilen halk tabakası. [*Ing.*. The rabble; *Fr.* Populace, plèbe].

avamca, z. Avama yakışır bir şekilde. [*Ing.* Vulgarly; *Fr.* Vulgairement].

avamil /avâmil/, ç.i. *Osm.* < *Ar. âmil'*in çoğulu. § ❶ Etkenler, etmenler. § ❷ Arap dili gramerinin eskiden okullarımızda ders olarak okutulan bir bölümü. [*Ing.* Factors, motives].

avanak, s. *Erm. avanag,* sıpa. *arg.* Kolayca aldatılabilen veya kandırılabilen *(kimse).* [*Ing* Arm gullible, simpleton; *Fr.* Sot, jobard, jocrisse]. ◘ **Abeci** .

avanaklık,-ğı, i. Aptallık, bönlük. [*Ing.* Gullibility; *Fr.* Sottise, niaserie].

avan.gard, b.i. *Fr. avant-garde.* Öncü, fikir ve sanat akımlarında en ileride bulunan. [*Ing.* Pionner, man in the van].

avan.proje, b.i. *Fr. avant-projet.* Bir projenin ilk hazırlanmış şekli. [*Ing.* Draft].

☆ *Eşanl.* **öntasarı**.

avan.prömiyer, b.i. *Fr. avant-premiere. tiy.* Bir tiyatro oyununun, bir sanat eserinin halka ilk gösterilmesinden önce yapılan tenkitçi, meraklı v.b. toplantısı. [*Ing.* Private view; dress rehearsal].

avans, i. *Fr. avance.* § ❶ İleride hesaba *(alacağına)* sayılmak üzere, önceden verilen para: *Avans almak, Avans vermek.* [*Ing.* Advance (payment); *Fr.* Paiement par acomptes, avance]. § ❷ Oyunda daha zayıf oyuncuya önceden verilen sayı. § ❸ *ikt.* ve *huk.* (a) Banka müşterilerinin ellerinde bulunan bazı maddî kıymetleri. *(ticarî senetler, esham ve tahvilât, basılmış paralar, külçe halinde kıymetli madenler)* terhin etmek suretiyle bankadan borç alma işlemi; (b) Alacaktan bir kısmının süresinden *(vaktinden)* önce ödenmesi; (c) Henüz tahakkuku yapılmamış harcamalar karşılığı yapılan ödemeler. [*Lat. Pecunia in antecessum soluta*]. § ❹ *mak.* Bir elişi makinesi çalışırken, elişi âletinin talaş kalınlığı yönünde yer değiştirmesi. § ❺ *mim.* Binalarda yapılan çıkıntılar. § ❻ *muh.* (a) Memurların yol masraflarına, işçilerin haftalıklarına sayılmak üzere verilen peşin para; (b) Okul, hastahane, askerî birlik v.b. devlet dairelerinin gerekli öteberi giderlerini karşılamak için kesin hesabı sonradan görülmek üzere yetkililerin emrine verilen para; (c) Bir müteahhit veya imalciye, yapacağı işten doğacak alacağına karşılık önceden yapılan kısmî ödeme. § ❼ *mec.* Önceden verilen şey. § ❽ *iş. huk.* İşverenin, işçinin zorda kalması ve ihtiyacı bulunduğu ödenmesi işvereni zarar ve sıkıntıya sokmayacak hallerde, yapılan iş oranında, işçiye para vermesi. § ❾ *otom.* Motorda ateşleme, püskürtme ve supap gibi kelimelerle birlikte kullanılarak erken ateşleme, erken püskürtme, erken açılma gibi anlamlar taşır. ◉ **motor ~ ı**, *mek.* Pistonun üst ölü noktaya *(azamî sıkıştırma noktası)* gelmeden önce ateşlenmesi. ◉ **sürgü ~ ı**, *tekn.* Sürgüye pistondan daha ileri bir hareket vermeye yarayan tertibat. ☆ *Eşanl.* § ❷ **ikraz, öndelik.** § ❻ **avans hareketi.**

~ hesabı, *ikt.* Bir işletmenin verdiği avanslar dolayısıyle tuttuğu alacak hesabı.

~ almak, *dey.* Sonradan alacağına sayılmak şartıyle bir miktar para çekmek. [*Ing.* To have an advance; to have in advance (money); *Fr.* Prendre une avance d'argent].

~ düzeni, *otom.* Bu düzen, silindir dahilindeki benzin hava karışımını piston üst ölü nokta civarında iken ateşlemeye yarar.

~ kanunu, huk. Bütçenin kabulü sırasında mahsubu yapılmak üzere, Bakanlar kuruluna genel hizmetler karşılığında harcama yetkisi veren kanun.

~ kolu, *tekn.* Walsehearts dağıtımlı buharlı lokomotiflerde, sürgü çubuğuna hareket veren kol. [*Ing.* Injection advance and retard mechanism].

~ teminat mektubu, *ikt.* Ihale edilen iş için önceden ikrazat yapılması gereken hallerde bu ikrazatı ilgilendiren masrafları karşılamak üzere müteahhide ödenecek ve sonradan kesin istihkakından mahsup veya ayrıca tahsil edilecek olan avansları sağlamak üzere verilir.

~ vermek, *dey.* § ❷ Önceden bir miktar para vermek. [*Ing.* To advance money, make advances; *Fr.* Avancer de l'argent]. § ❸ *arg. (kadın veya kız)* Bakışıyle erkeğe ümit vermek: *Şu kıza bak yahu düpedüz avans veriyor.*

avansen, i. *Fr. avant-scène.* Tiyatrolarda sah-

ne önüne rastlayan loca. [*Fr.* Proscenium, apron, forestage].
☆ *Eşanl.* **sahne önü.**

avanta /avan:ta/, i. *It. avvento, avanzo, arg.* Çıkar, kâr, fayda (b) Birinin hakkı olmadan, kuvvet veya hile yolu ile, sağladığı kazanç; (c) Bedava, zahmetsizce, parasız elde edilen şey. [*Ing.* Advantage, interest, illicit or dexterous gain or profit; *Fr.* Avantage, corruption, profit, gain, bénéfice].
☆ *Yak. anl.* **edinme, yarar, lüp, anafor, vurgun, iktisap, kâm alma, menfaat, fayda, nefi, kisbukâr, temettü.**
☆ *Karş.* **zarar, ziyan.**
~ **etmek,** *arg.* Zahmetsizce, bedavadan kazanmak: *Bugünlerde avanta ettiğimiz yok.*

avantacı, i. *arg.* Bir şeyi parasız ve uğraşmadan ele geçirmek isteyen kimse. [*Ing.* A follower of gain or self interest, One who makes illicit gains, parasite; *Fr.* Qui vit en parasite, ecornifleur].
☆ *Yak. anl.* **lüpçü, anaforcu, vurguncu, çıkarcı, menfaatçi.**

avantaj, i. *Fr. avantage.* § ❶ Üstünlük sağlayan şey, kâr, fayda. [*Ing.* Advantage]. § ❷ *sp.* Rakip takım oyuncusunun yaptığı hatadan faydalanma. ⊙ **oyun ~ ı,** *sp.* Teniste iki oyuncu veya takım 40-40 berabere iken hemen sonraki ilk sayı.
~ **kuralı,** *sp.* Cezalandırıldığında yapan oyuncuya fayda sağlayacak bir hataya hakemin hangi şartlar altında düdük çalmayacağını belirleyen kural.

avan.tren, b.i. *Fr. avant-train. trm.* Bir arabanın ön kısmı veya bir tekerlek üzerinde hareket eden bir tarım âleti. [*Ing.* Fore-carriage].

avantür,-rü, i. *Fr. aventure* < *Lat. adventure.* § ❶ Beklenmedik, tehlike sonucu olan olay. [*Osm.* Macera; *Ing.* Adventure]. § ❷ Olağanüstü durum. § ❸ Karışık iş; dalgalı, dalavereli iş.
☆ *Eşanl.* **serüven.**

avantürin, i. *Fr. aventurine* ◘ **Yıldız taşı.**

avantüriye, s. *Fr. aventurier.* Maceradan, entrikadan hoşlanan. [*Osm.* Maceraperest; *Ing.* Adventurer].

avara /avara/, i. *It. avare. den.* § ❶ Bir sandal veya motorun yanaşmış olduğu yerden hareket ederek açılması. § ❷ Bu iş için verilen «*kıyıdan açıl*», «*koy ver*» kumandası. § ❸ *mek.* Üzerinde döndüğü ve kendisini taşıyan milden bağımsız olarak çalışan mekanizmalara denir. [*Ing.* Out of gear]. ⊙ ~ **ya almak,** *mek.* Birbirine bağlı iki parçayı ayırmak için avara koluna manevra yaptırmak. [*Ing.* To disengage].
☆ *Eşanl.* **boşta.**
~ **etmek,** *den.* Bir filika veya istimbotla yanaşılmış bulunulan yerden açılmak. [*Ing.* To shove off *(a boat)*].
~ **ettirmek,** den. Bir deniz aracını, yanastığı teknenin bordasına sürttürmemek veya itip uzaklaştırmak.
~ **kasnağı,** *mek.* ve *otom.* Motora bağlı kayış kasnaklardan *(volan)* boş olanına verilen ad. Hareket eden parçayı yalnız tek yönde çevirmek üzere hareket veren parçayı çalıştıran mekanik cihaz. [*Ing.* Loose (idle) pulley, belt idler, idle wheel, free wheel, jockey pully, loose pulley, movable pulley; *Fr.* Poulie folle, poulie-guide, galet tendeur].
~ **kasnak işlemek,** *dey.* Hiç bir işe yaramadan boşuna çalışmak.
~ **kolu,***mek.* Bir dokuma tezgâhını çalıştıran ve durduran kol. [*Ing.* Belt-shifter, switch lever, idler lever].
~ **manivelâsı,** § ❶ *mek.* Bir makinenin iki parçasını birbirinden ayırarak, parçalardan birinin serbest hareket etmesini sağlayan tertibat. § ❷ *den.* Vincin icabında making ile irtibatını, iştirakini kesen veya sağlayan yani vinç bedenini dişli fenere bağlayan ve ya dişli fenerden kurtaran manivelâ.

avaracı, i. Tuzlalarda dolan vagonları iten işçi.

avare /âvâre/, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Başıboş, serseri, işsiz güçsüz, aylak. [*Ing.* Idle, out of work; *Fr.* Oisif,-ive, inoccupé, désoeuvré]. § ❷ Kararsız. § ❸ Yalnız, kimsesiz, tek başına.
☆ *Karş.* **meşgul, iş güç sahibi, çalışan.**
~ **dolaşmak,** *dey.* Işsiz güçsüz, başıboş olmak. [*Ing.* To drift about; *Fr.* Errer çà et là].
~ **etmek,** *dey.* Birisini işinden alıkoymak, işsiz bırakmak. [*Ing.* To keep from working].
~ **kalmak,** *dey.* Işsiz, başıboş kalmak.
~ **olmak,** *dey.* Yerinden, yurdundan ayrılmak, gurbete düşmek. [*Ing.* To be idle; *Fr.* être oisif, être inoccupe].

avarelik,-ği, i. Başıboşluk, işsizlik, aylaklık, perişanlık. [*Ing.* Idleness; *Fr.* Inaction, oisivete, désœuvrement].

avarız /avârız/, ç.i. *Osm.* < *Ar. ârıza*'nın çoğulu. § ❶ Kazalar, belâlar. § ❷ Arızalar, engeller, engebeler, mânialar, tümsekler, girinti çıkıntılar. § ❸ *tar.* Osmanlı saltanatı devrinde kanunla belli vergilerin dışında halktan ihtiyaç zamanında alınan surette olağanüstü bir masraf edilirse, böyle bir hareket büyük avarya hareketi sayılır. [*Ing.* General average; *Fr.* Avarie grosse (commune].
☆ *Yak. anl.* **çaparızlar, aksalar,**
☆ *Karş.* **düzlük**
~ **yağmuru,** ◘ **Dağ yağmuru.**

avarızcı, i. *tar.* avarız vergisini toplayan tahsildar. [*Ing.* Collector of extraordinary taxes].

avaruit,-ti, i. *Fr. awaruite, min.* Tabiî nikelli demir. [*Ing.* Awaruite].

avarya /avarya/, i. *It. avaria* < *Ar. den* ve *huk.* § ❶ Hasar, bozukluk, sakatlık. § ❷ *den. tic.* Bir deniz yolculuğunda geminin veya yükünün gördüğü zarar. [*Ing.* Average, damage, general average; *Fr.* Ette]. § ❸ *sig.* Bir sigortacının verdiği teminattan yararlanmayı mümkün kılan, kendisine veya başkalarına zarar veren tazmini mümkün olay *(yangın, trafik kazası v.b.).* [*Lat. lactus, iactura; Ing.* Average; *Fr.* Avaries]. ⊙ **büyük** *(müşterek)* ~, *den. tic.* Müşterek bir deniz sergüzeştine atılmış olanı gemiyi ve yükü tehdit eden bir teklikeden onları korumak maksadıyle ve makul bir şekilde ve bile bile yapılan fevkalâde bir fedakârlığın veya katlanılan malî külfetin, doğrudan doğruya sonucu olan zarar ve masraflar: ⊙ **küçük** *(hususi)* ~, *den. tic.* Müşterek avaryadan olmayan, seferin normal zarar ve masrafları dışında kalan ve bir kaza sonucunda doğan, gemiyi veya yükü ilgilendiren zarar ve masraflar.
~ **beyannamesi,** *den.* ◘ **Beyanname.**

avatara, i. *Sanks, fels.* § ❶ Ilâhî bir varlığın yeryüzüne inmesi. § ❷ Özellikle Hindu dininde Vişnu'nun ruh halinden cisim haline geçmesi anlamına kullanılan adı § ❸ Bir insan veya bir şeyin biçim değiştirmesi, başkalaşması. § ❹ Felâket, üzücü olay.

avataralama, i. *fels.* Lama mezhebinden buddhacıların bazı Bodhisattva veya tanrıların yeniden insan biçimine girmiş saydıkları kutsal kişilere verdikleri ad.

avaz /âvâz/, *Osm.* < *Fars.* § ❶ *esk.* Yüksek ses, seda. § ❷ Bağırma, nara. § ❸ Feryat. § ❹ Ses tonu. § ❺ Ün, şöhret. [*Fr.* Mot persan signifiant «la voix», il ne s'emploie en Turc que dans les expressions suivantes]. ⊙ ~ **a gelmek,** *dey.* Bağırmak, haykırmak. ⊙ ~ **ı çıktığı kadar,** *dey.* Sesinin bütün kuvvetiyle. ⊙ **bir ~ ı yerde, bir ~ ı gökte,** *dey.* Çok haykıran, fazlaca bağıran kimseler için kullanılır.
~ **çekmek,** *dey.* Şarkı söylemek.

avaz.avaz, z. Yüksek sesle. [*Ing.* Loudly; *Fr.* Haut, fort, a voix haute].

avazit,-ti, i. *Fr. avasite. min.* Opal ve limonit karışımı.

avazlı, s. Yüksek sesli.

avcı, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Spor yapmak amacıyle avlanan veya avlanmayı iş edinen kimse [*Ing.* Hunter, huntsman, chaster; *Fr.* Chasseur, qui chasse, voltigeur]. § ❷ Avcılara özgü şey. § ❸ s. Iyi tüfek kullanan, hedefe isabet ettiren. § ❹ Başka hayvanları yakalamak işinde usta olan hayvan: *Avcı kuş.* § ❺ i. *ask.* (a) Manga içinde, kendi tüfeğiyle ateş eden piyade eri; (b) Çarpışmak için yayılan erler. § ❻ *mec.* Bir şeyi canla başla kovalayan, kimsenin bulmadıklarını bulan, keşfeden. ⊙ **istiridye ~ sı,** *zool.* ◘ **Istiridye.**
~ **basamağı,** *ask.* Mevzi harbinde, sürekli savunma savaşlarında avcı boy çukurlarının içinden hızla fırlayarak çıkabilmek için, boy çukurunun önüne yapılan basamak.
~ **birlikleri,** *ask.* Hava ordusunun, *avcı uçakları* veya *avcı* denen hafif, süratli, güçlü silâhlarla donatılmış uçaklardan kurulu birlikleri.
~ **borusu,** *ask.* Askeri emir ve kumanda ile işaretleri, birliğe kolayca ulaştırmak için borucuların çaldıkları bakırdan yapılmış borunun adı. [*Ing.* Tine; *Fr.* Cor].
~ **botu,** *ask.* Liman önlerinde düşman denizaltılarını arayıp bulan ve onlarla savaşacak silâhlarla donatılmış olan ufak gemi.
~ **boy çukuru,** *ask.* Tam isabetler dışında, her türlü düşman ateşine ve tankların ezici etkisine karşı en çok korumayı sağlayan derinleştirilmiş avcı çukuruna verilen ad.
~ **bölüğü,** *ask.* Atıcılık ve keskin nişancılıkta iyi eğitilmiş piyade bölüğü. [*Ing.* Light infantry company].
~ **çantası** *avc.* Avda kullanılan deri veya fileli çanta. [*Ing.* Game bag; *Fr.* Carnassiere, gibecière, carnier].
~ **çukuru,** *ask.* Tek erin düşmanın gözetleme ve ateşinden korunmak için kendi yaptığı ve içersinde yuvalandığı çukura verilen ad. [*Ing.* Rifle pit; *Fr.* Trou].
~ **eri,** *ask.* Piyade mangasında tüfek taşıyan her ere verilen ad.
~ **hattı,** *ask.* Düşman mevzilerine doğru ilerleyen askerlerin meydana getirdiği dağınık dizi. [*Ing.* Line of skirmishers; *Fr.* Ligne des tirailleurs].
~ **hendeği,** *ask.* Avcı çukurlarının birbirleriyle bağlantısını sağlayan hendeğe verilen ad. [*Ing.* Fire trench; *Fr.* Tranchée].
~ **kavimler,***fels.* Göçebe. Aşiret bünyesindeki kavimlerde geçim şekillerinden ilki avcılıktır. Deniz avı ve kara avı olarak iki çeşittir. [*Fr.* Peuples chasseurs].
~ **kolu,** *ask.* Piyade mangasının derinliğine yayılarak ilerlediği savaş düzenine verilen ad.
~ **kuş,** *zool.* Başka hayvanları yakalamakta usta olan kuş. [*Ing.* Bird of prey].
~ **kuşu,** *avc.* Ava alıştırılan ve avcılara yardım eden kuş.
~ **mangası,** *ask.* Piyade mangasına verilen ad. [*Ing.* Skirmishing platoon].
~ **ne kadar hile bilse, ayı o kadar yol bilir.** *at.* Avlanacak olanın da avlayan kadar aklı vardır, kurtulmanın yolunu bilir, yalnız kendi aklımıza güvenmemeliyiz. [*Ing.* The hunter may know many tricks, but the bear knows as many paths].
~ **otu,** *bot.* ◘ **Kan avcı otu.**
~ **pilotu,** *ask.* Avcı uçaklarını kullanmakta uzmanlaşmış pilot.
~ **taburları,** *ask.* bugünkü anlamda motorlu piyade taburlarının bir benzeri. [*Ing.* Hunting batallion; *Fr.* Bataillon de chasseurs].
~ **toplayıcı,** *sosy.* Yaşama araçlarını avda, ağaç kökü ve yemiş toplamada, vahşi hayvanları ağa düşürme ve orman yemiş ve köklerini toplamada arayan ilkel adam bu yaşama tarzı içindedir. [*Ing.* Hunter-collector; *Fr.* Chasseur-collecteur].
~ **uçağı,** *ask.* Özel yapılışları bakımından havada düşman uçaklarıyle savaşmak amacıyle yapılan bir çeşit savaş uçağına verilen ad. [*Ing.* Fighter plane; *Fr.* Avion de chasse, chasseur].
~ **uçakçılığı,** *ask.* Özellikle hava savaşlarında av uçaklarını kullanma sanatı veya tecrübesi ve bu sanatla ilgili çeşitli faaliyet.
~ **yatma çukuru,** *ask.* Tek avcı erinin yatarak ve çabuk mevzi alıp ateş etmesini sağlamak için hazırladığı çukura verilen ad.
~ **yuvası,** *ask.* Siper biçiminde sığınak, uçaksavar savunmasında kullanılır.
~ **zağarı,** *avc.* Avda avcılara yardım eden köpek. [*Ing.* Hunting dog, hound; *Fr.* Chien de chasse].
~ **zinciri,** *ask.* Piyade mangasının daha çok genişliğine yayılarak ilerlemek üzere kullandığı muharebe düzenine verilen ad.

avcılık,-ğı, i. § ❶ Avcı olanın hali veya işi. Hayvanları yakalamak veya öldürmek için gözlemek, izlemek, tuzak kurmak, ağ atmak v.b. eylemleri; **Deniz avı** ve **kara avı** olarak iki çeşittir. [*Ing.* Hunting; *Fr.* Chasse]. § ❷ *mec.* Çok istenilen bir şeyi elde etmek için çeşitli usullerle çabalama: *Şöhret avcılığı.* § ❸ *sp.* Bisiklet sporunda, önden

gelen rakipleri yakalamak için arkadan gelen yarışçıların gösterdikleri çaba. [*ing* Hunting; *Fr.* Chasse]. ⊙ **gönül ~ lığı**, *dey.* Etrafındakilerin sevgisini, alâkasını kazanma çabası.

avdet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* Hareket edilen yere geri gelme, dönme. [*Ing.* Return; *Fr.* Retour].

☆ *Eşanl.* **dönüş.**

☆ *Karş.* **gitme, gidiş.**

~ etmek, Geri gelmek, dönmek. [*ing.* To come back, to return; *Fr.* Retourner, rentrer].

avdetî /avdetî/, i. *Osm.* < *Ar.* Önce Musevi dininden olup da sonra Müslümanlığı kabul eden bir topluluğa verilmiş ad.

☆ *Eşanl.* **dönme.**

avdet.name /avdetnâme/, b.i. *esk.* Taşrada bulunan devlet memuruna geri dönmesini bildiren mektup. [*Ing.* Letter of recall].

avel, s. *arg.* Saf, budala, bön.

☆ *Yak. anl.* **andavallı, angut, armut, bangoboz, hafız, hırpo, hırt, hıyar, kereste, keş, yanbolu.**

avenant,-tı, i. *Fr. avenant* < *esk. Fr. avenir*, gelmek. *huk.* Bir sigorta sözleşmesinde veya sözleşme şartlarında değişiklik yapmak amacıyla düzenlenen ek sözleşme. [*Ing.* Avenant].

avene, avn'ın çoğulu. *Osm.* < *Ar.* Yardakçılar: *Eşkiya avenesi.* [*Ing.* Helpers, gang of followers, accomplices].

aveng /âveng/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❸ ◘ **Hevenk.** § ❷ Dizi, arka arkaya sıralanmış olan şey.

avenü, i. *Fr. avenue.* Düzgün, ağaçlıklı şehir yolu. [*Ing.* Avenue].

aver /âver/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Getiren, sebep olan. [*Ing.* That brings, that causes]. § ❷ Sahip olan. [*Ing.* That possesses].

averaj, i. *ing. average. sp.* Spor yarışmalarında bir takımın yaptığı sayıların karşı takımın yaptıklarına bölünmesiyle elde edilen sayı. *(Bir şampiyonada aynı puanı kazanan iki takımdan averajı yüksek olan bir üst sırayı alır.)* [*Fr.* Moyenne].

☆ *Eşanl.* **ortalama.**

averta, s. *arg.* Açık, serbest: *İstediğiniz kadar para koyabilirsiniz, kasa averta.*

avesta, i. Eski İranlıların dini olan Mecusiliğin kutsal kitabı.

avgın, avkın, i. *Osm.* < *Fars. övgün.* Biriken suları akıtmak için duvara açılan veya üstü kapalı su yolu. [*ing.* Small watercourse, conduit; *Fr.* Bouche d'eau].

avial, i. *Fr.* Esas maddesi alüminyum olan duralümin cinsinden hafif alaşım.

avisto /avis:to/, i. *it.* Gösterildiği zaman ödenmesi gereken poliçelere yazılan ve *«görünce»* anlamını veren bir terim.

avitaminoz, i. *Fr. avitaminose. tıp.* Vitaminsizlikten doğan hastalık. [*ing.* Avitaminosis].

avize /âvize/, i. *Osm.* < *Fars. âvîh*, asmak < *âviz*, asılı olan şey. § ❶ Tavana asılan *(lâmbalı, şamdanlı kristal veya maden)* süslü aydınlatma aracı. [*Ing.* Chandelier; *Fr.* Lustre]. § ❷ *tar.* İstanbul tersanesinden çıkan Osmanlı savaş gemilerine, padişah ve devlet büyüklerinin gönderdiği hediyelik kumaşlarla yapılan donatma.

~ ağacı, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, anayurdu Orta ve Kuzey Amerika olan, başak halinde, avizeye benzeyen zengin erdişi çiçek durumlu, iri, beyaz ve sarkık çiçek veren, bahçe ve salonlarda yetiştirilen, 30 türü bulunan, zambağa benzer, herdem yeşil, odunsu bir süs bitkisi. Türkiye'de *Yucca flamentosa* adlı türüne rastlanır. Anayurtlarında bu bitkilerin kabuk liflerinden faydalanılır. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Yucca*].

~ çengeli, Avizeleri tavana asmak için tavan kirişlerine vidalanan bir ucu vidalı diğer ucu kancalı uzun demir. [*Ing.* Eye-bolt, screw-spike; *Fr.* Tire-fond].

avizo /avi:zo/, i. *Isp. barca de aviso. den.* Eskiden haberleşme işlerinde kullanılan çok hızlı ve küçük bir vapur. [*Ing.* Dispatch-boat; *Fr.* Aviso]. ⊙ **~ lu çekler**, *ikt.* Bankalar muhataba, çektikleri çekin bütün tafsilâtını bildiren bir ihbar mektubu yollarlar. Bu çoğunlukla keşide edilen çekin bir kopyasını yollamaktan ibarettir. Muhatap, aralarındaki anlaşmaya göre; keşidecisinden üzerine çekilen çekin kopyasını almadan hâmile çek bedeli ödenmez. Bu çeklere «avizolu çekler» denir.

avkın, i. Su akmaya mahsus mecra, küçük su kanalı, su yolu. [*Ing.* Drain, furrow-drain, trench, gutter, channel; *Fr.* Rigole].

avksanometre, i. *Fr. auxanometre. bot.* Bir bitkinin boyuna uzamasını ölçen âlet. Uzama genel olarak gözle takip edilemeyecek kadar yavaş cereyan eder. Dolayısıyle büyüme ancak bu âletle takip edilerek ölçülebilir. [*Ing.* Auxanometer].

avksin, i. *Fr. auxine. bot.* Fototropizmanın meydana gelmesinde rol oynayan madde. *(Büyüme hormonudur.)* [*ing.* Auxin].

avlak[1], i. *Yun. aulaks*, açılan iz. § ❶ Dere, vâdi. [*Ing.* Valley; *Fr.* Vallée]. § ❷ Su kanalı. [*ing.* water channel, gutter; *Fr.* Conduit d'eau, aqueduc]. § ❸ *trm.* Toprağı sürerken sabanın bıraktığı iz. [*Ing.* Furrow; *Fr.* Sillon]. ☆ *Eşanl.* **karık, saban izi.**

avlak[2]**,-ğı**, i. Av sahası, av yeri. [*ing.* Good hunting ground; *Fr.* Lieu (terrain) de chasse].

avlama, i. *sp. (Voleybol'de)* Top kendinden olan tarafın, karşı oyuncuların boş bıraktığı ve yetişemiyeceği yere topu yavaşça indirip sayı alması. [*ing.* Placing; *Fr.* Placé].

avlamak(-i), f. § ❶ Bir av hayvanını diri veya ölü olarak ele geçirmek: *Gönülsüz köpek av avlamaz.* [*ing.* To hunt; *Fr.* Chasser]. § ❷ *mec.* Tuzağa düşürmek, kandırmak. [*ing.* To trap; *Fr.* Tromper] ⊙ **gafil ~**, *dey.* Hazırlıksız bir durumda yakalamak, olup bittiye getirmek. [*ing.* To catch unawares; *Fr.* Surprendre, prendre au dépourvu]. ⊙ **sinek ~**, *dey.* İşsiz güçsüz olmak. [*ing.* To idle about; *Fr.* Gober des mouches].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **yakalamak, tutmak.** § ❷ **aldatmak, ağa düşürmek, iğfâl etmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **Bırakmak, koyuvermek, azat etmek.** § ❷ **çok arzu edilen, her zaman bulunmayan veya zor ele geçecek bir şeyi yakalamak.**

avlanmak, nsz. f. § ❶ Avlama işine konu olmak, av olarak yakalanmak. § ❷ Av avlamak, ava gitmek *(çıkmak): Kardeşim her yıl bu ormanda avlanır, Köpek avlanmayınca tavlanmaz.* [*ing.* To go hunting; *Fr.* Faire la chasse]. § ❸ *mec.* Başkası tarafından ele geçirilmek; kandırılmak: *Ava giden avlanır.*

☆ *Yak. anl.* § ❶ **tuzağa düşmek, yakalanmak.** § ❷ **avcılık etmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **Kaçmak, kurtulmak.**

avlu, i. *Yun. aule, mim.* § ❶ Bir yapının ortasında veya önünde duvarla çevrili üstü açık yer, boşluk. [*ing.* Court, courtyard; *Fr.* Cour]. § ❷ Cami, mescit, saray v.b. büyük binaların üstü açık kısmı. § ❸ Eski ahşap evlerin giriş kısmındaki üstü açık yer. Buraya evin selâmlık kısmının uşak odaları açılır. [*Ing.* Court, vestibule; *Fr.* Cour, vestibule]. ☆ *Eşanl.* **hayat.** § ❶ *balıkç.* Dalyanlarda yolgermesi, dalyan ve kıyı arasındaki saha. ⊙ **bahçe ~**, *mim.* Ortasına çimen ve çiçeklerle bahçe gibi tarhlar yapılmış avlu. [*Ing.* Covered playground; *Fr.* Préau]. ⊙ **cami ~ su**, *mim.* ◘ **Cami'** ⊙ **çiftlik ~ su**, Çiftliklerde ahır ve kümeslerin ortasında bulunan büyük avlu ve meydan. [*ing.* Farmyard, poultry yard, foul-run, chicken-yard; *Fr.* Basse-cour]. ⊙ **dış ~**, *mim.* Binanın önünde ve binadan dışarı olan ve bazan tekmil binanın etrafını çeviren avlu. [*ing.* Exterior court; *Fr.* Cour extérieure]. ⊙ **han ~ su**, Eski han ve kervansaraylarda arabaların konulduğu ve eşyanın indirilip yükletildiği büyük meydanlar. ⊙ **iç ~**, Binanın orta ve iç kısmında bulunan avlu. ☆ *Eşanl.* **harem.** [*ing.* Interior court; *Fr.* Cour intérieure]. ⊙ **ön ~**, Bir binanın önünde bulunan avlu. [*ing.* Forecourt; *Fr.* Avant-cour]. ⊙ **örtülü** *(veya üstü kapalı)* **~**, *mim.* Eski Türk evlerinin kapılarından girilince zemini toprak veya tuğla ve taş döşeli geniş boş kısımları. [*ing.* Hall, entrance hall; *Fr.* Hall]. ⊙ **revaklı ~**, *mim.* Etrafında revaklar yapılmış avlu. [*ing.* Court of porch; *Fr.* Cour à portique].

⊙ **tören ~ su**, Bazı resmî binalarda tören yapmaya ayrılmış olan avlu. [*Ing.* Ceremony court, court of honour; *Fr.* Cour d'honneur].

avniye, i. Yeniçerilerde ve sonradan Sultan Mecid ve Aziz zamanlarında giyilen kolları ve bedeni bol ve kukuletalı çuhadan yapılmış bir çeşit yağmurluk. [*Ing.* A kind of coat worn in the nineteeth century].

avogadrit,-ti, i. *Fr. avogadrite. min.* Tabiî bor ve potasyum flüorürü. [*Ing.* Avogadrite].

AVOGADRO, Amadeo (1776-1856), öz.i. İtalyan fizikçisi. Birbirine karışan gazların hacimleri arasında sayıca bağlantı olduğunu buldu. Bu gözlemlerinden, kendi adıyle anılan kuralı çıkardı.

~ hipotezi, *fiz.* Bu hipoteze göre çeşitli gazların eşit hacimlerinde aynı sıcaklık ve aynı basınç altında olmaları şartıyle, eşit sayıda molekül vardır. Eğer Avogadro'nun bu kuralı doğruysa *(modern kimyanın tümü doğru olduğunu isbat ediyor)* bir santimetre küp hidrojen gaziyle bir santimetre küp klor gazının moleküllerinin sayıları birbirine eşit olmalıdır.

avokado (armudu), i. *bot.* ◘ **Tereyağı ağacı.**

avra, i. *tıp.* Sar'a histeri veya astma nöbetlerinden önce duyulan his. [*ing.* ve *Fr.* Aura].

avraks, ◘ **Avrupa bizonu.**

avrasya, i. *coğr.* Birbirinden kesin doğal sınırlarla ayrılamamış olan Avrupa ile Asya'ya birlikte verilmiş bulunan ad. [*ing.* Eurasia; *Fr.* Eurasie].

avrat,-dı, /avrât/, ç.i. *Osm. Ar. (Kelime Arapçada «kapalı» anlamındadır).* § ❶ *h.d.* Kadın. [*Ing.* Woman; *Fr.* Femme]. § ❷ *h.d.* Karı, zevce, eş [*Ing.* Wife; *Fr.* Femme]. § ❸ İnsan vücudundaki mahrem yerler

☆ *Eşanl.* **ut yeri.** [*Ing.* Private parts]. ⊙ **dövülmüş ~ otu**, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Dioscoreaceae* familyasından, Mart-Nisan aylarında, sarımsı-yeşil renkli, küçük çiçekler açan, çok yıllık, iki evcikli, otsu, yumru biçiminde büyük rizomlu ve tırmanıcı, Türkiye'de yaygın bir bitki. Toprakaltı kısımları nişasta, müsilaj, kalsiyum oksalat ve rafit taşır. Kök ve gövdeleri tahriş edici, kusturucu ve ishal verici özelliklere sahiptir. Halk arasında haricen cilde sürmek suretiyle, romatizma ağrılarına karşı kullanılır. [*Lat. Tamus communis*].

~ pazarı, § ❶ *tar.* Eskiden kadınların esir, cariye olarak satıldıkları yer. [*Ing.* Female slave market]. § ❷ Bugün, bazı yerlerde kadınların öteberi sattıkları pazar yeri.

~ var ev yapar ,avrat var ev yıkar, *at.* Bir ailenin saadeti ve felâketi de kadının tutumuna bağlıdır.

avret,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Avrat.**

avrık, s. *inş.* Bir çırpıda biçilmiş ve çarpık olan *(kereste): Avrık mertek. Avrık kiriş. Avrık direk.* [*Osm.* Mukavves; *Ing.* Curved, bent; *Fr.* Detravers].

avrıklık,-ğı, i. Avrık olma hali. [*Ing.* Curvature; *Fr.* Courbure].

avrılmak, nsz. f. *inş. (Bir ağaç)* Sıcak ve soğuk etkileriyle çarpılmak. *bir ağaç)* Büyürken çarpık bir şekil almak. [*Osm.* Kavislenmek; *Ing.* To be curved, to be bent; *Fr.* Se courber].

☆ *Eşanl.* **çarpılmak.**

avrikula, i. *Lat auricula, anat.* § ❶ *(Kalbde)* Kulakcık. [*Osm.* Sayvan-ül üzeyn; *Fr.* Auricule de l'oreille]. § ❷ Kulak kepçesi. [*Osm.* Sayvan; *ing.* Auricula; *Fr.* Pavillon]

avrin, i. *Fr. aurine. kim.* Trifenilmetan grupundan sarı renkli boyar madde. $O{=}C_6H_4{=}C{-}(C_6H_4OH)_2$. [*Ing.* Aurin].

☆ *Eşanl.* **parazolik asit.**

Avrupa, öz.i. *It Europa. coğr.* Dünyanın 5 kıtasından en küçüğü. Yüz ölçümü 10,000,000 km² dir. [*Ing.* ve *Fr.* Europe].

~ alabalığı, *zool.* ◘ **Alabalık.**

~ bizonu, *zool.* ◘ **Bizon.**

~ ekspresi, *tur.* Hızlı ve konforlu dizel otomotorlu olup, Avrupanın yetmiş şehri arasında gündüzleri yeni irtibatlar sağlayan tren. [*ing.* Trans-Europe; *Fr.* Express-T.E.E.].

~ engereği, *zool.* ◘ **Engerek.**

~ fener böceği, *zool.* ◘ **Fener böceği.**

~ kayını, *bot.* ◘ **Kayın.**

~ kırmızı örümceği, *zool.* ◘ **Örümcek.**

~ kızılcığı, *bot.* ◘ Kızılcık.
~ lâdini, *bot.* ◘ Lâdin.
~ melezi, *bot.* ◘ Melez .
~ mısır solucanı, *zool.* ◘ Solucan.
~ musu, *zool.* ◘ Mus.
~ şeftali yaprak biti, *zool.* ◘ Bit.
~ vizonu, *zool.* ◘ Bataklık samuru.
~ yaban atı, *zool.* ◘ Tarpan.
~ yassı.burunlu yarasası, *zool.* ◘ Yarasa.
~ zeytini, *bot.* ◘ Zeytin (ağacı).

Avrupaî /avrupāī/, s. *Osm.* < *Fars.* Avrupalılara özgü, Avrupalılarınki gibi, Avrupaya özgü. [*Ing.* European; *Fr.* Européen].

Avrupalı, i. ve s. Avrupa *(özelliklе Batı Avrupa)* halkından olan. [*Ing.* European; *Fr.* Européen, -enne].

Avrupalılaşma, i. *fels.* Doğu milletlerinde 19 uncu yüzyıldan beri üstün medeniyet olan Avrupa teknik ilim ve kültürünü almak için gösterilen çabalar. [*Ing.* Europeanization; *Fr.* Européanisation].
☆ *Eşanl.* batılılaşma.

Avrupalılaşmak, nsz. f. *fels.* Avrupalıların yaptığı gibi akla ve olumlu bilimlere üstün bir değer vererek bunlara dayanan erdemleri benimsemek. [*Ing.* To become Europeanized; *Fr.* être Européanisé].
☆ *Eşanl.* batılılaşmak.

avşar, i. < *avşamak.* Iran'da ve Anadolu'da yayılmış bulunan bir Türkmen boyu.
~ otu, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Aristolochiaceae* familyasından, Güney Avrupa'da, nemli orman altlarında ve Türkiye'de Kuzey Anadolu bölgesinde yetişen sürünücü rizomlu, alçak, otsu, zehirli bir bitki. Yükselen dallar kısa, tabanda pullu, tepede iki yapraklıdır. Yapraklar uzun saplı ve böbreksi olup parmak arasında ezildiği zaman biber kokusuna benzer bir koku verir. Toprakaltı kısımları müshil ve kusturucudur. [*Lat. Asarum europaeum*].

avt, ◘ Avut .

avtogami, i. *Fr. autogamie. bot.* Bölünmeyen bir anahücre içindeki iki nukleusun birleşmesiyle olan bir eşeyli üreme tipi. Kendi kendine üreme. *(Örnek: Diyatomeler, silisli algler).* [*Ing.* Autogamy].

avtotrof, s. *Fr. autotrophe.* ◘ Kendibeslek.

avuç,-cu, i. < *avmak.* § ❶ Elin iç tarafı. [*Ing.* Palm; *Fr.* Paume]. § ❷ Yarı yumulmuş elin aldığı miktar: *Bir avuç pirinç.* [*Ing.* Handful; *Fr.* Poignée]. ◉ ~ tan *(avucundan)* okumak, *dey.* El falı bakarak, geleceğe ait kehanette bulunmak. ◉ ~ u kaşınmak, *dey.* Yakında para alınacağına işaret sayılan bir halk inancı. ◉ ~ una saymak, *dey.* Peşin olarak ödemek. ◉ ~ unu yalamak, *tkz.* Umduğunu *(istediğini)* elde edememek. [*Ing.* Not to be able to get anything; *Fr.* Ne pas compter obtenir ce qu'on avait escompté, être deçu, se fouiller]. ◉ ~ unun içi gibi bilmek, *dey.* Çok yakından *(çok iyi)* bilmek, tanımak. [*Ing.* To know thoroughly]. ◉ ~ unun içinde, *dey.* Birinin kumandası altında. [*Ing.* At one's command]. ◉ ~ unun içinde tutmak *(birini), dey.* Istediğini yaptıracak bir durumda olmak, birine hükmetmek. [*Ing.* To hold in (the palm of) one's hand] ◉ ~ unun içine almak *(birini). dey.* Idare altına almak. [*Ing.* To take into one's possession, to take complete command (of); *Fr.* Prendre quelqu'un entre ses mains, tenir quelqu'un en lisière]. ◉ bir ~, *dey.* Pek az. [*Ing.* A handful, a small number or quantity (of); *Fr.* Un petit nombre, une poignée]. ◉ bir ~ toprak olmak, *dey.* Ölmek.◉ elde ~ ta *(birşey* kalmamak, *dey.* Bütün parasını, varını yoğunu bitirmek. ◉ elde *(elinde),* avuçta *(avucunda)* ne varsa ~, *dey.* Varı yoğu, bütün malı. ◉ ele ~ a sığmamak, *dey.* Yaramaz, haşarı olmak. [*Ing.* Uncontrollable, intractable; *Fr.* être incorrigible, indiciplіné, indocile]. ~ açmak *(açtırmak), dey.* Dilenmek *(dilendirmek).* [*Ing.* To beg, to go begging; *Fr.* Mendier, tendre la main]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 185.* — EL.
~ dolusu, *dey. (Para hk.)* Pek çok. [*Ing.* Handful, plenty; *Fr.* Poignée, abondance].
~ içi, *anat.* Elin, parmakların dibi ile bilek arasında kalan alt bölgesi olup hafifçe çukurdur. [*Osm.* Aya; *Lat. Palma; Ing.* Palm; *Fr.* Paume].
~ içi kadar, *dey.* Çok küçük *(yer).* [*Ing.* Very small; *Fr.* Très peu].
~ unu, *dey.* Değirmencinin hakkı olan un. [*Ing.* The miller's share of flour].

avuç avuç, z. § ❶ Bol, bol. § ❷ Avuç dolusu. [*Ing.* By the handful, lavishly. *Fr.* A pleines mains].

avuçlamak(-i), f. Avucuna alacak şekilde yakalamak, avuçla kavramak, tutmak. [*Ing.* To grasp, to take by handfuls, to measure by handfuls; *Fr.* Empogner].

avukat,-tı, i. *Fr. avocat.* < *advocat.* < *Lat. advocatus* < *advocare,* Yargılama organlarında ve hükümet dairelerinde yol göstermeyi, mahkemelerde başkalarının hakkını aramayı ve korumayı meslek edinmiş olan ve bunun için kanunun gerektirdiği şartları taşıyan kimse. [*Lat. Considicus, patronus causae (defensor); Ing.* Lawyer, barrister-at-law, solicitor].

avukatlık,-ğı, i. § ❶ Avukat mesleği. [*Ing.* Advocacy, barristership; *Fr.* Profession d'avocat]. § ❷ Avukat işi. § ❸ *mec.* Birini gereksiz yere savunma. ◉ avukatlığını yapmak, *dey.* Bir davada birini savunmak.

avul, i. Yürük Türklerde birkaç çadırdan ibaret küçük topluluklar ve bunların çadırlarını kurdukları saha. [*Ing.* Tribe; *Fr.* Tribu].
☆ *Eşanl.* aşiret .

avula, i. *mim.* Eski Yunan evlerinin önünde üstü açık avlulara verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Aula].

avunculat, i. *sosy.* Bazı toplumlarda insanın oğulları ve kız kardeşi üzerindeki otoritesi. [*Ing.* Avunculate].

avunç*, i. < *avunmak.* Acının hafiflemesi veya unutulması. [*Osm.* Teselli; *Ing.* ve *Fr.* Consolation].
☆ *Yak. anl.* avuntu, avunma.

avundurmak (-i), f. Acısını hafifletmek veya unutturmak, gönlünü alarak oyalamak. [*Osm.* Teselli etmek; *Ing.* To console; *Fr.* Consoler].
☆ *Yak. anl.* avutmak, eğlendirerek meşgul etmek.
☆ *Karş.* acısını arttırmak, acısını fazlalaştırmak, üzmek.

avunma, i. § ❶ Bir şeyle uğrasarak vakit geçirme, kendini unutma. § ❷ acısını unutma.

avunmak, nsz. f. § ❶ Bir işle meşgul olup kendini unutmak. § ❷ Acısını unutmak, acısını hafifletmek. [*Osm.* Teselli bulmak, mûteselli olmak; *Ing.* To be comforted, to be consoled; *Fr.* Se consoler]. § ❸ Oyalanmak, yetinmek. [*Ing.* To distract oneself; *Fr.* Se distraire]. § ❹ *(inek v.b. hk.)* Gebe kalmak.
☆ *Yak anl.* ici açılmak, zevk etmek, keyfetmek, keyif çatmak, keyif yetiştirmek, keyif (sefa) sürmek, ferahlamak, ferahlanmak.
☆ *Karş.* sıkılmak.

avuntu, i. < *avunmak.* Insanı avutan şey. [*Ing.* Distraction; *Fr.* Amusement].

avurt,-du, i. § ❶ Yanakların iç tarafındaki boşluk. [*Ing.* Cheek pouch; *Fr.* Joue]. § ❷ Yanakların, elmacık kemiğinden çene kemiğine kadar olan ve ağız boşluğuna gelen kısmı: *Avurtları çökmüş, Avurtlarını doldurmuş.* [*Ing.* Hollow inside the cheeks; *Fr.* Le dedans de la joue]. ◉ avurdu avurduna çökmüş *(geçmiş, göçmüş), dey.* Zayıflığı yüzünden belli olan, yanakları çökmüş. [*Ing.* With sunken cheeks]. ◉ avurdu keseli fare, *zool.* ◘ Fare ◉ avurdu keseligiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan. Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Sıçanımsılar *(Myomorpha)* bölümüne giren bir familyası. Yanaklarında dışarıya açılan kıllı büyük keseleri olan ve toprakta inler kazan büyük sıçanları içine alır. Büyük kulak ve gözlüdürler. Amerika'da yaşarlar. Avurdukeseli fare *(Geomys bursarius)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Geomydae; Ing.* Pocketgophers; *Fr.* Géomydés].
~ dağıtmak, *esk, dey.* Bağırıp çağırmak. [*Ing.* To go about shouting at people; *Fr.* Crier contre qn.].
~ etmek, *(satmak, kesmek), dey.* Surat asmak, övünmek. [*Ing.* To give oneself airs, to talk threateningly and braggingly; *Fr.* Faire la moue, bouder].
~ öttürmek, *dey.* Gevezelik etmek. [*Ing.* To chatter; *Fr.* Bavarder, caqueter].
~ şişirmek, *dey.* Yanağın iç tarafındaki boşluğu nefes veya suyla doldurarak şişkin bir hale getirmek. [*ing.* To puff out the cheeks].
~ zavurt etmek, *dey.* Yüksekten atmak. [*Ing.* To give oneself airs; *Fr.* Faire des fanfaronnades, dire des vantardises].

avurtlamak(-e), nsz. f. *arg.* Yüksekten atmak, çalım satmak. [*Ing.* To talk braggingly, to boast; *Fr.* Hâbler, se vanter, faire le Gascon, fanfaronner].

avurtlaşmak, nsz. f. *esk.* Çene çalmak. [*Ing.* To talk *(with); Fr.* Bavarder].

avurtlu, s. *arg.* § ❶ Mağrur, kibirli. [*Ing.* Puffed up, conceited, bombastic; *Fr.* Ampoulé, enflé]. § ❷ Küskün. [*Ing.* Disgruntled, offended; *Fr.* Contrarié, mécontent].

Avustralya, öz.i. *coğr.* Beş kıtadan biri olan Okyanusya kıtasının en büyük kara parçası. Yüz ölçümü 7,704,000 km². dir. Başkenti Camberra'dır. [*Ing.* Australia; *Fr.* Australie].
~ devekuşları, *zool.* ◘ Tepeli devekuşları.
~ devekuşu, *zool.* ◘ Tepeli devekuşu.
~ devekuşugiller, ◘ Tepeli - devekuşugiller.
~ dugongu, *zool.* ◘ Dugong.
~ güler eşeği, *zool.* Gökkuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Yalıçapkınıgiller *(Alcedinidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 43-47 sm. olur. Kendine özgü gülmeğe benzer bir ses çıkardığı için bu ad verilmiştir. [*Lat. Dacelo novaeguinae; Ing.* Dacel; *Fr.* Dacélo].

Avustralyalı, s. ve i. Avustralya ile ilgili. Avustralya'da oturan veya oradan gelme. [*Ing.* Australian; *Fr.* Australien,-enne].

Avusturya, öz. i. Orta Avrupa ülkelerinden biri. [*Ing.* Austria; *Fr.* Autriche].
~ karaçamı, *bot.* ◘ Çam.

Avusturyalı, s. ve i. Avusturya halkından olan *(kimse).* [*Ing.* Austrian; *Fr.* Autrichien,-enne].

avut,-tu, i. *ing. out. sp. (futbolda)* Topun kale üzerinden aşarak dışarı çıkması.

avutma, i. § ❶ Teselli etmek, oyalamak, kandırmak eylemi. [*Ing.* Diversion, distraction, consolation; *Fr.* Amuser, dissiper, consoler]. § ❷ *ed. tar.* Eski Latin edebiyatında ahlâkî inceleme niteliğinde eser.

avutmaç,-cı, i. Avutacak şey.

avutmak(-i), f. § ❶ *(birinin acı veya sıkıntısını)* unutturmak, yatıştırmak: *Sıkıntılı anlarımda müzik beni avutuyor.* [*Osm.* Teselli etmek; *Ing.* To console; *Fr.* Consoler] § ❷ Gönlünü alarak oyalamak: *Çocuğu güç avutabildiler.* [*Ing.* To distract, divert; *Fr.* Distraire]. § ❸ Aldatmak, kandırmak. [*Ing.* To put off with promises, to delude; *Fr.* Duper].
☆ *Eşanl.* eğlendirerek meşgul etmek.
☆ *Karş.* § ❶ acısını arttırmak, acısını fazlalaştırmak. § ❷ üzmek.

avutturmak(-i,-e), f. Avutmak işini yaptırmak. [*Ing.* To let be distracted (delayed)].

avutucu, s. Avutan, teselli eden: *Avutucu söz.* [*Ing.* Consoling; *Fr.* Consolant, consolateur,-trice].

avutulmak, nsz. f. Avutmak işine konu olmak. [*Ing.* To be diverted (duped)].

avyofon, i. *Fr. aviophone. hava.* Hava gürültüsüne rağmen, uçak pilotunun ve yolcusunun konuşmasını sağlayan ses borusu.

ay¹ i. < *aymak.* § ❶ *astr.* Yer yuvarlağının *(dünyanın)* biricik uydusu olan gezegen. Yerin ellide biri büyüklüğünde olan ayın kendi ışığı yoktur, o bize güneşten aldığı ışıkla ve hep aynı yanı ile görünür. [*Osm.* Kamer; *Ing.* Moon; *Fr.* Lune]. § ❷ *mim.* Cami kubbeleri ve minare külâhları tepesine konulan alemlerin yeni ay *(hilâl)* şeklinde olan uç kısmına verilen ad. [*Osm.* Hilâl; *Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant]. § ❸ *süsl.* Güneşle karışmaması için, oymacılıkta ve başka sanat türlerinde daima hilâl şekli kullanılan motif. ◉ ~ a, ya sen doğ, ya ben doğayım demek, *dey.* Ayla kıyaslanabilecek kadar güzel kızlardan söz edilirken kullanılır. [*Ing.* To say to the moon, Rise or I shall rise instead]. ◉ ~ ı gördüm, yıldıza itibarım yok, *dey.* Bir şeyin en iyisine alıştıktan sonra ondan aşağı olanların

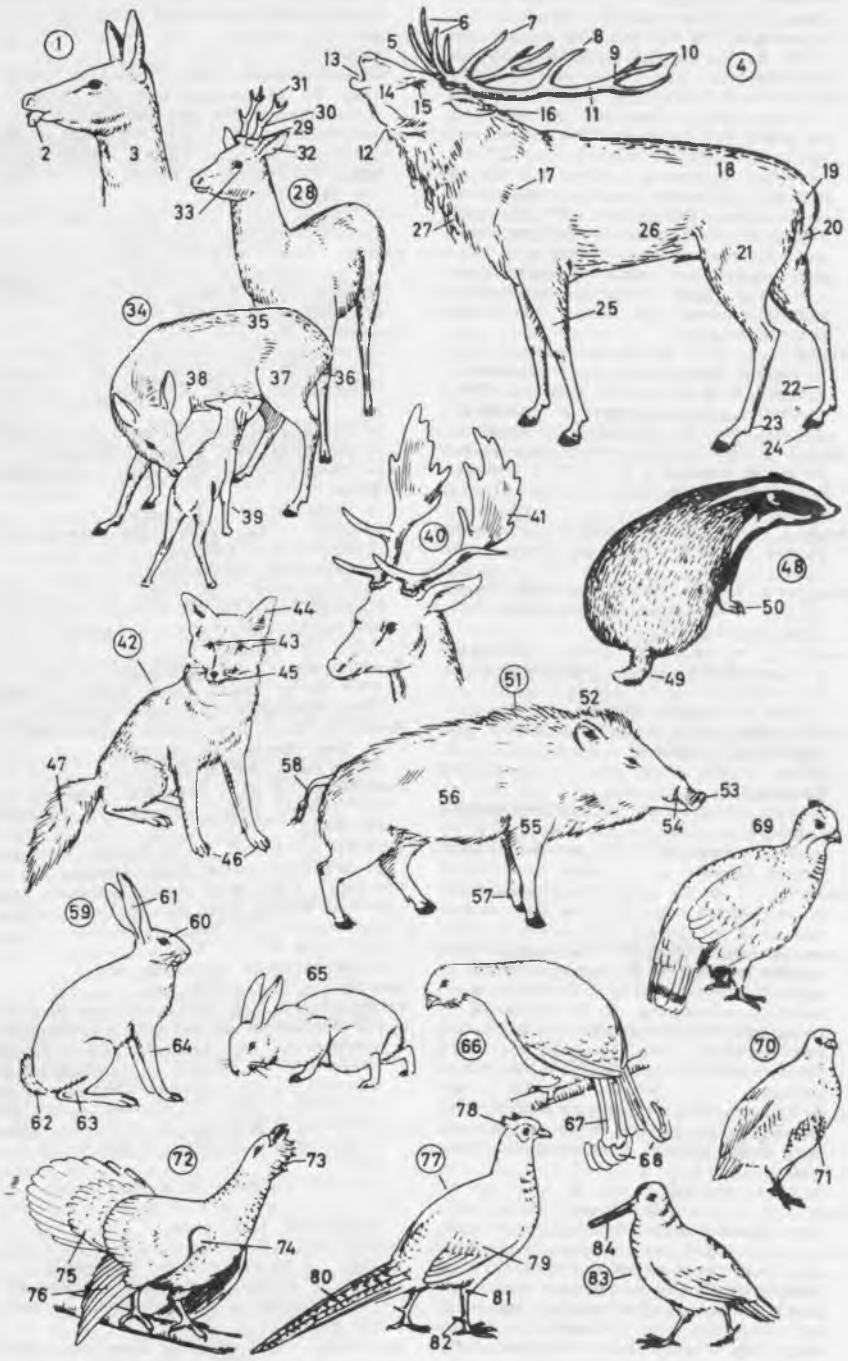

ŞEKİL: 31. — **AV HAYVANLARI**: /1-27 *Geyik/:* **(1)** Kırmızı geyik *(Dişi).* **2.** Dil. **3.** Boyun. **(4)** Erkek geyik. /5-11/ *Boynuz dalları/:* **5.** Boynuz gülü. **6.** Altın boynuz çatalı. **7.** Göz sürgünü *(Mücadele sürgünü).* **8.** Üçlü boynuz dalı. **9.** Yarık *(oluk).* **10.** Boynuz uçları. **11.** Boynuz ana gövdesi. **12.** Boyun. **13.** Ağız. **14.** Gözyaşı kesesi. **15.** Göz. **16.** Kulak. **17.** Omuz. **18.** Bel. **19.** Kuyruk. **20.** Kıç. **21.** But. **22.** Bacak. **23.** Bilek. **24.** Toynak. **25.** Ön bacak. **26.** Böğür. **27.** Yaka. /28-39 Karaca/: **(28)** Erkek karaca. /29-31 *boynuzlar/:* **29.** Boynuz gülü. **30.** Boncuklu ana boynuz. **31.** Boynuz çatalı. **32.** Kulak. **33.** Göz. **(34)** Dişi karaca. **35.** Sırt. **36** But. **37.** Bacak. **38.** Omuz. **39.** Karaca yavrusu. **(40).** Alageyik. **41.** Boynuz ayası. *(kürek)* **(42).** Tilki. **43.** Gözler. **44.** Kulak. **45.** Burun. **46.** Ayak tabanları. **47.** Kuyruk. **(48).** Porsuk. **49.** Kuyruk. **50.** Pençeler. **(51).** Yaban domuzu. **52.** Kıllar. **53.** Burun. **54.** Azı dişi. **55.** Kol. **56.** Post. **57.** Mahmuz. **58.** Kuyruk **(59).** Yaban tavşanı. **60.** Göz. **61.** Kulak. **62.** Kuyruk. **63.** Arka bacak. **64.** Ön bacak. **65.** Tavşan. **(66)** Siyah keklik. **67.** Kuyruk. **68.** Kuyruk çatalları. **69.** Fındık kekliği. **(70)** Keklik (çil). **71.** Göğüs benekleri *(atnalı biçiminde).* **(72)** Dağ horozu *(yaban horozu).* **73.** Sakal. **74.** Göğüs beneği. **75.** Kuyruk. **76.** Kanat. **(77)** Sülün. **78.** Tüylü kulak. **79.** Kanat. **80.** Kuyruk. **81.** Bacak. **82.** Mahmuz. **(83)** Su çulluğu. **84.** Gaga.

gönlümüzü kandıramadığını anlatmak için söylenir. ◉ ~ ı günü **belli olmamak,** *dey.* Bir işin ne zaman olacağı iblinmemek. ◉ ~ ı günü **tamam olmak,** *dey. (çoğunlukla hamile kadınlar hk.).* Olacak bir hâdisenin zamanının geldiğini, vaktinin tamam olduğunu anlatır. [*Ing.* Her time is come, she is near childbirth]. ◉ ~ ı **var, yıl var, ivecek ne var,** *dey.* Bir işi zamanında yapmayan geciktiren insanlar için kinaye olarak söylenir. ◉ ~ ın **evreleri,** *astr.* Görünen ay tekerinin aydınlık parçasının aldığı biçimler. Yeni ay, ilkdördün v.b. [*Osm.* Safahât-ı Kamer; *Ing.* Phases of the moon; *Fr.* Phases de la lune]. ◉ ~ ın **kaçı,** *dey.* Ayın hangi gününde olunduğunu anlatmak için sorulan soru. [*Ing.* What day of the month is it?; *Fr.* Quel est le quantième du mois]. ◉ ~ ın **ondördü,** ◘ **Dolunay zamanı.** ◉ ~ ın **ondördü gibi,** *dey.* Yüzü çok güzel. [*Ing.* Like a full moon, very beautiful (person); *Fr.* Très beau, très belle]. ◉ ~ ın **son çarşambası,** *dey.* İşlerin aksi gittiği zaman, uğursuzluk günleri. ◉ **dolun** ~, ◘ **Dolunay.** ◉ **ejder** ~ ı, *astr.* Ayın yükseliş noktasında arkaya gelen iki geçişi birbirinden ayıran zaman aralığı. ◉ **hukukî** ~, *huk.* Otuz günlük süre. ◉ **ayrık kavuşum** ~ ı, *astr.* Yerberisi *(dünyaya en yakın yeri)* sırasında ayın birbirini izleyen iki geçişi arasındaki zaman aralığı. ◉ **ayrıksı** ~, *astr.* ◘ **Ayrıksı.** ◉ **bayram** ~ ı, ◘ **Bayram.** ◉ **kavuşum** ~ ı, *astr.* Ay ile güneşin birbirini izleyen iki kavuşumu arasında geçen zaman aralığı veya aynı adı taşıyan ve birbirini izleyen iki evre arasındaki zaman aralığı. ◉ ◘ *ŞEKİL: 236.* — **GÜNEŞ SİSTEMİ VE GEZEGENLERİ;** *ŞEKİL: 32* — **AY.**

~ **adları,** *coğr.* Çoğu Arap, Musevi kaynaklarından gelme ay *(kamer)* aylarına göre verilmiş adlar. [*Ing.* Name of months; *Fr.* Noms du mois].

~ **ağılı,** *astr.* Bazen buharlı ve nemli havalarda güneşin ve ayın etrafında görünen duman gibi ışıklı dairesel halka. [*Osm.* Hâle; *Ing.* Halo, ring; *Fr.* Halo].

☆ *Eşanl.* **ay harmanlanması, ay evi.**

~ **aydın, hesap belli,** *dey.* «*Her şey ortada, açık, karanlık bir şey yok*» anlamında. [*Ing.* Absolutely clear, as clear as daylight].

~ **balığı,** *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Aybalığıgiller *(Molidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 3 m. Görünüşü bir balık başı gibidir. Akdeniz'de bulunur. *Mola peregrina* adlı başka bir türü vardır. [*Lat. Mola mola; Ing.* Sun-fish; *Fr.* Poisson lune].

☆ *Eşanl.* **pervane balığı.**

~ **balığıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Çengelçeneliler (*Plectognathi)* alt takımına giren bir familyası. Kuyruk yüzgeçleri yoktur. Bunun yerine dalgalı bir deri vardır. Akdeniz ve Atlantik Okyanusunda bulunur. **ay balığı** *(Mola mola)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Molidae; Ing.* Sun-fishes; *Fr.* Molidés].

~ **balta,** ◘ **Balta .**

~ **başı,** ◘ **Aybaşı .**

~ **çevrimi,** *astr.* Eski Yunanlıların kullandığı ay-gün takvimde kabul edilen 76 yıllık zaman aralığı. Bu aralıkta M.Ö. 330 dan başlayarak her 3,5,8,11,13,16 ve 19 uncu yıllar ekli yıl olarak alınır. [*Ing.* Metonic cycle, lunar cycle; *Fr.* Cycle lunaire].

~ **çiçeği,** *bot.* Sarı renkli büyük çiçek durumları meydana getiren, 1-2 m. boyunda sert ve kısa tüylü. İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından bir yıllık yüksek otsu bir bitki. Meyvalarından elde edilen yağ *(oleum helianthi)* sabun ve boya sanayiinde kullanılır. [*Lat. Helianthus annuus; Ing.* Turnsole, sun-flower; *Fr.* Tournesol, grand soleil, héliánthe annuel]. § ◉ *süsl.* Ay gibi açılan bir çeşit çiçek. [*Ing.* Turnsole, heliotrope; *Fr.* Tournesol].

☆ *Eşanl.* **gündöndü, günebakan.**

~ ~ **yağı,** *bot.* Ayçiçeği meyvalarından elde edilen yemeklik yağ.

~ **çöreği (kurabiyesi),** *mutf.* İçine tarçınlı ceviz konulan hilâl biçimli şekerli çörek.

~ **dedeye misafir olmak,** *dey. Gece ya-*

tacak yer bulamayarak açıkta yatmak. [*Ing.* To sleep in the open].
~ **evi,** ◘ Ay ağılı.
~ **falı,** *falc.* Ayın durumuna bakarak doğum, kaza veya bir hastalıkla ilgili kehanette bulunmak. (Ayın 1. günü ile 15. günü arasındaki süre uğurlu, küçülme zamanı olan son 15 günü ise uğursuzdur. Özellikle ayın 1,8,10,11 ve 12. günleri uzun bir ömre işaret eder.)
~ **gibi,** *dey.* Güzel, beyaz kadınlar için kullanılır. Hilâl biçiminde, ince ve kıvrık (*Ing.* Beautiful (girl), moon-faced, bright, neatly; [*Fr.* Très belle].
~ **görmüşün yıldıza minneti yoktur,** *at.* Her şeyin en iyisini gören, daha kötüsüne iltifat etmez.
~ **- gün devinmesi,** *astr.* ◘ **Ay ve Güneş'in çekim etkisiyle Yer'in dönme ekseninin** *(dönen topacın baş sallamasını andıran)* bir koni devinmesi yapması. [*Ing.* Lunisolar precession; *Fr.* Précession lunisolaire].
~ **- gün takvimi,** *astr.* ◘ Takvim.
~ **- gün yılı,** *astr.* ◘ Yıl.
~ **haritası,** *astr.* Ay yüzeyindeki dağ, dağağzı ve düzlükleri gösteren harita. [*Ing.* Lunar map; *Fr.* Carte lunaire].
~ **harmanlanmak,** Ayın çevresinde ayla *(hâle)* meydana gelmek.
~ **ışığı,** *coğr.* ve *astr.* Aydan yerin yüzüne vuran, donuk, sönük ışık. **Ayın dolunay** zamanındaki parlak hali. [*Osm.* Mehtâb, Ziya-ı kamer; *Ing.* Moonlight; *Fr.* Clair de lune].
~ **ışıklı resim,** *res.* Ay ışığıyle aydınlanmış manzara ve deniz resimleri. [*Fr.* Effet de lune].
~ **karanlığı,** *astr.* Ayın bulut arkasına girdiği zamanki karanlık. [*Ing.* Clouded moon].
~ **kenarı,** *astr.* Görünen ay tekerini sınırlayan dairesel çizgi. [*Ing.* Limb of the moon; *Fr.* Bord de la lune, bord lunaire].
~ **modülü,** *astr.* Rasat cihazlarını ve rasıtları içinde taşıyıp, ay yüzeyine yumuşak inişle konduran araç. [*Ing.* Lunar module; *Fr.* Module lunaire]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 31.* — **AY MODÜLÜ.**
~ **parçası,** *dey. (kız veya kadınlar hk.)* Çok güzel ve beyaz. [*Ing.* A beauty; *Fr.* Très belle].
~ **tabya,** *ask.* Burçlu tahkimatta, kale dışında tahkimli tesis, iki cephe, iki yan ve kale yönüne açık bir girişten meydana gelir. [*Ing.* Lunette, demi-lune, halfmoon].
~ **takvimi,** *astr.* Ay'ın gök yüzündeki görünen devimine ve evrelerine göre düzenlenen takvim. [*Osm.* Kamerî takvim; *Ing.* Lunar calendar; *Fr.* Calendrier lunaire].
~ **taşı,** *min.* Feldispattan meydana gelmiş, gümüş parlaklığında değerli bir taş. [*Ing.* Moonstone; *Fr.* Adulaire, feldspath nacré, pierre de lune]. ◉ ◘ *LEVHA: 135.* — **DEĞERLİ TAŞLAR.**
~ **tedirginliği,** *astr.* Ay'ın yönünde deviminde görülen dönümlü düzensizlik. [*Osm.* I'vicâc-ı medâr-ı kamer; *Ing.* Evection; *Fr.* Évection].
~ **tutulması,** *astr.* Yer'in güneşle ay arasına girerek Ay'ın bütününü, veya bir bölümünü gölgelemesi olayı. [*Osm.* Husûf; *Ing.* Lunar eclipse; *Fr.* Éclipse lunaire].
~ **yılı,** *astr.* Ay'ın on iki defa yeni aydan yeni aya gelmesi için geçen süre (354 gün 8 saat 49 dakika). [*Osm.* Sene-i kameriyye; *Ing.* Lunar year; *Fr.* Année lunaire].

ay², i. § ❶ *mat.* Yılın oniki bölümünden her biri: *Mart ayı, Ramazan ayı.* [*Osm.* Mâh; *Ing.* Month; *Fr.* Mois]. § ❷ Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yuvarlak hesapla otuz gün olarak kabul edilen süre: *Bu iş ancak üç ayda biter. Size bir ay müsaade.* ◉ ~ **da yılda** *(âlemde)* bir, *dey.* Pek seyrek olarak. [*Ing.* Very rarely]. ◉ ~ **dan aya,** *dey.* Bir ay aralıkla, bir aydan diğer aya kadar. [*Ing.* Monthly; *Fr.* Chaque mois, mensuellement]. ◉ **büyük mevlût** ~ ı, *din.* ◘ **Büyük.** ◉ **büyük tövbe** ~ ı, *din.* ◘ **Büyük** ◉ **cari** ~, *ikt. ve tic.* ⊔ **Cari.** ◉ **dönence** ~ ı, *astr.* ◘ **Dönence.** ◉ **eider** ~ ı, *astr.* Ay'ın kendi yörüngesinde herhangi bir düğümden art arda iki geçişi arasındaki zaman [*Ing.* Nodical month, draconitic period, draconitic month; *Fr.* Révolution draconique, mois draconique]. ◉ **kavuşum** ~ ı, *astr.* ◘ **Kavuşum.**

ay³, ünl. *(Birdenbire duyulan değişik his ve heyecanları belirtir)* Telâş: *Sürahi başına bo şalınca, adamcağız ayı diye fırladı ve ka tı.* [*Ing.* Exclamation of surprise. *Fr.* Exprime la douleur]. (b) Şi *Ay ne darılıyorsun? biraz anlayış gö ne;* (c) Acı: *Parmağımı kapıya sıkıştırıp a diye bağırdığım günü hatırlıyor musun?* (ç) Kızgınlık, öfke: *Aaay, gözün kör olsun kız e mi?* (d) Şaşkınlık: *Ayı Demindenberi söylediklerin hep şaka mıydı?.* (e) Sıkıntı: *Ay fenalık geliyor üstümel;* (f) Korku: *Ay an neciğim, nedir o ses?;* (g) *esk.* Türkcede bugünkü «ey» ünleminin eski şekli olarak kullanılan seslenme edatı.

ay¹, i. *zool.* ◘ üç parmaklı tembel hayvan.

aya, i. < *ay.* § ❶ *anat.* Elin parmak kökleriyle bilek arasında kalan iç ve düz yüzü. ☆ *Eşanl.* **avuç içi.** [*Osm.* Rahatülyed; *Lat. Vola, palma; Ing.* Palm; *Fr.* Paume]. § ❷ *bot.* (a) Yaprağın düz ve parlak kısmı. Yaprağın geniş yayık ve klorofil bakımından zengin o- kısmı; (b) Yaprakları bitişik olmayan ... ve taç yaprakların geniş ve yayvan kısmı veya bitişik taçyapraklı taçta yayvan ... kısım. § ❸ *esk.* Terazi kefesi. § ❹ **s.** ...ya ile ilgili. [*Osm.* Râhî; *Ing.* Palmar; *Fr.* Palmaire]. ◉ **el** ~ **sı,** *anat.* ◘ **El.** ◉ ~ **sı gibi,** *dey.* **Açık, belli, düz.** ◉ **yaprak** ~ **cı,** *bot.* Yaprağın yassılaşmış, az veya çok geniş ...zey teşkil eden, yeşil kısmı. Bir bütün halinde parçalanmamış veya lob denen parçalara ayrılmış olabilir. **Yayvan, iğnemsi, şeritsi, dilsi, eliptik, oval, yuvarlak, böbreksi, ...reksi, üçgen, oksu, mızraksı, zıpkınsı v. ... gibi çeşitli tiplerde olabilirler. Aya ke...larının şekline göre: düz, testeredişli, dişli, kertikli, oymalı, girintili v.b. gibi çeşitli adlar alırlar.** ☆ *Eşanl.* **Lamina.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 89.* — **BİTKİ.**
~ **kemeri** *zool.* ve *anat.* ◘ **Kalça kemeri.**

ayaandon, i. *Yun. Agia Andoni.* Sayılı fırtına ...lardan (28 Ocak). [*Ing.* St. Anthony ...storm].

ayak, -ğı i. < *at.* < *adak.* § ❶ *anat.* Bacağın bilekten sonraki kısmı. [*Osm.* Kadem; *Lat. Pes; Ing.* Foot; *Fr.* Pied]. ◉

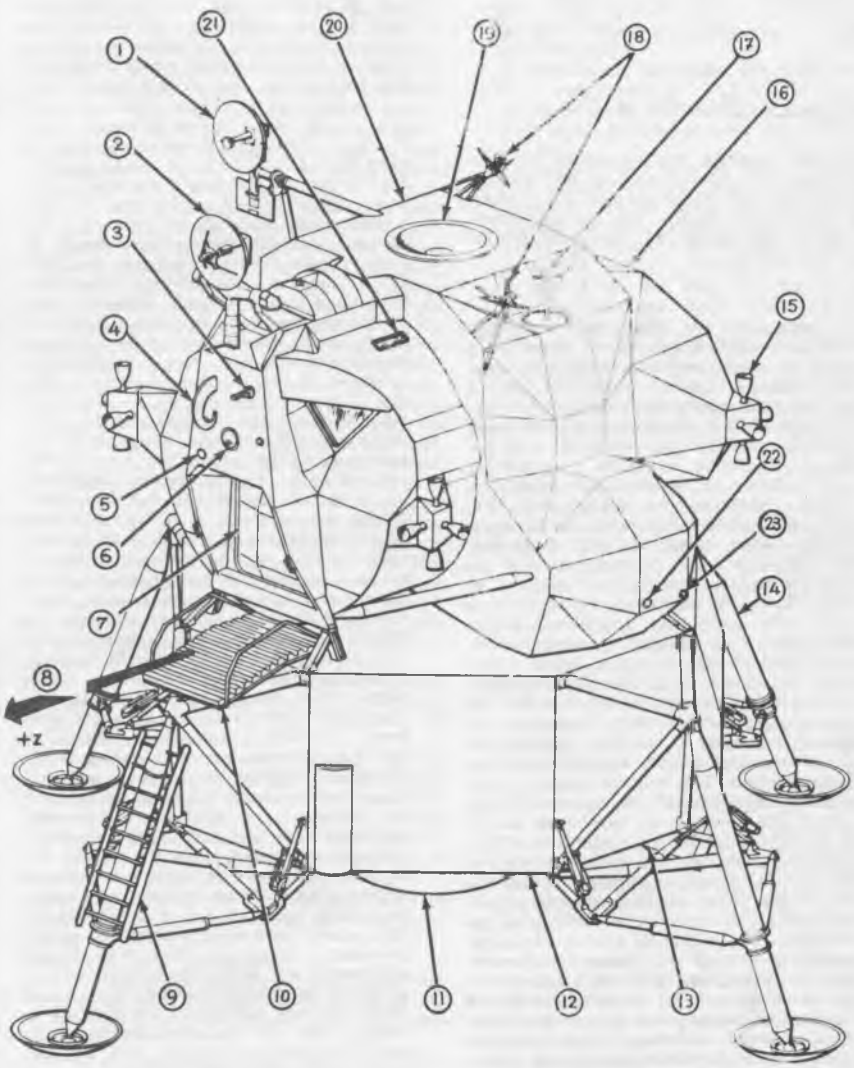

ŞEKİL: 32. — **AY MODÜLÜ** [*ÖRÜMCEK*]: **(1)** S-Band anten... *(1,550-5,200 megahertz).* **2.** Buluşma radar anteni. **3.** S-band iç-uçuş anteni. **4.** Pala... **5.** C-band anteni. *(Radyo anteni).* **6.** Flaş başı. **7.** Ön kaporta *(Giriş-çıkış kapısı. Ay'a inişin yapılacağı kapı).* **8.** Ön çıkış platformu. **9.** Merdiven. **10.** Çıkış platformu. **11.** Ay'a iniş motoru. **12.** Çıkış platformu *(basamağı).* **13.** Ay'a ayak basma anteni. **14.** İniş takımı *(Bacak, Ay'a ayak basma düzeni).* **15.** Yön tepkili motörleri *(Taşıtın durumunu kontrol eden itici düzen).* **16.** AFT donatım hücresi. **17.** Kenetelenme hedefi. **18.** VHF *(çok yüksek frekans)* antenleri. **19.** Kenetleme kaportası. *(üst kapak).* **20.** Ay modülünün Apollo 11'e bağlı üstü *(çıkış platformu).* **21.** Kenetleme penceresi. **22.** C-band anteni.

◘ *ŞEKİL: 33.* — **AYAK**; *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ**. § ❶ Bacak. § ❷ Bazı şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayangaç veya dayangaçlardan her biri: *Masa ayağı, İskemlenin ayağı kırık, Bu köprünün dört ayağı var.* § ❸ Belden aşağı olan kısım: *Ayağında don yok, Ayağına bir pantalon çekti.* § ❹ *coğr.* (a) Büyük bir ırmağa karışan ikinci derecedeki suların her biri; (b) Bir göl veya havuzun suyunu başka tarafa ileten kol. [*Osm.* Müfriz su; *Ing.* Tributary, mouth (of a stream), outlet (of a lake); *Fr.* émissaire]. § ❺ On iki parmaktan ibaret uzunluk ölçüsü. [*Osm.* Kadem]. § ❻ Yürüyüşün ağırlık veya çabukluk derecesi, gidiş: *Senin ayağınla köye akşama kadar varamayız, Çocuk ayağı, Ay ayağı.* § ❼ Basamak: *Otuz ayak merdiven.* § ❽ *ed.* (a) Halk edebiyatında bentlerin son mısralarını birbirine bağlayan uyak (*kafiye*); (b) Yedekli nazımlarda üstündeki mısra ile uyaklı olan yedek. [*Osm.* Kafiye]. § ❾ *mat.* Bir doğrunun başka bir doğruya veya bir düzlemi kestiği nokta: *Dikme ayağı.* § ❿ *mim.* Kemer ve kubbe ağırlığının üzerine bindirildiği sütun veya köşeli dayanaklar. Taş, ağaç veya tuğladan yapılmış taşıyıcı ayak. [*Osm.* Filayağı, pilpaye; *Ing.* Pillar, pier; *Fr. Pilier*]. § ⓫ Adım; İnce derilerin yüz ölçümünde kullanılan birim. § ⓬ *(Kuyumculukta)* Bir kadehin, bir kupanın, büyük bir şamdanın ayağı. § ⓭ *(Maden ocağı)* Kömür ocaklarında, kömürün kazıldığı, çıkarıldığı yer. § ⓮ *matb.* Klişelerin altına, harf ve baskı yüksekliğine gelmelerini sağlamak için konan tahta veya metal altlık. § ⓯ *müz.* (a) 0,324 m. değerinde eski uzunluk ölçüsü; (b) Org borusunun alt kısmı *(çalgının gövdesine bitişir).* § ⓰ *dok.* Aynı hareketi yapan çözgü ipliklerinin geçirildiği gücü çerçevesi, belirli bir desene göre çözgü iplikleri arasına sıkışan atkı ipliğinin durumu. § ⓱ *vet.* Anatomide, hayvanların ön bacağında, dizin alt kısmına verilen ad. § ⓲ *zool.* (a) Böceklerde, altbacak ekleminden sonra gelen eklemli parçaların tümü. *(Bunlar 3-5 tanedir);* (b) Yumuşakçaların üzerinde yürüdükleri karın uzantıları; (c) Yer değiştirmeyi sağlayan ve çeşitli hayvanlarda çok değişik biçimler gösteren yapılar. [*Osm.* Kadem; *Ing.* Foot; *Fr.* Pied]. ◉ **ayağa düşmek**, *dey.* Bir işe olur olmaz kimseler karışmak. [*Ing.* To fall into misery, to be prostrated; *Fr.* Etat anarchique d'une affaire]. ◉ **ayağa eğik cephe**, *cimn.* Ellerin, ayaklardan daha yüksek bir düzeyde dayalı bulunduğu eğik caphe durusu. [*Ing.* High front support; *Fr.* Chute oblique]. ◉ **ayağa fırlamak** ,*dey.* Hızla kalkmak. ◉ **ayağa geçirmek**, *dey.* Aceleyle birşeyi giymek. ◉ **ayağa kaldırmak** *(bir topluluğu)*, *dey.* Herkesi telâş ve heyecana düşürmek. [*Ing.* To instigate, to arouse, to alarm; *Fr.* Troubler, alarmer tout le monde]. ◉ **ayağa kalkmak**, *dey.* § ❶ *(hasta)* İyileşmek. § ❷ *(birine)* Saygı duruşunda bulunmak. § ❸ İsyan etmek, ayaklanmak. [*Ing.* to rebel; *Fr.* Révolter]. ◉ **ayağı alışmak** *(bir yere)*, *dey.* Bir yere her zaman gitmeye başlamak, dadanmak. [*Ing.* To frequent a place; *Fr.* S'habituer d'aller à quelque part]. ◉ **ayağı çarıklı**, *dey.* Kurnaz ve akıllı köylü. ◉ **ayağı dolaşmak**, *dey.* § ❶ Ayakları birbirine dolaşmak, yürürken bir ayağı ötekine takılmak. [*Ing.* (One's feet) To interfere or to get entangled; *Fr.* Trébucher]. § ❷ *mec.* Şaşkınlıktan yanlış davranmak. ◉ **ayağı** *(bir yere)* **düşmek**, *dey.* Yolu o yerden geçtiği için oraya uğramış bulunmak. ◉ **ayağı düze basmak**, *dey.* Zorluktan kurtulmak, bir sıkıntıyı atlatmak, rahata kavuşmak, selâmete çıkmak. [*Ing.* To step on level ground, to get out of trouble. ◉ **ayağı ile** *(kendi ayağı ile)* **gelmek**, *dey.* Daha çok gidilmemesi gereken bir yere kendi kendine, birinin zoru olmadan gelmek. ◉ **ayağı ile tuzağa düşmek**, *dey.* Kendi kendini tuzağa atmak, kazdığı çukura kendisi düşmek. ◉ **ayağı kaymak**, *dey.* Kötü yola düşmek. ◉ **ayağı köstekli**, *dey. (çocuk hk.)* Zamanında yürümemiş, yürümekte geç kalmış. ◉ **ayağı** *(ayakları)* **suya ermek** *(değmek)*, *dey.* *(Bir gerçeği veya bir işin önemini neden sonra anlayıp)* Pişman olmak, aklı başına gelmek, aklını başına toplamak. [*Ing.* Finally to understand, to realize; *Fr.* Saisir le porté d'un événement]. ◉ **ayağı şaşmak**, *dey.* Yanlış bir davranışta *(harekette)* bulunmak. [*Ing.* To take a false step, to make a false move]. ◉ **ayağı takılmak** *(taşa dokunmak)*, *dey.* Bir engelle karşılaşmak. ◉ **ayağı uğurlu** *(kademli)* **gelmek**, *dey.* Gittiği yere uğur ve şans getirmek. [*Ing.* Who bring good luck]. ◉ **ayağı üzengide**, *dey.* Hemen gitmeye hazır durumda. [*Ing.* Ready to go; *Fr.* être prèt à partir]. ◉ **ayağı üzengide olmak**, *dey.* Hemen harekete hazır olmak. ◉ **ayağı** *(tabanı)* **yanmış it gibi**, *dey.* Oradan oraya koşuşan, yerinde duramayan kimseler için kullanılan bir söz. [*Ing.* Like a dog with a burned food *(said for someone who keeps going from place to place)*]. ◉ **ayağı** *(ayakları)* **yerden kesilmek**, *dey.* § ❶ Herhangi bir sebepten dolayı ayağı yere değmez olmak. § ❷ Bir taşıta binip yaya yürümekten kurtulmak. § ❸ Uçmak. [*Ing.* To find some means of transport other than walking]. ◉ **ayağı yerden kesmek** *(kaldırmak)*, *dey.* Bir araca binmek, yürümekten kurtulmak. ◉ **ayağı kademsiz**, ◘ Düztaban. ◉ **ayağına bağ vurmak**, *dey.* Önüne bir engel çıkarmak. [*Ing.* To hinder]. ◉ **ayağına çabuk** *(tez)* **olmak**, *dey.* Çabuk gidip gelmek, ayak işlerini acele görmek. [*Ing.* Swift of foot, quick, agile] ◉ **ayağına** *(ayaklarına)* **dolanmak** *(dolaşmak)*, *dey.* § ❶ Yürümesine engel olmak. § ❷ Kötü niyetle girişilen bir işi becerememek. [*Ing.* To boomerang, to recoil on oneself; *Fr.* Trébucher]. ◉ **ayağına düşmek**, *dey.* Çok yalvarmak, küçülerek yalvarmak. [*Ing* To prostrate oneself *(before someone)*; *Fr.* Se jeter aux pieds de quelqu'un, implorer la protection ou la campassion]. ◉ **ayağına gelmek** *(gitmek)*, *dey.* § ❶ Alçakgönüllülük ederek veya zorunlu olarak bir kimsenin yanına, huzuruna varmak. § ❷ *(kısmet hk.)* istemeden, emek harcamadan bir şeye kavuşmak, beklenmeyen bir nimete ermek [*Ing.* To visit personally]. ◉ **ayağına ip takmak**, *dey.* Bir kimseyi çekiştirmek, hakkında konuşmak, atıp tutmak. [*Ing.* To backbite]. ◉ **ayağına kadar gelmek**, *dey.* Gönül alçaklığı göstererek birinin yanına gelmek. [*Ing.* To show modesty by visiting]. ◉ **ayağına** *(ayaklarına)* **kapanmak**, *dey.* Alçalırcasına yalvarmak. [*Ing.* To cat oneself at the feet (of), to implore mercy] ◉ **ayağına** *(ayaklarına)* **kara su inmek**, *dey.* Uzun süre ayakta kalarak yorulmak. [*Ing.* To get one's feet worn out with standing]. ◉ **ayağına oturmak**, *dey. (ayakkabı hk.)* Tam ayağına göre gelmek. ◉ **ayağına** *(eline)* **sıcak su mu (dökelim), soğuk su mu?** *dey.* Bir zamandan beri gelmez olduğu bir yere günün birinde çıkagelen kimseye yarı sitem, yarı sevinçle söylenir. [*Ing.* Expression of delight at the arrival of a rare visitor] ◉ **ayağına sıkı**, *dey.* Çabuk ve çok yürüyen. [*Ing.* A good walker, a fast walker]. ◉ **ayağına üşenmemek** *(üşenmek)*, *dey.* Hamarat olmak *(olmamak)*, her türlü ayak hizmetini çekinmeden yapmak *(yapmamak)*. ◉ **ayağına yüz sürmek**, *dey.* Gidip yalvarmak, emrinde olduğunu bildirmek, aşırı saygı göstermek. ◉ **ayağında donu olmamak**, *dey.* Çok fakir olmak. ◉ **ayağında donu yok, başına fesleğen ister**, *dey.* Yoksulluğuna bakmayarak süs ve gösteriş yapmak isteyenler için söylenir. [*Ing.* She likes to show off regardless of her poverty]. ◉ **ayağında top tutmak**, *sp.* Futbolda topla fazla oyalanıp arkadaşına zamanında top geçirmemek. ◉ **ayağını alamamak**, *dey.* § ❶ Ağrı ve uyuşma dolayısıyle ayağını oynatamamak. § ❷ Dadanılmış bir yerden veya alışılmış bir işten vazgeçememek. [*Ing.* To be unable to refrain (from)]. ◉ **ayağını almak**, *trm.* Ekin biçmeyi sona erdirmek, bitirmek, sonunu almak. [*Ing.* To backbite, slander]. ◉ **ayağını bağlamak**, *dey.* Engel olmak. [*Ing.* To hinder]. ◉ **ayağını** *(ayak)* **çekmek** *(bir yerden)*, *dey.* Vazgeçmek, gitmemek, artık uğramaz olmak. ◉ **ayağını çıkarmak**, *dey.* Ayakkabısını çıkarmak. [*Fr.* Enlever ses chaussures]. ◉ **ayağını** *(ayaklarını)* **çıkartmak**, *dey.* Ayakkabılarını çıkartmak. [*Ing.* To take one's shoes]. ◉ **ayağını denk** *(tetik-tek)* **almak (atmak)**, *dey.* Uyanık ve sakıngan davranmak, gafil olmamak. [*Ing.* To be on one's guard]. ◉ **ayağını giymek**, *dey.* Ayakkabısını giymek. [*Ing.* To put on one's shoes]. ◉ **ayağını kaydırmak**, *dey.* Bir yolunu bularak birini işinden etmek, birini bulunduğu mevkiden aşağı düşürmek. [*Ing.* To cause (a person) to lose his job; *Fr.* Couper l'herbe sous le pied de qn.]. ◉ **ayağını** *(ayaklarını)* **kesmak**, *dey.* § ❶ Bir yere gitmez olmak. § ❷ Başkasını bir yere artık gelmez, uğramaz hale getirmek. [*Ing.* To stop someone from frequenting]. ◉ **ayağını** *(ayaklarını)* **öpmek**, *dey.* § ❶ Büyük bir alçak gönüllülükle saygı göstermek. § ❷ İşlenen bir kusur için af dilemek. ◉ **ayağını sürümek**, *dey.* Çok ağır davranmak. [*Ing.* To drag one's feet]. ◉ **ayağını sürünmek**, *dey.* Bir yerden uzaklaştırılmak üzere bulunmak veya ölmek üzere olmak. ◉ **ayağını taştan esirgememek**, *dey.* Acımamak, kıymak ◉ **ayağını vurmak** *(apakkabı)*, *dey.* Ayakkabı ayağı sıkmak, yara etmek. ◉ **ayağını yere bastırmamak**, *dey.* Atsız arabasız dolaştırmamak, ihtimam göstermek, çok iyi bakmak ◉ **ayağını yorganına göre uzatmak**, *dey.* Giderini gelirine uydurmak. [*Ing.* To stretch one's feet according to one's quilt]. ◉ **ayağının altına almak** *(birini)*, Devirip iyice dövmek, üzerine çıkmak. [*Ing.* To trample (upon), to disregard; *Fr.* Fouler aux pieds]. ◉ **ayağının altına karpuz kabuğu** *(sabun kalıbı)* **koymak**, *dey.* Birinin ayağını kaydırmak, farkına vardırmadan işini bozmak. Bir kimseyi düzenle yerinden etmek. [*Ing.* To put a piece of watermelon rind under someone's (foot), to lay a trap (for), to intrigue (against), to cause to fall; *Fr.* Couper l'herbe sous le pied du quelqu'un]. ◉ **ayağının bağını çözmek**, *dey. (Karısını)* boşamak, boşanmak, serbest bırakmak. [*Ing.* To divorce *(one's wife)*]. ◉ **ayağının bastığı yerde ot bitmez**, *dey.* «*Uğradığı yeri yakar, yıkar*» anlamında. ◉ **ayağının pabucunu başına giymek**, *dey.* § ❶ Dengi olmayan değersiz bir kimseye kıymet vermek. § ❷ Kendinden aşağı biriyle evlenmek. [*Fr.* Se dit à l'égard des femme, épouser une personne de condition inférieure, contracter un mariage inégal, faire un mésalliance, se mésallier]. ◉ **ayağının pabucu olamamak** *(biri ötekinin)*, *dey.* Değerce bir kimseden pek aşağı olmak. [*Ing.* To be beneath another in station or worth]. ◉ **ayağının tozu ile**, *dey.* Gelir gelmez, hiç *(henüz)* dinlenmeden. [*Ing.* With the dust on one's feet, just arrived]. ◉ **ayağının türabı olmak** *(biri ötekinin)*, *dey.* Biri ötekine kul gibi bağlanıp onun her türlü kahrını çekmek. ◉ **~ la işleyen pedal**, *matb.* Motor veya el kuvvet

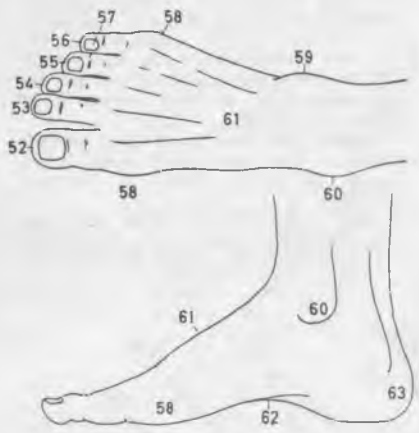

ŞEKİL: 33. — **AYAK.** **52.** Başparmak. **53.** İkinci parmak. **54.** Üçüncü parmak. **55.** Dördüncü parmak. **56.** Küçük parmak. **57.** Tırnak. **58.** Başparmak çıkıntısı. **59.** Diş aşık kemiği. **60.** İç aşık kemiği. **61.** Ayak sırtı. **62** Taban. **63.** Topuk.

yerine ayakla basma suretiyle işleyen hafif baskı makineleri, pedaller. [*Ing.* Platen; *Fr.* Marche à pédale]. ◉ **~ lar baş, başlar ~ oldu,** *dey.* «*Değersiz kimseler başa geçti, değerliler ise en geride bırakıldı*» anlamında. [*Ing.* The first have become last, the last first, the social order is reversed] ◉ **~ ları ağırlaşmak,** *dey.* Yürüyüşü yavaşlamak, yorgunluktan daha ağır yürümeye başlamak. ◉ **~ ları dolaşmak,** *dey.* Yürürken ayakları birbirine takılmak. ◉ **~ ları geri geri gitmek,** *dey.* Bir yere giderken istemeye istemeye yürümek. [*Ing.* To be reluctant, to trail one's feet]. ◉ **~ ları** *(elleri)* **karıncalanmak,** *dey.* Ayaklara hareketsiz kalmaktan dolayı uyuşukluk gelmek. ◉ **~ ları yere değmemek,** *dey.* Çok sevinmek, sevinçten yürüdüğünü bile anlamamak, uçuyormuş gibi olmak. [*Ing.* To feel very happy]. ◉ **~ larına düşmek,** *dey.* Yalvarmak, yakarmak. ◉ **~ larına** *(ayağına)* **kapanmak,** *dey.* § ❶ Affedilmek için yalvarmak. [*Ing.* To cast oneself at the feet (of), to implore mercy]. § ❷ Nüfuzlu sayılan bir kimsenin önünde güçsüzlüğünü ifade etmek. ◉ **~ larına** *(ayağına)* **kara sular** *(su)* **inmek,** *dey.* Uzun süre yürümekten veya ayakta durmaktan yorulmak. [*Ing.* To get one's feet worn out with standing]. ◉ **~ larının altında olmak,** *dey.* Karşısındaki manzaranın hepsini görebilmek. ◉ **~ larının** *(ayağının)* **ucuna basmak,** *dey.* Çok yavaş, sessizce, gürültü yapmamaya dikkat ederek yürümek. ◉ **~ lı ayna,** ◘ **Ayna.** ◉ **~ lı bardak,** Altında ayağı olan bardak, kadeh. [*Fr.* Verre]. ◉ **~ lı merdiven** ◘ **Merdiven.** ◉ **~ lı üçgen,** *den.* Donanmalarda üzerine fenerler ve kandiller asmak için tahta kadronlardan çakılmış üç köşeli ve altında ayağı olan ağaç şeklinde çatma. ◉ **~ lı ışıldak,** *tiy.* Sehpa üzerinde duran ışıldak. [*Ing.* Standard floodlight; *Fr.* Boite à lumière]. ◉ **~ ta heykel,** Bir şahsın ayakta durur vaziyette yapılmış heykeli. [*Fr.* Statue pédestre]. ◉ **~ ta kalmak** *dey.* Oturacak yer bulamamak. ◉ **~ ta tutmak** *(bir şeyi), dey.* O şeyin sürekliliğini sağlamak. ◉ **~ ta tutmak** *(bir kimseyi) dey.* § ❶ Oturtmak gerekirken oturtmamak. § ❷ Birinin kötü bir duruma düşmesine engel olmak. ◉ **açıt ayağı,** *mim.* Herhangi bir açıtın atkısı oturan iki tarafındaki düşey duvar kısımları. [*Ing.* Pier; *Fr.* Pied-droit, dosseret]. ◉ **ağ ~ ları,** *sp.* ◘ **Ağ.** ◉ **aslan ayağı,** *bot.* ◘ **Aslan.** ◉ **At ayağı** *tıp.* ◘ **At.** ◉ **atlet ayağı** *patol.* Sporcularda, askerlerde ve tropikal ülkesi insanlarında görülen mantar hastalığı. ◉ **bağ ~,** *inş.* Bir duvar örülürken ona sağlamlık vermek için zeminden yukarıya kadar duvarla beraber, fakat daha kalın ve çıkıntılı olarak inşa edilen ayak. [*Ing.* Prop, strat, brace, stay; *Fr.* jambe, chaine]. ◉ **basadora ayağı,** *den.* ◘ **Basadora.** ◉ **baş ~,** *inş.* ◘ **Baş.** ◉ **beton ~,** *inş.* ◘ **Beton.** ◉ **bez ayağı,** *dok.* ◘ **Bez**[1]. ◉ **bir ayağı çukurda,** *dey.* Yaşlanmış, ölüme iyice yaklaşmış kimseler için kullanılır. [*Fr.* Se dit pour les vieillards, avoir, déjà un pied dans la fosse]. ◉ **bir ayağı...'de,** *dey.* Bir kimsenin her zaman uğradığı, gitmekten vaz geçemediği yer için söylenir. ◉ **bir ~ evvel,** *dey.* Hemen vakit geçirmeden. [*Ing.* As soon as possible, right away; *Fr.* Au plus tôt, au plus vite, aussitôt que possible]. ◉ **bulut ~ ları,** *res.* ◘ **Bulut**[1] ◉ **büklüm çıkmalı payanda ~,** *mim.* Alt tarafı ters büklüm çıkma biçiminde, sarmal bezekle biten, çelen gömme sütun. ◉ **büst ayağı,** *san.* Üstüne büst şeklinde bir heykel konulan ve çoğunlukla silmeler ve tezyinî şekillerle süslenen ayaklar. [*Ing.* ve *Fr.* Piedouche]. ◉ **çene ayağı,***zool.* Eklembacaklı hayvanlarda ağız parçalarından sonra gelen ve 1-2 veya 3 çift halinde bulunan özel ayaklar. Besin yakalamaya yarar. [*Lat. Pedes maxillaris; Ing.* Maxilliped; *Fr.* Maxillipède]. ◉ **dardipli ~,** *san.* Üstüne saat ve büst koymaya yarayan, altı dar ve üstündeki tablası genişçe ayak. [*Ing.* Terminal; *Fr.* Graine]. ◉ **deste ~,** *mim.* Birkaçı bir arada ve birbirine bitişik olan ayaklar. [*Fr.* Pilier en faisceau]. ◉ **destek ~,** *mim.* Bir yapının dışında, bir tonozun yatak kuvvetini karşılamak için yapılan som duvar. ◉ **domuz ayağı,** *tar.* ◘ **Domuz.** ◉ **duvar ayağı,** *inş.* Set ve bahçe duvarlarını sağlamlaştırmak için duvar boyunca aralıklı olarak yapılan kalın ve çıkıntılı ayaklar. [*Fr.* Pied de mur]. ☆ *Eşanl.* **pekitme ayağı.** ◉ **duvar ~,** *mim.* Bir pencere veya yapının iki tarafında ayak vazifesini gören duvarlar [*Ing* Pier; *Fr.* Pied-droit]. ◉ **duygu ayağı,** *zool.* ◘ **Duygu.** ◉ **el ~ çekilmek,** *dey.* Issızlaşmak, kimseler kalmamak. ◉ **elden ~ dan düşmek,** *dey.* Çalışma gücünü kaybetmek, güçsüzleşmek, iş yapamayacak duruma gelmek. ◉ **eli ayağı kesilmek,** *dey.* Kendinden geçmek. ◉ **eli ayağı tutmak** *(tutmamak), dey.* İş yapacak *(çalışacak)* durumda olmak *(olmamak).* ◉ **gomme ~,** *inş.* Bir duvarın yüzeyine gömülmüş gibi görünen ve bir kısmı dışarı taşan dört köşe yarım ayaklar. [*Ing.* Pilaster; *Fr.* Pilastre]. ◉ **kaz ayağı,** *bot.* ◘ **Kaz.** ◉ **kemer ayağı,** ◘ **Kemer.** ◉ **kenar ~,** *inş.* Bir binanın köşelerini kuvvetlendiren, çıkıntılı gömme ayaklar. Bu ayaklar hem duvar, hem sütun vazifesini görürler. [*Ing.* Anta; *Fr.* Ante]. ◉ **köprü ayağı,** *inş.* Bir köprünün gözlerini teşkil eden kemerlerin ağırlığını taşıyan ve su içine veya toprak kısmına oturtulan ayaklar olup, her iki kemer gözü arasına rastlar. [*Ing.* ve *Fr.* Pile]. ◉ **kubbe ayağı,** *mim.* Bir kubbenin kulesini taşıyan ayrı bir duvarcılık unsuru. ◉ **merdiven ayağı,** *inş.* Bina merdivenlerinin basamak yerleriyle yüksekliklerini teşkil eden ayna veya raht denilen düşey kısımlardan ibaret olan beher kademesi. [*Ing.* Step, stair; *Fr.* Marche d'escalier]. ◉ **orta ~,** *inş.* Kapı ve pencerelerin açılarını iki kısma ayıran bölme ayakları. [*Ing.* Pied-glass, pier; *Fr.* Trumeau]. ◉ **payanda ~,** ◘ **Destek ayak.** ◉ **pencere ve kapı ayağı,** *mim.* Kapılar ve pencerelerin iki tarafında ayak vazifesini gören duvar kısımları. [*Ing.* Pier; *Fr.* Pied-drop]. ◉ **raf ayağı,** *inş.* Rafları tutmak için altlarına konulan üçköse veya davirli şekilde demir, beton veya ağaç ayaklar. [*Ing.* ve *Fr.* Console]. ◉ **tabesli ~,** *patol.* Tabesten ileri gelen eklemi hastalıklarının sebep olduğu ayak bozukluğu, ◉ **taşkın açıt ayağı,** *inş.* Bir tonozda pekitme *(takviye)* kemerinin veya bir pencere üstündeki düz atkı, üstüntaşı veya kemerin binmesi için iki taraftaki ayaklardan daha taşkın olarak gömme ayak şeklinde yapılan ayaklar. [*Ing.* Pier; *Fr.* Dosseret] ◉ **yalancı ~,** *zool.* Ayak biçiminde bir vücut çıkıntısı olup amiplerde, akyuvarlarda v.b. hareketi sağlar. [*Ing.* Pseudopod; *Fr.* Pdeudopode]. ☆ *Eşanl.* **psödopot.** ◉ **yarık ~,** *zool.* Kabuklu hayvanlara özgü bir ekstremite tipi olup 2 parçalı bir taban ile 5 parçalı bir kol ve kamçı biçiminde bir dış koldan yapılmıştır. [*Ing.* Biramous foot; *Fr.* Type biramee].

~ açıklığı, *ağ. iş.* Marangozlukta bir masa veya bir sandalya gibi ayaklı mobilyaların ayakları arasındaki açıklık mesafesi. [*Fr.* Ecartement des jambes].

~ açmak *(vermek, söylemek), ed.* Saz şairleri arasındaki şiir yarışmalarında saza ve söze ilk başlayan şairin belli bir ayak *(kafiye)* ile şiire başlaması. [*Ing.* In a meeting of folksingers, to throw in a verse to which the other party has to respond with a similar verse].

~ alınmadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz, *at.* İnsan yaşadıkça her türlü zorluğa ve derde uğrar.

~ altı, *dey.* ◘ **Ayakaltı.**

~ *(ayaklar)* altına almak, *dey.* Değer vermemek, hor ve hakir görmek. [*Ing.* To trample (upon), to disregard; *Fr.* Fouler (aux pieds)].

~ *(ayaklar)* altında bırakmak, *dey.* Ezilmesine, mahvolmasına göz yummak, korumamak.

~ altında dolaşmak, *dey.* Bir işe yaramadığı halde herkesin işine engel olacak şekilde ortalıkta dolaşmak. [*Ing.* To get under one's feet, to be in the way].

~ *(ayaklar)* altında ezilmek, *dey.* Kuvvetlilerin egemenliğinde yok olmak.

~ aramak, *dok.* Kopan atkının, desen bozulmaması için, ağızlıktaki yerini tespit amacıyle makineyi birkaç darbe geri çalıştırmak.

~ arkası, *mad. oc.* Bir ayakta son tahkimat hattının arkasında göçüye terkedileri veya dolgu *(ramble)* yapılan saha. Daha önce çalışılmış saha.

~ atmak, *dey.* § ❶ Bir yere gitmek. § ❷ Yürüyüşe geçmek üzere ayağını ileriye uzatmak, adım atmak. [*Ing.* To go, to arrive; *Fr.* Faire un pas marcher].

~ atmamak, *dey.* Bir yere hiç uğramamak, gitmemek.

~ ~ üstüne atmak, *dey.* Bir bacağı diğerinin üzerine atarak oturmak. [*Ing.* To cross the leg].

~ bağı, *dey.* Bir yere gitmeye, bir iş görmeye engel olan kimse. [*Ing.* Handicap; *Fr.* Entrave].

☆ *Eşanl.* **engel.**

~ bağı olmak, *dey.* Bir kimsenin işine, hareketlerine engel olmak, ona zorluk çıkartmak. [*Ing.* To be an obstacle or impediment, to hinder (one)].

~ bağlamalığı, *ağ. iş.* Masa veya sandalye gibi ayaklı mobilyaların ayaklarını birbirine bağlayarak sağlamlaştırmak, için o ayakları arasına konulan atmalar. [*Fr.* Entrejambes].

~ banyosu, *vet.* Hayvanlara uygulanan bir çeşit banyo. Antiseptik maddelerle yapılır. Şap hastalığına karşı korumak maksadıyle uygulandığı görülür. [*Ing.* Footbath; *Fr.* Pédiluve].

~ basacak yer olmamak, *dey.* Çok kalabalık olmak.

~ basılmamış, *dey.* Üzerinde yürünmemis insan ayağı değmemiş yerler için kullanılan bir söz.

~ basmak, *dey.* § ❶ Bir yere gitmek, inmek, çıkmak, varmak. [*Ing.* To set foot in a place; *Fr.* Arriver dans un endroit]. § ❷ Egemenliği altına almak. § ❸ Bir çevreye girmek, ait olmak. § ❹ *esk.* Direnmek, karşı koymak. [*Ing.* To insist].

~ basmamak, *dey. (bir yere)* Hiç uğramamak: *Bir daha senin evine ayak basmıyacağım.*

~ bastı parası, *dey.* Bir yabancı ülkeye girilirken veya çıkılırken ödenen vergi. [*Ing.* Tax paid on arrival at a place].

~ bastika, *den.* Bir halatı makaraya çabuk geçirmek için bir yanağının üst kısmı makara dili hizasından kesilmiş tek dilli makara.

☆ *Eşanl.* **ayak torno.**

~ başlığı, *inş.* ve *mim.* ◘ **Başlık.**

~ bileği, *anat.* (a) Ayakla baldırın birleştiği yer; (b) *zool.* Baldır kemikleriyle tarak kemikleri arasında bulunan ve yedi kemikten meydana gelen, ayağın arka kısmı. [*Osm.* Rusg-ül-kadem; *Lat.* ve *Ing. Tarsus; Fr.* Tarse].

~ bileği kemikleri, *zool.* ve *anat.* ◘ **Kemik.**

~ bileği çalışması, *cimn.* Ayak bileğinin güçlenmesini sağlayan ve bacağın sıçrama yeteneğini artıran alıştırmalar.

~ bileziği, ◘ **Bilezik.**

~ çarkı, Ayakla çevrilen torna ve çömlekçi çarkları.

~ çelmek, *dey.* Ayağa dolaşmak, yürümeye engel olmak. [*Ing.* To trip up; *Fr.* Crocen-jambe].

~ çevirme, *cimn.* Ayağı, bilek oynağında ve bileşik eksende dairesel çevirme. [*Ing.* Foot circling; *Fr.* Circumduction du pied].

~ çıkması, *vet.* Omuzdan çıkma sonucu hayvanların topallaması. Atın ön ayaklarında burkulma. [*Ing.* Step aside; *Fr.* Écart].

~ değiştirmek, *sp.* Birlikte yürüyüş sırasında adımını ötekilere uydurmak için, kısa bir adımla ayağını değiştirmek. [*Ing.* To change his pace *(horse),* to get into step by changing one's foot *(in marching)*].

~ diremek, *dey.* Fikrinden vaz geçmemek, ısrar *(inat)* etmek, direnmek, inat etmek, dayanmak. [*Ing.* To insist; *Fr.* S'entêter].

~ divanı, *tar.* Osmanlılarda önemli durumlarda, özellikle ihtilâllerde padişahın da bulunmasıyle toplanıp karar veren meclis. [*Ing.* A council held in haste, in the Sultan's presence].

~ ekzantriği, *dok.* El veya basit otomatik, dokuma tezgâhlarında, gücülerin bağlandığı ve dönüşüyle ayak kollarının kalkıp inmesini sağlayan ekzantrik.

~ esnafı, ◘ **Ayak satıcısı.**

~ **freni**, *otom.* (a) Pedala ayakla kuvvet uygulandığı zaman, pompayı faaliyete geçirip pompanın basıncıyle fren borularındaki sıvıyı ileri doğru iterek kampanalardaki balataları sıkıştırarak arabanın durmasını sağlayan hidrolik sistem; (b) Ayak pedaline kuvvet uygulandığında çubuklar aracılığıyle balataları sıkıştırıp aracın durmasını sağlayan mekanik sistem. [*Ing.* Foot-brake; *Fr.* Frein à pedale].

~ **gaz pedalı**, *otom.* Motorun süratini ayarlamaya yarayan ayak pedalı. [*ing.* Accelerator pedal; *Fr.* Pedale d'accelerateur].

~ **hareketi** ,*dok.* Dokuma sırasında, tezgâh üzerinde aynı gücü çerçevesine geçirilmiş çözgü tellerinin birlikte kalkıp inmesi.

~ **hazırlama**, *dok.* Belirli bir desene göre gücü temellerinin ayaklara takılarak, tahara hazırlanması işlemi.

~ **hazırlayıcı**, *dok.* Dokuma tezgâhlarında dokunacak işe göre çözülen çözgüye ait ayakları hazırlayan kadın veya erkek işçi.

~ **iskemlesi**, ◘ **İskemle**.

~ **işi**, *dey.* Şuraya buraya gitmek yoluyle kovalanıp görülen iş. [*Ing.* Work done by one who engages in small business deals and errands with no fixed office or shop].

~ **işi görmek**, *dey.* Hademelik gibi getir götür işlerini yapmak.

~ **izi**, *dey.* Yürürken ayakların yerde bıraktığı iz. [*Ing.* Footprint; *Fr.* Empreinte de pied, pas, piste].

~ **kabı**, ◘ **Ayakkabı**.

~ **kaçığı**, *dok.* Aynı gücü çerçevesine bağlı çözgü ipliklerinin, mekanik bir arıza dolayısıyle, desendeki belirli hareketini yapamamasından meydana gelen desen bozukluğu.

~ **kavafı**, *dey.* Çok gezip dolaşan kimse. [*Ing.* One who walks around engaged in a suspicious business; *Fr.* Battier de pavés batteur de chemins].

~ **kemeri**, Ayağın çıkıntılı olan kısmı. [*Osm.* Kavs-i-râhî; *ing.* Palmer arch; *Fr.* Arcade palmaire].

~ **keseri**, *den.* Marangozların güverte ve borda kaplamalarını tıraş ve tesviye etmekte kullandıkları büyük kesir. Ağızları ince ve dışbükey olup sapına dikey olarak geçer.

~ **kirası**, *dey.* Bir haber veya eşya getirene zahmetine karşılık verilen bahşiş. [*ing.* Messenger's fee]

~ **kolu**, *dok.* El tezgâhlarında ve ilkel otomatik tezgâhlarda, bir uçlarından bağlı olan ve tezgâh ortasına doğru uzanan tahta veya döküm kol.

~ **kontrolcusu**, *dok.* Belirli bir desene göre gücülerin hazırlanmasını, işin taharlanmasını ve tarak dişlerinden geçirilmesini sağlayarak dokumayı tezgâhladıktan sonra atılan ilk mekiklere göre gücülerin normal çalışıp çalışmadığını kontrol eden uzman işçi.

~ **mahmuzu**, *zool.* Bazı böceklerin ayaklarında tibya ve bazı hallerde tarsusta dışarıya doğru uzanan çıkıntı.

~ **makinesi**, § ❶ Ayakla işletilen makine: § ❷ Pedalla işleyen dikiş makinesi. [*Ing.* Treatle, pedal; *Fr.* Pédale].

~ **oltası**, *ask.* Üstü kapakla örtülerek gizlenmiş bir çukur dibine konan sivri uçlu gizli bir kazık veya dört sivri uçlu bir demir parçası şeklindeki yardımcı engel.

~ **oltası maniası**, *ask.* Ayak oltası tellerinden meydana getirilmiş engel bölgesi.

~ **otu**, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Cyperaceae* familyasından bir bitki. [*Lat. Carex arenaria*].

~ **oyunu**, *sp.* Karşısındakini yanıltmak için topu ayağıyle öteye beriye sürme işi.

~ **ölçümü**, *sin.* Filmin İngiliz ölçü birimi. «foot=ayak» la ölçülen uzunluğu.

~ **önü kazısı**, *mad. oc.* Ayakta kazı işlerinde yardımcı olmak üzere, ayak dibinden birkaç metre daha derindeki kazı.

~ **paleti**, *den.* Lumbar ağızlarında, kamara ve salon girişlerinde istimbot ve filikalarda ayak silmek için kullanılan halattan örülmüş veya dokunmuş yaygı. *(paspas).*

~ **parmağı**, *anat.* ◘ **Parmak**.

~ **patırtılarına pabuç bırakmamak**, *dey.* Korku ve boş gürültülere önem vermemek.

~ **patırtılarını yutmamak**, *dey.* Olur olmaz gözdağlarından yılmamak, korkmamak, aldanmamak.

~ **pedalı**, *tekn.* Ayakla basıldığında çalıştırılması istenen mekanizmayı hareket ettiren araç: *Fren pedalı. Bisiklet pedalı. Gaz pedalı.* [*Ing.* Pedal; *Fr.* Pédal a pied].

~ **pedallı tezgâh**, *matb.* Eskiden, ilk yapılan ve ayak manivelâ pedalı ile işleyen taş baskı makineleri. [*Ing.* Platen; *Fr.* Presse à pédale].

~ **perdesi**, *zool.* ◘ **Perde**.

~ **satıcısı**, Sokaklarda gezerek, evlere çeşitli eşyayı satan esnaf ve satıcı. [*Ing.* Pedlar hawker; *Fr.* Colporteur, marchand ambulant, camelot].

~ **sayısı**, *dok.* Dokunacak bir kumaşta, ayni hareketi yapacak gücü tellerinin geçirildikleri gücü çerçevelerinin tümü.

~ **sesi** *(patırtısı)*, *dey.* Yürürken işitilen hafif gürültü. [*Ing.* Footstep; *Fr.* Bruit de pas].

~ **sürtmek**, *dey.* Başıboş dolaşmak, gezmek. [*Ing.* To walk around a great deal].

~ **sürümek**, *dey.* Yapılmak istenmeyen bir işten kaçınma çareleri aramak, kaytarma yoluna gitmek. [*Ing.* To drag one's feet; *Fr.* Néglier, remettre, lanterner].

~ **şahidi** *(okçuluk)*, Bir menzilde rekor kıran okçunun nişan taşı diktirebilmesi için gerekli tanık.

~ **tabanı**, *anat., biy. ve zool.* ◘ **Taban**

~ **tahtası**, *dok.* Dokuma tezgâhı boyunca yerleştirilen, yerden 5 sm. kadar yükseklikte bulunan ve dokumacının üstüne bastığı tahta.

~ **takımı**, *dey.* Toplum içinde mali durumları ve kıyafetleriyle yaşayışları bozuk, görgüleri az olan kimseler topluluğu, halkın, değersiz, asağı tabakası. [*Ing.* Rabble, mob, the lower classes; *Fr.* Bas peuple, populace, plèbe, pègre].

~ **tandırı**, Kutu şeklinde bir iskemle olup, içine küçük bir mangal yerleştirilir ve ayaklar bunun üstüne konarak ısınır. [*Ing.* Footwarmer; *Fr.* Chauffe pied].

~ **tarağı**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Tarak**.

~ ~ **kemiği**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Kemik**.

~ **taşı**, *inş.* § ❶ Cami ve medrese gibi çok girilip çıkılan binaların kapısı önündeki döseme taşlarının aşınmaması için o kısımlardaki döşeme seviyesiyle bir olmak üzere yere gömülerek granit v.b. sert cinsten bir taştan yapılmış büyük ve kalın döşeme taşı. [*Ing.* Pumice stone used at a bath to abrade the soles of the feet; *Fr.* Dalle de passage]. § ❷ *tar.* Vaktiyle Türklerin ok atmak için üzerinde durdukları taş. § ❸ *(okçuluk)* Menzillerde, yarışmacıların durup ok atacaklarını belirleyen işaret taşı. Menzil kurulduğu zaman dikilir ve genellikle yerden birkaç karış yükseklikte olur. [*Ing.* Column in memory of the farthest shot, erected where the archer stood]. § ❹ *balıkç.* Girgır ve benzeri çevirme ağlarda peçe altında ağırlık olarak kullanılan delikli mermer taş.

~ **tedavisi** ,*tıp.* Hastanın yatırılmadan tedavisi. [*Ing.* Treatment given in the outpatient clinic of a hospital, ambulatory treatment; *Fr.* Traitement sur pied].

~ **teri**, *dey.* § ❶ Ayaküstü yapılan işler için bir kimseye ödenen ücret. [*Ing.* Sweat of the foot; *Fr.* Salaire]. § ❷ Doktorun hastayı evinde ziyareti sırasında aldığı vizita ücreti. [*Ing.* Doctor's fee for a home visit];

~ **topu**, *sp.* ◘ **Futbol** .

~ **torno**, *den.* Donatılacak bir halatı doğrudan doğruya bedeninin istenilen noktasından geçirebilmek üzere üst tablası kanal hizasından kesilmiş ve kesik kısma istendiği zaman açılıp kapatılabilecek biçimde mandallı menteşe yapılmış demir sapanlı makara. [*Ing.* Leading block; *Fr.* Poulie de retour].

~ **ucu**, ◘ **Ayakucu** .

~ **uçlarında koşma**, *cimn.* Vücudun ağırlığını ayak uclarına verip bu dar dayanak yüzeyinde yaylanarak koşma. [*Ing.* Running on toes; *Fr.* Course sur pointe].

~ **uçlarında yürüyüş**, *cimn.* Vücudun ağırlığını salt ayak uçlarına vererek bu dar dayanak yüzeyinde yürüme. [*Ing.* Walking on toes; *Fr.* Marche sur pointe des pieds].

~ **uydurmak**, *dey.* § ❶ *ask.* Yürüyüş sırasında adımlarını başkalarına göre ayarlamak. § ❷ *mec.* Uymak. tabi olmak. § ❸ Bir çağa, bir gidişe, bir oluşa uymak, onlardan aykırı olmamak. [*ing.* To fall in step, to keep in step (with); *Fr.* Se modeler entièrement sur quelqu'un].

~ **üstü** *(üzeri)*, *dey.* § ❶ Ayakta durarak oturmadan, acele olarak: Ayaküstü biraz konuştuk. [*Ing.* Standing; *Fr.* Sur pied, debout, à la hâte]. § ❷ Fazla üzerinde durmadan düşünmeden.

~ ~ **bar**, Bazen ayak üzeri tek ayaklı bir masa veya tezgâh önünde hafif yemeklerin yendiği müessese. [*Ing.* Snack-bar; *Fr.* Casse croûte].

~ **vidası** ,*astr.* Irak görürlerin yatay oturmasını sağlamak için ayaklara konmuş alçaltma-yükseltme vidalarından her biri. [*ing.* Foot-screw; *Fr.* Vis calante].

~ **yanlışı**, *sp. (Tenis'te)* Başlama atışı yapan oyuncunun atış sırasında arka çizgiye basması veya alanın içine girmesi. [*Ing.* Foot-fault; *Fr.* Faute de pied].

~ **yapmak**, *arg.* Birini aldatmak, kandırmak için dalavere çevirmek: *Anoşa ayak yapma dolma yutmaz.*

☆ *Yak. anl.* **açmaz yapmak, dümen yapmak, filim çevirmek**.

~ **yayı**, *(okçuluk)* Bir çeşit savaş yayı.

~ **yerden kesilmek**, *dey.* Bir şeye binerek, yürümekten kurtulmak.

~ **yolu**, *dey.* Aptes bozulacak yer. Küçük veya büyük aptesin yapıldığı yer. [*Osm.* Memsa;*Ing.* Water closet; *Fr.* Lieux d'aisances, latrines.].

☆ *Eşanl.* **apteshane, helâ, yüz numara (00)**, *(kab.)* **kenef**.

Ayak,-ğı, öz.i. *astr.* Oriyon'un ß yıldızı. [*Osm.* Hânende; *Ing.* ve *Fr.* Rigel].

☆ *Eşanl.* **Bori**.

ayak.altı,-nı, b.s. ve b.i. Önünden geçenlerin çok olduğu (yer); herkesin geçtiği, karışık ve kalabalık olan *(yer)*. [*Ing.* Much frequented *(place)*; *Fr.* (Une place) passant, -ante].

☆ *Eşanl.* **ortalık**.

ayak.bastı,-yı, b.i. Eskiden bir yere gelen insan veya eşyadan vergi olarak alınan para: *Ayakbastı parası.*

ayakçak,-ğı, i. § ❶ Yüksek bir yere ulaşmak için basılıp üzerine çıkılan araç. [*Ing.* Footstop]. § ❷ Üzerine çıkıldığı zaman boyu yüksek gösteren basamaklı sırık. [*Ing.* Ladder; *Fr.* Echelle]. § ❸ *dok.* Dokuma tezgâhı pedalı. § ❹ *trm. mah.* Ekin biçerken ayağa bağlamak için kullanılan ot demeti. *(Ankara).* [*Ing.* Pedal *(of a machine)*; *Fr.* Pédale].

ayakçı, i. § ❶ Bir yerin ayak işlerini *(hizmetlerini)* gören kimse. [*Ing.* Servant who runs errands]. § ❷ Belirli bir çalışma süresi için tutulan hizmetçi. [*Ing.* Worker hired for a certain period]. § ❸ *tar.* Selçuklu ve Akkoyunlu saraylarında sultanların sofra ve içki hizmetleriyle görevli olan kimselere verilen ad.

ayakçık,-ğı, i. *mim.* Üzerinde bir demet veya kemer püsküllü bulunan topuk silmeli bir kemerin bölümü.

ayakçıklılar, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, kemikli-balıklar *(teleostei)* takımının bir alt takımı. Solungaç kapakları iyi gelişmiş ve deri ile örtülüdür. Derileri pulsuz ve pürtüklüdür. Göğüs yüzgeçleri sap biçiminde uzayarak ayakçıklara benzer. Yüzme keseleri kapalı ve karın yüzgeci başın biraz gerisindedir. Solungaç açıklığı küçük bir delik halindedir. Başlıca familyaları: *Lophiidae, antennariidae, ceratiidae.* [*Lat. Pediculati; Fr.* Pédiculés].

ayakçın, i. *dok.* Dokuma tezgâhlarında atkı ipliklerini hareket ettirmek için ayakla basılan tahta *(ayaklık)*. [*Ing.* Treadle; *Fr.* Pédale de metier du tisserand].

ayakkabı-yı, b.i. Özellikle sokakta ayağı korumak için giyilen ve altı kösele, lâstik gibi dayanıklı maddelerden yapılan ayak giyeceği. [*Osm.* Pabuç; *Ing.* Shoe; *Fr.* Chaussure, soulier]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 34.* — **AYAKKABI**; *ŞEKİL: 35* — **ÇEŞİTLİ AYAKKABILAR**. ◉ ~ **sı dama atılmak**, ◘ **Pabucu dama atılmak**. ◉ **cimnastik** ~ **sı**, *cimn.* ◘ **Cimnastik**. ◉ **sağlam** ~ **olmamak**, *dey.* Güve-

nilir, iyi tanınır, namuslu bilinir olmamak. [*Fr.* Malhonnête].

~ **(ayakkabılarını) çevirmek,** *dey.* Birine, kendisinden yüksünüldüğünü bir davranışla anlatmak, kovumsamak. [*Osm.* Istiskal etmek; *Ing.* To turn round the thoe left at the door by a visitor (so that he may leave quickly)].

~ **sıkmak,** *dey.* Ayağa küçük gelen ayakkabının ayağı sıkması.

~ **vurmak,** *dey.* Ayağa uygun olmayan ayakkabının ayağı zedelemesi.

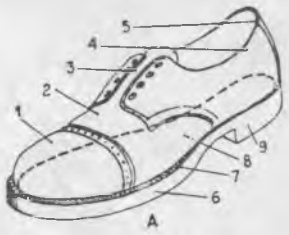

ŞEKİL: 34. — **AYAKKABI. 1.** Burun. **2.** Yüz. **3.** Dil. **4.** Üst yan. **5.** Fort. **6.** Taban. **7.** Vardula *(kösele şerit)* **8.** Taban astarı *(iç astarı)*. **9.** Ökçe.

ayak.kabıcı, b.i. § ❶ Ayakkabı yapan kimse. [*Ing.* Shoe maker; *Fr.* Cordonnier]. § ❷ Ayakkabı satıcısı. [*Ing.* Shoe-seller; *Fr.* Vendeur de souliers]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 36* — **AYAKKABICI.**

ayak.kabıcılık,-ğı, i. § ❶ Ayakkabı yapma sanatı. [*Ing.* Shoemaking; *Fr.* Cordonnerie]. § ❷ Ayakkabı satma işi. [*Ing.* Shoe trade].

ayaklama, i. Üstü kemersiz ve düz atkılı olan pencere ve kapı açıtlarının iki tarafındaki düşey duvar kısımları. [*Ing.* Jamp, foundation wall; *Fr.* Jambage].

ayaklamak(-i), f. § ❶ Bir yeri *(uzunluğu)* ayakla ölçmek. [*Ing.* To measure by pacing (distance); *Fr.* Mesurer à pas]. § ❷ Bir şeyin üzerinde ayak yordamıyle ilerlemek. § ❸ Bir şeyi ayak altına almak, çiğnemek. [*Ing.* To put a leg or foot *(to a thing)*].

ayaklandırmak(-i), f. § ❶ Bir kimseyi veya bir zümreyi isyana teşvik etmek, kaldırmak. § ❷ Uyandırmak, tahrik etmek. [*Ing.* To cause to rise in revolt, to incite or instigate, to cause agitations; *Fr.* Faire insurger, faire soulever].

ayaklanma, i. *sosy.* ve *huk.* Kanun veya buyruklara karşı gelme. (a) Topluluğun, bir isteğini zorla kabul ettirmek için yönetici kuvvetlere karşı davranışı; (b) Bir zamandan beri dingin bulunan bir topluluğun yeniden isyan etmesi veya serkeşce davranışlara geçmesi; (c) Bir küçüğün büyüğe veya bir azınlığın çoğunluk egemenliğine karşı ayaklanması; (ç) Küçük ölçüde isyan kımıldanışı, (d) Topluluğun, yerleşmiş bulunan bir rejimi değiştirip yerine yeni bir rejim kurması ve bunun sonuçları; (e) Bir bölgede halkın kanuna aykırı gitmesiyle meydana gelen gürültülü düzen bozukluğu. [*Osm.* Isyan; *Ing.* Rebellion, insurrection, rising; *Fr.* Insurrection soulèvement].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **kalkma, ayağa kalkma, kıyam, gulüv.** § ❷ **baş kaldırma.** § ❸ **azı, isyan.** § ❹ **patırtı, arbede, şematet, velvele.** § ❺ **devrim, inkılâp.** § ❻ **kargaşalık, karışıklık, ihtilâl, iğtişaş, şûriş.**

ayaklanmak, nsz. f. § ❶ *(hasta hk.)* Ayaga kalkmak, iyileşmek. § ❷ Kıyam etmek, ortaya çıkmak. § ❸ Kanunlara karşı gelerek isyan ve karışıklık çıkartmak. [*Ing.* To rise, to remonstrate; *Fr.* Se soulever, s'insurger].

ayaklı, s. § ❶ Ayağı olan. *Ayaklı kadeh.* [*Ing.* Having a foot or leg, footed; *Fr.* Qui a des pieds, des pattes]. § ❷ *ed.* Ayaklı semâi, ayaklı koşma, ayaklı kalenderi, ayaklı mani gibi manzum parçaların, müstezatlar gibi, bir mısraa ayni vezinle küçük bir parçanın eklenmesinden ortaya çıkan manzume. § ❸ *mec.* Seyyar, gezer. [*Ing.* Ambulatory; *Fr.* Ambulatoire].

~ **canavar,** *dey.* Çok yaramaz küçük çocuklar için kullanılan bir söz. [*Ing.* Person who keeps going around, mischievous child; *Fr.* Enfant terrible].

~ **gazete,** *dey.* Her şeyden haberi olan, havadis veren kimse.

~ **koşma,** *ed.* Halk edebiyatında müstezat şekliyle yazılan koşma.

~ **kütüphane,** *mec.* Çok ve çeşitli konular okumuş ve okuduklarını kafasında saklamış olan kimse. [*Ing.* Very learned person; walking library; *Fr.* Encyclopedie ambulante].

~ **makas,** *tekn.* Bir ayak üzerine oturtulmuş büyük makas *(saç veya bakır levhaları kesmek için kullanılır)*. [*Ing.* Big bench-shears]

~ **mâni,** *ed.* Cinaslı kafiyelerle söylenen bir mâni şekli. [*Ing.* Kind of rhymed couplet].

~ **saya,** *ed.* Divan edebiyatındaki seci ve secili nesir yerine kullanılan terim.

ayaklık,-ğı, i. § ❶ Ayak konulacak, basılacak yer: *Tahtın ayaklı kısmı.* § ❷ Ayakla işleyen makinelerde ayağın dokunduğu *(bastığı)* yer. [*Ing.* Pedal, treadle; *Fr.* Pédale]. ☆ *Eşanl.* basarık, pedal. § ❸ Cambazların veya bataklıklarda dolaşanların ayaklarına taktıkları basılacak yeri olan çifte uzun sırık. § ❹ *deric.* Deri sanayiinde tezgâh kurmaya yarayan iki veya dört ayaklı, demirden veya tahtadan yapılmış araç. ☆ *Eşanl.* **sehpa, sepa, şevale.** § ❺ *san.* Terminus *(heykel sınır taşı)* veya Hermes adı verilen heykellerin, kaideye doğru daralan dikdörtgen bir sütun gövdesi şeklindeki aşağı kısmı. § ❻ Dört yüzlü piramit gövdesi şeklinde heykel kürsüsü. § ❼ *mim.* ve *heyk.* Üstüne sütun, dikilitaş, heykel, vazo oturtulan kaide. [*Ing.* Footplate, base; *Fr.* Piedastal]. § ❽ *tar.* İşkence aracı. ⊙ **gömme** ~, Duvarlara bitişik olan gömme sütun veya gömme ayakların oturması için yarısı duvara gömülmüş gibi yapılan yarım ayaklık şeklinde kaide. [*Fr.* Stereobate].

ayaksızlar, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan, Amfibyumlar *(Amphibia)* sınıfının en ilkel yapılı türleri içine alan bir takımı. Vücutları yılan biçimindedir. Ayakları yoktur. Tropik memleketlerin ıslak topraklarında kazdıkları oyuklarda yaşarlar. Kertenkelemsigiller *(Caeciliidae)* familyası vardır. [*Osm.* Ma'dum-ür-rücûl; *Lat.* ve *Ing. Gymnophiona* Apodes; *Fr.* Apodes].

ayakta, z. § ❶ Oturmaksızın, ayaklar üstünde durarak. [*Ing.* Standing (up), on one's feet, erect]. § ❷ *mec.* Karışıklık, kargaşalık halinde.

~ **durmak,** *dey.* § ❶ Oturmayıp, dikilmiş vaziyette durmak. [*Ing.* To stand (up), not to sit down; *Fr.* Être sur pied]. § ❷ Yıkılmamak, yıkılıp kaybolmamak.

~ **duruş (durarak),** *cimn.* Vücudun, ayaklar üzerinde dayalı ve harekete hazır olduğu başlama durumu. [*Ing.* Standing; *Fr.* Station debout ou pedestre].

~ **gövdeyi yana bükme,** *cimn.* Gövdeyi, ayakta durusta önden arkaya ekseni üzerinde iki yana (sola-sağa) eğme. [*Ing.* Bending sideways in standing; *Fr.* Flexion, laterale en station debout].

~ **kalmak,** *dey.* § ❶ Oturacak yer bulamamak. [*Ing.* Not to find a seat]. § ❷ Yok olmadan eski halini korumak. [*Ing.* To remain in standing].

~ **terazi (planör),** *cimn.* Vücudun, tek ayak *(bacak)* üstünde, yüz yere dönük, yatay

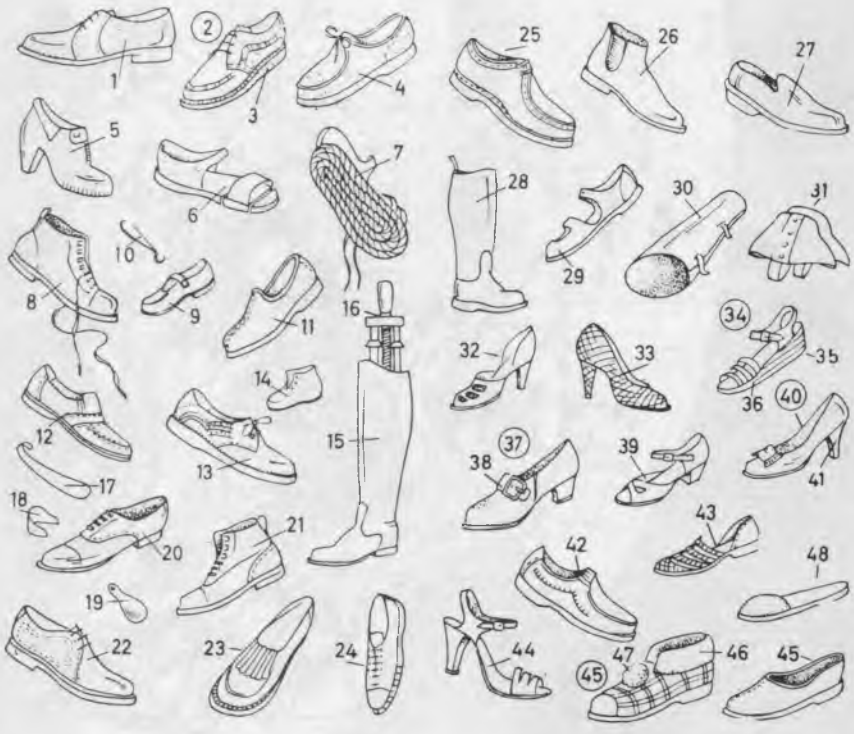

ŞEKİL: 35. — **AYAKKABILAR. 1.** Kösele ayakkabı. **(2)** Erkek süet ayakkabısı. **3.** Krep kauçuk taban. **4.** Fabrikasyon ayakkabı. **5.** Kauçuk ayakkabı. **6.** Tahta kundura. **7.** Hasır sandal. **8.** Çizme *(bot)*. **9.** Düğmeli yakkabı. **10.** Ayakkabı düğme kancası. **11.** Keçe ayakkabı. **12.** Makosen ayakkabı. **13.** Derbi makosen. **14.** Patik *(bebe ayakkabısı)* **15.** Yüksek çizme. **16.** Çizme ağacı *(çizme açıcı)*. **17.** Uzun çekecek. **18.** Ökçelik *(topukluk)*. **19.** Ayakkabı çekeceği *(çekecek)*. **20.** Yürüyüş ayakkabısı. **21.** Iş *(çalışma)* botu. **22.** Spor ayakkabı. **23.** Kız yürüyüş ayakkabısı. **24.** Tenis ayakkabısı. **25.** Golf ayakkabısı. **26.** Esnek yanlı bot. **27.** Galoş *(lastik)*. **28.** Süvari *(binici)* çizmesi. **29.** Sandal. **30.** Kösele tozluk. **31.** Kumaş tozluk. **32.** Gece ayakkabısı *(dans ayakkabısı)*. **33.** Lezar *(krokodil)* ayakkabı. **(34.** Plaj sandalı. **35.** Mıh ökçe. **36.** Mantar taban. **(37)** Tokalı ayakkabı. **38.** Ayakkabı tokası. **39.** Kayışlı ayakkabı. **(40).** Iskarpin. **41.** Yüksek ökçe *(Yüksek topuk)*. **42.** Makosen ayakkabı. **43.** Hafif kadın ayakkabısı. **44.** Gece sandalı. **(45)** Terlik **46.** Yaka. **47.** Püskül. **48.** Hamam *(banyo)* terliği.

AY

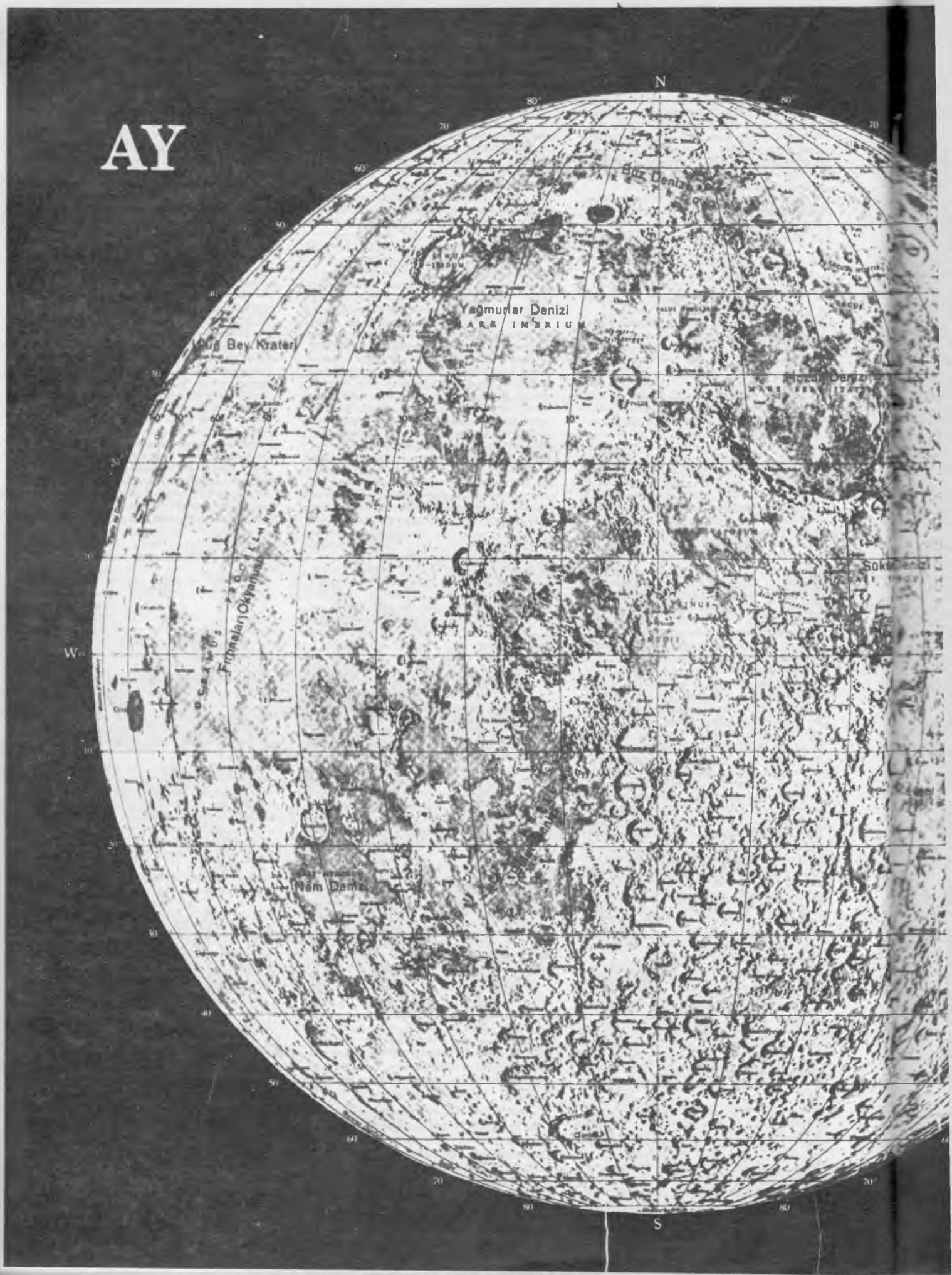
N
S
Yağmurlar Denizi
Ulug Bey Krateri
Fırtınalar Okyanusu
Nem Denizi

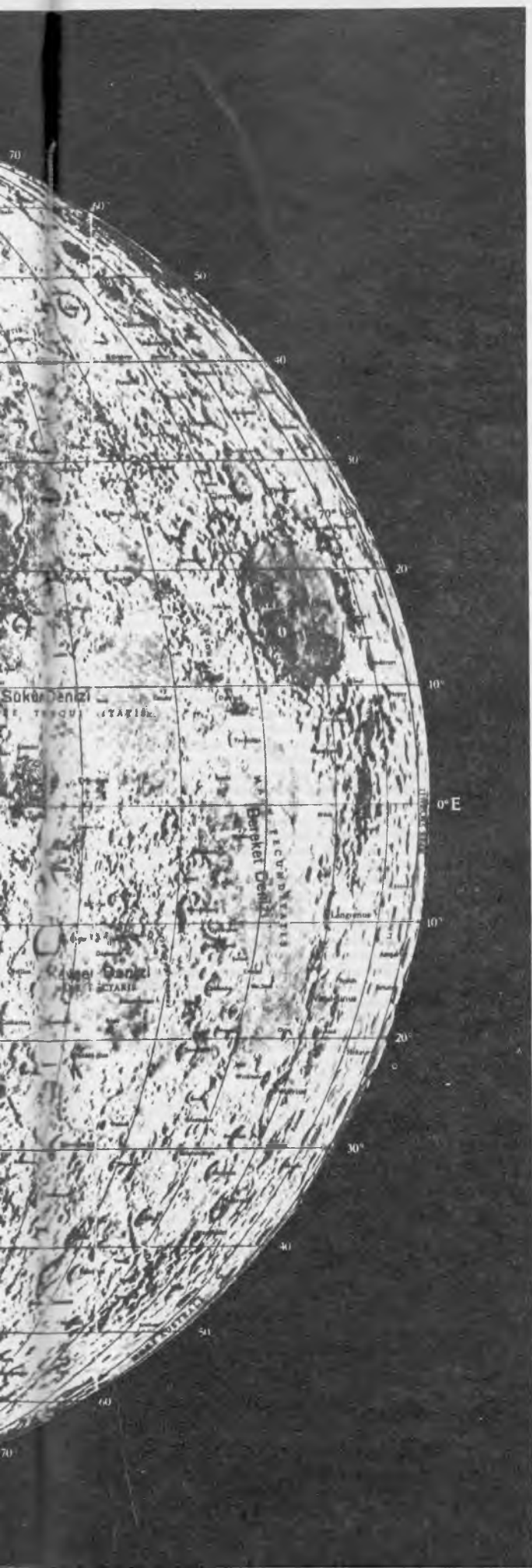

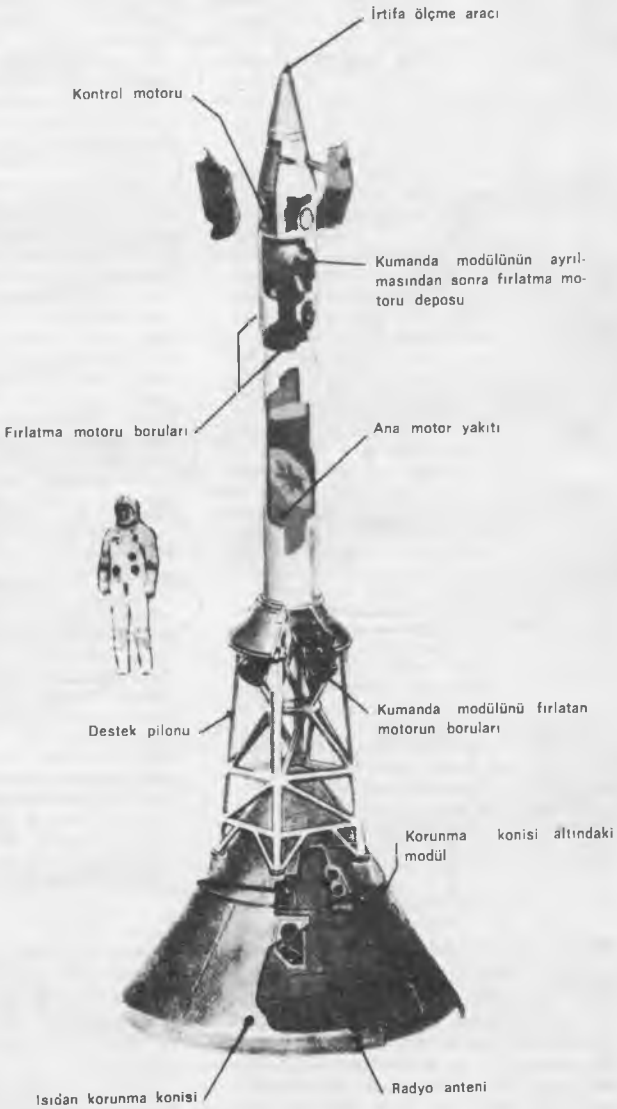

APOLLO UZAY ARACI

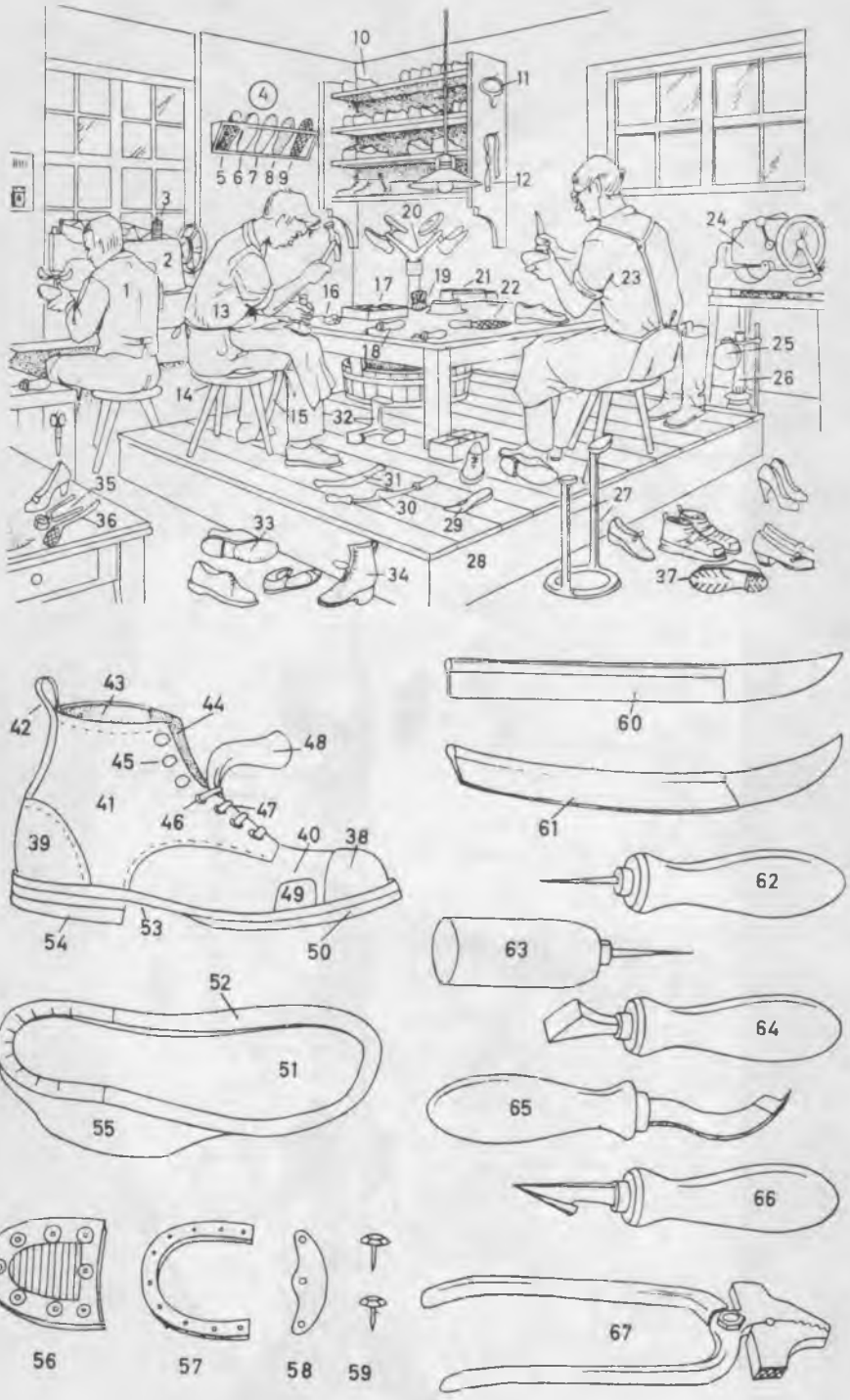

DUDEN'den

ŞEKİL: 36. — **AYAKKABICI.** /1-37 *Ayakkabıcı atelyesi/.* **1.** Kalfa. *(ayakkabıcı kalfası).* **2.** Dikiş makinesi. **3.** Dikiş ipliği. **(4)** Ayakkabı tabanları. **5.** Hasır taban. **6.** Keçe taban. **7.** Kauçuk taban. **8.** Mantar taban. **9.** Örgülü limvut taban. **10.** Kalıp *(ayakkabı kalıbı).* **11.** Kalıp kancası. **12.** Mezura. **13.** Çırak *(ayakkabıcı çırağı).* **14.** Tabure *(ayakkabıcı taburesi).* **15.** Diz kayışı. *(Köprücük bağlantısı).* **16.** Mum *(dikiş mumu).* **17.** Çivi kutusu. **18.** Mizap. **19.** Ip, sicim. **20.** Ayakkabı açma makinesi. **21.** Cilâ *(Perdah)* lambası. **22.** Düz raspa. **23.** Ayakkabıcı *(ayakkabıcı ustası, ayakkabı tamircisi).* **24.** Çifte ayakkabı pençe makinesi. **25.** Glob. **26.** Gaz lambası. **27.** Uzun örs. **28.** Ranza. **29.** Ortopedik ayak taban **30.** Muşta *(perdahlayıcı).* **31.** Isteka. **32.** Üçlü kalıp. **33.** Pençe. **34.** Ortopedik ayakkabı. **35.** Kıskaç *(kerpeten).* **36.** Kaşık biçimi raspa. **37.** Çubuklu kauçuk taban. /**38-55** çizme *(bot)/.* **38.** Burun. **39.** Fort. **40.** Konc *(yüz).* **41.** Üst yan. **42.** Kulak. **43.** Astar. **44.** Delik alt astarı. **45.** Kanca. **46.** Delik *(halkalı delik).* **47.** Bağ. **48.** Dil. **49.** Kösele yama. **50.** Dış taban. **51.** Içtaban. **52.** Kenar. **53.** Mafsal. **54.** Ökçe. **55.** Üst *(yüz derisi).* **56.** Ökçe lastiği. **57.** Ökçe demiri. **58.** Burun demiri. **59.** Kabara. **60.** Bıçak. *(ayakkabı(cı) bıçağı).* **61.** Ökçe budama bıçağı. **62.** Biz (tığ). **63.** Düz bız (tığ). **64.** Ökçe makinetası. **65.** Kenar (filo fileto) bıçağı. **66.** Oluk kalemi. **67.** Danalya.

ve gergin olarak dengede bulunduğu durum. [*Ing.* Balance-lunge pos; *Fr.* St. arguee sur un pied, pese pedestre horizontale].

~ **ters terazi (ters plânör)**, *cimn.* Vücudun tek ayak *(bacak)* üstünde, sırt yere dönük biçimde yatay ve gergin olarak dengede bulunduğu durum. [*Ing.* Balance-lunge backward; *Fr.* Pose pedestre horizontale en arrière].

~ **tutmak**, *dey.* Mahv olmaması için çalışmak.

~ **uyumak**, *dey.* Olan bitenin farkına varamamak, gafillik etmek.

ayaktan, z. *(kesim hayvanları hk.)* Canlı olarak

~ **asılma**, *cimn.* Asılma araçlarında, yalnız ayakları takarak asılı kalma. [*Ing.* Hanging by the feet; *Fr.* Suspension pédestre].

~ **kipe**, *cimn.* Ayakta duruştan, gövdeyi öne bükerek devrilirken alınan hızla yapılan bir yer kipisi türü. [*Ing.* Neck-spring; *Fr.* Coups de reins en partant du st. debont].

ayaktaş, i. Arkadaş, voldaş. [*Osm.* Hempa; *Ing.* Companion, comrade; *Fr.* Compagnon de route].

ayak.ucu, b.i. § ❶ Bir şeyin ayak tarafı. [*Ing.* Foot; *Fr.* Pied, base]. § ❷ Yatanın veya yatılan bir yerin ayak yönü. § ❸ *astr.* Yeryüzünde bir noktada çekülün gösterdiği doğrultuda bulunan alt yön gökkubbesi üzerindeki nokta. [*Osm.* Semt-ül-kadem; *Ing.* ve *Fr.* Nadir]. § ❹ *cimn.* Ayak parmak uçlarının oluşturduğu dar dayanak yüzeyi. [*Ing.* Toe; *Fr.* Pointe du pied].

~ **gözlem merceği**, *astr.* Dürbünlere yerleştirilen özel bir gözlem merceği olup, bir cive banyosu üzerinde,, özayarlama (otokolimasyon) yoluyle, düşey doğrultu ve optik eksen arasındaki açıyı ölçmeye yarar.

ayak.üstü, b.z. ◘ **Ayak.**

ayalama, i. *h.d.* § ❶ Avuçlama. § ❷ Avuç dolusu. [*Ing.* Handful; *Fr.* Poignee].

ayalamak(-i), f. *h.d.* § ❶ Bir şeyi elin ayasıyle tutmak, avuçlamak. [*Ing.* To grasp; to take by handfuls; *Fr.* Empoigner]. § ❷ *trm.* Ekilmiş tarlayı düzeltmek, sürgülemek.

ayan[1], s. *Osm.* < *Ar. ayn, göz.* Gözle görülen, belli, açık. [*Ing.* Clear, evident; *Fr.* Clair, évident,-ente].

☆ *Yak. anl.* **görünür, besbelli, meydanda, aşikâr, sarih, hüveyda.**

☆ *Karş.* **gizli, kapalı, üstü örtülü, hafi.**

ayan[2] /ayān/, i. *Osm.* < *Ar. ayn*'ın çoğulu. § ❶ Eskiden, bir ülkenin belli bölgesindeki, ileri gelenler ve hatırlı kişiler topluluğu için kullanılan bir sözdür. [*Ing.* Chief man in a village or town; *Fr.* Les notables]. § ❷ *tar.* Senato üyeleri, senatörler. [*Ing.* Senators, The senate; *Fr.* Sénateur]. § ❸ Eşraf.

~ **meclisi**, *huk.* Bir kanunun görüsülmesi için halkın ileri gelenlerinin veya halkın seçtiği kimselerin meydana getirdiği topluluk veya toplandıkları yer. [*Ing.* The senate; *Fr.* Chambre des sénateurs, sénat].

ayan.beyan, b.s. *Osm.* < *Ar.* Apaçık, belli. [*Ing.* Very evident; *Fr.* Tout clair].

ayandon, i. ◘ **Ayaandon.**

ayar /ayar/, i. *Osm.* < *Ar. ıyār.* § ❶ Bir ölçünün doğruluğunu anlamaya yarayan âlet. [*Ing.* Regulator; *Fr.* Regulateur]. § ❷ Belli bir yere göre saat: *İstanbul ayarı.* § ❸ Saatin geri kalmaması veya ileri gitmemesi hali: *Saatın ayarı bozuk.* [*Ing.* Accuracy of a watch; *Fr.* Exactitude d'une montre, d'une horloge]. § ❹ Altın, gümüş gibi değerli madenlerle yapılan alaşımların içindeki değerli maden oranı, derecesi: *Katışıksız altın 24, Gümüş de 1000 ayar sayılır.* [*Ing.* Standard of fineness; *Fr.* Titre, aloi]. § ❺ *(Makinelerde)* Alınmak istenilen sonuca göre değiştirilen düzen, bu düzeni yoluna koyma: *Değirmeni ince un çıkarmak üzere ayar etmek.* § ❻ *mec. (insan hk.)* Değer ve sevive derecesi: *Bu ayarda bir kimseden ancak böyle bir davranış beklenir.* [*Ing.* Adjustment; *Fr.* Ajustement]. § ❼ *huk.* (a) Kullanılan ölçü ve tartı âletlerinde birlik, hassaslık ve doğruluk sağlamak için tesbit edilmiş ölçü esasları; (b) Altın ve gümüşten yapılmış eşyanın saflık ve halislik derecesini gösteren esaslar. § ❽ *kuyumc.* Bir alaşımın 1 gramında bulunan değerli maddenin miktarına verilen ad. § ❾ *metrol.* ve *fiz.* (a) Bir ölçü âletinin doğru ölçmesini sağlamak için yapılan tanzim ve düzeltme işlemi; (b) Bir

ölçü âletindeki göstergeyle ölçülecek değerler arasındaki bağlantıyı belirtme işi; (c) Bir ölçü birimini tanımlamaya yarayan ölçek büyüklük. [*Osm.* Vahid-i kıyasî; *İng.* Standard; *Fr.* Étalon]. § ⓫ *tekn.* (a) Herhangi bir parçanın diğer parçaya kusursuzca takılıp eklenebilmesi için bu parçaya aynı boyutları verme işlemi; (b) Mumcuların kullandığı tahtadan yapılmış küçük cetvel; (c) Ayakkabıcıların kullandığı kemikten araç *(lâbunya).* ◉ ~ **a vurmak**, *dey.* (a) Belli bir ölçüye göre değerlendirmek; (b) Gümüş ve altının derecesini bulmak için mehenk taşına vurarak kaç ayar olduğunu ölçmek. [*İng.* To test on the touchstone; *Fr.* Titrer]. ◉ ~ **dan düşmek**, *dey.* Değerini kaybetmek. Belli bir ölçüden daha aşağı inmek. [*İng.* To fall below standard in fineness]. ◉ ~**ı bozuk**, § ❶ Düzensiz, intizamsız, [*İng.* Out of order; *Fr.* En désordre]. § ❷ Doğru gitmeyen *(saat).* [*İng.* Not regulated; *Fr.* Désordonné, irrégulier]. § ❸ *mec.* Ahlâk, karakter veya akıl durumu yerinde olmayan. [*İng.* Of bad character]. ◉ ~ **lı koltuk**, Bazı uçak ve demiryolu arabalarında ayarlanabilen, kuşet vazifesi görebilen yatar koltuk. *(kuşet koltuk).* [*İng.* ve *Fr.* Sleeperette, slumberette]. ◉ **bir** *(aynı)* ~ **da**, *dey.* Aynı ölçüde, aynı seviyede. ◉ **fiyat** ~**ı**, *ikt.* Fiyatlar arasında orantı sağlamak. ◉ **para** ~**ı**, *ikt.* Serbest para basma rejiminde ticarî değeri, itibarî değerine tekabül eden maden. ◉ **saat** ~**ı**, Belli bir merkeze göre tam saat. [*İng.* To correct time].

~ **çaprazı**, *matb.* Özellikle çok renkli lito ve ofset işlerinde resmin dış kenarlarından iki tarafına çizilen çapraz biçimindeki işaret. Görevi prova baskılarında her rengin aynı yere üst üste basmasını sağlamak için kontrola imkân vermektir. [*İng.* Register mark; *Fr.* Croix de repère].

~ **çizgisi**, İki parçayı birbirine ayar etmek için işaret olunan çizgi. [*İng.* Adjusting line; *Fr.* Ligne d'ajustement].

~ **damgası**, Gümüş ve altının ayarları doğru olduğunu gösteren resmî kontrol damgası. [*İng.* Hallmark, assayer's mark; *Fr.* Poinçon de titre].

~ **değeri, (Sibernetik).** ◘ **Değer.**

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Bir saati esas saate göre düzeltmek ve akrebini doğru rakkamı üzerine getirmek. [*İng.* To regulate, fix, set, adjust, to test for fineness; *Fr.* Régler]. § ❷ İki parçayı tesviye edip birbirine uyacak hale getirmek. [*İng.* To adjust; *Fr.* Ajuster].

~ **mikroskopu**, *matb.* Hassas ve uzun borulu, ve ayar kontroluna yarayan çok büyültülen bir lup, Kendiliğinden dik, ayakta durur. Özellikle montaj ve ofset film işlerinde ve çukurbaskıda kullanılır. [*İng.* Episcope; *Fr.* Episcope, boîte à repérer].

~ **neşriyatı**, *hava.* Haberleşme cihazlarının ayarı için yapılan özel yayın. [*İng.* Marking transmission; *Fr.* Transmission de réglage].

~ **nişanı**, *matb.* İki parçayı birbirine birleştirmek ve tam yerini bulmak için yapılan nişan [*İng.* Lay-mark; *Fr.* Repère].

~ **ölçüsü**, Kanuna göre tam yapılmış olup, bütün ölçülere esas olan, model ve ana ölçü. [*İng.* Standard; *Fr.* Étalon].

~ **tahtası**, Sac, kurşun, çinko, teneke gibi mâdenî levhaları çekiçle döğerek düzeltmek için altlarına konulan tahta.

~ **tecrübesi**, *hava.* Bir motorun veya âletin çalışma şartlarını tâyin için yapılan deney./ [*İng.* Calibration test; *Fr.* Essai de performance (moteurs), essai d'étalonge (instruments)].

~ **tutmak**, *matb.* Tipo baskısında kitap sayfalarının ve numaralarının ön ve arkadan üst üste gelmesi.

~ **tutturmak**, *matb.* Çok renkli baskılarda, yanyana veya üstüste gelen renkleri ve şekilleri yerine oturtmak. [*İng.* Adjust; *Fr.* Repérer].

~ **yıldızı**, *astr.* Gökyüzünün çeşitli bölgelerinde, parlaklıkları kesin olarak saptanmış, belirli parlaklık dizgelerine bağlanmış yıldızlara verilen ad. [*İng.* Standard star; *Fr.* Étoile standard].

ayarcı, i. *esk.* Esnafın kullandığı terazi, metre, iltre gibi ölçü araçlarının doğruluğunu denetleyen memur. [*İng.* Assayer; *Fr.* Contrôleur des poids et mesures].

ayarlama, i. § ❶ Bir mekanizmayı, bir cihazı istenilen ölçüye getirme işlemi: *Ayarlaması yapılmış ölçekler.* [*Osm.* Tanzim; *İng.* Adjustment; *Fr.* Ajustement]. § ❷ Bir âleti doğru işleyecek şekilde düzeltme: *Saati ayarlamak.* [*Osm.* Tanzim; *İng.* Regulation; *Fr.* Réglage]. § ❸ *mec.* İşleri birbiriyle çatışmayacak şekilde düzene koyma, düzenleme: *Dünüş vapurunuzu ayarlamayı ihmal etmeyin.* § ❹ Uyma, intibak etme: *Kendinizi günümüzün şartlarına ayarlamaya çalışın.* [*İng.* ve *Fr.* Adaptation, accomodation]. § ❺ *elek*, ve *mek.* Bir makine gücünün, o makinenin iş yapabilmek için gerektirdiği devamlı güce göre düzenlenmesi. § ❻ *fot.* Net bir görüntü elde etmek için, bir duyar tabakanın durumunu fotoğraf makinesinin objektifine göre düzenleme. § ❼ *istat.* (a) Temsil edeceği verilerle belirlenen bir denklemin katsayılarının değerlendirilmesi; (b) Değerlendirilmemiş istatistik verilerin yerine ayarlanmış değerler koyarak düzensizlik ve aykırılıkların giderilmesi. § ❽ *radyotekn.* Salınımlı bir devreyi diğer bir devreyle rezonans haline getirme, aynı frekansa uygulama. § ❾ *tekn.* Bir ölçü aletinin göstergesiyle ölçülerek büyüklük değerleri arasındaki bağıntının tespit edilmesi. § ❿ *dok.* Belirli tip trikolardaki ilmik yüksekliğini belirli normlara uydurma. § ⓫ *astr.* Bir ölçü aracının gösterdiği değerleri, ölçek olarak kabul edilen veya doğruluğuna güvenilen başka bir araca göre düzenleme. [*İng.* Calibration; *Fr.* Étalonnage, calibration]. § ⓬ *sosy.* Çatışmaların bırakılmasına götüren her sürece verilen ad. [*İng.* ve *Fr.* Accomodation].

☆ *Eşanl.* ölçüleme.

~ **yöntemi**, *psik.* Fark eşiklerini belirlemek, yani duyumda ayırt edilebilecek bir değişikliğe yol açan en küçük uyarı ayrımını belirlemek için kullanılan yöntem.

☆ *Eşanl.* **yanılma ortalaması yöntemi.**

ayarlamak(-i), f. § ❶ Bir mekanizmayı, bir cihazı istenilen ölçü ve dereceye getirmek: *Saati radyoya göre ayarlamak.* [*Osm.* Tanzim etmek; *İng.* Regulate; *Fr.* Régler]. § ❷ Ölçü birimlerini kontrol etmek. [*İng* To assay, to test; *Fr.* Ajuster]. § ❸ *mec.* Düzeltmek, düzene koymak, düzenlemek, uydurmak, kararlamak. [*Osm.* Tanzim etmek; *İng.* To adjust, to put in order; *Fr.* Ajuster régler]. § ❹ *arg.* Bir kimseyi ikna etmek, razı etmek: *Sen onu bana bırak... ben onu nasıl olsa ayarlarım.* § ❺ *mek.* (a) Bir ayara uygun olarak düzeltmek; (b) Ayar etmek. [*İng.* To test, gauge, adjust; *Fr.* Régler]. § ❻ *opt.* optik âletlerdeki birbiriyle bağıntılı çeşitli merceklerin durumlarını, görüntünün net olmasını sağlayacak şekilde düzenlemek. § ❼ *fiz. (tartı ve ölçüleri)* Ayarlayıp damgalamak. [*İng.* To standardize, calibrate; *Fr.* Étalonner]. ◉ **espas** ~**, *matb.*** Harf, hece ve kelimeler arasında gereken boşlukları bırakarak, bir satıra sığdırılacak metni düzenlemek. ◉ **fiyat** ~**, *ikt.*** Fiyatı malın değerine göre düzenlemek, daha ucuz veya pahalı satılmasını önlemek. ◉ **pusulaları** ~**, *den.*** Pusulaların kutuptan olan ayrılığını ölçüp pusulayı düzeltmek. ◉ **satır** ~**, *matb.*** Satırları sütun genisliğine göre ayarlamak. ◉ **sütun** ~**, *matb.*** Sütun boyunu tam doldurmak için satırlar arasına gerekli boşlukları koymak.

ayarlanma, i. § ❶ Ayarlanmak eylemi. § ❷ *biy.* Canlı varlıkların organ, doku ve hücrelerinde bulunan ve dışarıdan gelen bir sürü uyartıya karşı en elverişli sekilde davranmalarını sağlayan nitelik. § ❸ *fizyol.* (a) Organ veya dokuların fiziksel veya kimyasal özelliklerini az çok değişmez sınırlar arasında tutma: *Isı ayarlanması. Kandaki şeker ayarlanması;* (b) Organizmanın düzgün çalışmasını ve sürekliliğini sağlayan mekanizma veya değişiklikler: *Sinirsel ayarlanma. Hormon ayarlaması.* ◉ **ödünleyici** ~**, *biy.*** Benzer bir organın kesilip alınmasından veya yok olmasından sonra öteki organın hacminde ve çalışmasında görülen artış.

ayarlanmak, nsz. f. § ❶ Ayar edilmek, ölçülü hale getirilmek. § ❷ Derlenip toparlanmak, davranışlarını normal hale getirmek.

ayarlatmak(-i), f. Ayarlama işini başkasına yaptırmak.

ayarlı, s. § ❶ *(saat ve makine hk.)* Ayarlanmış, doğru çalışması sağlanmış. [*İng.* Regulated (clock); *Fr.* Regle. ajusté]. § ❷ *(Altın ve gümüş hk.)* Belirli bir ayarı olan. [*İng.* Tested and correct, of standard fineness].

~ **bomba**, ◘ **Saatli bomba.**

~ **delgi**, *ağ. iş.* Kesici ağzı hareketli olan ve değişik çapta delikler delebilen ağaç delme aracı. [*İng.* Expanding drill].

~ **gönye**, *ağ. iş.* İstenilen açıda ayarlanabilen açı çizme ve ölçme aracı. Oynar gönye. [*İng.* Combination square, try square, universal bevel; *Fr.* Fausses équerres].

~ **matkap**, *ağ. iş.* ◘ **Ayarlı delgi.**

~ **zincirleme**, *demir.* Isıyle ilgili uzunluk değişmeleri, düşey veya yatay doğrultudaki yer değişmeleriyle önlendiği için, gerilimi bir kere ayarlandıktan sonra bir daha bozulmayan zincirleme asma hat.

ayarsız, s. § ❶ Ayarı yapılmamış, ayarı bozuk, karışık. [*İng.* Not regulated, out of order]. § ❷ Davranışları dengesiz. § ❸ *(altın ve gümüş hk.)* belli bir ayarı olmayan.

ayarsızlık,-ğı, i. Ayarsız olma hali.

ayartı, i. Ayartıcı sebep. [*Osm.* Müşevvik].

ayartıcı s. Baştan çıkaran, kandıran, ayartan, doğru yoldan saptıran.

ayartılma, i. Kandırılıp yerinden çıkarılarak kendi işine veya başka bir hizmete koyulma.

ayartılmak, nsz. f. Ayartmak işine konu olmak. [*İng.* To be seduced, to be misled, to be diverted (led) astray; *Fr.* Être séduit, corrompu, suborné, débauché].

ayartma, i. § ❶ Baştan çıkarma. § ❷ Başka iş için kandırma. Birini kandırıp yerinden ayırarak kendi yanına alma. ◉ **işçi** ~**, *iş. huk.*** ◘ **işçi.**

ayartmak(-ı), i. § ❶ Birini bulunduğu kapıyı bırakıp başkasının hizmetine girmeye kandırmak: *Bu adam bizim hizmetçiyi ayartıp başka eve götürdü.* [*İng.* To incite to leave one's employment for another]. § ❷ Baştan çıkartmak, doğru yoldan saptırmak, yolunu şaşırtmak. [*İng.* To lead astray, pervert, debauch, to corrupt; *Fr.* Corrompre, faire tomber en faute, suborner, débaucher, séduire]. § ❸ Kandırmak: *Müşteri ayartmak.* ☆ *Yak anl.* § ❸ **kandırmak, aldatmak, baştan çıkarmak, iğva etmek, iğfal etmek.**

ayat /âyât/, ç.i. *Osm.* < *Ar. âyet'in çoğulu.*

ay-ay, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Uzun-parmaklıgiller *(Daubentoniidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 55. Kuyruğu 45 sm. Esmer-kara renklidir. Kemiricilerinki gibi keskin dişleri, uzun parmaklarının ucunda keskin tırnakları vardır. Art ayaklarının baş parmakları avuç içine dönebilir ve yassı tırnaklıdır. Gece hayvanıdır. Madagaskar'da yaşar. [*Lat. Daubentonia madagascariensis; İng.* ve *Fr.* Aye-aye].

☆ *Eşanl.* **uzun parmaklı hayvan.**

ayaz, i. < *ay*, ay gibi parlak. § ❶ Duru sakin havada çıkan kuru soğuk: *Gecenin ayazı bana dokundu.* [*İng.* Frozen dew, frost; *Fr.* Clair de lune, froid intense]. § ❷ s. *(Hava ve gece hk.)* Soğuk: *Ayaz gecelerde insan dışarı çıkmak istemiyor.* § ❸ Parlak, saçsız: *Başı ayaz bar adam.* § ❹ *arg.* Fena, zararlı veya tehlikeli durum, yer: *Orası ayazdır, ben gitmem, İşler ayaz.* § ❺ s. Korkulan, zor *(ders): Bugünkü dersler hep ayaz.* ☆ *Eşanl.* **aynasız, kertan, madara, yaş,** ◉ ~ **a çekmek**, *dey. (hava hk.)* Soğumak, kuru soğuk çıkmak. [*İng.* To freeze, to cool, to become cold; *Fr.* Geler]. ◉ ~ **a kalmak**, *dey.* Geç kalarak fırsatı kaçırmak. [*İng.* To miss something by being too late; Fr. Rester sans travail]. ◉ ~ **da bırakmak**, *dey.* ◘ **Ayazlatmak.** ◉ ~ **da kalmak**, *dey.* Soğukta kalmak, boş yere beklemek. [*İng.* To be exposed to frost, to wait in vain].

~ **almak**, *dey.* Bir şey elde edememek. [*İng.* To get nothing].

~ **kesmek**, *dey.* Soğukta uzun süre kalarak üşümek. [*İng.* To be exposed to the cold for a long time].

~ **paşa kol geziyor** *(ayaz paşa kola çıktı), dey.* «Dışarıda zorlu ayaz var» anlamında şaka yollu söylenir. [*İng.* It's frightfully cold; *Fr.* Il fait un froid violent].

~ vurmuş, *dey.* Donmus. [*Ing.* Frozen; *Fr.* Gelé].

ayaz.ağa, b.i. *arg.* Gayet, sert, yüzü gülmez, talebeyi korkutan hoca: *İlk ders ayazağanındır, gözünü aç.*

ayazlamak, nsz. f. § ❶ *(hava hk.).* Ayaza çevirmek. [*Ing.* To spend the night exposed to severe cold, to become cold in the frost; *Fr.* Limpidité du temps]. § ❶ Ayazda kalarak çok üşümek. § ❷ Soğumak. § ❸ *arg.* Boş yere bir yerde beklemek: *Sabahtan beri burada ayazladık, ne gelen var, ne giden.* [*Ing.* To wait in vain; *Fr.* Faire croguer le marmot].
☆ *Karş.* § ❶ **ısınmak** *(hava).* § ❷ **ısınmak, ısısı artmak, hararet artmak.**

ayazlandırmak(-i), *f.* ◘ Ayazlatmak.

ayazlanmak, nsz. f. Ayazda kalmak, üşümek, ayazda bırakılıp soğumak: *Su ayazlanmış.* [*Ing.* To become clear (with frost), to be (feel) cold; *Fr.* Froidir, se froidir].

ayazlaşmak, ort. f. § ❶ Soğumak. § ❷ *mec.* Durumu bozulmak, elinde birşey kalmamak.

ayazlatmak(-i), *f.* § ❶ Soğukta beklatmek, ayazda bırakmak. [*Ing.* To expose to frost; *Fr.* Faire attendre au froid, faire prendre froid au dehors]. § ❷ Ayazda soğutmak.

ayazlı, s. *(hava hk.)* Soğuk ve açık. [*Ing.* Frosty, frost-bound; *Fr.* Gelé].

ayazlık,-ğı, i. Veranda, üstü kapalı sundurma. [*Ing.* Veranda(h); *Fr.* Véranda, terrasse].
☆ *Eşanl.* **taraça.**

ayazma /ayaz:ma/, i. *Yun. hagiasma,* mübarek. § ❶ Putperestlikten Hıristiyanlığa geçerek bir aziz veya azizenin adına bağlanmış kuyu ve pınar; Halk arasında suyunun türlü maraz ve illetlere karşı şifalı olduğuna inanılır, ziyaret edilir. [*Ing.* A spring or fountain sacred among the Greeks; *Fr.* Fontaine miraculeuse chez les Grecs]. § ❷ *mim.* Bizanslılarda, kentlerin kuşatılmaları sırasında su sıkıntısı çekmemek için yapılan, künklerle yeraltı kaynaklarına bağlanmış su depoları.

ayb ◘ ayıp.

~ baltası, b.i. § ❶ Eskiden kullanılan ay biçimindeki savaş baltası. § ❷ Gemi, kayık v.b. nın kerestelerini yontmak için kullanılan ay biçimindeki balta. [*Ing.* Francisc(a), Frankish battle-axe; *Fr.* Francisque].

aybar, s. < *ay.* Ay gibi, parlak.

ay.bastı, b. i. Ayın zamanlarına göre psikolojik değişmeler gösterdiğine inanılan kimse.
☆ *Eşanl.* **aysar.**

ay.başı,-nı, b.i. § ❶ Ayın ilk günleri. § ❷ *fizyol.* Kadının ayda bir döl yatağından kan gelmesi hali. [*Osm.* Âdet; *Ing.* ve *Fr.* Menstruation]. ☆ *Eşanl.* **hayız, regl.** ◉ **ağrılı ~,** *tıp.* ◘ **Ağrılı.**
~ görmek, *fizyol.* Kadında âdet hali başlamak. [*Ing.* To menstruate; *Fr.* Avoir la menstruation, avoir ses règles, être réglée].
~ kesilmesi, *fizyol.* Kadında âdet halinin bitmesi. [*Ing.* Menopause; *Fr.* Ménopause].
☆ *Eşanl.* **menopoz.**

ay.bıçak,-ğı, b.i. Ay biçiminde bıçak. [*Ing.* Parer; *Fr.* Demirond].

ayboci, i. *den.* § ❶ Irgadı geri çalıştırarak zinciri boşaltma *(denize verme).* § ❷ Bu iş için verilen kumanda. [*Ing.* Heave aback].
☆ *Eşanl.* **hayboca.**
~ zımba, *den.* İki ucu eğilerek nal şeklinde çelikten yapılmış bir âlet olup, bir ucunda kılavuzlu delik vardır. Buradan giren zımba ucundaki manivelâ vasıtasıyle çevrilerek diğer ucuna kadar vira edilir. Bazen ince saç levhalar bununla delinir.

aycık,-ğı, i. § ❶ *mat.* Hilâl biçiminde düzlem şekil. ◉ **Hippocrates aycığı,** *mat.* Özel bir tarzda çizilmiş iki yarım daire arasında kalan yeni ay. § ❷ *zool. Clausilia* cinsi Yumuşakçaların kavkısındaki ağzın biçimi.

ayça, i. § ❶ *astr.* ◘ **Hilâl.** § ❷ *süsl.* Bayrak ve sancak direklerinin tepesindeki aylı, yıldızlı, pirinçten yapılmış süs. [*Osm.* Hilâl, mahçe; *Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant].

ay.çatal, b.i. Taşıyıcı bir mil üzerindeki yivler tarafından kaydırılan ve vites kutusu içinde vites değiştirme işlemini gerçekleştiren parça ◉ **oto ~ dişlisi,** Vites değiştirmeyi sağlayan ayçatalların bütününe verilen ad.

~ mili, Üzerinde ayçatalların kaydığı mil.

ay.dede, b.i. *(çocuk dilinde)* Ay ◉ **~ ye misafir olmak,** *dey.* Dışarıda, açıkta yatmak.

ay.demir, b.i. § ❶ Kesen yüzü ay şeklinde olan bir çeşit keser. § ❷ Erkek adı.

aydın, s. < *ay.* § ❶ Işıklı, pırıltılı, aydınlık: *Aydın bir sabah.* [*Ing.* Luminous; *Fr.* Eclaire, lumineux,-euse]. § ❷ Kolayca anlaşılacak kadar açık *(söz veya yazı): Aydın bir üslûp.* [*Osm.* Vâzıh; *Ing.* Clear; *Fr.* Clair, -e, evident,-e]. § ❸ «Gözün aydın, «günaydın» ve «tünaydın» gibi sözlerde **sevinçli, mutlu, uğurlu** anlamındadır. § ❹ s. ve i. Öğrenimi, bilgisi ve görgüsü olan *(kimse),* ileri fikirli. [*Osm.* Münevver; *Ing.* Intellectual, literate; *Fr.* Intellectuel,-elle, instruit, -e]. § ❺ Ümit verici, ferahlatıcı. [*Ing.* Promising, encouraging; *Fr.* Prometteur,-euse]. § ❻ Erkek adı. ◉ **ay ~, gün beyaz,** *dey.* Aydınlık, ümit, keyifli, iyi şeyler vaat eden bir zaman parçasını nitelemek için. [*Fr.* C'est clair comme le jour] ◉ **göz ~ a gitmek,** *dey.* Kutlamak, gözün aydın demeye gitmek. [*Ing.* To pay a visit of congratulation]. ◉ **gözün ~,** *dey.* Kutlarım *(tebrik ederim)* anlamında. [*Ing.* I wish you joy, said on hearing good news concerning the person addressed; *Fr.* Expression employée pour communiquer à quelqu'un une bonne nouvelle qui l'interesse, bonne nouvelle pour toi, je t'apporte un bonne nouvelle qui te réjouira].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **ışıklı, parlak,** § ❷ **açık. belli, sarih, murahhas,** § ❸ **kültürlü, okumuş, görgülü.**
☆ *Karş.* § ❶ **Kapalı, sönük, kasvetli.** § ❷ **karışık, anlaşılmaz, muğlâk.** § ❹ **cahil, görgüsüz, kaba, geri fikirli.**
~ gölge, *san.* Bir tabloda, bir gravürde veya bir desende gölge zemini üzerinde yaygın bir ışık etkisini ince bir şekilde derece derece açma sanatı.
~ gün, *dey.* Üzüntüden uzak, ümit ve bolluk dolu günler.

Aydın, öz. i. Türkiye'nin Batı Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

aydınca, s. Bilgi ve görgüsü tam olmayan, az aydın.

aydınlamak(-i), f. § ❶ *res.* Bir tabloda karanlık kısımları daha ışıklı ve aydınlık renklerle açarak ışıklandırmak, aydınlatmak. [*Osm.* Tenvir etmek; *Fr.* Éclaircir]. § ❷ nsz. f. ◘ **Aydınlanmak**[3].

aydınlandırmak(-i), f. ◘ Aydınlatmak.

aydınlanma, i. § ❶ Parlak, ışıklı hale gelme. [*Ing.* Lighting, being lighted; *Fr.* Éclairage]. § ❷ *fiz.* ve *astr.* Bir ışık kaynağından çıkan ışık ışınlarının, bir yüzey üzerine düşmesi. Bir yüzeyin, karşısına konulan eşit ışık kaynaklarının sayısı ile orantılı olarak aydınlık görünmesi. [*Osm.* Tenevvür; *Ing.* Illumination; *Fr.* Éclairement].
~ çağı, *fels.* Aydınlanma felsefesinin yürürlükte olduğu 18. yüzyıl.
~ felsefesi, *fels.* 18. yüzyıl düşünce sistemi. Descartes ve Zocke'un felsefelerindeki zihincilik ilkesine dayanarak kültür ve eğitim hamlesi yapan akım. *(Lessing gibi).* [*Fr.* Lumière].

aydınlanmak, nsz. f. § ❶ Aydın olmak, aydınlık, ışıklı hale gelmek: *Oda aydınlandı.* [*Ing.* To grow light, to be illuminated; *Fr.* Devenir lumineux, s'illuminer]. § ❷ Belirli hale gelmek: *Uludağa yaklaştıkça manzara aydınlandı.* [*Ing.* To grow (become) clear; *Fr.* Devenir clair]. § ❸ *mec.* Bir konu üzerinde etraflı ve yeterli bilgi edinmek: *Kafam iyice aydınlandı.* [*Osm.* Tenevvür etmek; *Ing.* To be enlightened; *Fr.* S'éclaircir, être eclaire]. § ❹ Açılmak, ferahlamak: *İçim aydınlandı.* [*Ing.* To be brightened or cheered up; *Fr.* S'égayer, se réjouir, se distraire].

aydınlatıcı, s. § ❶ Aydınlık verici. [*Ing.* Illuminating; *Fr.* Éclairant,-ante]. § ❷ Bir sorunla ilgili gerekli bilgileri olan: *Kazayı aydınlatıcı açıklama.* [*Ing.* Enlightening, explaining, clarifying; *Fr.* Explicatif,-ive, éclairant,-ante].

aydınlatma, i. § ❶ Işıklandırma, aydınlık hale getirme: *Aydınlatma vergisi. Balıkçıların lüks lâmbalarıyle denizi aydınlatma işi epey sürdü.* [*Osm.* Tenvirat, tenvir, tenevvür; *Ing.* Illumination; *Fr.* Éclairage, éclairement]. § ❷ Simetrik olarak yerleştirilen ışıklarla anıtları ışıklandırma. § ❸ *mec.* Konu açıklama, bilgi verme, izah etme. [*Ing.* Enlightenment, explanation; clarification; *Fr.* Éclaircissement. explication] § ❹ *sin.* Alıcının önünde yer alan cisim veya sahnenin ışıklandırılması [*Ing.* Lighting *Fr.* Éclairage]. § ❺ *(fişekçilik)* Bir hedefi iyice aydınlatmak için kullanılan herhangi bir karışım veya bir fişeğin niteliği: *Aydınlatma bombası, Aydınlatma meşalesi.* ◉ **çapraz ~,** *sin.* ◘ **Çapraz**[1]. ◉ **enerji yoluyle ~,** *dey.* Bir yüzeye gelen ve alan birimiyle gösterilen enerji akışı.
~ araçları, Aydınlatmaya yarayan (aydınlık verici) ampul, lamba, fener gibi araçlar.
~ düzeni, *otom.* Araçı kullanan kimsenin yolunu açıkça görmesi ve yol üzerinden geçenlerin de, farlar vasıtasıyle bir otomobilin mevcut olduğunu önceden bildirip gerekli tedbirlerin alınmasına, etkili olayların böylelikle önlenmesini sağlayan düzen. [*Ing.* Lighting appliance].
~ feneri, Cami, kilise, hol, depo, hamam, han gibi eski binaların kubbeleri ortasında içeriye ışık vermek üzere yapılan etrafı pencereli baca ve küçük kule şeklinde ışıklıklar. [*Ing.* Lantern; *Fr.* Lanterne].
~ uzaklığı, *tiy.* Bir projektörün sahneyi aydınlattığı uzaklık.

aydınlatılmak, nsz. f. § ❶ Işıklı bir hale ge-

ŞEKİL: 37. — **AYDINLATMA ARAÇLARI** [*Tarih boyunca aydınlatma araçları*]. **1.** Asur yağ kandili. **2.** Mısır yağ kandili. **3-4.** Romen yağ kandili. **5-6.** Orta çağ yağ kandilleri. **7-8.** Yağ kandilleri. **9.** Gaz lambası. **10.** Isı ayarlı lambaları. **11.** Petrol lambası. **12.** Sıkıştırılmış gaz lambası. **13-14.** Ispirto lambaları. **15.** Kaynak lambası. **16.** Asetilen lambası. **17.** Petrol lambası. **18.** Gemici feneri. **19.** Madenci feneri. **20.** Elektrikli yazıhane lambası. **21.** Is yitiren. **22.** Tıbbî müşahade lambası. **23.** Cep feneri. **24.** Otomobil farı. **25.** Elektrik ampulu. **26.** Magnezyumlu fotoğrafçı ampulu. **27.** Pilli cep feneri. **28.** Manyetolu cep feneri. **29.** Radyo yayım lambası. **30-31.** Radyo alıcı lambaları. **32.** Ark lambaları. **33.** Cıvalı buhar lambası. **34.** Neon lambası.

tirilmek. § ❷ *mec.* Bir konu hakkında kendisine bilgi verilmek.

aydınlatmak(-i), f. § ❶ Bir yerin karanlığını giderip ezyayı görünür hale getirmek. Aydınlık hale getirmek. [*Osm.* Tenvir etmek; *Ing.* To illuminate; *Fr.* Eclairer, amener dans la voie du vrai ou du juste]. § ❷ *mec.* Bir konuyu açıklayarak anlaşılmasını kolaylaştırmak. [*Osm.* Tenvir etmek, tavzih etmek; *Ing.* To enlighten; *Fr.* Éclairer]. § ❸ Kapalı veya açık bir hacmin uygun bir şekilde ışıklandırılması için gereken hesapları yapmak. § ❹ Mutlu etmek, sevindirmek: *Bu iyi haberler gönlümü aydınlattı.*

☆ *Yak. anl.* § ❶ **ışıklandırmak.** § ❷ **açıklamak, izah etmek, açmak.** § ❸ **yorumlamak, tefsir etmek, tafsilât vererek anlatmak, tafsim etmek.**

aydınlık,-ğı, i. § ❶ Işık, ışık demeti. [*Osm.* Huzme; *Ing.* Light, light-beam; *Fr.* Lumiere]. § ❷ Işıklı yer: *Karanlıktan aydınlığa çıkmak.* § ❸ *astr.* Ağarmışlık, beyazlık: *Yaz aylarında sabahın erken saatlerinde göğü bir aydınlık sarar.* [*Ing.* Light, brightness; clearness; *Fr.* Clarté, luminosité]. § ❹ *fels.* Kolay anlaşılacak derecede açık olma hali. [*Osm.* Sarahat, vuzuh; *Ing.* Clarity, Clearness; *Fr.* Clarté]. § ❺ *mim.* Bir yapının ortasına gelen oda ve diğer bölümlerin ışık alması için damın ortasından zemine kadar açılan ışık bacası veya tepe pencereleri. *Ing.* Light shaft; opening for light]. ☆ *Eşanl.* **ışıklık.** § ❻ s. Aydınlatılmış, ışıklandırılmış, ışıklı, aydın, ışık alan: *Aydınlık pencere, Aydınlık bir oda.* [*Ing.* Luminous, bright; *Fr.* Eclaire]. § ❼ Dışarıdan ışık alan, içinde ışık yanmadığı halde ışık yanıyormuş gibi olan: *Ne kadar aydınlık bir oda.* ☆ *Eşanl.* aydın. § ❽ *mec.* Anlaşılır, açık-seçik: *Başbakanın son konuşması bence çok aydınlık. Bu konudaki düşüncelerinizi aydınlık bulmadım.* [*Osm.* Vazıh; *Ing.* Clear; *Fr.* Claire]. § ❾ Şevk, neşe, pırıltı: *Yüzünüzdeki aydınlık beni sevindiriyor.* [*Ing.* Gaiety, joy; *Fr.* Gaité, entrain, belle humeur]. § ❿ Mutlu: *Aydınlık günler.* [*Osm.* Mesut; *Ing.* Happy; *Fr.* Heureux, -euse]. § ⓫ *astr.* Bir yüzeyin veya ortamın ışıklı olması hali. [*Ing.* Illumination; *Fr.* Clarté]. § ⓬ *astr.* Bir yüzeyin veya ortamın ışık alması hali. [*Ing.* Glow; *Fr.* Faible lueur]. ⊙ **alaca ~,** Sabahla gecenin birleştiği vakit. ☆ *Karş.* **alaca karanlık.** ⊙ **ay aydınlığı,** Mehtap. ⊙ **aydınlığa çıkmak (kavuşmak),** *dey.* Ne olduğu anlaşılmak, ferahlamak [*Osm.* Vuzuh kazanmak]. ⊙ **gün (gündüz) aydınlığı,** *astr.* Gökyüzünün, gün boyunca devam eden ışıklı hali.

~ çağı, *ed.* Yanlış düşüncelere, boş inançlara karşı, insan aklına değer veren düşünürlerle bilginlerin, *Voltaire, Rousseau, Locke* gibi öncülerin çağı. = (18. yüzyıl).

~ penceresi, Ambarlarla bazı tavan araları ve gemilerde kamara salonlarını aydınlatmak için yapılan tavan ve tepe pencereleri. [*Ing.* Grating; *Fr.* Claire-voie].

aydınsız, s. Okumuş, bilgili ve görgülü kimsesi olmayan.

ay.doğdu, b.i. Yeni ay.

ayerza hastalığı, *patol.* ◘ **Hastalık.**

ayet,-ti, /âyet/, ç: âyât. *Osm.* < *Ar.* Kur'an surelerini meydana getiren cümle veya cümleciklerden her biri. [*Ing.* Verse of the Koan; *Fr.* Verset].

ayetlik,-ği, i. Kula halılarında bordür üzerine işlenen dar, uzun, küçük dikdörtgen çerçeve.

ay.evi, b.i. *astr.* Ay harmanlanması, ayın çevresinde ağıl peyda olması.

aygın baygın, s. ve z. § ❶ Mecalsiz, bitkin. [*Ing.* Languid, languidly; *Fr.* Languissant, languissamment]. § ❷ Fazla duysal, mest olmuş, duyguda ölçüyü kaçırmış. § ❸ Kendinden geçercesine âşık, vurgun.

aygır, i. < *azgır* < *adgır.* § ❶ Damızlık erkek at. [*Ing.* Stallion; *Fr.* étalon]. § ❷ *mec.* Kaba ve hoyrat adam, büyük bir cinsel gücü olduğu sanılan erkek, [*Ing.* Rough fellow, unruly person]. § ❸ *esk.* At arabasının takozu. [*Ing.* Shoe, skid *(of a carriage)*]. ⊙ **küçük Nil aygırı,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Hipopotamgiller *(Hippopotamidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 125 sm. Küçüktür. Batı Afrika'nın su kenarlarındaki ormanlarda yaşar. [*Lat. Choerapsis liberiensis; Ing.* Smaller hippo; *Fr.* Hippopotame nain]. ⊙ **deniz ~ ı,** *zool.* ◘ **Deniz atı.** ⊙ **su ~ ı,** *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Hipopotamgiller *(Hippopotamidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 4 m. kuyruğu 55 sm. 4 parmaklı kara hayvanları içersinde filden sonra en büyük olanıdır. Eti yenir, derisi kullanılır. Afrikanın birçok sularında bulunur. [*Lat. Hippopotamus amphibianus; Ing.* Hippe; *Fr.* Hippopotame amphibie]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 379.* — **MEMELİLER**

~ gibi, *dey.* Iriyarı olan ve cinsel gücü yerinde olduğu sezgisini veren, cüsseli, güçlü. [*Ing.* Like a stallion, big; *Fr.* Très grand, membru, comme étalon].

~ herif, *dey.* Iri yarı olan ve cinsel kuvveti fazla olduğu hissini veren *(adam).*

aygırlaşmak, nsz, f. Aygır gibi iriyarı, kuvvetli bir hale gelmek.

aygırlık,-ğı, i. § ❶ Aygır özelliği. § ❷ *mec.* Sertlik, haşinlik. [*Ing.* Unruliness, violence; *Fr.* Caractère fougueux; violence]. § ❸ *(At hk.).* Damızlık özelliğine sahip. [*Ing.* Quality and behavior of a stallion; *Fr.* Qualite d'étalon].

aygıt[a],-tı, i. § ❶ Bir işi yapmaya yarayan âletlerin hepsi, birçok parçalardan meydana gelmiş âlet: *Daktilo makinesi, yazı yazmaya yarayan bir aygıttır. Telefon bir konuşma aygıtıdır.* [*Osm.* Cihaz; *Ing.* Apparatus; *Fr.* Appareil]. § ❷ *biy.* ve *zool.* Canlılarda sindirim, solunum gibi görevlerin yerine getirilmesini sağlayan organların topu: *Sindirim aygıtı, Solunum aygıtı.* [*Osm.* Cihaz; *Ing.* Apparatus; *Fr.* Appareil]. § ❸ *fiz.* ve *kim.* Birkaç âletin uygun bir tarzda eklenmesinden meydana gelen ve belli bazı deneylerin yapılmasına yarayan takım. [*Osm.* Cihaz; *Ing.* Apparatus; *Fr.* Appareil]. ⊙ **aralı basım ~ ı,** *sin.* ◘ **Ara**[1]. ⊙ **ara değmeli basım ~ ı,** *sin.* ◘ **Ara**[1]. ⊙ **Golgi ~ ı,** *biy.* Sitoplazmada toplu veya dağınık halde bulunan, lipoprotein kapsayan ve salgı ile ilgili olan tane, ağ veya sopa biçiminde görülen bir organel; bir hücrede bulunan diktiyozomlara topluca verilen ad. [*Ing.* Golgi apparatus; *Fr.* Appareil de Golgi].

ayı, i. § ❶ *zool.* Ayıgiller *(ursidae)* familyasından, kalın postlu, iri gövdeli, etçil, memeli bir hayvan. Bununla birlikte meyva ve bal da yer. Türkiye'de bulunan en büyük yırtıcı ve değerli av hayvanıdır. Hayvansal ve bitkisel gıdalarla beslenir. Kış uykusuna yatar. [*Osm.* Düb; *Lat. Ursus; Ing.* Bear; *Fr.* Ours]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 381.* — **MEMELİLER III**; *ŞEKİL: 37* — **AYILAR** § ❷ *mec. (insan hk.)* Hoyrat, kaba, bön. § ❸ *astr.* Kuzey gökküresinde iki takımyıldızının adı. Kuzey gök kutbuna yakındır ve Türkiye enleminde her zaman görülebilir: *Büyük ayı ve küçük ayı.* [*Lat. Ursa major* ve *Ursa minor; Ing.* The Great Bear, the little bear]. ⊙ **bambu ~ sı,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından, memeli bir hayvan, Postu beyaz, kulakları ile dört bacağı koyu kahverengidir. Çin'de Seçuan ve Kansu ormanlarında yaşar. Bitkilerle, bambu kök ve tomurcuklarıyle beslenir. [*Lat. Ailuropoda melanoleuca; Ing.* Giant panda; *Fr.* Panda géant]. ☆ *Eşanl.* **büyük panda, papaz David ayısı.** ⊙ **boz ~,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 250, kuyruğu 8 sm. Tüyleri esmer -kahverengidir. Iyi tırmanır ve yüzer. Ard ayakları üzerinde yürür. Eğitim verilebilir. Avrupa ve Kuzey Asya'da sı'; ormanlarda, inlerde yaşar. [*Lat. Ursus arctos; Ing.* Brown bear; *Fr.* Ours brun]. ⊙ **Büyük ~,** *astr.* ◘ **Büyükayı.** ⊙ **çamaşırcı ~,** *zool.* Küçük-ayıgiller *(Procyonidae)* familyasından, Kanada'dan Brezilya'ya kadar Amerika'da yaşayan etçil memeli bir hayvan. Postu kızılımsı gri, kuyruğu beyaz halkalıdır. Yaklaşık olarak 75 sm. uzunluğunda olur. Akarsuların kenarında yaşar. Geceleyin kurbağa, kaplumbağa, yengeç, kemirgenler ve kuşlar gibi çeşitli küçük hayvanları avlar; avlarını yemeden önce, ön ayaklarının yardımıyle akarsuda yıkama âdeti vardır. [*Lat.* Procyon lotor]. ⊙ **deniz ~ sı,** *zool.* ◘ **Deniz.** ⊙ **dudaklı ~,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 175 sm. Kılları uzun ve karadır. Dudaklarını öne doğru uzatabilir. Eğitim verilebilir. Hindistan'da yaşar. [*Lat. Melursus ursinus; Ing.* Cloth bear; *Fr.* Ours à grandes lèvres, ours jongleur, prochille lippu, ours lippu]. ⊙ **Kara ~,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 183 sm. Kılları esmer kahverengidir. Kafası geniştir. Iyi tırmanır. Eti, yağı ve postu için avlanır. Kanada'da yaşar. [*Lat. Ursus americanus; Ing.* Black bear; *Fr.* Ours noir de l'Amérique du Nord]. ⊙ **keseli ~,** *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının Kuskusgiller *(Phalangeridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 50 sm. Tıknaz vücutludur. Uzun, püskül biçiminde kulakları vardır. Kuyruğu körelmiştir. Rengi kırçıldır. Tembeldir. Doğu Avustralya'da ağaçlarda yaşar. [*Lat. Phascolarctus cinereus; Ing.* ve *Fr.* Koala]. ☆ *Eşanl.* **koala.** ⊙ **korkunç ~,** *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 215 sm. Tüyleri kahverengi esmerimsi olup kafası dar ve uzundur. Kuzey Amerika'da yaşar. [*Lat. Ursus horribilis; Ing.* Grizzly bear; *Fr.* Ours gris, ours grizzli]. ⊙

ŞEKİL: 38. — **AYILAR. 1.** Boz ayı. **2.** Grizzli ayısı. **3.** Malaya ayısı. **4.** Kuzey ve Doğu Amerika'nın siyah ayısı. **5.** Hindistan ve Seylan'da yaşayan büyük dudaklı ayı. **6.** Beyaz ayı. **7.** Japon ayısı.

köprüyü geçinceye kadar ~ ya dayı demek, *at.* Bir iş yapılıncaya, sonuç alınıncaya kadar, düşmana bile dost gibi davranmak. [*Ing.* To call the bear «uncle» to have crossed the bridge]. ◉ **kutup ~ sı**, *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 260, kuyruğu 10 sm. Rengi beyazdır. İyi yüzer. Eti yenir, postu kullanılır. Ayıların en aptalıdır. [*Lat. Ursus maritimus; Ing.* Polar bear; *Fr.* Ours maritimes, ours blanc]. ◉ **Malaya ~ sı**, *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 140 sm. Tüyleri kısa, parlak ve kara olup göğsünde beyaz nal biçiminde bir süsü vardır. Malaya'da yaşar. [*Lat. Ursus malayanus; Ing.* Malayan sun bear; *Fr.* Ours malais]. ◉ **Suriye ~ sı**, *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Boz ayının bir ırkı olarak kabul edilir. Suriye'de yaşar. [*Lat. Ursus arctos syracus; Ing.* Brown bear; *Fr.* Ours brun]. ◉ **Tibet ~ sı**, *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Ayıgiller *(Ursidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 125 sm. Tüyleri kara olup göğsünde beyaz ve Y şeklinde bir süsü vardır. Kuzey ve Orta Asya'da yaşar. [*Lat. Ursus thibetanus; Ing.* Asiatic black bear; *Fr.* Ours à collier]. ◉ **~ nın kırk türküsü var, kırkı da ahlat üstüne**, *dey.* Bir kimsenin hep aynı şeyi veya öyküyü anlatması karşısında söylenir. [*Ing.* The bear knows forthy stories, they are all about wild pears *(used insultingly for a person who keeps harping on one subject)*]. ◉ **~ ya kaval çalmak (dinletmek)**, *dey.* Anlayışsız kimseye bir şey anlatmaya çalışmak. [*Ing.* To try in vain to explain something to a blockhead; *Fr.* Tâcher d'expliquer à quelqu'un une chose qu'il incapable de comprendre]. **~ yı vurmadan postunu satmak**, *dey.* Henüz elde geçmemiş bir şey üzerine hesap kurmak. [*Ing.* To count one's chickens before they are hatched].

~ bacağı, *den.* Yan yelkenlerden birinin uskutasını sancaktan, diğerininkini iskeleden kullanarak pupa rüzgârıyle seyretmek.

~ bacağı yelken açmak, *dey.* İki direkli yelkenlilerde rüzgârı tam geriden -pupadan veya geriye yakın olarak seyir ederken yelkenleri iyice şişirmek ve birbirlerini kapamalarını önlemek için birinin iskotalarını sancak, ötekininkileri ise iskele bordadan kullanmak.

~ balığı, *zool.* ◘ **Fok.**

~ balığıgiller, *zool.* ◘ **Fokgiller .**

~ boğan, *dey.* Dev gibi, iriyarı ve kaba adam [*Ing.* Great big fellow, giant; *Fr.* Ours marin, veau marin, otarie «*Phoca vitulina*».

~ fındığı, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Styracaceae* familyasından, Akdeniz ülkelerinde ve Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da, dere kenarlarında yetişen, 2-5 m. yüksekliğinde bir ağaççık. Çiçekleri beyazdır. Yapraklarının alt yüzü tüylü ve beyazdır. Meyva drupa olup sabit yağ bakımından zengin olan ve stirasit adlı bir heksoz kapsayan bir tohum taşır. [*Lat. Styrax officinale; Fr.* Styrax officinale]. ☆ *Eşanl.*, **tespih ağacı.**

~ gibi, *dey.* İriyarı, cüsseli, kaba ve anlayışsız *(kimse)* [*Ing.* Bearish, like a bear, *mec.* Huge, clumsy; *Fr.* Très grand, membru].

~ gülü, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğüngiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından Akdeniz bölgesinde yetişen bir şakayık türü. Süs bitkisidir. [*Lat. Peeonia corollina; Ing.* Garden peony].

~ kelebeğigiller, *zool.* Böcekler *(insecta)* sınıfının Pul.kanatlılar *(Lepidoptera)* takımından bir familya. Çoğunluk geceleri uçan, geniş kanatlı, vücudu ve kanatları canlı leke ve şeritlerle süslü, orta büyüklükte toplu halde yaşayan kelebekler. Tırtıllarının uzun kılları vardır. [*Lat. Arctiidae; Ing.* Tiger moths].

~ kulağı, *bot.* İkiçenekliler*(Dicotyledoneae)* sınıfının Çuhaçiçeğigiller *(Primulaceae)* familyasından, yaprakları rozet biçiminde, tüylü, kuvvetli kokulu, 1 m. boyunda, çok yıllık otsu bir süs bitkisi. Yaprağı mide ve memeli basur ağrılarında, kaşıntılar ve mayasıllar için kullanılır. [*Lat. Primula auriculata; Ing.* Auricula, Bear's ear; *Fr.* Auricule, oreille d'ours].

~ oğlu ayı, *dey.* İriyarı, kaba, anlayışsız adam.

~ oynatmak, Tef çalarak ayının oynamasını sağlamak.

~ oyunu, Anadolu kent, kasaba ve köylerinde bugün de yapılmakta olan bir gösteri.

~ pençesi, *bot.* İki-çeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kengerotugiller *(Acanthaceae)* familyasından, çiçekdurumları erdişi, düzensiz, kalın yuvaksı ve dikenli, meyvası kapsül biçiminde olan, kayalık ve serin yerlerde yetişen, yüksek otsu bir süs bitkisi. Büyük, düzensiz parçalı ve karşılıklı olan yapraklarını tıpta yumuşatıcı olarak kullanılır. Türkiye'de Güney Anadolu bölgesinde **Dikenli ayı pençesi** *(A. spinosus)*, **Suriye ayı pençesi** *(A. syriacus)* ve **tüylü ayı pençesi** *(A. hirsutus)* adlı türleri yetişmektedir. [*Osm.* Keff-üddüb, şûket-ül-yehûd; *Lat. Acanthus; Ing.* Bear's breech, brank ursine; *Fr.* Acanthe].

~ tabanı, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Yılanyastığıgiller *(Araceae)* familyasından, Amerika'nın tropik bölgelerinde yetişen, on beş türü olan, yaprakları geniş ayalı, delikli ve derin parçalı, çiçekleri etlimsi çiçek durumunda, tırmanıcı otsu bir bitki. *Monstera deliciosa* gibi bazı türlerinin meyva çeperi yenebilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Monstera].

~ üzümü, *bot.* ◘ **Üzüm.**

~ yavrusu (boku) ile oynamak ,*dey.* Kuvvetli olup gücünü küçük birinde denemek, küçük biriyle el şakası yapmak.

~ yürüyüşü, *cimn.* Gergin kol ve bacaklarla dört ayak yürüme.

Ayı, öz.i. *astr.* Kuzey yarım gökküresinde iki takımyıldızın adı; Kuzey gök kutbuna yakındır ve Türkiye enleminde her zaman görülebilir. *Büyükayı ve Küçükayı.* [*Lat. Ursa major* ve *Ursa minor*]. ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

ayıcı, i. § ❶ Ayı oynatıp para kazanmayı meslek edinmiş kimse. [*Ing.* Bear-leader; *Fr.* Montreur d'ours]. § ❷ s. *mec.* Sert, kaba *(kimse)*. [*Ing.* Rough fellow; *Fr.* Brute].

ayıgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan *(Mammalia)* sınıfının, Etçiller *(Carnivora)* takımının, Köpeğimsiler *(Arctoidea)* üst familyasının bir familyası. Büyük ve tıknaz yapılı olup, tüylüdürler. Beş parmaklıdırlar ve tabanlarına basarak yürürler. Kuyrukları körelmiştir. Ağaçlara tırmanırlar. Hantal görünmelerine karşın kolay hareket ederler. Omnivordurlar. **Kara ayı** *(Ursus americanus)*, **boz ayı** *(U. arctos)*, **Suriye ayısı** *(U. arctos syriacus)*, **korkunç ayı** *(U. horribilis)*, **Malaya ayısı** *(U. malayanus)*, **kutup ayısı** *(U. maritimus)*, **Tibet ayısı** *(U. thibetanus)*, **dudaklı ayı** *(Melursus ursinus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Ursidae; Ing.* Bears; *Fr.* Ursidés].

ayık,-ğı, s. < *aymak* < *adık.* § ❶ Sarhoş olmayan. § ❷ Sarhoşluğu geçmiş, ayılmış, suuruna hâkim. [*Ing.* Sober, conscious; *Fr.* Dessoulé, dégrisé]. § ❸ *mec.* Uyanık, anlayışlı.

☆ *Yak. anl.* **aklı başında, düşünebilen, huşyar.**

☆ *Karş.* **sarhoş, kendinden geçkin.**

~ kafa ile, *dey.* Sarhoş olmadan.

ayıklama, i. § ❶ Temizleme, atılması gereken ve gerekli olmayan unsurları çıkarıp atma; ayıklamak eylemi: *pirinç ayıklama* [*Ing.* Cleaning, sorting; *Fr.* Triage, épluchage]. § ❷ *bağc.* Bağ kütüklerinin üstünde çıkan, ağacın büyümesine veya oluşumuna hiç bir faydası olmayan yararsız filizleri kesip atmak. § ❸ *bahç.* Bir bahçede, çift çiçek verecek bitkileri alıkoyarak basit çiçek verecek bitkileri, çiçek açmadan önce söküp atma. § ❹ *istat.* Ayırıcı özelliklerine veya özelliklerin şiddetlerine göre istatistik birimlerini sınıflara ayırma ve her sınıfın birimlerini sayma işlemi. § ❺ Karışık bir şeyin arasından işe yarayacakları seçme. [*Osm.* Istıfa; *Ing.* Selection; *Fr.* Sélection]. § ❻ *fels.* Değerlinin sürüp, değersizin yok olması. Bazı bireylere veya gruplara yaşamak hakkı tanırken bir takım birey ve grupları bu haklardan yoksun kılmayı amaç edinen tabiî veya sun'î işlem. [*Osm. Istıfa*]. ☆ *Eşanl.* **seleksiyon.** ◉ **taş ~sı**, *trm.* Tarladaki taşlarını araç ve âletlere zarar vermemesi için tırmıkla toplanması; tohumlarda *(tahıl ve öbürleri)* veya köklerde *(pancar)* bulunan taşların ayıklanması.

ayıklamak(-i), f. § ❶ Bir şeyin yararsız veya gereksiz olan parçalarını veya tanelerini ayırıp çıkartmak; *Sebze ayıklamak.* [*Ing.* To select, to sort; *Fr.* Éplucher, trier]. § ❷ Temizlemek. [*Ing.* To clean; *Fr.* Curer, nettoyer]. § ❸ Ayırmak. [*Ing.* To separate; *Fr.* Séparer]. § ❹ Seçmek. [*Ing.* To select, choose; *Fr.* Choisir]. ◉ **ayıkla pirinci taşını**, *dey.* Bir işin içinden çıkılmaz hale gelindiğini anlatmak için kullanılır. [*Ing.* The situation has become helplessly confused; *Fr.* Se did pour exprimer qu'on est tombé dans un grand embarres et qu'il sera difficile de s'en tirer].

ayıklanma, i. § ❶ Gereksiz veya yararsız unsurlardan kurtulma, seçilme, temizlenme. [*Osm.* Istıfa; *Ing.* Selection; *Fr.* Selection]. § ❷ *biy.* Tabiî şartlara en iyi uyabilen bireylerin üreyip kalması, zayıf bireylerin yokolması. [*Ing.* Selection; *Fr.* Sélection naturelle].

ayıklatmak, f. Ayıklama işini başkasına yaptırmak. [*Ing.* To make separate (sort), to let be cleaned, selected (scrutinised)].

ayıklık,-ğı, i. Sarhoşluk veya bayılmış olmaktan kurulmuş kimsenin hali, aklı başında olması. [*Ing.* Soberness, recovery from intoxication (fainting), consciousness, selfpossession; *Fr.* Degrisement, désenivrement].

ayıkmak, nsz. *h.d.* Ayılmak, uyanmak, aklı başına gelmek.

ayılanmak, nsz. f. Gitgide daha kaba ve hoyrat olmak, ayılaşmak.

ayılık,-ğı, i. § ❶ *mec.* Kabalık. § ❷ Ayı gibi olma.

ayılma, i. İçki sarhoşluğundan veya bayılmadan sonra kendine gelme. [*Ing.* Recovery (from intoxication or fainting) becoming conscious (again), sobering, getting sober].

ayılmak, nsz. f. < *adırmak*, § ❶ Baygınlıktan kurtulmak, kendine gelmek, [*Ing.* To recover, relieve oneself, to become conscious; *Fr.* Se dégriser, se désevenir, se dessouler]. § ❷ Sarhoşluktan kurtulmak. [*Ing.* To recover from drunkeness; *Fr.* Revenir de l'évanouissement]. § ❸ Uykudan uyanmak. [*Ing.* To wake up; *Fr.* Reveiller]. § ❹ *mec.* Aklı başına gelip, gerçeği görmek. [*Ing.* To pull oneself together, to come to one's senses; *Fr.* Reprendre ses esprits, revenir à soi]. ◉ **ayılıp bayılmak**, *dey.* § ❶ Baygınlıklar geçirmek, krize girmek. § ❷ Histeri krizleri geçirmek, birini aşırı derecede sevmek.

ayıltmak(-i), f. Ayılmasını sağlamak. [*Ing.* To sober, to make sober, to render sensible or conscious (again); *Fr.* Dégruser, désenivrer, faire revenir à soi, faire remettre d'un évanouissement].

ayınka, i. *Erm. ayinga, arg.* § ❶ Kıyılmış tütün. § ❷ Tütün kaçakçılığı. [*Ing.* Smuggling of tobacco].

ayınkacı, i. *arg.* Tütün kaçakçısı. [*Ing.* (Tobacco) smuggler, moonshiner].

ayıp,-bı, i. *Osm.* < *Ar. ayb.* § ❶ Utanılacak şey *(hal veya davranış)*, Utanmayı gerektiren bir eksiklik, kusur. [*Ing.* Shame; *Fr.* Honte]. § ❷ Suç, şeref ve haysiyete aykırı davranış. [*Ing.* Guilt, offence, blame; *Fr.* Faute, délit, péché]. § ❸ *huk.* Bir malın sakatlık gibi maddî, başkasına ait olmak gibi hukukî bir sebeple değerini veya maldan beklenen faydayı gideren veya önemli bir surette azaltan hal. [*Ing.* Fault, defect; *Fr.* Défaut]. § ❹ s. Nezaket ve terbiye dışı. [*Ing.* Shameless, Impolite, unmannerly; *Fr.* Impoli]. § ❺ Uygunsuz, fena, kötü. [*Ing.* Perverse, indecent, improper; *Fr.* Indécent,-e, malséant, -e]. § ❻ Utanç verici, müstehcen: *Ayıp söz* [*Ing.* Shameful; *Fr.* Honteux,-euse]. § ❼ *ünl.* «Bundan utanmalısın, yaptığın kötü bir şeydir» anlamında azarlama olarak kullanılır. ◉ **~ a karşı tekeffül**, *huk.* Satanın alıcıya karşı, satılanda var olduğu kabul veya vaat edilen özelliklerin varlığını, maddî ve-

ya hukukî bir sebeple değerini önemli bir surette azaltacak ayıptan salim bulunduğuna dair sorumluluğu. [*Fr.* Garantie en raison des défants de la cause]. ◉ **ayıbını örtmek**, *dey.* Kusurunu gizlemeye çalışmak. [*Ing.* To serve to cover one's defect, to fill one's gap]. ◉ **ayıbını yüzüne vurmak**, *dey.* Birinin kusurunu açıkça yüzüne karşı söylemek. [*Ing.* To tell someone's fault to his face]. ◉ **ayıptır söylemesi** *(söylemesi ayıp)*, *dey.* «Bunu burada söylemek uygun değil» veya «öğünmek gibi olmasın ama» anlamlarında. ◉ **ne ~ (ne ayıp, ne ayıp)**, *dey.* «Çok kötü, utanılacak,» ayıp şey anlamında.

~ **aramak**, *dey.* Kusur bulmaya çalışmak. [*Ing.* To keep finding faults].

~ **davası**, *huk.* Alıcının, satıcı aleyhine malın ayıplı olması sebebiyle açtığı dava. [*Ing.* Action of warranty regarding defects of property sold, action for breach of warranty of essential qualities; *Fr.* Action rédhibitoire, action en diminution].

~ **düşmek** *(kaçmak, olmak)*, *dey.* Hoş karşılanmamak, uygun olmamak.

~ **etmek** *(yapmak)*, *dey.* Yakışıksız *(uygunsuz)* bir davranışta bulunmak. [*Fr.* Faire un défaut].

~ **sallamak**, *arg.* Ayıp etmek, yolsuz *(uygunsuz)* bir harekette bulunmak: *(Gazino veya kahve gibi yerlerde para vermek gerektiği zaman birbirlerine ikram etmek üzere iki şoför arasında kullanılır): Abi ayıp sallıyorsun, masanın şerefi bizimdir.*

~ **saymak**, *dey.* Kusur olarak kabul etmek.

~ **şey**, *dey.* «Çok ayıp, uygun değil» anlamında.

~ **yerler**, *dey.* Vücutta her zaman örtülü tutulması gereken *(mahrem)* yerler.

☆ *Eşanl.* **edep yerleri.**

ayıp ayıp, z. Utanılacak bir tavırda, müstehcen bir şekilde: *Ayıp ayıp konuşma.*

ayıplamak(-ı), f. § ❶ Bir söz, durum veya davranışın yakışıksız, kusurlu, çirkin olduğunu herhangi bir şekilde ifade etmek, bildirmek. [*Osm.* Tayip etmek; *Ing.* To find fault with, censure; *Fr.* Trouver honteux]. § ❷ Suçlamak, kusurlu bulmak. [*Osm.* Itham etmek; *ing.* To blame, to lay blame on, accuse; *Fr.* Accuser]. § ❸ Beğenmemek, kınamak. [*Osm.* Takbih etmek; *Ing.* To disapprove, to reproach, to criticise; *Fr.* Blâmer, reprocher, critiquer].

☆ *Yak. anl.* **kakımak, yermek, kötülemek, zemmetmek, çekiştirmek, muaheze etmek, tenkid etmek.**

ayıplanmak, nsz. f. Ayıplamak işine konu olmak [*Ing.* To be censurable; *Fr.* Être blâmé, être reprouvé].

ayıplayıcı, s. Kusur bulucu.

ayıplı, s. Kusuru, ayıbı olan. [*Ing.* Faulty, reproachable; *Fr.* Défectueux, imparfait].

ayıpsız, s. Ayıbı, kusuru olmayan: *Ayıpsız dost olmaz.* [*Ing.* Blameless, reproachless, decent, entire, innocent; *Fr.* Sans défaut, sans vice].

~ **yâr arayan yârsız kalır**, *at.* Herkesin kusuru vardır, kusursuz insan arayan hiç bir zaman dost bulamaz. [*Ing.* He who wishes to find a faultless friend remains friendless].

ayıraç*,-cı, i. *kim.* Cisimlerin niteliklerini belirtmek için kullanılan maddelerin genel adı. [*Osm.* Miyar; *Ing.* Reagent; *Fr.* Réactif,-ive].

☆ *Eşanl.* **belirteç.**

ayıran*, s. *fiz.* § ❶ Bileşik ışığı yalın elemanlarına ayırma özelliği olan *(cisim)*. [*Osm.* Intişarî; *Ing.* Dispersive; *Fr.* Dispersif,-ive]. § ❷ *mat.* ◘ ayırdedici.

ayırdedici, s. Bir niteliği meydana getiren özelliği bulan. [*Osm.* Kasıma; *Ing.* ve *Fr.* Discriminant].

~ **özellik**, *dilb.* Fonolojide bir oluşturucuyu tamamen öbürlerinden ayırdetmeye yarayan özellik.

ayırd.edilir, b.s. Fark olunur, görülebilir, seçilebilir. [*Osm.* Kabil-i temyiz; *Ing.* Discernible, visible; *Fr.* Discernable].

ayırd.edilmek(-den), b.f. Ayırdetmek işine konu olmak. [*Ing.* To be distinguished, to differ from].

ayırdedilmez, s. Kendisiyle aynı türden olan, başka bir şeyden ayrılamayan, tefrik edilemeyen. [*Osm.* Gayri kabil-i temyiz; *Ing.* indiscernible, invisible; *Fr.* Indiscernable]. ◉ ~ **ler ilkesi**, *fels.* Leibniz'in ortaya koyduğu ilke: «Ferdî sayılabilecek iki şey birbirinin tam benzeri olamaz. Aralarında sayıca farklılığın dışında da bir farklılık olmak gerekir. Bu farklılık dahilî, mutlak nitelikle ilgilidir.

ayırd.etmek(-ı,-den), b.f. Ayıklamak, seçmek. [*Osm.* Tefrik, temyiz etmek; *Ing.* To distinguish, to discern; *Fr.* Discerner].

ayırga, i. Birbirine kötülük etmeye kadar varan, sürekli ve temel anlaşmazlık. [*Osm.* Nifak, tefrika; *Ing.* Enmity].

☆ *Yak. anl.* **nifaka, şikak.**

ayırıcı, i. ve s. § ❶ Ayırma *(bölme, seçme, farklılaştırma)* işlemini yapan *(şey)*: **Renk ayırıcı cihaz.** [*Ing.* Separator; *Fr.* Separateur]. § ❷ *tip.* Dişlerin arayüz çürüklerini ortaya çıkarmak veya onlara dolgu yapmak için eskiden dişleri ayırmakta kullanılan âletlere verilen ad: § ❶ *elek.* Akümülatör plâkaları arasına yerleştirilmiş, yalıtkan, delikli ince levha. § ❸ *mad. oc.* Ocakta, özellikle ocak ağzında, madenin işe yarayan ve yaramayan kısımlarını elle ayıran işçi. § ❺ *mek.* Oyma presi cihazlarına eklenmiş mekanik organ; İstampa işlemi sonucu ortaya çıkan hurdanın, yükselirken, matkaba ve istampa âleti kalıbına yapışmasını önler ve kalıp içindeki ezilerek biçimlendirilmiş parçanın çıkarılmasını sağlar. § ❻ *min.* Değirmenden gelen iri parçacıkları su içinde ayırarak tekrar öğütülmek üzere değirmene yollayan âlet. [*Ing.* Classifier; *Fr.* Classificateur]. ☆ *Eşanl.* **klasifikatör, cevher ayırıcı.** § ❼ *(petrol)* Petrol yatağındaki gaz, yağ ve suyun ayrılmasını sağlamak için kuyu çıkışına yerleştirilmiş silindir biçimindeki toplanma kabının deliği. § ❽ Bir sıvı ve buhar karışımından gazların ayrılması için kullanılan basınçlı kap. § ❾ Birbirine karışmış halde bulunan elementlerin, kullanılmak veya işe yaramayan kısımları atılmak üzere ayrılmasını sağlamak için, bir tertibata eklenmiş âlet. § ❿ *fiz.* Deneme alanlarından yüzey akışın belli bir kısmının devamlı olarak ayrılmasını ve çevrilmesini sağlayan bir düzen. § ⓫ Bazı şeyleri ayırmaya yarayan âlet. ◉ **sıvı ~**, Aşırı ısıtılmış halde çalışan bir soğutma tesisatında, gazlar buharlaşırken meydana gelen su damlacıklarını kompresör tarafından emilirken buhar kazanına geri gönderen âlet. ◉ **su ve buhar ~sı**, *fiz.* Buhar ve su arasındaki fizik farklardan *(yoğunluk v.b.)* yararlanarak buhar içinde bulunan su damlacıklarını yok etmeye yarayan düzenek. ◉ **yağ ~**, Bir soğutma tesisatında, akışkanın sürüklediği yağı tutmak için kondansör ve kompresör arasına konan cihaz.

~ **anahtar**, *elek.* Bir iletkenin devamlılığını kesen ve onu diğer iletkenlerden ayıran bir emniyet âleti. [*Ing.* Selector; separator; *Fr.* Sélecteur, séparateur].

~ **değer**, *san.* İki sanat eserindeki sanat değerinin yükseklik farkı ve bunu vücuda getiren sanat nitelikleri. [*Ing.* Distinctive quality; *Fr.* Qualité distinctive].

~ **benzin**, *döş.* ◘ Benzin.

~ **devre**, *telekom.* Uzun mesafeli Van Ryselberghe telefon sisteminde, telefon konuşmaları sırasında telgraf akımlarını duyulmaz hale getiren âlet. [*Ing.* Selector circuit].

~ **ışık**, otom. Mavi ve mor ışınımları mevcut olmayan ve sisli ve yağmurlu havalarda daha iyi bir görüş imkânı sağlayan sarı ışık.

~ **işaret**, *dilb.* Eklendiği harfin telâffuzunu değiştiren işaret.

~ **kaması**, *ağ. iş.* Daire testere makinesinde kesilen ağacın testereyi sıkıştırmasını önleyen koruyucu.

~ **makine**, *mad. oc.* Ayırma işini mekanik olarak yapan cihaz: *Magnetik ayırıcı.*

☆ *Eşanl.* **triyajcı.**

~ **nitelik veya karakter**, Bir şeyi diğerinden ayıran ve ona bir özellik veren karakter ve kişilik. [*Ing.* Distinctive character; *Fr.* Caractère distinctif].

~ **sıvı**, Aşırı ısıtılmış halde çalışan bir soğutma tesisatında, gazlar buharlaşırken meydana gelen su damlacıklarını ayıran ve bunları, kuru buharlar kompresör tarafından emilirken buhar kazanına geri gönderen âlet.

~ **sistem**, *bayınd.* Sıvı halindeki dışkı maddelerini katılarından ayırmak için uygulanan boşaltma işlemi.

ayırım*, **ayrım***, i. § ❶ Ayırmak işi, birbirine karıştırmama eylemi. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* Separation, discrimination; *Fr.* Séparation, distinction]. § ❷ Kişiler ve nesneler arasında karışmayı önleyen işaret. [*Osm.* Fark; *Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ❸ Yazılardan bölümlerin ayrıldığı parçalardan her biri. [*Osm.* Fasıl; *Ing.* Chapter; *Fr.* Chapitre]. § ❹ *fels.* Farklı oluş. § ❺ *istat.* İki karşıt veri arasındaki fark. § ❻ *mant.* Bir türü, aynı cinsten başka türlerinden ayıran karakter. (cinsleri ayırana *yakın ayırım*, türleri ayırana *uzak ayırım* denir). § ❼ *sin.* Bir bütünü meydana getiren planların tümü. ☆ *Eşanl.* **sekans.** ◉ **akıl ~ ı, gerçek ~, modal ~**, *mant.* Skolastiğin yaptığı ve Descartes'in yeniden ele aldığı bir sınıflamadır; (a) **Gerçek ~**, İki tür arasındaki ayrımdır (b) **modal ~**, Bir görünüşle *(modus)* bir tür veya aynı türün iki görünüşü arasındaki ayırımdır. (c) **akıl ~ ı**, Ancak düşünceyle yapılır. ◉ **özgül ~**, *mant.* Bir türü aynı cinsin bütün öbür türlerinden ayıran, öze ilişkin ve özel nitelik. ◉ **ırk ~ ı**, *dey.* Aynı ülke içinde, aynı kökten, ırktan veya dinden olan kişileri birbirinden ayrı tutma.

~ **yapma**, *dey.* Fark gözetme, eşit muamele yapmama. [*Ing.* Discrimination; *Fr.* Distinction].

~ **yöntemi**, *mant.* Stuart Mill'in sisteminde bir olayın sebebini bulmak için uygulanan yöntemlerden biri.

ayırımlaşma, ayrımlaşma, i. § ❶ Birbirinden ayrı olarak gelişme. [*Ing.* Differentiation; *Fr.* Différentiation] § ❷ *fels.* Herbert Spencer'in sisteminde, homojenden *(türdeşten)* heterojene *(ayrı cinsten olana)* geçiş; Bu bir gelişme kanunudur.

ayırımlı, ayrımlı, s. Ayrımı olan, bölümlü. [*Osm.* Mütefavit, farklı; *Ing.* Different; *Fr.* Différent,-ente].

ayırma, i. § ❶ Ayırmak işlemi; uzaklaştırma, bölme, niteliğini seçme. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* Separation; *Fr.* Séparation]. § ❷ *elek.* Elektrikli bir âleti besleme devresinden çekme. § ❸ *mek.* Kavrantı'ya karşıt bir etkiyi doğuran mekanizma. § ❹ *mant.* Beş tümel kavramdan bir olup, tanımı kurmaya yarar. *(Cins, tür, ayırım, araz, hassa)*. [*Osm.* Fark]. § ❺ *Modern mant.* ve *mat.* Mantık çebirdeki ve iki P ve Q önermesine ait sınıflar hesabında, «veya» bileşim olarak bulındığında «P ve Q» önermesinin değeri. *(Ayırma V: PVQ sembolü ile gösterilir)*. § ❻ *fels.* Varlık derecelerini ayırmaya yarayan karakter. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ❼ *nükl.* Bir atom çekirdeği üzerine gelen bir dötonun sebep olduğu özel tepkime. ☆ *Eşanl.* **striping.** § ❽ *psik.* Bir çeşit iş savunma mekanizması; ◉ **kişi ayırma yoluyle**, Bir tasarımı, bir eylemi veya bir güdü'yü *(motivation)*, taşıdıkları duygusal yükten ayırır ve çağrışım bağlantılarını koparır. § ❾ *post.* Posta maddelerinin, gidecekleri yerlere veya dağıtılacakları semt veya sokaklara göre ayrılması. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* Sorting; *Fr.* Tri]. ☆ *Eşanl.* **triyaj.** ◉ **ingiliz usulû ~**, *demir.* Bir lokomotif tarafından çekilen ve ondan hız alarak ayrı bir hat üstünde yoluna devam eden bir vagonun yaptığı manevra. ☆ *Eşanl.* **triyaj, ingiliz usulü manevra.** ◉ **ışığı ~**, *opt.* Bir optik âletin, birbirine yakın iki noktayı net olarak gösterme özelliği.

~ **istasyonu**, *demir.* Yük vagonlarının gidiş yönlerine göre ayrıldığı önemli bir çatal noktasının yakınında kurulmuş ara istasyonuna gelen hatların tümü.

ayırmacılık*,-ğı, i. *fels.* Irklar arasında öz farkı görmeden ve bazı ırklara aşağı gözü ile bakmadan ibaret görüş. *(Tipik örneği: Amerika'da zencilere karşı takınılan tavırdır)*. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* ve *Fr.* Discrimination].

☆ *Eşanl.* **antisemitizm.**

ayırmaç,-cı, i. Bir şeyi benzerlerinden ayırdetmeye yarayan hal veya eleman *(öğe)* [*Osm.*

Farika; *Ing.* Characteristics; *Fr.* Caracteristique].

☆ *Eşanl.* **ayırıcı nitelik.**

ayırmak(-i,-den), f. § ❶ Toplu bulunan bir a radaki şeyleri *(varlıkları ve eşyayı)* birbirinden uzaklaştırmak: *Yavruları anadan ayırmak. Eti kemikten, kuzuyu ovadan ayırmak.* [*Osm.* Tecrit etmek; *Ing.* To Separate segregate, isolate; *Fr.* Séparer, isoler]. § ❷ (-i,-e) Nitelikleri seçmek, ayırım yapmak: *Akı karadan ayırmak, İnsanı hayvanlardan ayıran zekâdır. Renkleri ayırmak.* [*Osm.* Tefrik etmek; *Ing.* Distinguish; *Fr.* Distinguer, discerner]. § ❸ Birleşik olanı bölmek: *Karpuzu ortadan ayırmak. Odayı üçe ayırmak.* [*Osm.* Taksim etmek; *Ing.* To divide; *Fr.* Diviser, partager]. § ❹ Bütünü parçadan yoksun bırakmak: *Başı bedenden ayırmak.* [*Ing.* To cut off, disconnect; *Fr.* Disjoindre]. § ❺ Arasında bulunmak: *Fransa ile İngiltere'yi Manş denizi ayırır.* [*Ing.* Divide; *Fr.* Diviser] § ❻ Dövüşmeye engel olmak, araya girmek: *Kavgacıları ayırayım derken bir yumruk yedim.* [*Ing.* To intervene; *Fr.* Intervenir]. § ❼ Ayrı tutmak, fark gözetmek: *Onu evlâdımdan ayırmadım.* [*Osm.* Tefrik etmek; *Ing.* To make a distinction; *Fr.* Faire la distinction]. § ❽ Bir kenara koymak, saklamak, muhafaza etmek: *Akşama biraz çorba ayırdım, O parayı ihtiyarlığım için ayırmıştım, Hisse ayırmak.* [*Osm.* Hıfzetmek, mahfuz tutmak; *Ing.* To put aside, reserve; *Fr.* Mettre à part, mettre de côté, réserver]. § ❾ Bir şeyi öbüründen ayrı olarak düzenlemek: *Saç ayırmak.* § ❿ Açmak: *Iki bacağını ayırarak oturdu.* [*Ing.* To open; *Fr.* Ouvrir]. § ⓫ Ara bozmak: *Nihayet ikisini birbirinden (kadını kocasından)* ayırdı. [*Ing.* To part, separate; *Fr.* Détacher, décoller]. § ⓬ Emrine vermek: *Size iki oda ayırdım.* [*Osm.* Tahsis etmek; *Ing.* To appropriate; *Fr.* Assigner, déterminer]. § ⓭ *(Bir çok şeyler arasından bir şeyi)* seçmek: *Gide gele çürük elmayı seçtiler.* [*Osm.* Intihap etmek; *Ing.* To select; *Fr.* Choisir, trier]. § ⓮ *elek.* Bir bağlantıyı kaldırmak, kesmek; § ⓯ *mat.* (a) Kirişini meydana getirmek; (b) Kenarları veya uçları arasında bulundurmak; (c) Kesirli bir ifadeyi çarpanlarına ayırmak. ◉ **bacağını ~,** *dey.* Iki bacağını birbirinden ayırmak, koparmak *(tehdit anlamında).* ◉ **gözünü ayırmamak,** *dey.* Israrla, dikkatle bir yere bakmak. ◉ **gözünün önünden ayırmamak,** *dey.* Daima yanında bulundurmak, dikkat ve itina ile davranmak. ◉ **ortadan ~,** *dey.* Saçı alnın tam ortasından ikiye bölerek taramak. ◉ **yandan ~,** *dey.* Saçı sağ veya sol kaşın hizasından bölerek ayırmak. ◉ **iki davayı ~,** *huk.* Her biri ayrı bir usulle görülsün diye iki davayı ayrı ayrı ele almak.

ayırt*, i. < *ayırmak.* § ❶ Bir şeyin niteliğini meydana getiren özellik. [*Osm.* Vasıf; *Ing.* Quality; *Fr.* Qualité]. § ❷ *res.* Bir şeyin diğer bir şeyden ayrılması. [*Osm.* Farika, fark; *Ing.* ve *Fr.* Distinction]. § ❸ Birbirinden ayırma. [*Osm.* Tefrik, temyiz; *Ing.* Discrimination; *Fr.* Séparation, distinction].

☆ *Yak. anl.* **ayrım.**

~ etmek, *dey.* Iki şeyi birbirinden ayırmak ve farkını görebilmek. [*Osm.* Tefrik etmek; *Ing.* To discriminate, to tell one from the other; *Fr.* Distinguer].

~ hattı, *res.* Bitişen iki yüzey arasındaki ayırıcı hat. [*Osm.* Fâsıla; *Fr.* Ligne méplate].

ayırtı, i. < *ayırmak.* § ❶ Aynı cinsten olan şeyler arasındaki ince fark. [*Osm.* Tefavüt; *Ing.* Shade, nuance; *Fr.* Nuance]. § ❷ *müz.* (a) Tetrakort'u, melodinin her üç tarzına göre bölerken yapılabilecek değişiklikleri belirtmek için Yunanlıların kullandığı genel terim; (b) Seslerin kuvvetli veya hafif duyurulmasıyla ilgili derecelerin her biri. § ❸ *tiy.* Konuşmalarda ana düşünceyi tamamlayan cümle.

☆ *Eşanl.* **nüans, ayrım.**

ayırtlamak(-i), f. ◘ **Ayıklamak.**

ayırtmak(-e,-i,-den), f. Ayırmak işini yaptırmak [*Ing.* To let separate or sort, to let choose or select, to make reserve or keep (back).

ayırtman, s. § ❶ Ayırt edici, seçen, ayıran. [*Osm.* Mümeyyiz; *Ing.* Distinguishing, distinctive; discriminating; *Fr.* Distinctif,-ive] § ❷ i. Br dairede yazıcıların yazdıkları yazıları düzelten kâtip. [*Ing.* Examining clerk, chief clerk; *Fr.* Chef d'un bureau]. § ❸ Sınavda bulunup öğrencinin bilgisini yoklayan kimse. [*Ing.* Examining official; *Fr.* Examinateur].

ayıt,-dı, i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Mineçiçeğigiller *(Verbenaceae)* familyasından, Akdeniz bölgesinde ve Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da yetişen, Haziran-Temmuz aylarında mor renkli çiçekler açan,1-3 m. yüksekliğinde bir ağaççık. Dalları ve yaprakları uçucu ve sabit yağ, *sineol, tanen,* şekerler, *viteksin* ve *viteksinin* adlı kristalize maddeler ve *agnosit* adlı bir glikozit taşır. Meyvaları uçucu ve sabit yağ, acı madde *agnosit* ve alkaloitler taşıdığından yatıştırıcı, idrar söktürücü, sancı giderici, âdet düzenleyici ve süt salgısını arttırıcı olarak kullanılır. [*Lat. Vitex agnus-castus; Ing.* Agnus Castus; *Fr.* Gattilier agneau-chaste, petit poivre].

☆ *Eşanl.* **aydağacı.**

ayıtmak(-i), f. < *aymak. h.d.* Söylemek, demek. [*Ing.* To mention, to refer (to); *Fr.* Dire].

☆ *Eşanl.* **eyitmek .**

ayin /äyin/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *sosy.* Din töreni. Insanı sosyalleştiren, toplumun bütün kurumlarına sokan ve bütün değerleri benimseten ayinler başlıca dört gruptan ibarettir: (a) **Geçiş ayini;** (a) **Giriş ayini;** (c) **Birleşme ayini:** (ç)**Taklitçi ayinler** [*Osm.* Mensek; *Ing.* ve *Fr.* Rite]. § ❷ *müz. (eskiden)* Mevlevî tekkelerinde okunan ağır bestelerin bağlı olduğu şekil. ◉ **~ i Cem,** *sosy.* Eskiden bektaşî tekkelerinde *Dede-baba*'nın başkanlık ettiği «*Meydan evi*» nde yapılan en önemli törenin adı. [*Fr.* Culte bacchanale]. ◉ **basit ~,** *din.* ◘ **Basit.** ◉ **birleşme ~ i,** *sosy.* ◘ **Birleşme.**

ayincilik,-ği, i. *sosy.* Bir ayinler sisteminin uygulanmasında kullanılan usullerin bütünü. [*Ing.* Ritualism; *Fr.* Ritualisme].

aykırı, s. ve z *arkuru.* § ❶ Alışılmış ve doğru bilinen şekle uygun olmayan: *Aykırı bir düşünce.* [*Osm.* Aksi, zıt; *Ing.* Contrary; *Fr.* Contraire]. § ❷ Uygun olmayan, uymayan: *Kanuna aykırı bir davranış.* [*Ing.* In disagreement with, against; *Fr.* Incongru, contre]. ☆ *Eşanl.* **karşıt, kontr.** § ❸ *mat.* Doğrultuları birbirine dik olan, ama aynı düzlemde bulunmadıkları için kesişmeyen *(doğrular);* yönleri birbirine dikey veya buna yakın bir durumda olan *(şeyler).* [*Ing.* ve *Fr.* Disparate]. § ❹ Ters, capraz. [*Ing.* Crosswise; *Fr.* Croisé]. § ❺ Eğri, çarpık. § ❻ *(insan hk.)* Huysuz, aksi, ters. [*Osm.* Makûs]. § ❼ *den.* Alabandadan alabandaya giden. § ❽ *huk.* Muhalif, muğayır, zıt § ❾ *dilb.* Tabiî ve düzgün tipe veya kuruluşa uymayan biçime ve kelime dizilişine verilen ad.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **uygunsuz, münasebetsiz,** § ❷ **Karşıt, kontr.**

☆ *Karş.* § ❶ **uygun, münasebetli.** § ❸ **düz.**

~ doğrular, *mat.* Aynı bir düzlem içinde bulunmayan *(iki doğru)* doğrular; paralel olmayan, kesişmeyen doğrular. [*Osm.* Yesarî hatlar; *Ing.* Cross lines, transversal lines; *Fr.* Gauche (droites)].

~ düşmek, *dey.* Uygun gelmemek.

~ gitmek, *dey.* Ters gitmek, zıt gitmek, belli bir yoldan sapmak. [*Ing.* To swerve from a given direction, to oppose, provoke; *Fr.* Opposer].

~ hava kütlesi ,*meteor.* Kendi bölgesinden ayrılmış ve daha sıcak kütleler veya daha soğuk kütleler tarafından çevrilmiş hava kütlesi.

~ katmanlaşma, *jeol.* Katmanları düzenli bir şekilde olmayan katmanlaşma. [*Ing.* Discordant stratification; *Fr.* Stratification discondante].

☆ *Eşanl.* **uyumsuz katmanlaşma.**

~ olmak, *dey.* Ters, zıt olmak.

~ seyir, *den.* Birbirine aykırı yönlerde seyretmek.

aykırılama, i. *den.* Demirlemiş olan bir geminin, akıntı, rüzgâr, anafor gibi sebeplerle demir zincirlerini tam başta tutmayıp ona eğinik bir yöne baş çevirmesi.

aykırılamak, nsz. f. Dikey, amut olarak gelmek. [*Ing.* To take on an athwart position].

aykırılaşma, i. *dilb.* ◘ **Benzeşmezlik.**

aykırılaşmak, nsz. f. ◘ **Aykırılamak.**

aykırılatım*, i. *müz.* Uzak aralıklara atlamalardan ve yayı bir telden bitişiğindekinden başka bir tele aktarıvermelerden ibaret, keman müziğine ait bir icra tarzı. [*Fr.* Brisure].

aykırılık,-ğı, i. § ❶ Aykırı olma hali. Iki şekil veya renk arasında birbirine benzemeyiş: *Aykırı iki renk.* [*Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ❷ *coğr.* Bir enlem boyunda bulunması beklenen ortalama sıcaklık değerinin bir yerde bu değere uymaması halinde, burada aykırılık bulunduğu söylenir. [*Ing.* Anomaly; *Fr.* Anomalie] § ❸ *jeofiz.* Bazı jeofizik kütlelerde, yüzeydeki tortusal tabakaların, genellikle jeolojik arızalar sonucu önemli bir şekilde değişmesi. § ❶ *dilb.* (a) Birbirine karşıt veya uygunsuz, çelişmeli bir biçim veya yapının özelliği; (b) R. Jakobson ile A. Martinet'nin terminolojisinde aynı boyutta ayrı özellikler gösteren iki dil öğesi arasındaki sentağma bağıntısı § ❷ *meteor.* Bir meteoroloji unsurunun değerlerinde, bu unsurun ortalamasına veya normaline göre meydana gelen pozitif veya negatif sayma. ◉ **ahlâka ~,** *fels.* ◘ **Ahlâk.** ◉ **anlam aykırılığı,** *tiy.* ◘ **Anlam.**

aykırı.roman, b.i. *ed.* Roman türünün son yıllarda aldığı yeni şekle verilen ad. Bu yeni anlayışa göre, romanda geleneksel olay anlatımına, roman rahramanına ve ruh tahlillerine yer verilmez. Amaç, insanoğlunun kavrayışı ve yorumu dışında kalan saçma bir dünyayı ortaya koymaktır. ☆ *Eşanl.* **anti-roman.**

aykmofobi, i. *Fr. aichmophobie. tıp.* Iğne gibi sivri uçlu âletlere dokunmada görülen marazî ürküntü. [*Ing.* Aichmophobia].

ayla*, i. < *ay* + *la.* § ❶ *astr.* Puslu havalarda güneş veya ay tekerini uzaktan saran ışıklı halka. Bir kuyruklu yıldızı saran ışıklı küre. Samanyolu ve benzeri dizgelerin dısına doğru dağılmış olan yıldız kümeleri ve RR-Lyr yıldızlarının oluşturduğu büyük küre. [*Osm.* Hâle; *Ing.* Halo; *Fr.* Aureole].

☆ *Eşanl.* **ağıl, areol.** § ❷ *anat.* ◘ **Areol.**

aylak, s. ve z. § ❶ Işsiz, güçsüz, boş gezen. [*Ing.* Unemployed, idle; *Fr.* Oisif,-ive]. § ❷ *h.d.* Sabit bir işi olmayan, gündelikçi.

☆ *Yak. anl.* **avare, sürtük, sokak süpürgesi.**

☆ *Karş.* **meşgul, iş güç sahibi.**

~ durmak, *dey.* Boş durmak. [*Ing.* To stay (stand) idle; *Fr.* Rester à ne rien faire; rester les bras croisés].

~ ~ gezmek *(dolaşmak, durmak, seyretmek), dey.* Işsiz, bir şey yapmadan gezmek dolaşmak.

aylakçı, i. § ❶ Gündelikle veya boğaz tokluğuna çalışan, temelli bir işi olmayan işçi. [*Ing.* Casual laboror; *Fr.* Rouleur; homme de journée]. § ❷ *den. esk.* Bir süre için Osmanlı bahriyesinde kira ile çalışan, donanma sefere çıkacağı zaman altı aylık bir süre için toplanan ücretli askere verilen ad. [*Ing.* Temporarily seaman in the navy].

aylakçılık,-ğı, i. § ❶ Işsizlik. Temelli iş sahibi olmama hali. § ❷ Avarelik.

aylaklık,-ğı i. Işsizlik. [*Ing.* Idleness, unemployment; *Fr.* Chômage]. ◉ **sistemli ~,** *ikt.* Işçinin kâra katılmaması halinde üretimin bile bile sınırlandırılmasına Taylor'un verdiği ad.

~ etmek, *dey.* Boş durmak, çalışmamak. [*Ing.* To stay (stand) idle, unemployed; *Fr.* Chômer].

aylama, i. § ❶ *mim.* Taçkapı denilen büyük kemerli kapıların başkemerlerini vücuda getiren ve birbirinden içerlek olarak gittikçe küçülen kemerlerin her biri olup, en çok Roman ve Gotik mimarlıklarında görülür. [*Osm.* Kavs-i kemer; *Ing.* Curve, bend; *Fr.* Voussure]. § ❷ *res.* Bazı tabloların üst tarafına yarımay biçiminde kavisli olarak verilen şekil. [*Ing.* ve *Fr.* Lunette].

~ askı, *süsl.* ◘ **Askı.**

aylamak(-i), f. *h.d.* Döndürmek. [*Ing.* To lounge about idly or lazily, to loiter; *Fr.* Tourner autour].

aylandız, i. *Çin. ailantos. bot.* Sedefotuçiller *(Rutaceae)* familyasından, Avrupa'ya Çin-

den getirilmiş, kısa zamanda yetişip boy attığı için bir gölge ağacı olarak dikilen, kötü koktuğu için dilimizde pis kokulu denilen ağaç. [*Lat. Ailanthus glandulosa; Ing.* ve *Fr.* Ailanthus].

aylanmak, nsz. f. *h.d.* Bir şeyin veya bir yerin çevresinde dönmek, dolanmak. Dönüp dolaşıp aynı yere gelmek. [*ing.* To become a moon, to become crescent shaped, to become a satellite and revolve; *Fr.* Tourner autour].

aylatmak, ettrg. f. *h.d.* Döndürtmek.

aylık,-ğı, i. < *ay* + *lık.* § ❶ Bir görev, bir iş karşılığı her ay verilen ücret: *Aylığımın bir kısmını kitaba ayırırım.* [*Osm.* Maaş; *Ing.* Salary, monthly pay; *Fr.* Appointements, wage]. § ❷ *iş. huk.* ve *sosy.* Sakatlık, yaşlılık sigortaları ile ölüm sigortasında hak sahibi *(memur)* kimselere ay hesabı üzerinden hesaplanarak verilen para. [*Ing.* Salary, pay; *Frk* Traitement]. § ❸ s. Bir ay süren, bir ay içinde olan: *Aylık iş, Aylık kazancının hepsini kumarda kaybetmiş.* [*Ing.* Monthly; *Fr.* Mensuel,-elle] § ❹ Ayda bir kere olan, ayda bir görülen: *Aylık dergi.* § ❺ Belli bir aydan beri var olan *(çoğunlukla bebekler için kullanılır): Dört aylık çocuk.* ◎ ~ **ların alt sınırı,** *iş. huk.* Sosyal sigortalar kanununa göre verilecek aylıkların taban sınırı. Hesap sonucu daha az verilmesi gerekse dahi belirtilen miktardan daha azı verilemez.

~ **abone,** *demir.* ◘ Abone.

~ **alı ak,** *dey.* Bir yerde çalışarak veya her hangi bir sebeple her aybaşı belli bir para almak. [*Ing.* To receive a salary, to cash one's salary; *Fr.* Toucher, reçevoir) des appointements].

~ **bağlamak,** *dey.* Emekli olan veya başka sebeplerle çalışamayan kimselere belli bir parayı her ay vermek üzere bir anlaşma yapmak.

~ **mizan,** *ikt.* Müesseseni niş hacmine ve konusuna göre muvakkat mizanlar günlük, haftalık, aylık, üç aylık veya altı aylık olarak çıkarılabilir. Genellikle kayıtların kontrolü maksadiyle aylık mizanlar çıkarılması yoluna gidilir. [*Ing.* Monthly balance; *Fr.* Balance mensuelle].

☆ *Eşanl.* **kontrol mizanı, muvakkat mizan.**

~ **sigorta primleri bildirgesi,** *iş. huk.* İşverence düzenlenen ve işverenin, bir ay içinde çalıştırmış olduğu sigortalıların, bütün sigorta kollarına bağlı olan sigortalılar ile sakatlık, yaşlılık ve ölüm sigortalarına bağlı olmayan sigortalıların, sigorta primleri hesabına esas tutulan kazançlar toplamı ve prim ödeme gün sayıları ile sigorta primlerini gösteren bir belge.

~ **ücret,** *iş huk.* Aydan aya ödenen ve akitle ödenme şart ve şekilleri saptanmış olan ücrettir. [*Ing.* Salary, monthly pay; *Fr.* Salaire, appointements].

~ **vermek,** *dey.* Aylık olarak kabul edilen parayı her ay dağıtmak, ödemek.

aylıkçı, i. § ❶ Çalışmasının değeri aylıkla karşılanan kimse. [*Ing.* Who lives on a monthly salary; *Fr.* Qui vit uniquement de ses appointements, domestique pris au service par gages mensuels]. § ❷ Geçimi yalnız aldığı aylık olan kimse. § ❸ Tarla, bahçe v.b. mevsimlik işlerde parasını ayda bir alan kimse.

aylıklı, s. § ❶ Aylık alan: *Aylıklı bir görevli, Aylıklı hizmetçi.* § ❷ Karşılığı aylıkla ödenen *(iş): Dolgun aylıklı bir iş buldum.* [*Ing.* Salaried; *Fr.* Qui reçoit des appointements, des gages].

aymak, nsz. f. Baygınlıktan, sarhoşluktan, dalgınlıktan kurtulmak, kendine gelmek, ayılmak. [*Ing.* To recover *(from drunkenness),* come round *(after fainting); Fr.* Revenir de l'évenouissement].

☆ *Yak. anl.* **uyanmak, teyakkuz etmek.**

☆ *Karş.* **kendinden geçmek, dalmak, uyumak.**

aymaz, s. < *aymak. h.d.* Çevresinde olup bitenlerden habersiz olan. [*Osm.* Gafil; *Ing.* Unaware; *Fr.* Ignorant (d'une contingence immédiate, inattentif,-ive, imprudent, distrait].

☆ *Yak. anl.* **dalgın.**

aymazlık,-ğı, i. Aymaz olanın hali, aymaza yakışacak hal. [*Osm.* Gaflet; *Ing.* Somnolence, sleepiness; *Fr.* Inattention, inadvertance, mégarde].

☆ *Yak. anl.* **dalgınlık.**

ayn, i.ç.: **âyân, uyûn.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Göz. § ❷ Aslı, kendisi. § ❸ Bir şeyin eşi, tıpkısı. § ❹ Kaynak, pınar § ❺ *iş. huk.* Paradan başka kazanılması mümkün her türlü maddî ve gayrimaddî bütün servet unsurları. § ❻ *fels.* Değişmez, sabit, esas. Platon'da idée'ler sabit ayn'lardır. (âyan-ı sabite = Les entités)., [*Ing.* Entiy; *Fr.* Entité].

☆ *Karş.* gayr.

ayna, i. *Osm.* < *Fars.* **âyîne.** § ❶ İnsanın bakınca kendini görmesi için kullandığı, ışınları yansıtan cilâlı, düzgün yüzeyli sırlı cam. [*Osm.* Mirat; *Ing.* Mirror, looking-glass; *Fr.* Miroir]. ☆ *Eşanl.* gözgü. § ❷ Madenden veya başka bir maddeden yapılmış, cam aynalarla aynı işi gören cilâlı yüzey: *Eskiden kadınlar çelik aynalar kullanırlardı.* § ❸ Nesneleri yansıtan düz yüzey: *Suların aynası.* § ❹ *mec.* Bir şeyi yansıtan ve bir bakıma gözlerimizin önünde canlandıran; *Yüz bazan ruhun aynasıdır. Bu güzel kız annesinin en güzel aynasıdır. Fr.* Ce qui représente une chose et la met en quelque sorte devant nos yeux]. § ❺ *arg.* Mükemmel, iyi, iyi bir halde, İyi giden, yolunda: *İşimiz ayna.* § ❻ *anat.* Atın diz kapağı. [*Lat. Patella; Ing.* Knee-cap; *Fr.* Rotule]. § ❼ *fiz.* Işığı yansıtan parlak maddesel yüzey. § ❽ *avc.* Dik bir ayak üzerine yerleştirilen ayça biçiminde bir tahtaya tutturulmuş küçük aynalardan meydana gelen av âleti. § ❾ *den.* (a) Sandalların ve bazı küçük yelkenli teknelerin pupa tarafındaki düz ve hemen hemen dikey olan kısmı; (b) Eski denizcilikte gemilerin arka tarafındaki düz üst kısım; (c) Akıntı ve anaforun birleştiği yerde meydana gelen su burgucu (girdap); (ç) işaretçi erlerin kullandığı dürbün; (d) Yatay ve dikey açıyı ölçmeye yarayan âlet. ☆ *Eşanl.* **sekstan;** (e) Küreğin yassı ve uç kısmı; (f) Dip tarafı camdan yapılmış kova şeklinde su altını görmeye yarayan cihaz; (g) Maja türü yengeçlere verilen ad; (ğ) Akıntılı sularda meydana gelen durgun, parlak ve genellikle yuvarlak yüzeyler; (h) Tek veya teleskopik dürbün. § ❿ *san.* Yunan mimarisinde köşeli aralık, çoğu zaman yatay bir silme altında kabartmalarla süslenmiştir. [*Ing.* Metope; *Fr.* Métope]. § ⓫ *inş.* Geçme kapı kanatlarında başlıklar ve kuşakların teşkil ettiği dörtgenin içinde kalan düz levha. [*Ing.* Panel; *Fr.* Panneau]. § ⓬ *ağ. iş.* Rendelerin tahtaya sürtülen düz alt yüzeyi. § ⓭ Karagöz oyununda perde. ◎ ~ **da okuma,** *telekom.* Thomson âletinde aynanın yaptığı sapma hareketiyle meydana gelen sinyallerin okunması. ◎ ~ **lı ırakgörür,** *opt.* ◘ Yansıtmalı ırakgörür, küresel ayna. [*Ing.* Spherical mirror]. ◎ **ayaklı** ~, Fransa'da XVI ıncı Louis zamanında yapılan ve insanın, baştan aşağıya kadar, tekmil vücudunu göstermeye yarayan boy aynası. [*Ing.* Psyche; *Fr.* Cheval-glass, swing-mirror]. ◎ **balıkçı** ~ **sı,** *den.* ◘ Balıkçı ◎ **basamak** ~, *inş.* ◘ Basamak. ◎ **boy** ~ **sı,** ◘ Endam aynası. ◎ **büyücü** ~ **sı,** *opt.* Arka yüzeyine kabartmalı resimler kazılmış madenî ayna. ◎ **cin** ~ **sı,** *opt.* Dışbükey ayna, süs olarak kullanılan parlak top. ◎ **çukur** ~, *fiz.* İç tarafı parlatılmış bir küre takkesi olup ayna olarak kullanılır. [*Osm.* Muka'ar ayna; *Ing.* Concave mirror; *Fr.* Miroir concave]. ◎ **dev** ~ **sı,** *opt.* İçbükey ve dışbükey camlardan yapılmış olan aynalar olup, bunlara bakıldığı vakit insanı büyük, cüce veya acayip şekillerde gösterir. [*Ing.* Convex mirror, magnifying mirror; *Fr.* Miroir grossissant]. ◎ **dışbükey** ~, *opt.* Yansıttığı ışınları ırakasatan dışbükey yüzeyli ayna. ◎ **döner** ~, *fiz.* Akustik deneylerinde kullanılan ve bir eksen etrafında dönen ayna. [*Ing.* Turning mirror; *Fr.* Miroir tournant]. ◎ **duvar** ~ **sı,** Duvarlara yapışık gibi asılan veya tesbit edilen ayna. [*Ing.* Wall bracket, sconce; *Fr.* Applique]. ◎ **düz** ~, *opt.* ve *astr.* Yansıtma yüzeyi düzlem biçiminde olan ayna [*Osm.* Musattah âyine; *Ing.* Flat mirror, plane mirror; *Fr.* Miroir plan]. ◎ **el** ~ **sı,** Saplı veya sapsız olarak türlü şekillerde yapılan küçük aynalar. [*Ing.* Hand-mirror; *Fr.* Glace à main]. ◎ **elips** ~, *opt.* Yüzeyi elipsoit olan içbükey ayna. ◎ **endam** ~ **sı,** Düşey olarak konulan ve insanın başından ayağına kadar kendisini görebilmesi için döşemeye kadar inen büyük ayna. [*Ing.* Full-length mirror; *Fr.* Glace]. ☆ *Eşanl.* **boy aynası.** ◎ **fay** ~ **sı,** *jeol.* Dudakların sürtünmesiyle aşınan bir fayın iç yüzü. ◎ **gırtlak** ~ **sı,** *tıp.* Boğazı muayeneye yarayan ayna. ◎ **gözetleme** ~ **sı,** *inş.* Eski evlerde sokaklardan geçeni ve kapıyı çalanı görebilmek için üst kat penceresine konulan ayna. ◎ **ışık** ~ **sı,** *inş.* Dar sokaklardaki binaların aşağı katlarında karanlık kalan odalarına gün ışığı verebilmek için pencere önlerine ve yukarılarına gökle 45 derecelik bir açı teşkil edecek surette eğri olarak takılan büyük aynalar. [*Ing.* Reflecting mirror, reflector; *Fr.* Glace réflecteur]. ◎ **içbükey veya yakıcı** ~, *opt.* Paralel bir demet halinde gelen ışık ışınlarını bir noktaya yakınsatan içbükey yüzeyli ayna. [*ng.* Concave mirror; *Fr.* Miroir concave]. ◎ **kendini dev** ~ **sında görmek,** *dey.* Böbürlenmek, başkalarından üstün olduğuna inanmak. ◎ **konsol** ~ **sı,** Çekme mahiyetindeki konsolların üzerine konulan yarım boy aynalar. [*Fr.* Glace]. ◎ **küresel** ~, *opt.* Yansıtıcı yüzeyi küre olan ayna. ◎ **madalyon** ~ **sı,** Duvara asılan yuvarlak ve oval aynalar. [*Fr.* Médaillon]. ◎ **magnetik** ~, *nükl.* Bir plazmayı sınırlandırmak için magnetik alan sistemi meydana getiren düzen. ◎ **minder** ~ **sı,** Eski Türk evlerinde aynaya daima bakmak âdet olmadığından odalarda duvara asılı aynalar çok kullanılmazdı. Gerektiği zaman bakmak için sedirin minderi üstüne ve orta kısımda yastıklara dayalı olarak yüzü çevrik konulmuş bir yuvarlak ayna. ◎ **parabol** ~, *opt.* İçyüzeyi paraboloit olan içbükey ayna. ◎ **silindir** ~, *opt.* Silindir yüzeyli ayna. ◎ **sihirli** ~, Müneccimlerin, içinden geleceği veya uzak yerlerde olup biteni gördükleri veya gaipten haber vermek için baş vurdukları ayna. ◎ **uçak iniş** ~ **sı,** *ask. hava.* Uçaklarda pilotların, uçak gemisine iniş manevrasını kendi kendilerine yapmalarını sağlayan optik düzen. ◎ **yarım** ~, *san.* Dor üslûbunda bir sütun frizinin köşesindeki ayna parçası. Helenistik çağ ve Roma eserlerinde görülür.

~ **camı,** *tekn.* ◘ Cam[1].

~ **açma,** *orm.* Ağaç kesiminden önce koru ormanlarında ağaç dibine damga vurmak ve numara yazmak için balta ile açılan sakar. ☆ *Eşanl.* **sakar açma.**

~ **çekimi,** *sin.* Yalnız ait bölümü yapılmış bir dekorun üst bölümünü, ayna üzerine çizilmiş küçük bir resimle tamamlamaya dayanan sinema hilesi. [*Ing.* Glass shot; *Fr.* Plan truqué par le procédé du miroir].

~ **duvar,** *inş.* Bir iç duvarda çevresi silmeli, yalancı mermer veya sıvadan yapılmış bölüm *(yüzey).* [*Ing.* Panel; *Fr.* Panneau].

~ **falı,** Ayna veya cam küre gibi parlak cisimlerde görülen şekillerin yorumlanmasına dayanan fal. *(Çok eskidir, İncil'de sözü geçer).*

~ **gibi,** *dey.* § ❶ Ayna görevini yapan. [*Ing.* Mirror-like]. § ❷ Pırıl pırıl, parlak, düzgün, pürüzsüz. [*Ing.* Lustrous, clean; *Fr.* Très propre, immaculé, brillant,-ante]. § ❸ Aynen, olduğu gibi. § ❹ Açıkça, İyice görülen. [*Ing.* Clearly, brightly; *Fr.* Clairement, ouvertement].

~ **işareti,** *psikopatol.* Erken bunamanın başlangıç devresinde ortaya çıkan belirti. Hasta aynada kendini uzun uzun seyreder ve çok değiştiğini sanır.

~ **konuşması,** *patol.* Bazı afazî hastalarında görülen konuşma bozukluğu.

~ **sırı,** Aynaların camları arkasına sürülen madenî ve cilâlı ince tabaka olup camın öbür yüzünde parlak bir gümüş yüzeyi gibi görünür ve eşyanın şekillerini iyi yansıtmaya yarar. [*Ing.* Silvering of a mirror; *Fr.* Tain].

~ **taşı,** *mim.* Çeşmelerde musluğun takıldığı dik taş. [*Ing.* Ornamental slab of a fountain; *Fr.* Dalles de pierre qu'on pose verticalement dans les fontaines pour y appliquer les robinets].

~ **tutmak,** *dey.* § ❶ Birisinin aynada kendisini görebilmesini sağlamak. § ❷ Ayna

ile güneş ışığını yansıtmak ve bu hareketle işaretleşmek.
~ **yazısı**, *patol.* Harflerin ve kelimelerin normal bir yazı aynadan seyredilirken olduğu gibi sağdan sola yazılması. *(Bazı afazi hastaları sol ellerini kullanarak ayna yazısı yazarlar).*

ayna.bakar, b.i. Kocaeli dolaylarında yetişen yerli erik türü.

aynacı, i. § ❶ Ayna yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of mirrors; *Fr.* Mirotier,-ère]. § ❷ *esk.* Saraylarda veya hamamlarda ayna taşıyan kimse. [*Ing.* Mirror-bearer]. § ❸ *arg.* Hile yapan, işine hile karıştıran, göz boyayıp aldatmaya çalışan, hileci. [*Ing.* Trickster; *Fr.* Ruse, fourbe]. § ❹ *den.* Gemilerde teleskoplara bakmakla görevli kimse. [*Ing.* Loukout man with a telescope; observer with a quadrant or sextant].

ayna.kıç, b.i. *den.* Arkası düz olan bir sandal.

aynalı, s. § ❶ Aynası olan: *Aynalı dolap,* [*Ing.* Who has a mirror; *Fr.* Qui a un miroir]. § ❷ *arg.* Güzel, parlak yüzlü, yakışıklı, fiyakalı. [*Ing.* Pretty, nice; *Fr.* Joli, beau] ☆ *Eşanl.* **afili, alengirli, cakalı, fiyakalı.**
~ **dolap**, Kapısında ayna olan gardrop. [*Ing.* Wardrobe fitted with mirrors; *Fr.* Armoire à miroir].
~ **gönye**, *mat.* Verilen bir doğrultuyu bulmaya yarayan, içinde birbirine dik iki ayna bulunan ve elle tutularak kullanılan bir âlet.
~ **içlik**, *mah.* Yüzü ile astarı arasına pamuk döşenmiş kadın giyeceği.
~ **pembe**, dey. Elinden ayna düşmeyen, süsüne düşkün kadınlar hk.
~ **sazan**, *zool.* ◘ **Sazan.**
~ **tonoz**, *mim.* Manastır tonozunun üst bölümünü yatay bir yüzeyle keserek elde edilen tonoz biçimi.
~ **yazı**, Simetrik bir şekilde düzenlenmiş, dekoratif yazı.

aynalık,-ğı, i. *den.* Gemilerin kıçlarındaki düz veya az yuvarlak kısım. Buraya geminin ve bağlı bulunduğu limanın adı yazılır. [*Ing.* Backboard, transom of a boat; *Fr.* Dossier].
~ **süsü**, *den.* Eski gemilerde geminin kıç tarafı dışına ve aynalık kaplaması havzası üzerine yapılan süs.
~ **tahtası**, *den.* Sandalların kıç taraflarına oturanın sırtını dayaması için konulan tahta.

aynasız, s. § ❶ Aynası olmayan. § ❷ *arg.* Yolunda *(uygun)* gitmeyen, hoşa gitmeyen, fena, zararlı, tehlikeli, yakışıksız, biçimsiz *(şey veya yer),* İstenen tarzda yürümeyen, düzensiz, ters. [*Ing.* Bad, unpleasant; *Fr.* Qui n'est pas bien, qui laisse beaucoup à désirer, mauvais, laid]. § ❷ i. *arg.* Polis memuru, jandarma: *Aynasıza kitakse.* [*Ing.* Policeman; *Fr.* Agent de police]. § ❸ Tavla zarı. ☆ *Eşanl.* § boru, **tahtakoz, ters, münasebetsiz.** § ❷ **dayı, gelin alıcılar, mikrop.**

aynasızlık,-ğı, i. *arg.* Aynasız olma hali: *Yan çiz, böyle aynasızlıklar olağan şeylerdir.* [*Ing.* Unpleasantness, badness].

aynfühlung, i. *Alm. einfühlung. fels.* Ben'i başkasına aktararak başkalığı ben'de duyma. *(Alman düşünürü Th. Lipps'in doktrinidir).* ☆ *Eşanl.* **özümseme.**

aynı /aynı/, s. *Osm.* < *Ar. ayn.* § ❶ Başkası değil, yine o..., başkası olmayan *(kimse ve şey),* bilinenin ta kendisi: *Bizde aynı yoldan geldik.* § ❷ Birinin veya bir şeyin farkedilemeyecek derecede benzeri olan, tıpkısı, özdeşi: *Bu kalem sizinkinin aynıdır.* [*Ing.* The same; *Fr.* Le même]. ◉ ~ **nı almak** *(çıkarmak), dey.* Kopyasını almak, eşiltini, benzerini yapmak.
☆ *Yak. anl.* **müşabih, mümasil, nazir.**
☆ *Karş.* zıt, **değişik, ayrı, karşıt.**
~ **ağzı kullanmak**, *dey.* Aynı şeyi söylemek, aynı düşünceyi ileri sürmek, ağız birliği etmek.
~ **kapıya çıkmak**, *dey.* Aynı sonuca varmak.
~ **merkezli**, *mat.* Merkezleri ayni olan daireler.
~ **şekilde**, *dey.* Benzeri bir şekilde. [*Ing.* In the same way, likewise].
~ **şey**, *dey.* Farklı olmayan. [*Fr.* Cela revient au même, c'est la même chose].
~ **yolun yolcusu**, *dey.* Kötü akibetleri birbirine eş olan.
~ **zamanda**, *dey.* Bununla beraber, ayrıca. [*Ing.* At the same time, simultaneously; meanwhile; *Fr.* En même temps].

aynılık,-ğı, i. Aynı olma hali, özdeşlik, eşitlik, tıpatıp uygunluk. [*Osm.* Ayniyet; *ing.* Identity, sameness; *Fr.* Identité].

aynısafa, i. ◘ **Aynisafa.**

aynıyle, b.z. Hiç bir değişiklik olmadan, olduğu gibi. [*ing.* In exactly the same way, likewise; *Fr.* Sans différence, identiquement, tel que, tel quel, litteralement].

aynî /aynî/, s. *Osm.* < *Ar. ayn.* § ❶ Gözle ilgili. [*Ing.* Ocular; *Fr.* Oculaire]. § ❷ Karşılığı para olarak değil de mal olarak ödenen. [*Ing.* Real; *Fr.* Réel]. § ❸ *(eşya hk.)* Yüksek değerli ve taşınabilir.
~ **akitler**, *huk.* § ❷ Borçlunun alacaklıdan bir şey almasıyle inikat ve tekemmül eden şahsî *(borç münasebeti doğuran)* akitler [*Lat. Contractus qui re fiunt, contractus reales; Ing.* Real contracts; *Fr.* Contrats reels]. § ❷ Aynî hakları ilgilendiren, yani aynî hakların doğumuna, değişmesine veya nakline, veya düşmesine yarayan akitler.
~ **dâva**, *huk.* Aynî haklar ve aynî haklardan doğan münasebetlere ait dâvalar. [*Lât. Actionin rem; Ing.* Action (claim) in rem; *Fr.* Action réelle].
~ **haklar**, *huk.* § ❶ Şahsî hakların aksine olarak, eşya üzerinde doğrudan doğruya mutlak hükimiyet yetkisi veren ve herkese karşı ileri sürülebilen haklar. [*Ing.* Real rights; *Fr.* Droits réels]. § ❷ Ferdin, kamu emlâki üzerinde, onun tahsis yüzünü ve yönünü değiştirmemek ve kamunun yararına engel olmamak şartıyle taşıyabileceği yetkiler. [*Ing.* Real administrative rights; *Fr.* Droit réel administratif].
~ **irtifak**, *huk.* Bir gayrimenkul lehine diğer bir gayrimenkul üzerine konan irtifak.
~ **mesuliyet**, *huk.* Memlekete giren belirli bir mal ile sorumlu olmak. [*Lat. Obligatio rei (realis); Ing.* Real obligation; Fr. Responsabilité réelle (provenant de la chose elle-même].
~ **rasyon**, *esk.* İstihkak olarak dağıtılan yiyecek maddeleri. Bu maddeler pişmiş veya pişmemiş olabilir.
~ **sermaye**, *huk.* Bir kuruluşun sermayesine katılma payının aynî olarak konulması. [*Ing.* Capital in kind].
~ **statü**, *huk.* Mallara ait hükümler. [*Ing.* Real statute].
~ **teminat**, *huk.* Bir borcu temin zımnında gösterilen menkul veya gayrimenkul rehni ifade eder ki, alacaklı rehin olarak gösterilmiş mal üzerinden alacağını almak hakkını taşır. [*Fr.* Sûreté réelle].
~ **yardım**, (a) *huk.* Mal vermek suretiyle yapılan yardım, (b) *iş. huk.* Sosyal yardım amacıyle işçiye paradan başka aynı olarak verilen yardım. [*Ing.* Aid in kind].

aynî. ◘ **Aynı.**

aynî.safa /aynisafâ/, b.i. *Osm.* < *Ar. aynussafa. bot.* Bileşikgiller *(compositae)* familyasından, çiçekleri güzel, sarı renkli yıllık otsu bir bitki. Çiçeklerinin boyama özelliğinden faydalanılır. Mikrop öldürücü olarak da kullanılır. [*Lat. Calendula arvensis; ing.* Marigold; *Fr.* Souci].

ayniyat,-tı, ç.l. *Osm.* < *Ar. ayn*'ın çoğulu. *ikt* § ❶ *esk.* Kullanmaya ve harcamaya elverişli, taşıması kolay *(menkul)* eşya. [*Ing.* Property; *Fr.* Propriété]. § ❷ Dairelerde eşya ve malzeme işleriyle uğraşan bölüm.
~ **defteri**, *ikt.* Ticarethanelerdeki mal defteri.
~ **memuru**, *ikt.* Bir devlet müessesesinde, malî işler yönetimi ve demirbaş servisinin denetiminden sorumlu kimse.
~ **muhasebesi**, *ikt.* Imal edilen ve tüketilen maddeler için tutulan muhasebe. Ambarlara giren ve çıkan eşyanın azalış ve artışı hesabı. [*Ing.* Accountancy regarding physical property].
~ **muhasibi**, *ikt.* Kendisine emanet edilen mağaza veya ambara mal giriş ve çıkışlarının hesabını tutan kimse.

ayniye, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *ikt.* Kıymetli ve taşınabilir eşya. § ❷ Göz hastalığı kliniği. § ❸ Göz hastalıkları bilgi ve bakımı. § ❹ s. Gözle ilgili. § ❺ Para olarak değil, eşyanın kendisi olarak alınan. [*Ing.* Eye clinic].

ayniyet,-ti /aynîyet/, i. *Osm.* < *Ar. ayniyyet.* ◘ **özdeşlik, benzerlik.**

ayniyle, z. ◘ **Aynıyle.**

aynştaynyum, i. *(Fizikçi Einstein'in adından.) kım.* E sembolü ile bilinen, A.n. 99, A.a. 247 olan kimyasal element. 1955'te kesfedilen bu element tabiatte bulunmaz. Uranyum'un devamlı ışımasıyle veya termonükleer tepkimeler sırasında oluşur. [*Ing.* ve *Fr.* Einsteinium].

aynu, i. Japon takımadalarındaki eski halkların dili.

ayol /ay:ol/, ünl. < *ay oğul.* Genellikle kadınların kullandığı bir çağırma, seslenme ve dikkati çekme sözü: *Ayol dinlesene, Ayol sen nerelerde kaldın?* [*ing.* Wellt youl sayl; *Fr.* D.s-donc].

ayraç,-cı, i. < *ayırmak.* Yazı işareti olarak kullanılan parantez. [*Ing.* Paranthesis; *Fr.* Paranthèse].

ayran, i. < *ayıran.* § ❶ Yoğurda su karıştırarak yapılan içecek. § ❷ Yoğurt veya sütün yayıkta çalkalanarak yağları alındıktan sonra geriye kalan sulu madde. [*Ing.* A cool drink made of yoghurt and water, buttermilk; *Fr.* Babeurre, lait de beurre, Petit-lait, s'enorgueillir]. ◉ ~ ı **kabarmak**, *dey.* § ❶ Öfkelenmek, sinirlenmek. [*Ing.* to boil up, to get angry, to take on airs, to get excited; *Fr.* Se mettre en colère, s'emporter comme une soupe au ait]. § ❷ Cinsel arzu duymak. ◉ ~ **. yok içmeye, atla gider sıçmaya**, *dey.* Yoksulluğuna bakmadan gösteriş yapmaya kalkanların gülünçlüğünü ifade eder. [*Ing.* Said of a poor person who loves showing off *(he has no buttermilk to drink, but he goes on horseback to relieve himself)*].
~ **ağızlı**, *arg.* ◘ **Abeci.**
~ **budalası**, *dey.* Aptal, sersem, budala, bön. [*Ing.* Simpleton; *Fr.* Naif, crédule].
~ **gönüllü**, *dey.* Çabuk vaz geçen.

ayrancı, i. ve s. Ayran hazırlayan veya satan *(kimse)* [*Ing.* A seller of buttermilk].

ayrancılık,-ğı, i. Ayrancının yaptığı iş, ayran satma işi. [*Ing.* Selling of buttermilk].

ayrı, s. < *ayır* + *mak.* § ❶ Birbirinden farklı, değişik, başka: *Bu ayrı mesele, O iş ayrı.* [*Ing.* Different; *Fr.* Différent]. § ❷ Aynı yerde olmayan, beraber bulunmayan: *Ayrı ayrı yerlerdeyiz, Beraber misiniz, ayrı mısınız?.* [*Ing.* Separate, apart, alone; *Fr.* Separé, à part]. § ❸ z. Tek *(kendi)* başına olan, başkalarından uzak bulunan; *Bu adam ayrı yaşar, Biz şu ayrı evde oturuyoruz.* [*ing.* Isolated; *Fr.* Isclé, écarté, détaché]. ◉ **içtikleri su** ~ **gitmemek**, *dey.* Ayrılmamak, daima beraber bulunmak.
☆ *Eşanl.* § ❶ Irak, uzakta bırakılmış, atılmış, mehcur, cüda. § ❷ **yalnız, münferit.** § ❸ **tek, gayri.**
☆ *Karş.* § ❶ Yakın, yakına bırakılmış, yakında. § ❷ **Beraber, birlikte.**
~ **basım**, *mat.* ◘ **Basım.**
~ **baskı**, *matb.* Bir derginin veya kitabın içinde çıkan makalelerden birinin veya birkaçının ilgililer için ayrıca broşür halinde basılması. [*Ing.* Off-print, reprint; *Fr.* Tirage à part].
~ **cinsten**, *fiz.* Aynı özellikleri taşımayan. [*Osm.* Gayri mütecanis; *Ing.* Heterogenous; *Fr.* Hétérogène].
~ **çanakyapraklı**, *bot.* Çanakyaprakları ayrı olan *(çiçekler hk.)* [*Ing.* Dialysepalous; *Fr.* Dialysépale].
~ **çanakyapraklılar**, *bot.* Çanakyaprakları bitişik olmayan tohumlu bitkiler grupu. [*Osm.* Müteferrikul vüreykatı ke'siye; *Ing.* Dialysepalous plants; *Fr.* Dialysépales].
~ **düşmek**, *dey.* Birbirinden uzakta kalmak. [*Ing.* To become separated from each other].
~ **eşeyli**, *biy.* Yalnız bir çeşit gamet *(erkek veya dişi)* meydana getiren; erdişi olmayan [*Ing.* Gonochoristic; *Fr.* Gonochoristique].
☆ *Karş.* **erdişi, gonokoristik.**
~ **eşeylilik**, *biy.* Yalnız bir çeşit gamet *(erkek veya dişi)* meydana getirmeye elverişli canlının durumu. Eşeylerin ayrılması; değişik eşey gelişmesi. [*Ing.* Gonochorism; *Fr.* Gonochorisme].
☆ *Karş.* **erdişlik, gonokorizm.**

~ fazlı, *fiz.* Eşitli devirli bir başka büyüklükle aynı fazda olmayan bir alternatif büyüklük için kullanılır.
~ gayrı bilmemek *(ayrısı gayrısı olmamak), dey.* Birbirinden hiç bir şey esirgemeyecek halde olmak; her şeyi müşterek olmak: *Bizim ayrımız gayrımız var mı? Parayı ha sen vermişsin ha ben.* [*Ing.* To have all things in common, to make no discriminations.].
~ parlak vernik basmak, *matb.* Özellikle renkli baskılarda, baskıyı daha gösterişli yapmak için üzerine ayrıca vernik basılması.
~ seçi olmak *(düşmek), dey.* Mallarını ayırmak, boşanmak: *Ayrı seçi oldular, artık barışmak umudu kalmadı.* [*Ing.* To divide out (shares)].
~ seçi yapmak, *dey.* Birkaç şey arasında fark gözetmek. [*Ing.* To discriminate; *Fr.* Distinguer].
~ sesli, *fonet.* Yazılışları birbirine benzeyen fakat ayrı sesler veren yazı öğeleri.
~ sıvı patlayıcılar, *(Pirotekni)* Tek başına patlayıcı olmayan iki sıvının karıştırılarak, kullanılmasından hemen önce elde edilen patlayıcı madde.
~ taçyapraklı, *bot.* Taçyaprakları ayrı olan *(çiçekler hk.)* [*Ing.* Dialypetalous; *Fr.* Dialypétale].
☆ *Eşanl.* diyalipetal .
~ taçyapraklılar, *bot.* Taçyaprakları birbirine bitişik olmayıp yanyana yer almış bulunan *(bitkiler hk.)* [*Osm.* Müteferrik-ul-vüreykat-ı tüveyciye; *Lat.* ve *Ing. Dialypetalae; Fr.* Dialypétales].
~ tutmak, *dey.* Birine karşı farklı davranmak. [*Ing.* To make a distinction (between); *Fr.* Distinguer].
~ yumurta ikizleri, *biy.* Ayrı yumurtalardan meydana gelen ve bazan aynı cinsten ve bazan da karşıt cinsten olabilen ikizler. Bu ikizler ayrı ayrı zamanlarda doğmuş kardeşlerin özelliklerini taşırlar.

ayrı.ayrı, z. Birer birer, teker teker. [*Ing.* One by one, separately; *Fr.* Un à un, une à une; Séparément, à part].
~ baş çekmek, *dey.* Kendi yolunda gitmek. [*Ing.* To go one's own way].

ayrı.basım*, b.i. *matb.* Bir dergide yayınlanmış bilimsel bir yazının broşür halindeki basımı. [*Ing.* Reprint separate; *Fr.* Tirage à part].
~ parlak vernik basma, *matb.* Bu usulde bütün tabakayı lâklama yerine baskı mevzuunun yalnız belirli bir parçası lâklanır. [*Fr.* Vernis brillant pour sur].

ayrıca/ayrıca/, z. § ❶ Ayrı olarak. [*Ing.* Separately; *Fr.* Séparement]. § ❷ Ayrı bir önem verilerek: *Bu bitki oralarda ayrıca yetiştirilir.* § ❸ Bundan başka, bunun yanında, ek olarak. [*Ing.* In addition, also, further, moreover; *Fr.* Aussi. en plus, ensus de qch. d'ailleurs, du reste, au reste].
☆ *Yak. anl.* § ❶ tek, yalnız, münferiden, allin-firat. § ❷ özenerek, itina ile. § ❸ gayr, gayrı.
☆ *Karş.* § ❶ toplu, beraber, § ❷ önemsenmeyerek, ehemmiyet verilmeksizin. § ❸ bununla beraber, bununla.

ayrıcalı, s. Ayrı tutulan, ayrılık. [*Osm.* Müstesna; *Ing.* Exceptional; *Fr.* Exceptionnel, -elle].

ayrıcalık*,-ğı, i. Farklı oluş. Başkalarından ayrı ve üstün tutulma hali. [*Osm.* Imtiyaz; *Ing.* Privilege; *Fr.* Privilège].

ayrı.cinsten, b.s. *fiz.* ve *fels.* (a) Bütün yönleri aynı nitelikte olmayan *(şeyler);* (b) Nitelik veya cinsleri birbirinden farklı olan *(unsurlardan meydana gelmiş bir bütün).* [*Osm.* Gayri mütecanis; *Ing.* Heterogenous; *Fr.* Hétérogène].
☆ *Eşanl.* heterojen.
☆ *Karş.* bircinsten.

ayrı.cinstenlik,-ği, b.i. *fiz., fels.* ve *sosy.* Ayrı cinsten olma hali. [*Ing.* Heterogeneity, Heterogeniousness; *Fr.* Hétérogénéité].
☆ *Eşanl.* heterojeni.
☆ *Karş.* bircinstenlik.

ayrıç*, i. İki veya daha çok şeyin dallanıp ayrıldığı yer: *İki yolun ayrıcında.* [*Ing.* Bifurcation, parting of the ways, chapter; *Fr.* Chapitre].

ayrık[1], s. < *ayırmak* < *ayrak.* § ❶ Birbirinden ayrılmış, aralıklı, arasında açıklık bulunan: *Ayrık gözler.* [*Ing.* Wide apart; *Fr.* Espacé]. § ❷ Bölünmüş, ayrılmış: *Ortadan ayrık saçlar.* § ❸ Benzerlerinden ayrı tutulan, genel kuraldan ayrılan. [*Osm.* Müstesna, şaz; *Ing.* Exceptional; *Fr.* Exceptionnel,-elle]. § ❹ *fiz.* Sınırlı sayıda süreksiz: *Bir maddenin tayf çizgileri ayrık bir dizi meydana getirir.* § ❺ *mat.* Aralarında ortak hiç bir eleman bulunmayan A ve B gibi iki matematik cümlesi için kullanılır. [*Osm.* Münfasıl; *Ing.* Disjunctive; *Fr.* Disjonctif,-ive]. § ❻ *müz.* Gamın birbiri arkasından gelmeyen iki derecesi için kullanılır. *(domi gibi).* [*Fr.* Disjoint]. § ❼ *gram.* Fikirleri ayırarak cümleleri bağlayan *(bağlaç)* [*Osm.* Münfasıl; *Ing.* Disjunctive; *Fr.* Disjonctif,-ive].
~ büyüklük, *mat.* Altın parçaları, buğday taneleri v.b. fizik bakımından farklı birimlerden bileşen, zaman, hız, kuvvet v.b. sürekli büyüklüklere karşıt olan büyüklük.
~ çiftyıldız, *astr.* Birbirine değmeyen çiftyıldız. [*Ing.* Detached binary; *Fr.* Binaire séparée, double détachée, double separée].
~ dişli sazan, *zool.* ◘ Dişli sazancık.
~ evler, Birbirine bitişik olmayarak bahçe içinde yapılan ve araları açık olan evler. [*Ing.* Isolated (detached) houses; *Fr.* Maisons isolées].
~ kısım, *mim.* Esas binadan ayrı bulunan kısım. [*Osm.* Mücerret; *Fr.* Isolé].
~ oran, *mat.* Aşağıdaki gibi, birinci ortanın ikinciye oranının, birinci oranın üst teriminin alt terimine oranına, yani birinci yana eşit olmayan orantı.
~ pozitif, *sin.* Görüntü ile bu görüntüye ait sesi ayrı kuçaklarda taşıyan henüz birleşmemiş pozitif.
~ sütun, *mim.* Duvar veya ayakla birleşmeyen sütun.
☆ *Eşanl.* gömme sütun
~ temel, *mim.* Bir yapı sağlam arazide ayaklar üzerine oturtulmak istendiğinde, her ayağın altına ayrı olarak dökülen beton döşek.
~ toplama, *mant.* Çeşitli terimlerin birbirini dışta bırakması gereken mantıkî toplama.

ayrık[2],-ğı, i. *bot.* ◘ Ayrık otu.
~ otu, *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* familyasından Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından, 30-100 sm. boyunda, uzun, ince, sürünücü rizomlu, çok yıllık otsu bir bitki. Rizomlarında bir polisakkarit olan *triticin, uçucu yağ, bir saponin, glikovalin, musilaj* ve *potasyum tuzları* bulunmaktadır. İdrar söktürücü ve kan temizleyici olarak kullanılır. domuz ayrık otu. *(Cynodon dactylon).* Aynı familyadan, tarıma zararlı bir bitki olup, rizomları idrar söktürücüdür. [*Lat. Agropyron repens; Ing.* Couchgrass, creeping wheat-grass, twitch; *Fr.* Chiendent]. ◉ Mekke ~ ~, *bot.* ◘ İdris otu. ◉ ◘ *ŞEKİL: 97 — YABANI OTSU BİTKİLER.*

ayrıklama, i. § ❶ Ayrık hale getirme. [*Ing.* ve *Fr.* Disjonction]. § ❷ *zool.* ◘ İzolasyon. ◉ ~ lı önerme, *mant.* İçinde bir veya birkaç ayrıklama *(istisna)* bulunan önerme.

ayrıklı, s. § ❶ Aralıklı, fasılalı, istisnalı. § ❷ *matb.* Sürekli bir tarzda dağılacağı yerde, *bir aralık içinde ancak sayılabilir sonsuz sa* yıda değer alabilen bir değişkenin dağılışı için kullanılır.

ayrıklık,-ğı, i. § ❶ Ayrık olma hali; (a) *res.* Renklerin birbirinden ayrılması; (b) İki şey arasında bir mesafe olması. [*Osm.* İstisnaiyet; *Ing.* Separation; *Fr.* Séparation, intérvalle]. § ❷ *astr.* Bir konik *(elips, daire, parabol, hiperbol)* üzerinde devinen bir cismi odağa veya merkeze birleştiren doğrunun büyük eksen ile yaptığı açı. [*Ing.* Anomaly; *Fr.* Anomalie]. § ❸ *gram.* Fikirleri ayırarak cümleleri bağlama. [*Osm.* İnfisal, Adem-i irtibat; *Ing.* Disjunction; *Fr.* Disjonction].

ayrıksı, s. Kimseye benzemeyerek tuhaf veya uygunsuz görülen *(İnsan veya şey).* [*Osm.* Acayip; *Ing.* Different, eccentric; *Fr.* Drôle, étrange, bizarre, excentrique].
☆ *Yak. anl.* garip, eksantrik.
☆ *Karş.* normal, tabii, alışılan.
~ ay, *astr.* Ay'ın yörüngesindeki enbori noktasından art arda iki geçişi arasındaki zaman farkı. [*Ing.* Anomalistic month; *Fr.* Révolution anomalistique de la lune].
~ yıl, *astr.* Yer'in kendi yörüngesindeki günberi noktasından art arda iki geçişi arasındaki zaman farkı. [*Osm.* Sene-i inhirafiye; *Ing.* Anomalistic year; *Fr.* Année anomalistique].

ayrıksız, s. ◘ Ayrıksı.

ayrıksız, s. Hiç bir ayrığı olmayan veya hiç birini tutmaksızın, ayırım yapılmamış. [*Osm.* İstisnasız, bilâistisna; *Ing.* Without exception, unexceptionally; *Fr.* Sans exception].
☆ *Yak. anl.* ayrışız.
☆ *Karş.* müstesna, şaz.

ayrıl,-lı, i. *sp. (Boks'ta)* Karşılaşma sırasında, boksörlerin birbirlerine kenetlenmeleri ve kendilerinden ayrılmamaları halinde orta hakemin verdiği komut. Bu durumda boksörler bir adım geriye açılırlar ve ancak ondan sonra vurabilirler. [*Ing.* Break].

ayrılamaz, s. (a) Birbirinden ayrılması mümkün olmayan; (b) *gram.* Ayrılmaz surette kullanılan *(örnekleri).* [*Osm.* Lâyenfek; *Ing.* Inseparable; *Fr.* Inséparable].

ayrılamazlık,-ğı, i. Ayrılamaz olma hali, tabiatında veya aslında var olma. [*Osm.* Lüzum-u gayri müfarik; *Ing.* Inherence, inherency; *Fr.* Inherence].

ayrılan, s. § ❶ Ayrılma işlemine konu olan. § ❷ *mat.* Arada kalan.

ayrılanma, i. *fiz.* Tümden ayrılıp bir yerde toplanma: *Billûrlaşma bir ayrılanma olayıdır.* [*Ing.* Segregation; *Fr.* Ségrégation].
~ filizl, *jeol.* Endojen kayaların bünyesinde bulunan yararlı minerallerin, yerleşme filizleri tipinden daha fazla yoğunlaşmış olarak bulunduğu maden yatağı tipi.

ayrılanmak, nsz. f. Tek kalmak üzere ayrılmak. [*Osm.* İnfirat haline geçmek; *Ing.* To be separated; *Fr.* S'isoler, se séparer]. § ❷ *(Petrografi)* Genellikle bazik yapıda bazı minerallerin endojen bir kayanın kütlesi dışında ayrılanması ve çevrede çıkıntılar veya kaya içerisinde yığınlar halinde yoğunlaşması olayı. *(Kromit'in peridotit'lerden ayrılanması gibi).* ◉ buz ~ sı, *jeom.* Don olayları sonucu toprakta meydana gelen çatlakları doldurarak veya mercek ve yatak biçiminde yayılarak toprakta arı buz birikmesi.

ayrılaşma, i. *sosy.* Toplumun zümrelere bölünmesi ve ayrılaşması. Bu çözülme süreci karşısında, fertler ve zümreler başka fertler ve zümrelerle maddî teması kaybederler. [*Ing.* Segregation; *Fr.* Ségrégation].

ayrılaşmak, nsz. f. Benzerleri arasında ayrı bir yeri ve önemi olmak. [*Osm.* Teferrüt etmek; *Ing.* To be dispersed, separated; *Fr.* S'isoler, se séparer].
☆ *Yak. anl.* tekleşmek, tek olmak, birincileşmek, ender olmak, nadir olmak.
☆ *Karş.* benzerleri olmak, bulunurları olmak.

ayrılı, s. Ayrılmış, ayrı duran, farklılaşmış. [*Osm.* Munfasıl; *Ing.* Having something separate; *Fr.* Séparé détaché].
☆ *Yak. anl.* ayrık, tekil, kopmuş, münfek, münfez.
☆ *Karş.* çoğul, beraber, birlikte.
~ gayrılı, *dey.* Birbirinden uzak, farklı. [*Ing.* Having separate property].

ayrılık,-ğı, i. *(Birden fazla şeyin)* Ayrı olma hali. [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation] § ❷ *(Duygular veya düşünceler arasındaki)* Uymazlık, farklılık: *Aramızda görüş ayrılığı var.* [*Osm.* Mübayenet; *Ing.* Discordance; Désaccord]. § ❸ *huk.* Karı koca arasındaki birliğin yargıç kararıyle geçici bir süre için kaldırılması. Evlilik bağı devam etmek üzere, evlilik birliğinin hâkim tarafından geçici olarak kaldırılması. Bu süre içinde karı koca ayrı yaşarlar. [*Ing.* Judicial separation; *Fr.* Séparation de corps]. § ❹ Birbirinden uzak düşme *(uzakta kalma): Çocuğumun ayrılığına katlanamıyorum.* [*Osm.* Hasret; *Ing.* ve *Fr.* Absence]. § ❺ *mek.* Bir makina parçasında, bir boyutun itibarî değeriyle, bu boyut için kabul edilebilir en büyük ve en küçük değer arasındaki cebirsel fark. § ❻ *astr.* Ölçülen değerlerin ortalama veya belli bir değerden farkı. [*Ing.* Deviation; *Fr.* Écart]. ◉ Allah başka türlü ~ vermesin, *dey.* Allah ölüm acısı gös-

termesin anlamında bir dilek. ◉ **yargı ~ ığı,** *huk.* İdarenin taraf olduğu anlaşmazlıkların adlî mahkemelerin yetkisine girmeyip uzman idarî kaza mercileri tarafından görülmesi gerektiğini ileri süren kuram.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Tek olma, yalnız olma, münferitlik, tecritlik.** § ❷ **Uyuşmazlık, ara bozukluğu, şikâk.**

☆ *Karş.* § ❶ **beraber, toplu, birlikte.** § ❷ **kavuşma, buluşma, vuslat iltika.** § ❸ **fikir birliği düşünüş.**

~ çeşmesi, *dey.* § ❶ Yolculuğa çıkanların götürülüp uğurlandıkları köy veya kent dışı çeşme başı. [*Ing.* A fountain outside of a town where travellers take leave of their friends]. § ❷ İki göğüs arası.

~ dâvası, *huk.* Boşanma dâvası açmaya yetkili eşin, açtığı, eşinden ayrı yaşama hakkını elde etmeye yönelmiş dava. [*Ing.* Action for judicial separation; *Fr.* Action en séparation de corps].

~ gözyaşı, *dey.* Ayrılmanın verdiği üzüntüden dolayı dökülen göz yaşı.

ayrılış, i. Ayrılma eylemi. [*Ing.* Separation, severance; *Fr.* Séparation].

ayrılma, i. § ❶ Ayrılmak eylemi. [*Ing.* Separation, being in two or asunder]. § ❷ *fiz.* Işığın basit renklerine ayrılması olayı *(Bir biçmeden geçen beyaz ışığın türlü renklerde görünmesi gibi.* [*Osm.* Intişar. *Ing.* ve *Fr.* Dispersion]. § ❸ *coğr.* Taşların dokusunda bulunan ayrılma yerleriyle ilgili olarak taşın bölünmesi, parçalara ayrılması, [*Ing.* Disintegration; *Fr.* Séparation, désaggregation]. § ❹ *akust.* Karmaşık bir ses dalgasının bileşenlerine ayrılması. Genellikle dalga hızının ve frekansının yayılma ortamında değiştirilmesiyle meydana gelir. § ❺ *tıp.* Tabiî olarak yapışık olan dokuların birbirinden anormal şekilde ayrılması. § ❻ *huk.* Bir memleket topraklarının bir parçasında yaşayan halkın millî topluluktan ayrılarak bağımsız bir devlet kurması veya başka bir devletle birleşmesi. § ❼ *san.* 19. yüzyılın sonlarına doğru Germen ülkelerinde akademi gelenağından ayrılmak isteyen bazı sanatçı toplulukların eğilimlerini göstermek için kullanılan terim. § ❽ *mek.* Akış mekaniğinde, bir engelle karşılaşan akışkanın akmasındaki değişiklik sonucu öyle bir bölge meydana gelir ki, burada çevrili hareketlerle akan akışkan, engelin yüzeyinden ayrılarak genel harekete katılmaz. § ❾ *opt.* Beyaz ışığın, çeşitli renklerindeki ışınımlarına ayrılması. § ❿ *patol.* Normal olarak bitişik olması gereken parçaların birbirinden ayrılması.

~ prensibi, *biy.* Bir gen çiftindeki üyelerin farklı gametlere gitmesi. [*Ing.* Principle of segregation; *Fr.* Principle de segregation].

ayrılmak(-e), nsz. f. § ❶ Başkası tarafında: ayrılmak işine konu olmak: *Siz hangi görev ayrıldınız?* [*Ing.* To be separated; *Fr.* Être séparé]. § ❷. (-den) uzaklaşmak, kendini ayırmak: *Onları sevemedim, aralarından ayrıldım.* [*Osm.* Azimet etmek; *Ing.* To leave; *Fr.* Se séparer]. § ❸ Bölünmek, küçük gruplara parçalanmak. [*Ing.* To be divided; *Fr.* Se diviser]. § ❹ nsz. *(Karı ve koca hk.).* Evlilik birliğini bozmak, boşanmak. [*Ing.* To separate; *Fr.* Divorcer]. § ❺ Kol atmak, başka tarafa yönelmek: *Gövdeden ayrılan sap.* § ❻ Terketmek: Akşama *Ankara'dan ayrılacağım. Bu evden ayrılalı çok oldu.* § ❼ *fiz.* Işığın prizmadan geçerek basit renklerine ayrılması olayı.

☆ *Karş.* **gelmek, dönmek, avdet etmek.**

ayrılmazlık, i. *biy.* İki X kromozomunun normal meyozda yaptığı ayrılmayı yapamayışı ve her iki X kromozomunun aynı yumurtaya geçmesi. [*Ing.* Non-disjunction].

ayrıltı, i. Ayrılmak hali, bir iş için ayrılmış olan. [*Osm.* Tahsis; *Ing.* Allocation; *Fr.* Dotation, allocation].

ayrım°, i. < *ayırmak.* § ❶ Bir yazıda bölümlerin ayrıldığı parçalardan her biri. [*Osm.* Fasıl; *Ing.* Chapter; *Fr.* Chapitre]. § ❷ *(Birbirinden)* ayırmak işi. [*Osm.* Tefrik; *Ing.* ve *Fr.* Distinction]. § ❸ Farklılık, iki şeyin şekil veya nitelik bakımlarından birbirine benzememesi. [*Osm.* Tefavüt, fark; *Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ❹ sin. **Bir veya daha çok sahne içinde geliştirilip, olgunun tamamlanmış bir parçasını veren filim bölüğü.** § ❺ *res.* Bileşik bir rengi vücuda getiren esas ve ana renkleri birbirleriyle karıştırmayarak ufak noktalar halinde yanyana koymak suretiyle gözde sanki o renkler karıştırılmış gibi bir etki yapması. [*Fr.* Division des couleurs].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **ayrıç, bab.** § ❷ **ayırma, ayırdetme, temyiz.** § ❸ **farklılık, ayırtı.**

ayrımlama°, i. *sin.* Senaryonun hazırlanmasında bir aşama. Geliştirim ile çevirim senaryosu arasında yer alan bu aşamada, senaryonun sahne ve ayrımları belirlenir. [*Ing.* Continuity; *Fr.* Continuité].

ayrımlaşma°, i. *mat.* Diferansiyel hesabın temel işlemlerinden. [*Osm.* Tahallüf; *Ing.* Differentiation; *Fr.* Différenciation].

ayrımlaşmak°, nsz. f. Birbirinden ayrı niteliklerde veya ayrı bir şekilde gelişmek. [*Ing.* To be differentiated; *Fr.* Se différer].

ayrımlı°, s. § ❶ Ayrımı olan. [*Osm.* Farklı, mütefavit; *Ing.* Different; *Fr.* Différent,-ente]. § ❷ Ayrımlara bölünmüş olan.

ayrımsal°, s. Ayrımla ilgili. [*Osm.* Tefazulî; *Ing.* Differential; *Fr.* Différentiel-elle].

~ damıtma, *kim.* Karışımı bütün kısımlarını ayıracak şekilde yapılan damıtma, kısmî (kısım) damıtma. [*Osm.* Taktir-i tedricî; *Ing.* Fractional distillation; Fr. Distillation fractionné].

~ hesap, *mat.* Sonsuz küçükler hesabının bir kolu olup, her bilinen miktardan daha küçük miktarlarla artmakta olan bir değişkeni gözönüne alarak bilinmeyen ile belirli nicelikler arasındaki oranı, aralarında ortaklaşa bir ölçü olmaksızın belirtmeye yarar. [*Osm.* Tefazulî hesap; *Ing.* Differential, account; *Fr.* Compte différent ielle].

~ inceleme, *mat.* Geometrik nicelikleri cebir formüllerinden yararlanarak inceleme şekli. [*Ing.* Analytical study; *Fr.* Étude analytique].

~ psikoloji, *psik.* Psikolog W. Stern tarafından kurulan, genel psikolojiden ayrı olarak ruh yetilerini bireylere göre ve belirli vasıfları bakımından tiplere ayırarak korelasyon kanunları yardımıyla inceleme amacı güden bir psikoloji dalı.

ayrıntı°, i. § ❶ Bir bütünün parçası. [*Osm.* Teferruat; *Ing.* Accessory; *Fr.* Accessoire]. § ❷ *tiy.* Tiyatro parçasındaki ana düşünceye yardımcı olan kelime, cümle veya eşya. [*Ing.* Detail; *Fr.* Détail]. § ❸ Esas renklerin çeşitli farkları. Aynı bir rengin çeşitli dereceleri. [*Fr.* Nuance]. § ❹ *res.* ve *heyk.* ve *mim.* Resim, heykel veya mimarlık yapıtlarında yer alan parçalardan her biri. Bir tablonun, heykelin veya mimarlık yapıtının açıklanması için yalnız bir parçasını gösteren büyütülmüş resim, kitap resmi, [*Osm.* Teferruat; *Ing.* Detail; *Fr.* Détail].

~ çekimi, *sin.* Herhangi bir cismin çok yakından alınmış büyük görüntüsünü veren çekim. [*Ing.* Detail shot, detail focus;*Fr.* Plan de détail, détail].

ayrıntılar, ç.i. Bir bütünün parçaları. [*Osm.* Teferruat, tafsilât; *Ing.* Details; *Fr.* Détails].

ayrıntılı, s. Ayrıntısı olan [*Osm.* Bertafsil, ferî; *Ing.* Detailed; *Fr.* Detaillé]. ◉ **~ lı çizim** *mim.* Yapı ve döşeme eşyası yapımında temel olacak, ölçüdeki ayrıntılı çizimler. [*Osm.* Kârname, kurampa; *Ing.* Working drawing; *Fr.* Épure].

ayrı.petalliler, ç.b.i. *bot.* Periantı kaliks ve korolla şeklinde farklılaşmış ve petalleri serbest olan ikiçenekliler sınıfının altsınıfıdır. [*Lat. Dialypetalae; Ing.* ve *Fr.* Dialypétales].

ayrı.sayma, b.i. *sosy.* Aynı toplum içinde ayrı etnik kökten zümrelere karşı gerginlik, onları ayırma eğilimi. *(Almanya'da Yahudilere karşı; Amerika'da zencilere karşı olduğu gibi.)* [*Ing.* ve *Fr.* Discrimination].

ayrışık°, s. § ❶ *kim.* Ayrışmış, ayrılmış. [*Ing.* Decomposed; *Fr.* Décomposé]. § ❷ Ayrı cinsten, çeşit çeşit. [*Osm.* Muhtelif; *Ing.* Various, different; *Fr.* Différent, divers].

☆ *Eşanl.* **türlü, ayrı tip, çeşitli.**

☆ *Karş.* § ❶ **kabul eden, ondan olan, iştirâk eden.** § ❷ **tek tip, münferit.**

~ odak, *fiz.* Bir görüntüde yalnız önemli bir bölümün seçik olarak görülüp geri kalanın odak dışı kalmasını sağlayan odak düzeni. [*Ing.* Differential focus].

ayrışıklık,-ğı, i. § ❶ Ayrışık *(ayrılmış)* olma hali. [*Ing.* Difference; *Fr.* Différence]. § ❷ Ayrı ayrı durumda olma, arada ayrılık bulunma. [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation].

ayrışım°, i. *kim.* Ayrışmak işi ve hali. Birleştirilmiş ve terkip edilmiş şeylerin ayrılması. Kimyasal veya biyolojik araçlarla parçalanma. [*Osm.* Tahallül; *Ing.* Decomposition; *Fr.* Décomposition].

☆ *Eşanl.* **dağılma.**

ayrışma°, i. § ❶ *bot.* ve *kim.* Birleşmiş elemanların ayrılması. [*Osm.* Tahallül; *Ing.* Decomposition; *Fr.* Decomposition]. § ❷ *fonet.* Bir fonemin, benzer özellikleri olan diğer bir fonem üzerinde yaptığı değişiklik.

☆ *Karş.* **benzeşim.** § ❸ *kim.* (a) Bir lipidin yağ asitleri ve gliserol'a ayrılması. ☆ *Eşanl.* **hidroliz;** (b) Bazı bileşik cisimler belli ısı ve basınç şartları altında, kendi bozunma ürünleriyle bir arada bulundurulduklarında zaman meydana gelen sınırlı tepkime. ☆ *Eşanl. çözüşme.* [*Osm.* Tahallül; *Ing.* ve *Fr.* Dissociation]. § ❹ *dilb.* Homeros çağı Yunancasında, bir diftong'un veya bir uzun ünlünün ayrı bir ünlüye ayrılması. ◉ **elektrolitik ~,** *kim.* Bir cismin moleküllerinin bir kısmının iyonlara ayrıldığı işlem. ☆ *Eşanl.* **elektroliz.**

ayrışmak°, nsz. f. *kim.* Bir cismi meydana getiren elemanların birbirinden ayrılması sonunda, o cismin birleşik hali bozulmak. [*Osm.* Tahallül etmek; *Ing.* To decompose; *Fr.* Se décomposer].

☆ *Yak. anl.* **erimek.**

☆ *Karş.* **katılmak, katışmak, insimam etmek, iltihak etmek.**

ayrıştırmak°(-ı), f. § ❶ *kim.* ve *fiz.* Bileşik olan bir şeyi elemanlarına ayırmak: *Analiz etmek, ayrıştırmaktır.* [*Osm.* Tahlil etmek; *Ing.* To decompose; *Fr.* Décomposer]. § ❷ *mec.* Analiz etmek, elemanlarına ayırarak incelemek: *Bu cümle birçok cümleciğe ayrışır.* [*Osm.* Tahlil etmek; *Ing.* To analyse; *Fr.* Analyser]. ◉ **ışığı ~,** *opt.* Bir prizma veya prizmalar topluluğu *(veya girişimle ilgili olaylar)* yardımıyla, ışığı meydana getiren basit ışınımları görünür hale getirmek.

☆ *Eşanl.* **çözdürmek.**

ayrıt°,-tı, i. *mat.* İki düzlemin arakesiti: *Bir küpün oniki ayrıtı vardır.* [*Osm.* Dil'-i mücessem; *Ing.* Edge; *Fr.* Arête]. ◉ **dönüm ~ ı,** *mat.* Açılabilir düzgün bir yüzeyin her noktasında bu noktadan geçen doğrulu anaçizgiye teğet olan eğri.

ayrı.türden, b.i. *fels.* Çeşitli türlerin karışımıyle oluşmuş bütünlük. [*Osm.* Gayri mütecanis; *Ing.* Heterogenous; *Fr.* Heterogène].

☆ *Karş.* **birtürden.**

aysar, s. § ❶ Ayın etkisinde kalan. § ❷ s. ve i. Ayın etkisiyle huyunun değiştiği sanılan *(kimse).* Değişken huylu, kararsız, tuhaf.

aysberg,-ği, i. *Ing. Iceberg < Norveç dilinden. coğr.* Kutup denizlerinde bulunan büyük deniz buzulu. Bunlar kutuplardan kopup denizlerde yüzen büyük buz parçalarıdır. [*Fr.* Iceberg, montagne de glace].

☆ *Eşanl.* **buzdağı.**

aysfild, i. *ing. Icefield. coğr.* Kutup bölgelerindeki geniş buzul parçaları. [*Fr.* Champ de glace, calotte].

aysı, s. *biy.* Ay. biçiminde. [*Osm.* Kamerî; *Ing.* Lunar; *Fr.* Lunaire].

ayşe.kadın *(fasulyesi),* b.i. *bot.* Yeşilken yenen veya konserve yapılan sırık fasulye çeşidi. Meyvesi açık yeşil ve ipliksiz olur. İçinde 6-9 tohum bulunur. [*Ing.* French beans; *Fr.* Haricots verts].

ayta, i. *tiy.* Tumturaklı konuşma [*Ing.* Declamation; *Fr.* Déclamation].

~ sonu, *ed.* **Bir söylevin sonunda, ya ileri sürülmüş kanıtları özetlemek ya da dinleyicilerin duygularını okşamak maksadıyle eklenen söz.**

~ vurgusu, *tiy.* Bir nutku, bir tartışmayı etkili kılan konuşma vurgusu. [*Ing.* Oratorical accent; *Fr.* Accent oratoire].

aytışma°, i. Saz şairlerinin karşılıklı şiir söylemesi.

aytışmak(-le), nsz. f. § ❶ **Tartışmak.** [*Osm.* Münakaşa etmek]. § ❷ *ed.* **Belli bir ayak üzerinde karşılıklı manzum deyiş söylemek.** *(ozanlar).*

ayva, i. *bot.* Ayva ağacının, iri armut biçiminde, sarı renkte, üstü tüycüklü, buruk, ekşi-

ce meyvesi. [*Ing.* Quince; *Fr.* Coing]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 387.* — **ETLİ MEYVALAR.** ◉ **~ yı yemek,** *arg.* Hoş olmayan bir durumla karşılaşmak. ◉ **altın ~ sı,** *bot.* Daha çok çalı halinde yetişen bir ayva çeşidi; en çok Ankara ve dolaylarında yetişir. Verimlidir. meyvesi yuvarlak ve altın sarısı renglndedir. Olgunlaştıkça yumuşar. Tadı tatlı-mayhoş ve kokuludur. ◉ **Japon ~ sı,** *bot.* ◘ Japon. **~ ağacı,** *bot.* Ikiçeneklller *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, anayurdu Trans-Kafkas, Iran, Türkistan ve Güney Arabistan olan, kışın yaprağını döken, çiçekleri iri, beyaz ve pembe, yapraklarının altı tüylü, çoğu yumruktan büyük sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokusu sertçe, ufak çekirdekli meyvelere sahip boylu bir çalı, bazen de 7-8 m. ye ulaşan ufak bir ağaç olup, yaprağı öksürükte, taze filizleri ishali kesmede, çiçeği yürek çarpıntısında, meyvesi midevî olarak, çekirdek veya tohumları dahilen veya haricen *(dudak ve meme çatlakları ile ekzemalarda)* yumuşatıcı olarak kullanılır. [*Lat. Cydonia oblona; Ing.* Quince tree; *Fr.* Cognassier].

~ çiçeği, *süsl.* Türk süslemeciliğinde kullanılan bir çiçek [*Ing.* Quince flower; *Fr.* Fleur de cognassier].

~ göbekli, *dey.* Göbeği çukurca olan *(kimse).*

~ kompostosu, *mutf.* Şekerli suda pişmiş, soyulmuş ve dilimlenmiş ayva tatlısı. [*Ing.* Stewed quinces].

~ kurusu, Soyulmuş, dilimlenmiş, kışın komposto yapmak için güneşte kurutulmuş ayva.

~ marmelâtı, *mutf.* Ayva ve şekerden yapılan ezme.

~ reçeli, *mutf.* Şekerli şurupta pisirilen ayva tatlısı.

~ sarısı, *dey.* Ayvanın açık yesile bakan sarı rengi.

~ tüyü, *dey.* § ❶ Ayvanın üzerindeki tüylü deri. [*Ing.* The fuzz on a quince; *Fr.* Duvet]. § ❷ Vücuttaki sarı ince tüyler. [*Ing.* Fuzz on a youth's cheek; *Fr.* Duvet].

ayvadana, i. *Yun. bot.* ◘ **Adi pelin.**

ayvalık,-ğı, i. Ayva ağaçlarının dikildiği yer, ayva bahçesi [*Ing.* Quince orchard; *Fr.* Plant de cognassiers].

ayvaz, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *tar.* Osmanlılar zamanında büyük konaklarla dairelerde yemek ve mutfak hizmetlerini gören uşak. § ❷ *tar.* Savaş gemilerinde operatöre *(cerrah)* yardım eden yamak. § ❸ Ermeni tipi *(sonradan karabet adını almıştır).* ◉ **bir köroğlu bir ~,** *dey.* Bir karı, bir koca *(çocuksuz)* anlamında.

~ kasap, hep bir hesap, *dey.* «Ha öyle, ha böyle, ikisi de bir» anlamında kullanılır. [*Ing.* It makes no different].

ayyaş /ayyaş/, s. *Osm.* < *Ar. ayş.* Fazla ve sürekli olarak içki içen, içki düşkünü, alkolik. [*Ing.* Alcoholic, drunkard; *Fr.* Adonné aux boissons alcooliques, grand buveur, -euse, riboteur, ivrogne, pochard, biberon,-onne].

☆ *Yak. anl.* **esri, bekri ,akşamcı, alkolik, çakır keyif .**

☆ *Karş.* **ayık.**

ayyaşlık,-ğı, i. *tıp.* Alkollü içkilere düşkünlük. [*Ing.* Habitual drunkenness, dipsomania; *Fr.* Dipsomanie, ivrognerie].

☆ *Eşanl.* **alkolizm, sarhoşluk.**

ay.yıldız, b.i. Türk bayrağında hilâl biçimindeki ay ve beş köşeli yıldızdan ibaret olan sembol. [*Ing.* Star and crescent; *Fr.* Le croiscant et l'étoile].

ay.yılı, b. i. *astr.* Astronomların yıldızlararası mesafeler için kullandıkları hayali uzaklık birimi. [*Osm.* Sene-i kameriye; *Ing.* Lunar month; *Fr.* Année lunaire].

ayyuk,-ku /ayyük/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *mec.* Gökyüzünün en yüksek yeri. [*Ing.* The highest point of the heavens *Fr.* Chèvre d'Amalthée]. § ❷ *esk. astr.* Göğün kuzey yarımküresinde bulunan Aurigae burcunun en parlak yıldızı. [*Lat.* Alpha Aurigae]. ☆ *Eşanl.* **Keçi yıldızı.** ◉ **~ a çıkmak,** *dey.* § ❶ *(ses hk.)* Çok yükselmek, şiddetlenmek. [*Fr.* S'élever très haut, s'élever jusqu'au ciel (se dit pour un cri]. § ❷ Şiddetini arttırmak, çok yayılmak. ◉ **~ a ser çekmek,** *esk. dey.* Çok yükseklere ulaşmak.

ayzıt, öz.i. *sosy.* Eski Türklerde doğurma tanrısı.

Az, *kim.* Azot elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of nitrogen; *Fr.* Symboel de nitrogène].

az, s. § ❶ Küçük miktarda, çok olmayan; *Az para ile geçinmek.* [*Ing.* Few, little, small; *Fr.* Peu]. § ❷ Nitelik, nicelik, fiyat v.b. bakımdan düşük olan: *Az şekerli.* § ❷ i. Ender görülen, zümre, eşya v.b.: *İyi insanlar azdır.* § ❶ Küçük bir kısım. § ❺ *(zaman hk.).* Kısa, çabuk: *Bu saltanat az sürer.* § ❻ Küçük bir miktar, biraz: *Canı az açar mısınız?* § ❼ Eksik; *Eline geçen para bin liradan azdır.* § ❽ Seyrek, ender: *Kışın bu şehirde pek az yeşillik görülür.* [*Ing.* Rarely, seldom; *Fr.* Rare]. ◉ **~ a kanaat etmek,** *dey.* Daha fazlasını istememek, az bir şeyle geçinmek. ◉ **~ a çoğa bakmamak,** *dey.* Oluru ile *(elindekiyle)* yetinmek. ◉ **~ a sormuşlar «nereye?», «çoğun yanına» demiş,** *at.* Küçük kazançların dahi hep varlıklı kimselere düştüğü kanısını belirtir. [*Ing.* The majority decides]. ◉ **~ eli aşta gör, çok eli işte gör,** *at.* Yemekte az el, işte ise çok el muteberdir. ◉ **~ ı çoğa tutmak** *(saymak), dey.* Verilen bir hediye az da olsa memnun olmak, onu çokmuş gibi kabul etmek. [*Ing.* To regard the little as much, to take the will for the deed]. ◉ **çoğu gitti ~ ı kaldı,** *dey.* Bir güç işin büyük kısmı başarıldığı zaman o işi yapana son bir gayret vermek için söylenir. ◉ **~ olsun öz olsun,** *at.* Sonu olmayan değersiz çalışmalar yerine, az fakat verimli işler yapmalıdır. ◉ **~ taham çok ziyan getirir,** *at.* Hırslı insan daima zaima zarara uğrar. ◉ **~ veren candan, çok veren maldan,** *at.* Geliri çok olmayanın yardımı içtendir. Geliri çok olan için malın kıymeti yoktur. Onun verdiği, içten yardım yapanınki kadar değerli değildir. ◉ **~ yiyen az uyur, çok yiyen güç uyur,** *at.* Az yiyen dinç ve rahattır, çok yiyen rahatsızlık hisseder.

☆ *Yak. anl.* **azcık, azıcık, biraz, azbuçuk, yarı buçuk ,eksik ,noksan, tek tük, kalil, kem, endek, yeslr.**

☆ *Karş.* § ❷ **Çok, çokça, epey, epeyce, hayli.** § ❸ **Bol, fazlaca, sık.**

~ buçuk, *tkz.* Biraz, ancak, ucu ucuna, şöyle böyle. [*Ing.* Somewhat; *Fr.* Quelque peu].

~ bulmak, *dey.* Yetmez görmek, azımsamak, daha fazlasını beklemek, eline geçeni beğenmemek [*Ing.* To consider insufficient; *Fr.* Trouver peu].

~ buz olmamak, *dey.* Azımsanacak derecede olmamak. [*Ing.* It is no small].

~ çok, *dey.* Oldukça, hayli. [*Ing.* More or less; *Fr.* Assez, plus ou moins].

~ çok dememek, *dey.* Uzun uzun tartışmadan kabul etmek. [*Ing.* To be satisfied with what one gets].

~ daha, *dey.* Nerdeyse, az kalsın, hemen hemen, [*Ing.* Almost, nearly, all but; *Fr.* Peu s'enfallit].

~ değil, Birinin herhangi bir karakter bakımından göründüğü gibi olmadığını ifade etmek için söylenir. *Sen de az değilsin, muziplikte ona taş çıkartırsın.* [*Ing.* Really very bad, very good].

~ dişligiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan sürüngenler *Reptilia)* sınıfının, pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, yılanlar *(Ophidia)* alt takımının bir familyası. Dişleri az sayıdadır. Karabaş yılanı *(Oligodon melanocephalus)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Oligodontidae*].

~ eli aşta gör, çok eli işte gör, *at.* Yemekte az el, işte ise çok el geçerlidir.

~ gelmek, *dey.* Miktarca yetmemiş olmak, daha istenmek. [*Ing.* To be not enough; *Fr.* Être peu pour quelque chose dont il s'agit, ne suffit pas, c'est peu de].

~ görmek, *dey.* § ❶ Umduğundan eksik bulmak. § ❷ Azımsamak. [*Ing.* To consider insufficient].

~ günün adamı olmamak, *dey.* Çok yaşamış, çok görmüş olmak. [*Ing.* To be a man looking back on a rich life full of experience].

~ kaldı (kalsın), *dey.* Bir işin olmasına az kalmışken olmadığını ifade eder: *Az kaldı düşüyordu, Az kalsın boğulacaktı.* [*Ing.* Almost nearly, all but; *Fr.* Peu s'en est fallu].

~ olsun öz olsun, *at.* Sonu olmayan değersiz çalışmalar yerine, az fakat verimli, değerli işler yapmalıdır. [*Ing.* Little but good].

~ tamah çok ziyan getirir, *at.* Hırslı insan daima zarara uğrar. [*Ing.* A little greed causes great loss].

~ veren candan, çok veren maldan, *at.* Geliri çok olmayanın yardımı içtendir. Geliri çok olan için malın kıymeti yoktur. Onun verdiği, içten yardım yapanınki kadar değerli değildir. [*Ing.* He who gives little gives from his heart; he who gives much gives from his wealth].

~ yiyen az uyur, çok yiyen güç uyur, *at.* Az yiyen dinç ve rahattır, çok yiyen rahatsızlık hisseder.

aza /ăzā/, ç.i. *Osm.* < *Ar. uzv.*'un çoğulu. § ❶ Bir daire, komisyon veya cemiyete bağlı kimse. [*Ing.* Member; *Fr.* Membre]. § ❷ Vücut parçası. [*Ing.* Organ; *Fr.* Organe].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Üye.** § ❷ **Uzuv.**

~ olmak, dey. Bir birliğe girmek, oranın üyesi olmak.

azade /ăzāde/, s. *Osm.* < *Fars.* s. § ❶ **Erkin, başıboş.** § ❷ *ed.* Hiçbir manzumenin parçası olmayan tek mısra. Divan Edebiyatında tam bir anlam taşıyan tek bir mısradan ibaret parça. [*Osm.* Serbest, hür; *Ing.* Free; *Fr.* Libre]. § ❸ z. Uzak. § ❹ *(Bir şeyden)* Yakasını sıyırmış. § ❺ Kurtulmuş.

☆ *Karş. anl.* **özgür.**

☆ *Karş.* **kurtulmamış, tutsak, esir, bağlı.**

azadelik,-ği, i. § ❶ **Bağımsızlık, serbestlik.** § ❷ **Başıboşluk, sorumsuzluk.** § ❸ **Hürriyet.**

azad.etmek /ăzād:etmek/(-i), b.f. § ❶ **Salıvermek, serbest bırakmak:** *Çocukları okuldan, kuşları kafesten azadetmek.* [*Ing.* To set free; *Fr.* Donner la liberté]. § ❷ *(Eskiden köle ve cariyeler hk.)* **Serbestliğini geri vermek, özgür kılmak,**

☆ *Yak. anl.* § ❶ **koyuvermek.** § ❷ **esareten kurtarmak, hürriyetini lade etmek, sebilini tahliye etmek,**

☆ *Karş.* § ❶ **kapatmak, alakoymak, disiplıne sokmak.** § ❷ **tutsak etmek, esir etmek ,köle yapmak.**

azak.eyeri, b.i. *bot.* Birçeneklller *(Monocotyledoneae),* sınıfının, Yılanyastığıgiller *(Araceae)* familyasından, siyahımsı-erguvanî renkli çiçekler açan tüylü ve çok yıllık otsu bir bitki. Anayurdu Hindistan olup, Avrupa, Asya ve Amerika'ya yayılmış olan rizomlu bir bataklık bitkisidir. Rizomlarında *akorin,* nişasta, organik asitler, uçucu yağ ve bir glikozit bulunmaktadır. Uçucu yağ içinde asaron ile *methyleugenol* ve terpenler vardır. Idrar söktürücü, ateş düşürücü, âdet söktürücü, aksırtıcı, ishal verici ve kusturucu olarak tanınmıştır. [*Lat. Acorus calamus; Ing.* Sweet sedge; *Fr.* Souchet long. souchet odorant]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 91.* — **ORMAN BATAKLIK VE KIR BİTKİLERİ .**

az az, z. Zamanla, küçük miktar veya süreler halinde, biraz biraz. [*Ing.* Gradually, slowly, little by little; *Fr* .Graduellement, peu à peu, petit à petit].

azalan, s. Eksilen, miktarı küçülen. [*Osm.* Mütenâkıs; *Ing.* Decreasing; *Fr.* Décroissant].

~ vergi, *huk.* Mükellefin vergiye esas teşkil edecek unsurlarıyle birlikte oranı da azalan vergi.

☆ *Karş.* **artan vergi.**

azalea, i. *Yun. azaleos.* ◘ **Açalya, acalya.**

azalık,-ğı, i. Bir birliğin, kuruluşun üyesi olma. [*Ing.* Membership, fellowship; *Fr.* Qualité de membre, sociétariat].

☆ *Eşanl.* **üyelik.**

azalin, i. *Fr. azaline. kim.* Orta emulziyonları kırmızı ve sarı ışığa hassas kılmak için kullanılan bir boya karışımı. [*Ing.* Azaline].

azalma, i. Az olma. [*Ing.* Decreasing, diminishing, abating; *Fr.* Diminution, décroissement]. ◉ **radyoaktif ~,** *nükl.* Atomlarının saçılımına bağlı olarak bir radyoaktif elementin etkinliğinin zamanla derece derece azalması.

azalmak, nsz. f. § ❶ **Daha az, daha küçük miktara inmek.** [*Ing.* To abate, diminish, decrease; *Fr.* Diminuer, décroître]. § ❷ **Sayısı eksilmek.** [*Ing.* To come (run, fall) short; *Fr.* Rester en deçà, être insuffisant].

§ ❸ Şiddetini, kuvvetini kaybetmek. § ❹ Eksilmek. [*Ing.* To growless, diminish; *Fr.* Devenir moindre, s'amoindrir, être diminué]. § ❺ Zayıflamak. § ❻ Seyrekleşmek, kıtlaşmak. § ❼ *(ışık hk.)* Sönükleşmek, kararmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ İnmek. § ❷ az gelmek, yetişmemek, yetmemek. § ❸ eksik gelmek, çıkışmamak, tenakus etmek.

☆ *Karş.* § ❶ artmak, çıkmak, § ❷ Çok gelmek. § ❸ artık olmak, fazla gelmek.

azaltıcı, i. *tiy.* Işığı azaltan cihaz *(düzen)*, [*Ing.* Dimmer; *Fr.* Graduer].

azaltılmak, özs. f. § ❶ Daha az miktara indirilmek. § ❷ Sayı seyrekleştirilmek. [*Ing.* To be reduced or lessened, to be curtailed, to be brought down].

azaltma, i. § ❶ Miktarını küçültme, eksiltme. [*Ing.* Diminishing; *Fr.* Diminution]. § ❷ *huk.* Kanuna veya hakkaniyete uygun olmayan tasarruf, mükellefiyet ve borçların kanunî makul hadde indirilmesi. [*Osm.* Tenkis; *Ing.* Reduction; *Fr.* Amoindrissement]. § ❸ *dok.* Örülen her sıradan sonra ilmik adedini indirme. Bu işlem için, örülen sıranın çift ilmiği, onu takip eden sırada tek ilmiğe bağlanır.

azaltmak(-i), f. § ❶ Az denecek bir miktara indirmek veya eskisinden az bir hale getirmek, daha aza indirmek. [*Ing.* To lessen, reduce, lower, decrease; *Fr.* Diminuer, rendre moins]. § ❷ Kuvvetten düşürmek. § ❸ Zayıflatmak. [*Ing.* To weaken; *Fr.* Amaigrir, rendre faible]. ◉ yelken —, *den.* Fırtına yaklaşıp rüzgâr artacak gibi görününce yelkenleri boğmak veya arya etmek.

☆ *Eşanl.* **eksiltmek, indirmek, aşağı düşürmek, tenzil etmek.**

azam /ăzam/, s. *Osm.* < *Ar. aẓm. (Pek, daha, en çok)*, büyük. [*Ing.* Very big, bigger, the biggest; *Fr.* Très grand, le plus grand].

azamet,-ti, /azamet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Büyüklük, ululuk: *Tanrının azametine sığınmak.* [*Ing.* Greatness, grandeur, majesty; *Fr.* Grandeur]: § ❷ *mec.* Çalım, kurum, kibir: *Herifin azameti çekilir gibi değil.* [*Fr.* Orgueil]. § ❸ İhtişam. § ❹ Heybet. § ❺ Gurur. § ❻ Debdebe.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **yücelik.** § **böbürlenme.**

☆ *Karş.* § ❶ **küçüklük, ufaklık,** § ❷ **alçak gönüllülük, tevazu.**

— **sahibi,** *dey.* ◘ **Azametli**[3].

— **satmak,** *dey.* ◘ **Böbürlenmek, çalım satmak.**

azametli, s. § ❶ Çok büyük, ulu. [*Ing.* Great; *Fr.* Très grand]. § ❷ *mec.* Çalımlı, gösterişli, kurumlu, kibirli. [*Ing.* Proud; *Fr.* Orgueilleux]. § ❸ Büyük, iriyarı. § ❹ İhtişamlı.

azamî /azamî/, s. *Osm.* < *Ar. aẓam*, en büyük. § ❶ En çok, en büyük, en fazla: *Otomobilin azamî hızı.* [*Ing.* Greatest, utmost, to the fullest degree; *Fr.* Tout au plus]. § ❷ *mat.* Eskiden matematikte, en büyük, maksimum karşılığı kullanılırdı. [*Ing.* ve *Fr.* Maximum]. § ❸ En üstün.

☆ *Yak. anl.* **çoğay, en yüksek, olanca, maksimum.**

☆ *Karş.* **En alçak, en az, en küçük, minimum.**

— **devamlı çalışma derecesi,** *hava.* Bir motor veya makina parçasının devamlı olarak çalışabileceği işleme değeri. [*Ing.* Maximum continuous rating; *Fr.* Régime maximum continu].

— **fakir karışım gücü,** *hava.* Standart atmosferde belirli bir yükseklikte ekonomik seyahat karışımında tahdit edilmeyen bir süre kullanılacak emme basıncı ve maksimum krank mili hızında elde edilen fren gücü. [*Ing.* Maximum weak-mixture power *(reciprocating engine)*; *Fr.* Puissance maximum mélange pauvre *(moteurs à pistons)*].

— **fiyat,** *ikt.* Bir malın satılabileceği en yüksek fiyat [*Ing.* Maximum price; *Fr.* Prix Maximum].

— **gece suhunetleri ortalaması,** *hava.* Herhangi bir ay zarfında ölçülen azamî gece suhunetinin *(mevzii saatle 21.00 ile 09.00 arasında)* yıllara göre ortalaması. [*Ing.* Mean night maximum temperature; *Fr.* Moyenne des maxima nocturnes de température].

— **hız fazlalığı,** *hava.* Bildirilen azamî işletme süratinin % 103 üne eşit bir dönüş sürati veya bildirilen hız fazlalığı guvernör ayarından daha büyük olanı. [*Ing.* Maximum overspeed; *Fr.* Survitesse maximum].

— **mütemadi güç,** *hava.* Standart atmosferde belirli bir yükseklikte maksimum krank *mili* devir sayısı ve süresi tahdit edilmeyen işleme sırasında kullanılması kabul edilen motor emme basıncında sağlanan fren gücü. [*Ing.* Maximum continuous power *(reciprocating engines)*; *Fr.* Puissance maximum continue].

— **pervane hızı** *(değişken hatveli pervaneler)*, *hava.* Pervane regülâtörü veya kumanda mekanizması ayarı ile tâyin edilen azamî pervane hızı. [*Ing.* Maximum propeller governed speed *(variable pitch propeller)*; *Fr.* Vitesse maximum asservie de l'helice].

— **sıcaklık ortalaması,** *trm.* Ay veya yıl içinde tesbit edilen günlük azamî sıcaklıkların ortalaması.

— **taşkın,** *trm.* Belli bir süre içinde akarsuyun bir kesitinde kaydedilen en yüksek taşkın seviyesi.

— **uçuş hızı,** *hava.* Belirli şartlar altında düz uçuşta ve standart atmosferde bir uçağın azamî hava hızı. [*Ing.* Maximum flying speed; *Fr.* Vitesse maximum de vol].

— **yüklü ağırlık,** *otom.* Bir aracın net ağırlığı ile istiap haddi toplamı.

azap[1]**,-bı**, /azap/, i. *Osm.* < *Ar. azāb.* § ❶ Günahkârlara, kâfirlere, inkârcılara ölümden sonra verilecek ceza ve edilecek eziyet. § ❷ Organik veya ruhî ıstırap, acı. [*Ing.* Pain, torture; *Fr.* Peine, torture]. § ❸ Pişmanlık. [*Ing.* Penitence; *Fr.* Repentir, remords]. § ❹ Korku. § ❺ Şiddetli sıkıntı, çaresiz kalış. [*Ing.* Crisis; *Fr.* Crise]. ◉ — **a düşmek,** *dey.* Sıkıntı ve eziyete uğramak. ◉ **cehennem azabı,** *dey.* Cehennemde suçlulara verilen ceza, çok şiddetle çekilen ıstırap, eza, cefa. [*Ing.* The torments of hell; *Fr.* Subir les peines de l'enrer]. ◉ **kabir azabı,** *dey.* Öldükten sonra günahkârların çekeceklerine inanılan ceza ve işkence. [*Ing.* The torment of the grave]. ◉ **vicdan azabı,** *dey.* İşlenilen bir suçtan dolayı içte duyulan sıkıntı ve pişmanlık duygusu. [*Ing.* Pangs of conscience, remorse; *Fr.* Remords].

☆ *Yak. anl.* § ❷ **sıkıntı, mihnet, zahmet, cevir, üzgü, ağırlık, gaile, muzayaka.**

☆ *Eşanl.* § ❷ **eza, çile, cefa, meşakkat, eziyet, işkence, zülüm,** § ❸ **nedamet,** § ❸ **huş, dehşet.** § ❸ **buhran.**

— **çekmek,** dey. Sıkıntı ve acı duymak, üzüntü içinde olmak. [*Ing.* To suffer torment; *Fr.* Souffrir].

— **vermek,** *dey.* Acı çektirmek, eziyete sokmak. [*Ing.* To cause pain, to torment; *Fr.* Tourmenter vivement, torturer].

azap[2]**,-bı**, i. § ❶ *(Anadolu'nun bazı bölgelerinde)* Çiftlik uşağı. § ❷ *tar.* Yeniçeriler zamanında gerektikçe sancaklardaki gençlerden toplanıp ordu ve donanmaya katılan askere verilen ad: *Deniz azabı, kale azabı, yaya azabı.* [*Ing.* Soldier of a certain class].

azaplı, s. Sıkıntı veren, azap çektiren.

azapsız, s. § ❶ Azap çekmeden. § ❷ Utanç duymadan.

azar /azar/, i. *Osm.* < *Fars. āzūr.* Paylama, çıkışma: *Çocuk bu azarı hak etti.* [*Ing.* Reproach; *Fr.* Gronderie].

☆ *Yak. anl.* **tekdir.**

— **işitmek** *(yemek)*, *dey.* Azarlanmak, paylanmak: *Ben senin için azar işitemem.* [*Ing.* To be scolded; *Fr.* Être grondé; essuyer une réprimande].

azar azar, z. ◘ **Az az.**

azara, i. *bot. Bixaceae* familyasından anayurdu Şili ve Meksika olan, 15 kadar türü bulunan, çiçekleri taçsız ve genellikle erdişi olan, ağaç veya ağaççık halinde bir süs bitkisi. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Azara*].

azarlamak(-i), f. Paylamak: *Öğretmen çocuğu azarladı.* [*Ing.* To scold, reprimand, rebuke; *Fr.* Gronder, réprimander].

☆ *Yak. anl.* **tekdir etmek, itabetmek** § ❷ **Tevbih etmek, darılmak, kızmak, çıkışmak, tazir etmek, terslemek, saparta (zaparta) çekmek, haşlamak.**

☆ *Karş.* **sevmek, okşamak, pohpohlamak.**

azarlanmak, nsz. f. Başkası tarafından paylanmak: *Kimse azarlanmak istemez.* [*Ing.* To be scolded or reprimanded; *Fr.* Être grondé, essuyer une réprimande].

azarlatmak(-i,-e), f. Azarlamak işini yaptırmak veya yapılmasına yol açmak: *O kendini kimseye azarlatmaz.* [*Ing.* To cause to be scolded or reprimanded].

azat[1], i. *Osm.* < *Fars. āzād.* § ❶ Baskıdan kurtarıp serbest bırakma, salıverme, paydos: *Yarın okulda öğleden sonra azat var* [*Ing.* A sotting free, dismissal (from school); *Fr.* Liberte, congé] §§ ❷ /azat/, Köle veya cariyeye hürriyetini verme.

— **buzat, beni cennet kapısında gözet,** *dey.* Yakalanmış olan kuş v.b. hayvanlar serbest bırakılırken söylenen tekerleme. [*Ing.* Be free and await me at the Gate of Paradise].

— **edilmek,** *dey.* Serbest bırakılmak. [*Ing.* To be let free, to be liberated; *Fr.* Être liberer].

— **etmek,** *dey.* § ❶ Kölenin hürriyetini vermek, serbest bırakmak [*Ing.* To liberate, manumit, enfranchise; *Fr.* Libérer, affranchir]. § ❷ *(kuş hk.)*. Kafesten salıvermek. § ❸ Okuldan çocukları salmak. § ❹ Kurtarmak. [*Ing.* To save, free; *Fr.* Sauver].

— **olmak,** *dey.* ◘ **Serbest bırakılmak.**

azat[2] /azat/, s. Kurtulmuş, azadedilmiş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden. [*Ing.* Free, liberated; *Fr.* Libre, libéré].

azatlama, i. Köleye hürriyetini verme, serbest bırakma. [*Ing.* Liberation, enfranchisement; *Fr.* Liberation, affranchissement].

☆ *Eşanl.* **ıtık.**

azatlamak(-i), f. § ❶ Kölenin hürriyetini bağışlamak, serbest bırakmak. [*Ing.* To liberate, manumit, enfranchise; *Fr.* Libérer, affranchir]. § ❷ *(kuş hk.)* Salıvermek. [*Ing.* To let go]. § ❸ *esk.* Okuldan çocukları bırakmak. [*Ing.* To dismiss *(from school)*].

azatlı, i. ve s. *fels.* ve *sosy.* Azadedilmiş (cariye veya köle): *Şu kadın bir saray azatlısıdır, Falancanın azatlısı.* [*Ing.* Client, dependent; *Fr.* Client]. § ❷ s. Azat edilmiş, eline azat kâğıdı verilmiş. [*Ing.* Liberated, set at liberty, enfranchised; *Fr.* Libéré, affranchi].

— **köle,** ◘ **Azatlı**[1].

azatlık,-ğı, i. ve s. § ❶ Azat olma hali. [*Ing.* Freedom from slavery, liberty; *Fr.* Affranchi]. § ❷ s. Azadedilme vakti gelmiş olan *(cariye, köle)*: *Azatlık köle.*

azatname, i. *tar.* Osmanlı sarayında, haremden ayrılacak cariyelere, hürriyete kavuştuklarını göstermek için verilen belge.

☆ *Eşanl.* **ıtıkname.**

azatsız, s. Azadedilemez: *Ben onun azatsız kölesi miyim.* [*Ing.* Unfreed, still enslaved; *Fr.* Qui ne peut pas être affranchi].

azca, s. Oldukça az, biraz. [*Ing.* Rather little, somewhat few].

azcık /azcık/, s. ◘ **Azıcık.**

azdırılmak, nsz. f. Azmasına yol açmak.

azdırmak(-i), f. § ❶ İnsanları yoldan çıkartmak. [*Ing.* To lead astray *(morally)*, to make lose one's way; *Fr.* Corrompre]. § ❷ Çocukları yaramazlık yapmaya kışkırtmak. [*Ing.* To spoil by overkindness; *Fr.* Gâter. § ❸ Duyguları coşturmak, zaptedilmez hale getirmek. [*Ing.* To cause to get out of hand; *Fr.* Surexciter, exalter]. § ❹ Yaraya mikrop kaptırmak, iltihaplandırmak. [*Ing* To allow to smart *(wound)*; *Fr.* Envenimer]. § ❺ Çamaşırı temizlenmez hale gelinceye kadar kirletmek, iyi yıkayamamak. [*Ing.* To cause to become grimy, uncleanable *(dirty laundry)*].

azeb, i. *Osm.* Osmanlıların ilk zamanlardan beri kurdukları bir hafif askerî kuvvete verdikleri ad.

azelaik, i. *Fr. azélaique.* $HOCO-(CH_2)7--CO_2H$ formülünde diasit. Oleik veya risinoleik asitlerin oksitlenmesiyle elde edilir.

azeotrop(ik), s. ve i. *Fr. azéotrope, azéotropique.* < *a,* -sız + *Yun. zein,* kaynama + *tropos,* dönme. *kim.* Belli bir sıcaklıkta, bileşimini koruyarak kaynayan sıvı karışımlar için kullanılır. [*Ing.* Azeotropic].

azeotropi, i. *Fr. azeotropie. fiz.* Azeotrop karışımlardan doğan olay. [*Ing.* Azeotropy].

Azerbaycan, öz. i. *Fars. adharbaycan. coğr.* S.S.C.B.'ne bağlı bir cumhuriyet. Başkenti *Baku*'dur. [*Ing.* ve *Fr.* Azerbaijan].

Azerî, öz.. i. *Fars.* § ❶ Azerbaycanlı, Azerbaycan halkından olan kimse. [*Ing.* Azerbaijani; *Fr.* Azerbaïdjanais]: § ❷ *(isim takım-*

larında) Azerbaycan, Azeriler: *Azerî şivesi.* ~ **türkçesi,** *dilb.* Azerbaycan Türklerinin konuştuğu dil. Oğuz Türkçesinin doğu dairesine girer. Osmanlı kültür ve edebiyatının etkisi altında gelişen yazı dili olup Türkiye Türkçesinden çok az bir ayrılık gösterir. Anadolu'daki yerli ağızlara benzeyen sesler çoktur. Örnek: «*Hiç*» yerine «*Heç*», «*Gitmek*» yerine «*Getmek*», «*Odun*» yerine «*Odon*», «*Öküz*» yerine «*Öküz*» kullanılır. Bu Türkçede kelime başındaki «*b*» seslerinin yerini «*m*» alır: «*Ben*»=«*Men*, «*Bin*»=«*Min*», «*Binmek*»=«*Minmek*» gibi kelime başlarındaki «*Y*» sesleri düşer: «*Yiğit*»=«*Iğit*», «*Yedi*»=«*Edi*», «*Yüce*»=«*Üce*» gibi. [*Ing.* The Azerbaijani language; *Fr.* Azerbaïdjanais].

Azerice, ◘ **Azeri Türkçesi** .

az.gelişmiş, b.s. Tabiî kaynaklarından yeteri kadar yararlanılmayan, hayat seviyesi, sanayii ve ulaştırması gelişmemiş *(ülke veya bölge).*

az.gelişmişlik,-ği, b.i. Bir memlekette sermayenin nüfusa ve mevcut gelir kaynaklarına göre yetersiz olması.

azgın, s. < *azmak.* § ❶ Azmış: *Azgın köpek, Azgın deli.* [*Ing.* Excessively fierce and wild ferocious, mad, excessively wicked, depraved, disobedient, rebellious; *Fr.* Agité, emporté]. § ❷ Yaralandığı zaman, yarası kolay kapanmayan *(ten).* § ❸ Çok yaramaz, haşarı *(çocuk).* § ❹ Azmış, fenalığını, zararını pek ileri götürmüş olan. § ❺ Ağır suç işleyip teslim olmayan, zabıta kuvvetlerine karşı gelen.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Kükremiş, gem vurulmaz, jiyan, hâd.** § ❷ **Kötügen ,azılı, şerir.**

☆ *Karş.* **sakin, durgun, uslu, uslanmış.**

~ **sinek,** *zool.* ◘ **Sinek.**

azgın azgın, z. Coşkun, taşkın bir halde.

azgınlaşmak, nsz. f. § ❷ Azgın hale gelmek, hareketleri alışılmışın dışına çıkmak. § ❷ Cinsel istekleri asırılaşmak.

azgınlaştırmak(-i), f. Yoldan çıkarmak, azgın hale getirmek.

azgınlık,-ğı, i. § ❶ Duygu ve davranışlarda aşırılık. [*Ing.* Excessiveness; *Fr.* Excessiveté]. § ❷ Aşırı cinsel faaliyet. [*Ing.* Ardour; *Fr.* Ardeur]. § ❸ Ahlâk bozukluğu. [*Ing.* Depravity; *Fr.* Dépravation; perversité]. § ❹ Şiddet. [*Ing.* Fierceness; *Fr.* Violence, véhémence]. § ❺ Düzensizlik, karışıklık, gözü dönmüşlük. § ❻ *fels.* ve *psik.* Ruh ve akıl hastalıklarında devamlı taşkınlık halleri. Manyaklarda azgınlık devamlıdır. Çöküntülü mani deliliğinde her azma devresi arkasından bir çöküntü devresi gelir. [*Ing.* Excitement; *Fr.* Excitation].

~ **etmek,** *dey.* Aşırı davranışlarda bulunmak, yaramazlık etmek. [*Ing.* To act wildly or fiercely, to exceed limits, to be unreasonably lewd or wicked].

azı, i. *anat.* Köpek dişlerinden sonra içeriye doğru, her çenenin iki yanında beşer tane bulunan ve yemekleri öğütmeye yarayan dişlerin ortak adı. Besini öğütmeye yarayacak bir biçim almış olan diş. [*Osm.* Dırs, esman-ı tahine; *Lat. Dens molaris; Ing.* Molar tooth; *Fr.* Dent molaire]. ☆ *Eşanl.* **azı dişi** ⊙ **büyük** ~ **lar,** *anat.* ◘ **Büyük.** ⊙ **gemi** ~ **ya almak,** *dey.* § ❶ *(at hk.)* Binicisinin kontrolünden çıkmak, dörtnala kalkmak. *(gem, azıdişine alındığı zaman atın ağzını rahatsız etmeyeceği için istediği gibi hareket etmesine meydan verir).* § ❷ *mec.* İşi azıtmak, önüne geçilmez hale gelmek. ⊙ **küçük** ~ **lar,** *anat.* Köpek dişlerinden sonra gelen ilk azılar olup iki köklüdürler. [*Osm.* Ensân-ı nâbiye; *Lat. Praemolaris; Ing.* Premolar; *Fr.* Petit molaire].

azıcık, s. § ❶ Pek az, azcık. [*Ing.* Just a little bit; *Fr.* Un petit peu]. § ❷ z. Hafifçe, belli belirsiz.

☆ *Yak. anl.* **biraz, azbuçuk, yarı buçuk, tek tük, kalil, kem, endek, yesir.**

☆ *Karş.* **çok, çokça, epey, epeyce, fazla(ca).**

~ **aşım, kaygısız başım,** *at.* Daha çok kazanç sağlamak amacıyla birçok güçlükleri göze almaktan kaçınıldığını ifade eder; gözü yüksekte olmayan insan rahat yaşar. [*Ing.* Modest living and peaceful mind¹].

azık, i. < *azuk.* § ❶ Uzun bir yolculuk için hazırlanan yiyecek: *Azıksız yola çıkılmaz.* [*Osm.* Kumanya, nevale; *Ing.* Food, provisions; *Fr.* Vivres, victuaille]. § ❷ Besin, yiyecek. [*Osm.* Gıda; *Ing.* Food, alimentation; *Fr.* Nourriture].

azıklanmak, nsz. f. § ❶ Kendine azık hazırlamak. § ❷ *h.d.* Geliri veya ürünü ile kendini idare etmek. [*Ing.* To feed oneself, to eat; *Fr.* Faire des provisions de bouche].

azıklı, s. Fakir *(yoksul)* doyuran. [*Ing.* Supplied with provisions, well off living in comfort; *Fr.* Généreux,-euse].

azıklık,-ğı, i. § ❶ Azık olarak hazırlanan yiyecek. [*Ing.* Provisions; *Fr.* Provisions, vivres, comestibles]. § ❷ Azık koymaya yarayan yer, torba. [*Ing.* Provisions, a receptacle for provisions, bag, hosebag, place abounding in forage].

azılı, s. § ❶ Azgın, tehlikeli, gözü dönmüş, bir şeyden korkmayan, zorlu, zorba. [*Ing.* Ferocious, wild, notorious, dangerous; *Fr.* Enragé; fieffé. § ❶ Korkutucu, endişe verici. § ❶ i. Yaramaz, haşarı ve kavgacı çocuk. § ❷ *avc.* Yaban domuzuna, üç yaşından sonra, dişleri döndüğü zaman verilen ad. [*Ing.* Tusked wild bear].

☆ *Yak. anl.* **kükremiş, gem vurulmaz, jiyan, hâd, kötügen, şerir.**

☆ *Karş.* **sakin, durgun, uslu, uslanmış.**

azımsamak(-i), f. Az. görüp beğenmemek, az bulmak, daha fazlasını istemek. *Garson bahşişi azımsadı.* [*Osm.* İstisgar etmek; *Ing.* To regard as too little; *Fr.* Trouver peu, considérer insuffisant].

☆ *Karş.* **çok görmek, çok bulmak.**

azın, i. *fiz.* ve *mat.* Verilen bir durum için elde edilebilecek en küçük değer. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Minimum*].

azınlık⁸,-ğı, i. § ❶ Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar veya bunların bu hali. [*Osm.* Akalliyet; *Ing.* Minority; *Fr.* Minorité]. § ❷ *fels.* ve *sosy.* Bir ülkede egemen olan ulusa göre sayıları az olup kendilerini başka etnik kökten sayan ve aralarında ayrı bir dil veya din bağı olan topluluk *(zümre).* [*Osm.* Akalliyet; *Ing.* Minority; *Fr.* Minorité]. ⊙ ~ **ta kalmak** *(olmak), dey.* Sayıca kalabalık bir grup karşısında zayıf kalmak, kuvvetini belli edememek. [*Fr.* Obtenir, avoir la ou une minorité des voix].

azışmak, nsz. f. Gittikçe kızışmak, şiddetli kavga etmek [*Ing.* To grow vehement, to become worse, to grow exasperated with each other; *Fr.* S'aggraver, être aggravé].

☆ *Yak anl.* **şiddeti artmak, kuvvetlenmek**

☆ *Karş.* **Sakinleşmek, sükünet bulmak, uslanmak, durgunlaşmak.**

azıştırmak(-i), f. Azışmasına yol açmak. [*Ing.* To make worse, to excite *(people),* to exasperate, to aggravate].

azıtmak(-i), f. § ❶ Azgın hale getirmek, çığırından çıkarmak: *O işi gittikçe azıtıyor.* [*Ing.* To become unmanageable, wild, excited; *Fr.* Aller trop loin]. § ❷ nsz. Azmak. azgınlık etmek. ⊙ **işi** ~, *dey.* § ❶ Zaptedilemeyecek hale gelmek. § ❷ Duygusal bir ilişkiyi geliştirmek, ilerletmek.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **bardağı taşırmak** *(mecaz),* **hâd safhaya getirmek.** § ❷ **azgınlık etmek.**

azidin, i. *Fr. azidine, kim.* Fenilhidrazin'in bir iminoeter klorhidratıyle birkaç gün birlikte tutulmasından elde edilen kimyasal bileşik.

azigos, s. *Fr. azygos* < *a,* -sız + *zygos,* çift. *anat.* § ❷ Toplardamar sistemindeki üç toplardamara denir. § ❷ Küçük dil yapısındaki damar-küçükdil kasları için de kullanılır.

azigospor, i. *Fr. azygospore, bot.* Gametlerin birleşmesinden meydana gelmeyen spor şeklindeki döl hücresi. [*Ing.* Abygospore].

azil,-zli, i. *Osm.* < *Ar. azl.* Kelime anlamı: *Bir şeyi bir yerden çıkarma. fels.* İşten çıkarma. Bir memurun görevinden alınması. [*Ing.* Dismissal; *Fr.* Destitution, démission]. § ❷ *huk.* (a) Tek taraflı irade beyanına dayanarak bir mümessilin veya vekilin temsil yetkisinin kaldırılması; (b) Memurun, bağlı bulunduğu yetkili makam tarafından memuriyetle ilgisinin kesilmesi, memuriyet sıfat ve yetkisinin kaldırılması.

azim¹,-zmi i. *Osm.* < *Ar. azm.* § ❷ Kesin karar veya kararda kesinlik. Bir işteki engelleri yenme kararı. [*Osm.* Kasıt; *Fr.* Résolution, volonté]. § ❷ *fels.* İradenin bir işi başarmak üzere müsbet ve devamlı olarak kullanılması. [*Osm.* İkdam-ı gayret;*Ing.* Perseverance; *Fr.* Persévérence]. § ❸ Amaç, niyet. § ❶ Yola çıkma. § ❺ Ümit.

azim² /azîm/, s. *Osm.* < *Ar. azamet.* § ❶ *esk.* Büyük, ulu, iri, önemli [*Ing.* Immense; *Fr.* Immense, énorme]. § ❷ Şiddetli, kuvvetli. § ❶ Muhteşem.

azime /azîme/, *Osm.* < *Ar. azm.* § ❷ *esk.* Sebat, kararlılık. § ❷ Cin, yılan gibi zararlı şeylerden korunmak ve hastalıklardan kurtulmak için yazdırılan muska, tılsım, büyü. [*Ing.* Important affair, great sin, grievous calamity, biting, bitter].

azimet,-ti, /azîmet/, i. *Osm.* < *Ar. azm.* § ❶ Yola çıkma, gidiş, gitme. [*Ing.* Departure; *Fr.* Départ, aller]. § ❷ *huk.* Kasîd ve tevcîh usul teriminde, başlangıçtâ meşru olan şey. § ❸ Niyet tutularak okunan efsun. ~ **etmek,** Gitmek, yola çıkmak [*Ing.* To set out on a journey].

azimidobenzen, i. *Fr. azimidobenzène. kim.* Ortofenilendiamin'den türeyen azimit. $C_6H_4(N_3H)$. ☆ *Eşanl.* **benzotriazol.**

azimik, s. *Fr. azymique kim.* Mayalanmaya elverişsiz. [*Ing.* Azymic].

azimit,-ti, i. *Fr. azimide. kim.* Ortodiaminlere nitröz asidin etkimesiyle elde edilen aminli diazolara verilen ad.

azimkâr, s. İradeli, gayretli, kararlı. [*Ing.* Determined, resolute; *Fr.* Résolu, déterminé].

azimkârane, z. Kararlı olarak. [*Ing.* Resolutely, with determination; *Fr.* Résolument, avec détermination].

azimut,-tu, i. *astr.* Bir doğrunun kuzey yönü ile kuzeyden saat ibresi yönünde yaptığı açı. [*Osm.* Semt; *Ing.* ve *Fr.* Azimuth].

☆ *Eşanl.* **güney açısı.**

~ **çemberi,** ◘ **Dik çember** .

~ **kadranı,** *astr.* Çubuklu güneş saati. [*Ing.* Azimuth dial].

~ **pusulası,** *astr.* Mıknatıs ibresinin değişimlerini gözlemeye yarayan, belli ışık açıklığı olan büyük pusula. [*Ing.* Azimuth compass].

azin, i. *Fr. azine. kim.* Aldehit veya ketonların hidrozin'e etkimesiyle elde edilen bileşiklere verilen ad. *(Bunlar da aldazin ve ketazin olmak üzere iki grupa ayrılır.* [*Ing.* Azine].

azinik, s. *Fr. azinique. kim.* Fenazin

N

$C_6H_4<\ >C_6H_4$ veya naftofenazin

N

N

$C_{10}H_6<\ >C_6H_4$ çekirdeklerinden türeyen

N

boyar maddelerin genel adı.

azinler, ç.i. *Fr. azines. kim.* Dört karbon ve iki azot atomundan ibaret heterosiklik hegzagonal halkalar ihtiva eden organik barlar. Azot atomları birbirine nazaran para durumundadır. [*Ing.* Azines].

azit,-di, i. *Fr. azide. kim.* Azothidrik asit HN_3'deki hidrojenin yerine bir kökün geçmesiyle türeyen bileşiklere verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Azide]. ☆ *Eşanl* **diazoimin, diazomit.**

azitler, ç.i. *kim.* Hidrazoik asidin tuzları. Ağır metal azidleri patlayıcıdır. Elektron yayımını düzeltmek için radyo alıcı lâmbaları filamentleri üzerinde astar olarak kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Azides].

aziz /azîz/, s. ç: **azîzân.** *Osm.* < *Ar.* İzzet. § ❶ Kutsal, değerli, saygıya lâyık. [*Ing.* Holy, sacred; precious, highly esteemed; *Fr.* Sacré; precieux,-euse; respectable]. § ❷ Sevilen, sevgide üstün tutulan: *Aziz dost.* [*Ing.* Dear; beloved; *Fr.* Cher,-ère]. § ❸ i. *(Hıristiyanlıkta)* Ermiş *(erkek);* Keramet sahibi. Tanrıya yakın insan olup, Zühd'ün yüksek bir derecesi ile bu sıfatı kazanabilir. [*Ing.* ve *Fr.* Saint]. ☆ *Yak. anl. (İslâmlıkta)* **Veli, dedi.** § ❶ Bir kutsal kişiyi canlandıran resim, heykel: *Taştan aziz.* § ❺ Hayatı ve dindarlığı insanlığa örnek olabilecek nitelikte kimse. § ❻ Öz. i. Erkek adı. ⊙ **su gibi** ~ **ol,** *dey.* Su içtikten sonra suyu veren kimseye teşekkür ve hayırdua olarak söylenir.

~ **dost,** *dey.* Çok sevilen arkadaş. [*Ing.* Dear friend; *Fr.* Cher ami].

~ **etmek** *(kılmak), dey.* Saygıya lâyık hale getirmek, değerini yükseltmek.

~ **olmak,** *dey.* Yükselmek. [*Ing.* To be blessed (happy); to become esteemed].

azize /azîze/, i. § ❶ Ermiş kadın. § ❸ *ünl.*

Sevgi hitabı olarak. [*Ing.* Beloved; *Fr.* Chérie]. § ❸ öz.i. Kadın adı.

azîziye, i. *tar.* Abdülaziz'in ve devlet adamlarıyle ordu mensuplarının giydiği fes.

azizleştirme, i Papa'nın bir kimseyi, Hıristiyanlarca üstün saygı beslenen azizler sınıfına törenle kaydetme. Bu iş için yapılan tören. [*Ing.* Sainting; *Fr.* Action de canoniser].

~ **dâvası,** Azizleştirilecek kişinin hayatının hukukî yönden incelenmesi.

azizlik,-ğı, i. § ❶ Yükseklik, ululuk. § ❷ Ermişlik. [*Ing.* Sainthood, saintship; *Fr.* Sainteté]. § ❸ *mec.* Muziplik. [*Ing.* Practical joke, trick, played for fun; *Fr.* Plaisanterie; taquinerie].

~ **etmek** *(yapmak), dey.* Muziplik yapmak. [*Ing.* To play a trick *(on a friend for fun);* *Fr.* Taquiner].

azl, i. *Osm.* < *Ar.* Işinden çıkarma, yol verme.

azlaşmak, nsz. f. Az olmak, azalmak.

azletmek(-i), f. Bir görevliyi işinden çıkartmak, görevden almak, kovmak. [*Ing.* To dismiss; *Fr.* Destituer].

☆ *Eşanl.* **görevden almak, çıkarmak, işten atmak, yolvermek.**

☆ *Karş.* **işe almak, işe koymak, tâyin etmek, atamak.**

azlık,-ğı, i. Sayıca az olma, seyrek olma: *Bu şehirde turistlerin azlığı göze çarpıyor.* [*Ing.* Paucity, scarcity, minority]. § ❷ Çok olmama: *Adamcağız vaktinin azlığından yakınır durur.* § ❸ s. Az olan: *Azlık millet.*

azm, i. ç.: **izâm.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Kemik. [*Ing.* Bone; *Fr.* Os]. § ❷ ◘ **Azim.**

azma, i. § ❶ Azmak eylemi. § ❷ s. Değişmiş, bozulmuş. § ❸ Hatırlanmış, akılda kalmış. § ❹ İki ayrı ırkın karışmasından gelen, cinsleri ayrı iki ayrı hayvandan doğan, kırma: *Kurt azması bir köpek.* [*Ing.* Half-bread, cross-breed; *Fr.* Métis].

azmak[1], nsz. f. § ❶ Taşkınlıkla ileri gitmek, kötü hareket etmeye başlamak, yoldan çıkmak, ahlâkı bozulmak: *Adam elinde para görünce azdı.* [*Ing.* To become excited or furious; *Fr.* S'emporter, s'égarer, se fourvoyer]. § ❷ Coşmak, davranışları alışılmışın dışına çıkmak. [*Ing.* To become enthusiastic, to gush; *Fr.* S'enthousiasmer]. § ❸ *(çocuk hk.)* Çok yaramazlaşmak, yaramazlığı artırmak. [*Ing.* To become naughty; *Fr.* Être gâté]. § ❹ *(hayvan hk.).* Taşkın, idare edilmez bir hale gelmek. [*Ing.* To rut, to be in heat; *Fr.* Être en rut, être en chaleur]. § ❺ Melez olmak, iki ayrı ırkın karışımı olmak, iki ayrı kaynaktan gelmek. § ❻ *(hava hk.).* Daha kötüleşmek: *Fırtına dışarıda azıyor.* § ❼ *(Deniz, nehir v.b. hk.).* Kabarmak, taşmak, akıntısı, dalgası artmak: *Dalgalar azdı, Karadeniz azdı.* [*Ing.* To overflow, to rise; *Fr.* S'emporter]. § ❽ *(Bitkiler hk.).* Ölçüsüz büyümek, çok gelişmek. § ❾ *(Yara hk.).* Durumu fenalaşmak, iltihaplanmak, tehlikeli bir hal almak. [*Ing.* To become worse (dangerous); *Fr.* S'enflammer]. § ❿ *(çamaşır hk.)* Temizlenmez hale gelmek, rengi açılmaz olmak. ⊙ **azan kurda kızan köpek,** *at.* Kızmış hiddetlenmiş bir varlığı, ondan daha saldırgan olan sindirebilir. ⊙ **azmış kudurmuş,** *dey.* Coşmuş, zapt edilmeyecek hale gelmiş. ⊙ **düş ~,** ◘ **Düş.**

azmak[2], i. § ❶ Coşmuş dere, sel, su birikintisi. [*Ing.* ve *Fr.* Torrent]. § ❷ Bir su haznesi, bir havuz veya sarnıç dolduğu vakit suları dışarıya akıtmaya yarayan boru veya luk. [*Fr.* Déversoir]. § ❸ Tuzlalardaki tuz kristalizasyonu. § ❹ Ark.

azman, s. < *azmak.* § ❶ *biy.* Normalden fazla gelişmiş, çok büyük: *Adam azmanı.* [*Ing.* Gigas mutation; *Fr.* Géant, monstre]. § ❷ İki ayrı ırkın karışımından gelen kırma: *Van azmanı kedi.* [*Ing.* Halfbreed, cross breed; *Fr.* Métis]. § ❸ *orm.* (a) Kerestelik tomruk. [*Fr.* Bloc de bois]. (b) Yuvarlak ağaçlardan balta ile yapılan dörtköşe kalaslar; (c) 40 sm.'den fazla çapı olan bir tomruğun dörtköşe yontulmuş hali. § ❹ *meyve.* Bir zeytin çeşidi. § ❺ *trm.* Normalden fazla gelişmiş bitki.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Iri, cüsseli, cesim, koca, kocaman, geniş, anormal, iri, muazzam, kebir, iri yarı, heybetli, mehabetli, müheykel, okkalı** *(teklifsiz konuşmada).* § ❷ **melez.**

☆ *Karş.* § ❶ **Küçük, minik, minicik, ufacık, ufak tefek, gösterişsiz, minyon, silik,**

~ **kaya,** *zool.* ◘ **Kaya**[2].

~ **moa,** *zool.* ◘ **Moa.**

azman.kaya, b.i. ◘ **kaya.**

azm.etmek(-e), nsz. b.f. Bir işi ne olursa olsun, yapmak için kesin karar vermiş olmak. [*Ing.* To decide firmly; *Fr.* Prendre la Résolution]. ☆ *Yak anl.* **dölenmek, cezmetmek.**

azmettirme, i. *huk.* Bir kimseyi, bir şeyi yapma veya yapmama, bir fiili işleme fikrine, düşüncesine kesinlikle saplama, sahip kılma.

azmî [1]/azmî/, s. *Osm.* < *Ar.* Kemikle ilgili, kemikli, kemikten yapılmış. [*Ing.* Osseous; *Fr.* Osseux,-euse].

azmî[2], s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Azme ait, kararla ilgili § ❷ Erkek adı.

aznavur, i. *Gürc.* § ❶ Yiğit, kahraman. § ❷ ele avuca sığmaz. korkulur halli, iriyarı ve kırıcı. [*Ing.* Terror inspiring, dark faced, sour faced].

aznif, i. Domino ile oynanan bir oyun çeşidi.

azobenzen, i. *Fr. azobenzene. kim.* Azoik türevlerin örnek tipi olan $C_6H_5-N=N-C_6H_5$ formülündeki cisim. [*Ing.* Azobenzene].

azofenol,-lü, i. *Fr. azophénol. kim.* Azobenzen deki hidrojenin yerine bir OH hidroksil grupu geçmesiyle türeyen $C_6H_5=C_6H_4OH$ formülündeki bileşik.

☆ *Eşanl.* hidroksiazobenzen.

azofüksin, i. *Fr. azofuchsine kim.* Azo boyar madde. 1,8 dihidroksinaftalenin 4-sülfonik asidi (S asidi) üzerine sülfanilik asidin diazo bileşiğinin kenetlenmesiyle elde edilir.

azoik, s. *Fr. azoïque.* < *Yun. a,* -sız + *zoon,* Hayvan. *jeol.* § ❶ İçinde taşıl *(fosil)* bulunmayan *(toprak).* § ❷ En eski jeolojik *(sistem).* [*Ing.* Azoic].

azokarmen, i. *Fr. azocarmin. kim.* Rozindulin sınıfından boyar madde. ☆ *Eşanl.* **rozazin.**

azoksibenzen, i. *Fr. azoxybenzène. kim.* $C_6H_5-N(O)=N-C_6H_5$ formülünde azoksik bileşik. Nitrobenzenin alkollü bir potasyum çözeltisiyle indirgenmesi sonucu elde edilir.

azoksik, i. veya s. *Fr. azoxyque. kim.* Azotlu aromatik karbürlerin $Ar-N(O)=N-Ar$ formülündeki indirgeme ürünü. [*Ing.* Azoxic].

azol, I. *Fr. azole. kim.* Heterosiklik bileşiklerin önemli bir sınıfına verilen ad. [*Ing.* Azole].

azolitmin, i. *Fr. azolitmine. kim.* Azotlu kahverengi kırmızı renkte boyar madde. [*Ing.* Azolithmin].

azolla, I. *bot. Hydrofilicales* takımının, *salviniaceae* familyasından, bataklıklarda yetişen eğreltimsi su bitkisi. [*Ing.* ve *Fr.* Azolla].

azonal, s. *coğr.*. Yeryüzünün herhangi bir noktasında, enleme bağlı olmaksızın meydana gelen olayın niteliği: *Yerçekiminin yol açtığı kayışlar azonal olaylardır.* [*Ing.* Azonal].

~ **topraklar,** *trm.* İklim ve vejetasyondan ileri gelen karakterlerin profillerinde görünmesi için yeter zaman geçmemiş genç topraklar. [*Ing.* Azonal soils].

azoospermi, i. *Fr. azoospermie. tıp.* Spermada canlı spermatozoitlerin bulunmaması. Erneklerde görülen kısırlığın en sık rastlanan sebebi. [*Ing.* Azoospermia].

azoproteinler, ç.i. *Fr. azoproteines. kim.* Diazotlanmış aromatik aminleri serum proteinler ile birleştirmek suretiyle elde edilen türevler. Kana enjekte edildiklerinde ayni amini ihtiva eden diğer azoproteinlerle reaksiyona giren antikorların meydana gelmesine sebep olurlar. [*Ing.* Azoproteins].

azorit,-tı, i. *Fr. azorite. min.* Kalsiyum tantalat $CaTa_2O_6$. Asor adalarında bir trakitte bulunur. Adını da buradan alır.

azot,-tu, i. *Fr. azote* < *Yun. zoe.* + hayat. *kim.* Az veya N sembolü ile tanınan A.a.7,A.a.14, 008 olan. Havada beşte dört oranında bulunan, rengi, kokusu ve tadı olmayan basit gaz. [*Ing.* Nitrogen]. ☆ *Eşanl.* **nitrojen.**

~ **bağlanması,** *kim.* Hava azotunun mikroorganizma tarafından toprak unsuru durumuna getirilmesi. [*Osm.* Azot tesbiti; *Ing.* Nitrogen fixation; *Fr.* Fixation de l'azote].

~ **bakterisi,** *bakt.* Baklagillerin köklerinde yaşayan ve amonyağı nitritlere ve nitritleri nitratlara oksitleyen bakteri. [*Ing.* Bacterium of azot; *Fr.* Azotobactère].

☆ *Eşanl.* **azotobakter.**

~ **devri,** *kim.* Azotun tabiatta maden, bitki ve hayvanlar arasında dağılımını sağlayan olaylar serisi. [*Ing.* Nitrogen cycle].

~ **dolaşımı,** *tıp.* Vücuttaki azotlu *(nitrojenli)* cisimlerin kanda dolaşması. Üre normal olarak, ter ve idrar ile dışarı atılır.

~ **metabolizması,** *biy.* Bitkilerin yapı maddeleri için çok önemli olan azotun topraktan veya bazı hallerde havadan alınıp bitki büyümesinde geçirdiği değişim kademeleri. [*Ing.* Nitrogen metabolism].

~ **tesbiti,** *kim.* Toprak havasındaki serbest azotun toprak mikroorganizmaları tarafından özümlenmesi ve bitkilere faydalı azot bileşikleri haline sokulması. [*Ing.* Nitrogen fixation].

azotemi, i. *Fr. azotémie. tıp* Fizyolojik sebeplerle veya hastalık yüzünden kanda azot bulunması. Azot kanda kreatin, kreatinin ve aminoasit'e bağlı olarak bulunur. [*Ing.* Azotemia].

azothidrat,-tı, i. *Fr. azothydrate. kim.* ◘ **Azotür.**

azothidrik, s. *Fr. azothydrique. kim.* HN_3 formülündeki hidrasidin adı.

azotil, i. *Fr. azotyle. kim.* No_2 tek değerli kökün adı. Serbest halde azot peroksit adıyle tanınır ve nitrik asit $HONO_2$ gibi bazı bileşiklerde bulunur.

azotlama, i. *kim.* Azotlu besin almayan bitki veya hayvanların dokularında serbest azotun tesbiti. [*Ing.* ve *Fr.* Nitrification].

azotlamak(-i), f. § ❶ *kim.* Azotla karıştırmak veya birleştirmek. [*Ing.* Nitrify; *Fr.* Nitrifier]. § ❷ *metal.* Azotlama ile demir alaşımlarının yüzeyini sertleştirmek.

azotlanmış, s. *metal.* Üzerinde azotlama işlemi yapılmış: *Azotlanmış çelik.* [*Ing.* Nitrified; *Fr.* Nitrifié].

azotlu, s. *biy.* İçinde azot bulunan: *Azotlu besin.* [*Osm.* Azotî; *Ing.* Nitrogenous; *Fr.* Azoté].

azotometre, i. *Fr. azotomètre kim.* Bir organik maddede bulunan azotun gaz hacmini ayarlamaya yarayan âlet. [*Ing.* Azotometer].

azotore, i. *Fr. azotorrhée. tıp.* Belirli bir beslenme şekliyle ilgili olarak dışkıda azot miktarının artması. *(Pankreas yetersizliğinin önemli belirtilerinden biridir.* [*Ing.* Azotorrhea].

azot.ölçer, b.i. *kim.* ◘ **Azotometre.**

azotür,-ü, I. *Fr. azoture. kim.* Azothidrik asidin NH_3 tuzu.

azotüri, i. *Fr. azoturie. tıp.* İdrarda azot bulunması. Azot işeme. [*Ing.* Azoturia].

Azrail /azrâil/, öz. i. *Osm.* < *Ar.* < *İbr.* Tek Tanrılı dinlerde, insanların canını almakla görevli bir melek olarak düşünülen varlığın *(meleğin)* adı. [*Ing.* ve *Fr.* Azrael].

☆ *Eşanl.* **can alıcı.**

azulejo, i. *Isp. azul,* mavi. İlk defa Arabistanda, sonradan İspanya'da XVII inci yüzyılda yapılmış olan ve duvarları kaplamak için kullanılan mavi süslemeli sırlı *(mineli)* bir çeşit çini döşeme. [*Ing.* ve *Fr.* Azulejo].

azulen, i. *Fr. azulène. kim.* Naftalenin izomeri olan $C_{10}H_8$ formülünde hidrokarbon. Maden kömürü katranında eser hal nde bulunan bu maddenin hidrojen kaybetmiş seskiterpenlere yakın olan $C_{15}H_{18}$ homologları, bazı uçucu yağları renklendirir. *(Roma papatyası).* [*Ing.* Azulene].

☆ *Eşanl.* **şesilit.**

azurofil, i. *Fr. azur,* mavi, *Yun. phylein,* sevmek. *biy.* Anilin mavisi boyaları ile boyanma. [*Ing.* ve *Fr.* Azurophil].

azülin, i. *Fr. azuline. kim.* Aurin'in anilinle ısıtılması sonucu elde edilen mavi boyar madde.

azüre, i. *Fr. azuré matb.* § ❶ Düz bir yüzey üzerine yaldızlı yatay çizgiler çizmeye yarayan demir. § ❷ Makbuz, çek v.b. baskılarda kazıntı ve silintiyi önlemek amacıyle para miktarlarının basıldığı yerlere konan taramalı veya dalgalı zemin çizgilerine verilen ad. ☆ *Eşanl.* **grize çizgisi.**

azürit,-ti, *Fr. azurite. kim.* Doğal bakır karbonat, formülü $Cu_3(CO_3)_2(OH)_2$, mavi renktedir. [*Ing.* Azurite, blue malachite].

azvay, i. *bot* Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından sıcak yerlerde yetişen, uzun saplı ve sık yapraklı bir süs bitkisi. [*Ing.* Aloes].

☆ *Eşanl.* **sarı sakız.**

Bb

b, B. § ❶ Türk alfabesinin ikinci harfi, **«Be»** adı verilen bu harf sesbilim *(fonetik)* bakımından dudak ünsüzlerinin süreksiz ve yumuşağıdır. [*Ing.* The second letter of Turkish alphabet; *Fr.* Deuxième lettre de l'alphabet Turc]. § ❷ Sıralama ve sınıflamalarda sayı yerine kullanıldığı zaman 2'yi anlatır: *B sınıfı.* [*Ing.* As number, stands for 2; *Fr.* Comme chiffre, il designe 2]. § ❸ *müz.* Nota işaretlerini harflerle gösterme usulünde İngilizler **«si»** notasını, Almanlar ise **«si bemol»** ü gösterirler. § ❹ *biy.* Belli bir vitamin sembolü (Be vitamini). § ❺ *mant.* Tasımın ilk şeklinden olan Barbara Kipini ve bu kipe çevrilebilen diğer üç tasım şeklinin bütün kiplerini gösteren başharf.

B, § ❶ *kim.* Bor elementinin sembolü. *(Bor-ume'nin kısaltılmışıdır).* § ❷ *müz.* Basso kısaltması. § ❸ Bay sözünün kısaltılmışı.

B_1 horizonu, *trm.* B ye A dan daha fazla benzeyen. A ya geçiş horizonu.

B_2 horizonu, *trm.* Silikat killerinin veya demir ve organik materyalin biriktirdiği, blok veya prizmatik yapıyı veya bu iki özelliği birlikte ihtiva eden kat.

Ba, *kim.* Baryum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of barium; *Fr.* Symbole du barium].

baba, i. § ❶ Çocuğu olmuş erkek: *Evlendikten iki sene sonra baba oldu.* [*Osm.* Peder; *Ing.* Father; *Fr.* Père]. § ❷ Bir çocuğa göre onun dünyaya gelmesine etken olan erkek: *Bu çocuğun babası filâncadır.* § ● (a) Eskiden, bazı tarikatlarda, tekkede bulunanların en büyüğüne verilen ad: *Bektaşi babası.* (b) Bu gibi kimselere verilen ünvan: *Gül baba, Nur baba, İlyas baba.* § ❸ Koruyucu, babalık duygularıyle dolu kimse. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse: *Halkın babası, Yoksulların babası, Atatürk Türk Milletinin babasıdır.* [*Osm.* Velinimet; *Ing.* Benefactor; *Fr.* Bienfaiteur]. § ❹ Saygı ifadesi olarak yaşlı erkeklere verilen ünvan: *Hasan baba.* § ❺ Parmaklıkların üzerindeki iri, yuvarlak baş: *Tırabzan babası.* § ● *den.* Gemilerde veya iskelelerde, halatların veya çımaların takıldığı yuvarlak başlı, iri demir veya ağaç dikme. [*Ing.* Bollard; *Fr.* Bitte, bitton, borne d'amarrage]. § ❻ Kazılarda kaldırılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme. § ❼ Eski Türklerde mezarlar üstüne dikilen taşlara verilen *balbal* sözünden gelmiştir. § ● *mim.* (a) Çatılarda bırakma kirişinin ağırlığını taşıyan kısa direk; (b) Mahya kirişini dikey olarak alttan tutan kalın, kare kesitli kerestelerden her biri. [*Ing.* Kingpost; *Fr.* Poinçon]. ☆ *Eşanl.* **çatı merteği.** § ● Genellikle yaşlı erkeklere teklifsiz hitap şekli: *Merhaba Ali babal Baba çekil de geçsinler.* § ❽ Bir torunlar silsilesinin başı: *İbrahim müminlerin babasıdır.* § ❾ Ecdat, ata: *Babalarımız Orta Asya'dan gelmişlerdir.* § ● Zencilerde görülen sarıya benzer bir hastalık. § ● *arg.* Erkek üreme organı, kamış. ◉ **aile ~ sı,** *dey.* Ailesine bağlı evli erkek. ◉ **aldın mı ~ yı** *(nak ~ yı alırsın), arg.* «Gördün mü, oldu mu, sen bu işi zor yaparsın» anlamlarında kullanılır. ◉ **Allah ~,** *dey.* Allah'tan bahsederken kullanılan bir hitap sözü. ◉ **asma ~,** *inş.* ◘ **Asma.** ◉ **~ dan ~ ya,** *dey.* Dedelere doğru zincirleme [*Ing.* Ancestral]. ◉ **~ dan kalma,** *dey.* Babadan miras, babaya ait para ve mülkten evlâda kalanlar. [*Ing.* Inherited from the father]. ◉ **~ dan oğula,** *dey.* § ❶ Torunlara doğru zincirleme. [*Ing.* From father to son; *Fr.* De père et fils] § ❷ Atalarından beri: *Bunlar babadan oğula yazardılar.* ◉ **~ ları tutmak** *(babaları üstünde olmak), dey.* § ❸ *(Ötedenberi sinirlenerek bağırıp çağırma huyu olanlar hk.).* Sinirlenmek, öfkelenmek. § ❹ *(Zenci kadınlar hk.).* Fazla duygulanınca baygınlık geçirmek. [*Ing. (Of negros only)* to have a kind of fit; *Fr.* Tomber en épilepsie sorte de névrose particuliere]. ◉ **~ larına rahmet,** *dey.* **«Allah senden razı olsun»** gibi, hoşnutluk anlatan bir deyim olup, bir lâkırdıya elverişli bir yolda karışan kimseye söylenir. [*Ing.* Bless your father; *Fr.* Littéralement veut dire Dieu fasse miséricorde à ton père et exprime le contentement eu la reconnaissance, que Dieu ait l'âme de ton père. ◉ **~ m,** *dey.* «Devamlı, mütemadiyen» anlamında süreklilik bildiren söz: *Çalış babam çalış, Koş babam koş.* ◉ **~ na yuttur,** *arg.* Sunî, takma göğüs. ☆ *Eşanl.* **protez.** ◉ **~ nın aşıkkemiğinu,** *(veya babanın şarap çanağına), arg.* Hoşnutsuzluk belirten bir küfür sözü. ◉ **~ sı tutmak,** *dey. (Zenciler hk.)* Fazla duygulanınca saraya benzer bir hal geçirmek. [*Fr.* Faire preuve d'une grande nervosité, avoir des vapeurs ou ses vapeurs]. ◉ **~ sına rahmet okumak,** *dey.* Birisini hayırla anmak. ◉ **~ sının hayrına,** *dey.* İyilik olsun diye, karşılık beklemeden. ◉ **~ sının oğlu,** *dey.* Özellikleri, huyu babasına benzeyen [*Ing.* Like father like son; *Fr.* Son caractère ressemble à celui de son père, tel père, tel fils]. ◉ **asma ~,** *ağ. iş.* ve *mim.* **Asma**[1] ◉ **boşaltma ~ sı,** *inş.* ◘ **Boşaltma.** ◉ **büyük ~** ◘ **Büyükbaba.** ◉ **devlet ~,** *dey.* Hükümet ◉ **merdiven ~ sı,** *mim.* Bir ayaklık *(kürsü,* veya kaide üzerine ters çevrilmiş konsol şeklinde oturtularak merdiven trabzanlarının başladığı kısma, yani merdivenlerin en alt basamakları üzerine bindirilen demir, taş veya ağaç ayaklar. ◉ **iskele ~ sı,** *dey.* Iriyarı adam. ◉ **pekitme ~ sı,** *inş.* Ahşap yapıda çatı babalarını kuvvetlendirmek için babanın yanlarına eklenen bir parça. [*Fr.* Faux poinçon]. ◉ **şam ~ sı,** *dey.* Hayırsız baba. ◉ **tırabzan ~ sı,** *mim.* Tırabzanların baş tarafları ve uçlarına konulan kalınca ve çoğunlukla oyma ve silmelerle süslenmiş ayaklar. [*Fr.* Socle d'une balustre]. ◉ **üvey ~,** ◘ **Üvey,** ◉ **vay ~ m vayl** *dey.* Şaşkınlık, öfke v.b. duyguları belirten bir ünlem. **~ adam,** *dey.* Olgun, ağırbaşlı ve iyi *(babacan)* adam. [*Ing.* A fatherly, kind man; *Fr.* Un homme de bien, un homme bienveillant, un brave homme].

~ anne, ◘ **Babaanne.**

~ bir, *dey.* Ayni babadan dünyaya gelmiş kardeşler için kullanılır. [*Ing.* Of the same father but of a different mother; *Fr.* Frère consanguin, sœur consanguine].

~ bucağı, *dey.* Bir insanın babası ve ailesiyle yaşadığı yer. [*Ing.* Property inherited from ancesters].

~ buyruğu, *fels.* ve *sosy.* ◘ **Atabuyruğu.**

~ değil, tırabzan babası, *dey.* Hayırsız, vazifelerini bilmeyen baba. [*Ing.* Said of a good-for-nothing father].

~ dostu, § ❶ *dey.* Bir insanın kendisine yakınlık gösteren, iyilik eden, babasının arkadaşı, vefalı dost. [*Ing.* Paternal friend, old friend of the family]. § ❷ *arg.* Hayırsız, kötülük eden kimse.

~ evi, *dey.* Babadan kalma ev, idare ve geçimi baba tarafından sağlanan ev, yuva. [*Fr.* Maison paternelle, patrimoine paternel].

~ fırın has işler, *dey.* Babasının parası ile geçinenlere sitem. [*Ing.* A father's oven produces good bread *(said regarding a young man who spends his father's money*].

~ himmet, *tiy.* Omuzunda baltasıyle gezen Kastamonulu bir tiptir. Çok iri yarıdır. Karagöz onunla konuşmak için himmetin üzerine merdiven dayayıp çıkar.

~ hindi, İyi beslenmiş erkek hindi. [*Ing.* Turkey-cock; *Fr.* Dindon engraissé].

~ lohusalığı, *sosy.* Birçok ilkel kavimlerde ana çocuk doğurduktan sonra onun yerine baba lohusa yatağına yatar. [*Ing.* Couvade, man-childbed; *Fr.* Couvade].

~ ocağı, *dey.* § ❶ Babadan dededen kalma ev. § ❷ Baba evi. [*Ing.* Family house; *Fr.* Maison paternelle].

~ olmak, *dey.* Erkeğin çocuk sahibi olması.

~ öldürme, *sosy.* Bazı ilkel kavimlerde babanın belirli bir yaşa gelince, özel bir törenle, büyük oğlu tarafından uçuruma itilerek öldürülmesi. *(Bu âdetin hayat güçlükleri yüzünden yaşlıların toplumda bir yük olmasından ileri geldiği sanılmaktadır).* [*Ing.* ve *Fr.* Parricide].

~ sanlılığı, *sosy.* Böyle bir sistemde çocuğun adı babanın veya onun akrabasının adlarından gelir. [*Ing.* Patronymy; *Fr.* Patronymie].

☆ *Eşanl.* **atasanlılığı.**

~ soylu, *sosy.* Nesebin baba soyuna göre kurulduğu aile şekli. (Bu tarzda bir aile organlaşması klan, sob veya nesep şekillerinde görülür). [*Fr.* Patrilinéaire].

~ soyundan, *sosy.* Özel bir aile tipini göstermemek üzere baba soyundan gelen her türlü nesep ve toplum ilişkilerini ifade eder. [*Ing.* ve *Fr.* Agnation].

~ tarafı, *dey.* Soyu, babanın akrabaları. [*Ing.* On the father's side, paternal; *Fr.* Ligne paternelle].

~ tatlısı, *mutf.* Un, bira mayası, ılık süt, erimiş yağ, yumurta ve pudra şekeri karışımıyle hazırlanan bir hamur tatlısı. [*Ing.* Sponge-cake, savarin, madeira-cake; *Fr.* Baba, sorte de gâteau].

— **yerinde kalma,** *sosy.* Bu öyle matrimonyal tarzıdır ki, orada kadın kocasının ailesinin bulunduğu yere gelir; bu yer evlenmeden önce erkeğin ailesinin oturduğu yerdir. [*Ing.* Patrilocality; *Fr.* Patrilocalite].

☆ *Karş.* **ana yerinde kalma.**

— **yurdu,** ◘ **Baba ocağı.**

baba.anne /baba:anne/, b.i. Babanın annesi. [*Ing.* Paternal grand mother; *Fr.* Grande mere paternelle].

babacan, s. Cana yakın, olgun, güvenilir ve biraz da kalender davranışlı *(erkek): O ne babacan adamdır, bilseniz..* [*Ing.* Good-natured, nice elderly man; *Fr.* Gaillard, un homme droit, sincere et bienveillant, brave].

☆ *Yak. anl.* **derviş, filozof, deryadil, rint, ehlidil, babayanl.**

babacanca, s. Babacan bir şekilde, güvenilir, olgun tarzda.

babacanlık,-ğı, i. Babacan olan kimsenin davranışı.

babacıl, s. Babasına çok düşkün olan.

babacılık,-ğı, i. *fels.* Devlet n, çeşitli sınıflar üstünde babalık ederek bu sınıflar arasında denge kurmaya çalışması ve... larında hakemlik etmesi işlemi [*Ing.* ...alism; *Fr.* Paternalisme].

☆ *Eşanl.* **paternalizm**

babaç, s. § ❶ Kümes hayvanlarının er... erinden en iri ve yaşlı olanı. ☆ *Karş.* anaç. § ❷ s. *mec.* Büyük, gösterişli. [*Ing.* Big; *Fr.* Grand].

babaeko /babaç:ko/, s. *tkz. h.d. (Genellikle kadınlar hk.)* Güçlü ve gösterişli, büyük, iri. [*Ing.* Stout *(woman)*; *Fr.* Vigoureux,-euse].

☆ *Yak. anl.* **iri yarı, cüsseli, müşekkel, mü heykel.**

☆ *Karş.* **gösterişsiz ,ufak tefek, mütevazi, çelimsiz.**

baba.dalya, b.i. *den.* Kereste taşıyan gemilerde güverteye yığılmak suretiyle istif edilen kerestenin kayarak denize gitmemesi için her iki küpeşte boyunca, belirli aralıklarla güverteye dikey olarak tespit edilmiş direkler.

...ıskaçası, *den.* Babadalyaların güverteye ...in uçlarının oturması için ayrılmış yuvalar.

...rasası, *den.* Babadalyaları dik tutmak ...in küpeşte hizasında tespit edilen demir çemberler.

babafingo /babafin:go/, i. *It. pappafinco.* § ❶ *den.* Yelkenli gemilerde direklerin gabyanın *(yani ekleme direğin)* üstünde bulunan en yüksek parça: *Babafingo çubuğu, babafingo sereni, babafingo yelkeni.* [*Ing.* Topgallant; *Fr.* Perroquet]. § ❷ *arg.* Erkek üreme organı, kamış. ☆ *Eşanl.* **babatorik, bombili, kereste, maslahat, matrakuka, zurna,**

— **çördeği,** *den.* Babafingo yelkeni açıldığı vakitte tam yerine kaldırılmak için kullanılan palanga. Alt tornosu güvertede bulunan mapaya raptolunmuş üst tornosuna babafingo sereninin kaldilisasına çeliklenmek üzere uzun sapan ve bir çelik tertibatı yapılmıştır.

— **çubuğu,** *den.* Direklerin güverteden itibaren üçüncü parçası. Gabya çubuğu üzerine kapele edilir ve bulunduğu direğin adıyle beraber anılır. *(Pruva babafingo, orandi babafingo, mizana babafingo gibi).* [*Ing.* Topgallant mast; *Fr.* Mât, bâton de perroquet d'hiver].

— **istiralyası,** *den.* Babafingo çubuklarını bas taraflarından tutan halatlar *(sabit armalar).*

— **kandilisa palangası,** *den.* Babafingo yelkeni açıldığı vakitte tam mahalline kaldırmak için kullanılan palanga. Alt tornosu güvertede bulunan mapaya raptolunmuş üst tornosuna babafingo sereninin kandilisasına çeliklenmek üzere sapan ve bir çelik tertibatı yapılmıştır.

— **sereni,** *den.* Babafingo çubuğuna bağlı bulunan yatay seren. Bunlar bulundukları direklerin isimlerile beraber anılırlar. *(Pruva babafingo sereni, grandi babafingo sereni, mizana babafingo sereni gibi).* [*Ing.* Main topgallant].

— **yelkeni,** *den* Babafingo serceni üzerine açılan yelken. [*Ing.* Topgallant sail].

baba.kös, b.i. *zool. Anguidae* familyasından. solucan yiyerek yaşayan, ayaksız olduğundan yılanı andıran bir kertenkele türü olup, Avrupa ve Batı Asya'da yaşar. [*Lat. Anguis fragilis*].

babalanmak, nsz. f. kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, babaları tutmak. [*Ing.* To get angry; *Fr.* S'irriter.

babalı, s. § ❶ Babası olan. [*Ing.* Having a father; *Fr.* Celui qui a son père en vie]. § ❷ Zaman zaman sinir nöbeti geçiren. § ❸ *h.d.* Öfkeli, sinirli. [*Ing.* Having a nervous fit *(negro slave)*, irritable, irascible; *Fr.* (Négre) irrite, irascible].

—**kâğıt,** *arg.* Işaretli iskambil: *Karonun yanındaki babalı kâğıttır, çaktırma sakın kimseye.*

☆ *Eşanl.* **çivili kâğıt, doktorlu kâğıt.**

babalık,-ğı, i. Baba olma hali: *Babalık bunu gerektirir.* [*Ing.* Paternity; *Fr.* Paternite]. § ❷ *h.d.* Üvey baba. [*Ing.* Adoptive father; *Fr.* Père adoptif]. § ❸ Yaşlı ve basit adam: *Babalık, şu yükü kaça götürürsün?* [*Ing.* Simple old man; *Fr.* Vieillard de modeste condition]. § ❹ *ünl.* Yaşlı ve basit adamlara karşı seslenme olarak kullanılır: *Bırak babalık, bu senin becereceğin iş değil.* § ❺ Baba gibi davranma: *Sen ona babalık ettin.* § ❻ Kayınbaba. [*Ing.* Father-in-law; *Fr.* Beau père]. § ❼ s. Babalara mahsus; babalarla ilgili: *Babalık hakları.* [*Osm.* Pederî; *Ing.* Paternal; *Fr.* Paternel,-elle].

— **dâvası,** *huk.* Evlilik dışında doğan çocuğun, bizzat kendisi veya anası tarafından babanın tespiti için baba veya mirasçıları aleyhine açılan dâva. [*Ing.* Affiliation, affilation proceedings; *Fr.* Action en recherche de la paternité, action en paternité].

— **etmek,** *dey.* Birine karşı iyi davranmak, hayrını düşünmek, baba gibi davranmak. [*Ing.* To act as a father; *Fr.* Agir comme un vral père, témoigner des bontés à quelqu'un, combler de bontés].

— **karinesi,** *huk.* Çocuğun evlilik dışı babaya oranının kural olarak var olduğunun kabulünü gerektiren haller.

— **otoritesi,** *sosy.* Kendine bağlı olanlara baba gibi bakma. [*Ing.* Paternalism; *Fr.* Paternalisme].

— **öldürme,** *sosy.* Bazı ilkel kavimlerde babanın belirli bir yaşa gelince, özel bir törenle, büyük oğlu tarafından uçuruma itilerek öldürülmesi. *(Bu âdetin hayat güçlükleri yüzünden yaşlıların toplumda bir yük olmasından ileri geldiği sanılmaktadır.* [*Ing.* ve *Fr.* Parricide].

☆ *Eşanl.* **jerontokrasi.**

— **sanlılığı,** sosy. Böyle bir sistemde çocuğun adı babanın veya noun akrabasının adlarından gelir. [*Ing.* Patronymy; *Fr.* Patronymie].

☆ *Eşanl.* **atasanlılığı.**

— **soylu,** *sosy.* Nesebin baba soyuna göre kurulduğu aile şekli. (Bu tarzda bir aile organlaşması klan, sob veya nesep şekillerinde görülür). [*Fr.* Patrilineaire].

— **soyundan,** *sosy.* Özel bir aile tipini göstermemek üzere baba soyundan gelen her türlü nesep ve toplum ilişiklerini ifade eder. [*Ing.* ve *Fr.* Agnation].

— **yerinde kalma,** *sosy.* Bu öyle matrimonyal tarzdır ki, orada kadın kocasının, ailesinin bulunduğu yere gelir; bu yer evlenmeden önce erkeğin ailesinin oturduğu yerdir. [*Ing.* Patrilocality; *Fr.* Patrilocalité].

☆ *Karş.* **ana yerinde kalma.**

babasız, s. § ❶ Babası ölmüş. § ❷ Babası belli olmayan.

babatorik, i. *arg.* Erkeklik âleti, penis.

☆ *Eşanl.* **alat, bombili, kereste, maslahat, matrakuka, zekeriya, zurna, zeker.**

babayani /babayani/, s. *bābā + Fars. yane.* gibi > *bābāyane.* Yaşlı ve ağırbaşlı insana yakışır biçimde olan, gösterişi ve özentisi olmayan: *Babayanî kıyafet, Babayanî bir adam, Babayanî giyinmek.* [*Ing.* Unpretentious, free and easy (man); *Fr.* Se dit pour celui qui s'habille et agit en homme pondéré, sérieux,-euse, pose, grave].

☆ *Eşanl.* **kalenderce.**

— **kıyafet,** *dey.* Yaşlılara yakışır şekilde, gösterişsiz, hatta biraz ihmâlkâr.

— **tavır,** *dey.* Babaca, kalenderce, vekarlı, yaşlılara yakışır şekilde.

babayanillk,-ği, i. Babayani olma hali. [*Ing.* Unpretentiousness].

baba.yiğit,-di, b.i. ve s. § ❶ Güçlü kuvvetli, korkusuz *(kimse).* [*Ing.* Stout fellow; *Fr.* Homme courageux et robuste]. ☆ *Yak. anl.* **bahadır, batır, alp, yiğit, cesur.** § ❷ Kuvvete boyun eğmez, mert, özü sözü bir, korkusuz *(kimse);* [*Ing.* Virile; *Fr.* Brave].

baba.yiğitlik,-ği, b.i. § ❶ Babayiğit olanın hali, babayiğitçe davranış. [*Ing.* Braveness, virility; *Fr.* Courage, vaillance]. ☆ *Eşanl.* **cesurluk.** § ❷ Güçlülük, kuvvetlilik. § ❸ Gençlik, delikanlılık. [*Fr.* Adolescence, jeunesse].

babeufçülük,-ğü, i. *fels.* Fransız nazariyeci ve devrimcisi Babeuf'ün (1760-1797) bölüşüm komünizmine dayanan doktrini. Bu doktrine göre «Her insan, ihtiyaçlarını karşılamak ve tabiatın tüm zenginliklerinden yararlanmak konusunda eşit haklara sahiptir. Toplum bu eşitliği sağlamlaştırmalıdır. Çalışma zorunluğu herkese uygulanmalıdır. Gelirler eşit olmalıdır, çünkü *yetenek ve ustalık üstünlüğü boş bir hayaldir.* Zenginliklere ortaklaşa sahip olunmalıdır, toprak kimsenin değildir, ürünler herkesindir. [*Ing.* Babouvism; *Fr.* Babouvisme].

babeziyoz, i. *Fr. babesiose, vet.* Alyuvarlarda asalak yaşayan *microbabesin* veya *babesiella* cinsinden mikropların yaptığı hastalık. Mikroplar. *ixodes ricinus adlı sakırganın* sokmasıyle bulaşır. [*Ing.* Babesiosis].

Babı.âli /bābıāli/, öz. i. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* § ❶ «*Yüksek kapı*» anlamında olup, Osmanlı Imparatorluğu zamanında Istanbul'da sadaret *(başbakanlık),* dahiliye ve hariciye nezaretleri *(iç ve dışişleri bakanlıkları)* ile şûrayı devlet *(danıştay)* dairelerinin bulunduğu binaya denirdi. [*Ing.* The Sublime Porte (the Central Office of the Imperial Government of the Ottoman Empire in Istanbul, comprising the offices of the Grand Vizier, the Minister of Foreign Affairs, and the council of State]. § ❷ *mec.* Osmanlı hükümeti.

— **efendisi,** Eskiden devlet memuru.

Babil /bābil/, öz. i. *tar.* Fırat nehrinin kıyısında kurulmuş olan, M.Ö. 2000 yıl önce Babililer Imparatorluğunun başkenti olan şehir. [*Ing.* ve *Fr.* Babylon, Babel].

— **kulesi,** *tar.* Kimi tarih kaynaklarında, Babil şehrinde bulunduğu söylenen yüksek bir tapınağın adı. [*Ing.* The towel of Babel; *Fr.* Se dit d'un lieu, d'une assemblé où tout le monde parle à la fois et sans s'entendre, où règne une grande confusion d'opinions et de discours, c'est la tour de Babel].

babilik,-ği, /bābilik/, i. 19. yüzyıl'da Iran'da Mirza Ali Muhammed Bâb'ın kurduğu din doktrini. ◘ **Bahailik.**

babingtonit,-ti, i. *Fr. babingtonite. kim.* Demir ve kalsiyum doğal çift silikatı. [*Ing.* Babingtonite].

BABINSKI, Joseph, öz. I. (1857-1932) Aslı Polonyalı olup, Fransa'da yaşamış hekim. Sinir hastalıkları uzmanı. Sinir sistemi hastalıkları üzerindeki çalışmaları ve buluşlarıyle tanınmıştır. Nevrozlarla birlikte omurilik ve beyinde meydana gelen organik bozuklukların belirtileri üzerinde bir çok buluşları vardır. Bundan başka histeri hakkındaki düşünüşlerde de değişiklik yapmış, bunu, telkinle meydana getirilebilen ve giderilebilen haller olarak kabul etmiştir.

— **belirtisi,** *tıp.* ◘ Belirti.

— **refleksi,** *tıp.* ◘ Refleks.

— **sendromu,** *tıp.* ◘ Sendrom.

babirussa, i. *zool.* ◘ Geyik domuzu.

baboraçka, i. Isl. *müz.* Bohemya halk danslarındandır. Aralarda ölçü değişikliği göstərir.

☆ *Eşanl.* **baborak.**

babör,-rü, i. *Fr. babeure.* § ❶ Yağ imalâtından arta kalan sıvı. § ❷ Babör'ün ısıtılmasıyle elde edilen peynir.

babrik,-ği, i. *bot. asclepiadaceae* familyasından, 60-100 sm. uzunluğunda, Anadolu'da yaygın olan, beyaz çiçekli, çok yıllık zehirli bir bitki olup, köklerinde *sitostorel, oleik, linoleik, stearik* ve *palmitik* asitlerin gliseritleri ve *marsdenin* adı verilen bir glikozit bulunmuştur. [*Lat. Marsdenia erecta*].

babuin, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Uzun-kuyruklu-maymungiller *(Cercopithecidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 100, kuyruğu 50 sm. Zeytin ye-

şili rengindedir. Afrika'da yaşar. [*Lat Papio cynocephalus; Ing.* Baboon; *Fr.* Babouin cynocéphale]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 381.* — MEMELİLER.

babuk, i. *arg.* Kulampara.

☆ *Eşanl.* **şapçı** .

baca, i. § ● Aydınlık için açılmış tepe penceresi. [*Ing.* Sky light; *Fr.* Lunette]. § ❷ *inş.* Binaların ocaklarındaki hava ve dumanı dışarıya vermek için aşağıdan yukarıya doğru içi delik olarak yapılan etrafı taş, tuğla, çimento veya herhangi bir madde ile örülmüş boru mahiyetinde inşaat: *Mutfak bacası, Fabrika bacası, Vapur bacası.* [*Ing.* Chimney; *Fr.* Cheminée]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 195* — EV; *ŞEKİL: 217* — GEMİ. § ❸ Su yolları ve lâğım mecraları üzerine aralıklı açılan ve bunların içini muayene etmek veya temizlemek için kullanılan büyücek delik olup, bunların üzerine taştan beya demirden bir kapak konur ve lüzum görüldükçe kaldırılır. Su yolu deliği. [*Ing.* Man-hole; *Fr.* Regard]. § ● *jeol.* Magmanın yeryüzüne püskürürken geçtiği yol, Volkan bacası. Balçık, demir bileşiklerini bulunduran kil. § ❺ *den.* Gemi kazanlarında veya motorlarında yanma sonucu meydana gelen gazların dışarı atılmasına yarayan boru. § ❻ Gaz üreten âlatlerde meydana gelen düşey boşluk. § ● *(petrol).* Dikey olarak konan çelik boru; petrol ile birlikte elde edilen tortusal gazın çıkışını sağlar. § ● *metal.* (a) Bir döküm parçasının yüzeyinden dışarıya doğru açılan dar ve uzun hava kabarcığı; (b) Katı halde karışmayan bir bileşende, parçanın yüzeyinden merkezine doğru yayılan ve uzun toplanmalar şeklinde meydana gelen dağılım özürü. *(Kurşunlu bakır alaşımında kurşun bacası gibi).* ◉ **aydınlık ~ sı,** *mim.* Binanın iç kısımlarına ışık vermek için binanın iç duvarları arasında aşağıdan yukarıya kadar bırakılan üstü açık veya cam örtülü dar aralıklar. [*Fr.* Claire-voie]. ◉ **~ dan püskürme,** *coğr.* Yer kabuğunun baca durumunda bulunan bir yerinden olan püskürmeler. [*Ing.* Central eruption; *Fr.* Eruption centrale]. ◉ **~ sı tütmek,** *dey.* Aile ve ocağı dirlik ve düzen içinde olmak; Evi şenlikli olmak, her işi yolunda gitmek. ☆ *Karş.* **ocağı sönmek.** ◉ **~ sı tütmez olmak,** *dey.* Ailesi dağılmak veya işi bozulmak. [*Ing.* To be in an evil plight, in destitute]. ◉ **Arnavut ~ sı,** *mim.* ◘ Arnavut. ◉ **bileşimli ~,** *inş.* Başka başka odalardaki ocakların dumanlarını atmakta kullanılan baca. ◉ **çöp ~ sı,** *inş.* ◘ Çöp. ◉ **devingen ~,** *inş.* Sökülebilen ve takılması bağlantı eki ve yeni malzeme kullanımı gerektirmeyen baca. ☆ *Karş.* **sabit baca.** ◉ **fabrika ~ sı,** *inş.* Fabrikaların damlarını havanın yüksek tabakalarına vermek ve ayni zamanda ocakta şiddetli bir hava akımı meydana getirmek için yapılan binadan ayrı yüksek baca. [*Ing.* Chimney stack, smoke stack; *Fr.* Cheminée d'usine]. ◉ **havalandırma ~ sı,** Sarnıçları ve lâğım çukurlarını havalandırmak için onlardan yukarıya doğru yükselmek ve içlerindeki havayı değiştirmek üzere yapılan içi delik boru ve baca. [*Fr.* Event]. ◉ **lâğım veya mecra ~ sı,** *inş.* Lâğım ve mecraları temizlemek ve icabına göre içlerine girebilmek için üzerlerinde açılan delikler olup, bunların üstüne taş veya demir kapaklar konularak örtülür ve istenildiği zaman bu kapaklar açılarak içlerine girmek ve temizlemek mümkün olur. [*Fr.* Regard]. ◉ **ocak ~ sı,** *mim.* Ateş ocaklarının dumanını damdan yukarıya çıkararak havaya savurabilmek için yapılan ve içi uzunluğuna delik olan, düşey bir boru şeklinde tastan, tuğladan, künkten, veya madenden inşaat. Bunların, dumanı, iyi çekmesi için çok yüksek olanları da vardır. [*Fr.* Tuyau de cheminée]. ◉ **su yolu ~ sı,** Su yollarını temizlemek ve içlerini görmek için üstlerinde bırakılan delikler. [*Ing.* Man-hole; *Fr.* Regard]. ◉ **takma ~,** *den.* Dumanı çıkarmak için değil de geminin görünüşünü güzelleştirmek için takılan baca. ☆ *Eşanl.* **yalancı baca** ◉ **tek ~,** *inş.* Bir ocağın veya ayrı oda içine yerleştirilmiş ayni türden ocaklar topluluğunun dumanlarını atmaya yarayan baca. ◉ **üst ~,** Bacaların çatıdan dışarıda kalan kısmı. [*Fr.* Souche, tête de cheminée]. ◉ **volkan ~ sı,** *jeol.* Lâvlarla, volkan püskürtmelerinin yükseldiği, tek veya takım halinde kanal. Püskürmeler sırasında kratere bir baca açılır. ◉ **yatar-kalkar ~,** *den.* Köprülerin altından geçmeyi ve yelkenle seyir etmeyi mümkün kılan baca. ◉ **yönü değiştirilmiş ~,** *inş.* Düşeyden başka doğrultuya çevrilmiş ocak bacası.

~ ağzı, *inş.* Bacaların tepesinde duman çıkmağa yarayan delik. [*Fr.* Bouche de cheminee].

~ başı, *inş.* Ocağın üstündeki taş raf. [*Ing.* Stone mantelpiece; *Fr.* Dessus de cheminée].

~ damlalığı, *mim.* ◘ Damlalık.

~ deliği, *inş.* Ocak bacalarının içinde dumanın geçmesine mahsus olarak aşağıdan yukarıya kadar bırakılan boşluk. [*Ing.* Flue stop; *Fr.* Trou de cheminée].

~ feneri, *mim.* ◘ Baca peteği .

~ fırıldağı, *inş.* Bacaların tepesinde rüzgârın geldiği tarafı örterek ağzını daima aksi tarafa çevirmek suretiyle dönen ve dumanın baca deliğinden aşağıya basarak geri dönmesini önleyen rüzgârlık. [*Ing.* Chimney-cowl, chimney-jack; *Fr.* Tourne -vent].

~ fistanı, *den.* Bacaların alt kısımlarında duman sandığını saran mahfaza.

~ forsu, *den.* Bir deniz işletmesinin, sahip olduğu gemilerde bacalara çizilen ticarî işareti.

~ gazları, *den.* Gemi kazanlarında veya motorlarında yanma sonucu meydana gelen ve baca yoluyle dışarı atılan gazlar. [*Ing.* Chimney gas, stack gas].

~ gövdesi, *mim.* Çatı üstünde yükselen ve içinde dumanın dışa atılmasını sağlayan boruların bulunduğu tuğla veya taştan yapılmış gövde.

~ kaşı, *mim.* Ocakların üstünde öteberi koymaya yarayan dar raf. [*Ing.* Mantelshelf, mantelpiece; *Fr.* Tablette (de cheminée].

~ kulağı, *inş.* Ocağın iki tarafında taştan yapılmış iki raf. [*Ing.* Side shelf of a fireplace].

~ külâhı, *inş.* Bacaların içine yağmur girmemek ve rüzgâr dumanı aşağıya basmamak için yapılan külâh şeklinde örtüler. Ocağın iki yanında taştan yapılmış ufak raf. [*Ing.* Chimney cap, cowl; *Fr.* Couverture ou toit de cheminée].

~ künkü, *inş.* Çapı oniki parmak olan ve eskiden baca yerine kullanılan künk. [*Ing* Faucet pipe; *Fr.* Boissaux.

~ kürsüsü, *inş.* Bacalardan damdan dışarıya kalan kısımlarının kaidesini teşkil etmek üzere bacanın yukarı kısmından daha geniş olarak yapılan ve üzerine baca oturan çıkıntılı taban kısmı. [*Ing.* Chimney platform; *Fr.* Soubassement de cheminée].

~ peteği, *mim.* Bacaların dumanını rüzgâr aşağıya basmamak ve ocağı yağmurdan korumak için tepelerine yapılan külâhı taşımak üzere etrafında delikleri bulunan çıkıntılı kısım. [*Ing.* Chimney-pot; chimney-cowl; *Fr.* Mitre de cheminée].

☆ *Eşanl.* **baca feneri.**

~ şapkası, *den.* Bacaların içine *(kazanlar faryap edilmemiş olduğu zamanlarda)* yağmurlu havalarda su, karlı havalarda kar girmemesi için üzerlerine konan ince saçtan yapılmış kapaklar.

~ şevliği, *inş.* Bacaların ve özellikle çok yüksek olan fabrika bacalarının sağlamlığını sağlamak için aşağıdan yukarıya doğru gittikçe daralmak üzere verilen eğrilik. [*Ing.* Battering; *Fr.* Talutage].

~ tepeliği, *mim.* Bacaların tepesine süs olarak yapılan örtü ve külâhlar. [*Fr.* Couronnement de cheminée].

~ tomruğu, *inş.* Bacanın damdan yukarı kısmı. [*Ing.* The part of the chimney rising above the roof].

~ ventosu, *den.* Genellikle, kabarık denizlerden yalpaya düştükçe ve sarsıntıya uğradıkça bacaların sarsılmaması için devrilmeden vikaye maksadı ile baca ağızlarına yakın çemberlerden sancak ve iskeleye ve pruva pupa yönünde uygun yerlere alınan köstekler.

~ zarı, *inş.* Bacaların içini duman yollarına ayıran ince bölme. [*Ing.* Languet; *Fr.* Languette].

bacak,-ğı, i. < *batcak.* § ● *anat.* Vücudun kasıktan tabana kadar olan kısmı. [*Osm.* Sâk; *Ing.* Leg; *Fr.* Jambe]. ☆ *Eşanl.* **baldır.** § ❷ Hayvanlarda yürümeye veya atlamaya yarayan organ. § ● Oyun kâğıdının üzerinde oğlan resmi bulunanı. ◉ **bacağından sürüme,** *dey.* Bir mücadelede bacağından tutarak yerde sürüklemek. Zorlamak. ◉ **~ ları germe,** *cimn.* Değişik duruşlarda bacakları dizden germe. [*Ing.* Legs stretching; *Fr.* étendre des jambes]. ◉ **~ larını uzatmak,** *dey.* § ● Dinlenmek için bacakları bir yere uzatarak rahatlamak. § ❷ İşi gücü bırakıp istirahate çekilmek. ◉ **~ tan asılma,** *cimn.* Asılma araçlarında, bacakları kenetleyerek asılı kalma. [*Ing.* Hanging by the leg; *Fr.* Suspension jambière]. ◉ **takma ~,** *tıp.* Herhangi bir sebeple bacağı veya bacakları olmayan insana, özel surette yapılıp özel bir sistemle takılan sunî bacak. ◉ **yürüme ~ ları,** *zool.* Eklembacaklı hayvanlarda göğüs bölgesinde bulunan ve yürümeye yarayan bacaklar. [*Ing.* Walking leggs; *Fr.* Pattes locomotrices]. ◉ **yüzme ~ ları,** *zool.* Eklembacaklı hayvanlarda karın bölgesinde bulunan ve yüzmeye yarayan bacaklar. [*Ing.* Swimmeret legs; *Fr.* Pattes natatoires].

~ alıştırmaları, *cimn.* Bacak, kas ve eklemleri çalıştıran ve geliştiren alıştırmalar. [*Ing.* Leg exercises; *Fr.* Exercices des jambes].

~ arası, *dey.* İki bacak arasındaki boşluk.

~ çevirme, *cimn.* Bacağı, uyluk ekleminin verdiği imkân oranında bileşik eksende daireler çizdirme. [*Ing.* Leg circling; *Fr.* Circumduction des jambes].

~ gösterisi, *tiy.* Eğlence ereğiyle güzel kızların toplu olarak yaptıkları dans gösterileri. [*Ing.* Leg-Show].

~ kadar, *dey.* Ufacık, çok küçük: *Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.* [*Ing.* Tiny, small (child), very short].

~ kaldırma, *cimn.* Bacağı, uyluk ekleminde öne, arkaya, geriye, yukarı kaldırma. [*Ing.* Leg raising; *Fr.* Lever la jambe].

bacaklı, i. § ● Bacakları olan. [*Ing.* Legged; *Fr.* Qui a des jambes]. § ❷ Bacakları uzun olan, uzun boylu. [*Ing.* Long legged; *Fr.* Qui a les jambes grosses, de grande taille], § ● Eskiden Felemenk altınına verilen ad. [*Ing.* Dutch ducat]. § ● *tıp.* Cinsiyet ve sidik organlarındaki hastalıkları kolay muayene edebilmek için muayene masasına bağlanan cihaz.

~ yazı, İri ve okunaklı yazı

bacaksız, s. § ● Bacakları olmayan. [*Ing.* Legless; *Fr.* Celui qui n'a pas de jambes]. § ❷ Bacakları kısa olan, kısa boylu, bodur, bücür. [*Ing.* Short; *Fr.* De petite taille] § ● Yaşından büyük işlere kalkışan ve başaran çocukları anlatmak için kullanılan bir söz: *Bak şu bacaksıza.*

bacaksızlık,-ğı i. Kısa boyluluk. [*Ing.* Small stature, being tiny or short].

bacanak,-ğı, i. < *bacı.* > *bacınak. sosy.* § ● İki kızkardeşin kocaları arasındaki topluın ilişiği. [*Ing.* Brother-in-law; *Fr.* Beau-frère, mari de la sœur de l'épouse]. § ● *tkz.* Dost, arkadaş.

bacanaklık-ğı, i. İki kız kardeşle evlenmiş iki erkek arasındaki ilgi ve akrabalık. [*Ing.* (state of) being sisters' husbands, or (brothers-in-law); *Fr.* Parenté de deux hommes qui ont épousé].

bacı, i. § ● *h.d.* Büyük kızkardeş, abla. [*Ing.* Elder sister; *Fr.* Sœur ainée] § ● *h.d.* Kızkardeş. [*Ing.* Sister; *Fr.* Sœur] § ● Yaşlı zenci kadınlara verilen ünvan, zenci hizmetçi. [*Ing.* Negro nurse; *Fr.* Surmon donné aux vieilles négresses et plus particulièrement aux gouvernantes de race noire]. § ❹ Eskiden tarikat müriteri, şeyhlerinin karısına da «bacı» derlerdi. § ❺ Bazı kocaların karılarına verdikleri teklifsizce ad.

baç,-çı, i. *Osm.* < *Fars.* § ● Eskiden iskelelere uğrayan gemilerle kara gümrüklerine gelen kervanlardan ve pazar yerlerinde satılan mallardan alınan vergi. [*Ing.* Tax; *Fr.* Droit de douane, perçu jadis par les Ottomans]. § ● *sosy.* Yönetim altına girmiş bir halk kütlesinden zorla alınan vergi. *(İslâm yönetiminde Müslüman olmayanlardan bu şekilde «haraç» alınırdı).* [*Fr.* Impôt reçu d'une population dominée].

bâd /bäd/, i. *Osm.* < *Fars.* Yel, rüzgâr.

badana /bada:na/, i. *Fr. badigeon* < *It.* § ❶ *inş.* Bina duvarlarına fırça ile sürülen beyaz renkli kireç şerbeti: *Badane etmek, badana vurmak.* § ❷ *mec.* Bir şeyin kusuru görünmeyecek şekilde yalandan süslenmesi. [*Fr.* Badigeon, lait de Chaux]. § ❸ *arg. (insanlar hk.)* Erkeğin normal bir cinsel temas yapmaksızın dişisine karşı duyduğu cinsel arzularını tatmin için uyguladığı bir cinsel yakınlaşma şekli. [*Fr.* Badigeonnage]. ☆ *Eşanl.* **cinsel sürtünme.**

~ **çekmek,** *arg. (Erkek dişiye)* Normal bir cinsel temas yapmaksızın yakınlaşmak. [*Fr.* Badigeonner].

~ **etmek,** ◘ **Badana vurmak**

~ **fırçası,** *dey.* Badana vurmaya yarayan çok uzun saplı fırça.

~ **vurmak (etmek, yapmak),** *dey.* Duvarlara fırça ile beyaz veya renkli sulu kireç sürmek. [*Ing.* To whitewash; *Fr.* Badigeonner]. ☆ *Eşanl.* **badanalamak.**

badanacı /badanacı/, i. Duvarlara badana vurmayı iş edinen kimse. [*Ing.* Whitewasher; *Fr.* Badigeonneur].

badanacılık,-ğı, i. Badana yapma işi. [*Ing.* Occupation of a whitewasher; *Fr.* Badigeonnage].

badanalamak(-i), f. Üstüne badana sürmek. [*Ing.* To whitewash; *Fr.* Badigeonner].

badanalatmak(-i), f. Badana ettirmek. [*Ing.* To let be whitewashed].

badanalı /badanalı/, s. § ❶ Badana edilmiş olan, badanalanmış. [*Ing.* Whitewashed; *Fr.* Peint avec du badigeon, badigeonné]. § ❷ *mec.* Yüzüne fazla pudra ve boya sürmüş olan *(kadın).* [*Ing.* Much made-up (woman); *Fr.* Femme trop ou grossièrement fardée].

badar, i. Ayı yavrusu. [*Ing.* Bear's cub; *Fr.* Ourson].

badarna, ◘ **Baderna .**

badas, i. *h.d.* Harman kaldırıldıktan sonra yerinde kalan toz toprakla karışık taneler. [*Ing.* Grain mixed with earth and stones left on the ground after threshing].

badat,-tı, i. § ❶ *bot.* Bileşikgillerden şekeri çok bir çeşit yer elması. [*Osm.* Mürekkebeden; *Ing.* Jerusalem artichoke, white truffle]. § ❷ s. Düztaban. [*Ing.* Flat-footed; *Fr.* Pied plat].

badaz, s. Hastalıktan yüzü sararmış. [*Ing.* Pale; *Fr.* Pâle].

bâdban, i. *Osm.* < *Fars.* Yelken. [*Ing.* Sail; *Fr.* Voile d'un navire].

baddeleyit,-ti, i. *min.* Zirkonyum tabii oksidi: ZrO_2.

bâde /bäde/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Şarap, içki. [*Ing.* Wine; *Fr.* Vin].

bâde /bäde/, i. *Osm.* < *Ar.* «iş işten geçtikten sonra» anlamında kullanılan Arapçada bade harabûl Basra deyiminde ve badehu, badema gibi kelimelerde geçer. [*Ing.* After].

badehu /bädehu/, z. *Osm.* < *Ar.* Bundan sonra, ondan sonra. [*Ing.* After that, then; *Fr.* Près cela, ensuite].

badem /bädem/, i. § ❶ *Osm.* < *Fars. bot.* Badem ağacının meyvası. [*Ing.* Almond; *Fr.* Amande]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 388.* — **ILIMAN VE TROPİK BÖLGE MEYVALARI.** § ❷ *mim.* Karnaslar da baklavayı andıran prizma veya üçgen şeklindeki kısımlara verilen ad. ◉ **acı** ~ *bot.* ◘ **Acıbadem.** ◉ **Amerika** ~ **i,** *bot. Lecythiaceae* familyasından, anayurdu tropikal Amerika *(Brezilya)* ve *(Antiller)* olan, almaşık yapraklı ağaç veya ağaççıklara verilen genel ad. Meyvası kapsuladır. Acımtrak tohumlarından 8selbent ve zamk gibi maddeler elde edilir. **Büyük çiçekli Amerika bademi** *(L. grandiflora)* adlı türünün çiçekleri kırmızıdır ve süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Lecythis]. ◉ **çağla** ~ **i,** ◘ **Çağla.** ◉ **diş** ~ **i.** *bot.* İnce kabuklu, kolay kırılan bir badem çeşidi. [*Ing.* Soft-shelled almond; *Fr.* Amande princesse. ☆ *Eşanl.* **sakız bademi** ◉ **Hint** ~ **i,** Kakaonun bir adı. ◉ **katmerli** ~, Çiçekleri güzel bir çeşit süs çalısı. ◉ **sakız** ~ **i,** ◘ **Diş bademi.** ◉ **taş** ~ **i,** Kabuğu çok sert olan badem türü. [*Ing.* Wild almonds; *Fr.* Amande à écorce dure].

~ **ağacı,** *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, ilkbaharda beyaz veya pembe renkli çiçekler açan, 5-12 m. yüksekliğinde, Türkiye'de acı badem *(P. a. amara)* ve tatlı badem *(P. a. dulcis)* adındaki varyeteleri çokça yetişen, bir ağaç. Meyvası yeşil renkli, tüylü bir drupadır. Tohumlarından elde edilen sabit yağda (Badem yağı = *oleum amygdali),* albüminli maddeler, şekerler ve emulsin adlı bir ferment bulunur. acı badem tohumlarında bunlara ilâveten siyanojenetik bir glikozit olan *amigdalin* vardır. Badem yağı yumuşatıcı olarak çoğunlukla haricen kullanılır. Çocuklar için müshildir. Meyva kabuğunun infuzyonu halk arasında boğaz ağrılarına karşı kullanılır. [*Lat. Prunus amygdalus, amygdalus communis; Ing.* Almond tree; *Fr.* Amandier].

~ **arısı,** *zool.* ◘ **Arı .**

~ **ezmesi,** *mutf.* Ezilmiş bademle yapılan şekerleme. [*Ing.* Almond paste; *Fr.* Pâte d'amandes].

~ **göz,** *dey.* Enine çekik göz. Kısık veya yuvarlak olmayıp kapaklar arası düzgün badem içi biçiminde olan iri göz. [*Ing.* Slanting (eyes); *Fr.* Oeil en forme d'amande, en losange].

~ **helvası,** *mutf.* Badem, şeker, yağ ve unla yapılan helva. [*Ing.* Kind of sweet made of almonds].

~ **iç kurdu,** *zool.* ◘ **Kurt².**

~ **içi,** Bademin sert kabuklarından soyulmuş özü. [*Ing.* Karnel of the almond; Fr. Noyau d'amande].

~ **kurabiyesi,** ◘ **Acıbadem.**

~ **kürk,** Tilki postunun yalnız bacak kısmından yapılan kürk. [*Ing.* Fur made up of the legs only of fox's skins].

~ **parmak,** *dey.* Başparmak. [*Ing.* Thumb; *Fr.* Orteil, le pouce].

~ **sübyesi,** Soyulup ezilmiş süt gibi çıkarılmış bademin suyu; şerbet olarak içilir. [*Ing.* Drink made of pounded almonds, almond milk; *Fr.* Emulsion d'amandes douces, amande].

~ **şekeri,** § ❶ Bir şeker tabakası ile kaplı, kavrulmuş badem içi. [*Ing.* Sugared almonds; *Fr.* Amandes lissees]. § ❷ *arg.* Tabanca kurşunu: *Bademşekerini tüketirsen, çakaralmazı kaldır at.* ☆ *Eşanl.* **leblebi.**

~ **tatlısı,** *mutf.* Çekilmiş iç badem ve irmikle yapılan bir cins hamur tatlısı.

~ **tırnak,** Badem şeklinde uzunca tırnak.

~ **tomurcuk gal sineği,** *zool.* ◘ **Sinek.**

~ **yağı,** *ecz.* ◘ **Yağ.**

~ **yapraklı söğüt,** *bot.* ◘ **söğüt.**

badema /bädemä/, z. *Osm.* < *Ar.* Bundan sonra, bundan böyle. [*Ing.* Henceforth; *Fr.* Dorénavant].

bademcik,-ği /bademcik/, i. *anat.* Boğazın iç yanlarında deri kıvrımtıları içine yerleşmiş badem şeklinde ve iriliğinde, simetrik iki tane ve sert damağın alt yüzündeki tek organın *(bezin)* adı. Dilin dibinde ve yutağın başlangıç bölgesinde bulunan özel lenf dokusu topluluklarıdır. [*Osm.* Levze; *Lat.* Tonsilia; *Ing.* Tonsil; *Fr.* Amygdale]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 5.* — **AĞIZ;** *ŞEKİL: 606.* — **YUTAK.** ☆ *Eşanl.* **amigdal.**

~ **iltihabı,** *tıp.* Bademciklerin mikroplanıp, irinlenmesi ve şişmesi. [*Ing.* Tonsillitis, amygdalitis; *Fr.* Tonsillite].

bademli, s. İçinde badem bulunan. [*Ing.* Containing almonds].

~ **krema,** *mutf.* Turta, pasta ve bazı hamur işlerinin üzerine konan ve içinde çekilmiş badem bulunan koyu krema. Bu krema bazı turtaların, çöreklerin ve keklerin özelliğini teşkil eder.

bademlik,-ği, /bademlik/, i. Badem ağaçları çok olan yer, badem bahçesi. [*Ing.* Almond orchard; *Fr.* Amandaie],

bademsi, s. § ❶ Badem biçiminde olan. [*Ing.* Amygdaloid; *Fr.* Amygdaloïde]. § ❷ *bot.* Badem biçiminde olan mantar sporları için kullanılır.

~ **çekirdek,** *anat.* ◘ **Çekirdek.**

baderna /baderna/, i. *It. baderna.* Halat sargısı, halatların aşınabilecek yerine sarılan bez. [*Ing.* Keckling; *Fr.* Baderne].

~ **etmek,** *dey.* Bir halatın fazla aşınmaya uğrayabilecek kısımlarını korumak için branda bezi, çuval v.b. ile sarmak.

☆ *Eşanl.* **façuna etmek.**

badıç,-cı, i. *h.d.* Bakla, fasulye, bezelye gibi taze sebzelerde içinde tohumların sıralanmış bulunduğu kılıf.. [*Osm.* Semer-i bakl; *Ing.* Pod; *Fr.* Gousse].

badıncaniye, i. *bot.* ◘ **Patlıcangiller.**

badi, i. *h.d.* Ördek. [*Ing.* A kind of duck; *Fr.* Canard].

badi badi, z. *yans.* Ördek gibi iki yana sallanarak. [*Ing.* Waddling; *Fr.* Dandinant].

~ ~ **yürümek,** *dey.* Ördek gibi, vücudunu iki yana eğerek paytak paytak yürümek. *Ing.* To waddle, to walk like a duck; *Fr.* Marcher en se dandinant, se dandiner].

badiane, ◘ **Hint armudu .**

badik,-ği, i. *h.d.* Ördek, palaz. [*Ing.* Bandy-legged, waddling]. § ❷ Ördek gibi sallana sallana yürüyüş. § ❸ s. Kısa boylu, tıknaz.

badiklemek, nsz. f. Ördek gibi sallana sallana yürümek. [*Ing.* To waddle].

badincan /bädincan/ **badingân** /bädingân/, i. *Osm.*< *Fars.* ◘ **Patlıcan**

badir /bädir/, i. ve s. *Osm.* < *Ar. bedr,* dolgunluk. *esk.* § ❶ Birdenbire olan [*Ing.* Happening suddenly]. § ❷ Hemen yapmak isteyen. [*Ing.* Who strives to do instantly]. § ❸ Dolunay. [*Ing.* Full (moon)]. § ❹ *(çocuk hk.)* Büyümüş. [*Ing.* Full-grown]. § ❺ *(meyve hk.)* Olgun. [*Ing.* Ripe; *Fr.* Mûr].

badire /bädire/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birdenbire çıkan tehlikeli bir olay, ansızın meydana gelen tehlikeli durum: *Şu badireyi bir atlatsak.* [*Ing.* Unexpected calamity; *Fr.* Evénement inattendu et dangereux]. § ❷ Hiddetle yapılan yanlışlık. § ❸ Zor aşılan geçit. § ❹ Anide söylenen söz. § ❺ Namlunun, kılıcın ve her çeşit bitkinin uç kısmı. ☆ *Yak. anl.* **afet, yıkım, belâ, kaza, musibet ,felâket, varta, nikbet .**

☆ *Karş.* **mutluluk, saadet, gönenç ,sevinç, neş'e ,refah, meserret.**

badisaba, b. i. *Osm.* < *Fars.* Bahar sabahları esen hafif yel.

badiye /bädiye/, i. *Osm.* < *Ar.* Çöl, kır, sahra. [*Ing.* Desert; *Fr.* Désert].

badrenç, ◘ **Köpek lâhanası .**

badya, batya /badıya/, i. *Yun. batheia.* Ağzı geniş, yayvan, büyücek kap, gerdel. [*Ing.* Wide and shallow bowl, tub].

bafa, i. *balıkç.* Mumlu balık yumurtası hazırlamak üzere karnı yarılarak yumurtaları *(gonadlar)* ve iç organları çıkarılan kefal balığı.

bafer, i. *den.* Topun seğirdim şiddetini hafifletmek üzere top kızağının gerisine konmuş düzen.

~ **tokmakları,** *den.* Torpidolarda sarkaçın ileriye ve geriye şiddetli hareketinde rakkasın kendisinin çarpıp zedelenmemesini sağlamak için rakkas üzerine yapılmış çıkıntılı kısım.

~ **yayları,** *den.* Torpido belirli bir açı meyledinceye kadar sarkaçı ileri ve geri hareket ettirmeyen yaylar.

bafeting, i. *hava.* Bir hava gemisi kısmının doğurduğu cereyanlarla ilgili düzensiz akışlar tarafından diğer bir kısımda hasıl edilen ve beslenen düzensiz bir titreşim. [*Ing.* ve *Fr.* Buffeting].

bagaj, i. *Fr. bagage.* § ❶ Bir gezi veya yolculukta götürülen giyim, ev eşyaları. [*Ing.* Luggage, baggage]. § ❷ Tren, vapur v.b. nakil araçlarında yolcuların eşyasının konulduğu yer. [*Ing.* Trunk]. § ❸ *otom.* Otomobillerin eşya konulabilen arka kısmı. ◉ ~ **a vermek,** *dey.* Elde taşınamayacak eşyayı yolculukta nakil aracının bagaj kısmına bırakmak. [*Ing.* To check (baggage), to book (luggage); *Fr.* Enregistrement des bagages].

~ **kaydı,** Korunması ve taşınması, sorumluluğu şartlara bağlanan bir anlaşma uyarınca bir taşıt müteahhidine verilen eşyalar. [*Ing.* Registered luggage, registered baggage].

~ **taşıma arabası,** *demir.* ◘ **Araba.**

bagajcı, i. Bir otelde bagajların yerleştirilmesiyle görevli müstahdem. [*Ing.* Baggage porter].

bagala, i. Karadenizde ve Basra körfezinde çalışan, bir veya iki Latin yelkenli ticaret gemisi.

bagalet,-tı, i. Koltuk altında çıkan yumru, köpek memesi.

bagassa, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, Amerika'da yetişen bir ağaç olup, al-

tın sarısı kerestesinden araba ve kayık yapımında faydalanılır. [*Lat. Bagassa; Ing.* Bagasse, megass; *Fr.* Bagasse].

bagatella, i. *It. müz.* Belirli bir biçimi olmayan, çoğu piyano için olan hafif ve kısa süreli müzik parçası.

baget,-ti, i. *Fr. baguette.* § ❶ Tahtadan veya camdan ince, kısa değnek. § ❷ *kim.* Kimya laboratuvarlarında sıvıları karıştırmak için kullanılan cam çubuk. [*Ing.* Glass rod (glass stirrer)]. § ❸ *müz.* Orkestra şefinin orkestrayı yönetirken kullandığı ince değnek. ◉ ◘ *ŞEKİL: 407.* — **MÜZİK ALETLERİ.** § ❹ *(kuyumculukta)* Haddeye verilmek üzere hazırlanmış altın veya gümüş külçe. § ❺ Yirmibeş yüzeye tıraşlanmış dikdörtgen elmas.

bagetlik,-ği, i. *müz.* Trampet kayışlarının üzerine iliştirilmiş iki duylu bir madenî levha olup bagetleri yerleştirmeye yarar.

bagi /bâgı/, i. *Osm.* < *Ar.* Baş kaldıran, asi.

bağ[1], i. < *ba+ğ.* § ❶ Bir şeyl başka bir şeye veya birçok şeyleri topluca birbirine tutturmak için kullanılan *(ip, sicim, şerit, tel gibi)* düğümlenebilir araç: *Ayakkabı bağı, demet bağı, Ayakkabının bağı çözüldü. Demetlerin bağı sazdan olur.* [*Ing.* Tie; *Fr.* Lien]. § ❷ Sargı: *Yaranın bağı, Yaramın bağını değiştireceğim.* [*Ing.* Bandage; *Fr.* Bande]. § ❸ *mec.* Ilgi: *Ahlâkla hukuk arasında sıkı bir bağ vardır.* [*Osm.* Alâka; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. § ❹ Bağlam: *Beş bağ ekin.* [*Ing.* Bundle; *Fr.* Faisceau]. ☆ *Eşanl.* **demet, deste.** § ❺ *gram.* Bağlaç. § ❻ *anat.* ve *zool.* Hareket eden birkaç kemiği birbirine bağlamaya, iç organları yerinde tutmaya yarayan lif demeti: *Eklem bağı, Asıcı bağ.* [*Osm.* Ribat; *Lat. Ligamentum; Ing.* Ligament; *Fr.* Ligament]. ☆ *Eşanl.* **ligament.** § ❼ *müz.* Ad ve eserleri bir olan iki notanın kesinti verdirilmeksizin ulaşık çıkarılacağını belirten iğrik birleştirme çizgisi. [*Fr.* Liaison]. § ❽ Engel; *Sana bağ olmak istemem.* [*Osm.* Mâni; *Ing.* ve *Fr.* Obstacle]. § ❾ Sevgi: *Kalbimin Ayşe'ye olan bağı günlük yaşantımda bana güç kaynağı teşkil ediyor.* [*Ing.* ve *Fr.* Affection]. § ❿ *post.* Posta giden dairesinde, gidecekleri yerlere göre ayrılan mektupların aynı varış yerine ait olanlarının bir arada toplanarak bağlanmasıdır. [*Ing.* Bundle; *Fr.* Liasse]. ☆ *Eşanl.* **liyas, demet.** § ⓫ *den.* (a) Bir halat üzerindeki her tür düğümün genel adı; (b) Birbirine değmeyen iki tahta parçasını birleştirmeye yarayan araç. ◉ ◘ *ŞEKİL: 39.* — **BAĞLAR.** § ⓬ *inş.* (a) Beton dökümünde betonarme demirlerini yerinde tutmaya yarayan birleştirici; (b) Asma köprüde bir askıyı yukarıdaki tel halata *(üst bağ)* veya alttaki sertlik kirişine *(alt bağ)* bağlayan cihaz; (c) Taşlarının ard arda yarım kürelerle süslendiği bağlantı duvarı. § ⓭ Şapkalarda kalot tabanını belirtmek için şapkacıların kullandığı ince kordon. § ⓮ *dilb.* Ayni cinsten olan birçok cümle, kelime veya kelime grupları arasındaki bağlantı. § ⓯ *mek.* (a) Uygulanan dış kuvvetler sistemi dışında, maddi bir cismin hal değişimleri üzerine etki yapan her sebep; (b) Devingen bir cismin uymak zorunda kaldığı özel şart. § ⓰ *tekn.* (a) Cam panoları tespit etmek için vitray kurşunlarına kaynatılan kurşun kuşak; (b) Kırık bir fayans, porselen v.b. nın parçalarını bir arada tutmaya yarayan madeni bağlantı. § ⓱ *zool.* Ikiçenetli yumuşakçalarda kavkının iki kabuğunu birleştiren esnek kısım. ◉ **bir yüzlü ~ taşı,** *inş.* Kesme taştan örülen duvarın taşları arasına dik olarak gömülür ve arka yüz görünmez. ◉ **ağız ~ ı,** *den.* ◘ **Ağız**[1]. ◉ **ayak ~ ı,** ◘ **Ayak.** ◉ **balık ~ ı,** *den.* ◘ **Balık.** ◉ **beden ı,** *den.* ◘ **Camadan.** ◉ **çapraz ~ ları,** *anat.* ◘ **Çapraz**[1]. ◉ **etek ~ ı,** Eskiden kadınların sokağa çıkarken uzun etekleri yerde sürünmemek için eteğin toplanıp kaldırılan kısmını tutmağa yarayan kuşak. [*Fr.* Attachejupe]. ◉ **çifte filâsa ~ ı,** *den.* ◘ **Çifte.** ◉ **çifte iskota ~ ı,** *den.* ◘ **Çifte.** ◉ **çifte izbarço ~ ı,** *den.* ◘ **Çifte.** ◉ **çifte kanca ~ ı,** *den.* ◘ **Çifte.** ◉ **çifte kazık ~ ı,** *den.* ◘ **Çifte** ◉ **çorap ~ ı,** ◘ **Çorap.** ◉ **çözgü ~ ı,** *dok.* ◘ **Çözgü.** ◉ **diş çukuru ~ ları,** *anat.* Dişin seman tabakasını çenedeki diş çukurunun kemik dokusuna bağlayan bağ tellerinin tümü. ◉ **enli ~,** *anat.* Uyluğu yukardan aşağı ve dış yandan kuvvetlice saran deri altındaki bağ. [*Osm.* Ribât-ı arîz; *Lat. Ligamentum latum; Ing.* Large ligament; *Fr.* Ligament large]. ◉ **göz ~ ı,** *dey.* Gaflet. ◉ **iki yüzlü ~ taşı,** *inş.* Kesme taştan örülen duvarın yüzüne dikey konulan ve uçlarından biri duvarın bir yüzünde, diğeri öbür yüzünde görülen bağ taşları. *(Bunlar duvarın çatlamasını önler).* [*Ing.* Header bonder; *Fr.* Boutisse]. ◉ **iskota bağı,** *den.* Iki halatı birbirine ve bir halatın çımasını bir makaranın bülbülüne veya flok gargarilerini çördek yakasına veya babafingo ve kuntura yelkenlerinin kuntura iskotalarını iskota yakasına ve sancak savlolarını uçkurluk savlolarına bağlamakta kullanılan bağ. ☆ *Eşanl.* **sancak bağı.** ◉ **izbarço ~ ı,** *den.* ◘ **İzbarço.** ◉ **karınzarı ~ ları,** *anat.* Sindirim borusundan olmayan karın ve leğen içi organları karın çeperine bağlayan karın zarı kıvrımları. ◉ **kasık ~ ı,** *tıp.* Fıtıkları tutmaya veya kasları zayıf bir bölgeyi güçlendirmeye yarayan *(karşıt kemerleri, yara sargı bağları v.b.)* şerit, kumaş veya deriden yapılma bir cins kemer. ◉ **kazık ~ ı,** ◘ **kazık.** ◉ **örücü ~ ı,** *den.* ◘ **Sancak bağı.** ◉ **matafora ~ ı,** *den.* Bir yelkenin miyama tirenlerini vardeveleye bağlamakta kullanılan

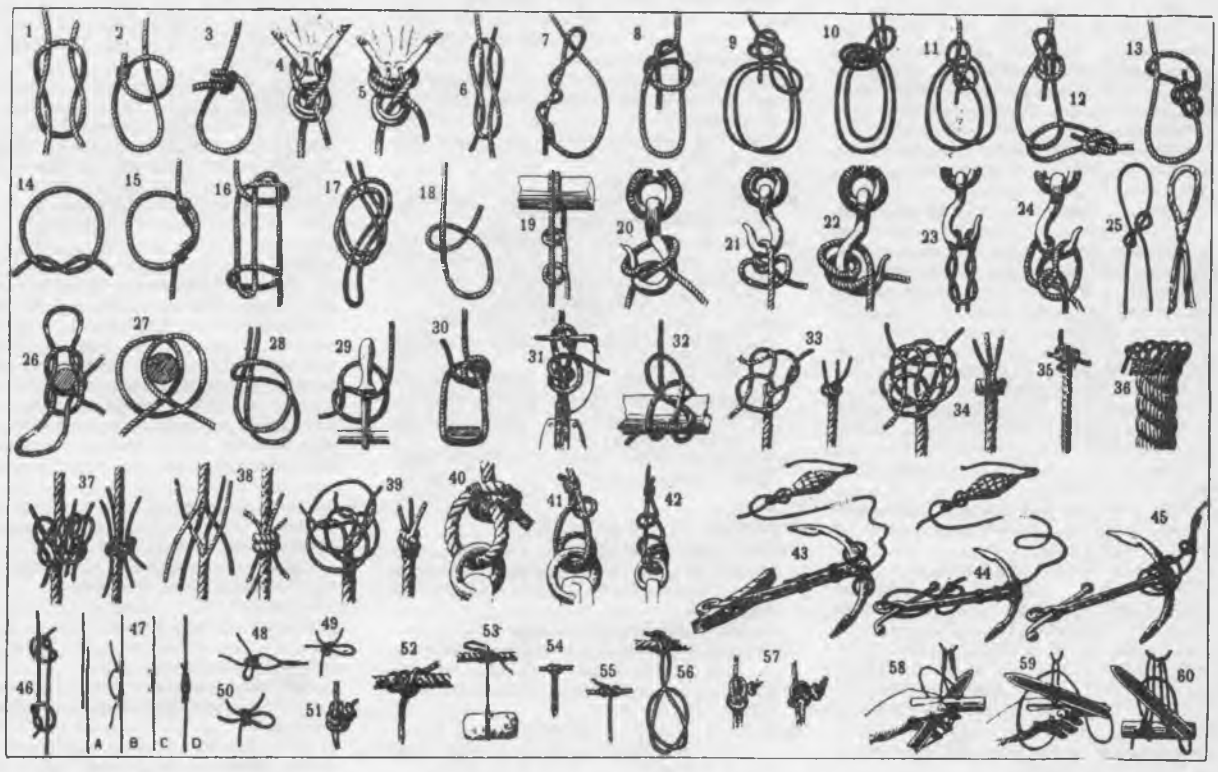

ŞEKİL: 39. — **BAĞLAR. 1.** Camadan bağı. **2.** Piyanlı borina bağı. **3. Çifte borina bağı. 4.** Sancak bağı. **5. Çifte sancak bağı. 6.** Yoma bağı. **7.** Dülger bağı. **8.** Izbarço bağı. **9.** ve **10. Çifte** Izbarço bağı. **11.** Kalfa izbarçosu. **12.** Iskemle düğümü. **13.** Fugalı izbarço bağı. **14.** Düğüm (ilmik). **15.** Piyanlı düğüm. **16.** Margarita. **17. Çifte koşum bağı. 18.** Mezavolta. **19.** Kolona bağı. **20.** Bindirme kanca bağı. **21. Çifte bindirme kanca bağı. 22.** Palanga voltası. **23.** Burmalı kanca bağı. **24.** Kurt ağzı. **25.** Kravat bağı. **26.** Kapela kıstırması. **27.** Kazık bağı. **28.** Ters kazık bağı. **29.** Payanda bağı. **30.** Kandilisa bağı. **31.** Ingiliz loçası. **32.** Hırsız bağı. **33.** Gerdel cevizi. **34.** Arap cevizi. **35.** Fenerli piyan cevizi. **36.** Toygar başı bağı. **37.** Tekli çarmık cevizi. **38.** Çifte çarmık cevizi. **39.** Filador cevizi. **40.** Piyanlı anele bağı. **41.** Anele bağı. **42.** Balıkçı bağı. **43.** Demir şamandırası bağı. **44.** Küçük demir şamandırası. **45.** Küçük çıpa bağı. **46.** Balıkçı düğümü. **47.** Çeşitli balıkçı düğümleri. **48. 49.** ve **50.** Şinalı bağ. **51.** Madene atılan volta bağı. **52.** Beden bağı. **53.** Dülger bağı. **54.** Üzengi bağı. **55.** Bedene kropi yapmak. **56.** Ekleme bağı. **57.** Sancak bağları. **58.** Serçe parmağı üzerinde 1. hareket. **59.** Başparmak üzerinde 2. hareket. **60.** Başparmak üzerinde 3. hareket.

bağ. ☆ *Eşanl.* çifte kazık bağı ◉ saç ~ ı, Saçları tutmak için başa bağlanan kurdela ve şerit gibi şeyler. [*Fr.* Bandeau]. ◉ yular ~ ı, kocabaş ve küçükbaş hayvanları yemliğe, ağaca, kazığa bağlamak için kullanılan ve çekildikçe sıkışan bağ. ◉ yuma ~ ı, *den.* ◘ Yuma.

☆ *Eşanl.* savak.

~ ayak, *inş.* ◘ Ayak.

~ çapalar, *den.* Top lumbarlarının alt kenarlarıyle tavlon kemerlerine kadar olan kalın iç kaplama tahtaları.

~ çapası, *trm.* ◘ Çapa.

~ çelik, *den.* Harb gemilerinin kıç taraflarında bordadan dışarı çıkan ve kıç omuzluklarını kuşatan bir çeşit balkon.

~ çizgisi, *mim.* Mimarların plânlarında kotlara eşlik eden ve ilgili oldukları uç noktaları gösteren dolu veya noktalı çizgilerin her biri.

~ denklemi, *mek.* Devingen bir cismin bazı noktalarının uymaya zorunluğu kaldığı bağıntıları ifade eden denklem.

~ dokusu, *biy.* ◘ Doku.

~ kolanı, § ❶ Atın sırtına örtülen örtüyü veya bir yarış eğerinin kanatlarını tutmaya yarayan deri veya kumaştan yapılmış kemer. ☆ *Eşanl.* örtü bağı, teğelti bağı. § ❷ Yük hayvanının yüklenmesinde kullanılan, ipten ve kayıştan yapılmış bir cins kemer.

~ kuşak, *inş.* Ahşap inşaatta çatmaları tutmak ve bağlamak için, çatmalar üzerine vurulan ağaç. [*Ing.* Binding piece].

~ kuvveti, *mek.* Bir katı cismin etkisi altında kaldığı bağıntıları hesaba katmak için, mekaniğin denklemlerine sokulan ve o bağıntılara tekabül eden bağıntılar ortadan kaldırılırsa bu cismin hareketini sağlamak için uygulanması gereken kuvvet.

~ sırası, *inş.* Aynı boyuttaki taşların art arda enine ve boyuna konmasından meydana gelen taş sırası.

~ taşı, § ❶ Uzunluğu genişliğinin bir buçuk katı olan kaldırım taşı. § ❷ *inş.* Iki duvarı birbirine bağlamak için, bir ucu esas duvarın yüzü ile beraber gelen, diğer ucu diğer duvarın taşları arasına giren ve birbirine dikey şekilde konulan tesviyeli uzun taşlar. [*Ing.* Bond-stone; *Fr.* Besace].

~ yapmak, *den.* Iki halatın çımasını birbirine veya bir halatın çımasını herhangi bir yere bağlamak.

bağ² /bâğ/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Üzüm kütüklerinin *(asmaların)* dikili bulunduğu toprak parçası: *Üzümünü ye de bağını sorma, Bağ dua değil, çapa ister.* [*Ing.* Vineyard; *Fr.* Vigne]. § ❷ Meyve bahçesi: *Meyve bağları, Niğde'nin elma bağları.* ◉ dağdaki gelmiş ~ dakini kovmuş, *dey.* Daha ehliyetsiz olan ve sonradan gelenin, ehliyetli olan, evvelden gelen ve görgülü olanın yerine geçmesi halinde söylenir..

~ aralamak, *trm.* Iyi gelişmelerini sağlamak için asma kütüklerini belli ölçüde seyrekleştirmek. [*Ing.* To prune the vines].

~ bahçe, *dey.* Yeşillik arazi. [*Ing.* Vineyards and orchards].

~ bellemek, *trm.* Bağ toprağını kazıp çapalayarak kabartmak, alt üst etmek. [*Ing.* To hoe a vineyard over].

~ bitl, *zool.* ◘ Bağ göz kurdu.

~ bozmak, *trm.* Bağın en son üzümlerini toplamak ve kaldırmak. [*Ing.* To harvest grapes; *Fr.* Vendanger].

~ bozumu, *trm.* § ❶ Bağın en son üzümlerini toplama ve kaldırma işi. [*Ing.* Vintage; *Fr.* Vendange]. § ❷ Bağların bozulduğu mevsim. [*Ing.* Autumn; *Fr.* Automne]. ☆ *Eşanl.* güz.

~ ~ fırtınası, *coğr.* Sayılı fırtınalardan olup, Eylül sonunda eser.

~ budamak, *trm.* Her yıl belli mevsimde, asma kütüklerinin düzenli olarak kesilip temizlenmesi. [*Ing.* To prune a vineyard].

~ cırcırı, *zool.* ◘ Cırcır.

~ çubuğu, *trm.* Asma fidesi, asma çeşidi. [*Ing.* Vine shoot, vine cutting].

~ göz kurdu, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının *Zygenidae* familyasından, Tırtılları 1 sm. boyunda, vücut ve kanatları parlak lâcivert renginde, ufak bir kelebek. Bağlara zarar verir. [*Lat. Ino ampelophaga*].

~ kafası, ◘ Çotuk.

~ kökbitl, *zool.* ◘ Filoksera.

~ kurdu, *zool.* ◘ Ino.

~ kütüğü, *trm.* Asma kütüğü. [*Ing.* Vine stock].

☆ *Eşanl.* tevek.

~ makası, *bağc.* Bağları budamaya yarayan, yüzünün uzunluğu 6 sm. ve sapının uzunluğu 14 sm. olan kesici bir âlet.

~ maymuncuğu, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının Hortumluböcekgiller *(Curculionidae)* familyasından, esmer-kara, bazıları yaldızlı, kanatları çizgili, 8-14 mm. büyüklüğünde, bağlara zararlı bir böcek. [*Lat. Otiorrhynchus; Ing.* Shortnosed weevil; *Fr.* Otiorrhyngue].

~ meydanı, *şehirc.* Şehirlerde bahçe haline konulmuş büyük meydanlar. [*Fr.* Place-jardin].

~ salyangozu, *trm.* ◘ Salyangoz.

~ solgunluğu, *trm.* Kurutucu rüzgârların sürekli etkisiyle asmaların aşırı derecede su kaybetmesi ve köklerle alınan suyun bu kaybı karşılayamaması yüzünden bağlarda görülen solgunluk.

~ tavası, *trm.* Pekmez kaynatılan çok büyük bakır tava. [*Ing.* Pan in which grape juice is boiled down to a syrup].

~ tripsi, *zool.* Tripsgiller *(Thripidae)* familyasından bir trips böcek türü. [*Lat. Thrips longicornis*].

~ yanığı, *trm.* Asmalarda görülen mantar hastalığı.

~ yaprak uyuzu, *zool.* ◘ Uyuz

bağa, i. < *baka*, kurbağa, kaplumbağa. § ❶ Bir çeşit deniz kaplumbağasının kabuğu. [*Ing.* Tortoise shell; *Fr.* Ecaille de tortue]. § ❷ *zool.* Bazı hayvanlarda, vücudun tümünü veya bir kısmını koruyan boynuzsu, kitinimsi veya kireçli örtü. [*Ing.* Shield; *Fr.* Carapace]. ☆ *Eşanl.* karapaks. § ❸ Bu örtüden yapılmış eşya. § ❹ *inş.* Bina saçaklarındaki asma olukları tutmak için kullanılan demir çengel. [*Fr.* Attache].

bağaç*,-cı, i. < *bağ.* Iki şeyi birbirine bağlayan parça veya kısım. [*Osm.* Bend; *Ing.* Fastener; *Fr.* Attache].

bağan, bağana, bağnak, i. *h.d.* § ❶ Ölü doğan çocuk, düşük. [*Osm.* Cenini sakıt; *Ing.* The Aborted; *Fr.* Avorton]. § ❷ Ölü doğan kuzu yavrusu veya derisi. [*Ing.* Astrakhan; *Fr.* Astrachan].

bağana, ◘ Yabani doğan .

bağatur, s. Batır, bahadır, yiğit, kahraman. [*Ing.* Valiant; *Fr.* Vaillant].

bağayak,-ğı, i. Duvarların taşlarını veya tuğlalarını tutmak için düşey olarak kesme taştan yapılan ve duvarların yüzünü aşmayan ayaklar. [*Fr.* Chaînage, chaîne, jambe].

bağban, i. *Osm.* < *Fars.* Bahçıvan, yağ bekçisi. [*Ing.* Gardener; *Fr.* Jardinier, gardien de vigne].

bağ.bilim*, b.i. *anat.* Vücut bağlarını inceleyen anatomi dalı. [*Osm.* Melhası mefasıl; *Lat. Syndesmologia; Ing.* Syndesmology; *Fr.* Syndesmologie].

bağ.bilimsel*, b.s. Bağbilimle ilgili olan. [*Ing.* Syndesmological; *Fr.* Syndesmologique].

bağ.boğan, b.i. *bot.* ◘ küsküt.

bağcı, i. *trm.* Bağcılık yapan, bağcılıkla geçinen kimse. [*Ing.* Vine-growing, viticulturist; *Fr.* viticulteur]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 512.* — ŞAPÇILIK.

~ bıçağı, ◘ Budama bıçağı.

bağcık,-ğı, i. < *bağ.* § ❶ Ayakkabı, potin bağı. § ❷ Öteberi bağlayıp sıkmaya yarayan şerit şeklinde bağ. Çarık veya potini bağlamaya yarayan ip.

bağcılık,-ğı, i. *trm.* Bağ yetiştirme ve ürününü alma işi. [*Ing.* Viticulture, Vinegrowing; *Fr.* Viticulture].

~ bilimi, *bot.* ◘ Ampelografi.

bağdadî /bağdadî/, s. § ❶ Tahta direklere çakılmış çıtalara sıva vurularak yapılan *(duvar veya tavan).* [*Ing.* Made of lath and plaster; *Fr.* Plafonds ou murs construits § ❷ Bağdatlı, Bağdat şehrinde doğan. [*Ing.* A navite of Bağdad; *Fr.* Bağdadiden]. § ❸ i. *inş.* Üzerine sıva vurulmak için kafes gibi aralıklı olarak birbirine koşut şekilde çakılan ince ensiz çıtalar veya ağaç çubuklarla yapılan duvar yüzü. [*Ing.* Timber-work; *Fr.* Lattis, treillis en bois, pan de bois, enduit sur lattis].

~ tavan, *inş.* Lata ve sıva ile yapılan bir çeşit hafif tavan.

bağdadilik,-ğı, i. § ❶ Bağdadî usulünde duvar yapmak için kullanılan düz ve ensiz uzun tahta çıtalar. [*Fr.* Latte]. § ❷ Bağdadilik çıtaları mıhlamak için kullanılan ince çivi. [*Fr.* Clou moyen].

bağdalamak(-i), f. Devirmek üzere ayağını birinin ayaklarına takmak, çelme atmak. [*Ing.* To entwine one's leg around an opponent's leg so as to trip him in wrestling; *Fr.* Faire un croc-en-jambe].

☆ *Yak. anl.* ayak koymak, çelme takmak, ayağını çelmek.

bağdamak(-i), f. § ❶ *(birkaç şeyi)* Birbirine geçirerek bağlamak. [*Ing.* To intertwine to embrace; *Fr.* Entrelacer]. § ❷ İçinden çıkılamayacak bir hale koymak, kördüğüm yapmak. [*Osm.* Ta'kidetmek; *ing.* To conciliate; *Fr.* Obscurcir].

☆ *Karş.* § ❶ Çözmek, açmak, ayırmak; § ❷ Düzeltmek.

bağdan, i. Bağlanma veya yapışma yeri. [*Osm.* İltisak noktası; *Ing.* Joint; *Fr.* Jointure].

bağdaş, i. < *bağ.* § ❶ Vücudun, dik gövde ve çaprazlanmış bacaklara, kabalar ve uyluklarda ellerle ayak uçlarını kavrayarak yere dayalı bulunduğu durum. [*Ing.* Cross-legged sitting, *Fr.* Pose en croix]. § ❷ *müz.* Ilgili tonlar.

~ kurmak, *dey.* Sol ayağı sağ uyluğun, sağ ayağı sol uyluğun altına alarak oturmak [*Ing.* To sit cross-legged; *Fr.* S'asseoir en tailleur, ou à la turque].

bağdaşık,-ğı, s. < *bağ.* § ❶ Aralarında bağdaşım bulunan, anlaşmış *(kimseler.)* [*Osm.* Imtizaçlı. *Ing.* Agreement harmonious; *Fr.* En accord, en harmonie]. § ❷ Uzlaşmış iki adamdan her biri. [*Fr.* Personne qui s'entendent].

bağdaşım*, *i.* < *bağdaşmak.* Uyum, birbirini tutma. Bir şeyi meydana getiren parçalar veya benzer şeyler arasında birbirini tutma hali. [*Osm.* Insicam; *Ing.* Conformity; *Fr.* Conformité].

bağdaşma, i. § ❶ Bağdaşmak eylemi, birbiriyle anlaşma, uyuşma. [*Osm.* Imtizaç; *Ing.* A getting on well together; *Fr.* Action de s'entendre]. § ❷ *sosy.* Belirli bir zümre veya toplumu meydana getiren düşünceler, inançlar, duygular ve davranışlar arasındaki bağlılık ve uygunluk. [*Ing.* ve *Fr.* Consensus]. ☆ *Eşanl.* Kurum bağdaşması.

bağdaşmak(-le), nsz. f. § ❶ Iyi anlaşmak, uyuşmak, uzlaşmak, kafaca denk olmak: *Daha ilk görüşmemizde kendisiyle bağdaşıverdik.* [*Osm.* imtizaç etmek; *Ing.* To Get on well together; *Fr.* S'entendre]. § ❷ Uygun düşmek. § ❸ Alışmak. [*Ing.* To embrace one another]. § ❹ *h.d.* Çocuk oyununda eş tutmak. ◉ bağdaşır *(tutarlı)* şartlar, *mant.* ve *mat.* Her birinin yerine getirilmesi mümkün şartlar. ◉ bağdaşır (tutarlı) bildirimler, *mat.* ve *mant.* Çelişmeyen veya ortak sonuçları bakımından çelişme meydana getirmeyen bildirimler.

bağdaşmaz, s. Uyuşmaz, tutarsız. [*Ing.* Incompatible, disharmonious; *Fr.* Incompatible, inconciliable, inassociable].

~ *(tutarsız)* denklemler, *mat.* Bağdaşmazlık özelliği gösteren denklemler.

bağdaşmazlık*,-ğı, i. Geçimsizlik, uyuşmazlık, tutarsızlık. [*Osm.* Ademi imtizaç; *Ing.* Incompatibility, disharmony; *Fr.* Incompatibilité, inconciliabilité].

☆ *Yak. anl.* uymazlık, aykırılık, ihtilâf, ademi ittifak, imtizaçsızlık, geçinemezlik, birleşemezlik.

☆ *Karş.* uyarlık ,uyuşma, bağdaşma ,bağdaşım, uzlaşma, kaynaşma, barışma, anlaşma, geçim, tetabuk ,imtizaç .

bağdaştırmak(-le), f. Uygunluk sağlamak, uygun görmek.

~ sanatı, *mant.* Raimundo Lulio'nun yöntemi. Yöntemin amacı insan düşüncelerini bütün soruları çözebilecek biçimde bağdaştırmaktı.

Bağdat,-dı, öz. i. *coğr.* Irak'ın başkenti [*Osm.* Dârüsselâm; *Ing.* Baghdat]. ◉ ~ ı tamir etmek, *dey.* Yemek yemek, karnını doyurmak. [*Ing.* To eat one's meal].

~ harap, *dey.* Mide boş, karnım aç. [*Ing.* The stomach is empty, I am hungry].

~ **mamur,** *dey.* Karnım tok. [*Ing.* My stomach is full].

bağ.doku, b.i. ◘ **Bağ dokusu.**

bağ.fiil, b. i. *gram.* Dil, ulaç. [*Osm.* Rabıt siygası].

bağı, i. < *bakı. esk.* Tabiat üstü varlıkların yardımıyla veya tabiatta bulunan gizli kuvvetlere hükmetmek yoluyle işler gördüğünü ileri süren veya gördüğüne inanılan sanat. Ilkel toplumlarda, Pitagorasçılığın ve Yeniplatonculuğun etkisiyle antik çağ Yunan felsefesinin çöküş yıllarında ve ortaçağın son evresinde özellikle ortaya çıkan ve geniş bir etki alanı sağlayan bu akım, tabiata etki yapmak için kullanılan gizemci *(mistik)* işlemlerin tümünü kapsar. [*Osm.* Sihir; *Ing.* Magic, wizardry; *Fr.* Sorcellerie, magie].

☆ *Eşanl.* **büyü, büyücülük, göz bağı, afsun, efsun.**

bağıcı, i. < *bahşi.* § ❶ Bağlayıcı. § ❷ *esk.* Büyücü. [*Ing.* Magician, *(erkek)* sorcerer, *(kadın)* sorceress; *Fr.* Magicien, -ienne, sorcier, -ière]. § ❸ Baştan çıkarıcı. [*Ing.* Bewitching; *Fr.* Ensorceleur]. § ❹ Falcı.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Bendedici.** § ❷ **Sihirci, afsuncu, efsuncu, teshir edici.** § ❸ **Aldatıcı, kandırıcı.**

bağıç,-cı, i. < *bağ. h.d.* Bir çadırı bağlamakta kullanılan ipler veya bir şeyi bağlayan araçların tümü. [*Fr.* Cordes *(d'une tente)*, attaches].

bağıl*, s. *fiz., kim.* ve *fels.* Varlığı başka bir şeyin varlığına bağlı olan, saltık *(mutlak)* olmayan: *Analık bağıl bir haldir, çünkü bir çocuğun varlığına bağlıdır.* [*Osm.* Izafi; *Ing.* Dependent, conditional; *Fr.* Relatif, -ive]. ☆ *Eşanl.* **göreli, bağıntılı.** § ❷ *mim.* Saraylar, şatolar, oteller ve konaklar gibi büyük binalarda hizmetçilerin oturması için binadan ayrı veya ilâve olarak yapılan hizmetçi dairesi, ahır, arabalık, samanlık gibi kısımlar. [*Osm.* Müştemilât, tetümmat; *Ing.* Outhouses; *Fr.* Communs].

~ **bolluk,** *astr.* Bir topluluk içinde istenilen tek bir çeşidin bolluğunun bütün niceliğe oranı. «Salt bolluk» için verilen örnekte, göktaşında demirin bolluk oranı 50/550, yıldız tayfında metal çizgilerinin bolluk oranı 25/180 dir. Bu bölgede 120 yıldızın parlaklığı ölçülmüş, 8 ve 9. uncu kadirler arasında 35 yıl sayılmışsa, bu aralık için yıldız bolluğu 35, bolluk oranı 35/120 dir. [*Ing.* Abundance ratio, frequency; *Fr.* Rapport d'abondance].

~ **değer,** *mat.* § ❶ Bir aritmetik sayısının önüne (+) ve (−) işaretleri yazıldıktan sonraki değeri. § ❷ *(sayı içinde)* Bir sayının rakamlarından her birinin bulunduğu basamağa göre aldığı değer. 1967 sayısında, sağdan sola doğru birinci rakkamın bağıl değeri 7, ikinci rakkamın bağıl değeri 60, üçüncü rakkamın bağıl değeri 900, dördüncü rakkamın bağıl değeri 1000 dir. [*Osm.* Kıymet-i izafiye; *Ing.* Relative value; *Fr.* Valeur relative].

~ **hareket,** *mek.* Sabit olmayan bir sisteme göre incelenen hareket. Bir merminin yere göre hareketi bağıl bir harekettir.

☆ *Eşanl.* **görünen.**

~ **ıraklık açısı,** *astr.* Bir yıldızın belli bir yıldız topluluğuna göre ölçülen ıraklık açısı. [*Ing.* Relative trigonometric parallax; *Fr.* Parallaxe relative].

~ **nem,** *astr., coğr.* ve *kim.* Bir metre küp hava içindeki su buharı niceliğinin *(salt nem niceliği)* aynı sıcaklıkta bir hacmin en çok yükselebileceği *(doymuş haldeki)* su buharı niceliğine oranı. [*Osm.* Nisbî rutubet; *Ing.* Relative humidity; *Fr.* Humidité relative].

~ **nemlilik,** *coğr.* Bir yerde, verilen, bir hacimdeki nem tutarının, su buhariyle doymuş aynı hacimdeki nem tutarına oranı. [*Osm.* Rutubet-i nisbiye; *Ing.* Relative humidity; *Fr.* Humidité relative].

~ **tam sayılar,** *mat.* Pozitif ve negatif tam sayıların hepsine birden verilen ad.

~ **yanılgı,** *astr.* Ölçülen bir nicelik üzerinde yapılan ölçü yanılgısının niceliğin kendisine oranı. [*Ing.* Relative error; *Fr.* Erreur relative].

~ **yaş,** *coğr.* Jeoloji çağları boyunca oluşmuş tabakaların, taşlaşmış canlıların, eski kültür kalıntılarının bulundukları yerlerde, yüzyıllar, binyıllar ölçüleriyle değil birinin ötekinden daha eski, daha yeni olarak belirtilmesi şekli. [*Osm.* Sinni nisbî, nisbî sin; *Ing.* Relative age; *Fr.* Age relative].

~ **yörüngesi,** *astr.* Gezegenlerin güneş'e, yoldaşın başyıldıza göre yörüngesi. [*Ing.* Relative orbit; *Fr.* Orbite relative].

~ **yükseklik,** *coğr.* Iki nokta arasındaki yükseklik. [*Osm.* Nisbî irtifâ, irtifa-i nisbî; *Ing.* Relative altitude; *Fr.* Altitude relatif].

bağılcı*, s. ve i. Bir taneciğin ışığın boşluktaki hızına yaklaşan hızı ve hareketsiz olduğu zamandan daha büyük olan kütlesi için kullanılır.

bağıldak,-ğı, i. < *bağır.* § ❶ Beşik veya salıncaktaki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan enlice kumaştan bağ veya kuşak. § ❷ Kadınların aybaşı *(âdet)* zamanlarında kullandıkları bez.

☆ *Eşanl.* **Bağırdak, bağır yeleği.**

bağıllık*,-ğı, i. Bir kimse veya şeyin bağıl olma hali, bağıl olanın niteliği. [*Osm.* izafiyet; *Ing.* Relativity; *Fr.* Relativité].

☆ *Eşanl.* **görelilik, relatiflik, relativite.**

~ **kuramı,** *fiz.* Modern fiziğin önemli bir kolu. Galiles'in ifade ettiği bağıllık prensibinin bir devamı olduğundan bu adı almıştır.

☆ *Eşanl.* **izafiyet nazariyesi .**

bağıltak,-ğı, i. Başa bağlanan ve başı örten şeylere denir. [*Osm.* Destar; *Fr.* Coiffure, turban].

bağım*, i. Herhangi bir şeyin veya kimsenin etkisi veya gücü altında bulunup onun dışına çıkamama hali. [*Osm.* Tabiiyet; *Ing.* Dependence; *Fr.* Dependance].

☆ *Karş.* **özgürlük, serbestlik, kayıtsızlık, hürlük.**

☆ *Eşanl.* **bağın.**

bağımlama*, § ❶ Bağımlı kılma. § ❷ *dilb.* Bir cümleciğin diğer bir cümleye bağımlı olması. *(«Bana öyle geliyor ki anladınız» gibi.).*

☆ *Karş.* **bağımsızlama.**

bağımlaşım*, i. ◘ **Bağımlaşım.**

bağımlı, s. § ❶ Başka bir şeyin etkisi altında bulunan, ona bağlı olan, onun tarafından sınırlanan, belirlenen veya gerektirilen, başka bir şeyin istemi, gücü ve yardımı olmadan kendi başına var olmayan veya bir şey yapamayan. [*Osm.* Tâbi; *Ing.* Dependent; *Fr.* Dependant,-ante]. § ❷ Herhangi bir sınıfın *(veya parti veya eğilimin)* ideolojisini savunarak siyasal ve sosyal kavgalara katılan. § ❸ *mat.* (a) Bir düzlem parçasında herhangi iki noktayı bu parça dışına çıkılmadan birleştiren bir yol çizilebilirse bu düzlem parçası bağımlıdır; (b) Topolojide bir cümle, bu cümledeki herhangi iki nokta incelenen bütüne ait açık alt cümleler zinciriyle bağlanabiliyorsa ve birbirini izleyen baklacıkların ortak noktaları varsa bağımlıdır; (c) Herhangi iki noktasını birleştiren sürekli bir çizgiyi tamamen içinde bulunduran bir yüzey için kullanılır: *Bağımlı yüzey.*

☆ *Yak. anl.* **uyru ,kayıtlı, bağıntılı, baş eğen, bağlı ,râm, münkat, vabeste, mukayyet, menut.**

☆ *Karş.* **kayıtsız, bağsız, başına buyruk, özgür, hür, serbest ,müstakil.**

~ **çocuk,** *sosy.* § ❶ Kendi kendine yetmeyen, ana-babasından ve içinde yaşadığı toplumdan malî veya başka türlü yardım bekleyen çocuk. § ❷ Istenilen tarzda gelişmesi için ana-babası ve çevresi ile sevgiye dayanan ilişkiler kurmaya muhtaç çocuk.

~ **değişken,** Bir inceleme veya deneyin çerçevesinde ortaya çıkması bağımsız değişkenin serbest tutulan etkisine bağlı olan değişken.

~ **sıralı cümle,** *gram.* Anlam bakımından birbirine bağlı olan ve öğeleri, tümleçleri veya yüklemleri ortak bulunan cümleler: *İnsanlar uyumuyorlar, okuyorlar, örüyorlar, sessiz sedasız konuşuyorlardı: Öğretmen gelmiş ve gitmiştir; kalem yere düştü ve kayboldu; Ali kitabı karaladı Ahmet sildi; Ali mektubu okurken Ahmet çekiverdi: Biri gezmeye gitti, öteki çalışmaya; Ali de uyudu Ahmet de v.b.*

bağımlılık,*.-ğı, i. § ❶ (a) Birinin veya bir şeyin bağımlı olma hali. [*Osm.* Tabiiyet; *Ing.* Dependence; *Fr.* Dépendance]. (b) Eğilim gösterme ve bağlılık durumu. § ❷ Bir kimsenin kendi ihtiyaçlarını gidermek için gereken yetenekten yoksun oluşu. § ❸ Ihtimal, tesadüfen bir şeye bağlı olma durumu. § ❹ Ekonomik ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyma hali. ◉ **çizgisel ~,** *mat. F = O bağıntısıyle* bağlı bir vektör sisteminin niteliği. Burada F bu vektörlerin bütün katsayılarının sıfır olmadığı bir çizgisel formdur.

bağımsız*, s. § ❶ Davranışlarında başka birine bağlı *(bağımlı)* olmayan, kendi başına olan. [*Osm.* Müstakil; *Ing.* Independent; *Fr.* Indépendant,-ante]. § ❷ Kendini kimsenin buyruğu altında saymayan. § ❸ Davranışları herhangi bir şekilde kösteklenecek bir durumda olmayan. § ❹ Insanlık haklarını özgürce kullanabilen. § ❺ *huk.* Başka bir topluluğun otoritesine boyun eğmeyen topluluğun durumu. § ❻ *matb.* (a) Bütün katsayıların *(sıfır olduğu trivial hal hariç)* çizgisel homogen hiç bir bağıntıyle bağlı olmayan bir vektör ailesi için kullanılır. ☆ *Eşanl.* **serbost;** (b) Böyle bir aile meydana getiren vektörler için kullanılır. § ❼ *siy.* Hiç bir siyasal partiye veya parlamento grupuna mensup olmayan milletvekili. [*Osm.* Müstakil].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Bağsız, kayıtsız,** § ❷ **Başına buyruk, baş eğmez.** § ❸ **Özgür, serbest.** § ❹ **Erkin, hür.**

☆ *Karş.* § ❶ **Bağlı, kayıtlı ,tâbi.** § ❷ **Emir kulu.** § ❸ **Köstekli (davranışları), manili** § ❹ **Tutsak, esir.**

~ **cümle,** *gram.* Bağımsız cümle. [*Ing.* Independent proposition; *Fr.* Proposition indépendante].

~ **dağılış prensibi,** *biy.* Genlerin gametlere dağılırken birbirinden bağımsız olarak ayrılma davranışı. [*Ing.* Principle of independent assortment; *Fr.* Disjonction indépendante].

~ **değişim,** *fonet.* Şartlı değişme karşıt olarak bir fonemin, yanında bulunan fonemin etkisinde kalmaksızın, fonetik bakımdan değişimi.

~ **değişken,** Bir inceleme çerçevesinde ortaya çıkışı başka değişkenlere bağlı olmayan faktör.

~ **sıralı cümle,** *gram.* Anlam bakımından birbirine bağlı olduğu halde öğeleri, tümleçleri, yüklemleri ayrı olan cümleler: *Şu kuru çıplak memlekete ulaşmak için neden bu kadar yıllar aştık, zahmetlere katlandık, insan bir türlü anlayamıyor; Iki gün bitmez tükenmez yokuşlar çıkıldı, bin zahmetle bir hana varıldı. Alabildiğine yağmurlar yağıyor, küçük yokuşlardan denize büyük seller akıyordu v.b.*

~ **yapımcı,** *sin.* Yatırım yönünden bir kuruma veya başka bir kişiye bağlı olmaksızın kendi adına film çevirebilen yapımcı. [*Ing.* Independent producer, «indie»; *Fr.* Producteur independant].

~ **yönetmen,** *sin.* Meydana getireceği filmin yapımcılığını da yürüten veya bu iş için yapımcıdan tam bir özgürlük elde eden yönetmen. [*Ing.* Independent director; *Fr.* Réalisateur indépendant].

bağımsızlar, ç.i. *sin.* A.B.D.'de büyük bir sinema kuruluşu olan **Motion Pictures** Patent Co tröstüne katılmayıp, onunla savaşan yapımcılardan kurulu bir topluluğa verilen ad.

bağımsızlaştırma, i. Bir sömürge halkının sömürülmesine son verme.

bağımsızlık*,-ğı, i. § ❶ Bağımsız olma hali veya niteliği. Destek ve ilgi görme ve yön tayin etme bakımından başkalarına bağlı olmama hali. Kendi kendine yeterlik. [*Ing.* Independence; *Fr.* Indépendance]. § ❷ *(ulus hk.).* Siyasal bağımsızlık. § ❸ *(Birey hk.)* **Kişisel** özgürlük. § ❹ *(zihin hk.)* **Yargılama hürriyeti.** § ❺ Hiç bir baskıya gelemeyen kimsenin karakteri: *Bağımsızlık göstermek.* § ❻ *(Hıristiyanlık)* **Patrikliğe bağlı**

olmayan Ortodoks başpiskoposlarının makamı. § ❼ *Modern mant.* Belitlerin *(aksiyomların)*, birbirinden çıkarsanamadığı bir sistemin özelliği. ◉ **yük bağımsızlığı,** *nükl.* Karşılıklı etki halindeki parçacıkların taşıdığı elektrik yüklerinden bağımsız olarak ortaya çıkan çekirdek kuvvetlerinin *(veya kuvvetli karşılıklı etkilerin)* özelliği.

~ ilkesi, *fels.* Bağımsız gerçekler doktrini. Gerçekçilere göre eşya, bilgi veya tecrübeyle bir bağlantısı olmadan vardır. Bir çağrışım ve yorumlamadan ibaret olan bilme eyleml, bilinen şeyleri değiştirmez. Bağımsız bir gerçek hakkındaki bilgi, bütünü kapsayacak nitelikte değildir.

bağın*, i. < *bağ.* § ❶ ◘ Bağım. § ❷ *inş.* Bir hendek veya temel çukuru açılırken iki taraftaki toprakları tutmak veya tamir edilen bir pencerenin iki yan duvarını yıkılmaktan kurtarmak için bir duvardan öbür duvara dikey olarak uzatılarak yatay vaziyette sıkıştırılan ağaç dayak. [*Ing.* Connection, relation, dependence; *Fr.* Etrésillon]. § ❸ Tamir sırasında pencere, kapı v.b. yan duvarlarının yıkılmasını önlemek için iki duvar arasına dikey uzatılarak yatay olarak sıkıştırılan ağaçtan dayak.

bağındaş, i. *dilb.* Bir cümlenin iki unsuru arasındaki bir ilgiyi belirten kelime.

bağınlamak(-i), f. Karşılıklı iki duvar arasına bağınlar koyarak ileri gelmesini önlemek [*Ing.* To strut, brace, prop; *Fr.* Étrésillonner].

bağınlaşma, i. *fels.* Karşılıklı tabiiyet. [*Osm.* Mütekabil tabiiyet; *Ing.* Interdependence; *Fr.* Interdépendance].

bağıntı*, i. § ❶ Bir veya birkaç şeyin bir veya birkaç şeye karşı olan durumu, oranı, niteliği: *Ayın yere bağıntısı bir uyduluk (peyklik) bağıntısıdır.* [*Osm.* Nispet, münasebet; *Ing.* Relation, proportion; *Fr.* Rapport, relation]. ☆ *Eşanl.* **görelik.** § ❷ *fels.* İki nesne veya olgu arasındaki ilişki; Eşyayı, kavramları veya tasarımları birlik, bağlılık, beraberlik gibi hallerde toplayan görünüş veya nitelik. [*Osm.* Izafet; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. ☆ *Eşanl.* **görelik.** § ❸ *mat.* İki veya daha çok sayıdaki büyüklük arasındaki matematik işlemleri yardımıyle kurulan eşitlik veya bağlılık. [*Osm.* Münasebet *Ing.* ve *Fr.* Relation]. § ❹ İş, dostluk bağları. § ❺ Düzgün kara yolu veya deniz yolu bağlantıları. § ❻ *biy.* Aynı ortamdaki canlıların ve ayni canlıdaki değişik unsurların birbiri üzerindeki etkilerinin tümü. § ❼ *gram.* Bir cümlede kelimelerin birbirleriyle olan ilişkileri. § ❽ *müz.* Akortların bağlanmasında, her iki akorttaki aralıkların oranı. § ❾ Ayni havzada veya ayni yapı üstünde açılmış birçok kuyudan alınan fiziki ölçülerin diyagramlarında meydana çıkan ortak özellik. ◉ **bakışımlı ~,** *mat.* ◘ Bakışımlı. ◉ **ton ~sı,** *res.* En belirli rengi resmin çeşitli kısımlarında kullanarak ahenk sağlama.

~ fonksiyonları, *fizyol.* Canlı varlığın dış ortamla ilişkilerini sağlayan fonksiyonların tümü; *Hareket, duyu, ses v.b.*

bağıntıcılık*,-ğı, i. *fels.* Özellikle bilginin bağıntılı olduğu görüşüne dayanarak ileri sürülen her türlü felsefe kuramları. Bağıntılık doktrini. [*Osm.* Izafiye; *Ing.* Relativism; *Fr.* Relativisme].

☆ *Eşanl.* **ilişkinlik, görecilik, relativizm.**

bağıntılı, s. § ❶ *fels.* (a) Başka bir şeye bağıntısı olan, onu ilgilendiren: *Tarihle bağıntılı incelemeler;* (b) Mutlak olmayan, başka bir şeyle bağıntılı olan, *(Bir şeye)* göre olan, bağıntıdan meydana gelen. [*Osm.* Izafi; *Ing.* Relative; *Fr.* Relatif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **görel, relativ, olumsal.** § ❷ Bir şeye, zorunlu olarak çok sıkı sıkıya bağlı olan: *Baba düşüncesi oğul düşüncesiyle bağıntılıdır.* § ❸ *müz.* İki gam veya iki tonalite arasındaki dengesizliği anlatmak için kullanılır.

~ açıklık, § ❶ *sin.* Bir merceğin gerçek ışıklılığını belirten açıklık. [*Ing.* Relative aperture; *Fr.* Ouverture relative]. § ❷ *fot.* Yararlı açıklığın odak uzaklığına oranı.

~ kurgu, *sin.* Çekimleri, aralarında çağrışım meydana getirecek yolda düzenleyerek yapılan kurgu. [*Ing.* Relational editing; *Fr.* Montage relationel].

bağıntılık,-ğı, i. *fels.* Var olabilmek veya belirlenebilmek için, bağıntı yolu ile başka bir şeye bağlı bulunma hali. [*Osm.* Izafiyet; *Ing.* Relativity; *Fr.* Relativité].

☆ *Eşanl.* **görelilik, relativlik.**

~ kuramı, *fels.* Herhangi bir şeyin veya durumun aktüel niteliğinin ve anlamının başka şeyler veya durumlarla olan bağlantına göre belirebileceğini ve bir şeyin veya durumun nitelik ve anlamının ancak bir bütün içindeki yerine göre değer ve anlam kazanabileceğini ileri süren doktrin.

bağıntısız, s. Aralarında bağlantı bulunmayan.

bağır,-ğrı, i. § ❶ Karaciğer ve onun bulunduğu göğüs, göğsün ön yüzü: *Göğüs bağır açık.* [*Osm.* Sine; *Ing.* Bosom; *Fr.* Poitrine, foie]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 16 —* **İNSAN ANATOMİSİ.** § ❷ *mec.* Bir şeyin ön veya iç tarafı: *Dağın bağrı.* § ❸ («Ok yayı» ve «dağ» için) orta kısım, derinlik. § ❹ *anat.* Ciğer, bağırsak gibi, vücut boşluklarında bulunan organların ortak adı. [*Osm.* Ahşâ; *Lat. Viscera; Ing.* Interior organs; *Fr.* Viscères]. ☆ *Eşanl.* **içirik, içorgan.** § ❺ Kalb, yürek. ◉ **bağrı göcük,** *dey.* Zayıf. [*Ing.* Hollow-chested]. ◉ **bağrı kara,** *dey.* Kederli, yaslı. [*Ing.* Afflicted, sorrowful]. ◉ **bağrı kül olmak,** *dey.* İçi yanmak, dertlenmek. ◉ **bağrı taş,** *dey.* Tevekkül içinde. ◉ **bağrı yanık,** *dey.* Çok acı *(eziyet)* çekmiş, kederli, yaslı, dertli. [*Ing.* Heartsick, who has suffered greatly; *Fr.* Cœur brisé]. ◉ **bağrı yanmak,** *dey.* Derin acı duymak. [*Ing.* To endure great suffering; *Fr.* Être douloureux, être ému jusqu'au fond de l'ame, être pris aux entrailles]. ◉ **bağrına basmak,** *dey.* § ❶ Sevgiyle, içtenlikle kucaklamak. [*Ing.* To embrace, to take one's heart, to enfold; *Fr.* Embracer]. § ❷ Biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, gözetmek. [*Fr.* Combler de tendresse, soigner avec zèle, élever avec amour, presser contre son sein]. § ❸ Kabul etmek. ◉ **bağrına işlemek,** *dey.* Tesir etmek, saplanmak. ◉ **bağrına taş basmak,** *dey.* Sesini çıkarmaksızın, her türlü acıya katlanmak, razı olmak. ◉ **bağrından kopmak,** *dey.* İçinden çıkmak, meydana gelmek. [*Ing.* To bear suffering with great patience; *Fr.* Montrer de la fermeté devant les malheurs, essuyer avec fermeté les revers, les malheurs]. ◉ **bağrını delmek,** *(deşmek, ezmek).* Pek dokunmak, müteessir etmek, üzmek. ◉ **göğüs ~ açık,** Üstü başı dağınık, perişan. [*Ing.* With the shirt open, carelessly, dressed, disorderly]. ◉ **kurt bağrı,** *bot.* ◘ kurt.

~ sesi, *müz.* Böğür ve bağırsaklar üstü kaslarının ciğerlere en alttan basınç yapmasıyle kadın veya erkek sesinin bağır dolusu gümrahlıkla söyleyişe geçmesi, bu gürlükteki ses.

~ yeleği, Göğsü örtmek için giyilen kolsuz kısa gömlek gibi yelek. [*Ing.* Jacket worn under armor; *Fr.* Gambesin].

bağırçak,-ğı, i. Yük arabası okunun çatal yeri.

bağırdak, ◘ Bağıldak.

bağırgan.kuşlar, ç.b. i. *zool.* ◘ **Bağırganlar.**

bağırganlar, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının bir alttakımı. **Tirangiller** *(Tyrannidae),* **monogiller** *(Pipridae),* **kotingagiller** *(Cotingidae),* **bitki-kesengiller** *(Phytotomidae),* **karıncakuşugiller** *(Formicariidae),* **çömlekçikuşugiller** *(Furnariidae)* gibi familyaları vardır. Ses girtlağı oldukça basit yapılı olduğu için ötme yetenekleri iyi gelişmemiştir. *(Pitta'lar hariç)* Hemen hepsi Amerika'da yaşar. 2000 türü vardır. [*Lat. Clamatores; Ing.* ve *Fr.* Clamatores]. ◉ **yalancı ~,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Ses-kasları gelişigüzel dizililer *(Anisomyodi)* takımına giren tek üst takımı. Geniş-gagalıgiller (Eurylaemidae) adlı tek familyası vardır. [*Lat. Subclamatores*].

bağırgan.renkler, ç.b.i. *res.* Bir tablonun içinde gözü tırmalayacak derecede çiy, sert ve acı olan renkler hakkında kullanılabilir. [*Osm.* Elvan-ı şedide; *Fr.* Couleur criardes ou violantes].

bağırıcı, s. Çiy *(renk).*

bağırış, i. Bağırma hali veya biçimi: *Acı bir bağırış.* [*Ing.* Shouting, crying out (together), yelling].

☆ *Yak. anl.* **haykırış, nara.**

bağırma, i. Bağırmak eylemi

☆ *Yak. anl.* **böğürme, öğürme, haykırma.**

bağırmak, nsz. f. < *bağır.* § ❶ *(insan)* Yüksek ve gür ses çıkarmak, *(mecaz olarak hayvanlar ve cansızlar için de kullanılır).* [*Ing.* To shout; *Fr.* Crier]. § ❷ (-e) Azarlamak, birine yüksek sesle çıkışmak: *Ne bağırıyorsun be adam.* [*Ing.* To scold; *Fr.* Gronder]. § ❸ *mec.* Kendini belli etmek. ◉ **bağıra bağıra** *(bağıra çağıra), dey.* Bağırarak, heyecanla, yüksek sesle, gürültü ederek. ◉ **bağırıp çağırmak,** *dey.* § ❶ Yüksek sesle seslenmek, haykırmak. [*Ing.* To cry or shout, (complainingly), to make (much) noise; *Fr.* Criailler]. § ❷ Azarlamak, kızmak. ◉ **bangır bangır** (bar bar, bas bas) **~,** *dey.* Sürekli ve yüksek sesle haykırmak, kızmak.

☆ *Yak. anl.* **ünlemek, nida etmak, çağırmak, haykırmak, bağırıp çağırmak.**

bağırsak,-ğı, i. < *bağır* + *sak. anat.* Sindirim borusunun midenin bitiş yerinden anusa kadar varan bölgesi olup, incebağırsak ve kalınbağırsak olmak üzere iki bölümü vardır. İnsanlarda kalını 1,5 m. incesi 8,5 m. uzunluğunda olur. [*Osm.* Em'a; *Ing.* Intestine; *Fr.* Intestin]. ◉ **çıkan kalın ~,** *anat.* ve *zool.* kalın bağırsağın ince bağırsakla birleştikten sonra yukarı doğru uzayan bölümü. [*Osm.* Kolon-u said; *Ing.* Ascending large intestine; *Fr.* Colon ascendant]. ◉ **enine kalın ~,** *anat.* ve *zool.* Kalın bağırsağın çıkan kalın bağırsakla inen kalın bağırsak arasında enine uzanan kısmı. [*Osm.* Kolon-u müstaraz; *Ing.* Transversal large intestine; *Fr.* Colon transverse]; ◉ **göden ~,** *anat.* ◘ Rektum. ◉ **ince ~,** *anat.* ve *zool.* Sindirim borusunun mideden sonra gelen ve kalın bağırsağa kadar uzayan 8,5 m. uzunluğundaki bölümü. [*Osm.* Mia-i rakik; *Lat. Intestinum tenue; Ing.* Small intestine; *Fr.* Intestin grêle]; ◉ **kalın ~,** *anat.* ve *zool.* Sindirim kanalının ince bağırsaktan sonra gelen ve göden bağırsağına kadar uzayan parçası. [*Osm.* Mia-i galiz; *Lat. Intestinum crassum; Ing.* Large intestine; *Fr.* Gros intestin]. ◉ **kör ~,** *anat.* ve *zool.* ◘ Körbağırsak. ◉ **onikiparmak bağırsağı,** *anat.* ve *zool.* İnce bağırsağın, midenin bitiş yeri ile başlayan kısa bir bölgesi. [*Osm.* Mia-i isna aşer; *Lat.* ve *Ing.* Duodenum; *Fr.* Duodénum]. ☆ *Eşanl.* **duodenum.** ◉ **ön ~,** *anat.* ve *zool.* ◘ Önbağırsak. ◉ **son ~,** *anat.* ve *zool.* ◘ Sonbağırsak. ◉ ◘ *ŞEKİL: 40. —* **BAĞIRSAKLAR.**

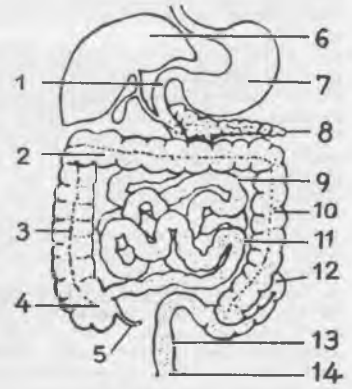

ŞEKİL: 40. — **BAĞIRSAKLAR.** 1. Onikiparmak bağırsağı. 2. Enine kolon. 3. İnen kolon. 4. Kör bağırsak. 5. Apandis. 6. Karaciğer, 7. Mide. 8. Pankreas. 9. Boşbağırsak. 10. İnen kolon. 11. Kıvrım bağırsak. 12. Sigmoid kalınbağırsak. 13. Göden bağırsak. 14. Makat.

~ askısı, *anat.* ve *zool.* Karın zarının kıvrımlarından meydana gelen ve iç organları yerli yerinde tutan orta-deri *(mezoderm)* köklü bir zar. [*Osm.* Mezârika; *Lat.* ve *Ing. Mesenterium; Fr.* Mésentère].

☆ *Eşanl.* **mezenteryum.**

~ bakterileri, *tıp.* İnsanlar ve hayvanlarda,

bağırsaklarda bulunan, zararsız ve çoğunlukla sindirimi kolaylaştıran bakteriler.
~ **bez tabakası**, *biy.* Blastodermde sindirim organlarının iç derisini, sindirim salgı bezlerini ve akciğerleri meydana getiren iç kat.
~ **bezleri**, *biy.* Bağırsak suyunu salgılayan bezler. [*Osm.* Gudde-i em'a-i rakîka; *Ing.* Intestinal glands; *Fr.* Glandes de l'intestin grêle] .
~ **boşluğu**, *anat.* ve *zool.* Bağırsak içindeki boşluk; genel olarak sindirim kanalı içindeki boşluk. [*Ing.* Gastral cavity; *Fr.* Cavité gastrique].
~ **dikişi**, *tıp.* Bağırsaktaki bir yarayı dikme işlemi. Bir bağırsak kıvrımını bir süre için veya kesin olarak karın çeperine ağzından bitiştirme.
~ **düğümlenmesi**, *tıp.* Bağırsağın bir bölümünün bükülerek veya tersine dönerek geçidi tıkaması.
~ **falı**, *sosy.* Bazı ilkel ve ilkçağ dinlerinde kesilen kurbanın bağırsaklarına bakmak üzere gelecek şeylere ait haber verme kurumu vardır. En belirli örneğini tarihte Romalılarda görüyoruz. [*Ing.* Haruspicy; *Fr.* Auspication].

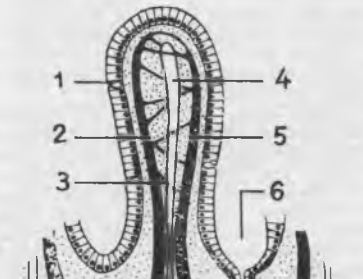

ŞEKİL: 41. — **BAĞIRSAK İÇ DUVARI: 1.** Goblet hücresi. **2.** Atardamar. **3.** Kılcal damar. **4.** Lenf borusu. **5.** Toplardamar. **6.** Bağırsak bezi.

~ **felci**, *tıp.* Değişik nedenlere bağlı olarak bağırsakların hareketlerini yapamamaları, dışkıyı atamamaları.
~ **gazı**, *tıp.* Bağırsak içinde, kısmen yutulan havanın birikmesinden, bir dereceye kadar da bağırsak tembelliği sonucu.
~ **ingini**, *tıp.* Karın ağrısı, sürgün, dermansızlıkla kendini belli eden bağırsak iltihabı.
~ **kazıntısı**, *tıp.* Kalın bağırsağın iltihaplı hastalıklarında dışkı ile birlikte çıkartılan irinli, sümüksü madde.
~ **nezlesi**, *tıp.* Üşütme veya beslenme kusuru sonucu bağırsağın iç yüzeyinde, sümüksü dokunun iltihabı.
~ **oluşumu**, *zool.* Blâstulâdan gastrulâ ve ilk bağırsak boşluğunun meydana gelmesi; bu en sade biçimde blastulanın bir kutbunun içeri çökmesiyle olur. [*Ing.* ve *Fr.* Gastrulation].
☆ *Eşanl* **gastrulasyon.**
~ **solucanı**, *zool.* ◘ **Solucan.**
~ **suyu**, *biy.* Bağırsak duvarlarında bulunan bezlerin saldığı sindirim enzimleri. [*Ing.* Intestinal juice; *Fr.* Suc d'intestin].
~ **taşı**, *patol.* İnsanda seyrek görülen bağırsak taşları otçul hayvanlarda, daha çok görülür. Genellikle karbonat ve fosfat tuzlarıyle karışık kireçlenmiş kıllardan meydana gelir.
~ **tümürü**, *zool.* ◘ **Villüs.**

bağırsaksızlar, ç.l. *zool.* Yassısolucanlar *(Platheimintes)* bölümünün Türbelarlar *(Turbellaria)* sınıfından, sindirim borusu olmayan yassıcolucanlar takımı. Denizde yaşayan bu takımının başlıca türü *Convoluta*'dır.

bağırtı, i. Bağırış, bağırma sesi, haykırış. [*Ing.* Shouting; *Fr.* Hurlement].

bağırtıcı, s. Bağırıp çağıran. [*Fr.* Crieur].

bağırtlak,-ğı, i. *zool.* ◘ **Bağırtlakördek.** ◉ **kum bağırtlağı**, *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, çöl-tavuğugiller *(Pteroclidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 35 sm. Yenir. Güney ve Kuzey Amerika'da sürüler halinde yaşar. [*Lat. Pterocles orientalis; Ing.* Pin-tailed grouse; *Fr.* Ganga unibande]. ◉ **taçlı** ~, *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Çöl tavuğugiller *(Pteroclidae)* familyasından bir kuş türü. Büyük Sahar'da yaşar. [*Lat. Pterocles coronatus*].
~ **kuşu**, *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Çöl-tavuğugiller *(Pteroclidae)* familyasından, balçık renginde siyah benekli bir kuş türü. Ayakları üç parmaklı ve tüylüdür. Uzunluğu 47 sm., Habeşistandan Moğolistan'a kadar steplerde yaşar. Sürüler halinde göç eder, bazan Batı Avrupaya kadar gider. Tibet yaylalarında yaşayan bir türü de vardır. [*Lat.* Syrrhaptes paradoxus; *Ing.* Pallas's sandgrouse; *Fr.* Syrrhapte paradal, poule de steppes].

bağırtlak.ördek,-ği, b.i. *zool.* Ördek cinsinden ufak boylu ördek türlerinin ortak adı. Eti sevilen, göçebe bir av kuşu olup, iki türü yaygındır: **Yaz bağırtlak ördeği** *(Anas querquedula).* Erkeğinin başı koyu kahverengi, kanatları kısmen gri-mavidir. Geniş beyaz kaşları vardır. ◉ **kış bağırtlak ördeği** *(Anas crecca).* Avrupanın en küçük ördeği olup, erkeğinin başı kızılımsı kahverengidir. Başının iki yanında parlak yeşil şeritler bulunur. [*Lat. Querquedula; Ing.* Teal, widgeon-sand-grouse; *Fr.* Macreuse].

bağırtmak(-ı), i. § ❶ Birinin bağırmasına yol açmak; [*Ing.* To make shriek (cry out). § ❷ Bağırmaya çıkarmak: *Tellâl bağırtmak.*

bağış*, i. § ❶ Bağışlamak eylemi veya bağışlanan şey. [*Osm.* Teberru, hibe; *Ing.* ve *Fr.* Donation]. § ❷ *sosy.* İlkellerde potlatch denen bir zümrelerarası kurum sırasında, bir zümrenin öteki zümreye vermek zorunda olduğu hediye olup, iki zümre arasındaki düşmanlık ilişkilerini dostluk haline koyar. [*Ing.Gift,* present; *Fr.* Don]. ◉ ~ **ta bulunmak**, *dey.* Bir kurum veya şahsa yardım etmek amacıyle mal, para v.b. yı karşılıksız olarak vermek: *Kızılaya bağışta bulundu.* [*Osm.* Teberru (hibe) etmek; *Ing.* To make an offer].

bağışçı, i. Bağış yapan. [*Ing.* Grantor, donor; *Fr.* Donateur,-euse, concesseur].

bağışık*, s. § ❶ Yapılması gereken bir ödevin veya yükümün dışında kalan. [*Osm.* Muaf; *Ing.* Exempt; *Fr.* Dispensé]. § ❷ *tıp.* Bir hastalığa tutulma ihtimalinden kurtulmuş olan: *Çiçek aşısı insanları çiçek hastalığına karşı bir iki yıl süresince bağışık kılar.* [*Osm.* Muaf; *Ing.* Immune; *Fr.* Immunisé].

bağışıklama, i. *biy.* Canlı bir varlığı hastalık etkenlerine karşı bağışık kılma yolu. [*Osm.* Muaf kılma; *Ing.* Immunization; *Fr.* Immunisation].

bağışıklamak(-ı), f. *biy.* Bağışık kılmak, bağışık hale sokmak, bağışıklık kazandırmak. [*Osm.* Muafiyet vermek, muaf tutmak; [*Ing.* To immunize; *Fr.* Immuniser].

bağışıklık,-ğı, i. *biy.* ve *zool.* Bağışık olma hali. § ❶ Bir organizmada mikro-organizmalara ve bunların meydana getirdiği maddelere karşı meydana getirilen ve normal olmayan şartlara karşı koymayı sağlayan doğal veya sonradan kazanılmış bir direnç. [*Osm.* Muafiyet; *Ing.* Immunity; *Fr.* Immunité]. § ❷ *ikt.* ve *huk.* Yapılması gereken bir ödevin veya yükümün dışında kalma: Vergi bağışıklığı. [*Osm.* Muafiyet; *Ing.* Exemption; *Fr.* Exemption]. ◉ **eşya bağışıklığı**, Eşyaların, bazı ağırlıklara kadar parasız taşınması. [*Ing.* Free baggage alowance; *Fr.* Franchise]. ◉ **gümrük bağışıklığı**, Bir memlekette normal olarak bir giriş vergisine tâbi eşya veya ürünlerin bir bölümü veya tamamının ithalinde resimden bağışık tutulması. [*Ing.* Duty free importation; *Fr.* Franchise]. ◉ **sigorta konusunda bağışıklık**, Bir kaza halinde sigortalı lehine ödeme yapılmasına imkân olmayan miktar. [*Ing.* Excess (clause); *Fr.* Franchise].
~ **kazanmak**, *dey.* Vücut herhangi bir hastalığa karşı koyabilecek şekilde hazırlıklı bulunmak.

bağışlama, i. § ❶ (a) Bir kimsenin karşılık istemeksizin, başka birine birşey vermesi; (b) Biri adına gönül rızasıyle hakkından vaz geçme. [*Osm.* Hibe; *Ing.* ve *Fr.* Donation]. § ❷ *(Hıristiyanlık)* İşlenilen günahlardan dolayı dünyada çekilecek cezanın kısmen veya tamamen affedilmesi. § ❸ *huk.* Hayatta olanlar arası bir sözleşme. Bununla bir kimse mal varlığının tamamını veya bir kısmını teberru amacıyle *(causa donandi)* ve karşılıksız olarak diğer tarafa kazandırır. [*Osm.* Hibe; *Ing.* ve *Fr.* Donation]. ◉ **elden** ~, *huk.* Sadece menkul mallar ve alacaklar için söz konusu olan ve bağışlanılan şeyin karşı tarafa teslim edilmesiyle tamamlanan *(böylece bağışlama sözleşmesinin yapılmasıyle ifası ayni anda gerçekleşen)* bağışlama şekli. ◉ **şartlı** ~, *huk.* Bağışlama sözleşmesinin hüküm doğurması veya hükümlerinin ortadan kalkmasının gelecekte yer alan, meydana gelip gelmiyeceği şüpheli bir olaya bağlanması. ◉ **yüklü** *(mükellefiyetli)* ~, *huk.* Bağışlama sözleşmesine eklenen yan bir kayıtla, bağışlamanın belirli bir amaç için bir edimi yerine getirmek zorunluğu altına sokulması.

bağışlamak(-ı,-e), f. § ❶ Yardım veya iyilik maksadıyle birşeyi karşılıksız olarak vermek: *Babam bütün servetini Kızılaya bağışladı.* [*Osm.* Teberru etmek; *Ing.* To donate; *Fr.* Donner, faire une donation]. § ❷ Birini memnun etmek veya saymış olmak için kendisine karşılıksız olarak seçme birşey vermek. § ❸ Vermek *(şeref, ümit, saadet gibi soyut haller için).* § ❹ Vermek *(verilmesi uygun görülmeyen şeyler).* § ❺ Herhangi bir kötü davranışı olmamış sayarak cezasız bırakmak: *Suç bağışlamak, Cezasını bağışlamak.* [*Osm.* Affetmek; *Ing.* To pardon; *Fr.* Pardonner]. § ❻ Bir şeyi birinin elinden almamak: *Canını bağışlamak, Allah çocuklarını bağışlasın.* § ❼ Korumak, esirgemek, muhafaza etmek (yalnız Tanrı için kullanılır): *Allah bağışlasın, Allah bağışlatsın!*
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Hibe etmek, armağan etmek, hediye etmek, bahşetmek, lûtfetmek.**

bağışlayıcı, s. § ❶ Bağışlayan, bağış yapan. [*Ing.* Grantor; *Fr.* Donateur,-euse]. § ❷ *(Tanrı sıfatı olarak)* günah bağışlayan. [*Ing.* Forgiving, forgiver; *Fr.* Pardonneur, indulgent, clément].

bağışlayış, i. Bağışlamak eylemi, bağışlama sekli.

bağıt*,-tı, i. *huk.* İki veya daha çok kişinin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile belirli bir konuda uyuşmaları. [*Osm.* Akit; *Ing.* Contract, agreement; *Fr.* Contrat].
☆ *Yak. anl.* **sözleşme, mukavele.**

bağıtçı*, i. Bağıt yapan kimselerden her biri [*Osm.* Akit; *Ing.* Contracting (party), signatory; *Fr.* Contractant].
☆ *Yak. anl.* **taahhütçü, mütaahhit.**

bağıtlamak(-ı), f. Herhangi bir bağıt *(antlaşma, sözleşme, nikâh)* yapmak. [*Osm.* Akdetmek; *Ing.* To contract; *Fr.* Contracter].

bağıtlaşmak(-la), f. Aralarında bağıt yapmak. [*Ing.* To make a contract; *Fr.* Se contracter].

bağıtlı*, s. § ❶ Bağıtla bağlanmış olan .[*Osm.* Akitli, mukaveleli; *Ing.* Tied with a contract; *Fr.* Lié avec un contrat]. § ❷ Yerine gitmesini sağlamak üzere, fazla para ödeyerek postaya alındı karşılığında verilen *(mektup, paket v.b.).* [*Osm.* Taahhütlü; *Ing.* Registered; *Fr.* Recommandé].
☆ *Karş.* § ❶ **Bağsız, serbest.** § ❷ **Adi, normal.**

bağ.kesen, b.i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının *Jeotrupidae* familyasından, ergini 10-20 mm. boyunda, siyah renkte, başı kocaman, asmaların sürgünlerini kesen bir kınkanatlı böcek türü. [*Lat. Lethrus apterus*].

bağ.kuşak,-ğı, b.l. *ağ. iş.* Ahşap yapıda çatmaları tutmak ve birbirlerine bağlamak için boydan boya ve fırdolayı üzerlerine vurulan ağaçlar.

bağla, i. Dere ve çayların suyunu tutarak yükseltmek için yapılan set duvar. [*Ing.* Barrage; *Fr.* Barage, digue].
☆ *Eşanl.* **bara** .

bağlaç*,-cı, i. § ❶ Kâğıt yapraklarını birbirine kenarlarından tutturmaya yarayan her

şey. [*Osm.* Raptiye; *Ing.* Fastener; *Fr.* Agrafe]. § ❸ *gram.* Eş görevli kelimeleri veya cümleleri birbirine bağlayan kelime. İki kelimenin veya iki cümlenin arasındaki ortaklık, birliktelik, karşıtlık gibi ilgileri göstermeye veya birbirine katıldıklarını anlatmaya yarayan edat: *ve, veyahut, ile, bile, çünkü, madem, ya da, gerek, hem de, ya, veya, fakat v.b.* [*Osm.* Rabıt; *Ing.* Conjunction, dash, hyphen; *Fr.* Conjonction]. ☆ *Eşanl.* **bağ, bağlama.** ◉ **~ lı tamlama,** *gram.* Adları veya sıfatları arasına bağlaç alan ad veya sıfat tamlaması; *Subay ve erlerin fedakârlığı; Hâkimlerin dürüstlüğü ve çlışkanlığı; işçi ile işverenin hakları ve görevleri; Anne ve baba sevgisi ve saygısı; Çalışkan ve terbiyeli öğrenci; Zeki fakat tembel çocuk v.b.* ◉ **~ lı yancümle,** *gram. Birleşik* cümlelerde ki bağlacıyle temel cümleye bağlanan yancümle: *O zaman dediler* **ki bu kanunlar** *bizim eserimiz değildir; Diyorlar ki yazarlar yeni dili benimsediler; Öyle zannediyorum* **ki bugün Ali mutlaka** gelir *v.b.* [*Osm.* Cümle-i istidrakiye; *Ing.* Relative clause; *Fr.* Proposition relative]. ◉ **~ sız bağlama,** *gram.* Kelimelerin ve cümlelerin bağlaç kullanılmadan yan yana sıralanıp bağlanması: **Defter kalem** almak; **torun tosun** sahibi olmak; **okur yazar** *insanlar;* **ana baba sevgisi saygısı; kılığı kıyafeti düzgün** *bir adam; çabucak evi* **derledi, topladı, sokağa çıktı;** *çocukları* **yıkadı, giydirdi, yedirdi, uyuttu** *v.b.*

~ **grupu.** Bağlaçla veya bağlaçsız, birliktelik ilgisiyle bağlanmış olan aynı nitelikte iki veya daha çok kelimeden meydana gelen grup. *(«Su, hava, ve ışık» sözü bir bağlaç grupudur).* [*Ing.* Conjunctive phrase of group, conjunction].

~ **tekrarlanması,** *gram.* Eş görevli ögeler arasında aynı bağlacın tekrarlanarak kullanılması: *Günlerce* **ne** *gördüm* **ne** *de kimseye sordum;* **Ne** *Ahmet,* **ne** *de Ali bu işi yapabilir; Ayşe* **ya** *gelir* **ya** *gelmez; Ben* **de** *çalıştım o* **da;** *Kâh konuşarak* **kâh** *susarak ilerliyorduk; Gelsin de* **ama** *bugün* **ama** *yarın v.b.*

bağlağı, i. Büget, baraj. [*Osm.* Set, bent; *Ing.* Barrage, dam; *Fr.* Barrage].

bağlak*,-ğı, i. *müz.* Bir edebiyat parçasının içindeki fikirleri bağlayan sonuç. Opera konularında da yeri olur. [*Ing.* ve *Fr.* Epilogue].

☆ *Eşanl.* **epilog.**

bağlam, i. < *bağ.* § ❶ Aynı türden veya türleri birbirine yakın olan şeylerin bağlanmış halde bir arada meydana getirdiği deste: *Bir bağlam ekin.* [*Osm.* Huzme; *Ing.* Bunch, bundle; *Fr.* Liasse]. ☆ *Eşanl.* **demet, tutam.** § ❷ *mat.* Bir parametreye bağlı doğru, eğri ve yüzeylerin cümlesi. [*Osm.* Huzme; *Ing.* Rays, beams; *Fr.* Faisceau]. ◉ **daireler ~ ı,** *mat.* Kuvvet eksenleri ikişer ikişer ortak olan daireler topluluğu. ◉ **doğrular** *(düzlemler)* **~ ı,** *mat.* Bir noktadan *(bir doğrudan)* geçen doğrular *(düzlemler)* topluluğu. ◉ **kuvvetler ~ ı,** *mat.* Kuvvet düzlemleri ikişer ikişer ortak olan küreler topluluğu.

bağlama, i. § ❶ Bağlamak eylemi. [*Ing.* Tied, bound; *Fr.* Action de lier, d'attacher]. § ❷ *inş.* Yapılarda duvarları birbirine bağlayan kiriş, putrel gibi şeyler, destek. § ❸ *h. müz.* Uzun saplı ve mızraplı halk sazlarının en orta boylusu. Bulgariden büyük ve bozuktan küçük, üç çift telli bir tambura*dır.* [*Ing.* Lute, a kind of lute; *Fr.* Instrument de musique Turque à trois cordes]. § ❹ *inş.* Çeşitli yapı kısımlarını birbirine bağlamak işi: *Çatıyı bağlama, duvarı bağlama.* [*Ing.* Crossbar; *Fr.* Action de lier]. § ❺ Bağ, bağlayan *(rapteden)* şey: *Kaytan bağlama, Sırmalı bağlama.* § ❻ *bahç.* Bir bitkiyi, bir aşıyı v.b. bir bağla sarma. § ❼ *tıp. (cerrahlıkta)* Vücudun herhangi bir kısmını, genellikle bir kan damarını bir bağla sıkmak. [*Fr.* Action de faire un noeud sur un vaisseau, ligature]. § ❽ *den.* (a) Halatların veya başka cisimlerin herhangi bir bağla sıkı sıkıya birleştirilmiş hali; (b) Bir gemiyi halatlarla bir yere tutturma. ☆ *Eşanl.* **palamar tutma.** § ❾ *ed.* (a) Türk halk edebiyatında kitap yazma, eser telif etme; (b) Türkülerde tekrarlanan mısra veya mısralar.

☆ *Eşanl.* **kavuştuk;** (c) Yazılı bir eserde, bir kesinti ile ayrılmış iki kısım arasında yapılan eklenti: *Bağlama ustalık ister.* § ❿ *elek.* (a) Üreteclerin, alıcıların veya elektrik dirençlerinin bağlaması; (b) Birinde meydana gelen değişmelerin öbürüne *(indükleme akımları şeklinde)* yansıyacak biçimde alternatif akımların geçtiği iki elektrik devresinin birleştirilmesi eylem ; (c) iki döner jeneratörün veya iki motorun millerinden akuple edilmeleri. § ⓫ *hava.* Güdümlü bir balonu açık havada, bağlama direği denilen direğe bağlayarak tesbit etmek. § ⓬ *inş.* (a) Bir duvar veya çatmanın çeşitli kısımlarını bağlamak suretiyle açılmalarını önlemek ve tek parça gibi sağlamlık vermek için kullanılan uzun ağaç veya demirler. ☆ *Eşanl.* **bağkuşak;** (b) Bir duvarın taslarını birbirine geçirerek yapılan örgü. § ⓭ *ağ. iş.* İki düsey ağaç parçasını birlestiren kertilmiş yatay ağaç. § ⓮ *mek.* (a) Makine parçalarının eklemi. ☆ *Eşanl.* **kavrama;** (b) zincir, halka. § ⓯ *mim.* Kırık veya zikzaklı çubuklardan meydana gelen süsleme unsuru. Çoğunlukla Norman roman sanatında kullanılır. § ⓰ Mücevher işçisinin veya traşlayıcının işlemek istediği değerli taşı, bir dayanak üzerine tesbit etme işlemi. § ⓱ *müz.* (a) İki akorun mantıklı bir şekilde yan yana dizilmes ; (b) Koreografik bir cümleyi meydana getiren adımların tümü. § ⓲ *otom.* Tekerlek dış lâstiği profillerinin yan çıkıntıları, tekerlek çemberi girintilerine sokularak yapılan bağ. ◉ **~ lı, savak,** *trm.* İçerisinden akan suyun süzülmesine sebep olacak şekilde yapılmış bir geçide sahip ölçme savağı. ◉ **buz ~,** *coğr.* ◘ **Buz.** ◉ **çapraz ~,** *ağ. iş.* ve *dok.* ◘ **Çapraz.** ◉ **çatı ~ sı,** *mim.* ◘ **Çatı.** ◉ **çift ~,** *mek.* Eslestirme, iki taşıtın özellikle de bunların hareket ettirici parçalarının veya ikinci derecedeki unsurların ayni şartlarla çalışmalarını sağlamak için birbirlerine bağlanmaları. ◉ **eşkep ~,** *mim.* Tavan kirislerinin tahkimi için üzerlerine çapraz olarak mıhlanan uzun latalar. ◉ **kılıçlı ~,** *mim.* Duvarların içine veya üstüne uzun demir lamalar konarak bu demirlerin duvardan dışarı taşırılan uçları halka şeklinde kıvrılmak ve bu halkalara, duvarın yüzüne koşut ve düşey olarak kısa demir parçaları sokulmak suretiyle yapılan bağlamalar. [*Fr.* Ancrage].

☆ *Eşanl.* **raptetme, birleştirme.**

~ **çeliği,** *inş.* Hendek ve temel çukurları açılırken iki taraftaki toprakları tutmak veya bir binanın tamiri sırasında pencere ve kapı gibi açıtların iki yanlarındaki söge ve ayakların yıkılmaması için aralarına yatay olarak konan ve her ucu bir yana dayanan dayak niteliğindeki ağaç çelikler. [*Fr.* Etresillon].

~ **çemberi,** *matb.* Satır arası başlarına ben zeyen, 12 punto kalınlıkta ve harften daha az yükseklikte (2 sm.) metal cetvel çubuklar, uzayı kısalarak ve köşelerinden çengelli. ip yerine sayfaları bağlamaya yarayan mekanik tertibatlı çember. *(Formayı meydana getiren dizgi ve klişeler bu çerçeveye yerleştirilir.* [*Ing.* Chase mechanic; *Fr.* Serrage mécanique].

~ **edatı,** *gram.* Kelime veya cümleleri birbirine bağlamaya yarayan edat. [*Osm.* Edevatı raptiye, huruf-ı atıf].

☆ *Eşanl.* **bağlaç .**

~ **hanceri,** *inş.* Bir duvarı, bir şömine bacasını pekiştirmek; bir tonozun yatay kuvvetine karşı koymak v.b. işler için bir gerginin deliğine geçirilen S, T, X' biçiminde duvara gömülü veya açıkta duran demir çubuk.

☆ *Eşanl.* **kılıç, duvar kenedi.**

~ **hattı,** *den.* Birçok geminin bir yere yan yana bağlanması sonucu meydana gelen hat.

☆ *Eşanl.* **demirleme hattı.**

~ **ipliği,** *dok.* Çift veya fazla katlı kumaşlarda alt kumaş ile onun üstündekileri birbirlerine bağlayan atkı veya çözgü ipliği

~ **kemeri,** § ❶ *inş.* İki ayağı veya diğer inşaat malzemesini bağlamak için karşıdan karşıya konulmuş bir veya daha fazla kemer. [*Fr.* Arc d'entretoisement]. § ❷ *mim.* (a) Tonoz eksenine paralel bir kiriş aralığının yan kemeri; (b) Tali kaburgaların tepesini kemerlerin kilit tasına bağlayan gotik tonoz kaburgası.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Boyunduruk kemer.** § ❷ **Yan yana kemer.**

~ **kolu,** *dok.* Dokuma veya iplik tezgâhlarında, makineyi meydana getiren iki yan kenarların *(Freym'lerin)* birbirlerine bağlanarak sallanmamalarını sağlayan kollar, iravers'ler. [*Ing.* Anchor arm].

~ **limanı,** *iş. huk.* (a) Gemiler için yatma *(kalma)* yeri olarak kabul edilen liman bölgesi; (b) Bir gemiye ait seferlerin yönetildiği liman. [*ing.* Port of registry; Fr. Port d'attache].

~ **makinesi,** *post.* Mektupların bir arada bağlanmasında kullanılan makine. [*Ing.* Bundling (tying) machine].

☆ *Eşanl.* **liyas makinesi.**

~ **merteği,** *inş.* Damın tepesinden oluğa kadar uzanan ve üzerlerine kiremit yerlestirilen tahtaların çakıldığı latalara verilen ad.

~ **noktası kontağı** *(bağlama noktası), elek.* Kontağı sağlayan madenî parça.

~ **plâkası,** *matb.* Üstü gayet düz planya edilmiş, makine boyuna uygun, demir plâka olup, üzerinde makineye atılacak forma bağlanır, düzeltilir ve son tashihler yapılır, çembere alınır, bağlanır. Paslanmaktan korumak ve yağlamak lâzımdır. [*Ing.* Imposing table; *Fr.* Marbre de serrage].

~ **rodu,** *otom.* Aracın her iki tarafındaki direksiyon mili kollarını birlestirmeye yarayan rot. [*Ing.* Connecting rod; *Fr.* Bielle, tiraille, tige, tringle. barre de connexion].

~ **sicimi,** *matb.* Dizilmiş sayfa ve kolonları bağlamak için kullanılan sicim, kınnap. [*Ing.* Page cord; *Fr.* Ficelle à colonnes].

~ **tesisatı,** *hava.* Deniz uçakları veya kabili sevk balonları yere tesbit etmek maksadıyle kullanılan tertibatın bütünü. [*Ing.* Mooring facilities; *Fr.* Installations d'amarrage].

~ **ulacı,** *gram.* «Ve» bağlacı görevinde kullanılarak, kendinden sonraki çekimli eyleme veya eylemsiye zaman ve kişi bakımından uyan ulaç: *Gelip gitti (geldi ve gitti), gülüp geçti (güldü ve geçti), gelip gelmemek (gelmek ve gelmemek), gelip gittikçe (geldikçe ve gittikçe) v.b.* [*Osm.* Sıyga-i atfiye].

☆ *Eşanl.* **atıf gerundiumu.**

~ **vurmak,** *inş.* Bir hendek veya temel çukurunun iki tarafındaki toprakları tutmak için karşılıklı bağlamalar ve destekler vurarak sağlamlaştırmak. [*Ing.* To strut, brace, prop; *Fr.* Étresillonner].

☆ *Eşanl.* **bağınlamak ,bağır vurmak.**

bağlamalık,-ğı, i. § ❶ Bağlamaya yarayan şey. § ❷ *inş.* (a) Geniş açıklıklı bir döşemede biçilmiş kirişlerin üzerine eklenen ahşap parçaların her biri; (b) Kerpiç bir duvarın bölümlerini bağlamak amacıyle içinde bırakılan tahta. [*Osm.* Hatıl; *Ing.* Crosstimber, horizontal beam; *Fr.* Planche epaisse]. (c) Metal bir çatkıda flambayı önlemek için ışıkları birbirine bağlayan, düz metal çubuk. § ❸ *ağ. iş.* Zıvana deliğinin yan yüzeyleriyle zivana dilinin ortasına açılan delik. § ❹ s. Bağlanacak halde olan, çileden çıkmış. ◉ **ayak bağlamalığı,** *ağ. iş.* ◘ **Ayak.**

☆ *Eşanl.* § ❷ **Gergi.** § ❸ **Kavila deliği.**

bağlamak(-i,-e), f. § ❶ Ip ve benzeri bir şeyle sıkıp sarmak, tutturmak: *Gemiyi iskeleye bağlamak, Vagonu lokomotife bağlamak.* § ❷ (-i,-e), Açılmaması için birbirinin içinden geçirip tutturmak. § ❸ (-i), Denk yapmak, paket *(bohça)* yapmak: *Yatakları bağlamak, Eşyayı bağlamak.* § ❹ (-i) Meydana getirmek, oluşturmak: *Ekin tane bağlar, Süt kaymak bağlar, Yara kabuk bağlar, Ateş kül bağlar.* § ❺ (-i,-e) Belli zamanlarda verilmek üzere bir geçimlik ayırmak: *Birine aylık, haftalık bağlamak.* § ❻ (-i,-e) Bir işi bir şekle sokup bağlamak: *İşleri sözleşmeye bağlamak.* § ❼ (-i,-e) Birine birşeye karşı ilgi uyandırarak kendisini o şeye verdirmek, ilgisini sağlamak, bağlantı kurmak: *Gençliği sosyalizm ilkelerine bağlamak.* § ❽ (-i,-e) Birinin belli bir konuda istediği gibi is görme veya bir yerden ayrılma serbestliğini elinden almak: *Söz verdirmekle ben onu bağlamış oldum, Beni buraya bağladı, iki saat boşuna bekletti.* § ❾ (-i), *mec.*

İşlemez hale getirmek: *Kısmetini bağlamak, Basiretini bağlamak.* § ⑩ (-i), Sona erdirmek; bitirmek, tamamlamak: *Masalı bağlamak, Lâkırdıyı bağlamak, Sözünü bağlamak.* § ⑪ (-i,-e), Gönlünü kazandırmak: *Bu davranışınız beni size bağladı.* § ⑫ Bir kaç şeyi bir araya getirmek, birleştirmek: *Demet bağlamak.* § ⑬ *(boyunbağı, ayakkabı, uçkur v.b. hk.)* Düğümlemek. § ⑭ (-i), *(Yara, ağrıyan yer v.b. hk.)*, Ilâç koyup sarmak: *Ayağına soğan bağladılar, ağrısı dindi, Yarayı bağlamak.* § ⑮ Kapatmak, örtmek: *Kapıyı bağlamak, Su yolunu bağlamak.* § ⑯ Takmak, asmak, kuşanmak: *Kılıç bağlamak.* § ⑰ *(kaymak, yağ, kabuk vb. hk.)*. Peyda olmak, tutmak: *Süt kaymak bağladı.* § ⑱ Sınırlandırmak, kayıt altına almak: *Bir takım kayıt ve şartlarla bizi iyice bağladılar.* § ⑲ Kaplamak, sarmak: *Gecenin mevti ufku bağladı.* § ⑳ Birbiriyle birleştirmek: *Arkadaşımın düşüncelerini benimkine bağlayarak aramızda amaç birliği olduğu kanısına vardım.* § ㉑ *mec.* Yakınlaştırmak, birleştirmek: *Birdenbire alevlenen büyük aşk Fatma ile Hasan'ı birbirine bağladı.* § ㉒ Bir sokağı ana yolla birlestirmek. § ㉓ *den.* (a) Gemiyi şamandıra, iskele veya rıhtıma, oralarda kalabilmesi için, halat verip tutturmak; (b) Gemiyi belirli bir durumda tutmak için baştan ve kıçtan halat ve zincirlerle tutturmak. § ㉔ *elek.* Çeşitli makineler veya parçalar arasında elektrik iletkenleriyle bağlantı kurmak: *Bir akümülatörü doldurma devresine bağlamak.* § ㉕ *inş.* (a) Kemer inşaatında son kemer taşını koyarak kemeri sıkıştırıp, tutturmak; (b) Iki direk veya sütunu birbirine eklemek; (c) Bir inşaatın çeşitli kısımlarını birleştirerek kuvvetlendirmek; (ç) Demir lamalarla duvarları bağlamak. § ㉖ *mim.* (a) Bir tonozu, bir kemer kavsini meydana getirmek, örmek, ☆ *Eşanl.* **Kurmak**; (b) Tatlı bir eğim veya merdivenlerle düzey farkını gidermek; (c) Ayrı iki düzlem arasındaki geçişi ayarlamak. § ㉗ *kim.* (a) Bir maddenin uçuculuğunu önlemek; (b) Bir maddeye yeni element katmak. § ㉘ *ağ. iş.* Zıvana deliği ve zıvana dilini birleştirmek için ortalarına kavila deliği açmak. ☆ *Eşanl.* **kucaklamak.** § ㉙ *mek.* Bir parçayı, üstünde işleneceği takım tezgâha tespit etmek. § ㉚ *mutf.* Salçayı koyulandırmak için yumurta, un v.b. ekleyerek karıştıra, karıştıra, birbirine yedirerek istenilen kıvama getirmek. § ㉛ *dok.* Çok tatlı kumaşlarda katları, atkı veya çözgü ipliğiyle, dikiş şeklinde birbirine bağlamak ve ayrılmamalarını sağlamak. § ㉜ *(yazı)* Bağlantılarla birleştirmek. ◉ **aylık** *—, dey.* ◘ **Aylık.** ◉ **bel** *—, dey.* Inanmak, güvenmek. [*Fr.* Se fier à, compter sur]. ◉ *(ev, v.b. hk.)*, **bir yere bağlamak**, *dey.* Beklemek. ◉ **dilini** *—, dey.* Konuşmasına engel olmak. ◉ **el** *—, dey.* Saygı gösterdiğini belli etmek. ◉ **elini kolunu** *—, dey.* Is yapmasına engel olmak, tembellik etmek. ◉ **gönül** *—, dey.* Sevmek. [*Ing.* To set one's heart on, to fall in love with; *Fr.* Aimer]. ◉ **göz** *—, dey.* Kandırmak. ◉ **gözünü** *—, dey.* Olayları açık olarak görmesine engel olmak. ◉ **hayatını** *—, dey.* Hayatını, geleceğini belli bir şeye veya kimseye vakfetmek. ◉ **karalar** *—, dey.* Yas tutmak. ◉ **kareyi** *—, mim.* Bingi veya köse tonozları aracılığı ile kare plandan sekizgen veya yuvarlak plana geçmek. ☆ *Eşanl.* **birleştirmek, geçmek.** ◉ **kısmetini** *—, dey.* Birinin kısmetine engel olmak. ◉ **kuyruğa** *—, demir.* Trenin arkasına bir yolcu arabası veya vagon eklemek. ◉ **makine** *—, demir.* Trenin baş tarafına bir lokomotif takmak. ◉ **notaları** *—, müz.* Bir ses çıkarışta veya bir solukta veya bir yay çekişiyle, notaların tümünü çalmak. ◉ **parayı** *—, dey.* Parayı belli bir yere yatırmak. ◉ **saf** *—, dey.* Yanyana dizilip durmak. ◉ **takside** *—, dey.* Parayı belli bir taksitte azar azar vermek. ◉ **tatlıya** *(tatlı yerinde)* *—, dey.* Sonunu iyi etmek, istenilen sonucu almak. [*Fr.* Trouver une solution plausible pour les parties, régler un différent à l'amiable]. ◉ **ümit** *—, dey.* Bir şey beklemek.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Takmak, geçirmek, raptetmek.** § ❸ **Paket yapmak.** § ❹ **Oluşturmak, tekevvün ettirmek.** § ❷ **Aylık vermek, maaş vermek, gündelik vermek.** § ❻ **Sözleşme (antlaşma, anlaşma, taahhütname, mukavele) yapmak.** § ❾ **Körletmek, kesmek, mani olmak.** § ❿ **Bitirmek, hitam, (nihayet) buldurmak; merbut kılmak.**

☆ *Karş.* **çözmek, gevşetmek, koy(u) vermek, serbest bırakmak, salıvermek, özgür kılmak, hür bırakmak, serbest kılmak.**

bağlan, baklan, i. *zool.* Angıda benzeyen kırmızı renkli bir çeşit yaban kazı.

bağlanık, s. Bağlanmış.

bağlanım, i. § ❶ Bağlama işi ve şekli [*Fr.* Forme de dépendance]. § ❷ *(Siyasal veya sosyal konularda)* Taraf tutma: *Bir yazarın bağlanımı.*

~ **değeri,** *mat.* Bir nokta cümlesinde, ya yalnız bir nokta veya yığılma noktası olan eleman.

bağlanış, i. § ❶ Bağlanma tarzı, bağlanma şekli: *Paketin bağlanışı.* § ❷ *ed.* (a) Kısa bir şiirin, bir düşünce veya bir hayal ile sona ermesi; (b) Edebî bir eserin sonucu.

bağlanma, i. § ❶ Bağlanmak işi, tutturulma, düğümlenme, sarılma: *Iplerin bağlanması uzun sürdü.* [*Ing.* Being tied or bound, attachment, connection, coupling; *Fr.* Attachement, liaison, accouplement]. § ❷ *den.* Dümen yelpazesinin dümen fitiline tutturulması. § ❸ *kim.* (a) Uçucu bir maddenin sabit hale gelmesi: *Bir yağın bağlanması;* (b) Bir maddeye yeni bir element katmak için yapılan işlem: *Bir klor atomunun bir hidrokarbona bağlanması.*

bağlanmak(-e), nsz. f. § ❶ Bağlamak işine konu olmak veya kendini bağlamak: *Denkler bağlandı, O, işine bağlanamadı, Çocuk öğretmenine bağlanıverdi.* [*Ing.* To be tied; *Fr.* être lié-s'attacher]. § ❷ Birine, birşeye tabi olmak, angaje edilmek: *Bu işte boşu boşuna sana bağlandım.* § ❸ Sonuçlanmak: *Herşey onun istediği şekilde bağlandı.* § ❹ Sevmek, tutulmak: *Hayata aşk ve ihtirasla bağlı olmak.* § ❺ Alâkalanmak, üzerinde uğraşmak: *Hiçbir meseleye fazla bağlanmam.*

☆ *Yak. anl.* **tabi olmak, kapılmak, inkiyad etmek, iktida etmek, imtisal etmek.**

☆ *Karş.* **ayrılık yaratmak, gayrimutabık kalmak, karşı koymak, münafi olmak, mugayir olmak .**

bağlanmış, s. Bağlı halde olan. [*Ing.* Branched; *Fr.* Engagé].

bağlantı, i. § ❶ Iki veya daha çok şeyin birbirleriyle bağlı, ilişik veya ilgili olması: *Savaşta birlikler arasında tam bir bağlantı sağlamak gerekir.* [*Osm.* Irtibat; *Ing.* ve *Fr.* Communication]. § ❷ Bir şeye bağlı bulunan, ait olan başka bir şey. § ❸ Bir merkeze bağlanmış olan yerlerden her biri. *Ankarayı bağlantılarına ulaştıran yollar.* [*Osm.* Mülhakat; *Fr.* Dépendance, contrée]. § ❹ *fels.* Karşılıklı bağımlılık, mantık sonurgusu *(mantıkî sonuç)* veya nedensellik *(illiyet)* gibi belli hallere dayanan bağıntı. [*Osm.* Münasebet, irtibat; *Ing.* Connection; *Fr.* Connexion]. § ❺ Bir bütünün bölümlerinin art arda gelmesi: *Bir tiyatro eserinde sahnelerin bağlantısı.* § ❻ Kavramlar arasındaki birlik veya ilgi: *Gençlikle cesaret arasındaki bağlantı.* § ❼ *anat.* Bir kasın veya bağın bitiştiği yer. [*Ing.* ve *Fr.* Ligament]. § ❽ *demir.* Vagona yüklenen malın yerleştirilmesini ve bağlanmasını sağlayan araçlar. § ❾ *elek.* (a) Iki veya daha çok iletken sistemin elektrik bağlantısı; (b) Bu bağlantıyı sağlayan parçalar. § ❿ *san.* Bir tablo, heykel veya alçak kabartmanın çeşitli kısımları arasındaki ilişki ve yakınlık. § ⓫ *inş.* (a) Bir yapının çeşitli kısımlarını birbirine bağlayan sistem; (b) Bir makasın aşığını babaya veya yatay bir kirisi bir dikmeye birleştiren çapraz parça. § ⓬ *müz.* Notalamada hafif eğri bir çizgiye verilen ad, büyük veya küçük olabilir ( ) veya ( ) § ⓭ *opt.* (a) Ayrı iki kaynak veya bir kaynağın ayrı iki noktasından yayıldığı için sabit faz farkı göstermeyen ışık titreşimlerine denir; (b) Aralarında sabit bir faz farkı bulunan ışıklı iki titreşim için söylenir. § ⓮ Meşinden veya burma saçaklı demirden parça bir yularda baş çevresini burun üstü kayışına bağlar. § ⓯ *tekn.* Bir boru donanımının, ya sürekli bir bağlama ya da bir bükülgenle, bir başka boruya veya bir cihaza bağlantısı, iki cihazın kendi aralarında bağlantısı. § ⓰ *telekom.* (a) Bir bölgesi *p* öbürü *n* tipinde bir tekbillûrlunun *(monokristal)* parçası; (b) Iki nokta arasındaki haberleşme aracı. § ⓱ *tiy.* (a) Içinden bazı parçalar çıkarılan bir piyesin iki sahnesini bağlamak için yapılan düzenleme; (b) Evvelce bilinen ve oynanan bir piyesin *(bütün metni okumadan)* bağlantıların doğruluğunu denetlemek veya yeni bir oyuncunun sahnelerini düzenlemek için yapılan provası. § ⓲ *zool.* Belirli kalıtsal karakterlerin birkaç döl boyunca bağlı kalma eğilimi. [*Ing.* Linkage; *Fr.* Liaison]. § ⓳ *otom.* Hareket eden organlarla motor grupu arasındaki birleşme durumu. [*Ing.* Coupling; *Fr.* Accouplement]. ☆ *Eşanl.* **akupleman.** ◉ **direkt ~ makinesi,** *mek.* Dişli tertibatı olmadan motris etkiyi doğrudan doğruya bir çarka, bir pervaneye v.b. ileten makine. ◉ **geçici ~ yapma,** Geçici köprülerin döşemesini meydana getiren kirişleri, halatlar aracılığı ile köprünün taşıyıcı kısımlarına bağlama. ◉ **elektrik ~ sı,** *demir.* Akımın devamını sağlamak için iki ray ucunu birbirine bağlayan düzenleme. [*Ing.* Railbondage]. ◉ **fonksiyonel ~,** *istat.* X'in mümkün bütün değerleri ayrıldığı ve onu karşılayan bütün *y* değerleri sıralandığı zaman bir lineer fonksiyona ait *x* değişkenin her değerine ayni fonksiyondaki *y* değişkeninin tekabül ettiğini gösteren bağlantı. ◉

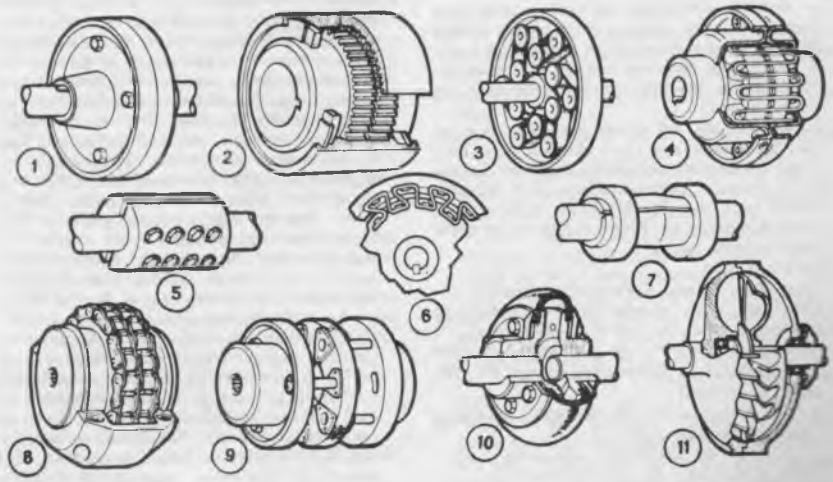

ŞEKİL: 42. — **BAĞLANTILAR: 1.** Levhalı *(köprülü, diskli, flençli)* bağlantı. **2.** Disfl kutulu bağlantı. **3.** Raffard bağlantısı. **4.** Elastik manşonlu bağlantı. **5.** Manşonlu bağlantı. **6.** Zodel bağlantısı. **7.** Jant bağlantısı. **8.** Zincirli bağlantı. **9.** Elastik diskli bağlantı. **10.** Üstün esnek bağlantı. **11.** Hidrolik bağlantı.

optik ~, *telekom.* Kol işaretleri, flama veya ışıklı işaretlerle kurulan bağlantı ◉ **kimyasal** ~, *kim.* Bir moleküldeki iki atomu birbirine bağlayan kuvvet. [*Ing.* Chemical combination; *Fr.* Combinaison chimique]. ◉ **telgraf, telefon ,telsiz** ~ **sı**, *telekom.* Telgraf, telefon veya telsizle kurulan bağlantı. ◉ **tesadüfi** ~, *istat.* Tesadüfî bir değişken ihtimalinin, diğer değişken değerinin fonksiyonu olduğu bağlantı, yani X'in her değerini bir alanda veya bir marjda bulunan *y* değerlerinin topluluğu karşılar. ◉ **ton** ~ **sı**, *res.* Boya resimde en belirgin rengi çeşitli kısımlarda tekrarlamak ve böylece resmin tümü içersinde bir bağlılık ve ahenk sağlamak için kullanılan renkler. [*Osm.* Münasebet-i levniye; *Fr.* Rappel de ton]. ◉ **zamana değgin** ~, *psik.* Zaman içinde birbirlerini izleyecek şekilde uygulanan iki uyarım arasında doğan ilinti. ☆ *Eşanl.* **geçici bağlantı, şartlı bağlantı.**

☆ *Eşanl.* **destek.**

☆ *Yak. anl.* **alâka, değginlik, ilinti, ilişki, ilişik, bağlılık, bağ, mensubiyet, taallûk, rabıta, merbutiyet .**

☆ *Karş.* **ilgisizlik, aldırmazlık, lâkayd.**

~ **bloku**, *elek.* Yalıtkan bir düzeneği olan ve elektrik iletkenler arasında bağlantı kurmaya yarayan parça.

~ **çizgisi**, *tiy.* Oyun yeriyle seyirci yeri arasındaki çizgi.

~ **demiri**, *inş.* Kâgir yapılarda ayrılmayı, parçalanmayı önlemeye yarayan demir iskelet.

~ **grupu**, *biy.* Birbirine bağlı genlerin meydana getirdiği grup. [*Ing.* Linkage group; *Fr.* Groupe de liaison].

~ **ipi**, Yüksek dağlarda bir yerden bir yere giden dağcılar grupunun kendilerini daha emniyete almaları için aralarında bağlantıyı sağlamaya yarayan ip. [*Ing.* Roped party; *Fr.* Cordee].

~ **ipliği**, İşleme motifleri arasında boş bir ara bırakarak onları birbirlerine bağlamak üzere atılan iplik. Bundan sonra fisto veya aralıklı nakış biçiminde tekrar işlenir.

~ **kaldırımı**, Bir şosenin kaldırımını yan taraftaki dere kaldırımına bağlayan özel kaldırım taşı dizisi.

~ **(kas)lzl**, *anat.* ve *zool.* Yumuşakça kabuklarında, kasların yapıştığı yerde kalan iz.

~ **kayışı**, Küçük bir sandığın kapanmasını kolaylaştıran ve kapağı kuvvetlendiren deri bağlantı.

~ **kelimesi**, *dilb.* Birbirine benzeyen iki terim arasında ilişki kuran, bir cümleyi diğer bir cümleye *(bağlaç)* veya tümleci tümlenene *(edat)* bağlayan kelime.

~ **kurmak**, *dey.* İki şey arasındaki münasebeti bulmak, müşterek noktaları tesbit etmek, temas sağlamak.

~ **kuşağı**, *meteor.* Bir siklonun sıcak kesimine tekabül eden bulut sisteminin bir kısmı.

~ **kutusu**, *elek.* Elektrik kablolarının veya iletken uçların toplanıp birbirleriyle birleştirildiği ve dış etkenlerden korunduğu kapalı kutu. [*Ing.* Junction box; *Fr.* Boîte de dérivat on, de jonction, de raccordement, de branchement].

~ **taşları**, *inş.* Bir duvar inşa olunurken onun bir ucuna sonradan eklenen veya bitişerek birleşmesi düşünülen diğer bir kısımla o duvarın kaynaştırılması için duvarın bittiği ucta dış gibi bırakılan taşlar. [*Ing.* Toothing-stone; *Fr.* Pierre d'attente, amorce, arrachement, harpe].

☆ *Eşanl.* **Diş.**

~ **ünlüsü**, *gram.* Kelime içinde belirli eklerin kök veya gövdelere bağlanmasında kullanılan ünlü: *-a- (yat-a-r), -e- (iç-e-r), -ı- (at-ı-l-), -i- (ev-i-m), -u- (koş-u-ş-),-ü- (gör-ü-n-) vb.* [*Ing.* Connecting vowel; *Fr.* Voyelle de liaison].

☆ *Eşanl.* **bağlantılı ek ünlüsü, bağlama vokali, bağlayıcı ünlü.**

~ **yıldızı**, Bir bölgedeki yıldızların konsayılarını bulmak için seçilen belirli bir yıldız. [*Ing.* Reference star; *Fr.* Étoile de référence].

bağlantısız olarak, *ikt.* Teklif edilen fiyatlarla kendisinl bağlamak istemeyen tacirin teklifnamesinde kullandığı deyim. [*Ing.* Without engagement; *Fr.* Sans engagement].

bağlaşık, s. § ❶ Bağlaşmış bulunan. [*Osm.* Müttefik; *Ing.* Ally; *Fr.* Allié]. § ❷ Sonuç ve sebep, sonurtu ve önerti gibi birbirlerine sıkı sıkıya bağlı ve karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı nesneler ve terimler için kullanılır.

☆ *Karş.* **ayrılma, ayrılış, irtibatsızlık, ademi ittifak.**

bağlaşım, i. Bağlaşma şekli.

bağlaşma, i. § ❶ Bağlaşmak eylemi. [*Osm.* Ittifak; *Ing.* ve *Fr.* Alliance]. § ❷ *modern. mant.* İki cümlenin «ve» ile bağlanması. *(Bağlaşma ile simgeleştirilir; meselâ p ∧ Q ile yazılır).*

☆ *Eşanl.* § ❷ **koalisyon, konfederasyon, federasyon, birlik.** § ❷ **Mantıkî çarpım.**

☆ *Yak. anl.* § ❶ **bağın, bağlantı bağlanım, birleşme.**

☆ *Karş.* **ayrılma .**

bağlaşmak(-lə), nsz. f. Bir şey yapmak için bir birine antlaşma veya sözleşme ile bağlanmak. [*Osm.* Ittifak etmek; *Ing.* To make an alliance; *Fr.* S'allier].

☆ *Yak. anl.* **bağlantı yapmak, birleşmek, müttefik olmak.**

☆ *Karş.* **ayrılmak.**

bağlatmak(-ı), f. Bağlama işini başkasına yaptırmak. [*Ing.* To make tie or bind. to let fasten (attach) to let couple].

bağlayıcı, s. ve i. § ● Bağlamaya, birleştirmeye yarayan: *«ve» bağlayıcı bir edattır.* § ❷ *modern mant.* İkili önerme operatörü. [*Ing.* Tying, binding, connecting; *Fr.* Conjonctif,-ive, connectif, -ive]. ◉ **ana** ~, *astr.* Bir füzeyle yerdeki kontrol ve ikmal merkezleri arasında başlıca elektrik ve yakıt bağlantılarını sağlayan özel tipte bağlayıcı. ◉ **katlararası** ~, *astr.* Bir füzenin iki ayrı katında bulunan elektronik cihazlar arasındaki çeşitli bağlantıları sağlayan özel bağlayıcı.

~ **çekim**, *sin.* Bir sahnenin kurgusunda, zaman veya ikicilik yönünden duyulan boşluğu doldurmak için kullanılan çekim. [*Ing.* Cut -in scene, bridging shot; *Fr.* Plan de coupe, plan de raccord].

~ **madde**, *matb.* Boya sanayiinde, boyaların içine konan ve boya cevherinin kâğıda iyi tutmasını sağlayan vernik maddesi. [*Ing.* Cement; *Fr.* L'ant].

~ **tuşlar**, *res.* Bir tablonun en egemen renginin resim yüzeyinde dolaşan lekeleri. [*Fr.* Rappel de ton].

bağlayıcılık,-ğı, i. Bağlamak işini yapma. [*Fr.* Action de dependre].

bağlı, s. § ❶ Bağlanmış olan: *Bağlı aslana tavşanlar bile hücum eder: Sırığa bağlı fidan, Ağaca bağlı keçi, İşine bağlı adam.* [*Osm.* Merbut; *Ing.* Tied; *Fr.* Lié, attaché]. § ❷ Şart altında bulunan: *Ekinlerin gürleşmesi yağmura bağlıdır.* [*Osm.* Mütevakkıf; menut, mukayyet, vabeste; *Ing.* Depending; *Fr.* Dépendante]. § ❸ Kapatılmış olan: *Yollar karla bağlı.* [*Ing.* Closed; *Fr.* Fermé]. § ❹ *mec.* İşlemez hale getirilmiş: *Kısmeti bağlı.* § ❺ *h.d.* Büyü ile cinsel güçten yoksun bırakılmış *(erkek).* § ❻ Bağımlı: *Üniversiteye bağlı fakülteler.* [*Osm.* Mülhak melkuf; *Ing.* Dependent; *Fr.* Dépendant'-e]. § ❼ *mec.* Bir kimseye, bir fikre, bir hatıraya saygı, sadakat, aşk gibi duygularla bağlanan: *Annem ve babam, birbirlerine çok bağlıdırlar.* [*Ing.* Devoted; *Fr.* Lié]. § ❽ İlgisi olan, alâkalı: *Babam bütün ömrünü hayır işlerine bağlı olarak geçirdi.* [*Ing.* Connected, interested; *Fr.* En relation, en rapport avec]. § ❾ Kayıtlı: *Kanun hükümleriyle bağlı olmak.* [*Osm.* Mukayyet; *Ing.* Restricted; *Fr.* Restreint]. § ❿ *mat.* Uzayda sabit bir konumu olan, ne kendi etki çizgisi üzerinde kayabilen, ne de eşdeğer bir vektörle değiştirilebilen vektör için kullanılır. § ⓫ *(yazıda)* Bir çizgiyle birleştirilmiş harfler. § ⓬ *müz.* Şarkı söylerken veya bir âlet çalarken melodi dizisindeki seslerin sürekli olarak birbirini izlemesi. ◉ **ağzı** ~, *dey.* Az konuşan, sır tutan. ◉ **gözü** ~, *dey.* Acemi, kötülüklerden habersiz. [*Ing.* Blindfolded, bewitched, stupid, inexperienced].

☆ *Yak anl.* § ● **İlişik.** § ● **bağınlı.** § ● **İptal edilmiş.** § ❶ **Körletilmiş, kesilmiş.** § ❶ **eklenik.**

☆ *Karş.* § ❶ **Serbest ,özgür, hür.** § ❷ **Bağınsız** § ❶ **geçerli, açılmış, açık.** § ❸ **İşleyen, faal.** § ❻ **Bağımsız, müstakil.**

~ **alle**, *mat.* Bir vektör uzayında, aralarında

$$\alpha_1 \vec{v} + \alpha_2 \vec{v} + \ldots = 0,$$

çizgisel bağlantı bulunan ve $x_1, x_2, \ldots$ katsayılarının hepsi birden sıfır olmayan $V_1, V_2, \ldots$ ...vektör ailesidir.

☆ *Eşanl.* **bağımlı aile.**

~ **balon**, *hava.* Normal olarak yere bağlı olan motorsuz bir aerosta (ICAN). [*Ing.* Captive balloon; *Fr.* Ballon captif].

~ **cümleler**, *gram.* Birbirinden bağımsız ayrı cinsten cümlelerdir, ama bağlaçlarla *(ve, veya, ne v.b.)* birbirlerine bağlıdırlar.

~ **vektör**, *mat.* Geometride, belirli bir uygulama noktası olan ve etki çizgisi üzerinde kayamayan vektör: *Maddesel bir noktaya etki eden bir kuvvete bağlı bir vektörle gösterilir.*

bağlık,-ğı, i. § ❶ Bağları çok olan yer, bağ yeri. [*Ing.* A place full of vineyards; *Fr.* Lieu ou il y a beaucoup de vignes]. § ❷ s. Üzüm bağı olan *(yer).*

~ **bahçelik**, *dey.* Bağları, bahçeleri, yeşilliği bol olan *(yer).*

bağlılaşma*, i. § ❶ *fels.* Karşılıklı bağıntı. [*Osm.* Münasebet; *Ing.* Correlation; *Fr.* Corrélation]. ☆ *Eşanl.* **korelasyon.** § ❷ *sosy.* Bireyler ve zümreler arasında karşılıklı bağlılık süreci. *(Evlenme, ortak ayinler, türlü sözleşmeler v.b. gibi).* [*Ing.* Interdependence; *Fr.* Intérdépendance].

bağlılık,-ğı, i. § ● Bağlı olma hali. [*Osm.* Münâsebet; *Ing.* A being bound, attachment *Fr.* État de dependance]. § ❷ İlgi: *Türkiye komşu devletlerle olan bağlılığını sürdürecektir.* [*Osm.* Alâka]. ☆ *Karş.* **ilgisizlik, aldırmazlık, lâkaydl.** § ❸ Uyma: *Yasalara bağlılık göstermek medenî insana yakışır.* [*Osm.* Riayet]. ☆ *Yak. anl.* **alâka, değginlik, ilinti, ilişki, ilişik, bağlantı, bağ, mensubiyet, taallûk, takıntı, rabıta, merbutiyet.** § ❶ *zool.* Organizmanın değişik yapı, özellik ve olaylarında görülen karşılıklı ilgi. [*Osm.* Münasebet; *Ing.* Correlation; *Fr.* Corrélation]. ☆ *Eşanl.* **korelasyon.**

bağmak(-ı,-e), f. § ❶ Bağlamak. [*Ing.* To tie, bind; *Fr.* Lier]. § ❷ (-i), *mec.* Büyülemek. [*Ing.* Bewitch; *Fr.* Ensorceller]. § ❸ (-ı), Kandırmak, baştan çıkarmak. [*Ing.* To seduce; *Fr.* Séduire].

bağnak,-ğı, i. *deric.* Ölü doğmuş kuzunun derisine verilen ad.

bağnaz*, s. ve i. Bir fikir veya inanışa körü körüne bağlanan *(kimse).* [*Osm.* Mutaassıp; *Ing.* Fanatic; *Fr.* Fanatique].

☆ *Yak. anl.* **dar kafalı, geri kafalı, geri düşünüşlü.**

☆ *Karş.* **ilerici, ileri düşünüşlü, aydın fikirli, modern, asrî.**

bağnazlık*,-ğı, i. Bağnaz olma hali, bağnazca davranış. [*Osm.* Taassup; *Ing.* Fanaticism; *Fr.* Fanatisme].

☆ *Eşanl.* **geri kafalılık, geri düşünürlülük.**

☆ *Karş.* **ileri düşünürlülük, ileri fikirlilik, modernlik.**

bağrı.kara, b.i. *h.d. zool.* İskete kuşunun bir türü. [*Ing.* Wood-grouse, capercaillie, mountain cock].

bağrış, i. Bağırmak tarzı veya eylemi. [*Ing.* Crying, shouting; *Fr.* Action ou manière de crier]. ◉ ~ **a çağrışa**, *dey.* Büyük bir kargaşalıkla.

bağrışmak(-lə), nsz. f. Bir arada veya karşılıklı bağırmak: *Çocuklar bağrışıyor, Demin kiminle bağrışıyordunuz?.* [*Ing.* To shout together; *Fr.* Crialller].

bağsız, s. Hiç bir şeye bağlı olmayan

bağsızlık,-ğı, i. Bağsız olma hali, hiç bir şeye bağlı olmama.

bağtak,-ğı, i. *Osm.* < *Fars.* < *Moğ.* bağtaq. *esk.* § ● Padişahların haremında önemli kadınlar tarafından giyilen yüksek başlık. [*Ing.* High capworn by certain women in the Sultan's harem]. § ❷ Feraca. [*Ing.* Long cloth or shawl wrapped around the chest and waist, sometimes around the head, and sometimes around an infant]. § ●

Göğüs, bel, bazan da başın etrafına sarılan uzun kumaş veya şal.

bah, *ünl.* Ciddiye almamayı anlatan, olumsuz bir söz. «*Ne münasebet, ne gezer*» gibi. [*Ing.* Nonsense, impossible; *Fr.* Coit].

baha /bahâ/, *Osm.* < *Fars* ◘ Paha.

bahadır /bahâdır/, s. *Osm.* < *Fars. bahâdur* < *Moğ. bagatur.* Savaşlarda, çarpışmalarda gücü ve yılmazlığı ile üstünlük kazanan kimse. [*Osm.* Şeci; *Ing.* Brave, gallant, valiant, hero; *Fr.* Brave, courageux,-euse, vaillant,-ante, intrépide, heros (heroïne)].
☆ *Eşanl.* **babayiğit, batır, alp, yiğit, cesur, kahraman, korkusuz, er.**
☆ *Karş.* **korkak, yılgın, ödlek.**

bahadırlandırmak(-i), f. Cesur, kahraman, yiğit niteliğini kazandırmak.

bahadırlanmak, nsz. f. Cesur olmak, yiğit hale gelmek.

bahadırlık,-ğı, i. Yiğitlik, cesaret. [*Ing.* Bravery, heroism, gallantry; *Fr.* Heroïsme, vaillance, bravoure, courage].

bahailik,-ği, /bahâîlik/, i. *fels.* Babîlikten doğmuş olan, birtakım ahlâk kurallarına dayanan, İran'dan başka Avrupa ve Amerika'da da yayılmış bulunan bir din. [*Ing.* Bahaism].

bahane /bahâne/, i. *Osm.* < *Fars.* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen sözde sebep, boş sebep, asılsız özür: *Ecel geldi cihane, başağrısı bahane.* [*Ing.* Excuse; *Fr.* Prétexte].

bahanecilik,-ği, i. Bahane bulma, gerçek nedeni gizleyip başka bir neden ileri sürmek alışkanlığı.

bahanelenmek, nsz. f. Bir bahane bulup geçiştirilmek.

bahar[1] /bahâr/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Mart'ın 21'inde gün-tün eşitliğiyle başlayan 22 Haziran'da gündönümü ile biten kış ve yaz arasındaki mevsim. [*Osm.* Rebî; *Ing.* Spring, season of verdure and flowers; *Fr.* Printemps]. ☆ *Eşanl.* **ilkbahar.** § ❷ Bu mevsimde ağaçlarda açan çiçekler ve yapraklar: *Bahçelerde bahar açmış.* § ❸ *mec.* Gençlik çağı, taze devre, ilk zamanlar: *Henüz güzelliğinin baharında, Hayatının baharını yaşıyor.* ◉ **~ı başına vurmak,** *dey.* Soğuk havada ince giyinenler için veya yaşına başına bakmıyarak gençler gibi davrananlar için alay yollu söylenir. [*Ing.* To be lightly dressed in cold weather; *Fr.* Se plaindre de la chaleur, avoir chaud pendant qu'il fait froid]. ◉ **ömrün** *(hayatın)* **~ı,** *dey.* Gençlik yılları. [*Ing.* Flower of youth; *Fr.* Le printemps de la vie]. ☆ *Eşanl.* **ilkyaz.**
~ açısı, *astr.* ◘ **Açılım**[1].
~ açmak, *dey.* (a) Baharın geldiği belli olmak; (b) *(Meyve ağaçları hk.)* Çiçeklenmek. [*Fr.* Être garni des premieres feuilles et de premières fleurs (les arbres, les jardins), voir la feuillaison et la floraison].
~ bayramı, Her yılın 1 Mayıs günü kutlanan resmî bayram. [*Ing.* The spring feast (1st May)].
~ devinmesi, *astr.* ◘ **Ilım noktalar devinmesi.**
~ faslı (mevsimi), *dey.* İlkbahar. [*Ing.* The spring season].
~ nezlesi, *tıp.* ◘ **Nezle.**
~ noktası, *astr.* ve *coğr.* İlkbaharda güntün eşitliği anında güneşin gök ekvatoru çizgisi üzerinde bulunduğu nokta: *Bahar noktası, yükselimlerin ve gök boylamlarının ölçülmesinde başlangıç noktası olarak alınır.* [*Osm.* Nokta-i rebî-i; *Ing.* Vernal point; *Fr.* Point vernal].

bahar[2] /bahâr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Yiyecek ve içeceklere hoş koku ve tat vermek için kullanılan tarçın, karanfil, zencefil, karabiber gibi kokulu ve çeşnili maddeler. [*Ing.* Spices; *Fr.* Epice, aromate. § ❷ Sarı papatya.

baharat,-tı, /bahârât/, ç.i. *Osm.* < *Fars.* Yiyecek, içeceklere tat veren, tarçın, karabiber, zencefil v.b. maddelerin toplu adı. [*Ing.* Spices].

baharatçı, i. Baharat satan kimse.

baharatçılık,-ğı, i. Baharat satma işi.

baharcı, i. ve s. § ❶ Baharat tüccarı. [*Ing.* Spice-merchant]. § ❷ Baharı seven. [*Ing.* Lover of spices].

bahariye, s. ve i. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* § ❶ Baharla ilgili olan *(şey).* [*Ing.* Ode in praise of the spring season]. § ❷ *ed.* Divan edebiyatında, birini övmek için yazılan, bahar'dan bahsederek başlayan kasidelerin bahar tasviri bölümü. [*Fr.* Dans le littérature Turque ancienne, se dit d'un poème qui chante le printemps]. § ❸ *tar.* Her yıl Osmanlı padişahlarının yeniçeri ağasından başlayarak ocak ağalarına verdiği yazlık elbise. [*Ing.* Suit of clothes distributed to certain Janissary officers in the spring].

baharlanmak, nsz. f. *(hava hk.)* Isınmaya başlamak, ilkbahar gelmek: *Havalar bu yıl erken baharlandı.*

baharlı, s. *(Yiyecek ve içecek hk.)* İçinde baharat olan, acılı veya kokulu. [*Ing.* Spiced, spicy, aromatic; *Fr.* Epice, assaisonné].

bahçe, i. *Osm.* < *Fars. bâğçe.* § ❶ Ağaç, çiçek veya sebze yetiştirilen etrafı çevrilmiş toprak parçası. [*Osm.* Bağçe, ravza, hadika; *Ing.* Garden; *Fr.* Jardin]. § ❷ Açık, yazlık gazino. [*Ing.* Garden cafe]. ◉ **aile ~si,** ◘ **Aile.** ◉ **asma ~si,** *mim.* ◘ **Asma**[1]. ◉ **aşk ~si,** ◘ **Aşk.** ◉ **bağ ~,** ◘ **Bağ.** ◉ **~ci köy,** Ana geçim kaynağı bahçecilik olan, sebze, meyva, bağ yetiştiren köy. ◉ **~li şehir,** *şehirc.* Büyük şehirlerin yakınında kurulmuş olan ve büyücek bahçeler içinde serpili evlerle dolu bulunan yerleşme yeri. [*Ing.* The garden city; *Fr.* Cité-jardin]. ◉ **belediye ~si,** *şehirc.* Belediyelerce şehrin uygun bir yerinde yapılan etrafı kapalı bahçeler olup, içlerinde muzika köşkleri, lokantalar, gazino, dans ve oyun salonlarıyle, konser ve tiyatro gibi binalar bulunur. [*Fr.* Jardin municipale]. ◉ **bitki ~si,** *coğr.* ◘ **Bitki** ◉ **botanik ~si,** ◘ **Botanik.** ◉ **cennet ~si,** ◘ **Cennet.** ◉ **çocuk ~si,** § ❶ *şehirc.* Çocukların oynaması ve hava alması için her mahallede yapılan ve şehircilik kurallarına göre her beşyüz metrelik mesafede bir tane bulunması gereken bahçeler olup, bunlarda küçük çocukların oyun oynaması için havuzlar, kum kümeleri, salıncaklar, tahtaravalliler, kayma yerleri v.b. bulunur. [*Ing.* Children's garden; *Fr.* Jardin pour les enfants); § ❷ *eğt.* Beşinci yaş ve okul olgunluğuna erişmemiş olan altıncı yaş çocuklarını içine alan bölüm, ana okulu. İlk kez ünlü eğitimci Froebel tarafından okul çağı öncesi yaşlarında olan (3-6 yaşında) küçük çocuklar için açılan eğitim kurumu. [*Ing.* Children's park, play pen; *Fr.* Jardin d'enfants]. ◉ **halk ~si,** *şehirc.* Halkın serbestçe girip gezmesi ve hava alarak dinlenmesi için şehrin çeşitli yerlerinde belediyeler tarafından yapılan umumî büyük bahçeler. [*Ing.* Public garden *(park); Fr.* Jardin public]. ◉ **has ~,** *tar.* Eski saraylarda padişahların kendilerine mahsus olan bahçe. ◉ **hayvanat ~si** ◘ **Hayvanat.** ◉ **karınca ~si,** *zool.* Amazon havzasında bazı karıncaların yuvasına verilen ad. ◉ **kış ~si,** *bahç.* İçinde kışın ağaç ve çiçekler bulundurulan etrafı ve üstü camlı büyük limonluk. [*Fr.* Jardin d'hiver, serre]. ◉ **mahalle ~si,** *şehirc.* Şehrin mahalleleri içinde ve binalar arasında o civar halkının kolayca gidip gezmesi ve hava alması için yapılan etrafı evlerle çevrilmiş ağaçlı meydanlar ve sahalar. [*Fr.* Square]. ◉ **setli ~,** *trm.* Eğik arazide setler üzerine yapılan bahçeler [*Fr.* Jardin à terrasse]. ◉ **şehir ~si,** *şehirc.* Şehirlerde halka mahsus bahçeler. [*Fr.* Jardin de ville]. ◉ **umumî ~,** ◘ **Halk bahçesi.**
~ ağ solucanı, *zool.* ◘ **Solucan.**
~ alanı, *bahç.* Bahçelerde etrafı ağaçlarla çevrilmiş ve ortası çimen olan boş saha. [*Fr.* Clairière].
~ âletleri, *bahç.* Bahçe tanziminde kullanılan âletlere verilen genel ad. [*Ing.* Garden *tools*]. ◉ *ŞEKİL: 43.* — **BAHÇE ÂLETLERİ.**
~ avlu, *mim.* ◘ **Avlu.**
~ bezelyesi, *bot.* ◘ **Bezelye.**
~ çapası, *bahç.* ◘ **Çapa.**
~ çiçek arısı, *zool.* ◘ **Arı.**
~ çuha çiçeği, *bot.* ◘ **Çuha çiçeği**
~ evi, *dey.* Bağların bahçelerin içindeki küçük yazlık evi.
~ kapısı, Bahçeden yola açılan genellikle parmaklıklı ve alçak kapı, evlerin bahçeye açılan kapısı.
~ kekiği, *bot.* ◘ **Kekik.**
~ kızılkuyruğu, *zool.* ◘ **Kızılkuyruk.**
~ koşar kın.kanatlısı, *zool.* Koşar kın.kanatlılar *(Carabidae)* familyasından bir böcek türü. [*Lat.* Carabus hortensis].
~ kovası, *bahç.* Çiçek sulamaya yarayan ağzı süzgeçli su kabı.
~ köşkü, *mim.* (a) Başlıca süslemesi, kullanılan malzemenin örgüsünde ve düzenlenmesinde olan yapı; (b) Bir parkı özellikle bir İngiliz bahçesini süsleyen küçük, pitoresk yapı; (c) Tepe köşkü gibi kullanılan eğlence köşkü, bir park içindeki çiçek odası.
~ kurdu, *zool.* Yaldızlı domuzlan böceğine, Kökkurduna ve sebzelerin kökünde dadanan çeşitli böceklere verilen ad.
~ mimarı, *bahç. mim.* Bahçe ve parkların istenilen üslûba göre planlarını yapan ve ileride alacağı şekli düşünerek ona göre dikilecek ağaçların cins ve şekillerini tayin eden sanatkâr. [*Ing.* Landscape architect; *Fr.* Architecte de jardin].
~ mimarlığı, *bahç. mim.* Bahçe yapılacak yerin topoğrafyasına göre durum tasarısını ve yere uygun bitki örtüsünü düzenleme sanatı. [*Ing.* Garden architecture, landscape architecture; *Fr.* Art de jardins, architecture des jardins].
~ örümceği, *zool.* ◘ **ÖRÜMCEK.**
~ örümceğigiller, *zool.* Örümcekler *(Araneae)* takımına giren bir familya. En üstün tuzak ağı kuran örümcekler bu familyadandır. Örtü şeklinde yatay veya tekerlek şeklinde dikey ağlar örerler. [*Lat. Argiopidae; Ing.* Orbweavers; *Fr.* Argiopidés].
~ öteğeni, *zool.* ◘ **Öteğen.**
~ parmaklığı, *bahç.* Bahçelerin etrafını çeviren tahta veya madenî parmaklık.
~ pire böceği, *zool.* Yaprak böceğigiller *(Miridae)* familyasına giren yarım kanatlı bir böcek türü. [*Lat. Halticus bracteatus; Ing.* Garden flea hopper].
~ salyangozu, *zool.* ◘ **salyangoz.**
~ sanatı, *bahç.* Bahçe yetiştirme ve bakma sanatı. [*Ing.* Gardening; *Fr.* Métier, art du jardinier].
~ sineği, *zool.* ◘ **Sinek.**
~ sofası, *bahç.* Bahçelerde etrafı ağaçlarla duvar gibi kuşatılmış ve ortası boş kalarak büyük bir sofaya benzeyen boş kısımlar. [*Fr.* Salle].
~ solucanı, *zool.* ◘ **Solucan.**
~ şakayıkı, *bot.* ◘ **Şakayık.**
~ şebboyu, *bot* ◘ **Şebboy.**
~ şehir, ◘ **Bahçeşehir.**
~ tarağı, *bahç.* Bahçe toprağını düzeltmeye yarayan tırmık.
~ teresi, *bot.* ◘ **tere.**
~ tırmaşık kuşu, *zool.* ◘ **Tırmaşık kuş.**
~ uyukluyanı, *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Yedi-uyukluyangiller *(Gliridae)* familyasının *Myoxidae* alt familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 13, kuyruğu 10 sm. Sırtı koyu boz rengi, karnı beyazımsıdır. Avrupa'da ve Kuzey Afrika'da dağlık yerlerde ve ormanlarda yaşar. Derin bir kış uykusuna yatar. [*Lat. Eliomys quercinus; Ing.* Garden dormouse; *Fr.* Lérot].

bahçecilik,-ği, i. (a) Bahçecinin işi.; (b) Bahçe yapma işi. [*Ing.* Gardening; *Fr.* Jardinage].

bahçelendirmek(-i), i. Bir yerde bahçe yapmak.

bahçelenmek, nsz. f. Bir yer bahçe haline getirilmek.

bahçeli, s. Bahçesi olan *(yer, kurul): Bahçeli köşk, Bahçeli gazino.* [*Ing.* Having a garden, with a garden; *Fr.* Avec jardin].
~ şehir, *şehirc.* Büyük şehirlerin yakınında kurulmuş olan ve büyücek bahçeler içinde serpili evlerle dolu bulunan yerleşme yeri. [*Ing.* The Garden city; *Fr.* Cité-Jardin].

bahçelik,-ği, i. § ❶ Bağları, bahçeleri çok olan yer. [*Ing.* Full of gardens; *Fr.* Lieu rempli de jardins]. § ❷ *den.* Eski savaş gemilerinin bir kısım. § ❸ s. Bahçe yapmaya elverişli.

bahçe.şehir, b.i. Şehirlerin kenar ve yakınlarında her evin ayrı ayrı bahçesi bulunan ve her aileye mahsus ayrık ve tek tek evlerden meydana gelen mahalle ve şehircikler. [*Ing.* The garden city; *Fr.* Cité-jardin].

bahçıvan, i. *Osm.* < *Fars. bağçe-vân.* Bahçeye bakıp, çiçek, sebze, sebze ve meyva yetiştirmeyi iş edinen kimse. [*Ing.* Gardener,

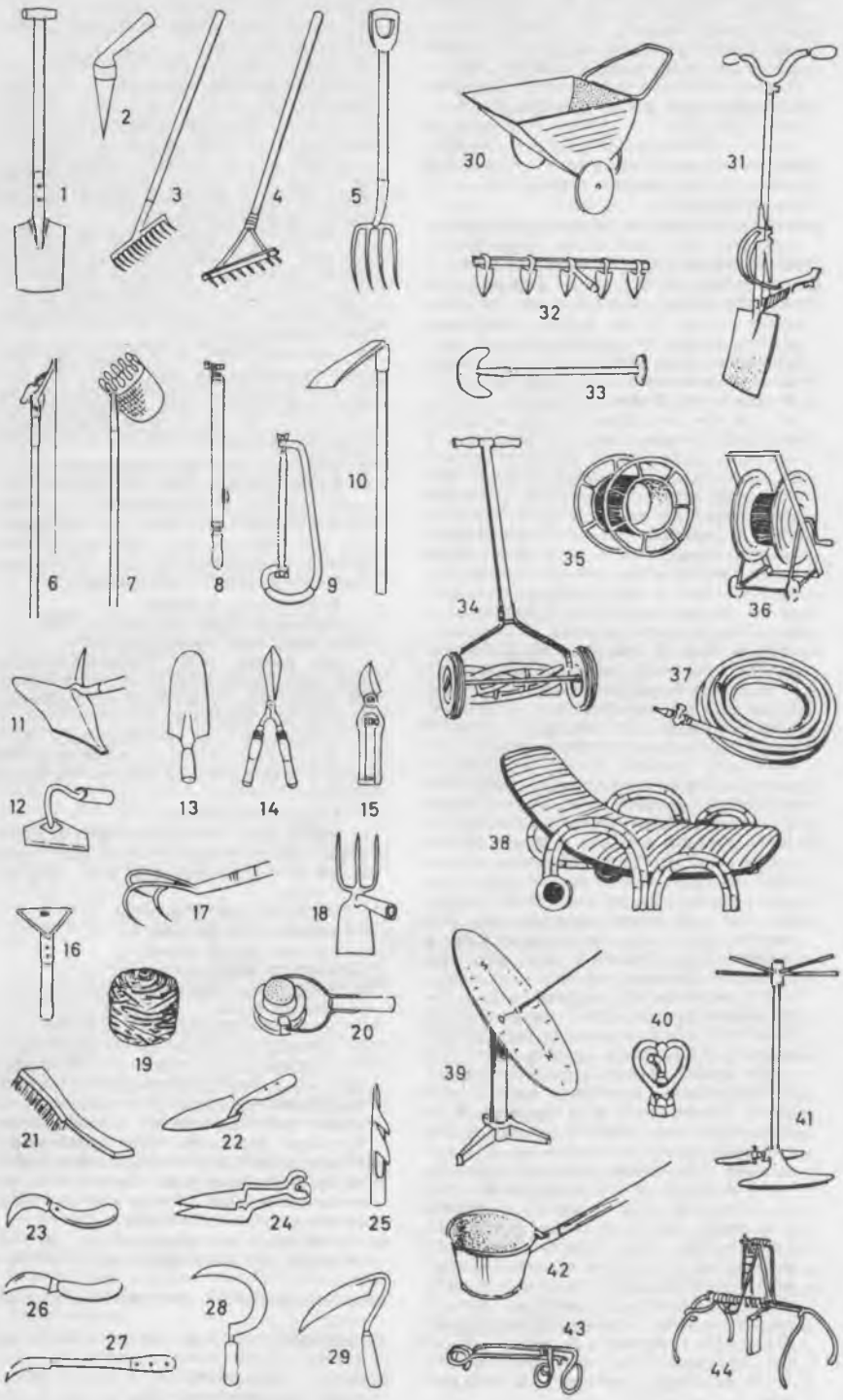

DUDEN'den

ŞEKİL: 43. **— BAHÇE [BAHÇIVAN] ALETLERİ: 1.** Bel küreği. **2.** Fide kazığı *(Plantuar).* **3.** Demir tırmık. **4.** Ağaç tırmık. **5.** Çatal bel. **6.** Ağaç makası. **7.** Meyve toplayıcısı. **8.** El pulverizatörü. **9.** Ayarlı dal testeresi. **10.** Çapa. **11.** Üçgen bıçaklı çapa. **12.** Ot çapası. **13.** Mala. **14.** Çit budama makası. **15.** Sivri uçlu budama makası. **16.** Ağaç kazıyıcısı. **17.** Üç dişli çepin *(El tırmığı).* **18.** Tirpitin. **19.** Uç düzeltme sicimi. **20.** Çanaklı lamba. **21.** Ağaç kabuk fırçası. **22.** El küreği, *(Fide şaşırtma kaşığı).* **23.** Eğri budama bıçağı. **24.** *(bordür) makası.* **25.** Ot ayıklayıcısı. **26.** Aşı çakısı. **27.** Uzun saplı kuşkonmaz bıçağı. **28.** Orak. **29.** Oraklı tırpan. **30.** Bahçe arabası. **31.** Yarı otomatik kürek. **32.** Tohum ekme makinesi. **33.** Uç kırpma makası. **34.** Çayır biçer *(çayır biçme makinesi).* **35.** Hortum makarası. **36.** Tutamaklı ve tekerlekli hortum makarası. **37.** Bahçe hortumu. **38.** Tekerlekli güneşlenme yatağı. **39.** Güneş saati **40.** Bahçe püskürgeci. **41.** Çayır püskürgeci. **42.** Şerbet kovası. **43.** Köstebek kapanı. **44.** Fare kapanı.

horticulturist; *Fr.* Jardinier,-ière, horticulteur].

~ bıçağı, *bağc.* ◘ **Bıçak .**

~ kuşu, zool. Ötücü-kuşlar (Passeriformes) ın Cennetkuşugiller *(Paradiseidae)* familyasından bir kuş.

bahçıvanlık,-ğı, i. Bahçıvanın gördüğü iş. [*Ing.* Horticulture, gardening; *Fr.* Jardinage, horticulture].

bahir[1]**,-hri,** i. *Osm.* < *Ar. bahr.* § ❶ *esk.* Deniz. § ❷ *ed.* Aruz vezninin ondokuz bölümlerinden her biri. Bu bölümler: *Basit, cedit. hafif, hezec, kâmil, karip, medit. muktarip, muzari müçtes, münserih, müşakile, mütedarik, mütekarip, recez, remel, seri, tavil ve vâfir* dir.

bâhir[2], s. *Osm.* < *Ar. behr.* Açık, belli, parlak: *Hakkımız gün gibi zâhir ve bâhirdir.* [*Ing.* Evident; *Fr.* Eclatant,-ante].

bahis,-hsi, i. *Osm.* < *Ar. bahs.* § ❶ Konu, konuşulan şey: *Bu bahsi yarına bırakalım, Kitapta bu bahsi bulamadım, Bu bahsi başka zamana bırakalım.* [*Ing.* Subject, topic; *Fr.* Sujet, matière, question, thème]. § ❷ Söz, konuşma: *Bahsi geçmek, Bahis kapamak, Bahis açmak.* [*Ing.* Argument, debate, dispute;*Fr.* Propos]. § ❸ Bir iddiada sözü doğru çıkana bir şey verilmesini kararlaştırma: *Bahse girişmek, Bahsi kazanmak, Bahsi kaybetmek.* [*Ing.* Bet, wager; *Fr.* Pari]. ◉ **~ e başlamak,** *dey.* hakkında konuşmak. ◉ **~ e dönmek** *(gelmek), dey.* Yeniden eski konuya dönmek. ◉ **~ e girişmek,** *dey.* Karşılıklı iddialaşmak. [*Ing.* To bet, wager]. ◉ **~ e girmek,** *dey.* Tek taraflı iddia etmek. [*Fr.* Parier]. ◉ **~ e sokma,** *dey.* «*Karıştırma, onu konuya dahil etme*» *anlamında.* ◉ **~ i geçmek,** *dey.* Hakkında konuşulmak. ◉ **~ i getirmek,** *dey.* Aynı kapıya dönmek. ◉ **~ i kazanmak** *(kaybetmek), dey.* Iddia ettiği bir konuda haklı çıkmak, *(haklı* çıkmamak). [*Ing.* To gain (lose) the wager; *Fr.* Gagner (perdre) le pari].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Ayıt, konu, mevzu.** § ❷ **Sözleşme, söyleşi, konuşma, lâf.**

~ açmak, *dey.* Belli bir konuda konuşmaya başlamak. [*Ing.* To bring up a subject].

~ başı, *matb.* Bir kitabın ana bölümleri *(bahisleri).* [*Ing.* Chapter; *Fr.* Chapitre].

~ buyurulmak, *dey.* Küçümseme veya saygı ifade ederek, hakkında konuşmak.

~ konusu *(mevzuu)* **olmak,** *dey.* Hakkında konuşulmak. [*Ing.* To be dealt with, discussed, treated *(matter)*].

~ tazelemek, *dey.* Bir konuyu yeniden ele alarak konuşmak.

~ *(bahse)* **tutuşmak,** *dey.* Aynı olay üzerinde ayrı veya karşıt iddialar ileri süren iki kişinin, kararlaştırdıkları parayı ortaya koyup birbirlerine bağlılık andı verdikleri sözleşme iddiasının doğruluğunu ispat eden taraf ortaya konan parayı kazanır. [*Ing.* To bet, wager; *Fr.* Parier].

~ yok *dey. (belli bir mesele hk.)* Konuşulmuyor anlamında.

~ yürütmek, *dey.* Fikir beyan etmek, mütalâada bulunmak.

bahmal, i. < *mahmel. dok.* Eskiden bir çeşit kadifeye verilen ad.

bahname /bahnâme/, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Şehvet uyandıracak şekilde içinde açık saçık yazılar ve resimler bulunan kitap, [*Ing.* Pornography, obscene writing; *Fr.* Recueil d'histoires obscènes, recueil de contes pornographiques, pornographie].

bahr, i. *Osm.* < *Ar.* Deniz.

bahri[1] /bahrî/, s. *Osm.* < *Ar.* Denize ait, denizle ilgili. [*Ing.* Naval; *Fr.* Naval marin].

☆ *Eşanl.* **deniz(s)el.**

bahri[2], i. *zool.* ◘ **Yalıçapkını.**

~ tutkal, *den.* Üç maddeden bileşik bir alaşımdır. Bileşimi lâstikle bir cins hayvan pisliklerinden çıkarılan reçine niteliği olan şellâk denilen madde ile maden yağından ibarettir. Suya dayanıklılığı itibariyle su içinde bulunan borular alaşımla sıvanır. Donduktan sonra sertleşir.

bahriye, i. *Osm.* < *Ar. bahriyye.* § ❶ Deniz kuvvetleri: *Türk bahriyesi.* § ❷ Deniz kuvvetlerine ait. [*Ing.* Navy; *Fr.* Puissance navale, marine]. ◉ **~ i harbiye,** *den.* Bir devletin her sınıf harb gemileriyle deniz üzerin-

de bulundurduğu bütün savunma araçlarının ve kuruluşlarının tümü. [*Ing.* Navy].
~ **ihtiyatı**, *den.* Askerliğini bahriyede yapıp bitirerek terhis edilmiş, davet vukuunda deniz talimi gördükleri için bahriyeye ayrılmak üzere kaydedilmiş esnaf erbabı.
~ **makinaları**, *den.* Harb, tüccar, taşıma gemileri ve başka deniz araçları için yapılan her sistem makinalar.
~ **meclisi**, *den.* Eskiden şûrayı bahriye denen bir daimi meclis. [*Ing.* Naval board board of admiralty].
~ **mühendisanı**, *den.* Eski mektebi bahriye teşkilâtına göre bahriye sınıflarını bitirip mektepten çıktıktan sonra seyyar talim gemisinde 2 yıl süre ile toplu olarak staj görenler.
~ **salnamesi**, *den.* Bahriyede her sınıf erkân ve ümera ve zabitanla gedikli subaylarının ve deniz görevlileriyle imamaların rütbe ve kıdem sırası ile adlarını taşıyan bir dergi.
~ **zabıtanı**, *den.* Bahriyeden olan mülâzimden müşüre kadar rütbe sahipleri. [*Ing.* Naval officers].

bahriyeli, i. § ❶ Deniz Harb Okulu öğrencisi. [*Ing.* ve *Fr.* Cadet]. § ❷ Deniz subayı. [*Ing.* Naval officer; *Fr.* Officier navale]. § ❷ Bahriyeye bağlı kimse. [*Ing.* Mariner; *Fr.* Marin]..

bahsetmek(-den), f, *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Bir konu üzerinde konuşmak,...den söz etmek, sözünü etmek: *Bugün size bir kahramanlık destanından bahsedeceğim.* [*Ing.* To talk about, to tell, to relate; *Fr.* Parler de]. § ❷ Söylemek, konuşmak: *Bir alacak verecek meselesinden bahsediyorduk.* [*Ing.* To talk, to speak, to converse; *Fr.* Converser, dire, parle]. § ❸ Adını anmak: *Ölümünden sonra, ondan «iyi adam» diye bahsedildi.* [*Ing.* To mention; *Fr.* Mentionner]. § ❹ Iddia etmek: *Bahsederim ki bu iş olmayacak.* [*Ing.* To bet, to wager; *Fr.* Parier].

bahşetmek(-i.-e), f. § ❶ *manevi bir erince)* Eriştirmek, vermek, bağışlamak, ihsan etmek: *Saadet, ümit, hayat, şeref bahşetmek.* [*Ing.* To give, grant; *Fr.* Donner, accorder); § ❷ Affetmek. [*Ing.* To forgive; *Fr.* Pardonner]. ☆ *Yak. anl.* **armağan etmek, hediye etmek, lütfetmek.**

bahşiş, s. *Osm.* < *Fars. bahşi.* § ❶ Bir hizmete karşılık, ücretten başka verilen para. [*Ing.* Tip, baksheesh; *Fr.* Pourboire]. § ❷ *iş. huk.* Müşteri tarafından ihtiyarî olarak garsona verilen para. Yüzde sayılmaz ve yüzde usulüne dahil edilmez. ◉ **bayram ~ i,** ◘ **Bayram.**
~ **almak**, *dey.* Görülen bir işe karşılık ek para almak. [*Ing.* To be tipped, to receive gratuities].
~ **atın dişine bakılmak**, *dey.* Yardım olarak verilen bir şeyin ufak tefek kusurlarını hoş görmenin gerektiğini anlatır. [*Ing.* Never look a gift horse in the mouth].
~ **toplamak**, *dey.* Bir iş, gösteri yaptıktan sonra herkesten para istemek.
~ **vermek**, *dey.* Belli ücretten ayrı olarak para vermek [*Ing.* To tip].

baht,-tı, i. *Osm.* < *Fars.* Gelecek olayları kaçınılmaz bir şekilde tayin eden «ilâhî irade» nin insan için veya bir toplum için çizdiği hayat tarzı: *Böyle kalmaz bir gün olur baht uyanır.* [*Ing.* Luck, fortune; *Fr.* Destin, sort fortune].
~ **ı açık**, *dey,* Talihli, şanslı [*Ing.* Lucky; *Fr.* Veinard, chancard,-e, fortuné,-e]. ◉ ~ **ı açık olmak**, *dey.* Işleri yolunda gitmek, talihli, şanslı olmak. [*Ing.* To be lucky in; *Fr.* Avoir la chance favorable]. ◉ ~ **ı açılmak**, *dey.* Herhangi bir şeyde nasibi çoğalmak, kısmeti şansı bollaşmak. [*Ing.* To become lucky]. ◉ ~ **ı aydınlanmak**, *dey.* Sevinmek, talihi açılmak, iyi haberler almak. ◉ ~ **ı bağlı**, *dey. (kızlar hk.).* Evlenme yönünden şansı olmayan, evde kalan. [*Ing.* To have no luck(in finding a husband)]. ◉ ~ **ı kara**, *dey.* Talihsiz, hayatı güçlükler ve hüsranlarla dolu. [*Ing.* Unlucky]. ◉ ~ **ı yâr olmak** *dey.* Şanslı olmak, hayatı rahat geçmek. [*Ing.* To be lucky]. ◉ ~ **ına küsmek**, *dey.* Bedbinleşmek, hayattan ümidini kesmek, karamsarlığa düşmek. [*Ing.* To be cross with one's luck, to become bitter]. ◉ ~ **ınıza**, *dey.* «*Talihiniz, şansınız varsa iyi olur*» anlamında. [*Ing.* It depends on how lucky you are]. ◉ ~ **ını aramak**, *dey.* Talihinin payına düşeni aramak.
☆ *Eşanl.* **kader, talih.**
☆ *Yak. anl.* **şans, sur.**
~ **işi**, *dey.* Şansa, tesadüfe bırakılmış, talihe bağlı iş. [*Ing.* A matter of luck, a turn of fortune; *Fr.* Au hasard].
~ **körlüğü**, *dey.* Talihsizlik, şanssızlık [*Ing.* Ill fortune; *Fr.* Mauvaise chance].
~ **veya tesadüfe bağlı mukavele**, *huk.* Kumar ve bahiste olduğu gibi tarafların veya piyangoda olduğu gibi taraflardan yalnız birinin belirli olmayan bir hadiseye göre bir kazanç veya zarar ihtimaline mevzu ittihaz etmek suretiyle yapılan mukavele. [*Lat.* Contractus aleatorius (contractus qui aleam *continet) contractus fortuitus; Ing.* Aleatory contract; *Fr.* Contrat aleatoire].

bahtiyar /bahtiyâr/ s. *Osm.* < *Fars.* Mutlu, talihli, umulmayan bir iyiliğe eren. [*Ing.* Happy, lucky; *Fr.* Heureux,-euse].
☆ *Yak. anl.* **gönenmiş, bahtlı, mesut.**
☆ *Karş.* **fena talihli, bedbaht, bahtsız, talihsiz.**
~ **etmek** *(eylemek), dey.* Mutlu kılmak, sevindirmek. [*Ing.* To make happy].
~ **olmak**, *dey.* Mesut olmak, sevinmek, saadet duymak. [*Ing.* To be happy].

bahtiyarlık,-ğı, i. Bahtiyar olma hali, mutluluk. [*Ing.* Prosperity, good fortune, happiness; *Fr.* Prosperité, bonheur, félicite].
☆ *Eşanl.* **mutluluk.**

bahtlı, s. Talihi uygun ve düzgün olan, talihli. [*Ing.* Fortunate, lucky; *Fr.* Heureux,-euse, fortuné].

bahtsız, s. Bahtı ters giden, talihsiz. [*Ing.* Unfortunate; *Fr.* Malheureux,-euse, infortuné].
☆ *Yak. anl.* **biçare, talihsiz, bedbaht, felekzade, bahtı kara.**
☆ *Karş.* **talihli ,erdem, mutlu, mesut.**

bahtsızlık,-ğı, i. Bahtsız olma hali, talihsizlik, [*Ing.* Ill fortune, unhappiness; *Fr.* Chagrin, soucis].

bahur, i. *Osm.* < *Ar.* Astronomide büyük köpek burcu denen bir burcun adı.

bahusus /ba:husüs/, z. *Osm.* < *Fars. ba* + *Ar. husus.* Hele, en çoğu üstelik, özellikle. [*Ing.* Especially; *Fr.* Surtout, particulierement].
☆ *Yak. anl.* **özgülükle, hele, en ziyade, hususiyle.**

bahü, i. *Fr. bahut.* Avrupa'nın Orta Çağa ait bir nevi mobilyası.

bajosiyen, i. ve s. *Fr. bajocien. jeol.* Orta jura'nın alt katı.

bak, *ünl.* Askerlikte bakışla selâm verme komutu: *Sağa bak, Sola bak!*

bakacak,-ğı, i. Ramazanın başladığını bilmek için hilâle bakılan yüksekçe rasat yerine verilen ad.

bakaç,-cı, i. § ❶ Dürbün. [*Ing.* Field-glass; *Fr.* Lunette]. § ❷ *sin.* Alıcıya bağlı veya alıcıdan ayrı olarak kullanılan, belirli bir merceğe göre sahnenin nasıl göründüğünü anlamaya yarayan, değişir odaklı bir mercek dizgesi. [*Ing.* Viewfinder, finder; *Fr.* Chercheur de champ, viseur, viseur multifocal, visograph].

bakakalmak(-e), nsz. f. Şaşkınlığa uğrayıp ne yapacağını bilmeyerek öylece kalmak; şaşkınlıkla uzun zaman bakmak. [*Ing.* To stand in astonishment; *Fr.* Regarder d'un ton ahuri longtemps].

bakalarya, i. *It. den.* Geminin kıç kepçesini teşkil etmek üzere konulan yarım iskarmozlar. [*Ing.* Counter timber].
~ **lumbarları**, *den.* Harb gemilerinin arka sol tarafı, kıç iskelesi. [*Ing.* Sternports of a man-of-war].

bakalım, *ünl.* § ❶ Cümleyi kuvvetlendirmek için: *Ha'.. haydi bakalım. Gel bakalım.* [*Ing.* We'll see (according to context implies doubt, hesitation. threat or encouragement]. § ❷ Şüphe, tereddüt; *Evvelâ kendimizi biliyor muyuz bakalım.* § ❸ Merak: *Bakalım nasıl bulacaksınız.* § ❹ Tehdit: *Dur bakalım.*

bakalit,-ti, i. *Fr. bakélite* < bulucusu Baekelan'ın adından. *kim.* Formaldehit ile bir fenolün yoğunlaşması sonucu elde edilen sunî reçine. [*Ing.* Bakelite; *Fr.* Bakélite].

bakalitli, s. Bakalit kaplamalı.
~ **tahta**, *elekt.* Elektrik işlerinde çok kullanılan bakalite daldırılmış tahta.

bakalorya, i. *Fr. baccalauréeat* < *Lat. baccalaureatus* < *baccalarius*, genç adam. § ● XVI. yüzyılda uydurulmuş kelime. Fransız Üniversitesinin bazı fakültelerince verilen derecelerin ilki. Bu dereceyle mezun olanlara «başölye *(bachelier)* denir». § ❷ *(Lise öğreniminden sonra sınavla kazanılan)* olgunluk. [*Ing.* Bachelor's degree; *Fr.* Baccalaureat].

bakan, i. < *bakmak. huk.* Yurdun genel işlerinden birini yönetmek üzere en çok milletvekilleri arasından başbakan tarafından seçilerek ve cumhurbaşkanlığınca onaylanarak iş başına getirilen kimse. *Millî Eğitim Bakanı.* [*Osm.* Nazır, vekil; *Ing.* Minister; *Fr.* Ministre]. ◉ ~ **lar kurulu**, Başbakan ve diğer bütün bakanların meydana getirdiği kurul, hükümet. [*Osm.* Heyeti vekile, vekiller heyeti; *Ing.* Council of Ministers; *Fr.* Conseil des ministres, conseil de cabinet]. ◉ ~ **lararası komite**, *siy.* Teknik sorunların çözümlenip düzenlenmesi amacını güden ve birkaç bakandan kurulu topluluk.

bakanak,-ğı, i. *zool* Gevişgetiren hayvanların ayaklarının arka taraflarındaki körelmiş tırnaklar, kemik çıkıntıları. [*Ing.* Cloven hoof, dewclaw, false hoof, cushion under the toe of a camel's foot; *Fr.* Chacun des petits sabots des pieds des mammifères ingulés et des proboscidiens, onglon].

bakanal, i. Gürültülü içki âlemi.

bakanlık*,-ğı, i. § ❶ Bakan olanın hali ve görevi. [*Osm.* Vekillik, nazırlık. Ing. Ministry; *Fr.* Ministère]. § ❷ Bakanın yönetimi altındaki teşkilâtların bütünü veya bu teşkilâtların bulunduğu yer.
~ **kabinesi**, *siy.* Bir bakanın, kendileriyle doğrudan doğruya işbirliği yaptığı görevlilerin tümüne verilen ad.

bakant, i. *Fr.* Şarap ve sarhoşluk tanrısı Bakus'un rahip ve rahibelerine verilen ad.

bakar, i. *Osm.* < *Ar.* Sığır. [*Ing.* Ox; *Fr.* Boeuf].

bakara /baka:ra/, i. *Fr. baccara(t).* Iskambil kâğıdıyle oynanan bir kumar. [*Ing.* Baccarat].

bakarî /bakarî/, s. *Osm.* < *Ar.* Sığır cinsine ait, sığıra özgü. [*Ing.* ve *Fr.* Bovine].

bakariye, i. *Osm.* < *Ar. zool.* Sığır ve benzeri hayvanlar. [*Ing.* The bovine species].

bakar.kör, b.i. ve s. § ❶ *tıp.* Gözleri sağlam göründüğü halde göremeyen, körlüğü dışarıdan belirsiz. [*Ing.* A blind man whose eyes appear normal; *Fr.* Celui ou celle qui tout en ayant les yeux intacts extérieurement est prove de la vue par suite d'une lésion profonde]. § ❷ *Mec.* Dalgın, sersem. [*Ing.* Absent minded; *Fr.* Distrait, etourdi].

bakar.körlük,-ğü, b.i. Gözün yapısında bozukluk olmadığı halde az görme veya hiç görmeme. *(Görme sinir yollarındaki bozukluklardan ileri gelir).*

bakaya /bakāyā/, ç.i. *Osm.* < *Ar. bakıyye.* § ❶ Kalıntı(lar), arta kalanlar. [*Ing.* Residues, arrears; *Fr.* Arriéres, restes]. ◉ ❷ *ask. huk.* Askerlik çağına giren vatandaşlardan son yoklamada bulunarak numara ile veya numarasız asker edildikleri halde istendikleri sırada gelmeyen veya gelip de askerlik yapacakları kıtalara gitmeksizin toplandıkları yerlerden veya yollardan savuşanlar. [*Lat. Desertor; Ing.* Absentee (conscript or reservist, deserter; *Fr.* Insoumis]. § ❸ *ikt.* Ait olduğu yıl içinde toplanamayıp ertesi yıla kalan vergiler. [*Ing.* Outstanding taxes].

bakı, i. < *bakmak* § ❶ *coğr.* Bir yüzeyin hangi yöne baktığı: *Bu dağın bakısı güneye doğrudur.* [*Osm.* Ma'raz; *Ing.* Exposure; *Fr.* Exposition]. § ❷ Bir işin yolunda gidip gitmediğini anlamak için bakmanlar tarafından yapılan yoklama ve inceleme işi. [*Osm.* Teftiş; *Ing.* ve *Fr.* Inspection].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Yön, istikâmet, yöneliş.** § ❷ **Yoklama, muayene, denetim, denetleme, kontrol.**

bakıcak,-ğı, i. < *bakmak, coğr.* Bir dağın, iki ayrı yöne dönük iki yamacının, güneşlenme, yağış alma bakımından ayrı durumu. [*Osm.* Ma'ruz, ma'ruziyet; *Ing.* Position; *Fr.* Exposition].

bakıcı, I. § ❶ Bakma *(koruma, gözetme)* işi ile uğraşan kimse: *Çocuk bakıcısı. Hasta bakıcısı.* [*Ing.* Attendant, guard, nurse; *Fr.* Diseur ou diseuse de bonne aventure]. § ❷

BAKTERİLER

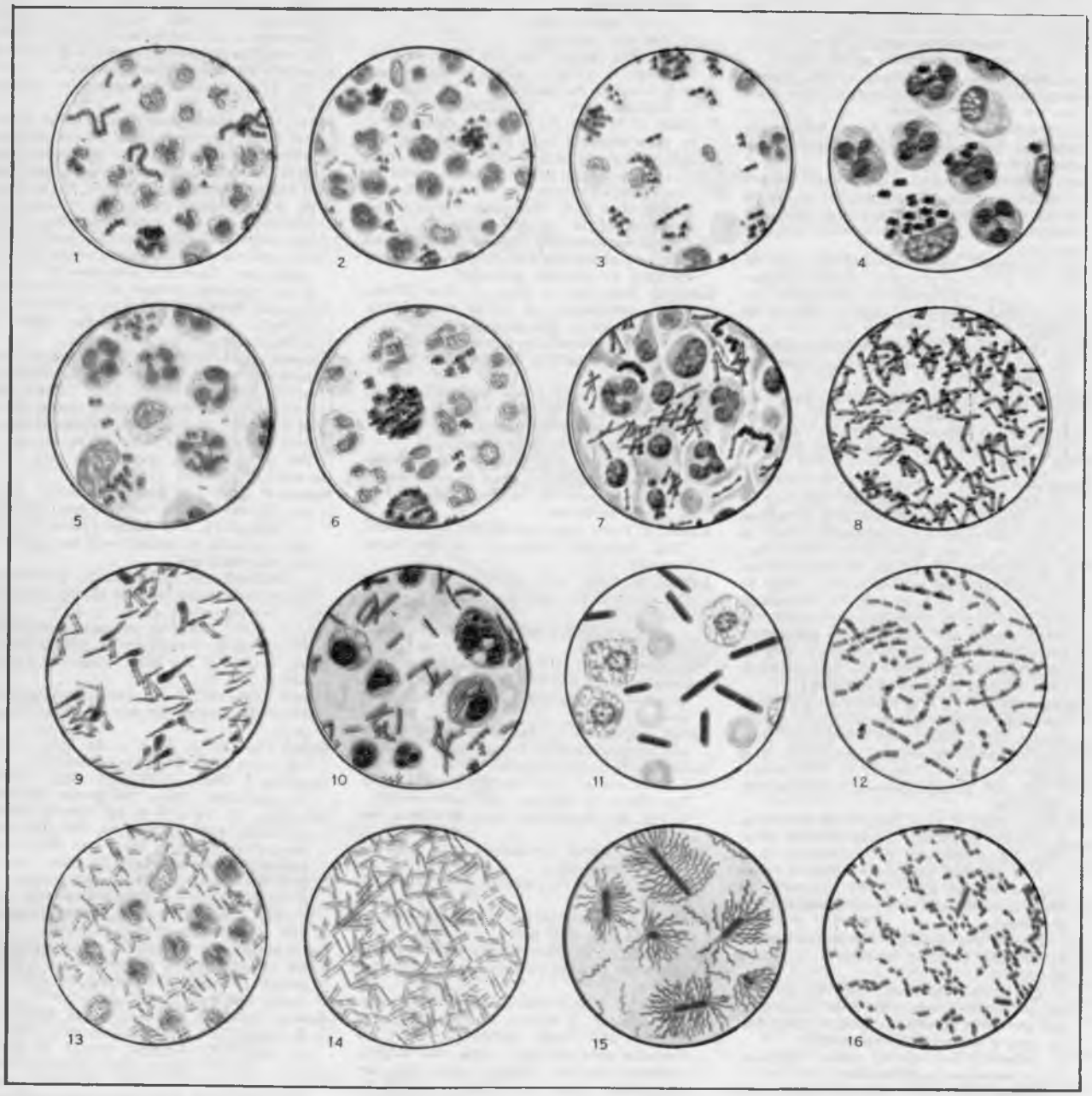

İNSAN VE HAYVANLARDA HASTALIK YAPAN BAKTERİLER

1. ***Streptococcus pyogenes:*** İnsanlarda mikroplu *(bulaşıcı)* boğaz ağrısı, kızıl, ateşli romatizma, lohusalık zehirlenmesi, kronik glomerül iltihabı v.b. hastalıkları meydana getiren bakteri.
2. ***Staphylococcus aureus:*** İnsanlarda genellikle irinli iyi veya kötü huylu çıbanlarda ve apselerde bulunan bakteri.
3. ***Pneumococcus:*** Kısmî akciğer pnömonisi *(zatürriye)* ni meydana getiren bakteri.
4. ve 5. ***Meningococcus:*** Beyin zarları iltihabı *(menenjit)* nı meydana getiren bakteri.
6. ***Gonococcus:*** Belsoğukluğu *(gonore)* hastalığını meydana getiren bakteri.
7. ve 8. ***Corynebacterium diphthriae:*** Kuşpalazı *(difteri)* hastalığını meydana getiren bakteri.
10. ***Mycobacterium tuberculosis:*** Akciğer tüberkülozunu meydana getiren bakteri.
11. ve 12. ***Bacillus anthracis:*** İnsan ve hayvanlarda Şirpençe *(antraks)* hastalığını meydana getiren bakteri.
13. ***Escherichia coli:*** İnsan ve hayvanlarda idrar yolları hastalıklarına yol açan bakteri.
14. ve 15. ***Typhoid bacillus:*** Tifo hastalığını meydana getiren bakteri.
16. ***Shigella dysenteriae (Shiga):*** İnsanlarda dizanteri *(kanlı basur)* hastalığını meydana getiren bakteri.

BAKTERİLER

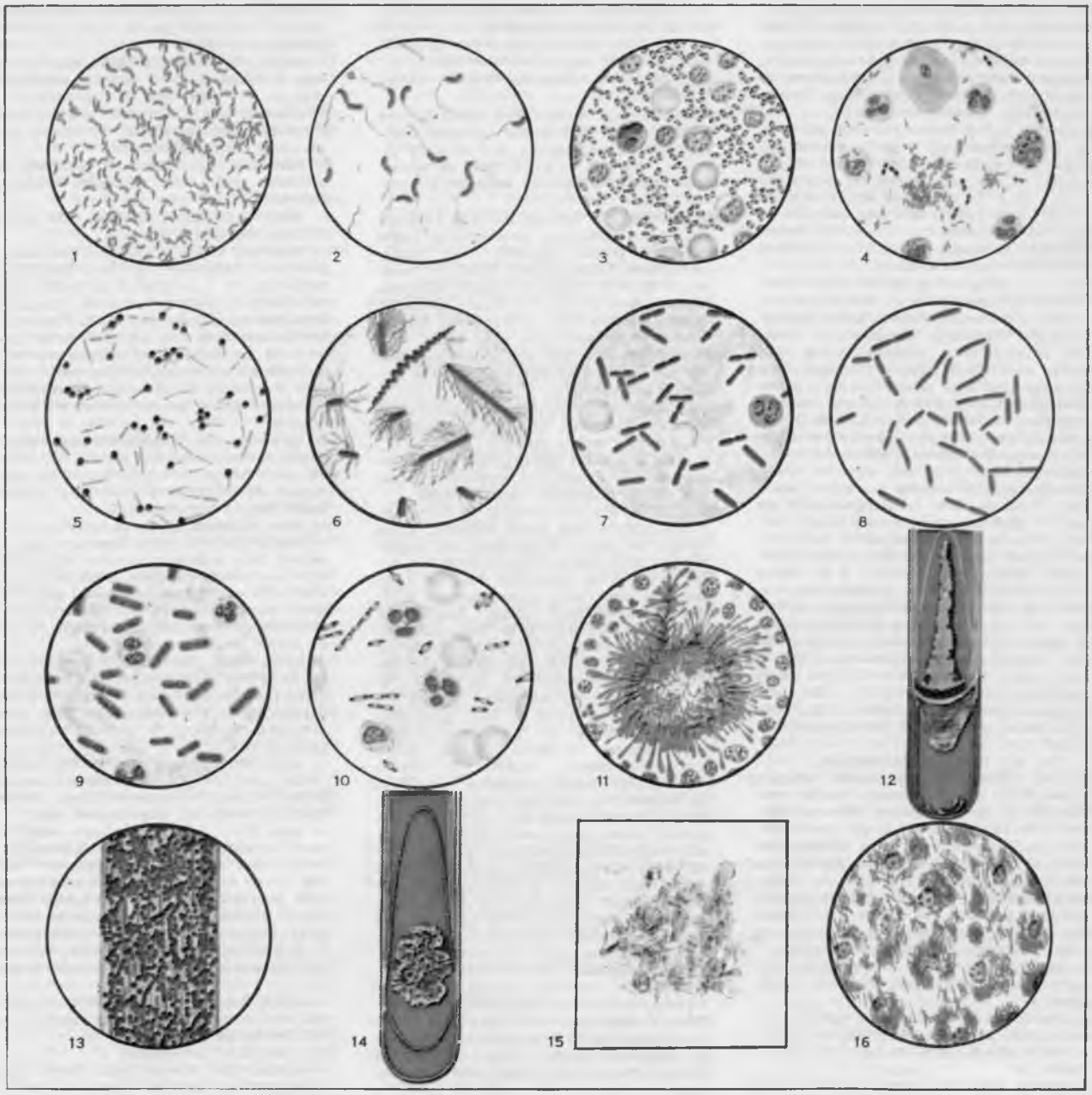

İNSAN VE HAYVANLARDA HASTALIK YAPAN BAKTERİLER

1. ve 2. ***Vibrio comma:*** İnsanlarda kolera hastalığını meydana getiren bakteri.
3. ***Pasteurella pestis:*** İnsan ve kemirici hayvanlarda veba hastalığını meydana getiren bakteri.
4. ***Haemophilus influenzae (Pfeiffer):*** İnsanlarda salgın grip hastalığını meydana getiren bakteri.
5. ve 6. ***Clostridium tetani:*** İnsan ve evcil hayvanlarda tetanos hastalığı *(kazıklı humma)* nı meydana getiren bakteri.
7. 8. ve 9. ***Clostridium perfringens:*** İnsanlarda gaz gangrenini meydana getiren bakteri.
10. ***Clostridium septicum:*** İnsanlarda gaz gangreniyle birlikte görülen derialtı dokusu ödemini meydana getiren bakteri.
11. ***Actinomyces bovis:*** Sığırlarda aktinomikoz hastalığını meydana getiren bakteri.
12. ***Staphylococcus auraus:***
13. ***Microsporum audouini:*** Genellikle çocuklarda görülen kellik hastalığını meydana getiren bakteri.
14. ***Mycobacterium tuberculosis:*** İnsanlarda genellikle akciğer tüberkülozunu meydana getiren bakteri.
15. ***Bacillus anthracis:*** Şirpençe *(antraks)* hastalığını meydana getiren bakteri.
16. ***Mycobacterium leprae:*** İnsanlarda cüzzam *(lepra)* hastalığını meydana getiren bakteri.

sosy. Su, ayna, kahve fincanı gibi şeylere bakarak güya gelecekten, görünmezden haber veren kimse, falcı. [*Ing.* Fortuneteller. *Fr.* Diseur,-euse, chiromancien,-enne].

bakıcı.hekim, b.i. *sosy.* İlkel kavimlerde sihir pratiklerini uygulamak suretiyle bazen de empirik ve ilkel *(başlangıç halinde)* folklor ilâçlarını kullanarak hastaları iyileştirme sanatına kendini veren kimse. [*Ing.* Doctor-fetishist; *Fr.* Médecin-féticheur].

bakıcılık,-ğı, i. § ❶ Bakma *(koruma, gözetme)* işi. [*Ing.* A nursing]. § ❷ Fal bakmak işi, falcılık. [*Ing.* Soothsaying; *Fr.* Divination].

bakılmak(-e), özs. f. § ❶ Bakmak işine konu olmak. [*Ing.* To be looked at; *Fr.* Être regarde]. § ❷ Telâkki edilmek. [*Ing.* To be regarded as; *Fr.* Être considéré]. § ❸ Tedavi olunmak, korunmak. [*Ing.* To be treated medically; *Fr.* Être soigné].

bakım, i. < *bakmak.* § ❶ (a) Bir şeyin iyileşmesi, iyi gelişmesi veya iyi durumda kalması için verilen emek: *Bakımlı çocuk, Bakımsız bahçe;* (b) Çocuğu, çırağı, bitkiyi, çiçekleri, hayvanları v.b. yetişecek kimse veya şeyleri yetiştirmede gösterilen dikkatli ilgi; (c) *sosy.* İnsanların yetiştirilmesinde gösterilen özel ilgi ve dikkat. [*Osm.* İhtimam; *Ing.* Care, upkeep; *Fr.* Soin]. § ❷ Görüş, görüş noktası, olgulara değer biçme: *Bilim bakımından. Bir bakıma. Sağlık bakımından. Yağmurlar biraz zarar verdi ama, bir bakımdan da* (veya *bir bakıma da) yararlı oldu.* [*Ing.* Point of view; *Fr.* Rapport, point de vue]. § ❸ Bina, yol, makine v.b. gibi şeylerin zamanla bozulan kısımlarını daima tamir ederek yeni yapıldığı halde tutma. [*Osm.* İdame; *Fr.* Entretien]. § ❹ Bakma zamanı: *Bağ* bakımında borcunu ödeyeceğim. § ❺ *otom.* Arabanın fabrikatörü tarafından verilmiş olan bakıma ait kayıtlara ciddî olarak ve harfiyen uyma. ◉ **bir ~ a,** *dey.* Bir görüşe göre, bir anlamda. [*Ing.* In one respect from one point of view; *Fr.* A un certain point de vue]. ◉ **bu ~ dan,** *dey.* Bu görüş açısından, bu yönden. [*Ing.* From (this) point of view]. ◉ **çocuk ~,** *eğt.* ◘ Çocuk.

☆ *Yak. anl.* **itina, dikkat, mübalât.**

☆ *Karş.* **bakımsızlık, dikkatsizlik, ihmal.**

~ evi, § ❶ Hastalara ayakta bakılan yer. Hastaları muayene etmek ve bazı anî vak'alarda ilk sıhhî tedbirleri almak üzere şehirlerin çeşitli semtlerinde tesis edilmiş olan küçük sağlık müessesesi. [*Ing.* Nursing home; *Fr.* Dispensaire]. § ❷ *sosy.* (a) Sakat askerlere bakılan yer; (b) Bakıma muhtaç yaşlıların barındığı yer. [*Osm.* Darul-aceze; *Ing.* Asylum; *Fr.* Maison des invalides]. ☆ *Eşanl.* **huzurevi, düşkünler evi (yurdu).**

~ karşılığı, *ikt.* Bakım masrafları için ayrılan karşılık, para. [*Ing.* Maintenance reserve].

~ personeli, *hava.* Uçakların uçuştan önce, uçuştan sonra ve periyodik bakımlarıyle revizyonlarını yapabilen teknik personele verilen ad.

~ raporu, *hava.* Bir bakımın, bakım el kitabına uygun olarak yapıldığını gösteren ve bakımdan sorumlu kişinin imzasını taşıyan rapor. [*Ing.* Maintenance release; *Fr.* Fiche d'entretien].

~ yurdu, *sosy.* § ❶ Yoksul veya kimsesiz ihtiyar ve sakatların bakıldıkları yurt. [*Osm.* Darülaceze; *Ing.* Home for old people, poorhouse; *Fr.* Asile des pauvres, hospice]. § ❷ Anasız, babasız, bakımsız veya eğitimi güç çocuklara asgarî şartlarla ailenin yerini tutacak çevre hazırlayan eğitim kurumları.

☆ *Eşanl.* **düşkünle revi ,düşkünler yurdu.**

bakımından, z. ... den ötürü, ... ye göre: *Ev, geniş olması bakımından çok kullanışlı,* [*Osm.* Noktayı nazarından].

bakımlı, s. İyi bakılmış, üzerinde iyi çalışılmış. *(hasta, makine v.b.)* [*Ing.* Well cared for, well -treated; *Fr.* Soigné].

☆ *Yak. anl.* **eskimemiş, yıpranmamış, mâmur, nezaret edilmiş.**

☆ *Karş.* **bakımsız, harap, eski.**

~ yer, *dey.* Korunması için özenilmiş olan yer.

bakımlık,-ğı, i. *sin.* Büyüten mercekli ışık aracı. Montaj sırasında filmin veya diyapozitiflerin incelenmesini kolaylaştırır. [*Ing.* Editola, moviola, moritone; *Fr.* Visionneuse].

bakımsız, s. Bakılmamış, ihmal edilmiş, üzerinde çalışılmamış: *Galata köprüsü uzun yıllar bakımsız kaldı.* [*Osm.* Metruk; *Ing.* Neglected; *Fr.* Négligé, abandonné].

~ köy, Yolları bozuk, suları pis, tozlu-topraklı, çamurlu, yıkık evleri olan köy.

~ yerler, *dey.* Bakımdan yoksun kalmış yerler.

bakımsızlık,-ğı, i. Bakılmadan bırakılma, terk edilme, ihmal: *Bakımsızlık yüzünden bozulan yollar.* [*Ing.* Neglect, lack of good care; *Fr.* Manque de soins, faute de soins].

bakına bakına, z. Etrafına bakarak, araştırarak.

bakıncak*,-ğı, i. < *bakmak, h.d.* § ❶ Tüfeklerde, amacın uzaklığına, yakınlığına göre ayar edilecek tarzda yapılmış iner kalkar *gez* .[*Osm.* Nişangâh; *Ing.* Sight; *Fr.* Hausse]. § ❷ *mim.* Küçük bir odacık biçiminde taşma yapan pencere. ☆ *Eşanl.* **şahnişin, cumba.** İyi tutulmuş, iyi korunmuş *(muhafaza edilmiş) (eşya veya yapı).*

bakındı /bakındı/, *ünl. h.d.* **«Bak hele», «Olur şey değil», «bak hele»** gibi şaşmayı anlatmak için kullanılır.

bakınmak(-e), nsz. f. Etraf(ın)a, sağına soluna bakmak, araştırmak. [*Ing.* To look around; *Fr.* Regarder autour de soi].

☆ *Yak. anl.* **nazar etmek, nigâh etmek, aranmak, göz atmak, göz gezdirmek, tecessüs etmek, seyretmek, temaşa etmek.**

bakır, i. § ❶ *kim.* **CU** sembolü ile bilinen A. n.29.A.a.63,54 olan kimya elementi. Kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardanberi türlü işlerde kullanılagelen bir maden. Rengi kızıl, yoğunluğu 8,93'tür. 1083 dereceye doğru erir, tabiatta serbest ve bileşik olarak bulunur. [*Osm.* Nuhâs; *Ing.* Copper; *Fr.* Cuivre]. § ❷ Bakırdan kap. [*Ing.* Cooper utensil; *Fr.* Ustensiles de cuivre]. § ❸ s. Bakırdan yapılmış: *Bakır tencere.* [*Ing.* Of copper; *Fr.* De cuivre]. ◉ **~ lı pirit,** *kim.* ◘ **kalkopirit.** ◉ **dişi ~,** Kolay işlenen bakır. [*Ing.* Soft copper]. ◉ **erkek ~,** Sert bakır. [*Ing.* Hard cooper]. ◉ **beyaz ~,** *met.* Bakır, çinko ve arsenik alaşımı. ◉ **kırmızı ~,** *met.* Saf bakıra genellikle verilen ad. ◉ **kurşunî ~,** *met.* Antimonlu bakır sülfür. ◉ **magnezyumlu ~,** *met.* Bakır alaşımları *(alüminyumlu bakır)* dökümünde oksijen giderici olarak kullanılan ve bileşiminde yüzde 15 magnezyum bulunan bakır ve magnezyum alaşımı. ◉ **mavi ~,** *met.* Bakır karbonatın mavi cinsi. ◉ **roselte ~ ı,** *met.* Doğal halde bulunan saf bakır. ◉ **sarı ~,** *met.* Genellikle pirinçten, ender olarak tunçtan meydana gelen sarı renkte bakır alaşımı. ◉ **siyah ~,** *met.* Arıtılmamış bakır.

~ akçe, *tar.* Bakırdan yapılma para.

~ baskı presi, *matb.* Elle oyulmuş veya yedirilmiş oyma bakır veya çinko kalıplardan, gravürlerden resim çıkarmağa, baskı yapmağa yarayan el tezgâhı. [*Ing.* Copperplate printing machine; *Fr.* Presse pour taille douce].

~ baskısı, *matb.* Bakır üzerine elle yapılmış olan oyma işlerinin basılması için uygulanan usuller. [*Ing.* Copper-plate printing; *Fr.* Taille-douce].

~ bileşikleri, *kim.* Bakır oksit (Cu O) ve bakırın iki değerli tuzları için söylenir.

~ çağı, *tar.* Maden çağlarının en eskisi. [*Ing.* Bronze age].

~ çağı kültürü, *tar.* Yerleşmiş tarımcı toplumlar olan bu çağ toplumları, geliştirilmiş sapanla buğday, arpa çavdar gibi bitkilerin tarımını yaparlarken, koyun, keçi, sığır, domuz, köpek v.b. gibi hayvanı da kullanmaya başlamışlardır.

~ çağı seramiği, *tar.* Bu çağ seramiği iyi temizlenmemiş kilden yapılmakta olup, pişirme tekniği daha ilerlememişti.

~ çalığı, *kim.* Bakır pasının organik asitler ve özellikle asetik asit *(sirke asidi)* içinde erimesiyle meydana gelir.

~ çalığı olmak, ◘ **Bakır çalmak.**

~ çalmak, *dey. (Bakır kaplardaki yemek)* Bakır tuzlarıyle zehirli hale gelmek. [*Ing.* To be contaminated with verdigris (food); *Fr.* Se did de mets auxquels le vert de gris s'est mêlangé].

~ çivi, *den.* Filika inşaatında ve suya maruz kalan ağaç kaplamalarda kullanılan bakırdan yapılmış çiviler. [*Ing.* Copper nail, nail copper].

~ devri, *tar.* Tarihten önceki zamanlarda bakır eşya ve âletler yapıldığı devir. [*Fr.* Période anéolithique].

~ fırçası, *den.* Karinaları bakır kaplı gemilerin karinalarını raspa etmekte kullanılan yassı ve sert fırça. [*Ing.* Copper brush].

~ giderme, *kim.* Elektrolitik *(anodik)* veya kimyasal çözünme yoluyle, bir maden parçasındaki bakırın giderilmesi.

~ hattı, *den.* Ağaç gemilerin götürümlü su hattından aşağı kalan ve bakırla kaplanan kısımları.

~ ipeği, *dok.* Bakır sülfattan elde edilen bir cins sunî ipek.

~ kaplama, § ❶ Bir maddenin üzerine yapılan bakır kaplama ve bu işlem. [*Ing.* Copperplating; *Fr.* Cuivrage]. § ❷ *matb.* Çukur baskıda baskı silindirleri üzerine, kopyadan önce galvano yolu ile ince bir % 7 mm. bakır kaplanır. § ❸ *den.* Bir geminin su içinde kalan dış bordasının *(karina)* korunması için borda kaplamaları üzerine çekilen madenî levhalar. § ❹ *met.* Altın kaplamaya benzetmek üzere, bakırın kaplamada kullanılması.

~ karbonat, *kim.* Mantarlara karşı tohum ilâçlanmasında kullanılan şekilsiz, toz halinde, yeşil renkte, inorganik füngisitler grupundan bir tarım savaş ilâcı. [*Ing.* Copper azure, copper carbonate].

~ kireç bulamacı, ◘ **Bordo bulamacı.**

~ oksit, *kim.* İki oksidi mevcut olup, iki değerli bakır tuzlarının ve bakır hidroksidin kızıl derecelerde ısıtılarak, siyah bir toz halinde elde edilir. Porselen boyası olarak ve renkli camcılıkta kullanılır. [*Osm.* Humz-ı sânî-i nuhâs; *Ing.* Copper oxide; *Fr.* Oxide de cuivre, oxyde cuivrique].

~ oyma, *matb.* Sanatkârın eliyle, çelik oyma kalemi ve diğer yardımcı âletlerle bakır levha üzerine çizgiler ve taramalar halinde yapılan oyma resim ve yazılar. [*Ing.* Copper plate engraving; *Fr.* Gravure sur cuivre taille douce].

~ para, *tar.* Osmanlı imparatorluğu zamanında, para darlığı sıralarında basılan bakırdan kesilmiş ufak para. [*Osm.* Sikke-i nuhasiye, mağşuşe; [*Ing.* Copper coin].

~ pası, *kim.* § ❶ Karbon gazı etkisiyle nemli ortamda metalik cisimler üzerine kaplayan bakır hidrokarbonat. Kalaysız bakır kap içinde asitli, ekşi bir şey bırakıldığı zaman meydana gelen zehirli madde. [*Ing.* Rust, verdigris; *Fr.* Rouille, acide cuivrique]. § ❷ Saf olmayan bakır bazik asetat. § ❸ *bot. (fitopatoloji) Myceliophtora Lutça* adlı bir mantarın meydana getirdiği hastalık.

~ rengi, Bakırın rengine benzeyen sarımtırak kırmızı esmer renk. [*Ing.* Copper red; *Fr.* Couleur de cuivre].

☆ *Eşanl.* **kızıl kahverengi.**

~ sülfat, *kim.* Mantar hastalıklarına karşı ve selektif ot öldürücü olarak kullanılan, kristal halde, mavi renkte, madenî tatda, inorganik füngisitler grupundan bir tarım savaş ilâcı: $CUSO_4.5HO_2$. [*Osm.* Zacıkıbrıs; *Ing.* Sulfate of copper; *Fr.* Sulfate de cuivre].

☆ *Eşanl.* **göztaşı, bakır tozu .**

~ takımı, *mutf.* Bakırdan mutfak eşyası. [*Ing.* Copper utensil; *Fr.* Ustensiles en cuivre].

~ taşı, *min.* Yeşil renkli, yontulup parlatılabilen doğal bakır hidratlı karbonat. [*Ing.* Malachite, verditer; *Fr.* Malachite, vert de cuivre, vert de montagne].

☆ *Eşanl.* **malakit.**

~ taşı yeşili, *min.* Trifenilmetan grupundan boya, benzoik aldehitin dimetillanilinle yoğunlaştırılarak, böylece hazırlanan lökobazın oksitlenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Malachite green].

~ tuzu, ◘ **Bakır sülfat.**

~ üzerine kazıresim, *san.* İnce düz ve yüzeyi parlatılmış bakır levhalar üzerine keskin çelik kalem veya kezzapla resim kazmak suretiyle elde edilen klişeleri mürekkepleyerek kâğıda resim basma usulü ve bu usulde basılmış resimler. [*Fr.* Gravure sur cuivre].

bakırcı, I. Bakır işleyen, bakır kaplayan, bakır eşya yapan veya satan *(kimse).* [*Ing.* Coppersmith; *Fr.* Qui fait ou vend des chaudrons, des ustensiles de cuisine, chaudronnier].

bakırcılık,-ğı, i. Bakır kap yapma veya satma işi. [*Ing.* Coppersmithy; *Fr.* Chaudronnerie]

bakır.hane, b.i. *esk.* Bakırdan kapkacak yapan yer [*Ing.* Copper workshop].

bakırlanma, i. Bir namlunun yivlerinin dibinde, mermi çemberlerinin kalıntıları dolayısıyla bir bakır tabakasının birikmesi.

bakırlaşmak, nsz. f. Bakır rengini almak, rengi kızıla dönmek.

bakırlı, s. İçinde bakır bulunan: *Bakırlı tortular.* [*Ing.* Containing copper, brassy].
~ **alaşım,** Pirinç, bronz veya Alman gümüşü gibi özel bir adı olmayan, bakırca zengin alaşım veya sahte alaşımlara verilen ad.
~ **cam,** *min.* ◘ **Cam**[1].

bakış, i. § ❶ Bakma hareketi, eylemi [*Ing.* Look; *Fr.* Regard]. § ❷ Bakma tarzı. ◉ ~ ı bağını delmek, *dey. (birinin)* Bakışıyle heyecanlanmak, kederlenmek. ◉ **bir** ~ **ta,** *dey.* Bakar bakmaz, hemen. ◉ **çarpık** ~, *dey.* Meydan okur tarzda bakma. ◉ **ilk** ~ **ta,** *dey.* İlk görüşte, görür görmez, başlangıçta. ◉ **sabit** ~, *dey.* Gözü ayırmadan bir noktaya bakma. ◉ **ters (dik)** ~, *dey.* Öfkeyle bakma. ◉ **yabancı** ~, *dey.* Bilgisiz, uzak, ilgisiz şekilde bakma. ◉ **yan** ~, *dey.* Öfkeyle, meydan okuyarak bakma.
☆ *Yak. anl.* **görü, göz süzme, gamze, nigâh, nazar.**
~ **açısı,** *dey.* Bir olayı belirli bir noktadan inceleme.
~ **doğrultusu,** *astr.* Gözlemciyi gözlenen noktaya birleştiren doğrultu. Gözlemcinin gözünden incelenerek cisme uzanan doğru çizgi. [*Ing.* Line of sight; *Fr.* Rayon visuel].
~ **noktası,** *opt.* Gözlemi yapan kimsenin gözünün bulunduğu nokta ve bunun görüntü levhasındaki izdüşümü. [*Osm.* Nokta-i basar; *Ing.* Point of sight, point of vision; *Fr.* Point de vue].
~ **tarzı,** *dey.* Olayları değerlendirme ve yorumlamadaki üslûp, şekil, farklılık.

bakışa bakışa, z. Birbirine bakmak suretiyle

bakışık*, s. < *bakışmak* § ❶ *mat.* ◘ **Bakışımlı** § ❷ *tiy.* Her yandan, göze dengeli görünen *(düzen).*
☆ *Eşanl.* **bakışımlı, simetrik.**
☆ *Karş.* **çatışık, çelişik, mütenakız, gayrı mütenazır, asimetrik.**

bakışım*, i. (a) *biy.* ve *zool.* Vücudun organ, bolüt ve eklemlerinin bir çizgi veya bir düzleme göre benzerliği. Benzer yarımlara bölünebilme hali, bir eksenin iki bölgesinin yapı ve biçim benzerliği; (b) *fiz.* ve *kim.* İki veya daha çok eleman arasında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü tekabülü; (c) Belirli bir dengeye göre ölçü tekabülü; (ç) Belirli bir dengeye göre her türlü sıralama; (d) *mat.* İki şekil arasında veya bir şeklin kendinde özel bir bağıntı kurulması. [*Osm.* Tenâzur; *Ing.* Symmetry; *Fr.* Symétrie]. ☆ *Eşanl.* **simetri.** ◉ **ışınsal** ~, *zool.* Bir organizmanın çeşitli bölgelerinin orta dik ekseni çevresinde benzer bir biçimde dizilmesi; Derisidikenlilerde olduğu gibi. [*Ing.* Radial symmetry; *Fr.* Symétrie radial] ☆ *Eşanl.* **Radyal simetri.** ◉ **iki yanlı** ~, *biy.* ve *zool.* Bir organizmanın, ortasından geçen bir eksene göre iki yanının benzer olması. [*Ing.* Bilateral symmetry; *Fr.* Symétrie bilatérale]. ☆ *Eşanl.* **bilateral simetri.**

bakışımlama, i. *mat.* Bir iç bileşim kanunu bulunan *A* cümlesi için, *L* kanununa göre, *E* cümlesinin bir kısmı A cümlesine izomorf olmak ve bu cümleye benzeşebilmek üzere, *E* cümlesinin her elemanının bir bakışımlısı vardır, bu da *(eğer mümkünse)* bir *L* iç bileşim kanunu bulunan bir *E* cümlesinin kurulusudur.

bakışımlanabilir, s. *mat.* Bakışımlı hale getirilebilir.
~ **eleman,** *mat.* Nötr. Elemanı bulunan bir cümlede, nötr elemana eşit bir sonuç elde etmek için uygun şekilde seçilen bir *a* elemanıyle birleştirilebilen *a* elemanı.

bakışımlaştırmak(-ı), f. *mat.* Bazı elemanların bakışımlılarının bulunmadığı bir bileşim kanunuyle donatımlı bir cümle için, bu cümleyi her elemanın bir bakışımlısının bulunduğu daha genel bir cümle içine sokmak. [*Ing.* Symmetrize; *Fr.* Rendre symétrique].

bakışımlı, s. § ❶ Bakışımı bulunan: *Bakışımlı aranjman.* § ❷ *mat.* (a) Bakışımlı konumda bulunan *(iki şekil hk.).* (b) Belirli bir bakışımda dönüşmüşü ile çakışan *(bir şekil hk.).* [*Osm.* Mütenazır; *Ing.* Symmetrical; *Fr.* Symétrique]. § ❸ i. Başka bir elemanın bakışımlısı olan *(her eleman): Bir doğrunun bakışımlısı.*
☆ *Eşanl.* **simetrik.**
~ **bağıntı,** *mat.* Bir cümlede sıralı olarak alınmış *a* ve *b* elemanları için doğru olunca *b* ve *a* elemanları *b,a* elemanları için de doğru olan bağıntı.
~ **fonksiyon,** *mat.* Kendi aralarında değiştirildiğinde değeri değişmeyen bir çok *a,b,c, ...* niceliklerinin cebirsel fonksiyonu.

bakışımsız*, i. (a) *mat.* ve *geom.* İki yanı birbirine benzemeyen; aralarında bakışım olmayan *(bir şey);* (b) *biy., bot.* ve *kim.* Bir organ veya yapının, ortasından geçen bir eksene göre, iki yanda kalan parçalarının birbirine benzememesi. [*Osm.* Gayrimütenâzır; *Ing.* Asymmetrical; *Fr.* Asymétrique].
☆ *Eşanl.* **bakışmayan, çatışık, çelişik, mütenakız, asimetrik.**
☆ *Karş.* **bakışımlı, mütenazır, simetrik.**
~ **çiçek,** *bot.* ◘ **Çiçek.**
~ **kıvrım,** *jeol.* Eksen düzlemi düşey olmayan kıvrım. *(Eğik, devrik, yatık ve dönük* kıvrımlar vardır).
~ **vadi,** *coğr.* İki yamacı eşit diklikte olmayan vadi. [*Osm.* Gayri mütenâzır vâdi; *Ing.* Dissymetrical valley; *Fr.* Vallée dissymétrique].

bakışımsızlık*,-ğı, i. § ❶ *mat.* Bakışımsız olma hali. [*Osm.* Adem-i tenazur; *Ing.* Asymmetry; *Fr.* Asymétrie]. § ❷ *istat.* Ortalamadan büyük veya küçük terim sayısının eşit olmadığı bir istatistik serisini temsil eden eğrinin özelliği. § ❸ *fiz.* Bir frekans dağılımında karşıt uçların birbirine benzememesi. [*Osm.* Adem-i tenâzur; *Ing.* Asymmetry; *Fr.* Asymétrie].
☆ *Eşanl.* **asimetri.**

bakışmak(-le), nsz. f. § ❶ Karşılıklı birbirine bakmak. [*Ing.* To look at one another; *Fr.* Se regarder]. § ❷ Kaçamak ve gizli olarak birbirine bakmak.

bakıt, i. Gözetme yeri. [*Fr.* Poste de guet].

bakıvermek(-e), f. Çabuk ve kolayca yapmak.

bakî /bâkî/, s. *Osm.* < *Ar. (k kalın okunur).* § ❶ Artan, kalan. [*Ing.* Remaining; *Fr.* Reste]. § ❷ Ölümsüz, kalımlı: *Allah bakî, insan fanî.* [*Ing.* Immortal; *Fr.* Immortel,-elle].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Geriye kalan.** § ❷ **Kalımlı, durucu.**
☆ *Karş.* **ölümlü, gidici, fânî.**

bakir /bâkir/, s. *Osm.* < *Ar. bekâret. (insanlar hk.).* Cinsel temasta bulunmamış, el değmemiş, bozulmamış, temiz kalmış: *Bakir bir fikir.* [*Ing.* Untouched, virgin; *Fr.* Vierge] § ❷ *mec.* Kullanılmamış, yeni. § ❸ *(toprak hk.)* İşlenmemiş, sürülmemiş. § ❹ Eskimemiş, yıpranmamış.
☆ *Eşanl.* **bozulmamış, temiz kalmış, balta girmemiş** *(orman),* **işlenmemiş.**
☆ *Karş.* **ellenmiş, bozulmuş, işlenmiş.**
~ **akım,** *trm.* Sun'î olarak katkılanmayan akım. [*Ing.* Virgin soil].
~ **orman,** *biyocoğr.* Hiç bir insanın ayak basmadığı orman *(soğuk bölge ormanlarından çok ekvatör bölgesinde görülür.)* [*Ing.* Virgin forest].

bakire /bâkire/, s. *Osm.* < *Ar. bekâret.* § ❶ Cinsel temasta bulunmamış, kız oğlan kız. [*Ing.* Virgin; *Fr.* Vierge]. § ❷ Isa'nın annesi için kullanılan sıfat.
☆ *Eşanl.* **erden.**
☆ *Yak. anl.* **el değmemiş, düşize.**
☆ *Karş.* **ellenmiş, bozulmuş, kızlığı gitmiş, tazeliğini kaybetmiş, dul.**
~ **burcu,** *astr.* ◘ **Başak burcu.**

Bakire, öz.i. *astr.* ◘ **Başak.**

bakirelik,-ğî, i. § ❶ Bakir olan kimsenin durumu: *Bakireliğini korumak.* § ❷ Başkası tarafından dokunulmamış, kirletilmemiş olanın durumu. [*Ing.* Virginity; *Fr.* Virginité].

bakiye, i. *Osm.* < *Ar. bakıyye* < *beka.* § ❶ Kalıntı, kalan, artan, artakalan *(geri kalan)* kısım. [*Ing.* Remainder; *Fr.* Reste]. § ❷ *ikt.* (a) Bir hesabın kapanmasından, borcun ödenmesinden sonra bir tarafın diğer bir tarafa borçlu kaldığı miktar; (b) *(Muhasebede)* Bir hesabın zimmet ve matlûp toplamları arasındaki fark; (c) Kısmen ödenen bir borcun geri kalan kısmı. [*Ing.* Balance; *Fr.* Balance, solde]. § ❸ *müz.* Alaturka musikide 4 komalık aralığa verilen ad. *(Buselik (sı)-çargâh (do) aralığı gibi).* § ❹ *(sanayide)* Damıtma veya diğer tasfiye işlemlerinde buharlaşmamış ağır sıvı veya katı: *Atmosfer bakiyesi).* ◉ **borç** ~ **si,** *huk.* ◘ **BORÇ**[1].
☆ *Eşanl.* **artık.**
~ **sodyum karbonat,** *kim.* Bir çözeltide bulunan karbonat ve bikarbonat iyonlarının kalsiyumla birleşerek meydana getirdikleri kalsiyum karbonatın çökelmesi sonucu açıkta kalan bikarbonat iyonu.
~ **toprak,** *trm.* Kaya veya minerallerin yerlerinde ufalanmalarıyle olusan topraklar. [*Ing.* Residual soil, sedantary soil].

bakka, i. *bot.* ◘ **Üzümsü meyva.**

bakkal /bakkal/, i. *Osm.* < *Ar. bakl,* Sebze, pirinç, fasulye, şeker, yağ, içki, sabun gibi şeyleri perakende satan kimse. [*Ing.* Grocer; *Fr.* Epicier] ◉ ◘ *ŞEKİL: 44.* — **BAKKAL** ◉ ~ **a bırakmal,** *şak.* Bir işi *«bakalım»* diyerek savsaklamak *(geciktirmek)* isteyenlere karşı söylenir. [*Ing.* Don't put it off (said when one says, *bakalım* leaving something in suspense].
~ **çakkal,** *dey.* Bakkal ve benzeri *(ayarı)* kimseler. [*Ing.* Grocers and the like].
~ **defteri,** Bakkalların borçları yazdığı defter.
~ **defteri değil,** *dey.* Yazılı bir kâğıdın temiz tutulması gerektiğini, çizilip düzeltilmesinin hos görülmediğini anlatır.
~ **kâğıdı,** *dey.* Kalın ve kaba bir kâğıdı yererek anlatmak için söylenir. [*Ing.* Thick and ugly-looking paper].
~ **tavanı,** *mim.* Bir binada üst kat döseme kirişlerinin alt kattan görülür surette açık bırakılmasından meydana gelen tavan. [*Ing.* Ceiling with the beams in the open; *Fr.* Plafond à solives apparantes].

bakkaliye /bakkâliye/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bakkal dükkânında satılan şeyler. [*Ing.* Groceries; *Fr.* Épicerie]. § ❷ Büyük bakkal dükkânı. [*Ing.* Grocery store; *Fr.* Boutique d'épicier].

bakkallık,-ğı, i. Bakkal dükkânı işletme. bakkalın mesleği, bakkalın işi. [*Ing.* Business or occupation of a grocer; Grocery; *Fr.* épicerie].

bakkam, i. § ❶ *bot.* Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, Anayurdu Orta Amerika *(Meksika)* olan ve *hematoksin* adlı kırmızı boya veren bir çeşit dikenli ağaç. Odunu kırmızı renkli, sert ve ağırdır. [*Lat. Hematoxylon campechianum; Ing.* Logwood, campeachy wood; *Fr.* Campêche]. § ❷ Solan boya. [*Fr.* Couleur peu solide].
~ **ağacı,** ◘ **Bakkam**[1].

bakla[1], i. *Osm.* < *Ar. bakl.* sebze > *bakla* § ❶ *bot.* ve *trm.* İkiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, 5-11 parçalı ve ışınsal tüysü yapraklı, bir yıllık otsu bir bitki olup, çiçeklerin bir çoğu bir arada başak veya salkım şeklinde, beyaz, sarı, mavi renklerdedir. Bir çok türleri süs bitkisi olarak da yetiştirilmektedir. Bazı türlerinin tohumları yenir. Çiçeklerinde bal özü yoktur. Çoğunlukla Amerika'da ve bazıları da Akdeniz bölgesinde olmak üzere 80 kadar türü vardır [*Osm.* Fûl; *Lat. Vicia faba; Ing.* Broad-bean; *Fr.* Fève]. § ❷ Aynı bitkinin yesil kabuklu, iri taneli meyvesi. § ❸ Ayni bitkinin tohumu. ◉ **acı** ~, *bot.* ◘ **Acıbakla.** ◉ **âdi** ~, *bot.* ◘ **Âdi.** ◉ **ağzında** ~ **ıslanmamak,** ◘ **Ağız.** ◉ **ak Yahudi** ~ **sı,** *bot.* ◘ **Ak.** ◉ **at** ~ **sı,** *bot.* Bir çeşit küçük bakla. ◉ **iç** ~, *bot.* Yaş baklanın taneleri. ◉ **kalabar** ~ **sı,** § ❶ *bot.* Baklagiller *(leguminosae)* familyasından, tohumlarında *Phsostigmin sülfat* ve *salisilat* ile diğer alkaloitler ve çok miktarda nişasta, bulunan, nevraljilerde, sar'ada, tetanos ve göz tedavilerinde kullanılan Batı Afrika'da yetişen, tırmanıcı bir bitki. Çok zehirli olup, yerlilerce ok zehiri hazırlanmasında kullanılır. [*Lat. Physostigma veneno-*

sum; ing. Calabar bean, physostigma; *Fr.* Physostigma]. ◉ **Yahudi ~ sı,** ◘ **Acıbakla.** § ❷ Bu bitkinin tohumlarına verilen ad. [*Lat. Faba calabarica*].

~ çiçeği, Sarımtrak, efiâtuna çalan beyaz renkte olan. [*ing.* A dirty yellowish white colour; *Fr.* Blanc jaunâtre].

~ dökmek (atmak, açmak), *dey.* Bakla ile fala bakmak. [*Ing.* To tell fortunes by beans; *Fr.* Pronostiquer avec les fèves].

~ falı, *dey.* Kuru bakla taneleri ile bakılan fal. [*Ing.* Fortune telling by throwing beans; *Fr.* Dire la bonne aventure au moyen des fèves seches].

~ kabuğu, *süsl.* Iyonik başlıklarda kıvrım. ların başlık çanağına dokunduğu yere konu. lan ve bakla kabuğuna benzeyen süsleme. [*Fr.* Gousses].

~ kadar, *dey. (küçük şeyler hk.)* Gereğinden daha iri, büyük.

~ kırı, *atç.* Atlarda zincir halkalar gibi beyaz üstüne leke leke pullar şeklinde kırmızı ve siyah karışık kır ve koyu renkleri olan ton. [*Ing.* Dappled gray; *Fr.* Pommelé cheval].

~ yuvası, *den.* Vinçte, zinciri tutmaya veya boşaltmaya yarayan dökme demirden parça.

bakla[2], i. § ❶ *inş.* ve *den.* Bir zinciri meydana getiren halka veya parçalardan her biri. [*Osm.* Ful; *Ing.* Link; *Fr.* Anneau, boucle]. § ❷ *mim.* Özellikle iyon sütun başlıklarında görülen, bakla kabuğu biçiminde süsleme. ◉ **kancalı ~,** *den.* Kancalı makara, kendi ekseni etrafında dönen bakla, makara. ◉ **karamusal ~,** *den.* Çifte demir atıldığında, her iki zinciri birleştirmeye yarayan çifte zincirli bakla. ☆ *Eşanl.* **döner kilit.**

baklagiller, ç.i. *bot.* İkiçeneklilerin, *Rosales* takımından, çok geniş yayılışlı, otlar, çalılar, küçük veya büyük ağaçları kapsayan, çok zengin bir familya. Çanak şeklindeki çiçekliği türlerin çoğunda iki yanlı simetrilidir. Çiçeği ayrı taç yapraklı, meyvesi baklamsıdır. Köklerinde çoğu zaman azot biriktiren ve kökle ortak yaşayan bakteriler bulunur *(nodoziterler)*. Yaprakları daima bileşik ve telek biçimlidir. 550 cinste toplanmış 13.000 türü vardır. Bu bitkiler 3 altfamilya altında toplanır: *Mimosoideae, Caesalpinioideae* ve *Papilionatae*. Türkiye'de yaklaşık olarak 55 cins ve 700 den fazla türü vardır. [*Osm.* Bakliye (fasilesi); *Lat. Leguminosae; ing.* Leguminous plants; *Fr.* Léguminosés].

baklamsı, s. Biçimi bakla gibi olan. [*Ing.* Bean shaped].

~ meyve, *bot.* ◘ **Legumen.**

~ yemiş, *bot.* ◘ **Baklamsı meyve.**

baklava, i. § ❶ *mutf.* İnce yufkadan yapılan, arasına ceviz, badem gibi şeyler konan tatlı. [*Ing.* Sweet pastry generally cut into diamond-shaped pieces; *Fr.* Patisserie Turque] § ❷ Baklava biçimi, eşkenar dörtgen biçimli. [*Ing.* Lozenge; *Fr.* Losange]. ◉ **candere ~ sı,** *mutf.* ◘ **Candere.**

~ biçimi, *dey.* Eşkenar dörtgen şekli. [*Osm.* Main, şibih münharif; *Ing.* Diamond -shaped, rhombus-shaped].

~ börek, *dey. (Bir başka şeyle kıyaslanarak)* Çok kolay, zevkli bir işi belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Very easy; *Fr.* Très facile].

~ dilimi, Eşkenar dörtgen biçiminde olan. [*Ing.* Lozenge; *Fr.* Losange].

~ tepsisi, *dey.* Geniş, daire seklinde kısa kenarlı, baklava pişirmek için kullanılan tepsi.

baklavalı, s. § ❶ Şekli baklava biçiminde olan. § ❷ *dok.* Üzerinde baklava biçimi desenleri olan bir cins eski kumaş.

~ çıngıraklı yılan, *zool.* ◘ **Yılan.**

~ saç, *den.* Gemilerde, özellikle makine dairesi ve benzeri kaygan yerlerin döşenmesinde, demir merdivenlerin basamaklarında, kayarak düşmeyi önlemek için kullanılan, üzerinde baklava biçimi çıkıntılar bulunan çelik saç levhalar. [*Ing.* Chequered plate, riffeled sheet iron].

baklavaması, s. Baklava biçiminde olan.

~ yaprak, *bot.* ◘ **Yaprak.**

bakliyat,-tı, i. *esk. bot.* ◘ **Baklagiller.**

bakliye ,i. *Osm.* < *Ar. esk. bot.* ◘ **Baklagiller.**

bakma, i. § ❶ Bakmak eylemi. [*Ing.* Looking or seeing]. § ❷ *huk.* Bir kimseyi görüp gözetme. [*Ing.* Caring, attendance].

bakmak(-e), f. § ❶ Görmek için gözlerini bir şeye çevirmek: *Bakmadım ki göreyim, Nereye bakıyorsunuz? Baktım ama iyi göremedim.* [*Ing.* To look at; *Fr.* Regarder]. § ❷ Aramak: *Çocuğa bakıver, acaba nereye gitti* [*Ing.* To look for; *Fr.* Chercher]. § ❸ *(eşya hk.)*. Yönelmis olmak, cephesini vermek: *Evin arkası denize bakıyor, Pencereler sokağa bakıyor.* [*Ing.* To be turned towards; *Fr.* Donner sur]. § ❹ Bir şeyin iyi gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek: *Çok yaşlı, ama kendine iyi bakmış. Bu taya bakılırsa, güzel bir at olacak.* [*Ing.* To take care; *Fr.* Soigner]. § ❺ Yapılabilmesi bir şeye bağlı bulunmak: *Bu iş beşyüz liraya bakar.* [*Osm.* Mütevakkıf olmak; *Ing.* To be dependant(on); *Fr.* Dependre]. § ❻ *(hasta hk.)*. Tedavisiyle meşgul olmak: *Hastaya hangi hekim bakıyor?*. § ❼ Yoklamak, incelemek, denemek: *Şu hesaba sen de bak, Yemeğin tadına bakar mısınız?* § ❽ Hizmet görmek, bir şey üzerinde çalışmak: *Pasaport işine polis bakar çocuğum, sen derslerine bak.* § ❾ *(Renk hk.)*. Benzemek, andırmak: *Bu kumaşın rengi yeşile bakıyor.* § ❿ Önem vermek, aldırmak, göz önünde tutmak: *O yalnız para kazanmaya bakıyor, Sen onun söylediğine bakma!, Siz benim kusuruma bakmayınız!.* § ⓫ Görmek, görüp anlamak: *Baktım ki lâf anlamıyor, sesimi kestim.* § ⓬ Beslemek, geçindirmek, geçimini sağlamak: *Herkes anasına, babasına bakmakla ödevlidir.* § ⓭ *(birine, bir şeye)* Inanmak: *Sen ona bakma, onun dediğine bakma, Onun dediğine bakılırsa.* § ⓮ Seyretmek: *Dürbünle bakmak.* § ⓯ Göz atmak, araştırma yapmak: *İsterseniz Eminönü'ndekine, sonra da Karaköy'dekine bir bakalım.* § ⓰ Meşgul olmak, itina etmek: *İyi baksalar güzel köpek olur.* ◉ **ağzına ~** *(baktırmak, dey.* ◘ **Ağız.** ◉ **aslına ~** *(aramak), dey.* Doğrusunu, esasını incelemek; bak, *ünl.* § ❶ Şaşma anlatır: *Bak bak, neler oluyor.* § ❷ Tümleç olarak aldığı kelimenin anlamını hafifletir: *Lâfa bak! Kılığa bak! Hele şuna bak!.* ◉ **bakalım** veya **bakayım,** İçinde yer aldığı tümlecin güvensizlik, kuşku, merak, uyarma gibi anlamlarını pekitir: *Gidiyoruz, ama bakalım evde midir? İşim olacak mı bakalım? Anlat bakayım, neler gördün? Tembel tembel dolaş bakayım.* ◉ **bakar mısın(ız)?** *dey.* Dikkati çekmek için kullanılan seslenme ünlemi. ◉ **bakarsın,** Olur ki: *Evde tedarikli bulunmak gerek, bakarsın bir misafir geliverir.* ◉ **bakın bakalım,** *dey.* Uyarıcı seslenme sözü; ◉ **baksan al baksanız al** § ❶ *tkz.* Seslenme için kullanılır. § ❷ Dikkati çekme sözü: *Akşam oluyor, baksan a, hava kararır.* ◉ **baktıkça alır,** *dey.* Güzelliği birdenbire göze çarpmayan. ◉ **alık alık (afal afal, aval aval, bel bel, bön bön) ~,** *dey.* Bir şeye anlamayarak, şaşkın bir şekilde bakmak. [*Ing.* To look stupidly, to be taken aback; *Fr.* Regarder tout ahuri]. ◉ **başka gözle ~,** *dey.* Gizli ve kötü niyetler beslemek. ◉ **çaresine ~,** *dey.* Meseleye çözüm yolu bulmak. [*Ing.* To see(to), to settle]. ◉ **çıkarına ~,** *dey.*

ŞEKİL: 44. — **BAKKAL.** */1-87 Bakkal dükkânı/.* **1.** Vitrin sergisi. **2.** Reklam afişi. **3.** Soğutucu dolap. **4.** Sosisler. **5.** Peynir. **6.** Horoz. **7.** Piliç. **8.** Kuru üzüm. **9.** Korint üzümü. **10.** Limon kabuğu şekerlemesi. **11.** Portakal kabuğu şekerlemesi. **12.** Otomatik tartı. **13.** Satıcı. **14.** Mal rafı. */15-20. Konserveler/:* **15.** Yoğunlaştırılmış süt. **16.** Meyva konserve kutusu. **17.** Sebze konesrve kutusu. **18.** Meyva suyu şişesi. **19.** Sardalya kutusu. **20.** Konserve et kutusu. **21.** Margarin. **22.** Tereyağı. **23.** Bör de kakao *(bitkisel yağ)*. **24.** Zeytinyağı. **25.** Sirke. **26.** Çorba. **27.** Et suyu. **28.** Hardal tübü. **29.** Hıyar turşusu. **30.** Yoğunlaştırılmış çorba. **31.** Kadın satıcı. **32.** İtalyan makarnası. **33.** Makarna. **34.** Erişteler. */35-39. Aşlık (zahire)/:* **35.** Arpa. **36.** Irmik. **37.** Yulaf. **38.** Pirinç. **39.** Sagu *(Hint irmiği)*. **40.** Tuz. **41.** Erkek satıcı. **42.** Kapari *(Gebre otu meyvası)*. **43.** Vanilya. **44.** Tarçın. **45.** Müşteri (kadın) */46-49. Paketleme malzemesi/.* **46.** Ambalaj kâğıdı. **47.** Sicim. **48.** Kesekâğıdı. **49.** Kâğıt külâh. **51.** Reçel. **52.** Marmelât. */53-55 şeker/:* **53.** Küp şeker (kesme şeker). **54.** Pudra şekeri. **55.** Toz şeker. */56-59 Ispirtolu içkiler/:* **56.** Rakı. **57.** Rom. **58.** Likör. **59.** Konyak. */60-64. Şarap şişesi/:* **60.** Beyaz şarap. **61.** Kiyanti. **62.** Vermut. **63.** Şampanya. **64.** Kırmızı şarap. **65.** Malt kahvesi. **66.** Kakao. **67.** Kahve. **68.** Çay. **69.** Kahve değirmeni. **70.** Kahve kavurma kabı. **73.** Fiyat tarifesi. **74.** Dondurma makinesi. */75-86 Şekerlemeler/: 75.* Şeker *(şekerleme)*. **76.** Meyvalı şeker. **77.** Karamela. **78.** Çikolata. **79.** Şeker kutusu. **80.** Badem şekeri. **83.** Konyaklı (likörlü) şeker. **84.** Bisküvi. **85.** Badem kurabiyesi. **86.** Çikolata. **87.** Maden suyu.

menfaatini gözetmek. [*Ing.* To follow one's selfish interest]. ◉ **dik dik ~, *dey.*** Kızgın olduğunu belli etmek. ◉ **eline ~, *dey.*** Birine muhtaç olmak. ◉ **fala ~, *dey.*** Çeşitli vasıta ile geleceği, bilinmeyen şeyleri öğrenmek için uğraşmak. [*Ing.* To tell fortunes]. ◉ **fena ~,** Kötü bir niyetle bakmak, kızgınlığını belli etmek. ◉ **gözünün içine ~, *dey.*** Üzerine düşmek. itina etmek, ◉ **gözünün yaşına bakmamak, *dey.*** Acımamak. [*Ing.* To have no pity *(on)*]. ◉ **icabına ~, *dey.*** § ❶ Kendi işiyle uğraşmak. § ❷ Bir işi halletmek ◉ **işine ~, *dey.*** Kendi işiyle uğraşmak. [*Ing.* To attend to business, to occupy oneself with work]. ◉ **karşıdan (uzaktan, geriden) ~, *dey.*** Alâkadar olmamak, ilgilenmemek. ◉ **kedi ciğere bakar gibi ~, *dey.*** Büyük bir istekle ve açgözlülükle bakmak. [*Ing.* To stare covetously]. ◉ **melul melul *(melul mahzun) ~, dey.*** Hüzünle, acındıracak şekilde bakmak. ◉ **Sözüne *(lafına) ~, dey.*** Sözüne önem vermek, aldırmak. ◉ **suratına *(yüzüne) ~ (bakmamak), dey.*** Dostluk göstermek *(göstermemek).* ◉ **var mı bana yan bakan, *dey.*** Kabadayılık ifade eden bir söz. ◉ **yan yan ~, *dey.*** § ❶ Öfkelenmek. [*Ing.* To look sideways with anger or evil intention]. § ❷ Kötü niyetli olmak. ◉ **yere bakan, yürek yakan, *dey.*** Kendisinden umulmayan işleri yapan. ◉ **yıldızına ~, *dey.*** Falına bakmak, talihini öğrenmek istemek. ◉ **yola *(yoluna) ~, dey.*** Gelişini sabırsızlıkla beklemek. ◉ **yüz yüze ~, *dey.*** Karşı karşıya gelmek, konuşmak, anlaşmak. [*Ing.* To meet, to look each other in the face]. ◉ **zevkine *(keyfine) ~, dey.*** Rahat yaşamaktan başka düşüncesi olmamak.

bakman, i. Herhangi bir işin gerektiği gibi yürütülüp yürütülmediğini araştırıp incelemekle görevlendirilmiş olan kimse. [*Osm.* Müfettiş; *Ing.* Overseer, inspector; *Fr.* Surveillant, -ante, inspecteur, -trice].

bakraç,-cı, i. < *bakır.* § ❶ Çoğu bakırdan yapılmış kulplu kova. [*Ing.* Copper bucket; *Fr.* Petit seau en cuivre]. § ❷ *den.* (a) Gemilerde kömür taşımak veya yanmış kömürün kül ve cürufunu denize dökmek için kullanılan levha saçtan yapılmış büyük kovalar; (b) Tulumbaların alıcı borularının alt ucundan, dışarıdan içeri doğru açılan valfli kısım ☆ *Eşanl.* **futvalf.** (c) Gemi puslalarında meyilden doğan sapmaları önlemek için kullanılan düşey mıknatıs çubuklarını taşıyan, bakırdan yapılmış silindir biçimi kap. [*Ing.* Plunger (of a pump)]. § ❸ *mek.* Basma tulumba silindiri.

~ dili, *mek.* Emme basma tulumbanın supapı. [*Ing.* Valve in the plunger *(of a pump)*].

bakteri, i. *Fr. bactérie* < *Yun. bakteria,* çubuk. *biy.* ve *bot.* Bitkilerin en aşağı katında yer alan, yapısı basit ve bölünme suretiyle çoğalan klorofilsiz tek hücreli küçük canlı. [*Ing.* Bacteria; *Fr.* Bactérie] ◘ **BAKTERİLERİN SINIFLANDIRILMASI.** ◉ **aerob(ik) ~,** *bot.* Yalnız oksijenli ortamda yaşayarak, havanın azotunu bünyelerinde tesbit eden toprak bakterileri; [*Ing.* Aerobic bacterium; *Fr.* Bactérie aérobique]. ◉ **anaerob(ik) ~,** *bot.* Havanın serbest oksijenine lüzum göstermeyen *Clostridium pasteurianum* gibi bakteriler. ◉ **azot ~ si,** *biy* ◘ **Azot.** ◉ **bağırsak ~ leri,** *tıp.* ◘ **Bağırsak.** ◉ **parazit ~ leri,** *bot.* İnsan, hayvan ve bitkilerde parazit *(asalak)* olarak yaşayarak önemli hastalıklara sebep olan bakteriler. ◉ ◘ **LEVHA** *12* ve *13.* — **BAKTERİLER.**

~ hayvancığı, Bazı bakımlardan bir hücreli hayvanlara benzeyen bakteri.

~ simbiyozları, *bot.* ◘ Simbiyoz.

~ solgunluğu, *tıp. Pseudomonas solanacearum* adındaki bakterinin sebebiyet verdiği, tütünlerde kök çürümeleri ve solgunluk yapan bir hastalık.

~ tedavisi, Hastalıkların tedavisi için ölü veya canlı bakteri kültürlerini kullanma yöntemi.

BAKTERİLERİN SINIFLANDIRILMASI

A. Prévot'ya göre
bakterilerin sınıflandırılması
a) *Eubacteriales*
SINIF I Sporlanmayan eubacteriales
Takım I *küresel olanlar = micrococcale*
Takım II *silindirimsi = bacteriales*
Takım III *Kıvrık = spirillales*
SINIF II Sporlanan eubacteriales
Takım I *bacillales*
Takım II *clostridiales*
Takım III *plectridiales*
Takım IV *sporovibrionales*
b) *Mycobacteriales*
SINIF I Actinomycetales
Takım I *aside dayanıksız olanlar*
Takım II *aside dayanıklı olanlar*
c) *algobacteriales*
SINIF I
Takım I *chlamidobacteriales*
Takım II *caulobacteriales*
SINIF II *Thiobacteriales*
d) *Protozoobacteriales*
Spirochetales

bakteridi, i. *Fr. bactéridie* < *Yun. bot.* Davaine'in hareketsiz basillere verdiği ad. En iyi bilinen örneği şarbon basilidir.

bakteri.giller°, ç.b.i. *bot.* Bazen bütün bakterilere verilen ad: Basiller, vibriyonlar, spirller. *(Bazıları nispeten kısa, az çok oval ve dörtköşe biçimdedir. Bazıları ise uzuncadır).* [*Lat.* ve *Ing. Bacteriaceae; Fr.* Bacteriacées].

bakterisit,-di, i. *Fr. bactéricide. tıp.* Bakterileri yok eden madde. Canlıların vücudunda veya laboratuvar deneylerinde bakterileri öldüren her türlü fiziksel ve kimyasal etken. [*Ing.* Bactericide].

bakteriyel, s. *Fr. bactériel. tıp.* Bakterilere ait, bakterilerle ilgili. [*Ing.* Bacterial].

~ hastalıklar, *tıp.* ◘ **Hastalık.**

bakteriyemi, i. *Fr. bactériémie. tıp* Bakterilerin geçici olarak *(birkaç dakikadan birkaç saate kadar)* kanda bulunması hali. [*Ing.* Bacteriemia].

bakteriyofaj, i. *Fr. bactériophage* < *Yun. bakterion,* küçük çomak + *phagein,* yemek, *zool.* Bakterileri parçalayan, yiyen, yok eden, onlardan daha ufak, virüs cinsinden canlı. [*Ing.* Bacteriophage].

bakteriyoliz, i. *Fr. bactériolyse. tıp.* Bakterilerin erimesi, bakteriler vasıtasıyle meydana getirilen kimyasal ayrışma, bakteri hücrelerinin yokolması. Kimyasal etkenlerin veya serumda bulunan maddelerin etkisiyle mikrop sitoplazmasının fizik-kimyasal değişmesinden ileri gelir. [*Ing.* Bacteriolysis].

bakteriyolog, i. *Fr. bactériologue* < *Yun. bakterion,* değnek + *logos,* bilim. *tıp. Bakteriyoloji* uzmanı. [*Ing.* Bacteriologist].

bakteriyoloji, i. *Fr. bactériologie* < *Yun bakterion,* değnek, çomak + *logos,* bilim. Bakterilerin ve genel olarak mikropların biçimlerini, niteliklerini inceleyen mikrobiyoloji dalı. [*Ing.* Bacteriology].

bakteriyolojik, s. *Fr. bactériologique.* (a) Bakterilerin ve genel olarak mikropların şekillerini, niteliklerini inceleyen bilimle ilgili; (b) Bakteriyoloji bakımından. [*Ing.* Bacteriological].

bakteriyosesidi, i. *Fr. Bactériocécidie.* Bir bakterinin etkisiyle meydana gelen mazı.

bakteriyoskopi, i. *Fr. bactérioscopie. tıp.* Bakterilerin mikroskopla incelenmesi. [*Ing.* Bacterioscopy].

bakteriyostatik, s. ve i. *Fr. bactériostatique. tıp.* Bakterilerin çoğalmasını önleyen *(antibiyotik).* [*Ing.* Bacteriostatic].

bakteriyostaz, i. *Fr. bactériostase. tıp* Belirli bir ortamda bakterilerin çoğalmasına bir bakteriostatiğin engel olması. [*Ing.* Bacteriostasis].

bakteriyotoksemi, i. *Fr. bactériotoxémie. tıp.* Çeşitli belirtilerle *(zayıflama, kansızlık, ateş v.b.)* ortaya çıkan genel zehirlenme *(bakterilerin salgıladığı toksinlerin etkisinden ileri gelir.* [*Ing.* Bacteriotoxemia].

bakteriyoz, i. *Fr. bactériose, biy.* Bakterilerden ileri gelen asalak hastalığı. Bitkilerde dört çeşit belirti görülür: *Tümörler, nemli çürüme, kuru nekroz ve solgunluk hastalıkları.* [*Ing.* Bacteriosis].

bakteriyüri, i. *Fr. bactériurie. patol.* İdrarda bakteri bulunması. [*Ing.* **Bacteriuria**].

bakteroit, s. *Fr. bactéroïde. tıp.* Bakteri şeklinde, bakteri biçim, bakterimsi. [*Ing.* Bacteroid].

baktırmak(-ı,-e), f. Bakmak işini yaptırmak. [*Ing.* To make one look (at, after, into), to let be looked (at, etc); *Fr.* Faire regarder, faire soigner, faire nourrir, faire voir]. ◉ **kendisine *(kendine) ~, dey.*** Dikkati çekmek.

baktofügasyon, i. *Fr. bactofugation.* İlk olarak Belçika'da kullanılan, sıvılardan özellikle sütten merkezkaç kuvvetiyle küçük canlıları ayırmaya yarayan yöntem.

Bakû, öz. i. Azerbaycan Cumhuriyetinin başkenti. [*Ing.* ve *Fr.* Baku].

bakulit,-ti, i. *Lat. baculus,* küçük değnek. Ammonitler grupundan, kavkısı tamamen kıvrımsız, düz ve sivri, kafadanbacaklı fosil yumuşakça. [*Ing.* ve *Fr.* Baculite].

bakûre /bâkûre/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *bot.* Mevsiminden, vaktinden önce yetişen, turfanda *(meyva, sebze veya çiçekler hk.).* § ❷ Erken gelişmiş *(hayvanlar hk.).* [*Ing.* Precocous; *Fr.* Précoce].

bal¹, i. § ❶ *trm.* Bazı böceklerin, özellikle arıların bitki ve çiçeklerden topladıkları baldözünden yapıp kovanlarındaki petek gözeneklerine doldurdukları ve rengi beyazdan esmere kadar değişen koyu ve tatlı madde. [*Osm.* Asel; *Ing.* Honey; *Fr.* Miel]. § ❷ Çok olmuş meyvaların *(incir v.b.)* kabuğundan sızan tatlısı. § ❸ Ağaçların kabuğundan sızarak pıhtılaşan ve yapışkan olan besi suyu. § ❹ *mec.* Tatlı, şeker gibi. ◉ **ağaç ~ ı,** *bot.* ◘ **Ağaç.** ◉ **ağzından ~ akmak,** ◘ **Ağız.** ◉ **arı ~, süzülmüş** bal. ◉ **deli ~ ı,** Yaban arısının yaptığı bal. ◉ **bir eli yağda bir eli ~ da,** *dey.* Refah içinde. [*Ing.* Very comfortable off, well-to-do]. ◉ **gömeç ~,** Süzülmemiş bal ◉ **lafını *(sözünü) ~ la kesmek, dey.*** Birinin sözünü keserken söylenen nezaket sözü. [*Ing.* Excuse my interrupting]. ◉ **siyah ~,** Kamış suyu. ◉ **ucunu bul da yağa ~ a ver, *dey.*** Karışık, içinden çıkılmaz işler için söylenir.

~ alacak çiçek, *dey.* Yararlanılacak şey [*Ing.* A flower for honey, *mec.* A rich (exploitable) person; *Fr.* Une personne ou une chose dont on tire un profit, vache à lait].

~ alacak çiçeği bulmak *(bilmek), dey.* Çok yararlanılabilecek şeyi bulmak veya bilmek. [*Ing.* To find the person from whom to profit].

~ arısı, *zool.* ◘ Arı.

~ bal demekle ağız tatlılanmaz, *at.* Sözde kalan dilek ve tasarıların iş bitirmede hiçbir etkisi olamayacağını anlatır. [*Ing.* Talking is not enough].

~ başı, En temiz ve en iyi bal. [*Ing.* The purest honey, honey sherbet].

~ döksen yalanır, *dey.* Çok temiz. [*Ing.* Pour out honey and lick it].

~ gibi, *dey.* § ❶ Pek tatlı. [*Ing.* Like honey, very sweet]. § ❷ Adam akıllı: *Sizin pehlivan dünkü güreşte bal gibi yenildi.* [*Ing.* In spite of it all] § ❸ Haydi haydi, şüphesiz, pekâlâ, basbayağı. [*Ing.* All the more].

~ gömeci, Bir geometrik biçime uygun olarak yer yer düzenli bir sekilde kıvrımlandırılmış kumaşın kılaptanla işlenerek büzgü haline getirilmesi. [*Ing.* Honeycomb; *Fr.* Rayon de miel].

~ kabağı, *bot.* ◘ Balkabağı.

~ kelebeği, *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının *Galleridae* familyasından, kovanlara çok zarar veren külrengi bir kelebek. Yumurtasını peteklere bırakır, tırtıllar petek gözlerinin ağzını diskiyle karışık bir güve ağıyle kaplar, içerde kalan arı kurtçuğu çok geçmeden ölür. Bal pis bir koku alır ve akar. [*Lat. Galleria mellonella; Ing.* Bee moth; *Fr.* Gallerie de la cire].

~ kursağı, *biy.* Kuşların yemek borusu üzerinde bulunan torba biçiminde şiskin bölge. [*Osm.* Kansa; *Ing.* Crop; *Fr.* Jabot].

~ peteği, *arıc.* Birbirine bitişik, altıgen yüksük biçiminde petek gözlerinden meydana gelen balmumu tabakası. Arılar bal peteğini karın halkaları arasındaki balmumu bezlerinden çıkardıkları balmumuyle yapar, içine bal ve çiçek tozu yığarlar. Ana arı da yumurtalarını buradaki petek gözlerinin dibine bırakır. [*Ing.* Honeycomb; *Fr.* Rayon de miel, gaufre de miel].

~ **sağmak**, *arıc.* Kovandan bal ürünü almak. [*Ing.* To take honey (from the hive); *Fr.* Recueillir le miel].

~ **süzme makinesi**, *arıc.* Peteklerdeki balı sızdırmaya yarayan makine.

~ **tutan parmak yalar**, *dey.* İnsanların dolayısı ile karışmış oldukları bir işin kârından, az da olsa, yararlanmaktan kendilerini alamadıklarını anlatır. [*Ing.* One who has something to do with a big deal will get some profit out of it for himself; *Fr.* Littéralement se lèche le doigh, qui touche au miel, quand on la main à la pâte, il en demeure quelque chose au doigt].

bala, i. § ❶ Yavru, çocuk. [*Ing.* Child; *Fr.* Enfant]. § ❷ Hayvan yavrusu. § ❸ Küçük, ufak, palaz.

bâlâ /bālā/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Yüksek, âli, yüce [*Ing.* High; *Fr.* Haut, superieur]. § ❷ Osmanlı İmparatorluğu zamanında sivil rütbelerin en yükseklerinden birini. § ❶ i. Yukarı, üst.

balaban, s. *Osm.* < *Fars. bālā*, yüksek + *ban*, ses > *bālāban*. § ❶ *mec.* İri vücutlu *(insan veya hayvan)*. [*Osm.* Cesim, müheykel; *Ing.* Enormous; *Fr.* Grand, enorme, colossal]. ☆ *Yak. anl.* iri yarı, pehlivan gibi, dağ gibi, heybetli. ☆ *Karş.* ufaktefek, bücür, çelimsiz § ❷ Oynatılan ayı. [*Ing.* Tame bear]. § ❸ Büyük davul ve davul tokmağı. § ❹ Hazer doğusu Türkmenleri arasında ve Çin Türkistanı'nın Müslüman çalgı takımında gevrek sesli bir çeşit oda zurnacığı. [*Ing.* A small wind instrument used in Turkistan]. § ❺ *zool.* ◘ **Balaban kuşu.** § ❻ *h.d.* Atmaca veya doğan gibi yırtıcı kuşlara da bazı bölgelerde verilen ad. ◉ **cüce** ~, *zool.* Leyleksiller *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Kırmızı, külrengi, kara karışık renklidir. Gaga ve ayakları sarı olur. Göçücüdür. Güney ve Orta Avrupa, Afrika, Madagaskar, Batı Asya, Avustralya ve Yeni Zelanda'da sazlıklarda yaşar. [*Lat. Ardetta minuta; Ing.* Little bittern; *Fr.* Blongion nain].

~ **kuşu**, *zool.* Leyleksiller *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 72 sm. Sırtı kara, diğer bölgeleri sarı, kara, kahverengi karışıktır. Gece kuşudur. Palearktik bölgede ve Güney Afrika'da yaşar. [*Lat. Botaurus stellaris; Ing.* Bittern; *Fr.* Butor étoile]. ◘ *LEVHA 130.* — **SU KUŞLARI.**

balabanlaşmak, nsz. f. *mec.* Balaban[1] hale gelmek, çok büyümek, irileşmek. [*Ing.* To grow big; *Fr.* Devenir gros].

☆ *Yak. anl.* irileşmek, gelişmek, heybetlileşmek.

☆ *Karş.* ufalmak, zayıflamak, çelimsizleşmek.

balad, i. *Fr. ballade* < eski provansça *balada*, dans. *müz.* ve *ed.* Her biri 6-12 mısradan kurulu olan 3 bentli şiir türü. Dramatik bir olayı anlatan türkü-şiir. [*Ing.* Ballad].

balada, bulada, i. Altı aylık piliç.

baladen, i. *Fr. baladin,-ine.* § ❶ Eski Fransız tiyatrosunda perde arası danslarını yapan soytarı oyuncu. § ❷ Meydan soytarısı. § ❸ Kötü komedi oyuncusu veya şakacı.

baladör,-rü, i. *Fr. baladeur,-euse, otom.* Hızdeğiştirme mekanizması. Vites kutusunda tekerlek dişlilerine ait düzendir. [*Ing.* Selector rod].

baladur, i. *Fr.* § ❶ Gümrük muhafazasında çalışan kimse, kolcu. [*Ing.* packer of opened bales in the customhouse]. ☆ *Eşanl.* kolcu. § ❷ Bekçi. § ❸ ◘ **Yozalma.**

balagan, i. Evlerin üstünde çıkıp oturulan düz dam. [*Osm.* Bâlâhane; *Ing.* Terrace; *Fr.* Terrasse].

balak,-ğı, i. *h.d.* § ❶ Hayvan yavrusu, genellikle manda yavrusu, malak. [*Ing.* Buffalo calf; *Fr.* Buffletin]. § ❷ Manda derisinden uzun ceket.

balalayka /balalay:ka/, i. *Rus. balalaika. müz.* Gövdesi üç köşeli, uzun bir boynu ve üç teli bulunan Rus halk sazı veya mandolini. *(Mızrapla çalınır, çeşitli boyları vardır).* [*Ing.* ve *Fr.* Balalaika]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 407.* — **MÜZİK ALETLERİ. III.**

balama, i. *Rum.* § ❶ Rum tipi. § ❷ *tiy.* Orta oyununda Rum taklidine verilen ad. [*Ing.* Romany the caricaturized type of a Greek or European in the popular theatre]. § ❸ Karagöz, Matiz ve Külhanbeyi tiplerinin yabancı ülkelerin tiplerine hitap ederken kullandıkları söz.

balamur, i. *A* § ❶ Bazı Anadolu evlerinde oda kapılarının üstünde eşya koymaya yarayan ufak hücre veya oyuk. § ❷ Kapı üzerindeki hatıllarda kerpiç ve taşların arasındaki delik.

balançina, i. *It. balancina. den.* Randa yelkenlerinin bumbasını, bumba başından direğe asan bir çeşit dik vento. Yelkenin her iki tarafında olmak üzere çifttir. Rüzgâr altındaki boş bırakılmak suretiyle rüzgâr üstüne gelen kullanılır. [*Ing.* Boom lift].

balanin, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Hortumağızlıgiller *(Curculionidae)* familyasından, çok ince ve uzun ağızlı bitki biti. Kurtçuğu fındık, meşe palamudu ve kestanede gelişir. [*ing.* Balaninus, nut-weevil; *Fr.* Balanin].

balanit,-ti, i. *Fr. balanite, tıp.* ve *vet.* Penis *(kamış)* ve sünnet derisi mukozasının iltihabı. [*Ing.* Balanitis].

balanoglossus, i. *zool.* Ilkel-kordalılardan, Yarım-kordalılar *(Hemichordata)* sınıfına giren bir cins. Kurt biçimindedir. Denizlerde yaşar ve dipte oyuklar kazar. [*Lat. Balanoglossus; Ing.* Balanoglossus; *Fr.* Balanoglosse].

balans, i. *Fr. balance.* § ❶ *ikt.* Kasa ve muhasebe fişlerinin ayrı kolonlarda, toplamlar halinde yazıldığı cetvel. [*Osm.* Mîzan; *Ing.* Balance]. ☆ *Eşanl.* muvazene, tevazun. § ❷ *otom.* Otomobil direksiyon tekerlekler nin denge ayarı. [*Ing.* ve *Fr.* Balance].

~ **kare**, *ikt.* Yukardan aşağı ve soldan sağa olan toplamların birbirleriyle mutabık olması hali için kullanılan bir deyim.

balanse, i. *Fr. balance.* Dansçının yer değiştirmeden, bir ayaktan diğerine yaylanarak birkaç «adımla» gerçekleştirdiği hareket.

balansîn, i. *Fr. balancine.* § ❶ *hava.* Bir uçağın kanatları ucuna konulan küçük tekerleklerden her biri yerdeki manevraları sırasında uçağın dengesini sağlamaya yarar. § ❶ *den.* Bumbayı üst tarafından tutan dik vento. [*Ing.* Main boom topping lift].

balansiye, i. *Fr. balancier, min.* Delme yoluyle sondaj yapan bir âletin gidip gelen kısmı.

balansuar, i. *Fr. balançoire.* Balede, birinci pozisyondan geçerek dördüncü pozisyonda, önü *(veya sırtı)* seyirciye dönük olarak, havada gerçekleştirilen büyük batman *(battement).*

☆ *Eşanl.* kloşlu batman.

balantidiyaz, i. *Fr. balantidiase. tıp. Balantidium coli*'den ileri gelen bağırsak hastalığı. İnsanlarda, domuz ve insan dışkısına bulaşmış yiyeceklerle geçer.

balanus, i. *Lat. zool.* Sülükayaklıların *Balanidae* familyasından, dünyanın her tarafında, denizin yaladığı kayalıklara tutunarak yaşayan kabuklu hayvan. [*Ing.* Balanus, acorn-shell,-barnacle; *Fr.* Balane, balanus, gland de mer].

bâlâpervaz /bālâpervaz/, s. *Osm.* < *Fars.* Yüksekten atan, yukardan alan. [*Ing.* High flying, highflown, haughty, pretentious].

☆ *Yak. anl.* şişken, şişirgen.

☆ *Karş.* mütevazi.

balar, i. *Osm.* < *Fars. bâlar.* § ❶ *mim.* Çatı kirişi olarak kullanılan ve kiremitlerin alt kısmına konulan ince tahta. [*Ing.* Thin board; *Fr.* Planche mince de sapin. § ❷ *inş.* Kiremit altına konulan ince tahta. [*Ing.* Main beam of a roof]. ☆ *Eşanl.* padavra tahtası § ❸ Koltuk yastığı.

balast,-tı, i. *Ing. ballast.* § ❶ *demir.* Demiryollarında, traverslerin arasına, şoselerde de düzeltilmiş toprak üzerine döşenen taş kırıkları. [*Fr.* Ballast]. § ❷ *elek.* Flüoresan ampullerin devresine yerleştirilen bir elektrik cihazı. ◉ **çürük** ~, *demir.* ◘ **Çürük.**

~ **banketi kenarı**, *demir.* Demiryolunun ray ile balast yatağının üst yüzeyi arasında kalan kesimine verilen ad.

~ **çatalı**, *demir.* ◘ **Çatal.**

~ **direnç**, *elek.* Gerilimin büyük değişimlerinde, devredeki akımı sabit tutmak için konulan direnç.

~ **gemi**, *den.* Ambarlarında yük bulunmayan gemi.

~ **ocağı**, ◘ **Kum ocağı.**

~ **pompası**, *den.* Balast tanklarını doldurmak veya boşaltmak için kullanılan tulumba. Bu tulumba bir baypas valf ile ayrıca sintine sularını boşaltmak, yangın devresine ve sıhhî tesisata su basmak için de kullanılır.

balastlamak(-i), f. § ❶ *demir.* Bir demiryoluna traverslere destek olması ve tesbit etmesi için balast döşemek. § ❷ *den.* En iyi dengeyi sağlamak için bir geminin balastlarını doldurmak veya boşaltmak. [*Ing.* To ballast].

balata, i. *otom.* Motorlu araçlarda fren yapmayı sağlayan ve tekerlek mili üzerine yerleştirilmiş yarımay biçimindeki cihaz. Fren, pabucuna bağlanan ve fren kampanasıyle temas ederek aracı yavaşlatan, soğuk ve sıcakta büyük bir sürtünme katsayısına sahip, su veya yağa dayanıklı, yavaş aşınan malzemedir. [*Ing.* Brake Lining; *Fr.* Garniture]. ◉ **fren** ~ **sı**, *tekn.* Kalıplanmış plastik maddelerle karıştırılan, üzerine amyant sarılmış bakır veya kurşun tellerinden meydana gelen malzeme. Sürtünme katsayısını arttırmak amacıyle fren pabuçları üzerine yapıştırılır veya perçinlenir. [*Ing.* Brake bolt, brake facing, brake lining, brake rigging].. ◉ **debreyaj fren** ~ **sı**, *otom.* Bir otomobil, motosiklette debreyaj, fren yapmayı sağlayan sürtünmeli malzeme. [*Ing.* Clutch facing].

balatro, i. *zool.* Sülüklerde ve yer solucanlarında dış asalak olarak yaşayan döner solucan. Silindir biçiminde ve uzuncadır. Döndürücü organları ve dokunaçları yoktur. Yarımay biçiminde eğri bir çıkıntıya bitişik silindirimsi kısa bir ayağı vardır. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Balatro].

balavuz, ◘ **Balmumu .**

bal.ayı,-nı, b.i. Evlilik hayatının ilk ayı, ilk zamanları: *Tatlı balayı günleri geçirmek.* [*Ing.* Honeymoon; *Fr.* Lune de miel].

~ **seyahati (yolculuğu)**, Yeni evlilerin yaptığı yolculuk. [*Ing.* Honeymoon trip; *Fr.* Voyage de noces].

balb, i. *ing. bulb*, soğan < *Lat. bulbus. den.* Bir gemide pruva bodoslamasının su altı kısmındaki soğan şeklinde şişkinlik, *(geminin arkasında meydana gelen dalgaları küçültmeye ve suyun karinaya karşı direncini belirli bir ölçüde azaltmaya yarar).* ◉ ~ **lı bodoslama**, *den.* Alt kısmında balb bulunan bas bodoslama.

balbal, i. *ark.* Eski Türklerde mezarların üstüne ve bazı kurganların etrafına anıt olarak dikilen yekpare ve uzunca taşlar. Bunların bazıları üzerinde kabartma veya kazma olarak yazı ve işaretler de bulunur. [*Ing* .Saltwort; *Fr.* Stelle, cippe].

bal.ba,ı, b.i. En temiz bal.

balcı, i. Bal arısı yetiştiren, veya bal satan kimse. [*Ing.* Apiculturist or honey dealer; *Fr.* Apiculteur].

~ **baltası**, Bal toplamak, sıyırmak için kullanılan âlet.

balcıgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öz-ötücüler *(Oscles)* üst familyasının bir familyası. Gagaları ince ve kıvrık, dillerinin ucu fırça gibidir. Kuyrukları uzun ve geniş olur. Avustralya'dan Güney Afrika'ya yayılmışlardır. Tul *(Prosthemadera novae-zealandiae)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Meliphagidae; Ing.* Honey-eaters; *Fr.* Méliphagidés].

balcılık,-ğı, i. Arı yetiştirme ve bal alıp satma işi. [*Ing.* Bee-keeping, bee-rearing, apiculture, dealing in honey; *Fr.* Apiculture].

balcıl.porsuk,-ğu, b.i. *zool.* Sansargiller *(Mustelidae)* familyasından, Afrika'nın tropikal bölgelerinde ve Hindistan'da yaşayan esmer -siyah renkte, sırtında beyaz kıllar olan, bal böcek ve küçük memeli hayvanlarla beslenen etçil bir memeli türü. *Mellivora capensis* adlı türü Afrika'nın tropik bölgelerinde, Batı Asya'da ve Kuzey Hindistan'da yaşar. [*Lat. Mellivora ratel; Ing.* ve *Fr.* Ratel].

balç, i. *Ing. bulge.* şişkinlik. *den.* Gemiye çarpacak torpidonun patlama noktasını karinadan uzak tutmak için karina dışına intibak ettirilerek eklenmiş şişkin bölme. [*Fr.* Caisson par torpilles].

balçak,-ğı, i. *h.d.* § ❶ Kılıçların kabzasındaki demir siper. [*Ing.* Guard of a sword-hilt; *Fr.* Garde d'épée]. § ❷ Kabza.

balçık,-ğı, i. < *balkaç* > *balçak.* § ❶ *trm.* Koyu, yapışkan ve özlü çamur. Göl ve bataklıkların dibinde toplanan yumuşak ve kolay işlenir sıvık çamur. [*Osm.* Tiyn; *Ing.* Wet clay; *Fr.* Terre glaise, argile, boue] § ❷ *coğr.* ve *jeol.* (a) İçinde çokça kil bulunan yağlı, sıkıştırılmış ve su geçirmez koyu toprak; tuğla ve kiremit yapımında ham madde olarak kullanılır; (b) Akarsuların taştıkları zaman bıraktıkları ince kumlu, killi ve çok verimli topraklar. [*Osm.* Salsal; *Ing.* Clay; *Fr.* Limon]. ☆ *Eşanl.* **kil.** § ❸ *san.* Heykel yapımında kullanılan çamur § ❹ s. Yapışkan, sıvışan. zorluk çıkartan ◉ ~ **laşmış toprak,** *trm.* Islak iken sunî etkilerle pekişmiş, kesif ve masif muntazam bir yapıya sahip olmayan toprak. [*Ing.* Mixed with wet clay, soiled with clay; *Fr.* Argile, bourbe, glaise].

~ **balığı,** *zool.* Akciğerli-balıklar *(Dipnoi)* takımının Balçıkbalığıgiller *(Lepidosirenidae)* familyasından bir balık cinsi. Nil'den Senegal'e kadar olan bölgede yaşar. **Senegal balçık balığı.** *(P. annectens),* Nil balçık balığı *(P. aethiopicus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Protopterus*].

~ **balığıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Akciğerii-balıklar *(Dipnoi)* takımının, çift.akciğerligiller *(Dipneumona)* alt takımına giren bir familya. [*Lat. Lepidosirenidae; Ing.* Lepidosirens; *Fr.* Lépidosirénidés].

~ **çulluğu,** *zool.* ◘ Çulluk.

~ **hurması** *(inciri), trm.* ◘ Hurma.

balçıklamak(-i), f. Balçıkla sıvamak. [*Ing.* To plaster or soil with clay; *Fr.* Glaiser].

balçıklı, s. Çamurla karışık. çamurla sıvanmış [*Ing.* Mixed with wet clay; *Fr.* Argileux,-euse, argilifère].

balçık.yiyen, b.i. zool. Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dikenli-yüzgeçliginer *(Acanthopsidae* familyasından bir balık türü Uzunluğu 20-30 sm. Orta ve Doğu Avrupanın durgun sularında balçıklarda yaşar. [*Lat. Misgurnus fossilis; Ing.* Lake loch; *Fr.* Loche d'étang, misgurne]. ◉ ◘ *LEVHA: 136.* — **TROPİK BALIKLAR.**

☆ *Eşanl.* çöpçü balığı.

baldak,-ğı i. *Çağataysa* < *bağıldak. esk.* Kılıç kolanının halkası. [*ing.* Suspensory ring of a sword scabbard or belt; *Fr.* Anneau de ceinture ou de cimetaire].

baldaken, i. *Fr. baldaquin* < *It. baldacchino.* § ❶ XIV. ve XV. yüzyıllarında döşemelik o larak duvar ve koltuk kaplamalarında, hatta giyimde kullanılan ipekten, kıymetli kumaş. § ❷ Bir tahtın, bir katafalkın, bir yatağın üstüne kurulan tavan v.b. § ❸ Kiliselerdeki sunak yerini çevreleyen, tahtadan, mermerden veya madenden yapılmış mimarî eser. [*Osm.* Sayepuş].

baldır, i. *anat.* (a) Bacağın diz ile ayak bileği arasında kalan bölümü, incik; (b) Diz ile ayak bileği arasında kalan bacak parçasının şişkin arka kısmı. [*Osm.* Half-ı sâk; *Lat. Sura; Ing.* Calf of the leg; *Fr.* Mollet]. *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.**

~ **bacak,** *tkz. dey. (kadınlar hk.)* Açık saçık görülen bacaklar. [*Ing.* Not properly dressed].

~ **ikiz kası,** *anat.* ◘ Kas.

~ **kemiği,** *anat.* ◘ Kamış kemiği.

~ **patlatan,** *sp.* Güreşte hasmının bir ayağını tutarak diz kapağına kadar büküp üzerine yüklenme oyunu olup hasım pes demezse bacağının yerinden çıkması tehlikesi vardır. [*Ing.* Tactic in which pressure is applied to the adversay's calf].

~ **sineği,** *zool.* ◘ Karasinek.

baldırak,-ğı, i. § ❶ Don veya pantalon'un dizden aşağı kısmı. [*Ing.* Lower part of the leg of trousers; *Fr.* Du pantalon ou de la culotte qui couvre le bas de la jambe]. § ❷ Kılıç kayışının aşağı sarkan parçası. § ❸ Ayağın baldır kısmını örtmek üzere giyilen tozluk ve çamurluk gibi şeyler. [*Fr.* Molletière].

baldıran, i. *bot.* Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, Mayıs-Ağustos ayları arasında küçük ve beyaz renkli çiçekler açan, duvar, yol ve tarla kenarlarında pek çok görülen, 1-2 m. Yüksekliğinde, fena kokulu, yaprak ve meyvalarında, *N-metilkonin, koniseın, konin ve conhidrin adlı alkaloitler* bulunmakta olup, uyuşturucu, antispazmodik sinir yatıştırıcı olarak, siyatik, boğmaca ve nefes darlığına karşı kullanılan, iki yıllık otsu, zehirli bir bitki. [*Lat. Conium maculatum; Ing.* Hemlock; *Fr.* Grande ciguë]. ☆ *Eşanl.* **ağu otu.** ◉ **su** ~ ı, *bot.* İkiçeneklıler *(Dicotyledonese)* sınıfının, Maydonozgiller *(Umbelliferae)* familyasından su kenarlarında ve bataklıklarda yetişen, çok yıllık otsu bir bitki. Bitkinin kökü kalındır. ve enine bölmeleri vardır. Çok zehirli bir bitkidir. [*Lat. Cicuta virosa; Ing.* Water hemlock; *Fr.* Ciguë aquatique. ciguë vireusa, cicutaire aquatique]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.**

~ **şerbeti,** *mec. dey.* Acılar çekilerek, büyük zorluklarla elde edilen kazanç.

baldırgan, i. *bot.* Bir çeşit ot. [*Lat.* Ferula assa foetida; *Ing.* Asafetida plant; *Fr.* Assa foetida].

☆ *Eşanl.* **şeytan tanesi.**

baldırı.çıplak,-ğı b. i. Ayaktakımından, işsiz, güçsüz, serseri. [*Ing.* Rough, rowdy, ruffian; *Fr.* (Gueux, pauvre diable, sans métier (profession), vaurien, vagabond].

☆ *Yak. anl.* **hayta, ipsiz** *(mecaz),* **kabadayı** *(kötü anlamıyle),* **külhanbeyi, çapkın, bıçkın, uçarı, ayak takımı, hazele, evbaş, baldırı çıplak ,eclâf, şeşir, tulumbacı** *(mecaz)*

☆ *Karş.* **efendi.**

baldırı.kara, b.i. *bot. Polypodiaceae* familyasından, Kum düşürmede, öksürük ve bronşitlerde, aybaşı gecikmelerinde ve mide sancılarında kullanılan, bileşiminde acı madde, tanen, uçucu yağ, müsilâj ve bir miktar şeker bulunan 20-40 sm. yüksekliğinde ılıman ve subtropikal bölgelerde ve türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde yetişen ince rizomlu. çok yıllık otsu bir bitki. Yaprakları *(Herba adianti veya folia adianti)* balgam söktürücü olarak kullanılır. [*Osm.* Hınta-ı sevdâ, şarûlgıcal; *Lat. Adiantum capillus - veneris; Ing.* Maiden hair, fern; *Fr.* Adiante. cheveux de vénus].

☆ *Eşanl.* **venüs saçı, karabaldır-fujer.**

baldır.sokan, b.i. *zool.* ◘ Karasinek.

baldız, i. *sosy.* Erkeğin karısının kızkardeşi. [*Ing.* Sister In law; *Fr.* Belle soeur].

bal.dudak,-ğı, b.i. *mec.* Tatlı dilli, hoşsohbet. [*Ing.* Pleasant, agreeable, good company, conversationalist; soft spoken; *Fr.* Mielleux, -euse, doucereux,-euse; Conversationniste, agréable, aimable].

bale, i. *Fr. ballet.* Konusu, ritmik danslarla anlatılan müzikli ve sözsüz tiyatro oyunu. [*Ing.* Ballet].

~ **dansçısı,** *tiy.* Bale dansı eden sanatçı. [*Ing.* Ballet dancer; *Fr.* Danseur (danseuse) de ballet].

~ **eğitmeni,** *tiy.* Bale öğrencilerini yetiştiren, eğiten sanatçı. [*Ing.* Ballet-master; *Fr.* Maitre de ballet].

balena, i. *It.* Yaka ve kumaşları dik tutmak için balina çubuğundan yapılma parça. [*Ing.* Whalebone; *Fr.* Fanon de baleine].

balerin, i. *Fr. ballerine* < *It. ballerina* < *Port.* Bale oynayan kız veya kadın. [*Ing.* Ballerina].

bale.sever, b.s. ve i. *tiy.* Baleye tutkun *(kimse).* [*Ing.* ve *Fr.* Balletomane].

bale.severlik,-ği, b.i. *tiy.* Bale tutkusu, meraki. [*Ing.* Balletomania; *Fr.* Balletomanie].

balet,-tı, i. *Fr. ballet.* Bale yapan oyuncu. [*Ing.* Ballet]. ◉ ~ **li komedi,** *müz.* Her perde sonunda danslar yapılan komedi. [*Fr.* Comédie-ballet].

~ **girişi,** *tiy.* Bir balet heyetinin sahneye giriş şekli ve müziği. [*Fr.* Entrée de ballet].

baletoman, i. ◘ Balesever.

balgam, i. *Osm.* < *Ar. tıp.* Bazı organların iç boşluklarını sıvayan sümüksü dokuların iltihaplanması, nezlesi sonunda biriken sümük, kir, kan hücreleri ve mikrop karışımı bulaşkan madde. Genellikle solunum yollarındaki iltihaplarda *(nezle, bronşit, verem v.b. gibi)* meydana gelen bu çeşit sümüksü maddeye balgam denirse de, kalın bağırsak ve son bağırsak iltihaplarında da balgam olur ve dışkı atıldığında üzerinde görülür. [*Ing.* Mucus, phlegm; *Fr.* Crachat]. ◉ **ışıltılı** ~ *tıp.* Astma krizi sonunda çıkarılan ve içinde ışıltılı, beyazımsı tanecikler bulunan balgam.

~ **atmak** *(bırakmak), dey.* Üzerinde çalışılmakta olan bir iş veya bir konu hakkında şüphe uyandırıcı bir fikir beyan etmek. [*Ing.* To drop a malicious hint].

~ **çıkarma,** *tıp.* Alt solunum yollarından *(soluk borusu, bronşlar, akciğerler)* gelen maddeleri ağız yoluyle dışarı atma.

~ **söktürücü,** *tıp.* ve *ecz.* Balgam çıkarmayı kolaylaştıran (ilâç).

~ **taşı,** *min.* İçinde bir merkeze doğru yuvarlakça dalgaları olan sarımtrak. damarlı ve yarı saydam değerli bir taş olup, ondan kadeh, sigara tablası, tabak ve vazo gibi şeyler yapılır. [*Ing.* Oriental, verdantique, jasper, jade; *Fr.* Jaspe, jade*(oriental)*].

☆ *Eşanl.* **teslim taşı, hacıbektaş taşı, kadıköy taşı.**

balgamlı, s. Balgamı olan. [*ing.* Mucous. phlegmy; *Fr.* Muqueux,-euse, flegmatique, pituiteux,-euse].

balgarisa, i. *It. balcarizzo. den.* Yandan çarklı gemilerde davlumbazların baş ve kıç taraflarındaki çıkmalar.

~ **üstü,** *den.* Yandan çarklı bir gemide padil pervanelerin *(davlumbaz)* üst tarafına yapılan ve bordaya bağlanan döşeme yüzeyi.

Balık (burcu), öz. i. *astr.* Zodyak üzerinde bir burcun adı. [*Osm.* (Burc-u) hût, burc-u mâhi; *Lat.* ve *Ing. Pisces; Fr.* Poisson]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518.* ve *519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

balık,-ğı, i. *zool.* Omurgalılardan, su içinde yaşayıp en çoğu solungaçla nefes alıp, yumurtadan üreyen hayvanların genel adı. [*Osm.* Hût; *Lat. Piscis; Ing.* Fish;*Fr.* Poisson]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 46.* ve *47.* — **BALIK** *(İç ve dış yapısı).* ◉ **acı** ~, *zool.* ◘ Acıbalık ◉ **acı çaça balığı,** *zool.* ◘ Acı. ◉ **ada balığı,** *zool.* ◘ Amber. ◉ **ak** ~, *zool.* ◘ **inci balığı.** ◉ **akciğerli** ~ **lar,** *zool.* ◘ Akciğerli. ◉ **altı-yarıklı,** ~, *zool.* ◘ Altı. ◉ **altın** ~, *zool.* ◘Havuz balığı. ◉ **Amerikan yelken balığı,** *zool.* ◘ Amerika. ◉ **at balığı,** *zool.* ◘ At. ◉ **ateş balığı,** *zool.* ◘ Ateş. ◉ **ay balığı,** *zool.* ◘ Ay¹ ◉ **ayı balığı,** *zool.* ◘ Fok. ◉ **balçık balığı,** *zool.* ◘ Balçık ◉ **balon balığı,** *zool.* ◘ Balon ◉ **adi köpek balığı,** *zool.* ◘ Adi ◉ **benekli kırlangıç balığı,** *zool.* ◘ Benekli ◉ **bayrak balığı,** *zool.* ◘ Bayrak. ◉ **berber balığı,** *zool.* ◘ Berber ◉ **bıyıklı** ~, *zool.* ◘ Bıyıklı ◉ **büyük ağızlı** ~, *zool.* ◘ Büyük ◉ **büyük kedi balığı,** *zool.* ◘ Kedi balığı ◉ **büyük kum yılan balığı,** *zool.* ◘ Yılanbalığı ◉ **büyük yosun balığı,** *zool,* ◘ Yosun balığı ◉ **canavar balığı,** *zool.* ◘ Canavar ◉ **cennet balığı,** *zool.* ◘ Cennet ◉ **çaça balığı,** *zool.* ◘ Çaça ◉ **çarpan balığı,** *zool.* ◘ Çarpan ◉ **çekiç balığı,** *zool.* ◘ Çekiç. ◉ **çığa balığı,** *zool.* ◘ Çığa. ◉ **çiçek balığı,** *zool.* ◘ Çiçek. ◉ **Çifte-solunumlu** ~, *zool.* ◘ Çifte. ◉ **çivisiz kalkan balığı,** *zool.* ◘ Kalkan balığı ◉ **çok saçaklı** ~, *zool.* ◘ Çok saçaklı. ◉ **çotira balığı,** *zool.* ◘ Çotira. ◉ **çulluk balığı,** *zool.* ◘ Çulluk ◉ **çurçur balığı,** *zool.* ◘ Çurçur ◉ **deniz dikenli balığı,** *zool,* ◘ Dikenli balık. ◉ **dikenli uyuşturan balığı,** *zool.* ◘ Dikenli. ◉ **dil balığı,** *zool.* ◘ Dil. ◉ **domuz balığı,** *zool.* ◘ Domuz ◉ **dört dişli** ~, *zool.* ◘Dört. ◉ **dülger balığı,** *zool.* ◘ Dülger ◉ **elektrikli yılan balığı,** *zool* ◘ Elektrikli. ◉ **fener balığı,** *zool.* ◘ Fener. ◉ **folya balığı,** *zool.* ◘ Folya. ◉ **Ganj yunus balığı,** *zool.* ◘ Yunus balığı. ◉ **golincik balığı,** *zool.* ◘ Gelincik. ◉ **geriçeneli** ~, *zool.* ◘ Geri. ◉ **golyan balığı,** *zool.* Golyan. ◉ **gökçe balığı,** *zool.* ◘ Gökçe ◉ **göl beyaz balığı,** *zool.* ◘ Göl. ◉ **gölge balığı,** *zool.* ◘ Gölge. ◉ **gümüş balığı,** *zool.* ◘ Gümüş. ◉ **gümüşlü** ~, *zool.* ◘ Gümüş. ◉ **gün balığı,** *zool.* ◘ Gün. ◉ **güneş balığı,** *zool.* ◘ Güneş. ◉ **havuz balığı,** *zool.* ◘ Havuz ◉ **iğne balığı,** *zool.* ◘ iğne ◉ **ilik balığı,** *zool.* ◘ Acıbalık ◉ **in balığı,** *zool.* ◘ İn ◉ **inci balığı,** *zool.* ◘ İnci. ◉ **kâğıt balığı,** *zool,* ◘ Kâğıt. ◉ **kalkan balığı,** *zool.* ◘ Kalkan ◉ **kara** ~, *zool.* ◘ Karabalık ◉ **karagöz balığı,** *zool.* ◘ Karagöz. ◉ **kayış balığı,** *zool.* ◘ Kayış. ◉ **kel turna balığı,** *zool.* ◘ Turna balığı. ◉ **kemik dilli** ~, *zool.* ◘ Kemik ◉ **kemikli** ~ **lar,** *zool.* ◘ Kemikli ◉ **kemikli turna balığı,** *zool.* ◘ Tur-

BALE

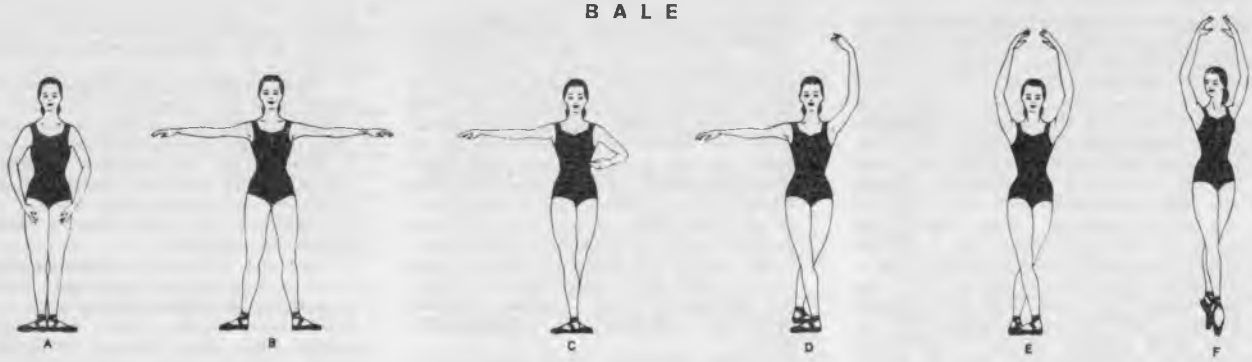

AYAĞIN BEŞ ESAS POZİSYONU

ÇEŞİTLİ «*ARABESK*» ve «*ATTITUDE*» TİPLERİ:
(A) *Pointe* ayak. (B) Eğik arabesk. (C) Üçüncü arabesk. (D) *Croisée* pozisyonu. (E) *Allongée* pozisyonu.

na balığı ◉ kılıç balığı, *zool.* ◘ Kılıç ◉ kılı-dişli ⁓, *zool.* ◘ Kıllı ◉ kırlangıç balığı, *zool.* ◘ Kırlangıç ◉ kıvırcık solungaç balığı, *zool.* ◘ Kıvırcık ◉ kirpi balığı, *zool.* ◘ Kirpi ◉ köpek ⁓ ları, *zool.* ◘ Köpek ◉ kum yılan balığı, *zool.* ◘ Kum. ◉ kurbağa balığı, *zool.* ◘ Kurbağa ◉ kurdele balığı, *zool.* ◘ Kurdele ◉ küçük kedi balığı, *zool.* ◘ Kedi balığı ◉ küçük kum yılan balığı, *zool.* ◘ Yılan balığı. ◉ mandagöz mercan balığı, *zool.* ◘ Mercan balığı ◉ melek balığı, *zool.* Melek. ◉ mersin balığı, *zool.* ◘ Mersin. ◉ mücevher balığı, *zool.* ◘ Mücevher. ◉ mürekkep balığı, *zool.* ◘ Mürekkep. ◉ neon balığı, *zool.* ◘ Neon. ◉ Nil balçık balığı, *zool.* ◘ Balçık balığı. ◉ Nil turna balığı, *zool.* ◘ Turna balığı. ◉ Öksüz balığı, *zool.* ◘ Öksüz ◉ ördek balığı, *zool.* ◘ Ördek. ◉ öz köpek balığı, *zool.* ◘ Köpek balığı. ◉ pamuk balığı, *zool.* ◘ Pamuk ◉ papağan balığı, *zool.* ◘ Papağan. ◉ parmak balığı, *zool.* ◘ Parmak ◉ pipo balığı, *zool.* ◘ Pipo ◉ pisi balığı, *zool.* ◘ Pisi ◉ ringa balığı, *zool.* ◘ Ringa ◉ sandık balığı, *zool.* ◘ Sandık ◉ sapan balığı, *zool.* ◘ Sapan ◉ sarı kaya balığı, *zool.* ◘ Kaya balığı ◉ Senegal balçık balığı, *zool.* ◘ Balçık balığı ◉Senegal çok-saçaklı balığı, *zool.* ◘ Çok-saçaklı balık ◉ sisli ⁓, *zool.* ◘ Sisli ◉ Siyam kavgacı balığı, *zool.* ◘ Siyam ◉ som balığı, *zool.* ◘ Som ◉ tereyağı balığı, *zool.* ◘ Tereyağı ◉ testere balığı, *zool.* ◘ Testere ◉ tırmaşık ⁓, *zool.* ◘ Tırmaşık ◉ tilki balığı, *zool.* ◘ Sapan balığı ◉ tirsi balığı, *zool.* ◘ Tirsi ◉ ton balığı, *zool.* ◘ Ton ◉ torpil balığı, *zool.* ◘ Torpil ◉ trampet balığı, *zool.* ◘ Trampet ◉Tuna som balığı, *zool.* ◘ Som balığı ◉ turna balığı, *zool.* ◘ Turna ◉ uçar ⁓, *zool.* ◘ Uçarbalık ◉ uyuşturan ⁓, *zool.* ◘ Torpil balığı ◉ üç-dikenli ⁓, *zool.* ◘ Üç ◉ üzgün balığı, *zool.* ◘ Üzgün ◉ yaldızlı pisi balığı, *zool.* ◘ Pisi balığı ◉ yapışkan balığı, *zool.* ◘ Yapışkan ◉ yedi-yarıklı ⁓, *zool.* ◘ Yedi ◉ yelken balığı, *zool.* ◘ Yelken. ◉ yılan balığı, *zool.* ◘ Yılan ◉ yılansı ⁓, *zool.* ◘ Yılansı ◉ yırtmaçlı ⁓, *zool.* ◘ Yırtmaçlı ◉ yosun balığı, *zool.* ◘ Yosun ◉ yunus balığı, *zool.* ◘ Yunus.

ŞEKİL: 45. — BALE. (A) ve (B) Dönerek *Fouetté* pozisyonları. (C) *Grand jeté.*

⁓ ağı, *balıkç.* İplik, sicim gibi şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü olup, balık avında kullanılır. [*Ing.* Fishing net; *Fr.* Filet].

⁓ ağzı, *astr.* Güney balığının α yıldızına veya latince α Piscis Austirini'ye verilen ad. Kadir i 1, 3, tayf örneği A3, uzaklığı 20 ıy. Kuzey kutbuyle, Kanatlıat karesinin düz düşey yanının meydana getirdiği doğrultu üzerinde yer alır. [*Ing.* Snapdragon].

⁓ avı, Olta, sepet, kepçe, ağ, zıpkın, voli ile balık tutma işi. *(Adalar veya deniz kenarında yaşayan ilkel kavimlerden çoğunun geçim şekli deniz avıdır.* [*Osm.* Sayd-ı mahî; *Ing.* Fishing; *Fr.* Pêche].

☆ *Eşanl.* **sualtı ürünleri avı, balıkçılık.**

⁓ avlamak, *arg.* Şansı yardım etmek. [*Ing.* To fish; *Fr.* Pêcher du poisson].

⁓ baştan kokar, *dey.* Bir kötülüğün, başta olanlardan başladığını anlatır. [*Ing.* Corruption starts at the top (The fish begins to stink at the head)].

⁓ bilimi, *zool.* ◘ Balıkbilim.

⁓ biti, *zool.* ◘ Bit.

⁓ buğulaması, *mutf.* Buğulama usulüyle pişirilen balık. Zeytinyağı, limonsuyu, tuz, biber, maydanoz, defne yaprağı ile beraber ve kendi bırakacağı suyu çekinceye kadar pişirilerek *(her çeşit ince kılçıklı balıktan)* yapılır.

⁓ çorbası, *mutf.* Beyaz etli balıklardan yapılan çorba. [*Ing.* Fish soup; *Fr.* Soupe poisson].

⁓ emini, *tar.* Osmanlı saray teşkilâtında saraya balık sağlayan, İstanbul ve dolaylarındaki dalyanları yöneten kimse. *(Bostancılar ocağının Bostancı Hasekileri sınıfındandı. Balıkhane ocağına da nezaret ederdi.)* [*Ing.* Collector of dueson fish brought to market in Istanbul].

⁓ etinde, *dey. (kadınlar hk.)* Ne şişman, ne zayıf olan. [*Ing.* Nicely covered, neither thin nor fat *(woman)*].

⁓ ezmesi, *mutf.* Ayıklanmış balık etlerinin ezilmesiyle yapılmış bir cins konserve. [*Ing.* Fish paste].

⁓ gibi, *dey.* Kolayca ele gelmeyen, kaypak, kaygan, balığa benzer

⁓ gözü objektif, *fot.* Normal objektiflerden çok daha geniş açıyı alan ve görüntüyü dışbükey ayna görüntüsü şeklinde veren objektif türü.

⁓ ızgarası, *mutf.* § ❶ Üzerinde balık kızartılan ızgara. § ❷ Izgarada kızartılmış balık. [*Ing.* Grilled fish; *Fr.* Poisson grillé].

⁓ iğnesi, *balıkç.* Olta ipine bağlı bulunan ve ucuna balık avlamak için yem takılan madeni çengelli iğne. [*Ing.* Fish-hook; *Fr.* Hameçon].

⁓ istifi, *dey.* Çok sıkışık ve kalabalık durum.

⁓ kafalı çukur engereği, *zool.* ◘ Engerek.

~ **kapanı**, *trm.* Balıkların kaçmasını önlemek için gölün çıkış ağzına veya giriş ağzına konulan engel.
~ **kartalı**, *zool.* ◘ **Kartal.**
~ **kartalıgiller**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Kartallar *(Falconiformes)* takımının, Gündüz-yırtıcıları *Accipitres)* alt takımının bir familyası. Kanatları çok uzun olan, oldukça büyük kuşlardır. Balık yerler. Yaygındırlar. **Balık kartalı** *(Pandion haliaëtus)* türü iyi bilinir. [*Lat. Pandionidae; Ing.* Ospreys; *Fr.* Pendionidés].
~ **kavağa çıkınca**, *dey.* Hiç bir zaman olmayacak işler için, alay maksadıyle söylenir. [*Ing.* Never; *Fr.* Jamais].
~ **kılçığı**, *süsl.* Uzunca bir çizginin iki tarafında yer alan ve çizgiye eğik ve birbirine paralel olarak çizilmiş şekillerde bezeme ve işleme motifi [*Ing.* Fishbone, herringbone *(ornament); Fr.* Arête de poisson].
~ **kılçığı örgü**, ◘ **Örgü.**
~ **konservesi**, *mutf.* Haşlanmış, baş ve kuyrukları çıkarılmış balıkların isteril kavanozlara istifi ve üzerinin bitkisel bir yağla kapatılması suretiyle yapılır. [*Ing.* Canned fish, tinned fish].
~ **köftesi**, *mutf.* Haşlanarak ince kıyılmış balık etiyle yapılan köfte.
~ **kulağı**, § ❶ *zool.* Balık solungacı. [*Ing.* Fill; *Fr.* Branchie]. § ❷ Nazar değmemek için hayvanların yularlarına dizi ile takılan bir çeşit küçük deniz böceğinin kabuğu. [*Osm.* Gûş-i mahî]. ☆ *Eşanl.* **katır boncuğu.**
~ **merdiveni**, *trm.* Bir şelâleye veya baraj gölüne balıkların çıkmasını sağlamak için yapılmış eğimli bir tesis.
~ **nefsi**, *zool.* ve *kim.* Balinagillerin başından çıkarılan, kozmetik maddeler ve süslü mumlar yapımında kullanılan bir yağ. [*Ing.* ve *Fr.* Spermaceti].
☆ *Eşanl.* **ispermeçet (yağı).**
~ **otu**, *bot.* Menispermaceae familyasından, Güney ve Güneydoğu Asya *(Cava ve Malabar)* da yetişen zehirli koket danelerini veren tırmanıcı odunlu bir bitki. Bu bitkinin zehirli olan meyvesi *(Cocculus Indicus)* balıkları sersemleterek avlamak için kullanılır. Bu meyvenin kabuğunda acı ve kusturucu *(menispermin)*, besi dokusunda da zehirli *(pikrotoksin)* bir madde bulunur. [*Osm.* Habbülhilâl; *Lat. Anamirta cocculus; Ing.* Fish-poison, *cocculus indicus* plant].
~ **paçası**, *mutf.* Balık jölesi. Paça gibi dondurulmuş balık yemeği. [*Ing.* Jelly of stewed fish].
~ **pastırması**, *mutf.* Genellikle tatlısu balıklarından yapılan tütsülenmiş balık. [*Ing.* Dried or smoked fish].
~ **pilâkisi**, *mutf.* Balıkla yapılan bir çeşit pilâki. [*Ing.* Dish of well-spiced cold fish; *Fr.* Sorte de matelote de poisson composée de poisson apprêté avec l'huile, des oignons et de l'ail].
~ **pilâvı**, *mutf.* İçine hamsi konularak pişirilen iç pilâv. [*Ing.* Rice stewed with fish].
~ **pulu**, *mim.* Aynı çizgi üzerinde birbirine değen ve bir çizgiden öbürüne almaşan daire yaylarının meydana getirdiği mimarlık süslemesi. Damları örtmek için üst üste konulan ve balık pulunu andıran küçük taş levhacıkların veya küçük tahtaların meydana getirdiği şekillere verilen ad. [*Osm.* Harşef; *Ing.* Fish scale; *Fr.* Ecaille de poisson].
~ **pulu yapısı**, *jeol* Kıvrımlı dağlarda tabakaların genel doğrultusunda uzayan, ters yamaçsız eğik bir kıvrımın asıl yamacını meydana getiren ve balık pulu gibi kısmen üst üste binen toprak şeridi.
~ **sırtı**, § ❶ *bahç.* Bir çiçek bahçesinde çiçeklerin ekildiği yerdeki yapma yükselti. [*Ing.* Ridge; *Fr.* Ados, couche]. ☆ *Eşanl.* **yastık.** § ❷ *den.* Kemerlerle güvertenin enlemesine hafif kümbetli *(balık sırtı gibi)* olması. [*Ing.* Camber; *Fr.* Tonture, bouge] § ❸ *dok.* Balık kılçığı şeklinde, birbirine paralel ve çapraz çizgilerle meydana gelen kumaş deseni. § ❹ *ağ. iş.* Bir yüzü düz, öteki yüzü daire biçiminde eğe. § ❺ Yollarda, suların ortaya toplanmayıp iki tarafa akması için yapılan şişkinlik. § ❻ Enine düz olmayıp iki tarafa yuvarlakça olan. § ❼ İki tarafa doğru eğimli: *Balık sırtı yol.*

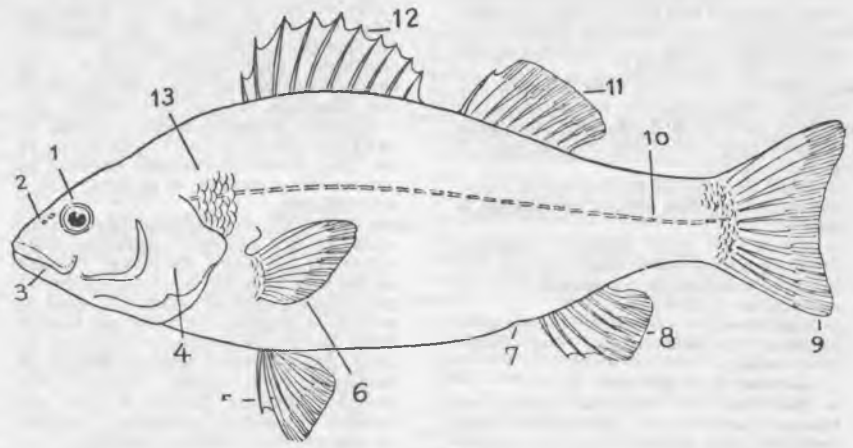

ŞEKİL: 46. — **BALIK.** [*Dış yapısı*]. **1.** Göz. **2.** Burun deliği. **3.** Ağız. **4.** Kulak. **5.** Karın yüzgeçleri. **6.** Göğüs yüzgeçleri. **7.** Anus. **8.** Anus yüzgeci. **9.** Kuyruk yüzgeci. **10.** Yan çizgi. **11.** Sırt arka yüzgeci. **12.** Sırt ön yüzgeci. **13.** Pullar.

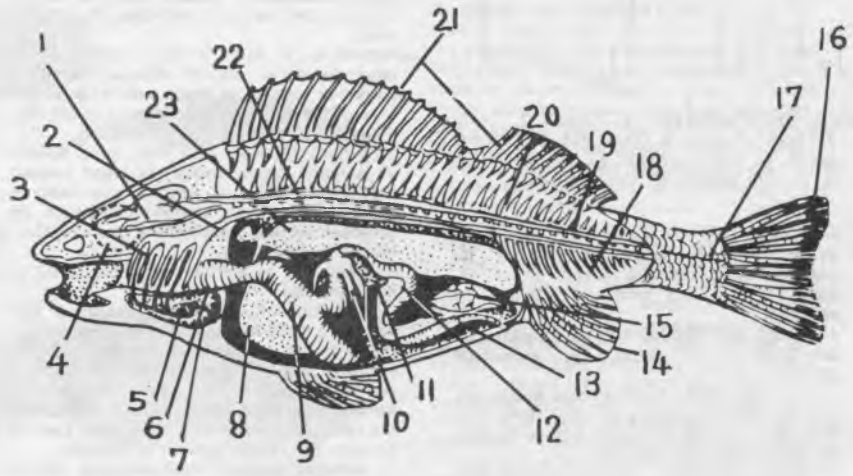

ŞEKİL: 47. — **BALIK.** [*İç yapısı*]. **1.** Beyin. **2.** Sırt aort. **3.** Solungaçlar. **4.** Göz yeri. **5;** Karın aortu. **6.** Kulakçık. **7.** Karıncık. **8.** Karaciğer. **9.** Mide. **10.** Pilor delikleri. **11.** Dalak. **12.** Yağ. **13.** Bağırsak. **14.** Anus yüzgeci. **15.** Yumurtalık. **16.** Kuyruk yüzgeci. **17.** Yan çizgi. **18.** Hemal yaylar *(Hemapofiz)*. **19.** Sinir. **20.** Nevral yaylar *(Nevrapofiz)* **21.** Sırt yüzgeçleri. **22.** Böbrek. **23.** Hava kesesi.

~ **sırtı parke**, *mim.* Aynı boyuttaki ve birbirine dik parçalardan yapılan ve balık kılçığına benzer bir biçim meydana getiren bir çeşit parke döşemesi.
~ **sureti**, *res.* İlk Hıristiyan sanatında İsâ'nın bir sembolü olmak üzere kullanılan şekil. İlk Hıristiyanlık devirlerine ait mühürler üstünde ve yer altı katakomblarının duvarlarında çok rastlanır. [*Ing.* Fish; *Fr.* Poisson].
~ **suyu**, *mutf.* Balığı haşlayarak elde edilen su. [*Ing.* Fish broth].
~ **sülüğü**, *zool.* ◘ **Sülük.**
~ **tavası**, *mutf.* İçinde yağda balık kızartılan mutfak *(tavası)*. [*Ing.* Fried fish; *Fr.* Poisson frit]. § ❶ Bu tavada kızartılmış balık.
~ **tenyası**, *zool.* ◘ **Tenya.**
~ **torbası**, *balıkç.* Av sırasında suya sarkıtılan ve içine, tutulan balıkların konulduğu, ipten veya telden örülmüş file biçiminde torba.
~ **tutkalı**, § ❶ *ağ. iş.* Mersin balığı ve Morina gibi bazı balıkların hava *(yüzgeç)* keselerinden çıkarılarak hazırlanmış yarı saydam beyaz madde. *(yağ)*. § ❷ Balık sanayii artıklarından üretilen, yavaş kuruyan fakat bağlama gücü yüksek yapıştırıcı. [*Ing.* Isinglass, fish glue; *Fr.* Colle de poisson].
☆ *Eşanl.* **kolajen, beyaz tutkal.**
~ **tutmak**, *arg.* Şansı, talihi yardım edivermek: *Fizikten bir yer biliyordum o çıkıvermedi mi? Ulan amma balık tutmuşsun hal.* [*Ing.* To catch fish, to fish; *Fr.* Pêcher].
~ **üreticisi**, *balıkç.* Balık üretimi ile uğraşan kimse. [*Ing.* Fish-breeder, pisciculteur; *Fr.* Pisciculturist].
~ **üretimi**, *zool.* Balıkların hayat hikâyeleri ve özellikle yumurtlama zamanları öğrenildikten sonra ekonomik ve beslenme sorunlarından dolayı bu yumurtaları çok sayıda geliştirmek için yapılan kültür çalışmaları. [*Ing.* Fishbreeding, pisciculture; *Fr.* Pisciculture].
~ **yağı**, *kim.* ve *ecz.* ◘ **Yağ.**
~ **yiyen-yarasagiller**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının Yarasalar *(Chiroptera)* takımının, Küçük-yarasalar *(Micochiroptera)* alt takımının bir familyası. Kulakları uzun ve diktir. Sırtlarında açık renk bir çizgi bulunur. Tropik Amerika ve Antil adalarında yaşarlar. **Buldok yarasası** *(Noctilio leporinus)*, **Kırmızı buldok yarasası** *(Molossus rufus)*. **Çıplak-yarasa** *(Chiromeles torquatus)* türleri iyi bilinirler. [*Lat. Noctilionidae; Ing.* Fish-eating bats; *Fr.* Mollosidés].

balık.adam, b.i. Hem spor yapmak, hem deniz dibi araştırmalarında yararlı olmak amacıyle denize dalan adam. Tecrübeli bir dalgıç olup, dışardaki bir araca bağlı olmaksızın belirli bir süre su altında nefes ve hareket etmesine imkân veren birçok âletle donanmıştır. [*Ing.* Diver; *Fr.* Plongeur,-euse].
☆ *Eşanl.* **kurbağa adam, dalgıç .**

balık.ağısı.otugiller, ç.i. *bot. Ranales* takımından, çiçekleri iki evcikli yumurtalığı iki karpelli, yemişi bir tohumlu, sarılıcı, el şek-

linde yapraklara ve küçük çiçeklere sahip, otsu, zehirli, 28 türü bulunan bitki familyası.

balık.bilim*, b.i. *zool.* Zoolojinin balıklarla uğraşan bir dalı. [*Osm.* Ilm-ül-esmâk; *Ing.* Ichtyology; *Fr.* Ichtyologie].

balık.bilimsel*, b.s. *zool.* Balık bilimiyle ilgili. [*Ing.* Ichtyological; *Fr.* Ichtyologique].

balıkçı, s. ve i. § ❶ Balık tutan veya satan *(kimse)*. [*Ing.* Fisherman; *Fr.* Pêcheur]. § ❷ Balıkçılara ait.

~ **ateşi**, *den.* Bir balıkçı teknesinde, balıkları tekne çevresine çekmek için yakılan ateş.

~ **aynası**, *den.* Balık sürüler'n'n gidişlerini ve sığ sularda deniz dibini görmek için balıkçıların kullandığı bir ucunda cam kapak bulunan uzun boru.

~ **bağı**, *den.* Bir yomayı demirin anelesine bağlamak için kullanılan bağ. [*Ing.* Fisherman's bend].

~ **barkosu**, *den.* ◘ Barko.

~ **gamselesi**, *den.* Balıkçılar ve gemi tayfalarıyle sandalcıların kullandıkları sarı renkli bir çeşit gamsele olup, caketleri kukuleteli ve pantalonları uçkurludur.

ŞEKİL: BALIK İĞNELERİ. 1. Halkalı. 2. Tekli. 3. Tekli yuvarlak. 4. Tekli düz. 5. İkili tırnaksız. 6. Tekli, sarmalı. 7. İkili, fırdöndülü. 8 İkili halkalı. 9. Üçlü halkalı.

~ **gemisi**, Devamlı olarak balık veya diğer su ürünleri avcılığında kullanılan ve bu maksada uygun nitelikte bulunan ticaret gemisi. [*Ing.* Fishing smack; *Fr.* Bateau de pêche].

~ **ilmiği**, *dok.* Balıkçıların ağ örmekte kullandıkları bir şekil ilmek. [*Fr.* Noeud de pêcheur].

~ **kayığı**, *den.* Balık avında kullanılan, özel bir yapıda yapılmış kayıklar. [*Ing.* Fishing boat, fishing barge; *Fr.* Bateau de pêche, barque de pêcheur].

~ **köyü**, *coğr.* Deniz, göl veya ırmak kıyısında kurulmuş, başlıca geçim kaynağı balıkçılık olan köy. [*Ing.* Fishing village; *Fr.* Village de pêche].

~ **sansarı**, *zool.* ◘ Sansar.

balıkçıl*, s. § ❶ Balıkla beslenen, balık yiyen, [*Osm.* Akil-ül-esmâk; *Ing.* Piscivorous; *Fr.* Piscivore]. § ❷ i. *zool.* Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından, Uzunbacaklılar *(Grallatores)* takımının boyun ve gagası uzun olan, su kenarlarında yaşayarak balıkla geçinen büyük bir kuş cinsi. Bu kuşun **Ak. balıkçıl** *(Egretta alba,)* **Alaca.balıkçıl** *(Ardeola ralloides)*, **Tepeli balıkçıl** *(Egretta garzetta)*. Gece **balıkçıl** *(Nyctocorax)* gibi altcinsleri vardır. Avrupa'da **külrengi balıkçıl** *(A. Cinerea)* ve **Firfirl balıkçıl** *(A. purpurea)* adlı türleri vardır. [*Lat. Ardea; Ing.* Heron, bittern; *Fr.* Héron]. ◉ **alaca** ~, *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 50 sm. Külrengi, beyaz, kara karışıktır. [*Lat. Ardeola ralloides; Ing.* Scuacco heron; *Fr.* Acrabier chevelu]. ◉ **erguvanî** ~, *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 1 m. den fazladır. Tüyleri külrengi, kara, ak, kırmızı, kahverengi karışıktır. Göçücüdür. Afrika, Avrupa ve Batı Asya'da sazlıklarda yaşar. [*Lat. Ardea purpurea; Ing.* Purple heron; *Fr.* Héron pourpre]. ◉ **gece** ~ **ı**, *zool.* Leyleksiler *(Coconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 60 sm. Tüyleri ak, mavi, külrengidir. Güney Avrupa, Orta Güney Asya, Afrika ve Amerika'da bataklıklarda yaşar. Göçücüdür. [*Lat. Nycticorax nycticorax; Ing.* Night-heron; *Fr.* Bibloureau gris (d'Europe)]. ◉ **kaşıklı** ~, *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Kaşıklıbalıkçılgiller *(Plataleidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 37-40 sm. Gagası kara, tüyleri akdır. Avrupa, Orta ve Güney Asya'da bataklık ve su kenarlarında yaşar. Göçücüdür. [*Lat. Platalea leucorodia; Ing.* Spoonbill; *Fr.* Spatule blanche]. ◉ **külrengi** ~, *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 105 sm. Sırtı külrengi, karnı beyazdır. Palearktik bölge ve Güney Asya'da göl, ırmak ve deniz kenarlarında yaşar. [*Lat. Ardea cinerea; Ing.* Common heron; *Fr.* Héron cendré]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 130.* — **SU KUŞLARI**.

balıkçılgiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçıllar *(Ardeae)* alt takımına giren bir familyası. Başları küçük, gagaları uzun ve keskin olur. Ense kısımlarında çoğunluk bir tutam tüy bulunur. Bütün dünyaya yayılmışlardır. **Külrengi balıkçıl** *(Ardea cinerea)*, **erguvanî balıkçıl** *(A. purpurea)*, **alaca balıkçıl** *(Ardeola ralloides)*, **cüce balaban** *(Ardetta minuta)*, **gece balıkçılı** *(Nycticorax nycticorax)*, **ak-balıkçıl** *(Egretta alba)*, **küçük ak-balıkçıl** *(E. garzetta)*, **balaban kuşu** *(Botaurus stellaris)*, **papuç-gagalı** *(Balaeniceps rex)*, **ibrik-gagalı** *(Cochlearius cancrophagus)* iyi bilinen türleri arasındadır. [*Osm.* Sükniy-ül-minkar fırkası; *Lat.* ve *Ing. Ardeidae; Fr.* Ardeidés].

balıkçılık,-ğı, i. Balık üretme, avlama, satma işlerinden birini meslek edinme. Genellikle balıkçılık tatlı su ve deniz balıkçılığı olmak üzere ikiye ayrılır. [*Osm.* Sayd-ı mâhî; *Ing.* Fishery; *Fr.* Pêche].

~ **bilimi**, Denizde veya tatlı suda biyotik ve abiyotik ortam şartlariyle insan beslenmesinde kullanılan su ürünleri arasındaki ilgileri araştıran, su ürünleri stoklarının en rasyonel şekilde işletilmesini ve avcılığını inceleyen bilim dalı.

~ **gücü**, Bir av âletiyle kullanma süresi arasındaki ilgi.

~ **hukuku**, *huk.* Balık avlayabilmek için kanun ve tüzüğüne göre haiz olunması lâzım gelen şartlar, dalyan işletmek ve verilecek resim ve tutulan balıkların satış şekil ve sureti ve balıkçıların tâbi olacağı inzibat hakkındaki kaidelerin hepsi. [*Lat. Ius piscationis (piscatus), ius piscatorium: Ing.* Law of fishery; *Fr.* Législation sur la pêche].

~ **oseanografisi**, *balıkç.* Balıkçılık bilimi'nin fiziksel ve kimyasal problemleri

balıkçıllar, ç.i. *zool* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının bir alt takımı. Çoğunluk uzun bacaklı ve uzun gagalı olan su kuşlarıdır. **Çekiç-başgiller** *(Scopidae)* ve **Balıkçılgiller** *(Ardeidae)* olmak üzere iki familyası vardır. [*Lat. Ardeae; Ing.* Herons; *Fr.* Hérons].

balıkçın, i. *zool.* ◘ **Deniz kırlangıcı**.

Balıkesir, öz.i. Türkiye'nin Batı Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

~ **bamyası**, *trm.* ◘ Bamya.

balık.etl, balıketinde, b.i. Narin olduğu halde sıkı ve etlice olan *(vücut)*, ne zayıf ne de şişman olan *(kimse)*. [*Ing.* Slightly stout, neither far nor thin; *Fr.* Grassouillet,-ette].

☆ *Yak. anl.* Semiz, semirtilmiş, etli butlu, etine dolgun, besili, besli.

☆ *Karş.* zayıf, cılız, çöp gibi, arık.

balıklağa, balıklava, ◘ Balıklak.

balık.hane /balıkhâne/, b.i. Balıkların toptan alınıp satıldığı, buzhaneli depo. [*Ing.* Central establishment for marketing and taxation of fish; *Fr.* Poissonnerie].

balık.lak,-ğı, i. *h.d.* Deniz, göl ve nehirlerde balığı bol olan yer, balık yatağı. [*Ing.* Good fishing ground].

balıklama, z. Suya dalmada balık gibi baş aşağı, düz ve vücudu gergin bir tarzda: *Balıklama bir daldı ki...* [*Ing.* With a pike dive, pike dive; *Fr.* Action de se jeter à l'eau la tête la première, action de piquer une tête].

balıklandırma, i. İçerisinde balık bulunmayan bir su kütlesine *(göl, baraj v.b.)* yavru veya anaç balık atılarak değerlendirme.

balıklar, ç.i. *zool.* Omurgalılar *(Vertebrata)* dalının, kıkırdaklı ve kemikli balıkları içine alan ikinci sınıfı. Soğukkanlıdırlar. Tamamiyle suda yaşarlar ve suda erimiş oksijeni solungaçları aracıyle solunurlar. Ayakları yüzgeç biçiminde gelişmiştir. Vücut genel olarak uzunca ve iki uca doğru sivrilmiş durumda olup üzeri pullarla örtülü veya çıplaktır. Sonda gen's bir kuyruk yüzgeci bulunur. Genel olarak yüzme keseleri vardır. Ayrı eşeylidirler. Yumurtlarlar. Yumurtalar çok sayıda suya bırakılır ve sonra döllenir. *(dış döllenme)*. Birkaç cinsi doğurur. Hareket vücut dalgalanması veya kuyruk yüzgeci ile sağlanır. Bugün en modern hayvan sınıflandırılmalarında gerçek balıklar tükel-ağızlılar *(Teleostomi)* adı altında toplanır ve diğer balıklar baska gruplara sokulurlar. Sillur devrinden beri yaşamaktadırlar. Keski-solungaçlılar *(Elasmobranchii)* ve Tükel-ağızlılar *(Teleostomi)* olmak üzere iki alt sınıfa ayrılırlar. [*Osm.* Esmâk; *Lat. Pisces; Ing.* Fishes; *Fr.* Poissons].

Balıklar, öz. i. *astr.* Bir takımyıldızın ve bir burcun adı. Balıklar takımyıldızı, Balıklar burcu. [*Osm.* Hût; *Lat. Pisces (=Pcs); Ing.* Fishes; *Fr.* Poissons]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR**.

balıklı, s. Balığı olan: *Balıklı bir sazlık.*

bâlın, i. İskemle yerine kullanılan kalınca yuvarlak yastık. [*Ing.* Round cushion; *Fr.* Rondin, traversin].

baliğ /bâliğ/, s. *Osm.* < *Ar. buluğ.* § ❶ Döl verme çağına eren, bülûğ çağına ermiş [*Ing.* Adult; *Fr.* Rubère]. § ❷ Erişmiş, ulaşmış olan: *Borç bine baliğ oldu.* [*Ing.* Reaching; *Fr.* Arrivé]. § ❸ *ikt.* Kapitalin bahis konusu sürenin sonunda faizle birlikte eriştiği toplam.

☆ *Eşanl.* § ❸ **Erin, ergin, erişmiş, reşit, rüştünü ispat etmiş.** § ❸ **mecmu, yekûn**.

☆ *Karş.* § ❶ **Ham, toy**.

~ **olmak**, § ❶ Bulmak, erişmek, ulaşmak, [*Ing.* To amount, to reach; *Fr.* Atteindre l'âge de raison, devenir pubère]. § ❷ Erinleşmek.

balina /balina/, i. *It. Balena* < *Lat. balaena.* § ❶ *zool.* Balinalar *(Catacea)* takımının, Gerçek-balinagiller *(Balaenidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 20-35 m. 200 ton ağırlığındadır. Üst çenenin kenarlarında 5 m. olabilen uzun balina çubukları dizilidir. Arktik denizlerde yaşar [*Lat. Balaena mystycetus; Ing.* Greenland right whale; *Fr.* Baleine franche boréale]. § ❷ ◘ **Balena**. ◉ **ak** ~, *zool.* ◘ **Akbalina** ◉ **beyaz** ~, *zool.* ◘ **Akbalina**. ◉ **buzul** ~ **sı**, *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Gerçek-balinagiller *(Balaenidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 17 m. Atlantik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Balaena glacialis; Ing.* Black right whale; *Fr.* Baleine noire]. ◉ **çatal kuyruklu** ~, *zool.* Dişsiz balinalar alt takımından çatal kuyruklu balinagillerin örnek türü. Sırtında sırt yüzgeci, karnında uzunlamasına bir sürü çizgi bulunan balina. Gövdesi uzunca, kuyruğu ufak. çubukları nispeten küçük, boyu 15-16 m. Soğuk denizlerde yaşar. [*Ing.* Rorqual]. ◉ **Fin** ~ **sı**, *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Çatalkuyruklubalinagiller *(Balaenopteridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 19-25 m. Yeri biraz geride olan büyük bir sırt yüzgeci vardır. Balina çubukları kısa olup 61 sm. dir. Sırtı kül-kahverengi, karnı ak olur. Bütün okyanuslarda rastlanır. [*Lat. Balaenoptera physalus; Ing.* Fin whale; *Fr.* Rorqual commun]. ◉ **gagalı** ~, *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Gagalı-balinagiller *(Ziphiidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 6-9 m. Sırt yüzgeci küçüktür. Sırtı koyu külrengi-kara, karnı açık külrengi-aktır. Kuzey Atlantik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Hyperodon ampullatum; Ing.* Bottlenosed whale; *Fr.* Hyperodon]. ◉ **gök** ~, *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Çatalkuyruklu balinagiller *(Balaenopteridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 30 m. ağırlığı 119 tondur. En büyük memeli hayvandır. Rengi mavidir Bütün okyanuslarda raslanır. [*Lat. Balaenoptera musculus; Ing.* Great blue whale; *Fr.* Rorqual bleu]. ◉ **Ispermeçet.** ~ **sı**, *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, ispermeçet-balinasıgiller *(Physeteridae)* familyasından bir memeli türü. Erkeğin uzunluğu 18 m. Başında ispermeçet ve yağ depo ettiği büyük bir boşluk vardır. sırtı karamsı, karnı külrengi-ak olur. Boğazı bir insan kutacak kadar geniştir. Bütün okyanuslarda raslanır. [*Lat. Physeter catodon;*

Ing. Sperm whale; *Fr.* Cachalot, physetère]. ☆ *Eşanl.* **kaşalot.** ◉ **kambur ~,** *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Çatal-kuyruklubalinagiller *(Balaenopteridae)* familyasının bir memeli türü. Uzunluğu 16 m. Göğüs yüzgeçleri geniştir. Sırtı kara karnı ak olur. Atlantik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Megaptera nodosa; Ing.* Humpback whale; *Fr.* Baleine à bosse, jubarte]. ◉ **kara ~,** *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Yunusbalığıgiller *(Delphinidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 4-8 m. Sırt yüzgeci uzundur. Rengi karadır. Atlantik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Globicephale melaena (melas; Ing.* Common blackfish; *Fr.* Globicephale noir, globicephale grinde, epaulard à tête ronde]. ◉ **kuzey ~sı,** *zool.* Balinalar *(Cetacea)* takımının, Çatalkuyruklubalinagiller *(Balaenopteridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 18 sm. Sırtı mavi-kara olup açık renk çizgilidir. Karnı beyazdır. Norveç kıyılarında sürüler halinde gezer. [*Lat. Balaenoptera borealis; Ing.* Seawhale; *Fr.* Baleinoptère boréal]. ◉ ***küçük çatal*** **kuyruklu balina,** *Zool.* Çatal.kuyruklubalinagiller *(Balaenopteridae)* familyasına giren bir memeli türü. Familyanın en küçük boylu türüdür. [*Lat. Balaenoptera acuto-rostrata; Ing.* Lesser rorqual] ◉ **mavi ~,** *zool.* ◘ **Gök balina.** ◉ **Pasifik gri ~sı,** *Zool.* Çatal. kuyruklubalinagiller *(Balaenopteridae)* familyasına giren bir memeli türü. Uzunluğu 14 m olur. Kuyruk yüzgeci yoktur. Kaliforniya ve Japonya kıyılarında bulunur. [*Lat. Rachianectes glaucus; Ing.* Pacific gray whale, Californian gray whale; *Fr.* Baleine grise de Californie]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 48.* — **BALİNALAR.**

~ biti, *zool.* ◘ **Bit.**

~ bitigiller, *zool Amphipoda* takımından, balinaların derisine yapışarak yaşayan kısa ve basit gövdeli kabuklu hayvan familyası.

~ çubuğu, *zool.* Bir boynuz maddesi olup dişsiz olan balinaların ağzında bulunur. Boyları 4-5 m. olabilen safihalar halindedir. Üst-çene boyunca iki sıra saçak gibi dizilidirler ve besinin toplanıp ağızda alıkonulabilmesi için bir elek görevi görürler. Bir balinada 300-1000 tane bulunur. Sertlik yapması için korse v.b. de kullanılır. [*Ing.* Baleen, whalebone; *Fr.* Fanon].

☆ *Eşanl.* **balina dişi.**

~ dişi, *zool.* ◘ **Balina çubuğu .**

~ gemisi, *den.* Balinayı avlamak, yakalamak, yedekte çekmek, balinanın yerini belirlemek için donatılmış gemi.

~ köpekbalığıgiller, ç.i. *zool.* Köpek balıkları *(Selachii)* takımına giren bir familya. Kuzey denizlerinde yaşayan çok iri köpek balıklarıdır. [*Lat.* ve *Ing. Cetorhinidae; Fr.* Cétorhinidés].

Balina, öz. i. *astr.* Koç ve Balık burçları takım yıldızının güneyine kadar uzanan, ekvatör bölgesinde büyük takımyıldız. Yıldızların çoğu 4. kadirden, yalnız iki tanesi 2. ve 3. kadir arasındadır. Bu takımyıldız içinde en ilgi çekici olanı hiç şüphesiz ışıklılığı değişken olan Miraceti yıldızıdır. [*Lat. Cetus;* Whale; *Fr.* Baleine. ◉ ◘ *ŞEKİL: 518.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

balinagiller* ç.i. *zool.* Dişsiz balinalar alt takımından, diş yerine balina çubuğu bulunan bütün türleri kapsayan, özellikle kutup denizlerinde yaşayan balina familyası. Başlıca türleri: **Balina** *(B. mysticetus),* **Buzul balinası** *(B. glacialis).* [*Lat.* ve *ing. Cetaceae Fr.* Cétacées].

balinalar, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* alt sınıfının bir takımı. Bazıları ırmak ağızlarına kadar göç ederlerse de yeğin denizlerin soğuk bölgelerinde yaşarlar. Derileri düz, bezsiz ve çoğunluğunda tüysüzdür. Balık biçimi olup başları büyüktür. Ön ayakları yüzgeç biçimindedir. Ard ayakları yoktur. Kuyruk balık kuyruğu gibi olup yataydır. Başın gerisinde 1-2 burun deliği vardır. Akciğerlerden çıkan hava solunumdan meydana gelen nemle birlikte fıskiye biçiminde burun deliğinden dışarı fışkırır. Eosen devrinden beri yaşarlar. Bazıları tasıl olmuştur. Yaşayanlar **dişli-balinalar** *(Odontoceti)* ve **dişsiz-balinalar** *(Mysticeti)* olmak üzere iki alt-takım yaparlar. Çok avlandıklarından soyları tükenmektedir. [*Lat. Cetacea; Ing.* Whales; *Fr. Baleines*] ◉ **dişli ~,** *zool. Omurgalı* hayvanlardan memeliler *(Mammalia)* sınıfının, etenliler *(Placentalia)* alt sınıfının, Balinalar *(Cetacea)* takımına giren bir alt takımı. Ağzında az veya çok sayıda, sade koni biçiminde dişleri vardır. Burun delikleri bir tanedir. Üst-çenede bulunan saçak biçimindeki balina çubukları bunlarda yoktur. **Ispermeçet-balinasıgiller** *(Physeteridae),* **Gagalıbalinagiller** *(Ziphiidae),* **Yunusbalığıgiller** *(Delphinidae),* **küçük-yüzgeçli-yunusbalığıgiller** *(Delphinapteridae),* ve **ırmakyunusbalığıgiller** *(Platanistidae)* gibi birçok familyası vardır. [*Lat. Odontoceti; Ing.* Toothed whales; *Fr.* Odontocètes, Denticètes]. ◉ **dişsiz ~,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* alt sınıfının, Balinalar *(Cetacea)* takımının bir alt takımı. Erginlerinde dişleri olmayan türleri içine alır. Üst-çenenin kenarında saçak gibi dizilmiş balina çubukları vardır. Burun delikleri iki tanedir. **Gerçek-balinagiller** *(Balaenidae),* **Çatalkuyruklu-balinagiller** *(Balaenopteridae)* familyaları vardır. [*Lat. Mysticeti; Ing.* Whalebone whales; *Fr.* Mysticètes].

balistik[1]**,-ği,** i. *Fr. balistique. ask.* Boşluğa atılan cisimlerin ve özellikle savaş mermilerinin namlu içinde *(iç balistik)* veya dışındaki *(dış balistik)* hareketlerini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Ballistics].

balistik[2]**,** s. *Fr. balistique* < *Yun. ballein,* fırlatmak. ask. Mermi atma tekniğiyle ilgili: *Balistik teori.* [*Ing.* Ballistic].

~ barut, ◘ **itici barut.**

~ cihaz, *ask.* Bir mermi gibi hareket eden devingen.

~ dalga, ◘ **Dalga, şaklama.**

~ galvanometre, *elek.* Birinci uzanımın gözlenmesiyle, kısa bir süre içinde içersinden geçen elektrik miktarını ölçmede kullanılan bir galvanometre. [*Ing.* Ballistic galvanometer].

~ katsayı, ◘ **Direnç.**

~ kontrol âleti, Bir top mermisinin merkezden uzaklığını belirtmeye yarayan âlet.

~ rakkas, *ask.* ◘ **Balistik sarkaç.**

~ rüzgâr, Hızı ve yönü sabit olan ve belli bir atmosfer tabakasında gerçekten esen rüzgârların etkilerinin aynısını meydana getiren yapma rüzgâr. *(Balistik rüzgâr atışın başlangıç elemanlarını etkiler).* [*Ing.* Ballistic wind].

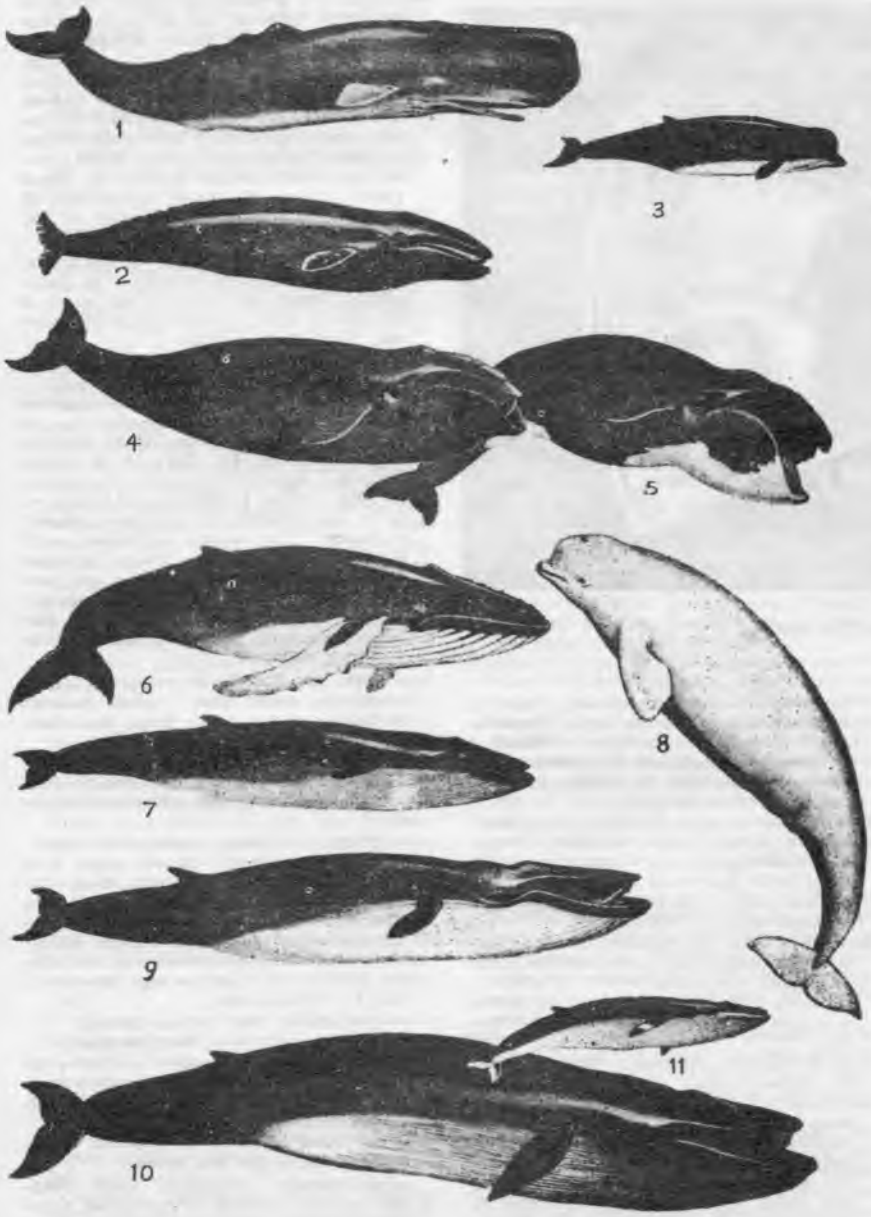

ŞEKİL: 48 — **BALINALAR. 1.** Ispermeçet balinası (Kaşalot). **2.** Pasifik gri balinası. **3.** Gagalı balina. **4.** Buzul balinası. **5.** Balina. **6.** Kambur balina. **7.** Kuzey balinası. **8.** Akbalina (Beyaz balina). **9.** Fin balinası. **10.** Gökbalina (Mavi balina). **11.** Çatal kuyruklu balina.

~ **sarkaç**, *ask.* Mermilerin hızını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Ballistic pendulum].

balistit,-ti, i. *Fr. balistite.* Aşağı yukarı eşit miktarda nikrogliserin ile jelatinlenmiş nitroselülozun, esasını meydana getirdiği dumansız barut.

balistokardiyograf, i. *Fr. balistocardiographe* < *Yun. ballein,* atmak + *kardia,* yürek + *graphein,* yazmak. *tıp.* Yürek kasılmalarının etkisiyle meydana gelen vücut sarsıntılarını gözleyerek dolaşım bozukluklarını incelemek için kullanılan âlet.

balistokardiyografi, i. *Fr. balistocardiographie tıp.* Klinik elektrokardiyografide bozuklukları fark edilemeyen muayenede ve iç etkenlerden ileri gelen kalb titreşimlerinin incelenmesi. [*Ing.* Ballistocardiography].

balık,-kı, i. § ❶ Geceleri bazı ufukta görülen pariltı. § ❷ Çamur.

bal.kabağı, b.i. *bot.* § ❶ İri ve içi turuncu bir kabak türü. [*Lat. Cucurbita moschata; cucurbita maksima; Ing.* Sweet gourd; *Fr.* Potiron jaune]. § ❷ *mec.* Aptal, budala. ◉ **lâf söyledi** ~, *dey.* Konu ile ilgisi olmayan saçma bir söz söylediği zaman kullanılır.

balkan, i. § ❶ *coğr.* Doğu Avrupa'da Batıdan Doğuya uzanan dağ sırası. [*Ing.* ve *Fr.* Balkan]. § ❷ Sık ormanla kaplı dağ. [*Ing.* Thickly wooded mountain range; *Fr.* Chaîne de montagne couvertes de forêts, montagne escarpée].

~ **lâdini**, *bot.* ◘ Lâdin.

balkanlaşma, i. Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan kavram. Yeni devletlerin kurulmasıyla sonuçlanan milliyetçi bölünmeleri tanımlamak için kullanılır.

balkanlı, s. ve i. Balkan memleketleri halkına mensup *(kimse).* [*Ing.* Native of the Balkans].

balkanlık, s. Dağ silsilesi ile kaplı: *Balkanlık bir yer.* [*Ing.* Mountainous, thickly wooded].

Balkar (Malkar), öz. i. Kafkasya'da yasayan ve Türklerin Kıpçak kolundan olan bir boy.

balkımak, nsz. f. § ❶ Parıldamak. [*Ing.* To shimmer; *Fr.* Luire]. § ❷ *(Yara)* Ara sıra zonklamak. § ❸ Şimşek çakmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Yalpırdamak, iltima etmek, lemean etmek.** § ❷ **Sızlamak.**

balkır, i. < *balkımak* > *balkırmak.* § ❶ Parıltı, ışıltı, ışık. [*Ing.* Gleam; *Fr.* Lueur]. § ❷ Şimşek. [*Ing.* Flash of lighting; Fr. Éclair].

balkon, i. *Fr. balcon* < *It.* § ❶ *mim.* Binaların ön, arka veya yan yüzlerinden dışarıya taşkın olarak yapılan etrafı alçak duvar veya parmaklıkla çevrili yer. [*Ing.* Balcony]. § ❷ *tiy.* Tiyatro ve sinema salonlarında asma kat. § ❸ *arg.* Kadın veya kız memesi, göğüs. ☆ *Eşanl.* **ampul, far, tampon.** ◉ **birinci** ~, *tiy.* ◘ Birinci.

balkurmak, ◘ Balkımak.

ballandıra ballandıra, z. Çok övüp imrendirecek şekilde, tatlılıkla, mübalâğa ederek: *Ballandıra ballandıra anlatmak.* [*Ing.* Praising enthusiastically, exaggerating enormously].

ballandırmak(-i), f. § ❶ Bal gibi tatlı yapmak. § ❷ *mec.* Bir şeyi imrendirecek şekilde aşırı övmek: *Ballandıra ballandıra anlatmak.* [*Ing.* To Extol extavagantly; *Fr.* Vanter avec exageration]. § ❶ Bal koyuluğunu vermek, koyulaştırıp yapışkan hale getirmek. [*Ing.* To make thick like honey; *Fr.* Enduire de Miel]. § ❶ *arg.* Göndermek, vermek; *Partiyi kaybettik, hâlâ ne duruyorsun, askerleri (paraları) ballandır bakalım.*

☆ *Eşanl.* **sökülmek.**

☆ *Yak. anl.* **çalıştırmak, elden gelmek, toka etmek, toslamak, uçlanmak, yırtılmak.**

ballanmak, nsz. f. § ❶ Bal haline gelmek, bal gibi tatlı olmak, tatlılaşmak. [*Ing.* To become honey; *Fr.* Devenir mielleux]. § ❶ Meyvenin özü çıkıp donmak, yemiş olgunlaşmak.. [*Ing.* To become ripe; *Fr.* Mûrir]. § ❶ Bal yoğunluğunda olmak, koyulaşmak, kıvamını bulmak. [*Ing.* To become thick like honey; *Fr.* S'épaissir].

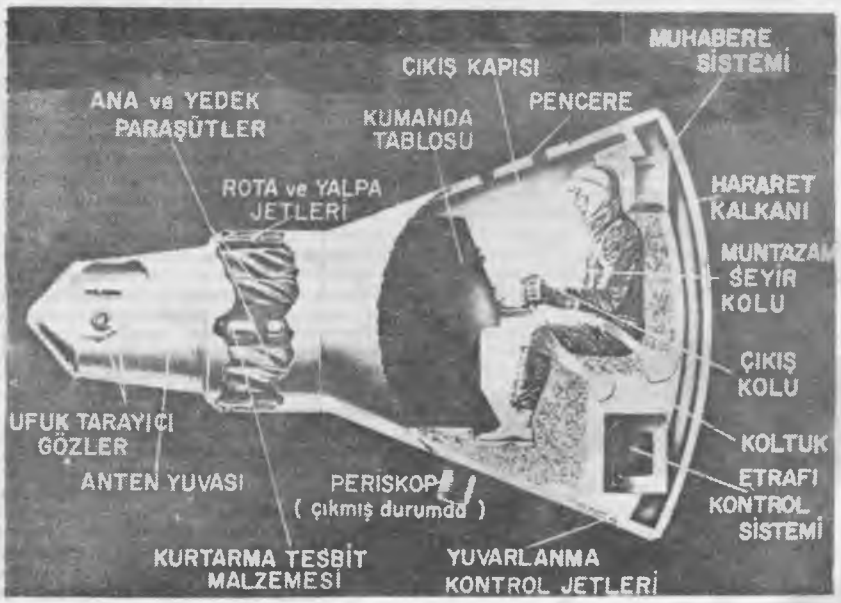

ŞEKİL: 49. — BALİSTİK KAPSÜL

Ballard sistemi, *matb.* Langbein - Ptanhamer-Werken (LPW) firması tarafından geliştirilip tanıtılmış olan, çukur baskı kalıp silindirlerini bakır kaplamaya yarayan bir galvanoplasti usulü. [*Ing.* Process-Ballard; *Fr.* Procedé Ballard].

ballat,-tı, i. *müz.* Eski İtalya ve Fransa'da dansa eşlikte kullanılmak üzere bestelenmiş bir çeşit hafif şarkı. [*Ing.* ve *Fr.* Ballade].

~ **opera**, *müz.* Çoğu bölümleri halk havaları üzerine bestelenmiş bir çeşit mahallî opera.

ballı, s. İçinde bal bulunan. [*Ing.* Honeyed; *Fr.* Mielleux,-euse].

ballı.baba, b.i. *bot.* İkiçeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ballı.babagiller *(Labiatae)* familyasından yaprakları çoğu zaman beyaz benekli, çiçekleri türüne göre firfiri veya beyaz olan bir yıllık veya çok yıllık otsu bir bitki cinsi. Anadolu'da **sarı ballıbaba** *(L. galeobdolon),* **Benekli ballıbaba** *(L. maculatum),* **kırmızı ballıbaba** *(L. purpureum)* **beyaz ballıbaba** *(L. Album)* adlı türleri vardır. [*Lat. Lamium; ing.* Dead-nettle; *Fr.* Lamier]. ◉ **benekli** ~, *bot.* Beyaz renkli çiçekler açan, 20-50 sm. boyunda, çok yıllık bir ballıbaba türü. Yaprakları saplı, stipulalı, oval ve kenarları dişli olup karşılıklı dizilmiştir. Çiçekleri, 10-20 tanesi bir arada, yalancı vertisiller halinde bulunur. Çiçekleri ve dalları uçucu yağ, saponin, tanen, şekerler ve müsilaj taşımaktadır. Hafif peklik verici ve kan kesici özelliği vardır. İdrar yolları hastalıklarına karşı kullanılır.' [*Lat. L. album;* **Fr.** Lamier blanc, ortie blanche] ◉ **kırmızı** ~, *bot.* 10-30 sm. boyunda, 1 veya 2 yıllık, pembe renkli çiçekleri olan, bir ballıbaba türü. Peklik verici ve yara iyi edici özellikleri vardır. Nezle ve sıracaya karşı da iyi gelir. [*Lat. L. purpureum; Fr.* Lamier pourpre, ortie rouge].

ballı.babagiller*, ç.b.i. *bot.* İkiçeneklilerin *(Dicotyledoneae)* sınıfının *Tubiflorae* takımından, başlıca Akdeniz bölgesinde yayılmış olan, uçucu yağ taşıyan, nane, adaçayı, lâvanta çiçeği, kekik gibi, içinde bir takım kokulu bitkiler bulunan genişçe bir familya. Bir veya çok yıllık otsu bitki veya çalılardır. Yaklaşık olarak 200 cins ve 3200 türü vardır. Türkiye'de 38 cins ve 400 türü yetişir. [*Osm.* Şefeviye; [*Lat.* ve *ing. Lamiaceae, Labiatae; Fr.* Labiees, labiacees].

ballık,-ğı, i. § ❶ Balın bol olduğu zamanlarda, verimi artırmak için asıl kovanın üstüne konan tahta veya sazdan ek kovan. § ❷ *bot.* Bağlarda görülen külleme hastalığı.

ballota, i. *Lat. bot.* Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, kırışıklı ve dalgalı yapraklı, kendine has misk gibi, kuvvetli bir kokusu olan, çoğu Akdeniz Bölgesinde yetişen 25 kadar türü bulunan, oldukça beyaz çiçekleri olan tüylü bir bitki. Anadolu'da **Siyah (yeşil) ballota** *(B. nigra),* **Boz ballota** *(B. Undulata)* gibi türleri görülür. [*Lat.* ve *ing.* ve *Fr. Ballota*].

ballus, i. *Lat. zool. Salticidae* familyasından, Avrupa'da ormanlarda yaşayan, kısa, bodur gövdesi beyaz veya kızılımsı sarı yumuşak tüycüklerle kaplı, sıçrayıcı küçük bir örümcek. [*Lat.* ve *Fr. Ballus*].

balman, i. Eski Türkçe'de heykel, put ve anıt taşı anlamındadır. [*Osm.* Sanem, put].

bal.mumu, b.i. § ❶ Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından saldıkları yumuşak ve sarımsı madde. [*Osm.* Şem'-ülasel; *ing.* Wax; *Fr.* Cire]. § ❷ Bunun sanayide kullanılmak üzere hazırlanmışı. [*Ing.* Candle; *Fr.* Bougie]. ◉ **kırmızı** ~, Şellak ve terebentinden yapılmış, eskiden mektupları mühürlemede kullanılan renkli bileşim. ☆ *Eşanl.* **mühür mumu.** ◉ **model** ~ ~, *heyk.* Heykelcilikte istenilen renk verilerek oylumlamada kullanılan, kuru tebeşir, pudra, buğday unu ve eritilmiş beyaz, balmumu karışımı. ◉ **saf** ~, Henüz kullanılmamış balmumu.

~ **bezi**, *bot.* Çeşitli organların *(yaprak. yumurtalık, erkek organ)* dibinde bulunan ve balözü çıkaran bez. [*Ing.* Nectarium, nectary, honeycup; *Fr.* Nectaire].

☆ *Eşanl.* **nektaryum.**

~ **cilâsı**, *ağ. iş.* Yalnız balmumu ve terebentinle hazırlanan ağaç cilâlama malzemesi.

~ **çiçeği**, *bot.* Kaktüs cinsinden bir çiçek.

~ **emengiller**, *zool.* Gagası uzun, ince kıvrık tüyleri madenî parlaklıkta, basık gövdeli küçük kuşlar olup dilleri yırtmaçlı boru şeklindedir. Eski Dünya'da yaşayan 120 kadar türü olan, çiçeklerde yaşayan böcekler ve çiçek balözleriyle beslenen bir ötücü kuş familyasıdır. [*Lat.* ve *ing.* Nectariniidae; *Fr.* Nectariniidés].

~ **gibi erimek**, *dey.* Çok zayıflamak.

~ **gibi sararmak**, *dey.* Rengi kaçmak.

~ **heykelciği**, *heyk.* insanı canlıymış gibi gösteren balmumu heykeller yapma sanatı [*Ing.* Ceroplastics, wax-modelling; *Fr.* Ceroplastique].

~ **ile davet etmek**, *dey.* Hararetle çağırmak, gelmesini çok arzu etmek.

~ **kalıplaması**, *(dökümü), metal.* Dökümü yapılacak eşyanın balmumundan hazırlanan modelini ısıyle eritip, kalıpta meydana gelen boşluklara sıvı madenin akıtılması *(Bronz heykellerin çoğu bu usulle yapılır).*

~ **macunu**, *ağ. iş.* Mobilyadaki kusurların onarımında kullanılan toprak boyalarla renklendirilmiş balmumu.

~ **makinesi,** Güneş ısısından yararlanarak, bal gümeci parçalarından saf balmumu elde etmeyi sağlayan âlet.

~ **matris,** *matb.* Galvanoplasti yoluyle kalıp çıkarmak için balmumu ile orijinal klişe veya dizgi kalıbından yapılan dişi kalıp çıkarması. [*Ing.* Wax-matris].

~ **rengi (sarısı),** Bal mumunun donuk sarı rengi, koyan balı renginde, sarıyle kahverengi arası bir renk.

~ **resim,** *san.* Resim yapılırken boya ları tuvale sürmeden önce, benzinle karıştırılmış sıvı balmumuna batırma usulü.

~ **tekerleği,** Tekerlek şeklinde hazırlanmış balmumu kalıbı. [*Ing.* Round cake of beeswax].

~ **yapıştırmak,** *dey.* Aklında tutmak *(için işaret koymak): Bu söze ben balmumu yapıştırmalıyım.*

balneoloji, i. *Fr. balnéologie. Lat. balneum,* yunak, hamam, + *Yun. logos,* bilim. *tıp.* ve *coğr.* Yunma bilimi anlamına gelir. [*Osm.* Ilm-ül hamam; *Ing.* Balneology; *Fr.* Balnéologie].

balneoterapi, i. *Fr. balnéothérapie. tıp.* Banyo tedavisi. [*Ing.* Balneotherapy].

balo /ba:lo/, i. *It. ballo* < *Yun.* Danslı ve resmî giyimli gece toplantısı. [*Ing.* Ball; *Fr.* Bal]. ◉ **çocuk ~ su,** Yalnız çocuklar için verilen balo. ◉ **kıyafet ~ su,** Davetlilerin, normal balo giyimlerinden farklı çeşitli ve orijinal kıyafetlerle katıldığı balo. ◉ **maskeli ~,** Davetlilerin, kimliklerini gizlemek için maske ile katıldıkları gece eğlencesi. [*Ing.* Masqued ball; *Fr.* Bal masqué].

~ **vermek,** *dey.* Büyük çapta bir danslı toplantı düzenlemek. [*Ing.* To give a ball; *Fr.* Donner un bal].

balon, i. *Fr. ballon* < *Alm.* § ❶ Havada uçabilmesi için gaz geçirmeyen hafif maddelerden yapılıp havadan hafif bir gazla doldurulmuş bir çeşit torba. Bunun, çocuklara oyuncak diye yapılan küçükleri olduğu gibi, insan taşımaya yarayan büyüğü ve sepetlisi de vardır. [*Ing.* Balloon]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 50.* ~ **BALON.** § ❷ *kim.* Uzun boyunlu ve küresel cam kap. § ❸ Basınç altında depolamaya yarayan kap: *Gaz balonu, Buhar balonu.* ☆ *Eşanl.* **akümülatör.** § ❹ *dok.* (a) Keten saplarının akarsuya tutulmak üzere bastırıldığı büyük tekne; (b) İplik eğirme ve bükmeye yarayan dokuma tezgâhlarında ipliğin, sürpü ile üst iplik kılavuzu arasında aldığı şekil. § ❺ *tıp.* Doğumu başlatmak, dölyatağı ağzını genişletmek amacıyle döl yatağına sokulup fizyolojik serumla şişirilen küçük lâstik torba. *(Bugün bazı kan uyuşmazlığı hallerinde doğumu erken başlatmak için kullanılır).* ◉ **bağlı ~,** *hava.* ◘ **Bağlı.** ◉ **damıtma ~ u,** *kim.* ◘ **Damıtma. deney ~ u,** *hava.* Kaydedici cihazlarla donatılmış olan ve içinde insan bulunmadan havaya salınan balon. [*Fr.* Ballon qu'un lance pour connaître la direction du vent, ballon d'essai]. ◉ **sondaj ~ u,** *meteor.* Yörüngesi yerden bir teodolitle gözlenebilen, rüzgârın yön ve hızını belirtmeğe yarayan küçük çaplı balon. [*Ing.* Pilot balloon, sounding balloon]. ◉ **uçan ~,** *sp.* Çocuk oyuncaklarından olan, ince bir kaucuk tabakasından yapılmış, hidrojen gazıyle doldurulan ve havada uçabilen, büyük balonlar. 1857'de icat edildi. [*Ing.* Kite balloon; *Fr.* Ballon cerf-volant].

~ **balığı** *,zool.* Dörtd sligiller *(Tetrodontidae)* familyasından bir balık türü. [*Lat. Tetrodon Spadiceus; Ing.* Globe fish; *Fr.* Poisson-globe, poisson-boull, diodon, tétradon],

~ **çıkarmak,** *dey.* Burun salgısını veya tüküğün balon gibi şişmesi.

~ **demiri,** *hava.* Eklemli birçok çengelleri bulunan cihaz. Balon pilotu, bunu balonunu doldurmak için sepetten yere atardı.

~ **donatımı,** *hava.* Bir balonun kullanılmasına yarayan malzeme, iniş halatı, çapa serpan ve kontrol iplerini kapsar. [*Ing.* Balloon equipment].

~ **hevengi,** Baloncunun elindeki, birbirine bağlı renk renk balonların meydana getirdiği hevenk.

~ **ile sondaj,** *hava.* Hava rasatı yapmak maksadıyle balon uçurma. [*Ing.* Balloon ascent; *Fr.* Sondage par ballon].

~ **pilotu,** *hava.* Bir balonu sevk ve idare eden kişi.

~ **sepeti,** § ❶ *hava.* Boyu eninden fazla ve korkuluklarla donatılmış sepet veya sahanlık. *(Bir balonun altına asılır ve içinde havacılar, motor, safra ve balon donanımı bulunur.* [*Ing.* Basket of a balloon]. § ❷ Bir uçakta motor ve tepki düzeninin bulunduğu bölme.

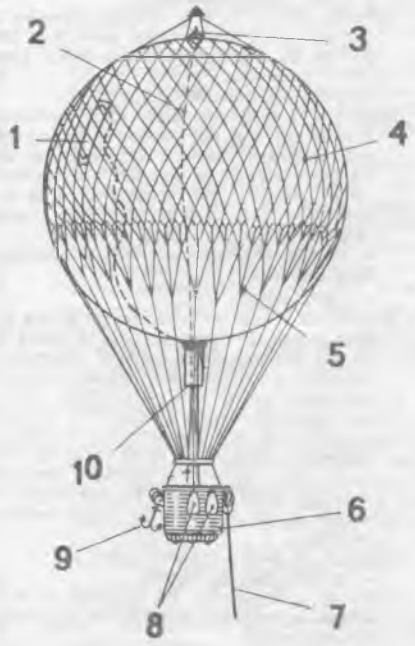

ŞEKİL: 50. ~ BALON. 1. Alçalmayı sağlayan supap. 2. 3. Emniyet supapı. 4. Ağ. 5. Gergi telleri *(file).* 6. Sepet. 7. İniş ipi. 8. İniş için kum torbaları. 9. Demir. 10. Gaz doldurma hortumu.

~ **uçurmak,** § ❶ İçi uçan gazla dolu oyuncak balona uzun bir ip bağlayıp salıvermek. [*Ing.* To let out a trial balloon; *Fr.* Annonce faite à dessien d'un projet qui n'est pas encore arrêté et sur lequel on veut pressentir l'opinion du public, ballon d'essai]. § ❷ *arg.* Fikirleri yoklamak için aslı olmayan, yalan bir haberi yaymak.

~ **usturmaça,** *den.* Gemilerde bir halatın ucuna bağlanmış, içi talaş veya kenevir elyafıyle dolu, dayanıklı yuvarlak torba. *(Deniz aracı başka bir araca yanaşacağı zaman, bordadan sarkıtılır)* [*Ing.* Round fender].

~ **yelken,** *den.* Rüzgâr etkisi altında torbalanarak çalışan alt yakası serbest, oldukça hacimli üçgen şeklinde bir yelken olup, direk tepesindeki özel makarası ve çördeği ile çekilir. *(Direğe bağlı bir bumba vasıtasıyle karola yakası başa doğru uzatılırken, iskatası, kıça doğru alınarak kullanılır.*

balonculuk,-ğu, i. § ❶ *hava.* Dengesi, havadan hafif bir gaz kullanmak yoluyle sağlanan hava araçlarının hazırlanması, yapımı ve denenmesi. [*Ing.* Dealing in balloons, aerial navigation, aeronautics; *Fr.* Aeronautique, aérostation]. § ❷ *ask.* Askerî havacılığın eski bir bölümü.

balone, i. *Fr. balloné.* (a) Tek zamanlı dans adımı. Dansçı bir bacağı üzerinde yükselirken, öteki bacağını belirli bir yöne kıvırır ve gerer; (b) Çok yükselerek yapılan, yumusak ve esnek dans üslûbu.

balonlamak, nsz. f. *den.* Rüzgârın önüne düşüp seyredilmekte iken trinket veya mayıstra iskotalarının salt: edilerek yelkenin şişip serenden yukarı doğru kalkması, herhangi bir yelken istinga edilirken iskotalarının birdenbire koyverilmesiyle yelkenin şişmesi. [*Ing.* To balloon out, to weel; *Fr.* Bouffer, se ballonner].

balonlu fok, *zool.* ◘ **Fok.**

balotaj, i. *Fr. ballotage* < *Alm.* Bir seçimde adaylardan hiçbirinin, oyların mutlak çoğunluğunu alamaması üzerine seçimin yenilenmesi. [*Ing.* Ballotage, run off election; *Fr.* Ballotage].

~ **kurulu,** Derneklerde üyelik isteklerini incelemek ve bu konuda karar almakla görevli kurul.

balotajlı, s. § ❶ İlk turda yeterli oyu toplayamamış aday için kullanılır. [*Ing.* Subjected to a second ballot; *Fr.* Balloté]. § ❷ s. ve i. Bir dans adımı: *(Bir kayığın su üzerindeki ileriye ve geriye doğru sallanmasını hatırlatır, iki kolun ileri atılmasıyle başlayıp hafif bir bükülüşle biter.*

balote, ◘ **Balotajlı²**.

baloz, i. *Yun. Mpalos.* Eskiden gemicl, işçi gibi kimselerin gittiği kantolu, oyunlu, içkili, basit dans yeri. [*Ing.* Lowclass cafe chantant].

bal.özü, b.i. *bot.* Entomofil çiçeklerin içinde salgı dokuları *(Nektaryumlar)* tarafından salgılanan, bal yapmak için arılar tarafından emilen tatlı *(şekerli)* sıvı. [*Osm.* Rahik; *Ing.* Nectar; *Fr.* Nectar].

☆ *Eşanl.* nektar.

bal.özülük,-ğü b.i. *bot.* Çiçeklerde, balözünü çıkaran bezlerin meydana getirdiği organ. [*Osm.* Nektar uzvu; *Lat. Nectarium; Ing.* Nectary; *Fr.* Nectaire].

☆ *Eşanl.* **ballık.**

balsa, i. *Isp.* § ❶ *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının *Bombacaceae* familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, *Ochroma* cinsinden çabuk büyüyen ağaç. Tahtasının özelliğinden dolayı uçak yapımında kullanılır. Mantardan daha hafiftir. Isıya sese ve titresime karşı iyi bir yalıtkandır. Lifleri bir yönde düzgün dizili olduğundan ezilmeye karşı çok dirençlidir. [*Ing.* ve *Fr.* Balsa]. § ❷ Bu ağacın odunu.

balsam, i. *Lat. balsamum. kim.* Benzoik asit veya *sinnamik* asidi veya her ikisini birden ihtiva eden ve bazı ağaçlardan elde olunup parfüm ve bazı ilâçların yapımında kullanılan reçinelere verilen ad. [*Lat. Balsamum; Ing.* Balsam; *Fr.* Baume]. ☆ *Eşanl.* **belsem.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Hos kokulu madde. ☆ *Eşanl.* **pelesenk.** ◉ **aselbent ~ ı,** *kim.* ◘ **Aselbent.** ◉ **Kanada ~ ı,** *kim.* Kanada Köknarının gövdesinden yaralama usulü ile elde edilen oleoresin. Mikroskopta incelenecek ince ve devamlı preparatların hazırlanmasında ve optik sanayiinde kullanılır. [*Lat. Balsamum canadense*]. ◉ **kopaku ~ ı,** *kim.* Orta Amerika'da yetişen *Copaifera officinalis* adlı ağacın gövdesinden yaralanma sonucu elde edilen oleoresin olup, belsoğukluğunu giderici, balgam söktürücü ve göğüs yumusatıcıdır. [*Lat. Balsamum copaviae*]. ◉ **Peru ~ ı,** *kim. Myroxylon pereirae* adlı ağacın gövdesinden elde edilen balsam olup, uyuza karşı kullanılır. [*Lat. Balsamum Peruvianum*]. ◉ **toplu ~ ı,** *kim.* Kolumbiya ve Venezuela'da yetişen *Myroxylon balsamum* adlı ağacın gövdesine yapılan yaralardan elde edilen ve öksürüğe karşı kullanılan balsam. [*Lat. Balsamum Tolutanum*].

~ **ağacı,** *bot.* § ❶ Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Burseraceae familyasından, Kızıldeniz kıyılarında, Hindistan, Madagaskar ve Senegal'de yetişen, 50 kadar türü bulunan ağaç veya ağaççık. **Afrika balsam ağacı** *(B. Africana)* adlı türü eskiden eczacılıkta kullanılan bir reçine verir. Afrika ve Arabistan'da yetişen *(B. myrrha, B. opobalsamum)* türlerinden ***Mürrisafi*** adlı, yakıldığı zaman kuvvetli koku çıkaran bir çeşit günlük elde edilir. [*Lat. Balsames, commiphora; Ing.* Balsam, balsam-tree; *Fr.* Baummier, balsamier] § ❷ Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından. Tropikal Amerika'da 12 kadar türü bulunan bir ağaççık cinsi. Venezüella'da yetişen *A. balsamifera* adlı türünün odunu kandil ve meşale olarak kullanılır. [*Lat.. Ing.* ve *Fr.* Amyris].

~ **göknarı,** *bot.* ◘ **Göknar.**

balsıra, i. § ❶ Yaprakların üzerinde beyaz lekeler halinde ortaya çıkan bir çeşit zararlı küf. § ❷ Bir çeşit kudret helvası. [*Ing.* Mennà; *Fr.* Manne].

balta, i. *Hintç. paletta, palette* > *pala.* § ❶ Kesmek, yarmak, yontmak için kullanılan ağaç saplı demir ağızlı âlet: *Balta değmedik aağç olmaz.* [*Ing.* Axe, hatchet] § ❷ *sosy.* Dinlerden bir çoğunda tapınakta kurban kesmeye yarayan âlet. ◉ **ay ~,** Ay şeklinde balta. [*Osm.* Teber; *Fr.* Hache en croissant] ◉ **~ lamadan gitmek,** *dey.* Kabave kırıcı olarak söz söylemek. ◉ *(bir)* **~ ya sap olmak,** *dey.* Belli bir iş, bir meslek sahibi olmak. [*Ing.* To have a career or job, to become somebody; *Fr.* Avoir un travail, un emploi]. ◉ **~ yı taşa vurmak,** *dey.* Pot kırmak, bilmeden birine dokunacak söz söylemek. [*Ing.* To blow a gaff; *Fr.* Faire une bevue, une gaffe, une boulette, commettre un impair]. ◉ **balcı ~ sı,** ◘ **Balcı.** ◉ **çifte ~,** İki tarafta ağızları olan balta. [*Fr.* Double hache, bipenne]. ◉ **gemici ~ sı,** *den.* Tahlisiye sandallarında bulundurulması gereken küçük balta. ◉ **marangoz ~ sı,** *ağ. iş.* Tahta kesmek için kullanılan balta şeklinde küçük âlet. ◉ **yarıcı ~,** *tekn.* Birçok sanayi dalında kullanılan, çeşitli yarıcı âletlere verilen ad. ◉ **hacamat ~ sı,** *esk. tıp.* Kan almak için kullanılan neşter.

~ asmak, § ❶ *dey.* Dadanmak, sırnaşmak, musallat olmak. [*Ing.* To worry, to vex, to bother; *Fr.* Poursuivre, vexer]. § ❷ Yeniçerilerin, temeli yükselen yapılarla limana gelen gemilere birer nişan tahtası asarak yapı ve gemi sahiplerinden para almalarına verilen ad.

~ balyoz, *den.* Derin armozları açmak için kalafatçıların kullandıkları bir çeşit âlet.

~ başlı, *den.* Baş bodoslamaları dikey vaziyette bulunup talimarları olmayan gemiler.

~ girmemiş (değmemiş, görmemiş) orman, *coğr.* Son derece gür, içine girilmesi çok güç, kesilmeye uğramamış orman. [*Osm.* Bakir orman; *Ing.* Never out (untouched, in) forest; *Fr.* Forêt vierge].

~ huzmesi, *ask.* ve *fiz.* Bir tahrip tanesinin patladığı zaman yan huzmesinin yerde bıraktığı iz.

~ ile yontulmuş, *dey.* Düzgün olmayan, iyi parlatılmamış, kaba adam. [*Ing.* Unpolished, uncouth, rough].

~ olmak, *tkz. dey.* Vakitli vakitsiz tedirgin etmek, ısrarla bir şey istemek, üzerine düşmek. [*Ing.* To pester, to keep on (at), to harass; *Fr.* S'acharner, insister].

~ resmi, *esk. huk.* Osmanlı teşkilâtı tarihinde şehir ve kasabalarda kesilen hayvanlardan alınan bir vergi.

~ vurmak, *dey.* Ağaç kesmek.

balta.baş, b.s. § ❶ *den.* Baş bodoslaması omurga hattına dikey olarak çelik lamadan yapılmış *(gemi).* [*Ing.* Straightstemmed]. § ❷ *(insan hk.)* Gaga burunlu, burnu çok büyük olan.

☆ *Eşanl.* **baltaburun.**

balta.burun,-nu, b.i. ◘ **Baltabaş.**

baltacı, i. § ❶ Balta yapan ve satan kimse; § ❷ Odun yarıcısı. [*Ing.* Maker or seller of axes, woodcutter; *Fr.* Fendeur de bois]. § ❸ *ağ. iş.* Büyük parçalı kütükleri balta ile yontan ve kenarlarını düzelten işçi. § ❹ Eskiden asker taburlarının önünde giden ve yolları kapayarak askerin geçmesine engel olan ağaçları kesen eli baltalı erler. Bunlar sakalları uzun ve önlerinde meşin önlükler olan iri boylu seçme neferlerdi. § ❺ *tar.* Sarayda harem muhafızlarına verilen ad. [*Ing.* Halberdier attached to the Sultan's palace; *Fr.* Hallebardier du sérail sous l'Empire ottoman]. § ❻ Balta ile donatılmış itfaiye eri. [*Ing.* Fireman equipped with an ax; *Fr.* Sapeur-pompier].

baltacık,-ğı, i. Küçük el baltası. [*Ing.* Hatchet, adze; *Fr.* Hachette, (h)erminette].

baltalama, i. Kasıtlı olarak isteksiz ve dikkatsiz çalışmayı, işyerlerindeki malzeme veya malları bilerek bozmak veya kullanılmayacak hale getirmeyi, bir hizmetin veya bir teşebbüsün normal yürüyüşünü engellemeyi amaç tutan eylem. [*Ing.* (Act of) hewing, hacking, *Fr.* Sabotage].

baltalamak(-i), f. § ❶ Balta ile vurmak, parçalamak. § ❷ *mec.* Başkasının işini bile bile bozmak veya bozmaya çalışmak, sabote etmek. [*Ing.* To commit acts of sabotage; *Fr.* Saboter].

☆ *Yak anl.* **zorlaştırmak, ayak bağı olmak, kösteklemek, ket vurmak, set çekmek, önlemek, önüne geçmek, mani (engel) olmak, yasak etmek, zorluk çıkarmak.**

☆ *Karş.* **kolaylaştırmak, imkân vermek, olanaklı kılmak.**

baltalayıcı, s. § ❶ Bir ormandan yolsuz, usulsüz ağaç kesen. § ❷ *mec.* İş bozucu; başkasının işini bile bile bozan, işlemesine engel olan. [*Ing.* Rattener; *Fr.* Saboteur,-euse].

☆ *Eşanl.* **yıkıcı, sabotajcı.**

baltalayıcılık,-ğı, i. § ❶ Usulsüz, nizamsız ağaç kesme işi, Orman tahrip etme. § ❷ Bile bile bir işe engel olmak isteme hali. [*Ing.* ve *Fr.* Sabotage].

☆ *Eşanl.* **sabotajcılık.**

baltalı, s. § ❶ Baltası olan. [*Ing.* Furnished with an ax]. § ❷ *tar.* Eskiden ordunun geçeceği yollardan engelleri temizleyip yol açma işiyle görevli ve baltaları olan *(asker).* [*Ing.* Armed with a halberd] § ❸ *tar.* Askerlikte, baltacılık ve arabacılık ederek vergiden muaf olan köylü.

~ mızrak, Ucu sivri ve keskin demirden kargı türü silâh.

☆ *Eşanl.* **teber.**

baltalık,-ğı, i. *coğr.* ve *sosy.* Kesimi sık sık yapılan orman. Ormanda yakacak ve başka işler için kesilmek üzere ayrılmış bölüm. Köy veya kasaba halkının odun ihtiyacını karşılamak üzere ayrılan koru veya orman. [*Osm.* Muhatap; *Ing.* Copse, coppice; *Fr.* Taillis].

~ halkı, *huk.* Bir köy veya kasaba halkının baltalıktan yararlanma hakkı. [*Lat. Ius lignandi; Ing.* Common of estovers (estoviers), housebote, firebote; *Fr.* Affouage].

baltamalı, i. *ağ. iş.* Balta ile biçimlendirilen kereste.

baltaması, s. Balta biçiminde olan.

~ yaprak, *bot.* ◘ **Yaprak.**

baltik,-ği, i. *Ing.* baltic. Ön tarafında bir boji, arkada üç hareketli dingil ve bir boji bulunan lokomotif.

☆ *Eşanl.* **hudson.**

Baltimor, öz.i. A.B.D.'de bir şehir. [*Ing.* ve *Fr.* Baltimore].

~ domatesi, *trm.* ◘ **Domates.**

~ kuşu, *zool* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Amerika-sarı-asmasıgiller *(Icteridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 20 sm. Başı ve sırtı karadır. Kuzey ve Orta Amerika'da yaşar. [*Lat. Icterus baltimore, galbulus; Ing.* Baltimore oriole; *Fr.* Oriole de Baltimore, troupiale Baltimore].

baltrap, i. *Ing. ball,* top + *trap,* yay > *balltrap. sp.* § ❶ Atıcılık sporunun bir kolu. § ❷ Hedef vazifesi gören plakaları havaya fırlatan yaylı âlet.

balüt,-tü, i. *Fr. ballute* < *ballon* + *parachute, hava.* Atmosferin, yoğunluğu az olan katlarında bir insan veya herhangi bir maddenin düşüşünü yavaşlatmak ve denge sağlamak için kullanılan armut biçiminde, küçük boyutlu balon.

balya /bal:ya/, i. *It. balla* < *Alm.* ballen. Tüccar eşyası dengi: *Beş balya pamuk.* [*Ing.* Bale; *Fr.* Balle].

~ hacim, *den.* Bir geminin yük taşıma yerlerine rastlayan posta, kemere ve benzeri çıkıntıların nihayet kenarlarına temas ederek geçen yüzeyler içinde kalan net hacim.

~ yapmak, § ❶ Denk yapmak. § ❷ Ambalajlamak. [*Ing.* To bale, to make into bales; *Fr.* Emballer].

☆ *Eşanl.* **balyalamak.**

balyalamak(-i), f. Balya haline sokmak, balya yapmak. [*Ing.* To make into bales; *Fr.* Emballer].

balyemez, i. *It. ballamezza.* Eskiden özellikle kale dövmek için kullanılan orta çapta uzun menzilli bir çeşit top. [*Osm.* Asel ne-mi-

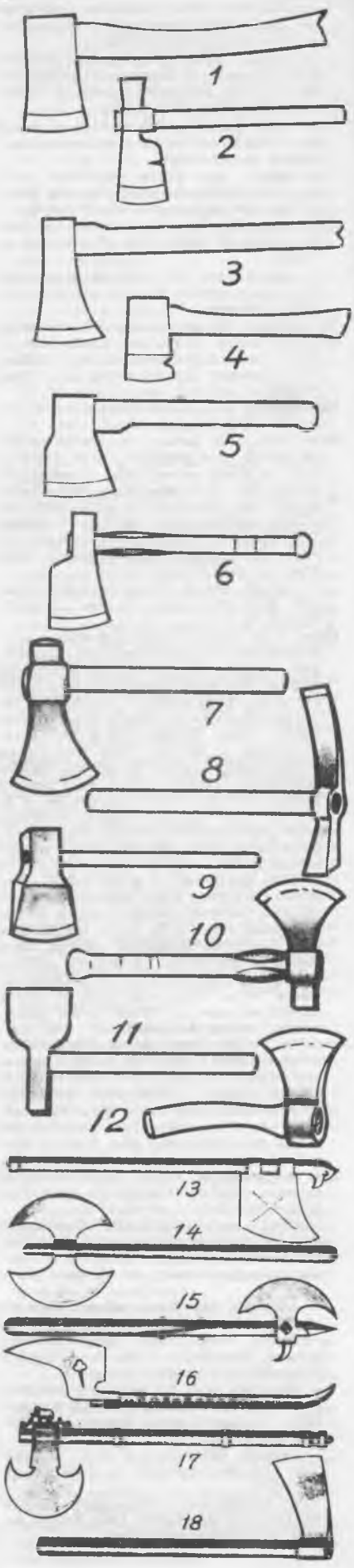

ŞEKİL: 51. — BALTALAR. 1. Ağaç kesme baltası. 2. Dülger baltası. 3. Oduncu baltası. 4. Izci baltası. 5. Ağaç budama baltası. 6. Denizci baltası. 7. Takozlu balta. 8. Sobacı baltası. 9. Doğramacı baltası. 10. Ormancı baltası. 11. Tuğla temizleme baltası. 12. Tornacı baltası. 13. Lictor baltası. 14. Galyal'ı baltası. 15. XIV. yüzyıl baltası. 16. XV. yüzyıl baltası. 17. Hint baltası. 18. Istihkâmcı baltası.

hored; *Ing.* Long-Range battering gun orits projectile; *Fr.* Autrefois, canon degrandeur moyenne, couleuvrine].

balyos, i. *Lat. bajulus,* haberci. § ❶ Osmanlı İmparatorluğu zamanında Venedik elçilerine verilen ad. § ❷ Doğu Akdeniz'deki Venedik koloni valilerine verilen ünvan. [*Ing.* Bailo, the Venetian Resident at the Porte; *Fr.* Baile, titre donné jadis aux ambassadeurs de la République de Venise à Istambul].

balyoz, i. *Yun. bareia, vareia,* Ağırlık, demirci çekici. § ❶ Kazık çakmak, büyük taşları kırmak için kullanılan uzunca saplı iri, ağır çekiç. [*Ing.* Sledge-hammer; *Fr.* Cassepierres] § ❷ *mad.* Madencinin kaya koparmak için bir elle kullandığı çekiç. ◉ ◘ *ŞEKİL: 151.* — **DEMİRCİ.**

☆ *Eşanl.* **varyoz.** ◉ **balta —,** *den.* ◘ **Balta.**

— gibi, *dey. (kol veya yumruk hk.)* Çok sert ve kuvvetli çok ağır. [*Ing.* Very heavy; *Fr.* Très lourd].

balzorin, i. *Fr. balzorine.* Bir yüzü tüylü astarlık kumaş.

bam, i. *Osm.* < *Fars, bâm esk.* § ❶ Çatı, dam. [*Ing.* Roof, flat, ceiling] § ❷ Kubbe. § ❸ Göz kapağı. § ❹ Sabah vakti, sabah ışığı [*Ing.* Morning, daybreak]. § ❺ *müz.* Telli sazların en kalın ses veren teli. [*Ing.* The lowest string of an instrument].

bambaşka /bam:başka/, s. Büsbütün başka. [*Ing.* Utterly different; *Fr.* Tout autre].

☆ *Yak. anl.* **herşeyden** *(herkesten)* **ayrı, eşsiz, gayrikabili kıyas.**

☆ *Kars.* **benzeyen, andıran .**

bamboşat,-tı, i. *res.* Hollândalı ressam **Pieter van Laeter** tarzında âdi ve kaba sahneleri gösteren tablolar.

bambu, i. *Malezya dilinden. bot* İkiçenekliler *(Dicotyledonae)* sınıfının Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından, *Audinaria, Phyllostachys, Bambusa* gibi 25 kadar ağacı ve odunlu yüksek bitkinin cins adı. 200 den fazla türe ayrılır. Çoğunluğu Asya'da, büyük bir kısmı Amerika'da, bir kaç tanesi de Afrika'da yetişir. Çiçekleri çok az dallı salkım durumundadır. Bileşik veya ayrık başaklardan meydana gelir. Çiçeklerinde genellikle altı tane erkek organ vardır. En büyük bambunun boyu 45 m. yi bulur. *(Cava'da yetişen Gigantochloa maxima).* Bambu hafif esnek ve dayanıklı olduğu için tekne direği ve yapı iskeleti olarak çok kullanılır *(Çin'de ve Japonya'da, bütün evleri bambudan yapılmış köyler vardır).* Bambudan tahta merdiven, çit, lata yapıldığı gibi enine kesilerek kutu, davul gibi seyler de yapılır. Dalları ve kökleri baston, orta kamısı ve hafif ambalaj yapımında kullanılır. Genç sürgünleri Çin'de makbul bir sebzedir. [*Lat. Bambusa; Ing.* Bamboo; *Fr.* Bambou]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 92.* — **SINAİ BİTKİLER.**

☆ *Eşanl.* **Hint kamısı.**

— ağacı, ◘ **Bambu.**

— ayısı, *zool.* ◘ **Ayı.**

bambul, i. *h.d. zool.* Ekinlere ve sebzelere zararlı kara benekli, küçük kırmızı böcek olup, kurtçukları bitkilerin köklerini, erginleri sütlü taneleri yer *A. austriaca ve A. Syriaca* adlı türleri tanınmıştır. [*Lat. Anisoplia; Fr.* Anisoplie].

— otu, *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hodangiller *(Borraginaceae)* familyasından, beyaz, mavi veya eflatun çiçekleri bulunan, kuvvetli bir vanilya kokusu salan, otsu veya calımsı bir süs bitkisi. [*Lat. Heliotropium; Ing.* Heliotrope; *Fr.* Héliotrope].

☆ *Eşanl.* **vanilya çiçeği, gün çiçeği.**

bamburuklarını sökmek, *arg.* Birini berbat ve perişan etmek: *Piyastos olunca, herifin bamburuklarını sökmüşler.*

bam.teli,-ni /bam:teli/, b.i. *Fars. bam, bem.* + *T. tel.* § ❶ *müz* ◘ **Bam**[1]. [*Ing.* Bass note; *Fr.* Corde basse]. § ❷ Sakalın alt dudağın hemen altındaki seyrek sakal telleri. [*Ing.* The part of the beard on the lower lip; *Fr.* Berbiche]. § ❷ *mec.* Kolay incinen, hassas nokta. ◉ **— ne basmak** *(dokunmak), dey.* Birinin çok kızacağı birseyi yapmak veya bir sözü söylemek. [*Ing.* To vex, to annoy; *Fr.* Parler de ce qui intéresse le plus vivement une personne, de ce qui lui fait le plus de peine ou de plaisir, toucher la corde sensible à].

bamya /bam:ya/, i. § ❶ *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae) sınıfının,* Ebegümecigiller *(Malvaceae)* familyasından, ılıman iklimlerde yıllık, sıcak iklimlerde ise çok yıllık, 1-2 m. ye kadar boylanan, yaprakları asma yaprağına benzeyen, meyvesi beş bölmeli tohumları yuvarlak ve yeşilimtrak gri renkte, sebze olarak yenen bir bitki. [*Lat. Hibiscus esculentus; Ing.* Okra, gombo; *Fr.* Okra, gombo comestible]. § ❷ *arg. (çocuklar hk.)* Erkek organı, çük. [*Ing.* Penis; *Fr.* Verge]. ◉ **Amasya — sı,** *bot.* Çok küçük meyveleri bulunan, kurutulmaya elverişli bir bamya çeşidi. ◉ **Balıkesir — sı,** *trm.* Meyvesi orta büyüklükte, fazla etli ve gevrek, şişkince, az çekirdekli makbul bir bamya çeşidi. ☆ *Eşanl.* **Bornova bamyası.** ◉ **kusura —,** *arg.* «Kusura bakma» anlamında kullanılan bir saka sözü.

— ocağı, *tar.* Topkapı Sarayı teşkilâtında bahçe ve bekçilik işlerine bakan ocak.

— tarlası, *arg.* Mezarlık: *Bütün binliği yuvarlarsan, boylarsın sonra bamya tarlasını.*

ban, i. *Hırvatça.* § ❶ *tar.* Eskiden Macaristan ve Yugoslavya'da sancak beylerine ve prenseslere verilen ünvan. § ❷ Tahta. § ❸ Romanya'da, ley'in yüzde biri değerinde para birimi.

— ağacı, § ❶ *bot. Rhoedales* takımından, Sevgiçiçeğig llere yakın Banağacıgiller *(Moringaceae)* familyasından, Asya'nın tropik bölgelerinde ve Afrika'nın kuzeyinde yetişen yağlı bir ağaç. Yaprakları kulakçıklı ve telek damarlıdır. Salkım durumundaki çiçekleri kırmızı veya beyazdır. Antiller'deki ban ağacı *(Moringa Oleifera)* nın meyve ve çekirdeklerinden ban yağı denilen iç sürdürücü *(müshil)* yağ çıkarılır. [*Lat. Moringa; Ing.* ve *Fr.* Moringa] § ❷ *klâsik ed.* Sevgilinin boyu. [*Ing.* Tall and graceful].

— cevizi, *bot.* ◘ **Ceviz.**

— yağı, *ecz.* ◘ **Yağ .**

bana, i. *Isl.* Bosna'da **«ılıca»** anlamında olarak bazı yer adlarının yapılmasında kullanılmıştır.

bana, z. **«Ben»** zamirinin (-e) hali. [*Ing.* To me; *Fr.* A moi].

— bak, *tkz.* Teklifsiz bir seslenme ünlemi: *Oğlum bana bak.* [*Ing.* Look here; *Fr.* Ecoutes-moi, dis-moi, dis donc].

— bir akıl öğret, *dey. «Bana geçerli bir fikir ver, çare bul»* anlamında.

— mısın dememek, *dey. (birine)* hiç bir şey kâr etmemek, aldırmamak, umursamamak, dayanmak. [*Ing.* To show no reaction].

banalizasyon, i. *Fr. banalisation. demir.* Bir lokomotifin sırayla ayrı ekiplerce işletilmesi usulü.

banan.fişi, b.i. *Fr. fiche banane. elek.* Kavisli dört küçük madeni lama sayesinde, duya sokulduğu zaman kontak yayı meydana getiren, akım prizinin erkek fişi. [*Ing.* Banana pin, banana plug].

banat, i. *Isl.* Hırvatistan'da «han» lık.

banatlt,-ti, i. *min.* ◘ **Diyorit.**

banavele deliği, *den.* Yelkenli gemilerde çanaklığın yerine oturtulması ve çarmıklarla selviçelerin içinden geçmesi için çanaklığın ortasında bırakılmış dörtgen şeklindeki açıklık. [*Ing.* Lubber's hole; *Fr.* Trou du chat].

banco, ◘ **Banjo.**

Bancoul cevizi, *bot.* ◘ **Ceviz.**

Bancroft solucanı, *zool.* ◘ **Solucan.**

band, ◘ **bant.**

banda, i. *It. müz.* Asker mızıka takımı. [*Ing.* Band *(of musicians); Fr.* Orchestre].

bandaj, i. *Fr. bandage.* § ❶ Sargı ile sarma veya sarılma. [*Ing.* Bandage]. § ❷ Bir tekerlek jantını kaplayan maden veya kauçuk sargı. § ❸ Bağ, sargı. § ❹ *tıp.* Kasık bağı. § ❺ *met.* Bir döküm kalıbının çeşitli parçalarını tutmaya yarayan, yumuşak çelik şeritler.

— çıkarma, *tekn.* Yenisini takmak üzere, tekerleğin madeni bandajını çıkarma işlemi.

— takma, *tekn.* Isıtma yoluyle, bir araba tekerleğinin çevresine demirden, bir vagon veya lokomotif tekerleğinin jantına çelikten kasnak geçirme.

bandıra /ban:dıra/, i. *It. bandiera* < *Alm.* § ❶ Yabancı devlet bayrağı: *İngiliz bandırası, Rus bandırası.* [*Ing.* Flag; *Fr.* Drapeau étranger]. § ❷ *den.* Geminin uyrukluğunu *(tebaasını)* gösteren bayrak. [*Ing.* Flag, Colours; *Fr.* Pavillon, couleurs]. § ❸ Renkli bayrak. § ❹ Uyruklık. [*Ing.* Citizenship; *Fr.* Droit de cité].

bandırma[1], i. *h.d.* § ❶ İpe dizilmiş ceviz, badem ve benzerlerini, nişasta ile kaynatılmış üzüm suyuna veya başka bir tatlıya bana bana yapılan sucuk. [*Ing.* Sweetmeat made of grape-juice and walnuts]. § ❷ Kurutmak üzere üzümü içine batırdıkları potaslı suyun konduğu kap.

bandırma[2], i. Bandırmak eylemi.

— taşı, *jeol.* Doğal borat dö manyeziden ibaret kırıkları cam gibi parlayan sert bir taş olup, parke kaldırımların yapımında kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Boracite].

— usulü, *trm.* Tahılların tohumlarını sürme ve diğer bazı hastalıklardan korumak için ilâçlamada kullanılan bir usul. [*Ing.* Wetting; *Fr.* Trempage].

bandırmak(-ı,-e), f. Bir şeyi sulu veya toz halinde bir yiyecek maddeye batırmak veya batırtmak. [*Ing.* To dip in *(a liquid); Fr.* Tremper].

☆ *Eşanl.* **banmak, daldırmak.**

bandırol,-lü, i. *Fr. banderole* < *Alm.* § ❶ Paket veya şişe ağızlarına süs olsun veya daha önce açılmasın diye konulan şerit; [*Ing.* Banderol]. § ❷ Devletçe belli bir tekel vergisi kesildiğini gösteren etiket. [*Ing.* Stamped paper wrapped around monopoly articles to show tax paid; *Fr.* Etiquette apposee pour droits de monopole]. § ❸ Bayrak direğinin tepesine süs olarak konan uzun kumaş şerit. § ❹ Parşömen veya kumaştan uzun şerit. Üstünde özel nitelikleri olmayan kişileri tanıtan yazılar vardır. *(Bandıroller Ortaçağ sanatında çok yaygındır)* [*Ing.* Banderole].

— usulü, *huk.* Vergiye tabi bir maddenin üretildiği işyerinden bu maddeler n konulduğu ambalajlara bandırol veya etiket yapıştırılmak suretiyle alınan tüketim vergilerinde uygulanan bir vergi tahsil usulü. [*Ing.* Banderole system; *Fr.* Système de la banderole].

bandikut,-tu, i. *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının, Keseli.porsukgiller *(Peramelidae)* familyasına giren bir keseli memeli türü. Uzunluğu 50 sm. olur. Kül kahverengidir. Yenir, Tasman'ya ve Avustralya'da toprak altında yaşar. [*Lat. Perameles obesula; Ing.* Common bandicoot; *Fr.* Péramèles].

bandilit,-ti, i. *Fr. bandylite. min.* Kuadratik sistemde, doğal hidratlı bakır kloroborat.

bando[1], /ban:do/, i. *It. banda* < *Alm.* Bir kısmı ağızla çalınan, bir kısmı da dövülerek ses çıkaran çalgılardan meydana getirilen ve çoğu kırk elli parçadan ibaret olup en çok yürüyüşlerde kullanılan asker mızıkası topluluğu. [*Ing.* Band (of musicians);*Fr.* Fanfare]. ◉ **askerî — ask.** ◘ **Askerî**

bando[2], *ünl. it. den.* Çekilmekte veya koyverilmekte olan bir halatın birden bıraktırılması için verilen «bırak» kumandası [*Ing.* Let go].

bando[3], i. Saç biçimi. Saçlar ortadan ayrılır ve basın iki yanında kabartılmadan düzenlenir.

bandölet.-tl, i. *post.* Pulların altında veya yanlarında bir vecize veya isaret taşıyan ikinci bir parça. Bu parçada atasözü, vecize gibi yazılar veya pullar, ilgili işaret ve motifler bulunur.

bandura, i. *Fr. bandoura. müz.* Telli çalgılardandır. Tatarların bulusu olan bu calgı, bugün bile Doğu'da ve bazı Islav ülkelerinde kullanılır

bang, ◘ **Hint keneviri.**

BANG Bernhard, Lauritis, Frederik, öz. i. (1848-1932) Danimarkalı hekim ve veteriner hekim. Kopenhag Veteriner ve **Ziraat** Yüksek Okulu. Patoloji ve Fizyoterapi profesörü. Özellikle sığırların bulaşıcı yavru atma ve tüberküloz hastalıkları üzerinde çalıştı. Stribolt ile birlikte yavru atma hastalığını meydana getiren mikrobu bulmuştur.

— hastalığı, *vet.* ◘ **Hastalık.**

bangaboz, i. *arg.* ◘ **Abecî.**

bangır bangır, z. *yans. Yüksek* sesle, gürültülü bir sekilde: *Bangır bangır bağırarak bütün mahalleyi uyandırdı.* [*Ing.* Yelling; *Fr.* Crier de toute sa voix].

☆ *Yak. anl.* bar bar, avaz avaz, bağıra bağıra.
☆ *Karş.* usul usul, fısıltıyla, alçak sesle.
~ ~ **ağlamak**, *dey.* Hıçkıra hıçkıra yüksek sesle ağlamak. [*Ing.* To weep aloud].
~ ~ **bağırmak**, *dey.* Bütün kuvvetiyle avazı çıktığı kadar, yüksek sesle haykırmak. [*Ing.* To shout loudly; *Fr.* Crier de toute sa voix].

Bangi, Bangui, öz. i. *coğr.* Orta Afrika Cumhuriyetinin, Kongo sınırına yakın başkenti.

Bangkok, öz.i. *coğr.* Tayland'ın, Siyam körfezi kıyısındaki başkenti. Menam nehri ağzında işlek bir limandır.

bâni /bânî/, i. *Osm.* < *Ar. binâ.* § ❶ Kurucu, kuran: *Cumhuriyetimizin bânisi Atatürk.* [*Ing.* Founder; *Fr.* Fondateur]. § ❷ Yaptıran. § ❸ Yapıcı, bina eden. § ❹ Yaratan, Tanrı. § ❺ İnşa eden veya ettiren.

banjo, i. *Ing.* < *Isp.* § ❶ *müz.* Amerika kara derililerinin çaldığı gitar biçiminde beş veya daha fazla telli olan müzik âleti. [*Ing.* Banjo]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 407.* — **MÜZİK ÂLETLERİ III.** § ❷ *otom.* Arka köprü karteri; Biçimi çalgıyı andırır, ama karşılıklı iki kolu vardır.

bank,-kı, i. *Fr. banc* < *Alm. banki.* § ❶ Bazı banka adlarının sonunda banka anlamını verir: *Etibank. Sümerbank.* [*Ing.* Bank]. § ❷ Bahçelerde veya parklarda oturmaya yarayan sıra. [*ing.* Bench (in a public place); *Fr.* Banc]; § ❸ *den.* Denizlerde taş veya mercan kayalarından oluşan ve tehlike teşkil eden sığlıklar. Bunların deniz yüzüne kadar çıkmışları ve yüze yakın kalmışları vardır. Haritalarda (+) işaretiyle gösterilir. [*ing.* Sandbank; *Fr.* Banc de sable, sommail]. § ❹ Camcıların âletlerini yerleştirdikleri küçük sıra. § ❺ **Banka** Kelimesinin kısaltılmışı. § ❻ *(esk. gemicilikte).* Kürekçi sırası.

banka, i. *It. banca* < *Alm.* § ❶ *ikt.* ve *sosy.* Faizle para alıp veren, ücretle kredi, iskonto, kambiyo gibi işleri gören, kasalarında para, değerli evrak ve eşya saklayan iktisadi işlere girişen kuruluş. [*Lat. Mensa argentaria, argentaria taberna; Ing.* Bank; *Fr.* Banque]. § ❷ *arg.* Umumhane, genelev: *Biraz kaş (para) tutuyorduk, dün, alayını birden bankaya yatırdık.* ☆ *Eşanl.* kırmızı fener, mektep, üniversite. ◉ ~ **den çekmek** (almak), *dey.* Bankadan para almak. ◉ ~ **ya yatırmak,** *dey.* Para veya mücevheri bankada saklamak. [*Ing.* To deposit (in a bank)]. ◉ **göz** ~ **sı**, *tıp.* Ölümlerinden hemen sonra, gönüllülerin, gözdeki saydam tabakasının alınıp saklandığı bir göz kliniği. ◉ **halk** ~ **sı**, *huk.* ◘ **Halk.** ◉ **kan** ~ **sı**, *tıp.* Acil durumlarda, stok ettiği kandan, bir miktar kan sağlanabilen kurum. ◉ **kemik** ~ **sı**, *tıp.* Cerrahlık alanında kullanılmak üzere kemik «ası filizleri» nin saklandığı kurum.
~ **akseptasyonu**, *ikt.* Bankalarda akseptasyon kredisi adıyle yapılan bir banka işlemi. Burada banka, kredi lehtarının emrine, kendisinin veya yabancı bir bankanın kabulünü izhar eder. [*Ing.* Bank acceptance].
~ **cüzdanı**, *ikt.* Bankada hesabı olanların sahip oldukları hesap defteri. [*Ing.* Passbook, bankbook; *Fr.* Livret de banque, carnet de banque].
~ **çeki**, *ikt.* Kesidecisi banka olan bir çek olup, kolaylıkla alınıp satılabilir. [*Ing.* Banker's bill, bank bill; *Fr.* Effet; billet de banque].
~ **gibi**, *dey.* Çok zengin *(kimse).* [*Ing.* Very rich; *Fr.* Très riche].
~ **havalesi**, *ikt.* Yabancı bir policenin bankada paraya veya tediye emrine tahvil edilip posta ile sahibine gönderilmesi. [*Ing.* Bank post remittance].
~ **hesabı**, *ikt.* İşletmeler tarafından çeşitli bankalar nezdinde açtırılan, muhasebede kullanılan bir aslî hesap. [*Ing.* Bank account; *Fr.* Compte de banque].
~ **hesabını tecavüz**, *ikt.* Bankadaki hesaptan çekle fazla para çekme.
☆ *Eşanl.* depasman.
~ **ihtiyatları**, ikt. Bankanın elinde bulundurduğu mevduatı veya herhangi bir riski karşılamağa yarayan para. İlk ihtiyatlar, fevkalâde ihtiyatlar. [*Ing.* Bank reserves].
~ **iskontosu**, ikt. Bankanın bir senedi iskonto etmesi, bu muamele dolayısiyle hulûlü vâdeye kadar aldığı faiz. [*Ing.* Bank discount; *Fr.* Escompte de banque, agio].
~ **işletme ekonomisi**, *ikt.* Bankaların esaslı mesele ve konuları bulunan kuruluş, organizasyon, faaliyet, idare, bilumum işlemler, hesap ve muhasebe işlerini ve bu alana ait bütün mevzuları inceleyen, tahlil ve tasvire çalışan bir mesleki bilgi manzumesidir.
~ **kabulü**, *ikt.* Bankanın üzerine çekilen bir senet veya poliçeyi kabul etmesi. [*Ing.* Bank acceptance; *Fr.* Banque d'acceptance].
~ **kredisi**, *ikt.* Bankalar tarafından müşterilerine açılan kredi, bankaların çeşitli şekillerle verdikleri borç para. [*Ing.* Bank credit; *Fr.* Credit de banque].
~ **memuru**, *ikt.* Bankada çalışan görevli. [*Ing.* Bank official].
~ **muameleleri** *(işlemleri)*, *ikt.* Bankada yapılan para yatırma, para çekme, kredi sağlama v.b. işlemler. [*Ing.* Banking transactions; *Fr.* Operations de banque].
~ **muhasebesi**, *ikt.* Banka işletmelerinin hesap ve defter sistemlerini ve uygulama tarzlarını inceleyen bir ihtisas muhasebesi.
~ **murakıbı**, *ikt.* Banka statüsüne göre, genel kurul tarafından banka işlerini kendileri namına kontrol etmek üzere seçilmiş olan kişiler.
~ **parası**, *ikt.* Bankalardaki çeke tâbi mevduata banka parası denir. Kaydî para veya ciro parası da denildiği olur.
~ **takvimi**, *ikt.* Senet iskontolarının ve mevduat faizlerinin hesabı anında söz konusu iki tarih arasındaki sürenin tâyini maksadiyle kullanılan cetvele verilen ad.

bankabl, s. *Fr. bancable, banquable,* ◘ **Reeskontabl.**

bankacı /ban:kacı/, i. *ikt.* Bankacılık işleriyle uğraşan, bankası olan veya banka yöneten kimse. [*Ing.* Banker; *Fr.* Banquier].

bankacılık,-ğı, i. *ikt.* Bankerin meşguliyeti, bankacılık san'atı; bu mesleğe dahil işlemlerin yapılması. [*Ing.* Banking; *Fr.* Operation de banque]. ◉ **bankacılığın temerküzü**, *ikt.* Bankaların çeşitli şekillerde birleşerek birlikte çalışmaları. [*Ing.* Banking concentration; *Fr.* Concentration de banque]. ◉ **ipotek bankacılığı**, *ikt.* ◘ **İpotek.**
~ **hukuku**, *ikt.* Bankaların kuruluşunu, faaliyetlerini, kişilerle olan işlemlerini, devlet tarafından murakabelerini kapsayan kurallar. [*Ing.* Law of banking; *Fr.* Droit de banque].
~ **sırları**, *ikt.* Bir banka memurunun banka işlerini ve bir kimsenin bankadaki hesabını, alacak ve vereceğini bilip de açıklamaması gerektiği bilgiler. [*Ing.* Banking secrets; *Fr.* Secrets de banque].

banker, i. *It. banchiere* < *Alm. ikt.* § ❶ ◘ **Bankacı.** § ❷ Büyük sarraf § ❸ *mec.* Çok zengin kimse. [*ing.* Very rich; *Fr.* Personne très riche, richard, richissime].

banket,-ti, i. *Fr. banquette* < *Alm.* § ❶ Tramvay, otobüs gibi taşıtlarda oturulan yer. [*Ing.* Knifeboard seat]. § ❷ Şehir dışı yolların iki kenarında yayaların gitmesine, araçların da trafiği aksatmadan durabilmesine yarayan çakıl veya toprak yol. [*Ing.* Footway]. § ❸ *trm.* Yamaçlardan kayan ve süpürülen toprakları yerinde tutmak, böylece bir yandan toprak kaybını önlemek, öte yandan elverişli yer kazanmak için türlü yollarla yapılan dar basamaklar. [*Ing.* Bank, berm]. ☆ *Eşanl.* getne, gedene, yapma seki. ◉ **yol** ~ **i**, *demir.* Demiryolu plâtformu üzerinde balast yatağının enlemesine kapladığı yer.

bankiva, i. *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Sülüngiller *(Phasianidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 55 sm. Evcil tavukların atasıdır. Hindistan'da ve Sunda adalarında *(Indo-Malezya bölgesinde)* yaşar. [*Lat. Gallus ferrugineus; Ing.* Red jungle-fowl; *Fr.* Coq bankive].
~ **tavuğu**, *zool.* ◘ **Bankiva.**

bankiye, i. *Fr. banquier.* Kumarda oyunu idare eden, para hesabını tutan, bankacılık yapan.

bankiz, i. *Fr. banquise* < *Iskandinav dillerinden. coğr.* Deniz sularının donmasıyle kutup bölgelerinde meydana gelen buz(ul) topluluğu. Deniz buzulu. [*Osm.* Cümudiye; *Ing.* Ice field, ice pack].
☆ *Eşanl.* deniz buzlası.

banko /ban:ko/, *ünl. It. banco* < *Alm.* § ❶ Kumarda, ortada bulunan paranın hepsine oynandığını anlatır. [*Ing.* gambling «bank»; *Fr.* Terme de jeu, se dit pour exprimer que l'on joue sur tout l'argent qui est en jeu]. § ❷ Bank, sıra, [*Ing.* Bench; *Fr.* Banco]. § ❸ Bazı dükkân ve mağazalardaki tezgâh. § ❹ Talih oyunlarında, oyunu yönetenin ortaya koyduğu para. § ❺ Oyunu yöneten kimse. § ❻ Emaneten bırakılan, alıcılarına teslim edilen veya gümrük muayenesine getirilen eşyanın üzerine konulduğu, genellikle iş sahipleriyle hizmetli memurları ayıran, uzun, sağlam yapılı masa, tezgâh.
~ **demek**, Bakara ve benzeri oyunlarda kasaya karşı tek başına yeti görmek: *Yerde 500 TL. var. Banko!*

banlamak, nsz. f. *Fars. bank,* ses + *T. -la-*eki. § ❶ *esk.* Yüksek sesle bağırmak. § ❷ Ezan okumak.

Banknot,-tu, i. *ing. bank-note. ikt.* Devlet bankası tarafından tedavüle çıkarılan kâğıt para. Karşılığı bulunan kâğıt para. [*Fr.* Billet de banque].
☆ *Eşanl.* panganot *(h.d.).*

banliyö /ban:liyö/, i. *Fr. banlieue.* Şehir yöresi, kenar mahalle, şehirle gündelik gidişgelişte bulunabilen çevre, yöre, dolay. [*ing.* Suburb].
~ **treni**, Bir şehrin banliyösüne gidip gelen tren. [*Ing.* Suburban train, commuter's train].

banmak(-i,-e), f. Bir şeyi sulu veya toz halinde bir maddeye batırıp çıkarmak: *Ekmeği et suyuna banmak. Kalemi hokkaya banmak.* [*Ing.* To immerge, to dip, to plunge into (a fluid), to soak; *Fr.* Tremper].

ban.otu,-nu, b.i. < *Ar. ve T. bot.* § ❶ İkiçeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından 12 türü bulunan otsu bir bitki. Türkiye'de **siyah banotu** *(H. niger),* Mor çiçekli **banotu** *(H. reticulatus),* Mısır **banotu** *(H. muticus),* **cüce banotu** *(H. pusillus),* altın **renkli banotu** *(H. aureus)* ve Beyaz **banotu** *(H. albus)* adlı türleri bilinmektedir. Tohum, yaprak ve özellikle köklerinde *skopolamin, hiyoskyamin, atropin, atropamin, tropin* gibi alkaloitler bulunmaktadır. Kuvvetli bir uyuşturucu ve ağrı kesicidir. Haricen ağrıları dindirmek, ağır doğumlarda yarım narkoz yapmak için ve morfin kesme tedavilerinde kullanılır. [*Lat. Hyocyamus; ing.* Henbane; *Fr.* Jusquiame]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.**
☆ *Eşanl.* gâvur haşhaşı.

band-dı, i. *Fr. bande.* § ❶ Bağ, kurdela, ensiz uzun sargı. [*Ing.* Band, strip]. § ❷ Şerit. § ❸ Sinema şeridi. § ❹ Ses alma şeridi. § ❺ *post.* Birbirinden ayrılmamış yatay şekilde pul şeridi demektir. Bunlar düşey de olabilir. Pulların üst veya altları zımbasız, iki pul arası zımbalı olur. Özellikle İsveç'de bütürlü pullar kullanılmaktadır. ◉ ~ **a almak,** Ses alma makinesiyle *(teyp)* bir sesi, istenince dinlemek üzere kaydetmek. ◉ **bir plağın** ~ **ı**, *elektro-akust.* Bir plağın aynı yüzündeki, ses kaydedilmiş kesiksiz çizgilerin tümü. ◉ **frekans** ~, *radyotekn.* İki uç arasında bulunan frekansların tümü. [*ing.* Band of frequency channel, frequency. band; *Fr.* Bande de fréquence]. ◉ **magnetik** ~, *akust.* Ses alma cihazlarında seslerin kaydı için kullanılan magnetik oksitleri taşıyan plastik *(selüloz veya vinil'den)* şerit. [*Ing.* Magnetic frequency; *Fr.* Fréquence magnétique].
~ **geçiren filtre**, *radyotekn.* Taşıyıcı bantta bulunmayan frekanslardaki sinyalleri almayıp, ancak belli bir frekans bantını geçiren elektrikli filtre.
~ **reklâm**, Işıkla hareket eden yazı. [*Ing.* Band reclam].
☆ *Eşanl.* akaryazı.
~ **spektrumu**, *fiz.* ◘ **Şerit tayfı.**
~ **zımpara makinesi**, *ağ. iş.* İki kasnağı üzerinde uçları ekli bant zımpara dönen, ağaç zımparalama makinesi. [*Fr.* Ponceuse à ruban].

bantang, i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, Kemik-dilliler *(Osteoglossidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 90 sm. Afrika sularında yaşar. [*Lat. Heterotis niloticus*].

banteng, i. *Malezya dilinden, zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 200, yüksekliği 150 sm. Güney ve Doğu Asya'da küçük sürüler halinde yaşar. [*Lat. Bibos banteng sondaicus; Ing.* ve *Fr.* Banteng, bantIng].

BANTI, Guido, öz. i. (1852-1925) İtalyan doktoru.

~ hastalığı, *tıp.* ◘ **Hastalık.**

bantlamak, i. Kontrplak panoların yapımında iki kaplamanın kenarlarını yan yana getirmek ve yapıştırmak. [*Fr.* Bander].

banu /bânü/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *esk.* Kadın, hatun, hanım. § ❷ Hanım efendi, prenses. [*Ing.* Lady, princess, grand dame, mistress of household]. § ❸ Gelin. § ❹ Kadın adı.

banyan, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, Hindistan'da ve Afrika'nın bazı yerlerinde yetişen bir ağaç. Üzerinde yaşayan *Coccus lacca* adı verilen böceğin sokması sonucunda oluşan reçine gomlak *(Gummi Laccae)* adını taşır; boyacılıkta a cilacılıkta makbuldur. [*Lat. Ficus indica; Ing.* Banian-tree; *Fr.* Banian, figuier d'inde, f guier banian].

banyo /ban:yo/, i. *It. bagno* < *Lat. balneum.* § ❶ Yıkanma, temizlik, tuvalet için ayrılmış oda. *Hizmetçi banyoyu hazırladı.* [*Ing.* Bathroom; *Fr.* Salle de bain]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 52.* — **BANYO VE TUVALET.** § ❷ İçine girip yıkanılan fayans veya dökme demirden tekne: *Adamcağız banyoda kayıp düştü.* [*Ing.* Bathing tub; *Fr.* Baignoire]. § ❸ Banyo teknesinde yıkanma ve çimme. *Ilık banyo dinlendirir.* [*Ing.* Bath; *Fr.* Bain]. § ❹ Kaplıca tedavisi: *Bursa'ya banyo için gidenler çok.* § ❺ Tedavi amaciyle vücudun bir kısmını veya bütününü daldırmak üzere hazırlanan ilâçlı su: *Kepek banyosu, Hardal banyosu, Göz banyosu.* § ❻ Vücudun bir kısmını veya bütününü fiziksel veya kimyasal bir etki altında bırakma ve bu amaçla kullanılan araç: *Güneş banyosu, Elektrik banyosu, Kum banyosu.* § ❼ Herhangi bir maksatla herhangi bir maddenin batırıldığı şey: *Fotoğraf banyosu.* § ❽ *fot.* Hassas yüzeylerin işlenmesinde, belirli bir işlemin gerektirdiği maddeyi erimiş olarak içinde bulunduran sıvı: *Developman banyosu, Ton banyosu, Fiksaj (sabitleştirme) banyosu.* § ❾ *kim.* Bir cismin veya herhangi bir eşyanın yapısına değişiklik katmak amacıyle daldırıldığı sıvı: *Sülfik banyosu, Civa banyosu.* § ❿ Bir kabın içinde bulunan maddenin doğrudan doğruya ateş etkisiyle karşı karşıya bırakılmadan ısıtılması için, kabın daldırıldığı sıvı, gaz veya toz haldeki banyo: *Su banyosu, yağ, buhar, kum v.b. banyosu.* § ⓫ *dok.* Boyacıyı maddeler eriyiği. Boyanacak dokuma malzemesi bu eriyiğe konur. § ⓬ İçine boyanacak maddelerin daldırıldığı, boyar maddeler çözeltisi. ◉ **ağız ~ sı,** *dişç.* Ağız-diş tedavi veya ameliyatlarından sonra verilen antiseptik ve çoğu zaman ağrı dindirici ilâçlarla ağzın çalkalanması. ◉ **ayak ~ su,** *vet.* ◘ **Ayak.** ◉ **buhar ~ su,** *kim.* ◘ **Buhar** ◉ **çamur ~ su,** *tıp.* Vücudun kafadan başka kısımlarını radyoaktif çamurlara gömme; özel bazı organik ve inorganik maddelerin biriktiği bataklıklardaki tedavi gücü olan çamurlarda yapılan banyo. [*Ing.* Mud bath; *Fr.* Bain de boue]. ◉ **deniz ~ su,** Denize girip yüzmek, yıkanmak. ◉ **elektrostatik ~,** *elek.* Statik elektriğin tedavi amacıyle kullanılması. ◉ **galvanik ~,** *elek.* Akımdan etkilenmesi için bir kap içine konan elektrolit. ◉ **gömme ~,** Fayans veya benzeri bir madde ile kaplanarak gömük duran banyo teknesi. [*Ing.* Bath tub; *Fr.* Baignoirl, tub]. ◉ **göz ~ su,** *arg.* Güzel şeylere, özellikle kadınlara bakılarak alınan zevk. ◉ **güneş ~ su,** Vücudun tümünü veya bir kısmını güneş ışınlarına tutma. [*Ing.* Sun bath; *Fr.* Bain de soleil]. ☆ *Eşanl.* **güneş tedavisi,** ◉ **köpük ~ su,** Çeşitli köpürücü maddelerle hazırlanan banyo. Köpüklü maddeye güçlendirici veya büzücü maddeler katılarak doğrudan doğruya deriyi etkilemek ve terletmek için kullanılır. [*Ing.* Foam bath]. ◉ **nitrolama ~ su,** *tekn.* Selülozu nitrolamada kullanılan sülfonitrik karışım. Selüloz sıvı içine batırıldığından bu işleme banyo adı verilmiştir. ◉ **tuz ~ su,** *met.* Erimiş tuz toprağı. [*Ing.* Salt bath].

~ besleme, *dok.* Boyama sırasında, banyoda eksikliği görülen boya veya yardımcı maddelerin banyoya eklenmesi.

~ havlusu, Özellikle yıkanmada kullanılan havlular. [*Ing.* Bath towel].

~ kazanı, *h.d.* ◘ **Termosifon.**

~ küveti, Su doldurularak içinde yıkanılan temizlik aracı. [*Ing.* Bath tub; *Fr.* Baignoire, tub].

~ süngeri, *zool.* ◘ **Sünger .**

~ yapmak, *dey. (almak, etmek),* Yıkanmak. [*Ing.* To take a bath; *Fr.* Baigner, prendre un bain].

banyol, i. Savaş esirleriyle gemi forsalarının eskiden sokulduğu zindan. [*Ing.* Bagnio, prison on the galley slaves].

baobap,-bı, i. *Habeş dilinden. bot. Bombacaceae* familyasından, Eski Dünya'nın sıcak bölgelerinde yetişen, 10 kadar türü bulunan, çok uzun ömürlü, boyu en fazla 9-10 m'yi aşmadığı halde gövde çevresi 23 m'yi bulan, 20-25 m. uzunluğunda dalları olan bir ağaç. Taze dallarının kabuk ve yapraklarında bulunan sıvıdan dıştan sürülen yumuşatıcı ilâçlar yapılır. Zenciler yapraklarını gölgede kurutarak öğütür, toz haline getirir ve *lalo* dedikleri bu tozu yiyeceklerine karıştırırlar. Meyvenin etli kısmı şeker katılınca lezzetli olur. Çürük meyveler sabun yapımında kullanılır. *Adansonia digitato* adlı türü Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaygındır. [*Ing.* ve *Fr.* Baobab].

bap,-bı, i. *Osm.* < *Ar. bāb.* § ❶ Kapı. [*Ing.* Door; *Fr.* Porte] § ❷ *(kitaplarda)* Bölüm. [*Ing.* Chapter; *Fr.* Chapitre]. § ❸ Konu, mevzu, bahis: *Bu bapta başka söylenecek yok.* [*Ing.* Subject; *Fr.* Sujet, matière].

baptisteriyum, i. *ark.* Eski Yunan ve Romalılardaki hamamlarda soğuk su banyosu yapmak için inşa edilmiş havuzlu kısım. [*Ing.* ve *Fr.* Baptisterium].

baptizm, i. *Fr. baptisme* < *Yun. beptisma. fels.* Vaftizin, ancak din öğrenimini yapan ve tövbekâr olan erginlere, suya batırmak yoluyle yapılmasını öngören doktrin. [*Ing.* Baptism].

bar[1], i. *Ing.* § ❶ Müşterilerin ayakta durarak veya yüksek taburelerde oturarak içki içtikleri meyhane. § ❷ I;kili, danslı, eğlence yeri: *Beyoğlunun barları.* § ❸ Bir salonda şişelerin dizildiği ve içki içmek için hazırlanmış olan köşe: *Otelin barı.* § ❹ Tiyatro, vapur v.b. bir yerde alkollü veya alkolsüz içki içilen yer. [*Ing.* Cabaret, drinking bar. low cabaret; *Fr.* Cabaret, boîte] ◉ **Amerikan ~,** ◘ **Amerikan.**

~ kadını *(kızı), dey.* Içkili ve danslı yerlerde hizmet eden kadın veya kızlar. [*Ing.* Barmaid; *Fr.* Serveuse, verseuse].

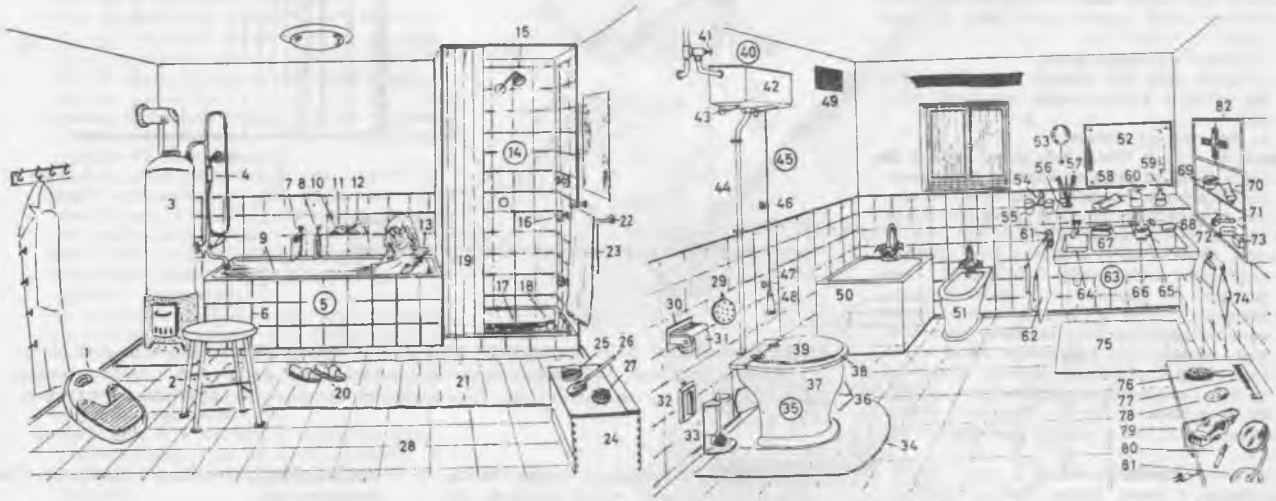

ŞEKİL: 52. — **BANYO ve TUVALET.** 1. Baskül. 2. Tabure. 3. Kazan. 4. El duşu. (5) Gömme banyo. 6. Fayans. (7) Kese 8. Termometre. 9. Su. 10. Sabunluk. 11. Tuvalet sabunu. 12. Tuvalet süngeri. 13.Lif *(Bitkisel sünger).* (14) Duş kabini. 15. Tavan duşu. 16. Duvar duşu. 17. Izgara. 18. Su oluğu. 19. Plastik perde. 20. Banyo nalınları. 21. Banyo halısı. 22. Havluluk. 23. Havlu. 24. Banyo dolabı. 25. Tvalet tuzları. 26. Sırt fırçası. 27. Masaj fırçası. 28. Yer karoları. 29. Deodorizan. 30. Tuvalet kâğıt tutacağı. 31. Tuvalet kâğıdı *(rulosu).* 33. Aptesane fırçası. 34. Aptesane halısı. (35) Aptesane. 36. Küvet. 37. Aptesane küveti. /38-39 *Aptesane oturağı/:* 38. Aptesane kanadı. 39. Aptesane klozeti (kapağı). 40. Rezervuar kapağı. 41. Su kısma musluğu. 42. Rezervuar *(su haznesi).* 43. Konsol. 44. Iniş borusu. (45) Sifon. 46. Sifon zinciri. 47. Zincir bağı. 48. Zincir tutamağı. 49. Hava deliği. 51. Bide. /52-68 *Lavabo ve tuvalet takımı/:* 52. Tuvalet aynası. 53. Duvar apliği. 54. Bardaklık. 55. Diş bardağı. 56. Diş fırçalığı. 57. Diş fırçası. 58. Diş macunu. 59. Diş tozu. 60. Diş suyu. 61. Havluluk. 62. Havlu. 63. Lavabo. 64. Tükürük hokkası. 65. Delik tıkacı kaldıracı. 66. Batarya. 67. Tırnak fırçası. 68. Tuvalet sabunu. 69. Traş sabunu. 70. Traş kremi. 71. Traş makinesi. 72. Traş bıçağı. 73. Bileme âleti. 74. Eldiven sünger. 75. Kauçuk halı. 76. Saç fırçası. 77. Tarak. 78. Pomza taşı. 79. Elektrikli traş makinesi. 80. Şap taşı. 81. Traş aynası. 82. Ecza dolabı.

bar², i. § ❶ *folk.* Anadolu'nun Doğu ve Kuzey bölgelerinde, en çok Erzurum dolaylarında, el ele tutuşularak oynanan bir halk dansı. [*Ing.* Name of a popular dance; *Fr.* Danse collective populaire des régions nord et est d'Anatolie]. ☆ *Eşanl.* **hançer barı.** § ❷ Cam kaplarda veya hastalık sırasında dilin üstünde biriken kir. § ❸ *(Çağatayca)* var.

~ başı, *folk.* Elinde mendil sallayarak diğer oyuncuları yöneten baş oyuncu.

~ çeken, ◘ **Bar başı.**

~ havası, *folk.* Bar oyunlarında söylenen ezgiler.

~ tutmak, *folk.* Düğün, bayram gibi şenliklerde bar oynayan bir ekibin para ile şenliğe dâvet edilmesi.

bar³, i. *Yun. fiz ve meteor.* Hava basıncı birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Bar].

bar⁴, i. Dans stüdyosunun duvarlarına yatay olarak yerleştirilmiş daire kesitli çubuklar. Öğrencilerin omuzlarını kaldırmasına ihtiyaç kalmaksızın tutunabilmesi için, bunların yerden 1 m. yükseklikte, duvardan 20 cm. kadar açıkta bulunması gerekir.

bar, i. *Fr. barre. ed.* (Yar[illegible]) = (/). [*Ing.* Bar[illegible]

bâr /bār/, i. [illegible] bâr *olmak* iste[illegible] au].

baraban, i. *müz.* Asya Türk[illegible] verdikleri ad.

barabat,-tı, i. § ❶ Ortası bir direkle bölünmüş, iki kanatlı balık ağı. § ❷ Bir çeşit çevirme ağı.

baraj, i. *Fr. barrage.* § ❶ Bir akar suyun akışını önlemek üzere yapılan set, engel. [*Osm.* Bent; *Ing.* Barrage, dam]. ☆ *Eşanl.* büvet. ◉ ◘ *ŞEKİL: 53 – 60.* – **BARAJLAR.** § ❷ *eğt.* Engel, öğrenimde başarılı sayılabilmek için verilmesi gerekli olan sınav, alınması gereken not. ◉ **~ı aşmak**, *dey.* Belli bir notu veya dereceyi almak, imtihan basarmak. [*Ing.* To pass (the examinati[illegible]]. ◉ **~ı, geçmek**, *dey.* Gerekli bir dereceyi bulmak. ◉ **su ~ı**, *mad.* Bir galeriyi kapsayan, su basıncına dayanıklı ve su geçmeyen engel. ◉ **uçaksavar ~ı**, *ask.* Uçaksavar topçusunun düşman hava kuvvetlerinin belirli bir bölgeye yaklaşmasına mani olmak için açtığı yoğun, süratli ve kısa süreli ateşi.

~ ateşi, *ask, esk.* Hava saldırılarında korunma için birçok topun birden kesiksiz ateş açması. Zorlu yaylım ateşi. [*Ing.* Barrage fire].

☆ *Eşanl.* **durdurma ateşi.**

~ gölü, *jeol.* Bir vâdinin yığılma sonucu bir bölgeyi kapatmasıyle meydana gelen göl.

~ konumu, ◘ **Konum.**

barak,-ğı, i. § ❶ Tüylü, kıllı çuha, kebe. § ❷ Uzun tüylü at veya av köpeği. [*Ing.* Long-haired animal; *Fr.* poilu, velu, chien ou cheval de race a longs poils]. § ❸ *bot.* Ağaçlara sarılan büyük asma.

baraka, i. *It. baracca.* § ❶ *ask.* Ordugâhlarda birliklerin yerleştirildiği hafif inşaat. [*Ing.* Barrack; *Fr.* Baraque]. § ❷ Balıkçıların, avcıların, işçilerin v.b. nin barınmalarına yarayan veya içerisine malzeme konan tek katlı, temelsiz ve bodrumsuz eğreti küçük yapı. § ❸ Tahtalardan yapılmış dükkân. § ❹ *tkz.* Derme çatma ev, kötü inşa edilmiş ev. § ❺ Herhangi bir ev. [*Ing.* Hut, shed].

barakan, i. *dok.* Kaba yünden yapılmış bir cins sof.

☆ *Eşanl.* **burakan.**

baralipton, i. *mant.* Bellek *(hafıza)* eğitimiyle ilgili terim. Skolastik felsefede öncüleri tümel olumlu, sonurgusu tükel olumlu olan tasım kipini gösterir: «Bütün canlılar ölümlüdür, bütün hayvanlar canlıdır, o halde bazı ölümlüler hayvandırlar».

baran¹, i. *Osm.* < *Fars.* Yağmur.

baran², i. *h.k.* § ❶ Üzüm, meyve ağaçları ve bitkiler dizisi. § ❷ Sapanın tarla sürerken bıraktığı iz. [*Ing.* Row of vines, furrow].

barandit,-ti, i. *Fr. barrandite, min.* Ortorombik billûrlu, doğal alüminyum ve hidratlı demir fosfatı. Formülü: $(Al,Fe)\ PO_4.2H_2O$.

baranestezi, i. *Yun. baros,* ağırlık + *Fr. anesthésie,* duyum kaybı. *tıp. (nörolojide)* Derin duyarlığın bozulması sonucunda ağırlıkları ayırt etme yetisinin kaybolması

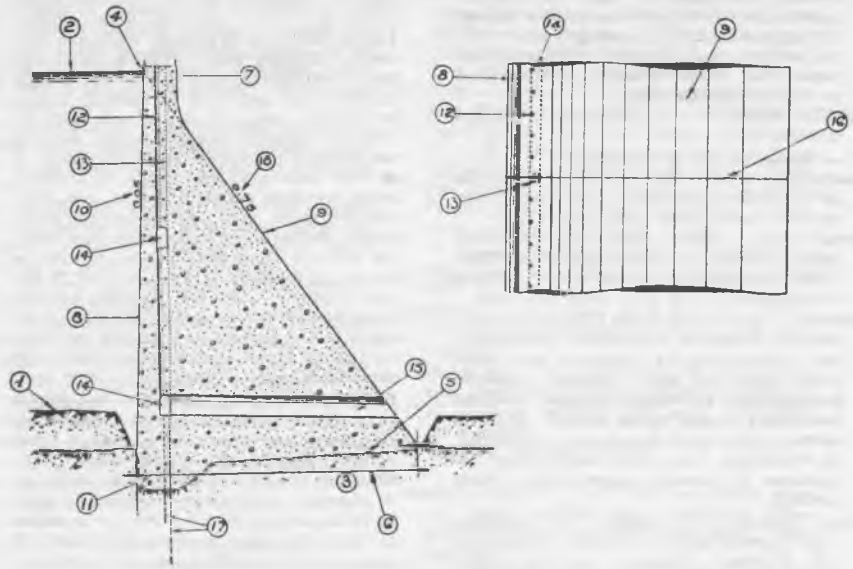

ŞEKİL: 53. – **ÜÇGEN KESİTLİ AĞIRLIK BARAJI.** (1) Yatak seviyesi. (2) Biriktirme seviyesi, normal göl seviyesi. (3) Temel. (4) Teorik üçgenin tepesi. (5) Taban. (6) Taban genişliği. (7) Tepe; Başlık. (8) Kaynak yönü yüzü; menba yüzü. (9) Akıntı yönü yüzü; mansap yüzü. (10) Kaynak yönü yüzü eğimi, menba yüzü eğimi. (11) Saplama hendeği. (12) Düşey diren. (13) Yoklama bacası. (14) Yoklama galerisi. (15) Giriş galerisi. (16). Büzülme derzi; Büzülme eklemi. (17) İçitim deliği *(enjeksiyon).* (18) Akıntı. Akıntı yönü yüzü eğimi; menba yüzü eğimi.

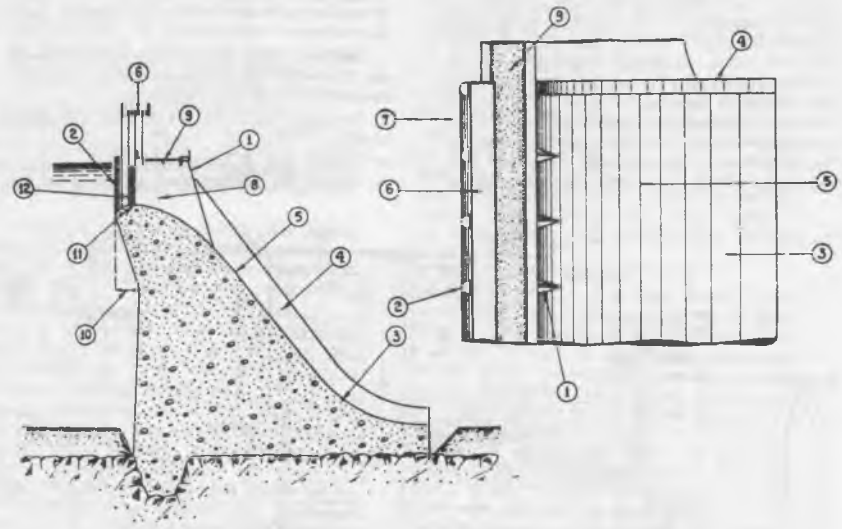

ŞEKİL: 54. – **DOLU SAVAKLI AĞIRLIK BARAJI:** (1) Orta ayak sırtı. (2) Orta ayak burnu. (3) Yuvarlatılmış etek. (4) Kılavuz duvar. (5) Akıma savak uygun yüzü. (6) Kapak işletme köprüsü. (7) Açıklık *(savak).* (8) Orta ayak. (9) Yol köprüsü. (10) Çıkma. (11) Eşik. (12) Kapak.

baranî, i. *Osm.* < *Fars bârânî.* i. *dok.* Yeniçerilerin giydikleri çivit mavisi renginde, Selânik'te dokunan bir cins çuha.

baraniye, ◘ **Barani.**

BARANY belirtisi, *tıp.* ◘ **Belirti³.**

baranko, i. *Isp. barranco, jeol.* Küllü bir volkan konisinin yamaçlarında, kenarları çökme tehlikesi gösteren su yatağı. *(Baranko şekillerine Erciyas, Ağrı gibi volkan dağlarında rastlanır).* [*Ing.* Barranca, barranco].

baranta, i. Yağma için yapılan akın.

barata, i. *It. berretta.* § ❶ Bere. [*Ing.* Kind of cloth cap; *Fr.* Petit bonnet plat]. § ❷ Bilim doktorları ve kardinallerin başlarına giydikleri dört köşe külâh ve başlık. [*Ing.* Cloth cap formerly worn by the Bostanjis (Sultan's guards); *Fr.* Beret, berette]. § ❸ *süsl.* Ucu kıvrık bir bataryaya benzeyen bir cins lâle çiçeği, [*Ing.* Turk's cap lily; *Fr.* Tulipe recourbé].

baratarya, i. *It. barataria, den. huk.* Kaptanın ve diğer gemi adamlarının donatıma ve yüke, mal sahibi ve sigortacılar zararına her türlü güvenlik kırıcı davranışları. [*Ing.* Barratry; *Fr.* Baraterie]. ◉ **kaptan ~sı**, *esk.* Yalnız kaptanın kasıt ve hileyle yaptığı zarar ve hasar.

barba /bar:ba/, i. *It.* § ❶ Sakal. § ❷ *ünl.* Yaşlı rum meyhaneci

barbakan, i. *Fr. barbacane. mim.* Ortaçağda kale *(sur)* duvarlarında düşmana ok atmak veya emniyetle ateş etmek için açılmış dar ve uzun mazgal deliği. [*Ing.* Loop hole; barbican].

barbar¹, z. Bağırmak fiilinden önce gelerek

şiddet ve süreklilik anlatır: *Adamcağız bar bar bağırdı, ama dinleyen olmadı.* [*Ing.* To shout loudly; *Fr.* A haute voix].

barbar[2], i. ve s. *Fr. barbare < Yun. barbaros < Lat. barbarus.* § ❶ Eski Yunanlılar, Romalılar ve daha sonra Hıristiyanlara göre kendi kavimlerinin dışında kalan herkes: § ❷ Uygarlaşmamış *(kişi veya topluluklar):* *Barbar ulus, Barbar adam.* [*Osm.* Gayri medenî; *Ing.* Barbarous]. § ❸ Kaba ve kırıcı olan *(kişi).* [*Osm.* Vahşî; *Ing.* Brutal, cruel; *Fr.* Sauvage, cruel,-elle]. ☆ *Yak. anl.* **insafsız, hoyrat, zalım, gaddar.**

☆ *Eşanl.* ❶ ve ❷ **geri, basit, yabani.**

barbara, i. *mant.* Bellek *(hafıza)* eğitimiyle ilgili terim. *(Skolastik felsefede tasımın birinci şeklinin dört kipinden birini gösterir).* Bu kipin üç önermesi *(öncüler ve sonurgu)* tümel olumludur: «*bütün insanlar hata yapabilir, yargıçlar insandır, o halde yargıçlar hata yapabilir*».

barbarca, s. Barbara yakışır şekilde, kabaca: *Barbarca bir davranış.* [*Ing.* Barbarously, brutally; *Fr.* Brutalement].

barbarişka, i. *It. barbalaccio. den.* Bağlanmak üzere bulunan bir halatın kaçmaması için üzerine ince bir halatla mezevolta alınıp gemi tarafına dolaştırılarak vücude getirilen bosa. [*Ing.* Stopper, rolling hitch; *Fr.* Bosse, amarrage à fouet].

☆ *Eşanl.* **dönen volta.**

~ **tutmak,** *den.* Bağlanmak üzere bulunan bir halatın kaçmaması için üzerine halatla boşa tutma işi.

barbarlaşma, i. *tar.* Roma İmparatorluğunda halkın. Barbarların etkisiyle gitgide örf ve adetlerini kaybetmesi.

barbarlık,-ğı, i. § ❶ Medeniyetsizlik. [*Ing.* Uncivilization]. § ❷ Gaddarlık, yırtıcılık. § ❸ İnsafsızca davranış. [*Ing.* Cruelty; *Fr.* Cruauté].

barbaros, i. *It. barba rossa.* Kızıl sakallı. [*Ing.* Barbarossa (surname of the admiral under Suleiman the Magnificent].

barbata /barba:ta/, i. *It. barbetta. < parpetto. esk. ask.* Kale korkuluğu. Kale ve istihkâmları savunmak için yapılmış duvarların üstündeki siperli korkuluk duvarı olup, mazgallar ve mazgal siperleri ile donatılmıştır. [*Ing.* Parapet; *Fr* Barbette, crénelage].

☆ *Eşanl.* **parapet.**

~ **sekisi,** *mim.* Barbatalardaki mazgal siperleri, yani kale d'şleri arkasında muharip'erin oturup d'nlenmesine yarayan taş peykeler ve sekiler. [*Ing.* Saddle-backed coping *(of a breast-wall); Fr.* Bahut].

~ **sığıncası** *(siperi),* Kalelerin barbatalarında diş diş bırakılmış olan dikdörtgen şeklindeki mazgal boşluklarının her iki tarafındaki duvar kısımları olup, buraya sığınılarak mazgallardan düşmana ok ve ağır cisimler atılırdı. [*Osm.* Siperi-baru; *Ing.* ve *Fr.* Parapet].

barben, i. *Fr. barbin. dok.* Çözgü makinelerinde, ipliği göndermeğe yarayan kısım.

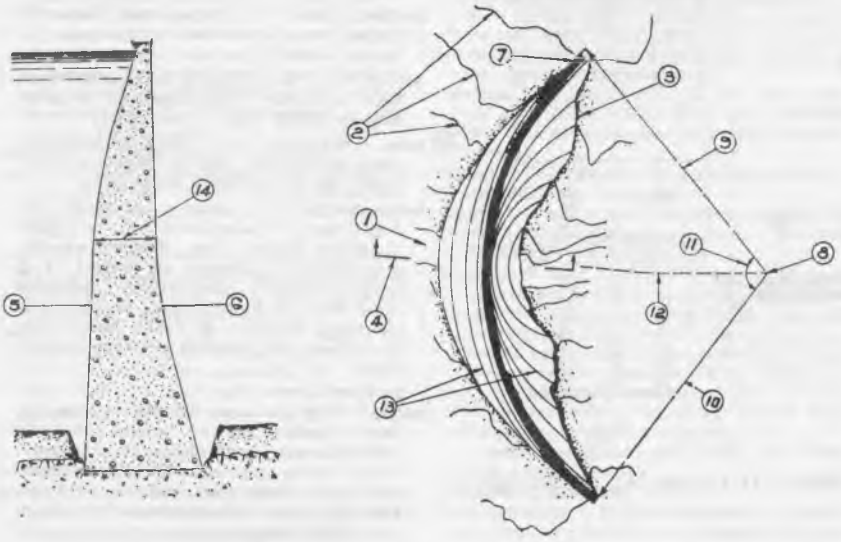

ŞEKİL: 55. — **KEMER BARAJ.** (1) Akarsu yatağı. (2) Eş yükseklik *(tesviye)* eğrileri. (13) Yan dayanak. (4) Anahtar kesiti. (5) Anahtarda su tarafı baraj biçimi *(profili).* (6) Anahtarda hava tarafı baraj biçimi *(profili).* (7) Tepe; başlık. (8) Tepe kemeri merkezi. (9) Kaynak yönü *(menba)* tepe yarı çapı. (10) Akıntı yönü *(mansap)* tepe yarı çapı. (11) Tepe merkez açısı. (12) Merkezler çizgisi. (13) Yatay eğriler. (14) Kalınlık.

barbet,-ti, i. *Fr. barbette. ask.* den. Topları siperlerinin üstünden atılan mazgalsız zırhlı kuleler. Gemi topları için hazırlanmış siperli yer. [*Ing.* Barbette]. ⊙ ~ **li top,** *ask. den.* Geminin üst güvertesine yerleştirilmiş, açıkta bulunan top veya top bataryası.

☆ *Eşanl.* **top siperi .**

barbitürik, s. *Fr. barbiturique.* Barbitürik asit, *kim.* § ❶ Malon esterin üreye etkimesiyle elde edilen üreit § ❷ Barbitürik asit türevleri. § ❸ i. Bir barbitürik.

☆ *Eşanl.* **malonilüre.**

barbitürizm, i. *Fr. barbiturisme. tıp.* Uzun zaman veya fazla miktarda barbitürik almaktan ileri gelen zehirlenme [*Ing.* Barbiturism].

barbotör,-rü, i. *Fr. barboteur. kim.* ve *tekn.* § ❶ Sıvıların gazlara etkisini sağlamak üzere, kimya laboratuvarlarında kullanılan cihaz § ❷ Havagazının metodik bir surette yıkanmasını ve temizlenmesini sağlayan donanım. § ❸ Rasching halkalarıyle doldurulup, petrol sanayiinde kullanılan sıvı-gaz temas kulesi.

barbun, *zool.* ◘ **Barbunya.**

barbunya /barbun:ya/, i. *It. < Yun. merana.* § ❶ *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Barbunyagiller *(Mullidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25-30 sm. ağırlığı 200-300 gr. Rengi pembe-kırmızıdır. Akdeniz, Karadeniz ve Atlantik Okyanusından bir balık türü. Uzunluğu 25-30 sm., *lus barbatus; Ing.* Red-mullet; *Fr.* Rouget barbet]. ☆ *Eşanl.* **barbun.** § ❷ *arg.* (a) Tam not *(on numara): Ayazağadan kolay barbunye alınmaz.* (b) On liralık bütün kâğıt para: *Üç barbunyayı iki saatte ezmiş.* ☆ *Eşanl.* **a-laman, bütün, evlek.** ⊙ ◘ *LEVHA:* **BALIKLAR.**

~ **fasulyesi,** *bot.* ◘ **Fasulye.**

barbunyagiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, D'kenliyüzgeçli-

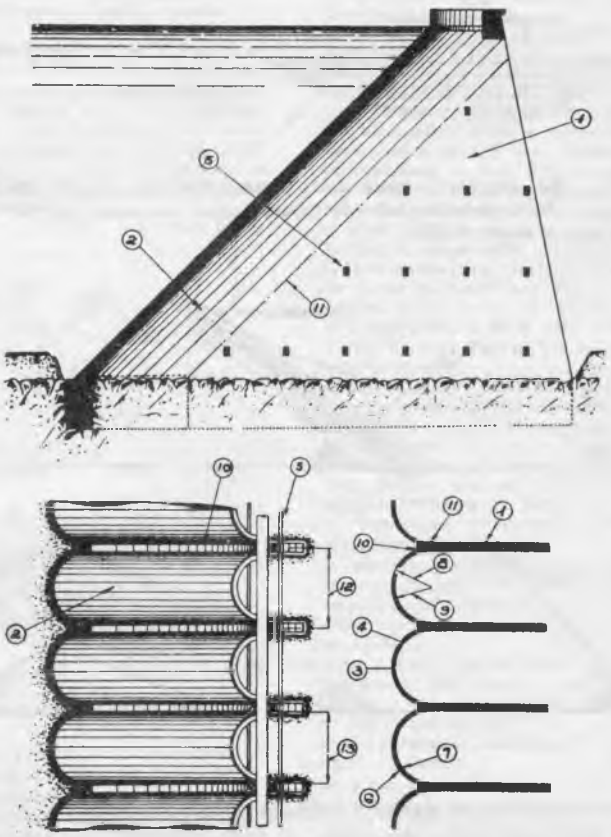

ŞEKİL: 56 — **ÇOK KEMERLİ BARAJ.** (1) Payanda; destek. (2) Eğik beşik kemer. (3) Kemer anahtarı. (4) Üzengi. (5) Gergi. (6) Dış yüz. (7) İç yüz. (8) Dış yüz yarıçapı. (9) İç yüz yarıçapı. (10) Dış yüz başlangıcı. (11) İç yüz başlangıcı. (12) Payanda eksenleri aralığı; destek eksenleri aralığı. (13) Payanda aralığı.

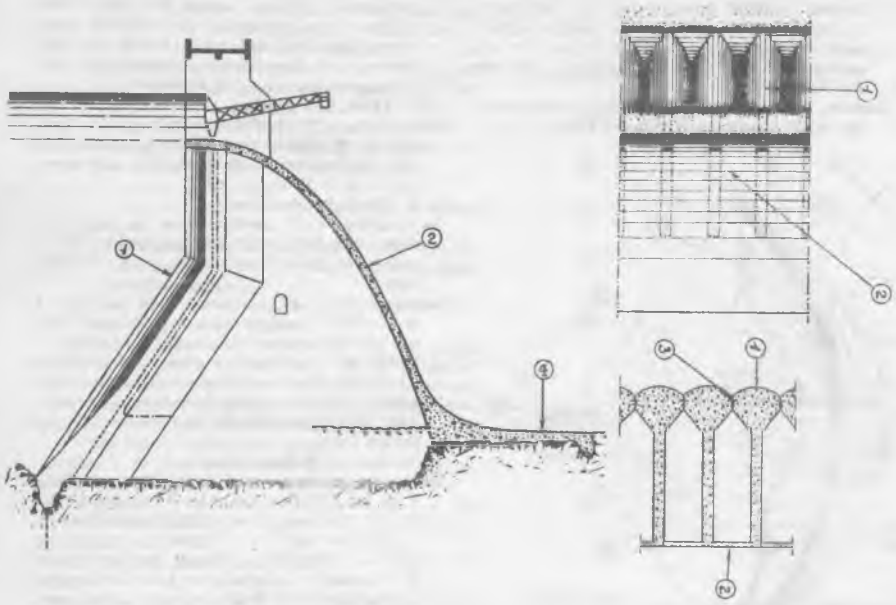

ŞEKİL: 57. — **YUVARLAK BAŞLI PAYANDALI BARAJ.** (1) Yuvarlak baş. (2) Dolu savak sırtı. (3) Derz. (4) Düşü yatağı döşemesi.

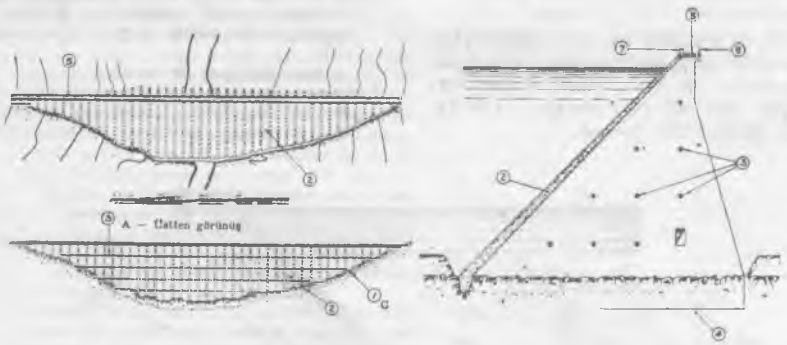

ŞEKİL: 58. — **DÜZ DÖŞEMELİ PAYANDALI BARAJ.** (1) Vâdi en kesiti. (2) Değişik kalınlıkta döşeme. (3) Bağlantı kirişleri. (4) Payanda tabanı uzunluğu. (5) Yol. (6) Korkuluk. (7) Tepe duvarı, başlık duvarı.

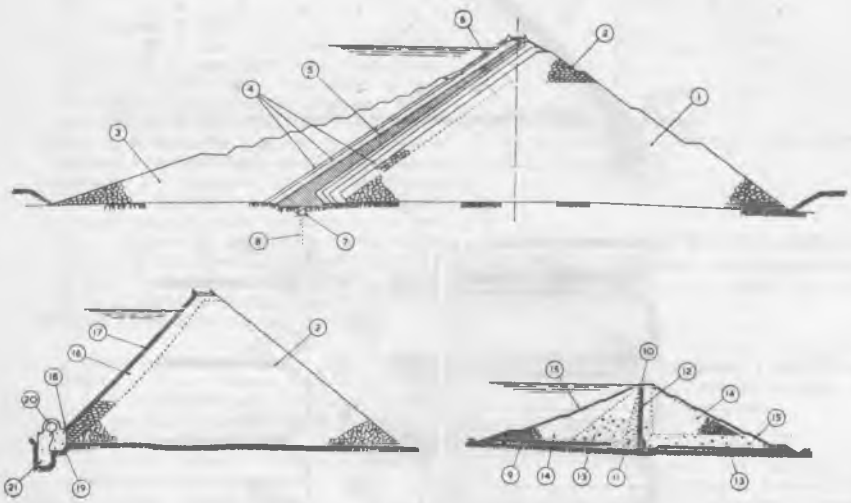

ŞEKİL: 59. — **KAYA DOLGU BARAJ.** (1) Basınçlı su ile yıkanmış kaya dolgu. (2) Sıkıştırılmış kaya dolgu. (3) Dökme kaya dolgu. (4) Filtre malzemesi. (5) Geçirimsiz çekirdek. (6) Istifli taş kaplama. (7) İçitim *(enjeksiyon)* galerisi. (8) İçitim *(enjeksiyon)* delikleri. (9) Tabiî zemin seviyesi. (10) Beton çekirdek. (11) Bayağı *(adi) kil.* (12) Istifli taş diren. (13) Bağlayıcı maddeli taş dolgu. (14) Kuru taş dolgu. (15) Istifli kuru taş kaplama. (16) El istifli kaya dolgu. (17) Betonarme yüzey kaplaması. (18) Esnek kaplama derzi. (19) Topuk duvarı. (20) Kontrol galerisi. (21) Saplama.

ler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familya. Vücutları büyük pullarla kaplıdır. Denizlerde ve acı sularda yaşarlar. Tropik bölgeden Kuzey Avrupa denizlerine doğru yayılmıştır. Renkleri kırmızıdır. **Barbunya** *(Mullus barbatus)* ve **Tekir** *(M. surmuletus)* iyi bilinen türleridir. [*Osm.* Hâniye fasilesi; *Lat. Mullidae; Ing.* Mullets; *Fr.* Mullidés].

barbus, i. *zool.* Kemikli-balıkların *(Teleostei)* Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından bir tatlısu balığı.

barbut,-tu, i. Sadece zarla oynanan bir çeşit oyun ve kumar. [*ing.* Dice-play, a gambling game with dice; *Fr.* Jeu de dés].

barç, i. *Ing. barge. den.* Üretim bölgelerinden nehir ve kanallar yoluyle limanlara ticaret eşyası taşıyan saç veya ahşap tekne

barça /barıça/, i. *It. bargia* < *Lat. barga, den.* § ❶ Ortaçağda kullanılan kürekli ve yelkenli nakliye gemisi. [*Ing.* Ancient warship, large galled; *Fr.* Barque de guerre]. § ❷ Ingiltere'de geçit törenlerinde kullanılan süslü tekne. § ❸ *ask.* Kalyon cinsinden küçük savaş gemisi. § ❹ *balıkç.* Nehirde balık tutmak için yapılmış dörtköşe yelkenli tekne.

☆ *Eşanl.* barçe.

barda, i. § ❶ *inş.* Dam ustalarının kullandığı, başının bir ucu çember parçası biçiminde eğri, öbür ucu keskin olan çekiç. § ❷ *tekn.* Dülger, fıçıcı gibi, ağaç işlerinde çalışanların kullandıkları özel biçimde bir balta. Fıçı yapımında kullanılan meşe kerestesini yarmak için kullanılan balta, harç karıştırma aracı. [*Ing.* Cooper's adze; *Fr.* Outil qui sert a aplanir ou planer le bois, les douves herminette ou erminette de tonnelier].

☆ *Eşanl.* çatı keseri, **fıçıcı keseri.**

barçak, ◘ Balçak.

bardacı, i. Önde giden anlamındadır.

bardacık,-ğı, i. *bot.* Bir çeşit taze incir. [*Ing.* Kind of fresh fig].

bardak,-ğı, i. § ❶ Sıvı içmek için kullanılan cam, kristal veya maden kap. [*Ing.* Drinking cup or glass; *Fr.* Verre]. § ❷ *h.d. (Anadolu'nun bazı yerlerinde)* testi, ibrik. § ❸ Ayaksız ve kulplu su kâsesi; [*Fr. Coupe*]. ◉ **Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha,** *dey.* Ele geçirilemeyen veya elden kaçan bir seye üzülmenin boş olduğunu, çünkü her zaman benzerinin sağlanabileceğini anlatır. ◉ **ayaklı ~,** ◘ **Kadeh.** ◉ **bardağı taşıran son damla,** *dey.* Fazla ileri giden, insanın sabrını tüketen ölçüsüz davranış. ◉ **~ tan boşanırcasına,** *dey. (yağmur hk.)* Çok miktarda *(yağmak).* ◉ **bir ~.** Bir bardağın alacağı miktar. Bir bardak *(fincan)* dolusu. [*Ing.* Cupful; *Fr.* Pleine tasse, pleine coupe]. ◉ **bir ~ suda fırtına,** *dey.* Esaslı bir sebep yokken gürültü koparma. [*Ing.* Tempest in a teacup]. ◉ **çay bardağı** *(kadehi),* Özellikle içinde çay içilen küçük, ayrı biçimli cam bardak. ◉ **limonata bardağı,** Ince, uzun, düz biçimli bardak. ◉ **sebilhane bardağı gibi** *(dizilmek) dey. (canlılar hk.).* Yan yana, sıra sıra dizilip beklemek. ◉ **su bardağı,** Ortalama 250 gr. su alan, genellikle camdan yapılmış bardak. [*Ing.* Water-glass, tumbler]. ◉ **tantal bardağı,** *fiz.* Içice konmus iki bardaktan ibaret eğlenceli fizik âleti. Bu iki bardak arasına gizli bir sifon yerlestirilmiştir. Alet ağıza götürülmek üzere eğildiği zaman, içteki bardak alta boşalır. ◉ **bardağı taşırmak,** *dey.* Sabrını tüketmek, dayanamaz hale getirmek.

~ ağacı, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Nepenthaceae* familyasından, ardışık, oval, uzun yapraklı, tırmanıcı bir ağaççık. Asya'da ve Okyanusya'da yetişir. Çiçekleri iki evcikli ve küçüktür, tepede başak veya salkım şeklindedir. Ekşimsi, tatlı suyu Doğuda bir çok hastalıklara karşı etkili sayılır. *N. distillatoria, N. ampullaria* ve *N. rafflesiana* adlı türleri sıcak limonluklarda yetisir. [*Lat. Nepenthes; Ing.* Nepenthe; *Fr.* Népenthès].

~ altı, Bardakların ve bardak tabaklarının altına konulan işlemeli veya dantelli küçük bez örtüler.

— **dolusu,** ◘ **Bir bardak.**
— **eriği,** *bot.* ◘ **Erik.**
— **likeni,** *bot.* Liken cinsi. Önce yaprağımsı iken sonra çalımsı bir görünüş alır. **Ren likeni** *(C. rangiferia)* denilen bir türü, İsveç ve Norveç'te geniş alanlar kaplar ve ren geyiklerinin başlıca besinidir. [*Lat. Cladonia; Ing.* Cladonia; *Fr.* Cladonia, cladonie].
— **sepeti** *(dolabı),* İçine bardakların dizildiği sardun veya demir telden sepet, herhangi bir maddeden yapılmış dolap.
— **tabağı,** Bardaktan taşan veya damlayan sularla masanın kirlenmemesi için bardak ve kadehlerin altına konulan tabak. [*Ing.* Saucer; *Fr.* Soucoupe].

bardakçı, i. Çömlek yapan veya satan.

bardaklık,-ğı, i. Kahvecilerin içine bardakları sıraladıkları ve tezgâh üzerine koydukları, genellikle sarı madenle süslenmiş bölmeli dolap.

bardeli, i. *Fr.* Arduvazları yerleştirme yöntemi. Aynı sıradaki arduvazlar hep aynı yönde ve yanlamasına üst üste, bir kancalı çivi uzunluğu kadar taşacak şekilde konur.

bardo, i. *Fr. bardeau, bardot, zool.* Tek parmaklılar *(Perissodactyla)* takımının Atgiller *(Equidae)* familyasından bir memeli türü. Aygır ve dişi eşeğin birleşmesinden meydana gelmiş bir melez. Erkekleri kısırdır. Bacaklarına oranla iri vücutlu olup kuyruğu çalı gibidir. [*Lat. Equus hinnus; Ing.* Hinny].

bareliyef, i. *Fr. bas-relief. heyk.* Bir fon üzerine kabartma yapılmış heykel işi. [*Ing.* Bass-relief, low-relief, bassorelieve].

barem, i. *Fr. bareme. (Fransız matematikçisi François Bar(r)eme'in adından).* Devlet memurlarının, maaş derece ve miktarını gösteren cetvel. Maaş, ücret, prim, temettü, faiz, sigorta ve tazminat hesaplarında ve matematiksel formüllere ihtiyaç gösteren bir çok meselelerde yararlanılan, hazır cetvellerin verdiği sonuçlara dayanarak yapılan hesaplar. [*Ing.* Classification and advancement system for the salaries of state officials). ◉
— **e geçmek** *(dahil olmak), dey.* Barem sistemine giren memur olmak.
— **kanunları,** *huk.* Memurları belirli derecelere ayıran ve her derecedeki maaşın aslını ve tutarını ayrı ayrı tayin eden kanunlar. [*Ing.* Law regulation the salaries of state officials].

barej, i. *Fr. barège.* § ❶ Sık dokunmamış, hafif yünlü bir kumaş cinsi. §. ❷ Pazene benzeyen, daha çok örtü olarak kullanılan bir cins pamuklu bez

barejin, i. *Fr. baregine.* Bazı kaplıcalarda, özellikle Bareges sularında bulunan azotlu organik madde.

barestezi, i. *Fr. baresthesie* < *Yun. baros,* ağırlık + *aisthesis,* duyarlık. *tıp.* Derin dokularda *(kaslar, aponevrozlar, kirişler, kemikler ve iç organlar)* basınç duyarlığı.

baresteziometre, i. *Fr. baresthesiometre.* < *Yun. baros,* ağırlık + *aisthesis,* duygu + *metron,* ölçü. *fizyol.* Basınçtan ileri gelen dokunma duyumlarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Baresthesiometer].

barfiks, i. *Fr. barre fixe sp.* İki ayak üzerine tutturulmuş demir veya tahta çubuktan meydana gelen bir spor âleti. [*Ing.* Horizontal bar].

barfor, i. Bir köknarın öz odun kısmından elde edilen en iri kereste.

bargam, i. *zool.* Levrek balığını andırır bir balık. [*Ing.* Small mullet, a fish of the bass family].

barhana, i. *Osm.* < *Fars. bār,* yük + *hāne,* ev > *bārhāne.* § ❶ Kafile, kervan. [*Ing.* Caravan; *Fr.* Caravane]. § ❷ Büyük han veya kervansaray. § ❸ *mim.* Eskiden posta katarları ve kervanların konak yerlerinde kervansaray hizmetini gören ve yük konulmaya yarayan çok sayıda mahzenleri bulunan hava muhafazalı bina. [*Ing.* Store house, store room; *Fr.* Entrepôt, magasins].
— **gibi,** Gereğinden pek büyük *(ev),* [*Ing.* Like a barn (room)].

barhane, ◘ **Barhana.**

barhidrometre, i. *Fr. barhydrométre* < *Yun baros,* ağırlık + *hudôr,* su + *metron,* ölçü. Çeşitli derinliklerin su basıncını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Barhydrometer].

barı, i. *Osm.* < *Fars. bārū,* kale. *h.d.* Etrafı surlarla çevrilmiş yer.

barılanmak(-e), nsz. f. Savunmaya elverişli bir yere çekilip korunmak. [*Osm.* Tahassun etmek; *Ing.* To retire to a fortress, to shut oneself up in a stronghold; *Fr.* S'abriter].
☆ *Kars.* **hücum etmek, saldırmak.**

barınmak(-i), f. Korumak. [*Ing.* To shelter; *Fr.* Abriter].

barınak,-ğı, i. § ❶ Barınılacak yer. [*Osm.* Melce; *Ing.* Shelter; *Fr.* Abri, refuge]. § ❷ *sosy.* Bir kimsenin, barındığı, oturduğu yer, ev, yurt. [*Osm.* Mesken; *Ing.* ve *Fr.* Habitation]. ☆ *Eşanl.* **konut** § ❷ *den.* Sahil nakliyatı yapan küçük gemilerin fırtınadan kaçarak sığınmaları için sahiller boyunca uygun koylara mendirek çevirmek suretiyle meydana getirilen limanlar.
— **kıyıları,** *coğr.* Birbiri yakınında küçük küçük bir çok koyların sıralandığı koylu kıyılar. Bunlar yüksek kıyılardandır. [*Ing.* Cala coast; *Fr.* Côte à calanques].

barınaksız, s. Sığınacak, başını sokacak bir yer, evciği olmayan.

barındırmak(-i,-e), f. § ❶ Barınmasını sağlamak. [*Ing.* To give shelter to, to shelter; Fr. Donner asile, abriter]. § ❷ Misafir etmek: Gece yoluna devam edemeyen yolcuları *ormandaki dinlenme evlerinde barındırıyorlar.* § ❸ Korumak, saklamak. [*Osm.* Muhafaza etmek; *Ing.* To protect].

barınma, i. Barınmak eylemi.
— **garı,** *demir* (a) Trenlerin karşılaşmaları için böyle bir barındırma hattı bulunan gar; (b) Demiryolu araçları veya vagon dizilerinin bırakıldığı yolların tümü.
— **hattı,** *demir.* Anahat üzerinde çalışan trenlerin karşılaşmalarını, birbirlerini geçmelerini ve durdurmalarını sağlamak amacıyle, anahattın yanında, ona bağlı olarak döşenmiş yardımcı hat.
— **limanı,** *huk.* Bir geminin, kötü hava, düşman saldırısı veya bir onarım gerekliliği yüzünden acele olarak sığındığı liman. [*Ing.* Port of emergency; *Fr.* Port de refuge].

barınmak(-e), nsz, f. § ❶ Kaçınılan şeylerden korunmak için bir şeyi siper edinmek: *Bir çatı altında barınmak.* [*Osm.* Iltica etmek; *Ing.* To shelter; *Fr.* S'abriter]. § ❷ nsz. Eğleşmek için yer veya elverişli koşullar bulmak: *Koca memlekette barınamadılar.* § ❸ Yerleşmek, oturmak: *Apartmanın her katında iki aile barınmaktadır.* § ❹ nsz. Birlikte yaşamak, anlaşarak, uyuşarak bir arada yaşamak: *Gelin kaynana bir evde barınamıyorlar.* § ❺ Saklanmak: *Karanlıkta barınan kötü insanlar.*
☆ *Eşanl.* **sığınmak**

barınmalık,-ğı, i. Savaş ve ihtilâllerde yolları kapamak ve arkasına sığınılarak düşmana ateş etmek için taş, kum torbası v.b. yığmak, suretiyle yapılan siperler hakkında ve «barikat» yerine kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Barricade].

barış, i. < *barışmak.* § ❶ Savaştan veya dargınlıktan sonra tarafların uzlaşması: *Barış yılları.* [*Osm.* Sulh, musalâha; *Ing.* Peace; *Fr.* Paix]. § ❷ *sosy.* Bir topluluğun, bir ailenin bireyleri veya karşıt varlıklar arasında meydana gelen uzlaşma, anlaşma: *Karı kocanın ömrü sürekli barış içinde geçti.* ◉
— **milletlerarası** ∼, *huk.* Birbirlerine karşı savaş halindeki devletler arasında dostluk ilişkilerinin yeniden kurulması.
☆ *Karş.* **harb ,kavga, savaş, cenk, niza, anlaşmazlık, uyuşmazlık, çekişme**
— **antlaşması,** *dey.* Savaşan ülkeler arasında barışı sağlamak için yapılan anlaşma belgesi. [*Ing.* Treaty; *Fr.* Traité].
— **gönüllüleri,** 1 Mart 1961 tarihinde A. B. D.' Başkanı **Kenndy**'nin emriyle kurulmuş bir teşkilât.
— **görüş olmak,** Bütün dargınlıkları unutarak barışmak, taraflar arasında iyi geçinmek, barış antlaşması imzalamak. [*Ing.* To be reconciled; *Fr.* Se reconcilier].
— **içinde bir arada yaşamak,** *siy.* Batı ile Doğu blokları arasında soğuk harbin yarattığı anlaşmazlıklar ve gerginlikleri gidermeyi hedef tutan milletlerarası politika. [*Fr.* Coexistance pacifique].
— **yapmak,** *(imzalamak),* Bir veya birçok savaşan ülke arasında, savaşın sona erdirilmesi için yazılı antlaşma yapmak. [*Ink.* To make peace *(with one another),* to become reconciled].

barışçı, s. Barış isteyen, barışı seven. [*Osm.* Sulhperver; *Ing.* Peace loving, pacifist; *Fr.* Qui aime la paix, pacifiste].
☆ *Eşanl.* **barışsever .**
☆ *Karş.* **kavgacı, harbsever.**

barışçıl, ◘ **Barışçı .**
— **yılan,** *zool.* ◘ Yılan.

barışçılık,-ğı, i. *sosy.* Barışçı olma hali; toplumlar arasında barışın devamlı hal almasını isteyen ve bu uğurda savaşanların eğilimine verilen ad. [*Ing.* Pacifism; *Fr.* Pacifisme].
☆ *Eşanl.* **barışseverlik.**

barışık, s. Başkası ile barış halinde bulunan, karşısındaki ile anlaşmış olan, dargın veya düşman olmayan. [*Ing.* At peace; *Fr.* Qui est en paix, reconcilié]. ☆ *Karş.* **küs, dar-**

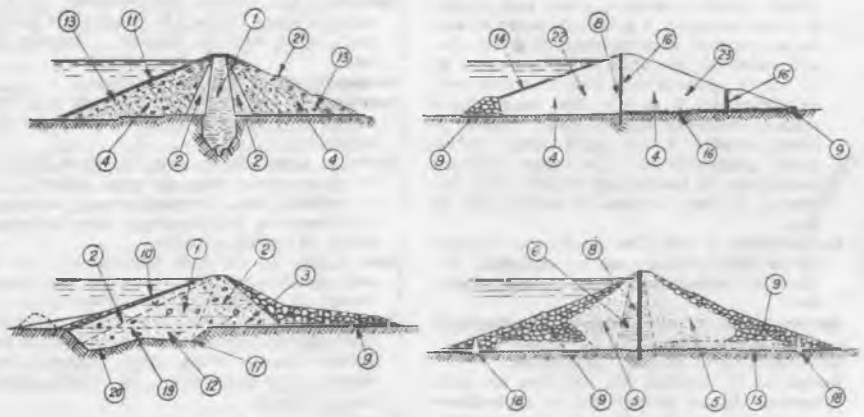

ŞEKİL: 60. — **TOPRAK BARAJ.** (1) Geçirimsiz malzemeler. (2) Yarı geçirimli malzemeler. (3) Geçirimli malzemeler. (4) Karışık *(bayağı)* toprak malzeme. (5) Hidrolik dolgu. (6) Sıkıştırılmış ince malzeme. (7) Geçirimsiz çekirdek. (8) Geçirimsiz perde. (9) Kaya dolgu. (10) Koruyucu kaya dolgu. (11) İstifli taş kaplama. (12) Kazı derinliği. (13) İnce çakıl. (14) Filtre. (15) Filtre tabakası. (16) Dren. (17) Drenaj galerisi. (18) Tutma *(istinad)* duvarı. (19) Tabii zemin.(20). Sağlam zemin. (21) Düzleme; banket. (22) Su tarafı *(menba)* dolgusu. (23) Hava tarafı *(mansap)* dolgusu. (24) Alüvyon içi sızdırmazlık perdesi. (25) Yarı sızdırmazlık perdesi. (26) Tümsızdırmazlık perdesi. (27) Geçirimsiz örtü. (28) Geçirimli örtü. (29) İçitilmiş alüvyon. (30) İçitim perdesi. 31. Sıyrılacak tabaka; üst yük. (32) Yerli kayaç. (33) Boşalma kuyusu. (34) Toplama hendeği. (35) Su tarafı topuğu. (36) Hava tarafı topuğu. (37) Artık malzeme. (38) Sıyrılmış yüzey.

gın, düşman. ◉ **dünyaya ~ olmak**, *dey.* İyimser, geçimli, hoşgörür olmak.
~ **renkler**, Birbirine uyan renkler hakkında kullanılır. [*Fr.* Couleurs amies].

barışıklık,-ğı, i. Barışık olma hali. [*Ing.* Reconciliation; *Fr.* Reconciliation].

barışlık,-ğı, i. § ❶ Savaşta veya savaş hazırlığında olmama durumu. [*Osm.* Hazar, müsalemet; *Ing.* Peace; *Fr.* Paix. temps de paix]. § ❷ s. Böyle durumda olan *(ülke): Ordunun barışıklık kadrosu.* [*Osm.* Hazarî; *Ing.* Peaceful; *Fr.* Paisible].
Karş. § ❶ **Seferberlik.** § ❷ **Seferî.**

barışma, i. § ❶ Dargınlığa son verme, kavgayı kesme, uzlaşma, dargın olmama. § ❷ *huk.* Boşanma dâvası yürüyen veya ayrılık halinde bulunan karı koca arasında aile bağlarının yeniden kurulması. [*Ing.* Reconciliation; *Fr.* Réconciliation].

barışmak(-le), nsz. f. < *barmak.* Iki taraf aralarındaki savaş dargınlığını kaldırmak. [*Osm* Müsalâha etmek; *Ing.* To be reconciled; *Fr.* Se réconcilier]. ◉ **yıldızı ~**, *dey.* Hoşlanmak, fikir ve ruhça anlaşmak.
☆ *Yak. anl.* **anlaşmak, uyuşmak, bağdaşmak, kaynaşmak, sulh olmak, uzlaşmak.**

barışmaz, s. Barışık hale gelmez, birbirine hep düşman olan.

barış.sever, b.i. ve s. (a) Devletlerarası barış taraftarısı; (b) Barışı seven, her şeye rağmen barışı savunan kimse; (c) Herkesle iyi geçinen, barışı sürdürmeye uğraşan: *Barışsever kongre* [*Osm.* Sulhperver; *Ing.* Pacifist; *Fr.* Pacifiste].
☆ *Eşanl.* **barışçıl, sulhsever.**

barış.severlik,-ği, b.i. *siy.* Savaşın, uluslararası anlaşmazlıkları, konuşma ve tartışmalardan hiç bir zaman daha iyi çözümlemeyeceğine inanan kimselerin doktrini [*Osm.* Sulhperverlik; *Ing.* Pacifism; *Fr.* Pacifisme].
☆ *Eşanl.* **pasifizm.**

barıştırıcı, s. Iki düşman arasında dargınlığı giderme, aralarını iyileştirme yolları arayan. [*Ing.* Peacemaker, conciliatory; *Fr.* Pacificateur,-trice, conciliateur,-trice].

barıştırma, i. Iki dargının, kavgalının aralarını düzeltme. [*Ing.* Reconciliation; *Fr.* Raccommodement, réconciliation].

barıştırmak(-ı,-e), f. Barışmalarını sağlamak. [*Ing.* To reconcile, to restore the friendship; *Fr.* Réconcilier, raccommoder].
☆ *Yak. anl.* **ara bulmak, sulh etmek, ıslahı beynetmek.**
☆ *Karş.* **küstürmek ara bozmak.**

bari[1], bağ. *Osm.* < *Fars. bārī*, § ❶ Hiç olmazsa, hiç değilse, öyle ise: *Ahmet, bunu barı sen söyleme.* § ❷ Keşki: *Dünkü konser güzelmiş, biz de gitseydik barı.* § ● Bir kere, bir defa olsun: *Görmedik onu epeydir, barı gidip bir görsek.* [*Ing.* At least, for once; *Fr.* Au moins, loc].

bari[2] /bārī/, i. *Osm.* < *Ar. ber.* Yaratıcı, Tanrı: *Cenabı Bâri.* [*Ing.* God; *Fr.* Créateur, Dieu]

bari[3], i. *fiz.* Bir *dyn*'lik bir kuvvetin bir sm^2 üzerine yaptığı baskı (basınç).

barih, i. *coğr.* Hint ve Kızıl Deniziyle Basra körfezinde yazın sarı bir toz kaldırarak esen ve solunumu güçleştiren bir rüzgâr. [*Ing.* Hot summer wind in Arabia].

barikalsit,-ti, i. *Fr. baricalcite, min.* Doğal romboedrik kalsiyum ve baryum karbonat.

barikat,-dı, i. *Fr. barricade* < *barrique*, fıçı, § ❶ Bir yolu ve geçidi kapamak üzere, ele geçen her türlü eşyadan yararlanarak meydana getirilen engel; § ❷ *ask.* Düşman birliklerinin harekâtını geciktirmek veya engellemek amacıyle önemli noktalarda kurulan engel. [*Ing.* Barricade].

barilali, i. *Fr. barylalie. psik.* Konuşurken tiz seslerden kalın seslere sürekli geçişlerde ortaya çıkan konuşma bozukluğu *(Organik bunamalarda görülür.* [*Ing.* Barylalia].

barimetre, i. *Fr. barymètre.* Gürültünün şiddetini ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Barymeter].

barimetri, i. *Fr. barymétrie.* Sığırların bazı vücut ölçüleriyle canlı haldeki ağırlıklarının bulunması yöntemine verilen ad. [*Ing.* Barimetry].

baris, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, Hortumağızlıgiller *(Cucurlionideae)* familyasından kurtçuğu turpgillerle sevgiçiçeğigillerin sapında gelişen, pek çok türü bulunan bir böcek. [*Ing.* ve *Fr.* Baris].

barisfer, i. *Fr. barysphère.* < *Yun. barys.* ağır + *sphaira*, küre.*jeol.* Yerküresinin ağırlığı ve yoğunluğu ile diğer bölümlerinden ayrılan içi. [*Ing.* Barysphere].
☆ *Eşanl.* **ağıryuvar.**

barisilit,-ti, i. *Fr. barysilite. min.* Doğal kurşun silikat $Pb_3Si_2O_7$. Eşkenar paralel yüzlü sistemde kristalleşir.

barit[1],-ti, i. *Fr. baryte. kim.* Ba $(OH)_2$ bileşiminde tabiatta çok bulunan baryum oksit veya hidroksit. [*Ing.* Barite, baryte]. ◉ **hava ~ i**, *min.* Karbonik asit, hava asidi adı ile anıldığı zamanlar baryum karbonat'a verilen ad. ◉ **karbonatlaşmış ~**, ◘ **Witherit.** ◉ **sulfatlaşmış ~**, ◘ **Baritin.**
~ **beyazı**, *matb.* Blane fixec, baryum sülfattan çıkarılan bir çökerti olup, diğer boya cevherleriyle karıştırılarak kullanılır, bu suretle o renklerin hem çoğalması, hem de çeşitli ara tonlarının elde edilmesi mümkün olur. [*Ing.* Baryta white; *Fr.* Blanc de baryte].
~ **kâğıdı**, *matb.* Baryum sülfattan üzeri bir tabaka kaplı olan ayna gibi parlak, çok beyaz bir kâğıt olup, özelliğinden dolayı, ofset ve çukurbaskı tekniklerinde, reprodüksiyonu yapılacak tire yazı ve resimlerin, baskıları bu kâğıt üstüne çıkartılır. [*Ing.* Baryta paper; *Fr.* Papier baryté].

barit[2] /bārit/, s. *Osm.* < *Ar.* Soğuk. [*Ing.* Cold; *Fr.* Froid] .

barilit,-ti, i. *Fr. barylite. min.* Doğal baryum ve barilyum silikâtı. [*Ing.* Barylite].

barimetre, i. *Fr. barymètre.* Gürültünün şiddetini ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Barymeter].

barin, i. *Rus.* Çarlık Rusya'sında Rus asılzadesi, derebeyi.

bariteriyum, i. *Fr. barytherium.* Memelilerden fosil. Mısır üst cyosen tabakalarında bulundu. *(Ağır vücutlu, alt kesici dişleri fildişini andıran, sınıflandırılması güç, garip hayvan.* [*Ing.* Barytherium].

baritik,-ği, i. *min.* ◘ **Baritin.**

baritin, i. *Fr. barytine. min.* Doğal baryum sülfat. $BaSO_4$, ortorombik sistemde kristalleşir, yoğunluğu *(4,70'e eşit)* yüksektir. Maden cevherlerinde bol miktarda bulunur. Yağlı boyada kullanılır. [*Ing.* Barite, barytine].
☆ *Eşanl.* **baritit, ağır spat.**

baritli, s. *min.* Içinde barit bulunan: *Baritli kalker*

baritokalsit,-ti, i. *Fr. barytocalcite. min.* Doğal baryum ve kalsiyum çift karbonatı. Formül: $BaCa(CO_3)_2$. Monoklinik sistemde prizmalar halinde görülür.

bariton, s. ve i. *Fr. baryton* < *It. baritono* < *Yun. barus.* ağır + *tonos*, ton, *müz.* § ● Tenor ve bas arasındaki erkek sesi. [*Ing.* Baritone, baryton]. § ❷ Alto ile basso arasında ses çıkaran pistonlu çalgı. § ● 18. yüzyıla kadar bir pes obua'ya verilen ad. § ● 17. ve 18. yüzyıllarında bas viola d'amore'ye verilen ad. § ❷ *dilb.* Son hecesi kalın vurgulu kelimeler için kullanılır. *(Cümle içinde inceden kalına geçiş vurgu yokluğunu gösterdiğinden, son hecesi vurgusuz kelimelere de bariton adı verilir.* [*Ing.* Baritone]. ☆ *Karş.* **oksiton.** ◉ **bas ~**, *müz.* ◘ Bas.

baritonlaşma, i. *dilb.* Ses perdesinde, inceden kalına geçiş şeklinde beliren değişiklik. Yunanca'da baritonlaşma vurgu yokluğunu gösterir.

baritoselestin, I. *min.* Baryum ve stronsiyum Doğal çift sülfatı.

barituranit,-ti, i. *min.* ◘ **Üranosirsit.**

bariye, I. *Fr. barillet. fot.* Bir veya bir grup mercek. Bunlar bir silindire sıkıca bağlanır ve silindirin üzerindeki yivler yoluyle objektifin çerçevesine vidalanır. Böylece, objektif bolli bir düzene bağlanmış olur. [*Ing.* (Body-) tube].

bariyer kaynağı, *trm.* ◘ **Kaynak.**

bariz /bāriz/, s. *Osm.* < *Ar. bürüz.* Açık, göze çarpan, belirgin, gözde görülür. [*Osm.* Aşikâr, zâhir; *Ing.* ve *Fr.* Evident].
☆ *Yak. anl.* **besbelli, meydanda, ortada, görünürde, mütebariz.**
☆ *Karş.* **gizli, saklı, hafi.**

bark,-kı, i. § ● Barınılan yer, mesken *(Daima, ev kelimesiyle birlikte kullanılır): Ev bark sahibi olmak.* [*Ing.* Dwelling; *Fr.* Abri]. § ● Orta Asya'da eski Türk mezarlarının üzerindeki türbe türü yapılara verilen ad. ◉ **ev ~ sahibi olmak**, *dey.* Evlenmek

barka /bar:ka/, i. *It. barca.* Büyük sandal. [*Ing.* Barge].

barkalonga, i. *Isp. barcalonga. den.* Küçük Ispanyol savaş gemisi. [*Ing.* Small Spanish gunboat]

barkan, i. *Fr. jeol.* ve *coğr.* Çöllerde, rüzgârın esme yönüne dikey doğrultuda oluşan, ay biçimindeki küçük kumul kitlesi. [*Osm.* Seyf; *Ing.* ve *Fr.* Barkhane].

barkarol,-lü, i. *Fr. barcarolle* < *It. barcarola* < *barcarolo*, gondolcu. *müz.* § ❶ Venedik'te gondolcuların söylediği melankolik şarkılara verilen ad; § ❷ Çalgı veya insan sesi için yazılmış, orta tempoda müzik parçası. Ritmi üç zamanlıdır. *(6/8 veya 12/8)* ve bir kayığın dalgalar üzerinde sallanışını akla getirir. *(Romantik dönemde pek yaygın bir türdü).* [*Ing.* Barcarole, boat-song].

barkımak, ◘ **Balkımak.**

barklanmak, nsz. f. Ev, bark edinmek. *(Çoğunlukla* **evlenmek barklanmak** şeklinde *kullanılır).* [*Fr.* Signifie se marier et se faire une maison, avoir une famille, se faire un foyer].

barko /bar:ko/, i. *It. barca* < *Provence* dilinden. *den.* Güverteli veya güvertesiz, çeşitli tip yelken kullanan ufak tonajda, genellikle 100 tondan ufak ve üç direkli yelkenli gemilere verilen ad. [*Ing.* Bark, barque]. ◉ **balıkçı ~ su**, *den.* Yelkenle giden bütün nehir tekneleri barkoludur. ◉ **kılavuz ~ su**, *den.* Gidilen bir yerde kılavuzluk etmek belgesi bulunan kılavuzun bindiği barko. ◉ **Latin ~**, *den.* Üç köşe latin yelkenli barko. ◉ **üç dikrekli ~**, *den.* Baştan üçüncü direğinde yatay seren yelkeni olmayan, yan yelkeni bulunan barko. ◉ **~ bestiya**, *den.* Yalnız pruva direği kabasorta diğer direkleri sübya donanım olan barko büyüklüğünde üç direkli yelken gemisi.
☆ *Eşanl.* **navi.**

barlak,-ğı, i. Kafkasya'da, başı ve boynu kesici veya sivri silâhların darbelerinden korumak için, kalın kumaştan yapılan kukuleteye verilen ad.

barlam, i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Mezgitgiller *(Gadidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 50 sm. Akdeniz ve Avrupa denizlerinde derinlerde yaşar. [*Lat. Merluccius merluccius (= Merluccius vulgaris); Ing.* Hake; *Fr.* Merluche, merlu, merlan, colin].

BARLOW, Thomas, öz. i. (1845-1945). Ingiliz hekimi. «*Bebek iskorbütü*» adlı hastalığı buldu.
~ **hastalığı**, *tıp.* ◘ **Hastalık.**

barmen, i. *Ing. barman.* Bar tezgâhtarı, içki hazırlayıp veren kimse. [*Fr.* Garçon de comptoir *(d'un débit de boisson),* serveur du bar].

barmenlik,-ği, i. Bar tezgâhtarlığı.

barmeyd, i. *Ing. bar-maid.* Barlarda iş gören kadın. [*Fr.* Demoiselle (fille) de comptoir, serveuse].

barmoda armalı kotra, *den.* Iki sübye direğiyle bir cıvadrası olan bir sınıf yelkenli.
~ **yelkeni**, *den.* Barmoda armalı kotralarda serenlere bağlanmayıp gize bağlanan pruva ve grandi yelkenleri.

barn, i. *Ing. fiz.* Çekirdek fiziğinde bir atomun etkin kesitini hesaplamakta kullanılan yüzey birimi. *(Bu birimin değeri $10^{24} sm^2$ dir).*

barname, i. *huk.* Kara taşıtlarının Türkiye gümrüğüne vardıklarında ibraz olunan ve getirilen yüke ait belge. [*Ing.* Customs declaration; *Fr.* Déclaration de marchandises (en douane)].

barnhardit,-ti, i. *Fr. barnhardite. min.* Bakırca zengin kalkopirit türü.

baro /ba:ro/, i. *Fr. barreau* < *barre. huk.* Bir şehir veya bölge avukatlarının kurduğu meslek kuruluşu. [*Ing.* Bar, the body of lawyers].
~ **başkanı**, *huk.* Baroyu temsil ve yönetim kuruluna başkanlık eden ve genel kurulca iki yıllık görev süresi için seçilen avukat. [*Ing.* Leader (president) of the Bar; *Fr.* Bâtonnier].
~ **başkanlık divanı**, *huk.* Baro mallarının yönetimi hakkında gerekli kararları alan ve ayni konuda yönetim kuruluna bilgi veren organ.
~ **denetleme kurulu**, *huk.* Genel kurulca

baronun malî işlemlerini denetlemek üzere seçilen ve en çok üç kişiden meydana gelen organ.

~ **disiplin kurulu**, *huk.* Baro yönetim kurulunun disiplin kovuşturması açılmasına dair kararı üzerine, avukatlar hakkında disiplin kovuşturması yaparak disiplinle ilgili kararları almak ve cezaları vermek üzere genel kurulca seçilen avukatlardan kurulan organ.

~ **genel kurulu**, *huk.* Baronun en yüksek organı olup, levhada yazılı bütün avukatlardan kurulur.

~ **levhası**, *huk.* Baroların bölgeleri içinde sürekli olarak avukatlık edecek kimseleri kaydettikleri kütük.

~ **yönetim kurulu**, *huk.* Kanunla verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü, baronun işlerini kovuşturan ve menfaatlerini koruyan organ. *(Baro başkanı yönetim kurulunun da başkanıdır).*

barograf, i. *Fr. barographe* < *Yun. baros*, ağırlık + *graphein, yazmak. hava.* Bir hava aracının, uçuşta izlediği yolun yüksekliklerini, çizgi halinde göstermeye yarayan bir basınç ölçer. [*Osm.* Hava tazyiki mikyası; *Ing.* Barograph].

☆ *Eşanl.* **yükselti kaydedici.**

barogram, i. *Fr. barogramme.* Barograf'ın çizdiği eğri. [*Ing.* Barogram].

barok,-ğu, i. *Fr. baroque* < *Port. barocco*, düzenli olmayan inci. § ❶ *ed., res., heyk. ve mim.* (a) Mimarlıkta çeşitli deniz kabukları şeklinde eğmeçli bezemelerden meydana gelen bir tarz; (b) Oylumlu sanatlarda arkaik'i izleyen klâsikten sonra son üslûp basamağı. Genel bir üslûp adı olduğu halde, daha çok Avrupa'daki 1600-1750 yılları arasındaki resim, heykel ve mimarlık üslûbu için kullanılmıştır; (c) Edebiyatta 16., 17. ve 18 yüzyıllarda çok beğenilen alışılmamış, şaşırtıcı bir cesaret taşıyan üslûp. [*Lat. Barocco; Ing.* Baroque]. § ❷ *müz.* Anglosaksonlarla İtalyanların, 1600 ile 1760 yılları arasında ülkelerinde yaygın hale gelen müziğe verdikleri ad.

~ **tiyatro**, *tiy.* 16. yüzyılın sonundan 17. yüzyılın sonuna kadar süren tiyatro akımı. [*Ing.* Theatre baroque; *Fr.* Théâtre baroque].

~ **üslûbu**, Klâsik rönesans üslûbunun eğri büğrü sedef ve incilere benzeyen deniz kabukları şeklinde bezemelerden meydana gelen bozuk bir süsleme tarzı. Dağınık, yüklü, şişkin biçimlerin aşırı ölçüde yığılmasıyla kendini gösterir. [*Ing.* Baroque style; *Fr.* Style baroque].

barokçuluk,-ğu, i. Canlılık, yaşama zevki, tiyatro ve olağanüstü olaylara duyulan hayranlıkla belirlenen sanat akımı. [*Ing.* Baroquism; *Fr.* Baroquisme].

barometre, i. *Fr. baromètre* < *It. barometro* < *Yun. baros*, ağırlık + *metron*, ölçü. § ❶ *fiz.* Hava basıncını ve dolayısıyla bir yerin yükseltisini ölçmeye yarayan âlet olup, **hazineli barometre, sifonlu barometre, kadranlı barometre, ve aneroid barometre,** gibi çeşitleri vardır. [*Osm.* Mikyâs-ı hava; *Ing.* Barometer]. ☆ *Eşanl.* **basınçölçer.** § ❷ *mec.* Her türlü değişme duyarlı araç: *Basın, kamu oyunun barometresidir.* ◉ **civalı ~**, *fiz.* ◘ **Civalı.** ◉ **çanaklı ~**, *fiz.* Civa ile dolu bir küvet içine batan bir cam borudan yapılı barometre. [*Fr.* Baromètre à cuvette]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 61.* — **BAROMETRELER VE** *ŞEKİL: 385.* — **METEOROLOJİ ALETLERİ.**

~ **depresyonu**, *meteor.* ve *coğr.* Alçak basınç altında *(1015 milibardan aşağı)* bulunan yukarı doğru hareketlerin merkezi olan atmosfer kütlesi. [*Osm.* Inhitât-ı mikyâs-ı hava; *Ing.* Barometric depression; *Fr.* Dépression barométrique].

☆ *Eşanl.* **barometre minimumu.**

~ **düşüklüğü**, *meteor.* ◘ **Barometre depresyonu.**

~ **vazifesi gören hisse senedi**, *ikt.* Fiyatının inip çıkmasiyle piyasanın genel durumuna tercüman olan hisse senedi. [*Ing.* Barometer stock].

barometri, i. *Fr. barométrie. fiz.* Barometre kuramı ve hava basıncı ölçülerini inceleyen fizik dalı. [*Ing.* Barometry].

barometrik, s. *Fr. barométrique, fiz.* Barometre ile ilgili: *Barometrik yükseklik.* [*Ing.* Barometric(al)].

~ **basınç**, Çevremizi saran ve barometre ile ölçülen havanın basıncına, yani atmosfer basıncına verilen başka bir ad.

~ **gradyan**, *hava.* Belirli bir anda belirli bir mesafede barometrik basınç değişimi. [*Ing.* Barometric gradient; *Fr.* Gradient barométrique].

~ **maksimum,** ◘ **Yüksek basınç bölgesi.**

~ **minimum,** ◘ **Alçak basınç bölgesi.**

~ **temayül**, *hava.* Belirli bir zaman aralığında (çoğunlukla üç saat) barometrik basıncın rasattan önce değişmesi. [*Ing.* Barometric tendency; *Fr.* Tendance barométrique].

baron, i. *Fr.* < *Frankç, baro*, serbest adam. § ❶ Doğrudan doğruya krala *(yüksek baron)* veya büyük bir timar sahibine bağlı derebeyi. § ❷ Sonraları, yalnız asalet ünvanı oldu. [*Ing.* Baron; *Fr.* Baron,-nne].

baronarkoz, i. *Fr. baronarcose. tıp.* Atmosfer basıncından daha yüksek basınç altında, kan dolaşımı kapalı devreye sokularak yapılan anestezi.

baronluk,-ğu, i. (a) Baron rütbesi; (b) Bir baronun saray ve maiyeti; (c) Krallık baronlarının tümü. [*Ing.* Barony; *Fr.* Baronny].

barosantrik, s. *Fr. barocentrique. astr.* ve *mat. Barosantrik eğri,* Bir meridyen düzlemi içinde ardışık düşeylerin arakesitlerinin belirlediği eğri.

baroskop,-pu, i. *Fr. baroscope* < *Yun. baros*, ağırlık + *skopein*, gözetlemek. *fiz.* Havanın içinde bulunan cisimlerin ağırlığı üzerine yaptığı hafifletici etkiyi gösteren âlet. *(terazi).* [*Ing.* Baroscope].

barosma, i. *Lat. bot.* Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından tıpta özellikle idrar söktürücü olarak kullanılan, Güney Afrika'da yetişen kokulu bir ağaççık. 15 türü vardır. [*Ing.* ve *Fr.* Barosma].

barostat,-tı, i. *Fr. barostate. fiz.* Bir basıncı sabit bir değerde tutmaya yarayan âlet. [*Ing.* Barostat].

barotaksi, i. *Fr. barotaxie. biy.* Organizmaların değişik basınçlara duyarlığı. [*Ing.* Barotaxy, barotaxis].

baroterapi, ◘ **Basınç tedavisi.**

barotravma, ◘ **Basınç travması.**

barparalel, i. *Fr. barre parallèle.* Dikey direkler üstüne, yatay ve birbirine koşut olarak tutturulmuş demir veya ağaçtan iki tane yuvarlak çubuk. [*Ing.* Parallel bar].

barrakuda, i. *Isp. zool.* Kefalgiller (Sphyraenidae) familyasından ince, uzun, yırtıcı balıklara verilen cins adı. Tropik ve subtropik de-

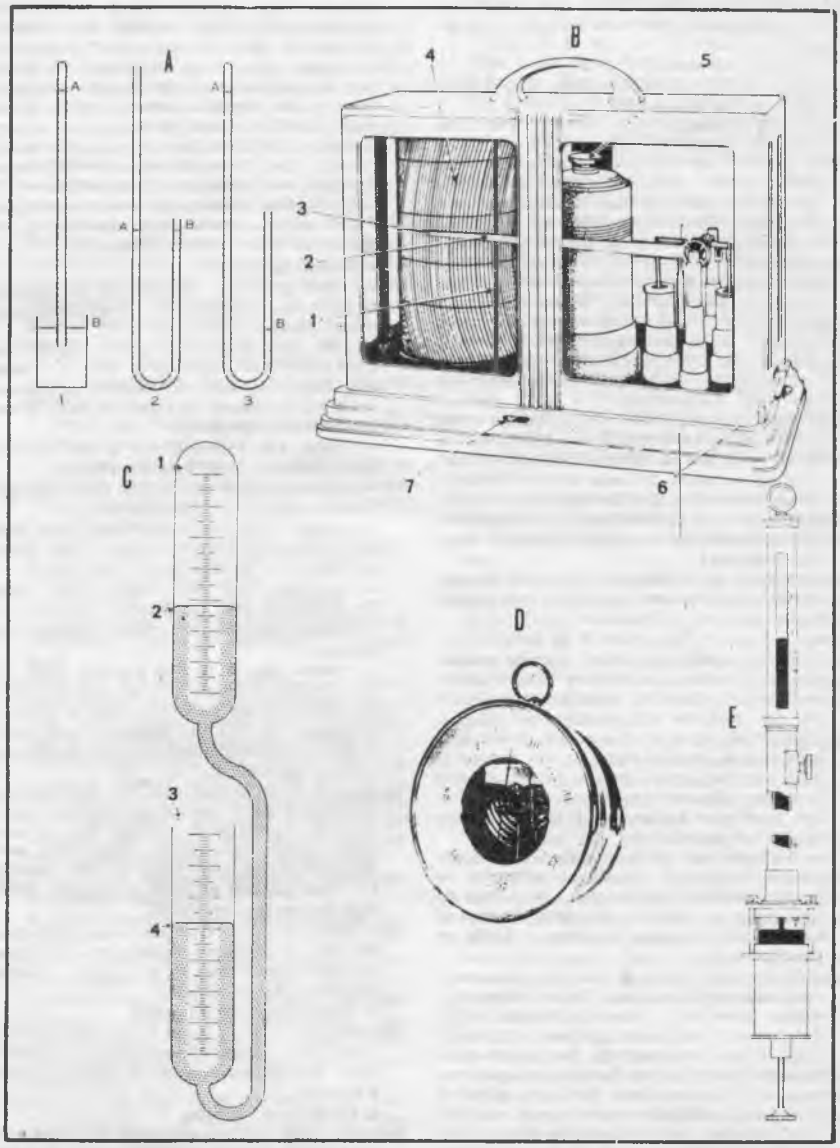

ŞEKİL: 61. — **BAROMETRELER.** (A) Civalı barometre. [*Baskı ölçme temel prensibi*]. (B) Kaydedici barometre. 1. Kalem itici çubuğu. 2. Kalem kolu. 3. Kalem. 4. Kayıt bandı ve silindir. 5. Baskı ayarlayıcı düğme. 6. Toz başlığını sıkıştıran kolu. 7. Kalem itici kolu. (C) Sifonlu barometre. 1. Vakum. 2. Meniscus. 3. Hava *(atmosfer)* basıncı. 4. Vakum. (D) Aneroit barometre. (E) Civalı barometre.

nizlerde yaşar. Bazı türleri yenir. [*Lat. Sphyraena; Ing.* Barracuda; *Fr.* Sphyrene]. ◉ **büyük ~**, *zool.* 2 m. uzunluğunda olan, Antil denizlerinde yaşayan bir barrakuda türü. [*Lat. S. barracuda; Ing.* Great barracuda; *Fr.* Hécune, barracuda, picuda]. ◉ **adi ~**, Akdeniz'de bulunan ve Avrupa'da yaşayan tek barrakuda türü. [*Lat. Sphyraena spet; Ing.* Common barracuda; *Fr.* Sphyrène Commune, lussi, spet, poisson-cheville].

barramunda, i. *(Avustralya yerli dilinden). zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Kemik-dilliler *(Osteoglossidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 1 m. Brezilya'nın Nett ve Mary ırmaklarında yaşar. [*Lat. Scleropages leichhardti; Ing.* ve *Fr.* Barramunda].

barrandit,-ti, i. *Fr. barrandite, min.* Hidratlı demir ve alüminyum tabiî fosfatı. $(Al,Fe)Po_4,2H_2O$. Ortorombik sistemde kristalleşir. [*Ing.* Barrandite].

barranko, i. *coğr.* Yanardağ püskürmeleriyle yığılmış bir dağda, suların asındırarak açtığı, derin boğaz biçimli vadiler. [*Ing* Barrancas; *Fr.* Barrancos].

barsak, ◘ **Bağırsak.**

~ çıkıntısı, *arg.* Çük: *Barsak çıkıntısına güvenip de kendini erkek sanıyorsun ha.*

barsam, i. *zool.* ◘ **Varsam.**

barsama, i. *Yun. bot.* Güzel kokulu, yaprakları yemeklere konan nane ve yaban kekliğinin ortak adı.

☆ *Eşanl.* marsama.

barsenit,-ti, i. *Fr. barcenite. min.* Doğal kalsiyum ve civa antimonyat.

BARTHOLIN, Kaspar, öz. i. (1585-1679). Danimarkalı anatomi ve tıp bilgini.

~ bezleri, *tıp.* Döl yolunun giriş kısmında, her iki tarafta bulunan fasulye iriliğindeki bezler. Kısa bir salgı kanalı ile döl yolunun ağız kısmındaki mukoza üzerine açık renk koyu bir sıvı akıtır. [*Ing.* Bartholin glands].

bartholinit,-tl, i. *Fr. bartholinite. tıp.* Bartholin bezlerinin iltihabı. *(Özellikle gonokok hastalıklarında görülür).* [*Ing.* Bartholinitis].

bartit,-ti, i. *Fr. barthite. min.* Hidratlı, çinko ve bakır doğal arseniyatı. [*Ing.* Barthite].

bartolomit,-ti, i. *Fr. bartholomite. min.* Piritin bozulmasından oluşan sodyum ve demir sulfat. [*Ing.* Bartholomite].

bartonella, i. *zool.* Hücre içinde yaşayan çok şekilli *(küre, kurs, halka v.b. biçiminde)* asalak. İnsanlara da bulaşan *bartonelloz* hastalığına yol açar. Mikrobu tatarcıklar taşır. [*Ing.* Bartonella; *Fr.* Bartonelle].

bartonelloz, i. *Fr. bartonellose. patol. Bartonella baciliformis*'ten ileri gelen hastalık. [*Ing.* Bartonellosis].

bartonyen, i. ve s. *Fr. bartonien. jeol.* Eyosen sisteminde Lütesyen ile Lüdyen arasındaki kat'ın adı.

baru, i. *Osm.* < *Fars. bārū.* § ❶ Kale duvarı. § ❷ Bir mevkii veya şehri düşman saldırısından korumak için etrafına yüksek olarak yapılan kale duvarları olup, bunların üstünde diş şeklinde mazgal siperleri bulunur. [*Ing.* Well, rampart of a castle, tower in a castle wall, castle fortress; *Fr.* Parapet]. § ❸ *arg.* Saf, enayi, budala *(âşık): Baruyu başladım. (Bu kelime en çok sokak kadınları tarafından kullanılır).* § ❹ *arg.* Yabancı: *Baruyu* sepetledim.

~ kalkanı, *mim.* Barbatalarda, yâni kale duvarları üstünde ok atmak için bırakılan ve mazgal denilen aralıklardan her birinin iki tarafından atkıçları *(ok atıcıları)* düşman okundan yapılan siper duvarları. [*Ing.* ve *Fr.* Merlon].

barudî /barūdī/, s. § ❶ Sarımsı kahverengi renk veya kirli koyu gri. *(Sulandırılmış kurumun içine zamk karıştırarak elde edilir. Yalama usulüyle resim yapmada kullanılır).* [*Ing.* Slate- coloured; *Fr.* Couleur de poudre, gris plomp]. § ❷ Barut rengini andıran

barut,-tu, i. *Osm.* < *Fars, bārūt, Ar, bārūd* < *Yun.* Ateşli silâhlarla mermi atmak ve kimi vakit kayaları parçalamak gibi işlerde kullanılan ve patlayınca büyük bir gaz kütlesi haline gelmesi dolayısıyle kuvvetli bir basınç meydana getiren madde: *Barut dumanı.* [*Ing.* (Gun) Powder; *Fr.* Poudre]. ◉ **ateşleme ~u**, Topların barut hakkı ve bazı fişeklerde kullanılan dumansız barut ile ağız payı arasına iletici olarak konulan kara barut. ◉ **~ la oynamak**, *dey.* Tehlikeli işlere girişmek. [*ing.* To play with fire; *Fr.* Semettre dans les affaires dangereuses]. ◉ **ateşli ~**, Kara barutun eski adı, bugün yönetim lisanında her patlayıcı maddeye bu ad verilir. ◉ **ballsitk ~**, ◘ **Itici barut.** ◉ **dumansız ~**, Nitroselülozdan yapılan barut. [*ing.* Smokeless powder; *Fr.* Poudre sans fumée]. ☆ *Eşanl.* **koloidal** barut. ◉ **kara ~**, Güherçile, kükürt ve odun kömürünün birbirleriyle ince bir şekilde karışımı olup arduvaz veya mavimsi siyah renktedir. Toz halinde çok yavaş yanar. % 5-10 su ile karıştırılıp sekillendirildikten sonra patlayıcı özellik kazanır. Daha çok avlanmalarda ve maden ocaklarının açılmasında kullanılır. [*Ing.* Black powder; *Fr.* Poudre noire]. ◉ **piroksilli ~**, Nitroselüloz ile karıştırılmış av barutu. ◉ **sıkıştırılmış ~**, Merkez ekseninde bir delik bırakılarak basınçla silindir şeklinde sıkıştırılmış, yoğunluğu 1,5 olan kara barut.

~ ağacı, *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hünnapgiller *(Rhamnaceae)* familyasından, Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya'da ve Türkiye'nin Karadeniz sahilleri boyunca yayılmış olan, çok kere 2-3 m. boyunda bir çalı bazen de 6-7 m. ye ulaşan ufak bir ağaç. Yaprakları tam kenarlı, ovat, alternan olup yeşilimsi beyaz renkli erdişi çiçekleri 2-10 tanesi birarada demet halinde bulunur. Meyvası bakkadır. Kabukları uçucu yağ, mum, zamk ve antrakinon türevleri taşır. Gövdesi ve dal kabukları kurutularak iyi bir müshil hazırlanır *(Cortex Frangulae)* Hafif, kolayca yarılan odunu vardır. Eskiden kömürü karabarut yapımında kullanılırdı. [*Lat. Frangula alnus = Rhamnus frangula = R. frangula pentaphylla = F. vulgaris; Ing.* Alder buckthorn, black alder; *Fr.* Bourdaine, Aune noire, bois noir]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 95.*— **TIBBİ BİTKİLER**.

~ bloku, ◘ **Blok.**

~ fıçısı gibi, *dey.* İçinden her an karışıklık ve savas çıkabilen yer. [*Ing.* Dangerous place where a fight with fire].

~ gibi, *dey.* § ❶ Sert, *kimse),* çabuk kızan: *Barut gibi adam.* § ❷ Pek eksi veya acı. [*Ing.* Irascible; *Fr.* Homme excessivement vif, qui prend feux tout de suite, il est vif comme la poudre].

~ hakkı, *ask.* Herhangi bir iş için gereken barut miktarı. [*Ing.* Powder charge].

~ harmanı, Barut yapımı için kullanılan güherçile, kömür ve kükürt karışımı.

~ kabağı, İçine barut konularak üstte taşınan kurutulmus ufak su kabağı. [*Ing.* Powder flask; *Fr.* Poire à poudre (courge)].

~ kesilmek, *dey.* Aşırı öfkelenmek. [*Ing.* To fly into a rage; *Fr.* Devenir furieux].

~ kokusu gelmek, *dey.* Savaş tehlikesi sezilmek.

~ olmak, *dey.* § ❶ Çok kızmak. [*Ing.* To fly off into a temper]. § ❷ Çok acı veya eksi olmak. [*Ing.* To be very sour or bitter].

~ ölçeği, Av fişeğine konacak barut veya sacma miktarını ölçmeye yarayan küçük madenî ve saplı ölçek.

barutcu, i. § ❶ Maden veya taş ocaklarında, patlayıcı madde yerleştirip atesleyen işçi. § ❷ *tar.* Baruthanede barutçu başının emrinde çalışan, barut yapan, ıslah eden, perdahlayan teknik işçi. [*Ing.* Powder making *Fr.* Celui qui fait ou vend la poudre, fabricant de poudre, artificier].

barut.hane, b.i. *tar.* Osmanlı Imparatorluğunda ordu ve donanma ihtiyacı için barut hazırlanan yerlere verilen ad. [*Ing.* Powder magazine; *Fr.* Poudrerie].

☆ *Eşanl.* **baruthane-I âmire**.

barutluk,-ğu, i. İçine barut konularak üstte taşınan kap. [*Ing.* Powder-flask, powder-horn; *Fr.* Poudrerie, poire à poudre, cornet à poudre].

☆ *Eşanl.* **barut tabağı.**

baryon, i. *fiz.* Kütlesi, protonun kütlesine eşit veya ondan daha büyük olan ve bir birimlik baryonik yük taşıyan temel parçacıklara verilen ad.

baryum /bar:yum/, i. *Yun. barys,* ağır. *kim.* Ba sembolü ile bilinen, a.n.56,a.a. 137.36, yoğunluğu 3.78 olan, gümüş renginde, havada çabuk oksitlenen, katı ve basit bir maden elementi [*Ing.* Barium; *Fr.* Barium, baryum].

~ fluosilikat, *kim.* Mide yoluyle müessir kristal veya toz halinde, beyaz renkte, fluorlu bileşikler grupuna bağlı bir tarım savaş ilâcı.

~ karbonat, *kim.* Farelere karşı kullanılan, katı halde, beyaz renkte, tatsız ve kokusuz, rodentisidler grubuna bağlı bir tarım savaş ilâcı. [*Ing.* Barium carbonate; *Fr.* Carbonate de baryum].

bas, i. *Fr. basse* < *It. basso, müz.* § ❶ Bir ses ses veya çalgı eserinde, armoninin temelini meydana getiren ses *(bütün armoni basamakları bu ses üstüne kurulur).* § ❷ Telli veya nefesli sazların en kalın seslisi. § ❸ Uzun süre viyolonsele verilen ve bazılarınca bugün de kullanılan ad; § ❹ Askeri bandoda, bas partisini çalan madenî çalgı. *(Sakshorn, helikon v.b.).*

~ bariton, *müz.* Bas'ın çıkamadığı ince tonlara çıkabilen, ama basın inebildiği kalın ve tok tonlara inemeyen ses çeşidi olan sanatçı.

~ sesi, *müz.* Erkek sesinin ve bütün insan seslerinin en kalını ve en güçlüsü.

basadora, i. *den.* Yelken gemilerinde, serenlere yelken saran ve yelkeni camadana vurmak için gemicilerin üzerine basıp yürüdükleri halat; Serenin altına asılır. [*Ing.* Footrope; *Fr.* Ralingue de fond, de bordure *(d'une voile);* marchepied].

~ ayağı, *den.* Basadoraları tutmak üzere ana ve gabya serenlerinden sarkan ve vadeveleye bağlı bulunan halatlar.

basak,-ğı, i. Bir âleti tahrik etmek için ayakla basılan yer. [*Ing.* Step; *Fr.* Pédale].

basal, i. *Osm.* < *Ar.* Soğan.

basamak,-ğı, i. § ❶ Bir yere çıkarken adım attıkça basılan ve art arda gelen, birbirinden yüksek yerlerden biri: *Merdiven basamağı, On basamak merdiven.* [*Ing.* Step; *Fr.* Marchepied]. § ❷ Gittikçe yükselen veya alçalan durumlardan her biri, aşama, derece, kerte. [*Ing.* Degree; *Fr.* Degré, échelon]. ❸ *mat. (Aritmetikte)* Onkuralına göre yazılmış bir sayının her rakamının bulunduğu sıra: *Onlar basamağı, yüzler basamağı* [*Osm.* Hane; *Ing.* Order; *Fr.* Ordre]. § ❹ *(cebirde)* Bir tam denklemde bulunan bilinmeyenin en yüksek kuvveti: *Konikler ikinci basamaktan eğrilerdir, çünkü denklemleri ikinci basamaktandır.* [*Osm.* Kademe; *Ing.* Order; *Fr.* Ordre]. § ❺ *inş.* ve *mim.* Merdiven çıkmak veya inmek için basılan düz yüsey. § ❻ *mad.* Bir açık maden işletmesinde çalışma yapıları, birbirinden seviye farkı olan düz yerler. Bir açık işletme çeşitli basamaklardan meydana gelir. § ❼ *müz.* Asıl noktanın üstüne yazılan süs nokta. ◉ **~ lara ayırmak**, *mat.* (a) Rasyonal basit bir kesiri basit unsurlara ayırmak; (b) Bir sayıyı ilk çarpanlara ayırmak, ilk çarpanları koymak; (c) Birçok terimliyi basamaklara ayırmak, birçok çarpanlara ayırmak. [*Ing.* To split up; *Fr.* Décomposer]. ◉ **araba basamağı**, Arabalara binmek için kenarlarına konulan asma ve küçük basamak. [*Fr.* Marchepied; ◉ **asılı vâdi basamağı**, *jeol.* Iki buzul vâdisinin kavuşmasından meydana gelen basamak. ◉ **avcı basamağı**, *ask.* ◘ **Avcı.** ◉ **birler basamağı**, *mat.* ◘ **Bir.** ◉ **devir basamağı**, *mim.* Döner merdivenlerde bir tarafı öbüründen daha ensiz ve bir daire kıtası şeklinde basamak. [*Osm.* Müdevver kademe; *Fr.* Quartier, marche gronnée]. ◉ **çift ~**, *müz.* ◘ **Çift.** ◉ **dağ basamağı**, *coğr.* ◘ **Dağ**[3]. ◉ **dik ~ düzlüğü**, *inş.* ve *mim.* Bir daiernin yarı çaplarına uygun olarak yerleştirilmiş basamaklar. ◉ **dolu** *(masif)* **~**, *inş.* ve *mim.* Basamak yüzü ile basamak aynası tek parçadan yapılmış basamak. ◉ **düz ~**, § ❶ *san.* Basamakları aynı ende olanlara denir. [*Fr.* Marche droite] § ❷ *inş.* ve *mim.* Her tarafı aynı uzunlukta olan dikdörtgen şeklinde basamak. ◉ **enerji basamağı**, *fiz.* Bir atomun durumunu belirten iç enerjisinin değeri. ◉ **kapı basamağı**, Kapıların altında zeminle eşik arasına konulan basamak. ◉ **köşe basamağı**, *inş.* ve *mim.* Iki duvarın birleştiği yerde bulunan ve diğerlerinden daha uzun olan basamak. ◉ **silmeli ~**, *inş.* ve *mim.* Kenarında silmesi olan basamak. ◉ **son ~**, *inş.* ve*mim.* Merdivenin

son basamağı ◉ ter —, *mad.* Damarlara uygulanan bir sistemdir. Açık işletme sisteminin yeraltına uygulanmasıdır. ◉ **yelpaze —,** bir tarafı doğer tarafından daha dar olan basamak. [*Fr.* Marche dansante]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 195.* — EV.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **kademe** *(mec.)*, § ❷ **seviye, mertebe, derece, menzile, perese, radde.**

— **aynası,** *(yüzü), inş.* Merdiven ayaklarının yüksekliğini teşkil eden ve basamak yüzeyine dikey ve düşey olan kısım. [*ing.* Rise (of stairs); *Fr.* Contre marche].

— **düzlüğü,** Merdiven basamaklarının ayak basılan düz yüzeyi. [*Ing.* Step; *Fr.* Marchepied].

— **olmak,** *dey.* Yükselme için vasıta olmak.

— **tertibatı,** Bir yerli merdivenin basamaklarına verilen şekil ve vaziyet ve bunların dizgi şekli. [*Ing.* Tread (of stair); *Fr.* Emmarchement].

— **yapmak,** *dey.* Bir kimse veya bir şeyi yükseltmek, maksadına erişmek için vasıta yapmak.

— **yöntemi,** *astr.* Değişen yıldızların parlaklık değişmelerini görsel olarak belirtmek için kullanılan bir yöntem. [*Ing.* Step method; *Fr.* Méthode des degrés, méthode d'Argelander].

☆ *Eşanl.* **argelander yöntemi .**

— **yuvası,** Merdiven ayaklarının uçları girmek için duvara açılan oyuk. [*Fr.* Emmerchement].

— **yüzeyi,** Dengedeki bir sıvının aynı basınca uğrayan noktalarının geometrik yeri.

basamaklı, s. *fiz.* Basamağı olan, basamak basamak olan. [*Ing.* Having steps; *Fr.* Scalaire].

☆ *Yak. anl.* **seviyeli, mertebeli, kademeli.** ☆ *Karş.* **düz, kademesiz, aynı seviyede, inişsiz, çıkışsız.**

— **boru,** *bot.* ◘ **Merdivenli boru.**

— **damar,** ◘ **Merdivenli boru.**

— **kırılma,** *coğr.* Birbiri yanı sıra uzanan kırıkların doğduğu yerlerde, merdiven basamakları biçiminde uzanırcasına bir yöne doğru çökmüş keseklerin bulunduğu yerler. [*Osm.* Kademeli inşikak; *Ing.* Step fault; *Fr.* Faille en gradin].

— **piramit,** *mim.* Dört bir yönden tepeye doğru basamaklı olarak kurulmuş piramit. [*Osm.* Kademeli ehram].

— **tiyatro,** *tiy.* Seyir yerinin arkaya doğru basamak basamak yükseldiği tiyatro. [*Ing.* Amphitheater; *Fr.* Amphithéâtre].

basamaklık,-ğı, i. Merdiven basamağı yapmaya yarayan taş veya tahta.

basamaksı, s. Basamak gibi, basamağa benzer. [*Ing.* Ladder-like, Scalariform; *Fr.* Scalariforme].

— **damarlar,** *bot.* ◘ **Damar.**

basana, i. Vaktiyle düşmana taş gülleler atmak için kullanılan mancınık nevinden eski bir savaş âleti. [*Ing.* Catapult; *Fr.* Catapulte].

basar, i: *Osm.* < *Ar.* Göz. [*Ing.* Eye]. ◉ — ı **basiret,** İleriyi gören göz. [*Fr.* Esprit sagace, prévoyant].

basarık,-ğı, i. § ❶ Ayağın bastığı yer, ayaklık, pedal. § ❷ Çulha tezgâhlarında ayakla basılarak arışları aşağı yukarı hareket ettiren ve gücü'lere bağlı olan kısım. [*Ing.* Pedal; *Fr.* Pédale].

basarî, s, *Osm.* < *Ar.* Göz ve görme ile ilgili. [*Ing.* Optical; *Fr.* Optique].

basarma, i. Bir cismin bir yanını kaldıraçla yükseltme işi.

basarna, *i. mak.* Bir kuvveti bir taraftan öbür tarafa nakletmek ve ağır şeyleri kolaylıkla kaldırabilmek için bir ucu kısa, öbür ucu uzun, eğri veya düz demir ve ağaç parçaları olup, yere dayanan noktası, kaldırılmak istenen şeye ne kadar yakın ve basılan ucu da bu istinat noktasından ne kadar uzakta olursa o cisim de o kadar kolaylıkla kalkar. [*Ing.* Lever, jack; *Fr.* Manivelle]. § ❷ *inş.* İnşaatta çökük kısımları kaldırmak için kullanılan manivela tertibatı. § ❸ *balıkç.* Dalyanlarda dalyan kanısının hazne tarafındaki direğinin karşısında olan ve kapı ağzının kapanmasına yarayan tertibatın bulunduğu direk.

— **halatı,** *balıkç.* Dalyan ağzını kapatan ağın indirilip *(açılıp)* kaldırılmasına *(kapatılmasına)* yarayan halat.

basetit,-ti, i. *min.* Doğal uranyum ve demir fosfatı, otünite yakın bir mineral.

basbayağı /basːbayağı/, s. Alışılandan, bilinenden hiçbir başkalığı olmayan, olağan *(tabiî)* görülecek şekilde: *Basbayağı bir ev.* [*Osm.* Alelade; *Ing.* Ordinary; *Fr.* Ordinaire, normal].

★ *Karş.* **anormal, başka, ayrı, bambaşka.**

base, i. *Fr. basset. zool.* Çeşitli ırklardan kısa ve bazen çarpık bacaklı, uzun ve düşük kulaklı bir av köpeği. Yüksekliği 30-35 sm. ağırlığı 15-22 kg. Tilki, tavşan ve karacayı kovalar. [*Ing.* Basset].

BASEDOW, Karl von, öz. i. (1799-1854) Alman hekimi. 1840'da kendi adıyla anılan bir göz hastalığını buldu.

— **hastalığı,** *tıp.* ◘ **Hastalık.**

basen, i. *Fr. bassin.* § ❶ Belin 20 sm. kadar aşağısında, kalçadan alınan ölçü. § ❷ *esk. anat.* Leğen ve pelvis karşılığı.

basıˢ, i. Resim klişesi. Dökme harf, klişe veya taş kalıp kullanarak kâğıda veya bez gibi şeylere yazı, resim çıkarma işi. [*Osm.* Tab; *Ing.* Printing, stamping; *Fr.* Action d'imprimer].

basıcıˢ, s. § ❶ Başkalarının yazdıkları kitap, dergi gibi şeyleri basan ve bastıran kimse. [*Osm.* Tâbi; *Ing.* Editor, publisher; *Fr.* Editeur].

basık, s. < *basmak.* § ❶ Basılmış, bastırılmış, yassı. *Basık burunlu.* [*Ing.* Flat; *Fr.* Epaté]. § ❷ Yere yakın, alçak, kısa: *Tavanı basık oda.* [*Ing.* Low; *Fr.* Bas]. § ❸ *mec.* Sıkıntılı, kasvetli: *Oda çok basık.*

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Çökük, münhat.** § ❷ **İnginlik.** ☆ *Karş.* § ❶ **Sivri, kabarık, mücessem.** § ❷ **Yüksek, havalelli.**

— **alın,** Baştaki saçların alna doğru yürümesi, sonucu dar görülen alın.

— **burunlu,** *antr.* Burun ekseni dik olan (53-58 arası) insanlara ve ırklara Broca'nın verdiği ad. Basık burnun genişliği uzunluğuna göre fazladır. Siyah ırkların hemen hepsi basık burunludur. [*Fr.* Nez court gros et large, nez épaté].

— **çatı,** *mim.* ◘ **Çatı.**

— **dil,** *tıp.* Dil peltekliği, peltek söyleme. [*Ing.* Stammering, lisping, lisp; *Fr.* Bégalement].

— **figür,** *san.* Kendi ağırlığıyla basılmış, küçülmüş hissini veren figür.

— **kemer,** *mim.* Basık tonoz, yüksekliği açıklığının yarısından az olan kemer, tonoz. [*Ing.* Flat arch, depressed arch, drop arch; *Fr.* Arc surbaissé voûte plate].

★ *Eşanl.* **sepet kulpu kemer, İnik kemer.**

☆ *Karş.* **yüksek kemer, şişt nalı kemer.**

— **ökçe,** Kalın, kısa topuk.

— **söylemek,** *dey.* Peltek söylemek.

— **tavan,** *mim.* Standart ölçülerden daha alçak tavan. [*Ing.* Low ceiling; *Fr.* Plafond bas].

basıklık,-ğı, i. § ❶ Basık olma hali. § ❷ *mat.* Bir elipsin büyük ve küçük eksenleri arasındaki farkın büyük eksene oranı. § ❸ *coğr.* Yer yuvarlağının kutuplardaki basık durumunu belirten ölçek olup, (a-b)/a olarak tanımlanır. Burada «a» en büyük, «b» en küçük yarıçaptır. [*Ing.* Flattening, oblateness; *Fr.* Aplatissement terrestre]. § ❹ *istat.* Bir istatistik seri dağılmasını temsil eden eğrinin basıklık derecesi veya genel seyri.

☆ *Yak. anl.* **yassılık, alçaklık, çöküklük, münhatlık, İnginlik.**

☆ *Karş.* **sivrilik, kabarıklık, yükseklik, havalelik.**

basıla, I. *matb.* Tashih prova sayfalarına, son prova tashihi yapıldıktan sonra müellif veya editör baskıya hazır, basılabilir vaziyette olduğunu anlatmak maksadıyle prova sayfalarının altına «basılalı» diye yazar ve imzasını atar. [*Ing.* for the press; *Fr.* Correct, bon à tirer].

basılı, s. § ❶ Basa basa yerleştirilmiş: *Peynir basılı küp.* § ❷ *matb.* Basımevinde basılmış: *Basılı oy pusulası.* [*Osm.* Matbu; *Ing.* Printed; *Fr.* Imprimé]. ☆ *Eşanl.* **basma.** ☆ *Karş.* **el yazması.**

basılmış, s. *matb.* Üzerinde baskı yapılmış olan. [*Ing.* Printed; *Fr.* Imprimé].

☆ *Eşanl.* **basılı.**

— **kâğıt,** *post.* Kâğıt, karton veya basımda kullanılması mutad olan diğer maddeler üzerine bir klişe, bir kalıp veya bir negatif kullanılmasını gerektiren mekanik veya fotoğrafi bir usul ile birbirinin aynı birçok nüshalar halinde elde edilen kopyalardır. [*Osm.* Evrak-ı matbua; *Ing.* Printed papers *(matters)*; *Fr.* Imprimés].

basılma, i. *matb.* Bir müsveddenin kitap haline gelebilmesi için gerekli olan dizgi ve baskı işlerin tümü. [*Ing.* Act of printing; *Fr.* Impression, action d'imprimer].

basılmak, nsz. f. § ❶ *matb.* Basmak² işine konu olmak: *Gazete basıldı.* [*Osm.* Tabedilmek; *Ing.* To be printed; *Fr.* Être imprimé]. § ❷ *özs.* (-e). Herhangi biri basmak: *Çamura basılmasın.* § ❸ Ayakta çiğnenmek, ayak altında kalmak. [*Ing.* To be treaded upon; *Fr.* Être foulé]. § ❹ Ezilmek, sıkılmak. [*Ing.* To be pressed; *Fr.* Être pressé]. § ❺ Ansızın saldırıya uğramak. [*Ing.* To be attacked; *Fr.* Être attaqué]. § ❻ Kabahat işlerken *(suç üstü)* yakalanmak: *Beyoğlundaki fuhuş yuvaları dün gece basıldı. Kadın zina yaparken basıldı.* [*Osm.* Cürm-ü meşhut olmak; *Ing.* To be caught in the very act; *Fr.* Faire une descente de justice].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **sıkıştırılmak, cendereye sokulmak.** § ❷ **Matbulaştırmak.**

basımˢ, i. < *basmak.* § ❶ Bası sanatı [*Osm.* Tabaat; *Ing.* Printing; *Fr.* Imprimerie]. § ❷ Bası işi: *Kitâbın basımına başlandı.* [*Osm.* Tabı]. § ❸ *sin.* Bir basım cihazında boş filmi dolu filim karşısına koyup kopyasını çıkarma. [*Ing.* Printing, copying process; *Fr.* Tirage]. ◉ **ayrı —,** *mat.* Bir yerde çıkmış bir yazının ayrıca basılmış şekli. ◉ **tıpkı —,** *matb.* § ❹ Metnin aslı gibi yapılan basım. [*Ing.* Facsimile, replica; *Fr.* Facsimilé]. ☆ *Eşanl.* **faksimile, fotokopi.** § ❸ Çıkıntılı harflerin *(ayrı veya birbirlerine lehimli)* bir araya getirilmesiyle veya çıkıntılı levhalarla istenilen sayıda kopye çıkarmak. ◉ **daraltma —** ı, *sin.* ◘ **Daraltma.**

— **cihazı,** *sin.* Basım işini gerçekleştiren cihaz [*Ing.* Printing machine; *Fr.* Tireuse].

— **ışığı,** *sin.* Basım işinin gerçekleşmesi için gerekli ışık niceliği. [*Ing.* Printer step, printing light; *Fr.* Lumière de tirage].

— **makinası,** *matb.* Kitap basmaya yarayan âlet. [*Ing.* Printing machine; *Fr.* Tireuse].

— **negatifi,** *sin.* Çoğaltma negatifi elde etmekte kullanılan negatif çeşidi. [*Ing.* Duplicating negative; *Fr.* Négatif pour contretypage].

basımcı, i. § ❶ Basımevi işleten kimse. [*Osm.* Matbaacı. [*Ing.* Printer; *Fr.* Imprimeur]. § ❷ Baskı işi *(basım sanatı)* ile uğraşan kimse.

basımcılık,-ğı, i. Kitap, gazete, resim ve harita gibi şeyleri kâğıda basma sanatı ve bilgisi. [*Osm.* Matbaacılık, fenn-i tabaat; *Ing.* Printing; *Fr.* Imprimerie].

basım.evi, b.i. Baskı makinasıyle yayınlar yapan resmî veya özel kurum; Basım işi yapılan yer. [*Osm.* Matbaa; *Ing.* Printing-house; *Fr.* Imprimerie].

basınˢ, i. < *basmak.* § ❶ Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan basmaların hepsi: *Türk basını, İstanbul basını.* [*Osm.* Matbuât; *Ing.* The press; *Fr.* Presse]. § ❷ Fikirlerin yazı, resim yoluyle yayılması. ◉ —, **a aksetmek,** *dey. (bir havadis, bir olay)* Basın tarafından öğrenilip, yazılmak.

— **ajansı,** Gazetelere, dergilere yazılar, haberler, röportajlar, fotoğraflar ve yazı ile ilgili diğer malzeme veren ve kazancını bu işlerden sağlayan kuruluş.

— **ahlâk yasası,** *huk.* Basının itibarını ve basın hürriyetini korumak üzere hazırlanan, basının kendi kendini kontrol sistemi.

— **ataşesi,** ◘ **Ataşe.**

— **hürriyeti,** ◘ **Hürriyet.**

— **kartı,** *huk.* ◘ **Kart.**

— **suçlarında sorumluluk,** *huk.* Basın Kanunumuzun 16. maddesinde belirtilen ve yayın organlarında işlenen suçlardan doğacak sorumluluk.

— **suçu,** *huk.* ◘ **Suç.**

— **Şeref Divanı,** Basının kendi kendini denetlemesini sağlayan bir kuruluş.

— **toplantısı** *(konferansı)* **yapmak,** *(yetkili veya tanınmış bir kimse).* Belli bir konu ve-

ya çeşitli konular üzerinde gazetecilere açıklama yapmak.
~ ve yayın hukuku, iş. huk. Gazete, kitap v.b. basın ve yayın işleriyle matbaalara ait hukuki hükümleri düzenleyen hukuk dalı.

basınç*,-cı, i. < *basmak*. § ❶ *fiz.* ve *coğr.* Herhangi bir kuvvetin, ona engel olan yüzey üzerine yaptığı zorlama: *Katı cisimler üzerine konuldukları düzeylere, yere doğru gidin bir basınç yaptıkları halde, sıvılar içinde bulundukları kabın dibine ve yanlarına doğru basınç yaparlar, gazların ise, içinde kapalı oldukları kabın her yönünc doğru basınçları vardır.* [*Osm.* Tazyik; *ing.* Pressure; *Fr.* Pression]. § ❷ *müz.* Org'un hava bölmelerine basılan havaya verilen yayılma gücü. ◉ **~ la uydurma,** *otom.* Şaftın gireceği delikten daha geniş olması ve zorla buraya sokulması. ◉ **~ lı elbiseler,** Dıştaki basıncın vücut basıncından çok yüksek olduğu ortamlarda giyilen özel bir elbise. ◉ **~ lı filtre,** *döş.* Suyu temizlemekte kullanılan bir filtre türü. [*Ing.* Pressure filtre]. ◉ **~ lı sıcak su deposu,** *döş.* Sıcak su elde etmekte kullanılan silindir biçimli büyük depo. [*ing.* Hot water storage, tank, hot water supply calorifier]. ☆ *Eşanl.* **boyler.** ◉ **~ lı yağ dolaşımı,** *otom.* Pompa veya pompalar vasıtasiyle yağın yağlanacak yerlere yollanması. ◉ **alçak ~,** (a) *meteor.* Basınçölçerde 760 milimetre altında bulunan ve kötü havaya işaret olan hava durumu. (b) *kim.* Normal atmosfer basıncından düşük olan basınç. [*ing.* Low pressure; *Fr.* Pression basse]. ◉ **alçak ~ lı,** *bot.* Plazmoliz olayında yoğunluğu az olan *(ortam hk.).* [*Ing.* Hypotonic; *Fr.* Hypotonique]. ◉ **anî akustikler,** *akust.* Bir akışkanın bir noktasında, belirli bir an içindeki mevcut basınçla statik basınç arasındaki fark. ◉ **artezyen ~ ı,** *trm.* ◘ **Artezyen.** ◉ **atmosfer ~ ı,** *meteor.* **Artezyen.** ◉ **barometrik ~,** *fiz.* ◘ **Barometrik.** ◉ **besleme ~ ı,** *hava.* ◘ **Besleme.** ◉ **buhar ~ ı,** *otom.* ◘ **Buhar.** ◉ **çeper ~ ı,** *biy.* İçi oyuk bir organda bu organı dolduran sıvı, çeperleri zorladığı ve gerdiği zaman, esnek çeperlerin sıvıya yaptığı basınç. [*Ing.* Parietal pressure]. ◉ **damar ~ ı,** *fizyol* Atar ve toplardamarlar içindeki kan basıncı ◉ **en az kan ~ ı,** *fizyol.* Yüreğin gevşemesi döneminde beliren kan basıncı. ◉ **en büyük ~,** *fiz.* Doyuran bir buharın basıncı. ◉ **en yüksek kan ~ ı,** *fizyol.* Yüreğin kasılma döneminde beliren kan basıncı. ◉ **etkin akustik ~,** *akust.* Bir akışkanın bir noktasında devirli bir akustik titreşimi süresince, bir devir içnde bu noktadaki ani akustik basınçların karesel ortalama değeri. ◉ **ışınım ~ ı,** § ❶ *akust.* Bir engelin belirli bir noktasına esnek bir ortam içinde yayılan akustik bir titreşimin yaptığı ışınım basıncı. § ❷ *fiz.* Gelen ışının yansıtıcı bir yüzey üzerinde yaptığı basınç. ◉ **işletme basıncı,** *döş.* ◘ **İşletme.** ◉ **kan ~ ı,** *fizyol.* Kanın atardamar çeperine yaptığı, atardamar gerilimiyle dengelenen itme gücü. [*Osm.* Tevettür; *Ing.* Blood pressure; *Fr.* Tension]. ☆ *Eşanl.* **tansiyon.** ◉ **kirli kan ~ ı,** *fizyol.* Kanın toplardamar çeperi üzerindeki itme gücü. ◉ **kök ~ ı,** *bot.* Ham besi suyunun, odundamarlar içinde kökten yukarı çıkışını sağlayan kuvvet. ◉ **kritik ~,** *fiz.* Kritik sıcaklıkta doyuran bir buharın basıncı. ◉ **maksimum akustik ~,** *akust.* Bir akışkanın bir noktasında, devirli bir akustik titreşimin belirli bir devri sırasında meydana gelen anî akustik basıncın aldığı en büyük değer. [*Ing.* Maximum acoustic pressure]. ◉ **nüfus ~ ı,** *sosy.* Yaşama araçlarının nüfustaki, artma tutarını aşacak derecede bir çoğalmanın doğurduğu hal. ◉ **Osmotik ~,** *bot.* Osmoz sırasında meydana gelen ve osmotik değerin iş gören karşılığı olan basınç. [*Ing.* Osmotic pressure; *Fr.* Pression osmotique]. ◉ **sabit ~ valfı,** Gaz motorlarını besleyen borularda sabit bir basınç sağlamaya yarayan âlet. [*Ing.* Continuous pressure valve]. ◉ **statik ~,** *akust.* Hiç bir akustik titreşim bulunmadığı zaman bir akışkanın bir noktasında var olan basınç. [*Ing.* Static thrust, static pressure, closed-in pressure]. ◉ **tepe akustik ~ ı,** *akust.* Akustik basıncın en büyük değeri. Bu değer, akustik bir titreşin in belirli bir zamanı içinde bir akışkanın bir noktasında anîden ortaya çıkar. ◉ **toplum ~ ı,** *sosy.* Bir yarar veya belirli bir değere bağlı bir tavır değişmesi kazanmak için bireyler veya zümreler üzerine yapılan baskı. ◉ **yüksek ~,** 760 mm. üstünde bulunan ve güzel havayı haber verene denir. [*Ing.* High pressure; **Fr.** Haute pression]. ◉ **yüksek ~ lı,** *bot.* Plazmoliz olayında yoğunluğu çok olan *(ortam hk.).* [*Ing.* Hypertonic; *Fr.* Hypertonique].
~ birimi, Bir taşıt aracının gram cinsinden gösterilen ağırlığı ile santimetre kare cinsinden gösterilen toprakla temas eden taşıyıcı yüzeyi arasındaki oran.
~ bölgeleri, *coğr.* Yeryüzündeki alçak ve yüksek basınç alanlarını içine alan bölgeler, kuşaklar. [*Osm.* Tazyik-i nasimî mıntakaları; *Ing.* Region of atmospheric pressure; *Fr.* Regions de pression atmospherique].
~ çatlağı, *ağ. iş.* Süreli rüzgâr ve benzeri zorlama sonucu ağaçta oluşan iç çatlama.
~ düşmesi, Sualtı işlerinde, suya batırılan kasaların içinde anîden beliren basınç azalması. [*Ing.* Drop of pressure; *Fr.* Chute de pression].
~ düşüklüğü, § ❶ *fiz.* ve *coğr.* Hava basıncının olağandan daha aşağı bulunması, basıncın azalması. [*Osm.* İnhifâz-ı nesimî, barometre asgarisi; *Ing.* Depression; *Fr.* Dépression barometrique]. § ❷ Bir sıvının kılcal boruda meydana getirdiği dışbükey yüzey ile sıvının serbest yüzeyi arasındaki düşey uzaklık.
~ düşürme vanası, *döş.* Akışkanların basıncını düşürmekte kullanılan vana. [*Ing.* Pressure reduction valve].
☆ *Eşanl.* **redüksiyon supapı.**
~ düzenleme vanası, *döş.* Basıncın değişmesini önleyen vana. Bu vana istenilen basınca göre ayarlanabilir. [*Ing.* Pressure regulating valve].
~ eğimi, *coğr.* Birbiri ardından gelen iki eşbasınç üzerinde birbirine en yakın iki noktanın basınç farklarının o iki nokta arasındaki uzaklığa oranı. [*Ing.* ve *Fr.* Gardient].
~ küresi, *ask.* Lâğım savaşında bir lâğım fırınının tahrip etkisinin hissedildiği hacim.
~ maksimumu, ◘ **Yüksek basınç bölgesi.**
~ minimumu, ◘ **Alçak basınç bölgesi.**
~ sınırlayıcı denetim, *döş.* Basıncın belli alt ve üst sınırları aşmasını önleyen düzen. [*Ing.* Differential pressure control].
~ tedavisi, *tıp.* Hastalıkların basınçlı hava ile tedavisi.
~ yokluğu kırılması, Kazılma sırasında açığa çıkan kaya parçalarının bazan patlayıcı nitelikte ayrılması.
~ yükselti, *hava.* Hava taşıtlarında, bir basınç birimine dayanılarak bulunan yükseklik.

basınçlama deposu, ◘ **Hidrofor.**

basınçölçer*, b.i. ◘ **Barometre.**

basıölçer*, b.i. *fiz.* ◘ **Manometre.**

basıra, i. *Osm.* < *Ar.* Görüm, görme duyusu: *Kuvvei basıra*=Görmek duyusu. [*Ing.* The visual faculty; *Fr.* Sens de la vue].

basırgamak, f. Üzerine ağırlık basmak, kâbus çökmek. [*Ing.* For a nightmare to oppress one; *Fr.* Avoir des cauchemars].

basırganmak, *nsz. f.* Üzerine ağırlık basar gibi bir duygu duymak. [*Osm.* Kâbus çökmek; *Ing.* To have a nightmare].
☆ *Yak. anl.* **karabasan çökmek.**

basırık,-ğı, i. *biy.* Vücudun durgun bölgelerindeki kılcal damarlarda kan birikmesinde ı ileri gelen kan yangısı.

basırmak(-i), f. § ❶ Zorlamak. [*Osm.* Cebretmek]. § ❷ Yenilgiye uğratmak.
☆ *Yak. anl.* § ❶ **İşkence etmek, zor kullanmak.** § ❷ **Yenmek, pes ettirmek.**

basış, i. Basma tarzı. [*Ing.* Step, stepping, tread, pressure, printing].

basil, i. *Fr. bacille* < *Lat. bacillus. tıp., biy* ve *bot.* Bakterilerin çomak biçiminde, ince, uzun olan türü: *Verem hastalığının mikrobu bir basildir.* [*Ing.* Bacillus]. ◉ ◘ *LEVHA: 12.* ve *13.* — **BAKTERİLER.**

basilemi, i. *Fr. bacillémie. tıp. patol.* (a) Kanda basil bulunması; (b) Basilden ileri gelen kan iltihabı. [*Ing.* Bacillemia].

basilimsi, s. Basil *(çomak)* biçiminde olan.

basiloz, i. *Fr. bacillose. tıp.* (a) Basilden ileri gelen her çeşit hastalık; (b) Özellikle akciğer veremi. [*Ing.* Bacillosis].

basilüri, i. *Fr. bacillurie. tıp.* Idrarda basil bulunması. [*Ing.* Bacilluria].

basiret,-ti, /basiret/, i. *Osm.* < *Ar. basar,* görme, göz. *esk.* (a) Doğru görüş, ölçülü görüş, uyanıklık; (b) Gönül gözüyle görme; (c) Uzağı görme, seziş; (ç) Anlayış, karayış, feraset; (d) Dikkat, ihtiyaç; (e) Tenbih; (f) Kalkan, siper. [*Ing.* Foresight, prudence, circumspection, watchfulness; *Fr.* Precaution, circonspection, prudence, sagacité]. ☆ *Eşanl.* **sağ görü.** ◉ **~ i bağlanmak,** *dey.* Gaflete düşmek, tehlikeyi sezmemek, gerçeği *(işin sonunu)* göremez bir hale gelmek. [*Ing.* To be neglectful or abstract minded. to overlook; *Fr.* Perdre sa prévoyance].

basiretli /basiretli/, s. Basireti olan, anlayışlı. [*Ing.* Prudent, circumspect, sagacious, cautious, watchful; *Fr.* Prudent, circonspect, précautionneux,-euse, vigilant,-ante, alerte, attentif,-ive].
☆ *Eşanl.* **sağ görülü.**

basiretsiz /basiretsiz/, s, *Osm.* < *Ar. ve T.* Isabetsiz, gerçeği görebilmekten uzak *(kimse).* [*Ing.* Imprudent, incautious, uncircumspect, unwatchful; *Fr.* Imrudent,-ente, inconsidéré, incirconspect, inattentif,-ive].
☆ *Eşanl.* **sağ görüsüz.**

basiretsizlik,-ği, i. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Sağgörü yoksunluğu, sağgörüsüzlük. [*Ing.* Imprudence, incautiousness, unwatchfulness; *Fr.* Imprudence].

basit,-ti /basît/, i. *Osm.* < *Ar. besâtet,* sadelik veya *bast, açma.* § ❶ Düpedüz, sade, karışık olmayan: *Basit bir âlet.* [*Ing.* ve *Fr.* Simple]. ☆ *Eşanl.* **yalınç.** § ❷ **Kolay:** *Basit bir iş.* § ❸ *mec.* Dümdüz, sıradan: *Basit bir adam.* § ❹ Orta halli, gösterişsiz, süssüz: *Cenaze töreni basitti.* § ❺ Olağan, özelliği olmayan: *Basit düşünce.* § ❻ Yavan, açık, geniş. § ❼ *zool.* Hiç bir eklentisi, bölünmesi, değişikliği, girintisi, çıkıntısı olmayan.
☆ *Karş.* **bileşik, süslü, gösterişli, yapmacık, müzeyyen.**
~ adak, *din.* Gösterişli olmayan adak.
~ âyin, *din.* Dinî âyinlerin en az gösterişli olanı.
~ başak, *bot.* ◘ **Başak.**
~ biçimler, *min.* Bütün yüzleri birbirine benzeyen billûrsu biçimler.
~ borç, *huk.* Tamamından yalnız bir kişinin sorumlu bulunduğu borç.
~ cisim, *kim.* Birkaç elementten meydana gelmiş **bileşik cisme** karşılık, maddesi tek elementten oluşmuş cisim.
~ çiçek, *bot.* ◘ **Çiçek.**
~ çiçek durumları, *bot.* ◘ **Çiçek durumu.**
~ damarlanma, *bot.* ◘ **Damarlanma.**
~ denklem, *mat.* Birinci dereceden denkdem.
~ devirli ondalık kesir, *mat.* ◘ **Kesir.**
~ dikey sütun grafiği, *istat.* İstatistiksel verilerin, belirli bir ölçeğe göre, yatay eksen üzerine dikilmiş dar veya geniş sütunlarda gösterilmesi suretiyle meydana getirilen bir grafik tipi.
~ faiz, *ikt.* Yalnız sermaye için hesaplanan faiz. [*Ing.* Simple interest].
~ faiz hesapları, *mat.* ◘ **Faiz.**
~ geçitler, *bot.* ◘ **Geçit.**
~ göz, *zool.* ◘ **Göz.**
~ hidrograf, *trm.* Piyki yükselen ve alçalan kısımları birer aded olan **hidrograf.** [*Ing* Simple hydrograph].
~ kayıt usulü, *ikt.* Başlangıç envanteriyle hesap devresi sonu envanterini karşılaştırmak suretiyle, belirli bir süre içinde sonucun bulunmasına yarayan bir kayıt sistemi.
~ kelime, *gram.* Bileşik olmayan kelime. [*Ing.* Simple word, simplex].
~ makam, *müz.* Türk musikisi sisteminde on üç makama verilen ad.
~ makine, *mak.* Genel anlamıyle bir makineyi meydana getiren basit makinelerden herbirine verilen ad. [*Ing.* Simple machine; *Fr.* Machine simple].
~ meyva, *bot.* ◘ **Meyva.**
~ rakkas, *fiz.* ◘ **Rakkas.**
~ salınım, *fiz.* Sallanan bir cismin bir taraftaki en yüksek durumundan karşı taraftaki en yüksek duruma geçme hareketi.

[*İng.* Simple oscillation; *Fr.* Oscillation simple].

~ **sarkaç**, *fiz.* Ağırlıksız bir ipin ucuna, bütün ağırlığı bir noktada toplanmış bir kütlenin asılmış olduğu varsayılan araç.

~ **şemsiye**, *bot.* ◘ **Şemsiye.**

~ **tasfiye**, *huk.* İslâs dairesinin, alacaklıları yirmi günden az ve iki aydan fazla olmamak üzere tayin edilecek süre içersinde alacaklarını ve iddialarını bildirmeye ilânla davet ederek, alacaklıların çıkarlarına uygun bir şekilde malları paraya çevirip, başka bir merasime lüzum kalmaksızın, tahkik ve sıralarını tayin ettiği alacaklılara bedellerini dağıtması.

~ **usul**, *müz.* Türk musikisinde, bileşiminde birden fazla usul bulunmayan, parçalanması kabil olmayan usullere verilen ad. *(Bu nitelikte ancak iki usul vardır: 2 zamanlı Nîm Sofyân ve 3 zamanlı Semâî usulleri).*

~ **yaprak**, *bot.* ◘ **Yaprak.**

~ **yargılama** *(muhakeme)* **usulü**. *huk.* ◘ **Yargılama.**

~ **yatay sütun grafiği**, *istat.* Aynı sıra veya basamakta olan iki veya daha fazla verinin mukayesesinde kullanılan bir *grafik tipi.*

~ **yol bağlantısı**, *demir.* Paralel iki yolu, her yolun üstüne yerleştirilmiş birer makas ve bunların arasında kalan diagonal yöndeki kısmı ray çerçevelerinden meydana gelmiş yol parçalarıyla bağlayan tesise verilen ad.

~ **zaman çekimi**, *gram.* Bildirme kipi, [*İng.* Indicative; *Fr.* Indicatif].

basıta, i. *Osm.* < *Ar.* Güneş saati, yükseklik tahtası. [*İng.* Sun dial; *Fr.* Cadran solaire].

basitçi, i. Her işi kolay gören, işin derinine gitmeyen kimse.

basitleşmek, nsz. f. Güzelliğini kaybetmek, sıradan olmak. [*İng.* To become simply (easy, clear), to be simplified].

basitleştirme, i. Basite çevirme *(irca etme)* **işi.** Bu işin sonucu. [*İng.* Simplification, simplifying, making simple (easy)].

basitlik,-ği, i. § ❶ Sadelik. [*İng.* Simplicity; *Fr.* Simplicité]. § ❷ Bayağılık: *Bu davranışıyle basitliğini ortaya koymuş oldu.* [*İng.* Primitiveness; *Fr.* Primitivité].

Bask, öz. i. *etn.* Batı Avrupa'da bir ulus. [*İng.* ve *Fr.* Basque].

~ **koyunu**, *zool.* ◘ **Koyun.**

~ **tefi**, *müz.* Tek derili küçük tef.

basketbol,-lü, i. *İng. basket,* sepet + *ball,* top > *basketball. sp.* Beşer kişilik iki takım arasında bir topu 3 m. yükseklikteki karşılıklı duran bir sepetten birine atmak esasına dayanan bir oyun. *Fr.* Basket-ball]. ◉ ◘ *ŞEKİL. 562.* – **TOP OYUNLARI.**

☆ *Eşanl.* **sepet topu.**

baskı, İ. < *basmak.* § ❶ Basıp sıkacak âlet, pres. § ❷ Baskıcıların kullandığı kalıp: *Cildi baskıya koydu.* [*İng.* Press; *Fr.* Presse, pressoir]. § ❸ *matb.* Basılı bir kâğıt veya kitabın *(temizlik veya güzellik bakımından)* basılış şekli ve hali: *Kitabın baskısına dikkat edilmemiş.* § ❹ Bası sayısı: *Bu gazetenin 100.000 baskısı var.* [*İng.* Circulation; *Fr.* Tirage]. § ❺ *mec.* Kuvvet ve zor altında bulundurma veya bulunma hali: *Halk baskı altında yaşatılamaz.* [*Osm.* Tazyik; *İng.* ve *Fr.* Oppression]. § ❻ Bir eserin basılıp yayımlanmasının her bir seferi: *Sözlüğün dördüncü baskısı.* § ❼ Basmak işinin niteliklerini göstermek için kullanılır: *Bu resmin baskısı fenadır, koyu baskı, açık baskı.* [*Fr.* Impression]. § ❽ Elbisenin içe kıvrılıp dikilen kenarı. Bir kumaşın iplikleri akmaması için kenarını şerit gibi düz olarak ikiye katlayıp dikmekten meydana gelen kenarı. [*Fr.* Ourlet]. § ❾ *sp. (basketbol'de)* Tutma görevi alınan karşı takım oyuncusunun hareketini ve sonuç almasını engellemek amacıyle uygulanan yakın savunma türü. [*İng.* Press]. § ❿ *(Dericilikte).* Baskı makinesiyle deriye pürtük yapmak. § ⓫ *fot.* Bir negatiften örnekler çıkarılmasını sağlayan işlem: *Bromürlü kâğıt üzerine yapılan baskı.* ◉ ~ **dan kurtulmak**, *dey.* Serbestliğe kavuşmak. ◉ ~ **ya koymak**, *dey.* § ❶ *matb.* Bir eseri basmak için matbaaya vermek. § ❷ *mec.* Bir kimseyi disipline sokmak. § ❸ Basılacak şeyleri makineye koymak, maki-

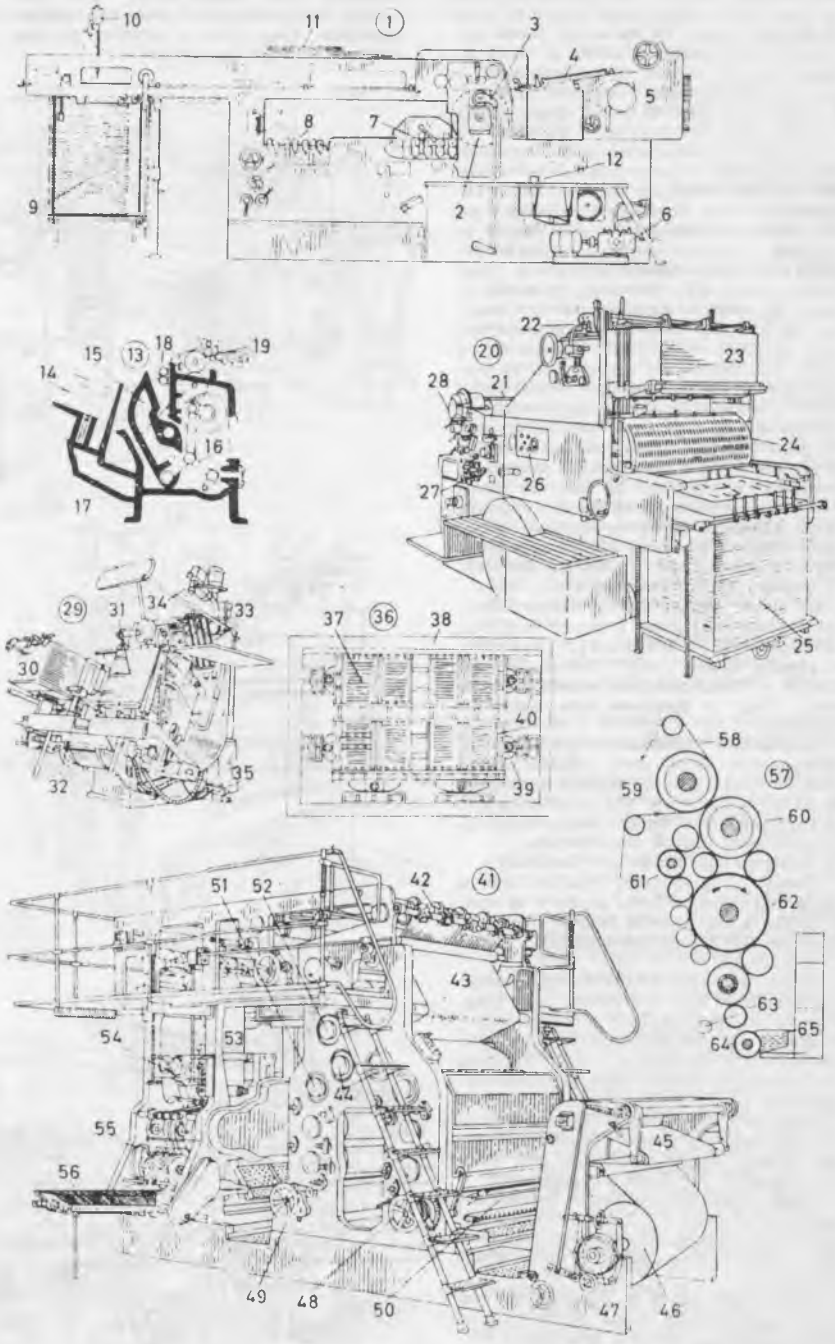

DUDEN'den

ŞEKİL: 62. – **BASKI** I. */1-65 Düz ve rotatif baskı makineleri/:* **(1)** Düz baskı makinesi. **2.** Baskı silindiri. **3.** Silindiri kaldırma ve indirme kolu. **4.** Verici tablası (tahtası). **5.** Otomatik kâğıt vericisi. **6.** Verme ve çıkarma mekanizması için hava emme ve üfleme pompası veya kompresör. **7.** Vargelli merdane mürekkepleme cihazı. **8.** Mürekkep haznesi. **9.** Basılı kâğıt istifi. **12.** Hareket ve durdurma kolu. **(13)** Klişe makinesi. **14.** Kâğıt verme ve alma tablası. **15.** Klişe. **16.** Mafsal kolu iticisi. **18.** Mürekkep merdanesi. **19.** Vargel. **(20).** Otomatik düz makine. **21.** Verici tabla. **22.** Verici cihaz. **23.** Basılmamış kâğıt istifi. **24.** Basılı kâğıt. **25.** Basılı kâğıt istifi. **26.** Kontrol mekanizması. **27.** Mürekkep merdanesi. **28.** Mürekkepleme takımı. **(29).** Otomatik pedal. *(Heidelberg).* **30.** Toplayıcı tabla. **31.** Toplayıcı tabla. **32.** Hareket ve durma düzeni. **34.** Kurutma düzeni (pistole) **35.** Hava emme ve üfleme pompası. **(36).** Kalıp. **37.** Harf. **38.** Kalıp çerçevesi (çember) **39.** Vizo. **40.** Katrat (garantür). **(41).** Rotatif makinesi. **43.** Rulo (kâğıt bobini). **44.** Baskı merdanesi. **45.** Germe merdaneleri. **46.** Kâğıt bobini. **47.** Otomatik rulo doldurucusu. **48.** İlk baskı kontrolü. **49.** Son baskı kontrolü. **50.** Mürekkep takımı. **51.** Levha silindiri. **52.** İkinci renk silindiri. **53.** Katlayıcıya (kırmaya) gönderme düzeni. **54.** Numaratörlü takometre. **55.** Katlayıcı (katlama mekanizması). **56.** Katlanmış gazete. **(57).** Mürekkep teknesi. **58.** Kâğıt rulosu. **59.** Baskı silindiri **60.** Levha silindiri. **61.** Mürekkep merdanesi. **62.** Dağıtma davulu. **63.** Vibratörlü merdane. **64.** Oluklu merdane. **65.** Mürekkep teknesi.

neye vermek, veya bir şeyi sıkıştırmak için bir baskı âleti altına koyup bırakmak veya sıkıştırmak. [*Ing.* To put under press; *Fr.* Mettre sous presse]. ◉ **anilin ~ sı,** ◘ **Anilin.** ◉ **arka ~,** *matb.* ◘ **Arka.** ◉ **ayrı ~,** *matb.* ◘ **Ayrı.** ◉ **bakır ~ sı,** *matb.* ◘ **Bakır.** ◉ **çinko ~ sı,** *matb.* ◘ **Çinko.** ◉ **çok renkli ~** *matb.* ◘ **Çok.** ◉ **kalıp ~ sı,** *ciltç.* (a) Kitap kaplarına süslemeler yapmak için kullanılan kalıpları sıkıştırma işinde kullanılan âlet; (b) Bu şekilde yapılmış süsleme ◉ **kabartma ~,** *ciltç.* Üstü kazınarak kabartmalı hâle getirilmiş maden levhalarla yapılan oyuk baskı. *(Levhalar ısıtılır ve yüksek bir basınçla cilt kapağı üzerine uygulanır).* [*Ing.* Relief print, surface printing]. ◉ **prova ~,** *matb.* Bir yazının, diziyi kontrol için basıldığı ilk kâğıtlar. [*Ing.* Preprint, proof stress]. ◉ **sıcak ~,** *ciltç.* Bu baskıda ısı ve tazyik, kab üzerine bir boyayı veya bir madeni *(pirinç yaldız, ince altın yaldız)* tesbit etmek için kullanılmıştır. [*Ing.* Hot pressure]. ◉ **soğuk ~,** *ciltç.* Bu baskıda tazyikin ve ısının etkisiyle, çukurlamasına, cilâlı ve parlak bir düzey ortaya çıkar. [*Ing.* Cold pressure]. ◉ **toplum ~ sı,** *sosy.* Bir toplumun veya zümrenin kendi üyeleri üzerinde belirli davranış, duygu ve düşünce tarzını kabul ettirmek için sahip olduğu güç. [*Ing.* Social constraint; *Fr.* Contrainte sociale]. **~ altında,** *dey.* Hareketleri kısıtlı, sıkıda. [*Ing.* Under severe control (supervision), under discipline, under pressure, disciplined, controlled; *Fr.* Discipliné].

~ altında tutmak, *dey.* Davranışlarında, hareket ve düşüncelerinde serbest bırakmamak. [*Ing.* To dominate, rule, sway; *Fr.* Dominer].

~ boyalarının karışması, *matb.* Boya karıştırmasının birinci şartı, mümkün olduğu kadar az boya ile belirli bir renk tonunu elde edebilmektir. [*Ing.* Mix of printing ink; *Fr.* Mélange des encres d'imprimerie].

~ çerçevesi, *dok.* Renkli basma işlemi için hazırlanan değişik tahta levhalar.

~ çubuğu, § ❶ *(büroda)* Tabülatörlerin ve hesap makinelerinin baskı organı § ❷ *mek.* Bir kaplama makinesinde veya bir planyada, bıçak işlediği sürece işlenecek tahta parçayı tutan organ.

~ fiyatı, *matb.* Dar anlamı ile bütün baskı için veya 1000 tane için verilen fiyat. [*Ing.* Price of printing; *Fr.* Coût d'impression].

~ grupu, *siy.* Bir ekonomik çıkarlar koalisyonu olarak tanımlanır. Amacı, hükümet politikasını bir grupun çıkarına olarak değiştirmektir.

~ *(mürettip)* hatası, *matb.* Dizgi sırasında yapılan, tashihde gözden kaçan ve baskıdan geçerek kitapta görülen hatalar. [*Ing.* Printer's error; *Fr.* Faute d'impression].

~ kâğıdı, *ciltç.* Bir mukavvaya yapıştırılan kâğıtların altında hava kabarcıkları kalmaması için o kâğıdın üstüne konarak sıvanan kâğıt. [*Ing.* Printing paper; *Fr.* Papier d'impression].

~ kalıbı, *ciltç.* (a) § ❶ İşlenecek her bez ve kumaşlar üzerine model olarak bezeme şekilleri basmaya yarayan, baskıcıların kullandığı tahtadan oyma kalıp; (b) Kitap kaplarına kabartmalı bezemeler basmağa yarayan kalıp; *Ing.* Shaping die, stamping die, printing block, compression moulding]. § ❷ *matb.* Baskı makinesinde çemberin içine bağlanan dizgi kalıbı, klişe veya stereotipi gibi plâka kalıplar, düz baskı ve ofsette taş ve çinko, çukur baskıda bakır veya silindir. [*Ing.* Forme; *Fr.* Cliché, forme d'impression].

~ kaydı, *matb.* ve *küt.* Eserin nerede, hangi yılda ve hangi yayınevi tarafından yayınlandığını toplu olarak belirten kayıt.

~ kolu, *dok.* Sabit iplik makinelerinde *(vargellerde)* kauçuk kaplı çekim silindirlerinin baskı işlemini uygulayan ve üzerlerine ağırlık asılan kollar.

~ makinesi, § ❶ *matb.* Kâğıt üzerine basım yapan makine. [*Ing.* Printing machine;*Fr.* Presse, typographe]. § ❷ *ciltç.* Cilt atelyelerinde kullanılan yaldızlama presi. § ❸ *fot* Baskılarının kontak usulüyle çıkaran makine, tiröz. ◘ *ŞEKİL: 62* ve *63.* — **BASKI.**

~ masrafları, *matb.* Geniş anlamı ile bir matbaada dizgi, tashih, baskı, varsa, stereotipi ve reprodüksiyon klişe için yapılan masraflar. [*Ing.* Price of printing, printing cost; *Fr.* Frais d'impression].

~ örneği, *res.* Oymabaskı örneklerinden her biri. Basılmış oymabaskılı resim. [*Ing.* Stamp, die; *Fr.* Estampe].

~ patı, *matb.* Kurutma veya boyayı kurut-

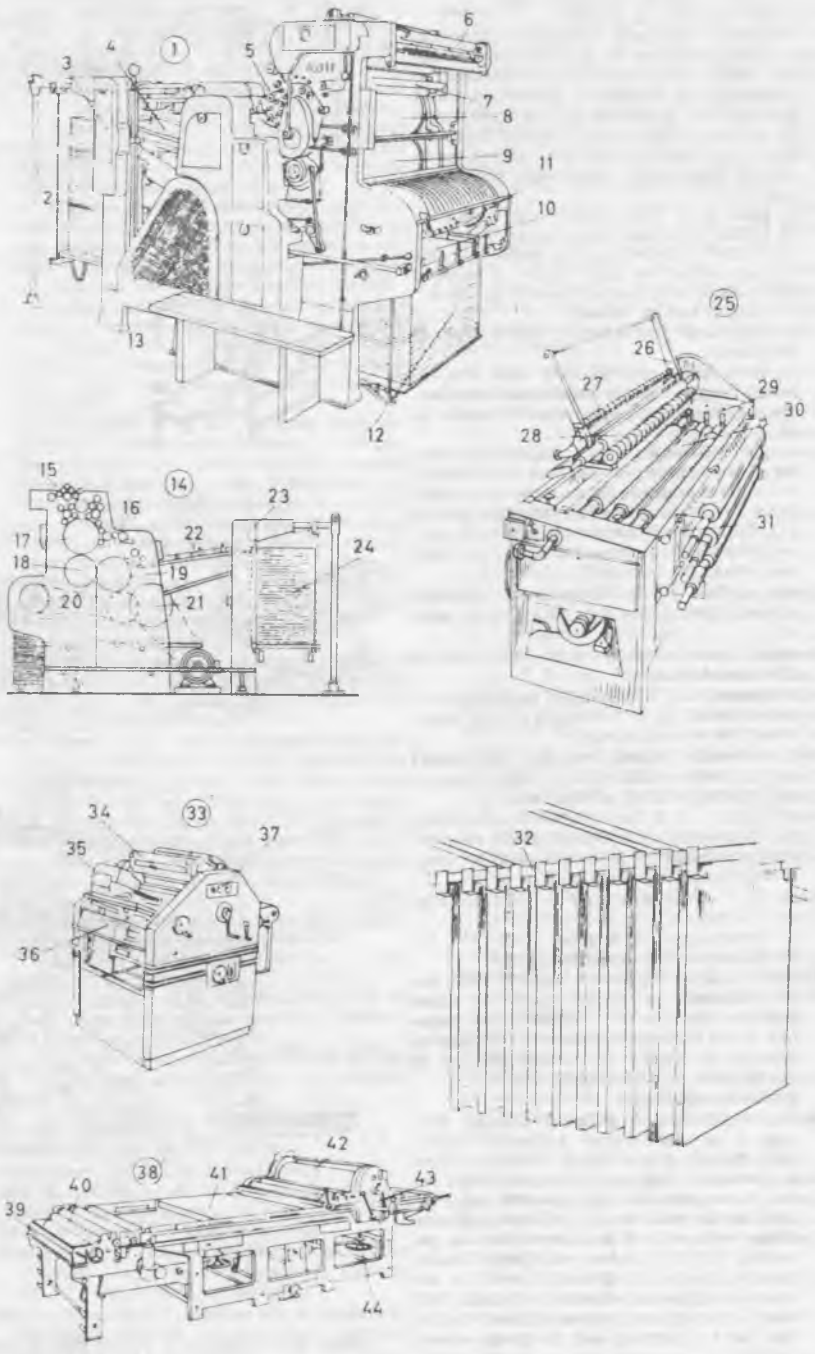

DUDEN'den

ŞEKİL: 63. — **BASKI II.** */1-44 Ofset baskı makineleri/:* **(1).** Tek renkli ofset makinesi. **2.** Basılı kâğıt istifi. **3.** Otomatik kâğıt vericisi. **4.** Verici tabla. **5.** Mürekkep merdaneleri. **6.** Mürekkep teknesi. **7.** Su merdaneleri *(nemlendirme takımı).* **8.** Levha silindiri. **9.** Kauçuk silindiri. **10.** Basılı kâğıtlar için alıcı tabla. **11.** Plâka. **12.** Basılı kâğıt istifi. **13.** Kayışlı işletme düzeni için kafesli siper, **(14).** Tek renk ofset makinesi şeması. **15.** Merdaneli mürekkep teknesi. **16.** Su merdaneleri. **17.** Levha silindiri. **18.** Kauçuk örtülü silindir. **19.** Baskı silindiri. **20.** Sıkma mekanizmalı alıcı silindir. **21.** İşletme *(çalıştırma)* çarkı. **22.** Kâğıt verici tablası. **23.** Kâğıt verici mekanizma. **24.** Basılmamış kâğıt tabakaları. **(25).** Su merdanesi yıkama makinesi. **26.** Kurutma düzeni. **27.** Su çıkarma merdanesi. **28.** Su merdanesi; **29.** Su banyosu. **30.** Yıkama merdanesi. **31.** Merdane tutucusu. **32.** Kâğıt dinlendirme ızgarası. **(33).** Rotaprint kâğıt verme makinesi. **34.** Mürekkep teknesi. **35.** Emmeli verici mekanizma. **36.** Kâğıt vericisi. **37.** Elektrik kumanda tablosu. **(38).** Düz yataklı ofset makinesi. **39.** Mürekkep teknesi. **40.** Mürekkep merdaneleri. **41.** Kalıp silindiri. **42.** Kauçuk baskı örtülü silindir. **43.** Hareket ve duruş kolları (düğmeleri). **44.** Baskı ayarlama çarkı.

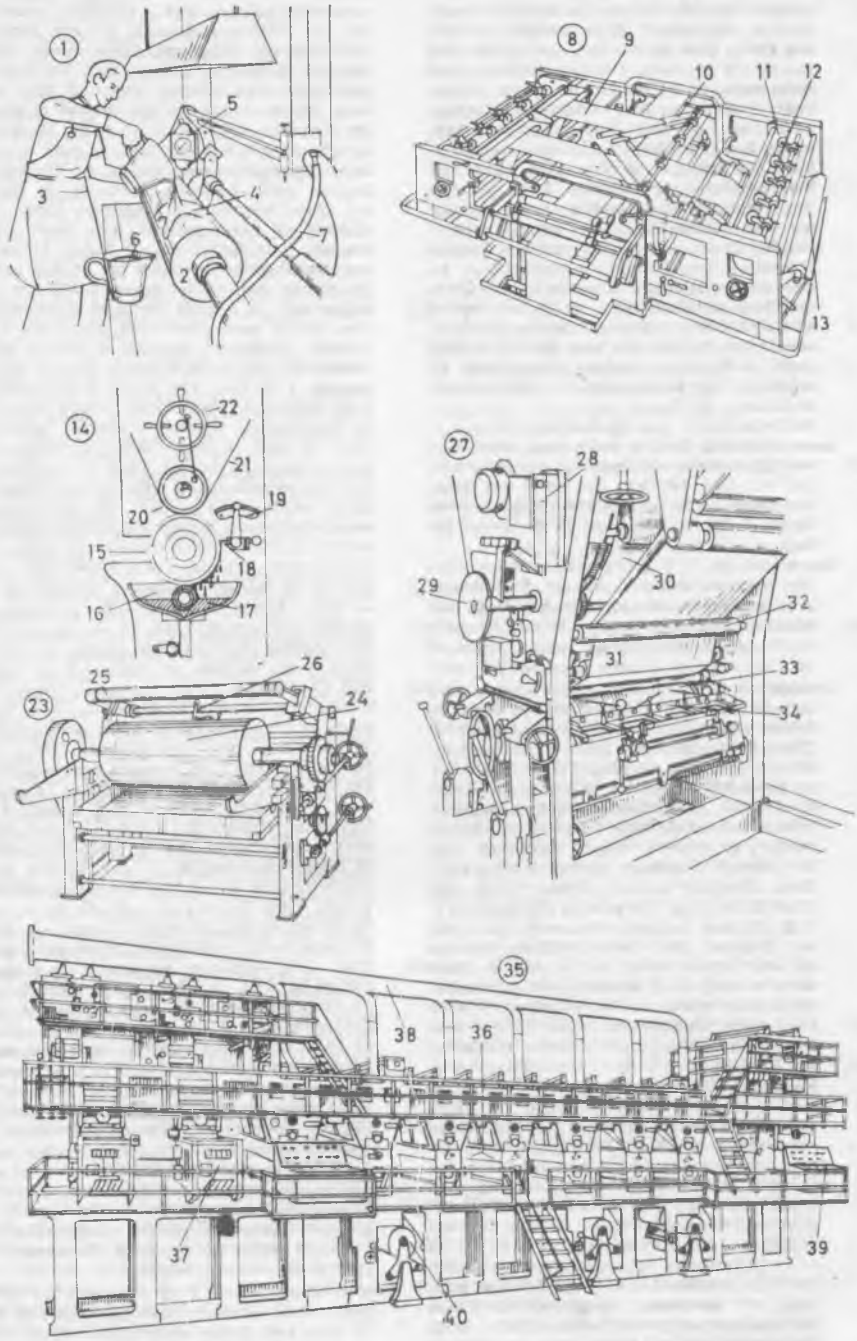

DUDEN'den

ŞEKİL: — **BASKI III.** */Tifdruk baskı makineleri/:* **(1)** Bakır merdane baskısı *(fotogravür)* silindiri. **2.** Bakır üzerine geçirilmiş sayfa kalıbı. **3.** Kalıbın üzerine asit döken işçi. **4.** Asit çözeltisi. **5.** Kontrol saati. **6.** Aside dayanıklı çinko banyosu. **7.** Su verme hortumu. **(8)** Döner bakır merdane baskı makinesi. **9.** Kesme rulosu. **10.** Döner çubuk. **11.** Kesme takımı *(düzeni)*. **12.** Kesme veya yarma merdaneleri. **13.** Baskı takımından gelen rulo. **(14)** Bakır merdane baskı *(fotogravür)* takımı *(düzeni)*. **15.** Çinko levha silindiri *(Bakır merdane baskısı silindiri)*. **16.** Mürekkep oluğu. **17.** Sıvı gravür mürekkebi. **20.** Baskı Silindiri. **21.** Rulo. **22.** Baskı silindiri ayarlayıcısı. **(23).** Karbon doku transfer makinesi. **24.** Cilâlı bakır silindiri. **25.** Baskılı karbon dokusu üzerine abskı yapmak için kauçuk merdane. **26.** İşaretleme düzeni. **(27)** Çok renkli bir bakır merdane baskı makinesinin baskı düzeni. **28.** Basma düğme tablası. **29.** Baskı silindiri. **30.** Basılı rulo. **31.** Basılmamış rulo. **32.** Çıkış ve kayıt merdanesi. **33.** Silindir şeklinde bakırdan sayfa kalıbı. **34.** Kalıbın üzerindeki fazla mürekkebi sıyıran keskin bıçak. **(35).** Çok renkli bir bakır merdane baskı makinesi. **36.** Sol ve sağ baskı düzeni. **37.** Katlama cihazı *(katlayıcı)*. **38.** Mürekkebi eriten eczanın zehirli dumanlarını çeken borular. **39.** Kumanda ve kontrol âletleri. **40.** Kâğıt bobinleri *(kâğıt bobin tutucusu)*.

mamak için olan patlara verilen ad. [*Ing.* Paste to print; *Fr.* Pâte à imprimer].

~ **ressamı**, *res.* Baskıresim yapan sanatçı. [*Ing.* Engraver; *Fr.* Greveur].

~ **sayısı**, *post.* Tedavüle çıkarılan posta pullarının baskı miktarı, tiraj. [*Ing.* Printing number; *Fr.* Tirage].

☆ *Eşanl.* **tiraj.**

~ **silindiri**, *ağ. iş.* Genellikle kalınlık makinalarında bulunan ve parça üzerine baskı yapan düz yüzeyli silindir. [*Ing.* Buffer cylinder].

~ **tabı**, *matb.* Matmaacılıkta boya sürülmüş bir baskı kalıbından bir kâğıda veya düz malzemeye, herhangi bir âlet veya makineyle kuvvetle bastırarak kopya çıkarmak. [*Ing.* Printing; *Fr.* Impression, tirage].

~ **tuğlası**, *inş.* Pişirilmeden önce kalıp içerisinde sıkıştırılan, balçıktan yapılmış basınca dayanır tuğla. [*Fr.* Brique pressée].

☆ *Eşanl.* **makine tuğlası, prese tuğlası.**

baskıcı, i. § ❶ Tülbent veya işlenecek kumaş üzerine kalıpla resim basan. [*Ing.* Stamper *(of fabrics)*; *Fr.* Imprimeur d'étoffes]. § ❷ Kumaş ve bez üstüne işlenecek resim ve şekilleri kalıpla basarak işlenmeye hazır bir hale koyan işçi. § ❸ *matb.* Baskı makinesinde eserlerin basılması işini yapan kimse. [*Ing.* Printer; *Fr.* Imprimeur, typographe]. § ❹ s. *mec.* Hürriyeti kısıtlayan, disiplin altına alan.

baskıç,-cı, i. < *basmak.* Merdiven basamağı. [*Ing. A.* staircase, stairs, ladder].

baskılamak, f. Baskı altına almak, baskı yapmak.

baskılık,-ğı, i. Genellikle yazı masalarında kâğıtların uçmasını önlemek için üstlerine konan ağırlık.

baskın[1], s. < *basmak.* § ❶ Kısa süreli ani saldırı: *Gece baskını, Eşkiya baskını.* [*Ing.* Sudden attack; *Fr.* Assaut imprevu, *(attaque par)* surprise]. § ❷ *huk.* Suçüstü yakalamak için ansızın birinin bulunduğu yere girme: *Polis baskını.* [*Ing.* Raid; *Fr.* Descente *(de justice)*]. § ❸ *biy.* ve *zool.* Ana veya babadan birisinin sahip olduğu bir karakter olup, melezde ana veya babadan diğerinin sahip olduğu karşıt ve resessif karakterin gözükmesine engel olur. [*Osm.* Hâkim; *Ing.* ve *Fr.* Dominant]. ☆ *Eşanl.* **dominant;** § ❹ *ask.* Savaşlarda veya bir ayaklanma sırasında, düşmana ummadığı yer ve zamanda, beklemediği bir darbe indirmek ve kısa sürede azamî sonuç almak üzere çoğu geceleyin yapılan anî saldırı: *Fransızların Hatay baskını.* [*Ing.* Sudden attack; *Fr.* Attaque imprévue, assaut]. § ❺ *mec.* Kalabalık misafirlerin beklenmeyen ziyareti. [*Ing.* A sudden visit, an unexpected visit; *Fr.* Surprise]. § ❻ *bot.* Bir bölgede veya bir bitki topluluğunda en çok, en sık görülen tür. ◉ ~ **a uğramak**, *dey.* (a) Basılmak, suçüstü yakalanmak; (b) *ask.* Beklenmedik saldırıya hedef olmak. [*Ing.* To be raided, to be attacked *(by surprise)*, to be caught or swooped to be surprised]. ◉ **deniz** ~ **ı**, *jeol.* Deniz sularının birdenbire yükselip, karaları kaplaması. ◉ **su** ~ **ı**, *jeol.* Eriyen kar, yağmur v.b. sularıyle taşan ırmak, göl v.b. sularının karaları kaplaması. [*Ing.* Flood; *Fr.* Inondation]. ☆ *Eşanl.* **taşma.**

~ **alayı**, *esk.* Mahalle halkının zina yapıldığı haber verilen bir evi basmak üzere meydana gelirdiği topluluk.

~ **ateşi**, *ask.* Beklenmeyen zamanda, habersiz ve hazırlıksız hedef veya hedefler topluluğuna çeşitli silâhlarla açılan ateş.

~ **basanındır**, *at.* «*ilk saldıran kazanır*» anlamında.

~ **çıkmak** *(gelmek)*, *dey.* Üstünlüğünü göstermek, geçmek, geride bırakmak. [*Ing.* To come out best to surpass; *Fr.* Surpasser, dominer].

~ **müfrezesi**, *ask.* Baskın görevi için özel olarak kurulmuş ve hazırlanmış birlik.

~ **vermek**, *ask.* Ani ve habersiz saldırıda bulunmak. [*Ing.* To attack by surprise; *Fr.* Prendre à l'improviste, au dépourvu, surprendre].

~ **yapmak**, *dey.* § ❶ Birini suçüstünde yakalamak için yanına girivermek; § ❷ Düşmana baskın şeklinde saldırmak. [*Ing.* To raid, to attack (suddenly), to make a surp-

rise-attack; *Fr.* Pendre à l'improviste, au dépourvu, surprendre].

baskın[2], s. Üstün, galip, kuvvetli: *Bu pehlivan ötekine baskın görünüyor, Bugünkü soğuk dünkünden baskın.* [*Osm.* Faik; *Ing.* Strong, powerful, surpassing, dominant; *Fr.* Fort, -e, puissant, -ante, dominant,-ante].

baskınlık,-ğı, i. § ❶ *biy.* Iki alel farklı olduğu zaman alel çiftinden birinin diğerine baskın olması hali. [*Ing.* ve *Fr.* Dominance]. § ❷ *psik.* ve *sosy.* Başkalarıyle yüzyüze ilişkilerde baskın olma veya liderlik rolünü alma eğilimi; Bir birey veya zümrenin bütün toplum üzerindeki baskılı gücü. [*Osm.* Tahakküm; *Ing.* ve *Fr.* Domination]. ◉ **eksik** —, *biy.* ◘ **Eksik.** ◉ **kavramların — sırası**, *psik.* Tecrübî psikolojide kullanılan bazı kavramların, diğer bazı kavramlara oranla, deneklerin ortalaması tarafından daha çabuk tanınabilmesi].

baskıresim sanatları, *res.* Düz, derin ve yüksek baskı ile ilgili taş baskı, oyma baskı, ağaç baskı gibi teknikleri içine alan sanatlar.

baskısız, s. Disiplinsiz, kontrolsuz. [*Ing.* Undisciplined, uncontrolled; *Fr.* Indépendant; indiscipliné, sans frein, sans discipline].

— **büyümek**, *dey.* Baskısız yetişmek, serbest yetişmek. [*Ing.* To grow up without discipline or control].

bas.klarnet, b.i. *müz.* Klarnetin kalın sesli olanı.

basköl,-lü, i. *Fr. bascule.* § ❶ *mak.* Iki kolu sırayle kalkıp inebilen, ortasında veya uçlarından birine az çok yakın sabit bir noktaya dayanabilen kaldıraç. § ❷ *fiz.* Bir arabayı, bir vagonu, eşyayı v.b. tartmaya yarayan âlet. [*Osm.* Kantar; *Ing.* Weighing machine]. § ❸ Iki denge durumu olan, art arda yapılan etkilerle, bu durumların birinden ötekine sırayla geçerek denge değiştirebilen cihaz. ◉ ◘ *ŞEKIL: 64.* — **BASKÜL** ve *ŞEKIL: 526.* — **TARTILAR.**

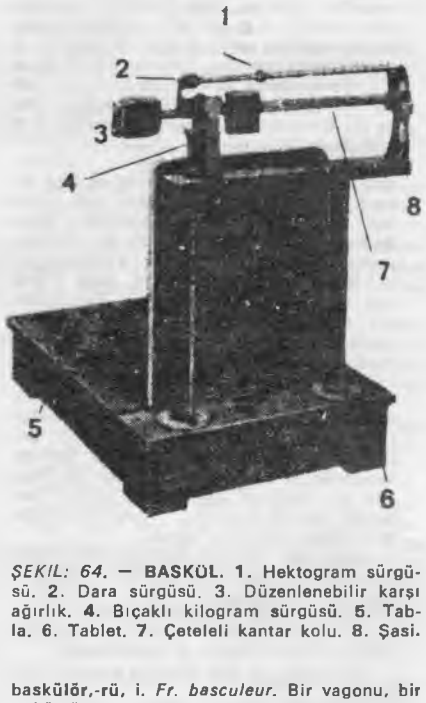

ŞEKIL: 64. — **BASKÜL. 1.** Hektogram sürgüsü. **2.** Dara sürgüsü. **3.** Düzenlenebilir karşı ağırlık. **4.** Bıçaklı kilogram sürgüsü. **5.** Tabla. **6.** Tablet. **7.** Çeteleli kantar kolu. **8.** Şasi.

baskülör,-rü, i. *Fr. basculeur.* Bir vagonu, bir kömür arabasını, yana doğru devirerek tek bu işlemle boşaltan mekanik düzen. [*Ing.* Rocking lever, tappet-lever].

basma, i. § ❶ Basmak eylemi ve hali. [*Ing.* To print; *Fr.* Action de presser, d'imprimer]. § ❷ *dok.* Üzerinde bası yapılmış renkli şekiller bulunan pamuk kumaş. [*Ing.* Printed cotton cloth; *Fr.* Indienne, imprimé]. § ❸ Gazete, dergi, kitap gibi bası ile hazırlanmış yazılı şey. [*Osm.* Matbua; *Ing.* Printed form; *Fr.* Imprimé]. § ❹ *jeol.* Çöken bir kara parçasına deniz sularının yürümesi. [*Osm* Istilâ; *Ing.* ve *Fr.* Transgression]. ☆ *Eşanl.* **deniz basması.** § ❺ Baskın yapma. § ❻ s. Basılmış, baskı işlemi görmüş. § ❼ *res.* Bir klişe veya kalıptan makinede basılmış resim. § ❽ *inş.* Yapıda kullanılan malzemenin ağırlığı dolayısıyle toprağın veya binanın oturması. § ❾ *(elektroakustik)* Bir ana kalıba göre ve bir pres yardımıyle plak yapımı. § ❿ *matb.* Dökme harflerle veya taşbasması tekniğiyle basılmış yazı, matbu kitap. § ⓫ *tekn.* Fıçı tahtalarının birbirine dayanarak fıçıyı meydana getirmesini sağlamak üzere, bunların kenarlarına gerekli eğimin verilmesi. § ⓬ Kontrplak yapımında ince tabakaları birleştirme. § ⓭ *dok.* (a) Yer yer boyama sistemiyle kumaş üzerine tek veya çok renkli şekiller basmak işlemi; (b) Bu usulle hazırlanmış pamuklu kumaş. ◉ **cam** —, *tıp.* ◘ **Cam**[1]. ◉ **renkli taş** — sı, Renkli boyalarla basma usulleri. [*Fr.* Chromolithographie]. ◉ **taş** — sı, Yüzeyi tesviye edilmiş bir cins kalker taşı üzerine kazılarak veya eczalı mürekkeple veya kalemle işleme usulü ve bu yolda yapılmış işler. [*Osm.* Litoğrafya; *Ing.* Litography; *Fr.* Litographie]. — **borusu**, ◘ **Boru**[1].

— **kalıp** *(söz)*, *dey.* ◘ **Basmakalıp.**

basmacı, i. § ❶ Basma yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or dealer in printed material; *Fr.* Qui fabrique ou vend des toiles imprimée]. § ❷ Tülbent üzerine kalıp basarı kimse. § ❸ *esk.* Matbaacı. § ❹ Eşkiya çetesi.

basmacılık,-ğı, i. § ❶ Pamuklu dokuma üzerine baskıyle desen yapma işi. § ❷ Basma alım satımı ile uğraşanların işi. § ❸ *esk.* Matbaacılık. [*Ing.* Dealing in printed cloth *Fr.* Profession de celui qui fabrique ou vend de l'indienne, de la toile imprimée].

basmak(-e), f. < *basmak.* § ❶ Vücudun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde ayak tabanını yere veya bir şeyin üstüne koymak: *Çimlere basmayınız, Çamura basma, bastığı yerde ot bitmez.* [*Ing.* To step; *Fr.* Mettre ou poser le pied]. § ❷ (-i), *matb.* Baskı işi yapmak: Kitap basmak, yazma basmak. [*Osm.* Tabetmek; *Ing.* To print; *Fr.* Imprimer]. § ❸ (-i), nsz. Ansızın saldırmak, baskın yapmak: *Düşmanı basmak, Eşkiya köyü bastı. Düşmanı basmak, Misafir bastı, Hararet bastı.* [*Ing.* To attack; *Fr.* Attaquer]. § ❹ (-i), *huk.* Suçüstü yakalamak: *Kalpazanları bastılar.* [*Fr.* Faire irruption, prendre qn. en flagrant délit, sur le fait, la main dans le sac]. § ❺ Ansızın gelmek, ansızın gelip zorlu etkisi altında bırakmak: *Eşkiya köyü bastı, Düşmanı basmak, Hararet bastı, misafir bastı.* [*Ing.* To arrive suddenly; *Fr.* Surprendre]. § ❻ (-i,-e), Sıkıştırarak yerleştirmek: *Tenekeye yağ basmak, Küpe peynir basmak.* [*Ing.* To press; *Fr.* Bourrer]. § ❼ *(Küçük çocuklar hk.).* Ayakta durabilmek. § ❽ (-i,-e). Bir şeyin izini bırakmak üzere onu başka bir şey üzerine uygulamak: *Kâğıda mühür basmak.* § ❾ (-i). *(hoşa gitmeyen şeyler hk.)* Yapmak *(vurmak, bağırmak, söylemek): Şamarı basmak, Çığlığı basmak, Protestoyu basmak.* § ❿ nsz. Ağırlığının etkisiyle inmek, çökmek: *Bina bu taraftan bastı.* [*Ing.* To sink, subside; *Fr.* Se tasser]. § ⓫ (-e), Bir kimse bir yaşa girmek: *Çocuk yedisine bastı.* [*Ing.* To reach (arrive) at]. § ⓬ Bir şeyin üzerine bir ağırlık koyarak tazyik etmek: *Bir taş üzerine ayakla basmak, manivelâ kolunu aşağıya basmak.* [*Fr.* Presser]. § ⓭ Elle tazyik etmek: *Zile basmak.* § ⓮ *deric.* Havuzdan çıkarılan derileri, bir kireç veya sepi havuzuna yeniden atmak. § ⓯ *mad.* (a) Bir kazı yakınındaki toprakların yavaş yavaş çökmesi; (b) Bir dayanağın çatı kısmının hareketine bağlı olarak yavaş yavaş yer değiştirmesi. § ⓰ *matb.* Bir metni, tabloyu veya gravürü herhangi bir usulle, birçok nüsha elde etmek üzere çoğaltmak. § ⓱ *tekn.* (a) Basma yoluyle meydana getirmek; (b) Oyuk bir ana kalıptan yararlanarak maden, deri veya karton üzerine kabartma basım yapmak; (c) Kalıplara yer değiştirterek ince maden üzerine gravür basmak. § ⓲ *arg.* (a) Yürümek, çekilmek, gitmek: *Bas, şurdan.* ☆ *Eşanl.* § ⓳ **Açmak, ançizlemek, aralanmak, cızlamı çekmek, cicozlamak, çözülmek, düğmeni kırmak, ferlemek, fertiği çekmek, fertiklemek, ipini kesmek, kırmak, kirişi kırmak, nokta olmak, palamarı koparmak veya çözmek, panik kırmak, payandaları çözmek, tırlamak, toz olmak, tüymek, voltasını almak, yelkenlemek, zamkinos etmek.** (b) *arg.* Tehlikeye düşmek; (c) *arg.* Aldanmak. ☆ *Eşanl.* **Boğulmak, kafeslenmek, tora düşmek.** § ⓴ *den. (Yatçılıkta)* Yelkenleri mandarlarından çekerek yerlerine toka etmek: *Yelken açmak, Yelken basmak* ◉ **ağırlık** *(rehavet, uyku, efkâr)* —, *dey.* Uyuşuk, uykulu, efkârlı hale gelmek. ◉ **ayak** —, ◘ **Ayak,** ◉ **ayaklarının ucuna** —, Yürümek, sessiz, gizli, kaçamak yürümek ◉ **bas**, *arg.* Birini kovmak için kullanılır. [*Ing.* Go to hell]. ◉ **basıp geçmek**, *dey.* Önem vermemek, yok farzetmek. ◉ **basıp gitmek**, *arg.* Kendi kafasına uyarak bir yerden ayrılıp gitmek, anî, acele, ardına bakmadan uzaklaşmak. ◉ **bastığı yerde ot bitmemek**, *dey.* Gittiği yere uğursuzluk götürmek, kurutmak, bereketini kısmak. ◉ **bastığı yeri bilmemek**, *dey.* § ❶ Basacağı yeri iyi seçememek. § ❷ *mec.* Pek sevinmiş görünmek. § ❸ Kederden, şaşkınlıktan nerede olduğunu seçememek, durumunu kontrol edememek. ◉ **ağır** —, *dey.* Nüfuz ve etkisi diğerlerinden fazla gelmek. [*Ing.* To press heavily, to impose one's will, to reprimand]. ◉ **bir yaşına daha** —, *dey.* Hiç bilinmeyen veya beklenmedik bir şey öğrenilince duyulan hayreti anlatmak için kullanılır. ◉ **çamaşırı** —. Çamaşırı yıkamaya hazırlamak üzere ıslatmak. ◉ **çığlığı** *(kahkahayı, şamarı v.b.).* —, *dey.* Atmak, vurmak v.b. anlamlarda yardımcı fiil olarak. [*Ing.* To cry out loudly; *Fr.* Pousser des cris]. ◉ **dalları** —, *dey.* Doldurmak, sarmak. ◉ **damarına** —, *dey.* Bile bile öfkelendirmek, kızdırmak. [*Ing.* To irritate; *Fr.* Irriter]. ◉ **dümen** —, *den.* Dümeni bir taraftan, karsı tarafa döndürmek. ◉ **hararet** —, *dey.* Çok susamak. [*Ing.* To feel very thirsty]. ◉ **karanlık** *(gece, gölge, yaz)* —, *dey.* Olmak, gelmek. [*Ing.* To grow dark, to become dusk; to fall *(night)*; *Fr.* Faire nuit, s'obscurcir]. ◉ **kıyı** —, *den.* Karadan denize doğru esen ılık ve hafif rüzgâr. ◉ **kitaba** *(kur'ana)* **el** —, *dey.* Kur'anı Kerim'in üzerine, töreye göre el koymak, yemin etmek. [*Ing.* To take an oath; *Fr.* Jurer sur les livres saints]. ◉ **mühür** *(imza)* —, *dey.* Bir şeye kendi özelliklerini, şahsiyetini vermek. [*Fr.* Appliquer un sceau, un cachet sur de la cire]. ◉ **öfke** —, *dey.* Öfke krizine tutulmak. [*Ing.* To grow angry; *Fr.* Se mettre en colère]. ◉ **para** —, Her iki yüzüne baskılar yapmak suretiyle para veya madalya yapmak işlemi. [*Ing.* To coin money; *Fr.* Frapper de la monnaie, battre monnaie]. ◉ **tongaya** *(dubaraya, mandepsiye, mantara, yaş tahtaya)* —, *dey.* Aldatılmak, kandırılmak, dolandırılmak. [*Ing.* To fall into a trap, to be deceived; *Fr.* Tomber dans un piège]. ◉ **turşu** —, *mutf.* Turşu kurmak, bazı yiyecekleri tursu olması için hazırlayıp bir kaba koymak. ◉ **yemini** —, *dey.* Şiddet, hararetle yemin etmek. [*Ing.* To swear ardently; *Fr.* Jurer vivement].

basma.kalıp.-bı, b.s. § ❶ Üzerinde hiç kafa yormayarak başkalarından görülegeldiği gibi olan, aynı kalıbı tekrarlayan, taklide dayanan, değişiklik göstermeyen, hiç bir özelliği olmayan: *Basmakalıp sözler.* [*Ing.* Commonplace, trite, cut and dried; *Fr.* Commun, rebattu,-e]. § ❷ Herhangi bir kitap, kumaş v.b. baskısı için hazırlanan kalıp, klişe. [*Ing.* Stereotype; *Fr.* Stéréotype].

basso /bas:so/, i. *It.* § ❶ *müz.* En kalın erkek sesi. [*Ing.* Bass; *Fr.* Basse]. § ❷ En kalın sesli orkestra çalgısı. [*Fr.* Instrument à cordes en forme de grand violon, instrument de cuivre].

— **ostinato**, *müz.* Bir müzik parçasında tekrarlanan bas partisi.

— **seguente**, *müz.* Org isimli çalgının en kalın sesine eşit olan ses.

— **tutmak**, *müz.* Bandoda ince nağmeleri yapan çalgılara basso çalgıları ile ve tek perdeden kesik kesik eşlik etmek.

basson, i. *Fr. müz.* Nefesli ve perdeli sazlardan bir orkestra çalgısı. ◉ ◘ *ŞEKIL: 406.* — **MÜZIK ALETLERI.**

basta[1], ünl. *It. den.* Tüccar gemilerinde gemiciler arasında «*abosa*» yerine kullanılan bir

kumanda olup, «dur» demektir. [*Ing.* Avastı; *Fr.* Tiens bonl tenez bonl baste!].

☆ *Eşanl.* **aganta**.

basta², i. Hindistan'da yapılan, pamuktan dokunmuş, çok ince bez cinsi.

bastak,-ğı, i. § ❶ Makinelerde bazı kısımları harekete getirmek veya durdurmak için ayak basarak kullanılan parça pedal. [*Fr.* Pédale]. § ❷ Ayakla çevrilen ve küçük kartlar basmaya yarayan basma makinesi. § ❸ Birkaç basamaklı küçük ve kolay taşınır merdiven. Ekseriya dükkânlar ve kütüphanelerde kullanılır. [*Ing.* Step-ladder, pair of steps; *Fr.* Escabeau].

bastard, i. § ❶ *biy.* Kalıtsal yapılara değişik olan bireylerin, ayrı ırk veya alt ırkların çiftleşmesinden meydana gelen yavrulara verilen ad. § ❷ *antr.* İnsanlarda çeşitli ırkların çiftleşmesinden meydana gelen melezler için kullanılır.

bastardo, i. *bot.* Portekiz'in kara üzümü.

bastard palangası, *dey.* ◘ **Palanga**.

bastı, i. *mutf.* § ❶ Et suyu ve kıyma ile pişmiş sebze: *Kabak bastısı.* [*Ing.* Vegetable stew; *Fr.* Viande cuite avec des légumes]. § ❷ Külbastı yemeğinin kısa adı.

bastı.bacak, b.s. Bacakları kısa veya çarpık *(kimse)*. [*Ing.* Short-legged; *Fr.* Nabot, courtaud, trapu].

☆ *Yak. anl.* **bücür, bacaksız** *(mecaz)*.

☆ *Karş.* **İri, uzun**.

bastık,-ğı, i. Pestil. [*Ing.* Grapejuice mixed with starch and made into thin layers and dried].

bastırak,-ğı, i. *inş.* Şose yapmak için yollara dökülen çakılları ve kumları basıp sıkıştırmak için üzerinden geçirilen ağır silindirli makine. [*Ing.* Road roller; *Fr.* Compresseur].

bastırılmak(-e), nsz. f. Bastırmak işine konu olmak.

bastırma, i. § ❶ Bastırmak eylemi, baskı ile sıkıştırma işi. [*Ing.* Pressing; *Fr.* Action de presser, pressage]. § ❷ *bahç.* Bahçelerde, kaba toprağı tıkızlaştırma. § ❸ *den.* Rüzgârın birdenbire hızlanması. § ❹ *mutf.* ◘ **Pastırma**. § ❺ *petr.* Sıcak bir ürünün, daha düşük sıcaklıkta bir akışkan püskürtmek suretiyle birden soğutulması. § ❻ *psikanaliz.* ◘ **İtilme**. § ❼ *psikiyatri,* Ahlâkça hoş görülmeyen bir istekten bile bile vaz geçme. § ❽ *fels.* Yapı felsefesine göre, algısal bir yapının kuvveti ve kararlılığıyle bize kendini diğer mümkün yapılardan daha güçle kabul ettirmesi. § ❾ *psik.* Psiko-analitik kurama göre, sevimsiz ve kötü oldukları ve üzüntü veren bir özellik taşıdıkları için istenmeyen algı ve düşünceleri reddeden bilinçli mekanizma. § ❿ *sp.* Yağlı güreşte bir oyun. Ayaktak. rakibi yere çökerterek alta alma'ya denir. Bu oyun minder güreşinde de aynı adla anılır. § ⓫ El ayasıyle dokuları bastırarak yapılan masaj. [*Ing.* Compression; *Fr.* Répression, action d'étouffer (une révolte, une sédition]. ◉ **boyundurukla** ⁓, *sp.* ◘ **Boyunduruk**. ◉ **dam ~ sı**, *inş.* ◘ **Dam**.

⁓ **teknesi**, *dok.* Su birikintisi, gölcük veya küçük akarsu kenarında açılan ve dokuma sanayiinde kullanılan bitkileri bastırmak için kullanılan çukur.

bastırmak(-ı,-e), f. § ❶ Bastırmak işini yapmak, basmak: *Elleri göğsünün üzerinde bastırmak, Sigarayı bastırmak.* [*Ing.* To press; *Fr.* Presser, serrer]. § ❷ (-i) *(Hoş olmayan bir şeyi)* Ezmek, ortadan kaldırmak: *Isyanı bastırmak, açlığını bir simitle bastırmak, yangını bastırmak.* [*Ing.* To suppress; *Fr.* Etouffer, éteindre]. § ❸ (-ı,-e) Elle basıp sığdırmak: *Çamaşırı sandığa bastırmak.* [*Ing.* To Push down; *Fr.* Bourrer]. § ❹ (-i), Ansızın ve habersizce bir yere gitmek, baskın yapmak: *Bu akşam Mehmedi bastıralım.* [*Ing.* To catch unawares; *Fr.* Surprendre] § ❺ (-i) Hemen yetiştirmek: *Cevabı bastırdı, olmazı bastırdı.* § ❻ nsz. Birdenbire veya zorluca meydana çıkmak, kaplamak, sarmak, artmak, çoğalmak: *Soğuklar bastırdı, Öyle bir kar bastırdı ki.* § ❼ (-i), Baskın (üstün) çıkmak, geçmek: *Kurnazlıkla arkadaşlarını bastırdı.* § ❽ (-i) Tiftiklenmesin diye bir kumaşın kenarını *(ucunu)* kıvırıp *(katlayıp)* dikmek: *Elbisenin eteğini bastırmak.* § ❾ *matb.* Baskı işini yaptırmak *(yapmak)*, yayımlamak: *Editör yazarın eserini bastırdı.* [*Osm.* Tabettirmek; *Ing.* To let print, publish; *Fr.* Faire imprimer]. § ❿ *arg.* Koymak, bırakmak: *Haydi bastır paraları, al voltanı.* § ⓫ *avc.* Pençeleriyle yakalamak. *(Yalnız çakırdoğan için kullanılır).* § ⓬ *den.* (a) *(Beklenmeyen bir anda deniz ve rüzgâr)* Ansızın çıkmak; (b) Evvelce raspa yapılarak sülyen sürülmüş bir yeri esas rengiyle boyayarak sülyeni örtmek. ◉ **avı** ⁓, *avc.* Uçarken ava pençe vurmak *(doğan için kullanılır).* ◉ **göğsüne ~ (basmak)**, *dey.* Kucaklamak, sarılmak: *Anne yavrusunu şefkatle göğsüne bastırdı.* ◉ **helva ~**, *mutf.* Irmik veya un helvası yapmak. ◉ **safra ⁓**, *dey.* Az birşey yiyerek açlığını gidermek. ◉ **yangını ⁓**, *dey.* Söndürmek. ◉ **uyku ⁓**, *dey.* Karşı koyamayacak kadar uykusu gelmek.

bastika /bastiːka/, i. *It. pasteca, den.* (a) Bir serene veya geminin ahşap bir bölümüne açılan delik; (b) *den.* Bir makarayı bir halatın istenilen noktasına hemen takmak için, kenarı *(yanağı)* makaranın dilinin üst kenarından bir az yüksek olmak üzere kesilmiş makara. [*Ing.* Stathblock]. ☆ *Eşanl.* **ayak torno**. ◉ **ayak ⁓**, *den* ◘ **Ayak**. ◉ **cunda ~**, *den.* ◘ **Cunda**. ◉ **çarmık ~ sı**, *den.* ◘ **Çarmık**.

⁓ **vurmak**, *den.* Tıramola edilmiş ve tirentisi uzatılmış bir donanımın tirenti kısmının herhangi bir yerinden bastikaya geçirilmesi.

bastit,-tı, i. *Fr. bastite. min.* Serpantin'in, yaprak halinde ayrılan çeşidi. [*Ing.* Bastite].

bastnaezit,-tı, i. *Fr. bastnaesite. min.* Seryum ve lântan doğal fluokarbonatı. [*Ing.* Bastnaesite].

baston¹, i *It. bastone.* § ❶ Yürürken dayanmaya yarayan az çok süslü değnek. § ❷ *den.* Gemilerin başındaki yatık direğin *(civadranın)* dışarıya doğru uzanan parçası; (b) Tekneden dışarıya taşan yelkenleri açmak için kullanılan arma aksamı. [*Ing.* Walking stick, cane, stick, jib boom; *Fr.* Canne]. ◉ **kargılı ⁓**, Kılıçlı baston içine kargı veya kılıç yerleştirilmiş oyuk baston. ◉ **kurşunlu ⁓**, Kurşun saplı ve topuz hizmetini gören baston. [*Fr.* Canne plombée]. § ❸ *mim.* Triglifin yivler arasındaki kısmına verilen ad.

☆ *Eşanl.* **sürme çubuk**.

baston², i. *den.* Ana civadranın üzerinden ileriye doğru sürülmüş olan çubuklarla cunda yelkenleri açılmak üzere ana ve gabya serenleri cundalarında bulunan serenler.

⁓ **bırakili**, *den. (Yelkenli gemilerde)* Büyük bastonu, baston gönyesi üzerinde tesbit etmek için baston topuğu etrafından ve civadıranın altından alınan zincir.

⁓ **bosası**, *den.* Büyük bastonu, civadıranın istenilen uzunlukta ilerisinde tutmak için kullanılan zincir.

⁓ **francala**, Dar ve uzun bir biçimde yapılan francala. [*Ing.* Long French bread].

⁓ **gibi** *(baston yutmuş gibi)*, *dey.* Dimdik, dik duran *(kimse)*. [*Ing.* As stiff as a poker].

⁓ **gönyesi**, *den.* Büyük bastonun civadıra üstüne gelen kısmını, civadıraya paralel olarak tutmak için, baston ile civadıra arasına konulan ve üstten baston, alttan civadıra kavsine uydurulmuş ağaç.

⁓ **killdi**, *den.* Kontra baston ile cunda yelkenlerinin bastonlarını tutmak ve icabında dışarıya sürülmelerini kolaylaştırmak için ana ve gabya serenleri üzerine konmuş demir çemberler. [*Ing.* Yardarm-irons].

⁓ **kösteği**, *den.* Büyük baston cundasından kör baston cundasına gelen ve büyük bastonun istıralyalar doğrultusunda esnememesini sağlayan tel halat.

⁓ **marsipeti**, *den.* Büyük ve kontra bastonlara açılan filokları sarmak ve buralarda çalışmak için baston altlarına yapılmış marsipetler.

⁓ **ventosu**, *den.* Büyük baston cundasından civadıra sereninin cundasına gelen tel halat.

⁓ **yeke**, *den.* Dümen yekesinin boyunu uzatmak için yelkene takılan sağlam ağaç çubuk.

basur /bāsur/, I. *Osm.* < *Ar. bāsur. tıp.* Anus-gödenbağırsağı toplardamarında meydana gelen varis. [*Ing.* Haemorrhoids; *Fr.* Hémorroide]. ◉ **kanlı ⁓**, *tıp.* Basur hastalığının kanlı şekli. [*Ing.* Dysentery; *Fr.* Dl·arrhée sanguinolente, dysentérie].

⁓ **memesi**, *tıp.* Genişleyip meme gibi uzamış damar yığını. [*Osm.* Evram-ı basuriyye; *Ing.* Haemorrhoids; *Fr.* Hémorroides].

⁓ **otu**, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünciçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, 10-40 sm. yüksekliğinde, yatık saplı, yaprakları yürek biçiminde, yumrulu küçük bir bitki. Sarı çiçek açar ve *anemonokamfer* ve *anemonin* adlı maddeleri ihtiva eden kökü Ortaçağdan beri kaynatılarak basur tedavisinde kullanılır. [*Lat. Ficaria (ranunculoides, Ranunculus ficaria); Ing.* Pilewort; *Fr.* Ficaire, herbe aux hémorroïdes, petite éclaire]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 130.* — **ÇİÇEKLER**.

basübadelmevt,-ti, /bāːsübaːdelmevt/, b.i. *Osm.* < *Ar. bāːsü baːd-el-mevt. esk.* § ❶ Kıyamet gününde ölülerin dirilmesi anlamında, ölümden sonra dirilme. [*Ing.* The resurrection of the dead; *Fr.* Résurrection (des morts). § ❷ *mec.* Yeniden uyanma, kalkınma.

basya /basːya/, i. *Lat. bassia. bot.* Sapotgiller *(Sapotaceae)* familyasından, Hindistan'da ve Endonezya adalarında yetişen, yaprakları tüysüz ve sert sarkık çiçekleri sarı veya kırmızımsı olan, tohumlarından çıkarılan yağı sabunculukta kullanılan 35 kadar türü bulunan, sütlü bir ağaç. [*Ing.* ve *Fr.* Bassia].

baş, i. § ❶ *anat.* Bedenin üstünde, kafatası ve alt çene kemikleriyle onları örten kas ve deri dokularının yaptığı beyin, beyincik, dört duyum organı *(göz, kulak, dil, koku alma organları)* Solunum ve sindirim kanallarının en üst bölümlerini taşıyan vücut bölümü. [*Osm.* Reːs; *Lat. Caput; Ing.* Head; *Fr.*

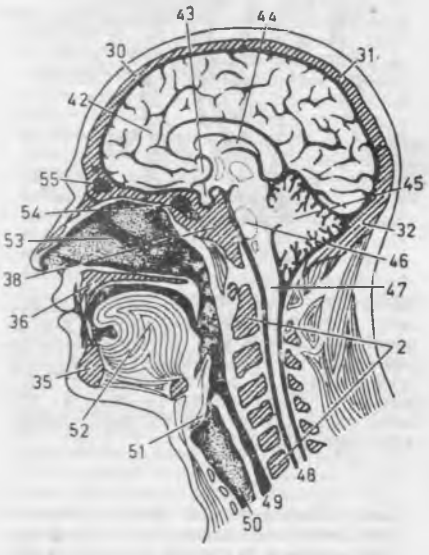

ŞEKİL: 65. — **BAŞ** I. [*Kesit*]. **42**. Beyin. **43**. Hipofiz. **44**. Beyin büyük birleşeği. **45**. Beyincik. **46**. Varol köprüsü. **47**. Soğanilik. **48**. Omurilik. **49**. Özofagus *(yemek borusu)*. **50**. Soluk borusu *(trakea)*. 51. Mizmar *(glottis)*. **52**. Dil. **53**. Burun boşluğu. **54**. Sfenoid sinusu. **55**. Alın sinusu.

Tête]. § ❷ Bir şeyin en yukarısı, tepe, arazide en yüksek nokta. *Dağ başı, yokuş başı, Tepenin başı.* [*Osm.* Zirve; *Ing.* Top; *Fr.* Sommet]. § ❸ Bir topluluğu yöneten kimse: *Sınıf başı, ırgat başı, Kol başı, Ahçı başı.* [*Osm.* Reis; *Ing.* Chief; *Fr.* Chef]. § ❹ Başlangıç: *Hafta başı, Yıl başı, satır başı.* [*Ing.* Beginning; *Fr.* Commencement]. § ❺ Temel, esas: *Herşeyin başı sağlıktır.* [*Ing.* Essential; *Fr.* Origine, source]. § ❻ Bir şeyin toparlakça, çıkıntılı ucu: *Meme başı, çıban başı, İğne başı.* § ❼ Bir şeyin uçlarından her biri: *Köprünün iki başı.* [*Ing.*

End; *Fr.* Extrémité]. § ⑧ *(Kasaplık hayvanlarla soğan ve sarmısak için)* Bir tane: *(Yirmi baş koyun, on baş sığır, üç baş soğan.* [*Ing.* Head; *Fr.* Tête]. § ⑨ Para değiştirilirken veya alınan üstelik *(fark).* [*Osm.* Sar rafiye; *Ing.* Rate of exchange; *Fr.* Intérêt]. § ⑩ Bir eşyanın *(şeyin)* yakın veya çevresi: *Mangal başı, Ateş başı, Havuz başı, Âlemi başına toplamak, Başında dört dönmek, Başına üşüşmek.* § ⑪ Şahıs, kendi **«benlik»** anlamı verir: *Başı derde girmek, Başını alıp gitmek, Başına iş açmak, Başının çaresine bakmak, Başı belâya uğrâmak, Baş belâsı, Başı için, Başına belâ getirmek, Başına gün doğmak, Başına kalmak, Başına belâ almak, Başına belâ kesilmek, Başını kurtarmak, Başının çaresine bakmak, Başının derdine düşmek, Başın sağ olsun, Dünya başına zindan kesilmek, Kendi başına, Yalnız başına.* § ⑫ s. Önemce ileride olan, en üstün, en önemli, önde gelen, birinci: *Başkomutan, Başyazar.* § ⑬ *sp.* Türk yağlı güreşinde pehlivanların ayrıldıkları beş derecenin en yükseği. § ⑭ **«...başına»** isimlerden sonra ve miktar anlatan kelimelerden önce gelerek üleştirme fikri verir: *Adam başına beş lira.* § ⑮ *esk.* Yara, çıban. § ⑯ *dok.* (a) İpeklerin ve tirelerin sarılıp toplanmış çilelerinden her biri: *Bir baş ibrişim.* [*Fr.* Pelote]. (b) Kamgarn iplikçiliğinde, hazırlama makinelerinde bulunan bir çift verim ve bir çift çekim silindiri ile, çift sıralı veya sadece tek sıralı iğneli çubuklardan *(baretler)* meydana gelen birim. Bir çekme makinesinde, üretimine göre bir veya daha fazla baş bulunabilir. § ⑰ Amir, başkan: *Baş asistan, Baş defterdar, Baş hekim, Baş yargıç, Baş öğretmen. Baş komiser.* [*Osm.* Ser; *Ing.* Head, chief, master; *Fr.* Maître, président, chef, supérieur,-e]. § ⑱ Belli bir sıranın başlangıcı: *İlk baştaki.* § ⑲ Eserin, yazının başlangıcı: *Kitabın başından üç sayfa kopmuş.* § ⑳ Sebep, neden: *Bu ahlâksızlığın başı bozuk düzendir. Çıban başı.* § ㉑ Akarsu kaynağı ve kıyısı. § ㉒ Akıl, hafıza: *Geçmişin anılarını başımda canlandırmak istiyorum.* § ㉓ *bot.* (a) Bitki sapının bir noktasından ayrılan ve dallanan çiçek kümesi; (b) Ucu yuvarlak bir başla sona eren her organ için kullanılır: *Başlı tepecik.* [*Lat.* ve *Ing. Capitulum; Fr.* Capitule]. ☆ *Eşanl.* **kapitulum.** § ㉔ *den.* Geminin genellikle omuzlukları da içine alan en ileri kısmı. § ㉕ *(Fişekçilik)* Kapsül fitili başı. ☆ *Eşanl.* **elektrik ateşleyici.** § ㉖ *hava.* Bir uçağın izlediği yolla kuzey yönü arasındaki açı. § ㉗ *meteor.* Bir bulut sisteminin ön kısmı. § ㉘ *müz.* (a) Bir senfonide parçayı çalan veya okuyan kısmı anlatmak için kullanılır: *Baş keman;* (b) Keman ve benzeri çalgıların kol ucu. § ㉙ *petr.* Bir hidrokarbon karışımındaki en hafif veya en uçucu kısım. § ㉚ *kim.* Bir hidrokarbon karışımındaki en hafif veya en uçucu kısım. ☆ *Karş.* **kuyruk.** § ㉛ *bot.* ◘ **Tepe.** ⊙ ~ **almak,** *den.* Geminin başını herhangi bir noktaya çevirmek ⊙ ~ **a baş,** ◘ **Başabaş.** ⊙ ~ **a çıkamamak,** *dey.* İdare edememek, beceremek. ⊙ ~ **a çıkamamak** *(bir işle) dey.* Bir işe vakit veya imkân elvermemek. ⊙ ~ **a çıkarmak,** *dey.* Aşırı yüz vermek. [*Ing.* To make a lot of someone; *Fr.* Gâter]. ⊙ ~ **a çıkmak,** *dey.* Bir iş veya kimsenin üstesinden gelmek, bir kimseyi yola getirmek, bir şeye gücü yetmek, bir işi başarmak. [*Ing.* To cope with; *Fr.* Réussir]. ⊙ ~ **a çıkmak** *(biriyle),* § ❶ Güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği şekilde sonuçlandırabilmek. § ❷ Şımarmak. [*Ing.* To overcome, to manage, to overwhelm, to master, to be able to do; *Fr.* Vaincre, avoir raison de, réduire au silence]. ⊙ ~ **a geçmek,** *den.* Bir gemi kafilesinin, bir gemi filosunun en ilerisinde yer almak. [*Ing.* To occupy the foremost place; *Fr.* Se mettre à la tête de]. ⊙ ~ **a gelmek,** *dey.* Kötü bir hale uğramak. [*Ing.* To happen, to occur, to experience (as difficulty or trouble), to meet with; *Fr.* Être ni plus, ni moins, suffire tout juste]. ⊙ ~ **a gelen çekilir,** *at.* Çaresiz hallere uğranıldığı zaman insanın kendini üzüntüye kaptırmayıp bu hallere katlanmasının olağan ve doğru bulunduğunu anlatır; mecbur olunca her zorluğa katlanılır. [*Ing.* What's done can't be undone, what cannot be cured must be endured. ⊙ ~ **a eğik cephe,** *cimn.* Ellerin ayaklardan daha alçak bir düzeyde dayalı bulunduğu eğik cephe duruşu. [*Ing.* Low front support; *Fr.* Chute renversée]. ⊙ ~ **a gelenler,** *dey.* Güçlükler, belâlar, zorluklar. ⊙ ~ **a güreşmek,** *dey.* § ❶ En yüksek ağırlıkta güreşmek. § ❷ *mec.* Bir işin en zor yanını ele almak, en büyük sonuç için mücadele etmek. [*Ing.* To contest the first class; To take up the most difficult side of a thing]. ⊙ ~ **a (çıkmak) güreşmek,** *sp.* Baş pehlivanlığı kazanabilmek amacıyla güreş tutmak. ⊙ ~ **a kakmak,** *dey.* Yapılan bir iyiliği veya birinin kötü, eksik bir yanını onun yüzüne vurmak. *(Bu davranış kırmak, incitmek kastiyle yapılmasa da deyimin böyle bir özelliği vardır.).* [*Ing.* To remind one reproachfully (of a kindness done to him), to rub in (a favor done to someone]. ⊙ ~ **a sürmek,** *dey.* Sonuna kadar devam ettirmek. [*Ing.* To last to end]. ⊙ ~ **a varmak (yetişmek),** *dey.* Bitirmek, tamamlamak, bir sonuca ulaşmak. [*Ing.* To accomplish, finish]. ⊙ ~ **a yazılmak,** *dey.* Geleceği önceden tayin edilmiş olmak. [*Ing.* To be destiny (of)]. ⊙ ~ **ı açık,** *dey.* Örtü veya şapkayla başı örtülmemiş. [*Ing.* Bareheaded, clear, evident, obvious]. ⊙ ~ **ı açılmak,** *dey.* Saçları dökülmek, dazlaklaşmak. [*Ing.* For the head to go bald; *Fr.* Perdre ses cheveux]. ⊙ ~ **ı ağırlaşmak,** *dey.* Uykusu gelmek. ⊙ ~ **ı ağırmak,** *dey.* Üzüntüsü olmak. [*Ing.* To have headache]. ⊙ ~ **ı araya gitmek** *,dey.* İstemeden başkalarının kavgalarına karışmak, arada harcanmak. [*Ing.* To be the one to suffer *(in other people's disputes)*]. ⊙ ~ **ı ateşe (nâre) yanmak** *,dey.* Başkası için, başkası uğruna bir zarara uğramak. [*Ing.* To get the worst of it]. ⊙ ~ **ı bağlı,** *dey.* § ❶ Serbest olmayan. § ❷ Evli. [*Ing.* Fastened by the head, attached]. ⊙ ~ **bez,** *dey.* Kadın [*Ing.* Woman; *Fr.* Femme]. ⊙ ~ **ı boş,** ◘ **Başıboş.** ⊙ ~ **ı çatlamak,** *dey.* Başı çatlayacak gibi ağrımak. ⊙ ~ **ı çekmek,** *dey.* Bir işe önayak olmak. Oyun, alay v.b. toplulukları yönetmek. [*Ing.* To head (movement, dance), to rebel *(against)*]. ⊙ ~ **ı çıplak.** *dey.* Saçsız. ⊙ ~ **ı darda olmak,** *dey.* Parasızlıktan dolayı sıkıntıda, üzüntüde olmak. [*Ing.* In straitened circumstances, in trouble in need; *Fr.* Être dans la gêne, se trouver dans l'embarras, (être embarrassé]. ⊙ ~ **ı dertte olmak,** *dey.* Halledemediği bir sıkıntısı, bir meselesi olmak. ⊙ ~ **ı dinç,** *dey.* Kaygısı ve tasası olmayan. [*Ing.* Without trouble, at ease, peaceful]. ⊙ ~ **ı dinç olmak,** *dey.* Üzüntü ve tasası olmamak, rahatta olmak, ⊙ ~ **ı dinlenmek,** *dey.* Rahata kavuşmak. ⊙ ~ **ı dönmek,** *dey.* § ❶ İnsana eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi gibi bir duygu gelmek. § ❷ *mec. (Büyük bir makama yükselen kimse)* Şımarıp yakışıksız işlere kalkışmak. [*Ing.* To feel dizzy]. ⊙ ~ **ı dumanlı,** *dey.* § ❶ Sarhoş olmuş, kendinden geçmiş. § ❷ *(Dağ hk.)* Tepesini duman sarmış. [*Ing.* Dazed, drunk, crazed, with love; *Fr.* Amoureux -euse, mélancolique]. ⊙ ~ **ı göğe ermek (değmek),** *dey.* Umulmayan bir mutluluğa kavuşmak, saadete ermek. [*Ing.* To rejoice greatly, to find happiness]. ⊙ ~ **ı gömülü gemi,** *den.* Baş taraftan çektiği su, kıç taraftan çektiği sudan fazla olan gemi ⊙ ~ **ı gözü sadakası,** *dey.* Başa gelecek bir belâyı savmak veya önlemek için yapılan fedakârlık. [*Ing.* Alms given for one's safety]. ⊙ ~ **ı havada,** *dey.* Kibirli, kendini beğenmiş. [*Ing.* High-headed, proud]. ⊙ ~ **ı havada olmak,** *dey.* Kibirlenmek. ⊙ ~ **ı hoş,** *dey.* § ❶ Tasası olmayan. § ❷ Hafif sarhoş. ⊙ ~ **ı hoş olmamak** *(bir şeyle), dey.* Bir şeyden hoşlanmamak. [*Ing.* Not to sympathise *(with)*, to dislike; *Fr.* Ne pas être habitué, ne pas trouver agréable, ne pas se plaire à]. ⊙ ~ **ı(başım, başın) için,** *dey.* Bir kimseye yalvarırken, onca kutsal sayılan bir varlığı ortaya koyarak. [*Ing.* For the sake of]. ⊙ ~ **ı kabak,** *dey.* Saçı dökülmüş veya dibinden kesilmiş. [*Ing.* Bare-headed]. ⊙ ~ **ı kalabalık,** *dey.* Etrafında, yanında kalabalık bulunan, işi fazla olduğu için rahatsız edilmemesi gereken kimseler için kullanılır. ⊙ ~ **ı kazan gibi olmak,** *dey.* Gürültüden serseme dönmek, başı ağrımak. ⊙ ~ **ı kıçı bir,** *den.* Başı kıçı aynı biçimde yapılmış tekne. ⊙ ~ **ı kıçı düşmek,** *den.* Bazı gemilerin çeşitli sebeplerden dolayı baş ve kıçlarının güverte düzeyinden aşağı doğru eğim meydana getirişi. Çoğunlukla ahşap gemilerde vukubulur bir çeşit kamburlaşmadır. ⊙ ~ **ı kızmak,** *dey.* Öfkelenmek. [*Ing.* To get furious; *Fr.* Se mettre en colère, devenir furieux, être exaspéré, enrager]. ⊙ ~ **ı kopsun,** ◘ **Kafası kopsun.** ⊙ ~ **ı nâra yanmak,** *dey.* Başkası uğruna büyük bir zarara uğramak. [*Ing.* To suffer as a result of one's meddling]. ⊙ ~ **ı önünde,** *dey.* Uslu, etrafta gözü olmayan, sakin, mahçup. [*Ing.* With downcast eyes, modestly reserved]. ⊙ ~ **ı pek (sert),** dey. § ❶ Kalın kafalı, anlayışsız. § ❷ Süvarilikte, binicinin emirlerine uymayan at. [*Ing.* Obstinate, hard-headed,stupid, unintelligent]. ⊙ ~ **ı sıkılmak,** *dey.* Herhangi bir güçlük karşısında bunalmak, zor durumda kalmak. [*Ing.* To be in distress, to be hard up]. ⊙ ~ **ı sonu (kıçı) belli değil,** *dey.* Başlangıcı ve sonu belli olmayan. ⊙ ~ **ı taşa değmek (gelmek),** *dey.* Hayatın zorluklarıyle karşılaşmak. [*Ing.* To realize the hardships of life]. ⊙ ~ **ı tutmak,** *dey.* Gürültüden veya üzüntüden başı ağrımak. [*Ing.* To have a headache; *Fr.* Avoir la migraine, avoir mal à la tête]. ⊙ ~ **ı yastık yüzü görmemiş,** *dey.* Hiç rahata kavuşmamış, bir an rahat etmemiş. [*Ing.* Not to have a moment's rest]. ⊙ ~ **ı (burnu) üzerine yığılmak,** *den.* Yükleme sırasında baş tarafı denize çok gömülen bir gemiden söz edilirken başı, burnu üzerine yığıldı denir. ⊙ ~ **ı (kafası) yerine gelmek,** *dey.* Akıl karışıklığı düzelmek, sarhoşluktan ayılmak. [*Ing.* To recover one's senses, to get rested]. ⊙ ~ **ı yukarıda,** *dey.* Gururlu, kibirli. [*Ing.* Proud, conceited]. ⊙ ~ **ı zaptolunmak,** *dey. (at hk.).* Ehlileşmek, dizgine alışmak ⊙ ~ **ı zaptolunmamak** *(atın),* Binicisini alıp götürmek. ⊙ ~ **ım boş olsun da kemerim dolu olsun,** *dey.* Paraya verilen değeri anlatmak için kullanılır. ⊙

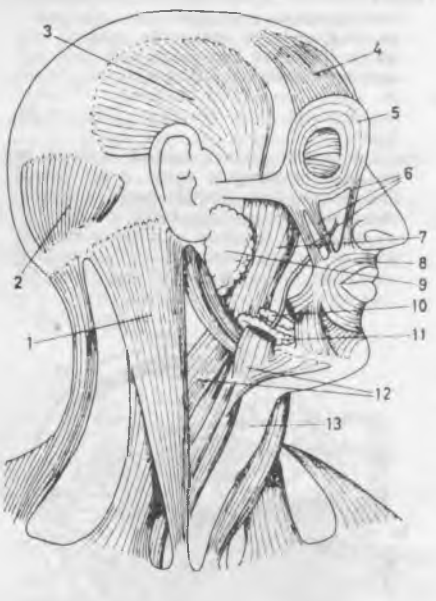

ŞEKİL: 66. — **BAŞ.** II. [*Başın kasları ve bezleri*]. 1. Baş çevirten kas. 2. Artkafa kası. 3. Şakak kası. 4. Alın kası. 5. Göz kapaklarının çevre kası. 6. Elmacık kasları. 7. Masseter *(çiğneme)* kası. 8. Ağız çevre kası. 9. Kulak altı tükrük *(salya)* bezi. 10. Lenf bezi. 11. Çenealtı tükrük *(salya)* bezi. 12. Boyun kasları. 13. Adem elması.

~ ım kel mi, *dey.* Bir şeyden yoksun bırakılan kimsenin «Benim suçum ne, neyim eksik» anlamında yaptığı itiraz. [*Ing.* What is wrong with me? Why am I left out?]. ◉ ~ ımızın üstünde yeriniz var. «Baş tacımız gibi değerlisiniz» anlamında. ◉ ~ ımla beraber, *dey.* Memnunlukla, seve seve. [*Ing.* With great pleasure, gladly]. ◉ ~ ın (başı, başınız) sağolsun, *dey.* Ölmüş birinin yakınlarına söylenen, teselli, taziye sözü. [*Ing.* May your life be spared, *(formula of condolence)*]. ◉ ~ ın sağ olsuna gitmek, *dey.* Yakınlarından birini toprağa vermiş bir kimseye «*Başın sağ olsun*», «*Allah ecir sabır versin*» gibi ilgi ve yakınlık anlatan sözler söylemek için gitmek. ◉ ~ ına (başa) belâ almak (çıkartmak, sarmak), *dey.* Bir sıkıntıya uğramak, başına bir dert almak. [*Ing.* To bring trouble (upon)]. ◉ ~ ına belâ olmak, *dey.* Birine musallat olmak, onu rahatsız etmek. ◉ ~ ına binmek (çıkmak), *dey.* Şımarmak, ısrarla üzerine düşmek. ◉ ~ ına bitmek *(birinin), dey.* Birinin başına belâ olmak, eziyet etmek, musallat olmak. [*Ing.* To be a nuisance]. ◉ ~ na bir hal gelirse *(bir kimsenin) dey.* Örtmece yolu ile «*ölürse*» anlamında. ◉ ~ ına bir hal gelmek, *dey.* Kötü bir hale uğramak, ölmek. [*Ing.* To have great trouble; *Fr.* Tomber dans l'embarras, dans des difficultés, avoir de grandes diff.cultes, dans l'accomplissement de]. ◉ ~ ına buyruk, *dey.* Kimseden izin almaksızın istediği gibi davranan, kimseye bağlı olmayan. [*Ing.* Independent]. ◉ ~ına çalmak *(birinin), dey* Bir şeyi sert bir tavırla vermek. ◉ ~ ına çalsın, *dey.* Birine verilmek istenilen bir şeyin öfke ve tiksinme ile geri çevrildiğini anlatmak için söylenir. ◉ ~ ına çıkarmak, *dey.* Şımartmak, aşırı yüz vermek. [*Ing.* To spoil to the utmost; *Fr.* Gâter à outrance]. ◉ ~ ına çıkmak *(birinin), dey.* Birinden yüz bulup ona karşı pek şımarıkça davranmak. [*Ing.* To plague, to become a nuisance]. ◉ ~ ına çorap örmek *(birinin), dey.* Birine kötülük etmek, sıkıntıya düşürmek, fesat kurmak. [*ing.* To plot *(against someone)*, to get *(someone)* into trouble]. ◉ ~ ına dermek, *dey.* Başına toplamak. Kendi etrafına toplamak, biriktirmek. ◉ ~ ına dert çıkarmak, *dey.* Başına belâ almak. [*Ing.* To cause trouble]. ◉ ~ ına devlet kuşu konmak, *dey.* Şans yüze gülmek, dada iyi bir duruma ulaşmak, büyük bir nimeti ele geçirmek. [*Ing.* To have a stroke of great luck; *Fr.* Avoir une grande fortune inespérée]. ◉ ~ ına dikilmek, *dey.* § ❶ Birinin yanından uzaklaşmamak, işini çabuk gördürmek için ısrarla beklemek. § ❷ *den.* Bir gemiden söz ederken, fena havada, başına, burnuna dikiliyor denir. ◉ ~ ına dolamak (sarmak), *dey.* Musallat etmek, sıkıntı etmek. [*Ing.* To burden, to saddle *(someone with something)*]. ◉ ~ ına ekşimek *(birinin), dey.* Birinin yanında *(evinde)* bıktırıncaya kadar kalmak. Taciz etmek, sıkmak, birine yük olmak, üstüne kalmak. [*Ing.* To become a burden *(to)*, to be a permanent and unwelcome nuisance]. ◉ ~ ına geçmek *(bir işin), dey.* Yanına gelmek, Kullanmaya hazırlanmak. [*Ing.* To become the chief (of). ◉ ~ ına gelen pişmiş tavuğun başına gelmedi, *dey.* Uğranılan felâketin büyüklüğünü anlatır. [*Ing.* Incredible things have happened]. ◉ ~ ına (başa) gelmek, *dey.* İyi karşılanmayan bir hale (felâkete) uğramak. [*Ing.* To happen (to), to befall]. ◉ ~ ına hal gelmek, *dey.* Pek çok güçlük lerle karşılaşmak, bir eziyete, felâkete uğramak. [*Ing.* To have great trouble; *Fr.* Tomber dans l'embarras, dans des difficultés, avair de grandes difficulté dans l'accomplissement de]. ◉ ~ ına iş açmak (çıkarmak), *dey.* Bir olayın meydana gelmesine sebep olmak. [*Ing.* To cause trouble]. ◉ ~ına kalkmak, ◘ Başa kakmak. ◉ ~ ına (başında) kalmak, *dey.* İstenmediği halde bir işi yapmak veya bir kimseye bakmak zorunda bırakılmak. ◉ ~ ına kan çıkmak, *dey.* Kızmak, öfkelenmeye başlamak. ◉ ~ ına karalar bağlamak, *dey.* Çok kederlenmek, matemde olmak. ◉ ~ ına lânet yağmak, *dey.* Herkesin hakaretine uğramak, felâkete düşmek. ◉ ~ ına patlamak *(kabak), dey. (iş)* Birinin başına kalmak, *(felâket)* Birinin başına gelmek. [*Ing.* To burst on one's head (storm), to fall to one's lot]. ◉ ~ ına sarmak *(bir şeyi), dey.* Bir şeyi birine musallat etmek. [*Ing.* To burden, saddle *(someone with something)*]. ◉ ~ ına sıçratmak *(uykusunu), dey.* Uykusunu bozmak, sinirlendirmek. ◉ ~ ına soğuk geçmek, *arg.* Aptalca davranmak. [*Ing.* To have a cold in the head, to act stupidly]. ◉ ~ ına taç etmek, *dey.* Çok değer verip yüksek bir ilgi göstermek, el üstünde tutmak. ◉ ~ ına teller takınmak, *dey.* Son derecede sevinmek. [*Ing.* To rejoice greatly]. ◉ ~ ına tokmak olmak, *dey.* Hapsetmek, zapt altında tutmak. [*Ing.* To keep one under restraint]. ◉ ~ ına toplamak, *dey.* Etrafına kalabalık biriktirmek. ◉ ~ ına toprak, *dey,* Birinin ölümü istendiği zaman söylenen bir beddua. [*Ing.* Earth be upon you! (imprecation)]. ◉ ~ ına toprak saçmak (koymak), *dey.* Matemi, üzüntüyü ifade etmek maksadiyle bazı yerlerde yapılan hareket. ◉ ~ ına üşüşmek (üşmek), *dey.* Başına toplanmak, birdenbire etrafını çevirmek. ◉ ~ ına (ağzına) vur lokmasını al, ◘ Ağız. ◉ ~ ına vurmak *(oruç, içki, sevinç, v.b.), dey.* § ❶ Sarhoş gibi olmak, yaptığını bilememek. § ❷ İfrata kaçmak, hazmedememek. § ❸ Hava dokunmak, başı ağrımak. [*Ing.* To hit on the head, to go to one's head (drink etc); *Fr.* Se dit d'une odeur forte, de la fumée du charbon qui incommodent, porter à la tête]. ◉ ~ ına yular geçirmek, *dey.* Hüküm altına almak. [*Ing.* To get complete control *(of someone)*]. ◉ ~ ına zindan etmek *(dünyayı), dey.* Birine onu hayatından bıktıracak şekilde davranmak, bulunduğu yeri yaşanmaz hale getirmek. [*Ing.* To make a place feel like a prison *(to someone)*]. ◉ ~ ında ateş yanmak, *dey.* Büyük bir sıkıntıda olmak. [*Ing.* To be in great distress]. ◉ ~ ında beklemek (durmak), *dey.* § ❶ Bir kimseyi veya şeyi nezaret altında tutmak, gözetlemek. § ❷ Yardıma muhtaç, çocuk, hasta gibi kimselere icabında yardım edebilmek için yanında bulunmak. ◉ ~ ında değirmen çevirmek (döndürmek) *(birinin), dey,* Gürültü ile tedirgin etmek, yormak, rahat vermemek. [*Ing.* To harass, to torment]. ◉ ~ ında kavak yelleri esmek, *dey.* Aklı başka yerde olmak, ciddî olamamak. hafifmeşrep olmak. [*Ing.* To be woolgathering; *Fr.* Vivre dans des espérances illusoires, chimeriques]. ◉ ~ ında dert tütmek, *dey.* Çok dertli olmak. ◉ ~ ında olmak *(bir hal birinin), dey.* O hale düşmüş olmak: *Başımdadır bilirim.* [*Ing.* (of a job) To be on one's hands]. ◉ ~ ında muhabbet yelleri esmek, *dey.* Aşık olmak. ◉ ~ ında seyislerin kalmaması, *dey.* Bir milletin kölelikten kurtulması. ◉ ~ ında taşımak, *dey.* Hürmet etmek, itibar etmek. ◉ ~ ında torbası eksik, *dey.* Hayvana benzeterek, hakaret maksadıyle bir kimseye söylenir. ◉ ~ ından almak, *dey.* Bir şeyi en başından anlatmak, bir işi başından başlayarak yapmak. ◉ ~ ından aşağı kaynar sular dökülmek, *dey.* Üzüntülü bir olayla karşılaşmak, birden fena bir haber almak. [*Ing.* To have a terrible shock, to meet with sudden excitement]. ◉ ~ ından aşmak (başından aşkın olmak), *dey.* Fazlalaşmak, fazla olmak, fazlalığıyle bunaltmak. [*Ing.* To be too much for someone, to overhelm]. ◉ ~ ından atmak, *dey.* § ❶ Yapılması güç bir işi yapmaktan kendini kurtarmak. § ❷ Başından savmak, bir istekte bulunanı bir bahane ile uzaklaştırmak. [*Ing.* To get rid (of)]. ◉ ~ ından ayrılmamak, *dey.* Bir kimsenin yanında bulunmak, ona bakmak. ◉ ~ ından beri, *dey.* Başlangıcından itibaren. ◉ ~ ından büyük haltetmek, *dey.* ◘ Başından büyük işlere girişmek. ◉ ~ ından büyük işlere girişmek (kalkışmak), *dey.* Gücünün üstünde olan işlere karışmak. [*Ing.* To undertake things that are beyond one's powers, to bite off more than one can chew; *Fr.* Entreprendre des affaires difficiles, qui sont hors de notre pouvoir]. ◉ ~ ından geçmek, *dey.* Bir hale uğramış ve o hali geçirmiş olmak. Bir çok olay görmek, yaşamak. [*Ing.* To happen, to occur (to)]. ◉ ~ ından kesmek (suyu), *dey.* Yapılması istenmeyen bir işi başında engellemek. Başlamadan vaz geçmek. ◉ ~ ından korkmak, *(dey.* Canından veya ağır suçlu düşmekten korkmak. [*Ing.* To fear for one's life]. ◉ ~ ından savmak, ◘ Başından atmak. ◉ ~ ını adamak, *dey.* Kutsal bir şeye canını adamak. ◉ ~ ını (başınızı) ağrıtmayayım, *dey.* Uzun uzun anlatılan bir meseleyi sonuca bağlarken, sözün uzadığını ima için söylenir. ◉ ~ ını alamamak, *dey.* İşten göz açamamak. [*Ing.* To be too busy (with)]. ◉ ~ını alıp gitmek, *dey.* Kimseye haber vermeden, sormadan, kendi kendine gitmek. [*Ing.* To go away, to leave by oneself Fr. Se sauver]. ◉ ~ ını almak, *dey.* Serbest kalmak. ◉ ~ını ateşlere *(nâra)* yakmak, *dey.* Başına büyük bir dert almak. ◉ ~ ını bağlamak, *dey.* § ❶ Birini nişanlamak veya evlend rmek yoluyle başıboş olmaktan kurtarmak. [*Ing.* To bind up the head; *Fr.* Attacher à la tête quelque chose, envelopper la tête avec quelque chose]. § ❷ Bağlanmak, yola girmek. ◉ ~ ını belâya (derde) sokmak, *dey.* Bir derde uğratmak, kötü bir duruma getirmek. [*Ing.* To bring trouble. ◉ ~ ını beklemek, *dey.* § ❶ Gözetlemek, göz önünden ayırmamak. § ❷ Ağır bir hastanın yanında bulunmak. ◉ ~ ını belâya (derde) sokmak, *dey.* Bir derde uğratmak, kötü bir duruma getirmek. [*ing.* To bring trouble]. ◉ ~ ını bir yere bağlamak, *dey.* Birini bir işe koymak yolu ile avarelikten kurtarmak. ◉ ~ ını boş bırakmak, *dey.* Yalnız veya serbest bırakmak. ◉ ~ ını dik tutmak, *dey.* Utanacak bir şeyi olmamak. Gururlanabilmek. ◉ ~ ını dinlemek, *dey.* Kafasını dinlendirmek, dinlemek, bir köşede sessizlik içinde yaşamak. [*Ing.* To rest; *Fr.* Reposer la tête, dans le calme, dans la solitude]. ◉ ~ ını ezmek, *dey.* Bir daha kötülük edemeyecek duruma sokmak, zararlı bir şeyi yok etmek. [*Ing.* To crush]. ◉ ~ ını çelmek, *den.* Fırtına veya dalgaların geminin başını rota hattının dışına savurması. [*Ing.* To divert from her course]. ◉ ~ ını gözünü yarmak, *dey.* § ❶ Dövmek, hırpalamak. § ❷ Bir metni çok kötü okumak. [*Ing.* To handle roughly (in fighting)]. § ❸ Bir işi çok kötü yapmak, becerememek, berbat etmek. ◉ ~ ını (baş) istemek, *dey.* Birinin öldürülmesini istemek. ◉ ~ ını kaldırmamak, *dey.* Çok meşgul olmak, çalışmak. [*Ing.* To be engrossed *(in work)*; *Fr.* Avoir de travail par dessus la tête]. ◉ ~ ını kaşımaya *(kaşıyacak)* vakti olmamak, *dey.* Arada en ufak başka bir işi dahi yapamayacak kadar çok işleri bulunmak, çok sıkışık durumda olmak. [*Ing.* To be swamped with work; *Fr.* Accepter le risque de mort]. ◉ ~ ını (kelleyi) koltuğunun altına almak, *dey.* Canını hiçe saymak, hayatına kıymet vermemek, ölümü göze alarak bir ise girişmek [*Ing.* To do something at the risk of one's life]. ◉ ~ ını kurtarmak, *dey.* Canını, hayatını korumak. [*Ing.* To save one's life; *Fr.* Lever la tête] ◉ ~ını nara yakmak, *dey.* Büyük bir derde girmek. [*Ing.* Suffer as a result of one's meddling; *Fr.* Jeter quelqu'un dans le malheur]. ◉ ~ ını okutmak, *dey.* Baş ağrısı ve benzeri hastalıklardan kurtulmak için başkasına dua okutmak. [*Ing.* To have prayer recited *(over a sick person)*]. ◉ ~ ını ortaya koymak, *dey.* Bir işe girişirken ölümü göze almak. [*Ing.* To challenge death, to risk one's life]. ◉ ~ ını savurmak, *den.* Baş tarafında, kıçına oranla çok az su çeken gemilerin, rüzgâr etkisi altında başının hızla rüzgâr altına düşmesi. ◉ ~ ını secdeye koymamış, *dey.* Hiç ibadet etmemiş. ◉ ~ ını sokmak, *dey.* Bir yere sığınmak, korunacak, barınacak bir yer bulmak. ◉ ~ ını taşa vurmak § ❶ Çok pişman olmak. § ❷ Sıkıntı çekmek, kahırlanmak. [*Ing.* To repent greatly; Fr. Se repentir, éprouver un grand repentir, se casser la tête contre le mur]. ◉ ~ ını taştan taşa vurmak, *dey.* Çaresiz kalarak çok pişman olmak. [*Ing.* To knock one's head against the wall in great repentance]. ◉ ~ ını toplamak, *dey (kadın)* Saçını tarayıp düzeltmek. başına bir çekidüzen vermek.

◉ ~ını vermek, *dey.* Ölmek, şehit olmak, kendini feda etmek. [*Ing.* To give one's life *(for)*]. ◉ ~ ını yapmak, *dey. (kadın)* Başını tarayıp düzeltmek ◉ ~ını yaptırmak, *dey. (kadın berberinde)* Saç düzelttirmek. ◉ ~ ını yemek *(birinin), dey.* Başına bir felâket getirmek, ölümüne sebep olmak. [*Ing.* To be the cause of the death (of), to kill; *Fr.* Causer le malheu, la ruine la mort de quelqu'un] ◉ ~ ının altında, *dey.* Yastığının altında. ◉ ~ ının altından çıkmak *(birinin), dey.* Sebep olmak. [*Ing.* To be hatched out in someone's head *(plot)*, to come out *(of a person)*, to be caused*(by)*; *Fr.* Avoir lieu par ordre on sur l'inspiration de quelqu'un]. ◉ ~ ının çaresine bakmak, *dey.* Canını kurtarmaya çalışmak, kurtuluş yolu aramak işini halletmek. [*Ing.* To take care of one's own affairs to take care of oneself, not tô leave things to others; to save one's skin, not to expect any help from others; *Fr.* Chercher le moyen de se délivrer, d'échapper à un malheur]. ◉ ~ ının çaresine bakmak, *dey.* Kendi işlerini kendi düzenlemek. ◉ ~ ının derdi, *dey.* Etrafını rahatsız eden, eziyet veren kimseler, özellikle çocuklar için söylenir. ◉ ~ ının derdine düşmek, *dey.* Kendi hayatını kurtarmak için çalışmak. [*Ing.* To have enough trouble of one's own; *Fr.* Se trouver dans un grand embarras, dans une grande peine,ne penser qu'à remédier à ses malheurs]. ◉ ~ının etini yemek *(birinin), dey.* Daimî ısrarla bıktırmak, dır dır ederek ve direnerek birinden bir şey isteyip durmak. [*Ing.* To nag (at), to plague constantly with a demand; *Fr.* Demander, prier avec insistance, rompre, casser, la tête à quelqu'un]. ◉ ~ ının gözünün sadakası, *dey.* Başa gelecek bir belâyı savmak veya önlemek için yapılan fedakârlık. ◉ ~ ının (başının) üstünde yeri olmak, *dey.* Itibarda olmak, sayılmak, hürmet görmek. [*Ing.* To be highly venerated or loved *(by)*]. ◉ ~ıyle oynamak, *dey.* Hayatını tehlikeye atarak işler yapmak.[*Ing.* To play with one's life, to invite danger]. ◉ ~ sı başına olduğu gibi, *dey.* Tek başına, bütünüyle. ◉ ~ sı göğüs, *zool.* Kabuklu hayvanlarda, örümceklerde ve akreplerde başla göğüs bölgesinin birleşmesinden meydana gelen bölge. [*Ing.* Cephalothorax; *Fr.* Céphalothorax]. ◉ ~ ta taşımak, *dey.* Çok saygı göstermek. ◉ ~ ta tutuş, *cimn.* Kolların, eller baş üstünde karşılaşmak üzere dirseklerden bükülü tutulduğu durum. Bu durumda dirsekler vücudun alın yüzeyinde bulunur. ◉ ~ tan almak, *den.* Dalgaya baştan diklemesine çarpmak. ◉ ~ tan bindirmek, *den.* İleri yolla g len bir geminin sabit veya yüzer bir cisme baştan çarpması. ◉ ~ tan bulmak, *den.* Geminin baş tarafının su altında bir maddeye veya doğrudan doğruya dibe değmesi. ◉ ~ tan kara etmek, *den.* Batmak tehlikesi karşısında kalan bir geminin, mürettebatını selâmete erdirmek için baş tarafından karaya bindirmesi. [*Ing.* To go ashore *(stem on)*, to run aground *(a ship, deliberately)*; *Fr.* Se dit pour un navire, échouer]. ◉ aslan ~ ı, *mim.* ◘ Aslan. ◉ ateş ~ ı, *otom.* ◘ Ateş. ◉ baca ~ ı, *inş.* ◘ Baca. ◉ bahis ~ ı, *matb.* ◘ Bahis. ◉ balta ~ lı, *den.* ◘ Balta. ◉ bar ~ ı, *folk.* ◘ Bar[3]. ◉ bezirgân ~ ı, *tar.* ve *folk.* ◘ Bezirgân. ◉ bok ~ ı, *mah.* ◘ Bok. ◉ bölük ~ ı, *tar.* ◘ Bölük. ◉ bulut ~ ı, *hava.* ◘ Bulut[1]. ◉ burun ~ ı, *den.* ◘ Burun. ◉ çakırcı ~ ı, ◘ Çakırcı. ◉ çete ~ ı, ◘ Çete. ◉ çifte ~, *san.* ◘ Çifte. ◉ çözgü ~ ı, *dok.* ◘ Çözgü.

~ ağa, *tar.* Çok ağaların bulunduğu dairelerde birinci ağa.

~ ağrısı, § ● *tıp.* Baştaki ağrıların tümüne verilen ad: *Başta ağrı olma hali.* [*Ing.* Headache; *Fr.* Mal à la tête]. § ❷ *dey.* Sıkıntı, dert [*Ing.* Worry; *Fr.* Ennui, peine].

~ ağrıtmak, *dey.* Rahatsız etmek, rahatsızlık vermek. [*Ing.* To annoy, vex; *Fr.* Ennuyer].

~ alamamak *(bir şeyden), dey.* Çok meşgul olmak, vakit, fırsat bulamamak.

~ alıştırmaları, *cimn.* Başa uygulanan bükme, döndürme veya çevirme türünden alıştırmalar. [*Ing.* Head exercises; *Fr.* Exercices de la tête].

~ almak, *tar.* Düşman öldürmek. [*Ing.* To kill enemies; *Fr.* Tuer, couper la tête].

~ almamak, *dey.* Kurtulamamak.

~ altı, *den.* § ● Baş kasarayı meydana getiren üst boşluğun içi. § ❷ *sp.* Yağlı güreşte ustalığa göre ayrılan beş bölümden ikincisi. «Baş» ın alt kademesi.

~ altına güreşmek, *sp.* Yağlı güreşte, baş pehlivanlıktan sonra gelen derece için güreş tutmak.

~ altından yetişme, *den.* Miçoluktan başlayarak gerekli kademelerden geçen ve subay olan kimse.

~ ambarlar, *den.* Geminin baş tarafındaki ambarlar.

~ arzı, *den.* Baş omuzluklarının fazla genişlik aldığı yerin eni.

~ asmaköprü, *den.* Eskiden, geminin baş ve kıç arasında gidiş-gelişi sağlayan üst güverte bölümüne verilen ad.

~ aşağı, *dey.* § ● Başı aşağı gelecek şekilde, tersine dönmüş. [*Ing.* Upsidedown, reserved, head over heels, head foremost; *Fr.* Sens verse]. § ❷ Akarsuyun akışına uygun.

~ aşağı asılma, *cimn.* Bir araçta, gergin veya kalçadan bükük vücutla başaşağı asılma. [*Ing.* Reversed hanging;*Fr.* Suspension renversée].

~ aşağı çekim, *sin.* Görüntülerin baş aşağıya doğru göründükleri çekim. [*Ing.* Reverse shot; *Fr.* Plan renversé].

~ aşağı gelmek (gitmek), *dey.* Yıkılmak *(işler)* ters gitmek, *(bir kimse)* kötü duruma düşmek. [*Ing.* To be ruined; *Fr.* Se ruiner].

~ aşağı gitmek, *dey.* Biteviye zarar görmek veya kötüleşmek. [*Ing. (Of a business, etc.)* To go steadily down; *Fr.* Subir des pertes continuelles dans une affaire].

~ aşağı havalandırma, *mad.* Grizulu bir ocakta alışılmışın dışında havalandırma sistemi.

☆ *Eşanl.* ters havalandırma.

~ atma, *demir.* Buharlı bir lokomotifin uçtan tesbit edilmiş dingil takımlarında, kalkış sırasında dingillerin yola yaptıkları düşey etkilerde meydana gelen belirli değişiklik.

~ ayak, *inş.* Bir anaduvarın başına yerleştirilen ayak veya dayanağa verilen ad.

~ bağlamak, *dey.* § ● Birine veya bir şeye bağlanmak. [*Osm.* İntisap etmek: *Ing.* To be connected with; *Fr.* S'attacher]. § ❷ Başak vermek.

~ bağlatmak, *dey.* Evlendirmek.

~ başa, *dey.* İki kişi beraber, yalnız. [*Ing.* In private, privately, (both) alone, face to face; *Fr.* Tête à tête].

~ başa bırakmak, *dey.* İki kişiyi yalnız bırakmak.

~ başa kalmak, *dey.* İki kişinin yalnız kalması. [*Ing.* To be in consultation with; *Fr.* Rester tête à tête].

~ başa verip dert yapmak, *dey.* Birlikte dertleşmek, yazıklanmak.

~ başa vermek, *dey.* § ● Birkaç kişi önemli bir işi aralarında konuşmak üzere toplanmak, dayanışmak. [*Ing.* To collaborate; to put heads together; *Fr.* Être tête à tête]. § ● Dayanışmak. [*Ing.* To act with solidarity; *Fr.* S'aider mutuellement, s'entraider].

~ belâsı, *dey.* Çok rahatsızlık, *(sıkıntı, dert)* veren *(kimse veya şey)*. [*Ing.* Nuisance, troublesome person or thing; *Fr.* Contrariété, tracas].

~ bezi *dey.* Mendil.

~ biti, *zool.* ◘ Bit.

~ bodoslama astarı, *den.* Baş bodoslamasını kuvvetleştirmek ve perilelerini aşırma yaparak bir parça haline getirmek için iç taraftan civatalarla bağlanan ağaç.

~ bodoslama aşozu, *den.* Borda kaplamaları başlarının baş bodoslamasının her iki tarafında girdiği yuvalar. [*Ing.* Stemrabbet].

~ bodoslaması, *dey.* ◘ Bodoslama.

~ bocu postaları, *den.* Geminin baş tarafındaki bükülmeyi sağlayan dik postalar. [*Ing.* Fore-cast-timbers].

~ boy, *dey.* En iyi kalite. [*Ing.* Best quality].

~ bölmesi, *den.* Baş kuruzuna raslayan ve sintineden güverteye kadar kuvvetli perdelerle ayrılan bölme.

~ bulmak, dey. *(Alışverişte)* kazanç bırakmak: *Bu fiyata verirsem, baş kalmaz..*

~ çalımı, *den.* ◘ Çalım.

~ çanağı, *dey.* Kafatası.

~ çatmak, *dey.* Başı bir bezle sıkmak.

~ çekimi, *sin.* Bir insanın yalnız başını çerçeveleyen çekim çeşidi. [*Ing.* Big close up; *Fr.* Très gros paln].

~ çekmek, *dey.* § ● Önayak olmak. [*Ing.* To take the head; *Fr,* être le premier]. § ❷ Başta bulunarak oyunu veya alayı yönetmek.

~ çelmek, *den.* Fırtınalı havalarda dalgaların çarpmasıyle geml başını yoldan çıkarma sına veya yedeklenmiş bir geminin yedek gemisi tarafından başının istenilen tarafa istenildiği kadar çevrilmesine denir.

~ çevirme, *cimn.* Başa boyun omurlarının verdiği olanak oranında bileşik eksende *(öne-yana-arkaya bükmelerin sürekliliğiyle)* daireler çizdirme. [*Ing.* Head circling; *Fr.* Circumduction de la tête].

~ (yüz) çevirmek, *dey.* Selâm vermemek, dostluğu kesmek, görmek istememek. [*Ing.* To turn away *(from)*].

~ dayama örtüsü, Sandalye ve koltukların baş dayayacak kısımlarını başla kirletmek, eskitmek ve aşınmaktan korumak için oraya konulan işleme veya dantelli küçük örtüler. [*Fr.* Têtière].

~ dayamalık, ◘ Başdayamalık.

~ dayanağı, *fot.* Fotoğraf atelyelerinde insan resmi çekilirken, poz süresince başın sallanmaması için başın arkasına konulan ayaklı demir âlet. [*Fr.* Appuitête].

~ denizleri, *den.* Geminin seyretmekte olduğu yönden gelen dalgalar. [*Ing.* Head-on sea, waves from ahead].

~ dikmek, *dey.* Lider, başkan tayin etmek.

~ diz köprüsü, *cimn.* Vücudun, sırt yere dönük olarak baş ve dizler üstünde dayalı ve gerili bulunduğu durum.

~ döndürücü, *dey.* Büyük bir hızla olan. [*Ing.* Vertiginous; *Fr.* D'une grande vitesse].

☆ *Eşanl.* hızlı, çabuk, süratli.

~ dönmesi,*tıp.* § ● Gözü kararıp düşecek gibi olma. Anî sersemlik. [*Ing.* Dizziness, giddiness; *Fr.* Vertige]. § ❷ *mec.* Ruh sarhoşluğu.

~ edebilmek *(bir şeyle), dey.* Bir şeyle veya kimseyle uğraşmaya gücü yetebilmek, başa çıkmak, basarmak. [*Ing.* To cope with; *Fr.* Réussir].

~ edememek, *dey.* Bir şeyle veya kimseyle uğraşmaya gücü yetmemek, başaramamak, başa çıkamamak. [*Ing.* To fail; *Fr.* Faillir].

~ edilmez, *dey.* Başa çıkılmaz *(kimse)*.

~ eğmek, *dey.* § ● Razı olmak, kabul etmek, itaat ettiğini göstermek. [*Ing.* To accept; *Fr.* Accepter]. § ● Utanç duymak. [*Ing.* To be ashamed; *Fr.* Avoir honte]. § ● Direnmek vaz geçip buyruk altına girmek. [*Osm.* İnkıyat etmek].

☆ *Eşanl.* boyun eğmek.

~ elde iken, *dey.* Sağken, yaşamakta iken, hayatta iken. [*Ing.* While still living; *Fr.* Pendant qu'on est encore en vie, qu'on vit encore].

~ erkek dansçı, *tiy.* Baş rolde oynayan erkek dansçı. [*Fr.* Premier danseur].

~ eski, *tar.* Saray ve konaklarda hizmet görenlerin en eskisi, kıdemli.

~ etmek, *dey.* Üstesinden gelmek, becermek. [*Ing.* To carry out something skilfully; *Fr.* Réussir].

~ forsu, *den.* Gemilerin işletmelerine ait amblemlerinin, baş bodoslama üzerine işlenmiş şekilleri.

~ giyeceği, *kıyf.* Erkekler ve kadınların başlarını örtmek üzere kullandıkları çeşitli başlık. [*Fr.* Coiffe, couvre-chef].

~ giyimi, ◘ Başlık[2].

~ göstermek, *dey.* Belirmek, görünür olmak, ortaya çıkmak, [*Ing.* To appear; *Fr.* Paraître, éclater].

~ **göz etmek**, *dey.* Evlendirmek. [*Ing.* To marry; *Fr.* Marier].
☆ *Yak. anl.* **dünya evine sokmak, evermek, birleştirmek.**
☆ *Karş.* **boşandırmak ,ayırmak.**
~ **göz olmak**, *dey.* Evlenmek. [*Ing.* To get married; *Fr.* Sa marier].
~ **güreşi**, *sp.* Yağlı güreşte bir sınıf, *(Bu tür güreşte, sınıflar kilolara göre ayrılmaz; kategoriler, tecrübe, bilgi ve ustalığa göredir. Baş güreşi, yağlı güreşte en usta pehlivanların katıldığı en üst kategoridir.)*
~ **halatı**, *den.* Baş taraftan ileri doğru verilen halat.
~ **halatları**, *den.* Geminin bir iskeleye veya bir rıhtıma yanaşırken baş taraftan vermiş olduğu halatların tümü.
si: *(Halk edebiyatımızın en eski örneklerinde*
~ **harfler**, *matb.* Bir kelimeyi veya kelimeler grupunu belirtmek için kullanılan baş harf veya baş harfler grupu.
~ **heykeli**, *san.* Başı ve vücudun üst kısmını gösteren heykel. [*Ing.* Bust; *Fr.* Buste].
☆ *Eşanl.* büst.
~ **indirmek**, *dey.* Teslim olmak, boyun eğdiğini belli etmek. [*Ing.* To bow the head].
~ **kafiye**, *ed.* Mısra başlarının aynı kelimelerle olmamak şartıyle aynı sesi vermesi. *(Halk edebiyatımızın en eski örneklerinde baş kafiyeye rastlamaktayız).*
~ **kaldıramamak**, *dey.* § ❶ *(hastalık hk.)* İyileşememek, yataktan çıkamamak. § ❷ *(iş. hk.).* Kurtulamamak, sonunu getirememek, baş alamamak [*Ing.* To be very busy, To work unceasingly; *Fr.* Être très occupé].
~ **kaldırmak**, *dey.* § ❶ Ayaklanmak, karşı gelmek, isyan etmek. [*Ing.* To rise in revolt; *Fr.* Se révolter]. § ❷ Belirmek, varlığını belli etmek. [*Ing.* To appear, to be noticed, to be seen, to be visible; *Fr.* Paraître, apparaître]. § ❸ Açık seçik görünmek, belli bir şekilde ortaya çıkmak, sivrilmek. [*Ing.* To become manifest or clear; *Fr.* Se mettre en evidence].
~ **kasarası**, *den.* Gemilerin pruva payında ana güverteden yüksek olarak yapılmış güvertesi. [*Ing.* Forecastle; *Fr.* Gaillard]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 217.* — GEMİ.
~ **kaygusu**, *dey.* Can için duyulan endişe. [*Ing.* Fear for one's life].
~ **kesme âleti**, *trm.* Pancarın yapraklarını baş kısmı ile birlikte keserek kökten ayırmaya yarayan âlet.
~ **kesmek**, *dey.* Selâm verirken saygı göstermek için sağ eli göğse bastırırken başı fazlaca eğmek. [*Ing.* To bow; *Fr.* Incliner la tête pour saluer].
~ **kış köprüsü**, *den.* Eskiden kadırgalarda, forsaların oturdukları sıraların üzerinden geçen ve pruvadan pruvaya kadar uzanan asma köprü.
~ **kıç sarnıçları**, *den.* Teknenin baş ve kıç ucunda bulunan sarnıçlar.
~ **kıç topu**, *den.* Bir kadırga veya şalopa'da gemi omurgası yönünde tam baş veya kıç tarafa ateş etmek üzere yerleştirilmiş top.
~ **kıç vurma (yapma)**, *den.* Geminin boylamına sallanması.
~ **kıç vurmak**, *den.* Bir geminin baş denizleri etkisiyle baş ve kıçı üzerine inip kalkması hali, tulâni raksa düşmesi. [*Ing.* To pitch and scend].
~ **kırılır fes içinde, kol kırılır yen içinde**, *dey.* Aile içindeki veya arkadaşlar arasındaki uyuşmazlıkların yabancılara duyurulmaması gerektiğini anlatır.
~ **kipesi**, *cimn.* El-başüstü duruştan, devrik yatışa geçerken bacakların havayı, ellerin o sırada yeri itişiyle ayağa kalkma. [*Ing.* Head-spring *(overswing from headstanding); Fr.* Soup de reins avec appui de la tête].
~ **kisvesi**, ◘ **Baş giyimi**. [*Fr.* Coiffe, coiffure, couvre-chef].
~ **komak** *(bir yola), dey.* Bir şey uğruna kendini feda etmeye hazır olmak. [*Ing.* To stake one's life (on) ,to prostrate oneself].
~ **koymak**, *dey.* Ortaya başını koymak. Bir kimse veya şey uğruna kendini feda etmeye hazır olmak. [*Ing.* To risk one's life; *Fr.* Risquer sa vie].
~ **lâhanası**, *bot.* ◘ **Lâhana**.
~ **maksimum**, *astr.* Değişen yıldızların ışık eğrisindeki iki maksimumdan en yüksek olanı. [*Ing.* Primary maximum; *Fr.* Maximum primaire].
~ **merdiven**, *mim.* Tiyatro, saray, otel, resmî daire gibi büyük binalarda en büyük ve süslü olan tören merdiveni. [*Fr.* Escalier d'honneur].
~ **miktarı**, *den.* Bir geminin, yük aldıktan veya avaryadan sonra, önceki su hattına oranla suya batma miktarı.
~ **minimum**, *astr.* Değişen yıldızlardaki iki minimumdan en derin olanı. [*Ing.* Primary minimum, principal minimum; *Fr.* Minimum primaire].
~ **nereye giderse, ayak da oraya gider**, *at.* Küçükler büyüklerin izinde gider, her işte onları örnek tutarlar.
~ **oda** ◘ **Başoda**.
~ **ol da, istersen soğan başı ol**, *dey.* Küçük bir işte de olsan başkan olmak önemlidir. [*Ing.* One should always try to be at the head].
~ **olmak**, *dey.* Reis olmak. [*Ing.* To become the head (chief), to lead].
~ **omuzluk**, ◘ **Başomuzluk**.
~ **oyması**, *den,* Yelkenli gemilerde ve eski yatların baş taraflarında talimarların üst kısmına yapılan tavan işi süslemeleri.
~ **örtmek**, *dey.* Örtü ile başı kapatmak.
~ **örtüsü**, Kadınların başlarına örttükleri işlemeli veya düz bez olup, kadınlar namaz kılarken ve yeldirme ile sokağa çıktıkları vakit kullanırlardı. [*Ing.* Kerchief, head- scarf; *Fr.* Fanchon, fichu].
~ **parıması**, *den.* Sandal ve filika ve diğer deniz araçlarının, bir yere bağlanmak veya gerektiğinde yedekte çekilmek için baş taraftan verdikleri halat.
~ **resmi**, *mim.* Belli bir kişinin görünüş özelliklerini veren heykel, resim veya baskı resim. [*Osm.* Şebih, tasvir; *Ing.* Portrait; *Fr.* Portrait].
☆ *Eşanl.* **portre** .
~ **ressamı**, *res.* Baş resmi yapan ressam. [*Ing.* Portrait-painter; *Fr.* Portraitiste].
~ **rol**, ◘ **Başrol**.
~ **rüzgârı**, *den.* Geminin baş tarafından esen rüzgâr.
~ **sağlığı**, *dey.* Ölen bir kimsenin yakınlarına söylenen avutma sözü, [*Osm.* Taziye; [*Ing.* Condolence; *Fr.* Condoléance].
~ **sağlığı dilemek**, *dey.* Ölmüş birinin yakınlarına acılarının paylaşıldığını ifade etmek, taziyette bulunmak. [*Osm.* Taziyelerini bildirmek; *Ing.* To offer consolation for a loss by death; *Fr.* Offrir ses condoléances].
~ **sallamak** *(her şeye), dey.* § ❶ Her şeyi uygun bulur gözükerek kabul etmek, dalkavukça davranmak, umursamamak. [*Ing.* To nod, to agree; *Fr.* Cajoler]. § ❷ İhtar ve öfke gösterme hareketi yapmak. [*Ing.* To shake his head; *Fr.* Secouer la tête].
~ **sedir**, ◘ **Başsedir** .
~ **selâmı**, *dey.* Baş eğerek verilen selâm.
~ **sesi**, *müz.* Gırtlak dudaklarının bağ kısımlarındaki titreşimleri kısmak suretiyle elde edilen çok tiz ses. [*Fr.* Voix de tête].
☆ *Eşanl.* **kafa sesi**.
~ **sinir düğümü**, *zool.* Sölomlu olan omurgasız hayvanlarda başta bulunan bir çift sinir düğümü, (beyin gangliyonu), [*Ing.* Cerebral ganglion; *Fr.* Ganglion cérébral].
☆ *Eşanl.* **serebral gangliyon.**
~ **tacı**, *dey.* En çok sevilen, saygı gösterilen *(kimse veya şey).* [*Ing.* Much loved, and respected; *Fr.* Honoré].
~ **tacı etmek**, *dey.* Sevip sayarak itibarda tutmak, her seyden üstün tutmak.
~ **taraf**, ◘ **Baştaraf**.
~ **tarafı**, *dey. (bir şeyin)* Başlangıç kısmı.
~ **taraklaması**, *den.* Bocu postalarının en nihayetinde bulunan ile yelpazeler arasında kalan ağaçlar.
~ **tayfası**, *den.* Geminin baş tarafında hem demiri, hem halatların başını alan tayfa.
~ **tentesi**, *den.* Baş üstüne açılan tente.
~ **tutma**, *hava.* Bir uçağın asıl kuzeye, manyetik kuzeye veya pusula kuzeyine göre doğrulduğu yönü tutma.
~ **tutmak** *(bir yere), den.* Gemiyi bir yere yöneltmek. Rotayı muhafaza etmek, rotada kalmak. [*Ing.* To steer her course].
~ **tutmamak** *(gemi), den.* Rüzgâr, fırtına yüzünden veya yapılışındaki veya istifindeki bir bozukluk dolayısıyle gemi dümen dinlememek. [*Ing. (Of a ship)* not to hold her course].
~ **tüyü**, *dey.* Sorguç, tepeye takılan tüy. [*Ing.* Crest feather, plume].
~ **uzunluğu**, *san.* Vücut boyutlarının ölçülmesinde kullanılan insan başı uzunluğu.
~ **üstü**, *den.* Geminin pruva payındaki üst güvertenin baş taraf kısmı. [*Ing.* Forecastle deck; *Fr.* Pont de gaillard].
~ **üstünde taşımak**, *dey.* Birine fazla itibar göstermek. [*Ing.* To respect greatly, to hold very precious].
~ **üstünde tutmak**, *dey.* Çok iyi ağırlamak, [*ing.* To respect greatly, to hold very precious; *Fr.* Montrer beaucoup d'égards].
~ **üstünde yeri olmak**, *dey.* Baş tacı gibi değerli görünmek. [*Ing.* To be highly venerated or loved (by)].
~ **üstünden iletme**, *sp. (Basketbol'de)* Bir oyuncunun topu yakınındaki takım arkadaşına başının üzerinden geçirerek aktarması. [*ing.* Over head pass].
~ **üstünel**, *dey.* Verilen bir emre uyulacağını bildirir söz. «Peki efendim» anlamında [*Ing.* With pleasure; *Fr.* Avec plaisire].
~ **(kafa) ütülemek**, *dey.* Pek çok ve gereksizce konuşmak. [*Ing.* To talk verbosely; *Fr.* Échauffer la tête de qn. par ses discours].
~ **vermek**, *dey.* § ❶ Belirmek, ortaya çıkmak. [*Ing.* To appear; *Fr.* Apparaître]. § ❷ Ölmek, kendini feda etmek, baş koymak. [*Ing.* To give one's life; *Fr.* Jouer sa vie]. § ❸ *(çamaşır hk.)* Kaynamış çamaşırı temiz su ile çalkalamak. § ❹ Rüzgârı veya akıntıyı başa almak.
~ **vurağı**, Bas vuracak yer. [*Osm.* Merci; *Ing.* Recourse, reference; *Fr.* Lieu ou l'on s'adresse].
~ **vurmak**, *dey.* § ❶ Bir iş için yardım veya aracılık istemek. [*Osm.* Müracaat etmek; Ing. To apply to, to have recourse to; *Fr.* S' addresser, recourir]. § ❷ Balık oltaya vurmak. [*Ing.* To bite; *Fr.* Mordre]. § ❸ Bir işte bir şeyden yararlanmak üzere ona el atmak.
~ **yapımcı**, ◘ **Başyapımcı**.
~ **yapıt**, ◘ **Başyapıt**.
~ **yastığı**, *dey.* Yatarken başın altına konulan yastık. [*Ing.* Pillow; *Fr.* Oreiller].
~ **yatırması**, *den.* Boylam postaları veya borda kaplamasının baş taraftaki kısmını baş bodoslamaya başlayan, tahtadan yapılmış teknelerde baş tarafta bulunan (v) biçimindeki tahta. [*Ing.* Deckhook].
~ **yelkenleri**, *den.* Yelkenli gemilerde civadra ile pruva direği arasına açılan yelkenlerin tümü.
~ **yemek**, *dey.* § ❶ Sofraya çorbadan sonra ilk gelen en önemli yemek. § ❷ Ölüme sebep olmak. [*Ing.* To be the cause of the death *(of)*, to kill]. § ❸ *(birinin)* İşinden atılmasına sebep olmak.
~ **yer**, ◘ **Başyer**.
~ **yığması**, *den.* Gemilerin omurgalarının baş ve kıç nihayetleri üzerine tülâni vaziyette bağlanan ağaçlar. Bocu postalarının derin döşekleri bunlar üzerine dayanır.
~ **yukarı**, *mad.* Bir kömür damarlarında ayağı hazırlamak için alttan üst seviyeye sürülen ve genellikle içinde demiryolu bulunmayan galeri.
~ **yüksekliği**, *cimn.* Ayarlanabilen cimnastik araçlarında, baş doğrultusunda yükseklik için kullanılan kavram.

başabaş, i. § ❶ Birbirine eşit, birbirinden farklı *(üstün)* olmadan. [*Ing.* End to end; *Fr.* Au pair]. § ❷ *ikt.* Piyasadaki rayicl, asıldeğerine eşit olan para için kullanılır. Bir senedin veya bir ecnebi parasının itibarî *(nominal)* değeriyle piyasa değerinin birbirine eşit olması hali. Esham ve tahvilât için kullanılan bir deyimdir. [*Ing.* At par; *Fr.* Au pair]. ⊙ ~ **tan aşağı**, *ikt.* Paritenin altında. Esham tahvilât satış değerlerinin itibarî *(nominal)* değerlerinden aşağı vaziyette bulunması hali. [*Ing.* Below par; *Fr.* Au dessous du pair]. ⊙ ~ **tan yukarı**, *ikt.* Paritenin üstünde, itibarî *(nominal)* değerlerinin üstünde muamele gören menkul de-

ğerler. [*Ing.* Above par; *Fr.* Au dessus du pair].
~ **gelmek**, *dey.* § ❶ Bir kimseyle arasında fark olmamak, eşit olmak. [*Ing.* To be equal; *Fr.* Être égal]. § ❷ *(yarış v.b. de)* Berabere kalmak.

baş.ağaç,-cı, b.i. *ağ. iş.* Boyuna dikey yönde kesilmiş olan ve yıl halkaları çember biçiminde görüntü veren ağaç
~ **rendesi**, *ağ. iş.* Baş ağacın rendelenmesinde kullanılan, kesme açısı küçük özel rende.

baş.ağırlık,-ğı, b.i. *sp. (Boks'ta)* 81 kg. dan yukarı olan ağırlıklara verilen ad. [*Osm.* Ağır siklet; *ing.* Heavy weight; *Fr.* Poids lourd].

başak,-ğı, i. < *baş.* § ❶ *bot.* (a) Buğday sapının uç kısmı, ekinbaşı; Buğday, arpa, yulaf gibi ekinlerin, tanelerini taşıyan koçanı; *Başak bağlamak, başak tutmak;* (b) Uzunlamasına ortak bir eksene bitişik erdişi çiçeklerinden meydana gelen çiçek topluluğu: *(Örnek: Kavrabiber).* [*Osm.* Sünbül; *Lat. Spica; Ing.* Spica, ear of corn; *Fr.* Épi] ☆ *Eşanl.* **spika.** § ❷ *trm.* Tarlalarda, bağlarda veya meyva bahçelerinde hasat sonu dökülmüş veya tek tük kalmış olan ürün. § ❸ *süs.* Buğday tanelerinin bir arada bulunduğu püskül şeklindeki uç ve bu şekilde yapılan süsleme motifi. [*Fr. Epi*]. ☆ *Eşanl.* **civan kaşı.** § ❹ Ok ve mızrakların ucuna geçirilen demir temren. ◉ ~ **tan bir deniz**, *dey.* Uçsuz bucaksız ekin tarlası. ◉ **basit** ~, *bot.* Çiçekleri doğrudan doğruya eksene bitişik başak; ◉ **bileşik** ~, *bot.* Ortak eksene bitişik başaklardan meydana gelen başak. *(Başlıca Buğdaygiller (Gramineae) familyasında rastlanır).* ◉ **bileşik** ~, *bot.* Çiçekleri yerinde birer başak taşıyan bir spika (Başlıca Buğdaygiller familyasında rastlanır). ☆ *Eşanl.* **bileşik spika.** ◉ **dağınık** ~, *bot.* ◘ Dağınık. ◉ **dam başağı**, *mim.* ◘ **Başak.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 89.* — BİTKİ.
~ **bağlamak (başak tutmak)**, ◘ **Başaklanmak.**
~ **çıkarma**, *trm.* Başak gebeliğinde bulunan bir bitkide, başağı sarmakta bulunan yaprakların uç veya yan taraftan açılarak başağın meydana çıkması.
~ **ekseni**, *trm.* Başakların etrafında dizili bulundukları eksenler. [*Ing.* ve *Fr.* Rachis].
~ **gebeliği**, *trm.* Başağı saran uç yapraklarının içerisindeki şişkinlik. Bitkiler yükseldikçe başak ta gelişir.
~ **örgü**, *mim.* Başak gibi bir sap üstünde iki tarafı eğik olarak ayrılan kollar şeklinde uçları yukarıya doğru gelmek üzere konulan ağaç ve tuğlaların balık kılçığı gibi olan örüm şekli olup, buna çoğunlukla dolma binalarda rastlanır. [*Fr.* Appareil en épi].
~ **toplama**, *trm.* Hasattan sonra tarlalarda kalmış veya dökülmüş bazı ürün artıklarının fakir, fukara tarafından toplanması. [*Ing.* Gleaning; *Fr.* Glanage].

Başak, öz. i. *astr.* Zodyak üzerinde Aslan ile Terazi burçları arasında bulunan burcun adı. [*Osm.* (Burc-u) Sünbüle, burc-u hûşe; *Lat. Virgo; Ing.* Spica *(of virgo)*; *Fr.* Épi de la Vierge].
☆ *Eşanl.* **Başak takımyıldızı, Başak burcu.**

Başakçı[1], öz.i. *astr.* Başak takımyıldızının *x* yıldızına verilen ad. Kadir'i 1, 2, Tayf örneği B2. [*Osm.* Sünbüle; *Ing.* ve *Fr.* Spica].

başakçı[2], i. § ❶ Orak *(hasat)* zamanında dökülüp tarlada, bağda kalan başakları toplayan kimse. Kesmik toplayan. [*Osm.* Hûşe-çin; *Ing.* Gleaner; *Fr.* Glaneur].

başakçık,-ğı, i. *bot.* Buğdaygiller'de başağı meydana getiren küçük çiçek topluluğu. [*Osm.* Sünbüle; *Ing.* Spikelet, spicule; *Fr.* Épillet].

başaklama, i. *trm.* Hasattan sonra tarla veya bahçelerde kalan ürünleri toplama: *Başaklamaya gitmek.*

başaklanmak, nsz. f. Başak bağlamak, başak tutmak. *Henüz başaklanmış ekinler.* [*Ing.* To come into ear; *Fr.* Monter en épi, être en epi].
☆ *Yak. anl.* **tanelenmek, olgunlaşmak, meyve vermek.**

başaklı, s. § ❶ Başağı olan *(ekin).* [*Ing.* In ear; *Fr.* Garni d'épis]. § ❷ Arka ucu başak biçiminde *(ok).*
~ **ok**, Ucu başak şeklinde olan ok [*Fr.* Flèche à épi].

baş.aktör,-rü, b.i. § ❶ Eski Yunan tiyatrosunda baş rolü oynayan kadın veya erkek oyuncu. § ❷ *mec.* Bir işte baş rolü oynayan kişi.

baş.altı, b.i. § ❶ *sp.* Alaturka güreşte başa ayrılan en ağır pehlivanlardan sonraki sınıf. [*Ing.* Second class] § ❷ *den.* Gemilerde baş kasaranın içi. [*ing.* Compartment under the forecastle, steerage].

başarı*, i. Başarmak eylemi veya başarılan iş. [*Osm.* Muvaffakıyet; *Ing.* Success; *Fr.* Succès].
☆ *Yak. anl.* **kıvırma, yapabilme, beceri.**
☆ *Karş.* **başarısızlık, ademi muvaffakiyet.**
~ **göstermek (sağlamak)**, *dey.* İşini başarmak.
~ **testi**, Bir kimsenin veya bir grupun belli bir konuda *(meselâ matematik veya Türkçe'de)* bilgi, maharet ve anlayışını ölçmek amacıyle hazırlanmış test.

başarıcı, s. İşi iyi bir sonuca ulaştıran, istenilen şekilde bitiren. [*Ing.* Efficient, able, successful, enterprising; *Fr.* Qui réussit toujours, heureux dans tout ce qu'il entreprend, qu'il fait, qui a la main heureuse].

başarılı, s. § ❶ Başaran, başarı gösteren: *Başarılı öğretmen.* [*Osm.* Muvaffak; *Ing.* Successful; *Fr.* Reussi]. § ❷ Başarılmış: *Başarılı bir deneme.* [*Osm.* Muvaffakıyetli; *Ing.* Successful; *Fr.* Bien réussi].

başarılmak, nsz. f. Başarı ile sona ermek: *Bu iş başarıldı.* [*ing.* To be done (carried out) successfully, to be achieved (accomplished) *Fr.* être réussi, être mene à bonne fin].

başarısız, s. § ❶ Başaramayan, başarı göstermeyen, başarılamayan. [*Ing.* Unsuccessful; *Fr.* Non réussi, sans succès]. § ❷ z. Başarısız bir şekilde, başarmaksızın: *Sporcularımız yurt dışından başarısız döndüler.*
☆ *Yak. anl.* **beceriksiz, kıvıramayan, yapamayan, muvaffakıyetsiz.**
☆ *Karş.* **becerikli, muvaffak olan, başaran, kıvırabilen, yapabilen..**

başarmak, f. < *baş.* § ❶ *(Önemli işler hk.).* İstenilen bir şekilde bitirmek. [*Osm.* Muvaffak olmak; *Ing.* To succeed; *Fr.* Réussir].§ ❷ Pek önemli sayılmayan fakat güçce olan işler için yolunu bulup yapmak. § ❸ Zor işi becermek *(teklifsizce konuşmada)*].
☆ *Yak. anl.* **becermek, yapabilmek, kıvırmak, hakkından gelmek .**

baş.asistan, b.i. En üst derecedeki asistan. [*Ing.* Chief intern *(in a hospital)*; *Fr.* Chef assistant].

başat*, s. *biy. ve fels.* Benzerleri arasında güç, etki, sayı ve önem bakımından başta *(üstün)* gelen. [*Osm.* Hâkim; *Ing.* Dominant; *Fr.* Dominant,-ante].
☆ *Eşanl.* **egemen .**
~ **karakter**, *biy.* ve *fels.* Bir melezde daima ortaya çıkan karakter; herhangi bir sıralamada kendinden alttaki sırada bulunanları kapsayan ve onları belirleyen genellik. *(gri renk başat karakterdir; Gri bir fare ile beyaz bir fare çiftleşirse bütün yavruları gri olur. Hayvanların gelişme süresinde omurgalılık, memeliğe göre başat karakter taşır).* [*Osm.* Hâkim vasıf; *Ing.* Dominant character; *Fr.* Caractère dominant].
☆ *Karş.* **çekinik karakter.**

başatlık*,-ğı, i. *biy.* ve *fels.* Başat olma hali; başat özelliği. [*Osm.* Hüküm, hakimiyet; *Ing.* ve *Fr.* Dominance].
☆ *Eşanl.* **egemenlik.**
☆ *Karş.* **emir kulluğu, tutsaklık, esaret, kölelik.**
~ **kanunu**, *biy.* Kalıtımın birinci kuralı: «Gri bir fare ile beyaz bir fare birleştiğinde bütün yavrular gri renkli olan babaya benzer. Çünkü gri renk başattır». [*Ing.* The law of dominance].

baş.ayak,-ğı, b.i. Bir bölme duvarın baş tarafına yapılan ayak. [*Fr.* Etrier].

baş.bağlamak, b.f. Birine veya bir yere bağlanmak, girmek, kapılanmak. [*Osm.* intisap etmek; *Ing.* To be connected with; *Fr.* S'attacher].
☆ *Yak. anl.* **işçi girmek, hizmetçi girmek, yamanmak, girmek, gönderilmek, yanaşmak.**

baş.bakan*, b.i. Parlâmenter hükümet sistemlerinde yürütme organının fiilî başkanı. Hükümet başkanı. Bizde milletvekilleri arasından cumhurbaşkanlığınca atanıp yurt işlerini yürütme kuvvetini elinde tutan ve bütün hükümet örgütlerinin başı olan kimse. [*Ing.* Prime minister, premier; *Fr.* President du Conseil des Ministres, premier ministre].

baş.bakanlık,-ğı, b.i. § ❶ Başbakan olanın hali ve görevi: *Başbakanlığın sorumlulukları büyüktür.* [*Ing.* Prime Ministry; *Fr.* Fonction du premier ministre]. § ❷ Başbakanın makamı: *Bugün başbakanlığa gideceğim.* [*Ing.* Office of Prime Minister; *Fr.* Présidence du conseil].

baş.bakman, b.i. Derece bakımından en yüksek olan bakman, başmüfettiş. [*Ing.* Chief inspector; *Fr.* Inspecteur en chef].

baş.başalık,-ğı, b.i. § ❶ İki kişi oturduğu zaman baş başa konuşacak vaziyette bulunmaya elverişli şekilde birbirine bitişik veya çevrik olarak yapılmış çift koltuk. § ❷ İki kişi çay içmek için iki fincanlı takım.

baş.beraberlik,-ği, b.i. *san.* İlkel *(primitif)* sanatta bir resimdeki veya kabartmadaki bütün kişilerin başları bir seviye ve hizada bulunmak kaidesine ve geleneğine verilen ad. [*Ing.* Isocephaly; *Fr.* Isoképhalie].

baş.buğ, b.i. Başkomutan. [*Ing.* Commander-in-chief; *Fr.* Généralissime].

baş.buğday, b.i. *trm.* Birinci kalite buğday.

baş.çavuş, b.i. *ask.* Orduda üsçavuşla başgedikli arasındaki assubay. [*Ing.* Sergeant-major; *Fr.* Sergent-major, sergent-chief].

baş.çavuşluk,ğu, b.i. Başçavuş rütbesi.

başçı, i. § ❶ İşçi başı. [*Fr.* Chef des ouvriers, chef d'équipe]. § ❷ Çiğ veya pişmiş koyun kuzu, veya sığır başı yapan veya satan aşçı. [*Ing.* A seller of sheep's head, seller of cooked sheep's-heads; *Fr.* Marchand qui vend des têtes de moutons, d'agneaux, etc]

başçık,-ğı, i. *bot.* Çiçeklerin erkek organlarında, çiçek tozunu taşıyan torbacık. [*Osm.* Haşefe; *Ing.* Anther; *Fr.* Anthère].
☆ *Eşanl.* **anter.**
~ **bölmesi**, bot. Başçığın her bir bölümündeki boşluk.

baş.dayamalık,-ğı, b.i. Koltukların yukarı kısımlarında ve yan taraflarda baş dayamaya yarayan kulak şeklinde yastık gibi kısımlar. [*Ing.* Head-rest; *Fr.* Appui-tête, support de tête].

baş.direk,-ği, b.i. *den.* Geminin en ilerideki *(baştaki)* direği. [*Ing.* Foremast].

baş.diyakos, b.i. Piskoposun verdiği belirli yetkilere ve piskoposluğun papazlarını denetleme hakkına sahip olan kilise adamı.

baş.efendi, b.i. *tar.* Osmanlı saray teşkilâtında Hazinei Hümayun bölümündeki dört kâtipten ilki. [*Ing.* Head clerk in a government office].
☆ *Eşanl.* **gedikli efendi.**

baş.eğme, b.i. (a) Zor karşısında direnmekten vazgeçme; (b) Kendini karşısındakinin insafına bırakma; (c) Başkasının buyruk ve isteklerine karşı gelmeme; (d) Kendini birinin irade ve idaresine bırakma; (e) İnsanı küçülten kölecesine itaat; (f) Birine uyup kendini onun iradesine ve keyfine bırakma. [*Ing.* Submitting, bowing one's head].
☆ *Yak. anl.* **başeğim, inkiyat, serfüru, boyun eğme ,insaf dileme ,itaat, teslimiyet, tebaiyet, kölelik, eğilme, râmolma.**
☆ *Karş.* **isyan etme, karşı gelme, karşı koyma, ayaklanma, baş kaldırma.**

baş.eksik,-ği, b.i. *müz.* Bir parçanın girişinde hamle etkisi uyandıracak surette kesik tutulmuş ölçü parçası. [*Ing.* Anacrusis; *Fr.* Anacrouse].

başelye, i. *Fr. bachelier.* Bakalorya sınavını geçirmiş öğrenci. [*Ing.* Bachelor].

baş.eser, b.i. *müz.* Sanat bakımından güzelliğin doruğuna erişmiş eser. [*Ing.* Masterpiece; *Fr.* Chef-d'œuvre].

baş.eski, b.i *tar. En* kıdemli; saray ve konaklarda hizmet görenlerin en eskisi. [*Ing.* A Janissary petty officer, officer of the white eunuchs in the Sultan's palace, oldest servant in a mansion].
☆ *Eşanl.* **kıdemli.**

baş.filim,-lmi, b.i. *sin.* Çift filimli programda en önemli filim. [*Ing.* First feature; *Fr.* Film principal, film de fond de programme].

baş.gedikli, b.i. *ask.* Rütbesi en yüksek olan erbaş. [*Ing.* Sergeant-major; *Fr.* Sergent-chef].

baş.giysici, b.i. *sin.* ve *tiy.* Bir filmin giysiyle ilgili bütün işlerini yöneten kimse [*Ing.* Costume director; *Fr.* Chef costumier].

baş.gönder, b.i. *den.* Gemilerin baş taraflarında güverteye dikey olarak tesbit edilmiş bayrak direği. *(Ticaret gemilerinde işletme flâmasını çekmeye yarar].*

baş.hakem, b.i. *sp. (Basketbol, tenis ve voleybol oyunlarında)* Oyunu yöneten birinci hakem. Oyunu yöneten iki hakemden anlaşmazlık halinde kararda yetki üstünlüğü olanı. Oyunu yöneten hakemin bir kararı hakkında kurallara uygunluk yönünden çıkabilecek bir anlaşmazlığı sonuca bağlayacak olan hakem. [*Ing.* Referee; *Fr.* Juge-arbitre; Arbitre principale].

baş.harf, b.i. *matb.* Kitaplarda bir bölüm, paragraf veya kelime başına konulan büyük ve süslü harf. [*Ing.* Initial letter; *Fr.* Initiale].

baş.hekim, b.i. Bir hastanede en üst derecedeki ve yönetim işleriyle de uğraşan hekim. [*Ing.* Chief physician; *Fr.* Le médecin en chef].

baş.hekimlik,-ği, *b.i.* § ❶ Başhekimin görevi. § ❷ Başhekimin makamı.

baş.hemşire, b.i. Bir hastahanede veya klinikte en üst derecedeki hemşire. [*Ing.* Head nurse; *Fr.* Sœur en chef].

başı.boş, b.s. Bir şeye veya bir kimseye bağlı olmadan, salıverilmiş, serbest bırakılmış, baskısız, kendi havasında. [*Ing.* Free; *Fr.* Libre, independant,-ante].

☆ *Eşanl.* **Özgür ,serbest, kayıtsız, serazat.** ☆ *Karş.* **kayıtlı, tâbi, bağlı, bekçisiz.**

~ **bırakmak (salıvermek),** *dey.* Kayıt altına olmamak, hür ve serbest bırakmak, kendi havasına bırakmak. [*Ing.* To leave untethered, to leave uncontrolled, to leave to oneself].

~ **kalmak,** *dey.* Baskı altında bulunmamak. hür olmak, kendi havasında kalmak. [*Ing.* To be left free, to be independent].

başı.boşluk,-ğu, b.s. Başıboş olanın hali. [*Ing.* Independence, freedom, liberty; *Fr.* Liberté, indépendance].

başı.bozuk,-ğu, b.s. § ❶ Asker olmayan. [*Osm.* Sivil; *Ing.* Civilian; *Fr.* Civil,-e]. § ❷ Düzensiz. [*Ing.* In disorder, disorderly; *Fr.* En désordre, désordonné, irrégulier,-ière]. § ❸ i. Talimli askerlerin arasına katılmış sivil savaşçılar. [*Ing.* Irregular(s)]. § ❹ Düzensiz topluluk. § ❺ *tar.* ve *sosy.* Osmanlı ordusunda savaş sırasında orduya katılan gönüllü erata verilen ad.

☆ *Yak. anl.* **gelişigüzel.**

~ **alayı,** *dey.* Karışık, düzensiz insan topluluğu.

~ **paşası,** *dey.* Başıbozuk askerlerin kumandanlarına verilen alay yollu ad.

~ **savaşçı,** *siy.* Düzenli bir orduya bağlı olmayıp istilâcıya karşı kendi hesabına dövüşen asker. [*Ing.* ve *Fr.* Franc-tireur].

başı.bozukça, z. Başıbozuklara yakışır yolda, usulsüz, nizamsız.

başı.bozukluk,-ğu, b.i. § ❶ Başıbozuk olanın hali. § ❷ Düzensiz davranış, disiplinsizlik, düzensizlik. [*Ing.* Disorder; *Fr.* Desordre].

başı.kabak, b.s. Saçı dökülmüş veya dibinden kesilmiş, başı çıplak: *Yalınayak, başıkabak.* [*Ing.* Bare-headed. *Fr.* Chauvre, tête nue].

☆ *Yak. anl.* saçsız, çıplak kafalı, kabak kafalı.

☆ *Karş.* **saçlı.**

başına.buyruk,-ğu, b.i. *sosy.* Hükümdarlıkla veya seçilme suretiyle yönetilen bir toplumda başkanın kendisini seçen toplumu veya zümreleri, kurulmuş töreleri dinlemeyerek sırf kendi gücüyle hükmetmek istemesinden ibaret olan yönetim şekli. [*Ing.* Autocracy; *Fr.* Autocratie].

başına.buyruklu, b.s. *sosy.* Başına buyruk yönetimini uygulayan kimse. [*Ing.* Autocrat; *Fr.* Autocrate].

baş.ırgat,-tı, b.i. *den.* Geminin baş tarafında hem demirini, hem de palamar halatlarını vira etmeye yarayan ırgat.

baş.ışıkçı, b.i. *sin.* Bir sahnenin aydınlatılması için gerekli ışık düzenini yöneten kimse. [*Ing.* Chief electrician; *Fr.* Chef electricien chef d'equipe des électriciens].

başık,-ğı, s. *Fr. bachique.* İçki tanrısı Baküs ile ilgili.

başka, s. § ❶ Bilinenden ayrı, özge: *Başka bir eve taşındık. Şimdi başka yerde çalışıyor.* [*Ing.* Other; *Fr.* Autre]. § ❷ Bilinenlere benzemez, çeşidi ayrı, üstün: *O, başka adamdır.* [*Ing.* Different; *Fr.* Superieur en mérite, distinct]. § ❸ *(... den başka şeklinde)* (a) Ayrıca, üstelik: *Bu kitaptan başka size defter de vereceğim;* (b) ...bir yana: *Bunu sizden başka herkes bilir.* [*Ing.* Other than; *Fr.* Outre]. § ❶ Mevcuttan farklı, değişik: *Şartlar başka olsaydı...* § ❷ Alınılanın dışında, başka türlü davranmak. § ❻ *h.d. arg.* Çingene: *Başka diye çingeneye derler.* § ❸ *esk.* Yalnız, bağımsız.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Öbürü ,öteki, gayrı.** § ❷ **Sair, diğer, maada, âhar.**

~ **biri,** *dey.* Diğer bir kimse. [*Ing.* Another, someone else].

~ **işi yok mu?** «Bununla boşuna ne uğraşıyor» anlamında.

başka başka, s. ve z. § ❶ Ayrı olarak. § ❷ Farklı, değişik şekillerde. [*Ing.* Separately, *Fr.* Séparement].

başkaca, z. § ❶ Ayrıca, ayrı olarak. [*Ing.* Separately; *Fr.* Séparement]. § ❷ Biraz, başka, az değişmiş, az keyifsiz: *Onu biraz başkaca gördüm, Bugün rengi biraz başkaca gibi geliyor.* [*Ing.* Rather different; *Fr.* Changé, moins dispose].

başkacılık,-ğı, i. *sosy.* Kendi çıkarını değil, başkalarının iyiliğini amaç edinen görüş. Genellikle ahlâkların ortak niteliğidir. Toplum dayanışmasının temelini teşkil eder. [*Ing.* Altruism; *Fr.* Altruisme].

baş.kafiye, b.i. *ed.* Mısra başlarının ayni kelimelerle olmamak şartıyle aynı sesi vermesi. Halk edebiyatımızın en eski örneklerinde baş kafiyeye raslamaktayız.

başkalaşan, s. *fiz.* Atomlarla çarpıştıkları zaman bir başkalaşmaya uğrayan parçacıklar için kullanılır.

başkalaşım*, i. § ❷ *jeol.* Kayaçlarda iç etkiler sonucu meydana gelen fiziksel ve kimyasal değişme. [*Osm.* Istihale; *ing.* Metamorphism; *Fr.* Metamorphisme]. ☆ *Eşanl.* **metamorfizm.** § ❷ Bir şeklin, bir biçimin, başka bir şekil ve biçime dönüşmesi. § ❸ *patol.* Bir dokunun temel maddelerinde ortaya çıkan durum değişikliği: *Kıkırdak dokusunun kemik dokusuna dönüşmesi fizyolojik bir başkalaşımdır.* § ❹ *res.* Resmin orijinal renklerinin ve ilk görünüşünün kısmen veya tamamen değişmesi. Başkalaşım fiziksel, fizik-kimyasal veya kimyasal etkiler *(ısı, nem ve ışık)* sonunda ortaya çıkar. § ❺ *biy.* ve *zool.* (a) Embriyon evresinden ergin olana kadar bir hayvanın geçirdiği biçim ve yapı değişmeleri; (b) Birbirine benzeyen bazı organların şekil ve fonksiyon değiştirmesi olayı *(Bir yaprağın taç yaprağa, pulcuğa v.b. dönüşmesi gibi).* [*Osm.* Istihale; *Ing.* Metamorphosis; *Fr.* Metamorphose]. ☆ *Eşanl.* **metamorfoz.** § ❻ *coğr.* Bir taşın minerallerini, yapısını, dokusunu veya her üçünü birden değiştiren, onu başkalaştıran olayların hepsine verilen ad. § ❼ *bot.* Bitki organlarında, bulundukları ortamın şartlarına uygun olarak, gerek şekil gerekse ödev bakımından görülen ileri derecedeki değişiklikler. [*Ing.* Metamorphosis; *Fr.* Metamorphose]. ◉ **yarı ~,** *zool.* Bazı böceklerde görülen bir başkalaşım tipi olup nimfa ve ergin evrelerini kaplar. [*Ing.* Hemimetaboly; *Fr.* Hémimetabolie]. ☆ *Eşanl.* **hemimetaboli.**

baş.kaldırma, b.i. Kurulu düzene karşı ayaklanma. [*Osm.* Isyan; *ing.* Mutiny, revolt; *Fr.* Mutinerie révolte]. ◉ **askeri ~,** *ask.* Birden fazla kişi tarafından birlikte yürütülen kollektif isyan.

başkalaşma*, i. § ❶ Bir varlığın başka bir varlığa dönüşmesi. § ❷ Bir kimsenin halinde, karakterinde, bir eşyanın biçiminde veya görünüşünde meydana gelen tam değişiklik. [*Osm.* Istihâle; *Ing.* Metamorphosis; *Fr.* Metamorphose]. § ❸ *zool.* ve *biy.* ◘ **Başkalaşım**[1]. § ❹ *mit.* Tabiat veya kişilikte meydana gelen mucizevî değişiklik. *(Çoğu zaman, bir insanın hayvan şekline dönüşmesi).* § ❺ *sosy.* Aynı cinsten görevleri olan topluluklarda karmaşıklaşma oranında toplum fonksiyonlarındaki başkalaşma. [*ing.* Differentiation; *Fr.* Differenciation]. ☆ *Eşanl.* **farklılaşma, ayrılaşma.**

başkalaşmak, nsz. f. § ❷ Başka türlü olmak, halini değiştirmek. [*ing.* To grow different; *Fr.* Devenir tout autre]. § ❷ Şekil değ stirmek. [*Osm.* Istihale etmek; *ing.* To be transformed; *Fr.* Se transformer]. § ❷ Sıkılmak, bozulmak, fenalaşmak: *O haberi alınca başkalaştı.* [*ing.* To be disconcerted; *Fr.* Se troubler]. ◉ **başkalaşmış taşlar,** *jeol.* Tortul veya püskürük taşların başkalaşmaya uğramış olarak, bunlardan ayrı özellikler kazanmış taşlar. [*Osm.* Suhûr-u müstehâle; *ing.* Metamorphic rocks; Fr. Roches metamorphiques].

başkalaşmalılar, ç.i. *zool.* Başkalaşma geçiren böcekler.

☆ *Karş.* **başkalaşmasızlar .**

başkalaşmasız gelişme, *zool.* ◘ **Gelişme.**

başkalaşmasızlar, ç.i. *zool.* Başkalaşma geçirmeyen böcekler olup, yumurtadan çıktıkları zaman, boyları ve üreme organlarının gelişimi hariç, tamamen analarına benzerler. *(düz kanatlılar, termitler, yarım kanatlılar).* ☆ *Karş.* **başkalaşmalılar.**

başkalık,-ğı, i. § ❶ Başka olma hali. [*Osm.* Istihale; *ing.* Being different; *Fr.* état d'être un ou tout autre]. § ❷ Anlaşılamayan, değişik hal: *Sende bir başkalık görüyorum.* § ❸ *felс.* Başka ve farklı olma durum ve özelliği: *Başkalık özdeşliğin karşıtıdır.* [*ing.* Difference; *Fr.* Changement, altération].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Farklılık.** § ❷ **Değişiklik.**

başkan*, i. § ❶ Bir toplulukta, mecliste veya mahkemede yapılan görüşmeleri yönetmekle görevli ve yetkili kişi. [*Osm.* Reis, *ing.* President, chairman; *Fr.* President]. § ❷ Bir topluluğu temsil etmekle, ayrıca bazan da yönetmekle görevli kişi: *Dernek başkanı.* [*Osm.* Amir; *ing.* Chief, head; *Fr.* Chef]. ◉ **baro ~ı,** *huk.* ◘ **Baro,** ◉ **belediye ~ı,** *siy.* ◘ **Belediye.** ◉ **bölge ~ı,** *sp.* ◘ **Bölge.** ◉ **daire ~ı,** *huk.* Bir mahkemenin dairelerinden birinin başkanlığı görevini yüklenen hâkim. ◉ **duruşma ~ı,** *huk.* Bir mahkemede yapılmakta olan duruşmaya başkanlık eden, tartışmaları yöneten, mahkemenin düzen ve disiplinini sağlamak suretiyle inzibatî bir görev yapan ve nihayet dâva sonunda diğer hakimlerle yaptığı görüşme sonucu mahkemenin hükmünü bildiren hâkim. ◉ **hükümet ~ı,** ◘ **Başbakan.** ◉ **mahkeme ~ı,** *huk.* Bir mahkemenin idarî ve adlî yönetimiyle görevli hâkim.

~ **yardımcısı,** Başkanın görevini yapamadığı zamanlar, onun yerine görev yapmak için önceden atanmış olan kişi.

başkanlık,-ğı, i. § ❶ Başkan olma hali. [*ing.* Presidentship; *Fr.* Presidence]. § ❷ Başkanın görevi veya makamı.

~ **konferansı,** Bazı parlamenter meclislerin gündemlerini tespit etmek ve bu toplantılardaki görüşmeleri düzenlemekle görevli kuruluş.

~ **makamı,** Başkanın oturduğu, çalıştığı yer.

~ **sistemi,** *siy.* Hükümet kuvvetinin Cumhurbaşkanına ait olduğu ve Cumhurbaşkanının kendisine yardımcı olmaları için sadece kendisine karşı sorumluluk taşıyan bakanları tayin ettiği siyasî sistem. *(Meclis sistemine karşıttır.)*

baş.kapı, b.i. Cümle kapısı, büyük giriş kapısı. [*ing.* Main door; *Fr.* Porte principale].

başkası,-nı, z. Bir şeye, veya kimseye oranla başka olan şey veya kimse: *Bunu istemem, başkasını isterim. Başkası olsa bunu böyle yapmaz. Bu işe başkalarını karıştırmayın.* [*ing.* Another one *(or person),* somebody else]. ☆ *Yak. anl.* **öbürüsü, ötekisi, diğerleri, bundan gayri.** ◉ **~nın fiilini taahhüt,** *huk.* Bir kimsenin diğerine karsı üçüncü bir şahsın fiilini taahhüt etmesi. [*ing.* Contract imposting liability upon a third party *(promising performance by third party),* contract whereby a party promises

performance by a third party; *Fr.* Porte-fort]. ◉ **~ nın hesabına sigorta,** *huk.* Karada ve denizde geçen bir sigorta usulü olup bir kimsenin, başkası ad ve hesabına, yaptığı sözleşmeye, o şahsa ait bir mal veya malları, ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı temin eder. [*ing.* Insurance for account at another; *Fr.* Assurance pour compte d'autrui].

baş.kâtip,-bi, b.i. *T.* ve *Ar.* Bir dairedeki kâtiplerin başı. [*ing.* First secretary; *Fr.* Secrétaire en chef]

☆ *Eşanl.* **başyazman.**

baş.kâtiplik,-ği, b.i. Başkâtibin işi.

baş.kemer, b.i. *mim.* (a) Bir kemerin aylamaları üstünde korniş gibi dolaşan ve kavisli bir başkiriş yerini tutarak korniş gibi uzayan kuşak kemer. Bir anakapının silmeli ve süslü kemeri. (b) Bir taç kapının kemer aylamalarının tümüne verilen ad. *(Gotik mimaride, kemerin sadece bir yüzünden görünebilecek şekilde yapılır.)* [*ing.* Archivolt; *Fr.* Archivolte].

☆ *Eşanl.* **Taçkemer, kemerbent.**

~ kaburgası, *mim.* Bir kemerin yüzünde o kemerin kavsini takip ederek bir baştan bir başa uzayan ve o kemeri çevreleyen silmelerin tümü. [*Lat. Archivoltum; ing.* Archivolt; *Fr.* Archivolte].

☆ *Eşanl.* **taçkemer .**

baş.kent,-ti, b.i. Bir devletin, hükümet kuvvetlerinin yönetim merkezi olan şehir. [*Osm.* Merkez-i hükûmet, payıtaht; *ing.* Capital; *Fr.* Capitale]. ☆ *Eşanl.* **başşehir, devlet merkezi.**

baş.kesit,-di, b.i. *ağ. iş.* Ağacın boyuna dikey yönde kesilmesi sonunda yıl halkalarının çember biçiminde görüntü verdiği yüzey. Makta kesit.

baş.kilise, b.i. *mim.* Piskoposluk makamı olan büyük kilise. [*Osm.* Katedrâiyye, kilisayı-kebîr; *ing.* Cathedral; *Fr.* Cathédrale, dôme].

☆ *Eşanl.* **katedral.**

baş.kiriş, i. *mim.* Yunan ve Roma mimarlığında dış sütunların üzerine yatay olarak gelen kiriş. [*ing.* Architrava; *Fr.* Architrave].

baş. komutan*, b.i. *ask.* ve *huk.* Kara, deniz ve hava ordularının en yüksek komuta makamını işgal eden kişi [*Osm.* Başkumandan; *ing.* Commander-in-chief, supreme commander; *Fr.* Commandant en chef de l'armée, generalissime].

baş.komutanlık,-ğı, b.i. *ask.* Kara, deniz ve hava ordularının en yüksek komuta makamı. [*ing.* Supreme military command].

baş.konsolos, b.i. En yüksek rütbede konsolos. [*Ing.* Consul general; *Fr.* Consul general]

baş.koymalık,-ğı, b.i. Eski Mısırlılarda mumyalanmış ölülerin tabut içinde başlarını koymak için kullandıkları bir çeşit mezar eşyası olup, tahtadan veya balgam taşından yapılırdı. [*ing.* Bed-head; *Fr.* Chevet].

baş.köşe, b.i. *dey. (Bir oda veya toplantıda)* en itibarlı yer [*ing.* Seat of honour].

baş.kule, b.i. Ortaçağ kalelerinde düşman kaleye girdiği vakit halk ve askerlerin en son olarak sığınacakları kule olup, ayrıca kale duvarları ve siperlerle korunan ve kalenin en esaslı olan bir kısmıdır. [*ing.* Turret; *Fr.* Donjon].

baş.kumandan, b.i.*(Eskiden)* ◘ **Baş komutan**

baş.kur, b.i. Türk çadırlarının kanatlarını, yani etraflarını örten kısımların üst tarafına bağlanan 18 cm. kadar enlilikte kuşak. [*ing.* ve *Fr.* Bandeau].

baş.kurt, b. öz. i. Ural dağları bölgesinde yaşayan ve Türklerin Kıpçak kolundan olan bir boy.

baş.lâhana, b.i. *bot.* ◘ **Lâhana.**

başlama, i. § ❶ Başlamak eylemi: *Yağmurların başlaması.* [*ing.* Beginning; *Fr.* Commencement]. § ❷ Kunduraya vurulan pençe. [*ing.* Sole; *Fr.* Semelle]. § ❸ *ed.* Türk halk şiirinde matla karşılığı. § ❹ *gram.* Bir fonemin *(ses öğesi)* söylenişinin başlangıcı. § ❺ *jeol.* Aşınımın tekrar başlaması.

~ atışı, *sp. (Ping-pong'da)* Oyuna, yeni bir döneme ve ölü toptan sonra yeniden oyuna başlamak için yapılan atış. [*ing.* ve *Fr.* Service].

~ cephesi, *inş.* Bir galerinin veya bir tünelin açılmasında kazı işlerine başlanılan yer.

~ çizgisi, *sp.* (a) *(Ping-pong'da)* Çift oyununda masayı yan çizgilere paralel olarak iki eşit bölüme ayıran 3 sm. genişliğindeki ak çizgi; (b) *(Tenis'de)* Ağın iki yanında, ağa paralel olarak 6,40 m. uzaklıkta çizilen ve başlama alanını sınırlayan çizgilerin her biri. [*ing.* Service-line; *Fr.* Ligne de service].

~ değişimi, *sp. (Ping-pong'da)* İlk beş sayıdan sonra başlama atışı hakkının karşılayan oyuncuya geçmesi. Sayıların yirmişer olması durumunda başlama atışı her sayıda değişir. [*ing.* Service change; *Fr.* Changement de service].

~ durumu, *tiy.* Bir oyunun rengini, havasını seyircilerin önüne serecek ilk durum. [*Fr.* Situation d'introduction].

~ duruşu (çıkış), *cimn.* Alıştırmanın türüne göre vücut bölümlerinin aldığı ilk hazırlık duruşu. [*ing.* Starting pose; *Fr.* Pos initiale].

~ fiili, *gram.* Bir işin o andan başlayıp sürdüğünü anlatmak için kullanılan «eder olmak» kalıbındaki katışık fiil: *Gelir olmak, gelme olmak.* [*Osm.* Iptida; *Fr.* Verbe inchoative].

~ işareti, *sin.* Bir basımın, gösterimin veya eşlemenin başlangıç noktasını belirtmekte kullanılan bir çeşit eşleme işareti. [*ing.* Starting sign, cue signal, start mark; *Fr.* Marque de départ, signal de départ].

~ müziği, *müz.* Bir müzik parçasının, bir sonatın, bir senfoninin, bir dans müziğinin, bir şarkılı müziğin, bir operanın, bir lirik parçanın başlangıcını meydana getiren serbest temalı parça.

~ orta çizgisi, *sp. (Tenis'de)* Başlama alanını iki eşit parçaya bölen ve yan çizgilere paralel olarak çekilen çizgi. [*ing.* Center service-line; *Fr.* Ligne médiane de service].

~ zili, *tiy.* Seyircilerin yerlerine gitmeleri için dinlenme yerlerinde çalınan zil.

başlamak(-e), nsz. f. § ❶ Bir işin ilk kısmını yapmak, işe girişmek: *Kitabı okumaya başladım.* [*Osm.* Mübaşeret, suru etmek; *ing.* To begin; *Fr.* Commencer]. § ❷ nsz. *(iş)* Yürürlüğe girmek, harekete geçmek; çalışır, işler, yürür hale gelmek: *Okul bugün başladı, Konferans başlıyor, Oyun başladı.* [*ing.* To start, to open; *Fr.* Debuter, entamer]. § ❸ Hoş olmayan bir harekete, bir işe girişmek: *Komşudaki gramofon başlıyor. Çocuk gene başlama.* [*ing.* To start; *Fr.* Repeter, insister]. § ❹ Kurulmak: *Ahmetle aramızda sıkı bir ahbaplık başladı.* [*Osm.* Teessüs etmek; *ing.* To be founded or established; *Fr.* Être consolide, s'affermir]. § ❺ Kendini hissettirmek, görünmek: *Tepeyi aşınca yemyeşil bir ova başladı.* [*ing.* To appear, to come in sight; *Fr.* Être vu, se voir, paraître, apparaître]. ◉ **geçmişinden (sülâlesinden)** — *arg.* Küfür etmek, sövmeye başlamak.

☆ *Karş.* § ❶ **Bitirmek, son vermek, hitam buldurmak, nihayetlendirmek, sonuçlandırmak.** § ❷ **Askıda kalmak, muallâkta kalmak** *(iş),* **dosya altı edilmek, bitmek, son bulmak, sona ermek, nihayetlenmek, sonuçlanmak.**

başlangıç,-cı, i. § ❶ Bir şeyin, bir işin sırada ilk gelen kısmı, baş tarafı, ilk öncesi *(daha çok soyut kavramlar için kullanılır).* [*Osm.* Mebde, menşe; *Ing.* Beginning; *Fr.* Commencement, début].

☆ *Yak. anl.* **önsöz, antil, enönce, başlantı, bidayet, fatiha, iptida, başlama, mukaddeme, dibace.**

☆ *Karş.* **son, sonuç, nihayet, bitim, hitam, final.** § ❷ *huk.* Bir anayasanın başında yer alan ve doğrudan doğruya uygulanma imkânını taşıyan kurallardan çok, siyasî iktidarın amacını, dayandığı ve gerçekleştireceği temel prensipleri gösteren, Anayasanın yorumuna ışık tutan, onun ruh ve anlamını aydınlatan kısım. § ❸ *inş.* Kemer veya tonozun örülmeye başlandığı yer. § ❹ *mim.* Bir tonozun, bir kemerin, bir sütunun alt sırası. ◉ **duvar' ~ ı,** *inş.* Bir duvar inşa olunurken ilk örülen ve yarıda kalmış olan duvar parçası. [*Fr.* Commencement d'un mur]. ◉ **kemer ~ ı,** *inş.* Kemerin örülmeye başlandığı kısım. Ayaklar üzerine gelen ve üzengi taşının oturduğu seviye. [*Fr.* Naissance d'un arc]. ◉ **merdiven ~ ı,** *inş.* Merdivenin ilk basamağı. ◉ **sıva ~ ı,** *mim.* Çelipleme çevresinde, alçıdan yapılan hafif çıkıntılı düz silme. ◉ **sütun ~ ı,** *inş.* Bir sütunun kaidesine en yakın olan alt kısmı. [*Fr.* Naissance d'une colonne].

~ meridyeni, *coğr.* Boylamların sayılmasında başlangıç olarak seçilen, yeryüzünün istenilen bir yerinden geçen meridiyen. [*Osm.* Mebde nısfınnehârı; *ing.* Prime meridian, zero meridian; *Fr.* Méridien d'origine].

~ noktası, § ❶ *dey.* Bir işin başladığı yer; § ❷ *astr.* ve *mat.* (a) Bir noktanın koordinatlarını ölçerken başlangıç olarak alınan nokta; (b) Bir eğri veya doğru parçasının ölçümünde başlangıç noktası; (c) «Tabiî» koordinat olarak alınabilecek bir büyüklüğün ayarlanmasında başlangıç olarak seçilen nokta. [*Osm.* Mebde; *ing.* Starting-point; *Fr.* Origine].

~ öğleni, *astr.* Yer yuvarlağı veya gök küresi üzerinde tanımlanan boylamlar için başlangıç kabul edilen bir öğlen. [*ing.* Zero meridian, prime meridian, standard meridian, initial meridian; *Fr.* Méridien fondamental, méridien-origine].

~ problemi (paradoksu), *fels.* Felsefe araştırmalarında söze tanınan görev ve kudretin gene sözle doğrulanmaya kalkışılması halinde ortaya çıkan problem.

~ tul dairesi, *hava.* Uluslararası bir referans tul dairesi olarak seçilen ve Greenwich rasathanesinden geçen tul dairesi. [*ing.* Prime meridian; *Fr.* Méridien d'origine].

~ yeri, *hava.* Bir mesajı ilk olarak yazan yer. [*ing.* Place of origin; *Fr.* Lieu d'origine].

~ yılı, Bir çağın veya devrin yıllarının sayılmasında başlangıç olarak kabul edilen yıl.

başlanılmak(-e), ösz. f. Başlanmak[1]. [*Ing.* To be begun (started), to be commenced (opened); *Fr.* Être commence].

başlanmak(-e), ösz. f. § ❶ *(iş, hareket v.b. hk.)* Girişilmek, harekete geçilmek; *Koşuya başlandı* § ❷ nsz. Baş peyda etmek: *Soğan başlandı.* [*ing.* To be begun (started), to be commenced (opened), to be launched, to form a head or a root (as of an onion etc.); *Fr.* Être commencé].

başlantı, i. Başlama işi. [*Ing.* Beginning; *Fr.* Commencement].

başlatıcı, s. *dilb.* (a) Bir eylemin başlangıcını veya gelişmesini işaret eden fiillere denir *(yaşamak, yeşermek, uyuklamak gibi).* § (b) Fiillere bu değeri veren soneklere de denir. Latince'deki -sc-soneki başlayıcı bir sonektir: *Öbdormisco,* uyukluyorum; *dormio,* uyuyorum.

başlatmak(-i,-e), f. Başlamak işini yaptırmak, Bir işin başlamasına sebep olmak: *İşe başlatmak, Çocuğu okula başlatmak, Oyunu başlatın da, gürültü kesilsin.* [*Ing.* To cause (let) begin, to put a child to school, to let begin (commence), to make start; *Fr.* Faire commencer].

başlayıcı, i. ve s. Bir şey öğrenmeye yeni başlayan *(kimse).* [*Osm.* Müptedî; *Ing.* Beginner; *Fr.* Débutant].

☆ *Yak. anl.* **acemi, toy.**

☆ **usta, ehil.**

başlayış, i. Başlama işi. Başlama şekli, tarzı: *Okula başlayışı erken oldu.* [*Ing.* A beginning, mode of beginning, opening; *Fr.* Commencement, début].

☆ *Karş.* **bitiriş.**

başlı, s. § ❶ Başı olan, üstünde çıkıntısı bulunan: *Başlı çivi, başlı civata.* § ❷ Yuvarlak, toparlak. § ❸ Önemli, esaslı. § ❹ *mec.* Mağrur, başı yukarıda olan. § ❺ *bot.* Ucu yuvarlak bir başla sona eren her organ için kullanılır: *Başlı tepecik.* § ❻ i. Doruklama olan, silme olmayan ölçek. [*Ing.* Headed, having a head, knob, dipping at the bow; *Fr.* A tête].

~ gemi, *den.* Baş taraftan çok fazla yük aldığından başı eğik durumda olan gemi için söylenir. Denize baştan şiddetle çarpan gemi.

~ göğüs, *zool.* **Başlıgöğüs.**

~ lâhana, *bot.* ◘ **Lâhana.**

ŞEKİL: 67. — **BAŞLIKLAR I.** [*Osmanlı devrine ait bazı Türk kadın baş giyecekleri*]. 1-2-3. 18. Yüzyıla ait mücevherli ve işlemeli kadın başlıkları. 4. Tepesi altın pullu üsküfe. 5. Tepesi altın işlemeli fes. 6. Mücevherli taç. 7. Anadolulu bir kadın başlığı, fes ve yemeni *(Çorum)*. 8. Abdülmecit zamanına ait altın işlemeli ve inci püsküllü başlık (19. Yüzyıl). 9. Sorguçlu başlık (18. Yüzyıl).

ŞEKİL: 68. — **BAŞLIKLAR II.** [*Serpuşlar*]. */Osmanlı devrine ait bazı baş giyecekleri/*. 1. Perişan destarlı kavuk. 2. Simidi (torlağı) destarlı kavuk *(Haseki)*. 3. Kallavî *(Vezir kavuğu)*. 4. Selimî. 5. Mücevveze. 6. Orf. 7. Horasanî. 8. Kâtibî *(Kalafat)*. 9. Kâtibî. 10. Arakıye düz sarık. 11. On iki terkli Bektaşi tacı. 12. Hüseynî destarlı ve terkli bektaşi tacı. 13. Kafes destarlı kubbeli kalafat, taç. 14. Lâmelif destarlı arakıye kavuk. 15. Destarlı sikke *(Mevlevî şeyhi)*. 16. Mevlevî sikkesi. 17. Seyfî tac. 18. Hüseynî destarlı Kadirî tacı. 19. Dal arakıye *(Derviş)*. 20. Kalensuva. 21. Barata. 22. Düz destarlı kavuk. 23. Nizam-ı cedit. 24. Mahmudiye fes *(İşlemeli)*.

başlı.başına, b.z. Başka şeylerden ayrı olarak, kendi başına, bağımsız olarak. [*Osm.* Müstakilen; *İng.* Independent; *Fr.* Indépendant, indépendemment].

☆ *Yak. anl.* **yalnız başına, tek başına, yalın.**

☆ *Karş.* **Hepberaber, beraber, diğerleriyle.**

başlıca /başlıca/, z. En önemli, belli başlı, başta (önde) gelen, en esaslı: *İstanbul Türkiye'nin başlıca şehridir.* [*İng.* Principal; *Fr.* Principal, principalement, essentiellement].

☆ *Eşanl.* **kendi başına, anasal, başın, en başlı, dipsel, en önemli, ezcümle.**

— **rol,** *sin.* Bir filimde baş oyunculardan hemen sonra gelen oyuncuların canlandırdığı rol. [*İng.* Principal role].

başlıgöğüs,-ğsü, b.i. *zool* Kabuklularda, örümceklerde ve akreplerde vücudun ön bölgesi olup, başla göğsün birleşip kaynaşmasından meydana gelir. [*İng.* Cephalothorax; *Fr.* Cephalothoraxe].

☆ *Eşanl.* **sefalotoraks.**

başlık,-ğı, i. § ❶ Baş olma hali. [*İng.* Commandement; *Fr.* Etat d'être chef, autorité] § ❷ Başı yağmurdan korumaya yarayan yağmurluklara ilişik veya ayrıca takılan kukulete şeklinde külâha benzer örtü. [*İng.* Head-covering; *Fr.* Capuchon]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 67 ve 68* **BAŞLIKLAR.** § ❸ Hayvan kosumunun başa geçirilen kısmı. [*Fr.* Tête tiere de cheval]. § ❹ *mim.* Sütun, direk tepeliği. [*İng.* Capital (of a column); *Fr.* Chapiteau]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 69.* — **SÜTUN BAŞLIKLARI.** § ❺ Bir haberin, bir makalenin baş tarafına yazılan yazı. [*Osm.* Serleva; *İng.* Heading of an article; *Fr.* En-tête] § ❻ Evlenirken kız tarafından ödenen para. [*İng.* (In parts of Anatolia) sum paid to a bride's father by the bridegroom]. § ❼ *sin.* Bir üçayakın alıcı ile birleştiği yerdeki altlık. [*İng.* Head; *Fr.* Tête de pied, rotule]. § ❽ *tiy.* (a) Bir eserin adı; (b) Bazı oyunlarda, özellikle anlatımcı tiyatroda, oynanan tablonun konusunu sahne üzerine iri harflerle veya projeksiyonla yansıyan yazı. [*İng.* Headline; *Fr.* Titre]. § ❾ Eski savaşlarda ok ve kılıçtan korunmak için başa giyilen demir siper. Çeşitli şekilde olanları vardır. [*Osm.* Miğfer; *İng.* Helmet; *Fr.* Casque, têtière, capeline]. § ❿ Başı soğuk ve sıcaktan korumaya yarayan başa giyecek şeyler. [*Fr.* Coiffe]. § ⓫ Gelenlerin başlarına süs olarak konulan mücevherli veya işlemeli taç. [*Fr.* Gouronne]. § ⓬ *ağ. iş.* Kapı tablalarının üst ve alt taraflarına tablanın yüzüyle bir seviyede olmak üzere geçme olarak eklenen ağaç parçaları. Bunlar kinişli ve dilli olarak eklenir. [*Fr.* Emboiture] § ⓭ *mim.* Bir ayak, bir sütun veya bir gömme ayağın yukarı tarafına konulan ve silmeler ve süslerle bezenen bir mimarî *(motif)*. § ⓮ Bir kitap veya makalenin veya o kitaptaki bölüm ve konuların başına yazılan ve onun içindekilerinin neden ibaret olduğunu gösteren birkaç kelimeden ibaret cümle: *Fasıl başlığı, bahis başlığı, makale başlığı, gazete başlığı.* [*İng.* Caption; *Fr.* Titre]. § ⓯ *sp (Boks'ta)* Çalıştırmada boksörlerin kaşlarının yarılmaması için başlarına geçirdikleri üstleri lâstikli veya ayarlanabilir. çeneden bağlanan yumuşak deriden başlık. [*İng.* Truse]. § ⓰ Bir kazığın veya bir kalasın üst ucuyle onu toprağa saplayacak kütle arasında, koruma amacıyle konan organ. § ⓱ Gem, hafif gem ve yular takımının atın başı üstünden geçen kısmına verilen ad. § ⓲ *fot.* Fotoğraf çekilirken başı hareketsiz tutmaya yarayan yardımcı âlet. § ⓳ *(marangozlukta)* (a) Parçaların birleştiği kısım; (b) Bir pano meydana getirmek üzere birleştirilmiş parçaları tutmaya yarayan içi oyulmuş tahta. § ⓴ *vet.* Ameliyat için yatırılan atın başına sarılan minderimsi kalın sargı. ◉ **atomik harb başlığı,** *ask.* ◘ **Atomik.** ○ **ayak başlığı,** *inş.* ve *mim.* Bina ayaklarının üstüne gelen dört köşeli başlık. ◉ **duş başlığı,** *döş.* ◘ **Duş.** ◉ **kitap başlığı,** *ciltç.* § ❶ Bir kitabın ilk sayfasına konan süslü başlık yazısı. § ❷ Bir kitabın başlık sayfası karşısına konan ve konu olarak kitabın kapsamını işleyen resim. § ❸ Kitabın başlığının kendisi. § ❹ Bir bölümün başlığı.. § ❺ Bir eserin içindekini kısaca belirtmek için kitabın sırtına konan açıklama. ◉ **çelik —,** *ask.* ◘ **Çelik.** ◉ **köşe —,** Köşelere gelen ayaklar üstüne konan ve birbirine dikey yalnız iki yönü olan başlık. ◉ **köşeli —,** Dört köşe sütunların üstüne konulan dikey açılı ve köşeli başlık. [*Fr.* Chapiteau angulaire]. ◉ **kubbe —,** El yazması kitapların baş sayfaları üstüne tezhiple yapılan kubbe şeklinde bezemeli sayfa başlığı. ◉ **örme —,** *ark,* Ortaçağ'da savaşçının baş ve ensesini örten madeni örme başlık.

☆ *Eşanl.* **sırt yazısı.**

— **almak (vermek),** *dey.* Anadolu'da evlenirken erkek tarafından bir miktar para veya mal almak (vermek).

— **atmak (koymak),** *dey.* Bir yazıya başlık olarak bir şey yazmak.

— **çanağı,** *mim.* (a) Tersine çevrilmiş can biçiminde korinthos ve kompozit sütun gövdesi; (b) Korinthos üslûbunda bir sütun başlığı tablasının her yüzünün ortasını süsleyen gül bezek.

— **dizgisi,** *matb.* Başlıkların, kitap başlıklarının, serlevhaların, diploma gibi şeylerin dizgileri. [*İng.* Composition of title; *Fr.* Composition en forme de titre].

— **forması,** *matb.* Kitabın metin kısmından önce gelen, ilk muhafaza başlığını, esas baş sayfayı, ithaf sayfasını, önsözü, münderecat listesini kapsayan ilk ofrma. [*İng.* Title-page; *Fr.* Feuille de titre].

— **garnitürü,** *matb.* 16 sayfalık bir baskı kalıbı formasında üst sayfaların başları arasındaki boşluğa konan farnitürler, büyük başlar. [*İng.* Head margin; *Fr.* Marge supérieure].

— **gülü,** *mim.* Sütun başlıklarının süslemeleri üzerine ve ortasına oyma olarak yapılan yuvarlak ve gül şeklinde kabartma süsleme motifi. [*Fr.* Fleur du chapiteau].

— **harfi,** *matb.* Başlıklarda ve önemi belirtilmek istenen bazı kelimelerin yazılışında kullanılan, büyük harfler.

☆ *Eşanl.* **kapital, büyük harf.**

— **kaldırmak,** *dey.* Gelin için yağlıkçılardan veya başlıkçılardan kira ile elmaslı başlık kiralamak.

— **kapağı,** *den.* Torpitolarda harb ve talim başlıklarının kaidelerinde bulunan salmastralı ve çemberli kapaklar.

— **kartonu,** *sin.* Filim adının filme alınmak üzere yazıldığı karton. [*İng.* Main title card; *Fr.* Carton de titre].

— **kayışı,** Koşum takımları için sabit veya hareketli destek.

— **kaytanı,** *mim.* Bir sütun başlığının yumruları etrafına süs olarak çekilen kaytan şeklinde silme. [*İng.* ve *Fr.* Orle].

— **kıvrımı,** *mim.* Iyon sütun başlıklarının köşelerini süsleyen sarmal *(helezonî)* şeklide yuvarlak oyma kısımlar. [*İng.* ve *Fr.* Volute].

— **kitabesi,** Bir kitap sayfası veya bir makalenin baş tarafına süs olarak konulan enli şerit şeklinde süsleme ve efriz.

— **koyma,** *matb.* Bir metnin başına, onu açıklayıcı bir formül koyma: *Kanun başlığı, Karar başlığı.*

— **makinesi,** *matb.* Fotoğrafla veya mekanik olarak başlık yazılarını yapmakta kullanılan makine.

— **parçası,** *ciltç.* Bir kitabın yüzüne veya sırtına yapıştırılan, kabın renginden ayrı renkte ve üzerinde başlık olan deri parçası.

— **sayfası,** *matb.* Bir kitabın ilk ve üzerinde ismi yazılı olan sayfası. [*İng.* Title-page; *Fr.* Page de titre].

— **sepeti,** *mim.* Yunan mimarisinin korent nizamındaki başlıklarında sepete benzeyen kısım. [*Fr.* Kalatos].

— **simiti,** Küçük çocukların başlarını çarpmadan korumak için başlıkları etrafına konan yuvarlak yastık.

— **süsü,** *matb.* Kitap bölümlerinin veya dergilerde makalenin baş tarafına konan süs.

— **tablası,** *mim.* Bir sütunun başlığı üzerine konulan ve kenarları başlıktan dışarı taşan, dört köşeli veya çok köşeli taş tabla. [*Lat. Abaco; İng.* Abacus; *Fr.* Abaque]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 70.* — **BAŞLIK TABLALARI.**

☆ *Eşanl.* **abak.**

— **tasması,** *mim.* Sütun başlığı üzerine yerleştirilen uzunca çekirdekli tasma. [*İng.* Noseband of a bridle].

— **yazıları,** *matb.* Kitap baş sayfalarının, başlıkların, büyük başlıklarının, ilân ve reklâmların büyük yazılarını dizmeye yarayan

büyük punto ve özel yapıdaki harfler. [*Ing.* Title-type; *Fr.* Caracteres de titre].

~ yazısı, *matb.* Makale, inceleme veya belgelerin başına konan birkaç satırlık açıklama. [*Ing.* Title, rubric, headline; *Fr.* Titre, rubrique].

başlıkçı, i. Gelinlerin başlarına takılan pırlantalı taç ve başlıkları satan veya kiraya veren kimse.

başlıklı, s. § ● Başlığı olan: *Başlıklı yazı.* [*Ing.* Wearing a cap, helmeted, having a capital (of), titled, headed, with the heading (of); *Fr.* Sai.]. § ● *bot.* Başlığı olan, baslık biçiminde olan: Haseki küpesinin taçyaprakları baslıklıdır.

~ **maymun**, *zool.* ◘ Maymun.

başlıksız, s. Başlığı olmayan, başı açık.

~ **pim**, *otom.* İki parçayı birbirine göre sabit durumda tutmak üzere kullanılan pim.

başlı.kurt,-du, b.i. *zool.* ◘ Kırbaç kurdu.

baş.madenci, b.i. *mad.* Bir maden ocağında ustabaşıları yöneten ve mühendisten sonra gelen görevli.

başmak,-ğı, i. Eskiden kullanılan bir çeşit ayakkabı.

☆ *Eşanl.* **paşmak** .

baş.makale, b.i. ◘ Başyazı.

başmakçı, i. § ● *(eski)* ayakkabı yapan veya satan kimse. § ● Camilerde çıkarılan ayakkabılara bekçilik eden kimse.

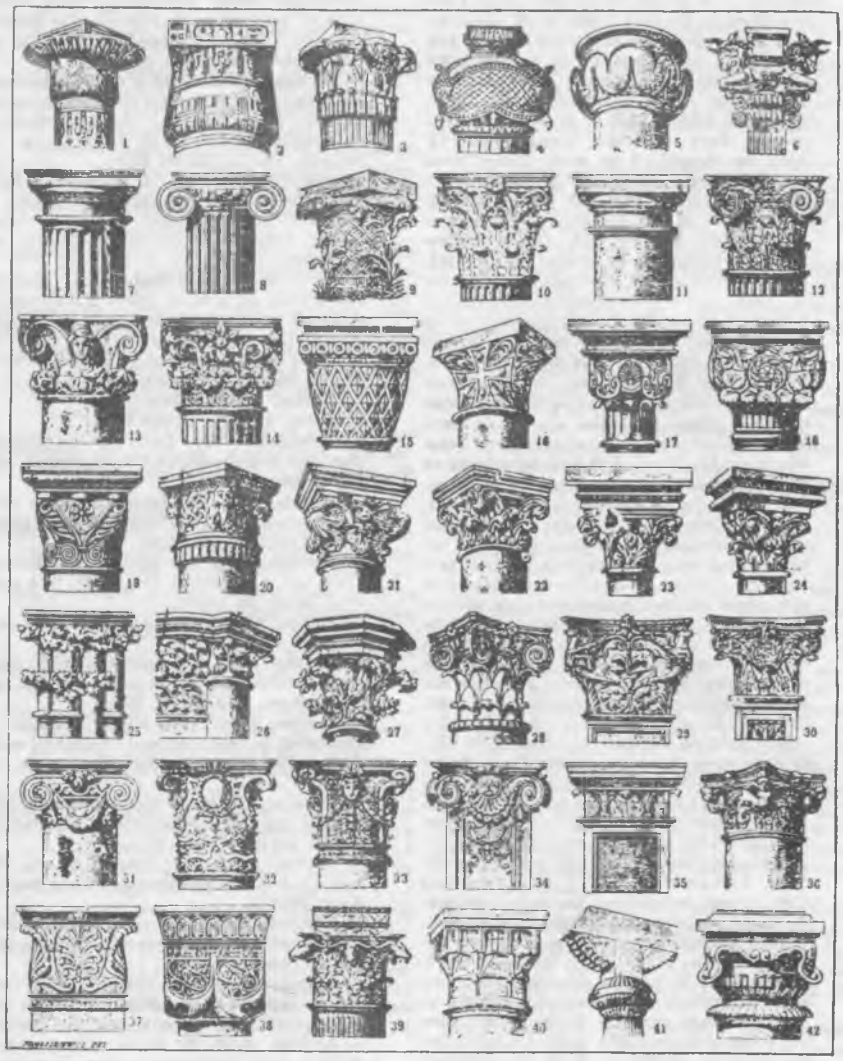

ŞEKİL: 69. – **SÜTUN BAŞLIKLARI.** 1. Mısır *(Çan biçimi* başlık) Ramesseum tapınağında. 2. Mısır *(Lotus biçimi)* Teb'de Medinet Abu'da. 3. Mısır *(Çan biçimi).* 4. Asur. 5. Asur *(Korsabad).* 6. Iran *(Persepolis).* 7. Dorik. 8. Iyonik. 9. Korent başlığının kaynağı. 10. Korent baslığı. 11. Toskan. 12. Kompozit. 13. Yunan *(Vulci).* 14. Greko-Romen *(Tivoli'de Vesta tapınağı).* 15. Bizans *(Turmanin).* 16. Bizans *(Rafaldi).* 17. Arap *(Alhamra).* 18. Rus *(Vladimir'de Saint Dimitri Katedrali).* 19. Roman Rhen üslûbu *(Morlange şapeli).* 20. Roman *(Auvergne üslûbu Saint Menoux kilisesi).* 21. Roman *(Cluny üslûbu Charlieu abeyisi).* 22. Roman'dan Gotik'e geçiş *Esserent'da Saint-leu kilisesi).* 23. Sivri kemer mimarisi *(Gotik),* Paris'de Notre-Dame kilisesi. 24. Gotik *(Sivri kemer mimarisi)* Vezelay kilisesi. 25. Gotik *(Sivri kemer mimarisi)* Limoges katedrali. 26. Gotik *(Sivri kemer mimarisi)* Paris'de Notre-Dame kilisesi. 27. Gotik *(Sivri kemer mimarisi)* Paris'de Saint-Chapel kilisesi. 28. Italyan *(Eski çağ)* San Miniato bazilikası. 29. Italyan Rönesansı *(Genova'da Doria'ların evi).* 30. Venedik rönesansı *(Venedik'de Santa Maria kilisesi).* 31. Fransız rönesansı 13. Louis üslûbu *(Fontainbleau)* 32. 14. Louis üslûbu 33. 14. Louis üslûbu. 34. 15. Louis üslûbu *(Versailles).* 35. 16. Louis üslûbu *(Paris'de Boufflers konağı).* 36. I. François üslûbu *(Orleandar).* 37. Ampir üslûbu. 38. Alman *(Rhin).* 39. Flamand. 40. Türk. 41. Hint *(Fil mağarası).* 42. Hint.

☆ *Eşanl.* **paşmakçı**.

başmakdar, i. Kahire'de, Memlük sultanlarının terliklerini taşıyan görevli.

başmaklık,-ğı, i. *tar.* Osmanlı İmparatorluğu arazi sisteminde, padişahın annesine, kız kardeşi ve kızı gibi kadın sultanlara ve haseki sultanlara ayrılan ve yirmi bin akçaya kadar yükselebilen ödenek. [*Ing.* Allowance paid to Sultan's mother or daughter].

☆ *Eşanl.* **paşmaklık, has, arpalık.**

baş.mal, b.i. *h.d,* Sermaye. [*ing.* ve *Fr.* Capital].

başman, i. § ● Bir topluluğun ileri gelenlerinden her biri [*Osm.* Erkân, rüesa; *Ing.* ve *Fr.* Notable]. § ● *fels.* En üstün olan. [*Osm.* Tekaddüm; *Ing.* Primate; *Fr.* Primat].

baş.melek,-ği, b.i. Cebrail, Mikael, Rafael gibi belli başlı meleklere verilen ad.

baş.merdiven, b.i. Tiyatro, saray, otel, resmî daire gibi büyük binalarda en büyük ve süslü olan tören merdiveni. [*Fr.* Escalier d'on neur].

baş.meridyen, b.i. *coğr.* Yeryüzündeki çeşitli noktaların boylamlarını belirlemek için, başlangıç kabul edilen meridyen.

baş.muallim, b.i. ◘ Başöğretmen.

baş.muharrir /baş:muharrir/, b.i. *T. ve Ar.* ◘ Başyazar.

baş.müddelumumi, b.i. *huk.* ◘ Başsavcı.

baş.müddelumumilik,-ği, b.i. *huk.* ◘ Başsavcılık.

baş.müdür /baş:müdür/, b.i. Birkaç müdürlüğün bağlı bulunduğu dairenin müdürü. [*Ing.* Head director; *Fr.* Directeur en chef].

baş.müdürlük,-ğü, b.i. § ● Başmüdürle idare edilen daire. § ● Başmüdürün bulunduğu yer.

baş.müfettiş /baş:müfettiş/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Başbakman, müfettişlerin başı veya derece ve eskilik bakımından en ileride bulunanı. [*Ing.* Head inspector; *Fr.* Inspecteur en chef].

baş.mürettip,-bi, b.i. *matb.* Basımevinde dizicilerin başı

baş.not,-tu, i. § ● Başlıkların altında parantez içinde görülen özet ifade. § ● Bir tabloda gösterilen bilginin bir bütün olarak niteliğini anlatan veya önemli parçalarını tasvire yardım eden veya tekerrür eden belli terimleri, kısaltmaları veya durumları açıklayan bir veya birkaç cümlelik söz.

baş.oda, b.i. Evlerde misafir kabulüne mahsus büyük ve süslü oda. [*Osm.* Misafir odası; *Ing.* Drawing-room; *Fr.* Salon].

baş.omuzluk,-ğu, b.i. *den.* Borda kaplamalarının baş tarafta baş bodoslamasına doğru inhinaya başladığı nokta ile bodoslama arasındaki kısmı.

~ **hattı**, *den.* Nâzım gemi hattın başında olarak gemilerin yekdiğerini omuzluklarda ayni derecede kerteriz etmek suretiyle bir rota takip ederekten vücuda getirdikleri teşkilât.

baş.oyuncu, b.i. *sln.* Bir filimde baş rolü canlandıran oyuncu. [*Ing.* Feature player, leading player; *Fr.* Acteur de premier plan].

baş.öğretmen /baş:öğretmen/, b.i. İlkokul müdürü. [*Osm.* Başmuallim; *Ing.* Head master; *Fr.* Instituteur en chef].

baş.örtü /baş:örtü/, b.i. Kadınların saçlarını örtmek üzere kullandıkları tülbent veya ipekli gibi şeylerden örtü. [*Ing.* Scarf; *Fr.* Fichu, châle].

☆ *Eşanl.* **baş örtüsü.**

baş.örtülü /baş:örtülü/, b. s. Başını örtü ile örtmüş olan *(kadın).*

baş.papaz, b.i. § ● Bazı kiliselerin papazlarına öteki papazlara oranla bir şeref üstünlüğü veren ünvan. § ● Bazı piskoposluklarda, yaşlı kanton papazlarına oranla, «idarî çevre papazlarına» üstünlük veren ünvan. [*Ing.* Chief priest, highest priest].

baş.papazlık,-ğı b.i. § ● Baspapazın yönettiği bölge. § ● Başpapazın yaşadığı yer.

baş.pare, b.i. *Osm.* < *T.* baş + *Fars. pare,* parça § ● Nargilenin ağıza konan ve gerekince çıkarılabilen süslü kısmı. § ● Ok nişanı arkasındaki siper. § ● *müz.* Ney, girift v.b. kamıştan yapılmış nefesli sazların ağıza alınan baş kısımlarına geçirilen parça. Saz, dudaklar bu parçanın üzerine konularak çalınır.

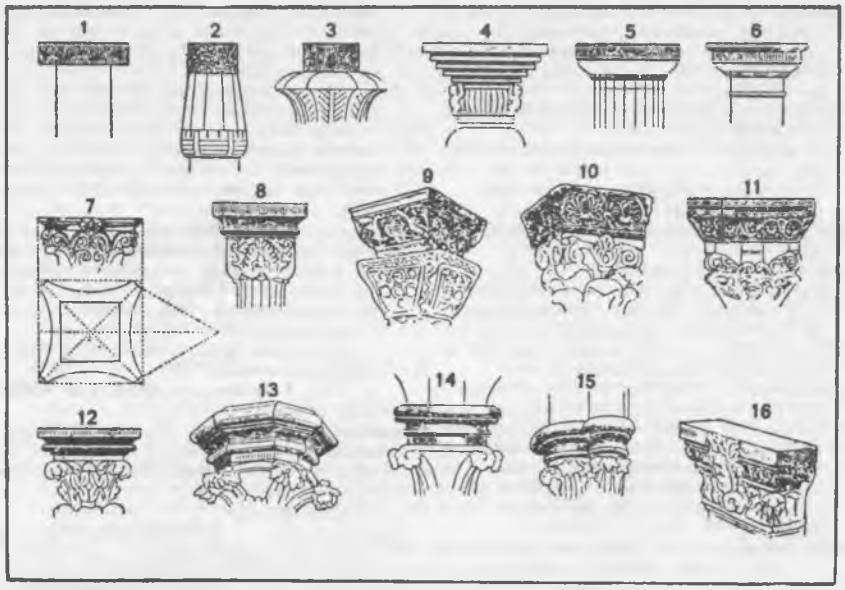

ŞEKİL: 70 — **BAŞLIK TABLALARI. 1.** Abak *(İlkel başlık).* **2.-3.** Mısır. **4.** Hint. **5.** Yunanî dorik. **6.** Romen dorik. **7.** Korent. **8.** Arap *(Magrep).* **9.** Bizans. **10.-11.** Romen abakları. **12.** Gotik *(XIII yüzyıl).* **13.** Çokgen gotik. **14-15.** Dairesel abaklar. **16.** Rönesans.

baş.parmak,-ğı, b.i. § ❶ *anat.* Elin ve ayağın iç tarafındaki en kısa ve en kalın parmağı. [*Osm.* Etham; *Lat. Pollex, hallux;* *Ing.* Thumb; *Fr.* Pouce]. § ❷ *zool.* (a) Kuşların arkadaki tek parmağı; (b) Düzkanatlı böceklerin, mantislerin ön ayaklarındaki tırnağa bağlı küçük eklenti. ◉ ◘ *ŞEKİL: 185.* — **EL.**

baş.pehlivan, b.i. *sp.* Yağlı güreşte en üst kategoriyi teşkil eden baş güreşinde yapılan karşılaşmalardan sonra şampiyonluğu kazanan pehlivanın aldığı pâye. [*Ing.* Wrestling champion].

baş.pik, b.i. *den.* Geminin en ucundaki, genellikle tirim için kullanılan safra bölmesi.

baş.piskopos, b.i. Başpiskoposluk makamını işgâl eden yüksek rütbeli rahip. *(Başpiskopos genellikle belirli bir dinî bölgenin metropolitidir).* [*Ing.* Archbishop; *Fr.* Archêveque].

baş.porsun, b.i. *den.* Demirli savaş gemilerinde, özellikle halatlara, demirlere ve şamandıraya bakmakla görevli porsunların en yüksek rütbelisi olan assubay.

baş.rol, b.i. *tiy.* ve *sin.* Bir filmin baş kahramanını canlandırma işi. [*Ing.* Leading role; *Fr.* Premier rôle].

baş.sağı[a], b.i. Yeni ölen birinin yakınlarına acısını paylaşır söz, baş sağlığı dileği. [*Osm.* Taziyet; *Ing.* Condolence; *Fr.* Condoléances].

baş.savcı[a], b.i. *huk.* Yargıtay içinde iddia makamını teşkil eden savcıların başı. [*Ing.* Attorney-general; *Fr.* Procureur général].

baş.savcılık[a],-ğı, i. *huk.* Temyiz mahkemesi teşkilâtı içinde iddia makamını temsil eden bir müessese.

baş.sayfa, b.i. *matb.* Gazete, mecmua veya kitapların ilk sayfası olup, eski el yazması veya basma kitaplarda çoğunlukla tezhipli ve süslü olur. [*Ing.* First page; *Fr.* Première page].

baş.sedir, b.i. *mim.* Eski Türk evlerinin odalarında, odanın en güzel ve şerefli yeri sayılan cephe pencereleri önüne boydan boya az bir yükseklikte yapılan ve üzerine minderler konulan sedir [*Ing.* Turkish sofa on which the most honored guest is seated, seat of honor; *Fr.* Divan d'honneur].

başsız, s. § ❶ Başı, başkanı *(şefi)* bulunmayan veya kalmayan: *Başsız ordu.* [*Ing.* Without a head; *Fr.* Sans chef]. § ❷ *biy.* İstiridye gibi başsız olan canlı. [*Ing.* Acephalous; *Fr.* Acéphale. § ❸ Üstünde çıkıntısı bulunmayan: *Başsız çivi.* [*Ing.* Headless; *Fr.* Sans tête].

— **dipsiz,** *dey.* Başı ve sonu olmayan *(söz),* karışık, düzensiz *(söz).*

başsızcılık,-ğı, i. *fels.* Başta devlet olmak üzere bütün baskıcı kurumların ortadan kalkması, gerektiğini ileri süren doktrin. [*Osm.* Mezheb-i fevza; *Ing.* Anarchism; *Fr.* Anarchisme].

☆ *Eşanl* **anarşizm.**

başsızlık,-ğı, i. ve s. § ❶ Başı veya başkanı bulunmama hali. § ❷ *fels.* ve *sosy.* Yasası ve hükümeti olmayan *(karışıklık içinde olan)* topluluk hali. [*Osm.* Fevza; *Ing.* Anarchy; *Fr.* Anarchie].

☆ *Eşanl.* **erksizlik, anarşi.**

baş.şehir /baş:şehir/, b.i. ◘ **Başkent.**

baş.taban, b.i. § ❶ *mim.* Yunan ve Roma mimarlıklarında sütunların üstüne oturan ve her iki sütun arasındaki mesafenin üstünü örten büyük ve uzun taş kirişlerin teşkil ettiği taban kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Architrave]. § ❷ *eğ. iş.* Kapı kanadını sergenden ayıran büyük silme. ◉ **kesikli** —, *mim.* Bir gömme sütun aralığında kesilen baştaban. ◉ **kopuklu** —, *mim.* Düz silmeleri teraziye getirilmiş veya kaldırılmış baştaban.

— **kornişi,** *mim.* Baştabana oymasız olarak doğrudan doğruya bağlanan korniş. [*Ing.* Architraved cornice; *Fr.* Corniche architravée].

— **taşı,** *mim.* Yunan mimarlığında saçaklığın doğrudan doğruya sütunlar üzerine oturan kısmı.

☆ *Eşanl.* **baştaban.**

baştan, z. § ❶ Başından başlayarak, yeniden, bir defa daha: *Meseleyi bin defa daha baştan anlatayım.* [*Ing.* Again; *Fr.* De nouveau]. § ❷ Bir işin başlangıcından: *Bu iş baştan sonuna kadar yanlış yapıldı.*

— **aşağı,** *dey.* Tamamiyle, tepeden tırnağa Bir uçtan öbür uca kadar, bütün, hepsi, tamamen. [*Ing.* From head to foot; *Fr.* Complétement, de la tête jusqu'aux pieds].

— **aşağıya,** *dey.* Hepsini, bütününü.

— **aşırma,** *cimn.* Büyük adım duruşunda elerini önde kenetleyen birinin, karşısından gelen ve omuzlarına dayanıp bir ayağıyle kenetlenen ellerine basarak, sıçrama bacağından hız alan eşini yukarı fırlatıp açık atlayışla başının üzerinden arkaya aşırması.

— **aşmak,** *dey.* Pek çok olmak, pek çoğalmak.

— **atmak,** *dey.* İlgiyi kesmek.

— **ayağa,** *dey.* Tam olarak; bir uçtan öbür uca kadar; yukarıdan aşağıya, bütünüyle.

☆ *Eşanl.* **tepeden tırnağa.**

— **başa,** *dey.* ◘ **Baştan aşağı.**

— **çıkarmak,** *dey.* Kandırmak, kötü yola sürüklemek, ayartmak, azdırmak. [*Ing.* To seduce, pervert; *Fr.* Séduir, corrompre].

— **çıkmak,** *dey.* Kötü yola sapmak, azmak, ahlâkça bozulmak. [*Ing.* To be depraved; *Fr.* Être séduit, corrompu].

— **hüküm vermek,** *dey.* Bir şey hakkında önceden karar vermek.

— **inme,** *dey.* Birdenbire olma.

— **(tepeden) inme,** *dey.* Birden olan, umulmadık zamanda başa gelen.

— **kamış (kalma),** *dey.* Başkası tarafından kullanılmış.

— **kıçtan demirlemek,** *den.* ◘ **Demirlemek.**

— **savma,** *dey.* Önem vermeden, üzerinde durmadan, üstün körü, özensiz, istemiyerek. [*Ing.* Careless(ly), not seriously; *Fr.* Avec insouciance nonchalamment, étourdiment, négligemment, sans soin, à la légère].

— **savmak,** *dey.* Kovmak, defetmek. *(Bir işi)* Çabucak yapıp bitirivermek, kurtulmak. [*Ing.* To get rid of; *Fr.* Congédier, chasser].

— **tırnağa,** ◘ **Tepeden tırnağa.**

— **yukarı,** *dey.* Aşırı, gereğinden çok. [*Ing.* Excessively; *Fr.* Excessivement].

baştan.kara[1], b.i. *den.* § ❶ Karaya saplanma. § ❷ Batma, mahvolma. § ❸ Sarhoş olma. [*Ing.* Ashore stem on, headlong, plunged *(into),* drunk].

— **etmek,** *den.* § ❶ Herhangi zorlayıcı bir sebeple bir gemiyi başı karaya gelmek üzere sahile oturtmak. § ❷ *mec.* Son bir ümitle tehlikeli bir işe girişmek. [*Ing.* To go ashore *(stem on),* to run aground *(a ship, deliberately)*].

— **gitmek,** *dey.* Batasıya gitmek. [*Ing.* To make a last desparate effort; *Fr.* Aller à sa perte].

— **yanaşmak,** *den.* Geminin baş tarafını sahile getirmek üzere iskeleye yanaştırmak.

baştan.kara[2], b.i. *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından bir kuş türü. Sırtı zeytinyeşilidir. Karnı sarı olup ortasında kara bir çizgi bulunur. Kuzey Afrika, Avrupa ve Asya'da ormanlarda yaşar. [*Lat. Parus major;* *Ing.* Great tit; *Fr.* Mésange, grande charbonnière]. ◉ **bataklık** — **sı,** *zool.* Ötücü-kuşlar*(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae) familyasından* bir kuş türü. Uzunluğu 13 sm. Tepesi kara, sırtı kül-kahve rengi, karnı külrengi-ak olur. Asya ve Avrupa'da bataklıklarda yaşar. [*Lat. Parus palustris;* *Ing.* Marsh tit; *Fr.* Mésange nonnette]. ◉ **bıyıklı** — *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridaea)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 16 sm. Sırtı tarçın rengi, karnı aktır. Avrupa ve Asya'da sazlıklarda yaşar. [*Lat. Panurus biarmicus;* *Ing.* Bearded tit; *Fr.* Mésange à moustache]. ◉ **gök** —, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 12 sm. Sırtı ve karnı sarı, kanatları, kuyruğu, erkeğin tepesi mavimsidir. Avrupa, Kuzey Afrika ve Ön Asya'da ormanlarda yaşar. [*Lat. Parus caerulus;* *Ing.* Blue tit; *Fr.* Mésange bleue]. ◉ **köknar** — **sı,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 11 sm. Sırtı külrengi, karnı ak, başı kara olup yanlarında beyaz lekeler vardır, Avrupa ve Asya'da çam ormanlarında yaşar. [*Lat. Parus ater;* *Ing.* Coal-tit; *Fr.* Mésange noir, petite charbonnière]. ◉ **mahzun** — , *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından, bir kuş türü. Uzunluğu 14 sm. Sırtı kül-kahverengi, karnı beyazdır. Balkan yarımadası ve Anadolu'da vadilerde yaşar. [*Lat. Parus lugubris;* *Ing.* Sombre tit; *Fr.* Mésange lugubre]. ◉ **tepeli** —, *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 13 sm. Sırtı kül-kahverengi, karnı beyazdır. Erkeğin kara tepelik tüyleri vardır. Avrupa'da çam ormanlarında yaşar. [*Lat. Parus cristatus;* *Ing.* Crested tit; *Fr.* Mésange huppé]. ◉ **uzun-kuyruklu** —, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının,

Baştankaragiller *(Paridae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 14.5 sm. Sırtı kara, yanları pembe, karnı beyazdır. Avrupa ve Asya'da orman ve bahçelerde yaşar. [*Lat. Aegithalos caudatus; ing.* Long-tailed tit; *Fr.* Mesange à longue queue]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 351.* — **KUŞLAR.**

baştan.karagiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öz-ötücüler *(Oscines)* üst familyasının bir familyası. Ufak yapılıdırlar. Gagaları zayıftır. Göçücüdürler. 100 kadar türü olan geniş bir familya olup **baştankara** *(Parus major),* **tepeli baştankara** *(P. cristatus),* **kömür baştankarası** *(P. ater),* **gök-baştankara** *(P. caerulus),* **bataklık baştankarası** *(P. palustris),* **mahzun baştankara** *(P. lugubris),* **bıyıklı baştankara** *(Panurus biarmicus),* **uzun-kuyruklu baştankara** *(Aegithalos caudatus),* **çulha kuşu** *(Remiz pendulinus)* iyi bilinenlerdir. [*Osm.* Paridiye fasilesi; *Lat. Paridae; ing.* Tits; *Fr.* Mesanges, parides].

baştan.solungaçlılar, ç.b.i. *zool.* Bazı bilgin-lere çok kıllı halkalı solucanlara verilen ad. Bunların solungaçları vücudun ön kısmındadır. *(Sabella, spirographis v.b.).*

baş.taraf, b.i. § ❶ Karyola ve buna benzer şeylerin baş tarafları. [*ing.* Bed head; *Fr.* Chevet]. § ❷ *den.* Genellikle geminin kumanda köprüsünün yerleştirildiği üst bina ilerisinde kalan kısım.

baştarda, baştarde /bastar:da/, i. *It. galea bastarda. den.* § ❶ Osmanlı donanmasında kullanılan kadırga cinsinden bir çeşit savaş gemisi. Orta boy kadırga. [*ing.* Bastarda, small war-galley]. § ❷ Sancak beyi gemisi. § ❸ Geminin başındaki yatay direk.

baştene, baştina, i. *İsl. tar.* Osmanlılar zamanında Bosna'daki Hıristiyanlar arasında babadan oğula geçebilen arazi.

baş.tercüman, b.i. Birkaç tane tercüman bulunan yerde birinci tercüman.

baş.ucu, b.i. § ❶ Bir yatakta başın konduğu taraf. [*ing.* Bed-head; *Fr.* Chevet]. § ❷ Herhangi bir eşyanın veya kimsenin baş tarafı: Hastanın başucunda ağladı. § ❸ *mec.* Çokyakını. [*ing.* Close, very near, beside; *Fr.* Près]. § ❹ *ark.* Doğu uluslarının, yatarken başlarına koymak için kullandıkları, yarım ay biçiminde oyulmuş, üstüne yastık konan bir taş veya kütük destek. § ❺ *astr.* ve *coğr.* Bir yerin düşeyinin *(çekül doğrultusu)* gökküreyi kestiği nokta: *Yengeç dönencesinde yaz dönencesi günü, güneş başucunda geçer.* [*Osm.* Semt ür-re's; *ing.* Zenith; *Fr.* Zenith]. ☆ *Eşanl.* **zenit.** § ❻ *mim.* (a) Büyük sahının sonunda, genellikle yarım çevre biçimindeki kilise bölümü; (b) Orta çağda, kilisede mihrabın bulunduğu bölüm; (c) Kilisede koro bölümünün dışında kalan bölüm. [*ing.* ve *Fr.* Chevet]. § ❼ *inş.* Dam derelerinin kenarına konulan kurşun süs.

☆ *Karş.* § ❶ ve ❷ **ayakucu.**

~ **dairesi,** *mat.* ◘ **Daire.**

~ **dürbünü,** *fiz.* Düşey olarak saptanarak baş ucuna yöneltilmiş mercekli veya aynalı dürbün. [*ing.* Zenith tube; *Fr.* Lunette zenithale].

~ **kitabı,** Her zaman okunmak üzere, yatağın baş ucunda bulundurulan kitap.

~ **masası,** Yatakların başucu taraflarına konulan masa veya komodin.

~ **mumu,** Geceleri yatağın başucunda yakılan mum veya kandil.

~ **uzaklığı,** § ❶ *astr.* ve *coğr.* Bakılan yıldızdan bakan göze gelen ışın çizgisiyle o yerdeki çekül çizgisi arasında meydana gelen açı; Gökyüzünde verilen bir noktaya veya bir yıldızın başucu noktasından açısal uzaklığı [*ing.* Zenith distance; *Fr.* Distance zenithale]. § ❷ *mat.* Bir doğrultunun, yükselen düşeyle yaptığı açı. [*ing.* Zenith distance; *Fr.* Distance zenithale].

~ **yağmurları,** *coğr.* Dönenceler arasındaki kuşakta güneşin başucuda bulunduğu sıralarda yağan bol yağmurlar. [*Osm.* Semtürre's yağmurları; *İng.* Convectional rain; *Fr.* Pluies de convection].

baş.ucul, b.s. *astr.* Başucu yönü ile ilgisi olan. [*Osm.* Semtürreisî; *Ing.* Zenithal; *Fr. Zénithal*].

baş.ülke /baş:ülko/, b.i. Sömürge imparatorluklarında sömürgelere göre egemen olan ülke: *Vaktiyle Hindistan'ın başülkesi Büyük Britanya idi.* [*Ing.* Metropolis; *Fr.* Metropole].

baş.üstü, b.i. Başın üstünde bulunan, baş üzerinde olan (yapılan).

~ **atışı,** *sp. (Basketbol'de)* Sepete yan dönmüş durumda, dışta kalan gergin kolla uzanarak yapılan atış. [*ing.* Hook shoot].

☆ *Eşanl.* **çengel atışı.**

baş.vekâlet,-ti /baş:vekâlet/, b.i. ◘ **Başbakanlık.**

baş.vekil, b.i. ◘ **Başbakan.**

baş.vurma, b.i. § ❶ Bir af veya lütuf dilemek için yüksek bir makama yazılan dilekçe. § ❷ *huk.* Kesin bir hak niteliği taşımayan ama kanunun, sağanabileceğini öngördüğü bir durumun gerçekleştirilmesini isteme

baş.vurmak(-e), b.f. § ❶ Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek veya bir işte bir şeyden yararlanmak üzere ona el atmak. Gerekli bir yere derdini anlatmak. [*Osm.* Müracaat etmek; *Ing.* To have recourse to; *Fr.* S'adresser]. § ❷ Balık oltaya vurmak. [*Ing.* To bite; *Fr.* Mordre (poisson)].

baş.yapımcı, b.i. *sin.* Büyük stüdyolarda her yıl belirli sayıda filimlerin yapımından sorumlu olan ve emrinde birkaç yapımcı çalıştıran kimse. [*Ing.* Executive producer; *Fr.* Executive].

baş.yapıt, b.i. *tiy.* Bir oyun yazarının yazdığı oyunların en değerlisi. [*Osm.* Şaheser; *Ing.* Masterpiece; *Fr.* Chef-d'oeuvre].

baş.yargıç,-cı, b.i. ◘ **Yargıç.**

baş.yaver /baş:yâver/, b.i. *T.* ve *Fars.* Yaverlerin başı olan kimse. [*ing.* Head aide-de-camp; *Fr.* Aide de camp (en chef)].

baş.yazar /baş:yazar/, b.i. Bir gazete veya derginin başyazılarını yazan kimse. [*Ing.* Editor in chief; *Fr.* Redacteur en chef].

baş.yazı, b.i. Dergilerde veya gazetelerde en önemli bulunarak en başa konan yazı. [*Osm.* Basmakale; *ing.* Feature article; *Fr.* Art'cle de fond].

baş.yazman /baş:yazman/, b.i. Bir dairede yazmanlıkla görevli olanların başı. [*Osm.* Başkâtip; *ing.* Secretary in chief; *Fr.* Secretaire en chef].

☆ *Eşanl.* **başkâtip.**

baş.yer, b.i. Bir oda veya salonda en büyük ve serefli zatın oturmasına mahsus olan minder, sedir veya koltuk. [*Fr.* Place d'honneur].

baş yıldız, b.i. Çift yıldızlarda büyük olan yıldız. [*Ing.* Primary component, primary; *Fr.* Étoile principale].

bat[1], i. *Osm.* < *Ar. batt. h.d.* § ❶ Kursun boruların ağzını açmak isinde kullanılan şimsirden, ucu sivri bir takoz [*Fr.* Coin de bois]. § ❷ *esk.* Kaz.

bat[2], i. *Fr. batte.* Bazı oyunlarda *(beyzbol, kriket v.b.)* topu geri göndermeye yarayan araç.

bataet,-ti /bataet)/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Yavaşlık, ağır davranma. [*ing.* Slowness, tardiness; *Fr.* Lenteur].

~ **göstermek,** *dey.* Ağır davranmak. [*Ing.* To be slow; *Fr.* agir lentement].

batak[1],-ğı, s. < *batmak.* § ❶ Batmış, ümitsiz, hayır gelmez, kötü duruma sürüklenen, iflâs eden, fayda gelmez: *Batak para, batak şirket, işimiz batak.* [*Osm.* Müflis; *ing.* Desperate; *Fr.* Destiné à périr]. § ❷ i. Üzerine basınca çöken nemli çamur haline gelmiş toprak: *Batağa saplanmak.* [*ing.* Marsh; *Fr.* Fange, marécage]. § ❸ *coğr.* İçine batılan çamurlu arazi, bataklık yer. [*ing.* Marsh; *Fr.* Marais]. § ❹ *mim.* Bazı eski İstanbul hamamlarında içine girilen havuz. *(Hamamın bu bölümünü çoğunlukla Yahudiler yıkanmak için kullanırlardı, havuzdaki su haham tarafından kutsal kılınır ve arada sırada değiştirilirdi).* § ❺ Bazı yerlerde küplerden su almak için kullanılan büyük fincan şeklinde kulplu taslar. ⊙ **batağa saplanmak,** *dey.* Çıkmaza girmek, zor duruma düşmek.

☆ *Eşanl.* **yahudi batağı.**

~ **otu,** *bot.* İkiçeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Aslanağızgiller *(Scrophulariaceae)* familyasından tüysüz bitki. Yaprakları uzun saplı, düz kenarlıdır. Çiçekleri çok küçük, pembe veya beyazdır. Mil'li kıyılarda yetişir.

batak[2],-ğı, i. Endonezya grupu dillerinden biri. Sumatra'da, yaklaşık olarak 1.5 milyon insan tarafından konuşulur.

batak.çayır, b.i. *coğr.* Çoğunca bitki kalıntılarıyle örtülü, sürekli olarak ıslak, dibi oynak, içine su çekmiş sünger gibi çayırlara, topraklara verilen ad. Böyle yerlerde çayırlar, ağaçlar arasında yer yer su birikintileri vardır. [*ing.* Bog, moor, moorland; *Fr.* Tourbière].

batakçı, s. § ❶ Borcunu ödemeyen, ödünç aldığını vermemeyi huy edinen: *Batakçıya mal mı kaptırdı* [*ing.* Fraudulent borrower; *Fr.* Filou]. § ❷ Eline geçen parayı iyi kullanmayan, batıran. [*ing.* Squanderer; *Fr.* Grand dissipateur ruine].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Dolandırıcı.** § ❷ **Bitkin, müflis, tutumsuz.**

☆ *Karş.* § ❶ **Borcuna sadık,** § ❷ **Kalkınmış, tutumlu.**

batakçıl, s. ve i. *zool.* ve *bot.* Bataklıklarda yaşayan canlı. Bataklıklarda yetişen bitki. Batakla ilgisi olan. [*Osm.* Merzagî; *ing.* Marshy; *Fr.* Palustre].

☆ *Eşanl.* **bataksal.**

batakçılık,-ğı, i. § ❶ Batakçı olma hali. § ❷ Batakçı isi. [*ing.* Fraudulent dealing (insolvency), roguery, swindle; *Fr.* Coquinerie, friponnerie; fourberie; escroquerie, filouterie, flouerie].

batak.hane /batakhâne/, b.i. *T.* ve *Fars.* § ❶ İnsan dolandırılan yer, boğuntu yeri § ❷ *mec.* İşlerin iyi gitmediği /bir türlü yürümediği) yer. [*ing.* Gambling den, den of thieves; *Fr.* Maison de jeu mal famée, tripot, Autrefois, maison de prostitution clandestine où l'on attirait les gens pour les voler et les tuer ensuite].

bataklama, i. Batak hale getirme.

~ **engeli,** *ask.* Bir savunma mevzii önünde düşman saldırılarını yavaslatmak veya durdurmak için yapılan engel.

bataklı, s. Bataklığı çok olan *(yer):* Bataklı *ovalar.* [*ing.* Muddy, full of quicksands, marshy; *Fr.* Boueux, -euse, fangeux, -euse, bourbeux, -euse; marécageux, -euse].

bataklık,-ğı, i. § ❶ Az derin sularla örtülü batak bölge olup, kısmen bitkilerle kaplıdır. [*ing.* Swamp, marshland; *Fr.* Marais]. § ❷ *coğr.* İçine batılan çamurlu ve sulu arazi. Sular toplanan ve akacak yeri olmayan alçak ve çukur yerlerdeki su birikintileri. Bir çeşit suyu az ve dibi çamurlu göl. [*Ing.* Bog, slough; *Fr.* Marécage]. § ❶ Yeşil bataklık. Bitki tabakasıyle kaplı, çayırı andıran bataklık. [*Ing.* Fen, marsh; *Fr.* Marécage].

~ **ardıcı,** *zool.* ◘ **Ardıç.**

~ **at kuyruğu,** *bot.* **Atkuyruğu.**

~ **baştankarası,** *zool.* ◘ **Baştankara.**

~ **baykuşu,** *zool.* ◘ **Baykuş.**

~ **çamı,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **çamuru,** Durgun suların dibine çöken siyah ve ağır çamur.

~ **çınarı,** *bot.* ◘ **Çınar.**

~ **çulluğu,** *zool.* ◘ **Çulluk.**

~ **kaplumbağası,** *zool.* ◘ **Kaplumbağa.**

~ **kaymanı,** *zool.* Timsahlar *(Crocodilia)* takımının, Timsahgiller *(Crocodilidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 4-5 m. Güney Amerika'da sürüler halinde yaşar. [*Lat. Caiman latirostris; ing.* Caiman; *Fr.* Jacare].

~ **keteni,** *bot.* ◘ **Keten.**

~ **kırlangıcı,** *zool.* ◘ **Kırlangıç.**

~ **kırlangıcıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuslar *(Aves)* sınıfının, Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Çamurkoşarları *(Limicolae)* alt takımının bir familyası. Eski Dünya'da yaşarlar. **Timsah bekçisi** *(Pluvianus aegyptius)* ve **bataklık kırlangıcı** *(Glareola pratincola)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Glareolidae; ing.* Coursers and pratincoles; *Fr.* Glaréoles].

~ **kömürü,** *min.* ◘ **Kömür.**

~ **kunduzu,** *zool.* ◘ **Kunduz.**

~ **kuşları,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Karinalılar *(Carinatae)* bölümünün bir takımı. Uzun boyunlu, parmakları perdeli veya özgür olan uzun bacaklı kuslardır. **Su-tavuğugiller** *(Rallidae),* **Turnagiller** *(Gruidae),* **Kariyamagiller** *(Cariamidae),* **Borazankuşugiller** *(Psophi-*

dae) ve **Toygiller** *(Otididae)* familyaları vardır. [*Lat. Grallae, Gruiformes; ing.* Marshbirds; *Fr.* Gruiformes]. ◉ *TABLO: 24.* — **KUŞ TAKIMLARI.**

~ **meşesi,** *bot.* ◘ **Meşe.**

~ **porsuğu,** *zool.* ◘ **Porsuk.**

~ **salkımotu,** *bot.* 50-70 sm. boyunda, iki-çekirdekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(Graminaceae)* familyasına bağlı, rizomlu bir soğuk mevsim çayır-mera bitkisi. [*Lat. Poa trivialis*].

~ **samuru,** *zool.* ◘ **Samur.**

~ **serçesi,** *zool.* ◘ **Serçe.**

~ **servisi,** *bot.* ◘ **Servi**

~ **süseni,** *bot.* ◘ **Süsen.**

~ **tavuğu,** *zool.* ◘ **Tavuk.**

~ **yosunu,** *bot.* ◘ **Yosun.**

bataksal, s. *bot.* ve *zool.* ◘ **Batakçıl.**

batar, i. *h.d.* Zatürre. [*ing.* Pneumonia; *Fr.* Pneumonie].

batara, i. *zool.* Karıncakusugiller *(Formicariidae)* familyasından, orta veya ufak boyda ötücü kus. Enlemesine beyaz çizgili, gri veya siyah tüylüdür. Tropikal Amerika'da yaşar. Hareketleri ve huyları örümcek kuslarına benzer. [*Lat. Batara; ing.* Batara; *Fr.* Batara, thamnophile].

batardo, i. *Fr. batardeau.* Geçici bent. Bir akarsu üstünde yapılır, kazıklar veya madenî kalaslarla tutulur, amacı onarılmak veya inşa edilmek istenilen yapının temelindeki suları boşaltmaktır. [*Ing.* Cofferdam].

☆ *Eşanl.* **su tutmalık.**

batarya /batar:ya/, i. *It. battaria.* § ❶ *ask.* Bir subayın komutasına verilen belli sayıdaki ağır silâhlarla bunların hizmetinde bulunan insan, hayvan ve gereçlerin topu: *Batarya komutanı.* § ❷ *den.* Savaş gemilerinde bordada bulunan toplar ve bu topların bulunduğu güverte parçası: *Sancak bataryası.* § ❸ *elek.* ve *kim.* Aynı işi gören birkaç cihazın bir araya getirilmesiyle elde edilen düzen. Akım verici olan aynı cinsten kimya elemanlarının birbirleriyle bağlanması ile meydana gelen birlik. [*ing.* Battery; *Fr.* Batterie]. ◉ **açık —,** *den.* Üst güvertedeki toplar. ◉ **borda — sı,** *den.* Savaş gemilerinde bordada bulunan toplar. ◉ **elektrik — sı,** *elek.* Üreteçlerin *(pil veya akümülâtör)* gruplanması veya birlikte yüklenmiş veya boşalmış kondansatör topluluğu. [*Ing.* Electric battery]. ◉ **genel —,** *telekom.* Bir tek pil bataryasından birçok telgraf hattının faydalanmasını sağlayan sistem. ◉ **güneş — sı,** *elek.* Güneş ışınlarını alıp, elektrik enerjisini üreten bir enerji değiştiricisi. [*Ing.* Solar battery]. ◉ **merkezi — sistemi,** *telekom.* Abonelerdeki telefonlarına, tali telgraf ve telefon merkezlerine gerekli olan elektrik enerjisini kaynaklarının bir merkezde toplanmasını sağlayan sistem. [*ing.* Central battery system]. ◉ **sahil — sı,** *den.* Bir sahili koruyan sahil topları. [*Ing.* Coast-defence batteries] ◉ **toplama —,** *elek.* Meydana getirdiği akımın değişimlerini azaltmak üzere, jeneratör uçlarına derivasyon olarak bağlanan akümülatör bataryaları. ◉ **yayınma — sı,** *(şeker sanayiinde)* Pancardan usulüne göre şeker elde etmek amacıyle süreksiz yayınma yapmayı sağlayan kapların ve gereçlerin tümü. ◉ **yüzer —,** *den.* Üzerine karaya ateş etmek için büyük toplar veya obüsler yerleştirilmiş zırhla kaplı duba. [*ing.* Floating battery]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 421.* — **OTOMOBİL;** *ŞEKİL: 424.* — **OTOMOBİL MOTORU VE ViTES KUTUSU.**

~ **ateşi,** *den.* Bir bataryada bulunan topların birden ateşi. [*ing.* Battery-fire].

~ **kutusu,** *elek.* Akümülatörlerin bir birlik halinde yerleştirilmesine ve taşınmasına yarayan sandık. ◉ ◘ *ŞEKİL: 206.* — **FOTOĞRAFÇILIK.**

~ **musluğu,** *otom.* Bazı akümulâtör bataryaları üzerine yerleştirilen ve görevi aracın hareketi sırasında ve yürüyüşte bir kısa devreden doğacak sakıncalı durumları gidermek olan musluk.

~ **şalteri,** *elek.* Tek tek elemanların devreye bağlanması ve dolayısiyle devreden çıkarılması için anahtar. Eleman şalteri. [*Ing.* Battery main switch; *Fr.* Robinet de batterie].

baterdo, i. *trm.* Pompa edilen suyun içeriye serbest girmesini sağlamak için kapak vazifesini görecek şekilde su içerisine tesis edilen duba.

bateri, i. *Fr. batterie. müz.* § ❶ Bir orkestrada tamburların tümü «vurma çalgıları» ın tümü. § ❷ Akortlar içinde bulunan notaların birbiri pesisıra çıkarılması. § ❸ Bacakların vurulup çaprazlanmasıyle yapılan akademik dans hareketi.

Batı, öz.i. Batı yöndeki ülkeler, Avrupa. [*Osm.* Garp; *Ing.* ve *Fr.* Occident].

batı, i. < *batmak.* § ❶ *coğr.* ve *astr.* Yeryüzünün başlıca dört yönünden güneşin battığı yön. [*Osm.* Garp; mağrip; *ing.* West;*Fr.* Ouest, occident]. ☆ *Eşanl.* **günbatı.** ☆ *Karş.* **doğu, şark.** § ❷ Batıdan esen yel: *Batı karayel.* [*Osm.* Garp rüzgârı; *ing.* West wind; *Fr.* Vent d'ouest]. ☆ *Eşanl.* **batı yeli.** ☆ *Karş.* **şark rüzgârı, şark yeli.** § ❸ *astr.* ve *coğr.* 20. Mart'ta güneşin battığı yer. § ❹ *(masonlukta)* Loca'da «gözetücilerin» *(Nazırların)* oturduğu taraf. § ❺ s. Batı tarafında *(yönünde)* olan; *Batı rüzgârı, Evin batı yüzü, Batı müziği.* [*Osm.* Garbî; *ing.* Western; *Fr.* Occidental].

~ **Amerika ardıcı,** *bot.* ◘ **Ardıç.**

~ **Atlantik deniz atı,** *zool.* ◘ **Deniz atı.**

~ **Atlantik gri sincabı,** *zool.* ◘ **Sincap.**

~ **çınarı,** *bot.* ◘ **Çınar.**

~ **Hint adaları,** *coğr.* Amerika'ya verilen ilk ad. *(Buraya Batı yoluyle ilk varanlar Hindistan'a ulaştıklarını sandılar).*

~ **karayel,** *den.* Batı-Kuzeybatı yönü. [*Ing.* West-north-west].

~ **kerte karayel,** *den.* ◘ **Karayel .**

~ **mazısı,** *bot.* ◘ **Mazı.**

~ **rüzgârları,** *coğr.* Her iki yarımkürede dinamik yüksek basınç kusaklarından kutba doğru olan ılıman kuşaklarda, çoğunca 40-65 enlemleri arasında esen değişik rüzgârlar. [*Ing.* Westerlies; *Fr.* Vents d'ouest].

~ **sarıçamı,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **uzanımı,** Güneşin batı yanında bulunan bir gezegenin Güneş'ten açısal uzaklığı. [*ing.* Western elongation; *Fr.* élongation occidentale].

~ **ülkeleri,** *coğr.* Ortaçağdan beri, geniş anlamıyle, kültür durumu gözönüne alınarak Avrupa için kullanılan bir deyim. [*Osm.* Memalik-i Garbiye, Garb memleketleri; *Ing.* ve *Fr.* Occident].

~ **yönü,** *den.* § ❶ Batı rotasında seyir, batı yönünde seyreden tekne. § ❷ Dünyanın batı yönü, asıl batı, batı yönünde bulunan bir şeyin asıl kutba göre yönü.

batıcılık*,-ğı, i. § ❶ Avrupa medeniyetine bağlılık. [*Osm.* Garpçılık; *ing.* Occidentalism; *Fr.* Occidentalisme]. § ❷ Çar Nikola I zamanında Rusya'da gelişen reformcu akımı.

batık, s. <*batmak.* § ❶ Suya veya yumuşak bir cisme batmış: *Batık gemiler.* [*Osm.* mağruk, müstağrak, münkariz; *ing.* Submerged; *Fr.* Submergé, abime]. ☆ *Karş.* **Çıkmış, fırlamış, kurtulmuş.** § ❷ i. Batmış gemi enkazı.

~ **akışlı savak,** *trm.* Savak bölmesinin altındaki suyüzü düzeyi savak eşiğinden çok yüksekte, yani şut kâfi olmadığı ve su hüzmesi etrafında havanın serbest etkisi bulunmadığı savak. [*ing.* Submerged weir].

~ **dağlar,** *coğr.* Eski bir dağlık kıyı bölgesinin çökmeler veya deniz yüzünün yükselmesi yüzünden sular altında kalmış durumu. Böyle yerlerde eski dağların dorukları ada biçimine girmiştir. Eski boyun ve geçit yerleri bire. deniz boğazı olmuştur. [*Osm.* Mağtus cibal; *Ing.* Submerged mountains; *Fr.* Montagnes immergees].

~ **gözlü,** *dey.* Çukur gözlü. [*Ing.* Hollow eyed].

~ **kıyı,** *coğr.* Deniz suları altında kalmış, dibe dalmış kıyı. [*Osm.* Mağtus sahil; *Ing.* Shoreline of submergence; *Fr.* Côte de submersion].

~ **meşe,** *ağ. iş.* ◘ **Meşe.**

~ **vâdi,** *coğr.* Yer kabuğunun çökmesi veya deniz yüzünün yükselmesi ile ilgili olarak vâdilerin belirli yerlerine kadar deniz sularıyle dolmuş durumu. [*Osm.* Mağtus vadi; *ing.* Drowned valley; *Fr.* Vallée submergée, vallée enfoncée].

batıl /bâtıl/, s. *Osm.* < *Ar. butlan. huk.* Doğru ve haklı olmayan Gerek şekle uyulmaması, gerekse âdaba, ahlâka, kamu düzenine veya şahsiyete ilişkin hükümlere aykırı bulunması dolayısıyle hükümsüz olan hukuki işlemlerin durumu. Kanunî, aslî veya sekli şartlara, gerçeğe uygun olmayan. [*Lat. Nullum, non existens, inutile, inefficax. Ing.* Void, null and void, invalid; *Fr.* Nul et inexistant].

Eşanl. **çürük, temelsiz, boş, hükümsüz.**

Karş. **doğru, sağlam, hakikî.**

~ **evlenme,** ◘ **Hükümsüz evlenme.**

~ **itikat (inanç),** *dey.* Yersiz, bos, doğru olmayan, doğruluğu ispat edilemeyen, gerçekle uyusmayan inanç. [*Osm.* Hurâfe; *Ing.* ve *Fr.* Superstition].

Eşanl. **boş inan.**

bâtılcı, i. Batıl seylere inanan ve batıl fikirleri yayan kimse.

batılı, s. ve i. § ❶ (a) Batı ülkeleri halkından olan, batıda oturan *(kimse);* (b) Batı medeniyetini benimsemiş olan *(kimse).* [*Ing.* Occidental, western; *Fr.* Occidental,-aux]. § ❷ Değeri az bir taşa veya inciye verilen ad.

batılılaşma, i Batılı gibi düşünme, yaşama; Her yönden batı ülkelerinin hayatını, uygarlığını benimsemiş olma hali: *Bizde batılılaşma hareketleri Tanzimatla başlar.* [*Osm.* Garplılasma; *Ing.* Westernization; *Fr.* Occidentalisation].

batılılaşmak, nsz f. Bugün uygar olarak bilinen, özellikle Avrupa ülkelerinin düsüncede, çalışmada, hayatı görüs ve anlayısta izledikleri temel ilkeleri benimsemis olmak. [*Osm.* Garplılaşmak; *Ing.* To be westernized; *Fr.* être occidentalise].

batım, i. Batma hali. [*Ing.* Fall, ruin, colapse, decay].

batın,-tnı, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Karın. [*Ing.* Abdomen; *Fr.* Ventre, abdomen]. § ❷ *mec.* Soy, kuşak, göbek. [*Osm.* Nesil; *Ing.* Generation; *Fr.* Génération].

bâtın /bâtın/, i. *Osm.* < *Ar.* Yalnız yeteneği olanlar tarafından anlasılan ve anlayısta, zevkte ilerleyenlere açılan gizli anlam, sır, içyüz. [*Ing.* Inward, internal; *Fr.* Intérieure, interne].

bâtınen, z. *Osm.* < *Ar.* İçten, ruhun içinden. [*Ing.* Inwardly, internally; *Fr.* Interieurement].

bâtınî /bâtınî/, s. *Osm.* < *Ar. fels.* (a) ◘ **İçrek;** (b) Bâtınilik mezhebinden olan *(kimse)* [*Fr.* Sectaire esotérique].

bâtınîler, ç.i. **İslâmlar arasında dinî emirleri** bir sembol sayarak tevil ve inkâr yoluna sapanların mezhebi.

☆ *Eşanl.* **İsmailiye.**

bâtınîlik,-ği, *i. fels.* Genel olarak kutsal kitapların acık anlamlarına önem vermeyip gizli anlamlarını yorumlayan ve bu yorumları gerçek sayan Doğa gizemcilerinin *(tasavvuf)* doktrini. Özel olarak Doğu toplumculuğu. [*Osm.* Bâtıniye; *Fr.* Esoterism; *Fr.* ésotérisme].

batır, s. ◘ **Bahadır.**

batırıcı, s. Batıran. [*Ing.* One who breaks in, through (something); Bankrupt; *Fr.* Ruineur, enfonceur, -euse, banqueroutier, -ière].

batırılmak(-e), nsz. f. Batma veya batırma işine konu olmak: *Gemi batırıldı, Kalem hokkaya batırıldı.* [*Ing.* To be sunk, to be plunged, to be immerged, to be steeped or soaked, to be dipped; *Fr.* être enfoncé piqué, coulé, dissipé, ruiné].

batırmak(-ı,-e), f. § ❶ Batmasına yol açmak, batmasını sağlamak: *Gemiyi batırmak, Kalemi hokkaya batırmak. Parasını batırmak:* [*Ing.* To sink; *Fr.* Enfoncer, piquer, couler]. § ❷ (-i) Bir kimseyi çekiştirip kötülemek: *Adamı o kadar batırdılar ki.* [*Osm.* Zemmetmek; *Ing.* To speak ill of; *Fr.* Calomnier]. § ❸ *mec.* Mahvetmek: *Adamcağızı batırdılar. Zavallı, gençliğini madenlerde batırdı.* [*Ing.* To disparage; *Fr.* Discréditer].

batısal, s. *coğr.* ◘ **Batı[6].**

batış, i. ◘ **Batma.**

~ **miktarı,** *den.* Bir geminin, yük aldıktan sonra veya avaryadan sonra, önceki su hattına oranla suya batma miktarı.

~ **noktası,** *astr.* Eslekte bulunan, yani yükselimi sıfır olan bir yıldızın veya Güneş'in tam eslekte olduğu gün, merkezinin göz

erimindon battığı nokta. [*Osm.* Nokta-i gurub; *Ing.* West point; *Fr.* Point ouest, point de coucher].

bati, ünl. *It den.* «Ters çevir» kumandası. [*Ing.* End for end].

~ **etmek,** *den.* Halatları, palanga takımının tersine çevirmek.

bat(t)ik,-ği, i. *Fr.* § ❶ Asya'dan Avrupa'ya geçmiş kumaş baskısı: *(Bez üzerine süs yapma)* tekniği. § ❷ *dok.* Beyaz bir bez veya ipeklinin bazı kısımlarını ince bir balmumu tabakasıyle örterek o bezi boyaya batırmak suretiyle kumaşları bezemek usulü. [*Ing.* Batik, battik].

batikleme, i. Batik usulüyle bir kumaşı *(deriyi, kâğıdı v.b.)* süsleme.

batimetri, i. *Fr. bathymétrie den.* Deniz derinliğini ölçme işi. [*Ing.* Bathymetry].

~ **haritası,** *den.* Deniz dibi yüzeyinin engebelerini, deniz düzeyine oranla eksi değerler halinde gösteren eğrileri kapsayan harita.

☆ *Eşanl.* **dip haritası.**

batireometre, i. *den.* Deniz akıntılarının hız ve yönünü sürekli olarak kaydeden cihaz.

batisfer, i. *Fr. bathysphère* < *Yun.* Deniz diplerini incelemek amacıyle kullanılan çelik küre. [*Ing.* Bathysphere].

batiskaf ,i. *Fr. bathyscaphe* < *Yun. bathos,* derinlik + *skafe,* tekne. Denizin dibini incelemek için özel olarak hazırlanmış dalgıç sandığı. [*Ing.* Bathyscaphe].

batissa, i. *zool. Corbiculidae* familyasından, iki kabuklu yumuşakça. Kocaman, oval, değirmi veya üçgenimsi kalın ve sağlam bir kavkısı vardır. Daha çok Büyük Okyanusun tuzlu sularında yaşar. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Batissa].

batist, i. *Fr. batiste. dok.* Çok ince dokunmuş bez, patiska. [*Ing.* Batiste]

batitermograf, i. *Fr. bathythermographe. balıkç.* Suların ısısını derinliğe göre kaydeden âlet. (B.T.). [*Ing.* Bathythermographer].

batiyal, s. *Fr. bathyal.* Okyanusların «kıtasal şeve» tekabül eden bölgelerine verilen ad. Bu bölgeler 200 ile 2000 veya 3000 m. derinlikte, neritik bölgeyle abisal bölge arasında yer alır. [*Ing.* Bathyal].

batizm, i. *Fr. baptisme* < *Yun. baptisma;* vaftiz. Ancak iman sahibi ve pişmanlık duyan ergen kişilerin vaftiz edilebileceğini *(tercihan vaftiz suyuna batırılarak)* söyleyen doktrin. [*Ing.* Baptism].

batkı, i. < *batmak.* Vadesi gelmiş borçları ödeyememe hali. [*Osm.* İflâs; *Ing.* Bankruptcy; *Fr.* Faillite].

☆ *Yak. anl.* **çökme, batım, inkiraz.**

☆ *Karş.* **kalkınma, zengin olma.**

batkın, s. < *batmak.* § ❶ Batkıya düşmüş. [*Osm.* Müflis; *Ing.* Bankrupt; *Fr.* Failli. banqueroutier]. ☆ *Yak. anl.* **iflâs etmiş, çökmüş, münkariz.** ☆ *Karş.* **Kalkınmış, zengin olmuş, varlıklı.** § ❷ Derin, çukur. [*Ing.* Deep; *Fr.* Profond, fosse].

batkınlık,-ğı, i. § ❶ Batkın olma hali. [*Ing.* Ruin, bankruptcy; *Fr.* Ruine; faillite]. § ❷ Çukurluk, derinlik. [*Ing.* Depression, lowness; *Fr.* Depression].

batma, i. § ❶ Batmak eylemi veya işi, [*Osm.* Gark; *Ing.* Sinking; *Fr.* Enfoncement]. ☆ *Yak. anl.* **gömülme.** § ❷ Bir kurumun, bir soyun, bir ulusun, bir devletin yıkılıp çökmesi. [*Osm.* Inkıraz; *Ing.* The decline and extinction of a family or dynasty; *Fr.* Chute, decadence]. ☆ *Eşanl.* **çöküş.** § ❸ *astr.* Bir gök cisminin *(Ay, Güneş, yıldız v.b.)* gözerimi altına inmesi. [*Osm.* Gurûb; *Ing.* Setting; *Fr.* Coucher]. ◉ **tırnak** ~ **sı,** Tırnak kenarının tırnak oluğuna girmesi. Ayak parmağının ve çoğu zaman ayak başparmağının dış kenarında bir iltihaba yol açar. [*Ing.* Onychia, onychitis; *Fr.* Onychite, onychie]. ☆ *Karş.* § ❶ **Çıkma, kurtulma.** § ❷ **Yükselme, ululaşma, büyüme, ilerleme, kalkınma.** ~ **demeti,** Birbirine bağlı çubuk, direk veya sopalardan yapılmış demet *(Top, kundaklarına desteklik etmek, istihat duvarları yapmak, hendek doldurmak v.b. gibi sahra inşaatında kullanılır.).*

batmak, nsz. f. § ❶ Bir sıvının üstünde iken içine gömülmek: *Çamura batmak, kayık battı, Sandal battı.* [*Osm.* Gark olmak; *Ing.* To sink; *Fr.* S'enfoncer]. § ❷ *astr. (güneş, ay, yıldızlar hk.).* Ufkun arkasında kaybolmak: *Güneş battı* [*Osm.* Gurup etmek; *Ing.* To set; *Fr.* Se coucher]. § ❸ Yok olmak, kaybolmak: *Parası battı, Adı battı.* [*Osm.* İndiras etmek; *Ing.* To be lost; *Fr.* être perdu]. § ❹ Batkın hale gelmek, zararlı çıkmak: *Bu şirket batacak, Bu ortaklık batacak.* [*Osm.* İflâs etmek; *Ing.* To go bankrupt; *Fr.* Faire faillite] ☆ *Eşanl.* **içeri girmek.** § ❺ Berbat hale gelmek: *Üstüm başım battı.* [*Fr.* Se salir]. § ❻ (-e) *(Sert ve sivri şeyler hk.).* Daha yumuşak bir şeye girmek, bir şeyin içinde kendine yer açarak gömülmek: *iğne battı, Elime diken battı.* [*Ing.* To prick; *Fr.* Piquer]. § ❼ (-e) Dokunmak, incitmek: *Onun her sözü bana batar.* § ❽ (-e). *(Tedirgin etmemesi gereken şeyler hk.).* Tedirgin etmek: *Kimi kimselere para batar, sarf edecek yer ararlar.* § ❾ (-e) *(Hoşa gitmeyen bir duruma)* Aşırıca uğramak: *Tere batmak, Borca batmak, Toza batmak, Çamura batmak.* § ❿ *(Deniz araçları hk.)* Kaza v.b. sebeplerle suyun dibinde kaybolmak: *Fırtına dinmedi, bu gidişle batacağız.* [*Ing.* Sink to ground, go to the bottom; *Fr.* Faire naufrage, couler]. § ⓫ *mec.* Bir düşünceye, bir âleme dalmak. *Zavallı, içine battığı aşk deryasından kendini kurtaramadı.* [*Ing.* To offend, to hurt, to be ruined; *Fr.* Couler]. ◉ **bata çıka,** *dey.* Zorlukla, sürüklenerek. ◉ **batar söz,** *dey.* Ağır, insana dokunur söz. ◉ **batıp bulanmak,** *dey.* Tepeden tırnağa batmak, içinde kaybolmak. ◉ **batıp çıkmak** *(suya, denize), dey.* Acele girip çıkmak. ◉ **batmayan yıldız,** *astr.* Günlük devimde gözerimi altına inmeyen yıldızlardan her biri, kutup yöresi yıldızı. ◉ **battı balık yan gider,** *dey.* «Ne olursa olsun» anlamında. ◉ **adı batsın,** ◘ Ad. ◉ **çamura** ~, ◘ Çamur. ◉ **yere batsın,** *dey.* «Yok olsun» anlamında beddua. ◉ **yerin dibine** ~, *dey.* Utanmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Dibe inmek, düşmek, çökmek, dalmak.** § ❷ **inmek.** § ❸ **elden gitmek,** § ❹ **sönmek..** § ❺ **Kirlenmek, berbat olmak, pislenmek.** § ❻ **Saplanmak.** § ❼ **Gücüne gitmek, etkilemek, ağır gelmek.** § ❽ **Rahat edememek.** § ❾ **içinde kalmak, boğulmak** *mecaz).*

☆ *Karş.* § ❶ **Üstüne çıkmak, fırlamak** § ❷ **Doğmak, tulû etmek.** § ❸ **Var olmak.** § ❹ **Kazanmak.** § ❺ **Temizlenmek, arınmak** § ❻ **Çıkmak** § ❼ **Dokunmamak, tesir etmemek.** § ❽ **Varlığı kendisi için fark etmemek** § ❾ **Kurtulmak, ferahlamak, selâmete çıkmak.** § ❿ **Su üstüne çıkmak.** § ⓫ **Feraha çıkmak, hafiflemek.**

batmalık,-ğı, i. İnsanın bir işe zararına sebep olacak durum.

batman, i. § ❶ Özellikle Yakındoğu'da kullanılan eski bir ağırlık ölçüsü olup kullanıldığı yere göre 2 okka ile 8 okka arasında değişir. [*Ing.* Weight varying from 2 to 8 okes; *Fr.* Poids qui varie selon les localités entre deux à huit occues]. § ❷ *fiz.* ◘ **Vuru.** ~ **lâhanası,** *bot.* ◘ **Lâhana.**

batnî /batnî/, s. *esk.* Karınla ilgili. [*Ing.* Abdominal; *Fr.* Abdominal,-aux].

☆ *Eşanl.* **karınsal.**

batok,-ğu, i. *den.* Bas ve kıç kuruzlarında omuzlukların her iki tarafındaki **eğrilme.** [*Ing.* Buttock; *Fr.* Fesse, arcasse].

~ **hattı,** *den.* Batok inhinalarını göstermek üzere maktai tulânide resmolunan münhaniler.

batokrinus, i. *jeol.* Kuzey Amerika'da karbon çağında yaşamış fosil derisidikenli.

batolit,-ti, i. *Fr. batholite. jeol.* Dipten, çok derinlerden yer kabuğunun içine pek büyük yığınlar halinde sokulmuş, fakat yerin yüzüne ulaşamamış kütleler. [*Ing.* ve *Fr.* Batholith].

batolojl, i. *Fr. battologie* < Kyrene kralı *Battos* + *Yun. logos,* söz > *battologia, tıp.* ve *psik.* (a) Ayni sözün, ayni cümlenin, aynı düşüncenin, yararsız bir şekilde tekrarı; (b) Konuşmada, bir söz parçasının tekrarına yol açan heceleme bozukluğu, kekeleme. [*Ing.* Battologia].

batoniyen, i. ve s. *Fr. Bathonien* < *Ing. bath. jeol.* Orta jura devrinin üst katına verilen ad. (Bajosiyen ile kalloviyen arasında yer alır) Iki askatı vardır: Vezüliyen ve bradfordiyen.

baton,sale, b.i. *Fr. baton salé.* Tuzlu, ince ve uzun gevrek.

bat,pazarı, i. Eski eşya alınıp satılan pazar yeri ve çarşı. [*Fr.* Marché de vieilleries].

batrak,-ğı, i. *zool* Ikincil ağızlı hayvanlardan Kordalılar *(Chordata)* alt filumunun, Kafatassızlar *(Acrania)* dalından bir tür. Uzunluğu 5-7 sm. Saydamdır. Sırt ve anüs yüzgeçleri vardır. Avrupa denizlerinde yaşar. [*Lat. Amphioxus lanceolatum; Ing.* European lancelet; *Fr.* Lancelet, lancet].

☆ *Eşanl.* **amfiyoksüs.**

batrakit,-ti, i. *Fr. batrachite* < *Yun. batrakhos,* kurbağa, *min.* Montisellit'in bir çeşidi.

battal, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İşe yaramaz, kullanılmaz, hükümsüz. [*Osm.* İptal edilmiş; *Ing.* Abrogated; *Fr.* Sans valeur, annulé]. § ❷ Alışılmış olandan büyük: *Battal zarf.* [*Ing.* Large and clumsy;Fr. De grande dimension].

☆ *Eşanl.* kabasaba, hamhalat, hantal, kupat, abullabut (argo), hırbo (argo).

☆ *Karş.* **zarif, ince, nazik, kibar.**

~ **boy,** *matb.* Büyük tabaka kâğıtların kırılmayarak olduğu gibi büyük bir sayfa teşkil edecek surette basılmasından meydana gelen kitaplar. [*Ing.* Over-size; *Fr.* Grand format, in folio].

~ **etmek,** Kullanılmaz bir hale koymak, pul bilet, vesika gibi şeylerin üstüne damga vurarak veya delerek onu hükümsüz bırakmak. [*Ing.* To cancel officially *(document); Fr.* Oblitérer].

~ **kuyu,** Kullanılmaz, suyu çekilmiş kuyu, kör kuyu. [*Fr.* Puits sans eau].

battaniye /battâniye/ i. *Osm.* < *Ar. battan,* çift kat etme. Yatağın üstüne konulan yorgan yerine veya yorgan üstünde kullanılan çoğu yünden dokunmuş, kalınca örtü. [*Ing.* Blanket; *Fr.* Couverture de lit en laine].

batteri, i. *müz.* Bir akorun notalarını birbiri arkasına vuruş.

Batum, öz. i. Gürcistan'da bir şehir.

batur, ◘ **Bahadır .**

batyal /batyal'/ s. *Fr.* < *Yun. coğr.* Derinliği 200-2000 m. arasında değişen *(deniz).*

baud, i. *baudat* adından. Telgrafla haber naklinde hız birimi.

bauhinit,-ti, i. *Fr. bauhinite. patol.* Bauhin kapakçığı iltihabı. Apandisit veya kalınbağırsak iltihabıyle karıştırılabilir. [*Ing.* Bauhinite].

baulit,-ti, i. *Fr. baulite. min.* Kuvars ve ortoz doğal karışımı

baumhauerit,-ti, i. *min.* Doğal sülfo-arseniyür kurşun. [*Ing.* Baumhauerite].

bav, i. *(Köpek, şahin gibi)* Hayvanları avcılığa alıştırma işi. [*Ing.* A training for the chase; *Fr.* Dresser un animal à la chasse].

bavalit,-ti, I. *min.* Şamuvazit çeşidi.

bavcı, i. *(Köpek şahin gibi av hayvanlarını)* Avcılığa alıştıran kimse. [*Ing.* A trainer (of hawks, dogs, etc. for the chase)].

bavenit,-ti, i. *min.* Hidratlı kalsiyum doğal alüminosilikatı.

bavlı, i. § ❶ Köpekleri ava alıştırmak için kullanılan doldurulmuş yapma kuş. [*Ing.* Lure *(to train a hawk or dogs)*]. § ❷ s. Ava alıştırılmış *(hayvan).* [*Ing.* Trained *(for the chase)*].

bavlımak(-i), f. Avda yardımcı olacak *(köpek, kuş gibi hayvanları)* ava alıştırmak. [*Ing.* To become well trained *(for the chase); Fr.* Dresser un animal à la chasse].

bavole, i. *Fr. bavolet. otom.* Bazı tip araçlarda marşpiye ile karoseri kısmını birbirine bağlayan parça. [*Ing.* Valance, side-apron].

bavul, i. *It. baule.* Uzun yolculuklarda kullanılan ve içine eşya konülan büyük çanta. *(Genellikle ufaklarına valiz denir).* [*Ing.* Suitcase, travellers trunk; *Fr.* Malle].

bavulcu, i. Bavul yapan veya satan kimse.

Bavyera, öz.i. *(Almanca «Bayern»). coğr.* Batı Almanya'ya bağlı, 71.000 km² yüzölçümünde federe bir devlet. [*Ing.* Bavaria; *Fr.* Bavière].

bay*, i. § ❶ Saygı göstermek için erkek adlarının başına getirilen **«bey»** ve **«efendi»** anlamında ünvan: *Bay Turgut, Bay Demiralp.* [*Ing.* Mister; *Fr.* Monsieur]. § ❷ Erkeklere söz söylerken veya onların sözü edilirken adları yerine kullanılır: *Bir bay sizi arı-*

yor. § ❸ s. Para ve mal sahibi, zengin *(kimse)*. [*ing.* A rich man; *Fr.* Riche].

bayabil, i. *Fr. ballabile.* § ❶ Bale takımı ve soloların icra ettiği koreografik gelişme. *(Bayabil, her zaman, olayın yücelim noktasında ve özellikle son kısmında olur).* § ❷ Bir operada ara dansı. *(Burada ise, bayabil, tamamen süsleyici bir unsurdur, olayla ilgisi yoktur.*

bayader, i. *Port. Bailadeira.* § ❶ Aslında dans eden Hintli kadın olup geniş anlamda tiyatro dansözü demektir. § ❷ Çok renkli bir esarp çeşidi.

bayağı, s. § ❶ Her zamanki gibi olan, ötekilerden ayrılığı olmayan, hiçbir özelliği bulunmayan: *Bayağı bir yürüyüşle insan saatte beş kilometre yol alabilir.* [*Osm.* Alelâde, tabiî. [*Ing.* Ordinary; *Fr.* Commun, sans originalité, ordinaire]. ☆ *Karş.* § ❶ **Süslü, gösterişli, yapmacık, müzeyyen.** § ❷ **Aşağı**, aşağılık, özellikleri kötü olan: *Bu mal pek bayağı, Bayağı mal.* [*Osm.* Adi, pespaye; *Ing.* Inferior, low-quality, common; *Fr.* Bas, de qualité inferieure, banal]. § ❸ z. Bir fiilden önce «açıkça, hemen hemen» anlamını verir: *Bayağı kanacak gibi oldum.* [*Ing.* Vreiment; *Fr.* Apparement]. § ❹ Kibarca olmayan: *Bayağı bir söz.* [*Osm.* Amiyane]. § ❺ İyice: *Hasta bayağı iyileşti, Bayağı yoruldum.* [*Osm.* Adeta; *ing.* Sufficiently, properly, pretty well; *Fr.* Quasiment]. § ❻ Basit. § ❼ Düpedüz, oldukça, epey: *Bu işin bayağı sorumluluğunu taşımaktayım.* [*Osm.* Hayli; *ing.* Rather, quite; *Fr.* Assez, passable, passablement, assez important]. § ❽ Pekâlâ: *Bayağı olur.* [*Ing.* Why not, quite good, all right; *Fr.* Pourquoi pas].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Âdi, gösterişsiz, süssüz, yapmacıksız.** § ❷ **Sıradan, âdi, harcıâlem, ele düşmüş.** § ❸ **Neredeyse, az kalsın.** § ❹ **Ayağa düşmüş, müptezel.** § ❺ **Yeterli kadar, kâfi derecede, hayli.** § ❻ **Yalınç, sade.**

~ **kaçmak**, *dey.* Âdi bir şekilde görünmek.

bayağılaşmak, nsz. f. Bayağı bir hal almak [*Ing.* To become common (ordinary); *Fr.* Devenir grossier; s'abrutir; tourner à la brute].

☆ *Yak. anl.* **âdileşmek, aşağılaşmak, hiç bir özelliği olmamak, süfilleşmek.**

☆ *Karş.* **asilleşmek, seçkinleşmek, yüceleşmek.**

bayağılaştırmak(-ı), f. Bayağı hal almasına sebep olmak.

bayağılık,-ğı, i. Bayağı olma hali, bayağıca davranış. [*Osm.* Mezellet, zillet, âdilik, alelâdelik; *ing.* Being common or ordinary, lowness inferiority, vapidness, being a commonplace, meanness, baseness, pettiness; *Fr.* Bassesse, banalité, vulgarité]

☆ *Eşanl.* **bayağıca, alçakçalık.**

☆ *Karş.* **yücelik, asillik, seçkinlik.**

bayan, s. *Sanskritçe punya > muyan > bayın* § ❶ Kadınlara saygı göstermiş olmak için öz veya soy adlarının başına getirilen «hanım» ve «hanımefendi» anlamında ünvan: *Bayan Ayşe, Bayan Tasçı.* [*Ing.* Lady; *Fr.* Madame, mademoiselle]. § ❷ Kadınlara söz söylerken veya onların sözü edilirken adları yerinde kullanılır: *Bayan kimi aradınız? Bir bayan geldi.* § ❸ Altay Türklerince bir tanrı adı.

bayar, s. < *bay.* Yüce, kudretli. [*Ing.* Superior; *Fr.* Supérieur,-cure].

bayat,-tı, s. § ❶ Taze olmayan, eskiyip körpeliğini kaybetmiş: *Bayat ekmek, Bayat balık.* [*Ing.* Stale; *Fr.* Rassi, nom frais]. § ❷ *mec.* Zamanı, modası geçmiş: *Bayat havadis* [*Osm.* Atîk; *Ing.* Out of date; *Fr.* Démodé]. § ❸ *arg.* Köhne fikirli ve düşünceli, geri kafalı *(kimse): Şu bayatın kellesini az buçuk törpülemeli.* ⊙ **hayatı gidip — kalmak**, *dey.* Vakitsiz ihtiyarlamak. [*Ing.* To be overcome with, enthusiasm about something].

~ **et**, *mutf.* Bir süre bekletilmiş et.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Kart;** § ❷ **Demode, sabık, antika, eskimiş.**

☆ *Karş.* § ❶ **Taze, körpe, çiçeği burnunda.** § ❷ **Yeni, modern, asrî.** § ❸ **Yeni fikirli, aydın.**

bayatî /bayātî/, i. *müz.* Alaturka musikide bir makam [*Ing.* A certain air of the Oriental music].

bayatlama, i. *mutf.* Bazı meyvelerin ve av etlerinin kullanılmasından önce bozulma başlangıcına kadar bekletilmesi.

bayatlamak, nsz. f. § ❶ Bayat hale gelmek, tazeliğini kaybetmek. § ❷ *mec.* Zamanı geçmek. § ❸ *mutf. (ekmek ve pasta hk.).* Katılaşmak. [*ing.* To become (go) stale (or unfit); *Fr.* Devenir rassis, non frais].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Kartlaşmak, eskimek.** § ❷ **Demodeleşmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **Tazeleşmek, körpeleşmek.** § ❷ **Modernleşmek.**

bayatlatmak(-ı), f. Taze iken kullanmayıp bayatlaması için bekletmek, bayat hale getirmek. [*ing.* To make stale, to keep too long; *Fr.* Rendre rassis].

☆ *Yak. anl.* **bir zaman bekletmek, tazeliği kaybettirmek, zamanını geçirtmek.**

☆ *Karş.* **Tazelemek, bayatlığını gidermek.**

baydar, i. Fok derisinden yapılmış Kamçatka kayığı.

baydara, i. Eski Türklerde ölülerin veya kutsal ruhlar adına kurban edilen atların canlıymış gibi korunan manken şeklindeki doldurması.

bayera, i. *Lat. baiera. bot.* Açık tohumlular *(Gymnospermae)* sınıfının, Ginkgolar (Ginkgoales) takımından, bitki fosili. Permiyenden tebeşir çağına kadar görülür. [*ing.* Baiera; *Fr.* Baiera].

bayerin, i. *Fr. baierine. min.* ◘ Niobit.

baygın, s. < *bayılmak.* § ❶ Bayılmış, kendisini kaybetmiş, kendinden geçmiş: *Kadını baygın halde hastahaneye taşıdılar.* [*Osm.* Bihud, bîhuş; *Ing.* Unconscious; *Fr.* Evanoui]. § ❷ Süzgün *(bakış, göz):* Baygın bakış. [*Osm.* Mahmur; *Ing.* Half closed; *Fr.* Languissant]. § ❸ Bağlanmış, gönül vermiş [*Osm.* Âsık; *Ing.* In love; *Fr.* Amoureux, -euse]. § ❹ İnsanı kendinden geçirir gibi olan, hafif ve tatlı: *Baygın koku, baygın ses.* [*Fr.* Doux et léger]. § ❺ z. Bayılmış, bayılacak şekilde: *Baygın yatmak, baygın bakmak.* ⊙ **aygın —**, *dey.* ◘ Aygın.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Sersemlemiş.** § ❷ **Sevdalı, tutkun.**

☆ *Karş.* § ❶ **Ayık, diri.** § ❷ **Canlı** *(bakış).*

~ **deri**, *deric. (güdericilikte)* Yüzme sonunda suyu olmadığı görülen ve mesamatına yağ girdiğinde şişmeye başlayan deri için kullanılır.

~ **düşmek**, *dey.* Yorgunluktan bayılırmış gibi olmak.

~ **koku**, *dey.* İnsanı kendinden geçirecek kadar tatlı koku. [*Fr.* Parfum léger].

~ **renk**, *res.* Doğal ve sönük renk. [*Fr.* Couleur-evanouie].

baygın baygın, s. ve z. Süzgün süzgün, süzülerek. [*Ing.* Languidly, Amorously; *Fr.* Languissamment, langoureusement; amoureusement].

~ **bakmak**, *dey.* Süzülmüş gözlerle, mânâlı bir şekilde, beğendiğini belli ederek bakmak.

baygınlaşmak, nsz. § ❶ Baygın hale gelmek. [*Osm.* Bihud (bîhuş) olmak. § ❷ *(gözler)* süzülmek. [*Ing.* To become fainted to become languid; *Fr.* Devenir languissant, langoureux].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Kendinden geçmek, sersemlemek.** § ❷ **Mahmurlaşmak, yarı kapanmak.**

☆ *Karş.* § ❶ **Ayılmak, kendine gelmek.** § ❷ **Gözü açılmak, canlı bakmak.**

baygınlık,-ğı, i. § ❶ *psik.* ve *patol.* Duyumların durması, kan dolaşımının ve solunum görevlerinin duraklaması, vücudun kımıldanamaması gibi fizyolojik aksamlarla beliren kendinden geçme olayı. Bu hal zorlu heyecan, acı, zayıflık gibi hallerden ileri gelir: *Baygınlık gelmek, Baygınlık geçirmek.* [*Ing.* Faintness, langour, swoon, drooping; *Fr.* Evanouissement, défaillance]. § ❷ Argınlık, mecalsizlik, halsizlik, bitkinlik. [*Ing.* Exhaustedness; *Fr.* Faiblesse, pâmoison].

~ **(lar) geçirmek**, *dey.* Fenalık gelmek. [*Ing.* To have (had) a fit of haintness or swoon; *Fr.* Tomber en faiblesse, en défaillance, se trouver mal].

~ **hastalığı**, *zool.* ◘ Hastalık.

baygıntı, i. § ❶ Baygınlık. § ❷ İpek böceğinin koza yapamaması.

~ **gelmek**, *dey.* Fenalık gelmek.

bayık, s. < *bay.* Gerçekliğinde şüphe olmayan hakikat. [*Osm.* Mevsuk, bedihî; *ing.* Reliable, authentic; *Fr.* Veridique].

bayıldı, i. İmambayıldı.

bayılma, i. Bilincini kaybederek veya etmeden kendinden geçme [*Ing.* Fainting, languor, unconsciousness; *Fr.* Evanouissement, défaillance]. § ❷ *mec.* Kendinden geçecek kadar sevme, beğenme. § ❸ *den.* (a) Geminin herhangi bir sebeple bir yana yatması: *Sancağa bayılmış;* (b) Geminin rüzgârın etkisiyle bir tarafa yatması. § ❹ *(elektroakustik)* Kaydedilmiş bir işaretin, gerek kayıt gerekse okuma sırasında geçiş hızının düzensizliği sebebiyle kulakta ses yüksekliğinin değişmesi şeklinde beliren bozucu olay. ⊙ **bordaya —**, *den.* Bir geminin bordası üzerine yatması.

bayılmak, nsz. f. § ❶ Solunum ve dolaşım devam etmek şartıyle kendinden geçmek, duygu ve hareket imkânını geçici bir süre için kaybetmek: *Adam sıcaktan bayılmıştı.* [*Osm.* Bihud (Bîhuş) olmak; *ing.* To faint, to swoon; *Fr.* S'évanouir]. § ❷ (-e) *mec.* Aşırı derecede beğenmek, hoşlanmak, hayran olmak: *Bu atın yürüyüşüne bayılıyorum, Gülmekten bayıldım.* [*Ing.* To be fond of; *Fr.* Aimer, adorer]. § ❸ *(çiçekler ve sebzeler hk.).* Solmak, tepesi veya yaprakları solup eğilmek. § ❹ (-i) *arg.* (Para) Ödemek, vermek: *On lirayı bayıldım.* [*Ing.* To pay; *Fr.* Payer]. ⊙ **ayılıp —**, *dey.* Üst üste bayginlık geçirmek. *(Fazla üzüntü ve heyecanı anlatmak için kullanılır).* [*Ing.* Conclusive excitement or emotion, sobbing and sighing].

☆ *Karş.* § ❶ **Ayılmak, kendine gelmek, aklını başına toplamak, aklı başına gelmek.** § ❷ **Iğrenmek.** § ❸ **Açılmak.**

bayıltasıya, z. İnsanı bayıltacak kadar.

bayıltmak(-e), f. Birinin bayılmasını sağlamak. [*Ing.* To make unconscious (insensible), to be numb or stupefy, to narcotise, to anaesthetise, to render insensible, to chloroform; *Fr.* Faire évanouir, faire une narcose, faire pâmer, faire une anesthesie generale anesthesier]. ⊙ **gemiyi —**, *den.* Gemiyi onarmak için bordası üzerine yatırmak.

☆ *Eşanl.* **sersemletmek, narkoz vermek, mest etmek.**

☆ *Karş.* **ayıltmak, kendine getirmek, aklını başına getirmek .**

bayıma, i. ◘ İpnotizma.

bayımak, nsz. f. *esk.* Zengin olmak, zenginleşmek.

Bayındır, s. < *bay* Gelişip güzelleşmesi, yasayış koşullarının uygunlaştırılması için üzerinde çalışılmış olan *(yer): Bayındır bir köy.* [*Osm.* Mamur, âbâd, âbâdan; *Ing.* Developed, prosperous; *Fr.* Florissant, prospère].

☆ *Eşanl.* **geliştirilmiş, imar edilmiş, şenlikli.**

☆ *Karş.* **yıkık, harabe, bakımsız, viran.**

bayındırlaştırmak,-ı), f. Bir yeri bayındır hale getirmek.

bayındırlık,-ğı, i. § ❶ Bayındır olma hali. [*Osm.* Umrân; *ing.* Development, prosperity; *Fr.* Prospérité]. § ❷ Bayındır hale getirme işi: *Bayındırlık bakanlığı.* [*Osm.* Nafia; *ing.* Public works; *Fr.* Travaux publics].

~ **bakanlığı**, Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde demiryolları, limanlar, hava alanları, kara yolları ile ilgili her türlü alt ve üst yapı işlerini yürütmekle görevli devlet teşkilâtı. [*Osm.* Nafia vekâleti; *Ing.* Ministry of public works; *Fr.* Ministere des traveaux publics].

bayındırmak*(-e), f. Bayındır hale getirmek. [*Osm.* İmar etmek; *ing.* To develop; *Fr.* Développer, prospérer].

☆ *Yak. anl.* **onarmak, mamurlaştırmak, âbâd kılmak.**

☆ *Karş.* **yıkmak, bakımsız bırakmak harabeye çevirmek .**

bayındırsız, s. Bayındır olmayan. [*Osm.* Gayrimamur; *ing.* Undeveloped, uncultivated, wild, neglected; *Fr.* Non développé, inculte, incultivé].

☆ *Yak. anl.* **onarılmamış, imar edilmemiş, güzelleştirilmemiş.**

☆ *Karş.* **bayındır, onarılmış, güzel, yeni, mamur.**

bayır, i. < *bay.* § ❶ Az inişli yer, az yokuş. Bir dağın doruğuna ulaşan eğik arazi. Küçük tepe. [*ing.* Acclivity slope; *Fr.* Pente, inclinaison]. § ❷ Alçak dağ. [*ing.* Slope; *Fr.* Côte, coteau].

~ **aşağı,** *dey.* Eğimli bir şekilde, bayırın zirvesinden aşağıya doğru. [*ing.* Downhill].

~ **kuşu,** *zool.* Ötegengiller *(Sylviidae)* familyasından, Bayırcın da denen küçük böcekçil bir kuş. [*Lat.* Sylvia; *ing.* Warbler; *Fr.* Fauvette].

~ **turpu.** § ❶ *bot.* ◘ Turp.

bayırcık,-ğı, i. § ❶ Küçük tepe. [*ing.* Slight slope]. § ❷ Bayrak gönderi ucundaki bağ.

bayırcın, i. *zool.* ◘ **Bayır kuşu.**

bayırmak, nsz. f. Zengin olmak, zenginleşmek, genişlik ve kudret kazanmak. [*ing.* To become rich; *Fr.* S'enrichir].

bayi,-i, /bayî/, i. *Osm.* < *Ar. bey.* Satıcı, satan: *Tütün bayii, gazete bayii.* [*ing.* Seller, dealer; *Fr.* Vendeur,-euse]. ◉ **gazete ~ i,** Gazete dergi v.b. yayınların satıldığı küçük dükkân. ◉ **tekel baş ~ i,** Tekel bayilerine dağıtımı yapan merkez. ◉ **tekel ~ i,** Sigara ve alkollü içkilerin satıldığı yer.

bayilik,-ği, i. § ❶ Herhangi bir maddenin devamlı satıcılığı. § ❷ Bir yerde belirli bir müessese veya firmanın mallarını satma işi *Tekel bayiliği.* [*ing.* Selling, dealing in retail, distribution, being a retailer]. § ❸ Bayilik işinin yapıldığı bina.

baykal, I. Deniz. [*ing.* Baikal].

BAYKAL gölü, *coğr.* S.S.C.B.'de, Orta Sibirya'da, faylı bloklar bölgesinde bulunan bir göl. Yüzölçümü 31.500 km².

baykerit,-ti, i. *Fr. baikérite, min.* Bir ozoserit çeşidi. [*ing.* Baikerite].

bay.kuş, b.i. *zool.* Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasından, başında kedi kulağı gibi iki sorgucu *(tepeliği)* bulunan yırtıcı gece kuşlarının genel adı. [*Osm.* Büm; *Lat. Strix; ing.* Owl; *Fr.* Hibou]. ◉ **alaca ~,** *zool.* Gökkuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 45 sm. Sırtı kül-kahverengidir. Kuzey Batı Afrika, Avrupa, Ön, Orta, Güney Asya'da kıyı ormanlarında yaşar. [*Lat. Strix aluca; ing.* Tawny owl; *Fr.* Holotte chat-huant]. ◉ **bataklık ~ u,** *zool.* Gök kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 32 sm. Sırt tüyleri pas sarısı olup kara çizgilidir. Avrupa, Asya ve Amerika'da bataklıklarda yaşar. [*Lat. Asio flammeus; ing.* Short-eared owl; *Fr.* Hibou brachyote]. ◉ **beyaz ~,** *zool.* Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasına giren yırtıcı bir kuş türü. Kuzey kutbunda yasayan bir kuş olup kışın Avrupanın ve Amerika Birlesik Devletlerinin kuzey kısımlarına göç eder. Tüyleri bazan tamamen beyaz olmakla beraber genellikle kahverengi lekeler taşır. [*Lat. Nyctea nyctea; ing.* Snowy owl, white owl]. ◉ **cüce ~,** *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 17 sm. Sırt tüyleri kül-kahverengi olup ucları çizgilidir. Kulakları tüylüdür. Bütün Akdeniz ülkelerinde ve Kuzey Asya'da bahçe ve ormanlarda yasar. [*Lat.* Otus *scops; ing.* Scops owl; *Fr.* Hibou petit-duc] ◉ **kulaklı orman ~ u,** *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Baykuşgiller *(Strigidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 35 sm. Sırt tüyleri pas rengi ve enine çizgilidir. Palearktik bölge ve Kuzey Amerika'da ormanlarda yasar. [*Lat. Asio otus; ing.* Long-eared owl; *Fr.* Hibou moyen duc, hibou commun, hibou des forêts]. ◉ **peçeli ~,** *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Peçeli-baykuşgiller *(Tytidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 43 sm. Sırtı külrengi olup pas sarısı çizgili, karnı açık renktir. Peçesi çok belirgindir. Kuyruğu kısa, kanatları uzun olur. Dünyanın her tarafına yayılmışlardır. Yıkıntılarda rastlanır. [*Lat. Tyto alba; ing.* Barn owl; *Fr.* Effraie commune]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 353.* — **YIRTICI KUŞLAR.**

~ **gibi,** *dey.* Uğursuzluk getirdiğine inanılan kimseler için söylenir. [*ing.* Owlish, like an owl, illomened, inauspicious; *Fr.* De hibou, de mauvais presage, peu propice, fâcheux, malheureux, -euse].

~ **papağanı,** *zool.* ◘ **Papağan.**

bay.kuşgiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Gece-yırtıcıları *(Striges)* alt takımının bir familyası. Büyüklükleri çeşitli olan gece kuslarıdır. Güney, Avrupa, Güney ve Orta Afrika ve Madagaskar'da sazlıklarda yaşar. **Alaca baykuş** *(Strix aluca),* **cüce-baykuş** *(Otus scops),* **puhu kuşu** *(Bubo bubo),* **kulaklı orman baykuşu** *(Asio otus),* **bataklık baykuşu** *(A. flammeus),* **kukumav** *(Athene noctua)* iyi bilinen türleridir. [*Lat. Strigidae; ing.* Owls; *Fr.* Strigidés]. ◉ **Peçeli ~,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Gece-yırtıcıları *(Striges)* alt-takımına giren bir familyası. Orta büyüklüktedir. Parmakları çıplaktır. Gagalarının dibi düz olur. Eşeyleri birbirine benzer. **Peçeli baykuş** *(Tyto alba)* türü iyi bilinir. [*Lat. Tytidae; ing.* Barn owls; *Fr.* Effraies].

baykuşlar, ç.i. *zool.* Gececil yırtıcı kuşlar takımı. Yalnız Baykuşgiller familyasını kapsar. [*Lat.* ve *Ing.* Coraciiformes; *Fr.* Coraciiformes].

baylan, i. < *bay.* § ❶ *res.* Yapmacıklı. Resimde çok uğrasılarak güzelliği kaybedilen ve aslına benzemekten uzaklaşmış olan şekil ve resimler. § ❷ Nazlı, sımarık. [*ing.* Spoiled (child); *Fr.* Mièvreux].

bayldonit,-tl, i. *min.* Bakır ve kurşun doğal arseniyatı.

baylık,-ğı, i. *esk.* § ❶ Döl yatağı. § ❷ Zenginlik, varlıklılık. [*ing.* Wealth, opulence; *Fr.* Richesse, opulence]. § ❸ *sosy.* Üstün soyluluk. [*ing.* Nobility; *Fr.* Noblesse].

baymak,-ğı, i. Eğri, kılıçvari bacak.

baypas, i. *Ing. by-pass,* § ❶ Ikinci yol veya yan geçit. *tekn.* Bir akışkanın ana devresinde, herhangi bir âleti ayırmaya veya gerekli veriyi kontrol etmeye yarayan türev boru. [*Fr.* Route d'evitement, de contournement]. § ❷ Vana takımı ve ek boruların tümü. [*Fr.* Conduit de derivation, tube de dégagement]. § ❸ Bu ek boruları idare eden vana.

bayrak,-ğı, i. < *batırmak* > *batrak.* § ❶ Bir millete, belli bir topluluğun niteliğine veya baskaca herhangi bir kavrama işaret olmak üzere bir direğe, açılıp dalgalanacak bir tarzda çekilen, renk ve şekille özelleştirilmiş dikdörtgen biçiminde kumaş: *Türk bayrağı, parti bayrağı.* [*Osm.* Alem; *ing.* Flag, standard, colors, *Fr.* Drapeau]. ☆ *Eşanl.* **sancak** § ❷ *mec.* Önder, reis. § ❸ Sembol. § ❹ s. Önemli, öncü, esaslı. § ❺ *esk.* Tabur. ◉ **bayrağı indirmek,** *dey.* Direkten bayrağı almak. [*ing.* To lower the flag, to dip the flag to haul down the flag, to strike the colors]. ◉ **bayrağı yarıya indirmek,** *dey.* Millî matem ilân etmek için bayrağı direğin yarısına kadar indirmek. [*ing.* To fly the flag at half-mast; *Fr.* Mettre drapeau, le pavillon en berne]. ◉ ~ **ları açmak,** *dey.* Bağırıp çağırmak, sirretlik etmek. [*ing.* To become abusive and insolent]. ◉ **bayrağını arya etmek,** *den.* Geminin teslim olduğunu göstermek için millî bayrağı mezestere etmek veya tamamen indirmek. ◉ **bir ~ altına toplanmak** (...**in bayrağı altına girmek**), *dey.* Belli bir birliğe dahil olmak, birlik kurmak. ◉ **cıvadra ve pupa ~ ları,** *den.* Geminin tam bas bodoslaması üstüne çekilen bayrağa cıvadıra, kıç bodoslaması üzerine çekilene de pupa bayrağı denir. ◉ **karantina bayrağı,** *den.* Bas direğe çekilen sarı dörtköse bayrak: *(Gemi personelinin sahille temas kuramayacağını gösterir).* ◉ **kılavuz bayrağı,** *den.* Gemiye bir pilot yardımını istemek için bas direğe çekilen yarısı beyaz, yarısı kırmızı bayrak. ◉ ~ **ları açmak,** *mec.* Bağırıp çağırarak hırçınlık etmek, samata etmek, edepsizlik etmeye baslamak. [*ing.* To become insolent and abusive; *Fr.* Commencer à dire des propos insolents]. ◉ **işaret ~ ları,** *den.* Işaretlesmek için kullanılan renk ve biçimleri tesbit edilmiş çeşitli bayraklar. ◉ **millî ~,** *den.* Bütün savas veya ticaret gemilerinin pupa tarafına çekilen ve millî renklerden yapılmış olan alâmet. [*Ing.* National flag]. ◉ **sahte ~,** *den.* Bir armatörün kendi memleketinin malî hükümleriyle, denizde gidiş gelişi düzenleyen uluslararası nizamlara uymak zorunluğundan kurtulmak için bir gemiye çektiği ve itibarî milliyeti gösteren bayrak; ◉ **tüy bayrağı,** *zool.* ◘ Tüy.

~ **açmak,** *dey.* § ❶ *tar.* Gönüllü asker toplamak. [*ing.* To collect volunteers; *Fr.* Recruter des volontaires]. § ❷ Ayaklanmak, baş kaldırmak. [*Osm.* Isyan etmek; *Ing.* To revolt; *Fr.* S'insurger].

~ **altı,** Askerlik. [*ing.* Military-service; *Fr.* Service militaire].

~ **askeri,** *ask.* Osmanlı donanmasında, buharlı gemilerden önce her yıl gönüllü olarak sefere katılan bahriye askerleri. [*ing.* Volunteer serving in the navy for one summer season].

~ **asmak (çekmek),** *dey.* Bayrağı bir direğe veya ipe takarak sallandırmak. [*Fr.* Arborer des drapeaux].

~ **balığı,** *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei),* Dişli sazancıklar *(Cyprinodontidae)* familyasından tatlısu akvaryum balığı. Anayurdu Amerika'nın Florida bölgesidir. Canlı yem ve yeşil alglerle beslenir. Erkeklerin vücudu kırmızı zemin üzerine yeşil ve altın sarısı pullarla kaplıdır. Dişilerin vücudunda ise tek bir siyah leke bulunur. [*Lat. Jordanella Floridae; ing.* Flagfish].

~ **boyu,** *den.* Bir bayrağın, bayrak gönderinden, bayrağın dalgalanan ucuna kadar olan uzunluğu.

~ **çekmek,** *dey.* Göndere bayrak asmak. [*Ing.* To hoist flag; *Fr.* Hisser le drapeau].

~ **dikmek,** *dey.* Ucunda bayrak olan sopayı yere saplamak. [*ing.* To plant a flag; *Fr.* Planter le drapeau].

~ **direği,** Bayrağın çekildiği direk. [*Ing.* Flag pole, flag staff; *Fr.* Hampe de drapeau].

~ **donanması,** *dey.* Bayramlarda gemilerin küçük renkli bayraklarla donatılması.

~ **duruşu,** *cimn.* Yatay parmaklıkta, yan yukarıda tutuşla vücudun, bir yan yüzü ile yere koşut olarak gergin askıda tutulması. [*Ing.* Sideways holding; *Fr.* Extention horizontale du corps *(drapeau)*].

~ **esası,** *den, huk.* Açık denizlerde bulunan bir geminin, bayrağını taşıdığı devlet toprağından sayılmasını, o gemide doğan çocuğun, bayrağını taşıdığı devlet toprağında doğduğunu ve işlenen suçun yine o devletin toprağında işlenmiş olduğunu kabule sevkeden esas. [*ing.* The law of the flag; *Fr.* Loi du pavillon].

~ **gibi,** *dey.* Kendini belli edecek şekilde. [*Ing.* Evidently, manifestly, obviously; *Fr.* Evidemment, manifestement].

~ **gönderi,** *den.* Millî bayrağı çekmek üzere gemilerin pupa tarafına, hafifçe yatık olarak yerleştirilmis olan küçük direk. [*Ing.* Flag pole *(staff); Fr.* Hampe de drapeau]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 217.* — **GEMİ.**

~ **göstermek,** *den.* Gemilerin karşılaşmasında kendi milliyetini bildirmek için bayrak çekmek. [*ing.* To show the colors].

~ **kaptanı,** *den.* ◘ **Kaptan.**

~ **olmak,** *dey.* Önde olmak, sembolleşmek.

~ **sorma,** *den.* Bir savaş gemisinin, denizde seyreden bir ticaret gemisinin uyruğunu anlamak için yaptığı sorusturma.

~ **tasdiknamesi,** *huk.* Türkiye dışında Türk vatandaşının mülkiyetine geçtiğinden dolayı Türk bayrağını çekmekle beraber henüz Türk gemi siciline tescil edilmediği için kendisine gemi tasdiknamesi verilemeyen bir gemiye mahallin Türk konsolosu tarafından verilen ve gemi tasdiknamesi yerine geçen belge. [*ing.* Certificate of registry; *Fr.* Certificat de pavillon].

bayrak, s. § ❶ Bayrağı olan, üzerine bayrak çekilmiş; *Ecnebi bayraklı bir gemi;* § ❷ ◘ **Eli bayraklı,** § ❸ *bot.* Baklagillerin çiçeklerinde olduğu gibi, taç yapraklardan biri ikiye bükülerek ötekileri örtecek bir durum aldığı zaman bu özel çiçek biçimi için kullanılır. [*ing.* With a flag; *Fr.* Avec etendard].

~ **cennetkuşu,** *zool.* ◘ **Cennet kuşu.**

bayrakçık,-ğı, i. *bot.* Baklagiller familyasından bitkilerin zigomorf çiçeklerinde büyük üstpetal. [*Lat. Vexillum*].

bayraklama, i. *hava.* Bir uçağın motoru stop ettiği zaman, değişik hatveli pervane palalarının ilerleyişe en az engelleyici hatveler haline konması eylemi.

bayraklı, s. § ❶ Bayrağı olan, üzerine bayrak

bayraktar, i. *T. bayrak + Fars. dar,* taşıyan > *bayraktâr.* § ❶ Orduda bir kıta'nın basında bayrağı taşıyan kimse. [*Osm.* Alemdar; *Ing.* Standard-bearer; *Fr.* Porte-drapeau, porte-enseigne]. § ❷ Eskiden başıbozuk kuvvetlerin başı.

bayram, i. § ❶ Bir din veya ulusa göre kutlu sayılan gün: *Cumhuriyet bayramı, Ramazan bayramı.* [*Ing.* Holiday; *Fr.* Fête]. § ❷ Bir olayı anmak amacıyla yapılan gösteri ve eğlencelerden meydana gelen tören. [*Ing.* Festival, rejoicing, feast-day, festivity; *Fr.* Solennité]. ◉ ~ **dan ~ a,** *dey.* Çok seyrek. [*Osm.* Nadiren; *Ing.* Seldom; *Fr.* Rarement]. ◉ ~ **dan sonra ~ ın mübarek olsun,** *dey.* Yapılması gereken bir nezaket vazifesinin, bir teşekkürün geciktiğini belirtmek için söylenir. [*Ing.* Too late, out of place, somewhat foolish]. ◉ ~ **ı şerif,** *dey.* Dince kutsal sayılan bayramlar. ◉ ~ **ınız kutlu (mübarek) olsun,** *dey.* İyi bayramlar dilemek amacıyla söylenen ve klişeleşmiş bir kutlama deyimi. [*Ing.* Happy bairam, happy feast; *Fr.* Bonne fête]. ◉ **ağaç ~ ı,** ◘ **Ağaç.** ◉ **bahar ~ ı,** ◘ **Bahar** ◉ **ben diyorum ~ haftası, o anlıyor mangal tahtası,** *dey.* Bir konu üzerinde anlaşmaya imkân olmadığını, birinin dediğini öbürünün ters anladığını ifade için kullanılır. ◉ **iki ~ arası,** *dey.* Ramazan ve Kurban bayramlarının arasındaki süre. ◉ **işçi ~ ı,** *iş. huk.* ◘ **işçi.**

~ **arefesi,** Bayramdan önceki gün. [*Ing.* The eve of Bairam].

~ **ayı,** Hicrî takvime göre. Ramazandan sonra gelen ay. [*Osm.* Şevval; *ing.* The month of Shawwal of the Arabic calendar].

~ **bahşişi,** Dinî bayramlarda, bayram münasebetiyle, bekçi, çöpçü, postacı v.b. hizmet görevlilerine verilen para.

~ **böceği,** *zool.* ◘ **Yedi noktalı uğur böceği.**

~ **ertesi,** Bayram bittikten sonra gelen gün *(günler).* [*Ing.* After Bairam].

~ **etmek (yapmak),** *dey.* Aşırı sevinmek. Çok memnun olmak. [*Ing.* To be very delighted; *Fr.* Se réjouir de quelque chose, se faire une fête de qch.].

~ **günü,** Bayrama rastlayan gün. [*Ing.* Feast-day; *Fr.* Jour de fête].

~ **haftasını mangal tahtası anlamak,** *şak.* Sözü konu ile hiç ilgisi olmayacak şekilde ters anlamak.

~ **havası,** *dey.* Bayram günlerinde imiş gibi neşeli, sevinçli bir ortam.

~ **hediyesi,** Bayramı kutlayanlara verilen armağan [*Ing.* Holiday gift; *Fr.* Cadeau de fête].

~ **koçu,** Kurban Bayramında nişanlı erkeğin, nişanlısının evine süsleyip gönderdiği kurbanlık koç.

~ **koçu gibi,** *dey. (erkekler hk.).* Bezli, süslü, gösterişli, biraz da zevksiz.

~ **namazı,** *dey.* ◘ **Namaz.**

~ **şekeri,** İki dinî bayramda, fakat özellikle seker bayramında misafirlere ikram edilen veya bayram ziyaretine giderken götürülen seker. [*Ing.* Candy offered to visitors on Bairam days].

~ **şeridi,** *den.* Eski bayramlarda gemilerin her iki bordasına, bastan basa gerilen, kenarları kırmızı çizgili geniş, mavi bez serit.

~ **tebriği,** Dinî bayramları yazılı kartla veya doğrudan doğruya ziyaret ederek kutlama. [*Ing.* Holiday greeting; *Fr.* Félicitation de fête].

~ **topu,** Şeker ve Kurban bayramlarında atılan top. [*Ing.* Gun fired on Bairam days].

~ **üstü,** Bayramın hemen öncesi, başlamasının cok yakın olduğu günler [*ing.* Just before bairam].

~ **yeri,** Bayramda çocuklar için kurulan açık eğlence yeri, bir çeşit lunapark.

~ **ziyareti,** Dinî bayramlarda, bayram tebriği için, günün hemen her saatinde yapılan kısa ziyaret. [*Ing.* Holiday visit; *Fr.* Visite de fête].

bayramilik,-ği, i. *fels.* 15. yüzyılın ilk yarısında Hacı Bayram Veli'nin Ankara'da kurduğu doktrin. Naksibendilikle Halvetiliğin birleşmesi olup, amacı Tanrılık birliğe erişmek ve Tanrı düşüncesi içinde erimektir.

bayramlaşma, i. Birbirinin bayramını kutlama. [*ing.* Exchanging greetings at holiday].

bayramlaşmak(-la), nsz. f. Birbirinin bayramını kutlamak. [*ing.* To greet one another in holiday, to exchange Bairam good wishes; *Fr.* Se souhaiter bonne fête mutuellement, échanger des souhaits de bonne fête].

bayramlık, s. § ❶ Bayrama özgü, bayramda kullanılan: *Bayramlık elbise.* [*ing.* For holiday, pertaining to a festival]. § ❷ i. Bayramlarda verilen hediye. [*ing.* Holiday fit; *Fr.* Vetement ou cadeau de la fête]. § ❸ Bayramlarda giyilen elbise.

~ **ağzını açmak,** *dey.* Kaba bir tarzda konuşmak, küfür etmek.

bayrampaşa enginarı, *bot.* ◘ **Enginar.**

bayrı, s. Çok eski zamanda var olmuş, veya eskidenberi var olan. [*Osm.* Kadim; *ing.* Ancient; *Fr.* Antique].

☆ *Yak. anl.* **çoktanki, aşnı, eski, sabık, atik ,dirin, dirine.**

☆ *Karş.* **yeni, gelgeç, havai, ağır kanlı, tembel, üşengen.**

bayrılık, s. Bayrı olma hali, çoktanlık. [*Osm.* Kıdem; *ing.* Oldness, antiquity; *Fr.* Antiquité].

☆ *Yak. anl.* **çoktanlık, aşnalık, eskilik, sabıklık, atiklik, dirinlik.**

☆ *Karş.* **yenilik ,gelgeçlik, ağır kanlılık, havailik, tembellik, üşengenlik.**

baysal, s. < *bay.* Rahat ve duru, sakin, patırdısız. [*Osm.* Asude; *ing.* Tranquil; *Fr.* Paisible, calme].

☆ *Yak. anl.* **huzur ve sükûn içinde, dinç.**

☆ *Karş.* **huzursuzluk ve kavga** *(gürültü)* **içinde, bulanık, rahatsız.**

bay·sungur, b.i. § ❶ *zool.* Şahin cinsinden yırtıcı bir kus. [*ing.* Lammergeyer, the great bearded vulture; *Fr.* Espece de faucon]. § ❷ Çeşitli devirlerde yaşamış Moğol veya Türkmen hanlarının ortak adı.

baytar, i. *Osm.* < *Ar baytâr, beytâr, h.d.* Ehli hayvan hastalıkları hekimi. [*ing.* Veterinary surgeon; *Fr.* Veterinaire].

☆ *Eşanl.* **veteriner.**

baytarlık,-ğı, i. Baytar olma hali. [*Osm.* Baytarî, baytariye; *ing.* Quality (practice) of a veterinary surgeon; *Fr.* Veterinaire].

~ **hukuku,** *huk.* Hayvan yetiştirilmesine, haralar teşkiline, damızlık hayvanların ıslâhına, diğer zararlı hayvanların öldürülmesine ve sağlık zabıtasına, bulasık hastalıklardan korunulmasına ilişkin kuralların hepsi. [*Lat. Ius veterinarium; ing.* Veterinary law; *Fr.* Législation véterinaire].

baz[1], i. *Fr. base* < *Yun.* § ❶ *kim.* Bir asitle birleşince bir tuz ve su meydana getiren bilesik madde. Çözeltilerinde serbest hidroksil iyonu olan bilesikler. [*Osm.* Esas; *ing.* Base, the principal ingredient; *Fr.* Base]. § ❷ *geom.* ◘ **Taban.**

~ **doymuşluğu,** *trm.* Toprakların adsorbe ettikleri metalik katyonların nisbî derecesi olup, katyon mübadele kapasitesinin metalik katyonlarla doymuş nisbeti. [*ing.* Base saturation].

~ **mübadele kapasitesi,** *trm.* Bir toprağın bazları mübadele etme kapasitesine ait ölcü [*ing.* Base exchange capasity].

baza[1], i. *ağ. is.* Mobilyanın uzunluğunca konulan dar ayak. Kasa.

baza[2], i. *esk. zool.* Kartalgiller *(Falconidae)* familyasından, Eski Dünya'nın tropik bölgelerinde yaşayan yırtıcı kus. *(Bu cinsin bazı türlerinde, bastaki tüyler tepelik şeklinde gelişmistir.)* [*Fr.* Baza].

bazal, s. *Fr. basal* < *Lat. basis,* temel. § ❶ Temele ait olan, temel ile ilgili. [*Osm.* Esasî; *ing.* Basic]. § ❷ *biy.* (a) Bir ucu serbest olan bir seyin bağlandığı taraf; (b) Her hangi bir organın ve yapının alt. kaide bölümü. [*ing.* Basal].

~ **alanı,** *trm.* Bütün yapraklarının aksine olarak, mera otunun sadece topraktan 2.5 sm. yükseklikte ölçülmüs gövde veya gövdelerinin örttükleri yüzeyin sahası.

~ **cisimcik,** ◘ **Dip taneciği.**

~ **membran,** *zool.* ◘ **Kaide zarı.**

~ **metabolizma,** *biy.* Dinlenme halindeki bir vücudun solunum, kalb hareketleri, kas tonüsünün muhafazası gibi normal fizyolojik fonksiyonları idame ettirmeğe yarayacak en ufak enerji miktarı. [*Ing.* Basal metabolism; *Fr.* Métabolisme basal].

~ **plasentalanma,** *bot.* ◘ **Plasentalanma.**

~ **zar,** *dokb.* Epitelyumların alt yüzünde bulunan camsı, saydam, ince zar. [*Ing.* Basal membrane].

bazalt,-tı, i. *Fr. basalte. jeol.* Genç volkanik taşların genel adı. Dış püskürme ürünlerinden bir külte. Volkanik arazide bulunan koyu esmer renkli ve sert *(tok)* bir çeşit yanar dağ kültesi. Bazı binaların önemli kısımlarında ve heykellerde kullanılır. [*ing.* Basalt].

bazaltik, s. *Fr. basaltique. jeol.* Bazalttan oluşmus, bazaltla ilgili: *Bazaltik lav, bazaltik yayla.* [*ing.* Basaltic].

bazan, z. *Osm.* < *Ar.* Arasıra, vakit vakit, arada bir, kimi vakit. [*ing.* Sometimes; *Fr.* Parfois, quelquefois].

☆ *Yak. anl.* **arada bir, arada.**

☆ *Karş.* **Herzaman, çoğu zaman, hervakit, heran .**

bazanit,-ti, i. *min.* İçinde az silis, plajioklaz, ojit, olivin ve bir feldispatoit *(asit veya nefelin)* bulunan bazalt. [*ing.* ve *Fr.* Basanite].

bazen. ◘ **Bazan.**

bazı /bäzı/, s. *Osm.* < *Ar. ba'z.* § ❶ Birtakım, bir kısım. [*ing.* Some, certain; *Fr.* Quelque, certain]. § ❷ Kimi. § ❸ z. Arasıra, arada bir. [*ing.* Sometimes; *Fr.* Quelquefois]. § ❹ Biraz. [*ing.* A few; *Fr.* Indique un petit nombre, une petite quantité]. ◉ ~ **ları (veya ~ sı),** Birtakımı, kimisi. [*ing.* Some of them; *Fr.* Quelques-uns d'entre eux]

bazı bazı, z. Arasıra, arada sırada, zaman zaman. [*ing.* Sometimes, at times, now and then; *Fr.* Quelquefois, parfois].

baziçe /bäziçe/, i. *Osm.* < *Fars. bâzi,* oyun. *esk.* Oyuncak. [*ing.* Toy; *Fr.* Jouet].

bazidyomisetler, ç.i. *bot.* Üremeleri bazitler aracılığıyle olan mantarlar tasıyan bir sınıf. [*Lat. Basidiomycetales; ing.* Basidiomycetes; *Fr.* Basidiomycètes].

bazidyospor, i. *Fr. basidiospore* < *Yun. bot.* Bazitli mantarlarda **bazit** adı verilen üreme organları üzerinde mepdana gelen yuvarlak veya uzunca şekilli sporlar. *(Çoğunlukla 4 adet olmak üzere oluşan ve Basidiomycetales (Bazitli mantarlar) sınıfına özgü bir eksospor tipi.* [*Osm.* Bazid-i-ül-büzur; *ing.* Basidiospore].

bazik, i. *Fr. basique. kim.* § ❶ Baz niteliği gösteren *(cisim, ortak ve çözeltiler hk.)* [*Osm.* Esasî; *ing.* Basic]. § ❷ Bileşimindeki asit ve baz ağırlığı oranı normal tuza göre az, fakat baz oranı normal tuza göre yüksek olan *(tuzlar hk.)* [*ing.* Alkaline].

~ **kaya,** *jeol.* Gabro, peridotit gibi içinde % 55'ten az silis bulunan endojen kaya.

~ **oksitler,** *kim.* Su ile olaya girince baz etkisi gösterir, asitlerle birleşince tuzları verirler. Bu durumda oksijenle birlesen eleman daima bir madendir. Bazik oksitlerin çoğu oksijen bakımından ayıktır Na_2O, CuO, Cr_2O_3. [*Osm.* Humuzât-ı esâsiye; *ing.* Basic oxydes; *Fr.* Oxydes basiques].

baziklik,-ği, i. *kim.* (a) Bir cismin, bilesiklerde bas rolü oynaması özelliği; (b) Eskiden tuz verebilecek bir veya daha fazla atomları olması nedeniyle, asitlere yanlış olarak verilen ad. [*ing.* Basicity; *Fr.* Basicité].

bazilika, i. *Fr. basilique.* < *Yun. basilike.* § ❶ *mim.* (a) Foruma benzer, ticaret ve sosyal olaylar için toplanma yeri olarak yapılmış çatısı dikdörtgen biçiminde sütunlu salonlardan ibaret Roma yapısı; (b) Kıral ve hükümdar sarayı; (c) Dikdörtgen biçiminde, sonunda bir çıkıntısı olan Roma mahkemesi; (ç) İçi iki sıra sütunlarla uzunluğuna üç sahına bölünmüs dikdörtgen şeklindeki ilk hıristiyan kilisesi; (d) Ölçüleri cok büyük olan katolik kilisesi. [*Ing.* Basilic; *Fr.* Basilique].

bazit,-ti, i. *Fr. baside* < *Yun. basis,* temel. *bot.* Bazitli mantarların üreme organı. [*ing.* Basidium]. ◉ ~ **li likenler,** *bot.* ◘ **Liken.** ◉ ~ **li mantarlar,** *bot.* ◘ **Mantar.**

~ **li sporu,** *bot.* ◘ **Spor.**

baziyon, i. *Yun. basis,* temel. Artkafa kemiği

deliğinin ön kenarının orta noktası. *(Bu noktanın yeri ırklara göre bir parça değişir.)*

baziyotrip, i. *Fr. basiotribe < Yun basis,* temel + *tribein,* ezmek. *tıp.* Doğumdan önce ölen dölütün kafasını, kadın için en az tehlike doğurabilecek şekilde çıkarmak amacıyle ezmeye yarayan âlet.

baziyotripsi, i. *tıp.* Doğumu engelleyici bir sebep yüzünden rahim içindeki çocuğun başının ezilmesi. [*Ing.* Basiotripsy; *Fr.* Basiotripsie].

bazlama, bazlamaç, bazlambaç, i. § ❶ Tatlısı bol ,kalın gözleme. § ❷ Saçta pişirilmiş mayasız, kalınca yufka, pide. [*Ing.* Oriental cake or biscuit *(eaten with honey etc.)*; *Fr.* Espèce de gâteau feuillete et frit, espèce de pâte feuilletée et cuite sur une tôle chauffee].

bazlaşma, i. *kim.* Bir maddenin baz haline gelmesi.

bazmak, nsz. f. Cesaret göstermek.

bazofil, s. *Fr. basophile < Yun, basis,* temel + *philein,* sevmek. (a) *bot.* Alkali özellğ üstün toprakları seven *(bitkiler);* (b) *dokb.* Bazik boyalarla boyanan *(hücre, küçük tanecikler).* [*Ing.* Basophilic].

~ **akyuvar**, *dokb.* ve *zool.* ◘ **Bazofil lökosit.**

~ **hücreler**, *dokb.* ◘ **Beta hücresi.**

~ **lökosit**, *dokb.* ve *zool.* ◘ **Lökosit.**

bazofobi, i. *Fr. basophobie, tıp.* ve *psik.* (a) Sinirsel ve ruhsal bozukluktan ileri gelen yürüyememe hastalığı; (b) Sarsaklarda görülen yürürken düşme korkusu. [*Ing.* Basophobia].

bazoit,-ti, i. *trm.* Bazik özellikler gösteren kolloit. [*Ing.* Basoid; *Fr.* Basoide].

bazu, ◘ **Pazı.**

bazubent /bâzübent/, b.i. İçine muska koyup boyuna veya kolun bazusuna asılan madenî kutucuk. Bunların geneli kle gümüş veya altından yapılıp üzerlerine süsleme işlenmis olanları da vardır. [*Ing.* Armlet, brassard, amulet worn on the upper arm; *Fr.* Brassard]. ☆ *Eşanl.* **pazıbent, kolçak.**

bazuka /bazuka/, i. *Fr. bazooka. ask.* Tüfek gibi kullanılan, roket atıcı bir silâh. [*Ing.* Bazooka].

BC profili, *trm.* B ve C horizonlarını ihtiva eden, fakat A horizonu çok az veya hiç olmayan topraklar. Ekseri BC profilleri A horizonlarını erozyonla kaybetmislerdir. [*Ing.* BC soil].

be, i. § ❶ Türk alfabesinde ikinci harfin adı. § ❷ *ünl.* Teklifsiz ve kaba konuşmada «ey, hey, yahu» yerine kullanılır: *Be adam!, Ne yapıyorsun be?.* [*Ing.* Oh, well, heigh, hi, I say].

Be, *kim.* Berilyum elementinin sembolü.

bebe, i. *Fr. bebé. h.d.* § ❶ Süt çocuğu. [*Ing.* Baby]. ☆ *Eşanl.* **bebek.** § ❷ Genç, yeni yetişen çocuk. [*Ing.* Babe; *Fr.* Enfant].

bebecik,-ği, i. § ❶ Küçük bebek, yeni doğmuş çocuk. § ❷ Büyümüş olduğu halde hâlâ bebeklere yakışacak davranışlarda bulunan çocuklara alay maksadıyle söylenir. [*Ing.* Little baby, little darling].

bebek,-ği, i. § ❶ Süt çocuğu, küçük çocuk *(meme ve kucak çağında).* [*Ing.* Infant; *Fr.* Enfant en bas âge, bebe]. § ❷ Plâstik, balmumu, kauçuk v.b. maddelerden yapılmış çocuk biçimi oyuncak: *Kızıma bir bebek aldım.* [*Ing.* Doll; *Fr.* Poupee]. § ❸ *mec.* Çok süslü veya pek küçülmüş: *Yeni tuvaletiyle bebek olmuş.* [*Ing.* Mere doll; *Fr.* Mignon]. § ❹ Sevgi ifadesi olarak kullanılan ünlem: *Al tut ellerimi bebek.* ◉ ~ **lik** çağı, Doğuştan başlayarak emzirmeye kadar uzanan zaman. ☆ *Eşanl.* **emzirme dönemi.** ◉ **agucuk** ~, *dey.* Büyük olduğu halde davranışları bebeğe benzeyen kimseler için alay maksadıyle kullanılan. ◉ **el** ~, **gül** ~, *dey.* Nazlı, kıymetli büyümüş, hoş tutulmuş. ◉ **göz bebeği**, *anat.* ◘ Göz. ◉ **sakallı** ~, *dey. (Erkek hk.)* Yaşı büyük fakat çocuk ruhlu, [*Ing.* One who behaves in a manner unsuitable to his years]. ◉ **taş** ~, *dey.* (a) Bebek şeklindeki oyuncak: (b) *(kadınlar hk).* Çok güzel, mütenasip vücutlu. [*Ing.* (Of a woman) a mere doll, pretty but cold].

~ **beklemek**, *dey.* Gebe *(hamile)* olmak, doğurmak üzere olmak. [*Ing.* To be with child; *Fr.* Être enceinte, grosse].

~ **gibi**, *dey.* (a) Davranışları bebeğe benzeyen. [*Ing.* Babyish, babylike; *Fr.* De petit enfant; bebête, pueril]; (b) *(kadınlar hk.).* Çok güzel. [*Ing.* Pretty, neat; *Fr.* Beau, belle].

beberuhi /beberühi/, i. § ❶ *tiy.* Karagöz oyunlarındaki cücenin adı. § ❷ Bücür *(kısa boylu)* erkek.

becayiş /becâyiş/, i. *Osm. < Fars. esk.* Iki memurun *(ilgili makamın da onaylaması şar tiyle)* kendi aralarında karşılıklı rıza ve istekleriyle memuriyet ve vazifelerini değiştirmeleri. [*Ing.* Exchange of offices between two officials, transference; *Fr.* Permutation]

☆ *Eşanl.* **değişme.**

~ **etmek**, Yer değiştirmek. [*Ing.* To exchange with one another (officer); *Fr.* Permuter].

bece, i. Binaların içinde duvara oyuk olarak yapılmış hücre. [*Ing.* Stye; *Fr.* Bouton].

becelleşmek, nsz. f. *Ar. cedel.* münakaşa > *cedelleşmek* > *cebelleşmek,* çekişmek. [*Ing.* To struggle or fight with one another; *Fr.* Se disputer].

☆ *Eşanl.* **mecelleşmek.**

becerebilmek(-e), f. Başa çıkmak, başarmak. [*Ing.* To succeed; *Fr.* Reussir].

beceri(k),-ği, i. § ❶ Elinden iş gelme, becerme. [*Ing.* Ability; *Fr.* Adresse, debrouillardise]. [❷ *cimn.* Vücudun yapılması güç alıştırmalara yatkın olma durumu. [*Ing.* Agility; *Fr.* Agilité].

☆ *Yak. anl.* **uzluk, kıvırma, maharet, hüner, altından kalkma** *(her işin),* **hakkından gelme.**

~ **alıştırmaları**, *cimn.* Kas ve sinirlerin işbirliğiyle başarılan ve yerde takladan havada taklaya kadar gelişen güç alıştırmalar. [*Ing.* Agility exercises; *Fr.* Exercises d'agilité].

becerikli, s. Elinden iş gelen, tuttuğu işi becereri. [*Osm.* Kârgüzar; *Ing.* Capable, efficient; *Fr.* Adroit, debrouillard].

☆ *Yak. anl.* **uz, uzel, beceren, kıvırabilen, mahir, hünerli, altından kalkabilen** *(her işin),* **hakkından gelebilen** *(her işin),* **hazik,**

☆ *Karş.* **hünersiz, beceriksiz, bir iş yapamayan.**

beceriklilik,-ği, i. Becerikli olma hali. [*Ing.* Dexterity, resourcefulness, tact, ability; *Fr.* Adresse, debrouillardise, dexterité].

☆ *Yak. anl.* **uzellik, maharetlilik, hünerlilik, haziklik.**

☆ *Karş.* **maharetsizlik, beceriksizlik, hünersizlik.**

beceriksiz, s. Elinden iş gelmez, işi beceremeyen. [*Osm.* Aciz; *ing.* Incapable; *Fr.* Gauche, incapable].

☆ *Yak. anl.* **maharetsiz ,hünersiz, eksin, yetsiz, eli yatmayan, usta olmayan, çolpa, âciz, acemi.**

☆ *Karş.* § ❶ **Becerikli, hünerli.** § ❷ **iş ehli, yetkili, mâhir.** § ❸ **Bilgili, malûmatlı, vukuflu.**

beceriksizlik,-ği, i. Beceriksiz olma hali, elinden hiç bir iş gelmeme. [*Ing.* Helplessness, want of skill or dexterity, clumsiness, maladroitness; *Fr.* Gaucherie, inaptitude, maladresse, ineptie].

☆ *Yak. anl.* **maharetsizlik, eksinlik, yetsizlik, hünersizlik, âcizlik,**

☆ *Karş.* **yeterlilik, hünerlilik, maharetlilik.**

becerilmek, nsz. f. § ❶ Başarı ile sonuçlanmak [*ing.* To be managed (successfully), carried out, to be realised; *Fr.* Être réussi]. § ❷ *mec.* Asılmak veya öldürülmek.

becermek(-e), f. § ❶ Bir işi uğraşarak meydana çıkarmak, başarmak. [*ing.* To do successfully or celeverly, to be able to carry out; *Fr.* Pouvoir, réussir]. § ❷ Yok etmek, bozmak, kirletmek: *Çocuk oyuncağını, elbisesini becerdi.* [*ing.* To spoil, ruin; *Fr.* Détruire, ruiner]. § ❸ Kötü şeyler yapmak. § ❹ *arg.* Öldürmek, birine kıymak veya ırzına geçmek: *Kızı becermiş* § ❺ Doğru olarak telâffuz etmek: *Aman, adını iyi beceremiyorum.*

☆ *Eşanl.* § ❶ **Muvaffak olmak.** § ❷ **Becermek, yapabilmek, kıvırmak** § ❸ **Hakkından gelmek.**

becertmek(-i,-e), f. Becermesini sağlamak. [*ing.* To let carry out (manage), to arrange to be done (realised), to let kill or do away (with); *Fr.* Faire réussir, faire accomplir avec succès, faire mener à bonne fin, faire perpétrer l'acte sexuel, faire baiser].

☆ *Eşanl.* **yeterli kılmak, maharetli yapmak, hünerlendirmek.**

BECHTEREW belirtisi, *tıp.* ◘ **Belirti.**

becit, s. Acele, gerekli, önemli, geciktirilemez. [*Osm.* Acil. *ing.* Urgent, necessary, important; *Fr.* Urgent,-ente, nécessaire, important,-ante].

☆ *Karş.* **gereksiz, önemsiz, fazla.**

Beç, Bec, öz. i. *Mac. Becs, tar.* (a) Viyanaya verilen bir ad; (b) Avusturya: *Beç kralı.* [*ing.* Vienna].

~ **palazı**, *zool.* Beç tavuğunun pilici *(Eti çok lezzetlidir).*

~ **tavuğu** *zool.* ◘ **Tavuk.**

bed[1], s. *Osm. < Fars.* § ❶ Kötü, çirkin, işe yaramaz, fena. [*Ing.* Bad, ugly; *Fr.* Mal, mauvais, disgracieux,-euse]. § ❷ i. Kötülük. ◉ ~ **ine gitmek**, Fenasına gitmek, kendine yediremenek. [*Ing.* To vex, annoy; *Fr.* Contrarier, chagriner, tourmenter, ennuyer, tracasser].

☆ *Karş.* **güzel, hayırlı, iyi, fevkalâde.**

~ **bed bakmak**, *dey.* Kötü yürekle bakmak.

~ **suratlı**, *dey.* Yüreğinin kötülüğü yüzünden belli olan

bed[2], i. *Osm. < Ar. esk.* Başlama. Başlayış.

~ **etmek**, Başlamak.

bedaat,-ti, i. *Osm. < Ar.* Güzellik *(bir ara estetik anlamında kullanılmıştır).*

bedahet,-ti, /bedâhet/, i. *Osm. < Ar.* § ❶ Açıklık, apaçıklık, bellilik, besbellilik, delile ve ispata muhtaç olmayış. [*Ing.* A being obvious; *Fr.* Evidence]. § ❷ Hazırlanmadan, ansızın söz söyleme. [*Osm.* Irtical; *Ing.* ve *Fr.* Improvisation].

bedava /bedava/, s. *Osm. < Fars bâd,* rüzgâr + *hevâ,* hava > *badıhavâ* § ❶ Karşılıksız, parasız, emeksiz. [*Osm.* Bilâ bedel; *Ing.* Gratis; *Fr.* Grâtis, gratuit]. ☆ *Yak. anl.* **bedelsiz, ücretsiz, beleş,** caba. ☆ *Karş.* **karşılıklı, bedelli,** ücretli, paralı § ❷ kolay bulunan, ucuz. [*Ing.* Cheap; *Fr.* Bon marché] § ❸ z. Parasını, karsılığını vermeden: Bedava yaşamak. [*Ing.* Freely, gratutously; *Fr.* Gratuitement]. ◉ ~ **dan ucuz**, *dey.* «Çok ucuz» anlamında şaka yollu söylenir.

~ **sirke baldan tatlıdır**, *at.* Masrafsız veya emeksiz elde edilen seylere herkesçe istek gösterildiğini anlatır. [*Ing.* Vinegar that costs nothing is sweeter than honey].

bedavacı /bedavacı/, s. ve i. Her işini bedavadan sağlamaya çalışan *(kimse).* [*Ing.* One who wants to get things for nothing].

☆ *Yak. anl.* **beleşçi, parasız geçinen, meccanen, cabacı, bâdıhavacı, lüpçü, otlakçı, vurguncu, karaborsacı, asalak, ekti, tufeyli, parazit, sığıntı.**

bedavadan, z. Bedava olarak. [*Ing.* Freely, gratuitously; *Fr.* Gratuitement].

bedavet,-ti, /bedâvet/, i. *Osm. < Ar.* Bedevilik, göçebelik. [*Ing.* Nomadic existence; *Fr.* Nomadisme].

bedayi, ç.i. *Osm. < Ar.* Bedialar, beğenilir şey-ler, şaşılacak derecede güzel veya faydalı şeyler. [*Ing.* Beautiful or precious things; *Fr.* Beautés, merveilles].

bed.baht, b.s. *Osm. < Fars. bed,* kötü + *baht,* talih. § ❶ (a) Talihi kötü olan, felâkete uğrayan; (b) Üzüntülü, mutsuz. [*Osm.* Meyus; *Ing.* Unlucky, unfortunate, unhappy; *Fr.* Malheureux,-euse, infortuné]. § ❷ z. Felâket, keder içinde.

☆ *Eşanl.* **bahtkara, talihsiz, bahtsız, zavallı.**

☆ *Karş.* **mutlu, mesut, bahtiyar, talihli.**

~ **etmek (olmak)**, *dey.* Üzmek (üzülmek), hayatını karartmak.

bed.bahtlık,-ğı, b.i. Bedbaht olma hali. Insanı bedbaht eden hal, üzüntü içinde olma. [*Ing.* Unhappiness, unluckiness; *Fr.* Malheur, malchance, infortune, misère].

☆ *Eşanl.* **mutsuzluk, karabaht.**

☆ *Yak. anl.* **talihsizlik, bahtsızlık, kötü yazılılık, fena talihlilik, kör talihlilik .**

☆ *Karş.* **akbaht ,mutluluk, bahtlılık, güzel yazılılık, (iyi) talihlilik.**

bed.bin, b.i. *Osm. < Fars. bed,* kötü + *bin* gören ◘ **Kötümser.**

~ **etmek**, *dey.* Herseyi olumsuz tarafından ele almak, ümitsiz olmak.

bed.binlik,-ği, b.i. ◘ **Kötümserlik.**

bed.çehre, b.s. *Osm.* < *Fars.* Kötü çehreli, asık suratlı. [*Ing.* Ugly; *Fr.* Laid].

bed.dua /beddua/, b.i. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Kötülüğünü isteme, birinin kötülüğü için edilen dua. [*Osm.* Inkisar; *Ing.* Curse, malediction; *Fr.* Malédiction]. ◉ **~ sını almak** *(birinin),* Biri tarafından kendisine beddua edilmek.

☆ *Eşanl.* **İlenme.**

☆ *Karş.* **hayırdua .**

~ almak, birinin kötülüğü istenmek, birinin kötü dileğini almak. [*Ing.* To be an object of malediction; *Fr.* Être maudit].

~ etmek (eylemek), *dey.* Bir kimsenin aleyhinde dua etmek [*ing.* To curse; *Fr.* Maudire, lancer des imprécations contre quelqu'un, charger quelqu'un d'imprécations].

~ sinmek, *(birine),* Yapılan beddua yerini bulup birinin işi hep ters gitmek.

bedel, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *ikt.* Bir malın veya davranışın karşılığı olarak verilen mal, yapılan hizmet, ödenen para veya vazgeçilen hak. [*Ing.* Price; *Fr.* Prix, valeur]. § ❷ Eskiden askerlik ödevini yapmamak ve kısaltmak isteyenlerin devlete ödedikleri para. [*Osm.* Bedel-i askerî; *Ing.* Cash (paid in lieu of military service]. § ❸ Başkasının adına ve onun masrafı ile hacca giden kimse. ◉ **~ i hesaptadır,** *ikt.* Mevcut hesabına kaydedilmek üzere bankaya verilen senetlerin cirolarında kullanılan bir deyim. [*Ing.* Credit to be placed to account (formula inscribed on an endorsed bill of exchange; *Fr.* Valeur en compte]. ◉ **~ i malen alınmıştır,** *ikt.* Bedeli karşılığında mal alınan senetlere yazılan bir deyim. [*Ing.* Value received in goods; *Fr.* Valeur reçue en marchandise]. ◉ **~ i nakdi,** *huk.* Para olarak ödenen bedel. Eskiden askerlik ödevinin fiilen değil, nakdî bir bedel ile yapılması anlamını ifade eden bir usûl. [*Lat. Pecunia (pretium) redemptionis; ing.* Price of redemption, ransom; *Fr.* Taxe d'exonération militaire]. ◉ **~ i nakten alınmıştır,** *ikt.* Bedelleri nakit olarak tahsil edilen senetlere konan bir deyim. [*Ing.* Value received in cash; *Fr.* Value reçue comptant]. ◉ **~ i tahsil içindir,** *ikt.* Bir poliçe, çek veya emre yazılı senet tahsil için ciro edildiği takdirde, ciro işlemi uygulamada **«A'ya tediye ediniz»,** bedeli tahsil içindir veya bedeli tahsildedir» şeklinde yazılarak yapılır. [*Ing.* Value to be collected in cash (formula inscribed on the checks); *Fr.* Valeur à l'encaissement].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Karşılık, ayak terî, eder, değer, kıymet, ücret, fiat, mukabele.**

~ almak, *dey, esk.* Karşılık bir miktar para almak.

~ etmek (olmak), *dey.* Başka bir şeyin veya kimsenin yerine geçmek (geçebilmek).

~ flâması, *den.* Gemiler arasında işaret sancakları ile konuşulurken, üst üste bulunan sancaklardan herhangi birinin tekrar çekilmesi gerektiğinde onun yerine çekilen ve o harf anlamına kullanılan flâma.

~ ödemek, *dey.* Karşılığını vermek.

~ tutmak, *esk.* Kendi askerlik ödevini gördürmek üzere birini para ile tutmak [*Ing.* To pay someone for having him be a substitute for military service].

bedelci, i. Bedel verdiği için kısa hizmet gören asker. [*Ing* One who has paid to be exempted from his military service, agent for procuring militaty substitutes; *Fr.* Soldat qui ayant payé l'éxonération fait son service militaire plus court].

bedelen, z. *esk.* Karşılığında, mukabilinde. [*ing.* In lieu of, in exchange for].

bedeli.askerî, b.i. *tar.* Askerlik ödevine karşı Müslümanlardan başkasının ödediği vergi. [*Ing.* Tax levied on non-Muslim Ottoman subjects in lieu of military service].

bedeli.nakdî b.i. *tar.* ◘ **Bedel .**

bedeli.şahsî, b.i. *tar.* Askerlik etmek istemeyenlerin, ikinci devre askerliğine gitmemek için kendi yerlerine maaşlı olarak gönderdikleri kimse. [*Ing.* Person hired by another as a military service substitute].

bedelli, s. § ❶ Bedeli olan, bedel ödenilen. § ❷ i. Bedelci. [*Ing.* One who has paid to be exempted from his military service, agent for procuring military substitutes; *Fr.*

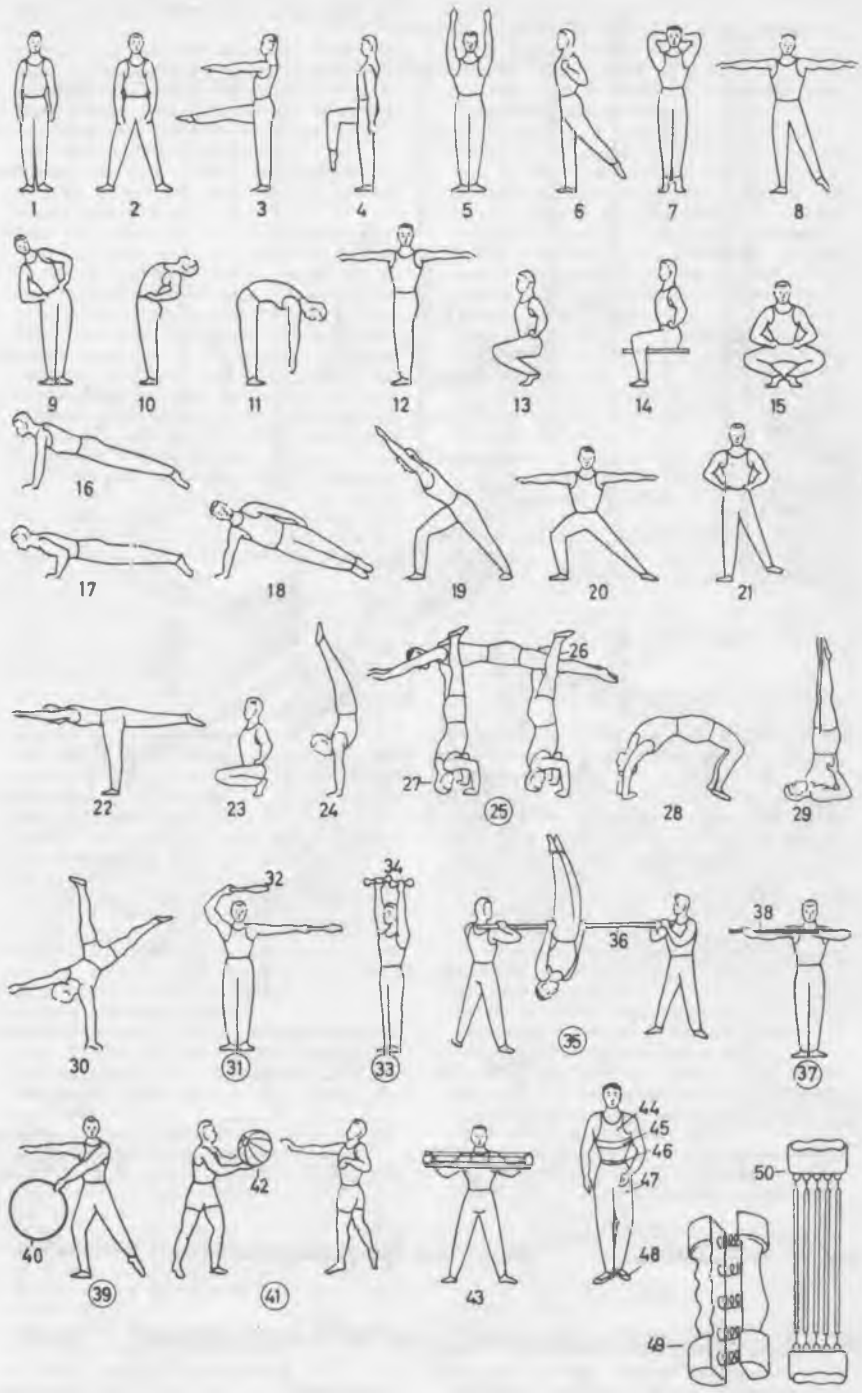

ŞEKİL: 71. — **BEDEN EĞİTİMİ.** [*CIMNASTİK*] I. */1-23 Beden eğitimi/:* **1.** Normal *(tabiî)* duruş. **2.** Rahat duruş *(Bacaklar açık).* **3.** Kol ve bacağın düz *(kırılmadan)* ve yatay olarak kalkması **4.** Dizin kalkması. **5.** Kolların düşey olarak kalkması. **6.** Kolların omuzlara doğru bükülmesi ve sol ayağın kalkması. **7.** Eller ensede *(Ayak uçlarının üzerine basarak).* **8.** Kolların yana kalkması ve sol bacağın yana açılm ... **9.** Vücudun *(bedenin)* yana bükülmesi. *(eller belde olarak).* **10.** Vücudun geriye *(arkaya)* bükülmesi. **11.** Vücudun öne bükülmesi. **12.** Vücudun dönme hareketi. **13.** Bacakların bükülmesi *(eller belde olarak).* **14.** At duruşu. **15.** Dizlerin bükülmesi *(eller belde olarak).* **16.** Kolların üzerine dayanarak yerde yüz üstü duruş. **17.** Bükülmüş kollar üzerinde duruş. **18.** Tek el üzerinde yan duruş. **19.** Öne abanma. **20.** Yana abanma. **21.** Sola abanma. **22.** Planör *(Tek ayak üzerinde denge duruşu).* **23.** Çömelme duruşu */24-30 Yerde cimnastik hareketleri (alıştırmaları)/:* **24.** Düşey duruş. **26.** Bacaklar açık. **27.** Amuda kalkış. **28.** Köprü. **29.** Mum duruşu. **30.** Çark. **(31)** Lobut hareketi *(alıştırması).* **32.** Lobut. **(33)** Halter hareketi. **34.** Halter. **(35)** Uzun değnek hareketi. **36.** Uzun değnek. **(37)** Değnek hareketi. **38.** Değnek. **(39)** Çember hareketi. **40.** Çember. **(41)** Cimnastik topu oyunu. **42.** Cimnastik topu. **43.** Cimnastik yayı. */44-48 Cimnastik kılığı (kıyafeti)/:* **44.** Cimnastik atleti. **45.** Cimnastik göğüs bandı. **46.** Cimnastik kemeri. **47.** Eşofman *(Cimnastik pantolonu).* **48.** Cimnastik sandalları *(ayakkapları).* **49.** Yaylı halter. *(El kaslarını çalıştıran bir cimnastik âleti).* **50.** Yay *(Vücut kaslarını çalıştıran bir cimnastik âleti).*

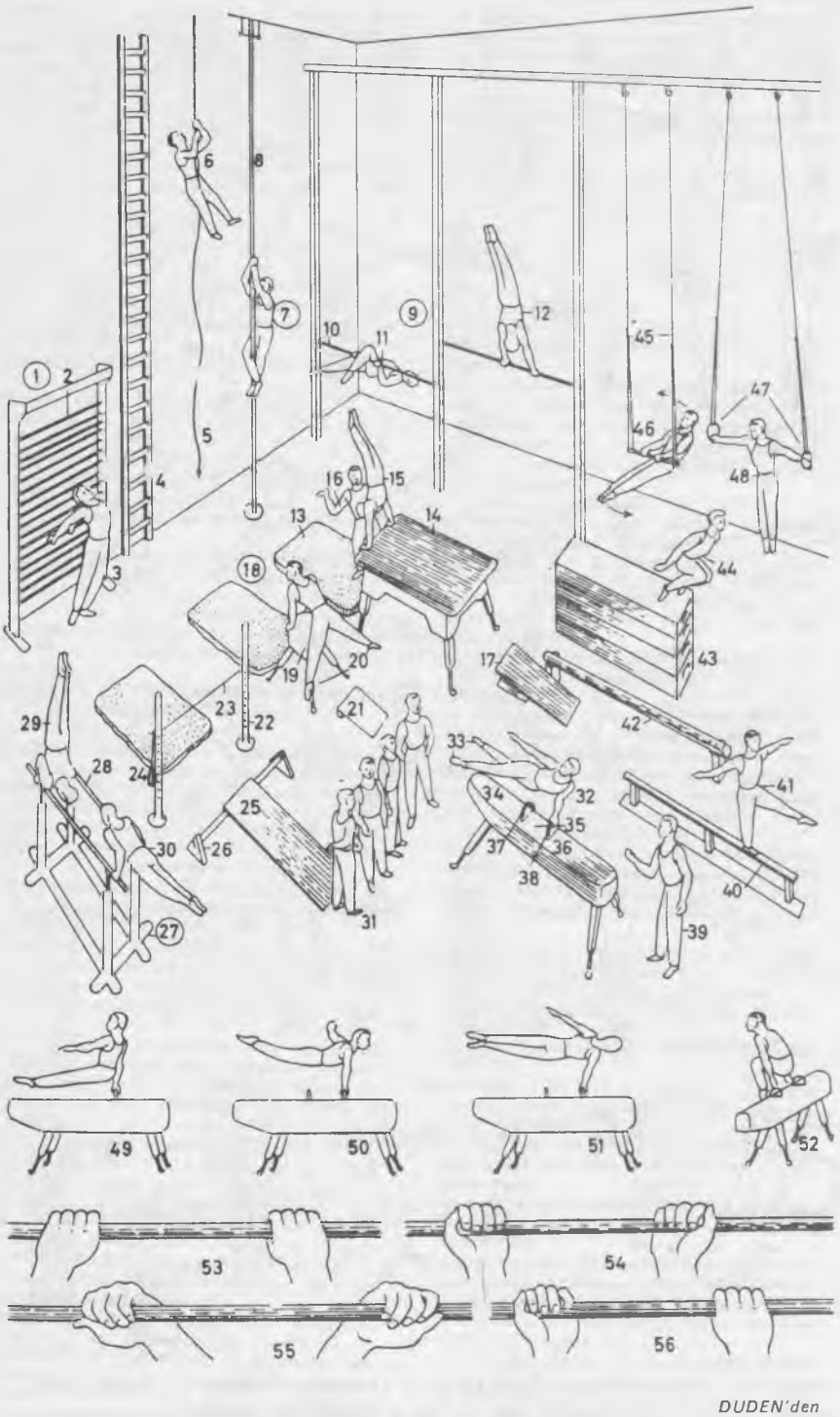

DUDEN'den

ŞEKİL: 72. — **BEDEN EğiTiMi** [*CİMNASTİK*] **II.** */1-56 Kapalı salon beden eğitimi/:* **(1)** İsveç merdiveni. **2.** Yatay parmaklık. **3.** Sırt gerilmesi. **4.** Düşey merdiven. **5.** Halat. **6.** Halata tırmanma. **(7)** Halata tırmanma. **8.** Sabit halat. **(9)** Barfiks. **10.** Barfiks çubuğu. **11.** Küçük hamle. **12.** Büyük hamle. **13.** Minder. **14.** Atlama masası. **15.** Takla. **16.** Yardımcı. **17.** Yaylı tramplen. **(18)** Kuzu. **20.** Bacakların açılması. **21.** Yaysız tramplen. **22.** Yüksek atlama sehpası. **23.** Yüksek atlama sehpası ipi. **24.** Kum torbacığı. **25.** Büyük tramplen. **26.** Tramplen sehpası. **(27)** Paralel çubuklar *(barlar)*. **28.** Çubuk *(bar)*. **29.** Omuzlar üzerinde kalkış. **30.** Yatay serbest duruş. **31.** Cimnastik öğretmeni *(Beden eğitimcisi)*. **32.** Öğretici. **33.** Makas *(kruvaze)*. */34-38 Beygir/:* **34.** Boyun. **35.** Eyer. **36.** Sağrı. **37.** Boyun eyer çatısı. **38.** Sırt çatısı. **39.** Cimnastik öğretmeni *(Beden eğitimcisi)*. **40.** Yatay ağaç. **41.** Denge alıştırması (hareketi). **42.** Yuvarlak yatay ağaç. **43.** Ağaç *(tahta)* beygir [kasa]. **44.** Önden atlama. **45.** Trapez. **47.** Halkalar. */49-52 Beygir atlama/:* **49.** Yan-sırt atlama. **50.** Yan-yüz atlama. **51.** Kaburga atlama. **52.** Bacakları kolların arasından geçirerek önden atlama. */53-56 Barfiks tutma/:* **53.** Tutuş *(direkt tutuş, sırt tutuşu)*. **54.** Avuçlama *(avuçlayarak tutuş)*. **55.** Kruvaze avuçlama *(Dirsekli tutuş)*. **56.** Karışık tutuş.

Soldat qui ayant payé l'exonération fait son service militaire plus court].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Karşılığı verilen (tutar).** § ❷ **Askerlik yerine para ödeme, esman, esmanibaliğa.**

☆ *Karş.* § ❶ **Bedava alınan, karşılıksız alınan.** § ❷ **Bedelsiz.**

bedelsiz, s. Bedeli, karşılığı olmayan, bedel ödenilmeyen. [*Osm.* Bilâ bedel; *ing.* Costless, priceless].

☆ *Yak. anl.* **ücretsiz, bedava, beleş, caba.** ☆ *Karş.* **karşılıklı, bedelli, ücretli, paralı.**

~ ithalât, *ikt.* ve *huk.* Devlet tarafından resmen döviz tahsisi edilmemiş bir malın ithali. [*Fr.* importations contre paiement].

beden, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Vücudun baş, kol bacak gibi organları dışında kalan organlarını kapsayan bölümü. [*Ing.* Trunk, body; *Fr.* Corps, tronc]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.** § ❷ Kale duvarı. [*Ing.* Castle wall; *Fr.* Rempart]. § ❸ Elbiselerin gövdeye gelen ve kollarından ayrı olan kısmı: *Entari bedeni, ceket bedeni* § ❹ Canlı varlıkların maddi kısmı. [*Osm.* Cisim, vücut; *Ing.* Body; *Fr.* Corps]. § ❺ *bot.* Ağacın dal ve budaktan başka olan asıl kütüğü veya (cismin) esas kısmı. § ❻ *balıkç.* Oltada fırdöndünün yukarısında kalan esas bölüm. ⊙ **bina ~ i,** *mim.* Binanın bütün duvarlarının toplamı, ana bina. [*ing.* Body of a building; *Fr.* Corps d'un bâtiment]. ⊙ **çelik ~,** *balıkç.* ◘ **Çelik.** ⊙ **doğrama ~ i,** *ağ. iş.* Doğrama ve marangozluk işlerinde dolap, masa, sandalye gibi eşyanın esas kısımları, çatmaları. [*Fr.* Corps d'un menuiserie] ⊙ **kale ~ i,** Kale duvarlarının kuleler arasında kötü mazgallar ve siperlerle muhafazalı bir hale konulmuş olan ana duvar kısmı ve bu duvarların vücuda getirdiği kütle. [*Ing.* High defensive wall; *Fr.* Muraille]. ☆ *Eşanl.* gövde.

~ arızası Vücudun bazı kısımlarının iyi gelişmemesi veya hissedilir şekilde anormal gelişmiş olması. Bedenî kusur veya sakatlık.

~ bağı, *den.* İnce bir halatı kalın bir halat üzerine bağlamak için yapılan düğüm. [*Ing.* Rolling hitch; *Fr.* Amarrage à fouet].

~ cezası, *huk.* İnsanın hayatı veya vücudu üzerinde uygulanan cezalar olup, aslî cezaların en başında gelir. [*Lat. Supplicium, castigatio: Ing.* Corporal punishment: *Fr.* Peine corporelle].

~ değiştirme, *fels.* ve *sosy.* Birçok dinlerde ortak olan, ruhların ölümden sonra beden değiştirerek başka insan veya hayvanların bedenine girdikleri konusundaki inanç. [*ing.* Metempsychosis, transmigration of souls; *Fr.* Métempsychose].

~ duvarı, *inş.* Bir binanın esasını teşkil eden ana duvarları. [*Ing.* Main outer wall; *Fr.* Gros mur].

~ eğitimi, § ❶ *sp.* Vücudu kuvvetlendirmek ve sağlığı korumak amacıyla âletli veya âletsiz hareketler yapma. [*Osm.* Beden terbiyesi; *Ing.* Gymnastics; *Fr.* Gymnastique]. § ❷ *cimn.* Oyun, cimnastik ve spor gibi eğitici bütün vücut alıştırmalarını kapsayan genel kavram. [*Ing.* Physical education; *Fr.* Education physique]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 71* ve *72* — **BEDEN EğiTiMi.**

~ işçisi, *iş. huk. (esk.)* Bedenen çalışan, fikrî çalışması bedenî çalışmasından az olan işçi.

~ mükellefiyeti, *huk.* Beden mükellefiyetleriyle ödenen bir çeşit kanunî yükümlülük. [*Lat. Corporale munus, corporalis labor; Ing.* Corporal labour (service); *Fr.* Prestation corporelle].

bedenen, z. *Osm.* < *Ar.* Bedeniyle, vücuduyle, şahsî olarak: *Köy okulunun yapılmasında bedenen çalıştı.* [*Osm.* Sahsen, fiilen; *Ing.* Physically, personally; *Fr.* Corporellement].

bedenî /bedenî/, s. *Osm.* < *Ar.* Bedenle ilgili, ruhsal olmayan, belirli yapı ve işleme değişiklikleri gösteren. [*Ing.* Bodily; *Fr.* Corporel,-elle].

☆ *Eşanl.* **somatik.**

~ ceza, ◘ **Beden cezası.**

~ ehliyet vesikası, *hava.* Bir şahsın bir işi yapabilmesi için gerekli sıhhî şartları haiz olduğuna dair verilen belge. [*Ing.* Cer-

tificate of medical fitness; *Fr.* Certificat d'aptitude physique].

~ **gelişme,** B.r çocuğun ve genc'n belli normlara göre boy ve ağırlık bakımından büyümesi. Bedeni büyüme. [*ing.* Physical development].

~ **olgunluk,** Bedence gelişmenin son veya en yüksek derecesine erişmiş bulunma.

bedesten, i. *Osm.* < *Fars. bezzazistân* veya *bezistân.* § ❶ Değerli eşya ve mücevher satılan üstü kapalı çarşı. § ❷ Bir çok önemli şark şehirlerinde değerli eşya, kumaş, s lâh v.b. alınıp satıldığı kapalı çarşı. [*ing.* The central building in the Covered Market in Istanbul, (market where antiques, objects of art, jewelry, etc, ace sold), vaulted and fireproof part of a bazaar where valuable goods are kept; *Fr.* Marché, bazar].

bedevî /bedevî/, i.ç: *bedevî. Osm.* < *Ar. bedâvet,* çölde oturmak > *bâdiye,* çöl. § ❶ Çölde çadırda yaşayan göçebe, arap göçebesi, medenî olmayan. [*ing.* Bedouin, nomad; *Fr.* Bédouin,-e]. § ❷ Ebul Abbas Seyyid Ahmed-ül-Bedevî'nin (1200-1276) kurduğu tarikat. [*Osm.* Bedeviyye]. ☆ *Eşanl.* **Ahmedî.** § ❸ s. Çölle ilgili. [*Ing.* Of (pertaining to) The desert; *Fr.* Desértique]. § ❹ İlkel şartlarla yaşayan. [*ing.* Nomadic; *Fr.* Nomadique]. § ❺ Hızlı koşan *(arap atı hk.)*

bedevilik,-ği, i. Bedevî olma hali, bedevice yaşayış, ilkellik. [*Osm.* Bedeviyet; *ing.* Nomadism, nomadic life; *Fr.* Nomadisme].

bed.hah /bedhâh/, b.s. *Osm.* < *Fars.* Herkesin kötülüğünü isteyen, kötücü. [*ing.* Malevolent; *Fr.* Malveillant,-ante].

☆ *Yak. anl.* **kötü kalbli, kötü yürekli.**

☆ *Karş.* **iyi kalbli, temiz kalbli, hayırhah.**

bed.hahlık,-ğı, b.i. Bedhah olan kimsenin hali, kötü yüreklilik. [*ing.* Malevolence, malice, enmity].

bed.huy, b.s. *Osm.* < *Fars.* Kötü huylu, fena tabiatlı, kötü alışmış, huysuz. [*ing.* Bad-tempered, ill-natured, of bad character, vicious].

bedi[1],-i, s. *Osm.* < *Ar.* Örneği ve benzeri olmayan. [*Ing.* Original; *Fr.* Original, merveilleux,-euse].

☆ *Yak. anl.* **özgün, eşsiz, tek, ender, nadir.**

☆ *Karş.* **Benzerlik, eşli, eşine raslanan, eşi bulunan.**

bedi[2],-i, i. *Osm.* < *Ar. ed.* Söz estetiği, söz güzelliği, akıcılığı. [*ing.* The science of the figures of speech].

bedia, i. *Osm.* < *Ar. bed.* yaratma. Estetik değeri yüksek olan, sanat eseri. [*Ing.* A great work of art; *Fr.* Merveille].

bedihe, i. *Osm.* < *Ar. bedâhet.* § ❶ Hazırlıksız, düşünmeden, söylenen güzel söz. [*ing.* Impromptu; *Fr.* Belle parole dite à l'improviste]. § ❷ Hazırcevaplık.

bedihî /bedihî/, s. *Osm.* < *Ar. bedâhet,* açıklık. Belli, besbelli *(delile ve ispata muhtac olmayacak kadar)* açık, apaçık. [*Osm.* Müsteban, vazıh, bedîd, bedîdâr, asikâr, hüveyda, ayan, bâhir, derkâr, zahir; *ing.* Obvious; *Fr.* Clair, incontestable].

bedihiyat,-tı, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Bedihî olan şeyler.

bedii /bedîî/, s. *Osm.* < *Ar. bed.* yaratmak. > *bedî,* benzeri görülmemiş sey. § ❶ Güzel beğenilen. § ❷ i. Güzellik. § ❸ Erkek adı. [*Ing.* Esthetic, rhetorical].

bediiyat,-tı /bedîîyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Güzellik, güzel eserler. [*Ing.* Aesthetics; *Fr.* Esthétique]. § ❷ Estetik ilmi, güzel sanatlar. [*ing.* Aesthetics; *Fr.* Esthétique].

bedir,-dri, i. *Osm.* < *Ar bedr.* Dolunay, 14 gecelik ay, ayın on dördü. [*ing.* Fool moon; *Fr.* Pleine lune].

bedirlenmek, nsz. f. Gökcismi ayın on dördüncü gecesindeki hali gibi olmak.

bediz, i. Tezyinat, süs.

bedleşmek, nsz. f. Çirkinleşmek.

bed.maye /bedmâye/ b.s. *Osm.* < *Fars.* Adi, soysuz, sütü bozuk. [*ing.* Of bad character, wicked; *Fr.* Mauvais, méchant, pervers].

bedmest, b.s. *Osm.* < *Fars.* Kötü halde sarhoş, kendinden geçmiş. [*ing.* Badly intoxicated; *Fr.* Ivre].

bedmington, i. *sp.* Tenise benzeyen bir oyun.

bed.nam /bednâm/, b. s. *Osm.* < *Fars.* Adı kötüye çıkan, kötü ad kazanan. [*ing.* Ill-famed; *Fr.* Mal famé].

☆ *Eşanl.* **kötülüğü dillere düşen, kötü adlı, kötü tanınmış, namı kötü, namlı** *(kötü anlamda).*

☆ *Karş.* **iyi adlı, iyi tanınmış, namı iyi, namlı** *(iyi anlamda).*

~ **etmek,** *dey.* Kötülükle adının çıkmasına sebep olmak. [*ing.* Defame; *Fr.* Diffamer].

~ **olmak,** *dey.* Kötülükle ün almak. [*Fr.* Avoir une mauvaise réputation].

bed.renk, b.s. *Osm.* < *Fars.* Açık renk ile koyu renk arası - kirli gibi görünen *(renk)* [*ing.* Of bad colour].

beduh, i. Eskiden bir mektubun yerine ulaşması ve çabuk varması için zarflar üzerine bir tılsım niteliğinde olarak yazılan ve bu sözü taşıyan mühürler kazdırılarak mektupların üstüne basılan mânasız bir kelime. [*ing.* Word use for luck and safety charms]

begonya /begon:ya/, i. *It. begonia* < *Michel Bégon'*un adından. *bot.* Iki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Begonyagiller *(Begoniaceae)* familyasından, 1300 den fazla türü bulunan, anayurdu Tropikal Amerika ve Asya olan, dondan korkan, köksaplı veya yumruköklü bir süs bitkisi Birçok melez çeşitleri vardır. Yaprakları bakışımsız, ebruli, mat veya parlaktır. Bireşeyli çiçekleri beyaz, pembe veya kırmızı olur. [*Lat. Begonia ing.* Begonia, elephant's ear; *Fr.* Begonia, bégonie, bégone].

begonyagiller, ç.i. *bot.* Iki-çeneklilerin *Parietales* takımından, tropiklerde yetisen, bol usareli ,bir evcikli, otsu bitkiler veya alçak çalıları kapsayan, 5 cins ve takriben 800 türü bulunan, örneği begonya olan bir familya. Yapraklar alternan, basit veya palmat loplu, çiçekler tek eseylidir. Meyva kanatlı, lokulisit bir kapsula, ender olarak da bakkadır. [*Osm.* Begonyasiye; *Lat.* ve *ing. Begoniaceae; Fr.* Begoniacees].

beğence*, i. < beğenmek. Bir kitabın başına beğendiğini söyleyip övmek için yetkili kimse tarafından yazılmış yazı. [*Osm.* Takriz; *ing.* Eulogy of a book; *Fr.* Eloge].

beğendi, i. *mutf.* Patlıcan püresi. Patlıcan ezmesiyle yapılan sade yağlı ve etli yemek. [*ing.* Dish made of eggplants, baked in the coals, mashed and served with meat; *Fr.* S'emploie uniquement dans l'expression de «hünkâr beğendi» pour designer un plat de purée d'aubergines à la viande].

☆ *Eşanl.* **hünkâr beğendi.**

beğendirmek(-i,-e), f. Beğenilmesini sağlamak [*ing.* To get (if) approved or liked, to satisfy (a person), to make please (to); *Fr.* Faire plaire, faire admirer, faire agreer, faire approuver].

beğenemedin mi? Yaptığı işi küçümseyen muhataba yarı çıkışarak söylenir.

beğeni*, i. § ❶ Insana birşey için güzel veya çirkin hükmünü verdiren duygu, güzeli çirkin den ayırma yetisi [*Osm.* Zevk; *ing.* Taste, liking; Fr. Goût]. § ❷ Sanat eserlerinde iyi niteliklerle kusurları ayırt edebilme yeteneği. § ❸ Güzel olanın uyandırdığı duygu. § ❹ Bir çağ, bir kişiyi görme, duyma ve yargılama tarzı.

☆ *Yak. anl.* **istek, zevk, rağbet, tercih etme, takdir etme, tensibetme.**

☆ *Karş.* **isteksizlik, zevksizlik.**

beğenilmek, nsz. f. Beğenme isine konu olmak. [*ing.* To be approved or liked, to be found satisfactory, to be admired; *Fr.* Plaire, être admiré, agréé, approuvé].

beğenisiz*, s. ◘ **Beğensiz.**

beğeniş, i. Beğenmek eylemi veya tarzı. [*ing.* Liking, approval, selection, choosing; *Fr.* Admiration].

beğenme, i. ◘ **Beğeniş.**

beğenmek(-i), f. § ❶ Iyi veya güzel bulmak: *O genci beğenirim, O adamı beğendim, Bu parçayı beğendiniz mi? Beğendin mi yaptığın işi?* [*Osm.* Takdîr etmek; *ing.* To like, appreciate; *Fr.* Plaire, admirer, estimer]. § ❷ Eşleri arasından en iyi veya en güzel diye seçip ayırmak: *Bu kitapların bir tanesini beğeniniz.* [*Osm.* Tercih etmek; *ing.* To select, choose, prefer; *Fr.* Choisir, faire, son choix]. § ❸ Hos görmek: *Tuttuğun yolu beğenmiyorum.* [*Osm.* Tasvip etmek; *ing.* To approve; *Fr.* Approuver]. ◉ **kendini ~,** *dey.* Gururlu olmak, kendini herkesten üstün görmek. [*ing.* To think a lot of oneself, to be presumptuous; *Fr.* Être content de soi, se plaire à soi-même].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Hoşuna gitmek, tensip etmek, rağbet etmek, sevmek, sarmak, zevk almak, takdir etmek.** § ❷ **Seçmek.**

☆ *Karş.* § ❶ **içi almamak, sevmemek, hoşlanmamak, beğenmemek.**

beğenmemek(-i), f. § ❶ Iyi veya güzel bulmamak, hoşlanmamak. § ❷ Şüpheli bulmak: *Ben bu işin sonunu beğenmiyorum, Hastanın halini beğenmedim.* [*ing.* Not to like, to be particular about something; *Fr.* Ne pas aimer, se déplaire]. § ❸ Hoşuna gitmemek, tasvip etmemek: *Halk Demokrat Partinin bütün yaptıklarını beğenmedi.* [*ing* To disapprove; *Fr.* Désapprouver]. § ❹ Küçümsemek: *Zenginleşince artık herkesi beğenmez oldu.* [*ing.* To belittle; *Fr.* Mepriser, dédaigner mésestimer]. ◉ **beğenmeyen küçük kızını vermesin,** *tkz.* Herhangi bir halin beğenilmemesi karşısında beğenmeyenin umursanmadığını anlatmak için alay yollu söylenen bir söz.

beğenmezci, s. Hiç bir şeyi beğenmeyen, her seye bir kusur bulma huyunda olan.

beğenmezlenmek, f. Beğenmiyor gibi görünmek.

beğenmezlik,-ği, i. Beğenmeme, iyi ve güzel bulmama. [*ing.* Disapproval, dislike; *Fr.* Aversion, dégoût, répugnance; désapprobation].

beğensiz*, s. Beğenilmeyen, hoşa gitmeyen. [*Osm.* Nahos; *ing.* Disagreeable; *Fr.* Désagréable].

☆ *Eşanl.* **zevksiz.**

☆ *Karş.* **hoş, güzel, fevkalâde, takdire lâyık.**

behaviorist,-ti, i. *fels.* ve *psik.* ◘ **Davranışçı.**

behaviorizm, i. *ing. behavio(u)rism. fels.* ◘ **Davranışçılık.**

behçet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Güzellik. § ❷ Sevinç. § ❸ Güleryüzlülük. § ❹ Erkek adı. [*Ing.* Cheerfulness, joy, happiness, beauty, brightness of complexion].

BEHÇET, Hulûsi, öz.i. (1889-1948). Deri hastalıkları ve frengi uzmanı. Çoğu yabancı dilde olmak üzere 100'ü aşan bilimsel inceleme ve kitap yayınlamıştır.

~ **hastalığı (sendromu),** *patol.* ◘ **Hastalık**

behemehal,-li /behe:mehâl/, z. *Osm.* < *Fars. be.* ile + *heme,* bütün + *Ar. hâl.* durum. Her halde, ne olursa olsun, ne yapıp yapıp, mutlaka: *Başladığım işi behemehal bitireceğim.* [*ing.* In any case; *Fr.* Absolument].

behenik, s. *Fr. béhénique. kim.* Behen yağında veya moringa'da bulunan $CH_3-(CH_2)20-CO_2H$ formülündeki yağ asidi. Sentetik olarak erüsik asitten elde edilir.

behenolik, s. *kim.* Bir asetilenik aside verilen ad. Formülü $CH_3-(CH_2)7-C\equiv(CH_2,\ 11-CH_2H$ dir. Alkalilerin dibromobehenik aside etkisiyle elde edilir.

beher[1], s. *Osm.* < *Fars. be,* ile + *her,* her bir, her. [*ing.* To each, for each; *Fr.* A chaque, pour chaque].

☆ *Yak. anl.* **her .**

☆ *Karş.* **hep.**

beher[2], i. *Fr. becher. kim.* Kimyada hacim ölçmeye yarayan küçük cam kap.

beherglas, i. *kim.* Kimya laboratuvarlarında kullanılan, karıştırıcı olarak kullanılan cam çubuk.

be hey, b. ünl. «Be» ve «hey» ünlemlerinin öfkeyle *(teklifsizce)* kullanılış şekli, çıkışma yollusu; *Behey adam! behey talim!* [*ing.* O, you (fool), expressing irritation, he'ghl hil you there; *Fr.* O! Oh!, hé!].

behîç /behîc/, s. *Osm.* < *Ar. behçet.* § ❶ Sen, güleryüzlü. § ❷ Güzel, parlak. § ❸ i. Erkek adı. [*Ing.* Cheerful, radiant, beautiful, comely, bright-colored].

behice /behîce/, s. § ❶ Güleryüzlü, şen, güzel. § ❷ i. Kadın adı.

behimî /behîmî/, s. *Osm.* < *Ar. (Duygular hk.)* Hayvanca, dört ayaklılar gibi: Behimi *arzulara kapılmak insanlığa lekedir.* [*ing.* Bestial, brutish; *Fr.* Bestial].

behiye, s. *Osm.* < *Ar. beha,* güzellik. § ❶ Güzel. § ❷ i. Kadın adı.

behlûl, s. *Osm.* < *Ar. behle* veya *behli.* § ❶ Çok gülen, çok güldüren, şakacı, komik. § ❷ Hayır seven *(adam).* § ❸ i. Erkek adı.

behmen, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Iran mecusileri-

nin rahipleri olan *Brehmen* adının kısaltılmış şekli. § ❷ Şemsî yılda 20 Ocak ile 20 Şubat arasındaki bir ay adı. § ❸ Her ayın ikinci günü § ❹ s. Zeki, anlayışlı. § ❺ Tedbirli. § ❻ *esk. bot.* Şemsî yılın behmen ayında çiçek açan, turpa benzer otsu bitki, Çiçeğin rengine göre *Kızıl behmen* ve *Ak behmen (Centaurea behen)* adlarında türleri vardır. [*Ing.* Parsnip; *Fr.* Panais].

☆ *Eşanl.* **kavza kökü.**

behre, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Pay, hisse. [*Ing.* Share; *Fr.* Part]. § ❷ Nasip, kısmet.

behresiz, s. payı, nasibi olmayan: *İnsaftan behresiz.*

beis,-e'si, i. *Osm.* < *Ar. be's* § ❶ Engel, uygunsuzluk, ziyan, zarar. [*Ing.* Harm; *Fr.* Inconvéniant] § ❷ Korku.

be], s. *Fr. beige.* Saz rengi: *Yazlık bej.* [*Ing.* Beige (color)].

bek[1],-ki, i. *ing. back. sp. Futbolda kale önünde* duran iki oyuncudan *(sağ, sol)* her biri.

bek[2],-ki, i. *Fr. bec.* Havagazı memesi. [*Ing.* Gas burner].

—kulesi, §❶ *mim.* Avrupa'da Orta Çağlarda şehirlerin uygun bir yerinde şehre vaki olacak düşman saldırılarının ve yangın, ihtilâl ve bu gibi olayları haber vermek üzere gözcüler bekletilen kuleler. [*Osm.* Burcubolde; *Fr.* Berffroi]. § ❷ Kulelerde düşmanı gözlemek için nöbetçi bekleyen kulelere de denir ki bunlar çoğunlukla duvarlardan dışarıya taşkın olur. [*Ing.* Lookout]. § ❸ Avcıların av bekledikleri yer.

bek[3], s. Sağlam.

beka /beka/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kalım, bulunduğu halde kalma, devam, kalıcılık. [*Osm.* Sebat; *Ing.* Permanence,stability; *Fr.* Duree, permanence, éternite]. § ❷ Ölmezlik, ebedîlik.

bekaça, i. *It. beccaccia* < *Yun. mpekatsa zool.* ◘ **Çulluk.**

bekaçya, i. ◘ Çulluk.

bekar, *i. Fr. bé carre* < *It. bequadro. müz.* Diyezli veya bemollü bir sesin eski haline getirilmesini gösteren nota işareti.

bekâr /bekâr/, i. *Osm.* < *Ar. bikr. bekâret.* § ❶ Evli olmayan kimse. [*Ing.* Single, unmarried, bachelor, grass widower; *Fr.* Celuicelle qui n'est point marié, célibataire]. § ❷ Evli olduğu halde çoluğundan, çocuğundan ayrı, yalnız yaşayan erkek. § ❸ Tatillerde eve çıkmayan yatılı öğrenci.

— kalmak (yaşamak), *dey.* Evlenememek, evlenmemiş olmak.

— odaları, *dey.* Eskiden bekârların, taşradan gelmiş işçilerin oturabilmesi için yapılmış odalar. [*Ing.* Inn where rooms are let to provincials who came to work in town].

bekâret,-ti /bekâret/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ ◘ Kızlık, erdenlik. § ❷ *mec.* Fikirde ve şiirde yenilik, başkalık ve kendine özgü oluş. [*Ing.* Originality; *Fr.* Originalité].

— kemeri, *tar. ve sosy.* Üzerinde bir kılıf bulunan kemer olup, ortaçağda, özellikle Haçlı seferlerine giden Avrupalı Hıristiyan şövalyeleri, karılarına, iffetlerini korumak amacıyla bu kemeri taktırırlardı. [*Ing.* Chastity girdle; *Fr.* Ceinture de chasteté].

— küpesi, *din.* Mevlevî dervişlerinin mücerret olduklarını anlatmak için tek kulaklarına taktıkları küpe.

bekârlık,-ğı, i. Bekâr olma hali. [*Ing.* Bachelorhood, celibacy; *Fr.* Célibat].

— sultanlık, *dey.* Bekârlığı evlilikten üstün görmek isteyenlerin sözü. [*Ing.* A bachelor's life is a king's life].

bekas, i. ◘ Çulluk.

bekasin, i. *Fr. bécassine, zool.* ◘ Bataklık çulluğu.

bekaya, i. Bir binanın yıkılıp kalan izleri ve bazı duvar kısımları anlamına gelir. [*Ing.* Arrears, outstanding taxes; *Fr.* Reste].

bekçi, i. < *beklemek.* § ❶ Bir yeri veya bir nesneyi bekleyip, korumakla görevli kimse: *Gece bekçisi, mahalle bekçisi.* [*Ing.* Guard, guardian; *Fr.* Gardien]. § ❷ *huk.* Şehir emniyet teşkilâtında, gece sokakları dolaşarak vazife gören üniformalı görevli. [*Lat. Custos; Ing.* Watchman; *Fr.* Veilleur, garde]. ◉ **abdal —,** ◘ **Abdal.** ◉ **gece — si,** Bekçilik görevini gece gezerek yapan kimse. [*Fr.* Gardien de nuit, veilleur de nuit]. ◉ **kır — leri,** Köylerde, şehir ve kasabalar dışında görevli olan bekçiler. ◉ **koru — si,** Koruyu bekleyen. ◉ **köşk — si,** Yangını haber vermek için kulelerde bekleyen kimse. ◉ **mahalle — si,** Gece mahallelerde dolaşan ve halkın emniyetini korumakla görevli olan kimse.

☆ *Yak. anl.* **gardiyan, koruyucu ,vardiyan, natır, dideban, pasban, hâris, dizdar.**

— baba, *dey.* Özellikle bekçiler için kullanılan ünlem.

— davulu, mahalle bekçilerinin Ramazan geceleri sahuru haber vermek için çaldıkları davul.

— sopası, *tar.* Mahalle bekçilerinin geceleri dolaşırken ellerinde gezdirdiği ucu demirli kalın sopa.

bekçilik,-ği, i. Bekçinin yaptığı iş. [*Ing.* Watchman's duty].

☆ *Eşanl.* **koruyuculuk.**

— etmek, *dey.* Birî adına, bir şeyin başında durup onu korumak. [*Ing.* To do duty as a watchman or caretaker].

bekinmek, nsz. f. Bir fikir veya istek üzerinde fazla durmak, direnmek. [*Osm.* Israr (temerrüt) etmek; *Ing.* To insist; *Fr.* Insister].

bekir, s. ve i. *Osm.* < *Ar. beker.* § ❶ Erken yataktan kalkmayı alışkı haline getiren *(kimse).* [*Ing.* Who habitually rises early]. § ❷ Erkek adı.

bekit,-ti, i. Bir mal veya parayı hayırlı bir işe ayırmak. [*Osm.* Vakıf; *Ing.* Pious foundation; *Fr.* Fondation pieuse].

bekitmek(-i), f. Malını bekit olarak bir maksada bağlamak. [*Osm.* Vakfetmek; *Ing.* To devote property to a pious foundation; *Fr.* Faire des legs pieux].

bekleme, i. Bir kimse gelene veya bir şey olana kadar olduğu yerde kalmak. [*Osm.* Intizar; *Ing.* Waiting; *Fr.* Attende].

— kulübesi, Askerlerin ve bekçilerin beklemek üzere içinde durdukları ve barındıkları üstü örtülü kulübe. [*Ing.* Sentry box; *Fr.* Guérite].

— listesi, Tren, yataklı vagon, vapur ve uçak gibi taşıtlarca tasarruf nisabını aşmayan bütün yerlerin tutulması için sonradan yapılan isteklerin kronolojik sırasına göre yapılan liste. [*Ing.* Waiting list: *Fr.* Liste d'attende].

— noktası, *hava.* Uçmakta olan bir hava gemisinin hava trafik talimatına uygun olarak civarında bulunduğu ve görülebilen veya diğer işaretlerle yeri tayin edilen bir belirli nokta. [*Ing.* Holding point; *Fr.* Point d'attente].

— noktası ışığı, *hava.* Bir bekleme noktasının gece görülmesini sağlamak için yerleştirilen işaret ışığı. [*Ing.* Holding point light *Fr.* Peu de point d'attente].

— salonu edebiyatı, *dey.* Sırf vakit geçirmek için okunan, fazla bir dikkat istemeyen değersiz kitaplar.

— süresi, *huk.* (a) *(medeni hukukta).* Kadının bosanma veya kocasının ölümü sebebiyle dul kalması durumlarında yeniden evlenebilmesi için hukuken beklemesi gereken süre. [*Ing.* Lay days, demurrage]. (b) *(Deniz ticaretinde)* Gemiyi kiralayanın mal yükletilmesi veya boşaltılması için kanun ile veya sözleşme gereğince beklemek zorunluğunda olduğu süre. [*Ing.* Lay days. demurrage; *Fr.* Jours de planche, staries].

☆ *Eşanl.* **iddet müddeti.**

— titizliği, *dey.* Bir şeyi uzun zaman bekleyen bir insanın duyduğu huzursuzluk.

— uçuş şekli, *hava.* Bir hava gemisinin bekleme noktası üzerinde beklediği süre içinde takip etmeye zorunlu olduğu ve önceden tâyin edilmiş uçuş yolu. [*Ing.* Holding pattern; *Fr.* Circuit d'attente].

— usulü, *hava.* Bir hava gemisinin bir bekleme noktasında takip edeceği uçuş yolu. [*Ing.* Holding procedure; *Fr.* Procédure d'attente].

— yeri (odası, salonu), *dey.* Yolcuların tren veya uçağı, hastanın doktoru vb. bekledikleri yer. [*Ing.* Waiting room; *Fr.* Chambre salle d'attente)].

beklemek, nsz. f. § ❶ Birinin gelmesine veya bir işin olmasına kadar bir yerde kalmak, durmak; *Mektup bekledim.* [*Osm.* Intizar etmek; *Ing.* To await; *Fr.* Attendre]; § ❷ (-i) Arzu edilmeyen bir işi önleyebilmek için bir şeyin yanında bulunmak, korumak, yanında durmak: *Çayırı, ormanı beklemek, Eşyayı beklemek, Tutukluları beklemek.* [*Osm.* Muhafaza etmek; *Ing.* To watch, guard; *Fr.* Garder, veiller]. § ❸ (-i,-den) Ummak: *Sizden bunu beklemezdim. Sizden hizmet beklerim, Ondan kötülük bekler misiniz?* [*Ing.* To expect; *Fr.* Prévoir, esperer]. § ❹ Acele etmemek, vakit bırakmak, sabretmek: *Biraz bekle, işin sonu iyi olacak.* § ❺ İstemek, aramak. ◉ **Bekle yârin köşesini!** Yakında gerçekleşeceği sanılmayan umutlar karşısında söylenir. ◉ **karşılık — (beklememek),** *dey.* Yaptığı bir işe, iyiliğe karşı bir şey ummak, düşünmek (veya tersi). ◉ **yolunu —,** *dey.* Büyük bir istekle birinin gelmesini arzu etmek. [*Ing.* To lie in wait for someone].

beklenilmek, ösz. f. Herhangi biri beklemek: *Ayak üstü beklenir mi?*

beklenilmeyen, ◘ **Beklenmedik.**

beklenmedik, s. ve i. Olacağı akla gelmeyen, umulmadık *(şey).* [*Ing.* Unexpected; *Fr.* Inattendu].

— olay, *ed. sin. ve tiy.* (a) Bir şiir, roman, filim veya tiyatro eseri kahramanının durumunda birden meydana gelen değişiklik; (b) Bir tiyatro eserini sonuca bağlayan son değişiklik.

beklenmek(-den), nsz. f. § ❶ Beklemek işine konu olmak: *Yağmur bekleniyor.* § ❷ Umulmak: *Bu davranış ondan beklenmezdi.* [*Ing.* To be awaited, to be expected (looked) for, to be anticipated]. ◉ **beklenen hak,** *huk.* Bir hakkın kazanılması için çeşitli olguların gerçekleşmesine ihtiyaç olan hallerde, bu olgulardan, henüz hak kazanmamış kişinin emin sayılabilecek bir hukuki durum elde etmesini sağlayacak kadarının gerçekleşmiş olması. [*Osm.* Muntazar hak; *Ing.* Expectancy, contingent interest, remainder; *Fr.* Expectatives, droits expectatifs]. ◉ **beklenmeyen hak,** *huk.* Hayatın normal şartlarına göre meydana gelmesi her zaman mümkün olan ve tedbir alınmakla önlenemeyen, insanın irade ve faaliyeti dışında doğan olay. [*Ing.* Frustration; *Fr.* Imprévision].

beklenmez, s. ◘ **Beklenmedik.**

bekleşmek, nsz. f. Birlikte beklemek. [*Ing.* To wait together; *Fr.* Attendre ensemble avec espoir ou avec anxiété].

bekletmek(-i,-e), f. Beklemek işini başkasına yaptırmak: *Beni bekletti. Eşyayı ona bekletttim* [*Ing.* To let wait, to keep waiting *(a person),* to bellate, to let guard, to make watch *Fr.* Faire attendre, faire espérer, faire garder].

bekri /bekrî/, s. *Osm.* < *Ar. bukre.* § ❶ İçkiye düşkün, ayyaş, içmeye sabahtan başlayan. [*Ing.* Habitual drinker; *Fr.* Grand buveur]. § ❷ Sarhoş.

☆ *Yak. anl.* **esri, ayyaş, akşamcı, alkolik, çakır keyif .**

☆ *Karş.* **ayık.**

bekrilik,-ği, i. Sürekli sarhoşluk, içkiye alışkın olma hali. [*Ing.* Habitual drunkenness].

bekrölit,-ti, i. *Fr. becquerelite. min.* Doğal hidratlı *(su molekülü)* uranyum oksit, ortorombik sistemde kristalleşir.

bektaş, s. < *bendeş,* benzer. § ❶ Akran, eş. § ❷ Eşit.

Bektaşi /bektâşî/ i. < *bendeş,* benzer > *bektaş.* § ❶ Hacı Bektaş Veli'nin tarikatından olan *(kimse)* § ❷ *esk.* Yeniçeri. [*Ing.* Dervish of the Bektashi order, belonging to the Bektashi order; *Fr.* Autrefois, partisan de la secte religieuse Bektachide].

— kavuğu, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledomeae)* sınıfının, Kaktüsgiller *(Cactaceae)* familyasından, anayurdu Amerika *(Meksika)* olan 40 kadar türü bulunan, şişkin gövdeli, etli, tepesi azçok tüylü, sarı çiçekli, otsu bir süs bitkisi. Kışın sulanmak istemez. *E. Grusonii* ve *E. ingens* en güzel türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Echinocactus; Fr.* Échinocactus].

— sırrı, Sımsıkı saklanan sır. [*Ing.* Deep mystery].

— taşı, *jeol.* Sarıca, yarı saydam bir çeşit kalker taşı olup, bektaşîler bundan teslim taşı denilen yuvarlak ve on iki kollu bir yıldız şeklinde el içi kadar bir taş yaparak bel

kemerleri üzerine takarlar. [*Ing.* Oriental alabaster; *Fr.* Albâtre calcaire].
~ **üzümü,** *bot.* ◘ Üzüm.
~ **üzümü yaprak arısı,** *zool.* ◘ Arı.

Bektaşîlik,-ği, i. § ❶ Bektaşi tarikatı. Hacı Bektaş Veli'nin (1247-1337) kurduğu, toplumcu Bâtınîliğin en ünlü doktrinlerindendir. § ❷ Bektaşi olma hali. [*Ing.* Bektashiism; *Fr.* Bektashiisme].

bel[1], i. İşaret, meydanda oluş, im. *(Belli, belirmek gibi kelimeler bundan çıkar).*

bel[2], i. *trm.* Toprağın üst tabakasını kabartmaya yarayan ve yere ayakla basılarak saplanan, çatal veya kürek şeklinde ucu sivri, bir tarım âleti. [*Ing.* Gardener's fork; *Fr.* Bêche]. ◉ **bostan** ~ i, *bahç.* ◘ **Bostan.** ◉ **çatal** ~, *trm.* Taşlı tarlaları bellemek için kullanılan iki geniş çatallı bel; [*Ing.* Digging fork; *Fr.* Fourche]. ◉ **kürek** ~, *trm.* Yumuşak ve iyi işlenmiş bahçe toprakları için kullanılan bel. ◉ **sivri** ~, *trm.* Sert ve ağır toprakları bellemek için kullanılan bel. ◉ ◘ *ŞEKİL: 521.* **TARIM ALETLERİ** ◉ *ŞEKİL. 43.* — **BAHÇE ALETLERİ**
~ **bıçağı,** *trm.* ◘ Bıçak .

bel[3], i. § ❸ *anat.* İnsan vücudunun göğüsle karın arasında çepeçevre daralmış olan kısmı: *Beli ince, Beli yok.* [*Osm.* Katan; *Lat. Lumbus; Ing.* Waist; *Fr.* Lombes]. ◉ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.** § ❷ Bu kısmın, sırtın altına rastlayan bölgesi: *Bel ağrısı.* § ❸ *coğr.* Bir dağın iki tepesi arasında geçit şeklini alan alçak yer. Üzerinden yol geçen tepe. [*Ing.* Mountain pass; *Fr.* Défile]. ☆ *Eşanl.* **belen, dağ geçidi, bel, beylân.** § ❹ *den.* Geminin orta kısmı. [*Ing.* Midship, body]. § ❺ *zool.* Hayvan vücudunda omuz başı ile sağrı arasında kalan bölüm. § ❻ *biy.* Cinsel birleşme sırasında akan salgı. [*Osm.* Meni; *Ing.* Sperm; *Fr.* Sperme]. ◉ ~ **den yukarı,** *dey.* Vücudun belden yukarı kısmını gösteren portre ve büstler hakkında kullanılır. [*Fr.* Chef]. ◉ ~ **i açılmak,** *dey.* Sidiğini tutamaz hale gelmek. [*Ing.* To lose control over the evacuation of urine]. ◉ ~ **i çökmek,** *dey.* Kamburlasmak. [*Ing.* To become hunchbacked; *Fr.* Devenir bossu]. ◉ ~ **i gelmek,** *dey.* § ❶ Cinsel birleşme sırasında salgı boşaltmak [*Ing.* To Ejaculate; *Fr.* Ejaculer]. § ❷ *arg.* Bir şey ve söz çok tekrar edilip bıktırıcı hale gelmek. ◉ ~ **ine (yarı beline) kadar,** dey. Vücudun belden yukarısı için kullanılır. ◉ ~ **ine sağlam (olmak),** *dey.* Irz ve namusa saygılı (olmak) ◉ ~ **ini alamamak,** *dey.* Yerinden doğrulamamak. ◉ ~ **ini bükmek,** *dey.* Çaresiz bırakmak, [*Ing.* To bend double *(years, trouble); Fr.* Retenir, empêcher]. ◉ ~ **ini çökertmek,** *dey.* Kamburlaşmak, eğilmek. ◉ ~ **ini doğrultmak,** *dey.* Yeniden durumunu düzeltmek. [*Ing.* To recover; *Fr.* Dresser la taille]. ◉ ~ **ini kırmak,** *dey.* Bir insanı bir şey yapamaz hale getirmek. [*Ing.* To ruin, cripple; *Fr.* Abattre *(qn.)*].
~ **ağrısı,** *tıp.* Sırtın altındaki bel bölgesinde olan ağrı [*Ing.* ve *Fr.* Lumbago].
☆ *Eşanl.* **Lumbago** .
~ **bağı,** *dey.* Bele bağlanan kuşak ve kaytan, kemer. [*Fr.* Ceinture].
~ **bağlamak,** *dey.* Güvenmek, dayanmak. [*Ing.* To rely upon; *Fr.* Avoir confiance].
☆ *Eşanl.* **iman, inanç, inan bağı, güven, güvenlik, inanca bel bağlama (mecaz), itikat, akide, itimat, em.**
~ **bel,** *dey.* Durgun ve anlamsız bakmayı anlatmak için «bakmak» fiilinin başına getirilir: *Bel bel bakıyor.*
~ **bel bakmak,** *dey.* Alık alık bakmak, şaşkınlıkla ve gözlerini açarak bakmak.
~ **bölgesi,** *biy.* ◉ ❶ İnsan vücudunun karın ile göğüs arasındaki kısmın arkası. [*Osm.* Nahiye-i kataniye; *Ing.* Lumbar region; *Fr.* Région Lombaire]. § ❷ s. Bu bölge ile ilgili olan. [*Osm.* Katanî; *Ing.* Lumbar; *Fr.* Lombaire].
~ **bükmek,** *dey.* § ❶ Çaresiz bırakmak, sıkıntı vermek, ağır gelmek, zorlamak. [*Ing.* To cause trouble; *Fr.* Affliger, tourmenter, chagriner qn.]. § ❷ Selâm vermek için eğilmek. [*Ing.* To bow, curts(e)y; *Fr.* Incliner, baisser (la tête); faire une révérence]
~ **bükülmek,** *dey.* Çaresiz kalmak.
~ **çekimi,** *sin.* Bir insanı belinden yukarısıyle çerçeveleyen çekim çeşidi. [*Ing.* Medium close shot; *Fr.* Plan mimoyen, plan moyen rapproché dem-gros plan].
~ **gevşekliği,** *dey.* Cinsel yeteneksizlik. [*Osm.* Cinsî iktidarsızlık; *ing.* ve *Fr.* Impotence].
~ **gibi akmak,** *dey. (Sıvı hk.)* Çok ince olarak akmak.
~ **kalça atardamarı,** *anat.* ◘ **Atardamar.**
~ **kalça kirişi,** *anat.* Kalça kemiği'nin üst kenarını dördüncü ve beşinci omurların yan çıkıntılarına bağlayan enli kiriş.
~ **kayışı,** Bele kuşak gibi bağlanan ve ona bağlı bir parçaya kılıç, kasatura, süngü gibi silâhlar veya başka seyler takılan kayış. [*Ing.* Waistbelt, swordbelt; *Fr.* Ceinturon].
~ **omurları,** *anat* Beş tanedir. Yan çıkıntıları çok gelişmiş, dikensi çıkıntıları kalın büyük omurlardır. Beşinci bel omuru kuyruksokumu kemiği ile eklemleşir ve belkuyruk eklemini meydana getirir. [*Ing.* Lumbar vertebra; *Fr.* Vertèbre lombaire].
~ **soğukluğu,** *tıp.* Gonokok denilen bulaşıcı bir mikrobun döl ve sidik yolunda meydana getirdiği akıntılı bir hastalık. *(Genellikle cinsel temas yoluyle geçer).* [*Ing.* Gonorrhea; blennorrhagia; *Fr.* Gonorrhée, blennorrhagie]. ◉ ~ ~ **na uğratmak,** *kab.* Bir ise veya bir lâkırdıya gereksiz yere karışarak onun akışını sektirmek.
~ **verme,** *den.* Bir gemi teknesi'nin bükülme eğilimi, yanî geminin baş ve arka taraflarının geminin orta kısmına göre, düzgülü durumunun altındaki düzeye doğru kavislenmesi. [*Ing.* Sagging; *Fr.* Contre-arc].
~ **vermek,** § ❶ *dey. (dik yüzeylerde)* dışa doğru. *(yatay yüzeylerde)* Aşağıya doğru eğilmek, kamburlaşmak. *Ing.* To sag; *Fr.* Se courber]. § ❷ *inş.* İki tarafı birer yere bindirilmiş olan kiriş ve tahta gibi uzun ağaçların ağırlığa dayanamayıp kavislenmesi.

bel[4], i. *(Graham Bell'den) fiz.* Ses şiddetiyle ilgili birim.

belâ /belâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Dışarıdan gelen ve savuşturulması güç olan pek sıkıntılı ve zararlı durum: *Belâsını ben çektim, sefasını el sürdü.* [*Osm.* Felâket, musibet; *Ing.* Trouble, misfortune; *Fr.* Calamité, châtiment. § ❷ Büyük zarar ve sıkıntı sebebi olan olay veya kimse, büyük dert: *Şu belâdan kurtulursam kurban keseceğim.* [*Osm.* Gaile]. § ❸ Hak edilen ceza: *Allah belâsını versin, Belâsını buldu.* § ❹ *(İstenmedik davranışa zorlayan)* Etki, tesir, kaygı: *Bu işe hatır belâsı girdim.* ◉ ~ **lar mübareği,** *dey.* İstenilmeyen, kaçınılan bir halin olduğu haber verilirken alay yollu söylenir. ◉ ~ **sını bulmak,** *dey.* Hak ettiği cezaya uğramak. [*Ing.* To get into trouble, to get one's deserves] ◉ ~ **sını çekmek,** *dey.* Herhangi bir davranıştan dolayı ıztırap çekmek. [*Ing.* To suffer (for some deed]. ◉ ~ **ya bak kl,** *dey.* Bir durumun üzücü olduğunu belirtmek için kullnaılır. [*Ing.* The trouble is that]. ◉ ~ **ya catmak (düşmek, uğramak, girmek),** *dey.* Beklenmeyen bir güçlükle ve kötülükle karsılasmak. [*Ing.* To run into trouble]. ◉ ~ **ya girmek** *(başı), dey.* İçinden çıkılması güç duruma düşmek. [*Ing.* To run into trouble]. ◉ ~ **ya sokmak,** *dey.* Bir kimseyi sıkıntılı bir duruma düşürmek. [*Ing.* To cause trouble, to get into trouble]. ◉ ~ **ya uğramak,** *dey.* Basına zorlu bir iş gelmek [*Ing.* To get into trouble; *Fr.* Tomber dans un désastre]. ~ **yı aramak,** *dey.* Kavga vesilesi çıkarmak [*Fr.* Chercher la querelle] ◉ ~ **yı berzah,** *dey.* İçinden çıkılması pek güç olan belâ [*Ing.* Great calamity]. ☆ *Eşanl.* **neş'e refah, meserret.** ◉ ~ **yı satın almak,** *dey.* Bile bile belâyı üzerine çekmek. [*Ing.* To ask for trouble; *Fr.* Chercher malheur. sciemment]. ◉ ~ **yı savmak,** *dey.* Sıkıntıdan kurtulmak. [*Ing.* To drive trouble away, to escape from trouble].
~ **aramak,** *dey.* § ❶ Zorla kendini sıkıntıya sokmak istemek, üzüntüye sebep aramak. [*Ing.* To look for trouble;*Fr.* Chercher querelle, chercher noise]. § ❷ Kavga çıkarmak için fırsat aramak.
~ **berzah şeyler,** *dey.* Sıkıntı veren, sıkan şeyler.
~ **çekmek,** *dey.* Eziyet, sıkıntı çekmek.
~ **çıkarmak,** *dey.* Kavgaya sebep olmak, kavga çıkarmak. [*Ing.* To start a quarrel; *Fr.* Causer une querelle].
~ **etmek (açmak),** *dey.* ◘ **Baş.**
~ **kesilmek,** *dey.* Birisine sıkıntı ve eziyet vermek, musallat olmak.
~ **okumak,** *dey.* Kötülüğü istenilen bir kimse için Tanrı'dan ceza dilemek, beddua etmek. [*Ing.* To curse; *Fr.* Maudire, anathématiser, qn. qch].
~ **olmak** *(başına), dey.* ◘ **Baş.**

belâgat,-ti /belâgat/, i. *Osm.* < *Ar ed.* § ❶ Sözün veya yazının istenilen etkiyi sağlayacak şekilde güzel ve sanatlı olması, meramın en kuvvetli ve en etkili biçimde anlatılması. [*Ing.* ve *Fr.* Eloquence] § ❷ Bu özelliklere uygun söz söylemek ve yazı yazmak sanatı. [*Ing.* Rhetoric; *Fr.* Rhétorique] § ❸ Bir şeyle gizli olan derin anlam: *Sükûtun belâgatı.*
☆ *Eşanl.* **söz sanatı, dil uzluğu, uz dil.**

belâhat,-ti, /belâhat/, i. *Osm* < *Ar. Belâhet.* Alıklık, aptallık, bönlük. [*Ing.* Stupidity; *Fr.* Imbécilité, stupidité].

belâlı /belâlı/, s. § ❶ Yorucu ve can sıkıcı, güçlüğe ve sıkıntıya sebep olan, belâ getiren: *Belâlı iş.* [*Ing.* Troublesome; *Fr.* Dangereux,-euse]. § ❷ i. Yolsuz kadınların zorba dostu. [*Ing.* Man who believes himself to be the favorite of a girl].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Başına hal getiren, çetrefilli, sonu karışık.** § ❷ **Zorba âşık.**

belbele, i. Bir çeşit emzikli bardak. [*Ing.* Drinking vessel with a spout; *Fr.* Tasse à bec].

belce, I. İki kaş arası.

belci, i. Bel ile işleyen rençper.

Belçika, öz. i. *coğr.* Avrupa'nın Kuzey Batısında, 30.507 km² genişliğinde, krallıkla yönetilen bir ülke. Hollanda, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa ve Kuzey Denizi'yle çevrilidir. Baskenti *Brüksel*'dir. [*Ing.* Belgium; *Fr.* Belgique].

belde, i. *Osm.* < *Ar.* Şehir, kent, kasaba. [*Ing.* Town, country; *Fr.* Ville, cité].
~ **i tayyibe,** Medine şehri. [*Ing.* Medina].

beledi, i. *zool.* ◘ **Tatlısu kefalı.**

beledî /beledî/, s. *Osm.* < *Ar. beled,* şehir. § ❶ Şehre ait. § ❷ Yerleşik: *Beledî hastalık.* § ❸ Belediye ile ilgili. [*Ing.* Municipal, belonging to a town, local; *Fr.* Celui, celle qui habite une ville, citadin (ne), qui appartient à la ville].
☆ *Eşanl.* § ❷ **sabitleşmiş, oturup kalmış.**
☆ *Karş.* § ❷ **Göçebe, gezginci.**

belediye, i. *Osm.* < *Ar. beled,* şehir. Bir şehir veya kasabanın temizlik, aydınlatma, su, esnaf kontrolü gibi kamu hizmetlerine bakan ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kisiliği olan teskilât. [*Ing.* Municipality; *Fr.* Municipalité]. ◉ **sana** ~ **baksın,** *tkz. dey.* Bakar mısın? sözüne karşı şaka yollu söylenir.
~ **bahçesi,** *şehirc.* ◘ **Bahçe.**
~ **başkanı,** *sly.* Bir yönetim çevresinin Belediye Meclisi Başkanına verilen ad. [*Ing.* Mayor; *Fr.* Maire].
~ **denetlemesi,** *sin.* Bazı ülkelerde, filim denetlemesinin belediyelerce yönetimi isi. [*Ing.* Municipal censorship; *Fr.* Censure municipale].
~ **encümeni,** *huk.* Belediye meclisin'n toplu bulunmadığı zaman, belediyenin bazı işlerini gören, bu meclisin toplandığı vakit müzakere edeceği işleri hazırlayan heyet. [*Ing.* Municipal corporation; *Fr.* Commission municipale].
~ **meclisi,** *huk.* Belediye tüzel kişiliğinin en yüksek organı olmak üzere kanunda vasıfları yazılı vatandaşlar arasında dört yıl süreyle seçilen kimselerden kurulan heyet. [*Lat. Curia, ordo deurionum, decuria; Ing.* Council, town council; *Fr.* Consoil municipal].
~ **murakıbı,** *sosy.* ve *huk.* Alış-veriste dükkânların kontrolüne ve tesbit edilmiş fiyatlardan yüksek satış yaparak vurgunculuğa kalkanlara belediye tüzüklerine göre ceza vermeye görevli kimse. [*Ing.* Municipal inspector; *Fr.* Contrôleur municipal].
~ **reisi,** *huk.* Belediye meclisi üyeleri arasından veya hemşehriler içinden veya hariçten dört sene için gizli oyla ve çoğunlukla

seçilen bir belediyeyi temsil eden kimse. [*Lat. Duumviri; Ing.* Mayor; *Fr.* Maire].

~ suçları, *huk.* Belediye zabıtası yönetmeliklerinde ve belediye encümenlerinde hazırlanacak tembihnamelerde yazılı yasaklar ve tembihlerle Belediye kanunu ve nizamlarının emir ve yasaklarına aykırı hareketler. [*Ing.* Infringements of bye-laws, infringements against municipal statutes (against rules of local police authorities); *Fr.* Infraction aux lois municipales, contraventions municipales].

~ zabıtası, *huk. ve sosy.* (a) Belediye sınırları içinde, belediye kanun, nizam ve yasaklarının ve bunlara dayanılarak verilen emirlerin ve cezaların infazı ve belediye suçlarının takibi görevleriyle yükümlü bulunan özel teşkilât; (b) Şehrin temizlik, sağlık, düzenlilik gibi doğrudan doğruya ceza kanunu sınırına girmemekle beraber, korunması için ayrı yaptırıcı tüzüklere muhtaç olan işlerini gören belediye organı. [*Ing.* Local police (authorities), city police, county-police; *Fr.* Police municipale].

belediyecilik,-ği, i. *sosy.* Şehrin kendi kendini idaresini sağlayan organlaşma olup, Batı uygarlığını ayırdeden başlıca karakterlerdendir. [*Ing.* Municipality; *Fr.* Municipalité].

belediyeleştirmek(-i), f. Belediyenin malı yapmak. [*Ing.* Municipalize; *Fr.* Municipaliser].

belek,-ği, i. ◘ Bel.

belemek(-i,-e), f. *h.d. (çocuğu)* Kundaklamak, sarmak. [*Ing.* To swaddle; *Fr.* Emmailloter]. § ❷ Bulamak, bulaştırmak: *Hamuru una belemek.* [*Ing.* To roll *(in flour)*; *Fr.* Rouler]. § ❸ Karıştırmak, katıştırmak. [*Ing.* To mix; *Fr.* Mélanger].

belemir, i. *bot.* ◘ **Peygamber çiçeği, mavi kantaron.**

belemnit,-ti, i. *Fr. bélemnite* < *Yun. belemnites,* oksu taş. *jeol.* ve *zool.* Belemnitgillerden, kafadanbacaklı, çiftsolungaçlı fosil yumusakça. [*ing.* Belemnite].

belemnitgiller, ç.i. *zool* ve *jeol.* Kafadanbacaklı, çift solungaçlı, fosil yumuşakçalar familyası olup *Lias*'da ortaya çıkar, tebeşir çağının sonunda yok olur. [*Lat.* ve *Ing. Belemnitidae; Fr.* Belemnitidés].

belemnitler, ç.i. *zool.* Yumuşakçalardan *(Mollusca)* Kafadan-ayaklılar *(Cephalopoda)* sınıfının, Belemnitgiller *(Belemnitidae)* familyasından Kafadanbacaklı, çiftsolungaçlı fosil yumusakçalar grupu. Bunlar kalkerden olup koni biçimindedirler. [*Ing.* Belemnides; *Fr.* Bélémnitos].

belemnoidimsiler, ç.i. *jeol ve zool.* Iki-solungaçlı kafadanbacaklı fosil yumusakçalar alt takımı. Beş familyaya ayrılır. [*Ing.* Belemnoides; *Fr.* Bélemnoïdes].

belemnotevtisgiller, ç.i. *jeol ve zool.* Belemnitlere yakın kafadanbacaklı yumuşakçalar familyası *(jura-tebeşir çağı).* [*Ing.* Belemnoteuthides; *Fr.* Bélemnoteuthidés].

belen, i. *hd. coğr.* ◘ Bel.

belenmek(-e), nsz. f. *h.d.* § ❶ Çocuk kundaklanmak: *Çocuk belenince çabuk uyuyor.* § ❷ Bulaşmak, bulanmak. § ❸ Toz toprak içinde yuvarlanmak: *Çocuklar kumlar içinde beleniyorlar.*

belermek, nsz. f. < *bel. (göz akı).* Iyice belirecek sekilde asırıca açılmak: *Gözleri belerdi.* [*Ing.* To be wide open, to stare (eyes)].

belertmek(-i), f. *(gözleri)* Yusyuvarlak açmak. [*Ing.* To open wide in terror (eyes); *Fr.* S'emploie uniquement dans l'expression].

beleş, s. *Osm.* < *Ar. bilâ şey. arg.* Karşılıksız, emeksiz olarak, parasız olarak elde edilen. [*Osm.* Bedava; *Ing.* ve *Fr.* Gratis]. ☆ *Eşanl.* **bedelsiz, bilâ bedel, ücretsiz, bedava, beleş, caba.** ☆ *Karş.* **karşılıklı, bedelli, ücretli, paralı.** ◉ **~ e konmak,** *dey.* Emek vermeden, karşılıksız olarak elde etmek. [*Ing.* To take possession of something without having to pay for it].

~ atın dişine (dizginine) bakılmaz, *at.* «*Bedava gelen şeyde kusur aranmaz*» anlamında.

beleşçi, s. *arg.* Bedava geçinmeyi seven kimse: *Beleşçidir! pek yanaşma.* [*Ing.* One who gets something for nothing].

☆ *Eşanl.* **anaforcu, avantacı, haybeci, lüpçü, otlakçı.**

beleşten, z. *arg.* Karşılıksız, emek vermeden. [*Ing.* For nothing].

belge*, i. < *bellemek.* § ❶ Bir olguyu veya bir iddianın doğruluğunu gösteren kanaat verici şey, delil. [*Osm.* Vesika; *Ing.* ve *Fr.* Document]. § ❷ Bir şahsın niteliğini *(hüviyetini)* veya kendisine verilen bir hakkı bildiren kâğıt [*Osm.* Vesika; *Ing.* Certificate; *Fr.* Certificat]. § ❸ *san.* (a) Bir tiyatro eserinin baş tarafına yazılan oyun özeti; (b) Bir sanat eseri vücuda getirmek için toplanan kroki ve notlar. O eserin yapılmasına yardım edecek bilgi. [*Osm.* Vesika; *Ing.* ve *Fr.* Document]. § ❹ *mec.* Delil olabilecek herhangi bir şeya. § ❺ *eğt.* Orta öğretimde aynı sınıfta iki yıl üst üste kalan öğrenciye verilen okuldan uzaklaştırma vesikası]. ◉ **çalışma ~ si,** ◘ **Çalışma.** ◉ **ikâmetgâh ~ si,** ◘ **ikâmetgâh.** ◉ **ipotek ~ si,** ◘ **ipotek** ◉ **iyi hal ~ si,** ◘ **iyi hal,** ◉ **sahte ~** *huk.* Bir kimsenin kanunlara aykırı bir şekilde haklar sağlamak amacıyle usulsüzce hazırladığı belge. ◉ **ziyaret ~ si,** ◘ **Ziyaret.**

~ almak, *(Iki yıl üst üste aynı sınıfta kalan öğrenci hk.)* Okuldan uzaklaştırılmak, okuldan çıkarılmak.

~ analizi, Bilgi saklama ve belge araştırma amacıyle türlü nitelikteki nesneleri açık bir şekilde ortaya koymaya çalışan işlemlerin bütünü.

~ filmi, *sin.* Bir ülkeyi, bir şehri, bir anıt'ı bir imalâtı, tanınmış bir kimseyi v.b. gerçek haliyle gösteren, öğretici nitelikte, genellikle kısa veya orta uzunlukta filim. Gerçek yaşayıştan alınan herhangi bir olayı, kendi doğal çevresi ve akışı içinde veya buna en yakın biçimde sonradan kurulmus dekorlar arasında ele alıp çok kez belli bir amacı vansıtan sinoma türü. [*Ing.* Documentary film; *Fr.* Film documentaire].

belgeci, i. *sin.* Belge-filimler meydana çetiren sinemacı. [*Ing.* Documentaires; *Fr.* Documentariste].

belgeleme, i. Belgelemek eylemi. [*Osm.* Tevsik; *Ing.* ve *Fr.* Documentation].

belgelemek(-i), f. Bir olgunun veya dâvanın doğru olduğunu belge ile göstermek. [*Osm.* Tevsik etmek; *Ing.* To prove, demonstrate, acknowledge, confirm; *Fr.* Documenter, confirmer].

☆ *Yak. anl.* **ihticaç etmek.**

belgelenmek, nsz. f. § ❶ Belgelemek işine konu olmak. § ❷ Bir savın doğruluğunu belirtmek için bir belgeden yararlanmak. [*Osm.* Ihticaç etmek; *Ing.* To be authenticated (substantiated), to be verified (confirmed); *Fr.* Se documenter].

belgeli, s. § ❶ *(öğrenci hk.).* Üst üste sınıfta kaldığı için okula devam etme hakkını kaybedip orta öğretimden belge verilerek uzaklaştırılmış: *Belgeli öğrenci;* § ❷ Belgesi, kanaat verici belgesi olan.

belgesel, i. *sin.* Belge-filim özellikleri tasıyan. [*Ing.* Documentary; *Fr.* Documentaire].

belget, i. Belge olarak verilen kâğıt.

belgi*, i. § ❶ Bir şeyin benzerleri arasında tanınmasına, ayrılmasına yarayan özellik. [*Osm.* Alâmet; *Ing.* Sign, mark, ensign; *Fr.* Signe, marque, symptom]. ☆ *Eşanl* **nisan, marka.** § ❷ Duyus, düşünüş ve inanıstaki özellik. [*Osm.* Şiar]. § ❸ Eskiden dükkân ve mağazaların kapıları üstünde, o dükkân veya mağazanın nisanı olarak asılan, demirden yapılmış, üslûplastırılmış hayvan biçimlerindeki süs. [*Ing.* Scutcheon; *Fr.* Panonceau].

belgilemek(-i), f. Belli etmek, belirlemek. [*Osm.* Tâyin etmek; *Ing.* To determine; *Fr.* Préciser, déterminer].

belgilenmek, f. Belli kılınmak.

☆ *Eşanl.* **belirlemek, atamak, sınırlarını belli etmek, tâyin etmek.**

☆ *Karş.* **belirsizlemek, yerinde bırakmak.**

belgili, s. Belli edilmiş olan, belirli. [*Osm.* Muayyen].

☆ *Eşanl.* **belirli, ünlü, şöhretli, muayyen, meşhur, malûm .**

☆ *Karş.* **belgisiz, adı duyulmamış, belirsiz şöhretsiz, silik.**

belgilik,-ği, i. § ❶ Bir yapıyı, nitelemek, görevini belirtmek için kullanılan işaret, kısaltma. § ❷ i. Allegorik ve Mitolojik şahsiyetlerle bazı bilim ve sanatların sembolü olmak üzere yapılan şekiller. [*Fr.* Attribut].

belgin*, s. *fels.* § ❶ Tam ve kesin olarak belirlenmiş olan. [*Osm.* Sarih; *Ing.* Clear; *Fr.* Précis]. § ❷ Kadın adı.

☆ *Eşanl.* **apaçık.**

belginlik,-ği, i. *ed.* Bir düşünceyi eksiksiz, belirli bir kesinlikle anlatma. Belgin olma hali. [*Osm.* Sarahat; *Ing.* Clearness; *Fr.* Précision].

☆ *Eşanl.* **belirlilik,**

☆ *Karş.* **belginsizlik, müphemlik, ipham.**

belgisiz, s. § ❶ Belli edilmemiş. Benzerleri arasında tanınmasına yardım edecek özelliği bulunmayan. [*Osm.* Gayri muayyen; *Ing.* Vague, indefinite; *Fr.* Indéfini]. § ❷ Tanımlanması olmayan. § ❸ *bot.* (a) Sayısı belli olmayan, değişebilen çiçek kısımları için kullanılır: *Belgisiz erkek organlar;* (b) Uç tomurcuğu belirsiz şekilde uzayan: *Belgisiz sap, belgisiz dal;* (c) Belgisiz çiçek durumu, uç çiçeği bulunmadığı için çiçek ekseni belgisiz şekilde büyüyebilen birlesik çiçek: *Salkım belgisiz bir çiçek durumudur.* § ❹ *gram.* Belirli bir şeyle ilgili olmayan, genel bir düsünceyi anlatan. [*Ing.* Indefinite; *Fr.* Indéfini].

~ adıl, *gram.* Belgisizlik kavramı veren adıl: *Herkes, kimse, falan, filan, biri, çoğu, hepsi, başkası, birçoğu, birkaçı, birazı, bir takımı, bazısı, birbirini v.b.* [*Osm.* Zamir-i mübheme; *Ing.* Indefinite pronoun; *Fr.* Pronom indéfini].

☆ *Eşanl.* **belgisiz zamir, müphem zamir.**

~ önerme, *mant.* Ayni türden bütün varlıklara uygun düşen genel önerme.

~ sıfat, *gram.* Bir adı belgisizlik bakımından belirten sıfat. Tam bir nitelik ve nicelik anlatmayan sıfat:*Hiç kimse, bir kimse, bir takım insanlar, her kadın, bazı işler, kimi gün, herhangi iş, filan yer, falanca saat, birçok kimse, birkaç söz, bir az tuz v.b.* [*Osm.* Sıfat-ı müphem; *Ing.* Indefinite adjective; *Fr.* Adjectif indéfini].

☆ *Eşanl.* **belirsiz sıfat, müphem sıfat.**

~ zamir, *gram.* ◘ **Belgisiz adıl.**

belgit*,-ti, i. § ❶ Bir kimsenin başka birine karsı yapmaya veya ödemeye borclu olduğu şeyi göstermek üzere imza ettiği kâğıt. [*Osm.* Senet; *Ing.* Voucher; *Fr.* Acte, écrit, titre]. § ❷ *mant.* Ispat aracı. Bir önermeyi tanıtlamak için gösterilen ve daha önce doğru diye kabul edilen başka önerme. [*Osm.* Delil, bürhan, hüccet; *Ing.* Indisputable argument; *Fr.* Argument, preuve].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Bono.** § ❷ **Vesika, delil.**

belgitleme, i. *fels.* Bir önermeyi doğru kabul edilen başka bir önermeyi belge diye gösteren tanıtlama. [*Osm.* Ispat, bürhan; *Ing.* Demonstration; *Fr.* Démonstration].

belgitlemek(-i), f. *mant.* Usa vurma *(muhakeme)* yoluyle bir seyi ispat etmek, onun gerçek olduğunu göstermek. [*Osm.* Bürhan getirmek; *Ing.* To prove, demonstrate; *Fr.* Démontrer].

Belgrad, öz.i. *(Sırpça Boegrad), coğr.* Yugoslavya'nın baskenti. [*Ing.* ve *Fr.* Belgrade].

beli, e. *(Doğu Anadolu'da).* Evet, hayhay.

beliğ /belīğ/, s. *Osm.* < *Ar. belagat.* Belâgati olan, belâgatli.

belik,-ği, i. Saç örgüsü. [*Ing.* Plait of hair; *Fr.* Tresse].

belik belik, z. Örgüler halinde.

belin, i. Manevî bir varlık karsısında duyulan ürkme. [*Osm.* Haşyet; *Ing.* Fear, awe; *Fr.* Crainte, horreur].

belinlemek, nsz. f. *h.d.* Ürküp geri çekilmek, etrafa saskın saskın bakmak, afallamak, ürkmek. [*Ing.* To be startled with fear, to be frightened, to wake from sleep with sudden fright; *Fr.* Regarder avec stupeur, avoir peur, se réveiller en sursaut].

belinlendirmek, f. ◘ **Belinletmek .**

belinletmek(-i), f. Ürkütmek, şaşırtmak.

belinograf, i. *Fr. bélinographe. (Bulucusu Belin'in adından) Telekom.* Adi telefon hatları üzerinden, fotoğraf, şekil, yazı v.b. nın uzak mesafeye nakledilmesini ve alınmasını sağlayan cihaz. [*Ing.* Belinographer].

belinogram, i. *Fr. bélinogramme. (Bulucusu Belin'in adından) Telekom.* Telefon teli üze-

rinden fototelgraf usulüyle veya radyo elektrik dalgalarla gönderilen mesaj.

belionota, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Buprestidae* familyasından, Afrika ve Asya'da yaşayan parlak renkli bir böcek. Madenî pırıltılı çok güzel renklerle kaplı vücudu, değerli taşlar gibi parlar. *(En ilgi çekici türlerinden olan B. rutilans kırmızı yakut rengindedir ve Molük adalarında yaşar.)* [*Lat.* ve *İng. Belionota; Fr.* Belionote].

belirgi, i. Belirmenin sonucu, iz. [*İng.* Track, trace; *Fr.* Signe, trace].

belirgin, s. Açıkça görülen, göze çarpan, belirmiş olan. [*Osm.* Bâriz, mütebariz, âyan; *İng.* Manifest, prominent, evident, obvious, plain, visible; *Fr.* Evident,-ente, manifeste]. § ❷ *dilb.* Bir dilin, yapısal şartlarından doğan dilbilimsel değere sahip bütün unsurlar ve özellikle bir ses olgusu için kullanılır.

☆ *Yak. anl.* **meydanda, besbelli, ortada, açık, görünürde.**

☆ *Karş.* **gizli, saklı, hafi.**

belirimsizlik*,-ği, i. *fels.* Belirlenmiş olmama hali. [*Osm.* Gayri muayyeniyet; *İng.* Indefiniteness; *Fr.* Indetermination].

belirleme*, i. § ❶ *fels.* Herhangi bir varlığı meydana getiren dış ve iç etkilerin o varlığı oluşturmaları. [*Osm.* Tayin, taayyün; *İng.* Determination; *Fr.* Détermination]. § ❷ Ayırma, açıklama, belirli kılma. § ❸ *topogr.* Üzerinde bulunulan ve konumu bilinmeyen bir M noktasının konumunu belirlemek için yapılan işlem. [*İng.* Determination; *Fr.* Détermination].

— **birimi,** *psik.* ◘ **Birim.**

belirlemek*(-i), f. § ❶ Belirli kılmak, bir şeyi başkalarından ayırmak için açıklamak. [*Osm.* Tâyin etmek; *İng.* To determine; *Fr.* Déterminer]. § ❷ *mant.* (a) Bir kavramı özünü meydana getiren öğeler *(unsurları)* söyleyerek tanımlamak; (b) Bir kavramı sınırlayıp genişliğini kısmak, kapsam bakımından daraltmak. § ❸ *dilb.* Tanımlayıcı sıfatların görevleri söz konusu olduğunda, belirtmek: *İyelik sıfatı ilgili olduğu ismi belirler.*

☆ *Karş.* **genellemek.**

belirlenme, i. Belirli hale getirilme. ◉ **cinsiyetin — si,** *biy.* Erkek ve dişi ayırım ve kavramını doğuran hücre ve hormon olaylarının tümü.

belirlenmezlik,-ği, i. Belirsizlik, bellisizlik.

belirleyen, i. *mant.* Başka bir olayı belirleyen olay.

belirli*, s. *mat.* Başka bir şeyle karıştırılamayacak şekilde ve kesinlikle sınırlanmış veya kararlaştırılmış olan. [*Osm.* Muayyen; *İng.* Definite; *Fr.* Déterminé].

☆ *Yak. anl.* **belgili.**

☆ *Karş.* **belirsiz, gayrimuayyen.**

— **belirsiz,** *dey.* Zorlukla seçilebilen.

— **desen,** *res.* Kesinliği olmayan desen.

— **geçmiş,** *gram.* Eylemin belirttiği kavramın içinde bulunulan zamandan önce olup bittiğini kesinlikle bildiren kip. Bu kip Türkçe'de, **-di** ekiyle kurulur: *(1 kişi tekil) geldim (gel-di-m), (1 kişi çoğul) geldik (geldi-k).* [*Osm.* Şuhudî mazi; *İng.* Past definite, perfect; *Fr.* Passé défini, passé simple, parfait, passé déterminé].

☆ *Eşanl.* **belirli mazi, görülen geçmiş zaman, -di'li geçmiş.**

— **süreli hizmet akdi,** *iş. huk.* Başlangıç ve bitim tarihleri işçi ve işveren tarafından saptanmış ve akidde gösterilmiş hizmet akdi.

belirme, i. Belirmek işi veya tarzı. [*Osm.* Tezahür, tebellür, tebarüz; *İng.* Apparition, appearance, advent; *Fr.* Apparition, manifestation].

belirmek, nsz. f. < *bel.* § ❶ Meydana çıkmak belli olmak, açığa çıkmak. [*Osm.* Tezahür etmek; *İng.* To become manifest, to appear; *Fr.* Apparaître, se dessiner]. § ❷ *(Bir düşünce veya hal)* Kesin bir şekil almak. [*Osm.* Tebellür etmek; *İng.* To crystallize; *Fr.* Se cristalliser]. § ❸ Iyice görünür ve anlaşılır bir durum almak. [*Osm.* Tebarüz etmek; *İng.* To become manifest or prominent; *Fr.* Se préciser, apparaître, se manifester].

☆ *Yak. anl.* **gözükmek, görülmek, sırıtmak.** *(mecaz).*

☆ *Karş.* **kaybolmak, kayıplara karışmak.**

belirsiz, s. § ❶ *mat.* Belirli olmayan, belgisiz: *Belirsiz bir günde.* [*Osm.* Gayri muayyen; *İng.* Indefinite; *Fr.* Indistinct, indéterminé]. § ❷ *res.* Göze çarpmayan ve çok dikkat edilmedikçe görülmeyen *(şekil ve çizgiler hk.) Deniz üzerindeki sisten ancak belirsiz çizgiler ve renklerle ifade olunabilir belirsiz şekilde bulutlar.* [*Osm.* Gayri-vâzıh; *İng.* Indeterminate, indefinite; *Fr.* Vague]. § ❸ Niteliği hakkında aydın bilgi edinilemeyen: *Belirsiz bir söz.* [*Osm.* Müphem; *İng.* ve *Fr.* Vague]. § ❹ Bilinmeyen: *Ne olduğu belirsiz* [*Osm.* Meçhul *İng.* Unknown; *Fr.* Inconnu].

— **analiz,** *mat.* ◘ **Analiz.**

— **desen,** *res.* Kesinliği olmayan desen.

— **geçmiş,** *gram.* Eylemin belirttiği kavramın, içinde bulunulan zamandan önce olup bittiğini başkasından naklen veya belirsizlikle bildiren kip. Türkçede bu kip **-miş** ekiyle kurulur: *(1 kişi tekil) gelmişim (gel-miş-im) (1 kişi çoğul) gelmişiz (gel-miş-iz)* **v.b.** [*Osm.* Naklî mazi; *İng.* Past indefinite; *Fr.* Passé traditional, passé indéterminé].

☆ *Eşanl.* **anlatılan geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, -mişli geçmiş.**

— **nicelikleri,** *mat.* Kendilerine önceden belirli bir değer verilmeden bir hesaba sokulan nicelikler.

— **renk,** res. Net olmayan, buğulu ve ince bir perde arkasından görünür gibi olan renk

belirsizlik,-ği, i. § ❶ Belirsiz olanın özelliği. § ❷ *mat.* Tam sayılar dizisinde terimlere 1 ekliyerek daha sonraki terime geçiş örneğinde görüldüğü gibi uygulanması sonsuz olarak tekrarlanabilen bir işlemin özelliği.

— **ilkesi,** *fiz.* Heisenberg tarafından ileri sürülen ilke. Buna göre, mikrofizikte, belli bir anda, bir parçacığın konumunu ve hareketini kesinlikle belirlemek imkânsızdır.

belirteç*,-ci, i. < *belirtmek, gram.* Bir eylemin, bir sıfatın veya bir başka belirtecin anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen kelime: *Çok konuşuyor, Erken gelince şaşırdık. En iyi arkadaş kitaptır, En fazla kazanan en çok çalışandır v.b.* [*Osm.* Zarf; *İng.* Adverb; *Fr.* Adverbe]. ◉ **birleşik —,** *gram.* ◘ **Birleşik.**

☆ *Eşanl.* **katmaç.**

belirten, i. *dilb.* (a) İsim veya sıfat takımında birinci öğe; (b) Sözdiziminde, başka bir terimdeki asıl düşünceyi tamamlayan terim. [*Osm.* Dalle; *İng.* Determinent; *Fr.* Determinant,-ante].

☆ *Eşanl.* **determinant.**

belirti*, i. <*belirtmek.* § ❶ Bir olayın veya durumun anlaşılmasına yardım eden hal. [*Osm.* Alâmet; *İng.* Sign; *Fr.* Indication, signe]. ☆ *Eşanl.* **belgi, im, bellilik, işaret, işmar, belgilik, nişan, nişane, şiar, emare, ip ucu.** § ❷ *elek.* ve *mat.* Bazı olayların ve özellikle makinelerin ve elektrik cihazlarının incelenmesinde, ele alınan çeşitli büyüklükler arasındaki bağıntıları gösteren eğri. § ❸ *patol.* Hastalık durumunu gösteren olay. Bu olay kendisini oluşturan doku veya görev bozukluklarına bağlıdır: *Teşhis belirtilerin bilinmesine dayanır.* [*Osm.* Arâz; *İng.* Symptom; *Fr.* Symptôme]. ◉ **AARON — si,** *patol. Appendicitis'de Mc Burney* noktası üzerine basıldığı zaman epigastrium bölgesinde ağrı duyulması ◉ **ABADIE — i,** *patol.* § ❶ *Basedow* hastalığında, üst gözkapağını kaldıran kas *(Musculus levator palpebrae superioris)* ın çekilmesi: *Abadie* işareti (belirtisi) § ❷ Aşil kirişi *(tendo calcaneus)* nın tazyik karşısında acı vermemesi analjezisi; tabes *(locomotor ataxia)* belirtisi ◉ **ABRAHAM — si,** *patol.* § ❶ Akciğer zirvesine ait bir tüberküloz başlangıcında, perküsyonla omuzucu *(acromion)* bölgesinde donuk ve kapalı bir ses alınması § ❷ Safra kesesi taşlarında *(vesical lithiasis)* göbek ile sağ dokuzuncu eğenin kıkırdak kısmı *(costal cartilage)* ndan aynı uzaklıkta bulunan bir noktaya, işaret veya orta parmakla tazyik edilince şiddetli bir ağrı belirmesi ◉ **AHLFELD — si,** *patol.* Gebeliğin üçüncü ayından sonra uterus bölgesinin düzensiz tetanik spazmları ◉ **ALLIS — si,** *patol.* Kalça kemiği çıkıntısı ile büyük trokanter arasındaki akzarın gevşemesi, ki uyluk kemiği boynunda bir kırık işareti olarak düşünülür ◉ **ANTON — si,** *patol.* Kör bir hastanın körlüğünü kabul etmemesi ◉ **ARGYLL-ROBERTSON — si,** *patol.* Pupillanın mesafeye karşı defleksinin bulunması fakat ışık refleksinin mevcut olmaması ◉ **AUENBRUGGER — si,** *patol.* Perikard'da sıvı toplandığı zaman ep astrin dışarıya kabarması ◉ **BADINSKI —si,** *patol.* § ❶ Siyatikte Aşil *(Achilles)* refleksinin kaybolması veya azalması. § ❷ Hemiplejilerde ayaktabanı çizildiğinde meydana gelen ekstansiyon hareketi ◉ **BARANY — si,** *patol.* Kulak, sıcak su ile yıkandığında o tarafa doğru nistagmus görülür. Eğer su soğuk ise *nistagmus* karşı tarafa doğru olur. Labirent hastalıklarında bu *nistagmus* kaybolmuştur ◉ **BECHTEREW — si,** *patol.* Otomatik hareketlerde yüz kaslarının felçli olması ◉ **bitişik — ler,** *patol.* Bir hastalıkta daima görülen ve ona özgü olan belirtiler ◉ **BECHTEREW — si,** *patol Tabes dorsalis*'de dizardında görülen duygu kaybı ◉ **bitişik — ler,** *patol.* Bir hastalıkta daima görülen ve ona özgü olan belirtiler. ◉ **BJERRUM — si,** *patol.* Glokomda kör noktanın yanında meydana gelen hilâl şeklindeki skotom ◉ **BOAS — si,** *patol* Mide kanserinde, mide suyunda laktik asit bulunması ◉ **BONNET — si,** *Patol.* Siyatikte, bacağa yaklaştırma hareketi yaptırıldığında ağrı belirmesi ◉ **BRAXTON HICKS — si,** *patol.* Gebeliğin üçüncü ayından sonra uterusun arada sırada kasılması ◉ **BROADBENT — si,** *patol.* Konstriktif perikarditte sırtta 11 ve 12 nci kaburgalar arasında görülen içeriye çekilme hali ◉ **BRUDZINSKI — si,** *patol.* § ❶ Menenjitte hastanın boyun öne büküldüğü zaman ayakbileği diz ve kalçada görülen bükülme hareketi § ❷ Menenjitte bir taraf bacağına fleksiyon hareketi yaptırıldığında diğer bacakta da aynı sekilde bir hareketin görülmesi, *(kontrlateral belirti)* ◉ **BUERGER — si,** *patol.* Buerger hastalığında ağrılı ayak yatağın kenarından aşağı sarkıtıldığında ağrının hafiflemesi. ◉ **bulber —ler,** *patol Bulbus* hastalıkları sonucu meydana gelen karakteristik yüz ve dil felci. ◉ **CARDARELLI — si,** *patol.* Aort kavisinde genişleme olduğu zaman gırtlak ve trakeada nabazan alınması ◉ **CHARCOT — si,** *patol.* Yüz sinirinin periferik felcinde bu taraf kasının yukarıya kalkması; dinlenme halinde bacaklarda hiçbir ağrı yokken yürüyüş halinde âni olarak baldırlara bıçak saplanmış veya kuvvetli bir sopa darbesi yemiş gibi acı duymak ve hareketsiz kalmak ◉ **CHAUSSIER — si,** *patol.* Gebelik albüminürisinde bazen görünen ve bir eklampsi krizinden önce meydana çıkabilen üstkarın bölgesi ağrısı ◉ **CHEYNESTOKES — si,** *patol.* En çok beyin komalarında ve kalb yetmezliğinde görülen bir çeşit solunum bozukluğu olup, solunum hareketleri küçükten başlayıp gittikçe büyüyerek âzami bir hadde ulaştıktan sonra tekrar tedricen küçülür ve bir süre solunum durduktan sonra yine ayni şekilde yavaş yavaş hızlanır ◉ **CHIARI-FROMMEL — si,** *patol.* Doğum sonrası dölyatağı yumurtalık atrofisi, aybaşı yokluğu, memelerin istenmeden süt yapımına devamı gibi üç belirtinin bir arada bulunması hali ◉ **evrensel —,** *fels. Leibniz*'in kurmak istediği ve üzerinde ömrü boyunca düşündüğü evrensel bir felsefe dili ◉ **CHVOSTEK — si,** *patol.* Tetanide, tragus ile dudak birleşeği arasına vurulduğu zaman o taraf yüz yarımında çekilme meydana gelmesi ◉ **COLE — si,** *patol.* Onikiparmak bağırsağı ülserinde görülen deformasyon ◉ **CORRIGAN — si,** *patol.* Kronik bakır zehirlenmesinde dislerin boynunda mor bir halka meydana gelmesi ◉ **CRUVEILHIER — si,** *patol.* Büyük safen toplardamarı varislerinde bu toplardamarın sonlandığı nokta hizasında el ile tremor hissedilmesi ◉ **CULLEN — si,** *patol.* Dış gebelik yırtılmasında göbek çevresinde cildin renginin kaybolması ◉ **DALYRMPLE — si,** *patol.* Egzoftalmik guatrda gözkapaklarının normaldekinden çok daha fazla aralık olması ◉ **DAMOISEAU — si,** *patol.* Sulu plörezide sırtta belirli bir eğrilik gösteren matite çizgisi ◉ **DEJERINE — si,** *patol.* Radikulit belirtilerinin öksürme, aksırma ve ıkınma sırasında şiddetlenmesi ◉ **DE MUS-**

SET ~ si, *patol.* Aort yetmezliğinde başın ritmik olarak sallanması. ◉ **deri kası ~ si,** *patol.* Yarım felçlerde görülen belirti. *(Ağzın açılmasına engel olunduğu zaman, boyun deri kası tellerinin sağlam taraftaki boyun derisini gerdiği görülür, hasta tarafta ise hiçbir şey görülmez).* ◉ **D'ESPINE ~ si,** *patol.* Pektoriloki sesinin yedinci boyun omurundan daha aşağı hizada duyulması *(medyastinal tümörlerde müspettir)* ◉ **DU BOIS ~ si,** *patol.* Konjenital frengide el küçük parmağının kısalığı ◉ **EBSTEIN ~ si,** Perikard sıvılarında kalb-karaciğer açısının geniş olması ◉ **ELLIS ~ si,** *patol.* ◘ **DAMOISEAU** belirtisi ◉ **ERB-WESTPHAL ~ si,** *patol. Tabes dorsalis* ve diğer merkez sinir sistemi hastalıklarında diz kapağı refleksinin kaybolması ◉ **ETHER ~ si,** *patol.* Ölüm belirtisi; Cilt altına 1-2 cc eter zerkedild ğinde sahıs ölmüsse eter dışarıya çıkar, aksi halde cilt içinde kalır. ◉ **evrensel ~,** *fels. Leibniz*'in kurmak isted ği ve üzerinde ömrü boyunca düsündüğü evrensel bir felsefe dili. ◉ **EWART ~ si,** *patol.* § ❶ Perikard sıvısı olduğu zaman birinci kostosternal eklemde görülen dışarı fırlama hali § ❷ Perikard sıvısı halinde sırtta sol kürek kemiğinin alt ucunda perküsyonla matite alınması ◉ **GAUSS ~ si,** *patol.* Gebeliğin ilk ayında uterusta fazla mobil olma hali ◉ **GERHARD ~ si,** Aort anevrizmasında girtlak hareketlerinin kaybolması. ◉ **GRAEFE ~ si,** *patol. Basedow* hastalığında, göz aşağı baktığında üst göz kapağının gözü takip edememesi ◉ **GRIESINGER-KUSSMAUL ~ si,** *patol.* Paradoks nabız *(pulsus paradoxus).* ◉ **GROCCO ~ si,** *patol.* Plevrada sıvı olduğu zaman sırtta üçgen şeklinde matlite alanı. ◉ **HAMPELMANN ~ si,** *patol.* Skorbüt gibi bazı hastalıklarda ağrılı noktalara dokunulduğu zaman bütün vücudun toparlanması ◉ **HAUDEK ~ si,** *patol.* Derin mide ülseri ile röntgende görülen büyük nis ◉ **HEGAR ~ si,** *patol* Gebelikte uterusun alt kısmının yumusaması ◉ **HICK ~ si,** *patol.* Gebeliğin üçüncü ayından sonra uterusun arada sırada kasılması ◉ **HORN ~ si,** *patol.* Akut apandisitte sağ spermatik kordonun çekilmesi ile ağrı duyulması ◉ **HUTCHINSON ~ si,** *patol.* § ❶ Konjenital frengide görülen keratit ve korneada kırmızı renk belirmesi § ❷ *Hutchinson triyadı;* Keratit, centikli dis ve otitten ibaret konjenital frengi belirtileri ◉ **JELLINEK ~ si,** *patol.* Hipertiroidi halinde cilt renginin koyulaşması. ◉ **JOFFROY ~ si,** *patol.* Hipertiroidide yukarı bakıldığı zaman alnın kırışmaması ◉ **KEHR ~ si,** *patol.* Dalak yırtılmasında sol omuzda duyulan şiddetli ağrı ◉ **KERNIN ~ si** *patol* Sırt üstü yatan bir hasta bacaklarına kolayca ekstansiyon yaptırdığı halde oturduğu veya gene sırt üstü yatıp uyluklarını karnına yaklastırdığı zaman bu ekstansiyonu yapamaz. *(Menenjit belirtilerindendir)* ◉ **KOCHER ~ si,** *patol. Basedow* hastalığında yukarıya bakma hareketi sırasında üst göz kapağının göz yuvarlağından daha çabuk hareket etmesi ◉ **KOPLIK ~ si,** *patol.* Kızamığın ilk günlerinde ağzın içinde görülen küçük lekeler ◉ **KUSSMAUL ~ si,** *patol.* § ❶ Mediastinit, perikardit ve mediyasten tümörlerinde derin nefes alındığı sırada boyun toplardamarlarının kabarması § ❷ Diyabet komasında görülen derin solunum ◉ **LAENNEC ~si,** *patol.* Bronsiyal astmada yapıskan balgam salgısı ◉ **LASEGUE ~ si,** *patol.* Siyatikte bacağın kalça üzerine fleksiyon yapması ağrısız olup bu, kalça eklemi hastalığından ayırmağa yarar; Bacak fleksiyon halinde iken uyluk karna doğru bükülürse, siyatikte ağrı duyulmaz fakat kalca kemik veya eklemi hastalıklarında ağrı duyulur. ◉ **LESIEUR ~ si,** *patol.* Tifoda sırtta kalpde matite meydana gelmesi ◉ **MADELUNG ~ si,** *patol.* Cerahatli peritonitte koltukaltı ve rektal dereceler arasında büyük fark olması ◉ **MAISONNEUVE ~ si,** *patol.* COLLES kırığında elde asırı ekstansiyon hali ◉ **MARFAN ~ si,** *patol.* Tifoda paslı ve ortasında kırmızı üçgen seklinde bir alan bulunan dil. ◉ **MARIE ~ si,** *patol. Basedow* hastalığında vücutta görülen tremor *(titreme)* hali ◉ **MC BURNEY ~ si,** *patol.* Apandisitte görülen ve göbekle *spina ilica anterior superior* arasındaki çizginin ortasındaki bir yerde basmakla ağrı meydana gelmesi ◉ **MÖBIUS ~ si,** *patol Basedow* hastalığında gözkürelerinin konverjans yapmaması *(göz-iç-doğru kaslarının yetmezliğinden)* ◉ **MOSCHCOWITZ ~ si,** *patol.* Bacak elâstik bir bantla sıkılıp birkaç dakika tutulduktan sonra açıldığında bir iki dakika sonra normal kırmızı rengini alır, eğer bacakta bir damar daralma veya tıkanması varsa normal rengin avdeti gecikir ◉ **MURPHY ~ si,** *patol.* Safra kesesi hastalığında parmakla sağda kaburgalar altına basıldığında duyulan sancı ◉ **MUSSET ~ si,** *patol.* Aort yetersizliği veya aort anevrizmasında başın ritmik olarak sarsılması *(Fransız edibi Alfred de Musset'de bulunduğundan bu ad verilmiştir)* ◉ **OLIVER ~ si,** *patol.* Aort anevrizmasında trakeada nabız alınması ◉ **OLIVER-CARDARELLI ~ (OLSHAUSEN ~) si,** *patol.* Genç evlenmemiş kadınlarda utrusun önünde oldukça sık görülen dermoid kist ◉ **OPPENHEIM ~ si,** *patol.* Tibyanın içyanında, yukardan aşağıbastırıldığında baspармağın ekstansiyon hareketi yapması ◉ **OSLER ~ si,** *patol.* Habis endokarditte el ve ayaklarda küçük purpurik ağrılı lekeler ◉ **PARKINSON ~ si,** *patol.* Yüzde hareketsiz ve ifadesiz maske gibi bir görünüm ◉ **PATOGNOMONIK ~,** *patol.* Bir hastalığın tepkisini tek başına koruyabilecek kadar kuvvetli belirti. ◉ **PEL-EBSTEIN ~ si,** *patol.* Tüberküloz menenjitin üçüncü safhasında atesin normalin altında olması ◉ **PISKACEK ~ si,** *patol.* Gebelikte uterusun asimetrik büyümesi ◉ **PREVOST ~ si,** *patol.* Beyin kanamalarında basın ve gözlerin kanamanın olduğu yarım küreye bakması. ◉ **PSEUDO-BABINSKI ~si,** *patol.* Poliyomiyelitte basparmağın ekstansiyon hareketi ◉ **PYRAMIDAL ~ si,** *patol.* Piramidal yolun hastalığını gösteren belirti ◉ **QUECKENSTEED ~ si,** Boyun atardamarları tazyik edildiğinde beyin omurilik sıvısının tazyiki normalde yükselir. *(Eğer herhangi bir tıkanma varsa bu yükselme görülmez)* ◉ **QUINCKE ~ si,** *patol.* Aort yetmezliğinde tırnaklarda görülen papiller nabız ◉ **RAYNAUD ~ si,** *patol.* Etrafın soluk-asfiktik olusu ◉ **ROGER ~ si,** *patol.* Tüberküloz menenjitin üçüncü evresinde atesin normalin altında olması ◉ **ROMBERG ~ si,** *patol.* Ayaklar yan yana tutularak gözler kapandığı zaman vücudun sallanması. *(Tabes ve benzeri hastalıklarda görülür)* ◉ **ROSENBACH ~ si,** *patol. Basedow* hastalığında gözler kapandığı zaman kanaklarda görülen tremor *(titreşim)* ◉ **ROTCH ~ si,** *patol.* Perikard sıvısı halinde sağda beşinci kosta aralığında perküsyonla matite ◉ **ROVSING ~ si,** *patol.* Akut apandisitte karnın sol tarafına basıldığı zaman sağda *Mc Burney* noktasında ağrı duyulması ◉ **SCHAPIRO ~ si,** *patol.* Kalb yetmezliğinde sahıs yattığı zaman nabzın yavaslaması ◉ **SIMON ~si,** *patol.* Meme kanserinin hipofizer menastaz yantığı zaman görülen idrar artması ◉ **SINYAL ~,** *patol.* Bir sarsa krizinin geleceğini haber veren belirti veya his ◉ **SKODA ~si,** *patol.* Akciğerde pnömonik bir alanın üzerinde alınan timpanik ses ◉ **SPALDING ~ si,** *patol.* Fetusun röntgeninde kafa kemiklerinin üst üste bindiğini ve fetusun ölü olduğunu gösteren belirti ◉ **STELLWAG ~ si,** *patol.* Basedow hastalığında üst göz kapağının normalden fazla yukarıda olusu; üst göz kapağının hafifce yukarı kalkıp iki kapak arasındaki aralığın fazlalasması *(evvelce korneanın üst kısmındaki sklera gizli iken meydana çıkar ve göz ileri çıkmış görülür)* ◉ **STIERLIN ~ si,** *patol.* Çekum ve çıkan kolonda tüberküloz olduğu zaman ülseratif ve fibrotik olayların sebep olduğu radyolojik görünüm ◉ **TARNIER ~ si,** *patol.* Gebelikte uterusun üst ve alt kısımları arasındaki açının silinmesi *(düşük tehdidini gösterir)* ◉ **TRAUBE ~ si,** *patol.* Aort yetmezliğinde femoral arter üzerinde duyulan çift ses ◉ **TRENDELENBURG ~ si,** *patol. Gluteus* kaslarının felcinde görülen yürüme şekli ◉ **TROISIER ~ si,** *patol.* Karın ve göğüsiçi tümörlerinde köprücük kemikleri üzerindeki lenf bezlerinin büyümesi ◉ **TROUSSEAU ~ si,** *patol.* Tetanide kol sıkıldığı zaman ebe eli oluşması ◉ **TURNER ~ si,** *patol.* Akut pankreatitte kalça üstü cildinde görülen renk değiş mi ◉ **VOLKOVITSCH ~ si,** *patol.* Kronik apandisitte apandis üstündeki kasın gevşeme ve atrofisi ◉ **VON GRAEFE ~ si,** *patol. Basedow* hastalığında göz aşağı bakarken üst göz kapağının bunu takip edememesi ◉ **WEBER ~ si,** *patol.* Bir tarafta hemipleji ve karşı tarafta okulomotor siniri felci olması hali ◉ **WENCKEBACH ~ si,** *patol.* Konstriktif perikarditte derin nefes alındığında sternumun alt ucunun içe doğru çekilmesi. ◉ **WESTPHAL ~ si,** *patol.* Lokomotor atakside patella refleksinin kaybolması. **~ bilimi,** § ❶ *tıp.* Hastalıkların belirtilerini inceleyen, teşhis ve tedavi için bu belirtilerin anlamını araştıran tıp dalı. [*Osm.* Ilm-i teşhis; *Ing.* Diagnostics; *Fr.* La diagnose]. § ❷ *coğr.* Bitkilerin yıl içindeki gelişmesi, bu arada çiçek açma, filizlenme, yapraklanma, meyva verme, meyvanın olgunlaşması, yaprak dökümü zamanları gözlenerek türlü iklim etmenleriyle bunlar arasındaki ilgiyi araştıran bir bilim. [*Ing.* Phenology; *Fr.* Phénologie]. ☆ *eşanl.* **fenoloji.** **~ tedavisi,** *tıp.* Hastalık belirtilerini ortadan kaldırmayı öngören tedavi.

☆ *Karş.* **sebep, tedavisi .**

belirtici, i. ve s. § ❶ Belirten, belirtme işlemini yapan. § ❷ *mat.* (a) Aynı bir kelimenin kısaltması olarak kullanılan ve daima aynı anlamı taşıyan işaret veya karakter: *«d» diferansiyellerin belirticisidir;* (b) Yüzeylerin doğurulmasında, zarf yüzeyle zarflayan yüzeyin birbirine değdiği eğri boyunca bu iki yüzeyin ortak değme elemanlarının tümüne Mange tarafından verilen ad; (c) Sabit katsayılı cizgisel ve homogen bir diferansiyel denklemin belirtici denklemi.

~ eğri, *fot.* Işığa duyar bir tabakanın özelliklerini gösteren grafik.

~ nitelik, *fels.* Bir seyi benzerlerinden esaslı olarak ayıran nitelik.

☆ *Eşanl.* **ıralayan, karakteristik.**

~ yıkama, *fot.* Fotoğraf plâkları ve kartlarını ilâçlı suda yıkayarak üzerlerindeki görüntüyü belirtme işlemi. [*Ing.* Development; *Fr.* Développement].

belirtik, s. *fels. Belirtilmiş.* [*Osm.* Musarrah, sarih; *Ing.* Explicit; *Fr.* Explicite].

☆ *Yak. anl.* **açıklanmış, aydın, açık.**

☆ *Karş.* **kapalı kalmış, gizli .**

belirten, i. ve s. § ❶ *gram.* Isim veya sıfat tamlamalarında ikinci unsur. § ❷ *fels.* Nedensel ilişkide veya herhangi determinist bir süreçte, **belirten**'in karşıtıdır (**neden ile sonuç gibi**). [*Ing.* Genitive, the genitive case, substantive].

☆ *Karş.* **belirten.**

belirtili*, s. § ❶ Belirtisi olan. [*Ing.* Symptomatic; determinative; *Fr.* Symptomatique; Déterminant,-ante, determinatif,-ive]. § ❷ Belirtilmiş olan, belirli kılınan. [*Ing.* Determined; determiné, défini].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Alâmetli ,arazlı, işaretli, emareli.** § ❷ **Im konan, belirli kılınan, nişan konan, tanıtlanmış olan.**

☆ *Karş.* § ❶ **Belirtisiz ,alâmetsiz, arazsız, işaretsiz, emaresiz.** § ❷ **Belirtisiz, nişansız, tanıtsız.**

~ tamlama, *gram.* Tamlayanı, **-in (-nin)** takısı, tamlananı 3. kişi iyelik eki alan ve belirli bir kavram taşıyan tamlama: *Ali'nin evi, Kapının zili, Ahmet'in gelmesi, Evin kapısı, Onun evi, v.b.* [*Osm.* Tayinli izafet; *Ing.* Genitival construction; *Fr.* Construction génitive].

☆ *Eşanl.* **birinci nevi izafet, belirtili isim tamlaması, belirtili isim takımı.**

belirtilmek, nsz. f. Bir başkası tarafından anlaşılır hale getirilmek, açıklanmak, belli edilmek.

belirtisiz*, s. § ❶ Belirtisi olmayan. § ❷ Belirtilmemiş olan. [*Osm.* Gayri muayyen; *Ing.* Indeterminate, uncertain, indefinite; *Fr.* Indéterminé, incertain].

~ tamlama, *gram.* Tamlayanı yalın durumda olan, tamlananı 3. kişi iyelik eki alan ve çok defa tür kavramı veren ad tam-

laması: *Ev kedisi, Han duvarı, Yazı masası, Eskişehir ili, Beypazarı ilçesi, İzmir körfezi, İstanbul limanı, Aras nehri, Toros dağları, Van gölü, v.b.* [*Osm.* Tayinsiz izafet; *Ing.* Shortened genitival construction; *Fr.* Rapport d'annexion].

☆ *Eşanl.* **ikinci nevi izafet, belirtisiz isim tamlaması, belirtisiz isim takımı.**

belirtiş, i. *sosy.* Bir toplumun bazı kültür unsurlarına verdiği önem ve bunu belirtmesi hali. [*Ing.* ve *Fr.* Signification].

belirtme, i. § ❶ Açıklama, belirli hale getirme, göz önüne koyma. [*Osm.* Temayüz ettirme, tâyin; *Ing.* Determination; *Fr.* Détermination]. § ❷ *dilb.* Tanımlayıcı'nın sağladığı anlam kesinleşmesi. [*Ing.* Definition; *Fr.* Définition]. § ❸ *müz.* Bir noktayı ayrı olarak ortaya koyma: *Belirtmeleri iyi yapmak.*

~ **grupu**, *gram.* Tamlama. [*Ing.* Determinative group; *Fr.* Groupe déterminatif].

~ **sıfatı**, *gram.* Bir adı, gösterme, soru, sayı veya belgisizlik bakımlarından belirten sıfat: Bu *kitap*, O *adam*, hangi *ağaç*, ne *biçim*, beş *gün*, dördüncü *ev*, kimi *insanlar*, bir *adam v.b.* [*Osm.* Tayinî sıfat; *Ing.* Determinative adjective; *Fr.* Adjectif déterminatif].

☆ *Eşanl.* **tayin sıfatı.**

~ **vurgusu**, *gram.* Anlatımı etkili kılmak için, cümle içinde, önem verilmek üzere, eylemdeki veya eylemin yanına getirilen kelimedeki kuvvetli vurgu: *Gel burayal, Defol buradan! bitsin artık bu işl v.b.* [*Ing.* Logical accent; *Fr.* Accent logique].

☆ *Eşanl.* **anlatış vurgusu**, mantık vurgusu

belirtmek(-i), f. § ❶ Belirli hale getirmek. [*Osm.* Tâyin etmek, tebarüz ettirmek, tasrih etmek; *Ing.* To determine; *Fr.* Expliquer rendre évident]. § ❷ *mat.* Bilinen elemanlar yardımıyla yeni herhangi bir elemanı bildirmek. § ❸ *res.* Bir resmin bazı kısımlarındaki çizgileri ve renkleri göze çarpacak hale getirmek. için kuvvetlendirmek, onlara açıklık vermek. [*Osm.* Tebarüz ettirmek; *Fr.* Conventionner]. § ❹ Meydana çıkartmak. § ❺ Daha açık, daha anlaşılır hale getirmek. § ❻ İşaret etmek, göstermek. § ❼ *müz.* Notaları kesinlikle fakat çekiçlemeden duyurmak.

belit*, i. *mant.*, *mat.* ve *fels.* Gerçek olduğu kendiliğinden apaçık görünmekle tanıtlanması gerekmeyen söz, önerme. [*Osm.* Mütearife; *Ing.* Axiom; *Fr.* Axiome].

☆ *Eşanl.* **aksiyom.**

belitke*, i. *mant.* ve *fels.* Belit'e ait, belitle ilgili. [*Ing.* Axiomatic; *Fr.* Axiomatique].

belitleme, i. Tümden-gelimci bir bilime temel olacak bir belit sistemi.

belitsel, s. Belitle ilgili, aksiyomatik. [*Ing.* Axiomatic; *Fr.* Axiomatique].

bel.kemiği, b.i. § ❶ *h.d. anat.* ◘ **Omurga kemiği.** § ❷ *mec.* Bir şeyin en önemli varlığı ile ilgili kısmı. Bu işin en önemli bölümü. *Bu olay, romanın belkemiğidir.* [*Ing.* Main support; *Fr.* Pivot].

belki /bel:ki/, z. *Osm.* < *Ar. bel* + *Fars.* ki. § ❶ Olabilir ki, umulur: Sizinle birlikte ben *de giderim.* [*Osm.* Muhtemel; *Ing.* Perhaps; *Fr.* Peut-être]. § ❷ Olsa olsa, ancak: *O saldırmak için değil, belki kendini korumak için davrandı.* [*Ing.* But, at the very most; *Fr.* Mais, uniquement, tout au plus].

~ **de**, *dey.* Şu da olabilir: *Belki de hiç gelmez.* [*Ing.* It may even be that].

belkili /bel:kili/, s. § ❶ Çözümü şüpheli olan: *Belkili sorun.* § ❷ Sonucu ve eylemi şüphe götüren: *Belkili sonuç, Belkili başarı* § ❸ *fels.* Yeter delil gösterilmediği için ispata muhtaç sayılan [*Osm.* İhtimalî.; *Ing.* Problematic; *Fr.* Problématique]. ☆ *Eşanl.* **şüpheli, ikircil.** § ❹ *mant.* Zorunlu olmayan ve sadece olabilirlik gösteren. [*Osm.* İhtimalî]. ☆ *Eşanl.* **problematik.**

belladon, i. *Fr. belladone* < *It. belladonna* § ❶ *bot.* ◘ **Güzelavrat otu.** § ❷ Güzelavrat otundan çıkarılan zehir. [*Ing.* Belladonna extract].

Bellatrik, öz. i. *astr.*. Oriyon'un γ yıldızı [*Osm.* Ayser; *Ing.* ve *Fr.* Bellatrix].

bellavista, i. *It.* Güzel görünüş, manzara anlamında olan bu söz semt, bahçe, köşk adları olarak kullanılmıştır.

bellek*,-ği, i. < *bellemek*, § ❶ *fels.* ve *psik.* Zihnin belleme ve hatırlama gücü. Algılanan nesnelerin ve durumların, yaşanılanların insan bilincinde iz bırakması, birikmesi ve gereğinde yeniden üretilmesi *(rekrodüksiyonu)* yeteneği. Vaktiyle görülen, işitilen, koklanan, tadılan şeyleri ve yaşanılan sevinç veya korku gibi duyguları, yapılan işleri unutmayıp onları tekrar hatırlamak yetisi. [*Osm.* Hâfıza; *Ing.* Memory; *Fr.* Mémoire]. § ❷ Bellenmiş şekil ve tarzda olarak yapılan resim ve şekiller hakkında kullanılabilir. [*Ing.* Conventional; *Fr.* Conventionnel]. § ❸ Evvelce edinilmiş bilinç muhtevasının tekrar bilinçli hale getirilmesi.

~ **arızaları**, *psik.* ve *fels.* Kendisini, hatırlama yetisinin azalması, bellek karışıklığı, bellek yetimi gibi arızalarla belli eden ve bir sinir bozukuğu, bir kaza, ateşli bir hastalıktan sonra meydana gelen bir çeşit hastalık hali.

~ **bozuklukları**, *psik.* ve *fels.* (a) Nicelik bakımından: Belirli bir yaşantı bölümünün, yaşanılanların sınırlı bir süresinin iz bırakmamış, birikmemiş veya yeniden hatırlanamaz oluşu *(bellek boşluğu, deliği);* (b) Nitelik bakımından; Gerçekle ilgisi olmayan bazı çılgınca düşüncelerin, hezeyanların, yaşanmış ve algılanmış da şimdi hatırlanıyormuşçasına bellekte yer tutması. [*Osm.* Teşevvüş-ü tahattur; *Ing.* Paramnesia; *Fr.* Paramnésie].

~ **genişliği**, *psik.* ve *fels.* Belleğin sınırı, alanı. Bir defa söyledikten ve gösterdikten sonra hatırlanıp tekrarlanan şeylerin sayısı.

~ **hastalıkları**, *psik.* ve *fels.* ◘ **Hastalık.**

~ **karışıklığı**, *psik* ve *fels.* Kelimelerin ve cümlelerin doğru anlamını hatırlayamamak veya ilk olarak görülen bir şeyi önce görmüş olmak yanılsamasına kapılmak şeklinde beliren bir hastalık.

~ **tipleri**, *psik.* ve *fels.* Bellenen ve hatırlanan şeylerin çeşidine göre insanlar arasında başlıca dört türlüsü vardır; (a) *Görsel tip;* (b) *İşitsel tip;* (c)*Dokunsal tip;* (d) *Orta tip.*

~ **yitimi**, *psik* ve *fels.* Bir kaza veya ateşli bir hastalık yüzünden belleğin büsbütün veya bir zaman için yitirilmesi [*Osm.* Ziyâ-ı hâfıza; *Ing.* Amnesia; *Fr.* Amnésie]. ☆ *Eşanl.* **hafıza kaybı, amnezi.**

belleksel*, s. *psik.* Bellekle ilgili, belleğe özgü. [*Osm.* Hıfzî, hâfızavî; *Ing.* Mnemonic; *Fr.* Mnémonique].

bellem, i. Bellemek yetisi.

belleme, i. § ❶ Bellemek[1] eylemi. [*ing.* Learning by heart; *Fr.* Action d'apprendre]. § ❷ *h.d.* Eyer altına gelmek üzere at ve benzerlerinin sırtına vurulan keçe veya kalın kumaş parçası. [*Ing.* Horse-blanket; *Fr.* Couverture de selle]. § ❸ *inş.* Yapı iskelelerinde, ustaların basması için boydan boya uzatılacak kalasları bindirmek üzere dikme ve çeliklere dikey olarak, yani yatay vaziyette mıhlanan ağaçlar. § ❹ Kısa yün ceket § ❺ *trm.* Belle yapılan toprak işlemesi.

bellemek[1](-i), f. < *belgü*, İşaret > *bel.* § ❶ Öğrenip akılda tutmak, gereğinde kullanılıp, üretilebilecek şekilde, algınanların bellek ve zihinde yer tutmasını sağlayarak öğrenmek: *Çalışıp dersini belledi.* [*Osm.* Ezberlemek; *Ing.* To learn by heart; *Fr.* Apprendre]. § ❷ Sanmak, bilmek, zannetmek: *Ben onu geldi bellemiştim.* [*Ing.* To think, to suppose; *Fr.* Croire].

bellemek[2](-i), f. *trm.* Bel denilen âletle toprağı işlemek: *Tarlayı bellemek.* [*Ing.* To dig with a spade; *Fr.* Bêcher]. ◉ anasını ~, *dey.* ◘ Ana. ◉ bel ~, Herhangi bir yeri bel ile kazmak.

bellemi, i. *fels.* Algılanan nesnelerin, iç ve dıştan gelen duyumların, yaşanılan durumların bellekte yer tutabilme yeteneği, öğrenebilme belleyebilme yeteneği.

bellenme, i. Alma, tanınma.

bellenmek, nsz. f. § ❶ Bellemek işine konu olmak. [*Ing.* To be learned (well); *Fr.* être appris]. § ❷ Bilinmek. § ❸ Öğrenilmek. [*Ing.* To be kept in mind. *Fr.* être retenu]. § ❹ *trm.* Bel ile toprak işlenmek. [*Ing.* To be dug over; *Fr.* être bêché]. § ❺ Tanınmış, ün salmış, dile gelmiş olmak. [*Ing.* Not to be forgotten]. ◉ **bellenmiş şekiller**, *res.* Öteden beri yapılan ve herkesçe bilinen şekiller, kullanılagelen şekiller. [*Osm.* Mutat şekiller; *Ing.* Habitual forms; *Fr.* Formes habituelles].

belletec*,-ci, i. *fels.* Bir konunun, bellemeyi kolaylaştıran özellikleri *(sayılar, ses uyumu yapan kelimeler, işaretler v.b. gibi)* bellemeyi kolaylaştıran araçlar. [*Osm.* Hafızayı takviye usulü; *Ing.* Mnemonics, mnemotechny; *Fr.* Mnémotechnie]

belleten*, i. Bilim kurumlarının çalışmaları ile ilgili yazı ve haberleri içinde toplayan dergi. [*Osm.* İlmî mecmua; *Ing.* ve *Fr.* Bulletin].

☆ *Eşanl.* **bilim dergisi .**

belletmek(-i,-e), f. § ❶ Bellemesini sağlamak. [*Ing.* To make learn (understand; *Fr.* Faire apprendre]. § ❷ *trm.* Bel ile toprağı işlemek. [*Ing.* To let dig *(over)*].

☆ *Yak. anl.* **öğretmek, göstermek, ezberletmek .**

belleyiş, i. Öğrenme, zihinde tutma.

belli, s. § ❶ Herkesçe bilinen, bilinmedik bir tarafı olmayan. [*Osm.* Malûm; *Ing.* Known; *Fr.* Connu]. § ❷ Gizli olmayan, meydanda olan. [*Osm.* Bedihî, hüveyda, zâhir, aşikâr, alenî; *Ing.* Obvious, openly, publicly; *Fr.* Clair,-e, évident,-e]. § ❸ Belirti. [*Osm.* Muayyen; *Ing.* Definite, certain; *Fr.* Defini, certain,-aine].

☆ *Karş.* **gizli, saklı, bellisiz, pinhan, müphem, belirsiz, alışılmamış, gayri muayyen, karışık, ağdalı, müşevveş.**

~ **başlı**, *dey.* § ❶ Belirli, meydanda. *Bunun belli başlı bir sebebi yoktur.* [*Osm.* Muayyen, bedihî; *Ing.* Eminent; *Fr.* Determiné]. § ❷ Ötekilere göre üstün ve önemli sayılan, başlıca: *Bu memleketin belli başlı kasabaları.* [*Ing.* Principal, leading; *Fr.* Principal,-ale].

~ **belirsiz**, *dey.* Pek az belli. [*Ing.* Hardly perceptible; *Fr.* A peine distingué].

~ **belirsiz çizgi**, *res.* Gayet hafif ve güç görünür bir halde çizilen çizgi. [*Osm.* Hattı mevhum; *Fr.* Une ligne vague].

~ **etmek**, *dey.* Bir çizgi veya şekli meydana çıkarmak, iyice görünür bir hale getirmek, belirtmek. [*Osm.* Tebarüz ettirmek; *Ing.* To reveal or show, to be unable to conceal, to exhibit; *Fr.* Accentuer un contour ou une ligne, manifester, reveler].

~ **ücret**, *post.* Bazı özel hizmetler karşılığı alınan maktu ücret. [*Ing.* Fixed charge; *Fr.* Taxe fixe].

☆ *Eşanl.* **maktu ücret.**

bellilik*,-ği, i. § ❶ Belli olma hali. [*Osm.* Bedahet, muayyeniyet. [*Ing.* Certainty, definiteness, clearness; *Fr.* Certitude, nettete, clarte]. § ❷ Işaret, marka.

bellisiz, s. (a) Hakkında aydın bir fikir edinilemeyen. [*Ing.* Unknown, not known or noticeable, not to be distinguished; *Fr.* Inconnu]. (b) Hangisi olduğu kestirilemeyen; (c) Kolay kolay anlaşılmayan veya içinden çıkılamayan; (d) Cümlelerin dolaşıklığı ve kulanılan kelimelerin alışılmış olmaması dolayısıyle anlaşılması güç olan; (e) Hem evet hem hayır tarzında alınabilen veya şöyle hem böyle yorumlanabilen *(söz);* (f) istenilen tarafa çekilebilen, türlü anlamlara gelen *(söz);* (g) Dolayısıyle anlatmaya yarayan *(söz).* [*Osm.* Meçhul; *Ing.* Hardly to be seen, almost invisible].

☆ *Eşanl.* **belirsiz .**

☆ *Yak. anl.* (a) **Müphem, meçhul;** (b) **Gayrimahsus, gayrimuayyen;** (c) **Karışık, çözülemeyen, müşevveş;** (d) **Ağdalı;** (e) **Kaçamaklı, dolambaçlı ;**(f) **Lâstikli** *(mecaz),* **elâstiki** *(mecaz);* (g) **Üstü kapalı, imalı,**

☆ *Karş.* (a) **Belirli ,tanınan, belli;** (b) **özel, hususi, muayyen;** (c) **Açık, çözük;** (d) **Sade, düz;** (e) **Dürüst, net** *(söz);* (f) **Mertçe, erkekçe** *(söz);* (g) **Doğrudan doğruya** *(söyleme).*

bellisizlik*,-ği, i. Belirsiz olma hali. [*Osm.* Gayri muayyeniyet, müphemiyet, meçhuliyet; *Ing.* Vagueness; *Fr.* Vague, imprécision].

☆ *Yak. anl.* **karanlık, karışıklık, çözülemezlik, kaçamaklık, ağdalık gayrimahsusiyet, elâstikiyet .**

☆ *Karş.* **bellilik, muayyeniyet, bilinme, aydınlık, hususiyet, açıklık, çözülgenlik.**

bellit,-ti, i. *Fr. bellite. kim.* Amonyum nitratla dinitrobenzen veya trinitrobenzenin karışımından meydana gelen patlayıcı madde. [*Ing.* Bellite].

belone, i. *zool.* ◘ **Zargana.**

belonit,-ti, i. *Fr. bélonite, min.* Patrinit çeşidi.

belsem, i. ◘ **Balsam.**

beltrame, i. *tiy.* Italyan tulûat tiyatrosunda her söyleneni yanlış anlayan tip.

belûce, s. *arg.* Güzel, gûzelce: *Beriki daha belûce.*

belûm /belûm/, i. *Osm.* < *Ar.* Gırtlak, yutak. [*Ing.* ve *Fr.* Pharynx].

belvaz, i. Duvardan dışarıya çıkan direk ve kiriş ucu.

bel.verme, b.i. ◘ **Bel.**

belvü, i. *Fr. belvue.* Güzel görünüş ve manzera anlamında bir söz.

bemâ, i. *mim.* Rum kiliselerinde kilisenin zeminden birkaç kademe yüksekte olan ve orada altar bulunan kutsal yer [*Fr.* Bema].

bembeyaz /bem:beyaz/, s. ve z. *T.* ve *Ar.* Süt beyazı, çok beyaz, her tarafı beyaz, tertemiz. [*Ing.* Extremely white; *Fr.* Tout blanc] ☆ *Eşanl.* **apak.**

~ etmek, *dey.* Iyice temizlemek. [*Ing.* To whiten; *Fr.* Blanchir].

~ kesilmek (olmak), *dey.* Şaşkınlık, korku v.b. duygularda yüzün kanı çekilmek.

bementit,-ti, i. *Fr. bémentite, min.* Demir, çinko ve magnezyum karışık sulu mangenez silikat. [*Ing.* Bementite].

bemol,-lü, i. *Fr. bémol* < *It. b. molle.* § ● *müz.* Bir sesin yarım ton kalınlaştırılacağını gösteren nota işareti. [*Ing.* Flat]. § ● s. Böylece kalınlaştırılmış *(ses): Si bemol* [*Ing.* Flat]. ◉ **çift ~**, *müz.* ◘ **Çift.**

bemollemek(-i), f. *müz.* Sesinin bir kromatik yarımton indirilmesi için bir notanın evveline bemol koymak. [*Ing.* To flatten; to mark *(note)* with a flat; *Fr.* Bémoliser].

bemollü, s. *dilb.* Fonolojide, yüksek frekanstaki bileşenlerin bazılarında görülen alçalma veya zayıflamanın akustik yönden nitelediği ayırıcı özelliğe verilen ad.

ben[1], z. *gram.* Tekil birinci şahsı gösteren zamir. [*Osm.* Ene; *Ing.* I; *Fr.* Moi]. ◉ **~ im diyen**, *dey.* Kendine güveni olan, işinin ehli olan; *Benim diyen adam bu işi yapamaz.* [*Ing.* Who thinks he can do everything].

~ ~ demek, *dey.* Daima kendini düşünmek, bencillik göstermek. [*Ing.* To keep saying I, to be egotistic].

~ şahsımı bu kadar severim, *dey.* «Ben bundan daha çok fedakârlık edemem» anlamında. [*Ing.* That is as far as my love for my master goes (said when too great a sacrifice is expected from one].

ben[2], i. § ● Deride benek veya ur şeklinde beliren ve çoğu zaman doğuştan gelen embriyon kökenli cilt kusuru. [*Ing.* Beauty-spot; *Fr.* Grain de beauté, mouche]. § ● Olta veya tuzağa[3] konulan yem. ◉ **~ li benek**, *dey.* Tenînde çok sayıda leke olan. ◉ **yapıştırma ~**, Yüzün beyazlığını fazla göstermek için Avrupa kadınlarının yüzlerine yapıştırdıkları gayet küçük ve yuvarlak şekilde ben gibi siyah tafta parçaları. ◉ **yapma ~**, Sürme veya siyah boya ile yüze güzelik vermek için yapılan yuvarlak noktalar, sunî benler. [*Fr.* Mouche].

~ düşmek, *dey.* Beneklenmek, ben çıkmak [*Ing.* To have a speck appear(eye), To become speckled].

~ taşı, Tarla ve arsaların sınırlarını göstermek üzere konulan sınır taşları [*Fr.* Borne, terme].

ben[3], i. *fels.* ve *psik.* § ● Yaşayan olguların bilinçli ve süreli öznesi. § ● (a) Zihin hallerindeki düzen veya bireyi öbür varlıklardan ayıran ve bilinçli olma hali; (b) Bireysel psikolojik oluşun bütünü; (c) Düşünen bir özne olarak ruh. (d) Her şeyi kendi benliğine indirgeme eğilimi. ◉ **~ i sokmayan yılan bin yıl yaşasın**, *dey.* Tehlikesi olmayan düşmanla uğraşmanın gereksizliğini anlatır. ◉ **~ i tilki yiyeceğine aslan yesin**, *dey.* «Kötülüğün bile soylu bir kimseden gelmesi yeğdir» anlamında.

~ ideali, *fels.* Dış dünyadan ve kişinin doğa ile ilgili ruhbilimsel özelliklerinden gelen uyarım ve dürtülerin yaşantılar ve geniş anlamında eğitimin sindirdiği değerlere göre kontrolünü sağlayan bilinç özelliği.

~ ruhbilimi, Kişilik gelişmesi ve kişiliğin organizasyonu için ben'in baş rolü oynadığını çıkış noktası olarak ruhbilim görüşü.

~ zayıflığı, *fels.* Kişinin doğal kendilik duygusunun düşmesi.

ban.benci, b.s. Kendini öven. [*Osm.* Hodpesent; *Ing.* Conceited; *Fr.* Arrogant, fier].

☆ *Eşanl.* **böbürlenen.**

☆ *Karş.* **alçak gönüllü, mütevazi.**

benci[4], s. Yalnız kendini düşünen. [*Osm.* Hodbin; *Ing.* One who talks constantly about himself]. ◉ **ben ~**, *dey.* Bencil, herşeyde «ben» i düşünen .

bencik, s. Zavallı, acınacak ben.

bencil[4], s. § ● Benliğine *(benciliğe)* düşkün, her şeyde kendi rahat ve çıkarını arayan. [*Osm.* Hodkâm, hodbin; *Ing.* Egotist, selfish; *Fr.* Egoiste]. § ● *fels.* Bencilik doktrinine inanan.

☆ *Eşanl.* **egoist.**

☆ *Kars.* **ilgili, alâkalı, alâkadar, duygulu.**

bencileyin, z. Benim gibi. [*Ing.* Like me, such as I; *Fr.* Comme moi].

bencilik[4],-ği, i. § ● *fels.* (a) Yalnız kendini ve kendi çıkarını düşünme hali; (b) Herkesin kendi çıkarını düşünmesini haklı ve doğru bir amaç olduğunu benimseyen doktrin; (c) *psik.* Kendi çıkarını düşünmenin, bütün bilinçli eylemlerin asıl güdüsü *(motifi)* olduğunu savunan psikolojik görüş. [*Osm.* Hodkâmlık, hodbinlik; *Ing.* Selfishness, self conceit; *Fr.* Egoisme]. § ● *fels.* Herşeyi kendine indirgeyen entellektüel davranış. Bilginin bütün unsurlarını ve bunların unsurlar arasındaki bağıntıları ben'de toplayan görüş. [*Ing.* Egoism; *Fr.* Egoisme]. ☆ *Eşanl.* egolzm. ◉ **toplum bencilliği**, *sosy.* Bu bireylerde görülen bencilikten farklı olarak bir toplumun kendini başkalarından üstün görmesi. [*Ing.* Social egoism; *Fr.* Êgoisme sociale].

bencilleşmek, nsz. f. Bencil davranışlı olmak.

bencillik,-ği, i. § ● Bencil olma hali. [*Osm.* Hodbinlik; *Ing.* Egoism; *Fr.* Egoisme]. § ● *fels.* (a) Fertleri kendilerini korumaya, belirtmeye yönelten içgüdülerin bütünü; (b) Bütün bilgi unsurlarını ve bağıntılarını «ben» de bulan bir görüş. § ● *psik.* Bilinçli davranışların içgüdüsünün kendi çıkarını düşünmek olduğunu ileri süren görüş. ◉ **~ ten silkinmek**, *dey.* Sadece kendi çıkarını düşünmekten vazgeçip, başkalarının hakkına da saygılı davranmağa başlamak. ◉ **toplum bencilliği**, *sosy.* Maddî olsun olmasın birtakım araçlarla birlikte doğan, bazen gerçek bazen sırf uydurma olan üstünlük duygusu. [*Ing.* Collective egotism; *Fr.* Êgotisme collectif].

~ yitimi, *psik.* Şahsiyeti *(kişiliği)* kaybetme. [*Ing.* Depersonalization; *Fr.* Dépersonnalisation].

bend, i. § ● Bağ, kuşak: *Bilek bendi, kırç bendi, balcak bendi, çanta bendi.* [*Ing.* Bond tie, fastening, dyke; *Fr.* Attache, ceinture]. § ● Iki dağ yamacı arasında yapılıp o yamaçların ve daha gerilerden gelen suların toplanmasını sağlayan yüksek ve kalın duvarlardan ibaret set. Burada toplanan yağmur ve memba suları şehirlerin su ihtiyacını sağlamak için borular ve künklerle şehre kadar getirilir. [*Ing.* Dam; *Fr.* Barrage, digue]. § ● Fıkra, makale, madde. [*Ing.* Article; *Fr.* Article]. § ● *ed.* Bir manzumeyi meydana getiren ikişer, üçer, dörder, beşer, altışar v.b. mısralık parçalardan her biri: *Terkîb-i bend, Terci-i bend;* ◉ **~ ini çiğner aşarım**, *dey.* Hiç bir engel dinlemem, anlamında.

bende[1], Tekil birinci şahıs zamirinin bulunma *(Lokatif)* hali: *Bende bulunanların hepsini aldılar.*

bende[2], i. *Osm.* < *Fars. bend.* Kul, köle. [Ing. Slave; *Fr.* Esclave]

bendegân /bendegân/, ç.i. *Osm.* < *Fars.* Kullar, köleler.

ben.değil, b.i. *Osm.* < *Fels.* Ben olmayan, dış dünya veya bilgi nesnesi. Öznenin dışındaki nesnelerin tümü. [*Osm.* Lâene; *Ing.* Nonego; *Fr.* Non-moi].

bendek,-ği, i. Altın ve gümüş üzerine işlenen nakış.

benden, Tekil birinci şahıs zamirinin uzaklaşma *(ablatif)* hali: *Dile benden ne dilersen.* ◉ **~ den de al o kadar**, *dey.* «Ben de ayni fikirdeyim» anlamında.

bendeniz, i. *(Eski nezaket dilinde)* tekil birinci şahıs zamiri «ben» yerine ve «köleniz» anlamında kullanılır. [*Ing.* Your humble servant; *Fr.* Formule de civilité dont on se servait autrefois, pour se designer soi-même].

bender, i. *Osm.* < *Fars.* § ● Ticaret yeri olan iskele (liman). [*Ing.* Commercial (trading) port; *Fr.* Port de commerce]. § ● Gemilerin demir atmasına elverişli yer.

benderek,-ği, i. Sunî ticaret limanı ve bunların yanında yapılmış küçük kaleler.

bend.etmek(-i), b.f. *T.* < *Fars.* Kendine *(birini)* bağlamak. [*Ing.* To tie, to bind, to captivate; *Fr.* Lier, attacher]

ben.dışı, b.i. *fels.* Özneden ayrı nesnelerin tümü.

ben.duki, i. Bir çeşit en iyi cins keten bezi.

BENEDİKT, Moritz, öz. i. (1835-1920) Avusturyalı sinir hastalıkları uzmanı. Bir çok çalışmaları arasında elektriğin iletkenliği patolojik daltonizm, hipnotizma, telkin, psikoloji, antropoloji, suçlular ve ruh bozuklukları üzerine eserleri vardır.

~ sendromu, *tıp.* ◘ **Sendrom.**

benek,-ği, i. < *ben* + *ek.* § ● *anat.* Küçük ben; Benek gibi ufak leke, nokta: *Siyah benekler.* [*Osm.* Şelel, latha; *Lat. Macula; Ing.* Spot; *Fr.* Tache]. ☆ *Eşanl.* leke. § ● *dok.* (a) Kumaşların üzerine süsleme niteliğinde ve çeşitli büyüklükte yapılan yuvarlak leke ve noktalar; (b) Atlas zemin üzerine sırma işlemeli bir çeşit kumaş. § ● Pırlanta zümrüt v.b. gibi kıymetli taşların içinde bulunan küçük nokta şeklinde lekeler. § ● Düz renkli bir kâğıt veya bir yüzey üzerinde nokta şeklinde olan yuvarlak leke. [*Fr.* Mouche]. ☆ *Eşanl.* sinek. § ● *elekt.* Temizlenmiş veya galvanoplastik bir tabaka ile kaplanmış metallerdeki ufak leke. ◉ **sarı ~**, *boy.* ve *zool.* ◘ **Sarıbenek.**

~ bulgurcukları, astr. Güneş lekelerini kuşatan parlak tanecikler. [*Ing.* Facular granules; *Fr.* Granules faculaires].

~ düşmek, *meyve.* ◘ **Ben düşmek .**

~ hastalığı, *fitopatol.* Elma ve armut ağaçlarının meyva, yaprak ve dallarında görülen bir bitki hastalığı. [*Ing.* Spots; *Fr.* Tavelure].

benek benek, z. § ● Küçük lekeler, benekler halinde, nokta nokta. [*Ing.* Speckled; *Fr.* Tacheté, moucheté, tiqueté, truité]. § ● *mec.* Küçük gruplar halinde.

beneklenmek, nsz. f. § ● Benekli, lekeli hale gelmek. [*Ing.* To become speckled (spoted); *Fr.* Être tachete]. § ● *res.* Nemden veya herhangi bir etkiyle resimlerin ve kâğıtların üzerinde pul pul lekeler meydana gelmek. [*Fr.* Traveler].

benekli, s. Beneği olan. [*Ing.* Spotted, speckled; *Fr.* Point ilé, tacheté, maculé].

~ alaca, *zool.* Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının, Dişli-sazangiller *(Cyprinodontidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 3-5 sm. Tropik süs balığıdır. Doğurur. Meksika'dan Guatemala'ya kadar olan bölgede tatlı sularda yaşar. [*Lat. Platypoecilus maculatus; Ing.* Platy; *Fr.* Platy tacheté].

~ ballıbaba, *bot.* ◘ **Ballıbaba**

~ cüce geyik, *zool.* ◘ **Geyik.**

~ güvercin, *zool.* ◘ **Güvercin.**

~ hani, *zool.* ◘ **Hani.**

~ kırlangıç balığı, *zool.* ◘ **Kırlangıç balığı**

~ köpek balığı, *zool.* ◘ **Küçük kedi balığı.**

~ kuskus, *zool.* ◘ **Kuskus.**

~ semender, *zool.* ◘ **Semender.**

~ sırtlan, *zool.* ◘ **Sırtlan.**

beneksiz, s. Beneği olmayan. [*Ing.* Speckless, spotless, plain].

bengi[1], i. Ege ve Güney Marmara bölgesinin halk oyunlarından biri. [*Ing.* Kind of folk dance].

bengi[2], s. < *bengü.* Sonu olmayıp hep kalacak olan. [*Osm.* Ebedî; *Ing.* Eternal; *Fr.* Éternel,-elle].

☆ *Yak. anl.* **sonrasız, cavit, cavidanî, mahallet, daimî.**

☆ *Karş.* **geçici, gidici, ölümlü, fanî, ezelî.**

bengilemek(-i), f. Bengi kılmak, sonsuzlaştırmak. [*Osm.* Ebedileştirmek; *Ing.* To eterni-

se, to immortalise; *Fr.* Rendre éternel, éterniser].

bengilik,-ği, i. § ❶ Bitimsiz süre, zamanla ilgisi olmayan başlangıçsız ve sonsuz varlık. [*Osm.* Ebediyet; *Ing.* Eternity; *Fr.* Éternité]. § ❷ Ölmezlik, ölümsüzlük. [*Osm.* Ebed; *Ing.* Immortality; *Fr.* Immortalité, éternisme]. § ❸ Sonsuz ve ölçülmez zaman, sonsuzluk. [*Osm.* Nâmütenahllik; Ing. Infinity; *Fr.* Infinité].

☆ *Karş.* § ❶ ve ❷ **fanilik, geçicilik, gidicilik, ölümlülük.** § ❸ **ezel, kısıtlanmış zaman.**

bengi.su,-yun, b.i. İçene sonsuz hayat verdiği efsanelerde söylenen su. [*Osm.* Ab-ı hayat; *Ing.* The water of life; *Fr.* Eau ou fontaine de jouvence].

beni, i. Tekil şahıs zamirinin yükleme *(akuzatif)* hali: *Beni her gördüğünde gülümsüyor.* [*Ing.* Me; *Fr.* Moi].

beni.âdem /beni:ädem/. b.i. *Osm.* < *Ar.* Ademoğulları, insanlar. [*Ing.* Sons of Adam]

beni.beşer, b.i. *Osm.* < *Ar.* İnsan oğulları. [*Ing.* Human beings; *Fr.* Les fils d'Adam les hommes, le genre humain]

ben.içincilik,-ği, b.i. *psik.* ve *fels.* Kişinin kendini olup bitenlerin merkezinde, bütün eylem ve tutumların çıkış noktası olarak görmesi. Her şeyi ben'de merkezleyen, dünyada birşey'in benliğini merkez sayan felsefe görüşü. [*Osm.* Lil'eneiye; *Ing.* Egocentrism; *Fr.* Egocentrisme].

☆ *Eşanl.* **egosantrizm, benmerkezcilik.**

benim, Tekil birinci şahıs zamirinin ilgi *(genitif)* hali: *Benim maddi durumum çok bozuk.* [*Ing.* My, of mine; *Fr.* C'est moi, a moi, ce qui est à moi].

benim, «ben» zamirinin tamamlayan hali.

~ **gibi kızı kebap edip de senin ağzına hazırlamışlar,** *dey.* Kendini beğenen bir kadının kocasını küçümseyişini anlatır.

~ **oğlum bina okur, döner döner yine okur,** *at.* Birinin beceriksizliğini belirtmek için kullanılır.

benimsemek(-i), f. §❶ Bir şeyi kendine mal etmek istemek. [*Osm.* Tesahup etmek; *Ing.* To appropriate; *Fr.* S'approprier, considérer comme sien]. § ❷ Bir şeye ısınıp kendi malı gözü ila bakmak, birine, bir şeye bağlanmak. § ❸ Bir şeyin kendine ait olduğunu iddia etmek, sahip çıkmak. § ❹ Azmetmek, kendiyle aynılaştırmak için sindirmek.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **sahip çıkmak.** § ❷ **kabul etmek, mallanmak, kabullenmek, üstüne almag.**

☆ *Karş.* § ❶ **Reddetmek, almamak,** § ❷ **Üstünden atmak, üstünden silkmek, kabullenmek.**

benimsenmek, nsz. f. Benimsemek işine konu olmak.

benimsetmek(-i,-e), f. Birinin benimsemesini sağlamak.

benitoit,-ti, i. *Fr. benitoite, min.* Doğal titan ve baryum silikat, $BaTiSi_3O_9$, heksagonal sistemde kristalleşir. [*Ing.* Benitoite].

benivar, ı. *Fr. baignoire, tiy.* Tiyatrolarda alt kat locaları. [*Ing.* Ground-floor box]

beniz,-nzi, i. < *meng* > *mengiz.* § ❶ Yüzün rengi: *solgun benizli.* [*Ing.* Color of the face; *Fr.* Coloris du visage, teint]. ⊙ **benzi atmak (ağarmak, açmak),** *dey.* Yüzünden kan çekilmek, beyazlaşmak. [*Ing.* To grow pale in the face; *Fr.* Pâlir, devenir pâle]. ⊙ **benzi kül gibi olmak,** *dey.* Yüzün rengi solmak, beyazlaşmak. [*Ing.* To turn very pale in the face, for the blood to drain from the face]. ⊙ **benzi sararmak (sararıp solmak),** *dey.* Kansızlıktan veya kanı çekilerek yüzünün rengi sararmak, rengi gitmek, hastalanmak. [*Ing.* To become pale from illness]. ⊙ **benzi uçuk (beti benzi uçmuş),** *dey.* Yüzü renksiz. ⊙ **benzinde kan kalmamak,** *dey. (korku, hastalık, heyecan v.b. durumlarda)* Yüzün rengi sararmak. ⊙ **benzine kan gelmek,** *dey.* Yüzün normal rengi gelmek, canlanmak, kanlanmak. ⊙ **bet —,** Burada **bet** çehrenin şekli anlamına gelir, **beniz** de onun rengini ifade eder. ⊙ **saz ~ li,** *dey.* Solgun renkli, yüzü sararmış, kansız.

benjuan, i. *Fr. benjoin, kim.* Bir Hint ağacından çıkarılan ve tıpta kullanılan bir reçine.

benli, s. § ❶ Teninde ben bulunan. [*Ing.* Having a beauty spot or mole, speckled; *Fr.* S'emploie en corrélation avec le mot **senli**]. § ❷ z. «**Senli**» kelimesiyle birlikte **senli benli** şeklinde kullanılır ve «birbirine sen diye seslenecek derecede teklifsizce» anlamına gelir: *Biz onunla senli benli konuşuyoruz.* § ❷ Beni olan, teninde ben bulunan: *Benli dilber.*

☆ *Yak. anl.* § ❷ **teklifsiz, sıkı fıkı, içli dışlı, can ciğer .**

☆ *Karş.* resmi.

benlik,-ği, i. *fels.* İnsanın ben'inin, davranışlarında, tutumunda yansıması, bir kimsenin öz varlığı, öz hali. [*Ing.* Personality; *Fr.* Personalité]. § ❸ Kendi değerine inanıp ona söz getirecek davranışlardan sakınma hali: *Benlik sahibi kimse.* [*Osm.* Gurur, kibir; *Ing.* Egotism; *Fr.* Orgueil, morgue]. ⊙ **benliğin taşması,** *dey.* Kişilik duygusu ve benlik bilincinin çokluğu. ⊙ **benliğin uçuvermesi,** *dey.* Kişilik bilincinin kaybolması. ⊙ **benliğinden çıkmak,** Artık kendine benzemez olmak. [*Ing.* To change one's personality, ego; *Fr.* Ne plus ressembler à soi-même]. ⊙ **benliğinden çıkmak,** *dey.* Kendine benzemez olmak, hüviyet ve kişilik değiştirmek. ⊙ **benliğini sarsmak,** *dey.* Bütün varlığını alt üst etmek. ⊙ **benliğini yitirmek,** *dey.* Özvarlık duygusunu kaybetmek. ⊙ **benliğinin dışına çıkmak (benliğini aşmak),** *dey.* Kendi imkânlarını aşmak değişik bir hüviyete bürünmek.

~ **dâvası,** *dey.* Kendini herkesten üstün görme, her şeyi kendi düşüncesine ve isteğine uydurmak hevesi. [*Ing.* Selfconceit; *Fr.* Egoisme, morgue].

~ **göstermek,** *dey.* Varlık iddiasında bulunmak.

~ **ikileşmesi,** *psik.* ve *fels.* Bir kimsenin arka arkaya, birbirinden çok ayrı iki karakter göstermesi şeklinde beliren *(zihin)* çözülümü. (Ruhî bozukluk). [*Osm.* Tezauf-u şahsiyet; *Ing.* Division of personality; *Fr.* Dédoublement de la personnalité].

~ **sahibi,** *dey.* Özvarlığı kuvvetli.

~ **yitimi,** *psik., tıp.* ve *fels.* İnsanın kendini benliğinden sıyrılmış olarak görmesi, duyması. kişilik çözülmesi [*Osm.* Ziyaı şahsiyet; *Ing.* Depersonalization; *Fr.* Dépersonnalisation].

benlikçi, s. § ❶ Benlik dâvası güden [*Osm.* Hodbin; *Ing.* Egoist; *Fr.* Egoiste]. § ❷ Benlikçilik taraftısı: *Benlikçi filozof.*

☆ *Eşanl.* **egoist.**

benlikçilik,-ği, i. *fels.* § ❶ Benlik dâvası gütme, benliğini aşırı derecede duyma, özellikle de kendinden bahsetme merakı, kendine düşkünlük. [*Osm.* Tart-ı enaniyet; *Ing.* Egotism; *Fr.* Egotisme]. § ❷ Bir yazarın kendi kişiliğini anlatmak amacıyle yaptığı çözümsel incelemeyi belirtmek için Stendhal'in kullandığı kavram. § ❸ Benliği yüceltmeye yönelen ahlâk yöntemi. § ❹ Temel davranış kuralı olarak bireyci mükemmelliğini arama anlamında kullanılır. ◘ **Bireycilik.**

ben.merkezcilik,-ği, b.i. *fels.* ve *psik. (a)* Bencillik; (b) Kendini merkez edinme; (c) Kendiyle dünya arasında bir ayırım yapamayış şeklinde görülen bir zihin gelişimi dönemi; (d) Bir kimsenin tepkilerinin kapsamlarını ve sosyal yönlerini tamamiyle kavrayamaması hali; (e) Çocuğun, çevresini keşfettiği, bu çevrenin kendisi için yaratıldığı inancını taşıdığı ve başka kimselere aldırış etmediği dönem. [*Ing.* Egocentrism; *Fr.* Egocentrisme].

☆ *Eşanl.* **egosantrizm, beniçincilik.**

ben.olmayan, b.i. *fels.* ◘ **Bendeğil.**

bent,-di, i. *Osm.* < *Fars, bend,* bağ. § ❶ *inş.* Suları tutmak için örme duvar, tahta, toprak çalıbağı veya başka malzeme ile yapılmış engel. [*Ing.* Dam, weir; *Fr.* Barrage, digue]

☆ *Eşanl.* **set, büvet ,baraj.** § ❷ *huk. (eski kanun kitaplarında)* Madde. [*Ing.* Article; *Fr.* Article d'une loi]. § ❸ Zincir. § ❹ Ip, urgan. § ❺ *(ip hk.)* Düğüm. § ❻ Rehin veya esir alınmış kimse. § ❼ Boğma. § ❽ Hükmü altına alma § ❾ Balya, kâğıt, tomarı. § ❿ Eklem, boğum. § ❶ *esk.* Gazete yazısı. [*Ing.* Newspaper article]. § ❷ *ed.* (a) Bir bütünden ayrılmış ama genellikle kendi için de bir bütün teşkil eden yazı parçası; (b) Bir şiirdeki dörtlüklerin her biri. ⊙ **ağırlık ~ i,** *trm.* ◘ **Ağırlık** ⊙ **aşırma ~ i,** *trm.* **Aşırma.**

~ **etmek,** Bağlamak, kendine çekmek, hükmü altına almak. [*Ing.* To attach to oneself *Fr.* Lier, attacher].

Bentham'cılık,-ğı, i. *fels.* ◘ **Yararcılık.**

bentograf, i. *Fr. bentographe.* Çok büyük derinliklerde deniz dibinin fotoğrafını çekmeye yarayan âlet.

bentojen, i. *Fr. benthogène,* Yerey yapan bitki ve hayvanların *(polip yatakları, yosun hayvanları, kalkerli yosunlar, deniz lâleleri, istiridyeler v.b.)* birikmesinden meydana gelen yığınlar için kullanılır.

benton, i. *Fr. benton* < *Yun, benthos,* denizlerin derinliği. *biy.* Denizlerin ve göllerin dibinde yaşayan bitkiler ve hayvanlar. [*Ing.* Benthon].

bentonik, s. *Fr. benthonique* < *Yun. benthos,* denizlerin derinliği, *biy. Bentona ait,* denizlerin dibindeki bitkilere ve hayvanlara ait. [*Ing.* Benthonic].

bentonit,-tl, i. *Fr. béntonite, trm.* ve *jeol.* Volkanik ayrışmasiyle oluşan çok ince zerreli ve *mont-morillonit* muhtevası yüksek olan bir kil. Suyla temas ettiğinde diğer killerden daha fazla şişme özelliği gösterir. Kanal kaplamasında kullanılır. [*Ing.* Bentonite].

bentos, i. *Yun. coğr.* Deniz dibinde, bir yere yapışık olarak veya sürünerek yaşayan hayvansal ve bitkisel canlılar topluluğu. [*Ing.* Benthos; *Fr.* Animaux bentonique].

ben.üstü, b.i. *psik.* «**ben**» in üstünde yer alan soyut bir kavram

benzaldehit,-di, i. *Fr. benzaldéhyde, kim.* Acı badem yağında bulunan aldehit. Formülü C_6H_5-CHO. [*Ing.* Benzaldehyde].

☆ *Eşanl.* **benzoik aldehit.**

benzaldoksim, i. *Fr. benzaldoxime, kim* Benzoik aldehidin oksimi. [*Ing.* Benzaldoxime]

benzamit,-di, i. *Fr. benzamide. kim.* Benzoik asidin amidi. Formülü: $C_6H^5-CONH_2$. *(amonyum karbonatın benzoil klorüre etkimesiyle elde edilir, 130° C'de erir ve 288° de kaynar).* [*Ing.* Benzamide].

benzanilit,-di, i. *Fr. benzanilide. kim.* Anilinin benzoik amidi. Formülü: $C_6H_5-CONHC_6H_5$. Anilin benzoil klorüre etkisiyle elde edilir. [*Ing.* Benzanilide].

benzantron, i. *Fr. benzanthrone. kim.* Çevrimsel halkalı bileşik cisim. Antrakinon'un dumanlı sülfürik asidin katalizör etkisi altında gliserinle ısıtılması sonucu elde edilir. [*Ing.* Benzanilide].

benzazit,-di, i. *Fr. benzazide. kim.* Nitröz asidin benzoilhidrazin üzerine etkisiyle elde edilen asit. Formülü: $C_6H^5-CON_3$, 29° C'de erir.

☆ *Eşanl.* **benzoilazit, benzoil azotür.**

benzazurin, i. *Fr. benzazurine. kim.* Ortoaniziidinden türeyen diazo boyar madde. Pamuğu maviye boyar.

benzedrin, i. *Fr. benzédrine. tıp.* Saman nezlesi ve benzeri hastalıklarda faydalı olan bir ilâç olup, canlılık verir ve uyku gelmesini önler. [*Ing.* Benzedrine].

benzeln, i. *Fr. benzéine. kim.* Fenilkloroform'un fenollere etkisiyle meydana gelen bileşiklere verilen genel ad.

benzek*, ği, i. § ❶ Başka bir koşuğun (dizgenin) konusuyle ilgili olarak aynı tartı (ölçü) ve uyakta yazılan şiir. [*Osm.* Nazire]. § ❷ Bir cisme benzer görünüşte başka bir maddeden yapılmış nesne. *(Genellikle taklit sözünde sahte ve sahtekârlık anlamları vardır):* **Mermer benzeği, somaki benzeği.** [*Osm.* Şebih; *Fr.* Portrait].

benzeme, i. Benzemek işi. [*Ing.* Resemblance, likeness, looking like, appearing; *Fr.* Ressemblance].

benzemek(-e), nsz. f. § ❶ İki şey arasında ortak nitelikler bulunmak: *Bu adam kardeşime benziyor.* [*Osm.* Müşabih, mümasil olmak: *Ing.* To look like, to be like, to ressemble; *Fr.* Ressembler]. § ❷ Şöyle veya böyle olduğu sanısını uyandırmak; ...gibi görünmek: *Bu çocuk adam olacağa benziyor.* [*Ing.* To look as if; *Fr.* Paraître]. § ❸ Andırmak, hatırlatmak.

☆ *Yak. anl.* § ❸ **Müşabih olmak.**

☆ *Karş.* **Tamamen ayrı (başka) olmak.**

benzemez, s. Bazı özelliklere başkasıyle eş ol-

mayan. [*Ing.* Unlike; *Fr.* Different, dissemblable].

— **omuzlular,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan *(Pisces)* sınıfının, Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının bir alt takımı. Yüzme keselerinin ağzı kapalıdır. Vücutları uzamıştır ve karın yüzgeçleri bulunmaz. İğne-balığıgiller *(Fierasferidae)* familyası vardır. [*Lat. Heteromi*].

benzen, i. *Fr. benzène. kim.* (a) Maden kömürü katranından çıkarılan ve daha çok benzin adıyle tanınan, C_6H_6 formülündeki çevrimsel bir hidrokarbonun bilimsel adı; (b) Benzen halkası; (c) Benzen hidrokarbonları; (ç) Benzen türevleri. [*Ing.* Benzene].

☆ *Eşanl.* **benzol fen.**

benzer, s. § ❶ Bazı özellikleri *(Tabiat, nitelik, görünüş v.b.)* başkasıyle eş olan, başkasına benzeyen: *Bu kumaşın benzerini bulamadım* [*Osm.* mümasil; *Ing.* Analogous; *Fr.* Analogue] ☆ *Eşanl.* **eş, benzeş** ☆ *Karş.* **ayrı, apayrı, bambaşka, başka türlü, gayri.** § ❶ *mat.* Karşılıklı kenarlarının oranı sabit ve karşılıklı açıları eşit olan *(geometri şekilleri).* [*Osm.* Müşabih; *Ing.* Resembling; *Fr.* Semblable]. § ❸ i. Karşılaştırılabilir nesne veya kimse: *Onun bir benzeri bulunamaz.* [*Osm.* Nazîr, hemtâ; *Ing.* Match, parallel; *Fr.* Égal,-ale, pareil,-eille]. ⊙ — **i havzalar metodu,** *trm.* Aynı bölge dahilinde, **«tabii hidrograf»** ın bulunduğu bir havzaya göre, benzeri ve diğer bir havza için hidrograf elde etme usulü. [*Ing.* Regional analysis].

— **hece yutumu,** *gram.* Bazı kelimelerde üst üste gelen iki benzer heceden birinin kaybolması: *(dur-ur)* > *-dur, (yor-ur)* > *-yor, (var-ır)* > *var v.b.* [*Ing.* Syllabic superposition; *Fr.* Superposition syllabique].

☆ *Eşanl.* **benzerlik yutumu.**

— **kanatlılar,** *zool* ◘ **Eşkanatlılar**

benzerlik,-ği, i. § ❶ Benzer olma hali, benzemek hali ve sıfatı: *Bu iki ressamın tabloları arasında büyük bir benzerlik var, portrelerde sanat kıymeti kadar, aslına benzerlik de aranır.* [*Osm.* Müşâbehet, mümaselet, teşabüh; *Ing.* Resemblance; *Fr.* Ressemblance, similitude]. ☆ *Yak. anl.* **eşlik.** ☆ *Karş.* **eşsizlik, teklik, gayrıkabilikıyas, ferid.** § ❷ *zool.* ve *biy.* Organizmanın, kendini korumak amacıyle, vücudunu biçim ve renk bakımından yaşadığı ortama uydurması. [*Ing.* Mimicry; *Fr.* Mimicrie]. ☆ *Eşanl.* **mimikri.**

benzeş*, s. § ❶ Benzetilebilen, bir tutulabilen. [*Osm.* Müşabih; *Ing.* Resembling; *Fr.* Analogue]. § ❷ *dilb.* Dış görünüşü bakımından bir başkasına benzeyen *(kimse).* § ❶ *elek.* Piroelektrik bir cisimde ısı yükseldiği zaman artı, ısı düştüğü zaman eksi olan *(kutup).*

☆ *Eşanl.* **benzer gibi.**

— **organlar,** *anat.* Görevleri benzer olan, hatta bazen biçimleri de kabataslak birbirine benzeyen, fakat kökenleri bakımından tamamen bağımsız bulunan organlar.

benzeşen, i. *gram.* Ünsüz veya ünlü benzeşmelerinde etki altında kalan ünsüz veya ünlü: *Sütçü (süt-çü), ekmekten (ekmek-ten), evlerden (ev-ler-den), odalardan (oda-lar-dan) kelimelerinde bulunan* **-çü, ten, ler-den** *veya* **-lar, -dan** *eklerindeki ünsüz ve ünlüler gibi.* [*Ing.* Assimilated; *Fr.* Assimilé].

benzeşik,-ği, i. Birbirine benzer olan. [*Ing.* Resembling, alike, similar (to one another].

benzeşim*, i. § ❶ Iki şey arasında uygunluk, sıkı benzerlik. [*Osm.* Iltibas; *Ing.* Analogy; *Fr.* Analogie]. ☆ *Eşanl.* **analoji.** § ❷ *mat.* Düzlem veya uzaydaki iki şeklin, kenarlarının uzunlukları arasındaki oranın sabit bir sayısına eşit ve karşılıklı açılarının da ikişer ikişer eşit olması. [*Osm.* Müşabehet; *Ing.* ve *Fr.* Similitude]. § ❶ *mek.* Denemelerle elde edilecek sonuçların tabiî büyüklükte ve normal çalışma şartları içindeki uçak, gemi ve makinelerine uygulanabilmesi için, bunların maketlerinin yapımında aranan şartların tümü.

benzeşimli, i. *tiy.* Aynı anlamlarda olup, ses benzerliği yönünden birbirinin aynı veya benzeri olan iki kelimenin birbirinin yerinde kullanılması. [*Fr.* Paranomasia].

benzeşlik,-ği, i. Benzeş olma hali. [*Osm.* Müşabehet; *Ing.* Similarity; *Fr.* Similarité].

☆ *Yak. anl.* **benzeme.**

☆ *Karş.* **ayrı olma, başka olma.**

benzeşme*, i. § ❶ Karşılıklı olarak birbirine benzeme hali. § ❷ *gram.* Yan yana gelen iki sesten birinin öbürüne benzemesine yol açan ses değişikliği. Bir kelimede bir sesin başka bir sesi kendisine benzetme etkisi: *Evler (ev-ler), odalar (oda-lar), yavrucuk (yavru-cuk), (göğde)* > **gövde,** *(o+ile)* > **öyle** *(o+bir)* > **öbür,** *(yurt-daş)* > **yurttaş,** *etmek* > **ekmek** *v.b.* [*Osm.* Temsil; *Ing.* ve *Fr.* Assimilation]. ⊙ — **ci tiyatro,** *tiy.* Başlıca iki tiyatro anlayışından biri. ⊙ **gerilek** —, «Yurtdaş» şeklinden çıkan yurttaş kelimesinde görüldüğü gibi bir sesin gerisindeki sese uyması. ⊙ **ilerlek** —, «Alnaç» şeklinden çıkan annaç kelimesinde görüldüğü gibi, bir sesin önündeki sese uyması.

☆ *Eşanl.* **özümleme.**

— **kanunu,** *tıp.* Benzeri ile tedavi kanunu. Buna göre, çok küçük dozda verilen zehirler, aynı zehirlerin kuvvetli dozlarda meydana getirdiği bozuklukları iyi edebilir.

benzeşmek, nsz. f. Karşılıklı olarak birbirlerine benzemek. [*Osm.* Müşabih olmak; *Ing.* To resemble; *Fr.* Se ressembler].

benzeşmezlik,-ği, i. *gram.* Bir kelimede bulunan, aynı ve benzeri seslerden birinin değişikliğe uğraması: *kınnap* > **(kırnap),** *(attar)* > **aktar,** *(makkap)* > **matkap,** *(muşamma)* > **muşamba,** *kehribar* > **(kehlibar)** *örneklerinde olduğu gibi.* [*Ing.* Dissimilation, differentiation; *Fr.* Dissimilation, differenciation].

benzet,-ti, i. Benzeterek yapılmış. [*Osm.* Taklit; *Ing.* ve *Fr.* Imitation].

benzeti*, i. § ❶ *ed.* Bir şeyin niteliğini daha iyi anlatabilmek için onu başka bir şeye benzetme işi. [*Osm.* Teşbih; *Fr.* Comparaison] § ❷ *res.* ve *heyk.* Manzara, insan ve hayvan resimleri ve süslemeye ait resimler gibi tabiattaki şekillerden onlara benzetme suretiyle ders olarak okullarda öğretilen resimler. [*Osm.* Teşbih, taklit; *Ing.* Copy, reproduction; *Fr.* Imitation, copie].

— **ressamı,** *res.* Büyük sanatçıların eserlerini orijinaline bakarak yapan, benzeti olduğunu belirten ressam. [*Ing.* Imitator; *Fr.* Copiste].

benzetici ressam, *res.* (a) Büyük sanatçıların üslûbunda çalışarak yaptığı işleri orijinal eser diye satan sahteci ressam; (b) Büyük sanatçıların eserlerinden bazı bölümleri alarak kendi buluşu imiş gibi gösteren ressam. [*Ing.* Infringer; *Fr.* Contrefacteur].

benzetilen, i. *ed.* Benzetmede canlandırılmak, vasıflandırılmak, istenilen şey.

benzetilmek, nsz. f. § ❶ Benzetmek işine konu olmak. § ❷ Tıpkı tıpkısına uydurulmak. § ❸ Taklit edilmek. § ❶ Yanlışlıkla başkası sayılmak. [*Ing.* To be taken as, to be made alike or similar; *Fr.* Être rendu pareil, être imité, être assimile, etre pris pour].

benzetiş, i. Bir şeyi başka bir şeye benzetmek işi.

benzetlemek(-i) f. Bir şeyin veya bir hareketin benzerini yapmak. [*Osm.* Taklit etmek; [*Ing.* To imitate; *Fr.* Imiter].

benzetme, i. § ❶ Benzetmek eylemi. § ❷ *ed.* Söze kuvvet ve güzellik vermek için aralarında benzerlik bulunan iki şeyden zayıfını kuvvetlisine benzetme. Aralarındaki ilgi veya uygunluk bakımından biri ötekinin açıklanmasına yarayacak sözü veya yazıyı kuvvetlendirmek için, edatlardan faydalanma: *Tilki kadar kurnaz, kar gibi beyaz, badem gözler* gibi. [*Osm.* Teşbih; *Ing.* Simile, comparison; *Fr.* Comparasion, rappochement]. § ❸ s. Yapma. [*Osm.* Taklit; *Ing.* Imitated, false; *Fr.* Imitation].

— **alıştırmaları,** *cimn.* Özellikle çocuklardaki tasarım ve imgeleme gücü dolayısıyle onların kolaylıkla anlayıp yapabildikleri günlük yaşantıyı ve olayları örnek tutan, odun yarma, ekin biçme, bıçkı v.b. basit iş, Hayvan değinimlerine veya doğal olaylara benzetilerek yapılan alıştırmalar. [*Fr.* Exercices d'imitation].

— **kuruntusu,** *psik.* Özellikle kadınlarda rastlanan bellek *(hafıza)* bozukluğu. Hasta, karşısında duran kimseyi, o değil de bir benzeri sanır. *(Bu sözde-tanıyamama hali bir isteri belirtisidir.)*

— **resim,** *res.* Tabiattaki şeylere benzer görünüşte yapılan resimler. [*Osm.* Taklidî resim; *Fr.* Dessin d'imitation].

— **sanatları,** Tabiattaki şeyleri tıpkı tıpkısına yapmak ve ona benzetmek konusuna ait sanat kolları. *(resim ve heykel yapmak sanatları gibi).* [*Osm.* Taklidî sanatlar; *Fr.* Arts d'imitation].

— **yönü,** *ed.* Benzetme yapmak için dayanılan ortak nitelik.

benzetmek(-i,-e), f. § ❶ Benzer hale getirmek *Ressam portreyi modele pek benzetemedi, iki şeyi birbirine benzetmek.* [*Osm.* Teşbih etmek; *Ing.* To liken; *Fr.* Rendre pareil] § ❷ Bir şeyde başka şeye benzer taraflar bulmak: *Karşıdaki adamı birdenbire amcama benzettim. -Birini iyi bir adama benzetmek.* [*Osm.* Temsil etmek; *Ing.* To see a resemblance; *Fr.* Prendre pour]. § ❶ *mec.* Mahvetmek, kötü bir hale sokmak, işe yaramaz hale getirmek, bozmak, berbat etmek: *Çocuk oyuncağını benzetmiş.* [*Ing.* To spoil; *Fr.* Causer de dommage]. § ❶ z. *tkz.* Birini hırpalamak, dövmek: *Onu bir güzel benzettiler;* ⊙ **adama** —, *dey.* Iyi ve istenilir bir hale getirmek.

— **gibi olmasın,** *dey.* Kötü bir sona uğramış birinden veya bir şeyden söz ederken ona benzetilen kimse veya şey için kötü bir duygu beslenilmediğini anlatmak üzere söylenir. [*Ing.* I do not compare (it), incomparably, I don't wish to make a comparison].

benzetmelik,-ği, i. *ed.* Benzetme yaparken ele alınan niteliğin en kuvvetli bulunduğu şey.

benzeyiş, i. Bir şeyin başka bir şeye benzemesi, onun aynı olması hali. [*Osm.* Müşabehet; *Ing.* Resemblance, likeness, looking like; *Fr.* Ressemblance].

benzhidrilamin, i. *Fr. benzhydrylamine. kim.* Benzofenonoksim'in indirgenmesiyle elde edilen baz. Formülü $C_6H_5-CH(NH_2)-C_6H_5$.

benzhidrol,-lü, i. *Fr. benzhydrol. kim.* Benzofenon'un indirgenmesiyle elde edilen ikincil alkol. Formülü: $C_6H_5-CHOH-C_6H_5$, 68° C'de eriyip 298 ° C'de kaynar. [*Ing.* Benzhydrol].

☆ *Eşanl.* **difenilkarbinol.**

benzidin, i. *Fr. benzidine. kim.* Bifenil'den türeyen $NH_2-(C_6H_4)_2-NH_2$ formüllü diarilamin. [*Ing.* Benzidine].

benzidinik, s. *Fr. benzidinique. kim.* Benzidinle ilişkisi olan [*Ing.* Benzidinic].

— **transpozisyon,** *kim.* Hidrazoik türevler tarafından meydana getirilen ve benzidrine benzer bazlar meydana gelmesine yol açan etkime.

benzil, i. *Fr. benzyle. kim.* Formülü $C_6H_5-CH_2-$ olan tek değerli kök. [*Ing.* Benzyl].

benzil.alkol,-lü, b.i. *Fr. alcool benzylique. kim.* Formülü $C_6H_5-CH_2OH$ olan bir birincil alkol. [*Ing.* Benzyl alcohol].

☆ *Eşanl.* **fenil metilalkol.**

benzilamin, i. *Fr. benzylamine. kim.* Amonyak'taki hidrojen atomlarının yerine bir veya bir kaç benzil kökünün geçmesiyle meydana gelen amin. [*Ing.* Benzylamine].

benzilen, i. *Fr. benzylène. kim.* Formülü $-C_6H_4-CH_2$ olan iki değerli kök. [*Ing.* Benzylen].

benziliden, i. *Fr. benzylidène. kim.* Formülü $C_6H_5-CH=$ olan iki değerli kök. [*Ing.* Benzylidene].

benzilik, s. *Fr. benzilique. kim.* Potasyum hidroksitle eritilen benzil'in hidratasyonu ve transpozisyonu ile elde edilen ve 150° C'de eriyen $(C_6H_5)_2COH-CH_2H$ formülündeki asit -alkol'e verilen ad. [*Ing.* Benzylic].

☆ *Eşanl.* **difenilgliyoksilik.**

benzimidazol,-lü, i. *Fr. benzimidazole.* Benzen halkasına kenetlenmiş imidazol halkası bulunan cisimler grupuna verilen ad. Bunlar asitlerin veya aldehitlerin aromatik ortodiaminlere etkisiyle elde edilir.

☆ *Eşanl.* **benzoglioksalin.**

benzin, i. *Fr. benzine.* < *Ar. kim.* Ham petrol, maden kömürü veya linyit kömürünün damıtılmasıyle elde edilen bir karbonlu hidrojen bileşiği. Hafif renksiz veya sonradan renklendirilmiş, kendisine has kokusu olan, 40° C ile yaklaşık olarak 210° C arasında damıtılan, yakıt olarak *(otomobil benzini, uçak benzini, iki zamanlı motor benzini)* eritici olarak *(leke benzini)* ve sanayi alanında çeşitli işlerde *(özel benzinler)* kullanılan uçu-

cu bir sıvıdır. [*Ing.* Benzine]. ◉ **beyaz ~**, *kim.* ◘ **Beyaz.**

~ ayırıcı, *döş.* Garajlarda kirli suya karışan benzin, yağ ve benzeri maddelerin ayrılmasını sağlayan araç. [*Ing.* Garage catch basin].

~ çeki, *(A.B.D.)* Bazı kredi kurumları tarafından müşterilerine verilerek bu kurumlara üye dağıtıcılardan benzin alma hakkını veren çek. [*Ing.* Petrol cheque; *Fr.* Cheque d'essence].

~ göstergesi, *otom.* Alet tablosunda araç deposundaki benzin miktarını gösteren pnömatikî, elektrikî ve mekanikî usûllerle çalışan saat. [*Ing.* Petrol gauge; *Fr.* Indicateur de niveau d'essence].

~ istasyonu, Motorlu taşıt araçlarının yakıt ve fazla olarak da yağ ve su bakımından ikmalinin yapıldığı nokta. [*Ing.* Filling station, petrol station, gas station (A.B.D.) *Fr.* Poste d'essence].

~ karnesi, Bazı memleketlerde turistlere benzinin kalitesine uyacak para ile belirli miktarda verilen bir çeşit kart olup, bu kart o memleketin çeşitli benzin istasyonlarında, bazan indirimli fiyata yakıt almalarını sağlar. [*Ing.* Petrol ration card; *Fr.* Carte de carburant].

~ motoru, Mekanik enerji elde etmek için yakıt olarak benzin kullanan motor. [*Ing.* Spark-ignition engine, petrol engine, gasolin, engine; *Fr.* Moteur à combustion interne].

~ musluğu, *otom.* Bir elektromıknatıs tarafından açılıp kapatılması mümkün olan elektrikli bir benzin musluğu. Bu düzen sayesinde ateşleme düzeni için zarurî bulunan elektrik akımı kontağa verilince benzin musluğu otomatik olarak açılmaktadır. [*Ing.* Fuel cock; *Fr.* Robinet d'essence].

~ pompası, *otom.* Benzin deposu arkada olduğu zaman karbüratör beslemeye yarayan âlet. [*Ing.* Petrol (fuel) pump; *Fr.* Pumpe à essence].

~ püskürtmesi, *otom.* Silindirin içinde bulunan benzin ve hava karışımının çoğaltılması işini karbüratörün yerine bir benzin pompası üzerine almaktadır. Benzinin püskürtülmesi ile buji bu karışımı ateşler.

benzinci, i. § ❶ Benzin istasyonunda çalışan kimse. § ❷ Benzin satıcısı. [*Ing.* A seller of petrol, keeper of a filling station].

benzit,-ti, i. *Fr. benzite. kim.* Patlayıcı madde olarak kullanılan 1-3-5 trinitrobenzene verilen ad.

benzoat,-t, i. *Fr. benzoate. kim.* Benzoik asidin tuzu veya esteri. [*Ing.* Benzoate].

benzofenon, i. *Fr. benzophénone. kim.* Formülü $C_6H_5-CO-C_6H_5$ olan bir keton. [*Ing.* Benzophenone].

☆ *Eşanl.* difenilketon.

benzoflavin, i. *Fr. benzoflavine. kim.* Akridin grupunun sarı boyar maddesi. [*Ing.* Benzoflavine].

benzoik, s. *Fr. benzoique. kim.* Aselbentten, aldehit'ten ve tekabül ettiği çeşitli bileşiklerden çıkarılan $C_6H_5-CH_2H$ formüllü aside verilen ad. [*Ing.* Benzoic acid].

benzoil, i. *Fr. benzoyle. kim* Benzoik asitte bulunan hidroksilin kaldırılmasıyle türeyen C_6H_5-CO- formülündeki tek değerli kök. [*Ing.* Benzoyl].

benzoilasetat,-tı, i. *Fr. benzoylacétate. kim.* Benzoil asetik asidin tuzu veya esteri. [*Ing.* Benzoylacetate].

benzoilaseton, i. *Fr. benzoylacétone. kim.* Asetonun sodyum etilat eşliğinde etil benzoat ile yoğunlaşması sonucu meydana gelen ve 60° C'de eriyen, 261° C'de kaynayan $C_6H_5-CO-CH_2-CO-CO_3$ formülündeki β diketon. [*Ing.* Benzoylacetone].

benzoilformik, s. *Fr. benzoylformique, kim.* Asetofenon'un potasyum ferrisiyanür etkisiyle oksitlenmesi sonucu elde edilen ve 65° C'de eriyen $C_6H_5-CO-CO_2H$ formülündeki α-ketonik aside verilen ad.

☆ *Eşanl.* **fenilglioksilik.**

benzoilleme, I. *kim.* Moleküle benzoil kökünün sokulmasını sağlayan kimyasal işlem. [*Ing.* Benzoylation].

benzoillendirilmiş, s. *kim.* Bileşiminde benzol bulunan. [*Ing.* Benzoylated].

benzoin, i. *Fr. benzoin. kim.* Benzoik aldehit'in dimerleşmesiyle elde edilen $C_6H_5-CO_2-CHOH-C_6H_5$ formülündeki α keton-alkol. [*Ing.* Benzoin].

☆ *Eşanl.* benzoilfenilkarbinol.

benzoksazol,-lü, i. *Fr. benzoxazole. kim.* Benzimidazollerden, bir atom oksijenin NH kökünün yerine geçmesiyle ayrılan maddelere verilen ad.

benzol,-lü, i. *Fr. kim.* Kendine özgü bir kokusu olan renksiz bir sıvı. Benzin ve tolüen karışımı olan bir akaryakıt. Taş kömürü katranının damıtılmasından ve ham gazın yıkanmasından elde edilmektedir. [*Ing.* ve *Fr.* Benzol].

benzonitril, i. *Fr. benzonitrile. kim.* Benzoik asidin $C_6H_5-C\equiv N$ formülündeki nitrili. [*Ing.* Benzonitrile].

☆ *Eşanl.* **enilüsiyanür.**

benzopinakol, i. *Fr. benzopinacol. kim.* Benzofenondan iki molekül glikol'ün indirgenmesiyle meydana gelir. Formülü $(C_6H_5)COH-COH(C_6H_5)_2$.

☆ *Eşanl.* **tetrafenil etilen glikol.**

ber, e. *Osm.* < *Fars.* Üzere, göre, ile gibi türlü anlamlara gelen bir edat.

beraat,-tı, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Beraet.**

beraber /beraber/, z. *Osm.* < *Fars.* Birlikte, bir arada. [*Osm.* Maan; *Ing.* Together; *Fr.* Avec, ensemble] ☆ *Karş.* **ayrı ayrı, tek tek.** § ❷ i. Eşlik: *Ankara'ya son gidişimde beraberimde eşim ve çocuklarım vardı.* [*Osm.* Refakat, maiyet; *Ing.* Company; *Fr.* Compagnie]. ◉ **~ e bitmek**, *sp.* Bir oyunu, bir yarışmayı iki taraf eşit olarak ayni sonuçla bitirmek. [*Ing.* To finish in a deadheat]. ◉ **~ e kalmak**, *dey.* Bir oyunu, bir yarışmayı birbirine eşit olarak bitirmek. Oyunda aynı sayıda veya denk kalmak, başa baş kalmak, başa baş gelmek. [*Ing.* To be equal, to score equally (with), to tie]. ◉ **bununla ~**, *dey.* Öyle olduğu halde ayrıca. [*Ing.* At the same time, nevertheless; *Fr.* Malgré cela]. ◉ **hep ~**, ◘ **Hep.**

~ (beraberinde) almak, *dey.* Yanında götürmek.

~ bulunmak, *dey.* Yanında olmak.

~ düşüp kalkmak, *dey.* Birlikte yaşamak. [*Ing.* To live Together].

beraberce, z. Birlikte. [*Ing.* Together, all united, all together, collectively; *Fr.* Collectivement, en commun, tous ensemble].

berabere, z. *sp.* (a) *(Tenis'de)* Aynı oyun içinde her iki oyuncunun da üç veya daha çok eşit sayı kazanmış olmaları. [*Ing.* Deuce; *Fr.* Égalite]; (b) *(Ping-pong'da)* Oyunun herhangi bir anında oyuncuların sayıca eşit durumda olduklarını bildiren deyim. [*Ing.* All; *Fr.* Partout].

beraberlemek(-i), f. *inş.* Bir duvarın üstüne konulan sıra taşları veya tuğlaları çırpı tutarak ayni seviyeye getirmek. [*Osm.* Ayni seviyeye getirmek; [*Ing.* To bring to the same level, to level; *Fr.* Affleurer, élever au même niveau].

beraberlik,-ği, /beraberlik/, i. § ❶ Beraber olma hali [*Ing.* Solidarity, unity agreement, cooperation, a being equal or abreast; *Fr.* Ensemble]. § ❷ *sp.* Berabere kalma hali. § ❸ *inş.* Iki veya birçok şeyin birbirine uyması ve benzemesi.

~ müziği, *müz.* Orkestra, koro veya oda müziğinde olduğu gibi birçok sesin meydana getirdiği müzik.

beraet,-ti /beraet/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.*, *Huk.* Hakkında bir suç işlediği ileri sürülen herhangi bir şahsın o fiili işlememiş olduğu veya fiilin suç teşkil etmediği konusunda mahkemece verilen hüküm [*Ing.* Acquittal; *Fr.* Acquittement]. ◉ **~ i istihlâl**, *ed.* Divan edebiyatında manzum, mensur bir eserde konuya uygun deyimler, kelimeler kullanarak söze başlama. ◉ **~ i zimmet**, Borcu, vereceği olmama hali, borçsuzluk. [*Ing.* Freedom from obligation, responsibility, or guilt. ◉ **~ i zimmet asıldır**, Tersi tanıtlanmadıkça insanların suçsuz sayılmaları ilkesini anlatır. [*Ing.* A man is to be presumed innocent until his guilt is proved].

☆ *Eşanl.* **aklanma, arınma, berilenme, temize çıkma, hüsn-i ibtida, hüsn-i matlâ.**

☆ *Karş.* **suçlanma, suçlu olma.**

~ etmek, Aklanmak, arınmak, temize çıkmak. [*Ing.* To be acquitted, to prove innocent (or notguilty)].

berat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. beraet.* § ❶ Eskiden bir kimseye madalya veya herhangi bir ayrıcalık *(imtiyaz)* verildiğini bildiren belge: *İstiklâl Madalyası beratı, İhtira beratı.* § ❷ Resmi belge, senet. [*Ing.* Patent; *Fr.* Brevet]. ◉ **ihtira ~ ı**, *huk.* Sanayii ilgilendiren bir buluşu olduğunu iddia eden ve bunu belirli biçimlerde sunan bir kişiye devletçe belirli bir süre için verilen işletme ayrıcalığı. [*Ing.* Patent; *Fr.* Brevet d'inventlon].

Berat gecesi (Kandili), Kamer aylarından Şabanın 15. gecesine rastlayan kandil gecesi. [*Osm.* Leyle-i berât].

beratlı, s. *esk.* Kendisine beratla bir ayrıcalık verilmiş kimse. [*Ing.* Holder of a patent, privileged, patentee; *Fr.* Brevetaire].

☆ *Eşanl.* **bitilli.**

beray, e. *Osm.* < *Fars.* İçin: *Berayı hatır.* [*Ing For;* Fr. Pour].

beraya, ç.i. *Osm.* < *Ar. tar.* § ❶ Insanlar, halk § ❷ Tanzimattan önce Osmanlı Imparatorluğunda askerlik hizmeti yapan ve haraç denen vergiyi vermeyen halka, yani devletin Müslüman uyruğuna verilen ad. [*Ing.* The free citizens of the Muslim state, mankind, creatures].

berbar, i. *mim.* Evlerin damları üstünde yapılan oda, dam köşkü. [*Ing.* Upper room; *Fr.* Chambre sur toit]

berbat,-tı /berbât/. s. *Osm.* < *Fars. ber* + *bâd.* § ❶ Kötü, fena: *Bu gün hava berbat.* [*Ing.* Very bad; *Fr.* Mauvais]. § ❷ Çirkin, beğenilmeyen: *Kadının gözü berbat.* [*Ing.* Ugly; *Fr.* Laid]. § ❸ Bozuk: *Berbat bir kalem.* [*Ing.* Wrong; *Fr.* Gâté, derangé]. § ❹ Perişan: *Hastalıktan adamın yüzü berbat oldu.* [*Ing.* Dispersed; *Fr.* Dispersé]. § ❺ Pis, sevimsiz: *Ne berbat şehir.* [*Ing.* Filthy; *Fr. Sal,* disgracieux,-euse]. § ❻ Fena halde, vahim: *Dişim berbat; çürümüş.* § ❼ Ba kımsız, viran: *Berbat sokaklar.*

☆ *Karş.* **lyl, temiz, güzel.**

~ etmek, Mahvetmek, kötü hale getirmek. [*Ing.* To spoil, to make a mess (of), to ruin, to violate or deflower; *Fr.* Détruire].

~ olmak, Perişan hale gelmek, kötü duruma düşmek, [*Fr.* Être sali, souillé, perdu, ruiné, fichu]

berbatlık,-ğı, i. Berbat olma hali. [*Ing.* Filthiness, badness, ugliness; *Fr.* Mauvaiseté, saleté].

berber, i. *It. barbiere* < *barba.* Sakal. § ❶ Saç, sakal kesmeyi, traş etmeyi iş edinen kimse. [*Ing. (erkek)* Barber, *(kadın)* Hairdresser; *Fr. (erkek)* Barbier, *(kadın)* Coiffeur,-euse]. § ❷ Berber dükkânı. [*Osm.* Berberhane; *Ing.* Barber-shop; *Fr.* Salon de coiffure]. ◉ **erkek ~ i**, Yalnızca erkeklerin traş olabildikleri berber dükkânı. [*Ing.* Barber-shop; *Fr.* Salon de barbier]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 73.* — **BERBER.** ◉ **kadın ~i**, Yalnızca kadınların saçlarını kestirdikleri, yaptırdıkları, aynî zamanda diğer güzellik ve makyaj işlerinin de yapıldığı berber dükkânı. [*Ing.* Hairdressing room; *Fr.* Salon de coiffure].

☆ *Eşanl.* **kuaför.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 74.* — **BERBER.**

~ balığı, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Hanigiller *(Serranidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 25 sm. kadardır. Akdenizde yaşar. [*Lat. Serranus anthias; Ing.* Sucker; *Fr.* Barbier, serran].

~ leğeni, Berberelrin traştan sonra yüzü yıkamak için kullandıkları ve traş olanın boynuna geçirmeğe yarayan ay şeklinde kesilmiş boş bir yeri olan küçük leğen. [*Fr.* Plat à barbe].

~ maymunu, *zool.* ◘ **Maymun.**

Berberî /berberî/, öz. i. ve s. Berberistan halkından veya bu halkın soyundan olan *(kimse).* [*Ing.* Berber; *Fr.* Berbère].

berberice, i. *dilb.* Berberîler tarafından konuşulan dil. Hamî-Samî dilleri grupuna girer.

berberin, I. *Fr. barbérine, kim.*, Berberislerden, rataselerden ve düğüncicekleri familyasından olan bazı bitkilerden elde edilen ve Hidrastis Kanadensis kökünde hidrastin'e eşlik eden $C_{20}H_{19}NO_5SH_2O$ formülünde, sarı renkte acı bir alkaloit. Damar daraltıcı özelliğinden dolayı kan durdurucu

ŞEKİL: 73. — **BERBER I.** [*Erkek berberi*]: **1.** El aynası. **2.** Saç kesme. **3.** Berber tarağı. **4.** İpek kâğıt rulosu. **5.** Berber pelerini. **6.** Berber kalfası. **7.** Saç kesme makinesi. **8.** Saç fırçası. **9.** Saç kemi. **10.** Briyantin. **11.** Berber. **12.** Saç yağı. **13.** Saç kuvvetlendirici ilâç *(Saç toniği)*. **14.** Traş losyonu. **15.** Şampuan. **16.** Antiseptik. **17.** Saç makası. **19.** Pudra püskürteci. **20.** Koku püskürteci *(Parfüm spreyi, atomizör)*. **21.** Traş sabunu. **22.** Kan taşı *(kanı durdurucu kalem)*. **23.** Traş tabağı. **24.** Ustura kayışı. **25.** Ustura. **26.** Önlük. **27.** Sabun köpüğü. **(28).** Berber koltuğu. **29.** Koltuk sırtı. **30.** Baş dayağı. **31.** Ayarlama *(ayar)* çubuğu. **32.** Ayaklık *(Ayak dayağı)*. **33.** Elektrikli saç kesme makinesi. **34.** Sabunluk *(Sabun kabı)*. **35.** Traş fırçası. **36.** İnce dişli tarak. **(37).** Havuz duşu *(El duşu)*. **38.** Süzek.

ŞEKİL: 74. — **BERBER II.** [*Kadın berberi (Kuaför)*] /**1-18** *Manikür/*. **1.** Manikürcü. **2.** Parmak tası. **3.** Deri temizleyicisi. **4.** Kozmatik arabası. **5.** Tırnak makası. **6.** Deri makası. **7.** Tırnak törpüsü. **8.** Tırnak temizleyici. **9.** Maskara. **10.** Yüz kompres havlusu *(bezi)*. **11.** Güzellik kremi *(gece kremi, gündüz kremi)*. **12.** Tırnak cilâsı. **13.** Cilâ çıkarıcısı *(aseton)*. **14.** Cilt losyonu. **15.** Makyaj. **16.** Kaş kalemi. **17.** Yüz pudrası *(Pudra)*. **18.** Sülfürlü pudra. **19.** Dudak boyası *(ruj)*. **20.** Kolonya. **21.** Lavanta *(lavanta suyu)*. **22.** Gliserin. **23.** Saç kurutma makinesi *(şeşuar)*. **24.** Saç filesi. **25.** Permanant makinesi. **26.** Penuar. **27.** Kepek. **28.** Kadın berberi *(Kuaför)*. **29.** Fışfış. **30.** El şeşuarı **31.** Soğuk perma losyonu. **32.** Saç boyası. **33.** Yüze masaj yapan kadın, güzellik uzmanı. **34.** Masaj koltuğu. **35.** Rulo. **36.** Yan tarağı. **37.** Saç fırçası. **38.** Ondüle maşası. **39.** İnceltme makası.

olarak kullanılır. Mide ilâcı ve antifebrifüj olarak da faydalanılır. [*ing.* Berberin(e)].

berberlik,-ği, i. Berberin yaptığı iş: *Berberliğe yeni başladı.* [*Ing.* Hairdressing; *Fr.* Coiffure].

berdar, i. *Osm.* < *Fars.* Darağacına çekilmiş, asılmış. [*Ing.* Hung, crucified; *Fr.* Pendu].

berdevam /berdevâm/, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Sürekli, sürüp giden, sürmekte olan [*Ing.* Lasting, continuous; *Fr.* Qui dure, durable].

☆ *Yak. anl.* **devamlı, sürel, daimi süregelen, devam edegelen, süreduran.**

☆ *Karş.* **biten ,devamsız, çabuk biten, kısa, süreksiz.**

bere[1], i. *patol.* (a) Yırtılma sonucunda damarlardan çıkan kanın dokular içinde birikmesi; (b) Bundan dolayı deride meydana gelen morluk: *Yarası beresi yok.* [*Ing.* Bruise; *Fr.* Meurtrissure].

☆ *Eşanl.* **çürük, ezik.**

bere[2], i. *Fr. beret.* Siperciz, yumuşak bir çeşit başlık. [*Ing.* Berret, cap]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 511* — **ŞAPKALAR.**

bereket,-ti, i.ç. *berekât. Osm.* < *Ar.* Bolluk, gürlük, artağanlık [*Osm.* Feyz, mebzuliyet, vefret, refah; *Ing.* Abundance; *Fr.* Abondance, fécondite].

☆ *Yak. anl.* **verimlilik, genlik,**

☆ *Karş.* **verimsizlik, kısırlık, darlık, azlık, kıtlık.**

~ **boynuzu,** *mim.* İçinden çiçek ve meyvaların taştığı, barış ve bolluk sembolü olan boynuz motifi. [*Ing.* Horn of plenty; *Fr.* Corne d'abondance].

☆ *Eşanl.* **gürlük boynuzu.**

~ **denizi,** *astr.* Ay'ın doğusunda geniş bir ova. [*Ing.* Sea of fertility; *Fr.* Mer de la fecondite].

~ **versin,** ünl. § ❶ İyi ki, Allaha şükür ki. [*Ing.* Fortunately; *Fr.* Heureusement]. § ❷ Para alan satıcının söylediği iyi dilek sözü. § ❸ «Allah bolluk versin» anlamında.

bereketli, s. Bol, artağan, bolluklu. [*Osm.* Feyyaz; *Ing.* Fruitful, plentiful, prolific abundant; *Fr.* Abondant, fecond, fertile].

☆ *Yak. anl.* **gen, çok, yeten verimli.**

☆ *Karş.* **kıt, az, cılız, bereketsiz, verimsiz.**

~ **olsun!** (**olal**), ünl. Yemek yiyenlere, ürün toplayanlara söylenen iyi dilek sözü. [*Ing.* May it be abundant; I wish you abundance, good luck to you; *Fr.* Expression populaire de courtoisie qu'on adresse aux moisonneure aux batteurs de ble, etc. et à ceux qu'on trouve en train de prendre leur repas pour leur souhaiter la fecondite, l'opulence].

bereketsiz, s. Verimsiz, çabuk tükenen. Kendinden beklenen yararlığı sağlayamayan *(şey): Yaş sabun bereketsiz olur* [*Ing.* Not abundant or plentiful, infertile, unproductive, easily consumed or spent, not lasting or amply sufficient; *Fr.* Inabondant,-ante, infertile].

bereketsizlik,-ği, i. İşe yaramama, kıt gelme. [*Ing.* Infertility, unproductiveness, insufficiency, voidness of blessing, infelicity; *Fr.* Inabondance, infertilité].

berelemek(-i), f. Bereli hale sokmak [*Ing.* To bruise; *Fr.* Meurtrir].

☆ *Yak. anl.* **çürütmek, ezmek, tartaklamak, zedelemek, örselemek, yıpratmak.**

☆ *Karş.* **hoş tutmak, korumak, muhafaza etmek.**

berelenmek, nsz. f. Bereli hale gelmek. [*Ing.* To be bruised (contused), to butter; *Fr.* Être meurtri être ecchymose, se meurtrir].

bereli, s. Beresi olan. [*Ing.* Bruised, Bartered, dented; *Fr.* Meurtri, ecchymose].

☆ *Yak. anl.* **yaralı, ezikli, zedeli, sıyrıklı.**

Berenice'nin saçı, öz. i. *astr.* Kuzey yarım gökküresinde bulunan bir takımyıldızının adı. [*Lat. Coma Berenices (=Com); Ing.* Berenice's hair; *Fr.* Chevelure de Berenice]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

bergamo, i. *dok.* Kaba döşemelik kumaş. Yün ipek, pamuk, kenevir, keçi veya sığır kıllarından, İtalya'da Bergamo şehrinde yapılırdı.

bergamot,-tu, i. *It. bergamotta* < *Bazı kaynaklara göre T. beğ armudu.* bot. İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından bir narenciye *(citrus) türü.* Meyvası toparlak, açık sarı

renkli ve ince kabukludur. Meyvalarından Bergamot esansı *(Oleum Bergamiae)* elde edilir. Özel bir kokusu vardır. Meyva kabukları reçel yapımında kullanılır. **[Lat.** *Citrus aurantium* var. *bergamia;* **ing.** Bergamot *Fr.* Bergamote].

— **ağacı,** *bot.* ◘ **Bergamot.**

bergsonizm, i. *fels.* Fransız filozofu H. Bergson'un geliştirdiği felsefe çığırı.

bergüzar /bergüzâr/, i. *Osm.* < *Fars.* Andaç, küçük hediye.

berhane, i. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Barhane.**

berhava /berhava/, s. *Osm.* < *Fars. ber, üzere* + *Ar.* hava. Bu kelime **olmak ve etmek** yardımcı fiilleriyle kullanılır. **[ing.** Blown up, carried into the air, destroyed, annihilated].

— **etmek,** Boşa, havaya vermek, ziyan etmek. **[ing.** To blow up, to destroy; *Fr.* Faire sauter, faire exploser].

— **olmak,** Patlama sonunda havaya uçmak boşa gitmek: *Bütün emekleri berhava oldu.* **[ing.** To be blown up, to be annihilated; *Fr.* être perdu, être saute, explosé].

berhudar /berhudâr/, s. *Osm.* < *Fars.* Mutlu, umduğuna ermiş, nail olmuş. **[ing.** Prosperous; *Fr.* Recompensé].

— **oll** ünl. *(Yaşlılar gençlere)* İyi günler göresin! **[ing.** I wish you prosperity; *Fr.* Que dieu vous recompense].

beri, *i.* § ❶ Bir şeyin yakını: *Beriye gel.* **[ing.** The near side; *Fr.* Plus près]. § ❷ s. Bir şeye yakın olan: *Beri taraf, Nehrin beri yakası.* § ❸ -den halindeki kelimelerden sonra kullanılınca, bir işin başlangıcını gösterir: *O günden beri, dünden beri, İstanbul'dan beri.* **[ing.** (time) Since; *Fr.* Depuis].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Kurb, makrun, karip, mukarrip.** § ❷ **Yakın taraf, bu taraf, bu kıyı, bu yan, kurin, -daş, -deş.**

☆ *Karş.* § ❶ **Irak, uzak, ileri.** § ❷ **öbür taraf, uzak taraf, öbür kıyı, öbür yan.**

beri /berî/, s. *Osm.* < *Ar.* Kurtulmuş, arı, aklanmış, ilişkisiz, salim: *Suçtan beri olduğu anlaşıldı.* **[ing.** Free from; *Fr.* Acquitté, exempt].

— **kılmak,** Arı tutmak.

— **olmak,** Uzak olmak.

beria, s. *Osm.* < *Ar. beraat.* § ❶ *esk.* Olgunluk ve güzelliği ile akranlarından üstün olan *(kadın sevgili);* **[ing.** Beautiful woman] § ❷ Kadın adı.

beriberi, i. *Fr. beriberi (Seylan dilinden). vet.* ve *tıp.* Filipinler, Japonya, Çin, Hindicini ve Hindistan'da endemik olarak bulunan ve yiyeceklerde B₁ vitamini noksanlığından meydana gelen ağır bir polinevrit. Kalb hastalıkları, hidrops ve genel sıskalığa sebep olur. **[ing.** Beriberi].

beriki,-ni, z. ve s. § ❶ Berideki, daha yakında bulunan: *O kitabı değil, beridekini istiyorum.* **[ing.** Nearest, last mentioned; *Fr.* Celui-ci]. § ❷ öbürü, diğeri: *-Aptal! deyip yürürken beriki arkasından koşar.*

☆ *Yak. anl.* **beri taraftaki, yakındaki, bu taraftaki, bu yandaki.**

☆ *Karş.* **Uzak taraftaki, uzakta olan, karşı taraftaki, uzaktaki.**

beril, i. *Fr. beryle. min.* Formülü: 3 BeO, Al_2O_3.6SiO_2 olan berilyum ve alüminyum silikat. **[ing.** Beryl]. ⊙ ◘ *LEVHA: 135.* — **DEĞERLİ TAŞLAR.**

berillonit,-ti, i. *Fr. beryllonite. min.* Ortorombik kristaller halinde bulunan doğal berilyum fosfat, $NaBePO_4$. **[ing.** Beryllonite].

berilvoz, i. *Fr. berylliose. tıp.* Berilyum ile çalışan işçilerde görülen bir hastalık. **[ing.** Berylliosis].

berilyum /beril:yum/, i. *Yun. kim.* Be sembolü ile bilinen, a.n.4, aa 9.02 olan zümrüt gibi bazı taşların bileşiminde bulunan yoğunluğu 1.73 olan basit bir kimya*(maden)* elementi. **[ing.** Beryllium; *Fr.* Beryllium].

berjer, i. *Fr. bergère.* Yastıklı geniş koltuk. XV. inci Louis üslûbunda bir çeşit koltuk olup, 1720 yılında moda olmuştur. **[ing.** Arm-chair; *Fr.* Bergère].

— **koltuk,** ◘ **Berjer.**

berk¹,-ki, s. § ❶ Sert, katı. § ❷ Sağlam. **[ing.** Hard; *Fr.* Dur, solide].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Pekin, mersus, haşin.** § ❷ **Dayanıklı, rasin, metin.**

☆ *Karş.* § ❶ **Yumuşak** § ❷ **Çürük, dayanıksız.**

berk²,-kı, i. *Osm.* < *Ar.* Şimşek. **[ing.** Lightning; *Fr.* Eclair].

berk³,-kı, i. *Osm.* < *Fars.* Yaprak: *Yüz yapraklı bir çeşit gül.* **[ing.** Leaf; *Fr.* Feuille]. ⊙ — **ı itri,** *mim.* Itır yaprağı şeklinde bezeme örgesi, bezeme işlerinde çok kullanılır. ⊙ — **ı halkari,** *mim.* Altın yaldızla yapılmış ıtır yaprağı. Genellikle bezeme işlerinde kullanılır.

berkarar, s. *Osm.* < *Fars.* Değişmemiş, karar üzre, kararlı, devamlı. **[ing.** Stable, constant, durable; *Fr.* Stable, constant, Etabli].

berkelyum /berkel:yum/, i. *Yun. (Berkeley Üniversitesi adından). kim.* a.n.97, a.a.243 olan, aktinitlerden radyoaktif bir kimya *(maden)* elementi. **[ing.** Berkelium; *Fr.* Berkelium].

berkende, i. *it. brigotino. den.* Kadırgadan daha küçük bir yelkenli tekne.

berkheya, i. *bot.* Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, deve dikenine benzer, 70 kadar türü bulunan, hemen hepsi Güney Afrika'da yetişen, **morumsu pembe çiçekli Firfiri berkheya** ile **sarı çiçekli berkheya** adlı türleri limonluklarda yetiştirilen bir bitki. **[Lat.** *Berkheya*].

berkinmek, nsz. f. Kuvvetli olmak, sağlamlaşmak, güç kazanmak. **[ing.** To be strengthened; *Fr.* être renforcé].

Yak. anl. **metinleşmek, pekinleşmek, dayanıklı olmak, sertleşmek, katılaşmak, kesbi kuvvet etmek.**

☆ *Karş.* **zayıflamak, çürümek, yumuşamak, dayanıksızlaşmak, karşı koyamamak.**

berkitmek(-i), f. Sağlamlaştırmak. **[Osm.** Takviye etmek, tahkim etmek; **[ing.** To make safe; to harden; *Fr.* Renforcer].

☆ *Yak. anl.* **metinleştirmek, kuvvetlendirmek.**

☆ *Karş.* **zayıflatmak, çürütmek, yumuşatmak.**

berklik,-ği, i. § ❶ Sağlamlık. ☆ *Yak. anl.* **Metinlik, dayanıklılık, pekinlik, kuvvetlilik, rasanet.** § ❷ Sertlik, katılık. **[Osm.** Metanet; **ing.** Solidity, firmness; *Fr.* Solidité, fermeté].

berlam, i. *zool.* ◘ **Barlam.**

Berlin, öz.i. *coğr.* Almanya'nın başkenti. İkinci Cihan Harbinden sonra *Doğu* ve *Batı* diye *ikiye* ayrılmıştı.

berlin, i. § ❶ Atla çekilen yaylı, karşılıklı iki oturma yeri bulunan, dört tekerlekli, pencereli, üstü körüklü araba. § ❷ *müz.* İki dörtlük ölçüde, polka hareketi ve müziğiyle yapılan dans. (1890 ile 1900 arasında çok tutulmuştu).

bermutat /berımütât/, z. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Âdetce, âdet olduğu üzere, her zamanki gibi: *Pazar günü dükkânlar bermutat kapalı.* **[ing.** As usual; *Fr.* Habituellement].

Bern, öz.i. *coğr.* İsviçre Federal Devletinin başkenti. *Aar* nehri üzerindedir.

bernâ, s. *Osm.* < *Fars.* Genç, delikanlı. **[ing.** Young man; *Fr.* Jeune homme].

bernonit -ti, i. *Fr. beraunite. kim.* Hidratlı doğal demir fosfat. **[ing.** Beraunite].

berrak,-kı,-ğı, /berrâk/ s. *Osm.* < *Ar. berk.* § ❶ *(sıfat)* Duru, saf, parlak, seffaf. **[ing.** Clear; *Fr.* Clair, limpide]. § ❷ *(ses hk.)* Güzel, temiz, kulağa hoş gelen. § ❸ *mec.* açık, seçik, kolay anlaşılabilen. **[ing.** Bright, limpid, sparkling].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Pak, saydam.** § ❷ **Net.**

☆ *Karş.* **kirli, bulanık, karışık, pis, muğlak**

— **su konisi,** *fot.* Bulanık suda resim çekerken kameraya takılan âlet.

berraklaşmak, nsz. f. Temiz bir hale gelmek, durulaşmak. **[ing.** To become clear; *Fr.* Devenir limpide].

☆ *Yak. anl.* **temizlenmek, saflaşmak, parlaklaşmak, arılaşmak, saydamlaşmak.**

☆ *Karş.* **kirlenmek bulanıklaşmak, pisleşmek.**

berraklaştırma, i. Duru hale getirme.

— **cihazı,** *kim.* Bir sıvının *(meselâ, süzme suretiyle)* berraklaştırılmasını sağlayan cihaz.

berraklık,-ğı, i. Berrak olma hali **[ing.** Clearness, brightness, limpidity; *Fr.* Clarté, limpidité].

berrî /berrî/, s. *Osm.* < *Ar.* Kara *(toprak)* ile ilgili **[ing.** Terrestrial; *Fr.* Terrestre].

☆ *Eşanl.* **karasal.**

bersöz, i. *Fr. berceuse. müz.* Ninni konulu müzik parçası. **[ing.** Lullaby, cradle-song].

bertaraf, z. *Osm.* < *Fars. ber,* üzere + *Ar. taraf, yön.* § ❶ Bir yana atılan, ortadan kalkan. § ❷ z. Söyle dursun, sayılmazsa: *Bu iş bertaraf, ötekini konuşalım.* **[ing.** Aside; *Fr.* Mis de côté, à part].

— **etmek,** *dey.* Ortadan kaldırmak, yok etmek: *Her türlü güçlüğü bertaraf ettik.* **[ing.** To put aside; *Fr.* Ecarter, faire cesser].

— **olmak,** *dey.* Ortadan kalkmak, yok edilmek. **[ing.** To disappear, to cease, to vanish; *Fr.* être ecarté, eloigné, disparaître, cesser].

bertik, s. § ❶ Yaralı, incinmiş, § ❷ i. Yara, bere, incinme.

bertmek, belirtmek, nsz. § ❶ İncinmek, burkulmak. § ❷ Berelenmek, yaralanmak. § ❸ Morarmak.

bertonit,-ti, i. *Fr. berthonite. min.* Kurşun, bakır ve antimon doğal sülfürü.

bertrandit,-ti, i. *Fr. bertrandite. min.* Doğal Hidratlı berilyum silikat. Beril prizmaları üzerinde veya pegmatitlerde beyaz billurlar halinde görülür. **[ing.** Bertrandite].

berzah, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *coğr.* Kıstak, dar dil. **[ing.** Isthmus; *Fr.* Isthme] § ❷ *mec.* Azaplı yer, uçurum: *Bir belâ berzahına çattık:* § ❸ Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar duracakları yer.

berzelit,-ti, i. *min.* Doğal kalsiyum, magnezyum ve manganezli anhidrit arseniyat. **[ing.** Berzelite].

berzeliyanit,-ti, i. *Fr. berzélianite.* min. Doğal bakır selenür Cu₂Se. **[ing.** Berzelianite].

bes¹, z. *Osm.* < *Fars.* Elverir, yetişir. **[Osm.** Kâfi; **ing.** Sufficient, enough; *Fr.* Assez].

bes², i. *mit.* Eski Mısırlıların bir ilâhı olup sismanca bir cüce şeklinde ve gözleri tosun gözleri gibi aslan postu giymiş şekilde betimlenir. **[Fr.** Bès].

besa /bessa/, i. *Arn. bessa (Arnavutlarda)* Bırakışma, andetme, sözlesme, antlasma, yemin. **[ing.** Pact, pledge, word; *Fr.* Pacte, convention, contrat].

besalet /besâlet/, i. *Osm.* < *Ar.* Yiğitlik, cesurluk, bahadırlık. **[Ing.** Courage, pluck; *Fr.* Vaillance].

besâre, i. *mim.* Sofa anlamına gelir. Büyük ve uzun oda. **[Fr.** Salle].

besarye, i. Dalyanlarda büyük balatın bağlandığı kazık.

besatet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* Basitlik, sadelik, düpedüz oluş. **[ing.** Simplicity; *Fr.* Simplicité].

besbedava /besbedâva/, s. *T. ve Fars.* Pek ucuz. **[Ing.** Absolutely gratis; *Fr.* Tres bon marché].

☆ *Yak. anl.* **sudan ucuz** *(mecaz),* **parasız nibi, düsük fiyatla.**

☆ *Karş.* **pek pahalı, ateş pahasına** *(mecaz)* **fahis fiyatla, kazık.** *(h.d.).*

besbelli /besbelli/, s. § ❶ Pek belli: *Böyle olacağı besbelliydi..* **[Osm.** Lâcerem; **Ing.** Evident; *Fr.* Très évident, évidemment]. § ❷ z. Görünüşe göre, anlasılan: *Besbelli artık gelmeyecek.* **[Osm.** Alettahkik; **Ing.** Apparently; *Fr.* Apparemment].

☆ *Eşanl.* § ❶ **Açık, apaçık;** § ❷ **Şüphesiz, muhakkak.**

☆ *Karş.* § ❶ **Gizli, kapalı, bellisiz, örtülü** § ❷ **Şüpheli, belki, olabilir.**

besbeter /besbeter/, s. *T. ve Fars.* Daha beter, çok beter, daha kötü. **[ing.** Very much worse; *Fr.* Plus mal, pire].

☆ *Yak. anl.* **çok kötü, çok fena.**

☆ *Kars.* **çok iyi, âlâ, fevkalâde.**

beselemek, nsz. f. ◘ **Eselemek.**

besermek, nsz. f. ◘ **Esermek.**

besi, i. < *beslenmek.* § ❶ Besleme, semirtme işi. Yaşatmak ve geliştirmek için gereken besinleri yedirip içirme işi. **[Osm.** Tağdiye, tagaddi; **ing.** Alimentation, nourishment, feeding up; *Fr.* Alimentation, nourriture, engraissage]. § ❷ *ins.* İki tas veya tahta arasındaki boş kalan yerleri takviye etmek ve doldurmak için kullanılan parçalar *(takoz v.b. gibi)* **[ing.** Stuffing; *Fr.* Rembourrage]. ⊙ — **ye çekmek,** *dey.* Semirtmek için gereken tedbirleri almak. **[Ing.** To set to fatten (beast)]. ⊙ **aşırı** — ◘ **Aşırıbesi.** ⊙ — **dokusu,** § ❶ Yumurta akı maddesi. § ❷ *bot.* ◘ **Besidoku.**

besici, i. § ❶ Sığır cinsinden hayvanları çayırda besleyerek semirten kimse. § ❷ Semiz hayvan yetiştiren kişi.

besi.doku*, b.i. *bot.* Kapalı-tohumlu bitkilerde, embriyon torbasındaki çekirdeklerin döllenmesinden sonra, açık-tohumlu bitkilerde ise döllenmeden önce meydana gelen içi yedek besin dolu doku [*Osm.* Süveyda; *Ing.* Endosperm; *Fr.* Endosperme].
☆ *Eşanl.* **endosperm.**

besi.dokulu, b.s. *bot.* Besi dokusu olan.

besi.dokusuz, b.s. *bot.* Besi dokusu olmayan. *(tohum ve embriyonlar hk.)*

besili, besli, s. § ❶ Semiz, semirtilmiş, beslenmiş, şişmanlatılmış, etlendirilmiş, yağlandırılmış. [*Ing.* Fot, fleshy; *Fr.* Bien nourri, engraisse]. § ❷ *res.* Hamur gibi kalın olan boyalara verilen ad.
~ **hayvan**, *trm.* İyi beslenmiş, kasaplığa elverişli hayvan.

besim, s. *Osm.* < *Ar. besâmet*, § ❶ Güler yüzlülük. Güleryüzlü, güleç. § ❷ Erkek adı. [*Ing.* Smiling, cheerful of countenance].

besin*, i. *biy.* (a) Canlı bir varlığın yaşaması gelişmesi ve çalışması için gerekli her türlü madde; (b) Sindirilmeye ve beslenmeye elverişli her çeşit madde: *Bitkisel besinler, Yumurtanın besin gücü.* [*Osm.* Gıda; *Ing.* ve *Fr.* Aliment].
☆ *Eşanl.* **azık.**
~ **deposu**, *bot.* Bitkinin çeşitli kısımlarında *(kök, gövde, yaprak)* biriken besleyici maddeler.
~ **kofulu**, *biy.* Bir hücreli hayvanların sitoplâzmasında bulunan, sıvı ve besin taneciklerı kapsayan küçük kofulların herbiri. [*Ing.* Food vacuole; *Fr.* Vacuole d'aliment]
~ **maddesi**, *biy.* Vücudun beslenmesinde kullanılan madde olup, hayvansal veya bitkisel olabilir. [*Osm.* Gıda maddesi; *Ing.* Food substance; *Fr.* Aliments]. ◉ **bitki ~**, *bot.* ◘ **BİTKİ.**
~ **polipi**, *zool.* Knidli hayvanların meydana getirdikleri kolonilerde beslenme görevini üzerine almış olan koloni bireyi [*Ing.* Nourishing polyp; *Fr.* Nourricier].

besi.özü, b.i. *bot.* Tohum çimlenirken yeni çıkan bitkiyi beslemeye yarayan ve embriyonun çevresinde yayılmış bulunan besleyici maddelerin topu. [*Osm.* Süveyda; *Ing.* ve *Fr.* Albumen].

besi.suyu*, b.i. *bot.* Bitkinin çeşitli kısımlarında *(damarlarında)* dolaşan besleyici sıvı. [*Osm.* Usare, nusg; *Ing.* Sap; *Fr.* Seve]. ◉ **ham ~**, Kökler tarafından topraktan emilip yapraklara kadar çıkan besi suyu. ◉ **ongun ~**, Yapraklarda yeni maddelerle zenginleştikten sonra bitkiyi beslemek için her yana inen besisuyu.

beslek,-ği, i. Besleme², hizmetçi, ahretlik.

beslem, i. Besleme işi. [*Ing.* Nourishing; *Fr.* Nourrissage].

besleme, i. § ❶ Beslemek eylemi. [*Ing.* Act of feeding, nourishment; *Fr.* Nourissage]. § ❷ Evlâtlık diye alınıp ev işlerinde çalıştırılan küçük hizmetçi kız. [*Ing.* Maid (servant), domestic servant brought up in a house from childhood; *Fr.* Servante]. ☆ *Eşanl.* **ahretlik.** § ❸ *inş.* (a) Bir şeyin yanında veya altındaki boşluğu doldurarak onu sağlamlaştırmak için kullanılan parçalar ve bu maksatla yapılan inşaat kısımları; (b) Ahşap yapılarda çeşitli kalınlıklardaki kaplama ve bağdadi tahtalarının yüzlerini ayni yüzeye getirmek ve bir hizada bulundurmak için altlarına sıkıştırılan tahta ve takoz parçaları. § ❹ Tahkim etme, metanetini arttırma ve kuvvetlendirme. [*Fr.* Renforcement, rembourrage]. § ❺ *(büro)* (a) Bir makineye elle veya otomatik olarak, deldirilecek veya delinmiş kartların verilmesi; (b) Adres makineleri, hesap makinelerine v.b. kâğıdın konması. § ❻ *elek.* Bir devreye elektrik akımını sağlama: *Besleme gerilimi.* § ❼ *elektr.* Bir elektronik devrenin işlemesi için gerekli enerjiyi sağlayan düzen. § ❽ (a) Bir kazanın su bakımından beslenmesine yarayar organ veya cihazlar: *Besleme pompası, Besleme haznesi;* (b) Bir kazanda, su buharı haline dönüştükçe suyun kazanda yenilenmesi. ◉ **banyo ~**, *dok.* ◘ **Banyo.** ◉ **tepkili ~**, *inş.* Daha önce pompa veya basınçlı su kanalizasyonlarıyle beslenmiş yüksek haznelerden gelen suyla besleme. ◉ **yüksek basınçlı ~**, *inş.* Şehir su şebekesinden sağlanan ve basıncı, yüksek basınç vericilerle arttırılmış suyla yapılan besleme.
~ **basıncı**, *hava.* Deniz seviyesinden gayri bir seviyede motora normal olarak verilen hava yakıt karışımından fazlasını vermek için gerekli basınç. [*Ing.* Boost pressure; *Fr.* Surpression (d'admission].
~ **borusu**, § ❶ *döş.* Şehir temiz su borusu ile su sayacı arasındaki boru bölümü [*Osm.* Priz hattı; *Ing.* Service pipe, house service; *Fr.* Pipe d'alimentation]. § ❷ *termik.* ◘ **Boru¹.** § ❸ *otom.* ◘ **Boru¹.**
~ **borusu donanımı**, Su yenilenmesinin veya su sağlanmasının yapıldığı boru donanımı. [*Ing.* Feed arrangement; *Fr.* Arrangement d'alimentation].
~ **deposu**, *döş.* Kazanı beslemek için kullanılan suyun biriktirildiği depo. [*Osm.* Tağdiye deposu; *Ing.* Feed tank].
~ **gediği**, Kendi kendine idare edemeyip mutlaka bir yardıma bakan kimselere mahsus iş.
~ **gerilimi**, *fiz.* ve *elektr.* Devrenin uçlarına uygulanan potansiyel farkı. [*Ing.* Feeding voltage, supply voltage].
~ **(kelbesleme) gibi**, *dey.* Giydiğini kendine yakıştırmayan *(kız)*, kılıksız.
~ **gibi**, *dey.* Kılıksız *(giydiği yakışmayan kadınlar hk.)*.
~ **hattı**, *radyotekn.* Yüksek frekanslı gücün vericiden antene veya minimum alıcı antenle alıcı cihaz arasında kayıpla iletilmesine yarayan iletken hat. *(Yüksek frekanslarda besleme hattı bir eksender kablodur).* [*Ing.* Current supply *(main feed line)*, distribution feeder].
~ **kablosu**, *demir.* Elektrikli hatlarda, hava kablosunu akım yönünden beslemek için destek olarak konmuş ve bu hatta bağlanmış kablo. [*Ing.* Feeder cable, slinging wire].
~ **oranı**, *trm.* Hayvan yeminde hazmedilebilir protein maddeleri ile hazmedilebilir azotsuz maddeler arasındaki oran.
~ **suyu**, *döş.* Kazan; beslemekte kullanılan su. [*Osm.* Tağdiye suyu; *Ing.* Feed water; *Fr.* Eau d'alimentation].
~ **takozu**, *inş.* Bir doğrama veya ahşap yapıda iki parçanın arasına sokularak onları sıkıştırmağa ve sağlamlaştırmağa yarayan küçük takozlar. [*Ing.* Brace-lath; *Fr.* Tasseau]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 480.* ~ **SIHHÎ TESİSAT**
☆ *Eşanl.* **besi.**
~ **tulumbası**, *döş.* Kazanı beslemekte kullanılan tulumba. [*Osm.* Tağdiye tulumbası *Ing.* Feed pump; *Fr.* Pompe alimentaire, pompe d'alimentation, nourrice].

beslemecilik,-ği, i. Besleme *(gazete)* yetiştirme.

beslemek(-i), f. § ❶ Karnını doyurmak, yiyip içeceğini sağlamak: *Sekiz can besliyor.* [*Osm.* Iaşe etmek; *Ing.* To nourish; *Fr.* Alimenter]. § ❷ *(hayvan hk.)* Semirtmek: *Hastalıktan korumak için beslemek lâzım.* [*Ing.* To fatten; *Fr.* Engraisser]. § ❸ Geçindirmek, ihtiyaçlarını sağlamak: *Tek başına çok nüfuslu ailesini beslemek zorundaydı.* § ❹ *mec.* Gıdalandırmak. § ❺ Hissetmek, duymak: *Ümit beslemek, Kin beslemek.* § ❻ Akılda tutmak: *Bir anı beslemek.* § ❼ Saklamak: *Düşünce beslemek.* § ❽ Geliştirmek: *İyilik beslemek.* § ❾ *inş.* Bir şeyi sağlamca oturtabilmek için altına öteberi koyup pekiştirmek. Döşeme, tavan, duvar ve bu gibi çeşitli yapı kısımlarında kereste ve kirişlerin veya döşeme ve kaplama tahtalarının yüzünü bir hizaya getirmek ve beraberlemek için altlarına veya arka taraflarına küçük besi parçaları koyarak oradaki boşlukları doldurmak ve onları pekitmek veya berkitmek. [*Ing.* To support; *Fr.* Rembourrer, garnir]. § ❿ Yetiştirmek, büyütmek: *Tavuk beslemek, At beslemek, Besle kargayı oysun gözünü.* [*Ing.* To rear; *Fr.* Elever]. § ⓫ Bir duyguyu gönlünde yaşatmak: *Ümit beslemek, Sevgi, kin, nefret beslemek.* [*Fr.* Garder, nourrir]. § ⓬ Elbise ve kumaslarının altını pamukla veya başka kalınca bir kumasla doldurup kuvvetlendirmek ve sağlamlastırmak. § ⓭ Eksilen kısmını tamamlayıp varlığını sağlamak: *Bu ırmağı besleyen kaynaklar:* ◉ **besle kargayı, oysun gözünü**, *dey.* Nankörlük edenler için söylenir [*Ing.* Feed the crow and it will pick out your eyes (said when someone returns evil for good)]. ◉ **besledik, büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı**, *at.* Nankörlüğü belirtmek maksadıyle kullanılır. ◉ **muşambayı ~**, *res.* Resim muşambaları üzerine kalın bir tabaka hamur boya sürerek yüzeyini yağ içmez bir hale getirmek ve resim yapmaya elverişli hale koymak. [*Fr.* Nourrir une toile].
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Geçindirmek, yedirip içirmek, iaşe etmek, nafakasını vermek, tağdiye etmek.** § ❷ **Şişmanlatmak, etlendirmek, yağlandırmak.** § ❸ **Kuvvet vermek.** § ❹ **Takviye etmek.**
☆ *Karş.* § ❶ **ve ❷ Zayıflatmak, inceltmek, sıskalaştırmak, el uzatmamak.**

beslenen, s. *fiz.* Sönümsüz. [*Ing.* Continued, uninterrupted, fed, replenished].

beslengi, i. Besleme kız.

beslenme, i. *fizyol.* (a) İnsan ve hayvanların varlıklarını devam ettirmeleri, süt, et, yumurta, yapağı gibi verimlerini meydana getirebilmeleri için gerekli besinleri almaları, bunları organizmalarına sindirmeleri, geri kalan zararlı maddeleri dışarı atmaları işlemi; (b) Besleme ve beslenme konularıyle uğraşan bilim dalı. [*Osm.* Tagaddi, tağdiye; *Ing.* ve *Fr.* Alimentation, nutrition]. ◉ **bitkisel ~**, *biy.* ◘ **Bitkisel.** ◉ **çürükçül ~**, *bot.* Ölmüş organizmaların vücutlarında veya canlıların dışarı attıkları boşaltı maddeleri üzerinde yasama ve besinleri buradan sağlama hali. [*Ing.* Saprophytism; *Fr.* Saprophytism]. ◉ **dış ~**, *zool.* Dışbeslenme. ◉ **düşük ~**, *biy.* ve *zool.* ◘ **Düşük.** ◉ **üstün ~**, *zool.* ◘ **Üstünbeslenme**
~ **bilânçosu**, *fizyol.* ◘ **Bilânço.**
~ **bozukluğu**, *patol.* ◘ **Bozukluk.**
~ **bölgesi**, *coğr.* Bir akarsuyun, bir buzulun beslenmesini sağlayan bölge. [*Osm.* Me'haz havzası; *Ing.* River basin; *Fr.* Bassin de réception].
~ **görevleri**, *fizyol.* Hücrelere, büyümek şekillerini korumak, görevlerini yapmak *(metabolizma)* ve artıklarını dışarı atmak için gerekli elemanları sağlayan sindirim, solunum, dolaşım, boşaltım ve iç salgı işlemlerinin tümü.
~ **uzmanı**, *fizyol.* Beslenmenin genel sorunlarını kitle çapında ele alan, inceleyen doktor.

beslenmek, nsz. f. § ❶ Yaşamak. § ❷ Yetiştirilmek. § ❸ *mec.* Gelişmek, yetişmek. § ❹ Kendini beslemek. [*Ing.* To be fed (nourished), To be fattened, to be bred].

besletmek(-i,-e), f. Beslemek işini baskasına yaptırmak [*Ing.* To make feed or fatten; *Fr.* Faire nourrir].

besleyici, s. § ❶ Beslemeye yarayan, canlının gelişmesine yarayan *(madde): Besleyici madde.* [*Ing.* Nutritive; *Fr.* Nutritif,-ive], § ❷ Besleyen, beslemeyi sağlayan: *Besleyici özellik.* [*Ing.* Nutritive; *Fr.* Nutritif,-ive]. § ❸ *den.* Tahıl ve kömür gibi dökme yük taşıyan bir geminin alt güvertelerindeki yedek ambarların adı. § ❹ *zool.* Bir organizmada besleme görevini yapan kısım, birey, hücre: *Besleyici birey.* [*Ing.* Alimentary; *Fr.* Alimentaire]. § ❺ *otom.* Eski tip bazı arabaların arka taraflarında bulunan yakıt depolarının önde bulunan küçük depolarına verilen ad. ◉ **anten ~si**, *elek.* Üretecin yüksek frekanslı enerjisini az bir kayıpla antene ileten sistem.
~ **atardamar**, *anat.* ◘ **Atardamar.**
~ **kanallar**, *anat.* Besleyici atardamarların geçtiği kanallar.
~ **ortam**, *fizyol.* Organizmaların yaşaması için herhangi bir şekilde yararlı olabilecek maddelerin tümü.
~ **tuzlar**, *balıkç.* ◘ **Tuz.**.
~ **yapraklar**, *bot.* ◘ **Yaprak.**

besleyicilik,-ği, i. Besleyicinin işi.

besleyiş, i. Besleme şekli.

besli, s. *bes.* Boya resimde hamur gibi kalın boyalar hakkında kullanılır. [*Osm.* Meşbu; *Ing.* Fatted, fat, fleshy; *Fr.* Nourri].

besmele, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ **«Acıyan ve esirgeyen Tanrının adı ile»** anlamına gelen ve bir işe başlarken söylenilen Arapça Bismillâhirrahmanirrahim sözünün adı. Müslüman-

lıkta bir işe başlarken söylenmesi hayırlı bazı defa da gerekli sayılır. § ❷ *mec.* Bir işin başlangıcı: *O işin daha besmelesinden caydı.* [*Ing.* (The Moslem formula) in-God's name; *Fr.* Abréviation que l'on emploie pour désigner le premier verset du Coran].

~ **çekmek,** *dey.* Besmele sözünü söylemek [*Ing.* To pronounce the above formula, to start in God's name; *Fr.* Prononcer la formula sacramentelle].

~ **görmüş şeytana dönmek,** *arg.* Korkmak. ☆ *Eşanl.* **şeytan çarpmış keçi yavrusu gibi titremek.**

besmelesiz, i. «piç» anlamına gelen ve çok defa öfke sırasında haşarı çocuklar için kullanılan sövgü. [*Ing.* Of evil omen, rogue; *Fr.* Ihjure adressée aux enfants mal éleves ou méchants, mauvais garnement].

bespaye, i. *Osm.* < *Fars. esk. bot.* Bir cins eğrelti otu. [*Lat. Polypodium vulgare; Ing.* Common polypody, polypody wall fern, golden locks]

bessam /bessăm/, s. *Osm.* < *Ar. besm.* gülme. *esk.* Güleryüzlü, çok gülen

BESSEL, Friedrich, öz.i. (1748-1846). Alman astronomu. Königsberg rasathanesinin inşaatını yönetti; burada 9. kadire kadar 75.000 den fazla yıldızın gözlemini yaptı.

~ **yılı,** *astr.* Ortalama Güneş'in bahar açısı boyunca bir dönüş yapması için geçen zaman olup, dönencel yıldan 0,148 T kısadır. *(T=1900 yılından başlayarak yüzyıl sayısı).* Yılın başlangıcı bahar açısının $X=18^{sa}\ 40^{dk}$ olduğu andır. [*Ing.* Fictitious year; *Fr.* Annee fictive, annee besselienne].

best,-ti, i. *Osm.* <. *Fars. besten,* bağlamak. *esk.* Düğüm: *Bend-ü best etmek.* [*Ing.* A binding, bond, obstacle, band].

beste, i. *Osm.* < *Fars. besten,* bağlamak. *müz.* § ❶ Müzik eseri: *Bir şarkı, bir senfoni, bir lied birer bestedir.* [*Ing.* Musical composition; *Fr.* Composition musicale]. § ❷ Bir müzikli eserin sadece müzik kısmı: *Bu şarkının bestesini Zeki Müren yaptı.* [*Ing.* Tune, music; *Fr.* Air; § ❸ Müzik eseri yaratma sanatı: *Önce piyanoya sonra besteye heves etti.* [*Ing.* Composing, composition; *Fr.* Composition]. § ❹ Bir müzik eserinde esas düşünceyi anlatan melodi. [*Ing.* Theme; *Fr.* Theme, motif]. § ❺ Türk musikisinde, başına geldiği makamın ırak dörtlüsüyle bittiğini gösteren kelime: *Beste-nigâr, Beste-Isfahan, Beste-Hisar v.b.).* § ❻ *müz.* Türk musikisinde dindışı güfteli eserlere ait büyük formlardan biri.

☆ *Eşanl.* § ❶ **Kompozisyon,** § ❹ Tema. ◉ **aheste** ~, ◘ **Aheste.**

~ **bağlamak,** *dey.* Bestelemek, beste yapmak. [*Ing.* To compose; *Fr.* Composer un mor ceau].

besteci, s. ve i. *müz. Beste yapan, besteleyen. (kimse).* [*Osm.* Bestekâr; *Ing.* Composer: *Fr.* Compositeur].

☆ *Eşanl.* **kompozitör.**

beste-isfahan, b.i. *müz.* Türk musikisinde bugün kullanılmayan birleşik bir makam olup, ısfahan makamının sonuna ırak makamının pest dörtlüsünün eklenmesiyle yapılmıştır. [*Ing.* A makam of the 13th or 14th. centuries formed by the addition of the kürdi to the ısfahan makam.

beste.kâr /bestekâr/, b.i. ve s.ç: **bestekâran.** *Osm.* < *Fars. beste,* müzik parçası + *kâr,* yapan. ◘ **Besteci.**

bestelemek(-i), f. Bir güfte için beste meydana getirmek (yapmak): *Bir şiiri bestelemek.* [*Ing.* To compose; *Fr.* Composer de la musique].

☆ *Eşanl.* **düzenlemek, ezgilemek, müziklemek.**

besteli ,s. Bestesi yapılmış, bestesi olan. [*Ing.* Composed, with a motif or composition or music (of), the motif (of)].

bestenigâr /bestenigâr/, b.i. *müz.* Türk musikisinde birleşik bir makam olup sabâ makamına, ırak makamının pest dörtlüsünün eklenmesiyle yapılmıştır.

beş[1], s. § ❶ Dörtten bir artık: *Elin beş parmağı* § ❷ i. Dörtten sonra gelen sayının adı: *yirmi beş, beş ile beşin çarpımıdır. Ayın beşi. Sabahın beşi* § ❸ Beş sayısını gösteren rakamın kendisi: *Beşler daktiloda iyi çıkmamış.* [*Ing.* Five; *Fr.* Cinq]. ◉ ~ **i bir arada (— i bir yerde,** ~ **i birlik),** ◘ **Beşbirlik.** ◉ **üç** ~, *dey.* Birkaç: *Üç beş kişi.*

~ **aşağı beş yukarı,** *dey.* Alışveriş pazarlığında iki tarafın da fedakârlık etmesi. [*Ing.* After some bargaining].

~ **aşağı, beş yukarı gezmek,** *dey.* Bir o yana bir bu yana dönüp gezmek. [*Fr.* Se promener de long en large].

~ **aşağı — yukarı uyuşmak,** *dey.* Pazarlıkta iki tarafın da fedakârlığı ile uyuşmak.

~ **çifte,** *den.* On kürekli filika. [*Ing.* Boat with five tiers of rowers].

~ **değerli,** *kim.* Birleşme değeri 5 olan eleman.

~ **dilim kemer,** *mim.* Beş küçük eğrinin yan yana gelerek meydana getirdiği bir kemer şekli olup, Hint ve Mağrip mimarlıklarında çok kullanılır. [*Osm.* Humasiulfusus; *Fr.* Arc quintilobe].

~ ~ **dökmek,** *dey.* Ses çıkarmadan usul usul ağlamak.

~ **dört,** *(oyunda),* Zarlardan birinin beşli, öbürünün dörtlü düşmesi.

~ **dörtlük,** *müz.* Beş zamanlı ölçü, sırasıyle bir üç zamanlı, bir iki zamanlı olarak sürüp giden müzik ölçüsü.

~ **duyu organı,** *anat.* Dokunma, tatma, görme, koklama ve işitme duyularını meydana getiren organlar: *Deri, dil, göz, burun ve kulak.* [*Ing.* Sense organs; *Fr.* Organes des sens].

~ **gün humması,** *tıp.* Daha çok Balkanlar'da görülen kısa süreli mikroplu hastalık. Mikrobu insana *phlebotomus papatasi* adlı bir sineğin sokmasıyle bulaşır.

~ **heceli,** *ed.* Beş heceli mısralara verilen ad. [*Ing.* Pentasyllabic; *Fr.* Pentasyllabe].

~ **kardeş,** *şak. mec.* Şamar. [*Ing.* The hand with the five fingers (used in a slap); *Fr.* Claque, soufflet, giroflee de cinq feuilles].

~ **kardeşi yemek,** *dey.* Tokatlanmak.

~ **kollu yıldız** ,*süsl.* Türk süslemeciliğinde kullanılan beş kollu bir yıldız şekli. [*Fr.* Etoile à cinq bras ou pentagrame].

~ **köşe,** Bir çeşit kuyumcu matkabı. [*Ing.* Pentagon; *Fr.* Pentagone].

~ **kuruş takmak,** *dey.* Dolandırılmak.

~ **on,** *dey.* Çok az sayıda, biraz.

~ **para,** *dey.* Çok az bir değer. [*Ing.* Five paras, a farthing, trifle].

~ **para etmez,** *dey.* Hiç bir değeri olmayan [*Ing.* It is not worth a farthing, (it is quite) worthless, it has no effect whatever].

~ **paralık etmek** *(birini), dey.* Küçük düsürmek, gururunu kırmak, rezil etmek.

~ **paralık olmak,** *dey.* Alçalmak, kusurları açığa çıkmak.

~ **parmak bir olmaz,** *dey.* Insanların karakterce birbirine benzememesinin doğal bir hal olduğunu anlatır. [*Ing. Men are not all* alike].

~ **taş,** Beş küçük taşı atıp tutarak oynanan bir çocuk oyunu.

~ **vakit namaz,** *dey.* Günün belirli beş vaktinde kılınan namaz. [*Ing.* The complete schedule of daily prayers].

~ **yıldız,** *arg.* ◘ **Beş**[2].

☆ *Eşanl.* **beşlik, dümbelek, esnaf, folluk, götlek, ibnetor, inek, kayarto, keçi, kova, tayıncı, verek.**

~ **yıllık plân,** *ikt.* Uygulama süresi beş yıl olan plân.

~ **yüzlü,** *mat,* Beş yüzle sınırlanan katı cisim. [*Ing.* Pentahedral; *Fr.* Pentaèdre].

beş[2], s. Homoseksüel *(erkek),* puşt. [*Osm.* Meb'un; *Ing.*. Homosexual; *Fr.* Homosexuel, -elle].

☆ *Eşanl.* **dümbelek, esnaf, folluk, götlek ibnetor, beş yıldız, halka, keçi, inek, kayarto, kova, kuzu, tayıncı, tekerlek, verek, beşlik.**

beşaret,-tı /beşaret/, *i. Osm.* < *Ar.* § ❶ Iyi haber, erlm, müjde. [*Ing.* Good news; *Fr.* Bonne nouvelle]. § ❷ Çok çirkin ve biçimsiz şey.

beşaşet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* Güler yüzlülük.

beş.bıyık,-ğı, b.i. Muşmulanın irisi. [*Ing.* Medlar; *Fr.* Nefle].

☆ *Eşanl.* **döngel.**

beş.dört,-dü, b.i. Oyunda zarlardan birinin beşli, öbürünün dörtlü düşmesi.

beşer[1], i. *Osm.* < *Ar.* Insanoğlu, insan, insan cinsi: *Insan beşer, bazan şaşar.* [*Ing.* Mankind; *Fr.* Homme, espèce humaine].

~ **şaşar,** *dey.* Insan daima yanılabilir.

~ **üstü,** *dey.* Insanın kudreti dışında.

beşer[2], s. «beş» sıfatının üleştirme şekli, he birine beş, her defasında beşi bir arada [*Ing.* Five each].

beşere, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *biy.* Üstderi, derinin dış tabakası. § ❷ *bot.* Kütikül, yaprak zarı. [*Ing.* Epidermis].

beşerî /beşerî/, s. *Osm.* < *Ar.* Insanlıkla insanla ilgili. Insan oğluna ait: *Beşerî coğrafya.* [*Ing.* Human; *Fr.* Humain].

☆ *Yak. anl.* **insel, insanî, insansal.**

☆ *Karş.* **hayvansal, hayvanî.**

~ **coğrafya,***coğr.* ◘ **Coğrafya.**

~ **ilimler,** Sosyoloji, antropoloji, felsefe, tarih v.b. gibi konusu insan ve insan hayatı olan bilimlere verilen ad. [*Osm.* Beşeriyat, ilm-ül-beşer; *Ing.* Human sciences, anthropology; *Fr.* Anthropologie].

beşerîlik,-ği, i. Insanlık.

beşeriyat,-tı, /beşeriyat/, I. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Antropoloji.**

beşeriyatçı, i. ◘ **Antropolog.**

beşeriye, *i. esk.* Müslümanlık.

beşeriyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. beşer,* insan > *beşerriyet* § ❶ Insanlık, bütün insanlar. [*Ing.* Humanity; *Fr.* Humanité]. § ❷ Insanın yaratılış özellikleri. [*Ing.* Human nature; *Fr.* Nature humaine].

beserli, s. Beşer beşer dizilmiş.

beşgen, i. § ❶ *mat.* Beş kenarlı, kapalı bir geometri şekli Ardışık ve kapalı olarak üç uca eklenmiş. bes kenarın meydana getirebileceği türlü şekillerinden her biri. § ❷ s. Beş açısı olan: *Beşgen şekil.* [*Osm.* Muhammes; *Ing.* Pentagon; *Fr.* Pentagone]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 82.* — **BİLLÛRLAR.**

beşi.birlik,-ği, b.i. Daha çok köy kadınlarının süs için takındıkları ve beş altın lira değerinde olan altın para. [*Ing.* Turkish gold 5-lira piece, used as ornament].

beşik,-ği, i. § ❶ Küçük çocukları yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış bir çeşit küçük, şallanır karyola. [*Osm.* Mehd; *ing.* Cradle; *Fr.* Berceau]. § ❷ *mec.* Bir şeyin ilk doğup yetiştiği yer: *Medeniyetin beşiği Orta Asyadır.* § ❸ *ask.* Ateş sırasında top namlusunu, üstünde ileri geri kaydırarak namluya yataklık yapan kısım. [*Ing.* Gun carriage]. § ❹ Sivri uçları bulunan ve oymacılıkta kullanılan yontma kalemi. § ❺ *cimn.* Yüzüstü yatışta, geriye bükülü ayak bileklerini ellerle kavrayarak karın üzerinde baş-ayak yönünde sallanma. [*ing.* Bent backwards (rocking on the belly; *Fr.* Bascule abdominale]. ◉ **beşiğini sallamak,** *dey.* Birini küçücükten tanımış olmak, büyütmek, büyümesine emek vermek. ◉ ~ **le mezar arasında açılmış ömür köprüsü,** *dey.* Doğuştan ölünceye kadar geçen zaman. ◉ **biri eşikte, biri** ~ **te,** *dey.* Üst üste doğmuş kardeşleri anlatmak için. ◉ **eşikteki,** ~ **teki,** *dey.* Her yaştaki çocukları, en büyüğünden en küçüğüne kadar. ◉ **ecel beşiği,** Yüksek binalar ve minarelerin onarımında kullanılan salıncak gibi iki taraflarından asılı müteharrik ve tehlikeli iskele. [*Osm.* Muallâk iskele; *Fr.* Echafaud suspendu].

☆ *Eşanl.* **kaynak.**

~ **alayı,** *tar.* Osmanlılarda bir şehzade doğunca darphanede gümüş kakmalı ve süslü bir beşik yapılır. Hazine-i Hümayun kethüdası önde olduğu halde beşik orta derecedeki saray memurlarıyla Enderun ve koğuş ağalarından birkaç kişinin ellerinde, saygı ile harem dairesinin kapısına götürülürdü. [*ing.* «Procession of the cradle» a ceremony in the Sultan's Palace on the occasion of the birth of a royal prince].

~ **çatı,** *mim.* ◘ **Beşikçatı.**

~ **dibeği,** ◘ **Dibek.**

~ **halka,** *demir.* Bir elektrik veya dizel elektrik lokomotifinin tamamen askılı durumda olan motoru ile oldukça büyük genlikli hareketler yapan dingilini irtibatlandıran sistemin ana parçalarından biri.

~ **kemer,** *mim.* Yarım daire *(çember)* şeklinde kavisli kemer. [*Ing.* Barrel vault; *Fr.* Arc en berceau, cintre].

~ **kertiği (beşik kertme)**, *dey.* Daha beşikte iken ailesi tarafından nişanlanmış *(çocuk)*. [*Ing.* Betrothed while still an infant; *Fr.* Fiance dès le berceau].

~ **kuşu**, *zool. Ptilonorynchidae* familyasından, Avustralya ve Yeni Gine'de ağaçta yaşayan ötücü kuş. Erkeği üreme zamanında, **beşik** veya **çardak** ya da **süs kulübesi** denilen ve hiçbir zaman yuva olarak kullanılmayan bir yapı kurar. [*Lat. Chlamydera; Fr.* Chlamydère, oiseau-à-berceau].

~ **örtü**, *mim.* İki tarafa eğik, iki yüzeyli, yanı iki akıntılı şekilde olan dam; Dışarıya doğru ve birbirinin tersine iki akıntısı olan dam *(duvar üstü)*. [*Ing.* Gable roof; pack saddle; *Fr.* Bâtière].

☆ *Eşanl.* **eşek sırtı, harpuşta**.

~ **örtü çatı**, *mim.* İki eğimli semer veya eyer biçiminde çatı, diğer iki yüzü kalkan duvarlarını meydana getirir:

~ **salıncak**, Bayram ve panayır yerlerinde kurulan ve iki yanından üstteki bir direğe tutturulmuş olan geniş salıncak. [*Fr.* Balançoire].

~ **sandalye**, Ayakları öne arkaya sallanacak biçimde yuvarlak desteklere oturtulmuş sandalya. [*Ing.* Rocking chair; *Fr.* Berceuse].

beşik.çatı, b.i. *mim.* Mahya asığından başlayarak yalnız iki yana eğimi olan çatı. [*Ing.* Gable roof, saddle roof, span roof, saddleback roof, ridge roof; *Fr.* Toit en batiere, toit en dos d'âne].

beşikçi, i. Beşik yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker and seller of cradles].

beşik.kemer, b.i. ◘ **Beşik kemer.**

beşik.taş, b.i. § ❶ *heyk.* İçinde ölülerin yerleştirildiği, sanatlı bir işçilikle yapılmış, üzerinde kabartmalar bulunan, süslü taş tabut. [*Ing.* Sarcophagus; Fr. Sarcophage]. § ❷ Herhangi bir şeye yuva vazifesi gören beşik biçimi taş.

beşik.tonoz, b. i. *mim.* (a) Tam daire kavisli bir beşik kemerin devamından meydana gelen yarım silindir şeklinde tonoz; (b) Bahçe mimarisinde yeşillikten yapılan üstü dallar ve yapraklarla örtülü kemer şeklindeki yollar. [*Ing.* Barrel vault, cradle vault, wagen vault; *Fr.* Voûte en berceau]

beşinci, s. § ❶ Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen: *Koşuda beşinci olmak*. [*Ing.* Fifth; *Fr.* Cinquieme]. § ❷ i. Beşinci kat: *Beşincide oturmak*.

~ **hastalık**, *patol* ◘ **Hastalık**.

~ **kol**, *ask.* Düşmanla işbirliği yaparak bir ülkeyi içeriden çökertmeye çalışanlar.

~ **sapkı**, *sp. (basketbol'de)* Kurallara göre, bir oyuncu, bütün bir oyun süresince ceza atışını gerektiren beş sapkı yapabilir. Beşinci sapkıyı yapan oyuncu oyun dışı olur. Besinci sapkı, bir oyuncunun oyundan çıkmasını gerektiren durumdur. [*Ing.* Five fouls].

~ **siper** *(eskrimde)*. § ❶ Yukarı iç hedefi kapatmaya yarayan siperlerden biri. § ❷ Bu catmaya kullanılan basit siper.

beşir, *s. Osm. < Ar beşaret. esk.* § ❶ Sevinçli haber getiren, müjdeci. § ❷ Güleryüzlü, güleç [*Ing.* One who brings good tidings, messenger of good news, evangelist, prophet, pleasing in countenance, cheerful].

beşiz, s. § ❶ *biy* Beşi de ayni anadan ve aynı zamanda doğmuş olan *(kardeşler)*; [*Ing.* ve *Fr.* Quintuple]. § ❷ i. Bir doğumda olan beş çocuk. [*Ing.* Quintuplets; *Fr.* Cinq enfants nés d'une seule couche].

beşizli, s. Beş tanesi bir arada olan: *Beşizli şamdan*. [*Ing.* Fivefold; *Fr.* Quintuple].

~ **şamdan**, Mum dikilecek beş kollu şamdan.

beş.kardeş, b. i. Şamar, sille. [*Ing.* Slap; *Fr.* Claque].

beşiklemek(-i), f. *(bir levhayı)* Beşik kalemle işlemek.

beş.köşe, b.i. Bir çeşit kuyumcu matkabı

beşleme, i. § ❶ Beş parçaya bölme. § ❷ Beş kere üst üste tekrarlama. [*Ing.* Quintuplication, increasing fivefold, dividing into fives]. § ❸ *müz.* Üst tarafında 5 rakamı bulunan beş nota grupu. Ayni ritim seklinin dört veya altı notasına eşit bir değer taşır. [*Fr.* Quintolet]. § ❹ *mim.* Bahçe mimarisinde dördü köşelere ve biri ortaya gelmek üzere beş ağacın dördül bir şekil içine, toplu bir grup yapacak surette dikilmesinden meydana gelen şekil olup, hangi tarafından bakılırsa bütün ağaçlar bir sıraya ve koşut olarak görülür. [*Fr.* Quinconce].

beşlemek(-i), f. *müz.* Org boruları ile tek veya çift dilli, borusu silindir biçiminde bazı çalgılar söz konusu olduğu zaman ana sesle birlikte hafifçe onikinci veya üst beşli sesi çıkarmaya denir. [*Ing.* To quintuple, to quintuplicate, to increase fivefold; *Fr.* Quintupler].

beşli, s. § ❶ Beş parçadan meydana gelmiş, beşi bir yerde olan. [*Ing.* Composed of five parts, having five parts; *Fr.* Poeme populaire dont chaque strophe est composee de cinq vers, Carte de jeu marquee de cinq point]. § ❷ i. *ed.* Halk şiirinde her kıtası beş mısralı olan şiir sekli. § ❸ Beş işaretli iskambil kâğıdı: *Kupa beşlisi, maçanın beşlisi*. [*Ing.* The five]. § ❹ *bot.* Çiçek veya deniz yıldızı gibi bir organ veya canlının gösterdiği besli yapı için kullanılır. § ❺ *mat.* Tabanı beş sayısı olan: *Beşli sayılama* § ❻ *müz.* (a) Bir beşinci ses'in eklenmesi dışında dörtlü'den *(kuartet)* hiç bir farkı olmayan müzik türü. [*Ing.* Quint]. (b) Operada, orkestra eşliğinde olsun olmasın beş solocunun şarkı söylediği sahne.

~ **aralık**, *müz.* Diatonik ıskalada beş derecelik aralık.

~ **dikim**, *trm.* ve *bahç.* Belirli bir tarlada, belli fidan sayısına göre, her fidana diğer bütün dizim şekillerinden daha fazla hacim ve ayni zamanda üç yönde sürüm imkânı sağlar.

~ **yıldız**, *süsl.* Tılsımlı olduğu kabul edilen ve çesitli nitelikleri olan beşkollu yıldız biçimi.

beşlik,-ği, i. § ❶ Beş parçadan meydana gelmis bütün. [*Ing.* Pertaining to five]. § ❷ Beş para, kurus veya lira değerinde olan akçe. [*Ing.* (formerly) A silver coin of five piastres; *Fr.* Piece de monnaie de cinq piastre, mechliq]. § ❸ *arg.* Homoseksüel erkek. ◘ **Beş²** § ❹ *fiz.* Aydınlatmada kullanılan beş kilovatlık toplayıcı ışıldak.

~ **kemer**, *mim.* Birbirini kesen iki yay parçasının doğurduğu kırık kemer.

~ **simit gibi kurulmak (kasılmak)**, *dey.* Değeri olmadığı halde büyük görünmek istemek. Bir yere fazla gösterisle oturmak. [*Ing.* To give oneself exaggerated airs].

~ **tonoz**, *mim.* ◘ **Sivri tonoz.**

beşme, i. *Osm. < Fars.* § ❶ *dok.* Her çubuğu ayrı ayrı beş renkte olan bir çesit yollu kumaş. § ❷ Çıkrıkçı tezgâhının kütüğü. [*Ing.* A kind of cloth with stripes of five colour]. § ❸ Tabaklanmamış *(işlenmemiş)* ham deri. [*Ing.* Post of woodworker lathe]. § ❹ bir göz ilâcı. ☆ *Eşanl.* **çeşmezen**.

beş.parmak,-ğı, b.i. *zool.* Derisidikenliler *(Echinodermata)* den, beş ışınlı yıldız seklinde bir deniz hayvanı. [*Lat. Uraster; ing.* Star fish, cross-fish].

~ **otu**, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, beyaz, sarı, pembe veya kırmızı çiçekler açan genellikle kayalıklarda biten, pek çok türü olan otsu bir bitki veya ağaççık. Bazıları çileğe benzer. **gümüşü beşparmakotu** *(P. argentea)*, **Sürünücü beşparmakotu** *(P. reptans)* ve **tıbbî beşparmakotu** *(P. tormentilla)* Türkiye'de yetisen türlerdir. [*Lat. Potentilla; ing.* Cinquefoil; *Fr.* Potentille].

beş.parmaklı, s. *zool.* Fil gibi, ayaklarında belirgin beş parmak bulunan *memeli hayvanlar)*. [*Ing.* Pentadactyl, five-fingered; *Fr.* Pentadactyle].

~ **kara kurbağası**, *zool.* ◘ **Kurbağa**.

~ **pangolin**, *zool.* ◘ **Pangolin.**

beş.parmaklılar, ç.b.i. *zool.* Dört ayaklarında da beş parmağa sahip olan hayvanlar. ◉ **balıklar** *(pisces)* ve yuvarlakağızlılar *(Cyclostomata)* sınıflarına giren hayvanlar dışta kalmak üzere öteki omurgalı hayvanlara verilen genel bir ad. [*Lat. Pentadactyla; Ing.* ve *Fr.* Pentadactyles].

beş.pençe, b.i. *T.* beş + *Fars. pençe. esk.* ◘ **Deniz yıldızı**.

beşuş /beşüş/, s. *Osm. < Ar. beşâşet.* Güleryüzlü, güleç, gülümser. [*Ing.* Smiling; *Fr.* Epanoui, souriant].

beş.yaprak,-ğı, b.i. Uçları yuvarlak veya sivrice kavis şeklinde beş dilimli yapraktan oluşan bir bezeme *(ornöman)* örgesi *(motifi)*. [*Osm.* Pencberk; *Ing.* Cinq(ue)foil; *Fr.* Quintefeuille].

☆ *Eşanl.* **gül, gülce**.

beş.yüzlük,-ğü, b.i. Beş yüz liralık kâğıt para [*Ing.* Ltq. 500 note; *Fr.* Billet de cinq cent livres Turques].

bet¹,-ti, Yüz. [*Osm.* Çehre; *Ing.* Face; *Fr.* Face, figure].

~ **beniz**, Çehre, yüz (rengi). [*Ing.* Color of the face].

~ **beniz kül gibi olmak**, *dey.* Kızarmak.

~ **beniz kireç kesilmek**, *dey.* Yüzü bir heyecanla sararmak. [*Ing.* To grow pale; *Fr.* Pâlir].

~ ~ **uçmak**, *dey.* Yüzü solmak, renksizleşmek. [*Ing.* To grow pale; *Fr.* Pâlir].

~ **bereket**, *dey.* Ucuzluk, bolluk. [*Ing.* Abundance; *Fr.* Abondance].

bet², ◘ **Bed.**

beta, i. *Yun. < Fenike dili bêth.* § ❶ Grek alfabesinin ikinci harfi (B) olup, bazı teknik terimlerde ikinciyi göstermek için kullanılır. § ❷ *kim.* (a) **Alfa** diye sıra verilen bir kimyasal cisimden sonra gelen ikinci bir cisme verilen sıra harfi; (b) İki fonksiyonun bir karbon atomu ile ayrıldıklarını belirtir. § ❸ *mat.* Miktarlar ve noktaları belirtmeye yarayan sıra harfi: *Alfa, beta, gamma*.

~ **dezentegrasyonu**, *fiz.* Bir atom çekirdeğinin pozitif veya negatif elektronlar yayınlamak suretiyle radyoaktif bozunması. [*Ing.* Beta decay; *Fr.* Desintegration bêta].

~ **emetörü**, *fiz.* Beta partikülleri yayınlamak suretiyle radyoaktif değişmeye uğrayan atom çekirdeği. [*Ing.* Beta emitter; *Fr.* Emetteur bêta].

~ **hücresi**, *zool.* ◘ **Hücre**.

~ **ışını**, *fiz.* ◘ **Beta partikülü**.

~ **partikülü**, *fiz.* Beta dezentegrasyonu sırasında bir çekirdek tarafından yayınlanan negatif veya pozitif elektronlar. [*Ing.* Beta particle; *Fr.* Particule bêta].

☆ *Eşanl.* **beta teneciği, beta ışını, beta parçacığı**.

betafit,-ti, i. *Fr. bétafite. min.* Uranyum niobotantalat bileşimi. Kübik bakısımlıdır. Madagaskar'da bulunur. [*Ing.* Betafite].

betahsis, z. *Osm. < Ar.* Hele. özellikle.

betain, i. *Fr. betaine. kim.* Formülü $(CH_3)_3N{-}CH_2{-}CO_2$ olan glikokol türevi. [*Ing.* Betaine].

☆ *Eşanl.* **trimetilglikokol**.

betametazon, i. *Fr. bétamethasone. kim.* Deltahidrokortizonun fluorlu ve metilli türevi olan sentez kortikosteroidi.

betaterapi, i. *Fr. betathérapie. fiz.* Radyoaktif cisimlerden yayılan beta ışınlarının tedavide kullanılması.

betatron, i. *Fr. bétatron < Yun. beta + cyclo + tron.* (a) *fiz.* Serbest elektronlardan meydana gelen bir demetin hızını çok büyük değerlere çıkarmaya yarayan araç; (b) Manyetik endüksiyon aracıyle elektronları hızlandırmakta kullanılan âlet. [*Ing.* Betatron].

betel, i. *Malabar dilinden. bot.* Karabibergiller *(Piperaceae)* familyasından, Hindistan'ın bir çok yerinde yetisen tırmanıcı piper türü. Uzak Doğu'da yaprakları, sönmemiş kireç ve **arek cevizi** meyvesiyle karıştırılarak ağızda çiğnenir. Cevizleri çoğu zaman boyama islerinde kullanılır. [*Lat. Piper betel; ing.* Betel; *Fr.* Bétel].

~ **esansı**, *kim.* Betel yaprakları su buharından geçirilerek elde edilir. Bu esans, sarıdan kahverengine kadar değişen renkte bir sıvıdır. Bileşimi betelin cinsine göre değişir.

betelemek(-i), f. *mah.* (**Etelemek** *fiili ile birlikte kullanılır*). Aksilenmek, kötü bir tavir almak, sert ve kaba davranmak: *Yanına gidemem, eteler beteler, canımı sıkar.* [ing. To compose; *Fr.* Contrarier].

betelenmek, nsz. f. Sızlanmak, kaba davranısa konu olmak.

betelmek, nsz. f. Sertleşmek, kabalasmak. [*Ing.* To grow rude, to become offensive].

beter, s. *Osm. < Fars, bed. ter.* Daha kötü: *Allah beterinden saklasın.* [*Ing.* Worse; *Fr.*

Pire]. ◉ **~ in ~ i,** *dey.* Kötünün kötüsü, en kötüsü. **~ ine uğramak,** *dey.* En kötüsüne çatmak, ölmek. ◉ **Allah ~ inden saklasın! (esirgesin),** ◘ **Allah.**

~ etmek, *dey.* Daha kötü duruma sokmak. [*ing.* To make worse, to spoil; *Fr.* Empirer] **~ olmak,** *dey.* Olduğundan daha kötü duruma düşmek. [*ing.* To grow worse, to worsen; *Fr.* Empirer].

beti*, i. § ❶ *fels.* Sınırlanarak belirlenmiş madde veya uzay. [*Osm.* Şekil; *Ing.* ve *Fr.* Figure]. § ❷ *res.* ve *heyk.* Resim ve heykel sanatlarında insan ve hayvan biçimlerine verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Figure].

betik*,-ği, i. < *bitimek,* yazmak > *bitig,* yazılmış eser. Yazılı şey, mektup, kitap v.b. [*Osm.* Tahrirat; *ing.* Documents, dispatches; *Fr.* écritures].

~ taşı, Kitabe, yazıt.

betilemek*, f. sınırını, biçimini belli etmek. [*ing.* To figure, To represent, To form; *Fr.* Figurer].

betili*, s. *res.* ve *heyk.* içinde insan, hayvan ve tabiat eleman *(unsur)* larının yer aldığı resim veya heykel. [*Ing.* Figurative; *Fr.* Figuratif,-ive].

~ sanat, *res.* ve *heyk.* Tabiatın görünen biçimlerini ele alıp işleyen sanat. [*ing.* Figurative art; *Fr.* L'art figuratif].

betim*, i. § ❶ *fels.* Betimlemek eylemi, betimleme. [*Osm.* Tasvir, tavsif; *Ing.* Describing; *Fr.* Action de description]. § ❷ Bir şeyi, bir kişiyi, bir duyguyu veya olayı, türlü özellikleriyle söz, yazı veya çizgilerle belirtme, tanıtma işi. [*Osm.* Tasvir; *Ing.* Description; *Fr.* Description]. § ❸ *res.* ve *heyk.* Herhangi bir şeyin resmi, heykeli. [*Osm.* Tasvir; *Ing* .ve *Fr.* Image].

betimleme, ◘ **Betim*.**

betimlemek*(-i), f. *fels.* Bir şeyin tasarımını sözle veya yazıyla yapmak. [*Osm.* Tasvir etmek, tavsif etmek; *Ing.* To describe; *Fr.* Décrire].

betimsel*, s. Betimle ilgili, betimli. [*Osm.* Tasviri; *Ing.* Descriptive; *Fr.* Descriptif, -ive].

~ geometri, *mat.* ◘ **Tasarı geometri.**

betisel*, s. Betiyle ilgili. [*Osm.* Şeklî; *ing.* Figurative; *Fr.* Figure].

betisiz*, s. Tabiattaki şekilleri belirtmeyen sanat, soyut sanat. [*Ing.* Non-figurative; *Fr.* Non-figuratif,-ive].

☆ *Eşanl.* **non-figüratif.**

~ sanat, *res.* ve *heyk.* İnsan, hayvan ve tabiat eleman *(unsur)* larını düşünmeden başlanılan ve bitmiş görünüşünde bu elemanları yansıtan en ufak bir iz bulunmayan eser. [*ing.* Nonfigurative art; *Fr.* L'art Non-figuratif].

betlenmek, nsz. f. Derece derece muameleyi değiştirmek: *Betlenmeye başlama.*

betlik,-ği, i. Kötülük.

beton, i. *Fr. béton* < *Lat. bitumen. inş.* § ❶ Kum, çakıl, çüruf, çimento ve su gibi maddelerin karışımıyle elde edilen bir yapı malzemesi. [*ing.* Concrete, beton] § ❷ s. Betondan yapılmış: *Beton asfalt (yol).* [*Fr.* Beton]. ◉ **asfalt ~,** Mineral agrega ile asfalt veya asfalt çimentosu karışımı. ◉ **ateş ~ u,** Ateşe dayanıklı agregalar ve alüminli veya kireçli-alüminli çimento ile hazırlanan ve yüksek ısılara dayanabilen beton. **barit ~ ı,** *matb.* ◘ **Barit.** ◉ **bitümlü ~,** Agregaları bitümle birleştirilen beton. Karışımını ya bitümün ısıtılması ya da normal ısıda sübye haline getirilmesi ile elde edilir. ◉ **buzlu ~,** İçindeki gözenekleri buz etkisiyle elde edilen gözenekli beton. **demirli ~,** *mim.* ◘ **Demirli.** ◉ **gazlı ~,** Kimyasal etkime sonucu açığa çıkan gazlardan meydana gelen gözeneklerle elde edilen gözenekli beton. ◉ **gözenekli ~,** § ❶ Hidrolik birleştiricilerle ince agrega karışımından yapılan ve kitlesi içinde yuvarlak gözenekler meydana getirmek için mekanik, fiziksel veya kimyasal bir işlem geçiren hafif beton. § ❷ Yoğunluğu 0,3 ve 1,5 arasında değişen ve içinde sunî gözenekler bulunan çimento harcı. ◉ **Hafif ~,** İçindeki agregaların (pozzolan, sünger taşı, çüruf) etkisiyle yoğunluğu 2'den daha düşük değerlere indirilmiş beton. ◉ **havalı ~,** İçinde hacminin yüzde 4-5'i oranında eşit olarak dağılmış hava kabarcıkları bulunan beton. ◉ **hazır ~,** Şantiyede hazırlanmış betona karşılık atelye veya fabrikada hazırlanmış beton. ◉ **kaba ~,** İçinde moloz veya taş gibi iri agrega bulunan ve özellikle baraj inşaatına benzer büyük hacimli islerde kullanılan adi beton. ◉ **kalıplı ~,** Değişik miktarlarda kum, kireç ve çimento karışımı. ☆ *Eşanl.* **sun'î taş.** ◉ **katmanlı ~,** Bilinen agregallara katran ilâvesiyle önceden hazırlanan ve temele dökülerek sıkıştırılan beton. ◉ **köpüklü ~,** İçindeki gözenekler mekanik bir dövme sonucu elde edilen gözenekli beton. ◉ **kurutmalı ~,** Delikli ve içi kalın bezle kaplı kalıplar içine sulu olarak dökülerek, fazla suyun titreşimle atılması sonucu elde edilen beton. ◉ **oyuklu ~,** İçinde aynı granülometri sınıfında büyük agregalar bulunan beton. ◉ **ön-gerilmeli ~,** Taşıyacağı yüklerden doğan dış gerilmeleri karşılamak için devamlı ve sun'î iç gerilmelerin sağlandığı betonarme. ◉ **sarsmalı ~,** Fabrikada titizlikle kalıba dökülen ve titreşimi yapılan beton *(kalıp içindeki titreşimler kesin ve kısa aralıklarla elde edilir).* ◉ **sünger ~ u,** Agregası tabiî veya sun'î sünger tasından meydana gelen hafif beton; esası volkanik kayalar olan beton *(önceden elekten geçirilen bu taşların özel bir granülometrisi olmalıdır, iri öğeler hafifliği, sese ve ısıya karşı yalıtımı ve ince öğeler ise dayanıklılığı sağlar).* ◉ **toprak ~ u,** Kum, çakıl ve kil karışımı beton. ◉ **yarı saydam ~,** İçinde kalıp camından kısımlar bulunan betonarme duvar.

~ ayak, *inş.* Betondan yapılmış ayak. [*ing.* Reinforced concrete footing; *Fr.* Pilier en beton].

~ bakır, *met.* ◘ **Bakır .**

~ balık, *zool.* Eti yumusak, lezzetsiz ve soluk renkli tatlı su balıklarına verilen ad.

~ balina, *zool.* ◘ **Akbalina.**

~ ciro, *ikt.* ◘ **Ciro.**

~ dut, *bot.* ◘ **Dut.**

~ gagalı yunus balığı, *zool.* ◘ **Yunus balığı.**

~ gibi, *dey.* § ❶ *(eşya hk.)* Çok sağlam, dayanıklı, sert. § ❷ *arg.* Dersine iyi çalışmış kendine çok güvenen talebenin hali: *Bizim dede bugün beton gibi, barbunyaya (on nu maraya) konacak.*

~ iş, *inş.* Beton ve betonarme ile yapılan inşaat. [*ing.* Concreting, concrete work; *Fr.* Bétonnage].

~ kabuklu çam, *bot.* ◘ **Çam.**

~ karıcı, ◘ **Beton(i)yer.**

~ karma makinesi, Beton dökmek için kullanılan karışımı hazırlayan, karıştıran makine.

~ kiriş, *inş.* Betondan dökülmüş kirişler. [*ing.* Reinforced Concrete beam; *Fr.* Poutre en béton].

~ kokulu yonca, *bot.* **Kokulu yonca.**

~ pist, *ask. hava.* Bir hava meydanında uçakların sert piste girmelerini veya buradan çıkmalarını sağlayan çimentolu veya bitümlü yol.

~ sütun, *inş.* Betondan dökülen sütun [*ing.* Reinforced concrete column; *Fr.* Colonne en béton].

~ yapı, *inş.* Betondan yapılan inşaat. [*Ing.* Concrete foundation; *Fr.* Construction en béton]. ☆ *Eşanl.* **beton inşaat.**

~ yapraklı kuş üvezi, *bot.* ◘ **Üvez.**

betonaj, i. *Fr. bétonnage.* ◘ **Beton işi.**

beton.arme, b.i. *Fr. béton armé. inş.* Eğilme ve çekme kuvvetlerine dayanması için, içine maden kafes konmuş beton. [*ing.* Reinforced concrete].

beton(i)yer, i. *Fr. bétonnière, tekn.* Beton karıştırma *(karma)* makinesi. [*Ing.* Concrete-mixer; *Fr.* Betonnière]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 75.* — **BETONİYER.**

☆ *Eşanl.* **mikser.**

betonlaşmak, nsz. f. § ❶ Beton olma hali. § ❷ *mec.* Sağlamlaşmak.

bet.renk,-gi, b.i. Açıkla koyu arasında kirlimsi renk.

betta, i. *zool.* Indo-Malezya'da pirinçliklerdeki sularda yaşayan kemikli balık. Üreme devrinde erkeklerin kavgaları meşhurdur. Yerliler bu kavgalar üzerinde bahis tutuşurlar. **Siyam kavgacı balığı** *(Betta splendens)* adlı türü çok güzel bir akvaryum balığıdır. [*Lat. Betta; ing.* ve *Fr.* Betta].

betûl /betûl/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bakire § ❷ Erkeklerden çekinen namuslu *(kadın).* [*ing.* Virgin who has no desire for marriage, woman who consecrates herself to the sole service of God]. § ❸ i. Hz. Muhammed'in kızı Fatma ile Hz. Meryem'e verilen sıfat ve lâkap. [*ing.* The Virgin Mary, the prophet's daughter Fatima]. § ❹ öz. i. Kadın adı.

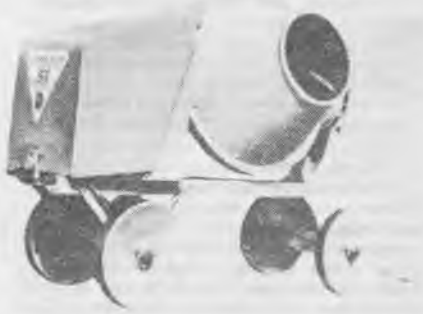

ŞEKİL: 75. — **BETONİYER** *(mikser).*

betulin, i. *Fr. betuline* < *Lat. betula. kim.* Beyaz huş ağacı *(betula alba).* Kabuğundan çıkarılan, $C_{30}H_{50}O_2$ formülünde, 252° C'de erıyen triterpenik glikol. [*ing.* Betulin].

☆ *Eşanl.* **betulol.**

betulol, i. *Fr. betulol,* ◘ **Betulin.**

beudantit, i. *Fr. Beudant*'ın adından. *min.* Hidratlı doğal kursun ve demir arseno-sülfat. *ing.* ve *Fr.* Beudantite].

bevatron, i. *Fr. bevatron, kim.* Ağır tanecikleri 1 milyar elektron volt'tan daha büyük bir enerjiye yükselten sankrotron tipteki hızlandırıcılara verilen ad. [*ing.* Cosmotron, bevatron].

☆ *Eşanl.* **kozmotron.**

bevil,-vli, i. *Osm.* < *Ar. bevl.* Sidik, idrar. [*Ing.* ve *Fr.* Urine].

bevlî /bevlî/, s. *Osm.* < *Ar.* Idrarla ilgili. [*ing.* Uric, urinary; *Fr.* Urinaire]

bevliye, s. *Osm.* < *Ar. bevi, idrar* > *bevliyye. tıp.* Idrar yolları ve böbrek hastalıkları. Bu hastalıklara bakan tıp dalı. [*ing.* Urology, *Fr.* Urologie].

☆ *Eşanl.* **üroloji.**

bevliyeci, i. *tıp.* Idrar yolları hastalıkları üzerinde uzmanlaşmış doktor. Bevliye mütehassısı. [*ing.* Urologist; *Fr.* Urologue].

☆ *Eşanl.* **ürolog.**

bevvap /bevvâp/, *Osm.* < *Ar. bevvab.* § ❶ Kapıcı. § ❷ Eski mahalle okullarının hademesi.

bey*, i. < *beg.* § ❶ Zengin, büyük, ileri gelen. [*ing.* Landowner. *Fr.* Seigneur]. § ❷ Baş, reis, baskan, oymak *(aşiret)* veya küçük devlet baskanı: *Eflâk beyi.* § ❸ İskambil kâğıtlarında birli, as, [*ing.* Ace; *Fr.* As] § ❹ Eskiden olduğu gibi bugün de «bay» yerine ve kisi adlarından sonra getirilmek suretiyle kullanılan ünvan: *Namık Kemal Bey, Bir bey sizi aradı, Ahmet Bey, Hasan Bey.* [*ing.* Mister; *Fr.* Monsieur].

~ armudu, *bot.* İri ve tatlı bir armut çeşidi.

~ börkü, *bot.* Katmerli horozibiği.

~ gibi yaşamak, *dey.* Bolluk içinde yaşamak, müreffeh, rahat hayat sürmek.

bey-, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Satma, satım § ❷ Malın malla değiştirilmesi. ◉ **~ i bilvefa,** *huk.* Kararlaştırılan süre içinde satılanı geri almak sartiyle yapılan satış akdi. Burada satan aldığı bedeli satın alana geri verir ve bu da satın aldığı malın eski sahibine iade eder. [*Lat. Remeditio, pactum retroemendi; ing.* Repurchase, redeption, sale with power of redemption; *Fr.* Vente à remere].

beyaban /beyaban/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Çöl

bey.ağabey, b.i. Saygı duyulan orta yaslı erkek. *(Halk ağzındaki bozulmuş sekli: Beyabi).*

beyan /beyân/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Söyleme, açıklama, bildirme. [*Osm.* Ifade; *Ing.* Dec-

laration; *Fr.* Déclaration]. ☆ *Kars.* **kapama, gizleme, örtme, gizli** *(saklı)* **tutma, örtbas etme.** § ❷ *ed.* Belâgatin, anlatma yollarını açıklayan bölümü; (a) Eskiden bir fikrin birbirinden daha açık bir kaç ifadesinden bahseden edebî bilgi; (b) Belâgat ilminin **kinaye, istiare, mecaz, teşbih** gibi konularını öğreten kolu. [*Ing.* ve *Fr.* Elocution]. § ❸ s. **Belli.** ◉ **aciz ~ı,** *huk.* ◘ **Aciz²**

~ **etmek,** *dey.* Bildirmek, söylemek, belirtmek, açıklamak, ileri sürmek, anlatmak. [*Ing.* To express, declare, announce].

~ **olunmak,** *dey.* Söylenmek, açıklanmak.

beyanat,-tı /beyânât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Bir bakan veya bir yetkili tarafından kamu ile ilgili işler hakkında söylenen şeyler. [*Ing.* Declaration; *Fr.* Declaration]. ◉ **~ ta bulunmak (~vermek),** Belli bir konu üzerinde açıklamada bulunmak. [*Ing.* To state, to say, to declare].

☆ *Eşanl.* **demeç .**

☆ *Yak. anl.* **söylev, nutuk, konuşma, konferans, musahabe ,takrir ,hitabe.**

beyan.name /beyannâme/, b.i. *Osm.* < *Ar. beyân* + *Fars, nâme.* § ❶ Resmî işleri açıklayan kâğıt. § ❷ *ikt.* Vergi borçlarının miktarını hesaplamak için ya bizzat mükellef tarafından ya da devletle mükellef arasına giren üçüncü bir şahıs tarafından, kanunî süresi içinde vergi dairelerine verilen evrak. [*Ing.* Return of income, income tax return; *Fr.* Déclaration de revenu]. § ❸ *huk.* (a) Bir devletin, bir meselede izleyeceği yolu diğer devletlere bildiren tek taraflı bir taahhüt veya devletlerin bazı meselelerde birlikte izleyecekleri yolu ve bu konuyle ilgili kuralların kabulünü ifâden eden antasma mahiyetinde bir belge; (b) ilgililere veya umuma, herhangi bir konuda bilgi dağıtma, bir durumu yazı ile açıklama, bildirme. [*Ing.* Declaration; *Fr.* Déclaration]. § ❹ *den.* Bir harekâta veya olaya dayanarak gemi yetkilileri tarafından düzenlenen belge. [*Ing.* Ship's manifest; *Fr.* Manifeste du chargement]. § ❺ *sosy.* Bir düşünce, inanç veya ideolojinin temel ilkelerini geniş yığınlara yaymak için yazılan küçük eser. *(Bu ... siyasî parti veya bir fikir lideri tarafından yayınlanabilir).* [*Ing.* Proclamation; *Fr.* Manifeste]. ◉ **avarya ~si,** *den.* Bir deniz kazasından sonra sigorta bedelini almak maksadıyle düzenlenen tutanak. ◉ **giriş -çıkış ~si,** *den.* Gemiye yük almak veya gemideki yükü boşaltmak için izin belgesi [*Ing.* Clearance inwards, outwards; *Fr.* Déclaration d'entrée, de sortie]. ☆ *Eşanl.* **deklarasyon ,bildirge, yazılı açıklama, rapor.** ◉ **gümrük ~si,** *den.* Gemideki yükün cins ve miktarını bildirir gümrük idaresine verilen yazılı belge. [*Ing.* Customs declaration, bill of entry; *Fr.* Déclaration douanière]. ◉ **mutabakat ~si,** *huk.* Sayıştayın, bakanlıklar tarafından düzenlenen kesin hesapları, muhasip hesapları ve hazinece düzenlenen genel hesapla karşılaştırarak, mutabakat derecesini, Anayasa gereğince belirli süre içinde, Büyük Millet Meclisine sunduğu beyanname. ◉ **sevk ~i,** *demir.* Demiryolu aracılığıyle gönderilecek mal ve eşya *(bagaj hariç)* için gönderenin düzenleyip imzaladığı, vagonun sevki için gerekli bilgiler *(sevk şartları, malın cinsi v.b.)* bulunan beyanname. ◉ **tarafsızlık ~si,** *siy.* Bir savaşın başlangıcında yapılan tarafsızlık ilânları, savaşan taraflarla tarafsız devletlerin dost kalmak isteğini bildirir. ◉ **veraset veya intikal ~si,** *huk.* Gayrimenkul malların mülkiyet geçişlerinde alıcı veya mirasçının bu durumu bildiren resmî beyanı. [*Ing.* Statement *(by heir)* Concerning the estate of deceased; *Fr.* Déclaration de succession]. ◉ **yeminli ~,** Yemin altında verilen yazılı ifade. [*Osm.* Tahlif varakası; *Ing.* ve *Fr.* Affidavit]. ☆ *Eşanl.* **yeminli beyan.**

bey.arı, b.i. ◘ **Arı beyi.**

beyatî, i. *müz.* Alaturka musikide bir makamın adı.

~ **araban puselik,** *müz.* Puselik beşlisiyle beyatî arabanın karışımından yapılan bir makam.

~ **puselik,** *müz.* Beyatî makamının icrasından sonra dügâb perdesinde karar kılan makamın adı.

beyaz, s. *Osm.* < *Ar. beyâz* § ❶ *(Yalnız maddî şeyler hk.)* Süt renginde: *Beyaz kâğıt, Beyaz köpek.* [*Osm.* Sefid: *Ing.* White; *Fr.* Blanc,-che]. ☆ *Yak. anl.* **ak.** ☆ *Karş.* **siyah, kara.** § ❷ Beyaz tenli, sarışın, kumral. [*Ing.* Fair-skinned; *Fr.* Blond,-e]. § ❸ *mec.* Nurlu, aydınlık. [*Ing.* Luminous; *Fr.* Lumineux,-euse]. § ❹ i. Beyaz ırktan kimse: *Beyaz akınları.* [*Ing.* White man; *Fr.* Homme blanc]. § ❺ Ak renkli giyecek: *Beyazlar giymek.* § ❻ Yumurta akı. [*Ing.* White of the egg, albumin; *Fr.* Albumen]. § ❼ Bir yazının temiz kopyası. [*Ing.* Fair copy; *Fr.* Copie *(au net).* § ❽ *arg.* Eroin. [*Ing.* Heroin; *Fr.* Héroïne]. § ❾ *res.* Güneş tayfı içinde bulunan tekmil renklerin bileşkisi olarak renk ve bu renkte boya. [*Ing.* White *(paint);* *Fr.* Blanc]. § ❿ Beyaz leke, nokta, benek. [*Ing.* White spot; *Fr.* Tache blanc]. § ⓫ *kim.* Çok değişik kimyasal maddelere verilen ad: *Gümüş beyazı, Cenova* beyazı, Hamburg beyazı, Venedik beyazı, Çinko beyazı (kar beyaz), Bizmut beyazı (Boya beyazı), Barit beyazı. § ⓬ *kuymc.* Karışımında gümüşü az, nikeli çok gümüş eşya. § ⓭ *matb.* Baskı yapılmamış kâğıdın yüzü. Üzerinde baskı bulunan kâğıdın boş kalan kısımları. § ⓮ *met.* Metalin beyaz renk aldığı ısı. ◉ **~ a çekmek (-etmek),** *dey.* Bir yazının temiz kopyasını çıkartmak. [*Ing.* To make a fair copy; *Fr.* Mettre au net]. ◉ **~ a çıkartmak,** *dey.* Birini suçlanmadan kurtarmak. [*Ing.* To clear *(from accusation)*] ◉ **~ın adı var, esmerin tadı (var),** dey. Beyaz kadınlara göre esmerlerin daha cana yakın olduğunu anlatan söz. [*Ing.* Dark-skinned women are lovelier than fair-skinned ones]. ◉ **pembe ~,** *dey.* Al yanaklı, tombul beyaz kadın. ◉ **siyah ~,** *dey. (Filim, baskı, fotoğraf v.b. hk.).* Yalnız siyah ve beyaz renklerden meydana gelmiş. ◉ **süt (kar) ~ı,** *dey.* Temiz, duru beyaz. [*Ing.* Quite white].

~ **adam,** *dey.* Beyaz ırka mensup, genellikle Avrupalı. [*Ing.* Whiteman; *Fr.* Homme blanc].

~ **arsenik,** *kim.* Mide yoluyle müessir yabani ot öldürücü ve fare zehiri olarak da kullanılan, katı, beyaz renkte, tatsız ve kokusuz arsenikli bileşikler grupuna bağlı bir tarım savaş ilâcı.

~ **ateş,** *kim.* Eritilen madenlerin beyaz derecesi hararette bulunması [*Osm.* Nar-ı beyza; *Ing.* White incandescent; *Fr.* Blanc incandescent].

~ **baykuş,** *zool.* ◘ **Baykuş.**

~ **bayrak çekmek,** *dey.* Teslim olmak. [*Ing.* To surrender; *Fr.* Se rendre].

~ **benzin,** *kim.* Petrolün bir ara ürünü olup, 150° ilâ 200° C arasında damıtılan, yaklaşık olarak 0.790 yoğunluğa sahip bir sıvı. Yağ eritici ve terebantin yerine boya seyreltici olarak kullanılır. [*Ing.* White spirit].

~ **ceviz,** *bot.* ◘ **Ceviz.**

~ **ciro,** *ikt.* Poliçe veya senedin arkasına veya alonja imza konulması. [*Ing.* Black indorsement; *Fr.* Endossement en blanc].

☆ *Eşanl.* **açık ciro.**

~ **cam hortumluböceği,** *zool. Coleoptera*'lardan, 0.85 sm. boyunda, lârvası çam ve lâdin ağacı kabukları içinde saçma deliği gibi tüneller açan böcekler. [*Lat. Pissodes strobi*].

~ **çiçekli at kestanesi,** *bot.* ◘ **At kestanesi.**

~ **çimento,** *kim.* ◘ **Çimento.**

~ **çinko,** *kim.* ◘ **Çinko.**

~ **çivit,** *kim.* ◘ **Çivit.**

~ **çöpleme,** *bot.* ◘ **Çöpleme .**

~ **çürük,** *ağ. iş.* Çam türü ağaçlarda lignin maddesinin mantarlarca zarara uğraması sonucu ortaya çıkan akçıl çürümeler.

~ **don,** *vet.* Atlarda bütün vücudun beyaz kıllarla örtülmüş hali.

~ **dut,** bot. ◘ **Dut.**

~ **et,** *mutf.* (a) Pişmiş bir kümes hayvanının göğüs eti (b) Kaykan, kırlangıç gibi beyaz etli balıkların eti.

~ **etmek veya beyaza çekmek,** *dey.* Yazıyı temize çekmek. [*Ing.* To make a fair copy; *Fr.* Mettre au net].

~ **gece,** *dey.* Kuzey Kutbunda altı ay boyunca gılneşin batmadığı zamanlar.

~ **göz ügiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öz-ötücüler *(Oscines)* üst familyasından bir familya. Gözün çevresinde bir çember bulunur. Habeşistan bölgesinden Avustralya'ya kadar yayılmıştır. **Gök beyaz-göz** *(Zosterops caerulescens)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Zosteropidae; Ing.* White eyes; *Fr.* Zosteropides]

~ **hardalotu,** *bot.* ◘ **Hardal**

~ **ırk,** *antr.* ◘ **Irk.**

~ **ibis,** *zool.* ◘ **Ibis.**

~ **ihtilâl,** *dey.* Kan dökülmeden yapılan ihtilâl.

~ **iş,** *dok.* Beyaz pamuklu veya keten kumaslar üzerine beyaz iplikle yapılan sarma iş. [*Ing.* Simple white embroidery].

~ **kabuklu çam,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **karaman,** *zool.* ◘ **Karaman.**

~ **karınca,** *zool.* ◘ **Karınca.**

~ **karıncalar,** *zool.* ◘ **Termitler.**

~ **kitap,** *dey.* Bir konuyu aydınlatmak için hükümet veya bir kurum tarafından yayımlanan kitap.

~ **kök çürüklüğü,** *bot.* Tütün kökleri üzerinde beyaz iplikler halinde veya yelpaze şeklinde misalleri görünen, yaprakları sararıp soldurtan, *Sclerotium* mantarının yaptığı bir hastalık.

~ **kömür,** *fiz.* Su gücünden faydalanılarak elde edilen elektrik. Akarsulardan elde edilen enerji. [*Ing.* Water - Power, white coal; *Fr.* Houille blanche].

~ **kuvvet,** *dey.* Su kuvveti.

~ **kuyruklu libellül,** *zool.* ◘ **Libellül.**

~ **kuyruklu tavşan,** *zool.* ◘ **Tavşan.**

~ **küf,** *bağc.* ve *fitopatol.* Özellikle doludan sonra beliren, etkeni *Coniothyrium diplodiella* adlı mantar olan bir bağ hastalığı *(Salkımlar kurur ve kararır. Taneler kül rengini alır ve bir sürü beyazımsı kabarcıklarla örtülür.)*

~ **mersin balığı,** *zool.* ◘ **Mersin balığı.**

~ **metal,** *kim.* Alçak erime noktasına ve küçük bir sürtünme katsayısına sahip kalay, kurşun ve antimuan alasımı bezel. [*Ing.* White metal; *Fr.* Métal blanc].

~ **nilüfer,** *bot.* ◘ **Nilüfer.**

~ **perde,** Sinema ekranı [*Ing.* Motion picture screen; *Fr. (Film)* écran].

~ **peynir,** Peynir çeşitlerinden çok yaygın olanı. [*Ing.* Soft white cheese].

~ **poliçe,** *huk.* Ihdas ve tesliminde kanunî unsurları tam olarak ihtiva etmemekle beraber özel bir anlaşmaya uygun olarak senedi doldurmak üzere yetki verilip teslim edilen ve hakkın dermeyanı zamanında tam bir poliçe *(çek, emre yazılı senet) şeklini* almış olan senetler. ☆ *Eşanl.* **açık police.**

~ **Rusya (Bielorusya),** *coğr.* S.S.C.B.'ne bağlı bir cumhuriyet. Yüzölçümü 208.000 km², başkenti *Minsk*'dir.

~ **salça,** *mutf.* Tereyağ ve unla yapılan sos.

~ **salkım,** *bot.* ◘ **Beyaz çiçekli yalancı akasya.**

~ **saray,** *siy.* Washington'da Cumhurbaşkanlarının oturmasına ayrılmış konutun adı. [*Ing.* White House].

~ **sarmısak,** *bot.* ◘ **Sarmısak**

~ **su gülü,** *bot.* ◘ **Beyaz nilüfer.**

~ **sürgün,** *vet.* Kuşlarda görülen ve etkeni *bacterium pullorum* olan bulaşıcı hastalık. *(Hasta hayvanın dışkısı beyaz ve cıvık olur. Çok çabuk gelişir ve ölümle sonuçlanır.)*

~ **tel,** § ❶ *dey. (saç hk.)* Ağarmış, beyazlaşmış kıl. § ❷ *zool.* ◘ **Kollagen tel.**

~ **torbalı koşnil,** *zool.* ◘ **Koşnil.**

~ **Rus,** § ❶ s. Beyaz Rusya ile ilgili. § ❷ i. Bu bölgede oturan veya oradan gelme *(kimse)* [*Ing.* White Russian; *Fr.* Russe blanc].

~ **Rusça,** *dilb.* Doğu Islav lehçelerinin başlıcalarından olan biri. [*Ing.* White Russian *Fr.* Russe blanc].

~ **Rusya,** *coğr.* S.S.C.B.'nin on altı cumhuriyetinden biri, 208.000 km.² Başkenti: Minsk. [*Rusç.* Biyelorusskaia].

~ **şarap,** ◘ **Şarap .**

~ **Türkçe,** *dey.* En açık, en kolay anlaşılır Türkçe.

~ **üzüm,** *bağc.* Taneleri açık renk olan üzüm.
~ **yalan,** *dey.* Söylenmesinden zarar yerine fayda gelecek yalan.
~ **yanlı tavşan,** *zool.* ◘ Tavşan.
~ **zambak,** *bot.* ◘ Zambak.
~ **zehir,** *dey.* Eroin.

beyazımsı, s. ◘ Beyazımtrak.

beyazımtrak, s. Beyaza yakın renkte, beyaza çalan *(renk)* [*Ing.* Whitish; *Fr.* Blanchâtre].
☆ *Yak. anl.* akça.
☆ *Karş.* karaca, siyahımtrak.

beyazlanmak, nsz. f. Beyaz bir hal almak. [*Ing.* To be whitened; *Fr.* Se blanchir].
☆ *Eşanl.* ağarmak.

beyazlaşmak, f. ◘ Beyazlanmak .

beyazlatma, i. § ❶ *bot.* Bir ağaçta, işaretlemek amacıyle ormancı çekiciyle fazla derin olmayan kertik açmak. § ❷ *ikt.* Gümüş eşyaların üzerini kaplayan oksit v.b. tabakasını bir eriyikle temizleme işlemi. [*Ing.* Whitening, bleaching; *Fr.* Blanchiment; écharnage].
☆ *Eşanl.* ağartma.

beyazlatmak(-i), f. Beyaz hale getirmek. [*Ing.* To whiten; *Fr.* Blanchir].
☆ *Eşanl.* ağartmak.

beyazlık,-ğı, i. § ❶ Beyaz olma hali. § ❷ *res.* Bir resmin renklerindeki aklık ve beyazlık derecesi, ağartı. [*Osm.* Beyazî; *Ing.* Whiteness; *Fr.* Blancheur].

bey.baba, b.i. § ❶ Yaşlı erkekler için kullanılan saygı sözü. *(Halk ağzında «Beyba» şekli de vardır).* § ❷ Bazı ailelerde çocukların babaları için kullandıkları saygı sözü. § ❸ *den.* Kaptan.

bey.efendi, b.i. § ❶ Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya tek olarak ismin yerine kullanılan ünvan. § ❷ *ünl.* Erkekler için saygılı hitap sözü. [*Ing.* Sir, after name Mister Mr., Gentleman, Esquire].

bey.erki, b.i. *sosy.* (a) Aristokratlarca yönetilen hükümet veya devlet şekli. (b) Sadece aristokrat sınıfı yönetime elverişli sayan görüş. [*Osm.* Zadegânlık; *Ing.* Aristocracy; *Fr.* Aristocratie].
☆ *Eşanl.* aristokratlık.

beygir i. *Osm.* < *Fars. bārgir.*, § ❶ Yük taşıyan, araba çeken at. [*Ing.* Packhorse; *Fr.* Cheval de somme, cheval de trait]. § ❷ *cimn.* Kaba çizgileriyle beygire benzeyen. 1.75 m. uzunlukta ve 34 sm. genişlikte. Yüksekliği 1.70 m. ye ayarlanabilen ve atlamalar için kullanılan cimnastik aracı. [*Ing.* Gym horse; *Fr.* Cheval]. ◉ ~ **den atlama,** *cimn.* Bu adı taşıyan atlama aracının üzerinden türlü biçimlerde aşma. [*Fr.* Saut du cheval]. ◉ **ağanın ~ i,** *dey.* Küstah. ◉ **çengel ~ i,** *ask.* ◘ Çengel. ◉ **dolap ~ i,** *dey.* ◘ Dolap. ◉ **sütçü ~ ı gibi,** *dey.* Uyuşuk, tembel adamlar için kullanılır.
~ **başlık takımı,** Beygirin başına giydirilen koşum takımı parçası. *(Başlıca parçaları: Kayışları, baş kayışı ve gem).*
~ **gücü,** *fiz.* İngiltere'de kullanılan güç birimi. Milletlerarası **Hp** sembolüyle gösterilir. Türkiye'de **BG** ile de gösterilmektedir. Bu gücün değeri 75.9 kgm/s veya 1,0138 BG veya 0,7457 KWh'dir [*Ing.* Horse-power; *Fr.* Puissance en chevaux, cheval-vapeur].
~ **kuskunu,** Atın eğerine bağlanarak kuyruğunun altından geçirilen kayış.
~ **örtüsü,** Atı dış etkilerden korumak için kullanılan deriden, deri benzerinden veya su geçirmez branda bezinden yapılmış, bağları olan örtü.
~ **sürücüsü,** *tar.* Kiralık beygirlerin müşterinin gideceği yere kadar arkasından giden kimse.
~ **takkesi,** Beygirlerin başına giydirilen başlık.

beygirci, i. *tar.* İstanbul'da beygirlerin geniş olarak taşıt diye kullanıldığı zamanlarda beygir kiraya veren kimse. [*Ing.* One who hires out horses, Man in attendance on hired horses].

beyhan, i. *Osm.* < *Ar. beyhān. esk.* § ❶ Sır saklayamayan, boşboğaz. § ❷ öz.i. Kadın ve erkek adı

beyhude /beyhûde/, z. ve s. *Osm.* < *Fars. bi-,* önek + *hūde,* fayda. § ● Boşuna [*Ing.* ve *Fr.* Vain]. § ❷ Anlamsız, faydasız [*Ing.* Useless; *Fr.* Frivole].
~ **yere,** *dey.* Boşu boşuna, yok yere. [*Ing.* In vain, uselessly; *Fr.* En vain, vainement, inutilement].

beyhudelik,-ği, i. Faydasızlık, boşuna olma. [*Ing.* Uselessness, futility, vanity, vainglory, conceitedness; *Fr.* Inutilité, vanité, futilité].

bey.-yi, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Satma, satış
~ **fasit,** Bozuk, kanuna aykırı satış. [*Ing.* Illegal sell; *Fr.* Vente illegale].

beyin,-yni, i. < *minği. anat.* § ❶ Kafatasının en büyük kısmını dolduran, kalınca ve dayanıklı bir zar *(beyinzarı)* ile örtülmüş olan beyazımtırak ve yumuşakça bir kitle halindeki sinir organı olup, duyum ve bilinç merkezini meydana getirir. [*Osm.* Muh, Dimağ; *Lat. Cerebrum; Ing.* Brain; *Fr.* Cerveau]. § ❷ *zool.* (a) Omurgalı hayvanların sinir sisteminin kafatası içinde bulunan merkez bölgesi; (b) Omurgasız hayvanlarda yutağın ve sindirim borusunun üzerindeki sinir düğümleri. [*Ing.* ve *Fr.* Cerebrum]. § ❸ Akıl, anlayış, muhakeme yeteneği. [*Ing.* Mind, brains, intelligence; *Fr.* Intelligence, jugement cerveau]. § ❹ Yöneten kimse veya merkez. ◉ **beyni atmak,** *dey.* Birdenbire ve çok öfkelenmek. [*Fr.* Être saisi d'une colere subite et violente]. ◉ **beyni bulanmak (uyuşmak),** *dey.* § ❶ İyi düşünemez hale gelmek, sersemlemek. § ❷ Kötü bir şey sezimsemek. ◉ **beyni durmak,** *dey.* Hiç bir şey düşünemez olmak. ◉ **beyni sulanmak,** *dey.* Bunamak. [*Ing.* To grow senile, to have water in brain]. ◉ **beyni karıncalanmak,** *dey.* Zihin yorgunluğundan düşünemez olmak. ◉ **beyninden vurulmuşa dönmek,** *dey.* Beklenmedik bir anda olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak. [*Ing.* To be greatly upset (by an unexpected event)]. ◉ **arka ~,** *anat.* ◘ Arka. ◉ **orta ~,** *anat.* ◘ Ortabeyin. ◉ **ön ~,** *anat.* ◘ Önbeyin. ◉ **son ~,** *anat.* ◘ Sonbeyin. ◉ ◘ *ŞEKİL: 76, 77 ve 78.* — BEYiN,
~ **büklümü,** *anat,* Beynin dış yüzündeki kıvrıntı. [*Osm.* Telif-i dimağ; *Ing.* Cerebral circonvolution; *Fr.* Circonvolution cérébrale].
~ **cerrahisi,** *tıp* Beynin çeşitli hastalıklarını *(urlar, bazı kanamalar, damar anevrizmaları, abseler, kan pıhtıları v.b. gibi)* cerrahî yoldan gidermekle ilgili tıp dalı.
~ **edisi,** *psik.* ve *fels.* Beyin yarım kürelerindeki fizyolojik çalışma [*Osm.* Tedemmuğ; *Ing.* Cerebration; *Fr.* Cérébration].
☆ *Eşanl.* beyinleşme.
~ **epifizi,** ◘ Kozalaksı bez.
~ **gangliyonu,** *biy.* Omurgasız hayvanlarda yutağın üzerinde bulunan sinir düğümü *(serebral gangliyon).* [*Ing.* Cerebroganglion; *Fr.* Ganglion cérébral]
☆ *Eşanl.* beyin sınır düğümü.
~ **iltihabı,** *tıp.* Beyin dokusunun doğrudan doğruya veya vücuttaki başka bir bulaşıcı hastalığın beyne atlaması sonucu olarak *(kızamık, kızıl, difteri, çiçek v.b.* gibi) iltihaplanması. [*Ing.* Cerebritis; *Fr.* Cérébrite].
~ **kabuğu,** *anat.* Beyin yarımkürelerinin dış yüzeyini örten gri madde. [*Lat.* ve *Ing. Cortex; Fr.* Écorce cérébrale].
~ **kanaması,** *tıp.* Beyni besleyen damarlardan bir veya birkaçından dışarı kan sızması sonucu, beslenen bölgenin çalışamaz duruma gelmesi. [*Ing.* Cerebral bleeding *(haemorrhage);* *Fr.* Hémorragie cérébrale].
~ **karıncıkları,** *anat.* ve *zool.* ◘ Karincik.
~ **korteksi,** ◘ Beyin kabuğu.
~ **kökü,** *anat.* Omurilik soğanı, varol köprüsü ve beyin saplarından ibaret kısım.
~ **omurilik ekseni,** *anat.* Beyin ve omuriliğin yukarıdan aşağıya doğru gittiği yön ve durum.
~ **omurilik sıvısı*,** *fizyol.* Örümceksi zarla ince zar arasındaki boşlukta buluna ve beyile omuriliği çepçevre saran sıvı. [*Osm.* Mayi-i dimaği şevkî; *Lat.* Liquor cerebrospinalis; *Ing.* Cephaloravhidian liquid; *Fr.* Liquide céphalorachidien].
~ **omurilik zarı iltihabı,** *patol.* ◘ Menenjit.
~ **omurilik zarları,** *anat,* Beyni ve omuriliği dışardan saran ve koruyan üç ayrı zar: *Sert zar, Örümceksi zar, İnce zar.* [*Osm.* Sehayayı dimağîi şevkî: *Lat.* ve *Ing.* Meninges; *Fr.* Méninges].
~ **oraği ,***anat.* Dura mater'in her iki beyin yarımküresinin arasına giren oraksı bölümü. [*Lat. Falx cerebri*].
~ **patlatmak,** *dey.* Bir iş *(mesele)* üzerinde çok düşünmek, çalışmak. [*Ing.* To split *(beat)* one's brains (over); *Fr.* Travailler demesurement, travailler avec acharnement]
~ **salatası,** *mutf.* Beynin haşlandıktan sonra zeytin yağı ve limon katarak yapılan salatası. [*Ing.* Brain salad, boiled brain with olive oil and lemon].
~ **sapları,** *anat.* İkinci ilkel beyin kesecîğinden *(ortabeyin)* doğan ve arabeyini Varol köprüsüne bağlayan organlar. [*Lat. Pedunculus cerebri; Ing.* Cerebral peduncles; *Fr.* Pédoncles cerebrale].
~ **sarsıntısı,** *tıp.* Beyin dokusunda yapı olarak herhangi bir değişiklik yapmayacak ve iz bırakmayacak şekilde, kafatasına veya yüze dıştan gelen şiddetli bir darbe sonucu *(tokat, kafatasına sert olarak inen herhangi bir cisim, bir yerden kafa üstüne düşme gibi)* beyindeki bazı işlemlerin bir süre yapılamaması ve bunun sonucu olarak bilinç yitimi, baş dönmesi, bulantı kusma. [*Ing.* Concussion of the brain; *Fr.* Commotion cérébrale].
~ **sinir düğümü,** *zool.* ◘ Beyin gangliyonu.
~ **tavası,** *mutf.* Dana veya koyun beyni yağda kızartılarak yapılan yemek. [*Ing.* Fried brain, brain fritters].
~ **üçgeni,** *anat.* Beynin alt tarafındaki üç kıvrımlı kubbe. [*Osm.* Müselles-i muhî; *Lat Fornix cerebri; Ing.* Cerebral trigon, fornix cerebri; *Fr.* Trigone cerébrale].
~ **yarımyuvarları,** *biy.* Ön beyni meydana getiren iki yuvardan her biri. [*Ing.* Cerebral hemispheres; *Fr.* Hemisphères cerebraux].
~ **yıkamak,** *fels.* İnsanı, kendine has düşünce ve dünya görüşüne yabancılaştırmak.
~ **yormak,** *dey.* ◘ Beyin patlatmak.
~ **yumuşaması,** *tıp.* Beynin bir bölgesine ait kanla beslenmenin bozulması *(besleyen damarın tıkanıklığı, kopması gibi nedenler yüzünden)* sonucu olarak, beyin dokusunun açık boz veya kırmızımsı bir renk alarak yumuşayıp çürümesi, dolayısıyle o bölgeye ait işlemlerin yapılamadığı bir sakatlığın ortaya çıkması. Frengi mikrobunun, vücuda girdikten 10-20 yıl sonra beyni de sarması sonucu, 2-3 yıl süren ve çoğunlukla öldürücü olan hastalık. [*Lat. Dementia paralytica; Ing.* Encephalomalacia; *Fr.* Encéphalomalacie].
~ **zarı,** *zool.* ve *anat.* Memelilerde beyin ve omuriliği örten bir zar olup dıştan içe doğru **sert-zar, örümceksi-zar, ince-zar** olmak üzere üç ayrı zardan yapılmıştır. [*Osm.* Sehaya; *Lat.* ve *Ing.* Meninx; *Fr.* Meninge].
~ **zarı iltihabı,** *tıp.* ◘ Menenjit.
~ **zarı küçük atardamarı,** *fizyol.* ◘ Atardamar.
~ **zarı orta atardamarı,** *fizyol.* ◘ Atardamar.
~ **zarı tepkimesi,** *tıp.* Grip, tifo, spiroketoz v.b. gibi çeşitli ağır hastalıklarda görülen ve menenjiti andıran belirtilerin tümü.
~ **zarı uru,** *patol.* Omurilik-beyin zarlarında oluşan, çok kere kötü gelişimli ur. [*Ing.* Encephalocele; *Fr.* Encéphalocèle].

beyincik,-ği, i. *anat., psik. ve zool.* Art kafa çukurunda, beyin kökünün üst arka kısmında bulunan tümbeyin parçası. Ödevi, gövdenin dengesini ve hareketlerinin birbirine bağlı olarak yapılmasını sağlamaktır. [*Osm.* Muheyh, dimağçe; *Lat. Cerebellum; Ing.* Little brain, cerebellum; *Fr.* Cervelet]. ☆ *Eşanl.* **serebellum.** ◉ ◘ *ŞEKİL: 76, 77, 78.* — BEYiN.
~ **ağacı,** *biy.* Beyinciğin kesitindeki görünüş, dallı budaklı bir ağacı andırdığından böyle adlanmıştır. [*Osm.* Şecere-i hayat; *Ing.* Life-tree; *Fr.* Arbre de vie].
☆ *Eşanl.* yaşay ağacı, hayat ağacı.
~ **karıncığı,** *zool.* Merkez sinir sisteminin içindeki boşluğun meydana getirdiği karıncık şeklindeki boşlukların beyincik içine raslayan bölgesi. [*Osm.* Büteyn-i muheyhî:

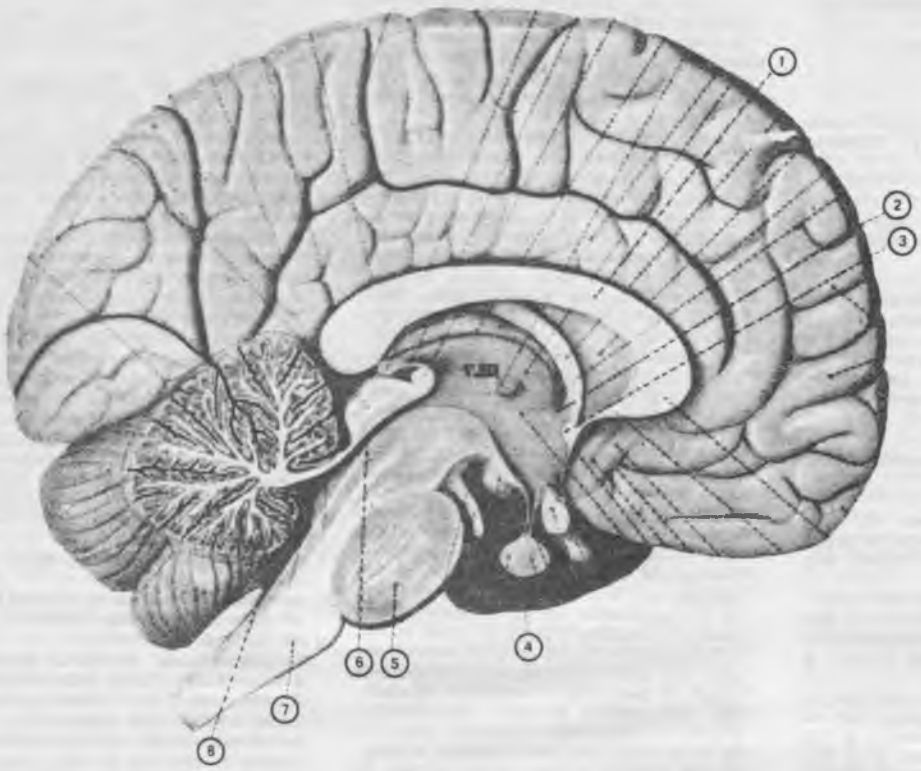

ŞEKİL: 76. — **BEYİN I.** [*Bir beyin yarımküresinin içten görünüşü*]. 1. Nasırsı cisim. 2. Beyin üçgeni. 3. Beyin ön birleşeği. 4. Hipofiz bezi. 5. Varol köprüsü. 6. Beyin sıvısı *(Sylvius)* kanalı. 7. Omurilik soğanı. 8. Beyincik. 9. Dördüz cisimler. 10. Kozalaksı bez. 11. Beyin arka birleşeği.

Ing. Cerebellar ventricle; *Fr.* Ventricule cérébelieux].

beyinleşme ,i. Beyin edisi. [*Ing.* Cerebration; *Fr.* Cérébration].

beyinsel*, s. Beyinle ilgili, beyne ve beyin faaliyetine ilişkin olan, ebyince yapılan [*Osm.* Dimağî; *Ing.* Cerebral; *Fr.* Cérébral,-ale].

beyinsi*, s. *anat.* Beyne benzer: *Beyinsi boğumlar.* [*Ing.* Cerebroid; *Fr.* Cérébroide].

beyinsiz, s. *mec.* Akılsız, düşüncesiz, iyi düşünemeyen, kafası işlemeyen. [*Ing.* Brainless, stupid; *Fr.* Sans jugement, étourdi, écervelé].

☆ *Yak. anl.* **şaşkın, alık, sersem, patavatsız, sallaparti, muhakemesiz.**

beyit,-yti, i. *Osm.* < *Ar. beyt*, ev. *ed.* Aynı vezinle söylenmiş, iki mısralı bir nazım. Bir şiirde ard arda gelen iki mısra. [*Ing.* Couplet, distich; *Fr.* Maison].

beyiye, ◘ **Satımlık.**

beyler.beyi,-ni, b.i. *tar.* Osmanlı yönetiminde bir ünvan. Eskiden sancak beylerinin başına verilen ad. Osmanlı idaresinde Anadolu ve Rumeli'yi yönelten iki genel vali ise de başka yerlere tayin edilenler için de kullanılmıştır. [*Ing.* General governor; *Fr.* Gouverneur général].

beyli, s. *esk.* Beyi, hükümdarı olan. [*Ing.* Having a ruler].

beylik,-ği, s. § ● Devlete ait, devlet malı olan: *Beylik elbise, Beylik bina.* [*Osm.* Mirî; *Ing.* Belonging to the state; *Fr.* Institution Bien) de l'État, le domaine public]. § ● Herkesin kullandığı, basmakalıp *(söz, fikir veya şey): Beylik düşünce.* [*Ing.* Stereotyped; *Fr.* Lieux communs, banalité]. ☆ *Yak. anl.* **sıradan, alelade, harcıâlem, basmakalıp, klişe.** § ● i. Merkeze tam bağlı olmayarak bir bey yönetimine verilmiş olan ülke, eyalet prenslik: *Eski Tunus beyliği.* [*Ing.* Principality; *Fr.* Principauté]. § ● *tar.* Bey sıfat ve ünvanı, asalet, zadegânlık: *Yiğitlik vurmakla, Beylik vermekle.* § ● *esk.* Hükûmet: *Beylikten alacaklı olmak.* § ● Bir çeşit küçük ve ince asker battaniyesi. § ● Büyük ve geniş kebe.

— **ahırı**, *tar.* Hükümdar ve ailesine ait binek ve araba atlarının bulunduğu ve bakıldığı yer. [*Ing.* Royal stable; *Fr.* Étable royale].

— **fırın has çıkarır**, *at.* Devlet görevlisi olmanın insana birçok kazançlar sağladığını şaka yollu anlatmak için söylenir. [*Ing.* It's a profitable thing to be a goverment employee].

— **gemi**, § ● *tar.* Savaş gemisi. § ● Resmî vapur. [*Ing.* Government ship].

beylikçi, i. *tar.*. Osmanlı Imparatorluğu zamanında Babıâlinin büyük memurlarından biri, Padişah divanı dairesinin *(kaleminin)* başı. [*Ing.* Head of the government chancery office; *Fr.* Chef du Bureau de l'Etat].

beyn, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Ara, aralık. § ● z. Arasında, arada.

beynamaz, s. *Osm.* < *Fars. binamaz.* § ● Namaz kılmayan *(kimse).* § ● *mec.* İhmalci, tembel. [*Ing.* One precluded from prayer on account of canonical uncleanness, unbeliever; *Fr.* Musulman non praticant].

— **özrü**, *dey.* Bir ihmali, bir kusuru örtmek için söylenen uydurma özür. Boş mazeret. [*Ing.* A lame excuse; *Fr.* Mauvaise *(Méchante, faible, pietre)* excuse].

beynel.milel /bey:nelmilel/, b.s. *Osm.* < *Ar. beyn* + *milel.* Uluslararası. [*Ing.* ve *Fr.* International].

☆ *Eşanl.* **arsıulusal, milletlerarası, enternasyonal.**

beynel.milelcilik,-ği, b. i. *fels.* ve *ikt.* Çeşitli milletlerin sosyal sınıfları arasında uygunluk olmasını isteyenlerin savunduğu düşünce. İktisadî ve siyasî meselelerin birçok devlet çerçevesinde incelenmesini ileri süren doktrin. [*Ing.* Internationalism; *Fr.* Internationalisme].

☆ *Eşanl.* **enternasyonalizm.**

beynel.milelleştirme, b. i. *esk.* Beynelmilel bir hale getirme eylemi. [*Ing.* Internationalization; *Fr.* Internationalisation].

beynel.milelleştirmek(-i), f. Beynelmilel bir hale getirmek. [*Ing.* Internationalize; *Fr.* Internationaliser].

beynessütur, i. Eski hattatların kullandıkları bir terim. Yazıda satır aralıkları ve iki satır arasında bırakılan açıklık.

beynit,-ti, i. *met.* Çelikte, ferrit ve demir karbür kristalleri karışımı mikrografik bir yapı.

beynunet /beynünet/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Uzanım.**

Beyrut, öz. i. Lübnan Cumhuriyetinin başkenti. [*Ing.* ve *Fr.* Beirut].

BEYŞEHİR gölü, *coğr.* Akdeniz bölgesinin Göller yöresinde bulunan Türkiye'nin üçüncü büyük gölü olup yüzölçümü 651 km² dir. denizden 1.116 m. yükseklikte, 10 m. kadar derinliği olan gölün suları tatlıdır.

beyt,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. baitylos* < *ibr. betel*, Rabbin evi. *esk.* § ● Ev, mesken. § ● Oda. § ● Bir mabudun konutu ve bazen bizzat tanrı olarak düşünülen kutsal baş. § § ● Ev halkı, aile. § ● Remil ve falda bir şekil.

beytül.gazel, b.i. *Osm.* < *Ar. ed.* Gazelin en güzel beyti.

☆*Eşanl.* **şahbeyit, şehbeyit.**

beytül.kasid, b.i. *Osm.* < *Ar. ed.* Kasidenin en güzel beyti.

beytül.mal, b.i. *Osm.* < *Ar. beyt*, ev + *mâl*, servet > *beyt-ül-mâl. huk. Islâm hukukunda)* Eskiden **«Devlet hazinesi»** ne verilen ad. [*ing.* Public treasury; *Fr.* Trésor public].

beytülmalci, i. *tar.* Eskiden devlet hazinesine bakan kimse. [*Ing.* An officer concerned with the canonical distribution of inheritances].

beyyine, i. *Osm.* < *Ar. beyân, huk.* Herhangi bir olgunun veya hukuk işleminin doğruluğunu meydana çıkararak hâkimi ikna etmek için başvurulan her türlü araç. [*Lat. Probatio testimonium; Ing.* Evidence, proof, testimony; *Fr.* Preuve]. ◉ **hususi** —, *huk.* Özel delil. [*Lat. Probatio per instrumenta privata; Ing.* Evidence of private documents; *Fr.* Preuve paracte sous seing-privé]. ◉ **kanuni** —, *huk.* Kanunî delil. [*Ing.* Principles of legal evidence; *Fr.* Système des preuves légales]. ◉ **resmi** —, *huk.* Resmî delil. [*Lat. Probatio per instrumenta publica; Ing.* Evidence of public documents; *Fr.* Preuves par acte authentique]. ◉ **serbest** —, *huk.* Serbest delil. [*Ing.* System of freedom in the matter of evidence; *Fr.* Système de liberté des preuves].

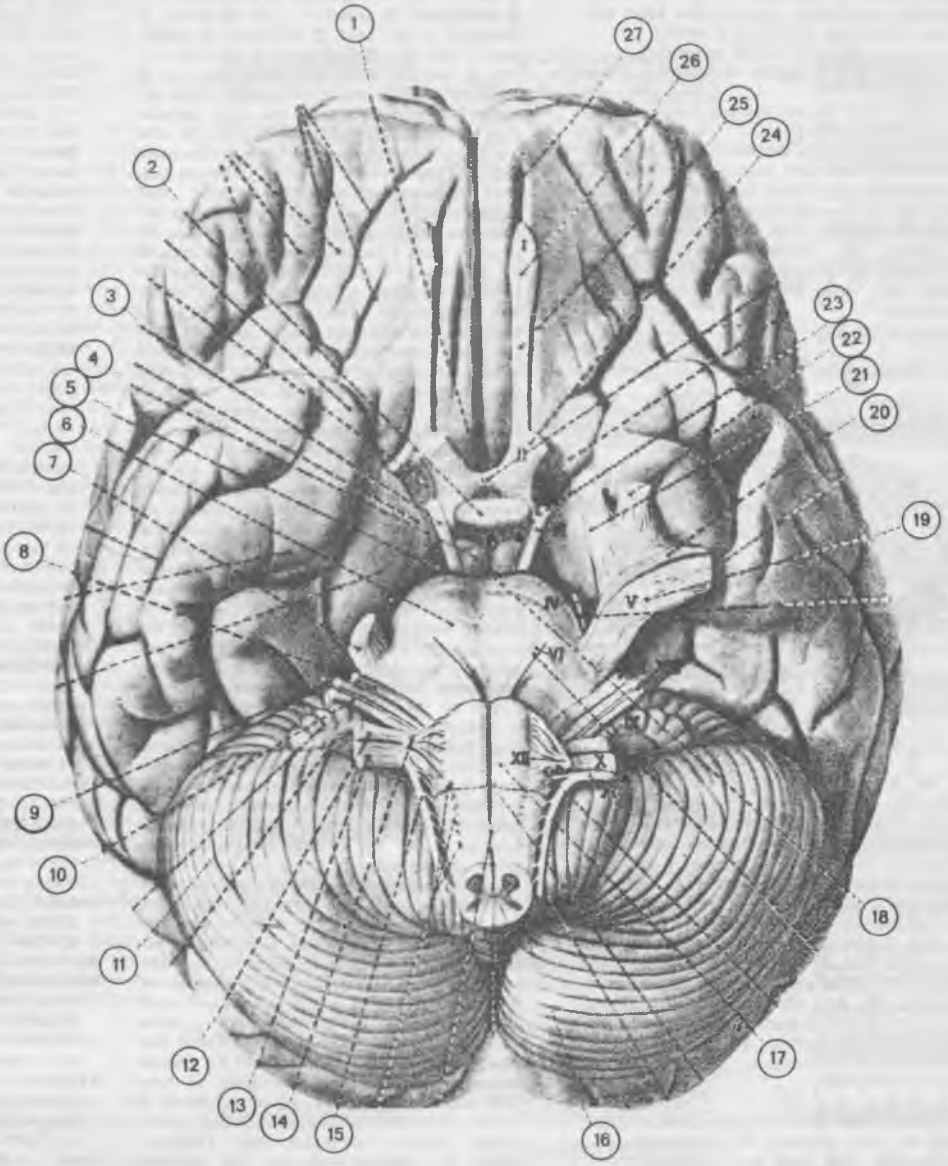

ŞEKİL: 77. — **BEYIN II.** [*Beyin alttan görünüşü*]. 1. Göz siniri çaprazı. 2. Hipofiz. 3. Göz oynatıcı siniri. 4. Mememsi cisim *(çıkıntı)*. 5. Göz seridi siniri. 6. Varol köprüsü. 7. Üçüz sinir. 8. Yüz siniri. 9. ve 10. İşitme denge sinirleri. 11. Beyincik küresi. 12. Dil-yutak siniri. 13. Akciğer-Mide-Bağırsak *(Vagus)* siniri. 14. Dilaltı büyük siniri. 15. Aksesuvar siniri. 16. Omurilik kesiti. 17. Omurilik soğanı piramidi. 18. Ortabeyin. 19. Altçene siniri duyu kökü. 20. Altçene siniri hareket kökü. 21. Göz duyu siniri. 22. Üstçene duyu siniri. 23. Mememsi çıkıntı *(cisim)*. 24. Görme siniri kesiti. 25. Koku seridi. 26. Koku şeridi. 26. Koku soğanı. 27. Oluk.

☆ *Eşanl.* **kanıt, tanıt, tutamak** .

— **külfeti,** *huk.* Mahkemede bir olguyu beyan veya bir hakkı iddia ile bunlardan kendi lehine bir sonuç çıkarmak isteyen kimsenin bunları ispata zorunlu tutulması. [*Lat. Onus probandi probationis; Ing.* Burden of proof, onus probandi; *Fr.* Charge de la preuve].

— **sistemleri,** *huk.* Delilleri kullanmak ve onlardan yararlanmak tarzı ve onların kapsamı. [*Ing.* Principles of evidence; *Fr.* Systeme de preuves].

beyza, i. *Osm.* < *Ar. beyz. esk.* Yumurta.

beyzâ /beyzâ/. s. *Osm.* < *Ar. ebyâz. esk.* En beyaz, en ak.

bey.zade /beyzâde/, b.i. *T. bey* + *Fars. zâde,* oğul, *esk.* § ❶ Bey oğlu, bir büyüğün oğlu. § ❷ Soylu, aristokrat. § ❸ *mec.* İhtimamla yetişmiş, nazlı büyümüş kimse

bey.zadelik,-ği, b.i. Soyluluk, aristokratlık.

beyzare, i. Çırpıcıların, yani bez çırpanların bez dövmek için kullandıkları tokmak.

beyzbol,-lü, i. *ing. baseball, sp.* A.B.D. de pek yaygın, kriket oyununa benzer bir çeşit top oyunu olup, dokuzar kişilik iki takım arasında sopalarla oynanır. ◉ ◘ *ŞEKİL: 562* — **TOP OYUNLARI**.

beyzi /beyzî/. s. *Osm.* < *Ar. beyz.* Yumurta biçiminde olan, yumurtamsı. [*Ing.* Oval; *Fr.* Ovale].

☆ *Eşanl.* **Oval, söbe.**

bez[1], i. *Osm.* < *Ar. bezz.* § ❶ ince pamuk ipliğinden yapılan dokuma: *Şile bezi, Trabzon bezi.* [*Ing.* Cloth; *Fr.* étoffe de laine, drap]. § ❷ Pamuktan düz dokuma: *Amerikan bezi, Kaput bezi.* [*Ing.* Linen cloth; *Fr.* Toile]. § ❸ Şu veya bu iş için kullanılan dokuma: *Sofra bezi, el bezi, Çocuk bezi, Toz bezi. Yelken bezi.* § ❹ Gelişigüzel kumas parçası, çaput: *Şurasını ıslak bezle silmeli.* § ❺ Kefen. § ❻ s. Bezden yapılmış: *Bez bebek.* ◉ **i herkesin arşınına göre vermezler,** *at.* Genel kurallar, kişi isteklerine göre bozulmaz. ◉ **Amerikan — i,** ◘ **Amerikan.** ◉ **baş — i,** Baş örtüsü. ◉ **branda — i,** *dok.* ◘ **Branda.** ◉ **cilâ — i,** *ağ. iş.* ◘ **Cilâ.** ◉ **cilt — i,** *cilt.* Ciltçilikte kullanılan, ketenden, ağartılmamış bez. ◉ **çadır, — i,** Çadır yapmaya yarayan, Hint lifinden veya kenevirden dokunmuş, su geçirmez kalın bez. [*Ing.* Tent canvas; *Fr.* Coutil]. **çiçekli —,** *mim.* ve *süsl.* ◘ **Çiçekli.** ◉ **çocuk — i,** ◘ **Çocuk.** ◉ **çuval — i,** *dok.* **Çuval.** ◉ **el — i,** El silmeye ve kurulamaya yarayan küçük bez [*Ing.* Hand-towel; *Fr.* Essuie main] ◉ **gazlı —,** *ecz.* Çok ince pamuktan tül biçiminde dokunmuş basit bez. ◉ **ham —,** *dok.* Bezin işçinin elinden çıktığı zamanki, ağartılmamış hali. [*Fr.* Toile écrue]. ◉ **karma —,** *dok.* Bir pamuk bağ ve bir keten atkıyle dokunmuş bez; ◉ **kundak —i,** Kundağın kirlenmemesi için yapılan beyaz bez. ◉ **mumlu —,** Kurutucu bir yağ bilesimiyle sıvanmış su geçirmez bez. ☆ *Eşanl.* **yağlıbez, muşamba.** ◉ **namaz — i,** Namaz kılarken kadınların başlarına örttükleri ince tülbent. ◉ **sabun — i,** Sabunlanmak için kullanılan özel bez. ◉ **sargı — i,** *ecz.* Kapatılmış yaranın veya kırıkların üzerine bağlanan bez. ◉ **sargılık —,** Keten veya Hint lifi kıtığından dokunmuş kaba kumaş. ◉ **sırma —,** *dok.* Altın atkı ve ipek bağ ile dokunmuş ince bez. ◉ **simli —,** *dok.* Gümüş atkı ve ipek bağ ile dokunmuş ince bez. ◉ **sofra — i,** Yer sofralarında yere serilen renkli bez *(üzerine tepsi veya sofra tahtası konur)* [*Ing.* Table cloth; *Fr.* Nappe]. ◉ **tahta —i,** Temizlikte kullanılan, tahta silmeğe yarayan kalınca bez. ◉ ◉ **toz —** i, Toz almada kullanılan yumuşak bez. [*Ing.* Duster, dust cloth; *Fr.* Chiffon, torchon]. ◉ **yağlıboya — i,** *res.* Keten, Hint lifi veya pamuktan dokunmuş, kaba bez. Bir yüzü perdahlandıktan sonra, keten yağı ve üstübeç karışımıyle sıvanarak bir çerçeveye geçirilen ve üze-

rine yağlıboya resim yapılabilecek bez. ☆ *Eşanl.* tuval. ◉ **yelken ~** i, *den.* Gemi yapımında kullanılan, kenevirden kaba bez. [*İng.* Sail-cloth; *Fr.* Toile à voile].

~ akmak, *dok.* Bez eriyip yıpranmak.

~ atmak, *dok.* Tezgâha dokumak için bez takmak.

~ ayağı, *dok.* Bu adı taşıyan dokumaya göre yapılmış kumaş.

~ bağlamak, *dey.* Bebeklerin altlarını kirletmemeleri için bez koymak.

~ bağlantı, *döş.* Üfleç titreşiminin hava kanallarına geçmesini önlemek amacıyla yapılan bir ekleme. [*İng.* Canvas connection].

~ bebek, *dey.* Tembel, işe yaramaz, cansız kimse. [*İng.* Lazy, useless person].

~ çekmek, *dok.* Bez kuruyup gerilmekten kısalmak.

ŞEKİL: 78. — **BEYİN III.** [*YANDAN GÖRÜNÜŞÜ*]. 1. Hareket merkezleri kıvrımı. 2. Duyu merkezleri kıvrımı. 3. Kıvrımlararası oluk. 4. Çepersel üst kıvrım. 5. Çeperiçi oluğu. 6. Çepersel alt kıvrım. 7. Çeper-artkafa oluğu. 8. Birleştirme kıvrımı. 9. Artkafa kıvrımları. 10. Şakak alt kıvrımı. 11. Piramit. 12. Varol köprüsü. 13. Şakak orta oluğu. 14. Şakak orta kıvrımı. 15. Şakak üst oluğu. 16. Şakak üst kıvrımı. 17. Enine yarık. 18. Göz çukuru üstü kıvrımı. 19. Alın alt kıvrımları. 20. Üçgen kıvrım. 21. Alın orta kıvrımı. 22. Alın üst oluğu. 23. Alın üst kıvrımı. 24. Alın alt oluğu. 25. Birleştirme kıvrımı.

~ çözme, *dok.* Bezi tezgâhtan çözüp çıkarmak işi. [*İng.* Warping; *Fr.* Ourdissage].

~ çözmek, *dok.* § ● Bezi tezgâhtan çıkarmak. § ● *mec.* Sürekli gidip gelmek. [*İng.* To warp; *Fr.* Ourdir].

~ değiştirmek, *res.* Harita, plân ve resim gibi şeylerin kâğıtları yırtılmamak için altlarına yapıştırılan bezler eskidiği vakit onları değiştirmeğe denir.

~ dokumak, *dey.* İşini çevirmek. [*İng.* To weave; *Fr.* Tisser].

~ kalıp, *ağ. iş.* Eğmeçli köşelere kaplama yapıştırmada yararlanılan, ağaç ve sağlam bezden hazırlanan yardımcı cihaz.

~ manika, *den.* Gemilerde ambarlara veya makine dairesine hava vermeğe yarayan bez baca. [*İng.* Hose, wind sail; *Fr.* Manche *(à vent, à air)*].

~ sökme, *res.* Bezi yenilenecek tablonun ön yüzüne kalın bir mukavva tabakası meydana getirecek kadar bir, iki, üç veya daha fazla kâğıt yapıştırma.

~ tezgâhı, *dok.* Bez dokuyan tezgâh. [*İng.* Loom].

~ yapıştırma, *res.* Bir tablonun bezini bir başka tahta panoya, duvara veya tavana yapıştırma.

~ zımpara, *ağ. iş.* Tanecikleri bez üzerine yapıştırılarak hazırlanan zımpara.

bez², i. *fizyol.* ve *biy.* Vücutta kullanılmak veya dışarı atılmak üzere salgı yapan özel bir hücre veya özel hücreler topluluğu: *Tükürük bezleri, pankreas bezi.* [*Osm.* gudde; *Lat. Glandula; İng.* Gland; *Fr.* Glande]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 161.* — **DERİ.** ◉ **~ II mide**, *zool.* ◘ Şirden. ◉ **adrenal ~**, *biy.* ◘ **Böbreküstü bezi.** ◉ **anal ~ ler**, *vet.* ◘ **Anal.** ◉ **androgen ~** i, ◘ **Androgen.** ◉ **anten ~ i**, *biy.* ◘ **Anten.** ◉ **aritenoit ~ ler**, *anat.* ◘ **Aritenoit.** ◉ **bağırsak ~ leri**, *biy.* ◘ **Bağırsak.** ◉ **bal özü ~** i, *bot.* ◘ **Bal.** ◉ **BARTHOLİN ~ leri**, *tıp.* ◘ **BARTHOLİN.** ◉ **bisüs ~** i, *zool.* Yassı-solungaçlılarda bulunan bir bez olup, salgıladığı saçak biçimindeki kuvvetli iplikler araciyle hayvanın kendini bir yere bağlamasını sağlar. [*İng.* Byssus gland; *Fr.* Glande byssus]. ◉ **boyun altı ~** i, *biy. ve zool.* Yeni doğan yavruların göğüs kemiği arasında bulunan ve erişkin oluncaya kadar körelen bir iç salgı bezi. [*Osm.* Gudde-i timus; *İng.* ve *Fr.* Thymus]. ☆ *Eşanl.* **timüs.** ◉ **böbrek üstü ~** i, (a) *anat.* Az çalışması zihin ve beden yorgunluğu, çok çalışması da bireyi heyecanlı ve huzursuz kılan iç salgı bezi; (b) *zool.* Omurgalı hayvanlarda böbrek yanında bulunan bir çift iç-salgı bezi olup kan basıncına ve sempatik sinir sistemine etki yapan hormonlar salar. [*Osm.* Gudde-i fevkal-kilye; *İng.* Suprarenal gland; *Fr.* Glande surrénale, glande **adrénale**]. ☆ *Eşanl.* **adrenal bez.** ◉ **cinsiyet ~ leri**, *biy.* **Kadına «kadın», erkeğe «erkek» özellikleri kazandıran bezler. Bu bezler** *(hüsye ve yumurtalık)* üreme işleri bakımından büyük önem taşıdıkları gibi, ikinci cinslik belirtilerinin *(kıllanma, ses değişikliği, memeler v.b.)* psişik cinsel ayrılıklarının meydana çıkmasında rol oynarlar Cinslik bezleri erinlikle birlikte faaliyete geçer. [*İng.* Sexual glands; *Fr.* Glandes sexuelles] ◉ **çene altı ~** i, *biy.* Ağız boşluğunun zeminine açılan *(çene kemiğinin iç yüzünde bulunan)* büyük bir tükrük bezi. [*Osm.* Gudde-i tahtel-fekkiye; *Lat. Glandula submandibularis; İng.* Submandibular *(submaxillary)* gland; *Fr.* Glande maxillaire, glande sous-maxillaire]. ◉ **dallı borumsu ~**, *biy.* Bezin uç boruları birkaç dala ayrıldığı zaman, meydana gelen bir bez tipi. [*İng.* Simple branched tubular gland: *Fr.* Glande tubuleuse ramifiee]. ◉ **dış-salgı ~** i, *biy.* ve *zool.* Salgısını bir kanal aracı ile boşaltan bez. *(ter bezi, tükrük bezi gibi).* [*İng.* Exocrine gland; *Fr.* Glande exocrine]. ☆ *Eşanl.* **ekzokrin bez.** ◉ **dilaltı ~ leri**, *anat.* Dilin altında bulunan tükürük bezleri. ◉ **ekzokrin ~**, *biy.* ve *zool.* ◘ **Dış salgı bezi.** ◉ **endokrin ~**, *biy.* ve *zool.* ◘ **İç salg bezi** ◉ **eşey ~** i, *zool.* Eşey organlarında eşey hücrelerini veren bezler *(gonad, ovaryum, testis).* [*Osm.* Cinsiyet guddesi; *İng.* Sexual gland; *Fr.* Glande sexuelle]. ◉ **göz yaşı ~** i, *anat.* ve *zool.* Göz çukurunun dış üst yanına yerleşmiş olan bir çift bez olup gözyaşı meydana getirir. [*Osm.* Gudde-i dem'iye; *İng.* Lacrymal gland; *Fr.* Glande lacrymale]. ◉ **holokrin ~**, *biy* ve *zool.* Salgı yapan hücrenin, bizzat parçalanarak saygıyı meydana getirdiği bir tip bez. *(Örnek: Kıl ve saçların kökünde bulunan yağ bezleri).* [*İng.* Holocrine gland; *Fr.* Glande holocrine]; ◉ **iç-salgı ~** i, *biy.* Salgısını, bir kanal aracı olmaksızın, doğrudan doğruya kana veren bez; kalkan bezi, hipofiz v.b. [*İng.* Endocrin gland; *Fr.* Glande à sécretion interne, glande endocrine]. ☆ *Eşanl.* **endokrin bez.** ◉ **kalkan ~** i, *anat.* ve *zool.* Yutağın altında, boynun ön ve yanlarını saran çok damarlı bir iç-salgı bezi olup biçimi kalkana benzediğinden bu isim verilmiştir. Salgıladığı tiroksin isimli hormon vücudun büyüme ve gelişmesini ayarlar. [*Osm.* Gudde-i derakiye; *İng.* Thyroid; *Fr.* (Glande) thyroïde]. ☆ *Eşanl.* **tiroyid:** ◉ **kozalaksı ~**, *anat.* Beynin altında bulunan küçük bir bez. [*İng.* Hypophysis; *Fr.* Hypophyse]. ◉ **küçük kalkan ~** i, *anat.* ve *zool.* Kalkan bezinin yanında bulunan esmer renkli 4 küçük iç-salgı bezi. [*İng.* Parathyroid; *Fr.* Parathyroïde]. ☆ *Eşanl.* **paratiroyid.** ◉ **karma ~**, *biy.* ve *zool.* Hem iç salgısı, hem dış salgısı olan bez. *(Örnek: pankreas)* [*İng.* Mixed-gland; *Fr.* Glande combinée]. ◉ **meme ~** i, (a). *anat.* Memenin süt yapan bezi. (b) *zool.* Memeli hayvanların karın veya göğüs bölgelerine yerleşmiş bulunan ve süt salgılayan bezler. [*Osm.* Gudde-i seddiye; *Lat. Glandula mammae; İng.* Mammary gland; *Fr.* Glande mammaire].☆ *Eşanl.* **süt bezi.** ◉ **merokrin ~i**, *zool.* Salgıyı hücresinin özgür yüzeyinden sızdırarak atan bir tip salgı bezi. [*Örnek: kadeh hücreleri).* [*İng.* Merocrine gland; *Fr.* Glande merocrine]. ◉ **mide ~** leri, *biy.* ve *zool.* Mide suyunu salgılayan bezler. [*Osm.* Gudde-i mideviye; *İng.* Gastric glands; *Fr.* Glandes de l'estomac, glandes gastriques]. ◉ **sindirim ~** leri, *bot.* Bocekçil bitkilerde epidermanın oluşumu olarak meydana gelen ve sindirim işinde rol oynayan bezler. *(Örnek: Diosera, Nepenthes).* [*İng.* Digestive glands; *Fr.* Glandes digestives]; ◉ **süt ~** i, *anat.* ve *zool.* ◘ **Meme bezi;** ◉ **ter ~** i, *anat.* ve *zool.* Memeli hayvanların derilerinde bolca her yöne dağılmış bulunan ve ter salgılayan apokrin tip bezler. [*İng.* Sweat gland; *Fr.* Glande sudoripare]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 540.* — **TERBEZİ.** ◉ **tuz salgı ~ leri**, *bot.* Tuzlu ve çorak ortamlarda yaşayan tuzcul bitkiler *(halofitler)* de rastlanan ve tuz salgılayan bezler. *(Örnek: kuduz otu):* ◉ **tükrük ~** i, *anat.* ve zool. Türkrük salgılayan bezler. Bunların ikisi dil altında, ikisi de avurtların arka tarafında bulunur. [*Osm.* Gudde-i lûabiye; *İng.* Salivary gland; *Fr.* Glande salivaire]. ◉ **vitellüs ~** i, *zool.* Birçok yassıkurtlarda ve rotatorlarda, üreme organında bulunan vo yumurtalara besin maddesi sağlayan bir çift bez. [*İng.* Yolk gland; *Fr.* Vitellogène]. ◉ **yağ ~** i, *anat.* ve *zool.* Deride bulunan ve yağ salgılayan bezler. *(alın, burun ve kıllı yerler derisinde çokça bulunur).* [*Osm.* Gudde-i dühniye; *İng.* Sebaceous gland; *Fr.* Glande sébacée]. ◉ **yardımcı ~**, *biy.* Bir beze bağlı olan yardımcı bezler: *Üreme kanallarıyle bağlı olan bazı özel bezler.* [*İng.* Accessory gland; *Fr.* Glande accessoire].

~ dokusu, *anat.* ◘ **Doku.**

~ epiteli, *biy.* ◘ **Epitel.**

~ hücresi, *zool.* ◘ **Hücre.**

bezâdî, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Mavice renkte bir çeşit, yahut. [*İng.* Beryl; *Fr.* Béryl].

bezbaz, i. *Osm.* < *Fars, bezbâz. esk.* Hindistan cevizi kabuğu. [*İng.* Mace (the outer covering of the nutmeg)].

bezci, i. Bez dokuyan veya satan kimse. [*İng.* Cloth- seller],

☆ *Eşanl.* bezzaz, bezez.

bezdirici, s. Bıktırıp usandırıcı.

bezdirmek(-i,-den), f. Bezginlik vermek, yorup usandırmak. [*İng.* To annoy; *Fr.* Fatiguer, dégouter].

☆ *Yak. anl.* **bıktırmak, gına getirtmek, bizar etmek, meftur etmek, melûl etmek.**

bez.doku, b.i. *bot.* Çoğu bir çiçek üzerinde bulunan ve balözü meydana getiren bez. [*Osm.* Nekter; *İng.* Nectary; *Fr.* Nectaire].

☆ *Eşanl.* balözü bezi.

beze, i. § ● *biy.* **Bez²** § ● Hamur topağı, pazı. § ● Yumurta akı ve pudra şekeriyle yapılan çok hafif pasta [*İng.* Lump of dough].

bezek,-ği, i. < *bezemek.* Bir şeyi süslemek için kullanılan renkli, renksiz, düz veya kabartma motiflerden meydana gelen süs şekli, bezeme içinde bir tek süs motifi; [*Osm.* Ziynet; *İng.* Ornament; *Fr.* Ornement, parure]. ◉ **burma ~**, *süsl.* ◘ **Burma.** ◉ **çiçekli ~**, *mim.* ve *süsl.* ◘ **Çiçekli.** ◉ **gül ~**, Süsleyici nitelikte olan gül şeklinde yuvarlak bezeme; [*Fr.* Rose, rosace]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 79.* — **BEZEKLER.**

bezekçi, s. § ● Duvar ve tavanları boyayıp resim veya şekillerle süsleyen kimse. [*Osm.* Nakkaş; *İng.* Artist, decorator; *Fr.* Peintre décorateur] § ● Eskiden gelinleri giydirip süsleyen kadın. [*İng.* Lady's maid, professional adorner of women; *Fr.* Autrefois, femme chargés d'habiller les mariees].

bezekçil, s. Süsleyici *(motif, eser).* [*Osm.* Tezyinî; *Fr.* Ornemental,-ale].

bezekli, s. Süslenmiş. [*Osm.* Müzeyyen, tezyin edilmiş; *İng.* Ornamented; *Fr.* Ornementé, -ée].

bezekleme, i. Çeşitli bezeklerden meydana gelen süsleme. [*İng.* Adornement; *Fr.* Ornementation].

bezeklik,-ği, i. Orta Asya'da duvar tezyinatına ve duvarlara yapılan resimler. [*İng.* Wall decoration; *Fr.* Décoration murale].

bezel[a], s. *fizyol.* (a) Bez *(bezlerle)* ilgili. § ● Görünüşü, biçimi, dokusu bezimsi olan: *Be-*

zel özdoku, Bezel sistem. [*Osm.* Guddevî; *Ing.* Glandular; *Fr.* Glandulaire] § ❷ *otom.* Saydam bir âlet kapağının oturduğu yiv.

bezelemek(-e), f. Ağız burun eğerek alay etmek, mezelemek.

bezeli, s. § ❶ Yumurta akı ve şekerden yapılan: *Bezeli hamur* § ❷ Bezeli hamurla kaplanmış: *Bezeli elma.*

bezelye /bezel:ye/, i. *It. pisello* < *Lat.* ve *Yun. bot.* İkiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, oldukça derine giden dik köklü, tırmanıcı ve dallı sapı bulunan, yapraklarının ucunda dallanmış sülükler bulunan, baklaları 5-8 sm. boyunda ve yassı şekilli, daneleri yuvarlak, sarı, yeşil, siyah ve esmer renkte 6 türü bulunan bir yıllık bitki cinsi. Tohumlarının protein ve nişasta bakımından zengin oluşuyle büyük bir gıdaî değeri vardır. **Bahçe bezelyesi** *(P. Sativum)* ve **Yem bezelyesi** *(P. Arvense)*, **Delikateş bezelyesi, Wunder Von kelvedon bezelyesi, Fransız bezelyesi, sırık bezelyesi, sultani bezelye**, adlı türleri vardır. [*Lat. Pisum; Ing.* Peas; *Fr.* Pois cultivé, petit pois] ◉ **Hint ~si**, *bot.* Baklagillerden, sıcak ülkelerde yetişen, tohumları fasulyeye benzer bir bitki. [*Lat. Cajanus indicus, dolichos; Fr.* Ambrevade, cajan]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER.** **~ bitki biti**, *zool.* ◘ **Bit.**

bezeme, i. § ❶ Süslemek ve donatmak anlamında olan **bezemek** mastarından süsleme, donatma işi ve isim olarak donatıcı ve süsleyici şey anlamına gelir. [*Ing.* (Act of) adorning or decking, embellishment; *Fr.* Ornementation] § ❷ Duvar nakışı § ❸ Sanat eserlerinin yüzeyini süslemek için kullanılan motifler, oymalar ◉ **Arap ~leri**, Arapların islâmiyetten sonraki bezemelerini vücude getiren örgelerin başlıcaları Türk ve İran geleneklerinden alınmış unsurlardır ◉ **Çin ~ leri**, Çin bezemelerinin göze çarpan en önemli karakteri süslemede çok efsanevi ve esatir'î bir yazı niteliğinde olmasıdır ◉ **devamlı ~**, Bir silme veya frizde tekrarlanan motiflerden meydana gelen bezeme. ◉ **kırma çubuk ~**, *mim.* Baskemerleri, sarakları v.b. lerini süsleyen kırık çubuk veya kırık kaval silme bezeme. ◉ **Türk ~ leri**, En eski zamanlardan beri Türklerde gelenek halinde devam eden ve islâmiyetten sonra sanat zevkinin en çok geliştiği süsleme sahasında vücuda getirilen şekil ve terkiplerden doğma süs öğeleridir.

☆ *Eşanl.* **ulama, civan kaşı bezeme.**

~ aralıkları, *mim.* ◘ **Aralık.**

~ cam, ◘ **Cam**[1].

~ kıvrımı, *mim.* Sütun başlıklarında, özellikle iyon başlıklarında kıvrım biçiminde yapılmış süs.

~ kurs, *mim.* Roman üslûbunda bina cephelerinin veya kemer üstlerinin süslenmesi için kullanılan yassı levha.

~ oymacısı, Bezeme yapan sanatçı. [*Fr.* Sculpteur d'ornement].

~ ressamı, Renkli bezemeler yapan sanatçı. [*Osm.* Nakkaş; *Fr.* Peintre d'ornement].

bezemeci, f. Bezeme yapan nakkaş veya oymacı. [*Ing.* Ornamenter, ornament(al)ist; *Fr.* Ornemaniste].

bezemek(-e), f. § ❶ Fazla göze çarpacak şekilde süslemek, donatmak. [*Osm.* Tezyin etmek; *Ing.* To adorn; *Fr.* Orner, parer] § ❷ Bir bina, mobilya, kumaş veya herhangi bir şeyi süslemelik şekillerle süsleyip güzelleştirmek.

bezen*, i. *(Fazla göze çarpan)* süs: Bir şeyi süslemeye yarayan bezek ve süsleme ve bunların düzen şekli. [*Ing.* Ornament, embellishment; *Fr.* Parure].

bezendirmek(-i), f. Süsletmek, bezenme işini yaptırmak.

bezenlik,-ği, i. Bezek *(süs)* olarak vücuda takılmak ve üstte taşınmak üzere kıymetli bir maddeden yapılmış veya çok ince işlenerek süslenmiş küçük, zarif ve kıymetli şeyler. [*Osm.* Ziynet; *Ing.* Jewelry, adornment; *Fr.* Bijou].

bezenmek, nsz. f. § ❶ Bezemek işine konu olmak, süslenmek § ❷ Kendini bezemek. [*Ing.* To be adorned; *Fr.* Se parer]. ◉ **özene bezene, *dey.*** Itina ile, şevkle. ◉ **öze-**

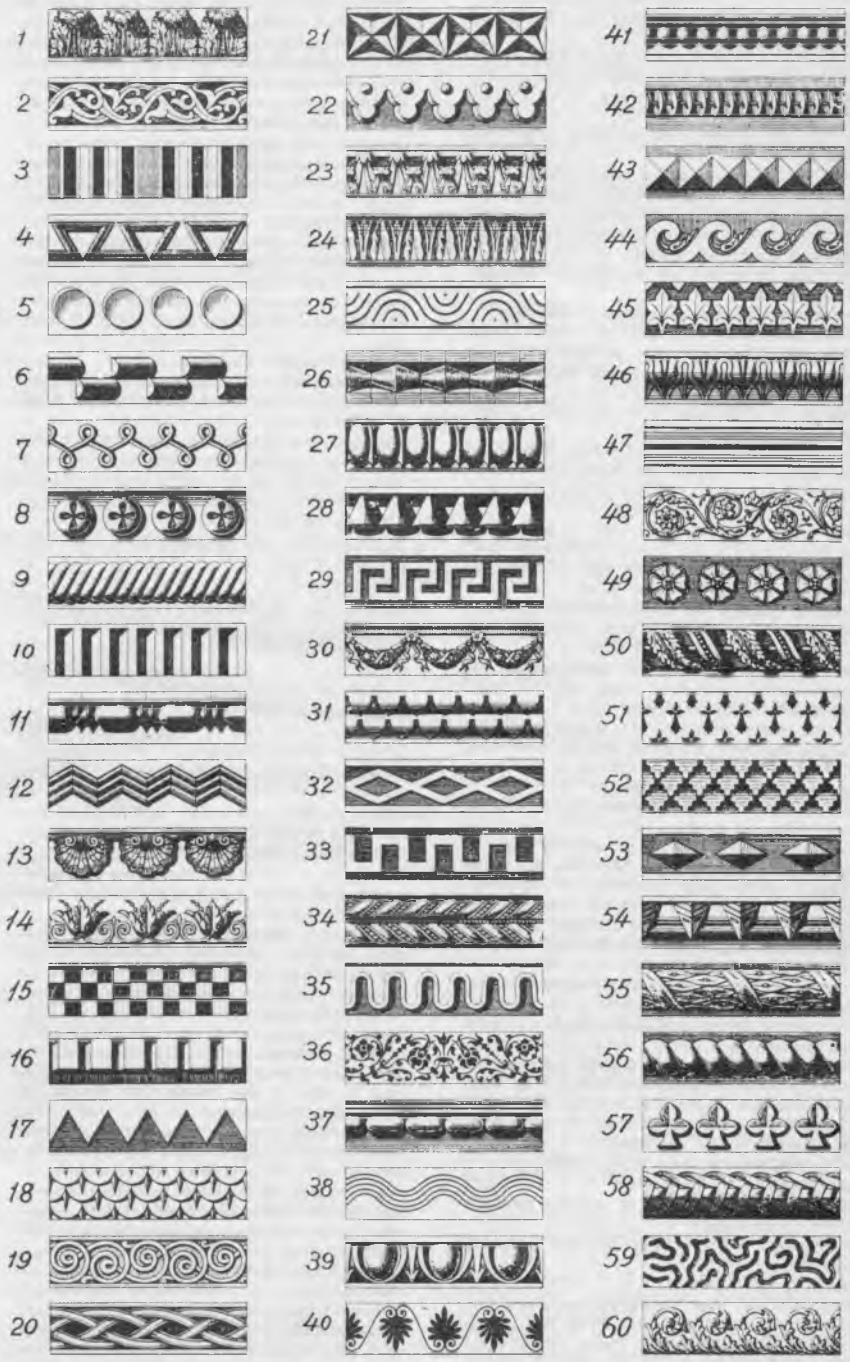

LAROUSSE'dan

ŞEKİL: 79. — **BEZEKLER.** **1.** Kenger *(akant)*. **2.** Arabesk motifi *(Girift rumi)* . **3.** Sopalı veya yollu *(Band motifi)*. **4.** Kırma çubuklar. **5.** Yuvarlak pullar. **6.** Kaval kesmeleri. **7.** Kaytan büklümleri. **8.** Düğmeler. **9.** Kablo **10.** Oluklar. **11.** Tesplh dizisi. **12.** Çatma mertekler. **13.** Deniz tarakları. **14.** Diplikler. **15.** Satranç *(Dama)*. **16.** Dişlemeler. **17.** Testere dişleri. **18.** Balık pulları. **19.** Dolamalar. **20.** Kaytan örgü. **21.** Yıldızlar. **22.** Fistolar. **23.** Yapraklamalar. **24.** Su yaprakları. **25.** Dalgalamalar. **26.** Iğler. **27.** Kabartma dilimler. **28.** Damlalar. **29.** Aşık yolu *(Grek)*. **30.** Aylama askılar. **31.** Bindirme dilimler. **32.** Baklavalar. **33.** Menderes. **34.** Örgü. **35.** Dilmeler *(Nebüle)*. **36.** Savat. **37.** Zeytinler. **38.** Mevceler. **39.** Ok ve yumurta uçları. **40.** Palmet ve helezonlar. **41.** İnci dizisi. **42.** Pul dizisi. **43** Elmas tıraş. **44.** Ulama dalgalar .**45.** Pençberk *(Beşyaprak)* **46.** Yürek yaprak. **47.** Cetvel çizgiler. **48.** Kıvrım dallar. **49.** Gülbezekler. **50.** Sarma şerit *(Kordela)* **51.** Serpme **52.** Karnaslar *(Sarkıt)*. **53.** Çivi başları. **54.** Yassı başlar.**55.** Defne bağlamı. **56.** Halat burgacı. **57.** Yoncalar *(yonca yaprağı)*. **58.** Hasır örgüsü. **59.** Kurt yenikleri. **60.** Kıvrımlar.

nip ~, *dey.* Bir iş üzerinde titizlenmek, dikkatle durmak.

bezesten, ◘ Bedesten.

bezetmek(-i), f. Süslemek, düzeltmek.

bezeyici, s. ve i. Bezekleme *(Süsleme)* yapan (ressam). [*Osm.* Nakkaş; *Ing.* Decorator; *Fr.* Ornemaniste].

bezgin, s. < *bezmek.* Usanmış, bıkmış, yaşama ve çalışma gücünü, zevk ve isteğini kaybetmiş. [*Osm.* Meftur; *Ing.* Tired of life; *Fr.* Blase.

☆ *Yak. anl.* **bıkkın, gına getirmiş, bizar, melûl.**

☆ *Karş.* **yaşamayı seven, hayat dolu.**

bezginlik,-ği, i. Bezgin olma hali. [*Osm.* Fütur; *Ing.* Weariness, lethargy; *Fr.* Dégoût].

☆ *Yak.anl.* **bıkma, gına getirme, usanç, yorgunluk, bıkkınlık, melâl.**

☆ *Karş.* **yaşamayı sevme, hayata bağlılık, fütursuzluk.**

~ **getirmek,** *dey.* Yorulmak, usanmak.

~ **vermek,** *dey.* Yormak, bıktırmak. [*Ing.* To weary (out), to tire or sicken, to give disgust or dislike; *Fr.* Lasser, dégoûter, fatiguer].

bezik,-ği, i. *Fr. bésique* < *Ar.* Bir çeşit iskambil oyunu. [*Ing.* Bezique].

bezim,-zmi, i. *Osm.* < *Fars. bezm. esk.* Dostlar toplantısı, sohbet ve muhabbet meclisi.

bezimsenmek, nsz. f. Kendinde bezginlik duymaya başlamak.

bezir, i. *Osm.* < *Ar. bezr, esk.* § ❶ Tohum, ekilecek tane. § ❷ Tarım, ekim. § ❸ *mec.* Dağılmış, saçılmış şey. ◉ **çiğ** ~, Keten tohumundan kaynamamış olarak çıkarılan yağ, ◉ **pişmiş** ~, Keten tohumundan kaynamış olarak çıkarılan yağ.

~ **isi mürekkebi,** *res.* (a) Keten tohumu yağı yakılarak meydana gelen isten yapılan bir çeşit zamklı mürekkep olup, eski hattatlar bunu lifle dolu bir hokka içine koyarak onunla yazı yazarlardı. [*Fr.* Encre turque en fumee de lin]; (b) Bezir yağının yakılması ile elde edilen is. Tuşe mürekkebi yapımında kara boya olarak kullanılır.

~ **verniği,** *res.* Kaynatılmış keten tohumu yağı.

~ **yağı,** *ağ. iş. kim. döş.* ve *bot.* ◘ Yağ.

bezirgân, i. *Osm.* < *Fars. bâzargân. esk.* § ❶ Tüccar esnaf. [*Ing.* Merchant; *Fr.* Commerçant]. § ❷ Boynuna asılı bir tablada iğne, iplik, makara v.b. satan gezginci esnaf. § ❸ Alışverişte çok kâr peşinde koşan kimse. [*Ing.* Greedy merchant]. § ❹ Yahudilere verilen ad [*Ing.* Jewish shopkeeper or peddlar].

~ **başı,** § ❶ *tar.* Dârüssaade ağasına bağlı ve padişah tarafından kullanılacak çuha, bez, tülbent çeşidinden şeyleri sağlamak ve bunları korumakla görevli kimse § ❷ *folk.* Çocuk oyunu. Oyunun sözleri, bezirgânların, Ortaçağ'da, şehirlere girerken bir kapı hakkı ödemelerinden ileri gelir.

~ **inciri,** *trm.* ◘ Incir.

bezirgânlık,-ğı, i. Bezirgânca davranış. [*Ing.* Dealing or trading (as a jewish pedlar), cunning dealing].

bezirlemek, f. *ağ. iş. (Ağaç hk.)* bezir yağı ile yağlanmak

beziste, ◘ Bezzazistan.

bezlemek(-i), f. *san.* Harita ve resimlerin yırtılmamaları için kâğıtların altına bez yapıştırmak. [*Ing.* To mount, paste, *(map, etc.)* On linen or canvas; *Fr.* Doubler, entoiler].

☆ *Eşanl.* **astarlamak.**

bezletmek(-i,-e), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* < Saçmak, bol bol, esirgemeden vermek. [*Ing.* To lavish *(favours, compliments etc.)*; *Fr.* Prodiguer].

☆ *Karş.* **kısmak, azar azar vermek, esirgemek.**

bezme, i. Bıkıp usanma. [*Ing.* Weariness, disgust; *Fr.* Lassitude, dégoût, satiété].

bezmek(-den), nsz. f. Bezgin hale gelmek, bezginlik getirmek, bıkıp usanmak. [*Osm.* Fütur getirmek; *Ing.* To become weary and discouraged; *Fr.* Se dégouter, être las].

☆ *Yak.anl.* **gına getirmek, gık demek, doymamak, usanmak, kelâl duymak, illâllah demek.**

bezrek,-ği, i. *esk.* Küçük tohum.

bez.tüyler, ç.b.i. *bot.* Bitkilerde bez işini görerek salgı veren tüyler. [*Osm.* Eş'ar-ı gud-

deviye; *Ing.* Hair glandular; *Fr.* Poils glandulaires].

bezzaz /bezzâz/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bezci, bez dokuyan veya satan, manifaturacı. [*Ing.* Linen-draper; *Fr.* Marchand ou tisseur de toile] § ❷ Kumaşçılar çarşısı.

bezzazistan, i. *Ar. bezez,* silâh. Ağır kumaşlar satılan çarşı. Bunlara bedesten denilmektedir. Bedesten denilen çarşılarda yalnız kumaş satılmayıp kıymetli eşya ve silâhlar da satılır. [*Ing.* Market hall].

B horizonu, *trm.* Normal olarak A horizonu altında bulunan bu kat, değişmiş materyalden bileşiktir. Organik maddelerle birlikte kil, demir ve alüminyum bakımından zengin bir özelliğe sahiptir. Üstündeki A horizonundan ve altındaki hemen hemen parçalanmamış tabakalardan daha koyu renkli bir manzara gösterir. Bu horizon üst katlardaki kolloidal materyalin süspansiyon halinde yıkanıp birikmesinden meydana gelir. [*Ing.* B horizon].

☆ *Eşanl.* **birikme horizonu.**

B_1 Horizonu, *trm.* Bu, B'ye geçiş horizonudur. Fakat B'ye A'dan daha fazla benzer. [*Ing.* B_1 horizon].

B_2Horizonu, *trm.* Bu, ya silikat killerinin ya da demir ve organik materyalin biriktiği, blok veya prizmatik yapının en iyi şekilde oluştuğu veya bu iki özelliği birlikte taşıyan kat. [*Ing.* B_2 horizon].

B_3 Horizonu, *trm.* Bu, B'den C'ye geçittir. Fakat B'ye C'den daha fazla benzer. [*Ing.* B_3 horizon].

B hücresi, *zool.* ◘ Hücre.

bıcıl, i. *Osm.* < *Fars. bucul* veya *bucûl. h.d.* § ❶ Aşık kemiğinin altında bulunan küçük bir kemik. [*Ing.* Knucklebone; *Fr.* Osselet] § ❷ Bu kemikle oynanan bir çeşit zar oyunu.

bıcılgan, s. *h.d.* § ❶ *vet.* Azmış, yayılmış *(yara)* § ❷ i. *vet.* Atların ayaklarında, topukla tırnak arasında *(bukağı)* ki bazı dokularda görülen iltihaplı hastalık. [*Ing.* Scratches, cracked heel of a horse; *Fr.* Malandre].

bıcırgan, i. Boru şeklindeki maden parçalarının içini düzleştirmekte ve parlatmakta kullanılan âlet. [*Ing.* Burnisher; *Fr.* Burnissoir].

bıçak,-ğı, i. < *bıçmak.* § ❶ Kesme âleti: *Ekmek bıçağı, Tıraş bıçağı, Kâğıt bıçağı.* [*Ing.* Knife; *Fr.* Couteau] § ❷ İnce, ensiz ve bir tarafı keskin uzunca bir çelik parçasının bir sapa takılması suretiyle vücuda getirilmiş kesici âlet § ❷ *dok.* Eskiden el tezgâhlarında dokunan kadife ve pelüşlerin havlarını kesmekte kullanılan keskin ağızlı âlet. ◉ ~ **la keser gibi,** *dey.* Kesinlikle. [*Ing.* To cut off, to stop at once (paint). ◉ **bıçağı çalmak,** *dey.* Hemen kesmek. ◉ **ağzını ~ açmamak,** *dey.* ◘ **Ağız** ◉ **aşı bıçağı,** *trm.* ◘ **Aşı.** ◉ **av bıçağı,** Namlusunun bir ağzı keskin, sapı işlemeli avcıların av hayvanları için kullandıkları büyük bıçak. [*Ing.* Hunting knife, bowie-knife; *Fr.* Couteau de chasse]. ◉ **bağcı bıçağı,** ◘ **Budama bıçağı.** ◉ **bahçıvan bıçağı,** *bağc.* Meyve ağaçlarını yontmaya veya budamaya yarayan küçük bıçak. [*Ing.* Pruning knife; *Fr.* Serpette, cernoir, émondoir]. ◉ **bel bıçağı,** Bele takılan ve silâh türünden olan bıçaklara verilen ad. ◉ **boya bıçağı,** *res.* Boya paleti *(boya tablası)* üzerindeki boyaları toplayıp sıyırmak veya ezip karıştırmak için ressamların kullandıkları esnek, ince ve saplı bıçak. [*Ing.* Spattle, palette-knife; *Fr.* Couteau à palette]. ◉ **budama bıçağı,** *bağc.* Bahçıvanların, bağcıların, çit ustalarının, ağaç budayıcılarının, ağaç dallarını belirli ölçüde kesmek için kullandıkları ucu düz veya kıvrık, ağ... sapı olan yassı ekli demirden yapılmış kesici âlet ◉ **debbağ bıçağı,** *deric.* Yarımay biçiminde çelikten namlusu olan, kuvvetlice baskı yapmayı sağlayan kısa saplı âlet: *Debbağ bıçağı kalın derileri kesmeye yarar* ◉ **deri bıçağı,** § ❷ *ciltç.* Ciltçilikte kullanılan bıçak. [*Ing.* Bookbinder's knife]. § ❸ *deric.* Deri kesmeye yarayan ay biçiminde, ağzı dış yönde yuvarlak bıçak. ◉ **el bıçağı,** Çakıdan biraz daha büyük bıçak. [*Fr.* Couteau à main]. ◉ **elektrik bıçağı,** *elek.* Biyel manivel veya kam sistemi aracılığıyle bir elektrik motoru tarafından işletilen bıçak ◉ **gedik bıçağı,** 16. yüzyılda kale gediklerinin savunmasında kullanılan büyük bir sapa takılı bir çesit kılıç. ◉ **kâğıt kesme bıçağı,** *matb.* ve *ciltç.* Kâğıt ve kartonları kesmeye yarayan ve elektrikle veya elle çalışan büyük bir makine veya âlet. [*Ing.* Guillotine, paper-cutter; *Fr.* Massicot] ◉ ◘*ŞEKİL: 271.* — **KÂĞIT KESME BIÇAĞI.** ◉ **koşumcu bıçakları,** Hayvan koşumu yapan saraçların kullandığı çeşitli bıçaklar. ◉ **nalbant bıçağı,** Atın toynaklarını kısaltmak için nalbantların kullandıkları âlet. ◉ **tır bıçağı,** Terli bir atın terinin büyük kısmını çıkarıp atmak için gövdesi üzerinden geçirilen yumuşak namlu. ◉ **traş bıçağı.** Jilet. [*Ing.* Razor blade; *Fr.* Lame de rasoir]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 80.* — **BIÇAKLAR.**

~ **ağzı (yüzü),** Bıçağın keskin tarafı. [*Ing.* The sharp edge of a knife; *Fr.* Tranchant]

~ **altına yatmak,** *dey. (insan hk.)* Ameliyat olmak. [*Ing.* To undergo an operation; *Fr.* Se faire operer].

~ **artığı,** *dey.* Kesilmemiş kasaplık hayvan.

~ **atmak,** *dey.* Bıçaklamak. [*Ing.* To stab with a dagger; *Fr.* Poignarder].

~ **bıçağa gelmek,** *dey.* Birbirine bıçakla saldıracak derecede şiddetle kavga etmek. [*Ing.* To fight at daggers drawn, to start war to the knife; *Fr.* S'attaquer couteau en main].

~ **bileziği,** ◘ **Bilezik.**

~ **çekmek,** *dey.* Bıçakla tehdit etmek. [*Ing.* To draw a dagger or knife; *Fr.* Tirer le couteau].

~ **gibi,** *dey.*. İnce, keskin. [*Ing.* Sharp; *Fr.* Tranchant,-ante].

~ **gibi kesmek,** *dey.* Birdenbire ve tamamı ile ortadan kaldırmak, çabuk sonuçlandırmak. [*Ing.* To cut off, to stop at once (pain)].

~ **gibi saplanmak,** *dey. (sancı, ağrı hk.)* Birden, şiddetle gelmek.

~ **kaçığı,** *dey.* Ayakkabıcılık v.b. sanatlarda bıçağın yanlış kullanılmasıyle yüzeyde meydana gelen kesik.

~ **kaplama,** *ağ. iş.* Buharla yumuşatılmış kalaslardan, özel bıçaklarla bir doğrultuda kesilerek elde edilen ince ağaç levha.

~ **kemiğe dayanmak,** *dey.* Artık dayanamıyacak hale gelmek, sabrı tükenmek. [*Fr.* Etre à bout de sa patience].

~ **kınını kesmez,** *at.* Kötülerin, yararlandıkları kimselere kötülük etmekten çekindiklerini anlatır. [*Ing.* Authorities do not use their power against their own folk].

~ **sırtı,** *dey.* § ❶ Bıçak demirinin keskin olmayan ve kalınca bırakılan tarafı. [*Ing.* Back; *Fr.* Dos] § ❷ Çok az bir zaman veya mesafe § ❷ Tehlikeli, korkulu durum veya yer.

~ **sırtı kadar,** *(aralık veya ayırım hk.)* Pek az. [*Ing.* A hairbreadth's difference].

~ **silmek,** *dey.* Bir işi bitirmek. [*Ing.* To finish off a job].

~ **vurma,** *deric.* Koyun derilerinin yumuşatılmaları sırasında yönlerinde bulunan pislikleri temizleme işlemi.

~ **yarası,** *dey.* § ❶ *(dudak hk.)* İnce, keskin çizgili. [*Ing.* Cut or stab with knife]. § ❷ *deric.* Hayvanın yüzülmesi sırasında deride kasap bıçağı ile açılan yara.

~ **yarası onulur, dil yarası onulmaz,** *at.* Hakaret, ağır söz gibi gönül kırıcı davranış-

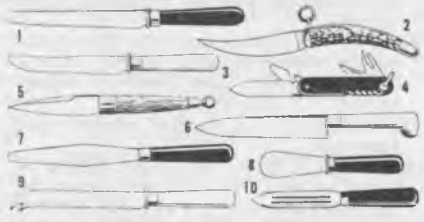

ŞEKİL: 80. — **BIÇAKLAR.** *1.* Ekmek bıçağı. *2.* Sustalı bıçak. *3.* Sofra bıçağı. *4.* Çakı. *5.* Bilezik saplı bıçak. *6.* Oyma bıçağı. *7.* Ispatula bıçak *(Palet).* *8.* Tereyağı bıçağı. *9.* Peynir bıçağı. *10.* Sebze bıçağı.

ların hiç bir zaman unutulmadığını anlatır. [*ing.* A knife wound heals, a wound caused by words does not].

— **yemek**, *dey.* Bıçakla yaralanmak. [*ing.* To receive a knife wound].

— **yuvası**, *ag.iş.* Ağaç isleme makinalarında, bıçak taşıyıcı mil veya flanşlar üzerinde, bıçağın girmesi için açılmış bulunan kanal.

bıçakçı, s. ve i. Bıçak ve daha baska kesecek âletler yapan veya satan (kimse). [*ing.* Cutler; *Fr.* Coutelier].

bıçakçılık,-ğı, i. Bıçak, ustura, çakı ve bu gibi kesecek âletleri yapma isi. [*ing.* The making and selling of knives; *Fr.* Taillanderie].

bıçaklama, i. Bıçaklamak eylemi.

— **makinesi**, *deric.* Koyun derilerine bıçak vurmada kullanılan makine.

bıçaklamak(-i), f. Bıçakla yaralamak. [*ing.* To stab, to knife; *Fr.* Poignarder].

bıçaklanmak, nsz. f. Biri tarafından bıçakla yaralanmak.

bıçaklı, s. Bıçağı olan. [*ing.* Armed with a knife] ◉ **eli** —, *dey.* Kavgacı, külhanbeyi, asıp kesmekten dem vuran ◉ **kanlı** — **olmak**, *dey.* Kan dökecek kadar birbirine düşman olmak. [*ing.* To be at daggers drawn].

bıçaklık,-ğı, i. § ❶ Yemek ve mutfak bıçaklarının konulduğu bölmeli kutu veya çekmece § ❷ Bıçak yapmaya elverişli maden.

bıçık,-ğı, i. *coğr.* Bir akarsuyun yatağının en çukur yerlerini birlestirdiği düşünülen eğri çizgi. [*Osm.* Hat-ı içtima-ı miyah; *ing.* Thalweg, valley line; *Fr.* Thalweg].

bıçırgan, i. ◘ **Bıcırgan**.

bıçkı, i. < *bıçmak* > *biçmek*. § ❶ Testerenin büyüğü, biçecek âlet. Ağaç, tahta veya tasları kesmek için kullanılan cihazlar. [*ing.* Cross-cut saw; *Fr.* Scie] § ❷ Kasnaklı ensiz testere § ❸ Saraç bıçağı ◉ **büyük dülger** — **sı**, Uzun ağaç kütüklerini dört köselemek veya bicerek yarmak için kullanılana denir. ◉ **dülger** — **sı**, Dülgerlerin kullandıkları düz bıçkı. [*Fr.* Scie de charpentier] ◉ **çapraz** —, Istenildiği vakit demirine mail ve çapraz bir vaziyet verilebilen bıçkı. [*Fr.* Scie tournant] ◉ **el** — **sı**, Bir tarafındaki tahta saptan tutularak bir elle geri hareket ettirilmek suretiyle kullanılan küçük testere. [*ing.* Hand-saw; *Fr.* Scie à main]. ◉ **hızar** — **sı**, Büyük kütükleri kesmeğe yarayan kollu bıçkı. [*ing.* Rip-saw, pit-saw; *Fr.* Scie de long]. ◉ **taşçı** — **sı**, Tas kesmeğe yarayan bıçkı [*Fr.* Scie à couper la pierre]. ◉ **varagele** —, Ileri geri veya yukarı aşağı hareket ederek kesen bıçkı, büyük testere. [*ing.* Reciprocating saw, alternating saw; *Fr.* Scie alternative]. ◉ **zemin** — **sı**, *teknol.* Tahtaları sıpa üzerinde kesmek için kullanılan bıçkının zeminde kullanılan küçük çesidi olup kol testeresi biçimindedir ve bir kişi tarafından kullanılabilir. ☆ *Eşanl.* **kaptırma**. ◉ **zıvana** — **sı**, *teknol.* Küçük kıtada kol testeresi. ◉ ◘ *ŞEKİL: 543.* — **TESTERELER**.

— **tezgâhı**, *tekn.* ◘ **Tezgâh**.

— **tozu**, *ağ. iş.* Tahta doğranırken çıkan kırıntı, talaş. [*ing.* Sawdust; *Fr.* Sciure *(de bois)*].

bıçkıcı, s. § ❶ Bıçkı ile tahta veya kütük kesen işçi. [*ing.* Sawyer; *Fr.* Scieur] § ❷ Bıçkı makinesi yapan veya satan kimse.

bıçkıhane, b.i. *ağ. iş.* Ağaçların biçilip kereste haline koyulduğu fabrika veya atelye. [*ing.* Sawmill; *Fr.* Scierie].

bıçkın, i. < *bıçmak* > *biçmek*. *h.d.* Külhanbeyi, tecrübeli çapkın. [*ing.* A quarrelsome rough; *Fr.* Apache].

☆ *Yak. anl.* **hayta, ipsiz** *(mecaz)*, **kabadayı** *(kötü anlamıyle)*, **hazele, uçarı, ayak takımı, evbaş, baldırı çıplak, eclâf, şeşir, tulumbacı** *(mecaz)*

☆ *Karş.* **efendi**.

bıdık, s. *h.d.* § ❶ *(insan hk.)* Kısa ve tombul, tıknaz: *Bıdık parmak*. [*ing.* Short and tubby]. § ❷ *(meyve hk.)*. Küçük, ufak: *Bıdık armut*.

bıkılmak(-den), ösz. f. § ❶ Herhangi biri bıkmak § ❷ Usanılmak. [*ing.* To be wearied out, to be satiated (disgusted); *Fr.* Se degoûter].

bıkıntı, i. Bir şeyin çok tekrarından ileri gelen sıkıntılı hal.

☆ *Eşanl.* **usanç, bezme, bıkma**.

bıkkın, s. < *bıkmak*. Çok bıkmış, fazla usanmış, bezgin. [*ing.* Disgusted, bored; *Fr.* Degoûté].

☆ *Yak. anl.* **gına getirmiş, bezmiş, bizar olmuş**.

bıkkınlık,-ğı, i. Bıkmış olma hali. [*ing.* Boredom, disgust; *Fr.* Ennui, degoût profond].

bıkma, i. Bıkmak eylemi. [*ing.* Disgusting].

bıkmak(-dan), f. § ❶ Tekrarlanması sürüp gitmesi yüzünden bir seyden doygunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez hale gelmek: *Hergün baklava yense, ondan da bıkılır*, Çalışmaktan bıkmamalı. [*ing.* To be disgusted or satiated; *Fr.* Se degoûter, se lasser] § ❷ Dayanmaz hale gelmek: *Onların geçimsizliğinden bıktım artık*.

Yak. anl. **gına getirmek ,gık demek ,doymak, usanmak, kelâl duymak, bezmek, bizar olmak, illâllah demek, kanıksamak**.

☆ *Karş.* **hâlâ hoşlanmak, gık dememek, usanmamak**.

bıktırıcı, s. Usanç verici. [*ing.* Boring, disgustful; *Fr.* Dégoûtant,-ante].

bıktırmak (-ı,-den), f. Bıkılmasına yol açmak, bıkkınlık vermek. [*ing.* To cause weariness (disgust), to bore, to annoy, to exasperate].

☆ *Yak. anl.* **usandırmak, gına getirtmek, illâllah dedirtmek, bezdirmek**.

☆ *Kars.* **daima hoşlandırtmak**.

bıldır /bıl:dır/, z. ve s. < *biryıldır*. *h.d.* Geçen yıl, bir yıl önce: *Bıldır diktiğim fıdan bu yıl çiçek açtı*. [*ing.* Last year].

bıldırcın[1], i. *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Sülüngiller *(Phasianidae)* familyasından bir kus türü. Uzunluğu 17-20 sm. Avrupa, Asya ve Afrika'da yasar. Göcücüdür. [*Lat. Coturnix coturnix; ing.* Quail; *Fr.* Caille des blés, caille commune]. ◉ **Amerika** — **ı**, *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Sülüngiller *(Phasianidae)* familyasından bir kus türü. Uzunluğu 25 sm. Kuzey Amerika'da yasar. [*Lat. Colinus virginianus; ing.* Bob-white; *Fr.* Colin de Virginie]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 352.* — **KUŞLAR**.

— **gibi**, *dey. (kadın hk.)* Kısa boylu, dolgunca, alımlı.

— **fırtınası**, *coğr.* Eylül ayının ilk haftasına rastlayan fırtına. [*ing.* A storm early in September].

— **ördeği**, *zool.* ◘ **Ördek**.

bıldırcın[2], i. *arg.* Kısa boylu, etine dolgun kadın veya kız: *Bıldırcına gel, bıldırcına*. [*ing.* Plump little woman].

☆ *Eşanl.* **pilic**.

bıllık bıllık, s. Çok tombul, semiz, etli butlu. [*Fr.* Onomatopee, s'emploie pour designer une personne qui est assez grasse et dont la chair fremit au moindre mouvement].

bıngıl bıngıl, s. ve z. *(şişmanlar hk.)* Dolgun ve pelte gibi titrek. [*ing.* Fat and quivering like jelly].

— — **teleme peyniri gibi olmak**, Dolgun ve pelte gibi titrek teleme peyniri gibi olmak.

bıngıldak,-ğı, i. < *binğ*. § ❶ *anat.* Yeni doğmus çocukta kafa kemikleri arasında, daha kemiklesmemiş yumusak ara bosluklar. [*Osm.* Yafûh; *Lat. Fonticulus; ing.* Fontanel, softspot on the skull of a new-born baby; *Fr.* Fontanelle] § ❷ s. *(kadın hk.)* Tombul, etleri oynayan § ❸ *mec.* Oynak.

bıngıldamak, nsz. f. *(Pelte gibi bir şey) (et veya sıvı hk.)*. Titremek, oynamak. [*ing.* To quiver like jelly; *Fr.* Trembler légèrement].

bıngıllık,-ğı, i. § ❶ Şismanlık § ❷ Şismanlıktan dolayı ağırlık, ağır davranma.

bırakı, ◘ **Bırakıt**.

bırakılmak(-e), f. Bırakmak isine konu olmak. [*ing.* To be left (abandoned), to be put (set) aside; *Fr.* être délaissé, être laissé, être abandonné, être quitté].

bırakınızcılık,-ğı, i. *sosy.* ◘ **Erkincilik**.

bırakıntı, i. § ❶ *res.* Resim yapılırken ileride konulacak olan boyaların altı temiz kalmak için kâğıt veya muşamba üzerinde boya sürülmeyerek bos bırakılan kısımlar. [*ing.* Leavings, refuse; *Fr.* Réserves] § ❷ Suluboyada fırçanın bıraktığı küçük aralıklar olup, bunlar resmin saydamlığını sağlarlar. [*ing.* Deposit, driftwood; *Fr.* Poux].

bırakış, i. Bırakma sekli.

bırakışma, i. Bırakışmak eylemi. [*Osm.* Mütareke; *ing.* Truce, armistice; *Fr.* Armistice, suspension d'hostilité].

bırakışmak(-i), ort. f. Savaşma, çarpışma gibi halleri karşılıklı bırakmak. [*Osm.* Mütareke yapmak; *ing.* To make a truce, to cease hostilities; *Fr.* Faire armistice].

☆ *Yak. anl.* **anlaşma yapmak, ulh (barış) yapmak**.

Karş. **devam edişmek, savaşmak**.

bırakıt,-tı, i. ☆ *bırakmak*. Ölen bir kimsenin kalan malı. [*Osm.* Tereke; *ing.* Heritage; *Fr.* Heritage].

bırakma, i. § ❶ Bırakmak eylemi. [*ing.* Abandonment, Leaving; *Fr.* Action de laisser, d'abandonner, abandon, délaissement, cession, renoncement, renonciation] § ❷ *res.* (a) Resim yapılırken ileride konulacak boyaların altı temiz kalsın diye kâğıt üzerinde bos bırakılan kısımlar; (b) Suluboyada fırçanın bıraktığı küçük aralıklar olup, renklerin etrafını çevirerek canlı görünmelerini sağlar.

Eşanl. **ak benekler**.

— **çifti**, *inş.* Iki katlı bırakma kirişi [*Fr.* Entrait retroussé].

☆ *Eşanl.* **bırakma çiftelemesi**.

— **dişler**, *inş.* Bir duvarın iç tarafında sonradan yanına insa olunarak eklenecek duvar taslarının onunla bağlanması için o duvar kalınlığınca fasılalı olarak bırakılan tas veya tuğla disler olup, bu taslar, eklenen kısmın taşları arasına girerek yeni ve eski kısımları birbirine bağlar. [*Fr.* Pierres d'attende].

— **hakkı**, *den.* huk. Yeni bir yolculuğa veya bir yolculuk sonunda gemiyi onarmaya veya donatma istirakinin, yalnız gemi ve navlunla sorumlu olduğu bir alacağın ödenmesine karar verilmesi halinde, karara katılmayan müsteren donatanların, gereken ödemelerden kurtulmak maksadiyle katılma payından vaz geçmesi.

— **kirişi**, *inş.* Bir çatının oturduğu duvarlar üzerine karsıdan karsıya atılan ve o çatıyı açılmaktan koruyan kirisler olup, çatı makaslarının meydana getirdiği üçgenin kaidesini teşkil eder.

bırakmak(-ı,-e), f. § ❶ Elde bulunan bir şeyi artık tutmamak: *Mektubu masanın üstüne bırakınız. Ellndeki değneği bırak* [*ing.* To put down; *Fr.* Laisser] § ❷ Koymak, yerleştirmek: *Kâğıdı masanın üstüne bırakınız* § ❸ Bir işi başka bir zamana asmak veya baska birine vermek: *Bu işi size bırakıyoruni, Gezintiyi haftaya bıraktık*. [*ing.* To put off; *Fr.* Remettre] § ❹ *(bıyık veya sakal)* uzatmak, koyvermek: *Artık bıyık bırakıyorum*. [*ing.* To grow moustache, etc.; *Fr.* Laisser pousser] § ❺ (-i) Bir alışkanlıktan veya bir isten vazgeçmek: *Sigarayı bırak ama elindeki işi bırakma, tütünü bırakmak* tsını *bırakmak*. [*ing.* To abandon; *Fr* Abandonner] § ❻ Hareket serbestliği vermek: *Küçük çocukları bırakmaya gelmez*. [*ing* To allow; *Fr.* Permettre]. § ❼ (-i) Boşamak: *Karısını bıraktı*. [*ing.* To divorce; *Fr.* Divorcer] § ❽ Iyi *(hoş)* olmayan bir durumda bulunmak: *Birini aç (çıplak) bırakmak*. [*Fr.* Exposer] § ❾ (-i) Ayrılıp gitmek, terketmek, ayrılmak: *Beni yarı yolda bıraktı, Beni yarı yolda bırakma*. [*ing.* To quit; *Fr.* Quitter, délaisser] § ❿ (-i) Sınıf geçirmemek, döndürmek: *Öğretmen üç tembeli bıraktı*. [*ing.* To keep (a student in a class); *Fr.* Faire écouer] § ⓫ (-ı,-e) korunulmak üzere vermek, emanet etmek, tevdi ve teslim etmek: *Eşyamı size bırakacağım, Çoluk çocuğu kardeşime bıraktım*. [*ing.* To entrust; *Fr.* Confier]. § ⓬ (-ı,-e) Sahiplik hakkını baskasına vermek: *Komşu bütün malını Kızılaya bıraktı*. [*ing.* To bequeath; *Fr.* Ceder, léguer] § ⓭ nsz. Gevşemek, yapışık olan bir şey yapısıklıktan kurtulmak: *Masanın kaplaması bırakmış*. [*ing.* To release; *Fr.* Se lâcher] § ⓮ (-i) Uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak: *Bu meseleyi bırakalım* § ⓯ (-i) Özgürlük vermek, engel olmamak, koyuvermek: *Bırakın beni gideyim, Suyu bırakın aksın, Hayvanı bırakmayın kaçar* § ⓰ *(Bulunduğu veya dokunduğu yerde)* Meydana getirmek: *Iz bırakmak, leke bırakmak* ◉ **bırakınız yapsınlar,** *fels.* Bir grup liderinin, grup faaliyetlerine pek az karısmayı veya hiç karışmayarak üyeleri kendi hallerine bırakmayı ilke edinmesini ve aynı zamanda bu ilkeyi uygulamasını anlatan bir te

rim. ◉ **bırak Allahını seversen,** *dey.* Bir şeyin veya kimsenin değersizliğini belirtmek için söylenir ◉ **bırak ki,** *dey.* Sayma, hesaba katma: *Bırak ki işim var, işim olmasa bile ben bunu yapamam* ◉ **bir tarafa ~,** *dey.* § ❶ Hesaba katmamak § ❷ Umursamamak, önem vermemek ◉ **geride ~,** *dey.* Geçmek ◉ **iz ~,** *dey.* Etkilemek, eser bırakmak ◉ **izlemeyi ~,** *den.* Bir geminin kovalanmasından vaz geçmek ◉ **kâr ~,** dey. Bir alışverişten kâr kalmak. [*Ing.* To show a profit; *Fr.* Laisser, rapporter du gain, du profit]; **meydan bırakmamak,** *dey.* Fırsat vermemek ◉ **rahat ~,** *dey.* Rahatsız etmemek ◉ **serbest ~,** *dey.* Özgür kılmaz, izin vermek. ◉ **sonraya ~,** *dey.* Ertelemek. ◉ **yakasını ~,** *dey.* Biriyle uğraşmamak, ilgilenmemek. ◉ **yanına bırakmamak,** *dey.* İntikam almak, hıncını çıkarmak. ◉ **yüzüstü ~,** *dey.* İhmal etmek, terketmek. [*Fr.* Laisser tomber].

bıraktırmak(-ı,-e), f. Bırakmak işini başkasına yaptırmak. [*Ing.* To cause to be left or kept (as before), to make release, to persevent from being removed; *Fr.* Faire abandonner, faire céder, faire délaissed, faire renier].

bıranda, i. *den.* ◘ Branda.

bırtlamak, f. ◘ Pırtlamak.

bıyık,-ğı, i. § ❶ Yüzün burunla üst dudak arasında kalan kısmında çıkan kıllar: *Pala bıyık adam.* [*Ing.* ve *Fr.* Moustache]. § ❷ *zool.* (a) Bazı balıklarda *(sazan, tekir, çopra v.b.)* dışta, ağzın iki yanında bulunan, tatma ve dokunma duyumu veren deri uzantısı; (b) Birçok kemirgen, etçil ve yüzgeçayaklı memeli hayvanların üst dudaklarında bulunan duyarlı uzun kıllar. [*Lat. Barbula; Ing.* Wattle, barb, barbel, barbule; *Fr.* Barbillon]. § ❸ *bot.* Asma, sarmaşık gibi bitkilerin sarılıp tutunmasına yarayan filiz § ❹ *den.* Yelkenli gemilerde flok yelkenlerinin *(baş taraftaki üçgen yelkenler)* bağlı olduğu civadıraya *(sırık)* dikey olan yatay seren ◉ **bıyığa (bıyığına) gülmek,** *dey.* Açık açık alay etmek, eğlenmek. [*Ing.* To make fun (of) ◉ **bıyığı balta kesmemek,** *dey.* Zorbalığı arttırmak, aşırı büyüklenmek, ululanmak. [*Ing.* To become unmanageable, to have no fear or restrain left]. ◉ **bıyığı terlemek,** *dey.* Bıyığı yeni çıkmaya başlamak. [*Ing.* To have the moustache start growing]. ◉ **bıyığı yelli,** *dey* Gururlu. [*ing.* Conceited, proud]. ◉ **bıyığını balta kesmez olmak,** *dey.* Çok büyüklenip kimseden çekinmesi *(korkusu)* kalmamak. [*Ing.* To become unmanageable, to have no fear or restraint left]. ◉ **bıyığını silmek,** *dey.* Bir işi olmuş bitmiş sayarak onunla uğraşmaktan vazgeçmek. [*Ing.* To consider some job finished and stop following it up] ◉ **~ ları terlemek (ele almak),** *dey.* Delikanlılık çağına girmek, bıyıkları çıkmaya başlamak; [*Ing.* To become a man] ◉ **badem ~,** *dey.* Burnun ucu hizasında ve yalnız orta kısımda bırakılan küçük bıyık ◉ **duglas ~,** *dey.* Düz ve ince bıyık ◉ **karanfil ~,** *dey.* Uçları kıvrılmak suretiyle toplanmış bıyık ◉ **kaytan ~,** *dey.* Üstten derince alınmış ve kaytan gibi ince bıyık; ◉ **pala ~,** *dey.* Yanaklardan en az dört parmak dışarı taşmış, uçları burularak sivriltilmiş bıyık. [*Fr.* Homme à grande moustache]. ◉ **pis ~,** *dey.* Kılları gür olmayan ve şekle girmeyen bıyık. Dudağın üstünde incecik bırakılan bıyık. ◉ **pos ~,** *dey.* Alt kenarı parmak ucuyla toplanmış, uçları top, yanaktan taşmayan, duruşu tel tel bıyık. [*Fr.* Moustache forte]. ◉ **yastık ~,** *dey.* Bıyıkla altındaki şakal kıllarının birleşmiş şekli.

~ altından gülmek, *dey.* Eğlendiğini *(alay ettiğini)* belli etmeyerek gülümsemek. [*Ing.* To laugh in one's sleeve; *Fr.* Rire sous cape].

~ bırakmak, *dey.* Bıyık uzatmak

~ burmak (bükmek), *dey.* Kabadayı tavrı takınmak, çalım yapmak amacıyle bıyıklarını kıvırmak. [*Ing.* To twist the moustache]

~ bükmek, *dey.* Kadınlara karşı hovardaca davranmak. [*Fr.* Relever, retrousser sa moustache].

~ çekmek, *dey.* Boya ile bıyık yapmak.

~ falı, *dey.* Bıyık ile oynayarak düşünceye varmak.

~ falı ile meşgul olmak, *dey.* Bıyığı durmadan burmak.

~ salmak, *dey.* Bıyık koyvermek.

bıyıklanmak, nsz. f. Bıyığı çıkmak, bıyıklı hale gelmek. [*Ing.* To grow a moustache; *Fr.* Avoir des moustaches naissantes].

bıyıklı, s. Bıyığı olan, bıyığını traş etmemiş bulunan. [*Ing.* Having a moustache, moustached; *Fr.* Qui a des moustaches]. ◉ **~ ya piyaz vermek,** *arg.* Polis, jandarma, inzibat gibi kimselerle hoş geçinmek.

~ balık, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından, tatlı sularda yaşayan balık. Sırt ve anus yüzgeçleri kısa olup çenesinde dört tane bıyık bulunur. Avrupa ve Türkiye'nin bir çok nehir ve sularında bulunur. Küçük sularda 30-65 sm. boyunda 0.5-1,5 kg. ağırlığında olur. Rengi yaşadığı ortama göre değişmekle beraber sırtı külrengimsi sarıdır. Anadolu sularında pekçok türü vardır. *B. kersin, B. Sharteyi, B. Pauricus, B. barbus.* [*Lat. Barbus; Ing.* Barbus, barbel; *Fr.* Barbeau]. ◉ ◘ *LEVHA: 14, 15, 16, 17, 18, 19.* — **BALIKLAR.**

~ baştankara, *zool.* ◘ Baştankara.

~ çopra ,*zool.* ◘ Çopra.

bıyıksız, i. Bıyığı olmayan, bıyığını traş etmiş olan. [*Ing.* Without moustache; *Fr.* Imbarbe].

bız, i. *ağ. iş.* Üçgen veya kare kesitli, sivri uçlu, saplı el aracı. Küçük delikleri delmeye yarar. [*Ing.* Awl; *Fr.* Alésoir].

bızbız, i. Davula sol elle vurulan küçük değnek.

bızdık, i. *Erm. bızdig, tkz.* Küçük çocuk. *(Hakaret veya şaka olarak söylenir).* [*Ing.* Little boy; *Fr.* Garçonnet].

bızır, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ Dılak.

Bi, *kim.* Bizmut elementinin sembolü. [*Fr.* Symbole chimique du bismuth].

bi, e. *Osm.* < *Fars.* Türkçedeki **«sız»** ve **«sız»** gibi yokluk ve olumsuzluk anlatır ve dilimizde birçok kelimelerin başında bulunur: Biçare *(çaresiz),* bikarar *(kararsız),* biilaç *(ilâçsız)* gibi.

~ behre herif, Nasipsiz, kısmetsiz adam.

biaman /bîamā/, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Aman vermez, yavuz: *Biaman bir hastalık.* [*Ing.* Pitiless; *Fr.* Sans pitié, sans merci].

biat,-tı /bîat/, i. *Osm.* < *Ar. bey'at.* Bir kimsenin egemenliğini tanıma. [*Osm.* Tabi olma; *Ing.* Oath of allegiance, homage].

bibak, s. *Osm.* < *Fars.* Korkusuz, pervasız.

bibehre /bîbehre/, s. *Osm.* < *Fars.* Behresiz, payı olmayan, pay almamış: *Ilimden bibehre bir zavallıdır.* [*Ing.* Portionless, incapable; *Fr.* Dépourvu].

biber, i. *bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından, anayurdu Güney Amerika olan, 1 m. kadar boylanan, çeşitli şekil ve renkte, çoğu acı meyveleri sebze ve bahar olarak kullanılan, 700 türü bulunan, ılıman iklimlerde bir, tropik ülkelerde birkaç yıllık olan ağaççık halinde bir bitki. Yaprakları uzun saplı, çiçekleri beyaz ve tek tek olur. Türkiye'de bol miktarda yetiştirilir. **Yıllık biber** *(C. annum),* tatlı ve acı meyveleri için bol miktarda yetiştirilir. [*Osm.* Filfil; *Lat. Capsicum; Ing.* Pepper-plant; *Fr.* Piment d'Amérique]. § ❷ Bu bitkinin koni biçimindeki, üstü kaygan ve parlak olan meyvesi. Tazesi, C vitamini bakımından zengindir. *Kapsaisin* alkaloidini taşır. Bu alkaloidin deri üzerinde yakıcı ve kan çekici bir etkisi vardır. Haricen romatizma ilâcı olarak kullanılır. **Uzun yeşil biber, dolmalık biber, çarliston biberi, domates biberi** gibi çeşitlerinin salatası, turşusu ve salçası yapılır. Uzun ve yuvarlak **kırmızı biber** kurutulur, dövülerek iri taneli kırmızı biber yapılır. Biberin besin değeri fazla değildir. [*Ing.* Pepper; *Fr.* Piment]. ◉ **ak ~,** ◘ **Ak.** ◉ **arnavut ~ I,** *bot.* Meyveleri küçük, yuvarlak ve kırmızı renkte, lezzeti çok acı bir biber çeşidi. ☆ *Eşanl.* **kiraz biberi, İspanyol biberi.** ◉ **çarliston ~ I,** Amerika'dan Türkiye'ye getirilmiş olup şekli koni, lezzetli, tatlı, kaba etli, salatalık ve turşuluk, sarı kabuklu çok verimli makbul bir biber çeşidi. ◉ **dolmalık ~,** Etli yuvarlakça tatlı biber. [*Ing.* Large, roundish green pepper, pepper for stuffing; ◉ **dolmalık sarı ~,** Lezzeti tatlıdır. Meyvesi 3-4 bölmelidir. İstanbul'un kabuğu ince sarı dolmalık biber pek makbuldur; ◉ **dolmalık yeşil ~,** Lezzeti acı veya tatlı olanları vardır. Meyvesi çok iri ve gösterişli, kabuğu çok kalın olan Amerikan ve İtalyan biber çeşitleri ancak ince doğranmak suretiyle salata yapmakta kullanılır. ◉ **domates ~ i,** Domates şeklinde ,kabuk ve et rengi kırmızı, lezzeti tatlıdır. Trakya'da çok yetiştirilir. Domates salçası gibi bu biberden de oldukça lezzetli ve kırmızı bir salça yapılmaktadır. Et ve kuru fasulya yemeklerinde kullanılır. ◉ **ince uzun sarı ~,** Tatlı ve acı olanları vardır. Salata ve turşuculukta kullanılır. ◉ **ince uzun yeşil ~,** Tatlı ve acı olan çeşitleri vardır. Kebaplarda, salata ve turşuculukta kullanılır. Turfanda yetiştirilmeğe elverişlidir. ◉ **kara ~,** ◘ **Karabiber.** ◉ **kırmızı ~,** Olgunlaşarak kızaran ve bahar olarak kullanılmak üzere kurutulup toz haline getirilen biber. ◉ **kurutmalık ~ çeşitleri,** Kayseri, Maraş ve Antep illerinde yetiştirilen kırmızı toz biber imalinde kullanılan ince uzun, konik veya yarım dolmalık gibi çeşitli şekil ve tiplerde acı, yarım acı lezzetli kırmızı biber çeşitleri. ◉ **sivri ~,** *bot.* İnce, uzun, acı biber. ◉ **yalancı ~ ağaçları,** *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Anacardiaceae* familyasından, tropik ve subtropik bölgelerde yayılmış olan 12 türü bulunan, boylu çalı veya ufak ağaç halindeki odunsu bitkilere verilen cins adı. Yaprakları basit veya tek tüysüdür. Gövdelerinin kabuklarında kokulu reçine ve tanen vardır. Anadolu'da **Peru biber ağacı** adı verilen türüne raslanır. [*Lat. Schinus; Ing.* ve *Fr.* Schinus]. ◉ **Peru yalancı biber ağacı,** *bot.* Anayurdu Orta ve Güney Amerika olan, en fazla 10 m. ye kadar boylanan, sarkık dallı, daimî yeşil bir biber ağacı türü. Tek tüysü yapraklarının mızrak biçiminde 15-30 yaprakçığı vardır. Sarı çiçekleri salkım halindedir. Kabuklarından Amerikan sakızı *(Mastix)* elde edilir. Yaprakları sarı boya olarak kullanılır. Meyvelerinden şaraba benzeyen bir çeşit sirke elde edilir. Yaprakları biber gibi acı olduğundan kendisine bu ad verilmiştir. Akdeniz ülkelerinde süs bitkisi olarak da yetiştirilir. [*Lat. S. molle; Ing.* False pepper-plant, weeping pepper tree; *Fr.* Faux poivrier]. ☆ *Eşanl.* **yalancı karabiber.**

~ ağacı, *bot.* ◘ Biber[1].

~ dolması, *mutf.* Dolmalık biberden yapılan etli ve zeytinyağlı dolmalara verilen ad. [*Ing.* Stuffed peppers].

~ gibi, *dey.* Çok acı, çok kızgın. [*Ing.* Much bitter; *Fr.* Très poivré].

~ gibi yanmak, *dey. (Deri, göz v.b. hk.)* Şiddetli yanma hissetmek.

~ kutusu, Karabiber konulan kutu. [*Ing.* Pepper-box, pepper-pot, pepper castor; *Fr.* Poivrière].

~ salçası, mutf. Domates biberinden yapılmış salça. Yemeklere renk ve tat verir.

~ turşusu, *mutf.* Uzun yeşil biber ve dolmalık biberden yapılan turşu. [*Ing.* Pickled green peppers].

biberiye, i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, Akdeniz bölgesinde ve Türkiye'de Güney Anadolu'da yetişen, 1-2 m. yükseklığinde, bitişik taç yapraklı, bahçelerde özellikle çit yapmak maksadıyle dikilen, kışın yaprak dökmeyen, çalı görünüşünde yüksek bir bitki. Çiçekleri mavidir. Küçük, kalınca, ensiz ve kokulu olan yaprak ve çiçeklerinden, uçucu yağ, *tanen,* acı madde, organik asitler ve 2 glikozit elde edilmiştir. Uçucu yağda *borneol, kâfur, pinen, sineol, kamfen* v.b. bulunur. Mide ve bağırsak uyarıcısı, idrar ve âdet söktürücü ve safra arttırıcı olarak kullanılır. [*Lat. Rosmarinus officinalis; Ing.* Officinal rosemary; *Fr.* Romarin officinal].

☆ *Eşanl.* **kuş dili.**

biberlemek(-i), f. § ❶ Biber ekmek, biber katmak: *Yemeği biberlemek.* [*Ing.* To pepper; *Fr.* Poivrer]. § ❷ *mec.* Yakmak, acıtmak.

biberli, s. § ❶ Biber katılarak yapılmış. [*Ing.* Peppered, peppery]. § ❷ *mec.* Acı, aykırı

(söz) § ❸ Biber ekilmis, acılı. *Biberli yemek.* [*Ing.* Bitter; *Fr.* Poivré].

biberlik,-ği, i. Içine biber konulan küçük kap. [*Ing.* Pepper-pot; *Fr.* Poivrière].

biberon, i. *Fr.* Memedeki çocuklara süt,meyva veya sebze suları gibi sıvı besinleri vermeye yarayan emzikli şise. *(Bazan hayvanlara süt vermek için de kullanılır.* [*Ing.* (Infants) Feeding bottle; *Fr.* Biberon].

bibi, i. *Ar. h.d.* § ❶ Babanın kız kardesi, hala [*Ing.* Paternal aunt; *Fr.* Sœur du père, tante paternelle]. § ❷ Ev kadını, hanım. [*Ing.* Lady].

bibio, i. *zool.* ◘ **Bahçe sineği.**

bibliyofil, i. *Fr. bibliophile.* ◘ **Kitapsever.**

bibliyofili, i. *Fr. bibliophilie.* ◘ **Kitap sevgisi, Kitapseverlik.**

bibliyograf, i. *Fr. bibliographe* < *Yun. biblion,* kitap + *graphein,* yazmak. Kitaplar üzerinde geniş bilgisi olan kimse. Bibliyografya uzmanı. [*Osm.* Ilm-i ahvali kutup mütehassısı; *Ing.* Bibliographer].

bibliyografi, ◘ **Bibliyografya.**

bibliyografik, si *Fr. bibliographique.* Bibliyografya ile ilgili, bibliyografyalı. [*Ing.* Bibliographical].

~ **adres**, *küt.* Kitabın basıldığı yer, yıl, yayımevini veya matbaayı bildiren kayıtlar. [*Ing.* Imprint (printer or publisher, place and date); *Fr.* Adresse bibliographique].

~ **birlik**, *küt.* Telif, basın, yayım ve kütüphanecilik bakımından her bağımsız eser. [*Ing.* Bibliographic unit; *Fr.* Unité bibliographique].

~ **forma**, *küt.* Kitabın boş kaydı. [*Ing.* Format; *Fr.* Forme réel].

~ **indeks**, *küt.* Çesitli bibliyografyalara eklenen ve yazar, kitap adı, konu v.b. bibliyografik künyeleri gösteren dizinler. [*Ing.* Bibliographical index; *Fr.* Liste bibliographique].

~ **künye**, *küt.* Kitap, gazete, dergi ve her türlü matbuaların hüviyetini tesbit eden künye kaydı. [*Ing.* Bibliographical description *Fr.* Notice bibliographique].

bibliyografya, i. *Fr. bibliographie* < *Yun. biblion,* kitap + *graphein,* yazmak. § ❶ Kitap bilgisi. Kitaplar üzerinde geniş bilgi. [*Osm.* Ilm-i ahval-i kutup, kitabiyat; *Ing.* Bibliography]. § ❷ Bir konu üzerindeki kitapların topu veya bunları anan dergi; § ❸ Bir dergi kitap veya gazetede kitaplar üstüne bilgi veren bölüm.

☆ *Eşanl.* **bibliyografi**.

bibliyoloji, i. *Fr. bibliologie.* Konularının ağırlığı kitaplara dayanan bilim dollarının *(Bibliyografya, kütüphanecilik, kitap tarihi, kitapseverlik)* tümü. [*Ing.* Bibliology, critical bibliography, theory of historical bibliography].

☆ *Eşanl.* **kitapbilim**.

bibliyolojik, s. *Fr. bibliologique.* ◘ **Bibliyoloji ile ilgili.**

bibliyoman, i. ve s. *Fr. bibliomane* < *Yun.* Bibliyomanisi olan kimse, kitap düşkünü, kitap hastası. [*Ing.* Bibliomaniac].

bibliyomani, i. *Fr. bibliomanie* < *Yun. biblion,* kitap + *mania,* delilik. *tıp.* Önüne geçilmez dereceye varan, sınırsız ve ölçüsüz kitap sevgisi, kitaba sahip olma tutkusu, kitap hastalığı, kitap düskünlüğü. [*Ing.* Bibliomania].

bibliyotek,-ki, i. *Fr. bibliothèque.* ◘ **Kitaplık, kütüphane.**

bibliyoterapi, i. *Fr. bibliothérapie.* Kitaplar yoluyle tedavi usulü. [*Ing.* Bibliotherapy].

biblo /bib:lo/ i. *Fr. bibelot.* § ❶ Masa, raf gibi yerlere konan vazo, heykel gibi küçük süs eşyası. [*Ing.* Knicknack, trinket; *Fr.* Objet d'art]. § ❷ Oda ve salonları süslemek için raflara, masalara veya camlı dolaplara konan küçük fakat dikkati çeken ve göz avunduran meraklı küçük seyler, cici biciler. [*Ing.* ve *Fr.* Bibelot].

~ **gibi**, *dey.* Ufak tefek, zarif. *(kız).*

biborat,-tı, i. *Fr. biborate. kim.* Formülü B_2O_3, $2H_2O$ veya $H_4B_2O_5$ olan asidin tuzu: *Bakır biborat.* [*Ing.* Biborate].

bici, ◘ **Cici bici.**

biçare /bîçâre/, s. *Osm.* < *Fars.* Zavallı, âciz, çaresiz. [*Ing.* Poor, wretched; *Fr.* Pauvre].

☆ *Yak. anl.* **talihsiz, bahtsız, bedbaht, felekzede.** ,

☆ *Karş.* **talihli**. erdem, mutlu, mesut.

biçarelik,-ği, i. Zavallılık, çaresizlik. [*Osm.* Biçaregi; *Ing.* Wretchedness, misery, helplessness, hopelessness].

biçen, s. § ❶ Biçki yapan. § ❷ Hiç ayırt yapmadan kesen, bitiren.

biçek,-ği, i. *h.d.* Kesici âlet, bıçak.

biçer.bağlar, b.i. *trm.* Ekinin hasat edilmesinde kullanılan, ekini hem biçen, hem de demet haline getiren orak makinesi. [*Ing.* Binder; *Fr.* Moissonneuse,-lieuse].

biçer.döver, b.i. *trm.* Hasat ve harman işini tarlada aynı zamanda yapan makine. Orak makinesiyle harman makinesinin birleşmesinden meydana gelmiştir. [*Ing.* Combine, harvester-thresher; *Fr.* Moissonneuse-batteuse]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 523.* — **TARIM MAKİNELERİ.**

biçici, s. ve i. Ekin biçen (kimse). (*Ing.* Reaper, mower; *Fr.* Moissonneur,-euse, faucheur,-euse].

bicili, s. Biçilmis, kesilmis. [*ing.* Cut, cut

biçilmek, nsz.. f. § ❶ Biçmek işine konu olmak. § ❷ Bir şekle göre kesilmek: *Tomruklar biçildi.* § ❶ Belli biçime göre kumas kesilmek: *Dört elbise birden biçildi.* § ❹ *trm.* Ekin kesilmek: *Arpalar biçildi.* § ❺ Mahvedilmek: *Düsman ordusu biçildi.* § ❻ Uygun görülmek: *Emekli aylığı olarak devletçe biçilen para yeterli değil.* [*ing.* To be cut out, to be clipped, to be sawed (out) to be reaped, to be estimated; *Fr.* être taillé selon les règles de l'art, être coupé, être fauche, être moissonné]. ◉ **biçilmiş kaftan**, *dey.* Tamamı ile uygun, elverişli: *Bu iş onun için biçilmiş kaftandır.* [*Ing.* Fitting well, just the right thing].

through, reaped, mown, cut out].

biçim, i. < *biçmek,* § ❶ Biçmek² işi, biçmenin tarz ve sureti: *Biçim zamanı.* [*Ing.* Cut of a coot; *Fr.* Action de faucher de scier, de couper]. § ❷ Esvabın şekli: *Kostümün biçimini beğenmedim.* [*Ing.* Shape; *Fr.* Coupe, forme]. § ❸ Bir seyin yakısık alan sekli: *Bu odaya bir biçim vermeli, Bu ne biçim iş* [*Osm.* Şekil; *ing.* From; *Fr.* Forme]. § ❹ *trm.* Orak vakti, hasat zamanı: *Biçim yaklaşıyor.* [*Ing.* Harvest; *Fr.* Moissonnage, fauchaison]. § ❺ *fels.* Bir şeyin yapılıs, kurulus veya görünüs özelliği. [*Osm.* Şekil, suret; *ing.* Form; *Fr.* Forme]. § ❻ *res. heyk, mim.* ve *ed.* (a) Resim, heykel ve mimarlıkta eserin yapı bakımından tüm kurulusu; (b) Bir rengin, çevresi belirli durumu; (c) Manzum eserlerde mısraların düzenlenisi, vezni, kafiyesi, eserin uzunluk ve kısalığı, kelimelerin örgüsü biçim yapısını ortaya çıkarır. [*Osm.* Suret, tarz, sekil; *Ing.* Form; *Fr.* Forme]. § ❼ *den.* Bir geminin boyutlarının tüm olarak sekli: § ❽ *dilb.* Bir kelime veya kelime dizisinin hali: *Tekil biçim, Coğul biçim, Olumsuz biçim.* § ❾ Nitelikleri varlığa veren ve onun özqül tabiatını belirleyen tözel ilke: *Aristoteles'e göre ruh bedenin biçimidir.* § ❿ Benzer şekil: *Kule biçiminde ev. Bu ne biçim iş?.* ◉ ~ **e sokmak (koymak)**. *dey.* Uygun sekil vermek, düzeltmek. [*Ing.* To give shape]. ◉ ~ **ine gelmek (getirmek)** *dey.* Uygun durum, fırsat, ortaya çıkmak· (çıkarmak). [*Ing.* To find a convenient occasion (for); *Fr.* Trouver le moment propice, l'occasion de]. ◉ ~ **ine getirmek**, *dey.* sırasını, fırsatını bulmak. ◉ **ağ ~ i**, *mîn.* ◘ **Ağ.** ◉ **basit ~ ler**, *min.* ◘ **Basit.** ◉ **değişik ~**, *müz.* ◘ **Değisik** ◉ ne ~, *dey.* Garip, anlasılmaz. [*Ing.* What sort of]. ◉ **o ~**, *arg.* Kötü is veya kimse. ◉ **bilineer ~**, *mat.* Ayrı ayrı düsünülen iki grup değiskenin her birine göre ayni zamanda cizgisel *(lineer)* olan cebirsel biçim. ◉ **cebirsel ~ (form)**. *mat.* Değiskenlerine göre bütün homojen çok terimliler. ◉ **duyarlığın önsel ~ leri**, *fels.* Bilginin öznel sartları olarak nitelenen zaman ve mekâna Kant'ın verdiği ad. ◉ **kanonik ~**, *mat.* Genel biçimin indirgenebildiği ve özel bir durumu *(basitlik gibi)* olan biçim. ◉ **tasımın ~ leri**, *mant.* Tasımdan türeyen kanıtlar.

~ **almak**, *dey.* Sekillenmek, belli bir sekle girmek. [*ing.* To take a shape (form)].

~ **bozma**, § ❶ *tiy.* Kimi oyunlarda *(Özellikle soyut olanlarda)* belirli bir etki yaratmak için dekor düzeninde, sahne eşyalarında ve giysilerde görünüşü bozma eylemi. [*ing.* ve *Fr.* Distortion]. § ❷ *res., heyk* ve *mim.* Model olarak alınan nesnenin görünüşünü, yorum amacıyle değiştirme. [*ing.* Deformation; *Fr.* Déformation].

~ **bozumu**, ◘ **Biçim bozma.**

~ **vakit**, *dey.* Ekin biçme için uygun zaman. [*Ing.* Harvest time, hay time].

~ **vermek**, *dey.* ◘ **Şekillendirmek.**

biçim biçim z. Çeşitli, değişken şekillerde.

biçim.bilim*, b. i. ◘ **Morfoloji.**

biçim.bilimsel*, b. s. *biy.* ◘ **Morfolojik.**

biçimci, s. § ❶ Biçimlere körükörüne bağlanan. § ◠ *ed.* ve *dilb.* Rus biçimciliğini benimsemis kimse. § ● *fels.* Biçimciliğe bağlı kimse. § ❹ *res., heyk.* ve *mim.* Biçimi anlatımda abartan. [*Osm.* Şekilperest; *ing.* Formalist; *Fr.* Formaliste].

~ **ruhbilim**, *fels.* Bütünsel yapının kendisini meydana getiren parçalardan bağımsız bir varlığı olduğunu ileri süren ve fizik varlıklar kadar ruhsal varlıkların da böylesine bağımsız biçimleri bulunduğunu savunan ruhbilim doktrini. [*Osm.* Şekil psikolojisi; *ing.* Psychology of the form; *Fr.* Psychologie de la forme].

~ **tiyatro**, *tiy.* Özü, ikinci düzeye atarak biçimi önemseyen tiyatro türü. [*ing.* Formalist theatre; *Fr.* Théâtre formaliste].

biçimcilik,-ği, i. § ❶ Biçimlere bağlılık. § ❷ *fels.* Biçimi özden üstün tutan doktrin; varlığı şekilden ibaret sayan, gerçeğin ancak sekil bakımından kavranabileceğine inanan metafizik sistem. [*Osm.* Şekliye, *Ing.* Formalism; *Fr.* Formalisme]. § ❸ (a) Iradenin eylem ilkesini öz bakımından *(iyilik fikri gibi)* değil de biçim bakımından *(kesin buyruk gibi)* ele alan ahlâk türü. Kant'ın ahlâk anlayısı biçimciliğin bir örneğidir; (b) Tabiatın kavranabilirliğini, düsüncenin biçimleri veya kanunları ile açıklayan metafizik sistem: *Kant'çı biçimcilik.* [*Osm.* Sekliye; *Ing.* Formalism; *Fr.* Formalisme]. § ❹ *ed.* ve *dilb.* Moskova ve Leningrad'da 1916 ile 1930 arasında ortaya çıkan edebiyat elestirmesi akımı. § ❺ *mat.* Teorik matematikte bütün sembollerin sistemli bir şekilde kullanılması. § ❻ *res., heyk.* ve *mim.* Gerçeği somut olarak dile getirmek yerine, soyutlamaya karşı asırı bir eğilim gösterme; biçimi bütün sanat değerlerinin üstünde gören anlayıs. Özellik biçimi belirtme inancı. [*Osm.* Şekilperestlik; *Ing.* Formalism; *Fr.* Formalisme].

☆ *Eşanl.* **formalizm**.

biçimdes ,s. § ● Ayni biçimde olan. § ❷ *bot.* Bir biçimde olan: *Bileşik çiçeklerde çiçek durumu biçimdeştir.* [*ing.* Homomorphous; *Fr.* Homomorphe].

biçimdeslik,-ği, i. § ❶ Aynı biçimde olma hali. § ❷ *bot.* Bir hayvanın üzerinde veya yanında yasadığı cansız bir nesneye benzerliği. [*Osm.* Şekil birliği; *Ing.* Homomorphism; *Fr.* Homomorphisme].

biçimleme, i. *res., heyk. ve mim.* Çesitli maddelerin bilimsel olanakları ile birbirleri arasındaki düzen iliskilerini arastırma eylemi. [*ing.* Design].

biçimlemek(-i), f. *arg.* Utandırmak, morartmak *Herifi öyle bir biçimlediler ki.*

biçimlendiren, s. § ❶ Biçim veren. § ❷ *fels.* Biçimlendirme gücü olan.

~ **aracı**, *fels.* Hem bedenle, hem de ruhla iliskisi olan etken.

biçimlendirme, i. Bir seye belirli bir biçim verme. [*Osm.* Sekillendirme].

~ **testere makinesi**, *ağ. is.* Genellikle tabla boyutlarını bir hareketle cıkarabilmek için üzerinde cok sayıda daire testere bulunan özel makine sekli .

biçimlendirmek(-i), f. § ❶ Herhangi bir seye belirli bir biçim vermek, sekillendirmek. [*ing.* To give a shape or form, to form; *Fr.* Former]. § ❷ *bahç.* Budama yoluyle meyve ağaçlarına istenilen biçimi vermek. § ❸ *fels.* Kendi biçiminde meydana getirmek.

biçimlenme, i. *coğr.* Yer kabuğunun yüzünün dıs etkilerle islenmesi yoluyle türlü türlü biçimlere girmesi. [*Osm.* Menkur; *ing.* Shaping; *Fr.* Modelé].

biçimlenmek, nsz. f. Bir şey biçim kazanmak. [*Osm.* Şekillenmek; *Ing.* To take form (shape)].

biçimli, s. Biçimi güzel. [*Ing.* Well-cut, well-shaped; *Fr.* De belle forme].
☆ *Kars.* **çirkin, kaba, biçimsiz, sakil, sevimsiz, suratsız, nahoş.**

biçimlik, -ğI, i. *trm.* Biçilmek için hazırlanmış ekin. [*Ing.* Fit for reaping, land set apart for reaping].

biçimsel*, s. § ● Biçimle ilgili. [*Osm.* Menşurî; *Ing.* Prismatic; *Fr.* Prismatique]. § ● *huk.* Delilerin biçimine bağlanan.
~ **gerçek**, *fels.* Descartes'in felsefesinde, dış gerçek, nesnenin gerçeği anlamına gelir.
~ **neden**, *fels.* Aristo'ya göre bir varlığın kendi türünün özelliklerini kazanarak bu türden olmasını sağlayan iç öge.
☆ *Karş.* **madd neden.**
~ **sistem**, *mat.* Bir biçimselciliğin kullanılması ile elde edilen formüllerin cümlesi. [*Ing.* Prismatics; *Fr.* Prismatique].

biçimsiz, s. § ● Biçimi sevimsiz, çirkin, yakışıksız, [*Ing.* Ill-shaped, formless; *Fr.* Difforme]. § ● Uygunsuz. [*Ing.* Inconvenient; *Fr.* Mal bâti]. § ● Hoşa gitmeyen. [*Osm.* Nahoş; *Ing.* Disagreable, unpleasant; *Fr.* Désagréable, déplaisant,-ante].

biçimsizleşmek, nsz. f. *arg.* Terbiyesizleşmek.

biçki, i. < *biçmek.* Dikilecek kumaşı modele ve ölçüye göre kesme sanatı: *Biçki dersi.* [*Ing.* Cutting out *(of clothes etc.)*; *Fr.* Coupe]
~ **evi**, Önce hise biçilen ve dikilen yer. [*Osm.* Terzihane; *Fr.* Maison de couture].
~ **yapmak**, Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele göre kesmek.
~ **yurdu**, Biçki ve dikis okulu. [*Ing.* School of tailoring; *Fr.* École de couture].

biçkici, Kumaş biçen, biçki ustası kimse. [*Ing.* Seamstress, needlewoman, sewing maid; *Fr.* Couturier,-ière].

biçme, i. § ● Biçmek eylemi (işi): *Bizim terzinin bir elbise biçmesi var.* [*Ing.* Cutting out; *Fr.* Action de couper]. § ● Büyük bir kütüğün biçilerek ayrılmış olan parçaları. *Fr.* Bois scié]. § ● *den.* Keresteleri kullanılacak yere göre kesmek ve hazırlamak işi. § ● *trm.* Bitkilerin, orak veya tırpanla kesilmesi. [*Osm.* Hasat; *Ing.* Cutmow, reap; *Fr.* Fauchage]. § ● *mat.* Alt ve üst tabanları birbirine paralel ve eşit iki çokgendeki yanal ayrıtları da eşit ve koşut doğrulardan ibaret çok düzlemli cisim. Biçimler taban daki çokgene göre isim alırlar: *Üçgen biçme. Beşgen biçme gibi.* [*Osm.* Menşur; *Ing.* Prism; *Fr.* Prisme]. ☆ *Eşanl.* **prizma.**
değer ~, *istat.* ◘ Değer. ◉ **dik** ~, *mat.* Ekseni tabanına dik biçme [*Ing.* Right prism]. ◉ **eğik** ~, *mat.* Ekseni tabanına dik olmayan biçme. [*Ing.* Obliqui prism]. ◉ **filyos** ~ **si**, Filyos ormanlarının çam ağaçlarından biçilmiş kiriş, kadron ve kalas. ◉ **kalas** ~ **si**, Romanya'da Kalas şehrinden gelen kalın kirişliklerin biçilmesinden çıkan çam tahtaları. ◉ **seren** ~ **si**, Serenlerden çıkarılan tahta.

biçmek(-i), f. § ● Belli bir şekil vererek kesmek. Düzgün bir şekilde kesip parçalara ayırmak: *Bir seyi ikiye biçmek, tahta biçmek.* [*Ing.* To cut out; *Fr.* Couper, diviser]. § ● *trm.* Ekini, otu orakla, tırpanla, makine ile kesmek. [*Ing.* To harvest crops; *Fr.* Faucher]. § ● Dikilecek kumaşı ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek. [*Ing.* To measure and cut out; *Fr.* Tailler]. § ● *mec.* Düşmanın saflarını yaylım ateşiyle mayvetmek ,kırmak. [*Ing.* To Slash at]. § ● *(Değer, paha, fiyat)* Koymak: *Buna ne fiyat biçtiniz?.* ◉ **ekin** ~, *trm.* Tahılı devşirmek, hasat yapmak. [*Ing.* To harvest crops]. ◉ **ekip** ~, *dey.* Tarım yapmak ◉ **ektiğini** ~, *dey.* Yaptığı işin karşılığını görmek. ◉ **Ikiye** ~, *dey.* Ikiye ayırmak. ◉ **kesip** ~, *dey.* Öldürmek. [*Ing.* To consider and decide]. ◉ **paha** ~, *dey.* Değerini tahmin ve tayin etmek. [*Ing.* To estimate a price]. ◉ **pay** ~, *dey.* Ibret almak. [*Ing.* To apportion a share, to deduce a conclusion].
☆ *Yak. anl.* § ● **Doğramak, bölmek, ayırmak, şekilli parçalamak.** § ● **Hasat etmek.** § ● **Değerlendirmek, kıymet söylemek.**

biçmelik,-ğI, i. Kereste biçmesi yapmaya elverişli tomruk.

biçtirmek(-i,-e), f. Biçmek işini yaptırmak. [*Ing.* To let cut out *(cloth)*, to let clip *(saw)*, to let reap *(harvest)*; *Fr.* Faire couper, faire moissoner, faire scier, faire tailler].

bidaa, i. *Osm.* < *Ar.* Sahibolunan şey, kazanılmış bilgi, sermaye.

bidar, s. *Osm.* < *Fars, esk.* Uyanık. [*Ing.* Awake, alert; *Fr.* Eveillé].

bidat,-tI, i. *Osm.* < *Ar. bid'at. esk.* § ● Sonradan meydana gelen şey, türeç. § ● Islâm dininde Hz. Muhammet zamanından sonra ortaya çıkan değişik hüküm ve esaslar. [*Ing.* Innovation, heresy, apocryphal, uncanonical text].

bidayet,-tI /bidâyet/, i. *Osm.* < *Ar. bedâyet. esk.* Başlama, başlangıç.
~ **mahkemesi**, *huk.* Dâvaları birinci derecede gören ve halleden merci. [*Lat. Judicium primae instantiae; Ing.* Lower court, court of first instance, court below; *Fr.* Tribunal de première instance].

bidayeten, z. *Osm.* < *Ar.* Başlangıçta, önce.

bide, i, *Fr. bidet.* Apteshanede temizlenmeye yarayan sabit veya hareketli yalak veya kap. [*Ing.* Bidet].

bidon, i. *Fr.* Içine benzin, petrol gibi sıvılar konulan saç veya çinkodan yapılmış silindir biçiminde büyük kap. [*Ing.* Oil drum, metal barrel].

bidüziye, ◘ **Bir düzlye.**

bieberit,-tI, i. *min.* Hidratlı doğal kobalt sülfat ($COSO_4 7H_2O$), kırmızı veya uçuk pembe renkli monoklinik billurlar halinde bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Bieberite].

biedebane, z. Edepsizce, terbiyesizlikle, terbiyesizce.

biergol,-lü, i. *astr.* Bir roketin ateşleme odasına ayrı olarak püskürtülen sıvı ergolden meydana gelen propergol. Bunlardan biri yanıcı, diğeri yakıcıdır.

BIERMER hastalığı, *patol.* ◘ **Hastalık.**

bifasiyal yapraklar, *bot.* ◘ **Yaprak.**

bifenil, i. *Fr. biphényle. klm.* Maden kömürü katranında bulunan ve sodyumun bromobenzen üzerine etkisiyle elde edilen $C_6H_5–C_6H_5$ formülündeki hidrokarbon. [*Ing.* Biphenyl].
☆ *Eşanl.* **difenil.**

biftek,-ğI, i. *Fr. bifteck* < *Ing. beef*, sığır + *steak*, kül bastı > *beef- steak.* Usulüne göre biraz bayatlatılmak suretiyle gevrek hale getirilen ve ızgara veya tavada pişirilen sığırın sırt eti.

bifurkasyon, i. *Fr. bifurcation.* § ● *coğr.* Su bölümü bölgesinde ikl ırmağın birbirine karışması olayını belirtir. Geniş anlamıyle akarsuların çatallanmasıdır. § ● *anat.* ve *biy.* Çatallanma. [*Osm.* Teşa'ub; *Lat. Bifurcatio; Ing.* Bifurcation].

biga, i. *Lat. tar.* Eski çağda, Roma'da dört tekerlekli ve iki atlı bir araba. Yarışlarda, zafer alaylarında kullanılırdı. [*Fr.* Biga].

bigami, I. *Fr. bigamie.* Iki evlilik, iki kadınla evli olma hali. [*Ing.* Bigamy].

bigâne, s. *Osm.* < *Fars. bigâne.* Ilgisiz, yabancı, aldırışsız. [*Osm.* Lâkayt; *Ing.* Indifferent, foreign; *Fr.* Indifférent,-ente, étranger, -ère].
☆ *Eşanl.* **kayıtsız.**

bigânelik,-ğI, i. § ● Yabancılık. § ● Kayıtsızlık. [*Ing.* Indifference; *Fr.* Indifférence].

bigare, i. *Fr. bigarré.* Renkleri ve desenleri çeşitli, alaca. [*Ing.* Variegated, mottled, streaked, motley].

bigudi, i. *Fr. bigoudi.* Kadınların saçlarını kıvırmak için kullandıkları küçük zıvana. [*Ing.* Hair-curler].

bigünah /bîgünah/, s. *Osm.* < *Fars.* Günahsız, [*Ing.* Innocent, blameless; *Fr.* Innocent,-ente].
☆ *Yak. anl.* **yazıksız, suçsuz, arı, masum.**
☆ *Karş.* **günahlı, suçlu, kirli.**

bığız, I. Kunduracı ve saraçların deriyi delmek için kullandıkları, bir tahta sapa takılmış, sivri ve keskin uçlu kalınca iğne [*Ing.* Awl; *Fr.* Alêne].

bihaber /bîhaber/, s. *Osm.* < *Fars, bi,* -sız + *Ar. haber* > *bi-haber. esk.* Habersiz, bilgisiz, farkında değil.

bihakkin, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Gerçekten, haklı olarak, hakkıyle, tam ve mükemmel olarak. [*Ing.* Rightly, deservedly; *Fr.* Justement, parfaitement].

biharit,-ti, i. *min.* Hidratlı doğal magnezyum ve alüminyum silikatlar halinde Romanyadaki Bihar madenlerinde bulunur

bihuş /bîhuş/, s. *Osm.* < *Fars.* Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş, aklı başında olmayan, baygın, [*Ing.* Unconscious; *Fr.* Evanoui].
☆ *Yak. anl.* **sersemlemiş ,bihud, ambale, mahmur, sevdalı, âşık, tutkun.**
☆ *Karş.* **ayık, diri, canlı** *(bakış).*

bihuzur /bîhuzûr/, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Tedirgin, rahatı olmayan. [*Ing.* Uneasy, uncomfortable; *Fr.* Importuné, incommodé]
☆ *Yak. anl.* **dirliksiz, rahatsız, yadırgan, eriçsiz.**
☆ *Karş.* **dirlikli, huzurlu, rahat .**

biju, i. *Fr. bijou* ◘ **Mücevher.**

bikalsik, s. *kim.* Kalsiyumun iki atom hidrojenin yerine geçmesiyle fosforik asitten türeyen $CaHPO_4$ formülündeki ortofosfata verilen ad
☆ *Eşanl.* **dikalsik.**

bikalsit,-ti, i. *Fr. bicalsite. kim.* Kalsiyum bioksit: CaO_2.

bikarbonat,-tı, i. *Fr. bicarbonate. kim.* Bir adet daha asidik hidrojen atomu taşıyan ve asit karbonat adı da verilen tuz. Özellikle sodyum tuzu $NaHCO_3$: *Sodyum bikarbonat hazmı kolaylaştırır.* [*Ing.* Bicarbonate].

bikarbonatlı, s. Bikarbonat taşıyan: *Bikarbonatlı su.*

bikes /bîkes/, s. *Osm.* < *Fars, bi,* -sız + *kes,* kişi > *bi-kes. esk.* § ● Kimsesiz, yardımcısız, çaresiz [*Ing.* Friendless; *Fr.* Sans appui, seul]. § ● Yalnız, tek basına.

bikın, i. *ing. beacon. hava.* Bir hava yolu üzerinde belirli olan bir coğrafî yerl uçak mürettebatına ışıkla verdiği morsla bildiren bir fener. *(Bir veya daha fazla dar huzmesi olan, uçaklara nirengi veya rehber vazifesi gören bir radyo vericisidir).* [*Fr.* Fanal, phare]. ◉ **aerodrom** ~, *hava.* ◘ **Aerodrom.**

bikini, i. Çok küçük boyda iki parçadan meydana gelen kadın mayosu. [*Ing.* Two-piece bathing suit; *Fr.* Maillot deux pièces].

bikinolein, i. *Fr. biquinoléine. kim.* Sodyumun kinolein üzerine etkisiyle elde edilen $C_{18}H_4N_2$ bileşimindeki bileşik.

bikir,-krI, i. *Osm.* < *Ar. bikr. esk.* § ● Kızlık, erdenlik, bakirelik. [*Ing.* Virginity; *Fr.* Virginité]. § ● Kız, erden. [*Osm.* Bakire; *Ing.* Virgin; *Fr.* Vièrge]1.

biklinum, i. *Lat.* Romalılarda yemek yemek için iki kişinin uzun oturmasına yarayan karyola ve kanape şeklinde sedir, kerevet, divan. [*Ing.* ve *Fr.* Biclinium].

biklorür,-rü, i. *Fr. bichlorure. kim.* Formülünde iki klor atomu bulunan klorürlere verilen ad. [*Ing.* Bichloride].
~ **demet**, *bot.* ◘ **Demet.**

bikonkav, I. *matb.* Açıcı, dağıtıcı, objektif, her iki tarafı çukur, kenarları kalın, ortadan ince olan mercek cinsi. [*Ing.* ve *Fr.* Biconcave].

bikonveks, I. *Fr. biconvex. matb.* Bikonkavın tam aksi, yani ortası, her iki taraftan kabarık, kenarları ince olan, toplayıcı normal mercek. [*Ing.* Biconvex].

bikr, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Bikir.** ◉ ~ **ın izalesi**, *huk.* Kızlığın giderilmesi. [*Fr.* Défloration].

bikromat,-tı, i. *Fr. bichromate. kim.* Kromik asitten türeyen tuz. Özellikle potasyum bileşiğidir: $K_2Cr_2O_7$. [*Ing.* Bichromate].
~ **lı albümin**, *matb.* Foto-şemigrafi, klişecilik ve foto-litografide kalıpların hassa tabakaların hazırlanması için kullanılan ışığa hassas kimya maddesi. [*Ing.* Bichromatic albumine; *Fr.* Albumine bichromatée].

bikromatlamak(-I), f. *fot.* Potasyum bikromat emdirmek. [*Ing.* To bichromatize; *Fr.* Bichromatiser].

biksa, i. *Lat. bixa. bot. Bixaceae* familyasından, anayurdu Orta Amerika olan, Guayana, Antiller ve Hindistan'da yetiştirilen, ağaççık halinde bir bitki cinsi. Yaprakları düz kenarlı ve almaşıktır. Pembemsi kırmızı büyük çiçekleri salkım biçimindedir. Meyvası kap-

süldür. *B. orellana* adlı türünün tohumlarından, besin maddelerini boyamakta kullanılan bir boya elde edilir. [*Lat.* ve *ing. Bixa; Fr.* Rocouyer].

biksbit,-ti, i. *Fr bixbyite, min.* Doğal demir ve mangan oksit. Kübik kristaller halindedir. [*ing.* Bixbyite.]

bilâ, s. *Osm.* < *Ar. bi* + *lā.* Türkçe «siz-sız» eki karşılığı olarak eskiden Arapça kelimelerin başına getirilen bir edat: *Bilâfasıla, bilâsebep v.b.*

~ **bedel,** Karşılık olarak, para verilmeden, parasız olarak.

~ **ücret,** Ücretsiz.

bilâhare /bilā:hāre/, z. *Osm.* < *Ar. bilā hara. esk.* Sonra, sonradan daha sonra, sonraları. [*ing.* Later on; *Fr.* Plus tard, ultérieurement].

☆ *Yak. anl.* **badehu, muahhar, mâbâd, akabinde.**

☆ *Karş.* **önce, evvelâ, bidayette, evvel emirde.**

bilâistisna /bilā:istisnā/, z. *Osm.* < *Ar.* Ayrıksız, istisnasız. [*Ing.* Without exception; *Fr.* Sans exception].

☆ *Karş.* **ayrıklı, ayralı, seçkin, istisnalı, müstesna, şaz.**

bilâkis /bi:lakis/, z. *Osm.* < *Ar.* Tam tersine, tersine olarak. [*Ing.* On the contrary; *Fr.* Au contraire].

☆ *Eşanl.* **aksine.**

☆ *Karş.* **böyle olduğu gibi.**

bilânço /bilan:ço/, i. *It. bilanciare* > *bilancio. ikt.* § ❶ Envanterde gösterilen değerlerin tasnifi ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle düzenlenmiş hülâsa. Bir ticaret evinin veya bir kurumun belli bir dönem sonunda alacak ve borç durumunu göstermek üzere hazırlanan cetvel. [*Ing.* Balance sheet; *Fr.* Bilan]. § ❷ *mec.* Girişilen herhangi bir işte belli bir süre sonunda elde edilen iyi ve kötü sonuçların karşılıklı durumu [*ing.* Balance; *Fr.* Balance]. § ❷ *fiz.* Toplam sonuca varmak için, bir değişimde meydana gelen bütün enerji şekillerinin özetlenmesi. § ❶ *kim.* Petrol yatağı içindeki basıncın çıkarılan petrol miktarının ölçümüne dayanılarak yapılan tahmin. ◉ ~ **sunu yapmak,** *dey.* Bir olayın veya durumun iyi ve kötü sonuçlarını karşılaştırmak. ◉ **açılış** ~ **su,** *ikt.* ◘ **Açılış.** ◉ **ameliyat öncesi** ~ **su,** *tıp.* Bir vaka hakkında ameliyat kararı verilebilmesi için gerekli anestezi usulünü, ameliyat tekniğini ve diğer noktaları belirleyen muayenelerin tümü. ◉ **beslenme** ~ **su,** *fizyol.* ◘ **Beslenme.** ◉ **devir** ~ **su,** ◘ **Devir.** ◉ **devre** ~ **su,** ◘ **Devre.** ◉ **dinamik** ~ **lar,** *ikt.* Genel fiyat endekslerine göre düzenlenen bilânçolar. ◉ **enerji** ~ **su,** *fizyol.* Bir yandan besinlerle organizmaya giren kalori toplamının, bir yandan organizmanın mekanik *(kaslar)* kimyasal enerjiye *(sindirim, metabolizma),* termik enerjiye *(ısının korunması)* dönüşüm ve kayıplar yoluyle çeşitli enerji harcamalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. ◉ **konsolide** ~ *ikt.* ◘ **Konsolide.** ◉ **müşterek** ~ *ikt.* ◘ **Müşterek.** ◉ **termik** ~, Yakıcı ve yanıcı maddeler ve bazı hallerde, yanma olayına katılan veya bundan meydana gelen maddelerden çıkan ısı miktarıyle, kullanılan ve kaybolan ısı miktarının karşılaştırılması.

~ **günü,** *ikt.* Envanter ve bilânçonun taallük ettiği tarih.

~ **kârı,** *ikt.* Faaliyet gelirleriyle, diğer gelirlerin toplamından diğer masrafları düşerek bulduğumuz sonuç.

bilar, l. *kim.* Katranla kıldan yapılan ve kalafatta kullanılan bir çeşit macun.

bilardo /bilar:do/, i. *It. biliardo.* Üstü arduvazla ve çuha ile kaplı, kenarları lâstikli yüksek ve uzunca bir masa üzerinde fildişi yuvarlığını isteka denen uzun değneklerle iterek birbirine dokundurmak suretiyle oynanan bir oyun: *Bilardo masası, Bilardo salonu, Bilardo oynamak.* [*ing.* ve *Fr.* Billiard]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 81.* — **BİLARDO.**

~ **masası,** Üzerinde bilardo oyunu oynanan masa. [*Ing.* Billiard table; *Fr.* Table de billiards].

~ **salonu,** § ❶ Bilardo masası bulunan genel yerler veya gazinoların adı. § ❷ Özel binalarda bilardo masasının bulunduğu yer.

bilâsebep, z. *Osm.* < *Ar.* Sebepsiz, boş yere.

bilateral, i. *Fr. bilatéral.* ◘ **iki taraflı.**

~ **çiçek,** *bot.* ◘ **Çiçek.**

~ **simetri,** ◘ **İki yanlı bakışım.**

~ **ticaret anlaşmaları,** *ikt.* İki devlet arasında yapılan ticaret anlaşmaları.

bilâvasıta /bilā:vāsıta/, s. *Osm.* < *Ar.* Vasıtasız, aracısız, doğrudan doğruya. [*Ing.* Directly; *Fr.* Direct].

☆ *Yak. anl.* **araçsız, dolaysız, re'sen.**

☆ *Karş.* **araçlı, aracılı, dolaylı, bilvasıta.**

bilbahis, z. *Osm.* < *Ar.* bahsederek, söyleyerek.

bilberjiya, i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Ananasgiller *(Bromeliaceae)* familyasından, tropik Amerika'da yetişen ,uzun ömürlü otsu bir süs bitkisi. Birçok türleri sıcak limonluklarda yetişir. [*Lat. ing.* ve *Fr.* Billbergia].

bilcümle /bil:cümle/, s. *Osm.* < *Ar.* Bütün, hep, kamu, -in hepsi. [*Ing.* All, in all, totally; *Fr.* Tout, tous].

bildik, s. < *bilmek.* § ❶ Bilinen, yabancı olmayan. [*Ing.* Known; *Fr.* Connu]. § ❷ i. Tanınan, tanışılan kimse: *O semtte bildik yok* [*ing.* Acquaintance; *Fr.* Connaissance].

☆ *Yak. anl.* **arkadaş, tanıdık, sevgili, yar, ahbap, ahibba, sevdik, muhip, aşina, tanış,** *(hd.)* **eş, dost, yakın.**

☆ *Karş.* **düşman, hasım, yabancı.**

~ **çıkmak,** *dey.* Eskiden birbirini bildiklerini veya ailece tanıştıklarını anlamak. [*Ing.* To turn out to have been formerly acquainted; *Fr.* Decouvrir en causant avec une personne inconnue, qu'il existe une parenté ou amitié entre les familles respectives].

bildirge*, i. < *bildirmek.* § ❶ Resmî bir daire veya bir kurumun bir konu hakkındaki düşünce, niyet veya kararını bildirmek için yazdığı yazı. [*Osm.* Tamim; *ing.* Circular; *Fr.* Déclaration écrite]. § ❷ Hükümete herhangi bir durumun bildirilmesi için verilen bir yazı veya cetvel. [*Osm.* Beyanname; *ing.* Declaration, manifesto; *Fr.* Manifeste, declaration].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **genelge, sirküler.** § ❷ **deklarasyon.**

bildiri*, i. < *bildirmek.* § ❶ Resmî bir daire veya kurumun herhangi bir işi halka bildirmek için yazdığı şey. [*Osm.* Tebliğ; tebligat; *ing.* Communication; *Fr.* Communiqué, déclaration]. § ❷ Bilimsel bir konu üzerine yazılan açıklama. [*Osm.* Tebliğ.].

~ **tiyatro,** *tiy.* Günlük konuları belli bir tutumla yansıtan ve seyircide bir etki yaratmayı ödev edinen tiyatro anlayışı.

bildirici, i. *huk.* Yeni bir hukuki durum meydana getirmeyip, mevcut bir hakkı veya hukuki durumu tesbit eden işlem veya kararlar için kullanılır.

bildirik,-ği, i. Bildirilen şey [*Fr.* Chose annoncé].

bildirilmek(-e). nsz. f. § ❶ Haber verilmek, bilinir hale konulmak: *Durum ona bildirildi.* [*Ing.* To be advised (of), to be informed or intimated *(communication)* to be made (to), *Fr.* Avoir été annonce, avisé, être porté à la connaissance de]. § ❷ Anlatılmak.

bildirim*, i. § ❶ Bildirmek şekli. § ❷ Yazılı olarak yapılan açıklama ◉ ~**in şekli,** *iş. huk.* Hizmet akdi ilişkilerinde tarafların birbirine yapacağı bildirimlerin bağlı olduğu şekil şartı demektir. ◉ ~ **siz fesih hakkı,** *iş. huk.* Süresi belirli olsun veya olmasın sürekli hizmet akitlerinde işçi veya işverenin diğer tarafa daha evvelinden bildirimde bulunmak zorunluğunda olmaksızın, akdi, feshedebilme yetkisidir.

bildiriş, i. § ❶ Anlatma, haber verme. § ❷ Bildirme şekli. [*Ing.* Informing, advising, notice, communication].

bildirişmek(-le), ort. f. Haberleşmek.

☆ *Yak. anl.* **mektuplaşmak, telefonlaşmak, muhabere etmek.**

☆ *Karş.* **alâkayı kesmek, katı münasebet etmek.**

bildirme, i. § ❶ Bildirmek eylemi, bildiriş, haber verme. [*Osm.* Tefhim. *Ing.* Informing; *Fr.* Annonce, avertissement]. § ❷ *sosy.* Toplumda karşılıklı etkiyi sağlayan düşünceler ve duyguların bireyden bireye geçmesi süreci. [*ing.* ve *Fr.* Communication]. ☆ *Eşanl.* **ulaştırma.** § ❸ *psik.* Sosyal psikolojinin başlıca yöntemlerinden biri olup, genel olarak yazılı veya sözlü bilgi toplama yollarının bütünü için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Information].

☆ *Karş.* **saklama, habersiz kılma.**

~ **cümlesi,** *gram.* Yüklemi bildirme kiplerinden biriyle kurulan cümle: *Eve gidiyoruz, İstanbul güzel bir şehirdir, Ahmet dersini bitirdi, Ali gitmiş v.b.)* [*Osm.* Haber cümlesi; *ing.* Sentence of statement; *Fr.* Phrase enonciative].

☆ *Eşanl.* **bildiri cümlesi.**

~ **eki,** *gram.* İsim cümlelerinde bildirme

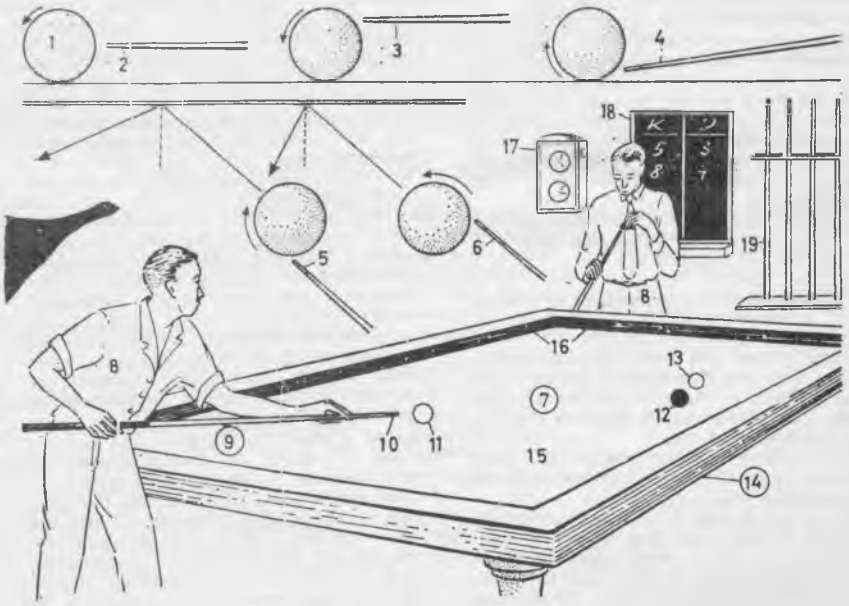

ŞEKİL: 81. — **BİLARDO: 1.** Bilardo topu. **2.** Yatay merkez vuruş. **3.** Üstten vuruş *(kule)* **4.** Dipten vuruş *(klapisto).* **5.** Çevrintili *(falsolu)* vuruş. **6.** Mukabil çevrintili *(falsolu)* vuruş. **7.** Karambol. **8.** Bilardo oyuncusu. **9.** Isteka. **10.** isteka ucu. **11.** Beyaz top .**12.** Kırmızı top. **13.** Benekli beyaz top. **14.** Bilardo masası. **15.** Masanın yeşil kaplı üstü. **16.** Yastık. **17.** Bilardo kontrol saati. **18.** Markacı. **19.** İstekalık.

görevi bulunan ek: *-ım, -im, -sın, -sin, -dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür.*

~ **kâğıdı,** *post.* Mektup postalarının alınıp verilmesinde kullanılan ve postayla ilgili kayıtlarla birlikte posta maddelerinin cins ve miktarını gösteren formül [*Osm.* İhbariye varakası; *Ing.* Letter bill; *Fr.* Feuille d'avis].

~ **kipi,** *gram.* Fiile dilek, şart, gereklik, emir gibi anlam nitelikleri katılmadan sadece olguyu anlatan kip: *Geldim, geliyorum, geleceğim.* [*Osm.* Sıyga-i ihbariye; *Ing.* Simple tenses; *Fr.* Temps simples, mode indicatif].

bildirmek(-i,-e), f. § ❶ Bilinir hale koymak, haber vermek: *Meseleyi anla da bana mektupla bildir.* [*Osm.* Tebliğ etmek; *Ing.* To make known, to communicate; *Fr.* Annoncer, envoyer, avertir]. § ❷ Herhangi bir konuda bilgi vermek. [*Ing.* To inform; *Fr.* Informer]. § ❸ Söylemek. [*Ing.* To tell, say; *Fr.* Dire]. § ❹ Anlatmak. [*Osm.* İfade etmek; *Ing.* To express, explain; *Fr.* Expliquer]. § ❺ Tanıtmak. § ❻ Göstermek. ☆ *Yak. anl.* **arzetmek, iş'ar etmek, ilân etmek, ilâm etmek, ihbar etmek, sunmak, söylemek, demek, yazmak, işaret etmek, duyurmak.**

☆ *Karş.* **gizlemek, saklamak, örtbas etmek.**

bile, z. <*bir* + *ile* > *birle.* § ❶ Birlikte *(bu anlam eskidir).* § ❷ e. Cümlede fiilden, özneden veya tümleçten sonra gelerek fiilin: (a) Umulmazken olduğunu anlatır: *Ahmet geldi mi? Gitti bile* [*Osm.* Hattâ; *Ing.* Even; *Fr.* Aussi]. (b) Umulmayan biri tarafından yapıldığını anlatır: *Uzaktakiler bile duydu;* (c) Umulmayan bir tümleçle ilgisini anlatır. *Bana bile söyledi, Benden bile sakladı. Beni bile aldattı.* § ❸ Bir dilek şart kipine katıldığı vakit fiilin hükmünü varsayım haline sokar: *Yemin etse bile inanmam.* [*Osm.* Dahi].

bile bile, z. § ● Bilerek, kasden. § ❷ Çekinmeden. [*Ing.* Knowingly, with one's eyes open; *Fr.* Exprès, à dessein, intentionnellement, de propos délibéré].

~ ~ **lâdes,** *dey.* Sonucunun ne olacağını bilerek kabul etmek.

bilebilmek, f. Bilmeğe gücü yetmek.

Bilecik,-ği, öz. i. *coğr.* Türkiye'nin Batı Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

~ **çatması,** *dok.* ◘ **Çatma.**

bileği, i. < *bilemek.* Bilemek için kullanılan âlet: *Bileği taşı.* [*Ing.* Instrument for sharpening, grinders; *Fr.* Outil à aiguiser].

~ **çarkı,** Ekseninden geçen bir milin iki uçları, dört ayak üzerine tesbit edilmiş bir teknenin iki tarafındaki yuvalar içine, oturtularak bu eksenin bir ucuna geçirilmiş olan bir sapla çevrilen yuvarlak bileği taşı. [*Ing.* Circular grindstone; *Fr.* Meule].

~ **çarkı teknesi,** Yuvarlak ve dönen bileği taşlarının altındaki yuvarlak tekne olup taş dönerken oradaki sudan geçer. [*Fr.* Cuvette de meule].

~ **demiri,** Kasapların bıçaklarını sürterek keskinlestirdikleri demirden âlet. [*Ing.* Knife-grinder; *Fr.* Meule à aiguiser].

☆ *Eşanl.* **masat.**

~ **kayışı,** Berberlerin usturalarını bilemek için kullandıkları kayış. [*Ing.* Strop; *Fr.* Cuir].

~ **taşı,** Bıçak gibi kesici şeylerin keskinliğini arttırmak için üzerine sürünen veya döndürülerek bileyicilikte kullanılan sert tas. [*Ing.* Oil-stone; *Fr.* Pierre à l'huile].

☆ *Eşanl.* **çakmak taşı.**

bileğici, i. Keskin âletleri bileyen işçi. [*Ing.* Knife-grinder; *Fr.* Rémouleur, repasseur de couteaux].

bilek,-ği, i. § ❶ *anat.* Elle kolun birlestiği yer. [*Osm.* Misem-ül-yed; *Ing.* Wrist; *Fr.* Poignet]. § ❷ *zool.* El tarağı kemikleriyle ön kol kemikleri arasında kalan ve 8 küçük bilek kemiklerini kapsayan bölge. [*Osm.* Rusg -ul-yed; *Ing.* Wrist; *Fr.* Carpe, poignet]. ◉ **bileğinde altın bilezik olmak,** *dey.* Geçimini sağlayacak *(cok kazanç getiren)* bir sanatı olmak. ◉ **bileğine güvenmek,** *dey.* Gücüne veya hünerine güvenmek. [*Ing.* To trust to one's fists; *Fr.* Se fier à sa force, ou à son talent]. ◉ **bileğine (bileklerine) kadar** ,*dey.* (a) *(çamur, kar, v.b. hk.)* Ayakları içine gömülecek şekilde; (b) *(etek, elbise v.b. giyecekler hk.)* Ancak ayakları görünebilecek kadar uzun. ◉ **ayak bileği,** *anat.* ve *zool.* ◘ **Ayak.** ◉ **bileğinin hakkı ile,** *dey.* Kendi çalışması ve kuvvetiyle. ◉ ◘ *ŞEKİL: 185.* — EL; *ŞEKİL: 263.* — **İNSAN VÜCUDU.**

~ **gibi (kadar, kalınlığında),** *dey. (Saç veya akar su hk.)* Kalın, gür.

~ **gücü (kuvveti),** *dey.* § ❶ Kol kuvveti. [*Ing.* Arm strength; *Fr.* Force de poignet] § ❷ *mec.* Vücut *(beden)* kuvveti, [*Ing.* Force, strength; *Fr.* Force physique].

~ **kanalı,** *anat.* ◘ **Kanal.**

~ **saati,** Bileğe takılan saat. [*Ing.* Wrist watch; *Fr.* Montre-bracelet, montre de poignet].

☆ *Eşanl.* **kol saati.**

~ **vuruşu,** *sp. (voleybol'de)* Iki bileğin iç yönü ile topa vuruş. [*Fr.* Manchette].

~ **yapmak,** Karşılıklı iki kişinin dirseklerini dayayarak birbirlerinin bileğini bükmek oyunu.

~ **yumrusu,** *anat.* Birinci sıra bilek kemiklerinin eklem yüzeyinin tümü.

bilek.bilek, z. Gürül gürül, gür bir şekilde *(akmak).* [*Ing.* Flowing in a column as thick as one's wrist].

bileklik,-ği, i. § ❶ Oyunlarda bileğin incinmesini önlemek için bileğe takılan meşin sargı. [*Ing.* Wristband; *Fr.* Bracelet de force *(en cuir)*]. § ❷ Atların bacaklarının sarılmasında kullanılan ham bez, fanila veya örgü kumaştan sargı.

bilelik,-ği, i. Bir kimsenin yanında bulunan kişiler, el altı. [*Osm.* Maiyet; *ing.* Attendants, company; *Fr.* Suite].

bileme, i. § ❶ Kesici âletleri, keskin hale getirme. § ❷ *ağ. iş.* Ağaçtan talaş kaldırarak iş gören araçların, körlenen ağızlarını yeniden keskin hale getirme işlemi. [*Ing.* Honing, grinding, sharpening; *Fr.* Action d'aiguiser, d'affûter un outil].

~ **açısı,** *ağ. iş.* Bir cihazda kesme islemini yapan ağzın iki yüzü arasında kalan açı.

~ **makinesi,** *ağ. iş.* Testere, bıçak, freze bıçağı v.b. araçları bilemede kullanılan makine. [*Ing.* Grinders, machine knife, grinding (sharpening) machine; *Fr.* Affûteuse, affiloir].

~ **mengenesi,** *ağ, iş.* Testere bilerken, lamayı gerekli konumda bağlamaya ve tutmaya yarayan cihaz.

bilemedin, z. En çok, en fazla.

bilemek(-i), f. Kesici âletleri kesici bir hale getirmek, sert bir tekerlek vasıtasıyle bir yüzeyi düzeltmek veya cilâlamak. [*Ing.* To sharpen, grind; *Fr.* Aiguiser]. ◉ **diş —,** *dey.* Kızmak, öç almak istemek. [*Ing.* To cherish a grudge against someone, to await a chance of revenge against someone; *Fr.* Avoir une dent contre qn, avoir, ressentir de l'animosité contre qn].

☆ *Yak anl.* **keskinleştirmek.**

☆ *Karş.* **körletmek.**

bilenmek, nsz. f. Keskin hale getirilmek. [*Ing.* To be sharpened; *Fr.* être aiguisé].

bilerek, z. Bile bile, kasten, isteyerek. [*Ing.* Knowingly, intentionally, willingly; *Fr.* Sciemment, intentionnellement, volontairement].

~ **sapkı,** *sp. (Basketbol'de)* Bir oyuncunun bile bile yaptığı kural dışı davranış. Sorumluluk derecesi bakımından bu biçimde davranışlar oyundan atılmayı gerektirecek niteliktedir. [*Ing.* Intentional foul].

bilesiye, z. Bile bile, bilerek.

bileşen, i. § ❶ *fiz.* Bir bileşiği meydana getiren kısımlar. Bileşke kuvveti meydana getiren kuvvetlerden herbiri. [*Osm.* Mürekkip; *Ing.* Component; *Fr.* Composant,-ante] § ❷ *kim.* Fizikokimyasal dengeli bir sistem içinde bulunan saf cisimlerden herhangi biri. § ❸ (a) *dilb.* Dilbilimsel özellikleri olan unsurların incelenmesiyle ilişkisi bulunan; (b) Bileşim yoluyle bir kelimenin yapısına giren. § ❹ *mat.* Bir vektörün, bir koordinat sisteminin eksenlerinden biri veya düzlemlerinden biri üzerindeki izdüşümü. ◉ **çiftyıldız —,** *astr.* ◘ **Ciftyıldız.**

~ **kuvvetleri (hızlar),** *mek.* Aynı zamanda hareket ederek «bileşke» adı verilen son bir kuvvet, bir hız meydana getiren kuvvetler, hızlar.

bileşik[1],-ği, i. < *bileşmek.* § ❶ (a) *kim.* Bir kaç cismin homojen karışımlarına verilen ad. Bileşimden farklı olarak komponentler mekaniksel veya fiziksel yollarla birbirinden ayrılabilirler. *(karabarut gibi);* (b) Birden fazla elementin meydana getirmiş olduğu başka özelliklerde yeni bir madde *(civa, sülfür, sodyum klorür gibi)* ☆ *Yak. anl.* **katınç, katışık ,katımlanan, katın** [*ing.* Compound, mixture; *Fr.* Mélange, corps Composé]. ☆ *Eşanl.* **karışım.** ◉ **bakır —leri,** *kim.* ◘ **Bakır.** § ❷ *bot.* Her biri başlı başına bir bütün sayılabilecek birçok benzer organlardan meydana gelmiş bir organ için kullanılır. § ❸ *mat.* Bir bileşim kanunu bulunan bir cümlede, bu cümlenin iki elemanının bileşiminden çıkan eleman.

bileşik[2],-ği, s. < *bileşmek.* § ❶ Bileşerek ortaya çıkmış, basit olmayan. Ayrı elementlerin birer veya daha çok moleküllerinin kaynaşması ile meydana gelen bircinsli *(madde).* [*Osm.* Mürekkep; *Ing.* Compound; *Fr.* Composé].

~ **ana pozitif,** *sin.* Işletme kopyası çıkarmakta kullanılacak negatif görüntü ve ses kopyası için hazırlanan bileşik kopya çeşidi. [*Ing.* Composite master positive; *Fr.* Positif duplicating image et son].

~ **anlam,** *mant.* Önermenin bütünü içinde göz önünde bulundurulan anlam.

☆ *Karş.* **bölünmüş anlam.**

~ **başak,** *bot.* ◘ **Başak.**

~ **boyuncuklar,** *bot.* Tek bir sütun halinde bulunan boyuncuklar. *(Çok sık rastlanır.)*

~ **cisim,** *kim.* ◘ **Cisim .**

~ **cümle,** *gram.* ◘ **Cümle.**

~ **çiçek,** *bot.* ◘ **Çiçek.**

~ **çiçek durumları,** *bot.* ◘ **Çiçek durumu.**

~ **çiçeklik,** *bot.* Birçok basit çiçek topluluklarından meydana gelen büyük toplu çiçekler. *(Örnek: Bileşik şemsiye, bileşik başaklar.)*

~ **çoğaltım negatifi,** *sin* Çoğaltma negatifi elde etmekte kullanılan bileşik negatif. [*Ing.* Composite dupe negative; *Fr.* Négatif contretype combiné image et son].

~ **faiz,** *mat.* ve *ikt.* Bir ana paraya getirdiği yıllık faizler de katılarak bütünün üstünden alınan faiz. [*Osm.* Faiz-i mürekkep; *Ing.* Compound interest; *Fr.* Intérêt composé].

☆ *Eşanl.* **mürekkep faiz.**

~ **fiil,** *gram.* Bir kelimeye yardımcı fiillerden birini eklemek yoluyle yapılan fiil: *Hasta olmak, yardım etmek.* [*Osm.* Mürekkep fiil; *Ing.* Compound verb; *Fr.* Verbe composé].

~ **fonksiyon,** *mat.* Kendileri başka değişkenlerin fonksiyonları olan bir veya çok değişkenin fonksiyonu.

~ **göz,** *zool.* ◘ **Göz.**

~ **kelime,** *gram.* Iki veya daha çok kelimenin yanyana gelmesiyle ortaya çıkan ayrı anlamlı kelime: *Semizotu, Hanımeli, Çanakkale, Karakol, Sivrisinek.* [*Osm.* Mürekkep kelime; *Ing.* Compound word; *Fr.* Mot composé].

~ **kesir,** *mat.* Ondalık kesirle beraber birkaç birimi de içine alan sayı. [*Osm.* Kesr-i mürekkep; *Ing.* Compound fraction; *Fr.* Fraction composée].

~ **kopya,** *sin.* Ses ve görüntüyü, ayni film parçasında taşıyan pozitif. [*ing.* Married print, combined print, composed print, composite print; *Fr.* Copie combinée].

~ **korimbus,** *bot.* ◘ **Bileşik yalancı şemsiye.**

~ **makine,** *mek.* Her birinin belli görevi olan çesitli parçalardan yapılı makine. Müşterek bir program yönetiminde bir makine gibi çalışır. *Ordinatörler birleşik büro makineleridir.* [*Ing.* Compound machine].

~ **meyva,** *bot.* ◘ **Meyva.**

~ **petalliler,** *bot.* Petalleri az veya çok bitişik çiçekli bitki grupu. [*Lat. Sympetalae*].

~ **sarkaç,** *fiz.* Bazen, birçok ağırlıklı parçalardan meydana gelen gerçek ağırlıklı sarkaca verilen ad. Katı bir cisim olup ağırlık merkezinden geçmeyen bir yatay eksen etrafında hareket eder. [*Osm.* Mürekkep

rakkas; *Ing.* Compound pendulum; *Fr.* Pendule composé].

~ **sayı**, *mat.* Tam sayılar ve kesirlerden meydana gelen sayı [*Ing.* Compound number; *Fr.* Numéro composé].

☆ *Eşanl.* **kesirli sayı.**

~ **spika** *bot.* ◘ **Bileşik başak.**

~ **şemsiye**, *bot.* ◘ **Şemsiye.**

~ **yaprak**, *bot.* ◘ **Yaprak.**

~ **yumurtalık**, *bot.* ◘ **Yumurtalık.**

bileşikgiller, ç.i. *bot.* İki-çeneklilerin *Campanulatae* takımından, çoğunlukla otsu, az bir kısmı da çalı veya ağaç tipinde bitkileri kapsayan, 1000 e yakın cins ve 20.000 e yakın türü olan, çiçekli bitkilerin en zengin familyası. Yapraklar alternan veya karşılıklıdır. Erdisi veya tek eşeyli, aktinomorf veya zigomorf, dil veya tüp seklindeki çiçekleri kapitulum durumundadır. Meyva akendir. Bu familya bitkileri genellikle uçucu yağ ve inulin taşır ve bir kısmında ise lateks bulunur. *Asteroideae (Tubuliflorae)* ve *Cichorioideae (Liguliflorae)* olmak üzere iki altfamilya altında incelenir. Türkiye'de 100 den fazla cins ve 1000'e yakın türü yetisir. [*Osm.* Mürekkebe; *Lat.* ve *Ing. Compositae; Fr.* Composées, synanthérées].

☆ *Eşanl.* **toplu çiçekler.**

bileşim*, i. < *bileşmek. kim.* § ❶ Bir araya gelmek hali, bileşmek işi ve bunun sonucu. § ❷ İki veya daha fazla elementin sentez yolu ile veya tabiat şartlarında kimyasal olarak birleşmesi sonucu oluşan madde. özellikleri kendisini meydana getiren elementlerden tamamen farklıdır. *(Örnek: Su (Hzo) da, iki element de gazdır).* [*Osm.* Terekküp, terkip; *Ing.* ve *Fr.* Composition].

§ ❸ *dilb.* Mevcut kelimelere ekler takılarak veya basit kelimeler birleştirilerek yeni kelimeler yapma. [*ing.* Composition; *Fr.* Combinaison].

~ **(kuruluş) kanunu**, *mat.* Bir cümlede, bu cümlenin bir eleman çiftinden baslayarak bir büyüklüğü tanımlayan kural.

bileşke*, i. < *bileşmek, fiz.* (a) Bir cisme uygulanan birkaç kuvvetin toplam etkisine denk olan tek kuvvet. [*Osm.* Kuvve-i muhassıla; *Ing.* Resultant; *Fr.* Résultant,-ante]; (b) *mat.* Bir sistemin elemanlarının bilesimine ait olan; (c) İki denklem arasında değiskenin yok edilmesi.

☆ *Eşanl.* **rezültant.**

bileşken, s. ve i. *elektr.* Elektronik devrelerin gerceklestirilmesinde kullanılan (eleman).

bileşme, i. *dilb.* Bileşim meydana getirme .

bileşmek*(-le), nsz. f. *fiz.* ve *kim.* İki veya daha çok sayıda öğe *(unsur)* bir araya gelerek yeni bir öğe meydana getirmek. [*Osm.* Terekküp etmek; *Ing.* To compose; *Fr.* Se composer].

☆ *Yak. anl.* **katımlanmak.**

☆ *Kars.* **basit cisimlere ayrışmak.**

bileşmiş, s. Bilesik halde olan. [*Ing.* Compound; *Fr.* Composé,-ée].

bilestirici, i. *sin.* Birlestirme islni yöneten kimse. [*Ing.* Mixer; *Fr.* Mélangeur, mixeur].

bileştirme, i. § ❶ *mek.* Kuvvetlerin, hareketlerin, hızların v.b. birlestirilmesi, kuvvetlerin, hareketlerin, hızların v.b. bileskesini tayine yarayan islem veya hesap. § ❷ *dilb.* Bilesim meydana getirtme. [*Ing.* Composition, combination]. § ❸ *sin.* Cesitli ses kusaklarını tek bir kusak bicimine sokma. [*Ing.* Mix, mixing; *Fr.* Mélange, mixage].

~ **aygıtı**, *sin.* Bilestirme isini gerceklestiren cihaz. [*Ing.* Mixer; *Fr.* Mixeur, mélangeur].

~ **masası**, *sin.* Birlestirme isini gerceklestirmede kullanılan özel yapıda masa. [*ing.* Mixing table, audio mixer; *Fr.* Table de mélange, table de mixage].

bileştirmek(-i,-le), f. § ❶ Bilesmeyi sağlamak. § ❷ *fiz.* İki veya daha çok vektörün paralelkenar kuralına uygun olarak geometrik toplamını almak. [*Osm.* Terkib etmek; *Ing.* To compose; *Fr.* Composer]. § ❸ *mek.* Hızlar, kuvvetler ve ivmelerle ilgili olarak bunların bileskesini aramak.

bilet,-ti, i. *Fr. billet* < *It. biglietto.* Vapur, tren, tiyatro gibi bir yere girebilmek veya bir piyangoya katılabilmek için gösterilmesi gereken basılı mukavva, kâğıt: *Tren bileti, Piyango bileti.* [*ing.* Ticket; *Fr.* Billet]. ⊙ **açık** ~, Dönüş tarihi tesbit edilmeksizin belirli bir devre için geçerli gidiş-dönüş bileti. [*Ing.* Open ticket; *Fr.* Billet open]. ⊙ **aile** ~ **i**, Bir yolun tamamını veya bir bölümünü, katedecek bir aile fertleri için verilen bilet olup, tarifeden yararlanma konusunda genel olarak özel şartlara tâbidir. [*ing.* Family ticket]. ⊙ **değişik araçlı** ~ ,değişik araçlar için verilen bilet. [*ing.* Combined ticket; *Fr.* Billet combine]. ⊙ **dönüş** ~ **i**, ◘ **Dönüş.** ⊙ **gidiş** ~ **i**, ◘ **Gidiş.** ⊙ **giriş** ~ **i**, Binis veya iniş rıhtımlarına girmek için biletleri olmayan kimselere böyle yerlere girme hakkını veren kupon. [*Ing.* Platform ticket; *Fr.* Ticket, billet d'entrée]. ⊙ **hafta sonu** ~ **i**, Geçerlik suresi sınırlı olup, hafta sonuna kadar geçerli, indirimli bilet. [*ing.* Week-end ticket; *Fr.* Billet week -end]. ⊙ **haftalık** ~, Bir haftanın altı günü için geçerli tren bileti. [*ing.* Weekly season ticket; *Fr.* Billet hebdomadaire]. ⊙ **ortaklaşa** ~, Hep birlikte seyahat ederek genel olarak özel bir tarifeden yararlanan kişilerin meydana getirdiği bir grup için kabul edilen bilet. [*Ing.* Party ticket; *Fr.* Billet collectif]. ⊙ **serbest dönüş** ~**i**, Dönüş kuponundan hem ilk çıkış noktası, hem de gidilenden başka bir yönde yararlanılabilen gidiş-dönüş bileti. Özellikle hava ulasımında kullanılır. [*Ing.* Open-jaw ticket; *Fr.* Billet open-jaw]. ⊙ **tam** ~, ◘ **Tam tarifeli bilet.** ⊙ **tam tarifeli** ~, Her hangi bir indirime tâbi olmayan bilet. [*ing.* Full fare ticket; *Fr.* Billet de plein tarif]. ⊙ **tatil** ~ **i**, Genel olarak indirimli tarifeli olup, sadece pazar günleri veya kanunî bir tatil günü için demiryolunda gidiş-dönüş için yararlanılan bilet. [*Ing.* Sunday excursion ticket; *Fr.* Billet du dimanche (bon dimanche)]. ⊙ **turistik** ~, Tarife ve yararlanma gibi özel kosulları bir tüzükle saptanmış asgari bir tren yolculuğunu karşılayan turistik yolculuk yapan kimselere verilen özel bilet. [*Ing.* Tourist ticket; *Fr.* Billet touristique]. ⊙ **yer** ~**i**, Normal biletin gösterilmesi ve alındığının bilinmesi üzerine, yolun baslangıcı veya belirli bir noktasında bir trende bir yerin ayrılmasını sağlayan, para ile alınan bilet. [*ing.* Seat reservation ticket; *Fr.* Ticket garde place]. ⊙ **yöre gezisi** ~ **i**, Süreli bir itinerere göre birbiri ardınca yapılacak birkaç seyahat için geçerli olacak sekilde, önceden varılan anlaşmaya göre demiryolu şirketleri tarafından verilen bilet. [*ing.* Round trip excursion ticket; *Fr.* Billet d'excursion circulaire].

~ **kesici**, *sin.* Sinema kapısında bilet kesen kimse. [*ing.* Ticket collector; *Fr.* Employé du guichet aux billets].

~ **kesmek**, *dey.* Para karşılığında bilet vermek. [*Ing.* To give a ticket].

~ **payı**, Belirli bir sefer için genel olarak vapur seferi bir bilet acentasına tanınan bilet miktarı. [*Ing.* Allocation, allotment; *Fr.* Allotement].

~ **satış yeri**, *tiy.* Tiyatro biletinin satıldığı yer. [*Ing.* Box-office; *Fr.* Bureau de location].

biletçi, i. Bilet satan görevli. [*ing.* Ticket-collector, tram-conductor; *Fr.* Employé du guichet aux billets, conducteur].

biletmek(-i,-e), f. Bilemek işini yaptırmak. [*ing.* To make grind (hone), To let be *sharpened); Fr.* Faire aiguiser].

biley(i)**ci**, i. Kesici âletleri bilemeyi iş edinmiş olan kimse. [*ing.* Knife-grinder; *Fr.* Aiguiseur].

bileyicilik,-ği, i. Bileyicinin yaptığı iş. [*ing.* Whetting, grinding; *Fr.* Aiguisage].

biley.taşı, i. *ağ. iş.* Araçların kesici ağızlarını bilemek ve kılağılarını düşürmek için kullanılan doğal veya yapay taş. [*ing.* Whetstone; *Fr.* Aiguisoir].

bilezik,-ği, i. § ❶ Kadınların süs olarak el veya ayak bileklerine taktıkları halka veya halka şeklinde zincir. [*ing.* ve *Fr.* Bracelet]. § ❷ Bir âlet veya bıçakta sapın ucuna geçirilen madenî halka. [*ing.* Metal ring around a column, gun, etc; *Fr.* Manchon]. § ❸ *arg. (Hırsızlara takılan) kelepçe: Ayı Yakup bileziği kırmış diyorlar.* § ❹ *mek.* (a) İki borunun ucunu birleştirmeye yarayan silindir; *(b)* İletme millerini bağlayan parca. § ❺ *mim.* (a) Sütunların gövdesini yatay olarak bölen halka biçiminde yuvarlak silme; (b) Sütun gövdesine, süs için takılan halka. [*ing.* Drum; *Fr.* Tambour]. ☆ *Eşanl.* **kubbe kasnağı.** § ❻ Modern usullerle madenî para basmak için pulların, içine konduğu ve kalıbın altına sürülen, çelik halka. Pres altında pulun ezilmesiyle para çevresi meydana gelir ve sikkenin her iki yüzü de basılmış olur. § ❼ Taşınabilir çesitten ateşli bir silâhın namlu ve kundağı üzerine tespit edilmis bir halka olup, silâhın harbisini tutmaya yarar. § ❽ *tekn.* (a) Bazı işçilerin yaralanmaktan korunmak için sol kollarına taktıkları deri veya kumaştan yapılmış bileklik; (b) Bir boruyu, bir transmisyon milini dik tutmak veya bir desteğe tesbit etmek için, demirden, dökümden, bakırdan yapılmış ve civata veya menteşe ile birlestirilmis iki parçadan meydana gelen zıvana biçimi birlestirme parçası. ⊙ **âlem bileziği**, *mim.* Âlemlerde kova ve armut denilen kısımların arasına konulan ve kalın bir simide benzeyen halka gibi kısım. [*ing.* Ring; *Fr.* Anneau] ⊙ **ayak bileziği**, Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları halka ⊙ **bıçak bileziği**, Bıçakların demiriyle saplarını birbirine bağlamak için konulan yüzük seklinde madenî halka. [*Fr.* Bague] ⊙ **boru bileziği**, *tekn.* ◘ **Boru**[1], ⊙ **büte bileziği**, *mek.* ◘ **Büte.** ⊙ **cırcır bileziği**, *döş.* ◘ **Cırcır.** ⊙ **genleşme bileziği**, *mek.* Bir iletimdeki millerin serbestçe genleşmesini sağlayan organ. ⊙ **kuyu bileziği**, *mim.* Kuyuların içine düşmemek için ağızlarına korkuluk olarak konulan içi bos yuvak seklinde ve yüksekçe taslar. *(Fr.* Marguelle]; ⊙ **sap bileziği**, Bir âlet veya bıçağın sapı çatlamamak ve o aleti sapa iyice bağlamak ve sıkıştırmak için sapın âlet takılan tarafındaki ucuna geçirilen madenî halka. [*ing.* Ferrule, thimble; *Fr.* Virole]. ⊙ **sütun bileziği**, *mim.* Sütunların gövdesi üzerine yatay bir vaziyette ve sütunu kucaklayacak sekilde yapılan halka olup, çoğunlukla sütunun tası oyularak takılır. [*Fr.* Anneau de colonne].

~ **silme**, *inş.* Bir kopuk silme ve bir damlalıktan meydana gelen saçaklık.

~ **taşı**, Kuyu ağzına konan tas.

bilezikçi, i. Bilezik yapan veya satan kimse. [*ing.* Maker and seller of bracelets].

bilezikleme, i. § ❶ *kuşb.* Üzerinde iletmeli bir numara bulunan alüminyum bir bileziği kusun ayağına geçirme isi. § ❷ *tekn.* Belirli bir sıkma ile basınç altında bir mille bunun üzerinde mafsal gibi hareket edecek bir parca arasına geçirilen aşınma burcunun yerlestirilmesi.

bilezikli, s. Bileziği bulunan.

~ **askı**, *döş.* Boruyu asmakta kullanılan bir askı türü. [*ing.* Steel ring hanger].

bilfarz /bil:farz/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Tutalım ki, sayalım ki, farzedelim ki, söz gelisi. [*ing.* Supposing that; *Fr.* Par supposition, à supposer que].

☆ *Eşanl.* **farazâ.**

bilfiil /bil:fiil/, *Osm.* < *Ar. esk.* Gerçekten, is olarak, eylemli, edimli olarak, fiilen [*ing.* Really, in fact, actually; *Fr.* Effectivement].

~ **işgal**, Bir yeri askerle zaptedip yerlesme.

bilge, i. *fels.* ve *sosy.* Bilgili, genis ve derin bilgisi olan kimse. İyi düsünen, çok ve sağlam bilgisini hayat islerinde gerek kendi, gerek baskaları için en yararlı sekilde kullanabilen kimse. [*Osm.* Hakîm; *ing.* Savant, learned and wise; *Fr.* Sage].

bilgelik,-ği, i. *fels.* § ❶ Bilge olma hali ve niteliği. [*Osm.* Hikmet; *Ing.* Wisedom; *Fr.* Sagesse].

☆ *Eşanl.* **bilgililik.**

bilgi, i. < *bilmek.* § ❶ Bir is veya konu hakkında bilinen sey. [*Osm.* Malûmat; *Ing.* Knowledge, information; *Fr.* Connaissance, information]. ☆ *Kars.* **bilgisizlik ,vukufsuzluk. kültürsüzlük, cehalet, cahl, acemilik, okumamışlık ,toyluk ,görgüsüzlük, tecrübesizlik.** § ❷ *fels.* Insanın kuramsal eylemi, varlıkla çevresi *(süjeyle obje)* arasındaki ilişki. [*ing.* ve *Fr.* Cognition]. § ❸ Bilim: *Tabiat bilgisi.* [*Osm.* Danis, malûme.

irfan, fen, tenevvür; *ing.* Science; *Fr.* Science]. ☆ *Eşanl.* **kültür.** § ❹ Anlayış: Duygudan üstün bir bilgiye ermis. [*Osm.* İdrak; *ing.* Comprehension; *Fr.* Compréhension]. § ❺ *huk.* Bazı sorunlarda karara bağlama yetisi. [*Osm.* Vukuf; *Ing.* Connaissance; *Fr.* Cognizance]. § ❻ *psik.* (a) Genel olarak ve ilk sezi halinde zihince kavranmış temel düşünceler; (b) Bir şeyi bilme hali *(marifet)* veya bir yargılama yapabilmek için bilinmesi gereken öğelerin her biri. [*Osm.* Malume; *Ing.* Information, learning; *Fr.* Notion, savoir]. ◉ **~ lerin düşünselleştirilmesi,** Kavram ve hüküm geliştirmekte görüldüğü gibi soyut olarak akıl yürütme oluşumu. ◉ **~ ye susamak,** *dey.* Bilgi sahibi olmayı çok istemek. ◉ **amprik ~,** ◘ **Amprik** ◉ **anlam ~ si,** *dilb.* ◘ **Anlam.** ◉ **dağ ~ si,** *coğr.* ◘ **Dağ.** ◉ **değer ~ si,** *sosy.* ve *psik.* ◘ **Değer.**

~ edinmek, *dey.* Haber almak, malûmat almak, bilgi toplamak. [*Ing.* To take notice; *Fr.* Prendre de renseignements, se renseigner].

~ kuramı, *fels.* Bilginin temelini ve yöntemini başlıca sınırları ve güvenilirliği bakımından inceleyen felsefe kolu veya kuramı. Bilenle bilinen arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. [*Osm.* Mephas-ı marifet; *Ing.* Epistemology; *Fr.* Epistemologie]. ☆ *Eşanl.* **epistemoloji**

~ sosyolojisi, *sosy.* Bilginin ilkeleri olan ve genel düşüncelerin toplum hayatında veya toplum şartlarına göre doğduğunu kabul eden ve bilgi ilkelerini toplum olayları ile açıklayan sosyoloji dalı. [*ing.* Sociology of knowledge; *Fr.* Sociologie de la connaissance].

~ testi. ◘ **Başarı testi.**

bilgicilik,-ği, i. *fels.* (a) Bir kıyas halinde ileri sürülen ve yanlışlığı gizlenip doğru olduğu kabul ettirilmek için çalışılan kanıt, karşısındakini yanıltmak amacıyla yanlış muhakeme; (b) Bu nitelikte kanıtlara dayanarak hüküm verme. [*Osm.* Safsata; *Ing.* Sophism; *Fr.* Sophisme].

☆ *Eşanl.* **sofizm.**

bilgiç-ci, s. <*bilmek.* § ❶ Çok bilen: *Bilgiç adam.* [*Osm.* Malûmatfürus; *Ing.* Learned; *Fr.* Savant, instruit]. § ❷ Bilmediği halde bilir gibi gözüken, bilgin geçinen, bilgi taslayan *(kimse).* [*Osm.* Hakim, ukalâ; *Ing.* Pedant, pretending to be learned; *Fr.* Pédant,-ante].

bilgiç bilgic, z. Çok bilmiş bir sekilde. [*ing.* Pedantically; *Fr.* Pedantesquement].

bilgiç.evren, b.i. Bir elektronik hesap makinesinin kullanılması için gerekli bilgi ve yöntemlerin tümü.

☆ *Eşanl.* **periloji.**

bilgiçlik,-ği, i. Çok bilmişlik, bilgiç olma hali. [*ing.* Pedantry, pretentiousness, pedantism, priggishness; *Fr.* Sophisme, pédanterie].

~ satmak (taslamak), *dey.* Kendini biliyormuş gibi göstermek. [*Ing.* To make a parade of one's knowledge; *Fr.* Faire le connaisseur, faire le savant].

bilgi-işlem, b.i. Bilme ve haberleşmenin temeli olan bilginin rasyonel ve otomatik bir şekilde işlenmesini konu olarak alan bilim dalı.

☆ *Eşanl.* **informatik.**

bilgili, s. ve z. § ❶ Ilgili olduğu konularda geniş bilgisi olan, bilgi sahibi olan. [*Osm.* Malûmatlı; *Ing.* Learned, cultivated, educated; *Fr.* Informé, instruit, cultivé, connaisseur] § ❷ Bilerek: *Bilgili konuşmak.*

☆ *Yak. anl.* **bilen, vukuflu, kültürlü, vâkıf, danişment, bilgin, âlim, bilge, allâme, derya, mütebahhir, ayaklı kütüphane, münevver, marifetli, arif, mütefennin, irfan sahibi, görgülü, entelektüel.**

☆ *Karş.* **bilgisiz, hünersiz, kültürsüz, okumamış, cahil, acemi, toy, tecrübesiz, ümmi, vukufsuz, malûmatsız, görgüsüz, mektep medrese görmemiş.**

bilgilik,-ği, i. Bir şeyi tanıtmak için üstüne konulan im. [*Osm.* Nişan; *Ing.* Sign, mark; *Fr.* Signe, marque].

bilgin*, i. < *bilmek.* Herhangi bir konuda derin bilgisi olan kimse. Belli olayları, belli bir bilim metoduyle inceleyen, yaptığı gözlem ve deneylere dayanarak kanun elde eden kimse. [*Osm.* Alim; *Ing.* Scientist; *Fr.* Savant, scientiste].

☆ *Yak. anl.* **bilgili, malûmatlı, uslu, bilen, bilge ,kültürlü, vâkıf, dânişment ,allâme, derya, mütebahhir, ayaklı kütüphane, münevver, marifetli, arif, mütefennin, irfan sahibi, görgülü, entelektüel.**

☆ *Karş.* **bilgisiz, kültürsüz, hünersiz, okumamış, cahil, acemi, toy, tecrübesiz, ümmi, vukufsuz, malûmatsız, görgüsüz, mektep medrese görmemiş.**

bilginlik,-ği, i. Bilgin olma hali.

bilgisiz, s. (a) Şu veya bu şey hakkında bilgisi olmayan; (b) Insanlara gerekli belli başlı bilgileri edinmemiş olan; (c) Okuması yazması olmayan, hiç okul görmemiş olan; (ç) Bir işin veya bir yerin yabancısı olduğu için onu bilmeyen; (d) Henüz pek genç olduğu için bilgisi ve görgüsü az olan; (e) Dünyayı ve insanları gereği gibi tanımadığı için yargı ve davranışları pek yerinde olmayan. [*Osm.* Cahil; *Ing.* Ignorant; *Fr.* Ignorant, -ante].

☆ *Yak. anl.* (a) **Vukufsuz, malûmatsız;** (b) **echelicühelâ;** (c) **Okumamış, ümmî;** (ç) **Acemi;** (d) **Toy, bilmez;** (e) **Tecrübesiz, görgüsüz.**

☆ *Karş.* **bilgili, marifetli, okumuş, usta, bilir, tecrübeli ,vâkıf.**

bilgisizcilik,-ği, i. Bilgi edinmeyi ve öğrenimi zararlı bulup engelleyenlerin sistemi: *Bilgisizcilik zorbaların en gözde doktrinidir.*

bilgisizlik,-ği, i. Bilgisiz olma hali. [*Osm.* Cehalet; *Ing.* ve *Fr.* Ignorance].

Yak. anl. **görgüsüzlük, tecrübesizlik, malûmatsızlık, vukufsuzluk .**

☆ *Karş.* **Bilgililik, bilgelik, vâkıflık, malûmatlılık, âriflik, allâmelik, danişmentlik.**

bilhassa /bil:hassa/, z. *Osm.* < *Ar.* Hele, her şeyden önce, başta, en çok [*ing.* Especially, in particular; *Fr.* Surtout, particulierement].

☆ *Eşanl.* **özellikle.**

bili, i. ◘ **Bilgi**[1].

bilifikasyon, i. *Fr. bilification, tıp.* Safra *(öd)* oluşumu veya salgısı. [*Ing.* Bilification].

bilijenik, s. *Fr. biligenique tıp.* Safra meydana getiren, safradan doğan *(ileri gelen).* [*Ing.* Biligenetic, biligenic].

bilik,-ği, i. Kuvvetli bir seziş ve görgüden doğan ruh uyanıklığı ve zevk olgunluğu. [*Osm.* Irfan; *Ing.* Knowledge, intelligence; *Fr.* Connaissance, entendement].

bililtizam /bil:iltizâm/, z. *Osm.* < *Ar.* Bile bile, isteyerek, bilerek, iş edinerek. [*Ing.* On purpose; *Fr.* Expres].

bilim*, i. < *bilmek.* § ❶ Evrenin ve olayların sistemli olarak bilinmesi, bazı olgu veya olay kategorilerine ait iyi düzenlenmiş bilgiler bütünü: *Fizik bilimleri. Matematik bilimler. Doğal bilimler.* [*Osm.* Ilim, irfan, daniş; *Ing.* ve *Fr.* Science]. § ❷ Yoklanabilecek deneye vurulabilecek bir bilginin kapsamı olan herşey; bu arada doğa toplum, insan ve düşünce üstünde kesin veya ancak yaklaşık olan nesnel bilgilerin tümü. Çeşitli duyusal tecrübeleri mantıki düşünce sisteminin gerektirdiği şekilde düzene sokma amacıyle yapılan faaliyet. ◉ **ahlâk ~ i,** *fels.* ◘ **Ahlâk.** ◉ **akarsu ~ i,** *coğr.* ◘ **Akarsu.** ◉ **asalak ~ i,** *zool.* ◘ **Asalakbilim.** ◉ **atardamar ~ i,** *anat.* ◘ **Atardamar.** ◉ **balık ~ i,** *zool.* ◘ **Balıkbilim.** ◉ **balıkçılık ~ i,** *zool.* ◘ **Balıkçılık.** ◉ **belirti ~ i,** *tıp.* ve *coğr.* ◘ **Belirti.** ◉ **biçim ~ i,** *biy.* ◘ **Biçim.** ◉ **bir hücreliler ~ i,** *zool.* ◘ **Bir.** ◉ **bitki ~ i,** *bot.* ◘ **Botanik.** ◉ **bitki hastalıkları ~ i,** *bot.* ◘ **Bitki.** ◉ **buzul ~ i,** *coğr.* ve *jeol.* ◘ **Buzul .** ◉ **çevre ~ i,** *biy.* ◘ **Çevre.** ◉ **çocuk ~ i,** *psik.* ◘ **Çocuk.** ◉ **deneysel ~,** *psik.* ◘ **Deneysel.** ◉ **deprem ~ i,** *coğr.* ◘ **Deprem.** ◉ **deri hastalıkları ~ i,** *tıp.* ◘ **Deri.** ◉ **doğal ~ ler,** *zool., bot. ve jeol.* ◘ **Doğal.** ◉ **doku ~ i,** *dokb.* ◘ **Dokubilim.** ◉ **hayvan çevre ~ i,** *zool.* ◘ **Hayvan.** ◉ **hücre ~ i,** ◘ **Hücre.** ◉ **memeliler ~ i,** *zool.* ◘ **Memeliler.** ◉ **sürüngen ~ i,** *zool.* ◘ **Sürüngenbilim.** ◉ **doğa ~ leri,** Doğa incelemesine dayanarak meydana gelen bilimler *(fizik, kimya, jeoloji, meteoroloji, botanik, zooloji, biyoloji v.b.).* [*Osm.* Tabiî ilimler; *Ing.* Natural sciences; *Fr.* Sciences naturelles]. ◉ **gizli ~ ler,** İlkeleri bilimsel deneylemenin dışında kalan bilimler. ◉ **iktisat ~ leri,** ◘ **Ekonomi politik.** ◉ **insan ~ leri,** Bilgi konusu olarak insanın ve toplumun *(fizyoloji, psikoloji, sosyoloji, tarih v.b.)* doğa bilimlerinin incelemedikleri çeşitli yönlerini işleyen bilimler. [*Osm.* Beşerî ilimler: *Ing.* Anthropological sciences; *Fr.* Sciences anthropologiques]. ◉ **kesin ~ ler,** Matematik ve yöntem olarak matematikle deneyi birleştiren bilimler. [*Ing.* Absolute sciences; *Fr.* Sciences absolues]. ◉ **temel (salt) ~ ler,** Herhangi bir uygulama kaygısı olmadan yürütülen bilimler. [*ing.* Fundamental sciences; *Fr.* Sciences fondamentaux]. ◉ **yapı ~ i,** *biy.* ◘ **bilim.** ◉ **yumuşakçalar ~ i,** *zool.* ◘ **Yumuşakçalar.** ◉ **sosyal ~ ler ,** Inceleme konusu olarak insan toplumlarının çeşitli yönlerini ele alan bilimler. [*Ing.* Social sciences; *Fr.* Sciences sociales]. ◉ **uygulamalı ~ ler,** Teknik uygulamada kullanılmak üzere bazı bilimsel sonuçlardan yararlanmayı hedef alan bilimler. [*Ing.* Practical sciences; *Fr.* Sciences pratiques].

~ adamı, *dey.* Bilimsel çalışmalarla uğraşan. [*Osm.* Alim; *Ing.* Scientist; *Fr.* Savant,-ante, homme de science, scientiste].

bilimce, z. (a) Bilim bakımından; (b) Bilim yoluyle. [*Osm.* Ilmen; *Ing.* Scientifically; *Fr.* Scientifiquement].

bilimcilik,-ği, i. *fels.* § ❶ (a) Bilimin kuramda ve uygulamada kesin üstünlüğüne inanma. Bilginin temeli olan meta fizik veya teolojiye aşırı bir şekilde inanış ve önem veriş. insan hayatının ve düzenli toplumun amaçlarının bilim yoluyle öğrenebileceği inancı; (b) Bilim anlayışına uygun metot, zihnî tavır ve doktrinlere karşı derin bağlılık. *19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan pozitivist (olgucu) akımdır.* [*Osm.* Ilimcilik; *Ing.* Scientism; *Fr.* Scientisme]. § ❷ *din.* Hıristiyanlık bilimi doktrini.

bilimsel*, s. Bilim metoduna ve gerçeklerine uygun, bilimle ilgili, bilime dayanan, bilime ait: *Bilimsel açıdan ele alınan sorunlar.* [*Osm.* Ilmî; *Ing.* Scientific; *Fr.* Scientifique].

☆ *Karş.* **bilimsiz ,gayriilmî .**

~ akıl yürütme, *fels.* (a) Olgular ve olaylar arasında ilişkiler bulmaya, kanıtları yoklama ve değerlendirmeye ve bir sonuca varmaya götüren eylem ve zihinsel olusum; (b) Olgusal bilgileri ve ilişkileri pratik bir eyleme geçmek üzere inceleme; (c) Hipotezlerden bazı kapsamalar ortaya çıkarma olusumu.

~ filim, *sin.* Bilim verilerine dayanılarak meydana getirilen film. [*Ing.* Scientific film; *Fr.* Film scientifique].

~ hümanizm, *fels.* Insanı bir biyo-sosyal organizma olarak ele alan ve onun zekâsını kullanarak gerekli kurumları ve uygarlığı yaratmaya muktedir olduğunu ileri süren modern bir fikir akımı. [*Ing.* Scientific humanism; *Fr.* Humanisme scientifique].

~ sinema, *sin.* Sinemanın bilimsel filimler meydana getirmekle uğraşan kolu. [*Ing.* Scientific cinematography; *Fr.* Cinéma scientifique].

~ sosyalizm, ◘ **Bilimsel toplumculuk.**

~ şüphe, *fels.* Bir olayı ve konuyu bilimsel metotlarla gözler ve incelerken, öznel tahminlere kapılmamak ve gerçeği olduğu gibi kavramak için gerekli olan süphe.

~ toplumculuk, *fels.* Bu deyim, Alman düşünürü Karl Marx'ın toplumculuğunu tanımlar ve bu toplumculuğu Marx öncesi ütopyacı toplumculuktan ayırır. Üstün kişilerin düşünsel tasarımlarına değil, nesnel gerçekliğe dayanmaktadır. [*Ing.* Scientific socialism; *Fr.* Socialisme scientifique].

bilimsiz, s. § ❶ Bilime ve bilim metodlarına uygun olmayan: *Bilimsiz bir iddia, Bilimsiz bir metot.* [*Osm.* Gayri ilmî]. § ❷ Okuyup yazması olmayan. [*Osm.* Ümmi; *Ing.* Illiterate; *Fr.* Ignorant, illetré].

bilimsizlik,-ği, i. Bilimsiz olma hali, bilimsizce iş. [*ing.* Illiteracy; *Fr.* Manque d'instruction, analphabétisme].

bilina, i. *Rus. müz.* Eski Rus edebiyatında destan veya efsane niteliğindeki bildirici mahiyetli halk şarkısı.

bilinç*,-ci, i. § ❶ *psik.* Bir insanın herhangi bir anda bütün ruhsal ve vücut çalışmalarından, davranışlarından haberli olması ~

bilgi sahibi olması— hali. (a) Bir bakıma göre, duyum, heyecan, düşünme veya başka bir ruh etkinliğiyle nitelenen hal; (b) Başka bir bakıma göre de, ben'in kendi etkinliğin ve âlemden duygulanımlarını sezebilmesi; (c) En geniş anlamda zihin. [*Osm.* Şuur; *Ing.* ve *Fr.* Conscience]. § ❷ *sosy.* ve *fels.* Bir toplulukta ruh etkinliğinin veya durumunun topu.

bilinç.altı, b.i. ve s. § ❶ *psik.* (a) Bilinçleşmemiş veya bilinç yüzüne çıkmamış ruh hallerinin niteliği. Hakkında belirsiz bilinç edindiğimiz şeyin taşıdığı özellik, bilinçte yer almayan veya henüz yerleşmeyen zihin etkinliği; (b) Aydınlık olmayan bilinç veya yarım bilinç. [*Osm.* Tahtel-şuûr; şuuraltı; [*Ing.* Subconsciousness; *Fr.* Subconscience]. ☆ *Eşanl.* **altbilinç, altşuur.** § ● s. Farkına varılmayan zihin çalışma ve kapsamlarına verilen sıfat [*Osm.* Gayri şuurî; *Ing.* Unconscious; *Fr.* Inconscient,-ente].

~ **reklâmı**, *ikt.* Bir reklâm bildirisini tüketicilerin bilinçaltına farkettirmeden yerleştirme yöntemi: *(Bu çalba, bir sinema filminde şekillerin, bilinçle izlemenin imkânlarını aşan bir hızla yansıtılmasından ibarettir.*

bilinç.dışı, b.i. § ❶ *psik.* Davranış üzerine etki yapan, fakat bilinç dışında yer alan süreçlerin tümü. İnsan ruhunun baskılanmış isteklerle, bunlara bağlı düşüncelerden meydana gelen ve bilince ulaşamayan kısmı olup, bilinçte aksamalara yol açarak düş, fobi gibi halleri doğurur. [*Osm.* Gayri şuurî; *Ing.* Unconsciousness; *Fr.* Inconscience]. § ❷ *Fizyol.* Öznenin, gövdesiyle ilintili olduğu halde belli bir anda farkına varmadığı her çeşit organik fenomen.

bilinçli, s. *psik.* ve *fels.* (a) Bilinci olan, kendini ve dış dünyayı aydınlık bir şekilde kavrayan ve yargılayan. Bilincin denetimi *kontrolü)* ve etkinliği içinde olan; (b) Akılcı bir eleştirimle etkinliğini yönetən. Elestiren, yaptığı iş ve eylemin farkında olan. [*Osm.* Şuurlu; *Ing.* Conscious; *Fr.* Conscient,-ente] ☆ *Karş.* **şuursuz, bilinçsiz.**

bilinçlilik,-ği, i. § ❶ Belli bir zaman içinde bir kimsece bilinen şeylerin tümü. § ● Gestalt psikolojisine göre, canlı olma şartına paralel olmak üzere, bütün bir davranım tarzının özetini teşkil edecek şekilde herhangi bir belirli zaman içinde vuku**a** gelen bilme işleminin tümü. [*Ing.* Counsciousness; *Fr.* Conscience].

bilinçsiz, s. *psik.* ve *fels.* (a) Bilinci olmayan, bilinç yitimi içinde, komada, uykuda, v.b. olduğu gibi; (b) Etkinliklerin bilinç alanı dışında, kendiliğinden ve kendi başına olup bitmesi; (c) Kendi etkinliğini akılcı bir eleştirme ile yönetemeyen. [*Ing.* Consciousless; *Fr.* Inconscient,-iente).

bilinçsizlik,-ği, i. § ❶ *fels.* Davranışlarının önemini ve anlamını kavramaksızın hareket edenin durumu. [*Osm.* Şuursuzluk; *Ing.* Unconsciousness, inconscience; *Fr.* Inconscience]. § ❷ *psik.* Yaptıklarının bilincine varmaksızın davrananın durumu.

bilindik, ◘ **Bilinen.**

bilinemez, i. *fels.* Aslı anlaşılıp bilinemeyen (sey, olgu veya olay). [*Osm.* Lâyuref; *Ing.* Unknowable; *Fr.* Inconnaissable].

bilinemezci, s. *fels.* Bilinemezcilikle ilgisi olan, bilinemezcilik taraftarı. [*Osm.* Lâedrî; *Ing.* Agnostic; *Fr.* Agnostique].
☆ *Eşanl.* **agnostik.**

bilinemezcilik,-ği, i. *fels.* (a) Bilginin bağımsız olmadığını, bundan dolayı, muhakkak bulunmadığını ileri süren doktrin; (b) Tanrının ve evrenin nereden türediğinin bilinmediğini ve bilinemiyeceğini iler süren doktrin. [*Osm.* Lâedriye; misbaniye; *Ing.* Agnosticism; *Fr.* Agnosticisme].
☆ *Eşanl.* **agnostisizm.**

bilinen, i. *mat.* Değeri belli olan nicelik, Bir problemin önermesinde, hesaplanacak büyüklükler olan bilinmeyenlerin karşıtı olarak verilen, bilinen büyüklüklerden her biri. [*Osm.* Ma'lûm; *Ing.* Known; *Fr.* Connu, -e].
☆ *Karş.* **bilinmeyen, bilinmez, bilinmedik, meçhul, gayrimalûm.**

bilinga, i. Batı Afrika kıyılarında yetişen *sarcocephalus* veya *badi* denilen ağaçtan elde edilen kereste çeşidi. Çok ince pürtüklü sarı bir kereste olup, dış doğramalarda, parke ve demiryolu traversi yapımında ve su işlerinde kullanılır. [*Fr.* Bilinga].

bilinircilik,-ği, i. *fels.* Tanrısal bilgiye bütünüyle varılabileceğini savunan Eklektik Hıristiyan gizemciliği. [*Osm.* İrfâniye; *Ing.* Gnosticism; *Fr.* Gnosticisme].
☆ *Eşanl.* **gnostisizm.**

bilinit,-tl, i. *Fr. bilinite. min.* Hidratlanmış doğal demir sülfat. [*Ing.* Bilinite].

bilinme, i. Tanınma, malum olma.

bilinmedik, i. ◘ **Bilinmeyen** .

bilinmek, nsz. f. Bilmek işine konu olmak, bilinmeyen tarafı bulunmamak, anlaşılmak. [*Osm.* Malûm olmak; *Ing.* To be known; recognized; *Fr.* être connu].
☆ *Yak. anl.* **tanınmak, öyle olmak, belli olmak, malûm olmak.**
☆ *Karş.* **meçhul olmak, bellisiz olmak, gayrimalûm olmak.**

bilinmeyen /bilin:meyen/, i. *mat.* Değeri belli olmayan, bilinmeyen nicelik. [*Osm.* Meçhul; *Ing.* Unknown; *Fr.* Inconnu].

bilinmez, s. § ❶ Bilinmeyen, bilinmemiş olan. [*Osm.* Gayri malûm, meçhul; *Ing.* Unknown, incomprehensible; *Fr.* Inconnu, ignoré]. § ❷ Ne olduğu belli olmayan.
☆ *Yak. anl.* **bellisiz, kaylan kayıp.**
☆ *Karş.* § ❶ **Bilinmiş olan, bilinir, malûm.** § ● **Belli, ortada, zahir.**

bilinmezlik,-ği, i. Bilinmez olma hali. [*Osm.* Meçhuliyet; *Ing.* A being unknown; *Fr.* Etat de ce qui est inconnu].
☆ *Yak. anl.* **bellisizlik.**
☆ *Karş.* **bilinirlik, bellilik.**

bilinörin, i. *Fr. bilineurine. kim.* ◘ **Kolin.**

bilir, s. «Anlara», «sayar» anlamı ile bileşik sıfat yapmak üzere ikinci öğe olarak kullanılır: *değerbilir gibi.*
☆ *Yak. anl.* **uyanık, tetik, agâh, müteyakkız.**
☆ *Karş.* **uyur** *(mecaz)* **bilmez, anlamaz.**

bilir.kişi*, b.i. *huk ve sosy.* (a) Bir anlaşmazlığı halledecek şekilde bilgisi olan veya belirli bir meseleden iyi anlayan kimse; (b) Herhangi bir hukuk konusunda, bilgisine başvurulan ve vereceği raporla hâkime yardımcı olan uzman kişi. Bir dâvanın çözülmesine yarayacak bilimsel kanıtları hazırlayanlar. [*Osm.* Ehlivukuf, ehlihibre; *Ing.* Expert, connoisseur; *Fr.* Expert, connaisseur].

bilir.kişilik,-ği, b.i. Bilirkişi olma hali, bilirkişi olarak çalışma. [*Osm.* Ehlivukufluk, ehlihibrelik; *Ing.* Expertness; *Fr.* Expertise].

bilirlenmek,(-i), nsz. f. Bilir görünmek,

bilirübin, i. *Fr. bilirubine. biyokim.* Etçil hayvanların ödünde bulunan kırmızı-sarı boya maddesi olup hemoglobinin parçalanmasından meydana gelir. *(ödsarısı).* [*Ing.* Bilirubin].

bilirübinemi, i. *Fr. bilirubinémie. fizyol.* ve *patol.* Kanda bilirübin bulunması. (Kanda *iki çeşit bilirübine rastlanır. Asıl bilirübin (ödsarısı) karaciğerden, dolaylı bilirübin genellikle dalaktan gelir).* [*Ing.* Bilirubinemia].

bilirübinüri, i. *Fr. bilirubinurie. tıp.* İdrarda bilirübinin çoğalması. [*Ing.* Bilirubinuria].

bilistifade /bil:istifâde/, z. *Osm.* < *Ar.* Yararlanarak. [*Ing.* Taking advantage; *Fr.* Profitant,-ante].

bilistişare, z. *Osm.* < *Ar.* İstişare ederek, konuşup görüşerek. [*Ing.* By consultation].

billiş, i. § ● Bir konuyu derince anlamış ve tanımış olma, bilme. [*Osm.* Vukuf, agâhlık; *Ing.* Knowing, knowledge; *Fr.* Connaissance]. § ● *h.d.* Dost, tanıdık, ahbap, bildik, tanış: *Çarçabuk biliş görüş olduk.*
☆ *Karş.* § ● **vukufsuzluk.** § ● **Yabancı, yad el.**

billişmek (-le), nsz. f. *esk.* Karşılıklı olarak birbirini tanımak. [*Osm.* Muarefesi olmak; *Ing.* To be acquainted; *Fr.* Se connaître réciproquement].
☆ *Eşanl.* **tanışmak.**
☆ *Karş.* **tanışmamak, tanışmış olmamak.**

billiverdin, I, *Fr. biliverdine, biyokim. Bilirübinden oksitlenme yoluyle türeyen öd boyası. (Özellikle otçul hayvanlarda rastlanan bu madde, hayvansal-bitkisel besinlerle beslenen canlıların ödünde az bulunur.)* [*Ing.* Biliverdin].

billâhi /bil:lâhi/, ünl. *Osm.* < *Ar.* «Tanrı şahidim olsun» anlamında bir ant, yemin.
☆ *Eşanl.* **inan olsun.**

billon, i. *Fr. biyyon. ikt.* İtibarî *(nominal)* ve hakiki değerleri arasında tam bir nisbet bulunmayan bakır, bronz ve nikelden yapılmış ufak paralar.

billûr, i. *Osm.* < *Ar. belllûr* < *Yun. beryllos.* § ● *fiz., kim., coğr.* ve *jeol.* Bazı cisimlerin *(madenlerin)* doğal olarak bulundukları veya aldıkları geometrik şekilli hal: *Su buharı billûr halinde donunca kar olur.* [*Ing.* ve *Fr.* Cristal]. ☆ *Eşanl.* **kristal.** § ● Bünyesinde kurşun bulunan, pek duru, saydam, kesme ve tannan cam: *Billûr sürahi.* ☆ *Eşanl.* **kristal.** § ● Necef taşı. § ● s. *mec.* Parlak, ışıklı. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 82.* — **BİLLÛRLAR**..
~ **gibi**, *dey. (su hk.)* Pek temiz, duru *(Kol gerdan, göğüs hk.)* Beyaz ve pürüzsüz. [*Ing.* Like crystal, crystalline, very clear (water), very fair and pretty; *Fr.* Cristallin,-ine].
~ **ses**, *dey.* Hoşa giden, pürüzsüz ses. [*Ing.* Crystalline voice; *Fr.* Une voix de cristal].
~ **suyu**, *kim.* Kristallerin yapısındaki su olup, kurutularak uçurulduğu vakit kristal yapı bozulur. Billûr suyu stokiyometrik miktarda ve koordinatif olarak kompleks teşkil etmek suretiyle bünyeye dağılmıştır. *(Örnek: Sodada 10, göztaşında 5 molekül billûr suyu vardır.)* [*Osm.* Mai billûrî; *Ing.* Crystalised water; *Fr.* Eau de cristallisation].
~ **şekli**, *kim.* Bir ortamda, çözelti veya erimiş halde bulunan cisimler belirli şartlarda katılaşırlarken düzenli geometrik yapıda da düz yüzeyli olarak sertleşir ve şekil alırlar. Köşeleri keskin yontulmuş gibidirler. [*Osm.* Şekl-i billûrî; *Ing.* Crystalised form; *Fr.* Forme cristalline].

billûr.bilim*, b.i. *min.* Billûr oluşum ve şekillerini inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Tavsif-i billûrat; *Ing.* Crystallography; *Fr.* Cristallographie].
☆ *Eşanl.* **kristalografi.**

billûr.bilimsel*, s. Billûrbilimle ilgili. [*Ing.* Crystallographic(al); *Fr.* Cristallographique].
☆ *Eşanl.* **kristalografik.**

billûr.cisim,-sml, b.i. *biy.* Gözde, irişin arkasında bulunan ve mercek hizmeti gören, mercimek biçim ve büyüklüğündeki saydam cisim. [*Osm.* Cism-i billûrî; *Lat. Lens cristallina; Ing.* Crystalline body; *Fr.* Corps cristallin].
☆ *Eşanl.* **göz merceği.**

billûrcu, i. *esk.* Kristal eşya yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of cut-glass ware].

billûrî, s. *esk.* § ● *kim.* Çeşitli maddelerin zerreleri ve parçalarının fizik veya kimyaca etkiler altında doğal geometrik şekiller almış olması hali. § ● Billûra benzeyen ve billûra ait olan. [*Ing.* Cristalline; *Fr.* Cristallin,-ine]. § ● Necef taşından yapılmış. § ● Kristalden yapılmış. § ● i. Kristal gibi, parlak cam.
☆ *Eşanl.* **billûrsu.**

billûrlaşma, I. *fiz., kim., coğr. jeol.* ve *fels.* Herhangi bir şeyin bir başka şey içinde yoğunlaşması. Herhangi bir cismin zerrelerinin bazı fizik ve kimya değişmelerleyle geometrik şekiller alması. [*Osm.* Tebellür. *Ing.* Crystallization; *Fr.* Cristallisation].
☆ *Eşanl.* **kristalizasyon.**
~ **suyu**, *kim.* Bazı billûrlaşmış cisimlerde belirli oranlarda bulunan ve dolayısı ile formüllerinde gösterilen su miktarı.

billûrlaşmak, nsz. f. *kim.* Billûr haline girmek. billûr halinde yoğunlaşmak. [*Osm.* Tebellür etmek. *Ing.* To be cristallized; *Fr.* Se cristalliser].

billûrlaşmış, s. *kim.* Billûr haline girmiş. [*Osm.* Mütebellir; *Ing.* Cristallized; *Fr.* Cristallisé].

billûrlaştırma, I. *kim.* Billûrlaştırmak eylemi. [*Ing.* Crystallization; *Fr.* Cristallisation].
~ **kabı**, *kim.* Çözelti halindeki maddelerin billûrlaştırılmasında kullanılan cam kap. [*Ing.* Crystallising-pan].

billûrlaştırmak(-l), f. § ● Billûr haline getirmek, bir cisme billûr yapısı vermek. § ● *mec.* Dağınık unsurları bir bütün haline getirmek. [*Osm.* Teblir etmek; *Ing.* To crystallize; *Fr.* Cristalliser].

billûrlu, s. *coğr.* Billûr halinde olan veya içinde billûr bulunan. [*Osm.* Billûrî; *Ing.* Crystallized; *Fr.* Cristalisé].

billûrsal*, s. ◘ **Billûrlu**.

billûrsu*, s. § ❶ (a) Billûra benzeyen. (b) Saydamlığı veya çınlamasıyle billûru andıran: *Billûrsu ses.* [*Osm.* Şibih billûrî; *Ing.* Crystalloid; *Fr.* Cristalloide]. § ❷ i. kim. Eriyiği zardan geçen cisimlerin genel adı.
☆ *Eşanl.* **kristaloit**.
☆ *Karş.* **koloit**.
~ **maddeler**, *kim.* Ozmozölçerin gözenekli zarından geçebilen maddelere *(tuzlar, şeker v.b.)* Graham'ın verdiği ad.
~ **mercek**, ◘ **Göz merceği**.

bilme, i. Ne olduğunu tanımı bilgisi. [*Osm.* Vukuf; *Ing.* Knowledge; *Fr.* Savoir].

bilmece, i. < *bilmek.* Bir şeyin adını söylemeden bazı özelliklerini üstü kapalı anlatarak ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakmaktan ibaret olan eğlence. [*Ing.* Riddle, puzzle; *Fr.* Devinette].
~ **çözmek**, *dey.* Bilmecenin cevabını bulmak. [*Ing.* To solve a puzzle or crossword].
~ **gibi konuşmak**, *dey.* Muammalı konuşmak, anlaşılır şekilde konuşmamak. [*Fr.* Parler par énigmes].
~ **muhaveresi**, *tiy.* Karagöz ile Hacıvat arasında geçen bilmeceli yarışma.

bilmedik /bil:medik/, s. Ne olduğu belli olmayan şey, bilinmeyen. [*Ing.* Unknown; *Fr.* Inconnu].

bilmek,-ir(-i), f. § ❶ Bir şeyi öğrenmiş veya anlamış *(kavramış)* bulunmak: *İyi hesap bilir, Evinizi, adınızı, işinizi, gücünüzü biliyorum, O, iyi kimya bilir.* [*Ing.* To know; *Fr.* Savoir]. § ❷ Bir şeyi yapmaya alışmış olmak, *(bir bilim dalında, sanat kolunda v.b.)* yeterli olmak, elinden gelmek: *Matematiği bilmek, Ütü bilen bir hizmetçi.* [*Osm.* Teallüm etmek; *Ing.* To know; *Fr.* Savoir faire]. § ❸ Hatırlamak: *O adamın kim olduğunu bilemedim, Benim kim olduğumu bildin mi?* [*Ing.* To recognize; *Fr.* Connaître]. § ❹ Sanmak: *Ben de onu dost biliyordum, bunu benden biliyorlar.* [*Ing.* To suppose *Fr.* Supposer]. § ❺ *(kişiler hk.).* Sorumlu tanımak *(kişiler hk.). Bu işi sizden biliyorlar, Beni arkadaşını bilmem, seni bilirim.* [*Ing.* To consider; *Fr.* Soupçonner]. § ❺ Yardımcı olarak yeterlik fiili yapmaya yarar: *Görebilmek, yapabilmek gibi.* § ❼ Kimi vakit «işine gelmek» «uygun bulmak» anlamında da kullanılır: *Malı almasını bildi de, parasını vermeyi mi bilmiyor? Ben öyle şey bilmem! Bildiğin gibi yap!* § ❽ Haberdar olmak: *Aman beyefendi ben biliyorum.* § ❾ Anlamak: *Yüz ifadesinden bildim. Adamcağızın üzüntüsünü.* [*Ing.* To understand, comprehend; *Fr.* Comprendre, saisir]. § ❿ Tahmin etmek, keşfetmek: *Ortada olağanüstü bir durum olduğunu bilmiştim.* [*Ing.* To guess; *Fr.* Conjecturer]. § ⓫ Farzetmek, varsaymak: *Sen gene onu öyle bil.* [*Ing.* To suppose; *Fr.* Supposer]. § ⓬ Tanımak: *Adamı bilen yoktu.* § ⓭ Farkında olmak: *Bilir misin? ne kadar üzülüyorum başına gelenlere.* [*Ing.* To be aware of; *Fr.* Comprendre]. § ⓮ Emrine boyun eğmek, inanmak: *Halkın ne hükümeti, ne de kanunları bildiği var;* ◉ **bildiğinden şaşmamak**, *dey.* Doğru bildiği davranışı hiç bir etki ile değiştirmemek. [*Fr.* Tenir ferme a son opinion, n'en pas démordre]. ◉ **bildiğini okumak**, *dey.* Başkasına uymaksızın bildiği gibi davranmak, dediğini yapmak. ◉ **bildiğini yapmak**, *dey.* Verilen öğütleri dinlemek, görünmekle birlikte onları tutmamak. ◉ **bildiğini yedi mahalle bilmez**, *dey.* Bir kimsenin pek kurnaz olduğunu anlatır. ◉ **bile bile lâdes**, *dey.* İşi sevdiği halde birinin aldanmış bir duruma düşmeyi kabul etmesini anlatır. ◉ **bilemedin (veya bilemediniz)**, *dey.* «Tahminde yanıldık sayalım» anlamına: *Bu iş üç günde, hadi bilemediniz, dört günde ferah ferah biter.* ◉ **bilen bilir**, *dey.* Tecrübe veya bilgisi olan anlar. ◉ **bilir bilmez**, *dey.* Yarım bilgi ile, iyi bilmediği halde. ◉ **bilmeden**, § ❶ Bilmeyerek. § ❷ Sonucun ne olacağını kestiremeden. ◉ **bilmem hangi veya bilmem kaç, kim, nasıl, ne**, *dey.* Önemli veya anlatılması gerekli görülmeyen seyler hakkında kullanılır: *Bilmem hangi dairede kâtipmiş, Bilmem kim geliyormuş da, karşılamaya gitmiş, Bilmem ne işi varmış da.* ◉ **bilmez gibi**, *dey.* Anlamazlıktan gelmek. ◉ **Allah bilir**, *dey.* Herhangi bir konuda bilgisizliği belirtir. [*Ing.* Dieu seul le sait]. ◉ **ben bilirim**, *dey.* «Daha fazla açıklama yapmak istemiyorum» anlamında. ◉ **bir ben, bir Allah bilir**, ◘ **Bir**. ◉ **haddini ~**, *dey.* Ölçülü davranmak. ◉ **kendi (kendisi) bilir**, *dey.* «O düşünsün, onu ilgilendirir» anlamında. [*Ing.* Just as he wishes, it's up to him, on his head be it]. ◉ **kıymetini (kadrini) ~**, *dey.* Değerini takdir etmek. ◉ **sen bilirsin (siz bilirsiniz)**, *dey.* «Nasıl uygun bulursanız öyle yapın» anlamında.

bilmeme, i. Bilgisi olmama, haberi bulunmama.

bilmemek, f. Bir halden bir hale geçmek gibi değişiklik anlatan isim-fiilleri tümlec olarak aldığı vakit o fiilin bir türlü gerçekleşemediğini anlatır: *Bitmek tükenmek bilmedi, Eskimek bilmiyor.* ◉ **bilmezlikten (bilmemezlikten) gelmek**, *dey.* Bilmiyor görünmek, haberi yokmuş gibi davranmak. [*Ing.* To ignore; *Fr.* Feindre d'ignorer]. ◉ **kendini ~**, *dey.* Bayağı olmak, bilinçi yerinde olmamak. ◉ **ne yaptığını ~**, *dey.* Tutarsız davranışlarda bulunmak.

bilmesinlercilik,-ği, i. *fels.* Belli sınıfların belli bilgileri bilmemeleri gerektiğini savunan siyasa. [*Osm.* Zulmet-i cehli iltizam: *Ing.* Obscurantism; *Fr.* Obscurantisme].

bilmez, s. Bilgi sahibi olmayan, herhangi bir konuda ilgili bilgisi olmayan. [*Osm.* Cahil; *Ing.* ve *Fr.* Ignorant].
☆ *Yak. anl.* **echel, echelicühelâ, nadan**.
☆ *Karş.* **bilir, anlar, okumuş, irfan sahibi, bilen, münevver, entellektüel**.

bilmezcilik*,-ği, i. *tiy.* Oyundakilerin birinin, bildiği bir şeyi bilmiyormuş gibi davranması. [*Ing.* Pretended ignorance as a figure of speech].

bilmezlemek*(-i), i. Bir kimseyi bir şeyi bilmez göstermek: *Meseleyi bilmezlenmek.* [*Osm.* Techil etmek; *Ing.* To show up the ignorance (of); *Fr.* Feindre ignorant].
☆ *Yak. anl.* **cahil görünmek**.

bilmezlik,-ği, i. Bilmemek hali, bilmez olma

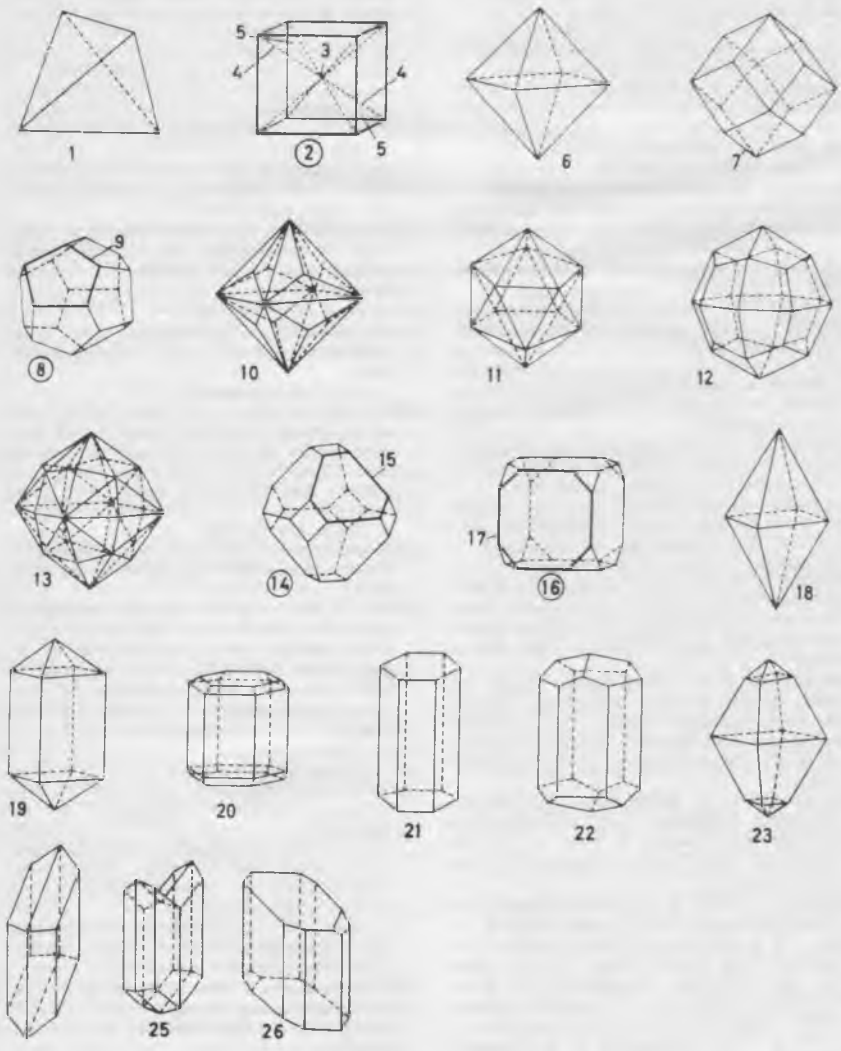

ŞEKİL: 82. — **BİLLÛRLAR** [*Başlıca billûr şekilleri ve bileşimleri*]. **1**. Dört *(üçgen)* yüzlü. **(2)** Altı yüzlü, küp *(Kaya tuzu).* **3**. Billûr merkezi. **4**. Uygunluk *(eşitlik)* ekseni *(Köşegen).* **5**. Uygunluk düzlemi. **6**. Sekiz yüzlü *(altın).* **7**. On iki yüzlü baklava cisim *(Süleyman taşı, lâl taşı).* **8**. Düzgün on iki yüzlü *(Demir piriti, kükürtlü çakıl, markazit).* **9**. Beşgen *(Pentagon).* **10**. Üç köşeli sekiz yüzlü *(Elmas).* **11**. Yirmi yüzlü. **12**. Yirmi dört yüzlü *(Akseylan taşı).* **13**. Altı köşeli sekiz yüzlü cisim. *(Elmas).* **(14)** Küplü sekiz yüzlü cisim *(Kükürtlü kurşun, galen).* **15**. Altıgen. **16**. Köşeleri üçgen yüzlü küp *(Kalsiyum fluoriti, necef taşı).*

hali. [*Osm.* Cehalet; *ing.* ve *Fr.* Ignorance]. ◉ ~ **ten gelmek**, *dey.* Bilindiği halde bilmiyor gibi davranmak. [*ing.* To pretend not to know].

☆ *Yak. anl.* **bilimsizlik, nadanlık, cehl.**

☆ *Karş.* **okumuşluk, bilirlik.**

bilmiş, s. Her şeyi bilir geçinen. ◉ **çok ~**, *dey.* Her konuda haklı çıkmasını bilen kimse, kurnaz.

~ **olmak**, *dey.* Bilgisi olmak.

bilmukabele /bil:mukābele/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Karşılık olarak. [*Ing.* In return; *Fr.* En revanche]. § ❷ *(Davranış töresinde)* Ben de, size da, sizlere de: *Hürmetler ederim, Bilmukabele (=ben de).* [*ing.* Reciprocally; *Fr.* Réciproquement, mutuellement]

bilmüzakere, z. *Osm.* < *Ar.* Müzakere ederek.

bilobit,-ti, i. *Fr. bilobite, jeol.* Ne olduğu iyice bilinmeyen fosil. Silurien kumtaşı tabakalarında pek çok rastlanır. Uzunlamasına kıvrımlı şeritler halindedir.

bilseme, i. Bilme merakı. [*Osm.* Tecessüs].

bilumum /bil:umūm/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Bütün, hep, -in hepsi. [*ing.* In general, on the whole, all; *Fr.* Tout, tous].

☆ *Yak. anl.* **kül, tüm, tükel, kaffe, kamu, bilcümle.**

☆ *Karş.* **yarım, nim, kısmen, bir kısım, bazı.**

bilvasıta /bil:vāsıta/, z. *Osm.* < *Ar.* Dolayısıyle, aracılı, doğrudan doğruya olmayan, vasıtalı. [*ing.* Indirectly; *Fr.* Indirectement].

☆ *Yak. anl.* **aracılı, dolaylı.**

☆ *Karş.* **dolaysız, aracısız, araçsız, vasıtasız, bilâvasıta.**

bilya /bil:ya/, i. *It. biglia.* § ❶ Çocukların oynamak için kullandığı maden, cam, tas veya toprak gibi maddelerden yapılmış küçük küre. [*ing.* Billiard, ball; *Fr.* Bille]. § ❷ *mek.* Makinelerin yatakları içine sokulan küçük çelik bilya *(bilyalı yataklar).*

~ **oyunu**, Çok eski çağlara dayanır. Augustus ve köleleri cevizle bilya oynardı.

~ **taşlama tezgâhı**, *tekn.* ◘ **Tezgâh.**

bilyalı, s. Bilyaları olan.

~ **çıtçıt**, *ağ. iş.* Mobilya kapaklarını kilitlenmeden kapalı tutmaya yarayan, bilyalı ve yaylı araç.

~ **yatak**, *mak., fiz.* ve *otom.* (a) Hareket eden şeylerin dönmelerini kolaylaştırmak için içine bilya konan kısım; (b) Sürtünmeyi azaltmak için imal edilen sertleştirilmiş iç ve dış olmak üzere iki zarf ve bu zarflar arasında sertleştirilmiş çelik bilyeler taşıyan yatak. [*Ing.* Ball-bearing, spherical bearing; *Fr.* Roulement à billes].

bilye, i. ◘ **Bilya.**

bilyer, s. *Fr. biliaire, tıp.* Safraya ait. [*Ing.* Biliary].

bilyon, i. *Fr. billion.* Milyar. Milyon defa milyon. [*Ing.* ve *Fr.* Billion].

bimâna /bimānā/, s. *Osm.* < *ve Fars.* ve *Ar. esk.* Anlamsız, yersiz, saçma, mânasız.

bimar, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Hasta. [*Ing.* Ill; *Fr.* Malade].

bimar.hane, b.i. *Osm.* < *Fars. esk.* Akıl hastanesi. [*Ing.* Lunatic asylum].

☆ *Eşanl.* **dâruşşifa, bimaristan.**

bimetal levhalar, *matb.* Birbirine yapışık ikl metal levha olup, bu suretle metallerin suya veya yağa karşı olan özelliklerinden faydalanılarak ofset için levhalar hazırlanmaktadır. [*Ing.* Bimetal plate; *Fr.* Bimétal plaque].

bimetalizm, i. *Fr. bimétallisme, ikt* ◘ **Çift maden sistemi.**

bimuhaba /bīmuhābā/, z. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar. esk.* Çekinmeksizin, korkusuz.

bin, s. ve i. § ❶ Dokuz yüz doksan dokuz artı bir. Onkere yüz, 1000: *Bin lira, Bin kişi* [*Osm.* Elf; *Fars.* Hezâr; *Ing.* Thousand; *Fr.* Mille]. § ❷ *mec.* Pek çok: *Bin kere söyledim.* [*Ing.* A great many; *Fr.* Plusieurs fois]. ◉ ~ **i aşmak (geçmek)**, *dey.* Çok fazla olmak. ◉ ~ **de biri**, *dey.* Pek seyrek olarak. [*Ing.* Scarcely, very rarely; *Fr.* Millième]. ◉ ~ **i bir paraya**, *dey.* Çok bol, çok ucuz, pek çok olan veya çok yapılan şeyleri nitelendirir. [*Ing.* Abundant, very many; *Fr.* A vil prix, d'un prix derisoire]. ◉ **in yarısı beş yüz**, *dey.* Üzerinde fazla düşünmeye değmez. Pek düşünceli görünen birine şaka yollu söylenir: *Ne düşünüyorsun, binin yarısı beş yüz* [*Ing.* Half of a thousand is five hundred (said to a brooding person, with the meaning, You don't gain anything by thinking too hard]. ◉ ~ **ler bölüğü,** ◘ **Bölük.**

~ **bir**, *dey.* Pek çok. [*Ing.* ve *Fr.* Major].

~ **bir ayak bir ayak üstüne**, *dey.* Pek çok kalabalık. [*Ing.* A closely packed crowd].

~ **bir gece masalları**, *dey.* Doğu ülkelerinin hükümdar saraylarında geçtiğine inanılan olayları anlatan, sonraları dünyanın her tarafına yayılan, yazarı ve uydurulduğu devir iyice bilinmeyen ünlü masallar. [*Ing.* The Arabian Nights stories].

~ **dereden su getirmek**, *dey.* Birini kandırmak için türlü yollara başvurmak, diller dökmek. [*Ing.* To make all sorts of excuse; *Fr.* Opposer des pretextes futiles pour s'excuser d'une chose].

~ **gemle bağlamak**, *dey.* Özgürlüğünü iyice elinden almak, çok kötü bir duruma sokmak.

~ **işçi bir başçı**, *at.* Her işe bas olacak bir kimsenin gerektiğini anlatır. [*ing.* There must be generals, too; *Fr.* Un chef vaut mieux que mille ouvriers].

~ **kuvruk ilâvesiyle uçurmak**, *dey.* Bir şevi mübalâğayla anlatmak.

~ **nasihatten bir musibet yeğdir**, *at.* «*Yaşanmış olayların, insanı uyarma gücü öğütlerden çok daha etkindir*» *anlamında.* [*Ing.* One bad experience is better than many words of counsel].

~ **pişman olmak**, *dey.* Çok pişman olmak. [*Ing.* To be very sorry, to regret greatly].

~ **renge girmek**, *dey.* Bin türlü hileye başvurmak. [*Ing.* To use a thousand subterfuges].

~ **tarakta bezi olmak**, *dey.* Birçok işlerle ayni zamanda uğraşmakta olmak. [*Ing.* To have many projects at once; *Fr.* Avoirs plusieurs cordes à son arc].

~ **yaşa**, *dey.* Birinin herhangi bir davranışından çok memnun kalındığı vakit söylenir. [*Ing.* May you live a thousand years, Long life to you].

~ **yıl günahkâr ,bir gün tövbekâr**, *dey. Kötü* davranışları iyi davranışlarından çok olan bir kimsenin yaptığı iyi bir iş için kötülüklerini unutturduğunu belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Repentance makes up for many years of sin].

bina /binā/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Oturmak veya başka bir maksatla kullanılmak üzere inşa edilmiş yapı. [*Osm.* Bünyan. *Ing.* Building; *Fr.* Bâtiment]. § ❷ Yapı kurma. [*Ing.* Building up; *Fr.* Construction]. § ❸ *esk.* Dayama: *Davanızı hangi delillerin üstüne bina ediyorsunuz.* [*Fr.* Établir]. § ❹ Eskiden okutulan arapça gramer kitabı: *Benim oğlum bina okur, döner döner gene okur.* § ❺ *huk.* Kanunlarımızın değişik maddelerinde binadan söz edilmiş, fakat tanımlanmamıştır. § ❻ *esk. gram.* Fiil çatısı. ◉ **adi ~**, Küçük ve önemsiz binalar. [*Fr.* Batisse]. ◉ **ana ~**, *mim.* ◘ **Ana.** ◉ **ayrık ~**, *huk.* Her tarafı açık olan bina. ◉ **bitişik ~**, *huk.* İki tarafı yan komşu parsellerdeki binalara bitişik olan bina. ◉ **blok başı**, *huk.* Bir tarafı yan komsu parseldeki binaya bitişik olan bina. ◉ **dairevi ~**, Planı daire şeklinde olan yuvarlak bina. [*Fr.* Rotonde].

~ **bedeni**, *mim.* Bir binayı vücude getiren dış duvarların tümü. [*Fr.* Corp d'un batiment].

~ **bilgisi**, *mim.* Çesitli maksatlara göre yapılacak binaların ihtiyaca en uygun, en sıhhî ve en ekonomik bir surette yapılması için gereken bilgileri öğreten ve binaların iç tertibat ve teşkilâtı nasıl olması gerekeceğini bildiren bilim. [*Osm.* Fenni-mebani].

~ **çilingirliği,** ◘ **Çilingirlik.**

~ **emini**, *inş.* Eskiden Osmanlılarda büyük ve resmî binalar yapılırken onların inşaat masraflarının hesabını tutan, yapı malzemesini alan ve ustalarla işçilerin gündeliklerine bakan memur olup, bunun bir de kâtibi ve muhasibi olurdu. [*Fr.* Intendant d'une construction; *ing.* Official in charge of constructions].

~ **eteği**, *mim.* Bir binanın kaide kısmında ve temelinden yukarıda binayı fırdolayı kuşatan ve dolaşan çıkıntılı kısım. [*Ing.* Base. footing; *Fr.* Embasement].

~ **etmek**, *dey.* Bir binayı yaptırmak, inşa etmek, tesis etmek, yapmak, kurmak. [*Ing.* To build, construct; *Fr.* Fonder un bâtiment].

~ **ettiren**, *mim.* Bir binayı inşa ettiren ve kurduran. [*Osm.* Bani, müessis; *Fr.* Fondateur].

~ **içi süslemesi veya iç süsleme**, *mim.* Bir binanın içindeki oda, sofa, koridor, salon, duvar v.b. gibi kısımların mimarlığa ait süslemesi. [*Osm.* Tezyinatı dahiliye; *Fr.* Décoration interieure].

~ **meraklısı**, Bina yaptırmasını çok seven ve mütemadiyen bina yaptırmak meraklısı olan. [*Ing.* Building maniac; *Fr.* Bâtisseur].

~ **örtüsü**, *mim* Binaların çatıları üzerini örten kiremit, asfalt, çinko veya kurşun levha gibi malzemeden yapılan ve yağmur sularının bina içine geçmesine engel olan kısım. [*Ing.* Roofing; house- top; *Fr.* Couverture, toit].

~ **vergisi**, *huk.* İçinde oturulsun veya başka herhangi bir maksada tahsis olunsun ve yapıldığı madde ne olursa olsun karada ve denizde kâin sabit inşaattan alınan vergi. [*Ing.* House-tax; *Fr.* Impôt sur les immeubles construits].

binaen /binā:en/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ -den dolayı, -den ötürü, -diği için [*Ing.* On account of, in consequence of, based on; *Fr.* A couse de...]. § ❷ Dayanarak.

binaenaleyh /binā:enaleyh/, z. *Osm.* < *Ar.* Onun için, bundan dolayı, bundan ötürü, bunun üzerine. [*Ing.* Consequently, therefore; *Fr.* Par consequent].

binager, i. Eskiden inşaat yapan yapı ustalarına verilen bir ad. [*Osm.* Benna; *ing.* Builder; *Fr.* Constructeur].

binamaz, ◘ **Beynamaz .**

binar, i. *ağ. iş.* ve *inş.* Ağaç kerestenin palası cihetinden diğer yüzüne eşit ende kesilmesi suretiyle elde edilen dört köse ve kalınca kadronlar. [*Fr.* Cadron, chevron].

binarlamak, f. *inş.* Ahşap binalarda, lata ve dikmelerin kaplama ve bağdadiye gelen iki yüzlerini direk ve dikmelerin yüzeyleriyle ayni yüzey ve hizava getirmek ve beraberlemek için besi niteliğinde binarlar ilâve olunarak bir yüzey teşkil etmek. [*Ing.* To flatten smooth, plane; *Fr.* Aplanir].

bin.başı,-yı, b.i. *ask.* Rütbe bakımından, yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay. [*Ing.* Major, commander, squadron leader; *Fr.* Commandant, chef de bataillon, d'escardon].

bin başılık,-ğı, b.i. Binbaşı rütbesi ve görevi. [*Ing.* Rank of major; *Fr.* Grade de commandant].

bin bir, b. s. Çok sayıda, pek çok. [*Ing.* A thousand and one, many, countless; *Fr.* Innombrable, plusieurs].

~ **ayak bir ayak üstüne**, *dey.* Çok kalabalık. [*Ing.* A closely packed crowd].

binbirdelik otu, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Hypericaceae* familyasından Türkiye'de 50 den fazla türü bulunan, sarı çiçekli, çok yıllık alçak çalımsı bitkilere verilen cins adı. Yapraklar çoğunlukla saydam noktalı, Sepaller ve petaller çoğunlukla siyah noktacıklı ve kapsula salgı ceplidir. Sarı kantaron ve *H. Calycinum* türleri Türkiye'de yetişir. [*Lat. Hypericum; Ing.* St. John's wort; *Fr.* Millepertuis, herbe à mille trous].

binbiryaprakotu, ◘ **Civanperçemi.**

bin.dallı, b.i. En çok mor, bazan da başka renk kadife üstüne sırmayla kabartma olarak yaprak, dal veya çiçek işlenmiş örtü, elbise gibi eşya. [*Ing.* Purple velvet embroidery with leaves and flowers; *Fr.* Velours, violet foncé brodé de fils d'or].

binde.bir, b.z. Pek seyrek olarak, ender: *Kuyruklu yıldız bindebir görünür.* [*Ing.* Very rarely; *Fr.* Rarement].

bindi, i. Destek. [*Osm.* Hamil; *Ing.* Prop, support; *Fr.* Pilier, soutien]. ◉ ~ **rilmiş kuvvet**, *ask.* Motorlu taşıtlara bindirilmiş asker birlikleri. [*Ing.* Motorized troops; *Fr.* Troupe montées, formations motorisées].

bindirgi, i. *res.* Üzerine muşamba ve karton

koyarak resim çalışmağa yarayan ayaklı, resim sehpası. [*Osm.* Sehpa; *Fr.* Chevalet].

bindirilmek, nsz. f. Başkası tarafından bir şeyin üstüne veya içine yerleştirilmek. [*ing.* To let be mounted, or embarked, to let be overlapped, to let be supported].

bindirme, i. § ❶ Bir şeyin üzerine çıkartma, oturtma veya içine yerleştirme. § ❷ Çarpma vurma. § ❸. *ask.* Savaş birliklerinin silâh ve malzemeleriyle birlikte tren, gemi, otobüs, uçak gibi araçlara yüklenmesi. § ❹ *mim.* Bir duvardan dışarıya doğru çıkan ve altı boş olan bina kısımları olup, gittikçe birbirinden daha taşkın ve kademe kademe yükselmek suretiyle konulmuş bindirmelikler üzerine oturtulur. [*Fr.* Encorbellement]. § ❺ *sin.* Özel bir görsel etki elde etmek üzere ayni duyarkatın iki ayrı çevrimde kullanılması, bunun sonucunda başka başka görüntüler birbirinin üstüne binmiş olarak ortaya çıkar. [*Ing.* Superimposition; *Fr.* Surimpression, superposition]. § ❻ *otom.* Iki yüzeyi aşındırıcı bir materyal ile işleyerek birbirine uygun duruma getirme. § ❼ *inş.* (a) Birbiri üzerine gelerek eklenen levha, kiremit, ahşap parçaları v.b. nın durumu; (b) Duvar üstüne çıkıntı olarak yapılan, bindirmelik veya destek üzerinde taşınan yapı: *Bindirme balkonu.* ☆ *Eşanl.* **cumba**; (c) Duvarın içinden çıkan ve dirsek görevi yapan kısa demir vaya tahta. § ❽ Şerit halindeki hava fotoğraflarında aralık kalmaması için her fotoğrafın bir önceki fotoğrafa göre 1/3 oranında geriden alınarak ve birbiri üzerine bindirilerek çekilmesi. § ❾ *bayınd.* Bir kemerin art arda gelen kuşakları arasında, bunları dayanıştırmak için bırakılan 0,15 m'lik aralıklar.

~ **çıtası**, *mim.* ◘ Çıta.

~ **duvar**, Her kor'u yani örgü sırası birbirinden dışarı taşmak suretiyle inşa olunan duvar.

~ **kaplama**, Tahtaların bir kenarını alttaki tahta üzerine bindirmek suretiyle yapılan kaplama. [*ing.* Lapping, weather board]. ◉ ◘ *ŞEKiL: 101.* — BOT.

~ **kemer**, *mim.* Taşları yatay olarak birbiri üstüne konulan ve herbir taşın ucu daha ileriye taşırılarak kademe kademe yükseltilmek suretiyle inşa olunan kemerler. [*Fr.* Arc en encorbellement].

~ **kilit**, *ağ. iş.* Kilidin madensel plâkası, kapak veya çekmecenin iç yüzeyi ile ayni düzeyde olacak biçimde açılan yuvaya gömülen kilit.

~ **kiriş**, *inş.* Birbiri üstüne konulmuş kirişler. [*Fr.* Poutres superposées].

~ **kule**, Duvardan dışarı taşkın olarak inşa edilen kule. [*Fr.* Tour à encorbellement]

~ **levha**, ◘ **Pullama**.

~ **limanı**, *ask.* Gemiye yükleme yapılan liman. [*Ing.* Port of embarkation; *Fr.* Port d' embarquement].

~ **parçalı kaplama**, Balık pulu gibi birbiri üstüne bindirilmiş küçük levhalarla yapılan kaplama ve örtüler. [*ing.* Imbrication, overlap(ping), imbricated work; *Fr.* Imbrication].

~ **taşı**, *mim.* Berkitme *(takviye)* kemerleri, yanlama kemerleri ve sivri kemerlerin başladığı yerlere konan çıkıntılı yastık veya üzengi taşları. [*Ing.* Corbelling spring; *Fr.* Tas de charge].

☆ *Eşanl.* **yastık taşı**.

bindirmek (-i,-e), f. § ❶ Binmesini sağlamak, Bir şeyin üzerine çıkarmak: *Çocuğu ata bindirdiler.* [*ing.* To cause to mount; *Fr.* Faire Monter] § ❷ (-e) *(taşıt) Baş* tarafından başka bir taşıta çarpmak veya yere vurmak, çarpıp üstüne çıkmak: *Gemi rıhtıma bindirdi.* [*ing.* To collide with; *Fr.* Heurter]. § ❸ *den. (gemi hk.)* Baş tarafından bir gemiye çarpmak veya karaya oturmak § ❹ *inş.* Arduvazları, levhaları, kiremitleri ve kursun yapraklarını üstteki alttakinin bir kısmını örtecek şekilde yerleştirmek. ◉ **bindirilmiş kuvvetler**, *ask.* Motorlu taşıtlara bindirilmiş asker birlikleri.

bindirmelik,-ği, i. *mim.* Altındaki duvardan ileriye taşan bir bina kısmının yükünü taşımak üzere taştan, ağaçtan veya madenden yapılan som destekler olup, bunların üst tarafları düz ve alt tarafları eğik olur. [*ing.* Corbel, bracket; *Fr.* Corbeau]. ◉ **ara** ~, 8. yüzyıl Avrupa ve Türk mimarlıklarında bir kemerin bindiği iki bindirmelik veya furuş arasındaki boşluğa örülen ve bu büyük kemerin içine yapılan iki küçük kemerciğin üzengi taşlarının dayandığı (oturduğu) tâli bindirmelik. [*Fr.* Contre-corbeau]. ◉ ~ **li kemer**, Bindirmelikler veya konsollar üstüne oturan ve altı boşta olan taş kemer. [*Fr.* Arc à encorbellement].

~ **konsol**, *mim.* Ileriye doğru diş diş çıkan ve üzerlerinde bir yük taşıyan kademeli konsol. [*Osm.* Furuş; *Fr.* Console à encorbellement].

~ **tonozcuğu**, *mim.* Orta çağ binalarında dışarıya doğru çıkan bindirme şeklindeki cumba kısımlar altına sıra ile konulan bindirmelikleri birbirine bağlamak ve onlara daha dayanık vermek için aralıklarına yapılan küçük tonozcuklar. [*Ing.* Small pendentive or squinch; Fr. Trompillon]. ,

binefsihi /binef:sihi/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Kendiliğinden, kendi kendine, içinden. [*Ing.* Of himself, in himself; *Fr.* En personne, par soi-même].

binek,-ği, i. < *binmek.* § ❶ Binmeye ayrılmış şey veya çoğunlukla at: *Bu at kimin bineğidir?.* [*Ing.* Connected with riding; *Fr.* Monture]. § ❷ Binme: *Binek atı, Binek arabası* § ❸ Binilecek yer: *Binek taşı.*

~ **arabası**, Insanların binmesine yarayan hayvanla çekilir her çeşit araba olup, muhtelif şekil ve çeşitleri vardır. [*Ing.* Cap, carriage; *Fr.* Voiture].

~ **atı**, ◘ **At**.

~ **seti ve sekisi**, *inş.* Şimendifer istasyonlarında hattan yüksekte vagon basamakları seviyesine yakın bir yükseklikte yapılan sekiler. [*Osm.* Peron; *Fr.* Perron].

~ **taşı**, § ❶ At veya arabaya binmek için üzerine çıkılan yüksekçe taş § ❷ Saray, konak ve büyük han kapıları önünde veya herhangi bir bina önünde birkaç basamaklı olarak yapılan set şeklinde sahanlık olup, buraya hayvan yanaştırılarak kolaylıkla binilir. [*Ing.* Horseblock; *Fr.* Montoir].

~ **yeri**, Ağaç çerçeveli taş veya kütükten yapılmış, süvarilerin kolaylıkla ata binmeleri için evlerin ve hanların avlularına ve önlerine konulan özel merdiven.

biner, s. § ❶ Her birine bin, her defasında bini bir arada olarak: *Biner lira ikramiye aldılar.* [*ing.* A thousand each; *Fr.* Mille par chacun]. § ❷ z. Biner biner, bin adetlik gruplar halinde. [*ing.* By thousand, per thousand].

BINET, Alfred, öz. i. (1857-1911). Fransız fizyolojist ve psikologu.

~ **Simon testi**, *psik. (a)* Binet ve Simon tarafından bir yaş ölçeği, şeklinde geliştirilmiş olan ünlü zekâ testi; (b) Eski Binet-Simon testinin revizyona tâbi tutulmuş şekli.

bing-bang, i. *hava.* Ses duvarını aşan uçar cismin çıkardığı gürültüyü belirten ses taklidi.

bingi, i. § ❶ Sivri tonoz kaburgalarının arasını dolduran üçgen parçalardan her biri. § ❷ *mim.* Bir kubbeyi taşıyan büyük yerleştirilen ve kare plandan yuvarlak plana geçişi sağlayan yuvarlak üçgen. [*Ing.* Sconce; *Fr.* Pendentif]. ◉ **tonoz** ~, *mim.* Kubbelerin oturduğu dört duvarın köşelerinde, kubbe kaidesinin duvarlarından ileriye çıkan ve altı boşta kalan dairesel kısımlarını tutmak ve yüklenmek için köşelere şev olarak yapılan dörtte bir küre şeklinde küçük kubbecik veya tonoz. [*Ing.* Pendentive, squinch; *Fr.* Tromp].

~ **alınlığı**, *mim.* Binginin sarkıtlarla veya boya ile süslenmiş yüzeyi. [*ing.* ve *Fr.* Panache].

Bingöl, öz.i. *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

bini, i. § ❶ Binme işi: *Bu hayvan biniye gelmez* § ❷ Kapı, dolap gibi şeylerin kanatları kapanınca kalan aralığı örtebilmek için bu kanatların kenarına çakılan taşkın çıta. [*Ing.* Covering bead, batten; *Fr.* Couvre-joint].

binici, s. ve i. § ❶ Ata binmeyi bilen *(kimse).* [*Osm.* Süvari; *ing.* A good horseman, jockey; *Fr.* Cavalier] § ❷ *bot.* Ikiye katlı olan ve arasında gene kendisi gibi ikiye katlı bir organın yarısını bulunduran bitki kısımları için kullanılır: *Süsenin yaprakları binicidir.*

binicilik,-ği, i. *sp.* Ata binme ustalığı ve bilgisi. [*ing.* Horsemanship, riding; *Fr.* Equitation]. ◉ ◘ *ŞEKiL: 83.* — **BiNiCiLiK**.

~ **okulu**, Ustalıkla ata binmeyi öğreten okul. [*Ing.* Riding school, school for teaching horsemanship, manège; *Fr.* Manège, école d'équitation].

binihaye, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Sonsuz. [*Ing.* Infinite, endless; *Fr.* Sans fin]

binilmek(-e), ösz. f. § ❶ Herhangi biri binmek: *Arabaya binildi.* [*Ing.* To be ridden (mounted), to be embarked]. § ❷ Bir şeyin üstüne veya içine yerleşmek, girmek.

bininci, s. Bin sayfasının sıra sıfatı, sırada dokuz yüz doksan dokuzuncudan sonra gelen: *Bininci gün.* [*Ing.* The thousandth; *Fr.* Millième].

biniş, i. § ❶ *(ata)* binmek eylemi veya tarzı § ❷ *tar.* Eskiden atlı alayda *(ata binildiği vakit)* giyilen resmî elmise § ❸ Kolları ve bedeni gayet bol cüppe *(vaktiyle ulema sınıfı giyerdi).* § ❹ *esk.* Yeniçerilerin zabıt ve üleması genellikle entari üstüne kaftan giyer ve onun üstüne de kuşak sararak cübbe giyerler ve hepsinin üstüne de biniş giyerlerdi. § ❺ *(eskiden)* Atlı alay.

~ **kart**, Hava veya denizyoluyle seyahat eden kimselere, her istenildiği zaman biletlerini almış olduklarını veya hava alanının veya bindikleri yerin neresi olduğunu nerelerden geçtiklerini kontrola yaraması için gösterilmek üzere verilen kart. [*Ing.* Embarkation card, boarding card; *Fr.* Carte d'embarquement].

~ **yanı**, Atın sol yanı.

binişme, i. § ❶ Biri kısmen öbürünün üstüne gelen iki nesnenin durumu § ❷ *tıp.* Kırık bir kemiğin iki parçasının üst üste gelmesi § ❸ *demir.* Bir demiryolunda iki dizi ray birbirine eklemek üzere düzenlenirken eklerin her dizide ayni yükseklikte yerleşmemiş olması, bir dizinin öbürüne oranla bir miktar ileri veya geri alınmış durumda bulunması § ❹ *jeol.* Toprakların başka topraklar üzerinde birkaç hektometre veya kilometre ilerlemesi olayı.

binişmek, ort. f. § ❶ Beraber binmek § ❷ Üst üste olmak, kavuşmak § ❸ Kas kirişleri birbiri üstüne binmek. *(Halk anlatışı ile:* **Damar damar üstüne binmek**).

binit,-ti, i. < *binmek* § ❶ Binilecek taşıt veya hayvan § ❷ *h.d.* Hamur halindeki ekmeklerin fırına atılmadan önce, içine kondukları oyuk gözlü tahta.

biniyu, i. *Fr. biniou. müz.* Bretagne danslarına eşlik eden gayda türü. 1939'da yerini *la* yerine *re* bemol akortlu gaydalara bıraktı.

binlik,-ği, i. § ❶ Bin liralık kâğıt para. [*Ing.* A 1000-lira note; *Fr.* Billet de banque de mille livres] § ❷ Eskiden 1000 dirhem ağırlığında *(aşağı yukarı üç litre)* sıvı alan büyük şişe § ❸ s. Bin taneden meydana gelmiş, bini bir arada.

binme, i. *coğr.* Kıvrılmaya uğramış bölgelerde, ayni tabaka dizilerinin tekrarlanması şeklinde belli olan bir yapı. Böyle bir yapıda, birbirine yaslanmış, birbiri üzerine bindirmiş tabaka paketleri görülür. [*Ing.* Imbricate; *Fr.* En forme d'écaille] ◉ ~ **li**, yapı, *coğr.* Binme olaylarından doğmuş ve balık pulu dizilişini, veya kiremit dizilişini andıran bir çeşit yer kabuğu yapısı. [*Osm.* Ekaylı bünye; *Ing.* Imbricate structure; *Fr.* Structure en écailles].

binmek(-e), nsz. f. § ❶ Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp, ayaklarını sallandırarak oturmak: *Attan inip eşeğe bindi.* [*ing.* To mount; *Fr.* Monter]. § ❷ Bir yere gitmek üzere tren, vapur, uçak, otomobil gibi bir taşıta girmek: *Vapura, trene binmek.* [*Ing.* To go on, ride; *Fr.* Monter, s'embarquer] § ❸ (-e) nsz. Eklenmek, çoğalmak, *(fiyatı)* artmak: *Yiyeceğe yüzde otuz bindi.* [*Ing.* To increase; *Fr.* S'augmenter] § ❹ Abanmak, bir şey sıkışarak yanındakinin üstüne çıkmak: *Damar damara binmiş.* § ❺ Iş istenilmeyen veya beklenmeyen bir şekil almak: *Iş inada bindi* § ❻ *(Binek hayvanı, motosiklet, bisiklet hk.)* kullanmak ◉ **bindiği dalı kesmek**, *dey.* Kendisine gerekli ve yararlı olan bir şeyi yıkmak. [*Fr.* Scier la

branche sur laquelle on est assis] ⊙ **dalına** ~, *dey.* Kızdırmak. [*Fr.* Importuner, harceler, taquiner] ⊙ **demire** ~, *den. (gemi hk.)* Demirin atılmış olduğu yöne doğru yatmak ⊙ **(iş) inada** ~, *dey.* Zıtlaşma sonucu karşıt görüş veya davranışta ısrar etmek, diretmek. ⊙ **küplere** ~, *dey.* Çok kızmak, çok öfkelenmek. [*Fr.* Entrer en fureur ⊙ **zincire** ~, *den. (gemi hk.)* Demir zincirine boylamı ekseninde yüklenmek; *(zincir hk.)* Geminin baş tarafını iskele yönüne doğru çekmek.

binmelik,-ği, i. Bir açıklığı örten kemer ve atkıların uçları binmek için yapılan ayak, duvar, sütun ve direk. [*Osm.* Mesned; *ing.* Support, prop; *Fr.* Appui].

binnit,-ti, i. *Fr. binnite. min.* ◘ **Dufrenoizit.**

binokl, i. *Fr. binocle.* Çift gözlük, normal gözlük. [*Ing.* Binocle, binocular telescope, double eyeglass].

binoküler, i. *Fr. binoculaire* < *Lat. binus,* çift + *oculus,* göz. *tıp.* İki gözle yapılan veya olan. [*Ing.* Binocular].

binom, i. *Fr. binôme, mat.* İki terimli. [*Ing.* Binomial].

binoral, s. *Fr. binaurale. tıp.* Her iki kulağa ait, kulakarı ilgilendiren, iki kulakta yapılan. [*ing.* Binaural].

binoriküler, s. *Fr. binauriculaire. tıp.* Her iki oriküle ait, orikülleri ilgilendiren. [*ing.* Binauricular].

binormal, i. *mat.* Bir eğrinin her noktasında oskülatör düzleme dikey olan doğru. [*ing.* ve *Fr.* Binormal].

binötran, i. *fiz.* Bazı başkalaşımlar sırasında ortaya çıkan, iki nötrondan meydana gelen atom cisimciği.

☆ *Eşanl.* **dinötron.**

bin.yaprak,-ğı, b.i. *bot.* Çok parçalı yapraklara sahip, su içinde yaşayan *Haloragaceae* familyasından bir bitki. Yaprakları halka dizilişlidir. Daha çok akvaryumlarda bulundurulur. [*Lat., ing.* ve *Fr. Myriophyllum*].

~ **otu,** *bot.* ◘ **Civan perçemi.**

bin.yılcılar, ç.b.i. Binyılcılığı benimseyenler.

bin.yılcılık,-ğı, b.i. *din. tar.* Binyılcılar'ın doktrini. Bu mezhebi benimseyenlerin tümü.

biorhiza, i. *Lat. zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, *Cynipidae* familyasından, kanatsız böcek. Çiftleşmeden yumurtlar. *Teras terminalis* diye tanıtılan aynı türün eşeyli şekli kanatlı olur. Genç sürgünlerin «*meşe elması*» diye bilinen mazılarından çıkar. [*Lat Biorhiza aptera; ing.* ve *Fr.* Biorhiza].

biot, i. *(Özel ad Biot'dan)* C.G.S. elektromagnetik sistemde, elektrik şiddet birimini belirtmek üzere teklif edilen ad: *1 Biot 10 amperle eşdeğerdir.*

biozit,-di, i. *Fr. bioside. kim.* Hidroliz yoluyle iki molekül aldoz veya katoz veren glusitlerin genel adı. [*ing.* Biosite].

bipak, i. *Fr. bipack.* Emülsiyonları karşı karşıya gelmek üzere birleştirilmiş iki filim.

bipennat, s. *Lat. bipinnatus. bot.* Birinci derecedeki yaprakçıklar pennat, ikinci derecedeki yaprakçıklar basit olan *(parçalı yapraklar hk.)* [*ing.* Bipinnate; *Fr.* Bipinné, bipenné].

biperva /bîpervâ/, s. *Osm.* < *Fars.* Korkusuz, çekinmez, gözüpek, sakınmaz, çekinmeden [*Ing.* Fearless; *Fr.* Sans peur, intrépide].

biplân, i. *Fr.* Kanatları iki yüzeyli olan uçak.

bipolar, s. *Fr. bipolaire* < *Lat. bis,* İki defa + *polus,* kutup. *biy.* İki kutuplu. Bazı sinir hücrelerinde olduğu gibi iki uyantısı olan. [*ing.* Bipolar].

☆ *Eşanl.* **dipolar.**

~ **nöron,** ◘ **İki kutuplu sinir hücresi.**

bir, s. § ❶ Sayı sıfatlarının ilki, en küçüğü: *Bir adam, bir kalem.* [*Ing.* One; *Fr.* Un, une] § ❷ Tek olan, eşi bulunmayan: *Allah birdir.* [*Ing.* Unique; *Fr.* Seul, unique]. § ❸ Birleşik: *Hep biriz, ayrılmayız.* [*Ing.* United; *Fr.* Uni] § ❹ Eş, benzer, ayni: *Bu kalemlerin ikisi de bir, hangisini isterseniz alınız.* [*Ing.* The same; *Fr.* Semblable, tout pareil] § ❺ Herhangi bir: *Birgün biz de geleceğiz.* [*Ing.* Some; *Fr.* Un] § ❻ Sıfat veya zarf halinde başına geldiği kelimenin anlamına kuvvet veya kesin olmayan bir anlatım verir: *Bir güzel ki , Bir yağmur, bir yağmur, Bir varsak., Bir tuhaf bakıyor, Bir gidin bakalım* § ❼ z. «Bir defa» anlamını verir: *Bir ona, bir bana baktı.* [*Ing.* Once; *Fr.* Une fois]. § ❽ z. Sadece, yalnız, ancak: *Her şey bitti, bir bu kaldı, Öyle zayıfladı ki, bir deri bir kemik kaldı* § ❾ Olumsuz cümlede asla, hiç anlamını verir: *Bir türlü razı olmuyor, Bir türlü kanmıyor* § ❿ Ortaklaşa olan: *Bizim kesemiz birdir.* [*Osm.* Müşterek) § ⓫ Yüklem durumunda olan bir isim takımının belirtileni olarak kullanıldığı zaman belirtenin hor görüldüğünü anlatır: *Kendisi vaktiyle arabacının biriydi* § ⓬ i. Bir birim: *Bir, bir daha iki eder* § ❶ Bir sayısının adı ve bu sayıyı belirten rakam: *Art arda üç bir, yüz on bir (111) eder* ⊙ ~**e indirgeme,** *mat.* Aralarında bağlantı bulunan büyüklüklerin birim büyüklüğe düşen miktarını bulma. [*Osm.* Vahide irca; *Fr.* Réduction à l'unité] ⊙ ~ **e bin katmak,** *dey.* Çok obartarak anlatmak, bir şeyi olduğundan çok fazla göstermek. [*ing.* To exaggerate, to make much of a trifle] ⊙ ~**i yer biri bakar, kıyamet ondan kopar,** *at.* Anlaşmazlıkların, kavgaların toplumdaki eşitsizlikten çıktığını anlatır. ⊙ ~ **inden biri,** *dey.* İçlerinden biri. ⊙ ~ **ine oyun oynamak,** *dey.* Birini aldatmak, onu zor duruma düşürecek hareketlerde bulunmak ⊙ ~**ine taş çıkartmak,** *dey.* Birinden çok üstün olmak ⊙ ~**inin başına çorap örmek,** *dey.* Birinin başına iş açmak, onu zor duruma düşürmek ⊙ ~**inin burnunu kanatmamak,** *dey.* Hiç birine en ufak bir zarar vermemek ⊙ ~**ler basamağı,** *mat.* Bir sayının son basamağının adı.

~ **abam var atarım, nerde olsa yatarım,** *dey.* Yer beğenmekte titizlik gösterilmediğini anlatır. [*ing.* It is all the same to me, can stay anywhere].

~ **acı kahvenin kırk yıl hatırı vardır,** ◘ **Bir fincan kahvenin....**

~ **ağızdan,** *dey.* Hep beraber, hep birlikte, ayni şeyi (söyleme). *Bir ağızdan şarkı söylediler.* [*Ing.* All together; *Fr.* D'une seule voix, en choeur].

~ **ağızdan çıkan bin dille yayılır,** *dey.* Ortaya atılan bir sözün çabucak yayıldığı alanın genişliği üzerine dikkati çekmek için söylenir. [*Ing.* Rumors start from a single tongue].

~ **âlâ,** *dey.* Eksiksiz, tam olarak. [*Ing.* Complete; *Fr.* Complet, sans déficit].

~ **alay,** *dey.* Oldukça kalabalık, bir çok, bir sürü. [*Ing.* A lot of; *Fr.* Plusieurs].

~ **ara,** *dey.* Herhangi bir zamanda, kısa bir süre olarak. [*Ing.* Meanwhile; *Fr.* Entre temps].

~ **araba,** *dey.* § ❶ Odun, kömür gibi bazı şeylerin ölçü birimi § ❷ *mec.* Pek çok, fazla. [*Ing.* A lot of; *Fr.* Une grande quantite].

~ **arada,** *dey.* Toplu olarak, hep birlikte [*Ing.* All together; *Fr.* En tout].

~ **aralık,** *dey.* Herhangi bir zaman. [*Ing.* For a moment].

~ **araya,** *dey.* Toplu bir hale.

~ **arpa boyu yol gitmek,** *dey.* Çok az ilerlemek.

~ **aşağı, bir yukarı,** *dey.* Amaçsız olarak gidip gelmeyi anlatır: *Bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyor.*

~ **atımlık barutu olmak (kalmak),** *dey.* Bir konuda harcayacak şeyleri pek kıt olmak.

ŞEKİL: 83. — **BİNİCİLİK.** /**1-29** *At yarışı, koşu/:* /**1-35** *Koşu meydanı, koşu alanı/:* **(1)** Ahır. **2.** Ahır bölmesi. **4.** Çayır (çimen) **5.** Ring. **6.** Hareket tahtası. **7.** Tribün. **8.** Totalizatör. **9.** Orkestra tribünü. **10.** Düz yer, koşu alanı. **11.** Başlama yeri. **12.** Başlatıcı *(starter)* .**13.** Hareket bayrağı. **(14)** Yarış atları. **15.** Favori. **16.** Dıştaki. **17.** Hoşa. **18.** Yarışın hedefini gösteren aynalı direk. **19.** Hakem kulübesi *(hakem kabini).* **20.** Hakemler. **21.** Zamanı ayarlayıcı *(saat).* **22.** Kazanan atların numaraları. /**23-29** *Engelli koşu/:* **23.** Engelli koşu alanı .**24.** Avcı. **25.** Engel. **26.** Hendek ve çukur. **27.** Çit *(engel).* **28.** Tahta parmaklık. **29.** İşaret bayrağı *(sinyal) bayrağı).* **30.** Talim sahası *(eğitim alanı).* **31.** Engelli sudan atlama. **32.** Duvar. **33.** Çift parmaklık: **34.** Döner bayrak. **35.** Koşu hakem kulesi. /**36-46** *Araba yarışı/:* **36.** Araba yarış alanı. **37.** sürücü *(yarışçı).* **38.** Kamçı. **39.** Araba .**40.** Araba koşu atı. **41.** Dizgin kayışı. **42.** Meşin gözlük. **44.** Fırçalı ayakkabı. **45.** Lâstik ayakkabı. **46.** Dizlik. **47.** Binek atı. **48.** Bandaj *(sargı).* **(49)** Binici *(Amatör binici, süvari).* **50.** Binici kepi. **51.** Binici boyunbağı. **52.** Binici ceketi. **53.** Binici *(süvari)* kamçısı. **54.** Binici *(süvari,* çizmesi. **55.** Mahmuz. **(56)** Sokey *(profesyonel binici).* **57** Cokey elbisesi *(kıyafeti).* /**58-64** *Av (avlanma)/:* **58.** Avcı. **59.** Köpek idarecisi *(Avcı yamağı).* **60.** Avcı borusu. **61.** Yönetici. **(62)** Av sürüsü. **63.** Av köpeği.

[*Ing.* To have only very little left (resources)].
~ **atlarsın (sıçrarsın) çekirge, iki atlarsın (sıçrarsın) çekirge, sonunda yakalanırsın çekirge,** *dey.* Kötü davranış cezasız kalmaz.
~ **avuç,** *dey.* Nitelediği şeye göre az veya çok anlamında: *Bir avuç toprak, Bir avuç elmas.* [*Ing.* A handful].
~ **ayağı çukurda olmak,** *dey.* Yaşayacak az zamanı kalmış olmak.
~ **ayağı içeride, bir ayağı dışarıda,** *dey.* Gitmeye hazır veya niyetli olmak.
~ **ayak evvel,** *dey.* Bir an önce.
~ **ayak üstünde bin yalan söylemek,** *dey.* Aşırı derecede yalancı olmak.
~ **baba dokuz evlâdı besler, dokuz evlât bir babayı beslemez,** *at.* Evlât çok olunca babalarının bakılmasını birbirinden bekledikleri için babanın sıkıntıda kaldığını anlatır. [*Ing.* One father can feed nine sons, nine sons cannot feed one father].
~ **bağlantılı,** *elektr.* Bir tek bağlantısı bulunan yarı iletken elemanı. Bu elemanın iletkenliği bağlantıya uygulanan gerilimin «uç gerilimi» denilen belirli bir değeri için başlar.
~ **bakıma,** *dey.* Şu veya bu fikre göre. [*Ing.* In one way, in one respect].
~ **bakışımlı,** *bot.* Bir eksene göre değil de dikey bir düzleme göre bakışımlı olan *(bezelye, aslanağzı, menekşe, salep v.b. çiçekleri)* [*Ing.* Zygomorphic, zygomorphous; *Fr.* Zygomorphe, monosymétrique].
☆ *Eşanl.* **zigomorf.**
~ **bakışımlılık,** *bot.* Dik bir düzleme göre iki yanlı bakışım gösteren çiçeklerde görülen bakışım tipi. [*Ing.* Zygomorphism; *Fr.* Zygomorphie].
~ **bakışta,** ◘ **Bakış.**
~ **baltaya sap olmak,** *dey.* Bir iş sahibi olmak.
~ **bardak suda fırtına koparmak,** *dey.* Önemsiz bir işi mesele yapmak.
~ **başına,** *dey.* Yalnız olarak, kimsenin yardımı olmadan. [*Ing.* Alone; *Fr.* Toute seul].
~ **ben, bir(de) Allah bilir,** *dey.* Anlatılan şeyin ağırlığını kimsenin bilemiyeceğini ve tahmin edemiyeceğini anlatır.
~ **biçimli,** Aynı biçimde, görünüşte olan, çeşidi olmayan.
~ ~ **alan,** *fiz.* Her noktasında aynı doğrultu, aynı yön ve aynı şiddette olan vektörel alan.
~ **biçimli fonksiyon,** *mat.* ◘ **Monodrom.**
~ ~ **hareket,** *mek.* Sabit hızdaki hareket.
~ **biçimlilik,** *dey.* Her parçasıyle benzer olanın, çeşidi olmayanın özelliği.
~ **bilinmeyenli denklem,** *mat.* ◘ **Denklem.**
~ **billûrlu,** *tekn. Lineer* boyutları bir milimetrenin onda birinin bir kaç katı olan, bu niteliği bazı işlemlere ve billûrbilimi, optik, mekanik v.b. dalında incelemeler *(döner billûr veya Laue metodu)* yapmaya imkân veren homojen billûr.
~ **biri,** ◘ **Birbiri.**
~ **boy,** *dey.* Bir defa, hele: *Bir boy gidelim bakalım ne çıkacak?* [*Ing.* Once].
~ **boyda,** *dey.* Boyları esit olarak.
~ **boynuzlu,** *zool.* Tek boynuzu olan *(gergedan v.b.)*.
~ **bu eksikti,** *dey.* Sıkıntılı bir durum varken bir yenisinin çıkması üzerine söylenir. [*Fr.* Il ne manquait plus que cela].
~ **buldu iki ister, akça buldu çıkın ister,** *at.* Hırslı insanlar, hiç bir zaman ellerindekiyle yetinmez, daima daha fazlasını isterler.
~ **çala,** *h.d. dey.* Bir an için. [*Ing.* For an instant].
~ **çekirdek geri kalmamak,** *dey.* Tamamı ile denk olmak.
~ **çenekli,** *bot.* (a) Tek parçadan yapılmış *(kapçıklı meyvalar hk.);* (b) Yalnız bir yanından açılan *(meyva yaprağı).* [*Osm.* Bir mısralı; *Ing.* ve *Fr.* Univalve].
~ **çenetli,** *bot.* ◘ **Bir çenekli.**
~ **çıktı, pir çıktı,** *dey.* Kendisinden beklenmeyen şeyler yapan kimseler için kullanılır.
~ **çırpıda,** *dey.* § ❶ Çarçabuk. [*Ing.* Quickly; *Fr.* Très vite]. § ❷ Bir hizada, bir boyda. [*Ing.* Same level; *Fr.* Même niveau].
~ **çırpıda (kalemde, tahtada),** *dey.* Çabucak, acele olarak, bir ele alışta, bir seferde, ara vermeden.
~ **çırpıda kesmek,** *inş.* İnşaatta kazıkların başlarını bir hizaya gelecek surette kesmek. [*Ing.* To saw down to level, to raze; *Fr.* Recéper].
~ **çiçekle bahar** *(yaz)* **olmaz,** *at.* **«Bir bütünün iyileşmesi için yalnız bir parçasının iyi olması yetmez»** anlamında. [*Ing.* One blossom does not make a summer].
~ **çiçekli,** *bot.* Tek çiçeği olan *(bitki): Lale bir çiçeklidir.*
~ **(iki) çift sözü olmak,** *dey.* Söyleyecek bir şeyi bulunmak.
~ **çöplükte iki horoz ötmez,** *at.* Bir yerde iki kişinin baş olamayacağını anlatır. [*Ing.* Two cocks cannot crow on one dunghill].
~ **çuval inciri berbat etmek,** *dey.* Kötü etkileri olan veya olacak olan bir yanlışlık yapmak, bir işi berbat etmek.
~ **daha,** *dey.* § ❶ Tekrar bir kere daha, bir ikinci kere. [*Ing.* Once again; *Fr.* Encore une fois] § ❷ Aslâ; hiç bir zaman. [*Ing.* Never; *Fr.* Jamais].
~ **daha yüzüne bakmamak,** *dey.* Darılıp ilgiyi kesmek.
~ **dala kondurmamak,** *dey.* Bir işten bir işe, bir düşünceden bir düşünceye geçivermek.
~ **dalda durmamak,** *dey.* İşten işe veya kanıdan kanıya geçivermek huyunda olmak. [*Ing.* To be fickle, to change constantly; *Fr.* être sujet à tourner, à changer, être inconstant, être versatile].
~ **damarlı,** *bot.* Yapraklarında tek damar bulunan.
~ **damla,** *dey.* § ❶ Pek az § ❷ *(çocuk hk.)* Pek küçük, ufak tefek: *Bir damla çocuğun yaptığı işlere bak.* [*Ing.* Very little, very small *(child)*].
~ **dediği iki olmamak,** *dey.* Her sözü dinlenmek. [*Ing.* Highly esteemed and beloved].
~ **dediğini iki etmemek,** *dey.* Bir kimsenin her isteğini yapmak. [*Ing.* To do everything another person asks for, to fulfill every wish (of); *Fr.* Accorder tout ce qu'il veut à quelqu'un].
~ **defa (kere),** *dey.* § ❶ Olup bitti anlatan cümlelere katılır: *Bu iş olmuş bir defa, ne yapalım?* § ❷ **«ilkönce», «hele»** anlamında da kullanılır: *Bir kere sen benim dediğimi yap, ondan sonra istersen git.* § ❸ **«Asıl önemli olarak»** anlamına da gelir: *Ev bir defa küçük, bundan başka, yeri uzak.* [*Ing.* Once].
~ **defalık,** *dey.* Bir kereye mahsus olarak. [*Ing.* For once only; *Fr.* Qui n'arrive qu'une fois].
~ **deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz,** *at.* Kimi vakit bir kişinin yaptığı yersiz bir işin birçokları tarafından düzeltilemiyeceğini anlatır. [*Ing.* One fool threw a stone into a well, forty wise men could not get it out].
~ **derece veya bir dereceye (noktava, hadde) kadar,** *dey.* Biraz, nispeten: *Bu sıcak bir derece çekilir.* [*Ing.* To a certain degree].
~ **dikili ağacı olmamak,** *dey.* Evi veya mülkü olmamak.
~ **dirhem,** *dey.* Azlık bildirir: *Bir dirhem aklı yok.*
~ **dirhem bal için bir çeki keci boynuzu çiğnemek,** *dey.* Verimi *(faydası)* az, zahmeti çok olan bir işle uğraşmak.
~ **dirhem et bin ayıp örter,** *at.* Biraz kilo alınca insanın güzelleştiğini anlatır. [*Ing.* One ounce of plumpness covers a thousand defects].
~ **dostluk kaldı,** *dey.* Az bir mal kalınca satıcıların kullandığı bir özendirme deyimi.
~ **dudağı yerde, bir dudağı gökte,** *dey.* ◘ **Dudak.**
~ **düziye (bidüziye),** *dey.* Durmadan, ardı arası kesilmeden, devamlı olarak. [*Ing.* Continuously, incessantly].
~ **eksenli, iki basamaktan daha yüksek basamaklı, bakışım ekseni bulunan bir billûr için kullanılır.**
~ **el,** *dey. (Ateşli silâh)* Bir kere atım, [*Ing.* One discharge of a firearm; *Fr.* Un coup (de feu)].
~ **el bir eli yıkar, iki el bir yüzü yıkar,** *at.* Birçok işler yardımlaşma ile başarılır.
☆ *Eşanl.* **bir elin nesi var, iki elin sesi var.**
~ **elden,** *dey.* Aynı kimse tarafından, bir merkezden.
~ **elinden girip bir (öbür) elinden çıkmak,** *dey.* Kazandığını kolayca harcamak.
~ **eli yağda, bir eli balda,** *dey.* Varlık, bolluk içinde.
~ **elin sesi çıkmaz,** *at.* § ❶ Bir davanın bir kişi tarafından savunulmasının etkili olamıyacağını § ❷ Bir anlaşmazlıkta yalnız bir tarafın değil, her iki tarafın sorumluluğunu düşünmek gerektiğini anlatır.
~ **elin verdiğini öbür el bilmemeli,** *at.* Yapılan iyilik gizli kalmalı.
~ **elle verdiğini öbür elle almak,** *dey.* Yapılan iyiliğe karşılık istemek. [*Ing.* To give with one hand and take with the other].
~ **eşeyli,** *bot.* Yalnız erkeklik veya yalnız dişilik organları bulunan *(çiçekler).* [*Osm.* Vahid-ül-cins; *Ing.* Unisexual, unisexed; *Fr.* Unisexué, unisexuel,-elle].
~ **etmek,** *dey.* Bir araya toplamak. [*Ing.* To collect together; *Fr.* Rassembler, unir].
~ **evcikli,** *bot.* Erkek ve dişi organları ayrı çiçeklerde, fakat ayni kök *(birey)* üzerinde bulunan *(mısır, ceviz, fındık gibi bitkiler hk.)* [*Osm.* Vahid-ül-mesken; *Ing.* Monoecious; monoic; *Fr.* Monoïque].
~ ~ **bitki,** *bot.* ◘ **Bitki.**
~ **eyyam,** *dey.* Bir zaman, bir süre. *(Ing.* At one time, formerly; *Fr.* Un certain temps]
~ **fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır,** *at.* İyilik ufak da olsa unutulmaz.
~ **gelmek,** *dey.* Eşit, denk olmak. [*Ing.* To come out even].
~ **getirmek,** *dey.* Yanyana tutmak. [*Ing.* To bring out even].
~ **giyim,** *dey.* Bir takım *(at nalı).*
~ **gömlek aşağı (üstün),** *dey.* Karşılaştırılan iki şeyden birinin diğerinden daha aşağı (yukarı) olması.
~ **gömlek fazla eskitmiş olmak,** *dey.* Daha yaşlı ve dolayısı ile daha çok görmüş geçirmiş olmak.
~ **gömlekten (yakadan) baş çıkarmak,** *dey.* Ayni görüşte olmak, yardımlaşmak. [*Ing.* To put shoulder to shoulder, to join hands, to cooperate].
~ **görmek (tutmak),** *dey.* Denk saymak. [*Ing.* To regard as equal].
~ **göz (gözü) gülmek,** *dey.* Hem gülmek, hem ağlamak. [*Ing.* To have mixed feelings].
~ **gözeliler,** *zool.* ◘ **Bir hücreliler.**
~ **gözlü köprü,** *mim.* Yalnız bir kemeri olan küçük köprü. [*Osm.* Cesr-i yektake; *Fr.* Ponceau].
~ **gözü kör, bir kulağı sağır etmek,** *dey.* Her şeyi duyup görmemek. [*Ing.* To make oneself half deaf and blind].
~ **gülüp bir ağlamak,** *dey.* Bazen iyi bazen de kötü durumlara düşmek.
~ **gün evvel,** *dey.* Olabildiği kadar çabuk. [*Ing.* As soon as possible].
~ **günün beyliği beyliktir,** *at.* Hosa giden bir durumun kısa sürecek olsa da, çekici görüldüğünü anlatır. [*Ing.* Better to enjoy oneself for one day than not at all].
~ **güzel,** *dey.* Çok iyi bir yolda, tam olarak.
~ **hal olmak,** *dey.* § ❶ Kazaya uğramak, ölmek § ❷ Mecali kalmamak: *Çocuklar yapmayın, etmeyin demekten bir hal oluyorum* § ❸ Tuhaflaşmak, bir hoş, tuhaf bir şekilde.
~ **hamlede,** *dey.* Çabucak, bir atılışta.
~ **hizada,** *dey.* Aynı hat üzerine dizilmiş olan şeyler hakkında kullanılır. [*Ing.* On one level, in one line].
~ **hoş,** *dey.* Tuhaf bir şekilde. [*Ing.* Strange, queer].
~ **hoş (hoşluğu) olmak,** *dey.* Durumu ve davranışı değişivermek, garipleşmek, bozulmak. [*Ing.* To change, to be disconcerted; *Fr.* Devenir étrange].
~ **hoş olmak,** *dey* Hüzünlenmek. [*Ing.* To feel embarrassed].
~ **hücreli,** *biy.* (a) Bir hücreli olan; (b) Yapısı tek bir hücreden meydana gelen *(hayvan veya bitki).* [*Ing.* Unicellular; *Fr.* Unicellulaire].
~ ~ **bitkiler,** *bot.* ◘ **Bitki.**

~ hücreliler, *zool.* Hayvanlar *(Animalia)* âleminin bir alt âlemi. Baş özellikleri daima bir hücreden yapılmış olmalarıdır. Vücudun bölünmesi veya tomurcuklanmasıyle çoğalırlar. Seyrek olarak yüksek yapılı hayvanlardaki döllenmeye benzeyen bir birleşme görülür. Genel olarak gözle görülemeyecek kadar küçüktürler. Tatlı su ve denizlerde yaşarlar. Bazıları asalak olup hastalık yapar. Biçimleri çok çeşitlidir. Bazısı kendini yere bağlayarak yaşar. Bazısı kamçı, kirpik veya yalancı ayak yardımı ile hareket eder. kamçılılar *(Flagellata)*, kök-ayaklılar *(Rhizopoda)*, Sporlular *(Sporozoa)*, Kirpikliler *(Ciliata)* olmak üzere dört sınıfa ayrılırlar. [*Lat. Protozoa; Osm.* Hayvanât-ı iptidaiye; *Ing.* Unicellular animals; *Fr.* Animeaux unicellulaires]. ◉ ◘ *TABLO: 18.* — HAYVANLAR ÂLEMİ.

~ ~ bilimi, *zool.* Zoolojinin bir hücreli hayvanlarla *(Protozoa)* uğraşan bir dalı. [*Ing.* Protozoology; *Fr.* Protozoologie].

☆ *Eşanl.* protozooloji.

~ içim su, *dey. (kadın hk.).* Çok güzel. [*Ing.* Very pretty woman].

~ içim suya gitmek, *dey.* Çok ucuza gitmek. [*Ing.* To sell very cheap].

~ iki, *dey.* Üçü geçmemek üzere, pek az sayıda, birkaç. [*Ing.* One or two, very few].

~ iki demeden, *dey.* Hemen, karşısındakine vakit bırakmadan. [*Ing.* Without hesitation, suddenly; *Fr.* Tout de suite].

~ iki derken, *dey.* Umulmadık zamanda. [*Ing.* Then all of a sudden, suddenly; *Fr.* Soudainement].

~ incir çekirdeğini doldurmamak, *dey.* Önemi ve değeri olmamak.

~ inip bir kalkmak, *dey.* Bir alçalıp bir yükselmek.

~ işaretine bakmak, *dey.* Bir işi yapmak için hazır bulunmak.

~ iştir olmak, *dey.* Kötü bir hal olmak, iş işten geçmek.

~ kalem geç, *dey.* Onu da geç, onu da atla anlamında.

~ kalemde, *dey.* Birden ve toptan. [*Ing.* At once, at one effort].

~ (aynı) kapıya çıkmak, *dey.* Aynı sonuca varmak. [*Ing.* To come to the same thing; *Fr.* Cela revient au même].

~ kararda (bir karar üzre), *dey.* Değişmeden, aynı durumda. [*Ing* Unvaryingly, in the same state].

~ kararda bir Allah, *dey.* İnsan talihinin her an değişebileceğini hatırlatarak bunu olağan diye karşılamayı öğütler.

~ kardeşli, *biy.* Birleşmiş on erkek organ sapının hepsini bir kın içinde bulunduran. [*Ing.* Monadelphous; *Fr.* Monadèlphe].

~ karış (altı) beberuhi, *dey.* Pek kısa boylu kimse.

~ kaşık suda boğmak, *dey.* Çok fazla hıncı olmak, aşırı kin beslemek, büyük kötülük etmek.

~ kazanda kaynamak, *dey.* Uyuşmak, bağdaşmak.

~ kılına hata gelmemek, *dey.* Hiç dokunulmamak.

~ kere, ◘ Bir defa.

~ kol çengi, *dey.* Şen sözler ve davranışlarla çevresine neşe saçanlar hakkında söylenir.

~ koltuğa iki karpuz sığmaz, *at.* Aynı zamanda iki iş peşinde olmanın başarı için tehlikeli olduğunu anlatır.

~ koşmadır tutturmak, *dey.* Çok hızlı bir şekilde koşmağa başlamak.

~ koşu, *dey.* Koşarak, kosakoşa, çabucak. [*Ing.* At one stretch, quickly].

~ koyundan iki post çıkmaz, *at.* Birinden, gücünün yetmediği ikinci bir fedakârlık istendiği zaman söylenir. [*Ing.* One cannot get two hides out of one sheep].

~ köroğlu, bir ayvaz, *dey.* Bir karıkocanın çocukları ve yanlarında bulunmadığı veya hiç çocukları olmadığını anlatır. [*Ing.* Just husband and wife *(and no one else)*].

~ kulağından girip öbür kulağından çıkmak, *dey.* Önem vermediği için aklında kalmamak. [*Ing.* To go in one ear and out the other].

~ kutuplu âlet, *elek.* Bir kutba, bir hat veya faz iletkenine tekabül eden elemanları bulunan âlet.

~ kutuplu sinir hücresi, *biy.* ve *zool.* ◘ Hücre.

~ kutuplu (asiklik) üreteç, *elek.* İçinde indükleyenin iletkenlerinin, dönmeleri sırasında, indükleme çizgilerini daima aynı yönü muhafaza ederek kestikleri üreteç.

~ lokma, bir hırka, *dey.* Geçim konusunda, yeme içme ve giyinmede azla yetinme, dervişçe geçinme. [*Ing.* A mouthful of bread and a coat, living modestly].

~ mislî, *dey.* Bir kat daha. [*Ing.* As much].

~ nebze, *dey.* Bir parça, çok az.

~ nefeste (solukta), *dey.* Hemen, çabucak.

~ nice, *dey.* Birçok, haylice. [*Ing.* A good money; *Fr.* Plusieurs, une quantité suffisante].

~ noksansız, *dey.* Tam olarak, hiç eksik olmadan. [*Ing.* Perfectly; *Fr.* Parfaitement].

~ o kadar, *dey.* Ne kadar varsa o kadar, daha, eldeki miktar kadar daha. [*Ing.* The same amount].

~ ok atımı, *dey.* Yakın yer, kısa mesafe.

~ olmak (kalmak), *dey.* § ❶ Bir şeyin çok tekrarlanması yüzünden bitkin hâle gelmek § ❷ Birlik olmak. [*Ing.* To join forces, to unite; *Fr.* S'unir, se joindre].

~ o yana, bir bu yana, *dey.* Rastgele, bir çok yerlere.

~ olmuş ki (bir oldu ama pir oldu), *dey.* Kötü duruma düşmüş kimse için söylenir. [*Ing.* She is in a very bad state].

~ örnek, *dey.* Aynı biçimde. [*Ing.* Of the same form; *Fr.* De la même forme].

~ paralık, *dey.* Değersiz, aşağılık.

~ paralık etmek, *dey.* Çok utanılacak bir duruma düşürmek, rezil etmek. [*Ing.* To disgrace].

~ paralık olmak, *dey.* Utanılacak duruma düşmek. [*Fr.* Tomber à un état honteux].

~ parça, *dey.* Az bir miktar. [*Ing.* A little, a bit, a moment, one piece, a whole].

~ parmak bal olmak, *dey.* Dedikodu konusu haline gelmek.

~ pul etmemek, *dey.* Hiç değeri olmamak.

~ rüya âlemi, *dey.* İnsana, rüyadaymış hissini veren, çok güzel yer.

~ sanatta son sözü söylemek, *dey.* § ❶ Bilgisiyle o sanatta kendisini kabul ettirmiş olmak § ❷ En güzel sanat eserini meydana getirmek.

~ seviyede, *dey.* Deniz seviyesine göre aynı yüksekliktaki bir yüzeye intibak etme hali. [*Ing.* On the same level; *Fr.* Au même niveau].

~ sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüsünde avucuma düşersin çekirge, *at.* Bir kaç defa saklanabilen bir sucun ne zaman olsa meydana çıkarak yapanı kötü bir duruma düşüreceğini anlatır. Yapılan kötü işler bir gün ortaya çıkar anlamında. [*Ing.* You can't always trust to luck].

~ sıkımlık canı olmak, *dey.* Pek cılız ve güçsüz olmak, çok zayıf ve kuvvetsiz olmak. [*Ing.* To be very frail; *Fr.* Être épuisé, chétif, très faible].

~ sıraya, *dey.* Üst üste, ardı ardına.

~ solukta, *dey.* Bir defada, bir seferde çabucak.

~ söyledi ama, pir söyledi, *dey.* Iyice, adamakıllı.

~ sürü, *dey.* Çok miktarda. [*Ing.* Heaps of, lots of].

~ sürü lâfın belini bükmek, *dey.* Gevezelik etmek.

~ şeye benzememek, *dey.* İşe yarar halde olmamak, çok kötü olmak. [*Ing.* To be very bad].

~ şeye (işe) yaramamak, *dey.* Yararlı olmamak. [*Ing.* To be good for nothing].

~ şeyler, bir şeyler, *dey.* Lakırdının arkasında olduğunu sezdirerek sözü kısa kesmek için kullanılır. [*Ing.* Something or other, a lot of things].

~ tahtada, *dey.* Yekten, bir defada. [*Ing.* All at once; *Fr.* en une fois].

~ tahtası eksik, *dey. tkz.* Akılca eksik, yarım akıllı, delice.

~ takım, *den* Belirli bir sayıda. *(şey).* [*Ing.* Some; *Fr.* Quelques, certains].

~ tamam, *dey.* Tam olarak, bir noksansız. [*Fr.* Tout entier].

~ tane, *dey.* Biricik, eşi bulunmaz. [*Osm.* Yegâne].

~ tarafa bırakmak (koymak), *dey.* Önemsememek. [*Ing.* To put on one side].

~ taşla iki kuş vurmak, *dey.* Fırsattan azami derecede faydalanmak, fırsatı kaçırmamak, iki iş birden görmek. [*Ing.* To kill two birds with one stone; *Fr.* Faire deux coups d'une seule pierre].

~ tek, *dey.* Esi olmayan, bir tane. [*Osm.* Yegâne; *Ing.* ve *Fr.* Unique].

☆ *Eşanl.* § ❶ Yegâne § ❷ Tek bir, bir tek, biricik § ❸ Eşsiz, emsalsiz, yekta.

☆ *Karş.* Çok, müteaddit, birden fazla, çok sayıda.

~ tek yürek haline koymak, *dey.* Herkesi, ayni şekilde düşünüp, ayni şekilde hareket edebilecek hale getirmek . . ..

~ tuhaf, *dey.* Şaşırmış, şaşkın.

~ tutam ot deveye hendek atlatır ,*at.* Ufak bir para veya iyilik insana güç işler yaptırır.

~ tutmak, *dey.* Birbirinden ayırmamak, eşit görmek, eşit görmek. [*Ing.* To equalise; *Fr.* Accepter comme égal].

~ türlü, *dey.* § ❶ Bir çeşit § ❷ Başkaca kötü: *Gelsem bir türlü, gelmesem bir türlü* § ❸ Hiç bir yolla (şekilde): *Bir türlü onu kandıramadım.* [*Ing.* Somehow, in one way or another, just as bad].

~ uğurdan, *dey.* Hep birden. [*Ing.* All together, all at once].

~ üyeli, ◘ Bir terimli.

~ vakit (vakitler), *dey.* Geçmiş zamanda, bir süre. [*Ing.* Once, once upon a time; *Fr.* Une durée].

~ varmış bir yokmuş, *dey.* § ❶ Bir masala başlarken çoğunca söylenen bir tekerleme olup, beklenmedik bir zamanda ölen birinin ölümünden duyulan şaşkınlığı anlatır. § ❷ Masal gibi, çabucak geçip gitmiş, artık hayal olmuş. [*Ing.* Once upon a time, It is past and gone].

~ vuruşla ağaç devrilmez, *at.* Bir sonuca varmak için tek bir atılışın yetmediğini, işin arkasını bırakmamak gerektiğini anlatır.

~ yana, *dey.* Sayılmazsa. [*Ing.* Aside from, apart from].

~ yandan, *dey.* Bir iş arkasında baska bir şey yapmak.

~ yanlı talkım, *bot.* Talkımı bir yana doğru olan çiçeklenme durumu. [*Osm.* Mevciye-i vâhid-ül-cânib; *Fr.* Cyme unipare].

~ yapımlı, *kim.* ◘ Homogen.

~ yastıkta, *dey.* Karı koca eş olarak. [*Ing.* To be husband and wife].

~ yastığa baş koymak, *dey. (Karı ile koca arasında evlilik hakları ve alışkanlıklardan söz ederken)* birbiriyle evli bulunmak, iyi günlerle çok yasamak. [*Ing.* To have a long life together *(husband and wife)*].

~ yaşına daha girmek, *dey.* Şaşılacak yeni bir şeyle karşılaşmak.

~ yeni tarihin destanını yaratmak, *dey.* Yakın zamanlarda çok önemli işler yapmak.

~ yere getirmek, *dey.* Toplamak, biriktirmek.

~ yığın, *dey.* Bir çok, pek çok.

~ yıllık bitki, *bot.* ◘ Bitki.

~ yol, *dey.* Bir kere, bir defa. [*Ing.* Once; *Fr.* Une fois].

~ yolunu bulmak, *dey.* Bir işi sonuçlandırmak için çare bulmak.

~ zaman, *dey.* § ❶ Eskiden, geçmişte. [*Ing.* At one time, formerly; *Fr.* Autrefois]. § ❷ Bir süre. [*Ing.* A period; *Fr.* Une durée].

bira /bi:ra/, i. *It. Birra* < *Felemenkçe bier. trm.* Arpa ile şerbetçiotunu mayalandırmak suretiyle yapılan alkollü içki. [*Ing.* Beer; *Fr.* Bière]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 84.* — BİRA FABRİKASI.

~ evi, Bira içilen yer.

~ mayaları, Bir kısım alkollü içkilerin mayalaşmasını sağlayan mantarlar grupu.

~ mayası, Mayalanma halinde bulunan biranın yüzünden alınan bir cins mantar. [*Lat. Saccharomyces; Ing.* Yeast; *Fr.* Lévure de bière].

birader /birâder/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Erkek kardeş. [*Ing.* Brother; *Fr.* Frère] § ❷ ünl. Yahut Arkadaş, Dostl § ❸ *(masonlar arasında)* mason. ◉ **hadim** ~, Mason locasına hizmet eden biraderlere verilen ad.

biraderâne, b.s. ve z. *Osm.* < *Fars.* Kardeşçe, kardeş gibi, dostça. [*Ing.* Brotherly, fraternally; *Fr.* En frère, fraternellement].

biraderlik,-ği, i. Kardeşlik [*Ing.* Fraternity, brotherhood; *Fr.* Fraternité].

bira.hane, b.i. Genellikle yalnız bira içilen, aynı zamanda da çabuk hazırlanan bazı sıcak veya soğuk yemekler yenebilen yer. [*Ing.* Beerhouse; *Fr.* Brasserie].

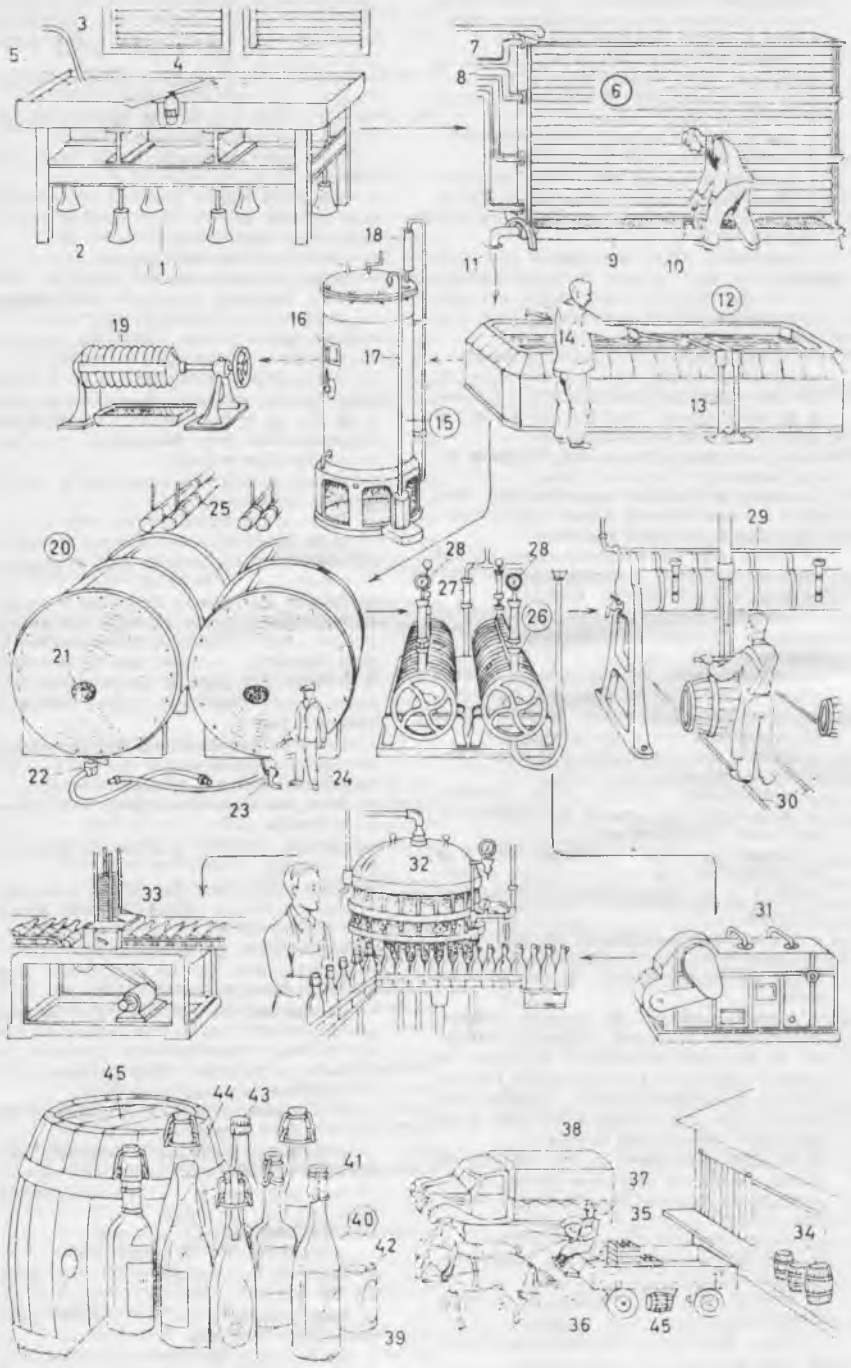

ŞEKİL: 84. — **BİRA FABRİKASI.** (1) Soğutma kabı. 2. Destek *(dayanak).* 3. Tulumba borusu. 4. Havalandırma pancurları. 5. Arpa mayası. (6). Maya soğutucu. 7. Maya ikmal borusu. 8. Soğutma, su ikmali ve boşaltma boruları. 9. Toplama makinesi. 10. Bira nümunesi. 11. Maya çıkışı. /12-19 *Mayalanma/:* (12) Mayalandırma havuzu (teknesi). 13. Soğutma boruları. 14. Mayalandırma işlemini yapan. /15-18 *Saf maya kültürü/:* (15) Saf maya kültür cihazı. 16. Muayene *(kontrol)* deliği. 17. Karbon dioksiti dışarı atma borusu. 18. Hava arıtma filtresi. 19. Maya presi. (20) Depolama varili *(bidonu).* 21. Muayene *(kontrol)* deliği. 22. Bira çekme musluğu. 23. Varil doldurma musluğu. 24. Mahzen işçisi. 25. Soğutma borusu. (26) Bira filtresi. 27. Birayı muayene için cam silindir. 28. Manometre. 29. Varil *(fıçı)* doldurma cihazı. 30. Ray. 31. Şişe yıkama makinesi. 32. Şişe doldurma makinesi. 33. Etiketleme makinesi. /34-38 *Bira sevkiyatı/:* 34. Bira fıçısı. 35. Bira kasası. 36. Bira arabası. 37. Arabacı. 38. Bira kamyonu. 39. Bira tenekesi. (40) Bira şişesi. 41. Şişe başlığı. 42. Bira etiketi. 43. Şişe tapası. 44. Kalay yaldızlı tapa. 45. Satış birası.

Biran'cılık,-ğı, i. *fels. Maine de Biran* ve çömezlerinin doktrini.

birasyonel, s. *mat.* Bir düzlem içindeki iki eğrinin noktalarını birbirine bire bir tekabül ettiren bir dönüşüm için kullanılır.

bir.az /bi:raz/, b.s. ve z. Azıcık, çok değil, bir parça: *Biraz konuşalım, Biraz kâğıt verir misiniz? Ben biraz dolaşacağım.* [*Ing.* A little, a few; *Fr.* Un peu].

☆ *Yak. anl.* **azbuçuk ,yarı buçuk, eksik,** noksan, kıt, nadir, ender, seyrek, tek tük, kalil, kem, endek, yesir.

☆ *Karş.* **çok, çokça,** epey, **epeyce, fazla, fazlaca, sık, sık sık, artık.**

birazcık, s. ve z. En az, azın azı, pek az: *Birazcık bekleyiniz.* [*Ing.* Very little; *Fr.* Un petit peu].

bir.azdan /bi:razdan/, z. Az zaman sonra: *Birazdan gelirim.* [*Ing.* A little latersoon; *Fr.* Peu après].

bir bir, z. Teker teker: *Dertlerini bir bir sayıp döktüler.* [*Ing.* One by one; *Fr.* Un à un, une à une].

bir.biri,-ni, b. zam. § ❶ Biri ötekini, öteki de onu: *Iki çocuk birbirini kucakladı, Birbirinden iki güzel kuzu* § ❷ Biri ötekini, öteki de daha ötekini: *Günler birbirini kovalar, Birbiri ardınca on kişi geldi.* [*Ing.* Each other; *Fr.* l'autre, les uns, les autres] ◉ **~lerinin gözünü oymak,** Birbirleriyle kavga etmek, her fenalığı yapmak. [*Ing.* To fight bitterly] ◉ **~ ne düşmek,** *mec. dey.* Aralarına kin ve fesat girmek. [*Ing.* To disagree with; *Fr.* Être en désaccort avec] ◉ **~ne düşürmek,** *mec. dey.* Aralarını açmak, bozmak. [*Ing.* To set at loggerheads]. ◉ **~ ne girmek (geçmek),** *dey.* § ❶ *mec.* Kavga etmek, dövüşmek. § ❷ Topluca heyecana kapılmak § ❸ Karışmak § ❹ *(iplik v.b. hk.)* Dolaşmak, açılmayacak hale gelmek. [*Ing.* To start quarrelling, To get entangled] ◉ **~ ne katmak** *(etrafı, ortalığı), mec. dey.* § ❶ Geçimsizlik (hadise) çıkarmak, kavgaya sebep olmak. [*Ing.* To cause a fight; *Fr.* Être cause de désaccord, de querelle] ◉ **~ni tutmaz,** *dey.* Birbiriyle ilgisi olmayan, tutarsız ◉ **~ ni yemek,** *dey.* Sürekli kavga etmek; Hiç geçinememek, kavga halinde yaşamak. [*Ing.* To quarrel; *Fr.* Se querreler] ◉ **~nin ağzına girmek,** *dey.* Çok yakın olmak, birbirine düşkün olmak ◉ **~ nin ağzına tükürmek,** *dey. tkz.* Aynı yolda ifade vermiş olmak, hepsinin söyledikleri ayni olmak [*Ing.* As though they had decided to say exactly the same thing] ◉ **~nin gözünü çıkarmak,** *dey.* ◘ **Birbirinin gözünü oymak.** ◉ **~ gözünü oymak (çıkarmak).** *dey.* Kıyasıya dövüşmek, aralarında aşırı geçimsizlik olmak. [*Ing.* To be at daggers drawn with one another].

~ için yaratılmış olmak, *dey.* Biri diğerine uymak, iyi anlaşmak.

birci, s. ve i. *fels.* Bircilik taraflısı, birciliği tutan *(kimse)* [*Ing.* Monoist; *Fr.* Monoiste].

bircilik*,-ği, i. *sosy. ve fels.* Her alandaki çokluları birliğe indirgeyen doktrinlere verilen genel ad. Özellikle, bütün varlıkların temelini ruh ve madde gibi tek bir gerçekte bulan ve öbürlerini bundan çıkmış olarak düşünen doktrin. [*Osm.* Vahdetiye; *Ing.* Monism; *Fr.* Monisme].

☆ *Eşanl.* **monizm.**

☆ *Karş.* **ikicilik.**

bin.cinsten /bir:cinsten/, b. s. § ❶ Cinsleri veya nitelikleri bir olan. [*Ing.* Of the same kind; *Fr.* Du même genre] § ❷ *fiz.* Her tarafı aynı niteliği gösteren. [*Osm.* Mütecanis; *Ing.* Homogeneous; *Fr.* Homogene].

bir.cinstenlik,-ği, i. *sosy.* Bir cinsten olma hali. Unsurları arasında farklılaşma doğmamış olan zümrelerin hali. [*Ing.* Homogeneousness, homogeneity; *Fr.* Homogénéité].

bir.çeneliler, b.i. *bot.* Embriyo bir kotiledonlu, temel çiçek formülü $P_3 + {}_3\ A_3 + {}_3\ G_3$ olan, genel olarak sapsız, laminası tam kenarlı ve paralel damarlı yaprakları olan, genellikle yumrulu ve soğanlı, otsu, bazen odunlu basit gövdeli, saçak köklü bitkileri kapsayan, Kapalıtohumlular *(Angiospermae)* alt bölümünün bir sınıfı. [*Osm.* Vahid-ül filka nebatat; *Lat. Monocotyledoneæ; Ing.* Monocotyledones; *Fr.* Monocotylédones].

birçoğu, ◘ **Birçokları.**

bir.çok /bir:çok/, b.s. Oldukça çok, bir hayli, sayısı belirsiz, ama genellikle ikiden fazla olan: *Birçok lakırdıdan sonra.* [*Ing.* A good many, a lot of, several; *Fr.* Plusieurs].
☆ *Yak. anl.* **çok, pek çok, adit, müteaddit, çok sayılı.**
☆ *Karş.* **az, çok az, pek az, bazan, az sayılı.**

birçokları, b. zam. Çok sayıda olan kişi veya şey: *Birçokları öyle duşünüyor.* [*Ing.* Many of them, many of people].

bir.delikliler, ç.b.i. *zool.* ◘ **Tekdelikliler.**

birden, z. § ❶ Bir defada, hepsi bir arada: ilâcı birden içeceksin. [*Ing.* At the same time, together; *Fr.* Tout à la fois]. § ❷ Bir anda, ansızın: *Birden çıkageldi.* [*Ing.* At once; *Fr.* Tout à coup, subitement].
☆ *Eşanl.* § ❶ **Hepsi bir arada, bir kerede, defaten** § ❷ **Ansızın, hemen.**
~ **değişme**, *biy.* ve *psik.* Kalıtım yoluyle geçen ve hâkim veya gerileyici özellik taşıyan anî bir değişme. Bu değişme tek bir gende olabileceği gibi kromozomların yeni bir düzene girmesi şeklinde de olabilir.

birden.bire /birden:bire/, b.z. Ansızın, hemencecik, beklenmedik bir sırada: *Birdenbire yağmur başladı.* [*Ing.* All at once; *Fr.* Subitement].
☆ *Yak. anl.* **füc'eten, nâgihan, vehleten.**
☆ *Karş.* **beklendiği anda, yavaş yavaş, ağır ağır, gitgide, tedricen, derece derece, tedrici olarak, kademeli olarak.**

birden.birelik,-ği, b.i. Birdenbire olma hali.

birdenlikle, s. *müz.* Ardıl ve dizin terimlerinin aksine herzamanlık ifade eder. [*Ing.* Simultaneously; *Fr.* Simultanément].

birdir.bir, b.i. Oyuncuların artarda birbirinin üstünden atlayarak oynadıkları oyun. [*Ing.* Leap-frog; Saute-mouton].

bire.bre, ünl. § ❶ Bazı yerlerde «be» yerine kullanılır: *Bre çocuk* § ❷ «Vay» gibi şaşma anlatır: *Bire bu ne kocaman gemil* § ❸ Tekrarlanan iki emir kipi arasına getirilerek fiilin sürekliliğini anlatır: *Öyle bir yol ki git bire git, bitmez.* [*Ing.* You, chap, now then, fellow].
~ **aman!** Korku, hayret ve heyecan duyulduğunu anlatmak için söylenir.

bire.bir /bire:bir/, b.s. § ❶ Etkisini hemen gösteren: *Bu ilâç size birebir gelir.* [*Ing.* Most efficacious; *Fr.* Fort efficace] § ❷ *mec.* Istenildiği gibi, uygun § ❸ *mat.* Bir cümlenin bütün elemanlarına, ötekinin ancak bir elemanı tekabül edecek şekilde iki cümlenin iki elemanı arasında gerçekleşen tekabül.

bireme, i. *den.* Eski zamanlarda kullanılan bir gemi. [*Ing.* Bireme; *Fr.* Birème].

biren, s. Ayrı veya tek duran, ayrılanmış. [*Osm.* Münferit; *Ing.* Separated, isolated; *Fr.* Seul, isolé].
☆ *Yak. anl.* **tek, yalnız.**
☆ *Karş.* **beraber, toplu, birleşik.**

birenlik,-ği, i. Biren olma hali, ayrılanma. [*Osm.* İnfirat; *Ing.* Isolation, separation, solitudeness; *Fr.* Solitude, isolement].
☆ *Eşanl.* **teklik, yalnızlık.**
☆ *Karş.* **toplanma, hep beraber olma.**

birer, s. «Bir» sıfatının üleştirme şekli, her birine bir. [*Ing.* One each, one apiece; *Fr.* Un par personne, un pour chacun]. ◉ ~ **le kol (dizi)**, *cimn.* Toplu cimnastiklerde bir kol boyu birbiri ardı sıra derinliğine bir doğrultuda yer alanların oluşturdukları hareket ve kürüyüş düzeni. [*Ing.* Row, line; *Fr.* Rang].
~ **birer**, *dey.* Her biri ayrı, bir bir, tek olarak. [*Ing.* Singly, one by one; *Fr.* Un à un].
~ **ikişer**, *dey.* Tek veya iki, küçük gruplar halinde. [*Ing.* One or two each].

bireşim*, i. < *bireşmek.* § ❶ (a) Parçaların veya öğelerin bir araya getirilip bir bütün halinde birleştirilmesi; (b) Bu şekilde meydana gelen bütün bütün. [*Osm.* Terkip; *Ing.* Synthesis; *Fr.* Synthèse] § ❷ *kim.* Basit cisimleri veya başka maddeleri bir araya getirip, yapma olarak, bileşik cisimler meydana getirmek eylemi veya sanatı. [*Fr.* Composition] § ❸ *fels., psik.* ve *mant. (Genel anlamda)* Ayrı ayrı düşünce veya duyum öğelerinin birleşip bir bütün meydana getirmesi eylemi, özel anlamda diyalektiğin oluşma biçimi. [*Osm.* Terkip; *Ing.* Synthesis; *Fr.* Synthèse].
☆ *Eşanl.* **sentez.**
☆ *Karş.* **çözümleme.**
~ **danışmanı**, Önemli bir işletme şefinin emrindeki danışman. Görevi işletme şefinin çok geniş bir alanda «tüm özel teknikleri ve yönetimin işlemesinin özel yanlarını içine alan sorunları çözmesine yardımcı olmaktır.
~ **metodu**, *fels.* Basit maddeleri veya bir maddenin parçalarını veya ayrı ayrı olayları bir araya getirerek veya toplayarak onlardan birleşik bir madde vücuda getirmek veya bir sonuca varmak yolu.

bireşimli, s. Bireşimle ilgili, bireşim yoluyle meydana gelmiş olan. [*Osm.* Terkibî; *Ing.* Synthetic; *Fr.* Syntetique].
~ **dil**, *dilb.* Karmaşık bağlantıları tek bir kelimeyle ifade eden dil.
~ **yargı**, *mant.* Kant'ın dilinde yüklemin öznede *apriori* olarak bulunmadığı yargı.

bireşimsel, b. Bireşimle ilgili, bireşim yoluyle meydana gelmiş, bireşimli. [*Osm.* Terkibî; *Ing.* Synthetic; *Fr.* Synthétique].
~ **neft**, *ağ.iş.* ve *kim.* Petrol veya maden kömürünün damıtılmasından elde edilen su görünüşünde sıvı. Sentetik neft. *(Terebentin yağı yerine kullanılır).*

birey*, i. § ❶ *fels.* Toplulukta tek olarak alınan kimse veya şey. [*Osm.* Fert; *Ing.* Individual;*Fr.* Individu]. § ❷ Tabiat bilgisinde en son bölüm olan çeşidi meydana getiren tek varlıklardan her birl § ❸ *biy.* ve *zool.* Bir grup canlının, yapı ve görevleri bakımından tek bir varlık olan tek bir organizması. Tür meydana getiren ve aralarında çiftleşebilen organizmaların her biri. [*Osm.* Fert; *Ing.* Individual; *Fr.* Individu].

bireyci*, i. ve s. Bireycilik taraflısı olan (kimse). [*Osm.* Fertçi, ferdiyetçi; *Ing.* Individualist; *Fr.* Individualiste].

bireycilik*,-ği, i. *fels.* ve *sosy.* (a) Topluluğu bırakıp bireyi amaç alan ve ona büyük önem veren doktrin; (b) Bireyin teşebbüslerini ve çıkarlarını hükümet ve topluluk denetlemesi dışında bırakmak isteyen doktrin; (c) Bütün değerlerin, hakların ve ödevlerin topluluktan değil, bireyden çıktığına inanan görüş. [*Osm.* Ferdaniye; *Ing.* Individualism; *Fr.* Individualisme].
☆ *Eşanl.* **İndividüalizm.**

bireyleme*, i. *fels.* Bütün varlığı tanrı varlığı bulup dünyadan geçerek tanrı ile meşgul olma. [*Osm.* Tefrit; *Ing.* ve *Fr.* Individuation].

bireyleştirme*, i. *fels.* Birey haline getirme, birey olarak alma, birey sayma. [*Osm.* Ferdîleştirme; *Ing.* ve *Fr.* Individualisation].

bireyleştirmek*(-i), f. Birey haline getirmek, birey olarak almak, birey saymak. [*Osm.* Ferdileştirmek; *Ing.* To individualize; *Fr.* Individualiser].

bireylik*,-ği, i. § ❶ Bir kişiyi veya şeyi başkalarından ayırıp seçik kılan nitelik § ❷ Ayrı ve seçik varlık § ❸ Birey olmaklık. [*Osm.* Ferdiyet; *Ing.* Individuality; *Fr.* Individualité].

birey.oluş* b.i. *biy.* Bireyin döllenmiş yumurtadan başlayarak ergin varlık oluncaya kadar geçirdiği gelişme. [*Osm.* Tekevvün-ü ferdî; *Lat* ve *Ing. Ontogenesis, ontogeny; Fr.* Ontogénie].
☆ *Karş.* **soyoluş.**

bireysel*, s. (a) Bireyin olan, bireye ait olan; (b) Bir tek kişiyle ilgili; (c) Bir tek kişi tarafından yapılan. [*Osm.* Ferdî; *Ing.* Individual; *Fr.* Individuel.-elle].
☆ *Karş.* **Kamusal .**
~ **farklar**, *psik.* (a) Fertler arasında yetenek, ilgi, amaç ve ihtiyaçlar bakımından mevcut farklar; (b) Bütünü ile bir kimseyi diğerinden ayıran farklar; (c) Tek bir özellik veya birçok özellikler bakımından farklar arasındaki değişiklikler veya saplamalar.
~ **gelişme planı**, *eğt.* Her bir öğrenciye kendine özgü bir hızla ilerleme imkânı veren çalışma planı, programı.
~ **iş ilişkileri**, *iş. huk.* Bir işçinin işvereni ile olan, bağlı olduğu kuruluş dışındaki ve iş hukuku yönünden olan ilişkileri.
☆ *Eşanl.* **Kişisel iş ilişkileri.**
~ **iş uyuşmazlığı**, *iş. huk.* Bir iş uyuşmazlığında işçi ile işverenin karşılıklı bulunması, işçinin adına hareket etmesi.
~ **mülâkat**, *eğt.* Bir danışman ile bir kimse arasında geçen görüşme.
~ **oyunlar**, *eğt.* Çocuğun arkadaş aramadan, kendi kendine oynadığı oyunlar.
~ **ödevler**, *eğt.* Sınıfta öğretmenin öğrenciye toplu veya grup çalışmaları dışında verdiği, öğrencinin de bizzat hazırlaması gereken ödevler.
~ **öğretim**, *eğt.* § ❶ Öğretim materyallerinin her öğrencinin kendi yetenek ve ilgilerine göre geliştirmesini sağlayacak şekilde organize edilmesi § ❷ Öğretim sırasında her bir çocuğun kişisel ihtiyaç ve problemlerine cevap verebilmek için rehberlik ve yardım imkânlarının hazırlanması.
~ **psikoloji**, *psik.* (a) Fertler arasındaki farkları konu olarak alan psikoloji dalı; (b) Fertler arasındaki başkalıkları, kendini gösterme ve sosyal durumu geliştirme gibi arzularla açıklayan ve klinik gözlemlere büyük bir önem veren psiko-analitik kurama, bu kuramın geliştiricisi olan Alfred Adler tarafından verilen ad.
~ **tanıma servisi**, *eğt.* Bir öğrenci hakkında, o öğrenciyi bir fert olarak değerlerinden ayırt edebilecek ve onun gelişme yolunu realist bir şekilde gösterebilecek nitelikte bilginin toplanması, değerlendirilmesi ve kaydedilmesi işlemini yapan servis.
~ **test**, *eğt.* Sözlü cevabı veya dikkatli not almayı gerektirdiği için her defasında sadece bir kişiye uygulanabilen test.
~ **uyma**, *psik.* Bir kimsenin ihtiyaç ve yetenekleriyle uyarlı olarak içinde bulunduğu çevrenin şartları ve istekleri karşısında fizyolojik, psikolojik veya sosyal bir uymada bulunması oluşumu.

birgün sinekleri, *zool.* ◘ **Sinek.**

birgünlükler, ç.i. *zool.* Böcekler *(insecta)* sınıfının, Kanatsızlar *(Apterygota)* alt-sınıfından, çok yumuşak vücutlu, ufak veya orta boyda bir böcek takımı. Kanatları çok damarlı ve öndekiler daha büyüktür. Larvaları sularda avcılıkla geçinir. Bir yıl yaşar. Erginlerin ömrü bir, iki gün kadardır, Üç familyası vardır. Türleri tarım yönünden önemli değildir. [*Lat.* ve *Ing. Ephemeroptera; Fr.* Éphéméroptères].

bir.hücreliler, ç.b.i. ◘ **Bir.**

biri,-ni, zam. § ❶ Herhangi bir tanesi: *Biri bu yana gitti, biri öte yana.* [*Ing.* One of them; *Fr.* L'un] § ❷ Herhangi *(bilinmeyen)* bir kimse: *Biri(si) geldi sizi sordu.* [*Ing.* Someone; *Fr.* Quelqu'un]. ◉ ~ **nden biri**, *dey.* Birkaç kişiden herhangi biri, bazı kimseler.
☆ *Eşanl.* **birisi.**

biribiri, ◘ **Birbiri .**

biricik /bi:ricik/, s. § ❶ Eşi, benzeri, ikincisi olmayan ve çok sevilen, bir tane [*Osm.* Yegâne; *Ing.* ve *Fr.* Unique] § ❷ *fels.* Her varlığı başkalarından ayıran ve biricik sayan doktrinlerin ortaya attığı özellik, başkaca bir benzeri bulunamayacak olan. [*Ing.* ve *Fr.* Unique].
☆ *Eşanl.* **tek.**
☆ *Yak. anl.* **tek bir, bir tek, eşsiz, emsalsiz, yekta.**
☆ *Karş.* **çok, müteaddit, birden fazla, çok sayıda.**

biriciklik,-ği, i. *sosy.* ve *fels.* Çağdaş antropolojide insanın esaslı vasıflarından biri onun kendi türünde tek olduğudur. Bütün hayvanlar benzer alt bölümlerle bir çok türlerden ibaret oldukları halde, cenin *(foetus)* halinde eksik doğuşu, içgüdülerinin zayıflığı ve yetiştirilmesiyle sonradan tamamlanması insanı kendi türünde tek kılmaktadır. [*Ing.* Oneness uniquity; *Fr.* Unicite].

birik, s. *mat.* ◘ **Biricik.**

birikim*, i. < *birikmek.* § ❶ Birikme, bir yere toplanıp yığılma. [*Osm.* Teraküm; *Ing.* ve *Fr.* Accumulation] § ❷ *ikt.* Bir ülkedeki veya bir grup ülkedeki yeni yatırımların tümü § ❸ *jeol.* Herhangi bir aşınma süreci tarafından taşıma işi yapılırken alüvyonlu maddelerin bırakılması § ❹ *nükl.* Radyoaktif bir ışınıma uğrayan cisimler üzerinde bazan biriken katı radyoaktif madde, aktif birikim § ❺ *psik.* Freud'un rüyanın meydana gelişi kavramına göre, çeşitli tasarımları tek bir temsil edici öğede toplanmasıyla beliren bir ruhsal enerji toplaması § ❻ Suda bulunan tuzları, başka cisimlerin veya erimiş

veya asıltı halindeki cisimlerin kimyasal dönüşüm sonucu kazan çeperlerinde birikmesi ◉ **için için** ~, *fizyol.* Tek başına bir etki doğuramayacak kadar zayıf uyartılar arka arkaya ve oldukça kısa aralıklarla tekrarlandığı zaman birdenbire ortaya çıkan olay.

~ **yoluyle ısıtma**, *inş.* Elektrik akımının ucuz olduğu saatlerde akımı biriktiren ve akımın pahalı olduğu saatlerde bu biriktirilmiş olan ısıyı kullanan cihaz.

birikinti, i. < *birikmek.* § ❶ Bir yere kendi kendine birikmis olan şey: *Su birikintisi.* [*ing.* Puddle; *Fr.* Amas] § ❷ *trm.* Sürülen topraklarda oluşan çukurlarda birikmiş su. [*Ing.* Assemblage, accumulation, mass]

~ **kıyısı**, *jeol.* Deniz ve akarsuların sürükleyip yığdığı taş parçacıklarıyle dolmuş kıyı. Bunlar alçak kıyılardır. [*Osm.* Teraküm sahilleri; *ing.* Coastal plains; *Fr.* Côte d'accumulation].

~ **konisi**, *jeol.* ve *coğr.* Dağlık bir yerden gelen suyun sürüklediği taş parçalarının bir düzlükte yığılarak meydana getirdiği yelpaze biçimindeki yer şekli. [*Osm.* Mahrut-u teberrüz; *Ing.* Dojection cone; *Fr.* Cône de déjection].

~ **ovası**, *jeol.* Akarsular boyunda veya ırmakların ağzına yakın, veya aşağı bölümlerinde, eğimin birdenbire azaldığı yerlerde veya sularının azalması ile taşıdıkları taş parçacıklarını sürükleyemeyen sular boyunda gelişmiş ova. [*Osm.* Teraküm ovası; *Ing.* Alluvial plain; *Fr.* Plaine d'accumulation].

~ **su**~ Yollar ve arsalar içindeki çukurca yerlerde toplanan ve akıp gidemeyen sular. [*Osm.* Miyahı-müterakime; *Fr.* Les eaux amassées, flaque d'eaux].

~ **yelpazesi**, *coğr.* ve *jeol.* Bir akarsuyun dağlık bir yerden çukur bir düzlüğe indiği yerde, taşıdığı türlü süprüntülerin tortullanmasından dolayı yelpaze biçiminde yassı kabartı. [*Osm.* Birikinti mahrutu; *Ing.* Alluvial fan, alluvial cone; *Fr.* Cône de déjection].

birikişme, i. *zool.* ve *bot.* ◘ **Aglütinasyon.**

birikme, i. § ❶ Bir yerde toplanıp yığılma § ❷ *trm.* ve *coğr.* Erimiş ve süspansiyon halindeki maddelerin yağış sularıyle aşağıya veya yanlara doğru hareketiyle bir toprak horizonunda birikmesi. [*Osm.* Teraküm; *Ing.* ve *Fr.* Accumulation]. § ❸ *sosy.* Uygarlıkları geliştiren ve arttıran süreç. [*Ing.* ve *Fr.* Accumulation § ❹ Birbiri ardına eklenerek çoğalma.

~ **havzası**, *coğr.* Kar ve yağmur sularının biriktiği bölge. [*Osm.* Kabul havzası; *Fr.* Bassin de réception].

~ **horizonu**, *coğr.* ve *trm.* Allüviyasyon işlemi sonucu olarak, toprak profilinin diğer kısımlarından materyal kazanmış toprak horizonu.

☆ *Eşanl.* **allüvyal horizon**

~ **teknesi**, *coğr.* ◘ **Birikme havzası.**

birikmek, nsz. f. <*bir* > *bir-i-k-mek.* § ❶ Toplanıp yığılmak: *Kâğıtlar birikti.* [*Osm.* Teraküm etmek; *Ing.* To accumulate; *Fr.* S'amasser, s'accumuler] § ❷ Birbirine eklenip çoğalmak, artmak: *Borç birikti;* **biriken doz**, *fiz.* Bütün vücudun veya bir kısmının radyasyonlara çok defalar maruz kalması sonucunda alınan ışın dozlarının birbirine ilâve olması dolayısıyle alınan total doz. [*Ing.* Cumulative dose; *Fr.* Dose cumulative] ◉ **başına** ~, *dey.* Etrafına toplanmak, kalabalık etmek.

☆ *Yak. anl.* § ❶**Yığılmak, toplanmak, tehaşşüt etmek, tecemmu etmek** § ❷ Yığışmak.

☆ *Karş.* **dağılmak, yayılmak, intişar etmek.**

biriktireç*,**-ci**, i. ◘ **Akümülatör.**

biriktirilmek, nsz. f. § ❶ Toplanmak, çoğaltılmak § ❷ Koleksiyon yapılmak § ❸ Tasarruf edilmek.

biriktirme, i. § ❶ Toplama. [*ing.* Collecting, gathering, assembling]. § ❷ *coğr. (rüzgâr)* Toplayıp yığma. [*Osm.* Rüzgâr terakümatı; *Fr.* Accumulation eolienne] § ❸ *ikt. (para)* **Biriktirmek** eylemi. [*Osm.* Tasarruf; *Ing.* **Saving up, thrift**; *Fr.* **Récupération, économie**].

biriktirmek(-**I**), f. § ❶ **Toplamak, yığmak:** *Adam, asker biriktirmek.* [*Ing.* **To accumulate, assemble, gather, collect**; *Fr.* **Assembler, rassembler, amasser, collecter, accumuler**]. § ❷ Koleksiyon yapmak: *Pul biriktirmek, Sigara kutusu biriktirmek.* [*ing.* To collect; *Fr.* Collecter, collectionner]. § ❸ *(para hk).* Bir kenara koymak, ayırmak: *Bir yıldan beri biriktirdiklerini bir anda harcadı.* [*Osm.* Tasarruf etmek; *ing.* To save up *(money)*; *Fr.* Économiser].

☆ *Yak. anl.* **bir arada bulundurmak, dermek, derlemek ,depo etmek ,istif etmek, cem etmek, devşirmek, yığmak, toparlamak.**

☆ *Karş.* **dağıtmak, saçmak, yaymak.**

birileri, ç. z. Tanımadık birkaç kişi, bazı kimseler: *Sizi birileri arıyor.* [*ing.* Some people; *Fr.* Des inconnus, quelques uns].

birim*, i. *fiz., kim. ve mat.* Bir niceliği, bir büyüklüğü ölçmek için kendi cinsinden örnek seçilen değişmez parça. [*Osm.* Vâhid-i kıyasî; *ing.* Unity; *Fr.* Unite] § ❷ *fels.* Somut bir bütünün niteliği değişmeden bölünemeyen parçası. [*Osm.* Vahit; *ing.* Unity; *Fr.* Unité] § ❸ *ask. den.* Önemleri ne olursa olsun ulusal deniz kuvvetlerindeki gemilere verilen ad. § ❹ *ecz.* Deneyle tesbit edilen ve belirli bir etkiulik doğuracak olan madde miktarı. § ❺ *mat.* Kurulu cümlede, çarpım olarak gösterilmiş bir iç bileşim kanunu varsa nötr elemana verilen ad ◉ ~ **ler bölüğü**, *mat.* Birden dokuza kadar olan sayılar bölüğü [*Ing.* Place of units; *Fr.* Classe des unités simple]. ◉ **açı** ~ **leri**, *mat.* ◘ **Açı.** ◉ **anlam** ~ **i**, *psik.* İçinde bulunduğu bütün dolayısı ile edindiği anlama esas bakımından benzer bir anlamı olan bildiri bölümü. ◉ **antitoksin** ~ **i**, *ecz.* Belli bir mikrop zehirine etki yapan birim. (Örnek: *Difteri serumunun antitoksin birimi, sağ'am bir kobaya şırınga edildiği zaman doksan altı saat sonra ölüme yol açacak belli bir miktarda difteri zehirini zararsız duruma getiren en az serum miktarıdır* ◉ **arıtma** ~, *petr.* Arıtma yollarıyle petrolün şekillendirilmesi gerçekleştirilir. ◉ **astronomi** ~ **i**, *astr.* ◘ **Astronomi** ◉ **atom ağırlığı** ~ **i**, *fiz.* ◘ **Atom.** ◉ **atomik kütle** ~**i**, *fiz.* ◘ **Atomik** ◉ **basınç** ~**i**, ◘ **Basınç.** ◉ **belirleme** ~ **i**, *psik.* Çözümleme biriminin Laswell tarafından tanımlanan özel bir durumu olup, bu durum tema birçok kereler tekrarlansa bile, bu temanın ortaya çıkışının gözlendiği bir metnin satır uzunluğundan meydana gelir ◉ **bildirişim** ~**i**, *psik.* Bazı psikososyologlara göre, bir tek verici tarafından iletilen bildirinin tümü ◉ **fizyolojik** ~, *ecz.* Fizyolojik yöntemle ölçülen ve aynı maddeden bir denekle karsılastırılarak ayarlanan **birim** ◉ **istatistik** ~ **i**, *istat.* İncelenecek basit olay ◉ **komşuluk** ~**i**, Bir bütün meydana getiren ve topluluğun her yönüyle gelisebilmesini sağlayacak şekilde örgütlenmiş semt ◉ **mezotoryum** ~**i**, *fiz.* ve *tıp.* 1 gr.'lık radyum elemanın ışınımının siddetiyle aynı şiddette olan bir ışınım doğuran madde miktarı ◉ **onlar** ~ **ler bölüğü**, *mat.* Ondan doksan dokuza kadar olan sayılar bölüğü ◉ **radyum** ~**i**, *fiz.* ve *tıp.* Radyum elemanının gramı ◉ **sade** ~**ler bölüğü**, Birden dokuza kadar olan sayılar bölüğü ◉ **yarı sanayileşmiş** ~, Gerçekleştirilecek bir fabrikasyonu veya incelenecek bir yöntemi belirli bir oranda *(örnek: 1/1000)* uygulayan tesis ◉ **yem** ~ **i**, *zootekn.* Yemlerin verebileceği bir enerji miktarını gösteren birim olup, ortalama 1 kg. arpadan hayvanın elde edebileceği enerji miktarıyle ölçülür ◉ **yüzlük** ~ **ler bölüğü** *mat.* Yüzden dokuz yüz doksan dokuza kadar olan sayılar ◉ **zehirlenme** ~ **i**, *ecz.* Belli bir maddenin, belli ağırlıkta, belli bir hayvanı öldürebilecek en az miktarı ◉ **temel**~ **ler**, *mat.* Kendilerinden bir sistemin başka birimleri çıkarılan küçük sayıda *(3 ile 6 arasında)* birimler.

~ **hidrograf**, *trm.* Belirli bir zaman periyodunda, havzada yeknesak olarak oluşan 1 inçlik tahliye hidrografı. [*ing.* Unit hydrograph].

~ **kuru ağırlık**, *trm.* Toprak kitlesinin birim yekûn hacmi için toprak kısmının ağırlığı. [*Ing.* Unit dry weight].

~ **sistemleri**, *fiz.* Fizik ve teknikte belli bazı birimlerin bir araya getirilmesi sonunda ortaya çıkan birim grupları.

birimsel*, s. *mat.* (a) Bir birim elemanı bulunan bir halka için söylenir. *(çarpma için yansız eleman)*; (b) Birim elemanlı bir tamlık bölgesinde birimi bölen bir eleman için söylenir. [*Osm.* Vahidî; *ing.* Unitary, unitarian; *Fr.* Unitaire].

~ **alanın kuramı** *(teorisi)*, *fiz.* Einstein tarafından yaratılan bağıllık kuramının çekimkuvvetiyle elektromagnetik kuvvetleri, uzayın özelliklerinin sonuçları olarak, aynı şekilde yorumlamayı amaç tutan kısmı.

birin birin, z. ◘ **Birem birem.**

birinci, s. ve i. § ❶ Zaman, yer ve sıra bakımından başkalarından önce gelen: *Birinci sınıf.* [*Osm.* Evvel; *Ing.* First; *Fr.* Premier] § ❷ Ilk olarak: *Bu ülkede birinci defa bulundum* § ❸ i. Bir işte derecesi ve durumu iyi olan kimse: *Sınıf birincisi* § ❹ En iyi cinsten: *Birinci mal.* [*Ing.* Best quality; *Fr.* De premier qualité].

☆ *Yak. anl.* § ❶ **Önceki, evvelki, akdem** § ❷ **Yetkin, eksiksiz, bitirim, mükemmel, daniska, adamakıllı, kabadayı** *(h.d.)*, **helâl** *(argo).*

☆ *Karş.* § ❶ **sonraki, ikinci , üçüncü..., sonra** § ❷ **Kötü, eksik, fena, berbat, madara** *(h.d.*, **boktan** *(argo).*

~ **alkol**, *kim.* Hidroksit grupunun bağlı bulunduğu karbon atomunda iki hidrojen atomu da bulunan alkol çesidi. [*Osm.* Evveli küul; *Ing.* Primary alcohol; *Fr.* Alcool primaire].

☆ *Eşanl.* **birincil alkol, primer alkol.**

~ **atış**, *sp. (Tenis'de)* Kuralların verdiği iki başlama atışı hakkının ilk kullanılanı. [*Ing.* First service; *Fr.* Premier service].

~ **balkon**, *tiy.* Büyük olan alt balkon. [*Ing.* Dress circle; *Fr.* Premier balcon].

~ **çağ**, *coğr.* Ilk çağın sonundaki Algonkium devrinin ardından gelen ve yeryuvarlağının tarihinin başlangıcı sayılan çağ. [*Osm.* Zaman-ı evvel; *Ing.* Paleozoic era; *Fr.* Ère primaire].

~ **çıkmak**, *dey.* Okuldan en iyi derece ile mezun olmak.

~ **derecede tali kol**, *trm.* Akarsu anavatağına su bosaltan en küçük tali kol. [*Ing.* First order stream].

~ **dünya savaşı**, *tar.* Dünya tarihinin iki büyük savasından ilki.

~ **gelmek (çıkmak)**, *dey.* Birçokları arasında en iyi olarak secilmek. [*Ing.* To become the first; *Fr.* Être élu le premier].

~ **his hücresi**, *zool.* ◘ **Birincil duygu hücresi.**

~ **kişi**, *gram.* Çekimli eylemlerde ve adıllarda belirtilen, konusan veya konusanlar: *Geldim, gelmişim, geliyorum, gelirim, geleceğim, gelsem, 9eleyim, gelmeliyim ve* **bon adılı** *(1. kişi tekil) geldik, gelmisiz, geliyoruz, geliriz, geleceğiz, gelsek, gelelim, gelmeliyiz ve* **biz adılı** *(1. kişi çoğul) örneklerinde olduğu gibi.* [*ing.* First person; *Fr.* Première personne].

☆ *Eşanl.* **birinci şahıs.**

~ **kutup küreciği**, *biy.* ve *zool.* Yumurta olusması sırasında birinci dereceli oositden ayrılarak meydana gelen küçük hücre. [*Ing.* First polar body; *Fr.* Premier globule polaire].

~ **olmak (gelmek)**, *dey.* Yarış v.b. şeylerde herkesten üstün olmak. [*Ing.* To become the first; *Fr.* Être élu le premier].

~ **planda gelmeli**, *dey.* En önemlisi, en önde olmak.

~ **tashih**, *matb.* Yazının dizildiği matbaada mürettip tarafından özellikle kendi yaptığı hatalara ait ilk düzeltme. [*Ing.* First correction; *Fr.* Première correction].

~ **vo sonuncu met**, *den.* Ayın ilk ve son dördünlerinde meydana gelen deniz sularının yükselmesi. Met olayı.

☆ *Eşanl.* **ölü deniz meddi.**

~ **yapı**, *bot.*- ◘ **Birincil yapı.**

~ **zaman**, *jeol.* En uzun jeolojik zamana verilen ad. 200 milyon yıl kadar önce son buldu. [*Ing.* Paleozoic era;*Fr.* Temps primaire]

~ **zar**, *bot.* Bir bitkiyi örten dış zar, dış kabuk. [*Ing.* ve *Fr.* Primine].

☆ *Eşanl.* **primin.**

birincil*, s. Bazı terimlerde «*en ilk*» anlamında kullanılır. [*Osm.* Evvelî; *Ing.* Primary; *Fr.* Primaire].

☆ *Eşanl.* **ilk.**

BİRİMLER

CGS sistemi	MKS sistemi
UZUNLUK	
1 santimetre (sm) =	1 metre (m) =
10^{-5} kilometre (km)	10^{-3} kilometre (km)
10^{-2} metre (m)	10 desimetre (dm)
10^{-1} desimetre (dm)	10^{2} santimetre (sm)
10 milimetre (mm)	10^{3} milimetre (mm)
10^{4} mikron (μ)	10^{6} mikron (μ)
10^{7} milimikron (mμ)	10^{9} milimikron (mμ)
10^{8} Angström (A)	10^{10} Angström (A)
YÜZÖLÇÜMÜ	
1 santimetre kare (sm^2) =	1 metre kare (m^2) =
10^{-4} metre kare (m^2)	10^{4} santimetre kare (sm^2)
10^{2} milimetre kare (mm^2)	10^{12} milimetre kare (mm-)
HACİM	
1 santimetre küp (sm^3) =	1 metre küp (m^3) = 10^{6} santimetre küp (sm^3)
10^{-6} metre küp (m^3)	1 litre = 1000 mililitre (ml)
KÜTLE	
1 gram (gm) =	1 kilogram (kg) =
10^{-3} kilogram (kg)	10^{3} gram (gm)
10^{3} miligram (mg)	10^{6} miligram (mg)
AĞIRLIK VEYA KUVVET	
1 din (dy) = 10^{-5} newton (new)	1 newton (new) = 10^{5} din (dy)
1 gram-ağırlık = 981 din (dy)	1 kilogram-ağırlık = 9.81 newtons
HIZ	
Saniyede 1 santimetre (sm/san.) =	Saniyede 1 metre (m/san.) =
10^{-2} metre/saniye (m/san.)	10^{2} santimetre/saniye (sm/san.)
0.036 kilometre/saat (km/saat)	3.6 kilometre/saat (km/saat)
İŞ VE ENERJİ	
1 erg =	1 joule (j) =
10^{-7} joule (j)	10^{7} erg = 1 watt - saniye (watt/san.)
1 din-santimetre (dy-sm)	2.389 x 10^{-4} kilogram - kalori (kcal)
2.389 x 10^{-11} kilogram - kalori	2,778 x watt-saat (watt-saat)
0,2778 x 10^{-13} kilowatt-saat	

☆ *Yak. anl.* **ilki, öncesi.**
☆ *Karş.* **sonrası, sonuncusu.**
~ **ağızlılar,** *zool.* Çok hücreliler *(Metazoa)* alt-aleminin, Öz-çok hücreliler *(Eumetazoa)* bölümünün, Sölomlular *(Coelomata)* alt bölümünün bir filumu. Bu filuma giren hayvanlarda, gelişme sırasında, ilk-ağız *(blastopor)* uzayarak orta kısımları ön ve artta birer delik bırakacak biçimde kapanır. Ön delik ağzı, başka delik anüsü meydana getirir. Aynı zamanda dış deri *(ektoderm)* bu bölgelerde içeri çökerek ön-bağırsak *(stomodeum)* ve son bağırsak *(prokitodeum)* ı yapar. İkisi arasında bulunan orta- bağırsak içderi *(endoderm)*)köklüdür. Halkalı-kurtlar *(Scolecida)*, Halkalı-kurtlar *(Annelida)*, Yumuşakçalar *(Mollusca)*, Yumuşakcamsılar *(Molluscoidea)*, ve Eklembacaklılar *(Arthropoda)* olmak üzere beş dala ayrılır. [*Lat.* Protostomia; *Ing.* Protostomia; *Fr.* Protostomiens, hyponeuriens].
~ **alkol,** ◘ **Birinci alkol.**
~ **böbrek,** *zool.* ◘ **Böbrek.**
~ **bölünür.doku,** *bot.* ◘ **Bölünürdoku.**
~ **doku,** *bot.* ◘ **Doku.**
~ **duygu hücresi,** *zool.* ◘ **Hücre.**
~ **gövde,** *bot.* ◘ **Gövde.**
~ **karın boşluğu,** *biy.* ve *zool.* ◘ **Boşluk.**
~ **kök,** *bot.* ◘ **Kök.**
~ **zaman,** *jeol.* ◘ **Birinci zaman.**

birincilik,-ği, i. § ❶ Birinci olma hali § ❷ *(çoğul halinde)* Yarışmalarda şampiyonluk: *Güreş birincilikleri başladı.* [*Ing.* First rank, first place, championship; *Fr.* Championnat].
birisi, zam. ◘ **Biri.**
bir.kaç,-çı, b.s. Çok olmayan, birden fazla ama belli değil, üçü, beşi geçmemek üzere az: *Birkaç kişi, Birkaç kitap.* [*Ing.* A few, some; *Fr.* Quelque, plusieurs].
bir.kaçı, b. z. birçoğun içinden ayrılan az bir kısmı: *Arkadaşlarımdan birkaçı geldi.*
birkindi, ◘ **Berkende.**
birlemek(-i), f. Bir etmek, tek hale getirmek [*Ing.* To make on; *Fr.* Rendre unique].
☆ *Yak. anl.* **birleştirmek, tevhid etmek.**
☆ *Karş.* **çok hale getirmek, ayırmak, tefrik etmek.**
birlenmek, nsz. f. Tek hale gelmek. [*Osm.* Teferrüt etmek; *Ing.* To stand out from others; *Fr.* Devenir unique].
☆ *Yak. anl.* **tekleşmek, tek olmak.**
☆ *Karş.* **çoklaşmak, çok olmak.**
birleşek*,-ği, i. *birleşmek, biy.* § ❶ Birleşme yeri, bazı organların birleştiği yer. Yarık şeklinde bir açıklığın kenarlarının birleştiği nokta: *Dudak, göz kapağı birleşekleri.* [*Osm.* Mülteka; *Lat. Comissura; Ing.* ve *Fr.* Commissure]. § ❷ *anat.* Tümbeyindeki sinir merkezlerinin bakışık iki parçasını doğrudan doğruya birleştiren sinir demeti veya kitlesi: *Beyin birleşeği* § ❸ *bot.* Maydanozgillerden olan bitkilerin meyvelerinde iki meyve yaprağının bitişme yeri.
birleşen, s. *mat.* Birbirini kesen, bir noktada kesişen *(geometri şekilleri).* [*Osm.* Mütekati; *Ing.* Concurrent; *Fr.* Concourant].
☆ *Eşanl.* **kesişen.**
birleşik, s. § ❶ Birleşmiş, aralarında birlik kurulmuş, bir araya gelmiş olan: *Birleşik devletler.* [*Osm.* Müzdeviç, müttehit; *ing.* United; *Fr.* Uni]. § ❷ i. *mim.* Çeşitli yontma sıralı billûrlar birleşiği: *Karbonatlı kireç birleşiği.*
~ **ad,** *gram.* Birleşik kelime şeklinde kurulmuş ad: *Başkent, kaptıkaçtı, cumartesi, sivrisinek, biçerdöver, imambayıldı v.b.* [*Osm.* İsm-i mürekkep; *Ing.* Compound noun; *Fr.* Nom compose].
~ **aile,** *sosy.* ◘ **Aile.**
~ **Arap Cumhuriyeti** (B.A.C.), *coğr.* Mısır'ın, 1958 şubatında Suriye'nin ve 1958 Martın'da Yemen'in katılmasıyle kurduğu federal devlet. 1961 yılının Eylül ayında Suriye'nin, Aralık ayında Yemen'in ayrılmasıyle B.A.C.'nin tek devletten ibaret kalmasına rağmen, Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti adını taşımaktadır. Baskenti *Kahire*'dir.
~ **başçıklı,** *bot.* (a) Başçıkları, ortasından dişilik borusu geçecek şekilde birleşmiş erkek organlar için söylenir; (b) Geniş anlamda, erkek organları böyle olan *(bitki).*
~ **belirteç,** *gram.* Birleşik kelime şeklinde kurulmuş belirteç: *Bugün geldi, Biraz bekleyin, Uluorta konuşuyor v.b.*
~ **cümle,** *gram.* Bir veya birkaç içcümle, aracümle veya yan cümle ile bir temel cümleden kurulan cümle: *O zaman dediler ki, bu kanunlar bizim eserlerimiz değildir, Gençler bilebilse, ihtiyarlar muktedir olabilse dünyanın işleri kolaylıkla düzelir, Bu yaz turist gelirse döviz bakımından biraz ferahlarız. Cihan yıkılsa, emin ol, bu cephe sarsılmaz v.b.* [*Osm.* Mürekkep cümle; *Ing.* Compound sentence; *Fr.* Phrase composee].
☆ *Eşanl.* **bileşik cümle, mürekkep yapılı cümle.**
~ **eylem,** *gram.* Bir kelime ile anlam bakımından kaynaşıp kalıplaşan eylem: *Reddetmek, hissetmek, addetmek, kaybolmak, emreylemek, gidivermek, bakakalmak, yapabilmek, düşeyazmak, ifade etmek, hitap etmek, icat etmek, rica eylemek, hasta olmak, yok olmak, gidecek olmak v.b.* [*Osm.* Mürekkep fiil; *Ing.* Compound verb, complex verb; *Fr.* Verbe compose, verbe complexe].
☆ *Eşanl.* **karmaşık fiil, mudil fiil, kaynaşmış bileşik fiil.**
~ **harf,** *gram.* Bir sesi yazmak üzere kullanılan birden çok harf: *Fransızca ch, İngilizce sh, Almanca sch v.b.* [*Fr.* Digraphe, trigraphe].

~ **havalık**, *döş.* Sırt sırta duran iki sifonu birden havalandıran boru. [*Ing.* Unit vent].
~ **kaplar**, *fiz.* Alt taraflarından birleştirilmiş, değişik şekil ve değişik kesitlerde bir çok boruyla yapılmış bir araç.
~ **kelime**, *gram.* Ses düşmesi, ses türemesi, kelime türü kayması veya anlam kayması bakımlarından aralarına ek giremeyecek kadar kalıplaşmış iki veya daha çok kelimeden meydana gelen kelime: *Cumartesi (cuma + ertesi), reddetmek (redd+etmek), hissetmek (hiss + etmek), kaptıkaçtı (kaptı + kaçtı), aslanağzı (aslan + ağzı), başkent (baş + kent) v.b.* [*Osm.* Mürekkep kelime; *Ing.* Compound word; *Fr.* Mot composé].
~ **makineler**, *mek.* Ayni işe birlikte koşulan makineler.
~ **meyva**, *bot.* ◘ **Meyva.**
~ **meyva yapraklı**, *bot.* Meyva yaprakları birleşik olan dişi organlar için kullanılır.
☆ *Karş.* **ayrı meyva yapraklı**
~ **moleküller**, *kim.* Birbirine hidrojen bağlarıyle az çok bağlanmış moleküller.
~ **sergi**, *res.* ve *heyk.* Birden çok sanatçının eserlerini içine alan sergi. [*Fr.* Exposition collective].
~ **sıfat**, *gram.* Birleşik kelime şeklinde kurulmuş sıfat: **Açıkgöz** *adam*, **pisboğaz** *çocuk*, **birtakım** *olaylar*, **boşboğaz** *kadın*, **birçok** *insan*, **gelişigüzel** *iş v.b.* [*Osm.* Mürekkep sıfat; *Ing.* Compound adjective; *Fr.* Adjectif composé].
~ **sinirler**, *anat.* Aynı duyuma veya aynı işleme birlikte katılan sinirler.
~ **tezgâh**, *tekn.* Ağaç işleri için en çok kullanılan makineleri bir araya toplayan tezgâh Bunlar arasında şerit testere, tesfiye makinesi, kaba ve ince rende makineleri sayılabilir.
~ **vernik**, *matb.* Çoğunlukla ucuz bir vernik cinsi olup kalkerli reçine, kumaran reçinesi, zift veya asfaltın sulu bir madeni yağ içinde eritilmesi ile elde edilir. [*Ing.* Varnish, composition; *Fr.* Vernis composée].
~ **yaprak**, ◘ **yaprak.**
☆ *Eşanl.* **mürekkep isim, bileşik isim.**
~ **zaman**, *gram.* Yalın zamanlı ve çekimli bir eylemin -di *(i-di)*, -miş *(i-miş)*, -se *(I-se)* eklerinden birini alarak bildirdiği zaman: *Sevdiydi (sev-di-y-di) < sevdi+i-idi), sevmişti (sev-miş-ti < sev-miş + i-di), severse sev-er-se < sever + i-se) v.b.* [*Osm.* Mürekkep sıyga, mürekkep zaman; *Ing.* Compound tense; *Fr.* Temps composé].

birleşim, i. < *birleşmek.* § ❶ Birleşmek eylemi. [*Osm.* Ittihat; *Ing.* ve *Fr.* Union]. § ❷ *biy.* Döllenme için erkek veya dişi hayvanın bir araya gelmesi; bir hücreli canlıların veya gametlerin geçici veya devamlı olarak bir araya gelmesi. [*Ing.* Copulation, conjugation; *Fr.* Accouplement, conjugaison] § ❸ Bir meclisin bir gün içindeki toplanmaları. [*Osm.* Inikat; *Ing.* Setting up; *Fr.* Réunion] § ❹ *huk.* İki veya daha fazla ticaret şirketlerinin kendi istekleriyle aktif ve pasiflerini bir araya getirerek tek bir şirket haline geçmeleri. [*Osm.* Ittihat; *Ing.* Amalgamation; *Fr.* Fusion] § ❺ *demir.* Demiryollarında düz kısmı eğri kısmına bağlayan, vagonların emniyetle hareketini sağlayan parça § ❻ *mek.* Farklı iki parçayı birbirine ekleyen kısım § ❼ *mim.* Aynı mimari tarzda yapılmış iki binayı birleştiren ve iki tarzda da uyan ek yapı.
☆ *Eşanl.* § ❶ **Çiftleşme, yakınlaşma** § ❷ **Kurulma, toplanma** § ❸ **Birleşme.**
☆ *Karş.* **ayrılık, ayrılma.**

birleşme, i. § ❶ Birleşmek eylemi. [*Osm.* Ittihat; *Ing.* ve *Fr.* Union. § ❷ Beraber olma. bir araya gelme. § ❸ Cinsel temas. [*Osm.* Cinsî münasebet; *Ing.* Sexual intercourse; *Fr.* Rapports sexuels]. § ❹ *astr.* Yeniay ve dolunaya verilen ad. *(Yani* ayın güneşle kavuşma *veya karışma durumunda bulunması, Gelgit olayı)* § ❺ *ikt. (Banka ve borsa)* Taraflara ait çeşitli hesapların gerçekte tek bir hesap teskil etmesini sağlamak için mektuplaşma yoluyle varılan anlaşma § ❻ *biy.* Haşlamlıların eşeyli üreme tarzı § ❼ *bot.* Birbirine çok yakın iki organın gelişme sırasında birbirine kaynaşması *(çanakyaprak, taçyaprak, yaprak, sap v.b.)* § ❽ *tıp. (cerrahide)* kapanmasını sağlamak amacıyle bir yaranın kenarlarının bir araya getirilmesi § ❾ *zool.* Bir hücreli organizmaların veya gametlerin geçici ya da süreli olarak bir araya gelmesi. [*Ing.* Conjugation; *Fr.* Conjugaison]. ☆ *Eşanl.* **kavuşma, konjügezon, konjügasyon** § ❿ *ikt.* ve *huk.* İki veya daha fazla sınaî veya ticarî işletmenin tek bir işletme olarak bir araya gelmesi; § ⓫ *kim.* İki veya daha çok elementin bir bileşim vermek üzere birbiriyle kimyasal reaksiyona girmesi olup bu olay enerji verme veya alma suretiyle *(genellikle ısı enerjisini)* basit stokiyometrik sayı oranlarında olur ve reaksiyona giren elementlerden farklı özellikte bir madde oluşur. Örnek: *Sodyum metali, sert kokulu klor gazı ile birleşmesi sonucu beyaz renkte sofra tuzu oluşur.* [*Osm.* Ittihat; *Ing.* Union; *Fr.* Combinaison]. ⊙ **iki ülkenin ~ si**, *huk.* Bir toprak parçasının, siyasal alanda aynı haklardan yararlanarak ve ayni iktisadi gelişme düzeyine ulaşmasına imkân verdirecek şekilde anayurtla birleşmesi ⊙ **kromozom ~ si**, *biy.* Homolog olmayan iki çubuk kromozomun bir V kromozomu yapmak üzere birleşmesi. *(kromozom birleşmesi kromozom sayısında değişikliklere sebep olur).*
~ **ayini**, *sosy.* İlkellerdeki esaslı dini ayinlerden olup kutsal hayvan ve bitkilerle *(totem)* zümre bireyleri *(klan)* arasındaki cevher birliğini sağlamaya yarar. [*Fr.* Rite de communion].
~ **borusu**, *döş.* Yapının çeşitli bölümlerine giden veya gelen boruları birleştiren, büyük çaplı boru parçası. [*Ing.* Collector; *Fr.* Collecteur].
☆ *Eşanl.* **kollektör.**
~ **çizgisi**, § ❶ *hava.* İki harita paftasının birbirinin devamı olarak yanyana konulabilmesi için her birinde intibak ettirilmesi gereken çizgi. [*Ing.* Connecting line; *Fr.* Ligne de raccordement]. § ❷ *bot.* Meyve kenarı boyunca yarılmanın meydana geldiği birleşme çizgisi. [*Ing.* Suture].
~ **değeri**, *kim.* Basit bir cismin bir atomu ile birleşebilecek olan hidrojen atomlarının en yüksek miktarı. [*Osm.* Kıymet-i ittihadiye; *Ing.* ve *Fr.* Valence].
~ **evi**, Birleşmelere yer olan fuhuş evi, randevu evi.
~ **yasağı**, *iş. huk.* Devlet personeli kuruluşlarının, kanun dışındaki diğer tüzel kişilerle birleşemeyeceklerini veya onlarla bir tüzel kişinin üyesi sıfatıyle bir araya gelemeyeceklerini anlatır.

birleşmek(-le), nsz. f. § ❶ Ayrı iken tek bir bütün haline gelmek, bir olmak: *İki yol burada birleşiyor.* [*Osm.* Ittihat etmek; *Ing.* To unite; *Fr.* Unir, s'allier] § ❷ Buluşmak, bir araya gelmek. [*Ing.* To meet; *Fr.* Se rencontrer, se réunir] § ❸ Uyuşmak, anlaşmak, sözbirliği etmek: *Düşmanla birleşip* vatan aleyhine çalıştılar. [*Ing.* To agree; *Fr.* Se liguer, se coaliser] § ❹ Birbirine dokunmak, kesişmek: *Deniz'le ormanın birleştiği yer* § ❺ Bağlanmak, kavuşturulmak: *Ellerini çenesinin altında birleştirdi.* § ❻ *mec.* Aynı görüşte olmak: *Bu konuda sizinle birleşiyorum* § ❼ Aynı amaç etrafında toplanmak § ❽ *coğr.* İki büyük akarsu bir araya gelmek § ❾ *kim.* Kaynaşmak. İki veya daha fazla madde birbiri içinde kaynaşarak kimyasal olay sonucu, başka bir madde meydana getirmek. [*Osm.* İmtizaç etmek; *Ing.* To be combined; *Fr.* Se combiner].
☆ *Karş.* **ayrılmak, uzaklaşmak, kopmak.**

birleşmiş, s. Bir araya gelmiş. [*Ing.* United; *Fr.* Uni].
~ **solungaçlı balık**, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Çifte-solunumlugiller *(Amphipnoidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 1 m. Güney Amerika'da yaşar. Sular azaldığı zaman balçığa gömülür. [*Lat. Symbranchus marmoratus*].
~ **solungaçlılar**, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının bir alt takımı Solungaç yarıkları karında bir tek yarık meydana getirecek biçimde birleşmiştir. Yılanbalıklarına benzerler. Yüzme keseleri yoktur. Çifte-solunumlugiller *(Amphipnoidae)* familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Symbranchii; Fr.* Symbranches].

birleştirici, s. ve i. § ❶ İki veya daha fazla nesnenin birleşmesini sağlayan (şey) [*Ing.* Joiner]. § ❷ *dilb.* Bağlama terimi, özellikle bağlaç. [*Ing.* ve *Fr.* Liaison]. § ❸ *petr.* (a) Bir agreganın içindeki malzemenin bir karışım haline gelmesine ve bağlanmasına yarayan bitüm veya asfalt-kömür briketleri yapımında da kullanılır; (b) İnce bir zar meydana getirerek bir boyanın içindeki pigmentleri örten madde.
☆ *Eşanl.* **birleştiren.**
~ **nöronlar**, *psik.* Sinir sisteminin çeşitli parçalarını birbirine bağlayan nöronlar.
~ **zekâ**, *fels.* ve *psik.* Olaylar arasındaki ilişkileri süratle bulan, birleştirici ve düzenleyici zekâ tipi.

birleştirilmek(-i), f. Birleştirme işine konu olmak. [*Ing.* To be brought together, to be joined, to let be united or amalgamated; *Fr.* Être uni, joint etc.].

birleştirim, i. *müz.* Nota yazısında kıymetleri bir olan çeşitli kısa notalar yan yana düşünce, çengelleri sayısındaki yatık çizgilerle birleştirilirler. Yani notaların kuyrukları bu çizgilere değip çengeller atılır. İşte bu çizgilere birleştirimler adı verilir. [*Ing.* Tie; *Fr.* Ligature]. ⊙ **yük ~ i**, *nükl.* Bir parçacığa bunun karşıt parçacığının tekabül ettirildiği kuramsal işlem.

birleştirme, i. § ❶ Birleştirmek eylemi. [*Ing.* Joining; *Fr.* Jonction, (ré)union, assemblement, assemblage]. § ❷ *tıp. (cerrahide)* Kapanmasını kolaylaştırmak amacıyle bir yaranın iki dudağını bir araya getirmek § ❸ *ikt.* İlkel maddenin elde edilmesinden, ürünün, bitmiş hale getirilmesine kadar yapılan bütün işlemlerin aynı üretim birimine bağlanması § ❹ *huk.* Tarım veya şehir düzenlemesi için yeniden rasyonel bir dağıtım gerçekleştirmek amacıyle, ayrı toprak parsellerini bir tek toprak parçası halinde toplama işlemi § ❺ *inş.* (a) Çeşitli tahta, çelik, demir veya dökme parçalarını bir tek iş kolu haline getirmek üzere birleştirme eylemi ve tarzı; (b) Bu eylemin sonucu § ❻ *jeod.,* Birleştirme eğrisi; bir hizadan ötekine, çıkıntısız geçmeyi sağlayan birleştirme eğrisi § ❼ *kim.* (a) Birkaç maddenin, yeni bir madde meydana getirmek üzere, kimyasal bağlanması; (b) Bu etkinin sonucu. § ❽ *met.* Dökümcülükte, çeşitli kısımları birleştirerek güç eğilir veya kolay dağılabilir karmaşık şekiller ortaya çıkarma § ❾ *psik.* Bilgi işleme sistemlerinden bir makro-talimatın, bir basit *(diferansiyel)* talimat dizisi haline getirilmesi işlemi. § ❿ *döş.* İki parçayı birbirine uydurarak takma, bir boruyu diğerine birleştirme parçası ile uydurup takma. [*Ing.* Joining, linking-up, junction; *Fr.* Raccordage, raccordement]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 85.* — **BİRLEŞTİRMELER.**
~ **borusu**, *döş.* İki boruyu ağız ağıza birleştirmek için aralarına vidalanan bilezik gibi boru parçası. [*Ing.* Joint, coupling, connection, junction, union; *Fr.* Raccord].
~ **çizgisi**, *gram.* İki harfi veya aynı harfin kısımlarını birbirine bağlayan ince çizgi. [*Ing.* Hyphen; *Fr.* Trait d'union].
~ **dikmesi**, *mim.* Konik bir çatıda, mahya merteklerinin uçlarının çakılı olduğu kısa dikme.
~ **hattı**, *demir.* Birbirine yakın iki hattı birleştiren ve aracın bir hattan ötekine geçmesine hizmet eden demiryolu.
~ **istasyonu**, *demir.* İki veya daha fazla demiryolu veya demiryolu bölümünü birleştirmeye yarayan istasyon. Bu istasyon araç dizilerinin transit ve triyajını sağlar.
~ **yüzeyi**, *hava.* İki yüzeyin birleştiği yere hava akışını düzeltmek için ilâve edilen bir yüzey. [*Ing.* Fillet; *Fr.* Congé (de raccordement)].

birleştirmek(-i,-le), f. § ❶ Birleşmek işini yaptırmak, bir araya getirmek. [*Osm.* Vasletmek; *Ing.* To join; *Fr.* Joindre] § ❷ *huk.* Konfederasyon haline getirmek, konfederasyon halinde toplamak, ulusları konfederasyon halinde toplayan çıkar birliği. § ❸ *kim.* Bir tepkimenin sağlarımsı. Hidrojenle oksijeni birleştirme § ❹ *tekn.* Bir boruyu bir pompaya, bir depoya, bir sarnıçlı vagona

genellikle bükülebilir bir boru ile bağlamak. ☆ *Karş.* **uzaklaştırmak, ayırmak, tefrik etmek.**

birleyici, s. Tek kılan, tek hale getiren.

birli, i. § ❶ Iskambil, domino gibi oyunlarda as, bey. [*Ing.* Ace; *Fr.* As] § ❷ *müz.* Aralıkların tasnifinde ünübirlike verilen ad. Aralık yokluğudur, çünkü iki ayrı partinin çıkardığı eşit iki noktanın kaynaşımından ibarettir; Dodo diyez gibi «artık birli» kromatik bir yarımton vücuda getirir. § ❸ Yalnız bir kişilik yemek, çay veya kahve pişirmeğe yarayan cezve veya bir kişilik takım: *Birli cezve, birli çay takımı.* [*Fr.* Solitaire].

birlik,-ği, i. § ❶ Tek *(bir)* olma hali: *Tanrının birliği.* [*Osm.* Vahdaniyet; *Ing.* Unity; *Fr.* Unité]. § ❷ Bütünlük § ❸ Birlikte bulunma, beraberlik; Birleşmiş olma hali: *Türk ulusunun birliği.* [*Osm.* Vahdet; *Ing.* Unity; *Fr.* Unité] § ❹ Aynılık: *Dil birliği, ülkü birliği.* [*Osm.* Vahdet; *Ing.* Unity; *Fr.* Unité] § ❺ Parçalandığı zaman ana özelliğini kaybeden şey. [*Osm.* Cüzütam; *Ing.* Unit; *Fr.* Unité] § ❻ *huk.* Teşkilâtlı topluluk, belli bir topluluğun çıkarlarını korumak için kurulmuş dernek: *Mühendisler Birliği, Öğretmenler birliği.* [*Ing.* Association; *Fr.* Union] § ❼ *ask.* Askerlikte bölük, tabur, alay gibi, bir bütün sayılan topluluk § ❽ *müz.* Bir ses süresi işaretinin adı olup, modern nota yazısında en uzun kıymeti veren işarettir. En büyük değerdeki nota olup, birlik dört dörtlük uzunluğundadır § ❾ *biy.* ve *zool.* Anadan ve babadan gelen homolog kromozom çiftlerinin geçici olarak birleşmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Synapsis]. ☆ *Eşanl.* **sinapsis** § ❿ *ed.* (a) Anlatımın tek konu üzerinde kalması; (b) Yazıda konunun dışına çıkılmaması, ne yazmak isteniyorsa yalnız onun yazılması. [*Osm.* Vahdet] § ⓫ *sosy.* Toplum karşılıklı etkisinin temel şekli olup, insan zümrelerini bütünleşmeye götürür. [*Ing.* ve *Fr.* Association] § ⓬ Bağlılık, benzerlik: *Aralarında bir birlik vardır* § ⓭ *den.* Büyüklük ve önem ne olursa olsun millî savaş donanmasına bağlı gemi § ⓮ *huk.* (a) Bir tek hükümete, birçok eyaleti veya birçok devleti bağlayan antlaşma; (b) Bu şekilde birleşmiş olan eyaletler veya devletler: *Amerikan birliği* § ⓯ *id. huk.* Üyeleri başka topluluklara *(dernekler, sendikalar)* bağlı olan grup. § ⓰ *ikt.* Korunma ve savunma veya istifçilik ve spekülasyon amacıyle kurulan sendika veya dernek: *Üreticiler birliği, Bankacılar birliği* § ⓱ *res.* Bir eserdeki önemsiz kitle veya kısımların, ikinci derecedeki ayrıntıların, belli başlı kitleye, onu belirtecek ve değerlendirecek şekilde bağlanması ◉ **atlı ~ler**, *ask.* ◘ **Atlı ◉ avcı ~leri**, *ask.* ◘ **Avcı ◉ cemiyet ~leri**, *huk.* İçişleri bakanlığının müsaadesiyle kurulan birlikler. [*Ing.* Joint associations; *Fr.* Union d'associations] ◉ **eylem birliği**, *ed.* Bir tiyatro kuralı olup, buna göre piyesin bütünü tek ana eylemi işler. Üçüncü devredeki eylemler de ona bağlıdır. ☆ *Eşanl.* **konu birliği** ◉ **gerçek veya maddî ~**, *dev. huk.* Baskanları aynı olan her birinin kendi anayasası, yürütme ve yasama organı bulunan, fakat dış ilişkilerde aynı şahıs olarak gözüken birden fazla devlet. ◉ **gümrük birliği**, *dev. huk.* Iki veya daha çok komşu devletin ortak sınırları üzerinde gümrükleri kaldırma anlaşması ◉ **kişisel** *(şahsî)* **~**, *dev. huk.* Siyasal açıdan birbirinden tamamen ayrı, fakat aynı hükümdara sahip iki devletin uluslararası durumu. *(Sadece hanedanla ilgili olan bu birlik, monarşilerdeki miras rejimine bağlıdır)* ◉ **kooperatif ~leri**, *huk.* Tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerinden en az üç kooperatifin alâkalı olduğu mahreç veya piyasa merkezlerinde Ticaret Bakanlığının tasdikiyle kooperatif birliği kurmaları esası mezkûr kooperatiflerin özel kanunlarıyle konmuştur. [*Ing.* Confederation of cooperative societies; *Fr.* Union de sociétés coopératives] ◉ **sui generis ~**, *dev. huk.* Gerçekte sadece idare alanında birbirinden farklı olan iki veya daha çok devletin durumu ◉ **ticaret ~leri**, *huk.* Ihracat ruhsatnamesini taşıyan ihracatçıların bu sıfatla çalışabilmek için dahil olmaya hükümetçe zorunlu tutulabilecekleri teşkilât. [*Ing.* ve *Fr.* Cartel] ◉ **uluslararası ~**, *dev. huk.* Ortak çıkarlarını savunmak amacıyle, bir çok devletin temsilcilerini bir araya toplayan anlasma ◉ **üç ~**, *ed.* Klasik çağda özellikle trajedide tiyatronun temel unsurları olarak tanınan eylem, zaman, yer birliğine verilen ortak ad; yer **birliği**, *ed.* Eylemin bir

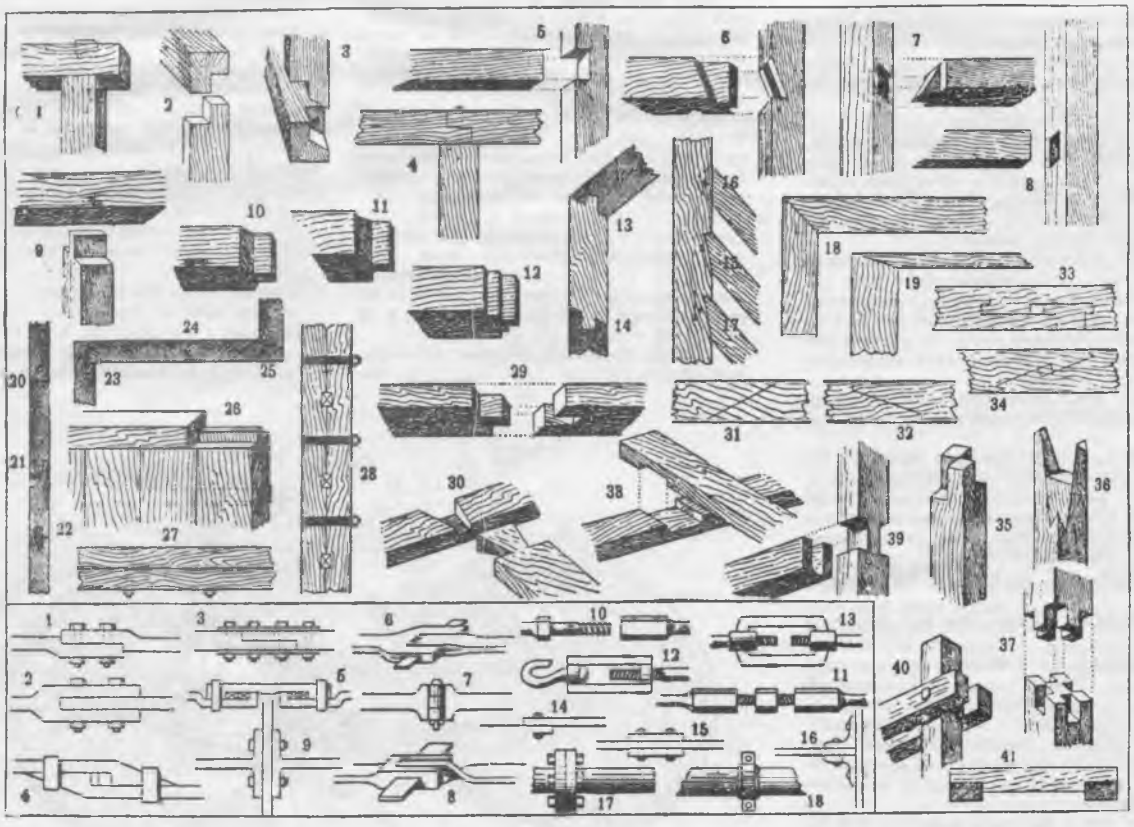

ŞEKİL: 85. — **BIRLEŞTİRMELER**. */Ahşap birleştirmeler/:* **1.** Düz birleştirme. **2.** Yarı yarıya kertmeli. **3.** Şev kertmeli. **4.** Yarı yarıya kertmeli ekleme. **5.** Gönye kertmeli geçme. **6.** Göğüslü zıvana. **7.** Gizli çapraz zıvana **8.** Gömme. **9.** Gönye burun zıvana. **10.** Çapraz yastıklı zıvana. **11.** Harpuştalı zıvana. **12.** Basamaklı zıvana. **13.** ve **14.** Kinişli şev ekleme. **15.** Kertmeli çapraz geçme. **16.** Kertmesiz çapraz geçme. **17.** Pikar geçme. **18.** Tam gönye birleştirme. **19.** Şev bitişgili gönye birleştirme. **20.** Düz ekleme. **21.** Kinişli ekleme. **22.** Kamalı ekleme. **23.** Lambalı gönye geçme. **24.** ve **25.** Kurt ağzı ekleme. **26.** Kinişli geçme. **27.** Düz bıtışgili yüz yüze ekleme. **28.** Kamalı yüzyüze ekleme. **29.** Uc uca zıvanalı geçme. **30.** Kırlangıç kuyruğu geçme. **31.** Şev ekleme. **32.** Düdük ağzı ekleme. **33.** ve **34.** Şimşek ekleme. **35.** Dört yüzü yarı kertmeli karşılık dişli ekleme. **36.** Şev çatallı ekleme. **37.** Karşılıklı geçme dişli ekleme. **38.** Yarı yarıya kertmeli geçme. **39.** Oluklu geçme. **40.** Kavrama. **41.** Kertmeli bindirme. /Demir birleştirmeler/: 1. Tek kulaklı ekleme. **2.** Çift kulaklı ekleme. **3.** .Giydirmeli yarım demir ekleme. **4.** Şimşek ekleme. **5.**, **6.** ve **7.** Mafsallı ekleme. **9.** Pabuçları cıvatalı ekleme. **10.** Vidalı ekleme. **11.** Somunlu ekleme. **12.** Tek vidalı çerçeveli ekleme. **13.** Çift vidalı çerçeveli ekleme. **14.** Bindirme ekleme .**15.** Binili ekleme. **16.** Köşebentli ekleme. **17.** Cıvatalanmış tablalı ekleme. **18.** Bilezikli ekleme.

baştan bir başa aynı yerde geçmesini öngören kural; zaman **birliği**, *ed.* Eylemin bir tek gün içinde tamamlanmasını öngören tiyatro kuralı.

~ **dirlik içinde**, *dey.* Beraber ve anlaşmış olarak

~ **es**, *müz.* Portrenin 4. çizgisi altına konulan ve irice bir köşeli nokta halinde yazılan sağır süre işareti, bir koro veya orkestrada bir veya birkaç müzik sanatçısının çalıp söylemeksizin bekledikleri zamanın bu boşluğuna da Fransız ve Almanlar **birlik** es **dilentisi** demektedirler. [*Ing.* ve *Fr.* Pause].

~ **olmak**, *dey.* Aynı amaç uğruna bir araya gelmek, bir iş yapmak için anlaşmak. [*Ing.* To join; *Fr.* S'unir, s'allier].

~ **ve beraberlik (içinde)**, *dey.* İki veya daha çok sayıda kimsenin birbirleriyle çok iyi anlaştıklarını ve aynı görüşleri paylaştıklarını belirtmek için kullanılır.

birlikte, z. § ❶ Bir arada, beraberce, yanyana: [*Ing.* Together, in company; *Fr.* Avec, ensemble]. § ❷ Yanında: *Kitabınızı birlikte getirdiniz mi?* ⊙ **hep** ~, *dey.* Toplu halde, beraberce.

~ **çark**, *den.* Her gemi olduğu noktada aksi rotaya döner ve bundan sonra, o ana kadar ardcı olan gemi, hat rehberi olarak hattı idare eder.

~ **dâva**, *huk.* Bir dâvada birden fazla kişilerin davacı veya davalı olarak davaya katılmaları. [*Lat. Litis consortium; Ing.* Joinder of parties (of plaintiffs, of defendents); *Fr.* Consort de demandeurs ou de défendeurs].

~ **düşüp kalkmak**, *dey.* Beraber yaşamak.

~ **kefalet**, *huk.* Parçalanması mümkün olan bir borca, birden fazla kimsenin birlikte (beraberce) kefil olmaları. [*Ing.* Joint surety].

~ **münasebet**, ◘ **Korelasyon**.

~ **olabilirlik**, *fels.* Birlikte olabilen, varlığı başka nesnelerin varlığını dışında olmayan şeylerin özelliği Leibniz'e göre, Tanrı mümkün olan en iyi dünyayı yarattı, yani dünya, birlikte olabilecek en yüksek sayıdaki iyiliklerin bulunduğu yerdir.

~ **oluş**, *fels.* ve *sosy.* Sübjektif idealizmin kapalı şuur görüşüne karşı açık şuur görüşünü savunan yeni felsefe; insanlararası ilişiği açıklamada güçlüğe uğrayan eski filozoflardan tamamen ayılır. Bu yenilere göre insanın hali insanlarla veya «başkası»yla birlikte varoluştur.

~ **seyir**, *den.* Birbirlerine yardımcı olmak için hep birlikte seyreden gemiler için kullanılır.

~ **sigorta**, *huk.* Birden fazla sigortanın bir çeşidi. Belirli bir mal veya menfaatin çeşitli sigorta şirketlerine ayrı ayrı, ayni zaman için ve ayni rizikoya karşı malın değerine kadar sigorta edilmesi. [*Ing.* Joint insurance *Fr.* Assurance commune]

~ **yaşama**, *huk.* ve *sosy.* ◘ **Birlikteyaşama.**

birliktelik,-ği, i. Birlikte olma hali, bir arada bulunma.

birlikte.yaşama, b.i. § ❶ *sosy.* Aynı barınağa göre ortak altbağlılık *(bağımlılık)* veya özelleşmiş ve bağlılaşmış zümrelerin kurulmasına doğru götüren bir iş bölümü şekline dayanan kişiliksiz sosyal hayat şekli. [*Ing.* Symbiosis; *Fr.* Symbiose] § ❷ *huk.*(a) İki kişinin aynı yerde oturması; (b) Karı koca gibi yaşama.

Birman, s. ve i. § ❶ Birmanya ile ilgili § ❷ Bu ülkede oturan veya oradan gelme § ❸ *dilb.* Tibet-Birman grupundan dil.

Birmanya, öz. i. Asya'da, Çin Hindinin batısında 677.950 km² genişlikte, cumhuriyetle yönetilen federal bir devlet. Başkenti *Rangun*'dur. [*Ing.* Burma(h); *Fr.* Birmanie]

bir.renklilik,-ği, b.i. *min.* İçinden geçen ışığın yönü ne olursa olsun hep ayni renkte kalan bazı madenlerin özelliği. [*Ing.* Monochromy; *Fr.* Monochromie].

bir.saatlik,-ği, b.i. *demir.* Bir elektrikli lokomotifin, iletkenlerin ısısı ve çevredeki ısı belirli bir dereceyi aşmadan, bir saatlik çalışma ile sağlıyacağı güç.

birsam, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Sanrı, hallüsinasyon.**

bir.sesli, b.s. Birseslilik özelliği gösteren.

~ **çalmak**, *müz.* Birlikte ayni notaları, ayni melodiyi çalmak.

bir.seslilik,-ği, b.l. *müz.* Birlikte çıkan iki ses arasında aralık bulunmaması.

bir.takım /bir: takım/, b.s. Belirsiz olarak çokluğu anlatır. *(Vasıflandırdığı isim çoğul halinde olur)*: *Birtakım insanlar, Bir takım kitaplar.* [*Ing.* Some, a certain number of; *Fr.* Quelques, certains].

bir takımı, b.z. Bir kısmı, bazısı: *Gelenlerden bir takımı gitti.* (Çoğulu birtakımları).

bir.terimli, b.s. *mat.* Bir tek terimi olan cebirsel ifade. Cebirde, içinde toplama ve çıkarma işleri bulunmayan harf veya sayı grupu. [*Osm.* Zuhadd-ı vâhid; *Ing.* ve *Fr.* Monome].

bir.türden, b.s. *fels.* Ayni türden birimlerle oluşmuş *(bütünlük)*. [*Osm.* Mütecânis; *Ing.* Homogenous; *Fr.* Homogene].

birun, i. ve s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Dışarı, dış. § ❷ *tar.* Osmanlı saraylarında harem dairesinin ve enderunun, yani sarayın iç dairesinin dışında kalan bölüm.

biruni, i. § ❶ Selâmlık dairesi § ❷ Selamlık odası.

bir.üyeli, b.s. *mat.* ◘ **Birterimli.**

bir.yönlü, b.s. § ❶ Yer değiştirme yönü tek olan § ❷ *elektr.* Bir radyo dalgasını belli bir yönden alan beya belli bir yönde yazan antenler için kullanılır.

~ **akım**, *elektr.* Bir iletkende hep ayni yönde giden akım.

bis, i. *Lat. müz.* İkinci defa.

~ **etmek**, *müz.* ve *tiy.*, (a) Bir aktör veya virtüoza, yorumladığı parçayı tekrarlatmak için (**bis**) diye bağırmak; (b) Bir parçanın, bir şarkının son bölümünün veya bir perde sonunun halkın isteği üzerine tekrarlanması.

bisare, i. Eyvan, sofa ve divanhane anlamındadır.

biseksüalite, i. *biy.* Çift cinsellik.

bi'set,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir kimsenin, en çok da Muhammed peygamberin Tanrı tarafından halka doğru yolu göstermeye görevlendirilmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Mission].

bisiklet,-ti, i, *Fr. bicyclette* < *Lat.* ve *Yun.* Tekerleğinin ayakla çevrilmesiyle yürüyen ve en çoğu iki tekerlekli olan binit. [*Ing.* Bicycle]. ☆ *Eşanl.* **velosipet.** ◉ **motorlu** ~, Silindir hacmi 50 sm³ ten aşağı yardımcı bir patlamalı motorla donatılmış bisiklet ⊙ ◘ *ŞEKİL: 86.* — **BİSİKLET.**

~ **hareketi (pedallama)**, *cimn.* Asılmada, sırtüstü yatışta veya mum duruşunda, bacaklarla havada yapılan bisiklet sürme alıştırması. [*Ing.* Cycling; *Fr.* Pédaler].

~ **pedalı**, Bisiklet tekerleklerini, ayaklarla basarak çalıştırmayı ve böylece bisikletin yürümesini sağlamaya yarayan pedal. [*Ing.* Bycycle pedal; *Fr.* Pédale à bycyclette]. ⊙ ◘ *ŞEKİL: 88.* — **BİSİKLET PEDALI.**

~ **turizmi**, Bu turizm şekli karayolu turizmindeki yeniliğin menşeinde yer almaktadır. [*Ing.* Cycle touring; *Fr.* Cyclotourisme].

~ **yolu**, Bisiklet, bazı memleketlerde de motosiklet binicilerinin gidip gelmelerine ayrılan yol veya yol bölümü. [*Ing.* Cycle track; *Fr.* Piste cyclable].

bisikletli, s. Bisiklete binen.

bisinoz, i. *Fr. byssinose* < *Yun. byssos*, pamuk + *nosoz*, hastalık. *tıp.* Pamuk işçilerinde görülen akciğer hastalığı. *(Tozlardan ileri gelir ve daha çok nefes darlığı şeklinde belirir.* [*Ing.* Byssinosis].

bilküvi(t),-ti, i. *Fr. bis*, İki defa + *cuit*, pişmiş > *biscuit*. § ❶ Bir çeşit küçük ve şekerli gevrek, peksimet. [*Ing.* Biscuit]. § ❷ Üstüne cilâ sürülmemiş ve yalnız bir kere fırınlanmış ham çini ve porselen. § ❸ *ecz.* Hamurun içine tıbbî bir madde katılmış olan bisküvi: *Kurtdüşürücü bisküvitler.*

bisküvicilik,-ği, i. Kuru bisküvi, pötifur v.b. yapım ve ticareti.

bismillâh /bismillah/, ünl. *Osm.* < *Ar. bi'smi' llah.* § ❶ «Tanrının adıyla» anlamında «*Bismillahirrahmanirrahim*» sözünün kısaltılmışı. [*Ing.* In the name of God; *Fr.* «au nom de Dieu clément et misécordieux» (s'emploie pour exprimer la peur, l'étonnement, s'emploie également pour commencer un travail]. § ❷ Hayret ve korku gibi duyguları anlatmak için de söylenir: *Bismillâh, bu da nesil*

~ **demek**, *dey.* İşe başlamak.

bisolit,-ti, i. *min.* Magnezyum, kalsiyum ve demirden olusan lifli yapıda bir amfibol çeşidi. [*Ing.* ve *Fr.* Byssolite].

bistro, i. *Fr.* Aşağılık meyhane.

bistüri, i. *Fr. bistouri. tıp.* Operatörlerin yara açmak, ameliyat yapmak için kullandıkları, değişik büyüklükteki keskin küçük bıçak şeklinde âlet, hekim bıçağı. [*Osm.* Neşter; *Ing.* Lancet: *Fr.* Bistouri].

bisüblime, s. *Fr. bisublimé*, *ecz.* Arka arkaya iki defa süblime olmuş.

bisülfat,-tı, i. *Fr. bisulfate. kim.* Asit sülfatlara bazen verilen ad. [*Ing.* Bisulfate].

bisülfit,-ti, i. *Fr. bisülfite. kim.* ◘ **Asit sülfit.**

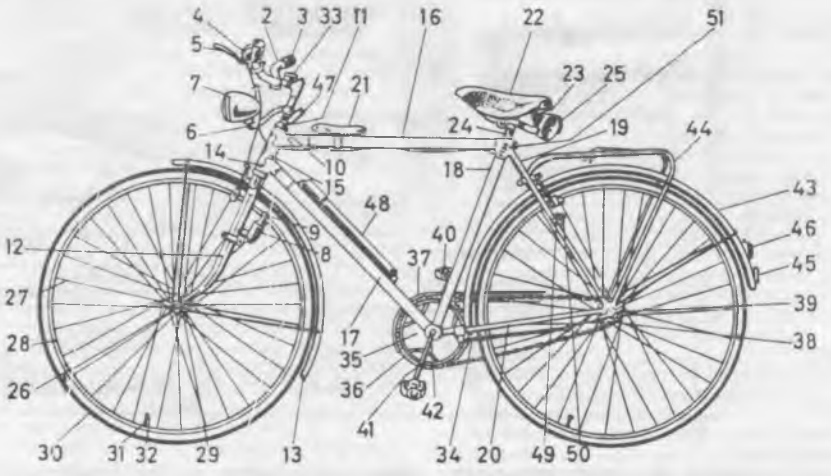

ŞEKİL: 86. — BİSİKLET. 2. Gidon. 3. Gidon sapı. 4. Zil. 5. Ön fren. 6. Far mesnedi. 7. Far. 8. Dinamo. 9. Dinamo tekeri. 10. Çatal çubuğu. 11. Çatal kafası. 12. Çatal kanatlar *(çatal yapısı)*. 13. Ön çamurluk. 14. Direksiyon borusu. 15. Başlık süsü *(marka)*. 16. Kadronun üst borusu. 17. Kadronun alt borusu. 18. Sele borusu. 19. Arka çatal üst kolları. 20. Arka çatal alt kolları. 21. Çocuk selesi. 22. Sele. 23. Sele yayları. 24. Sele mesnedi. 25. Takım çantası. 26. Göbek. 27. Ispit. 28. Jant. 29. Kelebek somun. 30. Lastik. 31. Supap. 32. Supap başlığı. 33. Kilometre saati. 34. Bisiklet tesbit dayanağı *(sehpası)*. 35. Ayna. 36. Zincir. 37. Karter. 38. Arka dişli tekerlek. 39. Zincir ayar düzeni *(zincir gergisi)*. 40. Pedal. 41. Pedal kolu. 42. Pedal palesi. 43. Arka çamurluk. 44. Bagaj sepeti. 45. Arka reflektör. 46. Arka ışık. 47. Arka *(kuyruk)* işaret lambası. 48. Pompa *(bisiklet pompası)*. 49. Emniyet kilidi. 50. Emniyet anahtarı. 51. Bisiklet şase numarası *(Fabrika imalât numarası)*. 52. Arka tekerlek göbeği.

bisülfitik, s. *kim.* Aldehitlerle ketonların alkali bisülfitlerle verdikleri katılma bileşikleri.

bisülfür, i. *Fr. bisulfure. kim.* Molekülünde iki kükürt atomu bulunan sülfürlere verilen ad.

bisüs, i. *zool.* Bazı iki çenekli yumuşakçaların bir yere tutunmak veya bir çeşit yuva yapmak için ayaktaki bir salgı bezinden salgıladıkları yumuşak iplik demeti.

~ bezi, *zool.* ◘ Bez².

bisütün, i. *Osm.* < *Fars.* Masallarda Ferhad'ın deldiği dağ.

bişbok, pişbok, i. *Alm. bischop.* Eski tarihlerde Macaristan seferlerinden söz edilirken geçer, ayni zamanda savaşkan olan papazları anlatır.

bişof, i. *Alm. bischof.* Limon veya portakal karıştırılmış şarap.

bişofit,-ti, i. *Fr. bischofite, min.* Doğal hidratlı magnezyum klorür. [*Ing.* Bischofite]

bişon, i. *Fr.* Uzun, ipek gibi yumuşak tüylü, ufak yapılı bir süs köpeği. Birçok türü vardır. **Kıvırcık bişon, bolonya, malta, havana bişonu.** Hepsi de çok kıllı, yuvarlak başlı, sivri çeneli küçük köpeklerdir. Çoğu beyaz olur.

bit,-ti, i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* takımının, Bitgiller *(Pediculidae)* familyasının örnek tipi olan ve insanın ve birçok hayvanların vücudundaki kıllı yerlerinde asalak olarak yaşayan ufak, kanatsız böcek cinsi: *Baş biti, Vücut biti, Kasık biti, Tavuk biti.* [*Lat.* ve *Ing.* Pediculus; *Fr.* Pédicule]. ◉ **~ i kanlanmak,** *dey.* § ❶ Canlılık kazanmak. § ❷ Bir kimsenin paraca durumu düzelmek, para ve mal sahibi olmak, zenginleşmek. [*Ing.* To become well off; *Fr.* être délivré de misère, améliorer sa situation] ◉ **ağaç ~i,** *zool.* Kokarböcekgiller *(Pentatomidae)* familyasına giren yarım kanatlı bir böcek türü. 11-12 mm. uzunluğunda, esmerimsi sarı renkli ve ağaçların gövdelerinde çok bulunan bir böcektir. [*Lat. Pentatoma rufipes; Ing.* Tree stink bug; *Fr.* Punaise des bois à pattes fauves] ◉ **akasya ~i,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* alt takımından bir eklembacaklı türü. Kara renklidir. Akasyalara dadanır. Çok sayıda bir arada yaşarlar [*Lat. Aphis laburni; Ing.* Plant-louse, green-fly, aphis; *Fr.* Pucéron]. ◉ **ane ~ i,** *zool.* ◘ **Kasık biti.** ◉ **arı ~ i,** *zool.* Iki-kanatlılar *(Diptera)* takımının, Arıbitigiller *(Praulidae)* familyasından bir böcek türü. Uzunluğu 1-2 mm. olur. Erkek bal arılarının üzerinde yaşar. [*Lat. Braula caeca; Fr.* Pou des abeilles]. ◉ **Avrupa şeftali yaprak ~i,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera) takımının,* Yaprakbitigiller *(Aphidae)* familyasına giren, 0.21 sm. boyunda, meyve, yaprak ve dalların öz suyunu emen bir böcek. [*Lat. Myzodes persicae*]. ◉ **asma ~ i,** *zool.* Hortumlu böcekler *(Rhyncota)* takımının, Yaprakbitigiller *(Aphidae)* familyasından bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 1 mm. dir. Asmalara dadanıp hastalık yapar. [*Lat. Phylloxera vastatrix; ing.* Grape phylloxera; *Fr.* Phylloxère de vigne. ◉ **bağ kök ~ i,** *zool.* ◘ **Asma biti.** ◉ **balık ~ ~i,** *zool.* Dallı-kuyruklular *(Branchiura)* takımına giren bir kabuklu cinsi. Tatlı sularda ve denizlerde yaşayan 50 kadar türü vardır. Çoğu Amerika'da balıkların solungaçlarında yaşar ve kan emer. [*Lat.* ve *Ing. Argulus; Fr.* Argule]. ◉ **balina ~ i,** zool. Balinabitigiller *(Cyamidae)* familyasının, *Amphipoda* takımından, balinaların derisinde

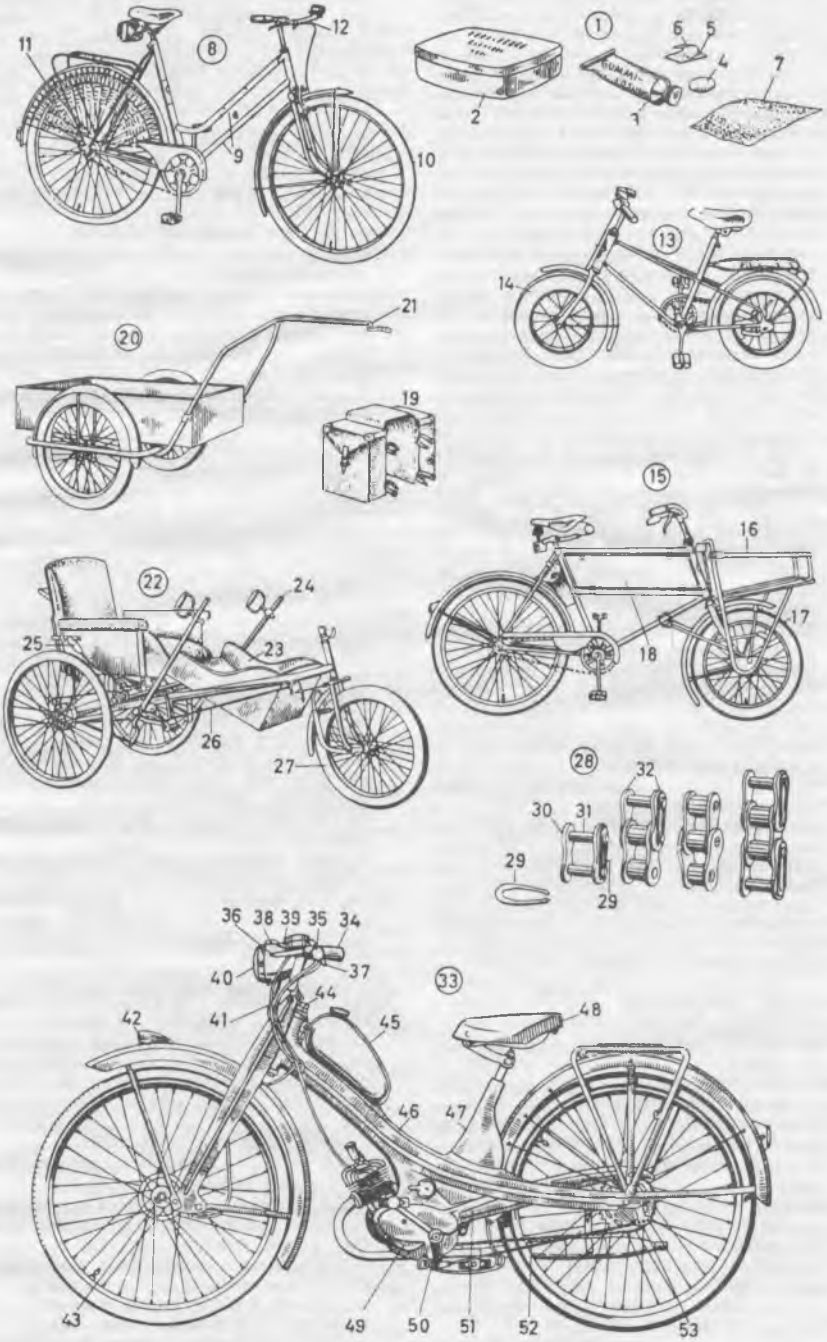

ŞEKİL: 87. — **BİSİKLETLER.** (1) Alet takımı. 2. Takım kutusu. 3. Lastik yapıştırıcı *(solüsyon).* 4. Söbü yama. 5. Yuvarlak yama. 6-7. Zımpara kâğıdı. (8) Kız bisikleti *(spor bisiklet).* 9. Çift borulu kadro. 10. Yarım balon lastik. 11. Çamurluk. 12. Gidon. (13) Çocuk bisikleti. 14. Balon lâstik. (15) Bagaj *(eşya)* taşıma bisikleti. 16. Ön eşya taşıyıcı. 17. Küçük ön tekerlek. 18. Marka plakası. 19. Çanta. (20) Bisiklet çekçeki. 21. Tutamak *(kol).* (22) Sakat bisikleti. 23. Ayaklık. 24. Sürme kolu. 25. El freni. 26. Dümen mekanizması. 27. Direksiyon. (28) Zincir parçaları */29-31 Bağlama parçası/:* 29. Yaylı bağlantı maşası. 30. Yan sacı. 31. Perçin. 32. Zincir bağlantı. (33) Motorlu bisiklet. 34. Kol. 35. Dişli kol. 36. Debreyaj *(kavram).* 37. El freni. 38. Işik mandalı. 39. Hızölçer (spidometre). 40. Ön feneri (far). 41. Bowden kabloları. 42. Ön çamurluk lambası. 43. Göbek. 44. Arka stop lambası. *(kuyruk lambası).* 45. Yakıt deposu. 46. Kadro. 47. Çelik sac boru. 48. Sele. 49. Motor. 50. Ayak yolvericisi *(yol verici pedal).* 51. Zincir emniyet parçası. 52. Işletme *(çalıştırma* zinciri *(yürütücü zincir).* 53. Zincir ayar düzeni.

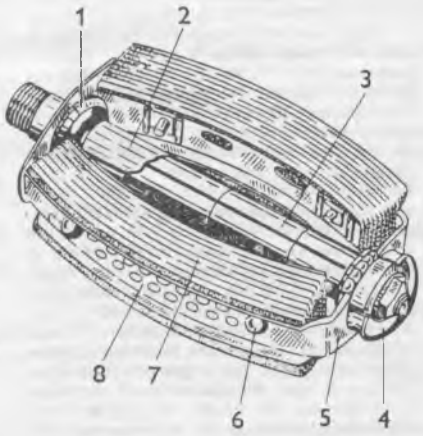

ŞEKİL: 88. — **BİSİKLET PEDALI:** 1. Mafsal rulman yuvası *(kupel).* 2. Mil *(şaft).* 3. Pedal saplaması *(saplama).* 4. Toz kapağı. 5. Pedal çerçevesi. 6. Lâstik dayanağı. 7. Pedal lâstiği. 8. Reflektör.

asalak yaşayan kabuklu hayvan. [*Lat. Cyamus;* **ing.** Cyamid, whale-louse; *Fr.* Cyame, pou de baleine]. ◉ **balık ~ i,** *zool.* Kabuklulardan, 1,5 mm. büyüklüğünde bir parazit olup, balıkların hesabına olarak yaşar. Balık yetiştiriciliği bakımından bazen çok zarar verdiği görülür. [*Lat.* ve *Ing.* Argulus; *Fr.* Argule, argulus] ◉ **baş ~ i,** *zool.* Bitler *(Siphunculata)* takımından bir eklembacaklı türü. İnsan başının derisi üzerinde yaşar. Yumurtalarını saçların üzerine dizer. [*Lat. Pediculus humanus capitis; ing.* Louse; *Fr.* Pou de la tête]. ◉ **Bezelye bitki ~ i,** *zool.* Yaprak-bitigiller *(Aphidae)* familyasına giren bir böcek türü. 3 mm. uzunluğunda olup açık yeşil renklidir. Yaprakları emerek kurutur. [*Lat. Aphis pisi, Ing.* Pea aphid]. ◉ **bitki ~ leri,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* alt-takımından bir böcek grupu olup **uğur böcekleri, gül bitleri, yaprak pireleri** ve **yaprak bitleri** gibi bitkilere zararlı olan böcekleri kapsar. [*Lat. Phytophtires; Ing.* Phytopthora; *Fr.* Phyttop(h)tires, Sternorynques]. ◉ **buğday ~i,** *zool.* Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* takımından, yeşil gövdeli, siyah başlı, [illegible] zarar veren 2-3 mm. boyunda bir bö[illegible] [*Lat* Sitophilus *granarius; Ing.* Weevil; *Fr.* Charançon] ◉ **büyük tavuk ~ i,** *zool.* Kıl bitleri *(Mallophaga)* takımından 0,48 sm. boyunda, gri'den siyaha kadar değişik renkte, kümes hayvanlarının derilerine yapışık bulunan bir bit türü. [*Lat. Goniodes gigas; Fr.* Goniodes] ◉ **çam ~ i,** *zool.* Hortumlu böcekler *(Rhynchota)* takımının, Çambitigiller *(Chermesidae)* familyasından bir eklembacaklı türü. Çamlara dadanır. Özgür veya mazılar içinde yaşar. [*Lat. Chermes; Ing.* Jumping plant louse; *Fr.* Chermès, adelge] ☆ *Eşanl.* **adelj** ◉ **çiçek ~i,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımının, yaprakbitigiller *(Aphidae)* familyasından, bitki üzerinde sürü halinde gezen, çoğunlukla yeşil, küçük ve yumuşak böcek cinsi. [*Lat.* ve *Ing.* Aphis; *Fr.* Puceron] ☆ *Eşanl.* **fidan biti.** ◉ **domuz ~ i,** *zool.* Anoplura'lardan, 0,96 sm. boyunda, domuzlara dadanarak kanlarını emen bir bit türü. [*Lat. Haematopinus suis*] ◉ **Ekin bitki ~ i,** *zool.* Bitkibitigiller *(Aphidae)* familyasına giren böcek türü. [*Lat. Aphis granaria*]. ◉ **elma bitki ~ i,** *zool.* Yaprakbitigiller *(Aphidae)* familyasından bir böcek türü. [*Lat. Aphis pomi; ing.* Apple aphid]. ◉ **elma pamuklu ~ i,** *zool.* Yaprakbitigiller *(Aphidae)* familyasına giren bir böcek türü. Uzunluğu 2 mm. kadardır. Elma dallarına ve köklerine dadanır. Koyu kırmızı renkte olduğu için **kan pamuklu biti** de denir. [*Lat. Eriosoma lanigerum; Ing.* Wooly apple aphid]. ◉ **Erik bitki ~ i,** *zool.* Bitkibitigiller *(Aphidae)* familyasına giren bir böcek türü. [*Lat. Aphis pruni*]. ◉ **fidan ~ i,** *zool.* ◘ **Çiçek biti.** ◉ **giyim ~ i,** *zool.* Bitler *(Siphunculata)* takımından bir eklembacaklı türü. Yumurtalarını giyim eşyalarının dikişleri boyunca yerleştirir. Vücudun az tüylü ve tüysüz bölgelerinde yaşar. [*Lat. Pediculus humanus vestimenti; Ing.* Woolly louse; *Fr.* Pucéron lanigère, pou du corps]. ◉ **gül ~i,** *zool.* Hortumlu-böcekler *(Rhynchota)* takımının, Eş-kanatlılar *(Homoptera)* alt-takımına giren bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 3 mm. Yeşildir. Güllerin çiçek saplarıyle taze dallarında ve birçoğu bir arada yaşar. [*Lat. Aphis rosae; Ing.* Rose aphid; *Fr.* Puceron de rose] ◉ **kalkanlı ~ler,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımına giren bir üst-familya olup, bitkilerin özsuyunu emerler. [*Lat.* Coccoidea; *Ing.* Scale insects; *Fr.* Coccidés, cochenilles]. ◉ **kasık ~i,** *zool.* Bitler *(Siphunculata)* takımının, Bitgiller *(Pediculidae)* familyasından, insan vücudunda kasıkta yuvalanan bir bit türü. [*Lat.* Phtirius *(pediculus) inguinalis; Ing.* Crab-louse; *Fr.* Morpion, pou du pubis] ☆ *Eşanl.* **ane biti.** ◉ **kayın ~ i,** *zool.* Eş-kanatlılar *(Homoptera)* takımının Yaprak.bitigiller *(Aphidae)* familyasından bir böcek türü. Kayın yapraklarına arız olur. [*Lat. Lachnus fagi).* ◉ **kıl ~ leri,** *zool.* Kanatlılar *(Pterygota)* alt sınıfının bir takımı. Kuş ve memelilerin vücudu üzerinde dış asalak olarak yaşayan küçük, genellikle yassı, kanatsız böcekler dir. Ev sahibinin derisi, tüyü ve kılları üzerinde yaşarlar. Hiçbir zaman insana arız olmazlar. [*Lat.* ve *Ing. Mallophaga;* Chewing lice; *Fr.* Mallophages]. ☆ *Eşanl.* **Tüy bitleri** ◉ **kiraz bitki ~ i,** *zool.* Yaprak.bitigiller *(Aphidae)* familyasına giren bir böcek türü. [*Lat. Aphis cerasi*]. ◉ **kitap ~ leri,** *zool.* Kanatlılar *(Pterygota)* alt sınıfından bir takım. Birçok türleri evlerde ve binalarda çoğunluk kitapların ve kâğıtların arasında yaşadıkları için bu ad verilmiştir. Küçük boylu, yumuşak vücutlu olan bu böceklerin bazısı kanatlı bazısı kanatsız olur. Parazit değillerdir ve yosun, mantar, polen, hububat v.b. ile beslenirler. [*Lat. Psocoptera; Ing.* Booklice; *Fr.* Psocoptères] ◉ **lahana ~i,** *zool* Eklembacaklı hayvanlardan Hortumlu-böcekler *(Rhynchota)* takımının, Eşkanatlılar *(Homoptera)* alt takımına giren bir türü. Lahanalara dadanır [*Lat.* Aphis brassica; *Ing.* Cabbage aphis; *Fr.* Puceron du chou] ◉ **mısır ~i,** *zool,* Hortumlu-böcekgiller *(Curculionidae)* familyasından bir kanatlı türü. [*Lat. Calandra mais*] ◉ **mısır yapraklı ~ i,** *trm.* Homoptera'lardan, 0,254 cm. boyunda bitkilerin yapraklarında beslenen böcekler. [*Lat. Rhopalosiphum maidis*]. ◉ **odun ~ i,** *zool. Copeognatha* alt takımının *Psoscidae* familyasından, evlerde kitap bitleriyle, birlikte görülen, oldukça hızlı koşan bir bit. [*Lat. Atropos pulsatorium;* **ing.** ve **Fr.** Atropos]. ◉ **pamuk yastıklı ~ i,** *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımının *Coccidae* familyasından bir böcek türü, 5 - 6 mm. uzunluğunda, koyu kırmızı ve sarı renkli bir bittir. Arkasında 10 mm. uzunluğunda, içinde yumurtaları bulunan, pamuktan bir kese taşır. Bütün limon, portakal v.b. ağaçlara ve diğer meyva ağaçlarına zararlıdır. [*Lat. Icerya purchasi; Ing.* Cottony cushion scale; *Fr.* Icerye] ◉ **pirinç ~i,** *zool.* Hortumluböcekgiller *(Curculionidae)* familyasından kın kanatlı bir böcek türü. [*Lat. Calandra oryzae; Ing.* Rice weevil; *Fr.* Charançon du riz] ◉ **tavuk ~i,** *zool.* Tüybitleri *(Mallophaga)* takımından bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 1 mm. Tavukların üzerinde yaşar. [*Lat. Goniocotes hologaster*]. ◉ **tüy ~leri,** *zool.* ◘ **Kıl bitleri.** ◉ **vücut ~ i,** *zool,* İnsan vücudunda yaşayan beyaz renkli bit. Tifüs hastalığının mikrobunu taşıdığı için tehlikelidir. ◉ **yaprak ~ leri,** *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Eş-kanatlılar *(Homoptera)* takımına giren bir üstfamilyadır. Bitkilerin öz suyunu emerler. [*Lat. Aphidoidea; ing.* Plant-lice, green-flies, aphides, pucerons].

~ hastalıkları, *tıp.* ◘ **Hastalık.**

~ otu, *bot.* ◘ **Bitotu.**

~ pazarı, ◘ **Bitpazarı.**

~ sirkesi, *zool.* Bitin yumurtası. [*Ing.* Nit; *Fr.* Lente].

~ yeniği, Bir meselenin gizli kalmış kötü ve aksak tarafı, şüpheli bir nokta: *O adamların hallerinden sezer gibi oluyorum ki bu işte bir bityeniği var.* [*Ing.* There is something fishy about this; *Fr.* Point suspect. louche].

bita, i. *It. bitta. den.* Halatları ve seren yelkenlerinin iskotalarını ve diğer halat, ince ve selviçeleri volta etmek üzere üst güverteye yerleştirilmiş küçük baba.

bitap /bîtâp/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Bitkin, yorgun argın, kuvvetsiz. [*Ing.* Exhausted, without strength; *Fr.* Epuisé].

☆ *Yak. anl.* **dermansız, argın, cansız, bitik, takatsız, mecalsiz.**

☆ *Karş.* **canlı, diri, dinç, zinde.**

~ düşmek, *dey.* Çok yorulmak, bitkinleşmek.

bitaraf /bîtaraf/, s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar. esk. huk.* İki veya daha çok ülke arasında çıkan bir savaşta, askerlik ve moral alanında savaşan ülkelerden hiç birinin yanında yer almayan, taraf tutmayan *(ülke).* [*Ing.* Neuter; *Fr.* Neutre].

☆ *Yak. anl.* **yansız, tarafsız, iltimassız.**

☆ *Karş.* **taraf tutarak, kayırarak, iltimaslı, mültemis.**

~ bayrağa geçiş, *huk.* Deniz taşıtlarının da tâbiiyet değiştirmesi. [*Ing.* Transfer to a neutral flag; *Fr.* Transfer à pavillon neutre].

~ kalmak (olmak), *dey.* Karışmamak, yan tutmamak. [*Fr.* Rester neutre].

bitarafane, z. Tarafsızca, herhangi bir kimseyi veya yanı tutmadan. [*Ing.* Neuterly; *Fr.* Neutrement].

bitaraflaştırmak(-i), f. Tarafsız hale getirmek. [*Ing.* To neutralize; *Fr.* Neutraliser].

bitaraflık,-ğı /bîtaraflık/, i. § ❶ Yansız olma hali, yansızca davranış § ❷ *huk.* İki ve daha fazla devlet arasında harb çıktığında, askerî ve manevî sahada çarpışanlara karsı her türlü yardımdan kaçınacağını ilân eden ve o şekilde davranan devletin durumu. [*Ing.* Neutrality; *Fr.* Neutralité]. ◉ **daimî ~,** *huk.* ◘ **Daimî.**

☆ *Eşanl.* **tarafsızlık.**

bitek* , s. *coğr.* Bol bitki yetiştiren, verimli *(toprak): B tarla bitektir, kaça alırsan kazanırsın.* [*Osm.* Mümbit; *Ing.* ve *Fr.* Fertile].

☆ *Yak. anl.* **mahsuldar, meyvadar.**

☆ *Karş.* **verimsiz, çorak, mahsulsüz, bitek-siz, gayrimümbit.**

biteklik,-ği, i. *coğr.* Bir toprağın bitek, verimli oluşunu belirtmek için kullanılan kelime. [*Osm.* Kaabiliyet-i inbatiye, inbat kaabiliyeti; *Ing.* Fertility; *Fr.* Fertilité].

biteksiz, s. Bol bitki yetiştirmeyen, verimsiz *(toprak)* [*Osm.* Gayri mümbit; *ing.* Infertile; *Fr.* Aride. sterile].

☆ *Yak. anl.* **çorak, mahsulsüz.**

☆ *Karş.* **verimli, mümbit, mahsuldar, meyvadar.**

bitelge*, i. < *bitmek, bot.* Toprağın bitki yetiştirme *(verim)* gücü. [*Osm.* Kuvve-i inbâtiye; *Ing.* Fertility; *Fr.* Fertilité, végétation].

biter, [1]. *Alm.* bitter. Ardıç suyu içine türlü acı maddeler katılarak yapılmış alkollu içki.

bitevi, ◘ **Biteviye.**

biteviye, bitevi, z. ve s. < *bitegü.* Durmadan, ardı arası kesilmeden, ayni şekilde ve sürekli-ce. [*Osm.* Mütemadiyen, yeknesak; *Ing.* Continuously; *Fr.* Continuellement]

☆ *Yak. anl.* **boyuna, soluksuz.**

☆ *Karş.* **aralı olarak aralıklı, aralı, ayrı şekilde, ayrı durumda, süreksiz.**

biteviyelik,-ği, i. *Osm.* < *An.* Aynı şekilde sürüp gitme hali. [*Ing.* Continuousness; continuity; *Fr.* Continuité].

☆ *Yak. anl.* **süreklilik, bir düziyelik, yeknesaklık, ıttırat.**

☆ *Karş.* **aralıklık, ayrılık** *(şekildelik),* **değişiklik, süreklilik .**

bitey, i. < *bitmek, bot.* Bir bölgede yetişen bitkilerin topu. [*Osm.* Mecmua-i nebatat; *Ing.* Flora; *Fr.* Flore].

☆ *Eşanl.* **flora .**

biti, ◘ **Betik.**

bitik[1], s. < *bitmek.* § ❶ Yorgunluk veya hastalıktan gücü kalmamış: *Adamcağız bitik bir haldeydi.* [*Osm.* Bitap; *Ing.* Exhausted; *Fr. Epuise*]. § ❷ Kötü, fena: *Halimiz bitik.*

☆ *Yak. anl.* **dermansız, yorgun, yorgun argın, cansız, bitkin, takatsız, mecalsiz, bitap.**

☆ *Karş.* **canlı, diri, dinç, zinde.**

bitik[2], s. *arg.* Aşık: *Ulan bitiksin sen bel* [*Ing.* In love; *Fr.* Fichu].

bitim, i. < *bitmek.* § ❶ Bitmek eylemi: *Ekinin bitimi çok güzeldir.* § ❷ Uç, son, nihayet. [*Osm.* Münteha; *Ing.* Ending, end]. § ❸ *tiy.* Oyunun sonucu. [*Ing.* Conclusion; *Fr.* Achèvement].

☆ *Yak. anl.* § ❸ **Son bulma, sona erme, sona varma.** § ❷ **Netice, sonuç, hitam.**

☆ *Karş.* § ❶ **Başlama, girme.** § ❸ **Başlangıç ,giriş, iptida.**

bitimli*, s. § ❶ Sonu olan. § ❷ *fels.* Tamamı ile belirlenebilen, sınırlanabilen, belli sınırları olan, belirtilebilir, tanımlanabilir bir özellikte olan. [*Osm.* Mütenahi; *Ing.* Finite; *Fr.* Fini].

☆ *Eşanl.* **sonlu.**

☆ *Yak. anl.* **sonuçlu, neticeli, hitamlı.**

☆ *Karş.* **ayrılamayan, sonsuz, neticesiz, sonuçsuz, hitamsız, namütenahi.**

bitimlik,-ği i. *mim.* Bir bina veya mobilyanın yukarı tarafından gittikçe daralarak uç ve tepe teşkil eden kısım. [*Ing.* Amortizement; *Fr.* Amortissement].

bitimsiz*, s. *fels.* Hiç bir bakımdan ölçülemeyen, sınırı, sonu olmayan ve olamayan, sı-

nırlandırılıp belirlenemeyen, sonsuz. [*Osm.* Namütenahi; *Ing.* Infinite; *Fr.* Infini].
☆ *Eşanl.* **sonsuz.**

bitirim, i. *arg.* (a) Çok beğenilen *(hoşa giden) (şey, kimse, yer);* (b) Külhanbeyi *(tavırlı kimse): Bitirim adamsınsın, vesselâm;* (c) Barbut oynanılan yer, kahve, kumarhane; (ç) Zeki, yaman: *Meğer karı bitirimmiş!* [*Ing.* End, conclusion, smart, topping; *Fr.* Expérimenté, ezpert eprouvé].
☆ *Yak. anl.* (a) **Yetkin, eksiksiz,** birinci, makul, mükemmel, daniska, zararsız helâl *(argo),* ziyansız, adamakıllı; (b) Kabadayı, adadiyoruz, pırpırı; (c) **Bitirimhane, dükkân, tekke, tripo.**
☆ *Karş.* **kötü, eksik, fena, zararlı, berbat, madara,** *(h.d.),* **değmez, boktan** *(argo).*
— **yeri,** ◘ **Bitirimhane.**

bitirimci, i. *arg.* Kumarhane; Barbut kahvesi işleten, barbut oynatan adam: *Bizim bitirimciyi enselemişler.* [*Ing.* Owner of a gambling den].

bitirimhane, b.i. < *bitirmek, arg.* Kumarhane: *Bitirimhaneler bizi açmıyor artık..* [*Ing.* Gambling den; *Fr.* Maison de jeu].
☆ *Eşanl.* **bitirim, dükkân, tekke, tripo, boğuntu yeri.**

bitirimleme, i. *res.* Bir sanat eserinin en küçük noktalar ve ayrıntılarına kadar dikkatle yapılması işi ve bu yolda çalışma. [*Ing.* Finish; *Fr.* Fini].

bitirme cilâsı, *ağ. iş.* Cilâlamadan son parlaklığın oluşturulduğu ve yağın alındığı evre.

bitirmek(-i), f. § ❶ Tamamlamak, bitmesini sağlamak, sona erdirmek. [*Osm.* Hatmetmek, ikmâl etmek, itmam etmek; *Ing.* To finish, complete, terminate; *Fr.* Finir, achever, terminer]. § ❷ *mec.* Güçsüz düşürmek, yormak, tüketmek, halsiz düşürmek. [*Ing.* To exhaust; *Fr.* Fatiguer]. § ❸ *res.* Bir resim veya heykel gibi sanat eserlerinin her kısmını dikkatle işleyerek tamamlamak. [*Ing.* To finish; *Fr.* Finir]. § ❹ Mahvetmek, öldürmek. [*Osm.* Telef etmek; *Ing.* To destroy, to kill; *Fr.* Détruire, annihiler, tuer]. § ❺ *tkz.* Memnun etmek: *Nezaketiniz beni bitirdi..* ⊙ **anlata anlata bitirememek,** ◘ **Anlatmak.**
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Tüketmek, tamam etmek, sonuçlamak, intaç etmek** § ❷ **tükətmək.**
☆ *Karş.* § ❶ **Başlatmak** § ❷ **Güçlendirmek, takviye etmek.**

bitirmiş, s. *h.d.* § ❶ Bir bilim dalında veya başkaca bir alanda bilginin doruğuna ulaşmış § ❷ *arg.* Tecrübeli, bilgili, açıkgöz (kimse): *Herifi görme, bitirmiş.* [*Ing.* Experienced, versed in all vices, cunning; *Fr.* Extrême dans son genre, achevé].

bitiş, i. § ❶ Son buluş, son: *Hayatın bitişi.* [*Ing.* End; *Fr.* Fin] § ❷ *sin.* Bir filmin sona erişini gösteren, filmin sonunda yer alan sahneler. [*Ing.* Ending; *Fr.* Final].
— **sözleri,** *tiy.* Bir oyunun son sözü veya sözleri [*Ing.* Tag line; *Fr.* Mot de la fin].

bitişgi, i. *mim.* ve *inş.* Yanyana konulan iki taş, tuğla veya ağaç gibi malzemenin bitiştiği yerde meydana gelen ince aralık. [*Fr.* Joint, jointure] ⊙ **derzii —,** *inş.* ve *mim.* Aralıkları harçla doldurulmuş **bitişgi.** [*Fr.* Joint plein]. ⊙ **derzsiz —,** *inş.* ve *mim.* Aralıkları harçla doldurulmamış **bitişme yeri.** [*Fr.* Joint creux] ⊙ **dik —,** *Inş.* ve *mim.* Duvarlarda muntazam kesme taşların bitiştiği yerlerde yan kenarlarının meydana getirdiği düşey aralıklar. [*Fr.* Joint montant] ⊙ **geçme —,** *mim.* ve *inş.* Birbirine geçme olarak yapılmış bitişme yeri. [*Fr.* Joint refeuillé]. ⊙ **gönye —,** *mim.* ve *inş.* Aralıkları dik açı teşkil eden yatay ve düşey hatlardan ibaret bitişki. [*Fr.* Joint droit] ⊙ **harçlı —,** *mim.* ve *inş.* Duvarlarda yanyana konulan taşların harçla doldurulmuş aralıkları. [*Fr.* Joint garni] ⊙ **harçsız —,** *mim.* ve *inş.* Duvarlarda muntazam tesviyeli taşların yanyana harçsız olarak bağdaşık surette konulmasından meydana gelen ince, dar ve muntazam aralıklar. [*Fr.* Vif joint]. ⊙ **tırnaklı —,** *inş.* ve *mim.* Bitiştikleri yerdeki köşeleri oyuk olan derz aralıkları. [*Fr.* Joint à onglet] ⊙ **tonoz —,** *inş.* ve *mim.* Iki tonozun birbirine bitiştiği yer. [*Fr.* Joint de voûte] ⊙ **verev —,** *inş.* ve *mim.* Bitişme yerleri eğik olan duvar taşlarının aralarındaki eğik bitişgiler. [*Fr.* Joint biais]. ⊙ **yatay —,** *inş.* ve *mim.* Duvarlarda muntazam kesme taşların yanyana ve üstüste konulup örülmeleri halinde meydana gelen yatay aralıklar. [*Fr.* Joint de lit].

bitişgin, i. *mar.* Marangozlukta eki yanyana gelerek bitişen ve yüzeyleri bir hizada bulunan parçalar hakkında kullanılır. [*Ing.* Joined; *Fr.* Jointif].

bitişik, s. < *bitişmek,* § ❶ Bitişmiş, birbirine dokunur şekilde yanyana olan: *Bitişik ev, bitişik duvar, bitişik sütunlar.* [*Osm.* Muttasıl; *Ing.* Contiguous, joining, attached; *Fr.* Adossé, contigu] § ❷ i. Yandaki ev, duvar bir komşu: *Bitişikte düğün var.* [*Ing.* Next door; *Fr.* Contigue]. § ❸ Yan, yandaki: *Bitişik masada yeni evli bir çift var.*
☆ *Yak. anl.* § ❶ **Yapışık, kavuşuk, mülâsık, muttasıl, mütelâsık** § ❷ **Yakın komşu.**
☆ *Karş.* § ❶ **Ayrı, ırak, uzak** § ❷ **Uzak komşu.**
— **belirtiler,** *patol.* ◘ **Belirti.**
— **bina,** *huk.* ◘ **Bina.**
— **çanakyaprak,** *bot.* ◘ **Çanakyaprak.**
— **çanakyapraklı,** *bot.* ◘ **Çanakyapraklı.**
— **çanakyapraklılar,** *bot.* ◘ **Çanakyapraklılar.**
— **dereceler,** *müz.* Gamın diatonik ıskalada birbirini izleyen dereceleri: *do-re, re-mi, mi-fa, v.b.*
— **dil,** *patol.* Doğuştan veya sonradan yavan tarzda ağız tabanı veya diş etlerine yapışık dil.
— **duruş,** *zımn.* Topuklar ve ayak uçları bitişik olarak ayakta duruş. [*Ing.* Feet closed; *Fr.* St. debout pieds joints].
— **düzen,** *şehirc.* Binaların aralık bırakılmadan yapılması.
— **hareket,** *müz.* Gamda birbirini izleyen iki notanın ard arda seslendirilmesiyle gerçekleşen melodi hareketi.
☆ *Karş.* **atlamalı hareket.**
— **harfler,** Bir tek şekil meydana getiren ve el yazmalarında yer kazanmak için kullanılan harfler. [*Osm.* Muttasıl].
— **hastalıklar,** *patol.* Aynı hastada bir arada görülen hastalıklar.
— **ikizler,** *patol.* Vücutlarının bazı kısımları birbirine yapışık olan ikizler. *(Siyamlı ikizler gibi).* [*Ing.* Siamese twins].
— **kiriş,** *anat.* ◘ **Kiriş .**
— **taçyapraklılar,** *bot.* ◘ **Taçyapraklı.**
— **taçyapraklılık,** *bot.* Taçyaprakları bitişik olan taçların özelliği.

bitişiklik,-ği, i. Birbirine bitişik olan iki şeyin durumu, iki şeyin birbirine bitişmiş olması hali. [*Osm.* Ittisal; *Ing.* Contiguity; *Fr.* Contiguité].
— **dolayısıyle çağrışım,** *psik.* Düşüncelerin çağrışım şekillerinden biri *(uzayda ve zamanda bitişik düşünceler birbirini hatırlatır.)*

bitişim*, i. < *bitişmek.* § ❶ *fonet.* Kökeninden farklı olan iki fonem grupunun birleşmesi § ❷ *dilb.* Bitişimli adı verilen bazı dillerde çeşitli gramer ilişkilerini belirtmek amacıyle bir köke ekler ilâve etmek. [*Ing.* ve *Fr.* Agglutination].

bitişimli, s. Bitişimi olan. [*Ing.* Agglutinant, agglutinative; *Fr.* Agglutinant,-ante].
— **diller,** *dilb.* Gramer ilişkilerini köklere bitiştirilen son eklerle anlatan diller *(Fin-Uğur dilleri).* [*Ing.* Agglutinative languages; *Fr.* Langues agglutinantes].
☆ *Karş.* **tek heceli diller** *(çince),* **bükünlü diller** *(Latince).*

bitişken, s. < *bitişmek.* § ❶ Bitişmiş, yan yana gelmiş. § ❷ *dilb.* Kökü değişmeden kelimenin başına veya sonuna ek alan (dil). [*Osm.* Muttasıl, iltisakî; *Ing.* Contiguous, joining; *Fr.* Contigu,-ue].
— **diller,** *gram.* Kelime kökleri değişmeyen dil. Kelime şekillerini, köklere tamamiyle kaynaştırmadan, birçok ekler katarak kurulan diller: *Türk dili, Macar dili, Moğol dili v.b.* [*Osm.* Iltisakî lisan; *Ing.* Agglutinating language; *Fr.* Langue agglutinante].
☆ *Eşanl.* **bitişimli dil, eklemli dil, bağlantılı dil.**

bitişkenlik,-ği, i. *gram.* Gramer görevlerini belirtmek ve yapıyı değiştirmek için, değişmeyen kelime köklerine eklerin gelmesi. [*Osm.* Iltisak; *Ing.* Contiguity; *Fr.* Contiguité].

bitişme, i. Bitişik hale gelme; iki şeyin birbiri yanına yapışık bir halde konmuş olması, birleşik bulunması. [*Osm.* Ittisal; *Ing.* Contiguity, Communication, liaison; *Fr.* Jointoiement, jonction, conjonction, contiguité]. ⊙ **düzey —** hatları, Çeşitli düzlem yüzeylerden ibaret bir cisim üzerinde bu yüzeylerin birbirini kestikleri yerlerde meydana gelen, yani her yüzeyi birbirinden ayıran ve her birine hudut teşkil eden faslı-müşterek hatları. [*Osm.* Satıh faslı müşterekleri; *Fr.* Lignes méplates]. ⊙ **şimşek —** veya ekleme, *mar.* Şimşek şeklinde zikzaklı ve karşılıklı kesilmek suretiyle yapılan bitiştirme veya ekleme. [*Fr.* Assemblage à trait de jupiter ⊙ **yarım ağaç —,** *mar.* Başbaşa bitiştirilerek eklenecek olan iki ağacın her birindeki uç kısımlarını kalınlıklarının yarısına kadar, birbirini tamamlayacak surette karşılıklı olarak, kesip çıkarmak ve bu yarım kısımları birbirine uygulayarak birleştirmek ve eklemekten meydana gelen bitişme şekli. [*Fr.* Assemblage à mi-bois].
— **yeri,** Bitiştirilen iki parçanın arasındaki ince aralık. [*Fr.* Joint, jointure].
— **yerinden kesme,** *tıp. (cerrahide)* Kemikleri kesmeden, onları birbirine bağlayan bağları keserek eklem yerinden ayırma işlemi.
— **yoluyle çağrışım,** *psik.* Fikir çağrışımlarının bir şekli. *(Yer ve zaman içinde bitişik fikirler birbirini hatırlatır).*

bitişmek, nsz. f. Birbirine dokunacak kadar yanaşmak: *Yazıda harfler bitişmemiş.* [*Ing.* To be united, to adhere; *Fr.* Confiner, se toucher, sejoindre].
☆ *Yak. anl.* **yaklaşmak, birleşmek, yapışmak, kaynaşmak, kavuşmak, rampa etmek.** *(argo).*
☆ *Karş.* **ayrılmak, uzaklaşmak, kopmak.**

bitiştirici, s. Bitiştirmeyi sağlayan (yapan). [*Osm.* Iltisakî; *Ing.* Agglutinative; *Fr.* Agglutinatif,-ive].
— **tasım,** *mant.* Büyük önermesi bütün sonucu içine alan tasım.
— **toplama,** *mant.* Değişik terimlerin birbiriyle uyuştuğu mantık toplaması.

bitiştirme, i. Iki parçayı yanyana ve sıkı sıkıya bitişik olarak koymak. [*Ing.* Joining, adhering; *Fr.* Jointoiement, raccordage, agglutination].
— **mengenesi,** Iki tahtayı birbirine yapıştırmak için bitiştirip sıkmak ve yapışıncaya kadar bu vaziyette tutmak için kullanılan kısaç. [*Ing. (Joiner's)* cramp, cramp-frame, screw -clamp; *Fr.* Serre-joint].

bitiştirmek(-i), f. Bitişmesini sağlamak, çok yaklaştırmak. [*Ing.* To join; *Fr.* Joindre].

bitiştirmelik,-ği, i. Iki boruyu birbirine eklemek için aralarına takılan boru. [*Ing.* Joint, coupling, connection, junction, union; *Fr.* Raccord].

bitki* ,i. < *bitmek. biy.* ve *bot.* (a) Bittiği yere köklerıyle tutunmuş olduğu halde gelişip döl veren ve ömrünü tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren yosun, ot, ağaç gibi yaratıkların genel adı; (b) Besinini kısmen veya tamamen, suda, havada ve toprakta erimiş halde bulunan madenî tuzlarla karbondioksit gazından elde edilen genellikle yeşil *(klorofilli)* ve toprağa bağlı canlı varlık. *(Bitki, bu besi maddelerini, üzerindeki sayısız deliklerle (gözenekler) veya geniş yüzeylerle (kökler, suyosunları) alır, dışarıdan aldığı ışınsal veya kimyasal enerjiyle organik maddeye çevirir. Bununla beraber bir kısım klorofilsiz canlı grupu da /mantarlar, bakteriler/ bitkiler arasında sayılır).* [*Osm.* Nebat; *Ing.* Plant; *Fr.* Plante] ⊙ **ağaçsı —,** *bot.* Yüksekliği çok olmayan (1-4 m.) gövdesi dibinden dallanan odunlaşmış bitkilere verilen ad. *(akdiken, leylâk, Mersin gibi).* [*Lat. Arborescens; Ing.* Arborescent plant; *Fr.* Plante arborescente]. ⊙ **ağılı —ler,** *bot.* ◘ **Ağılı.** ⊙ **andromonoik —,** *bot.* Bir birey üzerinde erdişi ve erkek çiçeklerin beraber bulunduğu bitki. [*Ing.* Andromonoecious plant; *Fr.* Plante andromonoique]. ⊙ **Anemofil —** *bot.* Poleni rüzgâr vasıtasıyle taşınan bitki [*Ing.* Anemophylous (anemogamous) plant; *Fr.* Plante anémophile, plante anémogame]. ☆ *Eş-*

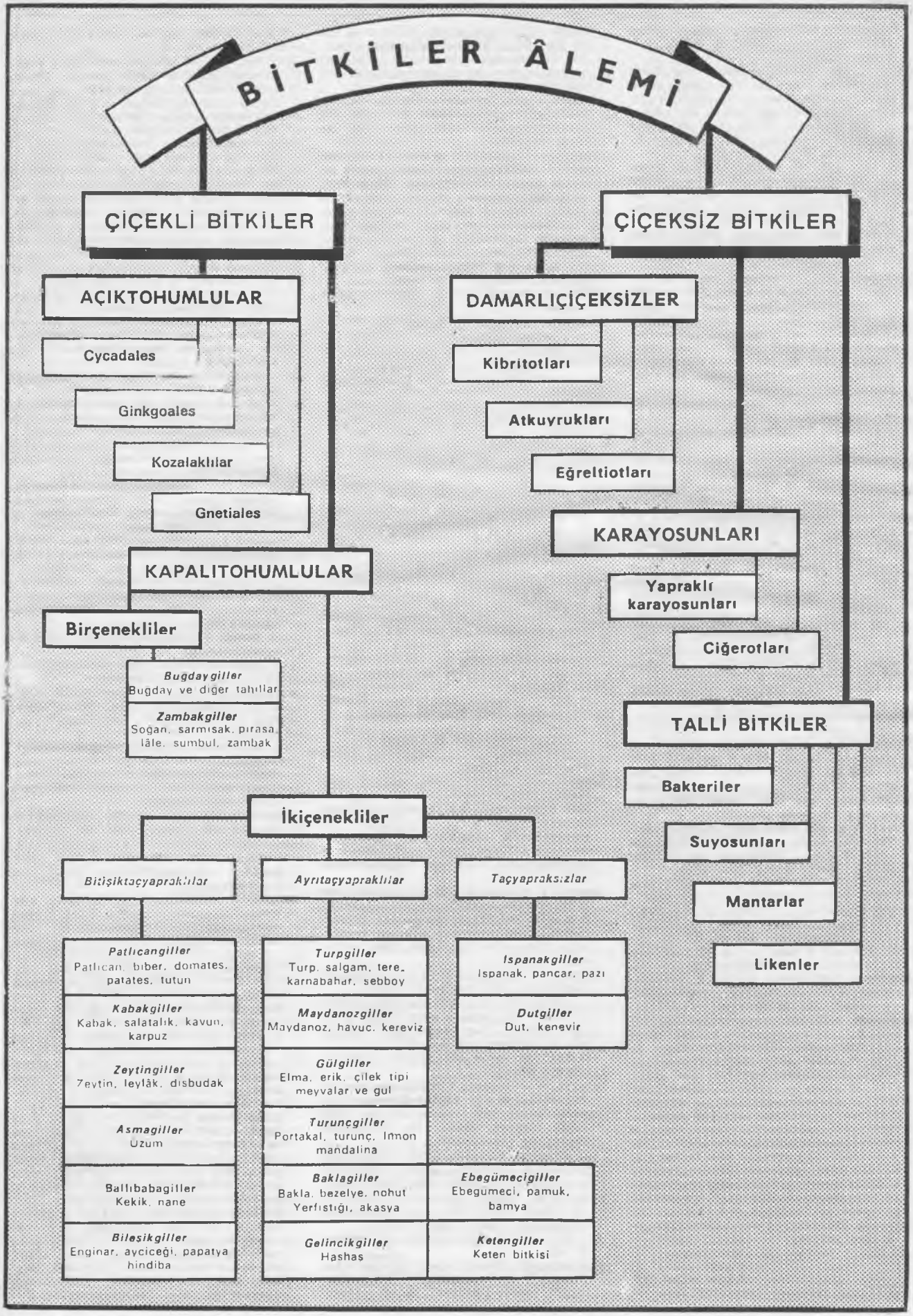
BİTKİLER ÂLEMİ
ÇİÇEKLİ BİTKİLER
ÇİÇEKSİZ BİTKİLER
AÇIKTOHUMLULAR
Cycadales
Ginkgoales
Kozalaklılar
Gnetiales
KAPALITOHUMLULAR
Birçeneklıler
Bugdaygiller
Buğday ve diğer tahıllar
Zambakgiller
Soğan, sarmısak, pırasa, lâle, sümbül, zambak
İkiçenekliler
Bitişiktaçyapraklılar
Ayrıtaçyapraklılar
Taçyapraksızlar
Patlıcangiller
Patlıcan, biber, domates, patates, tütün
Kabakgiller
Kabak, salatalık, kavun, karpuz
Zeytingiller
Zeytin, leylâk, dışbudak
Asmagiller
Üzüm
Ballıbabagiller
Kekik, nane
Bileşikgiller
Enginar, ayçiçeği, papatya hindiba
Turpgiller
Turp, salgam, tere, karnabahar, sebboy
Maydanozgiller
Maydanoz, havuç, kereviz
Gülgiller
Elma, erik, çilek tipi meyvalar ve gül
Turunçgiller
Portakal, turunç, limon mandalina
Baklagiller
Bakla, bezelye, nohut Yerfıstığı, akasya
Gelincikgiller
Haşhaş
Ebegümecigiller
Ebegümeci, pamuk, bamya
Ketengiller
Keten bitkisi
Ispanakgiller
Ispanak, pancar, pazı
Dutgiller
Dut, kenevir
DAMARLIÇİÇEKSİZLER
Kibritotları
Atkuyrukları
Eğreltiotları
KARAYOSUNLARI
Yapraklı karayosunları
Ciğerotları
TALLİ BİTKİLER
Bakteriler
Suyosunları
Mantarlar
Likenler

Bitki sistematiğinde taksonlar:

(Milletlerarası Botanik Nomenklatürü Kodu 1966 baskısına uygun olarak)

LATİNCE	TÜRKÇE	İNGİLİZCE	FRANSIZCA
Regnum vegetabile	Bitkiler âlemi	Plant kingdom	Règne végétal
Divisio	Bölüm	Division	Embranchement
Subdivisio	Altbölüm	Subdivision	Sous - embranchement
Classis	Sınıf	Class	Classe
Subclassis	Altsınıf	Subclass	Sous - classe
Ordo	Takım	Order	Ordre
Subordo	Alttakım	Suborder	Sous - ordre
Familia	Familya	Family	Famille
Subfamilia	Altfamilya	Subfamily	Sous - famille
Tribus	Oymak	Tribe	Tribu
Subtribus	Altoymak	Subtribe	Sous - tribu
Genus	Cins	Genus	Genre
Subgenus	Altcins	Subgenus	Sous - genre
Sectio	Seksiyon	Section	Section
Subsectio	Altseksiyon	Subsection	Sous - section
Series	Seri	Series	Série
Subseries	Altseri	Subseries	Sous - série
Species	Alttür	Species	Espèce
Subspecies	Alttür (Altnevi)	Subspecies	Sous - espèce
Varietas	Çeşit (Varyete)	Variety	Variété
Subvarietas	Altçeşit (Altvaryete)	Subvariety	Sous - variété
Forma	Form	Form	Forme
Subforma	Altform	Subform	Sous - forme

Latince ve Türkçe takson sonekleri:

TAKSON	LATİNCE SONEKLER			TÜRKÇE SONEK
	ALGLER *(ALGAE)*	MANTARLAR *(FUNGI)*	KORMOFİTLER *(CORMOPHYTA)*	
Bölüm	- *phyta*	- *mycota*	- *phyta*	
Altbölüm	- *phytina*	- *mycotina*	- *phytina*	
Sınıf	- *phyceae*	- *mycetes*	- *opsida*	
Altsınıf	- *phycidae*	- *mycetidae*	- *idae*	
Takım	- *ales*	- *ales*	- *ales*	- lar, - ler
Alttakım	- *ineae*	- *ineae*	- *ineae*	- sılar, - siler - sular, - süler
Familya	- *aceae*	- *aceae*	- *aceae*	- giller
Altfamilya	- *oideae*	- *oideae*	- *oideae*	- sıgiller, - sigiller - sugiller, - sügiller
Oymak	- *eae*	- *eae*	- *eae*	
Altoymak	- *inae*	- *inae*	- *inae*	

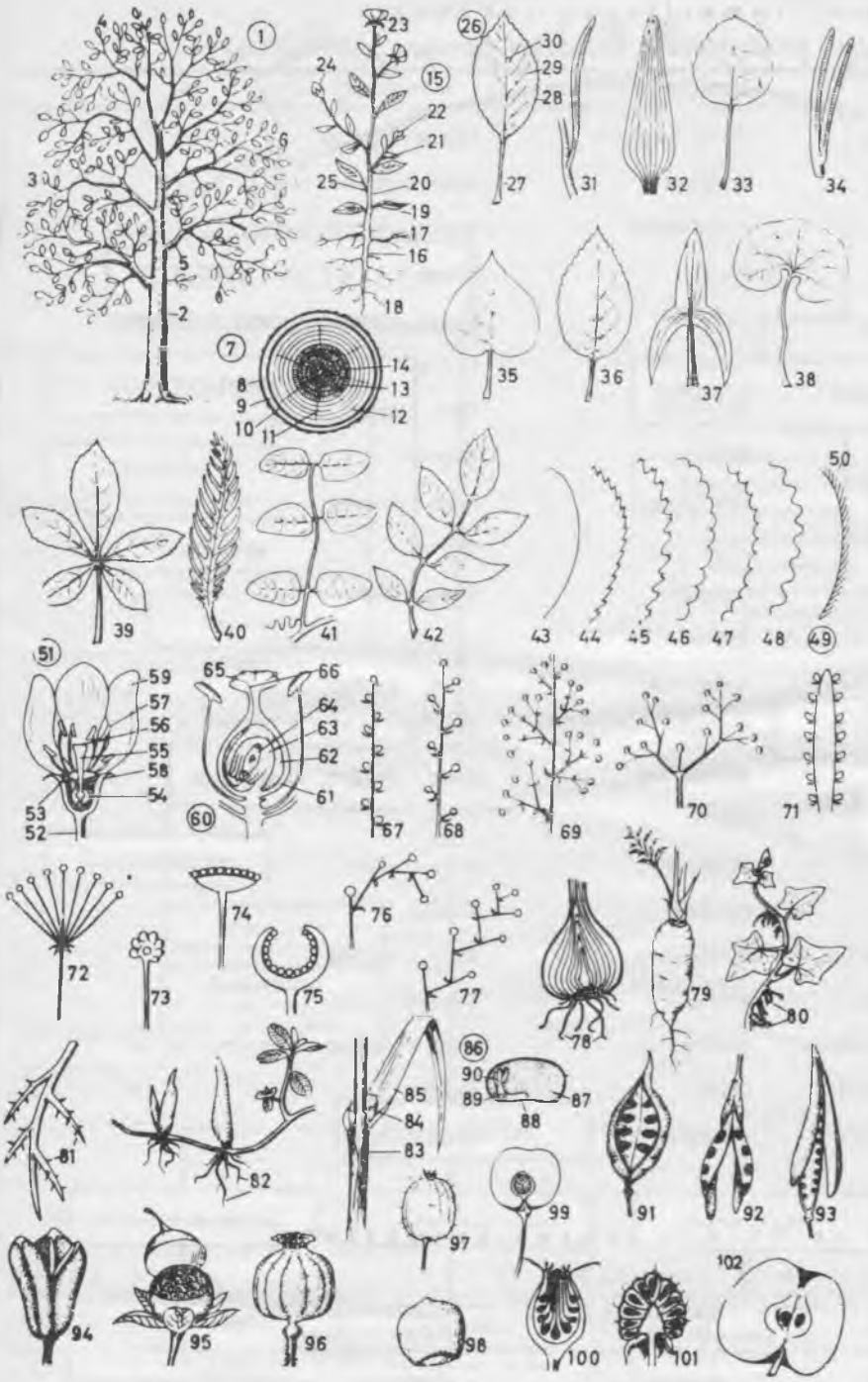

DUDEN'den

anl. anemogam bitki. ◉ **asalak ~**, *bot.* Kendilerine gerekli olan organik besin maddelerini, üzerinde yaşadıkları diğer canlılardan, onların zararına sağlayan bitkilere verilen ad. *(Bakteri ve mantarlar, bazı kamçılılar, suyosunları ve yüksek bitkilerde rastlanır).* [*Ing.* Parasitic plant; *Fr. (Plante)* Parasite]. ☆ **Eşanl. parazit bitki** ◉ **aşağı ~ler**, *bot.* Suyosunları, mantarlar ve karayosunları gibi, su dışında fazla boy atamayan damarsız bitkiler. [*Osm.* Nebâtât-ı süfliye; *Ing.* Inferior plants; *Fr.* Plantes inférieures]. ◉ **azot tesbit eden ~**, *bot.* Köklerinde yaşayan yumrulardaki bakteriler yardımıyle atmosferdeki serbest azotu asimile ve tesbit eden bitkiler. ◉ **bir evcikli ~**, *bot.* Aynı birey üzerinde hem erkek çiçekler, hem de dişi çiçekler taşıyan bitki. [*Ing.* Monoic plant; *Fr.* Plante monoïque]. ☆ **Eşanl. monoik bitki** ◉ **bir hücreli ~ler**, *bot.* Yapısı bir tek hücreden meydana gelen bitkiler. [*Osm.* Nebâtât-ı iptidaiye; *Lat., Ing.* ve *Fr. Protophytes*] ◉ **bir yıllık ~**, *bot.* Gövde ve kökü ile ancak bir yıl yaşayan otsu bir bitki. [*Lat. Annuus; Ing.* Annual plant; *Fr.* Plante annuelle] ◉ **bordür ~leri**, *bahç.* ◘ **Bordür** ◉ **böcek kapan ~**, *bot.* Yaprakları böcekleri tutmak ve salgıladıkları fermentlerle bu böceklerin proteinlerini eritmek için kapana benzer özel şekiller almış bitki. (Örnek: *Drosera, Dionea, sarracenia, Nepenthes, Utricularia* bitkileri). [*Ing.* Carnivorous plant; *Fr.* Plante carnivore] ◉ **böcekçil ~ler**, *bot.* Çoğu sıcak ülkelerde olmak üzere 500'e yakın türü bulunan bitki grupu [*Ing.* Insectivorous plant; *Fr.* Plante insectivore] ◉ **çalımsı ~**, *bot.* Gövde odunludur ve bitkinin birçok gövdesi vardır. [*Lat. Frutescens; Ing.* Frutescent plant; *Fr.* Plante frutescentel]. ◉ **çiçekli ~ler**, *bot.* Erkek ve dişi organlarının açıkça gelişmiş olduğu çiçekli bitkilere verilen ad. [*Osm.* Zât-ül-ilkah-iz-zâhire; *Lat. Phanerogamae; Ing.* Phanerogams, phanerogamous plants; *Fr.* Plantes phanerogames]. ◉ **çiçeksiz ~ler**, *bot.* Eşey organları gizli olan bitkilere verilen ad. Sporlu bitkiler. *(Mantarlar ve eğreltiotları gibi).* [*Osm.* Zât-ül-ilkah-ı hâfiye; *Lat. Cryptogamae; Ing.* Cryptogamia, cryptogamous plants; *Fr.* Plantes cryptogames]. ◉ **çim ~si**, *bot.* ◘ **Çim** ◉ **çok hücreli ~ler**, *bot.* Yapısı birden fazla hücreden meydana gelen bitkiler. [*Osm.* Kesîr-ül-hücre nebâtat: *Lat.* ve *Ing.* Metaphyta; *Fr.* Métaphytes]. ◉ **çok yıllık ~**, *bot.* Bir yıldan çok yaşayabilme yeteneğinde olan ve belirli bir vejetatif gelişme devresinden sonra her yıl çiçek açan bitki. Bunlar, **yarı çalımsı bitkiler, çalımsı bitki** ve **ağaçsı bitki** gibi değişik tiplerde olurlar. [*Lat. Perennis; Ing.* Perennial *(Long-lived)* plant; *Fr.* Plante vivace] ◉ **çokyıllık otsu ~**, *bot.* Bitkinin toprak altında devamlı olarak yaşayan rizom, tuber, soğan gibi bir organı vardır. Her yıl bu organdan bir toprak üstü gövdesi sürer ve bu gövde ancak bir yıl yaşar. [*Lat. Herba perennis (Mantarlar ve eğreltiotları gibi); Ing.* Perennial herbous plant; *Fr.* Plante herbacé vivace]. ◉ **çürükçül ~**, *bot.* Ölmüş canlılar veya canlıların dışarı attıkları boşaltı ve dışkı maddeleri üzerinde yaşayarak besinlerini bunlardan

ŞEKİL: 89. – **BİTKİ**: **(1)** Ağaç. **2.** Gövde. **3.** Taç. **4.** Tepe. **5.** Dal. **6.** Sürgün. **(7)** Gövde *(enine kesiti).* **8.** Kabuk. **9.** İç lifsel kabuk. **10.** Kambiyum *(katman doku).* **11.** Öz ışını. **12.** Diri odun. **13.** Özodun. **14.** Öz. **(15)** Bir çiçekli bitki. **16.** Anakök. **17.** Yankök. **18.** Kılcal kök. **19.** Yaprak. **20.** Sap. **21.** Yan sürgün. **22.** Tepetomurcuğu. **23.** Çiçek. **24.** Çiçek tomurcuğu. **25.** Koltuk. **(26)** Yaprak. **27.** Yaprak sapı. **28.** Yaprak ayası. **29.** Damarlanma. **30.** Yaprak ana damarı. /**31-38** *Yaprak şekilleri/:* **31.** Şeritsi *(Linear)* yaprak. **32.** Mızraksı *(Lanseolat)* yaprak. **33.** Orbiküler yaprak. **34.** İğnemsi yaprak. **35.** Yüreksi *(Kordat)* yaprak. **36.** Yumurtamsı *(Ovat)* yaprak. **37.** Oksu *(Sagitat)* yaprak. **38.** Böbreksi *(Reniform)* yaprak. /**39-42** *Bileşik (tüysü) yapraklar/:* **39.** Parmaksı *(digitat)* yaprak. **40.** Pennatifit *(tüysü)* yaprak. **41.** Çift tüysü yaprak. **42.** Tek tüysü yaprak /**43-50** *yaprak kenarı şekilleri/:* **43.** Tam kenarlı yaprak. **44.** Testere dişli *(serrat)* yaprak. **45.** Çift sıra dişli yaprak. **46.** Dilimli yaprak. **47.** Dişli *(dentat)* yaprak. **48.** Körfezli *(Sinuat)* yaprak. **(49)** Kirpiksi *(Silyat)* yaprak. **50.** Kirpik. **(51)** Çiçek *(boyuna kesiti).* **52.** Çiçek sapı. **53.** Çiçek tablası. **54.** Yumurtalık *(ovaryum).* **55.** Boyuncuk *(stilus).* **56.** Tepecik *(stigma).* **57.** Ercik *(stamer, etamin).* **58.** Çanak yaprağı *(sepal).* **59.** Taç yaprağı *(petal).* **(60)** Yumurtalık *(ovaryum)* ve ercik *(stamen).* **61.** Yumurtalık cidarı. **62.** Yumurtalık boşluğu. **63.** Ovül. **64.** Embriyo kesesi. **65.** Çiçek tozu *(polen).* **66.** Polen tübü. /**67-77** *çiçek durumları/:* **67.** Basak. **68.** Salkım *(rasemus).* **69.** Bileşik salkım *(panikül).* **70.** Bileşik dikazyum. **71.** Çomaksı basak. **72.** Şemsiye çiçek durumu *(umbella).* **73.** Tepe *(Baş, kömeç, kapitulum).* **74.** Disk biçiminde başçık. **75.** Küresel *(armutsu)* basak. **76.** Helisel çiçek durumu *(bostriks).* **77.** Akrepsi çiçek durumu *(sinsinus)* /**78-82** *kökler/:* **78.** Adventif kök. **79.** Yumru. **80.** Ekkökler *(Havaî kökler).* **81.** Kök boynuzları. **82.** Pnömatofor. /**83-85** *Gramine yaprağı/:* **83.** Yaprak kını. **84.** Dilcik *(ligula).* **85.** Yaprak. **(86)** Embriyo. **87.** Tohum yaprağı *(kotiledon).* **88.** Kökcük *(radikula).* **89.** Sapçık *(Hipokotil).* **90.** Embriyo tomurcuğu *(plümül).* /**91-102** *Meyvalar/:* **(91-96)** *(kendi kendine açılan meyvalar).* **91.** Folikül. **92.** Bakla *(legumen).* **93.** Yalancı bölmeli bakla *(schote)* **94.** Ayrılan *(yarılan, kırılan)* meyva. **95.** Piksit. /**95-102** *açılmayan meyvalar/:* **97.** Üzümsü meyva *(bakka).* **98.** Nuks. **99.** Eriksi meyva *(drupa).* **100.** Bileşik nuks meyva. **101.** Bileşik eriksi meyva *(bileşik drupa).* **102.** Yalancı meyva.

sağlayan bitkilere verilen ad. [*İng.* ve *Fr.* Saprophyte]; ☆ *Eşanl.* **saprofit bitki.** ◉ **dikenli ~ ler,** *bot.* ◘ **Dikenli.** ◉ **dikofil ~ ler,** *bot.* ◘ **ikiçenekliler.** ◉ **dar ~,** *bot.* ◘ **Dar'.** ◉ **deniz ~ si,** *bot.* ◘ **Deniz** ◉ **dioik ~,** *bot.* ◘ **iki evcikli bitki** ◉ **etçil ~,** *bot.* ◘ **Böcekkapan bitki** ◉ **entomofil ~,** *bot.* Poleni böceklerle taşınan bitki. Bu çiçekler, böcekleri cezbetmek üzere, parlak bir korollaya, kuvvetli bir kokuya ve bir bal özü salgılayan nektaryumlara sahiptirler. Hatta bazı çiçeklerde, böceğin sırtının polenle bulaşmasını sağlayan bir mekanizma sistemi mevcuttur. [*İng.* Entomogamous (entomophyll ous) plant; *Fr.* Plante entomogame (entomophile]. ☆ *Eşanl.* **entomogam bitki** ◉ **entomogam ~,** ◘ **Entomofil bitki** ◉ **ginomonoik ~,** *bot.* Bir birey üzerinde erdişi çiçeklerle dişi çiçeklerin bir arada bulunduğu bitki. [*İng.* Gynomonoic plant; **Fr.** Plante gynomonoïque]. ◉ **gölge ~ si,** *bot.* Gelişmek için fazla ışığa ihtiyaç göstermeyen bitki. *(Fazla ışık gelişmeyi durdurur).* [*İng.* Shade plant; *Fr.* Plante d'ombre]. ◉ **hemiparazit ~,** *bot.* ◘ **Yarıparazit bitki.** ◉ **heterosporik ~,** *bot.* Makrospor ve mikrosporlu bitki. Bu takdirde dişi ve erkek protal ayırt edilir. [*İng.* Heterosporic plant; *Fr.* Plante hétérosporee]. ◉ **hidrofil ~,** *bot.* Poleni su vasıtası ile taşınan bitki. Bu durum, çiçeklerini su yüzeyinde açan ve poleni su yüzeyine döken su bitkilerinde görülür. [*İng.* Hydrophilous plant; *Fr.* Plante hydrophile]. ☆ *Eşanl.* **hidrogam bitki** ◉ **hidrogam ~,** *bot.* ◘ **Hidrofil bitki; holoparazit ~ ,***bot.* ◘ **Tam parazit bitki.** ◉ **ışık ~ si,** *bot.* Gelişmek için fazla ışığa ihtiyaç gösteren bitki. [*Fr.* Plante de lumière]. ◉ **iki evcikli ~,** *bot.* Erkek ve dişi bireylerin ayrı olduğu bitki. Erkek çiçekler erkek bitki üzerinde, dişi çiçekler dişi bitki üzerinde bulunur. [*İng.* Dioic plant; *Fr.* Plante dioïque]. ☆ *Eşanl.* **dioik bitki.** ◉ **iki yaşayışlı ~,** *bot.* Kısmen havada, kısmen suda yaşayan bitki. [*İng.* Amphibious plant, amphibia; *Fr.* Plante amphibie]. ◉ **iki yıllık ~,** *bot.* Bitki ilk yılda rozet şeklindeki yapraklarını geliştirir, ikinci yılda otsu ve yükselen bir gövde verir. Bu gövde çiçek ve meyveleri taşır ve bitki ikinci yılın sonunda ölür. [*Lat. Herba biennis; İng.* Biennial plants; *Fr.* Plante bisannuelle]. ◉ **kayacıl ~,** *bot.* Kayalık yer bitkisi. [*İng.* Saxicolous plant; *Fr.* Plante saxicole]. ◉ **kısa gün ~ leri,** *bot.* Günlük optimal ışık ihtiyaçları 8-10 saat arasında değişen bitkiler. (Örnek: **Soya fasulyesi** *(Glycine max),* **kenevir** *(Cannabis sativa),* **darı** *(Panicum miliaceum).* ◉ **kutsal ~ ler bilimi** *bot.* Peygamber çiçeği, kırlangıç otu, günebakan, banotu, it dili, zambak, ısırgan, Cezayir menekşesi, adaçayı, mine, çoban değneği, çiyancık, melise gibi hıristiyanlarca kutsal bilinen bitkilerde varsayılan özellikleri inceleyen bilim. ◉ **monokotil ~,** *bot.* ◘ **Birçenekliler.** ◉ **otsu ~,** *bot.* Bir yıl içinde vejetatif olarak gelişen, çiçek açan, meyve ve tohum veren ve aynı yıl içinde ölen bitki. [*Lat. Herbaceus; İng.* Herbaceous plant; *Fr.* Plante herbacée]. ◉ **nötr ~ ler.** *bot.* Günlük ışık ihtiyaçları fotoperiyodizme bağlı olmayan bitkiler. (Örnek: **Kırmızı biber** *(Capsicum annuum)* **Domates** *(Lycopersicum esculentum),* **Mısır** *(Zea mays)* ◉ **ornitofil ~,** *bot.* Poleni kuşlar yardımı ile taşınan bitki. Tropik bölgelerde yetişen türler de tozlaşma, nektar ile beslenmek üzere çiçeklere gelen kolibri kuşları tarafından sağlanmaktadır. [*İng.* Ornithophilous (ornithogamous) plant; *Fr.* Plante ornithogame, ornithophile]. ◉ **Parazit ~,** *bot.* ◘ **Asalak bitki** ◉ **poligam ~,** *bot.* Aynı birey üzerinde erdişi çiçeklerle beraber tek eşeyli çiçekler taşıyan bitki. [*İng.* Polygamous plant; *Fr.* Plante polygame] ◉ **saprofit ~,** *bot.* ◘ **Çürükçül bitki.** ◉ **sarılgan ~,** *bot.* Kendi kendine dikilip yükselemeyerek başka bitkilere veya başka şeylere sarılıp kalkınan bitki. [*İng.* Climbing plant; *Fr.* Plante Grimpante] ◉ **su ~ si,** *bot. (Göl, ırmak ve nehir gibi).* Tatlı suda ve onların kenarında yetişen bitki. [*İng.* Aquatic plant; *Fr.* Plante aquatique] ◉ **tam parazit ~,** *bot.* Bütün besinini üzerinde yaşadığı konak bitkiden alan. Klorofilsiz

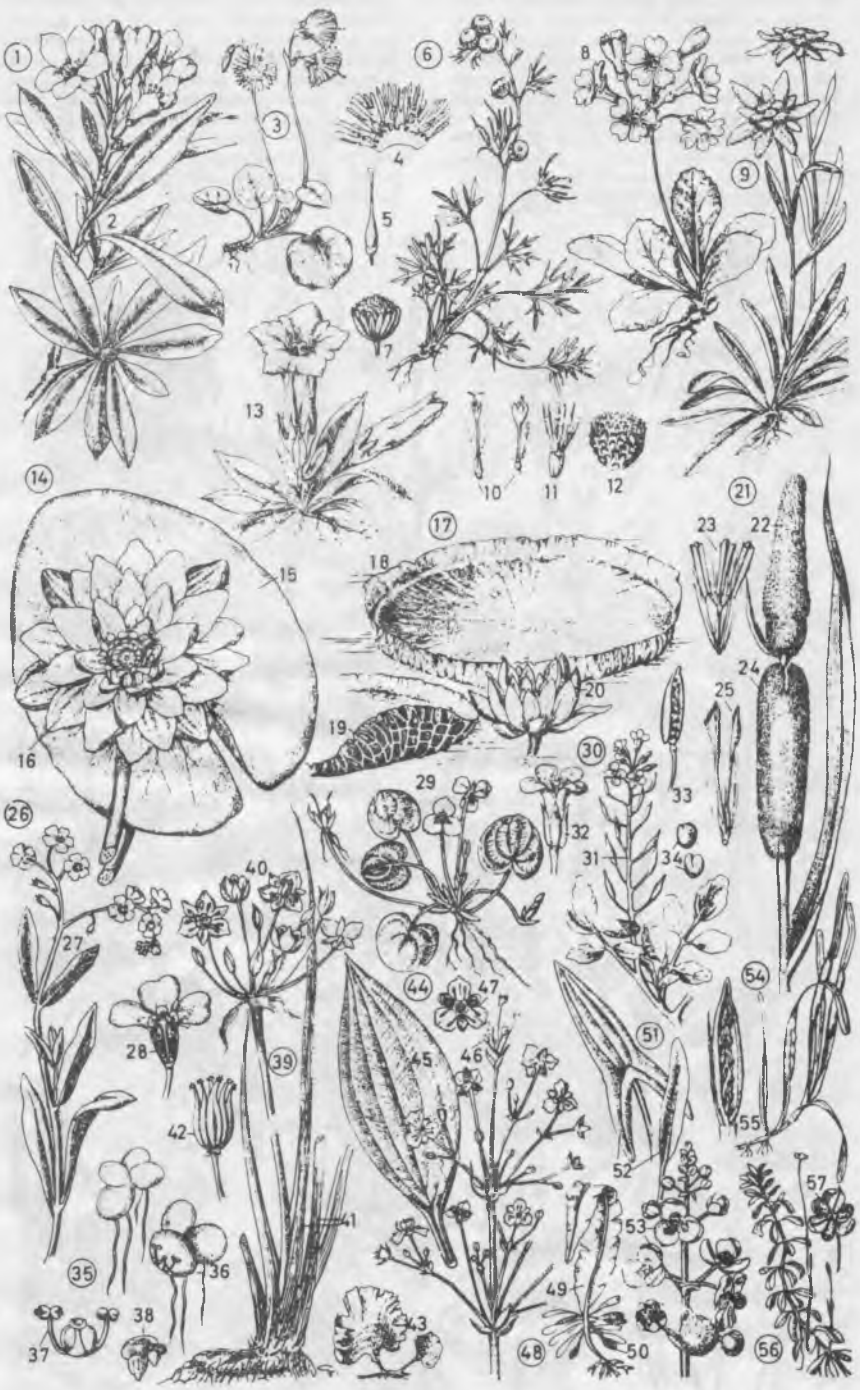

DUDEN'den

ŞEKİL: 90. – **ALP, SU VE BATAKLIK BİTKİLERİ.** */1-13 Alp bitkileri/:* **(1)** Alp gülü. **2.** Çiçekli sürgün. **(3)** Alp kartopu çiçeği *(Soldanella).* **4.** Açılmış taç. **5.** Boyuncuk *(stil)* lu tohum kapsülü. **(6)** Sarı pelin otu. **7.** Çiçek durumu. **8.** Ayı kulağı. **(9)** Aslan pençesi. **10.** Çiçek şekilleri. **11.** Meyva *(Aken).* **12.** Çiçek kömeci *(kapitulum)* kesiti. **13.** Bodur centiyana. */14-57 Su ve bataklık bitkileri/:* **(14)** Beyaz Nilüfer. **15.** Yaprak. **16.** Çiçek. **(17)** Amazon su zambağı *(Viktorya su tepsisi, büyük su zambağı = Victoria regia).* **18.** Yaprak. **19.** Yaprak altı. **20.** Çiçek. **(21)** *Typha (Büyük su kamçısı, çayır otu, saz otu, su hezareni, hendek sazı).* **22.** Erkek başakçık. **23.** Erkek çiçek. **24.** Dişi başakçık. **25.** Dişi çiçek. **(26)** Unutma-beni. **27.** Çiçekli sürgün. **28.** Çiçek kesiti. **29.** *Hydrocharis morsus-ranae.* **(30)** Su teresi. **31.** Çiçekli ve olgunlaşmamış meyvalı sürgün. **32.** Çiçek. **33.** Tohumlu üzümsü meyva. **34.** Iki tohum. **(35)** Su mercimeği. **36.** Çiçek halinde *(tam gelişme halinde)* bitki. **37.** Çiçek. **38.** Meyva. **(39)** *Butomus umbellatus.* **40.** Umbella. **41.** Yapraklar. **42.** Meyva. **43.** Yeşil su yosunu. **44.** Su sinirotu. **45.** Yaprak. **46.** Çiçek panikülü. **47.** Tek çiçek. **(48)** Esmer deniz yosunu *(Laminaria).* **49.** Talus *(tal).* **50.** Sporofiller. **(51)** Su oku. **52.** Yaprak şekilleri. **53.** Erkek *(üstte)* ve dişi *(altta)* çiçek durumu .**(54)** Zostera. **55.** Çiçek durumu. **(56)** Kanada su otu *(Elodea Canadensis).* **57.** Çiçek.

ve yaprakları pulsu gelişme gösteren bitki. *(Örnek: Rafflesia, gelin parmağı, cin saçı, canavar otu).* [*ing.* ve *Fr.* Holoparasite]. ☆ *Eşanl.* **holoparazit bitki.** ☆ *Karş.* **hemiparazit bitki** ◉ **tırmanıcı ~,** *bot.* ◘ **Tırmanıcı** ◉ **tohumlu ~ ler,** *bot.* Tohum taşıyan bitkiler. [*Lat. Spermatophyta; ing.* ve *Fr.* Spermatophytes] ◉ **yarıçalımsı ~,** *bot.* Gövdenin alt kısımları odunlu ve devamlı olarak canlı olan, üst kısımları ise her yıl süren ve ancak bir yıl yaşayan bitki. [*Lat. Suffrutescens. ing.* Suffrutescent plant; *Fr.* Plante sous-frutescente]. ◉ **yarı parazit ~,** *bot.* Klorofilli ve fotosentez yapabilen, üzerinde parazit olarak yaşadıkları konak bitkiden yalnız su ve suda erimiş maddeler alan, kısmen kendibeslek *(avtotrof)* olan bitki. *(Örnek: Ökseotu).* [*ing.* Hemiparasitic plant; *Fr.* Plante Hemiparasite]. ☆ *Eşanl.* **hemiparazit bitki.** ☆ *Karş.* **holoparazit bitki.** ◉ **yıllık ~,** *bot.* ◘ **Bir yıllık bitki.** ◉ **uzun gün ~ leri,** *bot.* Günlük optimal ışık ihtiyaçları 14 saatten fazla olan bitkiler. (Örnek: **Ispanak** *(Spinacia oleracea),* **Bezelye** *(Pisum sativum),* **çavdar** *(Secale cereale). ŞEKİL: 89.* — **BiTKi.**

DUDEN'den

ŞEKİL: 91. — **ORMAN, BATAKLIK VE KIR BiTKiLERi: 1.** Dağ lâlesi türü. **2.** Müge, inciçiçeği *(Convallaria majalis)* **3.** *Antennaria dioica.* **4.** Türk lâlesi *(Lilium martagon).* **5.** Keçi sakalı *(Spiraea).* **6.** Allium ursinum. **7.** Akciğer otu *(Pulmonaria).* **8.** Corydallis. **9.** Damkoruğu **10.** Mezeryon. **11.** Dokunmabana. **12.** Kurt pençesi *(kibrit otu).* **13.** *Pinguicula.* **14.** Güneş gülü. **15.** Ayı üzümü. **16.** *Polypodium vulgare.* **17.** *Polytrichum formosum. 18. Eriophorum.* **19.** Süpürge otu *(Erica cinerea).* **20.** *Helianthemum.* **21.** *Rosmarinus vulgare.* **22.** Azakeğeri. **23.** Yaban mersini.

~ ağustosböceğigiller, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Yarım.kanatlılar *(Hemiptera)* alt takımına giren bir familyası. Ağustosböceklerinin en büyükleri bu familyada bulunur. Baş şekli türlere göre değişir. Çoğu tropik bölgelerde yaşarlar. [*Lat. Fulgoridae; ing.* Plant hoppers; *Fr.* Fulgorides].

~ anatomisi, *biy.* Kök, gövde, yaprak ve çiçekleri taşıyan bitkilerde, kök, gövde ve çiçeklerin iç ve dış yapılarını inceleyen biyoloji koluna verilen ad. [*Ing.* Anatomy of plants; *Fr.* Anatomie végétable].

~ asalağı, *bot.* Bitki üzerinde asalak yaşayan. *(Çoğu zaman mikroskopik mantarlar veya küskût gibi, esmer veya yeşil suyosunları gibi çiçeksiz bitkiler hk.).*

~ bahçesi, *coğr.* Bitki araştırmaları ve öğretimi için düzenlenmiş, türlü bitkilerin bulunduğu bahçe. [*Osm.* Nebatat bahçesi; Ing. Botanic garden; *Fr.* Jardin botanique].

~ besin maddesi, *bot.* Bitki tarafından bünyesine alınan, gelişmesi için gerekli olan, dokularının oluşumunu sağlayan herhangi bir eleman. [*Ing.* Nutrient; *Fr.* Substance nutritive, aliment].

~ bilimi, *bot.* ◘ **Botanik.**

~ biti, *zool.* Çoğu *Curculionidae* familyasından birçok Kınkanatlının ortak adı. *(Buğday biti, balanin, rynchite v.b.)* Buğdaya, nohuda, mercimeğe, ağaçlara *(küçük çam biti)* dadanırlar.

~ bitigiller, ◘ **Yaprak bitigiller.**

~ bitleri, *zool.* ◘ **Bitler.**

~ biyolojisi, *bot.* ◘ **Bitki fizyolojisi.**

~ bölgesi, *coğr.* Bitkilerin toplu olarak bulunduğu ortam. [*Ing.* Botanical district; *Fr.* District-botanique].

~ coğrafyası, *coğr.* ◘ **Coğrafya, biyocoğrafya.**

~ derlemek, *bot.* Incelemek veya koleksiyon yapmak için bitki toplamak.

~ ekolojisi, *bot.* Bitkilerle ilişkisi bakımından canlı cansız ortamın *(iklim, toprak canlı varlıklar) incelenmesi.* [*Ing.* Plant ecology].

~ evreni, *bot.* Bütün bitkileri içine alan bilim. [*Osm.* Nebatat, nebatlar âlemi; *Ing.* Plant kingdom, *Fr.* Règne végétal].

~ fizyolojisi, *bot.* ◘ **Fizyoloji.**

~ göçü, *coğr.* ve *bot.* Bitkilerin ışık, ısı, kimyasal maddeler gibi uyarıcı faktörlerin etkisi altında belli bir yere doğru hareket etmesi. [*Osm.* Hicret-i nebatat; *Ing.* Migration of plants; *Fr.* Migration de plantes].

~ gübresi, *trm.* ◘ **Yeşil. gübre.**

~ hastalıkları bilimi, *bot.* ◘ **Fitopatoloji.**

~ hormonu, *bot.* Bitkisel hormonlara verilen genel ad. [*Fr.* Phytohormone].

~ kesen kuşu, *zool.* Bitki.kesengiller *(Phytotomidae)* familyasına giren kuşlara verilen genel ad. [*Lat. Phytotoma; ing.* Plant-cutter. *Fr.* Phytotome]. ◉ **Şili ~ ~,** *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Bağırganlar *(Clamatores)* üst familyasının, Bitki kesengiller *(Phytotomidae)* familyasından bir kuş türü. Tüyleri esmer kahverengi olup başı kırmızıdır. Şili'de yaşar. [*Lat. Phytotoma rara*].

~ kesengiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Ses kasları-gelişigüzel-dizililer *(Anisomyodi)* üst familyasından bir familya. Gagaları kuvvetli ve dişlidir. Bir cinsi ve bunun çeşitli türleri vardır. Güney Amerika'da yaşarlar. **Şili bitkikesen kuşu** *(Phytotoma rara)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Phytotomidae; Fr.* Phytotomidés].

~ konisi, ◘ **Bitkisel dirim konisi.**

~ kömürü, *kim.* ◘ **Bitkisel kömür.**

~ morfolojisi, *bot.* Bitkilerin iç ve dış yapılarını inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Plant morphology; *Fr.* Morphologie végétale].

~ örtüsü, *coğr.* Belli bir alanda yetişen bitki türlerinin tümü. Bu bölgedeki bitki topluluğunun meydana getirdiği örtü. [*Osm.* Sütre-i nebatiye; *Ing.* Vegetation cover; *Fr.* Végétation].

~ sistematiği, *bot.* Bitkilerin sınıflandırılması, adlandırılması ve teşhisi ile uğraşan

botanik dalı. [*ing.* Plant taxonomy; *Fr.* Taxonomie botanique].

☆ *Eşanl.* **bitki taksonomisi, taksonomik botanik.**

~ **sosyolojisi**, *bot.* Botaniğin bitki topluluklarını *(bitki örtüsünün bileşimini, yaşama şartlarını)* incelemekle uğraşan bölümü. [*ing.* Plant sociology].

~ **suksesyonu**, Vejetasyon oluşurken, ayni arazi parçasının birbirini takiben çeşitli bitki toplulukları tarafından kaplanması.

~ **taslağı**, *bot.* § ❶ Tohumlu bitkilerde, çimlenmeden önce tohumun içinde uyku halinde bulunan embriyon § ❷ Geniş anlamda, henüz tohumdaki veya çeneklerdeki yedek besinle beslenmekte olan çimlenmiş körpe bitki.

~ **topluluğu**, *coğr.* Ayni tabii olaylara, yaşama şartlarına uymuş, belirli bir görünüş almış bitkilerin bir araya gelmiş durumu. [*Osm.* Tecemmuat-ı nebatiye; *Ing.* Plant associations; *Fr.* Association végetale].

~ **toprağı**, ◘ **Bitkisel toprak.**

~ **uyuzu**, *fitopatol.* Bazı böceklerin larvalarının bitkilerin yapraklarında, dallarında v.b. meydana getirdiği yumrular veya şişkinlikler. [*Osm.* Ur; *Ing.* Gall; *Fr.* Galle]. ☆ *Eşanl.* **gal.**

~ **yetiştirme**, *coğr.* Ekilen, dikilen bitkilerde yeni çeşitler bulmaya doğru gidilen bitki yetiştirme yolları. Bu bitkilerin, yetiştirildikleri yerlere uyması gerekir. [*Ing.* Cultivation; *Fr.* Culture (plant)].

bitkicil, s. *zool.* Bitki yiyerek *(bitkisel maddelerle)* beslenen *(hayvanlar hk.)* [*Osm.* Akil-ün-nebat; *Ing.* Phytophagous; *Fr.* Phytophage].

☆ *Eşanl.* **otçul, fitofaj.**

~ **hayvanlar**, *zool.* ◘ **Hayvan.**

bitkiciller, ç.i, *zool.* (a) Herşey yiyen kınkanatlı böcekler grupu. *Bruchidae, Chrysomelidae* ve *Cerambicidae* familyalarını kapsar. Bunlar ayaklarından tanınır. Ayağın dördüncü parçası çok küçüktür ve beşinciyle kaynaşmış gibidir; (b) Testere sinekleri denen zarkanatlı böcekler grupu.

bitkimsi, s. Bitkiye benzer, bitkiyi andırır. [*Ing.* Plant like. phytoid; *Fr.* Phytoïde].

☆ *Eşanl.* **fitoyit.**

~ **hayvanlar**, *zool.* ◘ **Hayvan.**

bitkin, s. ve z. < *bitmek.* Pek yorgun, gücü tükenmiş olan. [*Osm.* Bitap; *Ing.* Exhausted, worn out; *Fr.* Épuisé,-ée].

☆ *Yak. anl.* **dermansız, yorgun, yorgun argın, cansız, bitik, takatsız, mecalsiz.**

☆ *Karş.* **canlı, diri, dinç, zinde.**

~ **düşmek**, *dey.* Yorulmak, güçsüz kalmak.

bitkinlik,-ği, i. § ❶ Bitkin olma hali § ❷ *patol.* Sürekli bir sinir zayıflığı ve düşkünlük hali § ❸ *psik.* Nevrasteni belirtilerinin tümü. [*Ing.* Exhaustion]; *Fr.* Épuisement].

☆ *Yak. anl.* **cansızlık, kağşaklık, yorgunluk, mecalsizlik, bitaplık, hüzal.**

☆ *Karş.* **canlılık, iyilik, dirilik.**

bitkisel*, s. *bot.* Bitki ile ilgili, bitki cinsinden olan. [*Osm.* Nebatî; *Ing.* Vegetal; *Fr.* Végétal,-ale].

~ **at kılı**, *bot.* Hurmagiller *(Palmae)* familyasından, *Chamaerops humilis* adlı bir palmiyenin yapraklarından elde edilen elyaf. At kılına benzediğinden bu adı taşır ve şiltelerin, koltukların doldurulmasında çok kullanılır. [*Fr.* Crin végétal].

~ **beslenme**, *biy.*, Sırf bitkilerle beslenen insanların yemek düzeni. [*Ing.* Vegetarianism; *Fr.* Végétalisme].

☆ *Eşanl.* **etyemezlik.**

~ **çekirdek**, *bot.* Çiçek tozunda bulunan ve döllenme sırasında çiçek tozu borusunun içinde eriyerek kaybolan ikl çekirdekten biri. [*Ing.* Vegetation nucleus; *Fr.* Noyau végétatif].

~ **fildişi**, *bot.* Fildişi ağacı *(Phytelephas macrocarpa)* nın, tohumlarının çok sert olan endospermasına verilen ad.

~ **hayat**, *patol.* Zihnî yeteneklerini kullanamayan ve ancak yaşaması için gerekli hareketleri yapabilen insanın sürdüğü hayat.

~ **hormon**, *bot.* ◘ **Hormon.**

~ **kömür**, *kim.* Bazı bitki cinslerinden veya meyva kabuklarından *(fındık kabuğu)* özel şekilde hazırlanan kömür. Tripsin ve di-

DUDEN'den

ŞEKİL: 92. — **SINAI** *(ENDÜSTRİYEL)* **BİTKİLER.** (1) Kolza. 2. Bazal yaprak. 3. Çiçek *(uzunluğuna kesit)* 4. Olgun meyva *(silikva).* 5. Yağ taşır tohum. (6) Keten. 7. Çiçek sapı. 8. Tohum kapsülü. (9) Kenevir *(kendir otu).* 10. Meyva veren dişi bitki. 11. Dişi çiçek durumu. 12. Çiçek. 13. Erkek çiçek durumu. 14. Meyva. 15. Tohum *(kenevir tohumu).* (16) Pamuk fidanı. 17. Çiçek. 18. Tohum kabuğu *(pamuk veya keten).* 19. Tüy. (20) Peynir ağacı *(Kapok ağacı).* 21. Tohum zarfı. 22. Filizlenme. 23. Tohum. 24. Tohum *(uzunluğuna kesiti).* (25) Hint keneviri. 26. Çiçeklenen gövde. 27. Çiçek. 28. Meyva. (29) Zeytin ağacı. 30. Çiçeklenen dal. 31. Çiçek. 32. Meyva. (33) *Hevae brasiliensis* adlı kauçuk ağacı. 34. Meyvalı gövde .35. İncir. 36. Çiçek. (37) Güta-perka ağacı. 38. Çiçeklenen gövde. 39. Çiçek. 40. Meyva. (41) Amerikan fıstığı ağacı *(yer fıstığı).* 42. Çiçeklenen gövde. 43. Meyvalı kök. 44. Fıstık *(uzunluğuna kesiti).* (45) Susam fidanı. 46. Çiçekli ve meyvalı gövde. 47. Çiçek *(uzunluğuna kesiti).* (48) Hindistan cevizi ağacı. 49. Çiçek durumu. 50. Dişi çiçek. 51. Erkek çiçek *(uzunluğuna kesiti).* 52. Meyva *(uzunluğuna kesiti).* 53. Hindistan cevizi. (54) Hurma ağacı. 55. Erkek çiçek boynuzu. 56. Meyva demeti *(salkımı, tutamı).* 57. Filizlenen gözeli tohum. (58) Sago ağacı. 59. Meyva. (60) Bambu *(Hint kamışı).* 61. Yaprak dalları. 62. Çiçekler. 63. Boğumlu gövde. (64) Papirus bitkisi. 65. Çiçek kümesi. 66. Başakçık.

ğer bazı organik maddeleri adsorpladığından, tıbbî maksatlarla *(özellikle kolay iyileşmeyen yaralarda)* kullanılır. [*Osm.* Fahm-ı nebatî; *Ing.* Vegetable coal; *Fr.* Charbon végétale].

~ **lif**, *bot.* Dar, uzun, kalın çeperli ve uçları sivrilerek sonlanan hücreler; bir kısmı teknolojide kullanılan lifleri verir. [*Osm.* Lif-i nebatî; *Ing.* Vegetable fiber; *Fr.* Fibre végétale].

~ **örtü**, *coğr.* Bir yeri *(toprağı)* örten bitki topluluğu. [*Osm.* Nebatî örtü; *Ing.* Vegetal *(vegetable)* cover; *Fr.* Couverture végétale].

~ **toprak**, *jeol.* Yerin en dış tabakasını kuran, ekilen, işlenen toprak kısmı. [*Ing.* Vegetal earth; *Fr.* Terre végétale].

DUDEN'den

ŞEKİL: 93. — **SÜS BİTKİLERİ I.** [*SÜS AĞACI VE ÇALILARI*]. **(1)** Altın çan çiçeği *(Forsythias)*. **2.** Yumurtalık ve ercik. **3.** Yaprak. **(4)** Sarı çiçekli yasemin. **5.** Stil, yumurtalık ve ercikli çiçek *(boyuna kesiti)*. **(6)** Kurtbağrı. **7.** Çiçek. **8.** Meyva kurulu. **9.** Filbahri. **(10)** Kartopu. **11.** Çiçek. **12.** Meyva kurulu. **(13)** Zakkum. **14.** Çiçek *(Boyuna kesiti)*. **(15)** Kırmızı manolya. **16.** Yaprak. **(17)** Japon baharı *(ayvası)*. **18.** Meyva. **(19)** Şimşir. **20.** Dişi çiçek. **21.** Erkek çiçek. **22.** Kapsül *(Boyuna kesiti)*. **23.** Vangelya *(Weigelia)*. **(24)** Avize *(Yukka)* çiçeği kurulu. **25.** Yaprak. **(26)** Yabani gül. **27.** Meyva. **(28)** Kerya *(kerria)*. **29.** Meyva. **(30)** Kızılcık. **31.** Çiçek. **32.** Meyva *(drupa)*. **33.** Hollanda Mersini *(Myrica gale)*.

bitlemek(-i), f. § ❶ Birinin bitlerini ayıklamak. [*Ing.* To delouse, to clear of lice; *Fr.* épouiller]. § ❷ *arg.* Kavga çıkarmak için bahane aramak. [*Ing.* To angle for a quarrel].

bitlenmek[1], nsz. f. § ❶ Üzerinde bit peyda olmak § ❷ Kendi bitlerini ayıklamak. [*Ing.* To get lice, to clear oneself lice; *Fr.* être couvert de poux, être attaqué de poux].

bitlenmek[2], f. *arg.* Paralı olmak, parası olmak: *Şu hacıağayı sövüşle de biraz bitlenelim be oğlum!* [*Ing.* To become lousy].

☆ *Eşanl.* **taş tutmak, tutmak.**

bitler, ç.i. *zool.* Eklembacaklılar *(Arthropoda)* dalının, Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kanatlılar *(Pterygota)* alt sınıfının bir takımı. Yassı vücutlu ve küçüktürler. Kanatlarını ikincil olarak yitirmişlerdir. Ağız parçaları delip emmeye elverişli bir biçim almıştır. Gelişmede başkalaşma yoktur. Memeli hayvanların derileri üzerinde dış-asalak olarak yaşarlar. Kan emerler. **Baş biti** *(Pediculus capitis)*, **giyim biti** *(P. vestimenti)*, **kıl biti** *(Phthirius pubis)* iyi bilinen türleridir. [*Osm.* Kehleler; *Lat. Anoplura, sphunculata; Ing.* Lice, sucking lice; *Fr.* Anoploures].

bitli, s. Üstünde bit bulunan, bitlenmiş. [*Ing.* Infested with lice; *Fr.* Couvert de poux].

~ **kokuş**, *dey.* Giyimi veya kendisi pis *(kız veya kadın)*.

Bitlis, öz. i. *coğr.* Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki Van Gölünün batı kıyısında bulunan bir ilinin ve merkezi olan şehrin adı.

bitmek[1], nsz. f. § ❶ Tükenmek, hiç kalmamak: *Para bitti.* [*Ing.* To finish; *Fr.* Finir] § ❷ Tamamlanmak, sona ermek: *Yolculuk bitti. Yapı bitti.* [*Ing.* To be completed, To end; *Fr.* Se terminer, être complété] § ❸ Halsiz düşmek, çok yorulmak: *Uğraşmaktan bittim.* [*Ing.* To be exhausted; *Fr.* être épuisé]. § ❹ *mec.* Kalkınamıyacak hale gelmek, mahvolmak, perişan olmak: *Zavallı adam bitti.* [*Ing.* To be ruined; *Fr.* être fini]. § ❺ *tkz.* Çok sevmek, pek hoşuna gitmek, bayılmak, son derece beğenmek: *Çiçek denildi mi, biterim.* [*Ing.* To be very fond of; *Fr.* Adorer] ◉ **bitmez tükenmez**, *dey.* Hiç bitmeyen, sonu olmayan. ◉ **bitmiş resim**, *res.* Bütün incelik ve ayrıntıları işlenerek bitirilmiş ve artık üzerinde çalışmak gerekmeyecek resim. [*Fr.* Dessin arrêté] ◉ **git git bitmemek**, *dey.* Çok uzun *(yol)* ◉ **olmuş ~**, *dey.* Yapılacak hiç bir şey kalmadığını belirtir ◉ **olup bitti**, *dey.* Emrivaki. ◉ **olup bittiye getirmek**, *dey.* Emrivaki yapmak.

☆ *Yak. anl.* § ❶ **tükenmek, suyunu çekmek, dibi görünmek, dibine inmek.** § ❷ **tamamlanmak, son bulmak, çıkmak, müntehi olmak.** § ❸ **münkazi olmaz, günü gelmek, mahvolmak.** § ❹ **Helâk olmak.** § ❺ **çok beğenmek, bitmek** *(hd.)*

bitmek[2], nsz. f. *(Bitkiler ve tüy, saç gibi şeyler hk.)* Çıkıp yetişmek: *Ot bitmek, Tüybitmek.* [*Osm.* Tenebbüt etmek, nabit olmak; *Ing.* To grow; *Fr.* Pousser, commencer à pousser].

bitmeyen, s. Sonsuz, sonu gelmeyen.

☆ *Eşanl.* **ebedî.**

bitnik,-ği, i. *Ing. beatnik.* § ❶ *Beat generation (bit kuşağı)* hareketlerinden yana olan § ❷ Geniş anlamda, genel davranışları ve hırpanî kıyafetleriyle sosyal teşkilâttan kopma eğilimleri gösteren ve toplumun dışında bir hayat süren genç kız veya erkek.

bitotu, b.i. *bot.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledonese)* sınıfının, Aslanağzıgiller *(Scrophulariaceae)* familyasından, çoğunlukla dağlarda yetişen, yarıasalak, otsu bitki cinsi. Çiçekleri genellikle pembe veya sarıdır. **Bataklık bitotu** *(P. palustris)* nun boyu 50 sm. yi bulur çiçekleri pembedir. **Orman bitotu** *(P. sylvatica)* adlı türünün boyu 15-20 sm. olup nemli ormanlarda yetişir. [*Lat. Pedicularis; Ing.* Pedicularis, lousewort; *Fr.* Pédiculaire, pedicularis]. § ❷ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, Güney Avrupa, Batı ve Güney Anadolu'da yetişen, 70-150 sm. boyunda, 1-2 yıllık mavi renkli çiçekler açan, otsu bir bitki. Tohumları *(Semen Staphycagriae = Semen Staphydis agriae)* uçucu ve sabit yağ ile alkaloitler taşır, çok zehirlidir. Haricen baş bitlerini ve veteriner hekimlikte vücut parazitlerini öldürmek için

kullanılır. Balık zehiri olarak da önemlidir. [*Lat. Delphinium staphysagria; İng.* Larkspur, lousewort; *Fr.* Delphinium, dauphinelle, pied-d'alouette]. ☆ *Eşanl.* hezaren. § ❷ Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından Meksika, Guatemala ve Venezuela'nın dağlarında yetişen, soğanlı, büyük, zehirli bir bitki. Yaprakları rozet şeklinde, dar ve uzun, çiçek durumu yüksek ve bol çiçeklidir. Tohumları *(Semen Sabadillae)* saç dökülmesine karşı kullanılır. Bu tohumlardan elde edilen alkaloit karışımı, *Veratrinum* adı altında haricen sinir ve romatizma ağrılarına karşı kullanılır. [*Lat. Schoenocaulon officinale* = Sabadilla officinarum; *İng.* Sabadilla, cebadilla; *Fr.* Cévadille, sabadille].

bitovnit,-ti, i. < *Bytown. (Kanada'daki Ottawa şehrinin eski adı). min.* Feldispat plajioklaz, sodyum ve kalsiyum alüminosilikat, labrador ile anortit arasında yer alır. [*İng.* ve *Fr.* Bytownite].

bit pazarı,-nı, b. i. Eski eşyaların alınıp satıldığı yer. *Eskiye itibar olaydı, bit pazarına nur yağardı.* [*İng.* Flea market, ragfair, licemarket, old clothes market; *Fr.* Marché aux vieux habits, marché aux puces].

bittabi /bit:tabi/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Haliyle, tabiatıyle, tabii, elbette. [*İng.* Naturally, of course; *Fr.* Naturellement].

bitter, i. *Alm.* § ❶ Bir çeşit acı bira § ❷ Bir çeşit acı çikolata.

bitüm, i. *Fr. bitume.* § ❶ *coğr., jeol.* ve *min.* Yerkabuğunu meydana getiren taşlar, tabakalar içinde doğal olarak bulunan, karışımında, karbon, hidrojen olan, yanıcı, esmerimsi, yerine göre katı, sıvı, gaz olarak görülen maddeler. [*Osm.* Zift; *İng.* Bitumen; *Fr.* Bitume] § ❷ *res.* Siyah renkte ve kalınca bir hidrokarbür; asfalttan yapılan sepya renginde bir çeşit boya olup, yağlı boya resimde kullanılır. ☆ *Eşanl.* madensel zift.

bitümlemek(-i), f. *inş.* Belirli bir kalınlıkta bitüm ile örtmek. [*İng.* To bituminize; *Fr.* Bituminiser].

bitümlü, s. İçinde bitüm bulunan veya bitümün özelliklerini taşıyan: *Bitümlü petrol.* [*İng.* Bituminous; *Fr.* Bitumineux,-euse].

~ beton, *bayınd.* İçinde bağlayıcı olarak bitümün ve çimento betonunda kullanılan agregaların *(kum, çakıl)* bulunduğu beton çeşidi. [*İng.* Bituminous concrete].

~ kömür. Yağlı kömür.

~ kum, *petr.* ◘ **Kum.**

~ maddeler, *tekn.* Sanayide belirli yerlerde kullanmak için yapılan madde. Bileşimlerinde, esas eleman olarak bitümlü bileşikler yer alır. [*İng.* Bituminous materials].

~ şist, *jeol.* ve *petr.* ◘ **Şist.**

biüre, i. *Fr. biuret. kim.* Ürenin 160° C'de ısıtılmasıyle elde edilen $NH_2-CO-NH-CO-NH_2$ formülündeki bileşik. [*İng.* Biuret].

☆ *Eşanl.* alofanik amit.

~ testi, *tıp.* Protein ve üre aramakta kullanılan bir teamül. [*İng.* Biuret test].

bivefa /bīvefā/, s. *Osm.* < *Fars.* Vefasız, sevgisinde durmaz. [*İng.* Faithless, insincere, ungrateful; *Fr.* Infidèle].

biventer, ◘ **İki karınlı.**

bivuak, i. *Fr. bivouac. ask.* Açık ordugâh.

bivyum, i. *Lat. bivium. zool.* Denizhıyarlarında gövdenin sırt kısmı. [*İng.* ve *Fr.* Bivium].

biye, i. *Fr., biais.* Elbise yaka ve eteklerinin kenarlarına kumaştan çevrilen ince kısım. [*İng.* False tuck].

biyel, i. *Fr. bielle.* § ❶ *mek., otom.* ve *fiz.* Pistonlu motorlarda, pistonun ileri geri gidip gelme hareketini dönme hareketine çevirmeye yarayan çubuk. [*İng.* Connecting-rod] § ❷ Bir parçadan ötekine veya iki tertip arasında güç iletmeye yarayan düz çubuk. [*İng.* Tire rod, pushrod, crank arm]. ◉ **akup loman ~ i,** *mek.* Bir lokomotifte gücü, akuple olarak çalışan iki hareketli dingil arasında bölüştüren biyel ◉ **füze ~ i,** *mek.* Yön füzesinin leviyesi ◉ **süspansiyon ~ i,** *mek.* Buharın silindirlere girişiyle ilgili ayar ve kumanda cihazlarının hareketini düzenleyen ve kuvvetlendiren biyel.

~ itici rotu, *mek.* Otomobilde motris tekerleklerin dönmesinden doğan itme gücünü arabanın şasisine aktaran, makine parçası. [*İng.* Connecting rod, piston rod].

~ manivela sistemi, *mek.* Doğrusal dalgalı bir hareketi, dairesel devamlı bir harekete çeviren (buhar makinesi, patlamalı motor, içten yanmalı motor) veya devamlı dairesel bir hareketi doğrusal dalgalı bir harekete çeviren mekanik düzen.

biyeli, s. Biyesi olan, üzerine biye dikilmiş bulunan.

biyo-, önek. *Yun.* Hayat.

~ bibliyografik katalog, *küt.* Yazarın hayatı hakkında bilgi veren katalog. [*İng.* Catalogue of persons, bio-bibliographical catalogue].

biyoakustik,-ği, i. *Fr., bioacoustique.* Hayvanların çeşitli durumlarda çıkardıkları seslerin incelenmesi. [*İng.* Bioacoustics].

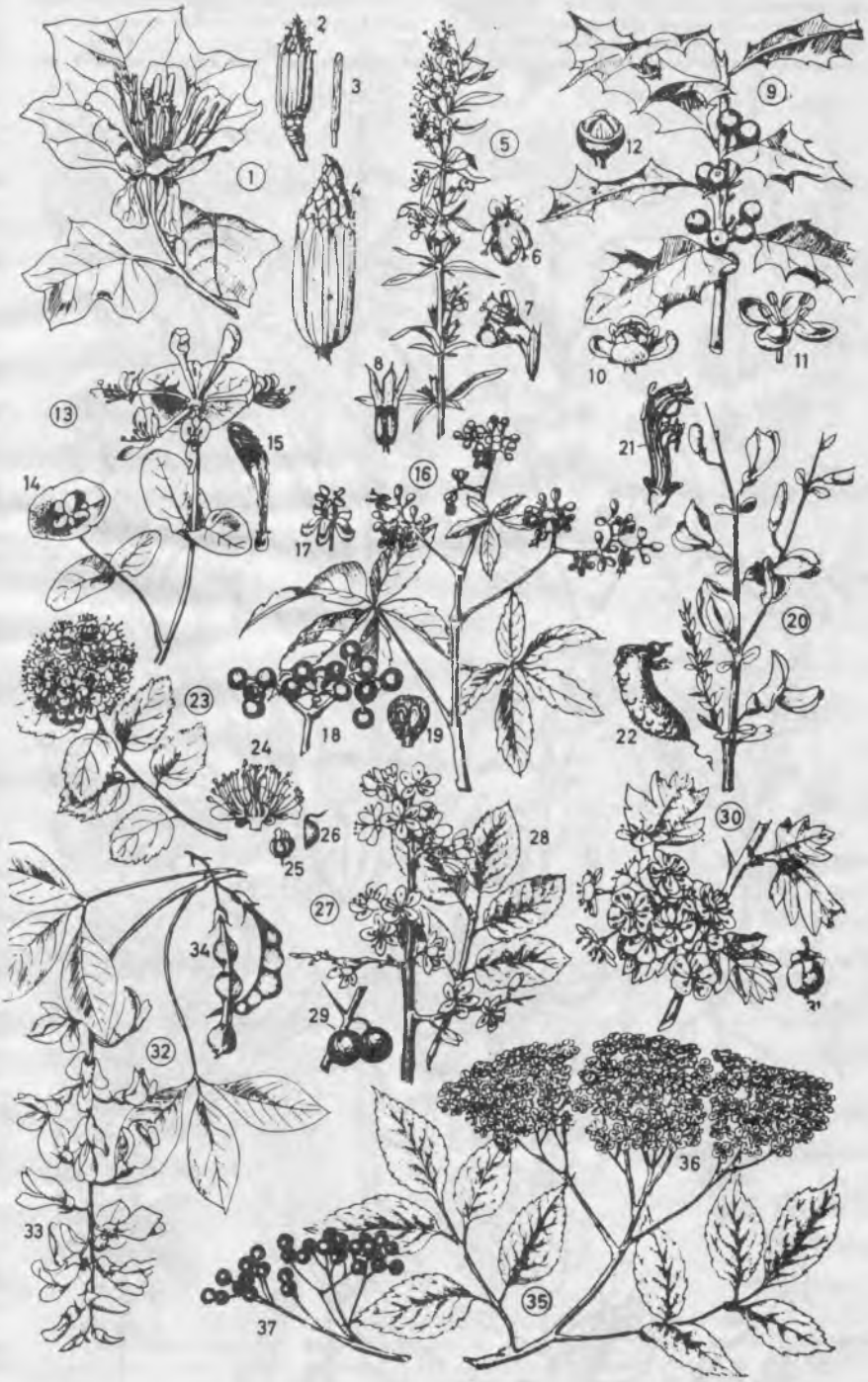

*DÜDEN'*den

ŞEKİL: 94. — **SÜS BİTKİLERİ II.** [*SÜS AĞAÇ VE ÇALILARI*]. **(1)** Lâle ağacı. **2.** Karpeller. **3.** Ercik. **4.** Meyva. **(5)** Zufa otu *(Hyssopus).* **6.** Çiçek *(üstten görünüşü).* **7.** Çiçek. **8.** Meyva ve kaliks. **(9)** Çoban püskülü. **10.** Erdişi çiçek. **11.** Erkek çiçek. **12.** Tohumun açıktan görünüşü. **(13)** Hanımeli. **14.** Çiçek tomurcukları. **15.** Çiçek. **(16)** Duvar sarmaşığı. **17.** Açık çiçek. **18.** Meyva kurulu *(meyvalar).* **19.** Meyva *(boyuna kesiti).* **(20)** Katır tırnağı *(Cytisus scoparius).* **21.** Petalleri kaldırılmış çiçek. **22.** Badıç *(Baklamsı meyva).* **(23)** Sprea *(arnıç sakalı), ergeç sakalı* = *Spiræa).* **24.** Çiçek *(boyuna kesiti).* **25.** Meyva. **26.** Ercik. **(27)** Çakal eriği. **28.** Yapraklar. **29.** Meyvalar. **(30)** Alıç *(Yemişen).* **31.** Meyva. **(32)** Sarısalkım. **33.** Çiçek salkımı *(kurulu).* **34.** Meyvalar. **(35)** Yabani mürver *(Sambucus nigra).* **36.** Çiçek kurulu. **37.** Mürver meyvası.

biyoelektrik,-ği, i. Canlı varlıkların ürettiği elektrik. Genel olarak kasların, kalbin ve beynin çalışmasından meydana gelen ve özel âletlerle anlaşılabilen bu elektrik, bazı balıklarda korunma veya saldırma silâhı olabilir. *(Torpil balığı, Uyuşturan yılan balığı (vb.)* [*Ing.* Bioelectric(al); *Fr.* Bioélectrique].

biyoelektronik,-ği, i. *biy.* Moleküler biyoloji dalı. Hücreleri meydana getiren moleküllerle hücre metabolizmasındaki tepkimelerde rol oynayan maddeler *(protein ve benzeri)* arasındaki elektrik etkileri inceler. [*Ing.* Bioelectronic; *Fr.* Bioélectronique].

biyoenerjetik,-ği, i. Fizyoloji biliminde, canlı varlıklarda hareket, ısı, ışık ve elektrik oluşumu gibi enerji değişikliklerini inceleyen dal. [*Ing.* Bioenergetic; *Fr.* Bioénergique].

biyoforlar, ç.i. *Fr. biophores. biy.* Weismann kuramına göre, kromozomlar gibi çok karmaşık yapıları oluşturacak şekilde bir araya gelmiş bulunan son derece küçük elemanlar.

biyo.coğrafya, b.i. *Yun. bios,* yaşama + *ge,* yer + *graphein,* yazmak, çizmek. *coğr.* Bitki ve hayvanların yeryüzündeki dağılma şekillerini ve bunun nedenlerini inceleyen bilim dalı. [*Osm.* Coğrafyayı hayatî, hayatî coğrafya; *Ing.* Biogeography; *Fr.* Biogéographie].

☆ *Eşanl.* **dirim coğrafyası, bitki coğrafyası.**

biyo.ekoloji, i. *Fr. bioecologie.* Bulundukları çevre ile canlıların ilişkilerini araştıran canlılar sosyolojisi. [*Ing.* Bioecology].

biyo.fizik,-ği, b.i. *Fr. biophysique* < *Yun. biy.* § ❶ Fizyolojinin fizik olaylarını inceleyen dalı § ❷ Canlı organizmaların fiziksel metodlarla incelenmesi, canlı organizmaların ve canlı organizma parçalarının gösterdikleri fiziksel olayların incelenmesi. [*Ing.* Biophysics].

biyogenetik, s. *Fr. biogénétique. biy.* Biyogenezle ilgili. [*Ing.* Biogenetic].

~ eleman, *biy.* Hayvansal ve bitkisel canlı maddenin bileşimine giren basit cisim.

biyogenez, i. *Fr. biogénèse* < *Yun. bios,* hayat + *genesis,* soy. *biy.* Her canlı maddenin *(yaratığın),* kendisini doğuran *(meydana getiren)* bir canlı maddeden *(bir yaratıktan)* geldiğini kabul eden kuram. [*Ing.* Biogenesis].

biyograf, i. *Fr. biographe.* biyografi yazarı. [*Ing.* Biographer].

biyografi, i. *Fr. biographie* < *Yun. ed.* (a) Bir kimsenin hayat hikâyesi; b) Ünlü kişilerin hayatını anlatan eser veya yazı. [*Osm.* Tercüme-i hal; *Ing.* Biography].

biyografik, s. *Fr. biographique.* Biyografiyle ilgili, biyografi hakkında, biyografi ihtiva eden. [*Ing.* Biographical].

~ metot, *fels.* (a) Gözlenen davranımları sistemli bir şekilde kaydederek çocuk gelişimini inceleme metodu; (b) Öğretimde, Materyali, tarihî yönden önem taşıyan şahısları esas olarak düzene sokma metodu.

biyogram, i. *Fr. biogramme. sosy.* ve *psik.* Amerikalı psikolog Abel tarafından 1947'de ortaya atılan metot. Anketçilerin isteği üzerine, bir tek ve aynı olayı yaşamış olan birçok kişinin yazdıkları hayat hikâyelerine bu ad verilir. [*Ing.* Biogram].

biyojenez, ◘ **biyogenez.**

biyo.jeografi, i. *Fr. biogéographie* < *Yun bios,* hayat, dirim + *gē, yer* + *graphe,* yazı ◘ **Biyocoğrafya.**

biyokalorimetri, i. *Fr. biocalorimétrie. biy.* Biyolojinin organik etkinlik sonucu ortaya çıkan ısısal olayları inceleyen bölümü. [*Ing.* Biocalorimetry].

biyokatalizör,-rü, i. *Fr. biocatalyseur.* Canlı dokuların hepsinde çok az miktarda bulunan madde. Bu maddenin rolü, hayat için gerekli bir veya bir dizi kimyasal tepkimeyi uyandırmak veya kolaylaştırmaktır. [*Ing.* Biocatalyzer].

biyokimya, i. *Yun. bios,* hayat + *khemeia,* değişme. *biy.* Canlı dokuları meydana getiren maddelerle ilgili kimya kolu. Organ dokularındaki kimyasal olayları inceleyen kimya dalı. [*Ing.* Biochemistry; *Fr.* Biochimie]. ☆ *Eşanl.* **biyolojik kimya.**

biyokimyasal, s. *Fr. biochimique* < *Yun. bios,* hayat + *chemeia,* değiştirilme. Biyokimya ile ilgili. [*Ing.* Biochemical].

biyoklimatoloji, i. *Fr. bioclimatologie.* Canlı organizmaların gelişmesinde iklimin etkisini araştıran bilim kolu. [*Ing.* Bioclimatology].

biokron, i. *Fr. biochron* < *Yun. bios,* hayat + *khronos,* süre, zaman. *zool.* Hayvanlar âleminin evrimi içinde bir cinsin veya bir türün yaşama süresi. [*Ing.* Biochron].

biyolit,-ti, i. *Fr. biolite.* Organizmalardan oluşan kaya. [*Ing.* Biolite].

biyolog,-ğu, i. *Fr. biologue* < *Yun.* Biyoloji bilgini (uzmanı). [*Ing.* Biologist].

biyoloji, i. *Fr. biologie* < *Yun. bios,* hayat, dirim + *logos,* söz, bilim > *biologia.* Bitki ve hayvanların, doğma, gelişme, yapı, çalışma, dağılış üreme gibi yaşayış gösterilerini inceleyen bilim. [*Osm.* Hayatiyat; *Ing.* Biology]. ☆ *Eşanl.* **hayat bilimi.** ◉ **moleküler ~,** *biy.* Biyolojik makromoleküllerin yapısını ve özelliklerini göz önünde tutarak canlı varlıkların bütün niteliklerini açıklamak amacını güden iyice uzmanlaşmış bilim dalı [*Ing.* Molecular biology; *Fr.* Biologie moléculaire]. ◉ **uzay ~si,** *biy.* Uzay kapsülle-

DUDEN'den

ŞEKİL: 95. — **TIBBİ BİTKİLER. 1.** Alman papatyası *(rumî papatya).* **2.** Arnika *(Arnica).* **3.** Nane *(İngiliz nanesi).* **4.** Pelin otu. **5.** Kedi otu. **6.** Rezene *(raziyane).* **7.** İngiliz lavanta çiçeği. **8.** Öksürük otu. **9.** Solucan otu. **10.** Kırmızı kantaron. **11.** Mızraksi sinirli ot *(Plantago lanceolata).* **12.** Hatmi çiçeği. **13.** Barut ağacı. **14.** Hint yağı ağacı. **15.** Haşhaş. **16.** Sinameki. **17.** Kınakına ağacı. **18.** Kâfur ağacı. **(19)** Arek *(Areca).* **20.** Arek cevizi.

rine özgü koşulların *(ağırlık yokluğu, şiddetli kozmik ışınlar v.b.)* insanlar, hayvanlar, bitkiler, hatta bakteriler ve proteinler üzerindeki etkilerini inceleyen bilimi. [*Ing.* Space biology].

biyolojik, s. *Fr. biologique.* Biyoloji ile ilgili. [*Ing.* Biological].

~ **hekimlik**, *tıp.* Bir vücut hastalığının dışardan herhangi bir şey *(ilâç., v.b. gibi)* eklemden, vücudun içinde var olan güçlerin artmasını sağlayarak giderilmesi yolunu tutan doğal tedavi yolu. [*Ing.* Biological medicine].

~ **kimya**, ◘ Biyokimya.

~ **kontrol**, *zool.* Tatbikî entomolojide, zararlı böceklere karşı doğal araçlar; *(üretilen parazitlerle mücadele yapmak gibi).*

~ **oyun düzeni**, *tiy.* Rus rejisörü Meyerhold'un «Yapıcılık» tutumuna ve onun sahneye koyuş yöntemine verilen ad. [*Ing.* Biomechanical method].

~ **pedagoji**, *psik.* Eğitimin temelini biyolojik bilimlere dayamak isteyen eğitim görüş veya alanı.

~ **savaş**, ◘ Savaş.

~ **sosyoloji**, *sosy.*, Toplum olgularının temelinde biyolojik olguların bulunduğunu ve onların, esasında, hayat kanunlarıyle açıklanacağını savunan görüş. [*Ing.* Biological sociology; *Fr.* Sociologie biologique].

~ **uyum**, *psik.* Organizmanın çevresiyle uyuşabilmesi için bitki veya hayvan türlerinde meydana gelen biyolojik değişme oluşumu.

~ **yarı ömür**, *fiz.* Canlı organizmalar içerisine sokulan yabancı bir maddenin ve özel olarak radyoizotopların organizma tarafından kendi biyolojik metodları ile, yarısının elimine edilmesi için geçen zaman. [*Ing.* Biologic halflife; *Fr.* Période biologique].

biyolojizm, i. *Fr. biologisme. felsf.* ve *fiz.* Ruhsal ve toplumsal olayları «hayat»ın değişik görünüşleri olarak ele alan doktrin. [*Ing.* Biologism].

biyoluminesans, i. *Fr. bioluminescence. biy.* Bazı canlıların, organik olarak soğuk ışık çıkarması veya ısınma olayı. [*Ing.* Bioluminescence].

biyomagnetizma, i. *Fr. biomagnétisme. biy.* Canlı barlıkların yer mıknatıs alanında ve ona denk yoğunlukta sun'i mıknatıs alanlarında gösterdiği duyarlık ve tepki. [*Ing.* Biomagnetism].

biyomekanik,-ği, *Fr. biomécanique. biy.* Canlılara özgü olayları mekanik açıdan ele alan biyoloji bölümü. [*Ing.* Biomechanics].

biyometeoroloji, i. *Fr. biométéorologie. biy.* Zamanın *(kısa süreli olay)* ve iklimin *(uzun süreli olay)*, canlı varlıklar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim. [*Ing.* Biometeorology]

biyometre, i. *Fr. biomètre, Yun. bios,* hayat + *metron,* ölçü. *biy.* Küçük organizmalar tarafından çıkarılan karbon di oksit'i ölçmek için kullanılan bir alet. [*Ing.* Biometer].

biyometri, i. *Fr. biométrie* < *Yun. bios,* hayat + *metron,* ölçü. *biy.* Canlı yaratıkların çok yönlülüğünü, olasılık *(ihtimaliyat)* hesapları yardımıyle istatistik inceleme yöntemleri, organizmalara ait biyoloji gözlemlerinde uygulanan istatistik bilimi. Modern hekimliğin araştırma dallarından biridir. [*Ing.* Biometry].

biyomikroskop,-pu, i. *Fr. biomicroscope. tıp.* Genellikle özel bir aydınlatma düzeneği *(ince yarıklı lâmba)* bulunan ve canlı gözü incelemeye yarayan binoküler mikroskop. [*Ing.* Biomicroscope].

biyomorfoz, i. *Fr. biomorphose. biy.* Bir canlı varlığın diğer bir canlı varlık üzerindeki etkisinin sonucu. [*Ing.* Biomorphosis].

biyonik,-ği, i. *Fr. bionique. biy.* Bazı biyolojik süreçleri, özellikle yönelme ve sezme süreçlerini inceleyen bilim. [*Ing.* Bionics].

biyonomi, i. *Fr. bionomie, biy.* Canlıların çevreyle ilişkisini inceleyen bilim. [*Ing.* Bionomy].

biyoplazma, i. *Lat. biy.* Canlı madde. [*Ing.* Bioplasm; *Fr.* Bioplasme].

biyopsi, i. *Fr. biopsie* < *Yun. bios.* hayat + *opsis,* görme. *tıp.* Mikroskopta yapısını incelemek amacıyle canlıdan bir doku parçasının alınması. [*Ing.* Biopsy].

biyos, i. *Fr. bios, biyokim.* Bira mayası manta-

DUDEN'den

ŞEKİL: 96. — **TROPİK UYARICI VE BAHARAT BİTKİLERİ.** (1) Kahve ağacı. 2. Meyvalı *(meyva veren)* gövde. 3. Çiçeklenen gövde. 4. Çiçek. 5. Iki tohumlu meyva *(uzunluğuna kesiti).* 6. Kahve tohumu *(çekirdeği).* (7) Çay ağacı. 8. Çiçekli sürgün. 9. Çay yaprağı. 10. Meyva. (11) Paraguay çayı *(Ilex Paraguariensis).* 12. Iki eşeyli çiçekli sürgün. 13. Erkek çiçek.14. Dişi çiçek. 15. Meyva. 16. Kakao ağacı. (17) Çiçekli ve meyvalı sürgün. 18. Çiçek *(boyuna kesiti).* 19. Tohumlar *(kakao tohumları).* 20. Tohum *(boyuna kesiti).* 21. Embriyo. (22) Tarçın ağacı. 23. Çiçekli gövde. 24. Meyva. 25. Tarçın kabuğu (26) Karanfil ağacı. 27. Çiçeklenen gövde. 28. Tomurcuk. 29. Meyva. (30) Küçük Hindistan cevizi ağacı. 31. Çiçekli gövde. 32. Dişi çiçek *(boyuna kesiti).* 33. Olgunlaşmış meyva. 34. Arillus ile örtülü tohum *(macis).* 35. Tohum *(enine kesiti).* 36. Karabiber ağacı. 37. Meyva veren gövde. 38. Çiçek durumu. 39. Tohumlu meyva *(uzunluğuna kesiti).* (40) Virjinya tütünü. 41. Çiçeklenen gövde. 42. Çiçek. 43. Tütün yaprağı.44. Olgunlaşmış meyva kapsülü. 45. Tohum. (46) Vanilya fidanı. 47. Çiçeklenen gövde. 48. Vanilya tohum zarfı *(legumu).* (49) Fıstık ağacı. 50. Çiçeklenen ağacı. 51. Nuks. (52) Şeker kamışı. 53. Çiçek açan bitki .54. Panikül. 55. Çiçek.

rının büyümesini etkileyen hormon. *(Bitkisel hormon grupundandır).*

biyosemez, i. *Fr. biocemèse* < *Yun bios,* hayat + *koiman,* uyuklamak, *fizyol.* Yaşantıda yavaşlama. Sebebi ya çevre soğuması *(kış uykusu),* ya oksijen azlığı *(anoksi),* ya su azlığı *(anhidrobiyoz),* ya da bu üçünün bir arada bulunması. [*Ing.* Biocemesis].

biyosenotik,-ği, i. *Fr. biocénotique.* veya *biocoenotique. biy.* Biyosenozlarda çeşitli türlerin rolünü ve yerini inceleyen bilim. [*Ing.* Biocenotics].

biyosenoz, i. *Fr. biocénose* veya *biocoenose* < *Yun. bios,* hayat + *koinos,* ortak. *biy.* Belli ortama veya belli bir bölgede dengeye kavuşmuş bitey ve direy. İki çeşit **biyosenoz** vardır: **kapalı biyosenoz.** *(Buraya yeni türler çok zor girer).* **Açık biyosenoz.** *(Az çok boş bir ortamı ifade eder, Buraya yeni türler girebilir).* [*Lat.* ve *Ing. Biocoenosis*].

DUDEN'den

ŞEKİL: 97. — **YABANI OTSU BITKiLER. 1.** Peygamber çiçeği *(Mavi kantaron).* **(2)** Gelincik. **3.** Tomurcuk *(Konca).* **4.** Çiçek. **5.** Kapsül. **6.** Karemuk. **7.** Sarı papatya *(Öküs gözü, sığır gözü).* **8.** Mayıs papatyası *(adi papatya).* **(9)** Çoban çantası. **10.** Çiçek. **11.** Meyva. **12.** *(Senecio).* **13.** Karahindiba. **14.** Kömeç *(başak).* **15.** Meyva topluluğu. **16** Yabani turp. **22.** Çiçek. **23.** Meyva. **24.** Pazı. **25.** Kaz ayağı. **26.** *Çonvolvulus arvensis.* **27.** Fare kulağı. **28.** Yabani arpa. **29.** *(Çok yıllık)* çavdar otu. **30.** Ayrık otu. **31.** Galinsoga. **32.** Devedikeni. **33.** Isırgan otu.

biyosentez, i. *Fr. biosynthese. biy.* Canlı varlığın kendi içinde yaptığı kimyasal sentez. [*Ing.* Biosynthesis].

biyosfer, i. *Fr. biosphère* < *Yun, bios,* yaşama + hayat + *sphaira,* küre. *coğr.* «**Canlılar küresi**» anlamına gelir. Üzerinde hayat olan yeryüzü bölgelerine verilen ad. [*Ing.* Biosphere; *Fr.* Biosphère].

biyoskop,-pu, i. *Fr. bioscope.* Sinematografdan önce bulunmuş olan ve daha o zaman hareketin sentezi temeline dayanan âlet. [*Ing.* Bioscope].

biyosönoz, i. *Fr. biocoenose* < *Yun., bios,* hayat + *koinos,* ortak olarak. *biy.* Bir biyotopta yerleşmiş organizmalar topluluğu, hayvan komiteleri. [*Ing.* Bioceonosis].

biyospeleoloji, i. *Fr. biospéléologie. biy.* Mağaralarda yaşayan canlıları inceleyen bilim. 1904'te A. Viré tarafından kuruldu. [*Ing.* Biospeleology].

biyostati, i. *Fr. biostatie. tıp.* Organların bünyesi ile faaliyetleri arasındaki ilişkilerin bilimsel incelenmesi. [*Ing.* Biostatics].

biyostazi, i. *Fr. biostasie. jeol.* Toprağın biyolojik bakımdan durgunluk evresi. Bu evrede, kimyasal aşınma, alkali bazlardan meydana gelen metal tuzlarının eriyebilen kısmını götürür. [*Ing.* Biostasy].

biyoşimi, ◘ **Biyokimya.**

biyoşimik, ◘ **Biyokimyasal.**

biyotaksi, i. *Fr. biotaxie. biy.* Fosillerin ve bugünkü canlıların doğal sınıflandırma kurallarını belirleyen biyoloji bölümü. [*Ing.* Biotaxy].

☆ *Eşanl.* **taksonomi.**

biyotaktizm, i. *Fr. biotactisme. biy.* Bir veya daha çok hücrenin herhangi bir hücreyi kendine çekmesi [*Ing.* Biotactism].

biyoterapi, i. *Fr. biothérapie. tıp.* Bazı hastalıklara karşı canlı mikroorganizmaların *(yoğurt, kefir, mayalar, çeşitli mikroplar)* veya bunların yaşadığı ortamın *(süt, mide özsuyu, öd, v.b.)* kullanıldığı tedavi usulü. [*Ing.* Biotherapy].

biyotin, i. *Fr. biotine.* § ❶ *min.* Anortit'in bir çeşidi § ❷ *tıp.* H vitamini. [*Ing.* Biotin].

biyotip, i. *Fr. biotype. biy.* Kalıtsal bazı özellikleriyle yapı ve biçim benzerliği gösteren bireyler topluluğu. [*Ing.* Biotype].

biyotipoloji, i. *Fr. biotypologie.* Her bireyde, bedenin fizyolojik eğilimleriyle ruhî davranışı arasında kurulabilecek karşılıklı bağıntıları araştıran bilim. [*Ing.* Biotypology].

biyotit,-di, i. *Fr. biotide. (Bilgin Biot'nun adından). jeol.* ◘ **Karamika.**

biyotom, i. *Fr. biotome. (Elektroradyolojide)* Planigrafi yapmaya yarayan âlet. Bu âletle kesit düzlemine çizilen yörünge bir dairedir. [*Ing.* Biotome].

☆ *Eşanl.* **tomografi.**

biyotop,-pu, i. *Fr. biotope* < *Yun. bios,* hayat + *tonos,* yer. *biy.* Biyolojik ortam. Canlının yaşadığı yer; çevre. [*Ing.* Biotope].

biyotropizm, i. *Fr. biotropisme. bot.* Asalak bitkilerin köklerinin büyüme ve gelişme yönsemesi. Bunların kökleri toprağın içinde, değişik türden konak bitkilerin köklerine ve diğer toprak altı organlarına doğru yönelir. [*Ing.* Biotropism].

☆ *Eşanl.* **canlıya yönelim.**

biz¹, zam. § ❶ Birinci çoğul şahıs zamiri. [*Ing.* We; *Fr.* Nous] § ❷ Resmî üslûpta ve önemli kişiliği olan bir kimsenin ağzında «**ben**» anlamına gelir: *Biz böyle düşünüyoruz* § ❸ Yazarlar daha tumturaklı bir anlatım sağlamak veya «*ben*» kelimesiyle ona bağlı olan kişisellikten kaçınmak için «biz» kelimesini kullanırlar: *Biz bu eserde...* § ❹ Geçmişteki veya bugünkü yurtdaşlarımızı belirtmek için topluluk anlamıyle de kullanılır: *Biz o mücadeleyi nasıl olsa kazanacaktık.*

~ **bize,** *dey.* Yalnız biz, yabancı bulunmaksızın. [*Ing.* By ourselves, without any strangers in our midst].

~ **erdik muradımıza darısı.... başına,** *dey.* Biz arzularımıza kavuştuk, mutlu olduk, başkaları da olsun.

biz², i. *Fr. bis.* Katı bir şey dikilirken iğneye yol açmak için kullanılan, çelikten, ince ve sivri uçlu âlet: *Kunduracı bizi.* [*Ing.* Awl:

Fr. Alêne] ◉ **döşemeci ~i,** 20 sm. kadar uzunluğunda, gövdesi çelikten, kesiti yuvarlak ucu sivri âlet olup kıtığın şiltelerde işlenmesini sağlar ◉ **saraç ~i,** Ucu çok ince çelik kalem, ince veya kalın derilerin dikiminde, iğnenin geçmesini sağlayan deliği açmaya yarar. ◉ ◘ *ŞEKİL: 36.* — **AYAKKABICI;** *ŞEKİL: 172.* — **DİZGİ EVİ.**

Bizam sıçanı, *zool.* ◘ **Sıçan.**

bizanslı, s. be i. Bizans ve Bizans imparatorluğu ile ilgili. Bizans'ta veya Bizans imparatorluğunda oturan. [*Ing.* Byzantine; *Fr.* Byzantin,-ine].

bizar /bîzâr/, s. *Osm.* < *Fars. esk* § ❶ Rahatsız, tedirgin. [*Ing.* Uncomfortable, disturbed, uneasy, restless; *Fr.* Embêté, ennuyé] § ❷ Bezgin, bıkkın, usanmış, bezmiş, bıkmış: *Bu sineklerden pek bizarım.* [*Ing.* Tired, wearied; *Fr.* Las, dégoûté].

~ **etmek,** *dey.* Rahatsız etmek, usandırmak. *Ing.* To weary, distress; *Fr.* Rendre impuissant, importuner, gêner].

~ **olmak,** *dey.* Usanmak, bıkmak. [*Ing.* To be wearied (by), to be clear (of); *Fr.* être importuné].

bizatihî /bizâ:tihî/, z. *Osm.* < *Ar.* Kendiliğinden, kendinden, kendisi: *Bunu ona biri öğretmiş olacak, çünkü bizatihi düşünebilir bir adam değildir.* [*Ing.* In itself, intrinsically; *Fr.* Par soi-même]

☆ *Yak. anl.* **özünden, kendisi, binefsihi.**

bizce, zam. Çoğul birinci şahıs zamirinin ekvatif hali, bize göre: *Bizce bunun hiç bir sakıncası yoktur.* [*Ing.* According to us, in our opinion, as far as we are concerned].

bizde, *zam.* § ❶ Çoğul birinci şahıs zamirinin lokatif hali § ❷ Bizim evde, bizim memlekette bizim toplumda. [*Ing.* With us, among us; *Fr.* Chez nous].

bizden, *zam.* § ❶ Çoğul birinci şahıs zamirinin ablatif hali: *Bizden geçti artık, yaşlandık.* [*Ing.* One of us]. § ❷ s. Bizim taraftan, fikren bize bağlı: *Bizdendi, o da bizden.* [*Ing.* From us; *Fr.* Il est de nôtres] § ❸ *arg.* Kurnaz, açıkgöz: *Hasan bizdendir, Korkma istediğin gibi işle!* [*Ing.* Sly, crafty].

bize, *zam.* Çoğul birinci şahıs zamirinin datif hali: *Ekşi olanları bize, tatlı ve sert olanları size kalmak üzere elmaları bölüşelim.* [*Ing.* To us; *Fr.* A nous].

bizet,-ti, i. *zool.* Fransa'da, özelfikle Seine taraflarında yaşayan gri renkli bir koyun ırkı. Dişileri 35 kilo gelir. Yılda 1,5 kilo yapağı vermektedirler. Etleri lezzetlidir.

bizim, *zam.* Çoğul birinci şahıs zamirinin genitif hali: *Bizim işimiz. Bizimle beraber.* [*Ing.* Our, of us; *Fr.* Qui nous concerne, qui est à nous, notre].

bizimki, *zam.* § ❶ Çoğul birinci şahıs zamirinin genitif halinin aitlik eki almış şekli: *bize ait.* [*Ing.* Ours; *Fr.* Nos, notre]. § ❷ *tkz.* Kadınların kocalarından, kocaların eşlerinden bahsederken kullandıkları söz: *Bizimki bugün, yine asabî.* § ❸ Bizim tanıdığımız, bizim çevremizde olan.

bizlemek(-i), f. § ❶ Kunduracılıkta biz denilen ucu sivri iğnenin kolayca geçebilmesi için küçük delikler açmak. [*Ing.* To stick an awl into]. § ❷ *h.d.* Ucu sivri değnekle bir insanı veya hayvanı dürtmek. [*Ing.* To stick an awl into, to pinch with an awl].

bizlengeç,-ci, i. *h.d.* § ❶ Uçu çivili sopa, üvendire. [*Ing.* Goad; *Fr.* Aiguillon pour piquer les bœuf]. § ❷ Kunduracıların kullandığı biz. [*Ing.* Awl; *Fr.* Alene].

bizler, *zam.* Çoğul birinci şahıs zamiri: *Bizler hep seni düşündük.*

bizmut,-tu, i. *Alm. wismuth. kim.* Bi sembolü ile bilinen. A.n. 83, A.a. 209 olan kimyasal element; Kızıl kıra çalan beyaz renkte, kırılgan ve katı bir maden olup, 268 derecede erir. Yoğunluğu 9,8 dir. Başka cisimlerle bileşimi yapılarak tıpta ve sanayide kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Bismuth].

~ **çiçeği,** *min.* ◘ **Çiçek.**

~ **tedavisi,** *tıp.* Bizmut tuzlarıyle bazı enfeksiyonların tedavisi.

bizmutil, i. *Fr. bismuthyle. kim.* Tek değerli BİO kökü. [*Ing.* Bismuthyl].

bizmutin, i. *Fr. bismuthine. kim.,* § ❶ Bizmutun başlıca cevheri olan bizmut sülfür Bi_2S_3 § ❷ Bizmut taşıyan ve aminlere benzeyen organik bileşiklere verilen ad. [*Ing.* Bismuthine].

bizmutit,-ti, i. *Fr. bismuthite. min.* Doğal bizmut hidrokarbonat. [*Ing.* Bismuthite].

bizmutizm, i. *Fr. bismutisme. tıp.* Enjeksiyon veya pansuman olarak kullanılan bizmut tuzları ile zehirlenme. [*Ing.* Bismutism].

bizmutklorür,-rü, i. *Fr. bismuthochlorure. kim.* Bizmut triklorürün bir metal klorürü ile birleşmesinden meydana gelen karmaşık tuzlara verilen ad.

bizmutlu, s. Bizmut taşıyan.

bizmutokr, i. *Fr. bismuthocre. min.* Doğal bizmutoksit Bi_2O_3 muhtemelen bizmutin minerallerinin ayrışmasından meydana gelmektedir.

☆ *Eşanl.* **bizmit.**

bizmutosferit,-ti, i. *Fr. bismuthosphérite. min.* Küçük kürecikleri andıran doğal bizmut karbonat.

bizmutür,-rü, i. *Fr. bismuthure. kim.* Bizmut ile başka bir elementten meydana gelen bileşik.

DUDEN'den

ŞEKİL: 98. — **ZEHİRLİ BİTKİLER. 1.** Kaplanboğan *(Kurtboğan)* **2.** Kırmızı çiçekli yüksük otu *(arı kovanı).* **3.** Çiğdem. **4.** Büyük baldıran *(Benekli baldıran).* **5.** Siyah it üzümü, *(Köpek üzümü).* **6.** Banotu, *(Gâvur otu).* **7.** Güzelavrat otu. **8.** Tatula *(Boru çiçeği, elması)* **9.** Benekli yılan yastığı *(dana ayağı).* /**10-13** *zehirli mantarlar*/: **10.** Sinek öldüren amanit *(Amanita muscaria).* **11.** Ölüm bardağı *(yumrulu agarik, zehirli amanit).* **12.** Şeytan boletus *(Boletus satanas).* **13.** Tüylü mantar *(Lactaris torminosus).*

bizon, i. *Fr. bison* < *Lat. zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından geviş getiren memeli hayvan. Hörgüçlü, kalın, postlu, geniş kısa kafalı, kıvrık kısa boylu, tümsek alınlı bir yaban sığırı cinsi. **Avrupa bizonu** *(B. bonasus)* ve **Amerika bizonu** *(B. americanus)* adlı türleri vardır. [*Lat. Bison bison; Ing.* Bison] ◉ **Amerikan ~u**, *zool.* Bizon türü. Mississipi nehrinin doğusunda ve batısında yaşar. 2,70 - 3 m. boyunda, 1,70-1,90 m, yüksekliğinde olup ağırlığı 600 ile 1000 kilo arasında dolaşır. Kısa boynuzlu ve hörgüçlüdür. Baş, karın ve bacaklar karamsı, sırtı açık renk olur. Soyu, tükenmektedir. Orta ve Kuzey Amerika'da sürüler halinde yaşar. [*Lat. Bison Americanus; Ing.* Bison; *Fr.* Bison d'Amérique]. ☆ *Eşanl.* **Amerika mandası**. ◉ ◘ *ŞEKİL: 380.* — **MEMELİ HAYVANLAR.** ◉ **Avrupa ~ u**, *zool.* Kısa boynuzlu ve hörgüçlü bir bizon türü. Amerikan bizonundan biraz küçüktür. İri çenelidir. 3 m. den daha uzundur. 500-700 kilo olanları vardır. Kestane-esmer renklidir. Avrupa'da yaşar. Soyu tükenmektedir. [*Lat. Bison bonasus; Ing.* Auroch; *Fr.* Bison d'Europe].

bizsi, s. *bot.* Biz biçiminde olan *(Yapraklar (hk.)* [*Ing.* Subulate; awl-shaped; *Fr.* Subulé].

~ yaprak, *bot.* ◘ **Yaprak**.

bizzat /biz:zât/, z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kendi, kendisi, vekil kullanmayarak: *Avukatı varken mahkemeye bizzat geldi.* [*Ing.* In person, personally; *Fr.* En personne, personnellement] § ❷ Doğrudan doğruya: *Bizzat iyilikte bulunmak.*

~ ihkakı hak etme, *huk.* Kendi hakkını zor kullanarak alma, koruma.

Bk, *kim.* Berkelyum elementinin sembolü.

blabera, *i. Yun. blaberos*, zararlı. *zool.* Hamamböceğigiller *(Blattideae)* familyasından Orta ve Güney Amerika'da, Antiller'de yaygın büyük hamam böceği. Evlerde yaşayanları yiyecekleri kemirir. Sıcak ülkelerin doklarında çok yaygın ve boldur. Brezilya ve Guyana hamam böceğinin *(B. gigantea)* boyu 6 sm. yi bulur. [*Lat.* ve *Ing.* Blabera; *Fr.* Blabère].

blakavt, i. *ing. blackout, ask.* ◘ **Kararma**.

blakbotom, l. *Ing. black bortom.* Amerika zencilerinin tahta ayakkabılarla tempo tutarak kalça hareketleriyle yaptığı bir dans çeşidi.

blakeit,-ti, i. *Fr. blakéite. min.* Bir kokimbit *(Coquimbite)* çeşidi. [*Ing.* Blakeite].

blanko, s. *ikt.* Açık imzayı ifade eden bir terkiptir. **Karşılıksız** anlamına da gelir. [*Ing.* Blank (check); *Fr.* Non couvert, sans provision].

blason, i. Eskiden Avrupa'da cirit oyunlarına çıkan asilzadeleri halka bildirmek içini çalınan boru anlamında bir kelime olup. üzerine konan arma ve işaretlerle bir özel işaret niteliğini alan arma kalkanlarına denir. [*Ing.* Blazon; *Fr.* Blason].

blastem, i. *Fr. blasteme* < *Yun. blastos*, tohum. *embriyol.* Yarı sıvı, şekilsiz canlı madde. Hücrelerin, billürlaşma yoluyle bu maddeden doğdukları ileri sürülmektedir. [*Ing.* Blastema] ◉ **yenileyici ~**, Bazı omurgalılarda, yaranın üstünde oluşan organ yenilemeye elverişli küçük hücreler.

blasten, i. *Fr. blastene. tıp.* Organı geliştiren asıl madde. [*Ing.* Blastena].

blastoderm, i. *Fr. blastoderme.* < *Yun. blastos*, tomurcuk + *derma*, deri. *embriyol.* Vitellüs yüklü yumurtaların kısmi bölütlenmesinden ileri gelen blastomerlerden oluşmuş yüzeysel ve dairesel levha. Blâstulanın birincil karın boşluğunu çeviren bir sıra hücreden yapılmış epiteli. [*Ing.* Blastoderm].

blastofag, i. *zool.* Kınkanatlı bir böcek. Büyük orman bahçıvanı *(B. Piniperda)* ve küçük orman bahçıvanı *(B. Minor)* adlı iki türü vardır. Her ikisi de çam filizlerini kemirerek yere düsürürler. Büyüğü 3,5-4,8 mm. boyunda siyah veya esmer kırmızı renktedir. Küçüğü 2,5-4,5 mm. büyüklüğünde olup kırmızı, esmer veya siyah renktedir. [*Lat. Blastophagus; Ing.* Blastophagus; *Fr.* Blastophage].

blastofor, i. *Fr. blastophore. tıp.* Tomurcuk zarfı. [*Ing.* Blastophore].

blastofori, i. *Fr. blastophorie. tıp.* Kurşun, arsenik, alkol zehirlenmeleri ve frengi sonucunda tohum hücrelerinin bozulması. [*Ing.* Blastophthoria].

blastogenez, i. *Fr., blastogenèse. embriyol.* Embriyon gelişmesinin ilk evreleri ve blastodermin oluşumu. [*Ing.* Blastogenesis]

blastokarp, s. *Fr. blastocarpe. bot. Rhizophoraceae* familyasından bitkilerin çoğu gibi, meyve kabuğundan çıkmadan önce çimlenen tohumlar için söylenir. [*Ing.* Blastocarpous].

blastom, i. *Fr. blastome. tıp.* (a) Bir mikroba bağlı granülasyon dokusu; (b) Kondroma veya gilioma gibi embriyonik hücrelerden doğan bir tümör cinsi. [*Ing.* Blastoma].

blastomer, i. *Fr. blastomere.* < *Yun. blastos*, tomurcuk + *meros*, parça. *biy.* Blâstulada blâstoderm katını meydana getiren hücrelerin her biri. [*Osm.* Ümm-ül-cürsume; *Ing.* Blastomer].

blastomikoz, i. *Fr. blastomycose. patol.* Bir organizmanın içinde veya yüzeyinde *blastomycetes*'in (biramayaları ve benzerleri) gelişmesinden ileri gelen hastalık. [*Ing.* Blastomycosis].

blastopor, i. *Fr. blastopore. zool.* ◘ **Ilkağız**.

blastosel, i. *Fr. blastocoel* < *Yun. blastos*, tomurcuk + *koilos*, boşluk. *biy., be zool.* ◘ **Birincil karın boşluğu** .

blastosfer, i. *Fr. blastosphère, embriyol.* Morulla devresinden blastula devresine geçişte vitellüsün kısımlara ayrılma evresi. [*Ing.* Blastosphere].

blastosöl, ◘ **Birincil karın boşluğu**.

blastospor, i. *Fr. blastospore. bot.* Tomurcuklanma ile meydana gelen mantar sporu: (Örnek: *Bira mayalarının tomurcuklanma şekli)* [*Ing.* Blastospore].

blastostroma, i. *embriyol.* Blastodermin bir parçası. [*Ing.* Blastostroma; *Fr.* Blastostrome]. ☆ *Eşanl.* **embriyon beneği**.

blastozoit,-di, l. *Fr. blastozoïde, zool.* Hayvan kolonilerinde oozoitin tomurcuklanmasından doğan birey. [*Ing.* Blastozoid].

blastula, i. *Yun.* ve *Lat. biy.* ve *zool.* Bütün çok hücreli hayvanlarda görülen döllenmiş yumurtanın gelişme evresi. Hücrelerden oluşmus, içi bir sıvı ile dolu bir top olup genel olarak segmantasyon sırasında moruladan sonra meydana gelir. Bazan kirpikli de olabilir. [*Ing.* ve *Fr.* Blastula]. ◉ ◘ *ŞEKİL:* 345. — **BİR KURBAĞANIN GELİŞİM DEVRESİ.**

blatterin, l. *min.* Altın ve kurşunlu tellür. Elasmaz veya nagiyajit çeşidl.

blazer, i. *ing. to blaze.* Alev saçmak. Canlı renklerle, fanileden kumaş, bu kumaştan yapılma spor ceketi.

bledit,-ti, i. *Fr. bloedite. min.* Doğal hidratlı *(su moleküllü)* sodyum ve magnezyum sülfat. [*Ing.* Bloedite].

blefarit, i. *Fr. blepharite. tıp.* Gözkapaklarının kirpikli kenarında oluşan iltihap. [*Osm.* Iltihab-ı cefn; *Ing.* Blepharitis].

blefarofimozis, i. *Fr. blépharophimosis. tıp.* Gözkapaklarının kirpikli kenarlarının az çok birbirine yapışması şeklinde görülen hastalık. [*Ing.* Blepharophimosis].

blefarokalazis, i. *Fr. blepharochalasis. tıp.* Üst gözkapağı derisinde bozukluk ve deri altı dokusunda gevşeklik şeklinde beliren hastalık.

blefaroplast,-tı, i. *Fr. blépharoplaste. tıp.* Bir hücreli kirpikli veya kamçılı hayvanlarda, sitoplazmanın içinde, çoğu zaman kirpik ve kamçılarının dibindeki dip taneciğinin yanında bulunan, çekirdekle ilişkili ve iyice boyanabilen küçük bir yapı. [*Ing.* Blepharoplast].

blefaroplasti, i. *Fr., blepharoplastie. tıp.* Gözkapağındaki madde kaybını veya yaralardan ileri gelen bozuklukları gidermek amacıyle yapılan ameliyat. [*Ing.* Blepharoplasty].

blefaroptoz, i. *Fr. blepharoptose. tıp.* Üst gözkapağı düşüklüğü. [*Ing.* Blepharoptosis].

blefarorafi, i. *Fr. blepharorraphie. tıp.* Göz yarığını daraltmak amacıyle iki göz kapağının kısmen birbirine dikilmesi [*Ing.* Blepharorraphy].

blefarospazm, i. *Fr., blepharospasme. tıp.* Gözkapaklarındaki çembersi kasların, istenmeyerek kasılıp büzülmesi. [*Ing.* Blepharospasm].

blefarosta, i. *Fr. blepharostat. tıp.* Bazı cerrahî müdahalelerde göz kapaklarını açık tutmaya yarayan âlet.

blefarotik,-ği, i. *Fr. blepharotique.* Göz kapağının seğirmesi. [*Ing.* Blepharotic].

blemometre, i. *Fr. blemometre* < *Yun. bléme.* darbe + *metron*, ölçü. Küçük ateşli silâhlarda yayların gücünü ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Blemometer].

blend, i. *Alm. min.* Doğal çinko sülfürü, çinkonun belli başlı cevherlerinden biridir.

blendaj, i. *Fr. blindage. elektr.* § ❶ Elektriksel veya magnetik alanların yayılmasını engelleyen metot § ❷ Elektriksel veya magnetik alanların etkisindeki bir aracı koruyan veya komşu organların bu organın ışıması yüzünden bozulmasını engelleyen madenî muhafaza § ❸ *min.* Göçebilir bir arazide bir kuyu, galeri, tünel, kazı gibi çalışmaları korumak için yapılan ek kalıp.

blenoraji, i. *Fr. blennorrhagie. tıp.* ◘ **Belsoğukluğu**.

blero, i. *Fr. blaireau.* § ❶ Tıraş fırçası § ❷ *res.* Bu isimde hayvanın ince ve yumuşak tüylerinden yapılmış enli ve yumuşak tüylü fırça. [*Osm.* Blero; *Ing.* Bad-ger-hair brush, softener, blender].

blerolamak(-i), f. *res.* Yağlı boya ile yapılan resimlerde fırça dokunuşlarının pürüz ve aksalarını blero denilen enli fırça ile düzleyip yaymak ve renkleri bir biri içine karıştırarak resme erimiş bir hal vermek. [*Ing.* To niggle at *(picture); Fr.* Blaireauter].

Blink mikroskopu, *astr.* ◘ **Mikroskop**.

blok /bl'ok/, i. *Fr. bloc.* < *Alm.* § ❶ Kocaman ve ağır kitle. *Mermer bloku.* [*Ing.* Block]. § ❷ Resim kâğıtları saklanan karton kap. [*Ing.* Writing pad]. § ❸ Birbirine yapışık binalar. [*Ing.* Block] § ❹ *post.* Birbirinden ayrılmamış olan pullara verilen ad § ❺ *mec.* Aynı görüşü benimseyen, ayni inançta olan kimseler [*Ing.* Bloc]. § ❻ *den.* Mendireklerin, köprülerin kenar ve orta ayaklarında, genellikle su altı yapılarında kaya yerine kullanılan demirli veya demirsiz beton kütle. § ❼ *inş.* Küçük taşların harç ile doldurularak bir kütle haline getirilmesiyle meydana gelen sun'î taş kütlesi. § ❽ *istat.* (a) Tarımsal bir deneyde birtakım işlemler uygulanan parseller topluluğu; (b) Bir bilimsel deney planı çerçevesinde bazı işlemlerin uygulandığı elemanlar topluluğu § ❾ *istihk.* Tahkimat sisteminde, ateş ve gözetleme araçlarıyle donanmış beton kütle § ❿ *kardiyol.* Yüreğin içindeki sinir dokusunda beliren uyartı iletim bozukluğu. § ⓫ *matb.* Bir matriste, ayni genişlik ve yükseklikte sırayla yataylar ve düseylerle bölüp ayırarak meydana getirilen alt matrislerden her biri. [*Ing.* Block, patent block], § ⓬ *petr.* Büyüklük sırası 20 sm. nin üzerinde olan ve yerinden kıpırdatılması güç kaya parçası § ⓭ *tekn.* Bir bütün vücude getiren organlar grupu ◉ **~lar yığını**, *jeom.* Yer kabuğunun yüzeyinde birikmiş iri kayalar yığını ◉ **~u açma**, *demir.* (a) Bir demiryol aracının frenini gevşetme: (b) Blok sistemiyle korunan bir bölgede işaretler *(semafor)* vasıtasıyle gidiş gelişe kapatılmış bir yolun yeniden seyrüsefere açılması. ◉ **ameliyat ~ ları**, *tıp.* Bir cerrahî servisinin ameliyatlara ayrılmış kısmı. ◉ **bağlantı ~ u**, *elek.* ◘ **Bağlantı** ◉ **barut ~u**, Güdümlü araçlarda kullanılan, belirli bir geometrik şekilde ve ağırlığı 100 kiloyu aşan, çoğunlukla çifte bazlı barut kütlesi ◉ **bobin ~u**, *radyotekn.* Tek bir muhafaza altına alınmış bobinler ve bunları devreye sokacak komütatörlerin bütünü ◉ **çarpılmış ~**, *jeol.* Çarpılma geçirmis faylı blok ◉ **faylı ~**, *jeol.* Yer kabuğunun faylarla sınırlanmış bölgesi ◉ **kıta ~u**, *jeol.* Denizlerin yüzeyi 200 m. alçalırsa Amerika ve Eski dünyanın meydana getireceği bütün ◉ **para ~u**, *ikt.* paraları altına çevrilemeyen ortak bir paraya bağlı ülkeler topluluğu ◉ **sapkın ~**, *jeom.* Genellikle büyük boyutlu *(metre olarak)* değişik yapıda bir *substratum* yüzeyine bırakılmış kaya ◉ **silindir ~u**, *otom.* Motor bloku ◉ **tünemiş ~**, *jeom.* Aşınım, çevredeki taşınabilir maddeleri götürdükten sonra çıkıntı hal'inde kalmış blok.

~ baskı kitap, *matb.* Matbaacılığın icadın-

dan önce, tahta oyma kalıplardan basılan sayfalardan yapılan kitaplar, bu sayfalar tek taraflı basılmış olduğundan sonra sırta yapıştırılır ve öyle ciltlenirdi. [*İng.* Block-book; *Fr.* Livre xylographe].

~ **başı bina,** *huk.* ◘ **Bina.**

~ **ciltleme,** *matb.* Bir nevi broşür cildi şeklidir. Formalar veya yapraklar, tutkal veya telle yandan dikilerek birbirlerine bağlanır. Bu şekilde dikilen kitap ve defterlerin sayfaları rahat açılmaz, arkaya çevrilmez. Özellikle not defterleri, fatura ve makbuzlar bu şekilde hazırlanır. [*İng.* To stab; *Fr.* Piqûre en travers]..

☆ *Eşanl.* **saplama dikiş yapma.**

~ **diyagram,** *coğr.* ◘ **Blokdiyagram.**

~ **dizgi,** *matb.* Küçük baskı ve ilân işlerinde dizginin dörtgen parçalar ve bunlardan bir araya gelen kompozisyonlar halinde şekillendirilmesi. [*Fr.* Composition en forme de carrê].

~ **inşaat,** *mim.* Birbirine bitisik binalardan meydana gelen inşaat. [*İng.* Construction of apartment buildings in groups].

~ **istif,** *ağ. iş.* Kenarları düzeltilmemiş tahtaların biçilme sıraları bozulmadan ve tomruğu andıran biçimde, aralarına çıtalar konularak üst üste dizilmeleri.

~ **pencere,** *inş.* Kasa, kanat gibi tüm işleme araçları, çarmıhın koruyucu cihazı.

~ **satır,** *matb.* Linotip, entertip, ludlow gibi dizgi makinelerinde, içindeki harflerin birbirlerinden ayrılmadığı tek parça halinde dökülmüş satır.

~ **sistemi,** *demir.* Ayni yol üzerinde giden veya manevra yapan trenlerin çarpışmasını önlemek amacıyle kullanılan tesise verilen ad. [*İng.* Block system].

☆ *Eşanl.* **ışıklı işaret düzenli otomatik blok.**

~ **yazısı,** *matb.* Kalınca, siyah ve dolgun, ince çıkmaları, serifleri olmayan her tarafı aynı genislikteki, köseli temel yazısı. [*İng.* Block letters; *Fr.* Caractères bâtons].

~ **yığını,** (alanı, boşluğu), *jeom.* Toprak yüzeyinde bir çok kaya blokunun bölgesel birikimi.

blokaj, i. *Fr. blocage.* < *Alm.* § ❶ sp. Bloke etme § ❷ *ikt.* Bir varlığın bloke edilmesi, Yetkili mercilerin müsaadesi olmaksızın sahibi tarafından kullanılmaması § ❸ Hareketine engel olma, durdurma § ❸ *elekt.* Bir devreden akım geçmesine engel olma [*İng.* Blocking *(of current)*]. § ❸ *elektr.* Bir veya birkaç elektronik tüp veya transistorlar bulunan kumanda elektroduna yerinde bir polarizasyon uygulandığı zaman cereyanın kaybolduğu akım devresi § ❻ *meteor.* Troposferin çok kalın bir tabakasında batı akımlarında kesinti sonucu genel harekette ortaya çıkan durum. Genel blokajlar çok kısa ve çok geniş bir gezegen dalgasının durmasından meydana gelir § ❼ *otom.* Sert bir frenleme veya frenlerin ayarsız oluşu yüzünden tekerleklerin yer üzerinde arabanın savrulmasına yol açacak biçimde durması. [*İng.* Jamming on]. ◉ ~ ı, **kaldırmak,** *tic.* (a) Erzak nakli ve satışı yasağını kaldırmak; (b) Banka kredilerinden ve hesabı carilerinden serbestçe yararlanmak. ☆ *Eşanl.* **debloke etmek.**

~ **kondansatörü,** *elek.* Bir devreye daimi akımların geçmesini önlemek ve alternatif akımların geçmesini sağlamak amacıyle konmuş olan kondansatör. [*İng.* Blocking. capacitor, blocking condenser, check valve]

blok.diyagram, b.i. *coğr.* Yeryüzünün bir bölümünün hem şekillerini ve topoğrafik özelliklerini, hem de yapısını göstermeye yarayan, perspektif yollarla çizilen bir şekil. [*İng.* Diagram; *Fr.* Bloc-diagramme].

☆ *Eşanl.* **keselek.**

bloke, s. *Fr. bloqué.* § ❶ *(Bir şey)* bir araya toplanmış. [*İng.* locked-up] § ❷ Bir kenara yığılmış § ❸ Ortaya çıkması, kullanılması yasaklanmış § ❹ *sp.* Futbolde top yakalanıp tutulmuş.*(top)* bir yerde durdurulmuş § ❺ Durdurulmuş: *Kredileri bloke etmek* § ❻ i. Kullanılmasını, hareketini elden ele geçmesini önlemek amacıyle el koyma.

~ **etmek,** *ikt.* § ❶ (a) Bir malın kullanılmasını veya bir paranın harcanmasını durdurmak, el koymak; (b) Kambiyo işlemlerinde hükümet kararnamesi olmadan parayı kullanılmaz hale getirmek [*İng.* To close, to stop, to invest, to hold or lock up (money in the bank); *Fr.* Bloquer]. § ❷ *sp. (kaleci hk.)* Futbolde topu bir yerde durdurmak, topu iki elle yakalayıp tutmak. [*İng.* To stop, block; *Fr.* Bloquer].

~ **hesap,** *ikt.* Bir hesabın bloke olması, hesap bakiyesinin veya tayin olunan bir miktar paranın ancak belirli bir tediyeye karşılık olarak tutulması. [*Fr.* Compte bloque].

~ **para,** *ikt.* Yabancı paraya çevrilmesi kanunla veya başka suretle yasaklanan para. [*İng.* Blocked currency].

blokeit,-ti, i. *min.* Kübik sistemde, beyaz billûrlar halinde olan, doğal nikel selenyum $NiSe_2$.

blokhavz /bl'ok:havs/, i. *Alm. blokhaus.* § ❶ *ask.* Avcı kulübeleri ve dağ sığınakları gibi betondan yapılmış küçük savunma istihkâmı. [*İng.* Blockhouse; *Fr.* Blockhaus]. § ❷ *ask. den.* Zırhlı büyük gemilerdeki zırhlı kumanda yeri.

bloknot,-tu /bl'ok:not/, i. *Fr. bloc-notes.* Yaprakları kolayca ayrılabilecek veya zımba deliklerinden koparılabilecek şekilde birbirine zamkla yapıştırılmış veya tel v.b. ile tutturulmuş küçük not defteri. [*İng.* Memorandum block, writing pad].

bloküs,-ü, i. *siy.* Düşman tarafından işgal edilen bir şehrin, bir limanın, veya bir yerin dışla ilişkisini kesmek için kuşatılması.

~ **kontinental,** *siy. Fr. blocus continental.* Birinci Napoleon'un Ingiltere'ye karşı 1802'de uygulamak istediği **«ingiltere gemilerine ana-kara limanlarını kapatmak»** şeklindeki kara ablukası emirnamesi.

blö, i. *Fr. bleu.* Mavi renk.

blöf, i. *ing. bluff.* § ❶ Poker oyununda elini olduğundan farklı göstermek isteyenin davranışı. [*Fr.* Bluff, tromperie] § ❷ Geniş anlamda, birbirini yanıltarak veya yıldırarak bir işten vazgeçirmek için söylenen asılsız söz veya takınılan tavır.

☆ *Yak.anl.* **Göz dağı, gözünü korkutma, kuru sıkı, şantaj, yıldırma.**

~ **yapmak,** *dey.* Kuvvetliymiş gibi görünerek karşısındakini, gerçek niyeti veya durumu hakkında aldatmaya çalışmak. [*İng.* To bluff; *Fr.* Bluffer, tromper, intimider].

☆ *Eşanl.* **kuru sıkı atmak.**

blucin, i. *İng. blue-jeans.* Mavi, kaba pamuklu kumaştan yapılmış pantolon.

blum, i. *ing.,* § ❶ Bir çesit iskambil oyunu § ❷ Birinci haddelemeden çıkma dörtgen kesitli çelik külçe. Istenen cins mamule göre saç haddesi yuvarlak demir, ray veya putrel haddasinden geçirilir.

~ **haddesi,** *metal.* Şekil ingatları sıcak haddeliyerek **blum** denilen çubuk taslaklar haline getiren büyük hadde.

blumenbaşit,-ti, i. *min.* Doğal mangan sülfür.

☆ *Eşanl.* **alabandit.**

bluz[1], i. *İng. blues. müz.* Amerikan ve zenci asıllı bir fokstrot çeşidi. [*Fr.* Blouse].

bluz[2], i. *Fr. blouse.* Kadınların etek veya pantolon üstüne giydikleri ince kumaştan, astarsız, gömlek şeklinde giyecek. [*İng.* Blouse].

blûzon, i. *Fr. blouson.* § ❶ Boyu kalçalara kadar uzanan spor ceket § ❷ Hafif asker ceketi.

Bo, *kim.* Bohemyan elementinin sembolü.

boa, i. *Fr. boa.* < *Lat.* § ❶ ◘ **Boa yılanı.** § ❷ Kadınların boyunlarına taktıkları yılan biçiminde ince uzun kürk. [*İng.* Feather boa].

~ **yılanı,** *zool.* ◘ **Yılan.**

boagiller, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Yılanlar *(Ophidia)* alttakımının, Boalar *(Boaeformia)* bölümünden bir familya. Çoğunluk çok uzun ve iri olurlar. Iki kanca halinde arka bacakların kalıntılarını taşırlar. Sıcak kanlı hayvanları ezerek yerler. Afrika, Amerika, Madagaskar, Avustralya ve Yeni Gine'nin sıcak bölgelerinde yaşayan 70 kadar türü vardır. Başlıca cinsleri: *Boa, epicratus, piton, corallus, eryx,* **Boa yılanı** *(Boa constrictor),* **Anakonda** *(Eunectes murinus)* türleri iyi bilinir. Zehirsizdirler. [*Lat.* Boidae; *ing.* Boas; *Fr.* Boidés].

boalar, ç.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Yılanlar *(Ophidia)* alt takımının bir bölümü. Bazan tırnak biçiminde körelmiş art bacaklar görülür. Hem alt hem üst çenede diş vardır. Zehir sizdirler. Genel olarak en uzun yılanlar bu bölüme girerler. **Boagiller** *(Boidae),* **Pitongiller** *(Pythonidae),* **çamur-yılanıgiller** *(Hysiidae),* **Zırhlı-kuyruklugiller** *(Uropeltidae)* gibi familyaları vardır. [*Lat. Boaeformia*].

bobak,-ğı, i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Sincapgiller *(Sciuridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 37, kuyruğu 9 sm. Tüyleri sık olup soluk pas sarısıdır. Eti ve postu için avlanır. Polonya'dan Orta Asya'ya kadar olan bölgede steplerde yaşar. [*Lat. Marmota bobak; ing.* Bobak marmot; *Fr.* Marmotte bobak].

bobierit,-ti, i. *Fr. bobierite. min.* Doğal, hidratlı *(su moleküllü)* magnezyum fosfat. [*İng.* Bobierrite].

bobin, i. *Fr. bobine.* § ❶ Üzerine tel, iplik v. b. şeyler sarılabilen silindir şeklinde makara: *Trikotaj bobini.* [*İng.* Bobbin]. ☆ *Eşanl.* sargı. § ❷ *fiz.* ve *elek.* Sert bir cisimden yapılmış, yalıtkan ve genellikle silindir şeklinde makara üzerine sarılı bir miktar iletken telden yapılmış düzen. Bir makaraya sarılmamış hali de olabilir. [*İng.* Coil] § ❷ *fot.* Aydınlıkta makineye filmin konulmasını sağlayan bir cins makara. [*İng.* Reel] § ❹ *sin.* Filmin şeridinin sarıldığı madenden yapılmış büyük boy makara [*ing.* Reel] § ❸ *kâğıtç.* Kendi üstüne sarılmış uzun kâğıt veya karton şerit. Üzerinde çok sayıda sarım bulunur. [*İng.* Roll]; ☆ *Eşanl.* **rulo** § ❻ *otom.* Akümülâtöre ateşleme sisteminde akım gerilimini değiştiren kısım. [*İng.* Coil] § ❼ *dok.* (a) Çoğunlukla kartondan ve bazen de tahtadan veya sentetik maddelerden yapılan silindir şeklinde veya konik masuralar üzerinde sarılan iplik topluluğu. [*İng.* Spool]; (b) Iplik yapımı sırasında ham maddenin bant halinde tahta makaralar üzerine sarılması yoluyle meydana gelen yumak § ❽ *balıkç.* Sürütme ağların kurşun yakasında kullanılan ve ağın dibe takılmasını önleyen tekerlek şeklinde ağırlıklar ◉ **akış ~i,** *elek.* Kaynağı statik olan yüklerin akışını sağlamak üzere şebekenin iletkenleriyle toprak arasına bağlanan indüktans ◉ **akort ~i,** *radyotekn.* Yalıtkan tellerin spiral şekilde sarılması sonucunda bir öz indüksiyon etkisi meydana getiren ve bir kapasite ile verilmiş br frekansta salınım devresi teskil eden sargı. [*İng.* Tuning coil, tuning inductance, loading coil, tuning indicator]. ◉ **arayıcı ~,** *elek.* Indükleme olaylardan yararlanmak suretiyle magnetik flüksleri ölçmeye yarayan bobin. ◉ **ateş ~ i,** *otom.* ◘ **Ateş.** ◉ **bölmeli ~,** *radyotekn.* ◘ **Bölmeli.** ◉ **demir nüveli ~,** *elek.* Sargıyı taşıyan makara içinde bulunan ve nüvesi yumuşak demirden olan bobin. [*İng.* Iron core coil]. ◉ **durdurma ~,** *elek.* Devrenin bazı kısımlarında, yüksek frekanslı akımın geçmesini önleyen seri bağlı indüktans. ◉ **godfroy ~ i,** *telekom.* Hem hattın yükünün boşalmasını hem de iletkenin yükleme etkisini karşılamak için telgraf hattının geliş noktasına konan indüksiyon bobini ◉ **indükleme ~i,** elek. Indükleme olayından faydalanılarak yüksek gerilim alternatif akımı meydana getiren bobin. [*İng.* Induction coil]. ◉ **indüktans ~ i,** *elek.* makaralı veya makarasız ve yalıtkan veya çıplak telli, özellikle indüktanstan yararlanılarak salınımlı devrelerde sokmak üzere kuple olmayan devrelerde self indüktansı teskil eden sargı [*ing.* Inductance coil]. ◉ **toroidal ~,** *telekom.* Aynı bir devrenin hem telgraf hem de telefon haberleşmesinde kullanılmasını sağlayan ve yumuşak demir levhalardan yapılmış bir halka üzerine simetrik olarak sarılmış bir bobinden ibaret diferansiyel transformatör [*ing.* Toroidal coil]. ◉ **üfleme ~ i,** *elek.* Magnetik bir üfleme düzeni içinde alanı meydana getiren bobin. [*ing.* Blow-out coil]. ◉ **yükleme ~ i,** *telekom.* Hatlarda zayıflamayı azaltmak için muntazam aralıklarla eklenen indüksiyon bobini. [*ing.* Loading coil].

☆ *Eşanl.* **pupin bobin.**

~ **bloku,** *radyotekn.* ◘ **Blok.**

~ **makinesi,** *dok.* Tek veya fazla katlı iplikleri silindirik veya konik yumaklar halinde

saran makine. [*Ing.* Reducer, reducing box; *Fr.* Bobinoir].

~ **masurası,** *dok.* Çoğunlukla kartondan yapılan ve müşteriye sevkedilecek ipliklerin silindirik veya konik olarak üzerlerine sarıldığı kâğıt.

~ **sarıcı,** *elek.* Yalıtkan bir iletkenle bobin sarma âleti. [*Ing.* Spooling, winding].

~ **yapma,** *dok.* (a) Herhangi bir ipliği, silindirik veya konik bir şekilde, karton veya tahta masuralar üzerine sarma işlemi; (b) Iplik yapımı işlemlerinde bant haline getirilen ham maddenin özel tahta masuralar üzerine sardırılması işlemi. [*Ing.* Winding; *Fr.* Bobinage, embobinage].

bobizasyon, i. *Fr. bobisation. müz.* 1547'de Hubert Waelrant tarafından tasarlanan bir solfej usulü. [*Ing.* Bobization].

bobstil, i. ◘ **Bopstil** .

boca /bo:ca/, *It. poggia. den.* Geminin başını rüzgâra çevirme emri. [*Ing.* Leeward, turning over, tilting, canting, act of pouring or decanting; *Fr.* Action de serrer le vent, antonyme de bouliner]. ◉ **orsa** ~ *den.* Bir sağa bir sola dönerek gitme, düşünmeden rastgele yürüme.

☆ *Eşanl.* **poca.**

~ **etmek,** § ❶ *den.* Rüzgârı geminin kıç tarafına almak. [*Ing.* To veer; *Fr.* Serrer le vent] § ❷ *mec.* Bir kabın içindekileri birdenbire devirip boşaltmak: *Yoğurt kâsesini başına boca etti.* [*Ing.* To pour out; *Fr.* Verser].

bocalama, İ. *den.* Kavanca etmeye başlayıncaya kadar rotanın rüzgâr altına doğru değiştirilmesi.

bocalamak, nsz. f. § ❶ *den.* (a) *(Gemi hk.)* Rüzgâra karşı gidemeyip yalpalamak, rüzgâr tarafından sürüklenmek; (b) Şiddetli fırtınalarda dalgalara karşı ilerlemek mümkün olmadığı zaman uygun fırsat kollayıp aksi rotaya dönerek rüzgâr ve denizi arkaya almak (c) *sp.* Yelkencilikte, kavanca etmeye başlayıncaya kadar rotayı rüzgâr altına doğru değiştirmek. [*Ing.* To veer, to bear away; *Fr.* Tourner, sauter; (Faire) virer *(un navire)* vent arrière]. § ❷ *mec.* Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilemeyip şaşırmak, şöyle veya böyle yapmak: *Yalanı yüzüne vurulunca şaşırdı, bocaladı.* [*Ing.* To falter, to act in a confused manner; *Fr.* Être fourre dans un bourbier; ne pas savoir à quel saint se vouer].

bocalandırmak(-i), f. Dalgalı şekilde kımıldatmak.

boci, i. *It.* Gemilerde ağır yük taşımaya yarayan, iki küçük ve kalın tekerlekli, alçak el arabası. [*Ing.* Cant] ◉ **arap ~si,** ◘ **Arap.**

bocuk,-ğu, i. *Sl. bojuku.* § ❶ Ortodokslarca kutlanan İsa'nın doğum yortusu § ❷ Domuz. [*Ing.* Christmas, pig, hog].

~ **domuzu gibi,** *dey.* Çok semiz, iyi bakımlı.

~ **kırımı,** *dey.* İsa'nın doğumu perhizinden çıkıldıktan sonra olan et kesimi, domuz kırımı. [*Ing.* Hog slaughtering].

bocurgat,-tı, i. *dey. Yun. mpotzergates* < *boci* +*ırgat.* § ❶ Ağır şeyleri çekmek için manivelâ ile döndürülen ve döndürüldükçe, çekilecek şeyin bulunduğu urganı kendi üzerine saran dolap. [*Ing.* Capstan, crab; *Fr.* Cabestan]. § ❷ «*Tambur*» denen yatay silindir üzerine sarılan bir halat, bir kablo veya bir zincir, elle çalışan bir manivelâ veya bir motorla işleyen ve hız azaltma düzenleri olan veya olmayan bir dişli yardımıyle yükleri kaldırmaya veya çekmeye yarayan âlet. § ❸ *balıkç.* ve *den.* Küçük ve hafif tekneleri karaya çekmek veya yürütmek için veya dalyan sökerken demirleri *(çapaları)* kaldırmakta kullanılan ırgat. ◉ **otomatik** ~; Bir delme tesisinin çıkrığına yerleştirilmiş, kirişlerin bura bura sıkıştırılmasına yarayan özel makara. ◉ ◘ *ŞEKİL: 217.* — **GEMİ.**

~ **yapmak,** *arg.* Burnunu karıştırarak hap yapmak.

bocurum, i. *den.* Filikalar ve kotralarda ve bazı küçük teknelerin kıç aynalığı üzerinde bulunan direğe çekilen yamuk dörtgen şeklindeki yelken. [*Ing.* Jigger*(sail);* Mizzen sail of a yawl].

bocut,-tu, i. *h.d.* Ağaçtan oyulmuş testi. Topraktan bu şekilde olanlarına da denir.

bodam, i. Karaman ve Konya taraflarında tavanların kirişleri arasına denir.

bodden kıyıları, *coğr.* Derinliği pek az, girintisi çıkıntısı çok, karaya doğru iyice sokulmuş koylar ve körfezlerle dolu bir çeşit kıyı. [*Fr.* Côtes à bodden].

bodenit,-ti, i. *Fr. bodénite. min.* Bir ortit çeşidi.

bodhi, i. Buddha bilgeliği. Tanrısal aydınlanma.

bodhisatva, i. *Hintç. fels.* (a) Buddha'cılıkta olgunluğa ulaşmada çeşitli dereceleri geçerek en üst aşama olan Tanrısal tinleşmeye varma; (b) Buddha olma niteliğini kazanan kimseye verilen ad.

bodo[1], i. *dilb.* Tibet-Birman grupundan olan dil. *Assam*'da konuşulur. [*Ing.* ve *Fr.* Bodo].

bodo[2], i. *zool. Bodonidae* familyasından, oval gövdeli, kamçılı, bir hücreli hayvan. Kirli sularda bol miktarda çoğalır. *(Bu hayvana bayat insan sidiğinde rastlanır.* Birçok türleri gübrelerde, bazıları denizde yaşar. Kendinden daha küçük canlıları avlayarak beslenir. [*Ing.* ve *Fr.* Bodo].

bodolar, ç.i. *zool.* Kamçılı bir hücreli hayvanlar takımı. Serbest veya asalak olarak yaşar. Bazen iyice küçük olan kamçı organı, biri önde, diğeri arkada, birbirine denk olmayan iki kamçıdan yapılmıştır. Takımın 10 familyası vardır. [*Lat.* ve *Ing. Protomonodina; Fr.* Bodonides].

bodoslama, i. *Yun. ve T. Podostima.* § ❶ *den.* (a) Eski ahşap tenekelerde, omurganın iki ucundan yukarıya doğru uzanan gemi burnunun ve kıçının dayanıklılığını arttırmak için yerleştirilen iki ağaç; (b) Geminin burnu. [*Ing.* Stempost, sternpost; *Fr.* Trompe]. § ❷ *arg.* Burun. [*Ing.* Nose; *Fr.* Nez]. § ❸ *z.* Cepheden, ön taraftan: *Bodoslama çarpmak.* [*Ing.* From the front]. ◉ **balblı** ~, *den.* ◘ **Balb.** ◉ **baş ~ sı,** *den.* Gemide baş taraftaki direk; bir geminin bodoslamasına dik veya dike yakın bir açıyle bağlanmış en uç kısmı. [*Ing.* Stem *(of a ship); Fr.* Etrave]. ◉ **kıç ~ sı,** *den.* Gemide arka taraftaki direk. [*Ing.* Stem-post; *Fr.* Etambot]. ☆ *Eşanl.* **pervane bodoslaması, dümen bodoslaması.**

~ **astarı,** *den.* Bodoslamayı kuvvetlendirmek ve parilelerini aşırma yaparak yekpare hale getirmek için iç tarafından civatalarla bağlanan ağaç. Baş bodoslama astarının topuğu baş yığmalarının pıraçol parçası üzerine bindirilir ve borda kaplamalarının pruvaya gelen uçları bodoslama astarına bağlanır. [*Ing.* Sternson; *Fr.* Marsouin arrière]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 101.* — **BOT.**

~ **aşozu,** *den.* Borda kaplama tahtalarının başlarının bağlanması için bodoslama üzerine açılan yuvalar.

~ **demiri,** *den.* Kayık teknesinin altında baştan kıça kadar uzanan demir lama.

~ **dip praçolu,** *den.* Bodoslamayı iç omurgasına bağlayan praçol. Bir geminin baş ve kıç uçlarındaki praçol *(köşebent).*

~ **siğili,** *den.* Bodoslamanın her iki tarafında yelpaze ile bodoslama arasında bulunan köşeli postalar.

bodoslamadan, z. Ön taraftan. [*Ing.* From the front].

bodrum, i. *Yun. Ybodrome. mim.* (a) Bir binanın yol düzeyinden aşağı kalan kısmı. [*Ing.* Cellar, subterranean; *Fr.* Cave]; (b) *mim.* Binaların yer katından daha aşağıda ve toprak içinde bulunan, çoğunlukla tavanı tonoz veya beton olan oda gibi yerler olup, bunlara odun, kömür erzak v.b. gibi seyler konur. [*Ing.* Basement; *Fr.* Sous-sol].

~ **gibi,** *dey.* Basık tavanlı, güneş görmeyen, hava almayan *(oda).*

~ **katı,** *mim.* Binalarda yer katının altına gelen toprak içinde bulunan kat. Bu kat temel duvarlarının toprak seviyesine kadar olan kısmı içinde bulunur ve bazen de bu seviyeden biraz yukarıya çıkar. [*Ing.* Vaults, underground, basement; *Fr.* Sous-sol].

~ **mantarı,** *ağ.iş.* ve *bot.* Önce ak, sonra sarı renkte oluşarak ağaca zarar veren bir tür mantar. [*Lat. Caniophora cerebella*].

~ **mezarı,** *mim.* Bir türbe veya kilisede ölülerin konulmasına mahsus olarak yapılan yer altı odası. Avrupa'da bazı ailelerin kendilerine mahsus böyle birer bodrum mezarları vardır. [*Ing.* Burial vault; *Fr.* Caveau].

~ **süzgeci,** *döş.* Bodrum katına konan ve döşemedeki kirli suları pis su döşemine ileten araç.

~ **tespih böceği,** *zool.* ◘ **Tespih böceği**

~ **tiyatrosu,** *tiy.* Bir yapının alt katındaki tiyatro. Az seyirci alan, büyük tiyatro repertuvarlarından ayrı olarak yapılan küçük tiyatro.

boduç, i. Ağaç testi. [*Ing.* Wood pitcher; *Fr.* Cruche en bois].

bodur, s. § ❶ Çok kısa boylu ve tıknaz. [*Ing.* Squat, short; *Fr.* Courtaud, trapu] § ❷ *bahçıv.* Büyümemiş ve kısa kalmış olan, tabii boydan kısa olan anlamındadır *(bitkiler) Bodur ağaç, bodur ev, bodur hayvan.* [*Ing.* Dwarf; *Fr.* Court de taille, trapa].

☆ *Eşanl.* **alçak boylu, bacaksız, bodur, bücür, cüce.**

☆ *Karş.* **uzun boylu, selvi boylu, boylu boslu.**

~ **adam,** Boyu kısa, gövdesi tıknaz adam. [*Ing.* Stunt].

~ **ardıç,** *bot.* ◘ **Ardıç**[2].

~ **çam,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **çapak,** *zool.* ◘ **Çapak**[2].

~ **mürver,** *bot.* ◘ **Mürver.**

~ **palmiye,** *bot.* Serin salonlardan hoslanan, *Orchidaceae* familyasından bir süs bitkisi, [*Lat. Chamaeorchis*].

~ **pas,** *fitopatol.* ve *trm.* Arpaların yapraklarının üst yüzünde ve kınında lekeler yapan, *Pucciniaceae* familyasından *Puccinia anamola* ve *Puccinia simplex* mantarlarının yaptığı bir hastalık.

~ **tavuk her gün (her dem) piliç,** *dey.* Kısa boyluların, olduklarından daha az yaşlı ve daima taze göründüklerini belirten söz. [*Ing.* Small women always look young; a stunt hen is always a chicken; *Fr.* Une petite poule est toujours considérée comme un poulet, une dame de petite taille peut être prise toujours pour une jeune fille].

bodur.ağaç,-cı, b.i. *bot.* ◘ **Bodur ağaç.**

bodurcuk,-ğu, i. Küçük testi.

bodurluk,-ğu, İ. Bodur olma hali. [*Ing.* Shortness of stature; *Fr.* État d'une personne ou d'une chose naine].

bogasi, i. *Isp. bocací. dok.* Astarlık ince bez.

bog-manganez, b.i. *min.* İçinde damir oksit bulunan doğal mangan oksit hidratı.

☆ *Eşanl.* **mangan köpüğü.**

Bogros aralığı, *anat.* ◘ **Aralık.**

boğa, i. *zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzlugiller *(Bovidae)* familyasından bir memeli türünün erkeği. Dişisine inek denir. Uzunluğu 2 m. kadardır. Evcilleştirilmiştir. Erkeği kısırlaştırılıp öküz adıyle çekim hayvanı olarak kullanılır. [*Lat. Bos taurus; Ing.* Bull; *Fr.* Taureau].

~ **antilopu,** *zool.* ◘ **Antilop.**

~ **gibi,** *dey.* Çok güçlü, kuvvetli, çok iştahlı, vücudu iyi gelişmiş *(delikanlı).*

~ **güreşi,** *sp.* Boğa ile mücadele ve sonunda boğayı kılıçla öldürme esası üzerine kurulmuş bir spor. [*Ing.* Bull-fight; tauromachy; *Fr.* Course de taureau, tauromachie].

Boğa, öz. i. *astr.* Zodyak üzerindeki Koç ile İkizler arasındaki burç. [*Osm.* Sevr, burcı sevr; *Ing.* Taurus, bull; *Fr.* Taureau]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

☆ *Eşanl.* **boğa burcu, boğa takımyıldızı.**

~ **akanyıldızları,** *astr.* Boğa takımyıldızından çıkar gibi görülen meteorlar.

boğaca, İ. ◘ **Poğaça.**

boğada, i. *It. bigatta.* Yıkanacak çamaşırı büyük bir sepet içine yerleştirerek üzerine sıcak kül suyu süzme işi. [*Ing.* A preparing the laundry with a lixivium, lyeing].

boğak[*], i. < *boğmak. h.d. tıp.* Bademciklerde yerlesen veya boğazın her yanına dağılan iltihapların adı. [*Osm.* Hunnak; *Ing.* Quinsy. *Fr.* Amygdalite, angine].

☆ *Eşanl.* **anjin.**

boğalık,-ğı, i. *zool.* Boğa olarak kullanılmak için ayrılan bir yasından yukarı erkek sığır. [*Ing.* Young bull; *Fr.* Jeune taureau].

boğan, i. *trm.* Tarla fareleriyle savaşta kullanılan boru seklinde çinko âlet.

boğanak,-ğı, i. Sağnak, bora, yağmursuz, siddetli, boğucu fırtına: *Bugün hava rüzgârlıdır,*

boğanak var. [*Ing.* Tempest, hurricane; *Fr.* Ouragan].

boğan.otu,-nu, b.i. *bot.* ◘ Kaplanboğan.

boğasak, s. ve i. *h.d.* Sık sık kızgınlık gösteren ve boğa isteyen inek

boğası, i. *Isp.* bocaci. § ❶ İnce bez, astar, Amerikan bezine benzeyen ve tezgâhlarda iplikten dokunan ve kaput bezini andıran bir çeşit bez olup, eski kaftanlara astar olarak konulurdu. [*Ing.* Lining; *Fr.* Toile fine, doublure].

boğata, i. *It. ligotta. den.* Ağaçtan yapılmış yuvarlak ve iki tarafı şişkin, üç delikli sağlam ve dilsiz makara. Çevresi, kullanılacağı yere göre halat veya demir sapan oturacak şekilde olukludur. Karşılıklı olarak iki tanesinin deliklerinden halat donatmak ve palanga gibi kullanmak suretiyle eski yelkenli gemilerde çarmıhların boşu alınırdı. [*Ing.* Dead eye for a lanyard]. ◉ **çarmık ~ sı,** *den.* **Çarmık.** ◉ **çift delikli ~,** *den.* ◘ **Çift.**

~ torno, *den.* Mercek gibi iki yanı şişkin, sapan takılmak üzere çerçevesinin dış tarafında bir oluk bulunan, ortası delik bir ağaç blok. Bu deliğe bir makara dili takılır. Boğataya benzer.

boğaz, i. < *boğmak.* § ● *anat.* Boynun önü ve ön yarısına ait organların tamamı, ağız ile gırtlak arasındaki geçit bölgesi: *Boğazını sıkmak, Lokma boğazında kalmak, Boğazı yırtılırcasına bağırmak, Boğazı ağrımak* [*Osm.* Hulkum; *Lat.* Fauces; *Ing.* Throat; *Fr.* Gorge, gosier] § ❷ **Şişe** gibi şeylerin dar ve boğuk yeri: *Sürahinin boğazı, Şişenin boğazı, Testinin boğazı.* [*Ing.* Neck; *Fr.* Col] § ❸ *coğr.* İki kara arasında dar deniz: *İstanbul boğazı,* [*Ing.* Strait; *Fr.* Detroit] § ❹ *coğr.* İki dağ arasında dar geçit. [*Osm.* Derbent; *Ing.* Degile; *Fr.* Detroit, gorge]. § ❺ *mec.* Yeme içme: *Boğaz derdi, Yalnız boğazını düşünür* § ❻ *mec.,* Yiyeceği, içecegi sağlanan kimse: *Bizim evde sekiz boğaz var.* § ❼ Yedirip içirme yükümü: *işçilerin boğazı bizden olacak.* [*Osm.* laşe] § ❽ *şehirc.* İki boşluğu birbirine bağlayan geçit. kısmı. [*Fr.* Col, detroit]. § ❾ *ciltç.* Kitapların açılan tarafındaki kâğıt kalınlığı. Kitabın boğazı § ❿ **Testilerin** karnı ile ağzı arasındaki dar kısım. [*Fr.* Col]. § ⓫ *kıyf.* Tilki postunun boğaz kısmı § ⓬ *(okçuluk)* Yirmi dört dereceye ayrılan okun ilk dört derecesine verilen ad § ⓭ *telekom.* Telgraf hatlarında kullanılan fincanlarda telin yerleştirildiği çevresel oyuk § ⓮ *zool.* Ağız boşluğundan mideye uzanan yemek borusu veya özofagus. Kaslı bir kanaldır. [*Osm.* Unk; *Ing.* Gullet; *Fr.* Gorge] ◉ **~ dan söylemek,** *dilb.* Bazı ünsüzleri, özellikle de r'leri boğazdan telaffuz etmek ◉ **~ ı açılmak,** *dey.,* İştahı artmak. [*Ing.* To develop an appetite] ◉ **~ ı ele vermek,** *dey.* Yakalanmak. [*Ing.* To be caught] ◉ **~ ı inmek,** *dey.* Bademcikleri şişmek. ◉ **~ ı işlemek** *(birinin),* *dey.* Bir şeyler yemekte bulunmak. ◉ **~ ı şişmek,** *dey.* Durmadan bir şeyler yemek. [*Fr.* Avoir la gorge enflee]. ◉ **~ ı kurumak,** *dey.* Çok susamak [*Ing.* To get very thirsty; *Fr.* Avoir la gorge sèche]. ◉ **~ ına dizilmek (durmadan),** *dey.* *(Üzüntü, korku, kuşku v.b. den)* Yiyememek, yutamamak, iştahı kesilmek. [*Ing.* To stick in one's throat (foot, because of worry, etc)] ◉ **~ ına durmak,** ◘ **Boğazına dizilmek.** ◉ **~ ına düğümlenmek,** *dey.* Söylemek istediğini heyecan veya üzüntü yüzünden ifade edememek ◉ **~ ına düşkün,** *dey.* Fazla yemekten hoşlanan, ağzının tadını bilen. [*Ing.* Gourmet, fond of good foot; *Fr.* Gourmand, gourmet] ◉ **~ ına kadar borca girmek,** *dey.* Pek çok borç etmek. [*Fr.* Être dans les dettes jusque'au cou] ◉ **~ ına sarılmak,** *dey.* Birinin üstüne yürüyüp, yakasıyle beraber boğazından tutmak, çok sıkıştırmak. [*Ing.* To choke, to throttle; *Fr.* Se jeter au cou] ◉ **~ ında bırakmak,** *dey.* Başkasının yiyeceğine göz dikerek lokmasını yutturmamak. [*Ing.* to make stick in one's throat (food), to spoil one's enjoyment] ◉ **~ ında kalmak,** *dey.* Ağzındaki lokmayı yutamamak. [*Ing.* To stick in one's throat] ◉ **~ ından artırmak,** *dey.* Yiyeceğini kısıp parasını arttırmak. [*Ing.* To save money by economy on food] ◉ **~ ından geçmemek,** *dey.* Sevdiği bir kimsenin yokluğu veya yoksulluğu dolayısıyle bir yiyeceği yalnız başına yemekten üzüntü duymak, rahat rahat yiyememek. [*Ing.* To stick in one's throat (food, because one has one's dinner spoiled by the absence of someone; *Fr.* Ne pas avoir envie de manger] ◉ **~ ından kesmek,** *dey.* Yiyeceğinden kısıp para biriktirmek. [*Ing.* To cut the throat; *Fr.* Épargner sur la dépense de sa nourriture] ◉ **~ ını çıkartmak,** *dey.* Kendi geçimini sağlamak. [*Ing.* To earn just enough for one's food] ◉ **~ ını doyurmak,** *dey.* Karnını doyurmak ◉ **~ ını yırtmak,** *dey.,* Var gücüyle bağırmak. [*Ing.* To shout oneself hoarse; *Fr.* Crier à tue-tête]. ◉ **çanak ~ ı,** *bot.* ◘ **Çanak.** ◉ **dar ~,** *coğr.* ◘ **Dar**[1]. ◉ **dar ~ dan geçmek,** *dey.* Tehlikeli durumlar atlatmak. ◉ ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ.**

~ açma, *trm.* Meyve ağaçlarının ve asmaların dibini açmak amacıyle veya pullukla yapılan toprak açma işlemi.

~ açmak, *trm.* Ağaçların dibini kazarak toprağı kabartmak, nefeslendirmek. [*Ing.* To break up the ground around a tree].

~ ağrısı, *patol.* Çeşitli iltihaplar için kullanılan ad. *(Bademcik iltihabı, anjin, boğaz iltihabı, gırtlak iltihabı v.b.* [*Ing.* Sore throat; *Fr.* Mal de gorge].

~ alan, *dey., (yiyecek hk.)* Boğazı tahriş eden. [*Ing.* Acrid, irritating the throat (food)].

~ anjini, *tıp.* Boğazdaki değişik bademciklerin iltihaplanması sonucu, hafif ateş, ağrı, ses kısıklığı ile birlikte görülen hastalık. [*Ing.* Angina; *Fr.* Angine].

~ boğaza, *dey.* Birbirinin boğazını sıkmaya çalışarak.

~ boğaza belaya girmek, Şiddetli bir kavga sonucunda güç ve sıkıntılı duruma düşmek.

~ boğaza gelmek, *dey.* Şiddetli *(zorlu)* kavga etmek. [*Ing.* To quarrel violently; *Fr.* S'Entr'égorger].

~ çizgisi, *mat.* Bir regle yüzey üzerinde, her g anadoğrusu üzerinde, g ile komşu bir g' anadoğrusunun ortak dikmesinin ayağının g' 'nün g'ye gelip çakışması halinde limitli olarak tanımlanan noktanın yani **merkez noktası**'nın geometrik yeri.

~ derdi, *dey.* Geçim için uğraşma. [*Ing.* The care of one's living].

~ dokuz boğumdur, *at.* Sözün iyice ölçüp biçilerek söylenmesi gerektiğini anlatır. [*ing.* One should know how to hold one's tongue].

~ doldurma, *trm.* Nefeslendirmek için dipleri açılan ağaçların diplerini doldurma. [*Ing.* Earthing up; *Fr.* Buttage].

~ durmaz, *at.* Yemek içmek gereksinmesinin başka gereksinmeler gibi geri bırakılmayacağını anlatır.

~ hastalığı, *tıp.* ◘ **Boğak.**

~ kavgası, *dey.* § ❶ Geçim sağlamak için yapılan mücadele, geçim çabası. § ❷ Yemek.

~ kısılmak, *dey.* Ses çıkamaz olmak. [*Ing.* To get a hoarse throat].

~ nezlesi, *tıp.* Boğaz bölgesi sümüksü dokusunun hırpalanması.

~ olal, ünl. *h.d. arg.* Yemek yiyen kimseye **«Afiyet olsun» «bereketli olsun»** anlamında söylenir. [*Ing.* Good appetite; *Fr.* Bon appétit].

~ olmak, *dey.* Boğazı ağrımak, boğaz hastalığına tutulmak. [*Ing.* To have a sore throat, to have quinsy or angina; *Fr.* Avoir mal à la gorge].

~ rejimi, *huk.* Boğazlarda uygulanan hukuk kurallarının bütünü. [*Ing.* Regime of the straits; *Fr.* Regime des detroits].

~ tokluğu, *dey.* Karşılığında hiçbir şey ödemeden, yalnız yiyeceğini vermek suretiyle çalıştırılan kimsenin çalışma tarzı.

~ tokluğuna, *dey.* Yalnız karnı doyurulmak şartıyle çalışmak üzere. [*Ing.* For one's food only (work, service(].

Boğaziçi, öz. i. Karadenizle Marmara denizini birleştiren boğaz ve kıyılarının adı. [*Ing.* The Bosphorus; *Fr.* Bosphore].

boğaz-kesen, b.i. § ❶ *mim.* (a) Boğazı savunmak için deniz kıyısına yapılan hisar; (b) Birbirine yakın ve karşılıklı yüksekçe arazi arasında geçen deniz ve kara kısımları. Bu gibi yerler savunmaya çok elverişli olduğundan iki tarafına kale ve istihkâmlar yapılırdı. [*Ing.* Old fortress; *Fr.* Detroit].

boğazlamak(-i), f. § ❶ Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek [*Ing.* To slaughter, cut the throat of; *Fr.* égorger] § ❷ Hunharca öldürmek § ❸ Hayvan kurban etmek: *Deve boğazlamak.*

☆ *Yak. anl.* **boğazını sıkmak, kesmek zebhetmek.**

boğazlanmak, nsz. f. § ❶ Başkası tarafından boğazı kesilip öldürülmek. § ❷ *(hayvan hk.)* Kurban edilmek..

boğazlaşmak(-le), ort. f. § ❶ Birbirini boğazlamak (öldürmek) § ❷ Şiddetle (kıyasıya) dövüşmek. [*Ing.* To cut each other's throats, to fight violently; *Fr.* S'égorger l'un l'autre, s'entre-tuer, sentr'égorger].

☆ *Yak. anl.* **kırım etmek, katliam etmek, kıtâl etmek, mukatele etmek.**

boğazlatmak(-i) f. § ❶ Boğazından kestirerek öldürtmek § ❷ Hunharca öldürtmek.

boğazlayan, s. ve i. § ❶ Koyun v.b. hayvanları kesen *(kimse)* § ❷ Birisini öldüren § ❸ *arg.* Batakçı yer, batakhane. [*Ing.* Slaughterer, cut-throat; *Fr.* Repaire d'assassins, coupe-gorge].

boğazlı, s. Çok *(yemek)* yiyen, yemek isteği çok olan: *Boğazlı çocuk.* [*Osm.* Ekûl; *Ing.* Gourmand, gloutonous; *Fr.* Gourmand, glouton].

☆ *Yak. anl.* **obur, pisboğaz, İştahlı.**

☆ *Karş.* **boğazsız, iştahsız.**

boğazlık,-ğı, i. z. § ❶ Boğaza konulan sargı § ❷ Kürk yakalık § ❸ Yiyecek. [*Ing.* Belonging to the throat, belonging to food].

boğazsıl, s. *fonet.* Dil kökünün yutak çeperine değdirilmesiyle telâffuz edilen ünsüze verilen ad.

boğazsız, s. Az (yemek) yiyen: *Bu çocuk pek boğazsız.* [*Ing.* Having small appetite, who eats little; *Fr.* Qui n'a pas d'appetit, qui mange peu].

☆ *Eşanl.* **iştahsız.**

☆ *Karş.* **obur, pisboğaz, iştahlı, ekûl.**

boğça, *i.* ◘ **Bohça.**

boğdu, i. Baş sargısı altına bağlanan yazma yemeni.

boğdurmak(-i,-e), f. Boğmak işini yaptırmak. [*Fr.* Faire étrangler, étouffer].

☆ *Yak. anl.* **öldürtmek, boğazını sıktırmak, boğazlatmak.**

boğdurtmak(-e), f. Boğdurma işini birine yaptırmak.

boğdurulmak(-e), nsz. f. Birinin buyruğu ile boğmak işine konu olmak.

boğma[1], i. § ❶ Havasız bırakarak öldürme. [*Ing.* Strangling, choking, throttling, stifling; *Fr.* Action d'etrangler, d'étouffer] § ❷ *h.d.* Şalvar. [*Ing.* Kind of baggy trousers]. § ❸ Sıkılmış, boğulmuş: *Boğma paça.* § ❹ *ipekç.* Kozaları boğmak için yapılan işlem. § ❺ *Kıyf.* Anadolu kadınlarının giydikleri paçaları büzülmüş bir çeşit şalvar. § ❻ *orm.* Kesilmek veya satılmak istenen ağacın daha çabuk ölmesini sağlamak amacıyle kök üstünden yapılan çepeçevre çentik. § ❼ *tar.* Eski çağlarda sık sık başvurulan bir işkence. **~ salaburnu,** *den.* ◘ **Salaburun.**

boğma[2], i. Türkiye'nin Güney illerinde yapılan içki. Daha çok incir, dut ve kuru üzümün mayalandıktan sonra ilkel araçlarla damıtılmasından elde edilir.

boğmaca, i. *tıp.* ve *patol Haemophilus pertusis* adlı bakterinin yaptığı kramp gibi gelen ve horoz ötüşünü andıran, daha çok 2 ve 8 yaş arasındaki çocuklarda görülen, bulaşıcı olup salgınlar yapabilen özel bronşit çeşidi. [*Ing.* Whooping cough; *Fr.* Coqueluche].

boğmacalı, s. ve i. Boğmacaya tutulmuş olan *(kimse)*

boğmak[1](-i), f. § ❶ Bir şeyi çepeçevre elle, iple veya benzeri bir şeyle sıkmak, sarmak: *Birini iple boğmak, Hayvanı suda boğmak.* [*Ing.* To constrict, to strangle; *Fr.* Serrer, etrangler]. § ❷ Bir canlıyı soluk almasına engel olarak öldürmek: *Zavallıyı iple boğmuşlar.* [*Ing.* To suffocate, to choke; *Fr.* Etrangler]. § ❸ Suda öldürmek: *Çocuk kediyi havuzda boğmuş.* [*Osm.* Garketmek; *Ing.* To drown; *Fr.* Noyer]. § ❹ *mec.* Birini

aldatıp malı pahalıya satmak. [*Ing.* To cheat, to dupe; *Fr.* Tromper par tricherie]. § ❺ *res.* Bir silme veya çıtanın üzerine göreğinden fazla ve kalın boya sürerek o şeyin şeklini kaybetmek: *Boyaya boğmak, boya ile boğulmuş, boyaya boğulmuş.* [*Fr.* Engorger, noyer]. § ❻ *mec. Silik bir* hale getirmek, örtmek: *Gürültü, müzik sesini boğuyor;* § ❼ (-i,-e), *mec.* Bir kimseyi bir şeyin fazlasına eriştirmek veya uğratmak: *Birini iltifata boğmak.* § ❽ *(renk hk.)* Karartmak, kaplamak: *Gri seni boğuyor.* ⊙ **bir kaşık suda ~,** *dey.* Kızmak, nefret etmek. ⊙ **lâkırdıya (lafa) ~,** *dey.* Gereksiz yere çok söz söylemek. [*Fr.* Vouloir convaincre par loquacité]. ⊙ **yelkeni ~,** *den.* Yelkeni rüzgârın etkisinden kurtarmak için istingalarla direğe veya serene sarmak. ☆ *Eşanl.* **yelkeni istinga etmek.**

☆ *Eşanl.* § ❶ **öldürmek, ihnak etmek.** § ❷ **Boğuntuya getirmek, kandırmak.** § ❸ **Etrafına yığmak, garketmek, çok sıkmak.**

boğmak², i. § ❶ Boğum yeri, ekleme. [*Ing.* Node, joint, articulation; *Fr.* Articulation]. § ❷ *esk.* Ağaçtan veya demirden yapılmış, boyuna takılan kolye, gerdanlık. § ❸ *h.d.* Sağanak şeklindeki yağmur § ❹ *mim.* Bir sütun gövdesinde inceltilip daraltılarak yapılan ve boğulmuş gibi görünen yer.

~ kemikleri, *anat.* ◘ **Kemik.**

boğmak boğmak, z. Boğumu çok olan, boğum boğum. [*Ing.* Knotty, *Fr.* Noueux,-euse].

boğmaklı, s. § ❶ Düğümlü, boğumları olan, eklemli. [*Ing.* Noded, jointed, knotty; *Fr.* Articule, noueux,-euse]. § ❷ Turpun keçiboynuzumsu veya şemsiye ağacının baklamsı meyvelerinde olduğu gibi aralıklı, kabarık halkalanma gösteren uzun organlar için kullanılır.

~ kuş, *zool* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Tarlakuşugiller *(Alaudidae)* familyasından bir kuş türü. Sırtı kül-kahverengi, karnı akımsı olur. Akdeniz ülkelerinde tarla ve steplerde yaşar. [*Lat. Melanocoryoha calandra; Ing.* Calandra lark; *Fr.* [illegible]ette calandre].

boğnak,-ğu, i. *mim.* Bir şeyin boğum yeri, boğulmuş gibi görünen dar kısmı. [*Ing.* Necklace; *Fr.* Étranglement].

boğnak, s. Kesik, aralıklı.

☆ *Karş.* **sağnak.**

boğucu, s. § ❶ Boğma özelliği olan: *Boğucu gaz.* § ❷ Solunumu güçleştiren veya yok eden: *Boğucu duman.* [*Ing.* Suffocating, choking; *Fr.* Etouffant, -ante]. § ❸ Çok sıcak: *Boğucu havalar.* § ❹ *patol.* Boğulmaya sebep olan. § ❺ Insana boğacak gibi sıkıntı veren: *Boğucu sıcaklar.* [*Ing.* Suffocating, stuffy; *Fr.* Etouffant,-ante, suffocant,-ante].

~ sıcak, *coğr.* Hem sıcak, hem de nemli hava durumunu belirten terim. [*Ing.* Sultry; *Fr.* Air chaud].

boğuk, s. § ❶ Kısılmış *(ses): Boğuk boğuk bağırıyordu.* [*Ing.* Hoarse; *Fr.* Enroué, rauque]. ☆ *Eşanl.* **kısık.** § ❷ *balıkç.* Akşamdan ağa düşen ve solungaç kapakları ağlara takılarak ölen kalkan balığı. § ❸ *dilb.* Fonolojide, «keskin» özelliği tanımlayan niteliklerden yoksun bir ayırıcı özellik için söylenir. § ❹ *müz.* Timpani, zil v.b. bazı vurmalı çalgıların tümleçlerine *(partisyon)* konan ve çalgıcılara, darbeleriyle meydana getirdikleri titreşimleri kesmeleri gerektiğini bildiren işaret.

~ fıtık, *patol.* Deliği hizasında çok fazla sıkışan fıtık. *(Fıtık geri itilemez, ağrılıdır ve bağırsak tıkanmasına yol açabilir).*

boğuk boğuk, z. Kesik kesik, kısık kısık. [*Ing.* Hoarsely, with a muffled sound; *Fr.* D'une voix rauque, enrouée].

boğuklaşmak, nsz. f. Boğuk hal almak, derinden ve kısık bir halde seslenmek.

boğulma, i. § ❶ Boğulmak işi. [*Ing.* Suffocation; *Fr.* Suffocation, etouffement]. § ❷ Zor nefes alma § ❸ *mec.* Çok sıkılma, içi sıkılma § ❹ *otom.* Her iki ucun sıkıştırılarak çapta artma meydana gelmesi. § ❺ Havasız kalarak ölme § ❻ *(ses hk.)* Kısılma azalması § ❼ *anat.* Vücudun, herhangi bir yerinde tabiî veya sunî olarak meydana gelen az veya çok sıkı daralma. § ❽ *bot.* Bitkilerin *(veya bitki kısımlarının)* solması. § ❾ *jeol.* (a) Bir antiklinalin veya kümbet bir yapının, çevredeki tortusal topraklarda yavaş yavaş kaybolması. (b) Bir kara parçasının deniz tarafından kaplanması. § ❿ *jeom.* Bir engebenin kendi kalıntıları altına gitgide gömülmesi. § ⓫ *patol.* Vücuttaki herhangi bir borunun bir noktada sıkılması. [*Ing.* Asphyxy; *Fr.* Asphyxie].

boğulmak, nsz. f. § ❶ Boğma işine konu olmak. [*Ing.* To be choked; *Fr.* Être etranglé] § ❷ Havasızlıktan ölmek: *Suda boğulmak. Boğazına çekirdek kaçarak boğulmak.* [*Ing.* To be suffocated; *Fr.* Être étouffé]. § ❸ (-den) Bunalmak: *Sıkıntıdan boğulmak.* [*Fr.* Être suffoqué]. § ❹ Içi sıkılmak: *Gürültüden boğulmak.* § ❺ *arg.* Aldanmak, soyulmak, para kaptırmak: *Boş ver Tepebaşına, orda boğulursun, şaşma Kumkapı'dan.* ☆ *Eşanl.* **faka basmak, kafeslenmek.** ⊙ **boğulacak gibi olmak,** *dey.* Tıkanmak, nefessiz kalmak. ⊙ **boğulacak kadar,** *dey.* Boğulur gibi, tıkanarak. ⊙ **boğula boğula,** *dey.* Nefessiz kalarak.

boğum, i. < *boğmak.* § ❶ Çubuk şeklinde bir şeyin üzerinde, çepeçevre sıkılmış veya şişmiş gibi bir halde olan yer: *Tırtılın boğumları, Sazı boğumundan kesmek.* [*Ing.* Node; *Fr.* Noeud]. § ❷ Iki boğum arasındaki kısım: *Bir boğum şeker kamışı, Kamışı boğum boğum kesmek.* [*Ing.* Articulation; *Fr.* Partie entre deux noeuds, articulation]. § ❸ *anat.* Ince damarların veya sinirlerin yumak halinde toplaşmasıyle oluşan yer veya küçük organ: *Lenf boğumları. Sinir boğumları.* [*Ing.* ve *Fr.* Ganglion]. § ❹ Eskiden arşın parmağına verilen ad. Baş parmağın ucundan ilk boğumuna kadar olan ölçü olup, buna sonradan parmak denilmiştir. § ❺ Bir ayaklı şamdan veya buna benzer nesneleri elle tutabilmek için saplarında avcun kolayca yakalayabilmesine yarayacak şekilde yapılan şişkin kısımlar. § ❻ *mah.* Pastırmacılıkta bir çift sucuğa verilen ad. § *kuymc.* (a) Bir ibriğin gövdesiyle dibi arasındaki yuvarlaklaştırılmış süsleme; (b) Avrupa ortaçağ kuyumculuğunda bir vazonun kadeh kısmını ayağından ayıran ,yuvarlak veya çok yüzlü şiskinlik. § ❼ *zool.* ◘ **Proglotis.** § ❽ *bot.* ◘ Gövde üzerinde yaprakların çıktığı yer. [*Lat. Nodus; ing.* Node; *Fr.* Nœud]. ⊙ **~ a kalkmak,** *dey.* Baş vermek, topraktan dikilmek. ⊙ **Ranvier ~u,** *anat,* ve *zool.* Sinir telinde, aksonun çevresini saran *Schwann* kınının üzerinde yer yer meydana gelmiş boğumlar. [*Ing.* Ranvier's node; *Fr.* Étranglement de Ranvier]. **~ bağlamak (vermek),** *dey. (Ekin hk.)* başak tutmak, başaklanmak.

boğum boğum, s. ve z. § ❶ Boğumları olan: *Boğum boğum sucuk.* § ❷ Kısım kısım: *Kamışı boğum boğum kesmek.* [*Ing.* Divided by articulations, knotty, nodose; *Fr.* Noueux, -euse].

boğumlama, i. *fonet.* Ses çıkarırken ses yolunun herhangi bir yerindeki kapanma ve daralma. [*Ing.* Articulation; *Fr.* Articulation]. **~ yeri,** *fonet.* Bir dildeki seslerin, ses yolunda çıkarıldıkları yer. [*Ing.* Point of articulation].

boğumlanma, i. *gram.* ve *fonet.* Bir ses çıkarmak için ses yolunun herhangi bir yerinde daralma veya kapanma. Ciğerlerden gelen havanın, ağız ve burundaki çeşitli nokta ve bölgelerde ses haline gelişi. [*Osm.* Telâffuz; *ing.* ve *Fr.* Articulation].

☆ *Eşanl.* **oynaklanma.**

~ bölgesi, *gram.* Ağız boşluğunda, seslerin meydana geldikleri çeşitli bölgeler. [*Ing.* Region of articulation; *Fr.* Region d'articulation].

~ noktası, *gram.* Ağız boşluğunda seslerin meydana geldiği çeşitli noktalar. [*Ing.* Point of articulation; *Fr.* Point d'articulation].

☆ *Eşanl.* **çıkak, oynaklanma yeri, çıkış yeri, heceleşme yeri, ses teşekkül yeri.**

boğumlanmak, nsz. f. Boğum boğum olmak. [*Ing.* To form a joint).

boğumlu, i. § ❶ Boğum boğum olan, boğumu olan *(kamış ve buna benzer şekiller).* [*Ing.* Having nodes, knotted, jointed; *Fr.* Articulé, à nœuds]. § ❷ *(kuş hk.)* Boynunda halka gibi lekesi olan: *Boğumlu güvercin, Boğumlu kumru, Boğumlu saka kusu.*

~ ip kordon, *mim.* Üzerinde boğmaklar olan iğ şeklinde silme süsler. Kaide ve reisleri birbirine yapışmış gibi duran küçük konik parçaların bir sıraya dizilmesinden meydana gelen kabartma bezeme örgesi olup, genellikle korniş silmesi ve pervazlarda kullanılır. [*Fr.* Cordon fuselé].

~ sütun, *mim.* Gövdesi boğum boğum olan sütun. [*Fr.* Colonne fuselée].

boğumlucaotu, i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, 20-60 sm. boyunda, çok yıllık otsu bir bitki. Rizomlarında *müsilâj, şekerler, bir saponin* biraz *tanen* ve *asparagin* tesbit edilmiştir. Yapraklarında vitamin C vardır. Hafif kabız, kusturucu ve idrardaki şeker miktarını azaltıcı özellikleri vardır. Haricen deri üzerindeki yaraları iyi etmek için kullanılır. Veteriner hekimliğinde atlara balgam söktürücü olarak verilir. [*Osm.* Mühr-ü Süleyman; *Lat. Polygonatum multiflorum; ing.* Solomon's-seal; *Fr.* Sceau-de-salomon].

boğuntu, I. § ❶ Nefes tıkanması. § ❷ *arg.* Durumdan yararlanarak bir şeyi değerinden çok yükseğe satmak işi, vurgunculuk' [*Osm.* Ihtikâr; *Ing.* Cheating, speculation, profiteering; *Fr.* Tricherie, accaparement]. § ❸ Sıkıntı. ⊙ **~ya getirmek,** *dey.* Birisini bunaltıp şaşırtarak fazla para çekmek. [*Ing.* To squeeze money out (of someone); *Fr.* Tromper qn, le rendre victime d'une tricherie]. **~ yeri,** *arg.* ◘ **Bitirimhane.**

boğunuk, s. *h.d.* Boğuk ses veren (çıkaran) tınlamayan. [*Osm.* Gayri tannan].

boğur, i. § ❶ Deve aygırı. § ❷ Kızgın deve. [*Fr.* Chameau mâle].

☆ *Eşanl.* **poğur, buhur.**

boğurdak,-ğı, i. *anat.* Soluk borusu, soluk yolunun gırtlakla bronşlar arası. [*Osm.* Şiryan-ı sezen; *ing.* Trachea; *Fr.* Trachée-artère].

boğursamak(-i), *trm.*. Dişi devenin kızması ve buhuru istemesi haline denir. [*Ing.* To come in heat *(she-camel)*].

boğurtlak,-ğı, i. Gırtlak ağzı.

boğuş, i. Boğmak eylemi, tarzı.

boğuşmak(-le), nsz. f. § ❶ Birbirinin boğazına sarılarak kavga etmek. [*Ing.* To fight, to scuffle; *Fr.* S'entr'egorger]. § ❷ Itişip kakışmak, döğüşmek. ⊙ **boğuşa döğüşe,** *dey.* Didinerek, hayat çabalar içinde.

bohça, i. <*boğmak> boğuça,* boğulmuş, çıkın. § ❶ Içine çamaşır, elbise gibi şeyler koyup sarmaya yarayan dört köşe kumaş. [*Ing.* Bundle in a wrapper, square wrapper for a bundle; *Fr.* Besace]. § ❷ Ufak ve seçme tütün dengi. § ❸ Dört köşesi bir yere gelmek suretiyle içine konulan eşyaya sarmaya yarayan uçlarından boğulan bez ve kumaş örtü [*Osm.* Boğça; *Fr.* Besace, enveloppe en etoffe carree, sachet]. § ❹ *arg.* But, kaba et; Kıç, makat. [*Ing.* Buttocks; *Fr.* Fesses]. ☆ *Eşanl.* **atras, boyata, davul, defans ,defransiyel, ense, kâse, semer, tiz.** ⊙ **~ sını bağlamak,** *dey.* Eşyasını toplamak. [*Ing.* To pack up one's trap]. ⊙ **~ sını koltuğuna (eline) vermek,** *dey.* Evden kovmak, savmak. [*Ing.* To sack someone; *Fr.* Mettre à la porte].

~ böreği, *mutf.* Bohça şeklinde sarılan bir çeşit börek. [*Ing.* Kind of bundle-shaped pastry].

~ etmek, *dey.* Eşyalarını bohça içinde toplamak. [*Ing.* To wrap up in a bundle; *Fr.* Empaqueter].

~ göndermek, *dey.* Düğün sırasında, bohça içinde hediye göndermek. [*Ing.* To send presents in a bundle].

~ otu, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, Mart - Eylül ayları arasında çiçek açan, 40-50 sm. yüksekliğinde, çok yıllık bir bitki. Rizom ve köklerinde yağ, reçine, mum, acı madde, saponinler ve bir glikozit tesbit edilmiştir. Eskiden kurt düşürücü ve adet söktürücü olarak kullanılırdı. Veteriner hekimliğinde hayvan uyuzlarına ve sığırların çeşitli göğüs hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. [*Lat. Helleborus orientalis var. hircutus; ing.* Oriental hellebore, East indian hellebore; *Fr.* Hellebore orientale].

☆ *Eşanl.* **karaca otu, harbak, dana bağırtan.**

bohçacı, s. § ❶ Bohça içinde dokuma eşya gezdirip satan kadın. [*ing.* Woman peddlar selling female garments, linen; *Fr.* Petit mercier qui court le pays, portant ses marchandise dans une balle sur son dos]. § ❷ Elde götürülecek eşyayı taşıyan hamal.

bohçalamak(-i), f. Bohça içine koyup sarmak. [*ing.* To wrap up; *Fr.* Empaqueter].

bohem, s. *Fr. bohème.* Nerede sabah orada akşam, kuralların dışında yaşayan kişileri anlatmak için kullanılır. [*ing.* Bohemian].
~ **hayatı,** *dey.* Başıboş yaşayış.

Bohemya cam, ◘ **Kristal.**

bohemyum, ◘ **Renyum.**

Bojanus organı, *zool.,* ◘ **Organ.**

boji, i. *ing. bogie. demir.* Bir lokomotifin veya bir demiryolu aracının ucunu taşıyan ve ana şasiye boji pernosunu meydana getirerek düşey eksenli bir eklemle bağlanan iki dingilli taşıyıcı şasi. [*Fr.* Bog(g)ie.]

bok,-ku, i. *Alm., bock.* § ❶ *kab.* Insan veya hayvanın gövdesinden boşaltım yoluyle atılan katı madde. [*ing.* Excrement, faeces, dung; *Fr.* Excrément, dejection, chaisse, crotte]. ☆ *Eşanl.* **dışkı.** § ❷ s. *(Kaba konuşmada)* Hor görülen, tiksinilen, pis, değersiz, niteliksiz, kötü: *Bok herif. Bırak şu boku.* [*ing.* Shit, dung, sloven; *Fr.* Merde, salaud, fange]. § ❸ Kaba konuşmada güç durum anlamına da gelir: *Boka batmak, boka düşmek, iş boka sarmak.* [*ing.* Difficulty; *Fr. Difficulté*]. § ❹ Hakaret anlamını taşır, alçaltıcı söz: *Bok oğlu bok!* [*ing.* Bull shit!, shit!; *Fr.* Salaud]. § ❺ *min.* Maden cürufu, maden süprüntüsü. [*Ing* Dross, slag; *Fr.* Scorie]. ⊙ ~ **a basmak,** *kab. dey.* İçinden çıkılmaz bir duruma düşmek, belâya çatmak, suç işlemek [*ing.* To get into a mess]. ⊙ ~ **a basmaz,** *kab., dey.* Kendini beğenmiş kimse için kullanılır. ⊙ ~ **a nispetle tezek amberdir,** *kab. dey.* Çok kötü bir şeyin yanında, ondan az kötü olanının iyi göründüğünü anlatır. ⊙ ~ **a taş atmamak,** *kab. dey.* Fena bir şekilde karşılık vereceğini gözönünde tutarak kötü bir kimseyle uğraşmamak. ⊙ ~ **tan** ~ **a sokmak,** *kab., dey.* Hakaret etmek, küçültmek, alçaltıcı söz söylemek. ⊙ ~ **tan (-tan künet, -tan terazi),** *kab. dey.* Hiç bir şey, değersiz bir şey, derme çatma, bozuk düzen, temelsiz, yararsız. [*ing.* Made of rubbish, worthless, bad]. ⊙ ~ **u** ~ **una** *kab. dey.* Boşuboşuna, yok yere, hiç yoktan, boş yere. [*Ing.* In vain, for nothing; [*Fr.* Pour rien du tout, pour trois fois ries]. ⊙ ~ **u kurumak (götünde),** *kab. dey.* Aşırı derecede korkmak. [*ing.* To be frightened]. ⊙ ~ **u püsürü** *(bir şeyin), kab.* Bir şeyin bağlantıları, ayrıntıları. [*Ing.* Rubbish]. ⊙ ~ **u cinli,** *kab. dey.* Sinirli, titiz. [*ing..* Irritable. nervous]. ⊙ ~ **u (bokluğu) çıkmak,** *kab. dey.* Bir şeyin veya bir hareketin kötü yanları ortaya çıkmak. [*Ing.* To come to light, to be discovered the ugly side of a thing; *Fr.* Se gâter]. ⊙ ~ **umun ağa babası,** *kab. dey.* Mağrur bir kimseyle alay etmek için kullanılan söz. ⊙ ~ **(bokun) soyul,** *kab. dey.* Aşağılayıcı deyim, küfür, sövgü. [*Ing.* Damned]. ⊙ ~ **un üstünde (içinde) oturmak,** *kab. dey.* Pasaklı olmak. ⊙ ~ **una bıçak çekmek,** *kab. dey.* Yerli yersiz sinirlenmek. ⊙ ~ **una kurban olmak,** *kab. dey.,* Birisini aşırı derecede severek onun her zahmetine katlanmak. ⊙ ~ **unda bok yemek,** *kab. dey.* Birisine körü körüne bağlanmak, inanarak her şeyine evet demek. ⊙ ~ **unda boncuk (boklavat) bulmak** *(birinin), kab. dey.,* Gereksiz yere övmek, birine hak etmediği halde fazla değer vermek. [*Ing.* To overestimate, to praise undeservedly; *Fr.* Se dit en mauvaise part et signifie que l'on n'est pas l'obligé de la personne dont on parle, que l'on n'a reçu aucun service d'elle]. ⊙ ~ **unda inci aramak,** ◘ **Bokunda boncuk aramak.** ⊙ ~ **unda sinek öldürmek,** *kab. dey.* Hiç bir şey becerememek. ⊙ ~ **unu çekmek,** *kab. dey.* Kötü bir davranışın iyi olmayan sonucundan zarar görmek, [*Ing.* To suffer the evil consequences (of an action)]. ⊙ ~ **unu çıkarmak.** *kab. dey.* Bir işi bıktırıncaya kadar, sonuna kadar yapmak, kötü davranışlarda aşırı gitmek. [*Ing.* To spoil; *Fr.* Se gâter] ⊙ ~ **unu çomaklamak,** *kab. dey.* § ❶ Bir işi fazla karıştırmak. § ❷ *h.d.* Gereğinden fazla alçak gönüllülük göstermek. ⊙ ~ **unu temizlemek,** *kab. dey.* Başka birisinin yaptığı hatayı düzeltmek. [*ing.* To clean up the mess another has caused]. ⊙ ~ **unu yemek,** *kab. dey.* Aşırı derecede birinin tarafını tutmak. ⊙ **akı (aklı, ödü)** ~ **una karışmak,** *kab. dey.* Aşırı derecede korkmak. [*ing.* To be frightened out of one's wits]. ⊙ **ayı** ~ **u ile oynamak,** ◘ **Ayı.** ⊙ **bir** ~ **yapamamak (bir** ~ **a yaramamak),** *kab. dey.* Elinden bir iş gelmemek, bir işe yaramamak. Hiç bir kötülük yapamayacak durumda olmak. ⊙ **bir çuval inciri** ~ **(berbat) etmek,** *kab. dey.* Çok iyi bir işi veya durumu berbat etmek, kötü duruma sokmak. ⊙ **boğazına kadar** ~ **a batmak,** *kab. dey.* Sonucu iyi olmayan bir işe karışarak kötü duruma düşmek. ⊙ **burnu** ~ **a batmak,** *kab. dey.,* Belâlı işlerden kurtulamamak. ⊙ **burnu** ~ **tan kalkmamak,** *kab. dey.* Düştüğü güç durumdan çıkamamak. ⊙ **burnuna** ~ **lu kamış yetişmez,** *kab. dey.* Kendini beğenmiş kimselerle alay için kullanılır. ⊙ **burun** ~ **u,** *kab. dey.* Küçük ve önemsiz kimse. ⊙ **çitten duvar,** ~ **tan sıva,** *kab. dey.* Sağlam olmayan ev için kullanılır. ⊙ **geçmişi (sülâlesi)** ~ **lu,** *kab. dey.* Aşağılayıcı söz. ⊙ **demir** ~ **u,** ◘ **Demir.** ⊙ **götü** ~ **lu,** *kab. dey.* Çoluk çocuk, elinden, bir iş gelmeyen, işe yaramayan, kötü. ⊙ **her** ~ **a maydanoz,** *kab. dey.* Her işe karışan. ⊙ **karga** ~ **unu yemeden,** *kab. dey.* Sabah erkenden. ⊙ (...) **kaşığı ile (...)** ~ **u yemek.** *kab. dey.* Birbiriyle uyuşmayan şeyleri bağdaştırmaya çalışmak. ⊙ **tavşan** ~ **u gibi,** *kab. dey.* Etkileyioi bir kişiliği olmayan, ne yararı ne zararı olan. ⊙ **yiğitliğe** ~ **sürmemek,** *kab. dey.* Gururuna yedirmemek. ⊙ ~ **u ile kavga etmek,** *kab. dey.,* Her şeye öfkelenir olmak.

~ **(çamur) atmak,** *arg.* Birisini kötülemek, hakkında kötü konuşmak, iftira etmek, leke sürmek, kara çalmak. [*Ing.* To throw dirt (on), To slander].

~ **başı,** *mah.* Ottan yapılan bağ kulübesi.

~ **boğaz,** *dey., h.d.* Obur, pisboğaz. [*Fr.* Estomac d'autruche].

~ ~ **üstüne koyamamak,** *kab. dey.* Hiç bir işi becerememek.

~ **böceği,** *zool.* Skarabgiller *(Scarabaeidae)* familyasından bir kın-kanatlı böcek türü. [*Lat. Scarabaeus, sacer; Ing.* Dung beetle; *Fr.* Scarabée sacré].
☆ *Eşanl.* **gübre böceği.**

~ **böcekleri,** *zool.* Skarabgiller *(Scarabaeidae)* familyasına giren ve pislikler içinde beslenip yaşayan, yassı duyargalı, Kınkanatlı böceklere verilen genel bir ad. [*Ing.* Dung feeders].

~ **bulaştırmak,** *arg.* ◘ **Bok atmak.**

~ **canına olsun!,** *kab. dey.* Bıkılan, kötülüğü görülen şeylere karşı bir sövgü sözü olarak söylenir: *Allah kahretsin!*

~ **etmek,** *kab. dey. (Bir iş, bir şey hk.)* Bozmak, berbat etmek. [*Ing.* To spoil].

~ **götürmek,** *dey.* Pislik içinde olmak.

~ **karıştırmak,** *kab. dey.* Bir işi bozacak şekilde davranmak, uygunsuz bir iş yapmak

~ **püsür,** *kab. dey. Ivır zıvır,* değersiz şeyler Teferruat [*Ing.* Rubbish, details].

~ **sineği,** *zool.* ◘ **Sinek.**

~ **sürmek,** *arg.* ◘ **Bok atmak.**

~ **tulumu,** *kab. dey.* Çok şişman kimse. [*Ing.* Very fat].

~ **üstünde badem,** *kab. dey.* Birbirine uymayan iki şey.

~ **üstünde (içinde) badem kadın,** *dey.* Kendisi süslü, evi pasaklı kadın.

~ **üstünde bok,** *kab. dey.* Pek berbat, tutulacak tarafı olmayan.

~ **yedi (yedici) başı,** *kab. dey.* Her şeye karışan. [*Ing.* Meddler].

~ **yemek,** *kab. dey.* Yakışıksız (hatalı) bir iş yapmak, yanlış bir söz söylemek. [*Ing.* To say or do something wrong, to blunder, to put one's foot in it].

~ **yemek düşmek** *(birine), kab. dey.* Birinin hiçbir hakkı ve yetkisi olmamak.

~ **yemenin arapçası (alâsı, gülpembesi),** *kab. dey.* Affedilmez büyük hata, yakışıksızlığın büyüğü. [*Ing.* A major blunder].

~ **yetiştirmek** *(tabakhaneye), kab. dey.* Çok acele etmek.

~ **yolu,** *kab. dey.* Tuvaletin çukur kısmı.

~ **yoluna gitmek,** *kab. dey.* Hiç yüzünden boş yere hayatını kaybetmek. [*Ing.* To lose one's life for nothing, unnecessarily].

bokardo, i. *mant.* Skolastiklerin belleğe kolaylık olmak üzere düzdükleri ve tasımın üçüncü şeklinin bir tipini gösteren terim.

bok.böcekleri, ç.b.i. *zool.* ◘ **Bok.**

bokça, z. Çok kötü, kötüce. [*Ing.* Quite bad].
~ **bülbül,** § ❶ *zool.* ◘ **Çıt kuşu.** § ❷ *mec.* Her vakit saçma sapan konuşan kimse.

boklağı, i. *h.d.,* Helâ.

boklamak(-i), f. *kab. arg.* § ❶ Bir yeri pislemek (kirletmek). § ❷ Bir işi kötü hale koymak. [*Ing.* To soil, befoul; *Fr.* Salir, souiller].

boklanmak, nsz. f. Kirlenmek, pis olmak.

boklaşmak, nsz. f. *kab.* Kötü bir duruma girmek. [*Ing.* Become bad or difficult, be annoyed or bored, meddle].

boklu, s. § ❶ Pis. [*Osm.* Mundar; *Ing.* Filthy; *Fr.* Sale]. § ❷ Pislik eden, sakat *(canlı).* § ❸ *min.* Maden cürufu ile karışık. [*Ing.* Containing scoriae, slags or ashes].
~ **mum,** *dey.* Mumu alınmış petek kalıntısı.

bokluk,-ğu, i. *kab.* § ❶ Pislik: *Bokluk içinde.* [*Ing.* Filth, dirt; *Fr.* Salete). § ❷ *mec.* Kötü durum: *Bu işin sonunda bir bokluk çıkacak, O adamın bir bokluğu var, Nerde çokluk orda bokluk.* § ❸ *h.d.* Helâ. [*Ing.* Dung hill, filthy place, state of disorder, bad state, *Fr.* Difficulté.

boks[1], i. *Ing. box, sp.* İki kişinin özel eldivenlerle ve belirli kurallara uyarak yumrukla dövüşmesi esasına dayanan spor. [*Fr.* Boxe].

boks[2], i. *Ing. box,* hücre. § ❶ *trm.* Ahırda hayvanlara ayrılan yerlerin adı. [*Fr.* Box. § ❷ Tek hasta yatırılabilecek küçük oda.

boksar, i. *ing. boxer.* Buldoga benzer bir Alman bekçi köpeği olup, 50-60 sm. sarı veya kahverengi, pek zeki bir hayvandır. ◘ *ŞEKİL: 335.* — **KÖPEK CİNSLERİ.**

boksit,-ti, i. *Fr. bauxite. (Güney Fransa'da Provence'ta Baux köyünün adından).. min.* ve *jeol.* Mineralojik unsurları esas itibariyle böhmit, diaspor ve gibbsit $Al_2O_3 3H_2O$ olan sedimanter kaya. [*Ing.* Bauxite].

boksör,-rü, i. *Fr. boxeur* < *ing. boxer. sp.* Boks sporu yapan kimse.

boktan, s. ve z. *arg.* Kötü, berbat. [*Ing.* Made or rubbish, worthless, bad; *Fr.* Mal, sans valeur, mauvais].

boktanlık,-ğı, i. *arg.,* Boktan olma hali, kötü niteliklilik.

bok.yedibaşı, b.i. *kab.* ◘ **Bok.**

bol[1], s. § ❶ Ölçüyü aşan, geniş: *Bol ayakkabı.* [*Ing.* Wide; *Fr.* Large]. § ❷ *(istenmeye değer şeyler hk.)* Normalden veya alışılandan çok, miktarda çok olan; *Bol yemiş, Bol su, Bol yiyecek.* [*Ing.* Abundant; *Fr.* Abondant,-ante].
~ **ağız,** *dey.* Çok söyleyen *(kimse),* sözü bol.
~ **ahenk,** *müz.* Usta hanende.
~ **atmak,** *dey.* Hesapsız, yapamayacağı şeyleri vaadetmek.
~ **ayna,** *opt.* ◘ **Ayna.**
~ **biçmek,** *dey.* Bir şeyi bütün ihtimâlleri düşünerek tasarlamak, hesabı geniş tutmak. [*Ing.* To estimate lavishly].
~ **bolama (bolamaç, bulamaç, bulama),** *dey.,* Bol bol, çok çok. [*Ing.* Amply, abundantly, in abundance; *Fr.* Abondamment, amplement].
~ **boya,** *res.* Yağlıboya resimde boyaların kalın bir hamur halinde vurulması. [*Ing.* Thick-laid; Nourrie].
~ **doğramak,** *dey. (Parasını)* saçıp savurmak. [*Ing.* To spend lavishly, to be lavish in promises; *Fr.* Dissiper].
~ **gelmek,** *dey. (giyim eşyası hk.)* Uygun ölçüden daha büyük veya geniş olmak. [*Ing.* To be too large (as dress, etc.), not to sit well].
~ **keseden** *(atmak, vadetmek, bağışlamak). dey.* Yerine getirilmesi kolay olmayacak kadar çok. [*Fr.* À pleines mains].
~ **keseden atmak,** *dey.* Yapılamayacak, yerine getirilemeyecek vaatlerde bulunmak.

[*Ing.* To make extravagant promises, to scatter promises around; *Fr.* Se vanter, fanfaronner].

~ **paça**, *dey.* Dökük, saçık şapşal [*Ing.* Slovenly, untidy].

~ **paçadan (keseden) atmak**, *dey.* § ❶ Aşırı bir şekilde öğünmek. § ❷ Cömertlik taslamak. [*Ing.* To make extravagant promises, to scatter promises around: *Fr.* Promettre des libéralités illusoires, dire des paroles qu'on ne tiendra pas].

~ **sözlü**, *dey.* Geveze, çalçene.

bol²,-lü i. *Fr. bol.* < *Ing. bowl.* § ❶ Şarap, likör ve maden suyuna meyva doğranarak özel bir cam kap içinde yapılan içki. § ❷ Bir çeşit yayvan çanak olup genellikle sofralarda meyve yedikten sonra parmakları sudan geçirmek için kullanılır. § ❸ *dişç.* Alçı karıştırmak için kullanılan lastik kâse.

bol³, i. *Yun. bolos*, toprak kümesi. *ecz.* Normal haplardan daha büyük ve daha yumuşak hap.

bol bol, z. Çok miktarda, sıkıntıya düşmeden: *Bu yemek hepimize bol bol yetişir.* [*Ing.* Abundantly, more than enough; *Fr.* Largement, abondamment].

bola, i. *Isp.* Güney Amerika yerlilerinin kullandıkları kement. Uçlarında taş gülleler bulunan uzun kayışlardan meydana gelir.

boica, s. ve z. § ❶ Nispeten geniş. § ❷ Bol olarak, bereketlice, çokça. [*Ing.* Somewhat wide, rather amply, fairly abundant].

boldin, i. *Fr. boldine, ecz.* Boldo bitkisinden elde edilen alkaloit, 1 ilâ 2 mg.'lık dozu safra artırıcı olarak kullanılır. [*Ing.* Boldine].

boldo, i. *Isp.* < *Araukan* dilinden. *bot. Monimiaceae* familyasından, anayurdu Şili olan bitki türü. Yapraklarında bulunan bir alkaloit *(boldin)* Yağ ve klikozit *(boldoglüsin)* dolayısıyla uyarıcı ve kuvvetlendirici özellikleri vardır. Bazı karaciğer hastalıklarına *(insan ve hayvanda)* iyi geldiği söylenir. [*Lat. Peumus boldo, Toldeae buldus; Ing.* Boldo; *Fr.* Boldo]

boleit,-ti, i. *Fr. boléite, min.* Doğal hidratlı (su *moleküllü)* bakır, kurşun ve gümüş oksiklorürü. [*Ing.* Boleite].

bolero, i. *Isp.* § ❶ *kıyf.* 1765-1800 arasında. ortaya çıkan kolsuz kadın ceketi. § ❷ *müz.* Bir İspanyol dansı ve bu dans için yapılmış müzik parçası [*Ing.* Boléro; Fr. Bolero]. § ❸ İki zamanlı ve senkoplu ritimde Küba türküsü ve dansı. § ❹ *kıyf.* Kadın kıyafetinde, boyu beli aşmayan, kollu küçük ceket, cepken. § ❺ (a) Boğa güreşçilerinin giydiği pomponlu fötr şapka; (b) Ilhamını bu son modelden alan biçim.

-boli, -bolis, sonek. *Yun.* «şehir» anlamında bir sonek olup, birleştiği kelime ile şehir adları meydana getirir.

boliçe /boli:çe/, *i. Ibr. Boletz.* Yahudi kadını [*Ing.* Jewish woman].

bolivar, i. § ❶ *kıyf.* Adını Simon Bolivar'dan alan geniş kenarlı silindir şapka. 1819-1820 yılları arasında Fransa'da moda oldu: § ❷ *ikt.* Venezüella'nın para birimi *(100 centimo'ya bölünür).*

bolivianit,-ti, i. *Fr. Bolivianite. min.* Doğal antimuan ve gümüş sülfür. [*Ing.* Bolivianite].

Bolivya, öz. i. *coğr.* Güney Amerika'da 1.098.600 km² genişliğinde, cumhuriyetle yönetilen bir ülke. Batı'da Şili ve Peru'yla, kuzeyde ve doğuda Brezilya'yla, güneyde Paraguay ve Arjantin'le çevrilidir. Başkenti, anayasaya göre *Sucre* ise de, hükümet *La paz* şehrinde oturmaktadır. [*Ing.* ve *Fr.* Bolivia]

bollanmak, nsz. f. § ❶ Genişlemek, bol hale gelmek. [*Ing.* To become wide or loose, to abound; *Fr.* Devenir large ou abondant]. § ❷ Bol ve fazla olmak, çoğalmak.

☆ *Yak. anl.* **çok hale gelmek, fazla hale gelmek, mebzul olmak, ganileşmek.**

☆ *Karş.* **azalmak, az hale gelmek, kıtlaşmak.**

bollaşmak, ◘ **Bollanmak.**

bollaştırmak(-i), f. § ❶ Bol hale getirmek. § ❷ *terz.* Vücuda dar olan bir elbisenin dikişlerini sökerek daha geniş bir şekilde dikmek. [*Ing.* To make larger (wider), to make abundant; *Fr.* Elargir].

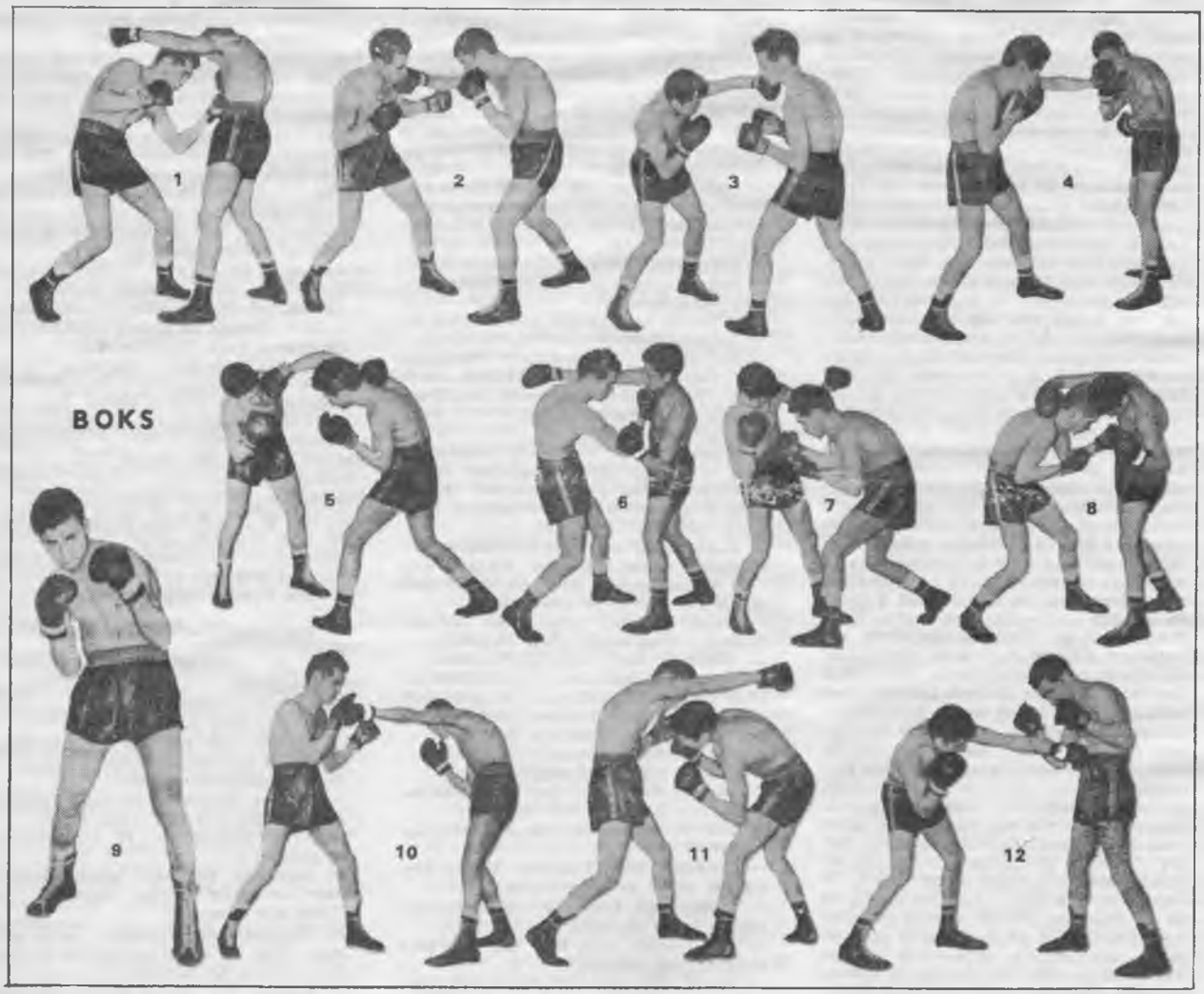

ŞEKİL: 99. — **BOKS. 1.** Yüze gelen bir sol yumruktan kaçış ve aparkat ile hasmın vücuduna vuruş. **2.** Fazla aşağıdan bir kapanma karşısında yüze gelen sağ kroşe. **3.** Fazla aşağıdan bir kapanma karşısında yüze sol sving. **4.** Sol direkt ve dağıtılmış parade. **5.** Kaçınılmış bir sol direkte karşı bir sağ direkt çıkışı. **6.** Bir sağ direkt karşılığında çeneye sağ aparkat. **7.** Vücut vücuda *(korakor).* **8.** Sakınılmış bir darbeden sonra vücut vücuda giriş. **9.** Yukarıdan ingiliz gardı *(kapanması).* **10.** Paradı bloke edilmiş bir sol direkt. **11.** Bir sağ direkt karşısında eskiv. **12.** Mideye bir sol direkt ve vücudun geri çekilişi ile ondan sakınma.

☆ *Yak. anl.* **çoğaltmak, fazlalaştırmak.**
☆ *Karş.* **azaltmak, az hale getirmek, kıtlaştırmak.**

bollatmak(-i), f. ◘ **Bollaştırmak.**

bolluk,-ğu, i. § ❶ Bol *(geniş)* olma hali: *Etekteki bolluk.* [*Ing.* Largeness, looseness; *Fr.* Ampleur, largeur]. § ❷ Her şeyin bol *(pek çok)* olduğu zaman veya yer: *Bu ev bolluk-ta döşenmişti.* [*Osm.* Bereket, vefret, feyz, refah, mebzuliyet; *Ing.* Abundance; *Fr.* Abondance]. ☆ *Eşanl.* **artağanlık, verimlilik, genlik.** ☆ *Karş.* **kıtlık, azlık, verimsizlik.** § ❸ *sosy.* Toplumda üretim çokluğu ve hayat kaynaklarının zenginliği. [*Osm.* Refah; *Ing.* ve *Fr.* Opulence]. ☆ *Karş.* **Kıtlık.** § ❹ s. Her şeyin bol olduğu *(yer): Bolluk memleket.* § ❺ *ikt.* Arz'ın istekten daha çok olması halinde mallardaki azlığın ortadan kalkması. § ❻ *terz.* Dikiş sırasında elbisenin belirli yerlerinde bırakılan kumaş fazlalığı. ◉ **~ ta büyümek,** *dey.* Bol bol ve hesapsız yaşamaya alışmak. [*Ing.* Grown up in the midst of plenty, luxurious, prodigal, wasteful; *Fr.* Vivre dans l'abondance, dans l'opulence]. ◉ **bağıl ~,** *astr.* ◘ **Bağıl.** ◉ **nerede o ~,** *dey.* Söz konusu şeyin hiç de bol olmadığını belirtmek için kullanılır. [*Ing.* A reply to an excessive demand or statement, that's a stiff, isn't it?].

~ taraftarı, *ikt.* Bolluk doktrinlerinden yana olan.

~ yer, *dey.* Her şeyin bol ve ucuz olduğu memleket. [*Ing.* A land of plenty].

boloferit,-ti, i. *Fr., bolofërite. min.* Doğal kalsiyum, demir ve magnezyum silikat.
☆ *Eşanl.* **hedenberjit.**

bolometre, i. *Fr. bolomètre* < *Yun. bole,* atım + *metron,* ölçü. *fiz.* Işıyan bir enerji akışını bir madeni şeridin direncindeki değişiklikle ölçmek için Langley'in 1811'de bulduğu elektrik âleti.

bolometrik, s. *Fr. bolométrique.* Bir bolometre yardımıyle elde edilen. [*Ing.* Bolometric]. ◉ **bir yıldızın ~ kadiri,** *astr.* Bir bolometre şeklinde çalışan bir âlet yardımıyle yıldızın ışınımını ölçerek elde edilen kadir değeri.

bolson, i. *Meksika dilinden. jeom.* Bir çöl bölgesinin andoreik çöküntüsü. İçinde sel akıntılarının getirdiği döküntüler ve sularda erimiş tuzlar toplanır. [*Ing.* ve *Fr.* Bolson].

bol.şekilli, b.s. Türlü şekiller gösteren. [*Osm.* Kesirüleşkâl; *ing.* Multiform; *Fr.* Multiforme].

bolşevik,-ği, i. *Rusç. bolşe,* daha ç. k. *fels* ve *sosy.* § ❶ Rus komünisti. 1903 Brüksel ve Londra kongrelerinde Lenin'in parti örgütlenmesi konusundaki görüşlerini kabul eden, Rus Sosyal Demokrat Partisi çoğunluk bölümü mensupları. [*Ing.* Bolshevik, bolshevist; *Fr.* Bolcheviste, bolchevik]. § ❷ s. Bolşeviklikle ilgisi olan: *Bolşevik kuramlar.* [*Ing.* Bolshevik; *Fr.* Bolchevique, bolcheviste].

bolşeviklik,-ği, i. Rus komünistliği. Rus Sosyal Demokrat Partisi sol kanadının mutlak çoğunluğu tarafından öne sürülen doktrin. İşçi sınıfı diktatörlüğünden doğmuş olan totaliter bir siyasî rejimdir. [*Ing.* Bolshevism; *Fr.* Bolchevisme].

bolşevizm, i. *Fr. bolchevisme.* ◘ **Bolşeviklik.**

boltonit,-ti, i. *Fr. boltonite* < *Bolton.* Bir yer adı. *min.* Alüminyumlu bir forsterit türü. [*Ing.* Boltonite].

Bolu, öz. i. *coğr.* Türkiye'nin Kuzey-Batı Anadolu'daki illerinden birinin ve merkezi olan şehrin adı.

bolulu, i *tiy* Kendi bölgesinin ağzıyle konuşan fakat İstanbul törelerini benimsemiş aşçı tipi.

bom, i. § ❶ Patlama sesini andırır. § ❷ Kuru, sıkı top sesi. § ❸ *arg.* Yalan, uydurma söz. [*Ing.* Lie; *Fr.* Mensonge].
☆ *Eşanl.* **kıtır, atma, atmasyon, dolma, dubara, eftamintokofti, kantin, kaşkarino, katakofti, kıtırbom, kofti, madik, mantar, martaval, masal, polim, palavra, şorolop.**
~ atmak, *arg.* Yalan söylemek, aldatmak: *Işi gücü bom atmak.* [*Ing.* To lie; *Fr.* Mentir].
☆ *Eşanl.* **mantar atmak, martaval okumak, maval okumak.**

bomba[1] /bom:ba/, i. *It.* § ❶ *ask.* Düşmanın canlı veya cansız hedeflerini yoketmek amacıyle kullanılan içi misketlerle veya gaz saçıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı savaş aracı. *(ateşli silâh): El bombası, Tüfek bombası, Uçak bombası, Sis bombası.* [*Ing.* Bomb; *Fr.* Bombe]. § ❷ Büyük fıçı veya varil. [*Ing.* Barrel] § ❸ Bomba biçiminde yapılmış, kalın demir kap: *Oksijen bombası.* § ❹ *kim.* Bir ısıölçere daldırılan ve asıl gücünün ölçülmesi istenen yakıttan belli bir miktar bulunduran kapalı çelik kap. ◉ **~ sı patlamak,** *arg.* Meydana çıkmak. ◉ **atom ~ sı,** *nükl. fiz.* Enerji kaynağı olarak uranyumun veya plütoryumun füzyonundan yararlanan yeni bir tip bomba. [*Ing.* Atomic bomb; *Fr.* Bombe atomique]. ◘ **Atom ◉ ayarlı ~,** ◘ **Saatli bomba ◉ el ~ sı,** Patlayıcı, yangın çıkarıcı veya sis meydana getirici, zayıf kudretli ve elle veya tüfekle atılabilen hafif mermi. [*Ing.* Handgrenade; *Fr.* Grenade] ◉ **hidrojen ~sı,** *nükl. fiz.* Hafif elemanların füzyonundan *(kaynaşmasından)* yararlanan yeni tip bomba. [*Fr.* Bombe à hydrogène]. ◉ **kobalt ~ sı,** ◘ Kobalt. ◉ **manometreli ~,** *tekn.* Patlayıcı maddelerin denenmesinde kullanılan ve toplam basıncı ölçmeye yarayan bir manometre ile donatılmış kalın ve sağlam çeperli madenî kap. ◉ **saatli ~,** Hedefleri istenilen anda yok etmek amacıyle içine özel bir ayar düzeni yerleştirilmiş bomba. [*Fr.* Bombe à retardement]. ◉ **uçak ~ sı,** *ask. hava.* Güdümlü bomba, uzaktan kumandalı bomba. [*Fr.* Bombe d'avion]. ◉ **volkan ~ sı,** *jeol.* Yanardağ tarafından havaya püskürtülen ve tekrar yere düşen lâv parçaları.
~ atıcısı, *ask.* 1000 m. ye kadar kısa mesafelerde daha çok düşman tanklarına karşı kullanılan ağır piyade silâhı. [*Ing.* Bomb-thrower].
~ gibi, *tkz. dey.* İyi, sağlam, gözalıcı, gösterişli. [*Ing.* In good condition].
~ gibi patlamak, *dey.* § ❶ Öfkelenerek birdenbire ve şiddetli bağırıp çağırmak. [*Ing* To explode like a bomb (in fury) § ❷ Bir olayın ve bir haberin birden ortaya çıkarak herkesi şaşırttığını belirtmek için de kullanılır.
~ patlatmak, *arg.* Çalmak, hırsızlık etmek, çarpmak, aşırmak, çalmak. [*Ing.* To commit a theft].
☆ *Eşanl.* **anaforlamak, cebellezi etmek, kaldırmak, kaparoz etmek, kaparozlamak, omuzlamak, sırıklamak, tırtıklamak, tufalamak, tüydürmek, yürütmek, zula etmek.**
~ salan, *ask. hava.* Bombardıman uçaklarına yerleştirilen ve bomba atmaya yarayan âlet.
~ tomarı, *ask.* Eskiden bombaları namlu içine yerleştirmek için kullanılan ağaç kama.

bomba[2] /bom:ba/, i. *It.* < *Ing. den.* Yan yelkenlerin alt yakasını gerip açmak için kullanılan yatay seren. [*Ing.* Spanker boom; *Fr.* Bôme, gui de la [illegible]].

bombacalar, b.i. Bomba atar âlet. silâh.

bombacı [illegible]ı, i. § ❶ Bomba taşıyan, kullanan veya yapan kimse. [*Ing.* Bombardier; *Fr.* Qui lance des bombes, bombardier] § ❷ *balıkç.* Bomba ile av yapan balıkçı.

bombacılık,-ğı, i. *balıkç.* Dinamit, barut, karpit, v.b. patlayıcı maddeler kullanarak yapılan balık avlama usulü.

bombaks, i. *bot. Bombacaceae* familyasından tropikal Amerika'da, Afrika ve Asya'da yetişen, meyvesi pamuk gibi tüylü ağaç cinsi. 50 kadar türü vardır. Gövdelerinin iriliği, çiçeklerinin ve acayip meyvelerinin güzelliğiyle dikkati çeker. Ağacı, odun damarlarının kalınlığı ve lifçe fakirliği sebebiyle yalnız sandık yapımında kullanılabilir. **Pamuk ağacı** *(B. ceiba)* adlı türü iyi bilinir. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Bombax*].

bombalamak(-i), f. *(Uçaktan bomba ile bir yeri)* dövmek, *(bir yere, daha çok havadan)* bomba atmak, belli bir hedefe çeşitli araçlarla planlı veya plansız bomba atmak. [*Ing.* To bomb; *Fr.* Bombarder].

bombarde, bombarta, i. *It. bombarda.* § ❶ *den.* Başı ve kıçı yuvarlak ve aynalıklı iki direkli yelkenli gemi. § ❷ *ask.* Eski bir çeşit havan topu. [*Ing.* Mortar vessel, bomb ketch].

bombardıman, i. *Fr. bombardement. ask.* Genellikle bir yerin topçu mermileri ve uçaklardan atılan bombalarla dövülmesi: (a) Topa tutma; (b) Bombalama. [*Ing.* Bombardment]. ◉ **ağır ~,** *ask.* Uzak mesafeli ve önemli hedeflere ağır bombardıman uçaklarıyle yapılan imha hareketi ◉ **atom ~ı,** *nükl. fiz.* Radyoaktif maddelerin parçalanımıyle fırlatılan sabit bir hızlı tanecik yayınımı veya özel âletlerle *(siklotron, betatron v.b.)* büyük bir hız verilen elektrikli taneciklerin fırlatılması ◉ **destek ~ı,** *ask.* hücuma kalkan piyade birliklerini veya tankları desteklemek için düşman hedeflerine yöneltilen bombardıman. ◉ **katot ~ı,** *elektr.* Katottan çıkan elektronların hızla anoda çarpması ◉ **stratejik ~** *ask.* Düşmanın iktisadî potansiyelini yok etmeyi hedef tutan bombardıman ◉ **taktik ~ı,** *ask.* Düşman silâhlı kuvvetlerinin imhasını hedef tutan bombardıman ◉ **yaylım ~ı,** *ask.* ◘ **Yaylım.**
~ etmek, § ❶ *ask.* Top ateşi veya bomba ile bir yeri dövmek. § ❷ *mec.* Bir kimseyi ağır sözler ile paylamak. [*Ing.* To bombard, to batter; *Fr.* Bombarder].
~ taarruzu, *ask.* Bir savaşta düşman mukavemetini kırmak için bir plana uygun olarak yapılan ateş baskısı.
~ uçağı, *ask.* Taşıdığı silâhlarla düşman derinliklerinde ezici ve vurucu etki yapan bir hava savaş aracı. [*Ing.* Bomber; *Fr.* Bombardier].

bombardon, i. *müz.* Sakshorn grupundan, nefesle çalınan, pistonlu ve bakır kontrbas âleti. *(Armoni orkestralarında. kontrbas tuba'dan sonra, en kalın sesi veren âlettir.* [*Fr.* Bombardon].

bombarta /bombar:ta/, i. *It.* ◘ **Bombarde.**

bombazen, i. *esk. It. bombaggine. dok.* § ❶ Pamuktan sıkı dokunmuş sağlam kumaş. (Ortaçağda bu kumaştan gemi ve yelkenlerine kadar çok şey yapılırdı). § ❷ Yünle karışık ipekten yapılma Milano'da dokunan ince bir kumaş. *(Bu kumaş matem elbiselerinde kullanılmak üzere siyah renkte dokunurdu)* § ❸ 17. yüzyılda ters yüzü bulunmayan bir tür kumaş § ❹ 18. yüzyılda Milano ve Fransa'da dokunan ipekli ve sıkı dokunmuş pamuklu bir kumaş. [*Ing.* ve *Fr.* Bombazine].

bombazet,-tl, i. *dok.* İngiliz yapağısından yapılan çok ince yünlü kumaş. [*Ing.* ve *Fr.* Bombazet(t)e].

bombe[1]**, bumba,** i. *It. buma. den.* Teknenin kıçındaki büyük seren.

bombe[2], s. *Fr. bombé* § ❶ Şişkin, kabarık. [*Ing.* Convex ,curved, dished, bulging]. § ❷ İ. Kabarıklık, şişkinlik: *Bombe yapmış kumaş.*

bombeli, s. Şişkinliği, kabarıklığı olan. [*Ing.* Buckled plate, swaged sheet].

bombina i. *Lst. zool.* Kuyruksuz kurbağaların, teker-dilli-kurbağacıklar *(Discoglossidae)* familyasından, uzaktan çan sesini andırır monoton bir ötüşü olan bir kurbağa cinsi. *B. bombina* adlı türünün karnı ateş rengi, *B. variegata*'nın ise sarıdır. [*Lat. Bombina, Ing.* Bell-ringer, bombina; *Fr.* Sonneur, bombina].

bombill, i. *arg.* Zeker.
☆ *Eşanl.* **alat, babafingo, babatorik, kereste, matrakuka, zekerya.**

bombok /bom:bok/, s. tkz. *kab.* Pek kötü berbat, çok kötü durumda olan. [*Ing.* Very bad, utterly spoiled; *Fr.* Très mauvais].

bombordon, i. *Fr. müz.* Asker mızıkasında en kalın sesi çıkaran pistonlu boru.

bomboş /bom:boş/, s. Tamamiyle boş. büsbütün boş. [*Ing.* Completely empty; *Fr.* Tout à fait vide].

bombot,-tu, i. *Ing. bum. boat. den.* Limanlara gemilere çeşitli eşya götürmekte kullanılan kayık.

bomcu, s. *arg.* Yalancı: *Amma da bomcu imişsin hal* [*Ing.* Liar; *Fr.* Menteur,-euse].
☆ *Yak. anl.* **dubârâcı, kıtırcı, madikçi.**

bonaça /bona:ça/. i. *It. bonacia. den* Limanlık ve durgun hava Sakin, durgun deniz. [*Ing.* Calm, tranquility of weather].

bonafida, i. *It. ikt.* Ticarî ilişkide bulunulması caiz, güvenilir, itimada şayan kimse.

bonanza, i. *Isp.* Çok zengin yerel maden filizi penceresi. [*Ing.* ve *Fr.* Bonanza].

Bonapartçılık,-ğı, i. *sosy.* ve *huk.* İktidarın Bonapart hanedanında bulunduğu yönetim sis-

temi. *(Bu iktidar hem veraset, hem milletin verdiği yetkiyle iktidarın Bonapart hanedanında olduğu ve bu durumun her türlü eğemenliğe temel ilkesi sayılan milletin verdiği yetki gereği idi.* [*ing.* Bonapartism; *Fr.* Bonapartisme].

bonbon, i. *Fr. bonbon.* Emilen veya çiğnenen şekerleme. [*ing.* Candy].

bonboniyer, i. *Fr. bonbonnière.* Şekerleme kutusu. [*ing.* Sugar-plum box, sweetmeatbox].

boncuk,-ğu, i. < *boyuncuk.* § ❶ Sedef, cam, tahta, plastik veya taştan yapılmış, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli, süs tanesi: *Cıncık boncuk.* [*ing.* Bead (of glass); *Fr.* Verroterie] § ❷ Renkli camlar veya taşlardan tespih tanesi gibi küçük ve iki tarafı delik şey [*Fr.* Perle] § ❸ *süsl.* Bir silme üzerinde tespih ve inci tanesi gibi yuvarlak süs motifi. [*Osm.* Lü'lü; *ing.* Parrel truck; *Fr.* Perle]. § ❹ *mim.* Mahya kurmak için minarelerin üst şerefeleri arasına gerilen halatın ucundaki şimşir halka. § ❺ *arg.* Çingene veya zenci kadın. [*ing.* Negro, negress] § ❻ s. *min.* Boncuk veya gözyaşı damlası biçiminde bulunan *(mineraller hk.)* ◉ **bokunda ~ bulmak.** ◘ **Bok.** ◉ **göz boncuğu** ◘ **Nazar boncuğu.** ◉ **katır(at) boncuğu,** *dey.* Kötü gözden *(nazardan)* korur inancı ile katır ve hayvanların boynlarına takılan bir çeşit deniz kabuğu olup, bunlar ya tespih gibi bir ipe dizilerek ya da sıra ile bir kayışa dikilerek hayvanların boyunlarına asılır. [*Fr.* Amulette (coquillage) ◉ **mavi ~ kimde ise gönlüm ondadır,** *dey.* Sevgi belirtisi olarak verilen mavi boncukla ilgili hikâyeyi telmih eden deyim [*Ing.* Phrase from a Nasreddin Hodja story meaning «to please both parties]. ◉ **nazar boncuğu,** *dey.* Nazara karşı özellikle çocukların elbiselerine veya başlıklarına takılan mavi camdan, ortasında sembolik göz olan boncuk; [*Ing.* Amulet, charm; *Fr.* Amulette] ◉ **trosa çemberi boncuğu,** *den.* İçi çepeçevre oyuk ağaç küre. Trosa çemberinin bedeni bu küreye çevrilir. ◉ **~ gibi,** *dey.* Küçücük ve mavi *(göz)* [*Ing.* Beadlike (eyes)].

~ illeti, *tıp.* Halk arasında havaleye verilen ad. [*Ing.* Infantile convulsions].

~ işlemeli kumaş, *kıyf.* Üzerinde boncukla motifler işlenmiş kumaş.

~ ~ terlemek, *dey.* Ter kabarcıkları görülecek şekilde terlemek.

~ torno, *den.* Torsolom palangası ile punya ve kontura iskotaların donanımlarında kullanılan bir torno. Kanalın alt kısmı hizasında çıkıntılı iki deliği vardır. Kabasorta donanımda halat boş bırakıldığı zaman tornonun tumba olarak tersine dönmemesi ve dille veta arasına filasa veya başka bir şeyin sıkışmamasına yarar.

~ tutkal, *ağ.iş* İnce boncuk biçiminde satışa çıkarılan glüten tutkalı.

boncuk boncuk, z. Boncuk halinde, yuvarlak yuvarlak, tane tane. *(sıvı üzerinde küçük taneler şeklinde görülen yabancı sıvı maddenin görünüşü).*

boncukçu, i. Boncuk yapan veya satan kimse. [*Ing.* Dealer in beads].

boncuklaşmak, nsz. f. Boncuk biçimini almak.

boncuklu, s. Üzeri boncukla işli, boncukla süslü. [*Ing.* Beady, beaded; *Fr.* Perlé].

~ baskı demiri, *ciltç.* Boncuk şeklinde süs basmaya yarayan yaldız demiri. ◉ **~ lu kertenkele,** *zool.* ◘ **Kertenkele** ◉ **~lu kertenkelegiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullusürüngenler *(Squamata)* takımının, Kertenkeleler *(Lacertilia)* alt takımına giren bir familyası. Derilerinin üstü boncuk gibi pürtüklüdür. Çok zehirlidirler. Amerika'da yaşarlar. **Boncuklu kertenkele** *(Heloderma suspectum)* iyi bilinen türüdür. [*Lat. Helodermatidae; ing.* Beaded lizards; *Fr.* Helodermatidés].

~ kordon, *süsl.* ◘ **Boncuk³.**

~ silme, *süsl.* ◘ **Boncuk³.**

bonderizasyon, i. *Fr. bonderisation.* < *ing. bond,* bağlamak. *kim.* ve *tekn.* Demir madenleri korumak için fosfatla yapılan kimyasal işlem. Bu usul sayesinde saç levhalar paslanmayacak bir duruma getirilmektedir. [*Ing.* Bonderisation].

bone, i. *Fr. bonnet.* Düz veya kıvrımlı, her çeşit yumuşak kumaştan kadın başlığı. ◘ *ŞEKİL: 511.* — **ŞAPKALAR.**

bonelya, i. *Lat. zool.* Ekiuroyidler *(Echiuroidea)* takımına giren bir solucan cinsi. [*Lat. Bonellia; ing.* Bonellia; *Fr.* Bonellie]. ◉ **yeşil ~,** *zool.* Kıllı-ayaklılar *(Chaetopoda)* sınıfının, Ekiuroyidler *(Echiuroidea)* takımına giren bir halkalı solucan türü. Dişi 5 sm. boyunda ve yumurta biçiminde olup uzun *(10 sm.)* ve ucu çatallı bir hortumu vardır. Erkek çok küçüktür ve hortumu, ağzı, anüsü yoktur. Yumurtadan çıkan larvalar dişiye rastlarsa dişinin hortumu üzerine yerleşerek gelişir ve erkek olur. Diğer taraftan, serbest yüzen larvalar bir dişiye rastlamadıkları zaman dibe çökerek dişileri meydana getirirler. Atlantik Okyanusunda ve Akdeniz'de yaşarlar. [*Lat. Bonellia viridis; Ing.* Green bonellia; *Fr.* Bonellie verte].

bonet,-ti, i. *Fr. bonnette.* § ❶ *(Tüfek, v.b. silâhlarda)* Nişan dürbünlerinde bakacın, nişancının baktığı tarafına gözü korumak için konulan silindir biçimindeki kauçuk parça § ❷ *ask.* Şev veya siperlerin önünde bulunan ve küçük bir karakol biçiminde olan ileri mevki § ❸ Berkitilmiş bir tesisin köşesinde çıkıntı meydana getirecek biçimde yükseltilmiş siper.

bonfile /bon:file/, i. *Fr. bon filet.* Kasaplık hayvanlarda karın içinde, bel kemiğinin iki yanından aşağıya doğru uzanan ve gevrekliği dolayısıyle beğenilen et dilimi. [*Ing.* Sirloin steak].

bongo, i. *Ing. müz.* Birbirine bitişik iki küçük davuldan meydana gelen çalgı. ◉ ◘ *ŞEKİL: 407.* — **MÜZİK ALETLERİ.**

bonifikasyon, i. *Fr. bonification. ikt.* Faiz veya komisyonda yapılan bir indirim, kolaylık. [*Ing.* Bonification].

bonjur, ünl. *Fr. bonjour.* § ❶ Günaydın § ❷ *kıyf.* Uzun ceketli ve çizgili pantalonlu elbise. [*Ing.* Good morning, morning coat].

bonkar,ponkar, i. *müz.* Telli sazlardan bir çeşit çalgı.

bonkör, s. *Fr. bon. iyi + co eur,* kalb. İyi yürekli, cömert: *Bonkör bir insan.*

bonkörlük,-ğü, i. Temiz *(iyi)* yüreklilik, cömertlik. [*Ing.* Generosity; *Fr.* Générosité].

bonmarşe, i. *Fr. bonmarché. ikt.* § ❶ Ucuz, ucuzcu mağaza. § ❷ İçinde her türlü giyim, süs eşyası, oyuncak v.b. satılan büyük mağaza: *Galata bonmarşesi.* [*Ing.* Department store]. ◉ ◘ *ŞEKİL: 100.* — **BONMARŞE.**

Bonn, öz. i. *coğr.* Batı Almanya'nın başkenti.

bono /bo:no/, i. *It. buonu. ikt.* (a) Bir kimseden mal veya belirli bir miktar para tahsiline yetki veren senet; (b) Belirli bir süre sonunda belirli bir paranın belirli bir kimseye veya onun göstereceği adama ödeneğini belirten senet. Soyut bir borç ikrarıdır. Mecburi ve alternatif şekil şartları olan bir kredi aracıdır. [*Ing.* Bond, bill; *Fr.* Bilet à ordre, bilelet à personne denommée] ◉ **açık ~,** *ikt.* ◘ **Açık²** ◉ **açık ~ vermek** *(birine), dey.* Sınırsız yetki vermek, sonsuz yetki tanımak [*Ing.* To give unlimited power of act] ◉ **hatır ~su,** *dey.* Gerçek bir borca dayanmayan sırf kendi adına yazılmış olanın kırdırıp para elde edebilmesi için imzalanmış olan bono. [*Fr.* Effets de complaisance] ☆ *Eşanl.* **emre muharrer (yazılı) senet.**

~ kırdırmak, *dey.* Vadesi gelmeden getirilen bononun karşılığını daha eksiğine ödemek.

bonsdorfit,-ti, i. *(Bonsdorff'un adındanı). min.*

ŞEKİL: 100. — **BONMARŞE.** **1.** Kadın kasyer. **(2)** Elektrikli otomatik kasa makinesi. **3.** Numara tuşları. **4.** Düzeltme düğmesi. **5.** Kasa *(para çekmecesi).* **6.** Madenî ve kâğıt para bölmeleri. **7.** Makbuz. **8.** Ödenecek miktar. **9.** Toplama mekanizması. **12.** Erkek giyecek. bölümü. **13.** Teşhir vitrini .**14.** Paketleme tezgâhı .**16.** Kadın müşteri **17.** Çorap bölümü. **18.** Kadın satıcı *tezgâhtar).* **19.** Fiyat listesi. **20.** Eldiven Standı. **21.** Kaban. **22.** Yürüyen merdiven. **23.** Föresan lâmba *(flöresan ışık).* **24.** Seyahat acentesi. **25.** Postacı. **26.** Tiyatro ve konser bilet satış bürosu. **27.** Gişe *(vezne).* **(28)** Kadın giyecek bölümü. **29.** Hazır konfeksiyon elbise. **30.** Toz örtüsü. **31.** Elbise asacak. **32.** Elbise prova odası. **33.** Yönetici *(şef).* **34.** Manken. **35.** Koltuk. **36.** Model *(elbise dergisi).* **(37)** Terzi. **38.** Mezura. **39.** Tebeşir. **41.** Palto. **42.** Satış tezgâhı *(reyon).* **43.** Sıcak hava perdesi. **44.** Kapıcı. **(45)** Ziyaretçi asansörü. **46.** Asansör kafesi. **47.** Asansörcü. **48.** Asansör. **49.** Zemin göstergesi. **50.** Otomatik sürgülü kapı. **51.** Asansör mili. **52.** Asansör halatı *(ipi)* **53.** Kontrol kablosu. **54.** Kılavuz parmaklık. **55.** Müşteri. **56.** Trikolar. **57.** Çamaşırlar. **58.** Kumaş bölümü. **59.** Kumaş topu. **60.** Bölüm şefi. **61.** Satış tezgâhı. **62.** Mücevherat bölümü. **63.** Yenilik bölümü tezgâhtarı. **64.** Tenzilâtlı eşya teşgâhı. **65.** Tenzilâtlı eşya tarifesi. **66.** Perde bölümü. **67.** Teşhir yeri.

cem yayınevi